

D
42

R^mi. IN CHRIST. PAT. AC DOM. D.

HIERONYMI BAPTISTÆ DE LA NUZA,

ORDINIS PRÆDICATORUM SS^æ. Theol. Doctor. eximii, verbique Dei Declamatoris egregii, quondam Provinciæ Aragoniæ Provincialis, nunc autem Barbastensis Ecclesiæ Episcopi;

TRACTATUS EVANGELICI,

Continens discursus & conceptus Literales, Morales, & Allegoricos super diversis materiis.

Omnibus concionatoribus ac curam animarum habentibus maximæ utilissimi.

Hac nostra ultima editione pluribus in locis auctus & tribus Indicibus locupletatus.

1. Locorum Sacræ Scripturæ explicatorum.
2. Rerum & Verborum.
3. Super omnia Euangelia totius anni, de Tempore, Festis, & per Quadragesimam.

TOMUS PRIMUS.

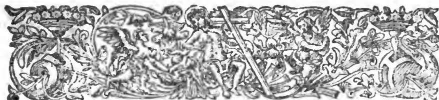

ANTWERPIÆ,

Et prostant Amstelodami apud PHILIPPUM van EYCK, sub signo quatuor coronatorum Evangelistarum. ANNO 1663.

Index Tractatuum quæ in hoc volumine comprænenduntur.

Reverendissimi Patris Magistri, Fratris

LUDOVICI ALIAGA,

ORDINIS PRÆDICATORUM,

Catholicæ Majestatis à sacris Confessionibus (cujus hortatu, opus hoc in lucem prodit) ad Autorem, de ipso opere, Epistola.

Ratissimum à te munus accepi Pater doctissime, librum tuum: ex ejus lectione incredibilem cepi voluptatem, ac plene miratus sum ingenium, pietatem, copiam, eruditionem. Non tibi jam memoria excidat, quoties ego tecum de laboribus tuis in lucem emittendis seriò & instanter egerim: ne diutius patereris lucubrationes tuas, tanto studio & sudore partas, delitescere, quasi soli tibi tuos velles servare thesauros, ac publico commodo, si non maligna, certe modesta occultatione propemodum invidere. Scis, ut eruditi omnes & pii, præclaras tuas scriptiones flagrantissimè concupierint, nec ullus unquam dubitarit, futuras Christianæ Reipublicæ magno, & decori, & ornamento, nec minori utilitati. Implevisti jam, Deo benignè aspirante, cunctorum vota, superasti maximam etiam, quam de te omnes justissime opinionem conceperant, eximio isto conscripto opere; in quo tot sacrarum Scripturarum sublimes & divinos sensus, tot sanctorum Patrum benè dicta, ad morum informationem, adeo aptè, concinnè, lucidè dispofuisti, ut visus ipse fueris ingentes cœlestium ac beatarum opum acervos, unde omnium ingenia ac mentes feliciter locupletari possint, abunde congessisse. Macte igitur animo, & quod tam egregiis cœptis exorsus es, illustrioribus successibus ad optatum finem perducito [sic opto & voveo] unde Ecclesiæ Dei obsequium insigne, Prædicatorum Ordini ingens honos, tibi clarum nomen, cunctis certissima utilitas in omnem posteritatem maneat. Vale. Madritii 3. Decemb. 1611.

Fr. LUDOVICUS ALIAGA.

R. ADMODUM
P. Nostri Provincialis Facultas, imo præceptum de opere Isto edendo.

N Dei filio sibi dilecto R. A. P. Magistro Fratri Hieronymo Baptistæ de la Nuza, Frater Raphael Riphoz sacræ Theologiæ Professor, ac Provinciæ Aragoniæ, Ordinis Prædicatorum humilis Prior Provincialis & servus, salutem, & communicandæ sapientiæ Spiritum salutarem. Ut quæ longo ac continuo studiorum cursu, circa sacram Scripturam & sanctos Patres observaveras, possent ejusdem, sacræ scripturæ studiosis prodesse, in duobus nostræ Provinciæ Provincialibus Capitulis tibi in virtute Spiritus sancti & sanctæ obedientiæ, sub formali præcepto injunctum fuit, ut ea in ordinem tibi placitum redigeres, typisque mandares. Intelligens propterea ex gravium Patrum ejusdem Provinciæ censura, Tractatus Euangelicos hisce diebus à te digestos dignos qui ad omnium oculos perveniant, non tàm imprimendi facultatem concedo, quàm præsentium tenore, in virtute ejusdem Spiritus sancti, & sanctæ obedientiæ, formali, novo, aut potius iterato repetitoque mandato tibi præcipio, ut quàm primum poteris, eosdem typis mandes, certus obviis ac festivis manibus ab universis litteratis excipiendos quos diu ab eisdem desideratos, exspectatos & expetitos, sola potuit obedientiæ virtus parturire, aut verius violenter à te extorquere. In nomine Patris & Filii, & Spiritus sancti Amen. In quorum fidem præsentibus subscripsi. Dat. in nostro Prædicatorum Valentino Cœnobio, die quinta Aprilis, sacra B. Vincentio Ferrario, olim ejusdem Cœnobii filio, nunc Patri ac singulari Patrono & ornamento, 1611.

Fr. RAPHAEL RIPHOZ, *Prior Provincialis.*

Reverendissimi Domini, Doctorisque Sapientissimi,

JOANNIS BRITII MARTINETZ, ABBATIS DE LA O,

De opere, ex ordinarii commissione, Censura.

EGregium hoc opus, Tractatuum Euangelicorum, in duos tomos divisum, à Reverendo admodum Patre Magistro, Fratre Hieronymo Baptista de la Nuza elaboratum, ex præscripto perillustris Domini Doctoris Francisci Lamatá, Sanctæ Ecclesiæ Cæsaraugustanæ Decani, ejusdemque, Sede vacante, Vicarii Generalis, vidi, perlegi, & attente, prout decet, consideravi; ac tandum expendi, præter doctrinam quam habet Catholicæ Ecclesiæ Romanæ consentaneam, solidam, veram, & Apostolicum spiritum, ubique redolentem, miram sanctorum Patrum eruditionem in singulis quæ se offerunt discutienda. Quapropter, me judice, opus hoc, dignum plane tanto viro, non solum ad communem omnium utilitatem, imprimi & publicè ferri censeo, sed magna cum laude, & verbi Dei concionatorum gratulatione suscipi & exosculari. Typis igitur mandetur, ne tam precioso thesauro Ecclesia Dei careat, in quo, sapientissimus hic Auctor, summo delectu, profert nova & vetera, quibus facile quisque sapientiam omnium antiquorum exquiret, in Prophetis vacabit, enarrationem virorum nominatorum conservabit, in versutias parabolarum introibit, occulta proverbiorum exquiret, & in absconditis Sanctorum conversabitur: Quo fiet, ut sacræ paginæ studiosi, clarissimi verbi Dei præcones evadent, prout spero. In cujus rei fidem & testimonium nomen meum apponendum decrevi. Cæsaraugustæ, pridie Kalendis Februarii, 1611.

Doctor IOANNES BRITIUS MARTINETZ,
Abbas de la O.

EGo Doctor Franciscus Lamata Decanus & Vicarius Generalis retronominatus, ex relatione facta per Ioannem Britium Martinetz Doctorem Theologum, Abbatem de la O, cui commisi supradictum opus admodum Reverendi P. F. Hieronymi Baptistæ de la Nuza, concedo facultatem illud imprimendi ad communem Ecclesiæ utilitatem.

D. FRANCISCUS LAMATA, *Decanus & Vicarius Generalis prædictus.*

D. D. MARTINO BAPTISTÆ DE LA NUZA,

Totius regni Aragonum integerrimo præfecto, quem Justitiam ejusdem vocant, Catholicæ Majestatis Consiliario sapientissimo,

Fratri suo modis omnibus Colendissimo, Amantissimoque,

F. HIERONYMUS BAPTISTA DE LA NUZA,

Ordinis Prædicatorum, & Sacræ Theologiæ Professor.

Æ. F. E. S Q. P. D.

Nter innumera quibus me cumulasti beneficia, non tam fratrem, quam patrem te mihi exhibens, integerrime Præses, illud sum expertus, quod Prov. 18. 19. *Spiritus sanctus dixit:* Frater qui adjuvatur à fratre, tanquam civitas firma. *Fateor ingenuè, me incredibili suspensione, summaque animi hæsitatione nutasse, ac in ancipiti valde fuisse constitutum, quando Prælati, quibus Dei loco mihi præsidentibus, debitam professus sum obedientiam, iteratis præceptis & mandatis, me compellere, ut animum ad scribendum appellerem, sunt aggressi. Nihil enim mihi gravius, nihil à mea mente longius, aut voluntatis meæ studio magis contrarium ullatenus poterant imponere: eo præsertim tempore, quo post longos, quos legendo & regendo feceram progressus, potius mihi ab omni opere cessandum, quam novum aliquod aggrediendum, censebam. Sic tamen nutantem & hærentem, tuis exhortationibus, consiliis, promissionibus juvasti, & ita te totius mei operis exhibuisti patronum, ut me quasi firmam stabilieris civitatem, & vere tibi, quod B. Iob dixit* Job 4. 4. *quidam ejus amicus, dicere possim:* Manus lassas roborasti, vacillantem confirmaverunt sermones tui, & genua trementia, confortasti. *Et quid mirum, me illius firmatum consilio, quem Philippus Secundus (qui prudentis nomen, sibi inter Reges omnium suffragio, jure vendicavit) in suum consiliarium adscivit, quem peculiariter elegit, cujus consilio comitia generalia Turiasonensia congregarentur, sicque agerentur, ut non solum totius Regni paci & utilitati esset consultum, sed & ut innatam, inviolatam, ac securam quam perpetuo in Aragonensibus deprehenderat, tuncque experiebatur fidelitatem, omnibus Regnis, cunctisque seculis faceret manifestam, exteros quosdam compressurus, qui quoniam Aragonensium gloriæ, quam ex perpetua interruptaque ab initio fidelitate sibi vendicarant, falsis rumoribus detrahere nitebantur.*

Tam-

Tamque plene tunc Rex pudentissimus, suæ quam de te conceperat expectationi, satisfactum judicavit, quod statim in supremum totius Coronæ Aragoniæ Consilium, quod juxta Reges ipsos residet, cooptarit: tamque magis velle, juxta se ipsum tuam retinere personam, apertis verbis sæpe exposuit, quantò magis tuam expertus fuit sapientiam, prudentiam, integritatem. PHILIPPUS *itidem Tertius illius filius, Rex sine dubio divinis muneribus ornatissimus (vivat, vivat diu felix) patris sui vestigia secutus, te pro meritis honorare volens, supremum totius Regni Aragonum Magistratum & Præfecturam, quam pro summa gloria Aragonenses retinent, tibi demandandam decrevit: quam tam sapienter regis, tam prudenter administras, tam justè exequeris, tam sanctè gubernas, ut omnium oculos & voluntates ad te traxeris, cunctos tibi reddideris addictissimos, cujus eminentem sapientiam prædicant, morum integritatem laudant, irreprehensibilem vitam commendant, singulariter autem, judicium incorruptum, disertissima decreta, consilia prudentissima, universi profitentur: dignum plane, qui stemmatibus tuis paternis, tuæ ingenuitatis testibus, maternos leones, alasque adjunxeris Nuzarum, non solum propter matrem D. Catharinam de la Nuza, filiam Ferrarii de la Nuza, qui germanus fuit frater famigeratissimi illius Ioannis de la Nuza, hujus Regni Proregis, Commendatariique majoris Calatravæ, quem historici nostri valde commendant: sed præcipue, quod invicta animi, quasi leonis fortitudine præstas, qua perpetuo Iudicis officium agens, iniquitatem disrumpere valuisti, non accipiens personam pauperis, nec honorans vultum Potentis: & tam ingenii intellectus acumine, mentis perspicacitate & altitudine consilii excellis & celeriter volas, ut Rhetoricam, Dialecticam, Philosophiam, Theologiam, utramque Iurisprudentiam percurrens, consummatam harum omnium facultatum assecutus fueris peritiam, ut mirentur primarii Rhetoricæ facultatis professores, Dialectici & Philosophi laudent, Theologi venerentur, utriusque Iuris Doctores palmam ferant, omnes a te obnixe postulantes, ut aliquid tuorum studiorum, saltem quas in jure elaboratas habes praeclaras resolutiones, emittas in lucem. Quid ergo mirum, quod me (cui hæc omnia tanto sunt magis explorata, quanto cominus illa conspicio) tuum firmaverit decretum; erexerit exhortatio, foveritque assertio, qua te totius operis exhibuisti patronum? Vti sine dubio illo Flacci Tetrasticho possum:* Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen? Quis Germania, quos horrida parturit? Bellum curet Iberiæ quis feræ? Te fautore Mœcenas, tuta omnia. *Opus igitur meum, aut verius tuum, ad te confugit, ad tuæ protectionis umbram se recipit, ut sub nominis tui claritate secure possit in lucem prodire, cui nullatenus aliquis, quantumcunque mordax & invidus audeat injuriam aliquam irrogare, quod sub tui nominis incedit splendore.* VALE.

Hieronym. Blancas in suis Commentariis.

PRO-

P R O L O G U S
Quo Auctor sui Instituti Rationem reddit.

Es cunctis sapientibus perpetuo fuit plena timoris, aliquid in publicum dare: id namque ut S. Hieronymus a *sæpe repetit, est manum in ardentissimam flammam mittere, & b confodientium linguis se prodere, atque cunctorum maledicorum tela adversum se detorquere. Statueram proinde ab ipso studiorum meorum exordio, B. Pamphili martyris sapientissimi (cujus vitam Eusebius Cæsariensis Episcopus* c *tribus fere voluminibus explicavit) sequi vestigia, de quo B. Hieronymus* d *refert, numquam adduci potuisse, ut aliquid proprii operis scriberet, sed se totum tradidisse, veterum Scriptorum tractatibus legendis, quos studiosissimè percurrebat, & in illorum meditatione jugiter versabatur. Idcirco tam solicita cura aliorum scripta inquisivit, ut famigeratissimam Cæsariensem Bibliothecam collegerit, & confecerit, sicut idem B. Hieronymus enarrat. Hoc ipsum tanto ego proposueram firmius, quam B. ille Martyr, quanto minor est ingenii mei facultas, & major nunc Tractatuum, non solum Scriptorum veterum, sed & recentiorum, copia & abundantia: sæviorque ac pronior licentia & appetitus condemnandi omnia, ut nihil nunc magis facere videatur, qui in lucem opera sua dat, quam detractoribus mensam parare, qui omnia quæ apponuntur, caninis dentibus lacerent, & corrodant; non solùm quæ displicent, sed & quæ magnopere placent, & ad sui usum utilia observant: similes felibus, qui tanto acrius contra aliquem gruniunt, quanto gratiorem offam sibi exhibitam apprehendunt. Et certè (ut idem dixit Hieronymus* f *) nihil tam facile, quam otiosum & dormientem, de aliorum labore & vigiliis disputare. Quam pluribus annis in Valentino Prædicatorum cœnobio, toto terrarum orbe celeberrimo, Sanctorum feracissimo, & totius religionis, ac bonarum litterarum ditissimo emporio, Theologiæ scholasticæ discipulis tradendæ vacavi. Multis itidem annis post sacris Scripturis publice interpretandis, fui addictus: omnibus autem illis, sacris concionibus ad populum, fui implicatus, totamque vitam in hujusmodi studiis insumpsi. Frequentissimè à multis excitatus fui, ut in publicum aliquod opus darem. In ætate quidem juvenili me excusavi, celebri illa B. Hieronymi exhortatione, qua in Rustico monacho, quem instituebat, omnes sacrarum Religionum professores instruxit, dicens:* Ne ad scribendum cito prosilias, & levi ducaris insania. Multo tempore disce, quod doceas. Ne credas laudatoribus tuis, imo irrisoribus aurem ne libenter accommodes, qui cùm te adulationibus foverint, &c. *Nunc autem senectuti propinquus, quando jam me videbam, à regiminis onere liberum, & conscensu cathedræ feriatum, multo magis à scribendi studio eram remotus, ne ego ipse propriam deturbarem quietem: in meque posset jactari illud, quod sapientissimus* Con-

¶ §. 1. *Quid scribere compulit Auctorem.*
a Epist. 10 ad Fur. & lib. 2 cont. Rufi. post med.
b Epi. 2 ad Nepotia. ad fin.
c Refert B. Hier. epi. 126. ad Marcellã.
d Lib. 1. & 3. Apolog. cont. Ruf. & epist. 56. ad Pammach. & Ocean. ad finem.
e De scrip. Eccle. de S. Mat. agens.
f In Regul. Monach. & alibi sæpe.
Epist. 4. ad Rustic. monach.

Concionator, cum mundi detestandas vanitates describendas assumpsit, illam singulariter, juxta B. Gregorii Neocæsariensis intelligentiam, subnotat stultam, qua qui vitam quietam agere potest, grandi proprioque labore, suæ propriæ quieti præstat impedimentum. Solummodo, *inquit*, hoc inveni, quod fecit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus. *Verè siquidem nullus est, qui pluribus se immisceat quæstionibus, quam qui animum ad scribendum applicat: qui, ut B. dixit Hieronymus, tot sibi judices contra se assumit, quot Lectores. Quidam namque contra illum quærimonias excitant, quod prolixus sit, alii, quod brevis: hic, quod nihil novi afferat, sed actum agat, ille, quod à communi agendi modo recedat. Iste notat stylum, ille loquendi modum. Multi aversantur, quæ de humanis scientiis inseruntur; quam plurimi, insulsam scripturam, quæ illis non fuerit referta, clamant: tótque contra se quæstionibus materiam quivis scriptor subministrat, quot verba scribit, & exhibet. Me autem in proposita sententia persistente, cœperunt ab illa deturbare hujus Provinciæ Arragoniæ Patres qui in Comitiis Provincialibus Valentiæ congregatis, mihi (etsi corpore absenti) præceperunt, ut quæ ex Sanctorum Patrum assidua lectione annotaram, disponerem, & in publicum darem. Et quamvis rationes interposuerim, quibus me sufficienter excusatum ne id facerem, credebam; in sequentibus Provincialibus Comitiis, iterum me tam arcto strictoque præcepto, ac sanctæ obedientiæ vinculo ad idipsum obstrinxerunt, ut nullus reluctandi jam locus pateret, si religiosus, meæque professionis memor, haberi vellem: idque tanto efficacius, quanto Reveren. admodum Pater Magister, Frater Raphael Riphoz, Prior Provincialis, qui eisdem Comitiis præfuit, novo præcepto hoc ipsum mihi injunxit: quem sine dubio summa pro suis meritis, singularibusque erga me beneficiis, prosequor observantia, ideoque id ille effecit (ut B. Hieronymi, de Avito amico suo, ad scribendum impellente, verbis utar) ut plus jam considerarem, quid ille cuperet, quam quod me facere conveniret; & magis timendum censui damnum, quod à propriæ voluntatis studio, quam ab obtrectatorum linguis mihi provenire poterat: præsertim cum intolerabilem judicem illius superbiam, qui nihil in scriptis suis reprehensione dignum contendit: suspicaturque omnes lectores futuros laudatores operis sui. Nullus siquidem est scriptor, omnibus tam plenè satisfaciens (sacris duntaxat exceptis) qui omnem penitus possit censuram subterfugere, ut B. Hieronymus indicavit, qui quam plures ex probatioribus autoribus referens, quidquid in unoquoquè reprehensione dignum audiebat, exprimit.* Tertullianus, *inquit*, creber est in sententiis, sed difficilis in loquendo B. Cyprianus instar fontis purissimi dulcis incedit & placidus: & cum totus sit in exhortatione virtutum, occupatus persecutionum angustiis, de Scripturis divinis non disseruit. Inclyto Victorinus martyrio coronatus quod intelligit, eloqui non potest. Lactantius, quasi quidam fluvius eloquentiæ Tullianæ, utinam tam nostra confirmare potuisset, quam facilè alienæ destruxit. Arnobius

In cap. 7. Ecclesiast.

Eccl. 7. 30

Epist. ad Præsidium.

Epist. 4. ad Salvinam.

bius inæqualis & nimis eſt, & abſque operis ſui partitione confuſus. S. Hilarius gallica cothurno attollitur: & cum Græciæ floribus adornetur, longis interdum periodis involuitur, & à lectione ſimpliciorum fratrum procul eſt, &c. *Non igitur nobis ita eſt timenda cenſorum ferula, ut à ſcribendo penitus animum abducat, quam nullus ſubterfugit, quam etiam tales, quales diximus, ſcriptores ſubjecerunt; nec enim nos meliora dare poſſumus, nec limatiora edere: & ut quidam dixit: detractorum morſus veritatis ſtudioſo ſunt contemnendi: quia ſi illorum habenda eſſet cura, nulls unquam quantumcumque doctus, aliquid ſcribere auderet: neque ſata, propter paſſerum timorem eſſe omittenda.*

§. 2. Quid intendit ſcribere. *Compulſus igitur aliquid in publicum dare, decrevi: quæ ex variis ſtudiis annotata habebam, diſponere, & tale evulgare opus, in quo quæ ad Theologiam Scholaſticam & expoſitivam, & ad morum pertinent correctionem, ſimul complecti poſſem: quod propterea Tractatuum Euangelicorum nomine inſcripſi, ut vel ex ipſa ſola inſcriptione Lector quivis meam comprehenderet mentem. Vt namque*
Epiſt. 9 ad Hierony. *B. Auguſtinus indicavit, primum quod in cujuſvis operis exordio Lector attendere tenetur, eſt inſcriptio, quam opus in ſuperliminari pagina offert, quæ talis eſſe de-*
Præfat in hom. Orig in Ezech. *bet, ut ſit quoddam illius breve integrumque argumentum. Hinc Origenes, ut S. Hieronymus obſervat, attentè curavit, opera quæ vulgabat, propriis congruiſque titulis inſcribere. Quædam vocavit Scholia, alia Homilias, alia Tomos, quorum omnium propriam ſignificationem Hieronymus tradit, proſequiturque S. Iſidorus.*
Lib. 6. Etymol. c 7. Pamel. in li. Cyprin. de opere & eleem. num. 25. *Et quidem, quamvis Scholiaſtes Cypriani, vir ſanè doctus, cenſeat, Tractatum ab antiquis vocatum, concionem, aut ſermonem ad populum, id tamen Sanctus Iſidorus refellit, grandem conſtituens differentiam inter ſermonem, & Tractatum: quia Sermo, breve eſt colloquium, Tractatus autem, unius rei multiplex expoſitio, ita vocatus ex eo, quod ſenſum trahat ad multa. Vnde Tractatus, eſt opus, in quo multa pertractantur, congeruntur que ad rem de qua ſermo inſtituitur, exponendam. Ideoque quando veteres Patres, de re aliqua diſputabant, ut quidquid illam perti-*
Lib. de exhor. mart. non longe à princip. Epiſt 10. ad Furiam *nebat, tradere conſtituerent, Tractatum edere profitebantur. Hinc Origenes, qui longum in Beatum Iob, ſermonem trahere voluit, Tractatus vocavit, quos in illum edidit. Similiter & B. Cyprianus, opus quod de exhortatione martyrii ſcripſit ad Fortunatum, Tractatum vocavit. Beatus itidem Auguſtinus, qui ſermones aut conciones ſcribens, brevis eſt, quando voluit Ioannis Euangelium, Epiſtolaſque pleniùs explicare, per Tractatus opus digeſſit: & hujuſmodi Tractatus veterum Patrum, docuit Hieronymus poſt Scripturas ſacras legendos. Ex quibus reſponſio patet ad illos, qui opus noſtrum prolixum, immenſumque judicabunt, & intolerabile dicent, circa unicam brevem Euangelicam lectionem, tam longas ducere moras, tam varios proſequi diſcurſus. Nullatenus fuit mihi animus, conciones aut ſermones ſcribere: quod ſine dubio non difficile mihi fuiſſet, qui plusquam per triginta annos con-*

concionandi onus numquam intermisi, non in angulis aut antris, sed in metropolitanis hujus coronæ civitatibus. Tractatus edere volui, circa quasdam Euangelicas lectiones, in quibus cuncta, quæ circa unamquamque illarum se mihi obtulerunt, complecti volui. Certe nullatenus illorum reprehendimus laborem, nec prolixitatem arguimus, qui integros grandesque libros de una aliqua solummodo peculiari materia, in lucem proferunt, quos ex ipsa inscribunt, supponentes, hoc ipso quod ita agere constituunt, quicquid ad illam pertinere intelligunt, tradituros. Quin potius illorum laudamus studia, qui tales libros vulgarunt ut de Patientia, de Tribulatione, de Præcepto dilectionis, de amore Dei, de Peccatis, de Matrimonio, & hujusmodi in omnibus facultatibus innumera. Quoniam igitur Tractatus scribere sum aggressus, brevis esse non potui: quoniam vero non quoscunque, sed Euangelicos, quantumcumque sermoni vela pandantur, brevis potius ero judicandus. Docuit Beatus Serm. 64.
Petrus Chrysologus, singula quæque Sripturæ sacræ verba, quantumcumque minutula, tot tantisque mysteriis esse referta, quod si singula singulis libris mandarentur, nec sic mysteria cuncta, quæ in ipsis sunt, audientibus perlucerent. Beatus Chrysostomus, minimos etiam Scripturæ sacræ apices, longioribus discursibus expendendos Homi. 10. 14. 15. 18. in Gen.
sæpe docet, quod eorum minimus, aurifodina sit locupletissima, quam nullus intellectus creatus poterit plené exhaurire, quantumcumque mysteriis extrahendis insudet. Est enim verbum Dei, ab ipsius intellectu procedens, à quo quandam secum trahit immensitatem, ut incomprehensibile reddatur omni humanæ, imo & angelicæ menti. In eo quod scribitur a *canem comitasse Tobiam, mysterium grande expressum* a Tob 6. 1
considerat Sanctus Ambrosius b, *& in eo quod depingitur* c *cauda applaudens, mirum sacramentum observavit Beda* d. *Apostoli verba, quæ cuivis Medico viderentur familiaria, dicentis ad Timotheum*: adhuc aquam bibere, sed modico vino utere propter stomachum, & frequentes infirmitates tuas, *materiam copiosam exhibuerunt Beato Chrysostomo, ad longum peneque divinum, ac integrum opus conficiendum. In illis verbis, quæ simplicissima videntur, in historia Davidis, quod lapides, quos ille assumpsit, limpidissimi erant, & de torrente educti, grande sacramentum conspiciunt sancti Patres, Hieronymus* a, *& Augustinus* b. *Quanto ergo majora mysteria, credendum est, verba Euangelica continere, quæ inter sacras Scripturas tenent primas: verba sanè quæ ab ipsiusmet divini verbi ore processerunt, in quo novissimè nobis loquutus fuit Deus, qui multifarie multisque modis olim locutus fuerat in Prophetis? Quamvis autem prolixa cujusque Tractatus videatur Scriptura, curamus apertis distinctionibus quemvis discursum disponere, suisque titulis unumquemque prænotare, ne in id incidamus, quod Arnobio vitio datum fuit à B. Hieronymo, nimium videlicet fuisse illius opus, & absque ulla partitione confusum: ut non tam nimietas, quam confusio Lectorem offenderet.*

b Li. 6. hexam. ca. 4. c Tob 11. 9. d Libr. qq. in Tobiam 1. ad Tim. 5. 23. Hom. 1. ad Popul. Antioch. 1. Reg. 17. 40. a Epist. 89 ad August. b Ser. 20. ex divers. ad Heb. 1. 1 Epi. 13. ad Paulinum

§ 3. *Scriptura expontis ex*

Quoniam autem juxta Sanctorum Patrum decreta nullo modo melius quædam Scripturæ sacræ explicantur, quam ex aliis sacris Scripturis (Literiones enim,

& non litteratos; perditos, non peritos, vocandos censet B. Augustinus a, *qui unum locum carpunt, nec cum aliis conferunt; & confusionem sibi potius quam eruditionem sibi ipsis eruere, demonstrat S. Gregorius* b) *quædam divinæ Scripturæ loca ex aliis ejusdem explicanda contendimus, quorum singula verba minutatim assumimus expendenda. Et quamvis vulgatam translationem (sicut fieri necesse est cuivis Catholico) tanquam correctiorem magisque legitimam & incorruptam Scripturam sequamur, aliquando ad fontes Græcos & Hebræos recurrimus, non ut Vulgatum rejiciamus, quam omnibus præferre debemus, sed ut illa fiat ex collatione ad Hebræum, & Græcum, magis manifesta. Nota siquidem est Iesu filii Sirach sacra sententia:* Deficiunt verba Hebræa, quando fuerint translata in alteram linguam. *Expende verbum illud,* Deficiunt: *quantumcunque enim aliquando multiplicentur verba latina, ad unius verbi Hebræi significationem plenè exprimendam, deficere videntur, nec totam vim, quam verbum habet in Hebræo idiomate exhauriunt.*

Eadem itaque verba non eandem habent vim & energiam, cum ex propria lingua in externam transferuntur. Habet, ut Hieronymus a, *& Augustinus* b *observarunt, quæque lingua, sua propria idiomata, quæ in exteram translata, nullatenus retinent illam sensus plenitudinem, leporem, ornatum, & energiam, quam sortiuntur in propria. Hoc inter omnes linguas multis rationibus sibi vendicat Hebræa, cujus non tantum voces, sed & characteres & pronunciatio, & apices minimi, peculiarem habent significandi vim, quam non potest alterius cujusvis linguæ simplex verbum plenè exprimere. Vnde compulsi fuerunt multi autores, varios edere Tractatus, explicantes illius sanctæ linguæ idiotismos, circa quod argumentum B. Hieronymus quasi primus illum edidit Tractatum, de Nominibus Hebraicis, quem sequutus Augustinus, excellentes libros Locutionum scribendos assumpsit, viam faciens iis, qui postea longos, & excellentes de Scripturæ sacræ Phrasibus libros conscripserunt. Vnde utilissimum judicavit idem Augustinus, aliquando ad pleniorem alicujus sententiæ, vel verbi, aut nominis capiendam vim, ad primos recurrere fontes, juxta quorum proprietatem fuerunt edita. Qua de causa Concilium Viennense statuit, in celebrioribus orbis universitatibus, Parisiensi, Bononiensi, & Salmantina, parandos trium linguarum Doctores, qui illarum peritiam studiosa instructione in alios transfundant: de qua re eloquenter & docte disputat noster Magister Cano, illos quidem reprobans, qui absolutè necessarios asserunt, hujusmodi recursus ad fontes Hebræos & Græcos; illos verò sequens & laudans, qui utiles judicant. Ad hujusmodi itaque fontes, aut ad alias juxta illos translationes recurrimus aliquando, non quod Hebræam linguam plenè calleam, sed quod prima ipsius didicerim rudimenta, quæ sufficiunt, ad inquirendam cujusque vocis propietatem, illorum autorum munitus præsidio, qui ex professo de hac re scripserunt, ut noster Xantes Pagninus in suo Thesauro, & Marinus Brixianus in sua Arca. Semper namque mihi placuit, cujusdam viri doctissimi ratio, qua suadebat, non esse necessarium viro*

Scripturis, & cur recurrat ad fontes Hebræos, & Græcos.

a Lib. 1. cont. Adversarium legis, c. 24.

b Lib 4. Moral. in exordio.

In Prolog. Ecclesiast.

a Lib. qu. in Genes.

b In Psal. 105.

Li. de nomin. Hebraicis.

Lib. locu.

Lib. 2. de doctrin. Christ. c. 11. & 12.

Clem. 1. de Magistris.

Lib. 2. de lo. Theol. c. 13. & 15

viro Theologo, se torquere, ad Hebreæ linguæ proprietatem plenissimè capessendam: nam aut Hebreæ voces, quarum inquirimus significationem, exploratam illam apud Hebræos habent, aut secus. Si explorata fuerit significatio, quodvis Hebræum Lexicon plene illam tradit, & explicat. Si autem dubia extiterit, nec ipsimet Hebræi certò possunt aliquid diffinire, quorum lingua & scriptura, longe ab illis primis, quibus Scriptores sacri fuerunt usi, sunt diversa. Vnde SS. Patres recurrentes ad fontes Hebræos, id tantum ex illis assumunt, quod apud illos, qui Hebræa pertractant, est in confesso, & exploratum. Sic S. Ambrosius exponens illud Psalmi, Fiat, fiat: In Hebræo, *inquit*, habetur, Amen, Amen, ut asserunt, qui librum legerunt, Hebraicis litteris scriptum. *Sic & B. Augustinus, tradere volens significationem hujus nominis, Pascha, docens, significare, non passionem, sed transitum,* Sicut, *inquit*, perhibent, qui hoc sciunt. *Sæpe similiter ad alias translationes recurrunt, quibus plenius verba Hebræa vel Græca significari videntur, sicut idem sæpe fecit Augustinus, & frequenter in libris Locutionum Scripturæ sacræ, & aliquando B. Gregorius, & frequentissime B. Hieronymus. Annota insuper sæpius Scripturam sacram, juxta illius legitimum ac litteralem sensum à me indici & explicari: quo supposito, aliquando ad allegoriam deflecto. Ita enim se res habet, inquit B. Augustinus* a, *ut aliquid per allegoricam significationem intimatum, plus moveat, plus delectet, plus honoretur, quam si verbis propriis diceretur apertissimè. Hinc fit, ut una eademque historia, eademque penitus res, ad diversa trahatur, nuncque in bonum, nunc in malum inducatur. Id siquidem familiare esse debere sacrarum litterarum interpreti, docuit eleganter Gregorius, & ex professo demonstrat Augustinus, in sermone de Monomachia Goliæ & David: idque explicat litterarum exemplo. Quemadmodum namque, inquit, litteræ in tot millibus verborum atque sermonum, ipsæ eadem repetuntur, non augentur: verba infinita sunt, finitæ tamen litteræ: verba numerare nemo potest, litteras quivis potest, unde multitudo verborum est: ita determinatæ quidem sunt res, historiæ, verba, imo & litteræ Scripturæ sacræ, sed varia ac diversa, quæ ex ipsis componere licet, nulloque determinato numero comprænhensa. Hinc intelliges, non incongruum, unam eandemque historiam aut sententiam Scripturæ sacræ, sæpius inculcare, cùm ad res varias atque distinctas exponendas inducitur.*

In Psa. 40. Epi. 119. ad Ianuar. c. 1. Epist. 78. & 80. ad Hesich. Libr. 23. moral. ca. 26. & Prolog. in Iob in fine.

a Epist. 119. ad Januar. c. 11

Libr. 5. Mor. c. 16 Serm. 20. ex divers. cap. 6.

§. 4. *Scripturam ex Sanctorum Patrum doctrina exponit, & exponendam demonstrat.*

Illud deinde summopere curandum censui, nihil ex proprio capite, sed ex sanctorum Patrum mente, doctrina, & verbis, cuncta disponere, imitatus Beatum Hieronymum a, *qui postquam quasi invitus & compulsus præcibus Paulæ & Eustochii, opus quoddam circa vetus & novum testamentum vulgare decrevit:* Quod propter verecundiam *inquit*, negans, propter assiduitatem tamen & crebras postulationes præstiti, ut docerem, quod didiceram; non à me ipso, id est à præsumptione, pessimo præceptore, sed ab illustribus Ecclesiæ viris. *Sunt illi cum quibus, juxta Sapientis* b *institutionem, ad Scripturas sacras simul sumus ingres-*

a Epist. 27 de Epitaphio Paulæ.

b Eccl. 29. 2.

gressuri: sunt baculi, quibus innixi, profunda fluviorum scrutanda sunt, ne submergamur. Egregia est B. Gregorii Nysseni c *exhortatio, qui postquam S. Basilii Magni doctrinam, scriptaque in Hexameron, illustrissimis encomiis fuit prosecutus, admonet, ut nos similes agricolis exhibere studeamus, qui infructiferas sylvestresque arbores aut oleastros reddunt frugiferas, inserendo illis ramusculum, vel exiguam saltem corticis particulam alicujus olivæ, vel proceræ arboris, cujus fructus suavis, salubrisque fuerit exploratus. Illius enim vel sola una particula, vel minimus ramusculus sufficit totam arborem, cui inseritur, reddere frugiferam & totum oleastrum in olivam uberem & pinguem reparare. Sunt equidem Sancti Patres & Ecclesiæ Doctores, arbores excelsæ, & similes Davidi, tanquam oliva fructiferæ in domo Domini, fructibus legitimæ intelligentiæ referti, quorum suavitas, ipsi Ecclesiæ est explorata. Ex illis igitur perpetuò aliquid discerpamus, quod nostræ inseramus doctrinæ, & eidem tanquam fundamentum supponamus, ut fructum congruæ fidelisque proferamus intelligentiæ. Sunt ipsorum decreta, tanquam fermentum, cujus vel exigua portio jugiter est nostræ conspersioni infundenda, si salubrem panem doctrinæ sanæ volumus exhibere. Incidimus tamen nunc, in peccatorum nostrorum pœnam, in tempora illa periculosa, ab Apostolo prædicta, in quibus experimur homines, seipsos amantes, suaque proinde plus justo æstimantes & extollentes, tam superbos, ut audeant liberè mentem suam, sanctorum Patrum sensui æquiparare, imo, & audacter suum judicium, illorum judicio præferre, & temerè semetipsos constituere judices doctrinæ & mentis ipsorum, quibus commune est, sicut extollere quascumque Patrum sententias, imo verba, quando illa credunt suis dogmatibus quadrare, ita eorundem etiam aperta decreta, grandi supercilio despicere, & rejicere, tanquam cujusque vulgaris hominis asserta, quando suis opinionibus aut sententiis vident contraria. Observavit Hesychius Episcopus, B. Augustino familiaris, ad eundem Augustinum scribens, B. Hieronymi modestiam, & excellentem sententiam. Expositurus namque Danielis de Hebdomadibus difficilem prophetiam, postquam aliquorum veterum Patrum retulit sententias, se humiliter continuit, ne suam proferre auderet, dicens:* Periculosum esse, de Magistrorum Ecclesiasticorum judicare sententiis, & alterum alteri præferre. *Ex quibus verbis Hesychius infert, quam sit illorum audax temeritas, qui liberè faciunt, quod Hieronymus, quia periculosum judicavit, facere ausus non fuit. Mirum est, quantum antiquitas tota detulerit B. Gregorio Nazianzeno, cujus ut dixit B. Hieronymus, tanta fuit in Christiana doctrina authoritas, ut nullus unquam ejus dictis calumniam aliquam inferre præsumpserit. Eundem honorem B. Athanasii documentis & scriptis delatum, idem Hieronymus testatur: hæc referens D. Thomas, suam singularem modestiam retinens, se continet, ne condemnare auderet, tanquam erroneum, asserere Angelos creatos fuisse, ante mundum corporeum.* Præcipuè, *inquit*, propter sententiam Gregorii Nazianzeni &c. *Admonuit S. Hieronymus, Ambrosium Hilarium, & Victo-*

c In Hexamero in princip.

Ps. 51. 10.

2. ad Tim. 4. 2.

Est Epist. 79. inter epist. Augustini.

Refert D. Tho. 1. p. q. 61. art. 3.

L. 1. Apo. cont. Rufi. Epi. 72. ad Hugonem

ctorinum martyrem, tanquam Ecclesiæ columnas conspiciendos. Vnde forsan S. Bernardus, illam hausit propositionem, qua asserebat, se tunc securè, & sine metu discurrere, quando Ambrosium vel Augustinum, habebat doctrinæ & mentis suæ ducem ac comitem. Ita quidem Sancti Patres, qui humiles erant, & demisse de se ipsis, excellenter vero de aliis sentiebant. Nunc autem cùm superbiæ inflato spiritu multi tument, non majori reverentia hujusmodi Sanctos Patres prosequuntur, quam unumquemque vulgarem, communem, ac infimæ notæ autorem. Antiquitas sine Lev. 19. *dubio, vel hoc solo nomine, grandem sibi vendicat reverentiam, & coram cano capite* 32. *consurgendum, præcipit Spiritus sanctus. Si huic addita fuerit, cordis munditia,* Matt. 5. 8. *quæ mentem disponit ad videndum Deum, & vera grandisque sanctitas, per quam habet homo Spiritum sanctum secum inhabitantem, qui Spiritus est sapientiæ, scientiæ, & consilii, certum erit, quod idem Spiritus sanctus dixit:* Anima viri San- Eccle. 37. cti, enunciat aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in ex- 18. celso ad speculandum. *Quanta igitur erga Sanctos Patres nostra debet esse observantia, quos vetustissima antiquitate, simul & sanctitate illustrissima cumulatos fatemur. Irrideo ego & execror quorundam rationem, qui suam superbiam humilitatis pallio vestiunt, se quidem pueros confitentes, Sanctos autem Patres similes Gigantibus profitentes: si tamen inquiunt, puer humeros Gigantis conscendat, longius poterit, quam gigas visum extendere, ejusdem gigantis humeris innixus. Esset quidem ratio alicujus considerationis, si aliquis, ex eo quod veterum Patrum scripta perlegit, jam super illorum humeros, mentem scilicet & intellectum, manere evectus. Nunquid discipulus, qui Magistri audit & percipit doctrinam, dici jam ex eo poterit, elevatus supra illius mentem & caput? Num magister, omnia quæ scivit, ita tradidit, ut nihil magis de ipsis sciat, quam discipulus, qui ea audivit? Repetere sæpe solitus sum, celebrem B. Augustini sententiam, qui vera plenus humilitate, docuit nos, quid sentire, dicere, & profiteri debeamus, cum aliquid in Sanctorum Patrum lectione offendimus, quod nobis minus aptum congruumuè videtur. Exponere voluit ille celebrem parabolam de Decem virginibus, a Christo Domino propositam, quam difficillimam supponit: additque se quandam ejus expositionem vidisse, quæ minus sibi videbatur conveniens:* De qua tamen, *inquit*, expositione, temerè nihil audeo ju- Libr. 83. dicare, ne forte non ejus inconvenientia mihi angustias fecerit, sed mea tardi- Quæst. q. tas in ea convenientiam non invenerit. *O sententiam, tali viro dignam, in quo* 59. *nescias, quid magis mireris, supremumne ingenij acumen ad deprehendendam in iis, quæ legebat inconvenientiam, an humillimam, ideoq; excelsam sanctitatem, ad suam ad intelligendum in inconvenientia, quam offendebat, tarditatem. Quem propterea merito sanè Angelicus Doctor Sanctus Thomas peculiariter Magistrum, quem sequeretur, elegit, qui sicut illius doctrinæ fuit singularis sectator, ita & modestiæ ac humilitatis imitator excellentissimus. Multo igitur honestius, & laudabilius cum B. Aug. rigidi isti, liberiq; aut potius temerarii Sanctorum Patrum censores, ingenii*

sui

sui tarditatem & tenuitatem, quam alicujus sancti Doctoris accusarent dictum: aut certe prudentius cum Euripide, de scriptis Heraclyti, autoris plane obscuri agente, Apud Laer. *dicerent:* Quæ intellexi præclara sunt: opinior autem, & quæ non intellexi. *Nihil igitur magis curavi, quam Sanctis Patribus debitum impendere honorem, & reverentiam, in quorum lectione, si aliquid invenio, quod dissonum videatur, aut piè interpretor, aut liberè meam profiteor ignorantiam: & vere nunquam meum judicium reputavi securum, circa aliquem Scripturæ sacræ locum, quousque ab illorum aliquo invenio expressum, aut certe indicatum. Quod autem ab unoquoque hausi, aperte ac libenter eidem acceptum fero, tum propter authoritatem, & gravitatem doctrinæ, quæ tanto major erit, si ex alicujus Doctoris sancti officina, quam ex mea, exhibeatur deprompta, quantum illi sunt me ipso superiores: tum ut in me* Epist. 3. ad Heliodorum. *ipso exhibeam, quod magnopere B. Hieronymus, laudavit in Nepotiano,* Cujus sermo, *inquit*, erat de Scripturis aliquid proponere, libenter audire, respondere verecundè recta suscipere, prava non acriter confutare, disputantem contra se, magis docere, quam vincere, & ingenuo pudore, qui ornabat ætatem, quid cujus esset, simpliciter confiteri: atque in hunc modum eruditionis gloriam declinando, eruditissimus habebatur. Illud ajebat, Tertulliani, istud Cypriani: hoc Lactantii, illud Hilarii, est: sic Minutius Felix, ita Victorinus, in hunc modum est locutus Arnobius. Me quoque quia pro sodalitate avunculi diligebat, interdum proferebat in medium, &c. *Quamvis autem ita se res habeat, quia minor SS. Patribus, quam sacris canonicisque authoribus, deferendus est honor, sic utrisque satisfaciendum judicavi, quod de Scripturis sacris, singula quæque minutatim, verba, expendenda & explicanda assumam, de sanctorum autem Patrum Doctorumque doctrina, sensus, conceptus discursus, mentemque & quæ illi longioribus Tractatibus, & libris eloquentissime ac latissime prosequuntur, sub brevissimis verbis referre procuro. Vnde, qui sæpe ipsa Scripturæ sacra verba inculco, sanctorum & veterum Patrum non tam ipsa verba, quam sententias induco. Quamvis talia sint sæpe numerosi ipsorum dicta, tam concinnata verba, tam apta ad id, quod intendimus explicandum, ut etiam aliquando peculiares illorum sententiæ inducantur, & expendantur, sicut aliquando D. ipse Augustinus* Epist. 112 ad Paulin. §. 5. *facere consuevit, qui longum Tractatum de videndo Deo ad Paulinam scripsit, cujus totum argumentum fuerunt quædam Beati Ambrosii verba, quem ita ille colebat, ut sæpe ipsius minima verba, minutatim expendenda censeret.*

Prophanos Auctores quomodo inducat, & quomodo sint inducendi. *De Authoribus prophanis aliquid ita inservi, ut nec nimius existam, nec omnino remaneam jejunus, sicque omnibus sit satisfactum. Quæstio est namque satis communis an Scripturæ sacræ interpretes, & divini verbi præcones, inducere debeant prophanos secularesque Sapientes ac scriptores, illorum doctrinas, dogmata, historias, Sanctus Clemens Alexandrinus* a *postquam omnes Gentilium libros diligentissimè percurrerat, quos ferè omnes summa dexteritate & brevitate in illis celeberrimis* a Libr. 5. Str. non longe à principio.

de

de Stromatibus libris inculcat, ostendit, infideles omnes amentes esse, illorumque semitas iniquas, & eorum quæstiones, esse eas, quas Apostolus b *constituit inanes & futiles vitandas: inducens etiam ad hujus confirmationem illud ipsius Æschyli Gentilis Poetæ* -- Ne in iis labores temere, quæ nihil juvant. *Beatus itidem Anastasius* c, *Episcopus Nicænus, non solum censet inutile tales authores inducere, & eorum doctrinis uti, sed esse penitus detestandum & fugiendum In cujus probationem illud ex professo expendit, quod in Apostolicis Constitutionibus ab ipsismet Apostolis fuit constitutum, dicentibus* d: Ab Ethnicis libris omnibus, te abstine: quid enim tei tibi est cum libris alienis, aut legibus, aut Pseudo-prophetis, qui etiam leviores avertunt à fide? Quid enim tibi deest in lege Dei, ut ad illas gentium fabulas te conferas? Nam sive velis persequi historias, libros habes Regum: sive Sophisticum aut sceticum; habes Prophetas, Job, & Proverbiorum scriptorem, in quibus majorem invenies subtilitatem, solertiam, & acumen, quam cujusvis Poesis & Sophisticæ, quoniam Domini qui solus est Sapiens, sunt effata: sive desideres cantica, habes Psalmos: sive antiquitatem, habes Genesim: sive legitima præcepta, habes gloriosam Domini legem. Ab omnibus ergo alienis, & diabolicis, fortiter abstine. *Ita Sanctorum Apostolorum constitutio, cujus omnia verba singulari sunt expensione digna: singulariter autem ratio illa, quam multi viri sapientes observant, nihil penitus reperiri in Gentilium libris, sive ad historiam, sive ad doctrinam, sive ad Poesim, sive ad symbola, sive ad Proverbia, aut sapienter dicta, cui non reperiatur aliquid simile in Scriptura sacra gestum, dictum, & scriptum, verius, subtilius, elegantius, utilius, & modis omnibus tanto excellentius, quanto verbum Dei excellit verbum cujusvis hominis, quantumcumque Sapientis. Si in historiis Gentilium quaris strennorum Ducum fortitudinem, pugnandi dexteritatem, animi robur, insidias miro acumine exstructas, exercitus multitudinem; invenies elegantius in Scriptura sacra, enarrante de Moyse, Iosue, Iephte, Samson & aliis populi Dei Ducibus. Si regendi consilium prudens, & optimi Regis ac Principis partes; Scripturæ sacræ excellentius perhibent, enarrantes de David, Salomone, Ezechia, Regesque tibi exhibent, sapientes & insipientes, Sanctos & perfidos, & totius generis exempla. Quodnam Socratis, Diogenis; Senecæ, aut alicujus alterius Philosophi excellens est proverbium, quod non in libris Proverbiorum, cæterisque sapientialibus non habeatur, acutius, sapientius, lepidiusque? Quid in Platone divinum, de amore sapientiæ, contemptu rerum seculi, & aliis hujusmodi, quod non in Prophetis Sanctis infinite exhibeatur divinius? His adde rationem magna expensione dignam, quod videlicet si exacte omnia expendas, nihil penitus invenies in Gentilium libris, sapienter dictum, lepidè compositum, acutè animadversum, sive ad proverbia pertineat, sive ad doctrinam, sive ad symbola vel hieroglyphica, quod Gentiles autores, sapientesque seculi suffurati non fuerint ex Scripturis sacris, quas qui sciebant ab Hebræorum populo in orbe tunc inclyto, tanquam divinas habitas, diligenti studio inquirebant, & attente*

b 2 ad Tim 2.23
c Lib qq. in Scripturam qu. 79.
d Lib. 1. constitut. Apost. c. 7.

perlegebant. Qui namque tanto sapientiæ studio flagrabant, ut vel minimas cujusque Sapientis schedulas diligentissime perquirerent, quomodo talem Scripturam, quam celeberrimi populi Sapientiam vocari agnoscebant, non curarent, & inquirerent? Quod & illa Ptolomæi Regis Ægypti cura manifestat, quam adhibuit, ut sacri libri in linguam Græcam transferrentur, accitis Septuaginta famigeratissimis interpretibus. Certum itidem fuit, quod B. Hieronymus demonstrat, majores famosioresque Philosophos, totum fere orbem peragrasse, inquirentes omnes illos viros, quos sapientia pollentes audiebant, ut cum ipsis sapientiæ dogmata conferrent: id quod de Pythagora, Platone Apollonio, singulariter Hieronymus, & eloquenter prosequitur. Exploratum est autem, non potuisse illos latere, in Dei populo multos extitisse sapientes & sacerdotes circa res divinas divinitus illustratos, quos sine dubio consuluerunt, à quibus potuerunt divinas Scripturas accipere. Et vere tanquam rem certissimam supponit idem Hieronymus a *multos Philosophos accessisse ad audiendum Salomonis sapientiam, eo tempore, quo Scriptura sacra narrat* b *omnem terram ad ipsum confluxisse. Ex ipsius ergo doctrina, cæterorumque sapientium populi Dei, librisque sacris; quibus utebantur, quicquid illi bene dixerunt, fuerunt suffurati. Hujusmodi furta deprehenderunt, & manifeste prodiderunt & indicarunt Sancti illi Patres, qui in Gentilium libris supra modum versatissimi extiterunt, Iustinus martyr* a, *Clemens Alexandrinus* b, *qui ex professo, demonstrandum assumit, Græcos extitisse fures barbaræ Philosophiæ, i.e. Scripturæ sacræ (sic enim illi eam vocabant) ut optime illius Scholiastes* c *prosequitur, Gregorius Nazianzenus* d. *Chrysostomus* e, *Hieronymus* f, *Eusebius* g, *Augustinus* h, *Theodoretus* i, *Beda* k. *excellenter autem Tertullianus* l, *agens adversus Gentiles:* Quis, *inquit*, Poëtarum, quis Sophistarum, qui non omnino de Prophetarum fonte potaverit? Inde igitur Philosophi sitim ingenii sui rigaverunt. *Quod & illis omnibus antiquior Philo* m *disertissime asseruit, contra Gentiles agens, quorum impudentiam efficaciter arguit; quod cum omnia, quæ ab illis bene & sapienter dicta sunt, ex sacris Scripturis fuerint suffurati, mysteria ejusdem Scripturæ, quæ non intelligunt, irrident. In primis namque Moysen omnibus illis priorem fuisse, compertum est. Primus siquidem qui apud Ægyptios sapientiæ & doctrinæ autor memoratur, fuit Mercurius Trismegistus, quem Moyses multis seculis præcessit, ut ostendunt Eusebius* n, *& Augustinus* o, *ex eo, quod Moyses floruit tempore Atlantis Astrologi, fratris Promethei, qui Atlas, avus fuit majoris Mercurii, cujus Mercurius Trismegistus fuit nepos. Cadmo itidem qui primas litteras Græcas invenisse memoratur, longe fuit antiquior, ut Scholiastes Augustini* p *optime prosequitur. Illos insuper, quos primos omnino inter Gentiles Poëtas audimus, quos Divinos ipsi vocant, ut B. Isidorus* q *indicat, quod de rebus divinis agere visi fuerint, Linum, Orpheum, & Musæum, per quadringentos annos superavit. Homerum, quem Parentem antiquitatis, Solem omnium doctrinarum, & fontem ingeniorum, nuncupabant, plusquam per quingentos. Septem etiam illos Sapientes Græciæ, plusquam per mille:*

Ep. 103. ad Paulinū.

a Epi. 84. ad Magn.
b 3 Reg. 10.24.
a Orat. ad Gentiles.
b li. 2. Stroma. in pri. & lib. 5.
c Gentian. Heruetus.
d Orat. 1. contra Iul.
e Hom. de adscensu Eliæ.
f in cap. 5. Amos.
g li. 11. & 12 de præpar. Euang.
h Lib. 8 de civ. Dei. c. c. 11.
i l. de Græcor. affect.
k li. de 30 quæst. q. 18
l in Apol. adversus gent. c. 47
m li. de vita Mosis, in princi.
n Lib. 9. de præp. Euang. c. ult.
o 18. de civit. c. 8.
p In lib. 18 de civit. c. 39.
q li. 8 Etymol. c. 7.

mille : & per multos plures , Anaxagoram, Democritum, Hippocratem , Platonem. Aristotelem, de quibus nostri temporis autores r *, doctos ediderunt Tractatus. Unde Eupolemus & Artapanus aliique prophani scriptores, vel ipsa clara veritate convicti, primum litterarum omnium inventorem, Moysen faciunt , quas Iudæus tradidit , à quibus vicini Phœnices acceperunt, à Phœnicibus Græci per Cadmum. Imo, & Ægyptiis quoque , primas Moysen dedisse litteras , idem Artapanus credidit , Scholiastesque Augustini* ſ *bene explicat, & probat. Unde multi merito rejiciunt sententiam Philonis, quam infra inducemus, asserentis , Pharaonem multos Sapientes, non solum ex Ægypto, cujus erat Rex, sed ex Græcia advocasse, qui Moysen instruerent in omni sapientia. Certum est enim ante septem sapientes , nullam apud Græcos Philosophiam extitisse , aut ex nomine solo cognitam, quos tamen certum est floruisse , circa tempora captivitatis Babylonicæ , quæ multis seculis non solum post Moysen , sed post majorem partem sacrorum autorum inciderunt. Ex iis constat, majorem Prophetarum partem, omnem Græcorum sapientiam antecessisse. Hæc enim incepit à septem sapientibus, quorum princeps, ut Augustinus dixit, fuit Thales, qui primus in Græcia philosophari cæpit. Illi v. Sapientes post eos omnes Prophetas fuerunt, qui præcesserunt captivitatem Babylonicam. Imo & certum est, ultimos & extremos Prophetas, Aggæum, Zachariam & Malachiam, priores extitisse, illo supremi nominis Philosopho, Socrate, quem totius Philosophiæ moralis parentem, Gentiles faciunt, ex quo veluti ex primo fonte , omnes nobilium philosophorum familiæ prodierunt, ut idem Augustinus prosequitur. Unde liquido colligitur, primos Gentilium Sapientes & scriptores, posteriores fuisse, omnibus ferè scriptoribus sacris. Hinc ex professo S. Basilius demonstrandum assumpsit, illud celeberrimum axioma cunctorum Sapientum Gentilium ore decantatum ;* Noſce te ipſum, *ex sacra Moysi Scriptura fuisse extractũ. Similiter S. Ambrosius, longo discursu demonstrat , Platonem ex sacro Canticorum libro , illum sibi hortum composuisse , quem Iovis hortum alibi, alibi hortum Mentis appellavit: Platonemque ab Esdra, non Esdram à Platone sententias mutuasse. Beatus etiam Augustinus corrigens quæ aliquando dixerat , ex professo explicat , quomodo Plato ex Scripturis sacris hauserit omnia, quæ præclarè, eleganter , ac sapienter dixit, præcipuè agens de rerum creatione, qui quoniam Moysen non plene intellexit, aliqua minus bene dixit. Hocque adeo fuit apud ipsosmet Platonis discipulos & sectatores exploratum, ut Numenius Philosophus communi proverbio jactaret: Quid est Plato, nisi Moyses Atticissans? Aristobulum Iudæum inducit Eusebius, ad Philametora scribentem, & dicentem, Platonem sequutum, in multis legem Iudæorum : Mosaica enim volumina ante Alexandrum & ante Persarum Imperium, traducta fuerunt, unde plurima, sicut Pythagoras, Philosophus ille accipit. De quibus videndus est Scholiastes* a *Augustini. Ex qua eadem doctrina S. Clemens Alexandrinus* b *probat, Pythagoram illum (qui ut Augustinus* c *explicavit, Philosophis omnibus nomen dedit) ex lege Moysi , quam attente meditatus fuit, in qua , quædam reprobantur ad cibum , & communem usum , alia approbantur , sym-*

- r Peret. Prologo in Genes. & in c. 2. Exod. disput. 3. & Prolog. in Dan. & Lorin in c. 7. Act. n. 32.
- ſ Vives in lib. 18. de civ. c. 39.
- t Li. de vita Mosis.
- Lib. 8. de Civit c. 2.
- Lib. 8 de Civit. c. 5.
- Hom. 3 in illud Moysi. Attende tibi. li. de bono mort. c. 5. 10 11.
- Lib. 8. de Civ. c. 11.
- Lib. 1.
- c 8. de civ. cap 2.
- b Lib. 5. Strom.
- a Vives in 8 l de civ. cap. 11.

Epist 155 ad Mariia. symbola illa sua hausisse grandi apud Sapientes Philosophia plena. Et tandem B. Augustinus, volens Martianum Gentilem, veterem tamen amicum, Gentili sapientiæ addictum, ad Baptismum & Christi fidem inducere, ostendit, Poëtarum principem Virgilium, aliquid quod de unico Salvatore à Prophetis didicerat, fuisse confessum. Tandem

1. Mach. 3 48. expresse à Spiritu sancto dictum fuit in libris Machabæorum, qui vetus Testamentum claudunt, quod de libris legis Dei scrutantur gentes similitudinem simulacrorum suorum:

Lib. de Anima c. 2. ex Sacris namque litteris, Gentiles suos confinxisse Deos, docuit Tertullianus:

Hom. 2. Chri. in li. Reg q 28 ex nomine siquidem Iehovah, nomen Iovis traxerunt, cui ea tribuerunt, quæ Scripturæ sacræ supremo Deo quem Iehovah vocant. Ex igne perpetuo,

a Lib. 2. antiquit. cap. 2. qui coram Deo jugiter ardebat, Vestæ exortum est simulachrum, & Vestales virgines constitutæ, ad illum jugiter nutriendum. Eliæ quadrigas igneas quibus raptus fuit,

b Lib. 8 de præpar E-uang. c. 1. in Solis ardentes ignitasque quadrigas transtulerunt, ut Chrysostomus expendit, annotans, Solem in Græco vocari Elios unde quod de Elia legerunt, transtulerunt in Solem, quod latius prosequitur Beda, inducens quosdam Sedulii versus. De qua re, videndi sunt Iosephus a, & Eusebius b, de Theopompo & Theodecto Poëtis, qui ex sacris Bibliis multa in prophanos usus transtulerunt, qui suæ impietatis grandes dederunt pœnas. Ex his igitur inferunt multi, magis necessarias esse litteras Sacras ad prophanos autores intelligendos, quàm è diverso. B. tamen Hieronymus extremam in oppositam visus fuit aliquando tenuisse sententiam, qui ut responderet Magno, urbis Romæ oratori, qui excitatus à Rufino, ejusdem Hieronymi æmulo, ipsum reprehenderat & objurgarat, quod in opusculis suis, litterarum secularium exemplis uteretur, multaque ex prophanis authoribus inculcaret, longo discursu probare contendit, non solum Sacrarum litterarum interpretes, illosque qui doctrinam divinam versant uti debere doctrina, & sententiis illorum, sed & ipsosmet scriptores sacros, etiam & Moysen ipsum, ex Gentilium libris aliqua decerpsisse. Quis enim, inquit, nesciat, & in Moyse & in Prophetarum voluminibus, quædam desumpta ex Gentilium libris; &

Prov. 1. 6. Salomonem, Philosophis Tyri etiam nonnulla proposuisse, & aliqua respondisse? Vn-

a Act. 17. 28. de in exordio Proverbiorum commonet, ut intelligamus sermones prudentiæ, versu-

b 1. Cor. 15 33. tiasque verborum, parabolas, & obscurum sermonem, dicta sapientum, & ænigmata,

c Ad Tit. 1. 12. quæ propriè Dialecticorum & Philosophorum sunt. Deinde inducit Hieronymus Paulum inserentem sententias, dicta & proverbia Arati a, Epimenidis b, & Menandri c, observans, illum, quasi extorsisse gladium de manu Goliæ, ut eundem interficeret, & de illo reportaret trophæa, & quod alienigena mulier fieri poterat Israëlita, præcisis unguibus, & abrasa cæsarie. Inductionem insuper facere volens, omnes fere, qui tunc erant, Scriptores Ecclesiasticos, revolvens, Cyprianum, Methodium, Eusebium, Origenem, Clementem Alexandrinum, &c. demonstrat, illos omnes, longos ex Gentilium libris hausisse discursus, ubi, quantum in eorum lectione fuerit versatus, aperte ostendit.

Lib 2 de doct Chr. cap. 40. Cujus sententiæ subscribere visus fuit S. Augustinus, docens, Ecclesiasticos viros, similes Israëlitis extitisse, qui ab Ægyptiis, vasa aurea & argentea, ac pretiosa monilia, tan-

tanquam ab injustis possessoribus extraxerunt, quæ ad ornatum Tabernaculi Domini converterunt. Hoc quod B. Hieronymus dixit, Moysen & Scriptores sacros, aliqua ex gentilium libris desumpsisse, confirmare videtur inprimis, quod de Moyse sacra narrat historia, quod eruditus est, omni sapientia Ægyptiorum: *quod Philo* Act 7.22 *factum credit, quia Pharao sapientiores induxit magistros ex Ægypto & Græcia,* l.1.de vita Mosis. *qui Moysen puerum instituerent in Arithmeticis, Geometricis, Rhythmicis, Physicis, Hieroglyphicis &c. Hieronymus itidem ipse aperte profitetur Danielem ejusque so-* In c.1.Dan *cios, multos libros sapientum Chaldæorum perlegisse: nec enim credendum est, nullos apud eos fuisse libros, apud quos tot tantique sapientes commemorantur. Aperte idipsum profitetur S. Gregorius, exponens, cur B. Iob. interposuerit multa nomina de-* Li.9 Mor. cap.6.& 7 *sumpta ex fabulis Poëtarum, Hesiodi, Arati, Callimachi, ut Arcturum, Orionas, Hyadas, late prosequitur, explicans, cur Scriptura sacra, nominibus à gentilium Poëtis desumptis, utatur. Et quidem tempore B. Iob, qui Moysem præcessit, jam aliquos extitisse Poëtas, supponere visus fuit Eliu, eundem Iob alloquens, & dicens:* Memento, quod ignores opus ejus, de quo cecinerunt viri: *multos similiter Legislatores dicens:* Deo nullum similem extitisse in legislatoribus: *Legislatores autem maxi-* Job 36 23 *ma sapientia præditos fuisse, credendum est. Quinimo & illos ipsius Beati Iob ami-* Job 36.22 *cos, Eliphaz Themanitem, Baldath Suhitem, Sophar Naamathitem, ipsumque Eliu, qui tandem adjunctus fuit, omnibus junior, sapientes reputatos fuisse, ipsemet S. Iob, sæpe profitetur. Quod si multi fuerunt tales, præcedentes beatum Iob, aut ejus synchro-ni, certe præcesserunt etiam Moysen, cæterosque Scriptores sacros, quibus omnibus Iob antiquior extitit. Et Origenes non obscurè fatetur, ante Moysen, quamplures apud Ægyptios, grandi sapientia floruisse, quorum doctrina Moysen fuisse instructum, Scriptura sacra profitetur: Hocque peculiariter Origenes observat, circa balbutiem Moysi ad eloquium Domini:* Donec Moyses, *inquit*, erat in Ægypto, & eru- Act.7.22. diebatur ibi omni Ægyptiorum sapientia, non erat gracili voce, nec tardus lin- Hom.3.in Exod.in gua, nec se ineloquentem profitebatur: erat enim quantum ad Ægyptios, o- prin. mni sapientia Ægypti doctissimus, & eloquentiæ incomparabilis: ubi autem cœpit audire vocem Dei, & eloquia divina suscipere, tunc sensit gracilem, & [gra]cilem vocem suam, & tardam linguam: tunc se pronuntiavit mutum, cum [cœ]pit cognoscere verum illud Sapientiæ verbum, quod stultam fecit sapien[tia]m hujus mundi. *Alia multa subinferre possemus; quæ omnia bene prosequitur do-* In lauream Salmant. *[ctus] Magister, Antonius Perez. Inter has Patrum sententias judicium ferre non au-* quodl.2. *[deo], ne in vitium, quod in aliis reprehendo, incidam. Existimo tamen, sic Sanctos* exposit. *[Patr]es qui contraria dicere videntur componendos, ut intelligamus, illis satis fuisse in [re]*, *in extremas aliquando declinare sententias, ut ad debitum justumque medium [p]erducant. Quod familiarissimum fuit B. Hieronymo, qui occasione objurgatio[nis] Magni, ipsum illosque præcipue arguere voluit, qui nihil penitus de prophanis [autor]ibus discerpendum sentiunt, & reprehendant quicquid de talibus autoribus in-*

 ducitur.

ducitur. Similiter & Beatus Anastasius, inducens Apostolicam constitutionem illos solummodo redarguere instituit, qui nimis, & magis, quàm oportet, autores prophanos inculcant, & plus justo illis deferunt. Possumus itaque Patres ad concordiam revocare ex notabili doctrina B. Clementis Alexandrini præclare observantis, Philosophorum ac secularium autorum dicta, & scripta, esse quasi condimentum salis, quod non offertur famelico epuloni, ut famem satiet, aut ut ex eo nutriatur: si enim salem præcipuè & abundanter comederet, intollerabilem sitim, grandemque infirmitatem sibi pararet: sed apponitur coram illo, tanquam condimentum, quo perdicem, aut gallum gallinaceum, aut aliquem hujusmodi substantialem cibum sapidiorem, gustuque suaviorem reddat. Inducendi itaque sunt prophani autores rarò, ut illorum lepidæ sententiæ, aut notandæ historiæ, sint tanquam pulvisculus salis, ad saporem solidæ substantiæ sicque doctrinæ divinæ acuendum. Hoc enim adeo judico laudabile, ut B. Bernardus, qui nunquam nisi ex Sanctarum Scripturarum verbis & sententiis, sermonem suum contexit, explicaturus locum quendam Canticorum, quomodo color albus vultum jucundum reddat, quendam Poëtæ inseruit versum: Super omnia vultus accessere boni. *Ita, & rarissimè inducuntur tales autores, ab illis ipsis Patribus, quos in illorum lectione novimus versatissimos, quando Sacras litteras exponunt, aut sermones scribunt. Lege Hieronymum, in Epistolis, & Opusculis, mira de Gentilium libris invenies inserta: sed in Commentariis Scripturæ sacræ rarò inductos offendes. Quis non miretur illam omnigenam Augustini eruditionem, quam in libris de Civitate Dei exhibet, in quibus ostendit, se quasi memoriter tenuisse omnia, quæ ab omnibus Gentilitatis autoribus sunt scripta? Nullam enim reliquit historiam quam scripserunt historici, quam non referat, nullam fabulam, quam confinxerint Poetæ, quam non memoret, nullam Philosophiæ partem, quam tradiderint sapientes, quam non explicet, nullum cultum Deorum, quem tenuerunt, qui religiosi videbantur, quem non inducat aut attingat. Et tamen Sermones scribens, aut sacras Scripturas exponens, aut dogmata fidei contra hæreticos explicans & defendens, nullatenus aliquid secularis eruditionis inducit, ut videatur secularium autorum nec nomina audivisse. Beatum itaque Ambrosium imitari studeo, illiusque phrasim retinendam censeo, qui explicaturus, quam vim habeat in Scriptura sacra adverbium,* Forte, *postquam aliqua de prophanis authoribus, qui vim vocum penetrasse videntur, induxit quasi infirmam ac insufficientem illorum doctrinam indicans, subdidit*: Sed nostris magis quam alienis utamur: *totumque se convertit, ad Scripturæ sacræ expendenda, quæ verè propria sunt Ecclesiasticis viris.*

Lib 6. Stroma.

Serm. 71. in Cant.

Lib. 2 de pœnit c. 5

§. 6. *Dicendi stylum facilem & planum sequar sequatur.*

Scribendi stylus, quem sequor, facilis est, ac omnimodè planus, adeoque obscuritatem (quam multi nostri temporis scriptores, nescio quo spiritu, vehementer affectare videntur) sum aversatus, ut aliquando Sanctorum sententias referens, planioribus, quàm ab ipsis scriptæ fuerint verbis, inducam, quo omnibus fiant apertiores. Loquitur eleganter noster Magister Cano contra illos, qui Dei sapientiam artis coloribus

student

ſtupent depingere, & quaſi puellam vanam, Rhetorum floſculis exornare. Illa tamen modeſta cum ſit, non ambit ornatum: cum ſit gravis, ignorat fucum: cum virilis, mundo muliebri non capitur, & fœminam ac matronam gravem, honeſtam, ſeniorem, annoſam, non niſi caſtus decet ornatus. Caſta igitur ac ſimplici locutione utor, intelligens, eloquia Domini, eloquia caſta: *& ut quidam Sapiens dixit, dicendi ornamenta, & verba depicta, non eſſe militiæ, ſed quietis. Igitur quæ bellicum canit, quæ exaltat, quaſi tuba vocem ſuam, quæ irruentes hoſtes, mortemque præſentem intonat, horridum quid & barbaricum ſonare debet, non tanquam lyra, cytharave, carmen muſicum, ſuavi dulcique ſono canere. Quid Theopompo, & Theodecto (quos paulò ante ex Ioſepho & Euſebio induximus) acciderit, in Scriptura ſacra Rhetorum more ludentibus, memoria proditum fuit: liventeſque B. Hieronymi ſcapulæ, quid Chriſtus intendat, oſtendunt. Hujus tandem mei inſtituti, duplicem ſubnecto rationem: prima eſt, quam eloquenter expendit S. Chryſoſtomus, Socratis inducens notandam ſententiam:* Philoſophis quidem, *inquit Chryſoſtomus*, eloquentia indigna eſt, & vilis prorſus: Ludentium verò adoleſcentulorum, certamen & gloria. Quod ipſis quoque Philoſophis videtur: nec Philoſophis quibuſlibet, ſed illi, qui omnes & in arte ſuperavit. Socrates eſt ille. Cum enim illum aliquando in judicium introduxiſſent, rationem pro ſe redditurum, in ea oratione, quam ad Judices habuit, ita illum ferunt loquentem: Vos autem ex me audituri eſtis omnem veritatem. Et non tamen, per Deos immortales, ô Viri Athenienſes, orationem compoſitam electis verbis & nominibus, ut faciunt, qui horum ſtudioſi ſunt, neque aliquo ornamento fucatam: ſed audietis vulgaribus, vilibuſque verbis loquentem. Credo enim, juſta eſſe, quæ dico. Nulluſque veſtrum aliter exſpectet. Neque enim profecto, Judices, huic ætati convenire videtur, veluti adoleſcentulo, fictis ad vos ingredi verbis, &c. *Secunda ratio eſt, quam elegantiſſimè proſequitur S. Gregorius, ſuæque morali expoſitioni in librum B. Iob, præmittit cujus omnia verba, magna ſunt expenſione digna, ſic dicens:* Quæ autem, ut hujus operis dicta percurreus, in his, verborum folia non quiras, quia per ſacra eloquia, ab eorum tractatoribus infructuoſæ loquacitatis levitas ſtudioſè compeſcitur, dum in templo Dei nemus plantari prohibetur. Et cuncti proculdubio ſcimus, quia quotiens in foliis ſolè lætæ ſegetis culmi proficiunt, minori plenitudine ſpicarum granа turgeſcunt. Vnde & ipſam artem loquendi, quam magiſteria diſciplinæ exterioris inſinuant, ſervare deſpexi. Nam ſicut hujus quoque epiſtolæ tenor enuntiat, non metaciſmi colliſionem fugio, non barbariſmi confuſionem devito, ſitus motuſque propoſitionum, caſuſque ſervare contemno, quia indignum vehementer exiſtimo, ut verba cœleſtis oraculi, reſtringam ſub regulis Donati. Neque enim hæc, ab ullis interpretibus in Scri-

Lib. 2. de locis c. 15. ad finem.

Pſal 11. 7.

Lib. 3. contr. vituperat. vit. monaſt.

In Præfat. Moral. c. 5.

Scripturæ ſacræ authoritate, ſervata ſunt: ex qua nimirum, quia noſtra expoſitio oritur, dignum profectò eſt, ut quaſi edita ſoboles, ſpeciem ſuæ matris imitetur.

§ 7. *Quid auctor de ſuo ſentiat opere, & quid à Lectoribus requirat.*

Ut denique mei reddam inſtituti rationem, planè confiteor, hos Tractatus, quos nunc edo, noviſſimè quidem à me eſſe confectos, minus tamen per illos mihimetipſi fuiſſe ſatisfactum. Habeo ſanè quamplurimos alios, circa alias Euangelicas lectiones, in meum uſum elaboratos & diſpoſitos. Quando compulſus ſum; aliquid in publicum dare, judicavi incongruum, illos evulgare abſque eo, quod principium aliquod, aut caput ipſis præſtituerem. Hoc ut facerem, judicavi expediens à primis Euangelicis lectionibus, quas Sancta Eccleſia in Quadrageſima proponit, initium ſumere. Ad illas itaque exponendas, animum accommodavi. Et quamvis cum ſcribebam, & ex alveolis, quæ ex ſanctorum Patrum lectione habebam annotata, extraherem, non plene quæ diſponebam diſplicerent, fateor, perfecto opere ita diſplicuiſſe ut ſi liceret (Deum teſtor) libentius igni, quam Typographo tradidiſſem, juſtius ſine dubio rationabiliuſque agens, quàm Latinorum Princeps Virgilius, qui ut refert Gellius, poſt editum celebre illud, nunquam ſatis commendatum Æneidorum opus, ſe ſibimetipſi in ſuo opere ita diſplicuit, ut cum morbo oppreſſus, adventare mortem videret, petierit, oraveritque à ſuis amiciſſimis impensè, ut opus abolerent, ignique traderent abſumendum, indignum illud judicans, quod Sapientum præſentaretur oculis. Verius ſine dubio ego, quàm alius Poëta dicere poſſem: Cum relego ſcripſiſſe pudet, quia plurima cerno- Me quoque qui feci, judice: digna lini. *In lucem ergo hi Tractatus prodeunt, tanquam præambuli ad alios, ut viam faciant illis, qui conſequentur ſanè ſtatim, & ad illos edendos properabo, breviores quidem, ſed majori ſanctarum Scripturarum copia refertos, ſi quæ nunc offero, grata lectoribus comperere: illudque fiet, quod idem Poëta dixit:* Scribentem juvat ipſe favor, minuitque laborem: - Cumque ſuo creſcens pectore fervet opus. *Quod cum ita ſe habeat, ut B. Hieronymi verbis utar,* Obſecro te Lector, ne laborem meum reprehendas. In tabernaculo Dei unuſquiſque offert, quod poteſt, alii aurum & argentum, & lapides pretioſos, alii byſſum & purpuram & coccum offerunt, & hyacinthum. Nobiſcum benè agitur, obtulerimus pelles & caprarum pilos. Et tamen Apoſtolus, contemptibiliora noſtri, magis neceſſaria judicat. Unde & tota illa tabernaculi pulchritudo, & per ſingulas ſpecies Eccleſiæ præſentis & futuræ diſtinctio pellibus tegitur, & ciliciis, ardoremque Solis & injuriam imbrium, ea quæ viliora ſunt, prohibent. *Compulſus, ſcribo, ideo opus hoc, ſi probatum non fuerit, non mei reprehenſio ſed eorum qui compulerunt, eſſe poterit. Si tibi opus diſplicet, relinque, & age cum eo, quod cum mortuo agis, quem tranſeuntem offendis, quem ab aliis manibus & humeris deportari dimittis, libereque tranſire permittis, cruce eundem ſignans, & orans, ut requieſcat in pace, omnibuſque objurgantibus ac calumniantibus meum iſtud opus, ter quaterque verba B. Hieronymi oppono:* Audiant me libere proclamantem: Nemo cogitur legere, quod non vult. Ego petentibus ſcripſi, non faſtidioſis, gratis, non invidis, ſtudioſis, non oſcitantibus: *Hæc Chriſto fœneramur, non hominibus; quorum vix credibilem ingratitudinem, in nimium multis experimur, quanquam illorum malitia, nos à benefaciendi ſtudio nunquam deterrebit: cum optima fidei debitore nobis res eſt, cui notum eſt hominum ingenium, qui retribuunt mala pro bonis, & odium pro dilectione.*

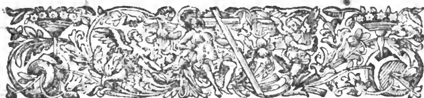
Ipſi ſit gloria, honor & imperium in ſecula, in cujus
lætiſſimo fauſtiſſimoque Natali die,
hæc dicta ſufficiant.

Li 7. noct. Att. c. 10.

Ovid lib. de Ponto.

Lib. 2. Apol. cōt. Ruf. & Prologo in libros Samuelis, & Regum

Lib. 2. Apolog. cit.

INDEX PRIMUS

Principalium locorum Scripturæ Sacræ, qui in hoc opere explicantur, in quo v. versum significat Scripturæ Sacræ, qui explicatur: T. Tractatum: numerus immediate positus, numerum Tractatuum indicat, numerus subsequens, indicat numerum in margine Tractatuum positum.

¶ Cap. 13.

¶ Capi-

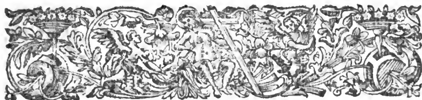
¶ Cap.1.

¶ Cap.

 Actuum Apostol.

Primi Indicis, locorum Scripturæ sacræ.

F I N I S.

INDEX SECUNDUS

RERUM ET SENTENTIA-
rum quæ in hoc primo tomo continentur.

Alimen-

Ara-

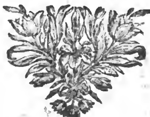
bros

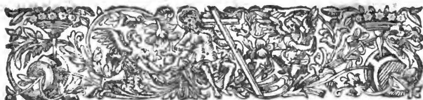
Papa

Purga-

F I N I S.

Secundi Indicis Rerum & Sententiarum.

INDEX TERTIUS
EORUM QUÆ AD SACRAS CONCIONES, PRO VARIIS EVANGELIIS

usui esse possunt: nec annotamus nisi quæ nunc breviter se obtulerunt, utiliora enim & opportuniora multo, pro suo quisque ingenio inter legendum poterit observare.

Sæpe autem in hoc Indice ad ea loca remittimus, quæ convenient instituto, mutatis mutandis: quod cuivis mediocriter erudite facile erit.

Pro Dominica I. Adventus.

NATALIS Domini grandis est festivitas, ideoque decet nos ad illum peculiari præparatione disponi. In hocque institutum est ab Ecclesia hoc tempus, ut totum sit, quasi longa quædam illius grandis festivitatis vigilia, qua nos ad illam disponamus. T. 1. 94. Quoniam autem ad rectam animi præparationem conducit maxime timor Domini, Euangelium Ecclesia proponit, quod illum possit efficaciter inducere: de signis præcedentibus judicium.

2 Constituit Ecclesia hoc tempus, ut nobis repræsentet gemitus, clamores, & lachrymas, quibus Patres antiqui, Christi adventum optabant, & præstolabantur. Vultque, ut nos mente & consideratione illis adjungamus, ut Christus in die Natalis in cordibus nostris nascatur. Qui ergo ad lachrymas & planctum vocaris, ne hoc tempore te delitiis, & voluptatibus tradas. T. 1. 5. 6.

3 Nihil animæ utilius, quam meditatio mysteriorum Dei. T. 1. 166. Inter mysteria divina, primas tenet adventus Filii Dei in mundum. Ideo longum tempus constituitur, ad illum meditandum.

4 Adventus Filii Dei, est tempus veris: estque tempus putationis vitiorum & appetituum carnis. T. 4. 25. seqq. Ut hæc putatio fiat, offert nobis Ecclesia gladium abscindentem omnes inutiles animæ palmites, judicium scilicet extremum.

5 Circa Euangelium de judicio vide Feriam secundam post primam Dominicam Quadragesimæ.

Domin. 2. Adventus.

1 IOannes sine anxietate, & tristitia est in carcere, nihil pro se solicitus, tantum curat discipulorum suorum salutem: non mirum, quia sancti laboribus gaudent, & tanto majori tribulatione præmuntur. T. 2. 251. seqq.

2 Miracula fecit multa Christus ad præsentiam discipulorum Johannis, qui ad petitionem Herodis, & Pharisæorum, nullum miraculum facere voluit, quia potentiæ suæ opera non exhibebat, nisi ad utilitatem, quem imitari debent Principes & Potentes. T. 8. 121. seqq.

3 Excellentes Ioannis virtutes in publicum Christus cœpit dare: nullus est enim, qui magis Sanctorum suorum præclara opera,

opera publica faciat: & qui nobis imponit, bona opera nostra facere in abscondito, ipse omnibus facit manifesta. T. 2. 342 usque 350.

4 Venit Ioannes tanquam vexillifer & armiger Christi, ad inducendum bellum dæmoni, à cujus diebus Regum cœlorum vim patitur: ideo oportuit, illum, non mollibus uti, sed mortificationem grandem tenere, per quam dæmon vincitur, ut ostendit factum Gedeonis. T. 7. 82 usque 95 Et pisceis Tobiæ. T. 7. 84 seqq. Diaboli enim virtus, verius quam elephanti, ex ventre oritur. T. 7. 82 usque 95 Ideo tam acriter Ioannes carnem mortificabat, & tam grandi jejunio conficiebat. Vide de jejunio & carnis mortificatione. T. 2. 22 usque 119.

5 Non mollibus vestiebatur Ioannes, venit enim prædicans baptismum pœnitentiæ: habitus autem pœnitentiæ sunt saccus & cinis, & contrariæ sunt vestes molles pœnitentibus. T. 1. 110. usque 116

6 Non est Ioannes arundo, vento agitata, qui quovis vento, in hanc vel in illam flectatur partem, sicut multi qui huc ducuntur adulatione, illuc maledictione. T. 4. 225.

7 Vide in Festo Decollationis S. Ioannis Baptistæ.

Domi. 3. Adventus.

1 IOannis excellentia comprobatur, ex eo, quod nullatenus sibi complacuit in vocibus laudantium, & gloriam oblatam respuit: hoc enim difficillimum est. T. 2. 133 seqq.

2 Multa sollicitudine attendit Ioannes, oblatam sibi gloriam expellere, ac si ardentissimam flammam contra se videret conjectam: primo quia intellexit vim inanis gloriæ, quæ latenter ingreditur, & omnia inficit. T. 2. 136 seqq. Secundo, quoniam sciebat, esse facinus immane gloriam Deo debitam usurpare velle. T. 2. 187 seqq. Graviter à Deo Punitum. T. 2. 192 seqq. Quod thymiama soli Deo paratum ostendit. T. 2. 206. 207.

3 Gloriam ab hominibus oblatam, contemnit Ioannes, qui sciebat, nihil vanius quam gloriam ab hominibus ambire. T. 2. 158 seqq.

4 post eximia virtutum opera, Ioannes de inani gloria tentatur. Hæc ultima tentatio, qua diabolus viros Sanctos, quos non potuit retrahere à virtutum operibus, impetit. Sed jugulanda est inanis gloria, sicut filia Iephte. T. 2. 387 T. 7. 169.

Dom. 4. Adventus.

1 FActum est verbum Domini ad Ioannem, ut egrederetur clamans adesse Salutare Dei, quando tales præerant Principes in spiritualibus & temporalibus, quales Annas & Caiphas, Tiberius, Herodes, Pilatus: Philippus: ut dici de illo populo posset: Omne caput languidum, & omne cor mœrens à planta pedis usque ad verticem non erat in eo sanitas. Hoc ideo factum est, ut ostenderetur, Adventum Christi non fuisse ex meritis hominum, sed ex misericordia Dei: unde tunc venit, quando majoribus peccatis & malis mundus erat implicatus. Est siquidem charitas Dei, ignis ardens in aqua, qui quanto aqua est frigidior, tanto majores ardentioresque flammas emittit. T. 4. 43. usque 49.

2 Completam exhibet Euangelista Isaiæ Prophetiam: Consolamini consolamini populе meus, &c: Completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas illius: id est, cum malitia ejus fuerit completa, ut nihil ei deficiat, nec contra Deum, nec contra homines, tunc adveniet salutare Dei, quo dimittet iniquitates. Nunc completam exhibet Euangelista malitiam, exponens, Principes, qui completam tenebant malitiam contra Deum, & homines. Nunc intimat adfuisse Salutare Dei, quo omnis iniquitas erat dimittenda Hæc siquidem Dei est misericordia majora tunc beneficia impendere quando homines magis se illis exhibent indignos, gravioribusque peccatis implicatos. T. 4. 137 seqq Vnde oportet, tanto majores Deo pro tali beneficio referre gratias, quanto magis sine meritis fuit.

3 Quia tales vides Reges & Principes in statu

pendens

10 Excellentissima virtus est humilitas, omnium virtutum fundamentum T. 1. 59. Hanc habuit excellentem Centurio, sui supponens cognitionem & dicens: Ego homo sum: nam ex cognitione sui, vera humilitas acquiritur T. 1. 198. seqq.

11 Non inveni, &c. Ipsemet Christus, qui Sanctis suis constituit, opera sua abscondere ab hominum oculis, illa ipse prodit, & exponit admiranda, ideo enim, miratus est, ut cæteros faceret admirari T. 2. 342. usque 350.

Præter ea, quæ traduntur Tractatu IV. & V.

Fer. 6. post Cineres, de dilect. Inimicorum. 1 VEnit Christus, dare nobis omnia, quæ desideramus, & media apta ad ea consequenda exhibuit. Nunc medium exponit ad honorem supremum consequendum, diligere scilicet inimicum, eique parcere, per quod homo assequitur, ut sit filius Dei T. 2. 428. seqq.

2 Inimici sunt mallei, quorum tunsionibus homo elaboratur T. 7. 65. seq. Sapiens fuit consilium Scipionis, inimicos non destruendos, quia utiles sunt ad nostri profectum, ut Carthaginenses Romanis T. 7. 14. seq.

3 Oportet hoc præceptum servare, ne jejunia nostra expellat, quæ non propter se facta, demonstrat, si inimicis non parcimus quos diligere strictius præcipit T. 2. 258. seqq.

4 Cum audis opprobrii verba, fac, ac si non audires, imitatus Saulem: hæc enim insipientia, pretiosa est magis, quam sapientia T. 2. 261. 262. Et vere non te debent movere hominum judicia, quæ curanda non sunt T. 2. 156. 159.

5 Divinum hoc præceptum debet quivis Christianus opponere, sua denti vindictam, ut linguam illius compescat T. 8. 99. seqq.

Sabbato post Cineres, de navicula. 1 QUia statim ad opera excellentia sequitur inanis gloria, quæ latenter ingreditur, & omnia inficit T. 2. 136. seqq. T. 7. 169. seq. Christus Apostolos, qui ex eo quod in miraculo quinque panum operati fuerant, poterant inaniter extolli, statim compulit ingredi mare, ubi tempestatem paterentur, per quam jugularent filiam egredientem, sicut Iephte T. 2. 387. T. 7. 169. seq. Est vita hominis ventus, ideo ut dicit Iob: Fecit ventis pondus T. 1. 160.

2 Paulo ante discipuli lætissimi erant, ministrantes in convivio, quod Christus fecerat de panibus & piscibus: & statim subsequitur trubulatio: extrema enim gaudii, luctus occupat T. 5. 174.

3 Vidit illos, considera, quod cum laborem pateris, te videt Deus laborantem, cujus visio alas faciebat Sponsæ T. 2. 379. seq.

4 Vidit illos, nec deseruit, sed venit ad eos, quia ipse in tali labore illos constituerat, præcipiens, ut mare ingrederentur. Deo proprium est, custodire justum, ambulantem in vijs suis. Tunc accurrit ad eum liberandum: non cum homo ambulat per vias carnis, mundi, aut diaboli T. 7. 176. seqq. Ideo admonet Sapiens, ne te constituas in via laboriosa T. 7. 179.

5 Vidit, nec deseruit. Diabolus repræsentat homini, quod emergendi jam non habeat facultatem, ab ea necessitate, in qua se videt constitutum à Deo. Stringit eandam sicut cedrum T. 7. 138. Sed mentitur, nam Deus non deserit suos, in majori necessitate T. 7. 152. seqq. & alit suos in fame T. 8. 120.

7 Timuerunt videntes Christum venientem, existimantes esse phantasma. Timent quod illis est causa salutis, multi timent, quæ timere non debent, qui quæ timere debent, non timent, similes elephanto T. 2. 111. Ego, inquit, sum, nolite timere.

8 Ego sum: nolite timere. Sufficiens verbum, ad omnem timorem auferendum: magis quam verbum Absalonis, dicentis ad servos suos: nolite timere, &c. T. 4. 86.

Præter ea quæ traduntur Tractatu VII. & VIII.

Dominic. 1 Quadrag. 1. TEntatio est vita hominis super terram, & bene dicit, super terram, quia dia-

Simi-

salutem: ne te contineas, dicens, nondum venisse tempus domus Domini ædificandæ. T.1.54.seqq. Ne te contineas, nec differas pœnitentiam. Diabolus non differt tentationis, nesciens an superveniet mors. T. 1. 232. seqq. Hoc probat Christus parabola ficulneæ. T. 1. 262.

4 Vis sanus fieri? Si vis, nullus potest voluntati tuæ violentiam inferre. Tota perditionis tuæ causa tu es, qui non vis, quod expedit. Suadere diabolus potest, violentiam inferre non potest. T.8.136.144. usque 147. Nec Deus ipse violentiam infert. Nemo læditur, nisi à seipso. T.8.145.

5 Tolle lectum tuum, & vade, &c. Relinquendus est locus, in quo jacebat peccator, & cum Petro, egrediendum foras, nullus securus est, manens in loco, in quo peccare consuevit. T.7.71.seqq. Peculiariter qui recenter curati sunt. T.7.72.

6 Tollit lectum, facitque quod Deus sibi præcipit: quæ enim Deus præcipit facienda sunt, non examinanda, nam hoc ipso quod præcipit, bona sunt, & expedientia. T.4.94. seqq.

7 Noli amplius peccare. Hæc est peccatorum stultitia, statim redire ad peccatum. T.1.42.seqq.

8 Tolle grabatum, &c. Experimento probatur vera salus. supra Dom. 1. post Octa. Epipha. 5.

Dominica secunda Quadrages. de Transfig. 1 CORona non est sine victoria, nec victoria sine pugna. Ideo Dominica præcedenti proposita fuit pugna, nunc ostenditur corona, quæ non acquiritur, nisi post pugnam. T.7.16.seq.

2 Meditatio necessaria est animæ, ut illam roboret: nullius autem rei, magis quam gloriæ. T. 1. 166.

3 Spes est necessaria tanquam anchora animæ, hanc nunc roborat Christus. T. 1. 181.

4 Potens fuit terra, quam Eliseus habitabat, quam ad remedium suum secum deferre voluit Naaman, potentior est terra beatitudinis, quam Sancti habitant, hanc ostendit Christus. T.1.184.seq.

5 Gloria quærenda, quam homo vehementer appetit, non inanis, sed solida, non quam quærunt mundani. T. 2. 154. seqq. 158. 159. sed quam ostendit Christus. 181. seqq.

6 Infelicitas est hominis, non attendere, quam grande sit præmium bonis operibus à Deo propositum. Illud nunc Christus ostendit. T. 2. 164. seqq. Non sis contentus præmio terreno, intende consequi totum Dei regnum, & habeto cor nobile. T.2.169. seqq. Infelix, qui sicut Balaam, hominum mercede effusus est. T. 2. 173.

7 Præmii consideratio omnia reddit facilia, præmium propterea tibi considerandum Christus offert. T. 2. 250. 251. seqq. Nihil magis movet, quam promissio bonorum. Per hanc diabolus operatur: senes Moab, habentes divinationis pretium in manibus, obtinuerunt à Balaam, quod petebant. Antichristus faciet homines sibi obsequentes, per dona quæ offeret. Potentius deberet Christus nos movere, majori præmio proposito. T. 7. 194. seqq. Diabolus per pulveres oculis immissos capit animas, sicut Nabuchodonosor civitates, melius Christus debet animas sibi acquirere, oculis majora bona demonstrans. T. 7. 197. seqq.

8 Posset Christus, nullo proposito præmio, præcipere, quæ vellet, tenereturque illi obsequi, sed præmium proponit, ut facilius ei serviamus. T. 4. 231. seq. & novis hominibus præmium novum proponit. T. 5. 192. & si Heva pro mendaci præmio, nihil timuit serpentem, quanto minus nos debemus timere tribulationis, & tentationes serpentis, tali præmio nobis proposito. T. 5. 195. 196.

9 Ad tam grande regnum & bonum vocatur homo, ut oporteat, Deum confortare cor ejus virtute spei, & immutare, sicut immutavit cor Saulis. Ideo ungitur homo, in baptismo, ubi datur jus ad illud regnum. T. 5. 36.

10 Christus est rex abscondens divitias suas, dæmoni contrarius: hic enim offert res exterius pretiosas, quæ interius sunt plenæ doloribus, illo offert res exterius laborio-

boriosas, sed interius plenas immarcessibili gloria: ostendit nunc. quid sub cruce, paupertate, & persecutionibus repositum teneat T.8. 181.183. Denuda bona, quæ offert diabolus, & non invenies nisi crucem, & pœnam, denuda pœnas & crucem, quam offert Christus, invenies gloriam T.8. 191. seqq.

11 Bonum est, nos hic esse. Bona regni Dei non brevi tempore videri possunt, sicut gloria regnorum mundi, quam ostendit diabolus in momento T. 8. 194.

12 Cur apparuerunt Moyses & Elias, & reliquerunt Christum solum cum Apostolis T.5.38. seqq.

14 Non curat Petrus cibum, nec potum, nam divina collocutio famem suspendit multis diebus. T.7 97.

14 Cur Christus dicatur, filius dilectus, in quo Pater sibi complacuit, & est quasi sol Patris T.5.250.

15 Loquebatur de excessu. In die majoris gloriæ mortis inducit memoriam ut ita etiam tu facias. David unctus est rex, super mortuos existens T.1.217.seq.

16 Ad mysterium transfigurationis, tres grandes jejunatores admittuntur, Christus, Elias, & Moyses, qui omnes quadraginta diebus & noctibus jejunaverunt: nam optima dispositio, ut anima elevetur & transformetur in Deum, est carnis mortificatio per jejunium, ut patet in passeribus T.2. 65. usque 69,79.80.

Fer. 2. post. 2. Domin. 1 EGo vado. Tempus vitæ, est quidam cursus ad mortem, nec datur tempus moriendi, nisi quod vivimus T. 2. 237. usque 246.

2 Ego vado. Si Christus, se considerat morti propinquum, & tendentem ad mortem, quid tu considerare debes? Diabolus procurat elongare in mente tua diem mortis T. 1. 177 seq.226.seqq.

3 Ego vado. Horrenda est hæc comminatio: cum audivit populus similem sermonem, luxit T.1.114.

4 Cum Deus pulsat ad ostium, nec aperit homo, recedit, & vadit. Est ipse contrarius diabolo, & sicut diabolus recedit à resistentibus sibi, manet cum iis, qui illi consentiunt ita Deus T.8.209.

5 In peccato vestro moriemini. Hoc timendum in morte, nam si peccatum non adsit, pretiosa est mors. T.1.172.

6 Moriuntur in peccatis, qui non recogitant de morte sua, nec eam præveniunt T. 1.164. Qui similes sunt Pharaoni quos comprehendit Deus in medijs fluctibus. T.2.475.

7 Ei qui male operatur, possumus prognosticare mortem in peccato, nam juxta seminationem, judicas de messe T.2.339.

8 Omnibus Sanctis communis vox est. Ego vado, qui sunt peregrini super terram T. 2. 447. Impii cives terræ T.2.445. Ideo isti tristantur cogitantes discessum, illi lætantur T.2.449.seqq.

---

1 CAthedra necessaria est in Ecclesia, & Doctores sedentes in illa, ut doceant benefacere T. 1.74.seqq. 83. Deus autem, qui Cathedram constituit, est qui ponit sedentes in illa, quia ipse dat Principes & Prælatos, quosdam in bonum, alios in supplicium T.8.195.seqq. *Fer. 3. post 2. Domin.*

2 Prælati & Iudices in Ecclesia necessario constituendi, quibus cæteri obediant, sicut obediebant Macedones T. 2. 290. & Deus se ponit, in persona Prælatorum, ut honor illis impensus, Deo ipsi censeatur exhibitus T.5.135.138. Unde Prælati, præcepta imponere possunt T.1. 105.

3 Impii sunt, qui subditis imponunt onera importabilia. Non sic Deus, qui cujusq; vires metitur: sic facere deberent Prælati. T.5.65. seqq.

4 Prædicator & Prælatus, faciat quod imponit alijs sicut Gedeon & fortes Israel T. 7.54. seqq. Illius vox, operibus suis conveniat T 2.1. Ejus opera, & vita, exemplar debent esse cæteris, ideo sacerdos deferebat tintinnabula T.7.35. seq.

5 Omnia illi faciebant, ut viderentur ab hominibus. Pauci sunt, qui non ita agant, qui vere abnegent gloriæ appetitum, & vocari Rabbi T. 2.233. seqq. Insipientes

mercatores. T. 2. 175. seqq. Similes scirpo super lapidis radicato. T.2.178. seqq.

6 Latenter ingreditur inanis gloria sub titulo authoritatis conservandæ.T.2.134.136. seqq.

7 omnia faciunt,ut videantur. Bene Christus illos vocavit fures gloriæ Dei. T.2.187. seqq. Merito illos repellit, & punit. T. 2. 292. seqq. Qui thymiama in suum usum convertebant, T.2. 206.207.

8 Omnia faciunt, ut videantur. Insipientes sane, qui vanum supponunt fundamentum, non firmum T. 2. 264. In omnibus, quæ facis, supponenda est voluntas placendi soli Deo T.2.270. usque 277. Juxta hujus voluntatis affectum, erit quantitas præmii T.2.251. usque 277. Ut id agas, imaginare Deum tibi præsentem T. 2.379. seq.

2 Ut videantur. Omnia perdunt, quia produnt T.2. 305. usque 309. Benedictum fuit ad Ruth, non te videat homo T.2 310.

10 Videant te alii, tu non ad spectatores, sed ad Deum visum tuum converte, T.2, 314.

11 Glorificabantur ab hominibus. Cathedram loca, honores, Deo singulariter permittente recipiebant in præmium aliquorum operum bonorum, nihil in futuro pro eis recepturi T. 2. 217. usque 225.

12 Magnificant fimbrias. Vestes pretiosas in Prælatis non damnat Christus,quæ potius sunt vasa virtutis: sed appetitum gloriæ propter illas T.1. 164.

13 Vult, ut Deum voces Patrem, ut inferas, tibi curandum imitari illum T. 4. 257. seqq. & ut consideres, Deum totum relatum ad te, ut te totum referas ad illum T.2. 322. Ut cogitationes teneas nobiles, qui talis Patris es Filius, T.2. 443.seqq.

14 Quomodo Deus vocetur Pater noster, & nos ad invicem fratres T. 4. 14.seq. Qualis dignitas, esse filium Dei, omnem cogitationem superans T.4.235 Qua nulla major T.4.232. Qnam singulariter Sancti expectant T.2.236.

15 Qualis virtus humilitas, quam ut singulariter doceret venit Filius Dei de Cœlis T.1. 59. Sine qua nulla virtus consistit T. 1. 58. 59. Quæ superbiam ducem peccatorum interimit. T.1. 69. Vide supra verb. Humilitas.

---

1 Ascendebat Christus Jerusalem, præcedens eos, nam magno desiderio diem mortis præstolabatur, quæ dicitur, dies desponsationis, & lætitiæ ejus. T. 2. 224. seqq. *Fer. 4. post 2. Domin.*

2 Ascendit, dicens, quæ ventura erant super se, non sicut, Paulus, ignorans, quid futurum esset T. 4. 186.

3 Ascendit Jerosolymam, ubi erat comprehendendus, illudendus & occidendus, ut dicit per Isaiam, ibi ostensurum gloriam suam, quia hanc suam reputat gloriam, illudi, & flagellari, & occidi pro peccatoribus. T. 4. 184. seq.

4 Ad illudendum, &c. Non nudam voluit pati mortem, sed cum maximis doloribus, contumeliis, Hæc mortificatio est Christi, quam imitandum proposuit Apostolus, & hoc forsan est, quod subdit, Calicem meum bibetis: debemus enim pati pro illo, eo modo quo ipse pro nobis. T.7. 102. seqq.

5 Mirantur Sancti,cur Christus permiserit se duci à dæmone ad pinnaculum: non tam mireris illud, quam ejus patientiam, qua à diaboli ministris permisit se duci ad flagella, illusiones & mortem. T. 7. 162. seqq. Quid mirum quod Sanctos dimiserit in manibus tyrannorum, Petrum in manu Herodis,&c. Ejus calicem bibebant.

6 Ascendit extensurus manus suas in ligno, ut sic extraheret Decretum divinæ prædestinationis, de humana salute. T. 5. 246. seqq. Oportet illum sequi.

7 Ascendimus. Ipse præcedit dux, quem sequamur, non est quod timeamus, post talem ducem incedentes. T.8.7. Hanc viam tenuit, ut veniret, ad glorificationem Resurrectionis, hæc est à nobis tenenda. T. 2. 182.

8 Mirum quomodo dicat Propheta, Christum venturum in fortitudine, si ab infirmis erat comprehendendus, ligandus, flagellandus, & occidendus. Hæc tamen summa est fortitudo, patientiam tenere, cum

---

Fer. 5 post 2. Domin. de Epulone.

Angelorum custodia, qua munit animam, & est divinus favor, quo illam prævenit, antequam veniat inimicus impetens: T. 8. 62. seq.
3 Fructus vocantur opera bona, quæ tam grata sunt Deo, ut comparentur fructibus vitis, & ficulneæ. T.1.263.
4 Petit fructus, intrinsecus pelliciens cor. T. 1.264.
5 Temporibus suis petit fructus, id est, perfectos, maturos, non acidos botros. Multi dant fructus Deo, non plenos. T. 2. 237. & præced.
6 Fructus sibi reddi petit, id est, opera propter se fieri, non sicut faciebant Pharisæi, quos redarguit per Isaiam. T. 2.258. & Zachariam. T. 2.226. seq.
7 Novissime misit Filium, & occiderunt eum, dicere poterat: In vanum consumpsisse fortitudinem: T. 1.145. 146. Quid sit novissime mittere. T. 4.91.
8 Misit Filium. Vide Dei retributiones, qui occisis servis ab agricolis, misit Filium. Hæc illius bonitas, majores offensas, majoribus beneficijs compensare. T. 4.173. seq. Est botrus Cypri, qui percussus, balsamum stillat. T. 4. 184. seq.
9 Verebuntur filium meum. Qui locutus fuerat per Prophetas, nunc ore proprio deprecatur & si qui per Angelos sermo factus est firmus, quanto magis, qui per Filium. T. 4. 90.
10 Quid faciet agricolis, &c. Cur Christus ad eos defert, ut sententiam ferant. T. 4. 93.
11 Auferetur à vobis. Iusta sententia. Terram illam sanctam abstulit à Chananæis, quia necatores erant filiorum suorum, quanto magis auferet à necatoribus filij Dei? T. 7. 166.

Sabbatho post 2. Dominic. de Prodigo.

1 Ostenditur per hanc parabolam, quod Deus est dives in misericordia, gratiosus, &c. t. 23 usque 27.
2 Misericordia Dei excedit omnem mentem, adeo, ut Sancti murmurare videantur propter illius magnitudinem: T. 1.37. seq.
3 Suam supremam fortitudinem, ostendit Deus sustinendo peccatorem dissipantem dona illius. Homines ostendunt fortitudinem, vindicando: Deus sustinendo & parcendo. T. 4.157. seq.
4 Dies hæc gloriæ Dei, est, qui nihil gloriosius ducit, quam parcere. T. 4. 182. seqq. Gloriam hanc postulabat Moyses. T. 4. 184. seq.
5 Consumpsit substantiam suam. Ad ipsius prodigi expensas diabolus illum invitavit, & tantum dedit illi quæ suam consumendo substantiam miser juvenis posset acquirere. T. 8. 95. seq.
6 Misit ut pasceret porcos, & nemo, &c. Diabolus vir gloriosus. multa promittens, & nihil dans. T. 7. 204. seq.
7 Cupiebat saturari de siliquis. Quam sapidas repræsentabat illi misero siliquas porcorum, ut cuperet satiari de illis? Ita repræsentat res viles. T.8.177. seq.
8 Fame pereo. Si involuntarium jejunium tam grande bonum operatum fuit, quid faciet voluntarium? T.2.16.
9 Surgam, ibo, &c. Petit Esaias, ut convertamur, sicut recesseramus: hoc facit iste. T. 2. 63.
10 Pater peccavi. Bene procedit, non se excusans sed accusans. T. 1. 24. Qui seipsum castigat & accusat, à Deo non accusatur. T. 1. 30. seqq. Optima dispositio ad consequendam veniam, est humilis peccatorum confessio. T. 4. 187.
11 Accurrens Pater. Non vult Deus animam perire, sed retractat cogitans, ne pereat peccator, ut dixit Tecuites. T. 4.217. seq.
12 Est Deus speculum, hoc ipso, quod filius se convertit ad illum, ipse se convertit ad filium. T. 1. 29.
13 Non conturbatur Pater ad conspectum filii, qui dissipavit substantiam, & se offenderat, cujus oculi sunt sicut columbæ, quæ resident, juxta fluenta plenissima. T. 4 257. seq.
14 Date anulum, &c. Quomodo per pœnitentiam omnia restituantur T. 1. 52. 53.
15. Gaudere oportet Dies festus est in domo Dei cum benefacit peccatoribus. T. 2. 238. seq.

16. Nun-

6 Lin-

Fer. 5. post 3 Dom. de sacra Simonis.

1 IN domo Simonis reperiuntur infirmi, nam potius est infirmitas signum amicitiæ Dei, qui flagellat omnem filium, quem recipit T. 7. 134. seq.

2 Stans super illam, id est, juxta illam T. 26.

3 Imperavit febri. Obediunt Christo febres, & dæmones, & non homo, quem duriorem, & magis rebellem Deus ex hoc probat, quod venti & mare & cætera omnia obediunt voci ejus, non homo T. 4. 78. seq.

4 Manus imponens: Deus ad benefaciendum ambas manus applicat, non ad puniendum T. 2. 238. seq.

5 Increpans. Optimus modus expellendi dæmonem est, increpando illum, qui grandi pudore afficitur, verbis contumeliæ lacessitus. Unde bene exprimitur typo elephanti T. 7. 4. 210. Christo reservatum erat increpare Satan T. 8. 208. Cui obedientissimum se diabolus exhibuit T. 8. 207.

6 Non sinebat loqui. Quia inimico nullatenus est credendum, nec faciendum quod suggerit T. 8. 125. seq.

Fer 6 post 3. Dom. de Samarita.

1 SEdebat supra fontem, indicans se serio assumpsisse tractare de peccatricis salute, qui serio, & ex professo salutem nostram tractat T. 1. 136.

2 Sedebat. Expectat peccatricem, non enim vult animam perire, sed retractat cogitans. &c T. 4. 217. seq.

3 Da mihi bibere. Nihil postulat, nisi quod præstare illa poterat. Nihil Deus ab homine petit, nisi quod prestare potest homo. Non semper sic Reges terræ T. 5. 66. seqq. Imo tantum petit facilia. Diabolus à suis petit difficilia & pene impossibilia, ut filiorum immolationem &c. T. 7. 202.

4 Voca virum tuum. Hoc Christus præstolabatur, ut illa confiteretur peccatum suum, nulla enim melior dispositio ad concedendam veniam T. 4. 187.

Sabbatho post 3. Dominic. de Adultera

1 VIam colubri super petram miratur Sapiens, quia quamvis diabolus ejusque ministri varias vias egerint, ionumerasque paraverint technas, nullatenus vel leve vestigium reliquerunt impressum imo confusi semper remanserunt, sicuti nunc T. 8. 175. seqq.

2 Mutant Pharisæi studia tentandi, quem primo non potuerunt superare agentes verbis, & rationibus, volunt astutia & fraude: sicut Balaam mutans situs, sed qui tunc manserunt confusi, etiam nunc T. 7. 185.

3 Die præcedenti cum Christo contenderant. Nocte non quieverunt, & majori rabie excitati sunt contra ipsum, & ita conversa fuit in odium. Bene Apostolus hortatur, noctu deponendum affectum pravum; nam si perseverat malos effectus producit, & ex radice colubri egreditur regulus T. 4. 203. 205. seq.

4 Orationi fuit Christus tota nocte intentus, venturus diluculo ad prædicandum, ut doceat prædicatores se præparare oratione T. 1 83. seqq. & quia tentandus erat, docens, quomodo tentationum tempore orare debeamus infirmi T. 8. 42. Ita Iacob oravit, cum sensit, fratrem suum contra se venire T. 8. 55.

5 Hæc mulier modo, &c. Quam diverse expendit homo sua crimina, & aliena. Nam sua excusat, vt remittantur, aliena accusat, ut puniantur T. 4. 108. 228.

6 Ut possent eum accusare. Isti filij sunt diaboli, cujus nervi absconditi, & ramificati sunt, ut si non ex ista, ex illa capiant T. 7. 115.

7 Filij diaboli, diabolo similes, qui instigat ad aliquid agendum, ut possit inde accusare, qui primo est instigator, & deinde accusator T. 7 129. seq.

8 Inclinans se, indicans, adulterium, & peccatum mulieris illius, scabulis suis imponendum T. 1. 40.

9 Scribit, indicans irrevocabilem sententiam contra illos T. 1. 126.

10 Qui sine peccato. Demonstrat eis, se illorum cepisse mentem, ideo fugat eos, tanquam vulpes T. 7. 183. seqq. Et adhibet sagittam potentem, acutam, qua confodit linguam dolosam, cum carbonibus desolatoriis, scripturam videlicet peccatorum illorum T. 4. 227. 228.

11. Noli

tur Deus, dicens. Servire me fecisti in peccatis tuis: nam Deum & ejus sacrificia faciunt servire suæ cupiditati. T. 2. 222.

4 Avaritia venenum est insanabile: fugit avarus caput aspidum, ideo quo plus habet, plus desiderat, ut usque ad templum & sacrificia se intromittat T. 2. 436. Avarus similis est tineæ, cum jactura aliorum, etiam religionis Dei, domum extruit T. 4. 471.

5 Fecit flagellum. Punire delinquentes, non est contra charitatem, nec contra suavitatem Euangelii, ut censebant Manichæi T. 4. 59. Imo ira sæpe necessaria est ad actum virtutis, signanter in Judicibus: nec malefaciunt, quando flagellant T. 4. 213.

6 De funiculis. Funiculos vocat illos, cum quibus punit, funes autem cum quibus misericordias agit: lætatur benefaciens T. 2. 238. seq.

7 Flagellati & instructi à Christo, non proficiunt sed quærunt, in qua potestate ageret T. 1. 144. seqq.

Fer 3. post 4. Dom. de Doctrina Christi.

1 Quam vere & bene dicat Christus: Mea doctrina non est mea T. 2. 23. Sic debet quivis prædicator dicere, & non suam, sed Dei doctrinam prædicare T. 1. 86. seq.

2 Docebat. Christus verius quam Promethæus honorandus est, qui supremam de cœlo traxit doctrinam, qua homines faceret sapientes T. 2. 453.

3 In Deum refert doctrinæ suæ excellentiam. Ne tu ex Dei donis glorieris, qui dat tibi velle, & perficere T. 2. 185. seq. & punit illos, qui sibi illius gloriam usurpant T. 2. 192. seq. Et vere genus idololatriæ est, non referre Deo, quæ ab ipso accepimus T. 2. 200. seq.

4 Si quis voluerit. Necessaria est rectitudo voluntatis, ad Christi doctrinam, nam pravi voluntatis affectus obscurant intellectum, ut patet in lege naturali quam obscuravit pravitas appetitus, & in lege scripta, quam obscuravit impietas Pharisæorum T. 4. 38. 33.

5 Lex Dei suavis est iis, qui bonam habent voluntatem: nam Deus est dulcis & rectus, habens bonam voluntatem, & intellectum; sit talis qui ejus legem recepturus est T. 4. 73.

Fer 4 post Domin. de Cæco à Nativitate.

1 Præteriens, egrediens de templo vidit cœcum. Bene pauperes sunt ad portas templi. Sunt templa, loca orationis & misericordiæ, qui vult illam obtinere, prius misericordiam faciat, ut deprecetur in muneribus T. 2. 416. seqq. Nec vacuus coram Deo ingrediatur T. 2. 384. 418. & misericordia quam facit, sit mensura ejus, quam recipiet T. 2. 418. seq. & pecunia sit redemptio animæ ejus, & per illam peccata sua redimat T. 2. 421. seqq. Et ut oratio sit efficax, fundetur in eleemosyna T. 2. 423. usque 426. Eleemosyna dicitur justitia & fundamentum bonum ad petendum T. 2. 510. usque 517.

2 Vidit hominem cœcum. Non tantum consideravit cœcum, sed hominem, quia vidit in illo esse naturam humanam, ad Dei similitudinem. Non tantum videndus est pauper, sed attendendum in illo esse Christum, & quod est vector bonorum tuorum in cœlum T. 2. 493. seq. 530.

3 Vidit hominem cœcum. Non conturbatur ad visionem pauperis sicut nos, cujus oculi sunt sicut columbæ ad fluenta plenissima T. 4. 257.

4 Fecit lutum. Potentes sunt Dei manus ad illuminandum per id, quod excæcare solet sicut potest per ignem congelare, &c. T. 8. 117. seq.

5 Vade lava, &c. Non hæsitat cœcus, nec se continet, dicens, incongruum sibi, lutata facie incedere nec examinat, ad quid mittat se ad piscinam, &c. Tantum obedit voci Domini. Non examinandum sed agendum, quod Deus præcipit T. 4. 94. seq. non opponit honorem suum cœcus, sicut multi, qui tantummodo causam honoris expendunt ne Dei præcepto obsequantur T. 4. 150.

6 Adducunt ad Pharisæos. Omnes nunc cum illuminatus est, contra illum insurgunt adeo ut parentes sui, illum relinquere videantur, omnes commovet diabolus contra illum, qui hoc ipso, quod aliquem videt cæle-

cælesti luce perfusum quantas potest contra illum movei persecutiones. Non curat hominibus communibus inferre bellum. Sanctos persequitur, Jordanem expetit. T.8.27. Caput ejus in navibus piscatorum. T. 8. 29. seq. Mulier luce circumfusa, statim habuit omnia draconis capita contra se. T. 8. 36. Sponsa eo ipso quod dilecta fuit, debuit se exhibere ad pugnam paratam. T. 8. 37. seq. Contra Davidem unctum, & Israel bibentem de petra, & vineas florentes, insurgunt inimici. T.8.69.seq. Eo ipso quod habet cæcus in se testimonium Christi, sentit inimicos contrarios. T. 8. 73. seqq.

7 Quid dicis de illo? Quid lucidius Sole? Et obscuratur vaporibus. Christus lucidus, splendidos emittens radios lucis, sed obscurare procurant vaporibus invidiæ. T. 4. 33.

8 Vocaverunt parentes Justis omnia cooperantur in bonum. Omnia quæ isti agere voluerunt contra Christum, cesserunt illius honori, nam si quis vellet ut publico instrumento examinatis testibus miraculum constaret, non magis faceret, quam fecerunt isti, qui miraculum reliquerunt probatum. Benefaciunt potius inimici, contendentes lædere, quam lædant. T. 5. 143. Sunt thesauri grandinis in illorum frigida malitia. T. 5. 140.

Fer. 5. post 4. Dom. de filio viduæ Naim.

1 Ecce defunctus. Videtur Euangelista mittere, sicut David, lapidem, qui infixus fronti, dejiciat Goliam. T. 1. 69. 70. Ecce. Nihil ita oculos aperit, sicut conspectus mortuorum. T. 1.117. seqq. Vult Euangelista, ut mors in nobis operetur. T. 1.117. seqq. Quasi sulphureos pulveres adhibet menti, ut ignis verbi Dei potenter operentur. T. 1. 125. Theriacam applicat, ad venenum cordis enervandum. T.1.144. seqq.

2 Ecce defunctus. Vide corpus mortui, & addisces sapientiam, sicut Augustinus. T. 1. 124. Hic sede intellectu & mente, tanquam in proprio loco, sicut Job. T. 1. 133. usque 143. Terram quasi generosus equus excava. T. 1. 137.

3 Ecce defunctus. Tu & ille ex eadem massa, sicut pars ligni combusta, & pars in statuam erecta: ex illo, cognosce te ipsum. T. 1. 208. 209. Causa perditionis hominis est, quod non recogitat de morte sua. T. 1. 166. 167. Ecce defunctus, tanquam serpens, qui conspicientes se, sanat. T. 1. 168. usque 172.

4 Ecce defunctus. Ecce terram ubi anchoram mittas, ne tempestas te rapiat. T.1.182. 183. Mors in oculis tuis est virtus continendi omnia. T. 1. 164. usque 176. Ecce defunctus, in quo te ipsum conspicias, & multa scitu digna attendas. T. 1. 251. seqq. Ecce defunctus. Omnia defluxerunt, sicut rivus Ægypti. T. 1.255. seqq.

5 Adolescens. Hic erat juvenis, quia adolescens: dives, quia turba civitatis comitabatur eum: & voluptuose nutritus, quia filius unicus viduæ, & mortuus est. Quomodo mors intravit ad eum, cui nihil deesse videbatur? Quasi sine manibus venit. T.1 158. Numquam magis propinquus homo morti, quam quando longius se credit ab illa distantem. T. 1. 241. seqq. Ecce defunctus, tollens omnem securitatem, quam diabolus tibi exponit de longitudine vitæ. T. 1. 232. seqq. Curat diabolus mortem elongare, sub prætextu juventutis, delitiarum. T.1.77.177. 226. seqq. Venit mors inopinato tempore, quando minus homo cogitat, & comprehenditur sicut Pharao. T. 2. 474.

6 Efferebatur. Quid nisi defunctus è civitate prodire debebat, ubi animæ moriuntur? inf. fer. 5. post Do. in Pass. 5. Antiquitus extra civitatem sepeliebantur mortui, nunc sepulchra coram oculis merito constituta, quæ grandem sapientiam docent. T. 1. 179.

7 Efferebatur. Modus sepeliendi fideles, & reponendi eos sub terra, spem resurrectionis fovet. T. 1. 140.

8 Tetigit loculum, aut locum parvum. Hic locus proprius est homini, ei commensuratus. T. 1.127. seqq. Si ad illum te receperis, te defendes à oeto devorante. T.1.229. seqq. Fac sicut Naaman, hujus loci pauxillum terræ tecum ferens. T. 1.184. seqq. Et vide in eandem terram te convertendum. T. 1.260. seq.

 9 Fere-

& quæ-

3 Diem

Vide

Vide Domi 4. Quadrag.

Dom. 6. Dom. 8. post Pent.

1 DIves æconomus potius est, quam Dominus divitiarum, cui Deus divitias commendavit in pauperes profundendas. T. 2. 504. 505. Cadet si non supponit fundamentum eleemosynæ. T. 2. 511. seqq.

2 Christus verius quam Promothæus nos facit sapientes, docens, quomodo nostra, ad nostram utilitatem convertere debemus. T. 2. 453. Potiori jure laudandus, quam Saturnus docens utilitatem carpere ex stercore. T. 2. 537. Infelix qui sibi non est bonus, nec sibi ex suis bonis providet. T. 2. 456. seqq. Bene consulit Sapiens. T. 2. 481. seqq.

3 Sæpe divitiæ sunt congregatæ in malam domini sui: justum est ergo ex eis facere amicos. T. 2. 465. usque 469. Fac de veneno divitiarum, antidotum. T. 2. 516.

4 Dives cum interierit, non sumet omnia: fac tibi vivens amicos. T. 2. 470. usque 476. Hoc quod dederis pauperi tibi reponis. T. 2. 499. 500. Ideo posuit Deus pauperes in mundo. T. 2. 493. seq. Illos propterea Sancti rogabant, ut bona sua acciperent. T. 2. 522. seqq.

Domin. 9. post Pent.

1 FLevit Christus perditionem civitatis, qui tristatur puniens, lætatur benefaciens. T. 2. 38. seq. Et diem desponsationis & letitiæ ducit, cum pro nobis moritur. T. 2. 241. 244.

2 Circumdabunt te inimici tui, quia non recogitas. T. 1. 166. 167. Comprehendent te, sicut Pharaonem. T. 2. 476. seqq.

Dom. 10. post Pent.

1 PUblicanus bene manet non audens oculos levare, tristitia enim & confusio decens est peccatori. T. 1. 8. usque 16. Debet esse satagens, & dolens. T. 1. 16. Et habere fructus dignos pœnitentiæ. T. 1. 45. seqq. Et bene percutit pectus suum, confitens malitiam T. 1. 24. 25. Qui sic se castigat, non castigatur à Deo. T. 1. 30. seqq. Sic debent peccatores se coram Deo præsentare, confusi. T. 1. 110. 111.

2 Percutiebat pectus suum Publicanus. Bene incipiebat ab accusatione, & cognitione sui. T. 1. 198. seqq. Sufferebat injurias à Pharisæo, & se disposuit ad veniam. T. 4. 220.

3 Pharisæus superbus nullam perfectam virtutem habebat, quæ sine humilitate esse non potest, & omnibus vitijs erat plenus in quo regnabat superbia. T. 1. 58. 59. Miser suo triumpho sepultus. T. 2. 142. Per victimas decliuavit in profundum. T. 2. 146. Non custodivit, quæ operatus fuit T. 2. 399. seqq.

4 Inanis gloria egressa fuit opere perfecto, non eam jugulavit. T. 2. 287. seqq. Latenter fuit ingressa cor ejus, & omnia infecit. T. 2. 134. seq. Vide opera quæ agis, nam legitime agenda sunt T. 2. 233. seqq. Limpidi lapides sunt necessarij. T. 2. 303. seqq. Perdit opera sua, qui illa prodit. T. 2. 305. usque 309.

5 Voluit Christus probare, supremum peccatorem, sanctiorem extitisse Pharisæo, ideo Publicanum inducit. T. 4. 243. seq. Et ita sæpe accidit.

Dom. 12. post Pent.

QUomodo charitas sit in præcepto, & alia de charitate. T. 4. 38. seq.

2 Quis sit proximus, quem tenemur ex charitate diligere. T. 4. 14. seq. Quomodo multi cognati non sint proximi. T. 2. 500.

Dom. 13. post Pent.

MAle egerunt leprosi curati: non agentes gratias: hoc confundere illos debebat T. 4. 154. Et ut fluant beneficia, oportet de receptis gratias agere. T. 2. 263 seqq.

Dom. 14. post Pent.

1 INfelix dives, qui divitijs servit: est jumentum ferens & recondens in terra tribulationis. T. 2. 431. seqq. Dura sane servitus avari, caput aspidum fugit. T. 2. 436. usque 442. Venit Christus nos ab Angustijs liberare, & quia angustia oritur ex avaritia, procurat illam eradicare.

2 No

2 Ne solicitus sis, poteritte Deus sustentare per quamcunque rem etiam per famen. T. 8. 117. seqq. Qui pater tuus vocari voluit, ut videas illum totum relatum ad te, qui propter te, omnia produxit. T. 2. 322. seq.

3 Hæc omnia adjicientur vobis. Est Deus, qui non solum bona spiritualia, sed & temporalia largitur. T. 8. 195. Nec vult, ut cum tui perditione sibi obsequaris. Ideo etiam temporalia adjiciet. T. 5. 180. seq. Vide Dom. 4. Quadrag.

4 Justitiam Regni cœlorum, cur vocet Christus opera bona. T. 4. 278.

Dom. 15. *Vide Fer. 5. post 4. Domi Quadrag.*

Dom. 17. post Pent. 1 Dilige ex toto corde, quia ipse te ex toto corde dilexit, qui omnia operatus fuit propter te. T. 2. 322. seq. Bene Sponsa dixit, Dilectus meus mihi, & ego illi. T. 2. 327. seq.

2 Mandatum primum, est diligere Deum: secundum simile est illi, qui oritur ex illo: etsi enim proximo nihil debeas, propter Deum teneris illum diligere. T. 5. 129. usque 134.

Domi 19. post Pent. 1 Sine gratia, quæ vestis nuptialis est, nihil Deo est absolutè gratum, & potest dici opus sine gratia, Ichabod. T. 2. 300. seq. Non sufficit fides ad salutem, sed requiritur vestis puræ mundæque conscientiæ. T. 2. 297.

Domi. 20. post Pent. 1 Credebat Regulus, quod Christus suis se deberet divitiis subjicere: ideo cum authoritate debet prædicator agere cum divitibus. T. 2. 489.

Dom. 21. post Pent. 1 Hæc parabola congruit Hispanis, quorum peculiare peccatum est, non velle dimittere offensas. T. 4. 36.

2 Jussit venundari uxorem. Tunc uxores pleno jure ad viros pertinebant, quas emebant, T. 2. 244.

3 Duo vides in Rege: primo quod facile dimisit roganti: secundo quod facile ipsum condemnavit. Est Deus speculum, talis erga te se exhibens, qualis tu erga illum. T. 1. 29.

4 Facile dimittit, quia est benignus, & misericors. T. 1. 3. usque 27. Ejus misericordia omnem captum excedit. T. 1. 27. seqq.

5 Suffocabat. Quam diverso pondere nostra & aliena ponderamus. Hæc etsi levia, gravissima judicamus, & suffocandum judicamus proximum, propter leve debitum, illa etsi gravissima sint, judicamus levia. & quod ad unum verbum sint dimittenda. Iniqui sumus æstimatores, ideo nobis interdicit Deus vindictam de offendentibus nos sumere. T. 4. 108.

6 Serve nequam. Gravius Deus leves punit offensas contra proximos, quam contra seipsum. T. 4. 114. cum præcedent.

7 Justissimè Deus non dimittit, non dimittenti, & rectè id ostendit Sapiens, & egregiè hæc parabola. T. 4. 137. usque 144.

8 Sicut ego tui misertus sum. Patientia & remissio offensæ singulariter nos Deo similes facit, & quasi Deo æquat. T. 4. 252. seqq.

9 Peccata dimittuntur per orationem humilem. T. 4. 217. seq. Et quomodo non dimittentibus Deus non dimittat. T. 5. 217. usque 233.

---

1 Mutant isti studia tentandi, sicut Balaam situs, sed confusi in prioribus, confundentur in sequentibus. T. 7. 185. Dom. 22. post Pent.

2 Filii diaboli, cujus nervi ramificati sunt, ut ex hac vel ex illa parte capiant. T. 7. 115. Primo instigant ad aliquid, ut inde occasionem accusandi sibi faciant, sicut diabolus facere solet. T. 7. 129. seq.

5 Istos Christus confundit, sic enim cum hujusmodi agere solet, ut illis illudat. T. 7. 10. seq.

Dom.23. 1 Fimbria Christi grandem virtutem habebat: ut ostendat reliquias sanctas venerandas. Æstimanda fuit terra, quam calcabat Eliseus. T. 1. 184. seqq.

In Dedicatione Ecclesiæ, de Zachæo. 1 Quis Zachæus fuerit, quod ejus officium, qui erat Princeps publicanorum, *T.* 4. 243. seqq.
2 De Christo comedente cum Publicanis, & murmuratione Pharisæorum, vide supra Dominica, 3. post Penteco. Et bene convivium facit Christo Zachæus, sciens diem esse convivii, quando nobis benefacit. T.2. 238. seqq.

De S. Andreæ. Venite post me. Venit Filius Dei, ut homo similis Deo fiat: ideo seipsum proposuit, quem imitemur: attendendus ille, ut filii Dei efficiamur. T.5.242. seq.
2 Isaias visum & auditum erga Christum à nobis exposcit, ut audiamus, quæ docuit, & faciamus quæ fecit. Bene nunc dicit, venite post me, T.7.29. Diabolus illos hominibus proposuit Deos imitandos, qui fuerunt homines scelerati: Christus seipsum verum Deum; cujus divinitatem veram postquam confessus est Petrus, audivit: Si quis vult post me: &c. *T.*7.35. seq.
3 Aliquid altius à nobis nunc petit Deus, quam ab antiquis, ideo non alium à se ponit in exemplar, ut nostram expendamus obligationem. T. 5. 259. seqq.
4 Non est, quod inimicos, aut crucem timeamus, cum nos præcedat Christus animos nobis faciens, magis, quam eques præcedens Israelitas. T. 8. 7.
5 Continuo &c. Grandis potentia verbi Dei, cui venti & mare obediunt. *T.*4.79.seq. Ideo non fuit levitas, ut dixit Julianus, ad unam vocem sequi Christum, præsertim cum ad unum verbum Regum terræ, homines se exhibeant obedientes. *T.* 4.76.
6 Continuo. Non differenda Christi sequela, nec pœnitentia. *T.*1.54. seq. Diabolus continuo ac videt posse tentare, tentat. T. 1.232. seq.
7 Continuo. Qui non respondent, sicut oportet, Deo vocanti peribunt. T.5.6.
8 Deus non pensat censum, sed affectum, *T.*2.351. usque 378. Vide Tractat. 2. p. 2. fere per totam.

In festis B. Virginis Liber enarrationis. 1 Liber generationis. Eget homo adjumento memoriæ, quia est obliviosus, ideo scribantur in libro, quæ debet tenere memoria. T.1.178.179.
2 Abraham. Quantum æstimavit Deus opus Abrahæ, quod pure propter Deum egit. Talia opera præmiat. T.4.130. seqq. Et non respexit, quod fecit, sed quod facere voluit, nam secundum affectum voluntatis retribuit, quem primo considerat. T. 2. 351. seqq. Opus sine recta intentione non ei placet, est victima sine corde. T.2.357. usque 377.
3 Filii David. David ponitur in capite Generationis, quia quamvis peccavit, pœnitentiam egit, per quam restituuntur bona amissa T.1. 52. 53.

S. Stephani. 1 Deus sæpe majoribus offensis provocatus, majora confert beneficia, & ad illos qui futuri erant sui sanguinis effusores & necatores, mittit Prophetas & sapientes, &c. T.4. 173. usque 178.
2 Quam grande beneficium mittere Prædicatores & doctores. T.1.74. usque 78. 83. seqq.
3 Illi erant genimina viperarum occidentes Prophetas & patentes suos spirituales. T. 1.45.
4 S. Stephanus plenus Spiritu sancto erat, & amore Dei puro T.4.131. & consequenti mundissimo corde T.5.258. Singulariter cur pro Saulo oraverit T.4. 192. seqq. Quam sine perturbatione extiterit inter inimicos perturbatos & frendentes dentibus T. 5.118. cum præcedent.
5 Relinquetur vobis domus vestra deserta. Merito sane, nam si ab illa expulit Deus necatores filiorum suorum, multo magis expellendi erant necatores Dei. T .7.166.

S. Iohannis Euangelistæ.

1 S. Ioannes Euangelista, quomodo è vita discessit: descendens in sepulchrum. T. 1. 124. Martyr censeri debet. T. 2. 370. seq. Ejus sermo perpetuus erat de charitate, & dilectione fraterna.

Sanctorum Innocent.

His pueris profuit Herodes magis odio, quam posset obsequio, ut in illo videamus thesauros grandinis. T. 5. 140. Servivit illis. T. 5. 143.

In Conversione S. Pauli Apostoli.

1 Ecce retributiones Dei, pro quibus David Deum laudandum prædicabat, pro offensis dare misericordias. T. 4. 173. seq. Est Christus bottus cypri, qui percussus & punctus, stillavit illud balsamum, Saule, Saule, &c. T. 4. 176. seq.

2 Hodie dies est gloria Dei, qui gloriam reputat parcere inimico & peccatori, & majorem gloriam, majori peccatori. T. 4. 182. usque 187. Vide Dom. 3. post Pent. Potest Paulo applicari, quod dixit Deus per Isaiam: *Durus es*, &c. T. 4. 180.

5 Continuo. Vide in festo S. Andreæ. 5. 6.

7 Nec mirum. quod tam cito Saulus se subjecerit, quia vox Dei est efficax. ibidem num. 5.

6 Quomodo profuit Saulo oratio Stephani. T. 4. 192. seq.

In Purificatione B. Mariæ.

1 Cur mulier, quæ virum pariebat, immunda erat quadraginta diebus, quæ fœminam, octoginta. T. 1. 95.

2 Primogenita & pretiosiora Deus sibi offerri postulabat, ideo præcipuum, quod sibi vult offerri, est cor, & homo ipse: non sicut Cain. T. 2. 282. seq.

3 Cur cum primogenita offerebantur, dicebantur sanctificari, & quomodo ex eo quod aliquid Deo oblatum est, aliquam contrahit sanctitatem, ideo non prophanandum. T. 2. 392. seq.

4 Simeonem egregiis encomiis prædicat Spiritus sanctus. Nullus major preco virtutum Sanctorum suorum, quam Deus, qui ex alia parte ab ipsis exposcit, bona sua fieri in abscondito. T. 2. 342. usque 350.

5 Iustus. Hoc primo supponendum, quia homo est justus per gratiam, & hæc supponenda, ut opera sint Deo grata & meritoria. T. 2. 300. seq.

S. Matthiæ Apostoli.

1 Christus gratias agit Patri, pro his quæ in nomine suo fiebant. Non fuit fur gloriæ Dei. Quanto magis nos debemus Deo gloriam tribuere de bonis, quæ facimus. T. 2. 187. Irascitur Deus contra illos, qui gloriam sibi accipiunt. T. 2. 192. seq.

2 Docuit Sapiens servandum honorem, non faciendo aliquid, propter quod possit homo confundi. Tale est si non agit gratias pro beneficiis receptis. Ideo Christus gratias agit. T. 4. 154. Et si ille gratias agit, quia Deus revelavit nobis mysteria sua, quanto magis nos? Gratias agentes Deo, inquit Apostolus, qui nos eripuit de potestate tenebrarum, &c.

3 Confiteor tibi, &c. Dei judicia adoranda, non examinanda, & intelligendum, esse Sanctum quicquid facis. T. 4. 98. seq. Humiliter adoremus voluntatem Dei, quam quia Habacuc voluit investigare, se reprehendit. T. 4. 96. seq. Certum est, bonum esse, quicquid Deo placitum est. T. 2. 94. seqq.

4 Revelasti ea parvulis. Humiles sunt, qui percipiunt divina mysteria. T. 5. 121.

5 Venite post me. Quam diverso modo se habet Deus nunc, & quando dedit legem Moysi, qui exterritus fuit. T. 5. 91. seq.

6 Bene potes accedere ad eum cum fiducia, qui sedet in throno misericordiæ, excedente omnem captum. T. 1. 35. seq. Accede ad eum, ut quiescas aliquando, tibique provideas sicut Iacob. T. 2. 462. seq.

7 Bene dicitur Deus Amator hominum, qui Angelos peccantes projecit, homines peccantes ad se trahere vult. T. 1. 19. seq.

8 Onerati estis. Peccatorum pondus est gravissimum. T. 1. 4.

9 Reficiam vos. Per pœnitentiam omnia restituuntur. T. 1. 52. 53.

10 Tollite jugum. Tota lex servanda est, qui offendit in uno, fit omnium reus. T. 2. 258.

11 Dis-

In assumptione B. Mariæ.

1 MArtha excepit Christum. Multi dicent se, optare similes esse Marthæ, excipientes Christum. Excipe pauperem & Christum excepisti. Vide Abraham. & Macedones. T. 2. 522. usque 530.

Maria sedebat audiens. Id est serio & ex professo audiebat. T. 1. 136. T. 4. 124. Et audiens Dominum, non famem sentiebat, nec cibum curabat. Dei collocutio sustentat, ut famem quis non sentiat. T. 7. 97.

3 Soror mea reliquit, &c. Ociosam se vocari audit Maria, nec conturbatur, non enim cor nobile propter quodvis verbum contumeliæ conturbari debet. T. 4. 120.

S. Bartholomæi Apostol.

CHristus orat, electurus prædicatores, orct populos pro illis. T. 1. 85. 86.

2 Grande beneficium, darc prædicatores, qui sint quasi nubes, pluentes, latomi dolentes lapides. T. 1. 74. usque 78.

3. Orat Christus, docens, oportere orare in negotiis gravibus, egemus enim divino favore ad tentationes vincendas, & res recte gerendas. T. 8. 42. Sic oravit Jacob. T. 8. 55.

4 Elegit Christus Apostolos, qui viri essent probatæ sanctitatis, & semem sanctum quos ideo singulariter diabolus persecutus fuit. T. 8. 71. seq.

In Decollatione S. Joannis.

1 QUid mirum, quod Deus demittat Joannem in manu Herodis, quem seipsum dimisit in manu dæmonis, & ministrorum ejus. Id tamen fit in bonum. T. 7. 163.

2 Arguebat Joannes Herodem. Difficile & pene impossibile est, hujus homines arguere. T. 1. 117. 118.

3 Non licet. Bonus prædicator, qui os aperir. T. 1. 87. 88.

4 Pete à me. O iniquum hominem, qui non solum peceat, sed sui incœstus videtur trophæum facere, inducens puellam saltantem, quæ illum manifestabat. T. 2. 124. 125.

5 Quamvis dimidium Regni mei. Grandis promissio videtur, sed major est Dei pollicitatio erga nos. T. 2. 167.

6 Multa faciebat Herodes audiens Joannem: qui hujusmodi monitiones irridet, & non dejicitur nisi per lapides limpidios. T. 2. 303. seq.

S. Matthæi Apostoli.

1 DE efficacia vocationis Domini, ad quam Matthæus continuo surrexit, in festo S. Andreæ.

2 De convivio, quod fecit Matthæus, de murmuratione Pharisæorum. Dom. 3. post Pentecost. & de Zachæo. 2.

S. Michaelis Archangeli.

1 REprehendit Christus Apostolos, faciens ventis pondus. T. 1. 160. Necessariam autem dicit humilitatem, sine qua, nulla perfecta virtus consistit. T. 1. 58. 59. Est superbia omnibus odibilis, & vere extranea esse debet à natura hominum. T. 1. 202. Multo magis pauperum piscatorum, ideo illos revocat, ut seipsos cognoscant, sicut Sponsam. T. 1. 199. 200.

2 Lucifer voluit esse fur gloriæ Dei. Ideo punitus. T. 2. 187. seqq. Nam irascitur valde Deus contra fures gloriæ suæ. T. 2. 192. seq.

2 Quomodo Angelus peccaverit per superbiam, appetens similis esse Deo, & quomodo nos debemus curare, esse similes in humilitate. T. 4. 250. seqq.

4 Cuique homini datur peculiaris Angelus ad custodiam & prælatis duo, & singulis Provinciis singuli; similiter & dæmones. T. 8. 148. seq. Quomodo Deus nos munit Angelorum custodia, patet in historia Job. T. 8. 62. seq.

5 Si Angelis peccantibus non pepercit, vide ne tibi parcat. T. 1. 19. seq.

6 Si manus tua, &c. Quomodo hæc sit hyperbolica locutio. T. 4. 282.

S. Lucæ Evangelistæ.

1 GRande benificium Dei, mittere plures prædicatores. T. 1. 77. 78. seq.

2 Ante faciem suam: ut considerarent se positos ante oculos Domini. Ita debes te considerare ante faciem Dei. T. 2. 379. seq.

3 Roga-

In festo omnium sanctorum.

Vide

Vide Fer. 5. post Dom. 4. Quadragef. & Tract. primo, Parte secunda, per totam.

In Communi unius Martyris. Nisi granum frumenti.

1 Necessariam carnis mortificationem docet Christus in typo grani frumenti. Ut spiritus vivat, caro mactanda est, quæ milites contra spiritum exhibet. T. 2. 23. seqq. Nisi mortificata carne, non vivit spiritus; & tanta est vita spiritus, quanta fuerit carnis mortificatio. T. 2. 65. usque 69.

2 Nisi granum, &c. Non vult sacrificium, nisi mortui animalis. Debet homo mori vitæ carnali, ut vivat. T. 2. 120. T. 4. 111. Debent oculi fidelium, illuminati esse, ut videant in morte vitam, sicut Macedones, qui ideo in tribulationibus gaudebant, qui sicut in paupere videbant Deum, ita vitam animæ in mortificatione corporis. T. 2. 523. seqq.

3 Homo baptizatur, ut vitam veterem deponat, imitans Christum, qui fuit granum, perdens vitam, &c. T. 5. 31 seqq.

4 Mortuum fuerit. Grandis debet esse mortificatio, ne diabolus illam irrideat. T. 2. 56

5 Quomodo jubet odire animam suam, qui præcipit amare inimicos. T. 5. 45. 46.

6 Vide sequens Euangelium; Si quis vult, &c. de abneganda & mortificanda propria voluntate.

Si quis vult venire post me.

1 Si quis vult, &c. Christus in superficie offert crucem, sed sub ea vitam æternam è contra diabolus, T. 8. 185. seq. Qui est grandis pictor, offerens quæ in superficie bona videntur, & mortem intra, se continent. T. 8. 118. seqq.

2 Ponit Christus filios suos doctos à domino, & sternit per ordinem lapides, docens tria agenda, abnegare se, tollere crucem, & sequi ipsum, contra tria perditionis media, concupiscentiam carnis, oculorum, & superbiam vitæ, T. 7. 32. seqq. Viam trium dierum imponit sacrificantibus. T. 2. 5. seq.

3 Desolat Christus linguam maris Ægypti, ostendens viam veram ad beatitutinem. T. 5. 159. seqq. Nos in novam rempublicam transferens, docet novos mores tenendos, & gloriandum nobis in cruce. T. 5. 162. seqq. 187. usque 195.

5 Novam religionem instituit Christus, & illam professuris exponit, quænam profiteri debeant. Compeditus est Christianus, & cruce onustus incedere debet. T. 5. 167. seqq.

5 Duo requiruntur ad vincendum dæmonem, humilitas & carnis mortificatio. Hæc duo commendat: humilitatem in abnegatione voluntatis, mortificationem, in cruce portanda. T. 1. 54. 57. 61. usque 73. Et duo sunt ad salutem necessaria, unum ex parte Dei, alterum ex parte tui. Hoc quod ex parte tui Christus exponitur nunc, quid sit. T. 2. 75. seqq.

6 Lex quam Christus nobis intimat, necessaria est, sed difficilis: exentera tamen piscem hunc, qui est ad salutem. T. 4. 71. seqq. & pete lumen à Deo ad intelligendum. T. 4. 68. seqq.

7 Vult. Voluntatem petit, qui spiritum quærit in recte factis. T. 2. 278. seqq. Cujus defectu repulit sacrificium Cain. T. 2. 282. seqq. Et acceptavit opera Macedonum. T. 2. 289. Non prosunt, quæ facis, nisi te abnegaveris.

8 Voluntatem primo respicit. T. 2. 351. secundum illam præmiat. T. 2. 351. usque 378 Eradicandum primo iniquum germen propriæ voluntatis, & abneganda voluntas, ut plantentur germina fructifera, per sequelam Christi. T. 4. 23. seqq.

9 Abneget. Abneganda est primo propria voluntas, & effundenda coram Deo. T. 2. 294. Nisi primo subdideris voluntatem tuam Deo, non passum dabis, ad beatitudinem: & dum tuam sequeris voluntatem contra divinam, per peccatum, opera tua dicentur Ichabod, sedebisque in tenebris. T. 2. 300. seqq.

10 Deo id præcipue placet, in quo non nostram, sed suam agimus voluntatem; totaque ratio agendi, est illius voluntas; ideo sacrificium Abrahæ fuit gratissimum. T. 4. 130. 131.

11 Est jam tempus veris, & putandi affectus propriæ voluntatis. T. 4. 25. seqq. Et ædi-

Et verè castitas non servatur, sine carnis mortificatione. T.2.101.102. Tenenda est planta Esau. T. 4.199. seqq. Tunc Sponsa laudatur, quando valido fræno passiones tenet compressas. T.4.209. seq.

10 Similes hominibus expectantib. Causa malorum est, non cogitare de morte. T. 1.166.167. Quam respicere debemus sicut serpentem æneum ad salutem. T.1.171. usque 176.

11 Mortis memoria sit tanquam anchora, quam mittas, ne tempestas te perdat. T.1. 182.seq. Illam longe distantem repræsentat diabolus. T.1.177. seqq. Et suadet, quod multo tempore vives. T.1.226. usque 231. Promittit tibi securitatem noxiam. T.1.232 Tunc tamen crede venturum Dominum, quando minus speras. T.1.241. seqq. Subito veniet mors. T.1.219. usque 225.

12 Vigila, Si diabolus vigilat, ut te perdat. T.1.232. seq. Et viam trium dierum agendam tibi Christus præscribit, præcingere lumbos, lucernam tenere, & similem servis expectantibus, te exhibere. T.25. seqq.

13 Similes hominibus expectantibus, &c. Iusti sunt tanquam peregrini, ideo lætantur adveniente morte: secus agunt mundani. T.3.445. usque 449.14. Præcinget se. Grandem mercedem proponit, ut laboris pondus sublevet. T. 4. 231. seq. Iurandi notam adjungit, Amen.2.215.

Nemo accendit lucernam.

1 NUnquam mundus magis eguit doctrina ista, de recta intentione erga Deum tenenda, quam nunc. T. 2. 128. usque 135.

2 Diaboli cura est, opera nostra perdere, Christus vult illa servari. Ideo rectam intentionem exposcit, quam supponendam, & necessariam vide Tract.2.p.2. per totam.

3 Ad quid Sanctos probatæ sanctitatis ponat in Ecclesia, tanquam lucernas sup. Vos estis sal. num.6.

Ecce nos reliquimus omnia.

1 PRæmium petit Petrus, quo roboretur spes, quæ sit tanquam anchora, cujus necessitas est grandis, ne navis vi tempestatis pereat. T.1.180.181. Ideo Christus illud constituit. T.4.231. Grande præmium intendit Petrus non contentus terrena mercede. Noverat valorem operum bonorum, & cor nobile habebat. T.2.169. seq. Infelix qui sicut Balaam terrena mercede contentus est. T.2.173. usque 181.

2 Relinquimus omnia. Voluntatis affectum pensat Deus. T.2.278. usque 291. Se ipsos Apostoli obtulerunt primo, & deinde sua, sicut Abel & Macedones. T. 2.282. usque 294. Intentionem metitur Deus, & secundum illam dat præmium. T. 2. 360. usque 377.

3 Sequuti sumus te: præcise pro tui amore. Hæc quæ pro solo Dei amore fiunt, sunt supremi meriti T.4.130.131. seq. Sunt lapides limpidi contra Gigantem T.2.303.

4 Iustum est omnia relinquere propter illum, qui omnia reliquit propter nos T. 2. 327. seq.

5 Reliquimus omnia. Non ferunt Apostoli jumenta Austri. T.2.231. Nec similes avaro, qui non sibi thesaurizat. T.2.456. Nec congregant pecunias in malum. T. 2. 465. seq.

6 Lateres ponunt ad pedes Dei, ut fiant Sapphiri. T.2.504. Non congregant contra se densum lutum, quo impediantur currere viam perfectionis. T.2.504. seq.

7 Relinquenda sunt terrena bona, saltem secundum affectum, ab illis, quorum cor debet esse in cœlo, ne reperiatur inter pecunias, sicut cor cujusdam divitis. T.2.536.

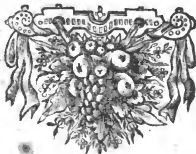
8 Amen dico vobis. Cur jurandi notam interponat. T.2.214. seq. Nec vult, cum nostri detrimento, illi obsequamur. T. 5.180. seq.

9 In regeneratione. Cur resurrectio dicatur regeneratio. T.1.140. Tunc erit tempus restitutionis omnium. T. 2. 334. seq. Tunc solvet justis. T.2.233. Nunc Sancti offenduntur, & tacent, tunc subijciet illis inimicos ipsorum. T.4. 110.

10 Sedebitis tunc judicantes, quando omnino directificata erit voluntas. T.4.106. seq.

1 SImile est Regnum cœlorum decem virginibus. Vult Christus, ut mors in nobis *In communi Virginum.*

TERTII INDICIS FINIS.

TRACTATUS PRIMUS,

DE

Quadragesima, & Cinere præambulus ad Secundum, qui erit, de jejunio, recta ad Deum Intentione, & Thesaurizando in cœlo, de qua re sic loquitur Christus Dominus apud Sanctum Apostolum & Euangelistam Matthæum.

Matth. 6. *Cùm autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cùm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, sed Patri tuo, qui est in abscondito: & Pater tuus, qui videt in abscondito reddet tibi. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo & tinea demolitur, & ubi fures effodiunt, & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, & ubi fures non effodiunt, nec furantur. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.*

TRACTATUS PRIMI ARGUMENTUM.

Quoniam hæc sacra lectio Euangelica, in qua Christus Dominus agit de jejunio, recta erga Deum intentione, & thesaurizatione in cœlum ab Ecclesia sancta proponitur die celeberrima, qua solemne Quadragesimæ jejunium cunctis fidelibus indicit, & salubri cineris aspersione eosdem afficit: antequam ad illius accedamus tractationem, præmittendum censuimus tractatum primum, qui sit de Quadragesima & Cinere. Hæc autem in duas partes dividitur: in quarum prima expenduntur rationes sacræ Quadragesimæ instituendæ: in secunda tractantur causæ & utilitates aspersionis Cineris, quæ huic sacro tempori dat principium. In prima parte hæc exponuntur.

§. 1. *Quadragesima præsignata fuit in antiquo Expiationis festo: aptè propterea instituta, ut semel in anno peccatis expiandis omnes intendant, in quo semel saltè sicut Absalom cæsariem tondeant.*

§. 2. *Qui hoc tempore non se affligit, periturus dicitur, quem Isaias desperatum descripsit.*

§. 3. *Festum Expiationis cum tristitia est celebrandum, quam peccatori congruam ostendit sacrificium sine oleo offerendum.*

§. 4. *Grandem planctũ peccatori necessarium, ostendunt Ezechias, David, & Paulus.*

§. 5. *Non credat peccator, statim post quasvis lachrymas certissimè sibi dimissa peccata, qui ideo jubetur sacrificium sine thure offerre.*

§. 6. *In die Expiationis imponebat Deus simul affligi & festum agere, & nunc similiter plangere, & lætos nos exhibere.*

§. 7. *In festo Expiationis spem veniæ dabat Deus peccatori, majorem nunc facit, quamvis velit illum, cinerem vocari.*

§. 8. *Per cinerem aptus redditur peccator ad Dei misericordiam, quibus benignus dicitur, quod superabundat ejus gratia; ubi abundavit delictum.*

§. 9. *Bene dicitur Deus misericors, patiens, præstabilis super malitia, ut spem veniæ peccatores concipiant.*

§. 10. *Grandem spem excitat in peccatoribus, cum dicitur Deus præstabilis, aut pœnitens super malitia.*

§. 11. *Quadragesima instituta est ad peccatorum vindictam, in qua datur locus præventioni: si illam de se ipso sumat peccator, divinam effugiet.*

§. 12. *Deum exhibet Propheta paratum ad recipiendos peccatores, cujus thronus misericordia & gratia ostensus fuit sapphirinus, excedens omnium captum, & mentem.*

§. 13. *De peccatorum remissione sit homo solicitus, propter suæ pœnitentiæ infirmitatem, & grandem stultitiam.*

§. 14. *Fructus dignos pœnitentiæ agere debet peccator, & converti in jejunio, fletu, & planctu, scindens cor, non vestimenta.*

§. 15. *Instituitur Quadragesima quasi annus Jubilai, in qua peccator, qui se suaque vendidit, recuperet omnia.*

§. 16. *Inducitur Quadragesima, ut quivis intelligat, adesse jam tempus animæ reædificandæ.*

§. 17. *Ad firmiter reædificandam animam duo supponenda docet Ecclesia, jejunium per lectionem Euangelicam, & humilitatem per ceremoniam cineris.*

§. 18. *Abstinentia & humilitate militem Christianum munit Ecclesia, per quas gulam & superbiam, duos generales dæmonis duces dejiciat.*

§. 19. *Insigniores victorias diabolus per gulam & superbiam comparavit: ideo Ecclesia singulariter jejunium & humilitatem commendat.*

§. 20. *Potentissimus dæmonis dux est gula, quam Nabuzardan expressit, contra quam jejunio muniendi sumus.*

§. 21. *Supremus dæmonis dux est superbia, contra quam Ecclesia cinerem fronti, tamquam lapidem contra Goliam imprimit.*

§. 22. *Jejunio & cinere muniendos, docuit singulariter S. Job historia.*

§. 23. *Instituta est Quadragesima, ut discamus benefacere: quod nisi discamus, nescimus.*

§. 24. *Sicut Salomon constituit latomos, lapidibus dolandis ad templum: ita Ecclesia in Quadragesima prædicatores, quibus tanquã cœlum nubibus operitur.*

§. 25. *Quadragesima constituitur, ut prædicatores describant in cordibus peccatorum civitatem Jerusalem stylo Euangelicæ prædicationis, sicut Ezechiel in latere.*

§. 26. *Prædicatores initio Quadragesimæ se disponant, ut illis Deus verba opportuna subministret, & pro illis oret populus.*

§. 27. *Hoc prædicatoribus cum Paulo optandum, & à Deo postulandum, ut de illis sermo in apertione oris.*

§. 28. *In-*

§.28. Instituitur Quadragesima, ut sit tempus messis & vindemiæ Christianæ, in qua fideles colligant, quæ in horreo mentis, & cellario cordis retineant.

§.29. Instituitur Quadragesima, ut fideles ad Pascha se disponant, & quadraginta dierum tempore peccator formetur ad vitam, sicut fœtus in utero.

§.30. Numerus Quadragenarius, dicitur sacratus, quem singulariter Moyses servavit, tres Quadragesimas integre jejunans, & Elias subcinericio pane roboratus.

§.31. Quadragesimam Apostoli constituerunt ex Christi Domini præscripto, potius illius promulgatores quam institutores vocandi.

§.32. Saltem ex Ecclesiæ præcepto ad Quadragesimale jejunium tenemur, quod qui dubitat an possit perficere, sacerdotis judicium requirat.

§.33. Convenienter Quadragesima a die Mercurij incipit, qui faustus judicari debet, antiquitusque solemni jejunio erat toto anno sacratus.

SECUNDA PARS TRACTATUS, DE CÆRIMONIA CINERIS.

§.1. Ecclesia tanquam altera Rebecca cinere aspersos, quasi senioris fratris vestibus indutos, coram Deo introducit, misericordiæ benedictionem obtenturos.

§.2. Habitus immutatio necessaria ad veniam judicatur ab Ambrosio quam Deus ipse Israelitis supponendam constituit ostenduntque Job, Judith, & Esther.

§.3. Ut arguat Ecclesia obduratos, juxta consilium Job, ducit ad congeriem mortuorum, ex qua cinyphes pungentes oriri, experti sunt David & Saul.

§.4. Procurat Ecclesia, ut mors veniat super peccatores, & in eis operetur, quod desiderabant David & Paulus.

§.5. Sulphureum pulverem applicat Ecclesia ad evertendum peccatorem cui mortis sententiam exhibet scriptam, quasi irrevocabilem.

§.6. Ad revincendos inimicos, consuluit Sapiens recurrendum ad proprium locum; quem esse sepulchrum ostenderunt David & Abraham.

§.7. Invictum athletam se exhibuit Job, qui spiritum potestatem habentis superaturus, ad locum suum se recepit.

§.8. Quæ Iob fecit sedens in sterquilinio, strategemata fuerunt miranda, & quasi validus equus cinerem excavans, vires e terra extraxit.

§.9. Etsi ex fabula Antæi, gentiles doceant, terram matrem esse cunctorum, quæ vires præstat contingentibus eam; verius id docent Sacræ Scripturæ.

§.10. Sub aqua conduntur baptizati, & in terra tanquam in loco apto ad vincendum constituuntur, quem Iob ut vinceret, elegit.

§.11. Ut Germanici cor ab igne penetraretur, theriaca fuit aspersum: ita cor nostrũ cinere, qui sanguisuga aviditatẽ enervat.

§.12. Spiritum hominis auferre procurat Ecclesia per cinerem, ut introducatur spiritus Dei.

§.13. Magister de cœlo Christus, de cœlo loquitur: magister de terra homo, de terra loquitur: quod David judicavit necessarium.

§.14. Apte constituitur magister, qui doceat homines, quod homines sunt: id est, acervus omnium miseriarum.

§.15. Insensati Moabitæ & extructores turris Babel, terreo nixi fundamento, quos consumendos ostendit statua Nabuchodonosor.

§.16. Hominem divino genere ortum, de terra produxit Deus, ventis pondus injiciens, & inter medios cleros constituens.

§.17. Ada dedit Deus virtutem continendi omnia per pulverem, & vestes ex animalibus mortuis, & hæc apta cineris definitio: Virtus continendi omnia.

§.18. Meditatio est anima necessaria, a qua illius robur & pulchritudo procedit, sicut

cut ex capillis robur Samsonis, & pulchritudo Sponsæ.

§. 19. *Utiliorem omnium esse mortis meditationem docuit David, cujus defectu in peccatis pacifice perseverant iniqui.*

§. 20. *In conflatorio mentis mortis imago construenda quæ solo conspectu sicut serpens aneus veri serpentis venenum enervet.*

§. 21. *Ex are fuit serpens ut permanentior esset ejus figura; debet enim juxta Salomonem, mortis imago esse perpetua in oculis.*

§. 22. *Timorem mortis diabolus auferre conatur, sed in adjumentum memoriæ Ecclesia cinerem applicat.*

§. 23. *Suadent Christus in Euangelio, & Ecclesia in cinere, ut in cœlum & terram mittas anchoras, ne pereas sicut Tyrus.*

§. 24. *Triumphatores docuerunt, pulvere memoria retinendum, melius tamen Elisæus agens cum Naaman.*

§. 25. *Nomen hominis Deus ipse imposuit, quo significabat, quem ita vocabat, totius mundi continere miserias.*

§. 26. *Prisci nomina imponebant filiis cum nascebantur, per quæ illorum sortem exprimerent: melius Deus expressit, illi quem creavit. Hominis nomen imponens.*

§. 27. *Sicut Theologi definiunt Deum, quod est universa perfectio; ita David hominem, quod est universa vanitas.*

§. 28. *Sicut definitur Deus per negationem exuperantiæ omnium perfectionum: ita homo per negationem exuperantiæ omnium imperfectionum.*

§. 29. *Considerans te ipsum, sapiens evades, Iesus, Sirach, itaque faciendum imposuit Sponsus.*

§. 30. *Merito jurat Deus, quod detestatur hominum superbiam, quæ non est creata nationi hominum.*

§. 31. *Primo dicitur homo pulvis ratione materiæ: quod tonsio capillorum Samsonis explicat.*

§. 32. *Ad imaginis modum pertransit homo, qui etiam vivens socius & frater cineris vocari potest, sicut idola ab Esaia.*

§. 33. *Secundo dicitur homo pulvis propter certitudinem eventus, quem Deus expressit, quasi catenas ferreas injiciens.*

§. 34. *Voluit Deus, ut homo jam se mortuum cogitet, quod faciebat Paulus, faciendum hortatur Ambrosius, consuluit Sophar.*

§. 35. *Unctus fuit David in regem in sepulchro ut tunc se reputaret mortuum, quando rex constituebatur.*

§. 36. *Tertio dicitur homo pulvis, quia statim futurus est pulvis; brevis enim est illius vita.*

§. 37. *Scriptura melioribus hieroglyphicis declarat vitæ humanæ brevitatem, quam Philosophi qui quod bene dixerunt, ex illa furati sunt.*

§. 38. *Deus mortem instantem exponit, ut corrigamur: diabolus distantem, ut pereamus, sicut cives Hai & Beniaminitæ.*

§. 39. *Dæmoni illudes sicut pisces cato, si sias propinquus terræ, quæ mulierem cœlestem adjuvit.*

§. 40. *Diabolus ut perdat, non expectat tempus futurum, quia incertum: minus tu securitatem debes tibi promittere, cujus mors non tardat.*

§. 41. *Quarto dicitur homo pulvis, quia ab instanti, quo incipit vivere, incipit mori, ut Augustinus demonstrat.*

§. 42. *Vita præsens, verius dicitur mors defluens, unde videntur admirari angeli, quod talem homines vitam agant.*

§. 43. *Decrevit Deus, hominem in pulverem convertendum, ne ultra magnificet se super terram, quem inter duos pulveres conclusit.*

§. 44. *Quod semel in Sodomis ignis egit, quotidie in nobis mors operatur, & de quovis dici potest, quod de templo Christus dixit.*

§. 45. *Irascitur Deus contra hominis superbiam, quam prædixit finiendam sicut fluvium Ægypti.*

§. 46. *Unus idemque pulvis & solus, ex vario genere militum, fuit relictus, merito fortuna in sterquilinio fuit locata.*

§. 47. *Ecclesia, ne Deus ficulneam infrugiferam succidat, excavat, & stercora mittit ad radices.*

R. P. F. HIE-

R. P. F.

HIERONYMI BAPTISTÆ DE LA NUZA,

ORDINIS PRÆDICATORUM,

& Sacræ Theologiæ Professoris.

TRACTATUS PRIMUS

Euangelicus, de Quadragesima & Cinere.

PRIMA PARS,

De Congruenti Sacræ Quadragesimæ institutione.

¶ §. 1. *Quadragesima sacra præsignata fuit in antiquo Expiationis festo: aptè propterea instituta, ut semel in anno omnes peccatis expiandis intendant, & semel saltem sicut Absalom cæsariem tondeant.*

¶ 1.

a Serm.27 & libro de Elia & jejunio c.1.

b Li.1.Apol. cont. Ruffin. tom. 2.

c Epist.72. ad Hugo de S.Vict.

Eatus Ambrosius *a* (quem S. Hieronymus *b* columnam Ecclesiæ vocat, cui cum D. Bernardus *c* innitebatur, se firmum & securum profitebatur) inter ea quæ ritè & aptè in Ecclesia constituta sunt tempus Quadragesimæ censuit in primis esse connumerandum, divino consilio ad peccatorum remissionem peculiari cura procurandam, institutum. Hocque credit illud esse tempus, quod Apostolus vocat *acceptabile*, id est, dignum quod magna cordis lætitia & obvijs manibus excipiatur; similiterque esse illam insignem diem solemnitatis nostræ, quam David prophetico spiritu magna emphasi commendavit, dicens: *Buccinate in Neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestræ.* His enim verbis, Quadragesimæ sacrum tempus, in quodam solemni Judæorum festo præsignatum prophetavit & indicavit: illud fuit festum Expiationis. Inter cætera siquidem, quæ Deus ad illius populi institutionem aptissime ordinavit, fuit solemnitas quædam & tempus festivum, die decima mensis septimi, qui est September, quam Deus ipse *Celeberrimam diem & venerabilem* vocavit. Hæc appellatur ab Hebræis *Chiphurim*, idest, expiationum, purgationum, mundationum vel contectionum, à verbo *Chiphur*, quo usus fuit, Deus quando eam instituit, quod significat expia-

2.Cor. 6.2.

Psal. 80.4.

Num.29.7

Levit. 23. 27.

כפר

re, purgare, mundare aut operire; quia instituta erat festivitas, ut in illa die de purgandis, expiandis, mundandis ac tegendis peccatis singulari cura tractarent. *In hac*, inquit, *die, expiatio erit peccati, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris: coram Domino mundabimini.* Hæcque præcipua causa instituendæ hujus celeberrimæ solemnitatis, quæ quolibet anno perpetuis futuris temporibus erat agenda. *Erit enim vobis hoc legitimum sempiternum, ut oretis pro filijs Israel & pro cunctis peccatis eorum semel in anno.* Hæc verba expendenda sunt, quæ causam legitimam & præcipuam continent institutionis illius solemnitatis: *Ut semel in anno* de peccatis purgandis & expiandis singulari diligentia & cura pertractarent. Idcirco singulariter dies hujus festivitatis vocabatur Dies sanctus. Quoniam autem hoc, de illa agendum erat, concedebatur in illa res grandis & suprema; ut videlicet Sancta sanctorum aperirentur, in quæ solus sacerdos summus ingrederetur, tinctus & aspersus sanguine vitulorum & hircorum, oraturus pro peccatis populi. *Introibat*, inquit Apostolus, *semel in anno solus Pontifex, non sine sanguine, quem offert pro sua & populi ignorantia.* Illam solemnissimam diem præcedebat tanquam ipsius vigilia & prima dispositio, ut annotat D. Thomas, grandis tubæ clangor, qui prima die Septembris fiebat; in festo ab eodem vocato *Tubarum*. Fortiter enim & validè tuba cornea personabant, in memoriam datæ legis, quam cum Deus dare voluit, *clangor buccinæ vehementius perstrepebat*: ideo hæc festivitas dicebatur *tubæ & clangoris*. Hæc Tubarum festivitas præcedebat festum celeberrimum Expiationis, quod (ut diximus) die decima ejusdem mensis celebrandum erat, qua die (ut Lyranus observat) secundò Moyses descendit de monte splendida luce refulgens, secundas tabulas digito Dei scriptas deferens & tradens populo, in signum propitiationis divinæ & remissionis præcedentis peccati, quod commiserant adorando vitulum conflatilem, cujus causa primas tabulas à Deo

¶ 2. traditas confregerat. Hanc ergo festivitatem & insignem diem solemnitatis, ejusque vigiliam considerans David. *Buccinate*, inquit, *in neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestræ*, id est, prævenientes diem celeberrimæ solemnitatis vestræ. Quamvis *Neomenia* idem sit ac novilunium, & prima cujusque mensis dies apud Hebræos, qui menses lunares habebant: tamen inter omnes Neomenias, singularis ac principalis erat, quæ agebatur prima die mensis Septembris, quæ vigilia quædam erat & dispositio ad insignem diem solemnitatis Expiationis, & purgationis peccatorum: ideoque in alijs Neomenijs, aut primis diebus mensium, personabant tubis ductilibus argenteis; in Neomenia autem Septembris, personandum erat tuba cornea: unde in Hebræo ponitur nomen *Sophar* quod tubam corneam significat, peculiari quidem mysterio & ratione; שפר. illius enim sonitu in memoriam revocabatur lex quæ data fuit cum clangore tubæ, aut buccinante tuba, ideoque adveniente festo Expiationis aut pœnitentiæ peccatorum, ut illam congruè Judæi agerent, illius sonitu, primò ad memoriam revocabatur lex, per cujus attentam considerationem ad cognoscenda & examinanda peccata, quæ contra illam tota anni tempore homines commiserant, inducerentur, ad quæ expianda & purganda, in sequenti celeberrima Expiationis solemnitate se totos deberent penitus convertere. Hujus autem insignis Expiationis solemnitatis grandis celebritas, tota erat posita in lachrymis, fletibus, suspirijs, jejunijs, magnisque mortificationis operibus ut S. Hieronymus annotavit. *Affligetis*, inquit Dominus, *animas vestras in eo die, omne opus servile non facietis in tempore diei hujus: quia dies propitiationis est, ut propitietur vobis Dominus Deus noster.* Nulli alteri operi vacandum vel leviter erat, nisi tantum lacrymis, fletibus, afflictionibus, & jejunijs, ita quod nec præparare cibaria, nec ignem succendere licebat: discalceati incedebant, & alijs mortificationis operibus se ipsos Judæi conficiebant: de quibus Josephus ait: Non animus ad aliud divertat; qui enim purganda peccata assumit, opus aggreditur, quod totam mentem & totum hominem integrè requirit. O mira festivitas

Brix. to. 1. fol. 331.
Lev. 16. 30.
Lev. 16. 34.
Lev. 23. 27.
Num. 29. 7
ad Hebr. 9. 7.
1. 2. q. 102 art. 4. ad 10.
Exod. 19. 16.
Nu. 29. 1.
Li. 2. cont. Iovinian.
Lev. 23. 27.
Nu. 29. 7.
3. Antiq. cap. 10.

Hom. 23. in Num. vitas (inquit Origenes) dies festus & celeberrimus ac insignis solemnitatis appellatur, & solum ad affligendas tantummodo animas, homines inducuntur: non mirum, quia festum ad expianda peccata institutum, ea exposcere debet, quæ ad peccatorum purgationem & expiationem conducant. Hæc autem sunt lachrymæ, suspiria, gemitus, afflictio spiritus, jejunia ac mortificationis opera. Et volebat Deus, ut omnes istinsmodi operibus, illo tempore ita intenderent, ut mortis pœnam statueret his, qui illa dimitterent.
¶ 3. *Lev. 23. 29.* *Omnis*, inquit, *anima, qua afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis.* Ordinata igitur fuit hæc solemnis festivitas, ut semel in anno omnes de peccatis expiandis & purgandis singulari diligentia tractarent. In illa autem insigni celebrique festivitate, nostram Quadragesimæ solemnitatem David præsignatam vidit, de qua potius, quàm de illa Judæorum agebat, ut B. Annotat Ambrosius; ideoque non cum sui populi hominibus, sed cum Christiano populo, quem spiritu prophetico contuebatur, loquebatur dicens; *In insigni die solemnitatis vestra:* Quasi dicens: Vobis relinquitur vera solemnitas expiationis peccatorum, quam solummodo antiqua illa, in figura continebat. Quamvis enim Apostolus omnia in figura Judæis contigisse
a 1. Cor. 10. 11. asserat *a*, signanter tamen id exprimit *b*, de
b ad Heb. 9. his quæ in prædicto Expiationis festo erant instituta, per quæ etsi præcipuè mors CHRISTI ejusque passio, per quam expiati & mundati à peccatis sumus, præfiguraretur; etiam festum illud Expiationis, sacri temporis Quadragesimæ fuisse expres-
Ser. 69. de tempor. sam figuram B. Augustinus docuit, quod expiandis peccatis institutum est. Hęc est insignis dies solemnitatis omnium peccatorum. Quis enim dies peccatori solemnior esse potest aut gratior, quam illa in qua de redemptione à diaboli tyrannide qua tenebatur captivus; de expiatione culpæ, per quam Deum habet inimicum; de remissione æternæ pœnæ & ignis inextinguibilis, cui est addictus; de acquisitione divinæ gratiæ, per quam filius Dei, hæresque regni cœlorum efficitur, tractatur & agitur? Meritò igitur hoc tempus constitutum est. Si inquiras causam institutionis illius, eam intellige, ut saltem *Semel in anno* de expiandis ac purgandis peccatis agas. Toto anni tempore peccatis committendis es traditus: nihil aliud curas, nisi contra Deum machinari offensas. *Tota die injustitiam cogitavit lingua tua:* *Is. 51. 4.* sit vel breve spacium, in quo saltem semel in anno quæ contra cœlestem patrem commisisti, consideres, & tanquam alter prodigus ad ejus domum regrediens, dicas: *Pater peccavi in cœlum & contra te.* *Luc. 15. 8.* Toto tempore huic tantum intendis, animæ bona dissipare, illam grandibus plagis vulnerare, spiritum pondere peccatorum gravare, noxijs humoribus conscientiæ sinus implere: sit saltem aliquod breve tempus, in quo *Semel in anno* de recuperandis bonis, quæ perdidisti, agas, de curandis animæ vulneribus tractes, & de purganda conscientia cures. *Omnia tempus habent*, inquit Sapiens, *& suis spatijs pertranseunt universa*, id est, cuique rei sunt designata constitutaque tempora, ut quæ necessaria sunt opportunè fiant. *Eccl. 3. 1.* *Est tempus plantandi, & tempus evellendi, est tempus ædicandi, & tempus destruendi:* peculiare tempus constitutum est ad colendos & seminandos agros, ac metendas ex eis segetes; peculiare item ad vites putandas, irrigandas, & racemos ac vindemiam colligendam; peculiaria tempora mercatores constituunt, quibus nundinas agant; reges peculiaria *tempora, quibus ad bella procedant, &c.* *2. Reg. 11. 1.* Nonne tempus peculiare, quo de salute animæ agatur, de solvendis Deo debitis curetur, de purgandis peccatis tractetur, saltem semel in anno erat constituendum? Observat Scriptura sacra, tempus fuisse quolibet anno constitutum, ut Absalom capillos tunderet. ¶ 4. Tam grandem capillorum multitudinem illius caput producebat, & in tam grandem prolixamque longitudinem crescebant, ut illud magna gravitate obtunderent, & pondere grandi afficerent: Unde *semel in anno tondebatur, quia gravabat eum cæsaris.* *2. Reg. 14. 26.* In Hebræo dicitur: *Attendebat caput a fine dierum ad dies:* & credit Jose-

Josephus tantam fuisse cæsariem, ut intra
7. *Antiq. cap. 9.* octavum quemque mensem adducentorum siclorum pondus accrescerent: aptè tamen noster vulgatus legit: *semel in anno tondebatur.* Delectabatur quidem ille capillis, qui pulcherrimi videbantur; sed quia postquam creverant, eorum pondere gravabatur peculiare tempus erat constitutum, quo eos tonderet & abscinderet. Capillorum typo peccata aptissimè designari docuerunt Am-
a *Epist 13 ad Iren.* brosius *a*, Hierony. *b* & ex professo Orige-
b *In c. 3. Esaia.* nes *c*, quæ oriuntur ex carne, iu qua existit concupiscentia aut fomes, omninm pecca-
c *Hom 8. in Levit.* torum radix ut sæpe Apostolus dixit. Ex illa autem, tanta peccatorum multitudo prodijt, ut meritò capillis capitis exprimatur, ex quorum multitudiue David iniquitatem suarum innumerabilem multitudinem vo-
Ps. 39.13. luit exprimere dicens: *Multiplicata sunt super capillos capitis mei.* Et quantum hujusmodi capilli gravent, egregie idem ipse, qui eorum pondus sentiebat, explicavit di-
Ps. 37. 5. cens: *Sicut onus grave gravata sunt super me.* Immensa siquidem est peccatorum gra-
Iob 37.18. vitas. *Cœli sicut ære firmissimi solidati sunt,* & unius peccati gravitatem non potuerunt sustinere, quando angeli peccaverunt. Terra firmata est à Deo, nec sustinuit pondus peccati Datan & Abirom. Audi Isaiam com-
*Esa.*24.19 minantem adversus terram. *Concutientur*, inquit, *fundamenta terræ: confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, &c.* & si causam quæras: *Et gravabit*, inquit, *eam iniquitas sua.* Unde mirum est, quod peccatorum pondus non sentias, & non te tam longa Cæsaries gravet. Mirum, quod non te suo pondere gravet luxuria, iu tantum extensa & prolongata, ut salutem, honorem, substantiasque tuæ facultates, prodegerit. Mirum, quod non te opprimat appetitus ulciscendi injuriam, qui toties somnum intercipit, & quietem mentis expellit, &c. Quid igitur agendum? Capilli toudendi sunt, idque agendum, quod circa le-
Hom 8. in Levit. prosum Deus statuit (ut Origenes annotavit) ut scilicet omnis ejus pilus raderetur. Peccator enim omne, quod ei sive in consilio natum est, sive in verbo, sive iu opere, expedit si vere purificati vult, ut radat & abjiciat, nec residere aliquid patiatur. Non sunt eradicandi capilli, impossibile est enim concupiscentiam & fomitem, qui est eorum radix in carne nostra existens, penitus extrahere: sunt tamen utique sic tondendi, ut nihil eorum maneat, peccata omnia resciudeuda, iniquitates omnes toudendæ & deponendæ. Ad hoc aptè tempus istud iustitutum est, ut saltem. *Semel in anno* cæsariem deponas. Verum Expiatiouis festum jam nunc præsens adest. Idcirco sicut ad illud Deus homines præparari volebat, præmisso grandi tubarum clangore; ita nunc vehementi magnoque tubæ sonitu, vult te præparare & excitare, qui Prophetam inducit dicentem: *Canite tuba in Sion*, ut ad hujusmodi festum celebrandum te accingas. Et si quæras, quænam tibi imponantur agenda: *Affligetis*, inquit, *in illa die animas vestras*, eo certe modo, quo per eundum Prophetam clamat: *Convertamini ad me in toto corde* *Ioel.* 2.12.
vestro, in jejunio & fletu & planctu. Ecce quo singulariter in festo expiationis agenda requirebantur, lachrymæ fundendæ fuut; emittenda suspiria, affligenda anima, jejunia suscipienda, mortificationis operibus vacandum, remittendus somnus, ut alibi ex Divo Ambrosio dictum fuit. Ita ergo nobis omnibus agendum. *Anima enim quæ* 2. *De pœnit. c.* 10.
afflicta non fuerit die hac, peribit de populo suo.

§. 2. *Qui hoc tempore non se affligit, peribit, sicut illi, quos Isaias desperatos descripsit.*

Observat & expendit Sanct. Clemens A- ¶ 5.
lexandrinus tremendam illam comminationem, quam Sanctus Isaias propheta ab ipsius Dei ore audivit prolatam, contra quosdam voluptuosos homines. Couvocavit Do- *Lib.* 2 *pædagog. c.* 1. *& lib.* 3. *cap.* 11.
minus die quadam populum civitatis Jerusalem, quem post peccata sua currentem videbat, ut saltem illa die omnes expiandis peccatis curarent: & ad pœnitentiæ opera agenda se converterent. *Et vocavit Dominus exercituum in die illa ad fletum & ad planctū, ad calvitium & ad cingulum sacci.* Hæc o- *Esa.* 22 12
mnia

omnia erant, quæ qui ad pœnitentiam grandem se convertebant, solebant agere. Quomodo miseretur pater filiorum, miseretur Dñs hominum, quos dum ad perditionem videt currentes, pijs vocib. revocare solet. Illi aut has ejus voces audientes, quid fecerunt? ***Et ecce gaudium & lætitia*** (Septuaginta; ***Et ipsi fecerunt gaudium & lætitiam***) ***occidere vitulos, jugulare arietes, comedere carnes & bibere vinum: Comedamus & bibamus.*** Inique certe istorum opera, Dei vocibus responderunt. Stat attentus Propheta, considerans, quidnam Deus de hujusmodi sentiat inverecundia. ***Et revelata est in auribus meis vox Domini exercituum***, i. e. me audiente, prolata est divina sententia: ***Si dimittetur inquitas hæc vobis, donec moriamini dicit Dominus exercituum.*** Jurantis est hujusmodi loquendi modus apud Hebræ.

In Ps. 88. & in Ps. 94. Ps. 88. 36. quibus (ut Genebrard. observat) jurandi formę sunt ecclipticæ, ad magnum affectum exprimendum, quibus aliquid superaddendũ relinquunt; sicut illud: ***Semel juravi in sancto meo, si David mentiar.*** Juravi in sancto meo, i. e. in filio meo, aut in sanctitate mea, aut per me ipsum, qui sanctus sanctorũ sum. Et quid juravit? ***Si David mentiar***: ecce juramentum, relinquens supplendum: Non sim ego Deus, aut non sim ego qui sum, aut mendacij convincar aut hæc vel illa mala

Psal. 94. mihi eveniant, &c. Et iterum: ***Quibus juravi in ira mea***: Et quodnam est juramentum? ***Si introibunt in requiem meam.*** Supple, non sim ego qui sum, ant non sim Deus. Hoc ergo contra illos inverecũdos juravit: si dimittitur iniquitas hæc vobis: ***Donec moriamini***, i. e. in perpetuum. Expẽde adverbium tẽporis, ***Donec***, que sæpe præsignat tempus, in quo res aliqua commode fieri posse videbatur, quæ si eo tempore facta non fuerit, multo minus postea fieri posse credendũ

a Lib. cont. Helvid. est, ut observarunt Hieronymus. *a* Chrys.

b Hom. 26. in Gen. & in cap. 1. Matth *b* & Aug. *c*. Ita dixit David, Patrem ęternum dixisse filio: *d* ***Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos*** undique tibi subjectos ***Scabellum pedum tuorum.*** Sede inquit, do-

c 20. De Civ. c. 7. nec ponam &c. non quod postea jam ad pa-

d Ps. 109. tris dexteram non sit amplius sessurus; sed qui tempore belli, & cum inimici varias persecutiones contra eum movẽt, sedens manet sine perturbatione ad Patris dexteram, multo magis credendus est, quod sedens manebit finitis undique bellis, & inimicis plene subjugatis. Ita & illud, quod ipsemet David de ¶ 6.

justo dicit, quod non commovebitur, i. e. non perturbabitur. ***Donec despiciat*** & subjectos teneat ***inimicos suos.*** Qui non perturbatur antequam inimicos teneat subjectos, quo tempore perturbari posse, eredi poterat: multo minus perturbabitur ab eis, quando plena despectione illos tenebit subjectos. Ita expendit Chris. illud: ***Noe dimisit corvum, qui egrediebatur & non revertebatur, donec siccarentur aquæ super terram.*** Qui *Homi. 26. cit. Gen. 8. 6.*

eo tempore non fuit reversus, quo terra erat aquis cooperta, in quo regrediendum esse credi poterat: multo minus credendum est, eum postea quam terra exiccata fuit, fuisse regressum. Similiter expendit August. illud Apocalypsis, misit eum in abyssum, ***ut non seducat amplius gentes donec consummentur mille anni***: non quod post illos amplius seducturus sit. Ita ex professo B. Hieronymus illud explicat quod de S. Ioseph dixit Matthæus: ***Et non cognoscebat eam donec peperit filium sum primogenitum.*** Qui *20. de Civit. cit. Apoc. 20. Matth. 1. 25.*

eo tempore, quo desponsatam sibi accepit uxorem, non cognovit, quam tantum modo tanquam uxorem sibi traditam reputabat; multo minus eam cognovisse credendus est, quando eam præscivit electam ut Dei mater esset, & suo utero filium Dei conciperet & pareret. Iuravit ergo Dominus, hominibus illis non dimittendam iniquitatem, donec morerentur: id est, in perpetuum. Si n. tempore vitæ, quo peccata per pœnitentiam dimittuntur, non obtenturi erant remissionem: multo minus finito vitæ hujus tempore: nam post mortem in inferno nulla est redemptio nec remissio. Et si n. quocumq; tempore, peccator pœnitentiã agere debeat, & à peccato averti, sed quia eam contemnit tempore à Deo designato, & cum ad illam agendam peculiariter vocatur, jam de remissione obtinenda videtur desperatus. Unde & ***anima quæ*** in festo Expiationis cum ad agendam pœnitentiam vocabantur omnes, ***Non se affligebat, peribit*** inquit, *Lev. 23. vers 29.*

de populo suo. Ecce Expiationis festum, nunc divina vox insonuit, qua te vocat ad fletum, planctum, & jejunium: Nunc *ergo*
Joel 2.12. *ait Dominus*, inquit Propheta; *Convertimini ad me, in jejunio, & fletu, & planctu, scindite corda vestra.* Expende adverbium temporis *Nunc:* Nunc cum tempus adest constitutum, ut semel saltem in anno ad peccatorum expiationem vos convertatis: *Nunc* cum festum adest celeberrimum, institutum ad animarum afflictionem: nunc cum Sancti lachrymas fundunt, sacerdotes orationibus clamant, Ecclesia peculiariter te ad pœnitentiam invitat, convertere ad Deum in jejunio, fletu, & planctu. Cinis capiti tuo jam suppositus est, jejunium jam arripuisti & pœnitentis speciem & figuram accepisti; ad Deum convertere & afflictum ac cinere aspersum coram ipso te constitue, & expone, ut peccata tua dimittat. Quoniam autem in Expiationis festo expresse jejunium indicebatur, illudque est, quod in capite Deus per Prophetam constituit, dicens: *Convertimini ad me, in jejunio.* Evangelica lectio proponitur, in qua Christus illud supponit, & modum, quo sit agendum, singulariter exponit dicens: *Cum jejunatis, &c.*

§. 3. *Festum expiationis cum tristitia est celebrandum; quam peccatori congruam, ostendit sacrificium sine oleo offerendum.*

¶ 7. QUoniam Quadragesima constituta est, ut sit quædam Expiationis peccatorum nostrorum festivitas, Ecclesia Sancta in ejus exordio, volens nobis intimare, ut illa agamus quæ Deus in festo Expiationis fieri statuebat, jejunare scilicet plorare & se affligere, statim verbis Dei insonat, qui per Prophetam Ioel quasi ad festum Expiationis alludens, vocat ad jejunium, fletum, & cordis afflictionem dicens? *Et nunc hæc dicit dominus: convertimini ad me in jejunio & fletu & planctu: scindite corda vestra, &c.* Miratur Origenes de his, quæ in Expiationis festo erant instituta;
Hom. 23. in num. in quo volebat Deus, ut homo se affligeret per jejunium & lacrymas, & quod simul se ipsum agentem festum exhiberet: *Erit*, inquit, *vobis dies ille celeberrimus.* Quomodo homo (inquit Origenes) festivus se poterit exhibere, qui affligi jubetur, cui & præcipitur, ut se afflictum & lacrymantem præbeat? Hęcque eadem difficultas se nobis offert in Quadragesimę prima die quę (ut diximus) festo Expiationis respondet. Iubet ex una Deus per Prophetam, ut jejunium agamus cum fletu, planctu & cordis contritione; ex alia autem Christus docet, ut jejunium agentes, nos exhibeamus lætos & festivos: *Cum jejunas* inquit, *unge caput tuum, & faciem tuam lava*: istę enim sunt ceremonię, quibus Palęstini se lętos & festivos exhibebant, ut dicemus. Hęc tamen duo simul agenda jure indicuntur: afflictio tenenda est, quoniam peccavimus, & tristes per jejunium, fletum & planctum, ad Deum nos debemus convertere; festivitas etiam agenda lęta, quod ad Dei gratiam, amicitiam, & ad peccatorum remissionem admittimur, & vocamur. In primis igitur lacrymę fundendæ, tristia tenenda, ideoque jejunium, fletus, planctus, & cordis scissio indicuntur. Pœnitentia namque agenda est; hæc autem si legitima sit, sine tristitia, & dolore cordis, ac animæ afflictione esse non potest. Idcirco id illis singulariter impositum erat, qui de expiandis peccatis tractabant, *affligetis animas vestras.* Statuebat Deus ut sacrificia pro peccatis, essent sine oleo & thure, signanter illud quod periurus, *El fementido*, offerre debebat, pro peccato suo. *Anima*, inquit, *qua juraverit, & protulerit labiis suis, ut vel male quid faceret, vel bene, & id ipsum juramento & sermone firmaverit, oblitaque postea intellexerit delictum suum, aget pœnitentiam pro peccato & offeret sacrificium.* Dubium circa hæc verba movet Origenes: Quomodo namque inquit, si pronuntiavero labijs meis, vel juravero benefacere & non faciam, peccati reus sim; difficultas non est ostendere. Quomodo autem, si jurem vel pronunciem male facere, & non fecerim, peccaverim. difficile est ad explicandum. Absurdum enim

Lev. 23. 27.
Levi. 5. 4.
Hom. 3. in Leviti. ad medium.

enim videtur, verbi gratia, ut si per iracundiam dixero, me hominem occisurum, & non fecero, ne perjurare aut fallere videar, cogar ad explendum opus, quod temere & illicite promisi. Quantum in hoc loco intelligendum videtur, malefacere, adversari alicui est, & non indulgere ei, ut faciat, quod vult. Et nos ergo cum venimus ad Deum, & vovemus ei nos in castitate servire, pronuntiamus labijs nostris, & juramus nos castigare carnem nostram vel male ei facere, atque in servitutem eam redigere, ut spiritum salvum facere possimus: sic enim & ille juravit, qui ait: *Juravi, & statui, servare omnia præcepta tua.*

Psal. 118. 106. Huic ergo carni resistenti & repugnanti adversus spiritum, si quis juraverit & pro-

§ 8. nuntiaverit, male facere, & affligere, & macerare eam, & non fecerit; peccati

In cap. 5. *Lev.* reus est. Ita Origenes. Et vere in Hebræo habetur vox, ut noster annotat Oleaster, quæ significat, *affligere se.* Anima enim quæ juravit, aut spopondit, per pœnitentiam afflicturam se ipsam aut carnem suam, & non fecit; peccavit. Quid huic ad sui remedium agendum est? Primo, *aget pœnitentiam pro peccato.* Lectio quam Origenes exponit, ita habet: *Pronuntiet peccatum, quod peccavit.* Est (inquit Origenes) in homine mirabile secretum quod jubet pronuntiari peccatum. Etenim omni genere pronuntianda sunt, & in publicum (id est ore) proferenda cuncta quæ egimus; si quod in occulto gessimus, si quod in sermone solo, vel etiam intra cogitationum secreta commisimus, cuncta necesse est publicare; cuncta proferre: est siquidem diabolus peccati incentor & accusator, ipse enim nos nunc ut peccemus instigat: ipse etiam cum peccaverimus, accusat. Si ergo in vita præveniamus eum, & nos ipsi nostri accusatores simus, nequitiam diaboli inimici nostri & accusatoris effugiemus. Sic enim & alibi per Prophetam di-

Esa. 34. 26. cit: *Dic tu iniquitates tuas prior, ut justificeris.* Evidenter mysterium quod tractamus, ostendit cum dicit; *Dic tu prior*, ut ostendat tibi, quia prævenire illum debeas, qui paratus est ad accusandum. Tu ergo (inquit) dic prior, ne te ille præveniat: *Psal.* 31. 5

sicut & David faciebat: *Iniquitatem*, inquit, *meam notam feci, & peccatum meum non cooperui, dixi: Pronuntiabo adversum me injustitiam meam; & tu remisisti impietatem cordis mei.* Vide ergo, quia pronuntiare peccatum, necessarium est ad ejus remissionem: præventus enim diabolus in accusatione, ultra nos accusare non poterit. Ita Origenes, qui illud Prophetæ; *Dic tu prior iniquitates tuas*, ex Isaia *Isa.* 43. 26

desumpsit, sequutus more suo lectionem Septuaginta. Non tamen hoc solum exigit Deus, inquit Origenes, sed quod offerat sacrificium pœnitentiæ, quo carnem jejunijs & mortificationis actibus mortificet. Et quale sacrificium offerendum? *Non mittet*, inquit, *oleum nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est.* Omnes peccatores ad hujusmodi sacrificium vocamur. Omnes si quidem ab ijs quæ labijs protulimus, & promisimus nos facturos, defecimus. *Somos femenditos.* Nonne fidem tuam adstrinxisti diebus præteritis confessario, promittens te non amplius ad peccata committenda, quæ confessus fuisti: rediturum? Nonne *labiis tuis protulisti*, te mortificaturum carnem, & ejus desideria ac motus? Nonne, *sermone firmasti*, te renuntiaturum diabolo, & actibus ejus? *Oblitus* hæc omnia fuisti, & te mentitum Deo agnoscis. Possumus omnes illa Isaiæ verba nunc depromere, *Iniquitates nostras cognovimus, peccare, & mentiri contra Dominum.* *Isaia.* 59. 12. 13.

Hæc tua iniquitas; peccare, & post peccatum mentiri: nam peccasti, confessus fuisti, promisisti te vitam in melius commutaturum? mentitus fuisti, qui non solum ad similia fuisti conversus, sed majora peccata patravisti. Totam vitam agis peccando, & mentiendo. Quid enim agis, nisi peccare, & confiteri, & in confessione mentiri, quia promittis quæ non adimples? *Anima quæ juraverit, aut protulerit labiis suis, & sermone firmaverit, & oblita*, postea neglexerit adimplere quod promisit, *agat pœnitentiam pro peccato*, aut, *pronuntiet peccatum quod peccavit*, per confessionem. Simul

insuper offerat sacrificium. Quale? sine oleo & thure. *Sine oleo*, id est, sine gaudio & lætitia, imo cum tristitia & lacrymis; quomodo Deus ipse exprimit dicens: *Convertimini ad me in jejunio & fletu & planctu.* Et *sine thure*, i. e. sine securitate plena, imo cum timore remissionis peccatorum. Quod & ipse Propheta expressit, statim quasi dubi-
¶ 9. tando subdens: *Quis scit si convertatur &*
In cap. 3. Levit. *ignoscat Deus?* Hæc grandia sunt, & quæ latiori egent explicatione. Disquirendum hic merito (inquit Oleaster) quare in sacrificio
Lib. de Lapsi. pro peccato, prohibebat Deus oleum effundi, & thus adjungi. Sed egregie ex B. Cypriani doctrina id explicare possumus, qui ex professo ostendit, duo longe esse debere à vero pœnitente, gaudium scil, & certissimam ac sine metu confidentiam de peccati remissione. Oleum in primis, symbolum est lætitiæ & gaudij, nutrit n. lucem, quæ lætitiam secum fert: idcirco à pœnitentiæ sacrificio abesse debet oleum, quia lætitia & gaudium non congruunt peccatori, veram & legitimam pœnitentiam agenti; cui potius conveniens est afflictio, tristitia & dolor. Primo n. quomodo lætari potest, si attendat se Deum offendisse, & exacerbasse, cui tot nominibus obsequi tenebatur; & ipsi prætulisse dæmonem, & quantum in se est, totam cœlestem patriam contristasse. Qua consideratione ad lacrymas voluit excitare
Baru. 4.7. peccatores sanctus Propheta Baruch. *Exacerbastis n. eum, qui fecit vos, Deum æternum, immolastis dæmoniis & non Deo, obliti n. estis Deum qui nutrivit vos; & contristastis nutricem vestram Ierusalem.* Deinde quomodo lacrymas continere poterit, qui attendit, se jus ad æternum regnum & gloriam vendidisse, viliori aliquando pretio quam Esau primogenita sua? Et quidem ille quamvis vendiderit hæreditatem, quæ jure primogenituræ ad eum pertinebat, *pa-*
Gen. 25. *rumpendens eam*, aut ut in Hebræo habetur, *contemnens primogenituram*, i. e. non æstimans, quam magnum bonum amitteret & venderet: sed quando vidit, quod fecit, &
Gen. 27. 34. quod ea privabatur, *irrugijt clamore magno & consternatus*; Pagninus *amaritudine affectus est vehementissime*: Regia; *clamavit clamore magno, & valde usque amaro*, id est, summam amaritudinem animæ exprimens. Ita quidem, quamvis homo cum peccat, primogenita gloriæ vili pretio vendens, non attendat ex passione, quam grande malum faciat; sed cum id advertit & considerat, quomodo potest non cordis rugitu & clamore plorare? Insuper quæ lætitia potest apud eum esse, qui attendit & videt, animam suam miseræ morti peccati traditam?
Si quem (inquit Cyprianus) de tuis charis, *Lib. de lapsis cit.*
mortalitatis exitu perdidisses, ingemisceres dolenter, & fleres; facie inculta, veste mutata, neglecto capillo, vultu nubilo, ore dejecto, indicia mœroris ostenderes: animam tuam, misera, perdidisti, spiritualiter mortua supervivere hic tibi, & ipsa ambulans, funus tuum portare cœpisti (*qua ya tellevas tu misma a la sepultura del inferno*) & non acriter plangis? non jugiter ingemiscis? non te vel pudore criminis, vel continuatione lamentationis ab hominum frequentia abscondis? &c.

§. 4. *Grandem planctum peccatori necessarium ostendunt Ezechias, David & Paulus.*

Expende verba pij regis Ezechiæ, quan- ¶ 10
do per fletum & planctum misericordiam Dei flexit: ut sententiam de sua morte
prolatam & intimatam, revocaret. *Recogi-* *Esa. 38.*
tabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Consideravit, quam pœnam promeruisset pro peccatis suis, & quidnam peccando egisset, ideoque tristitiam à se tenendam omnibus annis vitæ suæ dicit. Do- *Leo Castrensis.*
ctus quidam author censet, ex Hebræo ita verti posse: *Commovebo caput omnes annos meos*, i. e. per omne tempus annorum, quibus vixero, *in amaritudine animæ meæ*. Per motionem capitis (inquit Gregor.) admirationem grandem indicamus. Est siquidem *35. Mor.*
caput (ut Plato dixit) membrum corporis *cap. 8. In Timæo.*
divinissimum, cujus motibus, omnes animi nostri affectus explicamus. Signanter autem quando aliquid videmus insperatum & insolitum, quod quia nulla ratione fieri posse credebamus, admirantes movemus caput, dicen-

dicentes: Estne hoc possibile? Ita Ieremias:
Ier. 18. 16. *Omnis qui præterierit per eam, obstupescet, & movebit caput suum.* Similiter quando
Iob 42. 11. S. Job restitutus fuit à Deo in abundantiorem, quàm prius fortunam, *Venerunt ad eum, &c. & qui noverant eum prius, moverunt super eum caput.* Septuaginta transferunt; *mirati sunt super omnibus.* Capitis siquidem motione super eum, admirationem, qua erga ipsum tenebantur, exprimebant, quasi stupentes, quod de tantis malis, tam subitò ad tanta bona fuerit revocatus. Omnibus annis, quibus vixero (inquit Ezechias) *movebo caput*, grandi stupore & admiratione erga me ipsum affectus ero, considerans quæ feci, cum Deum offendi, dicens: Estne possibile, me hoc fecisse? Et *hoc in amaritudine animæ meæ*, omni lætitia à corde exclusa, & cum dolore animæ; non uno die aut duobus, sed per omnes vitæ meæ annos. Ita Ezechias, cujus peccatum levissimum fuit, ut S. Augustinus prosequitur, &
2. *De mirabilibus sacræ scripturæ cap.* 28. dicemus alibi. Quid ergo agere debet peccator, qui gravissimis peccatis Deum offendit? *Movebo caput in amaritudine animæ meæ*; id est, admiratione ingenti, & horrendo stupore tenebor, considerans quæ feci, dicens: Possibilene est, quod Deum ipsum propter dæmonem deseruerim? quod regna cœlestia contempserim, & æternam gehennam mihi comparaverim? quod pro re vilissima Christum ejusque sanguinem conculcaverim? Benè quidem potes tu de te ipso mirari, & stupere, agens ea quæ cœlos ipsos in admirationem horrendam inducere possunt, ad quos Deus conversus dixit: *Obstu-*
Ier. 2. 12. *pescite cœli super hoc, & portæ ejus desolamini vehementer, dicit Dominus: duo enim mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ non valent continere aquas.* Hacque admiratione perpetuò de se ipsis stupebunt damnati in inferno, quod Deum pro dæmone dimiserint, & ejus immensam gloriam, quam illis offerebat, propter vilem voluptatem refutarint: hicque erit, quem
Esa. 66. prædixit Propheta, *vermis* eorum corda corrodens, *qui non morietur.* De quibus alibi. Et hæc admiratio & recordatio debet esse in amaritudine animæ meæ, id est, quæ non in superficie & in cute tantum sit; sed quæ ad ipsam animam perveniat, præcordia & viscera transfigat. Et quidem si Ezechias sanctus jam demisso peccato, quamvis illud levissimum fuerit, adhuc propter illud se perpetua tristitia afflicturum profitetur; qualis debet esse peccator, cui peccatum non solum non dimissum est; sed nunc de procuranda remissione incipit cogitare? Tale sanè peccatum est, ut sancti viri etiam eo dimisso, grandi tristitia se perpetuò exhibeant affectos. David apertè audierat à Propheta: ¶ 12.
Dominus transtulit peccatum tuum, ne moriaris: nihilo minus tam grandi tristitia perpetuò deinceps tentus fuit, ut diceret: 2. Reg. 12. 13.
Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Singula verba expende. Psal. 6. 7.
Laborare, ut doctus author ex Hebræo annotat, est affligere se, & fatigare. Quasi dicat: Suspirijs & gemitibus corpus meum afflixi, & fatigavi; tam validè enim ex intimo cordis prodibant, ut totum corpus commoverent. *Lavabo lectum meum lacrymis.* Genebr. in Psal. 6.
Tam abundantes effundam lacrymas, ut sufficientes sint ad totum lectum abluendum. Hieronymus vertit: *Natare faciam lectum præ abundantia lacrymarum:* quasi alludens ad aquas abundantes tempore diluvij, quæ *arcam levaverunt in sublime.* Idque non solum in die, sed in *nocte*, quando solet sopor occupare homines, quando omnes à laboribus feriantur, & ad quietem membra componunt: & non una nocte; sed per singulas noctes. Hyperbolica quidem locutio; sed quæ verè legitimam tristitiam pœnitenti congruentissimam ostendit. Tandem Paulum considera, eo modo, quo juxta sanctorum Patrum Hieronymi, Anselmi, D. Thomæ sententiam, semetipsum ipsemet repræsentat. *Veritatem*, inquit, *dico in Christo Iesu*, id est, *per Christum Iesum*, qui est prima veritas (ut D. Thomas explicat) & per eundem iterum juro, quod *non mentior.* Quidnam Paulus sub talibus juramentis exponere vult? Id quod in sua sentiebat conscientia & corde: *Testimonium perhibente mihi conscientia* In ca 9 ad Rom. Ad Rom. 9. 1.

men in Spiritu sancto: id vult exprimere quod sua conscientia suggerebat, non quomodocunque, sed illustrata Spiritus sancti luce, & ejus impulsu excitata. Humana mens & conscientia (inquit Gregorius) sibi sæpe mentitur, sed quando divina luce & Spiritus sancti afflatu excitatur, mentiri non potest. Quid igitur est, quod dicturus Paulus, tam grandia præmittit juramenta, tamque validas supponit rationes, ut sibi credatur? *Quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo; optabam enim ego ipse anathema esse à Christo, pro fratribus meis.* Singula verba expendit D. Thomas, & in primis verbum illud, *Optabam*, quod quia ad præteritum tempus pertinet, de illo se loqui indicat, quo contra Christum furiis invectus incendebat. *Onathema*, idem est, quod separatum: *optabam* esse separatus à Christo, & quidem *ego ipse: pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem.* Considerat Paulus, quæ à peccatore considerari debent. Quis, Quid, & propter quid egerit. Quid egit? Quid contendit? Esse separatum à Christo, offendere Christum, persequi Christum. Et Quis hoc egit? *Ego ipse*, qui tot tantaque beneficia ab eo recepi, *qui dilexit me, tradidit semetipsum pro me.* Et propter quid? ut satis facerem affectui carnis, quo affectus eram cognatis meis secundum carnem. Verè quasi seipsum miratur Paulus, & sicut de Rege Ezechia, dicebamus, *super seipsum movebat*
¶ 12. *caput.* Cœlesti jam luce illustratus erat, agnoscebat quisnam esset Christus, & quam malum & amarum eum relinquere, & offendere, ac ab eo separari: & quam vilis & inanis sit carnis affectus, quam sequutus fuerat, ideoque quasi admirans & stupens de se ipso, quod talia egerit, quod à tanto bono optarit esse separatus, pro tam parvi momenti hominibus, inde *tristitia*, inquit, *mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.* Prætererat peccatum, & jam non solùm dimissum sibi illud intelligebat, sed se ipsum ad divinæ gratiæ excellentem participationem & admissum noverat, & sibi certissimè coronam justitiæ paratam credebat, multis pœnitentiæ mortificationis actibus plenissimè & superabundanter divina gratia comitante jam satisfecerat; & post omnia illa, adhuc tristitia, non quævis, sed magna durabat. Peccatum præteritum erat: *Optabam*, inquit: tristitia præsens aderat, etiam post multos annos à remissione peccati. Nam epistolam ad Romanos, in qua hoc asserit, scripsit post epistolas ad Corinthios, ut D. Thomas ex eisdem epistolis demonstrat. Epistola autem secunda ad Corinthios, scripta fuit post quatuordecim annos à sua conversione, ut idem D. Thomas ostendit. Post tot annos, tristitiam magnam tenebat, non interceptam aut interpolatam, sed *continuus*, inquit *dolor cordi meo.* Exaggerat (inquit D. Thomas) tristitiam suam, primò, ex ejus magnitudine, *magna*, secundò ex continuitate, *continuus dolor*, siquidem etsi non grandis sit, si continuus existat, vehementer torquet, tandem, ex subjecto, *cordi meo*, non enim erat superficialis, sed ad intima cordis perveniens. Si igitur Paulus post tam longum tempus, quo peccatum commissum fuit, quo dimissum & deletum coram Deo plenissimè noverat, continua grandique tristitia tenebatur, & quasi corde sauciato & grandi vulnere puncto, dolore plenus erat & lacrymis; quid peccatorem agere decet, qui peccatum adhuc in manibus habet? qui nondum illud deponere incœpit, nec de ipsius remissione adhuc tractavit? Sacrificium ei offerendum est sine oleo, & talem se exhibere debet (inquit Cyprianus) qualem Deus ipse, qui novit quæ agere debeat, præscribit, dicens: *Revertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, fletu & planctu; scindite corda vestra.* Ad Dominum toto corde redeamus. Iram & offensam ejus, jejuniis, fletibus, planctibus, sicut admonet ipse, placemus, &c. Invehiturque statim meritò Cyprianus in multos peccatores, qui hanc divinam vocem audientes, nihil minus curant, quam ei obtemperare; qui se potius ad voluptates & delitias convertunt. Lamentari ne eum putemus ex toto corde (inquit) jejuniis, fletibus & planctibus Dominum deprecari, qui ex primo crimi-

In prolog. Epist. ad Roman. ad finem.
In c. 12. 2. Ad Corin. Lectio. 1.
Lib. de Lapsis citat.

criminis die lavacra quotidie celebrat? (id est, balnea adiit, quæ peccatoribus prohibita erant, ut Tertullianus docuit) qui epulis & affluentibus pastus, & sagina largiore distentus, cruditates suas postridie ructat? Qui hilaris ac lætus incedit, quomodo mortem suam defleat? An illa ingemiscit & plangit, cui vacat cultum pretiosę vestis induere, nec indumentum Christi, quod perdidit cogitare: accipere pretiosa ornamenta & monilia elaborata, nec divini & cœlestis ornatus damna deflere? &c. Deponendæ igitur recreationes, renuntiandæ voluptates, expellanda gaudia, abjicienda lætitia, &c.

L. de pæn.

§. 5. *Non credat peccator, statim post quasuis lachrymas, certissime sibi demissa peccata; qui ideo jubetur sacrificium sine thure offerre.*

¶ 13. *Ioel. 2. 14.* Quis scit si convertatur & ignoscat, & relinquat post se benedictionem? Sicut sacrificium perjuri & deficientis fide, *del fementido*, sine oleo, ita & sine thure futurum erat, ut diximus. Multi credunt, id ipsum significari per remotionem thuris, quod per substractionem olei, lætitiæ scilicet & gaudii defectum. Aliquid tamen altius Deum exprimere voluisse credo, quod Cyprianus peccatori pœnitentiam agenti necessarium dixit. Odor thuris inter omnes odores simplices (ut thymiama pretiosissimum ex multis aromatibus confectum relinquamus) gratissimus Deo in scriptura sacra describitur. Cùm semel Sponsus (ut Gregorius annotavit) ad Sponsam dixisset: *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata*, quasi volens exprimere quisnam iste esset odor, qui omnium aromatum odores superaret; statim subintulit: *odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.* Unde illis tantum sacrificiis thus voluit Deus adjungi, quæ sibi certissimè erant grata. Hac de causa in sacrificio primitiarum jubebat oleum & thus imponi, *quia oblatio*, inquit, *Domini est*, id est, quia est oblatio Deo grata. Additque, sacrificium primitiarum ita offerendum, ut ex primitiis & oleo, pars aliqua adoleretur à sacerdote, reliquum in ipsius sacerdotis usum cederet, thus autem totum coram Deo cremaretur: *Adolebit*, inquit, *sacerdos in memoriam muneris, partem farris fracti, & olei & totum thus.* Tam gratus enim illi erat thuris odor, ut totum thus sibi vellet offerri. Non aliter de sacrificio pacificorum statuerat, cui thus & oleum imponi voluit; totumque thus coram Deo cremari, *in odorem suavissimum Domino: quod autem reliquum fuerit de sacrifitio, erit Aaron & filiorum ejus.* Similiter thus jussit superponi duodecim illis panibus propositionis, quos coram se statui voluit, quos scriptura vocat, *panes faciei*, quod illos Deus perpetuò coram facie & oculis haberet: *Pones*, inquit, *super eos thus lucidissimum.* Idcirco etiam Sanctus Oseas Propheta, exprimere volens, quam pulchra & grata Deo futura esset ecclesia per Christi merita & passionem: *Erit*, inquit, *odor ejus ut Libani.* Vox Hebræa (ut Hieronymus annotat) & montem Libanum, & thus significat, quo mons Libani maximè abundat; ideoque alii transferunt: *Odor ejus ut thuris.* Thuris enim odor mundus, impollutus, & ideo gratus judicatur. Propterea illis tantùm sacrificiis adjungebatur thus, de quibus certum erat, quod essent Deo grata. Ideo in sacrificio Zelotypiæ, quod offerebatur pro muliere, de cujus matrimoniali fide & munditia dubitabatur, prohibebat Deus thus adjungi: quia incertum erat hominibus, num illius mulieris sacrificium gratum esset, cujus munditia & fidelitas conjugalis erat incerta. *Sacerdos offeret oblationem pro illa, non fundet super eam oleum, nec imponet thus:* Hinc illa Davidis deprecatio: *Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo:* Id est, grata sit tibi, sicut thuris cremati suffitus & odor. Hincque legitimam causam intelligemus; cur ex omnibus sacrificiis & cæremoniis veteris legis, tantummodo in nova lege

Lib. de Laps. cit. *Exod. 29.* *In c. 4. cãt.* *Cant. 4. 10.* *Lev. 2. 15. 16.* *Levit. 2. 6.* *Lev. 24. 9* *Osea 4. 7.* *In c. 4. Ose.* *Num 5. 31* *Ps. 140. 2.*

lege oblatio thuris admittatur, omnibus aliis relegatis & exclusis. Omnia sanè antiqua sacrificia, oblationes & ceremoniæ, quia umbraticæ & figurativæ erant, adveniente luce & veritate evanuerunt, ut Apostolus docet. Uno enim sacrificio, Christus omnium sacrificiorum, victimarum, & oblationum rationem complevit, illudque est proprium novæ legis unicum, ut sacrum
S. ss. 27. Concilium Tridentinum ex sacris scripturis
¶ 14. & sanctis Patribus docuit. Cur igitur nunc thuris oblatio in isto nostro novæ legis sacrificio admittitur? Certè ad indicandum quam gratum Deo sit hoc nostrum sacrificium. Antiqua sacrificia non erant Deo grata, ex ipsomet opere operato, ut Theologi
Psalm 49. loquuntur. *Nunquid*, inquit Deus, *mandu-*
13. *cabo carnes taurorum, & sanguinem hircorum potabo?* Illa in tantum requirebat, in quantum per illa homines se ipsos offere-
10. de civ. bant, ut D. Augustinus latè prosequitur. Ideo-
cap. 5. 6 7. que quando qui offerebat non erat Deo gratus, nec ejus sacrificium gratum erat, sicut de sacrificio Cain scriptura sacra indicat, dicens;
Gen. 4. 5. *Ad Cain & ad munera ejus non respexit;* quia Cain ingratus erat, ingratum etiam ejus extitit sacrificium; sicuti, quia Abel fuit ipsi gratus, gratum ejus habuit sacrificium, qui *respexit* primò *ad Abel*, & deinde *ad mune-*
Orat. 1. & *ra ejus*. Ad hoc institutum expendit Chryso-
4. contra stomus, verba illa Isaiæ, quibus ad majores
Iudæos. Judæorum, quos *principes Sodomæ*, & ad
Isa. 1. populum eorum, quem populum Gomorrhæ vocat? *Quo mihi*, inquit, *multitudinem victimarum vestrarum? dicit Dominus. Plenus sum: Holocausta arietum & adipem pinguium & sanguinem vitulorum & agnorum nolui, &c. Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Lavamini, mundi estote, &c.* Novæ autem legis sacrificium, ex se ipso & opere operato tam gratum estDeo, ut non possit non illi infinitè gratum existere: per illud enim offerimus ipsi filium suum, illum
Ad Col. 1. quem Apostolus vocat, *filium dilectionis suæ*,
13. de quo ipsemet semel & iterum dixit: *Hic*
Mat. 17. *est filius meus dilectus, in quo mihi bene*
5. *complacui.* Hanc doctrinam Chrysostomus
Orat. 4. cit. singulariter probat ex Psalmo, quem ad hoc
Psal. 39 7. institutum Apostolus inducit: *Hostiam & oblationem noluisti corpus autem aptasti mihi, holocaustomata pro peccato non tibi placuerunt, tunc dixi: Ecce venio.* Quia antiqua sacrificia per se non erant grata Deo, venit filius Dei, cui corpus in sanctissimæ virginis utero Spiritus Sanctus præparavit & aptavit; ut in eo posset offerri, semel quidem in cruce sacrificio cruento, & quotidie in altari sacrificio incruento, quod ex se infinitè gratum esset Deo. Quò itaque significet Ecclesia, certissimum esse, hoc sacrificium ex se ipso gratissimū Deo existere, thus in ejus oblatione adjungit, peccator ergo, iniquitatem suam agnoscens, in sacrificium offerat cor, non solum sine oleo lætitiæ, contritum & humiliatum, sed etiam sine thure; id est, absque eo quod certissimam jam sibi promittat & plenam peccatorum remissionem, & absque eo quod sine hæsitatione aliqua credat suæ pœnitentiæ sacrificium gratum Deo & acceptum existere, juxta consilium Apostoli; *Cum timore & tremore* 2. Cor.
suam salutem operans. Certissimum quidem 7. 15.
est, Deum verè pœnitentibus veniam concedere, & pœnitens ipse, ista debet spe esse affectus & munitus: est enim pœnitentia, dolor de peccatis propter Deum summè dilectum, cum spe veniæ. An tamen doleat sicut dolere debet, an talis sit pœnitentia, & eis partibus ornata, quibus oportet, cuique dubium est. Itaque ex Dei bonitate & misericordia debet peccator spem concipere, sed ex sui infirmitate & defectibus timorem,
ut infra dicemus. Et propterea (inquit Cy- Lib. de
prianus) peccator pœnitentiam agens, ma- Lapsis cit.
gno debet timore angi: an illa tam grata Deo extiterit, ut jam securè censere possit peccato sibi dimissa. Hocque propheta indicat illa interrogatione: *Quis scit, si conver-*
tatur, & ignoscat Deus? Hac enim loquen- ¶ 15.
di phrasis, incertum successum exprimit,
sicut cùm dicebat David: *Quis scit, si forte* 2. Reg. 22.
donet eum mihi Dominus? Objicere possumus prophetæ incongruum videri, in dubium revocare, an Deus convertatur ad eum, quem ad se videt conversum in jejunio, fletu & planctu. Etenim ipse promittit, se convertendum ad eum, quem ad se convertere viderit; *Convertimini*, inquit, *ad me, & ego*

ego convertar ad vos? Quomodo ergo de iis, quos advocas, ut se convertant ad Deum in toto corde, dubitas dicens: *Quis scit si convertatur* ad eos *dominus?* Nunquid ignoras infinitos esse thesauros misericordiæ suæ? Nunquid non tibi nota vox illa: *In quacunque die ingemuerit peccator, amplius iniquitatem ejus non recordabor?* Novi (respondent Hieronymus & Rupertus nomine Prophetæ) Deum ineffabiliter esse clementem: sed scio etiam incomprehensibilia judicia ejus, & investigabiles vias ejus: novi itidem cordis humani vanitatem, & quod humana mens sibi sæpe mentitur, & quod aliquando non vera pœnitentia coram Deo est illa quæ ab hominibus vera judicatur. Quis non crederet, ut Cyprianus annotavit, peccatum illud adorationis vituli esse plene dimissum, post celeberrimam illam intercessionem illius chari amici, qui facie ad faciem ad Deum loquebatur, per quam dicitur factum, quod *placatus est Dominus, ne faceret malum, quod loquutus fuerat adversus populum suum*: & post illam grandem vindictam, quam Moyses exercuit, qui postquam vitulum omnino contrivit, & in pulveres redactum bibendum in aqua exhibuit, ut omnis impietatis aboleret vestigia (inquit Ambrosius) multa eorum millia gladio interire fecit, post quæ iteratis supplicationibus pro venia institit? Cui tandem dominus: *ego in die ultionis visitabo hoc peccatum eorum.* Quæ verba expendens Hieronymus annotat, calamitates posteris temporibus inflictas Judæis, in illius peccati ultionem etiam inflictas, quod Deus nunquam ita oblivioni tradidit, quin sæpius ad memoriam, more loquendi nostro, revocaret. Ex quibus illud exponit, quod destructa Ierosolyma dixit Ieremias: *Fecit dominus, quæ cogitavit: complevit sermonem suum, quem præceperat a diebus antiquis: destruxit, & non pepercit.* Quis non crederet sufficientem pœnitentiam Regis Saul, qui increpatus à Samuele, eadem verba, imò & longiora & magis explicita respondit, quam quæ David correctus à Nathan? Hic enim tantum dixit: *Peccavi domino.* Ille autem dixit: *Peccavi, quia prævaricatus sum sermonem Domini & verba*

Zach. 1. 3.
In cap. 2. Ioel.
Li. de Lapsis cit.
Exod. 32. 14.
Li. de Elia & jejunio.
Exod. 32. 34.
in capit. 2. Thren.
Thren. 2. 17.
2. Reg. 12. 13.
1. Reg. 15. 24.

tua, timens populum, & obediens voci eorum. Et tamen ille audivit à Nathan: *Dominus transtulit peccatum tuum:* & iste à Samuel: *Quia projecisti sermonem Domini, projiciet te Dominus.* Quis non crederet lachrymis, & promissionibus Antiochi, quibus Dei misericordiam implorabat, & grandem emendationem ac mutationem vitæ promittebat, *templum*, scilicet, *Sanctum, quod prius spoliaverat, optimis donis ornaturum, & sancta vasa multiplicaturū, & pertinentes ad sacrificia sumptus, de reditibus suis præstaturum, super hæc & Iudæum se futurum, & omnem locum terræ perambulaturum, & prædicaturum Dei potestatem.* Vide quę promittebat, ut nihil amplius promittere quivis peccator posse videatur. Et tamen de eo dicit Spiritus sanctus: *Orabat hic scelestus dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus.* Hinc D. Cyprianus invehitur in aliquos, qui post grandia peccata, ex eo quod aliquantulum fleverant, & aliqualem egerant pœnitentiam, ita securi erant de eorum remissione & venia, ac si ex ipso divino ore, tanquam altera peccatrix audissent: *Remittuntur tibi peccata tua.* Optime Sapiens, *De propitiatu peccati, noli esse sine metu.* Hoc timore sancti etiam post longos pœnitentiæ cursus, anguntur. De nobilissima illa Galla, Symmachi consulis & Patricii Romani filia, narrat B. Gregorius, quod statim ac maritum in adolescentia suscepit, amisit: & mox abjecto seculari habitu, ad omnipotentis Dei servitium sese apud beati Petri Apostoli Ecclesiam, monasterio tradidit, ibique multis annis simplicitati cordis, atque orationi dedita, larga indigentibus Eleemosynarum opera impendit. Cumque omnipotens Deus perennem jam mercedem reddere ejus laboribus decrevisset, cancri ulcere in mamilla percussa est. Nocturno autem tempore, ante lectum ejus, duo candelabra lucere consueverant, quia videlicet amica lucis, non solum spirituales, sed etiam corporales tenebras odio habebat. Quæ cum nocte quadam ex eadem infirmitate jaceret fatigata, vidit beatum Petrum Apostolum inter utraque candelabra ante suum lectum constitisse: nec perterrita timuit, sed ex amore

2. Mac. 9. 16.
Lib. cit. de Lapsis.
Luc. 7. 49.
Eccl. 5. 5.
4. Dia. c 13. ¶ 19.

amore sumens audaciam, exultavit, eique dixit: *Quid est domine mi? Dimissa ne jam sunt peccata mea?* Cui ille; benignissimi ut est vultus, inclinato capite annuit, dicens: *Dimissa, veni, &c.* Qua in re duo pensanda sunt. Primum, quanti fuerit illustrissima fœmina apud Deum meriti, quam ad cœlestem gloriam advocandam, dominus Apostolorum principem destinavit, cujus visu & collocutione solatium acciperet. Secundum, quanto timore fuerit jugiter suspensa circa peccatorum suorum remissionem, quamvis levissima illa essent, quæ ad extrema deducta, post innumera pietatis opera, quibus tam grandem promeruerat favorem, eo ipso quod vidit Apostolorum principem, de eo quod illam solicitam tenebat, & anxiam, primo & solummodo interrogavit. Sed de iis alibi. Hoc itaque à peccatore nunc Deus exigit sacrificium, vocans, ut convertatur ad se, *in jejunio fletu, & planctu:* & volens, ut Propheta eum anxiù dimittat, dicens: *Quis scit si convertatur & ignoscat Dominus*, ut hoc anxietas illum solicitum reddat, & non levibus pœnitentiæ actibus contentus sit. His alludere visus fuit Sanctus Michęas Propheta, qui eodem spiritu afflatus, quo Sanctus Joël, clamat ad Jerusalem, cum semel eam vidit à peccatis suis afflictam & dolentem: postquam exposuit malorum, quæ illam affligebant, causam, subdit: *Dole, & satage, filia Sion quasi parturiens.* Primo quidem, dolorem, quo eam confectam videt, laudat, probat, & hortatur, ut in eo persistat: admonet tamen non propterea debere jam se judicare securam, quin potius maxima anxietate debere esse solicitam: ideo addit: *Satage.* Pro verbo, *Satage* Chaldæus posuit, *contremisce*, aut *trepida*, Vulgatus eleganter, *Satage*, quod est maxima solicitudine comprimi & distorqueri, ideo addidit; *quasi parturiens.* Grandi siquidem acrique dolore parturiens comprimitur, sed non propterea secura redditur, quin potius valde anxia redditur, & tenetur, de sua salute, vita felicique successu solicita, nesciens qualem sint dolores exitum habituri. Dole quidem; id enim necessarium est: sed satage quasi parturiens, solicita anxietate timens, num plenè sint tibi

Mich. 4. 10.

peccata dimissa; *Quis enim scit, si convertatur & ignoscat Dominus?* Ita egerunt, & tale fuit pœnitentiæ sacrificium, quod illi famigeratissimi pœnitentes Ninivitæ obtulerunt: fuit enim primò sine oleo, quia omne gaudium abjecerunt, & quicquid poterat lætitiam inducere, excluserunt, & grandi & quasi incredibili jejunio se ipsos affligere cœperunt; saccis induti sunt à majori usque ad minorem, clamores undique tristissimi resonabant, suspiriis aërem complebant, lachrymæ fundebantur. Hoc enim totum illa verba significant; *& clament ad Dominum in fortitudine*, ut eleganter Basilius *a*, Chrysost. *b* & Ambros. *c* expendunt. Deinde fuit sine thure: nam etsi grandis esset & inandita, quam agebant, pœnitentia, grandi nihilominus timore angebantur, an sufficiens esset ad peccatorum suorum remissionem; & ideo dicebant: *Quis scit, si convertatur & ignoscat Deus, & revertatur a furore ira sua, & non peribimus?* De quibus alio in loco.

Jona 3. 8. a Hom. 8. in divites. b Ho de Jona, & ho 1 de pœnit. c Serm. 40.

§ 6. *In die Expiationis, imponebat Deus, simul affligi, & festum agere, & nunc similiter, simul plangere, & lętos nos exhibere.*

¶ 17. Patet hucusque, quomodo debeat homo initio Quadragesimę tanquam in die Expiationis plangere, & se convertere in jejunio, fletu & planctu. Quod si (ut supra cœpimus indicare) his opponas; quid sit, quod hac die Christus Dominus nobis imponit dicens: *Tu autem cum jejunas, unge caput tuum*, oleo proculdubio fragrantissimo, *& faciem tuam lava:* quæ duo tunc ingentis lætitiæ, & festivi gaudii erant apertissima signa; Memento (inquit Origenes) quæ de Expiationis tempore instituta sunt. Tunc quidem afflictio grandis, & grande jejunium omnibus ita imponebatur, ut de *anima, quæ afflicta non fuerit*, dicatur quod, *peribit de populo suo*, & nihilominus festum agere celeberrimum omnibus præcipiebatur, ut unusquisque undique afflictus esset ex una, & ex alia totus esset festinus. Ita nunc hoc tempore, quod per illud Expiationis præfiguratum extitit, agendum est. Afflictione & tristitia plenū se debet exhibere peccator, quia pecca-

Hom. 23. in numm.

peccavit; sed festiuus & lætus esse debet, quia ad illud pervenit tempus, quo de animæ suæ reparatione, ac peccati remissione, agendum est. Qui grandem incurrit infirmitatem quę totum corpus afficit, & tumidum reddit, tristatur præ dolore, qui ex illa oritur sed lętatur vehementer, cum videt jam opportunum tempus advenisse, quo ad eam curandam, omnia quæ necessaria sunt, videt præparata.
Homil. 1. de jejun. Ita S. Basilius rem hanc exponit, ut tristes quidem simus, & tali tristitia affecti, quam nullam consolationem ex illa parte accipiat, quia peccavimus, quia Deum offendimus: lętissimi tamen esse debemus, quia tempus adest, quo peccatum plenè deponamus ad divinam gratiam revocemur, & jugum captivitatis, quo à diabolo captivi tenemur excutiamus. Quando tempus jam advenit, quo filii Israël, qui captivi à Rege Babylonis tenebantur, captivitate liberabantur, & ad Jerusalem revocabantur; tam grandi fuerunt affecti lætitia, qualem David Prophetico spiritu prædixit, in eorum persona loquens: *In*
Ps. 125. 1. *convertendo dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati.* Illa forma loquen-
Psal. 101. 23: di: *In convertendo dominus*, græcismus est; sicut & iterum: *In conveniendo populos in*
Psal. 9. 4. *unum.* & *In convertendo inimicum meum retrorsum:* pro eo quod Hierony. formam latini sermonis tenens, vertit: *Cum converteret dominus captivitatem.* Et, *cum convenirent populi in unum:* Et, *cum converterem inimicum meum retrorsum.* Cùm ergo dominus revocaret nos à captivitate, qua sub Babylonico Rege tenebamur captivi,
Scholi. in Ps. 125. 1. *facti sumus sicut consolati.* Basilius; Refocillatione, lætitia, & jucunditate repleti sumus. In Hebręo; *Facti sumus sicut somniantes*, id est, ut doctus Genebrard. annotat, adeò consolati lætatique sumus nostra restitutione, ut videremur verius somniare redi-
Lib. 33. tum, quam re ipsa videre. Cujusmodi tropo Livius utitur agens de Græcis audientibus vocem præconis, jubentis ut beneficio populi Romani, retinerent libertatem, & suis legibus viverent: majus gaudium (inquit) fuit, quamque universi homines caperent. Vix satis credere se quisque audisse, alii alios intueri mirabundi, velut somnii vanam speciem. Ita & Petrus cùm è carcere educebatur, *existimabat se visum videre.* Et quia *Act. 12. 9.* tantum gaudium cor non plenè capiebat, ad externa refundebatur: *Tunc. n. repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione.* Ecce gaudium, quo hodierna die affici peccatores ex hac parte debent; quia de convertenda eorum captivitate agitur, non qua ab aliquo visibili hoste tenentur captivi; sed ea, de qua Apostolus, quæ *tenentur captivi* *2. ad Tim. 2. 26.* *a diabolo ad suam ipsius voluntatem.* Hac de causa, summa lętitia hos dies excipiendos, asseruit Crysost. *a* Adest, inquit, nobis splen- *a Ser. 2. de jejun.* didus dies, & desideratū tempus advenit, &c. Et iterum *b* cum Quadragesimę tempus ad- *b Hom. 1. in Genes.* venisset: Ingenti, inquit, hodie alacritate surrexi, una vobiscum lętitiæ spiritualis particeps futurus, volens adventus sanctæ Quadragesimæ, remedii, inquam, animarum nostrarum, vobis annunciator esse; communis enim omnium nostri dominus, velut pater filios indulgenter amans, cupiens ea, quæ unquam peccavimus nos abluere, hanc nobis, quæ per jejunium fit curationem adinvenit. Nullus igitur sit mœstus, &c. August. *a* dies eum omni veneratione suscipi- *a Serm. 6. de tempo.* endos vocat, & demonstrat, Ambros. *b* & *b Lib. de Elia c. 1.* Basilius *c*, tanquam solemnissimam festivitatem Quadragesimam suscipiendam tradi- *c Hom. 1. de jejunio.* derunt, & ostenderunt; ideo tandem & Christus hodie inducitur, nos ad lætitiæ signa edenda invitans: de quibus alibi. Alia ratione possumus hoc ipsum explicare ex illa D. Augustini propositione celebri, quod pœnitentia ita agenda est, ut peccator simul de peccato summa tristitia doleat, & de dolore & tristitia, grandi lætitia & gaudio afficiatur. De qua commodius alio in loco.

§. 7. *In festo Expiationis spem veniæ dabat Deus peccatori: majorem nunc facit, quamvis velit illum cinerem vocari.*

INstituit antiquitus Deus Expiationis festum celeberrimum, quo omnes peccatis ¶ 18. expiandis intenderent, ut supra diximus. Inter ea autē, quę divino consilio tali solemnitati convenientia constituit, illud fuit, quod

ea die summus Pontifex ingrederetur Sancta sanctorum, ut coram ipso Deo se constitueret, & supplicationes pro peccatis funderet. Ita in lege disposuit Deus; ita & ad Hebræos Apostolus expressit. Elegerat quidem Deus cum illo populo commorari, in quo suæ majestatis sedem constituit, quasi super alas Cherubim in propitiatorio existentium super arcam: unde & David: *Qui sedes super Cherubim:* & quando populus contra Philistæos erat pugnaturus, *Tulerunt*, inquit, *arcam fœderis Domini, sedentis super Cherubim.* Sed ita clausus esse voluit, & ab hominum conversatione semotus, ut nullatenus alicui concederet sub mortis pœna, eum locum ingredi, & coram sede sua se exhibere. Hoc tantum concedebat summo sacerdoti, & quidem semel tantùmodo in anno, omnibus pontificalibus ornamentis & vestibus induto, & sanguine tincto; cum sc. festum illud Expiationis celebratur, ut sacerdos summus, ea die, qua de peccatis expiandis agebatur, pro peccatorum remissione orationes & supplicationes præsentaret.

Exod. 30. 10. Levit. 16. 34. Ad Hebr. 9. 7. Psal 79, 2. 1. Reg. 4. 4

Qua in re mysterium grande voluit indicare. Qui enim ostia, quæ perpetuò clausa tenebantur, aperiri solummodo volebat, & aditum ad locum, in quo majestatis suę sedem constitutam habebat, concedebat liberum Pontifici solummodo ut ad orandum pro peccatorum remissione ingrederetur; hoc ipso animos peccatoribus faciebat, ut peccatorum suorum remissionem sperarent.

Sicut enim quando Rex aut princeps, locum non concedit, nec aditum, ut sibi pro alicujus delicto supplicationes offerantur, is de venia concedenda desperat; ita cùm locum concedit, & jubet, ut sibi supplicetur pro venia, vehementer ad illam sperandam excitat. Hocque Deo in more est, ut B. Hieronymus indicavit, quod quando non vult remittere offensam aut pœnam, non concedit locum, ut sibi supplicationes offerantur. Ita quando noluit remittere Moysi pœnam, quam comminatus fuerat, pro eo quod egit ad aquas contradictionis; eo ipso quod Moyses os aperuit ad orandum pro illius remissione, dixit ei Dominus: *Sufficit nequaquam ultra loquaris de hac re.* Et quando noluit

In c. 28. Jeremia. Deut 3 26

dimittere Sauli, prohibuit Samueli pro ipso supplicationes offerre, dicens: *Usquequo tu luges Saul, cum ego projecerim eum, &c.* Ita ut idem Hieronymus *a* annotat, quod & annotarat Cyprianus *b*, quando noluit parcere populo, sed captivitatis pœnam infligere, prohibuit Jeremiam, ne coram se staret, preces fusurus. *Tu*, inquit, *noli orare pro populo hoc, ne assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi; quia non exaudiam te.* Et iterum: *Et dixit Dominus ad me: Noli orare pro populo isto in bonum.* E contra autem, quando dimittere volebat, aperiebat portas, & aditum concedebat, ut sibi supplicationes offerrentur. Ita notat ipse Beatus Hieronymus, quod dixit ad eundem Jeremiam: *Occurrant mihi, Domino exercituum.* Similiter observat, quod quando remittere voluit grande illud peccatum, quod populus commisit adorando vitulum conflatilem, aperire volens ostium, ut Moyses pro venia preces, & supplicationes funderet, dixit ei: *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos.* Quando dicit (ait Hieronym.) Dimitte me, ostendit se teneri posse, ne faciat quod minatus fuit: & quod si Moyses preces funderet, posset Deum tenere. Id quod etiam S. Gregorius annotavit: Quid est, inquit, fermo dicens, *Dimitte me*, nisi deprecandi ausum prebere? Ac si apertè ei diceret: Pensa quantum apud me valeas, & cognosce, quia obtinere poteris, quicquid pro populo exoras. Quando ergo tempus pro peccatorum expiatione institutum celebrabatur, volebat Deus ostia aperiri ejus loci, in quo residebat, quem clausum perpetuò existere volebat; ut liberè sacerdos ingrederetur, & coram sede majestatis suæ se constitueret, ut supplicationes pro peccatorum remissione funderet: hoc ipso ostendens, se velle, quantum in se erat, peccata remittere & condonare. Et mirandum, quæ pro nulla alia re aut necessitate, quantumcunque gravi, sive famis, sive pestis, sive obsidionis, nec aliis festivitatibus, quæ ad divina beneficia recolenda erant institutæ, similem ingressum concedebat Deus; sed solummodo pro remissione peccatorum pertractanda: primò, ut ostenderet, singulatiter ad

1. Reg. 16. 1. a In c. 13. Ezechiel. b Lib. de lapsis. Jer. 7. 16. Jer. 14. 11. In c. 28. Jerem. cit. Epist. ad Gauden. Exod 32. 10. 9. Mora. c. 11. & 12

¶ 19.

ad Deum recurrendum, pro peccatorum remissione, magis quam pro quacunque alia necessitate; secundò, ut quantum ille ex parte sui optaret veniam peccatorum concedere, indicaret. Quoniam autem, ut diximus, festum Expiationis, hoc quod incipimus Quadragesimæ præfigurabat, quod singulariter expiandis peccatis constitutum est, in ejus exordio liberum concedit ad se ingressum; portas aperit, & ostia pandit, ut ad eum liberè ingrediamur, & pro peccatorum remissione, cum jejunio, fletu, & planctu, supplicationes & preces offeramus. Hac de causa, quàm pronus ac paratus sit, quantum est ex se, ad remittenda peccata, nobis vult insinuari, quibus proponenda statuit illa verba Prophetæ, quibus Ecclesia resonat; *Convertimini ad Dominum Deum, quoniam benignus & misericors est, &c.* (*Joel.* 2.13) Maximo timore poterant hodie peccatores conturbari, si ea quæ scriptura sacra docet, & in Ecclesia fieri vident, attenta consideratione expendant. Statuit in primis Deus, ut vas fictile aut terreum, si immundum factum fuisset, contereretur & projiceretur: quod non tam pro vasis materialibus dictum voluit, quàm pro hominibus, qui vasa fictilia sunt; & *vasa figuli* sæpè in scriptura vocantur. (*Eccl.* 27.6.) Et quid mirum? Si videres aliqnem principem, cui immunditia esset tam invisa, (*Isai.* 30.14) ut vasa pretiosa auri & argenti, lapidibus preciosissimis ornata, eo ipso quod videt immunditiam contraxisse, contereret & in sterquilinium mitti in perpetuum juberet; (*Ier.* 19.11.) quid crederes facturum de vasis terreis & fictilibus, si immunda fieri videret? Deus ita immunditiam peccati aversatur, ut vasa illa aurea angelicæ naturæ, pretiosissimis lapidibus donorum fulgentissimorum ornata, qualia apud Ezechielem describit, eo ipso (*Ezech.* 28. 13.) quod vidit immunditiam & æruginem superbiæ contraxisse, æternæ damnationis sententia tanquam virga ferrea contrivit, & in sterquilinium inferni in perpetuum projecit. Quid facturum credis de homine, qui vas est fictile & terreum, cùm peccatorum immunditia & sordibus viderit inquinatum? Hæc considerasse visus fuit S. Apostolus Petrus, qui postquam expendit, quomodo angelos peccantes Deus projecerit; quid de hominibus fecerit, considerat: *Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit cruciandos: & originali mundo non pepercit, & civitates Sodomorum & Gomorrhaeorum in cinerem redigens eversione damnavit.* (2. *Pet.* 2.4.) Quasi antecedentis loco supponere videtur, quæ cum angelis peccantibus Deus fecit, illos à se in perpetuum abjiciens, & æterna damnatione puniens. (Antecedentis enim vim habet conditionalis illa, *si Deus angelis*) ut inde inferat: non mirum quod similiter mundum carnalem & terreum, & impudicas, ac immundas civitates evertens projecerit & damnarit. Si enim vasa aurea, quæ lapidibus prætiosis extiterant ornata, eo ipso quod immunda fuerunt reddita, projecerit; quid mirum quod vasa fictilia undiq; sordibus plena abjecerit, & in sterquilinium miserit? Hinc cum abjiciendum ¶ 20.
Jechoniam regem in sterquilinium Babyloniæ per Jeremiam Deus prædiceret: *Nunquid*, inquit, *vas fictile atque contritum vir iste Jechonias? Nunquid vas absq; omni voluptate?* (*Ier.* 22.28.) Id est, utilitate? *Quare abjecti sunt ipse & semen ejus, & projecti in terram?* Quasi dicere volens: Quid agendum est mihi de vase fictili immundo, sordibus pleno, & inutili reddito? Ita & cum duabus tribubus comminabatur, quod erat illas projecturus, & in perditionem daturus: *Devoratus est*, (*Osea* 8. 8.) inquit, *Israel*, id est, contritus; sicut cibus, qui devoratur, *nunc, factus est in nationibus quasi vas immundum.* Septuaginta transtulerunt: *vas inutile*, quia vas fictile quod immundum & contritum est, inutile penitus judicatur, ideoque projiciendum. Hodie igitur magno timore possent peccatores affici, videntes se vasa fictilia, immunditiis & sordibus plena, peccatorum ictibus contrita, & propterea tanquam inutilia penitus rejicienda, quorum quivis dicere potest: *Oblivioni datus sum tanquam mortuus a corde factus sum tanquam vas perditum.* (*Ps.* 30.13.) Mortuus deficiente anima, ad omnia redditur inutilis, ideo in sepulchrum projicitur, oblivioni traditus: ibi penitus absumendus. Et vas fictile inutile redditum, ad nihil va-

let, nisi ut projiciatur: ita ego judicor, &c. Hunc autem timorem non videtur Ecclesia tollere; sed potius augere velle per cæremoniam, qua utitur, cinerem capiti superponens, & dicens; *Memento homo, quia cinis es.* Res aliqua tunc in scriptura sacra vocatur *Cinis*, quando omnino inutilis facta fuit, & ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur. Unde Sanctus Iob, postquam omnia recensuit mala, ad quæ deductus fuerat, in sterquilinium quasi conjectus, & ad omnia quasi inutilis factus, concludit: *Comparatus sum luto; & assimilatus sum favillæ & cineri.* Ad summam vilitatem (inquit Philippus Diaconus) perductum se dixit, qui vulneribus & sanie sicut lutum computresceret & fœteret, & omnino inutilem, nisi ut in sterquilinium projectus jaceat, qui similis cineri est effectus. Quid si jam cinis esset, & non similem cineri, sed cinerem se vocaret? Hinc comminatio illa extrema ad civitatem Tyri; *Dabo te in cinerem.* Et de Moab Deus conqueritur, *eo quod incenderit ossa regis Idumeæ usque ad cinerem.* Expende adhuc quod res aliqua non dicitur cinis, quando talis est, ut à Deo in perditionem projicienda judicetur; sed quando jam totaliter projecta est & absumpta, ac perditioni tradita. Hoc ex locis, quæ nunc induximus, patet; signanter ex ijs, quæ Petrus de Sodomis dixit. Civitates enim illæ non dicuntur cinis, quando Deus decrevit illas evertere, & perpetua dejectione perdere; sed quando jam projectæ, eversæ, & absumptæ fuerunt. *Civitates Sodomorum*, inquit Petrus, *in cinerem redigens.* Quid igitur cogitare compellitur homo, cui dicitur: *Memento, quia cinis es?* Videtur enim id sibi dici, quod jam sit à Deo projectus, & totaliter perditus & absumptus, & quod S. Baruch Propheta dicebat: *Coinquinatus es cum mortuis: deputatus es cum descendentibus in infernum.* Expende quod tibi dicitur: *Memento, quia cinis es.*

Iob.30.19 — *In catena græca.* — *Ezech.28.18.* — *Amos 2.1* — *2.Pet.2.6.* — *Baruch.3.11.*

¶ 21. Idem tibi, quod Sodomorum civitatibus accidisse, videtur Ecclesia ad memoriam tuam revocare velle. Cecidit super illas ignis ardentissimus, qui ab Apostolo Iuda *ignis inferni* vocatur: credo enim ejusdem rationis illum fuisse cum igne inferni; cujus comparatione, qui apud nos est ardentior, depictus ab Augustino reputatur. Idcircò miseras civitates, ut Propheta dixit, *In momento subvertit*, & absumpsit, illas *in cinerem redigens.* Ita autem hoc factum est, quod in regione illa multa ad oculum conspecta, apparent stabilia, firma, & pulchra, quæ tamen verè nihil aliud sunt, quam cinis. Apparet, inquit Paulus Orosius, forma regionis, & invenitur regio cineris: & (ut refert Iosephus) terra illa arbores aut arbusculas potius producit, nostris similes; quarum fructus externo colore utiles ad edendum apparent, carpentium verò manibus, in fumum dissolvuntur & cinerem. Quod longioribus verbis Solinus *a* & Tacitus *b* testati sunt: & præclarè dixit Ægesippus *c*, Ambrosio interprete: Arsere, inquit, terræ, ardent aquæ, spectes illic specie poma viridantia, formatos uvarum racemos, ut edendi generent spectantibus cupiditatem; si capias, fatiscunt ac resolvuntur in cinerem, fumumque excitant. Hinc quantum existimo, Sanctus Augustinus, illam traxit sententiam, qua dixit; Poma in terra Sodomorum gigni quidem, & ad maturitatis faciem pervenire; sed morsu pressuve tentata, in fumum ac favillam corio fatiscente vanescere. Et iterum, asserens poma illa, mendace superficie decipere; quæ enim exterius oculis conspecta, poma apparent virentia & pulchra, interius nihil aliud sunt quàm cinis: & manibus pressa, cinis deprehenduntur esse, & in fumum dissolvuntur. Idipsum tibi evenisse per peccatum memorare velle videtur Ecclesia. Cecidit super animæ tuæ civitatem, quæ sicut Sodoma, prius *erat sicut paradisus Dei*, divinis cœlestibusque fruticibus abundans; ignis tamen inferni, quod peccatum est, super eam cecidit, tanto ardore absumens, & comburens, quanto de quodam peccati genere Sanctus Iob expressit: *Ignis est, usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina:* & Sanctus Propheta Ioel, sub typo ignis Chaldæorum, absumentis Iudæorum civitates, declaravit dicens: *Ad te Domine clamabo, quia ignis comedit speciosa deserti:* *& flam-*

Iuda v.7. — *Ser.14. de Sanctis.* — *Thren.4.6* — *Lib.1.c.5.* — *1. de bello Iudai. c.5.* — *a Cap.44. de Africa.* — *b Lib. ult.* — *c Lib.4.* — *21. de civitat. c.5.* — *Ibid. c.8.* — *Gen.13.10* — *Iob 31.12.* — *Ioël 1.19.*

& flamma succendit omnia ligna regionis. Hujusmodi cinis factus es, sicut Sodoma. Apparent quidem exterius multa, quæ pulchram speciem oculis referunt, sed quæ intrinsecus nihil nisi cinerem continent,& digitis expressa in fumum dissoluta exhalantur. Cogitare, loqui, ambulare, res pertractare videris, sed quid cogitationes tuæ, quæ sapientissimæ videntur? quid studia, quibus ditari contendis? quid conatus, quibus loca suprema ambis? quid denique quicquid peragis & tractas? Si digitis teratur, & intrinsecus expendatur, fumus, favilla & cinis invenietur. Id quod Elegantissimè Deus sub occultis metaphoris exposuit describens, quosdam qui in mundo videntur pulchri insignes, & oculis spectabilis, quales sunt excellentes duces, equites illustres, fœminæ pulcherrimæ, quæ omnium oculos ad se rapiunt: *Qui immolant*, inquit, *in hortis*, id est, qui affectibus suis tanquam diis serviunt; semper in hortis aut voluptatibus agentes vitam, *& sacrificant*, aut (ut alii legunt) *suffiunt super lateres*, id est, qui ad concupiscentię suę nutrimentum, odoriferis unguentis & suffitibus utuntur. Quamvis nunc divites vasculis argenteis ad odoriferas fumigationes & suffitus fragrantes utantur, tunc ad id solummodo lateres, aut vasa testacea erant in usu, quæ ignis vim sustinent. *Qui habitant in sepulchris*, id est, similes se sepulchris exhibent,& tantum curant externam speciem ornatam exhibere, cum intus pleni sint spurcitia & ossibus mortuorum.

Isai.65. 3. *Vide ibi Forerium.*

¶ 22. *Et in delubris idolorum dormiunt.* In Hebræo habetur vox, quæ significat loca obscura, terra, & timore plena. Tales sunt qui viri fortes in mundo reputantur, qui quietè totam noctem agunt in aliena domo, periculis plenam, hæcque adulteris frequentissima sunt. *Qui comedunt carnem suillam, & jus prophanū in vasis eorum.* Id est, id omne quod prohibitum est, magna cum voluptate comedunt,& sumunt carnem prohibitam & jus prophanarum ollarum. *Qui dicunt: Recede a me, & non appropinques mihi, quia immundus es*; qualis est homo dives, pretiosis indutus, qui nec permittit pauperem sibi fieri propinquum, ne vel calceus eorum aliquam ab eo contrahat immunditiam: qualis est mulier curiosissimo cultu cōpta, ad quam nullus appropinquare audet, ne sibi dicatur: Non appropinques mihi, quia immundus es, *Isti*, inquit Deus, *fumus erunt in furore meo.* Sicut arbores Sodomæ pulchræ videntur & speciosi earum fructus, cum tamen carpentium manibus vel leviter comprimuntur, in cineres & fumum dissolvuntur; tales isti comprobabuntur, cùm.n.intus & in cute examinandos assumam, & manuum mearum digitis comprimā. *erunt fumus*: id est, tunc apparebit, quidnam sunt, & quia verè nihil sunt, nisi fumus & cinis: ut non incongruè credere possimus, allusionem per hæc verba fieri ad id, quod scriptum fuerat, *Abraham consurgens mane, intuitus est Sodomam & Gomorrham, & universam terram regionis illius; viditq; ascendentem favillam de terra quasi fornacis fumum.* In fumum & favillam, & cinerem omnia vidit resoluta, cum sub matutina luce illa fuit intuitus, Non secundum visionem oculorum judicare debes; sed secundum lucem divinam mentem illuillustrantem intuere, & videbis omnia quæ in te speciosa videntur, quasi in fumum & favillam resolvi; & quod meritò dicatur tibi: *Memento, quia cinis es.* Hęc si consideres, videbitur tibi desperandū. Videns enim te vas fictilè immundum,& undique sordibus plenum, à Deo penitus projiciendum, potes timere: imò & qui jam te cinerem audis ab ipso projectum, & perpetuæ perditioni jam traditum, posses suspicari. Quid igitur agendum? Desperandumne? Nequaquam. Idcirco sancta Ecclesia, quæ ex una, te cinerem esse, tibi repræsentavit ex alia Deum tibi proponit tanquam pium patrem, paratum ad te recipiendū, qui in hoc Expiationis festo omnia domus suæ ostia & portas aperit & pandit, ut liber tibi pateat ingressus; imò provocans, ut hac die ad preces & supplicationes pro peccatis tuis offerendas, te convertas. Cinerem ergo te esse, tibi dixit, quasi te jam in extremo perditionis positū repræsentans; ut non jam amplius te contineas, nec tuæ perditionis remedium differas, qui ad ultimum ejus quodammodo perductus fuisti remediumq; tibi præsens ex Dei parte offert, quem ad veniam

Gen. 19. 27.

veniam & misericordiam paratissimum in ipso statim officii Missæ exordio exhibet, illa Sapientis verba depromens: *Misereris omnium Domine, & nihil odisti eorum, quæ fecisti, dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam, & parcens illis.* In textu dicitur: *Parcis autem omnibus, quoniam tua sunt Domine, qui amas animas.* In Græco *Philanthropos*, id est amator hominis. Expende singulare Dei epitheton. Nobilior quidem fuit angelus homine; sed singulariter est Deus *amator hominis:* quia angelos peccantes, sine remedio relinquens perpetuæ perditioni traditos, hominibus peccantibus remedium offert, ex eo solùm quod eos amat. Quibus concinunt, quæ hoc ipsum Ecclesia latius explicare volens ex Propheta subdit: *Convertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est, patiens, &c.*

Sap 11.24

§. 8. *Per cinerem aptus redditur peccator ad misericordiam Dei, qui benignus dicitur, quod superabundat ejus gratia, ubi abundavit delictum.*

¶ 23. *Convertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est, patiens & multa misericordia, & præstabilis super malitia.* Aptissimè sancta Ecclesia, in hoc festo expiandis peccatis constituto (cùm Deus magis quàm in antiqua Expiationis solemnitate fores & portas aperit, ut peccatores accedant, supplicaturi pro iniquitatibus suis) nos ipsos eo modo, quo Deus antiquum populum, componit & aptat, quo magis simus dispositi ad divinæ gratiæ dona obtinenda, attendens ea, quæ per sanctum Prophetam Joël sibi fuerunt revelata. Adegit sancta illa Rebecca per prophetiam instructa (ut Chaldæus apertè legit) filium suum minorem Jacob, ut ad patrem Isaac ingrederetur, & coram illo se constitueret, ipsius plenam benedictionem obtenturus, per quam jus haberet ad totam ejus substantiam, domum, facultates, & bona hæreditanda. Timebat Jacob ingressum, dicens: *Si attrectaverit me Pater meus, & senserit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducam super me maledictionem pro benedictione.* Mater cœlesti prophetia instructa, composuit & aptavit eum, operuit ejus manus & collum, timoremque filii abstulit, & plena securitate eum firmavit: *In me sit*, ait, *ista maledictio fili mi, tantum audi vocem meam.* Chaldæus, *Acquiesce verbo meo, quod ego præcipio tibi.* Septuaginta, *Audi me, sicut ego præcipio tibi.* Excitat nos hodie mater nostra Ecclesia, cujus expressum typum sancta tenuit Rebecca, ut communi sensu SS. Patres supponunt, ut juxta temporis institutionem ingrediamur ad Patrem cœlestem, qui nobis benedictionem suam cœlestem, & gratiam largiatur, illam de qua Sapiens: *Benedictio Domini divites facit:* per eam siquidem datur jus ad omnia ipsius bona imò & regna ejus hæreditanda. Timere potest peccator ingressum, qui audit; *Non habitabit juxta te malignus, neque permanebunt injusti ante oculos tuos.* Et iterum: *Exurgat Deus, & dissipentur inimici ejus, & fugiant qui oderunt eum a facie ejus: sicut deficit fumus deficiant, sicut fluit cera a facie ignis, sic pereãt peccatores a facie Dei.* Est Deus ignis consumens; est peccator palea & stipula, ut sanctus dixit Malachias: quid sperandum est paleæ, consumenti igni appropinquanti? Cæterum cœlesti prophetia instructa mater sancta nos componit, operit atque aptat, ut benedictionem consequi possimus. Instruit enim, ut ipsi jam nos reputemus cinerem, dicens; *Cinis es*, & cinere simul caput nostrum operit, ut interius per recordationem & considerationem, & exterius per ipsum cinerem superpositum, nihil aliud, quàm cinis appareamus. Ita nos aptat & componit sancta mater, ut ingrediamur coram patre nostro, ad benedictionem obtinendam, quia de illo per Prophetam Joël novit, quod *Benignus & misericors est*, &c. Propheta Joël tam profundus est sacramentis, ut sicut annotat Augustinus, omnia quæ dicit, compellat multis verbis exponi. Et certè omnia ista Dei epitheta, tam grandem emphasin continent, ut nulla verba inveniantur, quæ plenè & adæquatè rem explicent: idcirco quodvis eorum multis verbis eget ad sui explicationem.

Joel. 2.13. Genes. 27. 12. Prov. 10. 22. Psal. 5 6. Psal. 67.1 Malac 3.2 18 de civ. cap. 30.

Benignus. Grandem cohærentiam cum benigno cinis habet. In Hebræo *Hanuun*, nomen à verbo *Hannan*, quod significat merè gratiosè & placidè, ac summa delectatione donare, nulla penitus habita consideratione ad merita ejus cui datur. Unde *Hanuun* is dicitur, cui nihil magis gratum, placidum & delectabile, quam donare absque aliquo merito. Regia transfert: *Gratiosus*, aut *gratiose donans*, id est, talis, qui totius in eo positus est, ut omnia quæ habet, aut quæ postulantur ab eo, gratiosè det: ideoque tam sine meritis, ut ibi magis conferat, ubi minor meriti ratio apparuerit. Vulgatus aptè transtulit: *Benignus*: ut enim ex Basilio alibi annotabamus, benignitas propriè loquendo est virtus, qua quis benefacit cuicumque indigenti, nullatenus considerans meritum aut rationem, sed solam indigentiam & necessitatem alterius: idcirco, quantò major apparuerit indigentia, tantò major voluntas dandi, quæ necessaria sunt. Unde hoc epitheto Christus Dominus Deum descripsit, quando eum induxit benefacientem, & sua dona largientem peccatoribus: *Quia ipse benignus est, super ingratos & malos.* Non ex meritis aut juxta merita ad dandum movetur; sed ex necessitate aut egestate, quam videt; ideò malis & ingratis dat, in quibus tantò major indigentia, quantò minora aut nulla merita. Hinc Chrysostomus docet, tantò aliquem melius disponi ad divinæ misericordiæ dona obtinenda, quantò minus sua merita, magis autem & evidentius suam egestatem & miseriam repræsentaverit: est enim Deus benignus, id est, qui misericordiæ suæ dona ex mera gratia confert: gratia autem tunc operatur potentiùs, quantò minus repræsentantur merita; & misericordia, quantò major miseria & necessitas apparet. Et hanc doctrinam confirmat ex illo Sapientis consilio: *Ne justificaveris te in conspectu Domini.* Quò Pharisæus magis sua extollebat coram Deo merita, eò ineptior ad divinæ misericordiæ & gratiæ dona reddebatur; sicut Publicanus è contra, eò se ad illa aptiorem exhibebat, quò magis se meritis vacuum, & necessitate grandi affectum ostendebat. Hinc intelliges illam Davidis supplicationem: *Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum est enim.* Id est, magnum & omnibus modis grande. Incongruè videtur David procedere, qui ad obtinendam peccati remissionem, illius magnitudinem repræsentat, & illam tanquam motivum illius ad remittendum exprimit: *Multum est enim.* Ille (ut Chrysostomus observat) prudenter in forensibus judiciis agit, qui ad obtinendam facinoris alicujus remissionem, illud extenuat & minuit. Inde cura grandis, qua qui se defendunt, circumstantias omnes alleviantes solent expendere, & judicibus proponere: sicut enim quò levius peccatum apparet, facilius remittitur; ita quò gravius fuerit comprobatum, difficilius accipit veniam. Unde irridendus esset ille, qui ut judex delictum remitteret, illud exaggeraret, & magnum prædicaret. Ita quidem in mundanis aut forensibus judiciis: cæterùm apud divinum tribunal, in quo judex benignus est, potius in contrarium est agendum, apud quem tantò quis certiorem habet peccati sui remissionem, quanto magis peccati sui gravitatem cognoverit, & annuntiaverit. Tunc enim se repræsentat cum minori merito, & majori indigentia & necessitate, aptum sanè in quem is qui Benignus est, operetur. Hocque illud est, quod supposuit David, *Propter nomen tuum propitiaberis peccato meo.* Id est, propter te ipsum, qui Benignus diceris, id est, merè gratiosè donans, & *ubi abundat delictum, superabundat & gratia.* Hinc sancti viri quando voluerunt à Deo aliquid obtinere, seipsos omni merito vacuos, & suprema necessitate & egestate affectos exprimere & repræsentare consueverunt. Et hinc patebit, cur cinere se aspergere tunc soliti fuerunt, & se induere sacco. Ut enim paulò ante diximus, nihil inutilius esse, aut excogitari potest, ea re, quæ jam in cinerem fuit conversa; nec potest ad majorem deduci egestatem & miseriam, quàm cùm in cinerem fuerit redacta. Hinc intelligemus, cur Thamar quando se vidit à fratre suo Amnon violatam, & magno contemptu expulsam, *aspersit cinerem capiti suo*; se enim omnimode perditioni traditam, & ad ultimam

Marginal notes: *Brixia, to. 1. fol. 249.* — ¶ 24. *De regul. brevior. respon. 214* — *Luc. 6. 35.* — *Hom. 3. in illud, Vidi Dominum.* — *Eccles. 7. 5* — *Luc. 18.* — *Psa. 24. 11* — *Ead. hom. 3 cit.* — *Ad Rom. 5. 20.* — ¶ 25. — *2. Reg. 13. 19.*

D

mam miseriam redactam indicere voluit. Similiter & Mardochæus, quando vidit prolatam regis Assueri sententiam contra Iudæorum populum, quam impius Aman fuerat machinatus, *cinerem capiti suo aspersit*, totalem & extremam populi sui perditionem volens manifestare. Hine illæ phrases superius inductæ, a *Dabo te in cinerem*, & b *Civitates Sodomorum redegit in cinerem*, & c *Incendit ossa regis Idumeæ, usque ad cinerem, &c.* Hinc etiam illa Abrahæ sententia explicatur, quando voluit à Deo rem grandem sua supplicatione obtinere: *Loquar*, inquit, *ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis.* In Hebræo: *Et ego sum pulvis & cinis.* Dictio, &, non tam conjunctionis, quàm causalis vim habet, ut est commune in scriptura. Videbatur quidem hæc consideratio apta ad continendum Abraham, ne coram Deo loqui auderet, aut rem grandem postularet. Quanto enim quis se viliorem agnoscit, tanto se judicat magis ineptum, ut coram supremo rege loquatur, & cum eo agens, grandia conficiat negotia. Rectè tamen Abraham, qui sciebat qualiter se coram eo deberet exhibere, quem Benignum agnoscebat; ideoque quo magis aliquis se cinerem & pulverem reputaverit, & repræsentaverit, eo magis se aptum exhibet ad suæ gratiæ & misericordiæ dona speranda. Quibus allusisse visus fuit David, dicens: *Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se; ipse enim cognovit figmentum nostrum: recordatus est, quoniam pulvis sumus.* Expende totius sententiæ cohærentiam. Ut Deus misericordiam præstaret, & seipsum excitaret ad eam largiendam, recordatus est, quoniam pulvis sumus, & quanto magis (more nostro loquendi, quem David sequitur) id ille attendit, tanto citius & abundantius ad conferendas misericordias se convertit. Optimè igitur, qui eas consequi voluerunt, id ipsum coram eo constituti, ad illius memoriam revocare contenderunt, seipsos pulverem esse clamantes, & cinere aspersos, cinerem se esse ostendentes illi, qui tunc nostri misertus dicitur, quando recordatus fuit, quod pulvis sumus. Ita cives Bethuliæ semel & iterum fecerunt, grandem miseriam ad quam devenerant, exprimere volentes qui semel a & interum b *prostraverunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua; orantes, ut Deus Israel misericordiam suam ostenderet.* Sancta Iudith c *ingressa oratorium suum, & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum, & prosternens se coram Domino, clamavit.* Sanctus Mardochæus in grandi necessitate constitutus d *spargit cinerem capiti.* Et sancta Esther orare volens e, *cinere & stercore implevit caput.* Daniel volens rogare Dominum, faceo indutus f, *cinere aspersus fuit.* Populus Dei quando Machabæorum tempore, grandi oppressione se vidit afflictum, non semel, sed & iterum g *cinerem imposuerunt omnes capiti suo.* Unde illa loquendi phrasis, h *In cinere & cilicio egissent pœnitentiam.* Aptè ergo Ecclesia nos quasi in cinerem jam redactos, & cinerem effectos, vult nos exhibere, ut tales nos repræsentemus Deo, qui quoniam Benignus est, ad eos convertit oculos, qui se pauperes & inopes, & totius meriti expertes, cognoscunt & profitentur; dicamusque coram misericordiæ suæ throno prostrati cum David: *De necessitatibus meis erue me: vide humilitatem meam*, id est, miseriam grandem, *& laborem meum, & dimitte omnia peccata mea*, & cum sancto Daniele: *Peccavimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, & recessimus, & declinavimus a mandatis tuis ac judiciis, &c. Non in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam; sed in miserationibus tuis multis.*

Esther 4. 1. — a Eze. 28. 18. — b 2. Pet. 2. 1. — c Amos 2. 1. — Gen. 18. 27. — Psal. 102. 13. 14. — a Iudith. 4. 16. — b Iudith. 7. 4. — c Iudith. 9. 1. — d Esth. 4. 1. — e Esth. 14. 2. — f Dan 9. 3 — g 1. Mar. 3. 47. & c. 4. 39. — h Matth. 11. 21. — Ps. 24. 17 — Dan 9. 5. 18.

§. 9. *Bene dicitur Deus misericors, patiens & præstabilis super malitia, ut spem veniæ peccatores concipiant.*

¶ 26. Non solùm benignus; sed *& misericors est*. In Hebræo *Rahum* à verbo *Rhiam*, רחים quod duas actiones junctas exprimit, unam tanquam alterius radicem, amare, sc. & misereri, ideoq; propriè significat, amando aliquem, aut ex amore alicujus, misereri illius: quomodo dixit Deus apud Isaiam, quod *mulier miseretur pueri uteri sui*, ex amore quo

Brixia. to. 2. fol. 171. — Is 49. 15.

quo eum prosequitur. Ideo *Rahum* propriè significat eum, qui non ex meritis alterius, aut ex aliqua ratione impellente, sed ex mero puroque amore, ejus commiseretur, quem videt in necessitate constitutum. Pagninus legit, *miserator*, quomodo eandem vocem *Rahum* transtulit Vulgatus in psalmo,
Ps.110.4. *Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus.* In Hebræo ipsæmet duæ voces *Hannun, Rahum*, quas etiam ponit Propheta, hoc loco, & Vulgatus transtulit; *benignus & misericors:* ibi *misericors & miserator:* sæpè namque tanquam synonymæ, confunduntur à translatoribus. Est tamen aliqua differentia inter misericordem, & miseratorem. Nam misericors dicitur quis ab affectu misericordiæ, visceribus ejus in hærente; miserator autem ab operibus continuis & perpetuis misericordiæ. Unde qui affectum habet misericordiæ, verè dicetur misericors, etiam si nullam misericordiam operetur; quia non se occasio obtulit ad eam agendam: non tamen dicetur miserator, aut operator misericordiæ, nisi operibus misericordiæ continuò vacet. Sicut ædificator non dicitur, qui in mente habet artem ædificandi, per quam scit ædificare; sed, qui continuò totus in actione ædificandi positus est. Deus dicitur misericors, à natura bonitatis suæ; sed miserator, ab eo quod perpetuò operibus misericordiæ faciendis intendit. Itaque hoc Dei, ut ita dicam, est officium, esse miseratorem aut operatorem misericordiarum. Sicut ergo is, cujus domus patitur ruinam, liberè accedit ad ædificatorem, quærens reparationem illius, quia hoc ejus officium: & qui infirmitatem contraxit, ad medicum, ut sanitatem recipiat; quia medicus totus positus est in hoc, quod omnibus medeatur; ita quia Dei officium est, esse operatorem misericordiarum, per quas sublevat miserias, qui illis se sentit affectum & afflictum, liberè & confidenter ad eum se debet convertere; ideò *Convertimini*, inquit Propheta ad peccatores loquens, *ad Dominum*, quia hoc ejus officium miserias, misericordiarum largitione & operatione, auferre. Deinde subdit: *Patiens.* In Hebræo, *Hu erech apaim*,

הרא ארך אפים

id est, *ipse longus naribus*; quomodo Regia: qua phrasi frequentissimè scriptura sacra exprimit eum, qui non ira commovetur, vel succenditur, vel alteratur; metaphora sumpta ab eo quod Philosophi docent, iram oriri ex eo, quod succenditur sanguis circa cor, cujus spiraculum sunt nares. *Son la chimenea, por do sale la llama, y respira el coraçon.* Cùm autem ignis succenditur, quantumcunque ligna multiplicentur, nullatenus domum inflammat, si spiraculum habeat grande & latissimum. Brixianus concedit Tom. 1. fol. 47. nomen *Erech*, apud omnes esse adjectivum, id est, *Longus*; sed credit ipse esse substantivum, & significare ipsam longitudinem, ut dicere velit Propheta: Est Deus ipsamet longitudo, aut latitudo; nihil nares ejus replet, aut occupat, de quibus alibi. *Et multa misericordia.* In Hebræo, *Multus misericordia*, aut, *in misericordia*; quomodo transtulit Regia. Grande mysterium hoc epitheton continet. In qua namque perfectione Deus est (ut ita dicam) paucus? Estne paucus in sapientia: *Cujus sapientia non est numerus?* Ps.146.5. Est ne paucus in potentia, qui *omnia quæcunque voluit, fecit in cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis?* Ps.134.6 Estne paucus in duratione cui dicitur, *A seculo & in seculum tu es Deus?* Psa.40.14 Estne paucus in majestate & gloria, cui canunt Seraphim: *Pleni sunt cœli & terra gloria tua?* Cur igitur dicitur, multæ ¶ 27 misericordiæ, aut multus in misericordia? quia *miserationes ejus super omnia opera ejus.* Ps.144.9. Hortatur Propheta peccatores, ut se ad Deum convertant. *Convertimini*, inquit, *ad Dominum Deum:* ideò talem eum ipsis repræsentat, qualem ipsi egent, & qualis eisdem congruit. Quid habent peccatores? In omnibus sunt (ut ita dicam) pauci & breves. Paucæ sunt durationis, nam *a breves dies hominis sunt*; paucæ lætitiæ & gaudij, *b Gaudium enim hypocritæ ad instar puncti*; *c* paucæ prudentiæ, quos *stultos & imprudentes*, sæpè scriptura vocat *c*; paucæ potentiæ, qui *d nec sufficiunt cogitare aliquid a se*, quod bonum sit; paucæ sapientiæ qui *e quæ in prospectu sunt, inveniun: cum labore*: solummodo multi sunt in miserijs: *f Universa namq; vanitas omnis homo vivens*, & *g repletur*

a Job 14.5 b Iob 20 5 c Deut. 32 6. & Pro. 1 7 22. & Psal.93. 8 d 2.Cor.3. 5. e Sap 9. 16. f Ps 38.6. g Job 14.1

Ps. 37. 5. *multis miserijs*; multi in peccatis, *Iniquitates meæ*, dicebat unus, *supergressæ sunt caput meum*. Illi, qui multus est in miserijs, qualiter repræsentandus est Deus, nisi multus in misericordia? Ne credas misericordiam Dei posse exhauriri, quantumcunque sis multus in miseria. Tu enim es multus in miseria ut homo, ille multus in misericordia ut Deus; & sicut Deus infinitè excedit hominem; ita multitudo misericordiæ ejus, multitudinem miseriæ tuæ. Idcirco comparatur ejus misericordia aquis maris: mare namque tam multum est in aquis, ut quamvis ab initio mundi inde aquæ profluxerint ad irrigandam terram; nihilominus nullam patiatur diminutionem, sed ita aquis nunc redundat, ac si nunquam ex eo fluxissent. Dicitur igitur Deus multum in misericordia,
Ephes 2.4. eo modo quo apud Apostolum, *Deus autem qui dives est in misericordia*. In nulla quidem re est pauper, qui thesauros habet infinitos, sapientiæ, & scientiæ, potentiæ etiam & gloriæ; sed dicitur dives in misericordia, quia hæc est, quam continuò & jugiter effundit. Subdit tandem Propheta Ioel: *Et præstabilis super malitia*. Aliqui credunt dici præstabilem, à verbo præstare, ut velit dicere: præstantior est in bono, quàm hominum malitia in malo; superat ejus bonitas omnem malitiam: ideoque inundat quasi diluvium omnem malitiam. Huic favere
נחם. potest, quod in Hebræo habetur verbum *Niham*, quod Vulgatus variè transfert. In
Ioel 2. 14. versu enim sequenti accipit, pro ignoscere
Iona 3.10. & parcere. *Quis scit si convertatur & ignoscat?* In Hebræo *Niham*. Sensus itaque erit, Est ignoscens, parcens, & miserans, super omnem malitiam. Major est misericordia ejus ad ignoscendum, quàm malitia ad offendendum. Excedit infinitè omnem malitiam. Sed majus mysterium hæc verba, *præstabilis super malitia*, continent, statim à nobis explicandum.

§. 10. *Grandem spem excitat in peccatoribus, cum dicitur Deus præstabilis, aut pœnitens super malitia.*

¶ 28. Spiritu sancto excitata Ecclesia, sicut antiquitus in festo Expiationis, aperiebatur Sancta sanctorum, ejusque reserabantur ostia, ad indicandum, quod divinæ misericordiæ fores aperiebantur, ut omnes ad illam implorandam se converterent: ita nobis in ipso exordio Quadragesimæ, quam Expiationis festum expressè indicavit, divinæ misericordiæ portas exhibet patentes & apertas, inducitque Deum ipsum per sanctum Prophetam Ioel clamantem & dicentem: *Convertimini ad Dominum Deum, quoniam benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ; & præstabilis super malitia*: quibus verbis divinæ suæ misericordiæ magnitudinem excellenter ob oculos ponit. Illis enim, quantum existimo, Ninivitarum historiam vult ad mentem reducere, ut nos ad sperandam à Deo misericordiam & veniam, & pœnitentiam agendam inducat. Fuerunt sancti Prophetæ Ioel & Ionas contemporanei, & eodem tempore prophetarunt & prædicarunt. Quamvis enim (ut sancti Patres annotant) Ioel non exprimat suæ prophetiæ tempus, ex hoc ipso intelligendum est, illum prophetasse eodem tempore, quo Propheta, qui eum præcessit, qui est Osæas. Ita Clemens Alexandrinus *a*, Hieronymus *b*, Augustinus *c*, Theodoretus *d*, & Ruffinus *e*. Osæam autem & Ionam fuisse eodem tempore, idem sancti Patres *f* tanquam rem certam ex chronicis & Hebræorum communi sententia & traditione docuerunt, quod & similiter affirmavit Eusebius *g*. Synchroni igitur fuerunt cum Osæa, Ionas & Ioel: idcirco mutuò se in prædicandi & prophetandi munere adjuvisse credendum est. Similes enim fuerunt Prophetæ ac ministri Dei, illis sanctis animalibus, qui spiritu Dei ducebantur, quæ alis mutuò se contingebant, & ad volandum excitabant, & adjuvabant; quomodo & in novo testamento, Paulus *h* cum Petro cæterisque Apostolis, quæ prædicabat conferebat; & Petrus *i* ad prædicandum, epistolis & exhortationibus Pauli utebatur. Ita credo sanctum Prophetam Ioel, ad ea, quæ Jonæ acciderant, voluisse sua prophetica prædicatione alludere, qui propterea eadem penitus Jonæ verba repetiit & expressit. Audivit Jonas Deo ipso renuntian-

Ioel. 2 13.

a 1. Strom.
b In c. 1. Osea & in c. 1 Ioel & in c. 1. Isai.
c 18. de civit. c. 27.
d In Prolo. duodecim. Prophetar.
e In Ioel.
f Eisdem locis.
g In chronico & 10. de prædicat. c. ult.
h ad Gal. 1. 18. & c. 2. 2.
i 2. Pet. 3. 15.

nuntiante, grandem esse Ninivitarum malitiam; & quasi ad extremum pervenisse: *Iona 1.2. Hom. de Iona.* *Ascendit*, inquit, *eorum malitia coram me*, aut ut Chrysostomus legit, *usque ad cœlum*. Audivit itidem Deum jam damnationis & mortis contra eos protulisse sententiam, quam jussus erat eisdem intimare, brevissimis diebus complendam: nihilominus adhuc credidit, illis superesse remedium, si pœnitentiam agerent, & dolentes de peccatis, ad ejus misericordiam implorandam se converterent. Hæcque ut ipsemet exposuit, caussa fuit, cur ad eam sententiam intimandam ire recusaverit: *Iona 4. 2.* *Scio enim*, inquit, *quia tu Deus clemens, & misericors, patiens & multæ misericordiæ, & ignoscens super malitia*. Et hoc ipsum rei comprobavit eventus. Eadem penitus verba in Hebræo Ioel assumpsit, ut nec minima sit discrepantia; quamvis Vulgatus, diversis aliquantulum epithetis transferat: *Benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia*. Hoc autem quod dicit, *præstabilis super malitia*, grande continet mysterium; quod in ipsa Ionæ prophetia mirè explicatur. Habetur in Hebræo tam נחם apud Ionam, quam apud Ioel, verbum *Nicham*, frequentissimum in scriptura sacra, cum de Deo in ordine ad peccatores agitur. *Brixi. to. 1 444 pag 7* Significatque propriè pœnitere; *Arrepentirse*, & ita Regia & Pagninus, communiterque omnes ex Hebræo transferunt: *Pœnitens super malum, aut super malitiam*. Malitiæ aut mali nomine (ut annotarunt Tertullianus *a*, Hieronymus *b* & Damascenus *c*, & alibi ostendimus) afflictio, labor, vel pœna intelligitur. Possunt autem hæc explicari ex doctrina Beati Gregorij Nysseni *d* asserentis, Dei conditionem excellentissimè explicari exemplo speculi. Est enim Deus similis speculo, quod tale est erga hominem, qualis homo erga illum. Si homo rideat, speculū se ridens exhibet: si ad lachrymas & tristem vultum se homo subito convertat,
¶ 29. in instanti & subitò etiam in speculo lachrymas & tristem vultum conspiciemus. Talem *Sap 7. 26.* Deum cogita, *Speculum sine macula*. Eo ipso, quod deliberatè cogitas contra illum agere & offendere: cogitat & ipse contra te agere & te offendere. Eo autem ipso, quod te convertis & dolentem te exhibes de offensa, quam agere cogitaveras, aut commiseras: se convertit ipse (nostro loquendi more) & dolet de pœna, quam tibi cogitaverat & decreverat inferre. Dolet inquam, ut ex D. Hieronymo & D. Thoma alibi exposuimus, non secundum affectum (Deo enim doloris, tristitiæ, & pœnitentiæ affectus indecentes, imò impossibiles sunt) sed secundum effectum: quia ea agit, quæ qui dolet de re, quam cogitaverat, agit, illam scilicet revocare & retractare. Hæc non juxta nostram imaginationem conficta sunt, sed juxta ipsius Dei expressa decreta *Repente*, inquit per Prophetam Ieremiam, *loquar adversus* *Ier. 18 7.* *regnum, ut eradicem, & destruam, & disperdam illud: si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei*. Omnia verba expende. *Loquutio*, hoc loco sumitur pro mentis decreto & sententia, quam intellectus intra se ipsum profert, eo modo, quo dixit Sapiens *a*; *Locutus sum in corde* *a Ecc. 1 16* *meo*: & David *b*: *Corde loquuti sunt*. Vox *b Ps. 11.3.* *Repente* in Hebræo *c* est nomen masculinum רגע *Regagh*, à verbo *Regagh*, quod est scindere: *c Brixi to. 7 fol. 161. pag. 2.* quia inter ea, quæ apud nos fiunt, illud fit breviori tempore, quod scindendo perficimus: ut cum rumpimus fragmentum lini, vel papiri: ideoque significat idem, ac in momento, In instanti, In puncto: quomodo sæpè Vulgatus *d* illud transtulit, ut de *d Iob 20.5 & 21.13. Isai 51.7. Thren. 4.6* Sodoma, *quæ subversa est in momento*. Eodem penitus instanti, quo deliberatè cogitas aliquid contra Deum, ipse etiam contra te deliberatè cogitat, decernens tibi grande malum pœnæ inferre: statim tamen & in eodem momento, quo tu pœnites de eo, quod contra illum cogitasti; pœnitet ille (modo exposito) de ijs, quæ contra te agere cogitavit. Hanc Dei conditionem, quam noverat Ionas, expressit, dicens: *Scio quia tu es Deus clemens, &c. ignoscens super malitia*. In Hebræo *Niham*, id est, pœnitens super malo. Nunc Ninivitæ contra te cogitant, tu proinde contra illos te exhibes cogitantem: sed eo ipso, quod illi se convertent ad pœnitentiam, de eo, quod cogitantes contra te agunt;

Marginal notes (left column): a Lib. 2. contra Marci. — b In cap. 6 Matth. & epist. ad Amandum. — c Lib. 4. c. 20. — d Orat 9. in Cant.

gunt; tu te convertes, ut pœniteas de malo, quod contra illos decernis & definis. Quod & rei comprobavit eventus. Prædicante enim Iona: *Vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt unusquisque de via sua mala; & misertus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat, ut faceret eis, & non fecit.* Iona 3. 10
In Hebræo verbum *Niham*, quod ex Hebræo Regia & Pagninus & alij transferunt: *Et pœnituit Deum super malo, quod locutus fuerat.* Quomodo pœnituit? Secundum effectum; quia *non fecit*. Hoc idem verbum assumens Joël, Dei conditionem nobis repræsentat, quam in Ninivitarum facto, quod ad memoriam reducere velle visus est, expressam exhibet; qui pœnitentiam agentes de peccatis tam enormibus, ut ad cœlum usque pervenire dicerentur; Deum ipsum, ut ita dicam, adegerunt, ut pœniteret & doleret de malis, quæ contra eos cogitaverat, sententiam contra eos latam revocans.

§. 11. *Quadragesima instituta ad peccatorum vindictam, in qua datur locus præventioni: si illam de se ipso sumit peccator, divinam effugiet.*

§ 20. Hinc Sancti Patres inferunt, peccata esse de numero eorum delictorum, in quibus datur locus præventioni: ideoque aptissimè institui tempus pœnitentiæ agendæ, in quo peccator vindictam de peccatis suis sumat; ut condignam sibimet ipsi pro peccatis suis ultionem inferens, jam Deus non habeat, quid in illo puniat. Sunt in jure Civili & Canonico multa delictorum genera quæ à diversis judicibus puniri possunt; ideoque in eis datur locus præventioni; quia videlicet si unus eorum prævenit, processum format, sententiam fert, & exequitur, quamvis inferior sit; nullus alius judex etiam si rex ipse sit, aut ipsemet pontifex, circa illius delicti punitionem se intromittit: sed sententiam ab alio judice inflictam, habet ratam & firmam. Peccatum hujusmodi est. Quamvis enim ex se tantum ad divinam jurisdictionem pertineat illius plena punitio, aut vera remissio, solus enim Deus potest plenè peccatum punire, aut illud remittere: tamen propter suam infinitam misericordiam, sua adjuvante gratia, nostræ etiam jurisdictioni aliquo modo subjecit, nobis facultatem exhibens, ut præscriptis à scriptura & Ecclesia Sancta legibus, peccata puniamus, castigemus, & deleamus. Itaque si tu jurisdictionem præveneris, & contra temetipsum processum formans, sententiam tuleris delictis convenientem, & eam plenè Deo adjuvante fueris exequutus, non amplius Deus ad illa punienda procedet. Ex hac doctrina explicat S. Augustinus illam Davidis sententiam, quæ etsi modum habeat petitionis, potius habet sensum prædictionis: *Et tu Domine Deus virtutum, Deus Israel, intende ad visitandum omnes gentes, non miserearis omnium, qui operantur iniquitatem.* Judicium generale futurum prædicit, quod omnium hominum erit generalis visitatio. *Ecce*, inquit Deus, *ego visitabo oves meas, &c.* Sed planè terruit (inquit Augustinus) dicens: *Non miserearis omnium, qui operantur iniquitatem.* Et quem non terreat? Quis ad conscientiam rediens non contremiscat? Quæ etiam sibi conscia est pietatis, mirum nisi aliquid conscia sit etiam iniquitatis. *Quicunque enim peccatum facit, & iniquitatem facit:* si non miseretur operantibus iniquitatem, quis salvus erit? *Si enim iniquitates observaveris Domine, Domine quis sustinebit?* Deinde, ecce misertus est Pauli, qui primò Saulus operabatur iniquitatem. Quid .n. fecit boni, unde promereretur Deum? Nonne sanctos ejus ad mortem attrahebat? Nonne epistolas à principibus sacerdotum ferebat, ut ubicunque Christianos inveniret, ad pœnam raperet? Nonne id agens, eo tendens, & cædem spirans & anhelans, sicut scriptura de illo testatur, de cœlo vocatus est, voce sublimi dejectus, erectus, excæcatus, illuminatus, occisus, vivificatus, perditus, redditus? Quo merita? Nihil nos dicamus, ipsum potius audiamus. *Qui prius fui*, inquit, *blasphemus & persecutor & injuriosus, & misericordiam consequutus sum.* Quomodo ergo dicitur: Non miserearis omnium, qui operantur iniquitatem? Variis modis id explicat Augustinus, sed primus, qui nostro deservit insti-

In Ps. 58. p. 1.
Ps. 58. 6.
Ezech. 34. 12.
1. Ioa. 3. 4.
Ps. 129 3.
Actor. 9. 1. 2. 3. 4.
1. Ad Tim. 1. 13.

instituto est, eos dici operari iniquitatem, qui peccant, & pœnitentiam non agunt: nam qui post peccatum, condignam agit pœnitentiam, hic quamvis operatus fuerit iniquitatem, non tamen jam eam operatur, sed potius æquitatem: & quod iniquè fuerat operatus ad æquitatem restituit, ideoque æquitatem faciens, iniquitatem sustulit; & jam non habet Deus, quod in eo puniat, qui

¶ 31 tantum punit iniquitatem. Iniquitas omnis (inquit Augustinus) parva, magnave sit, puniatur necesse est, aut ab ipso homine pœnitente, aut à Deo vindicante. Nam & quem pœnitet, punit se ipsum. *Prorsus aut punis, aut punit. Vis non puniat? Puni tu. Nam cum peccasti, illud fecisti, quod impunitum esse non potest. Nam ille inveniat, quod puniat, quia cum tu punis iniquitatem, facis æquitatem: & ideo tui miserebitur Deus, quia jam te operantem æquitatem invenit Deus. Quid est operantem æquitatem? Quia hoc in te odisti, quod & odit ille, & hoc tu punis, quod puniturus erat ille, &c.* Ad hoc institutum explicat Augustinus *a*, similiterque expenderat Chrysostomus *b*, quod David ipse consulit *c*: *Præveniamus faciem ejus in confessione.* Quid est, præveniamus faciem ejus in confessione? Antequam ipse faciem convertat, & attendat, ut puniat; tu præveni confitendo & puni. Confessionis enim nomine (ut Chrysostomus indicat) non nudam confessionem intelligit; sed quam condigna satisfactio comitatur; & veram integramque pœnitentiam, confessionis nomine ex eo voluit exprimere, quia peccatorum confessio est, quæ magis ad eorum remissionem requiritur. Ideoque idem est, Præoccupemus in confessione, ac in vera ac legitima pœnitentia; confitendo peccata, fundendo lachrymas, &c. Si enim illæ adsint, delentur peccata & iniquitates, & jam cum Deus faciem suam convertet, non inveniet quid puniat. In cujus confirmationem egregiè observat Chrysostom. illam Davidis sententiam: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* Expende verbum illud *Lavabo*: non enim tantùm voluit exprimere lachrymarũ ubertatem, nam ad hoc satis fuisset dicere: *Lachrymis stratum meum rigabo.* Quare ergo præposuit, *Lavabo?* Ut ostendat lavacrum & purgatorium peccatorum, lachrymas esse, per quas peccatum deletur & abluitur. Spongia peccatorum tuorum (ait idem Chrysost.) lachrymæ sunt; grandis earum virtus. Meretrix illa non effudit sanguinem, sed fontes lachrymarum profudit, & delevit peccata, & jam puniendum aliquid Deus non invenit, qui dixit: *Vade in pace.* Et quid dicam de meretrice, & immunda muliere? Columna Ecclesiæ & fundamentum fidei, princeps Apostolorum Petrus, ad ancillæ vilissimæ interrogationem, negavit Dominum. Num quid tunc sanguinem fudit? Amaras fudit lachrymas, & abstersit peccatum suum, & recepit pristinam dignitatem. Hinc idem Chrysostomus *a*, Ambrosius *b* & Gregorius *c* annotant, quod Deus juxta Septuaginta lectionem per Isaiam dixit *d*: *Ego sum qui deleo peccata tua propter me, peccatorum tuorum non recordabor, tu autem memento, ut judicemur simul: dic tu iniquitates tuas primus, ut justificeris.* Audi, inquit, quo conditione iniquitatum tuarum se immemorem dicat, ait Gregor. Si tu memor fueris, si tu peccata tua ad memoriam revocas, per pœnitentiam veram puniens; ego oblivioni tradam & non recordabor. Convenienti confessione fatere delictum tuum, & solutum erit; solvit enim criminum nexus, ait Amb. verecunda confessio peccatorum. Si tu oculos ad cognoscenda peccata tua convertas, ego oculos ab eis conspiciendis avertam.

Unde & David (ut annotat Chrysost.) postquam præmiserat, dicens: *Iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum mum contra me,* id est, coram me, *est semper*, rectè subintulit: *Averte faciem tuam a peccatis meis.* Hæc omnia apertè satis (ut August. *e*, Greg. *f*, Ansel. *g*, & D. Thomas annotant) expressit Apostolus, qui postquã docuit Deum punire peccatores propter peccata sua, etiam in hac vita, signanter eos, qui indebitè dispositi ad sacram Eucharistiam suscipendam accedunt, subdidit: *Quod si nosmetipsos judicaremur, non utique dijudicaremur.* Caussa divinæ punitionis (inquit D. Thomas) ¶ 32

est

Marginal notes: *a* In eund. Psal. 58. *b* Ho. 5. de pænit. post medium. *c* Ps. 94. 2. — Psal. 6. 7. — Homi 2. in Psal. 50. post medium. — Luc. 7. 50. — *a* Hom. 5. de pæn. cit. *b* 2. De pænit. c 6. *c* In Ps 50. qui est 4. pænit. *d* Isai. 43. 25. 26. — Ps. 50. 5, 11. — *e* Lib. de pænit. medicina, c. 2. *f* 11. Mor. cap. 19. *g* In c. 11. ad Cor. — 1. Cor. 11. 31.

est negligentia, qua in nobismet ipsis peccata commissa punire negligimus. Unde dicit, quod si nosmetipsos dijudicaremus, redarguendo, & puniendo peccata nostra, non utique judicaremur, id est, non puniremur à Domino, neque postmodum in futuro, neque etiam in præsenti. Idcirco qui divinum judicium, & damnationem effugere volunt, prius se ipsos judicant, damnant & puniunt. Ita Beatus Iob, cujus duplicem sententiam annotat D. Thomas Prima est:

Job 13. 15 *Veruntamen vias meas in conspectu ejus arguam.* Arguere hoc loco, est reprehendere & punire, ut Philippus Diaconus, Gregor.

In cap. 13. Iob. & Divus Thomas intelligunt. Arguit & punit justus vias suas, ne postea arguatur; sicut

Ps. 49. 21 is cui dictum est: *Arguam te & statuam*

Iob 23. 4. *contra faciem tuam.* Secunda est; *Ponam coram eo judicium, & os meum implebo increpationibus.* In Hebræo pro verbo *Ponam,* habetur verbum *Gharac,* quod propriè significat, disponere & præparare rem, cujus dispositio necessaria est, ne postea homo

עָרַךְ

Brixia. to. 2. fol. 64. confusionem incurrat. Ita communiter ponitur in scriptura, cùm de bello aut convivio agitur. Ad bellum enim agendum, multa oportet prius præparari, ne homo miserè vincatur: & ad convivium, ne confundatur,

a Luc. 14. 12. sicut qui invitavit multos, *a prius cœnam*

b Matt. 22 2. *paravit,* & *b Rex qui fecit nuptias filio suo.* Replere autem os aliqua re, est, animi conatu ei solummodo intendere, & abundan-

c Ps. 70 8. tissimè exequi. Ita David *c: Repleatur os*

d Ps. 125. 2. *meum laude tua.* Et *d Tunc repletum est gaudio os nostrum.* Os meum replebo increpationibus (inquit Sanctus Iob) contra me ipsum ore pleno, non contractis labiis, apartè, elarè, abundanter, me ipsum increpabo condemnabo, sententiam contra me ipsum proferam. Hoc modo, coram eo, id est, me ad judicium coram eo disponam, & præparabo; ut videlicet jam tunc non inculpet, quem invenerit plenè se ipsum increpasse; nec damnet, aut puniat, quem invenerit se ipsum damnasse & punisse. Hoc modo præparandum est judicium, inquit D. Tho-

Lib. de pœnit. medicina cit. mas, & disponendum, ea ratione, quam Divus Augustinus tradidit, cujus verba transcripsisse visus est D. Anselmus, aliqua eis addens, digna quæ hic inserantur, dicens:

In c. 11. ad Corint. Ascendat itaque homo adversum se tribunal mentis suæ, constituat se ante faciem suam; ¶ 33.

atque ita constituto in corde judicio, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Inde quidem sanguis animi confitentis profluat per lachrymas; versetur ante oculos ejus, imago futuri judicii, & quicquid in se viderit, quod à judice venturo reprehendi possit aut puniri, ipsemet in se ipso reprehendat & puniat; peccata enim sive parva, sive magna, impunita esse non possunt, quia aut homine puniente, aut Deo judicante plectuntur. Cessat autem vindicta divina, si conversio præcurrat humana; quia si nosmetipsos dijudicaremus, non utique à Domino judicaremur, id est, puniremur, vel in futuro seculo vel in isto, &c. A nobismetipsis percipiamus sententiam (inquit Chrysostomus) nosmetipsos accusemus, judicemus & condemnemus; tunc Deum propitiabimus verum judicem. Ante oculos tuos (inquit Hieronymus ad Susannam lapsam) propone, de quanta gloria lapsa fueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum fuerit, &c. Hæc tecum cogitans & mente contractans, facti tui in ipsa judex esto crudelior, &c. Quando Deus voluit rebellem Ægyptum punire, & gladio suæ justitiæ ferire per manus Angeli percutientis; illos tantùm liberos dimittendos statuit, qui utrumque superliminaris postem tenerent tinctum sanguine. *Fasciculũ,* inquit, *hyssopi tingite in sanguine & aspergite ex eo superliminare, & utrumque postem. Transibit enim Dominus percutiens Ægyptios, cumque viderit sanguinem in superliminari, & in utroque poste, transibit:* quasi dicens: Hic jam sanguis ab ipsomet homine fusus est; non est cur gladius vulnerans sanguinem requirat. Ex his apparet, cur Ecclesia Sancta nunc cinere nos aspergat & tingat. Videt namque Deum contra filios suos peccatores indignatum, timet justitiæ & ultionis ejus gladium, qui exitium & æternam damnationem minatur; cinere, qui pœnitentiæ est signum, nos tingit & aspergit, ut ab hujus gladii ictibus liberos reddat. Mittit & exhibet nunc sacerdotem, qui simi-

Hom. 31. in ep. ad Heb.

Ep. 22. to. 9.

Exo. 12. 22

Ezech. 9. 4. similis sit viro illi, quem vidit Ezechiel, *vestitum lineis*, qui signum Thau imprimat *super frontes virorum gementium & dolentium super cunctis abominationibus*, ut liberos reddat ab iis, qui districto gladio, omnes tali signo destitutos occidebant. Gementes & dolentes sunt hodie peccatores: hoc enim est festum Expiationis, cujus solemnitas, afflictione, dolore, & lachrymis agebatur: signum autem gementium & dolentium signanter erat cinis capiti impositus, ut supra dictum est. Hoc signum imponit & frontibus imprimit, ut quos pœnitentiam veram tenentes invenerit Deus, veniæ indulgentia dimittat liberos. Tempus ergo istud in hoc constitutum est, ut judicium in te disponas & præpares, ut dicere possis: *Feci judicium & justitiam: non tradas me calumniantibus me.* (*Psal.* 118. 121.) Sedeat mens in throno tanquam judex, processus formet, examinet omnes sensus & potentias animæ: videat quid cogitasti, quid dixisti, fecisti, &c. Attendas, quid peccando egeris, quem offenderis, quam grande malum incurreris, quæ te pœna expectet, &c. Sententiam contra te ipsum proferto, condignam pœnam tibimet indicens: ad confessionem sacramentalem legitime perficiendam te dispone, &c. Si enim tu pœnitentiam egeris, aget & ille pœnitentiam de malo, quod contra te cogitavit, qui hac de causa dicitur *Præstabilis super malitia.*

§. 12. *Deum exhibet Propheta paratum ad recipiendos peccatores, cujus thronus misericordiæ & gratiæ ostensus fuit sapphirinus, excedens omnium capita & mentem.*

¶ 34. *Joel* 2. 14. **Q**Uis scit si convertatur & ignoscat, & relinquat post se benedictionem? Vult Ecclesia sancta docere, qualiter pœnitentiam agere debemus hoc tempore, quod ad illam agendam instituit, ut peccatorum remissionem consequamur. Datur enim vera pœnitentia ex toto corde; & falsa, secundum externam duntaxat superficiem aut apparentiam, ut late B. Augustinus prosequitur peculiari libro, quem de vera & falsa pœnitentia inscripsit (*Lib. de vera & falsa pœnit. tom.* 4.) (quem quamvis aliqui supposititium judicent, quia in eo ipse Augustinus citatur: quia tamen multas illius libri sententias Gratianus in Decretum transcripsit, & Magister sententiarum retulit, (*Cap.* 17.) contemnendus non est) docuitque eleganter Divus Chrysostomus conferens pœnitentiam falsam Saulis, cum pœnitentia vera Davidis. (*Hom* 5. *de pœnit.*) Ambo fuerunt homines de infima plebe, ambo fuerunt singulariter à Deo electi ad unum idemque regnum, ambo ab eodem Propheta Samuele in reges uncti; ambo sedem ejusdem regni pacificam tenuerunt, ambo peccaverunt, ambo admoniti à Prophetis fuerunt, ambo dixerunt: Peccavi: & tamen David consequutus est veniam, Saul nullatenus peccati obtinuit remissionem. Ut ergo non quacumque pœnitentia contenti simus, sed studeamus veram agere, inducit Ecclesia Prophetam sanctum, qui postquam nobis dixit: *Convertimini ad Dominum, quoniam benignus & misericors est.* subdidit: *Quis scit si convertatur & agnoscat?* Res sine dubio est grandi admiratione digna, quod Propheta postquam tot tantisque nominibus & epithetis Deum expressit paratum ad recipiendum nos, si ad ipsum convertamur, quia benignus, misericors, patiens, &c. immediate in dubium revocet, si recepturus est nos ad eum conversos, & veniam concessurus. *Quis*, inquit, *scit si convertatur & ignoscat?* Nos excitas, ut ad eum convertamur, prædicans, quod benignus est & misericors, & patiens, & dubitas de illius ad nos conversione, & concessione veniæ? Recte quidem. Duo namque Propheta agnovit necessaria ad peccatorum remissionem, & ut Deus convertat faciem suam ad peccatorem: unum ex parte ipsius Dei, ejus scilicet gratia & misericordia, sine qua peccatorum remissio nullatenus esse potest; alterum ex parte nostri, qui ut indulgentiam consequamur, debemus veram agere pœnitentiam, convertentes nos ex toto corde, cum jejunio fletu & planctu. Ex parte misericordiæ & gratiæ Dei, nullam invenit Propheta difficultatem, quem scit, quoniam

niam

niam benignus & misericors est, &c. nostram tamen attendens negligentiam & oscitantiam, & quod rarus est (ut inquit Ambrosius) qui pœnitentiam veram plene agat, [2. *De pœniten.c.*10.] sicut agere tenetur, de venia dubitat, & in dubium revocat si convertatur, & ignoscat Dominus. [*Ad Hebr.* 4. 1.] Apostolus ad Hebræos scribens, duo dicit capite quarto. Primum est in primis verbis capitis: *Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione ingrediendi in requiem ejus existimetur aliquis ex nobis deesse.* [*Ibi.ver.*16] Secundum est, quo caput finit & concludit: *Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.* Expende & confer utramque sententiam.

¶ 35. Primo suadet, ut timeamus: deinde hortatur, ut cum fiducia accedamus. Videntur hæc inter se contraria. Confidentia aut spes, quam Apostolus requirit, hæsitationem omnem & timorem expellit & aufert, quam propterea ipsemet vocat; [*Ad Hebr.* 6. 19.] *Anchoram animæ tutam ac firmam.* Quomodo igitur, qui dixit; *Timeamus*, infert: *Adeamus ergo cum fiducia?* id est, omni timore, & hæsitatione deposita. *Timeamus*, inquit: Eos terrere voluit, inquit Chrysostomus: [*Homi.*6 *in ep.ad Heb.*] solicitudinem timoris incutit, ait Divus Thomas. [*In ca.* 4. *ad Hebr.*] Si terrere & solicitudinem timoris incutere intendit, hocque tanquam antecedens supponit; quomodo infert, ut sine timore cum fiducia adeant thronum gratiæ Dei? *Adeamus ergo*, inquit, *cum fiducia.* Num ex eo antecedente, *Timeamus*, hoc consequi potest; *Adeamus cum fiducia?* Utrumque verum est: Cum fiducia namque adire debemus, ad eum qui sedet in throno gratiæ, paratus gratiam & veniam omnibus quantumcunque magnis peccatoribus concedere; cum timore autem, si negligentiam attendamus nostram, & oscitantiam, quam tenemus, pœnitentiam agentes. Accedamus, inquit, cum fiducia ad thronum gratiæ ejus. Ecce unde fiducia. Expende verbum illud, *Ad thronum gratiæ ejus:* excellenter enim magnitudinem misericordiæ Dei exprimit, si consideres, Apostolum forsitan alludere voluisse, ad thronum illum famigeratissimum; in quo vidit Ezechiel Deum sedentem. Fuit ille inter Prophetas mirabilium & magnarum visionum spectator & speculator, ut Sanctus Gregorius Nissenus *a*, & Divus Chrysostomus *b* annotarunt; [a *Ora.* 3. *de resurrect. Christi.*] cui (ut ipsemet ait) semel datum fuit, *c Videre similitudinem gloriæ Domini.* [b *Lib.* 1. *adversus vituperatores vitæ monasticæ.*] *d* Vidit in primis quatuor illa multis rationibus merito admiranda animalia, diversis vultibus distincta bovis, leonis, hominis & aquilæ. Super illa autem vidit firmamentum, & *e Super firmamentum, quod erat imminens capiti eorum; quasi aspectus lapidis sapphiri, similitudo throni, & super similitudinem throni, similitudo quasi aspectus hominis desuper.* [c *Ezec.* 2. 1.] [d *Ezec.* 1. 10.] [e *Ezec.* 1. 26.] Non est cur immoremur, explicantes, quare dicat similitudinem throni, & non thronum se vidisse: tam divina enim erant quæ vidit, ut cuncta quæ agnoscimus, non sint nisi quædam eorum similitudines. Expendenda autem sunt aliqua circa hanc visionem. Vidit Deum sub humana effigie, & ideo dicit se vidisse *similitudinem quasi aspectus hominis.* Ille sedebat in throno, aut quasi throno, qui peculiares habebat circumstantias observatione dignas. Primo, erat thronus ille lapis quidam sapphirus, aut ex lapide sapphiro: secundo, erat super firmamentum constitutus: tertio, erat longe elevatus super capita animalium: nam si animalium capita non attingebant firmamentum, quod erat imminens capiti eorum; multo minus poterant, vel leviter contingere thronum, qui super firmamentum ipsum erat constitutus. Tandem hæc erat visio similitudinis gloriæ Domini. Vere, quantum existimo, thronus qui hic describitur, est misericordia Dei, & gratia, quam Apostolus vocat, *Thronum gratiæ ejus.* Et apte quidem; quoniam in misericordia dicitur Deus sedere, qui totus in hoc est positus, ut misericordiæ operibus vacet; qui quando puniturus est, dicitur stare & ambulare, quia non permanenter, & ex professo punitionis operibus se tradit, sed passim & quasi per transcursum. ¶ 36. Venit ad domum Abrahæ in trium virorum specie, [*Gen.* 18.2] sedit ibi & commedit gaudens, totam do-

domum misericordijs & beneficijs volens replere, sicuti de facto replevit, promittens Abrahæ filium, in quo benedicendæ essent omnes nationes terræ, Saræ sterili fœcunditam, &c. Cum autem post hæc agere vellet de punitione Sodomorum, surrexit.

Gen. 18. 16. *Cum ergo surrexissent viri*, inquit sacer textus, *direxerunt oculos contra Sodomam, & Abraham simul gradiebatur, deducens eos. Dixitque Dominus: Num celare potero Abraham, quæ gesturus sum?* ibique stans de Sodomorum punitione tractavit. Omnia verba expende. Qui primo ad agendas misericordias sedit, & sedens de illis tractavit; volens de punitione tractare, surrexit, & ambulans de ea tractabat. Deinde, acturus misericordias, nemo illum duxit ad domum, cui illas largiri parabat; at

הרלים ad puniendum, *Abraham*, inquit, *simul gradiebatur, deducens eos*. In Hebræo habetur verbum *Hilich*, quod sæpe significat aliquem ducere per viam, quam nescit, quomodo dicitur Deus apud Isaiam, duxisse Israelitas per desertum: *Non sitierunt in deserto cum educeret eos*: & mulieres quædam apud Zachariam dicuntur deducere amphoram: quasi ducentes, quo illa nesciebat, imo nec Propheta, qui propterea Angelum interrogavit, dicens: *Quo istæ deferunt amphoram?* Versus Sodomam deducebat eos Abraham, quasi ipse, qui *novit omnes vias filiorum Adam*, nesciret viam, quæ ad Sodomam duceret, quam puniturus erat, & oporteret ab alio duci. Thronus ergo, in quo Deus sedet, ejus misericordia est. Hic erat simili lapidi sapphiro. In sapphiro, inquit Hieronymus absc ondita atque secreta & incomprehensibilia Dei sacramenta monstrantur. Frequenter Deus quasi in sapphiro residens se hominibus manifestavit. Prima namque vice, qua ex quo mundum condidit se pluribus hominibus conspiciendum præbuit, visus est habens *sub pedibus, quasi opus lapidis sapphirini*, id est (ut Cajetanus explicat) pavimentum sub pedibus ejus, erat tanquam stratum lapidibus sapphirinis. Nunc autem apparet sedens in lapide sapphiro. Annotavit beatus Augustinus, scripturam sacram res cœlestes & divinas,

Brixta. to. 1. f. 137. P. 2. Isai. 48. 21.

Zach. 5. 10.

In cap. 1. Ezech.

Exod. 24. 10.

2. de doct. Christ. ca. 16. 29. 39.

& quas Deus vult explicare, exprimere solitam sub hieroglyphico lapidum, plantarum, florum, herbarum, &c. ut ex proprietatibus rerum, quas inducit, ad res, quas exprimere vult agnoscendas ascendamus. Ex proprietatibus, inquam, quas habent, aut quas habere communiter dicuntur, ut sanctus Gregorius indicavit. Deus enim, qui ad homines loquitur, quæ apud eos communi sensu circa lapides, aut plantas sunt recepta, ac si vera essent supponit, ipsorum captui & sermoni se accommodans: Unde quando Deus lapidem, aut plantam inducit, per quam aliquid explicare vult, non tam proprietates, quas revera habet, quam quas habere communiter creditur, attendendæ sunt. Inde infert Augustinus, ad scripturam sacram intelligendam, necessariam esse cognitionem lapidum, plantarum, herbarum, cognitionem, inquam, naturarum & verarum proprietatum, aut earum, quæ communi sensu illis homines tribuere solent. Sapphiri ergo proprietates, quas communiter apud omnes habere creditur, & dicitur (nam re ipsa tam in eo, quam in cæteris lapidibus pretiosis exiguas credo) expendamus, ut videamus, quam apte thronus gratiæ & misericordiæ, illius typo describatur. Sapphirus in primis, omnibus preciosis lapidibus eminere dictus est, quem vocat Epiphanius *a* gemmam admirabilem, pulcherrimam gratissimamque, qua utuntur Reges. Crediderunt Gentiles (ut Pierius *b* dixit) illi inter omnes lapides tributam cœlestem virtutem à Iove & Saturno, per quam regnum & sacerdotium, quis impetrare posset, regnum à Iove, sacerdotium à Saturno. Itaque supremas hic lapis tribuebat dignitates, qui reges & sacerdotes faciebat. Quibus concinunt, quæ Ælianus *c* scribit, apud Ægyptios summum sacerdotem & judicem (idem enim erat apud eos supremus judex & sacerdos) imaginem ex sapphiro confectam circa collum gestasse, quæ dicebatur Veritas. Hinc versus ille, quem ex lapidario noster Bellovacensis *d* refert: Sapphiri species, digitis aptissima regum. Dioscorides *e* eam asserit

9. Mor. c. 6.

¶ 37.

a Tract. de 12. gemmis.

b Lib. 41.

c Lib. 14. de var. histo.

d Lib. 8. Specul. maior. c. 93.

e Lib. 1. cap. 146.

Phœbo gratissimam, quæ propterea homines disponeret, & aptos redderet ad sacra facienda; & ut altaribus fierent propinqui. Et vere credo cum docto nostri temporis autore *f*, hæc omnia singulariter tributa sapphiro, propter colorem cœlestem, quem solus ille inter omnes gemmas, singulariter tenet & refert, ut Theodoretus & Gregorius Nyssenus annotarunt *g*. Est enim coloris purissimi cœli sereni, qualo vernum est. Plinius *h* ei colorem tribuit ceruleum, (quamvis sapphiros etiam purpureos dari asserat, sicut alij albos) Isidorus *i*, sicuti & Epiphanius *k* ceruleum purpurescentem, sed Gregorius Nyssenus *l* ceruleum splendentem, id est, ceruleum cœlestem, dilutum, quem nos dicimus, *Turquesado claro*, qui recreat, inquit Gregrorius oculos fatigatos. Unde pulchritudinem Nazaræorum, quæ oculos spectantium rapiebat, ex sapphiro expressit Ieremias *m*: *Sapphiro*, inquit, *pulchriores*: quod & manifeste mihi videtur scripturam sacram exprimere voluisse; quæ dicens, quod quando Deus descendit ad montem *n*, *seniores viderunt Deum Israel, & sub pedibus ejus quasi opus lapidis sapphirini*, quasi colorum illum apertius exponere vellet, subdidit: *Et quasi cœlum eum serenum est*. Iuxta Hebræum, inquit Cajetanus *o*, habetur, *Et sub pedibus ejus; sicut opus lateris sapphir & sicut proprietatem cœlorum in munditia*. Unde communis ille versus de specie sapphiri, apud Bellovacensem *p*, Egregium fulgens, puroque simillima cœlo. Hinc sapphirus aptissima est ad res cœlestes designandas; unde Epiphanius *q* & Anastasius Nicenus *r*, Suidas *s* & Hebræorum traditio, quam referunt & sequuntur Abulensis *t*, Lyranus *u*, Cajetanus & alij, docent tabulas lapideas, in quibus Deus legem scriptam digito suo tradidit, fuisse ex lapide sapphiro; aptus sane lapis cui cœlestia inscribantur. Et ad id credunt Gregorius Nyssenus & alij, alludere voluisse illa Sponsæ verba juxta Septuaginta: *Venter ejus tanquam tabula eburnea, super lapidem sapphirum*. Inde sapphirus judicatus est habere proprietates excellentiores omnibus alijs lapidibus preciosis. Ideo communi versu dicitur: Vilior est nullo, virtutibus atque decore. In primis enim à Gentilibus judicatus est necessarius, omnibus qui cum Dijs agere nitebantur, & Deorum altaribus appropinquare volebant, quo muniebant se, qui oracula consulebant, ut eorum responsa acciperent; de quo propterea versus; Et plusquam reliquas amat hanc necromantia gemmam. Deinde, per illum ad supremas dignitates, regiam scilicet & sacerdotalem obtinendam à Jove & Saturno se credebant disponi. Tertio, utilem credebant ad solvenda vincula & carceres, de quo dicebatur; Hic lapis ut perhibent, educit carcere victos, Obstructasque fores ac vincula tacta resolvit. Quarto, omne venenum enervat, & extinguit; unde si araneam, (inquit Bartholomæus Anglicus) intra pixidem posueris, & verum sapphirum supra pixidis orificium aliquantulum tenueris, aranea moritur, ut dicit Dioscorides, & hoc idem vidi sæpius, &c. Quinto, habet virtutem excellentem ad confortandum cor; ideoque singulariter vim habet ad passionem cordiacam, & quamcunque melancholicam pellendam. Tandem tot tantaque in homine operatur, qualia illi exprimunt versus: Sapphirus corpus vegetat, & integra membra conservat. Curat dolorem frontis, sudorem restringit, &c. de quibus noster Bel- ¶ 38.
lovacensis *a*, & Bartholomæus Anglicus *b* late disseruerunt. His suppositis apte intelligitur, cur Dei misericordia sapphiri hieroglyphico exprimatur, cui verius hæ omnes proprietates, quam sapphiro conveniunt. Hæc est, per quam reddimur apti ut Deo propinqui efficiamur, quos justitia merito longissime ab illo separabat; imo & Deum ita nobis fecit propinquum, ut vere fecerit hominem, & cum hominibus conversantem, qui venit *propter viscera misericordiæ*. Per illam reddimur apti, ut ad sacra templa & altaria possimus accedere, qui cum David dicere possumus: *Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam*. Hæc est, per quam supremas dignitates sumus assecuti, & facti sicut dixerunt Sancti Apostoli Petrus *a*, & Joannes *b*, *Reges & Sacerdotes*, & Paulus *c*, Filij

f Pineda in Iob 28. v. 6.
g In illud Cant. 5. Venter ejus, &c.
h Lib. 37. cap. 9.
i Lib. 16. Etym c 9.
k Lib. de gemmis cap. 5.
l Hom. 14. in Cant.
m Thre. 4. 7.
n Exod. 24. 10.
o In cap. 24. Exod.
p Lib. 8. c. 93. cit.
q Tract. de 12. gem. cit.
r q. 38. in sacram script.
s Ver. Moyses.
t In c. 24. Exod. q. 16.
u In c. 31. Exod. ad fi. Ho. 14. in Cant. cit. Cant. 5. 14.

Apud Bellova. cit.
De proprietat. rerum.
a Lib. 8. cit. c. 93. & 94.
b Libro de propr. rerum.
Luc. 1. 78.
Psal. 5. 8.
a 1. Pet. 2. 9.
b Apoc. 1. 6.

c ad Rom. 8. 17. *e, Filij Dei hæredes regni cælestis*, & qui terra sentibus plena, eramus indigni, ad superna obtinenda sumus erecti, ut B. Chrysostomus expendit. Per hanc, *vectes ferrei, & portæ æreæ confringentur*, illæ quibus sub diaboli tyrannide captivi tenebantur, & quotidiè tenemur, quas nulla virtus creata etiam supernorum spirituum, potest vel leviter dissolvere. Peccatorum enervat & extinguit potentissima venena, & omnes animæ mærentis tristitias resolvit, & corda infirma roborat. *Si dicebam; motus est pes meus*, inquit David, *misericordia tua Domine adiuvabit me.* Omniaque bona in nobis operatur. Hac de causa David, rem omnem concludere volens, *Deus*, inquir, *meus misericordia mea*, omnia quæ à Deo obtinebat; ejus misericordia adscribens, ut S. Augustinus observavit. Ecce thronum gratiæ misericordiæque Dei ex sapphiro. Hic erat *super firmamentum.* Dicebamus alibi firmamentum esse primum mobile. Illud duo habet: unum est, esse primum subjectum, in quo tempus existit; est enim tempus mensura primi & regularissimi motus, & talis est motus firmamenti, sive primi mobilis, ut philosophi docent. Alterum est, quod universa loca in se complectitur. Omnia quæ sub eo sunt, determinatum & certum locum tenent, extra quem non se extendunt, ut cœli planetarum, elementa, animalia montes quantumcunque excelsi, maria quantumcunque lata, & cætera omnia mixta; quorum quodvis suum peculiarem locum tenet. Firmamentum autem omnia transcendit, & excedit. Egregiè thronus misericordiæ Dei describitur super firmamentum: quia misericordia Dei, in primis nullo circumscribitur tempore, de qua dictum est: *Misericordia autem Domini ab æterno, & usque in æternum:* & de illa diei potest, quod de Christo dixit Apostolus *Heri, & hodie, & usque in sæcula.* Tempus labitur, dies transeunt, menses finiuntur, & anni deficiunt; sed nunquam misericordia Dei finietur; quæ ita supra omne determinatum tempus est, ut dictum sit: *In quacumque hora ingemuerit peccator, &c.* Deinde nullo coarctatur loco, quæ omnia

Ser. de Ascens. tom 3

Ps. 106, 16.

Ps 93. 18.

Psal 102. 17.

Ad Heb. 13. 8.

Ezech. 18 21. 22.

occupat, ubique invenitur: *Misericordia enim Domini plena est terra.* Hoc adeò verum est, ut & in inferno, ubi longè abesse videtur, reperiatur, puniens citra condignum, ut Theologi demonstrant. Tandem autem excellenter describitur, quod longo intervallo superat capita animalium bovis, leonis, hominis & aquilæ ex eo quod eorum capita, nec firmamentum contingebant; quanto minus thronum, qui supra illud situs erat? Per capita horum animalium, omnem sensum, imaginationem, mentem & intellectum voluit designare. Forte est caput bovis, in quo tota ejus vis posita est: oculatum caput leonis, cujus oculi nec dormiendo clauduntur: altissimum caput hominis, quod omnibus membris eminet, in quo omnis vis sensitiva & intellectiva residet: elevatissimum caput aquilæ, cujus est aëra ipsum suo volatu transcendere. Hæc capita firmamentum non penetrant, sed sub illo sunt. Firmamentum est cœlum expansum, stellis ornatum, sub quo omnia naturæ opera continentur, quod suo motu omnia conservat, & movet. Hoc firmamentum nullum caput potest penetrare, quod omnibus capitibus est eminentius; quia nullius mens potest cœlestia corpora, & quæ sub illis continentur comprehendere. Meritò David: *Cœli*, inquit, *enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum.* Qualia sint opera manuum Dei, firmamentum indicat, tam grande, tam extensum, tam lucidum, tam fulgidum stellis, cujus stellas nullus potest numerare, cujus motum nullus potest continere, cujus altitudinem nemo potest contingere. Si hæc opera naturæ, quæ videnda oculis nostris exposuit, nostrum captum transcendunt: quanto magis opera, quæ supra naturam sunt, & omnem naturæ vim & potentiam transcendunt? Et ex consequenti, quanto magis ejus misericordia, cujus *miserationes* sunt super *omnia opera ejus?* Ad *altitudinem divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei*, nulla mens potest pervenire, abyssum nullus intellectus potest transuadere, æternitatis immensitatem nulla potest mens metiri:

Ps. 32. 5.

¶ 39.

Ps. 18. 2.

Ps. 144. 9. Rom. 11. 33.

quanto minus insuperabilem misericordiam, quæ omnibus eminet, & altius thronum suum habet constitutum, quia miserationes ejus super omnia opera ejus? Incomprehensibilia sunt judicia ejus, investigabiles viæ ejus, impenetrabilis abyssus justitiæ: quanto magis misericordiæ, quæ super omnia, quæ in Deo sunt (nostro modo intelligendi) elevata est? Omnia ergo capita thronus ille transcendebat; quia misericordia Dei omnem sensum, imaginationem, mentem, intellectumque superat: operaturque altius & superabundantius, quam possumus petere aut intelligere: omnem captum superat & transcendit, & post se omne caput mentemque relinquit. Et verè iis idem Apostolus alludere visus
1. Cor. 2. 9. fuit, verba Isaiæ assumens: *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparavit Deus iis, qui*
Isai. 64. 4. *diligunt illum*: aut ut Isaias dixit: *Quæ praparasti expectantibus te.* Loquitur ad litteram de operibus misericordiæ & gratiæ Dei, signanter de mysteriis Christi,
a ad Hebr. 2. 9. (quem Paulus *a*, ut D. Thomas *b* exponit, ipsam *Dei gratiam* vocat) in quibus aper-
b in cap. 2. ad Hebr. tius Dei misericordia, gratia, & benignitas
¶ 40. relucet: quæ antiqui patres totis præcordiorum affectibus expectarunt, & desiderarunt. Misericordiæ enim & gratiæ opus fuit incarnationis mysterium, de quo idem
Isai. 16. 5. Propheta eleganter prædixit: *Et praparabitur in misericordia solium ejus*, id est, humanitas, & *sedebit super eum in veritate*, id
In cap. 16. Isaia. est (ut exponit Procopius) non per typum & figuram, aut umbram, sicut in antiquo tabernaculo; sed in rei veritate. Misericordia fuit, quæ fecit, ut Pater æternus filium unigenitum morti traderet, ut rebellem servum liberaret. Misericordia impulit Deum, ut ipsum manibus impiorum traderet crucifigendum, ut inimicos suos peccatores è manibus diaboli & mortis eriperet. Ipse pauper effectus est, ut homines divites effi-
Ephes. 2. 4. cerentur, &c. *Deus enim, qui dives est in misericordia, &c. cum essemus mortui, vivificavit nos in Christo.* Quis hæc misericordiæ opera potuit unquam mente concipere, aut comprehendere? Cujus caput potuit hoc cogitare? Elegit Deus ex omnibus mundi gentibus peculiarem populum, quem ad hæc mysteria capienda, per Prophetas, tropos, figuras, sacrificia, sacramenta, & cæremonias instrueret: & postquam per duo ferè millia annorum id egit, quando re ipsa misericordia ejus hæc fuit operata, ita mentes hominum transcenderunt, ut nullatenus ea crederent. Qua in re Paulus adimpletam exhibuit Isaiæ Prophetiam: *Domine,* Ad Rom. 10. 16.
quis credidit auditui nostro? Proponebantur hæc misericordiæ opera Judæis, erant- Isai. 53. 1
que illis *Scandalum*: exponebantur Gentilibus, & visa sunt illis deliramenta & *stultitia.* Stultum (inquit divus Gregorius) Homil. 6. in Evang.
hominibus visum est, ut pro mortalibus autor vitæ moreretur: Deus pro homine, creator pro creatura; & inde homo scandalum sumpsit; unde ei amplius debitor fieri debuit. *Pro bono*, inquit Apostolus, Rom. 5. 7.
forsitan quis audeat mori; sed quod moriatur judex justus pro reo scelerato, rex æquissimus pro servo impio, Deus ipse pro vili vermiculo; non poterat mens humana capere. Ex quibus credo non ineptè explicari posse, quod David dicebat in illo Psalmo, quo *misericordias Domini* decantandas suscepit. Quas postquam toto Psalmo egregiè prosequutus fuit, ad ejus finem exponere volens, quàm longè illæ essent ab humano captu; *Exprobraverunt*, in- Ps. 88. 52.
quit, *commutationem Christi tui.* In He- חרף.
bræo verbum *Hereph*, quod significat convitiari & irridere: quomodo de Goliath 1 Reg. 17. 26.
dicitur, quod *exprobravit*, id est, convitiatus est, irridendo *acies Dei viventis*. Irriserunt, & convitiis irrisoriis exceperunt commutationem Christi tui. Quænam hæc commutatio? Illa, quam misericordia Dei fecit, mala hominis in Deum, & bona Dei in homines transferens. Commutationem, qua Deus mortem hominis in filium suum, & vitam filii sui in homines transtulit, ut ille morte hominis moreretur? & hic vita Dei viveret. Admiranda sanè commutatio, quam fortè David intendebat, quando post peccatum superbiæ, quod commisit numerando populum, percutiens cor suum, 2. Reg. 24.
dixit: *Peccavi valde in hoc facto: sed precor* 10.
Domi-

Brixia.to. 1.fol.164. p.2. *Domine, ut transferas iniquitatem servi tui.* In Hebræo habetur verbum *Heghbubir*, quod significat aliquando rem ab uno in al-
הגביר. terum transferre; quomodo dicitur, *Here-*
Num 27.8 *ditas transire*, de uno in alium, & *regnum*
2. Reg. 3. 10. *transire a Saule in David.* Noverat David, quod omnia hominum peccata transferenda essent in Christi dorsum & scapulas, idque fiendum, quod postea dixit Isaias: *Do-*
Esa 53.6. *minus posuit in eo iniquitates omnium no-*
2.Reg.12. 13. *strum.* Et fortè David intellexit, hoc sibi dictum fuisse à Propheta Nathan, cùm
¶ 41. primo peccaverat; & peccatum confessus fuerat: *Dominus transtulit peccatum tuum.* Sanè à te in Christum, quia pro illo pœnas daturus est: eodem propterea verbo, cùm iterum se vidit peccato implicatum usus fuit, dicens: *Transfer iniquitatem servi tui.* Hanc commutationem cùm homines audierunt, irriserunt, & illos, qui talia prædicabant, conviciis & irrisionibus prosequebantur, & rem risu dignam & stultam censebant. dicere; Deum, filium suum tradidisse pro hominibus, &c. Excedebat enim omnem captum, etiam supremorum spirituum, hujusmodi misericordia. Non mirum, quia thronus imminebat, & superabat capita omnium animalium, etiam aquilæ. Ex iis infero, primò, non posse meo judicio magis à nobis explicari magnitudinem misericordiæ & gratiæ Dei erga homines, quam dicendo, quod tam grandia & admiranda sunt opera illius in bonum hominis, ut homines ipsi, ea nec credere, nec suspicari, suæ mentis viribus possint. Nec solum hominum mentes, sed nec aquilæ velocissimæ, Cherubim videlicet & Seraphim, suorum intellectuum aciè capere possunt. Imò nec potest aliquis intellectus creatus ea capere, nisi divino quodam supernaturali cœlestique lumine, ab ipsomet Deo divinitus infuso, illustretur. Ita Apostolus postquam probavit hujusmodi opera omnem captum excedere, quia posset aliquis eum urgere, dicens: Quomodo ergo tu ea credis, & mentis acie attin-
1. Cor. 2. 10. gis? respondet: *Nobis autem revelavit per Spiritum suum.* Sæpe numero, quando hæreticos video, negantes mysteria, quæ misericordia Dei in commodum nostrum operata fuit, ut sacrum Eucharistiæ sacramentum, mysterium incarnationis, mortis aut passionis Christi, quia judicant ea impossibilia; & quando conspicio multos eorum puniri in sancto Inquisitionis tribunali; quia nulla tenus talia misericordiæ opera credunt; considero, quantæ sint altitudinis, quàm grandia & stupenda, ut homo ipse, in cujus utilitatem facta sunt, sæpè nec pœnis attritus, ea credat. Nec mirandum, quod infideles ea despiciant & irrideant, qui fidei lumine illustrati non sunt, sine quo percipi non possunt; sed gratiæ infinitæ Deo reddendæ, quòd dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum, qui sicut in principio seculi non solum opera stupenda creavit, sed lucem produxit, qua conspici possunt: ita *Deus, qui dixit de tene-* 2.Cor.4.6.
bris lumen splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, &c. Infero secundò, aptè se Deum exhibere admiratum, videns opera, quæ erga illum agimus, quibus quæ ipse erga nos operatus fuit compensamus. Duo sunt genera operum, quæ admirationem in scriptura sacra singulariter incutiunt. Primum sunt opera misericordiæ Dei, tam ingentia & grandia, quæ omnem captum superant. Hæcque admirationem hominibus inferunt, ut dictum est. Secundum est, opera impietatis humanæ erga Deum, propter quæ Deus ipse se admiratum, exhibet, nostræ se accommodans consuetudini: sicuti sæpè facere solitus est; ad ea, quæ vult explicanda, ut rectè Hieronymus *a*, & Gre- a In Isaiā.
gorius *b* annotarunt. Unde clamat: *Obstu-* b 9. Mora. c. 6.
pescite cœli super hoc, & portæ ejus desola- Ierem. 2.
mini vehementer, dicit Dominus; Duo enim 12.
mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, &c. Quod homo tam grandia misericordiæ opera parvipendat & conculcet, quod talem tantumque benefactorem odio prosequatur, offendat, & relinquat, & se tradat obsequio crudelis tyranni diaboli & mortis, quod talia beneficia talibus compenset offensis; *Obstupescite cœli & admiramini*, &c. Tandem infero, optimè Apostolum, qui ad hujus throni altitu-

altitudinem attingendam ex divina gratia pervenerat; qui cum persecutor fuisset & contumeliosus, misericordiam consecutus fuit, & in vas electionis translatus, hortari, ut cum fiducia, *accedamus ad thronum gratiæ ejus*; quocunque enim tempore, quocunque loco, misericordia Dei præstissimò adest. Qui ut peccata tua deleret, de cœlis ad terram venit, quærens te per devia errantem, pro te passus est, sanguinem fudit in precium & lavacrum mortem non recusavit, ut viveres; quando tu nec cogitabas, imò necdum in mundo eras constitutus: quanto magis si ad eum te convertis, & accedis veniam petens, eam concedet & largietur? Qua etiam consideratione Sanctus Propheta Joël, hanc Dei misericordiam excellentissimis epithetis describens, & dicens, quod Deus *Benignus & misericors est, patiens, multæ misericordiæ, &c.* homines hortatur, ut confidenter ad Deum se convertant. Cæterum considerans eorum segnitiem, de venia obtinenda dubitat, & Paulus timorem incutit, ut statim exponemus.

§. 13. *De peccatorum remissione homo sit solicitus, propter suæ pœnitentiæ infirmitatem & grandem stultitiam.*

¶ 42. Divina itaque misericordia infinita est, & omnem captum excedit, omnibus est parata, & ad hoc Deus se ipsum exhibet, sedens in throno gratiæ & misericordiæ; ut invitet homines, qui ad misericordiæ & gratiæ dona accipienda accedant. Nihilominus Paulus, qui ex una fiduciam suadet, ex alia timorem incutit, dicens: *Timeamus*: & Propheta, qui Deum prædicavit benignum, misericordem, patientem, &c. sub dubio relinquit, an delictorum indulgentiam sit largiturus. *Quis*, inquit, *scit, si convertatur & ignoscat Deus?* quia quamvis Deus paratus sit, misericordiam suam omnibus liberaliter impendere; sed non omnes divino utentes auxilio, se ipsos disponunt ad eam recipiendam. Mare quidem paratum se exhibet omnibus cujuscunque generis hominibus, ut aquas conferat abundantissimas: sed deferentibus vasa, in quibus aqua recipi possit & contineri. Si enim laguncula fuerit confracta, plenaque rimarum, aut in cribro aquam quis voluerit portare; nullatenus eam accipiet, nisi velit illud grande portentum fieri, quod factum narrat Augustinus de Virgine Vestali, quæ ad suam pudicitiam comprobandam, aquam ex Tibere fluvio, cribro hausit, & portavit. Hoc excellenter David ipse, qui misericordiæ Dei fuit insignis prædicator, exposuit: *Audiam*, inquit, *quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam, & super Sanctos suos, & in eos, qui convertuntur ad cor*. Singula verba expende. *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.* Loquebatur in illo Deus intus, ait Augustinus, & mundus faciebat illi strepitum foris. Avertens ergo se aliquantum à strepitu mundi, & convertens se ad se, & à se in illum, cujus vocem audiebat interius, quasi obturans aurem contra tumultuantem vitæ hujus inquietudinem, *Audiam*, inquit, *quid loquatur in me Dominus Deus.* Loquitur Deus in te, & non audis, quia extra te es; Loquitur Deus intus, & tu totus existis foris. *Redite prævaricatores ad cor*, ut audiatis Deum in corde loquentem. Et quid loquetur? *Loquetur pacem.* Eo ipso quod loquitur, certum est, pacem loqui, *qui semper cogitat cogitationes pacis, & non afflictionis*. Pacis nomine, omnia bona divinus sermo solet intelligere; resultat enim pax ex omnibus bonis, & unius boni defectus pacem potest perturbare. Loqui autem Dei, est facere: *ipse enim dixit, & facta sunt*. Ideo loqui pacem, est omnia misericordiæ suæ dona profundere. Et super quos? *In plebem suam & super Sanctos suos.* Idem per plebem suam, & Sanctos suos, hoc loco intelligit. Hoc ille pertractat, effundere misericordias super Sanctos suos, huicque operi perpetuò intendit, & semper qui eum audit, inveniet loquentem. Sed nunquid tantummodo super Sanctos suos? Nonne & loquetur pacem super peccatores, qui veniens, *annunciavit pacem, non tantum iis, qui prope erant, sed & iis, qui longe?* Loquetur quidem, non

Marginalia: De civit. — Psa. 84. 9. — In Ps. 84. — Isai. 46. 8. — Ier. 29. 11. — Ps. 148. 5. — Eph. 2. 17.

non tamen super omnes; sed *super eos, qui convertuntur ad cor.* D. Augustinus veteris psalterij lectionem ex Græco sequitur, *super eos, qui convertunt cor ad ipsum.* Vult dicere: In eos, qui cor suum plene ad ipsum convertunt, aut in eos, qui corde convertuntur ad ipsum, id facientes, quod Deus postea expressius dixit per Prophetam; *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, fletu & planctu.* Expende illud, *in toto corde vestro.* Non enim omnes apti sunt super quos Deus loquatur, & effundat pacem, id est, misericordiæ suæ dona; sed qui toto corde convertuntur ad ipsum. Sunt plures (inquit Augustinus) quos pœnitet peccasse, sed non omnino convertuntur, reservantes sibi quædam, in quibus delectentur; non animadvertentes Dominum, simul surdum & mutum à dæmonio liberasse per hoc docens, nos nunquam nisi de omnibus sanari. Si enim vellet ex parte peccata reservari, habenti septem dæmonia, manente uno, proficere potuerat, sed expulsis. Expulit autem septem, ut omnia crimina simul ejicienda doceret. Legionem ab alio ejiciens, neminem reliquit ex omnibus, qui hominem miserum possederant, ostendens, quod si etiam peccata, sint mille, oportet de omnibus pœnitere. Laudatus est enim Dominus, quando ejecto dæmonio, locutus est mutus. Nunquam aliquem sanavit, quem non omnino liberavit. Totum enim hominem sanavit in Sabbatho; quia & corpus ab infirmitate, & animam ab omni contagione liberavit, indicans pœnitentem oportere simul dolere de omni crimine orto in anima & corpore. Ita Augustinus.

Ioel. 2. 12. — Li. de vera & falsa pœn. c. 9. — Matt. 12. 22. — Luc. 8. 29 — Mar. 5 9.

¶ 43. Quis est, qui ita se ad Deum toto corde convertat, ut ab omni se avertat penitus peccato? Si luxuriam deponis, per avaritiam aliena retines. Si hæc restituis, luxuriæ vacas. Si utramque rejicis, detractionibus te tradis. Milites, qui Dei partes contra idololatras, agebant, & gladium arripuisse visi sunt, ut idolis bellum inferrent; inventi sunt sub tunicis & in sinu retinentes aliqua de donariis idolorum. Quomodo ergo credis, quod Deus loquetur pacem super te, quem audis pacem loqui super iis, qui toto cordo convertuntur ad ipsum? Juxta Hebræum est notanda lectio: *In eos, qui non convertuntur ad stultitiam.* Quomodo legit Regia & Pagninus; & elegantissime expendunt pius Titelmanus *a*, & doctus Genebrardus *b*. Quis ad Deum cor suum convertit? Aut quis ad illum toto se corde convertit? Qui ita se ad illum convertit, ut non statim convertatur ad stultitiam. In Hebræo vox, *Chulach*, à radice, *Chesel*, quæ significat inconstantiam & mutabilitatem, & ex consequenti stultitiam. Nihil enim magis stultum est, quam statim te convertere ad id, quod reliqueras, iterum amare, quod odio prosequi cœperas. Hoc stultorum est proprium, juxta illud: *Stultus, ut luna mutatur.* Voluit itaque David notandum de vera pœnitentia documentum tradere. *Pœnitentia* vera, quam Apostolus, *secundum Deum vocat, salutem stabilem operatur.* Sicut enim cum quis liberatus à febre, statim eadem opprimitur, non veræ sanitati dicitur restitutus: ita qui pœnitet, & peccatum excussit, ad quod statim conversus est, dubiam pœnitentiam tenuisse censent Sancti Patres. Expendit Bernardus illud sapientis; *Qui baptizatur a mortuo, & iterum tangit illum, nihil proficit lavatio ejus.* Huic potius juxta salvatoris sententiam verendum est, inquit Bernardus, *ne ei deterius aliquid contingat.* Sunt multi, qui inconstantiam in pœnitentia tenent, similes locustis Ægypti, quas quidam ventus ab Oriente in Ægyptum advexit & convertit: & alius ventus contrarius ab Occidente, inde extraxit, & vehementi impulsu in aliam partem revocavit. Qui tales sunt, inconstantes & stulti, non sunt apti, super quos Deus pacem loquatur; & misericordiæ suæ dona plenius effundat. Et vere (ut Titelmanus annotat) videtur David alludere voluisse ad Hebræos, super quos pacem plene Deus non fuit loquutus. Peccaverunt illi adorantes vitulum conflatilem, & quamvis postea aliquam pœnitentiam agentes, ad Deum se convertere viderentur; & quantumcunque Moyses fuerit deprecatus, ut super eis loqueretur pacem, dicens: *Aut dimitte eis hanc noxam aut si non facis dele me de libro tuo, quem scrip-*

2. Macha. 12. 40. — a In annotationibus ex Hebræo in Ps. 48. — b in Psal. 84. — כסל. — Brixiam, to. 1. fol. 328. — Eccl. 27. 12. — 2. Cor. 7. 10. — Serm. 3. in vigil. nativitatis. — Ecc. 34 30 — Ioan. 5. 14 — Ex. 10. 14 — Ex. 10. 19 — Ex. 32. 32

scripsisti: Super eis nequaquam plenam pacem locutus fuit; qui respondit: *Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum istum, &c. Ego autem in die ultionis visitabo & hoc peccatum eorum.* Cur non locutus fuit pacem super istos, qui conversi sunt ad eum? Quia eorum conversio ficta potius fuit, & pœnitentia falsa, qui statim conversi fuerunt ad illam, quam dimiserant stultitiam: Statim namque ad alia idola adoranda se tradiderunt. Hocq; ipsemet David visus est explicasse. Peccabant illi, sed *cum occideret eos, quærebant eum, & revertebantur, & diluculo veniebant ad eum; & remorati sunt quia Deus adjutor est eorum, & Deus excelsus redemptor eorum est.* Qui tamen ad eum revertebantur, statim illa occasione transacta se convertebant ad stultitiam. *Conversi sunt, & tentaverunt Deum & Sanctum Israel exacerbaverunt. Nec sunt recordati manus ejus, &c.* Aut vero alludere voluit David ad Ægyptios, quorum illa fuit insignis grandisque & horrenda stultitia, quod cum Hebræos expellendos assumerent, quia propter eos primogenita sua mortua videbant, & lugebant; antequam lachrymæ ex oculis fluentes exiccarentur, ad eos iterum retinendos & revocandos, se totos converterunt, quod Sapiens vocat, *cogitationem inscitiæ*, aut stultitiæ aut vesaniæ. De quibus alibi. Hinc Divus Ambrosius de multis pœnitentibus dubitat, an veniam consecuti fuerint, quia quam certi sumus de infinita Dei misericordia, tam dubij de nostra pœnitentia esse possumus, congrua ne sit. Illam enim dubiam reddit & minus securam, citissima ad dimissa peccata conversio; ideoque illam celebrem tremendamque habet propositionem, *Facilius inveni, qui innocentiam servaverint, quam qui congrue pœnitentiam egerint.* Et hujus rationum assignat, quoniam congrua pœnitentia est, per quam homo omnibus peccatis renuntiat, & per quam totus homo mutatur: similisque fit adolescenti, quem ferunt, post amores meretricios peregre profectum, & abolito amore regressum, postea veteri occurrisse dilectæ, quæ, ubi se non interpellatam mirata, putaverit non recognitam, rursus occurrens dixerit: Ego sum: responderit ille; Sed ego non sum ego. Ita vero pœnitenti agendum docuitis, qui dixit: *Qui vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, &c.* Deinde, quia vera pœnitentia, inquit Ambrosius, agenda est cum lachrymis & dolore cordis, & humilitate corporis. Ira expendit congruam fuisse pœnitentiam, quam Ierusalem fecit, quæ *plorans ploravit*, id est, magnis fletibus, & uberrimis lachrymis ploravit: & *lachryma ejus in maxillis ejus*, id est, nũquam deficiunt, nec cessant. Audiant, qui agunt pœnitentiam (inquit Ambrosius) quomodo agere debeant, quo studio, quo affectu, qua mentis intentione, qua intimorum concussione viscerum, quia cordis conversione. *Vide* (inquit Ierusalem pœnitentiam agens) *Domine quia tribulor, venter meus turbatus est a fletu meo, conversum est cor meum in me.* Cognovisti intentionem animi? Fidem mentis cognosce, & habitum corporis. *Sederunt*, inquit, *in terra, tacuerunt seniores filiæ Sion, & imposuerunt terram super caput suum, præcinxerunt se cilicio*, &c. Tales inquit Ambrosius, debent esse, veri pœnitentis lachrymæ, ut audiar nos Dominus noster ingemiscentes, sicut audivit Ephraim lachrymantem, quando scriptum est, dicente Deo: *Audiens audivi Ephraim lachrymantem*, &c. Ad hoc institutum similiter expendit *a*, pœnitentiam Davidis, latius tamen Hieronymus *b*, illum psalmum pœnitentialem exponens, quo David suam exprimit pœnitentiam: *A voce gemitus mei adhæsit os meum carni meæ.* Discant (inquit Hieronymus) qui agunt pœnitentiam, quomodo eam debeant agere; ita enim inquit David; Exsiccavi me ipsum, ut sine carne essem, & pelles meæ cohærerent ossibus. *Carnem* pro pelle dixit, & præmiserat; *Et ossa mea sicut cremium aruerunt.* Ossa dicit, ipsam fortitudinem. Si ergo quod est in me forte, hoc aruit, & infirmum factum est; quanto magis, quæ per naturam infirma est caro? *Quia oblitus sum comedere panem meum.* Id est, in tantum venit mihi memoria peccatorum meorum, & talem pœnitentiam egi; ut etiam

Marginalia: Exo. 32. 33. — Num. 25. — Ps. 77. 34. — Ps. 77. 41. — Sap. 19. 3. — 2. De pœn cap. 10. — ¶ 44. — Matt. 16. 24. — Thren. 1. 2. — Thre. 1. 20 — Lib. 2. cit. cap. 5. — Ier. 31. 18. — a Li. 2. cit. cap. 10. — b In Psal. 101. — Ps. 101. 4.

iam oblivisceretur manducare. ***Similis factus sum pellicano solitudinis.*** Pellicani esca, venenata erant animalia; hoc est, serpentes, lacerti, &c. Illi ergo similis factus sum, qui est in solitudine, qui comedit venenata animalia, hoc est, esca mea quasi venenum erat mihi. ***Quia cinerem tanquam panem manducabam:*** In cinere intingebam panem meum, & sic comedebam. Si ergo propheta hoc dicit; nos quid faciemus? ***Et poculum meum cum fletu miscebam:*** nihil mihi erat suave, neque panis, neque poculum. Et hæc omnia faciebam, ***a facie iræ indignationis tuæ*** considerans, quia te offendi. Ita Hieronymus: cui concinit illud, quod Susannam lapsam ad pœnitentiam inducens, docet, tradens, qualis esse debeat vera pœnitentia. Pœnitentia (inquit) non verbo agenda est, sed facto. In Primis omnis vitæ cura intermittenda est tibi, & quasi mortuam te existima, sicut es; quomodo possis reviviscere, cogita. Deinde lugubris tibi accipienda est vestis, & mens, & membra singula, digna castigatione punienda. Amputentur crines, qui luxuriæ occasionem præstiterunt. Defluant oculis lachrymæ, qui masculum non simpliciter aspexerunt. Pallescat facies, quæ quondam erubuit impudice; totum denique corpus injurijs & jejunijs maceretur, cinere aspersum, & cilicio perhorrescat, quia male sibi de pulchritudine placuit. Cor vero sit liquescens tanquam cera, in jejunijs inquietans se ipsum, & cogitationibus ventilans, quare sit ab inimico subversum. Sensus etiam crucietur, quia in membra corporis cum haberet dominationem, malum gessit imperium. Talis actio pœnitentiæ, si fuerit perseverans, audebit hic sperare, si non gloriam, certe pœne evacuationem. Dicit enim Deus: ***Convertimini ad me, in toto corde vestro, in jejunio, fletu & planctu; Dirumpite corda vestra & non vestimenta vestra, quia Deus pius & misericors est.*** Sic conversus magnus David justificatus est; sic Ninive peccatrix illa civitas incumbentem sibi evasit interitum. ***Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem; grandi plaga, alta & prolixa opus est medicina.*** Ita Hieronymus.

Epi. 22. ad Susannam lapsi. tom. 9.

§. 14. *Fructus dignos pœnitentiæ agere debet peccator. & converti in jejunio, fletu & planctu scindens cor, non vestimenta.*

Observanda est insuper divini præcursoris sententia, qua & pœnitentiæ necessitatem, & efficaciam mire docuit, & qualia opera ipsa requirat, excellenter expressit: quam etsi Sanctus Lucas proponat tanquam dictam ***ad turbas***, Matthæus singulariter directam declarat ad Pharisæos & Sadducæos, qui inter eas erant. ***Exibat***, inquit, ***ad eum Ierosolyma, & omnis Judæa & omnis regio circa Jordanem, & baptizabantur ab eo in Jordane, confitentes peccata sua. Videns autem multos Pharisæorum, & Sadducæorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere a ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ***, aut ut Lucas ait: ***Fructus dignos pœnitentiæ.*** Multorum patrum, Chrysostomi *a*, Theophylacti *b*, Euthymij *c*, & Origenis *d*, sententia est, quam & Athanasius indicavit turbas quidem, & multos eorum, qui ad Joannem egrediebantur, sana mente, & recta intentione processisse, pœnitentiam agentes: Pharisæos autem & Sadducæos simulate & ficte; primo quidem ne impij, ab alijs, & suæ salutis negligentes judicarentur: secundo autem, ut Joannem possent calumniari circa doctrinam, aut circa actum baptizandi. Quod illis usitatissimum fuit: hac enim mente postea sæpe ad Christum audiendum accedebant, simulantes se ejus doctrinam velle placide audire, & ab eo docere: qui tamen tantum intendebant eum calumniari, & capere in opere, aut saltem in sermone. Id quod parentibus istorum fuit etiam commune, qui ad Prophetas audiendos accedebant, ut eis subsannarent, qui magistros & prædicatores à Deo missos, occiderunt, ut CHRISTUS eis intimavit, Et hac de causa nunc Joannes eos vocat.

¶ 45. *Luc. 3. 7. Mat. 3. 7. Luc. 3. 8. a Hom 11. in Matth. & in imp. hom. 3. b In cap. 3. Matth. c Tom. 6. in Ioan. d qq. ad Antioch. q. 56. Matt. 24.*

genimina viperarum. Auguſtinus credit Joannem vocare eos voluiſſe, filios diaboli, qui illius malitiam imitantur: quem viperam appellat, propter venenum quo genus humanum infecit. Chryſoſtomus, Athanaſius & Euthymius ideo ita vocatos credunt, quia Prophetis, prædicatoribus & magiſtris à Deo miſſis, qui erant parentes ſpirituales mortem intulerunt, & inferre nitebantur: ſicut genimina viperarum, parentes à quibus genita ſunt, interficiunt. Quare (inquit Athanaſius) Baptiſta vocat Judæos progeniem viperarum? Quia illa beſtia ſuæ matris ventrem exedit, & ſic demum egreditur; qualia etiam iſti parricidæ patraverunt, ſuos interficientes Doctores, & Prophetas, invidia commoti. Lapidaverunt enim Moyſem, Iſaiam vero Prophetam cum ſerra lignea in duas partes ſecuerunt, &c. Hanc de genimine viperarum hiſtoriam, etſi nec Ariſtoteles *a*. nec Plinius *b*, admittant; eſt tamen apud omnes ore decantata, ut videre eſt non ſolum apud citatos patres; ſed apud Epiphanium *c*, Hieronymum *d*, Auguſtinum *e*, Gregorium *f*, Bedam *g*, imo & Plutarchum *h*, & has mercedes, præmiaque parentibus reddunt, inquit, S. Baſilius *i*, ideoque apte ſupponitur à Joanne; quoniam Doctores ſancti imo & Deus ipſe, ſæpe res inducunt ſupponentes de eis, non tam quod revera ſunt, quam quod communiter creduntnr, ut ſupra ex D. Gregorio *k*, dictum fuit. Alii credunt vocatos genimina viperarum, quoniam ſicut, huic beſtiæ inter omnes venenatas convenit, & eſt quaſi proprium, contendere omnia veneno inficere, arbores, herbas, flores? ita illi omnia nitebantur calumniari, & malitiæ ſuæ veneno inficere, *pretendian maliciarlo todo*. Qua de cauſa hoc nomine à Chriſto appellatos alibi tradidimus.

¶ 46. Illi igitur, ut Origines indicat, Ioannem calumniari intendebant, contendentes, ea omnia, quæ agebat, inventionem fuiſſe humanam, ad populi plauſum & vulgarem auram captandam: *Stultus enim in via ambulans, cum ipſe ſtultus ſit omnes ſtultos æſtimat*. Quamvis non id publice dicere auderent, quoniam timebant turbas. Unde quando Chriſtus eos interrogavit, an baptiſmus Joannis *eſſet ex Deo an ex hominibus?* Id eſt, an Joannes baptizaverit à Deo juſſus, excitatus, & motus; an à ſuæ laudis affectu impulſus: nequaquam reſpondere auſi ſunt, *quia timebant*, inquit *turbam: omnes enim ſicut Prophetam habebant Ioannem*. Sed tandem congruentius ad noſtrum inſtitutum dicere poſſumus, id quod valde probabile credo, Phariſæos & Sadducæos veniſſe ad baptiſmum, & pœnitentiam, quam S. Joannes prædicabat non malo animo & mente erga Joannem, indebita tamen diſpoſitione ad veram pœnitentiam affectos. Etſi enim hi (ut inquit Origenes) ad baptiſmum venerint, non tamen conſuetudines malas nec ſtatum peccati abjicere volebant: ideo eorum pœnitentia non vera erat, ſed falſa, & tantum apparens. Unde & Joannes eos inſtituendos aſſumpſit: quod non feciſſet, ſi prava eos mente erga ſe accedentes cognoviſſet. In primis autem eos excellenter deſcribit vocans, *genimina viperarum*. Singulare eſt huic feræ (ut annotant Baſilius *a*, & Ambroſius *b*) venenum retinere incluſum, & occultatum circa viſcera, cum ad aquas accedit, ut cum piſce, qui muræna vocatur coeat; quem tanquam maritum habet, ex quo concipit, cui ad oram maris accedens, ſuam ſibilo indicat præſentiam. Tales illi erant. Ad aquas namque baptiſmi pœnitentiæ accedebant, venenum tamen peccati non deponebant; ſed potius interius tenebant incluſum: & qui ſe exterius pœnitentes oſtendebant, interius peccatorum affectus conſervabant. Illos ergo Joannes Spiritus Sancti revelatione cognoſcens, ut D. Chryſoſtomus annotavit, ipſorum ſimulatam aut fictam pœnitentiam exprimens, *Genimina*, inquit, *viperarum*, qui ad aquas baptiſmi pœnitentiæ acceditis, retinentes tanquam viperæ intra vos peccatorum veſtrorum venena. Illius propterea inſufficientiam eiſdem demonſtravit, addens; *Quis demonſtravit vobis fugere a ventura ira?* Etſi variis modis à Sanctis Patribus hæc verba expendantur, placet valde, quem ex Origene, noſtri temporis doctus autor extendit; & credo Joannem dicere voluiſſe:

Quis

Lib. 1. q. Euangelicarum c. 5. Locus cit.
a Li. 5. hiſt animalis cap. 34.
b Lib. 10. cap. 26.
c Hereſ. 26
d In ca. 30. Eſaia & Epiſt. ad Præſidium
e Ser. 83. de temp.
f 15. Mora. c. 9. & ho. 20. in Euang.
g In Luc. 3.
h Opuſc. de garrulitate cit.
i Hom. 9. in hexaem.
k 9. Mor. c. 6 tom. 6. in Ioan.
Eccl. 10. 3.
Matth. 21. 25.
Homil. 22. cit.
a Homil. 7. hexaemer. poſt medium.
b 5. hexae. cap. 7.
Hom. 11. in Matth.
Ho 22 cit. Toletu in cap. 3 Luca anno 24

Quis vobis demonstravit per hujusmodi pœnitentiam, tantum secundum externam speciem, & ad faciem factam, vos fugere posse à ventura ira judicii futuri; hanc enim, *iram venturam*, vocat; quomodo
Matt. 23. 33. postea Christus eisdem dixit: *Quomodo fugietis a judicio gehennæ?* Insufficiens hæc est, & minus apta pœnitentia, ut per eam remissionem peccatorum obtineatis, & evadere positis æternæ damnationis sententiam quam in futuro judicio Deus contra peccatores pronuntiabit. Illos tandem instruere volens, subdidit: *Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ.* Quibus verbis, pœnitentiæ vim admirandam indicavit, quæ potens est genimina viperarum in filios Dei convertere: & eos, qui æternis pœnis secundum præsentem justitiam erant adjudicati, dignos cœlo reddere. Non tamen omnem pœnitentiam, id perficere posse asseverant; sed illam, quæ vera est, & fructus sibi facit condignos.
Hom. 20. in Euang. Expendit eleganter Gregorius illud; *fructus dignos pœnitentiæ.* Nec enim omnis fructus pœnitentiæ, est illi condignus; quivis enim dolor de peccatis, qu[a]cumque tristitia, aut detestatio peccatorum fructus est pœnitentiæ: sed non condignus. Ab arbore non quemcunque fructum exposcis, sed illum, qui sit ipsi condignus, A pyro non tantum folia exigis; sed mala pyra. A malo non solum flores, sed mala poma; ab araneco, non solam viriditatem; sed mala arancea expetis. Est vera pœnitentia, arbor quædam in intimis & penetralibus cordis & animæ, divino favore plantata. Fructus ejus requi-
¶ 47 runtur. In hoc enim omnis arbor plantatur;
Matth. 3. 10. *omnis namque arbor, quæ fructum non facit, excidetur, & in ignem mittetur.* Si pœnitentia viva est in corde operatur quidem;
Homil. 30. in Euang. nam quæ operari renuit (ut Gregorius de amore dixit) pœnitentia non est. Et non quicumque fructus, sed qui sint digni & congruentes veræ pœnitentiæ. Est pœnitentia vera, dolor grandis & supremus de peccatis propter Deum summè dilectum. Est quasi gladius, cor transfigens, pugio viscera penetrans, clavus intima præcordia transfodiens, serpens cor corrodens & mordens. Qui cor haberet gladio transfixum, pugione confossum, clavo punctum, serpente corrodente attritum; possetne lætari? Possetne lachrymas, imò & sanguinis fluxum continere? Possetne quietus manere? Securè dormire? Lætanter comedere? Ecce fructus dignos pœnitentiæ. Credis ne fructum dignum pœnitentię esse lachrymulam, quàm continuò sequitur risus? tristitiam, quam è vestigio consequitur voluptas: Dolor, qui nullatenus somnum impedit aut intercipit? Talis pœnitentiæ fructus (inquit Ambrosius) requiruntur, per quos perpetuas homo profundat lachrymas, somnum ab oculis excutiat, &c. O miseri nos (inquit Basilius expendens veram Davidis pœnitentiam) qui cum vel una oraverimus die, vel hora una, brevem aliquam super peccatis nostris tristitiam passi, securitatem nobis promittimus, perinde ac quidpiam confecissemus, quod ex æquo responderet diluendæ omni nostræ malitiæ. David, confessionem se omni vitæ suæ tempori commensuratam ostensurum dicit; *In omnibus*, inquit, *diebus meis invocabo.* Et si vis videre dignos pœnitentiæ fructus: attende quales fuerint ejus dolores & pœnæ, in eo quod subdit: *Circumdederunt me dolores mortis, & pericula inferni invenerunt me.* Dolores (inquit Basilius) propriè de parturientibus dicuntur. Supremos igitur dolores voluit exprimere, & mortificationis opera, quibus, quasi ad sepulchrum jam se ipsum præparabat; & hæc ille quæsivit & operatus fuit, qui subdidit; *Tribulationem & dolorem inveni.* Inquisierat certè, qui dicit se invenisse tribulationem & dolorem. Digni fructus pœnitentiæ sunt (inquit Gregorius) non quæcumque opera bona, sed quæ quandam habent proportionem & paritatem cum malo perpetrato. Grandis enim culpæ, & grandis squalor (inquit Ambrosius) non levi mundatur dolore, ut alibi dictum est. Sunt peccata tua multitudine innumera; qui dicere potes cum quodam peccatore: *Multiplicata sunt super capillos capitis mei.* Adam ad unicum lignum vetitum extendit manum, tu verò ad omnia tibi prohibita, te ipsum extendisti, cui meritò dicitur; *Vide ubi non*

[Right margin notes: 2. De pœnitent. c. 10 In Psal. 114. — Ps. 114. 2. — Ps. 114. 3. — In Psal 50 — Psal. 39. 13. — Ier. 3. 2.]

 prostra-

prostrata sis. Sunt itidem magnitudine ingentia: Deum enim ipsum, ejusque mandata contempsisti, sicut Saul; ipsi ac illius vocibus fuisti rebellis, sicut Pharao; fratrem tuum gladio odii occidisti, sicut Cain; animam tuam, vas Deo sacratum, prophanasti, sicut Balthasar; in superbiam elatus, de iis, quæ tibi à Deo donata sunt gloriatus fuisti, sicut Nabuchodonosor; immundus extitisti, carnem maculans, sicut, qui iram Dei ante diluvium irritaverunt; corpus tradidisti luxuriæ, animam cupiditati honoris & bonorum temporalium. Tot tantaque peccata credis levi pectoris tunsione deleri, tristitia quadam ridicula abstergi, dolore ferè insensibili absolvi? Inde ergo Pauli timor, qui clamat: *Timeamus.* Inde Prophetæ hæsitatio & dubietas, qui dicit: *Quis scit, si convertatur Deus & ignoscat?* Deus
Serm. 2. in capite jejunii. ipse (inquit Bernardus) non obscurè qualem à nobis exigat pœnitentiam & conversionem expressit dicens: *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, fletu & planctu.* Expendit primò Bernardus illud,
¶ 48. *in corde vestro.* Corporis namque (inquit) conversio, si sola fuerit, nulla erit. Indeque nostram miseriam deplorandam assumit, qui hodie jam ad Deum conversi videmur; sed ferè omnes solo corpore conversi sunt, qui cor adhuc in rebus mundi retinent constitutum. Miser homo, qui totus pergens in ea, quæ foris sunt, & ignarus interiorum suorum, putans aliquid se esse, cum
Ps. 21. 15. nihil sit, ipse se seducit. *Sicut aqua effusus sum*, ait Psalmista in persona hominis hujusmodi, *& dispersa sunt omnia ossa mea:*
Osea 7. 9. & alius Propheta: *Comederunt alieni robur ejus, & ignoravit.* Exteriorem quippe superficiem intuens, salva sibi omnia suspicatur, non sentiens vermem occultum, qui interiora corrodit. Manet super caput cinis, jejuniorum regula custoditur, ad statuta Ecclesiæ officia confluitur: *Sed cor longe est a me dicit Dominus.* Expendit secundò illud, *In toto.* Nec enim, ut secundum partem cordis te convertas, contentus est,
Joel. 2. 12. qui clamat: *Convertimini ad me in toto corde vestro.* Totum cor, inquit Bernardus, in iis quatuor affectionibus est, quæ sunt amor, odium vel timor, gaudium & tristitia. Et de iis, inquit, accipiendum puto, quod dicitur, *In toto corde.* Attende solerter, quid diligas, quid metuas, unde gaudeas, aut contristeris. Convertatur proinde amor tuus, ut nihil omnino diligas nisi Deum ipsum, aut certè propter ipsum. Convertatur etiam ad ipsum timor tuus, quia perversus est timor, quo metuis aliquid præter tuum, aut non propter eum. Sic & gaudium tuum & tristitia æque convertatur ad ipsum: sic non, nisi secundum eum aut doleas, aut læteris. Quid enim perversum magis, quam lætari cum malè feceris, & in rebus pessimis exultare? Expendit tertiò, ita quidem secundum animam aut cor esse agendum, non tamen sufficere. Sicut enim non sola anima peccavit, & à Deo fuit aversa; sed & corpus peccata commisit: ita etiam corporalis conversio necessaria est, quæ adminiculum præbeat cordi, ut plenè se convertat in Deum, sociumque anima habeat in pœna, quem comitem habuit in culpa. Inde est quod hoc loco Dominus, cùm dixisset; *In toto corde*, adjunxit protinus, *In jejunio*, quod utique corporis est, quo nomine docet abstinendum ab omnibus corporis voluptatibus, & à vitiis potius, quam à cibis. Sed est panis, à quo vos jejunare nolo; panem dico lachrymarum; unde sequitur, *in jejunio, fletu & planctu.* Exigit enim à nobis planctum, pœnitentia præteritæ conversationis: exigit fletum, desiderium beatitudinis. *Factæ sunt enim lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur* Ps. 41. 4.
mihi quotidie; ubi est Deus tuus? Parum mihi placet hujus vitæ novitas, quæ needum vetera plangit admissa peccata, needum plangit tempus amissum. Si non plangis, planè non sentis animæ vulnera, conscientiæ læsionem. Observat quartò rectè Prophetam addidisse: *Et scindite corda vestra.* Quibus verbis, primò quidem arguitur duritia populi Judæorum. Crebra siquidem apud eos scissio vestium, non cordium esse solebat: sed nobis etiam imponitur, ut scindatur cor, & in multas partes & minutas partiatur. Primò, quia non circa unam rem solam Deum offendit, sed in multas se pro-

Sapient. 7. profundens & dividens: deinde, quia *Spiritus Domini multiplex* (ait Sapiens) nec potes sequi multiplicem, sine multiplici scissione. Audi hominem secundum cor Dei
Ps. 56. 8. dicentem: *Paratum cor meum Deus; paratum cor meum.* Paratum ad adversa, paratum ad prospera; paratum ad humilia, paratum ad sublimia. Vis pastorem ovium facere? Vis constituere regem populorum? Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.
Psal. 118. 70. De peccatoribus dicebat: *Coagulatum est sicut lac cor eorum, ego vero legem tuam meditatus sum.* Inde cordis duritia, inde mentis obstinatio; quia meditatur quis non legem Domini, sed suam voluntatem. Potest tandem (inquit Bernardus) hæc scissio intelligi, ut scindatur cor pravum, ad confessionem. *Quidni scindatur ulcus, ut sanies effluat?* Utilis prorsus hæc scissio, ut non clausum lateat peccati virus in corde.

§. 15. *Instituitur Quadragesima quasi annus Iubilæi, in qua peccator, qui se suaque peccando vendidit, recuperet omnia.*

§ 49. Aptam & convenientem hujus sacri temporis institutionem ex festo Expiationis antiquitus instituto, ostendimus: eandem possumus iterum ex institutione anni Jubilæi similiter comprobare: Inter eas namq; leges, quas Deus ad sui antiqui populi conservationem sapientissimè constituit, illa fuit singularis, qua tempus quoddam indixit, in quo unusquisque vendiderat, impignoraverat, locaverat, acommodaverat, aut alio quovis modo distraxerat, re-
Levit. 25. cuperaret. Voluit Deus ad totius populi conservationem, omnes particulares familias conservari. Et quoniam difficilè potest familia aliqua, aut domus conservari, quæ non habeat bona aliqua immobilia, facultatesque sibi proprias, constituit Sancto Josue, cum ingressus est populus terram repromissam; ut cuique familiæ, peculiarem terræ portionem designaret, quæ uniuscujusque conservationi posset sufficere; quod tanquam singulare beneficium illi populo exhibitum cecinit David: *Ejecit a facie eorum gentes, & sorte divisit eis terram in funiculo distributionis.* *Ps. 77. 54.* Quoniam autem per contractus matrimonii, solent facultates & possessiones ab una familia in aliam transferri, ut in unaquaque familia conservarentur possessiones & bona, statuit, quod nemo matrimonium, nisi cum suæ tribus persona, contraheret. Quoniam *Num. 36.* itidem non potest domus aliqua vel familia *7. 8.* conservari, sine facultatibus & bonis, & poterat aliquis possessiones & bona domus suæ vendere, locare impignorare, aut alio titulo distrahere; ut familia illa perpetuo conservaretur, constituit peculiare tempus, in quo unusquisque omnes facultates ac bona mobilia & immobilia, quæ à familia sua separaverat, & distraxerat, vendendo, locando, impignorando; gratis, liberè, & nullo penitus pretio dato, recuperaret. Quoniam verò usitatum fuit apud Judæos, sicut & multas alias gentes, unumquemque, necessitate aut debitis compulsum se ipsum aut filios suos vendere, & servos emptitios facere creditorum, ut ex *Exod. 21. 7.* scriptura patet, & parum prodesset, possessiones & bona in pristinam domum & *Lev. 25. 39.* libertatem revocare, manente hominum servitute, id primò statutum erat, ut qui se ipsos vendiderant in servos vel ancillas, remissionem liberam obtinerent: *Sanctificabis*, inquit, *annum Quinquagesimum*, *Levit. 25. 10.* *& vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ: ipse est enim Iubilæus. Revertatur homo ad possessionem suam, & unusquisque rediet ad familiam suam pristinam, quia Iubilæus est.* Huic tempori & solemnitati initium dabat grandis quidam ac longè productus tubæ concrepantis sonitus, à quo nomen Jubilæi accepit: In Hebræo, *Iobel*, Dubium est apud Hebræos, quidnam יובל hoc nomen significaret. Oleaster credit, *In cap. 25. Levit.* vocem esse deductam à verbo, quod significaret reducere; tunc autem omnia ad pristinam reducebantur libertatem & antiquum statum. Convenientius Brixianus *Tom. 1. fol. 276. p. 2.* credit, Iobel significare tubam aut buccinam, clangore longo resonantem: Cujus usus singularis erat, ad hoc tempus remissio-

nis prænuntiandum. Iusserat Deus fieri duas tubas argenteas ductiles, quibus clangerent, & ferè omnia quæ agenda erant prænuntiarent. Sed ad annum & tempus remissionis indicendum & incipiendum, peculiares tubas fieri voluit, septem, quibus cùm tempus remissionis aderat, longe & fortiter eonereparent; quibus propterea jussit, ut uterent
Iosf. 6. 4. 5. in expugnatione Jericho, quia longo clangore & forti erat resonandum. Hujusmodi tubæ vocabantur *Jubel*, à quibus Jubilæi nomen processit, quod tempus remissionis significat, quia clangore tubarum, adesse tale tempus omnibus renuntiabatur. Et hoc est quod dicit: *Et vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ*. In Hebræo nomen *Derur*, quod libertatem significat. Pagninus & Regia: *Et prædicabitis libertatem in terra cunctis habitatoribus ejus*. Illa enim vox tubæ, inquit Oleaster, erat proclamatio libertatis, non solùm hominum, sed & possessionum: quoniam homines quasi captivi servitute, libertati donabantur, & unusquis-
¶ 50. que possessiones distractas recuperabat. Tanta autem firmitate hanc remissionis legem voluit Deus servari, ut una ex præcipuis causis, propter quam posteris temporibus populus Dei traditus ab eo fuit in captivitatem miseram regis Nabuchodonosor, extiterit; quia divites & potentes adveniente hoc remissionis tempore, nolebant plenè liberos dimittere, quos captivos servos emendo acceperant; & eos, qui se illis vendiderant
Ier. 34. 9. in servos & ancillas, ut patet ex Jeremiæ prædicatione; qui juxta aliquorum mentem id dicere voluit, eum primam causam captivitatis civium Jerusalem exprimere
Thren. 1. 3 volens: *Migravit*, inquit, *Iudas propter afflictionem, & multitudinem servitutis*. Valde affligebant eos, qui se illis in servos & ancillas vendiderant, & multiplicabant aut augebant servitutis tempus: quia eum eos deberent adveniente remissionis tempore liberos remittere, non remittebant. Apta sanè temporis institutio, congruentissima ad illius populi conservationem, ut nulla ipsius familia deficeret. Sed omnia in figu-
2. Cor. 10. 11. ra facta sunt nostri, ut Apostolus explicuit Deus namque, qui temporalem illius populi conservationem curabat, ut nullus ex illo periret, hoc ipso significabat qua cura nostram spiritualem conservationem procuret: qui pro nostra salute sanguinem dedit, & vitam: hocque desiderat, ut unusquisque in perpetuum vivat & servetur. Ad hoc autem voluit tempus remissionis constitui. Mirum est & tristibus lachrymis deplorandum, considerare, quidnam homo toto anni tempore faciat. Nihil enim aliud agere videtur, nisi seipsum vendere & omnia sua prodigere & distrahere. Vendidisti tan- *Gen. 25. 33. & ad*
quam *prophanus Esau primogenita tua*, *Heb. 12. 16*
qui jus habebas per Dei gratiam ad hæreditatem incontaminatam & immarcessibilem, conservatam in cœlis: & vendidisti, *propter unam escam* vilem, propter vilissimam voluptatem & delectationem. Te ipsum diabolo exhibuisti venalem, & verè vendidisti in servum emptitium. Quod Deus ipse elegantissimis verbis declarare voluit, quæ egregiè S. Ambrosius expendit. *Hæc* *Lib. de Tobia c. 8. &*
dicit Dominus: miseros peccatores allo- *lib. de Elia*
qui vult, & eos ad judicium vocat; ut se *cap. 20.*
perditionis eorum non esse causa ostendat. *Esa. 50. 1.*
Quis est, inquit, *creditor meus, cui vendidi vos?* Numquid habeo ego creditores, quorum pecunijs egam, quibus cum non sim solvendo, oporteat pignus dare, aut filios meos in servos tradere? Septuaginta: *Cui creditori exactorum meorum vendidi vos?* Loquitur (ut D. Ambrosius indicat) metaphora sumpta ab eo, quod apud Judæos erat commune. Quando pater aliquis alicui creditori erat debitis obligatus, mittebat creditor exactorem rigidum, qui pro recuperanda debita quantitate executionem faceret. Si Pater non habebat pecunias aut bona, quibus debitum persolveret; filios tradebat exactori in emptitios servos ad debiti solutionem. Hoc patet ex *4 Reg. 4. 1*
sacra Regum historia, & ex parabola regis, *Matt. 18.*
cui servus debebat decem millia talenta. *25.*
Num ego, inquit Dominus, aliquos habeo creditores, quibus ita sim obligatus, ut exigant à me debita; & non habens, unde solvam, vos vendiderim & tradiderim in servos? *Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis.* Diaboli servi fiunt peccatores (inquit

Hom. 16. in Exod. (inquit Origenes hunc locum expendens) & vide; qua pecunia eos emat: homicidio, adulterio, furto similibusque. Hæc enim est diaboli pecunia. Fecisti adulterium: Diaboli pecuniam suscepisti; in eo enim est diaboli imago & superscriptio, & sic de

¶ 51. similibus, &c. Hinc intelliges, quid Deus faciat, tradens peccatores in peccato morientes, plenæ dæmonis potestati. Ipse nequaquam illos facit servos diaboli, neque hoc potest ejus infinitæ bonitati congruere. Peccator cum peccat, se diabolo vendit, & in servum tradit. Nihilominus Deus misericorditer agens, durante præsentis vitæ cursu, non concedit diabolo in eum plenè sui dominii potestatem exercere: illo autem consummato, ad ipsius diaboli requisitionem & justam petitionem postulantis servum suum quem emerat, sibi plenè tradi, tradit illum manibus & potestati illius, ut tanquam de servo emptitio faciat, quod voluerit, & quantum voluerit, torqueat. Nullus eorum, quibus diabolus in inferno plena potestate dominatur, quos in servos emptitios possidet: vere potest dicere, se à Deo venditum fuisse. *Ecce*, ait, *in iniquitatibus vestris venditi estis.* Iniquitatum autem autor Deus nullo modo est, qui potius omnem iniquitatem aversatur. Et non dicit, in iniquitate, sed in iniquitatibus. Non enim venditur (inquit Ambrosius) uno pretio, sed quotidiano, novis semper se implicans usuris; novo se fœnore illaqueans. Vendidit se prior Adam (inquit Ambrosius) tam vili precio, quale omnibus est notum:

Serm. 1. in fest. omnium SS. nos eorum filii (inquit S. Bernardus) ei graviter indignamur; stultum vocantes & mirantes, qui fieri potuit, ut homo sani capitis, pro tam vili pretio se ipsum vendiderit, & servum tradiderit diabolo ipsi: qui potius stultitiam tuam deberes admirari, qui quod ille semel effecit, tu quotidie facis. Crudelissimo Domino te ipsum vendi-

Ser. 206. de tempor. disti, ut Augustinus hoc idem observans latè prosequitur, illi, qui te tantummodo ad interitum & amaram mortem emit. Nullus tam durus est, qui servum emat tantummodo, ut morti eum tradat; sed ut ex ejus obsequio aliquod commodum reportet: Diabolus tam crudelis est, ut ad hoc solummodo te contendat emere, ut perpetuis ignibus & tormentis tradat. Vide cui Domino te vendis. Et possibile ne est, quod tam crudeli, duro & immiti tyranno, tam vili parvoque pretio, te ipsum vendas? Te igitur ipsum vendidisti. Miser, tu jam non es tuus, sed illius, cui te servum emptitium constituisti. Prodegisti insuper bona, quæ habebas: merita, quæ magno cum labore conquisieras, cum in gratia Dei esses, quasi impignorasti. Nam eo ipso, quod peccasti, jam tibi proficere non possunt: eo statu durante; sicuti auteum vas, aut localia; quæ alteri tradis in pignus, toto tempore, quo tenentur in pignore, nullatenus tibi possunt inservire. Omnia quæ tua erant distraxisti, oculos per impudicum aspectum pulchritudini mulieris tradidisti, per quos ostia inimico aperuisti, ut ingressus *depredaretur animam tuam*: linguam tradidisti detractioni, auditum locasti vanitatibus audiendis; pedes iniquitati accommodasti, & manus iniquis operibus. Cor ipsum tuum, in pignus rebus terrenis tradidisti, qui propterea merito judicaris sine corde, aptus ad quem Dominus dicat: *Audi populè stulte, qui non habes cor*: & qui à *Jerem. 5. 21.*
Sapiente *Excors* voceris. Quid igitur agen- *Eccl. 6. 21.*
dum ei, qui omnimoda sui suorumque bonorum distractione, se ipsum invenit ad extremam miseriam & paupertatem deductum; qui tanquam alter prodigus in regione longinqua constitutus est, crudeli domino traditus? Hæc Dei misericordia, qui constitui voluit tempus remissionis & Jubilæi, in quo tam peccator ipse, quam quæ prodegerat bona, in libertatem revocentur. Quod idem Isaias, qui miseros ho- ¶ 52.
mines venditos in peccatis exposuerat, voce læta & jucunda nobis videtur intimare. *Consurge, consurge, excutere de pulvere; consurge: sede Ierusalem, solve vincula colli tui captiva filia Sion. Quia hæc dicit Dominus: Gratis venundati estis, & sine argento redimemini.* Libertatem prædicit filiorum Dei & Ecclesiæ à peccato, & iis quæ peccata consequuntur, inquit Forerius, & indicaverant Hieronymus & Cyrillus. *Con-* *Esa. 52. 1. 2.* *in cap. 52. Esaiæ.*

furge, confurge. Hac repetitione Propheta grandem animi affectum & exultationem declarat, & quàm gravi casu peccator teneatur, indicat; cui iterum atque iterum inclamandum est, consurge, consurge. *Excutere de pulvere,* loquitur metaphora sumpta à captivis & servis emptitiis. Considera captivum vinculis ferreis detentum, humi cubantem, squalore ac pedore confectum. Talem considerat Propheta peccatorem, qui terræ adhæret, & ad terram dejectus jacet, terram comedens, terreua tantùm sapiens, id est, sapida reputans, peccati vinculis inclusum. Excutere de pulvere. *Sede Jerusalem.* Qui jacebat pronus, humi dejectus, vinculis ligatus, non statim se in rectum erigit; sed primò elevans caput, & dimidiam corporis partem, sedet, ut vincula solvere possit. Consurge Jerusalem, & erigens caput & mentem, ad solvenda vincula tua sedens te converte. Hæc autem à te requiro, *quia hæc dicit Dominus,* hæc ille constituit & ordinavit, ut tempus sit remissionis & libertatis. *Gratis venundati estis, & sine argento redimemini.*

Lib. 7. qq. in lib. Iudic. cap. 17. Inquirit Augustinus, quomodo dicat: Gratis venundati estis: quod enim gratis confertur, non venditur, sed datur. Respondetque, juxta scripturæ phrasim etiam dici vendi id quod donatur; sicut cùm

Ps. 43. 13. dictum fuit: *Vendidisti populum tuum sine precio.* Sed addere possumus, hac locutione exprimi venditionem vilissimo precio factam: quando enim aliquid, quod multum valet, vilissimo emis precio, dicis, te illud gratis & sine precio accepisse. Est anima tua valoris penè infiniti, cujus non est æquale pretium, nec digna commutatio, totus ipse orbis, nec cœli cœlorum. Unde filius Dei volens justo pretio eam compara-

1. Petr. 1. 18. re & acquirere, non *corruptibilis auro & argento* usus fuit, sed *pretiosum*, id est, infiniti pretii *sanguinem* dedit, ut Apostolus Petrus dixit. Tu autem diabolo eam vendis, non pro toto orbe, aut pro aliqua ejus grandi parte, vel saltem pro magna summa auri & argenti; sed pro vilissima & momentanea voluptate: meritò propterea dicitur: Gratis vanundati estis. *Et sine argento redimemini.* Scio quod Hieronymus *a*, Cyrillus *b*, Augustinus *c*, & Ambrosius *d*, indicant, hoc in Christo completum fuisse, qui nos redemit sine argento & auro, per sanguinem suum. Septuaginta optimè; *Non cum argento redimemini.* Venditi estis, redimendi estis; non tamen cum argento & auro redimemini: *Sed pretioso sanguine agni immaculati*, ut ex Apostolo Petro dictum est. Cæterum aliqualem possumus accipere allusionem ad tempus illud Jubilæi vel remissionis: multa enim Deus unico verbo voluit præsignare. Tempore illo adveniente, remissio omnis debiti & cujusque rei venditæ fiebat gratis, nullo pretio aut commutatione auri vel argenti. Ita sanè remissio peccatorum fit gratis, ex mera Dei gratia: nulla namque opera sunt, quæ illam possint promereri. Ecce igitur tunc tempus remissionis, Deo disponente constitutum est, tempus scilicet Quadragesimæ: in quo homo captivitatis & servitutis jugum excutiat; tyranni dominium, cui se vendiderat, evadat, recuperet omnia, quæ distraxerat bona, gratiam Dei, ejusque amicitiam, & jus ad æternam hæreditatem, ac cælestia dona: recuperet itidem merita, quæ quasi impignoraverat, recuperet insuper cor, quod in terrena effuderat, mentem, quam distraxerat, oculos, aures, manus, pedes: ut jam hæc non ulterius in servitute dæmonis permaneant; sed ad Dei obsequium se omnia convertant. Quoniam autem tempus illud remissionis initium sumebat à grandi longoque tubæ clangore, qui remissionem instantem annuntiabat, nunc similiter Ecclesia huic sacro tempori initium facit, grandi clamorosoque sonitu buccinæ perstrepens, per sanctum Prophetam Ioel dicentem: *Canite tuba in Sion, sanctificate jejunium.* Hæc jejunii & pœnitentiæ indictio, remissionem annuntiat, prædicat & clamat. Si.n. hujus tubæ clangorem audientes, veram pœnitentiam arripuerimus, omnia quæ vendidimus & distraximus, nobis restituta gaudebimus. Idque est, quod per eundem Prophetam Deus ipse paulò inferius subjicit: *Et restituam, inquit, vobis annos, quos comedit lo-*

a In c. 52. Isaiæ.
b Lib. 7. cit. &
Tract. 41. in Ioan.
c Lib. de institut.
d Virgi. c. 3.

3. p. q. 89. art. *custa.* Quem locum D. Thomas ejusque discipuli cum glossa annotare solent, ut explicent, quomodo pœnitentiæ tempus, sit tempus remissionis, in quo omnia, quæ peccando distraxerat & vendiderat, recuperet & accipiat. Utiturque elegantissima metaphora a locusta desumpta. Quis explicare

¶ 58. valeat mala, quæ locusta dum in virentem campum aut agrum segete abundanti refertum, aut hortum floribus & fructibus uberem se effundit, exequatur. Id manifestum facit locusta illa, quam ad puniendum Pharaonem & Ægyptiorum populum Deus misit. Ad flatum venti urentis (Septuaginta *Notum aut Australem* exprimunt, sicut & Philon) inductæ sunt locustæ in Ægyptum.

Exod. 10. 15. *Devorata est igitur herba terræ, & quicquid pomorum in arboribus fuit, nihilque omnino virens relictum est, in lignis, & herbis, in cuncta Ægypto.* Expende primò natam illam consecutionis *Igitur.* Quid namque aliud ex eo quod locustæ se effuderunt in terram Ægypti, consequi poterat, nisi quod devorata est herba terræ, &c. Expende secundò, quædam penitus esse absumpta, ut flores, fructus, viridia germina; quædam autem remansisse, ut pote truncos arborum; sed omni viriditate & vitali virtute spoliatos. Egregiè propterea quam grande malum illa fuerit, expressit ipse Pharao, qui

Exod. 10. 17. tali plaga punctus, *Peccavi*, inquit, *in Dominum Deum vestrum, & vos; sed nunc ro-*

In cap. 10. Exod. *gate Dominum Deum vestrum, ut auferat a me mortem istam.* Verè inquit Cajetanus, erat locusta mors vegetabilium, & nomine mortis vocata fuit, quæ omnia virentia consumebat. Et verè non tantum vegetabilia, sed & homines ipsos suo morsu occidebat,

Sapien. 6. ut dixit Sapiens: *Locustarum morsus occiderunt eos.* Per hujusmodi locustas, peculiaria quædam peccata significari tradunt Patres,

a Hom. in Exod. Origenes *a* & Augustinus *b* detractionis aut

b Ser. 97. de tempo. discordiæ vitium: idem Augustinus *c* & Rupertus *d*, falsi testimonii malum, signanter

c Eodem serm. 97. autem hæreticam falsitatem: Prosper Aquitanicus *e* falsam & mendacem detractio-

d t. in Ex. cap. 38. nem: Gregorius *f* linguam adulatricem. Possumus tamen quodcunque mortiferum peccatum intelligere. Erat anima per lachrymabilem confessionem, devotam ac religiosam sacræ Eucharistiæ sumptionem, jejunia, lachrymas, orationes, eleemosynas, cæteraque opera sancta, facta quasi hortus divini sponsi, cœlestibus floribus & fructibus excellentissimis meritorum abundans: ventus urens, id est, appetitus concupiscentiæ malè inflammantis & succendentis, locustam peccati induxit. Quid consequutum credis? *Devorata est igitur herba terræ*, &c. Absumpta est Dei gratia, & amicitia, expulsus Spiritus Sanctus inhabitans, & donis suis animam fœcundans; merita, quæ cœlesti virtute produxerat, &c. Quædam sunt extincta penitus & absumpta: alia manent, sed omni viriditate & spiritu vitali consumpto, sicut fides, spes, & aliquæ virtutes morales, quæ in peccatore mortuæ sunt, ut Theologi explicant & ostendunt. Hocque non obscurè prædixit Deus per Ezechielem: *Si averterit se justus* Ezech. 18. *a justitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes* 29. *justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur.* Deo autem gratias, qui tempus remissionis & recuperationis constituit, illud, quo vera pœnitentia agitur; signanter hoc sanctæ Quadragesimæ, ad agendam pœnitentiam institutum, in quo pœnitentibus omnia restituit, quæ locusta comederat. *Reddam annos, quos comedit locusta.* Bona multis annis variisque virtutum actibus comparata, brevi momento locusta comedit: omnia illa restituam: gratiam, charitatem, Spiritum sanctum, & ejus dona, animæ pulchritudinem, jus ad regnum cœlorum, merita, quæ peccatum præcesserant, &c. Hinc intelligendum est, qua animi exultatione, qua cordis lætitia, tubæ insonantis sonitus auscultandus est, dicentis: *Sanctificate jejunium.* Quando annus remissionis instabat, & personabat clangor buccinæ, ineffabili & inexplicabili lætitia gestiebant omnes, qui temporalem libertatem, aut bona erant recuperaturi. Et verè non dubito, quod nec apud nos posset explicari lætitia, qua tenerentur pauperes, & qui bona sua distraxerunt, & grandibus debitis sunt obligati, si similem tubam audirent concrepantem, quæ omnium temporalium bonorum, quæ quis amiserat, recu-

e 1. p. c. 36.
f 31. Moral. c. 20.

recuperationem intimaret. Et hoc ipsum ostendit, quàm simus temporalibus dediti, & quàm longè à spiritualibus bonis constituti, qui audientis buccinam resonantem, & intimantem remissionem debitorum spiritualium, & recuperationem bonorum spiritualium, parum aut nihil commovemur aut gestimus. Ut igitur tempus remissionis feliciter incipiamus, audiamus tubam insonantem: *Sanctificate jejunium*, A jejunio initium sumendum est, non quovis, sed sancto. Quoniam autem videtur Ecclesia te audire inquirentem: Quale jejunium sanctum est hoc, quod petitur? lectionem Euangelicam inducit, qua Christus nos docet, quomodo sanctum jejunium, cæteraque opera sancta efficere debeamus, dicens: *cum jejunatis*, &c.

§. 16. *Indicitur merito Quadragesima, ut quivis intelligat adesse jam tempus animæ reædificandæ.*

¶ 54. DUo initio sacræ Quadragesimæ, Ecclesia sancta agit, caput cinere aspergit, illam antiquam in homines latam sententiam ad memoriam revocans; *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, ipsum terram esse memorans, & jejunium indicit, Euangelicam lectionem inducens, qua Christus de illo loquitur. Hæc duo (ut S. Leo Papa indicat) mirè inter se cohærent. Ex eo enim, quod homini exponitur, ipsum terram esse, necessario infertur, ipsum arandum, colendumque aratro jejunii, mortificationis & pœnitentiæ, Terra namque (inquit Leo Papa) nisi assiduis fuerit subacta culturis, citò de segni otio spinas tribulosque producet, partuque degeneri fructum non horreis inferendum, sed ignibus concremandum. Et hanc expendit rationem Ambrosius, propter quam Quadragesima hyemis tempore est indicta: in eo namque terra gelu constricta tenetur, eam agricola aratro proscindit, ferro sarmenta ex vitibus amputat & descindit, aquarum fluenta, quibus irrigatur, in glaciem concrescunt, rosa tenetur in spinis, lilium in arenti calamo, flores in radicibus compressi tenentur; & ipsæ quasi aridæ apparent: hæc enim necessariò præcedunt, ut adveniente primo verè, surculus arboris conetur in fruticem, palmes vineæ pubescat in gemmam, spina proferat rosam, calamus fragret in lilium, & cuncta floribus adornentur. Hujus typo intellige ita tibi agendum, qui terra es; qui idcirco Quadragesimæ tempore, cujus hyems speciem habet, terram carnis tuæ rigido jejunio proscindendam intelligas, & abscindendos palmites carnalium affectuum & voluptatum, & intra pœnitentiæ spinas te constrictum tenendum, ut cum advenerit ver Resurrectionis Dominicæ, virtutum floribus undique flagres, tuncque ut Ecclesia optat, possis cum Domino gloriosum ducere diem. Ex eo ergo antecedente, *Terra es*, vult Ecclesia tibi inferendum; Ergo jejunii & pœnitentiæ aratro proscindendus. Nec tantum hoc intendit, sed duas virtutes, humilitatem scilicet, & abstinentiam commendans, singulariter contendit necessario supponendas, ad id, quod hoc tempore agendum constituit. Est siquidem illud aptissimæ statutum ad reædificandum, quod fuerat dirutum & solo æquatum. Destructum penitus quondam fuit à Chaldæis illud famigeratissimum Dei templum, & ardentibus flammis exustum: totusque populus Dei in Babylonem captivus ductus fuit. Postquam inde revocatus est, quamvis primò curare deberet de templi reædificatione: nihil tamen minus cogitabat; sed omnes suis propriis domibus reparandis erant intenti, & tantummodo unusquisque ad ea, quæ suæ voluntati congruebant, se convertebat. Quamvis enim scirent, & dicerent omnes, necessariam fuisse penitus templi reparationem; sed eam in aliud tempus, judicio suo opportunius, de die in diem differebant, asserentes, quod commodius futuris temporibus, Deo benè favente fieri posset, quando ipsi res suas ad sui votum compositas haberent. Omnem propterea excusationem ac dilationem volens Deus excludere, misit Aggæum Prophetam, qui primò illius populi segnitiem efficaciter argueret. *Hæc ait Dominus exercituum*,

Marginalia: Gen. 3. 19. — Serm. 4. de jejunio Pentecost. — Serm. 36. — Aggæi 1. 2

citum dicens: Populus iste dicit, Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ. Jamdiu venerat, & semper præsens aderat, *y para luego era tarde:* sed illi de die in diem differebant opus, in commodius (ut dicebant) tempus reservantes. Quos evidenter grandis negligentiæ arguit, ut S. Hieronymus indicat. *Nunquid nobis tempus est, ut habitetis in domibus vestris laqueatis, & domus illa diserta?* Laqueatas domos vocat, quæ laquearibus erant ornatæ. Est autem laquear aut laquearium, tectum, aut pars superior cubiculi aut aulæ, variis laqueorum colligationibus ornata. Quare Poetæ, laquearis nomine non utuntur, nisi loquentes de ædibus magnificis, & palatiis regalibus. Quomodo latinus poeta; Pendent lychni laquearibus. Dicuntur (inquit Divus Gregorius Nyssen.) *Laquearia*, concinna quædam sculpendo tornata tabulatorum effictio, quæ variè recti venustatem ornent. Est ergo laquear, quod Hispanica lingua ex Arabica mutuans, vocat, *çaquiçami del aposento, o cubierta labrada con lazos, o razimos, opinturas, &c.* Expende vim & efficaciam argumenti. Tempus est aptum non solùm vestris domibus ædificandis, sed ornandis pretiosis laquearibus, & extruendis non tam ad necessitatem, quam ad voluptatem & fastum; & non erit aptum ad domum Domini ædificandam? Venit adestque tempus opportunum, vestro judicio, ut quæ vestris congruunt voluptatibus, seriò perficiatis; & nondum vobis adesse videtur tempus aptum ad ea agenda, quæ Dei obsequium concernunt? Ne ergo opus different, intimavit illis, jam tempus illud à Deo tanquam aptissimum designatum, ut omnes tunc se converterent ad domum Domini restaurandam & reædificandam. *Ponite corda vestra super vias vestras.* Id est diligenti, attenta, ac sapienti attentione & meditatione, quæ à vobis agenda sunt, & quæ vobis sunt convenientia, considerate. *Ascendite in montem, parate ligna, & ædificate domum.* De monte Libano loqui videtur, ex quo ligna cedrina erant asportanda ad templi reædificationem, ut ex libro Esdræ patet. Manum jam ad opus applicate, *ædificate domum: & acceptabilis mihi erit.* Nunc accepta mihi erit domus constructio & reædificatio, nec est quod in aliud tempus differatur; cum hoc quod præsens adest, mihi exponam acceptum. Ut autem Deus ad id animosiores illos redderet, & quantum ex parte sui erat eos excitaret, voluit ut Propheta ipsis divitiarum suarum thesauros exponeret & aperiret ac potentiæ vires coram oculis proponeret. *Et nunc confortare omnis populus terræ, dicit Dominus exercituum, & facite, quoniam ego vobiscum sum, &c. Meum est aurum, & meum est argentum, dicit Dominus exercituum.* Quasi dicere volens, ut sanctus Augustinus indicat; Ecce vobis offero ingentem auri & argenti copiam, qui totius auri & argenti dominium habeo. Contendit & ex professo demonstrat Divus Augustinus, hæc non tam propter illud templum dicta, quam propter ea, quæ in eo significari Deus volebat: & ideireo de quovis nostrum intelligi aptè posse, quibus dixit Apostolus *a: Templum sanctum Dei, quod estis vos:* & iterum *b, vos estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus c, Quoniam inhabitabo in illis, & ambulabo inter eos.* Destructum fuit hoc templum dæmonibus excitantibus & succedentibus flammas proprii amoris & concupiscentiæ. Stabat erectum, cum pars inferior subdita, prout expedit, tenebatur rationi, & ratio Deo ipsi continebatur subjecta: sed eversum est templum, transpositi lapides, & magna eversione transmutati; concupiscentia, quæ subter esse debebat, facta fuit super, & mens quæ Deo & illius legi debebat esse subjecta, se in altum voluit extollere, & divinam legem sub pedibus continere. Domus igitur destructa est. Et quidem omnes fatentur necessarium, eam reædificare & extruere, & unumquemque lapidem ad suum locum reducere; sed communis omnium peccatorum vox est: *Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ.* Opus pœnitentiæ, per quæ hujusmodi reædificatio facienda est, de die in diem differunt, & præsenti tempore se ad voluptates convertentes, semper futurum aptius ad ipsum perficiendum judicant. Si avarum alloquaris, dicit, exploratum sibi

Margin notes: In c. 1. Aggæi. — ¶ 55. — Hom 4. in Cant. — Aggæi. 1. 5. — 1. Esd. 1. 3 — Aggæi 2. 5. 9. — Lib 50. hom hom. 30. — 18. De Civ. cap. 45. 48. — a 1. Cor. 3. 17. — b 2. Cor. 6. 16. — c Lev 26. 12. — ¶ 56.

sibi esse, per usuram acquisivit restituendum; sed nondum venit tempus domus Domini ædificandæ, &c. si luxuriosum; dicet, sibi notum, oportere vitam in melius commutare; sed nondum venit tempus domus Domini ædificandæ. Quodcumque rempus (inquit Hieronymus) illi qui decrevit templum Dei instaurare, aptum est ad ædificandum: nec rex Diabolus potest impedire, nec hostes per circuitum, nec pietas simulata parentum: statim ut inclamaveris nomen Domini, dicet: *Ecce ad sum*, &c. qui dicit: *In quacunque hora ingemuerit peccator*, &c. Et validè peccatores redarguit Deus: *Nunquid tempus vobis est, ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta?* Tempusne tibi videtur aptum ad sectandas voluptates carnis, quam brevi vermes comesturi sunt, & non ad animæ delicias, quæ in perpetuum durent, acquirendas? Tempus ne est aptum, ad corpus istud putridum reficiendum; & non ad animam vel minimâ refectione fovendam? Tempus ne est aptum, ad quærendas divitias & temporalia bona, quæ in mundo relicturus es; & non ad ea, quæ tecum possis asportare? Tempus ne congruum, ut satisfacias mundo, carni, amicis, filiis, facultatibus & hujusmodi cæteris omnibus; & solummodo ineptum est tempus, ut quæ erga Deum agere debes, exequaris: Ut omnem excludat excusationem, peculiare tempus tibi indictum ostendit, ut hujus templi reædificationi intendas; quam & si perpetuò debes procurare, peculiariter tamen tempore isto, in quo singulariter illam acceptabilem exprimit. *Ponite*, inquit, *corda vestra super vias vestras.* Vide quid agas, quò tendas, quam teneas viam, quæ te ducit ad perditionem. Quò tendere te credis per luxuriam? Quò per avaritiam? Vide, quàm sit tibi expediens ab omnibus aliis negotiis feriatum, animæ tui saluti consulere, & ejus reædificationi intendere. *Ascendite in montem portate ligna, & ædificate domum*, manum ad opus convertite: hoc nunc mihi erit peculiariter acceptabile; *Et acceptabilis erit mihi.* Videtur Apostolus ad hæc Prophetæ verba alludere voluisse dicens: *Ecce nunc tempus acceptabile*, quod singulariter de Quadragesimæ tempore, Ambrosium *a* & Leonem *b* Papam diximus intellexisse. Ecce tempus ad hoc tantum singulariter institutum. Ne jam dicas: *Nondum venit tempus*: Ecce tempus acceptabile, nulli alteri rei, nisi huic reædificationi designatum. Et ut Deus animos tibi faciat, qui dives est in misericordia, divitiarum thesauros tibi vult ostendi, & coram oculis tuis exponi: inducit propterea Prophetam clamantem & dicentem: *Convertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est, patiens, & multa misericordia, & præstabilis super malitia*, &c. Nunc nuntios suos & legatos ad te mittit, pacem tibi offerens, qui dormientem excitent, tepidum accendant, insipientem instruant, cæcum illuminent, errantem reducant. Nunc confessarios singulariter offert, qui jacentem erigant, spoliatum induant, plagatum curent, fœdatum mundent, tunica prima vestiant, & ligatum solvant; quibus potestatem conterendi portas æreas, & confringendi vectes ferreos contulit. Nunc indulgentiarum thesaurum peculiariter exhibere apertum disposuit, &c.

In cap. 1. Aggæi. — *Isai. 58. 9* — *2. Cor. 6. 2.* — *a Serm. 27* — *b Serm. 2. & 4. de Quadragesima.* — *Ioel. 2.*

§. 17. *Ad firmiter reædificandam animam, duo supponenda docet Ecclesia, jejunium per lectionem Evangelicam, & humilitatem per cæremoniam cineris.*

AD hujus igitur templi aptam & convenientem reædificationem, duo supponenda sunt necessariò; abstinentia aut jejunium, & humilitas. Quod ex D. Thomæ doctrina egregiè possumus explicare. Qui firmum ædificium construere parat, prius debet terram, super quam ædificium exstructurus est, disponere excavando, & abstrahendo, quod in illa mobile, & parum firmum est; alioqui omnis lapis superpositus & fundatus nutabit, & paries desuper erectus cadet. *Et necessario abrir las canjas, sacando la tierra movediza, para cargar sobre firme, y assentar dos sillares, que esten seguros.* ¶ 57.

2. 2. q. 161 art. 5. ad 1

guros. Ædificium spirituale extruendum est, non ex materialibus, sed spiritualibus lapidibus virtutum & operibus earum, ut
1.Pet.1.5. & 7. B. Petrus indicat: qui primò supponendam asserit fidem, quæ est fundamentum primum, cui superponitur spes, & cæterarum virtutum actus, & ultimum in perfectione locum tribuit charitati, sicut tribuerat etiam Paulus. Primò igitur disponenda est, & excavanda terra, ut super illam firmiter tales lapides possint constitui: & id quidem tam ex parte corporis, quam animæ. Corpus namque nostrum nullam habet firmitatem, ut virtutum lapides possint in eo fundari, nisi excavetur: inordinati enim motus concupiscentiæ nutare faciunt omne bonum, quod fundatum & superpositum fuerit.

Quod Apostolus non semel, sed frequenter docuit, dicens: *Non est in carne mea bonum:* &, *sentio aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ*, &c. Qui manifestè etiam exposuit, tam ineptam esse carnem nostram, si sibi relinquatur, ad opera spiritus sustinenda; ut potius eis sit penitus contraria. Oportet igitur primò, excavare illam, & extrahere ea, quæ faciunt bonum superædificatum nutare. Hoc fit per jejunium, de quo Ecclesia dicit, quod *vitia comprimit, mentem elevat, virtutem largitur & præmia.* Vitiorum nomine, non solùm peccata intelligit, sed etiam concupiscentiæ & cordis affectus, motus & concupiscentias, ut sequenti tractatu dicemus. Per jejuniū illæ excavantur & rejiciuntur, & quasi firmatur caro, ut superædificari possit, & extrui lapides firmi orationis, contemplationis, elevationis mentis, & virtutum opera, & quæ Deus in nobis operatur, largiens virtutes & præmia. Deinde, anima nostra magna infirmitate laborat, nec firmitudinem habet, si sibi relinquatur. Nam sicut ex carnis vigore insurgunt motus concupiscentiæ, qui nutare faciunt omne opus virtutis, quod superædificatum fuerit; ita in anima ex propriæ æstimationis affectu excitatur & insurgit motus & terræ motus superbiæ, qui omnes lapides extructos & fundatos violento impetu dispergit; sicut in primo angelo videre licet. Ideo excavanda

Ad Rom.7 18. *Ad Rom.7 23.* *Ad Gal.5. 17.*

anima, extrahendusque hic affectus per humilitatem. Hinc Divus Thomas illam explicat quæstionem, an abstinentia & humilitas sint maximæ virtutum. Nam ex una videmus sanctos Patres tot tantisque encomiis has virtutes commendantes; ut eas dicat primas tenere inter virtutes. Ex alia autem, notum est ex Apostolo, excellentiorem esse charitatem. In hujus expositionem duo asserit Divus Thomas: primum est, abstinentiam & humilitatem secundum suam speciem, & considerata natura virtutis, non esse excellentiores omnibus virtutibus. Hac enim ratione, illæ virtutes excellentiores sunt, quæ in excellentius objectum feruntur; ideoque non solum charitas, sed & aliæ duæ virtutes Theologicæ, fides scilicet & spes, præstantiores sunt illis; imò & quædam aliæ virtutes morales. Secundum est, abstinentiam & humilitatem esse aliquo modo omnibus aliis virtutibus superiores, in ratione scilicet disponentis & removentis impedimenta virtutum. Illæ enim ad omnem & quamcunque virtutem sunt supponendæ, quæ tollunt omnium vitiorum radicem. Abstinentia siquidem tollit gulam, quam omnium peccatorum fontem Divus Thomas egregiè demonstrat, & ex sanctis Patribus apertè inferius ostendemus: humilitas autem excludit superbiam, quæ omnium peccatorum est initium, ut idem Divus Thomas ex Scriptura sacra demonstrat, dicente; *Initium omnis peccati superbia.* Deinde, quia abstinentia infrænata concupiscentiam carnis, quæ nisi infrenata fuerit, non potest virtus aliqua stare; & humilitas comprimit primum æstimationis affectum in animo: quo stante, nulla potest virtus consistere. In primis igitur ad ædificium, quod extruendum aggredimur, necessaria est abstinentia grandeque jejunium, quod ad quamcunque virtutem stabiliendam & locandam supponendum est. Hinc Hieronymus hortans Demetriadem ad virginitatis munditiam tenendam, primò admonet, oportere ad illam supponere jejunii fundamentum, eandem tradens doctrinam, quam postea Divus Thomas docuit, jejunium quidem in se non esse perfecta m

2.2.q.148 art. 3. & q.161.art. 5. cit. ¶ 58. *2.2.q.149 art. 3. cit.* *2.2.q.162 art.7. Eccl.10.* *Epist.8.ad Demetria.*

factam undique virtutem (id est perfectiorem omnibus virtutibus) sed cæterarum, inquit, est fundamentum & sanctificatio atque pudicitia, sine qua nemo videbit Deum. Quibus verbis visus est Hieronymus de ab-

Ad Hebr. 12. 14. stinentia & jejunio illa verba Apostoli intellexisse: *Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum*, qui *sanctimoniam* vocat abstinentiam, sine qua nulla sanctitas consistit. Et quidem omnibus virtutibus abstinentiam esse sup-

Epist. 14. ad Cellantiam post medium. ponendam, dixit eleganter idem Hieronymus, Cellantiam matronam nobilissimam, ad illam tenendam excitans. Vas (inquit) electionis Paulus, dum castigat corpus suum, & in servitutem redigit, ne aliis prædicans ipse reprobus inveniatur, non ob solam (ut quidam imperiti putant) hoc facit castitatem: *non enim huic tantummodo, sed omnibus omnino virtutibus abstinentia opitulatur*: Neque magna aut tota Apostoli gloria est, non fornicari; sed hoc agit, ut castigatione corporis erudiatur animus; quantoque nihil ex voluptatibus concupiscit, tantò magis possit de virtutibus gloriari. Ita Hieronymus: cujus illa singulariter verba annotanda sunt: *Omnibus omnino virtuti-*

Homil. de Iona, & hom. 1. de pœnit. & hom. 1. in Gen. *bus abstinentia opitulatur.* Divus Chrysostomus id ipsum exemplo artis medicinæ explicavit. Hæc summè necessariam inter omnia remedia diætam indicat, non quòd diæta ex se excellentius quid sit, illa. n. non est nisi privatio cibi, ideoque ex se nihil operatur; sed quia ad omnia medicamenta, quæ statuenda sunt, necessariò est supponenda. Sine diæta enim, nec potio, nec minutio, nec aliquod medicinæ remedium potest stare. Ita de jejunio philosophandum credit. Quod ideò vocat Matrem & causam omni-

Hom. 1. in Gen. & Serm. 2. de jejun. um bonorum, & virtutum omnium Magistrum, & cardinem: sicut etiam crapulam vocat omnium malorum fontem & originem. Idcirco illud meritò suppositum

Lib. de Elia. fuisse ab iis, qui veras virtutes & perfectas in animis suis extruere parabant, docet D. Ambrosius, id in Elia, Moyse, Ioanne Baptista & aliis Sanctis comprobans; qui quantò firmius volebant virtutum lapides & parietes constituere: tantò validius procurabant firmum fundamentum per grandia jejunia stabilire, ne caro aut ejus concupiscentia possent motibus suis facere, ut quæ statuebant, nutarent, aut corruerent. Supponendam autem simul esse ad ipsum ædificium construendum, humilitatem, satis illud commune proverbium Augustini probat, quod Divus Thomas expendit, dicentis: Cogitas magnam fabricam construere celsitudinis? De fundamento prius cogita humilitatis. Illudque quod sæpe D. Gregorius repetit; Qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in vento pulverem portat. In cujus confirmationem, expende illam doctrinam Augustini ad Dioscorum scribentis, quem ad humilitatem hortans, ut per eam aptus reddatur ad sapientiam, illam supponendam statuit. Est (inquit) prima humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas, & quoties interrogarer hoc dicerem, non quod alia non sint præcepta, quæ dicantur, sed nisi humilitas, omnia quæ bene facimus, & præcesserit, & comitetur, & consecuta fuerit; & proposita, quam intueamur, & apposita, cui adhæreamus; & imposita, qua reprimamur; jam nobis de aliquo benefacto gaudentibus, totum extorquet de manu superbia. Vitia quippe cætera, in peccatis, superbia verò etiam in rectè factis timenda est, ne illa, quæ laudabiliter facta sunt, ipsis laudis cupiditate amittantur. Itaque sicut Rhetor ille nobilissimus (Demosthenes) cum interrogatus esset, quid ei primum videretur in eloquentiæ præceptis observari oportere, pronuntiationem legitur respondisse: cùm quæreretur, quid secundò? eandem pronuntiationem: quid tertiò? nihil aliud, quàm pronuntiationem dixisse: sic si interrogares, & quotidie interrogares de præceptis Christianæ religionis, nihil me aliud respondere, nisi humilitatem liberet. Ita Augustinus. Cui congruit illa Chrysostomi sententia; si decies millena sursum extruas, ut eleemosynam, ut precationem, ut jejunium, ut omnem virtutem, nisi hanc prius fundamenti vice jeceris, omnia abs te frustraque superstruentur; nihil est enim in nostris rectè factis, quod sine ea stare possit: sed sive temperantiam dicas, sive virginitatem, sive

Right margin notes: ¶ 59. — *2. 2. q. 161. art. 5.* — *Hom. 7. in Evan. ad finem, & in Ps. 3. pœn. in illud non est pax ossibus meis.* — *Epist. 56.* — *Oratio. de humilitate animi. tom. 5.*

sive pecuniarum contemptum, sive quicquid aliud: omnia sunt impura, detestanda, abominabilia, si absit humilitas animi. Ita ille, qui aliis in locis *a* sine humilitate virtutes in vitia transire, ex Pharisæo *b*, cum humilitate autem, vitia materiam fieri virtutum, ex Publicano comprobat & demonstrat. Unde, sicut elatio ab eodem Chrysostomo *c* probatur fons & origo omnium vitiorum; ita humilitas vocatur & comprobatur à D. Gregorio *d*, origo, mater, & magistra omnium virtutum: qui illud singulariter expendit *e* quod D. Thomas *f* consideravit, totius perditionis occasionem fuisse superbiam diaboli & hominis: & totius redemptionis argumentum, humilitatem Dei extitisse, qui *humiliavit semetipsum factus obediens*, &c. Nec ex hoc solum quam necessaria sit humilitatis virtus Gregorius confirmat, sed ex eo, quod Christus totam Euangelicam doctrinam ad hoc destinasse visus est, ut humilitatem doceret, qui dixit: *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde:* Quod alio in loco egregie idem Gregorius annotavit, dicens: Audiamus quid contra hujus languoris pestem magistra veritas docet, dicens: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Ad hoc namque unigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit: ad hoc invisibilis non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit: ad hoc contumeliarum ludibria, irrisionum opprobria, passionumque tormenta toleravit; ut superbum non esse hominem doceret humilis Deus. Quanta ergo humilitatis virtus est, propter quam solam veraciter edocendam is qui sine æstimatione magnus est, usque ad passionem factus est parvus? Quia enim originem perditioni nostræ superbia præbuit diaboli, instrumentum redemptionis nostræ inventa est humilitas Dei. Ita Gregorius. Hanc ergo ad redemptionis opus tanquam primum supposuit Deus fundamentum. Id ipsum prosequitur Augustinus. Sed elegantissime Hieronymus dixit, qui Abigaum presbyterum Hispanum de cæcitatis malo, quod ei supervenerat, consolari volens, ex hoc illud hilariter ferendum admonet, quod humilitatis inducendæ, & superbiæ pellendæ esset occasio. Quamvis mihi (inquit) multorum sim conscius peccatorum, & quotidie in orationibus, flexis genibus loquar: *Delicta juventutis meæ & ignorantias meas ne memineris:* tamen sciens scriptum esse ab Apostolo: *Ne inflatus superbia, incidam in judicium diaboli:* & in alio loco scriptum est: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam suam:* nihil ita à pueritia conatus sum vitare quam tumentem animum, & cervicem erectam, Dei contra se odium provocantem. Novi enim Dominum & magistrũ meum, & Deum meum, in carnis humilitate dixisse: *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde*, &c. Hæc igitur duo, jejunium scilicet & humilitatem, Ecclesia sancta in nobis (quos ad templi reædificationem invitat, exponens tempus adesse domus Domini ædificandæ) fundamenti & principii loco constituere vult. Idcirco ad statuendum jejunium, Christum ipsum cœlestis vitæ magistrum inducit loquentem, qui jejunium nobis volens commendare, non tam verbis præcipientis, quam supponentis, utitur, dicens: *Cum autem jejunatis.* Quasi dicere volens: Non jejunium præcipio, quod tanquam necessarium ad spirituale ædificium suppono, tantummodo doceo, qua ratione illud agendum sit, ut firmum & ratum existat; & tale fundet ædificium, quod ad cœlum usque ad æternum patrem pertingat: *Non eritis sicut hypocritæ tristes, &c. Tu autem cum jejunas*, &c. Ad humilitatem autem in mente nostra stabiliendam, caput cinere aspergit, quid menti repræsentare velit, subjiciens: *Memento, quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Quasi dicere volens: *quid superbis terra & cinis?* Non potuit melius demonstrari (inquit Augustinus) quid sit superbia, quam in eo, quod dictum est; *Quid superbis terra & cinis!* Alludere videtur Augustinus ad doctrinam Origenis *a*, quam postea egregie explicat B. Gregorius *b*, nihil magis conducere ad humiliandum aliquem quantumcunque superbum, quam ad ipsius memoriam reducere utilitatem suam, & originis suæ dejectionem, & factum ali-

¶ 60.

a Homi. 31 in Gen. & hom. de Pharis. & Publ. tom. 1 ad finem b *Luc.* 18. 14. c *Homil.* 1. *de Ozia.* d 23. *Mor. c.* 13. & *lib.* 27. *c. ult.* e 3. *p. Pastor. admoniti.* 18. f 2. 2. *q.* 162. *cit.* *Ad Phil.* 2. 8. *Matt.* 11. 29. 34. *Moral. c.* 20. & 21. *Epi. 56. ad Dioscorum* *Epi 32. ad Abigaum.*

Ps. 24. 7. 1. *ad Timoth.* 3. 6. *Iacob.* 4. 6. *Libr. 6. de musica.* *Eccl* 10. 9. a *Hom.* 10. *in Ezech.* b *Hom.* 7. *in Euang.*

quod ignominiosum, quod commisit, eidem in facie exponere. Idcirco, inquit Origenes, grande remedium illud fuit ad expellendum superbiam, & tenendam humilitatem, quod Deus statuit ad Jerusalem, quando eam ad pœnitentiam & virtutum opera inducere voluit dicens: *Ergo & tu confundere, & porta ignominiam tuam, qua vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratius agens ab eis, &c.* Ignominiosa peccata, quæ commisisti, in mente sunt stabilienda: & miseria, quam incurristi, ante oculos constituenda, ut horum consideratio, humilitatem inducat, & aditum cunctis superbiæ motibus præcludat. Idcirco inquit Hieronymus, qui pœnitentiam agere parabant, cinere se prius aspergebant, ut humilitatem supponerent & statuerent, se cinerem considerantes. Et ita explicat illud. *Ponet in pulvere os suum, si forte sit spes.* Ille, inquit, ponit in pulvere os suum, qui humiliter sentiens, fragilem se cognoscit, & de pulvere se factum, iterum in pulverem reversurum fatetur, dicens cum Abraham: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis*; cui & spes erit futuræ resurrectionis. Ita etiam expendit illa verba sancti Job: *Ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere.* In favilla & cinere pœnitentiam agere (ait Hieronymus) est contemplata summa essentia, nihil aliud, quam favillam & cinerem se cognoscere. Ac si aperte dicat: de nullo authoris dono superbio, quia sumptus ex pulvere, per illatæ mortis sententiam ad pulverem me redire cognosco, &c. Ad humilitatem itaque te cogit Ecclesia, tuam vilem originem tibimet exponens, quod ex pulvere ortus es: & quod pulvis es, & quod non pulverem excedes, & superabis, qui in pulverem reverteris. Memento quid sis, qui te jactas dignitatis & excellentiæ: pulvis es: & qui ex pulvere formatus, immortalis per justitiam originalem factus à Deo fuisti, per iniquum facinus, immortalitate spoliari meruisti, ut in pulverem convertatis, &c.

Ezech. 16. 52.

Lib. 2. in cap. 3. Threno.

Threnor. 3. 29.

Genes. 18. 27.

Iob 42. 6.

§. 18. *Abstinentia & humilitate militem Christianum munit Ecclesia, per quas gulam & superbiam duos generales dæmonis duces dejiciat.*

¶ 61.

HÆc eadem quæ diximus possumus non incongrue alio modo prosequi, quo intelligatur, quam apte initio Quadragesimæ jejunio & cinere Ecclesia muniat fideles. Certum est, quod sæpe ex Basilio *a*, & Ambrosio *b* retulimus, Ecclesiam sanctam nos hodierna die ad bellum convocare. Sapientissime dixit divinus concionator *c*, non semper esse debere tempus pacis, sed constituendum etiam tempus belli. *Tempus*, inquit, *belli, & tempus pacis.* Quod quamvis secundum litteram dictum sit, quia non decens est, nec congruum, semper belligerare, & inimicari: sed juxta variarum occasionum successus, aut vero quia non omnia tempora sunt apta bellis agendis: unde reges in hyeme ab illis cessant, in vere autem ad illa procedunt, ut dixit Spiritus sanctus *d*, tamen sanctus Gregorius Nyssenus *e*, ad allegoriam declinat, explicans sapientem concionatorem nos admonere, non esse justum, ut semper pacem cum inimicis spiritualibus teneamus, cum quibus præsenti tempore pugnandum est, ut in futuro, pace perpetua fruamur. Grandem pacem tenent peccatores inimicis suis, dæmone, mundo & carne, quam videns David, zelo vivacissimo se consumebat, dicens *f*: *Zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.* Pacem tenent inter se iniqui, dæmones, caro, & mundus: pacifice dæmon in peccatoris corde tanquam in atrio suo quiescit, & cuncta illius intima in pace possidet, ut dixit Christus Dominus *g*. Constituendum est tempus belli, ut quod cedentes inimico, & pacem cum illo tenentes amiseramus, recuperemus, bellum forte agentes. Ad hoc autem singulariter Ecclesia Quadragesimam instituit, quæ ideo (ut ipsimet sancti Patres annotant) ad arma sumenda excitans, quasi tuba & tympano bellico more personans, Prophetam inducit dicen-

a Homil. 1 de jejunio.
b Lib. 1 de Elia, ca. 1.
c Eccl. 3. 8.
d 2. Reg. 11.
e Ho. 8. in Lib. Eccl.
f Psal. 72. 3.
g Luca 11

dicentem. *Canite tuba in Sion*, &c. Dixerat
Serm. 23. die quadam sanctus Ambrosius: iter, quod tempore Quadragesimæ arripimus quadraginta diebus jejunantes, figuratum fuisse, quadraginta illis duabus mansionibus, quas in castris egerunt filii Israel, ad terram repromissam procedentes. Quoniam autem id non plene tunc exposuit, alia die ad id i-
Serm. 25. psum explicandum se convertit. Intellexisse vos credo, fratres, inquit, cur hæc nostra jejunia illis mansionibus comparaverim, in quibus populus Israel tanquam in procinctu quodam positus fuit, ut ab inimicis suis, quasi quibusdam castris mansionum se statione defenderet. Voces istæ *castra* & *mansiones* aut *stationes*, militares sunt, militibusque propriæ. Et ideo filii Israel quadraginta duas stationes, aut mansiones in castris egisse dicti sunt, qui toto eo tempore
Ex. 14. 8. militiam exercere sunt coacti. *Egressi sunt illi armati de Ægypto*, quibus innumeri hostes se offerre debebant, contendentes eorum iter impedire, cum quibus congredi oportebat. Et idcirco apte tempus Quadragesimæ hoc ipso expresserunt, indicantes, ita hoc iter arripiendum, ut pugnaces milites nos exhibeamus, & armati incedamus, ut cum inimicis, iter nostrum impedire contendentibus, congrediamur. Quinam autem sint isti inimici nostri, notum fecit is,
Eph. 6. 12. qui dixit: *Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus mundi rectores & principes tenebrarum harum:*
1. *Pet.* 5. 8. similiter, & ille, qui clamavit: *Adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens*, &c. Pugnaturos contra hos inimicos, excellenter Ecclesia sancta jejunio & cinere munit. Congrua sane arma, quibus si ut decet, usi fuerimus, certissime reportabimus victoriam. Diabolus namque multos ac pene innumeros habet exercitus milites, quibus nos expugnare contendit. Illi sunt vitia & peccata, quæ tot sunt ac tanta, ut numerum arenæ maris dicantur excedere. Ex his duplicem ille construit aciem, ut undique & ex omni parte hominem impetat. Duo enim sunt peccatorum genera, ut ex sanctis Patri-
1. 2. q. 72. *art.* 2. bus & vera Theologia docuit D. Thom. Quædam sunt carnalia, ex quibus aciem construit, qua hominem ex parte corporis impugnet: quædam spiritualia, ex quibus exercitum conflat, quo eundem ex parte animæ quatiat. Unicuique autem exercitui, ducem supremum, & quasi generalem constituit ipsi proportionarum. Exercitui peccatorum carnalium dat inducem supremum, gulam & crapulam: peccatorum autem spiritualium aciei præficit superbiam. Hinc intelliges, cur quamvis dentur multa peccata, quæ dicuntur capitalia, quæ communi sensu, septenario numero comprehendere solemus: hæc tamen duo (ut D. Thomas annotat) dicuntur à 2. 2. q. 184 *art.* 3. & sanctis Patribus maxime capitalia & suprema: nam etsi dentur alia peccata, quæ quo- q. 162 *art.* 6. & 7. niam aliorum sunt capita, capitalia dici merentur: gula tum & superbia sunt generalissima capita & suprema, gula carnalium, & superbia spiritualium. Imo tam generalis dux peccatorum est superbia, ut annotet D. Thom. consulto à B. Greg. numerante pecca- 2. 2. q. 162 ta capitalia, non numeratã inter illa. Quam- *art.* 8. vis n. communiter inter ea, & primum eorum recenseri à nobis sit solitum, recenseaturque à S. Hispaniæ doctore S. Isidoro & *Apud D.* Cassiano, quoniam aliorum peccatorum est *Tho. ibid.* caput: cæterum proprie loquendo, non inter capitalia numerari debet, nec cõtra ea dividi, quæ omnium ipsorum capitalium est etiam primum caput. Unde D. Thom. expenden- 31 *Moral.* dam censet sententiam Gregorii, dicentis: *cap.* 31. *Ipsa vitiorum regina superbia cor septem principalibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus devastandũ tradit, ex quibus vitiorum multitudines oriuntur.* Hinc illius quæstionis solutio patebit, qua disputant sancti Patres, cur Deus homini, quem creavit & in pa- ¶ 62. radisum tulit, & constituit dominũ omnium animalium & bestiarum, præceptum imposuit, & præceptum de non comedendo fructum arboris interdictæ. Si n. Deus creavit hominem liberum; cur eum præcepti vinculo alligavit? Deinde dato, quod præceptum imponere voluit, cur de non comedendo fuit? Nam convenientius videbatur sibi fuisse præceptum actum excellentissimæ virtutis, ut charitatis ferventissimæ, aut fidei aut certe religionis, pertinentem ad divinum cultum. Hæc congrua videbantur: sed

H 2 præ-

præcipere abstinentiam, quæ inter virtutes imperfectior est, ut ex B. Hieronymo & D. Thoma paulo ante ostendimus: admiratione est dignum. Deinde, quia ut S. Augustinus sæpe objicit, aut arboris fructus bonus erat, aut malus. Si malus; cur a Deo in paradiso positus? Et certe non necesse esset homini sapienti interdicere fructum malum. Si bonus: cui prohibitus? Grande mysterium hæc continent. Quod ex iis, quæ diximus patere potest. Posuit Deus hominem in paradiso, imo & in mundo, ut cum diabolo pugnaret, & ejus vires & machinas superaret pugnando, ut alibi late prosecuti sumus. Decebat propterea Deum, qui hunc militem in acie constituebat, non inermem relinquere; sed convenientissimis armis munire. Noverat illius iniqui callidas machinas, cogitationes astutas & mentem perversam: qui ad expugnandum hominem duos exercitus suorum militum erat inducturus, ut illum omni ex parte impeteret: sciebatque duos præcipuos duces ab ipso constituendos, quos cæteri milites sequerentur, superbiam scil. & gulam. Idcirco hominem congruenter munire volens, aliis duobus illis oppositis, humilitate scil. & jejunio armavit. Humilitate quidem, ipsi præceptum explicite & manifeste imponens. Ad quid enim (inquit Augustinus) præceptum homini Deus imposuit: nisi ut sciret explicite & clare sibi sub Domino esse vivendum, & sub illius subjectione & lege continendum? Ad quid autem peculiariter præceptum jejunii? Ut abstinentiam singulariter induceret. Unde inferunt sancti Patres, Hieronymus *a*, Ambrosius *b* & Basilius *c* primam legem, primumque præceptum homini à mundi creatione explicite impositum, & intimatum, unicum fuisse & solum, de jejunio. Observat Augustinus illam celebrem Spiritus sancti sententiam, qua divinam commendavit providentiam, quam ut attenta meditatione expenderemus, semel & iterum repetiit: *Contra malum bonum est, & contra mortem vita, sic & contra virum justum peccator; & sic intuere in omnia opera altissimi, unum contra unum, & duo contra duo. Omnia duplicia, unum contra unum, & non fecit quicquam deesse.* In cujus explicationem, considerat S. Augustinus miram Dei providentiam, qua totum universum regit & conservat, unicuique suum constituens contrarium, quod illi possit obsistere. Quod & naturæ opera considerans Aristoteles necessarium judicavit. Si enim tantummodo esset in mundo calor, aut ignis, ille omnia combureret & consumeret: oportuit poni frigus & aquam, ut ei resisterent. Ut tamen altius mentem elevemus, non tam in rebus corporalibus, quam in spiritualibus hæc constituta debemus videre; & intelligere, de illis singulariter fuisse Spiritum S. Locutum, quorum ipsi præcipua est cura, ut dixit Apostolus. Ipsius hæc est magna, summaque providentia, quod unicuique suum contrarium statuit; contra malum, bonum, contra peccatorem justum, contra vitia virtutes, ordine congruo, ut unum sit contra unum, & duo contra duo; *Et non passus fuit quicquam deesse.* Posuit in mundo dæmonem malum & peccatorem, quem cœlo propter suam iniquitatem expulit, & *in terram cum Angelis suis apostaticis misit:* statim illi bonum & justum opposuit contrarium, hominem scil. quem fecit rectum, quem singulariter statuit, ut diabolo opponeret, sicut alibi demonstratum est. Quoniam autem dæmon in milites elegerat vitia universa, universis virtutibus hominem ornavit, unicuique vitio suum contrarium constituens. Hocque illud est: *Deus creavit de terra hominem, &c. & secundum se vestivit illum virtute:* i. e. virtutum omnium choro ornavit. Quia vero dæmon duos suorum militum præcipuos duces malos in malum extructurus erat, superbiam scil. & gulam, duos Deus constituere voluit, & specialiter tanquam supremos duces bonos omnium virtutum, illis contrarios designare, humilitatem & abstinentiam, aut jejunium, sub quorum custodia cæteræ virtutes consisterent, servarentur, & operarentur, ut paulo ante diximus. Ecce in operibus Domini unum contra unum, duo contra duo, nec voluit aliquid deesse. Infœlix homo, qui tam valide & congruenter munitus misere succubuit. Aggressus est namque dæmon, bello illum impetere, & si accurate pri-

13. de civit. cap. 20. & lib. 14. c. 13.

a Lib. 2. contra Jovin.
b Libr. de Elia c. 4.
c Homil. 1. de jejun.
11. de civit. cap. 18.
Ecc. 33. 15
Ecc. 42. 25
Lib. 2. de cælo.
1. Cor. 9. 10.
Apoc. 12. 9.
Eccl. 17. 1

primum illum congressum, quo nostræ perditioni initium diabolus fecit, expendas, videbis jam tunc illos suos supremos duces singulariter induxisse, per unum impetens corpus & per alterum animam. Contra corpus namque direxit gulam, ostendens fructum arboris, & illum repræsentans pulcherrimum, dulcissimum & suavissimum, qui appetitum ipsum excitaret. Ideoque singulariter dictum est: *Vidit mulier lignum, quod pulchrum esset visu & suave ad vescendum.* Contra animam autem, superbiam ordinavit, repræsentans, quod poterat homo divina scientia præstare, & similis esse Deo. Unde egregiè D. Thom. *a* ex B. Ambrosii *b* & Sanctorum Patrum doctrina considerat, à duobus singulariter peccatis hominem fuisse victum, à superbia scilicet & gula.

Genes. 3. 6

a 2. 2. *quæ.* 163. *art.* 1 *in corp. & ad* 2.
b *Libr. in cap.* 4. *Luc. de prima tentat. Christi.*

§. 19. *Insigniores victorias diabolus per gulam & superbiam comparavit: ideo Ecclesia singulariter jejunium & humilitatem commendat.*

¶63. QUoniam autem fœliciter & ad votum, res dæmoni in illo primo congressu successit, & tam excellenter illi duo supremi duces suo muneri functi fuerunt, eosdem perpetuò in gravioribus bellis, quæ contra homines instruit, utitur: & eos præmittit, quos cætera vitia, tanquam supremos duces sequantur. Per ipsos illas duas insignes victorias conquisivit, quæ post illam primum, quam de toto humano genere cum Adam congrediens reportavit, famosiores extiterunt: prima, quam de toto orbe, & universis hominibus tempore Noë comparavit, quando omnis exercitus vitiorum, per quem contra homines bellum agit, ita omnes homines occupavit; ut Dei justitia compulsa fuerit eos disperdere: *Corrupta enim est terra coram Deo, & repleta est iniquitate*, adeò ut nostro loquendi more, *videns Deus, quod multa malitia hominum esset in terra, pœnituit eum, quod hominem fecisset in terra.* Si quæras; quisnam tam immensum vitiorum agmen introduxerit: Scriptura sacra apertè respondet, fuisse duos eorum duces, quos diabolus constituit, gulam & superbiam. Gulam expressit Christus Dominus, qui docere volens, quid homines agerent tempore Noë: *Erant*, inquit, *homines comedentes & bibentes*, inservientes gulæ, crapulis, & comessationibus vacantes. Inde tanta vitiorum multitudo numerosa processit, quod terra repleta est iniquitate, quod alibi latè expositum est. Superbiam autem exprimere voluit S. Sanctus, dicens: *Gigantes erant super terram in diebus illis.* Quinam fuerint Gigantes isti, autores inquirunt. Gigantium nomine (inquit Philippus Diaconus) appellat scriptura divina homines improbos, rebelles & contumaces, qualis fuit ille. *Nemrod Gigas robustus venator coram Domino.* Gigantes (inquit Macrobius agens de Hercule) quid aliud fuisse credendum est, quam hominum quandam impiam gentem, Deos negantem, & ideo existimatam Deos pellere de cœlesti sede voluisse? Idcirco eos typum habuisse superborum hæreticorum, qui contra Deum ipsum cervicem erigunt, docent Irenæus *a*, Origenes *b* & Hieronym. *c*. De quibus multa doctus Pineda *d*. Ideo singulare nomen, quo Antichristum scriptura vocat, est *Gigas*, ad ejus contra Deum superbiam exprimendam; qui *e* *extolletur supra id omne, quod dicitur Deus, aut colitur*, ut Apostolus dixit. Hoc ergo ipso, quod scriptura sacra vocat eos Gigantes, indicare voluit superbia repletos, contra Deum ipsum se erigentes: sed nec solùm indicavit, quin potius clarissimè Sapiens expressit. *Ab initio*, inquit, *cum perirent superbi Gigantes.* Loquitur de iis qui tempore Noë erant, qui in diluvio perierunt, quos superbiæ vitio singulariter corruptos describit. Quàm autem superbi fuerint, intelliges, si duo sacræ scripturæ loca conjungas: primus est apud beatum Iob, qui volens Dei omnipotentiam demonstrare, *Gigantes*, inquit, *gemunt sub aquis.* D. Thomas, Lyranus, Titelmanus, & communiter Latini interpretes, de iis, quos Deus diluvio absumpsit, intelligunt, qui gemebant sub aquis. In Hebræo, *Hhulalu*, à verbo *Hhul*, quod est, doloribus & anxietatibus angi, ad modum parturientis conantis periculum, quod à partu imminet, evadere, quæ quasi cum doloribus luctatur, aut ad modum ululantis, quoniam non potest asse-

Gen. 6. 11.
Gen. 6. 5.
Luc. 17. 27.
Genes. 6. 4.
Catena Græca in c. 26. Iob.
Gen. 10. 9.
Lib. 1. Satur. c. 20.
a 2. *Contra heres.* c. 53
b *Hom.* 7. *in Numer.*
c *In c.* 24. *Isaiæ.*
d *In c.* 26. *Iob. vers.* 5 *num.* 10.
e 2. *Thess.* 2. 4.
Sap. 14. 6.
Iob 26. 5.
In cap. 26. *Iob.*
הוללו

qui, quod desiderat. Ita illi Gigantes doloribus angebantur & urgebantur, procurantes aquarum vim & impetum superare, sed in vanum. Secundus est, apud Ecclesiasticum.
Eccl.16.8. *Non exoraverunt pro peccatis suis antiqui Gigantes, qui destructi sunt confidentes sua virtuti.* Vide quanta fuerit eorum superbia, quod crederent, se Deo nullatenus indigere: ideoque nec necessarium illis, divinum au-
¶ 46. xilium interpellare. Si has duas sententias conjungas, aptè intelliges, tam grandem & elatam fuisse eorum superbiam, & tantam de suis propriis viribus habuisse confidentiam: ut cum actu aquis obruerentur, & torquerentur, & ad modum parturientis gemerent, & anxii essent; neque tunc ad Dei favorem invocandum, neque ad veniam ab eo petendam, se converterint, impossibile sibi ad assequendum Dei favorem judicantes, quod sua propria ipsorum virtute consequi non possent. Similes istis fuerunt, ii de qui-
Ps.34.16. bus David: *Dissipati sunt, nec compuncti subsannaverunt me, &c.* Fuerunt igitur gula & superbia tunc in summo. Hi duces, omnem militum multitudinem, qui sua sequebantur vexilla, introduxerunt, & terram penitus iniquitate & corruptione repleverunt. Ingressa enim gula, carnem roborans, & lascivientem reddens, suscitavit innumeros milites, opera scilicet illa carnis, quæ illius ve-
Ad Gal.5.19. xillum sequuntur: *Fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, ebrietas, &c.* Ingressa autem superbia ingentes militum copias excitavit, oblivionem Dei, contemptum proximi, violentiam in pauperes, appetitum vindictæ, affectum honoris, injuriosas contentiones: hincque tam grandis vitiorum exercitus sub iis duobus ducibus prodiit; ut potuerit diabolus per eos de toto orbe triumphare. Secunda victoria est, quam de Sodomorum civitatibus diabolus reportavit, quas tanta vitiorum multitudine replevit; ut quasi compulerint Deum descendere, & eas igne inferni absumere. Noluit Deus, ut occultus remaneret modus, quo diabolus tam potenter eas expugnavit, ut nobismet ipsis consulamus: id enim cura-
Ezech.16.49. vit apertè per Prophetam Ezechielem exprimere, dicens: *Ecce, hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis & abundantia.* Attende, oculos aperi: *Ecce hæc iniquitas*, id est, inde iniquitatis universitas Sodomam occupavit, inde omnia vitia plenè eam fuerunt ingressa, quia præcesserunt duo vitiorum duces supremi. *Superbia, saturitas panis ac abundantia.* Hi ergo duces sunt supremi, quos diabolus singulariter præmittit; hi sunt prima & præcipua perditionis nostræ origo & causa: per hos in omne vitiorum genus ducimur & tenemur captivi. Quid mirum, quod peccatis totus plenus sis, qui gulæ indulges, & superbiam tenes? Non nisi comessationibus vacas, ventrem tuum tanquam Deum habes, quem audis, auscultas, cui obsequeris; nescis vel ex nomine jejunium. Superbia itidem tumes, tuis divitiis, nobilitate, viribus, pulchritudine te extollens, Deum spernens & oblivioni tradens, proximum contemnens, sublimia cogitans, in ventum omnes cogitationes jactans: quid mirum, quod plenus sis immunditia, libidine, concupiscentia, ira, vindictæ appetitu? &c. Quid igitur agendum? Ecclesia à Deo instituta, id exequitur, quod Deus disponit, ut contra unum ponatur unum, & contra duo ponantur duo, ut nihil desit. Contra dæmonem ponatur homo, qui Dei gratia & favore adjutus validè & potenter illi resistat: contra gulam & superbiam ponantur jejunium & humilitas; hæc duo sunt, quæ Ecclesia hodie tibi arripienda commendat: jejunium quidem per Euangelicam lectionem, humilitatem per aspersionem cineris, &c.

§. 20. *Potentissimus dæmonis dux est gula, quam Nebuzardan expressit, contra quam jejunio muniendi sumus.*

HÆc tamen, quæ diximus, latius sunt ¶ 65.
explicanda, & videndum, quomodo supremi duces, quos diabolus militibus suis, vitiis scilicet & peccatis præponit, sint gula superbia. Gulam imprimis grandis exercitus sequitur vitiorum. Omnia siquidem peccata carnalia eam consequuntur, immunditia, impudicitia, luxuria, ira, scurrilitas,

litas, multiloquium, inepta lætitia, segnities, otium, &c. De quibus B. Gregorius; cujus doctrinam singulariter D. Thomas explicandam assumpsit, exponens, quam multi sint hujus ducis milites, quàm grandis vitiorum exercitus, ipsius vexillum consequens. Similem propterea intelligere possumus hunc ducem Principi Nabuzardan supremo duci Nabuchodonosor Regis Chaldæorum, imò & singulariter per illum expressum & figuratum credo, quem Scriptura Sacra juxta Septuaginta vocat Principem coquorum, ut D. Gregorius non semel observavit. Voluit tyrannus Rex Jerusalem destruere, templum diruere, muros evertere, cives captivos ducere, & omnia bona diripere. Ad id singulariter destinavit Nabuzardan, qui rem totam conficeret; de quo ita scriptura scribit: *Venit Nabuzardan, Princeps exercitus servus Regis Babylonis, in Jerusalem; & succendit domum Domini, & domum Regis, & domos Jerusalem omnemque domum combussit igni: & muros Jerusalem in circuitu destruxit exercitus Chaldæorum, qui erat cum Principe militum.* Principem exercitus, & militum vocat eum. Vulgatus, eo modo, quo vocavit Naaman, *Principem militiæ exercitus Regis Syriæ*, quasi dicat: *Capitan general del exercito.* Septuaginta perpetuò transferunt: *Princeps coquorum.* Qui nimis Hebraizant, & cortici solummodo litteræ adhærent, hanc lectionem rejiciunt tanquam Hebræo incongruam; & verè videtur nullam habere convenientiam. Quid enim Principi coquorum cùm bello? Quæ conventio militum ad coquos, coquinę ad aciem? Credunt propterea, in Hebręo significari, Principem carnificum, eorum videl. qui ad exequendo actus justitiæ constituti sunt, quasi dicas: Magister aut Princeps executionis justitiæ, aut judex supremus, cujus opere, actus justitiæ executioni mandantur. Nam in Hebræo habetur nomen plurale *Tabbahim*, à verbo *Tabah*, quod significat mactare, accidere, jugulare. Voluit Nabuchodonosor crudelem ducem eligere contra Jerusalem; illum propterea designavit, qui perpetuò crudelibus justitiæ executionibus præcipiendis erat intentus. Translationem tamen Septuaginta Interpretum non facilè repudiandam, sed grandi cum reverentia observandam docuit Chrysostomus *a*, qui eam dicit factam fuisse, Deo providente, ad totius orbis utilitatem, & divina dispensatione perfectam. Et S. Augustinus *b* summa asserit commendatione dignam, tum quia ab Apostolis, inquit, fuit approbata *c*, tum quia singulari miraculo confectam, Ecclesiarum consensus probat, tum quia Spiritu sancto inspiratos, & spiritu prophetico præditos Septuaginta Interpretes credendum contendit *d*. Imò & Divus Hieronymus *e*, qui frequenter miraculum negat, & non semper bene videtur translationi Septuaginta affectus, liberè fatetur eos Spiritu sancto afflatos, interpretatos fuisse, vitiatam tamen eorum translationem ab innumeris autoribus; de quibus Andreas Masius *f* latè, & alii. Et verè, hoc in loco, rectè etiam secundum Hebraici sermonis vim, transtulerunt. *Principem coquorum*, quia vox *Tabagh*, in rigore non tam milites, quam coquos significat; qui jugulandis & mactandis animalibus & avibus ad cibum, sunt intenti. Qua propterea voce utitur sæpe scriptura sacra ad veros coquos exprimendos. Ita Samuel volens exprimere, quid Rex facturus esset, *Filias*, inquit, *vestras faciet sibi unguentarias & focarias*. In Hebræo *Tabbahoth*, Pagninus & Regia; *Coquinarias*. Et iterum, *Dixit Samuel coquo*, In Hebræo, *Tabah: Et levavit coquus*; (in Hebræ *Tabah*) *armum*. Magni Principes & Reges, præfectos coquorum constituebant, qui non tantum coquinæ, sed & omnibus mensæ ministris essent præfecti. Unde ille, sub cujus præfectura tenebatur pincerna Pharaonis, qui à calice ei erat, vocatur in Vulgatu, *Princeps militum*, in Hebræo, *Princeps coquorum*, qui verè præpositus erat omnibus ministris, qui calicibus præparandis, & cibis coquendis, condiendis, aptandis, & inferendis, erant præfecti, quos Græci Symposiarchas, id est, conviviorum præfectos vocabant. Hebræi Architrielinos, nos *Maestresalas*, communi voce appellamus. Potuit igitur contingere, quod Nabuzardan in palatio

Marginal notes: 31 *Moral cap. 31.* 2.2. q 148 *art. 6.* — 30. *Moral c.26 & 3. p pastoral. admonit.* 20. — 4. *Reg. 25.* 8.9.10. — 4. *Reg. 5.1* — *Brixian. tom. 1. fol. 207. p. 2. ad fin.* — חבח. — *a Hom. 4. in hexaemer.* — *b Epist. 19 ad Hieron.* — *c 2. de doctrina Christiana cap. 15.* — *d 15. de civit. cap. 14 & 23. & lib. 1. qq. in Gen. q. 169* — *e In proœmio traditionum Hebraic. in ca. 5. Ezech. & in c. 2. Mich.* — *f Præfatione in Græcam ædificationem Iosue.* — 1. *Reg.* 8. 13. — 1. *Reg.* 9. 24. — *Gen.* 41. 12. — ¶ 66.

palatio Nabuchodonosor esset Princeps coquorum, aut Symposiarcha Regius; qui tamen aptus judicatus est à Rege ad muros Ierusalem,& totam civitatem & templum destruendam. Quem propterea Septuaginta vocarunt; *Principem coquorum*, ab eò quod primò fuit, & Vulgatus, *Principem militiæ*, quæ tunc erat. Grande nihilominus mysterium Septuaginta voluisse demonstrare, credit D. Gregorius *a*, & meritò. De illis enim annotat S. Augustinus *b*, non tantum officio interpretis nudam & meram litteram transferentis functos; sed etiam Spiritu sancto afflatos, aliquando non tam secundum corticem litteræ, quæ transferebant, consideraſſe, quam secundum ejusdem Spiritus sancti mentem: ideoque non tam verba, quæ cortici Hebræi sermonis, quam, quæ mentem Spiritus sancti exprimerent, in sua translatione reponebant. Intellexisse autem visi sunt, quid Spiritus sanctus per hanc historiam voluisset indicare & exponere, bellum scilicet, quod diabolus, quem Rex Chaldæorum expressè præsignabat, justis, quos ipsa Ierusalem referebat, infert: ut hinc omnes intelligerent, qua ratione contra illum se munire deberent. Principem coquorum militibus suis præfecisse dictus est Nabuchodonosor, illum, qui aptissimus fuit judicatus ad muros Ierusalem destruendos, & totam Dei civitatem evertendam & succendendam. Quamvis enim incongruus videatur Princeps coquorum ad expugnandam terrenam Ierusalem: sed validissimus est, ad expugnandam justi animam. Quis namq; coquorum Princeps, nisi gula & crapula? Certè nullo aptiori nomine, aut vocabulo ab omnibus Romanæ, aut Græcanicæ eloquentiæ parentibus posset illa exprimi. Hæc est coquis perfecta, & Princeps, & omnibus mensæ ministris. Illa est, quæ præcipit, disponit, ordinat, cogitat. agitat, impellit circa ea, quæ ad comestionem pertinent: illa est, quæ præcipit cibos exquisitos quæri, exquisitè præparari & condiri, nova fercula quotidie confici, vina pretiosa investigari, condimenta sapida excogitari. Considerant egregiè Sancti Basilius *a* & Ambrosius *b* grandem solicitudinem & anxietatem, qua in domo Principis, multi ministri satagunt & soliciti sunt circa plurima: Quidam ad macellum, ubi venduntur carnes, alii ad forum, ubi altilia exposita sunt, alii in coquina aves occidunt,alii deplumant, quidam hic dividunt, alii ibi lavant, quidam in cellario circa vina tenentur occupati, alii vasis præparandis sunt intenti, &c. Quisnam iis omnibus præfectus est? Quis horum Princeps? Gula sine dubio. Huic jugulantur animalia, occiduntur aves, conquiruntur sylvæ, profundantur maria, &c. Hinc Princeps aptus judicatur à dæmone, qui mittatur contra Jerusalem, de quo (inquit Gregorius) optimè dicitur: *Nabuzardan Princeps coquorum destruxit muros Ierusalem.* Murorum nomine, S. Gregorius virtutes omnes intelligit, quibus anima undique ac omni ex parte circumdatur, defenditur, ac roboratur: & propterea Principem coquorum aptum judicari ad muros Jerusalem destruendos; quia gula omnem virtutem evertit & dejicit, & animam omni virtute reliquit destitutam; ut videre est in Adam, qui cum omnium virtutum muro circumdatus esset, quem Deus, ut dixit Sapiens, omni *Vestivit secundum se virtute*, *A su honra del que lo vestia*, illis omnibus destitutum, gula reliquit; ut Chrysostomus sæpe considerat. Sanctus tamen Ambrosius & ipsemet Chrysostomus, muri nomine, abstinentiam & jejunium intelligunt; quia sicut murus fortis & validus totam cingit civitatem, & cinctam tenet, quo stante, non habet exercitus inimicus, quà ingredi possit, eo autem diruto, facilis patet omnibus militibus aditus: ita dum quis abstinentia & forti jejunio undique circundatus existit, & per illud carnem tenet cinctam & compressam, nullus carnalibus vitiis & peccatis patet aditus, imò nec ipsi diabolo: per jejunium namque homo inexpugnabilis diabolo, & intransgressibilis efficitur inimico, inquit Ambrosius. Diabolus ubi jejunium videt (inquit Chrysostomus) non habet, quà ingrediatur: est enim murus undique circumiens Jerusalem. Illo autem destructo, planus patet inimicis ingressus; abjecto namque jejunio, & gula intro-

a *Lib. 30. Moral. & 3. p. pastor. cit.*
b *Libr. 1. qq. in Gen. q. 169. & 15. de civitat. cap. 23.*

a *Hom. 1. de jejun.*
b *Lib. de Elia c. 8.*

Eccl. 17. 2.
Serm. 25.
Serm. 2. de jejunio.
Ibidem.

introducta, omnia carnalia vitia & concupiscentiæ motus inordinati turmatim ingrediuntur. Quamdiu Adam hoc fuit muro succinctus, nullus inimicus potuit vel sagittam intra eum jacere: sed eo destructo, potuit dicere illud, quod postea Sanctus Job: *Insidiati sunt mihi, &c. Quasi rupto muro & aperta janua irruerunt super me, & ad meas miserias devoluti sunt. Redactus sum in nihilum, & abstulit sicut ventus desiderium meum*: de quibus inferius latior erit disputatio. Gula igitur aptè supremus dux à diabolo præficitur, cujus vexillum omnia peccata carnalia consequantur.

Iob 30.13. 14. 15.

§. 21. *Supremus dæmonis dux est superbia, contra quam Ecclesia cinerem fronti, tanquam lapidem contra Goliam imprimit.*

¶ 67. SUPERBIA autem est alter dux & princeps supremus, quem omnium vitiorum caput & antesignanum statuit; grandis sine dubio, potens atque validus dux, per quem majora grandioraque bella diabolus aggressus est & confecit. *Delictum maximum* vocatur à David, ut sancti Patres exponunt, signanter Augustinus *a* & Bernardus *b*. Delictum, inquit Augustinus, maximum, arbitror esse superbiam. Hujus rei varias sæpe ipsemet Augustinus cæterique patres rationis assignant, quas egregiè Divus Thomas expendit, ut demonstret, superbiam meritò maximum & primum peccatum dicendum. Primam, quia ipsimet Deo directè bellum indicere audet. Unde excellenter annotat. D. Thomas Boetii sententiam dicentis: cum omnia vitia fugiant à Deo, sola superbia se Deo ipsi opponit. Optimè namque superbum describens Eliphaz Themanites dixit: *Tetendit adversus Deum manum suam*: cum Deo ipso voluit manus conserere, & potentiam suam divinæ potentiæ opponere, & contraire; *Et contra omnipotentem roboratus est*, totum suum robur colligens, contra Deum agere destinavit: *Cucurrit adversus eum erecto collo*, grandique arrogantia: *& pingui cervice armatus est*. Hoc modo ille primus superbus, ex cujus corde & visceribus superbia originem duxit: *In cœlum*, inquit, *conscendam*, cum Deo ipso rem & congressum sum habiturus: *Super astra exaltabo solium meum, & similis ero altissimo*. Ita & illi, qui turrim Babylonicam ædificare contenderant; ut Deum ipsum de cœlesti sua exturbarent sede, ut alibi dictum est. Propter hoc etiam specialiter (inquit D. Thomas) dictum est, ab Apostolo Jacobo: *Deus superbus resistit*. Cæteros peccatores dicitur Deus odisse, deserere, relinquere, &c. superbis tamen peculiariter dicitur resistere. Non dixit (inquit Chrysostomus) Deus superbos dimittit, & in peccatis deserit, suoque nudat auxilio: *Sed adversatur*, inquit, quià cæteri peccatores non directè contra ipsum tendunt, superbus autem contra ipsum Deum erecta cervice procedit; & unusquisque ad resistendum ei se exponit, quem directè contra se venientem conspicit. Secunda ratio, quia præ omnibus vitiis superbia damnum infert: Alia quippe quæcumque iniquitas in malis operibus exercetur, ut fiant (inquit Augustinus) superbia verò etiam bonis operibus insidiatur, ut pereant. Quod ex Publicani facto beatus Chrysostom. demonstrat; de quo alibi dictum est: Tertia, quia *omnis peccati initium, superbia est*, ut dixit Sapiens, & explicarunt, ac ostenderunt B. Augustinus *c* & D. Thomas *d*. Tandem, quia omnia peccata sub suo continet vexillo, ut ex B. Gregorio *e* D. Thomas *f* egregiè ostendit. Quia ergo duo sunt supremi duces exercituum dæmonis, gula & superbia, & cuicunque rei suum est statuendum contrarium, *Unum contra unum, & duo contra duo*, contra istos duos duces, qui omnia vitiorum agmina secum ducunt, duos duces illis directè contrarios, Ecclesia sancta constituere voluit; qui ad virtutum agmina tenenda disponant, jejunium & humilitatem. Potentes sine dubio duces ad omnes inimicorum vires retundendas. Jejunium gulam cohibet & dejicit, sicque omnibus peccatis carnalibus præcludit ingressum; quod propterea dicitur, vitia omnia comprimere: & quod (ut S. Petrus Chryso-

Marginalia: Ps. 18.14. a In Ps. 18 b Serm. de David & Golia. 1. 2. quæst. 84. art. 2. & 2. 2. q. 162. art. 6. & 7. Iob 15.25. Isai. 14.13 Iacob. 4.6. Hom. 3. in illud Vidi Dominum post medium. In regula & epi. 56. ad Diosc. Ecclesiast. 10. 15. c 14. De civit. Dei. cap. 13. d 2. 2. q. 162. art 7 e 31. Mor. f Art. 8. 9. citat.

logus dicit) Christianæ militiæ tenet prin-
¶ 68. cipatum. Multa circa historiam sanctæ Iu-
Li. de Elia c. 9. & lib. de viduis. Iudit. 8. 6. dith, B. Ambrosius expendit, quæ huic in-
stituto satisfaciunt. Illius inquam magnæ je-
junatricis, quæ quia *jejunabat omnibus die-
bus vitæ suæ, præter festorum dierum solem-
nitates*, congruenter ipsius sancti jejunii ty-
pum tenuit & figuram. Ut omnem terram
Rex superbus Nabuchodonosor suo subju-
garet imperio, tam grandem præparavit ex-
ercitum, ut milites ejus & munitiones *coo-
Iudit. 2. 11 perirent faciem terræ sicut locustæ*. Illis omni-
bus præfecit ducem Holophernem, illum te-
mulentum & potatorem vini, qui propterea
gulæ ipsius excellentem tenuit effigiem. O-
mnis ille exercitus tā grandis, validus, potens,
& extensus, penitus fuit dejectus, ex eo so-
lummodo, quod sancta Iudith illius ducem
Iudith. 15. 1. 2. jugulavit. *Cum enim omnis exercitus decol-
latum Holophernem audisset, fugit mens &
consilium ab eis, & fuga præsidium sumpse-
runt, evadere festinantes Hebræos, quos ar-
matos super se venire audiebant*. Expende il-
lud, *fugit mens & consilium ab eis*. Ille erat,
qui eos ducebat, dirigebat, gubernabat: eo
extincto, neque mens, neq; consilium in eis
mansit. Tuncque ita timuerunt Hebræorū
vires, ut nec eos expectare ausi fuerint. O-
mnium peccatorum caput, & dux est gula, ut
dictum est: Hanc jugulat & occidit sancta
Iudith, id est, valida, fortis continuaq; absti-
nentia, & jejunium. Ea extincta, remanent
omnia vitia, quasi sine mente & consilio. To-
ta namque eorum vis supponit gulæ ductum
& actionem, per quam caro impinguata,
motibus concupiscentiæ incipit agere, & vi-
tiis omnibus portas pandere: Nec solùm vi-
tia remanent absq; aliqua agendi vi; sed ita
roborantur virtutes, & tam potentes sunt, ut
facilè vitia opposita in fugam convertant.
Iudit. 2. 14 Potentes ac validi erant milites Nabuchodo-
nosor, eorum duce Holopherne stante &
consistente; expugnabant enim omnia castel-
la, & obtinebant omnem munitionem; &
quocunq; volebant, eo modo, quo volebant,
ingrediebantur: eo tamen extincto, omne
consilium & mens fugit ab eis, omnis poten-
tia eorum devorata fuit, ut nihil nisi de fuga
cogitarent. Hanc vincendi disciplinam se-
quuti sunt sancti, qui contra exercitum dæ-
monis se opponere volentes, hoc primum
constituebant, gulam sapienter ac potenter
dejicere per jejunium, per quod lascivientis
carnis motus confringerent, & enervarent.
Temulentum aggreditur diabolus (ait Am- *Serm. 25.*
brosius) ubi autem jejunium viderit; fugit,
metuit, pertimescit, terretur pallore ejus,
debilitatur inedia, infirmitate prosternitur.
Prosternitur inquam infirmitate, quia Chri-
stiana infirmitas, fortitudo est: unde ait A-
postolus: *Cum infirmor, tunc fortior sum.* *2. Cor. 12.*
Ita ille, qui latè prosequitur, quomodo ho- *10.*
mo infirmitate roboratur & fortior fit. De
quibus alibi. Nec tantummodo jejunium
proponit Ecclesia; sed humilitatem etiam
inducere per aspersionem cineris conatur,
tanquam ducem strenuum, qui superbiæ se
opponat: Grandis namque omnium virtu-
tum dux Humilitas, cum qua illæ omnes
potenti robore stant, sine qua non solùm
cadunt, sed in vitia & vitiorum materiam &
nutrimentum convertuntur. Tam potens
siquidem est humilitas (quod sæpe B. anno-
tavit Chrysostomus) ut ipsamet vitia in vir-
tutum materiam transferat, & quæ sunt dia-
boli opera, contra ipsummet diabolum con-
vertat, quasi ejus proprios milites contra i-
psum intorquens. Consideravit D. Bernard. ¶ 69.
quod ad nostram eruditionem sacra narrat *Ser. de David & Golia.*
historia: Philistinorum populus & exerci-
tus tumidus erat, & non audebat contra Is-
raelem inire conflictum. Insurrexit tamen
quidam Gigas, & dux magnus Goliath, enor-
mis magnitudinis vir, Philisthæos roborans,
à quo tota eorum potentia & fiducia pende-
bat: sicque Dei populum magna confusio-
ne tenebant trementem & afflictum. Quo-
modo Philisthæi vincentur? Quia tota eo-
rum vis pendet à duce maximo, mittatur
Deo disponente manus fortis, ab ipsomet
Deo docta & instructa ad bellum, illius sci-
licet, qui dicebat: *Benedictus Dominus Deus* *Ps. 143. 1*
*meus, qui docet manus meas ad prælium, &
digitos meos ad bellum*. Hæc quinq; lapides
de torrente eligat, & in pera pastorali repo-
nat & repositos servet: ex quibus unum tan-
tummodo extrahat, durissimum, per quē for-
ti ictu caput gigantis obtundat & percutiat,
& fir-

& firmiter fronti infixum relinquat: hic enim omnes gigantis vires absumet, ut stare non possit, nec consistere: sicq; omnes Philisthæi convertentur in fugam; sicuti re ipsa evenit. Postquam enim egressus David, lapide jacto, & fronti gigantis infixo, eum dejecit,
1. Reg. 17. 51. 52. *Videntes Philisthæi, quod mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt, & consurgentes viri Israel & Iuda vociferati sunt, & persecuti sunt Philisthæos, &c.* Grande sine dubio sacramentum hæc historia continet. Credo (inquit Bernardus) non incongruè, in superbo illo homine, superbiæ vitium designari. Erat ille maximus Philisthinorum; & est superbia maximum delictorum. Vitia quidem secundum se infirmissima sunt & timidissima;
Sap. 17. 10. *Semper enim sæva præsumit perturbata conscientia:* Superbiæ tamen robore & audacia, se erigunt & stabiliunt, & ad bellum sumunt audaciam. Quid igitur agendum? Prima cura habenda est de dejiciendo Golia, de superanda & dejicienda superbia: ut omnia vitia in fugam se convertant. Hoc Ecclesia eodem spiritu, quo David acta contendit. Ex rapido illo torrente divinæ justitiæ, quo Deus iram suam contra hominem peccantem, tanquam aquam grandi impetu decurrentem effudit, singulariter quinque lapides (duros quidem illos omnes) elegit, & in pastorali pera divinæ scripturæ, in qua, quæ reposita sunt, debet manus pastoris Ecclesiæ extrahere, condidit, servandaque constituit. Ex illis omnibus, ad quæ Deus hominem damnavit, si attentè rem consideres, quinque solummodo videbis lapides electos, & in scriptura repositos.
Gen. 3. 17 *Quia audisti* (inquit Deus) *vocem uxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ.* Ecce primum lapidem. Terra ita erat, Deo agente, disposita, ut omnia necessaria homini sponte, & sine alicujus laboris opere, produceret; *Sed in opere tuo*, id est, propter opus tuum, aut propter peccatum, quod commisisti, ut Hieronymus *a*, Chrysostomus *b* & cæteri patres exponunt, nihil tibi sine labore & defatigatione tua producet: *Spinas & tribulos germinabit tibi.* Hic secundus lapis. Expende pronomen *tibi*, id est, ad tui dolorem & punctionem. Si peccatum non fuisset, produxisset quidem terra spinas & tribulos propter animalium cibum, quorum quædam spinis & tribulis sustentantur, ut annotant Rabbanus *a*, Ionas Aurelianensis Episcopus *b*, & S. Augustinus *c*: nullatenus tamen hominem læderent, aut vulnerarent. Hoc per peccatum effectum fuit. *Comedes herbas terræ:* In Hebræo: *herbas agri*, En tertium. Obtulit Deus homini & animantibus, ligna, fructus & herbas, hac proportione servata, quod fructus ad hominum cibos, herbæ in bestiarum essent pastum. Unde quamvis, quando de hominibus & bestiis locutus fuit, Deus dixit:
Ecce dedi vobis omnem herbam & universa ligna, ut sint vobis in escam, & cunctis animantibus terræ: quando tamen ad solum hominem locutus fuit, dixit: *ex omni ligno paradisi comede:* & mulier ad serpentem: *De fructu*, inquit, *lignorum paradisi vescimur.* Per peccatum, hoc factum est, quod communis sit homini cum bestiis cibus. Comedes herbas terræ, aut verò fœnum agri, sic etenim interpres Chrysostomi transtulit, de quibus videndus est noster Istella. *In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es.* Hic lapis quartus. Panis nomine, quicquid ad victum & vitam agendam, necessarium est intelligit, voluitque dicere: sine sudore & anxietate, non vitam ages, nec quæ ad eam sunt necessaria, obtinebis. Nec Rex, nec princeps nec dives, sine sudore & curis, quæ tenent, acquisierunt, & conservant, &c. *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Ecce quintum lapidem, quem tanquam duriorem & terribiliorem ad ultimum reservavit locum: omniũ enim terribilium terribilius est mors; hoc namque extremum ac summum malum, ex iis, quæ sensu in hac vita percipiuntur. Ex pulvere sane creatus fuit homo, sed divinæ gratiæ temperamento, ita fuit conditus, ut immortalis esse: quod contra Manichæos, Pelagianos, aliosque hæreticos, tanquam dogma fidei Augustinus *a* conatur sæpe ostendere, & definitum fuit in Concilio Africano *b*: at per peccatum, dam-

Marginal notes: ¶ 70. — a Libr. de qq. Hebraic. b Hom. 17. & 27. in Genes. — a In Genes. b Lib. 1. de cultura imaginum. c 3. Super Gen. c. 18. — Gen. 1. 29. — In cap. 3. Genes. — a 13. de Civ. c. 15. b cap. 76.

damnatus fuit homo ad mortem, idque factum est, quod Apostolus dixit: ***Per unum hominem peccatum introivit in mundum, & per peccatum mors.*** Ex his quinque duris asperisque lapidibus, istum tanquam duriorem Ecclesia ex pera pastorali scripturæ sacræ extrahit, & quasi forti manu jacit, caput gigantis impetens, & fronti infigere contendens, dicens: ***Memento, quia pulvis es, & in pulverem reverteris.*** Caput, actionem, & potentiam superbiæ, in capite tuo Ecclesia considerat: ideoque volens caput superbiæ ferire, caput tuum impetit, & manum ad illud convertit, ut contra illud lapidem jaciat: ***Pulvis es, & in pulverem reverteris.*** Quidnam durius? Quid magis anxietate plenum? Cum Samuel hunc lapidem jecit contra Regem fortissimum Saul, qui eminebat omnibus ab humero & sursum: ***Statim Saul cecidit porrectus in terram, extimuerat enim verba Samuelis.*** Hoc lapide caput tuum petit, nec attingere solummodo est contenta; sed firmiter infigere fronti conatur, & ut fixum retineas, procurat gravissimis verbis; ***Memento, quia pulvis es, & in pulverem reverteris. Memento***, memoria retine, hoc perpetuò in mente fixum tene. Et ut fronti hoc firmiter maneat infixum, cinere apposito tanquam clavo configit, quem fronti imprimit, impressumque relinquit. Si lapis iste fronti infigatur; quomodo poterit Golias, quantumcunque grandis & potens ac violentus stare? Quæ superbia consistere? Quis fastus aut arrogantia perstare, si consideres, quia pulvis es, & quia in pulverem reverteris? De quibus in sequentibus.

Ad Rom. 5. 12.

1. Reg. 28. 20.

§. 22. *Iejunio & cinere muniendos, docuit singulariter Sancti Iob historia.*

71. QUÆ diximus, fient perspicua si ad excellentem quendam athletam oculos convertamus; quem singulariter ad nos instituendos Dominus constituit, Sanctum Job; qui quamvis in Ausitide regione extiterit (inquit Chrysostomus) virtutis tamen suæ magnitudine, universum terrarum orbem collustravit; quem ita omni laude superiorem Augustinus judicat, ut nullum sibi videatur invenire nomen, quo illius invictam fortitudinem & prœliandi dexteritatem pro dignitate declaret: in cujus victoria visus est Deus honorem suum constituisse, ut beatus Hieronymus annotavit. Quidnam ille fecit? Cùm intellexit boves & armenta à Sabæis rapta; camelos à Chaldæis exportatos, & ovium greges igne cœlo descendente combustos, filios domus ruina oppressos & extinctos: ***Tunc surrexit Iob, & corruens in terram adoravit.*** Verbum *surrexit*, multa indicat: primò ut Philippus Diaconus annotat, animi constantiam & invictum robur. Non fuit consternatus, nec obrutus tam grandi calamitatum pelago; sed *surrexit*, infracto stetit animo, nec fuit de eorum numero, de quibus David: ***In miseriis non subsistent.*** Secundò, significat animum constanter & animosè ad bellum se præparantem. In scriptura enim sæpe ***Surgere*** significat, se robore erigere, & paratum exhibere ad infringendas inimici vires. Ita David: ***Exurgat Deus & dissipentur inimici ejus. Et exurge Domine judica causam tuam, memor esto improperiorum tuorum.*** Et de iis, qui præliaturi erant, dictum est: ***Surgant pueri, & ludant coram nobis.*** Dum ergo provocatum se vidit Job ad pugnam, *surrexit*, se accinxit & exposuit ad resistendum & opponendum se inimicis. Vidit se provocatum, surrexit, & duellum acceptavit; non refugit congressum, non terga inimico dedit: ***Et corruens in terram adoravit.*** Multa itidem hoc verbum significat; singulariter tamen credo indicari voluisse, quid primò hic fortis athleta fecit, qui coram Deo prostratus, illius supremam majestatem adorans, numen, ac favorem illius imploravit. Habuit se, ut B. Chrysost. considerare videtur, sicuti nobilis eques, qui cum ab inimico sui regis se videt provocari ad bellum, primò ad pedes regis se submittit, ejus licentiam postulans, & gratiam interpellans, ut possit ad certamen descendere. Diabolus, qui hucusque quasi è longinquo bellum fuerat aggressus, & sagittas suas

Epist. 3. ad Olymp. tom. 5. ad fin.

Serm 225 de temp.

Epist. 34 ad Iulianum.

Iob 1. 20.

Catena græca Iob.

Psal. 139. 11.

Ps. 67. 2.

Ps 73. 22.

2. Reg. 2. 14.

Epist. ad Olymp.

suas nondum ad ipsummet Job perduxerat, propinquior factus illum gravissimè percussit. *Percussit namque Job ulcere pessimo a planta pedis usque ad verticem ejus:* putredine fuit coopertus, & vermibus undique scatens. Jam circa se ipsum, & contra seipsum (inquit Origenes) omnia inferni agmina vidit exposita, & se provocatum, non ad singulare certamen unius cum uno; sed unius cum innumeris dæmonum legionibus. Quid faciet miles strenuus, qui pugnandi arte & militari disciplina est divinitus instructus? *Testa saniem radebat, sedens in sterquilinio.* Diligenter attende & vide illum duo egisse. Egressus à civitate sedit in sterquilinio, aut (ut Origenes perpetuò legit) super acervum stercoris; & ibi testa saniem radebat. Ad quidnam discessus iste in sterquilinium? Ad quid in eo sedere voluit? Annotant Chrysostomus *a*, D. Thomas *b*, Lyranus *b*, imò & Septuaginta in sua translatione, quam Græci patres sequuntur, diabolum omnia bona beati Job ita consumpsisse; ut non relictum ei fuerit, ubi caput suum reclinaret. Præterea tam grandis fœtor, horrenda putredo, & vermium scaturigines prodibant ex eo; ut sicut Polychronius annotat, cives & cognati ejus, nec aspectum illius ferre possent: lepra enim horrorem cunctis inspicientibus incutiebat. Idcirco civitate egressus, sterquilinium adiit, in quo se dejiceret. Tam horrendus est leprosi aspectus & nocuus, ut ideo Deus in lege leprosos jusserit extra civitatem agere debere; adeò ut Ozias rex lepra percussus, coactus fuerit regno cedere, & urbe excedere. Job autem, non quovis lepræ genere, sed fœdissimo & horribiliori affectus fuit, quale D. Gregorius scribit. Quid, inquit, in humana carne abjectius carne leprosi, quæ tumescentibus vulneribus scinditur, & exhalantibus fœtoribus impletur? Hanc rationem expendit Origenes. His (inquit) qui in civitate erant, molestiam ingerere non est passus. Sedebat super acervum stercoris extra civitatem, me solum (inquiens) circundent mala; mihi soli molesta sint vulnera mea. Dic igitur, ô

¶ 72. B. Iob (inquit Origenes) dic ô sancte Dei prœliator, dic ô admirabilis vir Domini constantissime, qui terribilibus ac fortibus maligni plagis in nullo succubuisti; qui amara supplicia atque fortes dolores absque murmuratione supportasti: cur extra civitatem egressus, & super acervum stercoris, atque muranam sedens, spectaculum temetipsum cunctis transeuntibus præbuisti? Omnes enim, qui ingrediuntur, & egrediuntur, omnes qui transeunt vias, & diriguntur in itineribus suis; omnes, qui in te contemplantur isthic super acervum stercoris, atque muranam sedentem, absentibus enarrant, atque iis qui longè sunt annuntiant: ita ut penetret hic rumor tuus in longinquum, de regione in regionem. Nam qui te viderint, non videntibus enarrabunt; qui verò audierint, iis qui longè sunt positi, istam recognitionem tuam insinuabunt. Hæc & alia Origenes. Ad sterquilinium itaque se recipit: ibi autem positus, *testa saniem radebat*. In Hebræo vox *Hheres*, quæ opus terreum, ut tegulam aut laterem significat. Ad quidnam rem tam asperam elegit ad ulcera & saniosam carnem mundandam? Vide, ait doctus autor, cum summo cruciatu extremam quoque inopiam, nam *vulnus, & livor, & plaga tumens non est circumligata, nec curata medicamine; nec fota oleo.* Qui ulceribus affliguntur, solent mollioribus panniculis abstergere humorem fluentem, aut saltem blanda manuum applicatione, cùm omnia deficiunt, emundare. Quis unquam ad vulnus, asperam tegulam applicavit? Multi sancti patres dicunt, illum voluisse ad dolores & plagas, quas diabolus intulit, addere, & acriores dolores in carne sua excitare. Ita D. Gregorius *a* annotavit, & dixerat Apollinaris *b*, excellentissimeque Origenes *c*. Non accepit, inquit, molle aliquid, ut abstergeret molliter, leviter, leniter, artificiosè moderando atque revelando: sed accepit testam duram, asperam, ut raderet cum dolore saniem suam, & non extergeret blandè aut modestè mitigans atque relevans vehementem illum, atque inenarrabilem dolorem. Dic, ô beate, atque Deo dilecte, ob quam rem hoc facis? Cur hunc dolorem exaspe-

Marginal notes: *Iob* 2. 7. — *Lib.* 2. *in Iob.* — *a In catena græca.* *b In Iob* 2. — *In catena græca.* — *Hom.* 39. *in Evang.* — *Lib.* 2. *in Iob.* — *Pineda in Iob* 2. *Isai.* 1. 6. — *a* 3 *Moral. cap.* 3. *b In catena græca.* *c Lib.* 2. *in Iob.*

ras? Cur augmentas? Cur exaggeras, testa radendo lamentabile hoc vulnus, atque sævissimam hanc plagam? cùm potius debueras observare, levare, fovere, ungere, defricare; ut per hæc universa mitiorem atque blandiorem redderes hunc sævissimum dolorem, plagamque terribilem? Sed respondens justus, dicit: Ego vici, non succumbo his doloribus, neque istis pœnis deficio, neque debilitor, neque delassor; non enim sunt dolores isti fortiores animæ meæ firmitate: non hæc tormenta duriora cordis mei duritia. Exaggero atque commoveo ipsos dolores, &c. Quidnam igitur sanctus ille vir, ad hæc duo agenda se convertens, intendit? Respondet ipsemet Origenes, sæpè repetens, quod cœpimus annotare, beatum Job voluisse se strenuum militem; & in spiritualis militiæ disciplina plenè instructum exhibere. Agnovit (inquit Origenes) se spectaculum factum Deo, Angelis & hominibus: vidit omnia inferni agmina jam sibi opposita, & ad congressum applicata, ideoque necessarium sibi, se illis omnibus, invocato jam antea Dei favore, exponere. Intellexit Sapiens ac doctus athleta, diaboli acies in duas partes distributas, ut undique impetant: unam impugnantem ex parte corporis, per inordinatos motus concupiscentiæ & carnis, qui potenter militant adversus animam; alteram ex parte animæ excitantem motus superbiæ, quæ omnium peccatorum est radix, fons & origo. Singulariter propterea contra duas istas acies se voluit communire. Ne per carnem suam diabolus posset prævalere, aut motus excitare, quibus impeteretur animus; contra carnem suam suas ipsas manus convertit, & quam diabolus afflixerat, ipse gravius affligendam assumpsit; & ad dolores, quos ille intulerat, alios adjicit graviores, ut carnem undique compressam teneat: ideo non solùm eam non fovet; sed acrius nunc vulnerat & affligit, testa dura & aspera scalpens vulnera. Quos motus ex tali carne posset jam diabolus excitare Quomodo talis caro contra spiritum posset jam insurgere?
73. Quemnam carnalem motum eructare? Ecce grande munimentum militis spiritualis, castigatio carnis & ejus afflictio: per quam infirma illa redditur. Hæc namque (inquit Ambrosius) non infirma, sed *fortis est infirmitas*. Qua loquendi phrasi, sæpè ipse elegantissimè uti solet; ut cùm spiritualem ebrietatem; quam Spiritus sanctus operatur, vocat *sobriam ebrietatem*. Læti (inquit) bibamus sobriam ebrietatem Spiritus. Talis enim ebrietas non mentem capit, non ebrios facit; sed intellectum acuit, & sobrios reddit. Qua etiam dicendi phrasi usus Augustinus *doctam ignorantiam* dixit. Ita fortis est infirmitas hæc carnis, inquit Ambrosius, quia non infirmum, sed fortem reddit Spiritum, dicente Apostolo: *Cum infirmor, tunc fortior sum & potens*. Per hanc infirmitatem Job se fortem voluit reddere: sicut postea idem Apostolus, qui dicebat; *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo*, &c. Ne autem per superbiam posset superari, ad sterquilinium, cinerem & pulverem confugit; & sedit super acervum stercoris, aut in medio cineris vel pulveris; ut omnes superbiæ motus extinguere posset. Sedit in medio cineris, ut omni ex parte cinere se circumdatum exhiberet, & ad nihil posset convertere manus, imò nec oculos, quod non videret esse cinerem, aut pulverem. Tali enim cogitatione se muniret, ut se omni ex parte cinerem cogitaret & pulverem. Ortum aut originem suam attendens, non quod à regibus fuit progenitus: sed quod de pulvere esset formatus considerabat. Ad finem oculos convertens, non quod grandia posset consequi, aspexit; sed quod in cinerem esset convertendus, observabat. Quicquid in mundo est, ad quod posset manus extendere; non nisi vilem pulverem agnoscebat. His armis munitus tam strenuè athleta ille fortissimus dimicavit, ut planè diabolus ipse, etsi invitus se victum fuerit confessus, omnesque suas machinas dejectas, & acies profligatas. Ecclesia ergo sancta videns filios suos undique inimicis circundatos & provocatos ad bellum; volens eos hujus grandis fortisque ducis exemplo, militari disci-

Marginalia: Lib. 2. & 3. in Iob. — Serm. 25. — In hymn. — Epist. 121. ad Probam cap. 15. — 2. Cor. 12. 10. — 1. Cor. 9. 27.

disciplina instruere; duplici ex parte eos muniendos declarat, corporis, per jejunium, & pœnitentiæ ac mortificationis opera; quibus carnem comprimat, & compressam ac subjectam teneat: ex parte autem animæ, per cineris impositionem, quo frontem & supremam capitis partem aspergit; ut omnes sensus sedeant in medio cineris, & nihil nisi cinerem sentiant. Est prima pars capitis supra frontem, quasi omnium sensuum sedes, in qua Philosophi dicunt residere sensum, quem vocant communem, à quo singuli sensus facultatem habent sentiendi; ideoque ab ipso ad alios nervi quidam oriuntur, ad visum scilicet, auditum, gustum, odoratum, & tactum. Ideoque communis ille, quasi omnium particularium sensuum est sedes. Ibi ergo cinis ponitur, ut omnes sensus in medio cineris resideant; & nihil nisi cinere aspersum sentiant. Grandis philosophia! Quando aliquis color ponitur supra oculos, nihil aspiciunt, nisi sub illo colore: & quando aliquis peculiaris sapor supponitur linguæ, omnes cibos talem saporem referentes, percipit gustus, &c. In sede & radice omnium sensuum, ponitur cinis & pulvis, ut ad nihil sensus nostri ferantur, quod non sentiant cinere affectum. Ita videant oculi pulchritudinem & venustatem, ut cinere aspersam contemplentur: non audiant aures quid, ad famam & mundi gloriam, nisi cineris & pulveris aspersione affectum; tactus & manus non ad aurum & divitias, & cætera extendantur, nisi pulvere & cinere conspersa: omnia enim sunt pulvis & cinis, &c. Quomodo autem jejunium, cæteraque pœnitentiæ opera agenda sint; quomodo non nostra, sed Dei gloria intendenda: in lectione euangelica docet Christus Dominus, de quibus in sequenti tractatu.

§. 23. *Instituta est Quadragesima, ut discamus benefacere; quod nisi discamus, nescimus, &c.*

PRovocatus Deus innumeris & execrandis sceleribus populi sui, misit illum excellentem Prophetam Isaiam, quem D. Gregorius Nazianzenus vocat gloriæ Dei spectatorem; qui nomine suo illa oculis eorum exponeret, argueret, reprehenderet, & extrema in eorum supplicium mala imminentia prænuntiaret; signanter quod de terra illa essent expellendi & consumendi. Vocavit proinde S. Propheta in ipso suæ concionis exordio cœlum & terram. *Audite cœli, & auribus percipe terra.* Et meritò (inquit Chrysostomus) ut justissimam damnationis sententiam, quam proferre parabat, ostenderet. Moyses namque volens eos introducere in terram illam repromissam, apertè eis prædixit, pellendos eos ex illa, si non servassent legem, quam à Deo receperant. In cujus confirmationem vocavit cœlum & terram; tanquam testes, dicens: *Audite cæli, quæ loquor, audiat terra verba oris mei.* Nunc quia legem Dei fuerant transgressi, volens contra eos sententiam expulsionis ab illa proferre, eosdem cœlos & terram advocat testes. Primò igitur inducit Propheta Deum evidenter ostendentem scelera grandia populi sui, propter quæ sententiam profert, horrendis commaniationibus plenam, *Væ genti peccatrici populo gravi iniquitate, filiis sceleratis: dereliquerunt Dominum*, &c. *Derelinquetur filia Sion sicut umbraculum in vinea, &c.* Cùm tamen jam nihil nisi comminata mala expectari posse viderentur; Deus, qui cùm *irascitur, misericordiæ recordatur*, ut dixit Habacuc: se totum convertit ad ostendendum populo quomodo posset omnia mala comminata effugere, imò & grandibus bonis cumulari. Inter alia, quæ ad hoc institutum proponit, sunt illa verba, grandi expensione digna: *Quiescite agere perverse, discite benefacere.* Ecce, quæ à vobis requiro, duo, quibus tota justitia completur; cujus duplex est pars, *declinare a malo, & facere bonum.* Si hæc duo

¶ 74. *Libro de Theolog.* — *Isai. 1. 2.* — *Hom. 3. de Pœnitent.* — *Deut. 32. 1* — *Habac 3. 2* — *Isai. 1. 17.*

duo plenè perfeceritis, peccata vestra penitus remittentur: *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur, & si fuerit rubra quasi vermiculus, quasi lana alba erunt.* Peccata in scriptura, sanguines vocantur; ideo anima peccatrix assimilatur duabus rebus, quæ magis sanguineum colorem inamissibiliter tenent, coccino & vermiculo. *Coccinum*, in Hebræo est *Tholaghath*, quæ vox vermiculum quendam significat, ortum ex grano cujusdam fruticis, quem Græci & Latini *Coccum* vocant, quo tinguntur vestes, quas vocamus *scarlata*. Nomine autem *vermiculi*, fortè intelligit eos vermiculos rubros, quos communiter ex India asportari videmus, quos *cochinilla* vocamus, quibus tinguntur vestes rubro colore inamissibili & perfectissimo, quem vocamus *carmesi*. Quantumcunque sanguineo rubroque colore anima sit affecta per peccata, ut similis sit coccino & vermiculo, *a la escarlata carmesi*, si verè & perfectè duas illas justitiæ partes perfecerit, rubedinem omnem amittet, & alba, munda, splendens, sicut nix & lana munda efficietur. Sicut summum ruborem per coccinum & vermiculum expressit; ita summam albedinem & splendorem solet scriptura per nivem & lanam mundam declarare. Nec solùm hoc consequemini; sed *si volueritis & audieritis me, bona terra comedetis.* Non solùm ab ea non expellemini, sed potius in ea grandi bonorum copia fruemini. Ita illis dictum fuit. Isaias tamen, qui singulariter Euangelistæ nomen promeruit, quod euangelicæ gratiæ fuerit prænuntiator apertior: ut S. Augustinus *a* ex Hieronymo *b* & Ambrosio dicere consuevit, non tamen illos, qui sub lege, quàm nos qui sub Euangelio sumus constituti, alloqui voluit, ad quos illa verba destinavit. Grandibus peccatis Deum provocatum habemus, qui iram suam contra nos, tanquam contra inimicos effundere parat: duo autem à nobis peculiariter exposcit, per quæ nobis remittantur peccata, & cælestibus bonis compleat. *Quiescite*, inquit, *agere perverse discite benefacere.* Primum, *Quiescite*: Septuaginta, *Cessate a nequitiis vestris.* Hoc in primis supponendum. Cesset nequitia, consummetur prævaricatio; & finem accipiat peccatum. Videtur loqui Deus allusione facta ad id, quod dixerat ad Cain, quam egregiè expendunt Chrysostomus *a*, & Ambrosius *b*. Viderat illum jam contra fratrem invidiæ & odii malitia inquinatum, *Peccasti?* inquit, *c Quiesce.* Adam primò admonuit (inquit Ambros.) ne peccaret, sed ad ejus filium, quem subditum peccato videt, hoc primò intimat: Peccasti? Quiesce. Quasi dicat (inquit Chrysostomus) non pœnam delicti repeto, sed ostendo delictum & consilium offero: quod si accipere volueris, & peccatum emundabis, & te ipsum gravioribus malis non involves. Peccasti, & graviter peccasti, sed non punio propter delictum, misericors enim sum, & nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat. Igitur quia peccasti, hoc primum statuo; *Quiesce*, tranquillitatem facito tuarum cogitationum, & libera mentem à procellis fluctuum inundantium, &c. Qui à peccato secundum legem erat emundandus, in sacrificium tenebatur offerre vitulum, aut hircum, vel capram, aut ovem, hoc modo; quod quando animal mactandum erat, primò accedebat peccator; & *ponebat manus super caput illius.* Grandia mysteria hæc cæremonia continebat, peculiariter tamen indicabat, quid ad remissionem peccati primò supponendum sit. Manuum enim nomine, quia instrumenta sunt, quibus operamur, opera ipsa præsignantur. Et manus peccatoris, typum tenent peccatorum suorum, quas propterea idem Isaias, plenas sanguine dixit: hæ imponebantur super animal mactandum, quasi simul & ipsa mactanda, & extinguenda, & tradenda morti. Moriantur peccata, finem accipiant. Hoc supponendum est, si iram Dei effugere vis; Quiesce à peccato, cesset nequitia. Finiatur familiaritas lasciva, finem imponito usurariis contractibus, extinguatur appetitus vindictæ, &c. Hoc est, quod sæpè Paulus exposcit, ut *moriamur peccato, & ultra non serviamus peccato.* Non tamen hoc sufficit, sed necessarium est bona opera facere, quibus pro peccatis satisfaciamus, & serviamus Deo, quem offenderamus peccando: ut *sicut*

Marginalia: Ibid. nu. 18. — תלעת. — a Confes. c. 5. & 18. de civit. c. 29. — b Epist. 103. ad Paulinum & 117. ad Paulam, & Eustoc. — ¶ 57. — a Hom. 18. in Genes. — b Lib. 2. de Cain & Abel. c. 7. — c Gen. 4. 7. — Levit. 4. 4. — Rom. 6. 6.

ut *sicut exhibuimus membra servire iniquitati ad iniquitatem: ita exhibeamus ea servire justitiæ ad sanctificationem.* Inter effectus peccati, hic singularis est, quem S. Patres communiter tradunt, ut D. Thom. explicat; quod peccator circa bonum incurrit ignorantiam & tenebras in intellectu ad bonum cognoscendum: & debilitatem ac infirmitatem in voluntate ad illud exequendum. Circa malum autem; fuit intellectus exacutus & limatus, ut illud machinetur; & voluntas fortis ac potens reddita, ut ad illud tendat. Unde homo ad mala agenda, nullo indiget magistro aut Doctore, non opus habet frequentare Academias aut Scholas, *Sensus & cogitatio humani cordis*, inquit Deus, *in malum prona sunt ab adolescentia sua.* In Hebræo nomem *Iecer*, quod significat, figmentum aut opus à figulo, vel alio artifice compositum & fabricatum, à verbo *jacar*, quod est fabricare aut formare. Oleaster legit; *Figmentum cordis humani malum a pueritia*: hoc est, ab ipsamet pueritia, in qua sensus vigere incipiunt: ante alicujus præceptoris aut doctoris institutionem, habet homo mala confingere, componere, fabricari & machinari: in semetipso habet homo totius iniquitatis percipiendæ encyclopædiam; ideò unusquisque ab adolescentia & à pueritia, nullo docente aut demonstrante, novit operari & perficere malum. Non eguit præceptore Cain, ut iniquam proditionem contra fratrem suum machinaretur, nec fuit necessarius magister, ut tempore Noë peccata omnibus modis complerahomines committerent, & innumeris fraudibus & horrendis iniquitatibus essent implicati. *Vidit Deus, quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore.* Multa erat & sine termino malitia, quam unusquisque operabatur à cordis sui cogitationibus & machinis instructus, non ab alio præceptore edoctus. Nullus præceptor fuit, qui doceret Absalom contra patrem suum proditiones stupendas & admirandas exstruere; totius populi corda fictis & blandis verbis ad se allicere, & contra patrem suum excitare. Non scholas frequentavit puer ille, quem D. Gregorius refert, qui quinquennis, ita contra Deum blasphemias proferebat, ut inter patris brachia à dæmonibus fuerit occisus: & experientia ipsa ostendit infantulos nullo docente, mendacia, fraudes, & deceptiones tales cogitare, quæ nos in admirationem rapiunt: unde acutè B. Chrysostom. inter alias hominis definitiones, hanc assignavit, *improbitas, quæ per se docetur id quod arte instructum est ad malum*: quod rectè Hispane dices: *Es el hombre malicia, que por si es maestra, y cosa que de suyo tiene artificio y traça para lo malo.* Quoniam autem ad bonum habet homo tenebris ignorantiæ obscuratum intellectum, & grandi debilitatione infirmatam voluntatem: non potest illud plenè per voluntatem perficere, nec per intellectum cognoscere; nisi habeat præceptorem docentem intellectum, & auxiliatorem faventem voluntati. Quomodo in profunda nocte per desertum invium, præcipitiis plenum incedet sine ductore & auxiliatore ille, qui oculos habet lippitudine offuscatos, & tibias noxio humore turgentes, qui non potest in firmo securè pedes collocare? Nec naturæ tantum sufficit bonum (inquit Hieronym.) ad justitiam, nisi quis erudiatur congruis disciplinis. Ideò & in sequentibus idem Isaias commemorat, dicens: *Omnis qui non didicerit justitiam super terram, veritatem non faciet.* Discenda est ergo justitia, & magistrorum sapientiæ terenda sunt limina. Ita Hieronym. qui locum citatum inducit juxta translationem Septuaginta. In hujus confirmationem ipsemet longo eloqentique discursu demonstat neminem posse scientiam aliquam tenere, quam non prius diligenti cura didicerit: id quod ex Philosophis comprobat signanter Pythagora, Platone, Apollonio, qui varias provincias lustrarunt, novos populos adierunt, maria trajecerunt, ut præceptores invenirent, à quibus naturales scientias addiscerent. Certè nullus latinè loqui sciet, qui non prius grammaticam didicerit. Taceo (inquit Hieron.) de Grammaticis, Rhetoribus, Philosophis, Geometris, Dialecticis, Musicis, Astronomis, Astrologis,

Marginalia: 1.2. qu.85. art.3. — Gen.8.21. — יצר — Brix. to.1. fol. 299. — Gen.6.5. — ¶ 76. — 2.Reg.15. 2. — 4. Dial. c.18. — Hom. in illud Ps.48. vanè conturbatur, to.1. ad fin. — In c.1 Isa. — Isa. 26.9. — Ep. 103. ad Paulin. c.6.

gis, Medicis: ad minores artes veniam, quæ non tam lingua, quàm manu administrantur. Agricolæ, cæmentarii, fabri, metallorum lignorumque cæsores, lanarii quoque & fullones, & cæteri, qui variam supellectilem, & vilia opuscula fabricantur, absque doctore esse non possunt, quod cupiunt, &c. Omnis quidem homo natura scire desiderat; sed quia intellectus tenebris est plenus, difficultatem sentit, & molestiam in quavis
21 de civ. cap. 4. scientia acquirenda, quam (ut B. Augustinus annotat) demonstrant plagæ & flagella, quibus pueros ad quodvis disciplinæ studium compellimus; & gentiles ostenderunt, qui Minervam scientiarum deam, armatam depingebant: quia qui scientiam aliquam consequi vult, grandi labore, & quasi per pugnam debet eam extorquere. Necessarium ergo cùm sit, bonis operibus intendere; necessarium etiam erit addiscere bene operari *Discite bene facere*, præceptores quærite, scholas frequentate; huic studio intendite. Ad hoc singulariter Ecclesia sancta præsens tempus instituit; ut quivis addiscat bene facere. Ideò magistros providet, præceptores multos statuit, lectiones selectas euangelicas variasque proponit; ut circa omne bonum fideles instructi evadant. Una die docet, quo modo viva fides tenenda, cum Centurione; alia quomodo charitas cum inimicis exercenda, imitantes Patrem cœlestem; alia quomodo cum dæmone pugnandum in Christi tentationibus: alia quomodo vita componenda, qui ad judicium terribile sumus convocati, &c. Nunc quomodo pœnitentiæ initium dandum, per grande jejunium, Deoque gratum, & per humilem cineris susceptionem.

§. 24. *Sicut Salomon constituit latomos, lapidibus dolandis ad templum: ita Ecclesia in Quadragesima prædicatores, quibus tanquam cœlum nubibus operitur.*

¶ 77. *Lib. de fabrica templi.* Salomonis sapientiam & industriam commendandam censet venerabilis Beda, qui volens templum magnificum extruere, *latomos* non minus quam *octoginta mille designavit*, qui lapides ex lapicidina exscinderent, ibique polirent, & aptarent malleorum, securium, & ferramentorum tunsionibus: ut cùm in templi fabrica reponendi essent, nihil agendum relinqueretur; de qua 3. Reg. 5. 15.
propterea dictum est, quod *cum ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata est, & malleus & securis, & ferramentum non sunt audita in domo, cum ædificaretur.* Qua in re divinæ providentiæ dispositionem circa nostram salutem præsignandam contemplatur Beda; ex lapicidina namque Adæ voluit Deus templum gloriæ suæ ædificare, de quo David dixit: quod *in templo ejus omnes dicent gloriam.* Lapides isti ex tali lapicidina procedentes, impoliti sunt & inæquales, multis imperfectionibus redundantes: oportet propterea primum hic eos exscindere, polire, & dolare securi divinæ doctrinæ, malleo divini verbi, de quo Deus ipse dixit: *Nonne verba mea sicut malleus conterens petras?* Ad hoc elegit prædicatores & doctores. Hoc eorum opus, lapides dolare. *Corripientes*, inquit Paulus, *omnem hominem ut perfectum exhibeamus omnem hominem in Christo Iesu.* Ecce quid intendunt! perfectum exhibere omnem hominem, omni ex parte dolatum reddere. Ad hoc elegit Salomon octoginta millia latomorum, ad hoc Deus per Ecclesiam hoc tempore innumeros designat spirituales latomos; qui huic operi intendant, & una die ex hac, altera ex illa, lapidem dolent & aptent. Hodie gulam præscindunt, crastina die crudelitatem erga proximos & servos: alia die ultionis appetitum circa inimicos, sequenti, hæsitationem & timorem in laboribus, &c. Grande sine dubio beneficium, ingenti gratiarum actione dignum; propter quod visus fuit David nos ad reddendas Deo gratias vehementi exultatione provocare. *Præcinite Domino in confessione.* Augustinus legit: *Incipite Domino in confessione.* Confessionis nomen, sæpè gratiarum actionem significat. Incipite magnas Deo gratias reddere, non tantùm ore decantates, sed & instrumento musico adornatas: *Psallite Deo nostro in cythara.* Et quare? *Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluviam.*

[Marginalia: 3. Reg. 6. 7 — Ps. 28. 9. — Ier. 23. 29. — ad Col. 1. 28. — Ps. 146. 7. — in Ps. 146.]

Per

17. *Moral. c. 12. & lib. 27. c. 6.* Per nubes, inquit B. Gregorius, certum est, sanctos Apostolos, & divini verbi præcones designari, qui per mundi partes circumquaque transmissi, & verbis noverant pluere, & miraculis coruscare: quos Isaias Propheta longè antea intuens dixit: *Qui sunt isti, qui ut nubes volant.* (*Isai. 60. 8.*) Egregiè Augustinus (*In illud Psal. 96. apparuerunt fulgura ejus.*): Unde, inquit, fulgura? De nubibus. Qui sunt nubes Dei? Prædicatores veritatis. Vides nubem in cœlo nebulosam, obscuram, & habet intus nescio quid latens: si coruscet de nube, emicat splendor; ex ipso, quod contemnebas, inde exilivit quod expavescas. Misit Dominus noster Iesus Christus Apostolos suos, prædicatores suos sanctos, velut nubes: videbantur homines & contemnebantur, quomodo videntur nubes & contemnuntur, antequam de illis exiliat, quod mireris. Erant enim illi primum homines carnem portantes, infirmi; deinde idiotæ, indocti, ignobiles: sed erat in illis, quod fulguraret, erat in illis, quod coruscaret. Accedebat Petrus homo piscator, & orabat, & surgebat mortuus, &c. Homines erant Apostoli, tenues tanquam nubes; sed qui fulgura mittebant, & tonitruis resonabant, quibus omnes terrebant. Quanto terrore perculsi sunt, qui viderunt Petrum fulgurantè contra Ananiam & Sapphiram? &c.

¶ 78. Prædicatores ergo nubes sunt, in illis Deus aquas doctrinæ cælestis recondit, ad irrigandam terram; ideo, inquit Gregorius (*Lib. 17. cit.*), dictum fuit: *Tenebrosa aqua in nubibus* (*Ps. 17. 12.*), id est, occulta scientia in Prophetis, quæ clarior & manifestior in Euangelicis prædicatoribus erat reponenda, qua totum orbem illuminarent. Pluviarum autem nomine, certum est doctrinam divinam & Dei verbum exprimi, dicente Deo (*Isai. 55. 10*); *Quomodo descendit imber & nix de cœlo, & inebriat terram, & germinare eam facit, &c. Ita erit verbum meum.* Quando Deus peccatores punire vult, & se ostendere iratum, hujusmodi nubes revocat, & tollit, & continet ne pluant: quomodo Gregorius (*Lib. 17. cit.*) illud observat: *Qui ligat aquas in nubibus, ut non erumpant pariter deorsum.* (*Iob. 26. 8.*) Et iterum: *Qui aufert stillas pluviæ.* (*Iob. 36. 27.*) Et tanquam terribilem comminationem inducere volens contra Iudæam: *Mandabo*, inquit, *nubibus meis, ut non pluant super eam.* (*Isai. 5. 6.*) E contra verò unum ex majoribus beneficiis, quo eos, quos saluare intendit, cumulat, est hujusmodi nubes mittere, quæ pluviam efficiant. Quantum fuit beneficium Ninivitis exhibitum, cùm Ionam tanquam nubem misit, qui divinas comminationes plueret? Quale præstitum Davidi, cùm ad eum missus fuit Nathan? Quale ad Eunuchum, cùm ad eum missus fuit Philippus? Unde David nos excitat; incipite Deo confessionis laudibus personare: *Qui operit cœlum nubibus.* Cœli nomine, Ecclesiam sanctam voluit indicare. Hæc operta est nubibus: nam ubique prædicatores, ubique verbi Dei præcones, qui pluant pluviam Euangelicæ doctrinæ, quam *pluviam voluntariam, segregatam hæreditati suæ*, dixit David *a*. Legimus primum in veteri testamento, inquit Ambrosius *b*, quod & Augustinus *c* observavit, Noë temporibus, cùm omne genus humanum scelerata iniquitas occupasset, quadraginta dierum numero, patefactis cataractis cœli, aquarum pluvias defluxisse. Iratus tunc Deus hominibus, volens illos omnes delere, cœlum replevit nubibus, quæ aquas extinguentes, suffocantes, & interficientes pluerunt. Voluit tunc de terra peccata delere, quibus erat offensus; ideoque peccatores de medio tulit: aqua enim illa non poterat dividere peccata à peccatoribus, nec peccata absumere, peccatoribus relictis & servatis. Nunc autem vult Deus aquam cœlestem effundere, quam promiserat dicens: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris; & dabo vobis spiritum novum* (*Ezech. 36. 25.*): aquam, quæ peccata extinguat, peccatores vivificet, & novo spiritu viventes constituat. Cœlum replet nubibus innumeris, ut pluant abundanter, non una die, aut duobus; sed quadraginta. Unicum Dei verbum ore Ionæ prolatum, potuit totius orbis majorem civitatem ad mortem divina sententia damnatam reparare; ut Chrysostomus annotavit (*Hom. de Iona. & hom. 1. de pœni.*): imò unica Dei vox ab ore Ezechielis, potuit ossa nimis arida vivificare (*Ezec. 37. 5*), & sa-

a *Psal. 67. 10.*
b *Serm. 34.*
c *Serm. 69. de tempore.*

& facere ut spiritum vitamque reciperent, & in robustissimos homines resurgerent: nonne sufficiet tam grandis verborum Dei copia, quæ per quadraginta dies effundenda est, mortuos vivificare, si vitam recipere volunt, & divino favore & gratia adjuvantur? Operi igitur nostro intendamus, incipientes dolare lapides, pluvias emittere. *Cum jejunatis, &c.*

§. 25. *Quadragesima constituitur, ut prædicatores describant in cordibus peccatorum civitatem Ierusalem, stylo Euangelicæ prædicationis, sicut Ezechiel in latere luteo.*

¶ 79. Hom. 12. in Ezech. Ezech. 4. 1 MAgna observatione dignum censet S. Gregorius, quod Deus Prophetæ Ezechieli agendum imposuit. *Et tu*, inquit, *fili hominis, sume tibi laterem, & pones coram te, & describes in eo civitatem Ierusalem.* Multa continet hoc mandatum admiratione digna. Et quidem quid secundum literam voluerit Deus mandare (inquit Gregorius) jam completum fuit in illo veteri populo; nobis autem relinquitur, quod per allegoriam & tropum voluit designare. In Hebræo habetur nomen *Lebenah*, quod laterem coctum significat, sic dictum à nomine *Laban*, quod significat albedinem; quoniam lateres cùm in fornace concoquuntur, albescunt. Laterem itaque concoctum, & in modum lapidis durissimi obduratum, accipere jubet, quem propterea Chaldæus *lapidem* transfert. Præcipitur autem primò illud ponere coram se. In Scriptura sacra aliquis dicitur id coram se ponere, quod maxima æstimatione dignum ducit: quæ enim in precio habemus, coram nobis reposita tenemus; quæ contemnimus, à nostra abjicimus præsentia. Ita Regina Saba dixit, *Beati servi tui, qui sunt coram te semper.* i. quos tua præsentia judicas dignos. Et Sponsa indicans quanti vineam suam æstimaret: *Vinea*, inquit, *mea coram me est semper:* imò & Deus ipse, ut ostenderet quanti faceret servos suos, dixit, quod eos erat constiturus coram se, illis verbis, quæ expendit S. Augustinus: *Sicut cæli novi & terra, quæ facio stare coram me, sic erit semen vestrum*, &c. Mandat Deus Prophetæ, ut laterem coram se constituat, id est, magno in pretio & æstimatione habeat, magni faciat: nec aliqua ratione contemnat. Unde Regia juxta Hebræum: *Dabis eum ad facies tuas.* Facies in plurali ponit, phrasi Hebræa, id est omne, quod est in facie, oculos, frontem, ora, ad eum convertes. Quando later esset ex adamante, aut sapphiro confectus, quales lateres illi, qui sub pedibus Dei visi sunt à Moyse & senioribus; aut verò laterculus esset aureus, grandi æstimatione apud homines habitus; non mirum, quod Deus juberet illud æstimare: verum quod laterem terreum, qui nihilo à lapide, quem in viis conculcamus, differt, æstimet & magnifaciat Deus, æstimationeque summa prosequi jubeat; admirandum est. Sed majorem inducit admirationem, quod in eo jubeat describi civitatem Ierusalem. Erat civitas illa, omnibus aliis totius orbis pulchrior, ornatior, & magis decora: eminentes ejus muri, magna arte extructi, multis altissimisque turribus intertextis; palatia, plateæ, fontes, vici, tanta pulchritudine, ut Sponsus Sponsæ venustatem exprimere volens, dixerit: *Pulchra es amica mea, suavis & decora, sicut Jerusalem.* Nibil igitur pulchrius civitate Jerusalem, ejusque specie & figura. Nihil autem abjectius latera terreo. Quid Jerusalem ad terreum laterem? Et certè quamvis in lamina aurea vel argentea eam describendam imponeret, opus grande esset; quod quando Propheta fuisset Apelles ipse, difficilè extitisset. Quomodo enim in tam vili, tam brevi contractaque materia, rem tam pretiosam, spatiosam, & grandem poterat Propheta describere? Et non quocumque modo describere jussit; nam in Hebræo habetur verbum *Hakotha*, quod significat sculpere stylo ferreo, aut aliquo instrumento æreo vel forti. Regia transfert: *Et exarabis super eum civitatem Ierusalem.* Intelligendum est in primis (inquit Gregor.) Ezechielem Prophetam typum prædicantium & doctorum tenuisse, quem ad prædicandum peccatoribus Deus misit, cui propterea ma-

Marginalia: לבנה. — Brix. to. 1. fol. 341. p. 2. — 3 Reg. 10. 8. — Cant. 8. 12 — 20. de civ. Dei, c. 21. Isa 66. 22 — Ex. 24. 10 — Cant. 6. 3. — חלרת.

gna sacramenta ostendit, & videnda exhibuit. Prædicationis officium & munus duo
¶ 80. habet: primò, honorificum est, & nimis gloriosum; tanta enim excellentiæ dignitate fulgent divini verbi præcones & ministri, quibus Deus verba sua committit cæteris intimanda; ut dicantur dii. *Ego dixi*, ait David, *Dii estis*. *Illos dixit Deos*, subinttulit Christus dominus, *ad quos sermo Dei factus est*. Unde mittens Moysen ad Pharaonem, *Constitui te*, inquit, *Deum Pharaonis*. Si magna æstimatione dignum judicatur munus legati regii, quod non nisi viris excellentibus committitur; quanti faciendum est munus legatorum Dei? Si qui regum sunt legati, inquit Chrysostomus, quales in se ipsis fuerint, in magno sunt constituti honore; quantò magis prædicatores supremo honore reputandi sunt digni, quos tanquam ex ipsomet cœlo legatos venientes contemplari debemus? Habet nihilominus hoc munus, si pro dignitate agendum est, plurimum laboris & tædii. Oportet enim prædicatorem arguere, corripere, reprehendere, & increpare, non solum communes peccatores; sed principes, magnates & ipsos reges, qui graviter ferunt reprehensiones, & se totis viribus contra arguentes convertunt: unde omnes ferè prædicatores, qui hoc nomine fuerunt digni, grandibus persecutionibus afflicti, vitam finierunt. Isaias lignea serra dissectus interiit, Michæas colapho fuit percussus, Ioannes Baptista decollatus, Ieremias puteo demersus: qui videns tribulationes & persecutiones, quas prædicationis opus excitabat, cessare ab eo voluit, sortem suam lamentis prosequens, & dicens: *Heu mater mea, ut quid me genuisti virum rixæ? omnes contradicunt mihi, &c. Non loquar amplius in nomine Domini*. His ergo duobus volens occurrere Deus, primò prædicatorem, quem mittebat, vocavit filium hominis. *Tu*, inquit, *fili hominis*. Quid est (inquit Gregor.) Prophetæ ad spirituale munus sublevato, *Fili hominis*, dicere, nisi ei infirmitatis propriæ memoriam facere; ut conscius conditionis infirmæ, elevari in cogitatione non debeat, de magnitudine dignitatis suæ? Deinde eidem dicit: *Sume tibi laterem*. Non ignoro, commune esse Hebræis, pronomina, *mihi*, *tibi*, *nobis*, *vobis*, sæpè ornatus tantum causa poni, nihilque amplius per ea significari, quam si posita non fuissent. Ideoque idem est, *sume tibi*, ac si absolutè diceret, *Sume*. Quomodo Deus frequenter loqui solitus est ad Isaiam *a*: *Sume tibi librum grandem*: Et *b*, *Sume tibi cytharam*. Et ad Ieremiam *c*, *Sume tibi lapides grandes*. Et ad Ezechielem *d*, *Sume tibi sartaginem*. Et *e*, *Sume tibi frumentū*. Et f, *Sume tibi gladium acutum*: Et *g*, *Sume tibi lignum unum*. Et ad Zachariam *h*, *Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti*. Et juxta latinam phrasim aliquando similiter dicendum, ostendit doctus Ribera ex Cicerone *k*. Censeo nihilominus hæc pronomina singulariter expendenda, quando congruè juxta rectum sententiæ sensum expendi possunt, ut S. Augustinus *l* indicavit. Quidam exponunt; sume tibi, id est, ad te. Alii, sume tibi, id est, ad tuam instructionem & exemplum, quo facilius rem totam coram oculis positam videas, aliisque videndam tradas. Sed hoc in loco non ineptè rem grandem à Deo expressam possumus intelligere, *Sume tibi*, id est, ad tuam utilitatem & profectum. Opus quidem laboriosum tibi impono, rem grandem, quæ lassitudinem inducat, emollire lateris durissimi fortitudinem: sed expende id in tuam magnam utilitatem cessurum. Quis enim dicere possit in quantam utilitatem prædicatoris, munus prædicatoris cedat? Benè hoc intelligebat, qui eos, ad quos prædicaverat, gloriæ suæ coronam, spem, & gaudium vocabat. *Quæ est*, inquit Paulus, *nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus? Vos n. estis gloria nostra & gaudium*. Et verè non videtur aliquid excellentius dici posse, quam quod Christus ad illos, quos Euangelii sui primus prædicatores constituit, dixit: *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum*. Quod Deus prædicatori imponit, est, ut laterem sumat, & ponat coram se, & in eo describat civitatem Jerusalem. Quis lateris typo aptius, ¶ 81.

Marginal notes: Psal. 81. 6. Ioan. 10. 35. Exod. 7. 1. Hom. 2. in 1. ad Thess. Ier. 15. 10. Ezech. 12. — a Esai 8. 1. b Esai 23. 16. c Ier. 43. 9. d Eze. 4. 3. e Eze. 4. 9. f Eze. 5. 1. g Ezec. 37. 17. h Zach. 11. 15. i In cap. 1. Mich. nu. 36. 37. k Contra Pisonem. l 3. De doctr. Christ. c. 5. 1. ad Thess. 2. 19. Matth. 5. 19.

aptius, quàm obduratus peccator designari potest? later ex luto terreno compositus & conditus, ardoribus ignis concupiscentiæ concoctus & obduratus. Qualis later, quamque induratus Pharao, ardore cupiditatis retinendi in sua servitute Israelitas, quo succensus erat? Quam durus later Herodes, luxuriæ flammis concoctus, uxorem fratris sui cum publico scandalo retinere contendens? Quam induratus adulter, qui nullatenus, nec post multa magnaque damna adulterium deserere vult? Avarus, qui concupiscentiæ ardore induratus, nunquam quæ per usuram acquisivit, restituere cogitat? De multis peccatoribus dici potest, quod de eorum capite dæmone, juxta sanctorum Patrum sententiam, dixit Deus ad

Job 41. 14. 15. Job: *Mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non ferentur: cor ejus indurabitur quasi lapis, & stringetur quasi malleatoris incus.* Vide grandem illius obdurationem, quem nec fulmina contra eum missa, à loco, in quo est, mutant, *ad locum alium non feretur:* alii explicatius legunt, *locum,*

34. Moral. c. 3. *in quo stabat, non mutabit.* Quid appellatione fulminum, inquit Gregorius, nisi tremendæ illæ æterni judicii sententiæ designantur? Videbis Deum per nubes suas, id est, prædicatores, fulmina mittere contra peccatorem aliquem, contra quem æternæ damnationis vibrat sententiam, qui tamen nullatenus dimovetur à peccato, in quo positus erat. Non mirum: cor namque ejus induratum est quasi lapis, & quasi malleatoris incus, quod crebri ictus nullatenus emolliunt. Nihilominus vult Deus hujusmodi laterem non contemni, sed potius magno in pretio haberi. *Pones*, inquit, *eum coram te*, aut, *Dabis eum, ad facies tuas.* Omnem oculorum aciem, in eum tanquam in rem summè desiderabilem converte & fige. Non à prædicatore quærendus honor, popularis aura, temporale stipendium aut lucrum: cui hoc imponitur, omnes oculi conspectus in laterem ipsum figere, qui verè cum Apostolo

2. Cor. 12. 14. dicere possit; *Non quæro vestra, sed vos.* Et

1. ad Thess. 2. 1. iterum: *Vos fratres scitis introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit*, id est (juxta D. Thomam & Anselmum) Non vacuus & sine fructu, qualis multorum prædicatorum esse solet, qui nihil minus, quam utilitatem & fructum auditorum intendunt. Id quod excellenter Apostolus demonstrat, paulò post subdens: *Exhortatio enim nostra, non de* 1. ad Thess. 2. 3.
errore, neque de immunditia, neque in dolo. Quorundam prædicatio sine fructu imò & nociva est; quia *de errore* mentis procedens, errorem suadet, ut hæreticorum. Aliorum est inutilis prædicatio quia *de immunditia*, id est, de immunda vita, & immundis operibus procedit, illius scilicet, qui quæ verbis docet, motibus impugnat, ut latè D. Gregorius prosequitur. Aliorum tandem exhortatio inanis redditur, quia *in dolo*, qui cum Dei gloriam & animarum profectum quærere deberent, & ex verbis Dei ad ipsius Dei laudem negotiari, suam gloriam & commodum tantummodo intendunt: qui non profectum auditorum (inquit D. Thom. neque Dei honorem, sed suum honorem quærunt. Non ita exhortatio nostra, inquit Paulus; *Sed sicut probati sumus Deo, ut crederetur nobis Euangelium, ita loquimur.* Id est (ut explicat D. Thom.) eo modo, & ea intentione, qua Deus nos elegit & approbavit ad prædicandum Euangelium, loquimut; ut omnem oculorum intuitum ad animarum vestrarum profectum convertamus, & ad ipsius gloriam. *Unde neque aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, nec in occasione avaritiæ*, sicut mos est iis, qui suam gloriam & propria commoda quærunt: *Sed facti sumus parvuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foveat filios suos.* Expende cum Anselmo, *Filios suos.* Sunt ¶ 82.
namq; nutrices, foventes quidem & lactantes, non filios suos, sed alienos; & hæ sua intendunt commoda & lucra: nutrix tamen aut mater quæ filios suos nutrit, non suam, sed illorum solummodo utilitatem intendit: non adulatur, inquit Chrysost. ut gloriam sibi acquirat. Num pecunias à parvulis exigit Hom. 2. in 1. ad Thess. citat.
filiolis, &c. Ita desiderantes vos cupide, id est, tam grandi amore vestri inflammati, sic propenso & cupido in vos animo, quod *volebamus vobis tradere non solum Euangelium Dei: sed etiam animas nostras, quoniam charissimi nobis facti estis.* Rem difficiliorem,

rem, inquit Chrysostomus) expressit, tradere animam pro amicis, qua nihil habebat pretiosius, & eam tradere volebat, non ad sui ipsius commodum: sed ex mero eorum amore ad ipsorum utilitatem. *Quoniam charissimi*, inquit, *nobis facti estis.* Considerabat Apostolus id, quod sæpissimè repetit; charitatem Christi in peccatores, & amorem, quo eos dilexit, & quanta æstimatione illos prosecutus fuit *a*; *Qui dilexit me & tradidit semetipsum pro me.* Et *b pro omnibus mortuus est Christus.* Intelligis quanto in precio habeatur lapis à lapidario, si vides, quod ad illum inquirendum, ad remotissimas, barbarasque nationes procedit. Si insuper vides, quod pro eo liberaliter quinquaginta mille aureos dat. Quid si videres totam suam substantiam (si grandis esset) tradentem? Quid si sanguinem cordis? Ex his Paulus considerabat, quanti Deus unumquemque peccatorum estimaret. Quo amore præcones & ministri Dei, tenerentur peccatores prosequi, voluit exprimere Deus ipse, statuens, ut summus Sacerdos omnia filiorum Israël nomina descripta in lapidibus supra pectus suum, (quod amoris & dilectionis dicitur sedes) reponeret. Etsi enim multi eorum duriores sint lapide: sed grandi amore prosequendi, quo eorum salus procuratur. Benè igitur ad prædicatorem dicit Deus: *Sume tibi laterem, & pones eum coram te.* Et quid agendum? *Describes in eo civitatem Jerusalem.* Civitas Jerusalem, illa cælestis patria est, inquit Gregorius. Hæc describitur, quando ad illius normam mens peccatoris componitur. Descripserat Diabolus in te civitatem Babylonis (in qua omnia vitia sedem habent, & regnant) varias superbi figuras in mente, innumeras immunditiæ effigies in imaginatione, grandes appetitus honoris, vindictæ, voluptatum & divitiarum species in voluntate & appetitu. Hæc Babylonis descriptio ex mente tua penitus delenda est, ut describatur civitas Sancta Jerusalem. Superbia est obliteranda, ut describatur humilitas, avaritia ut liberalitas, fornicatio ut castitas, invidia ut charitas, desideria terrena ut cœlestia, opera carnis ut spiritus

a *ad Gal.* 2. 20.
b 2. *Cor.* 5. 15.
Exod. 28.
Hom. 12. *citat.*

opera exarentur. Describenda civitas Jerusalem, quam (ut dixit David) Dominus ad suæ majestatis sedem ædificavit; quia ita tecum agendùm est, ut expulso dæmone, qui animam tuam undique occupabat, ex cæcans intellectum, & depravans affectum; te in perditionis æternæ barathrum ferens: resideat Deus, qui mentem illuminet, voluntatem accendat; & te ad superna dirigat. Hoc nobis agendum, & perficiendum stylo ferreo ac prævalido divini verbi, variæ lineæ ducendæ, excellentes figuræ insculpendæ, humilitas, modestia, continentia, castitas, justitia, &c. Primam lineam stylo ferreo ducamus. *Cum jejunatis.* Per hanc enim in primis incipimus omnem Babylonis effigiem delere, & primas Ierosolymæ lineas insculpere: nam per jejunium in primis comprimuntur vitia, & mens ad cœlestis Ierosolymæ civitatem contemplandam disponitur, & præparatur; ut virtutes ac dona cœlestia possint describi, dicente Ecclesia; *Corporali jejunio vitia comprimis, mentem elevas, virtutem largiris & præmia.*

Psal. 47

§. 26. *Prædicatores initio Quadragesimæ se disponant, ut illis Deus verba opportuna subministret, & pro illis oret populus.*

EX his patet grande esse opus, quod aggredimur, tanquam nubes terram infundere, & fœcundare; ut quæ ariditate sterilis erat, abundantem fructuum copiam, pluviarum frequenti rigatione fœcundata reportet. Ex quibus infert Beat. Gregorius, necessarium esse, ut tam prædicator, quam auditores se quantum possunt debita præparatione disponant. Sæpè enim propter auditorum demeritum Deus prædicatoribus verba opportuna aufert. Ita expendit illud, quod ad eundem Ezechielem dictum est, *Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir objurgans: quia domus exasperans est.* Expendit D. Grego-

¶ 85.
Hom. 12. *citat.*
Ezech. 3. 26.

rius illud, *Nec quasi vir objurgans.* Magna enim omnipotentis Dei est gratia, quando inique agentibus durus à Doctoribus sermo grandis increpationis profertur. Hanc sæpè Deus aufert, cùm prædicatores dimittit, qui verbis blandis aures demulcentibus loquantur; qui loquaciores sint psittacis & picis, qui verius muti judicandi sunt, qui non urgentibus acrioribusve increpationibus agunt. *Eris*, inquit, *mutus, nec quasi vir objurgans.* Quantumcunque prædicator eloquentior Cicerone videatur, si tantum auribus peccatorum dulciter insonare contendit, & propterea eos non arguit, mutus judicandus est. Hoc autem ideo, *quia domus exasperans est.* In Hebræo, *Amaricans*, id est, quæ me affecit amaritudine, peccatorum suorum felle. Propterea faciam linguam tuam adhærere palato tuo, &c. quia propter auditorum peccata, auferuntur congrua verba à Doctorum ore. Observat ad idem institutum ipsemet Gregorius illud, quod volentes Paulus Apostolus, & Sylas prædicare in Asia; ad eam procedentes, transactis jam Phrygiæ & Galatiæ regionibus, *Vetati sunt a Spiritu sancto loqui verbum in Asia. Cum venissent autem Mysiam, tentabant ire in Bythiniam, & non permisit eos spiritus Iesu.* Quem primò vocat *Spiritum sanctum*, deinde vocat, *Spiritum* Jesu, non solùm hujusmodi locutione ostendere volens id, quod ipsa indicat, Spiritum sanctum non tantum à Patre procedere; sed & à Jesu ejus naturali filio, ut S. Augustinus annotavit: sed rem maxima expensione dignam. Prohibuit & vetavit Spiritus S. loqui verbum Dei in Asia, & Spiritus Jesu prædicari in Bythinia. Quomodo hoc intelligi potest? Nonne Spiritus S. super Apostolos descendit in specie *Spiritus*, aut ut Cyprianus legit, *Flatus vehementis*, ut eos tanquam nubes in universum orbem portaret, quem undique Euangelii fluentis irrigarent? Et quis Spiritus Jesu? Nonne amoris & dilectionis, per quem se ipsum obtulit pro peccatorum salute, (& postquam ab eis fuit occisus, imposuit Apostolis, ut irent in universum mundum prædicare Euangelium. *Incipientes*, inquit, *a Ierusalem*, à cujus civibus paulò ante fuerat crucifixus? Quid est. Non permisit Spiritus Jesu? Quod spiritus satanæ impedire procuraret Euangelii prædicationem, non mirum; erat enim in Regni illius destructionem & ruinam, ideoque nihil magis curabat, quam Apostolorum itinera impedire. Ita de eo intelligunt Basilius ¶ 84.
a & Origenes *b* quod Apostolus ait *c*, *Voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus; semel & iterum, sed impedivit me Satanas.* Quod *Spiritus*, quem Paulus, hujus mundi, vocat *d*, impedire procuraret Euangelii prædicationem, non mirum: quia per eam leges mundi, & decreta, voluptates, ac bona contemnere, statuitur: & qui amicus est Dei, mundi inimicus constituitur. Sed quod Spiritus sanctus, qui amor est, ipseque Spiritus Jesu, impediat; vehementem excitat admirationem. Illam tamen tollit (inquit D. Gregorius) si intelligas, Deum propter peccatorum demerita sæpè prohibere hujusmodi voluntariam pluviam. Antiquitus populum carnalem puniebat, prohibendo nubium cursum & distillationem, ut patet ex S. Propheta Amos, & signanter ex S. Propheta Aggæo. *Propterea prohibiti sunt cœli, ne darent rorem.* Sed nunc acriori supplicio punit, prohibens nubes, ne aquas spirituales infundant; ideò suprema Judæis pœna explicatur: *Mandabo nubibus meis ne pluant super eam.* Debent itaque (inquit Gregor.) tam prædicator, quam auditores, se debita dispositione præparare. Idcirco Joannes de illis Angelis, quos Deus mittebat, ut insonarent tubis, dixit: *Praeparaverunt se, ut tuba canerent.* Prædicator quidem præparare se debet, orationibus, jejuniis, vitæ munditia, frequenti contemplatione; & peculiariter (ut S. August. prosequitur,) sacrarum litterarum studio. Considera illum prædicatorem excellentem, imò & prædicatorum omnium magistrum Paulum, qui quodnam sit prædicatoris officium primò supposuit. *Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos.* Multa dici possent in commendationem muneris hujus: sed omnia brevi conclusione comprehenduntur, his verbis: ideò concludendi notam, *Ergo*, posuit. Pro Christo, lega-

Act. 16. 6. 7.
Tract. 99. *in Ioan.*
Lib. 3. *test.* c. 101.
Marc. 16. 15.
Luc. 24. 47.
a *De reg. brevior. resp.* 275.
b *Ho.* 9. *in Lev.* & *in* 1. *ad Thess.*
c 1. *Ad Thess.* 2. 18
d 1 *Cor.* 2. 12.
Amos 4. 7.
Agg. 1. 10.
Isai. 5. 6.
Hom. 12. *citat.*
Apoc. 8. 6.
Lib. 2. *de doct. Chri.* c. 7.
2. *Corint.* 5. 20.

legatione fungimur, id est, ut rectè sanctus Chrysostomus explicat, loco ipsius sumus, Christi gerimus vices & personam. Qui ad nos convertit oculos, non tam nos, quam Christum in nobis contempletur. Dixit ille,
Ioa.20.21 *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Ille legatus fuit Patris: nos ipsius legati sumus: *Tanquam Deo exhortante per nos.* Nos elegit Deus, in quibus loqueretur ipse. Ille in nobis & per nos exhortatur & loquitur.
2.Cor.6.1. *Adjuvantes autem*, inquit idem ipse Paulus, *exhortamur.* Vide excellentiam muneris, in rerum creatione, cœlorum extensione, stellarum formatione, animalium & avium productione, nullum sibi Deus adjutorem voluit adjungere. *Quis*, inquit Propheta, *adjuvit spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit?* Ad animarum autem salutem procurandam, nos suos adjutores con-
Isa.40.13.
1.Cor.3.9. stituit. *Dei enim adjutores sumus.* Ideo adjuvantes per nostræ prædicationis opus, hortamur, &c. Quid igitur agendum? Qualiter ad hoc munus exequendum te præparas? *In*
2.Cor.6.4. *omnibus exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei.* Tales nos exhibeamus, quales decet se exhibere, qui talis Domini ministros se profitentur: qui non nostram, sed Domini gloriam intendamus. *In multa patientia, &c.* Vide cathalogum eorum, quibus prædicator Euangelicus se debet præparare & disponere, quæ ne in immensum opus crescant, non vacat singulatim expendere. Tantum annoto, visum fuisse Apostolum alludere ad illa verba Davidis, qui de fontibus & aquis locutus, quas Deus ex occultis mon-
Ps.103.12 tium venis extrahit, subdit: *Super ea volucres cœli habitabunt, de medio petrarum da-*
¶ 85. *bunt voces:* Illud *super ea*, ad aquas refertur, quæ à Græcis dicuntur in neutro genere,
In Ps.103 *idata*, ut Jansenius annotat. Idem est autem super ea, ac juxta ea, aut circa ea. Iuxta aquarum ex montibus decurrentium fluenta, aves nidificant, ibique inter medios montes, cantus suavissimos emittunt. Sed altius quid David dicere voluit, ut S. Augustinus observat: nec enim credendum est Davidem *In Ps.103*
præcipue de materialibus avibus locutum, qui potius per aves, aut volucres cœli intelligit viros spirituales, de spiritualibus loquentes operibus spiritualibus attendentes, quæ terrena sunt volatu mentis suæ relinquentes, & transcendentes. Abraham, in- *In Ps.cita.*
quit Augustinus, in illo sacrificio satis my- *& serm.*
stico, aves & animalia accepit, animalia di- *54. de tempor.*
visit, aves autem non divisit. Spirituales e- *Genes.15.*
nim viri non habent divisiones, nec erga plurima turbantur, quibus hoc unum constitutum est, operibus spiritus intendere. Idcirco avium nomine, convenienter sancti prædicatores exprimuntur, quos Isaias sicut per nubes, ita per columbas indicat.
Qui sunt isti, qui ut nubes volant: & quasi *Isa.60.8.*
columbæ ad fenestras suas? Hi unico operi prædicationis Euangelicæ traditi sunt, & nullam divisionem admittunt: adeo ut primi illi prædicatores, non alteri rei se dicerent occupandos, nec baptizandi actui, nec ministerio sacræ mensæ incumbendum.
Non me misit Christus baptizare, dicebat Paulus, *sed euangelizare.* Huic unico operi *1.Cor.1.*
me segregavit, ex utero matris meæ. Sed *17.*
quomodo officium hoc poterunt congrue exercere? *De medio*, inquit, *petrarum dabunt voces.* Petrarum nomine scriptores sacros intelligendos innuit Augustinus, quorum doctrina solida, firma, secura, non vasa testea, quæ facile conteruntur, & non subsistunt. Non de medio Philosophorum, Poëtarum, aut secularium magistrorum voces eruendæ, sed de penetralibus scripturæ sacræ. *De medio petrarum.* Non in nuda superficie, quæ scriptores sacri tradiderunt, sunt consideranda: sed mysteria, quæ in sui medio continent, sunt investiganda: inde sancti prædicatores voces omnibus congruas trahunt: *Omnis enim scriptura divinitus in-* *2.ad Tim.*
spirata, utilis est ad docendum, ad arguen- *3.16.*
dum; ad corripiendum, ad erudiendum in justitia. Non tamen incongrue petrarum nomine aspera & difficilia mortificationis & pœnitentiæ opera possumus intelligere. Minus efficaces sunt voces, quas quis dat de

mollilecto, opipata opulentaque mensa voluptatum abundantia: illæ efficaces, quæ de medio petrarum, quando prædicator circundatus est patientia, vigiliis, jejuniis, castitate, pœnitentiæ operibus: quando harum petrarum cumulum colligit, super qué se constituit, & *sunt munimenta saxorum sublimitas ejus*, ut dixit Isaias. Non sublimis est, ex eo quod materiale suggestum ascendit: sed ex eo quod super cumulum earum virtutum, quas exposuit Paulus, se collocat, & constitutum exhibet. Quando tales sunt prædicatores, sperari potest, eosdem futuros nubes utilissimas, qui pluviam fructiferam emittant. Unde statim subdi-
Ps.103.13 dit David: *Rigans montes de superioribus tuis, de fructu operum tuorum satiabitur terra.* Fœlix vertit: *Rigans montes de excelsis, vel de nubibus suis.* Isaias prædicatores sanctos considerans, eos vidit similes nubibus & avibus, ut dictum est: qui aves fuerint, de medio petrarum dantes voces, iidem ipsi nubes erunt, per quas terra fœcundetur. Hinc magnus timor, quo sancti prædicatores tenentur, ne propter eorum defectum, & indebitam dispositionem, prædicationis opus reddatur inutile ac infructuosum. Audi verba Apostoli, quæ omnem expensionem superant: qui ad Ephesios scribens, postquam eos instruxit, & docuit, quomodo se deberent munire & armare contra nequitias diaboli, sibimet ipsi timens, orationum il-
Ad Eph.6 18. lorum petit suffragia. *Per omnem*, inquit, *orationem, & obsecrationem, orantes omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes, in omni instantia & obsecratione, pro omnibus sanctis & pro me: ut detur mihi sermo in apertione oris mei, cum fiducia notum facere mysterium Evangelii, pro quo legatione fungor in catena ista: ita ut in ipso audeam, prout oportet me loqui.* Vide qualem oratio-
In c. 6. ad Eph. lect. 5. nem ab eis exposcit. Septem, inquit D. Thomas, conditiones requirit in oratione, quam petit, prima, ut sit perfecta, *per omnem orationem*, id est, secundum omnes ejus partes & modos: secunda, ut sit humilis, non præsumptuosa: *& obsecratione:* Obsecratio enim est, quando aliquid petitur non expositis meritis petentis: sed per alicujus rei sacræ repræsentationem, ut cum dicimus: Per tuam crucem. Per tuam passionem. *Per omnem obsecrationem*, id est, per omnium sacrorum adjurationem, inquit Anselmus. Tertia, ut sit continua, *omni tempore*. Quarta, quod sit devota, *In spiritu*, Quinta, quod sit vigilans, *Vigilantes*. Sexta, quod sit constans, *In omni instantia*. Septima, quod sit charitativa, *Pro omnibus Sanctis*. Et pro quibus talem orationem exposcis? *Pro omnibus sanctis, & pro me*. Pro omnibus prædicatoribus, divini verbi ministris, orari vult, quos Sanctos vocat, quia tales illi esse debent, & tales debet eos reputare: non tantum pro illis, *sed pro me*. Quid dicis, ô B. Paule? ait Chrysostomus, discipulis opus habes? Non tu electus fuisti à Christo, qui de te ipso perhibes: *Paulus Apostolus Iesu Christi, non ab hominibus, neque per homines, sed per Iesum Christum & Deum Patrem?* Nonne constitutus ab illo fuisti, qui *Vas electionis* esses, ut ejus Euangelium per orbem portares? Nonne tu dixisti, Deum te, cæterosque Apostolos, *Idoneos fecisse ministros novi testamenti?* Nonne tuo & ipsorum nomine asseris: *Nos ipsi primitias spiritus habentes?* Quid igitur te solicitum reddit? Quid times? Ad quidnam tot tantorumque verborum expressione talia suffragia exposcis? *Ut detur*, inquit, *mihi sermo, in apertione oris.*

In c. 6. ad Ephes. — Ho. 23 in epist. ad Ephes. — Ad Gala. 1. — Act. 9.15 — 2. Cor. 3. 6. — Rom. 8. 23

§. 27. *Hoc prædicatoribus cum Paulo optandum, & à Deo postulandum, ut detur illis sermo in apertione oris.*

¶ 86. Duobus modis hæc Apostoli verba explicari possunt: primo, Orate, ut cum aperuero os, det mihi Deus verba, quæ per illud emittere possim, & proferre. Prædicator enim tantum debet os aperire: Deus est, qui ponit verba in ore: ut verius dicatur Deus loqui, quam prædicator, sicut idem Paulus dicebat: *In me loquitur Christus*. Videtur Paulus alludere voluisse ad illa Davidis verba, paulo ante ad aliud institutum inducta, præsenti maxime congrua, si secundum Augustini mentem expendantur. Dei providentiam David laudandam

2. Cor. 13. 3. — In Ps 103 contr. 3.

dandam assumpsit peculiari longoque Psalmo, in quod id singulariter annorat, quod ex montibus aquæ profluunt ad irrigandos convalles. *Qui emittis*, inquit, *fontes in convallibus: inter medium montium pertransibunt aqua*, id est, ex montibus fontes facis scaturire, fluentes ad loca humiliora: unde aquæ collectæ inter montes ipsos fluunt. Quoniam autem poterat quis interrogare Davidem: Et unde montes habent aquas, quas per fontes tanquam per ora profundant? An à se ipsis? Respondet: *Rigans montes de superioribus tuis, de fructu operum tuorum satiabitur terra.* Non à se ipsis montes habent aquas, quas profundunt: sed eas accipiunt *de superioribus tuis*. Chaldæus: *De domo thesauri excelsi*. In Hebræo habetur nomen *Geliiah*, à verbo *Ghalah*, quod significat ascendere: ideoq; communiter in scriptura significat, cubiculum secretum ad quiescendum, aut cœnaculum, ab ascensione, vel elevatione: hoc n. in superioribus domus constituere solebant Iudæi, non ut cœnarent, sed ubi quiete requiescerent, ut videre est in historia Sanctæ Iudith: quo nomine vocatur cœnaculum, in quo filium Sareptanæ mortuum Elias suscitavit: qui *deposuit eum de cœnaculo, in inferiorem domum:* Locus etiam, in quo voluptuosus Rex Eglon manebat, & *sedebat in æstivo cœnaculo solus*. Regia: *In cœnaculo refrigerii*. Brixianus: *In cœnaculo refrigerationis*. Ideo verba Davidis transtulit Hieronymus: *Rigans montes de cœnaculis tuis*, i.e. de cœlesti cubiculo, aut cœnaculo, in quo resides. Hæc quidem secundum corticem: spiritualem tamen sensum, ex his, quæ eleganter Divus Augustinus tradit, possumus investigare. Quinam n. montes sunt, nisi prædicatores Sancti? Excelsi quidem propter officii dignitatem, & virtutum eminentiam, quos Christus lucernas super candelabrum positas vocavit. Ex istorum ore tanquam ex limpidissimis & clarissimis fontibus aquæ, abundantes doctrinæ fluunt: ab ipsorum enim ore prædicationis verba scaturire videmus. Sed nunquid hi montes à se ipsis aquam, quam eructant, habent? Nequaquam: sed à superioribus Dei. Si videas Isaiam prædicantem, audi Deum dicentem: *Dedi verba mea in ore tuo.* Si Ezechielem concionantem conspicis, ausculta Deum, dicentem: *Annuntiabis eis ex me.* Apostolos euangelizantes attende, sed audi Christum, dicentem: *Non estis vos, qui loquimini: sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.* Similes sunt sancti prædicatores leonibus lapideis aut æreis, quos in aquarum scaturigine, aut fontibus constitutos videmus, qui videntur quidem aquam emittere: sed solummodo illi ora aperta exhibent, per quæ aqua à virtute abscondita emissa, profluit. Deus est, qui dat prædicatori sapientiam, scientiam, mentem, intellectum & verba. Observat in hujus confirmationem Divus Thomas illud, quod impius Balaam Propheta, spiritu avaritiæ succensus dixit: *Non potero loqui, nisi quod dederit mihi Dominus.* Quanto minus poterit sanctus prædicator, qui spiritu Dei agitur & excitatur? De superioribus ergo Deus rigat montes: *De cubiculo aut cœnaculo suo*, id est, donis desursum descendentibus ex beatitudinis suæ sede. Hæc enim est, quæ vocatur cœnaculum, in quo *Deus cœnam magnam fecit*, & præparavit, ut Beatus Gregorius explicat. Dicitur etiam cubiculum, imo & cubile à Christo, dicente in parabola: *Pueri mei mecum sunt in cubili.* Itaque *omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a patre luminum.* Merito igitur Paulus pro se orandum petit, ut detur sermo, in apertione oris, id est, qui ipso apetiente os, effluat. Secundo, potest explicari, si annotemus, in scriptura sacra idem esse loqui aperto ore, quod expedite, clare, aperte: & quod Hispanice dicimus, *Sin pelos en la lengua.* Aliquando enim loquitur quis, labiis ex parte conpressis, quod dicimus, *Entre dientes*, quando non audet elare sermonem proferre. Quomodo illi, de quibus Ioannes: *Murmur multum erat in turba de eo: nemo tamen palam loquebatur propter metū Iudæorum.* Ita servi Davidis loquebantur, mortuo puero, non audentes clare loqui: sed *Mussitantes*. Ita elegantissime Isaias prædixit Iudæis futuram eorum grandem calamitatem: *Humiliaberis, de terra loqueris, de* humo

Marginalia (left): Psal. 103. 10. — גלה. — Brixian. tom. 2 fol. 43. p. 2. — Iudith. 8. 5 — 3. Reg. 17. 23. — Iud. 3. 20. — In Ps. 103. concio. 2. & 3. cit. — Isa 51. 16.

Marginalia (right): Eze 3. 17. — Matt. 10. 20. — ¶ 87. In c. 6. ad Eph lect. 5 Numer. 22 — Luc. 14. 16. — Luc. 11. 7. Iacob. 1. 17 — Ioa. 7. 12. 13. — 2. Reg. 12. 19. — Isa. 29. 4.

humo eloquium tuum mussitabit. Septuaginta. *Vox tua infirma erit*. Loquitur metaphora sumpta ab eo, quem validus inimicus in terram dejecit, & conculcavit, ac contrivit, ut surgere non possit, qui non audet contra eum claro sermone loqui: sed exili voce, labiisque compressis: quod eleganter Latinus vocat *Mussitare*, ex eo, quod hoc verbum pronuntiamus, comprimendo labia & inter dentes solummodo resonando, quod idem Isaias vocavit *Tribulationem murmuris*, id est, tribulationem, in qua quis murmurando, & inter dentes mussitando loquitur. Et vere hoc completum fuisse aperte patet ex iis, quæ Iosephus refert, in Iudæorum vastatione multos pæne examimes inventos, per vias jacentes, exanimes fere, gracilique voce, & tenui lacrymantes, & mussitando conquerentes, &c. Huic, quod est mussitando loqui, opponitur aperto ore sermonem proferre. Ita Samuel aut Salomon, qui judex erat constitutus, se à matre sua sapienti consilio perhibet instructum: *Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum, qui pertranseunt. Aperi os tuum, & decerne, quod justum est, & judica inopem & pauperem*. Hoc judicem integrum decet: *Aperire os muto*, id est, pro eo, qui pro se non loquitur in judicio, aut quia nescit, ex imperitia: aut quia non audet, propter verecundiam & inopiam: palam loqui, & ejus justitiam aperto ore, id est, clare & perspicue pronuntiare. *Et causis omnium filiorum, qui pertranseunt*, id est, peregrinorum, qui pro se ipsis loqui non audent, aperta sententia finem imponere. Aperte insuper & non mussitando, pronuntiare & decernere, quod justum est, in favorem pauperum & inopum, quantumcumque sit contra divites & potentes. Ita explicat Philippus Diaconus illud, quod Sophar Naamathites dixit ad Iob: *Atque utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi*. Id est, utinam ita loqueretur, ut clare & aperte rem totam, de qua agimus, tibi exponeret. Juxta hanc loquendi phrasim intelligimus apte dictum ab Euangelista de Christo, quod promulgaturus euangelicam legem, & reformaturus antiqua præcepta, quæ Pharisæi malitiæ suæ vitio corruperant, sedens in monte, *Aperuit os suum*. Inaudita erat expositurus, & contra sententiam omnium sapientium seculi, imo & contra totius mundi mentem, dicturus beatos pauperes, & eos, qui lugent, ac persecutionem patiuntur: diligendos inimicos: bene faciendum persecutoribus, &c. Hæc non mussitando pronuntiare volens: sed aperto claroque intonare sermone, *aperuit os suum*. Ita Euangelicum prædicatorem loqui decet, non mussitando, aut inter dentes comprimendo vocem, cui impositum est, ut quasi *tuba exaltet vocem suam*. Ita Euangelicus Propheta Isaias locutus fuit ad impios principes, judices, & cives Ierusalem, vocans eos, *Principes Sodomorum & Populum Gomorrha*. Ita perspicue, & sine fuco Ioannes primus Euangelicæ gratiæ annuntiator ad Herodem: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*. Ita Petrus ad principes sacerdotum, &c. Hoc modo prædicare, difficile est; persecutiones enim & odia parit: ideoque multi recusant aperire os prædicando. Petit propterea Paulus pro se orationes fundi; *Ut detur*, inquit, *mihi sermo in apertione oris mei*, ut clare, aperte, dilucide loquar. *Cum fiducia*, id est audacter, inquit D. Thomas, sine timore, aut metu: *Notum facere mysterium Euangelii, pro quo legatione fungor*. Hoc contendendum prædicatori, notum facere Euangelii mysterium & secundum Euangelicam legem populum instituere: *Ita ut audeam, prout oportet me loqui*, id est, prout expedit ad Dei gloriam & auditorum utilitatem. Nec tantum ab Ephesiis id postulavit Apostolus: sed simul etiam à Thessalonicensibus, & à Colossensibus, cujus verba expendens Augustinus, illius exemplo se totum convertit ad petendas suorum auditorum orationes. Si enim Paulus, tam grandi affectu eas petebat: quanto magis alii prædicatores? Audistis fratres (inquit Augustinus) admonitionem & petitionem nostram ex ore Apostoli, cum ejus modo epistola legeretur. Ait enim, orationi instantes, vigilantes in illa, *Orantes simul, & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium verbi, ad loquendum mysterium ejus, ut manifestem illud, sicut oportet me loqui*. Hæc

Marginalia: *Isa. 26.16* — *5. De bello c. 27. & lib. 32. & lib. 6. c. 28.* — *Pro. 31.8. 9.* — *In Cat. Iob 11.* — *Iob 11. 5.* — *Matt. 5. 2.* — ¶ 88. — *Isai. 57. 1.* — *Isai. 1. 10.* — *Mat. 14. 4* — *Act. 4. 8.* — *In cap. 6. ad Ephes. lect. cit. Ad Eph. 6. 20.* — *2. ad Thes. 3. 1.* — *Præfatum. in Ps. 140.* — *Ad Col. 4. 3*

Hæc verba etiam mea deputare dignemini. Sunt enim in scripturis sanctis profunda mysteria, quæ ad hoc absconduntur, ne vilescant; ad hoc quæruntur, ut exerceant; ad hoc aperiuntur, ut pascant, &c. Hac de causa commune est piis auditoribus, ferventes orationes pro prædicatoribus fundere, illud agentes, quod Apostolus à Thessalonicensibus requirebat: *Fratres orate pro nobis, ut sermo Dei currat & clarificetur.* Currat (inquit Anselmus) id est, sine obstaculo, festinanter ad omnes perveniat; & clarificetur, id est, clarus & intelligibilis fiat audientibus, aut clarificetur, id est, claritas ejus ostendatur per opera audientium. Ita S. Epiphanius ad Ioannem Ierosolymitanum Episcopum scribens: Quando complemus (inquit) orationem secundum ritum mysteriorum, & pro omnibus, & pro te quoque dicimus: Custodi illum, qui prædicat veritatem: vel certè ita: Tu præsta Domine & custodi, ut ille verbum prædicet veritatis, sicut occasio sermonis se tulerit. Divus Thomas pro prædicatoribus illud consulit orandum, quod plebs sancta ferventer pro Apostolis orabat: *Da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum.* Sanctè propter ea in Ecclesia institutum est, ut in concionis principio, se omnes convertant ad divinam opem per medium & intercessionem Beatissimæ Mariæ Virginis, implorandam. Quod in more cœpit constituere ille Apostolicus prædicator, noster S. Vincentius Ferrarius.

2. ad Thes. 3. 1.
In illum locum.
Epi. ad Ioannem Episc. Ierosol.
In 2. ad Thessal. 3. lect. 1.
Act. 4. 29.

§. 28. *Instituitur Quadragesima, ut sit tempus messis & vindemiæ Christianæ: in qua fideles colligant, quæ in horreo mentis & cellario cordis retineant.*

¶ 89. QUoniam propter auditorum defectum, sæpe aufertur sermo à Doctoribus, ut ex B. Gregorio demonstratum est, debent auditores se ipsos disponere, ut Deus prædicatoribus talia suggerat verba, quibus loquantur, sicut oportet, cum fiducia, & ut verba ad ipsorum corda perveniant; & in ipsis fructificent. Nota est ejusdem Gregorii celebris doctrina, aperire cor, emollire, aut efficaciter movere, solius Dei opus esse, interius per gratiam operantis: ideoque posse quidem prædicatorem auribus verba dare, & personare, ita ut ad aures corporis perveniant: sed quod cor penetrent & afficiant, sine Dei speciali favore præstari non posse. In cujus confirmationem eadem Apostoli verba, quæ paulò ante induximus, citat & explicat: *Orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium verbi ad loquendum mysterium Christi.* Loquebatur ille mysteria, sed in corde audientium ostium eisdem mysteriis aperiri à Domino precabatur: quia loqui illi poterat; sed cordibus inferre non poterat, nisi Dominus ostium aperiret. Ad idem institutum observat B. Prosper Aquitanicus illud, quod S. Evangelista Lucas narrat, prædicante Paulo in civitate Thyatirenorum, aperuisse Dominum cor mulieris cujusdam nomine Lydiæ purpurariæ, ut intenderet iis, quæ dicebantur à Paulo, id est, ut mentem attentam & apertum cor exhiberet. Ideo primum omnium, divinæ gratiæ auxilium ferventissima oratione implorandum est, & dicendum: *Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renovabis faciem terræ.* Deinde, quali se debeant dispositione auditores præparare, inquit Chrysostomus, ostendit ille, qui verbum Dei simile dixit esse semini. Nullus namque agricola tam stultus est, qui nisi velit semen perdere, illud mandet terræ, spinis & sentibus redundanti; imò cum seminaturus est, prius terram aratro proscindit & excavat, & sentes ac spinas quantum potest, radicitus evellit, tantò aptiorem & magis ad semen recipiendum dispositam judicans terram, quantò magis fuerit, excissa, excavata, contrita, ac sentibus purgata. Hinc ex professo assumpsit Chrysostomus suadere, eos qui divini verbi conciones essent audituri, ut prius attendant se ipsos præparare, per jejunia & mortificationis opera, terram suæ carnis excavantes, & eradicantes noxias vitiorum sentes: si enim in agro spinis pleno seminetur triticum, spinæ virtutem illius

Hom. 12. in Ezech. tit.
29. Mor. cap. 16.
Ad Col. 4. 3
3. Contr. Collat. ca. 30. & lib. 1. de vocatione, & libero arbitr.
Act. 16. 14.
Psal. 103. 30.
Hom in ps. 48. ad fin. tom. 1.
Hom. 3. de Saul. & David.

Luc.8.7. 15. illius suffocant & perducunt;ut Christus Dominus dixit. Quis preciosum unguentum (inquit Chrysostomus) in vas aliquod infundi parat, non prius ipso emundato, & à sordibus purgato? quis aquam odoriferam in vase immunditiis pleno infundit? Vinum preciosum non emittis in vas terreum, ligneum, aut coriaceum, nisi prius emundandum curaveris; quomodo divini verbi vinum preciosum, in te effundendum credis, omnium iniquitatum immunditia repleto? Annotat

In Ps.141. præterea Augustinus, necessarium esse, non solùm verbum divinum audire, sed quod illud retineas in anima, menteque conserves.

Luc.11.28 Luc.8.15. Ita Christus Dominus eos dixit beatos, *Qui audiunt & custodiunt Dei verbum* & eos, qui *verbum retinent, fructum afferre*, dixit. In cujus explicationem & confirmationem

a Ibidem & lib.50. hom. 45. b 4. Libr. moral. c. 55. c Proverb. 21.20. annotant Augustinus *a* & Gregorius *b* illam egregiam Spiritus sancti sententiam *c*. *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis,vir autem stultus glutit illum.* Divinum verbum aptè vocatur thesaurus, in quo omnia bona, omnesque divitiæ continentur.

Ps.18.11. Ps.125.2. In Psal. 125. *Desiderabilia*, dicebat David, *super aurum & lapidem preciosum multum.* Hic thesaurus requiescit in ore sapientis. Quid nomine oris intelligendum: Cor ipsum, de quo David dicebat: *Tunc repletum est gaudio os nostrum.* Os fratres mei, inquit Augustinus, quod habemus in corpore, quomodo repletur gaudio? Non solet impleri nisi aqua, aut cibo, aut potu, aut aliqua re tali, missa in os. Impletur aliquando os nostrum,& quando plenum os habemus,loqui non possumus. Habemus autem intus os, id est, in corde.

¶ 90. Unde admonemus charitatem vestram, ut ea, quæ audiendo, tanquam in ventre memoriæ conditis; rursus revolvendo & cogitando, quodammodo ruminetis: Hoc est enim,thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis:vir autum stultus glutit illum. Breviter dixit; Sapiens ruminat, stultus non ruminat. Hoc autem apertè & Latinè quid est? Sapiens cogitat ea, quæ audierit: stultus autem audita oblivioni tradit. Neq; enim pro-

Levit. 11. pter aliud in lege, munda ea dicta sunt animalia. quæ ruminant, immunda, quæ non ruminant: nam creatura Dei omnis munda est: & artifici Deo tam mundus est porcus, quam agnus: Creavit.n. omnia *valde bona*; Gen.1.31.

& *omnis creatura bona est*, dicit Apostolus, 1. ad Tim. 4.4.

& *omnia munda mundis.* Cum ergo in natura utrumque sit mundum, significatione tamen agnus significat aliquid mundum, porcus significat aliquid immundum. Agnus significat innocentiam sapientiæ ruminantis, porcus significat immunditiam stultitiæ obliviscentis, &c. Ita Augustinus. Et verè loqui videtur Spiritus sanctus metaphora sumpta ab aromaticis massulis quas communiter, *Pastillas de loca* appellamus. Conficiuntur quædam massulæ, ex rebus cordialissimis suave olentibus, sapidis, & aromaticis: vir cordatus dum aliquam earum in ore recipit,retinet in illo ut paulatim humiditate linguæ liquefiat, sieque virtus ejus roboret cor, emolliat pectus, corrigat oris fœtorem, & anhelitum. Qui stultus est, glutit eam,nullum inde profectum capiens: sed ita permanens postquam deglutivit, qualis antea erat,eundem oris fœtorem,eandem cordis compressionem retinens. Verbum Dei est quasi massula confecta ex omnibus divinæ apothecæ cordialibus medicamentis ac aromatibus. *Virtus Dei est*,inquit Paulus, *in salutem omni credenti*. Firmat & roborat cœlos; *verbo enim Dei cœli firmati sunt*: salutem præstat desperatis infirmitatibus; *Non enim herba aut malagma sanavit eos: sed sermo tuus, qui sanat omnia.* Roborat animam, nam *sustinuit anima mea in verbo ejus, &c.* Ideo sapiens, ore cordis tenet eam & versat,quæ gustum recreat,cor reficit, mentem purgat, voluntatem inflammat: Stultus glutit eam,subitò atque audit,ab ore cordis transire facit, nunquam amplius ejus recordatur: ideoque talis remanet post multas conciones auditas,qualis antea erat. Imò similes sunt multi hederaceo vasculo,ex hederæ ligno confecto, de quo tanquam rem experientia comprobatam refert Pierius, quod vinum defæcatum,&purum nullatenus retinet & si infundatur vinum aqua mixtum, aquam firmiter conservat; vinum per poros transfluere sinit. Multi sunt,qui si prædicator vinum purum infundat evangelica euangecè prædicans; *Non in humana sapientia verbis,*

Ad Rom. 1. 16. Psal.32.6. Sap.16.12 Ps.129.5. Lib. 51. 1.Cor.2.4.

1. Cor. 2. 4. *bis, sed in ostensione spiritus & virtutis*, nihil penitus retinent. Ita prædicante Paulo Athenis, ubi curiositati tantum studebatur; dicebant quidam: *Quid vult seminiverbius* Act. 17. 18 *hic dicere?* Augustinus legit: *Quid vult hic* Tractat. de Epi. ur & Stoi. tom. 6 *seminator verborum?* Hic, qui tantum verba profert, nihil ingenio dignum promit: In cap. 17. Actuum. quasi dicas: *Este charlatan, este gridator.* Oecumenius notat vocem Græcam *Spermelogu*, quam credit significare aviculam exiguam & vilem, inutilem ad esum, quia carnes non habet, & ineptam ad oblectationem, quia voce canora caret: quæ quia semina in viis sparsa legere consuevit, hoc nomine vocatur, cujus meminerunt Basi- a Hom. 5. Hexaem. lius *a*, & Aristoteles *b*. Voluerunt hoc no- b 8. De hist. animal. mine indicare, indignum Paulum, qui audiri mereretur; quod ipsorum judicio, nec In cap. 17. act. solidam doctrinam, nec gratam eloquentiam ostentaret, de quibus consule, quæ diligenter annotavit Lorinus. Vide quale judicium Athenienses de tali prædicatore tu-
¶ 91. lerint. Ductus similiter Areopagum, ubi antiquiores & sapientiores totius Græciæ residebant Senatores, tanta prudentia & sapientia juxta omnium judicium excellentes, quod & Proconsules ipsi Romani in Asia existentes graviores causas definiendas eis committerent, ut Gellius *a*, & a Lib. 17. cap. 17. Lucianus *b* referunt: de quibus idem Lori- b In Hermotimo. nus. Quando graviora mysteria cœpit Paulus proponere, cœperunt & ipsi simul *eum* Act. 17. 32. *irridere*, & minus æstimare, quæ majori ac suprema æstimatione erant digna. Si verò prædicator vino aquam admisceat, solidæ doctrinæ aliqua nova vocabula à se ipso composita ingerens, aut facetum dictum gravitati doctrinæ incongruum adjiciens, aut gentilium fabulas nimia curiositate, & magis ex professo, quam deceat expendens (sæpe enim ita agere, depravatus gustus & languens, quem circa divina in fidelibus videt, impellit) vinum omnino præterfluere sinunt, solam & nudam aquam reservantes, & memoria retinentes: tantùm annotant & observant voculas, facetias, fabulas: hæc memoria retinent, commendant, celebrant, extollunt, nihilque penitus servant eorum, quæ utilia sunt & necessaria.

Ex his D. Augustinus docet, quid Quadra- Ser. 65. de tempore. gesimæ diebus agere oporteat, quos messis & vindemiæ Christianæ appellat. Sicut tempore, inquit, messium, vel vindemiarum, unde caro nostra possit sustentari, colligitur: Ita in diebus Quadragesimæ, unde anima nostra in æternum possit vivere, congregetur: quia sicut negligens quisque, si tempore messis & vindemiæ nihil collegerit, per totum anni spatium fame torquebitur: ita qui hoc tempore; spirituale triticum, & cæleste mustum jejunando, legendo, orando, in horreis animæ suæ providere & congregare neglexerit, in æternum durissimam sitim, & crudelem inopiam sustinebit. Formicæ sapientem providentiam scripsit Plinius *a* a Lib. 30. cap. 11 quam tanquam experientia cognitam sup- b Hom 9. hexaemer. ponit Basilius *b*, & ex illius solerti diligentia c 6 Hexaemer. c. 4. Ambrosius *c* cum Salomone nos arguendos assumit. Exigua est, inquit, formica, quæ majora suis audet viribus, neque servitio ad operandum cogitur; sed spontaneæ proposito prospicientiæ, futura alimentorum subsidia sibi præstituit; cujus ut imiteris industriam scriptura commonet te: *Vade ad for-* Prov. 6. 6. *micam o piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam, quæ cum non habeat ducem nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe, quod comedat.* Hoc, quod de formica dictum est (inquit Augustinus) non nimiam solicitudi- Lib. contra Adimant c. 23. tom. 6 nem, erga terrenam sustentationem statuit, ut impii Manichæi credebant: sed positum est, ut quemadmodum formica in æstate colligit, unde in hyeme pascatur; sic unusquisque Christianus in rerum tranquillitate, & abundantia, quam æstas & messis significat, colligat verbum Dei; ut in adversitate & tribulationibus, quæ hyemis nomine exprimuntur, habeat unde spiritualiter vivat; *non enim in solo pane vivit homo, sed* Matt. 4. 4 *in omne verbo, &c.* Ecce rationem hujus sacri temporis instituendi, ut scilicet tempus sit æstatis & messis Christianæ. Quid agerent homines, si non quolibet anno, tempus messis aut mensis Augusti adveniret? quanto opprimerentur necessitate & fame? Eo adveniente, unusquisque in horrea fructus congregat, qui toto anni tempore durent, indeque

indeque paulatim extrahit, ut se sustentet. Ita hoc tempore agere necesse est; & ut dixit Apostolus, *oportet observare ea, quæ audivimus, ne forte pereffluamus.* Ideo fratres charissimi, inquit Augustinus, in istis quadraginta diebus quasi totius anni cibaria animæ nostræ, jejunando, legendo, vel orando providere debemus. Nam licet per totum annum Deo propitio, lectiones divinas frequenter & fideliter audiatis: in istis tamen diebus de pelago & fluctibus mundi hujus, quasi ad portum Quadragesimæ confugientes, debemus requiescere, & lectiones divinas in exceptorio cordis nostri cum silentio & pace suscipere; ut Deo propitio, quo amore vitæ æternæ vacantes, quicquid in navicula animæ nostræ per totum annum multis tempestatibus, id est, peccatorum fluctibus, aut fractum, aut dissolutum aliquid, aut corruptum, aut perditum est, omni solicitudine in istis diebus reparare studeamus, atque componere. Ita Augustinus. Loquitur ad hoc institutum egregiè Chrysostomus, congruo utens exemplo. Aquantes, inquit, non tantum apud fontem habent vasa repleta, domum autem redeuntes evacuant: sed illuc ipsa maxima cum cautela reponunt, ne subvertantur, & labor fiat inanis. nunquid aliquis ad fontem cribrum defert, ut aquam asportet? Num vasa rimis plena, quæ retineant? Doctrinam, quam hoc tempore audis, recondere debes, servare quæ tibi de eleemosyna dicuntur, ut videns pauperem, quid agendum sit scias quæ de charitate & remissione injuriæ, ut lacessitus opprobrio, continere te possis à vindicta, &c. Timet mihi lominus D. Augustinus, ne hac causa, dies isti potius sint ad judicium & condemnationem, quàm ad profectum. Et verè timendum, ne id multis, quod quibusdam Israelitis, accidat, quibus nimia abundantia cœlestis alimoniæ manna, fuit vermium materia; qui quanto majorem illius quantitatem asportarunt, majorem vermium copiam in domibus suis repererunt. Abundantia namque divini verbi, quod per illud cœleste manna fuisse præsignatum: docent Sancti Patres, multis occasio erit & materia vermium corrodentium animam & cor: qui quò plures habent & audiunt conciones, abundantioremque habent copiam doctrinæ in hac vita; acriores sentient vermes in futura, ex eo quod nullum inde retulerint, fructum, unde poterant grandem sibi salutem præparare. Quod prædicatores audis quot verba auscultas, quot conciones tibi exhibentur; tot habebis contra te tuæ justissimæ condemnationes testes, tot serpentes corrodentes cor & viscera; quòd non curaveris, quæ tibi exponebantur, audire & observare. Hinc D. Gregorius illam habuit cœlestem sententiam magna expensione dignam, Deum misericorditer agere cum impiis, quos damnandos ipsorum culpa præscivit, subtrahens divini verbi sui adjutoria, ut gravius judicium evadant. Considerans id, quod Christus discipulis mandavit: *In viam gentium ne abieritis; & civitates Samaritanorum ne intraveritis*; quæstionem proponit: cur Christus Dominus, qui in mundum pro gentium redemptione venit, discipulos ad prædicandum mittens, præcipit eis, ne adirent civitates Samarinatorum. Cujus occasione illud expendit, quod supra ex actibus Apostolorum induximus, quod Apostoli volentes prædicare in Asia, *vetati sunt a Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia, & cum tentarent ire in Bithyniam, non permisit eos spiritus Jesu.* Qui fieri potuit, ut Spiritus Sanctus vetaret loqui eos, quos ut loquerentur, sapientes & eloquentissimos fecit, & in igneis linguis super eos descendit, ut in eorum ore omnia genera nascerentur linguarum? Cur non permisit ire in Bithyniam Spiritus Jesu illos quibus ut in mundum universum ad prædicandum Euangelium irent, cœlum ascensurus imposuit? Multas hujus rei tradunt sancti Patres rationes. Primam generalem & communem assignant, dicentes, id à Deo fieri, inscrutabilium judiciorum suorum dispositione, quam infirmitas humana humiliter adorare, non curiosè debet discutere, ne sibi dicatur: *O homo tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid non habet potestatem figulus luti, &c.* Id quod credit B. Gregorius Deum ad Beatum Job dicere voluisse:

Marginal notes: Ad Hebr 2. 1. — Ser 55. de tempore ¶ 29. — Hom 16. ad populum. — Serm. 55. de tempore. — Hom. 4. in Euang. — Mat. 10. 5 — Actor. 16. 6. 7. — Ad Rom. 9. 20. 21. ¶ 93. 29. Mat. c. 32. — Job. 38. 33

voluisse. *Nunquid nosti ordinem cœli, & pones rationem ejus in terra?* Ordinem cœli nosse (inquit Gregorius) est, supernarum dispositionum occultas prædestinationes videre. Rationem vero ejus in terra ponere, est, supernorum judiciorum mysteria vel considerando discutere, vel loquendo manifestare. Quod utique nullus facere potest in hac vita positus. Divini verbi prædicationem singulariter idem Gregorius intelligit vocatam à Davide, *Pluviam voluntariam:* quia non eam nobis pro nostris meritis; sed pro suæ munere benignitatis & gratiæ præstat: in iis autem, quæ gratiæ sunt, potest unusquisque dicere: *An non possum de meo facere, quod volo?* Videndus est ipse Gregorius explicans illud, quod Deus ad ipsummet Job dixit: *Quis dedit vehementissimo imbri cursum? Quis est pluvia pater, vel quis genuit stillas roris?* Ipse namque Deus cursum imbri divinæ prædicationis dat, qui quo vult destinat, qui pluviam effundit in eos campos, quos vult, &c. Alias nihilominus rationes hujus divini instituti doctores tradunt. Beda credit vetitos Apostolos loqui in Asia & Bithynia, quoniam sciebat Deus illarum partium homines tunc male dispositos, qui potius contempturi essent verbum Dei, quam recepturi. Sanctus Prosper Aquitanicus, non illis ait, negatam fuisse gratiam, sed dilatam in commodius tempus propter causam quam ignoramus. Qui enim nunc vetuit loqui in Asia & Bithynia, postea in Asiam misit Joannem, & in Bithyniam Lucam. Scholasticæ historiæ magister refert ex Origene, Apostolos ire prohibitos, ubi futuram famem Deus prævidebat, à qua suos voluit liberare. Beatus Gregorius quodam in loco, quem supra explicuimus, propter peccata Asianorum & Bithynianorum credit illis denegatum tunc tam excellens beneficium. Sed alio in loco existimat, id à Deo factum misericorditer cum peccatoribus agere volente, quibus prædicationem nihil profuturam agnoscit, *ne gravius*, inquit, *de contempta prædicatione judicentur.* Tanto namque gravior erit alicujus impii damnatio; quanto plura divinæ misericordiæ subsidia suscepit, quibus uti noluit ad salutem. Divinæ namque gratiæ beneficia, sicut irrefragabiles sunt misericordiæ & charitatis Dei erga nos testes: ita efficacissimi sunt nostræ malitiæ probatores, quod scilicet divitias bonitatis ejus contemnimus. Ideoque quanto magis divina beneficia erga impios multiplicantur, tanto magis testes nequitiæ illorum augentur. Ita juxta ejusdem Gregorii mentem non incongrue possumus illam sententiam Sancti Job expendere: *Instauras testes tuos contra me, & multiplicas iram tuam adversum me: & pœnæ militant in me.* In Hebræo verbum *Hadas*, quod renovare & novum aliquid construere significat, ut vertere possis: *Novos testes, validos, inducis contra me.* Sæpe namque quando Deus beneficia erga aliquem multiplicat, novos testes condemnationis nequitiæ ipsius parat, instituitque: ideoque erga hujusmodi peccatores, non tam misericordiæ quam iræ opus est, talia beneficia ministrare, quæ Deus, ut Augustinus dixit, sicut sæpe misericors negat, ita iratus concedit. Inde, *pœnæ*, inquit, *militant contra me.* Non potest magis infœlicitas talium peccatorum exprimi, quam dicendo, sicut dixit, Petrus: *Melius erat illis non cognoscere viam justitiæ*, & commodius, non audire verbum Euangelii, quam post auditum contemnere, aut vitam nullatenus in melius commutare. Præparate ergo corda vestra, ut non vobis divinæ prædicationis verba sint in judicium & condemnationem, sed in salutem, & dum ad concionem acceditis, dicite cum David: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam, &c.*

29. Moral. c. 20. *Ps. 67. 10.* *Matt. 20. 15.* *29. Moral. cit. c. 15. & 20.* *Job. 38. 25. 28.* *Lib. 2. de vocatione gentium c. 3. & lt. de libero arb. ad Ruffinum. cap. 84.* *Hom. 4. in Evang. cit.* *9. Moral. ca. 34.* *Job 10. 17.* חרש *2. Pet. 2. 21.* *Ps. 84. 9.*

§. 29. *Instituitur Quadragesima, ut fideles ad Pascha se disponant, & quadraginta dierum tempore peccator formetur ad vitam, sicut fœtus in utero.*

¶ 94.

ANNOTAVIT S. Thomas rationi congruum esse, quod instituatur tempus, quo singulari præparatione nos disponamus ad Pascha. Quod ex eo probat, quia Iudæi ad anti-

In c. 11. Ioan Lect. 8. ad finem.

indeque paulatim extrahit, ut se sustentet. Ita hoc tempore agere necesse est; & ut dixit Apostolus, *oportet observare ea, quæ audivimus, ne forte pereffluamus.* Ideo fratres charissimi, inquit Augustinus, in istis quadraginta diebus quasi totius anni cibaria animæ nostræ, jejunando, legendo, vel orando providere debemus. Nam licet per totum annum Deo propitio, lectiones divinas frequenter & fideliter audiatis: in istis tamen diebus de pelago & fluctibus mundi hujus, quasi ad portum Quadragesimæ confugientes, debemus requiescere, & lectiones divinas in exceptorio cordis nostri cum silentio & pace suscipere; ut Deo propitio, quo amore vitæ æternæ vacantes, quicquid in navicula animæ nostræ per totum annum multis tempestatibus, id est, peccatorum fluctibus, aut fractum, aut dissolutum aliquid, aut corruptum, aut perditum est, omni solicitudine in istis diebus reparare studeamus, atque componere. Ita Augustinus. Loquitur ad hoc institutum egregiè Chrysostomus, congruo utens exemplo. Aquantes, inquit, non tantum apud fontem habent vasa repleta, domum autem redeuntes evacuant: sed illuc ipsa maxima cum cautela reponunt, ne subvertantur, & labor fiat inanis. nunquid aliquis ad fontem cribrum defert, ut aquam asportet? Num vasa rimis plena, quæ retineant? Doctrinam, quam hoc tempore audis, recondere debes, servare quæ tibi de eleemosyna dicuntur, ut videns pauperem, quid agendum sit scias quæ de charitate & remissione injuriæ, ut lacessitus opprobrio, continere te possis à vindicta, &c. Timet mihi-lominus D. Augustinus, ne hac causa, dies isti potius sint ad judicium & condemnationem, quàm ad profectum. Et verè timendum, ne id multis, quod quibusdam Israelitis, accidat, quibus nimia abundantia cœlestis alimoniæ manna, fuit vermium materia; qui quanto majorem illius quantitatem asportarunt, majorem vermium copiam in domibus suis repererunt. Abundantia namque divini verbi, quod per illud cœleste manna fuisse præsignatum: docent Sancti Patres, multis occasio erit & materia vermium corrodentium animam & cor: qui quò plures habent & audiunt conciones, abundantioremque habent copiam doctrinæ in hac vita; acriores sentient vermes in futura, ex eo quod nullum inde retulerint fructum, unde poterant grandem sibi salutem præparare. Quod prædicatores audis quot verba auscultas, quot conciones tibi exhibentur; tot habebis contra te tuæ justissimæ condemnationes testes, tot serpentes corrodentes cor & viscera; quòd non curaveris, quæ tibi exponebantur, audire & observare. Hinc D. Gregorius illam habuit cœlestem sententiam magna expensione dignam, Deum misericorditer agere cum impiis, quos damnandos ipsorum culpa præscivit, subtrahens divini verbi sui adjutoria, ut gravius judicium evadant. Considerans id, quod Christus discipulis mandavit: *In viam gentium ne abieritis; & civitates Samaritanorum ne intraveritis*; quæstionem proponit: cur Christus Dominus, qui in mundum pro gentium redemptione venit, discipulos ad prædicandum mittens, præcipit eis, ne adirent civitates Samaritanorum. Cujus occasione illud expendit, quod supra ex actibus Apostolorum induximus, quod Apostoli volentes prædicare in Asia, *vetati sunt a Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia, & cum tentarent ire in Bithyniam, non permisit eos spiritus Jesu.* Qui fieri potuit, ut Spiritus Sanctus vetaret loqui eos, quos ut loquerentur, sapientes & eloquentissimos fecit, & in igneis linguis super eos descendit, ut in eorum ore omnia genera nascerentur linguarum? Cur non permisit ire in Bithyniam Spiritus Jesu illos quibus ut in mundum universum ad prædicandum Euangelium irent, cœlum ascensurus imposuit? Multas hujus rei tradunt sancti Patres rationes. Primam generalem & communem assignant, dicentes, id à Deo fieri, inscrutabilium judiciorum suorum dispositione, quam infirmitas humana humiliter adorare, non curiosè debet discutere, ne sibi dicatur: *O homo tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid non habet potestatem figulus luti, &c.* Id quod credit B. Gregorius Deum ad Beatum Job dicere voluisse:

Marginalia: Ad Hebr. 2.1. — Ser. 55. de tempore. — ¶ 29. — Hom. 16. ad populum. — Serm. 55. de tempore. — Hom. 4. in Euang. — Mat. 10. 5 — Actor. 16. 6. 7. — Ad Rom. 9. 20. 21. — ¶ 93. 29. Mor. 32. — Job. 38. 33

voluisse. *Nunquid nosti ordinem cœli, & pones rationem ejus in terra?* Ordinem cœli nosse (inquit Gregorius) est, supernarum dispositionum occultas prædestinationes videre. Rationem vero ejus in terra ponere, est, supernorum judiciorum mysteria vel considerando discutere, vel loquendo manifestare. Quod utique nullus facere potest in hac vita positus. Divini verbi prædicationem singulariter idem Gregorius intelligit vocatam a Davide, *Pluviam voluntariam:* quia non eam nobis pro nostris meritis; sed pro suæ munere benignitatis & gratiæ præstat: in iis autem, quæ gratiæ sunt, potest unusquisque dicere: *An non possum de meo facere, quod volo?* Videndus est ipse Gregorius explicans illud, quod Deus ad ipsummet Job dixit: *Quis dedit vehementissimo imbri cursum? Quis est pluviæ pater, vel quis genuit stillas roris?* Ipse namque Deus cursum imbri divinæ prædicationis dat, qui quo vult destinat, qui pluviam effundit in eos campos, quos vult, &c. Alias nihilominus rationes hujus divini instituti doctores tradunt. Beda credit vetitos Apostolos loqui in Asia & Bithynia, quoniam sciebat Deus illarum partium homines tunc male dispositos, qui potius contempturi essent verbum Dei, quam recepturi. Sanctus Prosper Aquitanicus, non illis ait, negatam fuisse gratiam, sed dilatam in commodius tempus propter causam quam ignoramus. Qui enim nunc vetuit loqui in Asia & Bithynia, postea in Asiam misit Joannem, & in Bithyniam Lucam. Scholasticæ historiæ magister refert ex Origene, Apostolos ire prohibitos, ubi futuram famem Deus prævidebat, à qua suos voluit liberare. Beatus Gregorius quodam in loco, quem supra ex plicuimus, propter peccata Asianorum & Bithynianorum credit illis denegatum tunc tam excellens beneficium. Sed alio in loco existimat, id à Deo factum misericorditer cum peccatoribus agere volente, quibus prædicationem nihil profuturam agnoscit, *ne gravius*, inquit, *de contempta prædicatione judicentur.* Tanto namque gravior erit alicujus impii damnatio; quanto plura divinæ misericordiæ subsidia susceperit, quibus uti noluit ad salutem. Divinæ namque gratiæ beneficia, sicut irrefragabiles sunt misericordiæ & charitatis Dei erga nos testes: ita efficacissimi sunt nostræ malitiæ probatores, quod scilicet divitias bonitatis ejus contemnimus. Ideoque quanto magis divina beneficia erga impios multiplicantur, tanto magis testes nequitiæ illorum augentur. Ita juxta ejusdem Gregorii mentem non incongrue possumus illam sententiam Sancti Job expendere: *Instauras testes tuos contra me, & multiplicas iram tuam adversum me: & pœnæ militant in me.* In Hebræo verbum *Hadas*, quod renovare & novum aliquid construere significat, ut vertere possis: *Novos testes, validos, inducis contra me.* Sæpe namque quando Deus beneficia erga aliquem multiplicat, novos testes condemnationis nequitiæ ipsius parat, instituitque: ideoque erga hujusmodi peccatores, non tam misericordiæ quam iræ opus est, talia beneficia ministrare, quæ Deus, ut Augustinus dixit, sicut sæpe misericors negat, ita iratus concedit. Inde, *pœnæ*, inquit, *militant contra me.* Non potest magis infœlicitas talium peccatorum exprimi, quam dicendo, sicut dixit, Petrus: *Melius erat illis non cognoscere viam justitiæ*, & commodius, non audire verbum Euangelii, quam post auditum contemnere, aut vitam nullatenus in melius commutare. Præparate ergo corda vestra, ut non vobis divinæ prædicationis verba sint in judicium & condemnationem, sed in salutem, & dum ad concionem acceditis, dicite cum David: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam, &c.*

Marginalia: 29. Mor. c. 20. — Psal. 67. 10. — Matt. 20. 15. — 29. Moral. cit. c. 15. & 20. — Job 38. 25. 28. — Lib. 2. de vocatione gentium c. 3. & li. de libero arb. ad Ruffinum, cap. 84. — Hom. 4. in Evang. cit. — 9. Moral. c. 34. — Job 10. 17. — חרש — 2. Pet. 2. 21. — Psal. 84. 9.

§. 29. *Instituitur Quadragesima, ut fideles ad Pascha se disponant, & quadraginta dierum tempore peccator formetur ad vitam, sicut fœtus in utero.*

¶ 94. ANNOTAVIT S. Thomas rationi congruum esse, quod instituatur tempus, quo singulari præparatione nos disponamus ad Pascha. Quod ex eo probat, quia Iudæi ad anti-

Marginalia: In c. 11. Ioan Lect. 8. ad finem.

antiquum suum umbratile Pascha, soliti fuerunt præcedenti dispositione, per aliquod dies se præparare. Inde explicat illud, quod Ioannes dixit: *Proximum erat Pascha Iudæorum, & ascenderunt multi de regione ante Pascha, ut sanctificarent se ipsos.* Nullus inquit D. Thomas, audebat agnum Paschalem edere, nisi mundus: ideo præveniebant tempus Paschæ, ut interim purificantes se ipsos, possent adveniente Paschate, agnum comedere: & quibusdam purificationibus se sanctificabant, eo modo quo poterant, quas per oblationes legales perficiebant: aut, ut quidam intelligunt, jejuniis, vigiliis, orationibus, aliisque sanctitatis operibus vacabant: ut his sanctificationibus Pascha purius & devotius peragerent. Si ad illud Pascha celebrandum, quod tantum erat umbra quædam, in quo tantum edebatur agnus carnalis, decens erat per aliquod dies, præcedentibus dispositionibus se sanctificare: quanto magis ad Pascha nostrum, quod verum & proprium est ac in illo antiquo præfiguratum, oportebit se prius disponere & sanctificare? Omnibus itaque modis congruum est, ad illud nos præparare, multis antea diebus vacantes operibus, quibus nos sanctificemus & purificemus. Inter omnia autem mortificationis opera, quibus ad sanctitatem disponimur, est jejunium: ideo dixit Deus per Prophetam, ut Hieronymus annotat, *Sanctificate jejunium*, id est, per jejunium vos sanctificate & præparate: quoniam jejunium, grandis est ad sanctitatem dispositio. Sanctorum festa præcipue, inquit B. Bernardus, Patrum sanxit autoritas votivis prævenienda jejuniis. Multa siquidem peccata quotidie contrahimus, & in multis offendimus omnes, nec tutum omnino est celebrandas suscipere festivitates sacras, maximeque eas quæ maximæ sunt; nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa, quo & digniores & capaciores inveniamur spiritualium gaudiorum. Hæc & alia Bernardus, annotans secundum excellentiam festivitatis celebrandæ, futuram esse debere vigiliam. Qualia festa sunt nobis celebranda? Certe illud solemne, in quo Christus vetus Pascha terminavit, & novum condidit, cum ad communicationem corporis & sanguinis simus admittendi. Vera itidem festa Paschalia peraganda sunt in Christi passione & resurrectione. Dies igitur statuendi sunt multi, ut ad tam grandem solemnitatem nos præparemus & sanctificemus. Hanc rationem prosequuntur Augustinus *a*, & Leo Papa *b*, hortantes fideles ad multa pœnitentiæ & sanctitatis opera, quæ quamvis toto vitæ tempore sint congruentia singulariter tamen isto, quod pro Paschate digne celebrando constitutum est, cuivis Christiano sunt necessaria. Merito igitur juxta Ambrosii, Hieronymi, Leonis Papæ & Divi Thomæ sententiam, tempus institutum est, quod supremæ solemnitatis sit vigilia. Illud autem ad quadraginta dies jejunii merito redactum ostendit S. Cyrillus Alexandrinus, qui expendens legem illam antiquis patribus traditam de percutiente prægnantem, explicat excellenter: cur Moyses ter quadraginta dierum & noctium spatio jejunaverit, non magis, neque minus, ut ipse dixit: similiter & redemptor noster, sicut sacri Euangelistæ referunt. Hujus rationem tradit, supponens doctrinam, quam Philosophi tanquam certam statuunt, quod scilicet fœtus in utero muliebri, justo quadraginta dierum spatio ad humanam speciem & figuram efformatus consistit. Per dies enim quadraginta efformatur & organizatur corpus, & die Quadragesimo expleto creatur simulque infunditur à Deo anima & fit homo in animam viventem. Ita quidem accidit si efformetur vir: nam ad fœminæ constitutionem plures, imo & duplicati dies requiruntur, ut idem Cyrillus *c* asseruit, prosequiturque Abulensis *d*, nec omnino dissentit Aristoteles *e*, qui censent mares quidem efformari ad Quadragesimum diem, fœminas ad nonagesimum. Hinc ipse Cyrillus credit, quem multi Moderni sequuntur, à Deo constitutum, ut mulier si masculum peperisset, immunda extitisset Quadraginta diebus, si fœminam octoginta. Quamvis alii credant hanc differentiam statutam, aut in odium fœminæ, quæ caput fuit peccati in mundo, cuius propterea ingressus in eodem immundior reputatur: aut

Ioan. 11. 55.

In cap. 2. Ioel. & in cap. 7. Zachariæ.

Ser. in vigilia S. Andreæ.

a Ser. 71. ex diversis.
b Ser. 4. de Quadr.

2. 2. q. 147 art. 5.

Lib. 8. de ador. in spirit.
Exod. 22.

Deut. 9. 9. 18. 25.
Matt. 4. 2. & Mar. 1. 13.

¶ 95.

c Li. 8. cit. & lib. 15. ad finem.
d In c. 12. Levit. 9. 21. & 22.
e Li. 7. hi. animal.

aut quoniam mulier pariens fœminam, patitur majorem humorum fluxum, & sanguinis eruptionem, de quibus noster Oleaster. *In cap. 12. Levitici.* Moyses erat quasi mater, & nutrix illius populi, cui illum tamquam matri Deus commendavit, & tradidit dicens: *Porta eos in sinu tuo, sicut portare solet nutrix infantulum: & defer in terram, pro qua juravi patribus eorum.* *Nu. 11. 12.* In utero suæ curæ illos suscepit, & quasi primo concepit semine verbi Dei ex tubo loquentis, eum constituentis ducem populi, quem de Pharaonis tyrannide liberaret. Eosdem enixus fuit multis doloribus & anxietatibus, educens de Ægypto, quasi in lucem proferens. Sed quia populus per peccatum adorationis vituli, vitam amisit, non tantum animæ, sed & corporis: in hoc sensu, quod Deus decreverat è vita omnes illos delere, ut jam de illis actum videretur, in ventre suæ curæ & solicitudinis iterum resumens, Quadraginta dierum & noctium jejunio, quasi de novo efformavit, & reparavit ad vitam: id quod ipse aperte expressit dicens: *Et ait Dominus ad me: Cerno quod iste populus duræ cervicis sit, dimitte me, ut conteram eum, & deleam nomen ejus de sub cœlo, &c. Et procidi ante Dominum, Quadraginta diebus & noctibus panem non comedens & aquam non bibens, propter omnia peccata vestra, &c. Timui enim iram illius, qua adversum vos concitatus, delere vos voluit, & exaudivit me Dominus*, id est, vitam vestram concessit, ut dicamini vos quasi de novo vitam accepisse. *Deut. 9. 13. 18.* Ad vitam, inquit Cyrillus, quodammodo parturivit & efformavit Quadraginta dierum jejunio. Christus itidem, qui est divini patris sapientia, (qui se vocat matrem pulchræ dilectionis, & timoris, &c. & matrem honorificatam) *Eccl. 24. 24.* humanum genus Adæ peccato extinctum, ad vitam spiritualem voluit efformare, & parturire: idcirco suæ curæ & solicitudinis utero hominem assumens, Quadraginta dierum & noctium spatio jejunans, eundem in vitam efformavit quem intemperantia extinxerat. Idcirco non pluribus quam Quadraginta diebus jejunium protraxit, quia viros voluit efformare, qui virtute præstarent, non fœminas, quæ effœminata debilitate torperent, ut idem Cyrillus demonstrat. Id ipsum Sancta Ecclesia nobiscum agere constituit. Nati sumus per baptismum filii Dei, divinam quandam vitam per illius gratiam sortiti, eam perdidimus per peccatum. Quid igitur agendum? Nos iterum quasi in ventrem revocare intendit, ibi de novo ad vitam formandos. Dicens: *Quomodo possunt hæc fieri? Nunquid potest homo in ventrem matris iterato introire & renasci?* *Ioan. 3. 4.* Potest sane, imo hoc contendit Ecclesia, te intra uterum suæ peculiaris solicitudinis & curæ iterum assumere, quem Quadraginta dierum spatio foveat per jejunia & pœnitentiæ opera, Sacramentorum usum, doctrinæ cœlestis pastum: ut hoc tempore completo, te vita formatum & vere viventem exhibeat. Ita peccatores, prædicator ille divinus, qui se nutricem eorum factum clamaverat, efformandos ad vitam spiritualem suscipiebat, ut sanctus Gregorius annotat, qui dicebat: *Filioli mei,* *31. Mora. cap. 21.* *quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis*, *Ad Gal. 4. 19.* donec in vitam Christi efformemini, illam in vobismetipsis exprimentes; *ut & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.* *2 Cor. 4. 10.* Hæc Ecclesiæ est intentio, his Quadraginta diebus, ita nos ad vitam efformare, ut post eos apparente Christo per resurrectionem in nova vita immortali, nos, sicut ipsemet Apostolus dixit, *exhibeamus tanquam ex mortuis viventes*, *Ad Rom. 6. 13.* virilem fortitudinem tenentes, ut ultra jam non subjiciamur à dæmone, aut à nostræ carnis affectibus. Ex iis procedere jam possumus ad explicandum, cur ecclesia sancta singulariter numerum Quadragenarium dierum, ad nostræ salutis, vitæque spiritualis remedium statuendum duxerit.

§. 30. *Numerus Quadragenarius dicitur Sacratus, quem singulariter Moyses servavit tres Quadragesimas integre jejunans, & Elias subcinericio pane roboratus.*

¶ 96. MULTA ad hoc institutum Sancti Patres pertractant, docentes, numerum Quadragenarium aliquid magni continere, ratione cujus aptissime mysteriis significandis perpetuo fuit à Deo electus. S. Basilius *a* vocat numerum *pretiosum*; Ambrosius *b* *mysticum, aut mysteriis plenum*: Petrus Chrysologus *c* *Sacratum a seculis, mysticum, aptum cœlestibus secretis, & semper in efficiendis rebus divinis, & maximis Dei negotiis, explicandis lege inviolabili adhibitum*. Augustinus *d*, *Sacratum, in quadam perfectione consistentem*; & iterum *e*, *salutarem & mysticum*. Hieronymus *f*, *pœnitentia congruum*, Hilarius *g*, *diabolo metuendum*: Hocque numero dierum, sacramenta contineri observatione digna, tradiderunt Gregorius *h*, Isidorus *i*, & Concilium octavum Toletanum *k*. Illam frequenter S. Augustinus *l* hujus rei expendit rationem, quam ex Arithmetica, & philosophia declarat, hunc numerum apte induci ad totum hujus vitæ laboriosæ tempus significandum. Ideoque annotat à quibusdam acute fuisse observatum, Matthæum, qui regiam instituerat in Christo insinuare personam, excepto ipso Christo, Quadraginta tantummodo homines in generationum serie nominasse, quo indicaret, nos in præsenti seculo secundum disciplinam laboriosam oportere regi à Christo. Qui etiam, id quod promisit, se cum hominibus permansurum usque ad finem seculi, ex eo voluit confirmare, quod Quadraginta diebus post resurrectionem, cum illis permansërit. Hæc late ille prosequitur *m*. Sed id sæpissime repetit *n*, hunc numerum perfectæ integræque pœnitentiæ agendæ esse accommodatissimum: quod & B. Hieronymus *o* dixerat, & excellenti claraque ratione S. Petrus Chrysologus *p* explicare videtur, ex eo quod inter omnes figuras, quadrata est stabilior, firmior ac securius consistens; cui rotunda opposita est, quæ rem non permittit stabilem & quietam consistere. Unde veteres, fortunam rotundo lapidi insidentem pingere instituerunt, sapientiam in quadrato statuebant, volubilem illam, istam vero firmam & inconcussam judicantes. Deorum item simulachra, quadrantalia fiebant, ut Pausanias autor est, ut eorum stabilitas inde significaretur. Iupiter enim ipse manens stabilis, dat cuncta moveri, ut veteres poetæ canunt. Ideo civitas illa Jerusalem supernæ in æternum à Deo constituta & firmata, in qua qui habitabit, *non commovebitur in æternum*, in *quadro posita*, ostensa est Ioanni. Hinc translatum est nomen, ut ad stabilem, æqualem undique & bene aptatam significandam, dicamus, eam esse quadratam. Hinc Aristoteles, quadratum simpliciter virum per translationem dictum autumat, ad virum stabili virtute perfectum: quo nomine usus est Ambrosius: & ideo Origenes putat sapientes viros & doctrina perfectos, expressos per ligna levigata aut quadrata, ex quibus Deus arcam Noë fieri jussit. Quo etiam nomine virtutes perfectas, sibi invicem aptissime convenientes significatas credit. Quadragesima itaque, inquit S. Petrus Chrysologus, in quatuor decades, quadratam fidei continet disciplinam: quia semper est quadrata perfectio. Idcirco numerus iste aptus est ad pœnitentiam, quæ quadrata esse debet, id est, firma & secura, quam Apostolus *stabilem* vocat, & perfectam, omnibus undique suis partibus constituta per quam homo quovis ex latere dolatus maneat, aptus qui in cœlesti ædificio reponatur, quod non nisi ex lapidibus quadratis & sectis extruitur, melius quam civitas Ecbatanis, quam ut perpetuo firma consisteret, ex talibus lapidibus Arphaxad rex Medorum ædificavit: nec lapides, qui tales non fuerint, admittuntur ad ædificandos muros Ierusalem supernæ, minus quam ad reædificationem murorum terrenæ Ierusalem, & montis Sion, tantum *lapides quadratos*, Ionathas admittendos decrevit. Hinc Sancti Patres procedunt ad ea

a Hom. in 40. Mart. b Libr. 4. in Lucam. c Ser. 11. & 166. d Tract. 17 in Ioan. e Ser. 96. de temp. f In cap. 3. Iona. g Can. 3. in Matth. h Hom. 16. in Euangelia. i Lib. 1. de Eccl. officiis, cap. 36. k Canon 9. l 2. De consensu Euang. cap. 4. m Lib. 83. qq. q. 81. & Epi. 119. ad Ianuar. n Libr. 5. qq. in Deuter. q. 45. & tract. 17 in Ioan. & libr. 1. qq. in Gen. q. 159. o In cap. 3 Iona cit. p Ser. 11. cit.

Apud Pierium. lib. 39. — Ps. 124. & Apoc. 21. 16. — 1. Ethic. & ad Theodectem. 3. — 2. Cor. 7. 10. — Iud. 1. 1. 2 — 1. Mach. 10. 11.

ea expendenda, quæ in scriptura sacra exprimuntur, quibus ostenditur, singulariter hunc numerum à Deo perfectæ pœnitentiæ consecratum.

¶ 97. Quadraginta dierum pluvia, ut Petrus Chrysologus *a*, Ambrosius *b*, Augustinus *c* & Hilarius *d* annotant, mundi peccata Deus delevit, terramque horrenda corruptione purgavit. Salutaris & mysticus est quadragenarius iste numerus, innuit Augustinus, & jam illo tempore, mysterium in figura erat dispositum; nam sicut tunc quadraginta diebus pluit Deus aquas ad purgandum mundum; ita & nunc quadraginta diebus miseretur, & misericordias profundit ad hominem purificandum. Quadraginta dies sepulturæ, quos exprimit scriptura, inquit Augustinus *e*, hoc ipsum significant. Quadraginta namque diebus condiebantur corpora virorum insignium apud Ægyptios, ut à corruptione servata, sepulturæ traderentur. Apud quos primo viguisse consuetudinem condiendi corpora aromatibus, tradunt Herodotus *f*, & Diodorus *g*: quem morem Ioseph Ægypti præfectus & princeps erga patrem suum sequutus fuit; illo enim mortuo *h*, *præcepit Ioseph servis suis medicis, aromatibus condirent patrem suum.* Pro nomine *Medicis*, Septuaginta posuerunt, *Entaphiastas*: & observat Augustinus *i*, non invenisse linguam Latinam, quomodo illud nomen transferret, quæ significat illos, qui id agunt, quod exhibetur corporibus humandis, vel condiendo, vel siccando, vel involuendo & alligando, in quo opere maximè Ægyptiorum cura præcelluit. Interpres Chrysostmi *k*, transfert *Pollinctores*, qui ita vocantur, à polliendis cadaveribus, quod nomen satis est apud Latinos commune, quo usus Poëta dixit: *l* Iam scrobe, jam lecto, jam pollinctore parato. Alii vocant, *Libitinarios*, à Libitina Dea, in cujus æde servabantur, & vendebantur, quæ ad instructionem pompæ funebris erant necessaria, quorum meminerunt Livius *m*, & Seneca *n*: Quamvis autem neminem alium inveniamus, similiter conditum in populo Dei, nec ante Iacob, nec post, usque ad Asa regem Iuda *o*, cujus corpus *posuerunt super lectum suum plenum aromatibus & unguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combusserunt super eum ambitione nimia*: id tamen licitum esse, docet D. Thomas *p*, & ex Christi sepultura ipse Augustinus *q* demonstrat. *Quibus justa explentibus, transierunt quadraginta dies*, id est, huic operi per quadraginta dierum spatium intenderunt: *iste quippe mos*, inquit sacer textus *r*, *erat cadaverum conditorum.* Pœnitentia est, inquit Augustinus, per quam sepeliuntur peccata, illaque vera est, in qua omnia peccata sepulta relinquuntur, imò & per eam homo peccato mortuus, sepelitur cum Christo; eo modo, quo Apostolus *s* dixit de baptismo, in novitatem vitæ, aut in novam vitam per Dei gratiam resurrecturus. Oportet propterea, aromatibus myrrhæ amarissimæ præservantis à corruptione, id est, pœnitentiæ operibus conditi. Ad hoc inducuntur medici spirituales, confessarii, doctores, prædicatores, qui artem condiendi calleant, quò omnem corruptionem, & vermes expurgent. Id ipsum Ambrosius *t*, Hilarius *u*, Augustinus *x*, ex jejunio Moysi ostendunt, quod quadraginta diebus perfectum fuit. Observandum est cum Oleastro *y* (quod alibi indicavimus) Moysem non semel neque iterum, sed ter, grande jejunium arripuisse, quando gravissima voluit perficere negotia: & semper ut perfectum esset, ac omnibus numeris absolutum, ad quadraginta dierum & noctium numerum protraxit, tresque quadragenas excellentissimas egit.

¶ 98. Primò, quando legem primitus accepit in tabulis, quas ipsemet Deus ei tradidit, tunc *perseveravi*, inquit, *in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens, deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, &c.* Secundò, quando post illas priores tabulas propter idololatriam populi confractas, iterum ascendit in montem, veniam peccatoribus impetraturus, & legem iterato suscepturus. Tunc enim *procidi*, inquit, *sicut prius quadraginta diebus & quadraginta noctibus panem non comedens, & aquam non bibens propter peccata omnia vestra, &c.* Tandem cùm populus propter diffidentiæ peccatum

a Ser. 166. cit. *b* Ser. 34. & libr. 4. in Lucam. *c* Ser. 69. de tempor. *d* Can. 3. in Matth. *e* Libr. 1. qq. in Gen. q. 169. & libr. loqutionum in Genes. ad finem. *f* Libr. 2. *g* Libr. 2. cap. 5. *h* Gen. 50. 2. *i* Libr. locut. in Gen. *k* Hom. 67 in Gen. *l* Martial. lib. 10. *m* Lib. 40. *n* Libr. de benefic. *o* 2. Par. 16. 14. *p* 3. p. q. 51. a. 2. ad 2. *q* Tract. 120. in Ioann. & 3. de doctrin. Christ. & lib. de cura pro mortuis agenda. *r* Gen. 50. 3. *s* ad Rom. 6. *t* Lib. 4. in Lucam. *u* Can. 3. in Matth. *x* Ser. 65. de tempor. *y* in cap. 9. Deuter. Deut. 9. 9. Deut. 9. 18. & c. 10. 10.

catum circa ingressum in terram repromissam, ita Deum provocavit, ut voluerit Deus illum penitus delere. *Et jacui*, inquit, *coram Deo quadraginta diebus & noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret vos, ut fuerat comminatus.* Qui vitam Moysi diligenter attendunt, considerant, eum vixisse per tres quadragenas annorum, cujus integra justaque ætas fuit centum viginti annorum. Primam annorum quadragenam (ut existimo) egit in palatio Pharaonis, in quo postquam mirabiliter servatus, & à filia regis adoptatus, omni sapientia Ægyptiorum fuit eruditus, instructusque, quousque, ut inquit Apostolus, *grandis factus, negavit se esse filium filiæ Pharaonis, & magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere jucunditatem.* Palatium reliquit, tuncque secundam annorum quadragenam incœpit: cum enim impleretur ei quadraginta annorum tempus, inquit B. Stephanus, mentem applicavit, ut de liberandis fratribus suis cogitaret, *& ascendit in cor ejus visitare fratres suos filios Israel.* Expende illud, *ascendit in cor ejus, visitare:* credo enim voluisse Stephanum his verbis significare, tunc Moysen jam de liberando populo cogitasse, & ad id mentem apposuisse, qui, ut idem Stephanus paulò inferius annotat, jam noverat se electum à Deo, *ut per manum ejus daret salutem illis*, id certè ex divino impulsu agnovit. Rem propterea aggredi constituens, interfecit Ægyptium, opprimentem quendam ex fratribus suis; quod tandem causa fuit, ut in Madian fugeret, ubi illam secundam annorum quadragenam egit, pastorali implicatus officio. Cùm jam autem octoginta annorum esset, apparuit ei Dominus in rubo, & tertiam annorum quadragenam liberando populo Israëlitico insumpsit. Tribus quadragenis annorum, tres quadragenæ jejuniorum respondent, ut cuivis anno vitæ, dies jejunii validi respondeat, nec annus beati viri sine die jejunii agnoscatur. Perfectum sanè jejunium, per quod primò ad divinæ collocutionis familiaritatem fuit admissus, & legislator constitutus: secundò, Deum facie ad faciem videre meruit, & iteratò legem accipere, & veniam populo impetrare: tertiò, divinam iram sedavit, Deumque reddidit placatum, ac populo vitam acquisivit. Aptus sanè numerus dierum jejunii, qui si ut decet, percurritur, congruus est ad obtinendam gratiam, impetrandam veniam, & nos disponendos ad mysteria divina conspicienda. Præterea S. Augustinus id similiter annotat ex quadragena verberum, qua delicta puniri Deus statuebat. Peccatores multos morte puniendos Deus statuit: quos tamen in vita volebat servari, statuit quadraginta flagellorum verbere punire, qui nullum penitus peccatum, inultum relinquit, ut ipse Augustinus probat, & peccatorem in vita vult servari. Id autem aptè fieri decrevit, perducendo plagas verberum usque ad numerum quadragenarium, & prohibendo illum excedere: ut hinc vita servetur, inde peccatum puniatur. Quo supplicii genere Paulus perhibet *à Judæis se quinquies affectum.* Nota est Dei vox dicentis: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat.* Qui peccatorem vivere vult, peccata puniri & occidi intendit. Ultio ergo talis adhibenda, per quam peccator supplicio quidem afficiatur; sed non ejus vita absumatur. Protrahatur hoc jejunium, & pœnitentiæ ac mortificationis opera singularia ad dies quadraginta: sed non amplius jejunii quadragesimalis præceptum se extendat. De quibus optimè Divus Augustinus loquitur, ostendens, Quadragesimæ tempus non tam longum, quod sit fastidiendum; non tam breve, ut agendæ pœnitentiæ & vindicandis peccatis non sit sufficiens. In hujus confirmationem annota numerum istum quadragenarium, sufficientem & non prolixum aut excendentem comprobari, ex morte & resurrectione Christi: Christus enim per 40. horarum spatium in sepulchro mansit, ut alibi ostendemus. Non quidem minori, ne non mortuus, sed mortificatus crederetur: non majori, ne de ejus resurrectione desperari posset. Si enim nondum tribus diebus expletis jam cœperunt desperare, qui in Emaus ibant: quid fieret si longius resurrectionis suæ

Deut. 9. 25.
Ad Hebr. 11. 24. 25.
Act. 7. 23.
Act. 7. 25.
Lib. 5. q. in Deut. q. 45. ¶ 99.
In Ps. 58.
2. Cor. 11. 24.
Ezec. 33. 11.
Ser. 69. de tempore.

suæ opus differret? Aptus numerus 40. horarum, sufficiens ad probandum verè illum extitisse mortuum; & non prolixius, sed brevi termino conclusus, ut infidelitati aditus præcluderetur. Similiter post passionem suam suscitatus, permansit in terra per dies 40. resurrectionem suam multis argumentis demonstrans. Qui 40. horis mortuus permansit, 40. diebus se vivum demonstravit, ut cujus horæ mortis, dies vitæ responderet. Congruus numerus. Oportebat siquidem Christum suam resurrectionem comprobare: & necessarium erat, ut ad patrem ascenderet. Utrumque autem factum est 40. dierum spatio, per quod abundè nimis fuit resurrectio comprobata, & ascensio non pro-

Lib. 4. in Lucam. lixè aut fastidiosè dilata. His addit Ambro-

Exod. 16. 35. sius 40. annos, quibus Israelitæ in deserto, pane cœlesti sustentati egerunt. Quadraginta, inquit, annos in eremo constituti patres panem angelorum, & cœlestis alimoniæ gratiam consecuti sunt; nec antequam mystici numeri tempus explerent, terram repromissionis intrare meruerunt. Qua-

Serm. 166 Nu. 13. 26 draginta diebus, ait Petrus Chrysologus, terram promissionis exploratio missa divinitus circuit, ut hic sacratus numerus Israëlitas ad terras promissas revocaret; qui nos quadragenariis cursibus evocat & perducit ad cœlum. Quadraginta namque diebus, nostri corporis terram explorat, nunc cœlestis inspectio, ut expugnatis vitiorum gentibus, regionem nostri cordis possideat turba vir-

1. Reg. 17. 17. tutum. Quadraginta dies afflictionis, quibus populus Dei fuit affectus, quibus Goliath stetit exprobrans contra eum. Quadra-

Serm. 166 Ezech. 4. 6 ginta dies, inquit idem D. Petrus Chrysologus, Ezechiel jacens latere uno, captivitatem futuram dum præfigurat, absolvit; quia sacratus numerus iste suscipit iniquitates, ut deleat iniquitates, ut absolvat ingreditur, vincula patitur ut relaxet. Quadraginta itidem anni, quibus apud eundem

Ezech. 16. 1. 12. Ezechielem, Ægyptus deserta cogitur quodammodo agere pœnitentiam. Et ut finem

¶ 100. imponamus, expende cum sanctis Patribus jejunium Eliæ, quo dispositus fuit ascendere montem Dei Horeb, & Dei familiari colloquio frui; fuit enim jejunium quadraginta dierum & noctium. Persequebatur illum crudelissima fœminarum Iezabel, & ad mortem toto pectore quærebat. *3. Reg. 19 7.* Fugit ille, longaque via ei erat agenda 40. dierum & noctium, ut suæ libertati esset consultũ. Ut animosè fortique animo illam conficeret, angelus dormientem excitavit, manu *tangens & dicens: Grandis tibi restat via:* cui statim in exordio panem subcinericium ministravit tantæ virtutis ac roboris, quod *surgens & comedens ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus usque ad montem Dei Horeb.* *3. Reg. 19. 8.* Magnus celebrisque mons, meritò Mons Dei vocatus, in quo prima apparitio ad Moysen in rubo facta fuit, omni admiratione digna: in eodem Moyses petram virga percutiens, *Exod. 3.* largissimam aquarum copiam exhibuit fluentem: Ibi Moyses orans, victoriam con- *Num. 21* tra Amalecitas insignem reportavit; in eum Deus magna cum majestate descendit daturus legem: ibi Moyses primò legem accepit *Exod. 17.* jejunans quadraginta diebus & noctibus; & *Exod. 29. & 2..* ibidem legem iteratò suscepit, iterato etiam jejunio, quo veniam populo impetravit, &c. *Exod. 24 & 31. 32 33. &* Agenda nobis est via, qua fugiamus & liberemur à carnis nostræ crudelibus insidiis, *Deut. 9. & 10.* quæ mortem nostram perpetuò intendit, meritò hinc Paulus dixerit; *Ergo fratres debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini*, *Ad Rom. 8. 12.* quam propterea, ut optimè annotavit Origenes, impia Iezabel Eliam prosequens adumbravit. *In Ps. 36. Hom. 1.* Ut autem nostræ saluti consulamus, non minor via, quàm quadraginta dierum agenda imponitur, per quam ad montem divinæ gratiæ ad amicitiæ, suaves cum Deo collocutiones habituri perveniamus, & in die resurrectionis cum Domino gloriemur. Excitat nos in primis Ecclesia manum extendens, & tangens caput, & quos excordatos, ac quasi somno oppressos videt, ad nosmetipsos revocare procurat dicens: *Memento homo:* panemque porrigit subcinericium, jejunium scilicet sub cinere. Si quæras, quis sit panis nutriendæ animæ aptus? Respondet Chrysostomus: Jejunium animæ *Hom. 1. in Genes.* nostræ alimentum est: & sicut corporalis

cibus

cibus impinguat corpus; ita & jejunium animam. Pinguescit anima spirituali adipe jejunii, inquit Ambrosius *a*. Hoc cibo illam roborari, ex pueris Babyloniæ ostendunt idem Ambrosius *b*, & Basilius *c*, & singulariter Athanasius *d*, qui etiam ad roborandum corpus, utile ex eisdem demonstrat: qui quò magis jejunabant, robustiores & corpulentiores reddebantur. Hic panis, quem ex doctrina Euangelica confectum exhibet Ecclesia, sub cinere offertur; ut jejunium grande & forte cum humilitate & cordis contritione, quam cinis indicat, arripiamus, similesque simus Davidi, qui de se dicit, quod *cinerem tanquam panem manducabat*, quod ideo Genebrardus dictum credit, quia panem cinere suffundebat, & cineris pulvere aspergebat, quem manducandum volebat assumere. Comede, *grandis enim tibi restat via*, longum iter agendum, à regione longinqua, ad quam peccando pervenisti; ad paternam domum, à peccato ad gratiam, ab inferis ad cœlos, à morte ad vitam, &c. Alias rationes, cur sub quadraginta dierum numero jejunium sit indictum prosequitur D. Thomas, ille videndus est.

a Epist. 82 ad Ecclesiam Vercell. *b Lib. de Elia.* *c Hom 1. de jejunio.* *d Lib. de virginit.* *Ps. 101. 10.* *2. 2. q. 147 art. 5.*

§. 31. *Quadragesimam Apostoli constituerunt ex Christi Domini præscripto; potius illius promulgatores quam institutores vocandi.*

¶ 101. NOn solum per ea, quæ dicta sunt, hujus sacræ observationis Quadragesimæ aptissima & necessaria institutio demonstratur, sed tam concordi omnium Sanctorum Patrum sententia, & unanimi comprobatur doctrina; ut mirum sit, quomodo hæretici illam audeant rejicere. Docent enim hanc inter eas cæremonias sacras recensendam, quas ipsemet Christus Dominus constituit, quamvis in sacro Euangelio expressa non fuerit. Quædam in Ecclesia sua Christus mediatè statuit per prælatos illius, quibus dixit: *Qui vos spernit, me spernit: & qui vos audit, me audit.* Alia ipsemet verbo suo expresso constituit & ordinavit; & Apostolis promulganda & exequenda commisit: sicuti de sancto extremæ unctionis sacramento fides Catholica docet, ab ipsomet Christo instituta, & ejus jussu ab Apostolis promulgato, signanter à Beato Apostolo Iacobo in sua canonica Epistola. Christus enim *post resurrectionem suam, præbuit se ipsum vivum discipulis suis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei.* Nomine Regni Dei, Ecclesiam Christus Dominus voluit intelligere, quæ ad illam pertinent explicans, per illas parabolas, quas proposuit dicens? Simile esse regnum cœlorum decem virginibus, grano synapis, reti misso in mari, &c. Est ille legitimus Ecclesiæ rex & caput, qui in cœlum conscendere volens, grandem, quam de suo regno habebat curam, voluit demonstrare, per dies quadraginta loquens, instituens & docens eos, quos principes & pastores, sui loco ad ejusdem regni gubernationem relinquebat, quomodo regere deberent, quæ agere, quæ constituere, &c. Idcirco intelligendum est, illis diebus docuisse Apostolos omnia, quæ ad Ecclesiæ monarchiam pertinent, & ejus Hierarchiam disposuisse, declarasseque Summi Pontificis primariam autoritatem, Episcoporum institutionem, sacramentorum usum & ritum, quomodo regendi fideles per legum sanctarum constitutiones: quomodo instituendæ solemnitates, signanter quomodo sanctum Missæ sacrificium offerendum, &c. Inter cætera autem, existimo, ab ipso ordinatum, ut quadragesimali jejunii observantia quolibet anno institueretur. Id quod apertè à Sanctis Patribus observatum invenio. Hieronymus dicit, solemnes jejuniorum dies à Christo Domino nobis relictos. *Videtis fratres*, inquit S. Petrus Chrysologus, *quia quod quadragesimam jejunamus, non est humana inventio, autoritas est divina, & est mysticum, non præsumptum, nec est de terreno usu, sed de cœlestibus est secretis. Communis nostri omnium Dominus*, inquit Chrysostomus de Quadragesima agens, *veluti filios diligenter amans, cupiens ea quæ unquam peccavimus, nobis abluere, hanc quæ per jejunium fit, curationem adinvenit.* Ex quo infert, illum à nobis singulariter glorifican-

Luc. 10. 16. *Act. 1. 3.* *In c. 58. Isa.* *Serm. 11.* *Hom 1. in Genes. in princip.*

ficandum, *qui hanc nobis optimam aperuit*
Serm. 36. *constituitque viam.* Devotionem Sanctæ Quadragesimæ prædicantes, inquit Ambrosius, sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus, *hunc quadragenarium numerum non esse ab hominibus constitutum, sed divinitus consecratum, nec terrena cogitatione inventum, sed cœlesti majestate præceptum.* Et infrà. *Hæc non tam sacerdotum præcepta quam Dei sunt: atque ideo qui spernit, non sacerdotem spernit, sed Christum.* Et iterum: *Hanc observantiam nobis indixit Dominus, & hanc Quadragesimam largitus est nobis Dominus.* Et iterum *a*; vocat Quadragesimam *indictum a Domino jejunium.* Et alio in loco *b* docet, Christum jejunasse quadraginta diebus & noctibus, ut quod imperaturus erat verbo, prius suo demonstraret exemplo. Bonus medicus poculum, quod ægro daturus erat, prior ipse voluit gustare, &c. Hic intulit, eum qui Quadragesimæ jejunia transgreditur, *contra præceptum Domini* agere. *Nos,* inquit Hieronymus, *unam Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo jejunamus.* Expende illud, *secundum traditionem Apostolorum.* Non ait secundum constitutionem Apostolorum; multa enim tradiderunt Apostoli non constituentes: sed quæ à Christo constituta erant intimantes, sicut cum dicit Paulus: *Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis.* S. Augustin. censet, præceptum Quadragesimalis jejunii Euangelicum esse, qui postquam retulit jejunium quadraginta dierum Moysi & Eliæ, & ipsius Christi, subdit: *Præcipitur enim nobis & ex lege, & Prophetis, & ipso Euangelio, quod testimonium habet a lege & Prophetis unde etiam in monte, & inter utramq; personam medius salvator effulsit) ut ab omnibus mundi illecebris, quibus captivi homines, oblivi scuntur Deum, aviditatem nostrã, tamquam jejunio temperantiæ refrenemus, quandiu perfectio decalogi legis, tanquam psalterium decem cordarum, per quatuor ejusdem mundi partes, id est, toto orbe prædicatur: ut decem quater ducta quadragenarium numerum signent.* Et iterum: *Quadragesima sane jejuniorum habet autoritatem & in veteribus libris ex jejunio Moysi & Eliæ, & ex Euangelio: quia totidem diebus Dominus jejunavit, demonstrans Euangeliũ non dissentire a lege & Prophetis. In persona quippe Moysi, lex: in persona Eliæ, Prophetæ accipiuntur, inter quos & in monte gloriosus apparuit, ut evidentius emineret, quod de illo dixit Apost. testimonium habens à lege & Prophetis. Sive ergo in lege, sive in Prophetis, sive in Euangelio, quadragenarius numerus nobis in jejunio commendatur.* Hæc & alia B. Isidorus *a*, eisdem verbis latissimè prosequitur. Hujus sacri jejunii institutioné eredit Origenes *b*, & indicat Hieronymus *c* jam a Christo fuisse prædictam, dum in mundo viveret. Indignati sunt enim aliquando Pharisæi Domino, cur non jejunarent discipuli ejus: quibus ille respondit: Quia non possunt filii sponsi jejunare, quamdiu cum illis fuerit sponsus, *Venient dies, quibus auferetur sponsus, & tunc jejunabunt.* Montanus, Pisca, & Maximilla, inquit Hieronymus, ex hujus occasione testimonii, etiam post Pentecosten faciunt quadragesimam, quod ablato sponso, filii sponsi debent jejunare; nos unam quadragesimam secundum traditionem Apostolorum jejunamus, non quod per totum annum excepta Pentecoste jejunare non liceat; sed quod aliud sit necessitate aliud voluntate munus offerre. Habemus nos, inquit Orig. Quadragesimæ dies jejuniis consecratos, in quibus illud completur, quod dixerat Dominus, jejunaturos discipulos post sui discessum, &c. Ex his interpretandi sunt sancti Patres, qui dicunt, Quadragesimam ab Apolis constitutam. Constituerunt enim, non tanquam rem à se excogitatam, sed ab ipso Christo Domino dispositam, & Spiritus sancti peculiari illustratione impulsi. Ita S. Leo Papa *d* vocat Quadragesimam, *Apostolicam institutionem*, & dies *e*, *in quibus merito à Sanctis Apostolis per doctrinam Spiritus sancti majora sunt ordinata jejunia.* Inde hujus observantiæ vim Sanct. Bern. *f* colligit, quæ ad omnes cujuscunque generis & conditionis personas se extendit. Hodie dilectissimi sacrum Quadragesimæ tempus ingredimur tempus militiæ Christianæ: *non nobis*

Marginal notes: *a Serm* 25 *ad finem.* *b Serm* 37 ¶ 102. — *Serm.* 34. *Epist.* 54. *ad Marcellam.* — 1. *Cor.* 11. 23. — *In Ps.* 110. — *Epist.* 119 *ad Ianu.* c. 15. & *tract* 17. *in Joan.* — *Ad Rom.* 3. 21. — *a Lib.* 1. *de Eccles. officiis c.* 6. — *b Hom.* 10 *in Levit.* — *c In cap.* 9. *Matth.* — *Matt.* 9. — *in cap.* 9. *Matth & epist.* 54 *ad Marcell.* — *d Ser* 6 *de Quadrag.* — *e Ser.* 9. *de Quadrag.* — *f Ser.* 1. *de Quadrag.*

nobis singularis est observatio, ***una omnium est***, *quicunque in eandem fidei conveniunt unitatem*. Quid ni commune sit Christi jejunium omnibus Christianis? Quid ni caput sua membra sequantur? Hactenus inquit, usque ad nonam jejunavimus soli, nunc usque ad vesperam jejunabunt nobiscum universi, reges & principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in unum dives & pauper. Hoc ipsum elegantissimis verbis S. Basilius intimaverat: Iejunium, inquit per omne quidem tempus utile est iis, qui illud sponte suscipiunt: sed multo magis hoc tempore, quo per universum terrarum orbem undique denuntiatur jejunii præconium. Nec ulla est insula, nec ulla terra continens, non civitas, non gens ulla, non extremus mundi angulus, ubi non sit auditum jejunii edictum. Sed & exercitus, & viatores, & navigatores, & mercatores; omnes æqualiter, & præceptum audiunt, & cum gaudio suscipiunt. Ita ille. Et expende illud: ***Omnes æqualiter præceptum audiunt***, ut videas, quam stolidi sint hæretici, ad quorum aures nondum præceptum pervenit, quod ab initio Ecclesiæ omnibus fidelibus fuit indictum & intimatum. Itaque quadragesimalis observantia tam conjuncta est Euangelio, ut tam latè pateat ejus, sicut Euangelii prædicatio, & quocumque Euangelium pervenit, pervenit statim & ipsa. His adjunge canonem Apostolorum, quem de Quadragesima statuerunt, in quo non tam præcipere visi sunt, quàm à Christo præceptam supponunt. *Si quis* inquiunt, ***Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor, sacram Quadragesimam non jejunet, præterquam si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur: si sit autem laicus segregetur***. Similiter & B. Clemens Papa, non tam præcipit Quadragesimam servare, quam præceptum supponit. Post Epiphaniam Quadragesimæ, continens memoriam conversationis & legislationis Domini, &c. Simili modo intelligendus est D. Thomas, qui jejunia ab Ecclesia interdicta dicit jure positivo ipsius Ecclesiæ constituta: loquitur enim absolutè de jejuniis, Ecclesiæ præcepto constitutis, inter quæ etiam

Serm. 3. de Quadrag. — *Hom. 2. de jejunio.* — *Canon. 68.* — *l. 5 const. Apostolicarum. cap. 13.* — *2 2 q 147. art. 3.*

videtur quadragesimalē observantiam complecti, illam siquidem non in scriptura sacra videmus expressam; sed quam Ecclesiastica sanctio nobis intimavit. Sed sive hac, sive illa ratione dicamus, certum est omnes fideles, quos Ecclesia non excipit, aut exipiendos decernit, ad integræ Quadragesimæ jejunium sub peccato mortali teneri. Quod adeò verum est, ut inde profectæ sint illæ hyperbolicæ locutiones Sanctorum Patrum, asserentium, eum qui per unicam hujus sacri quadragenarii diem, jejunium solverit, ita peccare, ac si totam violaret quadragesimam. Sic frequenter D. Ambrosius: Hunc numerum, inquit, dierum ita integrum jejunare debemus, ut si quisquam unam diem abstinendo prætermiserit, totam Quadragesimam violarit; & propter modici temporis cibum, magni fructum laboris amiserit. Et iterum: Non fratres, leve peccatum fidelibus, indictam à Domino Quadragesimam non jejunare, & jejunia consecrata ventris voracitate dissolvere. Et rursus: Reliquo anno jejunare, præmium est; in Quadragesima non jejunare, peccatum est. Illa enim voluntaria sunt jejunia, ista necessaria: illa de arbitrio veniunt, ista de lege: ad illa invitamur, ad ista compellimur. Et alibi: Hoc jejunium in totum non observare sacrilegum est; ex parte violare peccatum est. Similiter S. Augustin. Rogo vos fratres charissimi, & admoneo, ut in isto legitimo ac sacratissimo tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere præsumat, nisi fortè ille, quem jejunare infirmitas non permittit, quia aliis diebus jejunare remedium est, aut præmium; Quadragesimam non jejunare, peccatum est: alio tempore, qui non jejunat, accipiet indulgentiam; in Quadragesima, qui non jejunat, sentiet pœnam.

Serm. 22. & 36. — *Serm. 25. & 34.* — *Serm. 34.* — *Ser. 26. de tempore.*

§. 32. *Saltem ex Ecclesiæ præcepto ad Quadragesimale jejuniū tenemur: quod qui dubitat, an possit perficere, sacerdotis judicium requirat.*

ET ne aliqua possit dubitatio hac in parte oriri, si nolis fateri Quadragesimam ab ipsomet Christo constitutam, Ecclesia ¶ 104

San-

2.2.q. 147 ar. 3. & 4. Serm. 3. in vigil. nativit. Sancta, ut D. Thomas tradit, multis sanctionibus hoc præceptum intimat (de qua excellenter dixit Bernardus, quod *secum habet consiliũ & spiritum Sponsi sui & Dei sui*) ut videre est in Conciliis, Laodiceno *a*, Bracarensi secundo *b* Carthaginensi quarto *c*, Triburiensi *d*, Agathensi *e*, Gangrensi *f*, Moguntino *g*, Toletano octavo *h*, aliisque in locis. Illius vocem omnes fideles audire tenemur, cui Christus multa intimanda & promulganda reliquit, quæ expresso Dei verbo non sunt scripta. Imò & ei facultatem concessit instituendi, ordinandi, ac præcipiendi, quæ nobis conducunt. Hinc patet hæreticorum stultitia, qui Quadragesimam impugnant, ex eo quod in Euangelio Christus non præcepit jejunare; sed tantùm exposuit, quomodo jejunare deberet, qui jejunare vellet: qui enim in Euangelio non dixit, in Quadragesima jejunandum, in eo apertè constituit audiendam esse à nobis Ecclesiæ suæ vocem. Nota est historia Abrahæ. Necessarium fuit ancillam superbam & arrogantem Agar cum filio suo Ismaël domo expellere, quoniam *ludebat* ille, ut Apostolus explicat, *persequebatur Isaac* filium Saræ, quæ domina erat, cujus filio tota hæreditas reservata extabat: ideoque clamabat Sara ad Abraham: *Ejice ancillam hanc, & filium ejus, non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac*, id est, non hæreditas dividenda est inter eos; nullam portionem obtinere debet filius ancillæ. Durè accepit hoc Abraham; sed dixit ei Deus: *Non tibi videatur asperum*, necessarium est enim filium ejicere, & ancillæ petulantiam cohibere: *Omnia quæ dixerit tibi Sara; audi vocem ejus, quia in Isaac vocabitur tibi semen.* Id est, quia illa rem justam postulat, & id quod à me decretum est, promulgat, solum Isaac futurum hæredem. Surrexit itaque Abraham manè, & tollens panem & utrem aquæ imposuit scapulæ ejus, tradiditque puerum, & dimisit eam. Certum est apud Sanctos Patres, quod & Apostolus hanc historiam expendens indicavit, hæc *esse per allegoriam dicta*, & indicavit ancillam illam, ejusque filium expressam carnis, & operum ejus

a Canon. 5. b Canon. 9. c Canon. 63. d Canon. 35. e Canon. 12. f Canon. 19. g Canon. 35. h Canon. 8.

Gen. 21. 9. ad Gal. 4. 30. Gen. 21. 12. ad Gal. 4. 24.

tenuisse figuram. Filius ancillæ, ut Origenes latè prosequitur, persequebatur filium liberæ & dominæ; quia caro concupiscit adversus spiritum, & opera carnis impugnant, & contraria sunt operibus spiritus. Certum est filium ancillæ nullatenus admittendum ad hæreditatem, *quoniam nec maledici, nec ebriosi, nec fornicatores, &c. Habebunt partem in hæreditate regni Dei.* Ejicienda ancilla cum filio, in pane & aqua, id est, per validum forteque jejunium, per quod vitia ejiciuntur, & caro comprimitur. Sed quando & quomodo id agendum? Ad vocem Saræ: eo modo & ordine, quem Saræ statuerit & decreverit, quæ Ecclesiam sanctam, expresso typo præsignavit. *Audi vocem ejus.* Certum est, ejiciendum filium ancillæ per jejunium; ideoque illud certissimè supponendum est, quod propterea Christus manifestè supponit dicens: *Cùm jejunatis.* Sed quando & quomodo? Audi vocem Saræ sponsæ Dei, Ecclesiæ scil. sanctæ, ipsa sponsi mentem novit, cui quædam expresso verbo scripto; alia expresso verbo, non tamen scripto; alia interna Spiritus sancti inspiratione in prælatis, promulganda, statuenda & manifestanda nobis tradidit. Si n. Samson, quæ in corde habebat, manifesta fecit Dalilæ deceptrici, & quæ vera uxor non erat, in sui ipsius detrimentum & exitum quoniam diligebat eam; quantò magis Christus, qui dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea quam suam legitimam sponsam prædicat & profitetur, sibi per veram fidem desponsatam, illa nota faciet, quæ ad ipsius Christi cultum & honorem, & ad ejusdem Ecclesiæ conservationem & augmentum conducunt, & sunt necessaria? Ejus igitur vocem audi. Hoc autem tam arctè & strictè in hujus quadragesimalis jejunii sacra observatione singulariter agere oportet, ut non liceat cuicunque semetipsum liberum & expeditum ab illa declarare, & propriæ autoritatis decreto jejunia solvere: sed prælati judicio res decernenda est, quando non evidenter est comperta, ut D. Thomas egregiè more suo explicat. Illi, inquit Concil. Toletan. VIII. *quos aut ætas incurvat, aut languor extenuat*,

Hom. 7. in Genes. 1. Cor. 6. 10. 2.2.q. 147 ar. 4. Canon. 8.

aut necessitas arctat, non ante prohibita violare præsumant, quam a sacerdote permis-
¶ 105. ***sum percipiant.*** Hic, quibus videbitur expediens concedere, solvere jejunia, expensa prius cujusque necessitate, alia pietatis opera imponat, quæ B. Leo Papa in simili occasione exposcit ab iis, supra quorum vires jejunium fuerit. Erant antiquitus multi, qui se ipsos per votum Domino offerebant & dicabant; quibus concessit Deus, ut possent votum redimere, & ab obligatione, qua ex voto tenebantur, liberare; hac lege, quod is qui pluribus viribus valebat, majus pretium pro sui liberatione persolveret: magis solveret vir quam fœmina, magis juvenis, quam adolescens, magis qui robusta ætate, quam qui in senectute erat; quod pretium designavit Dominus dicens: ***Si fuerit masculus a vigesimo anno usque ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos, si mulier triginta. A quinto usque ad vigesimum annum, masculus dabit viginti siclos, fœmina decem. Ab uno mense usq; ad annum quintum, pro masculo dabuntur quinq; sicli, pro fœmina tres. Sexagenarius & ultra masculus dabit quindecim siclos fœmina decem.*** Quid agendum erit si aliquis sit pauper? ***Si pauper***, inquit, ***fuerit, & æstimationem reddere non valebit, stabit coram sacerdote & quantum ille æstimaverit, & viderit eum posse reddere, tantum dabit.*** Tria circa hanc legem observat B. Cyrill. primò non Deum ab omnibus idem postulare, sed ab unoquoque juxta suæ ætatis & roboris facultatem. Non eadem à fœmina, quæ à viro, à sene quæ à juvene, ab adolescente quæ à formato & consistente homine: nec enim nos eosdem ab omnibus arboribus fructus requirimus, nec eosdem potest arbor senescens & effeta radice ferre, quę cum constanti erat virtute, tulerat, &c. Ita Deus, qui ipsemet dixit: ***Apud quem multum deposuerunt, multum petent ab eo:*** quibus illa D. Chrysostomi egregia concinit sententia; Dominum habemus mansuetum & misericordem, nihil supra vires nostras exigentem. Secundo, non cuique judicio relinquendum, possetne homo solvere, quæ lex statuebat, nec ne: facilè namque quivis in sui commodum, judicium ferret, & se ad persolvenda statuta pretia pauperem judicaret: idcirco id examinandum sacerdoti constituit, qui vires substantiæ cujusque expenderet. Perpende stupendam historiam, qua videmus Dei Prophetam missum ad Ieroboam occisum à leone. Acceperat ille expressum à Deo mandatum de non comedendo in civitate illa, ad quam mittebatur. Venit ad eum Pseudopropheta, adigens eum ad comedendum, dicens se habuisse revelationem à Deo, quod comedere poterat: comedit & à leone fuit occisus. Hujus rei varias rationes tradunt doctores: eam tamen legitimam credo, quod contra expressum Dei præceptum non debebat credere ei qui oppositum suadebat, quamvis verum dicere videretur, cujus dictum eo ipso debebat habere suspectum, quod videbat sibi suaderi id quod appetitui suo erat conforme: examinare propterea diligentius ac severius tenebatur, verumne an falsum esset illius dictum nec enim quod appetitui nostro est conforme, debet statim à nobis rectum judicari. Tandem quoniam non justum erat, ut qui totum statutum pretium non poterat solvere, ab omni solutione remaneret liber; eidem ferè sacerdoti committebat Deus, ut juxta illius vires, que ferre posset, solvendum constitueret. Non Deus ad omnibus eadem circa observantiam quadragesimalem exposcit, nec ultra vires agere mandat, qui nihil impossibile alicui unquam præcepit, ut B. Hieronymus demonstravit. Non illi, qui jejunare non potest, præcipit, ut ab omnibus diebus jejunet: cæterum non vult ut hujus potentiæ vel impotentiæ quivis suiipsius sit judex; facillime enim in causa propria unusquisq; iniquum ferret judicium. Sacerdoti rem hanc demandat, qui examinet vires; & si vere invenerit eas deficientes, juxta illas præscribat agenda, ut juxta Apostoli decretum, ***Omnia in nobis secundum ordinem fiant.*** Qui non potest totam Quadragesimam, jejunet dimidiam; qui nec dimidiam, tertiam saltem partem: & ut verbis Chrysostomi rem finiamus, qui cibum accipit, & jejunare non valet, largiorem det eleemosynam, ferventior sit in precibus, majorem habeat alacritatem in audiendis divinis eloquiis, in qui-

Marginalia: *Serm. 2. de jejunio septimi mensis.* — *Levit. 27.* — *Lev. 27. 3* — *Lib. 16. de adorat. in spiritu.* — *Luc. 12. 48* — *Hom. 10. in Genes.* — *3. Reg. 13.* — *In cap. 5. Matth. & in exposit. Symbo. ad Damas.* — *1 Cor. 14. 40.* — *Hom. 10. in Genes.*

bus corporis infirmitas nihil obstare potest; inimicis reconcilietur, omne odium & vindictæ cupiditatem ex animo effuget. Qui hæc fecerit, vere jejunabit jejunium, quod exposcit Dominus, &c.

§. 33. *Convenienter Quadragesima à die Mercurii incipit, qui faustus judicari debet, antiquitusque solemni jejunio erat toto anno sacratus.*

¶ 106. HANC sacram observationem Ecclesia sancta merito a quarta feria, quæ Mercurii dies est, inchoandum constituit; primò, quia talis dies primus esse debet, si justi quadraginta dies jejunii continui, exceptis diebus dominicis, ante pascha, numerandi sunt, à quo usque ad ipsum pascha quadraginta dies, exceptis Dominicis, justo numero intercedunt. Secundò, quia incipiendo jejunio & pænitentiæ, dies Mercurii aptissimus est, faustissimusque ac fœlicis ominis judicatus. Annotavit Ambrosius, apud antiquos gentiles, diem quartum, qui Mercurii est, inter dies magis infaustos, infœlicisque ominis æstimatum; ideoque nihil consideratione dignum eo die auspicandum, si faustum quis exitum optaret. Notum est apud antiquos, dies quosdam faustos & agendis rebus fœlices, alios atros, & tristi omine infames habitos, quibus aliquid molire, aut novæ rei incœptare, eventus exitialis credebatur: in his exercitum conscribere, peregrè proficisci, aut quicquam publicæ vel privatæ rei moliri, incœptu fœdum & exitiale existimarunt: observatumque fuit, ut qui hostes bello tentare, vel acies eo tempore committere curarent, in non mediocre periculum discrimenque adducerent, magno postea exitio consecuto. Hæc longo tractatu prosequitur Alexander ab Alexandro *a* qui doctrinam hausit ex Livio *b*, Gellio *c*, Macrobio *d*, Plutarcho *e*, traditique Poeta dicens *f*, Ipsa dies alios, alio dedit ordine luna Fœlices operum, &c. De quibus Tiraquellus *g*, Cælius Rhodiginus *h*, & Pierius *i*. Signanter autem, inquit Ambrosius *k* diem quartum, (quem Mercurium vocamus) consueverunt gentiles cavere, & inutilem, infaustuosum, ac mali ominis in eo aliquid ordiri censebant: quod fortè ortum habuit ex eo, quod quartum diem lunæ, infaustuosum æstimabant, propter quendam aspectum ad solem, quem quadratum dicunt, & inauspicatum: unde ille prodiit vetus parœmia, *Quarta luna nati*, in eos dicta, qui parum fœliciter nati apparent, quorum vita omnium voluptatum expers, & cunctorum laborum esset plena, quod antiqui de Hercule jactarunt, de quibus Erasmus *l*. Et quidem hanc dierum observationem ostendit Augustinus *m* irrationabilem penitus, Basilius *n*, occupatissimam dicit vanitatem, Chrysostomus *o*, extreme inquit, hoc est amentiæ: propter unum diem si auspicatus fuerit, per universum hoc expectare annum, nec amentis solum, sed diabolicæ cujusdam efficientiæ indicium est. Fortunatus tibi in universum omnis annus erit, si singulo quoque die quæ probata sint Deo, feceris: dies enim bonus & malus est, non sua quadam & propria natura, sed nostra vel diligentia vel ignavia. Si justitiam feceris, bonus tibi dies erit, sin peccatum designaveris, malus & supplicii plenus. Et infra ostendit, hujusmodi dies observare ad res inchoandas, puerilis esse amentiæ, imo & credit hoc ab Apostolo illis verbis interdictum: ***Dies observatis & tempora, & menses & annos: timeo vobis, ne frustra laboraverim in vobis.*** Quod similiter D. Thomas annotavit, dicens, Apostolum condemnasse hanc dierum faustorum & infaustorum observationem. Sed Divus Ambrosius quamvis id ipsum censeat, annotat, si cum gentilibus velimus auguriis, fabulis, & ominibus aures concedere, diem quartum, qui Mercurii est, potius inter faustissimos, & qui fœliciorem exitum promittunt, computandum: quem diem credit Ambrosius vehementi odio à diabolo habitum, qui propterea curavit hunc diem cultoribus suis invisum reddere: primò quidem, quia dies Mercurii dicitur dies lucis, principi tenebrarum ejusque satellitibus penitus ingratæ. Hoc siquidem ¶ 107.
die, qui quartus extitit à creatione mundi, *fecit Deus duo luminaria magna, luminare majus, quod præesset diei, & luminare minus,*

4. Hexae. cap. 9.
a Lib. 4. de genialibus diebus.
b 1. Decad. lib. 6.
c Lib. 4. c. 9. & libr. 5. cap. 17.
d 1. Satur. cap. 16.
e in Lucul.
f 1 Georg. ver. 276.
g in Lib. 4 Alex. c. 20
h Lib. 14. cap. 19.
i Lib. 13.
k 4. Hex.
l Chiliad. 1. Centu 1. Prov. 78.
m 5. de civ. cap. 7.
n in Hexa.
o Orat in Kalend. habita.
ad Gal 4. 10. 11.
in Cap. 4. ad Gal. lect 4.
Lib. 4. cit.
Gen. 1. 18.

nus, quod praeesset nocti & stellas, quas posuit in firmamento cœli. Quamvis enim prima jam die, sol fuerit productus secundum substantiam, cùm Deus lucem fecit, quæ ab illo procedebat, cæterum tam ipse, quam luna & stellæ, die quarto fuerunt perfecti, quando datum illis fuit, ut clariori luce fulgerent, & singulares haberent influxus, tam in ordine ad se, quam ad hæc inferiora, ut D. Thom. *a* explicavit, inducens illam Dionysii *b* sententiam dicentis, lumen solis primo die fuisse informe, quarto autem die fuisse formatum: qua de causa scriptura sacra absolutè pronuntiat solem, lunam & stellas hoc die formatas, quod & Ecclesia sancta pleno ore Deum alloquens dicit: Quarto die, qui flammeam solis totam constituens lunæ ministrans ordinem vagosque cursus syderum. Et B. Anastasius Sinaita tres dies præcedentes vocat mancos, & imperfectos; & primum diem undique perfectum, extitisse quartum; quem propterea Lippomanus vocat primum diem solarem: propterea faustissimus boniquę ominis judicari debet dies, in quo sol, luna & stellæ producta dicuntur, quæ totius gaudii, lætitiæ, fructuum, lapidum, fontium, arborum, sunt exordia. Nec quartum diem lunæ infaustum, sed fœlicem potius indicandum probat Ambrosius ex ipsomet Poëta, qui quamvis dies faustos & infaustos supposuit, quartam tamen diem lunæ faustissimam omnium judicio expressit, si pura fuerit neque obtusis cornibus: dare namque reliquis diebus usque ad exactum mensem indicium serenitatis absque pluvia & ventis existimat. His addit Ambrosius, id quod Iunilius prosequitur, annotans, hoc die quarto in mundi creatione lunam extitisse plenam, quæ ut plena luce splendeter, eam tunc habuisse dispositionem, quam nunc habet luna quartadecima. Unde dies iste Mercurii, aut quartus fuit primus à mundi exordio plenæ lunæ, qui dies faustissimus ac fœlicissimus judicari debet: in illius siquidem vespere, à quo dies incipiebat, primum illud mysteriisque plenum pascha celebratum fuit, quando immolato agno per illius sanguinem liberati sunt ab angelo percutiente Hebræi, cùm ab eodem occidebantur Ægyptii. In ejusdem diei mane populus Israël duræ servitutis Pharaonicæ excussit jugum, signum certè & figura totius nostræ salutis, redemptionis ac libertatis à diaboli tyrannide. Hoc die Israëlitæ Pharaone relicto, ad terram repromissam iter arripuerunt, ad quam exactis illis quadraginta duabus mansionibus; quas singillatim B. Hieronymus expendit, tandem pervenerunt. Et ut multa relinquamus, quibus diem Mercurii boni ominis ostendamus, desumpta ex Mercurio cœcæ gentilitatis Deo, cui hic dies erat sacratus, cui vim sermocinandi recteque loquendi tribuebant, ut S. Augustinus tradidit; ideoque Lystrenses Paulum, quem sapientissimis verbis, magistralique autoritate loquentem audierunt, *vocabant Mercurium*, unde Mercurii dies ab oratoribus & declamatoribus expetitus erat: eidem etiam tribuebant præesse emptionibus, venditionibus, cæterisque contractibus omnibus, quæ medio sermone celebrantur, ut idem Augustinus tradit: unde diem Mercurii faustum reputabant omnes, qui ad nundinas & negotiationes ac contractus se convertebant: ex iis tamen, quæ Christianis sunt propria, id ipsum possumus conjectare. Dies n. Mercurii fuit decimus ante parasceven, in quo, ut B. Augustinus ex euangelica rimatur historia, pontifices & sacerdotes coacto Concilio, cui præerat summus Pontifex Caiphas, mortis definitivam sententiam contra Christum protulerunt, ex illaque die decreverunt occidere illum, ut Ioannes refert; ex quorum delicto sicut Iudæis omnia mala justissimè evenerunt, ita salus gentibus, ut dixit Paulus, imò & toti mundo fuit misericorditer parata. Mercurii itidem fuit dies triduo ante parasceven, ut ex Sancti Apollonii doctrina tradidit S. Ivo Carnotensis, cùm Iudas de tradendo domino ejusque sanguine vendendo, pactum contractumque fecit: cui sine dubio concontractui præfuit Mercurius, aut potius Diabolus, qui sub nomine Mercurii a Gentilibus colebatur, qui *misit in cor, ut traderet eum Judas*, in sui quidem exitium, ac totius

Margin notes (left column):
a 1. p. q. 67 ar. 4. ad 2. & q. 70. a. 1. ad 2.
b L. 1. de divin. nominib. c. 4.
Hymno feriali ad vesperas.
Lib. 4. hex.
Caten. in Gen. c. 1.
Virg. 4. Georgic. versu 432.
Apud Lippom. in Cat. Gen. 1

Margin notes (right column):
Epist. 127. ad Fabiolam.
4. *de civ.* c. 11. & *l.* 7. c. 14.
Act. 14.
4. & 7. *de civ. cit.*
Ep. 86. ad Casulam.
Ioa. 11. 53
Ad Rom. 11. 11. 12.
¶ 108.
4. *p. decr.* c. 32.
Joan. 13. 2

totius regni sui perditionem: verius tamen verus Deus præfuit, non agendo, sed singulari sapientiæ & providentiæ suæ dispositione permittendo illum venditionis contractum, ex quo totius mundi libertatem erueret, animasque omnes CHRISTUS suo sanguine emeret, dicique nobis posset: *Non estis vestri, empti enim estis pretio magno.* Et iterum: *Non corruptibilibus auro & argento redempti estis, sed sanguine agni immaculati, &c.* In hujus memoriam ab Ecclesiæ Sanctæ exordiis, dies Mercurii solemnis devotionique congruentissimus est habitus, omniumque totius hebdomadæ post diem Veneris sacratior: Unde & Apostoli in illo perpetuum jejunium induxerunt, quorum constitutionem refert S. Clemens Papa Petri discipulus & successor, ita dicentes: *In omni quarta feria & parasceve præcipimus vobis, ut jejunetis, ideoque quod à jejunio superest pauperibus prabeatis.* Hujus constitutionis meminit S. Epiphanius *a*, quam dicit totius orbis terrarum consensu approbatam, & executioni mandatam. Cui concinit illa Origenis *b* sententia: Habemus, inquit, Quadragesimæ dies consecratos, *habemus quartam & sextam septimanæ diem, quibus solemniter jejunamus.* Expende vim illius adverbii *Solemniter.* Non enim commune reputabatur jejunium feriæ quartæ, sed solemne magnæque observationis dignum. Hinc illa S. Apollonii sententia, quam refert S. Ivo Carnotensis: Iejunia, inquit, legitima quartæ & sextæ feriæ, non sunt solvenda, nisi grandis aliqua necessitas fuerit: quia quarta feria Judas de traditione Domini cogitavit, & feria sexta crucifixus est salvator: *videbitur ergo qui in iis diebus sine aliqua necessitate solverit statuta jejunia, vel cum tradente tradere Salvatorem, vel cum crucifigentibus crucifigere.* Ita S. Apollonius. Ita quidem constitutum fuit antiquitus, quod postea consuetudo immutavit, ut jam pauci sint, qui die Mercurii jejunent, & omnes intelligunt illum diem non esse sub præcepto jejunandum. Hac in re prævaleat consuetudo, ut ostendit Augustinus, quorundam errorem revincens, qui dicebant necessarium ad salutem jejunare die Sabbathi. Aptè itaque à die Mercurii, tempus jejunii & pœnitentiæ initium sumi, in quo sol, luna & stellæ plena luce fulserunt, illuminantes undique mundum, suisque influxibus fœcundantes terram. Qua in re Eucherius præsignatum illum existimat diem, cum emicarent luminaria in firmamento cœli, id est, legis doctores, Scripturæ sanctæ cohærentes, & omnibus inferioribus, lumen sapientiæ demonstrantes, prodituraque erat siderum turba, id est, magistrorum numerositas, qui in hujus vitæ nocte, diversis virtutibus refulgentes, dividant in hoc firmamento scripturæ, sensibilia & intelligibilia, &c. Hoc die singulariter Pharaonis infernalis jugum executere debemus, & viam quadraginta mansionum incipere: ut ad resurrectionis gratiam, tanquam ad repromissam perveniamus terram. Ab hoc die aptè incipimus nos aptare ad CHRISTI passionem & mortem, quam pontifices & sacerdotes die mercurii decreverunt, & Judas per scelestissimam mercaturam inchoavit. Adsit Christus, non falsus eloquendi & sermocinandi autor, sit Mercurius: sed totius sapientiæ & honorum sermonum principium, *in cujus manu sumus nos & sermones nostri.* Adsit ille, de quo dicitur, quod *dat verbum euangelizantibus virtute multa*: sub cujus auspiciis sacrum Quadragesimæ tempus incipiamus. Atque hæc de prima parte.

1. Cor. 6. 20.
1. Petr. 1. 18.
5. Constit. Apost. c. 25
a Hæres. 75. contra Aerium & in epitome.
b Hom. 10 in Levit.
P. 4. tit.
Epist. 117 & 119 ad Januar.
In Cate. Lipomani. Gen. 1.
Sap. 7. 16.
Ps. 67. 12.

SECUN-

SECUNDA PARS TRACTATUS DE CÆREMONIA CINERIS.

§. 1. *Ecclesia tanquam altera Rebecca, cinere aspersos, quasi senioris fratris vestibus indutos, coram Deo introducit, misericordiæ benedictionem obtenturos.*

¶ 109. ELEBRIS cæremonia, qua Ecclesia sancta, initio sacri temporis Quadragesimæ utitur, eidem tempori congruentissima est, & ei, quod intendit aptissima, qua pulverem & cinerem fronti capitique fidelium imponens, dicit unicuique eorum: *Memento homo, quia pulvis aut cinis es, & in pulverem aut cinerem reverteris.* Et quidem si prima fronte rem expendas, videbitur Ecclesia non se piam nobis matrem exhibere, sed sævam novercam. Hæc namque verba tremendam illam continent sententiam, qua Deus hominis inobedientiam mulctavit, & in sceleris illius vindictam protulit, quando
Gen. 3. 19. illum è Paradiso expellens, dixit: *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Unde vel solo auditu, hominem possunt terrere, non minus quam tremefaciunt damnatum ad mortem, præconis verba, quæ sententiam mortis à judice latam ejusdem auribus clara sonantique voce induεunt. Certè quando Deus grandes in legis suæ transgressores voluit promulgare pœnas, ut omnes terreret, illam singularissimè fuit comminatus, quod immissurus esset super eos pulverẽ & cinerem ad ipsorum interitum & contritionem. *Det*
Deut. 28. 24. *Dominus imbrem terræ tuæ pulverem*, id est, loco imbris, pulverem emittat, *& de cœlo descendat, super te cinis, donec conteraris.* Itaque spargere cinerem & pulverem super aliquos, signum erat divinæ iræ, quo tanquam ultimo supplicio puniendos assumebat illos, super quos cinerem mittebat. Hac pœna singulariter se puniturum superbos, quos extremo odio aversatur, dixit ad B. Iob: quos absconsurus erat in pulvere, & demersurus eorum facies in foveam, aut sepulturam, id est, redditurus eas, tanquam facies illorum, qui sepulchro jam conditi sunt, quæ pulvere & cinere sunt coopertæ: *Si habes*, inquit, Job. 40. 4. 7. 8.
brachium sicut Deus, &c. contere impios de loco suo, absconde eos in pulvere simul, & facies eorum demerge in foveam. Deus in hoc suam ostendit potentiam, quod sub pulvere & cinere impios abscondit, sicque conterit & absumit. Ita superbos illos impiosque Sodomitas & Gomorrhæos in suo ipsorum loco absumpsit, *civitates eorum* ipsosque *in cinerem redigens*, ut dixit Petrus: 2. Pet. 2. 6.
Ita & superbam Tyrum, quæ eot suum elevaverat, & ad cœlum usque superbia ejus se extulerat: *Dabo*, inquit, *te in cinerem*: Ita etiam superbum illum Menelaum Ezech. 28. 18.
continuit Deus & punivit, propter illius impia contra sacrum altare & aram sacram facinora, abscondens eum in cinere & pulvere. Nam *Rex Regum suscitavit* 2 Mach. 13. 4.
animos Antiochi regis potentissimi *in peccatorem. Erat in eodem loco turris quinquaginta cubitorum, aggestum undique habens cineris, inde in cinerem dejici jussit sacrilegum: & ipse in cineris morte damnatus est.* Involuit enim cinere, & absconditvivum in pulvere, illius superbiam puniens, illumque misere interimens. Præterea notum est, cinerem, & pulverem esse cibum serpentis infernalis; cui dictum fuit à
Deo: *Terram comedes cunctis diebus vitæ* Gen. 3. 14.
tuæ:

Gen 3. 14. Isai.65.25 Mich.7.17 *tua*: & Isaias: *Serpenti pulvis panis ejus*, & Michæas: *lingent pulverem sicut serpentes.* Eo igitur ipso quod Ecclesia nos cinere ac pulvere aspergit, & pulverem ac cinerem nos esse intimat, videtur jam desperatos exhibere, & exponere serpentis faucibus devorandos ac deglutiendos, & pluens cinerem super nos, & abscondens in pulvere, timere possumus, quod velit divinam vindictam, qua nos absumat, intimare. Cæterum pia mater, non sententiam contra nos latam nobis intimat, ut à viventibus vitam auferat: sed ut interemptis vitam restituat: non pluit cinerem, ut sanos conterat, sed ut contritos sanet: non abscondit in pulvere, ut demergat in foveam perditionis, & in cineris morte damnet: sed ut ab ea extrahat: non nos cinereos reddit, ut à serpente devoremur: sed ut ab ejus faucibus eruamur: non nos mortis aut mortalitatis vestibus induit, ut in paradiso existentes è paradiso expellat: sed ut è paradiso expulsos, in paradisum reducat. Similem se ergo, ut supra Supr.n.23 annotabamus, Sanctæ Rebeccæ exhibet, nos congruis vestibus volens aptare ad cœlestis patris benedictionem obtinendam.

¶ 110. Diximus ex Ambrosii *a*, Basiliique *b* sententia, aptissime Ecclesiam Sanctam hoc Quadragesimæ tempus instituisse, quod correspondeat antiquo illi festo Expiationis, ut semel in anno omnes conveniant, acturi quæ conducunt ad peccatorum expiationem & remissionem, utque ad eam impetrandam & obtinendam, omnes se coram Deo constituant exoraturos pro peccatis suis, accepturos benedictionem remissionis & gratiæ. Ut autem nos aptet Ecclesia, talesque exhibeat, quales oportet, ut coram Deo nos constituamus, hanc petituros benedictionem, id facit quod Sancta Rebecca, quæ volens ut junior filius benedictionem patris, & cum ea jus ad paternam hæreditatem acquireret, illis eum ingressurum, coram patre vestivit indumentis odoratissimis & fragantissimis, quibus filius senior indui solitus fuit, quibus vehementer pater ipse non minus delectabatur, quam si sentiret odorem agri pleni. Seniores antiqui oresque fratres nostri, quos priori tempore Ecclesia

a Serm.27 & libr. de Elia cap.1 b Homil.1. de Laudib. jejunii.

Gen. 27. 15.

sancta peperit, cum à Deo aliquid obtinere nitebantur, duobus vestimentis se aptabant, jejunio scilicet & cinere. Et merito: nam, ut D. Thomas annotavit, nihil magis conducit ad aliquid à Deo obtinendum, quam humilitas, de qua dictum est: *Respexit in orationem humilium, & non sprevit preces eorum.* Humilitatem autem singulariter præfert homo per jejunium & cinerem. Per jejunium namque humiliat corpus, sicut ille, qui dicebat: *Humiliavi in jejunio animam meam*, id est, vitam corporis: per cinerem autem humiliatum exhibet cor & mentem: nihil enim, ut D. Thomas demonstrat, ad hominis mentem & cor humiliandum potentius induci potest, quam eum cinerem ostendere, & cineris & pulveris operimento opertum exhibere. Est siquidem pulvis, cibus serpentis infernalis, ut dictum est: est insuper cinis extremæ perditionis typus: quia nunquam potest res aliqua ita consumi, quin saltem cinis ejus remaneat; hicque solus est, qui cum summa consumptione finitur, manet. Ita de Moab conqueritur Deus, quod *ossa regis Idumea incenderit usque ad cinerem*, id est, usque ad ultimam, quam potuit consumptionem deduxit. Ita & Deus omnimodam altarium idolorum consumptionem tunc prædixit futuram, *cum posuerit omnes lapides altaris, sicut lapides cineris allisos.* Lapidum fortitudo grandis est: unde Job, *nec fortitudo*, inquit, *lapidum fortitudo mea.* Hæc nullatenus potest magis absumi, quam cum per vim ignis in pulveres & cineres rediguntur: de quibus satis supra dictum est. Qui ergo à Deo aliquid obtinere cupiebant, humiliato corpore per jejunium, & capite in cinere & pulvere demisso se exhibebant, humiliantes se coram Deo, & confitentes primo, se ad tam miserum perductos statum, ut merito dari possent in cibum serpentis infernalis, & jam ad nihilum valere, nisi ut ab illo absumerentur, & in infernum tanquam in illius ventrem trajicerentur: confitentes item, & exponentes se, ut B. Gregorius considerat, summam consumptionem incurrisse per peccatum, dicentes cum David: *Ad nihilum redactus sum.* His vesti-

Opusculo de Erudit. princip. li. 3. cap. 7. 8. 9. Ps.101.18 Ps 34. 18. Amos 2.1. Isa. 27. 9. Job. 6.12. Supr. n. 20. 35. Mor. c. 2. ad finem Ps 72. 22.

bus illi seniores fratres nostri se induebant, quando divinam benedictionem & gratiam volebant consequi. Daniel indutus fuit, coram Deo ingredi volens, exoraturus pro sua
Daniel 9. 3. suique populi liberatione. *Posui*, inquit, *faciem meam ad Dominum meum rogare & deprecari*, id est, decrevi ad Deum rogandum
Esth. 4. 2. ingredi. Et quibus te vestibus induisti? Coram regibus Persarum non licebat ingredi indutum sacco, sed preciosis vestibus, congruis regiæ majestatis oculis: quænam tu coram summo rege ingressurus accipis indumenta? *In jejuniis*, inquit, *sacco & cinere*. Ecce vestes, quibus me præparavi, & aptavi.

§ 111. Et quidnam his indutus vestibus egisti? *Et oravi Dominum Deum meum, & confessus sum.* Confessus fuit prius opere, quod postea ore: nam his vestibus confitebatur, se & populum suum, pulverem & cinerem, ideoque juste expositum, quem devorarent serpentes, & summa abjectione tenerentur absumpti. Ita quando Sanctus Iosue & seniores Israël, videntes exercitum suum ab inimicis superatum, volentes Dei miseri-
Iosue 7. 6. cordiam flectere, *Iosue pronus in terram coram arca Domini usque ad vesperam, tam ipse quam omnes senes Israel, miseruntque pulverem super capita sua.* Qui usque ad vesperam coram arca manserunt, jejunarunt utique jejunio & cinere se aptantes: quorum orationem Deus exaudivit. Cives Bethuliæ intelligentes Holophernis adven-
Iudit. 4. 15 16. tum, similiter *permanebant in conspectu Domini, & erat cinis super capita eorum.* Et quando viderunt exercitus immensam mul-
Iudit. 7. 4. titudinem, *prostraverunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, unanimiter orantes, ut Deus Israel misericordiam suam ostenderet super populum suum.* Sed & ipsa sancta Iudith, quæ omnibus diebus vitæ suæ jejunabat, volens, cum in summo discrimine versabatur populus, Dei flectere misericordiam, jejunio addidit cinerem, cunctis
Iudit. 9. 1. enim abscedentibus, ipsa sola *ingressa oratorium suum, posuit cinerem super caput, suum, & prosternens se Domino, &c.* Id ipsum sancta Esther, videns populum suum capitali sententia damnatum, *cum deposuisset ve-*
Esth. 14. 2 *stes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit; cinere & stercore implevit caput, & corpus suum humiliavit jejuniis.* Expende illud: *Fletibus & luctui apta indumenta suscepit.* Neque enim omnia sunt apta indumenta pœnitentiæ. Ecce apta indumenta, quæ depositis regalibus indumentis suscepit, cinis & stercus, quibus pulcherrimos capillos operiebat, & delicatum corpus amiciebat. Hæc eadem vestimenta fideles assumpserunt Machabæorum tempore, quando se ab inimicis vehementer oppressos viderunt; disrumpentes enim vestes, quibus erant induti, *jejunaverunt in die il-* 1. Mach. 3.
la, & cinerem imposuerunt capiti suo. Et ut 47. & cap. 4. 39.
rem totam concludamus, dimittentes multa, quæ ad hoc institutum possumus adducere & supra expendere cœpimus: considera hujusmodi vestes fuisse, quas arripuerunt Ninivitæ, divino namque decreto damnati, damnationisque sententia jam eis intimata, & constituto quadraginta dierum termino ad exequutionem, ut misericordiam Dei inclinarent, exuens rex regalia indumenta, similiterque omnes principes ejus, grande jejunium arripuerunt, & in cinere sederunt summæ humilitatis vestibus se amicientes: & Deo horum vestimentorum odor tam Ionæ 3. 6.
gratus extitit: ut sicut antiquitus tempore Noë, odoratus odorem suavitatis ex sacrificio ascendentem, dixerit: *Nequaquam ul-* Gen 8. 21.
tra maledicam terræ, &c. ita misertus est Ion. 3. 10.
Deus, super malitiam, quam locutus fuerat ut faceret eis & non fecit. Volens itaque Ecclesia Sancta, ut qui Deum propter peccata offendimus, ejusque iram provocavimus, misericordiam obtineamus & remissionem vestibus eisdem, quibus seniores antiquioresque fratres nostri induti fuerunt, nos indui statuit, ut corpore & animo humiliatos coram Deo nos constituamus, profitentes nos pulverem & cinerem, quippe qui per peccatum facti sumus, cibus dæmonis: & igne concupiscentiæ succensi, nihil relictum fuit boni, quod coram eo præsentare possimus, utque dicamus cum illis Sanctis juvenibus: *In animo contrito & spiritu humili-* Dan. 3. 39
tatis suscipiamur.

§. 2. Ha-

§. 2. *Habitus immutatio, necessaria ad veniam judicatur ab Ambrosio, quam Deus Israelitis supponendam constituit, ostenduntque Iob, Iudith, & Esther.*

¶ 112. *De pœnit. cap. 6. & 9* ANnotavit Ambrosius cinerem & saccum esse decentem eorum, qui pœnitentiam aggrediuntur, habitum: & irrisione dignum judicat, veram pœnitentiam velle agere, non depositis pretiosis vestibus, & curiosis indumentis. Hujus pœnitentiam, periculosam, id est, fictam vocat Chrysostomus (*Serm. de lapsu primi hominis, qui incipit: Nemo quis, &c.*), & valde dubiam, cujus rei rationem tradidit, observans corpus & animam tanto inter se fœdere conjungi: ut dum corpus exterius conteritur & affligitur, non possit animus interius non angi & torqueri: similiterque nec possit animus interne torqueri & vexari, quin corpus externe tristitiæ signa demonstret & exhibeat. Unde fere ea, quæ exterius apparent, communiter loquendo, & ut rerum natura postulat, indicia sunt internæ dispositionis cordis. Certe risum in facie non exhibet qui corde est vehementer afflicto: & si quempiam audiremus dicentem, se internis doloribus vehementissime torqueri, dubitaremus, an verum diceret, si eum videremus exterius gaudentem, ridentem, & omnia lætitiæ signa exhibentem. Si acutus pungensque clavus cor arboris penetret, statim arbor omnem deponit externam pulchritudinem, viriditatem & ornatum florum, & tristem quandam induit speciem, folia pallescunt, cadunt flores; languent rami. Quidnam vera pœnitentia, & quid vera contritio, nisi clavus acutissimus, cor pungens & transfigens? Est enim dolor, non quicumque sed summus, pro peccatis, propter Deum summe dilectum. Ita Apostolus, agens juxta Hieronymi mentem, de peccato antiquitus à se commisso, & jam plene dimisso, *Testis*, inquit, *mihi est Deus, quia tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo: optabam enim esse anathema à Christo, &c.* (*Rom. c. 9. 2. 3.*) Quasi dicat: Continuo jugique dolore, & magna tristitia cor meum pungitur, propter peccatum commissum, cum Christum persequebar. Si ergo verus pœnitens cor habet clavo acutissimo punctum: quomodo fieri potest, ut retineat eundem vestium ornatum, eundem indumentorum cultum? *Anima, quæ tristis est super magnitudine mali*, inquit Sanctus Propheta Baruch, *& incedit curva, & infirma: & oculi deficientes*, sunt præ lachrymarum abundantia. (*Baru. 2. 18.*) Hunc veri pœnitentes deponebant, ut in iis, quos scriptura commemorat videmus, & singulariter S. Ambrosius considerat in Jerusalem, quam Hieremias induxit, pœnitentiam agentem. (*Lib. 2. de pœnit. cap. 6.*) Audiant, inquit ille, qui agunt pœnitentiam, quomodo agere debeant, quo studio, quo affectu, qua mentis intentione, qua intimorum concussione, qua cordis conversione. *Vide*, inquit, *Domine, quoniam tribulor: conturbatus est venter meus, subversum est cor meum in memetipsa, quoniam amaritudine plena sum.* (*Tren. 1. 20.*) Unde vere pœnitentis affectum, conturbationem, mœrorem, contritionem cordis, plenitudinem doloris. Vidisti internum animi affectum? cognosce & habitum corporis. *Sederunt in terra, conticuerunt senes filiæ Sion, consperserunt cinere capita sua.* (*Tren. 2. 10.*) Tristis lugubrisque vestis cordi lugubri tristique convenit. Hinc Ambrosius infert multos esse, qui veram pœnitentiam non agunt, *qui non se solvere cupiunt, quam sacerdotem ligare: suam enim conscientiam non exuunt, sacerdotis induunt.* (*Libr. 2. de pœn. ca. 9.*) Et si quæras ab Ambrosio, quos judicet tales, respondet: illos, qui quam tenere cœperant pœnitentiæ formam & habitum, statim mutant, nec lugubri veste incedunt, quos lugere & gemere esset opportunius, quia vestem illam gratiæ sordidarunt: & fœminas similiter illas, quas videas margaritis ornare aures, curvare cervices, quas bene Christo, non auro inclinarent, quæ se ipsas flere deberent, quod margaritam, quæ de cœlo est, perdiderunt. Ita Ambrosius. Cujus doctrina intelligenda est juxta id, quod rectus rerum ordo postulat, estque sacris scripturis conformis.

¶ 113. *Hom. de lapsu primi hominis cit.* Vide, ut Beatus Chrysostomus expendit, illos primos totius orbis peccatores pœnitentes, parentes nostros, qui ad peccati

cati sui remissionem obtinendam, primo verecunde peccatum suum confessi fuerunt. Deinde volens Deus illos paradiso in hanc lachrymarum vallem expellere, ut pœnitentiam agerent, accipiunt indumenta pellicea: ut qui confessi jam delictum fuerant, veniam, cultus humilitate perciperent. Ostendit sane Dominus, quibus officiis possint delicta purgari, ostendit confessione & deformitate cultus, veniam posse facillime impetrari. Animi vitia, corporis mœrore monstrentur: si vexatus est animus, lugeat corpus: quoniam quoties corpus in causa est, animus mœstitia condolescit. Hæc & alia Chrysostomus. Intelligit itaque Ecclesia sancta ad misericordiam Dei flectendam, ejusque gratiam & peccati remissionem obtinendam supponendam esse depositionem ornatus, & cultus vestium; lugubremque saccum & cinerem assumendum. Id quod illa sacra historia quam scriptura refert, explicat & confirmat. Commiserunt Israelitæ peccatum illud, quod Moyses ipse sæpe vocavit
Exod. 32. 21.30.31. *Maximum*, adorando vitulum conflatilem: propter quod Deus ira commotus, voluit eos delere: ad humilem tamen Moysi supplicationem placatus, promisit non consumpturum populum, & daturum quidem Angelum comitem, qui illum induceret in terram repromissam, quo adimpleret promissionem patribus factam; se tamen non iturum cum illis, ne eorum malitia & peccatis excitatus, cogeretur aliquando eos perdere. Loquitur enim more nostro: unde dixit ad
Exo 33.1. 2. 3. Moysen: *Vade, ascende de loco isto, tu & populus tuus (quem eduxisti de terra Ægypti) in terram, quam juravi Abraham, Isaac & Iacob, & mittam præcursorem tui, Angelum, ut ejiciam Chananæum & Amorrhæum, &c. & intres in terram fluentem lacte & melle: non enim ascendam tecum, quia populus duræ cervicis es, ne forte disperdam te in via.*
In cap. 33. Exod. Ostendit Deus, inquit Cajetanus, se placatum quidem propter intercessionem & supplicationem Moysi: non tamen plene. Placatum enim se demonstrat in eo quod populum, quem antea delere volebat, jam non delere vult, sed in terram repromissam angelo comitante inducere. Tamen non plene se placatum ostendit, in eo, quod cum illis ire non vult. *Non*, inquit, *ascendam tecum.* Juxta Hebræum habetur, *Non ascendam intra te.* Hoc autem illud est, quod Latine ab interpretibus dicitur, *In medio tui.* Lege prudens lector, inquit, Cajetanus, calcem capituli vigesimi noni, & invenies, non semel Deum dixisse, & promisisse se habitaturum in medio filiorum Israel. Promittit enim ibi quod ratione tabernaculi extruendi, habitaturus esset in medio filiorum Israel, & quod erit eis in Deum: & dicit, quod ideo eos eduxit de terra Ægypti, ut habitaret in medio eorum. Ex eis enim intellectus hujus litteræ pendet. Revocat siquidem Deus propter eorum peccatum, quod antea eis promiserat, videlicet, quod habitaret intra populum Israel, intercedentibus officiis tabernaculi, quod in medio eorum locandum erat. Intelligo itaque quod Deus placatus est, quoad beneficium columnæ nubis & ignis, in qua Angelus præibat, & quoad beneficium ejectionis hostium, & terræ promissionis introductionem: non placatus autem, quoad beneficium decreti tabernaculi & sacerdotii in medio eorum. *Non*, inquit, *ascendam ego tecum*, inter vos existens, eo modo, quo promiseram, paratus scilicet in tabernaculo ad audiendum & respondendum. Et rationem reddit: *Quia populus duræ cervicis es.* Ecce primam rationem, propter tuam rebellem malitiam, qua contra me insurgis. *Ne forte disperdam te in via.* Loquitur more nostro, eo modo, quo ¶ 114.
ad indicandam pessimam alicujus conditionem, qui tibi ubique grandes occasiones irascendi perhibet, dicis: Nolo ire cum illo, ne aliquando in aliqua occasione constitutus, qua non potero me continere, compellar illum perdere. Vide, inquit Cajetanus, clementiam Dei. Ideo negat se iturum inter eos, ne eis noceat. Negatio ergo ista, quamvis justa, ad benevolentiam tamen erga populum spectat. *Audiens tamen populus sermonem hunc pessimum, luxit: & nullus ex more indutus est cultu suo.* Id quod Deus dixerat, vocat, *Sermonem pessimum*: Rabanus exponit mœstissimum: Cajetanus, Sermonem continentem supremum malum,

Exod. 33.

lum, utpote negantem supremum bonum, divinam scilicet præsentiam inter eos. Sicut enim supremum alicujus bonum est. Deum habere secum præsentem; ita supremum malum habere Deum à se discedentem & elongatum. *Quid*, inquit Samuel ad Saulem, *interrogas me, cum Dominus recesserit à te?* Id est, Quodnam bonum intendis & inquiris, si ille, in quo omnia bona consistunt, longe factus est à te? Hinc, ut S. Ambrosius annotavit, Ierusalem, quando summam incurrit miseriam propter peccata sua, hoc deplorabat tanquam omnium malorum radicem: *Idcirco & ego plorans, & oculus meus deducens aquas, quia longe factus est à me consolator.* Meritò ergo populus luxit. In Hebræo non habetur verbum *Abal*, quod significat quomodocunque & absolutè lugere, sed verbum, *Hithabel*, quod significat maximo supremoque planctu lugere, sicut fit in luctu eorum mortuorum, quos maximè diligimus; eo modo, quo de Jacob dicitur, quod lugebat filium suum Joseph, quem à bestia devoratum credebat. *Et nullus ex more indutus est cultu suo.* Hæc verba, ut noster Oleaster sentit, posita sunt per anticipationem, qua scriptura sæpe utitur, ut statim exponemus. Videns autem Deus lachrymas populi, dixit ad Moysen: *Loquere filiis Israel: Populus es duræ cervicis, semel ascendam in medio tui & delebo te. Iam nunc depone ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi.* Quid est hoc, inquit Rupertus, quod contraria vel repugnantia loqui videtur Dominus? Supra enim dixerat; *Non ascendam tecum:* nunc autem, *Semel ascendam in medio tui.* Hæc Rupertus explicat, ad allegoriam se convertens: existimo nihilominus, hoc ipso, quod Deus lachrymas abundantes populi vidit, rigorem prænuntiatæ sententiæ temperasse; cogitut enim Deus, inquit Ambrosius, quodammodo nostra pœnitentia & lachrymis, suam mutare sententiam. Intimaret Deus primò decretum statutamq; sententiam dicens: *Non ascendam tecum*, & hujus rationem reddiderat, *quia populus*, inquit, *duræ cervicis es, & ne fortè disperdam te in via:* nunc ad populi lachrymas & fletū, decretum illud statutum, revocare videtur, & dimissa illa priori ratione, desumpta ex dura cervice, tantummodo inducit secundam quam prædixerat, benevolentiam suam ergo populum exprimens & dicens; *Semel ascendam, & delebo te.* Loquitur more nostro: videbis hominem, qui definito decreto dicit, se nolle ire in domum alicujus, quia timet ne sibi aliqua ibi detur occasio rixæ. Accedit amicus, & eum rogat, ut in illam domum se conferat; flexus ipse precibus illius, dicit: decreveram absolutè non ire: ibo tamen; sed quomodo hoc fiet, qui rixandi occasionem timeo? Videamus quomodo hoc poterit disponi. Ita Deus proposuerat se non iturum cum populo, ne excitatus aliquo ipsius peccato, compelleretur eum perdere: nunc illis lachrymis flexus, dixit ad Moysen: *Loquere filiis Israel:* Ibo quidem vobiscum; sed quomodo hoc fiet, ut inter vos ambulans, aliquando excitatus aliquo peccato non vos deleam? Hoc pertractemus & videamus: *Iam nunc depone ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi.* Locus difficilis est: dixit enim paulò ante scriptura, quod nullus ex more indutus est cultu suo, jam ergo deposuerant ornatum. Quid ergo nunc petit, dicens: *Jam nunc depone ornatum tuum?* Hugo de Sancto Victore credit, *ornatus* nomine, intellexisse primum illud paruum tabernaculum, quod factum fuerat, cùm egressi sunt Israelitæ de Ægypto, antequam magnum & solemne, sicut Deus descripsit, Moyses constitueret. Deponere autem intelligit, idem, quod extra castra deferre & statuere. ¶ 115. Nonnulli Rabbini credunt, per ornatum istum intelligi quasdam coronas, quas sibi majores Israel imposuerant ad instar Sponsæ, quando legem à Deo acceperant, quamvis enim preciosas vestes jam antea deposuissent, has coronas non deposuerant, quasi ostendere volentes, se adhuc legibus Dei subjectos, & veluti fidam Sponsam, ornatum desponsationis deferre. Alii pro ornatu, intelligunt arma bellica, quæ jubebantur deponere. Cajetanus credit, eos deposuisse antea ornatum personalem; sed non eum, qui erat in tabernaculis suis; quem etiam Deus nunc deponere jubet. Oleastri tamen sen-

Marginalia: 1. Reg. 28. 16. — 2. De pœn. cap. 6. — Threnor. 1. 16. — Gen. 37. 33. — Exo. 33. 4 — Libr. 4. in Exo. c. 32. — Ser. 15. & 2. de pœni cap. 6. — Apud Lipom. Exo. 33.

sententia magis arridet, ut quod antea dictum est; *Nullus ex more indutus est cultu suo*, dictum sit, per anticipationem, factum post hæc Dei verba. Ornatus siquidem nomen, manifestè significat in Hebræo vestes preciosas,& indumentorum cultum. Septuaginta: *Nunc igitur deponite vestes gloriarum vestrarum, & ornatum:* Chaldæus: *Nunc aufer ornatum cultus tui à te.* Ad quidnam? *Ut sciam, quid faciam tibi.* Humano more loquitur, inquit Hugo de S. Victore. Loquitur, inquit Cajetanus, more hominis noviter cognoscentis ex novis factis, quid faciendum sit. Vult igitur decernere, ad misericordiam quam populus obtabat, ut scilicet Deus iret cum eis, concessurus esset, necne. Et ut quid agendum sit decernat Deus, hoc primum statuit & imponit populo, quod omnem ornatum deponat; ut scil. non tantum lætitiæ vestes deponat, inquit Lippomanus, sed unusquisque lugubrem induat,& externo habitu publicè declaret dolorem animi sui; cujusmodi vestes sunt saccus & cinis. *Hoc juxta historiam*, inquit Rupertus, *lectorem* (*Libro 4. in Exod. c. 33*) *ædificat, quia videlicet nisi ambulet peccator demisso capite, nondum se scire fatetur Deus, quid ei faciat. Nullam enim habet materiam struendæ misericordiæ, nisi ambitio, vel habitus pœnitentiæ procedat.* Rogat quis judicem, & supplex orat, ut remittat pœnam contra aliquem per sententiam promulgatam, constitutam, & decretam. Respondet judex: Primùm ille se in carcere tanquam reus repræsentet, sine quo nihil in ejus beneficium agi potest: quo supposito, quid pro eo fieri possit videbo. Postulavit Moyses, ut Deus populo dimitteret pœnam constitutam, quæ etiam populi lachrymæ deposcebant. Respondet Deus: Primò, vestium ornatum esse deponendum, ut sciam, inquit, quid in tui beneficium agam. Hoc primum omnium est statuendum; sine quo non datur locus agendi de remissione constitutæ pœnæ. *Deposuerunt ergo filii Israel ornatum suum, à monte Horeb.* His subjunge quod antea per participationem dictum fuit: *Et nullus ex more indutus est cultu suo.* In Hæbræo, *Non posuerunt unusquisque ornamentum super se.* Deposuerunt autem ornatum *à monte Horeb*, id est, incipientes ab eo tempore, quo erant circa montem Horeb: & fortè, inquit Oleaster, usque ad ingressum terræ promissionis, nullus amplius vestibus festivis usus est. Volebat enim Dominus, ut Israël nudus & spoliatus vestibus suis preciosis incederet, ut videns eum sic humiliter incedentem, misericordia motus, condonaret illius peccatum: vehementer enim movet illius summæ divinæque majestatis oculos, videre peccatorem omni precioso cultu nudatum, indutum vestibus tristitiæ & luctus, capite cinere asperso, corpore cilicio induto, cervice demissa, adeò ut quamvis impius Achab, contra quem Deus sen- (*3. Reg. 21. 27. 28. 29.*) tentiam mortis propter illius grandia peccata protulerat, non integro corde de peccatis doleret, videns tamen eum, quod regalibus vestibus depositis, indutus fuit cilicio, & cinere aspersus, temperavit latæ sententiæ rigorem. Hujusmodi vestes, de- ¶ 116. centes sunt pœnitentibus, quæ internum animi dolorem exprimant, & misericordiam Dei flectant; quæ tunc vehementius commovetur, quando majori miseria peccator se exhibet implicatum & affectum. Unde S. Iob, quando post longas, quas Deus cum illo habuit concertationes, per quas se minus sapienter locutum agnovit; *Insipienter*, inquit, *locutus sum, &c. Idcirco ipse me* (*Iob. 40. 3. 6*) *reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere.* Pro favilla, in Hebræo habetur nomen *Ghaphar*, quod significat, tenuissi- עפר mum minutissimumque pulverem, quo nomine scriptura uti solet ad rem omnium minimam abjectissimamque exprimendam, quam quævis aura levis propellit & circumducit. In pulvere & cinere agit pœnitentiam S. Iob, se ipsum, ut Gregorius considerat, vi- (*35. Moral. cap. 2.*) liorem & abjectiorem cinere & pulvere repræsentans, ut Dei misericordiam flecteret. Pauper namque alicujus divitis misericordiam interpellat, suam quantum potest exprimit miseriam, tantò securius illam expectans, quantò potentius & manifestius hanc repræsentat. Idcirco, inquit Chryso- (*Hom. 21. in 1. ad Cor.*) stomus, pauperes multi sibimetipsis plagas inferunt, & putredine obtegunt, quas exhibeant eorum oculis, quos ad misericordiam

diam agendam excitare volunt, ut alibi di-
Tract. 2. ximus. Pœnitens ad fores misericordiæ Dei pulsat, misericordiam illius implorans: miseriam ergo suam omni, qua potest, ratione ostendat, exhibeat animum dolore confe-ctum, corpus cinere & cilicio opertum, repræsentans miseriam extremam, ad quam peccando pervenit. *Ago*, inquit, *pœnitentiam in favilla & cinere.* Indecentissima est pœnitentia in sericis, mollibus: pretiosisque ornamentis, quæ ad actus lætitiæ, non tristitiæ inducenda sunt. Imprudenter ergo agis, qui pœnitentiam aggrediens, eundem in vestibus tuis & lectis retines ornatum. *Depone ornatum tuum*, inquit Deus, *ut sciam quid faciam tibi.* Insipienter pœnitentiam arripis, ô fœmina, grandem curam de cultu & monilibus tuis conservans, faciem curiosissimè ornans, capillos curans pulchriores exhibere, &c. Tu princeps, nobilis, & eques, sacro Quadragesimæ tempore cùm pœnitentiam agere vis, depone preciosum vestium cultum, & aliquando intra cubiculum tuum clausus, & tanquam Rex Ninive, depositis nobilitatis tuæ vestibus, vilissimo cilicio indue corpus, cinerem capiti impone, & coram Deo prostratus dicito cum Ecclesia: *Oro supplex & acclinis, cor contritum quasi cinis, curam gere mei finis.* Tu mulier nobilis, quæ pœnitentiam agis, tanquam altera Iudith, & Esther, ingredere sola oratorium tuum, & depositis preciosis monilibus, indue te tristi quodam lugubrique vestimento, super caput tuum cinerem sparge. Sicque induta coram Deo pro-
Judit. 9. 17. strata, clama cum sancta Iudith; *Deus cœlorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem:*
Esther. 14. 3. 12. 14. & cum S. Esther: *Domine mi, qui rex noster es solus, ostende te nobis in tempore tribulationis, & da mihi fiduciam: adjuva me, nullum auxilium habentem nisi te &c.* Ne timeas, quod si ita agas, pulchritudinem tuam, quam tanti facis, perdas, ut in si-
Lib. de virginit. mili occasione S. Athanasius ad sororem suam dicebat. Iudith enim, quando post cilicium & cinerem egressa fuit, omnes cives, *Stupentes mirati sunt nimiam ejus pulchritudinem*, & quando ad Assyriorum castra *Judith. 10. 14.*
pervenit, *Considerabant ejus faciem, & erat in oculis eorum stupor, qui pulchritudinem ejus mirabantur.* Esther similiter ex cinere & cilicio tantam traxit pulchritudinem; ut omnes in sui raperet admirationem, & cor regis, ad quod volebat flecteret. Ut hoc aliqua ratione agamus, Ecclesia sancta ornatum tuum deponere volens, cinere caput aspergit, ut dum cinis adjungitur jejunio, corpore & animo humilitatum te coram Deo exhibeas, ejus misericordiam interpellaturus.

§. 3. *Ut arguat Ecclesia obduratos, juxta consilium Iob, ducit congeriem mortuorum, ex qua sciniphes pungentes oriri experti fuerunt David & Saul.*

¶ 117. MEmento homo, quia pulvis es; &c. Tempus sacrum Quadragesimæ singulariter institutum est, ut peccatores à peccatis suis se avertant, & ad Deum convertant, quem inducit Ecclesia clamantem per Prophetam Ioël: *Et nunc convertimini ad me in* *Joel. 2. 12.* *toto corde vestro.* Ut autem id agant, apponit ecclesia remedium potentius & efficacius cinere caput aspergens, & clamans: *Memento homo, quia cinis es:* nihil enim potentius est ad peccatorem rebellem revocandum à peccatis, quam illum jam quasi inter mortuos computare, mortisque memoriam menti eius imprimere. Agit S. Iob, & de- *Iob. 21. 12* scribit principem potentem, aut divitem, peccatis obstinatum, de numero eorum, qui ducunt in bonis dies suos, qui Deum non reverentur, nec homines timent; sed tanquam alter Pharao dicunt: *Quis est omnipotens, ut serviamus ei? Qui tenent tympanum & cytharam, & gaudent ad sonitum organi; qui dicunt Deo: Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus, &c.* Hujus perditionem & damnationem quasi certam exponit, de quo tandem dicit: *Quia in diem perditionis servatur, & ad diem furoris ducetur.* Sed quia posset aliquis dicere: Nunquid non superest remedium aliquod, ut hujusmodi peccator

Ibid. v. 15. *Ibid. v. 30.*

catur ad se ipsum reversus, avertatur à peccato, & convertatur ad Deum? Illud subdit, tradit, & designat. *Quis, inquit, arguet coram eo viam ejus? Et quæ fecit, quis reddet illi?* Observat B. Gregorius scripturam sacram, quando per hujusmodi interrogationem loquitur; *Quis faciet hoc?* indicare rem difficillimam quasi soli Deo possibilem: ut cum dixit Jacob: *Quis suscitabit eum?* de leone dormiente, aut verius de Christo mortuo: & David: *Quis est homo, qui vivet & non videbit mortem*; & Malachias; *Quis stabit ad videndum eum?* Verbum autem *Arguere*, est, Increpare, reprehendere, objurgare; quod Paulus faciendum commendavit Timotheo, dicens: *Argue*. Quis, inquit Job, coram potenti peccatore obstinato constitutus, audebit ejus iniquam viam arguere & reprehendere? Res sanè difficilis. Arguebat Joannes Herodem, sed missus fuit in carcerem, & gladio interemptus. Arguit Propheta missus à Deo, Jeroboam, sed jussus fuit statim comprehendi. Arguit Jeremias regem & principes impios, & projectus fuit in lacum, sustentandus pane doloris, & aqua angustiæ. *Circumveniamus justum* inquiunt isti, *factus est nobis in traductionem* (in Græco, *in redargutionem*) *cogitationum nostrarum: improperat nobis peccata legis*. Ecce rationem, cur justum circumveniendum statuunt, quia eos redarguit, & improperat illorum peccata. Ut similes peccatores posset arguere Ezechiel, dixit ei Deus, se dedisse faciem ejus, ut adamantem & silicem. Daniel expositurus regi Nabuchodonosor somnium, quod superbiam ejus arguebat, & divinam contra eum sententiam demonstrabat, audito somnio à Rege, antequam explicationem ejus proferret; *Cœpit intra semetipsum tacitus cogitare, quasi una hora, & cogitationes ejus conturbabant eum*: quod ideo intelligo factum, quia toto eo tempore, quo tacitus cogitabat, se ipsum Deo commendabat, vires ab eo postulans, ut posset liberè in facie Regis, ipsius peccata exponere, & eum suæ superbiæ impietatis redarguere. Quis, inquit quidam autor, Regi Baltassar inter pocula sacrilega, ausus erit ejus scelus arguere? Quisquis ille fuit, caput & faciem obtexit, ne cognosceretur; manum tantum protulit: & quid inquam manum? Tantùm *apparuerunt digiti quasi manus hominis*. Quanti sit periculi, arguere hujusmodi homines, exposuit Spiritus sanctus, dicens: *In cogitatione tua regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui, ne male dixeris diviti, quia aves cœli portabunt vocem tuam*, id est, filii diaboli, corui, adulatores, qui non solum non audent in faciem verum dicere; sed eorum officium est, falsis adulationibus mentiri. Qui in secreto cubiculi sui timet regi detrahere, & maledicere diviti, quomodo in facie ejus id aget? Observat Augustinus ex Varrone, Seraphim maximum Deum fuisse Ægyptiorum, & in templo, ubi colebatur tam ipse, quam Isis, fuisse simulachrum, quod digito labiis impresso silentium indicebat, ne quis auderet illis principibus detrahere, eos redarguere, aut negare esse Deos, vel asserere illos homines fuisse mortales & impios: volunt enim impii, silentio mendacia sua tegere, & in iniquitatibus suis permanere. Quis igitur arguet viam ejus coram eo? Pauci certè sunt, qui id agant. Unde tanquam rem singularissimam semel, & iterum annotat Spiritus sanctus de Azaria illo sacerdote magno; imò sacerdotum gloria, qui Oziæ regi sacrificanti contra Dei ordinationem, in faciem restitit, illumque arguit: *Ipse est, qui sacerdotio functus est*. Alii quidem multi fuerunt saeerdotes; sed hic ore pleno saeerdos meruit appellari, qui completè boni sacerdotis partes egit, in faciem arguendo superbi regis temerariam audaciam. Aut verò *Arguere* significat convincere: quomodo fides dicitur *Argumentum*, id est convictio (ut D. Thomas annotavit) *non apparentium*: & Sanctus Judas dixit quod *veniet Dominus arguere impios*, id est, convincere. Quis hujusmodi peccatorem convincet rationibus? Quis admonitionibus à malo revocabit? Nihil per hoc medium aliquis proficiet. Quid igitur agendum? *Ipse*, inquit, *ad sepulchra ducetur, & in congerie mortuorum evigilabit*. Non cum hujusmodi peccatoribus agendum rationibus acutis, discursibus subtili mente fabricatis

Marginal notes: Job 21.31. — 1. Moral. cap 28. — Gen. 49.9. — Ps. 88.49. — Mal. 3. 2. — 2. ad Tim. 4. 2. — Mar. 6.25 — 3. Reg. 13. 4. — Ier. 38. 5. — Sap. 2.12. — Dan. 4.16 — Pineda in Job 21. — Dan. 5.5. — Eccl. 10. 20. — ¶ 118. — 18 De civ. cap. 5. — 1. Paralip. 6.10. & 2. Paral. 26 18. — Ad Hebr. 11. 1. — 2. 2. quæst. 4. art. 1. — Iud. v. 15 — Job. 21. 32.

catis, admonitionibus blandis, sententiis profundam sapientiam continentibus: sed ducendi sunt ad sepulchra & ostendenda congeries mortuorum. Hoc enim erit, quod eorum oculos aperiet, & vigilantes faciet. Hoc ecclesia agit, ad sepulchrum te ducit, cinerem & pulverem oculis tuis exponit, sepulchrum tuum apertum tibi ostendit, mortuorum congeriem ad memoriam revocat: vide, inquit, quia cinis es, & crastina die in cinerem eris totaliter conversus, corpus tuum comedunt vermes, putredine scatebunt oculi, & faciem, quam ornas, terra consumet; animam arripient dæmones, hæredes divitias tuas divident, & æternis ignibus traditus, in æternum dum Deus durabit, cruciaberis. *In congerie*, inquit, *mortuorum evigilavi*. In Hebræo verbum *Sakad*, quod significat vigilantiam grandem, ex aliqua anxiosa cura ortam, qualis illa erat, quam Rex Darius tenuit, quando

Dan.6.18 misso Daniele in lacum leonum, *Abiit in domum suam, & dormivit incœnatus, & somnus recessit ab eo*, curis undique agitatus & vexatus circa Danielis personam. Unde hoc verbo utuntur scriptores sacri, ad similem

1. Cor. 15. 34. vigiliam exprimendam, Paulus: *Evigilate justi, & nolite peccare:* Petrus: *Sobrii estote, & vigilate*: & Angelus ad Episcopum Sardensem, *Esto vigilans*: & Christus Dominus: *Vigilate itaque quia nescitis diem neque horam*. Sepulchra & mortui oculis ejus ostensi, omnem somnum abjicient, oscitantiam pellent, & reddent eum vigilantissimum, anxiosis curis stimulatum & punctum. Voluit Deus rebellem illum omnibusque modis impium Pharaonem, illiusque principes superbos ad attendenda sua, quæ contemnebant

1. Pet. 5. 8. Apoc. 3. 2. Matth. 25. 13.

Exod. 8. 16. 17. præcepta, convertere: *Dixitque ad Moysen: Loquere ad Aaron; Extende virgam tuam & percute pulverem terræ, & sint sciniphes in universa terra Ægypti. Et extendit Aaron manum, virgamque tenens, percussit*

¶ 119. *pulverem terræ, & facti sunt sciniphes*. Mi-

In cap 8. Exod. rum sanè opus; ex eo quod virga percussit pulverem, sciniphes sunt, innumeri. Quinam isti sciniphes fuerint, dubium est, nam ut Cajetanus annotavit, omnesque fatentur, vox est Hebræa, quam Septuaginta, & Latini Interpretes intactam retinuerunt. Josephus censet esse pediculos: quod omnes Rabbini sequuti sunt, & hebraizantes, & Cajetanus adeò certum censet, ut dicat, etiam mulierculis Hebræis notam esse vocem scinim, aut sciniph, pediculos significare. Pediculorum magna ingensque copia ex corporibus Ægyptiorum scatebat, à quibus malè & miserè perdebantur, & neque lavacris, neque medicamentorum unctionibus extinguere eos valebant. Cæterum communior sententia magisque naturæ rerum congruens est, ut sciniphes sint musculæ quædam, ex pulvere aut luto exortæ. Id quod in primis Philo *a* tradidit, dicens sciniphes fuisse animalia molestissima, minutissima, circa oculos volantia: deinde Origenes *b*, dicens; hoc animal minutum per aëra volitare, & in aëre teneri suspensum, corpus tamen cum insederit, acutissimo terebrare stimulo; ita ut quem volitantem quis videre non valeat, sentiat stimulantem. Hanc sententiam secutus S. Augustinus, ita definivit: sciniphes natæ in terra Egypti de limo, muscæ minutissimæ, inquietissimæ & inordinatè volantes, in oculos irruentes, non permittentes homines quiescere; dum abiguntur iterum irruunt, dum expulsæ fuerunt, iterum redeunt. Albertus Magnus scribit hujusmodi animalia corpore, quidem esse vermes, capite autem & alis esse muscas, habentes in ore aculeum, quo pungant & sugant sanguinem. Alii credunt fuisse quædam animalia nova, nostris sciniphibus similia sed quæ urgentius multò torquerent: nam Philo asserit talia extitisse, quod non solùm superficiem cutis lædebant pruritu noxio, verum etiam ad interiora, per aures & nares penetrabant. Horum tanta fuit multitudo ex pulvere virga percusso, ut velut extensa nubes, inquit Philo, totam obumbraret Ægyptum. Ubique eorum examina insurgebant, quæ nullatenus, vel levem concedebant quietem sedentibus, comedentibus, aut dormientibus. Cùm quis penetralibus se includebat, ut quietè dormiret, ibi ex pulvere excitati penetrantes, intercipiebant somnum, &c. Qua de causa S. Augustinus rectè observat sciniphes typum

1. Antiq. cap. 13.

a Lib. de vita Mosis b Hom. 4. in Exod.

Lib. de convenientia decem præc. c. 3. Et 3. de Trinit. c. 7. & ser. 86. de tempor. Lib. 26. de animalib.

pum tenuisse inquietudinis, aut inquietorum, qui nullam requiem in se tenent, nec concedunt aliis. Vide quid operetur manum extendere, & virga percutere pulverem terræ. Quænam animæ manus nisi mens & intellectus? per quem, ut S. Augustinus dixit, res capit & apprehendit: unde à D.Thoma vocatur potentia apprehensiva. Virga quam hujusmodi manus apprehendit, est consideratio & meditatio, per quam res excutit & discutit. Nostra miseria est, quod non percutimus pulverem terræ. Unus pecunias virga considerationis excutit, attendens juxta communem sensum, qui habet pecuniam, omnia possidere: alius voluptates & divitias: alius honorem, &c. Si pulverem terræ percuteres, eumque excuteres, fine dubio sciniphes orirentur, qui te vigilantem redderent & tenerent. Si ingressus cœmiterium videres pulveres illos, & terram siccam, calvarias aridas, vacuas, ossa consumpta pulveri commixta, considerationis virga iterum, atque iterum percuteres, hæc excuteres, perpendens & cogitans, quod quæ vides, homines fuerunt tui similes, potentes, divites, qui hanc quam agis vitam vixerunt, hanc quam calcas terram calcaverunt, hac qua frueris luce delectati fuerunt, has quas tenes divitias tenuerunt. Ubi nunc eorum fastus? Ubi divitiæ? Ubi voluptates? Ubi generis eorum nobilitas? Ubi jactantia? Ubi servi, qui obsequebantur? Lecti, in quibus quiescebant, mensæ ubi voluptuose comedebant? Ubi pulchritudo mulieris? Ubi venustas corporis? Ubi color genarum vividus? Ubi capilli magna anxietate compti? Et si attendas & consideres te illis crastina die similem futurum, quot quamque anxiæ curæ orirentur, quæ te inquietum redderent & tenerent. Percute pulverem: egredientur sciniphes, anxiæ scilicet cogitationes, grandes timores, vehementes curæ, ut tibimet ipsi prospicias. Sciniphes sanguinem sugunt & extrahunt. Est autem sanguis, cujus vigore caro nutritur & roboratur, viresque accipit, ut contra spiritum insurgat, cujus ardore concupiscentia inflammatur & succenditur, qui grandem incutit somnum & oblivionem. Hujusmodi sciniphes ex pulvere orientes, sanguinem minuunt, & carnis lasciviam languidam reddunt, concupiscentiæ ardores extinguunt, & somnum fugant. Hinc factum ¶ 120.
est, ut quoniam sancti viri prepetuo pulverem percutiebant virga attentæ considerationis, ea quæ ad mortuos spectant cogitantes, hac sola consideratione excitati, carnem mortificarunt, concupiscentiæ ardentes flammas mitigarunt, ac vigilantissimi fuerunt redditi: & quando defessis membris aliquam concedebant requiem: statim ac oculis somnum dabant, insurgebant tanquam punctuosissimi sciniphes, timores & anxietates mortis, quibus puncti suspiria emittere cogebantur, dicentes, Heu, moriendum est mihi, & forsitan hoc die. Quid ago? quid cogito? Talem se exhibebat David, grandi vigilantia anxium: *Anticipaverunt*, inquit, *vigilias oculi mei*. Vigilias vocat milites illos, qui excubias agunt, quibus vigilandi cura est imposita, ut alibi dictum fuit. Vigilantior fui ipsis, quibus ex officio vigilare erat impositum. Et quisnam somnum ab oculis tuis fugavit? Timor, turbatio tam grandis, quæ adhærere faciebat linguam palato meo. *Turbatus*, inquit, *sum, & non sum locutus*. Et unde ille proveniebat? *Cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui*. In medio me constitui præteritorum & futurorum temporum, & quidem quæ præterierunt, fuerunt dies, quæ restant sunt anni. Illi *antiqui*, aut antiquati & consumpti dies: isti *æterni* anni nulla duratione finiendi. Cogitavi dies antiquos, non tam tempus, quod præteriit, quam quod in illo factum fuit. Consideravi & mentem applicavi cogitans antiquos patres, mecum expendens, & apud me inquirens, quid de antiquis præcedentibus me, factum fuerit. Ubi principes nobiles? Ubi divites abundantes? Ubi voluptuosi delicati? Ubi fortitudo gigantium? Ubi potentia regum? Ubi pulchritudo fœminarum? Transierunt omnia illa. Et qui in ordine ad tempus præsens finiti sunt, ingressi fuerunt annos æternitatis, *Turbatus sum, & non sum locutus*, id ipsum mihi cer-

certissime futurum, & forsitan hodie, quod in illis video. Bene ergo dicit Iob: *Ad sepulchrum ducetur, & in congerie mortuorum evigilabit.* Expende illud: *In congerie mortuorum.* Hæc n. potentissima est, ad somnum etiam illius, qui lethargo opprimitur, effugandum. Facito congeriem mortuorum & acervum, non fictum, sed verum; & tanquam alter Ezechiel, vide & considera campum plenum ossibus mortuorum illorum, quos tu nosti viventes, quos oculis tuis vidisti, familiarique colloquio es usus. In primis congeriem facito consanguineorum & affinium tuorum. Tuam prosapiam tanquam arborem extensis ramis dilatatam considera, patrem, matrem, fratres, sorores, consobrinos, cognatos. Vide omnes fere hujus arboris ramos excisos, te solummodo remanere jam quasi siccum, statim morte exscindendum, mille infirmitatibus affectum. Ubi parentes, qui te genuerunt? Ubi fratres, cum quibus nutritus es? Ubi sorores? &c. Huic consanguineorum acervo adde condiscipulos, quos primum in infantia sortitus fuisti. Cum n. primo oculos corporis antequam rationis aperuisti, ad primas scholas missus, prima elementa cognosciturus, quot quantosque habuisti pueros socios, quorum majorem partem vides morti cessisse. Deinde majoribus studiis traditus, innumeros habuisti condiscipulos, vividos, sanos, agiles, qui juvenili ardore multa agebant, quæ sæpe refers; qui per varios casus, & innumera discrimina rerum, loca varia in republica obtinuerunt; ex quibus quamplurimi vitæ cursum perfecerunt, & jam Deo ejusdem suæ vitæ reddiderunt rationem. His adjunge homines famigeratissimos, quos nosti; mulieres, quæ totius civitatis oculos ad se convertebant: quot quantique comites, barones, divites, quot quantæque fœminæ illustres, pulcherrimæ, quas vidisti, jam in mortuorum congerie quiescunt? Omnes hi vita excesserunt, omnia quæ habebant reliquerunt: nec secum tulerunt divitias, facultates, fortitudinis robur, pulchritudinem: coram Deo judicio rigidissimo judicandi comparuerunt, ingressi sunt domum æternitates. Quid de te speras? Quis te decipit suadens longam te vitam manere? Quis mentem tuam subvertit, persuadens meliorem tuam sortem futuram? Nonne fieri potest, ut illis hac ipsa die adjungaris? Si hanc congeriem faceres mortuorum, ad eam, aut juxta eam mentem reponens, evigilares utique. Videbis Saulem princi- ¶ 121.
pem rebellem & impium, circa quem nullatenus profecerat Samuelis redargutio, sacerdotum admonitio, Jonathæ deprecatio, Davidis humillima subjectio: propterea Deus noluit ulterius ad eum mittere hominem, qui illum argueret, admoneret, obsecraret, instrueret. Quid igitur fiet? Quis hujus rebellis ac perfidi colla humiliabit? Ducatur ad sepulchra mortuorum, egrediatur Samuel mortuus, & coram eo statuatur, & qui dum viveret nullatenus cor ipsius durum potuit emollire, mortuus & coram eo constitutus, intimans illi mortem, & dicens: *Cras tu & filii tui mecum eritis,* tanto timore conturbavit, quod *Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis, & robur non erat in eo.* (1. Reg. 28. 19.) Expende illud: *Extimuerat non verba Samuelis.* Unus solummodo mortus, dicens: *Cras morieris*, illius potentissimi regis vires penitus contrivit, quamvis robustissimæ fortissimæque essent: quippe cum Saul *emineret omnibus ab humero & sursum.* (1. Reg. 9. 2.) Dives ille deliciosus certissime credidit, quod si unus solummodo mortuus coram quinque suis fratribus se præsentem daret, quamvis innumeris sceleribus implicatos sciret, sufficere ab eisdem illos revocare. Quid si coram te congeriem & acervum mortuorum constitueres, quos omnes audires clamantes: *Memor esto judicii mei sic enim erit & tuum, mihi heri, tibi hodie.* (Eccle. 38. 23.) Non dico, *Cras* sicut Samuel, sed *Hodie*: vere non timere potes, hodie vitam tuam finiendam. Si unus mortuus sufficiens judicatur, ut multos impios viventes oblitos Dei, dormientes in peccatis excitet, & à vitiis omnibus abducat: nonne innumeri mortui potentes erunt, te unum viventem evigilantem facere, & trementem? Num validiori salute præstas, quam ii, quos in congerie mortuorũ vides, ex qui-

bus quidam fortiores rupibus apparebant? Num majora tibi, quam illis supersunt remedia, ut mortem vites? Hujusmodi mortuorum congeriem unumquemque facere debere, hortatus fuit Chrysostomus, ut ad pœnitentiam agendam quivis peccator se convertat, considerans quid de iis, quos viventes novit, factum fuerit. Ubi, inquit ille, nunc sunt, qui pridem per forum tumida superbia, cum multis affectatoribus se movebant? qui sericis induti vestimentis, unguentum olentes, arridentes parasito, & semper affixi scenæ? Ubi nunc illorum phantasia? Sublata est. Cœnarum sumptus, immodicus risus, quies animi, cogitationis diffusio, vita mollis, otiosa, luxu perdita, ubi nunc? Evolarunt omnia. Quid ex corpore factum est, quod pridem tanto famulitio, tam exquisita munditia abundabat? Abiit nimirum ad sepulchrum. Contemplare pulverem, cineres, vermes, ejus formæ speciem, & amarè suspires. Atque utinam ad pulverem tantùm, ejusmodi damnum pertingeret. Verùm interim à sepulchro, & vermibus deduc oculos mentis ad vermem illum immortalem, ad ignem illum inextinguibilem, ad fremitum dentium, ad extremas tenebras, ad afflictionem & augustiam, &c. Quoniam hanc mortuorum congeriem non facimus, nec ad sepulchra imus, dormimus, oscitamus, nullaque anxietate sollicitti sumus. Quia igitur tu manum mentis non extendis, nec virga considerationis pulverem percutis; Ecclesia sancta manum suam extendit, & pulverem capiti tuo imponit: & quia virgam considerationis tu non applicas ad pulverem, applicat illa pulverem ad virgam tuæ mentis: ut vel invitus habens tam proximum ad virgam pulverem, illum excutias: & quoniam tu non vis ad sepulchra adduci, adducit sepulchra ad te, cinerem scilicet, qui sepulturæ vicem tenet; & quia non applicas aures ad mortuorum clamores, illa in auribus tuis voce sua insonat, clamans: *Memento homo, quia pulvis es*, ut vel invitus, audire, & vigilare cogaris.

Hom. de reparatione lapsi.

§. 4. *Procurat Ecclesia, ut mors veniat super peccatores, & in eis operetur, quod desiderabant David & Paulus.*

Expendit Sanctus Bernardus, Davidem quandam insignem medicinam & efficacissimum remedium, assignare voluisse quibusdam peccatoribus desperatis. Talis enim illa est, ut quantumcunque grandi & insanabili (quantum apparet) infirmitate teneantur, possit eis remedium afferre. Illa est, quam designat illis verbis: *Veniat mors super illos, & descendant in infernum viventes*. Communior sensus magisque litteralis est, ut loquatur de Juda proditore, ejusque similibus; de quo præmiserat: *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique, &c. tu vero homo unanimis, &c.* Et si hoc pacto intelligatur, non sunt accipienda Davidis verba, dicta imprecantis, aut optantis affectu; sed prædicentis & prophetantis consilio; quasi dicat: *Veniet mors super illos, &c.* quomodo B. Augustinus similes sententias docuit explicandas. Tamen Bernardus in bonum censet hujusmodi verba accipi posse, eo modo, quo D. Augustinus similes imprecationes explicandas existimat; ut illam, *Deficiant peccatores à terra, & iniqui ita ut non sint*; per quas non malum, sed bonum peccatoribus optat, ut scil. desistant esse peccatores. De quibus alibi. Vidit igitur David, quosdam peccatores insignes, rebelles, obstinatos. *Quoniam nequitia*, inquit, *in tabernaculis eorum, in medio eorum*, id est, tales, qui repleti sunt omnino ac undique iniquitatibus corde, mente, animo, tabernaculis, cellariis, horreis, &c. Curari ne isti desperati infirmi poterunt? poterunt sanè. Quomodo? *Veniat mors super illos: & descendant in infernum viventes.* Difficilia verba, nec apparet quomodo in bonum accipi possint. In primis enim contraria videntur continere. Si enim, inquit Augustinus, mors venit super illos; quomodo poterunt permanere viventes, ut descendant in infernum viventes? Tanquam enim ultimum supremumque supplicium illi

¶ 122. *Lib. de vita solitaria ad fratres de Monte Dei.*

Ps. 54. 16.

Libr. 1. de ser. Dom. in monte cap. 1.

Psal. 103. 35.

In Ps. 54.

ille rebelles, Core, Dathan, & Abiron in-
Num. 16. currerunt, quando *disrupta est terra sub pe-*
31 32. 33. *dibus eorum, & aperiens os suum devoravit illos, descenderuntque vivi in infernum.* Cæterum grandia sacramenta hujusmodi verba continent. *Veniat*, inquit, *mors super illos.* Non dicit, in illis, sed *super illos*. Constituitur aliquis super aliquem, & venit super aliquem, quando illum regit, gubernat, ordinat: quomodo constitutus est Ioseph super terram Ægypti. Veniat mors super illos, occupet eorum mentem, intellectum cor, animum, illaque super illos fit regens, gubernans, & movens. Quasi alludere visus fuit David, ad illud, quod ipsemet optabat
Psal. 9. 21. peccatoribus, ad eorum remedium; *Constitue legislatorem super eos, ut sciant gentes, quoniam homines sunt*; quod infra latius exponetur: nunc tamen fiet manifestum ex
2. Cor. 4. 12. illis Sancti Apostoli verbis, quæ elegantissimè B. Ambrosius annovit: *Mors in nobis o-*
Lib. de bono mortis. c. 1. 2. 3. & 4. *peratur, vita autem in vobis.* Quærit Ambrosius, lateque pro utraque parte disputat, sitne mors in bonis nostris computanda, an potius in malis: quam rem, ut diffiniret, peculiarem edidit librum, quem de bono mortis inscripsit. Et postquam pro utraque parte argumenta proposuit, rem definit, probans mortem in bonis esse computandam; quoniam innumera nobis bona confert, quæ latè ille prosequitur, & nos alibi trademus, singulariter hoc, quod ait Apostolus mortem operari in justis; *Mors*, in-
¶ 123. quir, *in nobis operatur*. Quid est mors in nobis operatur? id est, dominium exercet
In ca. 4. 2. ad Cor. in nobis, inquit S. Anselmus. Ponit Apostolus differentiam inter justos & impios, inter cives Ierusalem cœlestia, & cives Babylonis terrenæ; quod mors in illis, vita in istis operatur & dominatur. Si justos consideres & peccatores, videbis eos diversissima penitus operari: illi abjiciunt bona terrena, quæ habent, contemnunt temporalia, mortificant carnem, jejuniis macerant, disciplinis affligunt, somnum intercipiunt, lachrymas fundunt, solitudines quærunt, voluptates fugiunt: isti autem, bona quæ non habent quærunt, temporalia concupiscunt, carnem oblectant, delicatis voluptatibus fovent, somno quantum corpus vult, indulgent, solitudines fugiunt, multitudines ubi oblectari possint quærunt, &c. Quænam tam diversorum, imò contrariorum operum causa? *Quia mors*, inquit Paulus, *in nobis operatur, vita in vobis.* Videbis mundanum hominem toto pectore insectantem & quærentem divitias, ædificantem domum, quærentem voluptates, fugientem ea, quæ possunt infirmitatem inducere, utpote vigilias, disciplinas, jejunia. Si quæras: Quisnam hoc operatur? respondebo; Vita: appetitus enim vitæ ei dominatur, qui illum adigit, & movet, & operatur omnia hæc quæ ad vitam agendam conducunt. Et verè id apertè mundani fatentur, à quibus si quæras cur laborent, negotientur, solliciti sint; respondent: ut vivamus. Videbimus autem justum & sanctum, profundentem bona sua in pauperes, jejunantem, vigilantem, sacris actionibus insistentem. Si quæras: Quisnam hoc operetur; respondet Paulus: *Mors in nobis operatur*. Considerat enim mortem propinquam, & quod oportet ad eam se disponere & præparare, in qua omnia quæ habuerint, relinquent: & soli undique sunt coram Deo præsentandi, ingredientes domum æternitatis. Mors sine dubio in Hieronymo operabatur indefessas vigilias, & acerbas pectoris tunsiones, suspiriaque & lachrymas, quas indesinenter fundebat. Mors in Paulo Eremita operata fuit fugam, qua relinquens mundum in secreta solitudine se abdidit, hominibus ignotus, soli cœlo manifestus. Mors operabatur in illis sanctis, quos B. Ioannes Climacus refert, & repræsentat, quasi carceribus inclusos, jungentes orando noctibus dies, incredibilibus jejuniis se macerantes, horribilibus clamoribus suspirantes, se ad mortem disponentes. Fœlices illi, in quibus mors operatur, & dominium super eos exercet, in quibus illa clavum tenet, animam regit, mentem instruit, desideria componit. Hi sunt viri illi, quos liberandos à percutientibus viris vidit Ezechiel, qui scil. signum Ezech. 9.
Thau gerebant frontibus impressum. Est 4.
Thau ultima & extrema littera alphabeti Hebræi, ideoque communiter typum mor-

 tis

tis tenet, quæ omnium rerum est finis, & quid ultimum hujus mundani alphabeti. Omnia elementa Hebræa terminantur in Thau, omnia mundi elementa, & quicquid in eo reperitur, terminatur in morte. Fœlix qui habet Thau impressum, & quasi sedentem in fronte, aut in capitis præcipua parte: ille qui habet mortem quasi infixam, aut verius quasi dominantem capiti, menti, intellectui suo, quæ regit, dirigit, gubernat; in quo mors operatur. Hic tibi curandum, ut non solùm vita operetur in te: operetur aliquando etiam in te mors; surgis mane, & operatur in te vita, te excitans ad ea quærenda, disponenda, pertractanda, quæ ad vitam conservandam & placidè agendam conducunt; operetur tunc etiam in te mors, excitans te ad providendum tibi, & disponendum te ad bonam mortem tenendam. Non enim est, cur magis dominetur tibi, & operetur in te vita quàm mors; cum non magis certus sis etiam hodie de vita servanda, quàm de morte incurrenda. Miseri illi, in quibus dumtaxat vita dominatur & operatur. *Nequitia in tabernaculis eorum, in medio eorum*, inquit David; hoc hujusmodi hominibus opto, quod *veniat mors super illos*, & eis dominetur, illam fronti habeant

¶ 124. impressam. Et quid ultra? *Et descendant in infernum viventes.* Sicut non potest esse dubium, meo judicio, infernum sæpè significare locum, in quo sepultus fuit ille infœ-

Luce 16. 22. licissimus, de quo dictum est; *Sepultus est in inferno*; sic mihi certissimum est, sæpe in scriptura sepulchrum nuncupari infernum. Quomodo multi illud accipiunt, quod S. Ia-

Gen. 37. 35. cob dixit: *Descendam lugens in infernum*, id est, sepulchrum. De quibus alibi. Utroque modo potest hoc loco accipi infernus:

Loco citat. sed primam significationem, quam D. Bernardus sequitur, in aliam occasionem rejicientes, nunc accipiamus infernum pro sepulchro. Descendant, inquit David, *in infernum viventes.* Quæres: Quomodo fiet istud? In sepulchro namque nullus est vivens

Luc. 9. 60. reponendus. *Sine*, inquit Christus, *mortuos sepelire mortuos suos*: neque enim nisi, qui mortuus est, sepelitur, aut sepulchro conditur. Novimus equidem aliquos descendisse viventes in sepulchrum, ut de Joanne Euangelista refertur *a*, quod ad Ecclesiam deportatus, descendit in sepulchrum sibi paratum, & cœlesti lumine circumfusus, nunquam amplius corpus ejus apparuit. Similiter & S. Severus Episcopus Ravennas, de quo refertur *b*, quod è vita discessurus, ad Ecclesiam veniens, sacro Missæ sacrificio peracto, sermoneque ad populum habito, pace ac benedictione eidem impertita, vivus in sepulchrum, quo ejus uxor & filia conditæ erant, descendit, & inter utramque se locans, vale cunctis dicens, & marmorem monumento imponi jubens, obdormivit in Domino. Nunquid id ipsum pro peccatoribus David postulat, ut descendant viventes in sepulchrum? Descensum sanè illum exoptat, quo homo per vivam considerationem in sepulchrum descendit: sicut enim animus, inquit S. Bernardus, è cella in cœlum ascendere dicitur, & elevari, quando viva quadam contemplatione, quæ in cœlo sunt, meditatur, & oculis mentis lustrat illam cœlestem regionem, quæ in ea electis reposita sunt, considerans: ita descendit in sepulchrum vivens, qui vivaci quandam acutaque consideratione ad sepulchrum se demittit, omnia, quæ in eo sunt, attentissima consideratione perpendens, qualiter homo, quem mundus non capiebat, in brevi fovea septem pedum deponitur; in ea concluditur, nonne inde effugiat, sed ne ejus horror & fœtor aërem viventesque inficiat: quomodo solus relinquitur, qui perpetuò innumeris servis & familiaribus erat stipatus, quos omnes ad sui obsequium paucos reputabat: quomodo nullum habet comitantem se etiam ex charissimis suis, neque uxorem, neque filios, neque amicos: quomodo omni gloria nudatus existit, sine divitiis, sine splendore; imò cujus oculos vermes corrodunt, absque eo quod ab aliquo ejiciantur; serpentes renes liberè devorant, nec aliquid impedit; lumbrici viscera absumunt, nec aliquis prohibet, vermium agmina ventrem discindunt, liberè egredientes & ingredientes, nec possunt expelli. Tale vidit S. Augustinus *c*, cujusdam Romani Impera-

a *Apud Metaphr. & Oecumen. post. Apoc. & Surium 27 Decembr.*
b *Apud Surium 1. Februar.*
c *Ser. 48. ad fratres in eremo.*

peratoris corpus in sepulchro conditum, quod ipse describit, colore livido, putredine circundatum, ventrem ejus disruptum, & vermium catervas per illum transeuntes; quorum duo famelici in oculorum foveis pascebantur; crines ejus non adhærebant capiti, dentes ejus apparebant labiis consumptis, & revelatum erat narium fundamentum. De quibus alibi. Cujus occasione exclamat Augustinus: Euntes vos, ô juvenes & potentes, ad sepulchra patrum vestrorum, considerate qui fuerunt, & qui sunt: monumenta eorum aperiamus, & Videamus, quis Dominus, quis servus, quis pulcher, quis turpis, quis rectus, quis curvus inter eos fuerit. Aperiamus oculos mentis & corporis, & nostram grandem miseriam frequenter non pigeat considerare. Intremus sepulchra, & quid inveniemus discamus. Quid fratres inveniemus vel quem? Nam si respexerimus, inveniemus mortuorum capita, renes, ventrem. Verùm & indubitantes verum mihi experto credite, quod in capitibus invenietis bufones saltantes generatos ex cerebro, in renibus serpentes ex illis generatos in lumbis ambulantes: in ventre vermes scaturientes generatos ex visceribus. Ecce quid sumus, & quid jam erimus; ecce in quod resolvimur. Quid ergo inflatis, ô dives? Cur non attendis, quæ audis? Cur turbaris cùm prospicis? Cur non converteris, cùm hæc quotidiè experiris? Ita Augustinus. Descende ergo vivens in sepulchrum, & hæc quæ vides considerans, quære apud temetipsum; Quonam abiit pulchritudo faciei, splendor oculorum, labiorum gratia, genarum pulchritudo? Ubi magnitudo virium, multitudo divitiarum? ubi apparatus deliciarum? ubi thalamus pictus, lectus eburneus? ubi capilli solares? &c. Et hæc in illo quem in sepulchro consideras, ad te ipsum transfer, & attende, quod certissimè brevi tempore talis futurus tu es, & forsitan hodie. Si ita descenderes in sepulchrum; fierine posset, quod tuis voluptatibus non imponeres modum? Non tibimetipsi prospiceres? Non videres seculi omnimodam vanitatem? Videns ergo Ecclesia te omnimodè peccatis implicatum, remedium, quod David designavit, tibi applicans, ut mors super te veniat, in te operetur, & capiti tuo dominetur; mortis insignia eidem capiti superponit, & tanquam in suprema corporis sede locat: & quia tu non descendis in sepulchrum, ipsa sepulchrum elevat usque ad caput tuum, ut cogaris vel invitus, quæ in illo sunt, attendere, & oculis mentis collustrare.

§. 5. *Sulphureum pulverem applicat Ecclesia ad evertendum peccatorem, cui mortis sententiam exhibet scriptam, quasi irrevocabilem.*

Considerans ex una sacerdotem, extenta manu capiti cinerem imponentem, & ex alia, divina illa verba simul applicantem, quæ Deus contra hominem definita sententia protulit, Pulvis es, & in pulverem reverteris, videtur mihi Ecclesiam sanctam velle efficaciter peccatorem a statu peccati à fundamentis penitus evertere, ut ad Deum se convertat. Notum est, nihil esse potentius ad turrim lapideam evertendam & avolandam, quam ignis, qui turres munitissimas facillimè evertit, mœnia firmissima avolare facit. Ut tamen ille efficacius operetur, invenit humana industria pulverem sulphureum, qui ex se quidem nihilo magis est efficax, quam tenuis debilisque pulvis, quem projicit ventus, si tamen ei applicatur ignis, qui in illo apprehendat, subito potens flamma succenditur, quæ montes ipsos firmissimos transuertit, absque eo quod aliquid possit obsistere, aut illius vires continere. Procuravit Deus peccatores, in peccatis suis tanquam turres firmissimas obfirmatos, quos *defixos in facibus suis*, vocavit Propheta ab illo statu perditionis evertere. Ad id autem usus fuit virtute ignis. Quisnam igitur, nisi verbum ipsius, de quo ipse dicit: *Nonne verba mea sicut ignis?* Potentissimus ignis, & inter omnia, quæ operantur activior. Potentissimum est enim verbum Dei, quod potuit ex nihilo extrahere mundum, cœlos, stellas; terram, & omnia,

¶ 125.

Sophon. 1.

Jerem. 23 29.

Psal. 32. 9 omnia quæ facta sunt. *Ipse namque dixit, & facta sunt, &c.* Unde vocatur, *Omnipotens sermo.* Hujusmodi ignem consuevit Deus applicare, cum admiranda vult opera perficere. Quis videret Saulum furiis invectum, diro pectore virus efflantem, equo insidentem, currentem, festinantem, ut Christianos perderet? Voluit Deus turrim istam transvertere: id perfecit immittendo ignem verbi sui: *Saule, Saule, quid me persequeris?* Ad hanc namque vocem subitò cecidit in terram, tanquam turris transversa: & in totum à summis ad ima mutatus, *Domine*, inquit, *quid me vis facere?* Erat quidem civitas illa Ninive magna mole, itinere trium dierum; sed major multo malitia, quæ ad cœlum usque pertingebat: altior jam erat, quàm Babylonica turris, quam non sustinuit Deus, ut ad cœlum usque pertingeret. De Ninive autem dixit: *Pervenit usque ad cœlum malitia ejus.* Voluit eam ab illo statu evertere, & avolare facere: misit Ionam, qui ignem suæ divinæ sententiæ & comminationis apponeret: *Vade*, inquit, *ad Ninive civitatem magnam, & loquere ad eam prædicationem, quam ego loquor ad te.* Et quænam illa? *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur.* Abiit Ionas, ignem applicuit; & subitò tota civitas, ut S. Augustinus considerat, quasi in altum jactata, eversa fuit, non secundum materialia ædificia, sed secundum peccati statum. Omnes videbis transversos & eversos, mutantes musicas in fletus risum in lachrymas, cultum vestium in cilicium, comessationes & ebrietates in validum asperumque jejunium; & omnia quæ erant, penitus apparuerunt eversa. *Reversus est enim unusquisque à via sua mala.* Pervenit vis ignis ad regale palatium, & regem ipsum penitus evertit; surrexit enim de solio suo, & in terram se demisit, regales vestes in horridum saccum commutavit, è splendida mensa in cinerem se transtulit, epulas abundantissimas in incredibile jejunium vertit. Ita namque operatur vis divini verbi, aut divinæ comminantis sententiæ, hominibus intimatæ. Videns nos Ecclesia in peccati statu firmatos, volens ab illo evertere, hunc ignem applicare vult. Quia tamen nos agnoscit duriores, non nudum ignem divini verbi & comminatæ applicat sententiæ; scit enim nos tales esse, qui jam divina verba contemnimus; qui facti sumus tanquam aspides surdæ obturantes aures suas; aut verò tamquàm vas confractum, quod nihil retinet: sulphureos propterea pulveres inducit, & submittit, cinerem scil. quem capiti superponit, qui ex se nihil operari potest: & quæ una manu eos spargit, quasi alia ignem admovet divini verbi, clamans: *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, ut grandis flamma consurgat, quæ mentem tuam illuminet, teque a terrenis evertat, & avolare à peccatis faciat. Meritò propterea capiti cineres admovet: sicut qui turrim evertere vult, pulveres sulphureos in fundamentis ponit. Fundamentum hominis caput dicitur à Propheta, ut alibi expendimus; *Denudasti fundamentum ejus usque ad collum.* In fundamento igitur pulveres ponit. Possibilene est, quæ obduratior sis illa perfida civitate Ninive? Illi nudus ignis divinæ sententiæ applicatus, sufficiens fuit, eam penitus avolare facere: tibi non nudus ignis, sed & sulphurei applicantur pulveres. Illi constitutum est tempus quadraginta dierum, post quod subvertenda prædicebatur; tibi nec unius diei, nec verò horæ, vel momenti spacium constituitur, qui jam cinis vocaris & pulvis: quia fieri potest, ut antequam hinc egrediaris, vitam finias. Illi credere potuerunt sententiam revocari posse; tibi certum est, quam audis, esse irrevocabilem. Et hanc credo aliam esse causam, cur Ecclesia sancta non contenta fuit sententiam ore proferre; sed manu cinerem capiti imponere, quasi sententiam ore prolatam, atramento cineris in temetipso scribere volens. Hoc namque usitatum satis invenies in scriptura sacra, sententiam Dei contra aliquem solo verbo latam, revocabilem fuisse, & comminatoriam tantùm: quam tamen Deus non solùm verbo, sed scripto ferre voluit, hoc ipso indicasse irrevocabilem & definitam: accommodans se Deus moribus regū terræ, qui hoc ipso, quod sententiam scribebant, irrevocabilem omnino declarabant. Ita Satrapæ, volentes,

Marginalia: Sap. 18. 15. — Act. 9. 4. — Jonæ 1. 2. — Jonæ 3. 4. — In Ps. 50. — Habac. 3. 13. — ¶ 126.

lentes, ut quoddam decretum regium irre-
Dan.6. 8. vocabile fieret, dixerunt ad Regem: *Rex confirma sententiam, & scribe decretum, ut non immutetur, quod statutum est.* Unde volens Deus exprimere, non comminatoriam sententiam se contra Iudæos proferre,
Isa.65.6.7 sed irrevocabilem & absolutam; *Ecce*, inquit ad Isaiam, *scriptum est coram me, non tacebo, sed reddam & retribuam in sinum eorum, iniquitates vestras, & iniquitates patrum vestrorum simul, &c.* Similiter & contra Iechoniam sententiam irrevocabilẽ pro-
Ierem. 22. 30. nuntians, dixit ad Ieremiam: *Scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suis non prosperabitur: nec enim erit de semine ejus vir, qui sedeat super solium David, & potestatem habeat ultra in Iuda:* & hujusmodi sunt innumera loca. Ex quibus intelligis differentiam, quam Deus tenuit proferendo sententiam contra Nabuchodonosor Regem, supremumque monarcham, & contra filium ejus Baltassarem. Sanè contra utrumque de cœlo sententia divina processit: sed
Dan.4.10 contra Nabuchodonosor, solo verbo fuit prolata, quam ipsemet audivit, illamque eidem exposuit Daniel: contra Baltassarem autem non verbo, sed scripto fuit ejus oculis intimata: vidit enim manum scribentem in
Dan.5.25 pariete, *Mane Tekel Phares.* Et fortè hinc Daniel intellexit sententiam contra Nabuchodonosor revocabilem fuisse; unde postquam illam eidem explicavit, hortatus fuit, ut vitam emendaret, & peccata sua eleemo-
Dan.4.24 synis redimeret, *Forsitan*, inquit, *ignoscet delictis tuis Deus:* sententiam autem contra Baltassarem irrevocabilem & determinatam intellexit; ideoque postquam eam eidem exposuit, nullatenus eum admonuit, ut aliquid ageret, quo sententiam contra se scriptam evaderet. Et fortè hinc Ionas suspicatus fuit, sententiam, quam Deus contra Niniven protulerat, comminatoriam tantummodo fuisse, quam Deus solo verbo proferebat, non autem scripto voluit firmari; revocandam propterea ad Ninivitarum pœnitentiam. Ut ergo intelligas irrevocabilem sententiam, quam tibi Ecclesia intimat; non nudo verbo illam profert, sed & scripto, quasi in pariete capitis tui, tribus digitis eam scribens, sicut quæ contra Baltassarem lata est. Si à Rege contra te mortis sententia esset lata, quam irrevocabilem scires, & videres te jam ad suspendium duci, nesciens in qua civitatis via, per quam duceris, esses suspendendus; quonam gustu comederes? qua quiete dormires? quomodo voluptatibus intenderes? quo pacto de ædificanda domo tractares? Irrevocabilem audi sententiam: *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Iam ad mortem duceris, nihil enim aliud quolibet momento agis, quàm ad mortem properare: nescis si hac die, quam tanquam viam hodie peragendam ingressus es, eris suspendendus, an sequenti. Qui igitur fieri potest, ut tam quiete in peccato persistas? tam grandi Dei oblivione obsurdescas? tam profundo lethargo dormias?

§. 6. *Ad revincendos inimicos, consuluit Sapiens recurrendum ad proprium locum, quem esse sepulchrum, ostenderunt David, & Abraham.*

DIctum fuit, & expositum juxta doctrinam Ambrosii *a*, & Basilii *b*, Ecclesiam sanctam nobis sacro Quadragesimæ tempore, bellum indicere contra omnes adversarias dæmonum & peccatorum potentias. Ad bellum autem benè & gnaviter gerendum, & victoriam obtinendam, non solùm requiruntur arma offensiva & defensiva; sed maximè curandus est locus, in quo exercitus locatur. Hoc enim magnopere considerant sapientes duces, & procurant illum eligere, in quo & muniti ab adversariorum telis existant, & ex quo fortiter jacula sua contra eosdem emittant. Victus succubuit exercitus Joab, eo quod locum elegit, muro in quo inimici stabant, propinquum; unde ab inimicis offensi, nullatenus offendere eosdem potentes, victi evaserunt. Id similiter evenit fortissimo duci Abimelech, qui cùm potentes milites vincere consuevisset, à fœmina victus succubuit, quia locum minus tutum elegit, in quo

¶ 127.
a Libr. de Elia, c. 1. & ser. 33.
b Hom. 1. de jejun.
2.Reg.11. 17.
Iud 9.53.

quo percuti potius, quàm percutere posset. Ecclesia pugnatores contra inimicos nostros armis aptissimis munivit, jejunio, pœnitentia, lachrymis, pio in Deum affectu, misericordi in pauperes voluntate, ut sequenti tractatu exponemus. Quò tamen validius, securiusque victoriam consequi possimus, locum aptum nobis offert & exponit, ad quem nos recipiamus; in quo omnia tela nequissimi possimus extinguere, & ex quo potentissimis sagittis & ictibus eum perfodiamus. Locus iste, cinis, pulvis & terra est. Annotavit S. Gregor. illam Spiritus sancti sententiam, quam juxta aliorum Patrum mentem
Eccl. 10. 4. alibi sæpè exposuimus: *Si Spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris.* Nomine *Spiritus*, dæmonem in-
a In Ps. 1. & 41. telligunt Ambrosius *a*, Hieronym. *b*, Gregorius *c*, Cyrillus Ierosolymit. *d* & Bern. *e*
b Lib. 6. in c. 58. Isai. & lib. 3. in cap. 6. ad Ephes. & lib. 1. in cap. 5. Zachar. & Epist. 22. ad Eustoc. Dicitur autem Spiritus potestatem habentis, id est, potenter & validè impugnantis, ut Symmachi translatio indicat, aut propter alias rationes alibi expositas. Si hic Spiritus ascenderit super te, aut, ut Symmachus transfert, irruat super te, aut superveniat impetens te, *Locum tuum ne dimiseris.* Consulit, inquit Hieron. *f* Spiritus sanctus, quid agendum sit, quando diabolus violenter contra te
c 3. Moral. cap. 17. & 14 Moral. cap. 28. insurgit, & bello potentium diversarumque te exagitat tentationum; *Locum tuum ne dimiseris:* quod alibi Spiritus sanctus clario-
d Cateche. 2. ribus verbis expressit; *Mane in loco tuo:* ad locum tuum te recipe, ut potenter resistas,
e Serm. de quadrupliai debito. ejusq; jacula enerves. Quis locus tuus? B. Gregor. censet esse pœnitentiam humilem: quis
f Epist. 22 cit. enim locus proprior peccatoris, quàm pœnitentia? Sed possumus intelligere, locum
Ecclesi. 11. 22. tuum esse terram, cinerem, pulverem, sepulchrum: nihil enim magis tuum est, quàm terra & pulvis, quem Nostrum, pleno ore
Psal. 103. 29. David pronuntiat: *In pulverem*, inquit, *suam revertetur.* Nullus locus proprior, quàm se-
Iob. 30. 23. pulchrum, *Ubi constituta est domus cunctis viventibus*, ut dixit S. Iob. Expende in primis vocem *Domus*. In scriptura enim maximè differunt domus & tabernaculum. Nam tabernaculum, est mansio constituta ad habitandum non permanenter; sed ad breve tempus, illudque extruitur levissimo, aut nullo fundamento supposito, fixis tantùm in terra baculis, superponendo illis pelles, aut cortinas cilicinas, quomodo dicuntur, *pelles* Habac. 3.
terræ Madian; cujusmodi habitationibus 7.
utebantur filii Israël, per desertum ambulantes, figentes tabernacula in locis, ad quæ noctu perveniebant, inde statim discessuri. Unde & dicitur: *Tabernaculum unius noctis.* Isai. 24.
Domus autẽ dicitur, habitatio constructa ad 20.
habitandum permanenter, cui solidum firmumq; fundamentum, ut stare possit, substernitur, super quod firmi eriguntur parietes. Unde Ionadab hoc filiis suis imposuit: *Do-* Ier. 35. 7.
mum non ædificabitis, sed in tabernaculis habitabitis: ubi tabernaculo domibus opponit. Hinc locus ille, in quo arca Dei primò habitabat, quia mutabilis erat, & minimè permanens; vocabatur *Tabernaculum*, ut *ta-* Ps. 77. 60.
bernaculum Silo: sed templum, quod à Salomone constructum fuit, ut permaneret in illo perpetuò, vocatum fuit *Domus Domini.* 3. Reg. 8.
In hac vita non habet homo locum, in quo 10.
habitet tanquam in domo; sed tanquam in tabernaculo: quia nullus est in hac vita locus, in ¶ 128.
quo sit permansurus. In sepulchro autẽ constituta est ibi domus, ibi permanebis toto tempore, quo mundus perduraverit. Cui con- In Ps. 48.
tinuisse visus fuit David, ut S. Aug. elegantissimè annotavit, loquens de divitibus & potentibus, qui ampla extruunt palatia, domos laqueatas ædificant, tanquam si in eis perpetuò essent permansuri: dicens, hujusmodi ædificia, non domos, sed tabernacula esse: *Sepulchra*, inquit, *eorum, domus eorum* Ps. 48. 12.
in æternum: Tabernacula eorum à progenie in progeniem, vocaverunt nomina sua in terris suis. Diligenter annota, prius dicere, hominum sepulchra esse *domos illorum*, & domos quidem *in æternum*, aut in seculum, id est, dum mundus duraverit. Deinde habitacula, quæ in terra posteris suis relinquunt, ad nominis sui celebritatem instructa, non domos, sed *Tabernacula* vocat. Rectè quidem, quoniam in habitaculis super terram extructis, minimo tempore manere sinuntur, nec ulla in eis firma aut fixa statio est. Frequenter contingit, ut mox ædificato palatio, morte absorbeatur dives, imò & nonnunquam priusquam structura ad perfectum fuerit perducta,

cta, conguntur; velint nolint, erecta multis laboribus & sumptibus palatia posteris relinquere, nec eis permanendi ibi facultas conceditur: & si conceditur, certè breve nimium est, quod conceditur. Et certè quivis homo, velit nolit, confiteri tenetur, se peregrinum super terram, ideoq; neque habere in ea civitatem manentem, aut fixam domũ; non enim quis, ubi advena est, domum habet fixam. Deinde notum est, militiam esse vitam hominis super terram: milites non fixas habent domos, sed in *tabernaculis* agunt. Sepulchra autem illorum, rectè domus illorum vocantur, propter stabilem & longissimam mansionem, in qua in æternum manebunt, dum mundus perduraverit. Rectè ergo, inquit August. tabernacula vocantur, in quibus temporaliter mansetunt; sepulchra autem domus, in quibus quasi in æternum manebunt. Tabernacula suis dimittent, ubi manebunt brevi tempore vitæ; & transibunt, quasi ad domos æternas ad sepulchra. Quid illis prosunt tabernacula, *In generatione & generationem*, in filios, nepotes, pronepotes? Quid? Audi. *Vocaverunt nomina sua in terris suis*. Ibi in parietibus extructis procurant nomina sua vocari, &c. In sepulchro ergo constituta est tibi domus morienti, cui viventi tantummodo locus conceditur, in quo brevissime tanquam in tabernaculo debili & infirmo possis habitare. Aptè autem dicitur *domus constituta*. In Hebræo est vox *Moghed*, quæ propriè significat locum statutũ, ut in eo plures congregentur, aut in unum conveniant; quomodo dantur in civitatibus domus communes, ad quas omnes conveniunt, ubi omnes indiscriminatim congregantur, qualis erat Synagoga apud Iudæos, & Templa apud nos. Pagninus: *Ad domum congregationis omnis viventis*. Regia, *Ad domum conventus omnis viventis*. In mundo unusquisq; locum suum habet ab alio separatum, dives à paupere, nobilis ab ignobili, dominus à servo: sed in sepulchro constituta est domus, in qua omnes congregentur, simul in unum dives & pauper. *Parvus & magnus ibi sunt*, inquit Iob, *& servus liber à domino suo*. Quamvis princeps Isboseth & dux Abner dum viverent, grandi dissidio

מרעד. (margin)

Iob 3. 19. (margin)

fuissent abinivicem separati, morientes tamen *tulerunt caput Isboseth, & sepelierunt in sepulchro Abner*. In scachorum ludo, quidiu calculi super tabulam stant erecti, unusquisque locum suum tenet, juxta sui qualitatem; dum tamen à tabula extrahuntur, omnes turmatim uno eodemque includuntur sacculo. Aperi sepulchra, inquit Augustinus, & vide, an discernere possis, quis dominus, quis servus, quis pulcher, quis deformis, quis dives, quis pauper. Et propterea funera vocamus *Exequias*: quia mors omnes exæquat, ut alibi dicemus. Aliqui dicunt vocem *Moghed*, significare *testamentum*; ut vertere possis: *Ibi constituta est domus testamenti cunctis viventibus*. Id est, domus jure testamenti omnibus conveniens. Hæc domus testamentario jure tibi convenit, à primo omnium parente, qui jure hæreditario hoc solummodo tibi reliquit: *Per illum enim ingressa est mors, & ita in omnes homines mors pertransit*. In hujus explicationem observat D. Thomas primum locum, quem in mundo, quis suum emendo fecit, fuisse emptum ad sepulturam. Primus, qui invenitur in mundo locum in terra emisse, fuit Abraham, qui agrum quendam emit ab Ephron filio Seor in Hebron. Mortua fuit Sara in Arbee, quæ est Hebron, locutusque est Abraham ad filios Heth, habitatores terræ illius, dicens: *Advena ego sum, & peregrinus apud vos: date mihi jus sepulchri vobiscum, ut sepeliam mortuum meum*. Tunc unusquisq; eorũ suum ei offerebat sepulchrum, decentes: *Audi Domine, princeps Dei es apud nos, in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum, nullus te prohibere poterit*. Vide quam antiqua est extruendorum sepulchrorum cura. Jam tunc unusquisq; suum sepulchrum habebat extructum, pro cujusq; qualitate. Unde dabantur, jam tunc sepulchra quædam magnis sumptibus constituta, quæ vocabant *Electa*. Quoniam omnes cognoscebant Abraham esse virum inclytum, qui multa dignus esset æstimatione, quem propterea *Principem* Dei, id est, magnum, nuncupant, omnes sua libentissimè offerebant sepulchra. Abraham, quoniam urbanis præstabat moribus (nunquam enim urbanitas

2. Reg. 4. 12. (margin)

¶ 129. (margin)

Sermo 48. ad fratres in Eremo. (margin)

Pineda in c. 30. Iob. (margin)

ad Rom. 5. 12. (margin)

In cap 25. Genes. (margin)

Gen. 23. 4. (margin)

contraria fuit veræ ac legitimæ fidei, & sanctitati) *surrexit & adoravit populum terræ, filios videlicet Heth*. Adorare hoc in loco, ut Augustinus *a*, & Ionas Aurelianensis Episcopus *b* intelligunt, est gratias agere, quadam externa reverentia illis exhibita. *Dixitque ad eos: Si placet animæ vestræ, intercedite pro me apud Ephron filium Seor, ut det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui*. Speluncam duplicem, quidam intelligunt, quod una esset intra aliam: alii, quod in agro esset duplex spelunca non longè una ab alia sita. *Pecunia digna tradat eam mihi*? id est vendat mihi eam justo pretio. Quis esset Ephron, explicat scriptura subdens: *Habitabat autem Ephron in medio filiorum Heth*. Quidam credunt significari his verbis, Ephron fuisse illius terræ principem, cujus est habitare in medio, ut omnium commodis consulat, omnesque possit sua manu continere, regere & gubernare. Alii melius credunt significari, fuisse virum nobilem, in pretio habitum, omnibus notum. Ita dixit mulier illa ad Eliseum: Mulier sum, quæ *in medio populi mei habito*, id est, quæ omnibus meis civibus sum nota, & in pretio habita. Et hinc Amos vocat, *Vitulos de medio armenti*, excellentiores & pinguiores. Talis erat Ephron, & verè comes & nobilis, qui cunctis audientibus, gratis agrum & speluncam duplicem obtulit Abrahæ, dicens: *Nequaquam ita fiat Domine mi*, ut pretio recepto agrum tradam; sed tu magis ausculta, quod loquor: *Agrum tradam, & speluncam, quæ in eo est, præsentibus filiis populi mei*. Quasi dicat: Firmissima est donatio, quam sub tot testibus facio. *Adoravit, Abraham coram populo terræ*. In antiquis codicibus habetur: *Adoravit Abraham coram Domino & populo terræ*. Credunt aliqui significari grandem submissionem, quam Abraham fecit ad Ephron. Alii illud *coram Domino* intelligunt, id est, *Verè & ex animo, Agradecioselo muy de veras, y muy de coraçon*. Locutus est tamen ad Ephron, *circumstante plebe*, quasi omnes circumstantes volens exhibere testes: *Quæso ut audias me: Dabo pecuniam pro agro, suscipe eam: & sic sepeliam mortuum meum*. *Respondit Ephron*:

Gen. 23. 7.

a Li. 1. qq. in Genes.
b Libr. 1. cul jut magnum.

4. Reg. 4. 13.
Amos 6. 4.

¶ 130.
Ista lia in c. 3. Gen.

Domine mi audi me: Terra, quam postulas, quadringentis siclis argenti valet (valor cujusque sicli illius terræ, erat circiter, quod apud nos uncia argenti, aut decem & septem solidi.) *Istud est pretium: sed quantum est hoc? Sepeli mortuum tuum*. Erant ambo divites, apud nos quadringenti sicli pro minimo æstimabantur, voluitque dicere: *La heredad esto vale, pero es cosa tan poca, que no ay que reparar en ella: dexate de precios, y tomala graciosamente para sepultar tu defuncta*. Nequaquam acquievit Abraham; sed *appendit pecuniam, quam Ephron postulaverat, audientibus filiis Heth, quadringentos siclos argenti probatæ monetæ publicæ. Confirmatusque est ager quondam Ephronis, in quo erat spelunca duplex, tam ipse, quàm spelunca, & omnes arbores ejus, in cunctis terminis ejus per circuitum Abrahæ in possessionem, videntibus filiis Heth, & cunctis, qui intrabant portam civitatis illius*. Voluit emptionem facere, & emere agrum, qui de toto rigore justitiæ suus esset, quem suum pleno ore vocaret: idcirco appendit totam justam quantitatem, qua æstimatus fuit, *No en fil, y tachas*, quod dicimus; sed siclis argenti probatæ monetæ publicæ, ut nulla posset calumnia pretium infici. *Et confirmatus est ager*, id est, facti sunt actus & contractus, qui tunc fieri soliti erant ad plenum dominium acquirendum; non in angulo, aut occulto, sed videntibus omnibus habitatoribus civitatis. Et tam suum voluit Abraham locum illum habere, ut totus ille, & arbores, & herbæ illius suæ essent. Nec contentus fuit, unico, ut ita dicam, notarii, aut tabellionis actu: sed alium postea fieri voluit: subditur enim iterum: *Et confirmatus est ager & antrum, quod erat in eo, Abrahæ in possessionem monumenti à filiis Heth*. Quod intelligo ideo dictum, quia primò quidem Ephron, qui dominus erat agri, fecit & concessit actum scripturæ publicæ, aut id quo emptionis & venditionis actus celebrari solebant, transferens, & confirmans dominium agri, quod habebat, in Abraham. Abraham tamen non hoc actu contentus fuit, sed voluit ut omnes cives & habitatores similiter venditionem, quam Ephron fecerat, confirma-

Gen. 3. 16. 17.

Genes. 23. 20.

marent: fieri enim poterat, ut quamvis tunc Ephron agrum possideret, esset aliquis, qui jus aliquod ad agrum futuris temporibus prætendere posset. Hæc quidem historia. Circa quam multa observanda sunt. Primum est, hanc fuisse primam emptionem, ut D. Thomas dicit, quam in mundo, factam novimus, per quam pleno jure Abraham aliquam terræ portionem possideret. Possidebant tunc multi ea, quæ hæreditario jure acquisierunt, & frequentius, quæ per vim & potentiam poterant occupare: prima tamen possessio, qua quis emendo rem, fecit de rigore justitiæ suam, hæc fuit. Secundum est, id quod S. Stephanus annotat & recenset. Promisit quidem Deus Abrahæ illam omnẽ terram amplam & latam, deliciosissimamque, non tamen quam ipse, sed filii ejus, qui

¶131. futuri erant possiderent. Meritò illi viro in-

Hom. de cura salutis proximi, & nomine Abraham, & ho. 35. in Gen.

signi, voluit *Abram* nomen imponi, ut excellenti discursu prosequitur Chrysostomus; quod significat *transitorem*, non solùm, quia transiturus erat fluvium Euphratem, veniens de patria sua Chaldæa, in terram Chanaam; sed quia toto vitæ tempore, transitor & peregrinus futurus erat, nullibi locum proprium constituens. Ideoque (inquit Chrysostomus) perpetuò confessus & professus fuit, se peregrinum super terram, ut

ad Heb. 11. 8. 9. 13. Act. 7. 5.

Apostolus dixit. Unde quamvis illam terram ei promiserit, *Non dedit illam*, inquit S. Stephanus, *hæreditatem in ea, nec passum pedis, & semini ejus post ipsum.* Rem admirandam voluit Stephanus indicare. Promisit Deus Abrahæ, non solùm semini ejus daturum terram illam, sed & ipsimet Abrahæ dicens:

Genes. 13. 15.

Omnem terram, quam conspicis, dabo tibi & semini tuo: & quamvis id ei *repromiserit*, id est, iterum atque iterum promiserit, nunquam ei in sua persona concessit possidere tanquam suum, *nec passum pedis.* Quod enim ei promisit, non quasi in se ipso complendum intelligere voluit, sed in filiis suis, ut no-

In cap. 13. Genes. Hom 8. in Matth. Gen. 49.

tat Cajetanus; idque usitatum Chrysostomus refert, Deum sæpe, quæ parentibus promittit, non in ipsis complere, sed in filiis: ut patet in benedictionibus Patriarcharum, quę in eorum filiis completæ fuerunt. Tertium est; hunc qui nullum locum tamquam propriam sortem possidere voluit, nec passum pedis; agrum illum pleno jure voluisse suum facere, quem ad sepulturam emebat: huncque ita voluit esse suum, ut omnibus modis, omnimoda firmitate, possideret, idque omnibus esset notum. Unde omnem pecuniam ab ipso venditore designatam, sine contradictione, aut hęsitatione aliqua subitò obtulit, & in *probata moneta publica*, ne aliqua exceptio sibi posset opponi. Nec solum contentus fuit emptionem in publico fieri coram innumeris, qui adstabant testibus; sed quam confirmarent actus consueti, non solùm venditoris, sed totius populi: ut vir plenus fide, qui verè peregrinus fuit in terra, indicaret sepulturam esse proprium hominis locum in mundo, qui pleno jure ei competit, & nullum alium locum esse in terra, nec passum pedis, quem suum, pleno ore, posset nuncupare. Ex qua doctrina explicavit S. Augustinus grande mysterium reconditum

in eo, quod CHRISTUS Dominus non *Serm. 13c. de temp.*

solum non habuit vivens locum suum, in quo caput reclinaret; sed nec moriens proprium habuit sepulchrum, ideoq; in alieno monumento fuit conditus. Meritò sanè, nam ei mors & sepultura fuerunt aliena, qui pro aliis moriebatur, & sepeliebatur: & qui bona, quæ sibi sunt propria, homini communicabat, ab homine accipere voluit, quæ homini propria erant, pœnas, mortem & sepulturam. De quibus alibi. Hic ergo locus tibi proprius. Eme possessiones amplas, posside agros extensos, construe palatia firma: imò acquire villas, civitates & regna, cum plena, quam dicunt, jurisdictione, cum mero & mixto imperio; nunquam aliquid horum tam pleno jure obtinebis, quin illud cogaris statim amittere. Locus, quem nullus auferet, in quo tamquam in propria domo manebis, locus est mortis, sepulchrum scilicet; ubi constituta est domus testamenti, id est, testamentario jure ab illo primo omnium parente ad omnes viventes spectans. Ut igitur, unde digressi sumus regrediamur, quando spiritus potenter & magna cum vi homines impugnans contra te in surrexerit, *Locum tuum ne dimiseris:* ad hunc locum te recipito, illic eundem superaturus.

 id

id est, ad sepulturam, cinerem & pulverem te conferto, & te jam quasi mortuum cogita, & in sepulchro repositum. Sic enim omnia ejus tela eludes, enervabis, victumque ac confusum in fugam convertes.

§. 7. *Invictam Athletam se exhibuit Iob, qui spiritum potestatem habentis superaturus, ad locum suum se recepit.*

¶ 132. Alludere mihi videtur Sapiens, ad insigne memorabileque factum illius fortissimi militis sancti Job, quem Chrysostomus *a* fortem illum & *magnum pugilem*, Prosper Aquitanicus *b fortissimum Dei athletam* vocant, quem Suidas *c* considerat primum fuisse, qui aperuit gymnicum illud, omnibusque patens stadium. Hic, inquit, primus diabolum devicit, hic de improbo illo triumphavit, nō victor in Olympiis, aut Nemæis, aut Isthmiis, aut Pythiis, aut certaminibus cæteris, quæ arrogantibus græcorum sermonibus celebrantur. Non hominem infirmum sibi similem, habuit adversarium, nec pugnavit eum carne & sanguine: sed agonistico certamine, inquit Sanctus Prosper, principem totius infernalis militię superavit. Meritò illum ore pleno Spiritus sanctus *Virum* appellat. *Vir*, inquit, *erat in terra Hus*: scriptura enim sacra, inquit Gregorius, *Viros* vocare consuevit, qui vias Domini, fortibus, & non dissolutis gressibus sequuntur: unde per Psalmistam dicitur: *Viriliter agite & confortetur cor vestrum*. Unde & Sapientia in Proverbiis dicit: *O viri ad vos clamito*. Quasi dicat: Ego non fœminis, sed viris loquor, &c. Quid igitur hic grandis athleta, agonothetaque celebris fecit? Ex professo enim sunt nunc expendenda, quæ supra leviter attigimus. Cum audisset nuntiorum verba narrantium, quomodo venissent Chaldæi, & Sabbæi, & ignis descendisset de cœlo, & ventus venisset è regione deserti, quibus omnis ejus substantia, domus, & filii absumpti fuerunt: intellexit hic excellentissimus miles, spirirum potestatem habentis contra se insurrexisse diabolum inquam potenti virtute impugnantem, aut verò habentem licentiam ab eo, qui omnium rerum habet potestatem Deo. *Tunc surrexit Job, & scidit vestimenta sua: & tonso capite corruit in terram*. Non omnia exponere vacat. Id tamen primò annota, quod surrexit: in Hebræo verbum, *Kum*, quod propriè significat stare, aut super pedes se firmare, quod Hispanè dicimus, *rehezarse, o refirmarse*, quod propterea aptissimè accommodatur illi, qui se constituit expectans eum, quem contra se videt venientem ad pugnam. Ita dicitur de Goliath, quod cum videret Davidem venientem contra se, *Surrexit Philisthæus*. Ita ad dicendum, quod juvenes contra se invicem se exponerent pugnantes, dicitur: *Surgant pueri & ludant*, id est, contra se decertent. Sentiens itaque Job irruentem contra se spiritum potentem, non refugit, aut detractavit pugnam: non manus dedit, non impugnaturo cessit, sicut illi, qui potentem Holophernem contra se venientem senserunt, ejus potentia exanimati, ultro se ei humiles obtulerunt, protestante se nullatenus velle illi obsistere aut repugnare: cui libenter manus dabant: sed surrexit Job, certamen acceptans, se ad resistendum, imò ad revincendum exponens. Et quid primum omnium fecit? *Corruit in terram*, ad locum suum se contulit. Locus hominis terra est: ad illam se demisit. Mirum est, quod surgens, & se stantem exhibens & ostendens diabolo: in terram se statim demisit. Sed sapiens pugnator intellexit se contra talem inimicum stare non posse, si locum suum desereret, & non teneret: ideo plenè apprehensurus locum, in terram corruit: unde omnes diaboli sagittas elusit, & vires confregit, dicens: *Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus revertar illuc*, quod statim latius exponemus. Videns diabolus se in hoc primo congressu superatum, aliū inferendum contendit, & data à Deo sibi licentia, validiori agmine contra militem Dei strenuum processit, cum percutiens *à planta pedis, usque ad verticem*: ut nihil in eo sanum reliquerit, nullum relinquens morbi, aut doloris genus, quo illum non impeteret, & urgeret. Non tot spinis ericius est plenus, quantum ille sagittis acutissimis transfixus, dolorum, infirmitatum, &c. Quid hic sapientissimus miles fecit? Quamvis primò ad locum ¶ 132.

suum

Margin notes: a Homil. 3. de Spiritu sancto, t. 3. & epist. 3. ad olympiadem, t. 5. ad finem. — b De prædicationibus, p. 1. c. 22. — c Verb. Iob. — p. 1. cit. — Iob. 1. 1. & 28. Mor. cap. 7. — Ps. 26. 14. — Prov. 8. 4. — Iob. 1. 20. — קום — 1. Reg. 17. 48. — Iudith. 5. — Iob. 2. 7.

suum se recepisset, non tamen erat ille locus plenè suus, erat enim communis terra arboribus, plantis, segetibus, animalibusque cæteris communis, quam viventes inhabitabant. Ideo ad proprium locum suum recepit, non ad terram qualemcunque, ut D. Gregor. annotavit *a*, sed ad sterquilinium. *Testa*, inquit *b*, *saniem radebat sedens in sterquilinio*, Origenes, Chrysostomus Gregorius cæterique patres locum intelligunt fœtidum, horridum, squalidum, quasi dicat, *fimetum*. In Hebræo habetur vox *Epher*, quam Vulgatus nunc sterquilinium, nunc cinerem, nunc pulverem vertit; unde quidam legunt; *Sedit in medio cineris*, quomodo quædam Græca, quæ sequuntur Apollinaris, & Polychronius. Alii *Sedit in pulvere*. Vulgatus; *in sterquilinio*. Et verè credo locum illum, in quo S. Job sedit, ex his omnibus simul fuisse constitutum, stercore, pulvere & cinere. Ut enim censent Polychronius *c*, Philippus Diaconus *c*, Beda *d*, & D. Thomas, Sterquilinium hoc, extra portas civitatis erat constitutum: consuetum est autem extra oppidorum portas, fimeta ejusmodi conspici, redundantia variis immunditiis, quæ à civitate extrahuntur, quæ à domo sua quisque ejicit, cinere, pulvere, stercore. Unde Cajetanus annotavit, cinerem ibi existentem fuisse illum, qui extracto lixivio, tanquam inutilis in fimetum projicitur. Ad eum locum confugit S. Job, quando se ulcere pessimo vidit percussum, ubique saniem & vermes profundentem: & ibi sedit, non una die, aut duobus, sed toto tempore, quo illius tribulatio & tentatio perduravit, quod non breve fuit. Suidas *e* censet durasse septem annis, quam sententiam tenet Catena Græcorum patrum in Job *f*. Quidam, quos Origenes *g* refert, credunt durasse tribus annis cum dimidio, in typum Dominicæ prædicationis. Seder Olam *h* tradit durasse per annum. Origenes ipse *i* existimat durasse tantum per breves menses, ad summum per tres cum dimidio. Quod probat ex eo, quod S. Job dixit; *k Menses vacuos enumeravi mihi*: dicturus certè annos, si per annos ejus tribulatio perstitisset. Deinde, quia sufferre non possent multis annis membra & carnes Job à vermibus, & putredine comedi & corrodi: nec multis annis amici, qui cum eo agebant, ibidem perstitissent, à terris suis elongati, præsertim cum reges fuissent, qui diu à regno suo nequaquam abfuissent. Nihilominus annotat Origenes, quod etsi tantum per breves menses duraverit afflictio, dicendum est durasse longissimo tempore, non quidem habita ratione temporis, sed dolorum. Breve namque tempus, reputatur longissimum, ab illo qui in doloribus & pœnis agit. Hoc confirmat ex illo, quod in textu Græco, cujus lectionem ille cum Græcis patribus sequitur, habetur: in quo postquam dicitur, quod Job sedit in sterquilinio, subditur: *Cum autem multum tempus processisset, dixit ad eum uxor sua, Quousque sustinebis, &c.* Certè non multi dies transierant, & dicitur; *Multum tempus*; propter plurimam passionem, propter acerrimum dolorem, vehementissimum vulnus, amarissimam pœnam, plagarum nimietatem. Frequenter proximo aliquo quemlibet mittentes, si tardi gradus fuerit is, qui missus est, murmurantes soliti sunt dicere; Quid fecisti tanto tempore? Si una hora dicitur tempus prolixum, multò magis mensium tempus, prolixum, atque plurimum diei potest. Ita Origenes. Egregiè tamen rem incertam Chrysostomus expressit, uno in loco dicens, Job per multos menses, in altero non duodecim, non viginti, non centum dies; sed multos menses in his malis fuisse. Multa circa hujusmodi factum sancti Patres inquirunt. Primò: Cur Sanctus Job tam gravi infirmitate affectus, civitatem fuerit egressus, qui potius videbatur, si extra illam in talem morbum incidisset, in eam inducendus, ut commodius acutissimæ omnigenæque infirmitati posset mederi. Secundò, jam quod civitate egredi voluit; cur sub dio se constituit, & non ad aliquam domum aut villam extra civitatem sitam se contulit; sicut Ozias fecit, quando lepra se vidit infectum; non enim credendum est defuisse talem domum, illi præsertim viro, qui rex erat, & tanquam rex ab omnibus colebatur. Tertiò, Jam quod sub dio voluit se locare; cur plenus putredine & vermibus

a 3. Mor. cap. 4.
b Iob. 2. 8.
In Catena Græca.
אפר
c In Catena Græca.
d In cap. 2. Job.
e Apud Genebr. lib. 1. Chronol.
f Cap. 33.
g Tract. 2. in Job, ad medium.
h Apud Genebr. 1. Chronolog.
i Tract. 2. citat.
k Job. 7. 3.
Hom. 1. in 1. ad Cor. & 25. ad populum.
In Catena.
4. Reg. 15. & 2 Par. 25. 21.

mibus scatens, non locum quæsivit mundum, inter flores aut herbas virides, aut saltem lapides mundos; ubi immunditiam suam posset levius ferre, & aliquantulum emundare. Nam fimetum adiens, potius visus fuit voluisse immunditiam augere, & immunditiam immunditiæ copulare. Quartò. Jam quod ad sterquilinium se contulit; cur illud elegit, quod omni immunditiæ genere abundabat, cinere scilicet inutili, pulvere, & stercore fœtido? Quintò, Jam quod talem elegit locum; cur ibi sedit? Si enim, ut diximus, constituit in stadium descendere cum diabolo, quem ad se expugnandum venientem considerabat, pugnaturus cum illo, potius si sederet, deberet surgere: nam sicuti pugnantibus sessio est penitus incongrua: ita illis statio est accommodata, adeò ut David, Deum ipsum advocans, qui contra inimicos suos pugnaret, considerans eum sedentem in solio majestatis suæ, dixerit: *Exurge Domine, & effunde frameam: & conclude adversus eos, qui persequuntur me.* Quasi supponens, neminem posse se congruè inimico opponere, nisi qui surrexerit, & firmus steterit. Sextò; Cur ibi se constituens nihil aliud ad saniem & vermes ab ulceribus suis profluentes emundandos voluit accipere, nisi *testam.* Notum est enim rem mollem esse congruam ulceribus emundandis: duta siquidem & aspera non emundabunt saniem, & augebunt dolorem. Tandem: Cur tam longo tempore ibi mansit? quamvis enim nulla laborasset infirmitate, aut nullo torqueretur dolore, intolerabile hoc solum videbatur, multis mensibus, & toto tempore, quo tentatio duravit, ibi permansisse. In horum explicationem multa sancti Patres tradunt. Quidam censent civitate egressum, quoniam tantus tamque horrendus erat fœtor, quem ulcera ejus spirabant: ut nec cives, nec cognati ullatenus ferre possent; imò verò nec ipsemet sanctus vir seipsum posset sustinere, si aliquo cubiculo, aut intra aliquam domum maneret inclusus: ideo extra civitatem & extra domum ad communem ventorum flatum se exposuit; ut levior fieret fœtor. Ita Polychronius. His adde commu-

Ps. 34. 3.

¶ 134.

In Catena.

ne fuisse Persis, ut ex Herodoto dixit Cælius quibus proximo erat regio Hus, in qua Job habitabat, leprosos ingenti prosequi abominatione & civitatibus pellere tanquam apertos deorum inimicos. Censebant enim lepræ morbum, non tam ex naturæ vitio, quam ex deorum vindicta procedere, contra eum, qui grandi aliquo crimine contra Solem deliquisset. Imò & Sanctus Isaias, eo ipso quod spiritu Prophetico prævidit Christum quasi leprosum, exposuit judicandum ab omnibus, *tanquam à Deo percussum & humiliatum*, quasi lepræ infectio non infligerentur nisi ei, quem Deus tanquam grandem sibi inimicum vellet percutere & humiliare. Et verè credendum est, diabolum totam civitatem contra Sanctum Job concitasse, & commovisse, ut eum omnes aversarentur, tanquam hominem Deo maximè inimicum, ab eo percussum, quem omnes à se pellerent, & ejicerent, quantumcunque rex esset. Narrant Plinius & Solinus, ex totius populi decreto in Taprobana insula constitutum fuisse, ut si rex delinqueret, cuncti eum aversarentur, & communem congressum & convictum denegantes, à se pellerent mœrore & tabe conficiendum. Quantò magis censere possumus, diabolum Hussitas induxisse, ut crederent, Iob ingenti scelere contra Deum deliquisse, quem judicabant à Deo singulariter percussum; ideoque ex civitate pellerent. Cur autem civitate egressus, sederit in sterquilinio, variè explicant Patres. Quidam credunt ideo factum, ut sanctus vir extremam, ad quam devenerat miseriam & contemptum indicaret, sicuti quando in sua erat fœlicitate, ad gloriam suam explicandam, & honorem, quo ab omnibus prosequebatur, exprimendum, dixit, se sedisse in cathedra & throno regali. *Quando procedebam*, inquit, *ad portas civitatis, in platea parabant cathedram mihi, &c. Cumque sederem quasi rex circumstante exercitu, &c.* Alii censent locum illum elegisse ad nimiam suam tristitiam & luctum exprimendum. Proprium enim erat eorum, quos grandis calamitas opprimebat, ad luctum & mœrorem agendum, terram eligere, & in ea sedere. Ita Esdras: *Sedi & flevi*

Lib 5.

Hæc prosequitur Pineda.

Isaia. 53. 4.

Lib. 6. c. 22

Cap. 66.

Job 29 7. 25.

2. Esd 1. 4.

Libr. 2. de pœn. ca. 6. Thren. 2. 10. *& flevi, & luxi.* Ita Ieremias, ut B. Ambrosius considerat, inducit Ierusalem plorantem, & ad id aptum locum eligentem: *Sederunt*, inquit, *in terra.* Ita Deus volens prædicere Babyloni grandia mala, quæ super illam erat inducturus, quibus ad grandem luctum & lamentum erat perventura, Esa. 47. 1. *Descende* inquit, *sed in pulvere in virgo filia Babylon; non est solium filiæ Chaldæorum, &c.* Alii existimant ad pœnitentiam agendam beatum virum se voluisse convertere; & cinis ac pulvis proprius erat pænitentium locus, ut S. Ambrosius ostendit; 1. De pœn. cap. 6. cit. Iona 3. 6. quem propterea Ninivitæ elegerunt, signanter eorum rex, de quo dicitur, quod, *Sedit in cinere.*

§. 8. *Quæ Iob fecit sedens in sterquilinio, strategemata fuerunt miranda, & quasi validus equus cinerem excavans, vires è terra extraxit.*

§ 135. ET quidem nullatenus negare possum, hæc quæ SS. Patres annotant, vera esse: neque enim adeò unquam fui temerarius, ut illis vel leviter me opponere audeam. Eorum tamen sententiæ addo, id quod idem Ambrosius indicat, aliquid etiam aliud sanctum virum singulariter intendisse: & quem Spiritus sanctus, omnesque sancti Patres de eo singulariter laudant, quod fuit strenuus athleta, qui cum diabolo ipso congressus, ejus omnes sagittas elusit, & grandi triumpho superavit; hæc quæ agit, quæque singulari studio scriptura sacra expressit, strategemata sine dubio sapientissimi militis fuisse. (1. De pœn. c. 1. & li. 7. in Lucam in ca. 13. de ficulnea.) In primis enim, quoniam supremis se diaboli spiculis & telis impetitum vidit, & agnovit spiritum potentissimum vehementissimo congressu & impetu contra se venientem, id statim curavit, ad eum locum se recipere; ubi omnes inimici eluderet ictus, & unde ipse plenè posset eundem ferire. Quis locus ad id aptior, quàm sepultura, putredo, pulvis & cinis? Hic locus tibi proprius est, de quo dictum fuit: *Locum tuum ne deseras*, ut paulò ante annotabamus. In illo & ab illo homo fortissimas resumit vires ad resistendum diaboli congressionibus, & dissolvendæ omnes illius machinas. Notum est, unamquamque rem fortiorem esse, dum loco sibi connaturali consistit. Piscis Tobiæ in aqua ferocissimè agebat, qua extractus cœpit palpitare. (Tobiæ 6. 2. 3. 4.) Ignis inter ligna ardentissimus extitit; sed in puteum mersus, versus fuit in aquam crassam. (2. Machab. 1. 20.) Ex qua doctrina Cajus Princeps, cujusdam difficultatis solutionem invenit, quam Plinius refert. Cùm enim prospero vento ille navigaret, subitò navis in maris medio immobilis perstitit, ac si plantata quædam esset arbor. (Libr. 32. cap. 1.) Exilientes protinus, qui illius rei causam quærebant, invenerunt pisciculum, quem Remoram vocant, adhærentem gubernaculo, quo sublato; statim pristina velocitate navigium duci cœpit. Erat pisciculus parvus, limaci similis, de quo ex eodem Plinio & Sanctis Patribus alibi latius dicendum est. Mirabatur Cajus, cur pisciculus ille extra navim, tam grandi virtute ageret, & navem introductus, nihil penitus obsistere, aut agere posset. Hujus rei causam inquirenti, dictum est illi, ex eo id provenire, quod in mari positus piscis, est in loco suo naturali; ab illo propterea vires agendi & operandi recipit, à quo tractus, easdem remittit, imò & amittit, illisque caret. Intellexit ergo sanctus vir locum homini proprium, magisque naturalem mortali & morti traditum, esse sepulchrum: ad illud propterea confugere voluit. Sepulchra autem tunc extra civitatem, ad portas civitatis extructa erant, ut Chrysostomus ostendit, & alibi expendemus. (Hom. 2. de Spiritu san. tom. 3.) Illa verò omnia, unum ex tribus continebant; quædam continebant cinerem, qualia erant sepulchra regum & potentum, quorum corpora dum moriebantur, cremabant, & in cinerem redacta, sepulchro includebant. Quædam pulverem tenebant, ut sepulchra hominum vulgarium, quorum corpora jam à terra erant consumpta & in pulveres redacta. Quædam tandem continebant putredinem & fœtorem, & immunditias omni stercore fœdiores; qualia erant illa, in quibus recenter corpora erant sepulta. Hæc omnia sanctus vir in unum colligere volens, ad locum illum extra civitatem

confugit, in quo esset cinis, pulvis, & fœtidum stercus, ut omnis generis sepulchrum
¶ 136. referret. Ibi autem *sedit*. In scriptura sacra, ut annotarunt Chrysostomus *a*, Augustinus *b*, & Gregorius *c*, Sedere significat manere quietè, perseveranter, non transcursim aut raptim. Ita B. Augustinus censet explicandum, quod de Davide dictum fuit, qui innumeris magnificentissimisque promissionibus à Deo per Prophetam se cumulatum videns, volens ex professo Deo gratias referre, *Ingressus est David* ad locum, ubi arca Dei manebat, *& sedit coram Domino, & dixit; Quis ego sum Domine Deus* &c. Unde & Pythagoras, qui ex scripturæ sacræ phrasibus sua communia proverbia suffuratus fuit, ut S. Clemens Alexandrinus ostendit, inter ea illud statuit celeberrimum; *Adoraturi sedeant*, id est, qui ad Deum adorandum & orandum procedunt, id faciant quietè, permanenter, & magna cum mentis attentione. Ideoque de famigeratissimo Numa Pompilio (de quo Augustinus ait, & quod secundus fuit post Romulum Romanorum rex, & quod Deorum apud eosdem Romanos cultum invexit, regnante apud Hebræos Manasse rege) censet Plutarchus, quod sedens adorabat. Sedit ergo Sanctus Job in cinere, pulvere & stercore, aut in sepulchro, omnis generis mortuos continente; & quasi in quadam omnigena mortuorum congerie sedens: quia non transcursim, aut per transennam in sepulchro voluit consistere, & se reponere. Non fuit sicuti communes homines, qui dum juxta sterquilinium fœtidum transeunt, gressum accelerant, nares operiunt, oculos avertunt, faciem divertunt: sed ibi integris sensibus corporis & animæ potentiis agentibus, omnia quæ in sepulchris sunt, animi acuta vivacique consideratione lustrabat, considerans quales essent antiqui principes, quos noverat jam mortuos, in cinerem, pulverem & putredinem redactos, in brevissima fovea conclusos, derelictos ab amicis, expulsos ab hæredibus, nudatos omnibus divitiis, vermibus plenos; considerans itidem, se statim ad similem locum deducendum, & tanquam in propria domo & loco concludendum. Hinc omnia inimici ardentissima tela extinguebat, & inde acutissimas sagittas vivæ considerationis & plenæ sapientiæ extrahebat, quibus illum confoderet. Hinc enim eruebat humilitatem, quæ scutum est, omnes ictus inimici eludens & enervans, per quam superbo inimico grandem inferebat vim: nec indignabatur, se omnibus spoliatum bonis contuens, qui se putredinem & cinerem, & jam mortuum ac in sepulchro positum reputabat. Hinc contemptus mundi, honorum ejus, & gloriæ cujus nihil in sepulchro manet. Hinc aspernatio divitiarum & facultatum, quæ mortuum non comitantur. Hinc patientia invicta; considerans putredinem non indecentem ei, qui jam se in sepulchro positum censebat. Et idcirco ibi constitutus *testa saniem radebat*. Unde testa, inquit Gregorius, nisi ex luto conficitur? Quid verò est sanies corporis, nisi lutum? Saniem ergo radere testa perhibetur, ac si apertè diceretur: Luto tergebat lutum. Pensabat quippe vir sanctus, unde sumptum fuerat, quod gestabat: & fragmento vasis fictilis, confractum vas fictile radebat. Testa radebat saniem, ut semetipsum & in fragmento considerans, etiam de extersione vulneris sumeret curam mentis. Ita Gregorius. Non ergo ex putredine loci, putredinem suorum vulnerum augebat, sed potius mundabat. Nihil est enim, quod magis putredinem vulnerum peccatorum, & tumentes animæ plagas emundet; quàm putredinis sepulturæ consideratio. Et testam fictilem ac luteam applicabat vulneribus, non ut majora faceret & disrumperet magis, sed ad eorum potius curationem: nihil enim magis vulnera mentis sanat, quam dum luto & stercore sepulchri extergúntur & exeuntur. Se ipsum igitur Sanctus Iob exhibuit, quasi expressum typo illo generosi equi, quem Deus postea cum eodem loquens descripsit, strenuos milites; virosque spiritu potentes, ut Rupertus annotavit, & forsitan etiam ipsum Sanctum Iob depingere, oculisque nostris exponere volens. *Nunquid*, inquit Deus, *præbebis equo fortitudinem? &c.* De quo inter singularia ¶ 137.

ipsius

a Hom. 1. in Symbo. Apost. tom. 5.
b Libr. 2. qq. ad Simplicia-num. q. 4.
c Hom. 2. in Ezech.
2. Reg 7. 18.
Libr. 5. stromat.
18. de civ. cap. 24.
Epist. 49. q. 2.
In ejus vita.
3. Mo. cap. 3.
De victoria verbi D.
Iob 39. 19. 21.

ipsius opera: *Terram*, ait, *ungula fodit, in occursum pergit armatis.* Alibi ex professo locum istum expendimus, ostendentes, aptè strenuum militem, hujus generosi equi typo describi, quippe cum certum sit, quod *equus paratur in diem belli.* Hic in occursum pergere volens inimicis armatis, prius terram ungula fodit; quasi ex terra trahens virtutem, robur & fortitudinem, ad armatorum venientium arma enervanda, & eorum impetus superandos. Terram excavat, aperit, percutit, de quibus alibi. Miles siquidem spiritualis strenuus, qui est de eorum numero, quos Christus, *Violentos* vocet, inimicos suos, non carnem & sanguinem, sed principes & potestates contra se armatos venientes agnoscens; in occursum illorum egredi volens, ad terram prius se convertit, ungulaque considerationis & meditationis eam excavat, aperiens sepulchra, discooperiens mortuorum monumenta diligenter attendens & lustrans, quæ ibi reperiuntur, & conspiciuntur. Non oscitanter, aut transcursim hæc intuetur, sed interna sepulchri penetrat, ibi oculos figit, considerat attentè, quid ibi reperiatur: quidnam factum sit de gloria mundi, qua mundus mortales prosequebatur principes: quid de fastu potentis: quid de divitiis divitis, quem sepultum considerat ab omnibus derelictum, & omnibus nudatum: quid de pulchritudine mulieris, quam in sepulchro positam omnes horrent, & nares operiunt, & manibus occludunt, ne fœtore, quem sentiunt, corrumpantur. Excava terram, & mentis consideratione eam aperi. Rectè dicere possum, quod Deus ad Ezechielem, qui externam superficiem templi considerans omnia credebat pulchra: *Fili hominis, fode parietem*, & invenit serpentes, reptilia, bufones &c. Non contentus sit externam sepulchri speciem contueri, fode parietem, excava terram, intus invenies, quod plenum est *spurcitia, ossibus mortuorum* & vermibus. *Ingredere in petram*, inquit, Deus ad Isaiam, *& abscondere fossa humo*, quem locum Gregorius optime prosequitur, quamvis ad aliquantulum diversum institutum, quæ de generoso equo Deus dixit, explicans

Prov. 21. 31.

Matt. 11. 12.

Ezech. 8. 8

Isai. 2. 10.

31. Mor. c. 22.

Ita athleta ille fortissimus Job, tanquam generosus equus, in occursum volens pergere armatis, quos contra se venientes sentiebat; terram excavans, terram, inquam, suimet corporis testa radens, & quasi fodiens, in sua carne futurum statim considerabat, quod in sepulchris mortuorum aspiciebat. Ideo sterquilinium illud adiit, in illo sedit &c. ad locum suum se recepit; quid tu agere debeas, te docens. Vis inimicum contra te armatum vincere? ejus ictus & sagittas enervare & eludere? Sede in sterquilinio, attenta mentis consideratione excava terram: considera quidnam in sepulchris videas, & attende te statim ibi reponendum. Ideo Ecclesia Sancta cinerem capiti tuo imponit: ut caput cineri applices & mentem. Considera te jam mortuum; ideo enim non solum tibi dicitur, in pulverem reverteris, sed *pulvis es.* Terram excava, & ingredere in fossa humo. Attende quomodo omnibus dimissis, ad sepulchrum deportaberis nihil penitus tecum ducens, nisi quæ in Dei obsequium expenderis. Quomodo relinqueris solus in arcta illa domo, ligatis manibus & pedibus, liberum pastum vermibus ex corpore tuo relinquens. Considera, quam vanas tunc judicabis tuas curas & solicitudines, quæ nihil tibi conferent.

§. 9. *Etsi ex fabula Antæi, Gentiles doceant, terrram matrem esse cunctorum, vires præstantem contingentibus eam, verius id doceat scripturæ sacræ.*

CONsiderat S. Augustinus, Gentiles Philosophos multas fabulas confinxisse, quibus majora sapientiæ suæ documenta occulta traderent, quæ communes homines non intelligerent, sapientes verò delectabili discursu apprehenderent. Est enim fabula, ut idem Augustinus definit, *Compositum ad utilitatem delectationemve mendacium.* Supponit tamen Augustinus id factum esse post tempora Moysi, imò & post mortem Sancti Josue, ne credant gentiles, priores fuisse

¶ 138.

18. de civ. cap. 31.

2. Soliloq. cap. 11.

poetas, scriptores & sapientes suos: imò ut ex Clemente Alexandrino *a*, & Ambrosio *b* colligo, illi omnes ex iis, quæ Moyses scripsit, suam acceperunt sapientiam & dogmata: qui videntes Moysen in lege, quam tradidit, statuisse multa, quæ prima fronte videbantur puerilia, ut quod ab istis cibis abstinerent, ab illis minime: has epulas reputarent mundas, illas immundas, &c. in illis aliqua magnæ sapientiæ documenta inclusa crediderunt: sicuti revera includebantur; & quæ Moyses statuit, tanquam quædam profundæ sapientiæ hieroglyphica consideranda suspicati fuerint. Inde illi cœperunt sub quibusdam hieroglyphicis indicare, quæ essent sequenda, quæ fugienda, ut Pythagoras sub illis symbolis de esu fabæ vitando, de vino non bibendo, de vitibus non amputandis, de turturibus domo ejiciendis, &c. & sub quibusdam fabulis multa sapientiæ documenta proponere. Ita asseruit Philo *a*, quem S. Augustinus *b*, virum liberaliter eruditissimum vocat, de quo Eusebius *c* testatur, quod inter litteratos etiam gentiles, facilè obtinuit principatum. Unde statim post Moysi tempora (inquit Augustinus *d*) fabulæ fictæ sunt de Triptolemo, quod jubente Cerere, anguibus portatus alitibus, indigentibus terris, frumenta volando contulerit: de Minotauro, quod bestia inclusa fuerit labyrintho, quo cùm intrassent homines, inextricabili errore inde exire non poterant: de Cerbero, quod sit triceps inferorum canis: de Phrixo & Helle ejus sorore, qui vecti ariete, volaverint, &c. De iis Scholiastes Augustini videndus est, qui multa annotat. Inter has fabulas, illam singulariter refert Augustinus, quam de Antæo commenti sunt, quem finxerunt filium terræ, de ejus utero natum, qui omnes secum luctantes & pugnantes vincebat, ex eo quod se demittens in terram, aut in eam projectus, vires à matre sua resumebat, quibus roboratus, dejiciebat inimicum quantumcunque validum. Unde Hercules cum illo in arenam descendens, hoc primò procuravit, ut non posset ille terram tangere: ideoque brachijs exceptum, in aera elevavit, tenensque illum separatum & elongatum à matre, cui non poterat mater favere, ipsum fortissimè constringens inter brachia contrivit & disrupit. Multa voluerunt illi per istam fabulam docere, magna tamen conjectura ducor id ipsum, quod nos intendimus voluisse principaliter declarare, apud quos commune proverbium fuit, propriam genuinamque hominis matrem terram esse. Id quod Romanis omnibus fuit exploratum ex quodam Oraculi responso. Quærentibus enim Tarquiniis, ut Livius refert, quisnam futurus esset Romanorum rex, ex intimo quodam antro prodiit. Pythica vox, dicens: *Imperium summum Romæ habebit, qui vestrum primus, ò juvenes, osculum matri tulerit.* Hæsitantibus ad responsum cæteris, Brutus in terram corruens, terram osculo contingit, quam communem omnium intelligebat matrem, & Romanorum rex juxta oraculum evasit. Hinc, ut doctus Pineda annotat, id apud gentiles consuetum fuit, cùm puer nascebatur, ut non tam ex puerpera, quæ illum fuerat enixa, quàm ex terra natum indicarent, in terram emittebant, quem obstetrix inde levabat, quasi ex terra nascentem colligens & suscipiens: unde aliqui credunt, obstetricibus nomen relictum, quo apud Italos vocantur, *Jevatrices*: cujus consuetudinis meminerunt Marcus Varro *a* (quem Augustinus *b* vocat, Romanorum doctissimum & sapientissimum) Suetonius *c*, Servius *d*, & ipsemet D. Augustinus *e*. Hinc illa sententia Senecæ *f*; Omnes infantes terra nudos excipit; illaque Plinii *g*. Terra nos nudos nascentes excipit. Imò ut prædicti omnes autores indicarunt, tradiditque expressius Macrobius *h* ex Labeonis sententia, plures Deas in ipsamet terra constituebant, ut puerum è terra nascentem adiuvarent. Erat enim Dea Ops, & Levana, & Fatua & Fauna, & Bona, & Statina, quam Augustinus *i* non Deam, sed Deum Statilimum, Marcus Varro *k* Statanum vocant. Dea *Ops* opem præstabat & ferebat nascentibus, primum eos excipiens sinu terræ. *Levana* è terra levabat infantem. *Fatua* vim faudi concedebat, unde credebant quod infantes non prius vocem edere poterant, quàm terram attingerent.

a Lib. 5. stromat.
b Epi. 6. ad Irenæum Pyth. & libr. de bono mort.

a Lib. 1. de vita Moysi, in princip.
b Lib. 12 con Faust. cap. 11.
c Libr. 2. histor. Eccle.
d Lib. 18. cit.

Ludo Vives 18. De civ. cap. 13

Lib. 1. annalium.

Pineda in ca. 1. Iob.

¶ 139.

a Lib. 1. de lingua Latina, & apud Martia. lib. 2. de vita Patrum.
b 3. de civ. cap. 4. & lib. 6. c. 2.
c In Augusto. c. 5. & in Nerone cap. 6.
d In 10. Æneid.
e 4. De civ. cap. 11.
f Libello de morib.
g Libr. 2. ca. 65. & lib. 7.
h Libr. 1. cap. 12.
i 4. de civ. cap. 21.
k Libr. de liberorum educatione.

gerent. *Fauna* favebat, & vitales spiritus subministrabat. *Bona*, omnia quæ ad victum erant congrua, puero è terra prodeunti, præparabat. *Statina* juvabat, ut stare posset, qui è terra prodibat. Hæc hisque similia egregiè prosequitur Augustinus, ostendens inaniter illos tot Deorum catervas multiplicasse, cùm unus solus sit, qui fert opem nascentibus, & levat der terra, & fandi vim & favorem concedit, *qui præstat nobis vitam, inspirationem & omnia.* Hæc dicta sint, ut manifestum fiat, gentiles ipsos vi rationis ductos, firma sententia asseruisse terram esse genvinam hominis matrem. Ita quidem Gentiles. Nostris tamen (ut Ambrosius in simili occasione, dum quædam ex gentilium libris induxisset, dixit) magis quam alienis, utamur. Est in primis ille, qui omnes, quos gentilitas proferre solet sapientes, longo tempore præcessit, Sanctus Iob, qui pleno ore, terram matrem hominis expressit, quando in eam se demittens, *Nudus*, inquit, *egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc.* Dubium est, quam vocet matrem, de cujus utero fuit egressus. Nec enim è terra Iob natus videtur. Erat ille rex, ut Chrysostomus probat, *& magnus inter omnes Orientales*, ut scriptura sacra asserit: idoque nequaquam dicendum videtur, quod filius fuerit terræ; nec enim id concedimus de hominibus, quos nobiles in nostra republica agnoscimus. Matrem sine dubio habuit illustrem. Unde quidam ita legunt: *Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar in terram.* Ita Cyprianus *a*, Hieronymus *b*, Prosper *c*, Gaudentius Brixianus *d*. Gregorius Nyssenus *e* ita legit: *Nudus introivi in mundum, nudus ad eum, qui me introduxit, abibo.* Cæterum communis sententia est, per matrem, de cujus utero se nudum egressum asserit Iob, intellexisse terram: quod ostendit illud, *Nudus revertar illuc.* Reversurum enim se confitetur ad illum matris uterum, unde egressus fuit. Certum est autem reversurum in sepulturam, quæ uterus terræ dicitur, ut statim ostendemus. Ita Chrysostomus *a*, Gregorius *b*, D. Thomas *c* & cæteri, qui ex professo rem pertractarunt. Loquiturque Sanctus Iob in persona hominis absolutè sumpti, de quo hæc vera propositio, genuinaque, quod nudus egressus est de terra tanquam ex matre, & iterum in eam est reversurus. Ut enim doctus quidam antor *d* acutè considerat, homo formatus est à Deo de terræ gremio, quæ formando corpori materiam subministravit, indeque in lucem prodiit: similique ratione videtur à Moyse dictum; *Formavit Deus hominem de limo terræ*, sicut cùm à Matthæo pater materque Phares & Zaram exprimuntur, dicente: *Iudas genuit Phares, & Zaram de Thamar.* Unde cùm suæ mortis & reversionis in terram admonetur homo, simul etiam suæ originis suæque nativitatis ex terra admonetur à Deo dicente: *Donec revertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* ¶ 140. Id ipsum tradidit ille, qui non solum à se ipso *a*, sed à Spiritu sanctò *b* tanquam omnium sapientissimus commendatus fuit Salomon. *Ego*, inquit *c*, *natus accepi communem aerem, & in similiter factam decidi terram, &c: Nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium.* Quid est, *in similiter factam decidi terram?* Noster Holkot benè explicare videtur. Idem enim est, inquit, ac si diceret: Ecce quod carni omnium virium potestate; quia nec veni in mundum volans, nec ambulans, nec mobiliter navigans, vel equitans: sed omni spoliatus fortitudine de utero matris meæ, decidi, & receptus, per manus aliorum reclinatus sum ad terram, licet non immediatè, tamen mediatè terra me sustentavit. Quē sensum etiam amplecti visus est S. Bonaventura. Non tamen incongruum credo, si intelligamus Salomonem, ad illum quem dicimus, comunem usum, alludere voluisse, quo infans decidebat, aut demittebatur in terram, indeque cùm plorare incipiebat, elevabatur, & pannis involvebatur. Ideoque statim subdit; quod decidens in terram, *primam vocem similem omnibus emisi plorans, involumentis nutritus sum.* Ad huiusmodi consuetudinem alludere visus fuit Deus ipse, quando agens de Synagoga sub typo puellæ recenter natæ dixit: *Quando nata es, projecta es super faciem terræ.* Quod etsi Hierony-

4. De civ. cap. 10. & 11.
Act. 17. 25
Libr. 2. de pæn. cap. 5.
Iob 1. 21.
Hom. 4. de patient. Iob.
a Libr. de mortalitate.
b Epist. 20 ad Tarasi.
c Part. 1. de prædiction.
d Tra in sacram scripturā
e Orat. de quadragintamartyrib.
a Epist. ad Olympi. & homil. 2. in Gen. circa finem.
b 2. Mora. cap. 17.
c In 1. cap. Iob.
d Pineda in cap. 1. Iob.
Gen. 2. 7.
Matt. 1. 3
Gen. 3. 19
a Eccl. 12. 9.
b 3. Reg. 3. 12.
c Sap. 7. 3. 5.
In cap. 7. Sap.
In cap. 7. Sapient.
Ezech. 16. 4. 5.

Lib. 4. in cap. 16. Ezechiel. ronymus explicet dictum, quia Synagoga à sui exordio in pravitates & idololatrias se projecit & effudit: alii, quia Synagoga in suo principio, quod in Ægypto habuit, cum viribus careret, projecta fuit extra urbes ad lateres conficiendos in agro: unde Septuaginta legunt: *Projecta es super faciem campi:* hoc tamen hæc loquendi phrasis supponit, quod infantibus, dum nascuntur, erat commune, quod in terram projiciebantur, unde elevabantur, ad explicandum, terram esse eorum matrem, ex qua oriri viderentur. Ad hunc igitur usum alludere visus fuit Salomon dicens: *In similiter factam decidi terram.* Quasi dicat: Non terra aliqua mihi præparata est preciosa, in quam me projicerent natum, à qua me tanquam à matre prodeuntem & egredientem exciperent & levarent; sed in communem terram, quippe qui ex simili materia omnibusque communi secundum corpus formatus sum. Nec enim ex alia terra procedunt ipsi reges, neque diversum est principium ortus illorum. Hoc *Eccl. 40. 1.* tandem docuit Sapiens. *Jugum*, inquit, *grave super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium.* Vocat terram, *matrem omnium*, à qua omnes processerunt, & in ejus uterum reversuri sunt, in sepulchrum videlicet, quod uterus aut venter terræ dicitur. Ideoque Christus Dominus dicitur, exceptus in ventre terræ, quem Ionas exceptus ventre ceti expressit, ut alibi dictum fuit. Qua in re grande mysterium considera, ad sacramentum resurrectionis explicandum. Homo siquidem duplicem vitam habiturus est, primam temporalem in hoc mundo, secundam æternam in futuro, aut fœlicem in cœlo, aut infœlicem in inferno. Quoniam autem vitam homo acquirit per generationem & nativitatem, duplex ei convenit nativitas, qua ex utero terræ nascitur. Prima temporalis est, qua nascendo, in hunc mundum & hanc lucem profertur; secunda, qua nascetur in vitam immortalem resurgendo in novissimo die. Illa enim resurrectio, qua ex terra omnes prodibimus, na- *Matt. 19. 28.* tivitas quædam dicitur, & à Christo vocatur *Regeneratio.* Et ipsamet Christi resurrectio, qua ex terra prodiens resurrexit, generatio vocatur à Davide *a*, ut Paulus *b* interpretari visus fuit, de quibus alibi. Ad utramque vitam homo ex terra nasci dicitur; *a Ps. 2. 7. b Act. 13. 33.* primò quidem homo ad hanc vitam mortalem ex terra procedit; quia de terra corpus ejus formatum est. Idcirco ut secundam nativitatem consequatur, iterum utero reconditur, vita mortali absumpta, unde immortalis procedat; quando in die judicii, terra dabit mortuos suos: & sicut initio mundi de terra hominem Deus extraxit ad hanc vitam, qui propterea pater hominis dicitur, & terra ejus mater, ita in novissimo die, Christus vocis suæ virtute omnes mortuos de sepulchris terræ tanquam ex utero matris educet; unde vocatur, *Pater futuri sæculi*, cujus virtute, vitam æternam & immortalem homines in futuro sæculo accipient: & terra dicitur omnium mater, quæ omnes morientes recipit in utero; non ut eos perpetuò retineat, sed ut in novissimo die enitatur & pariat. Et hunc credo legitimum sensum illorum verborum, *usque in diem sepulturæ, in matrem omnium*: non dicit, matrem omnium, sed *in matrem omnium*, id est, ut sit omnium mater, omnes in novissimo die pariens: ideoque cùm sepelitur homo, quasi semen utero matris reconditur; ut illum in supremo die pariat. Sed de iis satis. Optimè ergo homo filius terræ dicitur. Hæc mater tua ligitima, propria ac genuina, quam nec reges nec principes negare possunt, ex cujus substantia omnes mortales producti generatique sunt. Antæus tunc fortissimus reddebatur, omnesque inimici cujusvis vires ictusque eludebat, quando ad matrem suam se demittebat & confugiebat, illamque contingebat. Hocque sciens Hercules, illum expugnaturus, totus in eo fuit, ut miserum Antæum à matre separatum, longeque quantum posset constitutum, teneret. Hoc sapientiori doctrina, quam omnes gentiles, possumus fidei luce illustrati explicare. Adversarius enim noster diabolus longè potentior Hercule (*nec enim est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem; sed adversus principes & potestates*) non minus hoc procurat, quàm

Esai. 9. 6.

¶ 141. *Eccl. 40. 1.*

Ad Eph. 6. 12.

quàm Hercules, nos ipsos à terra elongare, & in sublime erigere. Hoc præcipuè contendit, cùm parentes nostros expugnaturus accepit: primò namque procuravit à terra eos elongare, & in sublime erigere, in exordio repræsentans eorum excellentissimam naturam, secundum quam apti erant, ut dii
Gen. 3. 5. fierent: *Eritis*, inquit, *sicut dii, scientes bonum & malum*: deinde à terra eosdem elongans, suadens tam longè ab ea constitutos, ut nullatenus mortem incurrerent, nec in terram essent convertendi. *Nequaquam moriemini*. Eorum ergo naturam excellentem, vires, vitam, sapientiam, quam habebant, & habere poterant, repræsentavit, quo longe eos à terra elevaret & traheret. Quod cùm perfecit, tentationis brachiis constringens, & incitans ad esum ligni vetiti, extrinxit & penitus contrivit; ut pos-
Esa. 38. 13 sit quivis eorum dicere: *Quasi leo sic contrivit omnia ossa mea*. Ita Nabuchodonosorem in superius elevavit, repræsentans illi suam nobilem prosapiam, potentiam, divitias; brachiisque superbæ tentationis ita constrinxit, ut se Deum crederet, & pro Deo statuam ipsam suam exponeret adorandam, & gloriatur quasi ipse esset autor totius civitatis & boni, quod in Babylone reperiebatur. Et ne exempla in immensum multiplicemus, ita tecum agit, te expugnaturus, te conatur à terra in tui imaginatione elevare, primò secundum naturam tibi repræsentans prosapiæ tuæ claram nobilitatem, quòd es princeps, nobilis, dives; quòd es fortis validusque; quòd es tu mulier pulchra, cujus venustas omnium oculos trahit: deinde, per longioris vitæ fallacem promissionem, te à terra & sepultura elongat, suadens quod qui vivacem te sentis, non sis moriturus præsenti vel sequenti anno. Inde te constringit duris brachiis tentationum, superbiæ & fastus, quo de te alta sentias, contemnas alios, arrogans sis, cupiditates sequaris & voluptates: ita te inter hæc brachia constringit, ut contritus remaneas; inde enim te trahit ad superbiam, avaritiam, luxuriam, oblivionem Dei, amorem sæculi. Quid facturus es? Locum tuum ne dimiseris. Ad terram te demitte, matrem tuam mente continge, considerans te cinerem & pulverem, dicens: Quid superbis terra & cinis? & quod vanè conturbaris pro iis, quæ crastina die relicturus es, & quod vana est salus hominis, quem quando minus timet, levis aura absumit.

§. 10. *Sub aqua conduntur baptizati, & in terra tanquam in loco apto ad vincendum constituuntur, quem Iob ut vinceret elegit.*

Hinc intelligere possumus, cur Christus Dominus Sacramentum baptismi ¶ 142. in aqua instituerit. Dubium enim esse potest, cur id elegerit. Videbatur sanè aptius instituendum in igne, propter vivificam virtutem Spiritus sancti: & congruum id appare- Mat. 3. 11 ret illi, quod Ioannes dixerat de Christo: *Ipse* Luc. 3. 16 *vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne.* Quæ verba perperam intelligentes hæretici Seleuciani, & Hermiani, sic dicti ab hæresiarchis Seleuco, & Hermia, senserunt, baptismum in igne conferendum, ut tradit Phila- a In Catal. hæreticor. ster a, & Augustinus b. Aut verò videbatur congruum instituere illud in aëre, quoniam b Libr. de hæresibus cap. 59. in baptismo datur Spiritus sanctus, quem Christus insufflando dedit Apostolis. Multas rationes Sancti Patres hujus instituti tradunt, quas omnes eleganter D. Thomas complectitur: quibus aliam ad nostrum institutum addere possumus. In baptismo namque homo efficitur, & constituitur miles Christianus, & Christianæ militiæ nomen dat, acturus bellum contra Principes tenebrarum, eorum impugnationem enervaturus. Unde arma opportuna tunc ei conceduntur, & armatur virtutibus, ac donis Spi- 3 p. qu. 66. ritus sancti, ut alibi tradidimus. Quoniam art. 3 4. 7. 8. autem ut vincere posset miles iste, in loco opportuno constituendus erat (ut enim diximus, bona pars victoriæ in hoc consistit) ideo voluit Christus, in loco aptissimo ad se defendendum, & inimicos offendendos, illum constituere, sub aqua scilicet. Quidnam enim est sub aqua? Terra. Sicut namque sub igne est aer, & sub aere aqua, ita etiam sub aqua est terra. Idcirco cum baptizatur homo, sub aqua mergi voluit, quasi illum in

terra

terra locans & constituens, & terram tanquam locum, quem tenere debet, si vincere vult, ei designans: ut ex illa tanquam ex matre vires trahat humilitatis, subjectionis, & timoris, per quas, omnes impetus inimicorum repellat, & contendentes vanè illum extollere, aut altiùs de se, quàm oportet, sentire, aut ad peccata se demittere, considerans se terram vilem, & pulverem, humiliet se ipsum atque dejiciat. Hunc ergo locum tuum ne deseras. Ex quibus jam patet apertè, quod supra dicere cœpimus de Sancto Iob, qui agnoscens in illis calamitatibus, quas servi renuntiarant, Herculem infernalem venientem contra se, ut ipse vires à matre sua reciperet, se in terram demisit. Surrexit enim, & corruit in terram dicens: *Nudus egressus sum de utero matris meæ*. Quæ omnia novo modo libet expendere. *Surrexit*, obviam inimico venienti se exponens, cum illo luctaturus, & concertaturus, ut dicebamus supra. Cur igitur corruit in terram, id est, in terram se ipsum toto corpore projecit? In congruum enim id videtur. Quis namque unquam vidit, strenuum militem in stadio se constituentem, ut inimicum venientem ad congrediendum secum expectet, quod ad ejus primum conspectum, cum adventantem contra se videt, se ipsum toto corpore prostratum in terram demittat? Hoc namque esset apertè illius manibus se tradere, & non superare, sed superari velle. Rectè tamen sapientissimus spiritualis militiæ athleta, dum vidit potentem inimicum vehementi impetu contra se venientem, se gessit, dum *corruens in terram adoravit*. Intellexit enim imminens periculum, & quod ex se ad resistendum & superandum vires habere non poterat, idcirco ad quærendum auxilium se convertit, ad patrem suum, & matrem: ad patrem scilicet Deum, ideo *Adoravit* humilians se sub potenti manu Dei, ipsius implorans favorem, sine quo nihil boni se perficere posse sciebat; ad matrem autem, id est, ad terram, ad quam se demisit, eam contingens, & quasi complectens, sicut puer, qui ad matrem confugit, periculum quod imminere conspicit evasurus, ex terra (modo supra exposito) recepturus vires, ideoque terram contingens, *nudus*, inquit, *egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc*. Se ipsum consideravit filium terræ, ab ea procedentem, & in eam statim reversurum, & ut B. Gregorius annotat, hæc considerans intellexit, nihil eorum, quæ amiserat, suum plenè fuisse, quippe qui nec illud ex utero matris traxerat, nec in illum posset secum deportare; intellexit omnia vana, quæ veniunt, & abeunt, & quæ si uno vento flante ad nos pertingunt, alio exufflante, elongantur, & quod hæc nihil penitus proficient uterum matris ingressuro. Ulterius procedit inimicus, ut aptè S. Augustinus observavit, & qui in primo congressu superatum se vidit, tanquam qui è longinquo ictus jecisset, quippe qui ad ipsummet beatum Job non pertigerant, fortiorem alium congressum Deo permittente aggreditur, & qui eminus pugnaverat, cominus pugnam reassumit. Videns enim beatum virum consolantem se ipsum, quod nihil sibi proprium fuisset sublatum, sed tantùm quæ externa erant à sua persona, aggreditur quæ illi erant propria, & ad suam ipsam personam spectabant, destruere, salutem, pulchritudinem, corporis robur, nihil in ipsius persona relinquens, quod non pessimo ulcere & intolerabili dolore afficeret. Strenuus tamen miles, qui sciebat, vires à matre resumendas, iterum ad eam se demisit, & quasi ad ejus brachia confugit, *sedit in sterquilinio*, aut ut alii legunt, *in medio cineris*. Et rectè quidem, ut ad quamcunque partem oculos converteret; non nisi cinerem videret se circundantem, & nihil nisi per intermedios ac interpositos cineres aspiceret, divitias, honores, salutem cunctaque temporalia bona. Ecce quomodo vires recipies à matre tua terra, si sederis in medio ejus, in corde ejus, in sepulchro, in medio cineris, nihil aspiciens nisi sub cinere, quo intermedio conspicias pulchritudinem mulieris, quam statim cinis, ac putredo operiet; salutem, quam brevi amittes; divitias, quas tecum non feres. Considera nunc utiliter, quæ postea (si id agere nunc nolueris) inutiliter in inferno profiteberis. Quid proderit tibi

¶ 143.

2. Moral. cap. 17.

Epist. 120 ad Honoratum ca. 13.

tibi superbia vitæ, quem in angustissima fovea demittent conclusum? quid divitiarum jactantia tibi conferet, quas dimissurus ex alienis, qui nullum tui habebunt memoriam? quid comessationes & ebrietates, ad nihilum aptæ, nisi ut majorem fœtorem corpus tuum spiret; si cras te mori contingat (quod satis possibile est) quid actum erit de tuo fastu, quem terra immundissima operiet? quid de tua pulchritudine, cujus faciem rusticus effossor calcabit, & conculcabunt omnes? quid de universis, quæ reposita tenes, ad quæ libere manus mittent hæredes, absque eo quod impedire possis? & hæc evenient non post multos annos, & forte nec post multas horas. Videt igitur Ecclesia Sancta diabolum te impetentem, & tanquam alterum Herculem, te à matre tua terra elongantem & subtrahentem, quem propterea brachiis tentationum conteri & constringi videt, tui miserta, quia tu matrem tuam fugis, matrem tuam ad te applicat, & propinquam tibi facit: & quia non vis eam contingere, facit ut illa contingat te, cinerem & pulverem super caput tuum emittens, & dicens: *Memento homo*, ut ex tali contactu vires resumas; humilitatem acquiras, per quam fastum & superbiam dejicias; contemptum rerum temporalium trahas, per quem avaritiam prosternas: considerationem fragilis vitæ teneas, per quam voluptatibus renunties, & ab omni iniquitate liberatus, ad Deum de toto corde convertas.

§. 11. *Ut Germanici cor ab igne penetraretur, theriaca fuit aspersum, ita cor nostrum cinere, qui sanguisugæ aviditatem enervat.*

M*Emento homo, quia cinis es.* Sacrum Quadragesimæ tempus peculiariter institutum est, ut discamus benefacere, idcirco Ecclesia Sancta in illius exordio nobis proponit Christum, quem æternus pater Magistrum & doctorem audiendum designavit, qui nos docet in Euangelica lectione, omnem modum recte operandi, tam erga nos ipsos, quam erga Deum, quam erga proximum, sicut sequenti tractatu dicemus. Ut scriptura hæc, quam cœlestis magister in mentibus nostris scripsit, & delineavit non deleatur aut obliteretur, aspergit Ecclesia Sancta cineres aut pulveres. Quod enim recenter scriptum est, facillime deletur, si non pulvere aspergatur. Et vere cor nostrum vult Ecclesia sancta disponere, ut cœlestem doctrinam divinam, quam toto Quadragesimæ tempore traditura est, capiat & recipiat, & discamus benefacere. Grandi admiratione dignum est, quod cum tam efficax sit divinum verbum, tam parum in corde nostro operetur. Insurrexerunt multi Pseudoprophetæ tempore Jeremiæ, qui quæ ipsi confingebant, tanquam Dei verba proponebant, populum decipientes: voluit propterea Deus dare regulam ad discernenda verba sua à verbis mendacibus Pseudoprophetarum. *Quid paleis ad triticum, dicit dominus? Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit dominus, & quasi malleus conterens petras?* Verba illorum sunt quasi paleæ, mea sicut triticum, ideoque illorum inefficacia, mea autem efficacissima, sicut ignis, & malleus. Inter omnia elementa resque naturales, ignis est potentior & efficacior: & inter omnia artificialia, malleus, qui duriores petras comminuit. Vult Deus verbum suum agnosci, ex illius efficacia, validaque potentia. Et vere illa nobis est explotata: solius enim divini verbi virtute, cœli firmati sunt,

¶ 144.

Ierem. 23. 28. 29.

S terra

terra constituta, illi ornati splendidissimis luminaribus & astris, hæc herbis, plantis, fontibus, animalibusque repleta. Nec tantum quando Deus ipse verbum suum profert, hanc habet efficaciam; sed etiam quando hominis ore pronuntiatur, adeo ut prolatum ore unius hominis ignoti & alieni, paulo ante ab ore ceti evomiti, totam illam amplissimam civitatem Ninive succenderit & inflammarit: consumpserit nequitiam, absumpserit malitiam. Qui igitur fieri potest, ut cum divini verbi tanta sit efficacia, in nobis nihil penitus operetur? Quot quantaque Dei verba audisti? & tamen nihil de malitia deposuisti: non dimisisti adulterium, non restituisti, quæ furto per usuram sublata tenes &c. Sunt ne Dei verba, quæ vobis proponimus, an à nobis conficta? Annuntiamus ne doctrinam cœlestem, an quam quivis nostrum apud se confinxit? Videtur namque non Dei verbum esse, quod nullum effectum producit, neque ignem à nobis applicari, qui nullatenus corda hominum calefacit. Cæterum non dubium esse potest, verba Dei à nobis proponi: alia enim sunt, quæ Catholica Ecclesia Romana, quæ sponsi sui vocem agnoscit, proponenda exponit. Rem tamen admirabilem expende, quæ hanc difficultatem absolvit. Referunt Plinius *a*, & Suetonius *b*, rem stupendam, quæ in defunctione Germanici accidit. Fuit Germanicus vir Illustrissimus, Pater Imperatoris Caji Caligulæ, quem Romani omnes summo prosequebantur amore: Unde cum occubuisset per venenum clam & occulte propinatum à Tiberio, totus populus ingenti luctu mortem illius prosecutus fuit, & funus nobili exequi volentes, corpus ejus comburere statuerunt, ut in cineres redactum, aurea urna includerent, sicuti in Principum funere agere consueverunt. Grandi propterea igni super tabulam alabastrinam superpositum corpus, combustum fuit: cinerem tamen colligere volentes invenerunt corpenitus intactum, quod nec flammarum, nec prunarum ardore potuerat comburi, nec poterat quantumcunque prunis ardentissimis circumdaretur, succendi aut calefieri. Intellexerunt veneni malitiam illud occupasse, & obdurasse, & ita constrinxisse potos: ut nullum ingrediendi locum calori concederet. Probatissima theriaca illud unxerunt, cujus vi venenum enervatum fuit, potuitque tunc facile ignis illud penetrare, succendere, & inflammare. Certum est potentius esse Dei verbum quovis igne, nihilominus tamen cor tuum non penetrat, nec inflammat, quamvis iterum atque iterum applicetur: quia veneno obduratum constrictumque tenetur; veneno inquam concupiscentiæ, quod antiquus serpens in nostram naturam invexit: hoc totum cor tuum occupat, quod concupiscentia plenum est. Concupiscentia pecuniæ cor avari constrictum, & obduratum est, qua perpetuo æstuat: concupiscentia delectationis, cor carnalis, qua ardet, & concupiscentia honoris, & humanæ gloriæ cor superbi, qua obduratum est. Hæcque causa fuit, cur Dei verba ab ipsomet Deo in mundo prolata nihil operata fuerint in corde eorum, ad quos fuit locutus: venit & semel, atque iterum ad homines prædicavit, & sæpe clamando, vociferandoque sua ad eos verba direxit, adeo ut dicere potuerit David in ejus persona, sicut considerat B. Augustinus: *Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ.* Quod & eleganter per Esaiam ipsemet Christus prædixit in illo capite, quod de ipso ad litteram intelligendum demonstrant Sancti Patres Epiphanius *c*, Hieronymus *d*, Chrysostomus *e*, Ambrosius *f*, Augustinus *g*, Hilarius *h*, & cæteri quos refert Leo Castrensis *i*. *Audite*, inquit, *insulæ & attendite populi de longe: Dominus ab utero vocavit me, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei.* Hoc completum docent Sancti Patres, in eo quod novimus, Angelum exposuisse virgini & Sancto Joseph nomen; quo Christus vocandus erat. *Et posuit os meum quasi gladium acutum, & in umbra manus suæ protexit me, & posuit me quasi sagittam electam.* Indicat id, quod Christus sæpe protestatus fuit, patrem posuisse verba in ore ejus, quæ prædicaret & diceret, quæ essent tanquam gladius acutus & sagitta electa,

a *Lib.* 11. 37.
b *in Calig.* c. 1. & 5.

In Ps 68. *Psal.* 68 4.
Esai. 49.
c *Contra hæres.* c. *contra Collyridianos.*
d *In cap.* 49. *Esaiæ.*
e *Hom. de virtute l. de turture tom.* 5. & *homil.* 1. *in Matth.*
f *In Ps.* 35.
g 18. *de civit.* c. 35.
h *In Psal.* 119. & 126.
i *In cap.* 49. *Esaiæ.*

electa, i. e. ad omnes homines pertingentia: gladio n. eos qui prope, sagitta illos, qui longe sunt, impetimus. *Et dixit mihi: Servus meus es tu Israel, quia in te glorificabor.* Expendit S. Ambrosius *a* Christum merito vocatum Israel, nam censet *Israel,* idem esse, ac *Videns Deum*, quod & B. Augustinus *b* perpetuo asservit, quamvis B. Hieronymus *c* aliter nomen credat interpretandum, de quibus alibi. Et bene Christus dictus fuit Israel, id est, vir videns Deum, nam non solum ratione divinitatis ab æterno eum vidit, & comprehendit: sed ratione humanitatis, ab instanti suæ conceptionis anima sua evidenter & clare Deum conspexit, ut sacra docet Theologia, & hac de causa Christus, eorum quæ dicebat, se exhibuit irrefragabilem testem, dicens: *Quia quod vidimus testamur.* Et his alludere visus est dicens: *Omnis qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me, non quia patrem vidit quisquam, nisi is qui est à Deo, hic vidit patrem.* Indicat his verbis grandem differentiam inter se, & cæteros Prophetas aut justos, qui à Deo verba audierunt, aut acceperunt: cæteri namque audientes Deum, eum nón videbant, nec clare viderunt: ipse tamen, qui singulariter *est à Deo* per æternam generationem procedens, & per temporalem in mundum missus, hic vidit patrem, cui propterea pater dixit: *Servus meus es tu Israel*, ratione humanitatis, secundum quam fuit missus: *Quia in te glorificabor,* videtur sine dubio id propheta prædixisse, quod Christus manifeste postea exposuit, insigni parabola patrisfamilias, qui plantavit vineam, quam omnibus necessariis munivit, & tradidit quibusdam agricolis, redditurus fructum temporibus suis. Mittens autem sæpe fructuum tempore servos, qui fructus debitos exposcerent, eos occiderunt, vulneraverunt, lapidaverunt: tandem *dixit Dominus vineæ; Quid faciam? mittam filium meum dilectum, forsitan cum hunc viderint, verebuntur.* Unde, *novissime misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur filium meum.* Miserat Deus iterum, ac iterum servos suos Prophetas, ponens verba sua in ore eorum, qui fructum à Judæis exposcerent, ex quibus quosdam lapidarunt, alios vulnerarunt, alios occiderunt: decrevit filium mittere, dicens: *Servus meus es tu Israel, in te glorificabor*: te mitto in forma servi, qui es filius meus, me videns & comprehendens: in te glorificabor, verebuntur n. filium meum, qui prophetas revereriti non fuerunt. Et quid factum est? *Et dixi: In vanum laboravi, & sine causa, & vane fortitudinem meam consumpsi*, nam minus cum audierunt, & crudelius illum, quam cæteros omnes Prophetas necaverunt: qui propterea ad extrema deductus dicit, *Laboravi clamans raucæ factæ sunt fauces meæ.* Tempore mortis suæ, in concilio eum iteratis vicibus interrogabant, & requirebant ut si erat Christus, id clare exponeret, JESUS *vero tacebat.* Non mirum, inquit Augustinus: laboraverat clamans, raucæ factæ fuerant fauces ejus, qui sciebat nihil verba sua tunc quando vinctus tenebatur profutura, quibus præcedentia, quæ dixit, dum viveret, & miraculis confirmaret, nullatenus profecerant. In vanum ergo dictus est consumpsisse fortitudinem suam, & in vanum locutus: quia quamvis multi crediderunt ex Judæis, tuncque facta fuerit seminatio, quæ postea abundatissimos fructus in Ecclesia redderet; sed major Judæorum pars ex verbis ejus nullatenus profecit; *audiebant namque eum Pharisæi, qui erant avari, & irridebant eum*: tantus, tamque ardens ignis, illorum corda nullatenus inflammavit: quia veneno mortifero erant obdurata, constricta, ac penitus repleta. Hoc ipsemet expressit dicens: *Intus pleni estis hypocrisi & iniquitate*, & ideo *sermo meus non capit in vobis.* Malitia, & venenata cupiditate, terrenorum bonorum, cor illorum ita plenum erat, ut ingrediendi aut penetrandi non relinqueretur locus Dei verbo: ita à veneni malitia cor tenebatur constrictum, ut nullus calor ardentissimi ignis verbi divini, illud penetrare posset. Si igitur verba Dei ipsiusmet Dei ore prolata, nihil profecerunt, in cordibus veneno cupiditatis repletis & obduratis: quid mirum, quod eadem verba, puri hominis peccatoris ore prolata, nihil operentur in corde tuo, quod non minori cupiditate & malitia reple-

¶ 147.

a Epist. 47 ad Irenæum. *b Lib. 1. qu. in Gen. q. 114. & 16. de civ. cap. 39. & in Psal. 83.* *c Lib. qq. Hebraic. in Gen. c. 32.* *Joan. 3. 11.* *Joan. 6. 46.* *Luc 20. 13.* *Matt. 21. 37.* *Matt. 26. 63. & Marci 14. 60. 61.* *Luc. 16. 14.* *Matt. 23. 28.* *Joan. 8. 37.*

repletum est & obduratum? Ut igitur Ecclesia hujusmodi veneni vires retundat, & enervet, theriacam applicare decrevit & applicat, cinerem aspergendo, & dicendo: *Memento homo, &c.* hæc namque potentissimè omne venenum concupiscentiæ infringit & debilitat. Quid enim concupiscentia appetet, si consideres, te crastina die omnia dimissurum iis, qui nullas gratias tibi referent; qui pro peccatis in divitiarum acquisitione commissis, ignibus æternis tradêris? Quomodo voluptates concupisces, si attendas quod statim eas penitus experieris vanas, ex quibus nihil nisi laborem, dolorem, confusionem, & lachrymas tibi retinebis? Quid de rebus seculi appetes, si consideres omnia, quæ in mundo sunt, in eo relinquenda, & te nudum præsentandum ante Dei tribunal, cui tunc nullam opem ferent? Excellenter naturam concupiscentiæ, cor nostrum afficientis, expressit Sapiens sub typo sanguisugæ. *Sanguisugæ*, inquit, *duæ sunt filiæ, dicentes: Affer, Affer.* Loquitur de concupiscentia, cujus duas filias intelligit, quantum existimo, duas ejus portiones, quas philosophi statuerunt, irascibilem & concupiscibilem, cujus affectus insaturabiles sunt penitus, semper dicentes: *Affer, Affer*, aut ut in Hebræo, *Da, Da.* Est sanguisuga vermis aqueus, inquit Iansenius, qui & hirudo dicitur ab hærendo, cujus conditionem expressit Poëta dicens: Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo. De ea refert S. Isidorus quod tam avida est sanguinis (quem quia sugit, sanguisuga dicitur) ut nunquam eo satietur. Cum enim eo plena fuerit, evomit quod hausit, ut recentiorem avidius denuo sugat. Talis sine dubio est concupiscentia, quæ nunquam satiatur, sed perpetuò clamat; *Affer, Affer.* Vide avarum affectum concupiscentia divitiarum, qui quanto plus hauserit, plus sitit, ut B. Ambrosius *a* ex professo ostendit, eleganterque tradidit Augustinus *b*, rabiem eam vocans. O rabies, inquit, omni fine carens. Terra suis limitibus terminatur, aqua suis finibus limitatur, aër suo fine concluditur, cœlum suis terminis arctatur, sola avaritia terminum nescit. O avare, si terra cuncta tibi datur, mare quæris; si terra & mare, aërem petis; si terram, mare, & aërem possederis, adhuc cœlum ambis, & ipsum penetrare affectas, & si cœlum penetraveris adhuc non quiesces. Ita Augustinus. Considera luxuriosum, nunquam dicentem. Sufficit, & tanquam alterum prodigum, quando omnia consumpta sunt, divitiæ, salus, & honor; validiori affectu famem sentientem. Perpende avidum honoris, & gloriæ, cui major dignitas collata, magis affectum succendit: ut ad altiorem conquirendam inhiet. Semper clamat affectus concupiscentiæ: *Affer, Affer.* Quodnam remedium ad hujusmodi venenum infirmandum, & enervandum? ad hujusmodi sitim sanguisugæ extinguendam? Parum cineris assume (inquit Bellovacensis, ex philosophorum doctrina) & pulveriza super os ejus; statim enim se contrahit, & ab appetendo cessat. Magna sine dubio vis cineris. Hoc Ecclesia Sancta nunc facit, pulvere concupiscentiam afficit, cinere caput aspergens, & clamans: *Memento homo, quia cinis es.* Hoc validum remedium: si enim consideres te esse cinerem, cessabit sitis superbiæ & affectus honoris & gloriæ. Quidnam divitias sities, attendens te omnes illas statim relicturum? Quid voluptates; si consideres eas transeuntes tanquam umbram, nullum aliud sui vestigium relinquentes, nisi dolores, anxietates, curas, timores? Applicat itaque congruè Ecclesia hujusmodi theriacam, ut enervata vi veneni concupiscentiæ, ignis divini verbi, quod quotidie in Quadragesima applicare contendit, cor tuum penetret, & inflammet.

Prov. 30. 15. — *In cap. 30. Prov.* — *Horatius.* — *Libr. 12. Etymol. cap. 5.* — *Apud Bellovacens. lib. 20 speculi major cap. 155.* — *a Libr. de Nabuthe.* — *b Ser. 40 ad fr. in Eremo.* — *Libr. 20. specu. maj. citato.*

§. 12. *Spiritum hominis auferre procurat Ecclesia per cinerem, ut introducatur Spiritus Dei.*

¶ 147.

Hoc ipsum egregio discursu, ex S. Aug. petito, possumus explicare, qui elegantissimè illa Davidis verba explicat: *Auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur, emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ.* Duos spiritus expressit David, spiritum hominis, & spiritum Dei. Hi inter se contrarii

In Psal. 103. Psal. 103. 29. 30.

rii sunt. Unde ut spiritus Dei ingrediatur, oportet primum auferre spiritum hominis. Quis hominum spiritus, inquit Augustinus, nisi superbia? Hunc superbiæ parens diabolus in nostram naturam invexit, & omnes homines affectant ascendere in sublime, & similes esse altissimo, & esse tanquam Deos, scientes bonum & malum. Hic spiritus est, quem Apostolus vocat, *Spiritum hujus mundi*, contrarium spiritui, qui ex Deo est. 1. Cor. 2. 12. Spiritus autem Dei est Spiritus sanctus, qui facit homines divinos, dat eis vitam divinam, in novam transfert creaturam, & ex filiis hominum facit filios Dei: per hunc justi vivunt, & animantur, de quibus Apostolus ait, quod *Spiritu Dei aguntur*. Rom. 8. 14 Vult Ecclesia Sancta, ut in omnes filios suos Deus spiritum suum emittat, qui eos impleat, vivificet, in novas transferat creaturas, propterea primò procurat auferre spiritum superbiæ, & quod eo sublato, homines in pulverem suum revertantur: idcirco singulari consilio cinere & pulvere caput impetit, dicens: *Memento homo, quia pulvis es*. Observavit Hieronymus, Epist. 89. ad Augustinum. excellenter Davidem, cùm voluit spiritum superbissimi Philisthæi auferre, & vita privare, lapide frontem ejus, & caput percussisse, ibique fixum reliquisse lapidem; dejicere enim voluit superbum, vires suas jactantem, populum Dei contemnentem, imò & supra Dei potentiam se extollere volentem: superbia autem in concavo capitis efformatur, sedet, & regnat; ibi videtur spiritus superbiæ sedem habere constitutam: illam propterea oportebat partem impetere, ut spiritum ejus auferret. Qua de causa, inquit Hieronymus, superbus Rex Ozias, qui elationis spiritu plenus fuit, singulariter in fronte fuit lepra percussus, quæ ibi perpetuo fixa mansit, omnibus conspicua; ibi enim percutiendus erat superbus, ubi spiritus superbiæ singulariter insidebat. Idcirco Ecclesia in fronte & capite, cinere tanquam potenti lapide te percutit, & fixum ibidem relinquit; ut spiritum tuum auferat, & superbiam, dicens: *Memento homo, quia cinis es*: quasi dicat: Quid superbis, qui cinis & pulvis es? Qui ad majora & suprema te elevas & extollis, qui omnibus rebus inferiorem tenes locum; Quid excellentiam tuam jactas, & super astra mente te evehis, quo nihil in omnibus rebus creatis vilius, abjectius, aut demissius; es enim cinis & pulvis. Cecidit uno ictu manu fortis Davidis percussus Philisthæus: cade tu, ac 1. Reg. 17. 49. te dimitte, ac prosterne coram Deo, percussus ictu manus sacerdotis. Cùm ozias 4. Reg. 15. 5. & 2. Paral. 26. 21. fœdatam suam frontem intellexit, omnem deposuit fastum, & ad privatam se recipit domum. Depone superbiam, & fastum, qui te vides cinere & pulvere in fronte fœdatum, & aspersum. Spiritu tuo ablato aptè dispositus eris, ut Deus emittat in te spiritum suum, quo quasi novam efficiat te creaturam, & totius animæ tuæ faciem renovet. Nunquam homo melius dispositus est ad spiritum Dei recipiendum, quàm quando magis istum spiritum suum habuerit extinctum. Notanda est celebris famigeratissimaq; visio, quam Deus ostendit Prophetæ suo Ezechieli, quam ad probandam Ezech. 37. resurrectionem in novitate spiritus & vitæ; explicant Irenæus *a*, Clemens Romanus *b*, Tertullianus *c*, & Ambrosius *d*. Tenebatur populus Dei captivus in Babylone propter sua peccata. Tam longa autem, arcta, & dura fuit captivitas, ut plures in ea occubuerint: & omnes se ita consumptos putabant, ut crederent, jam non amplius se habituros virtutem, qua possent liberi ad patriam suam & Jerusalem regredi: unde flentes dicebant *e*: *Aruerunt ossa nostra & periit spes nostra, & abscissi sumus*. Ita illi censebant. Deus autem è contrario judicandum esse voluit, tune verè illos fuisse magis dispositos, ut virtutem spiritus Dei reciperent, quando virtutem spiritus sui sentiebant extinctam: ideoque Prophetam Ezechielem in spiritu assumpsit, & duxit, ac dimisit in medio cujusdam campi, qui erat plenus ossibus, & circumduxit eum in gyro per ea, ut omnia benè, plenè, attenteque consideraret: viditque, quod illa omnia *erant sicca vehementer*; Ezech. 37. 2. nullum penitus vitalem habebant humorem, nullum vestigium spiritus, qui ¶ 148. omnino defecerat: dixitque Dominus ad eum: *Fili hominis putasne vivent ossa ista?*

a 5. contra hæres. c. 5.
b 5 Consti. tutionum. cap. 8.
c Libr. de resurrect. carnis.
d Libr. de Spiritu S.
e Ezec. 37 11.

Du-

poetas, scriptores & sapientes suos: imò ut ex Clemente Alexandrino *a*, & Ambrosio *b* colligo, illi omnes ex iis, quæ Moyses scripsit, suam acceperunt sapientiam & dogmata: qui videntes Moysen in lege, quam tradidit, statuisse multa, quæ prima fronte videbantur puerilia, ut quod ab istis cibis abstinerent, ab illis minime: has epulas reputarent mundas, illas immundas, &c. in illis aliqua magnæ sapientiæ documenta inclusa crediderunt: sicuti revera includebantur; & quæ Moyses statuit, tanquam quædam profundæ sapientiæ hieroglyphica considerandа suspicati fuerint. Inde illi cœperunt sub quibusdam hieroglyphicis indicare, quæ essent sequenda, quæ fugienda, ut Pythagoras sub illis symbolis de esu fabæ vitando, de vino non bibendo, de vitibus non amputandis, de turturibus domo ejiciendis, &c. & sub quibusdam fabulis multa sapientiæ documenta proponere. Ita asseruit Philo *a*, quem S. Augustinus *b*, virum liberaliter eruditissimum vocat, de quo Eusebius *c* testatur, quod inter litteratos etiam gentiles, facilè obtinuit principatum. Unde statim post Moysi tempora (inquit Augustinus *d*) fabulæ fictæ sunt de Triptolemo, quod jubente Cerere, anguibus portatus alitibus, indigentibus terris, frumenta volando contulerit: de Minotauro, quod bestia inclusa fuerit labyrintho, quo cùm intrassent homines, inextricabili errore inde exire non poterant: de Cerbero, quod sit triceps inferorum canis: de Phrixo & Helle ejus sorore, qui vecti ariete, volaverint, &c. De iis Scholiastes Augustini videndus est, qui multa annotat. Inter has fabulas, illam singulariter refert Augustinus, quam de Antæo commenti sunt, quem finxerunt filium terræ, de ejus utero natum, qui omnes secum luctantes & pugnantes vincebat, ex eo quod se demittens in terram, aut in eam projectus, vires à matre sua resumebat, quibus roboratus, dejiciebat inimicum quantumcunque validum. Unde Hercules cum illo in arenam descendens, hoc primò procuravit, ut non posset ille terram tangere: ideoque brachijs exceptum, in aera elevavit, tenensque illum separatum & elongatum à matre, cui non poterat mater favere, ipsum fortissimè constringens inter brachia contrivit & disrupit. Multa voluerunt illi per istam fabulam docere, magna tamen conjectura ducor id ipsum, quod nos intendimus voluisse principaliter declarare, apud quos commune proverbium fuit, propriam genuinamque hominis matrem terram esse. Id quod Romanis omnibus fuit exploratum ex quodam Oraculi responso.

a *Libr. 5. stromat.*
b *Epi. 6. ad Irenæum Pyth. & libr. de bono mort.*
a *Lib. 1. de vita Moysi, in princip.*
b *Lib. 12 con Faust. cap. 11.*
c *Libr. 2. histor. Eccle.*
d *Lib. 18. cit.*
Ludo Vives 18. De civ. cap. 13

Quærentibus enim Tarquiniis, ut Livius refert, quisnam futurus esset Romanorum rex, ex intimo quodam antro prodiit. Pythica vox, dicens: *Imperium summum Romæ habebit, qui vestrum primus, ò juvenes, osculum matri tulerit.* Hæsitantibus ad responsum cæteris, Brutus in terram corruens, terram osculo contingit, quam communem omnium intelligebat matrem, & Romanorum rex juxta oraculum evasit. Hinc, ut ¶ 139.
doctus Pineda annotat, id apud gentiles consuetum fuit, cùm puer nascebatur, ut non tam ex puerpera, quæ illum fuerat enixa, quàm ex terra natum indicarent, in terram emittebant, quem obstetrix inde levabat, quasi ex terra nascentem colligens & suscipiens: unde aliqui credunt, obstetricibus nomen relictum, quo apud Italos vocantur, *Jevatrices*: cujus consuetudinis meminerunt Marcus Varro *a* (quem Augustinus *b* vocat, Romanorum doctissimum & sapientissimum) Suetonius *c*, Servius *d*, & ipsemet D. Augustinus *e*. Hine illa sententia Senecæ *f*; Omnes infantes terra nudos excipit; illaque Plinii *g*. Terra nos nudos nascentes excipit. Imò ut prædicti omnes autores indicarunt, tradiditque expressius Macrobius *h* ex Labeonis sententia, plures Deas in ipsamet terra constituebant, ut puerum è terra nascentem adiuvarent. Erat enim Dea Ops, & Levana, & Fatua & Fauna, & Bona, & Statina, quam Augustinus *i* non Deam, sed Deum Statilimum, Marcus Varro *k* Statanum vocant. Dea *Ops* opem præstabat & ferebat nascentibus, primum eos excipiens sinu terræ. *Levana* è terra levabat infantem. *Fatua* vim fandi concedebat, unde credebant quod infantes non prius vocem edere poterant, quàm terram attingerent.

Lib. 1. annalium.
Pineda in ca. 1. Iob.
a *Lib. 1. de lingua Latina, & apud Martia. lib 2. de vita Patrum.*
b *3. de civ. cap 4 & lib. 6. c. 2.*
c *In Augusto cap 5. & in Nerone cap. 6.*
d *In 10. Æneid.*
e *4 De civ. cap. 11.*
f *Libello de morib.*
g *Libr. 2. ca. 65. & lib. 7.*
h *Libr. 1. cap. 12.*
i *4. de civ. cap. 21.*
k *Libr. de liberorum educatione.*

gerent. *Fauna* favebat, & vitales spiritus subministrabat. *Bona*, omnia quæ ad victum erant congrua, puero è terra prodeunti, præparabat. *Statina* juvabat, ut stare posset, qui è terra prodibat. Hæc hisque similia egregiè prosequitur Augustinus, ostendens inaniter illos tot Deorum catervas multiplicasse, cùm unus solus sit, qui fert opem nascentibus, & levat der terra, & fandi vim & favorem concedit, *qui præstat nobis vitam, inspirationem & omnia.* Hæc dicta sint, ut manifestum fiat, gentiles ipsos vi rationis ductos, firma sententia asseruisse terram esse genvinam hominis matrem. Ita quidem Gentiles. Nostris tamen (ut Ambrosius in simili occasione, dum quædam ex gentilium libris induxisset, dixit) magis quam alienis, utamur. Est in primis ille, qui omnes, quos gentilitas proferre solet sapientes, longo tempore præcessit, Sanctus Iob, qui pleno ore, terram matrem hominis expressit, quando in eam se demittens, *Nudus*, inquit, *egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc.* Dubium est, quam vocet matrem, de eujus utero fuit egressus. Nec enim è terra Iob natus videtur. Erat ille rex, ut Chrysostomus probat, *& magnus inter omnes Orientales*, ut scriptura sacra asserit: ideoque nequaquam dicendum videtur, quòd filius fuerit terræ; nec enim id concedimus de hominibus, quos nobiles in nostra republica agnoscimus. Matrem sine dubio habuit illustrem. Unde quidam ita legunt: *Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar in terram.* Ita Cyprianus *a*, Hieronymus *b*, Prosper *c*, Gaudentius Brixianus *d*. Gregorius Nyssenus *e* ita legit: *Nudus introivi in mundum, nudus ad eum, qui me introduxit, abibo.* Cæterum communis sententia est, per matrem, de cujus utero se nudum egressum asserit Iob, intellexisse terram: quod ostendit illud, *Nudus revertar illuc.* Reversurum enim se confitetur ad illum matris uterum, unde egressus fuit. Certum est autem reversurum in sepulturam, quæ uterus terræ dicitur, ut statim ostendemus. Ita Chrysostomus *a*, Gregorius *b*, D. Thomas *c* & cæteri, qui ex professo rem pertractarunt. Loquiturque Sanctus Iob in persona hominis absolutè sumpti, de quo hæc vera propositio, genuinaque, quod nudus egressus est de terra tanquam ex matre, & iterum in eam est reversurus. Ut enim doctus quidam antor *d* acutè considerat, homo formatus est à Deo de terræ gremio, quæ formando corpori materiam subministravit, indeque in lucem prodiit: similique ratione videtur à Moyse dictum; *Formavit Deus hominem de limo terræ*, sicut eùm à Matthæo pater materque Phares & Zaram exprimuntur, dicente: *Iudas genuit Phares, & Zaram de Thamar.* Unde eùm suæ mortis & reversionis in terram admonetur homo, simul etiam suæ originis suæque nativitatis ex terra admonetur à Deo dicente: *Donec revertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Id ipsum tradidit ille, qui non solum à se ipso *a*, sed à Spiritu sancto *b* tanquam omnium sapientissimus commendatus fuit Salomon. *Ego*, inquit *c*, *natus accepi communem aerem, & in similiter factam decidi terram, &c. Nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium.* Quid est, *in similiter factam decidi terram?* Noster Holkot benè explicare videtur. Idem enim est, inquit, ac si diceret: Ecce quod carni omnium virium potestate; quia nec veni in mundum volans, nec ambulans, nec mobiliter navigans, vel equitans: sed omni spoliatus fortitudine de utero matris meæ, decidi, & receptus, per manus aliorum reclinatus sum ad terram, licet non immediatè, tamen mediatè terra me sustentavit. Quē sensum etiam amplecti visus est S. Bonaventura. Non tamen incongruum credo, si intelligamus Salomonem, ad illum quem dicimus, comunem usum, alludere voluisse, quo infans decidebat, aut demittebatur in terram, indeque eùm plorare incipiebat, elevabatur, & pannis involvebatur. Ideoque statim subdit; quod decidens in terram, *primam vocem similem omnibus emisi plorans, involumentis nutritus sum.* Ad huiusmodi consuetudinem alludere visus fuit Deus ipse, quando agens de Synagoga sub typo puellæ recenter natæ dixit: *Quando nata es, projecta es super faciem terræ.* Quod etsi Hierony-

Marginal notes: 4. De civ. cap. 10. & 11. — Act. 17. 25 — Libr. 2. de pæn. cap. 5. — Iob 1. 21. — Hom. 4. de patient. Iob. — a Libr. de mortalitate. — b Epist. 20 ad Tarasi. — c Part. 1. de prædiction. — d Tra in sacram scripturā — e Orat. de quadraginta martyrib. — a Epist. ad Olympi. & homil. 2. in Gen. circa finem. — b 2. Mora. cap. 17. — c In 1. cap. Iob. — d Pineda in cap. 1. Iob. — Gen. 2. 7. — Matt. 1. 3 — Gen. 3. 19 — ¶ 140. — a Eccl. 12. 9. — b 3. Reg. 3. 11. — c Sap. 7. 3. 5. — In cap. 7. Sap. — In cap. 7. Sapient. — Ezech. 16. 4. 5.

Libr. 4. in cap. 16. Ezechiel. ronymus explicet dictum, quia Synagoga à sui exordio in pravitates & idololatrias se projecit & effudit: alii, quia Synagoga in suo principio, quod in Ægypto habuit, cum viribus careret, projecta fuit extra urbes ad lateres conficiendos in agro: unde Septuaginta legunt: *Projecta es super faciem campi:* hoc tamen hæc loquendi phrasis supponit, quod infantibus, dum nascuntur, erat commune, quod in terram projiciebantur, unde elevabantur, ad explicandum, terram esse eorum matrem, ex qua oriri viderentur. Ad hunc igitur usum alludere visus fuit Salomon dicens: *In similiter factam decidi terram.* Quasi dicat: Non terra aliqua mihi præparata est preciosa, in quam me projicerent natum, à qua me tanquam à matre prodeuntem & egredientem exciperent & levarent; sed in communem terram, quippe qui ex simili materia omnibusque communi secundum corpus formatus sum. Nec enim ex alia terra procedunt ipsi reges, neque diversum est principium ortus illorum. Hoc
Eccl. 40. 1. tandem docuit Sapiens. *Iugum*, inquit, *grave super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium.* Vocat terram, *matrem omnium*, à qua omnes processerunt, & in ejus uterum reversuri sunt, in sepulchrum videlicet, quod uterus aut venter terræ dicitur. Ideoque Christus Dominus dicitur, exceptus in ventre terræ, quem Ionas exceptus ventre ceti expressit, ut alibi dictum fuit. Qua in re grande mysterium considera, ad sacramentum resurrectionis explicandum. Homo siquidem duplicem vitam habiturus est, primam temporalem in hoc mundo, secundam æternam in futuro, aut fœlicem in cœlo, aut infœlicem in inferno. Quoniam autem vitam homo acquirit per generationem & nativitatem, duplex ei convenit nativitas, qua ex utero terræ nascitur. Prima temporalis est, qua nascendo, in hunc mundum & hanc lucem profertur; secunda, qua nascetur in vitam immortalem resurgendo in novissimo die. Illa enim resurrectio, qua ex terra omnes prodibimus, na-
Matt. 19. 28. tivitas quædam dicitur, & à Christo vocatur *Regeneratio.* Et ipsamet Christi resurrectio, qua ex terra prodiens resurrexit, generatio vocatur à Davide *a*, ut Paulus *b* interpretari visus fuit, de quibus alibi. Ad utramque vitam homo ex terra nasci dicitur; primò quidem homo ad hanc vitam mortalem ex terra procedit; quia de terra corpus ejus formatum est. Idcirco ut secundam nativitatem consequatur, iterum utero reconditur, vita mortali absumpta, unde immortalis procedat; quando in die judicii, terra dabit mortuos suos: & sicut initio mundi de terra hominem Deus extraxit ad hanc vitam, qui propterea pater hominis dicitur, & terra ejus mater, ita in novissimo die, Christus vocis suæ virtute omnes mortuos de sepulchris terræ tanquam ex utero matris educet; unde vocatur, *Pater futuri sæculi*, cujus virtute, vitam æternam & immortalem homines in futuro sæculo accipient: & terra dicitur omnium mater, quæ omnes morientes recipit in utero; non ut eos perpetuò retineat, sed ut in novissimo die enitatur & pariat. Et hunc credo legitimum sensum illorum verborum, *usque in diem sepulturæ, in matrem omnium:* non dicit, matrem omnium, sed *in matrem omnium*, id est, ut sit omnium mater, omnes in novissimo die pariens: ideoque cùm sepelitur homo, quasi semen utero matris reconditur; ut illum in supremo die pariat. Sed de iis satis. Optimè ergo homo filius terræ dicitur. Hæc mater tua legitima, propria ac genuina, quam nec reges nec principes negare possunt, ex cujus substantia omnes mortales producti generatique sunt. Antæus tunc fortissimus reddebatur, omnesque inimici cujusvis vires ictusque eludebat, quando ad matrem suam se demittebat & confugiebat, illamque contingebat. Hocque sciens Hercules, illum expugnaturus, totus in eo fuit, ut miserum Antæum à matre separatum, longeque quantum posset constitutum, teneret. Hoc sapientiori doctrina, quam omnes gentiles, possumus fidei luce illustrati explicare. Adversarius enim noster diabolus longè potentior Hercule (*nec enim est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem; sed adversus principes & potestates*) non minus hoc procurat, quàm

Marginalia (right): a Ps. 2. 7. b Act. 13. 33. — Esai. 9. 6. — ¶ 141. Eccl. 40. 1. — Ad Eph. 6. 12.

quàm Hercules, nos ipsos à terra elongare, & in sublime erigere. Hoc præcipuè contendit, cùm parentes nostros expugnaturus accepit: primò namque procuravit à terra eos elongare, & in sublime erigere, in exordio repræsentans eorum excellentissimam naturam, secundum quam apti erant, ut dii
Gen. 3. 5. fierent: *Eritis*, inquit, *sicut dii, scientes bonum & malum*: deinde à terra eosdem elongans, suadens tam longè ab ea constitutos, ut nullatenus mortem incurrerent, nec in terram essent convertendi. *Nequaquam moriemini*. Eorum ergo naturam excellentem, vires, vitam, sapientiam, quam habebant, & habere poterant, repræsentavit, quo longe eos à terra elevaret & traheret. Quod cùm perfecit, tentationis brachiis constringens, & incitans ad esum ligni vetiti, extrinxit & penitus contrivit; ut pos-
Esa. 38. 13 sit quivis eorum dicere: *Quasi leo sic contrivit omnia ossa mea*. Ita Nabuchodonosorem in superius elevavit, repræsentans illi suam nobilem prosapiam, potentiam, divitias; brachiisque superbæ tentationis ita constrinxit, ut se Deum crederet, & pro Deo statuam ipsam suam exponeret adorandam, & gloriatur quasi ipse esset autor totius civitatis & boni, quod in Babylone reperiebatur. Et ne exempla in immensum multiplicemus, ita tecum agit, te expugnaturus, te conatur à terra in tui imaginatione elevare, primò secundum naturam tibi repræsentans prosapiæ tuæ claram nobilitatem, quòd es princeps, nobilis, dives; quòd es fortis validusque; quòd es tu mulier pulchra, cujus venustas omnium oculos trahit: deinde, per longioris vitæ fallacem promissionem, te à terra & sepultura elongat, suadens quod qui vivacem te sentis, non sis moriturus præsenti vel sequenti anno. Inde te constringit duris brachiis tentationum, superbiæ & fastus, quo de te alta sentias, contemnas alios, arrogans sis, cupiditates sequaris & voluptates: ita te inter hæc brachia constringit, ut contritus remaneas; inde enim te trahit ad superbiam, avaritiam, luxuriam, oblivionem Dei, amorem sæculi. Quid facturus es? Locum tuum ne dimiseris. Ad terram te demitte, matrem tuam mente continge, considerans te cinerem & pulverem, dicens: Quid superbis terra & cinis? & quod vanè conturbaris pro iis, quæ crastina die relicturus es, & quod vana est salus hominis, quem quando minus timet, levis aura absumit.

§. 10. *Sub aqua conduntur baptizati, & in terra tanquam in loco apto ad vincendum constituuntur, quem Iob ut vinceret elegit.*

HInc intelligere possumus, cur Christus Dominus Sacramentum baptismi in aqua instituerit. Dubium enim esse potest, cur id elegerit. Videbatur sanè aptius instituendum in igne, propter vivificam virtutem Spiritus sancti: & congruum id appare- ¶ 142.
ret illi, quod Ioannes dixerat de Christo: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne*. *Mat.* 3. 11 *Luca* 3. 16
Quæ verba perperam intelligentes hæretici Seleuciani, & Hermiani, sic dicti ab hæresiarchis Seleuco, & Hermia, senserunt, baptismum in igne conferendum; ut tradit Philaster *a*, & Augustinus *b*. Aut verò videbatur congruum instituere illud in aëre, quoniam in baptismo datur Spiritus sanctus, quem Christus insufflando dedit Apostolis. Multas rationes Sancti Patres hujus instituti tradunt, quas omnes eleganter D. Thomas complectitur: quibus aliam ad nostrum institutum addere possumus. In baptismo namque homo efficitur, & constituitur miles Christianus, & Christianæ militiæ nomen dat, acturus bellum contra Principes tenebrarum, eorum impugnationem enervaturus. Unde arma opportuna tunc ei conceduntur, & armatur virtutibus, ac donis Spiritus sancti, ut alibi tradidimus. Quoniam autem ut vincere posset miles iste, in loco opportuno constituendus erat (ut enim diximus, bona pars victoriæ in hoc consistit) ideo voluit Christus, in loco aptissimo ad se defendendum, & inimicos offendendos, illum constituere, sub aqua scilicet. Quidnam enim est sub aqua? Terra. Sicut namque sub igne est aer, & sub aere aqua, ita etiam sub aqua est terra. Ideirco cum baptizatur homo, sub aqua mergi voluit, quasi illum in terra

a In Catal. hæreticor.
b Libr. de hæresibus cap. 59.
3 p. qu. 66. art. 3 4. 7. 8.

terra locans & constituens, & terram tanquam locum, quem tenere debet, si vincere vult, ei designans: ut ex illa tanquam ex matre vires trahat humilitatis, subjectionis, & timoris, per quas, omnes impetus inimicorum repellat, & contendentes vanè illum extollere, aut altius de se, quàm oportet, sentire, aut ad peccata se demittere, considerans se terram vilem, & pulverem, humiliet se ipsum atque dejiciat. Hunc ergo locum tuum ne deseras. Ex quibus jam patet apertè, quod supra dicere cœpimus de Sancto Iob, qui agnoscens in illis calamitatibus, quas servi renunciarant, Herculem infernalem venientem contra se, ut ipse vires à matre sua reciperet, se in terram demisit. Surrexit enim, & corruit in terram dicens: *Nudus egressus sum de utero matris meæ.* Quæ omnia novo modo libet expendere. *Surrexit*, obviam inimico venienti se exponens, cum illo luctaturus, & concertaturus, ut dicebamus supra. Cur igitur corruit in terram, id est, in terram se ipsum toto corpore projecit? In congruum enim id videtur. Quis namque unquam vidit, strenuum militem in stadio se constituentem, ut inimicum venientem ad congrediendum secum expectet, quod ad ejus primum conspectum, cum adventantem contra se videt, se ipsum toto corpore prostratum in terram demittat? Hoc namque esset apertè illius manibus se tradere, & non superare, sed superari velle. Rectè tamen sapientissimus spiritualis militiæ athleta, dum vidit potentem inimicum vehementi impetu contra se venientem, se gessit, dum *corruens in terram adoravit*. Intellexit enim imminens periculum, & quod ex se ad resistendum & superandum vires habere non poterat, idcirco ad quærendum auxilium se convertit, ad patrem suum, & matrem: ad patrem scilicet Deum, ideo *Adoravit* humilians se sub potenti manu Dei, ipsius implorans favorem, sine quo nihil boni se perficere posse sciebat; ad matrem autem, id est, ad terram, ad quam se demisit, eam contingens, & quasi complectens, sicut puer, qui ad matrem confugit, periculum quod imminere conspicit evasurus, ex terra (modo supra exposito) recepturus vires, ideoque terram contingens, *nudus*, inquit, *egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc.* Se ipsum consideravit filium terræ, ab ea procedentem, & in eam statim reversurum, & ut B. Gregorius annotat, hæc considerans intellexit, nihil eorum, quæ amiserat, suum plenè fuisse, quippe qui nec illud ex utero matris traxerat, nec in illum posset secum deportare; intellexit omnia vana, quæ veniunt, & abeunt, & quæ si uno vento flante ad nos pertingunt, alio exufflante, elongantur, & quod hæc nihil penitus proficient uterum matris ingressuro. Ulterius procedit inimicus, ut aptè S. Augustinus observavit, & qui in primo congressu superatum se vidit, tanquam qui è longinquo ictus jecisset, quippe qui ad ipsummet beatum Job non pertigerant, fortiorem alium congressum Deo permittente aggreditur, & qui eminus pugnaverat, cominus pugnam reassumit. Videns enim beatum virum consolantem se ipsum, quod nihil sibi proprium fuisset sublatum, sed tantùm quæ externa erant à sua persona, aggreditur quæ illi erant propria, & ad suam ipsam personam spectabant, destruere, salutem, pulchritudinem, corporis robur, nihil in ipsius persona relinquens, quod non pessimo ulcere & intolerabili dolore afficeret. Strenuus tamen miles, qui sciebat, vires à matre resumendas, iterum ad eam se demisit, & quasi ad ejus brachia confugit, *sedit in sterquilinio*, aut ut alii legunt, *in medio cineris.* Et rectè quidem, ut ad quamcunque partem oculos converteret; non nisi cinerem videret se circundantem, & nihil nisi per intermedios ac interpositos cineres aspiceret, divitias, honores, salutem cunctaque temporalia bona. Ecce quomodo vires recipies à matre tua terra, si sederis in medio ejus, in corde ejus, in sepulchro, in medio cineris, nihil aspiciens nisi sub cinere, quo intermedio conspicias pulchritudinem mulieris, quam statim cinis, ac putredo operiet; salutem, quam brevi amittes; divitias, quas tecum non feres. Considera nunc utiliter, quæ postea (si id agere nunc nolueris) inutiliter in inferno profiteberis. Quid proderit tibi

¶ 143.

2. *Moral. cap.* 17.

Epist. 120 *ad Honoratum* *ca.* 13.

tibi superbia vitæ, quem in angustissima fovea demittent conclusum? quid divitiarum jactantia tibi conferet, quas dimissurus ex alienis, qui nullum tui habebunt memoriam? quid comessationes & ebrietates, ad nihilum aptæ, nisi ut majorem fœtorem corpus tuum spiret; si cras te mori contingat (quod satis possibile est) quid actum erit de tuo fastu, quem terra immundissima operiet? quid de tua pulchritudine, cujus faciem rusticus effossor calcabit, & conculcabunt omnes? quid de universis, quæ reposita tenes, ad quæ libere manus mittent hæredes, absque eo quod impedire possis? & hæc evenient non post multos annos, & forte nec post multas horas. Videt igitur Ecclesia Sancta diabolum te impetentem, & tanquam alterum Herculem, te à matre tua terra elongantem & subtrahentem, quem propterea brachiis tentationum conteri & constringi videt, tui miserta, quia tu matrem tuam fugis, matrem tuam ad te applicat, & propinquam tibi facit: & quia non vis eam contingere, facit ut illa contingat te, cinerem & pulverem super caput tuum emittens, & dicens: *Memento homo*, ut ex tali contactu vires resumas; humilitatem acquiras, per quam fastum & superbiam dejicias; contemptum rerum temporalium trahas, per quem avaritiam prosternas: considerationem fragilis vitæ teneas, per quam voluptatibus renunties, & ab omni iniquitate liberatus, ad Deum de toto corde convertas.

§. 11. *Ut Germanici cor ab igne penetraretur, theriaca fuit aspersum, ita cor nostrum cinere, qui sanguisugæ aviditatem enervat.*

Memento homo, quia cinis es. Sacrum Quadragesimæ tempus peculiariter institutum est, ut discamus benefacere, idcirco Ecclesia Sancta in illius exordio nobis proponit Christum, quem æternus pater Magistrum & doctorem audiendum designavit, qui nos docet in Euangelica lectione, omnem modum recte operandi, tam erga nos ipsos, quam erga Deum, quam erga proximum, sicut sequenti tractatu dicemus. Ut scriptura hæc, quam cœlestis magister in mentibus nostris scripsit, & delineavit non deleatur aut obliteretur, aspergit Ecclesia Sancta cineres aut pulveres. Quod enim recenter scriptum est, facillime deletur, si non pulvere aspergatur. Et vere cor nostrum vult Ecclesia sancta disponere, ut cœlestem doctrinam divinam, quam toto Quadragesimæ tempore traditura est, capiat & recipiat, & discamus benefacere. Grandi admiratione dignum est, quod cum tam efficax sit divinum verbum, tam parum in corde nostro operetur. Insurrexerunt multi Pseudoprophetæ tempore Jeremiæ, qui quæ ipsi confingebant, tanquam Dei verba proponebant, populum decipientes: voluit propterea Deus dare regulam ad discernenda verba sua à verbis mendacibus Pseudoprophetarum. *Quid paleis ad triticum, dicit dominus? Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit dominus, & quasi malleus conterens petras?* Verba illorum sunt quasi paleæ, mea sicut triticum, ideoque illorum inefficacia, mea autem efficacissima, sicut ignis, & malleus. Inter omnia elementa resque naturales, ignis est potentior & efficacior: & inter omnia artificialia, malleus, qui duriores petras comminuit. Vult Deus verbum suum agnosci, ex illius efficacia, validaque potentia. Et vere illa nobis est explorata: solius enim divini verbi virtute, cœli firmati sunt,

¶ 144.

Ierem. 23. 28. 29.

terra constituta, illi ornati splendidissimis luminaribus & astris, hæc herbis, plantis, fontibus, animalibusque repleta. Nec tantum quando Deus ipse verbum suum profert, hanc habet efficaciam; sed etiam quando hominis ore pronuntiatur, adeo ut prolatum ore unius hominis ignoti & alieni, paulo ante ab ore ceti evomiti, totam illam amplissimam civitatem Ninive succenderit & inflammarit: consumpserit nequitiam, absumpserit malitiam. Qui igitur fieri potest, ut cum divini verbi tanta sit efficacia, in nobis nihil penitus operetur? Quot quantaque Dei verba audisti? & tamen nihil de malitia deposuisti: non dimisisti adulterium, non restituisti, quæ furto per usuram sublata tenes &c. Sunt ne Dei verba, quæ vobis proponimus, an à nobis conficta? Annuntiamus ne doctrinam cœlestem, an quam quivis nostrum apud se confinxit? Videtur namque non Dei verbum esse, quod nullum effectum producit, neque ignem à nobis applicari, qui nullatenus corda hominum calefacit. Cæterum non dubium esse potest, verba Dei à nobis proponi: alia enim sunt, quæ Catholica Ecclesia Romana, quæ sponsi sui vocem agnoscit, proponenda exponit. Rem tamen admirabilem expende, quæ hanc difficultatem absolvit. Referunt Plinius *a*, & Suetonius *b*, rem stupendam, quæ in defunctione Germanici accidit. Fuit Germanicus vir Illustrissimus, Pater Imperatoris Caji Caligulæ, quem Romani omnes summo prosequebantur amore: Unde cum occubuisset per venenum clam & occulte propinatum à Tiberio, totus populus ingenti luctu mortem illius prosecutus fuit, & funus nobili exequi volentes, corpus ejus comburere statuerunt, ut in cineres redactum, aurea urna includerent, sicuti in Principum funere agere consueverunt. Grandi propterea igni super tabulam alabastrinam superpositum corpus, combustum fuit: cinerem tamen colligere volentes invenerunt cor penitus intactum, quod nec flammarum, nec prunarum ardore potuerat comburi, nec poterat quantumcunque prunis ardentissimis circumdaretur, succendi aut calefieri. Intellexerunt veneni malitiam illud occupasse, & obdurasse, & ita constrinxisse poros: ut nullum ingrediendi locum calori concederet. Probatissima theriaca illud unxerunt, cujus vi venenum enervatum fuit, potuitque tunc facile ignis illud penetrare, succendere, & inflammare. Certum est potentius esse Dei verbum quovis igne, nihilominus tamen cor tuum non penetrat, nec inflammat, quamvis iterum atque iterum applicetur: quia veneno obduratum constrictumque tenetur; veneno inquam concupiscentiæ, quod antiquus serpens in nostram naturam invexit: hoc totum cor tuum occupat, quod concupiscentia plenum est. Concupiscentia pecuniæ cor avari constrictum, & obduratum est, qua perpetuo æstuat: concupiscentia delectationis, e cor carnalis, qua ardet, & concupiscentia honoris, & humanæ gloriæ cor superbi, qua obduratum est. Hæcque causa fuit, cur Dei verba ab ipsomet Deo in mundo prolata nihil operata fuerint in corde eorum, ad quos fuit locutus: venit & semel, atque iterum ad homines prædicavit, & sæpe clamando, vociferandoque sua ad eos verba direxit, adeo ut dicere potuerit David in ejus persona, sicut considerat B. Augustinus: *Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ.* Quod & eleganter per Esaiam ipsemet Christus prædixit in illo capite, quod de ipso ad litteram intelligendum demonstrant Sancti Patres Epiphanius *c*, Hieronymus *d*, Chrysostomus *e*, Ambrosius *f*, Augustinus *g*, Hilarius *h*, & cæteri quos refert Leo Castrensis *i*. *Audite*, inquit, *insulæ & attendite populi de longe: Dominus ab utero vocavit me, de ventre matris meæ recordatus est nominis mei.* Hoc completum docent Sancti Patres, in eo quod novimus, Angelum exposuisse virgini & Sancto Joseph nomen; quo Christus vocandus erat. *Et posuit os meum quasi gladium acutum, & in umbra manus suæ protexit me, & posuit me quasi sagittam electam.* Indicat id, quod Christus sæpe protestatus fuit, patrem posuisse verba in ore ejus, quæ prædicaret & diceret, quæ essent tanquam gladius acutus & sagitta electa,

a *Lib.* 11. 37.
b *in Calig.* c. 1. & 5.

In Ps. 68.
Psal. 68. 4.
Esai. 49.
c *Contra hæres.* c. contra Cabiridianos.
d *In cap.* 49. *Esaiæ.*
e *Hom. de virtute l. de tortore tom.* 5. & *homil.* 1 *in Matth.*
f *In Ps.* 33.
g 18. *de civit.* c. 35.
h *In Psal.* 119. & 126.
i *In cap.* 49. *Esaiæ.*

electa, i. e. ad omnes homines pertingentia: gladio n. eos qui prope, sagitta illos, qui longe sunt, impetimus. *Et dixit mihi: Servus meus es tu Israel, quia in te glorificabor.* Expendit S. Ambrosius *a* Christum merito vocatum Israel, nam censet *Israel*, idem esse, ac *Videns Deum*, quod & B. Augustinus *b* perpetuo asservit, quamvis B. Hieronymus *c* aliter nomen credat interpretandum, de quibus alibi. Et bene Christus dictus fuit Israel, id est, vir videns Deum, nam non solum ratione divinitatis ab æterno eum vidit, & comprehendit: sed ratione humanitatis, ab instanti suæ conceptionis anima sua evidenter & clare Deum conspexit, ut sacra docet Theologia, & hac de causa Christus, eorum quæ dicebat, se exhibuit irrefragabilem testem, dicens: *Quia quod vidimus testamur.* Et his alludere visus est dicens: *Omnis qui audivit a Patre, & didicit, venit ad me, non quia patrem vidit quisquam, nisi is qui est à Deo, hic vidit patrem.* Indicat his verbis grandem differentiam inter se, & cæteros Prophetas aut justos, qui à Deo verba audierunt, aut acceperunt: cæteri namque audientes Deum, eum non videbant, nec clare viderunt: ipse tamen, qui singulariter *est à Deo* per æternam generationem procedens, & per temporalem in mundum missus, hic vidit patrem, cui propterea pater dixit: *Servus meus es tu Israel*, ratione humanitatis, secundum quam fuit missus: *Quia in te glorificabor*, videtur sine dubio id propheta prædixisse, quod Christus manifeste postea exposuit, insigni parabola patrisfamilias, qui plantavit vineam, quam omnibus necessariis munivit, & tradidit quibusdam agricolis, redditurus fructum temporibus suis. Mittens autem sæpe fructuum tempore servos, qui fructus debitos exposcerent, eos occiderunt, vulneraverunt, lapidaverunt: tandem *dixit Dominus vineæ; Quid faciam? mittam filium meum dilectum, forsitan cum hunc viderint, verebuntur.* Unde, *novissime misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur filium meum.* Miserat Deus iterum, ac iterum servos suos Prophetas, ponens verba sua in ore eorum, qui fructum à Judæis exposcerent, ex quibus quosdam lapidarunt, alios vulnerarunt, alios occiderunt: decrevit filium mittere, dicens: *Servus meus es tu Israel, in te glorificabor*: te mitto in forma servi, qui es filius meus, me videns & comprehendens: in te glorificabor, verebuntur n. filium meum, qui prophetas revereriti non fuerunt. Et quid factum est? *Et dixi: In vanum laboravi, & sine causa, & vane fortitudinem meam consumpsi*, nam minus eum audierunt, & crudelius illum, quam cæteros omnes Prophetas necaverunt: qui propterea ad extrema deductus dicit, *Laboravi clamans rauca facta sunt fauces meæ.* Tempore mortis suæ, in concilio eum iteratis vicibus interrogabant, & requirebant ut si erat Christus, id clare exponeret, *Jesus vero tacebat.* Non mirum, inquit Augustinus: laboraverat clamans, raucæ factæ fuerant fauces ejus, qui sciebat nihil verba sua tunc quando vinctus tenebatur profutura, quibus præcedentia, quæ dixit, dum viveret, & miraculis confirmaret, nullatenus profecerant. In vanum ergo dictus est consumpsisse fortitudinem suam, & in vanum locutus: quia quamvis multi crediderunt ex Judæis, tuncque facta fuerit seminatio, quæ postea abundatissimos fructus in Ecclesia redderet; sed major Judæorum pars ex verbis ejus nullatenus profecit; *audiebant namque eum Pharisæi, qui erant avari, & irridebant eum*: tantus, tamque ardens ignis, illorum corda nullatenus inflammavit: quia veneno mortifero erant obdurata, constricta, ac penitus repleta. Hoc ipsemet expressit dicens: *Intus pleni estis hypocrisi & iniquitate*, & ideo *sermo meus non capit in vobis.* Malitia, & venenata cupiditate, terrenorum bonorum, cor illorum ita plenum erat, ut ingrediendi aut penetrandi non relinqueretur locus Dei verbo: ita à veneni malitia cor tenebatur constrictum, ut nullus calor ardentissimi ignis verbi divini, illud penetrare posset. Si igitur verba Dei ipsiusmet Dei ore prolata, nihil profecerunt, in cordibus veneno cupiditatis repletis & obduratis: quid mirum, quod eadem verba, puri hominis peccatoris ore prolata, nihil operentur in corde tuo, quod non minori cupiditate & malitia

Marginal notes: a *Epist.* 47 *ad Ireneum.* b *Lib.* 1. *qu. in Gen. q.* 114 & 16. *de civ. cap.* 39. & *in Psal.* 83 c *Lib. qq. Hebraic. in Gen.* c. 32. — *Joan.* 3. 11 — *Joan.* 6. 46 — *Luc* 20. 13 — *Matt.* 21 37. — ¶ 147. — *Matt.* 26. 63. & *Marci* 14. 60. 61. — *Luc.* 16. 14. — *Matt.* 23. 28. — *Joan.* 8 37

repletum est & obduratum? Ut igitur Ecclesia hujusmodi veneni vires retundat, & enervet, theriacam applicare decrevit & applicat, cinerem aspergendo, & dicendo: *Memento homo, &c.* hæc namque potentissimè omne venenum concupiscentiæ infringit & debilitat. Quid enim concupiscentia appetet. si consideres, te crastina die omnia dimissurum iis, qui nullas gratias tibi referent; qui pro peccatis in divitiarum acquisitione commissis, ignibus æternis tradêris? Quomodo voluptates concupisces, si attendas quod statim eas penitus experieris vanas, ex quibus nihil nisi laborem, dolorem, confusionem, & lachrymas tibi retinebis? Quid de rebus seculi appetes, si consideres omnia, quæ in mundo sunt, in eo relinquenda, & te nudum præsentandum ante Dei tribunal, cui tunc nullam opem ferent? Excellenter naturam concupiscentiæ, cor nostrum afficientis, expressit Sapiens sub typo sanguisu-
Prov. 30. 15. gæ. *Sanguisugæ*, inquit, *duæ sunt filiæ, dicentes: Affer, Affer.* Loquitur de concupiscentia, cujus duas filias intelligit, quantum existimo, duas ejus portiones, quas philosophi statuerunt, irascibilem & concupiscibilem, cujus affectus insaturabiles sunt penitus, semper dicentes: *Affer, Affer*, aut ut in
In cap 30 Prov. Hebræo, *Da, Da.* Est sanguisuga vermis aqueus, inquit Iansenius, qui & hirudo dicitur ab hærendo, eujus conditionem expressit Poëta dicens: Non missura cutem, nisi
Horatius. Libr. 12. Etymol. cap. 5. Apud Bellovacens. lib. 20 speculi major cap. 155. plena cruoris hirudo. De ea refert S. Isidorus quod tam avida est sanguinis (quem quia sugit, sanguisuga dicitur) ut nunquam eo satietur. Cum enim eo plena fuerit, evomit quod hausit, ut recentiorem avidius denuo sugat. Talis sine dubio est concupiscentia, quæ nunquam satiatur, sed perpetuò clamat; *Affer, Affer.* Vide avarum affectum concupiscentia divitiarum, qui quanto plus hauserit,
a Libr. de Nabuthe. b Ser. 40 ad fr. in Eremo. plus sitit, ut B. Ambrosius *a* ex professo ostendit, eleganterque tradidit Augustinus *b*, rabiem eam vocans. O rabies, inquit, omni fine carens. Terra suis limitibus terminatur, aqua suis finibus limitatur, aër suo fine concluditur, cœlum suis terminis arctatur, sola avaritia terminum nescit. O avare, si terra cuncta tibi datur, mare quæris; si terra & mare, aërem petis; si terram, mare, & aërem possederis, adhuc cœlum ambis, & ipsum penetrare affectas, & si cœlum penetraveris adhuc non quiesces. Ita Augustinus. Considera luxuriosum, nunquam dicentem. Sufficit, & tanquam alterum prodigum, quando omnia consumpta sunt, divitiæ, salus, & honor; validiori affectu famem sentientem. Perpende avidum honoris, & gloriæ, cui major dignitas collata, magis affectum succendit: ut ad altiorem conquirendam inhiet. Semper clamat affectus concupiscentiæ: *Affer, Affer.* Quodnam remedium ad hujusmodi venenum infirmandum, & enervandum? ad hujusmodi sitim sanguisugæ extinguendam? Parum ciLibr. 20. neris assume (inquit Bellovacensis, ex phispecu. maj. losophorum doctrina) & pulveriza super os citato. ejus; statim enim se contrahit, & ab appetendo cessat. Magna sine dubio vis cineris. Hoc Ecclesia Sancta nunc facit, pulvere concupiscentiam afficit, cinere caput aspergens, & clamans: *Memento homo, quia cinis es.* Hoc validum remedium: si enim consideres te esse cinerem, cessabit sitis superbiæ & affectus honoris & gloriæ. Quidnam divitias sities, attendens te omnes illas statim relicturum? Quid voluptates; si consideres eas transeuntes tanquam umbram, nullum aliud sui vestigium relinquentes, nisi dolores, anxietates, curas, timores? Applicat itaque congruè Ecclesia hujusmodi theriacam, ut enervata vi veneni concupiscentiæ, ignis divini verbi, quod quotidie in Quadragesima applicare contendit, cor tuum penetret, & inflammet.

§. 12. *Spiritum hominis auferre procurat Ecclesia per cinerem, ut introducatur Spiritus Dei.*

HOc ipsum egregio discursu, ex S. Aug. ¶ 147.
petito, possumus explicare, qui eleganIn Ps. 103 tissimè illa Davidis verba explicat: *Auferes* Psal. 103. *spiritum eorum, & deficient, & in pulve-* 29. 30. *rem suum revertentur, emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ.* Duos spiritus expressit David, spiritum hominis, & spiritum Dei. Hi inter se contrarii

rii sunt. Unde ut spiritus Dei ingrediatur, oportet primum auferre spiritum hominis. Quis hominum spiritus, inquit Augustinus, nisi superbia? Hunc superbiæ parens diabolus in nostram naturam invexit, & omnes homines affectant ascendere in sublime, & similes esse altissimo, & esse tanquam Deos, scientes bonum & malum. Hic spiritus est,
1. Cor. 2. 12. quem Apostolus vocat, *Spiritum hujus mundi*, contrarium spiritui, qui ex Deo est. Spiritus autem Dei est Spiritus sanctus, qui facit homines divinos, dat eis vitam divinam, in novam transfert creaturam, & ex filiis hominum facit filios Dei: per hunc justi vivunt, & animantur, de quibus Aposto-
Rom. 8. 14 lus ait, quod *Spiritu Dei aguntur*. Vult Ecclesia Sancta, ut in omnes filios suos Deus spiritum suum emittat, qui eos impleat, vivificet, in novas transferat creaturas, propterea primò procurat auferre spiritum superbiæ, & quod eo sublato, homines in pulverem suum revertantur: idcirco singulari consilio cinere & pulvere caput impetit, dicens: *Memento homo, quia pulvis es.* Ob-
Epist. 89. ad Augustinum. servavit Hieronymus, excellenter Davidem, cùm voluit spiritum superbissimi Philisthæi auferre, & vita privare, lapide frontem ejus, & caput percussisse, ibique fixum reliquisse lapidem; dejicere enim voluit superbum, vires suas jactantem, populum Dei contemnentem, imò & supra Dei potentiam se extollere volentem: superbia autem in concavo capitis efformatur, sedet, & regnat; ibi videtur spiritus superbiæ sedem habere constitutam: illam propterea oportebat partem impetere, ut spiritum ejus auferret. Qua de causa, inquit Hieronymus, superbus Rex Ozias, qui elationis spiritu plenus fuit, singulariter in fronte fuit lepra percussus, quæ ibi perpetuo fixa mansit, omnibus conspicua; ibi enim percutiendus erat superbus, ubi spiritus superbiæ singulariter insidebat. Idcirco Ecclesia in fronte & capite, cinere tanquam potenti lapide te percutit, & fixum ibidem relinquit; ut spiritum tuum auferat, & superbiam, dicens: *Memento homo, quia cinis es:* quasi dicat: Quid superbis, qui cinis & pulvis es? Qui ad majora & suprema te elevas & extollis, qui omnibus rebus inferiorem tenes locum; Quid excellentiam tuam jactas, & super astra mente te evehis, quo nihil in omnibus rebus creatis vilius, abjectius, aut demissius; es enim cinis & pulvis. Cecidit uno ictu manu forti Davidis percussus Philisthæus: cade tu, ac 1. Reg. 17. 49.
te dimitte, ac prosterne coram Deo, percussus ictu manus sacerdotis. Cùm ozias 4. Reg. 15. 5. & 2.
fœdatam suam frontem intellexit, omnem Paral. 26.
deposuit fastum, & ad privatam se recipit 21.
domum. Depone superbiam, & fastum, qui te vides cinere & pulvere in fronte fœdatum, & aspersum. Spiritu tuo ablato aptè dispositus eris, ut Deus emittat in te spiritum suum, quo quasi novam efficiat te creaturam, & totius animæ tuæ faciem renovet. Nunquam homo melius dispositus est ad spiritum Dei recipiendum, quàm quando magis istum spiritum suum habuerit extinctum. Notanda est celebris famigeratissimaq; visio, quam Deus ostendit Prophetæ suo Ezechieli, quam ad probandam Ezech. 37.
resurrectionem in novitate spiritus & vitæ, explicant Irenæus *a*, Clemens Romanus *b*, a 5. contra
Tertullianus *c*, & Ambrosius *d*. Tenebatur hæres. c. 5.
populus Dei captivus in Babylone propter b 5 Constitutionum.
sua peccata. Tam longa autem, arcta, & cap. 8.
dura fuit captivitas, ut plures in ea occubue- c Libr. de
rint: & omnes se ita consumptos putabant, resurrect.
ut crederent, jam non amplius se habituros carnis.
virtutem, qua possent liberi ad patriam suam d Libr. de
& Jerusalem regredi: unde flentes dice- Spiritu S.
bant *e*: *Aruerunt ossa nostra & periit spes* e Ezec. 37
nostra, & abscissi sumus. Ita illi censebant. 11.
Deus autem è contrario judicandum esse voluit, tunc verè illos fuisse magis dispositos, ut virtutem spiritus Dei reciperent, quando virtutem spiritus sui sentiebant extinctam: ideoque Prophetam Ezechielem in spiritu assumpsit, & duxit, ac dimisit in medio cujusdam campi, qui erat plenus ossibus, & circumduxit eum in gyro per ea, ut omnia benè, plenè, attenteque consideraret: viditque, quod illa omnia *erant sicca vehe-* Ezech. 37.
menter; nullum penitus vitalem habebant 2.
humorem, nullum vestigium spiritus, qui ¶ 148.
omnino defecerat: dixitque Dominus ad eum: *Fili hominis putasne vivent ossa ista?*

Do-

Dubitavit Propheta, concederetne, videns illa à spiritu vitæ penitus elongata, an verò negaret, attendens Dei infinitam potentiam: & respondit: *Domine Deus, tu nosti.* Et dixit ad me: *Vaticinare de ossibus istis; & dices: Ossa arida, audite verbum Domini? Hæc Dominus Deus ossibus his: Ecce ego introducam in vos spiritum, & vivetis.* Vide, quibus ossibus jubeat vaticinari & promittere spiritum Dei, non omnibus, sed *ossibus istis*; quod ut notum fieret, semel & iterum repetiit dicens: *Vaticinare ossibus istis: & hæc dicit Deus ossibus istis.* Non omnia ossa apta sunt, in quæ spiritus Dei introducatur, sed hæc, à quibus spiritus eorum penitus ablatus fuit, quasi dicat: Quando talia sunt ossa, quæ spiritum suum plenè, ac omninò deposuerint; eis vaticinare, & dic eis, ac promitte, quod introducet Deus in eis spiritum suum, & vivent. Vaticinari cœpit illis ossibus Propheta, prout Deus ipsi constituerat, & subitò factus est sonitus & commotio, & accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad juncturam suam: sed *spiritum non habebant.* Et dixit ad me; *Vaticinare ad spiritum, fili hominis, & dices ad spiritum: Hæc dicit Dominus Deus: A quatuor ventis veni spiritus, & insuffla super interfectos istos, & reviviscant.* Spiritus nomine, spiritum Dei, aut Spiritum sanctum intelligunt Sancti Patres, Irenæus, (quem vocat Demiurgum, id est, mundi factorem & artificem) & Ambrosius. Prophetavit Propheta, sicut præceperat Dominus, *& ingressus est in ea spiritus, & vixerunt, & steterunt supra pedes suos exercitus grandis nimis valde.* Ossa prius erant sicca, omni spiritu privata; postea vaticinante Propheta, sibi invicem adhæserunt: voluit tamen Deus, ut Propheta adhuc iterum ea consideraret, & videret, quod *spiritum non habebant*, penitus erat ab eis ablatus spiritus & consumptus: tunc aptè erant disposita, ad Dei spiritum recipiendum, idcirco jussus est tunc, Dei voce, spiritum Dei invocare, & dicere: *Veni spiritus, & insuffla super interfectos istos*, quasi dicat: Jam disposita sunt ossa ista; nunc cùm eorum spiritus defecit, apta sunt, quæ spiritum Dei accipiant; *Veni spiritus, &c.* Et verè venit, & vixerunt, & ita roborata fuerunt, quod *steterunt super pedes suos, exercitus grandis nimis valdè.* Hæc quidem Prophetæ ostendit Deus, ut renunciaret populo, quod non solum cùm spiritum suum & vires deficientes sentiebant, non debebant desperare de virtute spiritus Dei; quin potius tunc sibi promittere posse, spiritu Dei fore vivificandos, roborandos, & animandos, quando spiritum suum quasi extinctum judicabant. Ad nostrum tamen institutum hoc idem accommodantes, dicendum est, nos agere spiritu Dei, sine quo non valemus veram vitam obtinere. *Spiritus enim est, qui vivificat;* nec ad vitam pervenire possumus, ille est namque spiritus bonus, qui ducit nos in terram rectam: hoc autem spiritu caremus, quia pleni sumus spiritu nostro, & spiritu mundi. Ut enim dicebamus, contrarii sunt ii spiritus. Videt te Ecclesia spiritu tuo vivificatum, superbè de te sentientem, qui tantùm cogitas quæ sunt mundi, & solummodo appetis terrena, circa quæ sola videris habere vitam, motum & sensum: propterea primò intendit hujusmodi spiritum auferre, & quod à vita tua carnali superbaque deficias; idcirco cinerem apponit in capite; ut dictum est. Videns autem nos cinere aspersos, demisso capite, oculis in terra defixis, quasi jam extinctum spiritum nostrum considerat, & quasi in pulverem nostrum redactos attendit: Deo propterea hac dispositione affectos exhibet, orans, & dicens, *Veni spiritus, & insuffla interfectos istos, & reviviscant*, hoc supplex à Deo postulat: *Emitte spiritum tuum & creabuntur.* Considera Domine istos filios meos, jam mortuos peccato, spiritu superbiæ extincto, humilitate dejectos, timore prostratos, pænitentia contritos, veni spiritus & insuffla intellectum, pellendo tenebras, emittendo lucem tuam, & veritatem tuam; ex voluntate pellendo malitiam, & infundendo tuam charitatem; concupiscentiam excutiendo, ejusque affectus terrenos, & immittendo cœlestes, ut vivant in perpetuum.

Lib. 5. cit. *Lib. 3. de Spiritu S.*

Ioan. 6. 64

Psal. 103. 30.

§. 13. *Ma-*

§. 13. *Magister de cœlo Christus, de cœlo loquitur, Magister de terra homo, de terra loquitur: quod David judicavit necessarium.*

¶149. *In serm. S. Martini.* MEmento homo, quia pulvis es. Cùm aliquando S. Bernardus in quadam festiva solemnitate, coram frequenti illustrissimoque conventu virorum excellentium, qui illuc convenerant, concionaturus esset, dubitavit ac perstitit hæsitans, de qua re esset loquendum, & unde sui sermonis initium sumendum foret; tandemque re probè considerata, definivit, sibi qui de terra erat, de terra loquendum. Duos sanè Magistros designavit ille, quo nullus major inter natos mulierum, unum de terra, alterum de cœlo, qui quid unicuique loquendum esset, præfinivit dicens: *Qui de terra est, terra est, & de terra loquitur: qui de cœlo venit, super omnes est, & quod vidit, & audivit, hoc testatur.* Augustinus legit: *Qui de terra est, terra est, & de terra loquitur.* De illis unusquisque loqui debet, quæ suæ naturæ sunt congrua, & quæ in patria sua geruntur: nec enim quærendum est ab Ungaro, ut de Hispanis rebus loquatur, nec ab Hispano, ut de Ungaris sermonem instituat. Qui de cælo est, de cœlestibus loquatur; qui de terra, quæ terrena sunt, exponat. Hincque sibi de terra loquendum infert Bernardus, qui se terram, & de terra agnoscebat, indeque sermonem orditur, terrenarum rerum qualitates viles, contemnendasque exponens. Duos initio Quadragesimæ sortiti sumus Doctores & Magistros, diversos planè: unum quidem de cœlo, Christum Dominum, de quo idem Ioannes ibidem dixit a: *Qui de sursum venit, super omnes est:* & Nicodemus b, *Scimus quia à Deo venisti magister:* & æternus Pater cùm nobis designavit magistrum è cœlis demissum, dicens c: *Hic est filius meus dilectus, &c. ipsum audite:* & sæpè ipsemet se de cœlo venisse exposuit d, *Descendi de cœlo:* &, e *Ego de supernis sum,* &, f *Ego ex Deo processi & veni,* alterum de terra, Sacerdotem scil. ministrum Ecclesiæ, quem tanquam Doctorem audiendum statuit Deus dicens a, *Legem de ore ejus requirendum:* hic doctor de terra est, de terra formatus, de terra natus, & ortus; in terra, & de terra nutritus; qui nunquam terram transcendit. Uterque Magister nos instruit & docet; ideoq; qui de cœlo venit, de cœlestibus loquitur, cœlestia exponit & proponit: quod facit Christus Dominus in Euangelio, mentem nostram ad cœlos & cœlestem patrem erigere docens, nobis regna cœlorum exponens, & suadens, non in terra, sed in cælo thesaurizandum, nosque filios æterni patris debere contendere regna ejusdem patris assequi, omnia nostra in cœlum transferre, & ibi cor plenè collocare. De cælo planè loquitur qui de cœlo est. Additur tamen alius Magister te terra, qui de terra loquatur, & exponat tibi, te esse terram, pulverem & cinerem, illudque ore proferat: *Memento homo, quia pulvis es.* Necessarius quidem est Magister de cœlo qui viam cœli noscens, eam ostendat, & eos, qui in cœlum tendere debent, cœlestia doceat; qui illuc corda nostra dirigat, & reponenda demonstret; patrem cœlestem exhibeat, qui paratam nobis hæreditatem cœlestem servat, quam assequamus: sed necessarius est etiam Magister de terra, qui terrenam nostram conditionem exhibeat, & de nobismetipsis terrenis, inquit Bernardus, nobis loquatur, nostramque matrem de qua orti sumus ostendat, quæ nobis non nisi pulverem, vermes, & putredinem habet præparatam. De terra, inquit Bernardus, loquatur, qui de terra subsistit, & omni homini, velit, nolit, quantumcunque recalcitret, illam intimet, quam in parente suo excepit sententiam, *Terra es, & in terram ibis.* Hujusmodi Magister & doctor de terra, qui de terra loquatur, omnino necessarius est & congruens, & concinens instituto Magistri cœlestis, ex quorum utraque locutione bonum nostrum resultat. Conatur hic ad cœlestia cor nostrum & mentem transferre, utque ea solùm nobis reputemus bona, quæ in cœlo fuerint recondita: exponit & ostendit cœlestem patrem, nobis hæreditatem æternæ beatitudinis parantem. Terrenus tamen homo, sua terrena fœlicitate contentus, nihil aliud ¶405.

Ioan. 3. 31. Tract. 14.

a *Ioa. 3. 31*
b *Ioa. 3. 2.*
c *Matth. 17. 5.*
d *Ioan. 6. 41.*
e *Ioa. 8. 23*
f *Ioa. 8. 42*
a *Mal. 2. 7*
Gen. 3, 19

aliud quærit, & nullatenus aures illi accommodat, nihil sibi fœlicius aut beatius appetens; quàm bona terrena, quæ in terra sua conspicit. Superbiam suam diabolus in nostram naturam invexit: ille fuit ita sua, quam à Deo obtinuerat sorte contentus, ut nihil amplius appetendum duceret, sed ibi ejus mens appetitusque quieverunt, quasi judicans, nihil aliud intendendum: & idcirco
Ezech.28. 2. dicitur, *posuisse cor suum quasi cor Dei*, quia in bonis suis, quibus se vidit ornatum, ita sibi complacuit, ac si nullum amplius ad Deum respectum haberet, nec aliud sibi restaret appetendum. Hanc superbiam in homines evomuit, unde hæc miseranda hominis conditio, quod ita sua terrena bona æstimat, ut nil amplius quærendum contendat: habetque se infœlix, ac si bestia esset, cui terrena tantum pabula parata sunt, quæ illis ita est contenta, ut quantumcunque ei ostendas aurum, argentum, lapides pretiosos, imo & edulia delicatissima, & mensam suavissimis dapibus repletam, nullatenus vel ad eam conspiciendam se convertat: sed fœnum solummodo concupiscit. Hoc, ut acutissimè observarunt Sancti Patres, Basi-
a Homil.6. in ditescent. lius *a*, & Ambrosius *b*, excellentissimè docuit Christus Dominus cœlestis Magister,
b Serm.81 referens illum divitem, cujus ager ingentes tulerat fructus: qui videns se terrenorum bonorum abundantia plenum, dixit animæ
Luc.12. 19. suæ: *Anima mea, habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare.* Expende verbum, *Requiesce*, quasi diceret. Nihil tibi amplius optandum, nihil requirendum, non cor aliò divertendum, ac si haberet, inquiunt Basilius, & Ambrosius animam porcinam aut pecuniam. Hinc factum est, quod cùm cœlestis magister, cœlestia regna proponit, & divitias, quæ in cœlo sunt, exponit; epulas illas super mensam cœlestem repositas ostendit, nullatenus homo moveatur, aut ad ea conspicienda convertat, oculos, & multo minus cor ad ea appetenda. Cœpit cœlestis doctor aliquando ad cœlestia appetenda contemptis terrenis excitare & inducere, & ut se converterent homines ad serviendum Deo, qui regna æterna præparata sibi servienti-

bus habebat: *Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant avari, & deridebant illum.* Luc. 16. 14. Avaritiæ nomen, etsi propriè pro concupiscentia pecuniarum sumatur; aliquando in scriptura omnium terrenorum bonorum & voluptatum appetitum exprimit, ut S. Hieronymus observavit, annotans, ab Apostolo avaritiam inter vitia carnalia poni, cum dicit: *Fornicatio autem, aut immunditia omnis, aut avaritia.* In cap 5. ad Ephes. id est, quivis voluptatum affectus, *nec nominetur in vobis.* Ephes. 5. Erant Pharisæi avari, id est, pleni affectu terrenorum bonorum & voluptatum, ideoque *audiebant* inquit *omnia hæc*, id est, omnia, quæ Christus exponebat de cœlestibus bonis, de regno bonis reposito, & gehenna malis præparata; *& irridebant eum*, adeo contenti erant bonorum terrenorum possessione, ut irrident eum, qui aliquid altius appetendum suadebat. Quid igitur agendum? Magister, & doctor aliquis de terra supponatur, qui terrena expertus, in terra natus, in terra nutritus, terrena vel ex ipso experimento cognoscens, de terra loquatur, & exponat homini, qui de terra est, quæ terrena sunt; & suam miseram infœlicemque sortem, quã ex eo quod de terra est, sortitur: est enim pulvis, & in pulverem statim convertendus. Ex his nunc optimè intelligimus ¶ 151.
illam Davidis petitionem, omnium ore decantatam. *Constitue Domine legislatorem* Psal.9.21
super eos, ut sciant gentes, quoniam homines sunt. Gentes erant illi, qui in mundo opera manuum suarum tanquam Deos habebant, qui superbè, & tumidè de se ipsis sentiebant, & nihil aliud fœlicius, quàm quod in mundo obtinebant, credebant appetendum. *Constitue*, inquit, *eis legislatorem.* In Hebræo vox *Moreh*, quam Hieronymus In Psalt.
censet derivari à verbo *Iara*, per Aleph in ירא
fine, quod timere significat: & ita transfert; *Pone eis Domine timorem.* Consentit Chaldaica, *Incute eis terrorem*; aliique, quæ intelligunt, voluisse dicere; Constitue eis aliquam grandem calamitatem, infirmitatem aut miseriam, quæ tanquam crudelis tyrannus, illos torqueat & terreat, ut cogno- a Schol. in Psalm 9.
scant se homines esse, qui sensus placuit Ba- b In Ps. 9.
silio *a*, & Augustino *b*. Et sine dubio, super-
bo, qui

bo, qui se super astra exaltarat, excellentissime demonstrat, quod homo sit, grandis aliqua infirmitas, aut calamitas adveniens, quæ sicut corpus dejicit & demittit: ita & animum. Id quod elegantissime Deus fecit illum superbum Antiochum regem demittere volens, cujus superbiam Spiritus Sanctus elegantius, quam possent Cicero, aut Demosthenes depinxit. *Sibi*, inquit, *videbatur, etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, & montium altitudines in statera appendens, &c.* Huic incussit Deus grandem infirmitatem, nam percussit eum insanabili plaga, & apprehendit eum dolor dirus viscerum, & amara internorum tormenta: ita ut de corpore impii, vermes scaturirent, ac viventis in doloribus carnes ejus effluerent: odore etiam illius, & fœtore exercitus gravaretur: unde factum est, ut *qui paulo ante sidera cœli contingere se arbitrabatur, eum nemo posset propter intolerantiam fœtoris portare.* Hinc sine dubio cognovit se hominem esse. Cum enim nec ipse jam fœtorem suum sustinere posset, ita ait: *Justum est subditum esse, & mortalem non paria Deo sentire.* Id ipsum videmus in Alexandro Magno, qui ut Seneca *a*, Gellius *b*, & Ælianus *c* referunt, summopere divinitatis opinionem affectabat: ejus insanam superbiam & elationem ipsa etiam scriptura sacra indicat, dicens *d*, quod *Constituit prælia multa, & obtinuit omnium munitiones, & interfecit reges terræ, & pertransiit fines terræ, & exaltatum est & elevatum cor ejus*, &c. Quoniam autem vulgus id perpetuo agit, quod principibus placitum agnoscit, talibus adulatoriis acclamationibus, quibus illum Dei filium vocat, prosequutus fuit, quod facile ille se Dei filium crederet. Accepto tamen aliquando dito cujusdam sagittæ vulnere, videns sanguinem fluentem, doloremque sentiens, Omnes, inquit, jurabant, me filium Jovis: hoc tamen vulnus, hæcque sagitta, hominem me esse ostendunt. Ita Seneca *e*, Plutarchus *f*, & Dio Chrysostomus *g*. Hoc quotidie experimento comperimus. Videbis hominem superbum, alte de se sentientem, omnes contemnentem, sperantem in fortitudine sua & divitiis: mittit Deus infirmitatem aliquam gravem, qua corpus ejus scatet putredine fœtida, & nauseam provocante: conspicies demissum, & humanas miserias agnoscentem, & prædicantem, quem eum alii intuentur, communi sermone de humanæ infirmitatis vanitate, ut Chrysostomus dixit, philosophantur. Est mulier, sua pulchritudine se extollens, similis illis, quibus Deus comminatur apud Esaiam: quod *elevatæ erant, & ambulabant extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, & ambulabant pedibus suis & composito gradu incedebant*, &c. Cui Deus febrem ardentem, absumentem ejus pulchritudinem immittit, ad portas mortis eam deducentem: qua calamitate oppressa, miseriam suam agnoscere incipit, & intelligere, quod fallax gratia, & vana est pulchritudo. Cæterum Septuaginta vocem *Moreh*, derivatam crediderunt à verbo *Iarah*, per per he in fine, quod significat docere, ideoque hæc vox significat Doctorem aut Magistrum, instituentem & docentem efficaciter: hunc constitui à Deo hominibus postulabat David, quo instruente & docente, *sciant gentes, quoniam homines sunt.* In Hebræo additur illa vox Davidi familiaris, *Selah*. Dices: Nunquid homines non cognoscunt se homines esse? Imo omnes hoc de seipsis omnibus notum esse cupiunt, & procurant: ideoque dicere solent, se hoc procuraturos, ut omnes agnoscant, illos vere esse homines. Expende tamen in Hebræo haberi nomen Enos, *ut sciant*, inquit, *gentes, quoniam Enos sunt.* Duobus nominibus Moyses hominem vocavit, Adam scil. & Enos. Adam proprie loquendo, ut Sancti Patres Gregorius Nyssenus *a*, Augustinus *b*, & Hieronymus *c*, annotant, non est nomen proprium, sed appellativum, dictum à voce *Adama*, quæ terram significat, aut humum, quasi dicas: de terra, aut Terrenum: quod propterea Latini transtulerunt, *Hominem*, ab humo. Hoc itaque nomen non proprium est, sed omnibus hominibus commune, quamvis primo parenti fuerit singulariter appropriatum: quoniam Deus illum de terra condidit & formavit. Nomen autem *Enos*, grandia

Marginalia (left): 2. Mach. 9. 8. — a 1. De benefic. c. 13. — b Lib. 13. — 4. — c 2. Variæ histor. c. 19 & l. 5. c. 2. — d 1. Mach. 1. 2. 3. 4. — e Epist. 60 — f In Apophth. — g Orat. 60. — ¶ 152.

Marginalia (right): Hom. 3. de Spiritu S. & 60. ad popul. — Esai 3. 16. — מורה. — a Lib. de creatio. hom. c. 33. — b 15. De civit. Dei. — c Li. de nomin. Hebr.

dia continet mysteria. Quidam derivatum censent à verbo *Naffa*, quod significat *Elevare*, quasi dicas Elevatus, aut qui elevato est corpore, manibus, facie, & capite: hoc enim inter omnia animalia homini concessum est, manus à terra habere elevatas, quasi nihil à terra tanquam proprium bonum capiendum: & faciem in cœlum habere elevatam, qui cœlum cogitet mente, respiciat oculis in illudque, sit jam directus corpore, in quod tendere debet animo. Quibus forte allusit Plato, in Cratylo observans, nomen hominis in Græco esse *Antropos*, ita dictum, à sursum inspectione, quasi dicas: sursum aspiciens, *el carialcado*: hoc quoque nomine apud Sapientes homo commendari solet, ut illi vulgatissimi Poetæ versus habent: Pronaque cum spectent animalia cætera terram, Os homini sublime dedit, cœlumque videre jussit & erectos ad sidera tollere vultus.

אשצ. *Brixi to. 1. fol. 478. pag. 2.* *Ovid. 1. Metam.*

אכש. Alii tradunt à verbo *Mascbah*, quod est obliviosum esse, aut obliviscentem omnia, quæ ad suum munus & officium pertinent: quasi dicas: Obliviosus sui & eorum quæ recordari deberet: quomodo nomen *Enos* interpretatur Eusebius Cæsariensis, annotans, quod quamvis Plato mirabilis videatur, multa tradens de hominis nomine in Cratylo: sed multo prius, sapientius, profundiusque omnia Moysen fuisse complexum, vocando hominem Adam, & Enos, à quo quicquid boni Plato dixit, hausit & traxit.

11. de præparat. Evangel. c. 4

§. 14. *Apte constituitur Magister, qui doceat homines, quod homines sunt, id est, acervus omnium miseriarum.*

§ 153. Explicemus nihilominus magis ad nostrum institutum, quomodo nunc Deus constituat nobis legislatorem aut magistrum, qui homines scire faciat, quod homines, aut Enos sunt. Communior namque expositio est, ut Enos dicatur à verbo *Anus*: quod significat, maximis ærumnis ac doloribus affici, ut idem sit Enos, ac quoddam omnium dolorum, ærumnarum, calamitatum, ac miseriarum subjectum: quomodo Fœlix transferre visus fuit: *Infinitis modis miserabilis*, quomodo Genebrardus. Constitue, inquit David, eis legislatorem, qui eos instruat, ut sciant, quoniam Enos sunt, id est, acervus quidam ac saccus infinitarum miseriarum, & dolorum. Unde ut S. Basilius annotavit, addidit David dictionem *Selah*, qua ut alibi ex professo ostendimus, significare volebat, mentis suæ elevationem, qua remanebat quasi elevatus, & suspensus, retinens intellectum in consideratione illius, quod dicebat. Unde quasi suspensus mansit David, considerans, quam vere omnes gentes sint *Enos*, id est, omnium miseriarum acervus, & quoddam infinitarum calamitatum subjectum. Nec est cur ad hujus vocis explicationem, extraneos quæramus authores, quam ipsemet David voluit explicare. Constitue, inquit, Doctorem, qui eos instruat, & cognoscere faciat, *Quoniam homines sunt*. Quoniam videbat David, nos interrogantes: Quid est homo? *Veruntamen*, inquit, alio in loco, eandem rem exprimens, *Universa vanitas omnis homo vivens*. Singula verba sunt expendenda, primo, adverbium illud, *Veruntamen*, in Hebræo *Ach*, quo doctores utuntur in scholis, aut in conciliis, quando recitatis, aut auditis aliorum sententiis, suam post grandem considerationem & studium subjiciunt, quid tenendum sit exponentes, quasi dicentes: Hoc dixit talis author, hoc alius author: veruntamen quod tenendum est audire. Voluit David mentem suam applicare ad cognoscendum, & explicandum, quid sit homo: ad cujus quæstionis expositionem omnia ingenia se converterunt, & quasi cuncta quæ mundi sapientes dixerunt, dicturique erant, mente revolvens & referens: suam voluit tandem exprimere sententiam ab omnibus tenendam. Quidam dixerunt, hominem rem esse cœlestem, alii divinam. Pythagoras post longam considerationem dixit, hominem esse omnium rerum creatarum mensuram: quia tanto rem aliquam præstantiorem censemus, quanto hominis naturæ judicamus propinquiorem: quomodo dixit Aristote-

Brixi. to. 1 fol. 38. p. 1. *S. Basil. in Psal. 9.* *Psal 38. 6.* .אך

les, præcipuum in unoquoque genere esse mensuram cæterorum. Mercurius Trismegistus dixit, esse alterum Deum: Plato miraculum insigne, Sapientes græci; esse Microcosmon, id est, mundum minorem, aut abbreviatum: quia in se unico omnes perfectiones, quæ in universo sunt dispersæ, unitas continet: nam habet esse cum corporibus, vivere cum plantis, sentire cum animalibus: intelligere cum Angelis. Quid ta-
Ps.70.17. men tu, ô sapiens doctor definis, quem *Deus docuit à juventute tua*, cujus mentem illu-
2.Reg.23. 4. stravit, *sicut aurora cum sine nubibus rutilat?* Quid tenendum decernis? Veruntamen, inquit, ego dico, quod *Universa vanitas omnis homo vivens*. Expende illud *Vanitas*: Non dixit, hominem esse vanum, sed ipsam vanitatem. Observavit sæpe D. Thomas ex optima metaphysica, grandem differentiam inter nomina abstracta & concreta: hæc enim etsi formam dicant, sed non secundum omnem rationem ipsius: at illa dicunt, & exprimunt, quicquid ad formam illam pertinere potest. Cum dicimus aliquem esse album, non explicamus illum omnem rationum & gradum possibilem albedinis habere: cum tum dicimus illum esse eandem ipsam albedinem, significamus nihil ei de albedinis forma, aut gradu deesse. Et hac de causa, ut idem D. Thomas annotavit, non solum dicimus Deum esse sapientem, bonum, potentem: sed ad exprimendum nihil penitus ei deesse, quod ad rationem sapientiæ, bonitatis, aut potentiæ pertineat, dicimus illum esse ipsam sapientiàm, bonitatem, & potentiam, qua loquendi phrasi Apostolus usus fuit de Christo loquens, di-
1.Cor.1.30 cens: *Factus est nobis sapientia, justitia, sanctificatio, & redemptio.* Non ergo solummodo dicit David, hominem esse vanum: sed esse ipsammet vanitatem, inanitatem, & miseriam, id est: cui nihil omnino de ratione vanitatis deficiat, quique omnem penitus vanitatis & miseriæ rationem teneat & includat. Nec contentus fuit David dicere,
In Ps.38. hominem esse vanitatem, sed *Universam*.
§ 154 Genebrardus exponit, dicere voluisse: Est mera, summa, perfecta, & plena vanitas: non est particula vanitatis, sed tota, integra, & omnimoda vanitas. Intellexit David, Philosophos dicturos, hominem esse universam perfectionem, & microcosmum, id est, mundum quendam minorem, in se omnem omnium perfectionem includentem: omnes namque gradus perfectionis universi sunt, esse, vivere, sentire, & intelligere, qui per varias naturas dispersi sunt (inanimata enim sunt, plantæ vivunt, animalia sentiunt, angeli intelligunt) quos omnes unus homo complectitur, qui cum inanimatis habet esse, vivit cum plantis, sentit cum animalibus, intelligit cum angelis. Ita Philosophi? Veruntamen, inquit David, ego dico, hominem potentius esse universam vanitatem, qui unus in se omnes vanitates, quæ per universum dispersæ sunt continet: cum inanimatis corruptelæ casibus, injuriis cœli, elementorum, locorum, temporum, & accidentium corporalium est obnoxius: cum viventibus instabilitati atque necessitati, motibusque accretionis, decretionis, nutritionis, corruptionis, mortis, & interitus, est subjectus: cum sentientibus, universæ sensuum, & sensibilium affectionum, perpessionum, patibilium qualitatum, mutationi atque infœlicitati subditur: cum Angelis alterationi, volubilitati, & mutabilitati cogitationum, voluntatum, studiorum, rationum, consiliorum implicatur: qui & superat eorum omnium vanitates, & inconstantias: nam præter curas vitæ varias & ancipites, hoc habet proprium, ut non uni peccatorum generi, sed variis, multiplicibus, atque adeo innumeris, quorum pleraque sunt nefanda, naturæque contraria, subjaceat. *Itaque est quoddam cunctorum statuum, vanitatum, & miseriarum omnium epitome.* Multas miserias habere possunt Angeli secundum suam naturam, tam ex mutabilitate cogitationum, quam ex eo quod peccare possunt, sicuti multi eorum peccarunt: nam *in angelis suis reperit Deus pravitatem*, quas Job 4.18.
animalia habere non possunt, has omnes habet homo. Multas miserias habent animalia, quarum Angeli capaces non sunt, quarum omnium homo capacissimus est. Inter animalia, quædam uno genere infirmitatum

laborant, quo non alia; quibus tamen omnibus homo afficitur. Nulla itaque est rei creatæ miseria, quam non capiat homo, nullum infirmitatis genus, quod non possit incurrere, nulla mortis causa, quæ non possit illi convenire. Ex his explicant aliqui, illum aptè definitum à Philosophis, *Animal rationale mortale*. Quidam dicunt, vocatum *mortale*, ad differentiam angelorum; alii verò ex eo quod nullum est genus infirmitatis & mortis, quod non possit illi convenire, imò multo plura infirmitatum & mortium genera illi soli, quàm omnibus simul cæteris animantibus conveniunt: non n. solum ex corporali intemperie infirmitatem incurrit: sed ex affectibus animi, & ex iis quæ mente considerat. Merito posuit David etiam hoc in loco, postquam dixit, *Universa vanitas omnis homo vivens*, dictionem *Selah*, quasi suspensus manens, mente attendens, & lustrans innumeras hominum miserias. Iste moritur præ tristitia, ille præ nimia lætitia: iste fame, ille abundantia: iste fugiens pericula, ille insequens dignitates: iste in domo sua, ille in hospitio: iste in civitate, ille in agro: iste quod antea amabat, odio nunc prosequitur: ille quod odiebat nunc amat: ille laborat lippitudine in oculis, ille dolore in auribus: alter dolore renum, alius ilium. Et non unus aut alter homo est universa vanitas, sed *omnis homo vivens*, aut ut Pagninus ex Hebræo: *omnis homo stans*, de quo alibi. Vanitas es & pulvis, ô princeps & nobilis, qui credis te firmiter constitutum, quem nullus possit labor dejicere: vanitas es tu dives, qui divitiarum fulcimento stabilitus, te stantem judicas: vanitas tu mulier formosa, quam levis aura dissolvet. Si autem omnis homo stans & vivens, est universa vanitas, quid, inquit Hieronymus, homo cadens, moriens, & mortuus? Talem vult Ecclesia te reputare, cui Spiritu sancto inspirata, & excitata ponit doctorem & magistrum, qui tuis oculis exponat, quisnam es, & quod homo es, & quod universa vanitas es, pulvis, & cinis.

סלה.

§. 15. *Insensati Moabitæ, & extructores turris Babel, terreo nixi fundamento: quos consumendos, statua Nabuchodonosor indicavit.*

Tam necessarium est, constituere doctorem, aut magistrum, qui imposito cinere faciat homines cognoscere, quæ homines sunt: ut nihil sit magis homini necessarium. Unde & idipsum Sanctus Isaias, vel potius Deus per Isaiam consuluit. Vaticinabantur aliquando Sancti Prophetæ, quæ eventura erant gentilibus, qui finitimi Judæis erant, ut rerum eventus certissimus, inquit Theodoretus, ostenderet Judæis, veros illos fuisse Prophetas. Inter hos excellentissimus fuit Isaias, qui quæ illis gentium populis, qui Judæis proximi erant, essent eventura, peculiaribus capitibus prosecutus fuit: & postquam contra Babylonios, qui longe erant, & qui sæviores fuerunt in Judæos, prophetarat, initium sumpsit à Moabitis, ex quibus filium Dei carnem assumpturum per Ruth Moabitidem, quæ nupsit Booz, tam clare vaticinatur, ut Judæi caput sextum decimum (ut ex Justino & Origene tradit Leo Castrensis *a*) ex codice Septuaginta Interpretum dispunxerint, in quo non legitur, nec habetur. Primo ergo eos gravissime puniendos prophetat dicens. *Onus Moab. Quia nocte vastata est Ar.* Fuit Armetropolis Moabitarum, quæ nocte vastata dicitur, quia repente, & subito, quando illa sibi securitatem promittebat, est eversa, ut dicemus. Deinde subdit, vaticinium: quod quamvis civitas Moab esset evertenda, Christus ex Moabitarum genere esset oriturus, dicens: *Emitte agnum Domine dominatorem terræ, de petra deserti, ad mentem filiæ Sion.* Ex illa urbe Moab processerat Ruth, de cujus stirpe nasciturus erat Christus: ideo prædicit, mittendum agnum ex illa, quam vocat petram deserti: quoniam Deus ita illam punire instituerat, ut remansura esset deserta, & solitaria. Quoniam autem quæri posset, cur populum ex quo filius Dei carnem

Margin notes: 155. — In cap. 16. Isaiæ. — a In c. 16 Isaiæ. — Isai. 15. 1. — Isai. 16. 1.

tiem erat assumpturus destrueret; peccatum Moabitarum expressit, quod vehementer Deum offendit, superbiam scilicet. *Audivimus*, inquit, *superbiam Moab: superbus est valde, superbia ejus, & arrogantia ejus, & indignatio ejus. plusquam fortitudo ejus.* Hæc verba accipienda credo, quasi trium personarum divinarum Sanctissimæ Trinitatis: ut enim nobis fiat manifestum, omnes illas tres, mundum gubernare, & regere; nostro modo se attemperant, & inducuntur sæpe, quasi in consilio junctæ, de rerum humanarum dispositione pertractantes, colloquentes, & quid agendum sit decernentes. Sic cùm peccavit Adam, audies divinas personas, dicentes: *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum & malum: nunc ergo ne fortè mittat manum suam, &c.* & cum superbi homines turrim Babyloniæ ædificandam assumerent, quasi consilio divino junctæ, dixerunt inter se, *Ecce cœperunt hoc facere, & non desistent. Venite igitur descendamus & confundamus linguas eorum:* & cum Sodomitarum increscerent peccata, tres divinæ personæ in typo trium Angelorum, aut peregrinorum apparuerunt Abrahæ; & quamvis tres essent; ad insinuandam unitatem essentiæ, in singulari locutæ sunt: *Clamor Sodomorum, & Gomorrha multiplicatus est, &c. descendam, & videbo, &c.* Hinc cum sententia prolata fuit contra Nabuchodonosor, quod tanqnam arbor excindendus esset de regno, additum fuit: *In sententia vigilum, decretum est.* Vocat Vigiles, personas Sanctissimæ Trinitatis, quæ non dormitant, nec dormiunt custodientes Israel; ut alibi dictum est. Et hoc tandem explicare voluit sanctus Propheta Malachias, qui inducit impios loquentes contra dominum: sed *tunc locuti sunt*, inquit, *timentes Dominum, unusquisque cum proximo suo: & attendit dominus, & audivit, & scriptus est liber monumenti coram eo.* Non est Deus cæcus, neque surdus, nec juxta cardines coeli perambulans, nostrorum considerationem exuit; sed videt, attendit, auscultat, & nostro loquendi more, tres divinæ personæ, quasi consilio divino junctæ, quid agendum sit, decernunt; quando conculcas pauperes, opprimis pupillum, spolias innocentem; quando ad luxum procedis, & honestatem virginis corrumpere moliris; quando decipis simplicem, & fraudes machinaris contra proximum, aspicit Deus, & nostro more indicitur consultans, & rem pertractans. Ita repræsentat sanctus Isaias divinas personas de Moab agentes. Erant Moabitæ superbissimi, insolentes, contemnentes cæteros, grandia de se præsumentes, Deum ipsum aspernantes, & cœlum se contingere posse existimantes: videt Propheta nostro loquendi more, divinas personas hanc superbiam considerantes, & dicentes: Audivimus superbiam Moab, superbus est enim valde. Diximus alibi quomodo peccata ipsa cœlum conscendere videntur, & grandibus clamoribus coram Deo insistere, petentes justitiam contra peccatorem: diximus itidem, quomodo sancti, qui à superbis opprimuntur, clamant ad Deum, illorum superbam tyrannidem repræsentantes, & coram Deo exponentes, quos Deus exaudivit, eo modo, quo dictum fuit, sententiam contra superbum Nabuchodonosor datam ad petitionem sanctorum. Superbia Moab talis fuit, quæ coram Deo clamabat, vindictam exposcens; erat itidem talis, quod sanctos & fideles conculcare contendebant Moabitæ, quorum voces ad Deum ascenderunt. Erat itaque grandis superbia: *Superbia ejus & arrogantia ejus, & indignatio ejus, plusquam fortitudo ejus.* Non tanta eorum fortitudo, in qua confidunt, quanta superbia, & arrogantia. Erat eorum superbia tanta, ut omnes inimicos irriderent, & crederent, se ab illis omnibus securos; fortitudo autem eorum erat exigua; nam tantum roborati erant muro quodam terreo, ex lateribus coctis constructo, quem propterea in expugnabilem reputabant. Miseri Moabitæ, & insipientes, qui ex tam debili firmamento tantam superbiam & arrogantiam conceperunt. Volens Deus eos ad meliorem frugem reducere: *Hii*, inquit, *qui lætantur super muros cocti lateris, loquimini plagas suas.* Ecce cui nitebantur, & super quo læti,

Margin notes (left column): Ibidem 6. — Gen. 3. 22. — Gen. 11. 6. — Gen. 18. 20. — Dan. 4. 14 — Malach. 3. 16. — (right column): 156.

& securi vivebant. Videres Moabitas in civitate Ar, quæ metropolis erat & regia, ludentes, comedentes, bibentes, dormientes, nihil penitus timentes; quamvis multa essent, quæ timere possent. Et si quæras: Quid talem securitatem illis dabat, qui se multos inimicos habere cognoscebant? Certè muri cocti lateris. Considerabant civitatem suam cinctam muris; etsi terreis, sed ex lateribus coctis, inter se rectè ordinatis, calce, vel gypso revinctis. Dicite, inquit Deus, illis plagas suas, ne lætentur, & securi sint: exponite murum esse terreum, quem subitò inimici diruent, & disrumpent, sicuti de facto evenit. Oppressa enim & eversa fuit civitas Ar, quæ metropolis erat Moabitarum, quando minus illi id credebant, aut timebant; & murus ab inimicis subitò dirutus est; quando majori firmitate eum credebant securum: id quod ipsemet Isaias prædixerat, exponens mala, quæ Moabitis erant superventura, more prophetico, præteritum pro futuro ponens.

Isa. 15. 1. *Onus Moab. Quia nocte vastata est Ar, civitas Moab, conticuit: quia nocte vastatus est murus Moab, conticuit.* In Hebræo pro *Vastata est*, habetur verbum, *Suddad*, quod significat totalem subitamque ruinam incurrere. Dicite, inquit, iis qui lætantur super muros cocti lateris, plagas eorum; exponite quomodo muri isti parvæ sint firmitatis, quippe qui terrei sunt, quos quando minus sperabunt, inimici subitò everrent, & totam civitatem repentè oppriment, & vastabunt: dicite plagas suas: ostendite inanem eorum spem, infirmum suæ securitatis fundamentum. Ita ad Moabitas locutus est Dominus: præcipuè tamen nos alloquitur, quorum arrogantiam & superbiam considerat, majorem fortitudine nostra. Multi sunt sibi securitatem promittentes, & censentes nullatenus à morte superandos; lætantur, comedunt, bibunt, luxuriantur: & si quæras: cuinam rei innitantur, & quid sit, quod eos lætos teneat & securos, invenies esse murum cocti lateris. Intelligunt quidem corpus suum terreum; sed considerant, quod est ex lateribus coctis, quod grandem teneant salutem, fortitudinem, virilitatem; quod habeant delitias, voluptates, divitias, quibus omne malum propulsandum credunt. Quam superbè progreditur princeps, aut nobilis, non judicans alios suo dignos conspectu, quos grandi favore afficere censet, si oculos convertat ad eos, aut minimum verbum loquatur? Quàm arroganter incedit dives, qui judicat se ab omnibus adorari, & posse impunè quemcunque voluerit conculcare? Quantus est fastus mulieris, quæ ornatu quasi regio induta, se ab omnibus adorandam imaginatur? Non timent mortem isti, nec illi aliqua circa eam urgentur cura; sed securos se esse credunt. Quis iis securitatem dat? Lætantur super muros cocti lateris. Videntur se sanos, robustos, divites, &c. Dicite iis, qui lætantur super hujusmodi muros, plagas suas: exponite eis, quam exigua firmitate hic murus consistat, quem levis aura, potus aquæ, comestio alicujus rei crudæ, lapis è tecto insperate cadens, apoplexia opprimens, subito evertit & diruit. Non potuit esse insipientior stultitia, quam eorum, qui cœlo ipsi bellum indicere statuerunt, ut ex Augustino alibi annotavimus, turrim erigentes vanissimam, quam usque ad cœlum elevare intenderunt, ut in illa liberi à Dei potentia & manu consisterent, si vellet illos perdere. Stultissima sine dubio cogitatio, primo, quia quamvis totam terram in lateres converterent, ex illisque omnibus turrim extruerent, non sufficerent ad cœlum, sicut intendebant, attingendum, ut Astrologi demonstrant. Secundò, quia existimarunt securos se fieri posse ab omni adversitate, innitentes terræ, fundantes super eam, & ex lateribus terr[æ] ædificium construentes: est namque terra omnibus elementis debilior, & infirmior, quam aquæ penetrant, aër terræmotibus quatit, ignis avolare facit, Deus autem solo intuitu evertit, & trementem facit; *Respicit enim terram, & facit eam tremere.* Hæc peccatorum stultitia intolerabilis, quod cœlo, imò & Deo ipsi cœlorum Domino bellum indicunt, & contra Deum agere statuunt. Quid enim agit peccator, nisi contra Deum pugnare?

¶ 157.

16. de Civ. cap. 4. 5. 6.

Psal. 103. 32.

gnare? de quo Eliphaz Themanites; *Tetendit adversus Deum manum suam, & contra omnipotentem roboratus est: cucurrit adversus Deum erecto collo, & pingui cervice armatus est.* Contra Deum pugnas, cùm luxum sequeris, dum fraudes moliris, dum illius nomen sanctum contemnis. Et si quæras: In quo confidunt hi, qui bellum Deo indicunt, qui securos omnino se esse credunt? Quanta securitate dormit adulter? Quàm quietè comedit avarus, qui viduam spoliavit? Quam sine timore jacet, qui pupillum oppressit? Quis tantam securitatem perhibet? Innituntur solummodo terræ lateribus coctis, saluti scil. corporis: vident se validos, fortes sanos, robustos. O insani homines, & terreno fundamento innixi! Securum te ex illo credis, quod ad unam Dei vocem, ad unum illius flatum cadet, & peribit? sicut accidit illi diviti, qui dicebat: Anima mea habes multa bona, &c. cui dictum est: *Stulte, hac nocte repetent animam tuam, &c.* Terræ initeris? *Qui terrenum habent fundamentum*, dixit enim Eliphaz, *consumentur veluti à tinea, de mane, usque ad vesperam succidentur.* Consumi velut à tinea, est, consumi quacumque re levissima: nihil enim mollius aut debilius tinea, aut teredine. Non necessarii sunt grandes exercitus, aut Angeli fortes, aut venti irruentes, aut fulmina ardentia: quævis res debilissima sufficiet consumere, & evertere, levis aura, calor quidam immodicus, timor subitus. Quod autem additur: *De mane usque ad vesperam*, indicat brevissimum tempus: quomodo Ezechias ad vitæ suæ brevitatem indicandam, *de mane*, inquit, *usque ad vesperam finies me.* Unde, idem est, de mane, usq; ad vesperam succidentur, ac si dicat; subitò succidentur de vita, evertentur, vastabuntur. Et quid aliud de te, tam debili fundamento fundata sperandum erat? Nota est omnibus statua illa, *Statura sublimis, aspectu terribilis*, quam vidit Rex Nabuchodonosor, qua Deus omnes mundi Monarchias voluit eidem ostendere: hujus caput ex auro optimo erat, pectus & brachia de argento, venter, & fœmora ex ære, tibiæ ferreæ, sed pedibus fictilibus nitebatur; & per-

Iob 15.25. 26. — Luc. 12. 19. 20. — Iob 4. 19. — Isa.38.12. — Dan.2.31

cussit statuam in pedibus. *Tunc contrita sunt pariter testa, æs, argentum, aurum, & redacta quasi in favillam æstivæ areæ, quæ rapta sunt vento, nullusque locus inventus est eis.* Quidnam sperari poterat de rebus quantumcunq; prætiosis, quæ tam dibili fundamento nitebantur, nisi quod ad tactũ lapilli, in pulveres, & favillam omnia redigerentur? Mors lapis est parvus, abscissus de monte sine manibus; primò, quia ex Adam, tanquam ex monte processit; nam *per unũ hominem, peccatum introivit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit.* Et *sine manibus* illis, quæ omnia operatæ fuerant, sine quibus factum est nihil: *Deus enim mortem non fecit.* Secundò, quia ut mors adveniat, non necessariæ sunt multę manus, non multi exercitus militum, non multi gladii, aut lanceæ, non ignes, &c. etiam si nullus tibi mortem inferat, illa veniet. Quot quantosque videmus, in quos mors sine manibus decidit? Nec enim invenies, quis absciderit, aut miserit hujusmodi lapidem. Videbis hominem parcum, temperatum, sobrium, secundum medicinæ regulas viventem, cui nihil deest eorum, quæ ad vitam necessaria judicantur: & quando id minus cogitabat, audis eum mortuum, & si causam quæras; nullus est, qui aliquam possit assignare. Unde hujusmodi mors? Fuit lapis sine manibus abscissus. Ingressi sunt tres articuli manus in aulam, ubi Baltassar cœnabat, qui mortem secum adferre videbantur: si quæras, per quam portam, per quam fenestram, per quam rupturam ingressi sunt, nullatenus id deprehendes: tantum intelliges, regi mortem renuntiari, quando minus eam sperabat, aut timebat, credens nullam esse manum, quæ mortem posset in eum mittere, qui se suo judicio videbat firmis præsidiis munitum. Et expende illud; *Testa, æs, argentum, aurum, contrita sunt pariter:* eadem penitus ratione, eodem penitus modo: ita contrivit lapis testam, sicut æs, ita æs sicut argentum, & aurum, eodem namque penitus modo, mors conterit reges, & principes, sicut colonos, ita divites sicuti pauperes: quia omnes eodem penitus fundamento nituntur; & quamvis aurum ab argento argentum ab

¶ 158. — Rom.5.12 — Sap.1.13.

ab ære, æs à testa differant; sed quando percussa fuerunt à lapide, in ejusdem rationis pulveres & favillas penitus omnia conversa sunt; neque alij pulveres ex auro relicti, alij ex testa: veniente enim morte, in eosdem pulveres omnes redigit, in eandem favillam regem, & infimum de plebe, imperatorem & pastorem, Papam, & ostiarium. Aperi sepulchra, & indica mihi, quinam pulveres sint divitis, quinam pauperis, quinam vermes processerint ex muliere pulchra, quinam ex deformi, quinam ex nobili, quinam ex plebeio: pariter omnia contrita sunt. *Et nullus locus relictus est eis*, non palatia affabrè extructa, non civitas aliqua munita, non lectus aliquis eburneus, non ager, non vinea, &c. & tam abjectum remansit aurum, sicut testa. Non mirum, eodem namque fundamento omnia nitebantur, & ex eadem massa subjectum primum, in quo consistebant, erat; ex luto scilicet vili, & abjecto: unus lapillus sufficiens fuit omnia subitò, & in momento evertere. Erat terreum fundamentum, consumptum fuit velut à tinea, unus tineæ vermiculus sufficens fuit illud evertere, sicut hederam Ionæ. Benè ergo Deus hortatur: *His qui latantur super muros cocti lateris, dicite plagas ejus.* Hoc Ecclesia facit, initio Quadragesimæ, substituens sacerdotem, qui plagas tuas ad te loquatur, tibique repræsentet, quod super muros lateritios & terreos inniteris, dicens: Memento homo, quia cinis es: quasi dicat, tanquam alter Isaias ad Moab, plagas illius aperiens: *Onus Moab, vastabitur Ar, civitas Moab, ejusque murus cocti lateris nocte.* Attende tibi, ô homo, onus, quod tibi impositum est, tuæque naturæ constitutum: cades, quando minus timebis; deficiet salus tua, quando te securiorem judicabis, nihil in te firmius est cinere & pulvere: tibi consule.

§. 16. *Hominem divino genere ortum, de terra produxit Deus, ventis pondus injiciens, & inter medios cleros constituens.*

¶ 159. DUo nobis initio Quadragesimæ proponuntur, quæ tibi maximè contraria videntur. Christus enim Dominus suadet, oculos, mentem, & cor à terra penitus elevare, & in cœlum attollere, & ibi fixa tenere: qui hortatur, ut jejunantes non ad homines convertamus oculos, sed ad patrem cœlestem, in cœloque thesauros recondamus, ut ibi reponamus cor nostrum: Ecclesia autem nos excitat, ut oculos, cor, & mentem ad terram convertamus; quod ut vel inviti faciamus, terram & pulverem oculis nostris exhibet, & ad mentem nostram, & cor loquitur, ut in eam tota attentione tendamus, dicens: *Memento homo, quia cinis es, &c.* Hæc sine dubio maximè videntur adversa. In scriptura sacra ad indicandam supremam contrarietatem, cœlum, & terra induci solent. *Sicut exaltantur cœli à terra*, inquit Deus, *ita exaltata sunt via mea à viis vestris, &c.* Isai. 55. 9. Si igitur Christus hortatur, ut oculos & mentem ad cœlum dimissa terra convertamus: quomodo Ecclesia compellit, oculos ad solam terram, & cinerem demittere? Deinde, Christus nos excitat, ut nos ipsos judicemus, æstimemusque nobilissimos, quasi de genere Deorum, & divino semine ortos: ostendit enim nobis, quisnam sit pater noster, ille scilicet, qui in cœlis est: Ecclesia autem nos compellit, ut nos omnibus rebus viliores, & miseriores reputemus, quæ ostendit originem nostram esse ex pulvere & terra. Christus Patrem ostendit de cœlo Deum; Ecclesia matrem ostendit de terra, pulverem, cinerem, & terram. Nunquid homo monstrum est, ortus ex tali parte, quo nihil superius: ex tali matre, qua nihil penitus inferius? Et quid ex tali parte & matre oriri potest? Difficilis est sententia illa Spiritus sancti, qua dixit, ex filiis Dei & filiabus hominum, ortos giga-

gigantes illos superbissimos, qui iram Dei provocarunt, & quasi compulerunt diluvium mittere, quo universa caro absumeretur. Credunt multi Sancti patris, filios Dei nuncupatos Angelos, qui ex mulieribus terrenis filios genuerunt, Clemens Alexan-
a 3. & 4. Stromat. drinus *a*, Iustinus martyr *b*, Methodius
b Apolog. ad SenatumRomanum, & apolog. ad Antoninum Pium. martyr *c*, Chrysostomus *d*, & alij, quos
c Serm. de resurrect. noster Istella refert *e*. Ex tali patre & matre
d Hom. in decol. Ioan. Baptist. tanta diversitate distantibus, orti sunt homines monstruosi: nam ex parentibus qui nobilissimi erant, utpote Angeli, acceperunt vires & nobilitatem, quibus cæteris hominibus essent superiores, & potentiores, quibus omnibus violentiam inferrent: ex matribus acceperunt affectiones terrenas, per quas cœlestibus essent contrarij: & ita cœlo ipsi & terræ fuerunt infesti. Quid de hac
e In cap. 6. Gen. sententia sentiendum sit, alibi dicemus: in-
f 7. de Trinitat. c. 8. & 9. terim videantur B. Augustinus *f*, & D. Tho-
g 1. p. q. 51 art. 3. & de potentia. qu. 6. art. 8. ad 7. mas *g*, quorum, & aliorum Patrum doctrinam Istella prædictus optime tradit: quam tantum induxi, ut indicem, rem difficilem videri, nos filios Dei & terræ profiteri: timendumque esse, ex talibus parentibus, abominanda monstra oritura. Hæc tamen si recte expendantur, abtissime inter se conveniunt: in musica siquidem nulla melior, suaviorque proportio, nec auribus gratior consonantia, quam quæ ex suprema, infi-
¶ 160. maque voce oritur, & resultat. Inter Dei opera, quibus suam sapientiam, potentiamq; manifestat, illud singulariter observavit bea-
Iob 28. 25. tus Iob: *Qui fecit ventis pondus*. Inter ea, quæ difficile philosophia nostra assequitur, est cognitio naturæ ventorum, in qua explicanda valde se philosophorum princeps Aristoteles torquet, & post omnia ejus documenta & discursus, id verissimum est, quod
Ioan. 3. 8. Christus dixit, quod *nescis unde veniat, aut quo vadat*, id est, ignoras, unde processerit, & quo tendat: ideoque illum penitus ignoras, cujus principium & finem non cognoscis. Levissime fertur ventus, extollitur, & volat, facillimeque dissipatur, de quo si quæras, quid remanserit, nihil penitus invenies. Hæc tamen Dei potentia, quæ posuit ventis pondus, quod ideo dictum credo, quia vere qui omnia disposuit in numero, pondere, & mensura, ita attemperavit ventorum flatus: ut non nisi secundum divini ordinis dispositionem discurrerent, prout conservationi universi expedit: juxta illud, quod sanctus David postea dixit: *Spi-* Psal. 148.
ritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus: id est, mandatum ejus. Nec enim ventus oritur ad sui libitum, aut sine libramento & pondere: sed tali impetu, quali Deus concedit. Ita *a* misit ventum, qui exsicca- a Exod. 14. 21.
ret aquas maris, ut viam Israelitis faceret, ita etiam *b* ut mare perturbaret, & grandem b Ion. 1. 4.
tempestatem excitaret, quo Ionam fugientem revocaret: ita etiam *c* ut ortygometra, c Num. 11. 31. & Ps. 77. 26.
aut coturnices, quasi in alis suis ferret, & alibi *d* ut locustas Ægypto expelleret; &c. d Exod. 10. 12.
Qua in re Dei potentia manifeste conspicitur, qui rem, quæ tam aliena videtur à mensura & pondere, non esse aut fluere permittit, nisi sub determinato pondere, & mensura, quam ille statuit. Cæterum B. Grego- 19. Moral. cap. 4.
rius aliquid altius in his verbis contemplatur. Velocitate, inquit, & subtilitate ventorum in scriptura sacra solent animæ designari, sicut per Psalmistam de Deo dicitur:
Qui ambulat super penas ventorum, id est, Ps. 17. & Ps. 104.
qui transgreditur virtutem animarum: de quibus & illud intelligi potest: *Qui producit* Ps. 134. 7.
ventos de thesauris suis, animas namque hominum ipsemet de suæ omnipotentiæ thesauris creando producit: & quasi alludere videtur ad illud, quod animam hominis producturus Deus, dicicitur, quod *inspiravit in* Genes. 2. 7.
faciem ejus spiraculum vitæ, quasi ex intimis, reconditioribus, & ditioribus pectoris & cordis sui thesauris illam educens. Quoniam igitur anima, quasi ventus & spiraculum quoddam est, periculum habet imminentissimum, ne subito se extollens dissipetur, & pereat: nihil enim facilius dissipatur, & absumitur, quam ventus: eo videlicet ipso, quod è terræ cavernis ortus, supra terram elevatus discurrit, & fluit. Nihil facilius est, quam animam nostram per elationem, & superbiam absumi, & dissipari omnem illius virtutem; considerans enim naturam suam excellentem, nobilemque, se supra se ipsam extollit: idcirco ad sui conservationem fecit Deus ventis pondus, hac de causa illi

adjunxit terrenum corpus, cujus gravitatis pondere, contineatur, ne defluat: *Corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam.* Observat Chrysostomus, illa verba: *Et formavit Deus hominem pulverem de terra.* Ita legit juxta Septuaginta, quod noster vulgatus, *Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ.* Deus, inquit Chrysostomus, cui tanta est salutis nostræ cura, ad nostri eruditionem, Prophetæ linguam sic direxit: nam cum superius scriptura dixerat: *Et fecit Deus hominem, secundum imaginem Dei fecit illum, & dedit illi omnium visibilium potestatem*, ne ignorando, quomodo constitutus sit, magnus sibi videatur, & præscriptos sibi limites transeat; repetendo docet formationis ejus originem, & quomodo productus sit. Pondus itaque ei subjecit, ut in humilitate se homo contineret, neque limites suos transgredi auderet. Nec contentus fuit, ut eleganter idem Chrysostomus prosequitur, homini ipsi hujusmodi pondus injicere: sed injecit etiam pondus illis omnibus, quæ in ipso erant, ratione quorum poterat extolli. Dedit namque ei linguam, quæ *modicum membrum est, & magna exaltat*, quæ loqueretur, laudaret Deum, divina caneret, pulchritudinem naturæ interpretaretur: disserit de cœlo, & de terra parva linguę caruncula, neque duorum digitorum habens latitudinem: & quid inquam digitorum? neque unguis, & summum illud parvum & vile de cœlo & terra loquitur: & ut ne putet se magnum aliquid esse, & extollat se supra naturam, sæpe tumores & ulcera in ea fiunt: ut discat, quod mortalis existit, quamvis de immortalibus loquatur, & sciat quæ virtus ejus, quod prædicatur, & infirmitas ejus qui prædicat. Dedit illi oculum, parvum illud milium, ut milium est enim hoc quod videt, & ipsissimum pupillæ medium: at tum per medium illud milium, videt omnem creaturam: & ut neque visu suo omnem creaturam accipiat, & extollatur: sæpe innascuntur in oculis lemæ & lacrymæ, & alia quæ dolere faciunt, & turbant oculos, ut ab infirmitate se ipsum agnoscat, à formatione autem opificem. Dedit ei cor rationale, fontem cogitationum, radicem cupiditatum; sed in eisdem locis fecit viscera, quæ stercoribus, aliisque sordibus opplentur, per quæ homo, & comedit: ut si quando cor extollatur, humiliet ipsum venter, atque ita venter & stercus nostræ eruditioni serviunt. Ita igitur hominem formavit de pulvere, pondus submittens, quo in humilitate continerent. Neque hoc solummodo pondus injecit, sed aliud etiam gravissimum. Cum non illos primos ventos parentes nostros in paradiso constituit, curans ne in altum superbiendo se erigerent, sed sub humili obedientia se continerent, pondus fecit, dicens: *De omni ligno comedes, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas; in quacumque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Non poterat gravius pondus imponi, quam mortis periculum: est n. mors, malorum extremum. Cæterum, ut Chrysostomus considerare videtur, quamvis tam grande pondus hujusmodi ventis fuerit impositum, illud excusserunt, & à se projecerunt: impellente namque dæmone, obliti sunt, se de terra conditos, & mortis metum omnino deposuerunt, sicque perierunt, & dissipati sunt. Vere, inquit Chrysostomus, nullo modo poterat homo convenientius constitui, quam ex rebus inter se tam longe distantibus. Propterea, inquit, ex duabus substantiis Deus nos condidit, ut cum superbia elatus fueris, reprimat te carnis vilitas; cum autem degener quid & indignum, dato tibi divinitus honore cogitaveris, animi nobilitas te ad cœlestium virtutum æmulationem sublevet. Hæc sæpe repetit idem Chrysostomus. Nota satisque decantata est illa Davidis sententia: *Si dormiatis inter medios cleros, penna columbæ deargentata, &c.* Non dubium, *Cleros*, quæ vox Græca est, sortes significare: quasi dicat: Si dormiaris constituti in medio duarum extremarum sortium. Alii *Terminos* legunt: si dormiatis positi inter duos extremos terminos; & variè hæc vox à Sanctis Patribus explicatur, de quibus alibi: nunc non incongrue per hos extremos terminos intelligo; Deum & terram: Deus est omnium supremus, terra omnium infima: filium Dei, & filium terræ; Si dormiatis, id est, quieta con-

Margin notes (left column): *Sapi.* 9. 15 — *Hom.* 12. *in Gen.* — *Genes.* 2. 7. — ¶ 161. *Hom.* 2. *de Spiritu S. fide & lege natura tom.* 3. — *Iacob.* 3. 5.

Margin notes (right column): *Gen.* 2. 17. — *Homil.* 12. *citat.* — *Oratione de humilitate animi, quæ incipit, Cum peccatum tom.* 5. — *Hom.* 3. *de Spiritu S. de fide, & lege natura tom.* 3. — *Psal.* 67. 14. — ¶ 162.

consideratione, & attenta meditatione, intra hos duos terminos vos contineatis, erunt pennæ columbæ, id est, affectus animæ deargentatæ, pulcherrimæ, ornatissimæ. Si ex una consideres te filium Dei, ad ipsius imaginem productum, ad ejus regna obtinenda creatum, demittes ne mentem ad hæc vana? num hæc condignam operibus tuis, tuæque dignitati reputabis mercerem? num hanc tibi credes congruam sortem? num cor tuum in terra cum terrenis thesauris recondes? Intellige, inquit D. Petrus Chrysologus, tibi esse genus è cœlo, cujus pater habetur in cœlo: age igitur, ut vivendo sancte, sancto respondeas patri. Si autem ex alia attendas, te filium terræ: num contra cœlum pugnare, aut cogitare audebis? num contemnere aliquem? num super sidera sedem tuam extollere? Inter duas sortes & terminos. Deus hominem constituit: si intra illos se medius continuisset, pulcherrima perstitisset columba animæ, & refulgentia gratiæ resplenderet, & pennas potentiarum suarum servaret ordinatissimas: sed ad unam partem sortem & terminum, diabolo instigante, deflexerunt parentes nostri, & solummodo suam excellentiam & perfectionem considerantes, & attendentes, se autori suo similes, atque credentes se Deos veros fieri posse, obliviscentes se filios esse terræ, & quasi pondus à Deo eis constitutum projicientes: tanquam ventus dissipati sunt, & absumpti, ut egregio, longoque discursu S. Petrus Chrysologus prosequitur. Voluit tamen Deus eosdem reparare, quos in mundum è paradiso tanquam ventos ejiciebat, ut per terram discurrerent: ne iterum elati per superbiam dissiparentur, grave pondus eis de novo injecit, mortis scilicet subjectionem dicens: *Pulvis & in pulverem reverteris*; & ne illud facile possent excutere, fecit eis tunicas ex pellibus animalium mortuorum, ut vestes ipsæ, quas coram oculis semper haberent, mortem ad memoriam reducerent. Grave pondus sine dubio hujusmodi ventis Deus fecit, quod Sapiens, *jugum grave super filios Adam*, vocavit, quod cervices quantumcunque superbas edomare potest: aptissimum certe pondus, ad continendos ventorum impetus, ne eleventur & dissipentur.

Serm. 67. & 72.

Serm. 161.

Eccl. 40. 1.

§. 17. *Adæ dedit Deus virtutem continendi omnia, per pulverem & vestes ex animalibus mortuis: & hæc apta cineris definitio: Virtus continendi omnia.*

Juxta hanc doctrinam, non incongrue imo eleganter credo explicari posse illud, quod Sapiens excellentissime tradidit, initia hominis describens, volens ostendere, Dei sapientiam, quæ Christus est, jam ex meritis prævisis, operatam fuisse salutem eorum, qui à mundi exordio justificati fuerunt: id quod primo in Adam ipso demonstrat. *Hæc*, inquit, *illum, qui primo formatus est à Deo, pater orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodivit.* Formatus est Adam à Deo, ut pater esset orbis terrarum, id est, omnium hominum, quos omnes, etiam Hevam, ab illo uno oriri voluit, ut unitatem, & amorem inter omnes homines commendaret, sicuti S. Augustinus observavit. Illum autem custodivit per manus gratiæ suæ, *Cum solus fuit creatus.* Nunquam ille dum solus extitit, defecit, aut peccavit, quem divina sapientia custodivit, quousque mulier, quæ insipientiæ fons extitit & origo, decepta per dæmonis astutiam, illum ad deficiendum excitavit. Cæterum non in peccato illum, sicut dæmonem dimisit: sed *eduxit illum à delicto suo.* Tatiani antiqui hæretici sententiam, quod Adæ nunquam fuerit remissum peccatum, sed quod pro illo fuerit damnatus, tanquam hæreticam explodunt sancti Patres, Irenæus *a*, Epiphanius *b*, Augustinus *c*, Philaster *d*, & multi alii, quos referunt, qui nostro tempore disputant contra Calvinum, qui Tatiani errorem ab orco revocans, dixit, decretum fuisse absolute à Deo, ut Adam periret. Vere peccatum illud primis parentibus fuit dimissum, quos statim ac nudos se viderunt, facti pœnituit, & induerunt se perizomatis ex foliis

¶ 163.

Sap. 10. 1.

Lib. 22. de civ. c. 17.

Sap. 10. c. 2.

a 1. Contra hæres. c. 30 & 31.

b Hær. 46.

c Contra hæreses, hæresi 25.

d In Catalog. hæres.

foliis ficulneæ, quasi facco & cinere, ut dixit Tertullianus *e*, qui eos vocat *f*, Restitutionis candidatos, confessione revelatos. Unde autem constet, peccatum illis fuisse dimissum, disputant sancti Patres. Quidam id colligunt, ex eo quod peccatum suum confessi sunt, ut S. Augustinus *g*, post quorum confessionem statim Deus vocavit mulierem inimicam serpentis, id est, diaboli, ac proinde jam amicam Dei, ut Hugo de Sancto Victore *h* S. Bonaventura *i* hunc locum ex libro Sapientiæ expressiorem credit ad probandam remissionem peccati Adæ, quem ad idem institutum observant Hilarius *k*, Hieronymus *l*, Basilius *m*, Athanasius *n*, Gregorius Nazianzenus *o*, Augustinus *p*, & Divus Thomas *q*, qui rem omnem prosequitur. *Sapientia*, inquit, *eduxit illum à delicto suo*: nam *per sapientiam*, inquit, *sanati sunt omnes qui tibi placuerunt*, & nullius peccatum dimissum est, nisi per Christi merita. Observant autem aliqui, dictum esse in singulari, *à delicto suo*, quia credunt, Adam toto vitæ suæ tempore, quod ad nongentos & triginta annos fuit extensum, nullum aliud peccatum mortale comisisse, & id vere ego credo de homine, qui quam grande malum peccatum sit, tam aperte fuerat expertus. Eduxit ergo illum a delicto suo, remittens culpam per pœnitentiam habentem virtutem ex meritis Christi prævisis: sed ejecit eum, inquit Ambrosius, è paradisi delitiis, indutum tunicis pelliceis ex animalibus mortuis: nam verus pœnitens, à delitiis debet esse alienus, & à sericis. *Et dedit illi virtutem continendi omnia.* Hæc verba variis modis explicari possunt. Primo, ut loquatur Sapiens de eo, quod Deus homini ante peccatum concessit: quidam enim censent, hoc dictum fuisse, propter gratiam & justitiam originalem, quam homo conservaret, non tantum pro se, sed & pro omnibus suis successoribus: si namque in obedientia perstitisset, gratiam quam accepit, in omnes derivasset. Alii propter virtutem, quam ei conferebat illud justitiæ originalis donum, à Deo tributum: tale enim fuit, per quod se potuit continere in gratia, & Dei amicitia, & in vita, & in omnibus susceptis bonis in perpetuum. Nam, ut sæpe S. Augustinus docet, secundum fidem, talis homo fuit conditus, ut si vellet, nunquam mortem, nec aliud malum corporis, vel animæ incurrisset. Unde patet, quam stulta sit multorum hæreticorum sententia, asserentium etiam necessitate in peccatum, & mortem inductum, absque eo quod resistere posset. Alii tandem hoc intelligunt de dominio, quod homini Deus contulit, per quod omnibus rebus creatis plene dominari posset: illum enim Deus creare voluit: *Ut præsit*, inquit, *piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis universæ terræ, omnique reptili, quod movetur super terram*: idcirco cum eum creasset, ei dixit: *Replete terram, & subjicite eam, & dominamini, &c.* hocque est, quod dixit David: *Omnia subjecisti sub pedibus ejus.* Ecce virtutem continendi omnia, subjectio omnium ad pedes ejus. Hac de causa Deus illi commisit, ut omnibus animalibus, & volatilibus nomen imponeret, sicut solent principes, & domini, qui omnibus domus suæ famulis nomina propria imponunt, designantes cuivis, qua in re sit obsecuturus. Observandaque est ad hoc institutum B. Moysis Barcephæ doctrina, quam ex antiquorum sententia se referre asserit, videlicet impositionum illam nominum factam fuisse ab Adam, non quomodocunque, sed magna cum autoritate, se ipsum tanquam Dominum repræsentantem & exponentem. Loco namque insidens altiore, vultum gerens splendidum ac fulgore radiantem, sicut postea Moyses, quando legem ad populum ferebat, intelligibili voce pronuntiabat suum cuique bestiæ nomen: singulæ autem submissis prone capitibus, tantam lucem ferre non valentes, præteribant singillatim, & equus quod verbi gratia nominatim appellatus, ubi suum nomen audisset coram Adamo transibat, demittens cervicem, &c. Hoc quod Barcephas dicit de vultu hominis splendido, ad instar claritatis, quam habuit postea Moyses, asserit etiam Chrysostomus *a*, quam lucem, & splendorem singulariter invidisse dæmonem censet. Hæc expositio eidem placuisse videtur Chrysostomo

e Libr. de pœnit. in fin.
f 2. Contra Marcionem.
g Ser. 104. de temp.
h In cap. 3 Genes.
i In c. 10. Sapien.
k Canon 8 in Matth.
l In Ps. 119. l In c. 20. Matth. & in Psa. 68.
m Orat. de exhort. ad baptisma.
n Serm. de Cruce.
o Orat. in Cyprian.
p Epist. 99
q 4. Contra gent. cap. 52. & 53. & in c. 5. ad Ro. lect. 3. 2. De pœn. cap. 11.
Sap. 10, 2.
Gen. 1, 26.
Gen. 1, 28.
Psalm 8.
Li. de Paradiso. ¶ 164.
Exod. 34, 29. 31.
a Hom. 1. de Spiritu sancto.

b *Hom.* 12 *in Genes.* stomo *b*. Ut tamen juxta Augustini *c* phra-
c *Ept* 120. *ad Honor. cap.* 8. sim loquamur, alium sensum textus ipse nos quærere admonet, illo quem citati patres tradunt salvo, nec reprobato: nec enim incongruè explicari possunt hæc verba de iis, quæ homini Deus tribuit post peccatum commissum, & demissum, suæ infinitæ sapientiæ ordinatione cuncta disponens, ut seriem textus nullo modo invertamus; sed ejus verba eo ordine, quo proponuntur intelligamus. Cùm enim dictum fuisset, quid divina sapientia homini contulerit ante peccatum, quod scilicet eum custodivit, cum solus esset creatus; quid etiam cùm peccavit, quod scilicet eum pœnitentem, & confitentem misericorditer eduxit à delicto suo, remittendo culpam, subdit exprimens, quid post remissum delictum, aut cùm eduxit eum à delicto, fecit. *Dedit*, enim tunc *ei virtutem continendi omnia*. Quod intelligi potest, fuisse factum, quando Deus sapientissimè cum homine agens, apertè illi suam vilitatem, & mortalitatem, aut mortem, quam incurrerat, coram oculis expo-
Gen. 3. 19. suit, dicens: *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, & quando indutos parentes nostros pellibus ex animalibus mortuis, in mundum,
2. *De pœn. cap.* 11. sicut ex Ambrosio dictum est, misit ad pœnitentiam agendam. Hoc quidem supremæ divinæ sapientiæ ordinatione perfectum est. Quando namque illos Deus condidit omnibus malis expertes, ut gratiam, justitiam, & bona recepta continerent; timorem mortis eis incussit, & imposuit, dicens: *In quacunque die comederitis ex eo, moriemini.* fecit tunc ventis pondus. Hæc illi diabolo suggerente excusserunt, ut dictum est, facileque diabolus ut excuterent, & projicerent, suasit, quibus tantum intimata fuerat comminatoria sententia, nullumque mortis vestigium ostensum: idcirco quando eis delicti remissionem concessit, ut in justitia, & gratia, quam pœnitendo misericorditer receperant, se continerent; non tantùm comminatoriam protulit sententiam, sed absolutam & determinatam; *Pulvis*, inquit, *es, & in pulverem reverteris*, & vestigium mortis eisdem jam impressit, in pellibus ex animalibus mortuis. Hujusmodi pulveris intimatio, explicatio, & ostensio, & hæ vestes, vocari possunt, *Virtus continendi omnia*, juxta scripturæ sacræ phrasim. Describens siquidem Sapiens vestes illas preciosissimas, & gloriosas ab ipsomet Deo ordinatas & constitutas, ab artifice Beseleel singulari sapientia divinitus ad id repleto, confectas, quibus summum sacerdotem indueret: *Coronavit*, inquit, *eum in vasis virtutis*, id *Eccl.* 45. 9.
est, imposuit ei instrumenta omnis virtutis: preciosæ siquidem vestes illæ, in quibus omne preciosum refulgebat, erant omnium virtutum quædam instrumenta; obligabant enim sacerdotem, cùm se illis secundum corpus aspiciebat indutum; ut omnium virtutum amictu, secundum animam se indueret, & quicquid fœdum, turpeque est, omnino vitaret. Non igitur aliter vesti- ¶ 165.
menta mortalitatis, corruptionis, & mortis, quibus Deus parentes nostros induit, instrumenta quædam erant virtutis, per quæ poterant omnes inordinatos animæ motus, Deo benè favente, continere & reprimere. Qui se à sancto Inquisitionis Tribunali definita, promulgataque sententia, audiret brachio seculari traditum; videretque jam indutum sacculo, depicto rubentibus flammis quasi igneis, testibus sanè, & indicibus mortis statim inducendæ; sine dubio sola sententiæ auditio, & illius vestis conspectio, contineret illum, ne se converteret ad ludum, vel risum, vel negocia secularia: ne contenderet, imò nec cogitaret se conferre ad domum mulieris luxuriosæ, aut convivii: illa vestis eum ab omnibus contineret, & solummodo teneret intentum iis, quæ ad benè moriendum conducunt. Protulit Deus definitam mortis sententiam contra homines: *Pulvis*, inquit, *es, & in pulverem reverteris*, & pelliceis vestibus ex mortuis animalibus, tanquam sacculo induit, in quo indicia aperta mortis viderent. Virtutem igitur ex hoc illis indidit, continendi omnia, id est, omnes inordinatos affectus; & quod tantùm attenderent, ad bonam mortem agendam. Fecit ventis pondus, quo ventos ipsos continuit. Erant illi tanquam ventus, qui dicere poterant, quod postea sanctus Job: *Memento mei Deus*, *Iob* 7. 7.

nisi sanctæ meditationis & considerationis auxilio fulta, stare, aut in bono consistere. In cujus confirmationem id expendere possumus, quod S. Ambrosius indicat, ad Sponsam cœlestem dictum, quam totam pulchram

Cant. 4. 1. dicturus Sponsus divinus, præmisit: *Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad*. Inter ea, quæ ad mulieris pulchritudinem faciunt, excellentem locum

Li. 2. Metamorph. tenent capilli, ut tradidit Apuleius, qui postquam hoc latè prosecutus fuit, illud commune dictum subintulit, quod licet Venus ipsa fuerit, & omni gratiarum choro stipata, cinnama fragrans, & balsama rorans, si calva processerit, placere non poterit, nec Vulcano suo, &c. Unde & Homerus frequenter pulcherrimas fœminas, *Kalliplokamus*, i. e. pulchricomas appellare solitus fuit, de

In cap. 4. Cant. quibus noster Sotomajor. Capillos autem Sponsæ, Sponsus cœlestis, qui pastoris sæpius induebat personam: pastorali bucolicaque phrasi commendat; similes dicens gregibus caprarum, quæ apparebant in monte Gala-

Serm. 16. in Ps. 118. Genes. 27. 25. & ca. 43. 11. In cap. 4. Cant. ad. Galaad, mons est in Arabia, juxta Iordanem, ad orientalem plagam, pascuis abundantissimis exundans, arborum, & plantarum odoriferarum feracissimus, quo, inquit Ambrosius, nascitur thymiama, resina, & cæteri odores, quot negotiatores illi Ismaëlitæ, ut habes in libro Genesis, deferebant: signanter autem laudatur in scriptura sacra, ut Theodoretus annotavit, quod ejus arbores abundantissimam illam resinam ferrent,

a Ier. 8. 22 & cap. 46. 11. & ca. 51. 8. quæ medicinalissima erat, cujus sæpè meminit Jeremias *a*. Nec unicus erat mons Galaad, sed plures sibi ad invicem cohærentes;

b Lib. suæ Hierogr a. ex quibus famigeratiores erant duo, quos Strabo *b*, *Trachonos* appellat; unde regio

c Luc. 3. 1 illis adiacens, vocatur Trachonitidis, cujus

d 1. Antiq. c. 14 & 3. de bell c. 2. meminit Lucas *c*, & Iosephus *d*. quæ etiam, ut Hieronymo *e* placet, alio nomine, *Ituræa* vocata fuit; quomodo ab eodem Luca

e Li. de locis Hebrai. vocatur: hæcque olim dicta fuit Hus, in

f In descriptione terræ sanctæ. qua B. Job principatus fuit, ut scribit Brochardus *f*, indicatque Iosephus *g*, sic nuncu-

g Li. 1. antiq. c. 14. pata ab Us filio Aran, nepote Sem filii Noë, cujus scriptura sacra meminit *h*. Quoniam

h Gen. 10. 23. ergo hic mons propter abundantissima pascua, fertilis erat, redundabat innumeris gregum copiis, non tam ovium, quam caprarum, quibus montuosa loca congruentissima sunt: & capræ, quæ illic pascebantur, de illis erant, quas Aristoteles *i* refert in Palæstina fuisse; tam delicatis capillis, aut pilis, ut non minori cura, quam oves tonderentur, ex quibus, sicut latè prosequitur Petrus Bellonius *k*, telæ illæ undulatæ delicatissimæ conficiuntur, quas *Chamelotos* vocamus, excellentiores multò illis, quæ ex camelorum pilis confici solent: unde & B. Ambrosius *l*, qui uno loco cum vulgato legit, *Capilli tui sicut greges caprarum*, in alio *m* legit; *sicut greges tonsarum*, quia capræ illæ tondebantur, & earum pili non minus, quam excellentissima ovium lana æstimabantur. Ille ergo mons, capris aut gregibus caprarum plenus, densissimis, abundantissimisque capillis videbatur opertus; ideoque juxta litteræ corticem, id vult Sponsus dicere, ut optima paraphrasi exposuit Vatablus: *Capilli tui sunt densi, abundantes, exornantes caput tuum, sicut greges caprarum exornant montem Galaad*, à quo si discederent, videretur mons quasi glaber, & decalvatus, de quibus videndus est idem Sotomajor. Cæterum, ut idem Ambrosius observavit, parva de capillis corporis cura est Deo, qui non corporalem, sed spiritualem æstimat pulchritudinem: non corporis, sed animæ requirit venustatem. Spirituales ergo, & intelligibiles animæ capillos vult describere, qui ad animæ pulchritudinem necessarii sunt. Capillorum namque nomine, indicantur meditationes sanctæ, & cogitationes rectæ, considerationes spirituales, quæ ab animæ mente, tanquam à capite procedunt. Sicuti autem nullatenus consistit mulieris pulchritudo corporalis sine capillis; ita nec anima potest pulchra perstare, si meditationibus sanctis sit destituta, si sit mens ejus, quasi calva: de quo argumento multa tradunt S. Bernardus, qui peculiares libros de consideratione scripsit, & Divus Thomas, qui meditationis necessitatem optimè comprobavit, & ejus insignis discipulus noster-que Magister Cajetanus, & illi omnes autores, qui de spirituali instituenda vita documen-

Right margin notes: i 8. de natura animalium. cap. 28. — k 2 Obser. cap. 11. ¶ 167. — l In prolog. li. 2. de Spiritu sancto. — m Ser 16. in Ps 118. — In cap. 4. Cant. — In cap. 4. cit. 2. de Spiritu sancto citato. — 2. 2. q. 82. art. 3.

cumenta tradunt; inter quos non infimum locum tenet ille nostris temporibus excellentissimè ab ipsamet Sede Apostolica pro dignitate laudatus, noster Ludovicus Granatensis, cujus libri etsi Hispano sermone conscripti, in omnes ferè linguas ab omnibus nationibus conversi, toti mundo sunt celeberrimi. Dicuntur autem optimè hi capilli, similes gregibus caprarum, in monte Galaad depascentium: mons siquidem ille aptissimus erat capris, propter arborum, & plantarum abundantiam, ad quas capræ avidissimem accedunt, & se elevantes, carpunt teneriora folia & arbusta. Talis est anima, quæ meditationes, & considerationes suas pascit in montibus cœlestium mysteriorum, & tanquam capræ se elevant ad altas plantas & arbores, id est, ad altiora sacramenta considerandа, bonitatis Dei, justitiæ illius, cœlestis gloriæ, charitatis Christi, beatissimæque passionis ejus, &c. ibi carpunt, quod placidè edunt, quo impinguatur anima, roboratur, & nutritur. Hujusmodi capilli pulchram reddunt animam: quasi enim impossibile videtur moraliter loquendo, frequenti, viva, attenta, devotaque consideratione divina mysteria contemplari; & non tenere animam pulchram, coram Deo, pulchritudine gratiæ ejus ornatam, rectèque compositam, & ordinatam. Observat autem obiter noster Sotomajor, supponens illud consonum Hebræorum interpretationi (quamvis ego, quod verum fateat, nullatenus neque juxta Hebræum, neque juxta Septuaginta, neque juxta Vulgatam deprehendi) id quod dicit Sponsus, laudans capillos Sponsæ, esse quasi sermonem causalem, reddentem rationem & causam ejus, quod præmiserat. Sponsæ namque pulchritudinem ostendere volens, primum omnium oculos ejus commendavit, dicens: *Oculi tui columbarum:* & hujus pulchritudinis oculorum causam tradere volens, subdidit, quia *capilli tui sicut greges caprarum, &c.* Si litteræ tantum corticem consideres, nulla videtur cohærentia inter oculos & capillos, ut ex pulchritudine capillorum inferat pulchritudinem oculorum. Quid enim capillis ad oculos? Innumeras videbis mulieres, capillorum multitudine præstantes, quæ oculos habent torvos, aut lippos. Spiritualis tamen Sponsus de spiritualibus loquitur, carnalia carnalibus relinquens. Notum est autem id, quod supra ex professo tradidimus, sub oculorum metaphora exprimere voluisse simplicissimam intentionem & rectum cordis affectum: hic sine dubio oritur ex sanctis meditationibus, & spiritualibus considerationibus; ex quibus anima suos rectificat affectus & appetitus. Inter ea ergo, quæ ad animæ pulchritudinem necessaria sunt, excellentem locum habent capilli pulchri & abundantes sanctarum meditationum & considerationum.

§. 19. *Vtiliorem omnium esse mortis meditationem docuit David, cujus defectu in peccatis pacificè perseverant iniqui.*

INter omnes autem meditationes, & considerationes, efficacior est ad animi affectus componendos & rectificandos, mortis memoria: considera illam tanquam præsentem, & quod revera fieri potest, ut hodie eam incurras. Quod illa famigeratissima omniumque ore decantata sapientis sententia explicuit, qui post longos discursus, variaque consilia exhibita, ut homo à peccatis se contineat, tanquam ultimum, supremumque remedium tandem in fine capitis subjecit; *Memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.* Illud, *in æternum*, idem est, ac *nunquam*, sicuti David de impio crudeli damnato, dicit: *In æternum non videbit lumen.* Edidit David Psalmum, in quo exponit impiorum fœlicitatem, & voluptuosam vitam, quam omnibus peccatis implicatam, sine timore ducunt. *Zelavi*, inquit, *super iniquos, pacem peccatorum videns.* Zelus est quidam fervor, & ardor animi comedens cor, & tenens illud quasi inter ardentissimas flammas: quomodo affectus erat David, qui, ut ait B. Gregorius Nazianzenus, hunc locum expendens, æstuabat, mœroreque confectus erat, *pacem peccatorum videns.* Non dicit peccata peccatorum videns: sed *pacem peccatorum videns.* In Hebræo vox, *Selom*, quę sæpius

[168] — Eccl. 7. 46. — Psal. 48. 20. — Psal. 72. 4. — Epist. 64. ad Philagrium.

pius significat quietam tranquillitatem omnimodam, quæ perturbationi, aut inquietudini ex timore ortæ opponitur. Malum est, quod peccatores tot tamque grandia peccata contra Deum committant: hoc videntes justi se affligunt, & zelo fervent, tanquam optimi filii, quando vident patrem suum contumeliis affici: quomodo David se ipsum consumebat, quando videbat peccata, quæ contra Deum committebant impii homines; *Defectio*, inquit, *tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.* Hoc tamen est intolerabile penitus: quod cum peccant, grandem pacem, & animi quietem tenent, absque eo, quod aliqua perturbatione, aut timore excitentur: quos Sapiens eleganter descripsit dicens: *Sunt impii, qui ita securi sunt, quasi justorum facta habeant: sed & hoc vanissimum est.* Vanitatis nomine solitus fuit sapiens Concionator, malum intelligere: vult q; dicere, hoc esse in peccatoribus pessimum, quod non solum peccent, & Deum offendant: sed quod peccantes, ita quieti pacificique absque aliquo timore sunt, ac si excellentissima Deo exhibuissent obsequia. Videbis adulterum longo tempore adulterio implicatum, tam pacifice viventem, tam quiete dormientem, ac si nihil haberet, quod timere possit. Conspicies avarum, qui spoliavit per iniquam negotiationem viduam & pupillum: & tam quieto pacificoque est corde, ac si omnia bona sua in viduarum, & pupillorum subsidium impendisset. Torquetur David, corque ejus comeditur zelo ardentissimo: si namque offendis homuncionem, vilem vermem, times, tibique prospicis: si agnoscis regem, aut principem tibi iratum, quiescere non potes; & videns te Deum offendisse, gravissimaque injuria affecisse, & quod tibi vehementer est iratus, & magna ira est contra te commotus: non solum non times, nec terrore afficeris: sed quietissime, & maxima cum pace vitam agis, ac si Deum quendam lapideum offendisses, qui nec habeat oculos ad videndum, quæ contra eum commisisti: nec manus ad vindictam de tua inverecunda offensa sumendam. Consumebatur David, & tabescebat, hæc considerans. Causam tamen hujus tam stupendæ rei è vestigio, subjicit: *Non est*, inquit, *respectus morti eorum.* Profundum mysterium hæc verba continent, quæ in cortice, non incongruum sensum ad nostrum institutum reddunt: vult enim dicere: *Non est respectus morti eorum*, i.e. non respiciunt, nec habent præ oculis mortem suam: quem sensum secutus fuit Hieronymus, qui legit; *Non recogitant de morte sua*, & Chaldæus, *Non terrentur, neque conturbantur propter diem mortis suæ*: quasi dicat: Ecce tam supremi mali totalem causam, ecce cur peccatores non solum peccant: sed & in peccatis atrocibus quiete & pacifice perseverant: quia mortis non recordantur, nec eam præ oculis habent, quasi imminentem, & venientem. Ut tamen profundius explicemus, observa, in Hebræo haberi nomen, *Hartsubboth*, quod bis tantum in scriptura sacra ponitur, in hoc videlicet loco, & apud Isaiam. Quid autem illud significet dubium est. Communius tamen intelligitur, significare colligationes, aut ligamenta, vel vincula: quomodo vulgatus locum Isaiæ transtulit: *Dissolve colligationes impietatis*, id est, chirographa, aut obligationes, quibus inique tenes pauperem obligatum, ut Hieronymus exponit: & hoc in loco similiter alii, qui transferunt: *Non ligamenta, aut vincula in morte eorum*, quomodo Pagninus & Regia: quam lectionem Aquila tenuisse videtur, qui ut B. Basilius refert, transtulit: *Non sunt anxii discruciatus morti eorum*: ex quibus omnibus hunc possumus eruere sensum, ut velit dicere David. Non recogitant, nec attendunt, nec respiciunt ligamenta cruciatus, torsiones, dolores, anxietates, quæ in eorum morte intervenient. Hoc ut exponamus, observa doctrinam excellentem Chrysostomi: nihil hominibus secularibus in ore communius, quam mortis nomen: nihil ab eorum mente & consideratione magis alienum, quam mortem ipsam, & quæ in ea sunt eventura. Videbis mortis nomen in ore principium, divitum, ac nobilium frequentissimum, qui, ut Chrysostomus observat, quando matrimonia contrahunt: tempusque est majoris illorum lætitiæ, nihil frequentius morte nominari audies.

Psal. 118. 53.
Eccl. 8. 14.
Ps. 72. 4. ¶ 169.
Hierony. *Chald.*
חרצ. ברת.
Brixia, to. 1 fol. 262. pag. 2. in princip.
Isa. 58. 6.
Pagninus; Regia, Aquila Schol. in Psal 72.
Hom. 3. *de Spiritu S. fide, & lege natura, post medium.*

X Cum

Cum enim matrimonialia instrumenta, quæ capitula vocamus, conduntur, statim exprimitur mors utriusque contrahentis, & quid in cujusvis eorum morte agendum sit, statuitur: scribitur enim, inquit Chrysostomus, in hunc modum: Si vir mortuus fuerit ante mulierem, si mulier ante virum, hoc & hoc disponatur. Deinde, filii adhuc geniti non sunt, & jam ibi eorum mors explicatur, & disponitur, quid sit faciendum moriente primogenito, quid cum secundo genitus interierit, quidque omnibus illis defunctis. Deinde, multi sepulchra sibi parant, & eligunt loca ubi corpora sua sepeliantur: & sæpe apud quos sint sepeliendi, memorant & prædicunt. Qui tamen mortem in ore habent frequentem, nullatenus in mente retinent, nec attenta consideratione respiciunt, quæ in ea futura sunt: superficialiter mortem aspiciunt, quasi nihil aliud in ea futurum sit, quam expirare, & se in cœlum transferre: credunt facillimum fore tunc, res universas disponere & ordinare, de peccatis dolere, Dei misericordiam obtinere: nihilque timendum, qui tunc brevissime restituent aliena, & quæ non poterunt per se ipsos, in testamento hæredibus restituenda ordinabunt, & tunc peccata eleemosynis, & sacrificiis, quæ in eodem mandabunt testamento, rediment, & confessionis, aut pœnitentiæ sacramentum, quod facillimum, & ad manum considerant, remissionem & veniam in momento obtenturos supponunt. Miseri illi: hæc perditionis illorum causa: Non cogitant, nec respiciunt ligamenta, dolores, anxietates, timores, ac terrores, qui tunc interventuri sunt: erunt enim tunc grandia ligamenta, & colligationes, quæ non permittent tam expedite currere, sicuti suspicantur. Ad contritionem perfectam requiritur exacta quædam grandisque mentis & intellectus consideratio & attentio, tam circa malitiam peccati commissi, quam erga Deum,
1 2 *quæst.* 113. quem homo offendit, ut D. Thomas late prosequitur: necessarius itidem est actus grandis, & affectus supremus voluntatis, quo Deum super omnia diligat, & peccatum super omnia odio habeat. Ne autem hujusmodi potentiæ expedite currant, multa erunt ligamenta: impedietur enim intellectus à dolore capitis & infirmitate: voluntas à prava consuetudine. Quomodo enim tunc tibi erit facile supremo odio prosequi illud, quod usque in illam horam supremo amore dilexisti? Tam facilene est, subito ex uno contrario in aliud transire? Erunt ¶ 170.
ligamenta rationis per infirmitatem, & memoriæ per somnum & lethargum, & dolorem cogentem, ipsius tantum doloris habere memoriam ideoque ligatus erit homo, aut quasi ligatus, ne possit recte rerum dispositioni attendere, nec valeat expendere & memorari injurias, quas viduæ, aut orphano intulit, contractus iniquos, quos celebravit, peccata. Quæ admisit. Erunt insuper alia ligamenta tristitiæ, dum miser homo videbit uxorem plorantem, filios lugentes, se dimittentem penitus omnia, quæ dilexerat. Has ligaturas Christus Dominus exprimere voluit, vocans mortis horam: *Hyemem vel Sabbatum*: nam in hyeme multa sunt impedimenta ad celerem cursum agendum, propter temporis inclementiam: in Sabbatho propter legis prohibitionem, de quibus alibi. Erunt insuper cruciatus, timores, anxietates: tunc siquidem diabolus tibi peccata repræsentabit coram oculis tuis, tanquam fortissima inimicorum agmina contra te constituta, expendens & explicans coram te illorum malitiam, & gravitatem: tuncque agnosces, quidnam feceris violando virginem, solicitando uxoratam, offendendo eum qui te creavit, redemeratque & bona, quæ tibi contulit, convertendo in arma iniquitatis contra ipsum: tunc judicium tibi occurret, & intelliges, velis, nollis, te præsentandum nudum, omnibusque amicis & bonis, quæ habuisti, destitum coram ejus tribunali, cujus voces audire noluisti, clamores renuisti, comminationes non curasti, promissiones sprevisti, mandata transgressus fuisti, sanguinem conculcasti: conspicies te innumeris peccatis circumdatum, quæ tecum delaturus sis, & nulla, aut paucissima, & exigua bona, quæ illis possis opponere. Tunc erit, quod dixit sanctus Job: *Lucerna impiorum extinguetur, & su-*

Matt. 24. 20.
Job 21. 17.

& superveniet eis inundatio, & dolores dividet furoris sui. Expende illud: *Superveniet inundatio:* Videtur namque alludere ad tempus diluvii. Aquæ omnes, quasi colligatæ tenebantur in nubibus, in fontibus, in mari, in visceribus terræ, ne homines opprimerent, & torquerent; qui idcirco libere discurrebant per omnium peccatorum viam: subito tum, quando mortem Deus inferre decrevit, omni ex parte profluxerunt aquæ abundantissimæ, ex cœlo, terra, mari, fontibus, nubibus: nihil erat, quod non abundantissimas aquas emitteret, quæ eos quasi colligatos & vinctos tenerent, & misero interitu absumerent. Dum peccator vivit, nihil incurrit quod sibi dolorem inferat. Deus videtur prosperitatem conferre, divitias suas videt augeri, uxoris pulchritudine delectatur, filios tanquam arietes conspicit ludentes, amici illum comitantur, homines plebeii reverentur: tamen tunc omni ex parte abundantissimæ aquæ dolorum & anxietatum defluent, suffocantes & colligantes, è cœlo, terra, mari, fontibus: nihil n. erit ex quo anxietas & dolor non oriatur. Si amicos spectat, videt tristes, & ab eis se relinquendum: si uxorem, videt plorantem; si filios, considerat statim orphanos futuros; si facultates, videt penitus à se relinquendas: si præterita contempletur, innumera agmina peccatorum, quæ obviam egrediuntur; si ad futura se convertat, videt sibi novam quandam viam ingrediendam, per quam non revertetur, & quod coram Deo ipso, præsentibus omnibus sanctis Angelis est præsentandus, qui nihil habet, quod in sui defensionem possit producere, &c. Tunc illud fiet, quod semel & iterum dixit ad peccatores Deus per Jeremiam: *Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens, in capite iniquorum conquiescet: non avertet iram indignationis Dominus, donec faciat & compleat cogitationem cordis sui: in novissimo dierum intelligetis ea.* Expende illud: *In novissimo dierum intelligetis ea:* de quibus alibi. Hæc ergo causa cur peccatores peccent, & quanto majoribus peccatis implicati sunt, majori pace, quiete, & securitate sunt affecti: quia non cogitant ligamenta, anxietates, & terrores futuros in morte sua. Hocque est, quod translatio Hieronymi exprimit: *Non recogitant de morte sua.* Excogitant verbum, *Recogitant*, quasi dicat: Nihil frequentius in ore, nihil longius ab attenta vivaque consideratione. Hoc etiam est, quod Chaldæus dixit: *Non terrentur, neque conturbantur*, non attendunt terrores, & conturbationes tunc futuras, & anxietates, quæ manent. Optime propterea dixit Sapiens: *Memorare novissima tua, &c.* Non dixit, loquere, ore decanta, lingua pronuntia; sed *Memorare*, mente, memoriaque recole, quæ tunc futura sunt. Ut hujus rei firma sit meditatio, ac memoria. Ecclesia capiti tuo cinerem imponit, & quid intendat, ore exprimit, dicens: *Memento.*

Ierem. 25. 20. & ca. 30. 23 24.

§. 20. *In conflatorio mentis, mortis imago construenda, quæ solo conspectu, sicut serpens æneus veri serpentis venenum enervet.*

Quomodo mortis memoria remedium sit, ut in æternum non pecces; possumus adhuc non minus apte explicare, si iterum eadem Davidis verba paulo ante proposita & exposita, expendamus, qui causam, cur peccatores non solum peccent; sed pacifice in peccatis permaneant, exprimit: quia, inquit, *non est respectus mortis eorum*, aut ad morte eorum, id est; Non respiciunt, nec oculos convertunt, ut attente futuram mortem intueantur, ut dictum fuit. Forte namque voluit ad celebre illud serpentis ænei factum alludere, quod etsi præcipue à Deo constitutum sit, ad præsignandum nostræ redemptionis & salutis mysterium per Christum in cruce exaltandum, viva fide à nobis conspiciendum, ut ipsemet Christus Nicodemo explicuit: non incongrue tunc ad nostrum potest applicari institutum, præsertim si quæ S. Augustinus, hujusmodi opus expendens annotavit, observemus. Propter peccatum murmurationis, quo populus incredulus Judæorum murmuravit contra Deum, quos eos per tam vastam, lon- ¶ 171.

Psa. 72. 5. citat.

Ioan 3. 14.

Serm. 101. de temp.

gamque duceret solitudinem, & contra manna, cibum cœlestem, illis datum, vocantes,
Num. 21. 5. 6. *Cibum levissimum, provocantem nauseam*, iratus, *Misit Dominus in populum ignitos serpentes*, qui sævientes in eum, mordebant
Sap. 16. 5. & exterminabant, ut sapiens dixit: *Cum illis supervenit sæva bestiarum ira, morsu perversorum colubrorum exterminabantur*. Vide quibus nominibus explicentur: vocantur n. *Igniti serpentes, & colubri perversi, sævam iram*, aut furorem habentes. Quidam credunt vocatos ignitos à colore, quia igneum colorem referebant: alii à motu, quia admodum flammæ cujusdam velocissimæ discurrebant. In Hebræo vocantur, *Seraph*, à verbo *Seraph*, quod est incendere: quia morsu suo emittebant ardentissimum venenum, quo homines incendebant ardore intolera-
Cap 30. & 36. bili. Tales Africam ferre, recenset Solinus, à quibus Catonis milites icti, veneno ardentissimo mortui sunt æstuantes: & vere in Arabia, & in deserto, per quod Israelitæ iter agebant, quam plurimi eorum reperieban-
Cap. 36. tur, ut idem Solinus tradit, non tamen Deus permittebat, ut illis nocerent, sicuti Moy-
Deut 8 15 Num. 20. 9 & 21. 6. Exod. 16. 30. & 17. 6. ses exposuit, dicens: *Ductor fuit tuus in solitudine magna, atque terribili, in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio ac dipsas, & nullæ omnino aquæ*. Cū tamen murmuraverunt contra dominum, illos serpentes contra eosdem excitavit: ideoque dicitur illos *misisse in populum*, aut certe multos alios, de novo produxit, aut ut alii sentiunt, ex Africa, quæ illis uberrime exundat, innumeram voluit adduci multitudinem, ab Angelo, quem Apostolus vocat, *Exterminatorem*, dicens: *Murmuraverunt, & perierunt, ab exterminatore*: nisi verbis Apostoli subdendum cre-
1 Cor. 10. 9 das, *Serpente*, quasi dicat: Perierunt à serpente exterminatore. Justa vindicta inquit Am-
Lib. 3. de Spiritu S. cap. 9. brosius, ut adversarii venena sentirent, qui non venerabantur authorem: & justum erat, serpentium ore puniri à Deo qui serpentino ore & linguis contra Deum venena fundebant de quibus alibi. Erant itaque quantum ex locis scripturæ sacræ inductis colligo, serpentes quidam, tanquam flammulæ ignis, qui subita velocitate, eum qui se magis securum credebat, invadebant, venenum lethale emittentes, quo qui inficiebatur, æstuans, & quasi vivus igneis flammis succensus, anxietatibus plenus expirabat. Ad hujus tam grandis mali remedium, jussit Deus confici serpentem æneum, qui in altum evectus, omnem serpentini veneni vim enervaret. Mordebant quidem Serpentes Israelitas, & credo illos omnes morsum incurrisse serpentum: id enim congruebat mysterio, ut alibi exponemus: sed hoc ipso, quod attentis oculis serpentem confictum aspiciebant, veneni malitiam non sentiebant. Unde elevatus æneus serpens, non quidem fecit, aut prohibuit, ut serpentes non morderent: sed ut mordentes, venenum eorum non inficeret. Aptum sane remedium: Secundum medicorum carnalium dis- ¶ 172.
ciplinam, inquit Augustinus, quibus de Serm. 101. citat. morte serpentis, contra vivorum serpentium venena, salubria antidota præparantur, non est incongruum, ut mortuum debeat serpentem intendere, qui à vivorum serpentium venenis desiderat liberari: sed præstantius remedium propter rem, quam significabat, quam Augustinus optime prosequitur, possumusque nos ad nostrum institutum expendere. Ut enim observat Augustinus, vere mors potest dici serpens vivus, verius mordens, & morsu interficiens, quam serpentes illi: ideoque, inquit mors, à morsu nomen accepit, aut quia morsu serpentis infernalis illa fuit inducta; aut quia ipsa morsu suo interficit, & interimit. Hic serpens timendus est propter venenum. Si namque quæras, quodnam sit hujus serpentis venenum audi Apostolum dicentem; *Stimulus mortis* 1. Cor. 15. 56.
peccatum est. Serpentes illi, ideo atrocem mortem inducebant, quia venenum lethalissimum inferebant: tolle venenum ab eorum morsu, nihilque remanebit, quod timeri possit. Mors tristem interitum inducit per venenum peccati, quo pungit, stimulat, affligit, vexatque peccatores, ratione cujus dictum est: *Mors peccatorum pessima*. Tolle Ps 33 22.
hujusmodi venenum, & nullam inducet molestiam aut anxietatem; imo erit in deliciis Lib. de bono mortis à c. 1. usq. ad 6.
habenda & computanda: sicut ex professo demonstravit Ambrosius peculiari opere de bono mortis, de qua dictum est: *Pretiosa in conspectu*

Psal. 115. 15. *spectu Domini mors sanctorum ejus.* Expende ergo mysterium. Remedium adhibendum est, non ne hujusmodi serpens non mordeat; ad Heb. 9. 27. *Statutum est enim omnibus hominibus semel mori*, nullusque est, qui hujusmodi serpentis morsum possit evadere: *Quis enim est homo, qui vivet, & non videbit mortem?* Et ut Eccles. 9. 4. dixit Sapiens: *Nullus est qui semper vivat, neque qui hujus rei habeat fiduciam*: optandum tamen, ne veneno suo inficiat, ut scilicet mors sit sine peccato, sancta & desiderabilis, qualis erat, quam Paulus optabat, ad Philip. 1. 23. dicens: *Cupio dissolvi & esse cum Christo.* Quomodo ergo venenum hujus serpentis auferetur, & enervabitur? Quidnam erit, quod tam potens, tamque lethale venenum valeat retundere? In conflatorio confingatur & conflетur illius expressa quædam figura, & in altum elevetur, attentisque oculis conspiciatur. Ecce remedium ad venena peccatorum enervanda: in conflatorio mentis tuæ, confinge & confla quandam expressam tuæ mortis imaginem, & attentis oculis illam intuere, illam pone pro signo eorum, quæ futura sunt: considera te in lecto constitutum, quando eris à medicis de salute & vita desperatus, cui dicitur; Dispone domui tuæ, quia morieris, & non vives: quomodo tunc videbis uxorem flentem, filios plorantes, amicos lamentantes: quomodo experientia ipsa docente deprehendes, vana fuisse omnia, quæ in mundo æstimasti, ex quibus nihil tibi restabit, nisi confusio & timor: quomodo tunc plenus eris timore, intelligens te statim in districto Dei judicio præsentandum. Quantum velles nunc, nullatenus illum offendisse, & totam vitam in ejus obsequium expendisse? Quantum optares, ut quæ in vanitatibus & peccatis insumpsisti, expensa fuissent in sublevandis necessitatibus pauperum? Considera teipsum mortuum, quomodo te omnes solum dimittent, animam egredientem comitabuntur dæmones accusantes, quos dum viveres, habuisti amicos; corpus usque ad sepulchrum deferent amici, illieque in cibum & pastum vermium relicto, omnes in domos suas revertentur. Ecce serpentem æneum, quem aspicias, & ecce rationem, cur homines peccent, & in peccatis pacificè permanent, & morsu mortis venientis peribunt: quia hujusmodi serpentem mente conflatum, non aspiciunt: *Nec est respectus ad mortem eorum.*

§. 21. *Ex ære fuit serpens, ut permanentior esset ejus figura; debet enim, juxta Salomonem, mortis imago esse perpetua in oculis.*

UT hoc autem adhuc profundius expendamus, observa quod S. Augustinus inquirit, cur serpens ille non de auro, vel argento; sed de ære factus fuerit. Cujus rei duas tradit rationes; prima, propter diuturnitatem & durationem: voluit namque Deus, ut serpens multo tempore duraret, quem, ut Hebræi tradunt, tanquam vexillum postea toto itineris spatio tulerunt contra eadem pericula; quamvis, ut Abulensis ostendit; non habuit permanentem virtutem salutarem: erat præterea magnus & ingens, quem è longinquo omnes videre poterant, ut alibi trademus; ideoque ne frangererur; oportuit ex firmissima esse materia. Secundam rationem tradit Augustinus, propter vocis aut soni claritatem; inter omnia enim metalla, vasa ærea majorem clarioremque reddunt tinnitum, & in longius sonare solent. Unde, ut sæpe ex B. Hieronymo annotavimus, in illa statua, quæ ex variis metallis composita, varias mundi monarchias exprimebat; Græci expressi sunt in ære, quippe, quod vocalissimum est, inquit Hieronymus, aptè Græcos indicans, qui sapientiæ vocibus crediderunt, se in totum orbem insonare. Hoc primum habere debet mortis memoria & repræsentatio, ut perpetuo duret illius imago coram oculis tuis, nunquam mente tua excidat: confice & confla imaginem mortis tuæ æneam, id est; quæ perpetuò toto vitæ tuæ tempore duret coram oculis tuis. Ita autem agere oportere, docuit sapiens Concionator, in sermone, quem fecit ad mundi fallaces vanitates detegendas, & indicanda remedia ad illas propulsandas, & contemnendas. *Si*

Marginalia (right column): ¶ 173. Serm. 108 citat. — In cap. 21. Numer q. 9. & seqq. & in c. 18. 4. Ro q. 13 — In cap. 2. Daniel.

Eccl.11.8. *annis*, inquit, *multis vixerit homo*, *& in his omnibus lætatus fuerit*, *meminisse debet tenebrosi temporis*, *& dierum multorum*, *qui cùm venerint vanitatis arguentur præteritæ*. Singula verba expende, & sapientis Concionatoris loquendi phrasim considera. Non dicit: Homo, qui multis annis vixerit, certum est enim id esse impossibile, cùm dictum sit *a*: *Breves dies hominis sunt*; nec enim sicut *b sicut dies cœli*, multi, & firmi (*c Cœli*, namq; *quasi ære firmissimi solidati sunt*) sed pauci & incerti, & quando longiorem durationem eis concedas, brevissimum terminum designavit David, dicens: *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni: si autem in potentatibus, octoginta*, quos levis aër, aut lapillus cadens, aut aquæ frigidæ potio intercipit. Ex suppositione igitur loquitur, eo modo quo Dialectici dicunt, dato & non concesso, quod multis annis vixerit homo. Eadem loquendi phrasi subdit; *Et in his omnibus lætatus fuerit*, ex suppositione loquens: nam absolutè loquendo, id, supposita rerum conditione, impossibile est, ut omnibus diebus, ita quæ læta sunt homini eveniant, ut non multò plura accidant, quæ tristitiam inducant, & ut dixit idem Sapiens:

a Iob 14.5. b Psa. 88.30. c Iob 37.18. Ps. 89.9.

Prov. 14.13. *Risus dolore miscebitur*, *& extrema gaudii luctus occupabit*. Non dicit: Dolor miscebitur risu, nam frequentissimè dolori non succedit risus; sed uni dolori alius dolor major supervenit, & huic alius maximus: sed *risus dolore miscebitur*; quia nunquam risus ita placidè advenit, quin statim superveniat dolor, qui ei admisceatur, illumque extinguat. Primo dolori, quo Job affectus fuit, cùm audivit venisse Sabbæos, qui boves & asinas fuerunt suffurati, non risus, sed alius dolor fuit admixtus, quòd ignis descendit de cælo, & oves, puerosque consumpsit: huic alius fuit superadditus, quòd Chaldæi fecerunt tres turmas, & tulerunt camelos, & pueros interfecerunt: huic alius major supervenit, quod comedentes filii ejus & filiæ in domo fratis majoris, impetu turbinis domus cecidit, illosque omnes prius sepelivit, quam mortui essent: huic additus est supremus alius, quod se vidit percussum ulcere pessimo à planta pedis usque ad verticem. Cæterùm illi risui, quo risit Sara ob filium genitum, mixtus fuit dolor & anxietas, cùm vidit illum à filio ancillæ persecutum, qui compulit illam tristibus vocibus clamare ad Abraham, ut ejiceret ancillam & filium ejus. Risui Rebeccæ, quo ¶ 174
cum sterilis esset, se vidit prægnantem, habentemq; in uter[illegible]s filios, dolor illi fuit admixtus, quo sen[illegible]s illos intra viscera sua corrixantes, clamare fuit compulsa: *Si sic futurum erat, ut quid necesse fuit concipere?* Genes. 25.22. Risui formosæ Rachel, quo se optatissima vidit fœcunditate donatam, cùm priùs esset sterilis, dolor admixtus fuit; nam post primi partus grandem lætitiam, quo Ioseph peperit, in secundo parturiens Benjamin, præ doloris magnitudine, & vehementia animam efflavit: & hujusmodi sunt in scriptura sacra innumera, ut gentilium historias missas faciamus. Risus ergo dolore miscebitur. *Et extrema gaudii luctus occupat*. In Hebræo pro *extrema*, est nomen *Abheron*, אחרי. quod significat extremum & novissimum in perfectione, quando nihil addendum restat: quomodo dicitur domus ad extrema, & novissima deduci, quando jam omni ex parte perfecta est. Unde extrema gaudii dicuntur, quando gaudium ad supremum punctum pervenit, ut nihil ad ejus omnimodam integritatem deesse videatur: hunc supremum & integrum gaudii statum, *Luctus occupat*, id est, omni ex parte operit. Qua dicendi phrasi elegantissimè etiam Sapiens designat, majus esse malum, quod advenit inducens luctum, bono quod aderat inducente gaudium; nam malum superveniens occupat, operit, omni ex parte se diffundit super bonũ quod gaudium inferebat, & illud intra se includit, ideoque illo majus esse, necessarium est. Id quod quotidiana experientia, magis quàm verba quæcunque scripta demonstrat. Videbis parentes supremo gaudio affectos, intuentes filium sanum, robustum, morigerum, quem matrimonio junxerunt, ut nihil aliud desiderandum restare videatur: & subita morte, quando id minus timebant extinctum conspiciunt sicut de se narrabat mulier illa apud Esdram: hoc malum totum procedens bonum occupat, & superat. Hinc credo 4. Esdra 9.10.

ortum

ortum illum apud Romanos Dearum volupiæ & Angenoræ concentum. Erat Volupia, ut B. Augustinus tradit. Dea, quæ voluptatibus præerat, voluptatesque inducebat: Angenora, qua angoribus & anxietatibus mitigandis insistebat, quam infra amplius exponemus: sic autem res ordinabant, quod in medio sacelli, aut templi Volupiæ, constituebant simulachrum Angenoræ, ut Pierius tradit, quod credo factum ad designandum, in cumulo voluptatum, & in acervo gaudiorum, statuendum angorem, anxietatem aut tristitiam, quæ omnia illa gaudia occupet. Proinde ergo sapiens Concionator non absolutè ponit hominem, qui omnibus diebus lætetur; sed ex suppositione loquitur: *Si multis annis vixerit, & si in his omnibus lætatus fuerit*; quasi dicat: Dato & non concesso, quod ita sit. Quamvis alio modo hæc verba credam etiam accipienda. Quod enim dicit: *Si multis annis vixerit homo*, censeo non tam dictum de longa vitæ duratione; quàm de securitate durationis, quasi dicat: Si certum esset homini, se multis annis victurum, & Deo revelante agnosceret vitam suam multis seculis duraturam (quod quàm sit impossibile moraliter loquendo, est omnibus notum, nec enim per instans unum, habet securitatem vitæ) ideoque subdit: *Et in his omnibus lætatus fuerit*, quasi dicat: Si talem habens longioris durationis vitæ securitatem, cætera omnia ita ad placitum suum evenirent, ut omnibus diebus lætus existeret. Supponit enim certitudinem vitæ esse necessariam ad hoc, ut homo lætus vivere possit, & impossibile esse lætari illi, qui nullam de duratione vitæ habet securitatem. Si damnatus ad suspendendum, scalam furcæ, aut patibuli, in quo esset suspendendus, ascenderet, & nesciret, ex quonam gradu à carnifice dejiciendus esset, possetne in aliquo eorum plenè lætari? possetne esse in quovis eorum sine maxima anxietate? Sunt omnes homines damnati ad mortem, dies quibus vivunt, sunt tanquam gradus scalæ, per quos quivis ascendit, ut ex illo projiciatur, & singuli dies singuli gradus sunt, ex quorum uno est dejiciendus, nescitque ex quonam

4. De civit. ca. 11.

Lib. 36. inter princ. & mediũ.

¶ 175.

eorum sit dejiciendus: quomodo fieri potest: ut non quavis die plenus sit timore & anxietate, an ex illa sit projiciendus in mortem? *Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto, donec veniat immutatio mea*, dicebat Sanctus Job: cunctis diebus timore & angore vexabatur, essetne dies illa, in qua esset demittendus in mortem. Si ergo homo multos annos haberet securos vitæ, & in his omnibus lætus esset, omnibus sibi prospere succendentibus, in illis omnibus *meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum, qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita.* Ecce perpetuam & permanentem, quæ esse debet, serpentis effigiem, quam propterea æneam Deus voluit: omnibus diebus, in quibus vitam ageret securam, deberet hunc serpentem aspicere. Et vide, quam egregiè tempus mortis describat, quod vocat, *Tenebrosum tempus, & dies, in quibus vanitatis arguentur præterita.* Rectè quidem vocatur tempus mortis *Tenebrosum*; primò, quoniam in eo deficiet lux, mens languescet, intellectus habetabitur, oculi claudentur, inducetur que in sepulchrum, quod sanctus Job vocat: *Terram tenebrosam, & opertam mortis caligine.* Deinde, quia in illo tempore, omnia plena erunt tristitia & doloribus, quos tenebrarum nomine scriptura solet exprimere. Tunc corpus plenum erit dolore, omnes sensus tristitia erunt affecti; nihilque tunc interveniet non triste. Adest morienti unus ex una parte clamans hortansque, ut misericordiam petat, pectus percutiat sanctissimumque nomen Jesu invocet: alii ex alia suadent, ut Beatissimam Virginem advocet, quæ in tanto periculo existenti faveat: unus inducit filios, ut paternam benedictionem accipiant, alius uxorem, ut ultimos complexus exhibeat, valeque morienti dicat. Præcipuè tamen dicuntur dies tenebrosi & tristes, propter anxietates, quibus miser homo torquetur, nesciens quid de se futurum sit. Videt se ad introitum, & ostium, aut æterni ignis, aut æternæ gloriæ, ad portas,, ut rex sit regni æterni, aut ut cum diabolo in perpetua & æterna constituatur miseria qualis angor, qualis tristitia! ideo dicitur tenebrosum, id est, triste, anxium,

Job 14. 14

Job 10. 21

& an-

& angoribus plenum tempus: quomodo Deus ipse vocavit extremam diem, quod juxta Augustini regulam, de tempore mortis cujuscumque intelligi potest; *Dies Domini tenebræ & non lux. Quomodo si fugiat vir à facie leonis, & occurrat ei ursus, & ingrediatur domum, & innitatur manus sua super parietem, & mordeat eum coluber. Nunquid non tenebræ dies Domini & non lux. & caligo, & non splendor in ea?* Expende rationem, propter quam vocat illam diem tenebrarum, & non lucis: quia quocunque se homo vertat, inveniet, quod sibi terrorem incutiat; ex una leonem devorantem, ex alia colubrum mordentem. Id sine dubio, mortis tempore eveniet, quando ad quodcunque homo se converterit, inveniet, quod sibi horrendum terrorem inferat. Si ex una namque ad cœlum oculos levaveris, videbis leonem illum de tribu Juda rugientem, propter peccata tua, quem dum viveres clamantem, & rogantem contempsisti, nec venientem ad domum tuam in paupere excipere voluisti. Si consideres cœlestem illam patriam, videbis mundissimam, & paratam iis, qui fuerint, *innocentes manibus, & mundo corde*, & senties Angelum clamantem: *Non huc ingredietur aliquid immundum, aut abominationem faciens: Foris canes foris venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis servientes, & omnis qui amat & facit mendacium.* Si ad terram te convertas, videbis omnia terrena à te auferri, & te jam expelli ex terrena habitatione, necessarioque egrediendum: si ad latera, videbis uxorem, & filios flentes, amicos solicitos & anxios. Si vitam præteritam consideres, senties innumeros serpentes peccatorum, egredientes, corrodentes & mordentes cor tuum: si futuram contempleris, videbis æternitatem manentem, quam ingressurus es, incertus de tua sorte inter duo suprema extrema. Ecce tenebrosum tempus: & illi sunt *dies, qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita.* Arguere hoc loco, idem est, quod convincere, & manifestè demonstrare: sicut cùm Deus dicit: *Arguam te, & statuam contra faciem tuam.* Tunc omnia præterita convincentur, & evidenter ostendentur vana: tunc evidenter cognosces vanitatem seculi, quàm vanæ fuerint voluptates, honores mundi, & res, quas solidas credebas, ex quibus nihil tibi penitus remanebit; quas tanquam fumum evanuisse experieris. Qui amigdalam dentibus conterit, non cognoscit ejus vanitatem, quousque laceratis dentibus, videt nihil se ex ea extraxisse, nisi dentium lassitudinem & contritionem. Quot quantosque principes vidi, illa hora confitentes, vanissimè & stultissimè se tempus, vires, & facultates consumpsisse; ex quibus nihil sibi remanere agnoscebant, nisi contritionem & anxietatem spiritus? Quot quantasque mulieres vidi pulcherrimas, quæ omnium oculos post se trahebant, in hac hora positas, flentes, & lamentantes, & se ipsas mirantes, quomodo fuerit possibile, ut tam vanis rebus, ex quibus nihil penitus, nisi timores anxii relinquebantur, traditæ fuerint? Et verè tales exhibet & depingit Spiritus sanctus eos qui ad extrema deducti, deprehenderunt ingentem rerum vanitatem, dicentes: *Quid nobis profuit superbia vitæ? & divitiarum jactantia quid contulit nobis? Præterierunt omnia illa tanquã umbra, &c. Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis.* Si ergo qui securos haberet longos vitæ annos, nihilque in illis incurreret tristi, deberet perpetuò meminisse mortis, & illius serpentis effigiem coram oculis jugiter versare: quanto magis tu, qui nec unam vitæ horam habes securam, qui fortè ante noctem è vita discedes; Sanctus erat Paulus, cui tempus mortis non futurum erat tenebrosum, qui sibi sciebat repositam coronam justitiæ, nec præterita sua arguenda erant vanitatis, quæ noverat solida & firma apud Deum securo deposito reservata: & nihilominus in conflatorio mentis suæ, serpentem mortis fabricaverat, & omnibus diebus ad illum conspiciendum attentos oculos convertebat, suæque mortis quotidiana meditatione se excitabat: id enim, ut Hieronymus *a*, & Ambrosius *b* exponunt, dicere voluit illis verbis: *Quotidie morior fratres*, de quibus infra. Quanto magis tu, rebus vanis implicatus, cui terrores sunt reservati, id agere debes? Perpetuus ergo debet

Marginalia: *Epist. 80. ad Hesychium.* — *Amos 5. 18. 19.* — *Psal. 23. 4.* — *Apoc. 21. 27. & ca. 22. 15.* — ¶ 176. — *Psal. 49. 21.* — *Sap. 5.* — *a Epist. 3. ad Heliodorum.* — *b Orat. de fide resurrectio, in obitu fratris.* — *1. Cor. 15. 31.*

bet esse serpentis respectus. Bene insuper æneus confectus est, ut ex Augustino dicebamus; quia vas æneum clariori sono personat: ecce cur mortis effigies dicatur serpens æneus, clarius enim personat & loquitur, quam omnes tubæ; apertius sapientiusque rerum explicat naturam, quam omnes Sapientes Græciæ. Multa de rerum vanitate & miseria sæculi, & calamitatibus vitæ, philosophi locuti sunt: multa scripserunt, multa docuerunt, ut inde majorem librorum suorum partem repleverint; omnes tamen illi simul sumpti, non clarius id exposuerunt, nec ostenderunt expressius quam mortis effigies, figura, & sepulchrum: hæc quasi mathematicis demonstrationibus agit, ad oculum omnia demonstrans: hæc ostendit verè, quàm fallax gratia & pulchritudo, quàm incerta vita, quàm parvæ vires facultatum & divitiarum: hæc ostendit, quod omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus sicut flos agri; quomodo inania omnia, quæ nihil sui relinquunt: hæc ostendit miserandam hominis sortem, pauperiemque morientis, cui dum viveret, totus mundus non sufficiebat. Audi voces hujus Magistri, attende sonitum clarissimè insonantis, vide serpentem æneum, quasi speculum tersum & lucidissimum: specula enim ænea sunt certiora & veriora. Nullum speculum verius invenies, quàm mortem, quæ tibi veram faciei tuæ refert imaginem, de quibus alibi. Ut ergo serpentem æneum in capitis conflatorio extruas, Ecclesia cinerem capiti imponit, tanquam materiam, ex qua serpentem possis conflare; & ignem admovet succendentem mentem, & memoriam tuam; ut illius vi conflatio fiat, dicens: memento homo.

§. 22. *Timorem mortis diabolus auferre conatur, sed in adjumentum memoriæ, Ecclesia cinerem applicat.*

Agnovit Ecclesia sancta, necessariam esse mortis memoriam? quamdiu enim illa perstiterit, abstinebit homo à peccatis, in quæ, deficiente illa, misere se demittet, ut paulò ante demonstratum est. Annotavit eleganter B. Augustinus, timorem mortis esse quasi clavum quendam ferreum ac firmum, securè continentem hominem, & detinentem affixum, & adhærentem divinæ legi. Si stipes, aut asser alicui ligno adjungatur, valido, acuto, ac forti clavo infixus; tamdiu permanebit adjunctus, quamdiu clavus permanserit fixus; eo autem subtracto, citò stipes aut asser ad ima vehementi ponderis impetu defluet. Condidit Deus parentes nostros, voluitque ut ligno suæ divinæ obedientiæ & legis manerent adjuncti: ideo eos firmavit clavo fortissimo timoris mortis. *De ligno*, inquit, *scientiæ boni & mali ne comedas; in quacunque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Expende illud, *Morte morieris*, idem est enim, ac si dicat: Certissimè, inevitabiliter, & sine remedio morieris. Vide quàm fortiter clavum fixit, qui voluit firmissimè ad lignum suæ legis parentes nostros adjunctos & immotos continere: quod eodem pacto legislatores, ut subditos contineant adjunctos obedientiæ & observantiæ legis, clavum timoris solent infigere; tanto firmius, quanto volunt securius in tali observantia continere. Accessit tentator; intelligensque se nullatenus posse à ligno divinæ legis hominem separare, si clavus fixus perstitisset; illum totis viribus procuravit abstrahere. *Cur*, inquit, *præcepit vobis Deus, ne comederetis?* Respondit mulier: *Ne fortè moriamur.* Audita hac responsione, gavisus est inimicus, & spem de victoria concepit, videns clavum jam nutantem & motum. Firmissimè Deus fixerat illum, dicens: Certissimè morieris; mulier autem certitudinem deponens de morte incurrenda, sub dubitatione jam loquebatur: Ne

¶ 177.

2. *de doctr. Christ. c. 7.*

Gen. 2. 17.

fortè, inquit, moriamur. Iam clavus nutat, inquit diabolus: Ego cum totaliter extraham, & res tota, quam intendo, manebit confecta. *Nequaquam*, inquit, *moriemini; sed scit Deus, quod quacunque die comederitis ex eo aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii.* Hac fallaci promissione totaliter clavum extraxit timoris mortis; quo deficiente, à lege Dei, ejusque obedientia deficientes, miserè prolapsi sunt in peccatum, quo totum humanum genus in omnium miseriarum barathrum dejecerunt. Ita cum parentibus nostris ille egit iniquus, qui eorum mente & judicio timorem mortis totaliter evulsit. Nobiscum autem non ita agit: non enim potest clavum timoris mortis totaliter à mente, intellectu, & judicio evellere, nec persuadere, ut credamus, mortem nunquam futuram; nec nobis dicit: Nequaquam moriemini, sed quod non cito moriemur: & conatur è memoria hujusmodi clavum extrahere, mortis recordationem auferens. Hoc autem facit, promittendo longum & securam vitam, in longum tempus, & quod mors tardabit; ideoque suadet, curandum nunc de iis, quæ ad vitam faciunt, quæ ad mortem pertinent, in futurum tempus conjicienda. Cuidam dicit: Iuvenis es, & longa tibi restat via; nunc comede, & bibe, & quæ ad tam longum iter vitæ necessaria sunt, cogita. Pulchra es; inquit ad mulierem, & forti valetudine constans; quidnam timenda nunc mors, quando nullum ejus præsagium sentis? tempus superabundabit, quando illa ad fores pulsabit, ut ad aperiendum te præpares. Nullam sentis infirmitatem, ait ad virum, per quam mors ingrediatur; ut quid igitur perturbandus es timore inimici tam longè distantis? Vigorem sentis, ait ad senem, & saltem ad unum annum sufficientissimum: non igitur est, quod solicitus multo ante mortis adventum reddaris: Hæc ille perpetuò exponit, procurans è memoria hujusmodi
¶ 178. timorem excutere. Hocque verè est, quantum existimo, quod Deus dixit ad beatum Iob, dæmonem propriis coloribus; quasi
Job 41. 9. membratim depingens: *Oculi ejus ut palpebræ diluculi.* Vocantur palpebræ diluculi, vel auroræ, illi primi radii lucentes, qui dant diei principium, per quos videtur dies aperire oculos. Non dicit esse similes crepusculo noctis, cùm dies finitur, sed crepusculo auroræ, cùm dies incipit. Oculorum siquidem nomine, consilia cogitationesque mentis solet scriptura indicare, per quæ animus exhibetur videns: cogitationes & consilia, quæ ille iniquus infert, semper sunt quasi lux auroræ, ad quas longa dies succedit: quia semper exponit & suadet, longum adhuc tempus subesse, & semper quasi in vitæ initio nos esse suggerit, quibus longa adhuc dies supersit; hincque nos in omne, quod vult peccatum, demittit, & in omne vitium homo cadit, sublato à memoria timoris mortis clavo. Si timeres, qui ingrederis domum mulieres alienæ, ibi mortem te expectantem; ingredererisne? Si attenderes mortem imminentem tibi, antequam illicitum contractum perficias incurrendam; perficeresne? Si cogitares mortem te incursurum, cùm manum ad rem alienam surripiendam extendis, antequam eam apprehendas, aut cùm eam apprehenderis; extenderesne? Hæc nostræ perditionis origo, quod hic timor memoria excidit, & obliviscitur homo mortis suæ: idcirco Ecclesia Sancta memoriam fovet, & quasi clavum fortem insigens, cinerem imponit, dicens: *Memento homo*: capiti cinerem imponit, quasi memoriam fovens roborans, & fortificans. Docuit Beatus Augustinus, *Lib. 10.*
memoriam esse in anima, quod stomachus *confes. ca.*
in corpore, ideoque eam sæpè animæ sto- *14.*
machum vocat. Inter omnia, quæ necessaria sunt ad vitam corporis, est stomachus, in quem omnia quæ homo ore mandit, & masticat, trajicit & reponit, inde singulis corporis patribus alimentum & nutrimentum distribuens: unde quod maximè conducit ad vitam sanam & salubrem ducendam, est stomachus; qui si forti vivacique calore præstans fuerit, omnes partes corporis sanas conservat; si autem languens non potuerit quæ in eo reponuntur, retinere, vitæ evidens periculum imminet. Unde quando quis languentem habet, debilemque stomachum; tota medicorum cura in eo posita est, ut ap-
pli-

plicent medicamenta, quibus roborent, foveant, & fortificent. Memoria, inquit Augustinus, est stomachus animæ, in quem omnia transponit & trajicit, quæ ore intellectus & sensuum mandit, & comedit, ibi retinenda, ad vitam conservandam & gubernandam. Ibi reponit præterita quæ vidit aut audivit, ibi futura, quæ mente & discursu cognovit; ibi præsentia, quæ oculis intuetur: nec potest anima rectè vitam gubernare, omnibusque providere; nisi memoria hæc omnia retineat. Hæc autem est animæ grandis infirmitas, languor, & debilitas stomachi: cùm non memoria retinet, quæ conservare & retinere deberet, & subitò obliviscitur eorum, quæ perpetuò deberet recordari. Unde, ut supra annotabamus, ab Hebræis vocatur homo *Enos*, ut Eusebius vult, à verbo *Nassach*, quod est obliviosam esse; cui nihil magis proprium & communius, quàm oblivisci sui ipsius. Ex infirmitate & casu peccati hujusmodi defectus memoriæ ei advenit: frequenter enim accidit, homines memoriæ usum perdidisse ex aliqua gravi infirmitate vel casu. De Messala Corvino refert Plinius, ex quadam infirmitate ita amisisse memoriam, ut nec sui proprii nominis recordaretur. De alio refert, ex casu quo in terram corruit, ita memoriæ usum perdidisse; quod nec parentes proprios, nec germanos fratres cognosceret, & hujusmodi multa exempla refert Hispanus quidnam author. Ex infirmitat æ peccati & casu, quo homo miserè corruit, ita obliviosus fuit factus, ut quasi memoriam sui ipsius amiserit. Hinc quidam recens doctor meditatus fuit rationem, ob quam Moyses vitulum conflatilem in pulveres redactum, bibendum Israëlitis tradiderit, quasi intra ipsos illum locare constituens: volebat enim Moyses, ut illius vituli memoria totaliter periret; ideo voluit illum recondere in eo loco, cujus omnem memoriam haberent deperditam. Noverat autem vir sapiens hominis mores, quem merito vocatum *Enos*, id est, obliviosum agnovit, qui sui ipsius, & eorum quæ intra se sunt, obliviscitur: ideoque vitulum illum quasi in loco perpetuæ oblivionis voluit locare & reponere. Hanc hominis conditionem agnoscens Deus, curavit sæpissimè medicamenta adhibere ad memoriam roborandam & firmandam. Inde institutio diversarum festivitatum, quando beneficium aliquod conferebat, ut tales festivitates essent in adjumentum memoriæ: inde lapides, quos erigi jussit in transitu Iordanis; manna, quod jussit in vase aureo servari in futuras generationes; primogenita, quæ mandavit sibi offerri, cùm omne primogenitum Ægypti extinxit, & cætera, quæ propterea vocantur in scriptura sacra, *Monimenta*, quòd mentem admoneant, ut ex idiomate græco probat S. Augustinus. *Erit*, inquit, *quasi signum in manu tua, & quasi monimentum ante oculos tuos, & quasi appensum quid ob recordationem.* Et ideo scribi jussit, quod de Amalec devicto factum fuit. *Scribe hoc*, inquit ad Moysen, *ob monimentum in libro, &c.* Et alibi sæpè. In hunc finem statuit, ut Israëlitæ sibi facerent fimbrias. *Loquere*, inquit, *filiis Israel, & dices ad eos, ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas, quas cùm viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas, & oculos per varias res fornicantes: sed magis memores præceptorum Domini, faciant ea, sintque Sancti Deo suo.* Hinc etiam Sancti viri curam similem habuerunt, medicamenta adhibere ad memoriæ stomachum roborandum. In hunc finem David aliquos edidit Psalmos: res enim in brevem versum redactæ, facilè memoria tenentur: idcirco edidit Psalm. 6. *Domine ne in furore tuo arguas me, &c.* quo memoriam judicii futuri perpetuo teneret, cui propterea, ut August. annotavit, titulus præfixus est. *Psalmus David in rememoratione sabbathi:* idcircò psalmum edidit septuagesimum septimum, & in dulces versus omnia opera Dei reduxit, *Ut ponant in Deo spem suam, & non obliviscantur operum Dei.* In hunc finem annulos inventos multi tradunt, qui fabulam de Prometheo explicant: cui Iupiter in signum libertatis annulum ex catena & particula saxi, quibus vinctus tenebatur, ferendum imposuit. Quoniam igitur

Marginalia: *11. De præparat. Evangel. cap. 4.* — *Plinius.* — *Petrus Mexia in Sylva variæ lectionis libr. 3. cap. 8.* — ¶ 179. — *Lib. de cura pro mortuis. cap. 4.* — *Exod. 13. 9. 16.* — *Exod. 17. 14.* — *Nume. 15. 38. 39. 40.* — *Psal. 6. 1.* — *Psal. 77. 7.* — *Pierius.*

igitur inter omnia, quæ magis homo ad sui valetudinem spiritualem conservandam, in stomacho memoriæ debet retinere, est mortis recordatio; idcirco medicamentum potentissimum ad memoriam fovendam, & roborandam applicat Ecclesia, quod illam adjuvet, cinerem scilicet capiti imponens, & dicens; *Memento homo, &c.* Hoc autem, quod Ecclesia una tantummodo die in anno facit; deberes tu quotidie facere, & memoriam tuam adjuvare. Idcirco multi sapienter suæ saluti consulere volentes, in cubiculis suis retinent calvarias, aut alia mortuorum ossa: alii sepulchra quotidie adeunt, eorum præcipuè, quos viventes agnoverant, in memoriæ adjumentum, quæ ut ex Augustino diximus, ideo monumenta vocantur; & ut inquit Chrysostomus, in hoc posita sunt, ut memoriam foveant, & mentem admoneant, & te doceant mortem tuam non longè distare, quam tibi appropinquantem apertè cognosces, si hujusmodi sepulchra expendas. Miles namque qui in exercitu constitutus, videt eum, qui sibi à dextris erat, uno bombardæ ictu raptum; & conspicit, qui à sinistris, sagittæ vulnere confossum, & attendit eum, qui post eum erat, sclopeti ictu dejectum; quam sibi poterit securitatem promittere? Nonne merito judicaret, se non longè à periculo mortis constitutum? Considera sepulchra, & vide vicinum tuum mortuum; condiscipulum tuum, qui lateri tuo adhærebat, jam extinctum; amicum, qui à sinistris aderat, interfectum, imò & multos te juniores & posteriores, sagittis mortis terræ confixos; quid igitur tu securitatem tibi promittis? Quomodo mortem longè positam censes, quam dejicientes eos, qui proximè tibi adhærebant contueris? Ad hujusmodi memoriæ adjumentum credit Chrysostomus, Deo instigante, factum fuisse antiquitus, ut juxta portas civitatum, imò & quorumcunque oppidorũ sepulchra extruerentur, omnium oculis patentia: ea propter, inquit ille, Deus sepulchra ubique fieri voluit, ut illis nostræ ipsorum infirmitatis memores fieremus; ideo omnis civitas, omne castellum, ante ingressum sepulchra habet; ut contendens intrare in civitatem, quæ imperat & floret divitiis, & potentatu, aliisque dignitatibus, priusquam videat quod mente videre in ea concepit, videat primum quod revera fit: ante portas sunt sepulchra, ante agros sunt sepulchra, ubique ante oculos nostros est nostræ humilitatis schola, & docemur, in quid desinamus tandem, & videmus qualia futura sint phantasmata: neque hic solum, sed ingressuri ad communionem vitæ, docemur vilitatem summam naturæ. Ita Chrysostomus: qui hoc ultimum dicit, propter sepulchra, quæ circa Ecclesiam, & ad ingressus templorum, & ad basilicas martyrum jam suo tempore extruebantur, quæ Ecclesia non solum ponit in suffragium defunctorum; sed in monimentum vivorum: est enim *sepulchrum*, inquit Chrysostomus, *nostra humilitatis schola*, & extruitur monumentum, inquit Augustinus, ut nostram moneat mentem.

Hom. 3. de Spiritu sancto to. 3

Ho. 3. cit.

§. 23. *Suadent Christus in Euangelio, & Ecclesia in cinere, ut in cœlum, & in terram mittas anchoras, ne pereas, sicut Tyrus.*

Commune est apud Sanctos Patres, quod S. Augustinus singulariter consideraverat, homines in mundo positos, similes esse navibus in mari navigantibus, ac fluctuantibus. Usitatum est enim in scriptura sacra, vocare hoc sæculum mare, & homines in eo agentes, naves, ad quos verius quàm ad materiales naves, verba sua dirigebat Esaias, quando dicebat: *Ululate naves maris*: ululare enim non ligneis navibus convenit. Inter omnia autem, quæ navibus necessaria reputantur, sunt anchoræ, quæ tempore tempestatum illas securas contineant. Duplex verò genus tempestatis, navis patitur, primum commune est, ex ventis contrariis, qui se illi opponunt, & in contrarium trahunt, excitatisque fluctibus, nunc in cœlum ascendere, nunc ad abyssos descendere videntur. Secundum est, quod

¶ 180.

Præfatione in 2. enarratione Psal. 25.

Esa. 23. 1.

quod efficiunt venti prosperi, sed immoderatè perflantes, quorum vi ducitur navis violenter, cum magno submersionis periculo: sicut cùm homo, qui ducitur quidem ad locum, quem intendit, majori tamen impulsu, quàm pedes sui patiantur, qui cadere cogitur. Nec hoc solum tunc navis incurrit periculum, sed aliud majus: ne scilicet violento illo impulsu ad rupem allidat, aut in arenam impingat. Unde non minor tempestas hæc ex prospero, sed immoderato vento, nec minus periculosa, quàm illa ex contrario, quam à nautis exercitatissimis audivi magis sæpe timendam. Ut ab utraq; tempestate se navis defendat, anchoræ sunt illi necessariæ, quas mittat, ut in terra fixæ, aut alicui rupi, vel saxo adhærentes, quasi immobilem teneant navem; ne à vento contrario in contrarium trahatur, & ne ab immodico vento prospero, feratur in præceps. Homo navis est hanc enavigans vitam, ubi tempestates, procellæque variæ, ac innumeræ, insurgunt, sirtes, scylla, & charibdis: duplicem tamen tempestatem communiter patitur, primò adversam, cùm insurgunt impetus mundi, carnis, aut dæmonis eum persequentes: cùm videlicet inimicus persequens in te insurgit, aut cum alius tuas arripit facultates: quando advenit tibi infirmitas, simul & paupertas, qualem passus fuit Sanctus Iob, & Sanctus Tobias, illi itidem Sancti, quos Apostolus describit, quod *secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt, circuierunt in melotis, egentes, angustiati, afflicti, &c.* Grandis sanè tempestas, quæ multas naves in contrarium reduxit. Quot enim, ac quanti fuerunt, qui hujus tempestatis vi à virtute defecerunt? Quod quantique sunt, qui nunc deficiunt, qui propter paupertatem ad furtum convertuntur? Propter inimicorum persecutionem à charitate deficiunt, propter infirmitatem, patientiam deponunt? Innumeri sunt, qui formidantes jejunii rigorem, pœnitentiæ asperitatem, carnis compressionem, in contrarium trahuntur. Hoc igitur primum tempestatis genus ex ventis contrariis. Secundum est ex prosperis, immoderatis tamen, & superabundantibus, quando quis grandi

Hebr. 11. 37.

prosperitate fruitur, omnia prosperè, abundantissimeque succedunt, habet salutem, divitias, facultates, honores, dignitates, & omnia terrena, quasi venti immodici in domum suam uberrimè profluunt. Periculosiorem Sancti Patres hanc judicant tempestatem, quæ frequentius animam submergit in superbiæ profundum, aut in cæterorum contemptum, in voluptates sæculi, propriam æstimationem, &c. Ita B. Gregorius *a* frequenter admonere solet, cujus illa est communis propositio. Prosperitates animam solvere, adversitates solidare: qui annotat propterea *b*, in scriptura sacra prosperitatis statum, vocari diem: quia sicut dies in noctem desinit, ita communiter temporalis prosperitas ad perditionis tenebras trahit: & exponens quartum psalmum pœnitentialem, qui est, quinquagesimus: Admonemur, inquit, in hoc psalmo, prospera metuere, & contra omnem sæculi facultatem acrius vigilare: sæpe namque præsentia gaudia sequuntur perpetua lamenta; sicut enim per fletus ad gaudia ducimur; ita per gaudia ad fletum pervenitur: ille namque qui dixit, ***Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur***, ipsemet dixit: ***Væ vobis, qui ridetis nunc, quia plorabitis, & flebitis.*** Quis sanctior David? qui cùm Saulis persecutionibus urgeretur, non solum inimicum persequentem occidere noluit, sed cum posset liberè occidere, liberè pepercit; tanto enim firmius in Dei misericordiam, spem suam fixerat, quanto miserabilius infirmitatem suæ tribulationis sentiebat: verum ubi devictis hostibus, pressuris caruit, homicidium adulterio incautè securus adjecit, & qui malis ante noverat piè parcere, in bonorum quoque nece post didicit sine obstaculo retractionis anhelare: prius ferire depræhensum persecutorem noluit, & post cum damno desudantis exercitus, etiam devotum militem extinxit. Ita Gregorius. Grandis sine dubio tempestas, per quam innumeræ naves submersæ fuerunt. Per hanc illæ primæ omnium naves, in ipso cælo ad navigandum constitutæ, in superbiæ, imò & inferni profundum fuerunt demersæ: per hanc illæ itidem duæ naves in paradiso

¶ 181.

a 29. Mor. c. 20. ad finem.

b 4. Mor. cap. 17.

In prologo in psalmū 4. pœnitentialem & 1. p. pastor. c. 3. ad finem.

Matt. 5. 5. Luc. 6. 25.

diso ab ipsomet Deo positæ, naufragium
Matt. 19. 23. fecerunt: per hanc, grande imminere periculum dixit CHRISTUS dominus diviti, abundantissimis facultatibus abundanti, cui difficile dixit ad salutis portum pervenire: per hanc navis illa divitis epulonis in are-
Luc. 16. nam perpetuæ damnationis impegit. Ut igitur ab his tempestatibus liberari possimus, anchoræ nobis necessariæ sunt, quæ ventis contrariis flantibus detineant, ne in contrarium trahamur, & prosperis immoderatè fluentibus contineant, ne submergamur, aut ad rupem allidamur. Has Ecclesia Sancta prima die Quadragesimæ singulariter induicit. Ad primam namque tempestatem propulsandam, datur nobis anchora Spei,
Ad Hebr. 6. 19. de qua Apostolus ait, quod habemus. *Spem tanquam anchoram animæ tutam ac firmam*, id est, quæ firmam & tutam continet navem animæ, ne in contrarium trahatur à contrariis ventis: hæc siquidem præhendens in rupe illa firmissima cœlestis gloriæ, hominem continet quasi immobilem, ventis omnibus in contrarium flantibus & impellentibus. Quis quando tota Romani imperii potentia in Laurentium perflaret, ut in contrarium traheret, illum immobilem continuit in craticula, igni expositum assandum? Quis Stephanum tota Judaici populi rabie impellente & flante, continuit tutum in turbine lapidum se ptementium? Quis Vincentium firmum tenuit in lecto ex fragmentis testatum extructo? Quis Seraphicum Franciscum in summa paupertate, & humilitate: & Beatissimum Dominicum in ardentissima charitate in medio hæreticorum impetu? Quis monachos continuit in solitudine & in antris, & anachoretas in admirandæ pœnitentiæ operibus? Quis justum firmum tenet in disciplina & mortificatione carnis, & divitem in eleemosynarum abundanti largitione? Hoc pacto David se continebat, impulsus fluctibus inimicorum, ne à patientia deficeret, considerans paratam gloriam patientibus: quod (ut alibi exposuimus) dicere illis ver-
Ps. 26. 13. bis voluit: *Credo videre bona domini:* aut ut in Hebræo: *Nisi credidissem me visurum bona domini:* & hujusmodi anchoram ejiciebat, quando spirantes ventos contrarios sentiebat, dicens animæ suæ: *Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi*, hujusmodi anchoram à nobis jaciendam hortabatur Apostolus dicens; *Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote, & immobiles, abundantes in omni opere domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in domino.* Hujusmodi anchoram Christus dominus in Euangelio subministrat, suadens rectum jejunium, & omnia pœnitentiæ opera, incitans nos, oculos erigere ad patrem cœlestem, & expectare ab illo mercedem æternam, nobis pro temporalibus & momentaneis laboribus reddendam. Ad secundam autem tempestatem superandam, necessaria est anchora considerationis propriæ nostræ miseriæ & vilitatis, quæ quanto majori impetu ventus prosperitatis impellit, firmius terræ adhæreat & infigatur, considerans te esse terram, pulverem, cibum vermium, & putredinem statim futurum. Et verè Ecclesia non solùm anchoram considerationis, sed terram, in qua illa præhendat, & cui adhæreat, subministrat, ponens cinerem, & pulverem in capite tuo, & dicens: Memento homo, quia cinis es, &c. quasi dicens: Arripe anchoram considerationis, *memento:* & hæc figatur in hac terra, cinere, & pulvere, capiti tuo imposito. Hujusmodi anchoram in nave animæ tuæ deferto, & cùm te vides divitem, potentem, & sentis superbiæ ventum impellentem, mitte illam in terram, memorans quia cinis es. Cùm vides te sanum, validum, robustum, ideoque sentis te impelli à carnis concupiscentia ad voluptates & luxum, anchoram mitte, considerans, quia cinis es. Cùm te conspicis pulchram, formosam, ornatam, & vanitatis auram excitantem te, ut in te ipsa tibimet complaceas; anchoram demitte, attendens, quia cinis es. In horum explicationem, & confirmationem annota, quomodo Sanctus Propheta Ezechiel, perditionem civitatis Tyri, Deo ordinante describat. Erat Tyrus civitas celeberrima, metropolis Phœniciæ, divitiis abundantissima, ædificiis pulcherrima, civibus illustrissima, cujus excellentiam variis metapho-

Ps. 41. 6. 12. & ps. 45. 5.
1. Cor. 15. 58.
¶ 182.
Ezech. 27.

taphoris scriptura sacra exprimit. Esaias vocat eam, civitatem *Coronatam*; Oseas, *fundatam in pulchritudine*; Ezechiel, *Negotiationem populorum*, quoniam omnes populi, & mercatores ad ejus emporia, & nundinas confluebant: nihilominus ejus perditionem Ezechiel Propheta, Deo jubente, deplorat, quam primò depingit, ut Hieronymus annotat, ad typum, & normam trieris, aut triremis pulcherrimæ, excellentissimè confectæ ex pretiosissimis lignis, cui nihil penitus deficere videretur de iis, quæ ad pulchritudinem, fortitudinem, & universam supellectilem requirebantur: nec tabulæ excellentes, ex quibus conficeretur, nec malus, nec vela, nec remiges, nec transtra, nec remi, nec gubernatores, &c. *Finitimi*, inquit, *tui, qui te ædificaverunt impleverunt decorem tuum*, id est, consummati decoris, & pulchritudinis te extruxerunt, *Abietibus de Sanir extruxerunt te cum omnibus tabulatis maris*. Ecce materiam, ex qua triremis ista compacta fuit, abietes de Sanir. Sanir mons est, cujus meminit Salomon in Canticis, qui ut Hieronymus censet, idem est ac Hermon, vocatus etiam Sanior, abietibus immensæ proceritatis redundans, unde afferebantur ligna abietina pretiosa & exquisita ad extruendam Tyrum. *Cedrum de Libano tulerunt, ut facerent tibi malum*, id est, arborem, unde vela expensa pendeant. Erat mons Libani, propinquus monti Sanir, aut Hermon, cedris excellentissimis illustrissimus, ex quo, ut Hieronymus ait, deferebantur ligna cedrina ad Tyrum, ad illius præclara ædificia. *Quercus de Basan, dolaverunt in remos tuos*, qui essent firmissimi. Hieronymus, quercus nomine intelligit cedros: quanta, inquit, pulchritudo navis & suppellectilis ejus, ut remos haberet cedrinos, non undelibet, sed de Basan. *Transtra tua fecerunt tibi ex ebore Indico*. Vocantur Transtra, à Vitruvio *a*, ligna, quæ transversa à pariete in parietem, porriguntur: unde meritò Cæsar *b*, hoc nomine utitur ad significanda remigum sedilia, in quibus remigantes sedent, quas, *Bancos*, vocamus: qua ratione accipit Virgilius *c*: Præcipites vigilate viri, & considite transtris: & iterum *d*: Furit immissis Vulcanus habenis Transtra per & remos, & pictas abiete puppes, & Ovidius: Et incurvæ fumabant transtra carinæ. *Et prætoriolia de insulis Italiæ*, unde ligna pulcherrima etiam ad Tyrum deferebantur, ex quibus cellaria conficiebant, & reconditoria, quæ ut idem Hieronymus explicat, *Prætoriolia* vocat. *Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum, ut poneretur in malo*. Vide vela, ex qua materia fuerint confecta. Byssus in Hebræo dicitur, *Sesi*, lini subtilissimi & candidissimi genus, cætera omnia lina pretio vincens, & nomen habet à candore, quasi dicas; *Candidum*. ¶ 138. Byssus hæc non quomodocumq; posita fuit in vele, sed *varia*, hebraicè, *berichma*: significat enim *richma*, vestem acu pictam, quam polymitam appellant, quam aliquantulum retenta Hebræa voce vocamus, *recamada*. Talis erat byssus, quæ super malum extendebatur, tanquam velum, polymiro opere perfecta & ornata. *Hyacinthus & purpura de Insulis Elisa facta sunt operimentum tuum*. Solent enim trieres & naves, ferre opercula, quæ ut à sole, & pluvia defendant, extenduntur. *Habitatores Sidonis, & Aradii fuerunt remiges tui*, qui grandi fortitudine præstabant: quo nomine significat acutissime artifices mechanicos, qui manuum suarum labore & totius corporis defatigatione, civitatem ducebant & sustentabant. *Sapientes tui Tyre facti sunt gubernatores tui*. Quod maximè requiritur ad civitatis conservationem & augmentū, est gubernator; *Ubi enim non est gubernator, populus corruet*. Tyrus gubernatorem habebat, non unū, sed plures, qui ab omnibus judicabantur cæteris sapientiores. *Senes Giblii, & prudentes ejus ad ministerium variæ supellectilis tuæ*. Giblii erant viri ex civitate Gebal, ut inquit Hieronym. quæ vicina erat monti Libano, juxta Damascum, quam alii Biblum vocant, ideoq; Septuaginta transtulerunt, Senes Biblii. Hujus meminit David, dicens *e*, *Gebal, & Ammon & Amalech*. Hujusmodi Giblii præstabant excellenter in dolandis lapidibus & lignis, de quibus scriptura dicit *f*, *Porro Giblii praparaverunt ligna, & lapidos, ad ædificium domus*. Hi igitur erant, quibus Tyrus ad

Marginalia: Esa. 23. 8. — Osea 9. 13. — Ezec. 27. 3 — Li. 8. in c. 27. Ezech. — Cant. 4. 8. — In cap. 27. Osea. — a Lib. 4. cap. 2. — b Li. 3. de bello Gallico. — c 4. Æneid. — d 5. Æneid. — Li. 14. metamor. — Prov. 11. 14. — e Ps. 82. 8. — f 3. Reg. 5. 18.

ad sua extruenda ædificia utebatur. Hoc habuit Tyrus, quod summè necessarium est, rectum scilicet, & sapientem gubernatorem. *Clypeum, & galeam suspenderunt in te pro ornatu tuo &c.* Vide triremem excellentissimam, cui nihil penitus deesse videtur. Quid deesset triremi artificiosissimè confectæ ex abjetibus exquisitis, cujus malus, aut arbor esset cedrus altissima, vela ex bysso pulcherrima, remi ex quercu fortissima, remiges robustissimi sedilia eorum ornatissima, gubernator sapientissimus, arma abundantissima? Talis erat Tyrus, quæ propterea dicebat: *Perfecti decoris ego sum.* Nihilominus vocat Deus Prophetam Ezechielem, & jubet, ut super hanc triremem sumat lamentum. *Tu fili hominis assume super Tyrum lamentum.* Quam ob causam? Si videres triremem mare prosperè navigantem, pulcherrimam, fortibus remigibus, sapiente gubernatore; non videtur occasionem dare; ut quis super eam lamentetur, sed ut ei prosperum iter prædicat. Assume, inquit, lamentum, plora ejus perditionem, & submergendam prædicito, & in profundum demittendam. *In profundis aquarum erunt opes tuæ, & omnis multitudo tua, quæ erat in medio tui.* Quare? Quia hoc ipso, quod omnibus bonis abundabat, & prosperè navigabat; anchoras debebat habere, quas in profundum demitteret, quibus celerem, & immodicam violentiam prosperorum ventorum contineret: has non secum ferebat, ideo consultò Spiritus sanctus eas non descripsit; quamvis omnia, quæ ad triremem requiruntur, expresserit, indicans hanc fuisse causam perditionis illius, sicuti revera fuit: prospero namque vento immodicè impulsa, in superbiam decidit, & elevatum fuit cor ejus, ut ex Esaia patet, explicatque eleganter B. Ambrosius, & Ezechiel ipse aperte declarat. Non mentem applicavit, ut attenderet, quam vana sit & inanis humanæ gloriæ substantia: non considerationis anchoram conjecit in cinerem & pulverem, expendens, omnem terrenam fœlicitatem esse pulverem & cinerem, quam levis aura dissolvit: oculos tantùm habebat fixos in eo, quod in se ipsa judicabat illustre, gloriosum, splendidum, ditissimumque. Ideo *contrita*, inquit, *es à mari*, id est, à tempestate valida insurgente. & *in profundis aquarum opes tuæ*, omnes divitiæ tuæ & bona in profundam abierunt. Miranda & potentibus sæculi timenda res: quanto navis pulchrior, divitiis abundantior, pretiosis mercibus onustior, & omnibus, quæ desiderari possunt, plenior; tanto periculosior ejus navigatio, & pronior ut submergatur: idcirco necessum est anchoram deferre, quam ad ima demittens, celerem cursum contineat. Quot quantasque hujusmodi triremes & naves vidimus submersas? Talis dives ille, ut paulo ante dicere cœpimus, in quem omnes prosperi venti abundantissimè perflabant: *Erat dives, induebatur purpura & bysso, epulabatur quotidie splendide &c.* tales illi, quos Sanctus Propheta Amos, eodem modo deplorandos assumit, quo Ezechiel Tyrum: *Væ*, inquit, *qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates, capita populorum, ingredientes pompaticè domum Israel, qui dormitis in lectis eburneis, & lascivitis in stratis vestris; qui comeditis agnum de grege, & vitulum de medio armenti, bibentes vinum in phialis &c.* Videò dives, quomodo navigationis tuæ cursum agas qui si non hujusmodi anchoram deruleris, lamentum super te possumus sumere, & perditionem tuam tibi prædicere. Vide, ô nobilis, qui omnibus hujus vitæ bonis abundanter frueris, quod si sine hac anchora processeris, lamentis te prosequi jam possumus. Hanc totum discursum excellentissimè prosequitur S. Basilius, expendens illam Dei sententiam juxta Septuaginta, *Attende tibi ipsi*, de qua infra: docetque, hoc verbum datum à Deo, ut homini fœlici, splendidoque rerum successu naviganti, sit tanquam quidam consiliarius, suggerens menti humanarum rerum memoriam. Ut ergo habeas, ubi anchoras possis firmare, ut omne tempestatis genus evadas; CHRISTUS cœlum tibi exponit, in quo mens tua præhendat; Ecclesia cinerem applicat, in qua consideratio tua firmiter figatur.

Esai. 23. *Lib. de Elia & jejunio c. 19. & 20.* *Luc. 16. 19.* *Amos 6. 1.* *Ho. 3. in dictum Moysi Attende.*

§. 24.

§. 24. *Triumphatores docuerunt pulverem memoria retinendum: melius tamen Elifeus, agens cum Naaman.*

¶ 184. Epi.25.ad Paulā de obitu Blesillæ filiæ. HInc S. Hieronymus obſervat, id quod docuerat Tertullianus, egregie à Romanis constitutum fuiſſe, ut cum triumphatores ingrederentur civitatem in triumphalibus curribus, ſuprema pompa, honore inenarrabili, & excellentiſſimis gloriæ acclamationibus glorioſi, in eodem gloriæ curru, retro adhiberetur homo quidam, qui in ſingulis acclamationibus civium, ipſe ſua ad triumphatoris aures voce clarius inſonaret, dicens: *Hominem te eſſe memento.* Hujuſmodi hominem B. Iſidorius *a*, cenſet fuiſſe carnificem quendam; forte alludere volens ad id quod Plinius *b*, illius hominis linguam vocat eleganter, carnificem gloriæ: nam triumphatoris gloriam, non aliter quam durus & ſævus carnifex, jugulabat, & conterebat. Et recte quidem id homines illi inſtituerunt: noverant quippe naturali lumine, quam periculoſa ſit navigatione, proſpero vento immodice fluente, & certam intelligebant ſubmerſionem in ſuperbiam, niſi anchoram ſubmitterent, quæ navem contineret. Id quod illis prior Philippus Macedoniæ rex, pater Alexandri Magni aperte etiam cognovit, qui ſervum quendam, in hoc tantum conſtitutum habebat, ut quolibet die, ſuæ vilitatis memoriam ſibi induceret, quique quotieſcumque Philippus apparebat regiis ornamentis glorioſus, aut erat in ſpectaculis, aut conviviis, ei alta voce inclamaret: Memorare rex, quod homo ſis: qui reſpondebat: Homo ſum, & quidem mortalis. Ita gentilis homo agebat; non mirum quod ad Chriſtianos illa ad idem inſtitutum proceſſerit cæremonia, qua cum ſummus Pontifex coronatur, ſuccenditur coram eo cirrulus quidam ſtupæ, & inter ſupremas majoris gloriæ acclamationes, hæc inducitur vox: Sanctiſſime Pater, ſic tranſit gloria mundi. Ita nobis agendum, colligit acute Ambroſius, imitandas nobis apiculas, exponens, de quibus id refert, quod ſcripſit Ælianus, apes præſentire futuri temporis qualitates, & quando præſentiunt ventum validum ſuborientem, lapillos arripiunt ponderoſiores, quibus ſe ad ima demittunt, ibique demiſſas continent, ne à vento circumferantur: naturali namque impulſu, inquit Ambroſius, quaſi agnoſcunt, alas ſuas eſſe vela quædam ad inſtar navis, quæ ſi rapido vento fuerint agitata, non valebunt ſe continere, ideo ſe lapillis tanquam anchoris muniunt, quibus ſe poſſint continere. Mirandum certe opus autoris naturæ, quo quid agere debeas, te inſtruit: aſſume tecum lapillum terrenum, mente tua firmiter apprehende, & contine; nullus ventus te poterit in præcipitium ducere. Hunc tibi Eccleſia offert, & exhibet, cinerem capiti tuo imponens, & ſuadens ut firma retineas memoria. *Memento homo, &c.* Cum ventus flaverit ſuperbiæ te impellentis, ut ſupra alios erigaris, hic continebit, oſtendens te ſimiliter cinerem, & mortalem: cum ventus avaritiæ, ſimiliter, &c. Hinc circa illud Eliſei celebre factum, quod omnium ore eſt decantatum, breviter quædam annotanda ſunt. Nota eſt hiſtoria, quomodo ad ipſius inſtructionem, Naaman lavans ſe in Iordane, ſanitatem recepit ab inſanabili qua torquebatur lepra. Sanatus Naaman, regreſſus ad hominem Dei, idolis, & cotum cultui renuntians, ad ſolius veri Dei cultum & fidem ſe transferens, poſt aliquas collocutiones hinc inde habitas, duo petiit à Propheta: primum, ut ſibi permitteret, & concederet ferre ſecum, *Onus duorum burdonum de terra Iſrael:* Secundum, quod oraret pro ſe Deum, ut *quando ingredietur*, inquit, *Dominus meus templum Remmon, ut adoret, & illo innitente ſuper manum meam, ſi adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoſcat mihi Dominus ſervo tuo pro hac re.* Erat vir ille magnus apud regem Syriæ dominum ſuum, & quando rex ad templum proficiſcebatur ad adorandum idolum prophanum, proficiſcebatur ille familiaris regi, ſtans juxta illum, cui rex ipſe innitebatur,

Marginal notes: a Lib. 18. Etymol. cap. 2. — b Lib. 28. cap. 4. — 3. De virginibus aliquantulum ante finem. — 1. De bistoria animal. c. 12. — 4. Reg. 5. 17. — 4. Reg. 5. 18.

quando genua flectebat ad adorandum idolum: ideoque rege flectente genua coram idolo, ipse similiter flectere debebat: oportet enim sæpius qui regibus, ac principibus sunt familiares, & in curiis agunt eorum, se eorum actionibus attemperare, & accommodare, curantes id ita agere, ut sit sine
¶ 185. culpa, aut Dei offensa. In Syriam ergo reversurus, sciens quod ibi dum regi obsequeretur, oporteret cum Rege sibi innitente, flectente genua, similiter flectere genua coram idolo, & externam saltem adorationem illi impendere, quamvis corde nullatenus adoraret, timens ne sibi hac occasione aliqua surreperet culpa, rogavit Prophetam, quatenus vellet pro se Deum orare, ut illam externam duntaxat corporis demissionem coram idolo, quam facturus erat, non ut illud adoraret, sed ut regi adoranti obsequeretur, nullatenus sibi imputaretur ad culpam. Respondit Propheta, *Vade in pace*, quasi omnia concedens, quæ Naaman ab illo postulaverat. Multa sunt, quæ juxta veræ theologiæ doctrinam in hoc facto difficultatem ineutiunt, an scilicet S. Eliseus potuerit concedere Naaman, ut externam adorationem idolo impenderet, & an illa esset peccatum, præsertim cum esse non posset sine astantium, & videntium scandalo: qui omnes videntes ejus genuflexionem, credituri erant illum vere adorare idolum. Insuper dato, quod ipse idolum nullatenus adoraret, dubium est, an posset obsequi regi in opere adorationis: erat enim illud intrinsece pravum & malum; & in hujusmodi operibus, illicitum est, etiam supremis regibus & principibus ullatenus deservire. Quoniam autem hæc gravia sunt, & alibi erunt explicanda; duo sunt alia, quæ difficultatem ingerunt, quæ tamen nostrum institutum exponunt, & confirmant. Primum, cur Naaman voluerit secum de terra Israel portare onus duorum burdonum, cum non terra fuerit, quæ illi contulit salutem sed aqua Jordanis: & ideo ad memoriam beneficii suscepti conservandam, congruentior videbatur aqua Jordanis, quam terra Israel. Secundum, quomodo S. Propheta, hominem recenter conversum, in re tam gravi, qualis erat cultus unius veri Dei, & contemptus idolorum: non longo sermone catechizandum assumpsit, distincte, & stricte prohibens idolorum adorationem, & declarans periculum, cui expositus esset, quando adiret templum cum rege, & coram idolo genua flecteret; & dans ei aliquod remedium, quomodo ad idolorum cultum non reverteretur: res enim erat periculosa, hominem, qui toto vitæ tempore idola adoraverat, non regredi ad eorum adorationem, quotidie in occasione constitutum, qua idola ab ipso rege, cæterisque principibus suis adorari videret: res enim facillima est hujusmodi regressio, ut in Israelitis videre licet, qui incipientes in Ægypto idola adorare, quamvis postea mare, Deo adjuvante, transierunt, & innumera ejus miracula viderunt, post grandem Moysi instructionem, subito ad idola quæ in Ægypto coluerant adoranda, se convertebant. Cur igitur Sanctus Propheta hæc agnoscens, non singulares regulas homini tradit, quibus in veri Dei cultu, & idolorum contemptu perseverare posset? Cur non saltem id illum admonuit, quod postea S. Jeremias Judæos & cives Jerusalem, quos novit captivos in Babylonem adducendos, ad quos epistolam longam scripsit instruens eos, quid acturi essent, quando in Babylone constituti, viderent idola ab omnibus adorari? noverat enim quod quamvis instructi essent à Dei lege, res erat periculosissima idola videre, & stare cum adorantibus ea, & videre eos, qui à dextris, & sinistris sunt, ea colere, & non simul & similiter adorare.
Unde scripsit: *Videbitis in Babylonia Deos* Baruch.6.
aureos, & argenteos, & lapideos, & ligneos, 3. 4. 5.
in humeris portari, ostentantes metum gentibus: videte ergo ne & vos similes efficiamini factis alienis, & metuatis, & metus vos capiat in ipsis. Visa itaque turba de retro & ab ante adorantes, dicite in cordibus vestris: Te oportet adorari domine. Cæterum ¶ 186.
aperta erit solutio, si attendas quidnam tanquam fundamentum supposuerit Naaman, videlicet se velle secum portare onus duorum burdonum de terra: hoc audiens Propheta, continuo respondit: *Vade in pace:* quasi

quasi dicere volens: Terram tecum defers & portas? remedium tuum tecum portas, non alio eges prædicatore, aut instructore, qui tuæ infirmitatis præteritæ faciat memorem, & qui te instruat circa idolorum vanitatem, & circa regios favores, quam sint inanes. Terram tecum portas? Vade in pace; tecum defers prædicatorem & doctorem te instruentem; hæc enim te docebit, quisnam es tu, quis fueris, hæc tuas miserias & lepram ad memoriam revocabit, hæc ostendet quam vana fuerint idola Syriæ, quæ non potuerunt tibi incolumnitatem præstare, & quod potentior illis fuerit fluxus aquæ fluidæ Iordanis; hæc indicabit, quam inanis regum potentia & quam invalida manus, quæ tantum potuit scribere; petens à rege Israel, tibi salutem dari, non illam conferre: quam invalidus princeps, qui ut genua flectat, eget ut tuum præstes auxilium, cui innitatur, &c. Terram tecum deferto, ô homo, qui in curiis regum agis, qui principibus es familiaris, qui in dignitate, & æstimatione constitutus es, cujus vela, favoris aura complet, & tanquam navem vento prospero ducit: oportet sæpe te genua flectere coram idolis, id est, illis rebus, quæ mundus tanquam deos colit, externam adorationem impendere, majestati regis, potentiæ principis, honori, divitiis, dignitatibus, propriæ æstimationi, pulchritudini mulieris, quibus reges ipsi & principes genua flectunt. Grande periculum est, ut cum hæc agis, non aliqua surrepat culpa: difficile valde quod non aliquis circa hujusmodi idola se immisceat inordinatus affectus: difficile est omnino, colere honorem, & retinere in mundo, & illius gerere curam, & non deficere nimio illius appetitu, & inordinata ejus cupiditate: difficile, procurare divitias & facultates, ad tuum honorem conservandum: & non nimio affectu & cupiditate inquinari: adorare principes, & non plusquam oportet, in illis confidere: te videre in dignitate constitutum, & non super alios te extollere: conspicere te aliis ditiorem & potentiorem, & non illos contemnere. Quid agendum? Quodnam remedium adhibendum, ne deficias? Terram tecum perpetuo porta, *Onus duorum burdonum*, vide quis fueris, & quidnam futurus sis: ecce duo onera terræ. Considera, quidnam fuisti non quidem ante mille annos, sed paucis abhinc annis; qui secundum animam nihil penitus eras, quam Deus ex nihilo formavit, ut agnoscas unde prodieris: secundum autem corpus, eras pulvis, cinis, & terra. Considera, quid eris, non post mille annos, sed forsitan hodie, pulvis, & cinis, cibus vermium, acervus putredinis, &c. ideo ergo Ecclesia Sancta terram tibi imponit, ut terram tecum deferas, & audias linguam carnificem gloriæ, *Memento homo quia pulvis es.*

§.25. *Nomen Hominis, Deus ipse imposuit, quo significaret quem ita vocabat, totius mundi continere miserias.*

HOmo Nomen tuum ad memoriam Ecclesia sancta reducit, ut si forsitan ob infirmitatem superbiæ, illius eras oblitus, sicuti de Messala Corvino, ex Plinio paulo ante diximus, illius recorderis: hoc enim est nomen tuum, *Homo.* Difficilis est quædam sapientis Concionatoris sententia: quæ tamen si recte expendatur, egregiam ad nostrum institutum continet doctrinam. *Qui futurus est*, inquit, *jam vocatum est nomen ejus, & scitur quod homo sit, & non possit contra fortiorem se, judicio contendere.* B. Hieronymus credit, aperto his verbis prædici Salvatoris adventum, qui vocandus erat *homo.* S. Gregorius Thaumaturgus, & Olympiodorus, credunt, Sapientem exprimere velle, apud Deum repositam esse omnium futurorum rationem, antequam homo quivis producatur: ideoq; non impudenter contra divinam providentiam garriendum. Ipse tamen Hieronymus aliam innuit expositionem, aliique alias adducunt: quibus omnibus perpensis, credo sine dubio, voluisse Sapientem grande mysterium indicare, alludens ad id: quod scriptura sacra refert, Deum ipsum imposuisse nomen, quod omnibus hominibus præsentibus, & futuris conveniret, quo vocavit primos parentes, non tam ¶ 187. *Eccl.6.10* *In c.6. Ecclesiastæ.*

pro se, quam pro illorum successoribus, & futuris omnibus, quibus nomen *hominis* imposuit: ut suam debilitatem cognoscentes, nullatenus se extollere contenderent. Ita enim scripsit Moyses, creationem hominis recapitulans, & generationis ipsius seriem texere volens: *Hic est liber generationis Adam, in die qua creavit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum, masculum & fœminam creavit eos, & benedixit illis, & vocavit nomen eorum Adam, in die qua creati sunt.* Duo singulariter exprimit Moyses, primò, Deum ipsum fuisse, qui nomen hominibus imposuit: *Vocans nomen eorum Adam:* secundum, illis nomen imposuisse quando creavit eos, & benedixit illis, *in die qua creati sunt.* Primo, equidem creavit Deus hominem ad similitudinem suam, producens de limo, quem duxit in paradisum & omnium rerum inferiorum constituit dominum: cui propterea commisit, ut omnibus animalibus, & volatilibus nomina imponeret, tanquam omnium dominus (Domini est namque nomina servis domus suæ imponere) & tanquam is, cui plenam omnium notitiam contulisset: nomina enim sunt, quædam breves definitiones naturæ rei: ideoque, ut annotavit Augustinus, dicuntur nomina, quasi notamina: unde colligebat Plato, tantummodo sapientibus decere, nomina rebus imponere, de quibus multa tradit Eusebius, nomina Hebreæ linguæ expendens. Imposuit ergo Adam nomina cunctis rebus, & non impropria, sed quæ apte cuivis rei respective quadrarent: unde dictum est: *Omne enim, quod vocavit Adam animæ viventis, ipsum est nomen ejus.* Qui cæteris nomina imposuit, sibi nequaquam nomen designavit, sine dubio relinquens Deo ipsi, nomen sibi imponere. Et recte quidem primo, ut ostenderet Dei erga se plenum dominium; secundo quoniam ut B. Chrysostomus longo prosequitur discursu, homo suæ formationis aliquatenus erat ignarus: nec enim Deus prius animam voluit creare, quæ videret, quomodo Deus corpus ipsi, ex vilissimo pulvere formabat: sed subito, atque homo esse cœpit, vidit se, & invenit factum pulcherrimum, ad imaginem Dei. Deus, inquit Chrysostomus, creavit hominem de pulvere: sed nesciebat homo, quomodo esset factus, & propterea suam ignorabat vilitatem; & idcirco sibimet minus bene nomen imposuisset: & vere, qui cætera viventia cognoscebat plene, se ipsum non ita comprehendebat: ut jam homini à sui principio fuerit commune, non plenam, & omnimodam sui habuisse cognitionem. Oportuit igitur, ut Deus ipsi nomen imponeret, qui ejus comprehendebat naturam. Unde producta muliere, existentibus in paradiso benedixit, & dominium terræ ac omnium viventium concessit, dicens: *Replete terram, & subjicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & universis animantibus, quæ moventur super terram.* Tunc, quia justum erat, ut ii, qui dominium tam grande accipiebant, intelligerent, quod sub Dei dominio manerent, *vocavit nomen eorum Adam.* Ecce nomen homini à Deo impositum. Et sine dubio nullus poterat melius homini nomen imponere, quam qui solus hominis comprehendebat naturam. Hoc autem nomen *Adam*, varia significat. Theodoretus credit, deductum ab *Gheden*, quod voluptatem significat, quia in paradiso voluptatis, quæ in Hebræo dicitur, Hortus Gheden, hominem posuit. Hanc tamen etymologiam, nullus, quod sciam, approbat, neque Dei instituto congruebat, ut dicemus. Iosephus existimat, dictum ab *Edom*, quod significat rubrum, quod homo conditus fuerit in campo Damasceno, ubi terra est rubra, & argillosa, similis carni & sanguini. Cæterum, communior sanctorum Patrum sensus est, ut dicatur ab *Adama*, quæ terram significat, quasi dicas, inquit Chrysostomus *a*, terreum, aut ex terra. Unde optime nomen Adam Latina interpretatione dicitur *Homo*, ut annotat Cyprianus *b*, Ambrosius *c*, & Augustinus *d*: hoc enim nomen Homo eandem penitus vim habet, quia dicitur ab humo, ut Varro *e* docuit: & Cicero *f* indicavit. Ecce nomen tuum, *Adam* aut *Homo*, id est, terrenus, aut de terra, aut terra, & pulvis, ut jam circa tui ipsius naturam discurrere incipias, & videas,

Gen. 5. 1. 2. | Li. unic. de Genes. ad litt. cap. 6. | In Craty. | 11. De demonst. Evangel. c. 4. | Gen. 2. 19. | Hom 3. de Spiritu S. tom. 3. | ¶ 188. | Gen. 1. 28. | q. 25. in Genes. | 1. antiqui. cap. 2. | a Hom. de cura salutis proximi & nomine Abraham. | b Li. de Sina & Sion monte. | c In Psal. 118. Octonario 1. | d 15. De civit. c. 17. | e De Lingua Latina. | f 2. De natura deorum.

videas, unde origenem trahis, qui de tuæ prosapiæ nobilitate gloriaris, de terra, de pulvere terra. Inter omnia elementa, infimum est terra: te omnium rerum vilissimum & infimum agnosce, & non de quavis terra, sed de eo, quod in ea vilius est, scilicet, ex pulvere terræ. Aves formatæ sunt ex aquis, animalia ex terra pingui: homo solus ex pulvere velissimo. Sed adhuc majus sacramentum in hoc nomine expenden-
Tracta. 10 in Ioannē ad finem. dum censet Augustinus, & meritò; quæ enim ex ore Dei procedunt, tam grande sapientia sunt referta, ut non solum integras sententias, sed & minima verba, imò & indivisibilia elementa, & litteras expendere oporteat. Unde observat Augustinus, expendendas litteras, ex quibus nomen Adam, quod ex ore Dei processit, componatur, quod non à se inventum profitetur, sed *hæc* inquit, *fratres mei, ab anterioribus majoribus nostris dicta sunt, &c.* quæ pro-
Tractat. 9. & 10 in Ioannem. & in Psa. 95. ad finem. pterea sæpissimè ipse Augustinus repetit. Nomen enim Adam, ex quatuor illis litteris constat, quas Græci in capite eorum nominum habent, quibus significant quatuor orbis partes. Si enim facias ista quatuor nomina Græca, Anatole, quod est oriens, Dysis, quod est occidens, Arctos, quod est septentrio, Mesembria, quod est meridies, Anatole, dysis, arctos, mesembria, capita verborum, Adam, habent. Ita Augustinus. Hæc prius observavit Cypria-
a Libr. de monte Sina & Sion. b Libr. de orat. nus *a*, imò & Sybilla *b*, ita canens: Nimirum Deus, finxit Tetragrammaton, Adam. Qui prius fictus fuit, & qui nomine complet, Ortus, occasus, austrum, bore-
In cap. 1. Gen. amque rigentem: quæ & alia inducit Eugubinus, arguens illos, qui tamen in Augustino reprehendunt circa nomen Adam, annotationem, illam ex eo incongruam indicantes, quam Adam nomen est Hebræum, hæc autem alia nomina sunt Græca, multo posterius inventa; quasi Deo antequam essent inventa, nota non fuissent.
¶ 189. Et considerat Cyprianus, Deum, cum hominis corpus voluit efformare, ex quatuor orbis partibus collegisse pugillum terræ, aut pulveris, ex quo illud effinxit: quod sibi colligere videtur ex eo, quod ubi noster Vulgatus legit apud Esaiam: *Qui appendit tribus digitis molem terræ.* legunt *Esa. 40. 12.* Septuaginta, *Omne terram pugillo conclusit:* & in Hebræo, pro *terra* habetur nomen Ghepher, quod pulverem terræ significat, idem quod scriptura ponit, cum exprimit hominis formationem, dicens juxta Septuaginta; *Formavit Deus hominem pulverem de terra*, id est, accipiens pulverem, & vilissimum, quod est in terra, ut D. Chrysostomus sæpissime annotat. Hoc igitur est hominis principium, hocque est, ex quo componitur, pulvis ex omnibus quatuor mundi partibus, ut indicaret Deus hominem compositum ex eo, quod in quavis totius mundi parte vanius, manius, vilius, ac imperfectius est; & quod omnem totius orbis vanitatem, unus ipse homo in semetipso includit: & hinc nomen hominibus imposuit, *vocavit*, inquit, *nomen eorum Adam, in die qua creavit eos*; à sui exordio & principio. Et non illis pro seipsis tantum hoc nomen imposuit, ut Augustinus insi- *Tractat 9. in Ioannē.* nuat; sed omnes futuros homines describere & nominare volens, hocque est, quod dicit sapiens Concionator: *Qui futurus est, jam vocatum est nomen ejus, & scitur quod Homo sit*, sive sit imperator, sive rex, sive pontifex, sive dives, sive nobilis, sive pulchra mulier, sive validus miles, sive juvenis fortis; jam antequam nascatur & sit nomen accepit ab eo, qui intus & in cute res omnes cognoscit & comprehendit; & scitur, quod hoc nomen est *Homo*, aut ut Regia legit, *Et notum quod ipse homo:* Non est Deus, non Angelus, non de natura cœlorum, aut de aliquo sidere formatus, non ex igne, aut aëre, vel aqua; sed de terra procedens: hoc cuique ex primo parente procedenti inseparabile est. Unde patet rectè supra à nobis dictum esse, nomen Adam aliquando quidem esse appropriatum, aut quasi proprium primo parenti, communiter tamen nomen esse appellativum omnibus commune, sicut hoc nomen *Homo*. Appropriatum quidem est illi, cum scriptura rerum creationem exprimit, & dicit, Adam ductum in paradisum, & *Deum adduxisse omnia viventia ad Adam*, & quod *mi-*

sit soporem in Adam, quo etiam modo accipitur ab Osea, cum dixit: *Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum*, ut Hieronymus annotat. Appellativum autem est in frequentibus scripturæ sacræ locis, ut cum dicitur apud eundem Oseam: *In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis*: ubi Hieronymus annotat, Aquilam, Symmachum, Septuaginta, & Theodotionem transtulisse pro Adam, homines, ut dicerent: *In funiculis hominum*, quomodo accipitur etiam à Sapiente, cum ait: *Donec retribuat hominibus secundum actus suos, & secundum opera Ada, & secundum præsumptionem illius*: non enim de primo parente sermo est, ut Iansenius demonstrat: sed de omni homine, quem Deus judicaturus est secundum opera, & secundum cordis, & voluntatis affectus. Unde, ut Iansenius annotavit, pro *Adam* in Græco habetur *Antropos*. Hoc autem nomen, inquit divinus Concionator, impositum est, *ut non possit contra fortiorem se, judicio contendere*. Quod duobus potest modis exponi, primò, ut per *fortiorem se*, intelligat Deum, quasi dicat: Ut non audeat coram Deo se extollere, aut aliqua ratione illi similem contendere: secundò, ut intelligat res creatas, quæ omnes, ex parte materiæ præstantiores, & fortiores sunt illo. Sol enim, & luna ex materia cœlesti producta sunt; stellæ ex materia incorruptibili, aves ex aquis, vermes ex carne generantur, tinea ex panno pretioso, teredo ex ligno forti: solus homo ex vilissimo, abjectissimoque pulvere. Unde si res districto judicio examinetur, non potest nec contra vermem, nec contra formicam, nobiliorem prætendere originem. Vide si quid profundius dici possit, ad tuam vilitatem comprobandam.

Osea 6. 7. in c.6. Ose. Ose. 11. 4. Ecc.35.24 In c. 35. Ecclesiast.

§. 26. *Prisci nomina imponebant filiis, cùm nascebantur, per quæ eorum sortem exprimerent: melius expressit Deus, illi, quem creavit, Hominis nomen imponens.*

¶ 190.

Annotavit sæpissimè Chrysostomus antiquitus in illis prioribus mundi ætatibus, filiis, qui nascebantur imposita fuisse nomina, magno consilio, & quodam impulsu Dei, ut per illa, qualis quisque futurus esset, indicaretur; & in memoriam cuique revocaretur, quis esset. Ita observat Sanctum Seth, nomen imposuisse filio suo *Enos*, tum quia ipse incepturus erat invocare nomen domini, tum magna in eum providentia utens. Magna enim erga pueros erat parentum diligentia, & statim à principio nomina illis imponebant, quibus admonerentur, quidnam eos agere oporteret. Ita Abrahæ non tam parentum, quam Dei consilio positum fuit nomen *Abram*, quod transitorem significat, quod perpetuò illum admoneret, se transitorem & peregrinum in terra. Ita Ioseph filiis suis nomina imposuit Ephraim, & Manasses, quæ perpetuò ad ejus memoriam revocarent labores pristinos, & fœlicitatem sequentem, quæ fecit, ut eorum oblivisceretur. Ita & Sanctus Job, tribus filiabus natis, post flagella & labores consultò tria nomina imposuit, quibus, ut annotavit Nicetas, omnia quæ circa se facta erant, perpetua tenerent memoria: *Vocavit enim nomen unius Diem; & nomen secundæ Casiam; & nomen tertiæ Cornustibii*. Tres namque quos Sanctus vir habuit status, eleganter his nominibus depinxit: primus fuit, cum in principio abundantissimis facultatibus & potentia effulsit, qui magnus erat inter omnes orientales, ab omnibus tanquam rex colebatur: quoniam tamen hic status fulgentissimus desiit in grandi miseria, significavit eum per diem: dies enim clarissimus & lucidissimus in noctem obscuram devenit, in qua tanta est tenebrarum obscuritas, quanta præ-

Hom 22. 44. 51. 56. & 64. in Gen. & hom de nomine Abraham. Homil. 22. in Genes. Homil de nomine Abraha. Hom. 64. in Genes. In c.24. Iob Iob 42. 14.

a Moral. cap 16. præcesserat diei claritas, ut B.Gregorius annotavit. In Hebræo vocatur *Iemimach*, à ימיכה radice *Iom*, quod est dies, quasi dicas *Diaria*; quia ille status tantum fuit, quasi prosperitatis cujusdam diariæ. Secundus fuit, quando contritus flagellis, & infirmitatibus, suavissimum odorem, & fragrantiam emisit, patientiæ singularissimum & heroicum præbens exemplar; quem propterea designavit nomine secundæ filiæ, quam ideo *Cassiam* vocavit: est enim cassia frutex aromaticus, cujus in Arabia magna est frequentia, ut dixit Dioscorides *a*, aptus, ut Plinius *b* tradit, ad coronas odoratissimas contexendas, quam propterea Poëta Latinus *c*, inter coronarias herbas recenset, de quibus alibi. Tertius fuit plenæ & perpetuæ (dum vixit) prosperitatis & abundantiæ, quo omnibus bonis, amplius multo quam prius, redundavit; quem aptè expressit nomine tertiæ filiæ, quam hac de causa vocavit *Cornustibii*. Græci legunt, cornu Amaltheæ, quod famosissimum fuit, & in usu sapientum, ad omnium bonorum hujus vitæ abundantiam indicandam. Fingunt enim gentiles, Amaltheam, sive nympha fuerit Iovis nutrix, sive capra cujus lacte fuit nutritus, ab eo pro beneficio suscepto, accepisse cornu, ex quo quidquid optaret, abundantissimè proflueret, de qua fabula Ovidius *a*, Strabo *b*, Diodorus Siculus *c*, Lactantius *d*, & Nicetas *e* agunt; subditque Nicetas, scripturam sacram aliquando fabularum nomina usurpare, utilitatem, quam illæ includunt, non falsitatem propinare volens. Nescio tamen, an tam verè, quàm acute hoc dictum sit: existimo enim tempore beati Iob, nondum Amaltheæ fabulam fuisse confictam, cùm gentilium fabulæ, ut B. Augustinus ostendit *f*, post Moysi, imo & Iosue tempora incœperint, qui longe posteriores fuerant beato Iob. Unde existimo *Cornustibii*, significare vas, securè omnem ornatum, & quod ad pulchritudinem facit, servans: ex cornubus enim tunc vasa fiebant firma, ut in scriptura sacra sæpe indicatur, quibus quæ securè servanda erant, imponebant. Stibii autem, quamvis varias significationes autores tradant, omnes conveniunt significare id quod maxime ornat, & pulchram facit mulieris faciem, de quo alibi. Unde Cornustibii, est vas continens id, quod ad ornatum & pulchritudinem facit, continens inquam absque periculo confractionis, quasi dicas; Vas firmum totius pulchritudinis, & ornatus: quo significare voluit Sanctus vir, statum illum ultimum, non conterendum, aut finiendum, dum viveret: sed perpetuò duraturum, abundantem eo omni, quod ad ornatum completum, & plenum faciebat: habuit enim divitias, facultates, salutem, filios, filias, longam vitam, &c. Dices, cur Sanctus Iob, hæc nomina non filiis imposuit, qui præstantiores, & fortiores filiabus erant? Sanctus namque Ioseph filiis nomina imposuit *Ephraim*, *& Manasse*, quæ illum perpetuò suorum successuum admonerent, ut Chrysostomus annotavit. Respondeo, meritò id factum: volebat enim Sanctus Iob, perpetuam totius sui status memoriam jugiter habere; filii autem non sunt tam frequenter, & continuò in conspectu parentum sicut filiæ, quas parentes coram se, & in oculis suis perpetuò tenere debent, domi inclusas, ut illud adimpleant, quod dictum est: *Filiæ tibi sunt? Custodi corpus earum*; & si uxor beati Iob fuit Dina, ut credunt Philo, & Paraphrastres Chaldæus, quem sequitur Genebrardus (quamvis ego improbabile id reputem) quæ è patris conspectu substracta, constuprata fuit à filio regis Sichem, sciret utique & attenderit diligentius, filias suas in conspectu suo continere, ne matri similes existerent. In filiabus itaque quasi in columnis quibusdam, ut verbis Chrysostomi loquar, omnium memoriam factorum inscriptam tenere volebat, per nomina, quæ illis imposuit. Hæc omnia idem Chrysostomus prosequens, expendit nomina, quæ filiæ Lot filiis suis imposuerunt, congrua ei, quod in unoquoque futurum erat. Vide, inquit quantus erat priscorum intellectus, vel potius quanta fuerit Dei sapientia, qui effecerit: ut & mulieres, natis nomina non temerè neque fortuitò imponerent; sed appellarent filios suos juxta futurorum prædictionem:

Marginal notes (left): a Lib. 1. c. 12. — b Lib. 21. c. 9. — c Vir. Ecl. 2. — a 5. Fastor. & 9. metamor. — b Lib. 10. — c Li. 4. c. 5. — d L. 1. c. 20 — e Inc. 42. Iob. — f 18 De civit. cap. 13

Marginal notes (right): ¶ 169. — Homil. 64. in Genes. — Ecc. 7. 26. — Li. 1. Chronolog.

nem: & rarò invenies, eodem quo patres nomine appellari filios, vel fortè nusquam; sed sive pater, sive mater, nomen filio impositurus, rarum quiddam, & novum nomen imponebat, ut per illud aliqua futura præsignificaret. Si igitur tanta fuit hominibus cura circa nominum impositionem, & ita Deus res disponebat, ut vellet unicuique illud nomen imponi, quod memoriam perpetuò de re ipsa instrueret, neque homines temerè, & inconsultò nomina imponebant, sed per quæ magnam doctrinam menti, & memoriæ adhiberent, quantò magis id de Deo erit sentiendum, qui per suam sapientiam omnibus prospicit, quando nomen ex proposito imponit, magnam sine dubio per illud doctrinam tradet. Ecce nomen, quod Deus ipse ore proprio tibi imposuit, & primum, quo te appellavit, tanquam omnium fundamentum, *Homo:* hocque perpetuò voluit te retinere. Observat Chrysostomus, rem esse expensione dignam, cur Deus nomen primis parentibus, nunquam mutarit, quos vocavit, *Adam*. Solitus fuit Deus nomina commutare, quando aliquam circa homines mutationem facit. Petrum vocari voluit, qui antea dictus fuit Simon: filios Zebedæi, vocavit *Boanerges*; Abram vocavit Abraham, Sarai Saram, Jacob Israel, &c. Et cum hominem ab illo statu paradisi dejecit, nequaquam illi nomen commutavit, sed confirmavit potius. Quem enim primò vocavit *Adam*, id est, terreum, aut pulvereum, postea paradiso ejiciens, pulverem, & terram vocavit, dicens: *Pulvis es, &c.* ut intelligat, hoc sibi nomen immutabile & perpetuò conveniens. Alia nomina mutabilia sunt, ut sapiens, dives, pauper, sanùs, &c. hoc perpetuò illi & immutabiliter competit, in prosperis, in adversis, in divitiis, in paupertate, in salute, in ægritudine, in juventute, in senectute, in dignitate, in vilitate, & ideo cuique in quocumque statu, & ætate dicitur: *Memento homo*; hoc enim nomen dicitur omnibus convenire; hoc tibi Deus imposuit, hoc tibi quadrat. Si nomina, quæ Adam cæteris animantibus imposuit, verè illis erant congrua, & explicabant eorum naturam, quippe quæ imposita erant ab eo, qui omnium naturas agnoscebat, *& quodcunque vocavit Adam, ipsum est nomen ejus:* quanto magis hoc nomen tibi conveniet, & hoc erit nomen tibi proprium, *Homo*, quod os domini nominavit. Hoc est nomen tuum, tibi conveniens, *Adam*, id est, confictus ex pulvere omnium partium mundi, ex eo quod vanius, inanius, & debilius in universo est orbe, imò universam omnium vilitatem, inanitatem, & defectum, continet. Nullus tibi hoc nomen auferat, neque dignitas adveniens, neque divitiæ affluentes, neque salus robusta, neque nobilitas summa prosapiæ: quia Deus te hoc nomine vocavit, & quodcumque vocavit Deus, ipsum est nomen ejus. Irridet D. Bernardus stultam Judæorum contentionem, qui à Pilato quærebant, ut nomen quod in crucis titulo erat scriptum deleret, longè enim crucifixus ab illo videbatur abesse, qui non Jesus, id est, salvans, sed periens & moriens; non rex, sed vilissimus omnium apparebat. Insipientes illi, non attendentes, illud nomen à Deo impositum fuisse Christo, ideoque semper illi convenire, non solum cùm salvare videbatur, suscitans mortuos, mundans leprosos, liberans à dæmonibus obsessos; sed cùm magis distare ab officio salvatoris videbatur: tunc enim congruentius, & aptius nomen ille conveniebat. Erat à Deo impositum, qui noverat in eo, quod videbatur longè à salute, clamans: *Longe à salute mea verba delictorum meorum*, & in eo quod apparebat despectus, & quasi leprosus, verius nomen salvatoris posse retinere. Contendunt similiter apud te multi, ut nomen à Deo tibi impositum deleas, qui longè videris à pulvere & terra constitutus, cum es dives, cùm sanus, cùm nobilis; cùm pulchram te vides, & formosam: attende, nunc majori conatu nomen retinendum, quod semper tibi convenit, quippe quod à Deo impositum est, & nec divitiæ, nec honores, nec salus, nec pulchritudo illud delebunt: quisquis enim sis, sive dives, sive nobilis, sive pulchra, sive speciosa; jam tibi nomen à Deo impositum fuit, & *qui futurus est, jam vocatum est nomen ejus, & scitur, quod homo sit*, cujus te admonet ¶ 192.

Ecle-

Homil. de cura salutis proximi, citata.

Serm. 1. de resurrect.

Psal. 21. 2.

Homil. de cura salutis, seu de nomine Abraham citat.

Ecclesia, *Memento homo, &c.* Ex his considera egregium Beati Chrysostomi documentum, misericorditer Deum tecum egisse, tale nomen tibi imponendo, quod tam in prosperis quam adversis magnum afferat adjumentum. In cujus confirmationem expendit, quæ cœpimus dicere de Sancto illo Deique amicissimo Abraham, cui Deus singulari consilio dispofuit, nomen Abram à parentibus imponi, in magnum adjutorium & solatium ipsius. Quod si dicas, inquit Chrysostomus, parentes Abrahæ injustos fuisse, neque placuisse Deo, nec extitisse prophetas, qui futura prænossent, qui neque quæ Deus Abrahæ erat daturus, suspicati fuerant: respondeo, opus fuisse divinæ sapientiæ per incredulam linguam dispensantis, ut puero nomen imponeretur tale, quod in se haberet futurorum historiam, sicut & eandem virtutem in Balaam declaravit. Quod confirmat etiam ex parentibus Noe, qui injusti erant, & tamen Lamech pater ejus, Deo instigante, nomen illi imposuit, quod præcipuam vitæ futuræ ipsius contineret historiam, quæ latè ibi prosequitur Chrysostomus. Inspiravit ergo parentibus ejus, quem insignem amicum habiturus erat, ut singulare nomen ei imponerent, vocantes *Abram*, quod significat transitorem, seu peregrinum, ut tale nomen perpetuum ei adjumentum præstaret, tam in prosperis, quam adversis: ex quo, ut Apostolus declarat, verè ille magnum habuit suæ salutis auxilium: cùm enim sibi prospera eveniebant, & divitiæ, ac facultates ipsius multiplicabantur; nenimis eis afficeretur, & cor non apponeneret, recordabatur nominis sui, expendebatque se peregrinum, cui statim esset recedendum, relinquendo in mundo omnia, quæ in eo acquisisset: si adversa eveniebant, bono fortique erigebatur animo, idem nomen suum attendens, & considerans, se peregrinum, cujus peregrinatio statim esset finienda, quod nullus est à patria peregrinus, qui non innumera incommoda incurrat, quæ æquanimiter tolerat, spe cito perveniendi ad illam. Grandem sine dubio Deus misericordiam Abrahæ præstitit,

Ad Hebr. 11. 8. 9. 10.

cui nomen imponi curavit, aptissimum vitæ, quam habitum erat, quod esset baculus, quem in via vitæ secum ferret, cui inniteretur: misericordius tamen in hac parte nobiscum egisse visus est, qui volens simile adjutorium, aut ad vitam secure agendam, baculum ministrare, cui innitamur, non per parentes nostros, neque verò per Angelos missos, nomen imponit; sed ipsemet innumeris annis antequam esses, jam tibi nomen designavit, *vocavit*, inquit *eos Adam*, id est, homo: præscius enim grandium periculorum, quæ in via vitæ homo erat incursurus, quod ex prosperis elevaretur, ex adversis deficeret, ex rerum abundantia oblivisceretur Dei, &c. nomen imposuit, quod in omnibus periculis adjumentum afferret. Si prospera cor tuum pulsant, ut te erigas, memento quia homo es, terra & pulvis, quem subitò projiciet ventus à facie terræ: si salus tè excitat, ut securam vitam tibi promittas; memento quia pulvis es, qui nulla securitate consistit: si pulchritudo te ad vanam jactantiam trahit; memento quia terra es & lutum, quod statim fœtore & putredine plenum erit: si adversa animum circumdant, pauperies, infirmitas, inimicorum persecutio; memento te pulverem & terram, & omnibus animalibus viliorem, cui non incongruunt feriæ, imò nullibi sunt magis in proprio loco, quam in te, ut statim dicemus. Ecce baculum, cui innitaris, *Memento homo.*

A 2 §. 27. Si-

§.27. *Sicut Theologi definiunt Deum, quòd est universa perfectio, ita David hominem, quòd est universa vanitas.*

¶ 193. *Libr. de mont. Sina & Sion.* HIS, quæ nunc juxta B. Cypriani doctrinam diximus, hominem conditum à Deo ex pugillo pulveris, quasi collecto ex omnibus quatuor mundi partibus, excellenter concinit illa hominis definitio, quam *Psa. 38.6.* tradidit David dicens: *Veruntamen universa vanitas omnis homo vivens*, quam etsi sæpe induxerimus, tot tantaque continet mysteria, ut possimus adhuc illam juxta doctrinam expositam declarare. Innumeræ sunt hominis definitiones, nullusque fuit Philosophus, qui non suam tradiderit, juxta modum, quo unusquisq; naturam hominis concipiebat. Quidam dixerunt, hominem esse bullam aquæ, alii esse lusum fortunæ, & quasi pilam, quam fortuna ludens nunc in altum, nunc ad ima demittit, de quibus multa authores tradunt: cæterum David excellentiorem multo tradidit definitionem. Fuit ille sapientissimus, Magistris suis & doctoribus, imò & omnibus antiquioribus & priscis sa- *Psal. 118. 99.* pientibus sapientior, qui dicebat: *Super omnes docentes me intellexi, super senes intel-* *Psa. 50.8.* *lexi, &c.* Qui dixit ad Deum loquens; *Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.* Inter alia autem sapientiæ suæ monimenta, duas hominis definitiones tradidit, quas exposuit, occasione conferendi hominem cum Deo. Sunt enim homo & Deus, quasi in duobus omnino extremis positi, & summa, ut ita dicam, oppositione contrarii, opposita autem juxta se posita magis elucescunt. Supponit autem utramque definitionem tradens, se præcipuè velle, excellentiores, nobiliores, sapientiores, & supremos inter homines definire. Primam definitionem tradidit, probaturus id, quod di- *Ps. 38. cit.* xerat: *Substantia mea tanquam nihilum ante te:* hoc enim demonstrat, definiens quod sit homo excellens, stans, bonis omnibus terrenis præstans. *Veruntamen*, inquit, *universa vanitas omnis homo vivens.* Quasi dicat: Non solùm substantia mea tanquam nihilum ante te, verum etiam omnium hominum sustantia: nam omnis homo vivens, est *Universa vanitas.* Secundam antem tradidit, probaturus in solo Deo spem reponendam, non in homine, *In Deo*, inquit, *salutare meum & gloria mea,* *Psa. 61.7. 8.* *Deus auxilii mei, & spes mea in Deo est: sperate in eo omnis congregatio populi.* Post quæ statim subdit: *Verumtamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.* Expende illud, *verumtamen*, quod quasi adversativum ejus, quod dixerat est, ac si diceret: Sperate in Deo, verumtamen nullatenus in hominibus, nam eorum præstantiores sunt vani & mendaces, ipsa vanitate vaniores: hunc enim in Hebræo sensum verba habent, ut dicemus. Has duas definitiones ut expendamus, quoniam David eas tradit, homines Deo ipsi opponens, observa, Deum duabus definitionibus à Theologis definiri, juxta D. Dionysii doctrinam: ut omittamus illum communem definiendi modum, omnibus notum, per negationes. Primus est per affirmationem omnis perfectionis. Si scire vis, quid sit Deus, omnes in universum perfectiones collige, & unum quid ex illis constitue, & hoc est Deus. Omnia creata intellectu lustra, & percurre, & vide quicquid perfectionis in quaque re deprehenderis, & omne illud semotis imperfectionibus in unum adjunge, illudque Deum esse intellige. In corporibus invenis perfectionem essendi, nam sunt; in plantis perfectionem, quòd intra se habent principium motus, & à se moventur; in animalibus, quod vivunt; in hominibus quod intelligunt; in Angelis quod omni materia sunt expertes; in cœlo vides incorruptionem, in sole lucem, in luna pulchritudinem, in stellis refulgentiam, in aromatibus odorem, in floribus venustatem: in uno vides sapientiam, in alio bonitatem, in alio salutem, in alio justitiam, in alio misericordiam, &c. Omnes has perfectiones in unum conjunge, semovendo quicquid imperfectionis est, & hoc Deum esse intellige: quomodo se ipsum Deus ipse definivit,

Ex.33.19 finivit, Moysen alloquens; *Ostendam tibi omne bonum.* Ecce quid est Deus, universa bonitas, & perfectio. Unde colligunt Theologi, neminem qui clare videat Deum, posse illum odio habere, non enim odio haberi potest, nisi quod aliquam rationem mali habet; si autem Deus claré videatur, aperte conspicitur, nullam penitus in illo esse rationem mali, sed totius boni congeriem, & totius desiderii satietatem: si vitam, si sapientiam, si divitias, si salutem, si pulchritudinem, si quicquid aliud desiderari possit, exoptas, in illo reperitur. Unde Sanctus Apostolus Ioannes illam traxit pro-
1.Ioa.2.4. positionem: *Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est.* Quasi dicat: Qui dicit, se nosse Deum, & non ejus amore capitur, & toto corde illi servire contendit; mendax est: loquiturque de perfecta cognitione, non de imperfecta, & mortua, qualem multi fideles peccato-
¶194. res habent. Secundus autem modus definiendi Deum, altior est, quem Beatus Dionysius supremum censet, per negationes scilicet exuperantiæ, quando scilicet omnes perfectiones, quas homo cogitare potest, in unum conjungit, illasque de Deo negat, asserendo, Deum non esse illud, sed esse aliquid illo superius, & excellentius. Unde dicere solitus fuit Dionysius, Deum non esse bonum, sed supra bonum; non esse ens, sed supra ens, &c. Ecce modum egregium, quantum in hac vita fieri potest, definiendi Deum. Omnem perfectionem, & omne esse, & quicquid habet rationem boni, cogita, & in unum collige omnem sapientiam, quam mens tua potest assequi, potentiam, bonitatem, divitias, majestatem, gloriam, benignitatem, &c. Et postquam unum quid ex eis conflaveris, dicito: Deus est, qui non est hoc, sed supra hoc: non bonitas, sed supra bonitatem: non sapientia, sed supra sapientiam: non potentia, sed supra potentiam, &c. non enim Deus est, quod tu mente capis, & apprehendis, sed eo superius; & quantumcumque mentem eleves, ad id considerandum, quod tibi videtur, omnia quæ vides transcendere, parum est id omne, quod tu cogitas, aut intelligis, ut illud Deum esse intelligas. In quem sensum possumus illud accipere, *Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.* Ascendat homo corde & mente quantum poterit, excedat mente, & unum quid cogitet omnibus supremum; tunc exaltabitur Deus: quia Deus non est illud, quod cogitat, sed aliquid altius & excellentius: de qua re loquitur egregiè beatus Gregorius. Iuxta hos duos modos definiendi Deum, David hominem voluit definire, & per oppositum quidem Dei. Primò per affirmationes vanitatis, secundò per negationes exuperantiæ. Prima definitio, *Universa vanitas, omnis homo vivens.* Considera Deum in uno extremo, & hominem in altero penitus contrario constitue, & sicut Deum definiisti per affirmationem universæ perfectionis: defini hominem per affirmationem universæ imperfectionis. Omnia creata intellectu percurre, & vide quid in quaque re imperfectionis, defectus, & vanitatis inveneris, sicque omnes rerum imperfectiones ab illis abstrahe & in unum collige, & congeriem unam omnium vanitatum facito, hocque est homo: *Universa vanitas.* Quid habent imperfectionis corpora omnia, quæ vides & tangis? quod dividuntur, & conteruntur. Quid viventes floridæque plantæ? quod subito exiccantur, & moriuntur. Quid animalia pulcherrima, agilia & vivacia? dolores, plagas, timores, contentiones, rixas inter se. Quid Angeli, omnibus quæ vides, superiores? volubilitatem, & mutationem cogitationum. Quid flores pulcherrimi, herbæque quæ sua viriditate delectant? citò transeunt. Quid placidus aer, quem spiras? in momento dissolvitur. Quid flamma lucida, quæ te illuminat? ad levem flatum extinguitur. Quid fumus in altum se extollens? a minimo, subitoque vento dissipatur. Omnes has vanitates, & imperfectiones, semotis perfectionibus in unum congere, & hoc hominem esse intellige. *Verumtamen universa vanitas omnis homo vivens.* Expende vim illius adverbii, *Verumtamen*, quam supra cœpimus indicare. In Hebræo est *Ach*, quod etsi sæpe significet idem, quod certè, sanè,

Psa.63.8.
9. Mor ca. 1. & libr. 26. cap. 8.

sine dubio, sæpius tamen significat idem, ac *tantum, solummodo*, ut cum dixerunt fratres Moysi: *Num per solum Moysen locutus est dominus?* Pagninus, *nunquid dumtaxat, per Moysen, &c.* Regia, *nunquid tantùm in Moyse, &c.* Et cùm scriptura exponit, omnes fuisse mortuos per aquas diluvii, *Remansit autem solus Noe*, id est, solummodo, dumtaxat, *& qui cum eo erant in arca, &c.* Unde non incongruè transferes: Tantummodo universa vanitas omnis homo vivens, quomodo transfert B. Hieronymus; quomodo etiam Pagninus & Regia adverbium *Ach*, transtulerunt in alia simili Davidis sententia, statim exponenda. Sicut ergo Deus est tantummodo universa perfectio, id est, habens omnium rerum perfectiones, seclusis imperfectionibus, ita homo tantummodo est universa vanitas, id est, habens universas imperfectiones seclusis perfectionibus, id quod excellentissimè consuetam suam eloquentiam excedens Chrysostomus, hanc hominis definitionem expendens annotasse visus est, ita dicens. Homo ut ignis incenditur, & instar arundinis in cinerem occidit; ut procella extollitur, & ut pulvis terræ adæquatur; ut flamma excitatur, & instar fumi dissipatur: ut flos forma est præstanti, & ut fœnum exiccando imitatur; ut nubes conglobatur, & tanquam gutta immunitur; ut denique bulla inflatur, & scintillæ instar extinguitur: perturbatur, & insatiabili cupiditate fœdum retrumque odorem sibi parit: perturbatur, & cum ei perturbatio nulli usui fuit, extinguitur. Ejus sunt morus, & perturbationes, aliorum delitiæ: ejus labores, aliorum thesauri: ejus curæ, aliorum voluptates: ejus adversæ res, aliorum secundæ: ejus execrationes, aliorum clientelæ: ejus rapinæ, aliorum voluptates: ejus gemitus, aliorum omnium rerum abundantia: ejus lachrymæ, apud alios pecuniæ; ipse denique in inferis suppliciis afficitur, alii contra bonis ejus cum cantu perfruuntur: veruntamen frustra conturbatur omnis homo vivens. Homo vitæ usura quæ ad tempus durat, mortis non fictum debitum, consulto indomitum animal; improbitas, quæ per se docetur, insidiæ quæ sponte sua docentur, id quod arte instructum est ad maleficium, quod ad injuriam industria præditum est, ad avaritiam compositum & paratum, ad expletionem insatiabile, natum ad perfidiam, & infinitus spiritus, gloria ostentatrix, exultatio & ferocia, quæ facilè sedatur, elatio, quæ parvo negotio deletur, audacia, quæ facilè capitur, cœnum arrogantiæ plenum, cinis seditiosus, pulvis elato animo, cinis inflatus, scintilla, quæ facilè extinguitur, flamma, quæ facilè marcescit, lucerna instabilis, lignum, cujus interitus proclivis est, fœnum, quod exaruit, herba, quæ facilè ac citò moritur, naturæ, quæ facilè conficitur, & consumitur; qui hodie minatur, & cras excidit è vita; qui hodie divitiis abundat, cras sepulchro regitur; qui hodie regia corona ornatur, & cras inhumatur; qui hodie purpura fulget, & cras effertur; qui hodie in thesauris versatur, & cras in bustis; qui hodie cum assentatoribus vivit, cras cum vermibus; qui hodie est, & cras nullus est, qui nunc à cohorte custoditur, & paulò post lugetur, qui in secundis rebus tolerari non potest, & in adversis nulla consideratione levari potest; qui se ignorat, & in his cognoscendis, quæ naturam ipsius longè, multumque superant, curiose occupatur; qui id quod adest & præsens est nescit, & de rebus futuris cogitat; qui natura sua mortalis est, & animi elatione ductus, ut sibi videtur, immortalis est: omnium morborum proposita accessio, facillimum omnis perturbationis domicilium, quotidianum febrium sine ullo delectu gymnasium, omnis denique doloris paratum diversorium, homo est. Quanta nostræ abjectionis tragœdia? quantus nostræ abjectionis & obscuritatis triumphus? Quot quantaque protuli? cum inter ea nihil prophetica hac voce aptius invenerim: Veruntamen vanè conturbatur omnis homo vivens, &c. Ita Chrysostomus, qui ad unam, quam David de homine tradit definitionem explicandam; si exactè omnia proposita expendas verba, sexaginta invenies epitheta, tanquam sexaginta excellentes hominis definitionis, circa quas possemus

Brix to. 1 fol. 25. in principio. Num. 12. 2.

Gen 7. 23.

¶ 195. Ho. in Ps. 38. quæ dicitur post expositionem Psal. to. 1.

mus integrum tractatum componere. Eloquenter certè Chrysostomus locutus fuit, cujus verba in proprio idiomate Græco omnem eloquentiam superant, sed è Latino in nostrum Hispanicum eloquentissime convertit Regius Concionator famigeratissimus noster Cabrera, in ea concione, quæ penultima vitæ ejus fuit, quam in exequiis æternæ memoriæ invictissime Regis Philippi secundi, coram ejus filio Philippo tertio Rege, & domino nostro Matriti habuit, quæ typis excusa, communis est in omnium manibus. Vide ergo, quàm rectè & acutè David ante oculos habuit hominis formationem; considerans quomodo Deus eum effinxerit, pulverem quasi ex totius universi partibus in unum colligens, & congerens. Non ex Orientis parte collegit auroræ radios, aut uniones orientales, aut aurum fulgidum, sed pulverem. Non ex regione occidentis accepit nubeculam aliquam splendidam, ex iis, quæ Occidente sole, pulcherrimæ apparent, sed pulverem. Non ex meridiana plaga accepit solis radios clarissimos, sed pulverem. Non ex Aquilone stellam aliquam fixam, ex iis quæ clariores apparent in Polo, aut circa Polum Arcticum, sed pulverem; ut meritò dicat: *Tantùm universa vanitas omnis homo vivens.* Hinc S. Augustinus acutè expendit, rectè Davidem postulasse: *Exurge Domine, non prævaleat homo.* Quid est, inquit, Non prævaleat homo? Nonne Apostoli homines erant? Nonne Martyres homines erant? Ipse Dominus Jesus Deus esse non desistens, homo esse dignatus est. Quid est ergo? Exurge Domine, non prævaleat homo? Si universa vanitas, omnis homo vivens, idem erit; Non prævalat homo, quod non prævaleat vanitas, non prævaleat mendacium, &c. Hæc de prima definitione.

Serm. 31. de verbis Domini.

§. 28. *Sicut definitur Deus per negationem exuperantiæ omnium perfectionum; ita homo per negationem exuperantiæ omnium imperfectionum.*

¶ 199.

ALtius tamen David rem totam expendere volens, secundam addidit hominis definitionem per negationes exuperantiæ. *Verumtamen*, inquit, *vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.* Difficilia verba, sed quæ si plenè expendantur, altissimam continent doctrinam. In primis in Hebræo, illa vox *Vani*, non habetur in concreto, sed in abstracto, *Hebel*, quæ vanitatem ipsam significat: unde Hieronymus transtulit: *Vanitas filii hominum.* Adverbium, *Veruntamen*, est in Hebræo *Ach*, quod ut diximus, idem pollet, atq; *tantummodo*, quomodo Pagninus & Regia; *Tantum vanitas filii hominum*, ut videas, quomodo David sibimetipsi cohæreat. Quod sequitur: *Ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.* Hieronymus transtulit; *In stateris dolosis fraudulenter agunt*; quia nihil magis curant, aut contendunt homines, quam se invicem decipere per mensuras dolosas & fallaces. Cæterum, qui vim Hebræi sermonis expendunt, intelligunt egregiam hominis definitionem traditam. Ita enim juxta Hebræum congruè leges; *In statera si ipsi ascendant pariter, leviores sunt vanitate*, quomodo pii, doctique authores, Titelmanus, Genebrardus, Iansenius. Quasi dicat: Universos homines simul accipe, pariter in unum, reges, principes, sapientes, nobiles, divites, &c. & in una parte trutinæ, aut in una bilance stateræ eos omnes pariter constitue; in alia solam nudam & ipsissimam vanitatem, levitatem, & imperfectionem: & eos deprehendes, ipsissima vanitate, & levitate leviores, & vaniores, & ipsamet imperfectione imperfectiores. Vide egregiam hominis definitionem per negationem exuperantiæ: quasi dicat: Omnes vanitates, quas mente potes assequi, & cogitatione effingere, in unum congere;

Ps. 61. 10

Hierony.

In Ps. 61. annotat. ex Hebr.

 gere;

gere; & earum omnium facito unum cumulum: non hoc est homo: sed aliquid vanius, inanius & imperfectius, sicut de Deo per oppositum dicebamus, facta congerie omnium perfectionum & entitatum, illam non Deum, sed Deum aliquid illa perfectius & solidius. Quantumcunque itaque vanitates omnes colligas, intelligas, cogites, & in unum colligas; adhuc homo vanior, levior & imperfectior est. Ex his credo, alio etiam sensu ab eo qui communiter receptus est, explicari posse verbum illud *Tecel*, quod unum erat ex illis, quæ sententia à Deo contra Baltassarem prolata continebat, quod Sanctus Daniel exposuit, *Tecel, appensus es in statera, & inventus es minus habens.* Dan. 5. 27 ¶ 197. Quonam minus habuit Baltassar? Inventus est habuisse minus: quæro: Minus habuit, quàm quid? quidnam in alia bilance stateræ positum fuit, ut minoris ponderis illo esset Baltassar? Nihil certè; sed positus Baltassar in una bilance stateræ, & in alia nihil; inventus est Baltassar minus habens quàm nihil. Non appensa sunt illius accidentia, ut divitiæ, ut voluptates, aut mundana gloria; sed ipsius tota substantia; ipsemet Baltassar rex potentissimus, supræmus totius orbis monarcha, validus, sanus, fortis, &c. & inventus est ipsa vanitate vanior & inanior, & quod minus esse habebat ipso nihilo, de quibus alibi agemus explicantes, quomodo homo per peccatum efficiatur vanior ipsa vanitate, & minus habens ipso nihilo. Sicut igitur Deus perfectior est omni perfectione, quam possumus concipere; ita homo vanior est omni vanitate, quam possumus imaginari. Unde scripturæ sacræ hanc hominis vanitatem à solo Deo perfectissimè comprehendi indicant: sicut enim angustus est intellectus omnis creatus ad Dei perfectionem plenè capiendam; nam quæcumque intellecta, quamvis excellentissima, & in quocumque gradu, etiam respectu mentis nostræ summo; adhuc est major Dei perfectio: ita non sufficit intellectus creatus hominis vanitatem perfectissimè comprehendere: nam quæcumque intellecta, adhuc vanior & imperfectior est. Egregiè Sophar Nahamathites amicus beati Iob, de Deo loquens. *Ipse*, inquit, ***novit hominum vanitatem.*** In Iob. 11. 11 Hebræo, pro vanitate habetur nomen *Save*, שוא. cum aleph in fine, quod in scriptura sacra ad omnem vanitatem accommodatur, ad id scilicet quod quis vanè & inaniter machinatur, ut cum dicit Ieremias: ***Propheta tui viderunt falsa & stulta:*** Thren. 2. 14. ad mendacia omnia, quæ quia solida veritate carent, vana dicuntur; ut cùm dicit Deus ad Ezechielem de pseudoprophetis: ***Vident vana, & divinant mendacium:*** Ezech. 13. 6. ad ea etiam quæ infirma sunt, ut *salus hominis* dicitur *vana*: Ps. 59. 13. ad illa quæ subitò transeunt & evanescunt, quomodo dixit Iob, *Se habuisse menses vacuos*, Iob 7. 3. aut vanos. Non ergo est, cur vox, Save, ad mendacia restringatur, quæ omnis generis vanitatem exprimit. Hanc solus Deus plenè comprehendendo novit, plenè capiens, quàm vanus, quàm inanis, quàm mendax, quàm imperfectus sit homo, eo modo, quo profundum pravitatis cordis humani, solus Deus dicitur comprehendere apud Jeremiam. Et his concinit illa Davidis sententia; *Ipse cognovit figmentum nostrum.* Psal. 102. 14. Ito igitur nunc miser, tuam progeniem jacta, tuam nobilitatem extolle, tuam pulchritudinem evehe, tuas divitias proferto, super astra te eleva, quasi à sole & luna genitus esses; cœlis teipsum præfer, quasi viliores teipso æstimans, qui nihil es aliud, quàm universa vanitas; imò omni ipsa vanitate vanior.

§. 29. *Considerans teipsum, sapiens evades, ut Iesus Sirach, idque faciendum imposuit Sponsus.*

¶ 198. EX his aliquas sacræ scripturæ propositiones nunc aptè expendere poteris. Prima sit illa, quam Deus dixit per Prophetam Michæam: ***Humiliatio tua in medio tui:*** Mich. 6. 14. id est, intra teipsum est; interna est tibi, nec oportet ad alienas domos, aut naturas te convertere, aut per externa vagari, ad humiliationem quærendam. Totalis tuæ superbiæ occasio est, quod perpetuò, quæ extra te sunt, consideras, & nunquam temetipsum,

ipsum, nec ad ea quæ in medio tui sunt, oculos convertis: aspicis parentes tuos, & majores, qui longè distant; quorum nec cineres extant, nec inveniuntur; divitias, quas in arca habes reconditas, sedem dignitatis, in qua sedes, servos circumstantes, vestes externè operientes, homines te venerantes, & honore prosequentes: ad te ipsum mentem converte; *humiliatio enim tua in medio tui.* Vide corpus tuum ex pulvere, animam tuam ex nihilo, te universæ vanitatis congeriem, quem tempus consumit, aqua suffocat, ignis comburit, infirmitas omnis generis debilitat, mors dejicit, vermes comedunt, & nullum est iniquitatis genus, quod non à conflatorio capitis tui procedat. *Humiliatio* igitur *tua in medio tui.* Septuaginta legunt: *Ejiciam te in temetipsum*, ut humilieris, & omnem fastum de-
2. *Macha.* ponas: sicut superbum Menelaum in acer-
13.4.5.6. vum cineris ejiciendum constituit, ut ibi omnis ejus superbia absumeretur. Te ipsum intra temetipsum projiciam tanquam in acervum totius miseriæ, ut ad te oculos tuos convertas: nihil enim videbis interius, quod non ad humilitatem provocet, & excitet. Intra temetipsum, egregiæ sapientiæ scholam & aulam habes. Sedeat intra te mens tua, & quæ intra te sunt, tibi exponat & discutiat: intellectus intra cor tuum, tanquam in cathedra resideat, ad instar doctoris, qui perfectè vult discipulum instruere, explicandum assumat, tui ipsius principia, causas, & elementa, ex quorum notitia, ut Aristoteles docuit, omnis scientia provenit; in medio namque tui, quæ ad docendum te conducunt, resident. Ita agens sanctus ille Iesus filius Sirach, quem Spiritus sanctus assumpsit tanquam calamum & linguam, per quam admirandam doctrinam, consilia, & parabolas totius libri Ecclesiastici traderet, sapientissimus evasit, ut ipse-
Ecclesiast. met in fine libri enarrat. *Cùm adhuc*, in-
51.18.19. quit, *junior essem, priusquam oberrarem, quæsivi sapientiam, palam in oratione mea Ante templum postulabam pro illa & usque in novissimis inquiram eam.* Grandi desiderio sapientiæ tenebatur: hoc enim primò requiritur ad eam habendam, qui ut

Sapiens dixit: *Initium illius, verissima est* Sap.6.18.
disciplina concupiscientia. Et tam grande bonum est hujusmodi desiderium, ut non nisi ex peculiari Dei favore, & dono speciali habeatur, quod concedit iis, qui toto corde ei obsequuntur, ut ipsemet Sapiens prædixerat, *Cogitatum tuum*, inquit, *habe in præceptis* Eccl.6.37
Dei, & in mandatis illius maximè assiduus esto, & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi: quamvis enim omnis homo natura scire desideret, ut dixit princeps Philosophiæ, & à natura oriri Arist. 1.
videatur desiderium sapientiæ; non tamen Met.
hujus, quæ salutem operatur, quæque contraria est sapientiæ carnis & mundi, & nostro appetitui & concupiscentiæ. A Deo igitur vir ille sanctus donatus hoc desiderio, *quæsivit sapientiam palam in oratione:* est Ecc.51.18
enim Deus author hujus sapientiæ, & *omnis sapientia à Domino Deo est*, ut ipsemet tanquam fundamentum libri sui constituerat, ab illoque eam postulare debet, qui illam vult obtinere. *Si quis indiget sapientia*, in- Iacob.1.5.
quit Iacobus Apostolus, *postulet à Deo.* Postulabat eam hic vir sanctus, ad templi fores consistens: *ante templum*, inquit, *postulabam pro illa.* Quæres, an eam invenerit; & dico, revera invenisse, ipse enim id docet; & explicat modum quo invenit, post pauca subdens, *Animam meam direxi ad illam, & in* Ecclesiast.
agnitione inveni eam. In Græco habetur, *In* 51. 27.
purgatione, aut *purificatione:* quod multi intelligunt de purificatione à peccatis, quam Paulus *purgationem peccatorum* vocat: *in* ad Heb.1.3
malevolam enim animam non introibit sa- Sapi. 1.4.
pientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Sicut ergo qui medicamentũ aliquod ¶ 199.
vult accipere, quod salutem & optimam valetudinem conferat, primò purgat corpus humoribus noxiis; ita qui sapientiam divinã recipere parat, per quam salutem animæ conservet, prius debet eam purgare iniquitatibus & peccatis. Cæterùm Iansenius credit sermonẽ fieri de cognitione sui; & id censet exprimi illis verbis *In agnitione inveni eam.* Quasi dicat: Animam meam direxi & ordinavi ad sapientiam quærendã & in agnitione mei ipsius inveni eam: quærebam sapientiam extra me, sicuti quærunt Philosophi,
con-

considerantes naturas rerum; Astrologi contuentes cœlorum motus, & siderum aspectus; Cosmographi, lustrantes varias orbis provincias; Mathematici, oculos convertentes ad numeros & figuras; & non inveni: direxi animam meam & oculos meos, ut quæ intra me sunt, considerarem, & inveni illam in agnitione mei; hoc namque est quasi fundamentum veræ sapientiæ, cognoscere quis sis, quis fueris, quis futurus sis, unde corpus tuum processit, unde anima advenit, quam vilis conditionis sit corpus, quam exiguę virtutis anima, quot quantisque miserijs subjecta vita, quam exiguum cum tædio tempus, quo illa agitur, &c. Quia hæc cognitio tui ipsius, & consideratio eorum quæ intra te sunt, deficit, ad extrema totus defluis, ideo in mala innumera incidis. Iuxta hanc doctrinam explicat bona pars sanctorum Patrum, sententiam quandam divini Sponsi, Sponsam suam alloquentis & instruentis. Petierat illa sibi scientiam & notitiam dari, qua nosset, ubinam Sponsus esset, & ubi posset eum invenire, quasi quærens veram sapientiam: est enim Sponsus, *Dei virtus & Dei sapientia*; unde eum interpellat, dicens: *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Cui ille respondit. *Si ignoras te ô pulcherrima mulierum, egredere, & abi post vestigia gregum tuorum, & pasce hœdos tuos, juxta tabernacula pastorum.* Hæc verba obscura indicat Augustiuus *a*, & quæ continent obscurum mysterium. Et quidem de ignorantia sui ipsius loqui divinum Sponsum, censent sancti Patres, Ambrosius *b*, Hieronymus, *c*, Augustinus *d*, Gregorius *e*, Bernardus *f*, & D. Thomas *g*, existimantque planum horum verborum sensum desumi ex eo, quod Sponsa rem grandem statim in principio postulasse visa fuit, nosse scil. & scire, quæ ad Sponsum ejusque oves pertinebant, ubi eas pasceret, accubare faceret, accubaretque ipse, & requiesceret: propterea divinus Sponsus eam reprimens, & continens, docet ad plenam sui & ovium suarum cognitionem & sapientiam & de se ovibus suis habendam, incipiendum esse Sponsæ à propria sui cognitione, & hanc supponendam, ut ad Sponsi & aliorum cognitionem deveniret; priusque cognoscenda quæ intra ipsam erant, quàm procederet ad cognoscenda quæ extra: sicut olim sanctus Moyses, inquit Bernardus *h*, quoniam multum præsumebat de gratia & familiaritate, quam invenerat apud Deum, aspirabat ad quandam visionem magnam dicens: i *Si inveni gratiam in oculis tuis, ostende mihi te ipsum*, Deus cum revocavit ad aliam visionem longè inferiorem, ex qua tandem ad ipsam quam volebat, posset aliquando pervenire; ita petens Sponsa, Sponsi & quæ ad eum pertinebant notitiam, revocatur, ut primò seipsam cognoscat. Ut autem indicaret cœlestis Sponsus, quàm necessaria sit hujusmodi cognitio, notant sancti Patres prædicti, illum asperè locutum, cujus verba quandam horrendam comminationem præseferunt ad Sponsam, si illa sui ipsius cognitione & consideratione fuerit destituta. Vide, inquit Augustinus; quomodo comminetur Sponsus, vide quemadmodum in periculo abstulit de medio blandimenta. Quam blande illa? *Annuntia mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie:* ille autum severissimè non blandè respondens, sed pro magnitudine periculi: *Nisi cognoveris, inquit, temetipsam, ô pulchra inter mulieres, exi:* quasi dicat: Aut cognosce te, aut exi; quia si non te cognoveris, exitura es in vestigiis gregum, id est, sequendo malos greges: & pasce hœdos tuos, jam non oves, &c. *Si te*, inquit, *ignoras, egredere*. Dura & aspera increpatio, quod dicit: Egredere, ait Bernardus, hoc quippe verbum servi audiri solent à valdè irascentibus, & indignantibus dominis, vel ancillæ à dominabus suis, cum graviter illas offenderint, exi hinc, exi à me, egredere à conspectu meo, & à domo ista. Hoc ergo verbo aspero & amaro satis, nimiumque increpatorio utitur modò Sponsus, contra dilectam, sub conditione tamen; si seipsam ignoraret; nihil quippe validius, efficaciusve ad terrendum potuit in eam intendere, quam ut egredi minaretur, & mitteretur ad sequenda vestigia gregum, & pascendos hœdos. Greges namque appetitus sunt carnis, hœdos autem, qui pecca-

1. Cor. 1. 18.

Cant. 1. 6.

a Serm. 50 de verbis Domini.
b In Psal. 118. ser 2.
c Epist. 22. ad Eustoc. de custodia virginit.
d De unitate Eccl. cap. 14. & 16. & 2. contra 2. epist Gaudentii c. 9. & epist. 48 ad Vincet. & libr. de pastor. cap. 15. &
serm. 50. de verbis Domini.
e In cap. 1. Cant. & 16. Moral cap. 21. & libr. 30. cap. 12.
f Serm. 34 in Cant. ad usque ad 38.
g In cap. 1 Cant.
h Ser. 34. in Cant. in princip.
i Exod. 33 15.

¶ 200. Li de past. cap. 15.

peccatum significant, & in judicio collocandi sunt à sinistris, dicit vagos & petulantes sensus corporis, per quos peccatum tanquam mors per fenestram intravit ad animam: ex eo siquidem, quod quis habet sui ipsius ignorantiam, nec seipsum considerat, ad ea quæ extra se sunt appetenda, sequenda, & tenenda, se totum convertit. Quia homo seipsum non attendit, egreditur per superbiam intumescens, cæteros contemnens, per avaritiam ad bona terrena avidè congreganda & acquirenda, per concupiscentiam ad voluptates sequendas: quia non considerat se, egreditur ad contemnendum proximum, ad magna de se sentiendum, ad securitatem vitæ sibi promittendam, ad permanendum in peccata: hinc terrenis inhiat, terrena quærit, solùm terrena concupiscit, & ea tantum quærit, quæ nullatenus tandem sibi sunt profutura. Ex his explicat Bernar-
Eadem serm. 34. dus illud, quod dixit David semel & iterum
Psal. 48. 13.21. de homine loquens: *Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Quænam causa, inquis, tantæ dejectionis? Profectò quia homo cum in honore esset, non intellexit? Quid non intellexit? non dicit (inquit Bernard.) nos dicamus. Positus in honore, non intellexit, quod limus esset, sed honoris fastigio delectatus, in se expertus est, quod longo post tempore dictum fuit:
Ad Galat. 6. 3. *Qui se putat aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit.* Væ misero, quod non fuit, qui jam
Eccl. 10.9 diceret ei, *Quid superbis terra & cinis?* Ignoravit ergo se; non intellexit se, egressus à se, abiit post vestigia gregum, affectatus & secutus est cordis sui desideria, & totus extra se positus, se totum perdidit, totamque posteritatem. Ita Bernardus. Hæc omnia pro-
In Ps. 118 serm. 2. sequens B. Ambrosius, censet Salomonem, cùm induxit Sponsum, ista respondentem, & hanc doctrinam tradentem, alludere voluisse ad illud, quod per Moysen scriptum fuit: *Attende tibi*: quod idem est, ac illud celebre gentilium proverbium, *Nosce teipsum*,
¶201. quod gentiles (inquit) Apollini Pythio tribuunt, quasi ipse author fuerit hujus sententiæ, *cum de nostro usurpatum, ad sua transferant*, & longè anterior Moyses fuit, qui scripsit librum Deuteronomii, ubi nostra Vulgata lectio habet *a. Custodi te ipsum, b* *a Deut. 4. 9.*
& observa & cave, Septuaginta, quorum codice gentiles Philosophi usi sunt, legunt; *b Deut. 8. 11.*
Attende tibi ipsi: cujus sententiæ vim expendit Ambrosius. *Tibi*, inquit, *attende*; non dicit utiq; pecuniæ tuæ, non possessionibus tuis, non viribus corporis, &c. Expendit q; similiter, Deum ipsum apertè causam hujus mandati expressisse, subdentem: *Ne* *6. Hexae. cap. 8.*
postquam comederis, & saturatus fueris, domos pulchras ædificaveris, & habitaveris in *Deuter. 8. 12.13.14.*
eis, habuerisq; armenta boum, & ovium greges, argenti, & auri, cunctarumq; rerum copiam, elevetur cor tuum, & non reminiscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Ægypti. Quasi dicat: Attende tibi, cognosce te, ne à tui consideratione semotus, egrediaris ad ea quæ extra te sunt, & oblitus vilitatem internam, extollaris propter excellentiam externam: attende tibi, ne à te considerationem extrahens, sequaris vestigia gregum, jumentis te similem exhibens, quæ tantùm temporalem vitam curant: & pascas hœdos, sensus, & concupiscentiæ tuæ in terrenis rebus & transitoriis. *Attende tibi*, inquit Ambrosius, primò tuam nuditatem & paupertatem considerans, qui ex te nihil es aliud quàm vilissimus pulvis; & hæc omnia quæ possides, considera ex Dei misericordia tibi concessa: ut discas non ex eis extolli; sed ex tua humiliari vilitate, & dicas tibimetipsi: *Quid habes, quod non accepisti?* Deinde, *Attende tibi*; non his rebus & bonis externis: nam nonne omnia hæc, sicut umbra prætereunt? nonne domus tua hæc pulvis est & ruina? nonne hæc omnia fabula? nonne sæculi thesaurus vanitas est? nonne tu ipse es cinis? Respice in sepulchra hominum, & vide quid ex te, nisi cinis & ossa remanebunt, hoc est, ex corpore tuo: respice inquam, & dic mihi, quis ibi dives, quis pauper sit; discerne inopes potentes, nudi omnes nascimur, nudi morimur: *Nulla discretio inter cadavera mortuorum nisi fortè, quod gravius fœtent divitum corpora, distenta luxurie, &c.* Hæc omnia mutuatus videtur Ambrosius à Basilio, sicut cætera multa, qui singulari opere eandem sen- *Hom 3. in illud Moy-*

ſi, Attende tibi ipſi. ſententiam peculiari tractatu explicandam aſſumpſit; *Attende tibi ipſi*; in quo multa ſuo ingenio digna proſequitur. Similiter eandem expendit Procopius *a*, & ante illos omnes Philo, quem Auguſtinus *b* virum liberaliter eruditiſſimum vocat, cujus eloquium Platoni æquare non dubitant Græci, qui hanc ſententiam ſæpè ex profeſſo expendendam aſſumpſit *c*, recenſetque *d* Socratem uſque ad ſenectutem huic præcepto, *Noſce teipſum*, incubuiſſe, cæteris omnibus, quæ ad philoſophiam pertinere videntur, relictis; quippe qui intelligebat in hujus cognitione omnia philoſophiæ ſecreta concludi: & hujus doctrinæ ſtudio illis omnibus priorem Abraham, doctiſſimum evaſiſſe demonſtrat, qui quàm doctus circa ſui cognitionem extitiſſet, expreſſit, quando cùm ſupremis favoribus à Deo ſe vidit evectum, dixit: *Loquar ad Dominum meum, cùm ſim pulvis & cinis.* Sancta ergo Eccleſia, ut ad medium tui te convertat, humiliationem tuam conſpecturum, utque teipſum conſideres, & tibimetipſi attendas, te Hominem vocat, & in medio capitis tui cinerem ponit, & ut ab aliis ad teipſum mentem revocet, & ab externis ad ea, quæ intra te ſunt, convertat.

a *In ca. 4. Deuter.*
b *12. contra Fauſt. cap. 39.*
c *Lib. de migratio-ne Abrahæ, circa princip.*
d *Lib. de ſomniis.*
Lib. quis rerum divin. ſit hæres.

§. 30. *Meritò jurat Deus, quod deteſtatur hominum ſuperbiam, quæ non eſt creata nationi hominum.*

¶ 202. EX eadem, quam de hominis natura tradidimus doctrina, alia excellentiſſima, maximeque expendenda propoſitio proceſſit, qua Spiritus ſanctus docuit, ſuperbiam omninò hominum nationi incongruam. Loquitur ille in libro Eccleſiaſtici, ſingulariter contra ſuperbiam, de qua inter alia ſtatuit duo. Primum eſt, illam eſſe maximè Deo hominibuſq; inviſam. *Odibilis eſt*, inquit, *coram Deo & hominibus ſuperbia, & execrabilis omnis iniquitas gentium.* Iniquitatem gentium, eandem ſuperbiam intelligit. Et paulò inferius: *Memoriam ſuperborum perdidit Deus, &c. & reliquit memoriam humilium ſenſu.* Si ſcripturam ſacram evolvas, nihil magis Deo exoſum, quàm ſuperbiam invenies, nullumque peccatum, quod ab eo celerius ſeveriuſque puniatur, ut ſupra diximus. Et quid mirum, inquit Auguſtinus, cùm nullum ſit vitium ipſiſmet ſuperbis magis inviſum, quàm ſuperbia, quam nec ipſi qui ſuperbiores ſunt, & majoribus ſuperbiæ gradibus affecti, ferre poſſunt? Vitium enim, quod magis Romani proſecuti ſunt, fuit ſuperbia. Tam inviſa, inquit Auguſtinus, ipſis ſuperbis eſt ſuperbia, ut ſuperbiſſima Romanorum gens, gaudeat inter laudes ſuas illud poni, quod ſuperbos debellet. Unde optimè Spiritus ſanctus, dicens ſuperbiam, *Odibilem coram Deo*, addit, *& hominibus*; quaſi dicens: Si homines ipſi ſuperbi ſuperbiam maximè habent odibilem; quid mirum, quod coram Deo odibilis ſit ipſorum ſuperbia? Secundum eſt: *Non creata hominibus ſuperbia, neque iracundia nationi mulierum.* Expende elegantiſſimam loquendi rationem, qua nos uti ſolemus, dicentes; non conſtructas, nec contextas veſtes ſericas, nec chirothecas auro intertextas pro cultoribus agrorum, nec delicata fercula, & grandi ſumptu præparata, pro pauperibus: ita, non eſt extructa ſuperbia pro hominibus, incongruentiſſima eſt illis, ſicut, inquit, *Iracundia nationi mulierum.* Non loquitur de iracundia, quæ paſſio eſt cordis, per quam quis vindictam appetit: hoc enim modo; *Non eſt ira ſuper iram mulieris:* hæcque maximè illis congruit, quæ tantò vehementius oritur, quantò facilius provocatur, & difficilius eſt illi vindictam ſumere: ſed loquitur de iracundia, qua quis armatus, & furiis iuvectus procedit omni genere armorum munitus ad bellum agendum, quæ in Græco dicitur, *Ira furoris:* quaſi dicat: Nullatenus nationi mulierum congruunt arma, quibus furibundi milites & duces armantur, galea, ſcutum, gladius, ocreæ ferreæ, &c. hæc enim requirunt membra robuſta carnes fortes, oſſa magna, animum invictum. Si videres mulierem omnibus armis munitam, galeato capite, ſcuto arrepto, gladio diſtricto, aut lanceam vibrantem, ocreis ferreis calceatam; tanquam rem omnino indecentem & incongruam

Eccl. 10. 7.
Ibid. nu. 21
1. De civ. cap. 1.
Eccleſiaſt. 10. 22.
Eccleſ. 25. 23.

gruam aversareris: ita, inquit Spiritus sanctus, indecens est hominum nationi superbia; hæc enim requirit & supponit excellentiam, præstantiam, nobilitatem, &c. quorum nullum penitus habet homo ex se, & natura sua; sed omnem potius vilitatem, &
¶ 203. totius universi vanitates. Quod ventus aut aër efformetur in visceribus nubis, eamque elevet & extollat usque ad sidera, & violenter impellat, & intra eam tonitruis hortendis personet, trementia fulgura & fulmina
Ezech. 1. ex ea trahat, sicut vidit sanctus Ezechiel, non mirum: quia nubes habet partes aëreas & calidas; ideoque apta est elevari; præter quam quod levissimæ est naturæ: quod tamen intra globum plumbeum, aut ferreum, aut lapideum, gravissimum & solidissimum aër producatur, qui similiter globum ad sidera tollat, tonitruis personet, & fulguribus micet, impossibile judicamus: quomodo enim ibi aër produci potest, qui hæc operetur? quod ex terra crassa & pingui, abundantibus aquis irrigata, multis seminibus sata, multis arboribus consita, procedant herbæ virides, arborum rami & flores; non mirum: quod tamen ex sicco penitus pulvere, & cinere arido, oriantur rosæ, lilia, poma; quomodo aliquis credere poterit? Quod in natura Angelica orta fuerit superbia, & aër ille tumens, qui illam elevavit & excitavit, ut se super sidera attollere, & usque ad sedem Dei pervenire contenderes; non mirum: erat enim natura nobilis, spiritualis, carens pondere corporis, corruptione materiæ, dimensionibus extensis, nobilissima in cœlo condita & existens supremis donis ornata, & omnis lapidis pretiosi fulgore refulgens: erat quasi terra pinguis, in seipsa nobilis, & excellenti semine virtutum, omnique arborum, id est, donorum pulchritudine ornata, ut De-
Ezech 28. us ipse apud Ezechielem describit, sicut
Lib. 32. *Mor. cap.* 24. Beatus Gregorius annotavit. Quod tamen intra hominem, qui ex una ferro est gravior, & plumbo ponderosior; ex alia, pulvis est & cinis, nihil nisi totius generis vanitatem continens, oriatur superbia, incongruentissimum sanè est. Unde ibidem
Eccl. 10. 9. Spiritus sanctus interrogat; *Quid superbis terra & cinis?* unde superbis? an quia ex nuda terra conditus? an quia filius es terræ, & nepos ipsius nihili? num, quia omnem vanitatem contines? superbisne, quia pulvis es & cinis? aut quia omnium miseriarum es receptaculum? aut quia tempus te consumit? aut quia vivis hodie afflictus curis, & cras eris cibus vermium? aut quia eris terra operiendus, ne putredine tua aërem inficias? Quid superbis terra & cinis? Excellenti discursu Beatus Gregorius Nyssenus hæc prosequitur, protestans se rem attentè considerasse, nec invenire potuisse, quomodo possibile sit, hominem superbiæ vitio inquinari. *Libr. de beatitud. orat.* 1. *post med.* Quid enim, inquit, invenit homo in seipso, quod non potius suam compescat superbiam? Qui inflatius, splendidiusque de nobilitate humana loquitur, ex luto generatam naturam esse dicit; atque nobilitas & splendor superbi cognationem cum latere habet. Quod si continuam pariter, & eam, quæ in promptu atque expedito omnibusque nota est, generationem proferre velis; remove isthæc oro, ne loquaris de hac re, obmutescas, ne hiscas: Ne reveles, ut lex, inquit, de decus *Lev.* 18. 7.
patris aut matris tuæ; ne sermone publices, atque divulges ea, quæ oblivione, atque silentio tegenda sunt. Et non erubescis terrea statua, mox pulvis futura, quæ in modum bullæ brevi duraturum in te tumorem contines, te superbia repleri, fastu tumere, vano spiritu atque cogitatione mentem inflatam habere? An non respicis ad utrumque vitæ humanæ terminum, unde & initium sumat, & in quid desinat? Ita ille. Ex quibus possumus intelligere, non vulgare mysterium, quod latet in eo, quod dicit David; *Ab alienis par-* *Ps.* 18. 14.
ce servo tuo. Dubium est namque, quomodo Septuaginta ita transtulerunt, cùm in Hebræo non habeatur, *ab alienis*, sed *à superbis*, quomodo Hieronymus trans- *Hieron.*
fert, annotantque omnes, qui aliqualem Hebræi sermonis habent cognitionem: non enim habetur nomen, *Zarim*, quod *alienos* significat, sed *Zedem*, quod *superbos* significat. Quidam credunt Septuaginta deceptos ex similitudine duarum litterarum

Hebraicarum, Daleth, & Res, & pro *Zedim*, legisse, *Zarim*. Augustinus tamen nullatenus concedit in lectione Septuaginta hujusmodi defectum admittendum, & multò minus in translatione Psalmorum, quæ incorrupta servata est, quam tanquam meliorem Ecclesia elegit. Credit itaque illos spiritu prophetico afflatos, & à Deo ipso excitatos, aliquando non strictè verbum pro verbo reddidisse; sed interpretum etiam officium agentes, ea quæ Spiritus sanctus intendebat, posuisse. In Hebræo igitur habetur, *à superbis*, & non masculinè, ut quidam contendunt, quasi dicat ab hominibus superbis, aut tyrannis; sed in neutro genere, ut B. Augustinus annotavit, & Genebrardus advertit, quasi dicas; *à superbis*, aut ab iis quæ superbiam sapiunt: hæc Septuaginta *aliena* vocarunt, indicantes nihil magis alienum esse debere ab hominum natura, quàm superbiam. Si namque rectè illam consideres, non videtur unde homini oriri possit elatio. Superbia namque oritur ex aliqua excellentia; homo autem ex seipso non habet nisi vanitates & defectus: & sicut alienus est ab aquâ ignis, & ignis ab aqua, ita superbia ab hominum natura. Meritò propterea sanctus Propheta Michæas inducit Deum singulari fastidiò prosequentem hominis superbiam. *Iuravit Dominus in anima sua: dicit Dominus exercituum: Detestor ego superbiam Jacob.* Observavit Apostolus, sufficere quidem simplicem Dei assertionem, ut illi fides indubia adhibeatur, qui nullatenus mentiri potest; nihilominus quando omnimodam omnibusque modis plenam sibi fidem vult adhibere, consuevit interponere jusjurandum. Asserere voluit Deus rem quandam, & non contentus simplici assertione, præmisit jusjurandum: *Iuravit*, inquit, Dominus, & non quodcumque juramentum; sed *in anima sua*, ac si dicas: Per vitam suam. Pagninus: *Iuravit Dominus per semetipsum*; certè *non habuit*, inquit Apostolus, *majorem, per quem juraret*. Quidnam dicere vult Deus, qui tam grandi attestatione nos prævenit; ut fidem omnimodè indubiam adhibeamus? *Quia detestor*, inquit, *ego superbiam Iacob*. Expende in Hebræo haberi verbum, quod non significat odire simpliciter, aut detestari, sed fastidire, aut nausea provocari: quomodo Hispanè dicimus, *Me enfada, me causa asco:* quo verbo uti soles, cum vides mulierem infimam, plebeiam, filiam alicuius mechanici operarii, quæ ac si nobilis esset comitissa, aut ducissa se effert, & extollit, *Se haze muy dama*: & cum vides mulierem vetulam deformissimam, dentibus carentem, ornare fuco, & mundo muliebri copiosissimè faciem, ac si juvencula esset: ita Deus, detestor, inquit, superbiam Iacob, aut, hominis. Superbiam Domine singulariter fastidis, & detestaris? Nonne alia vitia sunt, quæ detestari potes? *Adulterium enim & homicidium*, Osee 4. 2. *& furtum inundaverunt.* Et verè homines illi, de quibus in eo loco loquebatur, innumeris peccatis erant implicati: erant enim comedentes, bibentes, luxui intendentes, voluptates sectantes, avari, in pauperes immisericordes, ut patet ex eodem sacro textu, quibus propterea initio capitis comminari cœpit idem Propheta, dicens: *Va qui opulenti estis in Sion, ingredientes pompaticè domum Dei, qui dormitis in lectis eburneis, & lascivitis in stratis vestris, &c.* Amos 6.1. Cur ergo non dicis, & juras, te fastidire eorum luxuriam, voluptuosam vitam, avaritiam, &c. sed tantùm superbiam, quia pompaticè incedebant se extollentes, & supra omnes se elevantes? Multa quidem illorum erant peccata, quæ Deus odio prosequebatur, & aversabatur, pro quibus illos puniendos prædici jussit: cæterum alia peccata habent intra hominis naturam aliquid, quod potest ad ea excitare & impellere; ipse namque bonorum defectus, quem homo ex semetipso habet, appetitum aperit, excitat & acuit, ut ad bona, utilia, delectabiliaque; quærenda se convertat; privatio enim ipsa est causa appetitus. Unde, quod homo ex seipso omnibus bonis carens, ad bona cujusvis generis appetenda se transferat, non mirum: sed quod qui nullam nisi humilitatis materiam ex seipso habet, superbiat, se extollat, & vilis pulvis, & universa vanitas, super astra se evehat; *Juravit Dominus in anima sua: Quia detestor ego superbiam Iacob.* Hæc

Marginalia (left column): ¶ 204. — 15. De civit. c. 23. & libr. 1. qq. in Genes. q. 169. — In Ps. 18. — Amos 6.8. — ad Heb. 6. 17. — Pagninus ad Heb. 6. 13.

Hæc igitur omnia, nomen tuum manifestat, quo vocaris *homo*, quod propterea nunc Ecclesia sancta, tibi intimat, & sonora voce auribus tuis infert: *Memento homo.*

§.31. *Primò, dicitur homo pulvis, ratione materiæ, quod tonsio capillorum Samsonis explicat.*

§ 205. *Quia pulvis es, & in pulverem reverteris:* aut, *cinis es, & in cinerem reverteris.* Continet hæc sententia eadem verba, quæ Deus ipse primo nostro parenti post peccatum dixit; *Pulvis, & in pulverem reverteris.* Dubium est autem de horum verborum veritate, & quomodo homo vivens, dum vivit, jam sit pulvis. Id enim in primis contrarium ipsis sensibus videtur: ego enim ipse oculis meis video, me non esse pulverem; sed hominem subsistentem, validum, & stantem; & longam differentiam video inter me, & pulverem. Deinde, homo non efficitur pulvis, nisi per mortem & post mortem, sicut arbor non efficitur, aut convertitur in cinerem, nisi per combustionem, & post combustionem. Sicut igitur arbor antequam comburatur, non est cinis; ita nec homo erit pulvis antequam moriatur. Eleganter dixit David, tunc convertendum hominem in terram, quando spiritum
Ps.145.4. emittet. *Exibit*, inquit, *spiritus ejus, & revertetur in terram suam:* & quod per hoc homo efficitur pulvis, quòd Deus aufert spi-
Psal.103. 29. ritum ejus. *Auferes*, inquit, *spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur.* Igitur antequam exeat spiritus, aut antequam Deus auferat spiritum hominis, homoque deficiat, non erit pulvis, nec terra. Tandem, verba ipsa, quæ dicuntur, videntur implicare, & inter se se contraria. Si enim homo convertendus est in pulverem, non igitur jam est pulvis; nondum enim aliquid est id, in quod convertendum, aut mutandum est; nec aliquis convertitur in id, quod jam est, & terminus ad quem contrarius est termino à quo, juxta Philosophiam: nec potest quis Romam pervenisse, qui Romam proficiscitur, & ad eam perventurus est. Nihilominus dicendum est, verba hæc verissima esse, quæ non fuerunt alicujus hominis studio composita; imò nec multorum sapientum meditatione ordinata; sed ex ipsiusmet Dei ore prolata, qui postquam comminatæ mortis sententiam contra hominem protulit post peccatum, rem totam conclusit, dicens; *Quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Gen.3.19. Quod homo sit in pulverem convertendus, nullum habet dubium: quomodo autem etiam dum vivit, dicatur jam pulvis, variè explicatur. Primò, dicitur homo pulvis ratione materiæ, ex qua compositus fuit: quomodo vas terreum pulcherrima figura constructum, dicitur terra & pulvis, quia ex pulvere coagulato confectum est, & nihil est aliud, si illud definias ratione materiæ, quam coagulatus quidam pulvis, cui artificialis quædam forma est indita, qua deficiente, in priorem pulveris figuram convertendum erit. Hanc rationem indicavit. Sapiens, qui dicens; *Deus creavit hominem de terra*, subjunxit, *& omnes homines terra, & cinis*, quasi ex eo terram & cinerem vocans omnes homines; quia eos de terra creavit. Ita rem istam exponit Lancfrancus Archiepiscopus Cantuariensis *a*, & Anastasius Sinaita *b*, qui Adam nihil aliud fuisse tradit, quam sanguinolentam terram, id est terram quamdam, sanguine compactam, & subactam. Similiter sanctus Gregorius Nyssenus *c*, qui hanc censet excellentem hominis definitionem; *Terrea statua, mox pulvis futura.* Estque hujusmodi explicatio satis consona instituto. Deus enim hæc verba subjecit, tanquam causam, & explicationem illius, quod præmiserat, dicens homini, illum convertendum in terram. *In sudore*, inquit, *vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es, quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Expende illud adverbium, *Quia*, est enim, quasi explicans causam ejus, quod præmiserat, *In pulverem reverteris*, idem namque est, ac si dicat: Finiendus es, & consumendus per mortem, & in terram convertendus: quia confectus ex pul-

Eccles.17.31.

a Libr. de Euchari. Sacramēt.
b Li 4. & 7. anagog. contemplat in Hexae.
c Libr. de beatitud. ora. 4. post medium.
Gen.3.19.

pulvere, in pulverem resolvendus es; quoniam unumquodque in id resolvitur, ex quo componitur. Pulvis itaque es ratione materiæ. Vide tuam vilitatem, quid sis, ex quam vili, debili, abjectaque materia conditus. Videbis apparatorium grande, in quo multa sunt vasa vitrea Veneta, quæ etsi inter se diversas penitus habeant figuras, & formas, & alia aliis sint longe pulchriora, quædam ad sublimia ministeria, alia ad media, alia ad infima ordinata; illa tamen omnia ex eadem penitus materia sunt confecta, & in eosdem pulveres, & fragmenta finienda, & eadem ratione ex apparatorio expellenda: quia scilicet confringentur, & in idem sterquilinium post confractionem mittenda. Ecce, quid sit mundus, apparatorium quoddam diversorum vasorum vitreorum: diversas formas habent, qui in mundo sunt, & diversis ministeriis destinati, quidam reges, alii plebeii, quidam sani, alii infirmi, quidam divites, alii pauperes; sed tamen ex eadem penitus materia omnes constructi, in eandem tandem resolventur, & in idem sterquilinium sepulchri mittentur, ex eadem causa ab apparatorio projicientur, quia scilicet morientur. Unde intelliges, non minus periculum tibi imminere, & tam fragilem te esse, qui juvenis, dives, & nobilis es, sicuti, qui senex, pauper, & de media plebe; imo vasis pulchrioribus, majus imminet periculum, de quibus alibi. Pulvis itaque est rex, & princeps, & nobilis, & dives, quamvis sub carnis figura & forma: & si illum, quem miraris extrinsecè conspectum, interius usque ad ejus elementa contemplatus fueris, pulverem invenies.

¶ 206. Quando sanctus Tobias vidit piscem in aquis erecta cervice incedentem, timuit, & *Tob. 6. 4.* exclamavit ad Angelum: *Domine invadit me*, jussit Angelus, ut illum firmiter apprehenderet, & extraheret in siccum, & exenteraret illum: *Exentera*, inquit, *piscem hunc*; non solam externam speciem illius, *Hom. 3. in quoddam dictum Moysi post med.* dum per aquas incedebat, consideres; sed ad ejus exta & viscera interna mitte manum, & videbis debilissimum, similem aliis. Videbis ut longo discursu considerat Basilius, principem, sericis, & mollibus indutum, servis circumdatum, equo insidentem, erecto collo incedentem, non directè alios respicientem, sed super humeros, quod dicunt: miraris, times, contraheris; ne timeas, extrahe manu considerationis in siccum, in terram scilicet, cum considera mortuum ridam vocavit, cum considera mortuum terræ adhærentem, *Exentera illum*, non externam solum figuram attendas; sed interiora ejus considera, quid sit, unde compositus; unde processerit, in quid desinet, & invenies infirmum, & vilem, sicuti cæteros homines. *Ne timueris*, inquid David, *cùm* *Ps. 48. 17.* *dives factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus ejus*: ne illum attendas, quando in hoc flumine mundi est, ubi omnia tanquam fluidæ aquæ prætereunt; extrahe in siccum, considera, quid futurum est, *Quoniam cùm interierit non sumet omnia*: omnia relinquet, & id tantum remanebit, quod ipse est, ex quo compositus existit, pulvis scilicet; & cinis; invenies, inquit Basilius, ex eadem materia illum compositum, ex eadem vilitate, & putredine, & quod nulla sit corporum differentia. Samson fortissimus erat, dum capillos habebat, & omnes eum timebant, nullusque erat, qui ad ejus præsentiam non tremeret inter Philisthæos: levis tamen fuit fortitudo, quæ ex capillis pendebat, & ut ipse dixit: *Si ra-* *Iudicum, 16. 17.* *sum fuerit caput meum, recedet a me fortitudo mea, & deficiam, eroque sicut cæteri hominum.* Ecce unde homines, reputantur fortes, quos cæteri timent, venerantur, & in admiratione habent; ex capillis, ex bonis videlicet temporalibus, quæ capillis ipsis debiliora sunt, quæ levis venti flatus in hanc & in illam partem trahere valet: ex hujusmodi capillis nascitur differentia inter homines in mundo, illis subtractis, ejusdem conditionis sunt omnes. Vide Regem, Principem, potentem, divitem, &c. quanta fortitudine super alios præstare videntur; sed veniet mors, hora qua non sperant, cùm sicuti Samson erunt dormientes, radet capillos, majori facilitate, quàm tonsor, nihil illorum relinquens; *Dives enim cùm interierit, non sumet omnia, nec descendet cum eo* gloria

gloria ejus: & ficuti tonfor, qui capita radit, ita rafum relinquit illum, qui denfiffimos & longiffimos habebat capillos, ficut illum qui raros, & breves, & caluo eft capite; ita mors æqualiter omnes dimittet nudos, & tam nudum relinquet fupremum monarcham, ficut infimum agricolam, & divitem abundantiffimum, ficuti pauperem extrema paupertate affectum. Sanctus Augustinus dum corpus cujufdam imperatoris in fepulchro pofitum confpiceret, quod omnibus bonis nudatum intuebatur, fcatens fanie & vermibus, quærebat à matre fua; ubinam effent illius imperatoris bona, ubi fervi, ubi divitiæ, ubi fericæ veftes, ubi lecti eburnei, ubi menfæ opulentæ: & refpondit fancta ejus mater: Omnia fibi defecerunt, cùm defecit fpiritus ejus. *Exibit*, inquit David, *fpiritus ejus, & revertetur in terram fuam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* Mentis igitur confideratione, capillos rade & abfcinde, & videbis, illum qui apparet fortiffimus, nobiliffimus, excellentiffimus, ditiffimus, nihil ratione corporis, nifi cinerem, & pulverem effe, ficuti cæteros omnes alios: hæcque veftra deberet effe confideratio, ô divites, & potentes, qui videtis vos à cæteris timeri, & grandi veneratione profequi. Ingredere intra temetipfum, & non fub conditione ficuti Sampfon; *Si rafum fuerit caput meum*, fed abfolutè dicito: *Cùm rafum fuerit caput meum, recedet a me fortitudo mea, & deficiam, eroque ficut cæteri homines.* Confidera, quod tunc apparebit pulvis, qui capillorum tegmine eft opertus, & manifeftus erit cinis, qui nunc latet, externorum bonorum apparentia fragilique vita coopertus. Pulvis itaque es, quamvis coagulatus, & in figuram viventis erectus

Ser. 48. ad fratres in Eremo.

§. 32 *Ad imaginis modum pertranfit homo, qui etiam vivens, focius, & frater cineris vocari poteft, ficut idola ab Ifaia.*

EXcellenter vifus fuit hæc confideraffe fanctus David, illis verbis, quæ alibi ad aliud inftitutum expofuimus: *Verumtamen in imagine petranfit homo, fed & fruftra conturbatur.* Quidam de imagine Dei intelligunt, quod fcilicet homo factus fuerit fecundum animam, ad imaginem Dei: ita beatus Auguftinus, imò, & pfalterium Romanorum expreffit, quod legit, *In imagine Dei pertranfit homo*: alij de imagine, aut fimulachro, quod à figulo, verbi gratia, effingitur, accipiunt, ut fermo fit de homine fecundum corpus; quomodo accipere videtur Bafilius. In hebræo habetur nomen *Tfelem*, quod aliquando fimulachra, aut figuras idolorum, aut aliarum rerum fignificat, ut in libris Regum dicuntur *a* imagines Baal, & apud Ezechielem *b* Figuræ aut imagines abominationum *c*, imagines mafculinæ *d*, imagines Chaldæorum. Hominis igitur tumidam fuperbiam comprimere voluit David, conditionis illius modum exponens. Conditus eft enim ad modum cujufdam fimulachri, & imaginis: nam ficut figulus accipit pulverem, aut lutum, & illum fubigit, & conpactat, & fimulachrum quoddam manibus efformat: deinde illi vivos quofdam colores adhibens, reddit oculos, quafi videntes, os quafi ridens, aurem quafi vivam, & carneam; ita fe habuit Deus in hominis formatione Cenfent enim multi Sancti Patres, Cyrillus Alexandrinus *e*, Gregorius Nyffenus *f*, Hilarius *g*, dixeratque Philo *h*, Deum prius effinxiffe quandam hominis ftatuam ex limo, in quam poftea infufflavit, & dedit fpiritum vitæ: qua de caufa dixiffe vifus fuit S. Job: *Manus tuæ fecerunt me, & plafmaverunt totum in in circuitu*: & David; *Manus tuæ fecerunt me, & plafmaverunt me.* Efdras clarius in eo libro, cui, etfi inter apocryphos reponatur, magnam authoritatem vifus eft Ambrofius tribuiffe, dicens non fcriptū fine divina revelatio-

¶ 207.

Pfal. 38 7.

In Pf. 38.

Schol. in Pfal. 38. צלם.

a 4. Reg. 11. 19.

b Ezech. 7. 20.

c Ezec. 16 17.

d Ezec. 23 14.

e In Gen.

f Li. de hominis opifi. cap. 29.

g In Pfal. 118.

h Libr. de opifi hominis. Iob 10. 7.

Pfal. 118. 37.

Lib. de bo. mortis, & lib. 2. in Lucam.

latione: *Dedisti*, inquit, *Adam corpus mortuum, & ipsum figuratum opus manuum tuarum erat, & insufflasti in eum.* Ecce ergo quomodo homo dicatur transire in imagine, id est, constitutus & vivens, modum habens imaginis, aut simulachri terrei à figulo extructi. Sicut autem simulachrum à figulo constructum, verè pulvis est, & lutum, vestitum tamen coloribus quibusdam quasi vivis; ita homo pulvis est, & lutum vita donatum, lutum quoddam vivum, pulvis animatus. Si ex vitro effingeretur simulachrum, aut imago, eadem esset radiis solis exposita, & in obscuro antro recondita; quamvis, quando solares radios exciperet, splendida esset, & clara; illis deficientibus, obscura esset & tenebrosa. Ecce quomodo aliquo modo intelligere potes, quod dicimus: Homo lutum est, pulvis est, ejusdem penitus materiæ; cum radijs vitæ illustratur in mundo, & cum in antro sepulchri illis privatus reconditur. Lutum igitur est, & pulvis homo, hanc sortitus imaginem vitæ. Ex his infert David? *Sed & frustra conturbatur.* In Hebræo pro *conturbatur*, habetur verbum, *amah*, quod propriè significat fremere, intumescere ad modum fluctuum maris, cum valido vento excitantur, qui horrisonè incedentes, videntur, quod omnem terram sint exterminaturi. Pro *frustra*, autem in Hebræo habetur *Hebel*, quod significat vanè, sine causa sine fundamento. Considerat David mundanos homines superbientes, intumescentes, vento superbiæ tanquam fluctus maris horrisonè sonantes, timorem in alios incutientes, hoc, inquit David vanè, sine causa & absque fundamento fit, quid enim fremit & superbit, qui nihil aliud est, quam imago quædam terrea & lutea, & ad modum simulachri lutei constructus? qui verè lutum est, & pulvis, quamvis vitæ spiritum habens; & à mortuis non differt in eo, quod est lutum, aut pulvis; sed in eo, quod ipse est pulvis habens spiritum vitæ, quo mortui carent; sicut imago, aut simulachrum terreum à cætera terra solùm differt ex hoc, quod illud est terra habens formam, aut figuram exprimentem apparentiam vitæ, qua caret terra; ideoque ad ipsum visus est dicere velle Sanctus David, quod postea Sapiens? *Quid superbit terra & cinis?* Arguit Deus & convincit idolorum cultores, qui divinitatem illis inesse credebant; demonstrans manifestè, illa verius nihil esse, nisi cinerem, egregia ratione, quam excellenter prosequitur per Isaiam Prophetam, explicuitque beatus Cyrillus Alexandrinus. Succidebat quis cedrum, aut illicem, vel quercum, quam invenerat inter ligna saltus, aut pinum, quam pluvia in monte nutrivit; & mediam illius partem in ignem conjiciebat, ut coqueret sibi pulmentum, aut se calefaceret; ex altera media efformabat imaginem quandam, aut simulachrum, effingens caput, oculos, aures, brachia, manus, pedes, & coloribus illud ornabat, tribuens speciem cutis, & carnis, ut vivum videretur: & hoc ipso, quod lignum tali figura erat affectum, credebat vera divinitate præditum, & se incurvabat ante illud, & adorabat, & obsecrabat, dicens: *Libera me, quia Deus meus es tu.* Hujusmodi homines irridet Deus, & arguit, quasi omni mente, imò & sensu ac oculis destitutos? *Obliti enim sunt, ne videant oculi eorum, & ne intelligant corde suo, ut dicant: Medietatem ejus combussi igni, & coxi super carbones ejus panes, &c. pars ejus cinis est.* Quasi dicat: Vidit unum ac idem penitus fuisse lignum, cujus partem, quam igni applicavit, videt in cinerem conversam, manifestè ergo cognoscere potest, quod hæc alia pars, quæ stare videtur, & colitur, etiam cinis est, aut materia cineris, quamvis in simulachrum efformata. Noster Forerius legit ex Hebræo, *Socius cineris est*, id est, idolum hoc, quod vivum videtur, socius est, & quasi frater uterinus cineris, ex eadem matre natus, prognatus, & ortus; ex eodem cœli influxu, tanquam ex eodem patre, ambæ illæ partes processerunt, eademque; origine progenitæ sunt. Septuaginta legunt, *Scito quoniam cinis cor eorum:* si ambæ partes ligni, ejusdem penitus sunt rationis & materiæ, & una earum est cinis; altera, etsi intrinsecus effigiem habeat viventis, interius cinis est: *Cinis est cor eorum*, id est, fundamentum eorum

Brixi. to. 1 fol. 157.

המה.

הבל.

Eccl. 10. 9. ¶ 208.

Isaia 44.

Lib. 6. de adoratione, qui est de charitate.

Isa 44. 18. 19.

Forerius in cap. 44. Isaia.

eorum, ex quo constant, cor enim est primum fundamentum vitæ animalis: quam lectionem secutus Tertullianus, etiam idololatras irridet? *Cognoscite, quod cinis sit cor eorum & terra*: quomodo etiam & B. Cyrillus. Ex his Deus ad populum suum instruendum se convertit: *Memento*, inquit, *horum Iacob, & Israel quoniam servus meus es tu, formavi te.* Hæc dixit Deus, ut ex ratione prædicta idololatriam respueret populus, quem formaverat, & constituerat, non sicut alias gentium nationes, ex quibus omnibus illum elegerat ut sibi serviret, & se solum tanquam Deum coleret: quomodo dicitur Dominus facere, aut formare populum, ut B. Augustinus exponit, expendens illud; *Populo qui nascetur, quem fecit Dominus*: hicque legirimus verborum sensus. Sed S. Cyrillus etiam annotat, revocandam mentem ad hominis formationem, & possumus aliquo modo intelligere Deum dicere voluisse, hoc quod dictum est de idolis, posse hominibus ipsis applicari, quos ipse è terra effinxit, sicut effingebantur idola ex ligno; & ex consideratione mortuorum, quos flamma mortis in cineres convertit, colligendum, quid de viventibus sentiendum sit. *Memento horum Iacob.* Vide duos homines, ex eadem patria, civitate, domo, & parentibus genitos: imo & fratres gemellos, & uterinos, sicut Iacob & Esau, quorum unum mortis ardore combustum, vides in cineres conversum: alterum stantem, habentem caput, oculos, manus, splendentem auro, & argento, circundatum & stipatum servis adorantibus illum, quomodo simulachra idolorum erant: miraris & credis quasi quandam divinitatem huic inesse, quem times, tanquam rem excellentissimam, cœlesti sorte donatam: certe, qui ita censes, te oculis comprobas destitutum, ambo illi ex eadem natura, ex eadem materia, ex eadem conditione sunt, unum vides cinerem, & pulverem esse, alterum ergo reputare debes socium cineris, fratrem cineris; qua de causa B. Iob, vermes vocavit *sororem suam*, ut Gregorius exponit. Uterinus fratet cineris & vermium est, iste, quem vides stantem, fulgentem auro, adoratum à servis: ex eadem siquidem materia quantum ad corpus, iste formatus est, ex qua cinis, & vermes. *Cognoscite, quod cinis sit cor ejus*, quod quamvis externa species, oculis exhibeat splendorem, & rem longe diversam ab alio, sed cor ejus, fundamentum, ex quo constructus, & in quo fundatus est, cinis est & terra. *Memento horum Iacob.* Hinc D. Gregorius Nyssenus ex professo prosequitur, ostendens ex prædictis, hoc singulare humanæ superbiæ antidotum, considerare, eum qui nobilior & splendidior reputatur, cognitionem eum latere habere, nihilque sibi magis cognatum testa & luteo figuli figmento. Qui luxu profusiore divitiarum insolescis (inquit Basilius, hoc institutum egregie prosequens) qui tibi uni mire places ob avitæ gentis claritudinem, qui immodico gaudio subsilis ob patriæ celebritatem, ob elegantiam, decusque corporis, denique ob honores, ab omni omnium gradu tibi exhibitos: attende tibi ipsi: mortalis enim tu, quippe terra es, & in terram abibis, & id cognosces: si quos præ te splendor consimilis, & opum & dignitatum exornabat, hos tu mihi circumspicias diligenter: in horum sepulchra parumper deflecte oculos: nonne omnia pulvis? non sunt in fabulam versa omnia? memoria vitæ istorum, in quam paucis ossibus retinetur? Hæc & alia eloquenter Basilius prosequitur, horum ergo memoriam tenens: *Memento quia & tu cinis es.*

Marginalia: Li. de idololatria. — Lib. 2. de adorat. c. — Is. 44. 21. — Epist. 120 ad Honor. cap. 31. — ¶ 209. — Iob 17. 14 — 13 Moral. cap. 21. — Li. de beatitud. orat. 1. post med. — Hom. 3. in dictum Moysi, Attende tibi, post medium.

§. 33. *Secundo dicitur homo pulvis, propter certitudinē eventus, quem Deus expressit, quasi catenas ferreas injiciens.*

Alii Sancti Patres docent, hominem adhuc viventem, dici jam pulverem & cinerem, propter certitudinem futuri eventus, & quoniam jam definita absolutaque sententia à Deo damnatus est ut in cinerem & pulverem revertatur. Sic Chrysostomus *a* & Augustinus *b*. Consuevit siquidem scriptura sacra, quando Deus aliquid absoluto ac definito suæ providentiæ, sapientiæ, aut justitiæ consilio decernit, id ¶ 210.

a Hom. 17 in Genes. circa finem. b Lib 6. de Genes. ad litter. cap. 22. & sequ.

tan-

tanquam jam factum exprimere, ad illius certitudinem indicandam. Hinc, ut idem Augustinus observat, factum est, quod Prophetæ, quæ multis post seculis futura prænunciabant, tanquam jam præterita referrent. Vide septimum ab Adam Henoch, jam ante diluvium prophetantem, & exponentem Christi adventum ad judicium, tanquam præsentem. *Ecce venit Dominus in sanctis millib. suis arguere impios*: cum post multa annorum millia talis adventus futurus esset. Vide Davidem tot seculis præcedentem Christum: jam quæ in Christo futura erant, quasi præterita exprimentem: *Foderunt manus meas, & pedes meos, diviserunt sibi vestimenta mea*, ut ex professo Augustinus prosequitur, totum Psalmum vigesimum primum expendens. Hinc S. Isaias de eisdem rebus loquens, illas nunc tanquam futuras; nunc tanquam præteritas, nunc tanquam præsentes exhibet, in illo capite, quod inter omnia propherarum vaticinia splendere videtur, in quo omnia Christi mysteria complexus fuit. Incipit quidem sermonem, de futuro loquens: *Ascendet*, inquit, *sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti*: indicans Christum nascitnrum parvulum & humilem, ex virgine, quam terram sitientem, id est, nullius hominis fluxu madenrem vocat, ut Ambrosius *a*, Hieronymus *b*, Cyrillus *c*, & reliqui patres annotarunt. Statim aut ad præsens convertit sermonem: *Non est species ei neque decor*, i. e. non apparet in illo divinus fulgor aut gloria, formam servi ostentat, ut Chrysost. & August. *d* intelligunr: subito deinde sermonem de præterito instituit: *Vidimus eum, & non erat aspectus*, aut ut Septuaginta: *Vidimus eum & non habebat speciem neque decorem*, & multa subinfert de pręterito loquens: deinde præteritum cum futuro conjungit, *Oblatus*, inquit, *est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum. Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se, obmutescet, & non aperiet os suum*: & hujusmodi innumera invenies in Prophetis. Ex his explicat Chrysostom. quæstionem illam communem, quam multi proponebant: quomodo homo, non eadem die, qua peccavit, mortuus fuerit, si dixerat illi Deus: *In quacumque die comederis ex eo, morte morieris*, i. e. certissime morieris: multorum namque annorum numero, constat illum vixisse, post inobedientiam & cibi vetiti esum. Quæ difficultas adeo gravis quibusdam visa fuit, ut crederent, Deum non fuisse locutum de morte corporis sed animæ, qui subinde asseruerunt, hominem non fuisse conditum immortalē, sed cum necessitate moriendi: quorum sententiam tanquam hęreticam repellendam ostendit August. demonstrans, Deum utramq; mortem fuisse homini comminatum: si inobediens existeret. Chrysostom. levem censet quæstionem: quæstio, inquit, hæc, aliqua esse videtur his, qui à superficie salutant divinas litteras: at si quis magno studio aures adhibeat, manifestum est, quod dicitur, neque quæstio fuerit attendenti; nam licet mulros annos parentes nostri vixerinr, attamen à quo tempore audierunt; *Terra es, & in terram abibis*, & senrentiam acceperunt mortis, morrales fuerint: & ex illo tempore fuerunt perinde ac si quis dicat, mortuos fuisse. Hoc igitur, & scriptura significans dixit: *Quocumque die comederitis, morte moriemini*, h. e. sententiam mortis accipietis, mortales posthac futuri. Hac etiam rarione B. August. eandem explicat quæstionem. Eadem ergo die ab ipso Deo sententiam absoluram irrevocabilemque mortis acceperunt, per quam jam poterant mortui judicari, & jam ab ipso Deo vocatus est homo *pulvis*. *Pulvis*, inquit, *es*. Hoc Chrysostomus explicat familiari exemplo. Cum enim judex in aliquos sententiam proferr, jam de illis loquimur, ac si illam incurrissent. Intimat, verbi gratia, judex tribus hominibus pœnam, ad quam eos condemnat, uni suspendium, alteri exilium alteri flagella: quamvis audita sententia ad carcerem revertantur, & non statim pœnam sustineant, dicimus: unum eorum suspensum, alterum in exilium missum, alterum flagellis cæsum: & cum judex sententiam profert, qua bona aliqua inrer aliquos dividit, dicimus, illum tulisse illam bonorum partem, hunc istam, quamvis nondum actu, & in executione bona possideant. Quam loquendi phrasim, Deus tenuit multis in

Lib. 1. de sermo. Domini in monte c. 21
Jud. v. 5.
Ps. 21. 17.
Epist. 120. ad Honor.
Isaiæ 53.
a Li. de benedict. Patriar. c. 4.
b In c. 53. Isaiæ.
c In cap. 8. Mat in illud, Videns Jesus circa se ipsum turbas.
d Lib. 50. hom. hom. 35.
Hom. 17. in Gen. s. circa finem
Genes. 2.
13. de Civi. cap. 15.
¶ 211.
13. De Civ. cap. 23.

Isaia 16. tis in locis, signanter agens per Isaiam, contra Senacherib, ut quidam exponunt, aut *In cap.* 16. *Isaiæ.* contra Nabuchodonosor, ut Hieronymus censet. Prædixit Propheta futurum, quæ Senacherib, aut Nabuchodonosor, esset venturus cum grandi potentique exercitu contra Jerusalem: tunc multi Judæi timentes impetum tyranni, fugam erant arrepturi, recipientes se ad terram Moab, quæ propinqua erat Judeæ: hortatur Deus Moab, ut cum Iudæi fugientes tyrannum venirent, illos reciperent, absconditosque à tyranni furore tenerent. *Ini*, inquit, *consilium, coge concilium, pone quasi noctem umbram tuam in meridie, absconde fugientes, & vagos ne prodas, habitabunt apud te profugi mei.* Prudentes, inquit, tuos congrega, consilium ini, & conventum eorum facito, ut videant, quomodo possis profugos meos abscondere, & obumbrare eos. Quoniam tum poterant Moabitæ timere, dicentes, se non audere hoc facere, quoniam timebant tyranni regis potentiã, & illius exercitus fortitudinem, subdit: *Moab, esto latibulum eorum à facie vastatoris: finitus est n. pulvis, consummatus est miser, defecit qui conculcabat terram.* Singula verba expende, & observa si sermo fit de Senacherib, quod tunc ille in suprema sua gloria, & summo monarchiæ imperio erat constitutus, ut patet ex his, quæ de illo scri- *4. Reg.* 13. *2 Paralip.* 32. 1. *Isaia* 36. ptura sacra refert: & dicit nihilominus Deus, jam illum censendum esse consumptum, & judicandum de illo, ac si jam redactus esset in pulverem & cinerem, & omnibus bonis destitutus, omnique miseria circundatus: qualis est homo in sepulchro jam conditus: & talem reputandum à Moabitis, ex eo quod ipse contra eum sententiam tulerat, quod futurus erat pulvis & miser. Si autem sermo sit de Nabuchodonosor, qui multis post fuit annis, magis mirandum videtur, quod adhuc ille in mundo non erat, & jam consumptum & pulverem reputandum Deus *6. De Gen. ad litteram c.* 26. *&* 13. *de civ. c.* 23. *Ad Rom.* 8. 10. statuit, de quo infra brevis redibit sermo. Hinc S. Augustinus explicat, cur Apostolus vocet corpus nostrum mortuum: *Corpus*, inquit, *mortuum est propter peccatum*: non dixit moriturum, sed *mortuum*, quamvis de viventibus loqueretur; quia per sententiam Dei, ita morti adjudicatum est, ut necessario illam sit incursurum, & tam certo, ut jam possis illud mortuum judicare, & reputare. Quod idem docuit D. Thom. observans Apostolum, qui primo vocavit corpora *mortua*, statim postea vocasse *mortalia*, ut explicaret, quomodo nunc mortua censenda essent ex necessitate scilicet moriendi. Itaque mortua dicuntur, quia certo moritura: mortalia vero, quia nondum mortem incurrerunt. *In cap.* 8. *ad Rom. lect.* 2.

¶ 212. Ex hac eadem doctrina explicat Augustinus illam Apostoli sententiam, qua dixit, nos mortuos cum Christo, resurrexisse cum illo, ex qua nonnulli inferebant, resurrectionem jam factam, nec aliam in fine temporum sperandam, ex quibus erant Hymenæus & Philetus, qui erraverunt, & quorundam fidem subverterunt: quos idem Apostolus detestatur, qui tamen dicit, nos resurrexisse cum Christo: unde, nisi per fidem, & spem certam & securam, si spiritus ejus habitat in nobis? Eodem igitur modo potest homo dici pulvis & cinis, propter certum, & infallibilem eventum. *Epist.* 119 *ad Ianuar. cap.* 3. *Ad Ephes.* 2. 6. 2. *ad Tim.* 2.

Hic sensus satis congruus est divinis verbis: dixit enim Deus homini: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris*, id est: Tam certo te reputa revertendum in terram, ut jam possis te pulverem reputare, & intelligere, quia pulvis es. Visus est Deus sic se habuisse tunc cum homine, quomodo postea cum rege Sedecia, tempore Ieremiæ. Voluit Deus impietatem regis Sedeciæ comprimere: idque fecit comminando captivitatem futuram, & quod traditurus erat eum in manu Nabuchodonosor: ideirco constituit Ieremiæ, ut catenas quasdam ligneas faceret, & collo circundaret, quas exhiberet coram oculis regis Sedeciæ, in signum captivitatis futuræ. Venit tum tunc quidam pseudo propheta, vocatus Hananias, qui ad Sedeciam regem accessit, dicens, falsum esse, quod sibi propositum fuerat à Ieremia, & nequaquam perventurum in manus Nabuchodonosor: quin potius illi cœpit magnifica meam promittere, & catenas ligneas in hujus signum confregit: *Genes.* 3. *Ierem.* 27. *Ierem.* 28.

facile enim illi fuit, qui promittebat, quæ regi erant gratissima. Statim autem Deus accessit, & alias catenas ferreas fieri constituit, exponique coram oculis regis, & populi, dicens: *Catenas ligneas contrivisti? Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Iugum ferreum impono super collum cunctarum gentium istarum, ut serviant Nabuchodonosor regi Babylonis, & servient ei, &c.* Catenas exhibuit ferreas, quas nemo possit confringere, ut certissimam captivitatem prænuntiaret, quam de facto statim omnes experti fuerunt. Deus ut hominem in sui obedientia contineret, comminatus fuit adventum mortis, tanquam sævissimi cujusdam tyranni, sub cujus potestate remaneret captivus: idcirco ex divinis verbis suavissimis, quasi ex quibusdam circulis ligneis, catenam illam oculis ipsius conspiciendam
Gen. 2. 17 proposuit: *De ligno scientiæ boni, & mali ne comedas: in quacumque enim die comederis ex eo morte morieris.* Venit pseudoprophetarum pater, & catenas illas dissolven-
Gen. 3. 4. das assumpsit, dicens: *Nequaquam moriemini:* quin potius magnificas promissiones subjecit, dicens: *Eritis sicut dii, &c.* Unde totaliter catenas confregisse visus fuit ab aspectu hominis, credentis jam revera se non moriturum. Propterea Deus statim accessit, catenasque ferreas & infrangibiles, ex duris, & quasi ferreis verbis constructas oculis ejus exposuit, quibus in manus mortis sævissimi tyranni tradendum prænuntiavit, dicens: *Maledicta terra in opere tuo, &c. spinas & tribulos germinabit tibi, &c. in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Quasi dicat: Catenas ligneas contrivisti. Jugum ferreum, quod infringi non possit, tibi impono, & tam certam mortem tibi eventuram intelligito: ut jam te pulverem, & cinerem debeas reputare: te ipsum jam mortuum cogita, & sepulchro repositum, pulverem secundum corpus jam effectum.

§. 34. *Voluit Deus, ut homo vivens, jam se mortuum cogitet: quod faciebat Paulus, faciendum hortatur Ambrosius, & consulit Sophar.*

EXpendentes Sancti Patres hanc Dei sententiam contra hominem prolatam: ¶ 213.
Pulvis es, & in pulverem reverteris, considerant Dei ineffabilem misericordiam, quæ tanta est, ut in hoc ipso, quod durus visus fuit, & secundum justitiæ rigorem agere contra hominem, magnam & immensam erga eum exhibuerit benignitatem. Multas misericordias hujusmodi sententiam continere, demonstravit Ambrosius, *Lib. de bono mortis.* peculiari opere, quas similiter indicavit Chrysostomus, de quibus alibi: id nunc ex- *Homil. 17. in Gen.* pende, in eo, ipso modo, quo sententiam contra hominem protulit, magnam exhibuisse misericordiam: præbuit enim illi efficacissimum remedium, quo se contineret à peccatis. Quando illum condidit Deus, ut sub debita obedientia se homo contineret, dedit illi remedium, metum scilicet futuræ mortis, dicens: *Ne comedas, in quacumque enim die comederis, morte morieris.* Non fuit illud plene sufficiens, quod tantum mortem futuram repræsentabat: addidit propterea aliud efficacius, proponens mortem, non tantum ut futuram, sed ut præsentem: quasi dicat: Non tantum cogita, quod morieris, & pulvis eris: sed quod jam mortuus es, & in pulverem corpus tuum est redactum. Grande sine dubio remedium ut homo à peccatis se contineat, cogitare se ipsum jam mortuum, & quod corpus sepulchro infertur, & anima coram Deo sistitur. Suscipiat homo vivens mortis imaginem, inquit Ambrosius, ne pœnam mor- *Orat. de fide resurre. post princ.* tis incurrat. Juxta quam doctrinam, illud quod supra ex Bernardo annotabamus, pos- *L. de vita solitar. ad fratres de monte Dei* sumus accipere, quod scilicet David volens sceleratissimis peccatoribus remedium exhibere, hoc designavit, dicens: *Descendant in infernum viventes.* Inferni nomine, in *Ps. 54. 16.* scriptura aliquando intelligitur sepulchrum, aliquando damnatorum, & pœnarum locus.

Ad

Ad infernum descendit homo vivens, inquit Bernardus, per considerationem; dum scilicet aliquis se ipsum mortuum cogitat, & in sepulchro jam positum, putredinem, & vermibus plenum, amicis destitutum, universis, quæ possidebat nudatum, à transeuntibus conculcatum, & animam suam considerat divino judicio infernalibus pœnis traditam. & in æternum illum locum pœnarum peccatoribus constitutum, &c. Hoc remedium tanquam optimum designavit ille excellentissimus vitæ spiritualis magister Antonius, ut S. Athanasius refert, qui cum quadam die à congregatis fratribus rogaretur, ut eis institutoria largiretur præcepta; inter alia hoc singulariter constituit, quod unusquisque quavis die, se mortuum reputaret, unamquamque diem vitæ suæ censeret extremam, & cum homo ad vesperam cubat, cogitet se non surrecturum mane; & cum surgit manè, se non perventurum ad vesperam: dicebatque Apostolum ita de seipso sensisse, & scripsisse, non tam quæ ipse agebat exprimere volentem quam nos instruere cupientum, dum dicebat: *Quotidie morior fratres.* Ita B. Antonius Apostoli verba explicabat, unde forsitan D. Hieronymus, qui vitæ Antonii perlegendæ sæpe vacabat, hanc hausit intelligentiam: similiterque Ambrosius, qui ambo eadem Apostoli verba expendentes, annotant, sapientiorem fuisse illum omnibus philosophis: illi siquidem, inter quos princeps extitit Plato, dicebant, philosophiam esse mortis meditationem, & tanto aliquem sapientiorem evadere, quanto magis, & vivacius futuram mortem considerat. Unde & hoc præceptum Plato discipulis suis Philosophiæ studiosis imposuit, ut idem Hieronymus annotat, quod nunquam iter agentes, operirent pedes, sed perpetuò nudos coram oculis haberent: quo hieroglyphico insinuare voluit, perpetuò vitæ extremum, quod pedes significant, coram oculis habendum: cui præcepto Christum dominum alludere voluisse, quando Apostolis euntibus ad prædicandum, præcepit, ne calceamenta portarent. Cum Dei gloriam vidit Esaias, conspexit seraphinos alis suis tegentes caput ipsius & pedes; hoc enim ad Dei gloriam excellenter facit, quod principium non habet, nec finem habiturus est: hominis autem caput & pedes, sint discooperti, ad ejus miseriam manifestandam, qui principium habuit in tempore, & finem citò habiturus est, in quo omnis illius gloria & fastus finietur. Hanc Platonis sententiam, inquit Hieronymus, omnes usque ad cœlum efferunt: fortius tamen fuit, quod Apostolus agebat. *Quotidie*, inquit, *morior. Hoc dicit Apostolus*, inquit Ambrosius, *melius quam illi, qui meditationem mortis, philosophiam esse dixerunt: illi enim studium prædicarunt, hic ipsum usum mortis exercuit, qui mente sua quotidie se mortuum cogitabat.* Quoniam autem Apostolus id se agere exponebat, quod a cæteris optabat faciendum; inferunt Ambrosius, & Hieronymus, hoc idem nobis agendum. *Sit quidam quotidianus usus in nobis*, inquit Ambrosius. *affectusq; moriendi, ut per illam segregrationem à corporeis cupiditatibus, anima nostra, se discat extrahere; & tanquam in sublimi locata, quò terrena adire libidines & eam sibi glutinare non possint, suscipiat mortis imaginem, ne pœnam mortis incurrat*, &c. Expende illud: *Sit quidam quotidianus usus in nobis moriendi.* Mirum est, qua cura omnis qui prudens est & cordatus, ad omnia quæ acturus est, se primò exercet. Non sunt homines tanquam irrationales creaturæ, quæ ab autore naturæ actæ & excitatæ, tam benè prima vice rem perficiant, quam postrema: sicut hirundo & passerculus, tam affabrè nidulum cùm primo, quam cum postremo, construit: dedit enim Deus homini mentem & rationem, per quam addiscat omnia facere, & se in actibus suis movere, & ut usu & exercitatione ad rem quamcumque benè agendam perveniat. Hinc sutores, sartores, tonsores agricolæ, & quicunque alii operarii artifices, primò addiscunt multo tempore, quæ postea bene operentur. Medici primo se variis usibus exercent; Chirurgi similiter. Qui in hastiludio, aut arundiludio sunt certaturi, sæpius prius periculum faciunt, & qui comœdiam, aut scenam, imò, & irrisorium actum sunt re-

In vita Antonij. — *1. Cor 15.* — *Epist. 3. de Epitaph. Nepotiani. Orat. de fi. de referri. in obitu fratris sui.* — *In cap. 10. Matth.* — *Esai 6.* — ¶ 214.

præsentaturi, primum semel & iterum seipsos exercent, & ita agunt, ac si jam præsentes se omnibus exhiberent. Qui regem est allocuturus, primò semel, & iterum, se coram rege positū cogitat, & illa omnia mente versat, quæ coram rege est dicturus, & acturus, ac si illi jam præsens adesset: nam certum est, neminem prima vice benè facere posse, quod nunquam benè agere didicit, & in quo nunquam vel leviter se exercuit. Ita quidem circa omnia temporalia & corruptibilia agimus, ut S. Hieronymus annotavit: & tamen ad rem, quæ supremi est ponderis & negotii, non te comprobas; nec aliqua ratione periculum tui facis, nec te exhibes aliqualiter exercentem? Illam facere, tantummodo tibi conceditur una vice: *Statutum est*, inquit Apostolus, *omnibus hominibus semel mori*. Si rectè res prima vice non succedit, actum est de te in æternum, & in seculum seculi? dum Deus duraverit: si autem benè, tibi in perpetuum omnium bonorum statum acquisisti. Nonne igitur te prius exercebis? nonne te sæpius exhibebis ea agentem, & meditantem tanquam præsentia, quæ certissimè futura spectas? Aliquando igitur cogita te ipsum lecto decumbentem, gravi infirmitate confectum, jam à medicis desperatum, & quod tibi dicitur, ut disponas domui tuæ; quia morieris & non vives. Quid tunc faceres? Qualem vitam duxisse voluisse; Aliquando te expone, quasi jam animam efflaturum, trementem, & timentem de futuro successu, & illam viam horrendam ingressurum, ubi nullus erit comes, nisi opera, quæ fecisti: qualia velles tunc illa extitisse? Aliquando mentem applica, considerans te jam coram Deo positum, rationem reddentem de omnibus, quæ in corpore egisti? quid in tui defensionem dicturus es? quid in tuæ justitiæ commendationem producturus? Aliquando cogita corpus tuum jam sepulchro conditum, quod à vermibus comeditur, conculcatur à vili rusticoq; peregrino, &c. Hoc itaque est, quod à nobis exposcit Ambrosius, dicens: *Sit quidam quotidianus usus moriendi*. Ex hoc usu sancti Patres vires reportabant ad resistendum vitiis, & ad omnium virtutum opera tenenda: hinc gloriam seculi justo pondere librare discebant, & inde sapientiam trahebant excellentiorem, quàm discipuli Platonis, ex meditatione mortis. Ad hoc institutum, non ineptè possumus duas sententias Sophar Naamathitis ad beatum Iob aliqualiter trahere. Prima, *Cum te consumptum putaveris, orieris ut lucifer*: Pagninus; *Illustraberis sicut mane*. In scriptura sacra, *Putare*, sæpe idem est, ac mente reputare, aut cogitatione, rem quæ non est, apprehendere, ac si præsentissima esset. Ita S. Ioseph exponens somnium, quod tenuerat: *Putabam*, inquit, *nos ligare manipulos in agro, & quasi consurgere manipulum meum, & stare; vestrosq; manipulos adorare manipulum meum*. Similiter narrans scriptura, quæ Pharo in imaginatione dormiendo viderat, *Putabat* inquit, *se stare super fluvium*, id est, juxta fluvium, *de quo ascendebant septem boves pulchræ & crassæ nimis, &c.* Unde tunc aliquis se consumptū putat, cùm seipsum considerat in sepulchro conclusum, ab omnibus derelictum, cuncto splendore nudatum, à vermibus comestum, in cineres resolutum. Cùm te talem reputaveris, inquit Sophar, *orieris ut lucifer*. Vide egregium hieroglyphicum. Una eademq; stella est, quam cum comitatur solem orientem, vocant stellam Veneris, aut Dianam luciferem, aut luciferum; & cum comitatur solem occidentem, vocant hesperum, aut vesperum, aut vesperuginem. Comitatur hæc stella solem, & primum ad vesperam cùm sol occidit, illa ipsum præcedens, se quasi sub terra recondit, & multis horis à nostris aspectibus manet separata, & solem præcedens lustrat omnes inferiores partes terræ, & eas quasi luce sua percurrit: deinde vero, quasi ex terra egrediens, oritur splendida, clara, lucida, solem antecedens, quasi lucem ferens, & diem sua luce inchoans, quæ ideo vocatur Diana lucifera, id est, ferens lucem diei. Cùm homo prius se ipsum mente & cogitatione sub terra recondit, & quasi abscondit, ibique luce meditationis omnes inferiores terræ partes penetrat; considerans statum, quem mortuus est habiturus; quam expers sit sepulchrum mundanæ gloriæ, & voluptatum secu-

Marginalia: Epist. 103. ad Paulin. — Ad Heb. 9. 27. — ¶ 215. — Iob 11. 17. — Pagninus. — Gen. 37. 7. — Gen. 41. 2.

seculi; quam nulla, quæ secum sit reportaturus; quam nudus relinquendus sit vermibus & putredini; inde orietur ut lucifer, mente clara, illustrata, fulgida, & perspicua, agnoscens mundi vanitatem, & inanitatem gloriæ seculi, & non impinget pes ejus; quia in luce ambulat, operaque diei faciet. Ex hac officina, seu aula, sapientissimus egredietur. Considera Salomonem, qui tanquam splendidus lucifer ortus fuit in mundo, radiis sapientiæ suæ omnes delectans, & ad se omnium oculos convertens: si quæras, quomodo tam clarum sapientiæ fulgorem consecutus fuerit, ipsemet respondet,
Sapient. 7. & explicat, dicens: *Sum quidem & ego mortalis homo, similes omnibus.* Expende conjunctionem, *Et*, quasi dicat: Et si rex, princeps, dives, &c. sed etiam sum, sicut cæteri mortalis; similem sortitus sum naturam. Vides unum lignum opertum auro, & alterum opertum vili pelle; tam lignum, & tam corruptibile est illud, sicuti hoc, quæ eandem retinent intrinsecè naturam, quamvis differant in iis, quæ extrinsecus adjacent. Similis, inquit Salomon, sum cæteris in natura, ex eodem principio. *Ex genere terreni illius hominis, qui prior factus est, & in ventre matris meæ figuratus sum caro:* qualis
1. Cor. 15. 47. 48. ille, talis ego: *Nam primus homo de terra terrenus, qualis terrenus, tales terreni*, inquit Apostolus. In Græco ita legitur: primus homo de terra choicus; qualis ergo
a Li. de resurr. carn. cap. 49. choicus, tales & choici. Tertullianus *a* ita legit; & B. Hieronymus *b*, voce illa, *Choi-*
b 1. contra Ruf. ad finem. *cus*, tanquam Latina usus est. Est *Choi* lutosa, aut cœnosa, *Chus* pulvis, quasi dicas cœnosus, & lutosus pulvis, aut lutum ex tenuissimo pulvere confectum: hoc fuit primus homo, qui non ex nudo pulvere fuit formatus; sed ex eo aquæ mixto, aut luto, ut Di-
1. p. q. 91. art. 1. vus Thomas tradidit. Tales sunt, & ejus suc-
¶ 216. cessores. Hæc materia, ex qua constructus fui, inquit Salomon: *Et natus accepi communem aere*, illum quem spirant belluæ, & animalia, quo in vita conservantur vermes: *Et in similiter factam decidi terram*, i. e. in terram similiter omnibus communem factam ad omnium etiam animalium sustentationem. *Et primam vocem similem omnibus emisi plorans:* ingrediens mundum, vitam vagitu & ploratu salutavi; hac prima voce, futuros labores, & incommoda augurans. *In involumentis nutritus sum, & magnis curis:* tam debilis natus sum, ut oportuerit me fasciis ligare, & incredibilibus parentum curis sum nutritus: *Nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium.* Ecce quid Salomon consideravit, quæ scilicet se præcesserant; unde originem duxerat, quam vilis materia, ex qua conditus; quàm tristis in mundum ingressus, &c. Quid inde factum est? *Propter hoc*, inquit, *optavi, & datus est mihi sensus, & invocavi & venit in me spiritus sapientiæ, &c.* Sapientia quidem à Deo provenit; sed illam dat optantibus & desiderantibus eam. Ex illa meditatione ego me disposui, ad optandam sapientiam. *Propter hoc*, inquit, *optavi:* videns vanitatem meæ originis, & ex quam vili materia sum compositus, quàm vilia meæ vitæ principia, ad veram sapientiam optandam succensus sum, *& datus est mihi sensus*, i. e. prudentia, & intelligentia, qua sapienter de rebus seculi judicem, & omnem mundi gloriam pro dignitate æstimem. Ecce unde Salomon ortus fuit quasi lucifer splendidus, ex consideratione vilitatis suæ, quæ præcessit, & considerans solummodo terminum à quo sui esse. Quid ageret si considerasset etiam terminum ad quem, & attenderet, in quid esset finiendus, & convertendus: si se consumptum in sepulchro reconditum putasset, & considerasset? Secunda sententia Sophar est: *Defossus securus dormies.* Philip- Job 11. 18
pus legit, *Defessus*, metaphora sumpta ab In Catena
operario: sicut operarius ex longo, gravi- Græca.
que labore, quem tota die sustinuit, nocte defessus, securus dormit, quem nullus strepitus excitat, nec culices mordentes inquietant, nec qui juxta eum vociferantur, somnum intercipiunt; ita justus post ingentes labores, quos tota die vitæ suæ sustinet, mortis dulcissimæ somnum incurrit, in quo securè dormit; quem nulla cura, nulla inquietudo, aut pœna excitat. Benè tamen
Vulgatus legit, *Defossus*, id est, terra exca- In cap. 11.
vata inclusus, aut sepultus, & sub terra con- Job.
ditus. Unde D. Thomas, Lyranus, & alii

de

de sepultura credunt esse sermonem. Observa nihilominus in Hebręo haberi verbum הפר. *Hhapar*, quod non passivum est, sed activum, ideoque illud *defossus*, non passivè accipiendum est, quasi ab aliis sepultus, aut sub terra excavata conditus; sed activè, quomodo legunt Pagninus, Regia, & Brixianus, quasi dicas: Cum foderis te ipsum, aut cum excavata terra, teipsum sub illa condideris, securus dormies. Dormire securum in scriptura, est nihil mali timere, qui enim aliquid timet, non solum non securè, & quiete dormit, sed vigilat; timor namque somnum fugat. Vis non timere dæmonis impetus, sæculi fallacias, mundi clamores, carnis deceptiones, quæ te, tanquam Dalila Samsonem, fallere procurat? Vis non vinci suggestionibus dæmonum, mundi vocibus, carnis impulsibus? Non expectes te ab aliis sepeliri, & in sepulchro alienis manibus reponi: tu ipse primò terram mente excava, & sepulchrum aperito, & intra illud per considerationem, te ipsum includito, terraque te ipsum operi, & vermibus te circumda: considera qualis ibi eris, quam parvo spatio contentus eris, quam exigua aut nulla tui memoria in mundo permanebit, quam parum tunc tibi divitiæ proderunt, quam fallacem experieris salutum & pulchritudinem: sicque *sit in nobis, quidam quotidianus usus moriendi.*

Brixian tom. 1. fol. 253. pag. 2

§. 35. *Unctus fuit David in Regem, in sepulchro, ut tunc se reputaret mortuum, quando rex constituebatur.*

¶ 217. CONsidero ex his, quæ in secunda unctione Davidis facta fuerunt; nec enim illa temerè evenisse credendum est, in homine secundum cor Dei, qui se jactat à Deo coronam regni accepisse, & in regem fuisse unctum. Unctus fuit *a*, primò à Samuele in domo paterna, coram fratribus suis: secundò autem, mortuo jam Saule, unctus fuit in regem à viris tribus Iuda. In Hebron, ut sacra narrat historia *b*. Si quæras, quænam fuerit Hebron, quis locus: scriptura sacra respondet *c*, fuisse *Cariatharbe*. Primò, locus ille vocatus fuit Hebron tempore Abrahæ & antiquorum Patrum, postea vocatus fuit Cariath-arbe, id est, civitas quatuor, ut observavit Hieronymus *d*, & Rabbanus *e*. Illud *Quatuor*, est in gignendi casu, *La ciudad deles quatros*, ibi enim sepulti fuerant quatuor famigeratissimi viri, Abrahamn, Isaac, Iacob, & magnus Adam. De illis tribus nulla est difficultas: notum est enim, Abraham emisse locum illum ab Ephrom, filio Seor *a*, in quo erat spelunca duplex, quem in sepulturam elegit, in quo sepultus fuit ipse *b* à filiis suis Isaac, & Ismael; & Isaac etiam, sepultus à filiis suis Iacob & Esau *c*: & Iacob *d* à Ioseph filio suo; De magno tamen Adam, dubium est. Certum est quidem ibi sepultum fuisse magnum Adam, id enim dicitur in libro Iosue *e*, *Adam maximus ibi inter Enacim situs est*, id est, sepultus est, ut D. Hieron. exponit *f*. Quis fuerit hic Adam maximus, dubium est. B. Hieronymus censet, fuisse primum parentem nostrum, qui dictus fuit maximus Adam, id est, maximus homo, imò omnium hominum principium: ex quo refellit quod communiter dicitur, Adam fuisse sepultum in monte Calvariæ, quem ita credunt vocatum à calvaria Adæ. Hæc, inquit Hieronymus, interpretatio, mulcet aurem populi, non tamen est vera, primo, quia locus ille, non dictus est calvariæ à calvaria Adæ; sed ex capitibus eorum, qui ibi extra civitatem capite truncabantur: secundò, quia Adam sepultum in Hebron, in Iosue volumine legimus. Ita tibi Hieronymus, quem aliqui sequuntur. Cæterum sententiam ille recantavit, & id asseruit, quod sanctis omnibus est communi traditione exploratum, Adam sepultum fuisse in monte calvariæ, & ab ejus calvaria locum ita vocatum quomodo Epiphanius *a*, Athanasius, *b*, Chrysostomus *c*, Basilius *d*, Cyprianus *e*, Ambrosius *f*, Augustinus *g*, & alii de quibus noster diligentissimus Canto *h*. Idem Hieronymus refert multos existimantes, illum, qui vocatur, Adam maximus, fuisse Caleb, ex cujus, inquit, latere memoria monstratur: communior tamen est sententia, Adam maximum, vocari magnum

a 1. Reg. 16. 13.
b 2. Reg. 2. 4.
c Ios. 14. 15. & ca. 20. 7.

d Epi. 27. ad Eustoc. de epitaph. Paulæ.
e In glos.
a Gen. 24. 19.
b Gen. 25. 9.
c Gen 35. 27. 28. 29.
d Gen. 49. 29. 30.
e Ios. 14. 15.
f In ca 27. Matth.
Epistol. ad Marcellã.
a 1. Contra heres. heres. 46.
b Serm. de Pass. Dom & cruce.
c Hom. 84. in Ioanne.
d In cap. 5 Esaia.
e Serm. de resurrect.
f Epist 19
g Tract. 84 in Ioan & Serm. 71. de tempor.
h 11. de locis.

magnum quendam hominem, & deformem gigantem, qui ibi extiterat, & sepultus ibidem fuerat: & forte fuit hic Enac ille, à quo orti sunt gigantes, qui dicti sunt in scriptura, Fili Enac, aut Anach, vel Enacim. Sicut enim nomen Adam, ut supra annotabamus, aliquando est nomen primo parenti appropriatum, aliquando vero & frequentius appellativum, omnibus hominibus ab ipso descendentibus commune: ita nomen *Enac*, aliquando proprium est cuidam horrendo giganti, qui etiam apud gentiles, fuit famigeratissimus, quem filium terræ vocabant: aliquando appellativum est, omnibus gigantibus ab eo procedentibus commune, quorum sæpe meminit scriptura sacra, describens filios Enac, aut Enacim: & in Hebron hujusmodi Enac, patrem gigantum habitasse, indicat liber Josue dicens:
Iosu. 15. 13. *Caleb filio Iephone, dedit partem in medio filiorum Iuda Cariath-Arbe, patris Enac: ipsa est Hebron.* Scio aliis multis modis hæc posse explicari, imo, & quod dictum est, *In Hebron situm Enac*, sed non vacat omnia prosequi. Utcumque sit, commune est apud authores; in Hebron sepultum extitisse quendam horrendum ingentemque gigantem, quem vocat scriptura Adam maximum: non quidem (meo judicio) in spelunca, in qua tres patriarchæ sepulti erant:
¶ 218. sed juxta illam. Voluit igitur Deus Davidem ungi in regem in Hebron aut Cariatharbe, id est, in ista civitate, ubi quatuor illi famigeratissimi viri erant sepulti: tres, ex quibus descendebat omnis populus Dei, quartus, qui principium omnium gigantium, & fortium terræ extiterat, in eo loco, qui sepultura erat fortium, divitum, potentum, & virorum, qui famosiores in orbe extiterant, ut regnum suscipiens, se in sepulchro jam positum reputaret, & primo se cogitaret mortuum, quam regem, & attenderet terminum majestatis & potentiæ regiæ, divitiarum, & gloriæ mundi. Elegerat dominus primo Saulem in regem: sed majestatem, ad quam se videbat evectum attendens, in superbiam elatus, perditionem incurrit: eligit post illum Davidem, & ne similiter concidat; & ne in superbiam se erigat, disponit, ut ungatur in sepulchro virorum illustrissimorum: ut qui ex una attenderet ad eos, qui oleum capiti ad signum regiæ dignitatis infundebant, ex alia oculos in defunctos, quos sub se habebat, collocaret, seque illis mente jam sociaret: ut inde extraheret sapientiam ad regendum populum eum humilitate, mansuetudine, ad omnem superbiæ flatum comprimendum. Ita agere debent reges, principes, potentes. Judex, qui in cathedra sedere parat ad ferendam sententiam, primo se mortuum cogitet, coram Deo constitutum, sententiæ suæ rationem reddentem. Qui speciosis induitur vestibus, primo reputet se vili linteo ad sepeliendum involutum, qui illud solummodo de omnibus, qui possidet, secum feret. Mulier, quæ faciem ornat, primo recogitet illam in sepulchro positam, ab eo, qui sepulturam excavat conculcatam, à vermibus laceratam. Hinc singularem quandam rationem tradere possumus, cur baptismus per immersionem sub aqua conferatur, ita quod qui baptizatur, sub aqua videatur mergi & recondi: si enim datur ad abluendam animam à peccato, videbatur potius dandus abluendo faciem, & extergendo sordes illius, aut abluendo pectus, tuncque illa exterior ablutio corporis, internam animæ ablutionem, aptissime significaret. Cur igitur immergendo confertur? Respondet D. Thomas id fieri, quia in baptismo fortitur homo novam vitam in Christo, & motitur veteris vitæ ex Adam, ideoque tanquam mortuus & sepultus vitæ veteri, debet exhiberi. Hoc indicatur per mersionem, per quam id significatur, quod dixit Apostolus, quod cum homo baptizatur consepelitur Christo, sicut enim ille sub terra conditus fuit, ita homo sub aqua ponitur. *Consepulti sumus Christo: per baptismum in mortem*, ait Apostolus, & propterea tribus mersionibus tingitur homo, cum baptizatur, ut tribus diebus, quibus Christus in sepulchro jacuit, se similem exhibeat, ut ex Sanctis patribus annotat D. Thomas. Cum itaque homo baptizatur quasi sepelitur. Et apte quidem: nam in baptismo in regem ungi-

3 p. q. 66. a. 6. & 7.

Rom. 6. 2.

3. p. cit. & in c. 6. ad Romanos.

ungitur, ut alibi exposuimus, & ex vilibus, & terrenis ad suprema & cœlestia contendenda, cor ejus elevatur. Sicut igitur David quem elegit Deus, ut, qui pastor erat paucarum ovium, Rex esset totius populi Dei, unctus fuit in regem in Hebron, quasi in sepulchro mortuorum insignium constitutus, ut inde qua ratione regaliter se agere deberet addisceret, & sapientiam inde traheret, ad justam rerum æstimationem: ita Christianus cum in baptismo ungitur in regem, quasi sepelitur, & in sepulchro constituitur: ut intelligat hoc ipso quod se Christianum reputat, debere etiam se reputare sepultum & mortuum, ut inde discat regaliter vivere secundum nobilitatem spiritus, & non viliter secundum vilitatem carnis. Si enim se mortuum jam reputaverit: quomodo ad hujus mundi fallacia bona se demittet? quomodo in æstimatione habebit perituri seculi luxum? quomodo se totum terrenis & corruptibilibus divitiis comparandis, & acquirendis tradet? Hujusmodi considerationis defectum, David tanquam totius perditionis hominum causam expressit illis verbis supra expositis. *Non est respectus morti eorum* quod Hieronymus vertit: *Non recogitant de morte sua, &c.* Ut igitur te jam mortuum reputes, & cogites, Ecclesia divina verba usurpans, non tantum te in pulverem reversurum asserit, sed jam pulverem vocat: *Pulvis*, inquit, *es*, qui mortem tam certo tibi eventuram intelligas, ut jam eam incurrisse possis imaginari.

§. 36. *Tertio dicitur homo pulvis, quia statim futurus est pulvis, brævis enim est illius vita.*

¶ 219. Tertio homo adhuc vivens potest jam pulvis & cinis pleno ore vocari, quia citissime, brevissimeque quicumque vivens futurus est cinis & pulvis: & juxta celebre philosophorum axioma, quod parum distat, nihil distare videtur. Hac de causa apud Danielem, de sapientibus Chaldæorum, qui nesciebant somnium indicare regi, dicitur; *Et egressa sententia, sapientes interficiebantur.* Dan. 2. 13 Certe nondum interficiebantur, imo nec interfecti fuerunt: quia tamen jam mortis sententia contra eos prolata fuerat, & sub brevi tempore erant morti tradendi, dicebantur jam interfici. Qua loquendi phrasi usus fuit Deus in sententia, quam tulit contra Baltassarem, in qua, quæ futura erant, tanquam præterita expressit, *Mane tecel phares*, quæ verba ita interpretatus fuit Daniel. *Mane numeravit Deum regnum tuum, & complevit illud: Tecel, appensus es in statera, & inventus es minus habens: Phares, divisum est regnum tuum, & datum est Medis, & Persis.* Dan. 5. 27. 29. Certe nondum regnum Baltassaris divisum erat, nec traditum Medis & Persis: sed quod futurum statim erat, jam factum exprimebatur: tum propter rationem paule antea traditam, propter certitudinem scilicet futuri eventus: tum propter rationem, quam nunc prosequimur: quia statim illud futurum erat sicuti revera fuit: *Eadem enim nocte interfectus est Baltassar: Chaldæus, & Darius Medus successit in regnum.* Dan. 5. 31 Duces qui civitatem, in qua regnabat Baltassar, obsessam habebant, erant Darius, Medus, & Cyrus Persa, qui illa nocte civitatem ceperunt, & Regem Baltassarem occiderunt, cujus regnum divisum fuit in Medos, & Persas, quamvis textus tantum exprimat Darium Medum, quod ille senior esset, avunculus Cyri Persæ. Hac ergo loquendi ratione merito omnis homo vivens potest dici pulvis & cinis, hoc enim brevissime futurus est. Quis enim brevitatem vitæ potest, sicut par est, exprimere? Res est hæc, quam scriptura ipsa innumeris hieroglyphicis expendendam assumpsit: quia non uno, aut duobus potest apte exponi. Sanctus Iob brevitatem vitæ exponit sub hieroglyphico tela, quæ à texente succiditur. Dies, inquit, *mei, velocius transierunt, quam à texente tela succiditur.* Iob 7. 6. Videbis textorem, qui telam in pectine textorio ponit, cum texere incipit, quasi imperceptibili velocitate, in unam & alteram partem, radium aut lanceolam mittere, quæ non-

nondum in hanc partem pervenisse videtur, cum jam ad aliam revocatam conspicis: statimque videbis palmum telæ contextum, & statim ulnam, mox duas ulnas, quas paulatim textor in liciatorio colligit: sicque quando minus cogitas, telam vides contextam, & quod à textore præciditur, & pectine textorio extrahitur: contingitque sæpissime, quod eam præcindit statim atque incæpit unam solummodo ulnam, aut dimidiam tantum habens contextam. Talis est vita nostra, quæ ponitur in pectine textorio, cum concepti sumus, transeuntque dies velocius, quam radius, aut lanceola textoris, euntes, & redeuntes, & subito vides contextam nunc hebdomadum, nunc mensem, nunc annum, & miraris, quomodo tam cito transierint hi dies: & aliquando antequam finiatur, succiditur, ad unum palmum, aut ad ulnam. Quotnam enim in juventute intereunt? quot in adolescentia? quot in infantia? quot in utero matris? Plo-
¶ 220. rabat Ezechias, *quia præcisa est*, inquit,
Esai. 38. 12. *velut à texente vita mea, dum adhuc ordirer, succidit me.* Hujusmodi velocitatem, qua dies fluunt, indicavit Sanctus Moyses,
Deut. 32. 35. verbis illis, magna expensione dignis: *Iuxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora.* Diem perditionis, diem judicii omnes intelligunt: hunc diem maxime jam appropinquantem exprimere voluit, dicens, illum *juxta esse*, id enim in scriptura dicitur esse juxta aliquem, quod illi est propinquissimum, & contiguum, eo modo, quo Propheta, Deum juxta se positum
Esa. 50. 8. expressit dicens, *Iuxta est qui justificat me;*
Iob. 17. 3. & hoc postulabat Sanctus Iob à Deo, *Pone me juxta te.* Dices: Quomodo potuit Sanctus Moyses illud dicere, cum à suo tempore usque ad diem judicii, millia annorum adhuc superessent? Primo, populus ejus introducendus erat in terram repromissam, & post aliquot centurias annorum ædificandum erat templum, & post multa secula Christus venturus, & post illum, adhuc multi anni ante judicium erant agendi, sicuti videmus: quomodo ergo dixit, *Iuxta est dies perditionis?* Propter rationem, quam ille addidit: *Et adesse festinant tempora.* Dictio namque *Et*, potius causalis, quam conjunctivæ vim habet. Et expende egregiam rationem, quam indicat B. Augustin. qui considerat dies ita inter se affectos, ut unusquisque eorum contendat se dare præsentem, ideoque sequentes, quasi premere præcedentes, ut cito transeant: eo modo, quo cum in aliquo templo multi tenentur inclusi, cum exire procurant, posteriores impellunt priores, ut citius egrediantur, quo ipsi possint egredi. Hesternus dies, ab hodierno fuit impulsus & ejectus, & hodiernus dies, inquit Augustinus crastino urgetur, ut transeat, sicque tam impereeptibili velocitate currunt, ut multi dies, brevissimo tempore finiantur. Merito igitur S. Iob dixit, dies suos velocius transactos, quam à texente tela succiditur. Unde & ipsemet non contentus verbo transeundi, usus fuit iterum verbo fugiendi. *Dies, inquit, mei velociores fuerunt cursore, fugerunt & non viderunt bonum: pertransierunt quasi naves poma portantes; sicut aquila volans ad escam.* Tribus hieroglyphicis celeritatem dierum suorum expressit, ex iis, quæ velociora sunt in terra, in aqua, & in aere: & hæc depinxit non absolute, sed cum quadam conditione, quæ maxime facit ad institutum manifestandum. In terra nullus velocius transit, quam cursor, & non quicumque, sed qui fugit: aliud est enim currere, aliud fugere, ut commune habet proverbium. Qua velocitate pertransit levis cursor, qualis erat Asael, cum fugit periculum mortis? Nondum apparet, quod jam ab oculis disparuit. In mari nihil velocius quam navis, quæ volare videtur super aquas: & non quæcumque sed illa, quæ festinat, deferens merces, quæ breviter corrumpi possunt, nisi cito ad portum perveniat. Unde Symmachus legit, *quasi naves festinantes*, cum grandi festinatione mercatores procurant eas dirigere, omnibus velis tanquam alis extentis: ut merces quæ corrumperentur, si moras traherent, qualia sunt poma, incorruptæ perveniant ad emporium. In aere nihil velocius fertur, quam aquila: unde Deus ad celerrimum cursum indicandum, exposuit volatum aquilæ dicens: *Assument pennas, ut a-*

[Margin notes, right column: Serm. 42. de verb. Domini, & in Psal. 110. — Iob 9. 25. 26.]

ut aquilæ current & non laborabunt, & non quæcumque aquila, sed quæ grandi fame excitata ad escam se demittit, quæ tanto impetu fertur, ut imperceptibilis sit ejus cursus, & in instanti fere ex alta regione ad
¶ 221. profunda pervenit. Idem ipse Sanctus Iob
Iob 14. 2. altero hieroglyphico, vitæ brevitatem expressit, de homine loquens: *Quasi flos*, inquit, *egreditur, & conteritur.* Quam pulcher apparet flos, cum in lucem producitur? hoc enim significat verbum *egrediendi*, eo tamen ipso quod apparuit, jam decidere incipit, & conteri. Et expende nullum medium positum à Sancto Iob, inter egredi, & conteri, indicans, hoc ipso quod egressum est, incipere conteri. Ut enim consideravit
Hom. 5. in Cant. acute S. Gregorius Nyssenus, flores cum egressi sunt, & se oculis repræsentant pulchriores, tunc colliguntur: & ita explicat
Cant. 2. 12 illud, quod Sponsus dixit ad Sponsam: *Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit.* Putationem vocat, collectionem aut messionem florum. Quando tempus est collectionis floris? Cum ille apparuit pulcherrimus, ita quod ab eo tempore, quo apparuit, ad tempus quo colligendus est, nullum medium datur, sed tunc colligendus est, cum egreditur & apparet pulchrior, atque formosior: ut intelligas, tunc tempus esse mortis, quo colligaris, quando pulchrior es, & saniorem te sentis ac robustiorem: & nunquam magis hominem esse morti propinquiorem, quam quando tanquam pulcherrimus flos videtur fulgere. Iterum idem Sanctus Iob, vitam ven-
Iob 7. 7. to comparat. *Memento mei Deus, quia ventus est vita mea.* Multi ex Hebræo legunt, *Spiritus est vita mea*, id est, respiratio quædam: hoc autem dicitur; primo, quia vitam accepit homo ex Dei respiratione, qui
Gen. 2. 7. *Spiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem*: secundo, quia respirando conservatur vita hominis: tertio, quia respiratio ipsa, est aptum vitæ humanæ hieroglyphicum. Quid enim brevius, quam respirare? quid velocius transit, quam respiratio? Vulgatus tamen, *ventum* reddidit: quoniam inter ea quæ brevius durant, computatur levis aura venti, quæ subito ac excitata est, post brevissimum cursum dissipatur, & finitur. Si tamen huic addas illam Sancti Iacobi Apostoli sententiam, *Quæ est vita vestra? vapor est ad modicum parens*, quidnam facilius dissipatur, quam vapor, qui per aera ascendit, quem levissimus flatus venti omnino consumit? *Iac. 4. 15.*
& quidem quamvis facile vapor possit à vento exterius adveniente dissipari, permanet tamen dum ventus non perflat: si autem vapor secum traheret ventum, & ex se ipso ventum emitteret flantem: posset ne vel ad momentum durare? Vita tua quid est, nisi vapor levis? ideoque diu durare non potest, & multo minus quam vapor externus: quoniam vita tua secum fert ventum; ipsa est vapor, & ipsa est ventus, ipsa se ipsam dissipat, & consumit: & ipsa ex se ipsa profert ægritudines, infirmitates, languores, qui illa nullatenus diu permanere permittent.

§. 37. *Scriptura melioribus hieroglyphicis declarat vitæ humanæ brevitatem, quam Philosophi, qui quod bene dixerunt, ex illa furati sunt.*

UT tamen missa faciamus innumera, ¶ 222.
quæ ad hoc institutum poteramus expendere, rem totam concludamus, observantes excellentissima hieroglyphica, quibus Sanctus David vitæ brevitatem expressit. Voluit ille hominis miserias decantare, & singulariter exponere quam brevis sit hujus vitæ duratio: supponitque primo, quod quamvis vita duraret per mille annos, ad quem numerum nullius vita pervenit, adhuc judicanda esset brevissima: *Quoniam mille anni ante oculus tuos, tanquam dies hesterna, quæ præteriit.* Non dixit, sicut una dies absolute, sed sicut dies hesterna, quæ præteriit. Brevissima hodie judicatur dies hesterna, homo enim tempus præsens & futurum reputat longum: sed tempus præteritum, judicat brevissimum, & miratur quod tam cito transierit. Iudicat qui sexaginta annos habet, illos in momento transisse, & non durasse quasi per momentum: *Ps. 89. 5.*

tum: quid igitur judicabit non de sexaginta annis, sed de una die jam transacta? Talis est duratio mille annorum coram Deo. Ex quibus explicat Apostolus Petrus, divinas promissiones, & respondet quibusdam qui eas calumniabantur. Irridebant Sanctos Apostolos quidam impii homines, & eorum prædicationem, qui dicebant, novissimam horam esse, & quod statim venturus esset Christus ad judicium: dicebant enim, cantilenam hanc antiquam fuisse, & tamen numquam videbant eam completam. Respondet Petrus, illos ignorantes comprobans, qui nesciebant de temporibus judi-
2.Pet.3.8. care. *Unum verò hoc non lateat vos charissimi, quia unus dies apud Dominum, sicut mille anni, & milli anni sicut dies unus.* Quasi dicat: Omnis duratio, quæ finem habet, apud Deum brevissima reputatur, & mille anni sicut brevissima dies. Hincque petat quod supra diximus, cur Sanctus Moyses, diem judicii jam suo tempori annuntiaverit proximam: quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna, quæ præteriit. Ita quidem si de temporis duratione in oculis Domini, & in comparatione æternitatis ejus loquamur: sed qualis etiam appareat in oculis nostris, & quàm brevis judicetur vita, quæ multis annis du-
Psa.89.6. ravit, explicat David, subdens: *Et custodia in nocte quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.* Duplex hieroglyphicum in his verbis David ponit. Primum est, *Custodia in nocte.* Notum est, noctem divisam à militibus in quatuor vigilias, quarum quæque tribus horis durabat, & cuique vigiliæ peculiarem custodem statuebant; qui illis tribus horis tenebatur vigilare, & custodire quæ sibi erant commissa, quæ propterea. Custodiæ noctis vocabantur; ideoque brevitatem vitæ explicat David sub hieroglyphico custodiæ, cujus vigilia brevissima est, & quando magis protenditur, non exce-
a Psal.89. dit tres horas. Ita Augustinus *a*, & Basi-
b Scholia in Psa.89. lius *b*. Sicut igitur custodiæ noctis sibi invicem succedunt, & brevissimo tempore unaquæque istarum perstat: ita homines in nocte hujus vitæ sibi invicem succedunt, tanquam custodiam agentes. Videbis pa-

trem custodientem domum, & facultates suas: eo discedente, post vigiliæ suæ tempus expletum, succedit filius, similiter custodiæ officium suscipiens, & brevissimè in illo permanens: succedit ei ipsius filius aut hæres: & nihil in mundo communius, quàm quibusdam discedentibus, alios loco ipsorum ingredi, quorum unusquisque brevissimo tempore in officio custodiæ durat. Aliud tamen majus indicat mysterium David. Duratio trium horarum non accipienda est respectu ejus qui vigilat; illi enim fortè longa talis duratio videbatur: sed respectu alterius qui dormit, qui finitis tribus horis excitatur, ut alio discedente ipse ad suam vigiliam agendam surgat. Quis enim dicere potest, huic cum expergesit, quam brevis appareat illarum trium horarum duratio? Miratur, & stupefit, dicens: Nunc me somno tradidi; possibilene est, quod tam cito transierint tres horæ? Talis est vitæ duratio, etiam quæ multos annos perstitit: adveniente enim mortis tempore, cum homo excitatur, qui rebus seculi traditus dormire videbatur; quam breve judicat omne tempus quod præteriit? Miratur quomodo tam cito transacta fuerit juventus, tam subito virilis ætas, tam breviter transacti anni & dies. Verè id videmus in illis, quos Spiritus sanctus exposuit, hoc ipsum profitentes & dicentes: *Transierunt omnia tanquam umbra, nuntius, navis, &c. nos nati continuò desivimus esse.* Sap.5.13. Expende vim illius adverbii, *continuò*, quod significat nulla mora, nullaque duratione interposita, quo propterea utitur scriptura sacra ad exprimendum, quod nulla mora interveniente fit: ut cùm dicit de Petro & Andrea, quòd ad Christi vocationem, *continuò secuti sunt eum.* Vide Matth. 4. quam brevem judicant: totius vitæ duratio- 20. nem, quod inter incipere & desinere, nullum judicant aut deprehendunt medium tempus. Et sine dubio, si teipsum considères, & ad præteritæ vitæ tuæ tempus oculos convertas, idipsum judicabis. Qua de causa, ut S. Gregorius explicavit, dixit Sophar Naamathites: *Gaudium hypocritæ ad instar puncti:* 15.Moral. cap.2. quantumcunque enim vita longa sit, cùm ad ejus finem pervenit homo, Iob 20.5.

 trans-

transacta vita non videtur longior fuisse brevi momento. Secundum Davidis hieroglyphicum est; *Quæ pro nihilo habentur.* In Hebræo ponuntur nomina, quæ ut adnotat Genebrardus, multa significant, juxta varias radices, à quibus trahi possunt, videlicet aquæ velocissimè in præceps decurrentis fluvium, pluviæ celerimè cadentis descensum, fluminis inundationem rapidam, bullam quæ fit in superficie aquæ, somnium quod cùm homo expergesit, avolat, & deficit? hac de causa variè hanc sententiam authores transferunt, Hieronymus, *Ut somnium erunt*, aut, *erunt quasi somnium, quod fugit ab expergefacto*, Fœlix, *sicut impetus aquarum, somnus sunt*; Chaldæus, *Tanquam dormientes erunt*; Pagninus, *Inundasti eos somnus erunt*: egregiè tamen Septuaginta omnia complexi, transtulerunt: *Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.* Quasi dicat: eorum anni, quantumcunque videantur longissimæ durationis, similes sunt iis omnibus, quæ propter sui inconstantiam, tanquam nihilum æstimantur. Considera res omnes, quarum duratio & existentia pro nihilo habetur, ut bullam super aquam, spumam gracilem, somnium, quod cùm homo expergesit, evanescit, fumum, qui in momento dissipatur, aquam, quæ magna celeritate fluit, lanuginem, quam ventus quivis impellit, pulverem, quem levis aura projicit, umbram, cùm declinat & deficit, & hujusmodi multa: quorum unumquodque longam requirit considerationem; his omnibus simul sumptis, & cujuis eorum, similes sunt anni, & duratio vitæ hominis: eorum enim anni quasi ea quæ pro nihilo habentur, de quorum subsistentia nullam quis potest habere confidentiam, quorum durationem certum est brevissimam fore. Neque hic dicendi finem fecit David, sed aliud addit symbolum herbæ florentis, arescentis, & decidentis, quo totius vitæ humanæ discursum describit, ut B. Gregorius Nazianzenus annotavit. *Mane*, inquit, *sicut herba transeat, mane floreat, &c.* Deinde illud subdit famigeratissimum symbolum: *Anni nostri sicut arena meditabuntur.* Chrysostomus & Theodoretus legunt, *Anni nostri pro aranei tela reputabuntur.* Aranei tela duo habent, primum, quod magno cum labore texitur; se enim aranea eviscerat & exhaurit, ut tenuem victum capiat, sæpeque ante tempus exhausta deficit: secundum, quod brevissimæ est durationis; est siquidem exilis nimis, quam etiam levis aër dissolvit, nihilque est, quod facilius destruatur: tales sunt anni nostri, ut Augustinus & Basilius considerant, laboriosi, & anxietatibus pleni, in quibus homo quasi se eviscerat, quætens quidnam captare possit; & deinde brevissimæ durationis, quos levis aura, potio aquæ, lapis cadens, dissolvit & perdit. Si enim rectè consideres, nihil invenies, quod facilius conteratur, & consumatur, quam vita hominis, & anni illius. Hæc breviter complexus est Hieronymus. Videte, ait, quid dicat: Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Quomodo aranea quasi mittens fila, huc illucque discurrit & texit tota die, & labor quidem grandis est, sed effectus nullus: ita & vita hominis, &c. Hæc duo, ut Basilius hunc locum expendens annotat, explicuit optimè ille magnus Jacob, qui interrogatus à Pharaone quotnam essent anni vitæ suæ, respondit: *Dies peregrinationis meæ centum triginta annorum sunt, pauci, & mali*, id est, brevissimi & laboriosissimi. Tales enim fuerunt anni, quibus sanctus ille vir vixit, ærumnis & laboribus pleni, & pauci; omne namque quod finitur, dum ad finem ejus pervenitur, breve judicatur, ut Hieronymus *a* & Gregorius *b*, observarunt. Hæc hujus loci communis explicatio. S tamen Hieronymus *c*, locum ex professo expendens, & qui ex Hebræo transferunt, aliter legunt. In Hebræo namque habetur nomen *Hegeh*, quod propriè significat sermonem, loquelam, aut eloquium, non quodcunque, sed depressum, submissum, ac levissimum: ut cùm loquimur mussitando, aut per murmurium labiorum. Unde in scriptura aliquando tribuitur meditationi cordis, quæ locutio quædam dicitur, aliquando verbo submisso & depresso, aliquando flatui ab ore progredienti: ideò variè locum authores transferunt. Hieronymus, *Anni nostri sicut sermo, aut locutio, vel loquela,*

Marginalia: ¶ 223. In Ps. 89. — Hierony. — Greg. Fratri Cæsarii fratris. Psa. 89. 9. — In Ps. 89. — Ibidem. — Schol. in Psal. 89. Gen. 49. 9. — a Epist 3. ad Heliodorum — b 15. Mor. cap. 9. — c Epi. 139. ad Cyprian. — ¶ 224. — חצה — Brixia to. 1. fol. 131. — Hieronym.

Fœlix. Pagninus. Regia. Iob 7. 6. ibi. velociores dies mei. &c. In cap. 7. Iob Genebrar. Brixian.

quela, quomodo Fœlix, Pagninus, & Regia, quæ lectio concinit ei, quod Sanctus Iob dixerat, juxta Septuaginta: *Vita mea exilior est quam loquela*, quomodo legit Augustinus. Volat irrevocabile verbum, in puncto profertur, in puncto finitur: est enim quidam verberatus aër, qui subitò evanescit, aut potius quidam sonus in aëre sustentatus, qui in instanti dissolvitur. Genebrardus & Brixianus, *Anni nostri sicut meditatio, aut cogitatio*. Quisnam explicare valeat, quam velociter cogitatio mentis transeat? Subito, & in instanti longissimam distantiam transgreditur, & eo ipso ac egreditur, jam ad locum, ad quem tendebat pervenit. Chaldæus, *Anni nostri tanquam vapor oris nostri in hyeme*, qui videlicet mox ac egressus est ab ore, densatur & resolvitur ante oculos nostros: talis est vita hominis, tam exilis, tam brevis, tam velociter currens, tam cito ad metam perveniens. Quis explicare possit, quàm facilè, quàm velociter, quàm subitò, quàm in opinatè, vita hominis finiatur? Quis vapor levius dissolvitur? Quæ cogitatio citius finitur, & ad terminum pervenit? Quæ loquela aut verbum citius consummatur, & finitur? Quæ omnia considerans Sanctus Iob, duo asseruit: primum, vitæ brevitatem & fragilitatem majorem esse, quàm sermone quovis possit explicari. Unde ut nunc dicebamus, ubi noster Vulgatus legit: *Dies mei velociores fuerunt cursore*, Septuaginta legunt: *vita mea exilior est, quam loquela*. Quod duobus modis exponi potest, primò, juxta ea quæ diximus, ut comparet exilitatem vitæ ad exilitatem loquelæ. Nihil apud nos exilius, quā verbum ore prolatum, quod qua facilitate emittitur, eadem dissipatur. Grandis est exilitas & fragilitas loquelæ, aut verbi ore prolati: major est tamen exilitas & fragilitas vitæ meæ. Secundo, ut velit dicere: Brevior exiliorque est vita mea, quam sermone quovis, aut loquela possit explicari: sicut infinitam Dei majestatem & æternitatem exprimimus optimè, dicentes illam tam grandem, ut nullo possit explicari sermone. Unde Iob, quasi duo extrema consideravit, durationem Dei, & brevitatem vitæ

Chaldæus. Iob 7. 6.

nostræ, quarum neutram possimus sermone explicare, illam propter firmitatem permanentem, istam propter exilem, brevem, & infirmam durationem. Secundum tam brevem esse vitæ humanæ durationem, ut possit dici, ipsa brevitas & paucitas. *Paucitas*, inquit, *dierum meorum finietur brevi*. Non dixit, ut communiter dicere solemus, & ipse alibi dixit: Dies mei pauci, finientur brevi: sed paucitas dierum meorum; quasi dicens: Eorum duratio tam pauca & brevis est, ut verius ipsamet paucitas & brevitas dici possit. Annotabamus supra, Davidem non contentum fuisse, hominem vocare vanum & inanem; sed ut omnia quæ dici poterant, complecteretur, vocasse eum, ipsam vanitatem: *Universa*, inquit, *vanitas omnis homo vivens*; qua dicendi phrasi significavit, in homine contineri omnium rerum vanarum, & inanium vanitatem, & inanitatem, hæc enim vis est nominum abstractorum, ut sæpè D. Thomas eleganter docuit. Similiter ergo Sanctus Job rem totam concludere volens, non contentus fuit vocare dies hominis paucos; sed ipsammet paucitatem, ut indicaret, illos omnium rerum, quæ parum durant, brevitatem & paucitatem complecti. Hinc optimè explicatur, quod Angelus dixit Joanni, exponens visionem mulieris sedentis super bestiam habentem capita septem, & cornua decem *a*. *Decem cornua, quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt: sed potestatem tanquam reges una hora accipient post bestiam*. Difficile est ad explicandum, quinam sint isti decem reges. Probabilis est valde S. Irenæi *b* sententia, hos futuros decem reges tempore Antichristi, in quos omnino desinet Romanum imperium, quique ultimi futuri sunt in mundo, quos merito indicarunt decem digiti pedum statuæ Danielis *c*, in quos tota desinebat statua, quæ exprimebat omnes mundi principatus, ut dixit S. Hippolytus Martyr *d*: de quibus accuratè noster Maluenda *e*. Illi autem dicuntur accepturi regnum una hora, ut Ambrosius, Rupertus, Andreas, & Aretas ibidem exponunt, quoniam totum tempus durationis regni illorum, quamvis longum judicetur

Iob 10 20. Psal. 38 6. a Apoc. 17 12. b 5. cont. hæres. c. 25 & 26. c Daniel. 2. d Orat. de consummat. mundi cap. 2. e Lib. 4 de Antichri. cap. 19. & 20.

dicetur à mortalibus, brevissimum tamen, & quasi unius horæ futurum erat: qua phrasi scriptura sacra, brevissimam durationem solita est exprimere, ut cùm dixit Dominus *a*, *Voluisti ad horam exultare, in luce ejus*: Et *b*, *Non potuistis una hora vigilare mecum*: Et *c*, *Ad horam discessit à te, ut in æternum illum reciperes.* Vide ergo quàm grandis sit paucitas dierum cunctorum mortalium.

a Ioan.5. 35. b Matth. 26.40 c Ad Philip vers. 15.

¶ 225. Vide, quot symbolis, quot metaphoris, quot diversarum rationum phrasibus, scriptura sacra, brevitatem, infirmitatem, & exilitatem humanæ vitæ explicet: excellentius sanè quàm omnes Philosophi, qui si quid de hoc argumento sapienter dixerunt ex scriptura sacra suffurati sunt, ut annotarunt Philo *d*, Clemens Alexandrinus *e*, & Ambrosius *f*. Unde ergo nunquam ad Philosophos recurro in hujusmodi disputationibus; plura enim & copiosiora in una scripturæ sacræ linea inveniuntur, quam in omnibus ipsorum libris; & in illa habentur res tanquam in fonte, in istis tanquam in exiguis rivulis. Et si diligenter scripturam sacram evolvas, hoc invenies, quod tota ferè illa in hoc posita videtur, ut nobis exponat Dei majestatem, & hominis vilitatem; quæ fortia sunt Dei, & quæ infirma sunt hominis, in quibus duobus tanquam in cardinibus, ostium divinæ lectionis volvitur: & scriptores sacros invenies tanquam Angelos per scalam divinorum voluminum, aut ascendentes ad Deum, illius gloriam, æternitatem, infinitatem, omnipotentiamque considerantes, aut descendentes ad hominem, tanquam ad terram avidam & vilem illius infirmitatem, defectus, & miserias exponentes: ut hinc homo cognoscat, quis Deus, & quis homo; & quomodo à se nihil, à Deo autem omnia sunt speranda & accipienda ad remedium suæ miseriæ, iniquitatis & mortis. Unde non invenies paginam, in qua non hæc exprimi videas. Et sicut ad ea, quæ Dei sunt, exprimenda, quærunt scriptores sacri omnia symbola, metaphoras, phrasesque loquendi, quibus illius summam majestatem, potentiam, essentiam, misericordiam, &c. explicent; ita ad ea, quæ hominis sunt explicanda, quærunt omnia symbola & phrases, miseriæ, fragilitatis, & utilitatis. Hinc, ut ad propositum regrediamur, ad significandum, brevissimè hominem futurum pulverem, jam illum pulverem vocat. Hinc illa Dei sententia, quam ut supra annotabamus, Hieronymus de Nabuchodonosor dictam intelligit: *Finitus est pulvis, consummatus est miser, defecit qui conculcabat terram.* Nondum Nabuchodonosor erat finitus, aut consummatus, aut in pulverem conversus, imò necdum in mundo existebat, nec verò in utero matris erat conceptus, nec nisi post plurimos annos genitus fuit; & jam eum exponit, & exhibet consumptum, finitum, pulverem: quia multorum annorum vitæ nostræ duratio, si rectè expendatur, brevissima est, & citissimè avolat, ut quod post multos annos futurum est, jam adesse dici possit, imò & adfuisse. Non incipit annus, eo quod jam videtur finitus. Hinc etiam idem Deus, cùm hominem paradiso expulit, & jussit ut coleret terram, non contentus fuit dicere: *Quosque revertaris in terram*, sed addidit, *Quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Nongentos & triginta annos vixit Adam post hæc verba, & jam Deus eum reputat, & reputari vult pulverem: quia quamvis non nisi post nongentos & triginta annos in pulverem esset convertendus, tam brevis tamen secundum rectam rationem duratio eorum judicanda erat; ut jam possit vocari pulvis, & se reputare pulverem. Omnia hæc eloquentissimè brevissimis verbis B. Hieronymus complexus est: Debemus igitur & nos, inquit animo præmeditari, quod aliquando futuri sumus, & quod velimus, nolimus, abesse longius non potest: nam si nongentos vitæ excederemus annos, ut ante diluvium vivebat humanum genus, & Mathusalem nobis tempora donarentur; tamen nihil esset præterita longitudo, quæ esse desisset: etenim inter eum, qui decem vixit annos, & eum qui mille, postquam idem vitæ finis advenerit, & irrecusabilis mortis necessitas, transactum omne tantundem est: *Nisi quod senex magis onustus peccatorum fasce proficiscitur.* Ita Hieronymus qui ad horum confirmationem inducit illos Latini Poëtæ versus,

d Lib. 1. de vita Mosis in princip. e 5. Stromatum comment.3. f In Psal. 118 ser.2.

In cap.16. Esaiæ. Esai.16.4

Epist 3 de Epitaph. Nepotiani.

Optima quaque dies, miseris mortalibus
ævi
Virg. 3. Georgic. *Prima fugit, subeunt morbi, tristisque*
senectus,
Et labor, & dura rapit inclementia mor-
tis.

§. 38. *Deus mortem instantem exponit, ut corrigamur, diabolus distantem, ut pereamus, sicut cives Hai, Benjaminitæ.*

§ 226. EXcellenter Deus ad nostram emendationem & correctionem, hominem adhuc viventem, sanum, & robustum vocat pulverem, ut indicet tam cito pulverem futurum, quod jam se possit pulverem reputare. S. David edidit Psalmum, in quo inanitatem, fugacitatem, brevitatemque humanæ vitæ mirabiliter variis symbolis describendam assumpsit; ut nunc dictum fuit: exponitque Deum hominem corripuisse, & eum ad mortem damnasse, quam citissimè adventuram quivis deberet intelligere. Quid autem Deus intenderit, explicat subdens: *Quoniam supervenit mansuetudo, & corripiemur.* Hunc locum ex professo B. Hieronymus expendit, varias illius translationes referens, & annotans. (Ps. 89. 13. Epist. 139. ad Cyprian.) Quidam mansuetudinis nomine intelligunt ætatem extremam, quam plenam laboribus & ærumnis David prædixerat: tunc enim extinctus est juvenilis ardor, & fortitudo virilis, & homo non se potest movere, ideoq; mansuetè agit; & ærumnis ac infirmitatibus senectutis corripiuntur vitio juventutis. (In Ps. 89.) S. Augustinus intelligit, flagella, quibus à Deo misericorditer punimur, quæ vitæ nostræ superveniunt ad compressionem carnis, & vindictam peccatorum; per illa enim mansuetè Deus corripit omnem filium, quem recipit. In Græco tamen verbum *Supervenit*, est præteriti temporis, ut Iansenius annotavit, & observasse visus est Basilius, qui per *Mansuetudinem* intelligit supplicium, quo Deus hominem affecit & & punivit: & intelligere possumus, sententiam illam mortis in hominem prolatam, *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, per (Schol. in Ps. 89.) quam Deus brevissimam hominis vitam voluit exprimere, & illam tam citò finiendam, ut etiam dum homo vivit, jam se possit cinerem reputare, ut diximus: & hanc vocat David mansuetudinem, aut benignitatem; tum propter rationem statim tradendam: quia per hoc hominem corripuit, & continere voluit, ne ad peccata deflecteret; tum propter rationem, quam Sancti Patres sæpè prosequuntur, signanter Chrysostomus *a*, & Ambrosius *b*: quia videlicet grandis, eximiaque Dei misericordia fuit, hominis vitam tunc abbreviare, quæ sicuti ante peccatum erat delectabilis, dulcis, & appetibilis, ita post peccatum est plena ærumnis ac laboribus, & digna, cujus consummatio & finis desideretur. (a Hom. 17. in Gen. b Li. de bono mortis.) Sicuti si homo ex sede pulcherrima, opulentaque mensa, in teterrimum fœdissimumque lutum caderet, eò misericordius cum illo ageretur, quò citius ex tali luto quis extrahendum curaret. Supervenit ergo homini peccanti mansueta ac benigna, & misericors Dei vindicta, quæ potius mansuetudo quàm severitas dici debet, quæ in hoc posita fuit, ut brevissimè vita nostra finiretur. Unde Hieronymus transfert: *Quia transimus cito, & avolavimus:* Chaldæus, *Quoniam transeunt velociter anni nostri, & volant in pulverem;* Fœlix, *Quoniam declinavit celeriter, tempus vitæ nostræ, & volavimus*, Pagninus, *Quoniam recessit cito, & avolavimus*; Regia, *Quia resecatur cito, & avolavimus*, quomodo etiam Genebrardus, & Brixianus; (Hieronym. Chaldæus. Fœlix. Pagninus. Regia.) est enim in Hebræo nomen *Gaz*, quod significat tonsionem aut succisionem, metaphora sumpta ab ovium vellere, quod brevissimè succiditur, & illo ovis expoliata velociter currit; ita anima brevissimè tonso vellere corporis avolat. (Brix. to. 1. fol. 97.) Quoniam autem hoc facit Deus ad correptionem & emendationem nostram. Septuaginta addiderunt, *& corripiemur*, quasi dicere voluerit David: Quoniam animi nostri subitò avolant, velociter transeunt, & brevissimè finiuntur, juxta sententiam à te contra hominē misericorditer mansueteque prolatam; ideò corripimur, & continemur, ne ad vitia deflectamus. Si enim homo cum peccavit, non

 morti

morti fuisset addictus; quem terminum ejus peccata haberent? si homo non moreretur? quis uxorem alienam relinqueret? quis quæ furto sustulit, restitueret? quis quæ erga
¶ 227. Deum agere tenetur, compleret? Quando vita longa hominibus concessa fuit, quamvis scirent se certissimè morituros, ita peccata excreverunt, & multiplicata fuerunt,
Gen. 6. *Ut repleta fuerit omnis terra iniquitate, & omnis caro corruperit viam suam:* oportuit propterea vitæ terminos angustari, & qui vivebant per nongentos annos aut circa, reducti sunt ad centum, imo ad septuaginta, & in potentatibus octoginta, communiter loquendo, ut David dixit. Si igitur homo posset agere quæ vult, retinens securitatem vitæ; in quodnam vitium non deflecteret? quænam mala non sequeretur? Modo cum nec securitatem habet unius horæ, in omne vitium se demittit; quid faceret, si integram vitæ securitatem obtineret? Ad nostram ergo correptionem misericorditer Deus nobis constituit brevissimos vitæ terminos, exponens citissimè morituros, quos propterea jam pulverem vocat. Annotabamus supra, Deum voluisse parentes nostros continere in virtutis & justitiæ statu, metu mortis, dicens: *In quacunque die comederis, morieris*, hunc metum diabolus abstulit, sicque hominem in peccatum, & omne malum conjecit. Deus propterea post hominis peccatum, volens illum nosque corripere, non solum dixit morituros, sed citissimè, inopinatè, & quando minus cogitamus, morituros; illa namque omnia voluit explicare, dicens: *Pulvis es.* Diabolus similiter nos impetentes, contendit nobis persuadere, falsum illud esse, & quod nec citissimè, nec brevissimè, nec inopinatè sumus morituri, sed longam adhuc restare vitæ durationem, & mortem adventuram, præmissa infirmitate, quæ nos adventus illius admoneat, ideoque oppositam vocem auribus nostris infert, *Non es pulvis*, sed potius homo sanus & potens, vir fortitudine præstans mulier pulchra & formosa, juvenis, quem non ventus quivis rapiat; sed qui possis contra leones te opponere, &c. Hæcque sæpè expendere solitus fui, sicut ad aliud institutum expendit B. Bernardus, *Serm. 1. in festo omn. Sanct. post med.* contra homines, qui perpetuò de primis parentibus coqueruntur, & magna admiratione stupefacti quærunt: Quomodo fieri potuit, quod diabolus eis persuaserit, non morituros, si ederent de ligno vetito, cùm Deus ore proprio, expressaque sententia mortem ipsis fuerit comminatus? paulò enim minus ipsi faciunt. Audierunt quidem illi divinam sententiam, quod si comederent morituri erant; audis & tu ipsiusmet Dei sententiam, suomet ore prolatam, quod cito, brevissimè, & inopitè morieris. Id enim significat illud, *Pulvis es*, ut diximus. Si ad diaboli suggestionem crediderunt illi se non morituros, nonne tu ad ejusdem suggestionem, credis non cito, nec breviter, nec inopinatò te moriturum? Sicut parentes crediderunt, diabolo dicenti: Nequaquam moriemini, ita credis tu eidem tibi suggerenti: Non subitò morieris, non citò & brevissimè morieris: ideoque, sicut illos sublato metu mortis traxit ad id quod voluit, ita & te sublato metu vitæ, brevissimæ, & inopinatæ mortis, ad omnia vitiorum genera trahit. Sicut ergo hæc fuit tota diaboli cura, cùm parentes nostros voluit perdere, persuadere eis, quod nullatenus erant morituri, ita tota illius sollicitudo, ut nos decipiat, est, persuadere nobis, quod non tam cito moriemur; & quod non est, cur nos jam debeamus reputare pulverem. Cur enim inquit, te pulverem existimabis, qui te vides juvenem, validum, & fortem? Cur te censebis pulverem, qui manifestè in te experiris, & sentis virilem virtutem? Cur, quæ te vides pulchram, venusto corpore, in flore ætatis, omnium oculos ad te convertens? Cur qui nec febrem pateris, nec paralysi dissolveris, nec aliquid in te sentis, quod vel levem mortis suspicionem tibi inferat? Habet se nobiscum diabo- ¶ 228.
lus, ad eum modum, quo excellentissimus *Jos. 7. & 8.* ille dux populi Dei Josue, cùm habitatoribus civitatis Hai. Bellum illis intulit, mittens contra eos milites suos, expertus est tamen illos fortes, à quibus suum exercitum vidit superatum & in fugam conversum: post multa autem quæ scriptura narrat.

rat, ex Dei institutione bellico stratagemate usus fuit. Cives siquidem Hai fortes erant, dum in sua civitate manebant, & verè unusquisque fortis est in domo sua: propterea constituit Deus Iosue, ut longè illos à sua civitate traheret, hoc ordine: quæ poneret multos milites in insidiis juxta civitatem, alios autem mitteret, qui ipsos ad bellum provocarent, statimque fugam simularent, ut se insequentes cives Hai, longè à sua civitate traherent: quod & factum est, sicque cùm Haitas longe à sua civitate constitutos tenerent, facilè fuit illis exeuntibus, qui in insidiis latitabant, eos conterere, & penitus perdere. Simili stratagemate usi sunt filii Israël, contra Benjaminitas, quorum fortitudinem deprehenderant, quoniam semel & bis ab ipsis fuerant superati, & victi: procuraverunt enim, trahere Benjaminitas extra civitatem suam, ad idque milites statuerunt, qui ad bellum illos provocantes, *fugam arte simularent, ut abstraherent eos de civitate, & quasi fugientes ad supradictas semitas adducerent*, sicque à civitate illorum elongatos prostraverunt. Annotatione dignum est, cur Deus, cui tam facilè est, per milites suos vincere inimicos in civitate ipsorum constitutos, quàm extra illam tractos hujusmodi stratagemate militari utatur, & quod bellum instruat eo modo, quo posset Cæsar, aut Pompejus, aut Hannibal, aut cæteri duces. Hujus rei variæ sunt rationes, illam tamen præcipuam credo, ut ex illis corporalibus bellis nos ad spirituales pugnas instrueret, *Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*: ut videlicet intelligat homo, quantum curare debeat, ne ab inimico longè à sua civitate trahatur. Fortissimus redditur homo, cùm in sua civitate, aut domo se continet, idque satanas experitur. Domus propria hominis sepulchrum est, ut supra ostendimus ex illis verbis B. Job; *Ubi constituta est domus cunctis viventibus*: tuncque in hac domo firmus manet, & intra illam se continet, cùm sibi tam propinquam considerat mortem, quod jam se pulverem, & quasi in sepulchro constitutum reputat. Si enim homo est pulvis, locusque pulveris sepulchrum est, tunc in suo loco erit homo, cùm se in sepulchro repositum cogitat. Dum intra illud se continet, facilè est omnes diaboli impetus superare, & vincere, & omnem illius exercitum in fugam convertere. Si enim quis se reputaret hodie moriturum, nonne facilè omnem diaboli suggestionem repelleret, excitantem ad adulterium, vel furtum, vel vindictam? Quanto ergo magis, qui non solum se cogitat hodie moriturum, sed jam mortuum, & pulverem effectum? Propterea itaque diabolus hoc summopere procurat, longè te trahere ab ista tua domo, & suggerere menti tuæ, quod longè distas à sepulchro: te tibimet ipsi repræsentat juvenem, cui longa adhuc vitæ via superest; te validum & sanum tibimet exhibet, & quod etiam si mortem quæras, non invenies: te quod nullis morbis sentis affectum, per quos aliqua morti pateat via: & unicuique quantumcunque seni suadet, ut B. Hieronymus annotavit, quod saltem per annum vita sit futura superstes: inde vincit & superat. Confidens enim te multo adhuc tempore victurum, non times committere nunc adulterium, furtum, vindictam, remittens in futurum tempus vitæ emendationem. Infelices illi, quos longè à sua morte diabolus trahit, quos deplorare Deus ipse videtur per Prophetam Amos. Ubi enim noster vulgatus legit, *Va qui opulenti estis in Sion, &c. qui separati estis in diem malum, & appropinquatis solio iniquitatis.* Pagninus noster legit, *Elongantes diem malum*, id est, multum distare putantes diem mortis, quem malum appellat, propter rationem quam indicat B. Augustinus: *& propterea appropinquatis solio iniquitatis*, id est, ad supremam iniquitatem, quæ sedet tanquam in solio malitiæ & nequitiæ. Annotat S. Augustinus, illum bene sibi consulere, qui ex fide vivens & satagens, ne ab extremo præoccupetur die, extremum computat omnem diem: haeque consideratione B. Cyprianum munitum fuisse prosequitur. Nec mirum, cùm nota sit illa Senecæ gentilis sententia: Quid est, quod nos pigros & inertes

Jud. 20. 32

Ad Rom. 15. 4.

Lib. 30. 23.

Ep. 139. ad Cypr. cit.

Amo. 6. 3.

Ep. 80. ad Hesychium Serm 12. de S. in festo S. Cypr. l. 10. Ep. 17.

reddit? Quod nemo nostrum cogitat, tandem aliquando ex hoc corporis domicilio & ergastulo emigrandum esse. Vis bellissimè te gerere? Tanquam statim migraturus vivito.

§. 39. *Dæmoni illudes, sicut pisces ceto, si fias propinquus terræ, quæ mulierem cœlestem adjuvit.*

¶ 229. *Psal.* 103. 28. Concinunt his, quæ S. David dixit illis verbis, magna expensione dignis. *Draco iste, quem formasti ad illudendum ei.* Loquitur David in illo Psalmo de excellentioribus Dei operibus & admirandis, quæ in natura conspicimus, ut in illi aliquid altius & sublimius nobis considerandum exponat. Inter miranda Dei opera, non infimum locum habet mare: id quod supponit, dicens: *Hoc mare magnum & spatiosum manibus.* Græcis tantum est, *spatiosum*, quomodo legit D. Augustinus; *Manibus* additum est ex Hebræo, juxta cujus phrasim, credo, spatiosum manibus, idem esse ac spatiosum omni ex parte, ad dexteram scilicet & sinistram. *Illic reptilia, quorum non est numerus, animalia pusilla cum magnis.* Innumera supro modum est piscium multitudo in mari, longo intervallo omnem animalium terrestrium numerum excedens: ex quibus quidam sunt ingenti magnitudine, grandes corpore & viribus; alii exigui & pusilli. Inter magnos pisces habet principatum. *Draco iste, quem formasti ad illudendum ei.* De ceto credit Basilius sermonem fieri, qui Draco magnus vocatur etiam in Genesi, ubi noster vulgatus legit: *Creavit Deus cete grandia*, in Hebræo habetur, *Creavit Deus dracones magnos.* Creavit ergo cetum in mari magno ad illudendum ei. Dubium est, quid hæc verba significent. Nunquid enim Deus ad lusum solummodo animalia tam magna creavit? Nunquid delectatur ipse videns ludum, quo eis illuditur? Et quinam sunt, qui eis illudunt? Qui sunt insuper ludi per quos illis illuditur? Existimo Davidem expendere voluisse quoddam excellentissimum providentiæ divinæ

In Ps. 130

Scholia in Psal. 103.

opus, quod in piscibus maris splendet. Dixerat in mari condita & posita à Deo animalia pusilla cum magnis. Poteramus objicere; quomodo id ab illo factum fuerit, cùm sit certum, animalia pusilla devoranda à magnis: propterea David, quasi huic objectioni respondens, hoc eximium divinæ providentiæ opus subjicit, quod animalia pusilla non solùm non devorantur & consumuntur à magnis: sed illudunt eis mirando instinctu, ab auctore naturæ illis impresso. Cetus (inquit auctor incognitus) piscis est magnus corpore, multo egens cibo; *in Ps.* 103.
unde insequitur alios pisces, ut eos devoret: qui videntes eum, fugiunt naturali instinctu versus littus maris, ubi cetus vorare ipsos non potest propter paucitatem aquæ: imò ipsos insequens, impingit in terram, & non valens ibi natare, occiditur à piscatoribus, & sic ab aliis piscibus ei illuditur. Ita incognitus. Singulari ergo instinctu, peculiatiter à Deo ipso animalibus aut piscibus pausillis indito, non se elongant à littore, aut à terra limosa, ut cùm cetus ad ea devoranda conatur incedere, possint secura consistere juxta terram, & limum constituta, ubi cetus omnes vires amittit & perdit. Magnum auctoris naturæ opus, sed quod, ut Basilius *a* annotat, mysterium grande continet. Illud manifestum fit, ex eo quod apud Esaiam *b*, & Iob *c* typo draconis magni aut ceti, diabolum invenimus descriptum. Hic ex Dei singulari providentia (ut alibi tradidimus) positus est in mundo, & in eo relictus, in quo constituit etiam animalia pusilla, homines scilicet, qui minores sunt illo, & longè inferiores veribus & natura. Animalia itaque pusilla cum magnis sunt in mundo, homines videlicet, exigui quidam vermes, cum dæmonum innumeris legionibus. Dices: Et quomodo poterunt ab ejus faucibus liberari? Videntur expositi omnimodæ perditioni: si namque primi parentes creati in gratia, roborati justitiæ originalis virtute, in paradiso positi, ab hujusmodi ceto sunt absumpti: quis in hac lachrymarum valle poterit esse securus, in qua omnes sunt exiguis viribus, & infirmi, adeò ut quidam,

¶ 230.
a in Psal. 103.
b Esa. 27. 1. & 51. 9
c Iob 3. 8. & ca. 40. 20.

dam, qui inter homines maximè præstare
visus fuit, hujusmodi periculum timens, &
auxilium divinum implorans, diceret de
Sap. 9. 5. seipso: *Quoniam servus tuus sum ego, &*
filius ancillæ tuæ, homo infirmus, & exigui
temporis, & minor ad intellectum judicii &
legum. Vide quam pusillum & debilem
seipsum describat: *Infirmum* ratione ani-
mæ, quæ propter peccatum infirmata fuit;
& semper mansit natura nostra infirma ad
bonum, propter fomitem & concupiscen-
tiam: *Exigui temporis*, id est, infirmum
etiam ratione corporis, quod est mortale,
brevi tempore duraturum: *Minor intelle-*
ctu, id est, ignorantiis plenus, & quasi in
media die cecutiens. Si Adam sanus & for-
tis in anima, divinæ gratiæ robore, & firma
ac constanti salute præstans, qui erat inex-
terminabilis, sapiens, & totius ignorantiæ
eorum, quæ ad se pertinebant expers, de-
voratus fuit; quid faciet homo infirmus,
mortalis, & cunctis ignorationibus reple-
tus? Propterea Deus remedium tibi indica-
vit, quo si utaris, non tantum, non à draco-
ne superaberis, sed illudes ei. Posuit terram
limum & pulverem, ad quem te recipias, &
cui propinquum te constituas. Tam pro-
pinquam tibi exposuit terram, ut jam dicat
tibi; *Pulvis es*, Sicut piscibus naturalem in-
didit impulsum, quo se ad terram recipe-
ant, ita tibi, qui creatura rationalis es intel-
lectualem impulsum infert, excitans te, ut
¶ 231. te terram & pulverem jam censeas, Ad pul-
verem te recipe, ne longe ab illo discedas,
nunquam credas mortem tuam longe di-
stantem, sed tam proximam & appropin-
quantem mente tene, ut te jam terram re-
putes. Hujusmodi terra detinet draconem,
& ejus continent impetus, ne possit accede-
re, aut te devorare. Si enim te propinquum
morti cogitas; possetne ad malum te im-
pellere aut trahere? Ad hujusmodi terram
confugit Sanctus Iob, quando cetum ma-
gnum vidit contra se excitatum, ut supra la-
te prosecuti sumus: & se jam mortuum re-
Iob 17. 14 putans, dicebat: *Putredini dixi: Pater me-*
us es tu, mater mea & soror mea vermibus.
Considerat seipsum, ac si jam sepulchrum
esset ingressus metaphora sumpta ab eo,

qui postquam multis diebus à paterna do-
mo fuerat absens, cum in eam revertitur,
grata alloquitur patrem, & cum matre &
sororibus placide conversatur, illos omnes
recognoscens. Iuxta hujusmodi institutum
possumus explicare, quod Sanctus Euange-
lista Ioannes, de illa cœlisti muliere retulit
quam draco persecutus fuit volens ipsius fi-
lium devorare, & illam absumere. Tan-
dem autem, *Misit serpens ex ore suo post* Ap. 12. 15
mulierem aquam tanquam flumen ut eam
faceret trahi à flumine: & adjuvit terra
mulierem: & aperuit terra os suum, & ab-
sorbuit flumen, quod misit draco de ore suo.
Vide modum, quo illam capere voluit. Non
ille manus habebat, quas ad comprehen-
dendam mulierem extenderet, sed misit a-
quarum multitudinem circa eam, tam gran-
dem, ut flumen magnum constituerent, *ut*
eam, inquit, *faceret trahi à flumine.* Hic
modus est, quo diabolus animam capere
conatur, mittendo aquas multas, à quibus
trahatur. Sunt hæ aquæ suggestiones ejus,
rationesque quas proponit fallaces, de qui-
bus alibi: sunt etiam voluptates ac delitiæ,
quas nobis repræsentat. Hoc modo trahit,
non violentiam inferendo; sed sicut dixit
ille, (cujus dictum ad hoc institutum Au- Tract. 26.
gustinus annotavit) Trahit sua quemque in Ioann.
voluptas. Non itaque vim infert, non ma-
nus aut brachia extendit, violenter captans,
sed alliciens blandis rationibus, quasi aquis
blandis, ex ore ejus procedentibus, repræ-
sentat delitias, voluptates & divitias, quas
possumus consequi. Ita traxit primos no-
stros parentes falsis pollicitationibus; ita te
trahit ad luxum, repræsentans voluptatem
quam inde capies; ad furtum exponens di-
vitiarum jactantiam; ad vindictam, expen-
dens honoris æstimationem. Grandis ta-
men Dei misericordia, qui mulierem juxta
terram posuit, non quæ eam perderet, sed
adjuvaret: nam *adjuvit terra mulierem, &*
aperuit os suum, & absorbuit flumen, quod
misit draco de ore suo. Te tam propinquum
terræ posuit Deus, ut non possis illi esse pro-
pinquior, dicens tibi: *Pulvis es*: his enim
verbis, te sepulchro & morti tam proximum
constituit, ut jam illam te incurrisse repu-

tes. Hæc est, quæ omnes aquas ex ore draconis procedentes absorbet, & absumit omnes inquam diaboli suggestiones, omnes voluptates, quas ille repræsentat. Quæ enim delectatio non dissipabitur, si te cogites jam morientem? Quæ voluptas te poterit trahere, si jam te ad mortem properantem consideres? & si viva repræsentatione cogitaveris mortem jam ad januas tuas pulsantem, & quod mortuus es, & sepulchro repositus; quænam diaboli suggestio poterit firma consistere? Facilè contemnit
Ep. 103. ad Pauli. omnia, dixit Hieronymus, qui se semper cogitat esse mortuum. Deus igitur te pulverem vocat, & illius sententiam Ecclesia tibi intimat, ut mortem nullatenus à te longe positam credas; sed tam citò, te eam incursurum, ut jam incurrisse reputes, quo tibi diligentissimè prospicias, virtutum opera diligenter exequaris, & vitia ac peccata magna solicitudine à te excutere cures. Mirum est quanta diligenria diabolus contra te agere procuret: non expectat diem crastinum ad te perdendum, quia sciens mortem tibi proximam, dubitat si ad diem sequentem sis perventurus. Unde hoc ipso, quod justum aliquem videt, ad eum impugnandum se accingit, non expectans neque per horam: nescit enim si per horam vita illius sit duratura.

§. 40. *Diabolus ut perdat, non expectat tempus futurum, quia incertum: minus tu securitatem debes tibi promittere, cujus mors non tardat.*

¶ 232. EST insignis locus ille, quo Deus diaboli diligentiam & solicitudinem, qua ad justos devorandos properat, sub typo ceti aut draconis maris describit. *Post illum*, inquit, *lucebit semita: æstimabit abyssum*
Iob 41.23. *quasi senescentem.* De ceto in cortice loquitur, qui tanta aviditate & celeritate incedit ad capiendam prædam, quam videt, ut semitam quandam spumosam albicantemque super aquas, quas concitat, post se relinquat. Unde in locis ubi piscatores cetos piscantur, per multa milliaria vident eos venientes aut discurrentes. Hocque illud est, *Post illum lucebit semita.* Color enim albus, lucens & splendens in scriptura vocatur, ut alibi ostendemus. Si quæras, quidnam eum urgeat, ut tanta celeritate & diligentia feratur, respondet; *Quod reputat abyssum, quasi senescentem*, id est, propinquum defectioni & fini: *quod enim antiquatur & senescit, prope interitum est*, ut dixit Apostolus. Quasi dicat, velocissimè excitari ad capiendam prædam, quia reputat abyssum ac mare, quasi jam statim defecturum & finiendum. Hoc similiter de accipitribus Norvegianis dicitur, quod velocissimè volant ad prædam, quia in illis regionibus dies tantum per tres horas durat, & reputantes diem citò finiendum, & quasi senescentem, pernicissimo volatu feruntur. Hæc de ceto non assertivè accipienda sunt, sed juxta communem phrasim, qua cum volumus explicare aviditatem, quia quis ad aliquid fertur, dicimus, velocissimè ferri ac si jam omnia sibi crederet deficere. Cæterùm de diabolo est legitima horum verborum intelligentia, ut alibi ostendimus, quem Deus depingendum assumpsit, de quo inter alia hoc tradit, quod incredibili celeritate & diligentia fertur ad captandam animam justi. Unde & B. Petrus tanquam leonem rugientem expressit, circundantem omnes quærentem quem devoret. Et si quæras hujus rationem: *Æstimat*, inquit, *abyssum quasi senescentem.* Constituit Deus dæmonem in mundo, cui indulsit & concessit homines præsertim Sanctos & pios tentare, non tamen ei indicavit, quando futurus sit finis mundi; hoc tantùm in scripturis videt à Deo dictum, quod novissima hora est, & quod tempus, quod restat breve est: idcirco ille reputat mundum quasi senescentem id est, proximum fini & morti: ideo tanta velocitate fertur, non expectat annum sequentem, nec mensum, immò neque diem crastinum, aut vero horam futuram. Nescit enim an futurus sit dies crastinus, an potestas tentandi & impugnandi sibi concessa, hora sequenti sit duratura. Hocque est, quod Sanctus Euangelista Joannes audivit cœlesti præconio hominibus intimatum, quando

Heb. 8.13. 1. Pet. 5. ¶ 233.

Ap.12.12. do diabolus cœlo pulsus fuit, audivit enim vocem clamantem: *Va terra & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens, quia modicum tempus habet.* Quomodo modicum tempus habet? Jam post illam vocem transacti sunt ferè mille & sexcenti anni, & nondum finis, & modicum tempus habet? Modicum tempus dicitur, primò quia, ut Hieronymus *a* & Gregor. *b* observant, modicum verè dici potest omne tempus, quod finitur. Secundò, quia nescit ille, si hodie aut cras, aut anno sequenti erit finis temporis, sibi concessi ad tentandum, aut durationis mundi. Scit ille totum tempus durationis mundi, futurum modicum, & timet qualibet die, ne illa sit extrema, eo modo, quem alibi trademus. Hæcque ratio vehementius illum urget, & acuit erga quemcumque singularem hominem. Scit diabolus mortem cujusque propinquam esse, & nescit, si qui surgit mane, ad vesperam sit perventurus: & qui nunc vivit, an hora sequenti victurus sit; ideò non expectat horam sequentem, aut tempus futurum ad te impugnandum. Si igitur diabolus, quia reputat mortem tuam propinquam, tanta diligentia ac veloci sollicitudine procurat, te à gratiæ statu dejicere, timens ne si nunc non te dejiciat, deficiat sibi tempus, morte tua interveniente, tu qui minorem habes de tua vita certitudinem, quomodo in peccata permanere audes? Quomodo expectas, non horam, sed annum, imò & annos sequentes? Quomodo ad peccatum securè tendis, tibi securè multam longamque durationem promittens? Maledictam securitatem istam vocat Bernardus *c*, & omnium malorum causam. Ipsa est res, inquit Augustinus *d*, quæ multos accidit, cum dicunt cras, & subitò ostium clauditur. Remansit foris cum voce corvina, quia non habuit gemitum columbinum. Cras cras, vox corvi est. Geme ut columbus, & tunde pectus, &c. Nihil ita decipit humanum genus, inquit Hieronymus, quam quod dum ignorant spatium vitæ suæ, longiorem sibi sæculi hujus possessionem repromittunt: unde & illud dictum est egregiè, nullum tam senem esse & decrepitæ ætatis; ut non se adhuc uno plus anno vivere suspicetur, &c. Non differas pænitentiam, nec bonorum operum exercitium, unamquamque diem crede tibi extremam, non te fallit, qui ita te credere voluit te jam pulverem vocans & dicens; *Pulvis es.* Eleganter D. Bernardus expendens illam Sapientis sententiam: *Grave jugum super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ*, annotat, B. Iob, hominis naturam describentem, hoc ipso quæ natum eum exprimit, intimasse breve tempus vitæ ipsius futurum. Grave jugum, inquit Bernardus, quia in sordibus generamur, in tenebris confovemur, in doloribus parturimus. Ante exitum miseras oneramus matres, in exitu more vipereo laceramus; mirum quod non ipsi pariter laceramur. Primam vocem plorationis edimus, meritò quidem, ut potè vallem plorationis ingressi; ut nobis illud Iob omni ex parte possit aptari: *Homo natus de muliere brevi vivens tempore, repletur multis miseriis.* Quam verum verbum hoc sit, non nos verba docuere, sed verbera. *Homo*, inquit, *natus de muliere*, nihil abjectius. Et ne fortè ex ipsa sibi voluptate corporeorum sensuum, quam de sensibilibus haurit, blandiatur, in ipso statim introitu, de exitu quoque terribiliter admonetur, cùm dicitur, *Brevi vivens tempore.* At ne spatiolum illud, quod inter ingressum, & egressum relinquitur, sibi liberum putet, *repletur* ait *multis miseriis*, multis & multiplicibus, inquam, miseriis corporis, miseriis cordis, miseriis cum dormit, miseriis dum vigilat, miseriis qua versum se vertat, &c. Ita Bernardus. Itaque hoc ipso, quod nasceris hoc tibi certum sit, quod brevi victurus es tempore. Unde idem Sanctus Iob in se ipso id ita intelligebat, ut unumquemque diem crederet extremum vitæ suæ; unde post pauca subjecit: *Cunctis diebus quibus nunc milito, exspecto donec veniat immutatio mea.* Hoc tibi agendum intellige, & ausculta illud celebre Spiritus S. consilium: *Memor esto, quoniam mors non tardat & testamentum inferorum, quia demonstratum est tibi.* Hoc perpetuò memoria retine quod mors non potest longè abesse, & quod non tardat. Expende verbum; videtur n. mihi, Spi-

234. Ser. fer. 4. hebdoma. de pænos. Eccl. 40. — Iob 14. 1. — Iob 14. 14. — Eccle. 14. 12.

a Ep. 3. ad Heliod. b 15. Mor. cap. 2. c Serm. de illis verbis Iob: in sex tribulatio. d Ser. 16. de verbis dom. Ep. 139. ad Cypr. cis.

Spiritum sanctum respondere velle, ad id, quod potest objicere; sicuti postea ad similem objectionem respondit Apostolorum princeps Petrus. Potes dicere: quomodo Deus tam citam mortem prædicit, si video illam multis annis tardare? Mirum n. videtur, quod Deus nihil magis frequenter in ore habeat, quam mortem jam adesse, & nihilominus sæpissimè multò longoque tempore dif-
¶ 235. fertur. Hujusmodi argumenta urgebant quidam tempore Apostolorum, qui contendebant minus benè ab Apostolis, citissimum diem judicii prædici, quos S. Iudas Apostolus vocat *a. Murmuratores querulosos*. Ioannes clamabat *b: Filioli novissima hora est:* Paulus *c, Nos sumus in quos fines sæculorum devenerunt:* Christus ipse *d: Ecce venio cito.* Quomodo hoc verum est (dicebant multi) cum videamus multis diebus & annis judicium differri *e; Ubi est promissio aut adventus ejus? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ:* id est, ubi nam est quod promittunt, & clamant, Christum jam venire ad judicium Eodem modo videmus perpetuò res perseverare. Simili ratione in prophetas, antiquis temporibus impii insurgebant, quasi contendentes non curandas eorum minas, quas in voces resolvi credebant, quoniam non videbant citò adveniens comminatum supplicium. Clamabant Prophetæ contra peccatores, citissimum supplicium eis intimantes, & quasi jam in januis exponebant.

a *Iude* 16. b 1. *Ioan.* 2. 18. c 1. *Cor.* 10. 11. d *Apoc.* 3. 11. e 2. *Pet.* 3. 4.

Ier 4. 6. 7. *Nolite stare*, dicebat Ieremias, *quia malum ego adduco ab Aquilone, & contritionem magnam. Ascendit Leo de cubili suo, & prædo gentium se levavit egressus est de loco suo, ut ponat terram tuam in solitudinem.* Prædicit adventum Nabuchodonosor ad destruendam Ierusalem. *Expergiscimini ebrii & flete, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine*, dicebat Ioël, *quoniam perit ab ore vestro. Gens enim adscendit super terram meam fortis & innumerabilis:* & hujusmodi innumeris comminationibus agebant Prophetæ; jam quasi supplicium esset imminens clamantes. Quoniam autem impii tardare videbant, irridebant prophetas, credentes illas voces tantum fuisse comminationes ad terrendum, non quæ verè futurum exitum haberent. Unde respondere solebant fastidiosa quadam loquendi phrasi, qua utimur, cum videmus aliquem nimis aliquid comminantem: *Acabeya, y haga lo que dize. Festinet* dicebant illi, & *cito veniat opus ejus & videamus, & appropiet & veniat consilium Sancti Israel, & sciemus illud.* Esa. 5. 19. Apostolorum igitur princeps Petrus illis elegantissimè respondet. *Non tardat dominus promissionem suam, sicut quidam existimant, sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti.* 2. Pet. 3. 9. Quasi dicat: Ne ¶ 236.
credatis comminationes, quas Dei nomine intimamus, esse meras voces, nec tardat Deus implere quod promittit, quasi promissiones suæ sint fallaces: sed patienter agit propter vos &c. Ad hoc differt quæ comminatus est, & ideo tardat, & detinet supplicium, quia patiens est, expectat, ut pœnitentiam agatis. Ita igitur Spiritus S. respondet tibi objicienti: Quomodo Deus tam citam mortem prædicat, & perpetuò illam jam præsentem exponat; cùm videamus quod multis annis tardet. *Memor esto*, inquit Spiritus sanctus, *quod mors non tardat.* Ecc. 14. 12. Si Deus aliquo tempore eam differt, est, quia patienter agit propter te, nolens te in peccato comprehendere, sed ad pœnitentiam provocare. Ut hinc inferas & intelligas, quam impiè & nequiter agas, dum tempus, quò Deus mortem detinet & continet, ut per pœnitentiam ad illum te convertas, insumis peccata peccatis addendo. *Memor* igitur *esto, quia mors non tardat*, & quod jam tibi propinquissimam potes æstimare. Id autem poteris manifestè colligere, si attendas *testamentum inferorum, quia tibi monstratum est.* in Cap. 14. Eccl. 9. Testamentum inferorum intelligit Lyranus, Dei ordinationem, qua statuit omnibus hominibus semel mori. Et verè intelligere possumus illud, quod Deus circa hominem disposuit dicens: *Pulvis es & in pulverem reverteris.* Inferorum enim nomine, scriptura sacra sæpe sepulturam intelligit, in qua homo in pulverem convertitur. Ecce testamentum inferorum. Hoc tibi monstratum est. Noluit enim

enim Deus te imparatum invenire, aut comprehendere. Ideo tam certam & citam tibi mortem intimavit: ut jam te pulverem æstimare debeas. Testamentum est, non ab homine confictum, aut ordinatum, sed ab ipsomet Deo dispositum, qui mentiri non potest. Recte ergo intelligere potes, quia mors non tardat, & timere, quod hodie, hac noctē, imo hac hora, potes illam incurrere. Qui enim voluit, ut te jam pulverem reputares, tibi manifestum hoc reliquit. Tibi hoc testamentum demonstrarum est. Nihil enim communius auribus nostris Deus in scriptura sacra infert, nihil frequentius repetit: & ut omnem possis ignorantiam excludere, disponit, ut nunc Ecclesia aperte id ipsum testamentum tibi demonstret, & clamet dicens: *Memento, quia pulvis es, &c.*

§. 41. *Quarto dicitur homo pulvis, quia cum incipit vivere, incipit mori, ex Augustino.*

¶237. Quarto & ultimo, homo vivens apte jam dici potest pulvis & cinis, propter

13. De ci. rationem, quam S. Augustinus acutissime

cap. 9. 10. expendit: quia videlicet homo jam dum

11. vivit moritur: & vere dici potest, etiam quando vitam habet, quod est in morte. Tres quæstiones pertractavit Augustinus suo ingenio dignas, quas difficiles reputat. Prima, quodnam sit tempus, in quo proprie & vere homo mori dicatur: nam sapiens Concionator, *Tempus moriendi*, indicavit. Nec n. si exacte rem consideres, illud in-

Eccl. 3. 2. venire est facile. Nam aut homo vivit, aut non vivit, & non est inter hæc dare medium. Tempore, quo vivit, non moritur, contraria enim sunt vivere & mori: tempore autem, quo non vivit, non moritur, sed jam mortuus est. Quodnam igitur erit tempus, in quo moritur? Secunda, An simul quis vivere & mori possit: & simul esse vivens & moriens: id namque impossibile videtur. Non n. minus contraria sunt, mori & vivere, quam esse cæcum & videre: impossibile est autem, aliquem simul esse cæcum & videntem, sicut esse simul vigilantem & dormientem. Tertia, An vita mortalium vere possit vocari mors, imo potius mors, quam vita. Si enim mors vocari potest, nunquam dici poterit, quod homo habuerit vitam: & ex consequenti, quod nec vivens fuerit: à morte namque non potest aliquis vocari vivens. Hæc elegantissime in utramque partem Sanctus Doctor prosequitur. Respondet autem supponens, sine dubio dicendum esse, hominem tunc mori, quando vivit, & tempus moriendi, esse ipsummet tempus, quod vitæ deputatum est. Hoc demonstrat egregiis rationibus. Mors siquidem nihil aliud est, quam consumptio vitæ, & mori nihil aliud, quam consumi vitam: toto autem tempore, quo homo vivit, consumitur ejus vita: & quanto magis quis in vita procedit, tanto magis illa consumitur: toto igitur eo tempore moritur. Nihil vitæ detrahit, nisi mors: ab ipso vitæ exordio incipit illi detrahi: jam igitur adest & operatur mors, quæ detrahat: ab ipso ergo vitæ exordio mors operatur, detrahens vitæ, & consumens illam. Deinde, unumquodque à suo contrario patitur, ut habet celebre philosophorum axioma, vita autem habet mortem sibi contrariam: non igitur ab alio quam à morte patitur. Pati autem & consumi incipit ab ipsomet sui exordio: à morte igitur tunc patitur & consumitur. Aliam addit Augustinus rationem desumptam ex communi loquendi modo. Nam certum est, quod homines dicuntur morientes: & quidē non ita dicuntur à morte, in qua jam sunt, per quam finita est vita, sicut dicuntur dormientes, qui sunt in somno, & languentes, qui sunt in languore, & dolentes qui sunt in dolore: quando enim jam sunt in ea, quam mortem vocamus, non morientes, sed mortui dicuntur. Dicentur igitur morientes, antequam in illa sint: sed antequam in illa sint, vere sunt viventes: ergo vere morientes tunc dicuntur, quando sunt viventes. Ex his infert Augustinus tempus moriendi esse ipsummet totum tempus, quo vivimus. Nam ¶238.
tempus moriendi est tempus, quo vita consumitur: ab ipso autem exordio vitæ incipit illa consumi: ab ipso igitur incipit tempus

 mo-

moriendi. Quod familiari exemplo manifestum fit. Quando dices candelam consumi? non certe antequam accendatur: quia tunc nondum incepta est, nec postquam flammula ignis extincta est: nam tunc candela non consumitur, sed jam est consumta. Consumitur igitur, cum ardet, & hoc ipso quod succenditur, incipit consumi, ut vere dicas, tunc consumi, cum vivit. Quod Sapiens eleganti symbolo explicavit. *Omnis*, inquit *caro ut fœnum veterascet*. In græco habetur, ut vestimentum, veterascere enim non ita propriè convenit fœno, sicut vestimento. Quando consumitur vestimentum, num antequam induas, an postquam laceratum est, & jam à te explosum? Certe tunc consumitur, cum illo indutus incedis. In eodem momento, quo illud induis, incipit illud lacerari & consumi, & nunc consuis ex hac parte, qua discindi videtur: nunc ex illa; quousque totum absumptum est. Ita anima vitam mortalem & corpus induit in instanti, quo ipsa creatura in corpore, cum homo concipitur in utero matris. Illud quotidie oportet mundare, resarcire alimento, medicinis, & fomentis, quousque omnino deficiat vita. Consideravit itaque Augustinus hominem, verbi gratia, cui constituit Deus vitam sexaginta annorum. In eodem instanti, quo vitam illam incipit possidere & tenere adest mors, quæ consumere & quasi comedere, & corrodere incipit illam sexaginta annorum vitam, quam parumper consumit, quousque totam omnino devoraverit. Hocque est quod sanctus Job con-
Iob 7. 6. siderasse visus fuit, dicens: *Dies mei velocius transierunt, quam à texente tela succiditur, & consumpti sunt absque ulla spe.* Expende illud, *consumpti sunt*. Diximus supra, hanc eandem sententiam expendentes, vitam nostram merito telæ, quæ à texente contexitur, comparari. Fila, ex quibus contexitur, sunt dies & horæ, quas tempus currens velocius ducit, quam lanceola texentis ducit filum. Hæc tamen est differentia, quod cum tela contexitur, manent fila, quæ lanceola texentis ex se profert: ideoque tunc firmius ac verius permanet tela, cum finita est: sed cum vita nostra contexitur: non manent dies nec horæ, ex quibus illa coalescit. *Consumpti*, inquit, *sunt absque ulla spe*. Non potest homo nocte adveniente detexere, quod die contextum fuit, sicuti Penelope faciebat: nec vero potest id quod texitur reponere & conservare, sicut textor, qui in liciatorio resolvit quod contextum est: *Sed consumpti sunt, & absque ulla spe.* Nulla namque est spes recuperandi dies præteritos. A quonam consumpti sunt? Si n. consumpti sunt: ab aliquo certe consumpti sunt. Sine dubio consumpti sunt à morte, quæ ex eo instanti, quo quis vitam incipit, adest
comedens & absumens vitæ dies. Unde minus bene homines loquuntur, qui eum, qui ¶ 239.
ad annum quinquagesimum pervenit, dicere consueverunt, quod habeat quinquaginta annos vitæ. Potius n. illi jam desunt: & consumpti sunt è vita sua quinquaginta anni. Qui habet centum aureos, postquam expendit octoginta eorum, non dicitur, quod habeat jam octoginta: sed quod ei desint octoginta. Quicquid temporis vivitur,
inquit Augustinus, de spatio vivendi demitur, & quotidie fit minus, minusque quod 13. *De civ. c.* 10.
restat. Hoc ipsum quod dicto, quod scribitur, inquit Hieronymus, quod relego, quod
emendo, de vita mea tollitur: quot puncta *Epi.* 3. *Heliod. finem*
notarii, tot meorum damna sunt temporum. Scribimus atque rescribimus: transeunt maria epistolæ: & scindente sulcum carina, per singulos fluctus, ætatis nostræ momenta minuuntur. Hincque intelliges illam sapientis Concionatoris sententiam, qui docens omnia suum tempus habere, tanquam omnium
fundamentum primo posuit, *Tempus nascendi & tempus moriendi*. Videtur diminute *Eccl.* 3. 2.
loqui. Non n. omnia tempora hominis designat: nam inter tempus nascendi & moriendi, mediat tempus vivendi, quo vita agitur inter ortum & interitum. Sed sapienter Sapiens locutus fuit. *Vitæ namque principium*,
inquit Ambrosius, *mortis exordium est, nec* 2. *de voca. gent. c.* 8.
prius augeri incipit ætas, quam minui. Non itaque inter tempus nascendi & moriendi datur medium: sed in ipso instanti, quo homo nascitur in utero matris, immediate incipit tempus moriendi: nam & non prius vivere quam mori & consumi incipit. Id ipsum &

S Iob

S. Iob dicere voluit, illis verbis, quæ plura Iob 14. 2. mysteria, quam elementa continent, *Sicut flos egreditur & conteritur.* Eo ipso, quod egreditur ex non esse ad esse, conteri incipit, & absumi. Septuaginta: *Tanquam flos efflorescens decidit.* Vide locutionis eximiam phrasim, grandem philosophiam complectens. Videntur quidem verba contraria, efflorescere & decidere cum n. flos effloreścit, extollitur, erigitur, stat & consistit: cum decidit, cadit, inclinatur, & marcessit. Sed si rem expendis, vere flos decipit & consumitur jam, cum efflorescit: nam ejus vita tunc jam defluit. Homo quasi flos, cum efflorescit decidit: non solum decidit quando infirmatur, quando vires amittit, quando ad ætatem decrepitam pervenit: sed cum efflorescit, cum juvenescit, cum vitilitatem tenet: tunc n. vita illius decidit, transit & consumitur nullumque instans est, quo vita non decidat & consumatur. Ex hac doctri-

¶ 242. na explicat S. Hieronymus id quod Deus dixit ad hominem, quando in paradiso voluit sub sui obedientia illum continere: *In quacunque die comederis ex eo, morte morieris.* (In Genes. refert Vives 13. de civ. c. 23. Gen. 2. 17.) Quomodo hoc verum fuit, si post esum vetitum vixit Adam plusquam nongentis annis? Communis explicatio est, ut illud, *Morte morieris*, idem sit, ac mortalis eris, aut morti subjectus eris. Ita Chrysostom. *a* Ambros. *b*, & ipse Augustin. *c* de quibus supra. Quod & Hieronymo non displicet, qui ait, apte Symmachum interpretatum fuisse, *Mortalis eris.* Sed juxta doctrinam traditam, Hieronymus aliam censet aptiorem intelligentiam, ut dicamus, hominem eomet instanti, quo fructum vetitum comedit, jam incœpisse mori, & id fuisse adimpletum: *Morte morieris.* Vita enim in mortem mutata fuit: & ab illo momento jam homo mori. Nam si mori, est consumi vitam: ab illo instanti quis incipit mori, à quo incipit vita consumi. *Nos*, inquit Hieronymus, *ex quo nascimur, mori incipimus*, ut *Manilius ait: Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.* Ex his colligit primo Augustin. hominem simul vivere & mori: imo nunquam vere mori, nisi dum vivit. Cum enim vivere desinit, non moritur, sed mortuus est jam, in cujus confirmationem prætérea, quæ dicta sunt, considerat S. Doctor (ut videas quam serio S. Patres, quæ nobis minutissima videntur expendunt) quid peculiare, quod secundum regulas Grammaticæ habet verbum *Morior.* Duo quidem sunt verba inter se maxime affinia, quæ una solummodo littera distinguuntur, *Orior*, & *Morior*, ut videas, qu m exigua sit distantia inter hæc, *Orior* & *Morior.* Expendit tamen Augustinus, se credere non humana industria, sed judicio fortasse divino factum fuisse, ut hoc verbum, Morior, in latina lingua nec grammatici declinare potuerint, ea regula, qua cætera talia declinantur. Nam ab eo, quod est Orior, fit verbum præteriti temporis *Ortus est*, & si qua similia sunt, quæ per temporis præteritis participia declinantur: ab eo vero quod est *Morior*, si quæramus præteriti temporis verbum responderi solet, Morruus est, u, littera geminata. Vere tamen hæc dictio, *Mortuus*, potius nomen est, quam verbum, quomodo fatuus, arduus, carduus, conspicuus, & si qua similia, quæ non sunt præteriti temporis, sed quia nomina sunt, sine tempore declinantur, & sine tempore significant. Non itaque proprie & in rigote grammatice verbum *Morior* præteritum tempus habet. Et merito, inquit Augustinus, ut significatio vocis rei ipsi correspondeat: moritur enim homo semper de præsenti, cum vivit, nec aliud tempus moriendi, requiras, nisi tempus præsens, quo vivis. Infert secundo Augustinus, vitam mortalium, mortem potius, quam vitam esse dicendam: nam si consumptio vitæ mors est, & homo vivendo nihil verius & inevitabilius agit quam consumere vitam, nihil certe verius agit dum vivit, quam mori. Quæ doctrina mire concinit loquendi phrasi scripturæ sacræ, in qua sæpe reperitur, cœlum & beatitudinem esse *regionem vivorum*, quia, ut idem annotat Augustinus, ubi nunc sumus, desertum est mortuorum, & terra morientium. Ex qua eadem, explicat idem Augustinus *d*, quod Dominus dixit *e*: *Qui credit in me, transiet de morte ad vitam.* Id est, de hac vita, quæ verius mors dici de

(Margin notes, left column: *a* Hom 17. in Genes. *b* 2. De vocat. gent. c. 8. *c* 13. De civit. c. 23. & 6. de Gen. ad lit. c. 26. & seqq. — 13 De civ. c. 9. & 11)

(Margin notes, right column: Cap. 11. circa finem — 13. De civ. cap. 10. — Ps. 114. 9. Epist. 121. ad Probam c. 2. — *d* Epi 119 ad Ianua. c. 1. — *e* Ioa 5 25)

debet, ad æternam, quæ pleno ore vita vocari debet. In cujus confirmationem multa expendens ipsemet Augustinus, sententiam
9. Tuscul. quæst. illam Ciceronis observat, dicentis: *Nam hac vita quidam mors est, quam lamentari possem, si liberet.*

§. 42. *Vita præsens verius dicitur mors defluens: unde videntur admirari Angeli, quod tales homines vitam agant.*

¶ 241. Eccle. 51. 13. Singularis est locus ille, quo Sapiens referens multa pericula gravissima, in quibus, cum se constitutum vidit Deum oravit, illud peculiariter exprimit, quod *pro morte defluente deprecatus sum.* Quid est, Pro morte defluente? communis facilisque explicatio est, ut intelligat mortem jam venientem & fluentem, ad instar impetus aquarum, ut se obrueret: quasi dicat: Oravi Deum, ut mortem defluentem, id est jam celeriter venientem super me, & appropinquantem, averteret. Existimo nihilominus etiam diei posse, mortem defluentem vocatam ipsam vitam: oravit enim, ut Deus vitam suam in evidenti periculo constitutam liberaret, & eam vocat mortem defluentem. Vita enim nihil est aliud, ut Augustinus dicit, quam fluxus & tendentia ad mortem, & mors quædam fluens & currens, toto tempore, quo durat. Possemusque his addere quæ Philosophi docent, motum non distingui à termino, nisi in hoc, quod motus est forma aut actus fluens: terminus est eadem forma aut actus stans, persistens, & permanens: ut calefactio non distinguitur à calore, nisi per hoc, quod calefactio est quidam calor fluens ad ulteriorem gradum; calor autem est forma quædam jam perstans, & non ulterius procedens. Vita est motus quidam ad mortem: non igitur ab illa distinguitur nisi per hoc, quod vita est mors quædam fluens & procedens singulis momentis ad ulteriorem gradum; mors autem est ipse terminus ultra quem jam non amplius proceditur. Ex his aptissime nunc patere potest, quid Sanctus Iob dicere voluerit verbis illis sæpe replicatis, quibus celerem vitæ hominis cursum elegantissime explicavit: *Fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu permanet.* Iob 14. 2. Expende singula. Primo illud: *Fugit velut umbra.* Umbra tria habet, quæ ex inconstantia naturæ ipsius oriuntur: efficitur enim illa, & procedit ex radiis solis: idcoque cursum solis sequitur: unde quoniam inter omnia, quæ oculis cernimus, nihil velocius nec celerius currit, quam sol, qui viginti quatuor horarum spatio universum orbem lustrat, imo & latissimum cœlorum spatium (propter quam causam, quantum existimo, vocatur à Sapiente: *Spiritus lustrans omnia:* Eccl. 1. 6. quia tam celeriter currit, ut potius videatur spiritus, quam corpus) nihil velocius transit, quam umbra. Deinde, quoniam nullus est, qui possit cursum velocem solis detinere, aut retardare, vel ad momentum, quantumcunque omnes potentiæ mundi ad id jungantur: nullus itidem potest umbræ cursum seu transitum, vel ad punctum detinere. Et tandem quia sol eum ad occasum properat, tantum ex latere corpora tangens, major ac longior est umbra, quanto magis est occasui, & fini propinqua. Ad mediam ¶ 242. diem brevissima est arboris & montis umbra: ad vesperum, quando umbra magis proxima est fini, majores cadunt de montibus umbræ. Ecce qualis sit duratio vitæ hominis. *Fugit velut umbra.* Celerrime transit, ideoq; non currere, sed avolare dicitur juxta translationem Hieronymi ex Hebræo supra inductam. *Quia transivimus cito & avolavimus.* Ps 89. ubi in Vulgata Supervenit mansuetudo. Deinde, nullus potest ejus cursum & fluxum ad mortem, vel per momentum detinere. Sicut umbra perpetuo defluit, sive comedas, sive bibas, sive ambules, sive dormias: & nullum est instans, in quo non aliter se habeat: ita est hominis vita. Tandem, quando major videtur, securior, firmior: quando quis ad majora pervenit in mundo: tunc propinquior est fini & defectioni. Hocque singulariter David exprimere voluit illis verbis: *sicut umbra cum declinat ablatus sum.* Ps. 108. 23 Non comparat vitam suam umbræ absolute & simpliciter, sicut frequentissimum est in scriptura sacra: sed *cum declinat.* Quod similiter exprimere voluit,

Psal. 102. 12. voluit, dicens: ***Dies mei sicut umbra declinaverunt***, id est, habuerunt se ad modum umbræ declinantis: quia sicut illa, quando major longiorque, & ex consequenti firmior constantiorque videtur, propinquior est suo fini, & dissipationi; ita dies hominis sunt: quando quis eos reputat longiores, majores, securioresque futuros, tunc sunt magis fini & morti propinqui: quando homo majorem locum occupat, & per majorem dignitatem magis crevit, & est extensus, tunc fini suo propinquior est. Quod verè nos quotidiana experientia docet. Et fortè hoc voluit sapiens Concionator dicere, volens hominum avidum appetitum, & insatiabilem cu-
Eccl. 7. 1. piditatem temperare. ***Quid necesse est homini majora se quærere, cum ignoret quid conducat sibi numero dierum peregrinationis suæ & tempore, quod velut umbra præterit.*** Vide duas rationes, quibus hominem avocat ab appetitu quærendi res grandes majores se. Prima, quia ignorat quid conducat sibi ad vitam præsentem & futuram. Sæpè quis illud ambit, quo mortem temporalem & æternam inducit; & multi ascendunt in altum, ut lapsu majore ruant: & rectè dixit
a *In Psa. 7 pœniten. in illud, & non intres in judicii.* Sapiens, ut S. Gregorius *a* annotat: ***Prosperitas stultorem perdet eos b***, qui propterea appetentes prosperitatem, suam appetunt perditionem. Secunda, quia tempus præte-
b *Prov. 1. 32.* rit velut umbra; ideoque cùm magis extensus fuerit homo, majorque effectus, & ad ea
¶ 243. quæ majora se sunt, perductus (sicut est umbra, cùm declinat, quæ major est ipso corpore) fini suo jam se debet propinquissimum judicare. Nec contentus fuit Sanctus Job dicere, hominem transire velut umbram: sed *fugit*, inquit, *velut umbra.* Duo sunt inter cuncta quæ videmus, quæ celerius transcurrunt, umbra scilicet & qui fugit. Celeritas umbræ nota est ex dictis: celeritas fugientis patet ex eo, quod communiter dicimus, magis esse fugere quam currere. Et quidem hæc duo non conjunguntur: quoniam propriè loquendo, fugere non potest convenire umbræ; fugere enim est actus vitalis conveniens solummodo viventibus, quæ intra se ipsa habent principium sui motus, & interius continent id quod urget & stimulat ut fugiant, timorem scilicet & metum. Si autem daretur umbra quædam vivens, quæ toto conatu fugeret; quam velociter curreret & transiret? Talis est homo ejusque vita. Est umbra quæ procedit & pendet à cursu & influxu solis, & sequitur illum; & est fugiens, quia interius habet, quod eam urget & stimulat, & intra ipsam est principium cursus & fugæ: ideoque nihil illa celerius currit. Ex quibus illud poteris explicare, quod sæpe induximus: ***Veruntamen in imagine pertransit homo***, quasi dicat: *Ps. 38. 7.*
Est imago quædam aut umbra vivens, currens & fugiens. Quid miraris, cùm vides eum, quem heri vidisti infantem & puerum, jam uxorem duxisse, & inter civitatis rectores positum? Quid cùm vides te ad anni finem jam pervenisse, quando nunc videtur incœpisse? Quid cùm te vides quasi insensibiliter ad ultimam ætatem perductum? Fugit enim homo velut umbra. Ex quibus rectè S. Job intulit, rem totam concludere volens: ***Et nunquam in eodem statu permanet.*** *Iob 14. 2.*
S. Augustinus id dictum credit; quia homo *Ser. 48. ad fratres in Eremo.* numquam in eodem consistit, nunc dives, nunc pauper, nunc sanus, nunc languidus, nunc gaudens, nunc tristis, nunc sciens, nunc ignarus, nunc videns, nunc cæcus, nunc civis, nunc exul, nunc bonus, nunc malus: Ecce, quomodo instabilis. Cæterum, non tantum id voluit S. Job dicere; sed explicare, quod ex prædictis sequitur. Si enim homo fugit velut umbra, tam est impossibile illum in eodem statu, vel per minimum instans permanere, sicut & umbram. Ideoque nullum est instans, aut momentum, in quo non aliter se habeat, & in quo non fit proximior termino, ad quem fluit, sicuti de motu fluente Philosophi dicunt. Est vita mors quædam fluens, non pedetentim, aut segniter; sed ad instar umbræ fugientis: ideoque nec per momentum se in eodem statu continet. Nemo est, inquit Augusti- *13. De civit ca. 16.*
nus, qui non morti propinquior sit post annum, quàm ante annum fuit; & cras quàm hodie, & hodie quàm heri, & paulò post quàm nunc; & nunc quàm paulò ante; *Ut omnino nihil sit aliud tempus vitæ hujus, quàm cursus ad mortem.* Hinc meri- ¶ 244.

tò B. Hieronymus, tanquam rem maxima admiratione dignam exhibet, quod tantam de vitæ permanentia habeamus fiduciam, & illam insignem, nunquamq; satis pro dignitate repetitam reprehensionē profert: *Quotidie morimur, quotidie commutamur, & æternos nos esse credimus?* Verè ita vivit homo, & tam securam sibi non solùm diem crastinam, sed & annum sequentem sibi promitit: ac si se immortalem crederet. Stultitia execranda, quia quotidie morimur, & quotidie commutamur. *Quotidie morimur:* non tantum hoc dicit Hieronymus ex eo, quod quotidie videmus homines, quos censebamus quasi immortales, levissima febre abreptos: sed quia, ut ex eodem Hieronymo dictum est: vita nostra non est, nisi quidam cursus ad mortem, & mors quædam defluens, & id in nobis viventibus completur, quod dictum fuit: *Morte morieris.* Si quis sine cessatione aliqua velocissimè curreret ad terminum non longè distantem, crederesne quod tardaret ad illum pervenire? Quomodo credis, dicebat Seneca, te non statim perventurum ad finem, ad quem non solùm curris: sed sine intermissione advolas? *Quotidie commutamur:* nunquam enim in eodem statu, vel per momentum perstamus, ab infantia ad pueritiam, ab hac ad adolescentiam, ab illa ad juventutem, &c. Vidisti alia die hesterna, filium amici tui ab uberibus pendentem, die quasi sequenti, vidisti stantem, alia adolescentem: nunc jam uxoratum, &c. Incedis per viam aut forum, & fortè offendis amicum, quem à paucis annis non videras, vides eum canescentem, miraris & quæris, unde tot cani capilli, &c. Quotidie commutamur, & tamen nos immortales credimus? meritò miratur Hieronymus. Cæterum, majorem ex dictis admirationem concipiendam, docuit Angelus, cum sancto Esdra agens in eo libro; qui etsi non plenam habeat sicut Canonici authoritatem, magno tamen in pretio habendum docuit Ambrosius, docetque sancta Ecclesia, aliquas ex illo trahens sententias, ad Ecclesiastica sua officia, de quibus noster Sixtus Senesis. Stabat quadam die cogitabundus ille sanctus Sacerdos & Propheta Esdras, considerans qui fieri posset quod tanta multitudo hominum periret, ab illoque deficeret fine, ad quem creata est: mirabatur considerans, qui fieri posset, quod homines tam præcipites se darent in vitia cum tam grandi sui detrimento. Res sine dubio admiratione digna, si animo quasi conscendas in altam speculam, & considerationis oculis universos homines conspicias, invenies quod dixit David: *Omnes declinaverunt, & simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum:* unus properat ad luxum, alter ad avaritiam, alius ad honores. Mirandum planè, quod res omnes tendant sine cessatione & infatigabili conatu ad suum proprium terminum, ignis ad supera, terra ad ima: idque tam communiter, ut mirandum sit, & quasi monstrum reputetur, ignis descendens, & terra ascendens; & tam communiter homo à suo termino & fine deviat, & recedit: ut miremur potius eos, quos videmus excellenter ad illum tendere. Mirabatur hæc Sanctus Sacerdos, & quærebat ab Angelo, quomodo id fieri posset, & unde procederet. Respondit ei Angelus docens eum, ne super hoc miraretur, quia in promptu habet hæc quæstio respondum. *Noli*, inquit, *adjicere inquirendo de multitudine eorum qui pereunt*, ad manum enim habes responsionem: *nam & ipsi accipientes libertatem, spreverunt altissimum, & leges ejus contempserunt, & vias ejus dereliquerunt; adhuc autem & justos ejus conculcaverunt, dicentes in corde suo: Non esse Deum.* Quasi dicat: Non mireris, quod ita homines à bono deflectant, & se perditioni tradant, qui Deum à sua mente excluserunt, & ita vivunt, ac si Deus non esset. Quid mirum, quod homo, qui nullam Dei habet recordationem, eum non quærat, nec ad eum tendat? Quid mirum, quod illum non timeat, qui non magis de eo cogitat, quàm si non esset? Quid mirum, quod solum ad terrena sit conversus, qui sola terrena recogitat? Rem aliam majori multò admiratione expende, quod scilicet ita vivunt, *& quidem scientes quoniam moriuntur.* Quod quis furtū committat, cùm liberum se videt, & nullum reputat spectatorem, non mirum; quod tamen qui ligatus jam ad suspen-

Marginal notes: Epist. 3. ad Heliodorum de epitaph. Nepotiani, ad finem. — ¶ 245. 4. Esdr. 8. — Lib. 1. Biblioth. sanctæ. — Psal. 13. 3. — 4. Esdr. 8. 55.

suspendium ducitur, quando actu ad patibulum ascendit, in ipsomet itinere se totum ad furandum convertat, omnem admira-
¶ 246. tionem superat. Hoc, inquit Angelus, mirandum; non quod homines ad peccata omnia deflectant; sed quod id faciant *scientes, quia moriuntur*. Non inquit, scientes, quia morientur, sed quia moriuntur, de præsenti: jam enim in itinere sunt, & ad mortem tendunt, & in via positi sine cessatione incedunt. O homo qui manum mittis ad adulterium, intellige, quia jam moreris; & satius tibi esset convertere illas ad arripiendam tanquam qui moritur, Christi crucifixi effigiem, veniam de peccatis tuis petiturus. Si rex ad mortem irrevocabili sententia damnaret viginti homines, quos invenit contra se conjurasse, qui jam adducti ad tabulatum, ibi ligatis manibus constituti essent, nihilque restaret, nisi quod carnifex gladium in guttur eorum mitteret: si jam id carnifex agere cœpisset, nunc jugulans istum, nunc illum, & videres duos aut tres ex illis tripudiantes & ridentes, censentes quod non tam citò gladius carnificis ad eos pertingeret, mirareris & diceres: Quomodo isti hæc agunt, scientes quia moriuntur? Damnati sumus omnes ad mortem: Mundus tabulatum est, in quo omnes constituimur, ut mortis jam sententiam pa-
Ps. 88. 47. tiamur: *Quis enim est homo, qui vivet, & non videbit mortem?* Ligati sumus vinculis mortalitatis, nullatenus fugere conceditur, vides mortem tanquam carnificem jam jugulasse eum, qui tibi erat ad dexteram: vides mortuum vicinum tuum, amicum, condiscipulum; similiter eum, qui ad sinistram: quid tu rides? quid lætus es? quid choreas agis, sciens quia moreris? nec hoc tantum experiris; sed quod jam gladius carnificis in te operatur, jam te jugulat, jam vitam tuam conscendit & consumit: nihil enim aliud quolibet momento mors agit, nisi vitam tuam secare & consumere. Quomodo ergo possibile est, quod dum actu moreris, talia agas, talia opereris, tam sine cura vivas? Hac propterea ratione Deus homini in principio hoc voluit intimare, non tantùm prædicens eum pulverem futurum; sed & pulverem esse, ut non tantùm se moriturum consideret, sed & jam morientem: idque omnibus Ecclesia replicat, dicens: *Memento quia pulvis es.*

§. 43. *Decrevit Deus hominem in pulverem convertendum, ne ultra magnificet se super terram, quem inter duos pulveres conclusit.*

ET *in pulverem reverteris.* Inducit Sanctùs David Deum, exaudientem preces ¶ 247.
servorum suorum orantium, ut in favorem Psal. 9. & 10. juxta
& beneficium pupilli & humilis, talem sen- Hebra. 18.
tentiam proferret contra superbos conculcantes eos, quatenus omninò à sua superbia & fastu dejicerentur & cessarent. *Judicare*, inquit, *pupillo & humili, ut non apponat ultra magnificare se homo super terram.* Expende illud, *Ut non apponat ultra:* quasi enim alludere videtur ad illud, quod circa Ægyptios Deus fecit. Insurrexerunt illi contra Israëlitas: Deus autem sæpè illorum superbam tyrannidem voluit reprimere per diversas, quas illis intulit plagas, nihil tamen illæ profecerunt, quacunque enim plaga illata quamvis ad breve tempus continerentur Ægyptii statim ad superbiam suam conversi, Israëlitas vexabant. Rem totam decrevit Deus concludere, & ita cum eis agere, ut non ultra possent se contra eos extollere, & illos conculcare. Quando enim majori insolentia Ægyptii superbiebant, persequentes Israëlitas, dixit Deus: *Nolite timere, state & videte magnalia Domini,* Exod. 14. 13.
quæ facturus est hodie. Ægyptios enim, quos nunc videtis, nequaquam ultra videbitis usque in sempiternum. Quod & factum est: immisit enim, & reduxit Dominus super eos aquas maris, & operuit eos mare, ubi omnis illorum gloria, superbia, fastusque fuerunt absumpti. Viderunt quidem postea eos Israelitæ, ut S. Augustinus annotat; sed suffo- Lib. 2. qq. in Exod.
catos, & omni superbiæ fastu extinctos; non q. 51.
autem ultra usque in sempiternum experti sunt superbientes, & se magnificantes. Operuit eos undique aqua, & non apposuerunt ultra magnificare se supra terram. Simile

mile judicium petebant sancti contra superbos; ut non apponerent ultra usque in sempiternum, magnificare & erigere super terram. Multa judicia & plagas infert Deus superbo, ut ejus superbiam conterat, ne contra humiles se erigat, & ne cæteros contemnat: ad id namque mittit febres, dolores, adversitates, calamitates, &c. Humiliaris quidem parumper, dum hæc pateris, & ad breve tempus a vitiis te revocas: statim tamen ad pristinam regrederis superbiam & elationem. Remedium tibi apponi exoptant sancti, & judicium tale à Deo immitti, ac talem sententiam proferri; ut non apponas ultra magnificare te super terram.
¶ 248. Fuit remedium efficacissimum, ne Ægyptii ultra superbirent super terram, operire eos aqua, & omni ex parte aquæ fluctibus circundare: sufficientissimum remedium erit, te operire terra, & capiti tuo supponere, & exhibere te undique circundatum terra; quia pulvis es, & in pulverem reverteris, si in gyrum te
Iob. 10. 9. consideres, dicere poteris: *Memento, quod sicut lutum feceris me, & in pulverem reduces me.* In principio necessarium fuit, Deum contra hominem proferre judicium, *Ne apponeret ultra homo se magnificare super terram.* Posuit hominem in paradiso, & protulit contra eum sententiam, ne se magnificaret, sed humiliter sub illius præcepto & o-
Gen 2. 17. bedientia contineret, dicens: *In quacunque die comederis, morte morieris:* fuit tamen illud judicium tantum quasi conditionale, & de futuro, nec continuit hominem, qui apposuit se magnificare super terram, & ad suggestionem diaboli exponens naturæ suæ excellentiam, intumuit, & voluit super terram Deum fieri. Adjecit propterea Deus judicium absolutum, & non solum de futuro, sed etiam de præsenti, ne ultra apponeret se magnificare super terram, dicens: *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Hoc judicium intulit Deus, *Ut non apponat ultra magnificare se homo super terram*, id est non de se aliquid altius sentiret, quàm terra: aut ut Hieronymus legit: *Ut nequaquam superbiat ultra homo de terra*, id est, ut vilis & contemptus, ex terra formatum se intelligens, non audeat ultra de se magnificè sentire. Censet S. Chrysostomus, ut supra indicabamus, cum homo conditus fuit, non plenè attendisse, se ex pulvere formatum: vidit se pulcherrimum, sanum, stantem, firmum, cæterisque conspiciebat excellentiorem, nequaquam suspicatus fuit, rem omnibus nobiliorem, ex vilissima omnium materia fuisse formatam. Et quamvis Deus id jam indicare cœperit, quando eum vocavit Adam, id est, de terra, non tunc plenè apposuit mentem, ut suæ conditionis vilitatem consideraret & intelligeret: sed totus positus erat in contemplatione eorum, quæ in se videbat nobilissima, considerans animam spiritualem, gratiam per quam divinam naturam participabat, dona excellentia, salutem firmam, rerum omnium dominium à Deo liberaliter sibi concessum: superbivit propterea & magnificavit se super terram, voluit de se altius multò, quàm de terra sentire, existimans se posse Deum fieri. Ut non ultra apponeret se magnificare & æ- Hom 3. de Spiritu S. tom. 3.
stimare super terram, apertè ante oculos illi ¶ 249.
exposuit Deus suæ originis principium & fundamentum, in quod etiam esset resolvendus. *Pulvis*, inquit, *es, & in pulverem reverteris.* Quasi dicat: Intellige te pulverem esse, ex pulvere formatum, & effectum, & in pulverem statim convertendum, ne ultra te super pulverem extollas, nec aliquid nobilius terra te repures. Hoc judicium Deus contra primum hominem protulit: non tamen contra illum solum, sed etiam contra illius filios omnes. *Memento*, inquit Eccl. 41. 5.
Sapiens, *quæ antè te fuerunt, & quæ superventura sunt tibi, hoc judicium a Domino omni carni.* Expende vocem illam, *Hoc judicium*, quod significat determinatam definitamque sententiam, latam, magna cum consideratione. Quasi dicat: Mentem converte ad ea, quæ primò facta fuerunt, & quidnam Deus egerit cum homine, ne se ultra magnificaret; quæ eadem in ejus filiis, qui te præcesserunt, similiter vides completa; quos ex pulvere factos, in pulverem intueris conversos. Hincque intellige, quod tibi eadem supervenient, non enim mors casu venit aut fortuito; sed definito & præmeditato Dei judicio & consilio. Hoc enim judicium

dicium & sententia contra omnem carnem, id est, contra omnem hominem prolata fuit, non à quocunque, sed *à Domino*, cujus decreto nulla potest virtus aut potentia se opponere. Aptum remedium, ut de te non altius & sublimius, quam de terra sentias. Vide principium tuum, vide & finem: principium pulvis, finis pulvis. Quidnam altius de medio senties ædificium quantumcunque sublime, quod super duas columnas hinc & inde extructum est, nullam majorem firmitatem habet, quam columnæ. Quantumcunque sis rex, princeps, nobilis, dives, & tanquam palatium excelsum extructus: attende duas columnas, super quas fundatus es: si præcedentem attendas, pulvis es, si futuram & extremam, nihilo firmiorem invenies. Nam in pulverem reverteris. Quid igitur de tui firmitate & nobilitate altius & excellentius suspicaris? cur non respicis, inquit S. Gregorius Nyssenus, ad utrumque vitæ humanæ terminum: unde & initium sumit, & in quid desinat? Ad has duas columnas brachia tuæ considerationis extende, sicuti Samson ad columnas magnifici templi fallacis Dei & omne superbiæ ædificium in terram demittes, omnesque idoli cultores, id est, affectus colentes mundi gloriam extingues. Juxta quam doctrinam aptissime possumus explicare, quod supra cœpimus inducere, ex Davide: *Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ.* Vis animæ tuæ pennas efficere deargentatas ac fulgentes? dormi inter medios cleros id est, inter medias sortes: cleros enim Græce, Latine sors est, ut dicit Augustinus. Dormire super aliquid, tam secundum scripturæ, quam communem nostram phrasim, est quieta attentaque consideratione illud expendere, quomodo dicimus: *Y dormire sobre esto.* Non transcursim, aut raptim: sed quieta attentaque consideratione has duas sortes, inter quas positus es considera. Expende quidnam ante paucos abhinc annos fueris, & quid post paucos alios futurus sis. Ingredere cubiculum tuum, & quiete ac permanenter in illam sortem oculos fige, & ab illa in istam eosdem converte: vide quid fueris, & quid statim futurus sis: inde pennæ

Lib. de beatitu. ora. 1. post med.

¶ 250.

Ps. 67. 14.

In Psa. 67.

columbæ deargentatæ: inde enim obedientia & respectus humilis erga Deum, ut non nisi prostratus coram eo dicere debeas: *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis:* inde modestia erga proximum, intelligens non meliores tuas sortes, quam illius: inde cognitio vanitatis omnium rerum sæculi. Si enim, qui omnibus rebus excellentior existis: non meliores sortes es nactus: quam quod pulvis es, & in pulverem reverteris: quid de illis sentiendum erit? Hinc te dispones ad beatam vitam appetendam, & desiderandum statum, in quo super sidera elevatus, Deus per participationem effectus, omnem vilitatem deponas. Singulariter autem in id, quod futurum est oculos converte. Quamvis enim quis, quæ præterita sunt facile oblivioni tradat, sicuti Ioseph ad prosperitatem veniens, oblitus fuit omnem miseriam, quam passus fuerat, & ideo primogenitum suum vocavit Manassen, dicens: *Oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum, & domus patris mei:* sed quæ futura sunt, non potest omnino oblivisci, ad quæ necessario venturus est. *In pulverem reverteris.* Si oblitus ex quidnam à tui exordio & principio extitisti, quod futurus es ne obliviscaris. Ecce quid futurus es, qui nunc super astra te extollis, & pavoni similes, totam tuæ fœlicitatis extendis, omnes excellentiæ tuæ pennas cæteris videndas exponens: *In pulverem reverteris.*

Genes. 18. 27.

Genes. 41. 51.

§. 44. *Quod semel in Sodomis ignis egit, quotidie in nobis mors operatur: & de quovis dici potest, quod de templo Christus dixit.*

OBservavit B. Augustinus multa judicari admiranda, quæ cum videmus, stupemus, quia insolita, cum tamen alio non minora quotidie videamus, quæ non miramur, imo nec attendimus, quia communia. Miramur considerantes, quod factum fuit circa Sodomorum civitates. Erat regio illa juxta Jordanem, quam Lot considerare volens: *Elevatis oculis vidit omnem circa regionem Jordanis sicut paradisus Domini.*

¶ 251. *Tract. 24. in Ioan.*

Genes. 13. 10.

Non potuit magis exaggerari illius regionis pulchritudo, viriditas herbarum, pulchritudo florum, suavitas fructuum, temperies aeris, salubritas terræ, quam dicendo: quod erat *sicut paradisus Domini*. Post brevissimum autem tempus propter incolarum peccata, descendit ignis de cœlo. *Et Abraham consurgens mane, intuitus est Sodomam & Gomorrham, & universam terrã regionis illius, viditque ascendentem favillam de terra quasi fornacis fumum.* Annotat Hieronymus pro voce *Fumus*, haberi in Hebræo, *Kittor*: quæ vox significat fumum vel favillam. Itaque ascendebant tantummodo ex illa terra, quæ extiterat sicut paradisus Dei, quædam favillæ, quas fumus ascendens elevabat, similes illis, quæ quando grandis succenditur ignis in clibano, quo coquuntur lapides, & in calcem rediguntur, ascendunt inter fumum ex lapidibus, qui comburuntur, quibus nihil in vita reperimus debilius aut infirmius: qua dicendi phrasi, rem omnibus quæ dici possunt minorem, voluit Spiritus S. indicare, sicuti ad explicandum, ad quam inanem exiguumque terminum redacta fuerint omnia metalla auri, argenti, æris & ferri, in statua Nabuchodonosor, dixit illa conversa fuisse, *& redacta in favillam estiva areæ.* Vide rem omnibus modis inanem: ex area namque ascendit æstivo tempore pulvis, quasdam quasi favillas ex gluma tritici secum elevans, quibus nihil inanius cogitari potest. Miramur omnes, quomodo factum fuerit, quod ex ea regione, quæ antea irrigua erat, aquis clarissimis & fœcundissimis abundatissima, ex eo omni quod erat viride, floridum, visu delectabilissimum, sicut paradisus Dei, nihil restare viderit Abraham, nisi favillam levissimam, quam fumus ascendens elevabat. Quid factum est de viriditate herbarum, pulchritudine florum, odore & sapore fructuum? Omnia in brevissimam favillam defecerunt. Miramur illud, quia rarum, cum tamen quotidie aliquid simile videamus. Oculos extollis, vides equitem ornatum, pulchrum, vestibus pretiosis indutum, servis undique circundatum, odorum suavitate fragrantem, gemmis & auro fulgentem: & quem heri talem vidisti, dum hac nocte decidit super illum ignis ille mortis, qui propter peccatum missus est, conspicis nunc, & tantem vides favillam & pulverem remanentem. Quid factum est de illa viriditate, de facultatibus, divitiis, servorum comitatu? Vidisti alia die mulierem pulchram, venustam, ornatam, oculis omnium gratissimam, quæ videbatur tanquam paradisus Dei: descendit ignis cujusdam febris ardentis, & quando ad eam contemplandam te convertis, tantum vides favillam & pulverem. Quonam illa pulchritudo, venustas, cultus, ornatusque abierunt? Quid de illis factum est? Circumspice diligenter, inquit Basilius: ubi jam, dic, qui civitatum magistratus amplissimos capessebant? ubinam inexpugnabiles illi atque invictissimi rhetores? ubi item, qui præclare adeo statuerunt, ac bene meriti sunt de publicis istis conventibus? Quo abierunt illustres Hippotrophi? ubi duces sunt exercituum? ubi satrapæ? Denique tyranni, quo concesserunt? Nonne omnia pulvis? Ita Basilius: Quibus egregie concinit Gregorius Nyssenus, ipsius frater, humanæ superbiæ antidotum proponens. Superbis, inquit, & jactas te nomine juventutis, & ad florem ætatis respicis & gloriaris, & tibi places propter decorem: quod tibi manus supra modum vigeant ad motum, quod celeres & veloces ad saltum tibi sint pedes, quod capillus ventis diffundatur, quod lanugo maxillas distinguat, quod tibi vestis purpuræ tinctu supra modum florida sit: quod panni tibi serici, prœlijs venationibusque aut historijs quibusdam variegati, distincti atque exornati sint, aut forsitan ad talaria adhibita cura in nigro nitentia, & superfluo opere fibularum lineis oblectantia spectas? Ad ista respicis, teipsum vero non intueris? Ostendam tibi tanquam in speculo, quis sis & qualis sis. Non vidisti in loco publico sepeliendis hominibus destinato, naturæ nostræ mysteria? Non vidisti ossium, aliis super alia temere abjectis congeriem? Calvarias carnibus nudatas, terribilem quendam ac deformem aspectum, ex haustis oculis præbentem? Vidisti ora ringentia, reliquaque mẽbra prout sors tulit avulsa atque dispersa? *Si illa vidisti,*

Genes. 19. 27. 28.

Libr. qq. Hebraic. in Genes.

Dan. 2. 35

¶ 252.

Homi 3. in dictum Mosi, post medium.

Libr. de beat. orat. 1. post med.

disti, te ipsum in illis spectasti. Ubi signa præsentis floris? ubi coloris bonitas in genis? Ubi flos labiorum? ubi truculenta ac torva oculorum pulchritudo sub vallo protegumentoque supereiliorum elucens? Ubi rectus nasus in medio genarum pulchritudinis collocatus? ubi ad cervices usque demissæ comæ? ubi circa tempora cincinni? ubi sagittariæ jaculatricesque manus? Equitatores pedes? ubi purpura? ubi byssus? ubi paludamentum? ubi baltheus, calcaria, equus, cursus, fremitus, omnia, per quæ nunc tibi fastus augetur? Dic, ubi hæc, quorum nomine nunc animos tollis, & superbis, magnosque tibi spiritus sumis in illis? *Quod somnium adeo vanũ & non subsistens? Qua nam ex somnio talia visa? que umbra adeo tenuis tactũ subterfugiens, ut juventutis somnium simul &*

¶253. *apparens & protinus prætervolans?* Hæc & alia Gregorius Nyssenus. Insignis fuit magnæque ponderationis digna illa Christi sententia, quam de Ierosolymitano templo tulit, cujus historiam tres sacri Euangelistæ, Matthæus, Marcus & Lucas referunt, singulares circumstantias unusquisque eorum expendens. Annotabamus alibi templum illud fuisse tandem ab Herode extructum miro opere, summoque artificio ædificatum, longitudine ingenti, altitudine immensa, lapidibus candidis & splendentibus, tanto auro, divitiis, & speciositate lapidum exquisitorum, tanta magnitudine & compositione perfectum, ut contendant aliqui longe ditius, operosius & magnificentius fuisse templo Salomonis: quod longo discursu prosequitur Ribera *a*, & indicavit Hieronymus ipse ab eodem relatus. Cum igitur quadam die *Christus egrederetur de templo, ait illi unus ex discipulis suis, Magister, aspice quales lapides, & quales structuræ.* Lucas ait: hoc dictum fuisse à quibusdam, Matthæus absolute à discipulis: sed facile potest ad concordiam revocari si intelligamus, Matthæum & Lucam locutos per syllepsim, quando quod unus agit, aut dicit, omnibus aut pluribus tribuitur: sicut cum unus Iudas indignatus fuit de effusione unguenti, dicuntur *b indignati discipuli*, & *c* quod *erant quidam indigne ferentes.* Aut quod probabilius credo, unus

a In cap. 2 Agg. n. — Mar. 13. 1 — Luc. 21. 5. — Mat. 24. 1

b Matth. 26. 8.

c Mar. 14. 4.

id singulariter dicere cœpit, & alii postea similiter id ipsum dixerunt. Rationem autem propter quam id fecerunt, Origenes *d*, Chrysost. *e*, & Hilarius *f*, censent illam fuisse, quod audierunt, Christum Dominum Iudæos reprehendentem, duram de illo templo paulo ante protulisse sententiam, desolatam futuram domum eorum prædicentem. *Ecce*, inquit, *relinquetur vobis domus vestra deserta.* milleque alia mala prænuntiavit. Ambigebant discipuli, quomodo tanta res, tamque inaudita, tum excellentis materiæ, tum artis varietate mirabilis, posset destrui: existimarunt Christo egrediente de templo, congruum & opportunum tempus & occasionem se offerre: ut quod dixerat, clarius explicaret: & ut aliqua ratione illum ad commiserationem flecterent, & comminatam sententiam temperaret, saltem propter excellentem illam admirandamque pulchritudinem: quasi placare saxa possint, quem ad vindictam inferendam, hominum malitia excitabat. Idcirco ergo dixerunt ei: *Magister, aspice quales lapides, & quales structuræ.* Sanctus Lucas addit, etiam in memoriam revocasse, illius templi ingentes divitias, occasione gazophylacii, in quod paulo ante viderant divites, ditissima munera mittentes. Dicebant n. de templo, *quod bonis lapidibus & donis ornatum esset.* Ipse autem respondit, & dixit illis: *Videtis hæc omnia? Has omnes magnas ædificationes? Amen dico vobis: non relinquetur hic lapis super lapidem qui non destruatur.* Quidam ¶254.
hyperbolicam censent fuisse locutionem, & quasi per exaggerationem explicandam sententiam. Sed verius secundum totum sui rigorem credo expendendam, secundum quem completa fuit. Primo enim Romani templum diruerunt, & solo æquaverunt, & quam grandis facta fuerit ejus ruina, prosequitur Iosephus ex professo. Deinde tamen Iulianus apostata concessit Iudæis in odium Christi, templum illud reædificari, quod facere aggredientes, effoderunt fundamenta veteris templi, ut nova reponerent, tuncque ignis ex fundamentis exilivit, & multos Iudæos ex iis, qui ædificabant, consumpsit: sicque nullus penitus lapis eorum,

d Hom 27 in Matth. — e Hom. 76. in Matth. — f Can. 24. in Matth. — Luc. 12. 52 — Marc. 13. 1. — Luc. 21. 5. — Mat 24. 2 — Mar. 13. 2 — 7. De bell. c. 9. & 10.

qui repositi fuerant, mansit super lapidem. Unde quod impius apostata fieri voluit, ad comprobandam falsam Christi prædictionem, potius fuit, ut illa comprobaretur & efficeretur verissima. Quam historiam referunt Chrysostomus *a*, Gregorius Nazianzenus *b*. Theodoretus *c*, & alii. Et expende illud, quod de lapidibus dixit: Dominus: *Qui non destruatur.* Destructi sunt omnes, & petierunt absumptique sunt, ab ea saltem pulchritudine quam habebant & ordine, quo erant compositi, à primo lapide usque ad ultimum, ab eo qui primo in fundamento constitutus fuit, ad illum qui in tecto ultimo loco fuit collocatus, omnes petierunt, & eorum gloria in pulverem & terram fuit redacta. Et si recte expendas, hoc ipsum aliqua ratione quotidie dicit tibi: vides Principem, Regem, Monarcham, splendidum vestibus, & divitiis, extensum regnis & terris, elevatum majestate & auctoritate, habentem potentiam, imperium, pulchritudinem, splendorem? Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur: nihil penitus eorum quæ vides remanebit, nec servi, nec famuli, nec vestium cultus, nec imperium, nec palatium. Vides mulierem pulchram, cujus capilli tanquam fibreæ aureæ, oculi tanquam fulgentissima sidera, genæ tanquam fragmen mali punici, labia quasi vitta coccinea, collum ornatum torque, ex auro & margaritis? vides has omnes magnas ædificationes? vides capillos tanto studio concinnatos, genas tanta proportione rubras, purpurisso & cerussa ornatas, vestes tam grandi arte constructas, monilia tanta speciositate composita? Nihil horum remanebit: non relinquent in te lapidem super lapidem, qui non destruatur. Miranda res. Quod non relinquent saltem oculos instar astrorum micantes. Quod non relinquent saltem labia illa purpureis rosis pulchriora. Quod non relinquent faciem illam tanta sollicitudine cultam, nihil relinquetur, sed omnia in terram abibunt, & in pulverem revertentur.

a Orat. 2. & 3. adverf. Iudæ. b Orat. 2 contra Iulia. c 3 Histor. cap 20.

§. 45. *Irascitur Deus contra hominis superbiam: quam prædixit finiendam sicut fluvium Ægypti.*

¶ 255. INtelligemus hinc, Deum merito aversatum, & fastidisse superbiam hominum; quod duobus in locis per Prophetam Amos exposuit, quorum primum supra exposuimus, nunc secundum explicemus: nam rationem egregiam dicti sui Deus tradit. *Iuravit Dominus,* inquit Propheta, *in superbiam Iacob*, id est, contra superbiam hominum: sicut illud, *In me sit ista maledictio*, id est, contra me. Et merito jurat inquit Hieronymus, ut si non credunt comminanti, credant juranti. Et quidnam juravit? *Si oblitus fuero opera eorum usque in finem.* Id est, nunquam in perpetuum obliviscar eorum inania, vana ac superba opera. Quamvis omnia hominis peccata Deus aversetur, singulariter fastidit, & odit opera superbiæ: & hæc dicit, nunquam se oblivioni traditurum. Quod si hujus rationem exposcas: *Nunquid non super isto commovebitur terra, & lugebit omnis habitator ejus, & ascendet quasi fluvius universus, & ejicietur, & defluet, quasi rivus Ægypti?* Quasi dicat: Nonne est res digna commiseratione, & luctu, & quæ omnem terram conturbet, & in stuporem adducat, quod superbiat ille, quis totus ejicietur, & defluet, *quasi rivus Ægypti?* non vacat nunc explicare quisnam dicatur *rivus Ægypti*, an fluvius totus Ægypti, qui est Nilus, qui vocatur etiam Gehon, ut Hieronymus annotat: an quidam rivulus, qui ab eo derivatur & procedit, dividens terram promissionis à terra Ægypti, versus austrum, qui vocatur in scriptura *Torrens Ægypti.* Quidam enim censent de hujusmodi torrente esse sermonem, quem propterea vocat, *Rivum:* facilior tamen est sensus: si totum Ægypti fluvium intelligamus. Nam in Hebræo habetur nomen, *Ieor*, quod absolute scriptum ipsum Nilum, & illum, qui absolute dicitur fluvius Ægypti, significat, ut annotat Brixianus. Ideo Pagninus & Regia, & cæteri auctores, ex Hebræo absolute transferunt:

Amos 8 7. 8. Genes. 27. 13. In cap 2. Ierem. Num 34.5 Iosue 15.4 יאר. Tom. 1. fol. 275 par. 2 col 4. ad fi.

runt: *Sicut fluvius Ægypti.* Vocatur autem in hoc loco *rivus*, singulare pro plurali, id est *rivi*, propter septem illos famigeratissimos rivos, per quos Nilus influit in mare, quod scriptura vocat magnum, tam profundos & aquorum impetu impertransibiles, ut pro magno opere Deus, ad sui potentiam ostendendam promiserit per Isaiam,
Isa.11.15 se illos exiccaturum; *ita ut transeant per eum calceati.* Expende autem omnia verba, quæ plura sacramenta, quam litteras continent. Ejicietur, in Hebræo est verbum *Geras*, quod significat violenter impellere, & expellere aliquem à loco, in quo gratè & placidè manere optat: quomodo dictum fuit;
Genes.21.10. *Ejice ancillam & filium ejus*, & dicitur Iephte, *ejectus de domo patris.* Utiturque scriptura sacra ea loquendi figura, qua de rebus inanimatis, ac si animata essent loquitur.
¶256. Fluvius Ægypti, quando per illam terram abundantem, ditissimam & spatiosam decurrit, vellet ibidem permanere; sed quasi violenter expellitur proprio suarummet aquarum pondere, & acclivitate terræ, ut quasi expulsus, & impulsus decurrat. *Et defluet*, Defluere, inquit Hieronymus, sæpe in translatione nostra pro perire, & quasi in nihilum redigi ponitur, ut cum dicitur *a: Olivas habebis in omnibus terminis tuis, & non ungeris oleo, quia defluent & deperibunt.* Et b *mons cadens defluit.* Et c *luxit & defluxit terra, & infirmata est, defluxit orbis.* Et d *à facie tua montes defluerent.* Ideoque idem est, *defluet fluvius*, ac in nihilum definet, absorptus a mari, sed verbum Hebræum Id elegantissimè exprimit. Est apud Hebræos verbum *Naskagh*, quod significat profundari, mergi, absorberi, ad profundissima, & ima trahi, ut nihil jam rei appareat, ut cum dicitur *e: Absortus est ignis.* Et f *submergitur Babylon.* Sed hoc in loco, idem verbum diminutè ponitur, absorpta ultima littera Hain, quæ gutture profertur, & apud Hebræos maximi est ponderis: non enim est, *Naskagh*, sed *Naskah:* quomodo tantum hoc in loco ponitur in tota scriptura sacra, ut annotat Brixianus, & ego arbitror, inquit, Hain dedita opera à Prophera suppressum fuisse, ut omnimodam demersionem & absorbitionem, ipsa sua pronuntiatione indicaret. Quis explicare valeat, quanta aquarum copia & abundantia, plenus Nilus per Ægyptum lucedat, præsertim eo tempore, quo in partibus superioribus, est abundantia pluviarum: tunc enim Nilus per Ægyptum incedit, omnes alvei sui ripas implens, imò supereffluens, magno sonitu fluctuum incedens, cujus fluxus grandem excitat sonitum, ut illud, quod de cataractis Ægypti communiter dicitur, demonstrat. Et quidem tempore, quo exundat supra modum, fremens & resonans procedit: nullusque est, qui illi se audeat opponere. Ejicitur tamen tunc, & impellitur à proprio ipsarum suarum aquarum pondere, & ab ipsius terræ acclivitate. Unde, nec per momentum se potest continere: sed vehementissimo impetu ad mare perpetuò decurrit. Ibi defluit, id est, submergitur, absorbetur, quasi ad profunda demittitur, & rapitur à mari, & absconditur ab eo, ut nunquam amplius appareat, & absorbetur ita, & deglutitur à mari, ut nec exigua illius gutta amplius compareat, nec potest ibi aliquis ulla ratione designare aquas illius famigeratissimi fluvii, à cæterorum rivorum aquis distinctas: omne eandem formam, figuram, amaritudinem, aut salsedinem tenent. Sic erit, *ejicietur & defluet universus*, ¶257.
id est, totus Iacob, aut omnis Iacob, aut omnis homo. Expende egregiam similitudinem, qua ex una parte elegantissimè fastum, jactantiam, potentiamque hominum, & ex alia miserum finem, ad quem deveniunt declarat. Deus solitus fuit potentem, dominantem, monarcham, principem, divitem, exprimere & depingere typo fluminis, quando immensa aquarum copia fluit, super terram ascendens, omnia subjiciens, & quasi conculcans, ad omnia se liberè extendens, magno murmure, fremitu ac sonitu incedens, saxa grandia secum trahens, rupes firmissimas eradicare contendens. Quisnam videat principem, aut monarcham incedentem, tanquam fluvium Ægypti, ad omnia extendere se volentem, omnia subjicere conantem, elevantem fluctus suos propter aquarum suarum abundantiam?

Marginalia: .גרש — In cap. 8. Amos. — a Deuter. 28. 40. — b Iob 14. 18. — c Isa. 24. 4. — d Isa. 64. 1. — Iud. 11. 7. — בשקה. — e Nu 11. 2 — f Ier. 51. 64. — Tom. 1. fol. 458. col. 2.

Depingit hoc modo Deus, illum supremum monarcham Nabuchodonosor, venientem contra Jerusalem, cum ingenti copia, & innumerabili exercitu, ex hominibus tanquam ex aquis congregato *a*: *aquæ multæ, populi multi*, fluctibus suis resonantem & comminantem urbi sanctæ & templo. *Quis est iste*, inquit Deus *b*, *qui quasi flumen ascendit*, elevatur, extollitur aquarum multitudine; *& veluti fluviorum intumescunt gurgites ejus? Ægyptus fluminis instar ascendit, & velut flumina movebuntur fluctus ejus, & dicet: Ascendens operiam terram, perdam civitatem & habitatores ejus.* Fastidit Deus hujusmodi superbiam, vehementerque se ab illa provocari profitetur, quoniam eodem typo fluminis ostendit, quam inanis, vana & sine subsistentia sit. *Ejicietur*, inquit, *& defluet universus sicut fluvius Ægypti.* Omnis homo & totus homo ratione corporis, *Ejicietur*, expelletur suomet pondere, ut non possit, vel per unicum instans detineri, ne continuò ad mare mortis defluat. Impellunt & expellunt te de hoc mundo, & velis nolis ejiciunt, primò, pondus propriæ mortalitatis, & naturæ tuæ, quæ velut aqua dilabitur & propendet in mortem: deinde terra ipsa acclivis, quæ non potest cunctos sustinere, & oportet, ut quosdam expellat, quo aliis recipiendis locum paret. Præterea cælum suo perenni motu te perpetuò urget. Et tandem sol suo celerrimo cursu te etiam renitentem trahit. Et *defluet*, absorbebitur à mari, deglutietur à mari: id est, à morte. Mors aptissimè maris nomine exprimitur, quæ omnes deglutit, & absorbet fluvios, & non redundat, nec unquam dicit; sufficit. Aperit os suum, sepulturam videlicet, quæ quasi os est mortis, & omnem hominem absorbet; & in profundum mittit, ut nihil penitus amplius illius appareat. Ita absorbet Nilum, ut nulla, vel minima ejus gutta amplius appareat. Ita enim homo a morte absumitur, ut nec divitiæ, nec facultates, nec domus, nec lecti eburnei, nec mensæ opulentæ, nec servorum comitatus, nec pretiosa ornamenta remaneant. Respice epulonem illum qui tanquam fluvius Ægypti incesserat, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidiè splendide; dum pervenit ad mare; ita absorptus & deglutitus fuit, & profundatus; ut nec una dumtaxat gutta earum aquarum, quibus abundabat remanserit. Quod in illo imperatore videre licet aperte, quem supra ex Augustino retulimus. Omnes fluviorum aquæ dum ad mare perveniunt, æquales sunt penitus, & eodem omnino colore, pondere, sapore, ut nec minimam differentiam unius ab altera possis invenire, quantumcunque attenta consideratione perpendas: vide omnes homines, quos mare mortis absorbuit, qui defluxerunt in mare: omnes in pulverem sunt conversi. Quantumcunque attentè expendas, vide si poteris mihi indicare, quinam pulveres divitis, quinam pauperis, quinam nobilis, quinam rustici, quinam mulieris pulchræ, quinam deformis. *Quis discernat species mortuorum?* inquit Ambrosius. *Redoperi terram, & si potes divitem deprehende. Eruderato paululum post tumulum, & si cognoscis egentem, argue, nisi fortè hoc solum, quod cum divite plura pereunt, &c.* Et expende illud, *Universus*, quod non ad fluvium; sed ad Iacob referendum est. Quod duobus modis potest intelligi. Primò, ut dicat universus Iacob, id est, totus Iacob, totus homo: nec enim aliquid illius ratione corporis, remanebit, nec caput, nec oculi, nec manus, nec splendor gloriæ; *Defluet universus.* Tota tu mulier deflues, & deglutieris, caput, capilli, oculi: ut videas quonam pervenient, quæ tanta tamque solerti cura ornas: *Defluet universus.* Et his verè concinit Sapiens: qui quantum existimo ad hanc fluminis & maris metaphoram alludens, illam repetitam protulit sententiam: *Omnia quæ de terra sunt, in terram convertentur, & omnes aquæ in mare revertentur.* Non tantum vult docere, omnia tendere, ut in terram convertantur, sicut aquæ fluviorum tendunt in mare, ut absumantur; & in aquas convertantur: sed hujus rationem indicat. Unumquodque siquidem in id resolvitur, ex quo componitur, & justum est, ut omne, quod à mari pro-

Marginalia: a *Apoc.* 17. 15. — b *Iere.* 46. 7. 8. — ¶ 258. — *Serm.* 48. *ad fratres in eremo.* — *Li. de Nabuth, c.* 1. — *Eccles.* 40. 11. & *ca.* 41. 13.

procedit, ad mare regrediatur. Omnes aquæ fluviorum oriuntur ab aquis maris: justum est, ut in maris aquas regrediantur: ex quibus infert, justum esse & æquum, ut omnia, quæ de terra sunt, in terram convertantur. Anima tua non est de terra, sed à Deo ipso, sua omnipotentia producta, & quasi ex suo pectore eam primò traxit, cum hominem creavit: justum est, *Ut spiritus dirigatur ad Dominum, qui dedit illum.* Omnia tamen corporea ex terra processerunt, quæ propterea terrena vocantur: inde corpus tuum, ossa, sanguis, oculi, aures, capilli: in terram igitur omnia reverti debent,
Psal. 103. 24. & revertuntur. *Auferes spiritum eorum & deficient*, inquit David, *& in pulverem suum revertentur.*

§. 46. *Vnus idemque pulvis & solus, ex vario genere militum fuit relictus, meritò Fortuna in sterquilinio fuit locata.*

¶ 259. EXpendit Divus Thomas *a* rem mirabilem, quæ accidit, quando Angelus percussit exercitum superbi Senacherib, quam annotaverat Lyranus *b*, & est conformis non solùm traditioni Hebræorum, sed & Scripturæ sacræ. Venit superbus ille tyrannus contra Ierusalem, tam elata superbia arrogans, ut Deum ipsum & ejus omnem potentiam irrideret, & jactaret potentiam suam, superiorem omnium deorum potentia. In cujus ostensionem, superbissima verba intolerabilis blasphemiæ plena proferebat, quæ scriptura sacra sæpe recenset. Ad preces piissimi regis Ezechiæ, volens Deus tam intolerabilem superbiam punire, misit Angelum: *qui una nocte percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia.* Unde, cum Senacherib mane surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum, & recedens abiit. Observat igitur Divus Thomas, Angelum interfecisse tot, tantosque milites & duces, comburendo corpora eorum, fortè misso igne, sicuti super Sodomam. Hoc autem ita factum fuit, primo, ne si simplici morte Angelus tantam hominum multitudinem interficeret, fœtore cadaverum inficeretur terra: secundo, ut possent facilè Ezechias, & ejus populus auferre mortuorum spolia, sicuti de facto tulerunt. Accedentes enim, inquit Divus Thomas, quamvis in apparentia invenirent duces & milites armatos, sed accipientes arma, & excutientes, nihil nisi cinis ex eis defluebat, & similis penitus cinis defluebat ab armis ducis majoris atque ab armis militis minoris. Omnia siquidem eorum corpora, & quicquid erat corporis, in cineres fuit conversum. Hæc congrua sunt (meo judicio) iis, quæ per Isaiam Dominus dixerat, ad Moab loquens, juxta aliquorum sententiam, de impio Senacherib ejusque exercitu: *Finitus est pulvis, consummatus est miser, defecit qui conculcabat terram:* ubi in Hebræo, non tam de ipso, quam de ejus exercitu sermo est, de quibus supra. Expende rem admiratione dignam. Erant tibi duces strenui & validi, potentes, habentes oculos, quibus ad omnem partem respiciebant, & pedes, quibus quo volebant, progrediebantur: eo ipso quod ignis decidit super illos, nihil ex eorum armis, nisi pulvis & cinis excussus fuit. Id quod quotidie inter homines accidit. Cum enim descendit mors tanquam Angelus percutiens, ignem sui ardoris mittens & absumens, totum hominem in cinerem convertit. Excute arma, & nihil nisi cinerem extrahes. Videbis sepulchrum regium, marmoreum, deauratum, armis undique cinctum: excute hæc, & nihil nisi cinerem extrahes. Caput, quod corona regalis cingebat, manus, quæ regale sceptrum tenebant, digiti, quos annuli ditissimi ornabant; corpus, quod pretiosæ vestes operiebant, pedes, quos calcaria deaurata decorabant, lingua, ad cujus motum totus revolvebatur orbis, venter, ad cujus impletionem profunda maris, & altitudines aëris inquirebantur; omnia in cinerem invenies conversa. Considera sepulturam alicujus reginæ, aut illustris fœminæ, in qua positam conspicis imaginem pulcherrimam; excute, & vide quid profluet: capilli & cincinni magna cura compti, oculi stibio ornati, genæ pur-

Marginal notes: a Opusc. de erud. princ. lib. 3. cap. 7. — b In 4. Reg. 19 ad fin. — 4. Reg. 19 — Isai. 37. — Isai. 16. 4. — ¶ 262.

purpurisso nitentes, labia pulcherrimo colore fulgentia corpus erectum, collum excelsum, omnia in cinerem conversa videbis. Rectè itaque dicit, *Universus Iacob*, id est, totus, *defluet*, aut absorbebitur. Solus ergo æqualisque pulvis ex diversis militum ordinibus & generibus relictus fuit. Annotabamus supra circa statuam, quam vidit Nabuchodonosor, ex diversissimis metallis compactam, in qua ad unum exigui lapidis ictum, percutientis pedes luteos, *contrita sunt pariter, ferrum, testa, æs, argentum, & aurum: & redacta quasi in favillam æstivæ areæ*. Expendebamusque illud, *contrita sunt pariter*, simul & eodem modo aurum, & argentum, æs, & ferrum, sicut testaceum lutum. Expende nunc ulterius, quid factum fuisset, si omnia statuæ membra lutea, aut testacea, aut terrea fuissent. Si ex eo solùm, quod pedes habuit, partim ex luto, quamvis ferro commixto, non solùm ferrum non solidavit lutum, sed potius lutum ita reddit debile ferrum, æs, argentum, & aurum, metalla sine dubio solidissima, ut non minus, quam lutum, in pulveres luteos & terreos omnia, fuerint redacta: quantò magis omnia, membra in similes pulveres fuissent conversa, si omnia fuissent lutea, & terrea? Secundus sensus est: *Ut universus Iacob*, idem sit, ac omnis Jacob, id est, omnis homo. Quasi dicat: omnis homo defluet sicut rivus Ægypti. Omnis, sive rex, sive subditus, sive dominus, sive servus, sive nobilis, sive rusticus, sive dives, sive pauper. Sicut enim, *Non est aliud ipsis regibus nativitatis initum*, neque divitibus, neque nobilibus, qui nec ex firmiori pretiosiorique petra excisi sunt; ita nec alius finis, nec in pretiosiorem cinerem convertetur rex, quam subditus, nobilis,

¶ 261. quam vilissimus homo. Nescit, inquit Ambrosius, natura divites, quæ omnes pauperes generat. Neque enim cum vestimentis nascimur, neque cum auro argentoque generamur. Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra, quos edidit. Nescit fines possessionum sepulchro includere. Cespes angustus æquè & pauperi & diviti abundat, & terra, quæ viventis non cepit affectum, jam divitem capit. Nescit ergo natura discernere, quando nascimur: nescit quando deficimus: omnes similes creat, omnes simili gremio claudit sepulchri. His congruunt, quæ Sanctus Clemens Alexandrinus observavit, de antiquioribus Romanis, qui simulachrum Fortunæ, quam tanquam Deam colebant, in sterquilinio locabant, quasi hoc esset illius templum. Et quamvis eos Sanctus Clemens irrideat, dicens: dignum certè tali Dea templum, existimat nihilominus illos hoc indicare voluisse, omnium hominum tam prosperam, quam adversam fortunam, in sterquilinium desinere & finiri. Ibi absorbentur reges, & qui eorum reguntur imperio: ibi imperatores, & qui ab illorum ditione continentur: ibi dominantes, & qui eorum dominio subduntur; in æqualem enim pulverem & putredinem omnes convertuntur. Si igitur ita se res habet: *Quid superbis terra & cinis?* quid vanitatis operibus implicaris? quid ad supera te extollere contendis? quò confidis te perventurum? Meritò juravit Dominus contra tuam superbiam, quod opera hæc tua puniturus sit. Hæc omnia Ecclesia sancta omnibus intimat, quæ non cinerem pretiosum regibus & principibus, vilem hominibus communibus imponit; nec diversis verbis, juxta cujusque qualitatem nostris auribus insonat: sed eundem cinerem omnibus imponens, eadem verba eisdem inducens: *Memento*, inquit, *quia pulvis es, & in pulverem reverteris.*

Dan. 2. 35 · *Sap. 7. 4.* · *Libr. de Nabuth. 1.* · *Orat. ad hort. ad gentes.* · *Eccl. 10. 9*

§. 47. *Ec-*

§.47. *Ecclesia ne Deus ficulneam infrugiferam succidat, excavat, & stercora mittit ad radices.*

¶262. VELA jam contrahamus, & nos recipiamus in portum, ne opus in immensum crescat; & consideremus Ecclesiam sanctam initio Quadragesimæ, se similem exhibere colono excolenti ficulneam, ut fructum referat. Expendunt Sancti Patres, signanter Basilius *a*, Ambrosius *b*, Augustinus *c*, & Gregorius *d*, parabolam quandam, quam Dominus induxit *e* confirmare volens, quod prædixerat: *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.* Dicebat enim & hanc similitudinem: *Arborem fici habebat plantatam quidam in vinea sua.* In regionibus illis, sicut & in nostris, nihil communius, quam plantare ficus in vineis: habent enim nescio quam sympathiam ficus cum ut rectè sibi cohæreant, & ideo frequentissimè in scriptura sacra harum plantarum fructus conjunguntur. *Et venit quærens fructum in illa.* Venit, non semel, sed frequenter, cupiens illius fructibus frui: nec mirum, illam namque solummodo plantavit, ut ex ea perciperet fructus. Et non invenit, id est, nunquam invenit aliquam ficum maturam, quam edere posset. *Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non invenio.* Expende affectum, quo fructum optabat, ut per tres annos perpetuò quæreret, & expectaret illum, & sæpissimè iret ad videndum essetne in illa. *Succide ergo illam; ut quid enim terram occupat?* In Græco: *Quorsum terram infructiferam reddit:* Quod dictum est, quoniam cum ficulnea tot tantaque, & tam grandia ac pinguia folia edat, & ramos emittat, multum humorem terræ sugit; ideoque illam reddit aridam & infructiferam. Colonus autem, qui ægrè fert plantam quamcumque exscindi, quasi in seipsum referens culpam & ficulneam excusans, quod ex defectu culturæ defecerit à fructu ferendo: *Domine,* inquit, *dimitte illam & hoc anno, usque dum fodiam illam & mittam stercora.* Ambrosius & Augustinus legunt: *Mittam cophinum stercoris. Et si quidem fecerit fructum, sin autem, in futuro succides eam.* Id est, si fecerit fructum, habebis, quod intendis; sin minus, poteris succidere, absque eo quod qui tibi se possit opponere.

a *In illud Is. 5. Nunc autem annum exabo vobis, &c.* b 2. *de pœn. cap. 1. & libr. 7. in Lucam.* c *Ser. 31. de ver. Dom.* d *Hom. 31 in Euang.* e *Luc. 13. 3.*

¶263. Agendam esse pœnitentiam solicitè & maturè hæc parabola docet, ut annotat Ambrosius, ne succidamur & in ignem mittamur. Certè parabola est nostro instituto congruentissima. Egregiè namque Christus Dominus unumquemque fidelem typo ficulneæ in vinea plantatæ depinxit, ut ostenderet, quid ab uno quoque requirat, & ad quidnam in sua Ecclesia plantaverit. Frequentissimè CHRISTUS, ut annotat Sanctus Ambrosius, ficulneas in parabolam assumpsit, nam & eam, quæ tantùm folia habebat sine fructu, maledixit, & eam emittentem grossos suos, exposuit signum æstatis appropinquantis, & eam induxit, tanquam typum ferendorum fructum. Ficulnea enim ad nihil aliud in vinea plantatur, nisi ut fructum ferat. Quædam arbores plantantur, ut deserviant ædificiis, aut ad aliquod opus artificiale extruendum, ut lectieam, cathedram, sellam: aliæ ad flores odoriferos emittendos, aliæ ad ornatum, quoniam pulchræ sunt visu: sola ficulnea est, quæ si fructum non refert, ad nihilum valet, nisi ut succidatur, & in ignem mittatur. Nec enim ex ea extrahes lignum ad ædificium, nec ad opus artificiale, nec flores invenies in ea. Et in hujus signum id adverte, quod idem annotat Ambrosius. Si enim diligenter, inquit, inquiras, discretam, ab usu arborum cæterarum consuetudinem naturæ hujus invenies. Namque aliæ florem ferunt, antequam fructum pomaque ventura prænuntio sui flore designent: hæc sola ab initio germinat poma pro floribus. In aliis flos discutitur, & poma nascuntur: in hac, poma decidunt, ut poma succedant, & præcoces ficus sequuntur aliæ: ut videas, nihil nisi fructum à ficulnea expectari. Meritò itaque ficulnea typum hominis tenet, quem Deus ad hoc tantùm plantavit, ut fructum bono-

Lib. 2. de pœn. cap. *Lib. 7. in Lucam.*

rum operum referat, à quoc hoc solum modo requirit, & hac de causa dicitur, plan-
Isaie 5. 7. tasse ficulneam in vinea sua: *Vinea Domini exercituum, domus Israel est*, id est Ecclesia. In hac hominem plantat & ponit, ut fructum referat sibi gratum: nullum enim fru-
Heb. 11. 6. ctum gratum habet extra hanc vineam: *Sine fide namque impossibile est placere Deo.* Ferant quos volueris fructus, qui extra Ecclesiam sunt, Judæi, Mauri, Hæretici, Gentiles, eleëmosynas faciant, debita relaxent, nullatenus Deus illos plenè gratos habet; pro quibus nullam æternam mercedem reddet, quamvis quia bona sunt, temporalibus stipendiis remuneret. Ecce igitur ad quidnam te Deus in Ecclesia sua constituit, ut fructum referas ad modum ficulneæ. Inter omnes arbores dulcis habetur fructus ficulneæ, qui propterea non solum dulcis; sed dulcedo ipsa vocatur: unde inducitur ficul-
Iud 9. 11. nea dicens; *Nunquid possum deserere dul-*
¶ 264. *cedinem meam fructusque suavissimos?* Et idcirco opera tua bona, ficuum nomine voluit Dominus indicare, ut exprimeret, quantum sint sibi grata, sapida & dulcia: qua phrasi usus fuit antiquitus, ad indicandum quam grati sibi extiterint illi priores patres Abraham, Isaac, & Jacob, quos propterea
Osea 9. 10. vocat: *Quasi prima poma ficulneæ.* Hac de causa frequentissimè venit quærens, &
Luc. c. 13 cit. requirens à te fructum: *Ecce*, inquit, *tres anni sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non invenio.* Multa Sancti Patres in horum trium annorum explicationem meditati sunt suo ingenio digna; sed facilis brevisque sensus est, si intelligimus per tres annos longum tempus, & sufficientissimum indicari ad ferendos fructus, utque posset homo jam inutilem ju-
Ho. 30. in Genes. post med. & ho. in illud, Cum autem subjecta, &c. post 1. ad Cor. & ho. 33. ad Heb. ad fi. Act. 17. 27. dicare ficulneam. Ternarius enim numerus sæpè ad hoc institutus in scriptura inducitur, ut Sanctus Chrysostomus annotavit. Adventus autem iste variè à sanctis Patribus exponitur, videturque difficile quomodo Deus advenire dicatur ad nos, qui nunquam recedit à nobis: *Non enim longe est ab unoquoque nostrum. In ipso enim vivimus, movemur, & sumus.* Existimo tamen dici advenire, non secundum substantiam, & essentiam, secundum quam intimè est in omnibus rebus per essentiam, præsentiam & potentiam, ut Divus Tho- *1. p. qu. 8.*
mas explicat: sed secundum quandam repræsentationem, qua se præsentem menti nostræ exhibet, pulsans ad fores cordis nostri, sicuti ad ostium sponsæ pulsans inducitur. Sæpè namque sentis intra te ipsum Deum alloquentem ad cor, & pellicientem intima illius, voce quadam silenti obmurmurantem, ut dicebat ille amicus
Iob: & tibi exponentem, quod recorderis, *Iob 4. 13.*
te positum in Ecclesia, ut fructum referas, *14. 15. 16.*
& quod vita tua transit, & mors appropinquat, & quod caveas æternam pœnam, & quod tibi prospicias. Quoties hæc intra te ipsum sentis, intellige Deum venientem, ut fructum à te requirat. Sed commiseratione dignum est, quod numquam invenit fructum, plena maturitate perfectum. Ubi namque est humilis ad Deum obedientia? Ubi paterna erga illum reverentia? ubi charitas in proximum? ubi oratio fervens? ubi pœnitentia lugubris? ubi jejunium asperum carnem severe comprimens? Ecce tres anni sunt, inquit, ex quo venio, & non in-
venio fructum in ea. B. Athanasius varias *Quæst. 70.*
hominis ætates intelligit: venit in pueritia, adolescentia, juventute, virilitate, senectute; & non invenit fructum. In pueritia puerilibus fuisti implicatus, in adolescentia, illis vitiis te tradere cœpisti, quæ Job exprimit, quæ ad ossa usque penetrant, & toto vitæ tempore eorum effectus perdurant. Juventutem expendisti in vanitatibus. In ætate virili, mundanis operibus vacasti. Ubi igitur fructus? Manum tuam pectori tuo applica, & vide quem nam
fructum Deo tuleris? Audi sententiam: *Suc-* ¶ 265.
cide illam, ut quid enim terram occupat?
Iudicium hoc manifestè profert, ut annotat *in c. 5. Isai.*
Sanctus Basilius, ut timorem incutiat, & tibi prospicias: & ut omnes, imò & tu ipse videas, justam tuæ damnationis causam. Quid. n. tu ageres de simili ficulnea, quæ nihil penitus faceret, nisi terram occupare?
Unusquisque, inquit Sanctus Gregorius *Ho. 31. cit.*
juxta modum suum, in quantum locum vitæ præsentis tenet, si fructum boni operis
non

non exhibet, velut infructuosa arbor terram occupat. Quod si justè excindi meretur ficulnea ex eo solum, quod non referens fructum, terram inutiliter occupat; quid si proferret vermes & serpentes, noxios exteris arboribus & domino vineæ? Hinc intelliges justam tuæ damnationis causam, qui non tantùm non fers fructum bonum, & inutiliter terram & locum, in quo Deus te constituit, occupas; sed profers vermes & serpentes peccatorum, contra Deum & proximum. Dei nomen blasphemas, ejus monita contemnis, illius iram quotidiè provocas, proximum persequeris, illius facultates arripis, scandalizas pusillos. Egreditur tamen sancta Ecclesia, tanquam pia cultrix, excusans ficulneam, & suam de novo diligentiam offerens & promittens, ut frugiferam reddat. Dimitte, inquit, illam & hoc anno, usque dum fodiam illam & mittam stercora. Duplici remedio hujusmodi arbores juvari solent. Primò, ad radices excavatur terra, ut noxiæ herbæ eradicentur, & fossa fit, ubi aqua excipiatur, cujus humorem sugant radices. Secundò, stercora & fimum spargunt circa radices, ut illius calore foveantur, & pinguedine roborentur. Ecce quidnam Ecclesia agere aggreditur, hæc duo circa te fieri procurat. Primò, excavare terram per jejunium & pænitentiam, quam indicit, proponit, & mandat: valido ligone jejunii & pœnitentiæ, corporis tui terram excava, ut comprimantur noxiæ herbæ vitiorum; ut reddantur radices aptæ ad sugendum humorem cœlestium virtutum, & donorum: id enim operatur perfectum jejunium. Non credas, te fructum redditurum: si terram corporis tui non excavaveris, si non mortificaveris per pœnitentiæ opera membra tua, quæ sunt super terram. Secundò, mittit stercora ad radices. Homo est arbor inversa, radices ejus sunt capilli, ut communis habet Philosophorum doctrina: circa has radices mittit stercora, cineris apponit & pulverem. Magna profectò vis stercoris, inquit D. Ambrosius, quæ tanta est ut de infœcundis, fœcunda, de arentibus virentia, destérilibus faciat fructuosa: hoc radices roborat, fovet, impinguat. Meritò propterea S. Iob in eo sedit, dum tentaretur, & vinci nequivit; & in stercore sedens, omnia quæ amiserat recuperavit; & Dominus de terra suscitat inopem, & de stercore erigit pauperem. Abraham, dum se stercus & cinerem fatetur, quasi cinerem & stercus ad radices mentis suæ mittens, summa se humilitate prosternens, invenit Dei gratiam. Hæc & alia optimè B. Ambrosius prosequitur. ¶ 266.

Lib. 7. in c. 13. Luca & 2. de pænit. c. 1. cit.

Ideò ergo Ecclesia sancta te quasi in cinere constituit, ut recipias, & recuperes spiritualia bona, quæ diaboli impulsu amisisti, sicuti S. Iob recuperavit omnia bona, quæ sibi fuerant ablata. Idcireò in cinere te reponit, ut inde veram humilitatem contrahens, Dominus te de stercore & cinere erigat, & collocet cum principibus populi sui. Idcireò ad radices tuas stercora mittit; ut frugifer euadas. Annotavit Plinius nihil utilius arboribus, quam si ad earum radices mittatur cinis, qui calore suo noxias herbas absumit, radices fovet, defendit, roborat, impinguat, & vermes eneeat ac fugat. Hinc uberrimi sunt agri Siciliæ, illi præsertim, qui monti Ætnæ sunt proximi: ex illo namque cineres profluunt, totam regionem illam reddentes feracissimam, per quos noxiæ herbæ absumuntur, vermes occiduntur, terra ipsa impinguatur. Hoc Ecclesia sancta intendit, cineres mittens ad capillos capitis tui, exiccare virides noxiasque herbas voluptatum carnalium, roborare te adversus insidias diaboli, carnis & mundi, disponere ad bonorum operum fructum abundantem, & peccatorum vermes effugare. Quæ namque voluptas non exiccabitur, si attendas crastina die te futurum cinerem, & quod subito transibit delectatio, & in cinerem abibis? Quæ dæmonis, carnis, aut mundi suggestio vim habebit, si te cinerem repures, & in cinerem statim convertendum attendas? Quanta diligentia curabis bona opera agere, quæ tecum feras, si consideres proximum mortis tempus, quando nemo poterit operari? Nunc vivis, fortè cras eris extinctus.

Lib. 17. c. 9. & 28. & lib. 18. c. 17.

ctus. Et quidnam, si Deus te nunc vocaret, ageres, qui nec peccata diluisti per pœnitentiam, nec bona opera egisti, quæ tecum possis referre, ut pro illis vitam æternam tibi dari postules? Quid te continet securum? Quis te decipit promittens longum vitæ tempus? Unde ista tepiditas, fratres, inquit Bernardus, tam perniciosa ista securitas maledicta? Quid seducimus miseri nosmetipsos? Forsitan jam divites facti sumus. Forsitan regnamus. Nonne ostium domus nostræ horribiles spiritus illi obsident? Nonne exitum nostrum larvales illæ facies præstolantur? Quis ille pudor erit, ô anima mea, cùm dimissis omnibus, quorum est tibi jucunda præsentia & gratus aspectus, cohabitatio ipsa tam familiaris, sola ingrediens incognitam penitus regionem, occursantia tibi catervatim ruere teterrima illa monstra videbis? quis in die tantæ necessitatis occurret? quis tuebitur à rugientibus præparatis ad escam? quis consolabitur? quis deducet? Filioli mei, memoremur hæc novissima nostra, ne peccemus. Tantùm Bernardus: cujus sententia sit fœlix clausula hujus tractatus. Innumera enim alia, quæ ad hoc institutum prosequi possumus, peculiaribus tractatibus habemus digesta. Hæc nunc dicta sufficiant in die sacro beatissimi patris mei, Doctoris maximi Hieronymi, cujus opera imitari & doctrinam intelligere concedat Deus omnipotens.

Amen.

Serm. in illud lib., in sex tribulationibus.

Tractatus Primi Finis.

TRACTA-

TRACTATVS SECUNDI

ARGVMENTVM.

EXPONITUR in hoc tractatu sacra Euangelica lectio, in qua Christus Dominus agit de jejunio, Recta ad Deum intentione, & Thesaurizando in cœlo, quasi totum hominem omni ex parte componens: primo, in ordine ad semetipsum per jejunium: secundo, in ordine ad Deum per rectum cordis affectum & intentionem: tertio, in ordine ad proximum per eleemosynam, per quam in cœlo thesaurizat. Unde tribus partibus, totus absolvitur tractatus. In prima agitur de jejunio, explicaturque, quomodo componat hominem erga seipsum & quomodo peccatoribus ad obtinendam gratiam, & justis ad illam conservandam congruet: in cujus confirmationem, quæ Ecclesia de illo affirmat, demonstrantur, quod Deus per illud vitia comprimit, mentem elevat, virtutes largitur, & præmia: unde infertur tandem, minus bene homines formidare, quod summis votis & lætissimis sinubus debent excipere. In secunda parte agitur de recto affectu & intentione, per quam homo benè disponitur ad Deum: explicaturque primo: Quis dicatur hypocrita, & quomodo mundus plenus sit hypocritis: mox ostenditur infœlix hypocritarum sors, grandisque stultitia, quos tanquam gloriæ suæ fures aversatur Deus: Deinde, quomodo Christus, non solum contendit, ut bona opera, sed ut bene ac legitime faciamus: ideoque exposcit, ut qui jejunat, ac bene operatur, ungat caput, & faciem lavet, quo nomine rectam animi dispositionem requirit, singulariter illam, per quam totius boni operis gloria in Deum refertur, qui cor ac spiritum præcipue à nobis postulat: & tandem, quomodo curandum sit, & contendendum, cum bene operamur, soli Deo placere, quomodo itidem bona opera fieri debent in abscondito: ut cœlestis pater omnia quæ fecerit homo, reddat illi. In tertia parte agitur de recto affectu, per quem homo bene componitur ad proximum aut de eleemosyna: explicaturque quomodo

 illa

illa utilis sit ad multa, singulariter autem ad thesaurizandum in cœlo: in hoc enim Deus pauperes constituit in mundo, ut vectores sint in cœlum bonorum, quæ recipiunt. Hæc omnia sub his capitibus distinguuntur.

PROOEMIUM.

§. 1. *Attentos vult Ecclesia reddere per cineris aspersionem, quos hac sacra lectione dociles intendit exhibere, id nunc nobiscum agens, quod antiquitus Deus cum Baltassar.*

§. 2. *Trium dierum viam sacrificantibus congruentem, nunc Christus docet, quam antiquitus per Prophetam Michaam indicarat.*

§. 3. *Contra tria malorum capita, gulam, inanem gloriam, & avaritiam, tria generalia remedia Christus inducit, jejunium, elevationem mentis, & eleemosynam.*

PRIMA PARS, DE RECTO hominis affectu, & ordinatione erga seipsum, aut de Jejunio.

§. 1. *A Iejunio incipit Christus, quia jejunium ad paradisum reducit hominem, quem intemperantia eo expulit, ut in Ninivitis & Elia apparet.*

§. 2. *Iejunium, gladium flammeum non timet, quod quasi in amianthi naturam transformare corpora, Basilius & Ambrosius tradiderunt.*

§. 3. *Quadragesima est tempus curationis, ideò à jejunio inchoandum, ut rectam methodum sequamur, & id fiat, quod Deus per Ioelem commendat.*

§. 4. *Gula milites subministrat diabolo, similes filiis Edom, quos omnes jejunium enervat & subtrahit.*

§. 5. *Arma quibus diabolus ad suprema mala, & idololatriam quosdam traxit, fuerunt comessationes & potationes.*

§. 6. *Scriptura sacra ad exprimendum hominem, omni vitiorum genere implicatum, solita est describere vacantem comessationibus, ut in Amos, Isaia, Luca, Daniele.*

§. 7. *Iejunium exposcit Petrus ad vires diaboli enervandas, quod quam insuperabilem reddat hominem, ostendit Daniel jejunator, intactus à leonibus.*

§. 8. *Leo facilè occidit pastum Prophetam illum, qui jejunus, insuperabilis extiterat.*

§. 9. *Bella corporalia antiquitus jejunio confecta, præsignarunt spiritualia, conficienda jejunio, quo David aptè operuit & munivit animam.*

§. 10. *Nullus sine jejunio diabolum vicit, ut dixit Augustinus & probarunt Iob, Baptista, Apostoli, Paulus, Antonius, Hilarion, &c.*

§. 11. *Cum timore interessendum conviviis & comessationibus, docuerunt Tobias & Iob.*

§. 12. *Filii jejunii, sunt Samsones & Samueles, id est, opera fortia, quæ inimicos omnes revincunt.*

§. 13. *Non minus necessarium est, carnem jejunio forti, quam indomitum equum valido fræno ad victoriam comparandam, comprimere.*

§. 14. *Sæva tempestas oritur à carne, cùm deficit jejunium, quæ sedatur, magna jejunatione subsequuta.*

§. 15. *Ad mentem elevandam & soluendam, comprimendam esse carnem, docuit Paulus, tradens quendam in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret.*

§. 16. *Non advolare mentem ad cœlestia, nisi mortificata carne, sacrificium duorum passerum egregie præsignavit.*

§. 17. *Ad excellentem contemplationem elevavit Adam mentem jejunus, quam de-*

depressit pastus, deprimitque vehementer ciborum abundantia.

§. 18. *Abstinentiam necessariam ad elevandam mentem, probat Hieronymus ex Philosophis, & ex ipso Epicuro voluptatis assertore.*

§. 19. *Necessarium jejunium ad elevandam mentem ad superna mysteria, docuit Amos, agens contra vaccas pingues.*

§.20. *Mentem ad cœlestia mysteria capienda disponi per jejunium, ostendunt Moyses, mulier sole amicta in cœlo, Joannes Baptista.*

§.21. *Petrus, cæterique Apostoli, & signanter Paulus, ostenderunt mentem per jejunium elevari.*

§.22. *Ad orationem supponendum jejunium, docent scripturæ, suadentque manifestæ rationes.*

§.23. *A monte myrrhæ ad collem thuris, aptè discurrebat sponsa, & duo altaria sacrificiorum & thymiamatis, aptè copulata fuerunt, ut Davidis exercitatio indicavit.*

§.24. *Virtutes Deus largitur per jejunium, quo tanquam circulo comprimitur homo, sicut arbor Nabuchodonosor, ut rore cœli tingatur.*

§.25. *Nulla divina dona Sanctos consequutos fuisse, nisi per jejunium, docuerunt eleganter B. Patres, Ambrosius & Cyprianus, ostenderuntque opere ipso Moyses & Elias.*

§.26. *Sanctos per jejunii virtutem divina dona consequutos, manifestè comprobant Daniel & alii, excellenterque S. Iudith.*

§.27. *Iejunii virtutem ostenderunt S. Patres tribuentes illi per quandam accommodationem, quod Fidei Paulus.*

§. 28. *Grandem injuriam inferunt jejunio, qui illud horrent & timent: homines duplicicorde, qui instar elephantis, quæ timere debent, non timent.*

§. 29. *Quæ in jejunio homines timent, debent potius expetere, ideoque non levi de causa solvendum, statuunt S. Patres & sacra Concilia.*

§.30 *Delicatos cibos relinquendos in Quadragesima, & requiem in ea dandam coquis, hortati sunt Basilius, Ambrosius & Chrysostomus.*

SECUNDA PARS, DE RECto hominis affectu, & intentione erga Deum.

§. 1. *Quia parum prodest jejunium factum non propter Deum, primo Christus prohibet, cùm jejunamus fieri tristes, & exterminare facies, instar hypocritarum. Quid autem hoc sit, optimè explicant S. Patres.*

§. 2. *Non sunt hypocritæ, qui peccata sua, ne videantur, abscondunt: hoc n. melius est; quam in omnium oculis illa committere.*

§. 3. *Metaphorica locutione Christus per unctionem capitis, & lotionem faciei explicat fugiendam jejunii ostentationem.*

§. 4. *Semper hypocrisis in mundo viguit, copiosius tamen, ut Apostolus prædixit, nostris temporibus, in quibus plenus est mundus hypocritis.*

§. 5. *Paucissimi sunt, qui hypocrisim plenè fugiant, latenter enim appetitus propriæ gloriæ ingreditur, & surrepit, ut in seipsis S. Patres experti fuerunt.*

§. 6. *Inanis gloriæ appetitum solicitè fugiendum, docuerunt eleganter Basilius, Chrysologus, elegantius autem Ieremias & Paulus.*

§. 7. *Infelix hypocrita ipso suo triumpho, sicut Eleazarus, occumbit: habet pennas similes herodio, cùm sit struthio, qui per victimas in profundum tendit, ut dixit Oseas.*

§. 8. *Struthionis stoliditatem tenet hypocrita, quæ cum dolore peperit, relinquens transeuntibus conculcanda: sapiens mulier filium ad Dei thronum misit.*

§. 9. *Nil stolidius, aut stultius, quam non oculis Dei, sed hominum satisfacere velle, quorum judicium falsum, insipiens, instabileque est.*

§. 10. *Stultum est, gloriam ab hominibus intendere, quæ vanior est umbra, instabilis, & transiens sicut visio nocturna.*

§. 11. *Tam stultum est gloriam ab hominibus quæ-*

quærere, ut quamvis videret Apostolus necessarium, se commendare, insipientem se sæpius primo vocaverit.

§. 12. *Valorem operis meritorii solus Deus per semetipsum potest compensare: injustus est propterea, qui pro mercede, humana laude est contentus.*

§. 13. *Cor nobile, nulla re minori ipso Deo est contentum, ut ostendit D.Thomas & Abraham. Infœlix qui mercede Balaam effusus est.*

§ 14. *Insipiens, qui merces excellentes ad vile emporium, & inopes mercatores defert sicut Judas: & qui radices super lapides vult mittere, ut dixit Baldad.*

§. 15. *Docet Christus, ad cœleste emporium merces nostras deferre, persolvendas à Deo, qui illarum justum pretium solus reddere valet.*

§. 16. *Quantum aversetur Christus hypocritas, ostendit maledicens ficulneæ, ex eo quod illorum symbolum & figuram tenebat.*

§. 17. *Hypocrita fur est, qui non contentus utilitate quam bonum opus inducit etiam gloriam, quam Deus ex illo sibi reservarat, aucupat.*

§. 18. *Deum sic provocat hypocrita, sicut provocat virum zelotypum, qui illius uxorem accipit: id quod in Adam & Herode Deus manifestavit.*

§. 19. *Iniquitatem maximam, & negationem contra Deum, vocavit Job, arrogare sibi gloriam ex bonis operibus, quam sibi Deus unicè, in Deitatis suæ signum reservavit.*

§. 20. *Idololatriæ esse genus, sibi ex bonis operibus gloriam quærere, indicavit Jacob, vovens votum suum: & verè disponit ad amittendam fidem.*

§. 21. *Fumus thymiamatis soli Deo reservabatur, quem nullus sub pœna mortis poterat sibi quærere, quod Oziæ factum confirmat.*

§. 22. *Acute Sanct. Augustinus revincit philosophos, contendentes humanam gloriam quærendam ex tabula quadam ab eisdem sapienter depicta, quæ manifestè hypocritarum vitium confundit.*

§. 23. *Amen, jurandi est nota, qua Deus utitur, ad immutabile decretum indicandum, quo hypocritas terrere vult.*

§. 24. *Humanam gloriam fuisse justam mercedem hypocritarum, excellenti discursu ex Romanorum factis ostendit Augustinus.*

§. 25. *Nulla merces hypocritis à Deo est expectanda, qui non pro illo laborant, ideo infœlicissimam eorum sortem computant Job & Chrysostomus.*

§. 26. *Ex virginibus fatuis ostendit Christus, non quærendam ab hominibus gloriam, & meritò S. Propheta Esaias clamat, non expendendum argentum in non panibus.*

§. 27. *Docet Christus, non sufficere facere bonum, nisi fiat benè, ideoque cuique attendendum, bona opera exhibere plena & perfecta coram Deo.*

§. 28. *Lætos, & quasi excipiendos convivio vult Christus nos esse, cùm jejunamus propter Deum, cui nihil lætius, quam aliquid propter nos agere: inde bene sponsæ diem lætitiæ cordis illius descripsit.*

§. 29. *Diem lætitiæ: desponsationis & convivii reputavit Christus pro nobis mori, ut sponsa dixit: dies ergo nobis esse debet lætus, cùm pro illo mortificamur & jejunamus.*

§. 30. *Jure Christus jejunaturis imponit, lætos se exhibere, quibus mercedem repositam exponit, cujus spe, tam ipse, quàm ejus Sancti omnem pœnam alacriter pertulerunt.*

§. 31. *Jejunaturo Christus metaphoricè loquens imponit, ut omni ex parte sit compositus, & quod non tam à cibis, quàm à vitiis jejunet.*

§. 32. *Primo imponit Christus unguendum caput, id est, in ipsum reducendam bonorum operum fragrantiam, quod in bonorum operum ædificio supponendum est.*

§. 33. *Unge caput, cùm jejunas, præstituens Deum finem jejunii tui, caveque cerastem mordentem ungulam.*

§. 34. *Un-*

§. 34. *Ungebat caput suum David, proponens Deum in conspectu suo: cum id egit Moyses ad petram, fœliciter successit, infœliciter, cum non fecit.*

§. 35. *Jejunia & sacrificia externa petit Deus, ut cor ei offeramus, sicut ostendit in Abraham, quod non faciens Saul, periit.*

§. 36. *Spiritum aut intentionem à nobis Deus quærit, ex cujus defectu repulit multa Judæorum sacrificia, in Isaia, Malachia, Jeremia, & Michæa.*

§. 37. *Iniquitas Cain fuit, in sacrificio male dividere, Deo sua offerens, cor suum sibi reservans: bene Abel, primo seipsum Deo obtulit.*

§. 38. *Macedones imitati Abelem, docent prius nos ipsos, & cor nostrum, quam nostra Deo offerre.*

§. 39. *Manuum impositio in sacrificio, holocausta medullata, effusio sanguinis ad altare, pondus Sanctuarii, indicabant necessariam oblationem cordis in bono opere.*

§. 40. *Ungere caput, & lavare faciem præcipit Christus, indicans ad bonum opus necessariam fidem, & bonam aut puram conscientiam.*

§. 41. *Ad jejunium lavanda est facies animæ, sine cujus munditia, opus meritorium non esse, ostendit nativitas Ichabod.*

§. 42. *Jejunia limpida & pura requirit Christus, quæ similia sint limpidissimis lapidibus, quibus David dejecit Goliam.*

§. 43. *Fuge videri ab hominibus, cum jejunas, similis esto Rahab & parentibus Moysis.*

§. 44. *Fugiendos spectatorum oculos, cum jejunas, docuerunt Abraham & Ezechias, docet natura in rerum productione, & Eliseus in olei multiplicatione.*

§. 45. *Non prohibet Christus videri opera nostra, sed ne id affectemus, ne fascinemur, sicut pueri, fascinatio enim obscurat bona.*

§. 46. *Summi sacerdotis ornatum ita ab omnibus videri voluit Deus, ut Sacerdos ipse in solum Deum oculos converteret, figeretque.*

§. 47. *Sponsæ oculi erant quasi columbæ, in solum Sponsum intenti, sed tanquam piscinæ Hesebon, quos alibi conspiciebant.*

§. 48. *Incipientes & proficientes opera sua bona abscondant ab oculis spectantium; perfecti autem sæpe exponant illis conspicienda.*

§. 49. *Patris nomen Christus inducit, exprimens Deum totum relatum ad te, ut te reddat totum ad illum relatum, & intentum, curantem illi solummodo videri.*

§. 50. *Quomodo & quare nostram ad Deum debeamus intentionem dirigere, docent Sponsæ verba, quæ Beatus Bernardus expendit.*

§. 51. *Quæ propter Deum agis, servanda illi tradis: ideoque tibi reddet in extremo judicii die, qui à Petro dicitur tempus restitutionis.*

§. 52. *Quæ Deo offers, non tam das, quam accommodas & deponis, tibi reddenda, id quod Anna Samuelis mater egregie explicavit.*

§. 53. *Hoc insuper reddet tibi Deus, quod opera, quæ in abscondito fecisti, videantur etiam ab hominibus, qui horti conclusi aromata fluere facit.*

§. 54 *Quæ Sancti contendentes soli Deo videri in abditissimis faciunt, Deus ad eorum gloriam, videnda omnibus exponit, ut ex eorum historijs liquet.*

§. 55. *Reddet tibi Deus juxta cordis tui affectum, quem intuetur: ut ex Assur, & eis, quos operarios iniquitatis vocat, patet.*

§. 56. *Intentio vocatur cor, à quo vita procedit: cujus defectus in Cæsaris victima, mortis omen fuit.*

§. 57. *Cordis affectum pensat Deus, ut mercedem reddat, ideo solam bonam voluntatem expresserunt Angeli promittentes pacem.*

§. 58. *Vidua mittens duo minuta, plus omnibus misit in oculis Dei, qui in sacrificio Noe cordis affectum habuit gratum.*

§. 59. *David restituendum sibi dixit, juxta operis sui quantitatem in conspectu oculorum Dei, qui affectum pro opere reputavit in Abraham, Petro, Apostolis, cæterisque justis.*

§. 60. *Recte Sapiens monuit, dandum altissimo secundum datum ejus: & in bono oculo adinventionem manuum faciendam, quam Sancti facere soliti sunt.*

§. 61. *Pilos caprarum recto affectu & intentione oblatos, pretiosos ducit Deus, sine quo nihili facit aurum aut gemmas.*

§. 62. *Cum bonum operaris, imaginare Deum te conspicientem, & tanquam Moyses invisibilem tanquam visibilem facito.*

§. 63. *Non contentus sis culmo bonorum operum, quem exposuit Oseas, sed tali, ut juxta Ioannis consilium, plenam accipias mercedem.*

§. 64. *Inanem gloriam prodeuntem, bono opere jam perfecto, jugula, sicut Iephte filiam.*

§. 65. *Instar Moysi, quod propter Deum facere cœpisti, nullatenus ad terram demittas: intelligens jam sanctificatum, & esse indecens, Deo semel datum, ab ipso auferre.*

§. 66. *Quæ dixit Christus, Paulus instar nutricis, quasi lac exhibet: eadem Sponsus indicaverat, asserens, se captum in uno crine, & uno oculorum Sponsæ.*

TERTIA PARS, DE recto hominis affectu erga proximum.

§. 1. *Hortatur Christus, ut bonorum operum thesaurum in cælo recondamus servandum, nec enim sufficit bona agere, nisi custodiantur, sicut in Adam indicavit Deus.*

§. 2. *Jejunium duabus alis volat, recta intentione & eleemosyna, quas expressit Propheta petens sanctificari jejunium, & vocari cœtum, & Christus in Euangelio.*

§. 3. *Jejunium & pœnitentiam comitentur recta intentio & eleemosyna, tanquam duæ puellæ comitantes Esther, quas Propheta Ioel expressit.*

§. 4. *Jejunium & cætera opera non sufficere sine misericordia, docuit Christus, juvenem instruens, docent & virgines damnatæ ex olei defectu, & tradidit Sapiens.*

§. 5. *Pœnitens deprecetur in muneribus, nec appareat vacuus coram Domino, quod enim pauperi das, mensura est ejus quod recipies.*

§. 6. *Divitiæ dicuntur in scriptura, Redemptio animæ: quia eleemosyna redimuntur peccata, ut admiranda sententia dixit S. Daniel.*

§. 7. *Adorationem disponit jejunium, si adjungatur eleemosyna, quæ manus elevat, ut in Moyse præsignatum fuit.*

§. 8. *Iejunium mentem elevat, si sit cum eleemosyna, ut in Cornelio & Thabita, ideo induere viscera misericordiæ monet Apostolus.*

§. 9. *Singulariter dicitur jejunium disponere ad virtutes quia eleemosyna famulatur, cui propterea Christus eleemosynam conjungit.*

§. 10. *Christus in bonis replet desiderum nostrum, id suadens, quod nostro desiderio est conforme, oculos suos super oculos nostros, tanquam Eliseus ponens.*

§. 11. Si-

§.11. *Sicut antiquitus, non recondendos thesauros in Ægypto dixit Deus, ubi leo, vipera, & regulus devorabant: ita & nunc non recondendos in terra, ubi arugo & tinea, & fures.*

§.12. *Thesaurizare in terra, res est omnis solicitudinis plena, & caput aspidum sugere, ut dixit Sophar.*

§.13. *Quo plus in terra quis thesaurizat, pluribus urgetur doloribus & curis, ut ostendunt Sophar, & Salomon, & jugis tremor Cain.*

§.14. *Christus nos fecit filios Patris cœlestis, quibus consequenter suadet, in cœlo mentem & thesauros reponendos.*

§.15. *Cives Babylonis in sua civitate thesaurizant, quorum primus fuit Cain, qui primus in terra civitatem condidit, in qua thesauros recenderet.*

§.16. *Cives Ierusalem in terra sunt peregrini; incongruum propterea indicarunt in illa thesaurizare Adam, Eva, Abraham, Isaac, &c.*

§.17. *Cives Ierusalem lætantur, peregrinationis suæ termino appropinquante, quia in cœlo thesaurizarunt: secus cives Babylonis, quia in via Cain abierunt.*

§.18. *Christus verius quam Prometheus homines sapientes efficit, docens, quomodo ex bonis suis utilitatem capiant.*

§.19. *Non sibi thesaurizare illum, qui in terra congregat, docuerunt David & Salomon: similis est avibus, ovibus, apibus, & bobus.*

§.20. *Non sibi thesaurizat avarus, cui in pœnam datur non frui bonis suis, sed qui dignas Deo offert oblationes, juxta Sapientem & Tobiam.*

§.21. *Ut tibi thesaurizes hortatur Christus, observantia sabbathi, & ratio Jacob suadet, exercitiumque Rahab explicat, quo usus fuit Salomon.*

§.22. *Pecunias in terra conditas, vocavit Sapiens conditas in malum domini sui, nihil enim ex eis, nisi malum sibi reportat.*

§.23. *Similem tineæ & custodi æstimat Iob, thesaurizantem in terra.*

§.24. *Comprehendit mors thesaurizantem in terra, sicut tempestas Pharaonem, nihil penitus tunc invenientem, ad quod manum convertat.*

§.25. *Deus super thesaurizantem in terra constringet manus, & irridebit: & homines in ejus morte philosophantes dicunt quæ antea advertere oporteret.*

§.26. *Consilium Christi utile, quale dedit Tobias filiis suis, & Ioseph Pharaoni.*

§.27. *Thesaurizandum in cœlo per eleemosynam docuit Christus, & explicavit cujusdam divitis historia subjuncta.*

§.28. *Christi doctrinam explicavit Paulus, imponens quædam divitibus præcipienda, non roganda.*

§.29. *Quæ nunc Christus dicit, prædixerat Spiritus sanctus, ore Sapientis, excellentem tradens doctrinam.*

§.30. *Misericorditer Deus pauperes in mundo posuit, qui essent bonorum nostrorum vectores in cœlum.*

§.31. *Secure pauperibus committi bona in cælum deportanda, ostendit Sapiens, unde divitum fides probatur infirma.*

§.32. *Qui eleemosynam dat, sibi thesaurizat, & sicut qui seminat, id sibi reponit, quod perdere videtur.*

§.33. *Quia eleemosynam dare, est seminare, dum vivis est danda, & liberaliter quidem, recepturus, quod dederis melioratum.*

§.34. *Sicut lutei latores ad Dei pedes repositi, in sapphiros fuerunt conversi: ita divitiæ si in cœlo condantur.*

§.35. *Eleemosyna omnia bona homini inducit, ideoque per eam thesaurizat sibi.*

§.36. *Per eleemosynam Deus se tuum debitorem constituit, per quam thesaurizas tibi fundamentum & firmamentum bonum.*

§.37. *Singulariter disponit eleemosyna ad remissionem peccatorum, & regnum æternum acquirendum, ut Augustinus prosequitur.*

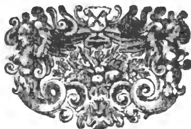
§. 38. *Cornu miserentis exaltatur in gloria, cujus divitiæ pauperibus datæ, splendentes in cœlo apparebunt, & regnum æternum per eas acquirent.*

§. 39. *Quærunt Sancti & rogant pauperes, ut bona accipiant: quorum vectores in cœlum intelligunt, ut Abraham, Lot, & Macedones.*

§. 40. *Grandem gratiam reputabant Corinthii, si pauperes ad eorum mensas sederent. Non tam tu pauperi, quam ille tibi gratiam facit, cum quod dederis accipit.*

§. 41. *Pauperem occurrentem cognosce vectorem bonorum tuorum in cœlum: ideo ne curiose examines, nec acerbis verbis urgeas.*

§. 42. *Docet Christus, quid consequaris thesaurizando in cœlo, & cur id agere debeas: dignus pro tali doctrina, cui divinos honores verius, quam gentiles Saturno tribuas.*

R. P. F.

R. P. F.

HIERONYMI

BAPTISTÆ DE LA NUZA,
ORDINIS PRÆDICATORUM, ET SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORIS.

TRACTATUS SECUNDUS
DE JEJUNIO, RECTA AD DEUM

Intentione, & Thesaurizando in cœlo, circa Euangelicam lectionem, Matthæi sexto:

Cum autem jejunatis, nolite fieri sicut, &c.

PROOEMIUM.

§. 1. Attentos vult Ecclesia reddere per cineris aspersionem, quos hac sacra lectione dociles intendit exhibere: id nunc nobiscum agens, quod Deus cum Baltassar.

¶ 1. *Epist. 1. ad Epist. Gallia c. 2.*

Anctus Augustinus, (qui ut B. Cælestinus Papa testatur, inter Magistros optimus à Romanis Pontificibus semper fuit habitus, quem nec saltem levis rumor sinistræ suspicionis unquam respersit) libros illos famigeratissimos de doctrina Christiana, omni eruditione refertos scripsit, seipsum non minus Rhetoricæ facultatis, quàm sacrarum scripturarum & divinæ Theologiæ peritissimum comprobans. Imitatus enim Romanæ eloquentiæ parentem Ciceronem, omnes Christianæ rhetoricæ partes excellentissimè complens, tres priores libros, qui de inventione (ut ipse ait) essent, præmisit, tradens in eis modum inveniendi legitimos sacræ scripturæ sensus, & mysteria; quibus quartum & ultimum tandem post aliquod tempus, qui

Quatuor lib. de doct. Christ. habentur, to. 3.

Lib. 4. c. 1.

de elocutione esset, addidit, quo Christianum rhetorem, aut declamatorem euangelicum, & verbi Dei concionatorem instituerent, modumque traderet, quem tenere debet, ut divina mysteria, quæ in scriptura sacra invenit, convenienter proponat, & proloquatur. Illud autem in primis ei singulariter curandum supponit, ut ante omnia contendat, reddere auditores attentos, sibique ac verbis suis intentos, quo eosdem possit dociles exhibere. Id quod sub eleganti metaphora Sapiens tradiderat, eundem divini verbi concionatorem (ut ex glossa ordinaria Lyranus annotavit) instituendum assumens: *Non*, inquit, *impedias musicam: ubi auditus non est, ne effundas sermonem*. Musicæ nomine, divini verbi prædicationem intelligit glossa interlinearis, qua optimus prædicator insonare dicitur propter consonantiam verbi ad vitam, quam (juxta Divi Gregorii institutionem) tenere debet, ne quod verbis prædicat, moribus impugnet, & cujus vita despicitur, etiam prædicatio contemnatur. Aut verò musicam vocat; ad illam alludens, qua David personabat, ut dæmonem invadentem Saulem fugaret. Id namque prædicator sua prædicatione facere contendit, dæmonem ab auditorum cordibus pellere. Is qui musica personare vult, primùm omnium attentos reddere procurat eos, quibus insonandum est: ideoque si illos intempestæ noctis silentio, profundo somno traditos suspicatur, prius magnis strepitibus agit, ut dormientes excitet ad audiendum: esset enim otiosa & inutilis musica, quæ non audientibus exhiberetur: *Ubi enim auditus non est, ne effundas sermonem*. Hoc propterea commune usitatumque fuit verbi Dei ministris, quibus aliqua hominibus proponenda Deus committebat, primum omnium curare, reddere auditores attentos, quo dociles eosdem possent exhibere. Ideo eorum, quamplurimi magna eloquentiæ vi, excellentique, & gravi verborum pondere agere incipiebant, ut idem Augustinus egregiè prosequitur, & expendit, quo sibi ipsis redderent auditores intentos: alii Deo ipso ordinante, in eundem finem res admirandas novas & insolitas primum oculis eorum exponebant, quos alloquuturi erant, ut eorundem mentes ad se converterent. Ideo prædicaturi aliquando se exhibebant discalceatos & nudos, ut Isaias; aliquando catenis ligneis, atque aliquando ferreis circumdatos, ut Jeremias; aliquando singulari cultu ornatos, corona scilicet capiti imposita, sicut Ezechiel; ut hac rei novitate, omnem populum sibi redderent intentum, quod possent eidem divina eloquia proponere & intimare. Hoc autem, singulari elegantique opere Deus ipse servare visus fuit, agens cum illo supremo orbis imperatore Baltassar, quem Græci patres Balsassar vocant, qui primæ totius orbis monarchiæ, quæ Babyloniorum fuit, ultimus extitit monarcha. Erat ille impius, perfidus, Deo rebellis, & ingratus, & mandatorum ipsius contemptor: tradiderat se totum comessationibus, & ebrietatibus; quibus ut plenius satisfaceret, *Fecit grande convivium optimatibus suis mille*. Apud Romanos (ut Alexander ab Alexandro notavit) commune habebat proverbium; septem convivium, novem autem convicium facere, quod scil. quando multi sunt convivæ, tumultuantur potius, quàm in sobrio convictu sint, ideo non convivium, sed convicium, quasi convocium vocandum; quoniam multorum voces simul insonantes sine ordine, clamorosum convocium (inquit in eundem Alexandrum Tiraquellus) reddunt. Quid Romani dicerent de convivio, quo mille simul optimates recumbebant? Nec tantùm in illo aderant viri, sed & mulieres innumeræ, non solùm legitimæ illius uxores, sed & concubinæ quamplurimæ; ut statim Spiritus Sanctus expressit. Aptissimè propterea de illo convivio, quod de Herodis impia cœna eloquenter Chrysostomus annotavit, dicere possumus. Nam primum temulentia, & deliciis spectaculum illud constabat; unde nihil unquam probè factum est: deinde convivæ omnes erant corrupti, & ille, qui convivio præerat, omnium iniquissimus: voluptas atque licentia omnia dicendi, audiendi, & faciendi, maxima in ipsis erat. Unde eò Baltassar processit, quod eleganter Spi-

Marginalia: *Lib. 4. c. 4.* — *Eccl. 32. 5.* — *In pastora. p. 1. c. 2.* — *1. Reg. 16. 23.* — *Ibidem.* — *Esai. 20. 2.* — *Ier. 27. 2. & cap. 28. 11. 12.* — *Ezech. 14.* — ¶ 2. — *Dan. 5. 1.* — *Lib. 5. c. 21* — *Hom. 49. in Matt.*

Dan, 5. cit. Spiritus sanctus expressit, dicens: *Praecepit ergo jam temulentus, ut afferrentur vasa aurea & argentea, quae asportaverat pater ejus Nabuchodonosor de templo, quod fuit in Jerusalem, ut biberent in eis rex, & optimates ejus uxoresque ejus, & concubinae.* Singula verba (utpote Spiritus sancti) magna sunt expensione digna. Primò, attende notam illam, *Ergo*, quae apud dialecticos conclusionis est signum, qua voluit indicare ultimum, ad quod hujus regis impia inverecundia pervenit. *Praecepit ergo.* Quasi dicas; *en conclusion de sus maldades.* Deinde, annota illud, *jam temulentus.* Bene temulentus comprobatur (inquit Hieronymus) qui ad praecedentia sua peccata, hoc tandem addere ausus fuit in Dei contemptum horrendum, quod vasa ipsi soli Deo reservata & dicata, ad hominum ebrietatem voluerit applicare. Praecepit enim afferri, non ut ea viderent, aut considerarent; sed *ut biberent in eis.* Tandem observa ordinem, quem Deus exprimit. Ut biberent, inquit, non ipse tantum *Rex*, sed *& optimates ejus*, neque hi solum qui homines erant, sed & mulieres, quibus peculiariter tangere vasa sacra erat interdictum, nec tantum illae, quae legitimae erant *uxores ejus*, sed etiam, quae erant *ejus concubinae.* Ingens scelus, grande piaculum. Statuit propterea Deus sententiam, quam talia crimina merebantur contra illum proferre, eandemque illi intimare. Id autem excellenti ordine perfecit. Primum namque omnium, illum reddere attentum, & à comessationibus & ebrietatibus quibus traditus erat, ad ipsius Dei verba audienda voluit revocare: quae ut efficaciter perficeret, misit quosdam *digitos quasi manus hominis, qui scriberent in superficie parietis aulae regiae*, qui id quod scribebant, sive minio, sive carbone, sive excavando parietem (quomodo enim factum sit nescimus) ibi signatum expressumque relinquerent. Quo facto rex ab omnibus aliis revocatus, in illud solum modo quod oculis suis fuerat exhibitum totam mentis attentionem collocavit. *Tunc enim facies Regis commutata est, & cogitationes ejus conturbabant eum, & compages renum ejus solvebantur, & genua ejus ad se invicem collidebantur*, & in eam solummodo curam intendebat, ut aliquis induceretur, qui quae videbat, explicaret. Cùm autem Deus regem suprema attentione exhibuit intentum, disposuit ut ingrederetur Daniel, ille cujus sapientiae Deus ipse (inquit Ambrosius) testimonium perhibuit dicens: *Quis Daniele sapientior?* qui divina verba eidem exponeret, criminum suorum impietatem proponeret conspiciendam, & efficaciter argueret, scripturam legeret, & divinam sententiam brevissimis verbis in scriptura conclusam explicaret, & intimaret. *Haec est*, inquit, *scriptura quae digesta est: Mane, Thecel, Phares*, tria tantùm verba (inquit Hieronymus) quorum primum numerum, secundum appensionem, tertium divisionem sonat, quasi dicas, Numerus, Pondus aut statera, & Divisio. *Mane, numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud: Thecel; appensus es in statera, & inventus es minus habens: Phares; divisum est regnum tuum, & datum est Medis, & Persis.* Admirandum planè Dei artificum, quo prima Quadragesimae die utitur Spiritus sanctus per ministerium Ecclesiae, quam regit atque gubernat.

In cap. 5. Daniel. [left margin, beside "Bene temulentus comprobatur"]

2. Offic. c. 11. Ezec. 28.3. [right margin]

In cap. 5. Daniel. [right margin, beside "tria tantùm verba"]

¶ 3.

Vult eo tempore Deus ad nos loqui, nostraeque salutis mysteria animis nostris plenius repraesentare. Ad hoc namque meritò à sanctis Apostolis per doctrinam Spiritus sancti (ut B. Leo Papa *a* annotavit, annotavitque sanctus Hieronymus *b*, & ex caeteris sanctis Patribus tradidit Divus Thomas *c*) majora sunt ordinata jejunia, ut ad nostrae reparationis & redemptionis mysteria plenius celebranda, & consideranda nos convertamus, & coelestem doctrinam intentis excipiamus, auribus. Vidit nos Deus, omnibus hisce elapsis diebus, comessationibus ac delitiis traditos, mentibus penitus in mensas effusis, animos cunctis seculi vanitatibus implicatos, ideoque minimè aptos, quibus talia mysteria, & sacramenta coelestia ac spiritualia documenta exponantur. Sanctus Basilius magnus Caesareae Cappadociae Archiepiscopus, eum quadam die solemni vidisset ecclesiae suae homines vanitatibus & delitiis implicatos, suggestum ascendens, concionem solemnitati congruentem

a Ser. 2. & 9. de quadrages.
b In cap 9 Matth.
c 2. 2 qu. 147 art 5.

Hom. 14. in editione Paris. pag. 185.

tem habiturus, exponens primò se ad concionandum, diei quidem solemnitate excitatum, statim subdidit, se nihilominus ad prædicandum segniorem penitus redditum, quippe qui nullum futuræ concionis speraret profectum ab his, quos plenè vanitatibus viderat implicatos. Illud (inquit) meum retardat animum, meamque ad dicendum alacritatem hebetat atque abrumpit, quod ex his quæ apud vos tentavi, nullum provenientem conspiciam fructum. Ad sepultasne aures inclamabimus? Desideravit
1.Reg.25. 36. quibem prudentissima Abigail ad Nabal loqui, quod præsens quæ se offerebat occasio, & periculum imminens, & uxoria obligatio vehementer exposcebat: sapientissima tamen fœmina inutile judicavit, sapientiæ verbis ejus auribus insonare, quem vaporibus, quos nimius cibus, & potus excitarat, quasi insensatum videbat. In hujus confirmationem B. Joannes Chrysostomus in sermone prima die Quadragesimæ habito *a*, annotat id quod similiter Sancti Basilius *b*, Hieronymus *c*, & Ambrosius *d* annotarunt de Moyse. Descendebat Moyses de monte, illas admirandas tabulas quas à Deo acceperat secumferens, ipsius digito scriptas, ut ejus legem, & mysteria populo intimaret *e*: *Cumque appropinquaret ad castra, vidit vitulum & choros: iratusque valde, projecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis*, absurdum esse censens, (inquit Chrysostomus) ebrium & prævaricatorem populum leges à domino conditas accipere, indignumque judicans, (inquit Basilius) populo temulento divinis verbis ac præceptis insonare. *Fregit*, inquit Hieronymus, *audacter tabulas, sciebat enim Dei sermonem audire non posse temulentos*. Expende vim illius adverbii *audacter*. Videbatur enim debuisse Moysen contineri à projiciendis & confringendis tabulis, quòd illæ essent admirandæ, & ab ipsomet Deo datæ & scriptæ: sed animos fecit Moysi, ut audacter illas projiceret, & confringeret, quòd videbat omnino inutiles tabulas legis his, qui tota erant à Deo mente alienati, & ad idolum, comessationes, ebrietates, choreas, & ludos omnino conversi. Hoc igitur primò curandum est, reddere auditores attentos, & eos avertere ab his, quibus mentem & animum omnino implicarant. Ut autem id fiat, nobiscum agit Deus quod cum Baltassare quondam egerat. Præmittit enim per Ecclesiæ ministerium digitos manus, qui in terreum parietem aulæ regiæ brevissima verba scribant. Aula regia caput est, in quo præcipuè vigent sensus & ratio, ubi & mens aut intellectus tanquam in aula regia residet. Hujus parietis superficies patens est frons, prior & magis patens capitis pars. Mittit nunc digitos, qui cinere tanquam atramento scribant, id quod verbis ore sacerdos profert, *Memento quia cinis es, & in cinerem reverteris*: quasi dicens: *Mane, Thecel, Phares. Mane*, numeravit Deus dies tuos, & ad eorum ultimum te devenisse cogita, qui jam cinerem te debes reputare. *Thecel*, vide quod appensus in statera, absque pondere aliquo solidæ virtutis inventus es inanis, quem levis aura tanquam cineris pulverem projicit, & circumfert. *Phares*, dividendam scito animam à corpore, & corpus vermibus tradendum, convertendum in cinerem, & animam dæmoni, ignibus perpetuis torquendam. Quis est, qui hujusmodi manum scribentem videns non tremat, colore pallescat, ad seipsum ab omnibus vanitatibus externis avocatus revertatur, & tota mentis attentione se paratum exhibeat ad audiendum, quod Deus auribus illius suggerendum voluerit? Sicut ergo quando Baltassar attentus fuit factus, congruè inductus fuit Daniel, qui divina illi intimaret & traderet decreta: ita considerans nos Ecclesia ex hac digitorum & scripturæ conspectione attentos, totaque mentis intentione conversos, ut quæ Deus dicere parat audiamus, inducit divinum Danielem Christum, divinis verbis intimantem: *Cum jejunatis, nolite fieri, &c.* Tenuit (ut Rupertus annotavit) Daniel expressum Christi typum, tum propter ejus excellentem sapientiam, tum quia illum præmisit Deus, qui cœlestia mysteria aperiret, ideoque aptè illum significavit, quem pater dedit nobis magistrum, quem audiremus,

Marginal notes: a Homi. 1. in Gen. b Hom. 1. de jejun. & orat. 5. de jejun. c Libr. 2. cont. Iovi. d Libr. de Elia. c. 6. e Exod. 32. 19. ¶ 4. In cap. 11. Danielis.

renitus, de quo dixit: *Hic est filius meus dilectus, ipsum audite.* Et quamvis semper audienda sint ejus verba, utpote divina, signanter tamen, quæ nunc in hac evangelica lectione intimat, peculiari attentione sunt auscultanda. Omne enim quod ad nostræ salutis remedium, & quomodo agendum sit explicat: medium, quo anima, quæ per peccatum à paradiso exulabat, possit ad illum reverti ostendit: qua ratione, qui cunctis bonis spoliati remansimus, ditissimos thesauros in cœlo valeamus recondere indicat: & ut uno verbo dicam, quomodo totus homo sit componendus brevissime tradit, instruens quomodo erga se ipsum habere debeat & componere per jejunium: erga Deum per rectam animi intentionem & affectum: & erga proximum per eleemosynarum & bonorum operum largitatem.

§. 2. *Trium dierum viam sacrificantibus congruentem nunc Christus docet, quam antiquitus per Prophetam Michæam indicarat.*

¶ 5. CHristus cœlestis magister audiendus est semper, signanter tamen nunc, quando brevissimis verbis tria, quæ omni tempore, præcipue autem sacro Quadragesimæ cursu agenda sunt, complectitur. Quando statuit Deus populum suum de Pharaonis servitute liberare, misit Moysen ad Pharaonem, qui ab eo peteret, quod dimitteret egredi populum ad sacrificandum sibi in deserto, diceretque. *Dominus Deus Hebræorum vocavit nos: ut immolemus domino Deo nostro.* Cur numerum trium solummodo dierum in solitudine agendum, ad sacrificandum designaverit Deus, dubium est: cum non tantum trium dierum, sed quadraginta annorum per solitudinem via esset eis peragenda, ut ad terram promissam pervenirent, in qua pacifice sacrificium offerrent. Et quamvis antequam eam ingrederentur, in deserto essent sacrificia oblaturi primum tunc sacrificium, quod oblatum ab eis invenimus postquam egressi sunt de Ægypto, ut annotat Rupertus, fuit in deserto Sinai, ad quod non pervenerunt nisi post tres menses, ut scriptura sacra docet, ubi duodecimam fecerunt mansionem, ut S. Hieronymus demonstrat. Quidam existimant idcirco Deum tam brevem numerum dierum exprimi voluisse, ut Pharao moveretur ad illum concedendum, credens Israelitas non omnino discedere, aut fugam arripere, aut valde se elongare velle: sed juxta Ægyptum remansuros, qui viam solummodo trium dierum in solitudinem ab illis agendam audiebat: sicuti revera credidit. Nam cum primo post multas illatas plagas Moysi petenti ut dimitteret Israelitas egredi ad sacrificandum, responderet: *Sacrificate Deo in terra hac*, replicanti Moysi, *Non potest ita fieri, sed viam trium dierum ibimus in solitudinem, & sacrificabimus domino Deo nostro sicut præcepit nobis*: id ille affligentibus plagis constrictus concessit dicens: *Ego dimittam vos, ut sacrificetis domino Deo vestro in diserto, verum tamen longius ne abeatis*, id est, ne longiori via quam trium dierum spatio agetis abeatis. Tanta namque multitudo populi non poterat non brevissimum iter spatio dumtaxat trium dierum conficere. Ita Lippomanus, qui annotat hac in re Deum non fuisse mentitum, sed dissimulare voluisse quod intendebat: quomodo sæpe cum impiis agere solet. Alii censent idcirco trium dierum viam ad sacrificandum à Deo fuisse tantummodo expressam, qui, primum sacrificium quod Israelitæ oblaturi erant post egressum de Ægypto, futurum erat juxta montem Sina, qui justa trium d erum via distat ab Ægypti finibus. Deus siquidem primo Moysi cum minaret gregem ad interiora deserti, apparuit in *monte Horeb.* Est Horeb (ut Hieronymus censet) mons in regione Madian supra Arabiam in deserto, qui idem alio nomine vocatur Sina. Ita autem vocatus fuit, aut à voce Hebræa, *Sene*, ¶ 6. quæ rubrum significat, aut quia in eo magna ruborum copia erat, ut Cajetanus indicat, aut propter famigeratissimum rubum, ad quem Deus descendit allocuturus

Marginal notes: *Exo.3.18.* — *In cap. 19. Exodi.* — *Exod.19.1* — *Epist.127. ad Fabiolam.* — *Exo.8.25* — *In cap. 3. Exodi.*

Moysen. Cajetanus inter Sinai & Horeb hanc credit differentiam, quod Sina mons fuerat magnus, Horeb autem ejus pars quædam in reconditioribus ipsius eminens. Ut (1. antiq. c. 12. in prin) namque Josephus recenset, mons Sina celsissimus erat, pascuis uberrimis & herbis abundantissimis refertus, ad cujus interiora pastores accedere non audebant, eo quod vulgato rumore numen divinum illic habitare diceretur. Moyses autem ad hujusmodi interiora minans gregem, in ea parte quæ Horeb dicta est, vidit rubum &c. Ex quo patet cur mons ille vocatus sit Horeb, id est mons Dei: fieri enim potest, ut jam hoc nomine tunc appellaretur propter rationem, quam Josephus indicat: quia communi sensu illic divinum numen habitare crederetur: aut vero sic dictus fuit, ut (In cap. 3. Exodi.) Lippomanus sentit per anticipationem: quia illic Deus apparuit Moysi, legemque postea dedit. Cum igitur Deus primo ibi Moysi apparuit, dicens se esse Deum, qui descenderat liberare populum suum de Ægyptiaca servitute, hoc primum hujus rei designavit signum. (Ex. 3. cit.) *Cum eduxeris*, inquit, *populum meum de Ægypto, immolabis Deo sacrificium super montem istum.* Adverbium illud, *super*, idem est ac, *juxta*, quomodo dicitur de solio Dei, *Seraphin stabant super illud*, id est, juxta illud, & iterum, *stans super illam*, id est, juxta illam, *imperavit febri &c.* Et *super flumina* id est, juxta flumina *Babilonis illic sedimus & flevimus.* (Isaia 6. 2. Luc 4. 39. Psal. 136.) Primum igitur sacrificium, quod Israelitæ oblaturi erant egredientes de Ægypto erat in deserto Sinai juxta montem ipsum Sinai, in quo legem erant accepturi, & Deus mirabilia operaturus. Ab Ægypto autem usque ad hunc montem, aut hanc solitudinem Sinai justa trium dierum via intercedit, ut omnes libere fatentur: quamvis illa ingens populi multitudo non nisi post multos dies ad illam pervenerit. Beatus tamen Ambrosius reconditum mysterium in hac trium dierum via ad sacrificium peragenda considerat, expendens illud, quod Abraham cum ad sacrificandum filium suum processit, trium dierum viam peregit, *die namque tertio* ad locum in quo sacrificaret pervenit. (¶ 7. 1. de Abraham ca. 8. & 1. de Cain cap. 8) Salutaris hic numerus (inquit Ambrosius) & conveniens sacrificaturis, trium enim dierum via percurrenda est ad perfectum integrumque sacrificium, quam Deus Israelitis ab Ægypto egrenditibus etiam designavit ad sacrificandum. (Gen. 22. 4.) Viam, inquit D. Bernardus, trium dierum eas necesse est in deserto, si gratum Deo tuo offerre volueris sacrificium. (Serm. de 7. panib.) Tempus Quadragesimæ institutum est, ut misericordi & potenti Dei manu adjuvante ex Pharaonis infernalis servitute liberati, illud gratum cordis nostri offeramus sacrificium, quod David expressit dicens: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum &c.* (Ps. 50. 19.) Ad hoc exacte perficiendum trium dierum via est peragenda, *Tres jornadas avemos de hazer*, ut cor nostrum exhibeamus *hostiam*, qualem Paulus exposcit, *viventem, sanctam, Deo placentem*: prima in ordine ad nos ipsos, secunda in ordine ad Deum, tertia in ordine ad proximum. (ad Ro. 12. 1.) Quomodo autem hæc trium dierum via peragenda sit, brevissime nunc magister cœlestis nobis explicat, docens primo disponendum cor in ordine ad nos ipsos per jejunium, quo caro nostra à qua inordinatè profluunt passiones & affectus, comprimatur, & infrenetur: secundo disponendum erga Deum; curantes ut nihil aliud intendat, quam Dei gloriam, & plene ipsi placere per rectam intentionem: tertio erga proximum, ordinandum per eleemosynam & bonorum operum fructum & largitionem. Qui hanc trium dierum viam percurrerit & confecerit, aptam Deoque gratum sacrificium cordis sui poterit offerre. Assumpsit D. Augustinus ex professo considerare communem illam repetitamque sententiam, qua Propheta Michæas Dei populum instruxit. (10. de civ. cap. 4. 5. 6.) Jussit Deus Prophetæ, ut populum ad judicium vocaret, quem evidenter & manifeste maximæ ingratitudinis argueret, & convinceret: quia cum ingentia beneficia à Domino recepisset, non solum nulla condigna reddidisset obsequia, sed peccata pro beneficiis rependisset. Id autem tam eleganter præstitit Propheta, ut populus suam cognoscens culpam

pam Deique justam indignationem, fuerit anxius redditus, quærens quodnam sacrificium posset offerre, quod ipsi Deo plene esset gratum & acceptum. Idcirco solicite interrogare cœpit: *Quid dignum offeram*
Mich.6.6. *domino?* Vocat *dignum*, quod satis esse judicetur ad satisfaciendum, & placandum
Gen.23.9. Deum: quomodo id dicitur *pecunia digna* emptum, pro quo datur pecunia plene ad æqualitatem satisfaciens. Quo etiam modo dixit Apostolus, non esse *condignas*, id est
Rom.1.18 æqualis valoris, *passiones hujus temporis ad futuram gloriam.* Quodnam igitur dignum Deo sacrificium posset offerre, inquirebat populus. *Curvabo,* inquit, *genu Deo excelso? numquid offeram ei holocaustomata, & vitulos anniculos? numquid placari potest Dominus in millibus arietum aut in multis millibus hircorum pinguium? numquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ?*

¶ 8. Considerat Divus Augustinus insipienter istos in eo quod sapienter discurrere videbantur, processisse. Videbantur quidem sapienter ac prudenter discurrere, nam ea quæ majora videntur, inter omnia quæ offerre Deo poterant, credunt à se exprimi. Genuflexio in primis est demissio grandis, qua quis alteri se subjicit, & omnino sub-
Libr.2. in princip. jectum exhibet. Idcirco apud Ægyptios elephantus symbolum est, potentiæ regiæ, ut annotavit Pierius, quod genua non flectat alicui, quasi nullius egeat ope. Idcirco sancti in signum eximiæ humilitatis, per quam confitentur se divinam opem implorare, & ab illa pendere, genuflexionem tanquam Deo gratissimam cæremoniam exhibere soliti sunt. Ita Daniel quando magno affectu Dei implorabat favorem,
Dan.6.10 *flectebat genua sua & adorabat.* Stephanus excellenti oratione pro inimicis supplicare contendens, ut Augustinus obser-
Serm.237 de temp. vat, *positis genibus oravit.* Paulus po-
Act.7.59. *sitis genibus oravit in littore*, & cum
Act.21.5. rem grandem vellet à Deo impetrare, *fle-*
Eph.3.14 *cto*, inquit, *genua mea ad Deum patrem domini nostri Jesu Christi.* Petrus cum voluit insigne miraculum operari suscitando Tha-

bitam, *ponens genua oravit.* Imo & Chri- Act.9.40.
stus dominus, grandem erga æternum Patrem reverentiam volens demonstrare,
Positis genibus oravit. Unde & gentiles Luc.22.41.
quando supremam reverentiam, & adorationem idolis impendere parabant, genua similiter curvabant coram eis, ut de cultoribus Baal patet in sacra Regum historia. 3.Reg.19.18.
Deinde inter sacrificia quæ Deo offerebantur, primum præcipuumque locum tenebant holocausta, ut Divus Hieronymus In cap.38. Isaiæ.
demonstrat, quia erant quæ super altare in Dei honorem integre cremabantur, de quo Divus Thomas egregie disputat. In 1.2.q.102. art.3.ad 8.
his autem illa credebant Iudæi grandia, quæ non ex uno aut altero complebantur, sed ex millibus vitulis anniculis, qui tenerrimi sunt, & aptiores censebantur ad holocaustomata: & ex millibus arietibus, & hircis pinguibus. Mente forsitan revolvebant, quod Salomon gratum Deo exhibuit servitium, quando ædificato templo, arcam in illud ducens, multas hostias obtulit, boum & arietum. *Immolavit enim* 2.Reg.8.5
boves, & oves absque æstimatione & nu- & 2.Para
mero. Id recolens populus se ipsum etiam 7.5.
exhibebat paratum ad similia, & majora offerenda: quæ propterea nullo determinato termino exprimebat, sed indeterminato, *in milibus*, inquit *arietum &c.* Omnia tamen alia longo intervallo excedere eis videbatur sacrificium, quo quivis eorum primogenitum suum offerret, in quo tota suæ posteritatis spes continebatur: quem propterea vocabant *fructum ventris*, à parentibus procedentem. Hoc tanquam Gen.22.2.
supremum postulavit Deus ab Abraham: & re vera tanquam excellentissimum Rex Moab (quamvis impie) obtulit, 4.Re.3.27
quando se ipsum in supremo discrimine vidit constitutum. Hicque mos gentilium fuit, filios immolare, quando insuperabilibus difficultatibus se implicatos videbant, quos nequiter Israelitæ imitati sunt, qui *immolaverunt filios suos, & fili-* Psal.105.37.
as suas. Ita ergo isti sapienter quidem suo judicio videbantur commemorare omnia, quæ sibi grandia apparebant, quæ

Deo possent offerre, ut illum placarent, & pro sceleribus suis condignam exhiberent
¶ 9. satisfactionem. Nullatenus tamen (inquit
10. de civi. cit. Augustinus) scopum vel leviter attigerunt: tantum enim ea commemorabant quæ extra se ipsos erant, sacrificium autem quod Deus præcipuè quærit à te, non est aliquid extra te, sed sacrificium cordis tui quod est intra te, aut sacrificium tui ipsius, quo te ipsum Deo offeras. Exteriora enim nostra Deo ne-
Psa. 15. 2. cessaria non sunt, qui *bonorum nostrorum non indiget*, & hæc (ut Beatus dixit Grego-
Hom 5. in Evang. rius) quantumcumque parva & exigua, Deo sufficiunt, qui non nostra sed nos quærit, & eatenus exteriora nostra acceptat sacrificia, quatenus interioris sacrificii, quo offertur cor contritum & humiliatum, sunt signa, ut ex professo Augustinus demonstrat. Propterea per Prophetam respondet homini
10 de civi. cap. 5. 6. 7. Serm. 236 de temp. (inquit Augustinus) ille per quem factus est homo: *Indicabo tibi ô homo*. (Ita legit Augustinus correctiorque vulgata, nec dispungenda interjectio ô, ut quidam volunt) *quid sit bonum, & quid dominus requirat à te*, id est, bonum quod Deus à te requirit *tibi indicabo*. Non enim bona tua externa propter se ipsa requirit, qui bonorum tuorum non egit. Bonum quod à te requirit est *utique facere judicium, & diligere misericordiam & solicitum ambulare cum Deo tuo*.
19. de civi. cap. 7. Quærebas (inquit Augustinus) quid offerres pro te, offer te: quid enim dominus quærit à te, nisi te? Quia in omni creatura terrena nihil melius fecit te. Quærit te à te, quia tu perdideras te, &c. Idcirco, ut idem ipse Augustinus expendit, infraque ostendemus, non fuit Deo acceptum sacrificium Cain, quia Deo sua offerebat, se autem sibi reservabat: Abel autem sacrificium illi fuit acceptissimum, per quod non tam sua, quam se ipsum Deo offerebat. Ut au-
Rom. 12. 1 tem te ipsum exhibeas *viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium*, trium dierum via est peragenda, quam dixit Ambrosius congruentem volentibus sacrificare. Hanc per Prophetam verbis inductis apertè Deus explicat, *facere scilicet judicium, diligere misericordiam & solicitum ambulare cum Deo*. Hæc triduum dierum via est, quam Christus ista euangelica lectione exprimit. Adhuc enim hæsitare poteras, quidnam illis tribus quæ per Prophetam exposuit Deus intelligeret. Primum ¶ 10.
quod quærit est, *facere judicium*. Hoc quid a Ser. 236. cit.
sit latè Augustinus *a* prosequitur. Et quidem judicium facere sæpe in scriptura sacra, b Serm. 14 de verb.
ut idem Augustinus *b*, demonstrat, idem est Apost. post med.
quod condemnare, vindictam sumere, ac punire. Ita dixit Apostolus *c*, *Si nosmetipsos judicaremus*, id est, puniremus, *non utique dijudicaremur* à domino & David, *d*, *Cognoscetur dominus judicia faciens*, & iterum *e*; *in cunctis diis Ægyptiorum faciam judicia*. De resurrectione, inquit Augustinus, cum ageret dominus *f*, *qui mala egerunt in resurrectionem judicii*, utique *judicium* pro damnatione posuit. Hoc tibi primò agendum est, judicium facere de te ipso, te ipsum punire & castigare per penitentiæ opera. Quoniam autem inter hæc primum Hom. 1. de
quod se offert (ut S. Basilius annotavit) est jejun.
opus jejunii, illud Christus primo exprimit loco: *Cùm jejunatis*. Insuper requirit à te, solicitum ambulare cum Deo tuo, id est, solerti cura intendere, ut illi placeas; nam in scriptura *ambulare cum aliquo* est illi placere. *Numquid ambulabunt duo pariter* (in- Amos 3 3.
quit Propheta) *nisi conveniat eis?* id est, nisi sint eorum voluntates conformes? De He- ad Heb. 11. 5.
noch dixit Apostolus, quod non solum placuit Deo, sed quod *testimonium habuit placuisse Deo*. Ubinam tale testimonium habetur? In Genesi, ubi dicitur: *Et ambulavit* Gen 5. 21.
Henoch cum Deo. Quod sapiens interpreta- Eccle. 44. 16.
tus fuit, *Placuit Deo*. Similiter de Noë dictum est: *Noe vir justus atque perfectus*, Gen. 6. 9.
cum Deo ambulavit, id est, Deo placuit. Id igitur etiam à te exigit, ut Deo solicitè placere cures. Quod si quæras: Quomodo hæc sit via agenda? id Christus explicat secundi diei viam exprimens, hortans ut magna solicitudine cures & intendas solius Dei gloriam, & ei solummodo cùm jejunas, & alia virtutum opera facis, satisfacere. Exigit insuper per Prophetam, *diligere misericordiam*, quo nomine tibi imponit misericordiæ opera læto animo erga proximum exercere. Quomodo id fiat, tandem Christus docet, instruens te

c 1. Cor. 11 31. d Psf. 9. 17. e Exo. 12. 12. f Ioan. 5. 29.

ens te hæc terrena bona in cœlum transferre & theſaurizare, liberaliter illa pauperibus elargiendo. Qui hanc trium dierum viam perfecerit, ſe ipſum diſponet, & exhibebit hoſtiam talem, quam aptè poſſit Deo offerre, & quam Deus tanquam gratiſſimum ſibi ſacrificium acceptabit. Hæc igitur trium dierum via eſt, quam cœleſtis magiſter præſenti lectione Euangelica demonſtrat, audienduſque eſt quem Euangelicus Propheta
Eſa. 30, 20 promiſit dicens: *Erunt oculi videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum poſt tergum monentis:* quem ſtatim inducit clamantem, & dicentem: *Hæc eſt via, ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram, neque ad ſiniſtram.* Ut autem recto ordine in hoc tractatu procedamus, priori loco eſt via primi diei explicanda, oſtendendumque quomodo per jejunium homo diſponere ſe debeat erga ſeipſum: deinde ſecundi diei via eſt exponenda, dicendumque, quomodo per rectam intentionem debeat ſe erga Deum ordinare: tandem tertii diei via eſt indicanda, & tradendum quomodo per eleemoſynæ & bonorum operum largitionem debeat homo ſe erga proximum componere.

§. 3. *Contra tria malorum capita, gulam, inanem gloriam, & avaritiam, tria generalia remedia Christus inducit, jejunium, elevationem mentis, & eleemoſynam.*

¶ 11. ALio quodam non longè diverſo diſcurſu explicare poſſumus quidnam per hanc ſacram Euangelicam lectionem voluerit Chriſtus nobis tradere, juxta ea quæ
Hom. 15. in imperfect. annotavit Chryſoſtomus explicans hæc & alia quæ in Dominico ſermone Chriſtus docuit. Omnium (inquit) malorum prima & fortiora ſunt tria, gula, vana gloria, aut ſuperbia, & avaritia, quæ hominem omni ex parte corrumpunt, & perdunt; avaritia circa externa, gula circa corpus, vana gloria circa animam: avaritia circa proximum, gula circa ſe, vana gloria circa Deum. Unde diabolus ut omni ex parte Chriſtum impeteret, circa hæc tria illum tentavit, de gula in eremo, de inani gloria ſupra templum, de avaritia in monte excelſo. Fortiſſima hæc ſunt mala, inquit Chryſoſtomus, omniumque malorum prima. Nam gula fuit totius noſtræ perditionis exordium. *Vidit namque mulier lignum quod eſſet pulchrum viſu, & ſuave ad veſcendum, & comedit.* Gen. 3, 6. Hæc populum Dei ad cultum idolorum revocavit, *nam ſedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Hacque fuit iniquitas Sodomæ*, id eſt, inde proceſſerunt tot tantaque mala in Sodomis. Exod. 32, 6 Ezech. 16, 49. Hæc totius mundi induxit perditionem tempore Noë: *erant enim homines comedentes & bibentes.* Matt. 24, 38 Inanis gloria aut ſuperbia fortiſſimum eſt malum, & primum: *Initium enim omnis peccati ſuperbia*, & primum peccatum, quod poſt creaturas productas fuit commiſſum, ſuperbia extitit, ut ex Angelorum hiſtoria patet. Eccl. 10, 15 Avaritia autem, aut *cupiditas*, etiam vocatur ab Apoſtolo *omnium malorum radix, & idolorum ſervitus.* 2. ad Timot. 6, 10. Voluit propterea Chriſtus Dominus contra hæc tria mala ſingulariter nos munire, tria nobis commendans, quæ omnium bonorum prima & fortiora ſunt, jejunium, orationem, & eleemoſynam; jejunium contra gulam; orationem contra inanem gloriam; & eleemoſynam contra avaritiam. Jejunium quomodo contrarium ſit gulæ, manifeſtum eſt, ſicuti quomodo eleemoſyna contra avaritiam: quia avaritia congregat, eleemoſyna diſpergit. Oratio autem (inquit Chryſoſtomus) quomodo contra vanam gloriam, audi. Omnia mala quæ ſunt in mundo, habent contraria bona, per quæ ſuperentur; ut puta fornicatio caſtitatem, ſuperbia humilitatem, iracundia manſuetudinem, & nullum eſt malum quod non habeat contrarium bonum, per quod ſuperetur, (*unum contra unum, duo contra duo*, ut dixit Sapiens) Eccl. 33, 15 dempta vana gloria, quantò enim magis bona feceris, volens illam compeſcere, tantò magis excitas ipſam. Et cauſa eſt iſta, quia omne malum ex malo naſcitur; ſola autem vana gloria de bono procedit, ideo non extinguitur per

per bonum, ſed magis nutritur. Unde inter homines peccatores tentatio vanæ gloriæ non habet locum, fornicarius enim aut raptor quomodo tentetur de vana gloria, qui non habet unde glorietur? Illi autem tentationem vanæ gloriæ patiuntur, qui tale aliquid faciunt, unde glorientur. Ergo nullum remedium poteſt eſſe contra vanam gloriam, niſi oratio ſola. Imò & ex hac ipſa inanis gloria generatur, niſi cautè tibi proſpexeris, ut dicemus. Hæc igitur tria Chriſtus Dominus in Euangelio commendat, jejunium quod ſupponit tanquam rem, cujus neceſſitas eſt omnibus explorata dicens: *Cùm jejunatis*: orationem, dum docet mentem, & intentionem elevandam in Deum; oratio namque nihil eſt aliud quàm elevatio mentis in Deum: *Tu*, inquit, *cùm jejunas, unge caput tuum, ne videaris hominibus jejunans, ſed Patri tuo qui in cœlis eſt.* Ecce remedium quod contra inanem gloriam deſignat, mentem & intentionem ad cœleſtem elevare. Eleemoſynam tandem, dum conſtituit theſauros in cœlo reponendos, quod per eleemoſynam fieri docuit David illis ſæpè repetitis verbis:
Pſal. 111. *diſperſit, dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in ſeculum ſeculi.* & Sapiens dicens:
Eccl. 11.1. *Mitte panem tuum ſuper tranſeuntes aquas, quia poſt multa tempora invenies illum*, de quibus infra. Hæc autem tria ſimul commendat, quia ut Chryſoſtomus oſtendit, non ſunt à ſe invicem ſeparanda, nec jejunium ſine oratione & eleemoſyna, nec oratio ſine eleemoſyna & jejunio, nec eleemoſyna ſine jejunio & oratione, ex qui-
Eccl. 4.21. bus ille efficitur *funiculus triplex, qui difficile rumpitur*, quantumvis omnis inferni vis in contrarium agere nitatur.

¶ 12. Sed expende inter hæc tria, orationem poſitam in medio jejunii & eleemoſynæ; eſt enim, ut Divus Bernardus annotat, oratio quaſi avis in cœlum volans, quæ ut id perficiat duabus eget alis, jejunio ſcilicet & eleemoſyna. Unde Angelus, *Bona eſt*, inquit, *oratio, cum jejunio & eleemoſyna, magis quàm theſauros auri recondere*, de quibus infra. Alii ſancti patres inſinuant Chriſtum duo nobis neceſſaria docere voluiſſe. Quemadmodum enim ut homo dives ſit temporalibus bonis, duo requiruntur, quod lucretur, & quod ſervet quæ lucratus fuerit: ita ut bonis ſpiritualibus divites efficiamur, duo ſunt neceſſaria, operari bona, & illa conſervare, ne pereant. Primum docet Chriſtus jejunium indicens, ſub cujus nomine omnia virtutum opera voluit commendare, non ſolùm ex eo quod jejunium eſt omnium virtutum mater, ut Divus Chryſoſtomus dicere ſolet: per ipſum comprimuntur vitia, elevatur mens, obtinentur virtutes & dona: ſed qui jejunii nomine, ut Sanctus Auguſtinus *a*, Origenes *b*, Baſilius *c*, & Bernardus *d* obſervant, jejunium quoddam univerſale ab omnibus vitiis voluit intelligere, quo non tantùm corpus ab alimentis abſtinet, ſed mens à culpa jejunat, quod Auguſtinus jejunium magnum vocat. Secundum autem docet in reliqua hujus Euangelicæ lectionis parte, ſervantur enim omnia bona quæ agimus, ſi ea in cœlo recondimus, ubi incorrupta conſervantur. In cœlo autem illa collocamus, quando bona quæ agimus, ad Deum ipſum per rectam intentionem ordinamus & dirigimus, contendentes ipſi tantummodo placere, & ejus gloriam quærere, non noſtram. Ita S. Hylarius *e*, & B. Auguſtinus *f*, alteram huic ſimilem rationem, qua omne hujus ſacræ lectionis inſtitutum complectamus, expendere poſſumus ex illa Euangeliſtæ Joannis celebri propoſitione, qua omnia mundi mala ad tria capita reduxit *g*, concupiſcentiam carnis, ſuperbiam vitæ, & concupiſcentiam oculorum. Chriſtus Dominus hujuſmodi tribus generalibus malorum capitibus, tria bonorum generalia capita opponenda conſtituit, jejunium, per quod carnis concupiſcentiam coarctemus; rectam intentionem erga Deum, per quam illius ſolùm gloriam intendamus, & eleemoſynam per quam dum terrena bona liberaliter expendimus, indeficientem nobis in cœlo theſaurum paremus. Ideoque poſſumus dicere, nihil voluiſſe Chriſtum nobis deeſſe, qui ut Sapiens dixit conſtituit unum *Ecc* 33.15 contra unum, duo contra duo, & tria con-

Serm. 4. de Quadrag.
Tob 12. 8.
a *Tract.* 17 *in Ioan. & libr.* 2. *qq. Euã c.* 18.
b *Hom.* 4. *in cap.* 6. *Matth.*
c *Hom.* 2. *de jejunio.*
d *Serm.* 3. *Quadrag.*
e *Cant.* 6. *in Matth.*
f 2. *de ſer. Domini in monte, cap.* 21.
g 1. *Ioan.* 2. 16.

contra tria. Aliis quam plurimis rationibus quæ Christus docere vult, à sanctis patribus expenduntur: sed ad eas quas diximus, omnes reducuntur, juxta quos Euangelicam lectionem exponemus, de illis tribus singulariter agentes, jejunio, oratione aut elevatione intentionis & mentis in Deum, atque eleemosyna, in tres partes hunc dividentes tractatum, quæ his tribus respondeant.

PRIMA PARS, DE RECTO HOMINIS AFFECTU, ET ORDINAtione erga se ipsum, aut de Jejunio.

§. 1. *A jejunio incipit Christus, quia jejunium ad paradisum reducit hominem, quem intemperantia eo expulit, ut in Ninivitis & Elia apparet.*

¶13. *Um jejunatis, nolite fieri, &c.* Via igitur, quam prima die sacrificaturis agendam Christus demonstrat, est jejunium. Et meritò quidem propter rationem, quam sancti Patres Athanasius *a*, Basilius *b*, Chrysostomus *c*, Hieronymus *d*, Ambrosius *e* expendunt. Venit siquidem Christus Dominus, ut hominem è paradiso pulsum ad paradisum revocaret. Id igitur primò statuendum ab illo erat, quod contrarium esset ei, per quod à paradiso fuit homo expulsus. Quid illum à paradiso expulit? Gula, intemperantia, & spretum jejunium à Deo indictum. Quid igitur primò fuit ei adhibendum, ut ad paradisum revocaretur, nisi jejunium, & esuries? In hujus explicationem ex professo præfati sancti patres conferunt ad invicem primos parentes, & Ninivitas. Erat primus parens à Deo in paradiso constitutus, quadam immortali vita donatus, ut Divus Augustinus *f* demonstrat (*g fecit enim Deus hominem inexterminabilem*) sapientia præditus, gratiæ indumento vestitus, donis cœlestibus ornatus. Angelis familiaris, Deo ipsi magna communicatione conjunctus: illum tamen videmus post brevissimum tempus paradiso expulsum & exulem ad mortem divinæ sententiæ expresso decreto damnatum, cœlestis gratiæ indumento nudatum, supernis donis spoliatum, sapientia destitutum, *comparatum jumentis insipientibus, & similem illis factum*, ex altitudine ergo paradisi ad miserias maledictæ terræ fuit expulsus. Errant è contra Ninivitæ barbari, ignorantes, eunctis divinæ gratiæ donis destituti, imò tot peccatis implicati, ut *eorum malitia usque ad cœlos & Deum ipsum ascenderet*, id est, ut exponit Chrysostomus, quæ quo amplius progrederetur non habebat: ideoque morti per divinam expressamque sententiam adjudicati, quam divinus præco Jonas Deo ipso præcipiente intimaverat, similes hominibus quos ad mortem jam ducunt præcedente præcone, ipsorum damnationem, & causam illius, clamore magno exponente. Quos tamen brevi spatio videbis ad vitam restitutos, cœlo ipsi redditos, ad DEI gratiam admissos, multis cœlestibus donis cumulatos, & divino ipso sermone commendatos.

a Libr. de virginitt.
b *Hom. 1. de jejunio.*
c Hom. 1. de pœnit. & hom. de Iona.
d *Epist. 22 ad Eustoc. & lib. contra Iovin.*
e Libr. de Elia. c. 2.
f 1. Hypognost. in princip. & 13. de civ. Dei c. 9. & li. 14. c. 10 & 11.
g Sa. 2. 23.
Psa 48. 13
Iona 1. 2. Hom. quod nemo læditur nisi, &c.

daros. Quid illum in paradiso positum paradiso tam brevi tempore expulit, vita privavit, & in innumerabilium malorum conjecit barathrum? Num fortè Angelos Deo assistentes interficere voluit? an aliqua homicidia commisit? aut verò Dei sacra altaria prophanavit? vel idolis templa erexit? Nihil horum, sed intemperans fuit, jejunium solvit & projecit, gulæ indulsit; per hanc, inquit Chrysostomus, irrevocabilem mortis sententiam ipso divino ore prolatam audivit: *Terra es, & in terram ibis*, per hanc mors, dolores, mentis angustiæ, & ipsa vita omni morte gravior est: propterea spinæ & tribuli, propterea dolores & gemitus, & humani generis vita nimio dolore conteritur. Quamdiu jejunavit homo (inquit Hieronymus) in paradiso fuit; comedit, & inde ejectus est. Quid autem illos tam celeri cursu à paradiso exules, mortique traditos paradiso ac vitæ restituit? Num sacrificaverunt, aut Deo filios suos sacrificare constituerunt sicut Abraham? Num Dei inimicos fornicantes, & adulterantes transfoderunt sicut Phinees, qui Deum placavit? Num templum magnificentissimum ad Dei cultum & gloriam extruxerunt sicut Salomon? Nihil horum, sed jejunium abstinentiamque validam in primis arripuerunt. Sicut enim jejunium spretum (inquit Chrysostomus) illi qui vitam & paradisum acceperat, mortem & exilium intulit: ita atreptum jejunium istos qui vita & cœlo erant expulsi, ad vitam revocavit, ipsisque cœlo restituit. Istos inquam, non unum aut duos, aut viginti, sed universum innumerabilemque populum, urbem magnam, quæ omnes orbis civitates magnitudine populique multitudine superabat, ad ipsum barathrum jam inclinantem caput, venientem desuper plagam accepturam, veluti quædam desuper stans potentia, ipsam ex carnificis manibus eripuit, atque ad

Hom. 1. de pœnitent. & serm. de jejun. tom. 5.
Genes. 3.
Lib. 2. contra Jovinianum.
Genes. 22.
Num. 25.
3 Reg. 6.
Hom. 1. de pœnitent. & hom. de Jona.

¶ 14. vitam reduxit. Ita Chrysostomus, qui considerare videtur gulam & intemperantiam, quasi validam quandam manum, quæ hominem in paradiso existentem, vita immortali donatum, arripuit, & ex paradiso ejectum transtulit in mortis ditionem, & lachrymarum vallem: jejunium autem quasi quandam validam potentiam, quæ innumeros homines morti destinatos, cœloque exclusos à mortis ipsius potestate tanquam ex manibus carnificis ereptos, cœlo ac vitæ restituit. Imò ex hoc videtur Chrysostomus jejunii vires aliqua ratione superiores comprobare, quòd gula duos tunc homines parentes nostros ex paradisi statu dejecit, jejunium autem innumeros Ninivitas ad cœlum ordinavit. Tam validia est, inquit Ambrosius, jejunii virtus, ut ad cœlum valeat homines elevare, quos inde gula dejecit. Id quod egregiè demonstrat conferens eosdem primos parentes cum Elia illo insigni jejunatore, sicut Divus Hieronymus similiter confert ad Demetriadem scribens, quam propterea ad jejunii opus hortatur. Acceperunt illi corpus immortale à Deo, & ex paradiso ejecti sunt, eo ipso quod immortales fuerunt effecti, (nec enim paradisus mortalibus congruere videbatur) hic autem corpus mortale habens in paradisum introductus fuit, qui necdum mortem gustavit, equis curruque igneis celeri cursu deportatus. Mirum videtur, quod corpus mortale paradiso fuerit invectum, & tam celeri cursu, qualem ignei equi agerent: sed mirabilius apparet, quod corpus mortale equis igneis curruque igno deportetur, nec ab ignis calore absumatur. Expende tamen non esse mirum, quod per aëra feratur corpus, quod quadraginta dierum continuo jejunio fuit levissimum, & quasi spirituale redditum, aptumque quod per aëra in paradisum ferretur: sed in eo quod curru equisque igneis fertur, jejunii mirare potentiam. Quis enim (inquit Ambrosius) humana virtute equos igneos, & currus igneos potuisset ascendere, regere currus aëreos, nisi qui naturam humani corporis, incorruptibilis jejunii virtute mutasset? Qua in re, etsi Divus Ambrosius cæterique sancti patres multa suo ingenio digna considerent, duo ad nostrum institutum expendenda sunt, quæ in equis curruque igneis considerare possumus: primum est, qua celeritate & potenti vi, excellens jejunium mortalem possit in paradisum transferre. Inter omnia siquidem animalia, equus potenti

Lib. de Elia & jejunio cap. 2.
Epist 8 ad Demetriadem, ad medium.
Lib. de Elia & jejunio cap. 3.

tenti celeritate præstat: inter omnia autem elementa ignis suprema celeritate volat, imo nihil celerius igne, qui non solum in se celerrimus est: sed & globum ferreum, plumbeum, aut lapideum imperceptibili celeritate agit, & impellit, ut in bombarda aut sclopeto videre licet. Equus solus per se celerrimus est, similiterque solus ignis per se. Quam igitur potentem celeritatem tenebunt, si equus & ignis simul adjungantur, equique sint ignei? Vide ergo qua celeritate, & quam potenti virtute jejunium excellens hominem in paradisum evehat, quem grandi exercitatum jejunio, ut B. Hieronymus ait, equis igneis ad paradisum perduci cognoscimus. Secundum est, jejunium potentissima virtute præstare ad tollendum impedimentum, quod poterat ingressum paradisi prohibere. Cum Deus hominem paradiso expulit propter violatum abstinentiæ mandatum, statuit ad ostium paradisi cherubin habentem gladium flammeum, quo ingredi volenti præcluderet viam. Qui tamen excellenti jejunio dispositus est, non timet ardentes illius gladii flammas: nec enim, ut Ambrosius dixit, ab igne consumitur corpus quadraginta dierum jejunio temperatum, quod potius equis curribusque i-
Ex. 19. 18 gneis ad paradisum deportatur. *Totus mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus super eum in igne, & ascenderet fumus ex eo quasi de fornace, eratque totus mons terribilis.* Flammæ ingentes erant horrendæ, corporales, visibilesque, quas propter-
a ad Hebr. 12. 18. ea Apostolus *a*, *tractabilem accensibilemque ignem vocat*, ut Chrysostomus *b*, Ansel-
b Hom. 32 in epist. ad Hebr. mus *c*, D. Thomas & alii legunt, & interpretantur. Ideoque ut annotat Hieronym. *d*
c Ibi c. 12. ad Hebr. populus comessationi deditus, & ventri obsequentissimus, solo ardentis flammæ visu
d Libr. 2. contra Iovin. exterritus mansit & pene deficiens præ timore: Moyses autem ventre vacuo, excel-
Exod. 12 lentiq; jejunio roboratus, *accessit ad ignem*, ejusque ardentissimas flammas illæsus penetrans, multo tempore summa affectus voluptate cum Deo loquens permansit. Non est quod ardentes flammas gladii flammei ingressum paradisi impedientes timeat, qui excellenti fuerit jejunio munitus, quas illius potentia superat, & quasi *in ventum roris flantem* convertit. Dan. 3. 50

§. 2. *Jejunium gladium flammeum non timet, quod quasi in Amianti naturam transformare corpora, Basilius & Ambrosius tradiderunt.*

HInc explicant Sancti Patres Ambrosius *a* & Basilius *b* difficultatem illam, ¶ 15.
quam Chrysostomus *c* aliquando *admirabilem quæstionem & arduam*, aliquando *difficile ænigma* vocat. Qui fieri potuit, ut ignis ille Babylonicæ fornacis sanctos adolescentes magno excellentique jejunio temperatos nullatenus, vel leviter læserit. Quomodo hoc factum est? inquit Chrysostomus. Si ignis ille ignis erat: quomodo quæ ignis sunt partes non adimplevit? Si corpora illa erant, quomodo quæ corpora contingere solent, nullatenus contigerunt? Si hæc flamma erat, monstrare debebat flammæ naturam: si illa corpora erant, subjacebant passioni. Nec dicendum est, inquit Basilius, levem fuisse aut minus ardentem flammam. Præcepit enim Nabuchodonosor, ut succenderetur fornax septuplum, quam succendi consueverat, flammamque naphtha, stupa, pix, & sarmenta ingentia sic alebant, ut ad quadraginta novem cubitos diffunderetur, & in circuitum dispersa, plurimos Chaldæorum absumpserit: Quomodo igitur eos quos in sui medio flamma tenebat, non consumebat? Quæstio, inquit Chrysostomus, ardua est, quam nullus poterit nisi jejunium explanare. Percontaris, Quomodo? Jejunium interroga, & respondebit tibi, ænigmaque solvet. Humana quidem corpora cum igne pugnabant, sed victoria corporum monstrabatur. Mirabilis pugna, sed mirabilior victoria, quam jejunii potentia, & virtus potest conferre; flammas enim jejunium non timet, quod corpus ita contemperat, ut omnem ignis ardorem superet. Est lapis quidam, inquit Basilius, ejus naturæ, quem hinc Amianton græci vocant, ut inquinari non possit. Hic ab igne non vincitur,

a Libro de Elia & jejun. ca. 7.
b Hom. 1. de jejun.
c Homil 1. de pœnit. & ho. de Iona.
Dan. 3. 19
Dan. 3. 46
Hom. 1. de jejun. citat.

tur, sed impositus igni, videtur ignescere, & in prunam verti: rursum exemptus igni, perinde quasi fuisset aqua candidatus, apparet purior. Si quid ei extrinsecum fuerit permixtum, ignis absumit, ipsum vero nullatenus lædit, sed puriorem reddit. Hujusmodi erant trium illorum puerorum corpora apud Babylonios, illud jejunio consequuta, ut nulla vi possent inquinari: *Et non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, nec quicquam molestiæ intulit*: funes solummodo quibus ligati tenebantur combussit. Hoc tamen grande incendium pueri cum jejunio ingressi conculcarunt, liquidum ac roscidum aerem in igne tam vehementi respirantes. Neque enim ignis vel pilos illorum ausus est attingere, eo quod jejunio essent aliti. Idipsum eodem modo explicavit Ambrosius *a* eodem Amianti usus exemplo. De Amianto loquuntur Plinius *b*, Dioscorides *c*, Strabo *d*, quem similem dicunt lapidi ab Hispanis vocato Alumnus, talis naturæ quod in fila duci possit, ex quibus contexuntur vestes aut mappæ, quæ igne non aqua purgantur, cum sordidæ fuerint. Igni namque applicatæ si quid extraneæ naturæ fuerit intertextum, penitus comburitur, & sordes absumuntur, remanentibus mappis clara munditia fulgentibus. Unde dixit Dioscorides in Cypro ex amianto contexta lintea, quibus mortuorum corpora includebant ut comburerent, quo solus & purus cinis, in quem corpora resolvebantur dum cremabantur remaneret, absque alicujus externi cineris admixtione. In Carysto civitate Eubœæ insulæ hujusmodi lapidem nasci dixit Strabo: & hujusmodi mappas ex eo contexi, tanquam rem experientia suo tempore notam supponit. Imo & Scholiastes Augustini, nostro seculo se exhibet oculatum testem, qui hujusmodi mappas vidit igni injectas nullatenus consumptas, plenissime autem & excellenter fuisse purgatas & mundatas. Et forte hac de causa Divus Hieronymus de amianto agens, dixit habere similitudinem ligni vel lini: ex cujus natura explicat difficultatem, quam judicat gravissimam circa altare thymiamatis, quod Deus ostendit Ezechieli Prophetæ, ligneum ipsum, ejus itidem basim, angulos & latera lignea. Quomodo enim (inquit) altare, in quo ignis succendendus erat, ligneum esse poterat, quod non ab ipso igne pateretur & consumeretur, sed potius ab igne redderetur purius? Non mirum, inquit Hieronymus, hoc de sanctuario & interioribus templi & altari thymiamatis credere, cum etiam *Amianthon*, quod genus est ligni, vel lini habens similitudinem, quanto plus arserit, tanto mundius inveniatur. Nec mirum quod talem in natura videamus creaturam, quoniam ut sæpe ex Sanctorum Patrum doctrina considero, naturam fecit Deus, quæ gratiæ deserviret, ideoque multa in natura operatus est, quæ ordinis gratiæ mysteria aliquatenus exprimerent aut explicarent, cujusmodi multa egregie diligenterque prosequitur Divus Augustinus, multas lapidum & aliarum rerum naturas recensens, in quibus admiranda quæ fides profitetur, mysteria adumbrata considerat. Hæc de causa dixit sapiens Deum admiranda quædam in natura condidisse, ut ex illorum cognitione homo ad superna divinæ virtutis opera cognoscenda mentem extolleret. *Ad agnitionem*, inquit, *hominum virtus eorum, & dedit hominibus scientiam Altissimus, honorari in mirabilibus suis*, de quibus alibi. Talia igitur, inquit Ambrosius, erant illum puerorum Hebræorum corpora, quæ de jejunio in amianti transformata naturam, in vapore ignis non ad dispendium sui, sed ad gratiam mutabantur. Unde cum furerent fornacis incendia, nec minimus illorum capillus fuit exustus: quia illorum jejunia comam etiam paverant. Ita Ambrosius. Expende hæc ultima verba, quæ ex Basilio videtur mutuasse Ambrosius. *Quia illorum*, inquit, *jejunia comam etiam paverant*. Vescebantur eorum corpora jejunio, cum aliorum Chaldæorum corpora cibo regio impinguarentur, ut apud Danielem sacra narrat historia: unde horum corpora abundantissimis ac pinguissimis cibis referta, contingens flamma subito combussit: illorum autem in medio flammarum con-

Marginalia: Dan 3.50 — ¶ 16. — a Libr. de Elia ca. 7. — b Lib. 36. cap. 19. — c Lib. 5. c. 93 & 147 — d Apud Marianum Victo. in annota. Hieron. in Ezech. 4. — Vives in li. de civ. Dei — In cap. 41. Ezech. — Ezech. 41. — 21. de civ. ca. 5 & 6. — Eccl. 38. 6 — Daniel. 1.

constituta, nec capillorum læsionem senserunt, quia quæ jejunio nutriuntur, vires ignis superant & excedunt: sicut autem excellens jejunium, & grandis abstinentia & temperantia ardentes flammas non timet, quippe quæ absumit pinguedinem carnis, quæ etsi cibus ac nutrimentum ignis: ita nihil est, quod amplius ardorem ac efficaciam ignis timere debeat, quam ingluvies, & intemperantia, per quam pinguedo augetur, quæ ignem succendit, & acuit. Hincque considera, cur Deus volens Sodomam disperdere, ignem miserit, qui tam potenter egit, ut eam absumpserit *a*, *& subverterit in momento.* Erat enim, inquit Divus Augustinus *b*, comessationibus impinguata & tradita, ut Dominus ipse per Prophetam expressit dicens *c*: *Hac fuit iniquitas sororis tua Sodoma, abundantia panis.* Et Christus ipse *d*, *In diebus Lot edebant, & bibebant, & pluit ignem & sulphur de cœlo, & omnes perdidit.* Inde etiam attende, cur tam acriter flamma ardens torqueat divitem illum *e*, *qui quotidie epulabatur splendide*, quem, ut ait Basilius *f*, vitæ delitiæ igni tradiderunt, qui tristi ejulatu clamabat: *Pater Abraham, mitte Lazarum, qui intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* Quid mirum quod vehementi potentique ardore in illum inveheretur flamma, qui solummodo corpori impinguando vacarat? cibus delicatus, potus abundans, quotidianaque & splendida comestio, cibus erant & nutrimentum ignis: quid igitur mirum, quod illum ardendo vehementer torqueret, qui aptissimus igni cibus fuerat per gulam effectus? Apte itaque Deus, qui intemperatum parentem non solum è paradiso expulit, sed aditum ei per igneum gladium præclusit, jejunatorem validum non solum in paradisum introducit, sed per equos currusque igneos ingressum parat, ut intelligamus jejunium non solum in paradisum introducere, sed quod vim gladii flammei, & ignei prohibentis ingressum retundit & vincit, & impedimenta aufert, viamque planam reddit. Ex quibus patet apte jejunium primo loco indictum ei, qui in paradisum reducendus est. Hoc propterea merito supponit Christus, & ejus Ecclesia illud solemne Quadragesimæ nobis nunc intimat, quos considerat à cœlesti paradiso longe depulsos. Si enim unus pomi esus, Adam longe à paradiso expulit, quam longo intervallo eris à cœlesti paradiso revocatus, qui nulli alteri rei, nisi epulis & comessationibus vacasti? Tempore Noe erant homines maxima distantia à Deo elongati, quos Christus inducit, *comedentes & bibentes*, id est, nihil attendentes aliud, quam comessationibus & ebrietatibus vacare: qui propterea non solum à cœlo & paradiso, sed ab hac mortali vita merito fuerunt expulsi. Quam longe ergo ab illo tu eris constitutus, de quo tuique similibus idem dici potest, qui talem vitam agis, ut jam tempus illud advenisse videatur; quod Christus prænuntiavit: *Sicut erant in diebus ante diluvium comedentes, & bibentes, ita erit.* Et quid tibi expectandum est, nisi quod divinæ iræ diluvium veniat super te, quo non solum à cœlo, sed à præsenti vita expellaris, tradendus ignibus, & flammis devorantibus, quæ in epulones vim suam potentissime exerunt? Qui ergo tam longe à cœlo iactus fuisti, quomodo reducendus es, nisi præmisso valido potentique jejunio, quale fuit Ninivitarum? Quomodo ardentes flammas poteris vitare, nisi imitatus Eliam magno quadraginta dierum jejunio te disponas? Filius ille prodigus in regionem longinquam valde à paterna domo distantem recessit, ad quam miser devenit, se totum comessationibus & delitiis tradens: hæc enim sunt quæ longe à paradiso hominem expellunt: jejunium tamen fuit illi primus Magister, qui ipsum in paternam domum reduceret, peribat enim fame, tuncque dixit: *Ibo ad Patrem meum.* Fames revocat (inquit S. Petrus Chrysologus) quem saturitas exularat: & si tantum præstitit, vel invita fames, probate quid voluntarium possit conferre jejunium, quidue conferre possit ipsum, congrua devotione, & pietate susceptum? Optime rem totam concludit Chrysostomus. Vidisti (inquit)

a *Thre.* 4. 6
b *Libr. de confessio vitiorum & virtutum. tom.* 9
c *Ezec.* 16
d *Luca* 17 28.
e *Luca* 16 19.
f *Homil.* 1. *de jejun.*

Matt. 24. 28.
Luc. 17.
Luc. 15. 28.
Serm. 2.
Homil. de Iena.

(inquit) jejunii admirabilem potentiam? Mirare igitur jejunium, & illud cum omni aviditate tuis amplexibus festina suscipere: quando enim & in flamma prodest, & divinam sententiam mitigare novit, & ad libertatem revocare consuevit: quis hujus insaniæ reperietur, qui velit jejunium, tantorum bonorum materiam, declinare?

§ 3. *Quadragesima est tempus curationis, ideo a jejunio inchoandum, ut rectam methodum sequamur, & id fiat quod Deus per Ioelem commendat.*

¶ 10. EST ad idem institutum secunda ratio, quam S. Chrysostomus *a* sæpe indicat, docens jejunium primam esse medicinam, quæ curandis infirmitatibus nostris applicari debet. Nota est Sanctorum Ambrosii *b* & Augustini *c* sententia, tempus Quadragesimæ peculiariter ad animæ nostræ infirmitates curandas esse institutum, qua de causa in sermone initio Quadragesimæ habito D. Ambrosius vocat hoc tempus *cœlestis medicinæ* applicandæ, & D. Augustinus appellat dies, istos quos incipimus, *salutares, & animæ medicinales*. Et merito quidem. Vulgata enim satis est illa sapientis concionatoris sententia, qui supponens quod *omnia tempus habent*, singulariter annotavit, esse *tempus sanandi*, aut ut Chaldæus legit, & intelligit, tempus idoneum ad curandum ægrotum. Etsi namque omni tempore infirmus debeat salutem quam amiserat procurare: id tamen commodius fit tempore peculiari, quod acquirendæ saluti sit congruentissimum, quod & ad eam consequendam videtur à natura institutum. Laboras febre quartana, quæ te male habet, aut aliqua infirmitate teneris tam gravi, quæ ad ossium usque medullas est radicata, quæris à medico sapiente in hyemis rigore remedium: respondet ille, expectandum tempus veris, quo commodius applicentur remedia, quando potentius operantur medicamina: Sol enim tunc propinquior nobis efficitur, natura vigorosior, corpus ad remedia magis dispositum, cujus pori caloris virtute aperiuntur, per quos vapores, qui inclusi tenebantur, interius exhalantur, & quæ exterius applicantur, virtutem ad interna possunt emittere. Omni quidem tempore (ut B. Leo Papa considerat, hoc institutum prosequens) animæ salus procuranda est: sed ut illam omnes infirmi, etiam qui radicata inveterataque infirmitate laborant, consequi possint, & ad eam procurandam se convertant, peculiariter Ecclesia ex Christi Domini institutione quadragesimæ tempus instituit, quod propriè & singulariter sit tempus sanandi, quasi primum ver spiritale animæ. De illo propterea peculiariter credit idem S. Leo Papa intelligendum, sicut senserat etiam prius Ambrosius, quod Apostolus dixit: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Dicitur Quadragesima tempus acceptabile, id est, dignum, quod plena acceptatione à nobis recipiatur: eo modo quo idem Apostolus dixit: *Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere.* Dicitur hic sermo dignus omni acceptione, id est, ut exponunt Divus Thomas, & Divus Anselmus, qui dignus est suscipi brachiis & amplexibus animæ & corporis, summa lætitia, & tanquam nuntius qui lætissimam, & plenam annuntiat salutem. Ita tempus Quadragesimæ omni acceptione est dignum, quippe quod ad plenam salutem corporis & animæ obtinendam advenit, nam *animis corporibusque curandis salubriter institutum est*, ut Ecclesia canit. Hos sanctos Quadragesimæ dies, fratres charissimi (inquit Augustinus) debemus omni cum veneratione suscipere, nec longiorem numerum hujus temporis fastidire: quia quanto plures dies sunt jejunii, tanto major est causa remedii: quanto prolixior abstinentiæ cursus, tanto redemptio copiosior est. Si tempore cujusvis jejunii (inquit Basilius) jubet Dominus, ne tristis sis, sed potius quod laves faciem, ungasque caput, quæ hilaritatis & lætitiæ sunt

a Homil. 1. de pænit. & serm. 2. de jejun. tom. 5.
b Ser. 27.
c Ser. 55. de tempor.
Eccles. 3. 3
Ser. 2. & 4. de Quadrages.
Ibidem. Serm. 27.
1. Cor. 6.
1. ad Tim. 1
In cap. 1. epist. 1. ad Timoth.
Serm. 69. de tempor.
Hom. 1. de jejunio.

sunt signa, quia quodvis jejunium læta facie, hilarique vultu excipiendum est, quia salutem præstat: quantò magis hoc solemne jejunium, omni dignum est acceptione, per quod tot, tantaque magna bona inducuntur? Unde Chrysostomus vehementer invehitur in quosdam, qui quasi cum fera quadam pugnaturi, jejunium quadragesimæ expectant, & ventris se muniunt crapula, non secus ac si in manus cujusdam horridi inimici dandi essent, de quibus infra. Ecce igitur nunc tempus acceptabile, & meritò. *Ecce enim nunc dies salutis.* Expende singula verba, *Ecce*, inquit, *nunc dies*. Videtur Apostolus in memoriam revocare voluisse, quod alibi dixerat: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit: abjiciamus ergo opera tenebrarum, &c.* Diebus præteritis quasi in obscura nocte esse homines videbantur, qui *operibus* (quæ Apostolus vocat) *noctis & tenebrarum* erant plenè traditi; nulla nisi de patinis cogitatio, nulla nisi de voluptatibus cura; nulla nisi de vanitatibus actio. Nox præcessit, dies autem appropinquavit, abjiciamus ergo opera tenebrarum: *Non in comessationibus, & ebrietatibus, &c.* Id nobis elapsis diebus accidit, quod dixit David: *Posuisti tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiæ silvæ, &c. ut quærant escam sibi.* Quasi obducto velo operire visi sunt homines mentem & sensum, ut liberè intenderent operibus tenebrarum. Intermissæ sunt spirituales actiones, sacramentorum usus, sacrorum frequentia, &c. Facta fuit quasi nox, omnes bestiæ egressæ sunt, ut abundanti se pastu reficerent. Sensus inquam, secundum quos homo bestiis est similis, omnes liberè egressi sunt, utque liberè discurrere possent permissi, suum pabulum quærentes, oculi soluti ad videndas vanitates, lingua ad verba incomposita & inordinata, venter ad omnis generis cibos & potus, pedes ad saltationes vagosque incessus, &c. Sed nunc ortus est sol, *ecce*, inquit, *dies*, comprimantur bestiæ, & in antra redigantur, & contineantur, omnes sensus à noxiis retrahamus excessibus. Recedat jam his diebus, inquit Augustinus, carnis lætitia, recedant venenis plena hujusmodi blandimenta carnis, gaudium minuatur, otiosæ fabulæ, jocique intermittantur: *Et exeat homo ad opus suum, & ad operationem suam.* Quodnam opus tuum ô homo? ad quidnam conditus es? Num ad comedendum, vel bibendum? Num ad terrenas facultates, quas dimissurus es conquirendas? Num ad corruptibiles voluptates sequendas? Certè opus tuum est, salutem animæ quærere, & comparare. *Quid enim prodest homini, si lucretur universum mundum, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* Filius Dei in mundum veniens, *opus suum* vocavit redemptionem animæ tuæ, quod perpetuo coram oculis habuit, ad quod omnes suas actiones, direxit, de quo propterea dixit Propheta: *Opus ejus coram eo.* Quantò magis tu debes, tanquam opus tuum habere, animæ tuæ salutem quærere, & procurare, & in hunc finem omnia, quæ agis ordinare? aptè nunc illa verba Oseæ Prophetæ, tanquam ad nos dicta possumus accipere, loquitur enim, ut Hieronymus docuit, de temporibus Christi. *Tempus*, inquit, *requirendi dominum, cum venerit qui docebit vos justitiam: arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis fruges mendacii.* Tempus hoc in loco significat peculiarem temporis opportunitatem alicui negotio peragendo singulariter accommodatam, qua elapsa, res vix ac ne vix quidem fieri potest. Quasi dicere velit: Huc usque arastis impietatem, hæc terra fuit in qua laborastis; ideo fructus quem collegistis fuit iniquitas & mendacium, quæ fuerunt vestræ sustentationis cibus: advenit tempus requirendi dominum, cùm jam adest præceptor justitiæ, ille qui docet qualiter justitiam faciamus. Nunc jam adest, ecce igitur nunc tempus acceptabile; ecce nunc dies salutis, illuxit jam dies, quo de salute animæ inducenda singulariter tibi agendum est, in hoc namque tempus istud constitutum est. Testificor ego vobis (inquit Ambrosius) hos esse dies redemptionis, hoc esse tempus cœlestis quodammodo medicinæ, in quo omnium vitiorum nostrorum labem & universa vulnera peccatorum sanare poterimus. Aptum certè curatio-

Marginalia (left): Hom. 1. in Gen. & hom. 1. de pænit. — ¶ 18. — Ad Rom. 13. 12. — Rom. 13. 12. — Ad Ephes. 5. 11. — 1. ad Thes. 5. 5. — Ps. 103. 20. — Serm. 56. de tempore

Marginalia (right): Matt. 16. 26 & Luc 9. 25. — Ioan. 4. 34 cap. 17. 4 — Isa. 40. 10 — Oseæ 10. 12 — In cap. 10. Oseæ. — ¶ 19. Serm. 27.

eodem Chryſoſtomo *d* vocatur: *Primum, & unicum mandatum*, ſingulariter parentibus noſtris impoſitum, *Prima & unica lex*, illis peculiariter ſtatuta, ſi ſalutem vellent conſervare, ſine qua illa non ſtat. Si in paradiſo (inquit Chryſoſtomus) jejunium neceſſarium fuit, & pro magna commoditate indictum; multò magis extra paradiſum neceſſarium erit: ſi ante plagam remedium utiliter demonſtratum eſt; multò magis ſauciatis erit appentendum, ut præſtet vulneribus ſanitatem: ſi ante conflictum ad reſiſtendum libidinoſis voluptatibus, clypeus abſtinentiæ neceſſarius fuit; multò magis in iſto noſtro certamine, jejunii auxilium ad noſtram victoriam ſtatuendum eſt. Jejunium tunc primò ſingulariterque fuit ordinatum & indictum, ne paſſiones inſurgerent, ne caro rebellaret; ne anima ſalutem amitteret; quo ſubſtracto, innumeri affectus erant excitandi: caro contra ſpiritum erat ſuſceptura bellum, anima ſalutem & vitam erat amiſſura: quantò ergo magis nunc erit primò & ſingulariter ſtatuendum ad paſſiones inſurgentes ſedandas, carnis rebellis motus & impetus comprimendos, ſalutem animæ procurandam, & inſerendam? Et idcirco Chriſtus Dominus, cum de jejunio agit, non tam jubentis perſonam videtur agere, qui non dicit, *Jejunate*, quam ſupponentis tanquam rem notiſſimam, jejunium primo loco eſſe ſtatuendum dicens: *Cùm jejunatis.* Ne tamen, vel leviter ſuſpiceris te propterea liberum à jejunii obligatione, Eccleſia ſingulari illius inſtructione mota, ipſum indicit & præcipit: hoc juxta Dei mandatum, ſanctificamus prædicatores, id eſt, ſanctum, utile, neceſſariumque judicamus, cùm curationem prædicamus: ab illo eſt tibi exordium ſumendum, ut medicamina, quæ applicanda ſunt, proſint. Orandum tibi eſt pro peccatorum remiſſione, pro qua *orandum* dixit David, *in tempore opportuno*, ſed invalida eſt oratio (ut ex Origine dicemus) quam non comitatur jejunium: eleemoſynæ ſunt largiendæ; ſed difficile invenies, quod poſſis erogare, niſi jejunio intendas, ut ſanctus Petrus Chryſologus conſiderat: humilitatis operibus debes vacare; ſed humilitas ſine jejunio parum eſt firma; ideoque David, *Humiliavi*, inquit, *in jejunio animam meam:* caro comprimenda eſt, & caſtiganda, ſed ſine jejunio non caſtigari ſæpe docuit Paulus: peccatorum confeſſio eſt agenda, ſed quæ niſi comitante jejunio infirma judicatur: pœnitentia tandem inchoanda eſt, non qualiſcunque, ſed qualem Ambroſius deſcripſit. Renunciandum, inquit, eſt ſeculo, ſomno minus indulgendum, quàm natura poſtulat, interrumpendus eſt ſuſpiriis, interpellandus gemitibus, ſequeſtrandus orationibus, vivendum ita ut vitali huic moriamur uſui, ſed pœnitentia ſine jejunio, inquit Baſilius, ocioſa & infrugifera eſt.

d Lociis citatis & alibi ſæpe. — *Pſal. 31 6.* — *Hom. 4. in c. 2. Mar.* — *Ser. 7 & 8* — *Pſ. 34. 13.* — *2. de pœni. cap. 10.* — *Hom 1. de jejun.*

§ 4. *Gula milites ſubminiſtrat diabolo, ſimiles filiis Edom, quos omnes jejunium enervat, & ſubtrahit.*

¶ 22.

Corporali jejunio vitia comprimis, &c. Hæc quæ diximus communia ſunt, ſed quibus poſſumus alias adhibere rationes, cur inter ea quæ nunc nobis agenda ſunt, jejunium primò ac ſingulariter indicitur: quæ etſi communiſſimæ ſint, omniumque ore decantatæ, dignæ tamen quæ iterum, atque iterum conſiderentur, & expendantur, quas excellenter annotavit D. Thomas, exponens cur nobis indicantur jejunia. Illæ ſunt quas Eccleſia canora voce decantat, virtutem jejunii exponens: *Æterne Deus*, inquit, *qui corporali jejunio vitia comprimis, mentem elevas, virtutem largiris & præmia.* Omnia bonorum genera in uno jejunii opere ſociari indicat Eccleſia. Triplex ſiquidem eſt bonorum genus, ut celebris B. Ambroſii diviſio demonſtrat, quam Divus Thomas ex profeſſo declarat & comprobat. Eſt enim bonum honeſtum, eſt delectabile, eſt tandem utile; nec aliquid dici poteſt bonum, quod non aliquod genus horum ingrediatur. Omnem autem horum bonorum rationem jejunium in ſe copulatam tenet. Honeſti, quia comprimit

2. 2. q. 147 art. 1. — *1. Offic. c. 9.* — *1 p. q. 5 artic. 6.*

primit vitia; delectabilis, quia mentem elevat ad cœlestes, dulces, & delectabiles rerum cœlestium contemplationes; utilis, quia virtutem largitur & præmia. Opus quod unum cum sit omnia bonorum genera complectitur, merito primum indicitur. Ut tamen id agamus, quod Deus verbi sui prædicatoribus commendasse paulo antea exposuimus, cum dixit, *Sanctificate jejunium*, ejus sanctitatem, virtutem, efficaciam, profectus, effectusque expendamus, explicemusque quomodo omnia bonorum genera contineat, ut quam sit sanctum & Deo dignum opus, remaneat manifestum, simulque intelligatur, apte in hujus temporis exordio indictum. In primis hoc habet corporale jejunium, quod *Deus per illud vitia comprimit*. Initium huic sacro quadragesimæ tempori dederunt sancti patres Ambrosius *a*, & Basilius *b*, annotantes hoc solemne tempus, bello ac pugnæ agendæ esse dicatum. Ideoque propter hanc solemnitatem singulariter credunt prophetica voce dictum: *Clangite tuba in initis mensium, in insigni die solemnitatis vestræ.* Hæc quidem jussio prophetica est, inquit Basilius, clangendum buccina initio mensium, (in nostra vulgata est, *in neomenia*, id est, nova luna cujusvis mensis) singulariter autem initio solemnitatis nostræ: Nobis, festum quod reliquos antecellit dies, verum jejunium monstravit. Hæc nostra solemnitas, qua purganda sunt vitia, augendæ virtutes, &c. ideo clangendum tuba. Divinum ad patres resultavit oraculum, inquit Ambrosius, ut cum egrederentur ad bellum, tuba canerent, cujus clangor bellum quod imminebat intimabat, de quibus ex professo alibi. Venit igitur nobis dies solemnitatis, canamus tuba tanquam in præl um progredientes, canamus tuba, ut anunntiemus solemnitatis diem, & simul quod nobis certamen imminet, & victoria repromittitur. Quoniam autem milites ad bellum progredientes, opportunis armis sunt in principio muniendi, Ecclesia quæ initio hujus solemnitatis canit tuba ad bellum convocans & provocans, statim arma quæ arripiamus demonstrat, jejunium grande proponens, & præcipiens. Ex quibus etiam alio

a Libro de Elia & jejun. c. 1.
b Homil. 1. de jejun in principio.
Psalm 80.
Ibidem.

modo quam supra, id quod per Joëlem clamat, possumus explicare. *Canite*, inquit, *tuba in Sion, sanctificate jejunium.* Canite tuba, id est, ad pugnam & prælium provocare, intimate bellum grande imminere. Et quoniam statim inquirent, qui ad prælium vocantur, quænam sint ab eis arma assumenda; protinus subdit: *Sanctificate jejunium*, id est (ut Hieronymus intelligit) sanctum jejunium arripiant: illud sit primum armorum genus quo pugnaturos milites muniatis, jejunium sanctum; illud enim est quod vitia comprimit, & ideo omnes inimici vires frangit. Hoc sancti Patres acutissimo quodam discursu explicant. Si quæras, inquit Augustinus, quisnam sit, cum quo bellum agendum tibi indicitur, respondet Apostolus, esse dæmonem principem tenebrarum. *Non est*, inquit, *nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus.* Hujus autem principis milites, quibus nos præcipue impugnat & bellum indicit, passiones sunt & affectus carnis nostræ. Id quod manifeste princeps Apostolorum Petrus expressit. *Obsecro*, inquit, *vos tanquam advenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam.* Desideria carnis nostræ, ejus affectus & motus, sunt milites dæmonis, quibus militat adversus animam. Ideoque ex nobismetipsis milites ille trahit & educit ut nos impugnet. Milites adversus animam sunt carnalia desideria, ut *fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, veneficia, inimicitiæ, contentiones, amulationes, iræ, rixæ, &c.* Hos autem milites ex nobismetipsis extrahit diabolus, sunt enim, ut dixit Apostolus, *opera carnis* nostræ, quibus spiritum impugnat. Ad hoc institutum exponit Augustinus illud ejusdem Apostoli: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me, &c.* Captivantem me dixit, inquit Augustinus, id est, captivare conantem. Intendit namque princeps tenebrarum, hominem justum captivare, & sibi subditum facere: id autem procurat per desideria car-

Joël 2.15.
In c. 1. & 2. Joel.
¶ 23.
Libr. de agone Christi, cap 1. usque ad 5.
Ad Eph. 6.12.
1. Petr. 2. 11.
ad Galat. 5. 19.
Lib. 1. de nupt. & concupisc.
Rom 7.23

per bonum, sed magis nutritur. Unde inter homines peccatores tentatio vanæ gloriæ non habet locum, fornicarius enim aut raptor quomodo tentetur de vana gloria, qui non habet unde glorietur? Illi autem tentationem vanæ gloriæ patiuntur, qui tale aliquid faciunt, unde glorientur. Ergo nullum remedium potest esse contra vanam gloriam, nisi oratio sola. Imò & ex hac ipsa inanis gloria generatur, nisi cautè tibi prospexeris, ut dicemus. Hæc igitur tria Christus Dominus in Euangelio commendat, jejunium quod supponit tanquam rem, cujus necessitas est omnibus explorata dicens: *Cùm jejunatis*: orationem, dum docet mentem, & intentionem elevandam in Deum; oratio namque nihil est aliud quàm elevatio mentis in Deum: *Tu*, inquit, *cùm jejunas, unge caput tuum, ne videaris hominibus jejunans, sed Patri tuo qui in cœlis est.* Ecce remedium quod contra inanem gloriam designat, mentem & intentionem ad cœlestem elevare. Eleemosynam tandem, dum constituit thesauros in cœlo reponendos, quod per eleemosynam fieri docuit David illis sæpè repetitis verbis:
Psal. 111. *dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in seculum seculi.* & Sapiens dicens:
Eccl. 11. 1. *Mitte panem tuum super transeuntes aquas, quia post multa tempora invenies illum*, de quibus infra. Hæc autem tria simul commendat, quia ut Chrysostomus ostendit, non sunt à se invicem separanda, nec jejunium sine oratione & eleemosyna, nec oratio sine eleemosyna & jejunio, nec eleemosyna sine jejunio & oratione, ex qui-
Eccl. 4. 21. bus ille efficitur *funiculus triplex, qui difficile rumpitur*, quantumvis omnis inferni vis in contrarium agere nitatur.
¶ 12. Sed expende inter hæc tria, orationem positam in medio jejunii & eleemosynæ; est enim, ut Divus Bernardus annotat, oratio quasi avis in cœlum volans, quæ ut id perficiat duabus eget alis, jejunio scilicet & eleemosyna. Unde Angelus, *Bona est*, inquit, *oratio, cum jejunio & eleemosyna, magis quàm thesauros auri recondere*, de quibus infra. Alii sancti patres insinuant Christum duo nobis necessaria docere voluisse. Quemadmodum enim ut homo dives sit temporalibus bonis, duo requiruntur, quod lucretur, & quod servet quæ lucratus fuerit: ita ut bonis spiritualibus divites efficiamur, duo sunt necessaria, operari bona, & illa conservare, ne pereant. Primum docet Christus jejunium indicens, sub cujus nomine omnia virtutum opera voluit commendare, non solùm ex eo quod jejunium est omnium virtutum mater, ut Divus Chrysostomus dicere solet: per ipsum comprimuntur vitia, elevatur mens, obtinentur virtutes & dona: sed qui jejunii nomine, ut Sanctus Augustinus *a*, Origenes *b*, Basilius *c*, & Bernardus *d* observant, jejunium quoddam universale ab omnibus vitiis voluit intelligere, quo non tantùm corpus ab alimentis abstinet, sed mens à culpa jejunat, quod Augustinus jejunium magnum vocat. Secundum autem docet in reliqua hujus Euangelicæ lectionis parte, servantur enim omnia bona quæ agimus, si ea in cœlo recondimus, ubi incorrupta conservantur. In cœlo autem illa collocamus, quando bona quæ agimus, ad Deum ipsum per rectam intentionem ordinamus & dirigimus, contendentes ipsi tantummodo placere, & ejus gloriam quærere, non nostram. Ita S. Hylarius *e*, & B. Augustinus *f*, alteram huic similem rationem, qua omne hujus sacræ lectionis institutum complectamus, expendere possumus ex illa Euangelistæ Joannis celebri propositione, qua omnia mundi mala ad tria capita reduxit *g*, concupiscentiam carnis, superbiam vitæ, & concupiscentiam oculorum. Christus Dominus hujusmodi tribus generalibus malorum capitibus, tria bonorum generalia capita opponenda constituit, jejunium, per quod carnis concupiscentiam coarctemus; rectam intentionem erga Deum, per quam illius solùm gloriam intendamus, & eleemosynam per quam dum terrena bona liberaliter expendimus, indeficientem nobis in cœlo thesaurum paremus. Ideoque possumus dicere, nihil voluisse Christum nobis deesse, qui ut Sapiens dixit constituit unum
contra unum, duo contra duo, & tria con- Ecc. 33. 15

Serm. 4. de Quadrag. *Tob 12. 8.* a *Tract. 17 in Ioan & libr. 2. qq. Eua c. 18.* b *Hom. 4. in cap. 6. Matth.* c *Hom. 2. de jejunio.* d *Serm. 3. Quadrag.* e *Cant. 6. in Matth.* f *2. de ser. Domini in monte. cap. 21.* g *1. Ioan. 2. 16.*

contra tria. Aliis quam plurimis rationibus quæ Christus docere vult, à sanctis patribus expenduntur: sed ad eas quas diximus, omnes reducuntur, juxta quos Euangelicam lectionem exponemus, de illis tribus singulariter agentes, jejunio, oratione aut elevatione intentionis & mentis in Deum, atque eleemosyna, in tres partes hunc dividentes tractatum, quæ his tribus respondeant.

PRIMA PARS, DE RECTO HOMINIS AFFECTU, ET ORDINAtione erga se ipsum, aut de Jejunio.

§. 1. *A jejunio incipit Christus, quia jejunium ad paradisum reducit hominem, quem intemperantia eo expulit, ut in Ninivitis & Elia apparet.*

¶13. *Um jejunatis, nolite fieri, &c.* Via igitur, quam prima die sacrificaturis agendam Christus demonstrat, est jejunium. Et meritò quidem propter rationem, quam sancti Patres Athanasius *a*, Basilius *b*, Chrysostomus *c*, Hieronymus *d*, Ambrosius *e* expendunt. Venit siquidem Christus Dominus, ut hominem è paradiso pulsum ad paradisum revocaret. Id igitur primò statuendum ab illo erat, quod contrarium esset ei, per quod à paradiso fuit homo expulsus. Quid illum à paradiso expulit? Gula, intemperantia, & spretum jejunium à Deo indictum. Quid igitur primò fuit ei adhibendum, ut ad paradisum revocaretur, nisi jejunium, & esuries? In hujus explicationem ex professo præfati sancti patres conferunt ad invicem primos parentes, & Ninivitas. Erat primus parens à Deo in paradiso constitutus, quadam immortali vita donatus, ut Divus Augustinus *f* demonstrat (*g fecit enim Deus hominem inexterminabilem*) sapientia præditus, gratiæ indumento vestitus, donis cœlestibus ornatus. Angelis familiaris, Deo ipsi magna communicatione conjunctus: illum tamen videmus post brevissimum tempus paradiso expulsum & exulem ad mortem divinæ sententiæ expresso decreto damnatum, cœlestis gratiæ indumento nudatum, supernis donis spoliatum, sapientia destitutum, *comparatum jumentis insipientibus, & similem illis factum*, ex altitudine ergo paradisi ad miserias maledictæ terræ fuit expulsus. Errant è contra Ninivitæ barbari, ignorantes, cunctis divinæ gratiæ donis destituti, imò tot peccatis implicati, ut *eorum malitia usque ad cœlos & Deum ipsum ascenderet*, id est, ut exponit Chrysostomus, quæ quo amplius progrederetur non habebat: ideoque morti per divinam expressamque sententiam adjudicati, quam divinus præco Jonas Deo ipso præcipiente intimaverat, similes hominibus quos ad mortem jam ducunt præcedente præcone, ipsorum damnationem, & causam illius, clamore magno exponente. Quos tamen brevi spatio videbis ad vitam restitutos, cœlo ipsi redditos, ad DEI gratiam admissos, multis cœlestibus donis comulatos, & divino ipso sermone commendatos.

a *Libr. de virginit.*
b *Hom. 1. de jejunio.*
c *Hom. 1. de pænit. & hom. de Iona.*
d *Epist. 22 ad Eustoc. & lib. contra Iovin.*
e *Libr. de Elia. c. 2.*
f *1. Hypognost. in princip. & 13. de civ. Dei c. 9. & li. 14. c. 10 & 11.*
g *Sa. 2. 23.*
Psa. 48. 13
Iona 1. 2. Hom. quod nemo læditur nisi, &c.

datos. Quid illum in paradiso positum paradiso tam brevi tempore expulit, vita privavit, & in innumerabilium malorum conjecit barathrum? Num fortè Angelos Deo assistentes interficere voluit? an aliqua homicidia commisit? aut verò Dei sacra altaria prophanavit? vel idolis templa erexit? Nihil horum, sed intemperans fuit, jejunium solvit & projecit, gulæ indulsit; per hanc, inquit Chrysostomus, irrevocabilem mortis sententiam ipso divino ore prolatam audivit: *Terra es, & in terram ibis*, per hanc mors, dolores, mentis angustiæ, & ipsa vita omni morte gravior est: propterea spinæ & tribuli, propterea dolores & gemitus, & humani generis vita nimio dolore conteritur. Quamdiu jejunavit homo (inquit Hieronymus) in paradiso fuit; comedit, & inde ejectus est. Quid autem illos tam celeri cursu à paradiso exules, mortique traditos paradiso ac vitæ restituit? Num sacrificaverunt, aut Deo filios suos sacrificare constituerunt sicut Abraham? Num Dei inimicos fornicantes, & adulterantes transfoderunt sicut Phinees, qui Deum placavit? Num templum magnificentissimum ad Dei cultum & gloriam extruxerunt sicut Salomon? Nihil horum, sed jejunium abstinentiamque validam in primis arripuerunt. Sicut enim jejunium spretum (inquit Chrysostomus) illi qui vitam & paradisum acceperat, mortem & exilium intulit: ita arreptum jejunium istos qui vita & cœlo erant expulsi, ad vitam revocavit, ipsisque cœlo restituit. Istos inquam, non unum aut duos, aut viginti, sed universum innumerabilemque populum, urbem magnam, quæ omnes orbis civitates magnitudine populique multitudine superabat, ad ipsum barathrum jam inclinantem caput, venientem desuper plagam accepturam, veluti quædam desuper stans potentia, ipsam ex carnificis manibus eripuit, atque ad vitam reduxit. Ita Chrysostomus, qui considerare videtur gulam & intemperantiam, quasi validam quandam manum, quæ hominem in paradiso existentem, vita immortali donatum, arripuit, & ex paradiso ejectum transtulit in mortis ditionem, & lachrymarum vallem: jejunium autem quasi

Hom. 1. de pœnitent. & serm. de jejun. tom. 5.
Genes. 3.
Lib. 2. contra Jovinianum.
Genes. 22.
Num. 25.
3 Reg. 6.
Hom. 1. de pœnitent. & hom. de Jona.
¶ 14.

quandam validam potentiam, quæ innumeros homines morti destinatos, cœloque exclusos à mortis ipsius potestate tanquam ex manibus carnificis ereptos, cœlo ac vitæ restituit. Imò ex hoc videtur Chrysostomus jejunii vires aliqua ratione superiores comprobare, quòd gula duos tunc homines parentes nostros ex paradisi statu dejecit, jejunium autem innumeros Ninivitas ad cœlum ordinavit. Tam validia est, inquit Ambrosius, jejunii virtus, ut ad cœlum valeat homines elevare, quos inde gula dejecit. Id quod egregiè demonstrat conferens eosdem primos parentes cum Elia illo insigni jejunatore, sicut Divus Hieronymus similiter confert ad Demetriadem scribens, quam propterea ad jejunii opus hortatur. Acceperunt illi corpus immortale à Deo, & ex paradiso ejecti sunt, eo ipso quod immortales fuerunt effecti, (nec enim paradisus mortalibus congruere videbatur) hic autem corpus mortale habens in paradisum introductus fuit, qui necdum mortem gustavit, equis curruque igneis celeri cursu deportatus. Mirum videtur, quod corpus mortale paradiso fuerit invectum, & tam celeri cursu, qualem ignei equi agerent: sed mirabilius apparet, quod corpus mortale equis igneis curruque igneo deportetur, nec ab ignis calore absumatur. Expende tamen non esse mirum, quod per aëra feratur corpus, quod quadraginta dierum continuo jejunio fuit levissimum, & quasi spirituale redditum, aptumque quod per aëra in paradisum ferretur: sed in eo quod curru equisque igneis fertur, jejunii mirare potentiam. Quis enim (inquit Ambrosius) humana virtute equos igneos, & currus igneos potuisset ascendere, regere currus aëreos, nisi qui naturam humani corporis, incorruptibilis jejunii virtute mutasset? Qua in re, etsi Divus Ambrosius cæterique sancti patres multa suo ingenio digna considerent, duo ad nostrum institutum expendenda sunt, quæ in equis curruque igneis considerare possumus: primum est, qua celeritate & potenti vi, excellens jejunium mortalem possit in paradisum transferre. Inter omnia siquidem animalia, equus potenti

Lib. de Elia & jejunio cap. 2.
Epist. 8. ad Demetriadem, ad medium.
Lib. de Elia & jejunio cap. 3.

tenti celeritate præstat: inter omnia autem elementa ignis suprema celeritate volat, imo nihil celerius igne, qui non solum in se celerrimus est: sed & globum ferreum, plumbeum, aut lapideum imperceptibili celeritate agit, & impellit, ut in bombarda aut sclopeto videre licet. Equus solus per se celerrimus est, similiterque solus ignis per se. Quam igitur potentem celeritatem tenebunt, si equus & ignis simul adjungantur, equique sint ignei? Vide ergo qua celeritate, & quam potenti virtute jejunium excellens hominem in paradisum evehat, quem grandi exercitatum jejunio, ut B. Hieronymus ait, equis igneis ad paradisum perduci cognoscimus. Secundum est, jejunium potentissima virtute præstare ad tollendum impedimentum, quod poterat ingressum paradisi prohibere. Cum Deus hominem paradiso expulit propter violatum abstinentiæ mandatum, statuit ad ostium paradisi cherubin habentem gladium flammeum, quo ingredi volenti præcluderet viam. Qui tamen excellenti jejunio dispositus est, non timet ardentes illius gladii flammas: nec enim, ut Ambrosius dixit, ab igne consumitur corpus quadraginta dierum jejunio temperatum, quod potius equis curribusque i-
Ex. 19. 18 gneis ad paradisum deportatur. *Totus mons Sinai fumabat, eo quod descendisset Dominus super eum in igne, & ascenderet fumus ex eo quasi de fornace, eratque totus mons terribilis.* Flammæ ingentes erant horrendæ, corporales, visibilesque, quas propter-
a ad Hebr. 12. 18. ea Apostolus *a*, *tractabilem accensibilemque ignem* vocat, ut Chrysostomus *b*, Ansel-
b Hom. 32 in epist. ad Hebr. mus *c*, D. Thomas & alii legunt, & interpretantur. Ideoque ut annotat Hieronym. *d*
c Inc. 12. ad Hebr. populus comessationi deditus, & ventri obsequentissimus, solo ardentis flammæ visu
d Libr. 2. contra Iovin. exterritus mansit & pene deficiens præ timore: Moyses autem ventre vacuo, excel-
Exod. 12 lentiq; jejunio roboratus, *accessit ad ignem*, ejusque ardentissimas flammas illæsus penetrans, multo tempore summa affectus voluptate cum Deo loquens permansit. Non est quod ardentes flammas gladii flammei ingressum paradisi impedientes timeat, qui excellenti fuerit jejunio munitus, quas illius potentia superat, & quasi *in ventum roris flantem* convertit. Dan. 3. 50

§. 2. *Iejunium gladium flammeum non timet, quod quasi in Amianti naturam transformare corpora, Basilius & Ambrosius tradiderunt.*

Hinc explicant Sancti Patres Ambrosius *a* & Basilius *b* difficultatem illam, ¶ 15.
a Libr. de Elia & jejun. c. 7. quam Chrysostomus *c* aliquando *admirabilem quæstionem & arduam*, aliquando
b Hom. 1. de jejun. *difficile ænigma* vocat. Qui fieri potuit, ut
c Homil 1. de pœnit. & ho. de Iona. ignis ille Babylonicæ fornacis sanctos adolescentes magno excellentique jejunio temperatos nullatenus, vel leviter læserit. Quomodo hoc factum est? inquit Chrysostomus. Si ignis ille ignis erat: quomodo quæ ignis sunt partes non adimplevit? Si corpora illa erant, quomodo quæ corpora contingere solent, nullatenus contigerunt? Si hæc flamma erat, monstrare debebat flammæ naturam: si illa corpora erant, subjacebant passioni. Nec dicendum est, inquit Basilius, levem fuisse aut minus ardentem flammam. Dan. 3. 19 Præcepit enim Nabuchodonosor, ut Dan. 3. 46 succenderetur fornax septuplum, quam succendi consueverat, flammamque naphtha, stupa, pix, & sarmenta ingentia sic alebant, ut ad quadraginta novem cubitos diffunderetur, & in circuitum dispersa, plurimos Chaldæorum absumpserit: Quomodo igitur eos quos in sui medio flamma tenebat, non consumebat? Quæstio, inquit Chrysostomus, ardua est, quam nullus poterit nisi jejunium explanare. Percontaris, Quomodo? Jejunium interroga, & respondebit tibi, ænigmaque solvet. Humana quidem corpora cum igne pugnabant, sed victoria corporum monstrabatur. Mirabilis pugna, sed mirabilior victoria, quam jejunii potentia, & virtus potest conferre; flammas enim jejunium non timet, quod corpus ita contemperat, ut omnem ignis ardorem superet. Est lapis quidam, inquit Basilius, ejus naturæ, Hom 1. de jejun. etia. quem hinc Amianton græci vocant, ut inquinari non possit. Hic ab igne non vinci-

tur, sed impositus igni, videtur ignescere, & in prunam verti: rursum exemptus igni, perinde quasi fuisset aqua candidatus, apparet purior. Si quid ei extrinsecum fuerit permixtum, ignis absumit, ipsum vero nullatenus lædit, sed puriorem reddit. Hujusmodi erant trium illorum puerorum corpora apud Babylonios, illud jejunio consequuta, ut nulla vi possent inquinari: *Et non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, nec quicquam molestiæ intulit:* funes solummodo quibus ligati tenebantur combussit. Hoc tamen grande incendium pueri cum jejunio ingressi conculcarunt, liquidum ac roscidum aerem in igne tam vehementi respirantes. Neque enim ignis vel pilos illorum ausus est attingere, eo quod jejunio essent aliti. Idipsum eodem modo explicavit Ambrosius *a* eodem Amianti usus exemplo. De Amianto loquuntur Plinius *b*, Dioscorides *c*, Strabo *d*, quem similem dicunt lapidi ab Hispanis vocato Alumnus, talis naturæ quod in fila duci possit, ex quibus contexuntur vestes aut mappæ, quæ igne non aqua purgantur, cum sordidæ fuerint. Igni namque applicatæ si quid extraneæ naturæ fuerit intertextum, penitus comburitur, & sordes absumuntur, remanentibus mappis clara munditia fulgentibus. Unde dixit Dioscorides in Cypro ex amianto contexta lintea, quibus mortuorum corpora includebant ut comburerent, quo solus & purus cinis, in quem corpora resolvebantur dum cremabantur remaneret, absque alicujus externi cineris admixtione. In Carysto civitate Eubœæ insulæ hujusmodi lapidem nasci dixit Strabo: & hujusmodi mappas ex eo contexi, tanquam rem experientia suo tempore notam supponit. Imo & Scholiastes Augustini, nostro sæculo se exhibet oculatum testem, qui hujusmodi mappas vidit igni injectas nullatenus consumptas, plenissime autem & excellenter fuisse purgatas & mundatas. Et forte hac de causa Divus Hieronymus de amianto agens, dixit habere similitudinem ligni vel lini: ex cujus natura explicat difficultatem, quam judicat gravissimam circa altare thymiamatis, quod Deus ostendit

Dan 3.50

¶ 16.

a Libr. de Elia ca. 7.
b Lib. 36. cap. 19.
c Lib. 5. c. 93 & 147
d Apud Marianum Victo. in annota. Hieron. in Ezech. 4.

Vives in li. de civ. Dei

In cap 41. Ezech.

Ezechieli Prophetæ, ligneum ipsum, ejus itidem basim, angulos & latera lignea. Quomodo enim (inquit) altare, in quo ignis succendendus erat, ligneum esse poterat, quod non ab ipso igne pateretur & consumeretur, sed potius ab igne redderetur purius? Non mirum, inquit Hieronymus, hoc de sanctuario & interioribus templi & altari thymiamatis credere, cum etiam *Amianthon*, quod genus est ligni, vel lini habens similitudinem, quanto plus arserit, tanto mundius inveniatur. Nec mirum quod talem in natura videamus creaturam, quoniam ut sæpe ex Sanctorum Patrum doctrina considero, naturam fecit Deus, quæ gratiæ deserviret, ideoque multa in natura operatus est, quæ ordinis gratiæ mysteria aliquatenus exprimerent aut explicarent, cujusmodi multa egregie diligenterque prosequitur Divus Augustinus, multas lapidum & aliarum rerum naturas recensens, in quibus admiranda quæ fides profitetur, mysteria adumbrata considerat. Hæc de causa dixit sapiens Deum admiranda quædam in natura condidisse, ut ex illorum cognitione homo ad superna divinæ virtutis opera cognoscenda mentem extolleret. *Ad agnitionem*, inquit, *hominum virtus eorum, & dedit hominibus scientiam Altissimus, honorari in mirabilibus suis*, de quibus alibi. Talia igitur, inquit Ambrosius, erant illum puerorum Hebræorum corpora, quæ de jejunio in amianti transformata naturam, in vapore ignis non ad dispendium sui, sed ad gratiam mutabantur. Unde cum furerent fornacis incendia, nec minimus illorum capillus fuit exustus: quia illorum jejunia comam etiam paverant. Ita Ambrosius. Expende hæc ultima verba, quæ ex Basilio videtur mutuasse Ambrosius. *Quia illorum*, inquit, *jejunia comam etiam paverant.* Vescebantur eorum corpora jejunio, cum aliorum Chaldæorum corpora cibo regio impinguarentur, ut apud Danielem sacra narrat historia: unde horum corpora abundantissimis ac pinguissimis cibis referta, contingens flamma subito combussit: illorum autem in medio flammarum con-

Ezech. 41.

21. de civ. ca. 5 & 6.

Eccl. 38.6

Daniel. 1.

constituta, nec capillorum læsionem senserunt, quia quæ jejunio nutriuntur, vires ignis superant & excedunt: sicut autem excellens jejunium, & grandis abstinentia & temperantia ardentes flammas non timet, quippe quæ absumit pinguedinem carnis, quæ etsi cibus ac nutrimentum ignis: ita nihil est, quod amplius ardorem ac efficaciam ignis timere debeat, quam ingluvies, & intemperantia, per quam pinguedo augetur, quæ ignem succendit, & acuit. Hincque considera, cur Deus volens Sodomam disperdere, ignem miserit, qui tam potenter egit, ut eam absumpserit *a*, *& subverterit in momento*. Erat enim, inquit Divus Augustinus *b*, comessationibus impinguata & tradita, ut Dominus ipse per Prophetam expressit dicens *c*: *Hæc fuit iniquitas sororis tuæ Sodoma, abundantia panis*. Et Christus ipse *d*, *In diebus Lot edebant, & bibebant, & pluit ignem & sulphur de cœlo, & omnes perdidit*. Inde etiam attende, cur tam acriter flamma ardens torqueat divitem illum *e*, *qui quotidie epulabatur splendide*, quem, ut ait Basilius *f*, vitæ delitiæ igni tradiderunt, qui tristi ejulatu clamabat: *Pater Abraham, mitte Lazarum, qui intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma*. Quid mirum quod vehementi potentique ardore in illum inveheretur flamma, qui solummodo corpori impinguando vacarat? cibus delicatus, potus abundans, quotidianaque & splendida comestio, cibus erant & nutrimentum ignis: quid igitur mirum, quod illum ardendo vehementer torqueret, qui aptissimus igni cibus fuerat per gulam effectus? Apte itaque Deus, qui intemperatum parentem non solum è paradiso expulit, sed aditum ei per igneum gladium præclusit, jejunatorem validum non solum in paradisum introducit, sed per equos currusque igneos ingressum parat, ut intelligamus jejunium non solum in paradisum introducere, sed quod vim gladii flammei, & ignei prohibentis ingressum retundit & vincit, & impedimenta aufert, viamque planam reddit. Ex quibus patet apte jejunium primo loco indictum ei, qui in paradisum reducendus est. Hoc propterea merito supponit Christus, & ejus Ecclesia illud solemne Quadragesimæ nobis nunc intimat, quos considerat à cœlesti paradiso longe depulsos. Si enim unus pomi esus, Adam longe à paradiso expulit, quam longo intervallo eris à cœlesti paradiso revocatus, qui nulli alteri rei, nisi epulis & comessationibus vacasti? Tempore Noe erant homines maxima distantia à Deo elongati, quos Christus inducit, *comedentes & bibentes*, id est, nihil attendentes aliud, quam comessationibus & ebrietatibus vacare: qui propterea non solum à cœlo & paradiso, sed ab hac mortali vita merito fuerunt expulsi. Quam longe ergo ab illo tu eris constitutus, de quo tuique similibus idem dici potest, qui talem vitam agis, ut jam tempus illud advenisse videatur; quod Christus prænuntiavit: *Sicut erant in diebus ante diluvium comedentes, & bibentes, ita erit*. Et quid tibi expectandum est, nisi quod divinæ iræ diluvium veniat super te, quo non solum à cœlo, sed à præsenti vita expellaris, tradendus ignibus, & flammis devorantibus, quæ in epulones vim suam potentissime exerunt? Qui ergo tam longe à cœlo factus fuisti, quomodo reducendus es, nisi præmisso valido potentique jejunio, quale fuit Ninivitarum? Quomodo ardentes flammas poteris vitare, nisi imitatus Eliam magno quadraginta dierum jejunio te disponas? Filius ille prodigus in regionem longinquam valde à paterna domo distantem recessit, ad quam miser devenit, se totum comessationibus & delitiis tradens: hæc enim sunt quæ longe à paradiso hominem expellunt: jejunium tamen fuit illi primus Magister, qui ipsum in paternam domum reduceret, peribat enim fame, tuncque dixit: *Ibo ad Patrem meum*. Fames revocat (inquit S. Petrus Chrysologus) quem saturitas exularat: & si tantum præstitit, vel invita fames, probate quid voluntarium possit conferre jejunium, quidue conferre possit ipsum, congrua devotione, & pietate susceptum? Optime rem totam concludit Chrysostomus. Vidisti (inquit)

a *Thre.* 4. 6
b *Libr. de conflictu vitiorum & virtutum. tom.* 9
c *Ezec.* 16
d *Luca* 17 28.
e *Luca* 16 19.
f *Homil.* 1. *de jejun.*
Matt. 24. 28.
Luc. 17.
Luc. 15. 28.
Serm. 2.
Homil. de Iona.

(inquit) jejunii admirabilem potentiam? Mirare igitur jejunium, & illud cum omni aviditate tuis amplexibus festina suscipere: quando enim & in flamma prodest, & divinam sententiam mitigare novit, & ad libertatem revocare consuevit: quis hujus insaniæ reperietur, qui velit jejunium, tantorum bonorum materiam, declinare?

§ 3. *Quadragesima est tempus curationis, ideo a jejunio inchoandum, ut rectam methodum sequamur, & id fiat quod Deus per Isclem commendat.*

¶ 10. EST ad idem institutum secunda ratio, quam S. Chrysostomus *a* sæpe indicat, docens jejunium primam esse medicinam, quæ curandis infirmitatibus nostris applicari debet. Nota est Sanctorum Ambrosii *b* & Augustini *c* sententia, tempus Quadragesimæ peculiariter ad animæ nostræ infirmitates curandas esse institutum, qua de causa in sermone initio Quadragesimæ habito D. Ambrosius vocat hoc tempus *cœlestis medicinæ* applicandæ, & D. Augustinus appellat dies, istos quos incipimus, *salutares, & animæ medicinales*. Et merito quidem. Vulgata enim satis est illa sapientis concionatoris sententia, qui supponens quod *omnia tempus habent*, singulariter annotavit, esse *tempus sanandi*, aut ut Chaldæus legit, & intelligit, tempus idoneum ad curandum ægrorum. Etsi namque omni tempore infirmus debeat salutem quam amiserat procurare: id tamen commodius fit tempore peculiari, quod acquirendæ saluti sit congruentissimum, quod & ad eam consequendam videtur à natura institutum. Laboras febre quartana, quæ te male habet, aut aliqua infirmitate teneris tam gravi, quæ ad ossium usque medullas est radicata, quæris à medico sapiente in hyemis rigore remedium: respondet ille, expectandum tempus veris, quo commodius applicentur remedia, quando potentius operantur medicamina: Sol enim tunc propinquior nobis efficitur, natura vigorosior, corpus ad remedia magis dispositum, cujus pori caloris virtute aperiuntur, per quos vapores, qui inclusi tenebantur, interius exhalantur, & quæ exterius applicantur, virtutem ad interna possunt emittere. Omni quidem tempore (ut B. Leo Papa considerat, hoc institutum prosequens) animæ salus procuranda est: sed ut illam omnes infirmi, etiam qui radicata inveterataque infirmitate laborant, consequi possint, & ad eam procurandam se convertant, peculiariter Ecclesia ex Christi Domini institutione quadragesimæ tempus instituit, quod propriè & singulariter sit tempus sanandi, quasi primum ver spiritale animæ. De illo propterea peculiariter credit idem S. Leo Papa intelligendum, sicut senserat etiam prius Ambrosius, quod Apostolus dixit: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Dicitur Quadragesima tempus acceptabile, id est, dignum, quod plena acceptatione à nobis recipiatur: eo modo quo idem Apostolus dixit: *Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere.* Dicitur hic sermo dignus omni acceptione, id est, ut exponunt Divus Thomas, & Divus Anselmus, qui dignus est suscipi brachiis & amplexibus animæ & corporis, summa lætitia, & tanquam nuntius qui lætissimam, & plenam annuntiat salutem. Ita tempus Quadragesimæ omni acceptione est dignum, quippe quod ad plenam salutem corporis & animæ obtinendam advenit, nam *animis corporibusque curandis salubriter institutum est*, ut Ecclesia canit. Hos sanctos Quadragesimæ dies, fratres charissimi (inquit Augustinus) debemus omni cum veneratione suscipere, nec longiorem numerum hujus temporis fastidire: quia quanto plures dies sunt jejunii, tanto major est causa remedii: quanto prolixior abstinentiæ cursus, tanto redemptio copiosior est. Si tempore cujusvis jejunii (inquit Basilius) jubet Dominus, ne tristis sis, sed potius quod laves faciem, ungasque caput, quæ hilaritatis & lætitiæ sunt

a Homil. 1. de pænit. & serm. 2. de jejun. tom. 5.
b Ser. 2.
c Ser. 55. de tempor.
Eccles. 3. 3.
Ser. 2. & 4. de Quadrages.
Ibidem.
Serm. 27.
1. Cor. 6.
1. ad Tim. 1.
In cap. 1. epist. 1. ad Timoth.
Serm. 69. de tempor.
Hom. 1. de jejunio.

sunt signa, quia quodvis jejunium læta facie, hilarique vultu excipiendum est, quia salutem præstat: quantò magis hoc solemne jejunium, omni dignum est acceptione, per quod tot, tantaque magna bona inducuntur? Unde Chrysostomus vehementer invehitur in quosdam, qui quasi cum fera quadam pugnaturi, jejunium quadragesimæ expectant, & ventris se muniunt crapula, non secus ac si in manus cujusdam horridi inimici dandi essent, de quibus infra. Ecce igitur nunc tempus acceptabile, & meritò.

Hom. 1. in Gen. & hom. 1. de pænit.

¶ 18. *Ecce enim nunc dies salutis.* Expende singula verba, *Ecce*, inquit, *nunc dies*. Videtur Apostolus in memoriam revocare voluisse, quod alibi dixerat: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit: abjiciamus ergo opera tenebrarum, &c.* Dicbus præteritis quasi in obscura nocte esse homines videbantur, qui *operibus* (quæ Apostolus vocat) *noctis & tenebrarum* erant plenè traditi; nulla nisi de patinis cogitatio, nulla nisi de voluptatibus cura, nulla nisi de vanitatibus actio. Nox præcessit, dies autem appropinquavit, abjiciamus ergo opera tenebrarum: *Non in comessationibus, & ebrietatibus, &c.* Id nobis elapsis diebus accidit, quod dixit David: *Posuisti tenebras, & facta est nox, in ipsa pertransibunt omnes bestiæ silvæ, &c. ut quærant escam sibi.* Quasi obducto velo operire visi sunt homines mentem & sensum, ut liberè intenderent operibus tenebrarum. Intermissæ sunt spirituales actiones, sacramentorum usus, sacrorum frequentia, &c. Facta fuit quasi nox, omnes bestiæ egressæ sunt, ut abundanti se pastu reficerent. Sensus inquam, secundum quos homo bestiis est similis, omnes liberè egressi sunt, utque liberè discurrere possent permissi, suum pabulum quærentes, oculi soluti ad videndas vanitates, lingua ad verba incomposita & inordinata, venter ad omnis generis cibos & potus, pedes ad saltationes vagosque incessus, &c. Sed nunc ortus est sol, *ecce*, inquit, *dies*, comprimantur bestiæ, & in antra redigantur, & contineantur, omnes sensus à noxiis retrahamus excessibus. Recedat jam his diebus, inquit Augustinus, carnis lætitia, recedant venenis plena hujusmodi blandimenta carnis, gaudium minuatur, ociosæ fabulæ, jocique intermittantur: *Et exeat homo ad opus suum, & ad operationem suam.* Quodnam opus tuum ô homo? ad quidnam conditus es? Num ad comedendum, vel bibendum? Num ad terrenas facultates, quas dimissurus es conquirendas? Num ad corruptibiles voluptates sequendas? Certè opus tuum est, salutem animæ quærere, & comparare. *Quid enim prodest homini, si lucretur universum mundum, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* Filius Dei in mundum veniens, *opus suum* vocavit redemptionem animæ tuæ, quod perpetuo coram oculis habuit, ad quod omnes suas actiones direxit, de quo propterea dixit Propheta: *Opus ejus coram eo.* Quantò magis tu debes, tanquam opus tuum habere, animæ tuæ salutem quærere, & procurare, & in hunc finem omnia, quæ agis ordinare? aptè nunc illa verba Oseæ Prophetæ, tanquam ad nos dicta possumus accipere, loquitur enim, ut Hieronymus docuit, de temporibus Christi. *Tempus*, inquit, *requirendi dominum, cum venerit qui docebit vos justitiam: arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis fruges mendacii.* Tempus hoc in loco significat peculiarem temporis opportunitatem alicui negotio peragendo singulariter accommodatam, qua elapsa, res vix ac ne vix quidem fieri potest. Quasi dicere velit: Huc usque arastis impietatem, hæc terra fuit in qua laborastis; ideo fructus quem collegistis fuit iniquitas & mendacium, quæ fuerunt vestræ sustentationis cibus: advenit tempus requirendi dominum, cùm jam adest præceptor justitiæ, ille qui docet qualiter justitiam faciamus. Nunc jam adest, ecce igitur nunc tempus acceptabile; ecce nunc dies salutis, illuxit jam dies, quo de salute animæ inducenda singulariter tibi agendum est, in hoc namque tempus istud constitutum est. Testificor ego vobis (inquit Ambrosius) hos esse dies redemptionis, ¶ 19. hoc esse tempus cœlestis quodammodo medicinæ, in quo omnium vitiorum nostrorum labem & universa vulnera peccatorum sanare poterimus. Aptum certè curatio-

Ad Rom. 13. 12. — Rom. 13. 12. — Ad Ephes. 5. 11. — 1. ad Thes. 5. 5. — Ps. 103. 20. — Serm. 56. de tempore — Matt. 16. 26 & Luc. 9. 25. — Ioan. 4. 34 cap. 17. 4 — Isa. 40. 10 — Oseæ 10. 12 In cap. 10. Oseæ. — Serm. 27.

rationi tempus: *His enim duobus*, inquit Augustinus, *solito amplius divinitas miseretur:* apertis namque brachiis, nos Deus expectat, clamans: *Et nunc convertimini ad me in toto corde vestro, convertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus & misericors est.* Et alter Propheta clamat: *Expectat vos Dominus Deus vester, ut vestri misereatur.* Nec enim minus apertis brachiis nos ad se revertentes recipit, quam pater filium prodigum. Patent nunc omnia (inquit Augustinus) singulariter enim nunc Ecclesia omnes apothecas aperit, remedia proponit & parat medicamina offert, medicos omnis generis providet; quosdam qui cuique sint peculiares, ut confessarii, qui cuivis juxta suæ infirmitatis conditionem remedia congrua applicent, quosdam qui omnibus in communi medeantur: hujusmodi sunt prædicatores, qui medicamine divini verbi, infirmis remedia ordinent. Hocque eorum munus, quotidie infirmis medicamina ordinare, quolibet die id agendum, peculiariter quas vocant Receptas disponere. Hoc autem sit *primum Recipe*; ut nostrorum medicorum familiari utamur phrasi, quod ordinandum est: Jejuna. *Cum jejunatis*, inquit Dominus, non tam præcipiens, quam supponens; quoniam ad animæ salutem procurandam, hoc primum est statuendum, & supponendum. Omnibus sapientibus medicis (inquit Chrysostomus) commune est, cum aliquem infirmum curandum assumunt primo inediam, quam diætam vocamus imponere, sine qua omnia remedia sunt cassa, & nullius valoris, quorum efficaciam, actionem, & vim nihil magis, quam intemperans cibus, aut potus impediunt. Quamobrem (inquit Chrysostomus) medici infirmos, quibus aliqua medicamina daturi sunt, incœnatos dormire mandant, quo virtus totius medicinæ quamprimum atque illico morbosis occurrat humoribus. Hoc tamen tanquam omnino necessarium disponunt, quando sanitas ex intemperata aliqua comestione aut ingluvie amissa fuit. Tunc enim nihil circa infirmum statuendum est, quin prius grandis imponatur inedia. Si quæras, quidnam salutem naturæ nostræ absumpserit, facilè ex his, quæ Deus ipse asserit, cognosces. *Creavit Deus hominem rectum*, id est, integra sanitate corporis, & animæ præstantem, tamque firma valetudine, ut *fecerit eum inexterminabilem*, quem mors (si ipse consistere vellet, nullatenus posset è vitæ terminis pellere, aut removere, ut D. Augustinus ex professo contra hæreticos Pelagianos, & Celestianos explicat, & demonstrat. Hanc tamen tantam, tamque grandem salutem perdidit propter intemperantiam: quia abstinentiam à Deo indictam noluit tenere, cibum illum noxium edit, quem digerere nullatenus potuit: unde concupiscentiæ febris, & infirmitas peccati processit, & omnes salutem amisimus, qui in grandes alias incidimus infirmitates, à quibus curari non possumus, nisi per medicamenta cœlestia, quæ medicus magnus, de cœlo veniens constituit, & ordinavit, & in apotheca Ecclesiæ suæ reservata reliquit. Hæc tempore isto singulariter adhibenda sunt, & applicanda à spiritualibus medicis. Primo igitur diæta est imponenda, & statuenda, ut *dignitas*, inquit ecclesia, *conditionis humanæ per intemperantiam sauciata, medicinalis parsimonia studio reformetur.* Medicinalis vocatur parsimonia, seu diæta, quia hæc prima medicina generalisque perpetuo supponenda est. Ita Deus ipse (ut S. Hieronymus indicat) à medicis sapientibus primo ordinandum semel & iterum apud Prophetam Joël disposuerat, quod ut ad omnium aures perveniret, voluit quasi tuba cani. *Canite*, inquit, *tuba in Sion, sanctificate jejunium, vocate cœtum.* Hieronymus nescio quid in voce Hebræa, *Gecharah* considerans, legit: *Sanctificate jejunium, prædicate curationem.* Quam lectionem etiam B. Leo Papa sequitur. Ad prædicatores spiritualesque medicos, quos infirmitatibus populi sui curandis destinavit, sine dubio loquitur. Quibus primo præcipit, sanctificare jejunium. Sanctificare in scriptura sacra sæpè significat, aliquid sanctum Deoque gratissimum ostendere, & declarare. Ita de quibusdam Prophetis Deus dixit, *quod sanctificant prælium*

Marginalia: *Ser.69. de tem pore.* — *Ioel 2. 12.* — *Isai. 30. 18* — *Serm. 69. citat.* — *Hom. 1. de pœnitent.* — *Eccl 7. 30.* — *Sap. 2. 23.* — *Lib. 1. hypognostic. & prim. & 13. de civ. c. 19. & lib. 14. c. 10. & 11.* — ¶ 20. — *In c. 7 Zachar & li. 3. contra Iovian.* — *Ioel. 1. 14. & c. 2. 15.* — עצרה — *Serm. 3 de Iejun. septi mi mensis.* — *Mich. 3. 5*

prælium super aliquos, id est, ostendunt sanctè & justè bellum aliqnibus inferendum. Ita multi sancti patres, Chrysostomus *b*, Gregorius Nyssenus *c*, Hylarius *d*, Hieronymus *e*, & Augustinus *f* explicandum censent, quod Dominus nobis orandum, & petendum præscripsit *g*: *Sanctificetur nomen tuum*: id est, Sanctum ostendatur nomen tuum, illius sanctitas & puritas omnibus fiat manifesta, qui illius sanctitatem suspiciant, colant, & venerentur. Sanctificare ergo jejunium est, ejus sanctitatem, virtutem & præstantiam declarare, illius utilitatem ad sanctitatem consequendam ostendere. *Prædicate* insuper *curationem*, homines ad curandas infirmitates advocate, ostendit Deum *sanabiles fecisse nationes*, nec esse infirmitatem humanæ naturæ, sicut angelicæ, quæ semel infirmata, nullatenus potest curationem admittere. Hæc tamen duo conjungite, jejunium, & curationem: eo namque ipso quod curationem prædicandam assumitis, jejunium vobis sanctificandum est, & indicendum: quia hoc primum *Recipe* est infirmis ordinandum, hæc prima medicinalis Recepta statuenda. Merito & in Joël præceptum est sacerdotibus (ait Hieronymus) ut sanctificent jejunium & prædicent curationem; curat enim vulnera delinquentis abstinentia & jejunium, & curatos quosque sanctificat. Id quod egregiè sancti Patres, qui dati fuerunt à Deo medici sapientissimi perfecerunt. Mirum est enim, quot rationibus, discursibus, scripturarum expensionibus, susceperint hac die sanctificandum jejunium, ejus sanctitatem, & necessitatem ostendentes. Excelluerunt signanter Chrysostomus *a*, qui de hoc argumento pro initio Quadragesimæ varios edidit tractatus, Basilius *b* qui ad idem institutum admirandas composuit homilias, Ambrosius *c*, qui initio Quadragesimæ sanctitatem Eliæ expendendam assumpsit, propter illius excellens jejunium Quadraginta dierum, Augustinus *d* multa suo digna ingenio, primo Quadragesimæ die de jejunio expendens, Leo Papa *e*, qui Cicero Christianus propter suam eloquentiam

b Hom. 20. in Math.
c Lib. de orat. domin. orat. 3.
d In Psal. 131.
e In cap. 6. Matth.
f Epist. 121. de orando Deo. c. 11. & 12
g Matt. 6. 9. & Luc 11. 2.
Sap. 1. 14.
In cap. 7. Zachar.
a Homiliis decem de pœnitent. hom. in Gen. & de jejun.
b Homiliis de laudib. jejunii.
c Lib de Elia & jejunio.
d Serm 55 56, 62. 64. 65. 69. de tempore.
e Serm. de Quadrag.

merito vocatus fuit, decem sermones, hac de re scripsit, D. Petrus Chrysologus *f*, egregios tractatus sua eloquenti facundia dignos tradidit: hi omnes initio Quadragesimæ se ipsos exhibentes medicos animarum, qui curationem prædicant & suadent, jejunii necessitatem, utilitatem, effectus illius grandes, vim atque potentiam miris variisque modis expendunt. ¶ 21. Hoc adeo certum est; ut barbari etiam Ninivitæ, grandi, & suprema infirmitate quasi desperata laborantes, quibus cœlestis supernusque medicus, jam mortem instantissimum per suum Prophetam annuntiarat, jejunium primum omnium supposuerint; ut possent ad sanitatem restitui, & primum *Recipe*, quod Rex ejusque principes statuerunt, fuit insigne illud nunquamque satis pro dignitate commendatum jejunium: *Homines, & jumenta, & boves, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant.* Expende illud, *non gustent quicquam*, & *aquam non bibant.* Omnis refectio ex cibo, aut potu provenit. Cibus potentior est ad reficiendum, ex quo animal alitur, & nutritur; potus namque à natura potius ad humectandum inductus est, ut medici prosequuntur. Omnis cibus ita fuit interdictus, ut non solum cujusvis rei quantumcunque minimæ comestio, sed & illius degustatio fuerit prohibita: & omnis potus ita prohibitus fuit, ut quod minimum est in hoc genere, potus scilicet aquæ, etiam fuerit vetitus. Inde illius infirmitatis, quæ desperata videbatur, curatio initium sumpsit. Et merito quidem: ut enim ait Ambrosius, magna infirmitas, non nisi, magna potentique medicina curanda est. Hæc omnia egregia consideratione D. Chrysostomus confirmat. Est siquidem (inquit) tanta jejunii virtus, ut etiam antequam homo infirmaretur, eo indiguerit ad grandem illam & solidam, quam tenebat sanitatem retinendam & conservandam; sine quo nullatenus illa stare posset. Unde ad illius conservationem, abstinentiæ præceptum datum est, illud quod à sanctis patribus Basilio *a*, Hieronymo *b*, Ambrosio *c*, & ab eodem

Serm. 7. 8.
Jonæ 4 7.
In Psal. 50
Serm. 2. de jejun. & hom. 1. de pœnit. tom. 5.
a Homil. 1. de jejun.
b lib 2. contra Iovin.
c Libro de Elia c. 4.

d Loiisci-tatis & alibi sæpe. eodem Chrysostomo *d* vocatur: *Primum, & unicum mandatum*, singulariter parentibus nostris impositum, *Prima & unica lex*, illis peculiariter statuta, si salutem vellent conservare, sine qua illa non stat. Si in paradiso (inquit Chrysostomus) jejunium necessarium fuit, & pro magna commoditate indictum; multò magis extra paradisum necessarium erit: si ante plagam remedium utiliter demonstratum est; multò magis sauciatis erit appetendum, ut præstet vulneribus sanitatem: si ante conflictum ad resistendum libidinosis voluptatibus, clypeus abstinentiæ necessarius fuit; multò magis in isto nostro certamine, jejunii auxilium ad nostram victoriam statuendum est. Jejunium tunc primò singulariterque fuit ordinatum & indictum, ne passiones insurgerent, ne caro rebellaret; ne anima salutem amitteret; quo substracto, innumeri affectus erant excitandi: caro contra spiritum erat susceptura bellum, anima salutem & vitam erat amissura: quantò ergo magis nunc erit primò & singulariter statuendum ad passiones insurgentes sedandas, carnis rebellis motus & impetus comprimendos, salutem animæ procurandam, & inserendam? Et idcirco Christus Dominus, cum de jejunio agit, non tam jubentis personam videtur agere, qui non dicit, *Jejunate*, quam supponentis tanquam rem notissimam, jejunium primo loco esse statuendum dicens: *Cùm jejunatis*. Ne tamen, vel leviter suspiceris te propterea liberum à jejunii obligatione, Ecclesia singulari illius instructione mota, ipsum indicit & præcipit: hoc juxta Dei mandatum, sanctificamus prædicatores, id est, sanctum, utile, necessariumque judicamus, cùm curationem prædicamus: ab illo est tibi exordium sumendum, ut medicamina, quæ applicanda sunt, prosint. Orandum tibi est pro peccatorum remissione,
Psal. 31 6. pro qua *orandum* dixit David, *in tempore opportuno*, sed invalida est oratio (ut ex O-
Hom. 4. in c. v. Mar. rigine dicemus) quam non comitatur jejunium: eleemosynæ sunt largiendæ; sed difficile invenies, quod possis erogare, nisi jejunio intendas, ut sanctus Petrus Chrysologus considerat: humilitatis operibus debes vacare; sed humilitas sine jejunio pa- *Ser. 7. & 8*
rum est firma; ideoque David, *Humiliavi*, inquit, *in jejunio animam meam*: *Ps. 34 13.*
caro comprimenda est, & castiganda, sed sine jejunio non castigari sæpe docuit Paulus: peccatorum confessio est agenda, sed quæ nisi comitante jejunio infirma judicatur: pœnitentia tandem inchoanda est, non qualiscunque, sed qualem Ambrosius de- *2. de pœni.*
scripsit. Renunciandum, inquit, est seculo, *cap. 10.*
somno minus indulgendum, quàm natura postulat, interrumpendus est suspiriis, interpellandus gemitibus, sequestrandus orationibus, vivendum ita ut vitali huic moriamur usui, sed pœnitentia sine jejunio, inquit Basilius, ociosa & infrugifera *Hom 1. de jejun.*
est.

§ 4. *Gula milites subministrat diabolo, similes filiis Edom, quos omnes jejunium enervat, & subtrahit.*

CORporali jejunio vitia comprimis, &c. ¶ 22.
Hæc quæ diximus communia sunt, sed quibus possumus alias adhibere rationes, cur inter ea quæ nunc nobis agenda sunt, jejunium primò ac singulariter indicitur: quæ etsi communissimæ sint, omniumque ore decantatæ, dignæ tamen quæ iterum, atque iterum considerentur, & expendantur, quas excellenter annotavit D.
Thomas, exponens cur nobis indicantur je- *2. 2. q 147*
junia. Illæ sunt quas Ecclesia canora voce *art 1.*
decantat, virtutem jejunii exponens: *Æterne Deus*, inquit, *qui corporali jejunio vitia comprimis, mentem elevas, virtutem largiris & præmia*. Omnia bonorum genera in uno jejunii opere sociari indicat Ecclesia. Triplex siquidem est bonorum genus, ut celebris B. Ambrosii divisio demonstrat,
quàm Divus Thomas ex professo declarat *1. Offic. c. 9.*
& comprobat. Est enim bonum hone- *1 p. q. 5.*
stum, est delectabile, est tandem utile; nec *artic. 6.*
aliquid dici potest bonum, quod non aliquod genus horum ingrediatur. Omnem autem horum bonorum rationem jejunium in se copulatam tenet. Honesti, quia comprimit

primit vitia; delectabilis, quia mentem elevat ad cœlestes, dulces, & delectabiles rerum cœlestium contemplationes; utilis, quia virtutem largitur & præmia. Opus quod unum cum sit omnia bonorum genera complectitur, merito primum indicitur. Ut tamen id agamus, quod Deus verbi sui prædicatoribus commendasse paulo antea exposuimus, cum dixit, *Sanctificate jejunium*, ejus sanctitatem, virtutem, efficaciam, profectus, effectusque expendamus, explicemusque quomodo omnia bonorum genera contineat, ut quam sit sanctum & Deo dignum opus, remaneat manifestum, simulque intelligatur, apte in hujus temporis exordio indictum. In primis hoc habet corporale jejunium, quod *Deus per illud vitia comprimit*. Initium huic sacro quadragesimæ tempori dederunt sancti patres Ambrosius *a*, & Basilius *b*, annotantes hoc solemne tempus, bello ac pugnæ agendæ esse dicatum. Ideoque propter hanc solemnitatem singulariter credunt prophetica voce dictum: *Clangite tuba in initis mensium, in insigni die solemnitatis vestræ.* Hæc quidem jussio prophetica est, inquit Basilius, clangendum buccina initio mensium, (in nostra vulgata est, *in neomenia*, id est, nova luna cujusvis mensis) singulariter autem initio solemnitatis nostræ: Nobis, festum quod reliquos antecellit dies, verum jejunium monstravit. Hæc nostra solemnitas, qua purganda sunt vitia, augendæ virtutes, &c. ideo clangendum tuba. Divinum ad patres resultavit oraculum, inquit Ambrosius, ut cum egrederentur ad bellum, tuba canerent, cujus clangor bellum quod imminebat intimabat, de quibus ex professo alibi. Venit igitur nobis dies solemnitatis, canamus tuba tanquam in prælium progredientes, canamus tuba, ut annuntiemus solemnitatis diem, & simul quod nobis certamen imminet, & victoria repromittitur. Quoniam autem milites ad bellum progredientes, opportunis armis sunt in principio muniendi, Ecclesia quæ initio hujus solemnitatis canit tuba ad bellum convocans & provocans, statim arma quæ arripiamus demonstrat, jejunium grande proponens, & præcipiens. Ex quibus etiam alio

a *Libro de Elia & jejun. c. 1.*
b *Homil. 1. de jejun. in principio.*
Psalm 80.
Ibidem.

modo quam supra, id quod per Joëlem clamat, possumus explicare. *Canite*, inquit, *tuba in Sion, sanctificate jejunium.* Canite tuba, id est, ad pugnam & prælium provocare, intimate bellum grande imminere. Et quoniam statim inquirent, qui ad prælium vocantur, quænam sint ab eis arma assumenda; protinus subdit: *Sanctificate jejunium*, id est (ut Hieronymus intelligit) sanctum jejunium arripiant: illud sit primum armorum genus quo pugnaturos milites muniatis, jejunium sanctum; illud enim est quod vitia comprimit, & ideo omnes inimici vires frangit. Hoc sancti Patres acutissimo quodam discursu explicant. Si quæras, inquit Augustinus, quisnam sit, cum quo bellum agendum tibi indicitur, respondet Apostolus, esse dæmonem principem tenebrarum. *Non est*, inquit, *nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus.* Hujus autem principis milites, quibus nos præcipue impugnat & bellum indicit, passiones sunt & affectus carnis nostræ. Id quod manifeste princeps Apostolorum Petrus expressit. *Obsecro*, inquit, *vos tanquam advenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam.* Desideria carnis nostræ, ejus affectus & motus, sunt milites dæmonis, quibus militat adversus animam. Ideoque ex nobismetipsis milites ille trahit & educit ut nos impugnet. Milites adversus animam sunt carnalia desideria, ut *fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, &c.* Hos autem milites ex nobismetipsis extrahit diabolus, sunt enim, ut dixit Apostolus, *opera carnis* nostræ, quibus spiritum impugnat. Ad hoc institutum exponit Augustinus illud ejusdem Apostoli: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me, &c.* Captivantem me dixit, inquit Augustinus, id est, captivare conantem. Intendit namque princeps tenebrarum, hominem justum captivare, & sibi subditum facere: id autem procurat per desideria carnis,

Ioël 2.15.
In c. 1. & 2. Ioel.
¶ 23.
Libr. de agone Christi, cap. 1. usque ad 5.
Ad Eph. 6.12.
1. Petr. 2. 11.
ad Galat. 5. 19.
Lib. 1. de nuptiis & concupisc.
Rom 7.23

nis, per ipsius concupiscentiam & motus, qui tanquam milites dæmonis conatur me in captivitatem sub ejus potestate reducere. Videtur Apostolus loqui allusione facta ad illud impium facinus Edom, id est Idumæorum, quod magnæ considerationis verbis
Abdia 1. expendit Deus per Prophetam Abdiam, qui propterea in eo totus est positus, ut contra ipsum Edom vaticinetur. Esau vocatus fuit *Edom*, ejusque filii similiter vocantur *Edom*, aut *Idumæi*: sicuti Iacob vocatus fuit Israel, & ejus filii dicuntur Israel, aut Israelitæ: & quoniam Jacob & Esau uterini fuerunt fratres, Edom aut Idumæi, & Israel aut Israelitæ eorum filii, etiam communi nomine in scriptura fratres vocantur. Edom igitur aliquando juxta Israel commorabatur, à quo tanquam à fratre multa insigniaque recepit beneficia, propter quæ, & propter jus fraternitatis debebat ei favere. Id tamen nullatenus fecerunt Idumæi; sed potius crudeles hostes se exhibuerunt Israelitis, sicut eorum pater Esau, quamvis frater esset Iacob, illum perpetuo odio insectatus fuit. Signanter tamen Idumæi id fecerunt, quando Rex Babylonis & ejus principes aggressi fuerunt Israelem debellare: eo namque tempore eorundem principum milites se præstiterunt expugnantes Israelem fratrem suum, & contendentes illum in captivitatem principum Babylonis trahere. Hocque illa verba quæ ad Edom loquitur Deus significant:
Abdiæ 1. 11. *In die cum stabas adversus eum*, id est, cum juxta illum & in illius conspectu eras constitutus, (phrasi enim scripturæ, *esse*
Matt. 21. 2 & *Luc.* 19 30. *contra aliquem* est, esse illi propinquum; ut *castellum quod contra vos est*, id est coram vobis) *quando capiebant alieni*, id est Chaldæi, *exercitum ejus, tu quoque eras quasi unus ex eis*: id tu intendebas perficere, quod illi optabant, tradere Israel in manus Chaldæorum, & captivum principum Babylonis
In Abdi. numer. 41. illum efficere. Expende cum docto Ribera, illam loquendi phrasim. *Tu quoque*: cum indignatione enim & admiratione quadam dictum est. Ita loqui solemus cum injuria afficimur ab illo, à quo maxime servari & honorari debuimus; quale est illud, quod Iulius Cæsar M. Bruto in se cum pugione irruenti, qui ejus filius habebatur, dixit: *Tu etiam fili*: Principes itaque Babylonis volentes subjicere Israelem, singulariter usi sunt filiis Edom tanquam validioribus militibus, qui quo propinquiores Israelitis, utpote qui illorum fratres erant, fortius poterant eosdem expugnare. Quando hoc fuerit factum, varie auctores explicant, sed bene Arias Montanus ¶ 24.
credit Babylonicam illam stragem indicari, qua Ierosolyma Assyriorum impetu, & Idumæorum applausu, consilio & adhortatione capta est. Nec enim novum fuit Idumæis, se conjungere Chaldæis & Assyriis Ierosolymã & Iudæam impugnantibus. Iam enim tempore regis Achaz impii veniente Thelgathphalnasar rege Assyriorum contra Iudæam: 2. *Paral.* 28. 17. 20.
Venerunt Idumæi, & percusserunt multos ex Iuda, & ceperunt prædam magnam. Ideoq; David, quando subversam Ierusalem à Chaldæis considerabat, subjectamq; principibus Babylonis, signanter contra filios Edom se convertit, quos prævidebat procurantes, & nitentes penitus destruere Ierusalem, & illã manibus Chaldæorum tradere. *Memor*, inquit, *esto domine filiorum Edom in die Ierusalem*, id est, quæ fecerunt filii Edom, quando destructa fuit Ierusalem. *Qui dicunt, exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.* Mirandum detestandumq; facinus, quod Rex & principes Babylonis, filios Edom fratris Israel juxta eum ortos nutritos milites suos facerent, per quos eundem Israelem expugnarent, & captivum sibi facerent. Hanc historiam S. Hieronymus ad hæreticos trahit, qui cum primo fidelium sint fratres, eadem baptismi generatione nati, juxta eos nutriti, se postea erigunt, & exhibent milites principum tenebrarum, ut eosdem impugnent. Sed egregie etiam ad nostrum institutum eandem possumus expendere. Nam juxta scripturæ sacræ documenta, quæ sæpe tradit Apostolus, hæc per allegoriam dicta credere possumus, & in Iacob & Esau, spiritum, & Carnem intelligere, qui quidam fratres sunt uterini, eodem partu in hanc lucem editi, simul nutriti, & vitam agentes, sed perpetua contrarietate diffidentes: *Caro enim concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem.* Et sicuti ipsi jugi dissensione fuerunt

Psa. 1. 36. — *In Abdii.* — *Ad Gal.* 4. 24. — *Ad Gal.* 5. 17.

fuerunt sibi contrarii; ita & eorum filii Idumæi,& Israelitæ.Idumæi filii Edom aut Esau, sunt opera quæ ex carne nascuntur,& procedunt, quæ manifeste contraria sunt operibus aut filiis spiritus. *Manifesta enim sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, &c.* Fructus autem aut opera quæ producit *Spiritus, sunt pax patientia, longanimitas, continentia, &c.* Principes Babylonis illi sunt, quos Apostolus vocat *Principes tenebrarum harum*, quos Abdias *alienos* jure vocavit, quo nomine dæmonem ad literam David expressit. Volens enim Iudæos vocare filios diaboli, vocat eos *filios alieni*, ut alibi exposuimus. Hi principes hoc contendunt, Israelem sibi subjicere, & captivum tenere; quia hoc totum studium principum tenebrarum, spiritum nostrum captivare, & subjectum sibi facere; in hunc finem bellum agunt & indicunt: sed ut rem quam intendunt perficiant, in milites assumunt filios carnis, concupiscentiæ motus, carnis affectus, qui ex illa oriuntur, qui hoc totis viribus contendunt, spiritum subjicere, & captivum tradere principibus Babylonis, quorum vim & actionem sentiebat Paulus ei tatis verbis: *Sentio aliam legem in membris meis*: in meipso sentio, experior, & patior motus concupiscentiæ & carnis valide, & potenter impugnantes. Quod autem contendunt est, *captivum meducere*, & servum diabolo efficere. Ecce milites per quos diabolus bellum agit; & ecce quod intendunt. Hoc sentit Apostolus, & agnoscit (inquit Augustinus) hanc enim pugnam non experiuntur, neque cognoscunt in semetipsis nisi bellatores virtutum, debellatoresque vitiorum. Sunt qui legem Dei nescientes, malas concupiscentias nec in hostibus deputant, eisque miserabili cæcitate serviunt, insuper & beatos se putant satiando eas, potius quam domando, qui tunc rectius se affectos eredunt, quando sapide comedunt, & placide bibunt, & suaviter multis horis dormiunt, & carnis appetitus sentiunt in semetipsis, & plene pascunt. Sed jam te Spiritus sanctus admonuit. *Post concupiscentias tuas non eas, si enim præstes animæ tuæ concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis*, id est, te omnino

Ibidem nu. 19.

Eph. 6. 12

Abdiæ 1. cit.

Ps. 17. 46.

Rom. 7. 23

¶ 25.

Libr. de continentia.

Eccle. 18. 30.

subdent, & captivum tradent inimicis tuis ut tibi illudant, sicut traditus fuit Samson inimicis suis Philisthæis, qui Dalilæ affectibus volens satisfacere, captus (inquit Basilius) fuit ab hostibus, atque exoculatus & pro ludo expositus fuit pueris alienigenarum. Non attendis affectum iræ, qui contra inimicum videtur excitari, ut tuo honori fit satisfactum; vere tamen contra spiritum tuum militat, contendens charitatem extinguere, & te diaboli servum efficere; non sentis affectum avaritiæ, qui potius tuum profectum videretur intendere; sed vere spiritum tuum conatur pecuniis ac temporalibus bonis subjicere: non consideras motum libidinis, qui ad tuam delectationem videtur inducere, & tamen acre contra te bellum agit, & captivum te tradere dæmoni nititur, sicuti tradidit illum miserum filium prodigum, luxuriæ & delitiis implicatum, quem illius effecit servum qui illi commisit pascere porcos. Hinc intelliges, id quod omnes sancti Patres attentissime considerant, cur diabolus summa cura intendat, & procuret homines ad gulam, intemperantiam, comessationes & ebrietates excitare: cur gula & intemperantia illius singulare armorum genus dicatur. Ambrosius *a* vocat illam, *primum diaboli spiculum*, Hieronymus *b*, *prima dæmonum arma*, Basilius *c*, *primam malorum causam, & universale venenum*, per quod diabolus nos totos inficere procurat. Chrysostomus *d*, *rem summe gratam dæmoni*: Nihil, inquit, tam gratum dæmoni, quam delitiæ, & ebrietas Athanasius *e*, rem qua dæmones valde oblectantur. Diabolus equidem intendit bellum gerere contra spiritum & eum expugnare. Ad quid igitur se totum convertit, ut nos excitet ad carnis nostræ delitias procurandas. Optime certe Apostolus nos admonet, ut intenti simus: *Ne circumveniamur à Satana, non enim ignoramus cogitationes ejus*. Machinas, intentiones ejus, de quib. dixerat David: *Omnes cogitationes eorum in malum*. Quid intendit ille? Spiritum debellare. Ad quid igitur carnē delitiis tradi procurat? Expende cogitationes ejus quæ Paulo non erant ignotæ. Nō agit bellū tyrannus aliquis sine militibus. Diabolus pro-

Indic. 16.

Hom. 2. de jejun.

Luc. 15.

a Libro. de Elia. ca. 1.

b Epist. 22 ad Eustoc.

c Hom. 1. de jejunio.

d Hom. 7 ad popul.

e Libro. de virginita.

2. Co. 2. 11

Ps. 55. 6.

propterea animam expugnare aggressurus,
primo cogitat grandem militum exercitum
comparare ; milites autem quibus contra
eam utitur, sunt motus, & affectus carnis &
concupiscentiæ, qui eo sunt plures, validio-
res & fortiores ; quo caro magis fuerit refe-
cta cibis & impinguata delitiis. Idcirco eam
impinguari & refici abundantissime procu-
rat, quo validiores ac potentiores motus
¶ 26. eructet & producat. Contendit cogitatque
agricola magnum abundantemque campum
fœni sibi parare, in eo totus est positus, ut
terra abundanter irrigata consistat ; quo e-
nim abundantioribus aquis fuerit refecta,
eo major ac validior fœni copia procedit.
Serm.231. de temp. Corpora nostra (inquit D. Augustinus ad
hoc institutum) terrena sunt & terra ; curan-
dum ne per nimias comessationes & ebrie-
tates terra veluti in paludem conversa, ma-
gis vermes & serpentes vitiorum generare,
quam fructus bonorum operum possit affer-
re. Quid enim in paludibus nascatur non
ignorat charitas vestra. Nascuntur ibi ser-
pentes, sanguisugæ, nascuntur ibi ranæ, &
diversa genera vermium, quæ magis possunt
horrorem generare, quam aliquid quod ad
victum proficiat exhibere, &c. Cum cibo
Epist. ad Furiam & Epist.22. ad Eustoc. abundanti carnem reficimus (inquit D. Hie-
ronymus) oleum igni adjicimus, ut majo-
res ardentioresque flammas effundat. Quan-
do impius Nabuchodonosor voluit flam-
mas validas potentissimoque ardore stridentes
tes excitare in camino Babylonis, ut sanctos
Dan.3.19 pueros penitus absumeret, *utque succende-
retur fornax septuplum quam succendi con-
sueerat*, curavit igni admoveri *naphtham
stuppam, picem, malleolos*, (id est sarmenta)
Dan.3.46 *sicque effundebatur flamma super fornacem
cubitis quadraginta novem.* Ita dæmon
agit, cujus singularem typum tenuit Nabu-
chodonosor. Contendit ille spiritum extin-
guere, & perdere, propterea procurat flam-
mas affectuum ac motuum fornacis ventris,
& carnis excitari potentes & validas ; ideo-
que totus in hoc positus est, procurare ut
infundatur cibi & potus, voluptatum & de-
liciarum abundantia : tunc enim tales e-
mittit ardentes flammas, quæ ad cœlum us-
que pertingunt, ut videre possumus tempo-
re Noë, quando ut Christus Dominus ait,
erant homines comedentes, & bibentes, id Mat. 24. 38.
est, supra modum comessationibus & ebrie-
tatibus ac deliciis carnem nutrientes, *corru-
pta est enim terra coram Deo, & repleta est* Gen.6.11.
iniquitate, adeo ut eam delere Deus decre-
verit dicens : *Finis universæ carnis venit
coram me repleta est terra iniquitate.* Ac si Hom 24. in Gen.
dicat (inquit Chrysostomus) Magnam o-
stendi longanimitatem, differens pœnam,
quam illaturus sum : sed quia immodica
peccatorum illorum multitudo in hoc tem-
pus eos adduxit, finem imponere oportet,
excindique illorum malitiam, ne ulterius
progrediantur. Hæ igitur sunt satanæ cogi-
tationes ; quas Apostolus non ignorabat,
dæmonem scilicet volentem bellum contra
nos agere, ideo ad gulam excitare, ut ex ea-
dem carne nostra, magnum & validum ex-
ercitum trahat. Optime propterea (ut D. Lib.4.Hypognost.
Augustinus annotavit) idem Apostolus hoc non longe
primum curabat, carnem comprimere je- à princi-
juniis multis, & abstinentia forti, aliisque pio.
quamplurimis mortificationis operibus, ut
dæmonis milites minueret, & invalidos ac
impotentes redderet, qui hoc (inquit Au-
gustinus) illis verbis dicere voluit : *Ego igi-* 1. Cor 9.
tur sic curro, non quasi in incertum, sic pu- 26.27.
gno, non quasi aerem verberans : & tanquam
è contrario responderetur ei : Quis est, vel
ubi est adversarius tuus contra quem pu-
gnas ? respondens ait : *Castigo corpus meum
& in servitutem redigo.* Ex corpore meo, &
carne oriuntur milites, qui bellum agant,
per quos diabolus me expugnare contendit,
ideo castigo corpus meum ne milites orian-
tur, aut qui oriuntur infirmi sint, & imbe-
cilles, quo totius pugnæ vincam autorem,
de quibus alibi. Recte igitur vocatis ad prœ-
lium, jejunium primo imponitur, quo caro
tota comprimatur, nostrique inimici ex-
ercitus enervetur, quod statim la-
tius erit pertractan-
dum.

§. 5. *Arma*

§. 5. *Arma quibus Diabolus ad suprema mala, & ad idololatriam quosdam traxit, fuerunt comessationes, & potationes.*

¶ 27. HÆ igitur sunt cogitationes satanæ; cùm bellum nobis indicere parat, ad gulam & ingluviem principaliter excitare: scit enim ex ipsamet carne nostra, si abundanti cibo potuque fuerit refecta, oriri validos milites ad sui obsequium, per quos in vitia quæcumque solet homines dejicere. Isto militum & armorum genere, sæpius quod efficere circa homines cupiebat, consequutus fuit. Per cibum namque & comestionem primos parentes dejecit, illosque & omnem illorum posteritatem sibi fecit captivam. Per cibum traxit totum orbem tempore Noë ad omnia vitiorum genera:
Matt. 24. 38. *Erant enim homines comedentes, & bibentes*, inquit Christus Dominus, causam & radicem tradere volens ejus, quod dictum
Gen. 6. 11. fuerat: *Repleta est terra iniquitate.* Nullum tunc iniquitatis fuit genus, in quod homi-
apud Lippom. Gen. 6. Berosus. nes non dejecerit, ut S. Ephræm exposuit, latiusque explicuit Berosus Annianus antiquissimus Chaldæorum scriptor, dicens, ad tantum malum homines tunc devenisse, quod humanas carnes manducabant, & procurabant abortus, & in edulium præparabant: commiscebantur viri matribus suis, filiabus, sororibus, masculis & brutis, nihilque sceleris erat quod non admitterent, contemptores religionis & Deorum. Hæc omnia diabolus in hominibus perfecit ex eo quod illos excitavit, ut *essent comedentes & bibentes*, id est, huic operi tota cogitatione & aviditate intendentes. Per intempe-
Epist. 21. ad Eustoc. Gen. 19. rantiam (ut B. Hieronymus considerat,) Lot amicus Dei in monte jam de incendio salvatus, & de tot millibus populi solus inventus justus, ad turpissimum concubitum fuit tractus. Ejus siquidem duæ filiæ (inquit idem Hieronymus) videntes Sodomorum exitium, putaverunt humanum genus penitus jam defecisse, & ideò desiderio liberorum impulsæ à dæmone fuerunt; ut concubitum paternum expeterent; nec enim diabolo rationes desunt, quas exponat, ut ad id quod vult inducat. Sciens tamen ille quod virum justum non tam levi ratione ad tam nefarium opus trahere posset, ad majora sua arma se convertit excitans eas, ut immoderato vino inebriarent patrem. Præmissa enim nimia potatione viam sibi stratam sperabat ad id consequendum, quod intendebat; sicuti rei comprobavit eventus. Nec enim semel, aut una nocte; sed iterum, & sequenti nocte, adhibita nimia potatione, ad rem tam horrendam pertractus est, ut ipse sibi (inquit Basilius) sui ipsius gener, Hom. 1. de jejunio. & socer, & frater, & avus, & vir esset; utrinque naturæ terminis contumeliam inferens. Nec disputamus num in illo opere Lot peccaverit, quod ebrius commisit; tantummodo graviora arma dæmonis exponimus, quibus ad id, quod consequi intendit utitur. Et ut gentiles relinquamus: *Quorum mentes perpetuò princeps hujus seculi excæcavit*, & per comessationes & e- 2 Cor 4. 4. brietates ad omnia, quæ voluit vitiorum genera pertraxit: sacra scriptura non sine magno mysterio de populo, quem Deus antiquitus elegit, id ipsum exprimit, describens quomodo ferè semper cùm illum voluit diabolus ad horrenda facinora impellere, & sui captivum efficere, hoc armorum genere usus fuit. Illum enim per comessationem & ebrietatem (inquiunt Chrysostomus *a* & Hieronymus *b*) ad primam illam ¶ 28.
& impiam, ac omnibus rationibus stultam a Hom. 71 ad popul.
adorationem vituli præcipitavit, qua adorarunt non verum vitulum, qualem in Æ- b Libr. 2. cont. Iovin.
gypto coli viderant (quem Apim Ægyptii 18 de civ. cap. 5.
vocabant, ut Divus Augustinus tradit,) sed insensibilem quandam imaginem illius, tantò inferiorem ipso vitulo irrationali, quantò imago picta inferior est re ipsa cujus est imago. Horrendum facinus, & omnem superans admirationem. Qui enim fieri potuit; ut populus Dei, qui paulò antè, tam insignia ac stupenda ejus miracula viderat, ad talem deveniret stultitiam, ut adoraret imaginem vituli comedentis fœnum? Scriptura sacra sicut frequenter facere solet (ut idem Chrysostomus annota-

Hom. 3. in illud Isai. vidi Dominum. vit) ita malum supremum, ad quod pertracti sunt Israëlitæ, describit; ut simul elegantissimè illius causam declaret, dæmonisque machinas, quibus contra homines utatur, aperiat; ideoque sæpè replicat Israelitas prius comessationibus & ebrietatibus traditos. Intelligendum est siquidem illos non adorasse vitulum eadem ipsa die, qua illum conflavit Aaron: quamvis enim dicatur: *Formavit opere fusorio, & fecit ex eis vitulum conflatilem; dixeruntque: Hi sunt Dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti*; id per anticipationem, quam Sanctus Augustinus *a* vocat prolepsim, aut præoccupationem, aut verò recapitulationem, præmittitur; ut postea ad ordinem, quo res successit enarrandam, scriptura sacra procedat. Ita enim multas quæstiones circa varia scripturæ sacræ loca, quæ indissolubiles videntur, explicandas docuit idem Augustinus *b*, qui regulam Tyconii, ex professo tradit & explicat *c*, de explicandis multis locis per recapitulationem, quam anacephalæosim vocat *d*. Vitulo igitur conflato id factum est, quod ibidem exprimitur, quod scilicet Aaron pro die sequenti, illius adorationem voce præconis populo indixit, dicens: *Cras solemnitas Domini est*, fortè differens adorationem in diem sequentem, volens continere populum, & reducere, ut re melius per noctis silentium considerata, à nefario opere abstineret. Die autem sequenti Israelitę. *e Surgentes manè obtulerunt holocaustomata & hostias pacificas, & sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.* Ne intelligas (ut Hieronymus *f*, Gregorius *g*. & D. Thomas *h* annotant) primo manè holocausta obtulisse idolo, & postea sedisse ad manducandum, & bibendum: sed scriptura sacra primò ponit adorationem idoli, tanquam rem gravissimam & supremum malum, & immediatè illius causam exprimere voluit. Unde illa conjunctio, *&* vim habet causalis, sicut frequenter scriptura sacra consuevit, ut velit dicere: die sequenti obtulerunt vitulo, tanquam Deo holocaustomata & hostias pacificas, omne genus sacrificiorum abundantissimè, *& sedit*, id est, quia sedit, aut quia sederat populus manducare & bibere, unde surrexerunt ludere. Manè ergò, primum omnium comessationibus & ebrietatibus Israëlitæ se tradiderunt; id enim verbum, *sedit*, significat, ut S. Augustinus indicavit, non transcursim, aut raptim; sed toto corpore, affectu, & animo se comessationibus & potationibus tradiderunt: inde temulenti, & incalescentes vino surrexerunt ludere; id est, ad choreas luxuriosas, & saltationes libidine plenas & obscœnas: inde tandem ad summum malum protracti sunt; quod multis adorationis actibus idolum coluerunt, multorum sacrificiorum genera immolantes, holocaustomata scilicet, & hostias pacificas. Post ebrietatem immolatio secuta est (inquit Hieronymus) & libido juncta luxuriæ, prius enim venter extenditur, & sic cætera membra concitantur. *Manducavit enim populus, & bibit, & surrexerunt ludere*, &c. Vide diaboli cogitationes, intendebat populum ad actum tam nefarium & stultum inducere, videbatque difficile esse populum Dei ad illum pertrahere; propterea armorum suorum genere usus fuit, excitans ad nimias comessationes & potationes, quibus caro refecta motus inordinatos cœpit eructare & producere, qui contra mentem vaporibus cibi & potus offuscatam agerent, & dæmoni ipsi eos redderent subjectos, & traderent captivos, qui & in vitulo ipsum dæmonem suprema adoratione colerent. Qui hujusmodi armis Dei electum populum tam valida expugnatione prostravit, per ipsamet arma id ipsum continua ferè temporum successione perfecit, ut scriptura sacra describit. Simili enim modo Israëlitas pertractos ¶ 29.
ad illud grande peccatum, quod paulò post comiserunt in Beel-phegor enarrat; primò illud exponens, deinde quomodo diabolus ad illud ipsos pertraxerit, eleganter declarans. *Morabatur*, inquit, *eo tempore Israel in Setim*, iter agens ad terram repromissam, *& fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocaverunt eos ad sacrificia sua.* Ecce quod fecerunt: impudicissimis fornicationibus cum alienigenis, & sacrificiis ac cultu idolorum traditi fuerunt. Si cupis

Exod. 32. 5

a Lib. 22. in lib. Judicum. qu. 10. & 11.

b Lib. qq. in Genes. qu 25.

c 3. de doctrin Christian. c. 36.

d Lib. qq. in lib. Judic qu. 10. & 11. cit.

e Exo. 32. 6

f Epist 22. ad Eustoc.

g 10. Mor. c. 14.

h In c. 10. epist. 1. ad Cor. lect. 2

Lib 1. qq. ad Simplic. q 4.

Epist 22. cit.

Num. 25. 1

cupis scire quomodo diabolus ad tantum malum eos deduxerit, qui paulò ante viderant severam ultionem, quam Moyses de fornicatoribus & idolatris sumpserat: *At illi*, inquit, *comederunt* cibos earum, *& adoraverunt Deos earum.* Gladium suum diabolus more suo per mulieres illas distrinxit, cibos Israëlitis per illarum manus offerens, per quos ad impia execrandaque facinora dejecit. *Initiatusque est Israel Beelphegor.* Initiatus est, id est, religione conjunctus Beel-phegor. Erat Beel-phegor idolum Moabitarum, & Madianitarum fœdissimum ac turpissimum, illud, ut quidam volunt, quod alibi scripturæ sacræ, *Priapum* vocant, quod obscœna erat specie: ingenti namque virili membro retecto & erecto oculis omnium exhibebatur, & Deum apertionis, nomine Beel-phegor significari quidam credunt, à potentia aperiendi vulvam muliebrem; alii vocant Deum fœcunditatis; verius tamen (inquit Augustinus) Deus fœditatis appellandus. Huic sui cultores obscœnissima offerebant sacrificia, quæ ipse Divus Augustinus indicat, & ad quæ offerenda Israëlitæ pertracti sunt, per hoc quod comederent cibos earum. Non aliter factum fuit post plurimos annos, quando introducto jam populo in terra repromissa, erecto magnifico templo, & veri Dei religione firmata voluit illum diabolus ad sui cultum revocare; quod perfecit tempore Jeroboam, qui vitulos aureos erexit. Et quidem primò quod factum fuit; deinde modum, quo illud diabolus per manus Jeroboam perfecit, elegantissimè expressit S. Oseas Propheta; ut Hieronymus, Cyrillus, Rupertus, Theodoretus, Theophylactus, communiterque omnes expositores observant: qui etsi tam obscurè loquatur, quod attento lectoris sensu indigeat, ut idem Hieronymus annotat: sed quantum credo excellentissima metaphora à clibano desumpta, rem totam explicat. Primò itaque exprimit Propheta Dei personam agens, perditionis barathrum, in quod populus ille, quando jam in Dei cultu & religione firmatus videbatur, fuit dejectus. *Cum sanare vellem Israel, revelata est iniquitas Ephraim, & malitia Somariæ, quia operati sunt mendacium.* Quasi dicat (ut Hieronymus interpretatur) cum omnia quæ necessaria videbantur ap populi salutem, abundanter præstitissem, erecto templo, extructis altaribus, sacrificiorum & sacerdotum actibus dispositis & ordinatis; egressus fuit Jeroboam de tribu Ephraim, qui vitulos aureos fecit, quique ad eorum adorationem, omnem Samariam maxima malitia confectam pertraxit; *Et omnes operati sunt mendacium*, id est, idola vana & mendacia coluerunt. Ecce iniquitatem magnam, in quam miserè populus dejectus fuit. Si modum quæras: illum admiranda clibani metaphora Propheta exponit. *Qui applicaverunt* (inquit paulò inferius) *quasi clibanum cor suum, & cùm insidiaretur eis tota nocte dormivit coquens eos, manè ipse succensus quasi ignis flamma, omnes calefacti sunt quasi clibanus, devoraverunt judices suos, omnes Reges eorum ceciderunt, non est qui clamet in eis ad me.* Insidiosè egit Jeroboam, & per insidias quod voluit obtinuit. Ut enim idem Propheta Oseas annotavit, cum primum Ieroboam populum ad idolorum cultum trahere voluit, nequaquam populus acquievit: quin potius magno horrore & tremore omnes affecti fuerunt; rem tam detestandam, quam Ieroboam proponebat audientes. *Loquente*, inquit, *Ephraim*, id est, Ieroboam, qui erat de tribu Ephraim, & petente à populo, ut vitulos coleret; *Horror invasit Israel.* Symmachus & Theodoretus tremorem legunt. Cùm enim ille ejusque contribules ac Principes, idololatriam populo proponerent, totus Israël tremere horrereque cœpit. Nihilominus id quod voluit Ieroboam consecutus fuit, tandem enim *Israel deliquit Baal.* Quomodo igitur id perfecit? Insidiis usus fuit. Non mirum quod diaboli minister, insidiis à diabolo excogitatis uteretur. Deprehendit illos affectos ad comedendum, & bibendum, & quod eorum venter esset quasi clibanus, qui aperto ore cibis excipiendis inhiaret; idcirco

Marginal notes: 4. Reg. 25. 13. & 2 Paralip. 15. 16. — 6. De civ. 1. 9 & 1. de consensu Evangel. cap. 25. — 3. Reg. 12. — Omnes in c. 7. Oseæ. — ¶ 30. — Oseæ 7. 1. — Ibid. nu. 6. — Oseæ 13. 1

circo facit, quod facit qui clibanum validis flammis succendere vult. Est ignis intra clibanum, qui nutrimento eget ne extinguatur, cui multa lignorum copia superponitur; quam paulatim ignis calefacit, & ita tandem succendit, ut post breve tempus grandis ingensque flamma procedat, omnia quæ sibi occurrunt devorans, & absumens. Hoc Jeroboam diaboli impulsu excitatus egit. Populum invitavit, in cujusque stomacho ignis est caloris naturalis, qui alimenti nutrimento eget; innumera ciborum copia eorum ventres replevit; quo factum est, ut calefacti fuerint, tandemque grandis ardor & flamma motuum concupiscentiæ fuerint excitata. Videns autem eos Jeroboam quasi temulentos, & furentes a vino: *Cœperunt enim principes furere à vino*, ipse primus coram eis cæpit grandes actus adorationis vitulo exhibere; (hoc namque credo significare illud; *ipse succensus quasi ignis flamma*) quem statim omnis populus secutus fuit quasi ebrius, tam potentibus & inordinatis concupiscentiæ motibus æstuans, ut omnes actus rationis & mentis (quos *judices* vocat) qui poterant eos à tam nefario opere revocare & avertere, devoraverint; & intellectus & voluntas (quos *reges* appellat, ceciderunt, & ita omnes ad tam impium facinus pertacti sunt: ut nullus in eis remanserit, qui ad Deum verum vel leviter maneret conversus. *Non est*, inquit, *in eis qui clamet ad me.* Ita tunc factum fuit, sed quod temporibus sequentibus, ita perpetuo evenisse, idem Oseas elegantissime demonstravit. Ad memoriam primò revocat quæ tempore Jeroboam contigerunt. *Loquente*, inquit, *Ephraim*, (id est, Jeroboam de tribu Ephraim) *horror invasit Israel*, & tandem *Israel deliquit in Baal*, *& mortuus est*, id est, inde morti, captivitati, & innumeris calamitatibus obnoxius mansit; quomodo Adam die qua comedit mortuus dicitur: quia tunc morti se fecit obnoxium. Punitus nihilominus graviterque castigatus Israel, non fuit emendatus; nam *& tunc addiderunt ad peccatum*, adhuc peccata peccatis addunt, & idololatrias priores posterioribus cumulant: *feceruntque sibi conflatile de argento suo quasi similitudinem idolorum, factura artificum totum est.* Vide quos ibi Deos proponant, qui nihil habent divinitatis, nec aliud sunt, quàm quod artifices esse voluerunt. *His ipsi dicunt: Immolate homines vitulos adorantes*, id est (ut Hieronymus & Cyrillus exponunt) alii aliis dicunt, alii alios hortantur, aut se mutuo excitant, signanter sacerdotes hominibus populi suadent: ut homines aliquos idolis immolent tanquam sacrificium gratissimum. sicque similes se exhibeant eorum majoribus, de quibus dixit David: *Immolaverunt filios suos, & filias suas dæmoniis, & effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptibilibus Chanaan.* Si autem quomodo ad tantum, atque ad tam grande malum adducti fuerint Israelitæ inquiras; id notavit sanctus Propheta, qui paulò inferius rem exprimere volens, subdidit: *Juxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt, & elevaverunt cor suum, & obliti sunt mei.* Saturati sunt nimis, immodicè comessationibus & ebrietatibus se tradiderunt, inde cor eorum à Deo discessit, & ad idola adoranda se transtulit. Hujusmodi innumera possemus proferre, ex quibus manifestum fit, validius ac potentius armorum dæmonis genus, quo homines expugnat, & sibi misera captivitate subjectos facit, esse intemperantiam & gulam; per quam ipsi carnem suam nutriunt & roborant in suam ipsorum perditionem; per quam ad supremum idololatriæ peccatum antiquitus trahere solitus fuit, & nunc in infidelitatis barathrum multos conjicit. Unde Apostolus Judas hæreticos describens, & suis coloribus depingens, tanquam caput perditionis illorum hoc constituit, quod sunt homines comessationibus, & ebrietatibus dediti. *Hi sunt*, inquit, *in epulis suis*, id est, propter epulas, aut comessationes & ebrietates, quas *suas* vocat, quia illorum sunt propriæ & familiares, *maculæ convivantes*, id est, sunt propter epulas maculati, & inquinati multiplici peccatorum genere, ut macula ipsa in abstracto dici mereantur. *Convivantes*, id est, perpetuis conviviis se ipsos

Marginalia: *Ibidem.* — *In cap. 13. Oseæ.* — *Ps. 105. 37* — *Oseæ 13. 6* — ¶ 131. — *In 1a vers. 12.*

ipsos excipientes & provocantes, & ad potandum se invicem invitantes, & brindantes: *Sine timore semetipsos pascentes*, absque aliquo fræno se super cibos, & potus effundentes. Quid inde sequitur? *Nubes sine aqua, &c. fluctus feri maris despumantes suas confusiones*. Quid ex ferventi olla, quæ carnibus repleta est, progreditur; nisi spuma immunda? De quibus infra. Quid igitur mirum, quod te diabolus in tot tamque grandia vitia præcipitem dederit, qui nunquam nisi comessationibus, & potationibus vacas? Sedisti manducare & bibere, te totum super cibos effundens; quid mirum, quod surrexeris ludere, & illos sentiens in temetipso motus, de quibus David: *Lumbi mei impleti sunt illusionibus*: quod de carnis & concupiscentiæ affectionibus multi exponunt: Clibanum ventris replesti carnibus variis, & vinis diversorum generum; quid mirum quod insurrexerit ardentissimus libidinis & concupiscentiæ calor, te totum succendens & inflammans? Totus epulis & conviviis es traditus, sine timore aliquo temetipsum pascens; quid mirum, quod caro despumans suas confusiones, te ad miserandam confusionem pertraxerit? carnem igitur comprime, &c.

Iuda v.13 *Psa.37.8*

§.6. *Scriptura sacra ad exprimendum hominem omni vitiorum genere implicatum, solita est describere vacantem comessationibus, ut in Amos, Isaia, Luca, Daniele.*

Tam valida sunt hujusmodi dæmonis arma, tamque frequenter cum ea applicat, vincit, & superat; ut hinc sæpissime Spiritus sanctus in scriptura sacra volens magna, grandia & suprema aliquorum impiorum peccata, ad quæ diabolo impugnante pertracti sunt, explicare, contentus fuerit solummodo exprimere, quod ad comessationes & ebrietates nimias, & superabundantes fuerunt perducti; inde subintelligendum relinquens (ut S. Gregorius excellenter annotavit) omne peccati genus inde subsequutum. Est ciborum abundantia, tanquam caput serpentis; hoc ipso, quod exprimitur ejus caput alicubi introductum, subintelligendum est, statim totum illius corpus introductum fuisse, ut ex B. Gregorio Nysseno alibi tradidimus. Unde Christus dominus grandia illa, & horrenda peccata, ad quæ homines perducti sunt; quando tempore Noe illos Dei patientia (nostro loquendi more) ferre non potuit, solummodo dicit: *Erant homines comedentes & bibentes*. Similiter volens Sodomorum supremas iniquitates explicare, quæ tales erant ut ad cœlum usque ascenderent vindictam petentes; id tantum expressit; *In diebus Loth edebant & bibebant*. Ita & Deus ipse per Ezechielem: *Hæc* inquit *fuit iniquitas*, id est totum malum *sororis tuæ Sodomæ, abundantia panis*: quo nomine omnium ciborum abundantiam quibus vacabant, voluit indicare. S. Augustinus, ut demonstret eloquentiores fuisse sanctos Prophetas & Dei ministros omnibus mundi rhetoribus, expendit ex professo locum Prophetæ Amos, qui quamvis pastorem & armentarium se diceret, tanta emphasi tamque grandi eloquentia, quod voluit expressit: ut eam possint omnes mundi sapientes admirari. *Væ*, inquit, *qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates capita populorum ingredientes pompatice domum Israel, &c. qui separati estis in diem malum: & appropinquatis solio iniquitatis, qui dormitis in lectis eburneis, & lascivitis in stratis vestris, qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti, &c. bibentes vinum in phialis, & optimato unguento delibuti, &c.* Minutatim D. Augustinus omnia hæc verba expendit, ut admirandam, quam continent eloquentiam indicet. Nos tantum illud consideremus; quod non semel Chrysostomus *a*, & aliquando Bernardus *b* observarunt, mirum esse, cur tam acri comminatione sanctus Propheta istos prosequatur: nec enim malis quæ exprimit videtur commensurata. Comminatio enim est omnibus modis suprema, quia primo præmittit interjectionem tremendam, *væ*, quam non inducit Spiritus sanctus, nisi supremam & irremissibilem pœnam volens designare, ut idem

1.Mor.c.5 ¶ 32. *Libr. de oratione dominica ora. 4* *Matt. 24. 39.* *Luc.17.28* *Ezech. 16 49.* *4 de doctr. Christ.c.7.* *Amos 6.1* *a Homi. 1. in Gen & hom. de cura salutis proximi, & libr. de virginita. cap. 50.* *b Serm. 2. in illud, nō est regnum Dei esca.*

c *Hom.* 7. *in Genes.* & *lib. de virginit cap.* 21. Chrysostomus *c* sæpe annotat, & indicat Ambrosius *d*. Deinde eis prædicit, quod sint separati in diem malum, & propinqui jam solio iniquitatis. Quibus verbis etsi secundum litteræ corticem, indicet diem ca- d *Libro de Elia,c.*15 ptivitatis imminentem, quam malam vocat scripturæ phrasi: id est, laboriosam & anxietatibus plenam, per quam tradendi essent captivi tyrannis sedentibus in solio iniquitatis: sed secundum reconditum sensum eos exprimit destinatos in quos æternæ damnationis sententia, in die judicii (quæ dies mala dicitur) sit ferenda. Sicut enim Paulus *Ad Rom.* 1. 11. dicitur, *Segregatus in Euangelium Dei*; & singulariter separatus *ex utero matris suæ*, *Ad Gal.* 15. ad ejus prædicationem; quia illum singulariter elegit Deus per quem claritas Euangelii omnibus gentibus effulgeret; ita isti dicuntur segregati, aut separati in diem judicii; in quibus divina justitia singulariter fulgeat & ostendatur. Unde non videtur majorem comminationem dari posse. Si autem eorum culpas, quas exprimit consideremus, aut nullæ, aut leves videntur. Quid in eis reprehendit? *Qui dormitis* (inquit, *in lectis eburneis.* Hoc non grande videtur facinus, nam Salomon eo tempore quo sanctus erat, hujusmodi lectos habebat, qui de- *Li. de Isaac & anima c.* 5. centes videntur optimatibus, ut S. Ambrosius insinuat, de quibus aliqui illud secundum litteræ corticem explicandum credunt, *Cant.* 3. 7. *En lectulus Salomonis*, &c. de quibus noster *In c.* 3 *cat.* Sotomajor. *Qui lasciuitis in stratis vestris.* Lasciviendi verbum, hoc in loco non tam videtur significare, impudicitiæ actibus vacare, quam delectari super strata. סרח. In hebræo habetur participium *Seruhim* à v[illegible] *Sarah*, quod duo significat, distendi scilicet, & superflua abundantia redundare; a *Regia & Pagninus* b *Brixian. in arc. tom.* 2. *fol.* 15 *in princip.* superesse, superabundare. Unde quidam *a* transferunt; *qui distenti, aut extenti estis super stratis vestris*: alii, *b qui superfluis in stratis abundatis.* Horum nullum videtur grande peccatum, nam nec principes & primates distendi super stratis, *estar se à pierna tendida*, nec superfluis coopertoriis in eis uti, inter suprema peccata connumerandum videtur. *Qui comeditis agnum de grego*, & *vitulum de medio armenti*, aut ut Septuaginta, *vitulos lactentes*, quasi dicas, *terneras deleche.* Neque hoc grande videtur piaculum: Abraham enim cum peregrinos *Gen.* 18. 7. excepit hospitio, *ad armentum cucurrit*, *& tulit inde vitulum tenerrimum*, *& optimum*, quem comedendum traderet. *Bibentes vinum in phialis.* Assuerus inducitur, qui præparavit convivium, in quo qui invitati erant, *bibebant aureis poculis*, *Esther.* 1 7 nec reprehenditur. *Optimo unguento delibuti.* Sancta Judith describitur, quod se *Jud.* 10 3. unxit *myrro optimo*, & laudatur: pudica insuper Susanna puellas à se misit, ut *afferrent oleum & smigmata.* Imo & Sponsa *Daniel* 13 17. sancta laudatur à sponso, quia *odor* inquit *Cant.* 4. 10. *unguentorum tuorum super omnia aromata.* Hæc igitur & similia sanctus Propheta Amos inducit, quæ per se loquendo, aut vitia non sunt, aut si sunt, non suprema nec grandia reputantur. Cur igitur supremas comminatur pœnas? cur tam grandi comminatione contra eos agit? Apte quidem & eleganter sanctus Propheta procedit, qui in eo totus est positus, ut explicet & exponat supremam & maximam curam, qua illi carnem reficiebant, delectare & fovere nitebantur: inde cuicumque habenti intellectum subintelligendum relinquens, omne peccati genus quod inde communiter procedere & oriri solet. Quid enim tibi intelligendum est, si audis aliquem equo insidentem rebelli & indomito, nullo fræno compresso, & abundanti hordei copia multis diebus refecto? Quid, si audis valido igni ingentem lignorum copiam eum adipe, oleo, stuppa, & pice superpositam, subintelligendum est? Quid si vides terram, quæ abundantissimas sentes & spinas perpetuo solet proferre, abun- *Ad Gal.* 6. 19. dantibus aquis irrigatam, & stercore pinguifœcundatam? *Manifesta sunt opera carnis* (inquit Apostolus) *quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, ira, rixa, &c.* Omni igitur iniquitate illos repletos extitisse, hoc ipso quod eos Propheta inducit carnem delicatissime impinguantes, nutrientes, & foventes voluit declarare. Hæc ratione eleganti acutoque discursu Divus Am-

¶ 33. *Lib. de Ilia & jejunio c. 15.* Ambrosius explicat, & expendit similes sancti Prophetæ Esaiæ comminationes, quibus singulariter epulones & intemperantes prosequitur, contra quos peculiariter se commotum Deus ostendit. Cum enim multa peccatorum genera reprehendenda, & nimis prosequenda assumeret, illos in primo capite locat: & cum aliorum peccatorum diversa peccata singillatim semel induceret & reprehenderet; hos semel & iterum introducit, acerrima comminatione *Esa. 5. 11.* reprehendens. Primo enim dicit: *Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis.* Post hos, alios reprehendit, & tandem ad eos, à quibus cœperat, regreditur, *Ibid. n. 22.* rem concludere volens: *Væ*, inquit, *qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendum ebrietatem:* quasi indicare volens, ventris ingluviem principium & finem omnium peccatorum, sub quibus omnia peccata contenta subintelligere debeamus. Et vere quantum existimo, hoc solo nomine, *qui mane consurgitis, &c.* Judæos voluit Deus arguere, quod cunctis iniquitatibus gentilium essent implicati, id exprimens quod gentibus quibusdam erat *Lib. 15.* commune & in usu, primo mane se comessationibus & ebrietatibus tradere. Persæ, ut Strabo refert à mane usque vesperam omne tempus unico prandio concludebant. Tarentini ut Ælianus ait, matutinis po- *Lib. 12. cap. 30.* culis se ingurgitabant. Hinc apud multas gentes prandia antelucana, de quibus Ho- *Lib. 4. odiss.* merus. Et expende verbum hebræum *Se-char*, quo Propheta utitur, quod simplex שכר. est, & ut Forerius annotat, proprie significat id quod circumloquendo vulgatus expressit, mane consurgere, ad cujus similitudinem Latini simplicia verba iuvenerunt, quæ id ipsum exprimerent, quod Gellius *Lib. 2. de virtute & fortuna Alexandri.* manicare dixit, & de Alexandro dixit Plutarchus, quod Alexander ad prandium diluculabat. Gentes igitur omni vitiorum genere traditæ erant, quippe quæ nihil aliud quam epulari & bibere cogitabant, adeo ut ad id ante lucem surgerent. Hoc ipsum in Judæis voluit Deus taxare, dicens, eos mane consurgere, aut manicare, vel antelucare gentium more ad ebrietatem sectandam. Quos illa formidabili comminatione, *Væ* (quam Chrysostomus lamenti nun- *Hom. 24. in Genes.* tium vocat) prosequitur Propheta, quæ omnia mala denuntiat. Et merito (inquit Ambrosius) nam in illis operibus Sapiens *Pro. 23. 20* omnia mala prospexit, qui cum primo dixisset; *Carnes ad vescendum conferunt, &c.* post pauca subdit: *Cui væ? cujus patri* *Pro. 23. 29* *væ? cui rixæ? cui foveæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?* Diversa singulis peccatoribus mala eveniunt, temulentis omnia, inquit Ambrosius, quia suppositis nimijs comessationibus, & ebrietatibus, omnia mala corporis, & animæ consequenda, communiter intelligendum sacra scriptura relinquit. Est namque saturitas (ut Basilius *Hom. 1. de jejunio.* hoc idem prosequens ait) nequitiæ probrique initium: statim enim delitias, ebrietates, sumptuosaque ciborum condimenta, omne genus bestialis lasciviæ subsequitur, imo una comitatur. Ex doctrina ista explicat B. Gregorius quam de epulone Christus ¶ 34. Dominus tremendam refert historiam. *1. Mor. c. 5.* Nec enim fabulam retulit, inquit S. Ire- *Li. 4. cont. hæres. c. 4.* næus. Mirum est enim, quomodo æternis ille flammis sit addictus, de quo ea solummodo Christus inducit, quæ per se loquendo non videntur esse peccata: *Homo* in- *Luca 16.* quit, *quidam erat dives, qui induebatur purpura: & bysso, & epulabatur quotidie splendide.* Hæc solummodo de illo præmittuntur. Cur igitur (inquit Basilius) damnatus fuit, de quo nulla injustitia refertur? non de illo dicitur (ut S. Augustinus late prosequitur) quod aliena rapuit, quod homicidia *Ser. 21. de verb. Apo.* commisit, quod blasphemus fuit: sed tantum quod iis quæ sua erant propria utebatur gloriose se vestiens, & quotidie splendide comedens. Respondet Gregorius verum quidem esse hoc tantum de eo explicite poni; sub his tamen verbis explicite Christum omnia vitiorum, & peccatorum inquinamenta subintelligenda reliquisse. Quid enim de illo qui non aliquando, sed quotidie splendide comedit & bibit sperandum? Omni vitiorum genere quæ à carne procedunt, continuo

illum repletum intellige. Ad quotidianam enim splendidam Comestionem, statim sequitur oblivio Dei, & mandatorum ejus:
Osea 13.6. *Saturati enim sunt*, inquit, *& obliti sunt mei*: insuper & fornicatio ac luxuria, quas
Ad Gal. 6 prima opera carnis Apostolus posuit, qui *ad*
10. *comessationes, & ebrietate*, statim adjunxit
a Rom. 13. *a cubilia, & impudicitias*, & merito: *b Sa-*
13.
b Ier. 5. 7. *turavi* enim eos inquit Deus, *& mœchati sunt, & in domo meretricis luxuriabantur, equi amatores, & emissarii facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi, sui hinniebat.* Sequuntur præterea juges conviviorum comites, detractiones, murmurationes, lasci-
Eodem lib. vaque verba & incomposita, ut B. Grego-
1. rius annotat: ideoque qui conviviis vacarat, & epulatus fuerat quotidie splendide, linguam singulariter refrigerari, cum in tormentis esset petebat; quia inter epulas valde defluere loquacitas solet. Consequuntur item homicidia horrenda & injusta, sicut in He-
Homil. 44. rode considerat Chrysostomus, qui *Ioan-*
in Matth. *nem* quidem reverebatur, & *metuebat, sciens*
Marci 6. *eum virum justum & sanctum, & custodie-*
19. 20. *bat eum, & eo audito multa faciebat, & libenter eum audiebat*: Et si quæras, à quonam eum custodiret; respondebo dici posse ab insidiis Herodiadis, quæ, ut sacer præmisit Euangelista, *insidiabatur ei, & volebat eum occidere, nec poterat.* Nihilominus qui Joannem propter excellentem, quam in eo cognoscebat sanctitatem primo custodiebat, postea in eum decollationis sententiam tulit; non mirum, quia præcesserant comessationes & ebrietates: *Natalis enim sui cœnam fecit cunctis principibus, & primis Galilææ*, in arce (quantum existimo) Macheruntina, quæ in finibus Galilææ, & Arabiæ sita erat, ubi vinctum Joannem fuisse testa-
18. Antiq. tur Josephus. Horrendum homicidium, in-
cap. 10. terficiens hominem Angelis æqualem, omnibus de muliere natis majorem, plusquam prophetam, post abundantes epulas
¶ 35. Herodes commisit. Hujusmodi multa possemus annotare, sed rem concludamus expendentes historiam regis Baltassar, quam initio hujus tractatus cœpimus inducere;
In Daniel. quam Theodoretus inter omnes, quas Daniel scripsit, ad nostram eruditionem judicavit excellentem. De illo rege nec minimum verbum hactenus sanctus Propheta præmiserat, sed postquam late quæ de illius patre aut verius avo Nabuchodonosor dicenda se offerebant præmisit, de eo acturus, historiam orditur ab ultimo actu vitæ illius, convivio scilicet opulentissimo, quo peracto ipsamet nocte occisus fuit. Fuerunt hujus Regis grandia, ingentiaque peccata, quæ parentum suorum iniquitates excesserant: ideoque Babyloniorum aut Chaldæorum monarchia, quæ plusquam per mille annos in ejus prædecessoribus duraverat, extincta in illo fuit & ad Medos & Persas translata, ut Daniel ipse exposuit. Nul- Dan. 5. 22
lum itaque peccatum, aut facinus illius Daniel præmisit, sed ab opulento convivio exordium sumpsit, dicens: *Baltassar rex fe-* Dan. 5. 1.
cit grande convivium optimatibus suis mille, & unusquisque secundum suam bibebat ætatem, ut exprimens illum fuisse epulonem, conviviis & comessationibus traditum intelligeremus, continuo omni vitiorum genere extitisse implicatum. Volens nihilominus quoddam illius immane supremumque sacrilegium describere, admiranda omnique mente consideranda phrasi sanctus Propheta utitur subdens: *Præcepit ergo jam temulentus ut afferrentur vasa aurea, & argentea, quæ asportaverat Nabuchodonosor pater ejus de templo, quod fuit in Jerusalem, ut biberent ex eis Rex & optimates ejus, uxoresque ejus & concubinæ.* Ex- ℣
pende attente vocem illam, *ergo*; cum dicit, *Præcepit ergo*, quæ ut supra dicebamus juxta dialecticorum doctrinam illationis est nota, quæ ex supposito antecedente, consequens infert, explicat & profert, quod implicite in illo erat contentum. Totum enim consequens in antecedenti continebatur, nec aliquid potest exprimere consequens, quod non in antecedenti fuerit inclusum & implicatum. Vide consequens, quod Propheta infert: *Præcepit ergo ut afferrentur.* Horrendum certe sacrilegium, immane ac detestandum facinus. Quodnam præcessit antecedens? videbantur enim præmittenda antecedentis loco grandia execrandaque peccata, ex quibus hoc tanquam ulti-

ulrimum jam in illis contentum, sequeretur. Nihil pro anrecedenti nisi convivium grande supponir, illudque anrecedentis loco statuir: divino sane discursu, grande execrandumque sacrilegium inferendum relinquens. In illo enim anrecedenri, omnia peccata quasi in radice, & virrute continenrur; ideoque posset ex illo fornicariones, homicidia, veneficia, idolorum servirurem
Dan. 5.22 23. inferre, sicut postea Daniel ipse explicavit, illius Regis magna peccara, & idololatriæ execrandos actus explicitè proferens; sed primo loco illud quod commisit sacrilegium violando vasa sacra ranquam consequens aperrum secundum scripturæ regulas intulit. Omnem itaque iniquitatem in se ipsis comessationes, & ebrierares ranquam in radice conrinent. Ideo Apostolus eos, quos videbat ventris concupiscentijs deditos, quasi jam desperatos deflebat;
Ad Phil. 3.18. *Quorum finis*, inquit, *interitus, quorum Deus venter est*: morti & perdirioni destinatos judicans eos qui ventrem tantummodo curant, de quibus infra dicemus.
¶ 36. Hæc autem dicta, juxra scripturæ sacræ phrasim sunt accipienda, cujus sermones sunr morales, & qui juxta ea quæ communiter accidunt solent procedere. Dantur quidem convivia sancta, qualia
Tob 21. S. Tobias præcipuis solemniratibus celebrasse à Spiritu sancto inducitur, nec ullatenus reprehenditur, sed tam rara avis in terris, ut S. Gregorius libere fateatur, communiter loquendo vix ac ne vix credendum, dari convivium, quod non aliqua culpa comitetur, de quo alibi.
1. moral. ca. 5. cit. Illud nunc certum sit; ex comessarionibus & ebrietatibus omnia mala oriri, ut ex scripturis & sanctis Parribus demonstrarum est. Ex quibus duo relinquuntur manifesta; primum rectè sanctos Parres nos admonuisse primum ac præcipuum armorum genus, quo diabolus nos expugnandos assumit, esse carnis nimiam refectionem, delitias & voluptares, quibus suppositis facile est illi ex ipsismet motibus, qui à carne nostra procedunt, nos expugnare. Secundum est, timendum ribi, qui nihil aliud agere curas nisi comedere, & bibere, carnis volnptatibus indulgere, ac omnes illius appetitus explere. Quomodo enim non te dejiciet inimicus, cui tu ipse, tot in temetipso & intra temetipsum, contra te ipsum milites exhibes, quibus te expugnet, quot morus à carne tua oriunrur? Si enim, ut expendit Hieronymus, vas electionis in quo Christus ipso resonabat, cui abundans gratia supererat, quique jugi mortificatione corpus ira castigabat, ut illo in terra posito jam animus in cœlo commoraretur, hujusmodi milites sentiebat, & timebat ne ab eis traderetur caprivus inimicis suis, clamans: *Sentio aliam legem in membris meis captivum me ducentem*; qua de causa se infelicem vocat, & totum se convèrrit ad quærendum Dei auxilium & favorem, quo liberetur dicens: *Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* quantò magis tu rimere debes, qui non nisi terrena sapis, qui nescis, quid sit, vel levi flagello castigare corpus, qui nulla mortificarione carnem nosti comprimere. Epist. 4. ad Rusticum monachū. Ad Rom. 7

§. 7. *Iejunium exposcit Petrus ad vires diaboli enervandas, quod quàm insuperabilem reddat hominem, ostendit Daniel jejunator, intactus à leonibus.*

AD prælium igitur vocati sumus, hostem jam indicavimus dæmonem, ejus præcipua, ac prima arma scripturæ sacræ ac sancti Patres ostenderunt esse carnis nostræ morus, & affectus; qui eò potentius ex ipsamet carne nostra oriuntur, quo licenriosius & abundantius illa fuerit vario ciborum genere refecta. Aptè propterea illud primum armorum genus nobis indicitur, quod carnem ipsam opporrunius ac potentius comprimat jejunium scilicet validum & multis continuatum, ac reperitum diebus. Si enim diabolus omnem exercitum suum, & validos milites, quibus nos impugnat, ex ipsa nostra carne trahit; si illa valido fuerit compressa jejunio sine militibus noster remanebir inimicus, & si aliqui oriantur (semper enim caro etiam mortificarionis actibus attrita inordinatos motus eructat) adeò erunt imbelles, & in-

& infirmi, ut facile sit vel solo aspectu terrere & infringere.

¶ 37. Hinc sancti Patres hoc singulare jejunio tribuunt, quod sit valida quædam vis & potentia, ac arma, dæmones expugnans & revincens, & illius vim ac aciem potenter retundens. Iejunium, inquit Basilius *a*, contra exercitum dæmonum est arma. Adversus dæmonum naturam (inquit Chrysostomus *b*) constitutum est jejunium. Pulchra res est jejunium (ait Hieronymus *c*) quæ dæmones ipsos terret. Cum jejunatis (ait Origenes *d*) dæmones vincitis, omnemque illius classem malignam retrorsum convertitis, mala desideria effugatis. Iejunii vim spiritus mali metuunt, inquit Athanasius *e*, nullum remedium majus contra inimicum serpentem poteris invenire, quam jejunium, ait Ambrosius *f*: id quod duplici argumento confirmat. Primum ex eo desumptum; quod Deus sæpe per ea quæ in ordine naturæ constituit, voluit nos ad ea quæ agenda sunt in ordine gratiæ disponere. In ordine autem naturæ, nihil magis serpenti contrarium reperitur (inquit Ambrosius, quod & dixerat Plinius) [Li.28.c.4.] quam sputum ab hominis jejuni ore procedens, ita enim enervat serpentis vires, ut eo gustato, pœnitus intereat: quo tibi apertè monstretur, quanta sit jejunii vis, ut & sputo suo homo serpentem terrenum, & illius merito ac virtute spiritualem interficiat. Secundum argumentum indicat Ambrosius, [Serm. 41.] expendens Ninivitarum factum. Solent, inquit, homines qui inimicos multos ac validos impugnantes timent, ad proximas gentes se totos convertere, & legatos auxilii deposcendi causa ad illas destinare, quæ inimicorum vires frangant & repellant, eisque ea opponant. In ea autem pugna, qua non est nobis colluctatio cum carne & sanguine, sed cum principibus tenebrarum: non est cur homo cos externos quærat auxiliatores, qui corporeis manibus, lanceis sagittisvè inimicorum vires frangant. Cur enim (inquit Ambrosius) petat homo ab altero, qui intra se potest invenire, quod quærit? Inimici pugnantes per quos diabolus præcipue bellum agit, intra te sunt, in temetipso, & ex temetipso oriuntur, tu eos producis, tu roboras, tu validos efficis, sunt enim carnis & concupiscentiæ affectus, motus & desideria, *quæ militant adversus animam*: ideoque nullus melius, quam tu ipse, poterit enervare carnem ipsam à qua procedunt, per validum & forte jejunium comprimendo. Cui adjungendam orationem ad Deum, & Sanctos, docet Ambrosius, de quo infra.

Hine jam intelligimus, ¶ 38.
cur Apostolorum Princeps Petrus, volens oves suas tanquam supremus Pastor adversus leonis infernalis potentiam & rabiem armare, primo petit, ut sobrii simus & vigilantes. *Sobrii estote & vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret.* [1. Pet. 5. 8] Primum quod exposcit, est sobrietas. Est hæc loquendo propriè & in rigore virtus quædam peculiaris, quæ mensuram imponit circa potum, ut D. Thomas *a* tradit, dixitque Sapiens *b*, *aqua vita hominibus vinum in sobrietate; si bibas illud moderate, eris sobrius*: sed communi sanctarum scripturarum usu ut idem D. Thomas *c*, advertit, significat studium grande quo carnem arcta mensura & parcitate, ac timore nutrimus *Bria* enim Græce (inquit D. Thomas) mensuram significat, quomodo etiam Paulus (ut Chrysostomus *d* & Anselmus *e* annotarunt) hortatus fuit, ut *sobrie vivamus*, id est maxima cum temperantia & potenti jejunio, timentes ne ex eo quod vitam carnis intendimus & fovemus, inimici nostri vires augeamus. Quod si quæras quomodo ad adversarium nostrum revincendum exposcat Petrus jejunium, & sobrietatem, quæ contra carnem est; qui exprimit adversarium diabolum esse, quem novit esse Spiritum? Respondebo, sapientissime quidem; nullo enim modo potest quis facilius alicujus tyranni crudelis impetum infringere, quam ejus milites enervando. Si veniret tyrannus contra civitatem istam, possemusque omnes illius milites aquis Iberi suffocare, certissima contra tyrannum nobis maneret victoria. Notum autem erat sancto Apostolo, imò & id ille omnibus nobis notum fecerat, milites

a Homi. 1 de jejunio.
b Serm. 2. de jejunio tomo 5.
c Li. 2. contra Iovin.
d Homi 4 in divers. in Matth.
e Libr. de virginit.
f Li. 6. hexaemeron. c. 4. ad finem.

a 2. 2 q. 149.
b Eccl 31 32.
c in cap. 2. Epist 2 ad Tit. lect. 1.
d Homi. 5. v 12. ad Titum
e In cap 2. ep. 2. ad Titum.

sites diaboli esse ipsos nostros carnis affectus, & concupiscentiæ nostræ desideria, de quibus prius dixerat, quod *militant adversus animam.* Hujusmodi milites per grande sobriumque jejunium enervamus: ideo id primò supponit ad victoriam reportandam: Quasi ad id alludere visus est Petrus, quod supra annotare cœpimus, quodque ex Propheta nunc inducit Ecclesia: *Canite tuba in Sion, sanctificate jejunium.* Canere tuba, est bellum indicere, ut ad illud se disponant, & præparent, ut dictum est. Est si quæras: Quis adversarius? respondet esse potentissimum, crudelemque tyrannum. Est namque *diabolus, qui tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret.* Si quæras, quid agendum, ut eum possimus enervare? *Sanctificate jejunium,* inquit Propheta. Quid hoc est? *sobrii estote,* inquit Petrus, sanctum accipe jejunium, tanquam primum armorum genus ad vincendum necessarium.

1. Pet. 2. 11.

Joel. 2.

¶ 39. In eo autem quod Petrus adversarium nos impetentem inducit tanquam leonem rugientem, videtur ad memoriam revocare voluisse id, quod sancti Patres Basilius *a*, Chrysostomus *b*, Hieronymus *c*, & Ambrosius *d*, ad hoc institutum expendunt, de Daniele illo magno grandique jejunatore, qui jejunii lacte fuit à pueritia, imo & infantia nutritus & roboratus. Omnem enim admirationem excedit, quomodo leonibus semel & iterum expositus, nullatenus ab eis vel leviter fuerit læsus: signanter ultima vice, quam Spiritus sanctus peculiaribus circumstantiis, ad rei magnitudinem commendandam expressit; *Miserunt*, inquit, *eum in lacum leonum, & erat ibi diebus sex, Porrò in lacu erant leones septem, & dabantur eis duo corpora quotidie, & duæ oves, & tunc non data sunt eis, ut devorarent Danielem.* Singula verba sunt magna expensione digna. Non in circo, aut platea, aut in amplo stadio Daniel leonibus fuit expositus; ubi aliquatenus posset fugere, aut aliquod subterfugium quærere, sed *in locum.* In illo non unicus leo erat aut duo vel tres tantum, qui plures homines simul possent interficere: sed *leones septem*, inter quos si forte unus hominem non contingeret, alii darentur qui penitus devorarent. Erant insuper leones voracissimi, quippe qui quotidie duo corpora & duas oves, quæ pro pictantia ordinaria dabantur devorabant, absque aliis cibis, qui sæpe ab adventantibus solent leonibus tradi. Quoniam autem viderant quod cum prima vice Daniel leonibus fuerat objectus exivit illæsus, potuerunt credere, id factum fuisse, aut quia leones non fuerant fame excitati: aut quia una tantum nocte inter eos Daniel remansit: omnibus his providere voluerunt. Quoniam enim qui leonis naturam describunt, eum referunt generosum, qui in hominem non invehitur, nisi fame sit excitarus: illos omnes voluerunt fame urgeri, quibus propterea nihil alimenti datum fuit. Nec una rantum nocte voluerunt, ut inter leones maneret: sed sex continuis diebus, ut vel saltem leones, tanto temporis intervallo rabida fame exeitari, eum absumerent, aut verò ipse fame confectus vitam finiret, & corpus ejus in leonum visceribus acciperet sepulturam. Nihilominus leones nullatenus eum contigerunt. Et ne credere posses, leones ex aliqua infirmitate accidenti, immotos mansisse & imbecilles effectos, eos tanta vi ac fame post sex dies excitatos & potentes videbis, quod illi Babylonii, quos Rex jussit mitti in lacum, *devorati*, inquit, *sunt in momento coram eo.* Quomodo igitur hoc circa Danielem factum fuit? Quis leones continuit? quis eorum obturavit ora? Nonne veri erant leones? nonne rabida fame urgebantur? nonne Danielis corpus carneum erat, aptumque quod à leonibus devoraretur? Corpusue habuit alterius naturæ à Babylonus, qui devorati fuerunt in momento? Quid potuit facere, ut Babylonios in momento devorarent, & Danielem tam longo dierum spatio, nec leviter valuerint contingere? Miraris? inquit Chrysostomus: Jejunium interroga, illud enim est, quod leonum potest obrurare ora, vires comprimere, illæsum inter eos sanctum Prophetam servare. Daniel (inquit

a *Hom. 1. de jejunio.*
b *Homi. 1. de pœnit. & hom. de Iona.*
c *Libr. 2. contra Iovin.*
d *Libro de Elia, c. 7.*

Danie, 14. 30.

Dan. 6. 16

Danie 14. 14.

Hom. cit.

(inquit Basilius) vir desideriorum; panem, *tribus hebdomadis minimè comedens, nec aquam bibens*, demissus in locum etiam leones jejunare docuit. Velut enim ex lapide, aut ferro, aut alia duriore materia factus esset, dentes in eum minime potuerunt figere leones: jejunium enim corpus illud instar ferri candentis in aqua tincti obduratum, & leonibus invictum reddidit, os enim contra Sanctum non aperuerunt, & jejunium quod prius vim extinxerat ignis, nunc obturat ora leonum. In adamantis rigorem (inquit Ambrosius) abstinentiæ soliditate, membra durata non patuerunt vulneri; sic eum constrinxerant jejunia, ut in ejus corpore ferarum morsibus locus esse non posset. Clausa tenebant feri leones ora, quæ abstinentia propheticæ sanctitatis comprimebat, ut ea aperire non possent, meriti quibusdam vinculis alligata. Hujusmodi aliisque expensionibus sancti patres historiam hanc prosequuntur: qui quando conspiciunt aliqua admiranda viris sanctis evenisse, attentè considerant, qua præsertim virtute illi excelluerint, cui mirabiles effectus, quos vident, tribuere solent, sicuti favorem singularis curationis, quem Tobias per Angeli ministerium recepit, attribuunt pietati in mortuos, & misericordiæ in pauperes, quibus excelluit: insignem victoriæ triumphum, quem sancta Judith de Holoferne reportavit, illius castitati mundissimæ, quam singulariter coluit, ferunt acceptum; miranda quæ Danieli ejusque sociis in Babylone acciderunt, jejunii merito referunt; quod illi à sui exordio potenter ac validè fuerunt complexi.

Dan. 10. 2

Lib. de Elia citato.

¶ 40. Sed acutè B. Hieronymus in ea re prævidisse visus est victoriam, quam Deus voluit facto isto exprimere, quam de principe tenebrarum (quem Petrus leonem rugientem vocat) illiusque sociis, quos Leones præfigurabant, grandes validique jejunatores consequuntur. Ideoque jejunii effectus expendens, historiamque prædictam inducens, hæc duo conjunxit. Quam pulchra (inquit) res est jejunium, quæ leones mitigat, & dæmones terret. Quasi ex eo quod in Daniele erga leones jejunii vitiis operata fuit, inducamur ad intelligendum, quid circa dæmones quos illi leones præsignabant operatur, quos ita continet, reprimit, & eorum occludit ora: ut nullus eis pateat locus, quo possint dentes figere. Ut namque alibi late prosequuti sumus, carnis nostræ motus & affectus sunt, qui viam diabolo faciunt: ut possit ille contra nos malitiæ suæ fauces applicare, & tentationum suarum dentes infigere. Unde sicuti leones Danielem circumdabant, fame quidem excitati & impulsi, ut in eum irruerent & devorarent quem coram habebant, subsistebant tamen, & non accedebant; quia ut sancti Patres considerant, jejunium ita carnem Sancti Prophetæ temperarat, ut leones nullum viderent locum aptum, in quo dentes possent figere, nec ulla eis patebat janua aut via, qua possent ora applicare: ita considerant sancti Patres eos, qui valido sunt jejunio muniti, circundatos quidem innumera dæmonum multitudine rabida fame quærentium eos devorare; sed quibus jejunium viam præcludit mordendi. Quomodo dentem fornicationis, aut luxuriæ desiderium, quo innumeros devorat, figet in carne jejunio languente? quomodo iræ fervorem in ea, quæ inedia castigata succumbit? quomodo voluptatum ardorem in ea, quæ concupiscentiæ vires enervatas sentit? Multis annis leones Paulum Apostolum observarunt, ut devorarent; sed qui castigabat corpus suum: leonum ora ita obserabat, ut non haberent ubi dentes figerent. Quid de Antonio illo excellenti jejunatore? Quot annis innumeræ dæmonum legiones, tanquam leones circumdantes stabant observantes, qua ex parte possent dentes mittere? qui tamen valido jejunio carnem temperaverat, omnem præcluserat viam ut devorari posset. Id ipsum de B. Hilarione considerat Hieronymus *a*, & de beata Catharina Senensi sanctus Antoninus *b*, de quibus alibi dictum est. Meritò propterea postea inducuntur leones illi, qui multis diebus Danielem circumdantes contingere non potuerunt, Babylonicos viros in momento devorasse. Babylonii siquidem cives, ut D. Augustinus sæpe

Lib. 2. contra Jovin.

1. Pet. 5. 8

a In vita Hilarionis

b 3. p. Hist.

sæpè annotavit, mundani sunt homines, in quibus sui inordinatus amor regnat. Quorum Deus venter est, qui carnis curam agunt in desideriis, viri voluptatibus implicati, comessationibus dediti: hos in momento devorant leones, Principes scilicet
Genes. 6. tenebrarum, & discerpunt. Qua facilitate Gigantes, qui tempore Noë vivebant comedentes & bibentes, ad ultimum malorum exitium diabolus pertraxit & devoravit?
Exod. 32. Subitò Israëlitas comessationibus vacantes idololatriæ vitio momordit & perdidit; eos-
Num. 25. dem in momento ad fornicationem & sacrificium idolorum post comestionem deduxit, per quam innumeri perierunt, &c. Id quod in multis civibus Babyloniæ, qui sunt apud nos, videre licet. Eo ipso quod mulierem vides, aut luxuriæ se offert occasio, fornicationis & immunditiæ dentibus te diabolus lacerat; subitò ac consurgit iræ affectus, dentes rabidos appetitus vindictæ fortiter figit, quibus cor tuum discerpit ac discindit: in momento ac divitiarum tibi exhibet jactantiam, avaritiæ canino te dente corrodit, & frangit.

§.8. *Leo facilè occidit pastum Prophetam illum, qui jejunus insuperabilis extiterat.*

¶ 41. DIscursum istum, illa potest confirmare admiranda historia, quam D. Hie-
a Lib. 2. contr Jovin. cit. ronymus *a*, & Basilius *b* similiter expen-dunt: de Propheta quodam à leone occi-
b Ho. 1. de jejun cit. so. Erat ille verus Dei Propheta ab ipso missus ad arguendam & increpandam impiam regis Jeroboam idololatriam: jejunii præcepto singulariter illi imposito, quo ei mandaverat ne ibi comederet aut bibe-
3. Reg. 13. ret. Tanta autem, tamque excellenti potentia Propheta munitus incessit, ut cùm Rex illius reprehensionibus exasperatus, extendens contra eum manum diceret: *Apprehendite eum: exaruit manus ejus, nec valuit retrahere ad se.* Tantæ insuper virtutis fuit, ut illius nudum verbum & vox, lapideum grandeque altare contereret & exscinderet. Cum tamen opere sibi imposito jam confecto discederet, seductus à quodam pseudopropheta, jejunium fregit, ibique comedit & bibit, in cujus ultionem leo in via eum invasit & occidit: *Et erat cadaver ejus projectum in via, asinus autem stabat juxta illum, & leo stabat juxta cadaver.* Multa continet hæc historia observatione & admiratione digna. Primum est, Deum Prophetæ quem misit, jejunium imposuisse: egebat enim ille magna Spiritus fortitudine, qui contra regem ipsum in ejus præsentia & principum ejus allocuturus erat. Nihil autem ita hanc Spiritus fortitudinem absumit, sicut convivio excipi, comessationi & voluptati se tradere: hæc enim sicut carnem roborant & vivificant, ita Spiritum debilitant, & extinguunt. Nunquam concionatores acriter eos reprehendunt, apud quos conviviis & delitiis excipiuntur. Grandem illum jejunatorem Joannem elegit Deus, qui Pharisæos acriter reprehenderet, & vo- Matt 3. 7.
caret *genimina viperarum*, suaque objur- Luc 3. 7.
gatione terreret, quique impium Regem Herodem constanter fortiterque argueret: & Apostolos jejunantes, & jejuniis deditos misit in mundum, qui illum arguerent, & reprehenderent, quos carnis delitiæ non flecterent, nec conviviorum voluptates redderent effœminatos. Eo ipso quod Is- Num. 25.
raëlitæ comederunt Moabitarum cibos, quos tanquam inimicas gentes ex Dei præcepto tenebantur aversari, cùm eis amicitias contraxerunt, ut paulò ante dictum est. Quantumcunque canis validus sit, qui fures fortibus insequatur latratibus, si panis frusta ab eis oblata recipiat & comedat, à latratu cessandum erit ei. Et tales illi erant, quos propterea Deus repulit: *Canes,* Esa. 56. 10
inquit, *muti, non valentes latrare:* & quomodo latrare valebit canis, qui os ad panem accipiendum applicat? Secundum est, esse mirum (ut Hieronymus & Basilius ex- Locis cit.
pendunt) quomodo Propheta, qui tanta prævaluerat virtute, quem regia manus nec contingere potuit, imò arefacta fuit, dum illum apprehendendum designaret, non potuit leonem continere. Quomodo is, quem non potuit tota regis potentia vel leviter tenere, feræ dentibus nullatenus po-

tuit resistere? Qui altare lapideum & saxeum sola vocis suæ resonantia contrivit, quomodo non potuit etiam brachiis & toto corpore continere leonem? Numquid durior fuit leo saxeo altari? Ne mireris, jejunium enim solverat. Et sicut jejunio stante multi Leones unum Danielem contingere nequiverunt, nec eis ullatenus patuit via, qua dentes in illum mitterent: ita soluto jejunio, unico leoni planum patensque apertum fuit ostium, per quod ingrederetur, & non solum contingeret Prophetam,

¶ 42. sed penitus occideret. Tandem attende insigne mysterium, quod verba illa indicant: *Erat asinus juxta leonem.* Qui enim leonis naturam tradunt, scribunt eum eum præsentem habet bestiam aliquam, nullatenus contra hominem adstantem se convertere: idque facit, aut propter naturæ suæ nobilitatem, aut propter naturæ instinctum, quæ magis naturale pabulum leoni, feram quam hominem exposuit, aut propter hominis excellentiam, cui Deus dedit faciem reverendam, cujus terrore omnia animantia commoventur. Quid igitur causæ esse potuit, quod cùm leo proprium pabulum, asinum scilicet, juxta se haberet positum, eò pœnitus intacto contra hominem se totum convertit, & occidit? Ut intelligas, quod in similibus occasionibus intelligendum Di-

Serm. 37. in princ. vus Petrus Chrysologus docuit, id non casui deputandum; sed mysterio; nec id evenisse, quod leo juxta naturam suam concupivit, sed quo Deus indicare voluit, dæmonem, quem leo ille aptissimè exprimebat, tunc viam apertam & planam invenire, per quam ingrediatur, ut tentet, devoret, & occidat hominem, cùm illum videt jejunia soluisse, comessationibus se tradidisse. Quoniam enim tunc, ut S. Hieronymus annotat, ex carnis vigore validi motus, & affectus concupiscentiæ insurgunt, per illos tanquam quam per patentes aditus, diabolus vim & locum accipit tentandi & agendi contra hominem. Insurgente enim motu luxuriæ & concupiscentiæ immundæ, ei patet locus impellendi & excitandi ad fornicationem & adulterium, & insurgente affectu iræ, via illi patet inducendi te ad vindictam, & insurgente passione acediæ, aperitur ei ostium, ut te à debitis religionis & virtutum actibus contineat, idque tantò validius, quantò fuerit motus, aut affectus insurgens potentior: tantò autem potentiores illi sunt, quantò caro majoribus cibi, potus, & voluptatum delitiis fuerit roborata. Optimè ergo Petrus sobrietatem, aut jejunium validum supponendum hortatus fuit, ut leoni rugienti & quærenti quem devoret, præcludas viam, ne dentibus tentationum possit te lædere & perdere.

§. 9. *Bella corporalia antiquitus jejunio confecta, præsignarunt spiritualia conficienda jejunio, quo David apte operuit, & munivit animam.*

PRimum armorum genus arripiendum cum inimicos contra nos prælliantes dejicere volumus, jejunium est. Qui enim per carnis lasciviam, & petulantiam vincunt, per ejusdem compressionem sunt vincendi. Hoc sancti Patres ex eo probant & explicant, quod admirandum mysterium in scriptura sacra contemplantur, in qua omnia ferè populi Dei prælia, jejunio valido fuerunt confecta, illoque stante gloriosus triumphus de inimicis fuit reportatus. Hujusmodi exempla profert S. Hieronymus, considerans in primis prœlium, *Li. 2. contra Iovin.* quod Israëlitæ cum Amalech commiserunt, in quo oratione Moysi (inquit Hieronym.) *Exod. 17.* & totius populi jejunio usque ad vesperam dimicatum est. JESUS insuper filius Nave, *Ios. 10.* stationem impetravit Solis & Lunæ, & inediam ac jejunium plusquam unius diei victoris exercitus protelavit. Filii Israel cùm semel & iterum à Beniaminitis se victos lugerent, volentes se valide ad ultimum certamen munire, *venerunt in domum Domini, & flebant coram Domino jejunantes* *Iud. 20. 26* *die illo usque ad vesperam*, sicque evaserunt victores. Samuel in Masphat, populum indicto jejunio contra inimicos ho- *1. Reg. 7. 6* stes roboravit, quo fecit illum ipsis hostibus

2. Par. 20. 3. bus rostustiorem. Josaphat rex sanctus, cum populum suum videret in supremo discrimine positum propter innumeros hostes Ammonitas, & Moabitas obsidentes, *prædicavit jejunium in universo Iuda*, ut illius virtute omnem populum redderet fortem contra immensam hostinm multitudinem, de qua insigne trophæum reportarunt. Assyriorum impetum, & potentiam Sennacherid, Ezechiæ regis lacrymæ, & saccus, & humiliatio victus, fregit, prostravit & vicit. Eliacim sacerdos Domini magnus, ut superbum Holofernis fastum & robur validum exercitus ejus dejiceret, populum fuit hortatus, *ut in jejuniis permaneret*. S. Judas Machabæus, qui factus fuit quasi leo in operibus suis, sciens Antiochum Eupatorem regem potentissimum superbissimumque venire cum multitudine adversus Iudæam, triduanis jejuniis omnes populi armavit milites: & hujusmodi sunt innumera in scriptura sacra. Id autem singulari expensione Ambrosius *a* considerat, quod & Hieronymus *b* observaverat, quod rex Saul à Deo electus, volens contra inimicos populi Dei agere, cum tempus committendi bellum instaret, omni populo sub mortis pœna indixit jejunium, voce præconis intonans: *Maledictus vir, qui comederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar de inimicis meis.* Id est, usquequo plena reportata & obtenta fuerit de inimicis victoria. Quod adeo rigidè servari voluit, ut quia primogenitus illius Ionathas princeps, parum mellis gustavit, illum morti tradendum decreverit. Mirandum certè est, quomodo prœlia illa per jejunim fuerint confecta. Commune est namque (inquit S. Basilius) omnibus ducibus, milites alimentis reficere, idque præcipuè eo tempore, quo bellum aggredi parant, quibus cibaria pro laborum proportione solent augere. Quomodo enim poterit miles gladium stringere, lanceam vibrare, fortiter percutere, cujus vires per jejunium confectæ sunt? Qua igitur mente populi Dei duces, ab ipsomet Deo designati, aut approbati, validum forteque jejunium pugnaturis militibus imponere soliti fuerunt, quia aliquando se infirmatos & defatigatos ex jejunio profitebantur, ut videre est in militibus Iudæ Machabæi *c*, & in Ionatha principe *d*, qui præ inedia visu deficiebat? Respondent sancti Patres, id factum fuisse, quia fidelibus principibus notum erat meritum jejunii, & illius potentia perspecta; qui propterea non tam virtute aut viribus militum, quam jejunii merito, victoriam sperabant, per quod divinum auxilium implorabant & obtinebant. Id quod S. Ambrosius ex professo prosequitur, expendens illud jejunii rigidum strictumque præceptum, quod Rex Saul militibus omnibus imposuit. Bonus planè rex (inquit Ambrosius) qui hostes suos non tam armis quàm devotione vincebat, & plus dimicabat religione quàm telis. Censetque Ambrosius, gratum tale præceptum extitisse, & probat ex eo quod quia Ionathas illud violavit, cùm parum mellis gustavit, Deus se indignatum ostendit, responsum negavit, victoriam distulit, & exercitus aliquantulum infirmatus fuit. Unius culpa (ait Ambrosius) cunctis confertur ignavia, & unius delicto omnibus generatur infirmitas. Defecit enim virtus in exercitu, ubi defecit in observatione jejunium: unde intelligimus, quod Saul non tam virtute militum, quàm militum abstinentia hostes superabat. Insuper ex eo probat Ambrosius Deum indignatum pro violatione jejunii; quia ipso Deo disponente Ionathas jejunii fractor inventus ac proditus est. Et quidem Ionathas indictum à patre jejunium ignorabat. Si illius comestione totus populus infirmatus fuit, quantò magis vires omnes amitteret, si illi qui præceptum noverant, fractores jejunii effecti fuissent? Non n. illos carnis vigor, sed jejunii meritum firmos fecit & robustos. Ex quibus vim, quam jejunio suo confert merito ad inimicos expugnandos, sancti Patres colligunt. Qui nihilominus aliquid altius expendendum in hujusmodo factis insinuant, edocti planè ab Apostolo dicente: *Omnia in figura contigisse illis, scriptaque fuisse ad erudi-*

Margin notes: 4. Reg. 19. — Iud. 4. 15. — 2. Mac. 13. 12. — a Serm. 25. b Li. 2. cit. — 1. Reg. 14. 24. — Hom. 2. de jejunio. — c 1. Mach. 3. 17. d Reg. 14. 27. & 29. — ¶ 44. Eod. ser. 25. — 1. Reg. 14 — 1. Cor. 10. 11. & Ro. 15. 4.

eruditionem nostram. Per corporalia enim illa, quæ in carnali populo gerebantur, spiritualia docere volebat Deus, quæ populus Christianus addisceret, & spirituales milites in illis corporalibus instruendos assu-
Ex.17. 16 mebat. Prœlia illa dicebantur, *Bella Domini*, qualia quæ cum Amalechitis agenda
1. Reg.25. 28. Deus disposuit, & quæ David cæterique Dei duces aggrediebantur: quo nomine spiritualia prœlia singulariter fuerunt expressa, quæ propriè bella Dei, aut Domini dicuntur ejus gratia & favore conficienda, pro illius honore suscipienda, ad illius gloriam perficienda. Antiqua ergo illa prœlia acta sunt jejunio, cujus virtute inimici fuerunt effugati, prostrati, dejecti, nihilque potentius ad victoriam de eis reportandam, quàm jejunium quod adhibebatur, ut hoc ipso spirituales milites intelligerent, spirituales hostes jejunii virtute effugandos & prosternendos, hocque primum ac singulare armorum genus congressuris cum illis arripiendum. Et ratio est quam indicavimus; quia illorum præcipua vis posita est in carnis nostræ lascivia & petulantia, cujus affectus & motus inimicorum nostrorum sunt lanceæ, quas contra nos vibrant, sagittæ quas contras nos convertunt, & mittunt, ictus quibus nos percutiunt, gladii, quibus nos impugnant: agit enim diabolus contra te per motus carnis tuæ: isti illius lanceæ, sagittæ, ictus, & gladii quibus te impetit: per appetitum siquidem libidinis, per iræ passionem, per voluptatis affectum, per carnalium bonorum concupiscentiam, per temporalium divitiarum desiderium, contra te ipsum agit, te impugnat, ad vitia prosternit, bonis operibus destituit, & cælestibus bonis spoliat. Tunc ergo fortius, potentiusque eorum arma confringes, lanceas hebetabis, sagittas retorquebis, ictus enervabis, & gladii acies retundes; quando carnem ita compressam tenueris, ut hujusmodi illius affectus & motus minimè aut leviter insurgant: quod per jejunium fit.

¶ 45. Corporale enim jejunium vitia, id est, car-
Hom 2. de jejun. cit. nis motus qui ad vitia trahunt, comprimit & infrænat. Non tua arma (inquit Basilius) qui miles spiritualis es, eadem sunt quæ mundani ac temporalis militis. Ille enim armatur ferro, quo gravatur & deprimitur, tu virtutibus quæ omne pondus deponunt, & alleviant spiritum: scutum ex pelle, & ligno conficitur, tu audis *scutum fidei* tibi
assumendum, *in quo possis omnia tela nequissimi ignea extinguere:* Ille lorica ferreaque tunica contegitur, tu thorace justitiæ contegendus es: illi gladius est ex ære & ferro, tuus gladius est verbum Dei: ille balteo coriacco bullis aureis distincto circa lumbos cingitur, tu lumbos per castitatem & continentiam accinctos tenere debes: ille præcipuè vires ex carnis robore trahit, quas ad victoriam supponit, tibi præcipuè carnis compressio & infirmitas est statuenda & quærenda. Qui enim te ita armandum instituit, in semetipso rem tibi expositam dedit, dicens: *Cum infirmor, tunc fortior sum, & potens.* Nunquam enim homo potentior est ad inimici vires, impetus, ictusque retundendos & infringendos, quàm quando caro per jejunium, & mortificationis opera reddita est infirmior: per quod, inquit Divus Isidorus *a*, prosternuntur vitia, humiliatur caro, & diaboli tentamenta vincuntur. Ad hujus confirmationem Divus Ambrosius *b* assumit ex professo illam Davidis sententiam explicandam *c*: *Operui in jejunio animam meam.* Qui nimis cortici litteræ sunt addicti, credunt Davidem tantùm dicere voluisse, si valido quodam jejunio jejunasset, quo totum ejus corpus macrum & infirmum redditum fuit; qui propterea metaphora operimenti, aut vestis usus fuit, quæ ad totum corpus se extendit; sicuti & alibi dixit: *Genua mea infirmata sunt à jejunio, & caro mea immutata est propter oleum.* Tamen sancti Patres hanc perpetuò sequuntur regulam, ut Prophetarum verba magna consideratione expendant. Ut enim Divus Augustinus annotavit, talibus verbis illi utuntur, quæ mysteria grandia continent, quibus non tam rem de qua agere videbantur, quàm altissima exprimere sacramenta contendunt, & in verbis Davidis inductis mysterium grande annotavit Hilarius; ad nostrum tamen institutum, aliud in

Eph.6.16. 2. Cor. 12. 10. a Lib.1. de Ecclesf. offi. cap 42. b Libr. de Elia, c. 4. c Psal. 68. Psal. 108. Li.1 qq.in Gen q.166 tom 4. in Psa.68.

in eis prævidit Ambrosius, quod & S. Pontifices Affricani in epistola ad Siricium Romanum Pontificem *a* similiter deprehenderunt. Præpositio *In*, idem valet in scriptura sacra, atque *Per*. Ita dictum est *b. Prævaluit David adversus Philisthæum in funda & lapide*, id est, per fundam & lapidem: & iterum *c: Accipe gladium sanctum, in quo*, id est, per quem, *dejicies adversarios populi mei Israel*. Unde idem est, *Operui in jejunio animam meam*, ac, *Operui per jejunium animam meam*. Est quidem jejunium (inquit Ambrosius) operimentum quoddam, per quod ita anima contegitur, ut inimicis non pateat via, per quam feriant; nec locus quem lacerent, nec ostium per quod ad deprædandum ingredi possint. Stetit contra Adam inimicus armatus, ferire, occidere, spoliare contendens; quamdiu Adam jejunii operimento tanquam valido scuto & clypeo fuit contectus & munitus, nullatenus potuit inimicus illum ferire, nec patuit via qua mortem inferret, vulnus infligeret, divitiis spoliaret; sed à se hujusmodi operimentum abjecit, mansitque tanquam miles abjecto scuto; ideoque inimici incursionibus mansit expositus, qui mortem intulit animæ, corpus mortale reliquit, preciosas vestes, quibus erat ornatus rapuit, spoliatumque bonis & plagis vulneratum dimisit. Omnia operimentum abstinentiæ tegebat, & operiebat: eo per prævaricationem & jejunii solutionem abjecto, quasi aperto muro

¶ 46. inimici irruerunt, & rapuerunt omnia. Inde factum est (inquit Ambrosius) quod *viderunt se esse nudos*; quia abjecto operimento jejunii, vestes preciosæ inimici incursionibus patuerunt; quo etiam modo D. Chrysostomus illa eadem expendit verba. Quid, inquit, est quod dicitur, post esum interdictæ arboris: *Aperti sunt oculi amborum, qui viderunt se esse nudos.* Nec enim esus ille potuit aperire oculos, quos ante usum apertos videmus, quomodo enim potuisset mulier videre *lignum quod erat pulchrum visu*, si non oculos habuisset apertos? Intellige tamen apertos fuisse oculos, ut viderent se esse nudos, nudatos sanè supernæ gratiæ amictu. Mandati siquidem prævaricatio, jejuniumque solutum, quas operiebat vestes pretiosas detexit, quas propterea rapere inimicus potuit. Bonum ergo operimentum, inquit Ambrosius quod animam tegit, ne à tentatore deprehendatur, ne à tentatore nudetur. Ergo qui non jejunat (inferunt S. Pontifices Affricani) intectus & nudus est, patet vulneri. Denique si Adam se texisset in jejunio, non fuisset nudus effectus. Noë (inquit Ambrosius) cum jejunavit, superstes fuit, cunctis aliis extra arcam constitutis morientibus, cùm vinum bibit, nudatus mansit, qui à proprio filio fuit irrisus. Lot Abrahæ nepos jejunans liber de incendio evasit, per ebrietatem patuit incestuoso concubitu. Dum Samson jejunium servavit (inquit Basilius) millia in bello cæcidit, portas civitatis submovit, vim leonum robore lacertorum superavit: quando verò & vini & scorti illecebris est captus, in hostium facilè potestatem pervenit, deinde oculis privatus, pueris alienigenarum ludibrium est factus. Hæc & similia David agnoscebat, propterea tanquam sapientissimus miles, qui à Deo ad pugnam instructus fuerat, sciens multos ac innumeros esse bellantes adversum se, jejunii operimentum arripuit, quo contectus non pateret inimicis aditus ad rapiendum, vulnerandum, occidendum. Accipe itaque jejunii operimentum & scutum, sub quo te operias & defendas: si enim carnem per illud tenueris compressam, non habebit qua ingredi possit. Castitatem defendere, & servare vis? Operi te jejunio, carnem affligendo & comprimendo. Christi mortificationem tenere niteris? Carnem confige jejunii punctione, quam nihil magis continet quam jejunium. Devotionem & animi propositum, quo statuisti vitiis renunciare, & Deo inservire, vis retinere firmum? Jejuna; si enim te ad voluptates, & comessationes viderit inimicus conversum, omnem animi tui deliberationem, quam circa bonum agendum conceperas, tanquam fumum dissipabit & dissoluet.

a Habetur tom. 1. conciliorum
b 1. Re. 17. 50.
c 2. Mach. 15. 16.
Ho. 16. in Genesim.
Genes. 3. 6.
Libr. de Elia ca. 5.
Hom. 2. de jejunio.

§. 10. *Nullus sine jejunio diabolum vicit, ut dixit Augustinus & probavunt Ioan. Baptista, Apostoli, Paulus, Antonius, Hilarion, &c.*

QUOD diximus theoricè, Divus Augustinus practicè demonstrat, annotans, omnes sanctos qui fortiter pugnaverunt & pugnant, qui propterea vicerunt, & vincunt violentos diaboli incursus & impetus, id in primis curasse, illud armorum genus arripere, quo castigarent corpus suum, & in servitutem redigerent. Considera famigeratissimum illum militem Iob, quem antiquis temporibus tanquam exemplar toti mundo imitandum Deus exposuit, quem tradidit satanæ plena manu impugnandum. Spectaculum sanè fuit insigne, cujus spectatorem Deus seipsum omnesque Angelos suos posuit. Cœpit Satanas contra illum pharetræ suæ sagittas mittere, qui boves & pecora grandia seu armenta per Sabæorum manus rapuit, oves per ignem de cœlo demissum assumpsit, domum regalem à fundamentis per ventum aut turbinem è deserti regione excitatum evertit, filios ac filias illius interfecit, salutem ipsius abstulit, lepra illum replevit, putredine ac vermibus totum corpus fecit scatere. Quidnam fortis prudensque prœliator aget? Ad pugnam se videt provocatum, inimici vires experitur validas, & validis armis se muniendum agnoscit. Ad validiora igitur arma, potentioraque atque aptiora ad inimici ictus enervandos manus convertit. Quænam fuerunt? Validum sanè, ac fortè jejunium continuumque per septem dies, ut Origenes ex Græco textu quem sequitur, colligit, sicque tandem tam celebrem reportavit victoriam, ut ejus inimicus se victum fuisse, vel invitus fuerit confessus, de quibus alibi diximus. Sed ut veteres milites relinquamus, illucescente Euangelii gratia per Dominum JESUM, attende primum illum & quasi antesignanum ducem Joannem Baptistam, quem Christus quasi primum inducere visus fuit, qui regni cœlestis expugnationem in mundo, publico intimavit præconio: *A diebus*, inquit, *Joannis Baptistæ regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Vexillum itaque videtur CHRISTUS Ioanni in cœlestis regni expugnatione tradidisse. Ille autem quo armorum genere se singulariter munivit? certè tam forti strictoque jejunio, ut dixerit Christus apud Matthæum, quod *venit Joannes non manducans neque bibens.* Quod quamvis Divus Ambrosius intelligat ideo dictum, quia nec unquam manducavit panem, nec vinum bibit, & ita visus est Christus ipse expressisse apud Lucam; sed etiam ideo credimus dictum, quod tam parco tenuique cibo & potu utebatur; ut quasi nec comedere, nec bibere dici posset. Quod adeo verum est, ut Iudæi carnales spiritum non habentes, illud judicantes homini mortali impossibile, dixerint, quod *Joannes dæmonium haberet*; qui tamen spiritualis militiæ regulas norunt, sciunt potius Ioannem tale elegisse jejunium, ut supremos dæmones vinceret. Qui enim præcursor extitit Christi, primo jejunans in eo loco quo Christus jejunaturus erat, primo etiam tentationes grandes & dæmonis validos incursus superavit; ut etiam & in hoc Christi præcursor se exhiberet, ut inferius annotabimus. Ut autem ita illos vinceret, quod ne levi saltem famine vitam suam macularet, tale jejunium arripuit. Ad Apostolos veniamus, quos Christus Dominus Ecclesiæ suæ fundamenta constituit. Videbis eos (ut D. Ambrosius considerat) aliquando ad pugnandum cum potenti dæmone, qui miserum quendam hominem obsidebat, se convertisse, quem plenè superare non potuerunt, nec ex illius corpore ejicere. Qui volentes à summo magistro Christo addiscere, quonam medio illum superaturi essent, audierunt: *Hoc genus non ejicitur nisi per orationem & jejunium.* Per illam vocem, *Hoc genus*, Ambrosius *a*, Athanasius *b*, Chrysostomus *c*, Euthymius *d*, & D. Thomas *e*, dæmones omnes intelligunt, ut voluerit Christus dicere; Corporales inimici expellendi sunt viribus corporis, hoc autem genus inimicorum scilicet spiritualium,

Marginalia: Lib. 4. hypognost. non longe à princ. — ¶ 47. — Tract. 3. in Iob. — Matt. 11. 12. — Matt. 11. 18. — Li. de Elia c. 5. ad fin. — Luc. 7. 33. — Matt 11. & Luc. 7. cit. — Serm. 25 — Matt. 17. 20. — a Serm. 25 cit. — b Libr. de virgin. — c Hom. 58. in Matth. — d in Ca. 17 Matth.

e *in Ca. 17. Matth* tualium, in oratione & jejunio. Sed Hieronymus *f* & Leo Papa *g* existimant, nequissimorum dæmonum genus significari, quæ ipse Hieronym. *h* acriora dæmonia vocavit: Dæmones communes & minores ad solam Christi nominis invocationem pellebant Apostoli, qui propterea dicebant *i*: *Etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo*: sed dæmones superiores & principes non facilè pelluntur, arma valida necessaria sunt ad eos pellendos, oratio scilicet & jejunium. Acriora enim dæmonia (inquit Hieronymus) docuit Dominus, non nisi oratione, & jejunio posse seperari: *Videte charissimi* (inquit Augustinus) *quanta sit jejunii virtus, ut id facere jejunium valeat, quod Apostoli nequiverunt*, quasi ipsis Apostolis potentius sit jejunium. Ex his grande Ambrosius conficit ad nostrum institutum argumentum. Si tanta est jejunii potentia, ut qui illo munitur, dæmonem obsidentem alium expellat & vincat; quanto magis poterit expellere & superare dæmonem impugnantem seipsum? Tam potens est jejunii virtus, ut dæmon in uno homine existens, non possit sustinere jejunium, quod in altero homine est, quanto minus poterit sustinere jejunium in illometipso ad quem impugnandum accesserit? Videte ergo, inquit Ambrosius, quæ jejunii virtus sit, quantam homini suo præstet gratiam, quod tantam præstat alteri medicinam; quemadmodum proprium sanctificet hominem, quod ita purificat alienum. Mira enim res est, alter jejunat & alteri prodest jejunantis utilitas. Grata ergo est Deo (inquit Leo Papa) & terribilis diabolo jejunantis oratio, nec latet quantum acquirat suæ saluti, qui tantum præstat alienæ. Ita quidem tunc Apostoli audierunt & didicerunt. Unde cum post CHRISTI ascensionem, ut munus sibi commissum adimplerent Euangelicæ prædicationis, per quam forte bellum diabolo erat inferendum, qui erat pellendus è mundo, perpetuis validissimisque jejuniis toto vitæ tempore se muniebant, id adimplentes quod Christus prædixerat: *Veniet dies quando auferetur ab eis sponsus, & tunc jejunabunt*. Ideoque Apostolorum acta & historiæ eos perpetuo referunt jejunantes. Eorum numero tandem adjunctus fuit Paulus, inter Apostolos vocatione quidem novissimus, sed prædicatione & labore primus, qui hoc ipso quod ad regnum cælorum vocatus fuit, intellexit & professus est, se illud consequuturum per vim & bellum, quod propterea sibi cæterisque qui ad illud aspirant indictum confitebatur & supponebat, dicens: *Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, &c.* Qui Dei gratia munitus, non solum certamen non recusavit, sed & omnes inferni potentias ad illud vocabat & provocabat, qui de illis tam insignem reportavit triumphum, ut sibi jam coronam repositam gaudens prædiceret. Si quæras quo armorum genere se singulariter munierit, audi ipsum dicentem: *Ego sic pugno, non quasi aerem verberans, sed castigo corpus meum*. Quæ verba Augustinus ut paulò ante dicere cœpimus, ita expendit. Ait Apostolus: *Caro concupiscit adversus spiritum*, contra quam spiritus spem habens in Deo, nisi fortiter concupiscat, nec caro, nec spiritus vitam possidebunt æternam. Contra hoc venenum de gratiæ antidoto confidentes omnes sancti castigantes corpus suum, & in servitutem redigentes ne reprobi efficerentur, fortiter pugnaverunt & pugnant. De hac n. congressione loquebatur Paulus, cum dixit: *Ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno, non quasi aerem verberans*. Et tanquam è contrario responderetur ei: Quis est, vel ubi est adversarius tuus, contra quē pugnas? respondens ait: *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo*: id est, in corpore meo est, non in aëre contra quem pugno: libido est scil. inimica vitæ meæ, quæ me currentem & placere Deo volentem per momenta aculeis me impugnat & provocat, quo agonis mei cursum impediens, auctorem suum diabolum faciat esse victorem. Ideò castigo corpus meum, ubi porro hostem meum in me; pugnanti contra me, virtute gratiæ confortatus, repugno pro me. Sed tunc hostis potentiam destruo, cum castigans corpus meū infirmor in me: *Cum n. infirmor, fortior sum & potens*. Ita Augustinus. Itaq; notum erat. Apo-

Marginal notes: f In idem cap. 17. — g Ser. 2. de jejun. 7. mensis. — h Libr. 2. cont. Iovi. — i Luc. 10. 17. — Ser. 65. de temp. — Eo. ser. 15. — Serm. 2. de jejun. septimi mensis. — Mat. 9. 15 — ¶ 49. — ad Eph. 6. 12. — 1 Co. 9. 27. Lib. 4. hypognost. — ad Gal. 7.

Apostolo, quo tendendum currendumque erat: *Curro*, inquit, *non quasi in incertum*, non currit nesciens quo iret, sed ad cælorum regna cursum arripit. Quoniam autem regnum illud non nisi expugnatione conquiritur, pugnam acceptat; sed non in vanum aut in aërem convertit ictus suos. In quidnam? In corpus suum: castigando n. corpus & carnem hostem enervat. Quomodo castigabat corpus? Ipsemet exponit: *In jejuniis*, inquit,
2 Cor. 11. 27. *multis, in fame & siti*. Expende illud, *multis*. Non uno aut altero jejunio, sed multis:
¶ 50. qua de causa carnem perpetua fame & siti penè confectam tenebat, & infirmam. Illum insuper militem validum Antonium conspice, qui tam legitimè contra principes tenebrarum certans triumphavit; ut vel solo ejus
In vita Antonii. nomine audito terrerentur, ut Athanasius refert. Hic singulariter jejunio tam grandi ac stricto se toto vitæ tempore armavit; ut mirum fuerit, quomodo vitam potuerit conservare, ut idem Athanasius refert. Nam nonnunquam (inquit) biduo & triduo sine cibo aliquo & potu permanens, quarta demum die parcissimè reficiebatur, sumebat enim tunc panem & sal potumque aquæ perparvum. Ab illo Hilarion ejus discipulus mi-
In vit. Hilarion. litare didicit, qui ut D. Hieronymus enarrat, cùm quindecim esset annorum, dæmonis impetus frangere & enervare contenderet, ad desertum se contulit, & primum omnium pro armis tale elegit jejunium; ut quindecim tantum caricas post solis occasum comederet. Cumque sentiret adhuc dæmonem se expugnare contendentem per carnis suæ motus, jejunium auxit, nam triduum & quatriduum sine ullo prorsus alimento conficiebat corpus; ut penè jam vita deficeret. Medici quando infirmitati per sanguinis missionem subveniendum intelligunt, dicere solent, mittendum sanguinem usque ad animæ deliquium. Ita Hilarion agebat, qui agnoscens Spiritui subveniendum in bello per carnis castigationem & jejunium, illud usque quo caro deficere videretur prolongabat; herbarum succo (inquit Hieronymus) & paucis caricis post triduum vel quatriduum deficientem animam sustentabat, & jejuniorum laborem labor operis duplicabat, sic attenuatus; & in tantum exeso corpore, ut ossibus vix hæreret. Nec tunc finem jejunandi fecit, sed quo ulterius in vita, ulterius etiam in jejuniis procedebat. Vigesimo namque primo anno usque ad vigesimum septimum, tribus annis dimidium lentis sextarium madefactum aqua frigida comedit, & aliis tribus panem aridum cum sale & aqua. Porro à vigesimo septimo usque ad trigesimum, herbis agrestibus, & virgultorum quorundam radicibus crudis sustentatus est. A trigesimo autem primo, usque ad trigesimum quintum, sex uncias hordeacei panis & coctum modicè olus absque oleo in cibum habuit. Sentiens autem caligare oculos suos, ad superiorem victum adjecit oleum, & usque ad sexagesimum tertium vitæ suæ annum, hoc continentiæ cucurrit gradu, nihil extrinsecum, aut pomorum, aut leguminis, aut cujuslibet rei gustans. Inde eum se videret corpore defatigatum & propinquam putaret imminere mortem, à sexagesimo quarto anno usque ad octogesimum pane abstinuit, incredibili fervore mentis: ut eo tempore quasi novus accederet ad servitutem domini, quo cæteri solent remissius vivere. Fiebant autem ei de farina & comminuto olere sorbitiunculæ, herba & potu vix quinque uncias appendentibus, sicque complens ordinem vitæ, nunquam ante solis occasum, nec in diebus festis, nec in gravissima valetudine jejunium soluit. Ita Hieronymus de Hilarione. Qui de alio strenuo milite Paulo sci- *In vita Pauli.* licet Heremita, non minora enarrans, quoniam incredibilia dicere videbatur: Jesum (inquit) testor, & sanctos Angelos ejus, in ea eremi parte quæ juxta Syriam Syracenis jungitur vidisse me monachos, de quibus unus per triginta annos clausus, hordeaceo pane & lutulenta aqua vixit. Alter in cisterna veteri, quam gentili sermone Syri Cubam vocant, quinque caricis per singulos dies sustentabatur &c. Hujusmodi possemus innumeros referre antiquos, quos Hieronymus *a* peculiari libro describit, & S. Ioannes Climacus *b* singulari recenset tractatu, & illis posteriores, Bernardum, Dominicum, Franciscum, Petrum Martyrem, Catharinam Senensem, aliosque quorum jejunia omnça

a In vitis Patrum. *b In Scala spirituali.*

omnem superant admirationem, de quibus alibi. Hoc certum sit, quod (ut diximus) Augustinus universali nota voluit comprehendere, dicens, omnes sanctos castigantes corpus suum & in servitutem redigentes, fortiter antiquitus pugnasse, sicque victores contra dæmonis incursus evasisse, nuncque similiter castigare debere, qui victoriam assequi cupiunt. Nec enim melioris conditionis esse debent posteriores prioribus.

4 *Hypognost. citat.*

§. 11. *Cum timore interessendum conviviis, & comessationibus docuerunt Tobias & Iob.*

¶ 51. DUplex autem est causa, cur sancti qui diaboli impugnationi resistere efficaciter volunt, valido se muniunt jejunio, & utramque S. Basilius brevissimis verbis insinuat. Prima est, quam sæpe indicavimus, quia videlicet sancti, qui in spirituali militia sunt instructi, intelligunt ac considerant dæmonis præcipua arma esse ipsius carnis nostræ affectus, appetitus, & motus. Hos tanquam in causa & radice in potu, cibo voluptatibusque & delitiis inclusos prævident, eo modo quo Apostolus dixit: *a In vino esse luxuriam*, & Propheta: *b In abundantia panis* iniquitatem extitisse Sodomorum. Sciebant itaque per comestionem & potum arma inimico tradi, vires ei exhiberi, & milites ministrari; ideoque quantum fieri poterat ab illis abstinebant, castigantes & comprimentes corpus jejunio. Hinc ille timor procedebat, quo sancti eo ipso quod ad comestionem accedebant, tenebantur, ne cum cibo & potu, arma contra seipsos intra semetipsos inferrent, neve milites & vires inimico subministrarent; attendentes vere eo ipso quod carnem reficiũt, nutrire inimicum grandem, qui totus in eo est, ut dæmonis partes agat, & viam qua ille possit nos expugnare, eidem faciat. Inde timor ille, quo Sanctus Job tenebatur circa septem filios suos. Illi quotidiana agebant convivia, non quibus ventrem replerent epulis, sed quibus fraternum amorem conservarent & nutrirent. Nec enim (ut B. Gregorius *a* observat observaveratque prius Origenes *b*) convivia erant, quibus intenderent splendide epulari, sed *fratrum concordiam* (quam in supremis bonis Spiritus sanctus ponit *c*) comprobare. Ideoque hoc in B. Job laudem Spiritus sanctus recenset, qui cum potentissimus esset & ditissimus, filios tanta concordia unitos tenebat inter quos dum dividenda esset substantia, corda omnium indivisa charitas replebat. Hujusmodi conviviis temperatissimis seipsos sæpe justi excipiunt, fraternam charitatem & amorem foventes, & ad cœlestia desideria seipsos excitantes. Quomodo Tobias festivis præcipuis diebus convivia fratribus suis concaptivis faciebat, & illis diebus Sancta Judith jejunia intermittebat, non quidem refectioni indulgens (inquit Ambrosius) sed religioni deferens. Ita & ipsis Sanctus Anachoretis in more fuit abstinentiæ rigorem propter fratres hospites advenientes aliquantulum remittere, de quibus Cassianus *a*: imo ita fieri oportere, Basilius *b* eximius jejunii laudator docuit. Hujusmodi enim convivia, quia temperatissima sunt, non tam excitant & augent carnis lasciviam & concupiscentiam, quam quia charitate sunt plena amorem conciliant & lætitiam spiritualem, per quam justos rebus spiritualibus pertractandis reddunt aptiores. Tale convivium fuit illud, quo simul convescebantur Apostoli, cum recumbentibus illis, Christus in cœlum ascensurus apparuit, & multa sacramenta cælestia aperuit. Hujusmodi igitur conviviis filii sanctus Job seipsos excipiebant quotidie, ex quibus non temulenti, sed majori unitii concordia prodibant. Conveniebant (inquit Origenes) pure atque sincere, conveniebant concorditer atque unanimiter: junior majori obsequium reddebat, novissimus primo cum primatu honorem exhibebat: non invidebat alter alteri, sicut filii Iacob, Ioseph *a*: non resistebat alter alteri sicut Absalom, Ammon *b*, & sicut Adonias, Salomon *c*: sed conveniebant adinvicem tanquam fratres ad fratres, tanquam germani ad germanos. Conveniebant ad invicem.

Hom. 1. de jejunio.

a *Ephes. 5. 18*
b *Ezech. 16 49.*

a 1. *Moral. cap. 4.*
b *Tract. 1. in Job.*
c *Eccl. 25 2*

Tob. 2 1 2.
Judit. 8. 6
Lib. de viduis.

a 5 *de Inst. renunc. ca. 23. & seq. & coll. 24. c. 24 & 21*
b *De const. monast. c. 14 & de regn. fus. disp. reg. 20*
Marci vl.
¶ 52.

Tract. 1. in Job citat.

a *Gen 27.*
b 2. *Reg. 13*
c 3 *Reg. 1*

vicem. Nullus judicabat inter eos, nec quicquam suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia, & munera, & substantia, & divitiæ, & unitas, & pecunia & charitas, omnia erant illis communia: conveniebantque ipsi priores adimplentes hoc quod dictum est: *Ecce quam bonum & quam jocundum, habitare fratres in unum:* ipsi priores observantes id, quod post ab Apostolis observatum est, & a credentibus perfectum atque impletum, sicut dicitur: *Erat cor & anima omnium credentium una.* Hanc sc. piam unitatem ostendentes, atque sinceram concordiam demonstrantes beati illi filii Iob conveniebant ad invicem. Filii qui septem fuerunt numero, & unam habuerunt animam: septem fuerunt personæ, & unum erat eis cor: qui dissimiles erant aspectu & facie, similes vero & unanimes mentis concordia, atque pietatis communione. Ita Origenes. Nihilominus quantumvis Iob tales filios suos agnosceret, taliaque eorum præsciret convivia, maximo angebatur timore, quem Siritus S. egregiis exprimit verbis: *Cumque in orbem transissent septem dies convivii, mittebat ad illos Iob, & sanctificabat illos, consurgensq; diluculo, offerebat holocausta pro singulis dicebat enim, Ne forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis: sic faciebat Iob cunctis diebus.* Filios suos tanta instructos sanctitate educaverat (inquit Gregorius) quos perfectos in opere & sermone jam cognoscebat, pro quibus de sola pater cogitatione metuebat, ne forte deficerent *in cordibus suis.* Magno tenebatur timore, ideoque cum transissent septem dies convivii, *mittebat ad illos Iob.* Origenes intelligit misisse, aut viros probos, qui post comestionem eos ad pietatem admonerent, qui in justitia instruerent, qui timorem docerent, qui testificarentur judicium Dei terribile, in quo omnium & manifestorum operum & verborum ratio inquiritur atque redditur, in quo vindicta impatienter omnibus animabus infertur, in quo ira in flamma ignis omnibus impiis irrogatur: verbis ergo doctrinę, disciplinæ, atque admonitionis mundabat illos per eos, quos mittebat ad illos: aut vero misisse orationes ac preces ad Deum pro illis. Indicat nihilominus idem Origenes, beatum Iob misisse nuntium, qui eos ad se vocaret, ut sanctis exhortationibus instrueret, & ad resipiscentiam provocaret, si in aliqua re per conviviorum occasionem defecissent: *& sanctificabat illos*, non solum verbis & exhortationibus & orationibus ut dixit Origenes: sed etiam communi quodam sacrificio pro eis oblato per quod expiatis culpis sancti redderentur. Neque hoc contentus, *consurgens diluculo*, quo paterna cura & diligentia ostenderetur, non quævis, sed quæ illum reddebat insomnem, ut Olympiodorus *a* observat, *offerebat*, non quævis sacrificia, sed *holocausta*, quæ inter sacrificia primas tenebant; ita dicta, quoniam tota in Dei honorem absumebantur, ut D. Hieronymus *b* annotavit: *Pro singulis,* clarius septuaginta *secundum numerum eorum*: offerebat, inquit Cyprianus *c* numerosa sacrificia. Erat sane Iob sacerdos, ut Origenes *d* Chrysostomus *e* Hieronymus *f* sentiunt. Id quod probant Philippus Diaconus *g* & Beda *h* ex regia quam habebat dignitate. Ut namque annotat D. Isidorus *i* antiquis illis temporibus, qui reges erant, simul etiam erant Pontifices. Unde & Romani Imperatores Pontifices dicebantur. Et ut relinquamus Numam Romanorum Regem, qui Pontificem maximum se constituit, ut Plutarchus *k* tradit, & Galbam imperatorem, qui (ut refert Suetonius) similiter egit, & Lacedæmonios apud quos unus & idem agebat ducem, seu principem, & sacerdotem, ut Strabo annotat, illud vulgatum est, apud Ægyptios ex philosophis sacerdotes, & ex sacerdotibus probatissimum creari regem, ut Joannes Pineda prosequitur, annotans forte ad hanc gentium inveteratam consuetudinem Deum alludere voluisse, cum populum suum appellat, *Regnum sacerdotale*, aut *Regale sacerdotium*, utraque simul dignitate fulgentem. Hoc ipsum expressius, & planius id confirmat, quod ultimo subditur: *Sic faciebat Iob cunctis diebus.* Multi S. Patres senserunt, Simeonem illum fœlicissimum senem, qui Christum infantem à Virgine in templum deportatum in ulnas suscepit, fuisse sacerdotem, ut Epiphanius *a*, Athana-

Marginal notes: Psal. 132. 1. — Act. 4. 32. — Job 1. 5. — 1. Mor. c. 7 — Tract. 1. in Iob citato. — a Catena in c. 1 Job. — b In c. 56. Isaia. — c Lib. de opere & eleemosyna. — d Tract. 1. in Iob. — e Hom. 35. in Gen. — f Epi 126. ad Evagr. — g In catena in Iob. 1. — h In Job. 7 — i Ethy. cap. 12. — k In Num. lib. 12. — In c. 1 Job vers 5. — Exo 19 6, 1. Pet. 2. 7. — a Lib. de vit. Proph.

thanasius *b*, Cyrillus Hierosolymitanus *c*, & id ipsum credunt aliqui ab Augustino *d* indicatum vocante illum; *Senem probatum & coronatum*. non enim videtur, quæ sit hæc corona, nisi sacerdotalis mitra. Placuit hæc sententia Cajetano *e*, qui observavit, id quidem non haberi expressum in scriptura sacra: colligi tamen ex eo quod actum illi tribuit sacerdotibus proprium dicens *f*, *Et benedixit illis Simeon.* Hinc enim apparet (inquit Cajetanus) quod Simeon fuit sacerdos: nam sacerdotib. in lege *g* mandatum erat benedicere filis Israel; & hoc tanto magis significatur, quod in templo benedixit: imo significatur, quod pars cæremoniarum erat hujusmodi benedictio, ex hoc quod utrique parentum benedixit: intendit enim Euangelista dicere, quod usus est forma benedictionis statutæ in lege: & propterea non explicat, quomodo beuedixit eis. Ita Cajetanus. Id ipsum de B. Job dicendum est: scripturam quidem sacram non expresse vocasse illum sacerdotem: illud tamen indicasse, dum illi tribuit actum sacerdotib. proprium, sc. sacrificare dicens: *Sic faciebat Iob cunctis diebus.* Verbum *Faciendi*, vetusto more latinis & hebræis recepto sacrificare, significat. Ita in scriptura sacra: a *Qui faciet unum pro peccato, & alterum in holocaustum*: & b *Facietis hircum pro peccato*: & c *Fecit victimas pacificas*: & d *Ego faciam bovem alterum*: & iterum e: *Qui cum tulissent bovem, quem dederat eis, fecerunt & invocabant, &c.* & apud Ezechielem f: *Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie.* Ita apud antiquos Patres, ut Tertullianus *g*: *Pro natalitiis martyrum*, inquit, *annua die facimus*, id est, sacrificium incruentum offerimus: imo & apud prophanos & gentiles auctores est id ipsum maxime usitatum. Marcus Varro *h*: *Agnam Iovi facit.* Cicero *i* item: *Iunoni sospitæ omnes consules facere necesse est*: Poetarum latinorum princeps *k*, *Cum faciam vitula pro frugibus ipse venito*, & hujusmodi alia possemus innumera coacervare. Ex quibus contra nostri temporis hæreticos catholici id explicandum censent quæ dixit Christus cum Apostolos in cœna sacerdotes ordinavit: *Hoc facite in meam commemorationem*, id est,

b *Li. de cõ. Patr. Fil. & Spir. S. essentia.*
c *Orat. de occur. domini.*
d *Ser 9. de Nat. Dom.*
e *In cap. 2 Luca.*
f *Luc 2. 34*
g *Nu. 6. 24*
Nu. 6. cit.
a *Lev. 15. 15.*
b *Lev. 23. 19.*
c *3. Reg. 3 15.*
d *3. Reg. 18. 23.*
e *3. Reg. 18. 26.*
f *Ex. 42. 25.*
g *Li. de corona mili.*
h *Lib. 5. de lingua lat.*
i *Pro Mur.*
k *Virg. Ecloga 3.*
1. Cor. 11. 26.

hoc sacrificate, & offerte. Pro singulis ergo filiis suis, singula B. Iob singulis diebus offerebat holocausta. Quod si quæras: Quid sanctum Job tanto timore tenebat solicitum de filiis, quos recte noverat instructos, & egregiis præstantes moribus? *Ne forte*, inquit, *peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis*, id est, ne interiori affectu cordis vel cogitatione Deum offenderint, ut D. Gregor. intelligit. Difficillimum sanctus vir judicabat, filios suos quantumcunque bene morigeratos & compositos escas quantumcunque temperate ventri inferentes, & quod non in corde insurgeret aliquis inordinatus affectus, qui ad peccatum saltem cogitatione commissum traheret. Ita timentes sancti cibum excipiunt, quomodo singulariter de illo excellenti viro ab ipso etiam Deo cõmendato Tobia dicit divinus sermo, quod ¶ 54. postquam mortuorum corpora sepulturæ tradiderat: *Manducabat panem cum luctu, & tremore memorans illum sermonem quem dixit dominus per Amos prophetam: Dies festi vestri convertentur in lamentationem, & luctum.* Quod etsi multis modis possit explicari, ideo dictum intelligere possumus; quia fere semper ex epulis aliquid contrahitur luctu & lamentatione dignum & prosequendum, & qui abundanter comedit radicem intra se plantare videtur, similem illi, quam Moyses vocavit, *Radicem germinantem fel, & amaritudinem.* Quando n. non aliud consequeretur, quam inordinati motus carnis, ita illi sanctos viros contristant, ut quasi seipsum flentem exponat Paulus dicens: *Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus!* Hinc illud explicare possumus quæ de se ipso dixit David: *Oblitus sum comedere panem meum, &c. Similis factus sum pellicano solitudinis.* Pellicani esca (inquit Hieron.) venenata sunt animalia, ut serpentes, lacerti: pellicano propterea se similem dicit David, qui escam tanquam venenũ reputabat, in qua inordinatos illos motus, quos Apostolus dicit ministros mortis, & inducentes mortem, conspiciebat. Ideoq; sicut qui rem venenatam assumit, qualia sunt medicamenta purgantia, cum grandi timore sumit illa, reformidans ne si debitam excedant

L. 1. Mor. c. 7.
Tob. 2. 5.
Amos 8. 10.
Deu. 29. 18.
ad Rom 7 24.
Ps. 101. 7.
In Ps. 101
Ad Rom. 7. 23.

mensuram, exitium afferant: ita David agebat, intelligens in cibo fomentum libidinis, & in vino esse luxuriam. Expendit elegantissime Ambrosius *a* illud factum insigne, quod de manna scriptura sacra refert *b*: erat cibus quidem cœlestis, angelicis manibus præparatus, ideo *Angelorum esca* vocatus *c*: nihilominus qui majorem portionem, quam sua exigeret necessitas in tabernaculum suum intulit, vermes inde scaturientes sensit, & corruptionem expertus fuit. Ex taline cibo è cœlo deportato, vermes & corruptio potuerunt oriri? Potuerunt sane, inquit Ambrosius, in eo qui supra moderatam refectionem accepit: ut hinc intelligas, qua parcitate & moderatione terrenum cibum te sumere oporteat, si enim ex illo cœlesti vermes sunt generati & corruptio processit: quanto magis ex isto terreno orientur vermes corrodentes & corrumpentes, affectus scilicet libidinis & impudicitiæ, cæterique motus qui carnis corruptionem & fœtorem referunt. Recte ergo sanctus Tobias cum timore cibum sumebat, & considerabat ad convivim sequi tristitiam. Vere namque cum timore prudens miles in militia spirituali instructus manducat panem. Infœlices illi, quod desperatos Apostolus Iudas inducit, *convivantes*, id est conviviis traditos, *sine timore semetipsos pascentes*. Nullatenus formidantes damnum, quod inde illis potest evenire, qui ut inquit Augustinus, concupiscentias malas & inordinatos carnis affectus, nec sibi contrarios deputant, nec hostium arma intelligunt. Quam insipiens ille judicaretur, qui in domum suam plurima absque aliquo timore induceret ova basilisci seu reguli? Quam imprudens censeretur dux, qui tempore belli in civitatem inordinate induceret innumeram hominum multitudinem, qui suis inimicis fœderati essent? Hæc igitur causa prior, cur sapientes milites spirituales tanta solicitudine abstinent, & jejunant: quia per cibum & potum, qui ventri infertur, sciunt inimicis subministrari vires & potentiam. His omnibus concinit illa frequens S. Augustini propositio: *Alimenta sumenda tanquam medicamenta*, quæ magna cum expensione sumuntur, ne si nimia sint, vitam perdant, quam Divus Thomas explicat, & nos alibi late prosequuti sumus.

a Serm. 34 — *b Exo. 16. 20* — *c Sap. 16. 20.* — *Iude. 1. 12* — *Li. de continentia.* — *2.2 q. 146 art. 1.*

§. 12. *Filii jejunii sunt Samsones, & Samueles, id est, opera fortia quæ inimicos omnes revincunt.*

¶ 55. Secunda causa est, quam (ut diximus) simul indicat S. Basilius, quia sicut dum per intemperantiam carnem impinguamus, inimicorum vires augemus, ac spiritus virtutem gravamus, & hebetamus: ita cum per jejunium illam comprimimus, inimicorum infirmamus vires, & virtutem ac robur spiritus augemus & erigimus, qui quo caro infirmior fuerit, eo fit potentior & robustior, validiorque, ut opera fortia proferat, fortibusque ictibus inimicum valeat dejicere & superare. Tunc siquidem spiritus orationem ferventem, devotionem firmam, confessionem humilem, lacrymas frequentes, potenter ac firmiter producit; cum caro fuerit jejunio mortificata & infirmata. Doctrinam hanc illud adumbrat, quod sancti Patres Hieronymus *a*, Basilius *b* & Ambrosius *c* observant, inter omnes duces qui Dei populum antiquitus de manibus Philisthinorum liberarunt, fortiores extitisse illos duos merito famigeratissimos, Samsonem & Samuelem, quorum fortissimum robur, & robustissimam fortitudinem acceptam ferunt jejunio & abstinentia, per quam (inquit Hieronymus) concepti fuerunt, & eorum subsistentia jejunio fundata extitit. Quid (inquit Basilius) fortissimum hominem Samsonem & indomitum reddidit? Nonne jejunium per quod & in matris utero conceptus est? Jejunium illum concepit, jejunium nutrivit, jejunium virum, fortemque fecit: quod sane Angelus matri præceperat, movens quæcumque ex vite procederent, ne attingeret quidem, non vinum aut siceram biberet. Samuelem vero nonne precatio cum jejunio matri largita est? &c. Ex jejunio (inquit Ambrosius) duo generati fuere, unus fortis-

Hom. 1. de jejunio, citata. — *a Li. 2 contra Jovin.* — *b Homi 1. de jejunio.* — *c Libro de Elia.* — *Iudi. 13 7.* — *Lib. de Elia cap. 6.*

fortissimus, alter observantissimus. Itaque fortissimi duces, filii jejunii vocari possunt, & ex jejunio procedentes. Quia in re illud intelligere apte possumus, ea spiritus opera quæ sunt quasi jejunii filii, & ex jejunio procedunt, fortissima & robustissima esse ad omnem inimicorum vim enervandam, & impetum infringendum. Sicut enim ex comessationibus & potationibus procedunt motus carnis robustissimi, quasi earum filii, per quos diabolus magna violentia spiritum impugnat: ita ex jejunio procedunt opera spiritus, quæ forti virtute dæmonem dejiciunt & vincunt. Ex trium hebdomadarum
Dan. 10 grandi jejunio, ferventissima processit Danielis oratio, qua meruit Angelicis visionibus & revelationibus consolari; ex eodem orta fuit fortis, invictaque satisfactio & pœnitentia, qua David peccata sua contexit:
Psal 68. *Qui operuit in jejunio animam suam:* ex
Esth. 14. 2 jejunio forti quo sancta Esther *corpus suum humiliavit*, humilis processit deprecatio, quæ penetravit cœlos, & quod voluit obtinuit; ex ipsomet illi validi potentesque Ninivitarum actus, qui omnes tanquam jejunii filii extiterunt; ideoque illorum tantummodo jejunium explicatur, per quos infirmatam sententiam revocare obtinuerunt, & mortem imminentem effugarunt. Ex ipso ergo Samsones oriuntur, qui leones dilacerant, portas inimicorum evellunt, & eorum sata & segetes comburunt, & solo conspectu in fugam convertunt: ex illo oriuntur Samueles, qui Philisthinorum acies fugant, & inimicis Dei terrorem incutiunt. Quænam ex te oriri potest oratio ventre pleno? Quis feruor vigilans oppleto vaporibus capite? Quæ pœnitentia gravato corde per crapulam? &c. Hine intelliges cur
¶ 56. tam parvæ virtutis & efficacitatis sint opera spiritus tui, omnia tepida, infirma, imbecilla; non mirum, quia spiritus compressus tenetur carnis vigore & robore, nec potest illius impetus potenter superare. Superbum illum, potentemque tyrannum Nabucho-
Habac. 1. 10. donosor, spiritu prophetico sanctus Propheta Habacuc prævidebat, magna vi homines expugnantem, & subjicientem sibi omnes: *Et ipse*, inquit, *de rebus triumphabit, & tyranni ridiculi ejus erunt, ipse super omnem munitionem ridebit.* Reges ipsos expugnandos assumpsit, quos subjiciet, de quibus triumphabit, & tyrannos, id est, principes habebit ridiculos; in hebræo: *Et principes risus illi:* qui quamvis illi se opponant, tam infirma tamen eorum arma & munitiones erunt: ut tam munitiones, quam ipsos irrideat, & facillimè evertat, ac frangat. Ita de Nabuchodonosor dicebat Propheta, in cujus persona verius dæmonem prævidebat, qui non solum barbaris & infidelibus nationibus dominatur, sed Christianos innumeros, quos Christus reges fecit & principes, sibi subjicit; qui etsi contra eum se opponere videantur, & munitiones extruant; sed tam illos, quàm eorum munitiones irridet. Irridet te, & tuam confessionem, retinente te alienam substantiam, aut mulieris familiaritatem impudicam conservante: irridet te & jejunium tuum, qui quamvis à carnibus & vetitis cibis abstineas; majora tamen gulæ condimenta, abundantioresque cibos tibi præparari facis: irridet te & tuas eleemosynas, tantùm propter inanem gloriam factas: irridet te, & tuam devotionem ac propositum, qui non proximas peccandi occasiones dimittis. Quid autem timet? Experto credite (dicebat Antonius, ut refert Divus Athanasius) *In vita Antonij.*
rectè viventium vigilias, orationes, jejunia, pertimescit satanas. Opera spiritus magno validoque jejunio roborati, hæc timet, nec stare valet, cum quis orat jejunio mortificatus, ejicitur enim fortius *dæmonum* *Matt.* 17.
genus per orationem & jejunium, id est, per orationem jejunio rigido comitatam.

§. 13. *Non minus necessarium est, carnem jejunio forti, quàm indomitum equum valido fræno, ad victoriam comparandam comprimere.*

¶ 57. QUoniam Jejunium carnem comprimit & infrænat, aptè ab eo illud tempus incipimus, quo ut dictum est, ad prœlium insonante tuba excitamur & convocamus. Duo ad obtinendum in prælio victoriam necessaria, expressit Spiritus sanctus, unum ex parte Dei, alterum ex parte nostri. Ex parte nostri requiritur equus bene præparatus, sella cui pugnator insideat, frænum quo equum ad sui nutum dirigat, calcaria quibus urgeat. Ex parte autem Dei requiritur illius favor & auxilium, sine quo omnis equi præparatio cassa est & inanis, cui propterea totus victoriæ triumphus tribuitur.
Prov. 21. 30. *Equus*, inquit, *paratur ad diem belli, Dominus autem salutem tribuit.* Salutis nomine, victoriam sæpè scriptura intelligit, quomodo eam quam David divino favore roboratus consequutus fuit, vocavit, quam divino auxilio acceptam tulit, dicens: *Domini est salus.* Homo debet equum disponere; sed ille insufficiens est, nisi Deus auxilii sui favorem, salutem, victoriamque contulerit. Id quod David dicere voluit, ut D. Augustinus annotavit: *Fallax* (aut ut Augustinus legit, mendax) *equus ad salutem.* Cùm tu vides equum bene formatum (inquit Augustinus) bonis viribus, magno cursu præditum; ista omnia velut tibi promittunt de illo salutem; sed fallunt si Deus non tuetur, nam mendax equus ad salutem. Divinus ergo favor est implorandus. Sed à te præparandus est equus ad diem belli, ut salutem & victoriam consequaris. Vocati sumus ad prœlium, adest dies belli, ut ex sanctis Patribus Ambrosio, & Basilio supra dictum est: duo propterea sunt nobis necessaria, primum ex parte Dei, divinus scilicet favor & gratia, sine qua nullatenus poterimus hostes superare, nec victoriam consequi. *In te inimicos nostros ventilabimus cornu*, (dicebat David:) *Ipse est qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate sua*, dicebat Paulus. *Sine me*, inquit Dominus, *nihil potestis facere.* Ex parte tamen nostri necessarium est præparare equum. Equus unicuique animæ corpus suum est, inquit Gregorius, cui anima ipsa tamquam eques insidet: de quo illud possumus accipere, *Equi eorum caro.* Hic equus primò à nobis præparandus est ad prœlium, quod aggredimur, ut evadamus victores. Et quidem divinum favorem sperare possumus, non ex nostris meritis, sed ex ipsius Dei misericordia, cui Ecclesia statim in principio Quadragesimæ illa Sapientis voce intonat: *Misereris omnium Domine, & nihil odisti eorum quæ fecisti:* ad illumque tota mente implorandum conversa: *Præsta*, inquit, *Domine fidelibus tuis, ut jejuniorum congrua solemnia, congrua pietate suscipiant, & secura devotione percurrant:* & nos prostrati illum postulantes supplices clamamus: *Adjuva nos Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui Domine libera nos, &c.* equus tamen est à te præparandus, caro disponenda & componenda. Hoc singulariter fit per jejunium: corporale enim jejunium carnis vitia rebellesque motus comprimit. Et certè nullus unquam equus ita præparatione indiguit, sicut nullus fuit, qui ita contra ejus sessorem se converterit, sicut caro contra spiritum. Si equiti agendum esset bellum contra quamplurimos fortes, validos ac potentes inimicos, traditusque ei esset equus, qui crudelis esset equiti inimicus, & toto pectore contenderet omnes suas vires contra illum convertere, procuraret pedibus & ungulis conculcare, & prostratum ac dejectum inimicis tradere subjectum: quali tristitia teneretur eques? Si cum equo fideli ac securo difficile esset, tot tantosque inimicos validos superare: quantò magis cum equo infideli & sibi inimico? Quanta cura & solicitudine eum disponere ac præparare niteretur, fræno valido, ferreo ac forti, aspero comprimentique circulo? Et quàm acutis calcaribus ad eum urgendum uteretur? qua solicitudine illius observaret motus, & qua fortitudine se ei opponeret, nullatenus illi permittens ferri quo vellet: sed in contra in perpetuò duce-

Psal. 3. 9.
Ps. 32. 17.
Psal. 43. 6
Ad Phil. 2.
Ioan. 15. 5
13. Moral. cap. 12.
Isai. 31. 3.
Sap. 11. 24
¶ 58.

duceret? Vocati sumus & excitati ad prœlium: equus qui nobis est traditus, caro est nostra. Sed qualis hic equus? omnino equiti contrarius, & crudelis ejus inimicus: *Caro enim concupiscit adversus spiritum.* Nihil magis contendit, quàm equitem dejicere, conculcare pedibus ac ungulis concupiscentiæ, & vinctum inimicis tradere. Hinc illa tristitia, ac timor quem Apostolus omnium justorum nomine exprimit, & lamentis prosequitur *a*: *Sentio aliam legem in membris meis, captivantem me, &c. infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Inimici innumeri sunt, contra quos mihi bellum indictum agnosco *b*, *contra principes scilicet & potestates, contra mundi rectores, contra spiritualia in cœlestibus*, id est, contra innumeras dæmonum legiones, quæ in hoc aëre caliginoso (quem cœlum scriptura vocat, ut D. Augustinus exponit) tanquam in stadio armatæ, subsistunt: equo insideo mihi penitus contrario & inimico, contendente me captivare, & captivum inimicis tradere; infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Quomodo tali insidens equo, talesque nactus inimicos, potero liber è prœlio evadere? Quis me liberabit? Primò quidem *gratia Dei per Iesum Christum*: deinde præparatio equi, per validum frænum, per urgentia calcaria: *Castigo enim corpus meum, & in servitutem redigo, &c.* Fræno potenti ac valido est in primis equus præparandus & comprimendus. Frænum autem potentius ad istum comprimendum equum, abstinentia est, inquit D. Ambrosius; per validum enim jejunium compressa continetur caro & subjecta animæ. Certè nihil posset in majus nocumentum, certiusque damnum equitis existere, quam equum illum sibi inimicum impinguare, nutrire, roborare, & fræno destitutum tenere, ac liberum dimittere, ut quo vellet proficisci posset: certissima ei instaret ab inimicis impugnantibus captivitas & interitus. Nihil certius exitium tibi infert, quam carnem tuam nimia ciborum abundantia impinguare, roborare delitiis & voluptatibus, liberamque dimittere, ut suas sequatur concupiscentias: certissimè *c faciet te in gaudium inimicis tuis.* In omne facinus (inquit Ambrosius *d*) ista præcipitat, potentiusque, inquit Augustinus *e*, equus iste si sibi dimittitur, animam in præceps ducit, quam quivis equus furiosus negligentem sessorem. Idcirco Apostolus, quos tales videt, jam eorum perditionem quasi certissimam deplorat: *Multi ambulant (quod & flens dico) quorum Deus venter est, &c. quorum finis interitus.* Illi ventrem tanquam Deum habent, qui illius voluptates sequuntur, & quicquid petit ille, præstant. Horum finis certissimus interitus, sicut ejus qui equo rebelli & inimico sine fræno ducitur. Rem hanc egregiè idem tradidit Apostolus: *Ergo fratres debitores sumus non carni, ut secundùm carnem vivamus: si enim secundùm carnem vixeritis moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.* Visus est Apostolus considerasse, quod postea attenta mente D. Chrysostomus observavit, omne malum evenisse ex eo quod equus iste carnis fræno fuit destitus In principio namq; Deus homini hunc equum tradidit, cui insidens inimicos suos vinceret. Quoniam enim (ut alibi ex D. Hieronymo annotabamus) Diabolus contra Deum insurgere fuit ausus, Deus ad ejus superbiam castigandam eum à cœlo expulit, & in terram misit; ut ibi homo ex pulvere conditus illum vinceret. Hominem propterea de terra condidit, & in paradisum duxit; ut ibi tanquam in securo stadio cum inimico congrederetur. Illum propterea Deus non solum egregiis, validis, ac potentibus gratiæ & donorum armis munivit; *qui secundùm se vestivit illum virtute*; sed signanter equum illi tribuit mansuetum, fidelem, securum, qui nulla vel levi rebellione contra equitem insurgeret. Caro enim dono justitiæ originalis ita erat disposita; ut nullo inordinato motu ageret: sed omnino subjecta teneretur spiritui. Quamvis autem hoc ita Deus disposuerit, fræno nihilominus (inquit Chrysostomus) equum istum voluit compressum teneri, quod equitis manibus imposuit: illud fuit abstinentia & jejunium circa fructum interdictæ arboris. Venit tunc inimicus, ad arenam descendit, cum homine con-

Ad Gal.5.17. — a Rom.7.24. — b Ad Eph.6.12. — Lib. de agone Christi.c.5. & 6.& lib.de natura boni c.33. — Rom.7.25 — 1.Cor.9.27 — Serm. 33. ¶ 59. — c Ecclesiastici 18.31. — d Libr. de Elia.c.12. — e Libr.93. utriusque testam. — ad Philip. 8.11. — Ad Rom. 8.12. — Hom 1. de poenit. — Ecclesiastici 17.2.

congredi cœpit, quem incitavit; ut Deum contemneret, & ejus præceptum violaret. Dum equus frænum tenuit, nullus homo damnum incurrit, securus mansit: tamen eo ipso quod frænum ab æquo tulit homo, solvit jejunium, abstinentiam impositam abjecit; illum præcipitem in omne malorum barathrum dedit, & inimicis misera captivitate tradidit subjectum. Tuncque equus in partes inimici transit pro eo pugnaturus; nam caro contra Spiritum insurrexit, partes dæmonis actura, & pro illo pugnatura. Hæc Paulus in præcedentibus consideraverat, qui mala quæ à carne processerunt & procedunt, expenderat; ideo tanquam rem omnem concludere volens: *Ergo*, inquit, *fratres, debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus.* Expende egregiam hortandi rationem. Si esset aliquis homo, qui parentes tuos, avos, proavos, omnesque tuos progenitores miserè occidisset, quemque scires, quod occisurus est te, qui nihil aliud machinarur, nisi perdere te, & inimicorum tuorum manibus & potestati te tradere; nihilominus tu tam stultus esses, ut nihil magis contenderes aut procurares, quam ejus amicitias tenere, ei perpetuò placere, delitiis & conviviis opulentis, quibus omnem substantiam expenderes, excipere, illius ductum & voluntatem sequi: aptè & eleganter tibi aliquis amicus diceret; Nihil huic homini debes, ut ita ei complacere, & te illius exhibere servum procures, vide quid agas, &c. Caro est nobis inimica, illa est per cujus actum & intemperantiam parentibus tuis, avis, & atavis, & omnibus progenitoribus tuis mors est inflicta, illaque te in mortem tradet; nihil machinatur aliud, nisi quæ in tui sunt exitium & perditionem, & ea per quæ te manibus inimicorum tuorum tradat. Videt Paulus, quod nihil magis habemus charum & dilectum quàm carnem, eam conviviis excipimus, delitiis & voluptatibus fovemus, ejus ductum & appetitum sequimur. *Ergo fratres*, inquit Paulus, *debitors estis non carni, ut secundum carnem vivatis*, videre quidnam carni debeatis: num aliquid boni quod vobis attulerit? aut quod ex aliquibus malis eripuerit? Non ei nisi mala vobis inflicta & infligenda debetis: *Si secundum carnem vixeritis, moriemini.* Si quando illa inimica non erat (inquit Chrysostomus) eo ipso quod abstinentiæ fræno fuit destituta, & suæ concupiscentiæ relicta, in præcipitium & perditionem duxit; nunc quando *non est in carne bonum aliquod*, cum tanquam crudelis inimicus omne quod nobis est nocivum appetit: si fræno valido non fuerit compressa; sed tanquam equus indomitus suismet concupiscentiis relicta, vobis certissimam annuntio mortem. Quid igitur agendum; *Si autem spiritu carnis facta mortificaveritis, vivetis.* Facta carnis ejus rebelles motus, affectus & appetitus vocat, hæc per Spiritum sunt mortificanda, per opera scilicet jejunii & mortificationis. Si enim ita feceriris, vivetis. Quid mirum quod mortem quotidie spiritualem incurras, quique quamvis *nomen habes quod vivas, mortuus es*, qui Apoc. 3. 1 nullatenus indomitum carnis tuæ equum comprimis, nullo compressum fræno tenes, qui liberè quo voluerit procedere concedis? qui similem te illis comprobas, quos Paulus inducit, dicentes: *Comedamus, & bibamus, cras enim moriemur:* qui contra id 1. Cor. 15 32. quod Deus constituit, oculos liberè discurrere sinis, *ut per varias res procedant fornicantes:* aures ut vanitates audiant; guttur Num. 15 39. & linguam, ut tanquam apertum & patens sepulchrum fœtorem intolerabilem eructent; ventrem ut omni ciborum genere redundet. Comprimenda caro, & frænum ei imponendum, quod omni ex parte eam contineat & infrænet. Nullum autem potentius quam jejunium. Jejuniis (inquit Cyprianus) vitiorum semina siccarur, petulantia marcet, concupiscentiæ languent, fugitivæ abeunt voluptates, extinguitur ardentis Ætnæ incendium, & flammivomi fornax Vulcani extincta extrinsecus, montes conterminos non adurit. Est itaque si rem attentè expendamus, jejunium quasi substitutum justitiæ originalis; id in homine aliqua ratione exequens, quod in statu innocentiæ justitia originalis exequebatur. Hæc enim erat, quæ carnem tenebat compressam, & rationi subditam, quæ illius motus inordinatos

Lib. de jejunio & tentat. Christi.

¶ 60.

dinatos impediebat, &c. In hoc nunc datur jejunium, quæ omnia eo nomine explicantur, quo dicitur, illud vitia comprimere.

§. 14. *Sæva tempestas oritur à carne cum deficit jejunium, quæ sedatur magna jejunatione subsequuta.*

¶ 61. AD hoc institutum verba quædam Sancti Euangelistæ Lucæ expendi posse credo, non quidem secundum rigorem litteralis sensus; sed secundum quandam allegoriam, quam non penitus à sancti scriptoris mente alienam puto. Assumit ille eloquentissime & elegantissime describendam procellosam grandemq; tempestatem, quam navis Alexandrina, qua Paulus Romam ducebatur, fuit passa. *Act. 27. 9.* *Multo autem tempore peracto, & cum jam non esset tuta navigatio, eo quod jejunium jam præteriisset, &c. misit se contra ipsam navem ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo*, hic est, qui subitaneas majoresque procellas excitat, periculosioremque vorticem facit, ut Plinius dixit, *Libr. 2. cap. 48.* Typhonicus ventus vocatus, à typho vel inflatione; Euroaquilo vero, quia est medius inter aquilonem & subsolanum, qui Eurus dicitur. *Cumque arrepta esset navis, & non posset conari in ventum, data nave flatibus ferebamur, &c.* Vide grandem tempestatis & ventorum vim. *Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua imminente, jam ablata erat spes omnis salutis nostræ.* Quid igitur factum fuit? *Et cum multa jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum dixit: Suadeo vobis bono animo esse, amissio enim nullius animæ erit ex vobis*, id est, nemo vestrum peribit. Nullum dubium est, Lucam illis verbis, *cum jejunium jam præteriisset*, secundum litteræ sensum voluisse tempus hybernum exprimere; quod sequebatur post jejunium, aut septimi mensis Iudæorum, aut ejus quod indictum jam erat Christianis mense Decembri, propter sacras ordinationes institutum, de quibus multa diligens recensque auctor. *Lorinus in c. 27. Act.* *Non erat*, inquit, *tuta navigatio, eo quod jejunium jam præteriisset*; id est, quia jam hyems, quæ ad tempus jejunii consequebatur, advenerat, eo modo quo nunc dicere possemus, tutam esse navigationem transacto Quadragesimali jejunio, quia ad illud consequitur tempus vernum. Quoniam autem sacer Lucas non tantum periculosam navigationem ex eo describit, quod præterierat jejunium; sed & securitatem navigantibus post multum jejunium à Paulo traditam asserit, aliquid hujusmodi loquendi phrasibus saltem secundum quandam allegoriam, vel applicationem, ad nostram eruditionem voluisse indicare credo. Illud inprimis, quod & D. Ambrosius docet, *Lib. de Elia cap. 5. & 7.* jejunium utile esse ad maris tempestates sedandas & quod ab eis per illud liberi serventur navigatores: hocque credit singulariter fuisse, cujus merito dispositus Noe, toto pereunte mundo aquarum diluvio illæsus permanserit. Et hunc legitimum credo sensum illorum verborum; *Cum multa jejunatio facta fuisset, tunc stans Paulus, &c.*

Evidentissimum namque periculum videntes qui navigabant, se totos converterunt ad aliqua religionis opera erga verum Deum qui Christiani erant, & erga Deos suos, qui erant gentiles. ¶ 62. Omnibus enim hominibus navigantibus, quantumeunq; barbaris commune est, ingruente maris tempestate se convertere ad Deum suum, ut videre est in historia Ionæ. *Iona 1.* Gravi itaque tempestate agitati nautæ, quamvis gentiles essent, ad orandum se converterunt, & jejunium grande arripuerunt, qui vel Pauli exemplo ad illud potuerunt moveri. Deficiente ergo, aut transacto jejunio periculosa extitit navigatio, & grandis ac periculosissima excitata est tempestas, quæ huc illueque navem eum maximo periculo impelleret; sed arrepto multo jejunio salutis spes omnibus affulsit, ut ad allegoriam quandam considerandam oculos convertas. Est homo navis quædam, quæ in mari carnis navigat. Ad homines namque possumus intelligere illa fuisse verba Isaiæ directa; *Vlulate naves maris*, *Isa. 23. 1.* propter pericula grandia, quæ imminebant. Deficiente jejunio nullatenus tuta est navigatio, impetuosæ namque tempestates oriun-

oriuntur, quæ homines mergunt in perditionem: excitatur luxuriæ affectus, impudicitiæ motus, concupiscentiæ passio, ac multa carnis opera, quæ Apostolus enumerat. Quid ergo agendum, ut tempestatis vis finem accipiat, & salus navigantibus pateat?

Ad Gal. 5. 39. *Cum multa*, inquit, *jejunatio facta fuisset, stans Paulus: Suadeo*, inquit, *vobis bono animo esse*, &c. Si multam adhibeas jejunationem, sedatur mare, compescuntur carnis fluctus, affectus & passiones. Jejunium (inquit Cyprianus) omnem carnis rebellionem

Lib. de jejun. & tentat. Christi. edomat, & tyrannidem gulæ spoliat & exarmat: jejunium extraordinarios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus vagos distringit & ligat, &c. Si jejunium grande teneas, quo carnem comprimas, Paulus suadet tibi bono animo esse, & incolumitatem promittit, sicuti si carnis lasciviam foveas & sequaris, certum exitium tibi verbis superius

Rom. 8. 13 inductis pronuntiat: *Si secundum carnem vixeritis, moriemini, si autem Spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.* Satis igitur ex dictis constat, optimè nobis imponi, ut à jejunio initium sumamus; quia illud est quod carnem excellenter comprimit. Ad alias rationes considerandas procedamus.

§. 15. *Ad mentem elevandam & solvendam, comprimendam esse carnem, docuit Paulus, tradens quendam in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret.*

¶ 63. MEntem elevas. Tempus hoc institutum est, ut nos toto corde ad Deum convertamus. Ideo in ejus exordio Ecclesia illud Sancti Prophetæ Joël inducit: *Nunc*

Joel. 2. 12. *ergo hæc dicit Dominus: Convertimini ad me in toto corde vestro.* Expende adverbium temporis, *& nunc*: unoquoque enim tempore id cuique agendum est, ad quod vel tempus ipsum invitat. Quia ecclesia videt toto anni tempore homines conversos ad terrena & temporalia, ad delitias & voluptates, tempus peculiare instituit, quo ad Deum se convertere procurent. *Nunc ergo* tempus hoc instat, convertimini igitur ad me, ait Dominus. Discessit filius adolescen- Luc. 15.

tior & imprudens à paterna domo, patri vertit terga, longe ab illo discessit, profectus in regionem longinquam, ubi luxuriæ & delitiis traditus, paterna bona dissipavit, & ad tantum miseriæ statum pervenit, ut adhæserit crudeli domino, qui eum pascendis solummodo porcis occupavit: tuncque ipsamet miseria excitante, ad partem suum reverti decrevit, & vere conversus est. Huic similis extitisti, qui à Deo recessisti, de illorum numero factus, de quibus divinus Pater conqueritur, dicens: *Verterunt ad me terga, & non faciem*; Luxuriis, concupiscen- Ier. 32. 33.

tiis, carnis affectibus teipsum tradidisti, quo vitæ genere dissipasti substantiam gratiæ, consumpsisti virtutum dona, & donorum virtutem, adhæsisti impio domino dæmoni, qui te solummodo terrenis immundisque sensibus pascendis implicavit. *Et nunc*, vel ab hoc tam grandi miseriæ statu excitatus, de reditu ad paternam domum cogita: *Et nunc*, inquit, *hæc dicit Dominus Deus: Convertimini ad me.* Eodem modo loquitur S. Ioel, quo locutus fuerat S. Isaias Propheta, qui postquam Deum induxit, (ut Hieronymus In cap. 31.

annotat) apertis brachiis, & extentis alis Isaia.

expectantem, & in occursum procedentem sicut gallinam ad pullos, qui à se recesserant, excipiendos & defendendos, homines ex hoc ipso provocans, ut ad Deum se converterent, clamat: *Convertimini sicut in profundum* Isa. 31. 6

(aut ut Septuaginta, *qui in profundum*) *recesseratis filii Israel.* In Hebræo verbum *highmich*, de quo Brixianus *a*, & Forerius *b* העמיק

tradunt; significare recessum in profundum, a To. 1. fol.

non quodcumque, sed maximum, & sine 165. col. 3.

termino, & non quomodocumque, sed b In cap.

cum summo studio, supremo affectu, & 32. Isaia.

totis viribus. Mirum est, quo affectu & studio ad supremum, & sine solo profundum te demiseris; qua voluntate, quanto conatu in profundum puteum luxuriæ, avaritiæ, iræ, gulæ, cæterarumque passionum te conjeceris. Deus extentis misericordiæ & bonitatis suæ alis, tanquam gallina pullos advocans; ut protegat & salvet, excitat & clamat: *Convertimini, qui in profundum recesseratis, convertimini ad me*, &c. Quod ¶ 64.

si quæ-

Si quæras: Et quomodo me ad Deum convertere debeo? Quid mihi agendum, ut qui similis fui prodigo in recessu, similis existam in eo quod dixit: *Surgam & ibo ad Patrem meum?* Respondet Propheta: *In jejunio*, id est, per jejunium. Non ad Deum procedere debes gressibus corporis, sed mentis; ut habet commune Augustini *a* axioma: quod eleganter D. Thomas *b* expendit: Neque enim ab illo elongatus es corpore, secundum quod *non longe est ab unoquoque nostrum; nam in ipso vivimus, movemur, & sumus.* Nec ad Deum qui Spiritus est, congrue nisi incessu Spiritus & mentis fies propinquus. Mentem autem expeditam & liberam ad incedendum, & agilem ad tendendum in Deum reddit jejunium. Illud ergo primo loco est arripiendum. Nota est spiritus sancti sententia, quam annotat B. Petrus Chrysologus, corpus nostrum & carnem esse grave quoddam pondus, quod animam deprimit, & depressam in imis tenet. *Corpus*, inquit, *quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.* Singula verba expende. Non quodcumque corpus animam gravat; sed quod corrumpitur, aut corruptibile, ut legit D. Augustinus; nec enim corpus quodcumque animæ onerosum est, ut idem Augustinus explicat, sed corruptibile. In resurrectione namque, justorum corpora nequaquam animis erunt ponderosa aut gravia, quæ Apostolus *Spiritualia* vocat, non quæ vere futura sint ossea & carnea; sed quia omni carnis gravitate erunt libera. Imo nec quamdiu in paradiso corpus per justitiæ originalis vigorem extitit incorruptibile, fuit animæ grave aut ponderoso onere molestum; sed sicut per peccatum factum fuit corruptibile; ita & animæ grandi pondere redditum est onerosum, cujus pondus sentiens Paulus se infœlicem vocat, & tanto pondere liberati optabat. Ad instar igitur compedum, & vinculorum ferreorum corpus animam depressam & demissam tenet, & aggravat. Idem corpus vocatur, *Terrena inhabitatio*, in græco, *terrenum tabernaculum*, aut integumentum. Quomodo etiam Job vocat corpora *domos luteas*, & Apostolus *a terrestres*, & Petrus *b tabernaculum animæ.* Hoc corpus *deprimit sensum*, id est mentem & intellectum, ut Bern. exponit *c*: *Multa cogitantem*, id est, tenet depressam mentem multis distentā & solicitam curis, timoribus & anxietatibus circa terrena necessaria aut utilia ad ejusdem corporis vitam nutriendam, servandam, defendendam, &c. Si ergo corpus hoc corruptibile animā aggravat, & intellectum ac mentem suo pondere tenet compressam, ne ad supera libero conscendat volatu, sicut avis cui ponderosum onus colligatum est; quo gravius ac ponderosius fuerit corpus, magis depressa tenebitur mens, minusque poterit ad cælestia elevari. Certum est autem corpus reddi gravius & ponderosius per crapulam, & ciborum abundantiam: ideoque per illam mens magnopere depressa in imis continetur. Hinc illa Christi Domini celebris adhortatio: quam ad hoc institutum idem S. Petrus Chrysologus expendit: *Attendite autem vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula & ebrietate*, id est, per crapulam & ebrietatem. Adverbium illud *autem*, magnam habet emphasim, quasi dicat: Hoc in primis attendite, summopere curate. Sed dices, videri incongrue Dominum loquutum fuisse. Ille enim cordis nomine mentem solitus fuit intelligere. *Beati*, inquit, *mundo corde.* Et *ubi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Et *cogitatis mala in cordibus vestris, &c.* Per crapulam autem & ebrietatē, ut Aristot. dixit non mens, sed venter impletur, ideoq; per illa ventrem & corpus gravandum dicei videbatur, non cor aut mentem. Excellenter tamen vitę cęlestis magister locutus est: corpus namque mentem tenet depressam & gravatam, quę carni est colligata; & in hoc mortalitatis statu ab ea pendet in suis operationibus & actibus, eo modo, quo Philosophi explicant: ideoque quo illa fuerit gravior reddita, eo mens magis tenetur compressa & gravata. Unde, ut S. Basilius refert, cum Pythagoras vidisset quendam ex suis familiaribus, eduliis valde se replentem, & carnem impinguantem; nonne desines, inquit, graviorem ac ponderosiorem compedem & carcerem parare? Sicut autem mens gravatur per nimiam ciborum abundantiam, quibus caro

Marginal notes (left): a 3. contra Faust. / b 1 p q 3. art. 1. ad 5 / Actor. 17. 27. 28. / Serm. 2. de duob. filiis. / Sap. 9. 15. / 13. de civ. c. 16. & li. 19. c. 4. & 6. cont. Iulian ca. 11 / 1. Cor. 15. 44. / Rom. 7. 24 / Iob 4. 19.

Marginal notes (right): a 2 Cor. 5. 1. / b 2. Pet. 1. 13. / c Serm. 3. de Ascens. / ¶ 65. / Serm. 2. citat. / Lucæ 21. 34. / Matt 5. 8. / Mat. 6. 21 / Matt 9. 4 / Homil. 24. post med.

caro redditur ponderosior; ita & levior efficitur, ac ad tendendum ad superna expeditior, quando caro maceratur & attenuatur jejunio. Ex hac doctrina explicant Chrysostomus *a*, Ambrosius *b*, D. Thomas *c*, cæterique Sancti Patres, illam admirandam sententiam, quam similiter explicavit Origenes *d*, quam Apostolus protulit, intimandamque Corinthiis injunxit in quendam hominem carnalem, fornicationi immundissimæ traditum *e*. *Ego*, inquit, *absens corpore præsens autem spiritu, jam judicavi, ut præsens eum, qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis, &c tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat, &c.* Nunquid Paulus hominem perdere volebat, inquit Origenes, qui illum satanæ tradendum decernebat? nonne agnoscebat cogitationes illius maligni, qui interitum nostrum summo desiderio exoptat? Certe nullatenus illius perditionem volebat Apostolus charitatis igne æstuans, qui omnium salutem optabat, & qui à Christo anathema fieri pro peccatoribus cupiebat: qui propterea expresse quid intenderet exposuit; *Ut spiritus*, inquit *salvus fiat*. Spiritum salvare voluit. Et quo medio? Tradens eum satanæ in interitum carnis id est, in castigationem corporis (inquit Chrysostomus) ut eum percellat vulnere malo, aut morbo aliquo gravi. Diabolus magnis cruciatibus corpora quæ obsidet, torquet, qui debilitates membris singulis inferre, & ægritudines toto solet movere corpore (inquit Ambrosius) ideo illum satanæ manibus tradendum decrevit ad carnis castigationem & torturam, ut spiritus salvus fieret.

a Hom. 15. in epist. ad Roman.
b Lib. 1. de poenit. c. 13.
c In c. 5. 2. ad Cor.
d Homil. 1. in Ps. 37.
e 1. Cor. 5. 3.

¶ 66. Memoria tenere visus est Apostolus (ut Ambrosius & Chrysostomus observant,) quod Deus eum sancto Job egit, idem enim Deus ipse agere visus est, quamvis non eadem (inquit Chrysostomus) ratione. Illic enim pro clariori corona, hic autem pro solutione peccatorum. Tradidit sane (inquit Ambrosius) Dominus beatum Job satanæ in interitum quidem, aut tormentum carnis, sed ad salutem animæ, cui dixit: *Ecce trado eum tibi, in manu tua est, sed animam illius serva*: torquendo enim carnem, non solum satanas illius animam non perdidit, sed ad majora salutis & vitæ incrementa perduxit. Hoc eisdem verbis (inquit Ambrosius) Apostolus transtulit, dicens; quod tradiderim hujusmodi hominem satanæ in interitum carnis, per quem anima servaretur, spiritusque fieret salvus. Accidit aliquando hominem ex vaporum abundantia, qui ex nimia crapula & potatione consurgunt, quique caput replent, in paralysim incidere, qua omnia membra torpescunt, & quæ animam & mentem reddit quasi insensibilem, quæ nec discurrere, nec linguam, aut oculos, aut aliquod membrum movere valet. Quid agendum? Accedat chirurgus, qui tanquam carnifex omnia corporis membra torqueat, brachia & crura ac pedes funibus in torquentibus cruciet, nares intolerabilibus fumigationibus repleat; imo & ferrum ignitum cauterii adustione admoveat. Ad quidnam hic homo quasi carnifici torquendus traditur? Traditur quidem torquendus secundum carnem, ut spiritus reviviscat, & pondus illud grande humorum & vaporum, quo mens compressa tenetur, alio divertatur. Ita agere voluit Paulus. Erat homo ille carnalissimus, cujus Spiritus ita à carne tenebatur compressus, ut extinctus videretur: satanam propterea crudelem carnificem voluit applicare, qui omni ex parte carnem torqueret, doloribus acutis mortificaret: ut per hoc medium, Spiritum & mentem quæ suffocata videbatur, ad propria & congrua opera revocaret, & à pondere quo gravabatur redderet liberam. Id quod & Deus frequentissime agere solet. Sunt quidam peccatores tanto pondere carnis propter intemperantiam & gulam gravati, ut Spiritus in eis videatur extinctus & suffocatus, quales illos carnales epulones Deus ipse exprimere voluit, ut Chrysostomus *a* annotavit, de quibus dixit *b*: *Non permanebit Spiritus meus in hominibus his in æternum, eo quod ipsi carnes sunt*. Ita legit Chrysostomus, hoc est, eo quod carnalibus operibus se ipsos totos dedunt, & animæ substantia abutuntur, & quasi sola carne circundati, anima carerent; sic absumpta mente & anima esse viden-

Job. 2. 6.

a Hom. 22. in Genes.
b Gen. 6. 3.

videntur. Quosdam videbat Paulus, ut idem annotat Chrysostomus, & annotarat Augustinus *a*, ita operibus Spiritus traditos, ut carne viderentur carere, quibus dixit *b*: *Vos autem non estis in carne, sed in spiritu*: non quod non carne essent circumdati, sed quia etsi carne circumdati, superiores se carnis affectionibus ostendebant. Sunt autem alii, ita carnis operibus traditi, ut tantum in eis opera carnis deprehendas, quos carnem meritò possis appellare, spiritu carentes, quales illi quos Apostolus vocat, *Animales, spiritum non habentes*. Hujusmodi innumeri reperiuntur in mundo. Ut tamen spiritus, qui quasi extinctus & compressus tenetur, reviviscat, & mens quæ quasi lethargo oppressa erat, expergefiat, tradit Deus eos infirmitatibus diris torquendos, in castigationem carnis, ut mentem & spiritum alleviet, qui possit aliquantulum saltem de terrenis ad superna elevari. Hocque medium tam aptum & congruum est, ut etiam in reprobis Deus aliquando suam ostendat virtutem, quos per dira tormenta carnis ad elevandam mentem trahit, ut in impio illo Antiocho videre licet, quem Deus grandi corporis collisione vexavit. *Hinc cœpit ex gravi superbia deductus ad agnitionem sui venire, divina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus*: *Justum est ait, subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire*. Per castigationem ergo carnis alleviatur Spiritus, & mens redditur apta, ut ad divina elevetur. Castigatio autem potentior & universalior, ut sæpè annotavimus ex sanctis Patribus, est, quæ per validum grandeque jejunium fit.

a *Ser. 6. de ver. Apost.*
b *ad Rom. 8.*
Iud. 1. 19.
2. Mach. 9. 11.

§. 16. *Non advolare mentem ad cœlestia nisi mortificata carne, sacrificium duorum passerum egregiè præsignavit.*

¶ 67.

CErtè visus fuit Paulus ad illud insigne sacrificium alludere, quod Deus pro leproso offerendum statuit, quod ex duobus simul passeribus erat hoc ordine perficiendum, quod unus eorum gladio erat mactandus, alter dimittebatur liber, *ut in agrum*, aut per silvas & montes *avolaret*. Mira passerum conjunctio, miraque actionum consonantia: unus eorum occiditur, & alter tunc liber expeditusque relinquitur ad volandum in montuosam silvam; nec prius hic in altum avolat, quàm ille occisus jaceat, quasi ex morte unius orietur alterius ad volandum libera facultas. Duo passeres quos simul sibi offerri exposcit Deus; corpus & animam, aut carnem & spiritum designant. Pharisæi solum corpus Deo offerendum credebant, qui ideo tantum externa corporalique munditia & justitia erant contenti: nostri temporis hæretici credunt, sufficere solam animam offerre, qui ad nullum exteriorem actum hominem credunt obligatum: utrique errant; nam duos hos passeres simul exposcit Deus (ut alibi ostendemus) quos ei offeramus; sed hoc ordine, quod caro immolanda est & mactanda, non quidem naturali morte, ut contra quosdam hæreticos Chrysostomus annotavit; sed mortificatione affectuum, & cupiditatum, illa morte (inquit Origenes *a*) de qua mandatum ab Apostolo habemus, dicente *b*: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram*, non gladio materiali ferreo, qui carnem juguler, sed gladio spiritus, qui carnalia desideria, discindat. Ille autem est jejunium validum ac forte, quod S. Ambrosius exciduum delictorum & concupiscentiarum vocat, tunc Spiritus expeditus liberque relinquitur, qui liberè volet, & ad superna per excellentem se elevet contemplationem. Unde ad eos qui excellenti jejunio carnem mortificant, credit

Levit. 14.
Homil 14. in epist ad Rom.
a *Hom. 1. in Psal 37*
b *ad Colos. 3. 5.*
Lib. de Elia cap. 3

c Libr. de Elia cit. cap. 4. credit idem Ambrosius *c* dictum per Isaiam *d*: *Tunc orietur tibi magnum lumen tuum,* post quæ tandem additur: *Tunc delectaberis super Domino, & sustollam te super altitudines terræ.* Non itaque (inquit Origenes) potest anima aut mens libera relinqui, nisi carnem grandi mortificatione mactaveris; nec unum eorum potest benè fieri, nisi alii male feceris. Ex quibus duas divinas sententias eleganter explicat, quas similiter Ambrosius exponit, prima est: *Ego*, inquit Deus, *occidam, & vivere faciam.* Quid occidit? Carnem utique. Et quid vivere facit? Spiritum sine dubio: nec enim vivificatur spiritus, nisi occidatur caro. Vita spiritus in spiritualibus actionibus posita est, in contemplatione & amore rerum divinarum. Nam spiritus hanc vitam agit, nec elevari potest ad superna contemplanda, nisi castigetur, & mortificetur caro, & tantum vitæ tribuitur spiritui, quantum de vita ademeris carni. Secunda est: *Percutiam & ego sanabo.* Quid, inquit Origenes, percutit; Carnem: quid sanat? Spiritum. Necessarium est ut iste proficiat, quod illa deficiat: ideo facit te mortificatum carne, ut reddat vivificatum spiritu, ne fortè & tu mente servias legi Dei, carne autem si mortificata non fuerit, legi peccati. Quantò ergo hæc fuerit à te magis mortificata, tanto illum senties magis vivificatum. Iuxta hanc doctrinam explicat Augustinus illud: *Dominus mortificat, & vivificat.* Ut enim vivat spiritus, & ad opera vitalia se erigat, mortificanda est caro, &c. Tandem eandem rem in Christo Domino, idem Origenes comprobat, explicans quomodo David tunc spiritum suum liberum ad contemplandum haberet, quando dicebat: *Non est sanitas in carne mea.* Christus siquidem Dominus morti proximus primò dixit: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*, quorum verborum hunc credit Origenes sensum, quod dum infirmabatur caro, spiritus promptus erat: sed qui adhuc in carne retinebatur, nondum re ipsa ad Patrem evolaverat: cùm autem carnis mortificatio ad supremum & ultimum gradum pervenit per mortem acerbissimam, tunc non solum promptus fuit spiritus, sed revera ad patrem volavit, quem emittens Christus in illius manibus constituit. Quantò enim mortificatio carnis major fuerit, tantò spiritus liberior redditur, ut ad patrem se elevet & advolet. Hæc, inquit Origenes, in se describens Salvator, nostris eruditionibus præbebat exemplum, propter nos enim, & nobis infirmus erat; ideo consideremus nosmetipsos, nisi enim infirma fuerit caro nostra, non potest spiritus promptus esse, nec ad superna anhelare, *no puede alear a lo alto*: tuncque plene, & perfecte ad patriam poterit advolare, quando perfecta mortificatione, carnalis vita fuerit quasi extincta. Hoc autem singulariter fit per jejunium & quotidianam abstinentiam. Hinc intellige cur tanta difficultate possis mentem ad superna elevare, quam vix ac ne vix quidem circa cœlestia ad momentum potes tenere intentam; & cur grave sit tibi eam erigere ad divina meditanda; comprimitur enim & gravatur nimio carnis pondere, quam cibo, potu, voluptatibus & delitiis, gravissimam nutris & efficis. Inter omnes aves aquila principatum tenet, quæ meritò earum omnium dicitur regina, quæ alias excedit in duobus. Primò, quia altius omnibus se elevat, nubes enim transcendit, & cælum ipsum pertingere videtur, & ut Oppianus dixit, aërem volatu superat, & sublimius evadit: secundò, quia ut Ælianus observavit, aliæ aves non directè in altum feruntur, sed diverticulis & flexionibus in cœlum efferuntur, quod recta non possint, sola aquila directo volatu in sublime fertur. Aquila igitur quæ talis est naturæ, si levi pondere sit gravata, etsi in altum se erigat, propter excellentes vires quibus est prædita: difficultatem tamen sentit & molestiam patitur, quam vel granniens profitetur: si tamen passerculus debilis & exilis, qui vix tecta transcendit, multò majori pondere quàm aquila esset gravatus; quid mirum quod nec alas posset erigere? Aquilarum typo excellentes Sanctos Deus describit (ut B. Gregorius annotavit) dicens ad Beatum Iob: *Nunquid ad præceptum tuum elevabitur aquila, & in arduis ponet nidum*

[Marginalia, left: d Isa. 58. 14. — Hom. 3. in Levit. — Serm. 27. — Deut. 32. 39. — Deut. 32. cit. — ¶ 68. — 17. de civi. cap. 4. — 1. Reg 2. 6 — Hom 1. in Psal. 37. — Psal 37. 4 — Matt. 26. 41.]
[Marginalia, right: ¶ 69. — Oppianus. — Libr. 14. cap. 10. — 31. Moral. cap 34. — Iob 39. 27.]

In.Pined. *nidum suum, &c.* In Hebræo hoc in loco verbum habetur, (ut docet diligens hujus loci interpres) quod præexcelsam & excellentem altitudinem significat, ad quam elevari aquilam dicit; quia excellentes sancti pernici & celeri spiritus volatu ad suprema cœlorum se elevant, & aduolant. Talis aquila erat Petrus, qui cum corpore esset in
Act.10.10 Ioppem; *Cecidit super eum mentis excessus*, quo omnia terrena excessit & superavit, ad superna & altissima perveniens, ut ex do-
a 2.2.quæ. ctrina D. Thomæ *a* possumus intelligere.
175.art.3 Talis item aquila erat Paulus, qui *b in ter-*
& de verit. *tium cœlum fuit raptus*, quique dicebat *c*:
q.13.art.2 ad ultim. *Nostra conversatio in cœlis est*, & iterum *d*:
b 2.Cor.12 *Qui conresuscitavit, & consedere nos fecit*
c Ad Phil. 3. *in cœlestibus*. Tunc Paulus (inquit Grego-
d Ad Eph. 2. rius) fortasse in carcere tenebatur, cum se consedere Christo in cœlestibus testaretur: sed ibi erat, quò per mentis volatum pervenerat, mentemque fixerat. Hæ aquilæ volabant quidem, quia levi pondere gravatæ tenebantur; erant enim mortificata carne & compressa, ac per grandia jejunia castigata,
Ad Gal.2. 19. ut diceret Paulus, se jam mortuum & confixum cruci cum Christo: molestiam nihilominus sentiebant, quia etsi levi, tamen aliquo pondere onerati erant: caro enim quam gerebant, mortalis erat, & motus aliquos inordinatos producebat: Idcirco quasi gran-niens cœlestis aquila, molestiam quam pa-
Rom 7.2. tiebatur confitens: *Sentio*, inquit, *aliam legem in membris meis captivum me ducentem*, tenentem me aliquatenus compressum: *Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Ita quidem aquilæ; sed spiritus tuus est passerculus quidam debilis, imbecillis, qui vix ac ne vix quidem, quando majori perniciorique volatu agitur, tecta transcendit, hicque grandi pondere gravatur, grandi onere illum implicatum tenes, multò majori, quàm aquilæ quas prædiximus: nam caro tua gravis reddita est per cibum & potum, voluptates, ac delitias; gravis inquam, non tam carneo pondere molis, quam pondere affectuum & passionum, qui animam contendunt tenere captivam. Quid igitur mirum quod nullatenus spiritus tuus possit ad superna elevari? Quid mirum, quod non sosum ad abscondita divinitatis Christi mysteria non pervenias; sed nec passionis ejus dolores, vel ad momentum considerandos, mentem applices?

§. 17. *Ad excellentem contemplationem elevavit Adam mentem jejunus, quam depressit pastus, deprimitque vehementer ciborum abundantia.*

Sed ut rem hanc plenè hoc discursu concludamus, ad id considerandum nos convertamus, quod sancti Patres frequentius ad ¶ 70.
hoc institutum attendunt. Chrysostomus, Ambrosius, Basilius, Hieronymus, & observemus quod cœpimus indicare, unde provenerit quod corpus mentem deprimat, & teneat compressam, ne ad superna se possit libere elevare. Deus certè cùm primum parentem condidit, sicut *mortem non fecit*, ita nec dedit ei corpus, quod mentem Sap.1.13.
deprimeret, aut à volatu contemplationis impediret: sed potius tale, ut sine impedimento posset facilè & sine molestia ad superna contemplanda se elevare. Ut namque ex Augustino annotabamus, tunc corpus cœpit mentem aggravare, quando cœpit esse corruptibile & mortale, plenam subjectionem ad animam exuens; Deus autem non dedit homini corpus corruptibile, aut animæ rebelle, sed immortale per vigorem justitiæ originalis; ideoque statim ac extitit conditus, ductus fuit in paradisum ministerio Angelorum: ut ibi ex ejus costa mulierem Deus formaret. Quam quamvis Iosephus *a* & Rupertus *b* formatam credant ex- a 1.Antiq. cap.1.
tra paradisum, eodem loco quo Adam, sed b 2. de Operib. Tri-
re vera in paradiso conditam ostendunt Ba- nit.ca.32.
silius *c* & cæteri sancti Patres, quos sequitur c Hom. de
D. Thomas *d*, & doctores scholastici. Ibi *e* paradiso.
immisit Deus soporem in Adam, & tulit u- d 1.p.q.
nam de costis ejus, ex qua mulierem effin- 102.art.4
xit: Qualis sopor iste fuerit, variè auctores e Gen.2.
explicant. Chrysostomus *f* & Epiphanius *g*, 61.
credunt somnum fuisse profundissimum, im- f Hom.15. in Gen.
missum à Deo, per quem Adam redditus fuit g Hæres.
insensibilis, ne dolorem sentiret, cùm co- 48.
stam de ejus latere Deus extraheret. Id quod Aqui-

Aquilæ translatio indicat, quæ *descensum & totius vigiliæ lapsum*, exprimit. Hic dicendi modus nullatenus placuit Divo Augu- [a *In Ps.* 65 *in illud, dormini conturbatus,*] stino *a*, tum quia quantumcumque somnus profundus fuisset, si costæ subtractio ita agenda erat, ut dolorem incuteret, vi doloris fuisset Adam expergefactus (quis enim ita dormit, inquit Augustinus, ut osse convulso non expergiscatur?) tum præcipuè, quia qui potuit sine dolore costam auferre dormienti, potuit & vigilanti. Sopor ergo fuit, quem Septuaginta *extasim* transtulerunt, quo nomine, mentis quædam magna

¶ 71. elevatio exprimitur, quam Vulgatus *soporem* vocavit, ad indicandum delectationem [*Lib. de legit. divin. rerum hæredib.*] simul corporis & animi. Ut enim Philon annotavit, ex quatuor modis quos scriptura tradit, quibus extasis contingere potest, ille excellentissimus est, quo contemplationi mentis adjungitur somnus corporis, cùm corpus & mens magna delectatione fruuntur, corpus per somnum, mens per rerum divinarum contemplationem. Et hujusmodi fuit extasis, quam Deus immisit in Adam, nec enim ex naturæ inclinatione processit: & corpus placido fruebatur somno, mens autem ad superna usque cœlorum fuit elevata, quæ *intrans* (inquit Augustinus) *in sanctuarium Dei, intellexit novissima illa mysteria, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt*; quæ [*Gen.* 2.32.] Adam ipse ore protulit dicens: *Hoc nunc os* [1. *Cor.* 11. 9.] *ex ossibus meis, & caro de carne mea*, quæ Apostolus explicanda assumpsit, & Divus [*In Ps.* 56. *cit. & 22. de Civit. cap.* 17.] Augustinus sæpe annotavit. Corpus igitur à Deo datum Adæ, non mentem aut animam aggravabat. Quid fecit, ut illam gravaret, & deprimeret maximoque pondere compressam teneret? Id ipsum quod fecit corpus corruptibile, & quod in illo excitavit affectus corruptionis & carnis, per quos contrarium fieret animæ à qua vitam reci- [*Sap.* 9. 15.] piebat. *Corpus* enim *quod corrumpitur* est quod *aggravat animam*, ut supra annota- [b *Hom.* 1. *de pænit.*] bamus. Quid fecit ut illud esset corruptibile? Esus, defectus abstinentiæ, & contem- [c *Esa.* 22. 12.] ptus jejunii (inquit Chrysostomus; *b*) & [d *Libr. de Elia* c 19.] qualis esus? Nunquid talis, qualis eorum quos Esaias refert *c*, quos Ambrosius *d* luxuriosos & benè pastos appellat, quibus cum Deus commendasset jejunium, & vocasset ad fletum & planctum, divino spreto mandato se totos converterunt *occidere vitulos, jugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum*: quos propterea, ut sanctus Clemens Alexandrinus demonstrat *e*, justè æ- [e 2. *Pæd. c.* 1. *& lib.* 3. *cap.* 11.] ternæ mortis pœna Deus damnavit? Aut verò talis, qualis eorum contra quos acri comminatione egit Amos, qui *comedebant* [*Amos* 6.4.] *agnum de grege, & vitulum de armento?* Aut verò esus fuit ceparum & alliorum, carnium, & piscium, cucumerum & peponum, quali Israelitæ in Ægypto ventrem replebant? Nequaquam, sed unius tantummodo [q. *nu.* 115.] pomi: illius solo esu corpus fuit redditum corruptibile, spiritui contrarium, menti infestum; unde & mens inde gravata mansit, ut difficile illi fuerit ad superna se elevare. Si unius pomi esus mentem illam quæ superna luce fuerat illustrata, noveratque ad sanctuarium Dei evolare, & vias cœli lustrare & percurrere, tam grandi pondere corporis, & carnis ita gravavit; ut deinceps non solùm non fuerit ei facile ad superna evolare, sed difficillimum, vel leviter à terra se attollere, aut tecta ista inferiora transcendere; quid faciet esus tot tantorumque ciborum, vitulorum, arietum, hædorum, perdicum, piscium? &c. Potus tot tantorumque vinorum, ad quæ exprimenda jam deficiunt nomina, quibus ventrem imples, caput vaporibus, ac fumis reples, corpus ipsum ita grave reddis; ut ineptum, se etiam ad corporalem motum sentiat? Quid mirum quod mentem tanta difficultate possis vel leviter ad superna contemplanda erigere, post tot tamque intemperantes epulas? Quoniam ergo initium, & radix depressionis mentis fuit gula, aptè jejunium illi contrarium in ipso temporis exordio, quo mens ad Deum se debet convertere & advolare, assumendum impopuitur. Illud enim mentem elevat.

§. 18. *Abstinentiam necessariam ad elevandam mentem, probat Hieronymus ex Philosophis, & ex ipso Epicuro voluptatis assertore.*

¶ 72. TAM certum est & evidens, jejunium ac temperantiam aptissimam esse, imò & necessariam ad elevandam mentem; ut id philosophis ipsis qui solo naturæ lumine & rerum experientia ducti erant fuerit pe-
Lib 2. con. Iovinian. nitus compertum; qui (ut Hieronymus longo discursu comprobat) docebant, mentem ad philosophiæ secreta percipienda per abstinentiam & temperantiam disponendam, cibos substantiales & qui gravare possint rejicientes; ex quorum doctrina primò Jovinianum hæreticum contra quem disputabat revincit, cujus inter alia hæretica dogmata hoc unum erat, Jejunium inutile penitus esse: & postea ex sacris litteris plenè eundem confutat errorem. Ipsis quidem Philosophis ac mundi sapientibus hoc notum fuit, quod nihil ita obruit animum (inquit Hieronymus) ut plenus venter & exæstuans, & huc illucque
Dicaarch. se vertens, & in ructus spirans. Dicæarchus in libris antiquitatum & descriptione Græciæ, refert, sub Saturno primo in aureo seculo, neminem comedisse carnes, sed universos vixisse frugibus & pomis. Persas asserunt Xenophon vitam Cyri scribens, polenta, cardamo, sale ac pane tantummodò victitasse; apud quos tria fuisse Magorum
Eubulus. genera Eubulus in historia Mitræ explicavit: quorum primos qui erant doctissimi & eloquentissimi, excepta farina & olere, ni-
Cheræmon. hil amplius in cibo sumpsisse exponit, Chæremon Stoicus vir eloquentissimus narrat de vita antiquorum sacerdotum Ægypti, quod omnibus mundi negotiis curisque posthabitis, semper in templo fuerint, & rerum naturas causasque ac rationes siderum contemplati, carnibus & vino se semper abstinuerint propter tenuitatem sensus, & vertiginem capitis, quam ex cibo patiebantur, & maximè propter appetitus libidinis, qui ex his cibis & potione nascuntur. Pane rarò vescebantur, ne onerarent stomachum: oleum tantùm in oleribus noverant, verùm & ipsum parum, propter nauseam & asperitatem gustus leniendam. Eantes Cizyncus & Asclepiades Cyprius, *Eantes & Asclepiad.* ætate qua Pygmaleon in Oriente regnabat, scribunt esum carnium in Oriente non fuisse. Euripides in Creta, quamvis Cretenses tales essent, quos ut Apostolus ait, ipsorum *ad Tit. 1. 12.* proprius Propheta Euripides vocat, *Malas bestias, Ventres pigros*, Iovis Prophetas non *Euripid.* solum carnibus, sed & coctis cibis abstinuisse refert· Xenocrates Philosophus, de Triptolemi legibus apud Athenienses, tria tantum præcepta in templo Eleusynæ residere scribit, venerandos Deos, honorandos parentes, carnibus non vescendum. Sed & ipse Plato, cum esset dives, & thoros ejus *Plato.* Diogenes lutatis pedibus conculcaret, ut posset vacare Philosophiæ; Academicam villam ab urbe procul, non solùm desertam, sed pestilentem elegit: ut cura & assiduitate morborum, libidinis impetus frangeretur, discipulique sui nullam aliam sentirent voluptatem, nisi earum rerum quas discerent. Ita Hieronymus de Platone refert, qui vel ex hoc solùm meritò divinus potuit vocari, quod elegit loca valetudinaria ac infirma, carnis saluti & valetudini contraria, ad Philosophiæ studia sectanda, in quibus infirmante carne, ejusque ardoribus ac motibus qui mentem gravant enervatis, liberior remaneret spiritus ad altissimarum causarum contemplationem: ut jam non mirandum sit illum insignem contemplatricis vitæ Magistrum, & doctorem mellifluum Bernardum, hujusmodi loca ad cœnobia ædificanda elegisse, in quibus tam ipse, quam ejus fratres, & discipuli manerent, qui cum Paulo dicere possent: *Cum infirmor, tunc fortior sum, & potens.* *2. Cor. 12.* Prosequitur autem suum institutum Hieronymus, inducens Josephum, ¶ 73. *Iosephus.* qui in secunda Judaicæ captivitatis historia, & in decimo octavo Antiquitatum libro, tria describit dogmata Iudæorum, Pharisæos, Sadducæos, & Essænos quorum novissimos miris effert laudibus, quòd & ab uxoribus, vino & carnibus sem-

per abstinuerint; & quotidianum jejunium verterint in naturam: super quorum vita, & Philo vir doctissimus proprium volumen edidit. Idipsum Epicuri doctrina & exemplo D. Hieronymus confirmat. Fuit Epicurus voluptatis assertor, voluptatem solummodo captans & intendens, ad hanc plenè consequendam à superfluis & abundantibus epulis abstinendum docuit, intelligens illas ipsimet voluptati contrarias. Omnes propterea libros suos replevit oleribus; & vilibus, tenuibus ac parcis cibis vivendum censuit: ad idque multis rationibus ducebatur, quas Hieronymus breviter attingit, & alii sancti Patres latius expendunt. Prima est, quia exquisitæ abundantesque epulæ non sine ingenti cura, labore & sumptibus comparantur, majoremque pœnam & anxietatem habent in inquirendo & acquirendo, quàm voluptatem in abutendo. Hanc rationem latissimè Divus Ambrosius prosequitur, egregiè considerans anxietates & curas, quibus affliguntur qui convivia grandia & splendidas præparant epulas. Obsonator, inquit, est, qui antequam luceat, fores pulsat alienas, & tanquam bellum aliquod immineat excitat dormientes. Turbatum vides, anhelantem advertis, interrogas quæ causa perturbationis sit? poscit (inquit) dominus meus, ubi unum melius væneat, quærit ubi durior vulva curetur, ubi jecur mollius, ubi phasianus pinguior, ubi piscis recentior; Cursitat per diversa &c. multi cursitant in macello &c. curritur ad coquinam, fit ingens strepitus, fit tumultus, tota exagitatur familia, maledicunt omnes quod nulla iis requies detur &c. In ipso convivio clamor, solicitudo &c. Major itaque est molestia in præparando, quàm voluptas in comedendo. Secunda ratio est, quia nihil magis conducit ad voluptatem, quàm capere delectationem ex cibo & potu, ad hanc autem plenè obtinendam, necessaria est fames & sitis, quam abstinentia & jejunium excitat: ideoque quanto hæc major fuerit, tanto ma or voluptas ex sequenti capitur refectione. Hanc rationem sæpè expendit D. Chrysostomus per eam etiam ipsis gulosis & epulonibus suadens jejunium, ut per illud disponantur ad majorem voluptatem ex cibo & potu. Mirabile (inquit) dicam & præter multorum opinionem, sed tamen verum. Si voluptatem ipsam inquirimus, in parcitate & abstinentia magis quàm in epularum abundantia inveniemus. Quid enim dicit Sapiens: ***Anima saturata calcabit favum*** (aut ut Chrysostomus legit, anima impleta, favis illudit) ***& anima esuriens etiam amarum pro dulce sumet.*** Qui favos non attingit neque curat; quid ultra ci dulce erit? Si quod est dulcissimum nequit ei præbere voluptatem; quid erit quod voluptatem possit efficere? Atque adeo si voluptatem quærimus, hic magis invenimus. Propter hoc & Propheta mirabilia enarrans, quæ in Ægypto & deserto gesta sunt, ***De petra***, inquit, ***melle saturavit eos.*** Equidem nunquam invenimus mel de saxo fluxisse, sed qui post multi itineris fatigationem & labores frientes, aquis frigidis è saxo fluentibus fruebantur, easque cum multo desiderio hauriebant, aquas illas mel appellabant, non quod natura aquarum fuerit commutata, sed quod dulcedo poculi, instar mellis sitientibus, & desiderantibus obtineret dulcorem. Ita Chrysostomus. Cui concinit, quod ad hoc institutum observavit Basilius. Denique jejunium (inquit) voluptatis & lætitiæ quædam est occasio. Sicut enim sitis dulcem subministrat potum, ac fames dulcem omnino parat mensam: sic ciborum degustationem jejunium suavissimam reddit. Interpositum namque, & delitiarum continuationem intercidens & abscindens, desiberabilem suavemque longè ciborum repetitionem, ut peregrinam ac restitutam reddet, &c. Nihil tam deliberabile quàm voluptas interrupta ac minimè continuata, ipsamet interruptio eam dulciorem facit. Nonne vides solem post noctem clariorem apparere? & vigilantia post somnum dulcior, & sanitas post morborum experientiam longe charior. Ita & mensa post jejunium optatior est, &c. Etiam ipsis jejunium conviviis dat gratiam (inquit Ambrosius,) dulciores post famem epulæ fiunt; quæ assiduitate fastidio fiunt,

Philo. Epicurus. — *Li. de Elia* — *Orat. 6. de providentia & ser. cont. luxuriam & crapulam tom. 5.* — *Prov. 27. 7.* — ¶ 74. *Ps. 80. 17.* — *Hom. 1. de jeiun.* — *Lib. de Elia, c. 9.*

sunt, & diuturna continuatione vilescunt. *Condimentum cibi jejunium est.* Quanto avidior appetentia, tanto esca jucundior. Commendat sitis poculum, nescit vinum quærere: jejunus quicquid hauserit transmittit ad satietatem non ad judicium nari suspendit &c. Ita ille: à quo visus fuit D. Bernardus illud suum commune hausisse axioma *Optimum condimentum fames.* Tertia ratio est, quia nihil magis contrarium voluptati, quam salutis defectio, per quam omnes sensus inepti redduntur, ut suis operationibus voluptatem capiant: nec gustus delectatur saporum dulcedine, nec oculi aspectu lucis, nec somnus placidus adest, &c. Nihil autem magis contrarium saluti, quam intemperantia; nulla enim ex re magis frequentiusque excitari morbos, quam ex saturitate nimia, apertis rationibus docuerunt (inquit Hieronymus *a*) Hippocrates, & Galenus vir doctissimus ejus interpres, nobisque clare ipsa experientia demonstrat, ut Hieronymus ipse, Chrysostomus *b* & Basilius *c* prosequuntur. Unde enim inquit Chrysostomus capitis dolores? Unde corruptorum humorum abundantia? Unde febres acutæ, atticulares morbi, paralyses, cerebri vertigines, distillationes molestæ, oculorum lippitudines, aurium obstructiones, podagra, chiragra, ventris torsiones? Unde innumeri alii morbi? Nonne ab intemperantia & largiore vini ingurgitatione? & apertius id nobis exposuit Sapiens, qui vidit, quod *plures interfecit gula quam gladius.* Ultima tamen ratio, quæ Epicurum movebat, est, quod per intemperantiam nimiam homo fit gravis corpore & animo, & ineptus penitus ad quæcunque opera tam secundum corpus, quàm secundum animum ipsi congruentia: quia secundnm corpus redditur quasi immobilis, nulli alteri rei nisi ad jacendum & dormiendum dispositus; secundum autem animam redditur inhabilis ad ea pertractanda, quæ ratione & discursu agenda sunt. Ita Philosophi; & qui secundum communem apertamque rationem de rebus judicarunt. Ita & ipse voluptatis emator & doctor vel ipsa experientia convictus docuit & tradidit; quid igitur Christianus dicere, & agere debet?

a Lib. 2. cont. Jovi. ni.

b Hom. 1. in Gen. & Hom. 1. de pæn. & ho. de Jona & orat. 5. de provid. & alibi sæpe.
c Homil. 1. & 2. de jejun.

§. 19. *Necessarium jejunium ad elevandam mentem ad superna mysteria, docuit Amos agens contra vaccas pingues.*

SI Philosophi ad Philosophiæ naturalia secreta consideranda, quæ communem sensum non transcendunt, nec salutem corpori vel animæ inducunt, abstinentiam intellexerunt necessariam, & ciborum pinguium & substantialium esum sibi interdixerunt: ¶ 75.
Christianus qui vocatur ad ea consideranda mysteria, quæ totum naturæ, & rationis ordinem excedunt & superant, quantò magis debet se jejunio disponere, ut ad ea capienda mens ipsa se possit elevare? Dictum est ex sanctis patribus, hanc hujus temporis instituendi peculiarem extitisse rationem, ut saltem semel in anno nos ipsos tradamus ad nostræ redemptionis mysteria contemplanda, quos (melius quam Dalila Philistæos) sancta advocat Ecclesia dicens: *Ascendite huc semel nunc enim aperuit cor suum.* Multa quidem in ordine naturæ operatus fuit Deus grandia, grandique admiratione digna, sed quæ extra cor suum & extra se ipsum erant secreta cordis sui intra seipsum reservans, & clamans: *Secretum meum mihi, secretum meum mihi*, profundo quodam silentio (ut Augustinus expendit) tanquam obscurissimo velo, quæ corde tenebat operiens: nunc aperuit cor suum, & secretiora cordis sui arcana nobis videnda & contemplanda exposuit: nunc ostendit qualis Dei amor, *qui tradidit semetipsum pro nobis*, & pro inimicis mortuis est? qualis passio, per quam omnia mala nostra solveret, omnia sua bona conferret, omnium virtutum fulgentissima præberet exempla & documenta; qualis gloria ad quam introducebat, ad quam nec ipse Dominus gloriæ sine acerba crudelique passione & morte ingressus fuit. Nunc aperuit cor suum, qui scisso templi velo, quæ abscondita tenebantur,

Iud. 16. 18
Esai 24. 15 Enarr. in Psal 7.
ad Gal 2. 20.

omnium oculis videnda tradidit, qui peculiari suæ providentiæ permissione disposuit, ut *a unus militum lancea latus ejus aperiret*, quo cot suum undique esset patefactum. Grandia mysteria, de quibus Propheta *b* & Apostolus *c* clamarunt, quod *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt*: mysteria quæ perpetuò Paulus vocat *d*, *sacramenta abscondita à seculis in Deo*, & *e incomprehensibilia judicia*, & *investigabiles vias*, &c. Ad secreta naturæ contemplanda & percipienda, quæ in ipso vestibulo sunt & oculis exposita, judicaverunt Philosophi necessarium, per abstinentiam macerare corpus & infirmare, ut posset mens liberius elevari: & nihilominus paucissimi eorum, & magna cum difficultate, non omnia sed aliqua attigerunt, quamvis totum vitæ tempus in ea occupatione insumerent. Quod eleganter idem S. Esaias exposuit, qui ut Chrysostomus *f* Basilius, *g* & Ambrosius, *h* annotant, prima naturæ opera quæ omnibus conspicienda Deus exposuit, dicens: *Qui sedet super gyrum terræ*, &c. *Qui extendit veluti nihil cœlos*, &c. deinde subdit: *Qui dat secretorũ scrutatores quasi non sint*. Quod de Philosophis aptè intelligendum credo, qui secretorum naturæ fuerunt scrutatores, hocq; eorum officium, hæc occupatio. In hebræo habetur vox, ut noster annotat Forerius, quæ secundum etymologiam indicat eos qui gracilem, & delicatum habent sensum ac subtilem in judicandis negotiis. Hos dat Deus, *quasi non sint*. Tam grandia enim mysteria continet cœlorum & terræ natura, extensio, fundatio, ut nihil penè perfectè attigerint. Quis n. eorum comprehendit, quomodo cæli fuerint & teneantur extensi? Quis qualiter suspenderit Deus in nihilo? Quis inquit Ambrosius, utrum terra in aëre pendeat, an super aquam? ut inde nascatur controversia, quomodo aëris natura tenuis & mollior molem possit sustentare terrenam, aut quomodo si super aquas, non pondere mergatur. Si philosophorum mens magna abstinentia disposita ad hæc naturæ secreta percipienda, non plenè se potuit elevare, quanto minus miser homo attinget sacramenta recondita, & secreta cordis Dei, nisi magna abstinentia & jejunio mentem reddiderit expeditam? Ideò hæc mysteria non intelligebant, illi quos Paulus deflebat, qui non solùm sacramenta crucis non percipiebant; sed *inimici erant crucis Christi, quia venter eorum, erat illorum Deus*, Mysteria sunt hæc, inquit Apostolus, *quæ non percipit animalis homo*, qui animalium more vitam ad comedendum, & bibendum sibi traditam credit, *quæ nobis* (inquit) *Deus revelavit per spiritum suum*. Spiritualem ergo hominem requirunt non animalem, hominem qui per jejunium spiritualis efficiatur, non eum qui per crapulam spiritum teneat quasi carnalem redditum. Meritò idem Apostolus (ut Divus Thomas annotavit) post multa jejunia posuit scientiam & castitatem; *In jejuniis multis, in scientia & castitate*, quia ad hoc ut divinorum scientiam percipiat aliquis, multis est disponendus jejuniis. Epicurus ipse, qui nihil nisi voluptatem captabat, sectatoribus suis abstinentiam indixit, ut paulò ante dictum est, ne per nimiam saturitatem, corpore & animo tenerentur gravati; quantò magis Christianus abstinentiam debet eligere, qui sibi longissimam novit restare viam percurrendam? Currendum tibi est ad bravium supernæ vocationis, præcipuè quidem mentis gressibus; sed etiam corporalibus operibus. Cur igitur per nimiam saturitatem mentem gravas & carcerem? Tibi dici potest, quod supra induximus Pythagoram dicentem: Cur graviorem tibi extruis carcerem, onerosiores reddis compedes? Nunquid mactandi sumus (inquit D. Chrysostomus) qui nos ipsos ita saginamus, ut nihil aliud intendere videamur? Egregiè certè hoc Deus ipse voluit explicare, qui per prophetam Amos, pœnam quam infligere parabat quibusdam, qui nihil nisi comedere, & bibere curabant, expressit. *Audite*, inquit, *hoc vaccæ pingues*. Ad eos loquitur, ut inquit Hieronymus qui nihil aliud nisi ventri indulgere intendebant. Theodotion & Aquila, ut ipse Hieronymus annotat, transferunt, *vaccæ Basan*. Est Basan, ut ex scriptura sacra constat, regio trans Iordanem supra terram Galaad, ubi pascua fertilissima erant,

Marginalia: a Ioan. 19. 34. — b Esa. 64. 4. — c 1. Cor. 2. 9. — d Eph. 3. 9 — e Rom. 11 33. — f Hom. 1. de incomprehensibili Dei natura. — g Hom. 1 in hexae. — h 1. Hexae mer. c. 6. — Esai. 40. — ¶ 76. — Forerius. — ad Ph. 3. 9 — 1. Cor. 2. 14. — 2 2. q. 147 art. 1. — 2. Cor. 6. 6. — Homil. 54. ad popul. — ¶ 77. — Amos 4. 1. — in cap 4. Amos. — Iudic. 17. — 4. Reg. 10.

erant, & vaccæ ac armenta pinguissima nutriebantur & impinguabantur. Ideò vocavit Moyses *agnos & arietes*, *filios Basan*, eos qui pinguissimi erant, ex Basan procedentes tanquam filii. *Butyrum*, inquit, *de armento & lac de ovibus, cum adipe agnorum & arietum, filiorum Basan.* Nos tamen (inquit Hieronymus) Symmachi interpretationem sequuti, qui ait *Boves saginata*, vaccas pingues interpretati sumus. Sed quid hos manet? Quid restat? *Iuravit Dominus in sancto suo*, id est, in filio suo, qui *Sanctus Dei* vocatur. *Iuro Dios, por vida de suo Hijo*, vel in Templo suo, vel in semetipso, qui Sanctus sanctorum est, *porsu vida*, ut Hieronymus interpretatur: *quia ecce dies venient super vos, & levabunt vos in contis*, aut hastis vel lanceis, ut Theodotion legit, *& reliquias vestras in ollis ferventibus.* Difficilia hæc verba interpretibus videntur propter variam Hebræorum nominum significationem: sed quam Hieronymus per vulgatam lectionem apertissimè explicavit. Quidnam vaccas pingues manet, postquam plenè impingnatæ fuerint & saginatæ? Hoc certè, quod interfectioni traduntur, & in frusta discinduntur, partim in verubus & assatoribus ponuntur assandæ igni, partim in ollis ferventibus includuntur concoquendæ. Ad nihil n. aliud vaccæ impinguantur, & qui intendit eas saginare, hoc contendit. Hanc propterea illis pœnam manere exprimit Deus, quos vaccas pingues videbat, nihil intendentes nisi impinguari & saginari. Quid credis te manere, qui nihil aliud curas nisi te impinguare, & saginare? Venient dies, cum mactandus eris, & tradendus secundum animam verubus inferni, perpetuis ignibus assandus; secundum corpus, ollæ sepulchri ubi ex fervore & corruptione geniti vermes, *Como en olla pudrida*, te comedant, & absumant.

Deut. 32.

§. 20. *Mentem ad cœlestia mysteria capienda dispont per jejunium, ostendunt Moyses, mulier sole amicta in cœlo, Ioannes Baptista.*

Non solum Hieronymus hæreticum Jovinianum revincit, ostendens necessariam abstinentiam ad elevandam mentem ex Philosophorum & gentilium imò & ipsius Epicuri doctrina & exemplis: sed id ipsum præcipuè ex sanctis scripturis demonstrat. Singulariter autem expendit, quæ de Moyse sacra narrat historia. Dum enim ille accedere voluit ad tractandum cum Deo, à quo legis sacramenta & secreta erat accepturus, non minus quàm quadraginta dierum continuo jejunio fuit dispositus. Tuncque non solùm legem accepit & percepit; sed ejus recondita sacramenta intellexit: tanta tamque fulgens claritas vultui ejus fuit impressa, & adhæsit, ut non possent filii Israël in faciem ejus intendere, excæcabantur enim eorum oculi à nimio vultus splendore, ideoque oportuit velo superducto operire. Qua in re duo sunt expendenda: primum est, aptè Moysen ad mysteria divina intellectu & mente percipienda, rigido & grandi se disposuisse jejunio, quia ineptus est, ut ea vel leviter mente attingat, qui cibo & potu fuerit saturatus. Unde expendit Hieronymus quod supra tetigimus, Moysen meritò tabulas legis quas ferebat fregisse, dum invenit populum comessationibus & ebrietatibus traditum, quoniam ineptissimum judicabat illum ad mysteria legis vel leviter percipienda, quem nimia saturitate vidit refertum. Ille, inquit Hieronymus, vacuo ventre legem accepit scriptam digito Dei, non tantum ejus corticem intelligens, sed ad secretiora illius sacramenta pertingens: iste autem manducans & bibens, nec externum litteræ corticem intelligere erat aptus, qui post epulas Ægyptium bovem præfert Domini majestati. Secundum est, aptè splendidissimam lucem, & claritatem fulgentissimam insedisse, & adhæsisse faciei Moysi,

Eod. lib. 2. cont. Jovi.

¶ 78.

Eod. lib. 2. cont. Jovi.

Moysi, quam tam rigido longoque confecerat jejunio, quod aptissimè disponit ad lucem divinam recipiendam; è contrario autem tanta obtusos fuisse caligine epulatores, qui non solum in se lucem recipere non valerent, sed nec eam quæ in alio erat poterant intueri. Saturitas enim ita luci & fulgori contraria est ut non solum reddat ineptum eum in quo est, sed & illum hebetem reddat ad alterius splendorem conspiciendum: ut verè nescias quid magis mirari debeas, fulgentissimam lucem, quam Moyses jejunio disponente accepit, an tam grandem hebetudinem oculorum populi, quam intemperantia & ingluvies invexit, ut lucem non possent intueri. Ex quibus inferre licet, nihil magis mentis oculos offuscare, quàm nimiam saturitatem, per quam nec clarissimam lucem quidem attingunt. Denique manducavit populus, inquit Hieronymus, & incrassatum est cor ejus, ne videret oculis, & audiret auribus & corde conjiceret, & vultum jejunantis Moysi pastus & pinguior populus sustinere non potuit, &c. Insuper nihil magis ex parte nostri ad illustrandam mentem conducere quam validum forteque jejunium, quod carnem extenuat, quæ mentem deprimit, & suis offuscat vaporibus & perturbationibus ac motibus.

¶ 79. Mulier illa famigeratissima & mirabilis, quam vidit Ioannes ad cœlum usque elevatam & evectam, in cœloque residentem, omnium luminarium erat luce illustrata, cui claritas solis adhærebat, quæ *sole erat amicta* stellarum fulgore ejus caput radiabat, & splendebat, quæ *coronam stellarum in capite habebat*. Non mirum quæ lunam pede terebat, & comprimebat, atque calcabat. *Luna*, inquit, *sub pedibus ejus*. In scriptura, esse sub alicujus pedibus, est ab illo conculcari, & comprimi. Ita David: *Subjecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris*. Et Iosue ad principes exercitus dixit: *Ite & ponite pedes super colla regnum istorum*. Quod si quæras: Quid his verbis mandare voluit? Id, quod ibidem exprimitur: *Qui cùm perrexissent, & subditorum colla pedibus calcarent*. Itaque habere sub pedibus colla, est illa conculcare, & calcare. Hoc modo dixit David de Christo, quod sæpè Apostolus annotavit, quod tandem habiturus est *inimicos suos sub pedibus suis*. Lunæ autem nomine carnem nostram exprimi in scriptura sacra satis apertum est: quia illa est omnium mutationum in rebus corporalibus origo, estque perpetuæ mutationi subjecta. Tunc ergo mens in cœlum potest se elevare, & ibi residens manere, eo modo quo Apostolus dicebat: *Nostra conversatio in cœlis est*, eritque disposita, ut divina illustretur luce, qua ad divina contemplanda habilis existat, cùm carnem comprimit, & per jejunium & mortificationem vapores & fumos, quos emittere solet ad offuscendam mentem, averrit. Unde & Ecclesia sancta postquam inducit animam comprimentem & calcantem Lunam carnis, per corporale jejunium, eam exhibet ad cœlestia elevatam, & cœlesti luce fulgentem: *Corporali*, inquit, *jejunio vitia*, id est carnis lasciviam, *comprimis, mentem elevas*. Annotavit D. Ambrosius, aptè ab Esaia excellenti jejunatori promissum, quod cùm sanctum Deoque gratum jejunium peregisset, *Tunc*, inquit, *orietur lex tua*, id est, sicuti cum Moyses valido jejunio fuit dispositus, ex Deo ipso *qui pater luminum est*, lux clarissima processit, qua totus ille lucidus fuit effectus, tantaque claritate fulgidus, ut non possent epulones in ejus faciem intendere: ita, &c. Quid mirum quod cœlestia sacramenta intelligere non valeas, nec Christi crucis mysteria percipias, qui tenebris offuscatam habes mentem propter nimios vapores, tanquam nebulas ex nimiis epulis insurgentes? Non mirum quod non videas Euangelicæ legis fulgorem & gloriam nec percipias, quomodo in paupertate sit regnum, in lacrymis lætitia, in fame & siti saturitas, &c. *Nec enim animalis homo percipit quæ Dei sunt*. Moysi Eliam adjungit D. Hieronymus, quod & sæpissimè facere fuit solitus. Erat sanctus ille Propheta grandi turbatione anxius, ut mortem à Deo peteret, propter persecutionem quam impia fæminarum Iezabel sanctis Prophetis inferebat, eratq; Dei colloquio fovendus, animandus & instruendus in monte Horeb. Non tamen

Marginal notes: *Apoc.* 12. *Psal.* 46. 6. *Iosu.* 10. 24. *Psal.* 109. *ad Phil.* 3. *Lib. de Elia, ca.* 4. *Esai.* 58. *Iac.* 1. 17. 2. *Cor.* 12. 14. *Li.* 2. *cont. Iov. & ep.* 22 *ad Eustoch. & in c.* 58. *Esai.*

tamen eò pervenit, nec montem ascendit cum Deo grandia tractaturus mysteria; quin prius mirando illo quadraginta dierum & noctium dispositus fuisset continuo atque nullatenus interrupto jejunio. Jejunium autem, inquit Basilius, illum magnæ visionis spectatorem reddidit. Quadraginta namque dierum jejunio animam purgans, in spelunca Horeb, meruit, (quantum fas est homini) Deum videre, &c. Vidit, inquit Origenes, magnificam visionem Dei: jejunium enim est per quod mens ad talia videnda elevatur, & disponitur. Hinc D. Hieronymus conjicit, cur Christus Dominus cùm transfiguratus in monte apparuit, quando resplenduit facies sicut sol, & vestitus ejus apparuit albus refulgens, traxit Moysen & Eliam, qui secum in illa gloria & luce apparerent. Apparuerunt enim *visi in majestate*, id est, maxima luce & splendore fulgentes, quam ex lucido Christi corpore recipiebant. Est Christus lux vera & splendor gloriæ patris, & quadraginta dierum jejunio carnem suam affecerat, quam gloriosam & splendentem ostenderet: illos congrue in suam gloriæ & lucis societatem traxit, qui apti erant & dispositi ad lucem & claritatem, quæ ab ipso procederet, recipiendam. Hi fuerunt Moyses & Elias, simili jejunio quadraginta dierum dispositi? isti enim apti sunt, ut montem conscendant, & luce superna illustrentur, qui jejunio stricto & grandi, corpus mortificatum tenuerint. Sed ne sapiens quidem Daniel (inquit Basilius *a*, dixeratque prius Origenes *b*) visiones illas grandes & supremas vidisset, nisi jejunio valido per trium hebdomadarum spatium, imò & toto vitæ tempore, splendidiorem perspicacioremque animam reddidisset. Ex cibi namque crassitie veluti vapores ardentes more condensæ nebulæ conscendentes, innascentem sancti Spiritus splendorem omnino evertunt. Quærit Ambrosius, cur Joannes Baptista tam grandi usus fuerit jejunio ut dicatur de eo, quod *venit non manducans, neque bibens*. Imò & eo ipso quo in mundo annuntiatus fuit, simul illius abstinentia fuit similiter prædicta, magisque expressa quàm alia quævis illius virtus. Angelus enim qui ejus conceptionem & ortum venit annuntiare, ita expressit. *Erit*, inquit, *magnus coram Domino, vinum & siceram non bibet*. Sicera (ait Ambrosius) vocatur quicquid inebriare potest, sive potus sit ex uvis sive ex pomis, sive ex palmarum fructu, &c. Cur igitur tam grande Joannis jejunium, tantaque cura manifestandi illud? Quidam dicunt, necessarium fuisse tale jejunium homini, qui tam excellenti puritate niteret, ut inter natos mulierum ferret palmam. Minus enim consulitur puritati animi, si caro non teneatur maximè compressa per abstinentiam & jejunium, ut supra dictum est. Aliqui dicunt, ideò hoc factum fuisse, quia ipsamet Angelus dixit, quod Joannes præcessurus erat Christum in spiritu & virtute Eliæ. Elias maxima præstitit spiritus virtute, ad quam tenendam, & conservandam necessarium fuit grandi jejunium, quo carnem mortificavit, & compressit; tanto siquidem spiritus potentior est, quanto caro magis compressa & infirmior per mortificationem & jejunium. Qui ergo non minori spiritus virtute præstare debebat quam Elias, id singulare debebat habere, quod in Elia fuit singularissimum, jejunium scilicet rigidum & validum. Ratio tamen quæ Ambrosio placet, & quam indicat, ea est; quia Ioannes venit ad designandum Christum præsentem, & ostendendum illum mundo, qui absconditus erat per carnis infirmitatem, & in peccatorum societate venturus erat baptizandus quasi unus ex illis. Ut Ioannes illum designaret, & quisnam esset ostenderet, oportabat ut magna mentis acie præstaret, & summa luce illustraretur, per quam eum posset cognoscere, qui propterea omnes Prophetas excessit, & plusquam Propheta dictus est: quia majori luce, quam omnes præcedentes Prophetæ fuit illustratus, & quem illi futurum prædicebant, hic ostendere debebat præsentem. Ut igitur mens ejus tantæ lucis capax esset, ejusque acies illustraratus, elevareturque ad tantam altitudinem, ut posset inter peccatores cognoscere agnum, qui veniebat peccata tollere, & verum Deum, quem

Hom. 1. de jejunio.
Hom. 4. in diverf. Matthai. ¶ 80.
Luc. 9. 31.
a Hom. 1. de jejun. circa fin. *b Hom. 4. in diverf Matthai.*
Li de Elia c. 3. & 5 *Matt. 11. 18.*
Luc. 1. 15.
Eod. lib. de Elia, c. 15.

quem mortali carne indutum aspiciebat, oportuit ut grandi jejunio esset prius dispositus. Ideoque simul ac exprimebatur ejus ministerium, ad quod mittebatur, ut Christi scilicet esset præcursor; ejus etiam abstinentia singulariter exprimenda fuit: apteque dictum fuit ab Angelo, quod perpetuò abstineret à vino & sicera. Sacerdotes
Ep. 83. ad Oceanum. namque (inquit Hieronymus) eo tempore quo in templo ministraturi erant, prohibebantur vinum & siceram bibere, ne cum Deo essent officium exhibituri, eorum cor gravaretur, & ut sensus per abstinentiam vigeret, efficereturque tenuis. Joannes autem non determinato aliquo tempore, sed totius vitæ suæ cursu peculiari ministerio erat deputatus, præiens ante faciem Domini, & toto vitæ tempore mente & sensu vigere debebat, toto præterea vitæ tempore inducitur ab Angelo, abstinentiam servaturus.

§. 12. *Petrus cæterique Apostoli, & signanter Paulus, ostenderunt mentem per jejunium elevari.*

¶ 81. *Ep.82. ad Ecclesiam Vercell. & serm. 20. ad Eph 3. 5.* DE Principe Apostolorum Petro similiter idem quærit Ambrosius, cur scriptura sacra, quando ejus narrat extasim, qua mens ejus in cœlum fuit rapta, & intellexit grande illud mysterium (quod dicit Paulus præcedentibus generationibus agnitum non fuisse) de baptizandis gentibus, & introducendis ad Ecclesiæ unitatem: præmisit illum jejunantem, &
Act. 10. 10 esurientem secundùm carnem. *Cùm esuriret*, inquit, *cecidit super eum mentis excessus.* Certè, ut ostenderetur (inquit Ambrosius) ipsos sanctos, cùm jejunant, aptiores fieri, & magis habiles ac dispositos reddi, ut mentem elevent ad superna mysteria considerandā & intelligenda, utque animus luce divina clariori illustretur. De omnibus Apo-
Ho. 4. cita. stolis docet Origenes jejuniorum asperitate fuisse dispositos, ut Euangelica Luce mens eorum esset illustrata, & eam splendentem toti mundo traderent. Signanter autem id in Apostolo Paulo videre licet. Illum enim elegit Deus, ut esset singulare vas aut instrumentum, (vas enim apud Hebræos instrumentum dicitur) per quod claritas Euangelii gloriæ CHRISTI in toto mundo fulgeret. Idcircò illo singulari dono ipsum affecit, quod nulli Apostolorum contulit: mentem namque illius elevavit ad divinæ essentiæ claram visionem, ut D. Augustinus, multique sancti Patres sentiunt, quos sequitur, & explicat D. Thomas *a*. Si *a 1. p. q. 12* quæras, quando id factum fuerit, D. Thomas *b* existimat (quod Beda asseruerat, & *b In c. 12.* glossa ordinaria, aliique autores tenent) in *2 ad Cor. lect. 1.* illo triduo, quando in suæ conversionis exordio, introductus Damascum in domo Ananiæ *erat tribus diebus non videns, & non* *Act. 9. 9.* *manducavit, neque bibit.* Tunc enim id factum fuisse, quod ipse post quatuordecim annos ad Corinthios scribens dixit, *se raptum usque ad tertium cœlum, percepisseque arcana verba, quæ non licet homini loqui.* *2. Cor. 12.* Tunc enim edoctus fuit ab ipsomet Christo Domino omnia Euangelica mysteria: unde & ille gloriatur, *se non ab homine accepisse Euangelium, sed per revelationem Iesu Christi.* *Ad Gal 1.* Ex quibus hoc argumentum resultat. Paulus non prædicavit Euangelium, nisi edoctus & institutus à Christo: sed tunc statim, antequam Damasco egrederetur, jam cœpit prædicare Euangelium, *Continuo*, ait, *in synagogis prædicabat Iesum, quia hic est Christus.* *Act. 9. 20.* Quibus verbis omnem Euangelicæ prædicationis summam, quam ipsemet Paulus hæc referens *Fidem* vocat *Ad Gal 1. 23.* Euangelista complexus fuit. Iam igitur tunc Euangelii mysteria à Christo didicerat. Hoc supposito expende nunc cohærentiam verborum. *Erat*, inquit, *tribus diebus non videns, & non manducavit, neque bibit:* ¶ 82. Quid est, *Erat non videns?* Existimo visus nomine non solum visivam potentiam, sed omnes sensus expressos juxta scripturæ phrasim, quam D. Augustinus *c* sæpè observat, quæ visus nomine, omnes sensus intelligere solet. Erat non videns, id est, nullo utens corporis sensu, à sensibus alienatus, magna extasi quasi extra seipsum positus. *c Ser. 33. de ver. Dom. & 10. cum. sess. c. 35. & 1. de morib Manich c. 20. & lib. 5. locut. in Deut. 4.* Unde ipsemet semel & iterum dicit, *sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit,* *2. Cor. 12. 3.* quia

quia ita erat in corpore, ut corporis uteretur sensu. Si enim ita non esset, bene scire posset, si erat in corpore, an extra corpus. Et illis diebus, non manducavit, neque bibit. Magnum mysterium scriptura sacra his verbis voluit exprimere. Non tantum voluit indicare quod abstractus erat à sensibus, ideoque nullum cibum aut potum sumeus, sed comitem elevatæ mentis voluit indicare jejunium. Quale corpus, cujus mens tam alta contemplatione rapitur? Corpus certe non manducans neque bibens. Non advolat mens nec elevatur, nisi dum caro per jejunium compressa tenetur. Mens quæ transcendebat omnia creata, & ad ipsam divinam essentiam contuendam conscenderat & advolaverat, quam *Tertium Cœ-*
2.Cor.12.2 *lum* idem Apostolus vocat, mens erat hominis non manducantis neque bibentis. Tandem (ut innumera alia, quæ ex scripturis sanctis adduci poterant relinquamus) at-
Serm.2. de tende quod D. Petrus Chrysologus de filio
duob. filiis. prodigo observat, simile ei quod ex eodem supra retulimus. Ille enim cum magna premeretur fame, nec aliquis esset qui alimenta præstaret, mentem elevavit ad domum patris sui, à qua recesserat, illiusque abundantiam ita fuit contemplatus, ut ad eam regredi decreverit. Fames (inquit) illi patrem dedit sapere, cui copia abstulerat sentire genitorem. Et si tautum præstitit vel invita fames, probate quid voluntarium possit conferre jejunium. Oneratus venter ad vitia cor deponit, premit mentem, ne
Sap 9.15. superam valeat sentire pietatem. *Corpus*, inquit, *quod corrumpitur aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio sen-*
Luc. 21. *sum multa cogitantem.* Unde & Dominus,
34. *Attendite ne graventur corda vestra crapula, & ebrietate.* Vacuandus est ergo venter moderatione jejunii, ut exoneratus animus possit ad alta pertendere, conscendere ad virtutes, possit ad ipsum pietatis autorem totus aliger pervolare. Hoc Elias probat, qui dominici continuatione jejunii defæcatus à carnali pondere, mortis victor evolavit ad cœlum. Ita ille: ad cujus imitationem mitanda quæ de multis sanctis legimus pos-

sumus observare, qui grandi rigidoque jejunio & castigatione corpora alleviantes, mentem tam expeditam ad volandum sursum reddiderunt, ut illa sese ad superna rapiens, corpus secum traheret, & elevaret. Ita beatissi- ¶ 83.
mus Pater noster Dominicus, cujus tota vita quoddam continuum jejunium fuit, sæpius visus est elevato à terra corpore orasse, hocque illi familiarissimum. Ita & in Angelico doctore videre licet, qui elevato à terra corpore, coram Christi crucifixi imagine cernebatur. Idipsum Seraphico Patri Fran- Bosius lib.
cisco accidit, cujus animus tanta vi ad super- 15. signo
na ferebatur, ut corpus secum traheret, tan- 61. ad fin.
ta altitudine à terra elevans, ut illuc humanus obtutus (mirabile dictu) consequi non posset: imo & complexus aliquando socium Massæum, divina raptus contemplatione secum per aëra in grandem elevavit altitudinem. Corpora habebant tanta debilitate per abstinentiam attenuata, ut non fuerit difficile expedito spiritui & alleviatæ menti illa elevare: de quibus alio loco. Et vere non egemus rationibus, quos experientia ipsa apertissime hanc doctrinam edocet. Quis enim explicare valeat gravedinem mentis quam experiris, dum ad superna contemplanda eam erigere paras? Quam difficile ad superna cor sublevas tuum? Quis est qui vel per breve aliquod tempus rapiatur mente ad regna cœlorum, majestatem Dei, pulchritudinem regni ipsius, bona parata diligentibus se contemplanda? Quis qui attenta cogitatione *recogitet eum, qui ta-* Ad Hebr.
lem adversus semetipsum sustinuit contradi- 12. 3.
ctionem, pro nostra salute? Quis qui vitæ fragilitatem, bonorum terrenorum caducitatem, pœnam horrendam, quæ peccatoribus manet, vel levi meditatione attingat? Non mirum, gravato enim per saturitatem corpore, necessum est, mentem depressam teneri. Observat D. Irenæus Deum lib 4. c. 4.
per Esaiam, non tam impios illius carnalis populi mores, quam nostros voluisse arguere & reprehendere. *Cum Cytharis*, inquit,
& tympanis, & Psalteriis, & tibiis, vi- Esa 5. 21.
num bibunt, opera autem Dei non intuentur. Ita legit Irenæus. Non solum defectum,

sed illius causam exprimere voluit. Quid mirum, quod ad opera Dei consideranda nullatenus mentem elevent, qui nulli rei nisi cibo, & potui indulgent? &c. Hinc Chrysostomus in eos magnopere invehitur, qui pransi ad doctrinam divinam audiendam veniunt; quorum mentes ita vaporibus ventris calore excitatis offuscatæ tenentur, ut vix possint aliquid eorum, quæ proponuntur, vel leviter attingere. Quomodo ad sacra altaris mysteria contemplanda rapietur intellectus illius, qui carnis saturitate tenetur compressus? Quia igitur tempus hoc est, quo peculiariter mentem ad Deum ejusque mystetia elevare debemus; jejunium grande & solemne merito primo loco indicitur, ut saltem cum prodigo carne per famem confecta, mens ad domum patris contemplandam se erigat, & dicat: Surgam, & ibo ad patrem meum.

Hom. 1. in Genes.

§. 22. *Ad orationem supponendum jejunium docent scripturæ, suadenque manifestæ rationes.*

¶ 84. Ex præcedenti discursu alia enascitur ratio, propter quam in ipso hujus temporis exordio, jure jejunium nobis imponitur & commendatur. Illa est: quoniam in hoc tempore singulariter orationi est vacandum coram Deo, ut nostra condonet peccata. Ad orandum siquidem pro remissione peccatorum, tempus opportunum esse necessarium, dixit David. *Pro hac*, id est, peccatorum remissione (ut Augustinus exponit) *orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.* Est autem oratio, ut ex S. Dionysio *a*, & sanctis Patribus D. Thomas *b* tradidit, elevatio mentis in Deum; sicut ergo necessarium est jejunium ad mentem in Deum elevandam, ita & ad orationem. Unde (ut observat Origenes *c*) Christus Dominus spiritualis vitæ Magister & institutor hoc in loco *d*, postquam de oratione egit, statim ad doctrinam de jejunio tradendam se convertit, non illud præcipiens, sed supponens tanquam necessarium. *Cum jejunatis*, inquit, &c. Supponendum est enim jejunium ad orationem, & ut illa sit qualis esse debet, jejunii fundamento est stabilienda. Unde scriptura sacra fere semper quos excellenti ac ferventi oratione exhibet orantes, simul etiam jejunantes exprimit, & illorum orationes efficaces describit, quas jejuniis præmissis & concomitantibus fundebant. Daniel advertens tempus prædictum à Jeremia, quo finienda erat captivitas, jam instare, ut populus in pristinam libertatem revocaretur, cupiens ut illud compleretur, nec captivitas propter peccatum populi magis differretur, *Posui*, inquit, *faciem meam, ad Dominum Deum meum rogare, & deprecari in jejuniis*, id est, suppositis magnis jejuniis: sicut enim cytharœdus prius lyræ temperat nervos, ut suavi resonent concentu: ita ut suavi orationis melodia animus resonet, corporis membra sunt per jejunium contrahenda. Sanctus deinde Esdras, volens indicare quomodo tempore Cyri Persarum regis obtinuerit populus libertatem à captivitate: *Iejunavimus*, inquit, *& rogavimus Dominum pro hoc, & evenit nobis prospere.* Vide quid fecerit, ut omnia prospere evenirent, oravit oratione grandi jejunio fundata. Similiter postea sanctus Nehemias volens explicare, quomodo obtinuit, quod Ataxerxis regis cor & animus flecteretur, ut licentiam concederet ædificandi muros Jerusalem, *Iejunabam*, inquit, *& orabam ante faciem Dei cœli*, sicque quod optabat accepit. Exponens David, qualis esset sua oratio, per quam quæ à Deo petebat, obtinebat, dicit: *Humiliabam in jejunio animam meam, & oratio mea in sinu meo convertetur.* Id est, (ut Theodoretus, & Cyrillus intelligunt) non inefficax aut inanis fuit oratio, aut in ventum emissa, quæ subito evanesceret: sed ad Deum perveniens, ab ipso quæ postulabam esset reportatura in sinum meum. De sancta illa Anna filia Phanuelis dicit euangelista, quod *erat jejuniis & obsecrationibus serviens die ac nocte.* Jejunia supponebat, quibus nitebantur orationes & obsecrationes, ideoque quod postulabat fuit consecuta, videre

Psal. 31. 6.
a li. 1. de divin. nomin cap. 3. ante medium.
b 2. 2. q. 83 art. 3. ad 3.
c Hō. 4. in div. Matt.
d Matt. 5. Mat. 5. 16
Dan. 9. 3.
1 Esdræ 8. 23.
2. Esdræ 1. 4.
Psalm. 34.
In Catena græca Danielis Barbari.
Lucæ 2. 37.

videre scilicet Dei filium in mundo natum. Ostendens Christus Dominus, quomodo potentiores dæmones ejiciantur, dixit, eos non ejici nisi oratione & jejunio, id est, oratione quæ valido jejunio & forti firmata subsistit. Hinc Apostoli, cum agnovissent per revelationem Spiritus Sancti Paulum & Barnabam destinatos ab eodem Spiritu sancto in opus ministerii Euangelicæ prædicationis, quando solemni ritu illos ad prædicandum mittere voluerunt, dicitur: *Tunc jejunantes ac orantes dimiserunt illos*; addentes destinationi Spiritus sancti orationes, quibus fœlicem precabantur successum, quem ut consequerentur, orationi supponebant jejunia. Cum autem Paulus & Barnabas pervenientes Lystrum, Iconium, & Antiochiam, & per singulas Ecclesias presbyteros constituissent; quando voluerunt reverti, ut prospere omnia succederent, *Oraverunt*, inquit, *cum jejunationibus*. Hujusmodique innumera possemus addere Hinc Apostolus (ut observavit Origenes) ad orationem hortaturus, primo jejunium supposuit, & præmisit, dicens: *Vacate jejunio & orationi*; indicans minus apte posse aliquem vacare orationi, qui non vacaverit jejunio: hoc enim illam debet præcedere & comitari. Et vere primum orationis comitem exposuit Raphael Angelus jejunium dicens; *Bona est oratio cum jejunio*. In græco juxta hebræum ponitur *bonum* neutraliter, *bonum oratio cum jejunio*. Hebræi namque carent comparativis, & ad exprimendum, aliquid esse optimum, dicunt illud esse bonum in neutro genere. Ita apud Prophetam *a*, *Quod est bonum ejus?* David *b*, *Mihi autem adhærere Deo, bonum est*; Quam phrasim sequutus Apostolus dixit: *Hoc enim bonum est & acceptum coram Deo*. Ad indicandum ergo quanti sit valoris oratio, quam jejunium præcedit & comitatur, *bonum*, inquit, *est oratio cum jejunio*, id est, ea oratio magnum est bonum & quid optimum & inter preciosa reputandum, quæ cum jejunio est: quam enim saturitas comitatur, parvi est precii & valoris. Hocque potest manifestis rationibus demonstrari. Prima est, quia ad

Matth. 17. 20.

¶ 85.

Actor. 13.

Act. 14. 2.

Hom. 4. *in Matt. cit.*

1. *Cor* 7. 5.

Tobia 12. 1

a *Zach.* 9. 17.

b *Psal* 72. 18.

1. *ad Tim.* 2. 3.

orationem requiritur mentis vigilia. Ita ille magnus orator David, cum orationi se tradere parabat. *Anticipaverunt*, inquit, *vigilias oculi mei*. In hebræo nomen *semuroth*, שמר à verbo samar, quod est custodire & servare (ut dixit Brixianus) nomen castrense militibus usitatum, inter quos nox in varias vigilias dividebatur, & milites ipsi quibus vigilandum peculiaribus noctis horis erat impositum, *Vigiliæ noctis* vocabantur, quomodo ab Isaia miles qui in arce constitutus nocte excubias agebat, vocatur *Custos*, & ab ipso David, *custodia in nocte*. Nullus majorem vigiliam videtur tenere, quam milites qui Vigiliæ noctis dicebantur, ex quorum vigilia tota civitatis aut exercitus salus pendebat. Nihilominus, inquit David, quando ad orandum me præparabam, ipsas vigilias præveniebam, & majori ac solicitiori quam illi vigilia expergesiebam. Ideo & Christus Dominus discipulis quibus orationem commendabat, vigiliam prius imponebat, dicens: *Vigilate, & orate*, vigilia autem sine jejunio servari non potest. Post saturitatem enim & ventris repletionem, vapores caput obtundunt, & somnum excitant ineluctabilem. Hinc D. Petrus hæc duo apte conjunxit, *Sobrii estote, & vigilate*. Sine sobrietate enim qua per abstinentiam cibis & potibus grandis mensura imponitur, vigilari non potest. Propterea D. Hieronymus explicans conditiones, quas ab optimo Episcopo exigit Apostolus, qui dicit eum debere esse *irreprehensibilem, sobrium, prudentem, ornatum, &c.* Exponens vocem illam *sobrium*, annotat in græco haberi vocem *niphalios*, quæ ex æquo significat sobrium, aut abstinentem & vigilantem. Inde Scholiastes Hieronymi annotat, ortum esse ut sacrificia quædam vigiliis agenda, aut quæ vigiliam tenendam significabant, vocarentur *Niphala*. Tam conjuncta enim est sobrietati & abstinentiæ vigilia, ut uno eodem que nomine ambo significentur. Nec solum saturitas somnum excitat orationi contrarium: sed ad oblivionem ipsius Dei inducit, & animum potius disponit, ut ab eo recedat, quam ut ad illum per orationem ferventem tendat & gradiatur. Hoc

Psal. 76. 5.

tom. 1. *fol.* 52.

Esa. 21, 11

Psal. 89. 4.

¶ 86.

Matt. 26. 41.

1. *Pet.* 5. 8.

Epist. 83. *ad Oceanum.* 1. *ad Timoth.* 3. 2.

Marianus Victorius.

Deus ipse eleganter dixit ad Moysen, prædicens quid populus ille facturus esset postquam introductus in terram lacte & melle
Deut. 31. 20. manantem, saturatus fuisset. *Introducam*, inquit, *eum in terram pro qua juravi patribus ejus lacte & melle manantem: cumque comederint & saturati crassique fuerint, avertentur ad Deos alienos, & servient eis detrahentque mihi & irritum facient pactum meum.* Quod statim Moyses intimavit populo, homines similes exprimens equo aut mulo, qui saturatus, & impinguatus recal-
Deut. 32. 13. citrat contra Dominum. *Constituit*, inquit, *eum super excelsam terram, ut comederet fructus agrorum, ut sugeret mel, &c. Butyrum de armento, lac de ovibus, hircos, &c. cum medulla tritici, &c. Incrassatus est dilectus, & recalcitravit, & dereliquit Deum factorem suum, & immolaverunt dæmo-
Osea 13. 6. niis, &c.* Ita & Oseas verbis supra citatis: *Juxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt, & levaverunt cor suum, & obliti sunt mei.* Expende vim illius, *juxta pascua*, idem enim est ac si dicat, secundum pascua sua, aut secundum cujusque vires & facultates, *segun lo que cada qual podia tener para comer*, divites quidem, delicatis, pretiosis, ac pinguibus epulis; alii, communibus cibis & alimentis, omnes impleti sunt & saturati. Unde mei oblivio subsequuta fuit.

¶ 87. Hine aliqui credunt ortū fuisse illum gran-
Vide Pinedam in c. 1 Job. dem timorem quem de filiis suis concipiebat sanctus Job, quos mutuis quotidianis
Job 1. 5. conviviis se ipsos excipientes videbat, ut supra annotabamus: quotidie enim offerebat sacrificia pro singulis dicens, *Ne forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis.* In hebræo enim habetur verbum
ברך *barach*, quod significat benedicere & genu
Brixianus to. 1. fol. 81 ad finem flectere unde nunc uno modo illud transfert vulgatus, nunc alio. De Salomone agens di-
2. Par. 6. 13 cit: *flexis genibus coram universa multitudine*: apud Isaiam autem, *quasi qui benedi-*
Esai 66. 3. *cat idolo*, id est genua flectat ad idolum. Ha-
אלהים betur insuper nomen *Elohim* quod plurale
Ex. 18. 11 est, & quamvis vero Deo non sine mysterio sæpe tribuatur, frequenter tamen significat idola & Deos gentium, ut cum dixit Iethro:
Deut. 4. 7. *Magnus dominus super omnes Deos*, & Moyses; *non est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi.* Hos Deos communiter gentiles adorabant flectendo genua. Unde Deus ad Eliam ut ostenderet multos fuisse, qui non adoraverunt Baal, dixit: *qui non curvaverunt genua ante* 3 Reg 19.
Baal. Quamvis ergo Job filios suos sciret 18.
morigeros & bene institutos, sciebat tamen quanta vi saturitas mentem a Deo avertat, & convertat ad sequendos Deos alienos, propter affectus carnis quos excitat contra Demum & spiritum; timebat eis propterea ne in convivio peccarent aliqua peccata committendo, eorum quæ, ut annotavit Gregorius, vix à conviviis possunt separari, & ne post comessationem & luxum, ad idola adoranda se converterent, sicut postea fecerunt filii Israel, qui post comessationem & luxum vitulum conflatilem adoraverunt.
Cui interpretationi illa Divi Ambrosii Epist 36. ad finem.
ad Sabinum Episcopum sententia favere videtur, quod cum gula & saturitate magnam & vicinitatem habet idololatria, & apostasia à fide, recessus à Deo, conversioque ad idola, aut saltem ad proprios carnis affectus sequendos. Hinc intelligemus istam loquendi phrasim, qua scriptura utitur agens de sancto rege Josaphat qui cum innumera multitudine inimicorum se vidisset oppressum, jejunium toti populo indixit, &
ipse *totum se contulit ad orandum Deum.* 2. Par. 3.
Qui cæteris omnibus jejunium indixit, abs- 10.
que dubio grande jejunium tenuit, per quod dispositus fuit, ut se totum conferret ad orandum, id est toto corde, tota cura, toto mentis affectu. Cor enim quod non erat gravatum crapula & ebrietate: spiritus qui non tenebatur compressus grandi ciborum pondere: caput quod non erat vaporibus ex stomacho ascendentibus repletum, plene poterant ad Deum se elevare, & conver-
tere. Orans in jejunio (inquit Chrysosto- Homil 71. ad pop.
mus) *geminas habet alas & ipsis quidem* ¶ 88.
ventis leviores: est igne vehementior & terra superior, &c. Secunda ratio est ex scripturis sanctis desumpta. Ad orationem siquidem requiritur, ut homo humiliatus & prostra-
tus coram Deo se exhibeat, qui sicut *a resi-* a Iac. 4. 6.
stit superbis, ita humilibus dat gratiam b, cui b Iudith 9. 16.
humi-

c Pſ. 101. 16. Iudith 9. 1. *humilium ſemper placuit deprecatio*, c *qui reſpexit in orationem humilium, & non ſprevit preces eorum.* Unde ſancta illa Judith, quando ferventi ſpiritu voluit Deum orare, *ingreſſa eſt oratorium ſuum, & induens ſe cilicio, poſuit cinerem ſuper caput ſuum, & proſternens ſe Domino, clamabat ad Dominum.* Inter alia autem humilitatis ſigna, quæ Deo placent, eſt quando homo ſe coram eo præſentat jejunio marcidum & languentem, & qualem ſe David exhibebat,

Pſ. 108 24 quando dicebat: *Genua mea infirmata ſunt à jejunio, & caro mea immutata eſt propter oleum*, id eſt, macra reddita eſt propter defectum pinguedinis & roboris, ſicut enim vigor, ſuperbia ac petulantia carnis magnopere eſt Deo inviſa, qua de cauſa illos gigan-

Gen. 6. 3 tes tempore Noë exoſos habuit, *quia caro*, inquit, *ſunt*, id eſt, quia laſcivia & vigor, ac ſuperbia carnis in eis viget; ita excellenter divinæ illius majeſtatis oculos delectat, cum homo ſe ipſum coram eo dat præſentem, cum carne viribus deſtituta & dejecta per magnam mortificationem. Hæc autem aptiſſime fit per jejunium, quod eſt veluti quædam univerſalis totius carnis compreſſio, & humiliatio non unius aut alterius partis; ſicut ſaturitas totam carnem omni ex parte reddit ſuperbientem & laſcivientem. Unde peccatores quantumcumque graves, qui voluerunt ejus miſericordiam flectere, ſe ipſos præſentabant magno confectos jejunio, ſicque divinæ miſericordiæ fores orationibus pulſabant, & divinam fle-

Iud. 20. 26 ctebant miſericordiam. Ita quando filii Iſrael contra Benjaminitas, in ultionem cujuſdam immanis ſceleris proceſſerunt pugnantes, cum ſe viderent ſemel, & iterum propter peccata ſua à Benjaminitis ſuperatos, *venerunt omnes filii Iſrael in domum Domini.* Septuaginta verterunt, in Bethel, quoniam illic erat arca teſtamenti Domini: illis diebus, *& ſedentes flebant coram Domino, jejunantes die illo uſque ad veſperam.* Tuncque quando quaſi confecti humili erant jejunio, roborati fuerunt divino reſponſo, & contra inimicos progredientes, grandem de illis reportarunt victoriam. Ita tempore Samuel populus cùm graviter Deum offendiſſet, volens ejus miſericordiam implorare, *convenerunt in Maſphat, & jejunaverunt illa die, & dixerunt: Peccavimus Domino.* 1 Reg. 7. 6 Ninivitæ ſimiliter, quamvis miſericordiæ divinæ fores clauſas audiverunt, voluerunt tamen grandibus clamoribus orantes pulſare; ſed ut oratio efficax eſſet, primo grande illud, & famigeratiſſimum arripuerunt jejunium, & induti ſacco magnam humilitatem præ ſe ferentes, exauditi fuerunt. Hinc illud conſilium Eliachim ſummi ſacerdotis ad cives Bethulienſes, quos tyrannus Holofernes tenebat obſeſſos: *Scitote*, inquit, *quoniam exaudiet Dominus preces veſtras, ſi manentes permanſeritis in jejuniis, & orationibus in conſpectu Domini.* ¶ 89. Iudith 4. 12. Hom. 1. de jejunio.

Jejunium, inquit Baſilius, preces noſtras ſubvehit in cœlum, dum illis alarum vice fit, quo ſurſum ferantur. Tam grata eſt Deo humilitas, quam veri jejunantes coram eo poſiti præſeferunt, ut iniquior omnium hominum Achab, illius miſericordiam flexerit, eo quod coram Deo, ſe jejunantem, & 3 Reg. 21. 27. 28. 29. indutum ſacco exhibuit, quamvis impio, & iniquo eſſet corde, ut in ſequentibus latius expendemus. Tam gratum eſt enim Deo jejunium grande, quo quis humiliatum ſe coram eo dat, ut quamvis externa tantum ſpecie, ille impius ſe jejunantem exhibuiſſet, divinam miſericordiam flexerit. Quid faciet verum & perfectum jejunium? Certè ut optimè annotavit Ambroſius, meritò Eſaias Lib. de Elia c. 4. poſtquam ad optimum ſanctumque jejunium agendum divina voce fuit hortatus, ſubdidit: *Tunc*, cum ſcilicet tale jejunium tenueris, de quo loquebatur, *invocabis, & Dominus exaudiet; clamabis & dicet: Ecce adſum*, Eſa. 58. non longas moras aget, nec te multo tempore tenebit ſuſpenſum, ſed hoc ipſo quod perfecto jejunio ejus miſericordiam orando interpellaveris, eum habebis præſentem, ſine dubio daturum quicquid petieris, aut verius quicquid fuerit ſaluti tuæ congruentius.

§. 23. ***A monte myrrhæ ad collem thuris aptè discurrebat Sponsa & duo altaria sacrificiorum, & thymiamatis aptè copulata fuerunt, ut Davidis exercitatio indicavit.***

¶ 90. Videtur his verbis paulò ante propositis sanctus Propheta Isaias alludere voluisse ad quædam Sponsi verba magna expen-
Cant. 4. 6. sione digna: ***Donec aspiret***, inquit, ***dies, & inclinentur umbræ, vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris: tota pulchra es amica mea, & macula non est in te: veni de Libano sponsa mea, &c.*** Multa circa hæc verba autores dubitant & annotant, quæ tamen sancti Patres indicant, breviter attingam. Inducitur Sponsus in agro agens æstivo tempore circa meridiem quando solis æstus & ardor viget. Et sicut qui tali tempore in agro existit, fugiens æstus ardorem, se recipit in aliquem temperatum locum & umbrosum, donec declinante die, declinet etiam caloris vis; ita sponsus ad locum similem declinare intendens usque ad vesperam, donec inquit aspiret dies, ***Vadam.*** In Hebræo & multis codicibus habetur ***Vadam mihi.*** Et quamvis aliqui credant esse hebraismum, juxta cujus phrasim aliquando pronomina inter loquendum adjiciuntur, quæ nihil significant, ideoque illud pronomen ***mihi*** nihil significare, & accipiendum quasi non esset appositum, sententiamque intelligendam, ac si tantum dixisset, ***Vadam***, eo modo quo Sponsus similiter dixerat: ***si ignoras te***, in Hebræo, ***si ignoras tibi***, idem est enim ac si absolutè diceret, ***si ignoras.*** Cæterum credo hoc in loco, idem esse ***vadam mihi***, ac vadam in meam recreationem aut in meum solatium.
Lib. 1. contra Jovin. tom. 2. p. 14 Et quo iturus es ut illud capias? ***Ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.*** Insinuat D. Hieronymus montem myrrhæ & collem thuris, partes quasdam esse illius famigeratissimi montis Libani, qui quoniam est altissimus, est etiam vigente in inferioribus calore, temperatissimus. Est itidem latissimus, multis montibus aut monticulis potius & collibus, constans, sicut de monte Sina supra ex Cajetano annotabamus) in quorum unoquoque peculiare aromatum genus oritur: signanter autem myrrha probatissima in quodam monticulo illic posito, & excellentissimum ac mundissimum thus in quodam colle ibidem eminenti, ex arboribus & plantis ibi nascentibus oriuntur. Non solum eo se conferre vult Sponsus propter rationem dictam, sed quia ibi Sponsa residebat, quam in Libano ipsemet inducit commorantem, dum ait: ***Veni de Libano Sponsa.*** In monte igitur Libano morabatur illa, signanter autem inter montem myrrhæ & collem thuris quæ iteratos discursus ab uno & alium agebat, & dum à monte myrrhæ in collem thuris illa progrederetur, ecce Sponsus se dat illi præsentem, qui captus ejus pulchritudine ad eam commendandam se convertit, dicens: ***Tota pulchra es amica mea, &c.*** Et eam ad coronam advocat, &c. Hæc quidem secundum corticem litteræ verba significant; sanctus tamen Gregorius mysterium grande reconditum considerat. Certum est siquidem myrrham quæ amarissima est gustui, & à corruptione præservat, significare carnis mortificationem, quæ fit per varia pœnitentiæ opera, signanter autem per jejunium, quod carni quidem myrrhæ instar amarissimum est, sed per illud servatur tam ab illa corruptione temporali, quam concupiscentia suis motibus excitat, quam ab ea, quam æternam carnes peccatorum incurrent. Mons autem myrrhæ non quamcumque mortificationem, sed grandem & excellentem in modum montis elevatam, designat. Similiter thus, orationis fervidæ esse symbolum, apertè ille expressit, qui dixit: ***Dirigatur Domine oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.*** Et nomine collis thuris non orationem quomodocumque ferventem, sed excellentem elevatissimamque indicat. Supponitur igitur primo Sponsa, à monte myrrhæ procedens ad collem thuris; quia anima sancta non procedit nec se elevat ad orationem ferventem, nisi præmissa & comitante myrrha validæ mortificationis carnis; hæc

[Right margin: ¶ 91. In c. 4. Cant. — beside "nam advocat"; Ps. 140. 2. — beside "Dirigatur"]

hæc cum grandis est, ad grandem orationem disponit, & aptat. Deinde Sponsa, quæ tali oratione orat, quasi in colle thuris posita, statim ad sui clamoris vocem, Sponsum sentit præsentem, qui se illi co-
Esai.58. ram exhibet, illud complex: *Tunc clamabis, & dicet: Ecce adsum*, ad victoriæ coronam vocans, id est, complens & satians desiderium, & dicens: *Tota pulchra es amica mea, &c. Veni de Libano, veni, corona-*
Iudith. 4. 12. *beris.* Scito, ut ex sacerdote Eliachim diximus, quod orationem tuam exaudiet Deus, si illam sancto jejunio supposito & comitante, vereque per illud humiliata carne, perfeceris. Ex monte myrrhæ ad collem thuris procedendum tibi est: ex abundanti siquidem mensa & splendido convivio, non non ad orandum, sed potius ad idolola-
¶ 92. trandum procedere solent homines. His concinit illa altarium dispositio, quam tam
Exod. 27. & 38. in tabernaculo Moysis, quam postea in templo Salomonis conspicimus. Duo altaria est Dei institutione facta sibi invicem correspondentia, scriptura sacra describit, quæ extra sancta sanctorum erant. Unum erat altare Holocausti ad unam partem dispositum, eo modo quo scriptura exprimit, in quo absumebantur carnes & comburebantur, & illarum pinguedo resolvebatur; alterum erat altare Thymiamatis, quod è regione illius ad partem alteram
a 3. anti-quit. c 7. septentrionalem erat, de quo Josephus *a*, & excellentius scriptura ipsa *b*. In eo thy-
b Exod.34 miama illud suavissimi odoris cremabatur, cujus suavitate recreari videbatur ipse Deus, quod & altare incensi communi nomine dicebatur, quod plurimum incensum coram
Luca 1. Deo ascendens ibi adoleretur, *à dextris cujus*, Angelus annuntiaturus Joannis conceptionem & nativitatem, apparuit Zachariæ, ingresso ut juxta ordinem vicis suæ thus Deo offerret. Vide correspondentiam
Hom.4.cit. altarium: In isto offertur thus & thymiama ascendens coram Deo, purissimum & ipsi suavissimum; in illo carnes & carum pinguedo absumitur, & dissipatur. Hæc enim duo, ut inquit Origenes, se invicem comitantur & mutuo respiciunt, consumptio carnis & pinguedinis per forte validumque jejunium, ac eximia mortificationis opera, & oratio fervens & cœlum conscendens, & ad Dei præsentiam perveniens, ipsi grata & placida, quæ humilium & mortificatorum deprecatio dicitur, ut supra indicabamus. Hoc propterea tibi tempore isto agendum est, cum divinæ misericordiæ pulsandas fores, per orationes & clamores accedere paras, grande jejunium arripe, quo te ipsum infirmum & mortificatum Deo exhibeas, ut saltem dicat, quod de Achab jejunante *a*; *Quia humiliatus est causa mei, non* *a 3.Reg.21 29.*
inducam malum in diebus ejus. De quibus infra. Ex hac doctrina D. Hieronymus *b* *b Epist 45 ad Rusticum.*
hortans Rusticum Monachum ad grandia jejunii & mortificationis opera, & sancti *c Serm.37*
Patres Ambrosius *c* Augustinus *d*, eadem *d Serm.72 de tempo.*
omnibus commendantes, explicant illam Davidis sententiam, *e In terra deserta, in-* *e Ps.62.3.*
via & inaquosa, sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam & gloriam tuam. Iuxta litteræ sensum, non dubium quin David de desertis Idumeæ ageret, ad quæ se receperat juxta consilium Gad Prophetæ, furorem Saulis fugiens, ut in primo libro Regum scribitur, unde & titulus Psalmi ita habet: *Psalmus David, cum esset in* *1.Reg.22 5.*
deserto Idumeæ. Tam grandem de divino favore spem conceperat David, & ita omnem curam in Deum projecerat: ut in illis horridis desertis tam quiete orationi & contemplationi divinæ virtutis & gloriæ traditus esset, sicuti cum postea integra pace coram tabernaculo Dei positus, nullo perturbante orabat: ac si dicat, inquit Basilius: Nihil *Schol. in Psal. 62.*
detrimenti ex solitudine contraxi, sed perinde ac si juxta sacrum tuum tabernaculum stetissem, ita orabam, & mentis contemplatione rapiebar, considerans & contemplans tuam inenarrabilem virtutem, & majestatis tuæ gloriam. Quidam illud, *sic in sancto* intelligunt, in sanctitate, puritate ac justitia. Ex qua re, tribulationum & persecutionem utilitatem B. Gregorius consi- *1.p.Pastoralis cap 3 ad finem.*
derat. David enim quando urgentissimis acerrimisque persecutionibus erat omni ex parte circundatus, totum se ad orandum

con-

convertebat: quando verò postea pacificam regni sedem fuit adeptus, & adulterium & proditiorum homicidium mentem
¶ 93. applicavit. Hieronymus tamen, Ambrosius & Augustinus credunt Davidem aliquid altius secundum spiritualem sensum voluisse indicare. Qui terræ nomine carnem suam intelligit, quam quia valido fortique jejunio & grandibus mortificationis operibus compressam tenebat, vocat *inaquosam*, aridam, siccam, & *inviam*; quia non patebat concupiscentiæ via, per quam suos eructaret affectus. Quando caro ita disposita fuerit, tunc apte Spiritus orationes suas Deo offert, ejusque favorem implorat, *& apparet Deo sicut in sancto*, id est, in ejus contemplatione quietus manet. In Dei tabernaculo quod *sanctum* vocabatur nullus strepitus, nullum murmur oriebatur. Quando caro impinguata est, & ad orandum se convertit, apparet Deo sicut in foro: affectus enim insurgentes & passiones carnis quæ ex saturitate consequuntur, ejus quietem intercipiunt & impediunt: quando vero illa tenetur magna mortificatione compressa, non insurgunt affectus validi, qui inquietent & perturbent. Hinc sancti qui magni fuerunt jejunatores, tam quietam contemplationem agebant; ut per integras noctes nullum qui inquietaret, sentirent. Hinc poterat Antonius ad vesperam orationi se tradere, & tota nocte tam quiete in ea perseverare; ut sequenti die increparet solem, quod tam cito exortus appareret. Similiter & Seraphicus Franciscus, qui integras agebat noctes supremæ contemplationi traditus, illa tantummodo repetens verba: *Deus meus & omnia*; & multa similia exempla possemus referre. Quibus mire concinunt illa (quæ ad aliud institutum alibi tetigimus) quæ in Ægypto accidebant, quando Deus impios Ægyptios cum obdurato Pharaone
Exo. 11. 6. flagellabat. *Erit* (inquit Deus) *clamor magnus in universa terra Ægypti, apud omnes*
Lib. locut. in Exod. locut. 56. *filios Israel non mutiet canis*. Qua dicendi phrasi, ut S. Augustinus observat, supremam quietem voluit indicare, qua fruerentur Israëlitæ, Ægyptiis magnis clamoribus perturbatis. Et vere in carne carnem nostram perpetuo ac jugi motuum suorum affectuum latratu contra spiritum, ringentem & latrantem, apte intelligimus. Hujus clamoribus & latratibus jugiter perturbantur mundani, qui experiuntur carnem contra Spiritum agentem & latrantem, imo mordentem & lacerantem. Sed sancti viri quos Israëlitæ exprimebant, non hujus canis latratibus turbantur, nec eorum quies intercipitur; qui operibus duris tenentes carnem compressam & quasi confectam, quiete possunt, *sicut in sancto*, orationi vacare. Hæc egregia est ad orationem dispo- ¶ 94.
sitio, talisque oratio quod petit à Deo consequitur. Idque quod David subjicit, indicat: *Ut viderem*, inquit, *virtutem tuam & gloriam tuam*. Quamvis enim possit primo explicari, ut velit exprimere in quem finem ad orandum se convertisset, ut scilicet præsentem sentiret virtutem divini favoris & protectionis, & dulcedinem gloriæ ipsius: sed non incongruè etiam explicabitur, si dictio, *Ut*, sicuti frequenter scriptura solet, non tam finem, quam rei consequutionem indicet; Quasi dicat: Dum carne compressa & mortificata me ad orandum convertissem, tunc vidi & expertus sum virtutem tuam, qua me fovisti & refecisti, & gloriæ tuæ suavitatem, qua me delectasti. His adjunge, quæ frequenter sancti Patres, signanter Augustinus & Gregorius de tympano, Psalterio & cythara annotant. Ex- In Ps. 149
pendit Augustinus illud: *In tympano & Psalterio psallant ei*. Psallere est cantare vocem emittendo, sed non solam nisi comite sono tympani & Psalterii. Ipsum mysterium tympani & Psalterii (inquit Augustinus) non est tacendum. In tympano corium extenditur, in Psalterio chordæ extenduntur; & quanto plus fuerint extentæ tanto acutius sonant: ideoque utroque instrumento caro mortificatione acri siccata & extenta signatur. Tunc enim per orationem gratissime Deo Psallimus, quando caro ad modum tympani exiccata, &
ad modnm chordarum Psalterii ligata & Psal. 150.
extenta tenetur. Tympano & Psalterio addidit etiam David cytharam. *Laudate eum*

eum, inquit, *in Psalterio & cythara.* Siccatur enim chorda, inquit Gregorius, ut congruum in cythara sonum reddat, ideoque carnem exprimit, quæ non congruum sonum Deo reddit, nisi cum per afflictionem & mortificationem tenditur. Quia igitur orandum tibi est, carnem tuam in modum tympani, psalterii & cytharæ, dispone & præpara per jejunium, & cætera mortificationis opera, ut congrue possis orationes ad Deum fundere, & teipsum præsentare coram eo humili maceratione confectum.

20. Mora. c. ult.

§.24. *Virtutes Deus largitur per jejunium, quo tanquam circulo comprimitur homo, sicut arbor Nabuchodonosor, ut rore cœli tingatur.*

¶ 95. Virtutem largiris, & præmia. Hoc tandem in jejunii commendationem nobis proponitur, quod per illud Deus hominibus largiatur virtutes ac dona cœlestia; quæ Ecclesia, præmia vocat, quasi jejunii merito acquisita & comparata. *Deus siquidem per jejunium justis præmia meritorum, & peccatoribus veniam præbet*, ut eadem Ecclesia canit. Perterruit regem Nabuchodonosor visio quædam, quam in somnis vidit, & vox quam simul audivit. Vidit arborem quandam tantæ proceritatis, ut ad cœlum pertingeret; tantæ extensionis, ut usque ad terminos terræ protenderentur ejus rami, *sub cujus umbra habitabant animalia & bestiæ, & in ramis ejus conversabantur volucres cœli.* Et ecce vigil, & sanctus de cœlo descendit, clamavit fortiter, & sic ait: *Succidite arborem, & præcidite ramos ejus, excutite folia, & dispergite fructus ejus: fugiant bestiæ quæ subter eam sunt, & volucres de ramis ejus, veruntamen germen radicum ejus in terra sinite, & alligetur vinculo ferreo & æreo, & rore cœli tingatur*, &c. Ad hujus visionis explicationem convocantur arioli, consuluntur sapientes, quorum nullus quid portenderet, valebat exponere. Tandem ille sapientissimus somniorum & visionum interpres Daniel accitus, & coram Rege positus: Hoc (inquit) ô Rex te perturbat & terret. Hoc est quod Deus ad tuorum peccatorum expiationem, & ad tuam ordinat salutem, quod succidenda est arbor proceritate & extensione magna præcidendi rami, excutienda folia, in fugam dandæ bestiæ & volucres, radix alliganda circulo potenti & forti, ferreo & æreo, roreque cœli sic infundenda; ut veluti nova quædam arbor consurgat. Hocque ipsum est, quod hodie in cujusvis peccatoris remedium & salutem proponitur. Hujusmodi siquidem arbor secundum quandam accommodationem, est peccator, in quo ex radice carnis mala, ac infecta per concupiscentiam inordinatam, peccatum tanquam germen & arbor processit, & in grandem excrevit proceritatem; nam usque ad cœlum pervenit, quia Deum ipsum & sanctos ipsius Angelos offendit. Grandi etiam extensione ad omnia latera est dilatatum: quia proximos ad latus existentes etiam offendit. Magna arbor ad omnia se extendens, omni ex parte ramos emittens; mente cogitationes pravas, ore verba incomposita, manibus opera injusta pedibus gressus inordinatos, &c. Sub hujusmodi ramis bestiæ quiescunt, & in illis conversantur volucres, quorum typo duo peccati opera exprimuntur: quædam carnalia, quæ bestiæ præsignant, ut fornicatio, immunditia, impudicitia, iræ, rixæ, comessationes, ebrietates & his similia: quædam spiritualia, quæ per volucres indicantur, ut superbæ cogitationes & actus, affectus avaritiæ & invidiæ, quæ à Theologia peccata spiritualia vocantur. Quid igitur agendum? *Succidite* (inquit ¶ 96.
vigil & sanctus) *arborem, & præcidite ramos ejus.* Arbor peccati succidenda est, ejusque rami præcidendi: exscindendum est enim peccatum, omniaque illius opera, finis est omnino illi imponendus: *Hic* namque inquit Sanctus Propheta, *est omnis fructus, ut auferatur peccatum.* Expende illud, *hic est omnis fructus*: in hoc enim omnia ordinantur quæ Christus egit: sicuti omnia quæ agricola operatur, in fructum sunt destinata. In hoc venit ille, & mortuus est, in hoc insti-

Daniel. 4.

Esai. 27. 9.

instituit Sacramenta, ac sanguinem fudit, prædicatores Euangelicos misit, sacerdotes ordinavit, & confessores constituit; in hoc, ejus dispositione institutum est. Quadragesimæ tempus, conciones ordinatæ, cæremoniæ constitutæ. *Hic est omnis fructus*; ideoque qui illum non assequitur, omni fructu privatum se intelligere debet. Et bene dicitur: *Succidite arborem*, non tantum leviganda est aut operienda, sed omnino excindenda; non enim sufficit peccatum aliqua tantum ex parte levigare aut minuere: sed illud totum est exscindendum, ut nec rami ejus, nec folia, nec fructus remaneant. Non solum est fornicatio dimittenda, sed exscindenda familiaris conversatio cum ea muliere, cum qua peccare solitus fuisti: non solum restituendum quod per usuram abstulisti, sed rescindendus iniquus contractus. Arbor & rami & folia & fructus, omnia quæ in arbore continentur exprimunt; & qui hæc omnia penitus præscindi statuit, omnino peccatum exscindendum decrevit Abigendæ bestiæ & volucres, opera se carnalia, quæ, ut sanctus Iudas Apostolus dixit; *Carnem maculant* & fœdant, & spirituales nequitiæ, quæ animam perdunt: illudque fiendum quod nos sanctus admonet Propheta: *Derelinquat impius vias suas, & vir iniquus cogitationes suas, &c.* Radix tamen dimittenda quidem, sed alliganda circulo ferreo & æreo; ut rore cœli tingatur. Quibus verbis admiranda nobis observandaque doctrina indicatur. In primis nequaquam præcipitur, auferre radicem, aut de terra evellere: quia radix peccati est nostræ carnis concupiscentia, hæc autem dum vivimus, eradicari ex carne non potest. Quantumcunque enim quis sanctus sit, dum vivit, (excepto Christo, ejusque sanctissima Matre) hujusmodi radicem in terra carnis suæ radicatam portat, & concupiscentiam defert, quam Apostolus ipse, qui in terrium cœlum fuerat elevatus, sentiebat. *Sentio*, inquit, *aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.* Hæc ab eodem Apostolo sæpe vocatur *peccatum*, non quod vere ille peccatum sit (ut sanctum Concilium Tridentinum ex sanctorum Patrum doctrina contra nostri temporis hæreticos definivit & declaravit) sed quia ad peccatum excitat & inducit, & illud producit sicut radix arborem & ramos, folia & fructus. Non itaque eradicare potest, sed comprimenda est valide ac potenter *circulo ferreo & æreo*; quo nomine excellenter jejunium validum, forte, ac prudens expressum est. Jejunium siquidem circuli modum tenet, quod undique carnis concupiscentiam circundat, coarctat & comprehendit. Estque sicuti supra diximus, quædam universalis totius carnis compressio. Ferreus & æreus debet esse circulus iste. ¶ 97. Idem Daniel paulo ante, quid ferri & æris nomine indicaretur, exposuit. Ferrum quidem dixit significare Romanam fortemque potentiam, quæ omnia comminuit, & domat. Id enim ferro convenit, per quod omnia comminuuntur & domantur. *Ære* autem dixit significari Græcorum sapiens regnum, quoniam æs propter suum sonitum (ut Hieronymus annotavit) sapientiam indicat. Jejunium arripiendum est, quod primo sit circulus ferreus, quod potenter edomet, comminuat, & conterat concupiscentiæ vires, vigorem & robur; nihil enim potentius id præstat, quam jejunium validum & rigidum, ac strictissime constringens: sed debet adjungi æs sapientiæ & prudentiæ, ut, sicut dixit Paulus, rationabile sit obsequium, tale quod vitam carnis non auferat, & concupiscentiæ vires enervet. Forte quidem jejunium: si enim illud tale non fuerit, non tenebit alligatam & compressam radicem, nec germinet ramos pravorum affectuum & motuum: sed prudens, ut ex professo Divus Chrysostomus annotavit, ne vitam absumat & perdat. Si tali circulo radix fuerit compressa & colligata, erit ille medium, ut ros de cœlo descendat coque tingatur non solum anima, sed & caro ipsa multiplici labore compressa, sicut Sanctus Hieronymus ad Rusticum scribens declarit, Davidis verba expendens, quibus non solum animam, sed carnem Deum desiderantem exprimit, dicens: *Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea.* Totamque doctrinam istam Ninivita-

[Margin notes: Iudæ nu 8. — Esai. 55.7. — Rom. 7. 23 — Rom. 6. 7. & 8 — Sess. 5. can. 5. — Dan. 2. 40 — Dan. 2. 39 — Ad Roma. 12. 1. — Hom. 14. ad Rom. — Epi. 4. ad Rusticum Monach. — Psal 41.]

rum

rum sæpius repetita historia comprobat. Ex radice namque concupiscentiæ, tam grandis peccati arbor processerat, ut ad cœlum usque pertingeret: *Ascendit*, inquit
Jonæ 1. Deus, *malitia ejus usque ad me.* Omni ramorum genere peccati arbor abundabat, quia ad omnes iniquitatis partes deflexerant, ad quas carnalia opera tanquam bestiæ, & spirituales malitiæ tanquam volucres se receperant. Sed primum exscissa est penitus arbor, ut D. Chrysostomus annotat, quia *recessit unusquisque à via sua mala.* Expende vim illius vocis, *à via*, non enim solum dimiserunt peccata, sed & eorum occasiones abjecerunt, quæ sunt via, qua quis ad peccatum it & regreditur. Potentissimi etiam jejunii circulo carnis concupiscentiam compresserunt, & alligarunt; sicque divinæ misericordiæ rore tincti & aspersi fuerunt, & ad vitam revocati, & veniam obtinuerunt & gratiam: per jejunium enim quo tamquam valido circulo comprimuntur concupiscentiæ, vitia & affectus; virtutes Deus & dona largitur, & concedit. Hinc
In cap.7. Zacharia. S. Hieronymus eleganter acuteque explicat, cur jejunium vocetur in Scriptura, *Sanctificatio.* Quærere enim volentes Judæi, an perseverare deberent in jejunio post reædificatum Templum, sic interrogarunt:
Zach.7.3. *Nunquid sanctificare me debeo, sicut feci jam multis annis?* id est: Teneorne adhuc in jejunio persistere, reædificato Templo; sicut antea, cum pro ejus eversione jejunabam? Merito sane inquirere volentes, An deberent jejunare, inquirunt, An debeant se sanctificare; quia jejunium, inquit Hieronymus, sanctificatio quædam est, quod ad divina dona recipienda, quibus sanctificamur, disponit: de quibus alibi dictum est.

§. 25. *Nulla divina dona consequutos fuisse Sanctos, nisi per jejunium, docuerunt eleganter Beati Patres, Ambrosius & Cyprianus, ostenderuntque opere ipso Moyses & Elias.*

Nec peccatoribus solummodo jejunium congruit, ut dimissa peccati culpa, divinæ gratiæ rore tingantur, & perfundantur, sicuti hactenus probatum est; sed & sanctis omnibus necessarium est, ad quæque divina dona obtinenda. Hancque credo causam, cur Basilius jejunium vocaverit, *Sanctorum thesaurum*, quo nomine, quantum existimo, id intelligit, unde omnia bona extrahuntur: quomodo dicimus Reges habere thesauros suos, ex quibus pro temporum necessitate omnia quæ sunt necessaria trahunt: sicut Scriptura sacra describit *a*, thesaurum Regis Artaxerxis, ex quo concessit Esdræ Sacerdoti, quicquid necessarium esset ad expensas domus Domini: & thesauros Ezechiæ *b*, quos ostendit nuntiis Regis Babylonis; similiterque *c*, thesauros domus Domini aut templi, qui erant aulæ quædam, aut loca, in quibus omnia divitiarum genera erant condita, unde cum aliquid necessarium erat in usum sacrificiorum aut templi extrahebatur, quæ dicebantur gazophylacia, ut infra dicemus. Imo & cœlum in scriptura sacra dicitur, *Thesaurus Dei*, quia communiter intelligimus ibi eum omnia bonorum genera reposita habere, & inde quæ necessaria nobis sunt, mittere. Ita jejunium dicitur, *Sanctorum thesaurus*, quia ex eo omnia bona, quæ illis sunt necessaria, extrahere solent. Si divinorum mysteriorum intelligentiam optant, ad jejunium confugiunt; si animi consolationem cupiunt, ad illud manus convertunt; si Dei iram placare contendunt, jejunio utuntur; si inimicorum impetum infringere, ad jejunium convolant, &c. De jejunio itaque Sanctus Basilius id asserit, quod Salomon de Sapientia, de qua dixit: *Infinitus* the-

Right margin notes: ¶ 98. — Hom. 1. de jejun. — a 1. Esd. 7. 20. — b 4. Reg. 20. 15. & Isai 39. 4. — c 3. Reg. 7. 51. & 14. 26. & 3. Reg. 12. 18. — Deut. 28. 12. — Sap. 7. 14.

thesaurus est hominibus, quam qui possidet, thesaurum infinitum possidet, unde totius boni genera extrahere poterit. Est namque jejunium thesaurus quidam omnia bonorum genera continens. Illud enim (inquit D. Basilius) Prophetas generat, potentibus addit robur; jejunium legum latoribus subministrat sapientiam, bona est animæ custodia, corpori tutus convictor, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitium. Hoc tentationes depellit, hoc ungit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, sobrietatis achitectus: in bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazaræum sanctificat, Sacerdotem reddit sacris idoneum, atque, *ut semel omnia dicam, reperies quotquot fuere Sancti, omnes per jejunium ad vitam Deo dignam fuisse institutos.* Id ipsum B. Cyprianus illa celebri explicavit sententia: *Quotquot viros virtutum vidimus, sine jejunio non legimus ascendisse, nec aliquid magnum molisi sunt, nisi prius abstinentia præcessisset.* Quoties aliquid à Deo conari sunt obtinere, jejuniis incubuere & lachrymis, & pernoctantes in orationibus, ciliciis carni hærentibus, supplices beneficia postularunt, &c. Hoc adeo verum est, ut nec ipsa Beatissima & Sanctissima Virgo Maria cælorum Regina, & Dei mater charissima, cui donorum divinæ gratiæ plenitudinem concessit, quam propterea Angelus, *Gratia plenam* vocavit, aliquod donum obtinuerit; nisi grandi asperoque jejunio præmisso. Ut enim ipsamet Beatæ Elisabeth viduæ revelavit, (cujus revelationem refert Seraphicus piissimusque Doctor Sanctus Bonaventura,) excepta illa prima copiosa grati, quam in sua sanctissima ac pura Conceptione recepit, nullum deinceps donum aliud, aut favorem consequuta fuit, nisi per crebra suspiria, indefessas vigilias, grandia & continuata jejunia. Tam grandia siquidem illa extitisse, docuit Ambrosius, ut naturæ vires excederent; tam continua, ut jejunio congeminaret dies (imo forsitan & hebdomadas: nam si multi sancti integris mensibus sine cibo manentes, jejunium tenuerunt, ut alibi diximus; multo magis de Virgine Beatissima id possumus credere:) & si

Eadem hom.

Lib. de jejun. & tent Christi.

In meditatione de vita Christi, c. 3.

Lib 2. de virginib.

quando reficiendi successisset voluntas, cibus plerumque obvius, qui mortem arceret, non delitias ministraret. Ita Ambrosius. Tale itaque agebat jejunium, ut tantum id comederet, sine quo vita servari non poterat. Per jejunium ergo obtinuerunt sancti, ut Deus virtutes illis largiretur, præmia atque dona concederet. Id quod sancti Patres una eademque, sed longa inductione confirmant. Moyses per grande quadraginta dierum jejunium obtinuit, ut legis lator fieret, legem ipsiusmet Dei digito scriptam recipiens, inquit Basilius: & quod ad Dei singularem familiarissimamque admitteretur collocutionem, ait Cyprianus: & quod fulgida luce facies ejus antiquitus coram populo splenderet, & postea cum Christo in splendenti majestate appareret, inquit Hieronymus: & quod adhuc agens hanc vitam, esset beatus, & admissus ad Dei ipsius essentiam clare & facie ad faciem videndam, inquit Augustinus: qui simul rem annotat grandi consideratione dignam. Cum namque primum Deus Moysi apparuit in monte Horeb aut Sina, in flamma ignis ardentis in rubo, & vellet Moyses accedere ad illud prodigium conspiciendum, quod rubus ardebat, nec comburebatur; audivit vocem Dei de medio flammæ, dicentis: *Moyses Moyses, ne appropies huc, &c. & abscondit Moyses faciem suam: non enim audebat aspicere contra Deum*, id est versus flammam illam, ex qua vocem divinam prodeuntem audierat, ut Cajetanus exponit. Qua in re multa sunt, quæ attenta egent expensione: Primum, quod Deus ipse, qui Moysen vocarat, & eum in ducem populi sui elegerat, prohibet illum sibi fieri propinquum, & vult eum à longe stare & contineri. Deinde Moyses ipse vocem ejus audiens; *abscondit faciem suam.* Ambrosius a legit; *Avertit se*, quasi retrorsum se convertens: Cyrillus b. *Avertit oculos suos*, Vulgatus optime, *Abscondit faciem suam*, eam tegens, inquit Cajetanus c, aliquo operimento. Et tandem non ausus fuit, respicere versus partem illam, à qua vox Dei judicabatur prodiisse. Hæc fecit Moyses, tum propter

¶ 99.

Hom 1. & 2. de jeju.

Lib. de jejun. & tent. Christi.

Li. 2. cont. Jovin.

Serm. 25. ad fratres in Erem.

Exo 3. 5. 6

a *In cap 5. 1. ad Thes.*

b *In Exod.*

c *In cap. 3. Exod.*

pter timorem quem de Deo concepit, audiens ejus vocem: quomodo d. *Adam audiens vocem Dei, abscondit se*: tum propter verecundiam, quomodo Rebecca e. *Videns Isaac, operuit vultum suum*, & Esther constituta coram Rege Assuero, penitus defecit spiritu f: tum tandem quia ineptum se sensit, ad eam fulgidam flammam, & lucem conspiciendam, in qua Deus erat, ut Cyrillus g, & Bernardus h observant. Ita quidem tunc. Postea autem videbis cùm in ipsomet monte post aliquot menses illi Deus appareret; quod non solùm non prohibuit eum accedere, quin potius ut accederet, jussit; nec à longe positus stat, & se continet, sed locum ipsum montis, in quo Deus erat, ascendit & ingreditur, cæteris omnibus in inferioribus montis partibus remanentibus: nec solùm non operuit faciem, aut se avertit, aut declinavit oculos; sed quantum potest eos in Deum figit: nec timet videre quod apparebat, imò & contendit ipsammet divinam faciem, quam non viderat, clarè contueri, quod & revera consequutus fuit. Non mirum, inquit Augustinus: grande namque ac prolongatum jejunium effecit; ut qui ante illud nec Deum videre, nec verò ad eum accedere audebat; post illud, cum Deo facie ad faciem colloqueretur. Id quod & cæteri Patres similiter annotant, Cyprianus, Hieronymus, Basilius, Ambrosius, Chrysostomus, & alii. Eliam itidem ipsemet omnes observant, quem Theodoretus maximum Prophetarum vocat; signanter autem Ambrosius, qui peculiarem librum edidit, quem de Elia & jejunio inscripsit, in quo excellentissima dona, quibus à Deo fuit ornatus, illius grandi continuatoque jejunio singulariter tribuit: & specialiter illud, quod ejus lingua ad votum clausit, & aperuit cœlum, quasi clavis ipsius cœli, ibi claudens & quasi conclusas continens ad suam voluntatem pluvias; indeque eas quando voluit, extrahens; ut videas, quomodo jejunium sit, per quo cœlestis gratiæ pluvia & ros in nos descendit. *Elia*, inquit Ambrosius *jejuno ore vox emissa, cœlum clausit sacrilego populo Judæorum.* Expende illud, *vox emissa*: alludit enim ad id quod dixit ipse; *Vivit Dominus, si erit annis his res & pluvia, nisi juxta oris mei verba.* & ad id quod dixit Sapiens: *Verbo Domini continuit cœlum.* Non eum multa agere, aut moliri fuit necesse, non manus aut pedes movere oportuit; sed ad unius verbi prolationem, imò ad ejus vocis sonum, cœlum clausum apertumque fuit. Vox siquidem illa, inquit Ambrosius, ab ore jejuno erat procedens. Vide quanta sit excellentis jejunii vis, ut unieum jejunantis verbum, in cœlo quicquid voluerit operetur: ibi toto quo voluit tempore, aquam tenuit conclusam; inde quando voluit, eam secundum suæ voluntatis mensuram traxit. Et non solùm aquam, sed & ignem; idque non semel, sed iterum atque iterum, quando voluit, ex eodem loco traxit ad conburendos quinquagenarios. *Verbo Domini*, inquit idem Sapiens, *continuit cœlum, & dejecit de cœlo ignem ter.* Expende omnia. *Verbo*, inquit, *Domini*. Verbum erat Eliæ, sed ejus verbum, dicitur verbum Domini, quoniam peculiari Dei dono ei concessum fuit, solo verbo rebus dominari, & de illis quæ vellet agere. Non potuit excellentius David, Dei virtutem exprimere, quam dicens: *Verbo Domini cœli firmati sunt*: & Centurio excellenter ex eo Christi divinam potentiam quantum fieri potuit commendavit, quod dixit: *Tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.* Ecce quid operatur grande, sanctum, ac omnibus modis perfectum jejunium, quod vox jejuno (inquit Ambrosius) ore emissa, & ejus nudum verbum, firmat cœlos, & fortissimis vectibus claudit, ut non solum pluvia, sed nec minima roris gutta inde erumpat: (*Non erit*, inquit, *ros, nec pluvia, nisi juxta verbum oris mei*) utque non solum ros, sed & magna ac superabundans pluvia ad unius verbi sonitum, ex eodem jejuno ore procedentis oriatur. Deinde, miratur Sanctus Iacobus Apostolus vereq; mirabile est, quod ex *eodem foramine fons emanet dulcem, & amaram aquam.* Eodem autem verbo, una ac eadem lingua formata, ex eodem loco, quo aquam Elias traxit homines refrigerantem, traxit ignem comburentem mili-

d Gen. 3
e Gen. 24.
f Esth. 15. 10.
g In Exod
h In Cant.
Exod. 24.
Serm. 25. cit.
Locis cit.
¶ 100.
In Daniel. orat. 9. in c.9. in fine.
Li. de Elia c. 2. & epi. 82. ad Eccl
Vercel.
3. Reg. 17. 1.
Eccl 48.3.
4. Reg. 1.
Eccl. 48. cit.
Psal. 32.6
Luc. 7.7.
Iacob. 3.11

mili-

milites & quinquagenarios. Hoc admirandum opus Spiritus sanctus repetitione vocis *cœli*, voluit indicare: *continuit*, inquit *cœlum*, ut plueret ad ipsius voluntatem, *& dejecit de cœlo ignem ter*. Tribus annis cum dimidio, aquam in cœlo tenuit conclusam, quam abundantissimè cum voluit, inde eduxit: & ter ignem ex eodem fonte dejecit: idque *sola voce jejuno ore emissa*. Quid reliqua ejus contexam? inquit Ambrosius. Jejunus filium viduæ suscitavit ab inferis; jejunus curru raptus est ad cœlum, & quadraginta dierum jejunio divinam acquisivit præsentiam, (& meruit, inquit Basilius in Horeb, quantum fas est homini, Deum videre.) Jejuno ore statuit fluenta Iordanis, & redundantem fluminis alveum repentè siccatum, pulverulento transmigrat vestigio. *Tunc denique plus meruit, quando plus jejunavit*. Ita Ambrosius. Iuxta mensuram ergo jejunii, erant præmia & dona, quæ à Deo Elias obtinebat. Qui quoniam non minus, quàm Moyses jejunavit (inquit Hieronymus) non minori majestate cum Christo in Transfigurationis gloria visus fuit, cum quo excessum, quem completurus erat in Ierusalem, liberè pertractaret.

Hom. 1. de jejunio.

Lib. 2. cont. Jovinian.

§. 26. *Sanctos per jejunij virtutem divina dona consequutos, manifestè comprobant Daniel, & alij, excellenterque Sancta Iudith.*

¶ 101.

ALia innumera ad idem confirmandum exempla iidem sancti Patres expendunt. Daniel namque per jejunium accepit, ut profunda mysteria, quæ Magi & Arioli Chaldæorum nullatenus poterant attingere, plenè intelligeret, & manifestè referaret: per jejunium inter leones semel, & iterum illæsus extitit; per illud, mysteriorum Christi grandem accepit cognitionem, qui quantò majora erat quæ intelligere optabat, majori se conficiebat jejunio. Per jejunium sancta, pura, Deoque grata desideria suscepit, qui *Vir desideriorum* vocatus fuit, quando panem desiderabilem non comedit, quod sæpe D. Hieronymus *a*, repetit, & tradidit Augustinus *b*, annotans bona desideria ex jejunio nasci, sicuti carnalia, & immunda ex crapula & ebrietate. Per jejunium tres pueri ejus socii ardentissimam flammarum vim ita superarunt; ut nec capillus, aut vestis eorum, vel leviter combureretur: *Fecitque medium fornacis quasi ventum roris flantem*. Jejunio Samsonem accepit in filium ipsius mater: eodem penè confecta Anna suscepit Samuelem, quæ non solum jejunavit ipsa; sed & filium quem acceptura esset, jejunatorem futurum promisit; quem antequam conciperet, futurum Nazaræum spospondit, Esther quoque, & Mardochæus (inquit D. Clemens Papa) impii Aman, & infidelium insultationem, jejuno declinarunt; Anna filia Phanuelis (inquit Hieronymus) semper jejunans, & Dominum & virginem longa jejunia susceperunt. Cornelius Centurio, ut Spiritum sanctum, antequam baptisma acciperet, eleemosynis crebrisque jejuniis meruit. Quidnam sancta Iudith per jejunium non accepit? ut idem D. Clemens considerat, cujus insignes virtutes, admirandaque facta Spiritus sanctus descripturus (ut Ambrosius observat *c*) id primo loco, & quasi in capite constituit, quod *d Habens super lumbos suos cilicium, jejunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter Sabbatha, & neomenias, & festa domus Israel*. Per hoc namque jejunium tam grandem consequuta fuit sapientiam; ut magistra Presbyterorum & Sacerdotum Bethuliæ effecta, eos divina consilia edocuerit. Per illud accepit fortitudinem mentis robustissimam, roburque fortissimum, per quod nullo compressa timore, fortissimorum hostium castra adiit. Iejunio viros obsidione fractos (inquit Ambrosius) perculsos metu, tabidos fame; sola potuit à colluvione revocare, ab hoste defendere. Per jejunium juvencula pulcherrimaque mulier, nullo comitata viro, inter barbarorum innumerabilem exercitum, castitatem custodivit. Hocque singulariter miratur Ambrosius, quod inter tot millia hostium, casta permansit. Servavit quidem illa castitatem toto vitæ suæ tempore, quæ toto eodem tem-

¶ 102.

Dan. 10. 2. 3. 11.

a 2. Cont. Io. & epist. 22. ad Eusto.
b Serm. 65 de temp.
Dan. 3. 50.
Lib. 5 constit. Apost. cap 21.
Li. 2. cont. Jovinian.
Lib. 5. cit.
c Li. de viduis ante medium.
d Iud. 8. 6.
Lib. de viduis cit.

tempore jejunium tenebat. Sicut namque ridiculum est, castitatem illæsam servare velle, cum ventris abundanti & nimia saturitate; ita illa tunc aptè custoditur castitas, quam continuum comiatur jejunium, ut
2.2.q.147. D. Thomas docuit, expendens, rectè Apo-
art. 1. stolum post multa jejunia, castitatem po-
2.Cor.6.5. fuisse, cùm dixit: *in jejuniis multis in castitate.* Sed quod majorem admirationem inducit, illud est, quod talis tamque pulchra mulier inermis, sola, unica abra comitata, inter talem taliumque militum & ducum exercitum, nullam nec minimam castitatis
20. Contra læsionem passa fuerit. Annotavit D. Augu-
Faust. c.9. stinus; gentiles aptè finxisse Venerem Vulcani quidem uxorem, & Martis adulteram fuisse. Erat Vulcanus Deus ille, qui perpetuò adhærebat igni; quia calore ventris succenso per nimiam comessationem & ebrietatem, ad luxuriam, & Venerem inclinatur homo; ideoque difficilè est à luxuria & Venere se eum continere, qui epulis se tradit inordinatis; sed difficilius Marti, bellorum Deo, quia sicuti milites sunt, qui minus abstinentiis & mortificationibus vacant; ita etiam ipsi sunt, inter quos castitas nullatenus tuta consistit. Et quamvis id omnibus militibus fuerit commune, singulariter autem Assyriis, inter quos pulcherrima Iu-
Judit. 12. dith sola incedebat. *Fœdum est enim apud*
11. *Assyrios, si fœmina irrideat virum, agendo ut immunis ab eo transeat.* Sed casta fœmina, quæ per jejunium castitatem servaverat, per jejunium eandem inter milites etiam Assyrios conservavit; quæ nullatenus jejunium remisit, imò auxit, cùm majus imminebat periculum; quæ ducta ad Holofernis mensam & cœnam, quam ducibus suis fecit, cum sibi ad id quod intendebat perficiendum, necessarium videret comedere & bibere, quia illam ad id Holofernes excitabat, comedit quidem & bibit, non tamen cibos regios & pingues, nec vina fortia &
Judit. 12. defæcata, quæ ipsi offerebat ille; sed *accepit,*
19. *& manducavit, & bibit coram ipso, ea quæ*
¶ 103. *præparaverat illi ancilla ejus.* Quantò temulentior Holofernes per cibum & potum reddebatur, tanto illa temperantior per par-
Ibid. n.20. simoniam se efficere curabat. *Bibit ille vinum multum nimis, quantum nunquam biberat in vita sua, & jucundus factus est.* Ipsa temperatissimo refecta cibo, reddita est modestior & vigilantior: unde ardentissimis flammis ille æstuans, (*erat enim ardens* *Ibid. n.15.*
in concupiscentia) tam infirmus fuit redditus; ut fortis tyrannus illa nocte vilissima infamique morte à fœmina debili occidetur, & fœmina secundum naturæ sexum debilis, tam fortis evasit; ut liberè ac securè & sine timore, contra tyrannum quem omnis mundus pavebat, qui & omnes solo nomine terrebat populos & duces, gladium stringeret, moveret brachium, apprehenderet comam capitis, & bis cervicem ejus percuteret; neque hoc opere confecto prius discessit, quam conopæum à columnis auferret, & evolveret corporis truncum, & caput conopæumque secumferens discessit, totum exercitium in fugam convertens, imò & totam domum Nabuchodonosor Regis Assyriorum ingenti confusione perfundens. Non defficile (inquit Ambrosius) ebrios exercitus, u- *Lib. de viduis.*
nius sobrietas & vincere potuit & eludere. Nec dextræ tantùm hoc opus; sed majora trophæa sapientiæ, ut meritò ab Apostolo post multa jejunia non solam castitatem; sed & scientiam additam videamus, dicent: *In jejunis, in scientia, in castitate:* *1.Cor.6.*
nam manu solum Holofernem vicit, consilio autem omnium hostium superavit exercitum. Suspenso enim Holofernis capite, quod virorum consilio non potuit excogitari, suorum erexit animos, hostium fregit; suos pudore excitans, hostes quoque terrore percellens; ita unius viduæ temperantia, atque sobrietas non solum naturam suam vicit; sed quod est amplius, fecit omnibus vires fortiorem. Per jejunium igitur sapientiam excellentem obtinuit, fortitudinem invictam imò & vincentem acquisivit, castitatem immaculatam servavit, & inter hostium cuneos inermis conservavit illæsam: hostes vicit, victoriam reportavit, liberavit patriam, & celeberrimum peperit nomen. Bibebant vinum in ebrietate potens, qui Holoferni principi militiæ Regis Assyriorum se tradere gestie-

Lib. de Elia c. 9. bant (inquit Ambrosius) sed non bibebat fœmina Iudith, jejunans omnibus diebus viduitatis suæ, præter festorem dierum solemnitates. His armis munita processit, & omnem Assyriorum circumvenit exercitum: sobrii vigore consilii, abstulit Holofernis caput, servavit pudicitiam, victoriam reportavit. Hæc enim succincta jejunio in castris se prætendebat alienis: ille vino sepultus jacebat, ut ictum vulneris sentire non posset. Itaque unius mulieres jejunium innumeros prostravit exercitus ebriorum: Sic Ambrosius. *Lib. de Elia cap. 3.* Hujusmodi innumera, quæ in scripturis sanctis legimus, sanctos Patres, qui attentè omnia considerant, excitant; ut summis laudibus jejunium prosequantur, eidem omnia cœlestia dona quæ justi accipiunt tribuentes. Unde Ambrosius, Iejunium, inquit, substantia & imago cœlestis, jejunium refectio animæ, cibus menti, jejunium vita est Angelorum, jejunium culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum castitatis, &c. Omnia hæc verba expensione sunt digna, signantes autem illa, quibus jejunium vocat substantiam & radicem gratiæ.

§. 27. *Iejunii virtutem ostendunt Sancti Patres, tribuentes illi per quandam accommodationem, quod Fidei Paulus.*

¶ 104. QUa in re B. Ambrosius aliquam mihi hi videtur allusionem facere voluisse ad ea, quæ Sanctus Apostolus fidei encomia promulgans, dixit: *Fidem esse substantiam sperandarum rerum.* *a ad Heb. 12 1.* Quamvis enim certum sit, tam perspicuis nominibus & titulis, jejunium & abstinentiam ipsa fide longe esse inferiora, ut non oporteat hac in re immorari; tam excellentem tamen & necessarium jejuniorum virtutem sancti Patres intelligunt: ut aliquo modo & secundum quandam analogiam & applicationem, illa ferè omnia de jejunio & abstinentia dicant, quæ de fide Sanctus Apostolus expressit. Quod ita explicari potest. Homo ex anima & corpore constituitur. Et quidem ex parte animæ, est illi necessaria virtus quædam, illam captivans & comprimens ejus potentias; quæ omnium aliarum sit fundamentum, sine qua nulla possit virtus consistere. Hæcque est fides, quam propterea Apostolus *substantiam*, id est, fundamentum, aut radicem vocavit, sine qua nullus potest cœlestia dona, gratiam, aut Dei amicitiam percipere; nec aliquid agere, quod coram Deo meritorium sit. Quamvis ipsa sola non sufficiat; *Sine charitate* enim, & illius *operibus mortua est.* *Iacob. 2. 17* Similiter igitur ex parte corporis requiritur quædam virtus, quæ corpus comprimat, & quasi captivos teneat ejus sensus atque affectus, quæ commune etiam sit omnium virtutum fundamentum & substantia, sine qua non potest virtus aliqua constare. Hæcque est temperantia & abstinentia, cujus singularis actus est jejunium, quod Chrysostomus *a* vocat; omnium bonorum ac beneficiorum cardinem, & Hieronymus *b* cæterarum omnium virtutum fundamentum, sine quo nec ipsa fides secura & firma consistit, ut Divus Ambrosius ex eo ostendit; quod populus abstinentia abjecta & jejunio neglecto, ad vitulum adorandum se convertit, & à fide vera defecit. *a Ser. 2 de jejun. tom. 5. b Epi 8. ad Demetr. Epi. 36. ad Sabinum.* Et sicut fides opera aliarum virtutum exigit, sine quibus parum prodest: ita abstinentia & jejunium cæteris virtutum operibus eget, ut perfectum sit, sicuti infra dicemus. Apostolus autem postquam fidei vim & necessitatem expressis multis Sanctorum exemplis & historiis commendavit? multos referens qui fuerunt ab initio seculi, usque ad introitum populi in terram repromissam; ut Abel, Henoch, Noe, Abraham, Isaac, Jacob, Moysen, Israëlitas mare rubrum transeuntes, & Rahab, videns innumera adhuc superfuisse exempla in sanctis, qui fuerunt post ingressum in terram promissionis, & quod ea omnia referre esset quasi impossibile; sub quadam generali descriptione illa percurrit. Et *quid*, inquit, *adhuc dicam*? *ad Heb. 11 23.* Tot ipsi se offerebant, exempla quæ proferret; ut eorum multitudine præpeditum se indicet. *Deficiet enim me tempus*, non solum

ſolum ad ſcribendum neceſſarium, ſed & vitæ (ut Anſelmus exponit) *enarrantem de Gedeon, Barac, Samſon, Iephte, David, Samuel & prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati ſunt juſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones, obturaverunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugaverunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes*
¶ 105. *facti ſunt in bello. &c.* Similiter ſancti Patres, jejunii virtutem & neceſſitatem commendare volentes, poſtquam ſingularibus exemplis rem expoſuerunt, videntes adhuc innumera exempla ſupereſſe, quæ poſſent referre; quaſi eorum multitudine præpediti, ſub quadam generalitate ea percurrunt, eadem tribuentes jejunio, quæ Paulus fidei, quamvis diverſa ratione, ut paulo ante dicebamus. Ita Sanctus Baſilius, poſtquam multa variaque exempla protulit in jejunii commendationem, rem concludere volens: Atque ut ſemel inquit, omnia dicam, reperies quotquot fuere ſancti, omnes per jejunium ad vitam Deo dignam fuiſſe inſtitutos. Per jejunium extinxerunt vim ignis, obturaverunt ora leonum, &c. Et ſicut Paulus de fide dicit, Sanctos per fidem viciſſe regna, &c. Ita & hæc omnia eos per jejunium feciſſe ſancti Patres aſſerunt. *Vicerunt* quidem *regna:* victoriam enim de Amalechitarum regno, & illam quam Ioſue de multis Regibus reportavit, jejunio tribuit Hieronymus, de quibus ſupra. *Operati ſunt juſtitiam,* id eſt omnem virtutis actum: ita intelligunt Anſelmus *a*, & Divus Thomas: & merito; juſtitia enim, ut dixit Sanctus Ambroſius *b*, univerſalis eſt virtus, & is dicitur juſtus & operari juſtitiam, qui omnia virtutum opera tenet. Hoc autem ſancti Patres ex eo tribuunt jejunio, quia ſicut homo per ſaturitatem ad omnia vitia eſt diſpoſitus; ita nequaquam ad omnia virtutum opera niſi per jejunium redditur aptus, de quibus ſupra. *Adepti ſunt repromiſſiones,* aut præmia, aut dona juſtis repromiſſa, quæ ſanctos fuiſſe conſecutos per jejunium docuerunt Ambroſius *c*, & Cyprianus *d* canitque Eccleſia dicens: Deus qui & juſtis præmia meritorum, & peccatoribus per jejunium veniam præbes. *Obturaverunt ora leonum.* Hoc Divus Thomas *e*, cenſet dictum propter Samſonem, & tam ipſe Divus Thomas, quam Anſelmus & Chryſoſtomus *f* propter Danielem, qui ſemel & iterum inter leones illæſus manſit. Sed etiam Samſonis factum quo leonem diſcerpſit, Baſilius *g*, jejunio, & Danielis miraculum eidem jejunio Hieronymus *h*, Ambroſius *i*, Chryſoſtomus *k*, & idem Baſilius *l*, acceptum ferunt; & quomodo leonum infernalium, & affectuum carnalium ora jejunium obturet, ſupra dictum eſt.
Extinxerunt impetum ignis. Hoc propter ¶ 106.
pueros in fornacem Babylonis miſſos dictum credunt Chryſoſtomus *m*, Anſelmus *n* & Divus Thomas; illos autem ardentiſſimarum flammarum vim, etiam ſingulariter per jejunium ſuperaſſe, ex Baſilio & Ambroſio longe lateque dictum eſt: nec tantum materialis ignis impetum extinguit jejunium, ſed & concupiſcentiæ, qui ut Divus Thomas annotat, fortior ac damnoſior eſt, qui majore ardore omnia animæ bona abſumit & devorat. *Effugaverunt aciem gladii.* Hoc Anſelmus propter ſanctos Machabæos dictum putat, & de Ezechia intelligi poteſt, qui gladium exercitus Senacherib effugavit; ſed id ſingulariter per jejunii etiam virtutem factum fuiſſe, de Machabæis ſatis indicat ſcriptura, quæ eos & eorum milites jejunio munitos exprimit, ut ſupra annotabamus, & de Ezechia aſſeruit Hieronymus. Nec ſolum corporalem gladium, ſed verius concupiſcentiæ motum, qui gladius eſt diaboli quo nos perimere parat, per jejunium effugaverunt Sancti. *Convaluerunt de infirmitate.* Propter beatum Iob hoc dictum credit Anſelmus: ſed quando infirmitate grandi ſe vidit percuſſum ab inimico, ut convaleſceret, grande jejunium arripuiſſe, diximus ſupra ex Origene. Et vere ex infirmitate animæ, quæ multis nominibus major eſt quam corporis, convaluerunt per jejunium Ninivitæ, aliique grandes peccatores. *Fortes facti ſunt in bello.* Divus Thomas de Ioſue dictum credit, de quo Sapiens: *Fortis in bello Ieſus Nave.* Illum autem grandi jejunio fortem redditum; ita quod quo magis jeju-

Hom. 1. de jejun. ante med.

Li. 2. cont. Iovin.

a *In c. 11. ad Hebr.*
b *In Lucam.*
c *Libr. de Elia ca. 2. & 3.*
d *Li. de jeju. & tent. Chriſti.*
e *In c. 11. ad Hebr.*
f *Hom. 27. ad Hebr.*
g *Ho. 1. & 2. de jejun.*
h *Libr. 2. cont Iovin. cit.*
i *Li. de Elia c. 7. & 11. & epi. 82. ad Eccle. Vercel.*
k *Ho. 1 de pœn & ho. de Iona.*
l *Ho 1. & 2 de jejun. cit.*
m *Hom. 27 ad Hebr.*
n *In ca. 11 ad Hebr.*
Ibidem.
In idem cap. 11.
Libr. 2. cont Iovin.
In cap. 11. cit.
In cap. 11. cit. Eccle. 46.

nium prolongavit, majori fortitudine agebat, expendit & ostendit Hieronymus. *Lib. 2. cont. Iovin. cit.* Et vere non fortitudine corporali, ad vincendos inimicos corporales homo fortis per jejunium efficitur; sed fortitudine spiritus ad vincendas omnes inimicas potestates, quæ jejunii fortitudini atque virtuti resistere non valent, ut Divus Athanasius *Lib. de virginit.* annotavit, observans illud, quod Christus *Matt 17.* dixit discipulis: *Hoc genus non ejicitur nisi* ¶ 107. *in oratione & jejunio*, de quibus supra. Eadem igitur ipsa penitus, quæ Apostolus fidei tribuit, sancti Patres etiam jejunio accepta ferunt: primo, ut intelligas quando Apostolus fidem commendat, non de nuda meraque fide loqui, ut impii hæretici garriunt; sed de illa quam cæterarum virtutum, signanter autem temperantiæ & mortificationis opera comitantur. Secundo ut expendas vim potentiamque universalem jejunii, & quod cæterarum virtutum sit etiam basis & fundamentum, sine quo, *Lib. de jejun. & tent. Christi.* ut ex Divo Cypriano retulimus, nullus Sanctorum aliquod donum cœleste consecutus fuit, nec ad aliquam virtutem ascendit. Tertio ut agnoscas recte dictum ab Ecclesia, quod Deus per jejunium virtutes largitur, & præmia atque dona. Et tandem ut videas quam tibi illud sit necessarium. Si nullus Sanctorum, imo nec Beatissima Virgo aliquod divinæ gratiæ donum sine jejunio accepit, modo supra exposito; & Elias qui jejunio dispositus, multa acceperat dona ad alia majora aspirans, majori *Li. de Elia cap. 2.* jejunio se confecit, ut Divus Ambrosius annotavit quod & sanctis omnibus asserit esse commune: quomodo tu ejusdem gratiæ dona accipies, nisi te jejunio disposueris? Amicis sine jejunio Deus nec virtutes, nec præmia largitur; quomodo tibi ejus inimico, qui nihil nisi æternos cruciatus promereris, suam gratiam, æternæ hæreditatis jus, sua dona tribuet & largietur, nullatenus jejunium, vel ex nomine agnoscenti; illud potius fugienti & formidanti, & tanquam *Epi. 86. ad Cassulanū ante medium.* noxium aliquem serpentem excludenti? Si autem his omnibus opponas Augustinum asserentem inepte hujusmodi effectus tribuendos jejunio, quod Daniel liber inter leones exstiterit, & quod flamma non tetigerit pueros in Babylonica fornace, quos non legimus jejunasse antequam ad leones projectus fuerit Daniel, & pueri ad flammas: Respondebo; tunc Augustinum tantum dixisse, id non expressum fuisse in scriptura, ex quo refellit quorundam errorem, qui dicebant, jejunium Sabbathi in scriptura expressum, & quod ad illud tenentur omnes fideles. Imò si recte Augustinus legatur, tantum dicere vult, non constare Danielem & pueros servasse Sabbati jejunium, quod hæretici inducebant, quod tamen certum est, jejunii merito, innumera bona fuisse consequutos. In cujus confirmationem illa expendenda est ejusdem Augustini sententia, *Li. qq. veter. & novi testam. qu. 120.* justos & Prophetas perpetuo se munisse jejunio, quando aliquid à Deo volebant impetrare. Quod satis aperte supra monstratum est.

§. 28. *Grandem injuriam inferunt jejunio, qui illud horrent & timent, homines duplici corde, qui instar Elephantis quæ timere debent non timent.*

EX his omnibus eloquentissime Chrysostomus singulari eloquentia reprehendendos assumit fideles, qui cum grandi timore & tremore, jejunii præconium audiunt, adventumque reformidant, quasi jejunium crudelis esset fera veniens ad devorandum, aut inhumanus hostis ad dejiciendum & occidendum. Considerat & attento intuitu, quasi ex alta specula, contemplatur Chrysostomus omnes homines, quam grandi cura, solicitudine & diligentia, appropinquantibus Quadragesimæ jejuniis, comessationibus & potationibus sint intenti, ventris se munientes crapula, stomachum ac ventrem replentes, imo & disrumpentes, similes penitus iis, qui cum crudeli fera, ut eum leone immani, vel tauro ferocissimo dimicaturi sunt, & illis qui horrendum inimicorum exerci- ¶ 108. *Homil. 1. de pœn.*

tum

tum appropinquantem audiunt, à quo se obsidendos timent, omni commeatu civitatem replentes, omniaque armorum genera quibus resistere possint inducentes. Si quempiam interrogauero (inquit Chrysostomus) cur tam abundanter comessationibus vacas? Respondet: Quoniam ad jejunium sum ingressurus. Cur ventrem reples? Quia abstinentiæ dies adueniunt? Nunquid fera est jejunium adveniens ad devorandum te? Nunquid abstinentiæ dies, sunt milites ad tui obsidionem & exitium congregati? Quomodo non supremæ fuerit inquitatis, ita refugere, & formidare illud quod tot tantaque inducit bona? Quam grandi lætitia poterat Laban excipere Sanctum juvenem Jacob, ad cujus introitum & primum domus suæ ingressum, benedixit ei Deus, ut dicere ei posset Jacob: *Modicum habuisti antequam venirem ad te, & nunc dives effectus es, benedixitque te Dominus ad introitum meum*? In Hebræo, ut Sanctus Augustinus *a*, & Theodoretus *b*, annotant, *pede meo*, id est, hoc ipso quod pedem meum in domo tua reposui, *en poner el pie en tu casa*. Quo itidem gaudio Putiphar Pharaonis eunuchus poterat Sanctum adolescentem Joseph excipere: *Cujus domui benedixit Dominus propter Ioseph, & multiplicavit tam in ædibus, quam in agris cunctam ejus substantiam?* Quo affectu exciperes fabulosum Midam, qui ingrediens domum tuam, omnia quæ attingeret in aurum converteret? Quam obuiis festivisque manibus hospitem, qui secum omnia bona in domum tuam duceret? Ita, inquit Chrysostomus, jejunium sucipiendum tanquam omnium bonorum matrem & genitricem. Idcirco ad illud lætissimo vultu hilarique facie excipiendum volens nos sancta Ecclesia excitare, CHRISTUM inducit imponentem & commendantem, ut cum jejunaturi sumus, lætos nos exhibeamus, & quæ in supremis gaudii, & lætitiæ occasionibus facere Palæstini consueverant, exequamur, ungere scilicet caput, faciem lavare, & totos festivos exhibere. Ea propter, inquit Chrysostomus in concione quadam habita prima Quadragesimæ die, & ipse hodie ingenti alacritate surrexi, una vobiscum lætitiæ illius spiritualis particeps futurus, & volens adventus Sanctæ Quadragesimæ, remedii inquam animarum vestrarum, vobis annuntiator esse. Communis enim nostri omnium dominus, velut pater filios indulgenter amans, cupiens ea quæ unquam peccavimus abluere; hanc, quæ per jejunium acquiritur curationem adinvenit. Nullus igitur sit mœstus, nullus etiam tristis appareat, sed omnes exultent & gaudeant, ac glorificent animarum nostrarum curatorem, qui hanc optimam nobis aperuit viam, accipiant cum jucunditate illius adventum. Et infra: Quemadmodum castam quandam, & ingenuam Sponsam ducturi, thalamis undique tapetibus ornatis, domoque tota purgata, atque ingressu omnibus inhonestis ancillis interdicto, in cubiculum illam introducunt; pari modo vellem etiam vos purificata vestra mente, valeque delitiis & voracitati dicto, matrem omnium bonorum & pudicitiæ, aliarumque virtutum omnium magistram, explicitis mentis vestræ finibus suscipere, ut & vos majori fruamini voluptate, & illud vobis congruam suam medicinam conferat, &c. Ita à multis antiquitus sucipiebantur hæc jejunia Quadragesimæ, qui ut Divus Maximus Taurinensis Episcopus asserit, advenientes Quadragesimæ dies devotiori jejunio præveniebant, & se ad Quadragesimalia jejunia per jejunia præcedentia & orationes disponebant: ventrem jam assuefactum jejuniis tenere contendebant, ut securius jejunium adveniens perfecte complerent. Miratur Ambrosius, hominesque arguit, qui tot, tantasque excusationes jejunio opponunt, ut vix unus remaneat, qui jejunium integre ac plene servare se posse fateatur. Quidam debilitatem corporis præferunt, alii imbecillitatem virium, hic cerebri vertigines, ille stomachi flatus; unus quod juvenis sit & in crescenti ætate, alius quod senex viribus jam sit destitutus; ille quod non potest dormire, hic quod sit capite gravatus; hæc quoniam nuptui est tradenda, illa

Gen 30. 30.
a Li.1.qq. in Genes.q. 92.
b In Gen. q. 87.
Gen. 39.5.
Hom. 1. in Genes.
¶ 109.
Hom. 1. in Gen. cit.
Hom. de jejunio.
Serm 39.

illa quoniam tradita; una quod prægnans, alia quod enixa, & cum jejunium inducitur, inquit Ambrosius, omnes fere de temporis intemperie se excusant. Dicunt enim æstivis mensibus: Dies longa est, torrentior sol, sitim ferre non possumus, poculis nos refrigerare debemus: hyemis vero tempore: Grave frigus est, rigores sunt pessimi, algorem tolerare nequimus, escis calefieri nos oportet. *Ita homines quorum animus semper est in prandio, prandendi sibi causas inquirunt*, & dum se à jejuniis excusant,

¶110. tempora creatoris accusant. Dic mihi, ô delicate Christiane, qui æstum solis jejunando ferre non potes; nunquid æstus quem sustentaturus es, torrentior est gehenna? Nunquid hyemis cui retrudendus es, horridior est tenebris? *In exteriores enim tenebras abjicientur peccatores, ibi erit fletus & stridor dentium*: ait Dominus. Stridor inquam dentium, instar hyberni temporis erit in illis tenebris. Ita miser peccator dum hic hyberni rigorem metuit, ibi tenebrarum frigus incurrit: dum hic æstum solis evitat, ibi gehennæ sustinebit ardorem. Ita Ambrosius. Ut tamen ad jejunium grate & secure suscipiendum sancti Patres excitent, omnem timorem quem homines de illo concipiunt, efficacissimis rationibus amputandum assumunt. Primo timent homines, ne salutem per jejunium amittant, quos Chrysostomus ita à jejunio timentes considerat, ac si agresti inquit, & horrido cuidam immani inimico aut leoni dandi in manus forent. Hunc timorem radicitus pellunt Basilius *a*, Chrysostomus *b*, Ambrosius *c*, & Hieronymus *d*, ostendentes in primis, non esse jejunium & parsimoniam quod salutem minuit, aut vitam adimit, sed crapulam & ebrietatem. Quis enim, inquiunt Hieronymus & Chrysostomus, numerare possit, quot quantæque infirmitates, & mortes ex comessationibus oriantur? Pedum dolores, capitis vertigines, apoplexiæ & epilepsiæ dissenteriæ, lippitudines, colicæ passiones: unde? Atque si meis sermonibus, inquit Chrysostomus, derogas fidem, medicorum te doceat disciplina, & eos percontare, ipsique tibi hæc eadem manifestius explicabunt, qui *abstinentiam Matrem sanitatis* appellant. Secundo ostendentes quamvis jejunium gravissimum ac molestum nobis esset, lætissime excipiendum propter ingentes utilitates quas inducit, & grandem necessitatem, qua de illo tenemur. Piscem accedentem ad se, timuit Tobias, (ut sæpe annotavimus) clamans ad Angelum sui comitem: *Domine invadit me*. Ne timeas, inquit Angelus, sed apprehende illum, qui te, domumque patris tui omnibus bonis cumulabit. Mirum est, quem timorem homines de jejunio & de mortificationis operibus concipiant, quique timenti voce clamant: *Invadit me*. Quid times? Quod tibi salutem affert? Tuas sanat infirmitates, curat vulnera, illuminat cæcitatem, fugat dæmones? Sæpe ¶111.

Spiritus sanctus, illum sibi invisum profert, qui duplici est corde. *Ne accesseris ad eum duplici corde*, inquit Sapiens. Et iterum: *Væ duplici corde, & peccatori ingredienti terram duabus viis*. Quis duplici corde dicatur, multis modis explicari potest, sed non ineptum est, si dicamus, ad elephantis conditionem allludere voluisse, de quo Ælianus scribit, duplex cor habere, uno ita fortis & impavidus est, ut nec hostium armatos, munitos, gloriantesque exercitus timeat, nec dubitet arbores proceras, & palmas dejicere & prosternere proboscide; ut earum fructus capiat, & ingentia saxa arripere, &c. Altero tamen, ita est timidus, ut ad conspectum, imo ad solum auditum animalculorum quorundam paveat, & terreatur. Nam ad muris aspectum pavet, visu quorundam vermiculorum prope Gangem conturbatur, ad grunnitum porci tremit, chamæleonem horret, hirundinis morsu penitus exanimatur ut videre est apud eundem Ælianum *a*, Plinium *b*, & Solinum *c*, de quibus alibi. Tales sunt multi, duplici corde. Quosdam namque frequenter invenies, qui nullatenus timent noctes ducere insomnes, in tenebris ambulare, pluviis & hyemis rigoribus expositos, innumeris periculis implicatos: multos qui nullas laboris reformidant angustias, nec æstatis caloribus, aut hybernis algoribus terrentur, ut suæ satisfaciant

Marginalia: Matth 8. — Hom. 1. de pœnit. — a Hom. 1. de jejun. b Hom. 1. & 10 in Gen. & homil. de Jona. c Libro de Elia d Lib. 2. cont. Jovin. — Tobiæ 6 3. — Eccl. 1. 36. — Eccl 2. 14. — Cap. 39. — a Lib. 1. c. 33. b Lib 8. c. 10. & 17 c Cap. 38.

ciant cupiditati, voluptati & appetitui: quos tamen conspicies horrentes, & reformidantes ad minimum pœnitentiæ & mortificationis opus. Quam sine timore fornicarius & adulter observans caliginem continuis vigiliis se tradit? Avarus quam sine hæsitatione caloris ardoribus se exponit, & imbrium ac nivium inclementiæ? Si eorum alicui confessarius coram oculis exponat aliquid pœnitentiæ, aut vigiliæ, aut jejunii; horret, timet, trepidat, pavet. Certè homines sunt duplici corde. Quid times id quod ad tui salutem disponit, non timens ea quæ tibi exitium & æternam inferunt mortem? Nequaquam, inquit Basilius, reformidas pharmaceum à medico ordinatum, quia noxiis humoribus expellendis intelligis aptum: nec times filio tuo porrigere acutissimas, ac violentas quasdam medicinas, quæ interficiant vermes in visceribus illius grassantes & corrodentes: quid times jejunium, quod à Christo tuis infirmitatibus curandis, & peccatorum vermibus extinguendis ordinatum est? Sicut sine timore exhibuisti membra tua servire iniquitati ad iniquitatem: *Et absque ullo timore mala perpetrasti*; ita absque timore exhibe membra tua arma justitiæ in sanctificationem.

Hom. 1. de jejun. in princ.

Eccl. 8. 11.

¶ 112. Hanc totam rationem D. Athanasius breviter complexus fuit, demonstrans jejunium utile saluti corporis, & necessarium curandis infirmitatibus animæ. Si accedant, inquit, aliqui, & dicant tibi: Ne frequenter jejunes, ne imbecillior fias; ne illis credas nec auscultes: istos enim diabolus subornavit. Reminiscere ejus quod scriptum est, quod cùm Daniel & tres pueri capti essent à rege Babylonis Nabuchodonosore, & alii pueri una cum illis, jussumque esset ab eo, ut de sua mensa regia comederent, & de suo vino biberent, Danielem & tres pueros noluisse saturari ex mensa regia, & ad Eunuchum dixisse, qui eos curabat: Da nobis de seminibus terræ & vescemur, quibus responsum est ab Eunucho: *Timeo ego regem qui hunc vobis cibum & potum imperavit dare, ne facies vestræ Regi præ cæteris pueris, qui regia mensa aluntur, appareant squalidiores, & puniat me.* Cui responderunt: *Experire id in servis tuis plus minus decem diebus*, & dedit eis legumina ad cibum, & aquam ad potum, & perduxit eos ad Regem, & visæ sunt species eorum eximiæ super eos qui ex mensa regia vescebantur. Vide igitur quid faciat jejunium; *Morbos sanat, destillationes exsiccat, dæmones fugat, malas cogitationes expellit, mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius & salubrius, & ad thronum Dei hominem sistit.* Ita Athanasius. Quibus concinit id quod D. Chrysostomus annotavit, sanctas illas fœminas, aut potius fœminarum omnium ornamenta & gloriam, Iudith scilicet & Esther, dum grandia opera agenda sibi proponerent, ad quæ requirebatur vultus pulchritudo & venustas, non solum non timuisse eam perdere per jejunium; sed potius per grande jejunium eam comparasse. Unde tantam corporis sanitatem, tantamque pulchritudinem contraxerunt vultus ac faciei: ut una Holofernem, & omnem Assyriorum exercitum mirificè superarit, altera cor regis Assueri emollierit, & ad id omne quod volebat, pertraxerit. Nec enim jejunium pulchritudinem aufert, sed confert; non venustatem minuit, sed auget. Ecclesia sancta timorem quo fideles videt affectos, primo loco deponendum desiderans, ita initio sacri temporis Quadragesimæ Deum orat: *Præsta Domine fidelibus tuis, ut jejuniorum veneranda solemnia, & congrua pietate suscipiant, & secura devotione percurrant.* Expende illud, *secura devotione.* Ad bellum nos Ecclesia vocat, ut supra dictum est. Inter ea autem quæ à militibus suis Deus requirebat, hoc primum erat, ut timorem deponerent. Non enim formidolosus aptus est ad præliandum, propterea à Deo exposcit Ecclesia, ut timorem quem de jejunio concipere poterant fideles, Deus eradicet, ut *secura devotione*, id est, sine timore, cum fiducia & securitate, quod non erit ad exitium corporis, quod *animis, corporibusque curandis salubriter institutum est*, ut eadem Ecclesia, & D. Augustinus admonent.

Lib. de virginit. seu de meditatio.

Daniel. 1.

Ibi. ver. 11

Hom. 10. ex variis in Matt.

Oratio Ecclesiæ.

Deut. 1. 29

Serm. 53. de tempore.

 §. 29. Quæ

§.29. *Quæ in jejunio homines timent, debent potius expetere, ideò non levi de causa soluendum statuunt sancti Patres, & sacra Concilia.*

¶113. Timor insuper iste de jejunii & mortificationis operibus à carnalibus hominibus conceptus, excludendus est considerando, illud omne quod times, non tantum non esse timendum, sed expetendum, desiderandum, & procurandum tanquam singulariter per hanc sacram observationem
2.2.q.148. art. 7. intentum, ut D. Thomas annotavit. Illam namque sancta Ecclesia peculiariter indicit, & statuit ad carnis lasciviam, & petulantiam comprimendam, ejus vigorem infirmandum, illius vires attenuandas & minuendas; quæ spiritum ducit captivum in legem peccati & mortis, ad corpus quod peccato occasionem & materiam exhibuit puniendum, vindictam contra teipsum pro peccatis quibus Deum offendisti sumendam, &c. Quid igitur jejunium reformidas, quia carnem debilitat & infirmat? Hoc,
Serm.25. inquit Ambrosius, tibi intendendum est, ut debilitate roboreris, & infirmitate firmeris,
2. Cor. 12. 10. dicasque cum Apostolo: *Cùm infirmor, tunc fortior sum & potens.* Horres abstinentiam, quoniam somnum intercipit & fugat, vigilantemque reddit? Hoc à te requiritur
Lib. 2. de penit. c. 10 (inquit Ambrosius) ad veram pænitentiam, ut interrumpatur somnus, fugiatque ab oculis tuis; ut sic peccata tua etiam antiqua ad memoriam revoces, melius quam Assue-
Esth. 6. 1. rus Rex, quando *noctem duxit insomnem, qui jussit sibi afferri historias & annales priorum temporum:* illumque imiteris virum, exactum pœnitentiæ exemplum, qui
a Ps.101.8 dicebat a: *Vigilavi, & factus sum sicut pas-*
b Ps.76.5. *ser solitarius in tecto*; &, b *Anticipaverunt*
c Ps.131. 4. *vigilias oculi mei*, &, c *Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.* Continuas vigilias hoc tempore Telesphorus Papa & Mar-
d Epist. ad omnes c.1. tyr d ab ecclesiasticis singulariter exposcit. Has, inquit, septem hebdomadas omnes clerici à carne & deliciis jejunent, & hymnis & vigiliis atque operationibus Domino inhærere die noctuque studeant: à sæcularibus autem D. Ambrosius hoc petit, ut non Serm. 34.
præterear dies sine jejunio, nec ulla unquam hos transeat hebdomada absque vigiliis. Pertimescis alimenta Quadragesimalia, quòd non tam purum spirituosumque sanguinem generent, phlegma potius nutriant, & corpus grave reddant? Hoc tibi inquirendum cum Daniele, qui *panem desiderabilem non* Dan.10.3
comedit, & caro & vinum non introjerunt in os ejus; ut corpore macerato redderetur habilior ad orandum Deum pro peccatis populi. Tandem times pœnam, quam fames, sitis, corporis debilitas, carnisque afflictio inferunt? Hæc tu ipse debes quærere, qui pœnitentiam agens, tuis ipsius carnifex esse teneris, manus contra carnem tuam convertens, & vindictam de teipso sumens. Num pœnitentiam agere vis, fugiens id omne quod pœnale est? Num delicta abolere, nihil tibi inferens triste, quod delendis peccatis conduceat? Si medicus (inquit Basilius) membra tibi aliqua non Hom. 7. in
recta, aut ex natura sua morbo distorta, se divites.
corrigere polliceretur, gauderes etiam si dolorem sentires, &c. Hinc intellige pri- ¶114.
mò, non pro quavis occasione remittendum jejunium, ut Concilium Toletanum Canon 9.
statuit: sed diligenter à prælato examinandum, quod jejunio opponis. Non enim quia debilitatem aliquam sentis, dimittendum est, neque quia non tam firmum tenes somnum, sicuti cum longas agebas cœnas. Hoc enim potius ad tenendum jejunium obligat. Hinc videbis sanctorum mores, qui magnis infirmitatibus oppressi, nullatenus jejunium remittere, etiam ad medicorum consilium sustinebant, ut de beata Paula S. Hieronymus narrat, & de beato Epist. 27.
Petro martyre, sancto Nicolao Tolenti- ad Eustoc.
nate, & aliis constat. Divus Gregorius ex- 3. Dialog.
pendens sanctitatem Beati Eleutherii mo- cap. 33.
nachi suo tempore viventis, refert, se appropinquante Paschate (fortè ex asperitate jejuniorum & vigiliarum, quam prioribus Quadragesimæ temporibus tenuerat) gravissimam infirmitatem incurisse, incisionem

sionem scilicet vitalium, quàm Graeci Syncopim vocant (*desmayos, o paroxismos*, Hispanicè dicimus) & nisi me frequenter fratres cibo reficerent, inquit Gregorius, vitalis mihi spiritus funditus interiidi videbatur. Quod autem illi pœnam, afflictionemque inducebat, non erat infirmitas ipsa, aut quos ipsa excitabat dolores; sed quod jejunia cogeretur remittere. Ideoque vocato beato viro Eleutherio, ab illo obnixis precibus postulavit, ut à Deo sibi impetraret, non quod infirmitas tolleretur, aut minuerentur dolores; sed quod vel saltem una die sibi jejunare liceret. Quòd cùm divinitus sibi fuisset concessum, tanquam supremum beneficium æstimavit. Omni enim dolore superius censebat, hoc sacro tempore, cæteris jejunantibus, jejunium fovere. Hoc cuique fideli agendum, imposuit Au-
Serm.62. de tempore. gustinus: Qui jejunare, inquit, non valet, cum gemitu & suspiriis, & animæ dolore manducet, pro eo quod aliis jejunantibus ipse abstinere non potest, &c. Intellige secundo, non nisi grandi necessitate cogente, neque maturè & diligenti examine pensata, carnes hoc tempore comedendas. Quod idem Concilium Toletanum gravissimis ver-
Canon. 9. etc. bis expressit; *Adeò*, inquit, *acerrimè interdicitur, ut quisquis absque inevitabili necessitate, atque fragilitate, & evidenti languore, sed etiam impossibilitate ætatis, diebus Quadragesimæ esum carnium præsumpserit attentare, non solùm reus erit resurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab ejusdem diei sancti communione, & hoc illi cumuletur ad pœnam, ut ipsius anni tempore, ab omni esu carnium abstineat gulam, quia sacris diebus, abstinentiæ oblitus est disciplinam, &c.* Ubi etiam statuitur, ut qui carnes necessitate urgente comedere voluerint, non comedant eas nisi prius à sa-
¶ 115. cerdote permissum percipiant. Annotandum est Byzantinorum memorabile exem-
17. Histor. Eccle. c.32. plum, quod refert Nicephorus Callistus. Cùm fames, inquit Byzantii increbuisset rerum necessariarum inopia, Imperator Justinianus secunda statim jejunii hebdomade carnes in foro venales proponendas promulgavit. Et hoc quidem sic per vim actum. Populus autem qui pietatem sibi consectandam statuerat, neque eas emebat, neque edebat, *Mortem sibi potius adeundam esse censens, quàm ut quicquam de patriis moribus & traditionibus mutaret.* Quis explicare valeat, quam rigidè & strictè antiquitus hæc sacra jejuniorum observantia custodiretur? Ita omnes se ad jejunium censebant obligatos, ut qui propter infirmitatem jejunare non poterant, non auderent domo egredi, nec coram aliis in populi frequentia comparere, ut D. Chrysostomus insinuat; Hom. 10.
indecens quantum existimo judicantes; in Gen.
propter eam infirmitatem solvere jejunium, quæ egredi domo & in publicum prodire non impediret. Et verè confundi deberent quamplurimi, quorum tales sunt infirmitates, quæ non prohibentes discursus per civitates, neque negotiorum in se cutiones, neque verò agere omnia quæ libent, solùm impediunt jejunare. Abstinebant quamplurimi à vino, quod tantummodo divites luxuriosi, *los ricos regalones*,
sumere audebant, ut S. Theophilus Alexan- Lib.3. Paschali ad
drinus indicavit. Qui jejunabant, cibis Ægypti
communibus erant contenti, exquisitos Episcopos.
pisces, sapida condimenta, & edulia delicata intermittentes: Ideoque *requies coquorum.* Quadragesima vocabatur, ut ex Basi-
lio *a* & Ambrosio *b* colligere licet. Totam a Hom. 1.
diem in sanctis Ecclesiis agebant, horis ca- de jejunio.
nonicis etiam matutinalibus vigiliis inter- b Lib. de
essentes, ut ex Ambrosii *c* & Augustini *d* Elia.
hortationibus patet: usitatissimum autem c Serm 33.
erat, ut idem Augustinus ait *e*, non usque d Serm.55
ad vesperam sub nocte manducare, neque & 78. de
nisi post multam orationem, & quamplu- tempore.
ribus pietatis, religionis, & eleemosyna- e Lib. de
rum operibus perfectis comedere licebat, ut morib. Ecclesiæ Cathol.
juxta Burchardum *f* constituit Sylverius f Lib.13.
Papa, & dispositum fuit in Concilio Ca- c.12.
bilonensi *g*, quod declarat, nullatenus je- g Cap.5.
junare credendos illos, qui antequam vespertinum celebratum fuisset officium, manducarent. Concurrendum est enim, inquit, ad Missam, & auditis Missarum solemnibus & vespertinis officiis, largitis eleemosynis ad cibum accedendum est. Si verò aliquis necessitate constrictus fuerit, ut ad missam

missam venire non valet: *Æstimata vespertina hora, completa sua oratione, jejunium solvat.* Itaque agendum D. Ambrosius illis verbis maxima annotatione dignis exposuit. Surgentes, inquit, primo diluculo ad Ecclesiam festinemus, referamus Deo gratias, peccatis veniam postulemus, rogantes præteritis delictis indulgentiam, cautelam futuris. Tota die sit nobis vel oratio, vel lectio. Qui litteras nescit, sanctum virum perquirens, ejus confabulatione pascatur. Nulli actus seculi actus divinitatis impediant, non ludus tabulæ mentem avocet, non voluptas canum sensus obducat, non negotii compendium animam aviditate pervertat: *Quicquid enim aliud præter mandatum Dei feceris, quamvis abstineas, non jejunas*: ita Ambrosius; qui vult indicare, ita omnes sacris actionibus tradendos in Quadragesimæ jejunio: ut minime crederet aliquis se huic sacræ observantiæ satisfacere, si ad aliud opus mentem diverteret. Unde idem Ambrosius præmisit; An putatis illum jejunare fratres, qui primo diluculo non ad Ecclesiam vigilat, non beatorum martyrum loca sancta perquirit; sed surgens congregat servulos, deponit retia, canes producit, saltus silvasque perlustrat? Quamvis igitur qui ejusmodi es frater, vespere ad domum redeas, quamvis declinante jam sole manduces, potes videri tardius te refecisse, non tamen Domino jejunasse, &c. Totam ergo diem operibus sanctis dabant, & ad noctem comedebant. Nullam autem aliquis refectionem, aut collationem aliam, ab illa vespertina comestione sumebat: imò multos refert Augustinus se vidisse Mediolani & Romæ, qui non nisi post triduum aut amplius, cibum ullum aut potum sumebant, neque hoc in viris tantum; sed etiam in fœminis. Qui carnes propter gravem infirmitatem comedere cogebantur, non nisi in abditis & secretioribus locis manducare audebant, ut ex ejusdem Augustini admonitione constat, & nec carnes exquisitas aut delicatas quærebant; nec sapidis condimentis edulia præparabant: ut ita necessitati providerent, quod gulæ non satisfacerent. Ita agendum esset, quomodo excellentes aliquos viros fecisse videmus. Jacobus primus Aragonum Rex semper invictus, qui expugnatoris nomen promeruit, nunquam satis pro dignitate commendatus, cum carnes propter urgentissimas causas jejuniorum diebus comedere cogebatur, illas absque omni condimento, etiam sine sale præparari jubebat, & sine sale easdem comedebat, qui satisfaciens necessitati corporis, castigare volebat lasciviam gulæ.

¶ 116. Serm. 33. — Ser. 33. cit. — Lib. de moribus Eccles. cit. — Serm. 62 de tempore

§. 30. *Delicatos cibos relinquendos in Quadragesima, & requiem in ea dandam coquis, hortati sunt Basilius, Ambrosius, & Chrysostomus.*

Hinc inferre licet, deploranda potius quàm commendanda nostra esse jejunia. Quis enim non jam jejunio infirmitates opponit, ut sibi carnibus vesci concedatur? Qui autem ad id accipiunt facultatem, delicatas exquisitasque carnes, voluptuosis, ac multiplicatis condimentis, sicut in ipso Paschatis tempore, non in occulto; sed in omnium oculis manducant. Qui verò jejunantes se exhibent, tot tantaque & tam exquisita sibi curant præparari edulia, tot condimentorum genera exposcunt adhiberi; ut verè non tam videantur jejuniis convenientes cibos, quam gulæ nutrimenta perquirere. *Da aliquantulum saltem tempore isto* (clamant Basilius *a* & Ambrosius *b*) *requiem coquo.* Considerat hujusmodi homines S. Augustinus *c*, de quibus dicit, quod non relinquunt voluptates tempore jejunii; sed mutant: quas enim alio tempore consequebantur per esum carnis, nunc fovent per varia sapidaque condimenta: *Illi*, inquit, *qui sic à carnibus temperant, ut alias escas & difficilioris præparationis, & precii majoris inquirant, multum errant: non enim est hoc suscipere abstinentiam, sed mutare luxuriam.* Et iterum; *Per hos dies, etiam concessa prandia relinquenda. Sanè cavendum, ne mutes, non minuas voluptates.* Comedendi horam quis non prævenit? Omnes ad con-

¶ 117. — a Hom. 1 de jejunio. — b Lib. de Elia cap. 8 — c Serm. 73. ex divers. — Serm. 71. ex divers.

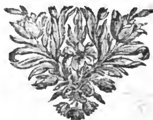
consuetam aliorum temporum horam comedunt, nec propter jejunium ullatenus, vel ad leve momentum protrahunt. Multis rationibus ostendit D. Thomas apte ab Ecclesia designatum tempus se reficiendi circa horam nonam, quæ est post vesperas; quia Ecclesia vult, ut caro tempore jejunii affligatur, & pœnam sentiat, non tamen penitus consumatur: quæ duo apte exequitur, qui usque ad horam nonam differt refectionem. Convenit etiam ista hora mysterio passionis Christi, quæ completa fuit hora nona, quando inclinato capite tradidit spiritum: jejunantes enim dum suam carnem affligunt, passioni Christi conformantur, secundum illud: *Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis*. In cujus confirmationem refert D. Thomas, quod in Concilio Chalcedonensi his verbis statutum est. In Quadragesima nullatenus credendi sunt jejunare, qui ante manducaverint, quam vespertinum celebratur officium: quod Quadragesimali tempore post nonam dicitur. Quid de collationibus, quas Romanas vocant? Cœnas potius opulentas possumus vocare, &c. Et vere videor mihi Dominum clamantem audire: *Non tale jejunium quod elegi*. Elegantissimum fuit D. Chrysostomi dictum cum jejunii tempus adesset: *Non*, inquit, *promulgo jejunium* forte, validum, rigidum, quale fuit Moysi & Eliæ, Davidis, aut Ninivitarum; *nec enim esset, qui hoc audiret* (inutiliter tale jejunium persuadendum assumeret; quod nullus teneret) *sed tollo luxum, præcido delitias, propter utilitatem nostram*. Non dico, ut jejunium sit sine pane, vino, piscibus sed oro, ut sit sine luxu id est, sine cupediis ac delicatis condimentis voluptuosisque, sine delitiis, id est, sine his quæ delitias concupiscentiæ, non necessariam sustentationem corpori inducunt. Illud tandem in hujus explicationem & confirmationem annotandum est; hoc unumquemque tempore sacro Quadragesimæ singulariter debere contendere, suæ carnis cupiditati se exhibere contrarium: ideoque rem esse huic tempori congruam & Deo gratissimam, concupiscentiam & appetitum carnis mortificare, tanto validius aliquid eidem denegando, quanto vehementius in illud excitatum videt. In hujus explicationem & confirmationem annotat egregie S. Augustinus *a*, quod & Divus Gregorius *b* latius fuit prosecutus, sæpissime non tam cibum, quam gulæ concupiscentis fervorem & appetitum vivacissimum, reprehensione esse dignum. Unde sæpe non cibus ipse, sed illius appetitus in vitio est. Propterea, inquit Augustinus, populus in eremo, non quia carnes petiit reprehenditur; sed quia nimia earum concupiscentia exarsit; ut etiam contra Dominum murmuraverit. Ideoque, inquit B. Gregorius plerumque lautiores & pinguiores cibos, non solum sine culpa, sed & juste ac sancte sumimus, & abjectiores non solum sine merito; sed nec sine reatu conscientiæ degustamus. Esau namque (inquit S. Gregorius quod & Divus Augustinus prædixerat) non offendit propter carnem suillam; per unius lenticulæ levem ac vilem cibum, prophanus fuit judicatus, & primogenita perdidit; & Elias in eremo virtutum spiritus, carnes edendo servavit. Unde & antiquus hostis quia non cibum: sed concupiscentiam esse causam damnationis intelligit, primum hominem non carne, sed pomo sibi subdidit. Hinc est, quod plerumque Adæ culpa committitur, etiam cum abjecta & vilia sumuntur. Inde B. Augustinus infert, non sæpissime rem Deo gratissimam efficere, cum vilem cibum, aut potum, quem maximo affectu noster concupiscit appetitus, eidem denegamus, & subtrahimus. Ita expendit factum Davidis, qui non propter aquam, sed propter ejus desiderium, seipsum reprehendit, & gratissimum putavit Deo sacrificium, si eidem aquam offerret & libaret, dum aquam quam avide concupierat, in terram effundens, suum appetitum & concupiscentiam jugulavit coram Deo & mactavit. Quomodo sæpissime grata Deo sacrificia hoc præsertim tempore poteris Deo exhibere, denegando appetitui, quod ille vehementius concupiscit, quamvis vile quid in se illud sit; & subtrahendo quæ quamvis dulcia & gustui gratissima, tamen non sunt saluti magis

Marginalia: 2.2. q.147 art. 7.] — Ad Gal. 5. 24. — ¶ 118. — Esa. 58. — Hom. 54. ad pop. — a 16. de civit. c. 38. & 10. confess. c. 31. — b 30. Moral. c. 27. — Serm 72. ex diversis — ¶ 119. — 1. Reg. 23.

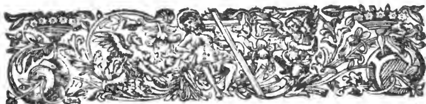
gis

gis congruentia, &c. Hoc ipsum idem Augustinus *a*, & Chrysostomus *b* prosequuntur, expendentes illud Apostoli *c*: *Et carnis curam ne feceritis in desideriis*: aut ut ipse legit, *ad concupiscentias*. Observant enim non absolute Apostolum *c*, carnis curam interdixisse, qui dixit alibi *d*: quod *nullus unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fovet eam*, quam educare, fovere, reficere, curare, induere, & cui infinita alia suppeditare debemus, qui etiam propterea discipulo suo Timotheo suasit, ut carnis suæ curam gereret, *vinumque modicum biberet propter frequentes infirmitates suas & stomachum*; sed eam curam voluit subtrahendam, quæ est *ad concupiscentias*, id est, quæ satisfacit concupiscentiis & desideriis ejus, quam habent, inquit Chrysostomus, ventricolæ delicatuli, qui vitam vivunt mollem & laxam, qui non vitam servare: sed concupiscentiam nutrire, & appetitui satisfacere procurant. Hæc cura dimittenda. Sicut enim necessarium est, quæ ad eam conservandam requiruntur, carni concedere: ita quæ ardenter concupiscit, tanto sunt illi validius deneganda, quanto magis per hoc, servata carnis vita, concupiscentiam ipsius mactamus & mortificamus. Hac cura vehementer angebatur D. Augustinus post suam conversionem, cum pœnitentiæ operibus se tradidit, ut ipsemet longe lateque refert, ne comedendo, bibendo dormiendo, &c. non tam satisfaceret necessitati vitæ, quam voluptati appetitus & concupiscentiæ: & idcirco singulariter à Deo postulabat, ut sibi auxilii sui conferret lucem, per quam sciret ita providere carni necessaria ad vitam, ut negaret quæ sunt ad appetitus concupiscentiæ voluptatem & delectationem: sicut enim illud est necessarium, ita hoc est in maximum detrimentum. Illud enim est, sustentare jumentum, quo vehatur Spiritus: hoc est, roborare inimicum, à quo spiritus captivus ducitur, & impugnatur. Hinc ex B. Gregorii doctrina explicare possumus, quod David sæpe hortatur, *confiteri*, & *laudare Dominum in cythara*. Notum est enim, inquit Gregorius, cytharam ex chordis construi, exiccatis quidem & secundum debitam proportionem extensis. Chorda enim in cythara, si minus tenditur, non sonat: si amplius, raucum sonat: quia nimirum virtus abstinentiæ, aut omnino nulla est, si tantum quisque corpus non edomat, quantum valet; aut valde inordinata esset, si corpus atterit, plusquam valet. Per abstinentiam quippe, carnis vitia sunt extinguenda, non caro: & id quisque curare debet, ut servata carne, concupiscentias extinguat.

a Epi 121 ad Probã. cap. 3.
b Hom. 14. & 24. in epist. ad Roman.
c Rom. 13. 14.
d Ephes. 5. 29.
1. ad Tim. 5. 23.
10. Confes. c 21. cit.
20. Moral. cap. 30. Psal 32. 2 & Ps. 150 3.

SECUN-

SECUNDA PARS, DE RECTO HOMINIS AFFECTU ET INTENTIONE ERGA DEUM.

§. 1. *Quia parum prodest jejunium factum non propter Deum primo Christus prohibet, cum jejunamus, fieri tristes, & exterminare facies instar hypocritarum. Quid autem hoc sit, optime explicant sancti Patres.*

¶ 120. UM *jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, &c.* Ad secundæ diei viam exponendam sacrificaturis convenientem, ad bonum, quod Chrysostomus vocavit *Primum & fortissimum*, exponendum progrediamur, explicemusque quomodo jejunium cæteraque mortificationis ac virtutum opera agenda sint, ut Deo grata, nobisque proficua existant. Annotavit Origenes, id quod Deus in libro sacrificiorum, quem Leviticum vocamus, circa sacrificia constituit. Statuit enim primo, ut vitulus, (verbi gratia) jugularetur & mactaretur, (vivum enim & lascivientem non acceptabat) & simul ut sibi offerretur per manus sacerdotum; nihil enim prodesset vitulum occidere & jugulare, nisi hæc mactatio Deo ipsi esset oblata. Vitulus, inquit Origenes, & quidem valde superbus, est caro tua, quæ contra Dei legem concupiscit & nititur, ut Apostolus sæpe clamavit; jejunii & mortificationis gladio mactandus est vitulus, aut vero mortificanda caro · sicuti faciebat ille qui dicens nobis: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram*, in semetipso idipsum exequebatur, *castigans corpus suum, & in servitutem redigens.* Hæc tamen mortificatio nullius erit momenti, nisi simul Deo fuerit oblata, & ad ejus honorem & gloriam destinata. In cujus confirmationem expendit Origenes illa Apostoli verba: *Obsecro vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra, hostiam viventem sanctam, Deo placentem.* Nova, inquit Chrysostom. *a*, ista hujus sacrificii nostri lex est. Hostia namque (ait Anselmus *b*) occiditur, ut offeratur: quomodo ergo Apostolus monet, offerre corpora nostra *hostiam viventem?* Non negat, inquit Divus Thomas, quasi mactanda corpora per jejunia & mortificationis opera, qui potius requisierat *ea mortificanda:* sed vult, ut carnem nostram mortificatam, & secundum carnales concupiscentias mortuam, exhibeamus *hostiam viventem*, per vivam fidem, & charitatem vivificantem, quæ illam in Deum tanquam in finem ordinet, & ad ejus gloriam offerat, ut oblatio sit *sancta & Deo placens:* neque enim Deus gratam habet hostiam, nec acceptat, quæ hoc modo vivens non fuerit. Hocque est, quod supremus Magister noster Christus docet in hac Evangelica lectione; primo namque car-

Hom. 15 in imperfecto in prin.
Homil. 1. in Levit. ad finem.
ad Rom. 7. & ad Galat. 5.
ad Col. 3. 5.
1. Cor 9 27
ad Ro. 12. 1.
a Hom 20. in epist ad Rom.
b In ca. 12 ad Rom.
In c. 12 ad Rom. lect. 1

carnem mactandam, aut mortificandam per jejunium statuit & tamquam rem definitam constituit, dicens: *Cum jejunatis*: sed ut Deo gratum sit sacrificium & hostia, jubet eam exhibere viventem: *Unge*, inquit, *caput tuum & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo.* Non sunt Deo acceptabiles Hypocritarum hostiæ, qui quamvis carnem mortificent, non hostiam viventem Deo exhibent: *Nolite*, inquit, *fieri sicut hypocritæ tristes*, qui non Deo jejunant, sed *ut appareant hominibus jejunantes*. Quando Deus præcepit Abrahæ offerre sacrificium, jussit ut cum turture, columbam etiam offerret; nec enim turturem acceptat Deus, cui non adjungitur columba. Typo enim turturis, qui lugubri tristique cantu resonat, pœnitentiæ & jejunii opera exprimuntur. Hæc quantumque grandia sint, non erunt Deo probata nisi adsit columba intentionis rectæ. Hanc enim columba propter simplicitatem designat, ut infra dicemus. Censet Tertullianus *a*, verba illa quæ Deus dixit ad Esaiam: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Jacob peccata eorum, &c. quærunt: Quare jejunavimus, & non aspexisti, &c.* Ad Esaiam quidem secundum corticem, & in typo ac figura, sed ad Christum secundum Spiritum & plenam veritatem fuisse directa; cui hoc singulariter Pater æternus imposuit & commendavit, ut scelera Pharisæorum ac principum populi sui, quæ in jejuniis & sacrificiis cæterisque operibus sanctis committebant, eisdem explicaret: qui omnia bona opera ad suam ipsorum laudem & gloriam destinabant, quæ tantummodo faciebant, ut ab hominibus viderentur & laudarentur. Hac de causa Christus tanquam rem sibi peculiariter creditam, id agendum assumpsit, illorum hypocrisim perpetuo arguere, non tam ut illos confunderet, quam ut nos ex illorum perditione, quam ostendebat, à tali vitio liberos exhiberet, ad quos clamat: *Cum jejunatis, nolite fieri sicut hyporitæ tristes*. Hypocrita vox est græca. Haymon credit significare *deauratum*, à chrysos, quod est aurum, metaphora sumpta ab idolis & simulachris, de quibus dicebat sanctus Propheta Baruch, quod *Cum sint lignea, inaurata, & inargentata scietur postea quia falsa sunt, ab universis gentibus & regibus.* Hæc etymologia placuit etiam Augustino, ut quidam referunt; quam explicare visus est Christus Dominus, qui, ut diximus, venit annuntiare scelera Pharisæorum, dicens: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ*, id est, deaurati: *quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris apparent quidem hominibus speciosa, intus vero sunt plena ossibus mortuorum.* Quæ verba ad hoc institutum expendit S. Isidorus *a*, expenditque B. Gregorius *b*, sed expenderat excellenter Origenes *c*, observans illud: *Plena ossibus mortuorum.* Tanta, inquit, ossa in eis sunt & immunditiæ, quanta opera simulantur bona ex malo affectu. Et malum equidem esset, vel unum os mortui habere intra se, vel immunditiam aliquam unam; nunc autem vide exaggerationem: sicut sepulchra plena sunt ossibus & immunditia, sic & illi pleni erant hypocrisi; non in una aliqua re simulantes, neque uno aut altero die (quamvis & hoc esset pessimum malum) sed omnibus diebus vitæ suæ insimulationibus vivunt, & aliud siquidem sunt, aliud esse putantur, &c. Sunt igitur quasi simulachra inaurata, quæ exteriori specie nitent, interiori autem sint fictilia, aut lignea; tineis corrodentibus, araneis & immundis animalculis plena. Quidam referunt Augustinum, aliam ejusdem nominis etymologiam tradentem hypocritam scilicet dici ab *hypo*, quod est falsum, & *crisis*, quod est judicium, quasi *falsum judicium*; quia hypocrita homines decipit, & falsum eorum judicium quærit, intendens judicari bonus & sanctus, cum omni bonitate & sanctitate careat. Communius tamen est, ¶ 122. hypocritam dici à verbo græco *hypocrino*, quod est *simulo*, inde derivatur *hypocrisis* id est simulatio, & *hypocrita*, id est, simulator, histrio, mimus, repræsentator in comœdiis, & scenis. Sicut enim histriones repræsentatores & mimi in hoc toti positi sunt, ut unam personam teneant, & aliam repræsentent à sua longè diversam: rusticus enim

Marginalia (left): Gen. 15, 9. — ¶ 121. Li. adversus Judæos cap. de probatione nativit. Christi. Isai. 58

Marginalia (right): Baruch 6. 50. — Tolet in c. 6 Lucæ annot. 79. — Matt. 23. — a Lib. 3. sentent. c. 24. — b 31. Mor. cap. 3. — c Hom. 25. in Matth. — Tolet in c. 6 Luc. annot. 79. cit.

enim repræsentat personam regis, & vir personam fœminæ, &c. ita hypocritæ, cum sint in sua persona iniqui & peccatores, hoc solummodo contendunt, referre & repræsentare in theatro hujus mundi personam sanctorum. Ita communi sensu patres docent, Origenes *a*, Basilius *b*, Augustinus *c*, Euthymius *d*, Theophylactus *d*, & singulariter Ambrosius *e*, & Chrysostomus *f*, singularis tamen Divus Thomas *g*, id ex professo prosequens & declarans. Et sicut tales histriones solummodo procurant aliorum personam gerere, repræsentare, & referre, quamdiu spectatores coram se habent; & tanto vivacius, quanto plures, attentioresque habent spectatores, & illis deficientibus, cessant illi à repræsentatione; ita hypocritæ agunt. Quod & ipsis philosophis exploratum fuisse, ex Platonis & Diogenis historia inferius referenda, Scholiastes Augustini *h*, eleganter demonstrat. His concinunt, quæ Diuus Gregorius *i*, annotat, optimè hypocritarum vitam vocatam à sapienti illo Sophar Naamatite amico beati Job *k*, *visionem nocturnam*, ac phantasiam, & *somnium avolans aut apparens*. Quid enim, ait Gregorius, est vita hypocritæ, nisi quædam visio phantasmatis, quæ hoc ostendit in imagine, quod non habet ex veritate? Est quædam visio phantastica sanctitatis, cujus totum esse in repræsentatione solummodo positum est, tantum hominibus apparere contendens. Hanc autem esse verè hypocritarum mentem, excellenter, Christus confirmavit subdens: *Exterminant facies suas, ut appareant hominibus jejunantes*: nihil penitus nisi apparere sancti & jejunantes, contendunt, sicut qui in theatro personam Regis repræsentat, nihil magis, quàm illius personam apparentem referre, & quantum fieri potest, ad viuum omnium oculis exhibere. *Nolite*, inquit, *fieri sicut hypocritæ tristes*. Non dixit, inquit Chrysostomus: Nolite esse tristes, sed nolite fieri. Aliud est enim esse, aliud fieri tristem. Tristem esse non est malum, nec damnabile; imò assiduo grandique jejunio conjunctum est, mœstitiam excitare, sicut cibo & potui lætitiam. Et certe nihil congruentius homini in hujus vitæ statu, inquit Ambrosius, quàm tristitia, cui in pœnam peccati dictum est: *Maledicta terra in operibus tuis, in tristitia manducabis eam omnes dies vitæ tuæ*: cujus occasione, tristitiæ utilitatem, multis scripturæ sanctæ locis demonstrat Ambrosius. Fieri autem tristem, est aliquid facere ad tristitiam ostendendam, & vultu mœstum & pallidum referre sicut histriones, qui cum tristes non sint, seipsos in scenicis actibus faciunt, aut exhibent tristes, ut quod volunt repræsentent: sic & hypocritæ tristes se faciunt, ut talis tristitia, præco quidam sit mutus oculis inspicientum, ostentati jejunii. Itaque dominus, inquit B. Maximus, ¶ 123. non repellit lugentes vel peccata sua, vel mundum, qui dixit: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur*: nec reprehenditur ille, qui dudum corde devio, & lubricis gressibus à tramite salutis elapsus, redintegrare se Deo, mœsta pœnitentiæ satisfactione conatur, ut quinquagesimo legitur Psalmo: *Cor contritum & humiliatum Deus non spernit*. Non utique spernit Deus sanctum mœrorem: sed servientis sibi artificium, & dolo simulatam non vult circumferri tristitiam, &c. Non omnimodam nobis tristitiam interdicit Dominus, ait Sanctus Bernardus; sed quæ in facie est coram hominibus: alioquin *Cor sapientis ubi tristitia*. Et Paulum quoque discipulos contristasse non piget, pro eo quòd contristati sunt ad salutem. Non est talis tristitia hypocritarum, quæ non in corde, sed in facie est. *Exterminant enim facies suas*. Nota proinde quod non dixerit; nolite esse sicut hypocritæ tristes; sed nolite fieri, hoc est fingi, sic quippe vulgo dicitur: Tristem se facit, aut magnificat se; & *Qui beatificat te, in errorem adducit*, & similia, quæ simulationis sunt, non veritatis. Ita Bernardus. Deinde, *exterminant facies suas*. Annotavit Hieronymus & Haymon, verbum *exterminant*, non significare hoc loco, quod vulgo intelligitur, extra terminos mittere. Exterminantur quippe exules, qui extra terminos mittuntur: sicut Pilatus & Archelaus, quorum unus missus est Viennam, id est Pilatus, & alter Lugdunum, id est, Arche-

a *Hom.* 4. & 25. *in Matth.*
b *Hom.* 1. *de jejunio.*
c *Serm.* 59 *de temp.* & *li.* 2. *de ser. domin. c.* 2
d *In cap.* 6 *Matth.*
e *Lib. de Elia c.* 10.
f *Hom.* 21. *in Matth.*
g 2 2. q. 111. *art.* 2.
h *Vives in de civ. c.* 16
i 15. *Mor. cap.* 3.
k *Iob* 20. 8
Hom. 15. *in imperfecto.*
Lib. de paradiso c. 15
Gen. 4.
Hom. in hoc Euan.
Psal 50.
Serm. 1. *in cap jejun.*
Eccl. 7. 5.
Isa. 9. 16.
In cap 6. *Matth.*

§.29. *Quæ in jejunio homines timent, debent potius expetere, ideò non levi de causa solvendum statuunt sancti Patres, & sacra Concilia.*

¶ 113. Timor insuper iste de jejunii & mortificationis operibus à carnalibus hominibus conceptus, excludendus est considerando, illud omne quod times, non tantum non esse timendum, sed expetendum, desiderandum, & procurandum tanquam singulariter per hanc sacram observationem intentum, ut D. Thomas annotavit. Illam namque sancta Ecclesia peculiariter indicit, & statuit ad carnis lasciviam, & petulantiam comprimendam, ejus vigorem infirmandum, illius vires attenuandas & minuendas; quæ spiritum ducit captivum in legem peccati & mortis, ad corpus quod peccato occasionem & materiam exhibuit puniendum, vindictam contra teipsum pro peccatis quibus Deum offendisti sumendam, &c. Quid igitur jejunium reformidas, quia carnem debilitat & infirmat? Hoc, inquit Ambrosius, tibi intendendum est, ut debilitate roboreris, & infirmitate firmeris, dicasque cum Apostolo: *Cùm infirmor, tunc fortior sum & potens.* Horres abstinentiam, quoniam somnum intercipit & fugat, vigilantemque reddit? Hoc à te requiritur (inquit Ambrosius) ad veram pænitentiam, ut interrumpatur somnus, fugiatque ab oculis tuis; ut sic peccata tua etjam antiqua ad memoriam revoces, melius quam Assuerus Rex, quando *noctem duxit insomnem, qui jussit sibi afferri historias & annales priorum temporum:* illumque imiteris virum, exactum pœnitentiæ exemplum, qui dicebat a: *Vigilavi, & factus sum sicut passer solitarius in tecto*; &, b *Anticipaverunt vigilias oculi mei*, &, c *Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.* Continuas vigilias hoc tempore Telesphorus Papa & Martyr d ab ecclesiasticis singulariter exposcit. Has, inquit, septem hebdomadas omnes clerici à carne & deliciis jejunent, & hymnis & vigiliis atque operationibus Domino inhærere die noctuque studeant: à sæcularibus autem D. Ambrosius hoc petit, ut non prætereat dies sine jejunio, nec ulla unquam hos transeat hebdomada absque vigiliis. Pertimescis alimenta Quadragesimalia, quòd non tam purum spirituosumque sanguinem generent, phlegma potius nutriant, & corpus grave reddant? Hoc tibi inquirendum cum Daniele, qui *panem desiderabilem non comedit, & caro & vinum non introjerunt in os ejus*; ut corpore macerato redderetur habilior ad orandum Deum pro peccatis populi. Tandem times pœnam, quam fames, sitis, corporis debilitas, carnisque afflictio inferunt? Hæc tu ipse debes quærere, qui pœnitentiam agens, tuis ipsius carnifex esse teneris, manus contra carnem tuam convertens, & vindictam de teipso sumens. Num pœnitentiam agere vis, fugiens id omne quod pœnale est? Num delicta abolere, nihil tibi inferens triste, quod delendis peccatis conducat? Si medicus (inquit Basilius) membra tibi aliqua non recta, aut ex natura sua morbo distorta, se corrigere polliceretur, gauderes etiam si dolorem sentires, &c. Hinc intellige primò, non pro quavis occasione remittendum jejunium, ut Concilium Toletanum statuit: sed diligenter à prælato examinandum, quod jejunio opponis. Non enim quia debilitatem aliquam sentis, dimittendum est, neque quia non tam firmum tenes somnum, sicuti cum longas agebas cœnas. Hoc enim potius ad tenendum jejunium obligat. Hinc videbis sanctorum mores, qui magnis infirmitatibus oppressi, nullatenus jejunium remittere, etiam ad medicorum consilium sustinebant, ut de beata Paula S. Hieronymus narrat, & de beato Petro martyre, sancto Nicolao Tolentinate, & aliis constat. Divus Gregorius expendens sanctitatem Beati Eleutherii monachi suo tempore viventis, refert, se appropinquante Paschate (fortè ex asperitate jejuniorum & vigiliarum, quam prioribus Quadragesimæ temporibus tenuerat) gravissimam infirmitatem incurisse, incisionem

¶ 114.

Marginalia: 1.2.q.146. art. 7. — Serm. 25. — 2. Cor. 12. 10. — Lib. 2. de pœnit. c. 10 — Esth. 6. 1. — a Ps. 101. 8 — b Ps. 76. 5. — c Ps. 131. 4. — d Epist. ad omnes c. 1. — Serm. 34. — Dan. 10. 3 — Hom. 7 in divites. — Canon 9. — Epist. 27. ad Eustoc. — 3. Dialog. cap. 33.

fionem scilicet vitalium, quàm Graeci Syncopim vocant (*desmayos*, *o paroxismos*, Hispaniè dicimus) & nisi me frequenter fratres cibo reficerent, inquit Gregorius, vitalis mihi spiritus funditus intercidi videbatur. Quod autem illi pœnam, afflictionemque inducebat, non erat infirmitas ipsa, aut quos ipsa excitabat dolores; sed quod jejunia cogeretur remittere. Ideoque vocato beato viro Eleutherio, ab illo obnixis precibus postulavit, ut à Deo sibi impetraret, non quod infirmitas tolleretur, aut minuerentur dolores; sed quod vel saltem una die sibi jejunare liceret. Quòd cùm divinitus sibi fuisset concessum, tanquam supremum beneficium æstimavit. Omni enim dolore superius censebat, hoc sacro tempore, cæteris jejunantibus, jejunium fovere. Hoc cuique fideli agendum, imposuit Augustinus: Qui jejunare, inquit, non valet, cum gemitu & suspiriis, & animæ dolore manducet, pro eo quod aliis jejunantibus ipse abstinere non potest, &c. Intellige secundo, non nisi grandi necessitate cogente, reque maturè & diligenti examine pensata, carnes hoc tempore comedendas. Quod idem Concilium Toletanum gravissimis verbis expressit; *Adeò*, inquit, *acerrimè interdicitur, ut quisquis absque inevitabili necessitate, atque fragilitate, & evidenti languore, sed etiam impossibilitate ætatis, diebus Quadragesimæ esum carnium præsumpserit attentare, non solùm reus erit resurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab ejusdem diei sancti communione, & hoc illi cumuletur ad pœnam, ut ipsius anni tempore, ab omni esu carnium abstineat gulam, quia sacris diebus, abstinentiæ oblitus est disciplinam*, &c. Ubi etiam statuitur, ut qui carnes necessitate urgente comedere voluerint, non comedant eas nisi prius à sacerdote permissum percipiant. Annotandum est Byzantinorum memorabile exemplum, quod refert Nicephorus Callistus. Cùm fames, inquit Byzantii increbuisset rerum necessariarum inopia, Imperator Justinianus secunda statim jejunii hebdomade carnes in foro venales proponendas promulgavit. Et hoc quidem sic per vim actum.

Serm. 62. de tempore

Canon. 9. cit.

¶ 115.

17 Histor. Eccle. c. 32.

Populus autem qui pietatem sibi consectandam statuerat, neque eas emebat, neque edebat, *Mortem sibi potius adeundam esse censens, quàm ut quicquam de patriis moribus & traditionibus mutaret.* Quis explicare valeat, quam rigidè & strictè antiquitus hæc sacra jejuniorum observantia custodiretur? Ita omnes se ad jejunium censebant obligatos, ut qui propter infirmitatem jejunare non poterant, non auderent domo egredi, nec coram aliis in populi frequentia comparere, ut D. Chrysostomus insinuat; indecens quantum existimo judicantes; propter eam infirmitatem solvere jejunium, quæ egredi domo & in publicum prodire non impediret. Et verè confundi deberent quamplurimi, quorum tales sunt infirmitates, quæ non prohibentes discursus per civitates, neque negotiorum in se cutiones, neque verò agere omnia quæ libent, solùm impediunt jejunare. Abstinebant quamplurimi à vino, quod tantummodo divites luxuriosi, *los ricos regalones*, sumere audebant, ut S. Theophilus Alexandrinus indicavit. Qui jejunabant, cibis communibus erant contenti, exquisitos pisces, sapida condimenta, & edulia delicata intermittentes: Ideoque *requies coquorum*. Quadragesima vocabatur, ut ex Basilio *a* & Ambrosio *b* colligere licet. Totam diem in sanctis Ecclesiis agebant, horis canonicis etiam matutinalibus vigiliis interessentes, ut ex Ambrosii *c* & Augustini *d* hortationibus patet: usitatissimum autem erat, ut idem Augustinus ait *e*, non usque ad vesperam sub nocte manducare, neque nisi post multam orationem, & quampluribus pietatis, religionis, & eleemosynarum operibus perfectis comedere licebat, ut juxta Burchardum *f* constituit Sylverius Papa, & dispositum fuit in Concilio Cabilonensi *g*, quod declarat, nullatenus jejunare credendos illos, qui antequam vespertinum celebratum fuisset officium, manducarent. Concurrendum est enim, inquit, ad Missam, & auditis Missarum solennibus & vespertinis officiis, largitis eleemosynis ad cibum accedendum est. Si verò aliquis necessitate constrictus fuerit, ut ad missam

Hom. 10. in Gen.

Lib. 3. Paschali ad Ægypti Episcopos.

a *Hom. 1. de jejunio.*
b *Lib. de Elia.*
c *Serm 33.*
d *Serm. 55 & 78. de tempore.*
e *Lib. de morib. Ecclesiæ Cathol.*
f *Lib. 13. c. 12.*
g *Cap. 5.*

missam venire non valet: *Æstimata vespertina hora, completa sua oratione, jejunium*
¶ 116. *solvat.* Itaque agendum D. Ambrosius illis
Serm. 33. verbis maxima annotatione dignis exposuit. Surgentes, inquit, primo diluculo ad Ecclesiam festinemus, referamus Deo gratias, peccatis veniam postulemus, rogantes præteritis delictis indulgentiam, cautelam futuris. Tota die sit nobis vel oratio, vel lectio. Qui litteras nescit, sanctum virum perquirens, ejus confabulatione pascatur. Nulli actus seculi actus divinitatis impediant, non ludus tabulæ mentem avocet, non voluptas canum sensus obducat, non negotii compendium animam aviditate pervertat: *Quicquid enim aliud præter mandatum Dei feceris, quamvis abstineas, non jejunas*: ita Ambrosius; qui vult indicare, ita omnes sacris actionibus tradendos in Quadragesimæ jejunio: ut minime crederet aliquis se huic sacræ observantiæ satisfacere, si ad aliud
Ser. 33. cit. opus mentem diverteret. Unde idem Ambrosius præmisit; An putatis illum jejunare fratres, qui primo diluculo non ad Ecclesiam vigilat, non beatorum martyrum loca sancta perquirit; sed surgens congregat servulos, deponit retia, canes producit, saltus silvasque perlustrat? Quamvis igitur qui ejusmodi es frater, vespere ad domum redeas, quamvis declinante jam sole manduces, potes videri tardius te refecisse, non tamen Domino jejunasse, &c. Totam ergo diem operibus sanctis dabant, & ad noctem comedebant. Nullam autem aliquis refectionem, aut collationem aliam, ab illa vespertina comestione sumebat: imò multos re-
Lib. de moribus Eccles. cit. fert Augustinus se vidisse Mediolani & Romæ, qui non nisi post triduum aut amplius, cibum ullum aut potum sumebant, neque hoc in viris tantum; sed etiam in fœminis. Qui carnes propter gravem infirmitatem comedere cogebantur, non nisi in abditis & secretioribus locis manducare audebant,
Serm. 62 de tempore ut ex ejusdem Augustini admonitione constat, & nec carnes exquisitas aut delicatas quærebant; nec sapidis condimentis edulia præparabant: ut ita necessitati providerent, quod gulæ non satisfacerent. Ita agendum esset, quomodo excellentes aliquos viros fecisse videmus. Jacobus primus Aragonum Rex semper invictus, qui expugnatoris nomen promeruit, nunquam satis pro dignitate commendatus, cum carnes propter urgentissimas causas jejuniorum diebus comedere cogebatur, illas absque omni condimento, etiam sine sale præparari jubebat, & sine sale easdem comedebat, qui satisfaciens necessitati corporis, castigare volebat lasciviam gulæ.

§. 30. *Delicatos cibos relinquendos in Quadragesima, & requiem in ea dandam coquis, hortati sunt Basilius, Ambrosius, & Chrysostomus.*

Hinc inferre licet, deploranda potius quàm commendanda nostra esse jejunia. Quis enim non jam jejunio infirmitates opponit, ut sibi carnibus vesci concedatur? ¶ 117.
Qui autem ad id accipiunt facultatem, delicatas exquisitasque carnes, voluptuosis, ac multiplicatis condimentis, sicut in ipso Paschatis tempore, non in occulto; sed in omnium oculis manducant. Qui verò jejunantes se exhibent, tot tantaque & tam exquisita sibi curant præparari edulia, tot condimentorum genera exposcunt adhiberi; ut verè non tam videantur jejuniis convenientes cibos, quam gulæ nutrimenta perquirere. *Da aliquantulum saltem tempore isto* (clamant Basilius *a* & Ambrosius *b*) *requiem coquo.* Considerat hujusmodi homines S. Augustinus *c*, de quibus dicit, quod non relinquunt voluptates tempore jejunii; sed mutant: quas enim alio tempore consequebantur per esum carnis, nunc fovent per varia sapidaque condimenta: *Illi*, inquit, *qui sic à carnibus temperant, ut alias escas & difficilioris præparationis, & precii majoris inquirant, multum errant: non enim est hoc suscipere abstinentiam, sed mutare luxuriam* Et iterum; *Per hos dies, etiam concessa prandia relinquenda. Sanè cavendum, ne mutes, non minuas voluptates.* Comedendi horam quis non prævenit? Omnes ad con-

a Hom. 1 de jejunio. b Lib. de Elia cap. 8 c Serm. 73. ex divers.
Serm. 71. ex divers.

consuetam aliorum temporum horam comedunt, nec propter jejunium ullatenus, vel ad leve momentum protrahunt. Multis rationibus ostendit D. Thomas apte ab Ecclesia designatum tempus se reficiendi circa horam nonam, quæ est post vesperas; quia Ecclesia vult, ut caro tempore jejunii affligatur, & pœnam sentiat, non tamen penitus consumatur: quæ duo apte exequitur, qui usque ad horam nonam differt refectionem. Convenit etiam ista hora mysterio passionis Christi, quæ completa fuit hora nona, quando inclinato capite tradidit spiritum: jejunantes enim dum suam carnem affligunt, passioni Christi conformantur, secundum illud: *Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis.* In cujus confirmationem refert D. Thomas, quod in Concilio Chalcedonensi his verbis statutum est. In Quadragesima nullatenus credendi sunt jejunare, qui ante manducaverint, quam vespertinum celebratur officium: quod Quadragesimali tempore post nonam dicitur. Quid de collationibus, quas Romanas vocant? Cœnas potius opulentas possumus vocare, &c. Et vere videor mihi Dominum clamantem audire: *Non tale jejunium quod elegi.* Elegantissimum fuit D. Chrysostomi dictum cum jejunii tempus adesset: *Non*, inquit, *promulgo jejunium* forte, validum, rigidum, quale fuit Moysi & Eliæ, Davidis, aut Ninivitarum; *nec enim esset, qui hoc audiret* (inutiliter tale jejunium persuadendum assumeret; quod nullus teneret) *sed tollo luxum, præcido delitias, propter utilitatem nostram.* Non dico, ut jejunium sit sine pane, vino, piscibus sed oro, ut sit sine luxu id est, sine cupediis ac delicatis condimentis voluptuosisque, sine delitiis, id est, sine his quæ delitias concupiscentiæ, non necessariam sustentationem corpori inducunt. Illud tandem in hujus explicationem & confirmationem annotandum est; hoc unumquemque tempore sacro Quadragesimæ singulariter debere contendere, suæ carnis cupiditati se exhibere contrarium: ideoque rem esse huic tempori congruam & Deo gratissimam, concupiscentiam & appetitum carnis mortificare, tanto validius aliquid eidem denegando, quanto vehementius in illud excitatum videt. In hujus explicationem & confirmationem annotat egregie S. Augustinus *a*, quod & Divus Gregorius *b* latius fuit prosecutus, sæpissime non tam cibum, quam gulæ concupiscentis fervorem & appetitum vivacissimum, reprehensione esse dignum. Unde sæpe non cibus ipse, sed illius appetitus in vitio est. Propterea, inquit Augustinus, populus in eremo, non quia carnes petiit reprehenditur; sed quia nimia earum concupiscentia exarsit; ut etiam contra Dominum murmuraverit. Ideoque, inquit B. Gregorius plerumque lautiores & pinguiores cibos, non solum sine culpa, sed & juste ac sancte sumimus, & abjectiores non solum sine merito; sed nec sine reatu conscientiæ degustamus. Esau namque (inquit S. Gregorius quod & Divus Augustinus prædixerat) non offendit propter carnem suillam; per unius lenticulæ levem ac vilem cibum, prophanus fuit judicatus, & primogenita perdidit; & Elias in eremo virtutum spiritus, carnes edendo servavit. Unde & antiquus hostis quia non cibum: sed concupiscentiam esse causam damnationis intelligit, primum hominem non carne, sed pomo sibi subdidit. Hinc est, quod plerumque Adæ culpa committitur, etiam cum abjecta & vilia sumuntur. Inde B. Augustinus infert, non sæpissime rem Deo gratissimam efficere, cum vilem cibum, aut potum, quem maximo affectu noster concupiscit appetitus, eidem denegamus, & subtrahimus. Ita expendit factum Davidis, qui non propter aquam, sed propter ejus desiderium, seipsum reprehendit, & gratissimum putavit Deo sacrificium, si eidem aquam offerret & libaret, dum aquam quam avide concupierat, in terram effundens, suum appetitum & concupiscentiam jugulavit coram Deo & mactavit. Quomodo sæpissime grata Deo sacrificia hoc præsertim tempore poteris Deo exhibere, denegando appetitui, quod ille vehementius concupiscit, quamvis vile quid in se illud sit; & subtrahendo quæ quamvis dulcia & gustui gratissima, tamen non sunt saluti ma-

Marginalia (left column): 2. 2. q. 147 art. 7. — Ad Gal. 5. 24. — ¶ 118. — Esa. 58. — Hom. 54. ad pop.

Marginalia (right column): a 16. de civit. c. 38. & 10. confess. c. 31. — b 30. Moral. c. 27. — Serm 72. ex diversis — ¶ 119. — 1. Reg. 23.

gis congruentia, &c. Hoc ipsum idem Augustinus *a*, & Chrysostomus *b* prosequuntur, expendentes illud Apostoli *c*: *Et carnis curam ne feceritis in desideriis*: aut ut ipse legit, *ad concupiscentias.* Observant enim non absolute Apostolum *c*, carnis curam interdixisse, qui dixit alibi *d*: quod *nullus unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fovet eam*, quam educare, fovere, reficere, curare, induere, & cui infinita alia suppeditare debemus, qui etiam propterea discipulo suo Timotheo suasit, ut carnis suæ curam gereret, *vinumque modicum biberet propter frequentes infirmitates suas & stomachum*; sed eam curam voluit subtrahendam, quæ est *ad concupiscentias*, id est, quæ satisfacit concupiscentiis & desideriis ejus, quam habent, inquit Chrysostomus, ventricolæ delicatuli, qui vitam vivunt mollem & laxam, qui non vitam servare: sed concupiscentiam nutrire, & appetitui satisfacere procurant. Hæc cura dimittenda. Sicut enim necessarium est, quæ ad eam conservandam requiruntur, carni concedere: ita quæ ardenter concupiscit, tanto sunt illi validius deneganda, quanto magis per hoc, servata carnis vita, concupiscentiam ipsius mactamus & mortificamus. Hac cura vehementer angebatur D. Augustinus post suam conversionem, cum pœnitentiæ operibus se tradidit, ut ipsemet longe lateque refert, ne comedendo, bibendo dormiendo, &c. non tam satisfaceret necessitati vitæ, quam voluptati appetitus & concupiscentiæ: & idcirco singulariter à Deo postulabat, ut sibi auxilii sui conferret lucem, per quam sciret ita providere carni necessaria ad vitam, ut negaret quæ sunt ad appetitus concupiscentiæ voluptatem & delectationem: sicut enim illud est necessarium, ita hoc est in maximum detrimentum. Illud enim est, sustentare jumentum, quo vehatur Spiritus: hoc est, roborare inimicum, à quo spiritus captivus ducitur, & impugnatur. Hinc ex B. Gregorii doctrina explicare possumus, quod David sæpe hortatur, *confiteri, & laudare Dominum in cythara.* Notum est enim, inquit Gregorius, cytharam ex chordis construi, exiccatis quidem & secundum debitam proportionem extensis. Chorda enim in cythara, si minus tenditur, non sonat: si amplius, raucum sonat: quia nimirum virtus abstinentiæ, aut omnino nulla est, si tantum quisque corpus non edomat, quantum valet; aut valde inordinata esset, si corpus atterit, plusquam valet. Per abstinentiam quippe, carnis vitia sunt extinguenda, non caro: & id quisque curare debet, ut servata carne, concupiscentias extinguat,

a Epi 121 ad Probā. cap. 3.
b Hom. 14. & 24. in epist. ad Roman.
c Rom. 13. 14.
d Ephes. 5. 29.
1. ad Tim. 5. 23.
10. Confess. c. 21. cit.
20. Moral. cap. 30. Psal. 32. 2 & Ps. 150. 3.

SECUN-

SECUNDA PARS, DE RECTO HOMINIS AFFECTU ET INTENTIONE ERGA DEUM.

§. 1. *Quia parum prodest jejunium factum non propter Deum primo Christus prohibet, cum jejunamus, fieri tristes, & exterminare facies instar hypocritarum. Quid autem hoc sit, optime explicant sancti Patres.*

¶ 120. UM *jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, &c.* Ad secundæ diei viam exponendam sacrificaturis convenientem, ad bonum, quod Chrysostomus vocavit *Primum & fortissimum*, exponendum progrediamur, explicemusque quomodo jejunium cæteraque mortificationis ac virtutum opera agenda sint, ut Deo grata, nobisque proficua existant. Annotavit Origenes, id quod Deus in libro sacrificiorum, quem Leviticum vocamus, circa sacrificia constituit. Statuit enim primo, ut vitulus, (verbi gratia) jugularetur & mactaretur, (vivum enim & lascivientem non acceptabat) & simul ut sibi offerretur per manus sacerdotum; nihil enim prodesset vitulum occidere & jugulare, nisi hæc mactatio Deo ipsi esset oblata. Vitulus, inquit Origenes, & quidem valde superbus, est caro tua, quæ contra Dei legem concupiscit & nititur, ut Apostolus sæpe clamavit; jejunii & mortificationis gladio mactandus est vitulus, aut vero mortificanda caro, sicuti faciebat ille qui dicens nobis: *Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram*, in semetipso idipsum exequebatur, *castigans corpus suum, & in servitutem redigens.* Hæc tamen mortificatio nullius erit momenti, nisi simul Deo fuerit oblata, & ad ejus honorem & gloriam destinata. In cujus confirmationem expendit Origenes illa Apostoli verba: *Obsecro vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra, hostiam viventem sanctam, Deo placentem.* Nova, inquit Chrysostom. *a*, ista hujus sacrificii nostri lex est. Hostia namque (ait Anselmus *b*) occiditur, ut offeratur: quomodo ergo Apostolus monet, offerre corpora nostra *hostiam viventem?* Non negat, inquit Divus Thomas, quasi mactanda corpora per jejunia & mortificationis opera, qui potius requisierat *ea mortificanda*: sed vult, ut carnem nostram mortificatam, & secundum carnales concupiscentias mortuam, exhibeamus *hostiam viventem*, per vivam fidem, & charitatem vivificantem, quæ illam in Deum tanquam in finem ordinet, & ad ejus gloriam offerat, ut oblatio sit *sancta & Deo placens*: neque enim Deus gratam habet hostiam, nec acceptat, quæ hoc modo vivens non fuerit. Hocque est, quod supremus Magister noster Christus docet in hac Euangelica lectione; primo namque car-

Hom. 15 in imperfecto in prin.

Homil. 1. in Levit. ad finem.

ad Rom. 7. & ad Galat. 5.

ad Col. 3. 5.

1. Cor. 9. 27

ad Ro. 12. 1.

a *Hom. 20. in epist. ad Rom.*

b *In ca. 12 ad Rom.*

In c. 12. ad Rom. lect. 1

carnem mactandam, aut mortificandam per jejunium statuit & tamquam rem definitam constituit, dicens: ***Cum jejunatis***: sed ut Deo gratum sit sacrificium & hostia, jubet eam exhibere viventem: ***Unge***, inquit, ***caput tuum & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo.*** Non sunt Deo acceptabiles Hypocritarum hostiæ, qui quamvis carnem mortificent, non hostiam viventem Deo exhibent: ***Nolite***, inquit, ***fieri sicut hypocritæ tristes***, qui non Deo jejunant, sed ***ut appareant hominibus jejunantes.*** *Gen. 15, 9.* Quando Deus præcepit Abrahæ offerre sacrificium, jussit ut cum turture, columbam etiam offerret; nec enim turturem acceptat Deus, cui non adjungitur columba. Typo enim turturis, qui lugubri tristique cantu resonat, pœnitentiæ & jejunii opera exprimuntur. Hæc quantumque grandia sint, non erunt Deo probata nisi

¶ 121. adsit columba intentionis rectæ. Hanc enim columba propter simplicitatem designat, ut infra dicemus. Censet Tertullianus *a*, verba illa quæ Deus dixit ad Esaiam: ***Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Jacob peccata eorum, &c. quærunt: Quare jejunavimus, & non aspexisti, &c.*** *[a Li. adversus Judæos cap. de probatione nativit. Christi. Isai. 58.]* Ad Esaiam quidem secundum corticem, & in typo ac figura, sed ad Christum secundum Spiritum & plenam veritatem fuisse directa; cui hoc singulariter Pater æternus imposuit & commendavit, ut scelera Pharisæorum ac principum populi sui, quæ in jejuniis & sacrificiis cæterisque operibus sanctis committebant, eisdem explicaret: qui omnia bona opera ad suam ipsorum laudem & gloriam destinabant, quæ tantummodo faciebant, ut ab hominibus viderentur & laudarentur. Hac de causa Christus tanquam rem sibi peculiariter creditam, id agendum assumpsit, illorum hypocrisim perpetuo arguere, non tam ut illos confunderet, quam ut nos ex illorum perditione, quam ostendebat, à tali vitio liberos exhiberet, ad quos clamat: ***Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes.*** Hypocrita vox est græca. Haymon credit significare ***deauratum***, à chrysos, quod est aurum, metaphora sumpta ab idolis & simulachris, de quibus dicebat sanctus Propheta Baruch, quod ***Cum sint lignea, inaurata, & inargentata scietur postea quia falsa sunt, ab universis gentibus & regibus.*** *[Baruch 6. 50.]* Hæc etymologia placuit etiam Augustino, ut quidam referunt; *[Tolet in c. 6 Lucæ annot. 79.]* quam explicare visus est Christus Dominus, qui, ut diximus, venit annuntiare scelera Pharisæorum, dicens: *[Matt. 23.]* ***Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ***, id est, deaurati: ***quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris apparent quidem hominibus speciosa, intus vero sunt plena ossibus mortuorum.*** Quæ verba ad hoc institutum expendit S. Isidorus *a*, expenditque B. Gregorius *b*, sed expenderat excellenter Origenes *c*, observans illud: ***Plena ossibus mortuorum.*** *[a Lib. 3. sentent. c. 24. b 31. Mor. cap. 3. c Hom. 25. in Matth.]* Tanta, inquit, ossa in eis sunt & immunditiæ, quanta opera simulantur bona ex malo affectu. Et malum equidem esset, vel unum os mortui habere intra se, vel immunditiam aliquam unam; nunc autem vide exaggerationem: sicut sepulchra plena sunt ossibus & immunditia, sic & illi pleni erant hypocrisi; non in una aliqua re simulantes, neque uno aut altero die (quamvis & hoc esset pessimum malum) sed omnibus diebus vitæ suæ insimulationibus vivunt, & aliud siquidem sunt, aliud esse putantur, &c. Sunt igitur quasi simulachra inaurata, quæ exteriori specie nitent, interiori autem sunt fictilia, aut lignea; tineis corrodentibus, araneis & immundis animalculis plena. Quidam referunt Augustinum, aliam ejusdem nominis etymologiam tradentem hypocritam scilicet dici ab *hypo*, quod est falsum, & *crisis*, quod est judicium, quasi *falsum judicium*; *[Tolet in c. 6 Luc. annot. 79. cit.]* quia hypocrita homines decipit, & falsum eorum judicium quærit, intendens judicari bonus & sanctus, cum omni bonitate & sanctitate careat. Communius tamen est, ¶ 122.
hypocritam dici à verbo græco *hypocrino*, quod est *simulo*, inde derivatur *hypocrisis* id est simulatio, & *hypocrita*, id est, simulator, histrio, mimus, repræsentator in comœdiis, & scenis. Sicut enim histriones repræsentatores & mimi in hoc toti positi sunt, ut unam personam teneant, & aliam repræsentent à sua longè diversam: rusticus

enim

enim repræsentat personam regis, & vir personam fœminæ, &c. ita hypocritæ, cum sint in sua persona iniqui & peccatores, hoc solummodo contendunt, referre & repræsentare in theatro hujus mundi personam sanctorum. Ita communi sensu patres docent, Origenes *a*, Basilius *b*, Augustinus *c*, Euthymius *d*, Theophylactus *d*, & singulariter Ambrosius *e*, & Chrysostomus *f*, singularis tamen Divus Thomas *g*, id ex professo prosequens & declarans. Et sicut tales histriones solummodo procurant aliorum personam gerere, repræsentare, & referre, quamdiu spectatores coram se habent; & tanto vivacius, quanto plures, attentioresque habent spectatores, & illis deficientibus, cessant illi à repræsentatione: ita hypocritæ agunt. Quod & ipsis philosophis exploratum fuisse, ex Platonis & Diogenis historia inferius referenda, Scholiastes Augustini *h*, eleganter demonstrat. His concinunt, quæ Diuus Gregorius *i*, annotat, optimè hypocritarum vitam vocatam à sapienti illo Sophar Naamatite amico beati Job *k*, *visionem nocturnam*, ac phantasiam, & *somnium avolans aut apparens*. Quid enim, ait Gregorius, est vita hypocritæ, nisi quædam visio phantasmatis, quæ hoc ostendit in imagine, quod non habet ex veritate? Est quædam visio phantastica sanctitatis, cujus totum esse in repræsentatione solummodo positum est, tantum hominibus apparere contendens. Hanc autem esse verè hypocritarum mentem, excellenter, Christus confirmavit subdens: *Exterminant facies suas, ut appareant hominibus jejunantes:* nihil penitus nisi apparere sancti & jejunantes, contendunt, sicut qui in theatro personam Regis repræsentat, nihil magis, quàm illius personam apparentem referre, & quantum fieri potest, ad viuum omnium oculis exhibere. *Nolite*, inquit, *fieri sicut hypocritæ tristes*. Non dixit, inquit Chrysostomus: Nolite esse tristes, sed nolite fieri. Aliud est enim esse, aliud fieri tristem. Tristem esse non est malum, nec damnabile; imò assiduo grandique jejunio conjunctum est, mœstitiam excitare, sicut cibo & potui lætitiam. Et certe nihil congruentius homini

a *Hom.* 4. & 25. *in Matth.*
b *Hom.* 1. *de jejunio*
c *Serm.* 59 *de temp.* & *li.* 2. *de ser. domin. c.* 2
d *In cap.* 6 *Matth.*
e *Lib. de Elia c.* 10
f *Hom.* 21. *in Matth.*
g 2 2 *q.* 112. *art.* 2.
h *Vives in de civ. c.* 16
i 15. *Mor. cap* 3.
k *Iob* 20. 8

Hom. 15. *in imperfecto.*

in hujus vitæ statu, inquit Ambrosius, quàm tristitia, cui in pœnam peccati dictum est: *Maledicta terra in operibus tuis, in tristitia manducabis eam omnes dies vitæ tuæ*: cujus occasione, tristitiæ utilitatem, multis scripturæ sanctæ locis demonstrat Ambrosius. Fieri autem tristem, est aliquid facere ad tristitiam ostendendam, & vultu mœstum & pallidum referre sicut histriones, qui cum tristes non sint, seipsos in scenicis actibus faciunt, aut exhibent tristes, ut quod volunt repræsentent: sic & hypocritæ tristes se faciunt, ut talis tristitia, præco quidam sit mutus oculis inspicientum, ostentati jejunii. Itaque dominus, inquit B. Maximus, non repellit lugentes vel peccata sua, vel mundum, qui dixit: *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur:* nec reprehenditur ille, qui dudum corde devio, & lubricis gressibus à tramite salutis elapsus, redintegrare se Deo, mœsta pœnitentiæ satisfactione conatur, ut quinquagesimo legitur Psalmo: *Cor contritum & humiliatum Deus non spernit*. Non utique spernit Deus sanctum mœrorem: sed servientis sibi artificium, & dolo simulatam non vult circumferri tristitiam, &c. Non omnimodam nobis tristitiam interdicit Dominus, ait Sanctus Bernardus; sed quæ in facie est coram hominibus: alioquin *Cor sapientis ubi tristitia*. Et Paulum quoque discipulos contristasse non piget, pro eo quòd contristati sunt ad salutem. Non est talis tristitia hypocritarum, quæ non in corde, sed in facie est. *Exterminant enim facies suas*. Nota proinde quod non dixerit; nolite esse sicut hypocritæ tristes; sed nolite fieri, hoc est fingi, sic quippe vulgo dicitur: Tristem se facit, aut magnificat se; & *Qui beatificat te, in errorem adducit*, & similia, quæ simulationis sunt, non veritatis. Ita Bernardus. Deinde, *exterminant facies suas*. Annotavit Hieronymus & Haymon, verbum *exterminant*, non significare hoc loco, quod vulgo intelligitur, extra terminos mittere. Exterminantur quippe exules, qui extra terminos mittuntur: sicut Pilatus & Archelaus, quorum unus missus est Viennam, id est Pilatus, & alter Lugdunum, id est, Ar-

Lib. de paradiso c. 15
Gen. 4.
¶ 123.
Hom. in hoc Euan.
Psal 50.
Serm. 1. *in cap. jejun.*
Eccl. 7. 5.
Isa. 9. 16.
In cap 6. *Matth.*

 che-

chelaus, quorum unus missus est Viennam id est Pilatus, & alter Lugdunum, id est, Archelaus, qui possunt dici exterminati, id est extra terminos suæ habitationis ejecti in exilium. Pro hoc ergo sermone, inquit Hieronymus, *Demoliuntur*, semper accipere debemus, quod græcè dicitur *Aphanizusi*, eo modo quo de vinea dixit David: *Exterminavit eam aper de silva*, id est, ejus pulchritudinem & viriditatem demolitus fuit, & absumpsit. Chrysostomus *a*: *Exterminant*, id est, corrumpunt, atque dispergunt. Basilius *b*, Theophylactus *c*: *Obscurant*. Euthymius videtur vim verbi retinere, ut dicantur hypocritæ exterminare facies, quòd à naturalibus terminis coloris nativi & hilaris extrahunt; & quasi exulare faciunt à propria forma & figura: *Sacan sus rostros de sus quicios.* Unico verbo Divus Maximus omnia complexus est, dicens: Exterminant autem facies suas, qui mœrore simulato religiorum vultum, populorum oculis mentiuntur. Et S. Ambrosius, exterminant facies suas: quia aliud corde gerunt, aliud foris prætendunt. Hæc autem omnia faciunt, *Ut appareant hominibus jejunantes.* Sicut histriones cum repræsentare intendunt, proprias vestes dimittunt, & eas induunt, quæ propriæ sunt illius personæ, quam repræsentant: ita isti, deposita lætitia, tristitiam; & deposito nativo ac vivido colore, macilentum & extraneum assumunt, ut spectatoribus repræsentent in se ipsis hominem verè & asperè jejunantem. Vide quomodo egregiè Christus suo muneri satisfaciat, ostendens, & vivis coloribus delineans & annuntians populo suo peccata eorum, quæ circa jejunii opus exequebantur.

Ps. 79. 14.
a Hom. 21. in Matth.
b Hom. 1. de jejun.
c In cap. 6. Matth.
Homil. in hoc Euan.
Li. de Elia cap. 10. ad fin.

Quod ut planè perficiat, eisdem intimat, quod ab æterna retributione futura sunt alieni, subdens: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.*

§. 2. *Non sunt hypocritæ, qui peccata sua ne videantur, abscondunt: hoc enim melius est, quam in omnium oculis illa committere.*

Ex his infertur non esse dicendos hypocrytas, qui peccata sua occultant, & quantum possunt operiunt, ne alios scandalizent; ut ex vera rectaque Theologia Divus Thomas demonstrat. Aliud est enim aliquem peccata sua abscondere, & dissimulare, ne videantur; aut appareat hominibus malus: aliud bona opera facere, tantummodo ut videatur & appareat eisdem bonus & sanctus. Hoc enim malum, est hypocrisis vitium, per quod bona opera corrumpuntur & pervertuntur, ut dicemus; illud potius est quædam mali diminutio, & ut Divus Hieronymus dixit, quem refert Divus Thomas: Aliquale remedium post naufragium est peccatum abscondere. Quamvis enim malum sit peccare, sed pejus imò & pessimum est velle peccatorem in oculis hominum apparere, & esse de illorum numero *a*, *Qui lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis*, & b, *peccatum suum sicut Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt.* Nihil ita exasperat (inquit Bernardus) illius tremendi judicis majestatem, quam peccare, & secure peccare, & de vitiis quasi de virtutibus gloriari. De quibus illud explicandum eredit: *Non miserearis omnibus operantibus iniquitatem*, aut operatoribus iniquitatum, qui jam quasi ex officio assumpserunt operatores iniquitatum, omnium oculis exhibere; & sicut gloriatur artifex in manuum suarum operibus, quæ oculis omnium exponit videnda, ita gloriantur in peccatis suis, quæ omnium conspectibus conspicienda proponunt. Cui concinit illud ejusdem Davidis: *Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur, exacerbavit Dominum peccator.* Non dixit, quia peccavit peccator; sed quoniam laudatur, & benedicitur; id est, quoniam ita peccavit, ut peccata suæ laudis materiam voluerit exhibere, & propter illam laudari & benedici; sicut impius Absalon, qui ad

¶ 124.
2. 2. qu. 111. art. 1 ad 4.
In cap. 3. Isai.
a Pro. 2. 14
b Esa. 3. 9
Li. de consc.
Psal. 58. 6
Psa. 9. 24.
2. Reg. 16. 22.

ad sui æstimationem gloriam, & triumphum quem de David patre suo reportasse jactabat, in oculis totius populi uxores illius violavit; 2 Reg. 3. & cap. 20 & 3. Reg. 2 5. & crudelis Ioab, qui sanguine, quem inique fudit, tinxit balteum & calcamenta sua; ut oculis omnium quam commisit cædem exponeret, quasi triumphalem sibi & gloriosam. *Exacerbavit:* In Hebræo, *Amaricavit* dominum peccator. S. Augustinus legit; *Irritavit Dominum peccator:* nec enim qui talis est, quomodocumque Deum offendit; sed illum exacerbat, amaricat, irritat, & vehementissimè provocat. Hinc contra quosdam peccatores Deus se iratum ostendit, quibus extremas damnationis æternæ comminatur pœnas, non tam quia peccaverunt, quam quia Esai. 3. 9. *Peccatum*, inquit, *suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt: væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala.* Grandia fuerunt Sodomorum peccata; sed ex eo, In c. 3. Esaia. inquit Basilius, Dei contra se ipsos maximè provocarunt iram, quòd non solùm ad captandas voluptates naturæ legibus prohibitas animum intenderunt; sed petulantem suam lasciviam non occultaverunt; imò omnium oculis exponebant, & tanquam ex ea se commendandos contendebant. Unde cùm Angeli sub pulcherrimorum juvenum effigie Sodomam fuissent ingressi, & in domum S. Lot recepti, clamoribus interpellabant il- Gen. 19 5. lum dicentes: *Ubi sunt viri, qui ingressi sunt ad te? educ illos huc, ut cognoscamus aut coeamus cum eis.* Qui tales sunt, jam certam suam damnationem possunt expectare, ¶ 125. ut jam eam incurrisse videantur: *Reddita*, inquit, *sunt eis mala*, id est, statuta, definita, determinata ac decreta sunt contra eos; ut jam illis reddita possit censeri: Ita & apud Ezech. 21. 24. Ezechielem: *Hæc dicit Dominus: Pro eo quòd recordati estis iniquitatis vestræ, & revelastis prævaricationes vestras, & apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris; pro eo inquam quod recordati estis, manu capiemini.* In Hebræo pro *recorda-* Villalpād. in c. 21. Ezech. *ti estis*, habetur *Mazakir*, quod est participium tertiæ conjugationis, ideoque non tam significat commemorare aut recordari, quam facere recordari & commemorari. Unde idem est, *Recordati estis iniquitatis vestræ*, ac si dicat: Ita peccastis, ut omnibus notæ sint iniquitates vestræ, quas omnes commemorant & loquuntur: hocque est quod clarius explicat, subdens: *Et revelastis prævaricationes vestras, & apparuerunt peccata vestra*, id st, in oculis omnium fecistis peccata vestra apparere: *Pro eo, manu capiemini*, id est, ut Chaldæus, vertit in manus regis Babylonii trademini. Non itaque dixit pro eo quod nefaria scelera admisistis; sed pro eo quod ita illa commisistis; ut in omnium oculis apparerent, & omnium ore commemorarentur. Optimum est ergo D. Bernardi consilium: Si non castè, saltem cautè; si non sine peccato, non sine verecundia & pudore. Observat D. Gregor. Dei admirandam 31. Moral. cap. 22. Deut. 25. curam, qua præcipiebat, ut cùm aliquis egrederetur ad requisita naturæ, paxillum secum ferret, ut fossa humo absconderet, quæ egesta fuissent: ne oculos aliorum offenderent, &c. Non igitur Christus Pharisæos arguit, quod peccata sua occultarent; sed quod essent hypocritæ, quoniam per bona quæ agebant, tantum contendebant hominibus apparere sancti, ut ab eisdem glorificarentur. Hoc eorum peccatum grande, quod Christus sæpe illis vitio dedit: quod & Deus antiquitus tanquam illis familiare voluit judicare in eo, quod præcepit Israëlitis per Moysen; ut quando terram repromissam essent ingressi, acciperent lapides impositos, quos calce exterius levigarent, & æquales ac politos oculis spectatorum redderent, super quos scriberent *omnia verba legis planè ac dilucidè.* Con- Deut. 27 8 sidera lapides illos calce levigatos, pulchros & candidos, in quibus divina lex planè & dilucidè videbatur expressa: intus quidem duri erant, quorum interna nec minimum legis verbum penetrabat; exterius tamen in se totam legem clare ac dilucide oculis omnium offerebant, & quasi ostentabant in seipsis scriptam; sicque in magno ab omnibus habebantur precio. Tales erant Pharisæi: interius quidem malitia peccatorum obdurati, quorum intima nec minimum legis mandatum penetrabat; exterius tantummodo legis opera in se ipsis præferebant, & ostentabant, ut omnium

ad

ad seipsos converterent oculos. Nihil itaque magis si exterius conspiciebantur, exprimebant, quam legis observantiam; nihil minus quam illa cor eorum afficiebat, de quibus latius infra.

§. 3. *Metaphorica locutione Christus per unctionem capitis & lotionem faciei, explicat fugiendam jejunii ostentationem.*

¶ 126. Quoniam autem sic Christus Dominus Pharisæos arguendos assumpsit, ut ex eorum defectibus benè & perfectè operandi nobis traderet disciplinam, quasi ad unumquemque nostrum se convertit, dicens: ***Tu autem cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo.*** Chrysostomus *a*, & Euthymius *b*, metaphoricam censent hanc locutionem, non enim quæ secundum litteræ corticem hæc verba significant, Christus à jejunantibus exposcit. Nec n. illi magni jejunatores, Moyses & Elias jejunare volentes caput unxerunt, nec laverunt faciem: nec David jejunaturus grandi jejunio; quin potius eo finito cùm comedere & bibere voluit, lotus & unctus perhibetur: similiter nec Daniel cùm tribus hebdomadis jejunavit: *Non*, inquit, *unctus sum unguento*, neque ille eximius jejunator Joannes, *qui venit non comedens neque bibens*, tot annis in deserto jejunans: nec multitudo monachorum, qui in secreta montium recesserunt; imò nec Christus ipse longum volens agere jejunium, unxit caput, nec lavit faciem. Metaphorica ergo locutio est, sumpta, ut ipse Chrysostomus *c*, Hieronymus *d*, & Theophylactus *e*, annotant, ex ea consuetudine, quæ in Palæstina vigebat, ubi commune erat, ungere caput & lavare faciem illos qui se festivos & lætos volebant ostentare. Voluit propterea cœlestis Magister, non solùm quando jejunamus non fingendam tristitiam, quæ jejunium ostentet: sed exhibendum vultum lætum & festivum, qui jejunium dissimulet, & occultet. Cujus rei, inquit Sanctus Chrysostomus, exempla etiam secundum historiam præterito tempore legimus præostensa. Nam sanctissima Iudith, cùm magno mœrore pro populo esset afflicta, post solemnitatem triduani jejunii, capite uncto & lota facie, ita internæ afflictionis tristitiam texit; ut simulato gaudio, lætari hostibus videretur: & sic dum lætitia vultus jejunium texit, de hoste triumphum victoriæ reportavit. Similiter celeberrima Hester dum lota facie & capite uncto, triduanum jejunium dissimulavit, ut non posset à rege deprehendi; & Aman illum populi sui nequissimum inimicum interemit, & populo suo libertatem acquisivit & vitam. Quid de Daniele ac tribus pueris dicemus, qui in tanta abstinentia, inter tot adolescentes, qui cibis regalibus pascebantur, vultum magis gratum, lætum & festivum cæteris omnibus referebant? &c. His concinit B. Ambrosius, annotans, oleum symbolum esse lætitiæ, ideoque Christus jubet ungere caput nostrum, ut oleo lætitiæ obducatur omnis simulata tristitia, ne videaris jejunium tuum vendere hominibus. S. Petrus Chrysologus rem ipsam magis premens, credit metaphoram sumptam ab eo, quod in conviviis fieri solitum erat. Commune siquidem Palæstinis erat, quando lauto opiparoque convivio erant reficiendi, primò ungere caput, & lavare faciem, in signum lætitiæ & gaudii. Itaque ¶ 127.
hæ cæremoniæ tanquam dispositiones ad opulentum convivium exhibebantur, habitusque erant prandentis. Unde postquam David aspero rigidoque se confecit jejunio, volens vitam filio suo parvulo à Domino impetrare, cùm illum mortuum agnovit, volens comestionem regiam accipere. *Surrexit de terra, & lotus unctusque fuit.* Et hoc Christus Dominus vitio dedit Pharisæo, quod cùm eum excepisset convivio. *Oleo*, inquit, *caput meum non unxisti.* Et David ipse Deum commendare volens, quod cùm se lauto opiparoque convivio exciperet, caput ejus fragrantissimo unxerat oleo. *Parasti*, inquit, *in conspectu meo mensam adversus eos, qui tribulant me, & impinguasti in oleo caput meum.* Quod de spirituali

a Hom. 21. in Mat. & hom. 15. in imperfecto. b In cap. 6 Matth. 2. Reg. 12. 16. Dan. 10. 3. Matt. 11. 18. c Hom. 21. cit. d In cap. 6. Matth. Homil. 10. ex variis in Matth. Indic. 9. 10. Hest. 4. 7. Lib. de Elia c. 10. Serm. 7. 2. Reg. 12. 20. Luc. 7. Psal. 22. 5.

tuali convivio, spiritualique unctione intelligendum est. Tam alienus itaque debes esse cum jejunas ab ostentatione jejunii: ut potius te debeas exhibere talem, quasi lauto opiparoque esses excipiendus convivio. Cum ergo dicit, inquit S. Petrus Chrysologus, *Unge caput tuum, & faciem tuam lava*, non ut coma capitis illecebroso redundet unguento, serius Magister injungit, neque faciem nitescere solito vult lavacro: sed habitu prandentis, vult celari jejunium Christiano &c. Hypocritæ qui solummodo contendunt *apparere hominibus jejunantes*, id omne agunt, quod congruum aptumque judicant, ut oculis hominum sua patefaciant jejunia. *Tu autem* Adverbium *autem*, adversativum est, id est: Tibi modo penitus opposito agendum est, qui non debes appetere *videri hominibus jejunans, sed tantum patri tuo qui est in abscondito*, qui latet oculos corporis: ideoque, sicut illi receperunt à suis spectatoribus mercedem laudis humanæ: ita tu à tuo spectatore præmium æternum recipies: *Pater enim tuus, qui videt in abscondito reddet tibi.* Ecce quomodo jejunium perficiendum est. Deus per Prophetam, jejunium exposcit,
Joel. 2. non quodvis, sed sanctum. *Canite*, inquit, *tuba in Sion, sanctificate jejunium*, id est, sanctum jejunium facite. Respuebat Deus innumera Judæorum jejunia, quia sancta non erant: venit Christus ostendens, quale jejunium Deus à nobis requirat, jejunium scilicet sanctum. Bonorum omnium nobis materia & magister jejunium est, inquit
Hom. 3. ad populum, ante medium. Chrysostomus: jejunium autem dico, non hoc vulgare, sed accuratum jejunium Non enim jejunii natura peccata eripere potest, nisi congrua cum lege fiat. Ne igitur inter jejunii laborem à jejunii corona excidamus: discamus qualiter & quomodo hoc negotium celebrare debeamus: quoniam &
Luc. 18. Pharisæus ille, quem Dominus exposuit, jejunavit quidem, & bis in hebdomada: sed post jejunium illud descendit inanis, & jejuniis fructibus cassus: jejunaverunt & Judæi, & nihil plus egerunt: sed culpati abierunt, jejunaverunt autem Ninivitæ, & Dei misericordiam elicuerunt. Quoniam igitur tantum jejunii periculum est, nescientibus quomodo jejunare oportet, jejunii leges discamus, ne in incertum curramus, ne aerem verberemus, neque pugnantes cum umbra dimicemus. Medicina est jejunium, sed medicina licet millies utilis sit, per utentis imperitiam inutilis sæpe fit, &c. Ita Chrysostomus. Hoc ergo Christus docendum assumpsit, ut sit sanctum. Hæc secundum literam dicta sint, latius juxta sanctorum patrum mentem, & secundum alios reconditos sensus explicanda.

§. 4. *Semper hypocrisis in mundo viget, copiosius tamen (ut Apostolus prædixit) nostris temporibus, in quibus plenus est mundus hypocritis.*

UT quæ dicenda sunt, ad ordinem redigamus, quoniam CHRISTUS Dominus primo infœlicem hypocritarum sortem, & abominandam nequitiam depingit, ut eam fugiamus, deinde docet, quomodo opera nostra agere debeamus, ut sint nobis proficua: hæc duo prosequemur, explicantes in primis ex ipsis Christi verbis, quam grande sit hypocritarum piaculum, quamque detestandum, & fugiendum, deinde exponentes modum recte jejunandi & operandi, quem Christus Dominus præscribit. Antequam tamen ad primum veniamus, supponendum est, gravem esse multorum errorem, existimantium jam nostris seculis nullos dari hypocritas, contra quos agere oporteat: quando jam non solum non contendunt homines laudari ex bonis operibus, sed potius ita inverecunde & libere peccant, ut inde sibi laudem & gloriam comparare velle videantur: quibus commune est, sine timore ullo perpetrare mala. Hujusmodi existimatio non tam ex hoc orta est, quam ex eo quod hypocritarum nomine audito, statim omnes in imaginatione concipiunt homines quosdam religiosa professione & habitu, quales Chri- ¶ 128.

 stus

stus dominus descripsit Pharisæos, qui inter hypocritas tenuerunt principatum, qui dilatabant phylacteria, & magnificabant fimbrias, macilentis vultibus incedebant, eleemosynas ad sonitum tubæ faciebant. Unde cum illi exterminati jam fuerint, credunt hypocritas jam mundo excessisse, & cum illis finitos. Ita tamen sentire, est periculosa deceptione errare, & penitus desipere. Verum quidem est nunc homines inverecunde peccare; sed hoc non novum est, cum id à mundi exordio fuerit usitatum, ut videre est in illa priori ætate, quando talia fuerunt

Gen. 6. 7. Gen. 19. peccata, ut tota terra esset corrupta, & oportuerit omnem carnem delere ad infectionem abstergendam. Deinde in Sodomorum civitatibus qualia fuerunt peccata? Quam horrendæ iniquitates in Dei populo extiterunt, ut gentiles omittamus? Talia certe, qualia illæ communes Prophetarum voces

Jerem 9. indicant: *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum &c. Quis dabit mihi in solitudine diversorium viatorum: quia omnes adulteri sunt, cœtus prævaricatorum, de malo ad malum egressi*

Esaia 3. 9. Osea 4. 2. *sunt*: Et *Peccatum suum sicut Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt*: Et *Homicidium, furtum, adulterium inundaverunt, sanguis sanguinem tetigit.* Omni siquidem tempore, hominum malitia contra Deum inverecunde se extulit. In hujus con-

Epist. 80. ad Hesychium. firmationem elegantissime S. Augustinus expendit Apostoli verba, qui prædixit quidem grandia peccata, quæ in novissimis temporibus futura erant: *In novissimis temporibus instabunt tempora periculosa*, aut sæva,

2. ad Tim. 3. 1. sicut alii codices habent: *Erunt enim homines se ipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes; immites, sine benignitate, proditores, protervi, tumidi, habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes.* Merito certe periculosa tempora aut sæva, vocari merentur illa, in quibus talia peccatorum genera regnabunt. Simul tamen Apostolus explicat, quod etiam tunc jam tales homines mundus habebat, unde subdidit: *Et hos devita*: quod non dixisset, inquit Augustinus, si quales prædicebat homines futuris temporibus, non tunc mundus haberet, his verbis intelligi profecto datur, inquit Chrysostomus, tunc jam hujusmodi fuisse homines. Itaque Hom. 8. in 2. ad Tim. etsi his novissimis temporibus peccatores vigeant horrendis iniquitatibus implicati; sed mirum, inquit Augustinus, si tales homines aliquando defuerint. Verum est etiam, Judæorum tempore hypocrisim potenter regnasse, sed nequaquam cum illis ipsa cessavit: imo quod abundantius atque potentius regnaturum esset hoc vitium in novissimis temporibus, manifeste expressit Apostolus, quod propterea ad ultimum reservavit locum in Catalogo vitiorum, quæ extremis temporibus futura prædicebat, dicens enim: *In novissimis diebus erunt homines se ipsos amantes, cupidi, elati, &c.* tandem subinfert: *Habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes.* Quibus verbis, excellenter hypocritas definivit, homines qui habent quidem speciem pietatis, virtutem autem illius abnegant. Pietatis virtus, proprie & in rigore ea est, qua quis recte afficitur erga parentes & patriam, ut ex Cicerone *a*. docuit Sanctus a Lib. 2. de inventione fol 4. ante finem. Thomas *b*. Quoniam autem Deus excellenter & principaliter dicitur Pater noster, pietas sæpius pro recto affectu & cultu erga Deum sumitur, ut ex Sanctis Dionysio b 2. 2. q. 101 art. 1. & 3. *c*, & Augustino *d*, idem Divus Thomas observavit. Hac de causa, qui recte erga c Lib. de divinis nominib. c. 1. Deum affecti sunt, dicuntur in scriptura pii, & facientes pietatem; & qui male, vocantur d 10. de civit. c. 1. impii, & facientes impietatem. Unde ille dicitur habere speciem pietatis, qui exteriori specie ostentat se recte erga Deum affectum, ejus cupere gloriam & honorem, ac per opera virtutum, illius intendere & curare obsequium. Virtutis autem nomen cum dicit Apostolus, *virtutem ejus abnegantes*, in Græco est *dynamis*, quod non significat habitum virtutis contrarium vitio, sed robur & potentiam; & ut bene inquit Theophylactus, quos vocamus nervos alicujus rei: quomodo dicimus, infir- 2. ad Tim. cap 3. mum non habere virtutem; & tunc aliquod medicamentum habere virtutem, quando

est

est recens, quod cum antiquatur virtutem dicimus amittere. Quo pacto sæpe Apostolus hoc nomine utitur, ut cum dicit de Euangelio *a*, *Virtus Dei est in salutem b*, & de prædicatione, & sermone suo, quod *c*, erat *in virtute*, & de Christo, quod *mortuus quidem est ex infirmitate, vivit autem ex virtute Dei*, & Theologi dicere solent, sacramenta novæ legis non esse vasa vacua, sed plena virtutis Christi. Ex his explicat Divus Thomas, quænam dicatur virtus pietatis aut bonorum operum. Illa enim est charitas & amor Dei, per quam talia opera habent vim, potentiam, robur & vitam, ut Deum ipsum attingant, & ad eum perveniant, & mereantur æternam vitam, sine qua, universa pietatis opera sunt infirma, & sine virtute, aut potentia. Hypocritæ habent quidem speciem pietatis: quia bona opera exterius faciunt, per quæ videntur boni, & recte erga Deum affecti; sed virtutem pietatis negant: quia nullatenus ex charitate operantur propter Deum, qui omnia ordinant ad sui ipsorum honorem, gloriam & commodum: ideoque vere dicuntur hypocritæ. Est namque hypocrisis species quædam mendacii, per quam aliquis mentitur, simulans se esse eum, qui non est, ut Divus Thomas ex professo tradidit. Qui bene operatur, non referens in Deum per charitatem opera bona, quæ facit, videtur quidem absolute & plene bonus, & opera ejus videntur absolute, & simpliciter bona; sed vere talia non sunt, quippe cum eis deficiat interna virtus & vita, quam charitas confert, ordinans in debitum finem, scilicet Deum. Itaque, ut uno verbo dicam, hypocritas definit Apostolus eo modo, quo Christus Dominus, qui dicit eos esse, *Qui omnia faciunt ut videantur ab hominibus*. Et *exterminant facies suas, ut appareant hominibus jejunantes*: Homines qui multa opera bona faciunt, ea tantum mente & intentione, ut ab hominibus glorificentur, & in honore habeantur. Qua definitione hypocritas definivit Beatus Hieronymus, qui postquam multas eorum species retulit: Ex his, inquit omnibus colligitur, hypocritas esse, qui quodlibet faciunt, ut ab hominibus glorificentur. Hujusmodi igitur vitium, quod tanquam suprema execratione dignum, ultimo loco recensuit Apostolus, inter ea, quæ extremis temporibus erant futura; tanto potentius in mundo regnaturum prædixit, quanto magis ille fini suo fieret propinquior. *In novissimis*, inquit, *diebus erunt homines &c. habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes*. Et quidem si rem attente expendas, nullum unquam communius vitium fuit inter omnia hominum genera, quam hypocrisis, nihil namque apud omnes homines unquam usitatius fuit, quam ex bonis operibus sibimetipsis gloriam quærere & honorem: hoc enim est, hypocritam esse. Id inprimis excellenter in Gentilibus explicat Sanctus Augustinus, longo discursu demonstrans, communius peccatum, quod in Romana Republica viguit inter illustrissimos consules, dictatores, Cæsares, duces, ac milites, hujusmodi hypocrisim fuisse: ostenditque Romanos similes extitisse Pharisæis, non quidem habitu, gestu & lege: sed moribus & affectu. Non enim minus de illis quam de Pharisæis dici poterat: *Omnia faciunt, ut æstimentur ab hominibus*. Mirum est enim quos quantisque virtutum operibus excelluerint, quorum grandem Catalogum ipse edidit Augustinus, & historiographorum pleni sunt libri: qui tamen ex illis solummodo sui nominis claritatem & gloriam requirebant. Ideoque hanc consequentes, inquit Augustinus, sicuti de facto consequuti sunt, dicere de eis potuit Deus, quod de Pharisæis hypocritis: *Receperunt mercedem suam*. Simili vitio philosophos omnes, quos celebriores reputamus laborasse, demonstrat idem Augustinus, qui admirandis quidem virtutum operibus se exercuerunt abstinentes à vino, carnibus, uxoribus, vigilias grandes agendo, divitias contemnendo, rigores hyemis & æstus alacriter sustinendo &c. eo solo affectu, ut sibi gloriam & honorem apud homines compararent: cujus rei admiranda ob-

Marginal notes: *a ad Rom. 1.16.* *b 1. Cor. 2.* *c 2. Cor. 13 14.* — *In 2. ad Tim. c. 3. lect. 1.* — ¶130. — *2.2.q.111.* — *In cap 6 Matthæi in princ.* — *5. Civ. c. 15* — *5. de Civit. cap. 18.* — *5. de Civit c. 13. & 20 & lib. 21. c. 16.*

observandaque exempla posuit Scholiastes Augustini. Quid igitur de illis minus dici poterat, quam quod Christus de Pharisæis? *Exterminant facies suas, ut appareant hominibus jejunantes*, abstinentes, vigilantes, &c. De quibus infra latius agemus. Semper itaque mundus hujusmodi hominibus plenus fuit: sed multo magis nostris temporibus. Hoc autem scito, inquit Apostolus, quod *in novissimis temporibus erunt homines habentes speciem pietatis, &c.* Id est, erunt execrando hypocrisis vitio implicati. Jam tunc tales homines erant, inquit Chrysostomus *a*, & Augustinus *b*, & propterea Apostolus admonuit Timotheum, ut eos vitaret. Dixit nihilominus in novissimis temporibus hujusmodi homines futuros: quia eo futura erat abundantior illorum copia, & copiosior abundantia, quo dies magis essent extremi, & mundi fini propinquiores. Et quis non advertat istos, in quibus sumus, novissimos esse dies, quos Apostolus prædixit; in quibus omnia vitiorum genera copiosissime grassantur? Sunt namque *homines se ipsos amantes, cupidi, elati, &c.* Sed vere nihil inter illos omnes magis commune, quam habere speciem pietatis, sine illius virtute. Nihil enim usitatius, quam opera bona facere, per quæ videantur omnes suo quisque debito satisfacere, ad quæ nullatenus amore Dei & propter ejus gloriam ducuntur: sed tantummodo suum honorem, gloriam, æstimationem atque commodum intendunt. Singulos hominum status considera. Ecclesiarum pastores in primis expende vigilantes, atque vigilias agentes super gregem suum. Sed nunquid charitate succensi, solam Dei gloriam, & laudem intendunt: an vero ab hominibus æstimari, & in pretio haberi, ut ad ampliorem sedem promoveantur? Secundum virtutem agunt gubernatores Reipublicæ & civitatis solicite attendentes vitare scandala, pacemque promovere & conservare. Nonne unusquisque eorum sibi cupit pro tali opere honorem & gloriam tribui? Si aliquis eorum ex peculiari Dei illustratione aliquid consideratio-

Vives in 21. de Civit. c. 16.

¶ 131.

a Homi. 8. in 2. ad Tim. cit.
b Epi. 80. ad Hesychium cit.

ne dignum in consilio cæteris advertit ad bonum Reipublicæ regimen: nonne inde sibi tribui gloriam & nominis celebritatem contendit, procurans omnibus fieri notum se illius consilii extitisse autorem? Operantur bonum judices, litigantium causas discutiendo, patienter quæ partes in judicio proponunt audiendo, solerter totam causam expendendo, & decernendo quod justum est. Quisnam ex illis non nudum suum honorem apud Regem: & æstimationem apud populum quærit, nihil penitus Dei gloriam curans? Tuncque unusquisque magis lætus est, quanto majoribus se laudibus videt in Republica propter bonum, quod fecit, affectum. Duces & milites, qui bene operantur, si ut sanctus Ambrosius *Serm. 7.*
(aut vero B. Augustinus, utrique enim una *Serm. 19.*
& eadem adscribitur concio) expendit, juxta præscriptam à Joanne Baptista regulam *Luc. 3. 14.*
militant: quidnam toto pectore intendunt, nisi propriam æstimationem, & nominis sui celebritatem? Mercatores qui bonum agunt, providentes quæ Reipublicæ sunt necessaria: nunquid solius Dei honorem quærunt, an sua propria commoda, & domus suæ ampliorem statum? Parentes quando juxta Dei legem filiis provident & thesaurizant: intenduntne principaliter Deo placere, & illius promovere gloriam? Mulier eum marito deservit, bonum equidem facit: sed curatne Dei gloriam, & honorem inde augere? Sicque si per omnia hominum genera discurrere velimus. Quid enim artifices, ex suis mira arte elaboratis operibus contendunt? quid nobiles, suam sanguinis nobilitatem jactantes? quid divites ex suis bene conquisitis divitiis? Quid prævalidi & fortes ex suis fortitudinis actibus? Nonne omnes ex bonis suis operibus, suam tantummodo gloriam, laudem atque æstimationem apud homines affectant? Si autem his relictis, ad eos qui alicujus studiosæ, sanctæque vitæ institutum profitentur oculos convertas: paucos invenies ab hujusmodi hypocrisis peste penitus liberos & immunes. Unde contentiones quam plurimæ inter religiosos,

¶ 132.

sos, de majori suæ religionis perfectione, & de majori fundatoris sui sanctitate? Nonne ex majori suæ gloriæ & laudis appetitu? In quos quadrat illa Apostolica reprehensio: *Cùm sit*, ait, *inter vos zelus & contentio; nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Cùm enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli, alius autem? Ego Apollo, nonne homines estis? Quid igitur est Apollo: quid verò Paulus? Ministri ejus, cui credidistis, & unicuique sicut Dominus dedit.* Esse carnales, & ambulare secundum hominem, est terrena carnaliaque bona per hujusmodi contentiones quærere, & humanæ gloriæ affectibus deservire. Gloriam itaque suam, non Dei per hujusmodi contentiones apud homines promovere contendunt. Quidnam innumeros prædicatores cogit & impellit, diligenter scripturarum sanctarum studio intendere, curiosa quæ dicere possint perquirere, suggestum nobilius ambire, & optare se excellentes exhibere concionatores? Quidnam multos confessarios solicitos reddit, ut multos sibi à confessionibus filios faciant; qui tunc magis sibi satisfactum credunt, quando nobiliores ac primos Reipublicæ viros, & illustriores fœminas sortiuntur suum confessionale circundantes? Quidnam intendunt innumeri, qui sacræ Theologiæ Magisterii gradu decorari, omnibus modis procurant, affectantque non minori studio, quàm Pharisæi, ab hominibus appellari Rabbi? Quid quærunt quamplures, scribendis spiritualibus libris intenti, nisi celebre nomen suum facere? Nonne omnes isti suam gloriam, & laudem ex bonis operibus quærunt, apparereque omnibus hominibus honorabiles, sicut Pharisæi exterminabant facies, ut apparerent hominibus jejunantes, *& omnia faciebant, ut viderentur ab hominibus*, & grandi apud eos æstimatione haberentur? Neque dicere volo, oportere, quod quicunque bonum aliquod suo statui congruum operatur, tenetur explicitè aut immediatè in Deum illud referre: id enim necessarium non est, ut ex D. Thomæ doctrina optimè explicat Cajetanus: cæterum ita agere opus bonum, ut nec directè, nec indirectè, nec mediatè, nec immediatè propter Deum fit, est facere opus pietatis, vacuum virtute charitatis, & est habere speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegare, ac hypocritarum labe infici. Plenus igitur mundus est hypocritis: & ut dixit Augustinus: *Hypocriseos maculam non habere, aut paucorum, aut nullorum est.*

1. Cor. 3. 3.

Serm. 59. de tempor.

§. 5. *Paucissimi sunt, qui hypocrisim plenè fugiant: latenter enim appetitus, propriæ gloriæ ingreditur & surrepit ut in seipsis sancti patres experti fuerunt.*

HIS adde, juxta doctrinam Augustini *a*, Gregorii *b*, & Bernardi *c*, multos quidem esse, qui eùm opus bonum facere proponunt & aggrediuntur, hypocritæ non sunt, nec suam intendunt gloriam: paucissimos tamen, qui eùm illud perficiunt hypocrisis peste, aut propriæ gloriæ appetitu, non remaneant aliqua ratione infecti. Facilè namque est, proponere opus aliquod agere propter Dei amorem, obsequium & gloriam, imò & tunc laudem humanam non curare: difficile tamen est, inquit Augustinus, mirabile, inquit Bernardus, & rarum, inquit Gregorius *d*, & quasi impossibile, inquit Hieronymus *e*, non delectari humanis laudibus, propter bonum quod agitur oblatis, & hominem non nimis sibi metipsi in bono opere à se edito complacere; sed servare purum erga Dei honorem & gloriam affectum. Ut namque Divus Basilius indicavit, (dicemusque infra) appetitus propriæ laudis & gloriæ, ingreditur blande, leniter, suaviter, insensibiliter; & absque eo quod homo advertat, universum bonum opus inficit, & totam illius pulchritudinem consumit. Quod in supremo dæmone primo omnium hypocritarum patre, & super filios superbiæ rege videre licet. Difficile sanè est apud Theologos explicare, quomodo ille peccaverit, atque ex supremo Angelo, pul-

¶ 133.

a Epi. 64. ad Aurelium Episcopum.
b 35. Mor. ca. ultimo.
c Serm. 13 in Cant.
d 3 Mora. cap. 38.
e Libr. 2. contra Pelagian.
De constitutionibus monasticis. cap. 11.

cherrimaque omnium creaturarum, supremus dæmon omnibus creaturis deformior redditus fuerit. Nam aut peccati illius principium fuit aliquis error in intellectu, aut aliquis pravus in voluntate affectus. Non potuit esse primum, quoniam ante peccatum nullum potuit ille in mente habere errorem. Nec videtur esse posse secundum; nam voluntas ejus recta fuit condita, & non poterat aliquo malo affectu depravari, nisi præcederet aliqua prava intellectus propositio; nihil enim appetere voluntas potuit, nisi quod intellectus proponeret. Ut tamen multa relinquamus, quæ cùm de Angelis in scholis disputavimus, prosecuti sumus, dicendum est juxta

1. p. q. 63. Divi Thomæ mentem, latenter & inadvertenter laudis propriæ appetitum primò fuisse ingressum, qui tandem plenè ejus voluntatem occupavit, & omnia illius bona perdidit. Creatus ille fuit excellentissimis donis naturalibus & supernaturalibus ornatus, omni virtutum choro decoratus, qua-

a Ezech. 18. lem Deus per Ezechielem descripsit *a*, & Divus Gregorius *b* ex professo explicavit.

b 32. Mor. cap. 24. Et in primo quidem suæ creationis instan-

c 1 p. q. 62 art. 4. ti, ut Divus Thomas *c* demonstrat, cœpit rectè excellenterque agere & operari, & egregiè beatitudinem æternam promereri,

¶ 134. Deum amando, credendo mysteria fidei, quæ sibi erant exposita, sperando, &c. se, omniaque sua in Deum ferventi charitatis actu referendo: deinceps tamen in secundo instanti, ad suam grandem excellentemque donorum & operationum pulchritudinem contemplandam, & operum suorum excellentiam conspiciendam, mentem applicavit, plus justo in hac consideratione insistens; tunceque inadvertenter surrepsit nimia quædam de illis complacentia, cœpitque illorum inspectione allectus sibimetipsi gloriosus apparere, & non attendens, prout attendere debebat, omnem gloriam, quæ inde procedere poterat, ad Deum omnium bonorum autorem & liberalissimum largitorem referre, dicens: Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio, &c. in semetipso, de semetipso, donis, operibusque suis complacentiam habuit immoderatam; indeque sibi gloriam de illis omnibus affectavit tribuendam. Sicque tandem ille affectus plenè voluntatem ipsius possedit, & bona illa omnia perdidit atque consumpsit, & ut dixit Beatus Chrysostomus, diabolum cùm non esset diabolus, sed excellentissimus Angelus, diabolum fecit. *Hom. 1. in illud, Vidi Dominum.* Hoc itaque idem fuit, ac si Rex, aut Imperator supremus liberaliter agere volens, servum quendam, qui nusquam in oculis hominum comparuerat; grandi honore affectum in palatio suo constitueret, splendidissimis vestibus, lapidibus pretiosissimis interrextis, ornaret: tuncque servus quamvis in principio aliquas breves regi gratias egisset, statim se totum converteret ad suam pulchritudinem contemplandam, conspiciendumque splendorem, quem emitteret ex radiantibus gemmis, non attendens, nec advertens, sicut attendere & advertere deberet, omnem gloriam, quæ inde nasci potest in regem suum referre; sed in seipso, & de ipso esset sibimet complacens. Ut hinc attendas, quod Sanctus Petrus Chrysologus dixit, hoc malum, subtilissimum esse vitius, & latentissimè eos impetere, qui recta agere cœperunt; *Serm. 7.* & S. Chrysostomus, hoc vitium esse malam bestiam, quæ clam ingreditur, & cuncta bene orientia intus maxima cum quiete & absque ullo sensu perdentis exportare. *Homil. 19. in Matth.* Hoc vitium latenter & inadvertenter ingredi incipiens, in semetipso deprehendit Gregorius, à quo tam validè se inadvertenter imperitum fuisse sensit, ut ad suffragia & orationes aliorum quærendas, se converterit. *35. Mor. cap. ult.* Cœpit ille opus illud insigne expositionis moralis in librum Beati Job: & quidem sine dubio ad id agendum, excitatus fuit Dei amore, & desiderio laudis & gloriæ ipsius, & id ipsum intendens cœpit, & prosecutus fuit opus: sed quid ad finem operis ei acciderit, nullus ipsomet poterit melius explicare. Ad me, ¶ 135. inquit, intrinsecus rediens, dum ipsam subtiliter radicem meæ intentionis inspicio, Deo quidem ex ea me summoperè placere voluisse cognosco, sed eidem intentioni, qua Deo placere studeo, furtim se

(ne-

(nescio quomodo) intentio humanæ laudis intetserit, quod cùm jam postmodum tandem discerno, invenio me aliter agere, quod scio me aliter inchoasse. Si etenim sæpè intentionem nostram, dum ante Dei oculos rectè incipitur, occultè sibi subjuncta, & eam velut in itinere comprehendens, intentio humanæ laudis assequitur: sicut pro necessitate quidem cibus sumitur; sed in ipso esu, dum furtim gula surrepit, edendi delectatio permiscetur. Unde plerumque contingit, ut refectionem corporis, quàm salutis causa cepimus, causa voluptatis expleamus. Fatendum est igitur, quod rectam quidem intentionem nostram, quæ soli Deo placere appetit, nonnunquam intentio minus tecta, quæ de donis Dei placere hominibus quærit, insidiando comitatur, &c. Et paulò inferius: Lacerationem igitur vulnerum meorum non abscondo; ut quisquis hæc legerit, apud districtum judicem solatium mihi suæ orationis impendat; &c. Quibus concinunt, quæ S. Augustinus annotavit, hujusmodi inanis gloriæ affectum, si non incipientes, proficientes tamen animos non cessare tentare, qui talis est, ut ipsemet S. Augustinus expendit, quod ex eo ipso quo expellitur, viam sibi ingrediendi facit. Nullos enim fortius aggreditur, quàm eos qui humanam gloriam & fastum contemspserunt, quos ex hoc ipso fortius pulsat ad laudis & honoris proprii cupiditatem, quòd laudes, & honores mundi apertius calcare proposuerunt. Non tam appetitu laudis pulsatur cor speciosissimi equitis ex splendore vestium, & mulieris nobilis ex cultu ornatuque splendido; & mens hominis in dignitate excelsa constituti ex suæ majestatis celsitudine, quàm cor monachi pauperrimi, pannosi, in angulo pauperrimi monasterii agentis, ex pannis, habitu lacerato & resarcito, ex nuditate pedum, paupertate cellulæ, & ex ipsiusmet fastus & gloriæ mundanæ contemptu: de quibus infra. Ex his igitur liquidò quod proposuimus constat, hypocrisim omni tempore apud omnes nationes, omne hominum genus, omnem statum, esse communissimam, usitatissimamque, quæ aut bonum opus prævenit, aut comitatur, aut subsequitur, ad totam illius substantiam, & bonitatem consumendam & destruendam. Insidiatur enim bonis operibus crudelius, quam quivis latro, aut deprædator acerrimus. Hic enim tantùm potest viatori insidiari antequam transeat, & in ipso transitu, non tamen post transitum. Hæc autem (quam bonorum operum deprædatricem vocat Divus Basilius) non tantùm antequam illa veniant, aut dum in transcursu & exercitio sunt; sed & post transitum, & postquam perfecta sunt, rapit, & absumit; imò, ut inquit Chrysostomus, aliquando etiam illa quæ homo apud Deum reposuerat conservanda, consumit & perdit, ut infra dicemus. Meritò itaque hoc tempore, quod singulariter operibus sanctis perficiendis est dicatum, hæc lectio Euangelica prima inducitur, in qua Christus illius malitiam brevissimis verbis expressit, quæ totius boni operis structuram & substantiam perdit. Propterea ad ipsius naturam, conditiones & damna quæ infert explicanda, ex ipsismet Christi Domini verbis nos convertamus.

S. de civit. cap. 14. — *Epist. 64. ad Aurel.* — *De constit. monastics c. 11. circa.* — *Hom. 1. in illud, Vidi Dominum.*

§. 6. *Inanis gloriæ appetitum solicitè fugiendum, docuerunt eleganter Basilius, & Chrysologus, elegantius autem Ieremias, & Paulus.*

NOlite fieri sicut hypocritæ tristes. Multam hoc præceptum, ait S. Chrysostomus, continet cautionem, & ineffabilem quandam Dei ergà homines curam, id utique providentis, ne alicujus operis sui mercedem homines amittant. Ubi Deus, Dominum mutavit in patrem (ait Beatus Petrus Chrysologus) voluit charite magis quam potestate regnare, & amari maluit quam timeri: ideo Christus paterno nos prosequens affectu, nullatenus vult nostra nobis deperire: idcirco quomodo ea incorruptè servare possemus, explicandum assumpsit. Venit ille, ut nos ad cœlestem patriam recto dirigeret tramite: & quo-

Homi. 19. in Matth. serm. 7. — *Serm. 7.*

& quoniam in hoc mari magno multi se offerunt scopuli, ad quos animæ nostræ navis potest illidi & submergi; eos quasi digito indicando monstrare voluit. Quoniam autem nihil magis opera nostra corrumpit, quam inanis gloria, & ad nullum scopulum
Jona 4. ita navis illila perit, sicut opus bonum ad hypocrisim; hanc singulariter constituit fugiendam, Est enim inanis gloria vermis ille, qui omnem hederæ viriditatem brevissi-
Job 2. mo tempore corrodit, & penitus exiccat: est ventus irruens è regione deserti, domum
Exod. 6. 5. mentis funditus evertens, & omnes animæ filios, id est, bona opera misero interitu obruens; est locusta illa, omnium fructuum, florum, imò & foliorum devoratrix. Opti-
De constit. Monasticis cap. 11. mè D. Basilius, Fugienda ait, cum primis inanis gloria est, quæ non ante labores, à laborum nos susceptione deterret (siquidem levius hoc esset malum) sed iis jam transactis, mercedis præmiis exuit, spoliatve. Illa expugnatu difficilis, & callida salutis nostræ insidiatrix, illa vel in ipsius cœli convexis insidiatum adversum nos collocatrix, virtutes tamis in cœlum usque licet expansis ac porrectis adornatas, profligare ac deturbare pertinacissimè contendit. Simulac enim illa pietatis mercatorem cujusque modi virtutum mercibus onerariam mentis navem subsarcinasse & complesse animadvertit; procella sua ocyus excitata, in eo omni conatu operam dat, ut illam evertat atque aquis pessumdet. Illius enim qui ad regnum supernum, navigationis suæ cursum instituerat, mente illa ad res humiles, gloriasque hominum contemplandas detorta, universas repentino spiritu ex animo divitias exsufflat, & subrutis virtutum fundamentis, proceritate sua ad cœlum usque pertingentes labores deturbat, & terræ allidit. Ita Basilius; & paulò inferius eloquentissimè inanis gloriæ naturam describens: Fugiamus, inquit, inanem gloriam, *dulcem spiritualium operum expoliatricem, jucundum animarum nostrarum hostem, tineam virtutum, blandissimam bonorum operum deprædatricem, eandemque mellis illitu fraudis suæ veneni coloratricem, & mortiferi hominum mentibus poculi porrectricem, &c.* Singula expende epitheta appositissima. Est enim *dulcis spiritualium operum spoliatrix*, similis seductrici Dalilæ, quæ dulcissimis blanditiis Samsonem omni sua fortitudine spoliavit; denudatumque suis hostibus tradidit illudendum. *Jucundus animæ hostis.* De- *Judic. 16.*
lectans enim animam, illam tanquam durus hostis expugnat, & tanto majori impetu hostili invadit, quanto magis delectat, & jucunditate afficit: & ut aptè dixit Cypria- *Lib. de jejunio & tentation. Christi in principio.*
nus, dum extollit, emollit; & pungit, cùm ungit. *Tinea virtutum:* Sicut enim ex pretiosioribus vestibus validior tinea oritur insensibiliter, illas lacerans & corrodens: ita ex præstantioribus virtutibus illa procedit, easdem devorans & absumens. *Blandissima bonorum operum deprædatrix;* suavi enim blandissimaque manu quasi demulcens, delectans & alliciens, omnia animæ bona rapit, &c. Egregiè itidem D. Chrysostomus: ¶ 137.
O furiosam (inquit de inani gloria agens) *Hom. 72. in Matth.*
perturbationem: quæ tinea corrodere non potest, nec fur violare, ea inanis gloria omnino dispergit. Hæc est enim tinea cœlestis thesauri; hic est fur, qui æterna regna furatur, qui immarcessibiles à nobis divitias aufert; qui tanquam contagiosus morbus omnia corrumpit. Ita quoniam prospexit diabolus, tam latronibus & tineis, quam aliis machinis, inexpugnabile illud esse præsidium; per inanem gloriam illud expugnat. Nihil itaque ab hoc inimico securum. Christus Dominus hortatus fuit, ut thesauros nostros in cœlo reconderemus, quo fur non appropinquat, & ubi tinea non demolitur. Nihilominus inanis gloria eò pertingit, & sæpe quæ quis in cœlo per bonorum operum fructum thesaurizaverat, unicus inanis gloriæ impetus perdit, consumit, & expugnat. Sed eloquentissimè D. Petrus Chrysologus, *Subtile est*, inquit, *malum*, *Serm 7.*
secretum virus, venenum latens, virtutum fucus, tinea sanctitatis. Subtile malum, imò ut Cyprianus dixit, subtilissimum: *Lib. de jejunio cit.*
quod reconditoria cordis arcana penetrat, & spiritualioribus mentibus insensibiliter se infundit. Nec enim supremus Angelus, cùm primò illa introire cœpit, eam persensit, aut explicitè advertit, ut Theologi expli-

explicant. *Virtutum fucus.* Sunt fuci, qui in alvearibus nati, favos excellentissime ab apibus compositos edunt & devorant: & si non statim ab apibus extinguantur, omnia consumunt. *Tinea sanctitatis.* Intra pomum insensibiliter generatur aliquando tinea aut vermis, qui dimittens externa intacta & pulchra oculis spectantium, interna penitus corrodit, & in putredinem fœtidam convertit. Hoc clarius explicat Chrysologus subdens: *Adversa omnia nituntur viribus suis, armis suis pugnant, impugnant, palam: unde & caventur tam facile, quam videntur: hac tamen crudeli arte virtutes truncat mucrone virtutum, jejunium jejunio perimit, oratione orationem evacuat, misericordiam miseratione prosternit.* Vide excellentem ponderationem, quam eisdem fere verbis S. Cyprianus prosequitur. Res quævis suis pugnat viribus contra sibi contrariam; & quanto unius vires fuerint fortiores, tanto alterius robur magis languescit. Sed quis unquam vidit, inimicum aliquem tanto majores vires resumere: quanto ipsius inimicus potentior fuerit factus? Luxuria non sumit vires ex castitate, quæ potius quando castitas fuerit potentior, redditur infirmior. Avaritia non roboratur ex liberalitate, imo quanto hæc robustior, tanto illa debilior. Infirmitas non sumit vires ex sanitate: sed potius quanto sanitas validior, tanto infirmitas impotentior. Inanis tamen gloria & superbia, quanto virtutes fuerint potentiores, tanto magis acuitur, & potentiori impetu insurgit; & ad mensuram qua virtutes augentur, illius etiam augetur vis & impetus. Virtutes propterea truncat mucrone virtutum: nam ex earum excellentia vires resumit ad easdem obtruncandas, & jejunio jejunium perimit; quia ex ipso vires sumit ad ipsummet perdendum, &c. Castigatio carnis, inquit Cyprianus, spiritum inflat, & macies corporis extenuatum arrogantem impinguat: contemptus venerationem venatur, fames & calamitas laudibus saturatur: mens hoc veneno imbuta in miseriis deliciatur, & occupata hac scabie in ulceribus gloriatur, religio fit superstitio, &c. In hujus confirmationem observandum est,

Lib. de jejunio cit.

quod D. Augustinus de se ipso fatetur, quod tanto majori impetu hunc inimicum contra se agentem sentiebat: quanto validius illum assumebat expugnandum. Aliquando enim quando valide contra hanc bestiam arma convertebat, ejus fraudes detegebat, vires enervare procurabat, quantum & quomodo esset fugienda exponebat: quanto id potentius efficaciusque agebat, tanto validius contra se ipsum illam sentiebat caput erigere, & cor pulsare, quam audiebat quasi dicentem: O quam excellenter inanem gloriam & superbiam expugnas: quam eleganter ejus malitiam ostendis: quam efficaciter eam fugiendam demonstras! nullus erit qui te audierit, qui non eam abjicere procuret, &c. Ex ipsa itaque ejus expugnatione se ipsum acrius impugnari sentiebat, atque ex eo quod valide eam abjiciendam demonstrabat, viam illi faciebat, & ostium aperiebat, ut ad se veniret, ad cordisque sui ostia pulsaret, & vehementer cum adversario dimicans (inquit Augustinus) sæpe ab eo vulnera capio. Qualis esset bestia, quamque formidanda, quæ ad majorem ictum, majores contra inferentem & percutientem vires resumeret, & quanto magis dejecta, tanto validius esset roborata? Rem propterea D. Petrus Chrysologus concludens. *Fratres*, inquit, *fugiendum est hoc virus, pestilentia cavenda, quæ de remediis creat morbos, conficit de medicina languorem, sanctitatem vertit in crimen, placationem facit reatum generat de propitiatione discrimen.* Congrue vocat hoc vitium, *virus & pestilentiam.* Pestilentia siquidem omnia consumit, corrumpit & perdit. Unde Deus quando populum voluit penitus absumere, quia de eo desperaverunt, quod posset illos introducere in terram repromissam, dixit *a*: *Feriam eos pestilentia, atque consumam, &c.* Talis est inanis gloriæ vitium, de quo S. Gregorius *b* illud intelligit, quod Deus per Jeremiam *c* dixit: *Olivam uberem, pulchram fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum, ad vocem loquelæ grandis exarsit ignis in ea, & combusta sunt fruteta ejus.* Mirum est, quod ad solius loquelæ vocem, talis ignis accen-

¶ 138. *Epist. 164. ad Aurelium Episcopum.*

a *Num. 14. 12.*
b *Hom. 12. in Exech. post medium.*
c *Jer. 12. 16.*

datur, qui olivam uberem, & pulchram succendat omniaque fruteta comburet. Scriptura sacra ad indicandum hominem multis operibus sanctitatis redundantem, olivæ metaphora uti solet, quoniam hæc est, quæ inter arbores fructum abundantem ad lucem nutriendam aptum, ad unctiones & medicinas congruum, profert. Unde David
Ps. 51. 10. dixit: *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei.* Non, inquit sicut malus, aut pyrus, aut pinus, aut buxus; sed sicut oliva fructifera. Hanc suavis & blanda vox loquelæ succendit, & omnia ejus fruteta consumit: quantumcumque enim quis sit pulcherrima oliva, fructibus bonorum operum undique plenus, ad vocem loquelæ suavis & blandæ, dum scilicet laudantium vocem auscultat, & suis laudibus delectatur: inanis gloriæ ignis omnia consumit & com-
¶ 139. burit. Levissimus est aer pestilens & infectus, blande fluit, & faciem dum sentitur, delectat: tamen omnia inficit & perdit. *Grandis*, inquit, *exarsit ignis in ea.* Vo-
Ioel. 2. 3. lens sanctus propheta Joel explicare quam grande malum Judæis immineret ab exercitu Chaldæorum, qui venturus erat contra eos: *Ante faciem*, inquit, *ejus ignis vorans, & post eum exurens flamma*, id est, quavis ex parte comburet, & absumet: inde enim ignem vorantem, hinc flammam exurentem emittet. Quid inde fiet? *Quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti: nec est qui effugiat eum.* Videtur loqui metaphora sumpta *ab igne descen-*
Genes. 13. 10. *dente in Pentapolim.* Erat terra illa prius *sicut Paradisus Dei*, omnium fructuum, florum, herbarumque abundantia plena: sed descendente igne eam, vidit Abraham ipsam
Genes. 19. 28. penitus consumptam, & *in favillam* redactam: & hoc factum fuisse *in momento*, dixit Jeremias. Horrenda certe vis talis ignis.
Thre. 4. 6. Ita voluit Propheta dicere, ante adventum Chaldæorum Jerusalem floridam quidem fuisse civitatem, divitiis & cunctis bonis redundantem: sed illis advenientibus & ignem emittentibus, omnia fore absumenda, & civitas plena populo, relinquenda erat tanquam solitarium desertum, cujus omnia bona erant peritura, *nec est qui effugiat*, &c.

Et vere talis est inanis gloria, undique ignem absumentem spirat: quasi hortus voluptatis terra coram ea, post eam solitudo deserti. Videbis Pharisæum quasi hortum volu- *Luca 18.*
ptatis, fructu omnium bonorum operum redundantem: sed ad hujus ignis ardorem, relictus fuit quasi solitudo deserti, cujus bona opera in favillam fuerunt redacta. Id quod clarius in ipso supremo Angelo videre licet, quem Deus tanquam Paradisum creavit, in quo omnes virtutum ac donorum arbores erant ut per Ezechielem Deus *Ezech. 28. 17.*
ipse exposuit: sed *elevatum*, inquit, *fuit cor tuum in decore tuo*: ignis inanis gloriæ exurgens, omnia in favillam redegit, & supremum Angelum, in supremum dæmonem convertit. Potestne dari pestilentia deterior, & potentior ad perdendum & destruendum? Potestne dari virus ita inficiens & perdens? Optime insuper dicit Chrysologus, hoc vitium de remediis creare morbos, & de medicina conficere languorem. Etenim remedia, & medicinæ ad morbos animæ curandos sunt jejunia, & mortificationis ac pœnitentiæ opera, ut supra diximus. Ex his animam potius languidam, & infirmiorem reddit, nam non solum per hujusmodi remedia infirmitates peccatorum, quæ extabant, non curantur: sed novus languor novaque infirmitas oritur, ut videre licet in illis, quos Esaias refert, qui *Esaia 58.*
quanto magis jejunabant, & se ipsos mortificabant, infirmiores coram Deo reddebantur, qui infecti inanis gloriæ affectu, non Dei, sed suam ipsorum gloriam intendebant & quærebant. Idcirco Dominus apte hoc tempore, cum ad curandas animas per jejunia & opera sancta processuri sumus, clamat & admonet: *Nolite fieri sicut hypocritæ, &c.* Quasi dicat: Fugite vitium, quod omnia bona consumit & perdit: attendite, ne ex medicina novus languor, & de remediis grandis oriatur morbus. Hocque est quod Apostolus dicere voluit ad Philippenses scribens: *Hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet, in scientia & in omni* *ad Phil. 1. 9.*
sensu, ut probetis potiora, ut sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi, repleti fructu justitiæ per Jesum Christum, in gloriam & laudem

Lib. 1. in Lucam. **laudem Dei.** Exoptat Apostolus, ut repleti sint fructu justitiæ, id est, omnis virtutis, quam scriptura justitiæ nomine sæpe solet explicare, ut S. Ambrosius annotavit. Et id quidem, ***in diem Christi***, id est, judicii vel mortis, qui dies Christi dicitur, propter rationes alibi tradendas. Multi sunt qui fructum abundantem referunt justitiæ, jejunant, eleemosynas dant, orant, &c. sed non hunc fructum in diem Christi referunt: quoniam ab hominibus gloriam affectantes, jam ***receperunt mercedem suam.*** Miseri tales & deplorandi. Hoc curandum, ita fructum ferre, ut integrum illum servemus in diem Christi, recepturi ab illo bonorum operum præmium. Ut autem ita fiat, exposcit Apostolus subdens: ***Ut sitis***, inquit, ***sinceri***, aut ut communiter multi legunt, ***sinceres.*** Quid hoc est? Sinceres, inquit Anselmus, id est, sine carie, aut verme corrodente. Qui namque nos cupit repletos fructu: ab arbore metaphoram sumpsit, in qua si caries aut vermis nascatur, cor ejus corrodit, & omnem perdit fructum: hocque curandum agricolæ, qui vult commodum reportare, procurare ne caries arborem invadat, ut in diem quo fructus in emporium sunt deferendi, quo debitam pro illis mercedem recipiat, serventur. Arbores sumus nos, quos posuit Christus in Ecclesia, ut fructum justitiæ referamus, exhibendum coram eo maturum & perfectum in diem mortis vel judicii: curandum propterea, esse sinceres, sine carie, aut verme corrodente, id est, sine propriæ gloriæ & laudis affectu, qui non minus cor corrodit & lacerat, ac bona opera perdit, quam caries aut vermis, fructus arboris. ***Hoc*** propterea ***oro***, inquit Apostolus, ***ut charitas vestra magis ac magis abundet, &c.*** Annotabamus paulo ante ex Chrysostomo, difficile esse invenire virtutem, per quam hoc vitium pellatur, & destruatur: cætera namque omnia vitia suas habent contrarias virtutes, quarum actibus expugnantur: hoc autem potius per eos excitatur, & acuitur. Orationem propterea Chrysostomus credit esse, per quam potentius possumus illi bellum indicere. nec enim commodius remedium, quam ad

In cap. 1. ad Philip.

¶ 141.

Hom 15. in imperfecto.

Dei præsidium confugere, favorem ejus implorantes, ad hunc inimicum revincendum. Optime tamen B. Augustinus docuit, illi non melius quam per charitatem resisti. Est namque charitas virtus quædam Theologica, per quam Deum tanquam ultimum finem diligimus, ideoque per eam, omnia quæ agimus in illum tanquam in ultimum finem ordinamus, & referrimus. Est inanis gloria vitium quoddam generale, & commune ad omnes virtutum actus se extendens, illos omnes inficiens & interficiens, ex eo quod in nos ipsos & gloriam nostram tanquam in finem refert: charitas similiter est virtus quædam generalis & communis, vivificans omnes virtutum actus, ex eo quod illos in Deum & ipsius gloriam & laudem tanquam in finem ultimum ordinat, & dirigit, ut cum D. Thoma omnes Theologi docent. Ut ergo caries aut vermis inanis gloriæ expellatur, ***Oro ut charitas Dei magis ac magis abundet.*** Non charitatem exiguam aut tepidam expeto; sed abundantem, quæ dum primo opera quædam virtutum producit, secundo ad insurgentem vanæ laudis & gloriæ appetitum expellendum & evacuandum se accingat: quæ fructum bonorum operum proferat, & eundem à carie sanum custodiat. ***Abundet in omni scientia, & in omni sensu***, id est, ut plene cognoscatis, omnia quæ per Christi virtutem, & favorem agitis, referre ***in gloriam & laudem Dei.*** Nullum fructum servabis in diem Christi, nisi quem charitas ab inanis gloriæ carie defenderit, illum ordinans in Dei gloriam & laudem, jejunia, orationes, eleemosynæ ita agendæ, ut sint in solius Dei laudem & gloriam; hocque contendendum, ut patri tuo videaris jejunans, & pater tuus qui videt, reddet tibi.

Epist. 64. cit.

2.2.q.25.

\.

§. 7. *Infœlix hypocrita, ipso suo triumpho, sicut Eleazarus occumbit, habet pennas similes herodio, cum sit struthio, qui per victimas in profundum tendit, ut dixit Oseas.*

¶ 142. NOlite fieri sicut hypocritæ. Aptum consilium & necessarium iis qui sicut supra diximus, ad prælium agendum, & inimicis resistendum vacati sumus. Observat B. Gregorius ad hoc institutum, quod accidit excellenti viro illi Eleazaro filio Saura, qui *acquirere sibi nomen æternum* concupivit. Provocati sunt filii Israel ab inimicis ad prælium, sed quod majorem illis incutiebat timorem, erant turriti illi elephantes, de quibus alibi diximus. Decrevit Eleazarus illorum majorem & præcipuum dejicere, quem loricis regis phaleratum vidit; *Visum est n. ei, quod in eo esset rex.* Id quod perfecit: currens enim audacter in medio legionis, & sub elephante se constituens, gladio aut pugione ventri ejus infixo, occidit eum. Sed sub ipso quem extinxit ipse & feriit, occubuit; & ut dixit Ambrosius, suo remansit triumpho sepultus. Mirandum sane factum. Ad prælium excitati sumus contra dæmones & vitia, ut sæpe dictum est. Crudelius bellum illud est, quod carnis nostræ elephantus nobiscum agit; hanc propterea bestiam primo dejiciendam assumere debemus, jejunii gladio, ventrem lacerantes & percutientes. Miseri tamen hypocritæ, quot suamet victoria opprimit & extinguit, & sub ipso hoste, quem interimunt, cadunt. Per jejunium liquidem & cætera mortificationis opera carnem comprimunt, ejus concupiscentiam & lasciviam eneruant & eam mortificatam tenent: *Exterminant enim facies suas*, & carnem ipsam quasi conficiunt; sed hoc ipso suo triumpho. quem de carnis concupiscentiis & ardoribus reportant, occumbunt, & cadunt, dum de illo gloriam requirunt humanam, & omnia faciunt, ut videantur ab hominibus. *Nolite*, inquit, *fieri sicut hyprocritæ tristes.* Quid illi faciunt? *Exterminant facies suas.* Hoc primo expendendum est. Exterminant, demoliuntur, & conficiunt facies, ut supra dicebamus. Vide, inquit Chrysostomus, hypocritarum miserandam infœlicitatem: laborant, torquentur, se ipsos fame cruciant, mortificationibus conficiunt, sine aliquo fructu, imo cum grandi eorum detrimento. Inter admiranda naturæ opera, quæ Deus beato Job proposuit, fuerunt, quæ de struthione longa exposuit verborum serie. Illum asserit singulari stoliditate, & stultitia affectum *a*: *Privavit eum Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam.* Symbolum fuit struthio stultitiæ & stoliditatis, ut Pierius *b* annotavit, dixeratque Philippus Diaconus *c*, expendens illud, quod idem Job prædixit *d*: *Socius fui struthionum*, ostendens struthionem, avem esse stultissimam. Quod vel ex eo statim conjici potest, quia cum omnibus avibus major sit, ipsi camelo æqualis (unde Struthiocamelus communiter vocatur, ut dixit Diodorus Siculus *e*) & altitudinem equitis equo insidentis excedens, ut dixit Plinius *f*, caput habet parvum ad modum anatis. Et certum est, parvitatem capitis stoliditatem & insipientiam apud Physiognomicos indicare. Quid habet struthio? *Penna struthionis*, inquit Deus ad Job, *similes sunt pennis & herodii & accipitris.* In hebræo habentur nomina, quæ varie ab hebraizantibus transferuntur, recte tamen Vulgatus herodium & accipitrem posuit, quomodo sancti patres legunt. Voluit enim Deus eas aves exprimere, quæ in sublime, pernici volatu feruntur, ut naturam struthionis declaret: hæ autem sunt herodius & accipiter, quas notum est, inquit Gregorius, cæteras omnes volatus sui velocitate transcendere. Struthio pennas habet similes pennis herodii & accipitris, subtiles magnas, latas; sed diversus est ab illis. Nam cum accipiter, & herodius per pennas quas habent sublimia petant & cœlum ipsum videantur contingere: struthio nequaquam vel per latum unguem à terra se elevat. Unde medium quid dicitur à Diodoro *g*, inter aves & bestias, Habet enim alas sicut aves; sed à terra non elevatur, sicut bestiæ:

¶ 143.

Marginalia: 19. Mora. cap. 17 — 1. Mach. 7. — 1. Offi. c. 40 — Hom. X. in Ioan. — a Iob 39. 17 — b Lib. 25. — c In ca. 30 Job — d Job 30. 29. — e Li. 3. rerum antiquarum. — f Libr. 10. cap. 1. — Iob 39. 13. — 31. Mora. cap. 5. — g Li. 3. ri.

bestiæ: Ideoque credo struthiones ab eodem Diodoro *h* & Strabone *i* vocatos, aves cervinas, quod etsi alas habeant sicut aves, sed per terram currunt sicut cervi: cursu enim velocissimo feruntur, ut Ælianus *k*, Plinius *l*, & Xenophon *m* dixerunt. Alis itaque utitur struthio, non ad volandum, sed ad currendum. Propter quod Deus dixit *n*, quod aliquando *in altum alas erigit, & deridet equum & ascensorem ejus.* Velocius enim alis erectis currit, quam velocissimus equus. Secundo habet hoc struthio, quod *o derelinquit ova sua in terra, obliviscitur, quod pes conculcet ea, aut bestia agri conterat.* Fœcundissimus est inter aves struthio, adeo ut plusquam octoginta ova ex sese pariat, sicut dixit Ælianus *p*, nullum tamen eorum protegit aut fovet, inquit Divus Isidorus *q* sed in arena aut pulvere omnia relinquit, non attendens neque curans; quod viatorum pedibus, aut bestiarum incessu conculcentur & dissipentur. Mirandum sanè quod ova, quæ cum magno peperit dolore, omni cura destituta relinquat. Nec tantum erga ova istam habet incuriam; sed etiam erga pullos jam ex ovis productos: *Duratur ad filios suos, quasi non sint sui, frustra laboravit nullo timore cogente.* Pagninus, *Crudelis fuit pullis suis, ac si non essent sui.* Regia, *Duriter tractat filios suos, non sibi.* Hoc ut intelligatur observandum est, in scriptura duo de struthione dici, quæ contraria videntur. Primum, quod pullos suos summo amore diligit. Ita Deus apud Michæam indicavit *r*, & Gylius ex Æliano *ſ*, aliisque autoribus comprobavit: ut alibi tradidimus. Secundum, quod circa filios suos est omnibus animabus crudelior, quos non fovet, nec pascit: cui alludere voluit Ieremias dicens: *Filia populi mei, crudelis quasi struthio in deserto.* Hinc Philippus diaconus illud, quod Job dixerat, explicavit: *Socius fui struthionum.* In hebræo: *Socius filiabus struthionis.* Sicut enim filii struthionis à parentibus relinquuntur, absque eo quod aliquam eorum pascendorum curam habeant: ita ab hominibus relictus sum, ut nullus mei vel levem habeat curam.

h *Libr.* 4.
i *Libr.* 16.
k *Lib.* 14. *cap.* 20
l *Libr.* 10. *cap.* 1.
m *Li.* 1. *de Cyri expedit.*
n *Iob* 39. 18.
o *Iob* 39. 14. 15.
p *Lib.* 14 *cap.* 19. 20 & 21.
q *Lib.* 12. *cap.* 7.
Iob 39. 16. *Pagninus Regia.*
r *Mich.* 1.
ſ *Libr.* 14. *cap.* 21.
Thren. 4. 3
Iob 3. 39.

¶ 144. Utrumque autem verum est: nullum siquidem animal ita filiorum usu delectatur, sicut struthio; & nullum est, quod minus curet eos alere, servare, & defendere. Unde subdidit Deus: *Frustra laboravit, nullo timore cogente.* Pagninus & Regia: *In vanum labor ejus, absque pavore.* Loquitur de labore, quem sustinuit struthio in partu. Naturæ autor (ut bene doctus Pineda annotavit) parentibus in partu & educatione filiorum laborem immiscuit & dolorem, ut ille amorem erga filios augeret. Quæ enim cum labore acquirimus, amplius diligimus; & quo majori labore proles stetit, eo plus à parente diligitur. Unde ajunt, plus à matribus, quam à patribus prolem diligi, quæ majoribus matris doloribus editur: & ab utroque parente filios primogenitos magis amari; quod prima procreatio utrique parenti laboriosior existat. Unde Jacob alloquens primogenitum suum Ruben: *Tu*, inquit, *principium doloris mei* Hic amor, quem in parentum visceribus naturæ autor indidit, duos affectus excitat in eis: unum audaciæ & fortitudinis; ideoque animalia & aves timidissimas, facit audacissimas, alterum timoris & anxiæ solicitudinis; ideoque animalia fortissima, reddit timida; ut illo timore solicita sint & anxia ad servandos fœtus. Ita Plutarchus annotavit: imo & Spiritus sanctus dixit, loquens de parente diligente filios: *Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua*, id est, erit audax, ut vulnera non timeat pro eorum defensione, *& super omnem vocem turbabuntur viscera ejus.* Quidquid enim audit statim solicitum reddit ut de filiis defendendis cogitet. Struthio autem, nullo timore solicitus aut anxius redditur ad filios servandos, nec illorum timet amissionem: omnis propterea ejus labor, quem sustinuit pariendo ova, inanis est & frustraneus Pullorum suorum amissionem non timet, inquit Nicetas, & ita omnem operam sine dolore perdit. Quis credat Deum tam late & ex professo hæc tractare voluisse, ut solummodo struthionis exponeret stultitiam & naturam? Si de bobus, quando de eis locutus fuit non curabat, ut dixit Apostolus; sed quæ ab hominibus requireret,

Iob 39. 16. *Pagninus. Regia.* *in Iob* 39.
Genes. 49.
Libr. de amore prolis
Eccl. 30. 7.
2. *Cor.* 9. 9.

indicare per boves contendebat; credisne totam ejus curam de struthione fuisse, cum de struthione locutus fuit? Multæ quidem
21. *Moral. cap.* 1. ejus sententiæ, inquit Divus Gregorius, tanta allegoriarum conceptione sunt gravidæ, ut quisquis eas ad solam historiam tenere nititur, earum notitia per suam incuriam privetur. Oportere propterea nos si-
Genes. 31. miles sancto Jacob esse debere admonet. qui virgas populeas, virides amygdalinas, & ex platanis, partim decorticavit, oculisque ovium, cortice detracto exposuit, ut congruos sibi proficuosque fœtus conciperent, & ederent. Hincque in eam sententiam adducor, quem sæpe inculco, multa admiranda opera naturæ à Deo producta fuisse; ut ex eis mentem juvaret, ad opera mysteriorum gratiæ intelligenda. Justum est enim,
¶ 145. ut natura gratiæ deserviat. Censet itaque
31. *Moral. cap.* 5. idem Gregorius, Deum hoc in loco hypocritam describendum ex professo assumpsisse, illius stultitiam & stoliditatem exponentem, ut inde nos sapientes efficiat. Id quod ex nomine, quo struthionem vocat, aperte satis mihi colligere videor. Decem vicibus in scriptura struthio nomina-
Levit. 11. 16. *Deut.* 14. 15 & *Iob* 30. 29. *Isa.* 13. 21. & 34. 13 & 43. 20. *Ier.* 50. 39. *Thren.* 4. 3. *Mich.* 1. 8. tur, & novem ex illis in hebræo vocatur *Jaghenah*, & tamen nunc vocatur à Deo *Renanim*, quod nomen est numeri pluralis, tantummodo hoc in loco in tota scriptura sacra positum, quod propterea dubium est, quid significet. Dicitur enim à radice *Ranan*, quæ significat lætari, gloriari, ovare, ut transferre possis, lætantes,
יענה. רננים. ovationibus & vocibus laudum intendentes, unde hebraizantes transferunt, *Pavonem*, quo Deus dicere voluit, se illi contulisse pennas tam pulchras & formosas, ut inde ille glorietur, & ovationes ac laudes
Lib. 10. *c.* 20. expectare videatur; de quo Plinius ait, quod gemmantes cum laudatur, expandit colores, adverso maxime sole, quia sic fulgentius radiant, quos spectari gaudet. Ita Pa-
Pagninus. *Thargum.* gninus transtulit: *Ala pavo exultat.* Thargum intelligit *gallum sylvestrem*, qui etiam instar triumphantis erecta crista exul-
Regia. tat, ovatque. Regia, *lætantes* transfert, sed excellenter Vulgatus struthionem expressit, in quem manifeste quæ Deus dixit conveniunt; qui quoniam non tam illum describere curabat, quam hypocritam, quem oculis nostris volebat exprimere: non illum consueto nomine *Jaghenah*, sed appositissimo, *Renanim*, in plurali vocare voluit, quo indicaret, totam illius mentem & curam positam in ovatione, laude populi ac hominum acclamatione, de quibus Christus dixit, quod *omnia faciunt ut videantur ab hominibus; & exterminant facies suas*: sæpe jejuniis conficiunt, *ut appareant hominibus jejunantes*. Vide igitur quam excellenter eos describat: *Penna struthionis similes sunt pennis herodii & accipitris.* Herodii & accipitris nomine, viros sanctos intelligit, qui in sublime se elevant, nubes transcendunt, & suo volatu cœlos ipsos contingunt: qui corpore in terra positi, cogitatione & aviditate in æterna patria conversantur: ex quorum persona dixit Apostolus: *Nostra conversatio in cœlis est.* Pennæ per quas disponuntur ad volan- *Ad Phil.* 3. 20.
dum & se elevandum, sunt mortificationis opera, jejunia, vigiliæ, disciplinæ, quibus carnem extenuant, ut mens elevari possit. Ideoque per Esaiam Deus munimenta saxorum, vocavit sublimitatem justi. *Munimenta*, inquit, *saxorum sublimitas ejus.* *Esa.* 33. 16
Opera siquidem mortificationis & pœnitentiæ sunt, quibus se muniunt contra inimicos, & quibus præparant se, ut ad sublimia eorum animus feratur; tantoque sunt habiliores ad petendum sublimia, quanto majorum horum saxorum congeriem copularint, ut supra expositum fuit. Similes pennas habent struthiones, hypocritæ inquam: & tamen nullatenus à terra elevantur. Jejunant, mortificant carnem, conficiunt se ipsos jejuniis, vigiliis & abstinentiis, orationibus insistunt, eleemosynas largiuntur: sed nullatenus terram transcendunt, aut ab illa elevantur: quia hujusmodi pennas, non ad volandum producunt; sed ut hominum, qui in terra commorantur oculis videnda conspiciendaque exponant. Miseri illi, qui laborant, & opera pœnitentiæ, mortificationis & cæterarum virtutum agunt, similia operibus justorum: & tamen cum per ea isti cœlum attingant &

consequantur, illi terram non deserunt, nihil consequuntur cœleste; sed in profundum potius se ipsos demittunt. Ex quibus Divus
¶ 146. Gregorius illud explicat, quòd à Deo per O-
Lib 5. in c. 14. 1. Reg. seam dictum fuit ad sacerdotes: *Victimas declinastis in profundum.* Obscura multis
Osea 5. 2. hæc sententia videtur; sed quam intelliges, si observes, Deum sacerdotes arguere, quòd omnia quæ in bonum erant constituta, illi in malum detorquerunt; & quæ ad profectum esse debebant, convertebant in perniciem. Inter ea, quibus ad Deum placandum, mente & animo tendere debebant, erant sacrificia & victimæ, quæ ad hoc ab ipso exigebantur, ut dicemus. Illi autem non solum per ea, non ad Deum, sed ad profundum potius declinabant. *Victimas*, inquit, *declina-*
שהתת. *stis in profundum.* In Hebræo vox *Sabba-*
שתת. *tah*, à verbo *Satah*, quod est jugulare aut mactare, quasi dicas: jugulationes vestras, aut mactationes. Hæc eorum miseranda infœlicitas, quod per victimas jugulando mactandoque animalia, quæ sacrificabant, in
Pagninus. profundum declinabant. Pagninus: *Decli-*
Regia. *nantes à via recta in profundum:* Regia: *Declinantes profundaverunt*, id est, in profundum demiserunt. Per sacrificia & mactationes, quibus sancti viri ad cœlum volabant, illi ad profundum tendebant, qui non in cœlum ad Dei gloriam opera dirigebant: sed ad suam ipsorum laudem convertebant. Hæc hypocritarum grandis stultitia, quod per mactationem & jugulationem carnis, per quam justi cœlestia petunt; tendunt in profundum. Quod in profundum feratur peccator per grandia peccatorum opera, & grave pondus iniquitatis, non mirum, sed quod per opera sancta, quæ pennæ sunt, quibus ad cœlum sancti volant, in profundum tendant, hoc mirandum est. Quod in infernum tendat Cain per invidiam & fratricidium *a*, & Giezi per simoniam *b*, &
a Gen. 4. Balaam per avaritiam *c*, & Zambri per im-
b 4. Reg. 5 pudicam, & inverecundiam fornicationem
c Num. 22 *d*, &c. non mirum: sed quod per jejunia,
d Num. 25. orationes, eleemosynas in tartarum tendat homo, hoc grandi compassione est dignum. Simili ratione possumus expendere illa ejus-
Osea 8. 11. dé prophetæ verba: *Multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum: factæ sunt aræ ei in delictum.* Quod lupanaria sint in delictum luxuriæ, nundinæ in delictum avaritiæ, civitates in delicta totius generis, non mirum: sed quod aræ & altaria sint in delictum & perditionem; hoc mirandum, miserandumque est. Si videres duos agricolas æqualiter laborantes, ejusdem generis semina jacientes, easdem expensas facientes; quorum unus abundantissimos fructus colligeret, alter vero nollet nisi spinas, & tribulos reportare: quid de isto diceres? Si duos aspiceres in aurifodinis laborantes, æqualiter desudantes, & simili lassitudine se conficientes; quorum unus aureos lateres extraheret, alter verò cùm similes posset, nollet nisi vermes fœtidos ex eodem labore reportare: quantum miseriæ istius compatereris? Ex eodem labore? Ex eodem sudore? Per easdem victimas & jugulationes, per quas justi æternum gloriæ pondus reportant, & tanquam hærodii & accipitres ad cœlum advolant; hypocrita non nisi spinas, vermes, & æternam confusionem reportaturus est.
Grandis ejus stultitia. Quis explicare va- ¶ 147.
leat, quàm grandis futura sit in extremo judicio hypocritarum confusio, quando videbunt sanctos ineffabili gloria donari propter misericordiæ opera, quæ egerunt, & propter mortificationis & pœnitentiæ actus, quos exercuerunt; se autem ipsos, qui similia perfecerunt opera, videbunt, non solùm non propter illa præmio affici, sed horribili verecundissimæque confusioni tradi? Id quod, ut idem D. Gregorius annotat, *15 Moral. c. 3. & 4.*
eleganter dixit Sophar Naamathites: *Gaudi-* *Job 20. 5. 6. 7. 10.*
um hypocritæ ad instar puncti. Id est ad momentum. Tantum enim durat vitæ præsentis tempore, quod totum momento est simile. *Si ascenderit usque ad cœlum superbia ejus, & caput ejus nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur, & qui eum viderant dicent: Ubi est, &c. Et manus illius reddent ei dolorem suum.* Superbia hypocritæ, inquit Divus Gregorius, usque ad cœlum ascendere dicitur, quando ejus elatio cœlestem vitam agere videtur: cujus etiam caput quasi nubes tangit, quando principalis pars, videlicet intellectus illius,

san-

sanctorum præcedentium coæquari meritis creditur. Sunt multi qui judicantur habere jejunium Pauli, vigilias Petri, eleemosynas Abrahæ, &c. Sed in fine, inquit, quasi sterquilinium perdetur, id est, erit execrabilis tanquam sterquilinium fœtidum, immundum & abominabile & qui eum in mundo viderant, dicent: ubi est? Per contemptum sane, & admirationem D. Chrysostomus illud quod Deus dixit: ***Adam ubi es?*** expendit, quasi voluerit Deus mentem ejus convertere ad miseriam conspiciendam, ad quam devenerat, & in quam ex grandi fœlicitate fuerat dejectus. Ita sancti in extremo judicio ad hypocritam dicent: Ubi es? In quam miseriam es deductus? qui jejunabas, orabas, eleemosynas faciebas; ubi es? Per hæc opera, ecce ubi nos sumus perducti, & tu per eadem, ubi es? ubi est jejunium? ubi abstinentia? ubi eleemosynæ? Tunc ***manus ejus reddent ei dolorem suum.*** Quid per manus, inquit Gregorius, nisi opera designantur? Manus, inquit Nicetas, actiones sunt: sunt etenim illæ instrumenta agendi. Sicut justo tunc manus suæ reddent gaudium, delectationem & gloriam, illudque adimpletum erit, ***Dicite justo, quoniam bene, quoniam fructum manuum suarum comedet:*** ita manus hypocritæ, ***reddent dolorem suum***, id est, quem ipsemet manibus suis sibi procuravit, & debitum fecit. Et si quæras: Quæ illius manus? quæ opera? Nonne jejunia, orationes, eleemosynæ? Nonne hujusmodi manus reddent justis ineffabile præmium? Ita quidem: sed isti fuerunt veri herodii & accipitres, qui per pennas talium operum, in sublime evolarunt, omnia quæ egerunt in Dei gloriam referentes; ille tamen fuit struthio, sublimibus quidem pennis ornatus; sed per quas non terrena transcendit, qui omnia quæ agebat, propter terrenam gloriam operabatur.

Serm. contra Iudaos & gentil. de nuptiis tom. 3.

Esa. 3. 10.

§. 8. *Struthionis stoliditatem tenet hypocrita, quæ cum dolore peperit relinquens transeuntibus conculcanda: sapiens mulier filium ad Dei thronum misit.*

IN eo autem præcipuè stoliditas & stultitia struthionis ostenditur quod ova sua, quæ cum dolore & labore edidit, quamvis ex una parte plusquam aliæ aves æstimare videatur, ex alia nihil penitus curat; quæ finit in terra, aut in pulvere, ut conculcentur à transeuntibus, & pereant. ***Privavit***, inquit, ***eum Deus sapientia nec dedit illi intelligentiam.*** Quibus verbis indicat Deus, se non tam de struthione loqui, quam de hypocrita, quem illius typo voluit adumbrare. Expende enim cum D. Gregorio, verbum ***Privavit***, quo vulgatus utitur. Ille namque privari aliqua re dicitur, qui ejus est capax, & aptus est eam habere. Est enim privatio, negatio formæ in subjecto apto ad eam. Ideoque sicut proprie loquendo Deus non dicitur privare lapidem visu, quia aptus non est lapis ad visum recipiendum: ita nec struthionem proprie loquendo sapientia & intelligentia privavit, ad quam accipiendam aptitudinem non habet. Nihilominus apte dictum est: ***Privavit eum***, ut intelligat, quod supra annotabamus, non tam de struthione ipso, quam de hypocrita, quem describere volebat, locutum, cui Deus exigentibus illius demeritis, lucem sapientiæ quam habere poterat, non contulit. Hæc itaque est struthionis stultitia ac stoliditas, fœtus suos quos cum dolore & labore peperit, relinquere in pulvere conculcandos & consumendos transeuntium pedibus. Omnia animalia, ut paulo ante dicebamus, fœtus suos nituntur servare, ideoque quantum fieri potest, quærunt loca secura, ubi ova reponant, & filios constituant. Passeres quærunt loca eminentia, aquilæ inaccessas rupes, vulpes foveas absconditas, lepores & mures abdita receptacula, solus struthio relinquit omnibus transeuntibus exposita ova, conculcanda & proterenda. Vide

¶148.

Iob 39. 17.

Lib. 31. Moral. cat. c. 11.

Vide si possit vivacioribus coloribus hypocrita depingi, cui hoc proprium est, quod bona opera, quæ tanquam fœtus animæ parit, ex una quidem videtur summopere diligere, & maximè æstimare, quæ ab omnibus laudari & æstimari concupiscit, cupiens mihi suorum operum oculos spectatorum fugere, vehementer sibi in illis complacens, adeò ut justi nunquam tantam habeant de suis operibus æstimationem, quantam hujusmodi struthiones aut hypocritæ, qui laudanda volunt opera sua: ex alia tamen parte tales fœtus nihil æstimare comprobatur, quos non in abditis aut securis locis curat collocare, quæ potius in publico constituit, omnibus videnda; imò potius conculcanda & perdenda. *Exterminant facies suas, ut videantur ab hominibus.* Hæc illius crudelitas, non curare servare partus suos, nec aliqua solicitudine angi ad eos custodiendos; nec aliquo dolore affici, cùm eos conculcari videt. His concinunt, quæ sanctus Propheta Oseas, deplorans stultitiam Ephraim, dixit, ut Hieronymus exposuit: *Factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor.* In Hebræo pro *Seducta* est nomen *Potah*, quod significat stultam, insipientem, stolidam, vecordem: quod clarè vulgatus expressit, subdens: *Non habens cor*, non curans, non attendens, non dolens. Annotat Hieronymus, meritò inter omnes aves columbam vocari stultam & sine corde; nam plures fœtus, quàm aliæ aves emittit, quolibet siquidem mense pullificat: sed illa est, quæ eos minori cura custodit, & defendit. Omnes aves custodiunt & defendunt pullos, quos cum labore extraxerunt; gallina namque quamvis tam imbecilla sit, ut pusillanimitatis fuerit symbolum; rostro tamen, unguibus, & alis pro pullis suis defendendis, se opponit miluo, cæterisque rappacibus avibus, quasi leonis fortitudinem induens. Passerculus anxia custodia pullos custodit, circumvolans & pipiens, quando ab aliquo videt eos capi. Omnes denique aves curant in tuto nidos suos locare, & in locis inaccessibilibus: sola columba non curat custodire ova aut pullos suos: nec enim si auferri eos videat, defendit illos, aut tristitiæ vel anxietatis ostendit signum, ut videatur non habere cor, per quod aliquo affectu erga pullos excitetur; imò tunc lætari videtur, quæ editos pullos raptos videns, ad alios edendos statim se convertit, quasi ad hoc tantum eos extrahat, ut rapiantur & absumantur. Excellenter hoc typo voluit Deus deplorare infœlicem miseriam, & grandem stultitiam hypocritarum, & eorum qui humanas laudes appetunt, quibus nomen Ephraim & figura columbæ aptè convenit. Ephraim enim significat *Frugiferum*, & inter omnes aves columba magis frugifera est, ut diximus. Hypocritis namque est commune, multis bonis operibus abundare, jejunant, orant, eleemosynas faciunt, sicut ille qui dicebat: *Jejuno bis in Sabbatho, & decimas do, &c.* Stulti sunt tamen & stolidi: quia cum omnes eorum pulli absumantur, & rapiantur ab inani gloria; id non sentiunt, nec curant, imò tunc lætiores esse videntur, quando spectatorum oculi fœtus suos rapiunt, & ad alios edendos, similiterque rapiendos, se statim convertunt. Expende quæ S. Esdras, jejuniis & orationibus vacans enarrat. Orationi erat ille intentus, & respexi, inquit, oculis meis, & vidi mulierem in dextera parte; & ecce hæc lugebat, & plorabat cum voce magna, & animo dolebat valde, & vestimenta ejus discissa, & cinis super caput ejus. Et dimisi cogitatus, in quibus eram cogitans, & conversus sum ad eam, & dixi ei: Ut quid fles, & doles animo? Et dixit ad me: dimitte me Domine meus, ut deficam, & adjiciam dolorem; quoniam valde amaro sum animo, & humiliata sum valde. Et dixi ei: Quid passa es? dic mihi. Et dixit ad me: Sterilis ego fui famula tua & non peperi habens maritum annis triginta. Ego enim per singulas horas, & per singulos dies & annos hos triginta, deprecor altissimum die ac nocte. Et factum est post triginta annos, exaudivit me Deus ancillam tuam, & vidit humilitatem meam, & attendit tribulationi meæ, & dedit mihi filium, & jucundata sum super eum valde, ego & vir meus: & nutrivi eum cum labore multo, & factum est cùm crevisset, & venisset accipe-

Margin notes: Osea 7. 11. — פותה. — In c. 7. Ose. — ¶ 149. — Luc. 18. 12. — 4. Esd. 9. & 10.

cipere uxorem, feci diem epuli, & factum est
cum introisset filius meus in thalamo suo,
cecidit, & mortuus est. Et evertimus omnes
lumina, & surrexi nocte & fugi, & veni si-
cut vides in hoc campo, & cogito jam non
reverti in civitatem, sed hic consistere, & ne-
que manducare, neque bibere, sed sine inter-
missione lugere & jejunare, usque dum mo-
riar, &c. Hæc quidem secundum quandam
repræsentationem facta fuerunt, & ostensa
sunt S. Esdræ; ut inde mysteria, quæ Deus in-
¶ 150. tendebat, eidem posset exponere. Sed hæc
eadem, nobis justam doloris ac grandis mæ-
stitiæ causam repræsentant. Plorat illa mu-
lier irremediabilibus lachrymis, quia filius
quem Deo favente, cùm doloribus fuit eni-
xa, & cum doloribus nutrivit, ex cujus vita,
totum illius gaudium & consolatio pende-
bat, subitò extinctus fuit. Quidnam est opus
bonum, nisi filius, quem anima nostra Spiri-
tus S. favore adjuta parit: sterilis illa est ex se,
a Ose 13.9 cui dictum est *a*: *Perditio tua Israel, tan-*
b 2 Cor. 3. *tummodo in me auxilium tuum*: & iterum *b*:
5. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex*
c ad Phil. *nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex*
2. 13. *Deo est*: & *c Ipse est, qui dat velle & perficere*
d Act 17. *pro voluntate sua*: & *d In ipso vivimus, mo-*
28. *vemur & sumus*, *e sine quo nihil possumus*
e Joh. 15.5 *facere*. Parit autem hujusmodi filium cum
dolore & angustia; cum dolore n. & afflictio-
ne perficit jejunium, mortificationem, vigi-
lias, eleemosynas, &c. De hujusmodi filiis po-
Gen 3.16. tius quam de carnalibus dictum fuit, *In dolo-*
re paries filios. Ex hujusmodi filio pendet o-
mnis spes gaudii & solatii illius; quia tale gau-
dium quivis sperare potest, qualia fuerint ejus
Ps. 61.16 opera, cum scriptum sit: *Tu reddes unicuique*
juxta opera sua. Idcircò grandi summaque
cura attendunt justi, hujusmodi filios servare.
Quod si fortè per peccatum aliquando mor-
tificari videant, fletibus magnis eos prose-
quuntur, & irremediabilibus lachrymis de-
In medita- plorant. Vide quam ingentes fletus S. Anselm.
tionibus. emittendos doceat pro virginitate amissa,
quam frequentes jugesque lachrymas horte-
Ep. 22. ad tur Hieronymus pro castitate violata effun-
Sabinian. dendas, &c. Solus hypocrita est, qui hujusmo-
Lapi on. di filios non curat: jejunat, orat, carnem af-
tom 9. fligit & atterit, faciem demolitur, facultates
suas distribuit, &c. & tamen hæc omnia in
terra relinquit cōculcanda & proterenda, &c.
Frustra propterea laboravit, ex eo quòd nul-
lo timore cogente aut urgente, excitatur aut
inducitur ad opera sua in tuto reponenda;
inanis fuit labor ejus, vani sudores & dolores
quos pariendo sustinuit. Longè aliter fecit
mulier illa admirabilis, quam Joannes in
cœlo vidit tanquam *Signum magnum*: quia Apoc. 12.
quæ nobis agenda sunt, significavit. Erat illa
in cœlo residens, *Amicta sole*, splendidissi-
maque luce refulgens. Conceperat, & cùm
tempus pariendi advenisset, cruciabatur, do-
loribusque diris torquebatur, ut pareret. Sta- ¶ 151.
tim autem *Draco magnus & rufus habens*
capita septem, & cornua decem, stetit ante
mulierem, quæ erat paritura, ut cùm pepe-
risset filium ejus devoraret. Peperit autem
filium masculum, & raptus est filius ejus ad
Deum, & ad thronum ejus, & mulier fugit
in solitudinem. Multa continet hæc visio an-
notatione digna, quæ breviter sunt percur-
renda. Mulier hæc, primaria significatione
Ecclesiam sanctam expressit, ut communiter
S. Patres docent, Methodius antiquus doctor
& Martyr *a*, (quem refert Andreas Creten- a in Sym-
sis *b*) Gregor. *c*, Beda *d*, Rupert. *e*, D. Thom. *f*, posio.
& alii: & proinde secundario sensu potest b in c. 12.
quamvis fidelem, sanctamque animam desi- Apoc.
gnare, juxta regulam Ticonii, quam D. Au- c 34. Mor.
gustinus approbat, quod quæ de Ecclesia di- cap. 7.
cuntur, possunt ad aliqua ejus membra ap- d In c. 12.
plicari. Et meritò sub mulieris figura expri- Apoc.
mitur anima, quam Deus sibi in Sponsam as- e Lib. de
sumit, cui dixit per Prophetam *h*: *desponsabo* victoria
te mihi in fide, de qua bonorum operum fi- verbi Dei.
lios generat, ut dicemus. Hæc in cælo consti- f In c. 12.
tuta videtur: nam justus & sanctus, etsi cor- Apoc.
pore in terra resideat, cogitatione tamen & g3 de doct.
aviditate in cœlo positus est, qui cum Apo- Christi, c.
stolo dicere potest: *Nostra conversatio in* 31. & seq.
cœlis est. Et verè idem Apostolus jam justos h Ose. 2 19
in cœlo residentes considerabat, qui dicebat, ad Phil. 3.
Christum eos conresuscitasse, *Et consedere* 20.
fecisse in cœlestibus. De illis n. justis, qui Eph. 2. 6.
hanc vitam agunt etiam locutum, demon- in epist ad
strant S. Chrysostomus & D. Thom. Amicta Eph. 34.
erat sole, id est, intelligentia & sapientia Mor. c. 6.
præstans, ut B. Gregor. intelligit; non erat
ex

ex virginibus fatuis, non ſtultitiam aut ſtoliditatem tenebat ſtruthionis. In cœlum evecta concepit; Sancti enim viri cum mente in cæleſtia ſe extollunt cogitantes Dei majeſtatem, & quod dignum ac juſtum eſt ei inſervire, à quo innumera accepimus beneficia, conſiderantes itidem magnitudinem gloriæ repoſitam iis qui Deum diligunt, & ſtrenuè decertarint; proponunt in animo bona opera perficere. Hujuſmodi namque propoſitum, quædam eſt animæ conceptio. Hæc ſiquidem ſine dolore & cruciatu fit: facilè eſt enim communeque ſatis, mente concipere propoſitum bene operandi: ſed partus non eſt ſine dolore & torſionibus. Quis enim poteſt negare magnos dolores incutere diſciplinæ ictus, jejunii rigorem, vigilias grandes, remiſſionem offenſæ, longas eleemoſynarum largitiones? Hæc cauſa eſt, cur multi concipientes ſint, pauci autem parientes; reformidant namque quam plurimi dolores & cruciatus partus, de quibus illud dici poteſt, quod ſanctus Rex Ezechias dixerat: *Venerunt filii ad partum, & non erat virtus pariendi.* 4. Reg. 19 Quando mulier doloribus affecta virtutem pariendi remittit, de illa actum eſt, oportet enim magna vi & infracto animo, dolores ſuperare & ſuſtinere, ne mater & filius ſimul pereant. ¶ 152. Multi conceperunt bonum opus; ſed tempore partus dolorum formidine deficit pariendi virtus: mulier tamen ſancta in cœlo reſidens, non propter dolores quos ſentiebat, à pariendo ſe continuit; ſed potius peperit filium maſculum, quo nomine, opus virile, ſanctum & perfectum intelligendum docet Cyrill. Alexandrin. *a*, docueratque ex profeſſo Orig. *b*, longo diſcurſu explicans Pharaonis decretum, quo filias Iſraëlitarum vivificandas, maſculos occidendos obſtetricibus commiſit. Eo autem ipſo quod mulier gravida extitit, ſtetit contra eam draco rufus, procurans partum impedire; & cùm non poſſet, omnia ſua capita convertit ad devorandum filium ipſius. Draco iſte, diabolum exprimebat, qui hoc nomine in ſcriptura communi locutione vocatur, ut Tertullianus *c*, Hieronymus *d*, Auguſtinus *e*, & cæteri Patres docuerunt, & hoc in loco ipſe Joannes expreſſit, qui ſubdit, projectum fuiſſe *Draconem aut ſerpentem antiquum, qui vocatur diabolus, & ſatanas.* Rufus autem dicitur, tum quia crudelis, tum quia invidia & odio contra homines eſt nimis ſuccenſus. Multa habens capita, mille ſcilicet nocendi machinas, ut alibi expoſuimus. Hic eo ipſo quod videt, animam ſanctam concepiſſe propoſitum boni operis, ſeipſum accingit, ut partum impediat, multa ſuggerens & repræſentans, quibus à cæpto propoſito juſtum contineat & revocet. Cum autem id non poteſt obtinere, nec impedire boni operis productionem, omnes ſuas machinas & vires convertit, ut filium natum devoret & deglutiat. Hoc facit; excitans inanis gloriæ affectum, & inſtigans, ut juſtus nimis in ſuis operibus ſanctis ſibi complaceat, laudibuſque & populi acclamationibus delectetur. Quamvis enim difficile valde non ſit, gloriam per bona opera non quærere, difficillimum tamen eſt, eam oblatam non placere, & nos non delectare cum offertur, ut S. Auguſt. *f* & D. Gregor. *g* annotarunt. Similis eſt dæmonis aſtutia, ei qua Madianitæ, Amalechitæ *h*, cæteræque orientales barbaræ nationes contra populum Dei agebant: ſcientes enim ſine frugibus & meſſe non poſſe vitam duci, procurabant primò impedire Iſraëlitas, ne ſererent; & cũ id non poſſent obtinere: *Apud eos figebant tentoria, ut ſicut erat in herbis, cuncta vaſtarent.* Quid igitur agit mulier ſapientiæ luce ſplendidiſſima circumdata? Num filiũ doloris dimittit devorandum? Num fœtum, quem cum grandi cruciatu enixa fuit, in pulvere relinquet conculcandum à beſtia? Nequaquam ſanè: ſed hoc ipſo quod peperit maſculum, ad Deum, & ad ejus thronum magno impetu direxit, & deſtinavit: *Raptus*, inquit, *eſt filius ejus ad Deum, & ad thronum ejus, & mulier fugit in ſolitudinem.* Apoc. 4. 7. ¶ 153. Singula verba expende. Annota in primis, Joannem vidiſſe thronum Dei, in quo Deus ſedebat ſanctis circumdatus, cui dabant gloriam & honorem, & mittebant coronas ſuas ad illius pedes, & tam ipſi quam Angeli ſummo conſenſu cantabant, eidem gloriam omnium bonorum referentes, & dicentes: *Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere*

a Lib. 3. de adoration. *b Hom. 2. in Exod. & hom. 1. in Numer.* *c Lib. de habitu mulier. c. 6.* *d In Pſal. 103.* *e in Pſ. 73*

f Ep. 64. ad Aurel. *g 1. Mor. c. 38.* *h Iud. 6. 3.*

Ap. 7. 12. *pere gloriam & honorem, &c.* Et, *Benedictio & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, virtus & fortitudo Deo nostro.* Ad hujusmodi thronum direxit mulier filium, quem peperit, ut id ille ageret, quod illi qui throno assistebant, agebant, Dei scilicet gloriam & laudem decantare, & promovere, & ad ejus pedes coronæ suæ gloriam demittere, dicens: *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine:* &, *Non nobis Domine non nobis, sed nomine tuo da gloriam.* Observa secundò illud: *Raptus est*, quod significat virtutem potentem divinam, per quam filius ad Deum ipsum fuit destinatus, ut verius dicatur à cœlo raptus, quàm à muliere directus: grandis enim potentissimaque virtus necessaria est & singularis Dei favor: ut per illum possit anima perfectè opus bonum in Deum ex charitate destinare. Significat itidem celeritatem, qua filius ad Dei thronum fuit directus, ut periculum præsentissimum evaderet, quasi allusione facta ad id, quod S. Patres, Cyprianus *a*, Ambrosius *b*, Augustinus *c*, Prosper *d*, & Fulgentius *e*, de justo in magno pereundi periculo constituto dictum intelligunt *f*: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius: fascinatio enim nugacitatis obscurat bona.* Sicuti datur fascinatio, quæ filios recenter natos perimit: ita datur fascinatio, quæ opera bona, quæ animæ sunt spirituales filii, absumit: *Arrebatolo, porque no lo tomassen de ojo*, de quibus inferius latè. Raptus ergo dicitur filius ad Deum, ad indicandam celeritatem, qua opus bonum est in Deum destinandum, cui præsentissimum periculum adest, ne devoretur à Dracone, & ne fascinatione pereat. Tandem Raptus dicitur, ut ostendat magna vi ac potentia oportere agere, ut opus bonum quod facimus, in tuto reponamus, illud in Deum & ejus gloriam destinantes & dirigentes: *Et mulier, inquit, fugit in solitudinem.* Opus bonum in Deum ipsum est destinandum, sieque in cœlo reponendum, & justus se ab humanis conspectibus debet abscondere. Hæcque duo sunt, quæ Christus injunxit: *Ne videaris hominibus jejunans*, te in solitudinem recipe, fuge hominum aspectum:

Isa 26 12. Psa. 113. 1

a Libr. de mortal & 3. ad Quirin ca 58. b in Ps. 45 c Ep 105 & 107. d Libr de ingratis. cap. 32. e Ep 2. c. 4. f Sap 4. 11

&, *Thesaurizate vobis thesauros, in cœlo, ubi fures non effodiunt, &c.* Opera vestra bona ad Deum, & ad thronum gloriæ ejus destinate, ibi ea constituite.

§. 9. *Nihil stolidius aut stultius, quàm non oculis Dei, sed hominum satisfacere velle, quorum judicium falsum, insipiens, instabileque est.*

EXterminant facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Singula verba ¶ 154
excellentissimè hypocritarum stultitiam demonstrant, & quam sit eorum vitium detestandum, ostendunt. Vide quid faciunt, & quid intendunt. Quid faciunt? *Exterminant facies suas*; carnem suam affligunt, corpora conficiunt & mortificant, tam grandes subeunt labores, ut & facies demolitas, consumptasque exhibeant. Hoc enim voluit Christus dicere, ut supra ex D. Hieronymo, dictum est. Quid intendunt? *Ut appareant hominibus jejunantes.* Apparentiam sanctitatis oculis spectantium offerre, ut ab illis laudentur & commendentur. Observavit S. Gregorius, quod Baldad Suhites dixit ad Iob, hypocritam describens: *Non ei placebit vacordia sua, & sicut tale aranearum fiducia ejus.* Væcordia illius digna est omni abominatione. In Hebræo vox *Chesel*, quæ stultitiam & fatuitatem significat. Est hypocrita excors, sine corde, sine solicitudine & cura erga sua bona opera conservanda, similis struthioni stulto & stolido, qui ova sua in terra relinquit, ab omnibus calcanda. Magna quippe stultitia aut væcordia est, inquit Gregorius laboriosa agere, & auræ laudis inhiare, forti opere præceptis cœlestibus inservire, & terrenæ retributionis præmium quærere. Hanc illius stultitiam eleganter demonstrat Baldad, in eo quod subdit: *Sicut tela aranearum fiducia ejus*, in Hebræo, *Sicut domus aranearum.* Consideranda sunt cum D. Gregorius multa circa aranearum telas, ex quibus domunculas sibi faciunt. Primum, nullum esse opus subtilius, nec majori ordine compositum inter animalium opera, quàm telam araneæ, quam sæpè admiran-

In cap. 6. Matth. 8. Mor. c. 29. 30. & 31. Iob 8. 14. Brix to. 1. fol. 328.

mitantes conspicimus. Secundum nullum esse animal, quod ita laboret in opere suo sicut aranea. Cætera namque conficiunt opera ex his, quæ extrinseca sibi sunt: ex paleis & luto collectis, hirundo cæteræque aves nidum extruunt, aranea verò ex intimis præcordiis, ex ipsismet suis visceribus fila trahit, quibus telem ordiatur. Deinde cætera animalia domunculas, aut nidos, aut foveas sibi sub brevi spacio conficiunt: aranea autem hinc inde texens procedit, egreditur & regreditur, & sæpè ab uno loco in alium longo distantem opus extendit. Tertium, nullum esse opus, quod facilius dissipetur & pereat; nec enim requiruntur mallei ferrei, aut secures aut bombardarum ictus, aut lancearum vibrationes: sufficit levis aër ad telam penitus dissipandam, ut ultro non solum ipsa tota, sed nec ejus pars aut filium appareat. Tandem, totum opus tanto labore confectum, ordinatum tantummodo est, ad muscas & cinifes capiendos, quibus aranea sustentatur: talis certè pastus, tali animali dignus. Vide quid hypo-

¶155. critæ agant, telas aranearum. Videntur primò eorum opera ordinatissima, magna discretione perfecta, hoc enim tanto magis procurant, quanto solicitius contendunt, ne aliquis defectus in eorum actionibus deprahendunt. Secundò, summo eum labore talia opera faciunt. Mira abstinentia se affligunt, inquit Gregorius, omne robur corporis atterunt, & quasi carnis vitam in carne viventes extinguunt, sicque per abstinentiam morti appropiant, ut penè quotidie morientes vivant, veritate attestante quæ ait: ***Exterminant facies suas, ut appareant hominibus jejunantes.*** Nam ora pallescunt corpus debilitate quatitur, pectus interrumpentibus suspiriis urgetur, &c. Tertiò, tam facilè opus dissolvitur, & tela quam otsi fuerunt, consumitur, ut levi flatu venti dissipetur & pereat: quia quicquid hypocrita cum labore peragit, inquit Gregorius, aura humani favoris tollit, & dum in appetitu laudis opus deficit, quasi in ventum labor evanescit. Tandem, si inquitas: Quid miser grandi suo labore intendat, invenies ejus spem similem esse araneæ, quæ nihil aliud nisi muscas, & cinifes resonantes captare constituit, humanam scilicet laudem, transitoriamque momentaneam ac inanem gloriam, qua pascitur, quam aucupatur, similis Ephraim, de quo paulò ante induximus Prophetam dicentem *a*: ***Ephraim pascit ventum.*** Observavit Sanctus Maximus Taurinensis Episcopus *b* illam Apostoli sententiam *c*: ***Non efficiamur inanis gloriæ cupidi.*** Neque enim Apostolus prohibet homini, gloriæ, honoris atque laudis appetitum: nam hæc appetere, est illi connaturale: est enim nobilissima creatura, habens animam spiritualem ad honorem & gloriam natam atque propensam. Deinde, quia Deus homini imposuit vivere secundum virtutem: ad hujusmodi autem vitam consequitur & honor & gloria, ut idem Apostolus illa celebri propositione statuit: ***Gloria & honor omni operanti bonum.*** *Rom. 2. 10*
Prohibet autem appetitum inanis & vanæ gloriæ, qualis est illa, quæ ex hominum æstimatione procedit. Hæc enim vana est & inanis. Vanum est enim & inane, ut idem Maximus prosequitur, & fusius explicat Divus Thomas, quod nec soliditate firmatur, nec veritate fulcitur, nec utilitate amatur, quod nec firmum; nec verum, nec utile est. Talisque est gloria hujus mundi, vana, quia non solida nec firma aut stabilis: ***Omnis enim caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri: exiccatum est fœnum & cecidit flos.*** Sancti senis Matathiæ verba Divus Thomas annotat *d*: *e* ***A verbis,*** inquit, ***viri peccatoris ne timueritis, quia gloria ejus stercus & vermis est: hodie extollitur & cras non invenietur, quia conversus est in terram suam & cogitatio ejus periit.*** Vide quam sit infirma & instabilis; certè non potest stabilior, ac firmior esse gloria ab hominibus procedens, quam sint homines ipsi. Hi autem tam infirmi sunt & debiles, ut meritò dicat Iob *f*: ***Homo fugit velut umbra,*** & David *g*: ***Universa vanitas omnis homo vivens.*** Et iterum *h*: ***Vani sunt filii hominum, &c.*** Quam ergo debilis gloria, quæ non in hominum substantia; sed in eorum vocibus, quæ infinite vaniores & debiliores sunt, fundamentum habet subsistentiæ?

a Hos. 12. 1
b Hom. in hoc Evang.
c Ad Gal. 5. 26.
In cap. ad Gal. lect. 7.
Isai 40.
d In c. 5. ei.
e 1. Mach. 2. 62.
f Iob 14. 2.
g Psal. 38.
h Ps. 61. 10

¶ 156. Deinde est hujusmodi gloria falsa, non veritate nitens. Veritas depingebatur super lapidem quadratum, ad ejus firmitatem ostendendam: falsitas autem aut mendacium, supra lapidem rotundum, qui instabilitatis signum est; nunquam enim fixus securè permanet: ideò quod veritati non nititur firmum esse non potest. Talis est laus & gloria ab hominibus procedens, fundatur enim in eorum judiciis, quæ falsa sunt penitus & mendacia: *Dicunt enim malum bonum, & bonum malum, ponunt tenebras in lucem, & lucem in tenebras*, ut dixit Isaias: Fastum & superbiam animi, magnitudinem æstimat; petulantiam & libertatem, vocant venustatem; prodigum judicant liberalem; crudelem vindicatorem, dicunt fortem; loquacem murmuratorem, censent esse sapientem: & è contra, humilitatem judicant esse animi demissionem; obedientiam, vilitatem spiritus, parsimoniam asserunt avaritiam, remissionem offensæ, pusillanimitatem, &c. Optimè de illis Deus perpetuò conqueritur, quod sunt iniqui rerum æstimatores, tanquam dolosa statera res ponderantes: *Chanaan*, inquit, *statera dolosa in manibus ejus, calumniam dilexit*. Et iterum: *Veruntamen vani filij hominum, mendaces filij hominum in stateris, ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum*. Vani sunt illi, idque quod vanitati conguum est, præferunt & anteponunt, & ut uno verbo omnia concludamus, hominum judicia talia sunt, ut Barrabam absoluendum, & Christum crucifigendum decernant: de quibus optimè S. Hieronymus & B. Gregorius. Tandem, quia inutilis & infructuosa, nam quantamcunque gloriam habeat quis ex hominum approbatione & laude, non propter hoc consequitur finem suum, ad quem possidendum creatus est. Hujusmodi gloriam appetere, jure prohibet Apostolus: qui tamen ad solidam, veram & utilem gloriam procurandam semper hortatur. Utitur ad hujus explicationem Chrysostomus sæpissimè familiarissimo exemplo. Si gloriam, inquit, quæris, veram gloriam quære & concupisce. Si gloriam amas, magis ama eam, quæ à Deo est. Si essent luctatores in stadio constituti, ubi ex una adesset rex in regali solio sedens, cunctis regni sui principibus comitatus, coronam auream gemmis preciosissimis ornatam, manu tenens, victori conferendam: adessent ex alia homines quidam, ex quibus quidam essent stulti, alii cæci, aut oculis velati, habentes paleæ aut ferri stipulam, dandam ei quem victorem judicarent: qualis esset athleta, quam stolidus, excors & fatuus, qui relicta cura placendi regi, ejusque principibus, totus in eo esset positus, ut stultis, & obcæcatis satisfaceret spectatoribus? Cogita differentiam inter spectatores, considera differentiam judiciorum: quale enim judicium qui stulti sunt ac cæci possunt proferre? Considera tandem differentiam præmiorum. In stadio sumus, bellum indictum nobis est cum mundo, carne, dæmone & vitiis: *Spectaculum facti sumus*, ex una, *Deo, & Angelis*, ac beatis omnibus, ex altera *hominibus*, hanc vitam agentibus. Adest Deus ad spectaculum, beatorum multitudine sociatus, cum eo sunt Angeli, Archangeli, principatus, potestates, omnesque cœlestes spiritus, Apostoli, Prophetæ, martyres, doctores, &c. coronam gloriæ æterni ponderis paratam ostendens. Adsunt homines, ex quibus quam plurimi stulti sunt: *Stultorum enim infinitus est numerus*, & saltem ex decem virginibus, *quinque fatuæ sunt*, & omnes velatis sunt oculis, non n. possunt interna tua suis oculis penetrare, nec conspicere, an virtutis verè sit actus quem facis, nec ne: stipulam paleæ offerunt victori, laudem scilicet humanam, quam levis aura dissipat & perdit, & citissimè finitur: conferto spectatores inter se, eorum judicia, & præmia. Qualis athleta, qui oculos mentis à Deo sanctisque ejus revocans, tantùm contendit hominibus stultis & cæcis satisfacere? Pressius urget Chrysostomus. Si duo, inquit, illi luctatores, ex una haberent Regem aut Imperatorem, cum majoribus imperii sui principibus, offerentem victori gloriosum regnum; ex alia multitudinem muscarum & cinifum, ex quibus tantùm spectaret stridorem quendam resonantem, qualem cinifes & muscæ solent inferre: qualis athleta esset, qui contempto Imperatore, & glorioso præmio, quod offert, totus

Margin notes: *Isa. 5. 20.* — *Osea 12.* — *Ps. 61. 10.* — *Ho. 21. & 72 in Mat. Hom. 2 & 28 in Ioa. & 28. in Acta.* — *1. Cor. 4. 9.* — *Eccl 1. 15.* — *Mat. 25. 4* — ¶ 157. *Homil 28. in Ioann.*

totus esset in hoc quod muscis & cinifibus satisfaceret, ut rumorem aut stridorem, quem illi referre solent, reportaret? Talis est, qui in stadio spiritualis pugnæ constitutus, hominibus placere constituit; neque enim muscarum aut cinifum rumoribus & stridori-
37. ad finem. bus, inquit Chrysostomus ulla ex parte potiores hominum laudes inveniuntur. Quid
Hom 2. in Ps.37. ad fin. curas hominibus placere, inquit Origenes, & ab eis laudari? Stulta enim est cogitatio. Impossibile est namque homini in hac vita posito omnibus satisfacere, & ab omnibus laudari. Christus Iesus, qui nihil non summa laude dignum egit, odio & ludibrio habitus est, & pleno sacerdotum & principum concilio condemnatus, dignusque infamissima morte judicatus. Et quid dico in hac vita posito? Deus ipse, qui extra hanc vitam agit, & gloriosus in cœlo residet, odio habetur & maledicitur à multis, dicente prophe-
Ps.138 21 ta: *Nonne quioderunt te Domine oderam?*
Ps.77.19. Multi, *malè locuti sunt de Deo*, multi ac innumeri, ejus detrahunt honori. Christus Iesus usque in hodiernum diem à multis adhuc judicatur seductor, & anathema ei dicitur à Iudæis & Gentilibus, & tu existimas te posse ab omnibus diligi, amari, & benedici?
ad Gal 1. 10. Audi Apostolum dicentem: *Si hominibus placerem, servus Christi non essem.* Ita Ori-
Homil. 41. ad populum. genes. Dic mihi, inquit Chrysostomus, si parvorum videas multitudinem puerorum, lactentium dico, nunquid ab eis gloriam concupisces? Tales cunctos seculi homines æstima, ad quos Sapientia clamat dicens:
Prov.1.22 *Usquequo parvuli diligitis infantiam? &c.*
Homil.72. in mon. Age, respondet, ait idem Chrysostomus si luctas exercitatorias disceres, ad quosnam spectares, aut quibus te in palæstra ostenderes? Olerane pisces vendentibus, an hujus luctationis principi, atque Magistro? Et certe quidem illi multi sunt, hic verò unicus. Nonne igitur si hic te admiratur illis deridentibus, tu quoque eum Magistro illos irridebis? Quid si eloquentiæ artibus præstare velles? nonne à præcipuis oratoribus laudari velles, multitudinis verba contemneres? Quomodo igitur turpe non est, in cæteris quidem artificiis ac certaminibus, ad magistrum te duntaxat respicere, hac verò in re contrarium penitus facere? præsertim cum æquale detrimentum non sit: nam si ad voluntatem multorum, non ad judicium magistri lucteris, in ea re solummodo damnum est, si verò ostentatione jactas, vitam æternam perdidisti.

§. 10. *Stultum est gloriam ab hominibus intendere, quæ vanior est umbra, instabilis & transiens sicut visio nocturna.*

Hoc ipsum eleganter ipsemet Chryso- ¶ 158.
stomus prosequitur demonstrans, hu- *Homil. 29.*
manam istam gloriam, non veram gloriam, *in 2. ad*
sed umbram quandam esse gloriæ; ex illo: *Cor. Ps.38.*
Veruntamen in imagine pertransit homo, *Psal.102.*
veruntamen frustra conturbatur. Et fumum & florem graminis vocat res humanas, qui dixit: *Homo sicut fœnum*, alii sicut fumus, *& dies ejus sicut flos agri.* Nullus videns panem pictum, inquit Chrysostomus, etsi multum à fame vexetur, picturam attinget: igitur neque tu umbras. Umbra enim gloriæ hæc est, non gloria, quæ & oritur à mente puerili. Desinamus igitur esse pueri, & fiamus viri, & ubique veritatem, non umbras sectemur, umbram enim sequi insanientis est. Dic obsecro, si quis ventum sectaretur? nonne diceremus illum insanire? Quid autem est tenere umbram, neglecta veritate? Si quis mulierem suam odio habeat, umbram autem ejus amplectatur; vel filium aversetur, & umbram illius diligat, panem conculcet, & oblatum spernat, & illius picturam aut levem similitudinem toto pectore amet, quæreres ne aliud insaniæ certius indicium? Ita Chrysostomus. Quæ ratio illud supponit, quod alibi annotabamus, bona hæc, quæ oculis cernimus, à Deo data esse & exposita ut umbra sint, & quædam picturæ aut imagines futurorum bonorum; & major distantia est inter hujus vitæ ac futuræ bona, quàm inter vivum & pictum. Idcircò Deus tot tantaque in mundo posuit, ut his visis, diceres: *Quam magna multitudo dulcedinis* *Ps.30. 20.*
tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te.

Con-

Considera omnem mundi gloriam quam habuerunt Imperatores in triumphis sibi à Romanis exhibitis, duces in coronis, quas propter grandes victorias reportarunt &c. Omnia hæc umbra sunt, & levissima pictura illius gloriæ & coronæ, quam suis militibus legitimè decertantibus, Deus repositam habet. Umbra & pictura hæc, non est exposita, ut illam concupiscas; & ea iis contentus; sed ut illam gloriam quæ veritatem ipsam continet, & vera est, solida ac stabilis, appetas & inquiras. Posset ne igitur esse major stultitia alicujus ducis, quam veram coronam in civitate præparatam non curare, & solummodo intendere quandam illius picturam in papiro depictam, quam una aquæ gutta posset lacerare, & perdere, quæ verè caput non ornaret? Vocatur etiam talis gloria umbra, ad ostendendum quàm instabilis, & quam brevis illa sit. Umbra sequitur solem aut ejus motum. Nihil autem in rebus, quæ oculis conspiciuntur, magis mobile invenimus, quàm solem, qui nec per breve momentum in uno insistit loco. Semel tantum ab ejus creatione fi-
Jos 10. xus ad breve tempus mansit, tempore Jo-
4. *Reg.* 20. sue (tempore enim Ezechiæ non firmus stetit, sed retro fuit conversus) id tamen per grande miraculum factum fuit. Deinde nihil ex his quæ videmus, velocius currit aut pertransit, quam sol: intra uniuscujusque enim diei spatium manifestè totum orbem percurrit, & lustrat. Unde ejus in-
Psalm. 18. cessus vocatur, *Cursus gigantis*, cùm gran-
¶ 159. di exultatione currentis. Quia verò umbra sequitur solem, ideò nihil ex his, quæ apertè possumus observare invenimus, quod magis sit instabile, nec quod celeriori cursu finiatur. Idcircò ad exprimendam tem nulla securitate firmam, & quæ celerrimè finitur, aptè umbra inducitur. Ita Sancti David, ad vitæ præsentis instabilitatem indicandam, quæ nec per momentum se-
1. *Par.* 29 cura aut fixa manet: *Dies*, inquit, *nostri*
15. *quasi umbra super terram, & nulla est mora.* Impii similiter ad exprimendam vi-
Sap 2. 5. tæ brevitatem, *Umbra transitus*, inquiunt,
Job 14. *est tempus nostrum.* Et ut hæc duo S. Job de homine explicaret, dixit: *Fugit velut umbra.* Talis est gloria humana, primò instabilis, nulla securitate firma consistens: quem enim homines nunc laudant, subitò vituperant, & quem heri ad sidera extollebant, hodie ad profundum mergunt. Id quod ex scripturæ sacræ historiis apertissimè constat, ut humanas missas faciamus, quæ nulla in re magis abundant. Aman una *Esth.* 3. 1.
die omnibus regni principibus erat præla- *&* 7. 9.
tus, summo honore affectus ab illo grandi monarcha Assuero, & sequenti, ab eodem patibulo suspensus. Moysen ita nunc æstimabant Israelitæ, ut sine illo se esse non *Nu.* 14. 10
posse clamarent, quem statim lapidibus occidendum judicarunt. Paulum & Barnabam Lycaones ita glorificabant, ut clamantes dicerent: *Dii similes facti homini-* *Act.* 14.
bus descenderunt ad nos, & sacerdos Jo- 10. 18.
vis tauros & coronas afferent, volebat cum populis illis sacrificia offerre; & ad levem quandam vocem quorundam, statim ita contra eos conversi sunt, quod *Lapidantes Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes eum esse mortuum.* Similiter in insula Melitæ, cum viperam manui Pauli adhærentem Melitenses viderunt, dixeruut:
Utique homicida est homo hic, qui cum e- *Act.* 28. 4.
vaserit de mari, vitio non sinit eum vivere. Quoniam autem viderunt eum viperam excutientem, è vestigio *Convertentes se dicebant, eum esse Deum.* Ex homicida subitò eum Deum faciebant, ut B. Chryso- *Hom.* 54
stomus annotabat. Et ut rem totam con- *in Act.*
cludamus, vide Christum Dominum, quem tota civitas Jerusalem tam grandi gloriosoque triumpho excepit, divinis acclamationibus prosequens, & post quinque dies infami damnatum morte extra se ejecit, crucique affixit, magis vita & honore Barrabam æstimans dignum, quam Christum. Finitur insuper brevissimè humana gloria. Nec enim potest illa magis durare, quam homo ipse, qui illius subjectum est. Homo autem brevi vivit tempore. Ubinam gloria illa Alexandri totum orbem sibi subjicientis? Ubi Cæsaris triumphales coronæ? &c. Ipsis enim finitis, absumpta fuit eorum gloria. Quid enim confert Alexandro, laudari in mundo, in quo non est, qui duriffi-

rissimis tormentis torquetur, ubi est? Quid prodest Cæsari, triumphos illius in mundo recoli, qui ipsis dæmonibus torquentibus subjacet? Sicut S. Hieronymus de Aristotele dixit, quod laudatur, ubi non habet sensum neque vitam, neque esse, & torquetur ubi vere & realiter existit. His concinunt quæ
15. Moral. c. 3. D. Gregorius annotat, expendens illa verba Sophar Naamathitis, qui id quod præmisit, videlicet hoc sibi notum fuisse à principio ex quo positus est homo super terram, quod gaudium hypocritæ ad instar
Job. 20. 8. puncti, probare contendens, subdidit: *Velut somnium avolans non invenietur, transiet sicut visio nocturna.* Rectè, inquit Gregorius, somnio comparatur, quia ab hypocrita, omnis laus & gloria, quasi dum tenetur amittitur. Sæpe namque in nocturna visione nonnulli pauperes, factos se divites admirantur, deferri sibi honores aspiciunt, divitiarum moles, obsequentium multitudinem, pulchritudinem vestium, abundantiam ciborum sibimet adesse considerant: gaudent se evasisse penuriam, quam cum gemitu tolerabant: sed repente cum evigilant, inveniunt quam falsum fuerit, quod gaudebant: eosdemque evigilasse pœnitet, quia vigilantes inopia vera terret. Sic hypocritarum mentes, dum aliud est quod agunt, atque aliud quod hominibus ostendunt, laudes de ipsa sanctitatis ostentatione recipiunt: in æstimatione hominum multis melioribus præferuntur. Sed cum ab hominibus immoderate laudantur, occulta vocationis hora surrepit, & cum carnis oculos claudunt, mentis aperiunt, moxque ut supplicia æterna receperint, ibi vident, quia virtutum æstimatione divites in somniis fuerant. Bene ergo de hypocrita dicitur: *Transiet velut visio nocturna:* quia hoc quod se ad momentum divitem humanis æstimationibus videt, de ostensione est phantasmatis, non de soliditate virtutis. Nam cum mens ejus in morte carnis evigilat, cognoscit proculdubio, quia favores circa se hominum dormiens videbat, &c. Gloriam ergo humanam & laudem appetere, nihil est aliud, quam illam in visione phantastica, aut nocturno somnio exoptare. Hinc D. Chrysostomus observat merito non gloriam absolute, sed inanem appellatam. Inanem gloriam hanc, inquit, majores nostri merito dixerunt. Inanis namque est, nihil in se habens, neque clarum, neque gloriosum, neque stabile, neque firmum &c. Ex his annotat idem D. Chrysostomus apte Christum Dominum, ut hujus gloriæ appetitum in nobis compesceret, ejusmodi gloriæ appetitores, vocasse *Hypocritas*, id est, impostores, simulatores, histriones: id n. hoc nomen significat, ut supra diximus. Quis autem nesciat, quam inanis esset gloria histrionis aut mimi, quam haberet ex eo quod repræsentat personam regis, & illius imaginem refert, cujus nec personam nec divitias, nec potestatem se habere agnoscit, intelligitque illam apparentiam tantum duraturam, quamdiu in theatro assistit coram spectantium multitudine: theatro tamen dissoluto, qualis sit homo, omnibus manifestissime apparebit? Ex quibus etiam manifestum relinquitur, quam grandis sit stultitia eorum, qui hanc tantummodo per opera sua gloriam & laudem ab hominibus intendunt, quibus tantummodo placere procurant.

Hom. 2. in Joannem.

Hom. 21. in Matt.

§. 11. *Iam stultum est gloriam ab hominibus quærere, ut quamvis videret Apostolus necessarium, se commendare, insipientem se sæpius primo vocavit.*

¶ 161.

In hujus tandem confirmationem observa, quæ Chrysostomus *a*, Anselmus *b*, & D. Thomas *b*, annotarunt, expendentes quædam Apostoli verba, quæ ad Corinthios scripsit: Insurrexerunt quidam pseudo-apostoli, quos Paulus vocat, *operarios subdolos, transfigurantes se in Apostolos Christi*, qui honori Apostoli multis modis detrahere procurabant, seipsos commendantes, & illo multo superiores se facientes: necessarium propterea sancto Apostolo fuit, pro suo honore respondere, non gloriam ab hominibus quærens, sed suo muneri satisfaciens. Hoc autem quod agebat, gloriam scilicet suam apud homines statuere,

a Hom. 11. in Gen. 23. & 27 in 2 ad Corint. b In c. 11. 2. ad Cor. 2. Cor. 11. 15.

& pro ea respondere non semel, sed sæpe in-
2. Cor. 11. 1. sipientiam vocat: *Utinam*, inquit *sustineretis modicum quid insipientia mea*, id est, glorificationis meæ, aut quæ ad gloriam meam dicturus sum, & *velut insipientem accipite*
Ibi. nu. 16. *me, ut ego modicum quid glorior: quod loquor, non loquor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia gloria*, id est, in commendationem apud homines, *quoniam multi gloriantur secundum carnem, & ego gloriabor*. Et, *in quo quis audet (in insipientia dico) audeo & ego*. Et *ministri Christi sunt, ut minus sapiens dico, plus ego*. Remque totam post illustrissimas sui excellentias
2. Cor. 12. 11. expositas concludere volens: *Factus*, inquit, *sum insipiens, vos me coegistis*. Absoluto de
Homil 27. in 2. ad Cor. in pri. propriis laudibus sermone, inquit Chrysostomus, eo non contentus, rursum excusat, & veniam dictis deprecatur, necessitatis esse dicens quod fecit, non consilii. Attamen licet etiam urgeat necessitas, insipientem se tamen pleno ore vocat. Initio quidem dicebat: *Tanquam insipientem suscipite me, & tanquam in insipientia*: nunc vero hac dictione, *tanquam*, ablata, insipientem se absolute vocat, dicens: *Factus sum insipiens*. Certe Apostolus hoc in opere insipiens nullatenus fuit, imo, ut idem Chrysostomus supposuit, magnopere se sapientem comprobavit. Quare ergo tot tamque repetitis vicibus, insipientem se vocat? Annotanda est illa
Eccl. 10. 1. Sapientis sententia: *Preciosior est super sapientia & gloria, parva & ad tempus stultitia*. Vetus translatio clariorem reddidit sententiam: *Pretiosior est super sapientiam & gloriam, stultitia parva*. Id est, nihil sapientius esse potest, quam cum ocasio id exposcit, aliquantulum stultum aut insipien-
Eccl. 7. 17 18. tem se exhibere. *Gran sabiduria hazerse un hombre a ratos necio. Noli*, dixerat Sapiens, *esse stultus multum*. Multa prolixaque stultitia intolerabilis est, parva tamen & ad tempus, preciosior est quam sapientia. Illa enim tunc, non stultitia, sed summa sapien-
Epi 121. ad Probā. cap. 15. tia judicanda est: quo pacto dixit D. Augustinus dari quandam doctam ignorantiam. Id quod in Davide videre licet, qui
1. Reg. 21 per simulatam stultitiam ad breve tempus, mortem evasit. Hujusmodi brevem insipientiam Paulus ad modicum tempus assumpsit, non quæ vere esset insipientia: sed ¶ 162.
quæ talis communiter posset reputari, & dixit se ad tempus velle fieri insipientem, eo modo quo vir cordatissimus dicere solet: *Quiero hazer una necedad* non quod insipientia sit quam facit: sed quod communiter insipientia reputatur. *Quiero ser un poco necio*. Et quid agebat Paulus? Gloriam & honorem suam coram hominibus promovere curabat: & quod ab eis in æstimatione haberetur & precio. Id namque suo erat ministerio necessarium, & in simili occasione, gloriam ab hominibus quærere, non solum non reprehensione, sed laude potius esse dignum, ex professo Chrysostomus Hom in illud Utinā sustineretis modicum. post. 2. ad Corinth.
ostendit. Nihilominus hoc, quod ipsa sapientia præstantius est, tot tamque repetitis vicibus Apostolus insipientiam vocat, & se id contendentem, vocat insipientem. Hæc omnia peculiari longoque tractatu ipse Chrysostomus versat, considerans quomodo Paulus dum aggrederetur exponere, quæ ad laudes suas conducebant, statim resiliebat, & quemadmodum equus præcipitium aliquod præruptumque clivum transiturus, se colligit, quasi hunc uno saltu exuperaturus foret: verum profundum respiciens hiatum subjacere, obstupescit metu, contrahiturque, deinde cum sentit equitem vehementius urgere, rursum aggreditur, idemque quod antea profert, necessitatem & vim indicans, subsistit aliquamdiu, hinnitum mussitans super oram foveæ: resumpto tandem animo se ultro fidenter adigit: sic & B. Paulus veluti se daturus in præceps in laudum suarum recitationem, semel atque iterum ac tertio, & subinde sæpius retrocedit, sic dicens: *Utinam tolerassetis paululum quiddam insipientia mea*. Et rursum, *ne quis me putet insipientem esse, alioquin ut insipientem accipit me &c. Quod dico non dico secundum Dominum, sed in sapientia*, in hoc argumento gloriationis. Et rursum: *Quandoquidem multi gloriantur secundum carnem, & ego gloriabor, libenter enim suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes*. Et rursum: *in quocumque audes aliquis, in insipientia loquor, audeo & ego*. Et cum millies

se insipientem nominasset & stultum, vix tandem audet in proprias laudes descendere: *Hebræi sunt, & ego: Israelitæ sunt, & ego, &c.* At nondum sibi excidit, sed iterum præmittit hoc pacto: *Delirans*, inquit, *loquor plus ego.* Neque hic desinit: nam absoluto laudum suarum catalogo. *Factus sum*, inquit, *insipiens gloriando, vos me cogitis.* Non dixit Pseudoapostoli me congerunt, quoniam eorum rationem non habuit: sed vos, inquit me cogitis, id est, vestræ utilitatis necessitas.

¶ 193. Hæc & alia prosequitur Chrysostomus expendens similiter, quomodò Apostolus, qui insipientiam judicabat, quæ ad laudem suam spectabant explicare sapientissimum censebat peccata sua, & quæ suæ erant humilitatis, in publicum dare, &c. Si ergo quæ ad humanam gloriam spectant attendere, etiam cum necessarium est, insipientiam vocat Apostolus: & cum tot, tanta ac tam grandia haberet quæ posset ad sui gloriam & laudem oculis omnium videnda exponere, id agere, vocavit & reputavit insipientiam, quantumcumque necessarium agnosceret, & quod per illud nullatenus excellentes virtutes, actus, & dona sibi deperirent: qualis erit insipientia illius quæ exigua quæ agit, & parui valoris opera, contendit omnium oculis offerre laudanda, quæ hoc ipso penitus sibi pereunt & absumuntur? Qualis erit insipientia illius, qui totus est positus in humanæ gloriæ cupiditate & appetitu: qui omnia quæ agit, ad eam conquirendam destinat, & ordinat, quæ est vana, inanis, instabilis, umbra, aer, visio nocturna, somnium subito avolans & pertransiens? Rectè propterea idem Apostolus apud Deum quærendam esse gloriam, & *Ut qui gloriatur in domino glorietur* hortatur, id est (ut multas expositiones prætermittamus) apud dominum illam quærat gloriam, quæ est firma, secura, stabilis, permanens & solida. [2. Cor. 10. 17.]

Non eorum laudibus delectemur, inquit Hieronymus ad Oceanum scribens, qui non alios quam sibi similes laudant: nos potius laudent prophetæ & Apostoli: laudet in Euangelio suo Christus. Tunc erimus vere fœlices, si à talibus laudari digni fuerimus. Hanc expedebat David laudem, juxta Divi Augustini mentem: *Apud te laus mea in Ecclesia magna.* Quamvis n. quidam intelligant, Davidem dicere voluisse, se de Deo ejusque laudibus acturum in Ecclesia, aut congregatione: sed id indicavit, quod apud Deum laudem suam quærebat, illam ibi servatam, expositamque cupiebat. Sanctus Basilius credit, Davidem idipsum dicere voluisse, quod postea Christus: *Ego ab hominibus claritatem non accipio.* Id est, nihil facio hominum laudes & acclamationes: ideoque tantum intendebat ab æterno patre laudari & commendari, cujus laus est vera, firma, perpetua secura, quam Christus ut appetamus hortatur, dicens: *Tu autem cum jejunas, unge caput, ne videaris hominibus jejunas, sed patri tuo, qui videt in abscondito.* [Epi. 50. ad Ocean. de ferend. op. tom. 9.] [In Ps. 21. Ps. 21. 28.] [Schol. in Psal. 21. Ioan. 5. 41]

§. 12. *Valorem operis meritorii solus Deus per semetipsum potest compensare: injustus est propterea, qui pro mercede est humana laude contentus.*

UT *appareant hominibus jejunantes.* Ecce quid hypocritæ intendunt & quærunt per opera sancta, quæ faciunt. Acute B. Chrysostomus annotavit, Christum Dominum iis verbis excellentissime demonstrare, quam sint iniqui, injustique rerum æstimatores hypocritæ, qui res pretiosissimas & immensi valoris, vilissimo precio vendunt, & compensant: opera scilicet sancta quæ faciunt. pro eo quod ab hominibus æstimentur, & videantur. Indeque B. Gregorius demonstrat, congruentissime illum amicum Beati Job, Baldad Suhitem, vocasse hypocritam, Vecordem, seu stultum, aut quod habeat vecordiam, vel stultitiam: qui enim pro virtute quam agit, humanos favores desiderat, rem magni ac ingentis valoris vili pretio venalem portat. Unde cœli regnum mereri potuit, inde numum transitorii sermonis quærit: vili ergo pretio opus vendit, quia magna impendit, sed minima recipit &c. Nullus sermo etiam si quis loquatur linguis hominum & Angelorum, explicare ¶ 163. [Hom. 2. in Ioannem.] [8 Mora. c. 28. ad finem. 29. & 30. Iob 8. 14.]

 potest

potest valorem alicujus boni operis, quantumcumque minimi, si sicuti oportet fiat. Tantus enim tam grandisque est, ut totius universi, & omnium creaturarum à Deo extra se productarum & producibilium valorem longo excedat intervallo; nulloque alio pretio juste potest compensari, nisi per rem infiniti immensique valoris, qualis Deus est.

1.Cor.7.14 Excellenter id Apostolus dixit: *Quod in præsenti momentaneum est & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.*

In ca 4.2. ad Cor. lect.5. Omnia verba minuratim expendit D. Thomas, suntque grandi expensione digna. Non enim potuit Apostolus quantum existimo, elegantius explicare parvitatem operis, & magnitudinem valoris. Potestne esse opus magis paruum, quam quod fuerit *momentaneum & leve*, quod nec in se est grave, nec nisi per momentum durat? Certe leve suspirium, guttula aquæ propter Deum data pauperi, tale est opus, quo nihil videtur posse inveniri, quod minus sit. Porestne autem major esse valor, quam quod operari potest in nobis, & mereri id quod est *supra modum*, id est, ut D. Thomas exponit *a*, supra omnem mensuram, aut ut Anselmus *b*, supra omnem comprehensionem humanæ mentis & rationis? *Nec enim oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, &c.* Cogita rem quantumcumque magnam, excellentem, pretiosam: illa quantumcumq; grandis, minor est, nec potest adæquare valorē minimi operis meritorii. B. Chrysostomus quod vulgatus legit *supra modum*, legit ipse, *excellenter*, *secundum excellentiam*, annotans vim geminatæ dictionis, rem omnibus modis supremam indicare. Deinde, potestne esse majus aliquid, quam *æternum gloriæ pondus*? Id est immensum & infinitum gloriæ pretium? Pondus enim, inquit Divus Thomas, pro re pretiosa ponirur: nam pretiosa solummodo ponderari consueverunt. Opus summa est, ut ita dicam, parvirate paruum, *momentaneum*, scilicet, *& leve:* pretium quod ejus valorem æquat, est summa magnirudine magnum: nam est supra mensuram, & comprehensionem mentis, & æterni ac immensi pretii. Hinc sequitur, quod si pro minimo opere bono in gratia Dei facto, tibi rependerentur omnia mundi imperia, & universa orbis regna, & quicquid in eis est gloriæ, honoris, splendoris, valoris, ac divitiarum: non sufficienter valor illius operis persolveretur. Omnia enim creata, finita sunt, & comprehendi possunt mente, & sub determinato modo sunt constituta: illud autem quod opus tale meretur & operatur, est supra modum, & æternum gloriæ pondus ac pretium. Sequitur secundo, solum Deum per suam infinitam potentiam & infinitas divitias, posse hujusmodi minimi boni operis valorem compensare: non quidem dando regna, aut divitias terrenas, nam etsi daret omnes, quas dare potest, nequaquam per illas omnem valorem talis operis compensaret: nec dando orbes cælorum, dominium stellarum, planetarum, Angelorum, &c. nam nec ista æquant valorem boni operis: sed dando semetipsum, & omnes suæ majestatis divitias & bona. Hæc quidem certa sunt secundum veram Theologiam: sed quæ homines parum considerant. Quod si urgeas, quomodo hoc possibile esse possit, cum idem Apostolus clare dicat: *Non sunt condigna passiones hujus temporis, ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*, indicans omnia, & universa quæ potest homo agere & pati, imo quæ omnes homines facere possunt & pati, non esse condigna minimæ gloriæ futuræ. Quanto igitur minus, minimum opus erit futura gloria dignum? Unde opus bonum talem valorem habet & contrahit? Respondebo, id provenire ex Dei gratia, quam animæ Deus confert, quam sibi in sponsam assumpsit. Si rex aliquis supremus ex suo mero beneplacito sibi desponsaret pauperculam quandam virginem (sicuti ille magnus Assuerus: *Qui regnavit ab India usque ad Æthiopiam, super centum viginti septem provincias*, sibi desponsavit pauperculam Esther, urroque parente orbatam, avunculo suo Mardochæo adoptatam, ex eorum numero qui captivi tenebantur) si filios ex ea generaret, illi heredes essent de justitia regni ipsius: non quidem secundum quod à matre procedunt, quæ

Marginalia: a Ubi supr. b In c.4.2. ad Cor. 1.Cor.2.9. Hom.9 in 2. ad. Cor. I. c.5. cit. ¶ 165. Rom.8.18 Esther.1.1

quæ nihil poteſt illis præſtare aut dare; ſed
ſecundum quod ex regio ſemine patris ſunt
progeniti & orti. Anima noſtra pauperri-
ma eſt ex ſe, quæ nec bonum cogitare po-
teſt: illam tamen Deus ſibi per fidem de-
ſponſat ex ſuo mero beneplacito, ex qua ge-
nerat bonorum operum filios per gratiam
ad Phil.2. ſuam; ipſe eſt enim *qui dat velle, & perfice-*
13. *re pro bona voluntate ſua:* per gratiam, in-
quam, quæ eſt ſemen quoddam regium, di-
2.Pet.1 4. vinum; *& participatio quædam divinæ na-*
turæ; ut dixit Petrus: & per charitatem, quæ
eſt etiam ſemen quoddam divinum ab ipſo
ad Rom.5. Deo deciſum, *& infuſum per Spiritum ſan-*
5. *ctum qui datur nobis.* Hinc hujuſmodi filii
tantam nobilitatem & valorem ſortiuntur,
ut paternum regnum, & æternam vitam de
juſtitia promereantur, eo modo, quo Divus
1.2.q.114 Thomas & Theologi explicant. Solus ita-
art.3.& 4 que Deus poteſt valorem boni operis plenè
2. ad Tim. perſolvere. Unde Paulus: *Repoſita eſt mihi*
4. 8. *corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus*
in illa die, juſtus judex: ſolus ille poteſt red-
Pſ.61.13. dere, cui dictum eſt: *Tu reddis unicuique.*
Et quidem non alio modo, quam dando ſei-
pſum totum, cunctaſque theſaurorum ſuo-
¶166. rum divitias. Unde Angelicus Doctor, qui
hanc doctrinam probè noverat, quando in
aëra elevatus orans, (quod illi familiariſſi-
mum fuit) audivit clarè, & perſpicuè à Chri-
ſti crucifixi imagine ad ſe delatam vocem:
Bene ſcripſiſti de me Thoma, quam ergo reci-
pies pro tuo labore mercedem? Reſpondit il-
le: *Domine non aliam præter te.* Hinc intel-
ligitur illud Apoſtoli, agentis de ſtatu beati-
tudinis, cùm Deus reddet juſtis mercedem
1 Cor. 15. bonorum operum: *Cùm evacuaverit om-*
14. *nem principatum & poteſtatem, & virtu-*
tem. Multa & ferè omnia nunc nobis Deus
confert per creaturas, aut viſibiles, ut per cœ-
lum, ſolem, lunam, ſtellas, aquas, arbo-
res, &c. aut inviſibiles, ut per Angelos, quos
ad Hebr.1. *omnes fecit adminiſtratorios ſpiritus in mi-*
14. *niſterium, &c.* Tunc autem omne miniſte-
rium ceſſabit creaturarum, & Deus ipſe per
ſemetipſum omnia bona juſtis conferet, in
mercedem meritorum ſuorum, de quo dicit
2.Cor. 15. Apoſtolus, quod *erit omnia in omnibus.* Ta-
18. lis enim merces eſt operibus juſtis debita, ut

nulla creatura quantumcunque excellens, ſuf-
ficiens ſit ad illam plenè perſolvendam, ſed
ſolus Deus ipſe per ſemetipſum, de quibus a-
libi. Hinc illa Apoſtoli exclamatio & oratio,
ſumma expenſione digna: *Non ceſſo gratias* Eph.1.16.
agens pro vobis, memoriam veſtri faciens in
orationibus meis, ut Deus Domini noſtri Ie-
ſu Chriſti, Pater gloriæ, det vobis ſpiritum
ſapientiæ & revelationis in agnitionem ejus,
illuminatos oculos cordis veſtri, ut ſciatis, quæ
ſit ſpes vocationis ejus, & quæ divitiæ gloriæ
hæreditatis ejus in ſanctis. Vide quod opta-
bat eis, & quid continuè orabat pro eis, ut
Deus illis largiretur, *Spiritum ſapientiæ &*
revelationis. Talia ſunt, quæ Deus parata
conſtituit ad perſolvendum valorem boni
operis, ut illa nullatenus poſſint cognoſci
per omnium Philoſophorum ſapientiam,
quantumcunque per eam crederent ſe cœlos
poſſe metiri; nec per intellectum naturalem
etiam Angelorum; ſed requiruntur pecu-
liaria quædam ſupra omnes naturæ vires lu-
mina, non de terra, ſed de cœlis emiſſa à pa-
tre luminum, ſingularia quædam ipſius do-
na, illuſtrantia mentem, ut explicat Divus
Thomas: primò donum *Sapientiæ*, quod In cap. 1.
nullus poteſt dare niſi Deus (*Senſum tuum* ad Epheſ.
quis ſciet, dixit hominum Sapientior, *niſi tu* lect. 6.
dederis Sapientiam, & miſeris Spiritum ſan- Sap.9.17.
ctum tuum de altiſſimis) ſecundò donum
intellectus, quod conſiſtit in revelatione ſpi-
ritualium ſecretorum, quod vocat *Spiritum*
revelationis, quod etiam eſt à ſolo Deo, di-
cente Daniele: *Eſt Deus in cœlis revelans* Dan.2.28
myſteria. Hujuſmodi dona neceſſaria ſunt,
eum cognoſcatis, & ſciatis, *quæ ſit ſpes vo-* Eph.1.18.
cationis veſtræ, id eſt, quod vobis ſperan-
dum ſit, pro bonorum operum labore. Non ¶167.
enim minima aliqua vobis expoſita ſunt, aut
ad res parui momenti poſſidendas eſtis vo-
cati. *Vocavit vos*, inquit alibi idem Apoſto- 1.ad Theſſ.
lus, *in ſuum regnum & gloriam*, id eſt, 2.13.
ad poſſidendum totum ſuum regnum, o-
mnemque ejus gloriam. Quis unquam rex
tale conſtituit præmium ſibi inſervienti, aut
pro ſe vitam exponenti? Supremum do-
num, quo rex aliquem affecit, aut propo-
ſuit, fuit illud, quod Aſſuerus poſtquam vino
incaluerat, Reginæ Eſther dicens: *Quæ eſt*

Esther 7.2 *petitio tua Esther, ut detur tibi? Et quid vis fieri? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis*: & quod Herodes temulentus (ut Chrysostomus annotavit) propo-
Mat.6.23 suit saltatrici: *Quicquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei.* Ad hoc suprema dona regum se extendunt, ad dimidium regni: & quidem regna erant temporalia, cor-
ad Heb.12 ruptibilia: Deus autem totum *suum regnum*
28. *& gloriam*, regnum tale, quod Apostolus
ad Eph.1. vocat, *immobile*, æternum, infinitum, im-
citat. mensum, hoc proponit pro operibus bonis. Subdit autem Apostolus: *Et quæ divitiæ hæreditatis ejus in sanctis.* Quatuor ponit Apostolus, inquit D Thomas, ad explicandam magitudinem præmii, & bona reposita. Primum, quod sunt copiosissima, & quantum ad hoc dicit, *divitiæ*, de quibus dicitur
a Pro.1.33 *a: Abundantia perfruetur terrore malorum*
b Psal.11.3. *sublato*: Et b, *gloria & divitiæ in domo ejus.*
c Pro.8.18 Et c, *mecum sunt divitiæ & gloria.* Secundò quod sunt clarissima, & quantum ad hoc dicit, *gloriæ.* Non enim sunt divitiæ auri, argenti, aut pretiosorum lapidum, sed gloriæ. Hæ enim repositæ sunt, dicente Apostolo;
ad Rom.2 *gloria autem, & honor, & pax omni operan-*
10. *ti bonum.* Tertiò, quod sunt stabilissima, & quantum ad hoc dicit, *hæreditatis*, ea enim quæ hæreditaria sunt, stabiliter possidentur,
Eccle.31. *stabilita sunt bona illius in Domino.* Quar-
11. tò, quod erunt intima, & quantum ad hoc dicit, *in sanctis.* Non enim extra nos erunt talia bona, sed intra nos ipsos recipiemus:
Rom.8.18 quod idem Apostolus expressit, dicens: *Non sunt condigna passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*,
2 Cor.4. id est, intra nos ipso: Et *æternum gloriæ pon-*
17. In c.1. *dus operatur in nobis.* Et ut uno verbo rem
ad Ephes. cum Anselmo concludamus, orat Apostolus, ut Deus det vobis spiritum sapientiæ & revelationis, id est, illuminet mentem vestram & rationem, ut perspicuè remota umbra phantasmatum advertat ratio vestra, quod præmium sperandum sit pro bonis operibus illuminet oculos vestros, ut intelligatis, qualis & quanta sit gloria, quam speratis, & ad quam vos vocavit, quam pro vestris bonis operibus constituit tradendam. Hinc illa D. Hieronymi exclamatio: *O quanta apud Deum merces, si homines in præsenti prati-* ¶ 168.
um non sperarent, id est, si non ad præmia Epist.2.ad
terrena solummodo attenderent, & oculos Nepotian.
converterent. Infælix mercenarius, qui pro suo labore contentus est temporali solummodo stipendio, qui si non pro illo tantum laboraret; sed & propter Deum, intendens illi obsequi, & facere quæ præcepit, regnum immobile posset sperare. Miser servus, qui ad oculum tantum dominis suis servit, mercedem corruptibilem solummodo ab eis sperans; qui si Deo in eodem servitio, quod dominis exhibet, placere contenderet, æterni pretii præmium reportaret, dicente semel & iterum Apostolo: *Servi, obedite per omnia* ad Coloss.3
dominis carnalibus, non ad oculum servien- 21. & ad
tes, quasi hominibus placentes, sed in simpli- Ephe.6.4.
citate cordis, timentes Deum. Quodcumque facitis ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo servite. Quasi dicat: Servite quidem dominis vestris; sed in hoc ipso servitio præcipuè contendite servire Christo, illud quod vobis imposuit solicitè curantes exeq;, videlicet dominis carnalibus obtemperare. Stulta mulier, quæ marito satisfaciens, eo tantum contenta est, quod sibi gratiā maritus rependat: quæ si hac in re Deo, præcipuè intenderet inservire, divitias æternas sibi promere-
tur, dicente Apostolo: *Mulieres subditæ estote* ad Coloss.3
viris, sicut oportet in Domino, &c. Inde in- 18.
ferto, sicut infert B. Chrysostomus injuriam Homil.21.
grandem facere bonis operibus meritoriis il- in Math
lum, qui alio quocunq; præmio pro eis contentus, quod minus valet, quàm Deus ipse, & minus est quàm omnium bonorum & divitiarum suarum thesaurus, multò certè magis, quàm si pretiosissimum adamantem quis censeret vilissima fæni stipula compensan-
dum. Ideoq; Chrysostomus egregiè asservit, Hom.2. in
tyrannidem exercere contra opera bona eos, Ioan.
qui temporalia tantum pro illis sibi expendi reputant, multò magis quàm si quis filium regis vendendum traderet pro vili quodam latere luteo. Si quis opus aliquod tam grande; in regis obsequium faceret, per quod justè posset sibi unius civitatis dominium jure prætendere, quam esset erga seipsum, & opus suum

suum injustus & tyrannus, si solum quæreret, in pretium illius, vile pomum, aut parum fumi suave olentis.

§. 13. *Cor nobile nulla re minori ipso Deo est contentum, ut ostendit D. Thomas, & Abraham. Infœlix qui mercede Balaam effusus est.*

¶ 169. *In oratione quam quotidie dicebat.* HInc D. Thomas inter alia quæ quotidie orabat, hoc erat: *Da mihi Domine cor nobile, quod nulla deorsum trahat terrena affectio.* Cor nobile, que omnia terrena tanquam stercora spernat, quod non sit contentum rebus vilibus aut caducis; quod nihil minus te ipso intendat. Noverat Doctor sanctus doctrinam D. Basilii, qui duplicem constituit elationem cordis, unam malam; imò totius mali originem, quæ est per superbiam, de qua dictum est: *Initium omnis peccati superbia:* aliam bonam, & totius boni quandam origenem, illam videlicet per quam homo animæ suæ dignitatem cognoscens, & bonorum operum valorem expendens, omnia creata parvi facit, & sibi insufficientia reputat & indigna, quibus cor apponat, & nihil minus ipsomet Deo intendit. Talis enim elatio, inquit Basilius commendatione est digna: & qui eam habet, in cœlis conversatur, & gaudio cordis perfunditur, ob thesauros illic sibi reconditos, &c. Hæc potius animi celsitudo dicenda est, & nobilitas cordis. Hanc igitur Angelicus doctor postulabat, fortè memoria repetens illam cordis nobilitatem, quam S. Cyrillus Alexandrinus in Abraham annotavit. Quatuor reges potentissimi congregati sunt, *Amraphel rex Sennaar*, quem Hebræi putant fuisse Nembrod, illum fortem tyrannum, verius alii Ninum filium Semiramidis, *Arioch rex Ponti, Chodorlahomor rex Elamitarum, & Thodal rex gentium* & venerunt contra regem & regnum Sodomorum, omniaque sibi subjicientes, *tulerunt omnem substantiam Sodomorum:* & innumeram gentem virorum ac mulierum, inter quos etiam captivum ducebant Lot nepotem Abrahæ. Hoc cum Abraham resciret, qui habitabat in convalle Mambre,

In illud Isai 2. super omnem montem Ecclesi. 10. 14.

Libr 4. de adoration Gen. 14.

Istella in cap. 14. Genes.

numeravit expeditos vernaculos suos, trecentos decem & octo, & persecutus est illos. *Irruensq; in eos, percussit illos reduxitq; omnem substantiam, & Lot fratrem suum cum substantia illius, mulieres quoq; & populum.* Ei autem revertenti cum triumpho & victoria, secum ferenti homines & substantiam; quam à regibus recuperaverat, *egressus est in occursum ejus rex Sodomorum*, & dixit ad illum: *Da mihi animas, cætera tolle tibi.* Phrasi Hebræa, homines & mulieres, quas Abraham liberaverat, animarum nomine intellexit, voluitque dicere: Homines & mulieres quos liberasti, in pristinam libertatem ire concede, & ad suas domos in Sodomis redire permitte, cætera omnia spolia, quæ recuperasti, tibi reservato & accipito, tanquam præmium pro labore pugnæ suscepto. Cui respondit Abraham: *Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum possessorem cœli & terræ, quod à filo subtegminis usq; ad corrigiam caligæ, non accipiam ex omnibus, quæ tua sunt, ne dicas: Ego ditavi Abraham; exceptis his quæ comederunt juvenes, &c.* Poterat jure Abraham omnia illa sibi retinere, inquit D. Amb. Cùm enim non esset subditus, aut vasallus Regis Sodomorum, nec ejus stipendiis militaret, sed propriis sumtibus, adjuncto sibi amicorum auxilio bellum confecit; jure belli cuncta spolia quæ cœperat, poterat justè possidere. Cæterum nihil penitus inde sibi voluit retinere. *Levo*, inquit, *manum meam ad Deum excelsum possessorem cœli & terræ, quod à filo subtegminis, &c.* Hebraismus est, id est, nihil penitus, nec magnum, nec parvum, nec grande, nec minimũ: *Ne dicas, Ego ditavi Abraham*, id est, ego persolui Abrahæ, quod pro labore suo merebatur. Quasi dicere vellet: Non tam vilis est Abraham, qui pro suo labore contentus sit omnibus, quæ tu præstare potes, etiam si omnes divitias Sodomorum offeras. *Levo manum meam ad Deum excelsum possessorem cœli & terræ.* Communiter omnes intelligunt, his verbis indicari, Abraham jurasse; nam modus jurandi apud illos veteres iste erat, elevata manu & digito, indicare Deum veritatis testem & speculatorem. Sed credo aliquid altius voluisse significare,

¶ 170. *Lib. de Abraham. cap. 2.*

re, illum scilicet à quo laboris sui præmium sperabat & mercedem. Quasi dicens: Pauper es tu, ad meos labores persolvendos, alium ego intendo & quæro solutorem, qui ditior sit, Deum scilicet excelsum possessorem cœli & terræ, id est, qui omnium rerum, plenum perfectum & integrum habet dominium, qui solus potest pro dignitate ad æqualitatem laborum meorum valorem compensare. O nobile cor: O justa bonorum operum æstimatio. Quid inde factum est? *His* Gen. 15. *itaque transactis, factus est sermo Domini ad Abraham per visionem, dicens: Noli timere Abraham, Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.* Statim è vestigio, his transactis; in Hebræo, *Post hæc verba*, quomodo Chaldæus & Septuaginta legunt; Deus seipsum Abrahæ manifestum fecit, & solutionem suorum laborum præstitit & mercedem, qui videlicet ipsemet solveret, Abrahæ, non pretio quod minus valeret se ipso. *Ego*, inquit, *tuus protector*, & laborum tuorum retributor, *Et ego merces tua*, non qualiscumque, sed *magna nimis*. Ita qui verè justi sunt agere consueverunt. qui hac cordis nobilitate præstant. Ita David, *homo secundum cor Dei*, cui nihil minus quam Deus ipse satisfaciebat, non solùm in terra, sed nec in cœlo. *Quid, inquit, mihi est in cœlo, aut à te quid volui super terram?* Ita & omnes quos elegantet Spiritus sanctus descripsit, dicens: *Justi in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud altissimum. Ideo accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini.* Omnia verba sunt grandi expensione digna, sed præcipuè illa: *Apud dominum est merces eorum, & cogitatio eorum apud altissimum.* Non ab aliqua creatura expectant mercedem, nec intendunt præmium ab alio, quàm ab altissimo; nec minorem mercedem prætendunt, quàm ipsummet altissimum. Ideo accipient regnum decoris, & diadema de manu ipsiusmet Dei. Ita certè Christianum agere decet; talem de suis operibus bonis debet justus æstimationem facere, tanta cordis nobilitas illi congruit: ut omnia mundi hujus bona, tanquam stercora reputet. Huic doctrinæ innititur illa urgentissima Davidis increpatio, qua homines terrena bona intendentes alloquitur: *Filii hominum, usque quo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Psal. 4. In Hebræo habetur vox *Isch*, ut doctus Tilmanus expendit, quæ significat virum nobilissimum & inclytum, & eam vocem in casu nominandi quidam legunt, quasi dicat: Filii viri aut viriles. Genebrardus. *O potentes clari, & nobiles:* alii in casu gignendi, q. d. O filii viri inclyti & nobilis, quod dictum credunt quidam, quasi David ad Judæos loquens, ad memoriam revocaret nobilissimum eorum parentem Abraham, sicut Deus per Isaiam: *Attendite ad Abraham patrem vestrum, &c.* cujus nobilitatem cordis paulò ante expendimus; sed aptius verba ad Christianos videntur directa, quibus Christus Dominus concessit, ut Deum vocarent pleno ore Patrem, dicentes: *Pater noster, qui es in cœlis.* Quasi dicat: Vos qui estis filii altissimi, qui Deum pleno ore patrem vocatis, vestræ nobilitatis, quam ab isto patre sortiti estis, mementote. Filios Dei nobilissimum cor decet, quod magna à Deo ipso intendat. Cur ergo in hoc positi estis, *quod diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* cur ea toto corde appetitis, quæ vana & falsa sunt bona? mentem erigite, & *scitote, quia mirificavit Dominus sanctum suum:* Hieronymus legit, *mirabilem reddidit*, miris affecit beneficiis, ipsemet est, qui sanctos suos assumit admirandis bonis, & donis ornandos & afficiendos. Et verè Christus Dominus in hac Euangelica lectione simili ratione unumquemque fidelium urget, exponens, minus benè ab hominibus in terra agentibus expectandam mercedem iis, qui patrem habent in cœlis, qui reddit mercedem eis, qui ipsi placere contendunt. Ex his jam expendere incipiamus hypocritarum stultitiam, imò injustitiam tyrannicam, quam operibus suis inferunt. In primis siquidem homines sibi proponunt suorum bonorum operum solutores, non quidem illos, qui in cœlis jam cum Deo regnant, sed qui mortalem hanc & caducam agunt vitam. Ab his solummodo pretium & præmium exspectant & præstolantur. Quam

Marginalia: 2 Paralip. 8. 14. — Psal. 72. 25. ¶ 171. — Sap. 5. 16. — איש — In Psal. 4. in annota. ex Hebræ. — Isai. 51. 2. — Matt. 6. 9.

¶ 172. Quam grandem injuriam injustamque offensam (ut Chrysostomus ad hoc institutum expendit) nobilissimæ alicujus regis filiæ inferret, qui illam sibi à rege commissam, à thalamo paterno, & amantissimi patris oculis subtrahens, vilissimis servis traderet violandam, corrumpendam & prostituendam? Deinde vide quodnam pretium à talibus solutoribus exigant. Non quidem postulant, eorum sibi animas subjici, aut corpora in servitutem tradi, ut illos habeant servos & ancillas, neque vero eorum substantias aut divitias: sed solam & nudam oculorum conversionem, *ut appareant hominibus jejunantes*. Quisnam tam crudelis execrandusque Pater qui filiam suam pulcherrimam ac ditissimam prostituendam traderet alicui, propter id solum, quod eam vellet aspicere, contueri, & laudare illius pulchritudinem & venustatem? Quisnam negotiator, aut mercator tam horrenda stoliditate est affectus, inquit Chrysostomus, qui pretiosissimas telas ex auro, & argento, multo sudore, labore & expensis contextas & confectas, adamantem, aut unionem inæstimabilis valoris, pro eo solum pretio daret, quod viderentur ab aliquo, & laudarentur ab illo. Sæpe attenta meditatione consideravi illa Sancti Apostoli Judæ verba. *Væ illis, qui in via Cain abierunt & errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione Core perierunt*. Tria personarum genera exprimit, quibus quasi jam damnatis compati possumus, quibus Sanctus Apostolus grande comminatur supplicium, illam præmittens comminatricem interjectionem, *Væ*, quæ quando inducitur, ut Chrysostomus annotavit, horrendam, supremam & irremissibilem pœnam exprimere solet. Primum illorum *qui in via Cain abierunt*. Invidos significat, hoc namque fuit peccatum Cain, per quod ad execrandum fratricidium pervenit, cui ipsemet Deus quasi compati visus fuit, volens illum à suo torquenti affectu revocare, dicens: *Quare iratus es, & quare concidit facies tua? Nonne si bene egeris recipies? &c.* Quasi dicat: cur de fratris tui bono irasceris & doles, qui magis inde lætari debes? Non imputes fratri tuo, quod à me contemnaris, sed tibi, qui si similis illi volueris esse, similes reportabis favores. Aliud eorum, *qui in contradictione Core pereunt*. Isti superbi sunt & ambitiosi & prælatis suis qui loco Dei sunt constituti, rebelli se contradictione opponunt. Aliud eorum, *qui cum Balaam mercede effusi sunt*. Nota est historia. Fuit Balaam, ut Origenes *a* & Augustinus *b* dicunt, famosissimus in arte Magiea, & carminibus noxiis præpotens incantator. Basilius *c* vocat augurem & divinatorem, qui dæmoniacam sibi doctrinam per augurandi curiositatem & superstitionem comparasset, quem & falsum prophetam fuisse probat, *d* Ambrosius *e* vocat ariolum. Nihilominus quando vocatus à rege Balac fuit, ut populo Dei malediceret, veri Dei spiritu actum fuisse, & verissima prophetasse, docent Patres Origenes *f* Augustinus *g*, Basilius *h*. Chrysostomus *i*, & signanter D. Gregorius *k* censet grandi spiritu Dei fuisse illustratum, per quem cognovit veri Dei majestatẽ, & populi illius excellentiam, & fœlicem sortem eorum, qui ipsi obsequuntur: ideoque exclamasse: *l Moriatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia*. Veri ergo Dei spiritu actus fuit, & vero spiritu prophetico tunc illustratus: *Sed mercede effusus fuit*: quia ut eleganter dixit Origenes *m*, propheticę verba tantum habuit in ore: unde dictum fuit illi à Deo: *Verbum quodcumque dedero in ore tuo, hoc loqueris*: in corde autem desiderium erat mercedis, & cupiditas pecuniæ à rege percipiendæ. Ideoque quod per prophetiam, quam in Dei & populi ejus honorem & gloriam protulit, poterat consequi, non intendit à Deo: sed quam mercedem posset ab hominib. reportare solummodo concupivit. Unde merito, inquit Origenes, vocatus est, *Balaam*, qui interpretatur, *populus vanus*, qui excellenter populi scribarum, & pharisæorũ tenuit typum, quos jure Christus reprehendit quod per opera bona quæ agebant, solam ab hominib. intendebant mercedem. Et expende illud, *Mercede effusi sunt*. Effundere est se totum omni affectu, ex toto corde in aliquid demittere. Quomodo David: *Effundite*

Homil 72 in Matth. — Hom. 2. in Ioan. — Iuda vers. 11. — Homi 2. in Genes. & li. de virg. cap. 21.

¶ 171. a Hom. 13. & 14. in Numer. b Ser. 103. de tempor. c Epist. 80 ad Eust. ad medium. d In c 16. Isaia ad medium. e In illud 1. Cor. 13. Si habuero prophetiã f Hom 13. & 14. cit. g Ser 103. cit. & li 4. qq. super Numer. & libr. qq ad Simpl. q 1. h Hom. de humana Christi generatione & epist 64. i Hom 21. in Gen. & 25. in Mat. k Hom. 15 in Euang. & 3 p Pastoral admonit. 31. l Num 23. 10. m Ho. 24. in Numer. post. med.

Psal.21.15. *corda vestra*, & iterum: *Sicut aqua effusus sum.* Totam mentem, affectum & omne cordis sui desiderium, in intendenda à Rege Balaac mercede pro opere illo, quod Deo suggerente perficiebat constituit. Cum eo autem illi dicuntur mercede effusi, qui solam mercedem temporalem ab hominibus expectant, & requirunt. Et quidem Balaam divitias multas accepit, quæ apud carnales homines magnopere æstimantur. Quid si non nisi solam & nudam exteriorem laudem pro pretio & mercede requireret? Væ hypocritis, qui in hac via Balaam ambulantes minorem mercedem, quam Balaam ab hominibus exposcunt, à quibus tantum quærunt,

¶ 174. conspici & videri. Juxta quam doctrinam Osee 5. 2. possumus intelligere, quod supra ex Osea cœpimus explicare, contra eos prædictum: *Victimas declinastis in profundum.* Victimæ res erant Deo dicatæ & oblatæ: magnæ propterea æstimationis esse debebant, quas in profundum declinabant: quia per eas solam suam ab hominibus intendebant laudem & gloriam. Idem faciebant, ac si quis pretiosas margaritas, ex quibus ditissima posset pretia reportare, in profundum maris projiceret: ut inde ampullas aut bullas aere ipso leviores excitaret. Ita qui amore humanæ laudis bene operatur, Victimas in profundum demittit, jejunium, orationes, eleemosynas, &c. Quod quis in sterquilinium mittat res putridas, aut quæ nullius sunt utilitatis, non mirum; sed quod pretiosiores uniones & gemmas, ac vestes, summæ est stultitiæ & stoliditatis. Hic concinunt quæ Christus

Matt.7.6. dixit: *Nolite sanctum dare canibus & margaritas nolite mittere ante porcos.* Quid facturi sunt porci de pretiosis margaritis, quas ante eos miseris? Optime expendit ad hoc

Lib.10. de adorat. institutum D. Cyrillus Alexandrinus, quod Deus statuit, præcipiens filiis Israel, ut nullibi offerrent sacrificia sua, nisi ad ostium

Levit.17 3.4. tabernaculi. *Homo de domo Israel si occiderit ovem, aut bovem, seu capram in castris, seu extra castra & non obtulerit ad ostium tabernaculi, sanguinis reus erit: quasi si sanguinem fuderit, sic peribit de medio populi sui.* Hujus præcepti varias rationes tradit Cyrillus, signanter autem illam, quod indecentissimum est tam excellens opus, quale est sacrificium, alteri nisi soli Deo dicare, & esset margaritas ad porcos mittere, si opera quæ Deo sunt digna hominibus exhiberentur. *Nolite* ergo *fieri sicut hypocritæ, qui exterminant facies suas, ut appareant hominibus:* sed potius tu à solo Deo præmium tuorum jejuniorum ac bonorum operum intende, qui solus potest æqualem illis mercedem reddere.

§. 14. *Insipiens qui merces excellentes ad vile emporium & inopes mercatores defert, sicut Judas, & qui radices super lapides vult mittere, ut dixit Baldad.*

Ut *appareant hominibus jejunantes.* ¶ 175. Stultos mercium suarum venditores Hom 2. in vocat hypocritas, Beatus Chrysostomus. Joann. Quivis venditor quarumcunque mercium, ea emporia quærit in quibus illas carius vendere possit. Si duo essent emporia, in quorum uno tantum sunt mercatores miserrimi, pauperrimi, & avaritia pleni, qui nihili merces facerent, pro quibus nonnisi pulverem vel arenam vellent nec possent persolvere: in altero autem essent liberalissimi, ditissimi, ac nobilissimi mercatores, earundem mercium cupidissimi, qui grandi pretio auri, & argenti etiam minores merces emerent: qui merces haberet vendendas, quodnam horum emporium eligeret? Nonne illud omnino fugeret, & ad hoc lætissimo animo merces suas deportaret? Quod si isto relicto, omnes suas merces ad illud primum deferret vendendas: nonne stultissimus judicaretur? Bona opera quæ homines faciunt, merces quædam sunt, pro quibus pretium unusquisque accepturus est. Duo autem sunt emporia, in quibus merces vendi possunt, unum est hujus mundi platea in qua quamplurimi resident mercatores: sed omnes pauperrimi & inopes. Unus eorum qui rex erat, suo & cæterorum omnium nomine clamabat: *Pauperes facti sumus nimis,* Psal.78.8 & vere quidem: nam eorum nullus, vel unam bonam à se ipso cogitationem potest habe-

habere; præterea non sunt cupidi hujusmodi mercium, judicat enim unusquisque, quod bonum opus ab altero perfectum, parum sibi proficit. Tandem non possunt pro pretio dare nisi pulverem, vocem scilicet laudis, acclamationis & ovationis. Si namque homo in se ipso non est nisi pulvis: quid erit ejus vox quantumcumque sonora, quæ minus aliquid est? Alterum est cœlum, ubi non nisi viri ditissimi resident, ubi solummodo
Ps. 111.3. veræ divitiæ reperiuntur: *Gloria enim & divitiæ in domo ejus:* Ibi tanta æstimatione bona opera habentur, ut eorum minimum non minus, quam quodam infinito thesauro persolvatur, Pro potu aquæ frigidæ collato sitienti, pro veste lacerata data misericorditer nudo, pro suspirio ex corde ad Deum emisso, æterni ponderis pretium promissum est. Quod ergo emporium quærendum? Insipientes sine dubio hypocritæ, qui merces suas ad hoc mundi emporium deferunt vendendas exponentes illas mercatoribus miserrimis, qui non nisi pulverem humanæ laudis referunt. Non solum Judas fuit impiissimus vendendo Christum: sed insipientissimus & stultissimus. Erat Christus, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei erant ab-
Job 28.13 sconditi, erat is de quo dictum fuit: *Nescit*
Sap. 7.9. *homo pretium ejus.* Et iterum: *Omne aurum in comparatione ipsius, arena est exigua, & quasi lutum reputabitur argentum in conspectu illius.* Decrevit Judas illum vendere, & tanquam mercem quandam exponere venalem. Et quibus persolvendum tradidit? In quo emporio eum vendendum exposuit?
Matt. 26. 14. *Abiit ad principes sacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum*
¶176. *tradam?* Vide insipientiam & stultitiam venditoris. Primo illud elegit emporium, in quo Christus nulla æstimatione habebatur. Erat ille, ut dictum est, pretii ac valoris omnibus modis infiniti, & solus Deus poterat juste illum æstimare, qui solus verum ac legitimum ipsius comprehendebat valorem quem nulla creatura poterat comprehendere. Si autem, ut dictum est: *nescit homo pretium ejus*, multo minus illi quos excæcatos in Christi cognitione & æstimatione tenebat malitia, Insuper mercatores illi hujusmodi mercem non quærebant à venditore: sed ipse eam eisdem offert, & non vocatus nec rogatus, ad eorum defert emporium, unde minori pretio erat æstimanda: nam ultroneæ ac oblatæ merces à venditore, vilescunt. Tertio erant illi mercatores avari, imo & ipsamet avaritia quos jam à longe Propheta Amos contemplatus dixerat: *Avaritia in capite omnium*, Amos 9.1.
loquitur n. de illis emptoribus, quos avarissimos fuisse, describunt Euangelistæ: & dicitur Matt. 15.
avaritia in capite eorum, quia illis plene & 23.
dominabatur, ut D. Hieronymus exponit: Luce 16. In cap. 9.
sicut de inimicis Jerusalem dixit Jeremias, Amos.
quod *facti sunt in capite*: tales erant, quod Thren. 1.5
pro uno obolo animam venalem exponerent. Quarto erant crudeles, qui nullatenus alieno damno compatiebantur, tantum modo quæ sibi ipsis utilia judicabant, intendebant. Unde quando Judas suæ perditionis & peccati commissi eos admonuit, dicens: *Peccavi tradens sanguinem justum, responderunt:* Quid ad nos? *tu videris.* Tandem non Judas aliquod magnum pretium postulavit: sed illis reliquit, ut sibi bene visum pretium impenderent, hoc ipso intelligere volens, exiguum omnibus modis sibi exhibendum. Si n. quis avarissimo mercatori mercem aliquam emendam rogando offerat, cui relinquit pretium ad sui voluntatem dare: certum est non nisi vilissimum pretium accepturum, quantumcumque pretiosa sit res, quam vendit. Quantum ergo pretium poterat Judas ab hujusmodi emptoribus sperare, qui avarissimi erant, & rem quam ipsis vendebat, non æstimabant: imo contemnebant, quam ipse ultro eis offerebat, & ut emerent rogabat. pretium illis constituendum relinquens? *At illi constituerunt ei triginta argenteos.* Vide quam vile pretium. *Decorum pretium*, inquit Deus Zachar. 11
ironice & irrisorie loquens, *quo appretiatus sum ab eis.* Et certum erat, vilissimo pretio eos appretiaturos fuisse, quibus appretiandus Christus relinquebatur. Grande facinus Judæ: grandis dementia. Si attenderes ô Juda, inquit Chrysostomus, quem tradis: Homil. de
nec his traderes, nec tam vili pretio esses proditione. Judæ to 3.
contentus. Simile huic aliquo modo est, quod hypocritæ faciunt. Quamvis enim infinita sit distantia in valore, inter Christum

& opera nostra bona: sed aliquam possumus considerare proportionem. Diximus enim ¶ 177. supra, opus bonum posse filium Dei dici, cujus virtute generatur & nascitur, dicente Propheta: *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.* Isai.26.12 Quid facit hypocrita? Hunc Dei filium vendendum exponit hominibus, qui inprimis *nesciunt pretium ejus.* Talis est enim valor operis meritorii, ut non solum homines: sed nec omnes intellectus Angelici per suas vires possint illius justam æstimationem appendere: quam, ut quidam censent, solus Deus potest perfecte & plene comprehendere. Nam talis est valor, ut solus Deus ipse correspondeat ei pro justa mercede: Deum autem nulla creatura comprehendere potest. Et certe parvæ sunt æstimationis in oculis hominum opera meritoria, quibus communiter ea omnia anteponere solent, quæ aliquod temporale lucrum inducunt. Ideoque si aliquid se offerat agendum, quod temporali lucro congruat: dimittunt omnia opera, quæ magni possunt esse apud Deum meriti. Illis itaque vendit hypocrita hujusmodi mercem qui non pro dignitate eam æstimant. Deinde, ipsis ultro eam offert: quam ille nec concupiscunt, nec quærunt. Nihil enim minus quærit aliquis aut concupiscit quam bona opera alterius, quæ parum sibi prodesse judicat. Tertio, sunt homines avari: *A majori usque ad minorem*, inquit Jeremias, *omnes avaritiæ student.* Jer.6.13. Expende verbum *Student*, quod maximam supremamque curam indicat & exprimit, quo usus Paulus: *In hoc*, inquit, *& ipse studeo*, Act.24.16 id est omnem operam do, universam mentem & animum converto, *sine offendiculo conscientiam habere ad Deum & ad homines semper.* Pagninus legit: *Omnis ipse avare sectatur avaritiam.* Expende illam geminationem, *avare avaritiam* sectatur: quam etiam sub aliis verbis expressit Regia: *Omnis ipse concupiscens cupiditate.* Omnes itaque in hoc positi sunt: ut sibi universa acquirant. Sunt insuper homines seculi, quantum in se ipsos blandi, in alios crudeles, nulla cura salutis aut perditionis aliorum urgentur: omnes dicunt cum Cain: *Nunquid custos fratris mei sum ego?* Genes.4.9 & cum pharisæis: *Quid ad nos? tu videris.* Matth.26 Tandem illis relinquit hypocrita pretium persoluendum constituere: ut scilicet rependant, quod velint, laudent opus bonum quantum eis apparuerit laude dignum. Vide insipientissimum venditorem. Et quodnam pretium te reportaturum credis ab hujusmodi mercatoribus? Summum, quod rependent, erit, ad te oculos convertere, nonnulla laudis verba proferre. Decorum sane pretium reportas, & nullum aliud ab hominibus reportandum, certum est. Excellentissime amicus ille B. Job, Baldad Suhites, hypocritam describendum assumpsit, cum similem scirpo & carecto describens, Job 8. 11. 13. *Nunquid virere potest scirpus absque humore, aut crescere carectum sine aqua? &c. sic spes hypocritæ.* Scirpi vel carecti nomine, inquit D. Gregorius hypocritæ vitam signat, quæ speciem quidem viriditatis habet: 3. Moral. 26. & 27. sed ad humanos usus fructum utilitatis non habet, quæ sterilitate operis arida permanens, solo sanctitatis colore virescit, &c. Scirpus sine humore non viret, nec pulchram viriditatis refert apparentiam: quia hypocritæ, si non adsint spectatorum oculi quorum laudem exoptant, ab operibus bonis cessant, & illam, qua præstare solebant viriditatem deponunt. In cujus confirmationem id possumus observare, quod Scholiastes Augustini, de Diogene Cynico refert. Vives, 21. de civ cap. 16. 21 de civ. tit. Ille sicuti cæteri illi Philosophi solam hominum intendebant laudem ut D. August. docet, multa propterea horrenda, miranda ac stupenda faciebat, ut omnium oculos ad se suspiciendum, mirandumque converteret. Idcirco, cum media hyeme in rigidissima se lavaret aqua, & frequens populus id spectans, misertus hortaretur, ut sibi parceret, Plato qui simili infirmitate laborabat, & ex se ipso, quid Diogenes intenderet, noverat, exclamavit: *Si vultis ejus misereri, discedite.* Cessantibus enim oculis spectatoribus, cessabit ejus opus, quod tantum durabit quamtum permanentes oculos spectantes se viderit. Non itaque viret scirpus sine humore, &c. Job.8.16. 17. Deinde insequens Baldad, quam cæperat metaphoram, subdidit: 8. Moral. cap. 33. *Humectus videtur scirpus* (ita legit Gregorius, quamvis in vul-

vulgata, vox *scirpus* dispuncta videatur) *antequam veniat sol, & in ortu suo germen ejus egredietur, super acervum petrarum radices ejus densabuntur, & inter lapides commorabitur.* Difficilis locus & omnino de obscuris, quem variæ translatorum lectiones, & autorum expositiones difficiliorem reddunt. Sed non errabimus sequentes mentem sanctorum Patrum, tam Græcorum, quam Latinorum, signanter Philippi Diaconi, B. Gregorii, D. Thomæ & Bedæ, qui existimant Baldad, his verbis persistere in ea quam cœperat metaphora scirpi, explicaturus hypocritæ mores & sortem: quam quantum existimo, ita ad vivum exponere conatus fuit, ut incipiens describere hypocritam à scirpo, deinceps ita de ipso hypocrita solummodo loquatur; & quæ dicit non scirpo, sed hypocritæ tantum conveniant. Solis nomine, inquit Gregorius, Christus exprimitur. Hic adveniet tamquam sol, & orietur clarus in die judicii; *Quando illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* De quo ad litteram per Malachiam dixit Deus: *Ecce dies veniet succensa quasi caminus*, diem judicii indicat; *Et orietur vobis timentibus nomen meum sol justitiæ.* Apte, inquit Hieronymus, dicitur; quod orietur ut sol: quia omnia patefaciet, & manifestissima reddet. Sol (inquit doctus piusque Ribera) quasi restituit rebus suum colorem; quem nox abstulisse visa fuit, juxta illud Poetæ: Et rebus nox abstulit atra colorem. Quod imitatus Prudentius dixit: Rebusque jam color redit, Vultu nitentis syderis, Orietur propterea Christus sicut sol, quia unusquisque suum verum genuinum referet vultum sub claritatis illius splendore. Unde quod noster Vulgatus legit; *iis qui diligunt adventum ejus.* S. Augustinus sæpe legit: *Qui diligunt manifestationem ejus*, quasi adventus ejus, futura sit illius manifestatio, & tanquam quidam solis ortus, qui se splendentem & omnia illuminantem exhibebit. Antequam hic sol veniat, inquit Gregorius, humectus videtur scirpus; quia priusquam divina districto in judicio candeat, omnis hypocrita infusum se sanctitatis gratia ostentat: quasi virens aspicitur, quia justus

¶ 179.

1. Cor. 4. 5.

Malac. 4. 3

In c. 4. Malach.

In c. 4. Malach.

Virgil. 6. Æneid.

1. ad Tim. 4. 8.

Epist 80. ad Hesich.

æstimatur: honoris locum obtinet, de gloria sanctitatis pollet, à cunctis veneratio defertur, opinione laudis extenditur. Ante solis adventum germem suum scirpus ostentat, quo pulcher apparet, &c. Et si quæras, quid intendat per hujusmodi opera hypocrita; *Super acervū, inquit, petrarum: radices ejus densabuntur, & inter lapides commorabitur.* Septuaginta: *In congregationem lapidum dormit, aut quiescit.* Scholia Græca: *Super colles radices ejus.* Hæc verba difficilia ex eo sunt, quod scirpo non videantur convenire, qui non radices super petras mittit, nec inter lapides oritur; sed ad aquarum decursus, & in locis humentibus; non in collibus nascitur, sed in convallibus. Omnem tamen difficultatem aufert, quod diximus, Baldad, qui in scirpo hypocritam primo describendum assumpsit, nunc relicto scirpo, quæ ipsi tantum hypocritę conveniunt elegantissime exprimere. Quid radicum nomine, inquit D. Gregorius, nisi latentes cogitationes & intentiones accipimus? quæ in occulto prodeunt, sed in ostensione operum per apertum insurgunt. Sicut & de verbi semine per prophetam dicitur: *Hoc quod saluatum fuerit de domo Juda, & quod reliquum est mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum.* Radicem quippe deorsum mittere est, cogitationem bonam in abditis multiplicare: fructum vero sursum facere, est per efficaciam operis recta quæ cogitavit ostendere. Lapidum vero nomine, in sancta scriptura homines designantur, sicut sanctæ Ecclesiæ per Isaiam dicitur: *Ponam jaspidem propugnacula tua, & portas tuas lapides sculptos.* Quid namque lapidum nomine, intelligere vellet explicuit subdens: *Universos filios tuos doctos à domino.* Et sicut admonente Petro dicitur: *Et vos tanquam lapides vivi superædificamini domus spiritualis.* Hoc itaque loco, quia *lapides* dicti sunt; sed tamen *vivi* mimine dicuntur, nuda appellatione lapidum, permisti possunt reprobi & electi figurari. Scirpus itaque iste, qui inter lapides commoratur, super acervum petrarum radices densat; quia hypocrita omnes suas cogitationes in exquirenda hominum admiratione multiplicat. Per omne

8. Moral. cap. 34. 35 & 36.

Isai. 37 31

¶ 180.

Isa. 54 12

1. Pet 2. 5.

 enim

enim quod hypocritæ faciunt, quia occultis cogitationibus laudes hominum requirunt, quasi radices seipsi in acervum petrarum mittunt. Unde & factis suis perpetuo arbitros inquirunt, ibique mentis suæ intentionem avidius reponunt, ubi majorem hominum acervum & congeriem vident, de quibus Dominus: *Exterminant facies suas, ut appareant hominibus jejunantes, &c.* Ex his intelliges illorum stoliditatem, qui petras inquirunt, ut super eas mittant radices. Quem humorem putas extrahere posse herbam, quæ super acervum lapidum suas radices miserit? parvum certe & exiguum, adeo ut & semen, quod *cecidit super petras, natum statim aruit, quoniam non habebat humorem.* Sunt homines lapidibus ipsis duriores, ex quibus aquam abundantem trahere, opus est divinæ virtutis, per quam eduxit aquam de petra. Optime hominum duritiem Philosophus ille intellexit, qui ut assuesceret non commoveri, nec irasci contra homines petita negantes, primo ad petras accedebat, petens supplex ab eis, quod ab hominibus postulare intendebat: sæpe enim idem est ab hominibus, atque à durissimis petris aliquid præstolari aut expectare. Qui omnes mentis suæ cogitationes, ac intentionis suæ radices, super petras colloeat, quem credis extracturum humorem? Exilem sane & exiguum: ad minimum caloris æstum, aut ad levem flantis venti auram exsiccandum & consumendum. Aliud igitur emporium Christus ostendit suis, ad quod merces suorum bonorum asportent, justo persolvendas pretio, & digna æstimatione conpensandas: illud est cœlum: *Thesaurizate*, inquit, *vobis thesauros in cœlo*, merces vestras cœlo inferte per intentionem placendi Deo, ubi tanquam indeficiens thesaurus reservatæ consistent justo & condigno æternæ gloriæ præmio persoluendæ. Alium item designat locum, in quo radices mittamus, ipsum scilicet Patrem cælestem, qui est pelagus infinitæ substantiæ ex quo omnia bona procedunt, in quem qui radices miserit, non erit *solicitus in tempore siccitatis, nec cum venerit æstus*, ut dixit Jeremias. In Deo justorum radices fixas exponebat Spiritus sanctus dicens de illis: *Cogitatio illorum apud altissimum.*

Luc. 8. 1. Matth. 13 Marci 4. Ier. 17. 8. Sap 5. 17.

§. 15. *Docet Christus ad cœleste emporium merces nostras deferre persolvendas à Deo, qui illarum justum pretium solus reddere valet.*

Similes sibi Christus vult nos efficere, inquit Chrysostomus, & quod aliquatenus ex hac parte Deo ipsi simus æquales. Quid enim ipse dicit? *Ego gloriam ab hominibus non accipio.* A quo voluit Christus glorificari? Audi Apostolorum principem dicentem: *Accipiens autem à Deo patre honorem & gloriam.* Audi ipsum ad finem vitæ orantem & dicentem: *Opus consummavi, quod dedisti mihi, ut faciam: & nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum.* Circa quæ verba multa sancti Patres annotant, nunc tantum considera, quod opera in hominum oculis, & in conspectu discipulorum suorum fecit Iesus talia, qualia Ioannes indicat dicens, scribi non posse: opera sane heroica, suprema, omni laude etiam Angelorum superiora: ad talia autem opera, laus, gloria, & honor necessario consequuntur, *Gloria enim & honor omni operanti bonum, Iudæo & Græco*, & multo magis Christo Domino legitimo Dei filio. Quam gloriam Christus expetet? ad quodnam emporium merces factorum & meritorum suorum reportabit, ut debite persoluantur? Num ad hominum emporium? Nequaquam: sed ad cæleste. *Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum.* Quasi dicat: Claritatem, glorificationem & honorem à te intendo & expecto, qui nosti debitam gloriam & honorem operibus sanctis impendere. Et ad idem institutum considera quæ fecit, quando, cum tam solemni, illustri & glorioso triumpho ingressus est Ierosolymam, quali nunquam Rex, Imperator, aut victor aliquis triumphator fuit unquam exceptus, cum ramis & hymnis gloriosis; quando omnis turba hominum ac mulierum, virorum, ac infantium supremæ gloriæ acclamationibus applaudebant. *Benedictus qui venit in nomine Domini, rex Israel.* Talis fuit hujusmodi gloria Christo ab hominibus

¶ 181. Homil. 43. ad popul. Ioan. 8. 2. Pet. 1. 17 Ioan. 17. Ioan. 21. 25 Ad Rom. 2. 10. Ioan. 17. 5 Matth. 21

nibus exhibita, ut David in spiritu multis retrò annis eam considerans & ejus consideratione exultans & gaudens illum ediderit psalmum, cujus versum nunc Christus retulit, & adimpletum exhibuit: *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra; quoniam elevata est magnificentia tua super cœlos, ex ore infantium & lactentium, &c.* Quæ omnia verba ad hoc institutum elegantissimè sanctus expendit Chrysostomus. In hujus igitur supremæ laudis & gloriæ medio Christus constitutus, circundatus undique omni hominum genere, *nam qui præcedebant, & sequebantur,* omnes inaudita ovatione illi acclamabant: ad æternum Patrem se totum convertit, orans & dicens: *Pater clarifica nomen tuum.* Theodoretus Heracleotes intelligit Christum postulasse sui clarificationem, per quam nomen Dei glorificaretur, ut idem sit quod dicit: *Pater clarifica nomen tuum*, cum illo quod postea dixit: *Pater clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te.* Et verè hoc consonum est responsioni, quam pater dedit. *Venit enim vox de cœlo dicens, & clarificavi, & iterum clarificabo.* Quod de clarificatione, qua pater clarificavit Christum manifestè intelligendum est, quem pater clarificavit in vita semel & iterum clara voce dicens: *Hic est filius meus dilectus, &c.* & per miracula stupenda quæ Christus operatus fuit: & clarificaturus erat in morte & post mortem, ut omnes SS. Patres Græci, Chrysostomus *a*, Cyrillus *b*, Leontius *c*, Theophylactus *c* Euthymius *c*, & Theodorus Mopsuestenus explicarunt. Postulavit igitur Christus sui clarificationem, honorificationem & glorificationem. Mirum sane est, quomodo illo tempore eam postularet à Patre, quando summa ab hominibus glorificatione se videbat illustrem. Si illam postulasset, quando in cruce ab omnibus irridebatur & despiciebatur, non mirum, si quando vitam finivit, sicut dixit *d*: *Deus meus ut quid dereliquisti me*, dixisset: *Pater clarifica nomen tuum* aut filium tuum, non mirum, sed quod quando suprema gloria circundabatur, peteret à Patre clarificari, admiratione dignum videtur. Optime tamen cœlestis magister, quam de suprema humana gloria æstimationem debemus facere indicavit, nihil enim illa facienda est, nisi supposita tanquam fundamentum firmum, & solidum glorificatione & clarificatione, quæ est à Deo: & in tantum summa gloria ab omnibus oblata est æstimanda, in quantum decreta & ordinata est à patre, qui in cœlis est. Si Christus tantum intendisset ab hominibus gloriam, radices in lapidibus misisset, ideoque statim fuisset arefacta; nam ipsimet homines, qui tam grandi, inauditaque gloria eum exceperunt & prosequuti fuerunt, non post multos annos, menses, aut hebdomadas, sed post solos quinque dies, majori ignominia affecerunt. Quia tamen Christus ad cæleste emporium merces suas transmisit, tam excellenter à Patre fuerunt persolutæ, quod *Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur.* Hinc D. Bernardus explicat efficacem Christi ad Pharisæos objurgationem, *gloriam ab invicem accipitis, & gloriam, quæ à solo Deo est non quæritis.* Quasi dicat: Qui cupidi estis gloriæ, cur tam stulti estis, ut gloriam ab invicem quæratis? quæ inanis & nullius est stabilitatis, & non quæritis gloriam, quæ à solo Deo est, quæ est stabilis, firma & secura.

Psal. 8. 5. In Psal. 8. ¶ 182. Ioan. 12. 28. Mat. 17. 5. a Hom. 66 in Ioannē. b Lib. 8. in Ioan. c. 15. c In cate. græca in c. 12. Ioan. d Matth. 27. 26. & Marc. 15. 34. Ad Phil. 2. 9. Ser. 13. in Cant. Ioan. 5. 44.

§. 16. *Quantum aversetur Christus hypocritas, ostendit maledicens ficulneæ, ex eo quod illorum symbolum & figuram tenebat.*

UT *appareant hominibus jejunantes.* ¶ 183.
Indicans Christus Dominus hypocritarum stultam stoliditatem, ut diximus; simul etiam declarat illos sibi vehementer infensos, qui ex bonis operibus id sibi aucupantur, & tribuunt, quod Deo ipsi debitum est, gloriam scilicet & laudem: qua de causa sacrilegi furti eos convincunt Augustinus *a* & Gregorius *b*. Observavit Divus Cyrillus Alexandrinus *c*, hypocritarum peccatum maxime ad iram commovere divinam mentem & majestatem. Quod aperte & clare ille Eliu amicus beati Iob expressit *d*. *Simulatores, & callidi provocant iram Dei.*

a Li. Soliloq. c. 15. b 18. Mor. cap. 4. c Li. 7. de adorat. in Spiritu. d Iob 36. 13.

In

In Hæbreo habetur nomen *Hhaneph*, quod
חנף. Vulgatus fere semper *hypocritas* transferre solet, quamvis hoc loco simulatores transferat; quia hypocritæ nomen simulatorem significat, ut diximus supra. Apte autem cum simulatores dixisset (inquit Gregorius) addidit & *callidi*, quia callidè procedit, quicumque simulator est, unum tenens & alterum ostendens, quod & Augustinus observavit. De eis non dicit, quod merentur iram Dei: sed quod *provocant*, ut idem Gregorius observat; quia non tantum iram Dei sicut cæteri peccatores promerentur, sed eam urgent, & excitant contra se ipsos. Septuaginta juxta hebræum, vertunt: *Ordinant furorem*, id est, omnem Dei furorem contra se ipsos dirigunt, & ordinant eo modo, quo per oppositum Sponsa dixit, Sponsum *suam in eam ordinasse charitatem*, id est, totum suum amorem, ita quod illam totius amoris sui fecit quasi terminum. Pagninus: *Ponunt furorem super se*, id est, firmiter statuunt, & disponunt, eo modo, quo dux dicitur ponere fortitudinem exercitus super aliquam civitatem, & Deus ad Ezechielem constituit, quod *poneret arietes*, id est, instrumenta quatiendi, in *gyro* Jerusalem. Regia: *Ponent nasum*, id est, vehementem iram, quam scriptura per nasum solet significare, quo fortiter spiramus quando forti ira succensi sumus. Hoc autem satis ostendit factum illud, quo Christus dominus, postquam cum pharisæis hypocritis contendit, videns fici arborem unam secus viam, venit ad eam, & nihil invenit in ea nisi folia tantùm, & ait illi: *Nunquam ex te nascatur fructus in sempiternum* aut ut Marcus: *Jam non amplius in æternum ex te fructum quisquam manducet*: & arefacta est continuò ficulnea, & videntes discipuli mirati sunt dicentes, *Quomodo continuo aruit?* Mirantur SS. Patres hujusmodi factum, & inquirunt, cur Christus Dominus ficulneam tam grandi maledictione prosequutus fuerit. Id enim non processit ex aliquo iræ impetu, sicut accidit iis, qui contra res inanimatas se convertunt, ut cum contra calamum non reddentem attramentum irascimur, & illum conterimus, hic enim inordinatus affectus

26. Moral. c. 28.

5. De Civi. c. 19.

Cant. 2. 4.

Ezech. 4. 2

Matt. 20. 19.

Marc. 11. 14.

¶ 184.

est, ex infirmitate nostra procedens, ut B. Augustinus annotavit, qui propterea in Christo esse non poterat. Neque verò animo puniendi ficulneam, quam probe Christus noverat nullius culpæ capacem, eo præsertim, quod ut Marcus advertit, *non erat tempus ficorum*. Imo sciens, & prudens, quod ficus non habebat, ad eam accessit; non enim poterat (inquit Gregorius) creator omnium nescire, quia fructum ficus non habuit, quod quia tempus ficorum non erat, omnes poterant scire. Ad magnum ergo mysterium declarandum factum fuisse, colligunt sancti Patres, Hilarius *a*, Hieronymus *b*, Gregorius *c*, & Ambrosius *d*, sicut prius collegerat Origenes *e*, ostendere siquidem voluit, gravissimè & justissimè se contra Pharisæos magna ira commotum. Illorum singulare peccatum, erat hypocrisis, quod Christus ipse apertè discipulis notum fecit, dicens *f*: *Attendite à fermento pharisæorum, quod est hypocrisis.* Optimè autem ut Tertullianus *g*, & Cyrillus Alexandr. *h*, annotarunt, hypocrisis vocatur fermentum: nam sicut *i*, *fermentum totam massam corrumpit*, & illius puritatem inficit; ita hypocrisis omnia bona inficit & corrumpit. Jusserat Dominus *k*, inquit Cyrillus fermentum procul abesse ab omni sacrificio: quia ab omni bono opere voluit hypocrisin aut inanis gloriæ appetitum excludi: Pharisæi ad omne sacrificium adhibebant fermentum, qui ut dixit Christus *l*, *omnia opera sua faciebant, ut viderentur ab hominibus*: externam apparentiam affectabant. Hos hypocritas jam Christus per ficulneam vero fructu carentem, foliis redundantem expresserat apud Lucam; nunc quando gravissimè ab eisdem fuit offensus, ab eis declinans, ad ficulneam quæ illorum gerebat typum, se convertit, illamque maledixit; ut hinc consideres & inferas, quanta ira fuerit contra hypocritas provocatus, qui arborem omni culpa expertem, à qua nihil fuerat læsus, maledixit, & contra eam grandi ira se excitatum ostendit, ex eo solum quod hypocritarum typum & effigiem quandam referebat. Vidi ego aliquando illustrissimum Comitem, qui cum a filio gravi offensione pro-

Marc. 11. 13.

Lib. 8. Ep. 42. ad Eulog. Patri. Alexand.

a Canon. 21 in Matth.
b In ca. 20. Matth.
c Li. 8. Ep. 42. ad Eulog. Citat.
d Lib. 7. in c. 13. Luca.
e tract. 17. in Matth.
f Luc. 12. 2
g Li. 4 cõt. Marcion. c. 28.
h Li. 10. de adorat. in spiritu.
i ad Gal 5 6.
k Exod. 23
l Mat. 23 5

i. Lu. 3. 6. 7

provocatus fuisset, nolens contra eum manus convertere, quem perdere nolebat, quia tempus ad tale supplicium erat in opportunum, videns quandam illius imaginem, se totum ad eam lacerandam convertit; ut ostenderet, quantum per filii offensam esset exacerbatus & exasperatus. Ita fecit Christus Dominus. Gravissimè provocatus fuit à Pharisæis propter intolerabilem illorum hypocrisim, noluit contra eos plenè manus convertere, quia non erat tempus ad puniendum opportunum; discipulis enim postulantibus vindictam inferri quibusdam ipsius offensoribus, id omnino ne-
Luc.9.56. gavit, dicens: *Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare*: ideircò ab eis declinans, ad eorum effigiem destruendam se convertit, ut in eo quod eos nolebat punire, charitatem & amorem suum ostenderet; in eo autem quod ipsorum figuram perdendam penitus assumebat, quantum sibi displicerent, demonstraret. Non poterat meo judicio excellentius explicare suam contra hypocritas iram, & quam gravem
¶ 185. ab illis sentiret offensam. Argumentum majus & evidentius, quo ostenditur quantum Deus odio habeat veros peccatores, ex eo desumitur, quod suprema ira se ipsum excitatum exhibuit contra nudam ac meram eorum imaginem & figuram, contra quam omnes iræ suæ fluctus videretur convertisse. Quod apertè in Christo Domino videre licet. Erat ille legitimus Dei filius, & infinitè quidem placens & dilectus; nihilominus videbis, Deum supremo illum supplicio afficientem, in cujus persona David cla-
a Ps.87.8. mabat *a: Omnes fluctus tuos induxisti super me.* Cur id factum est? Quia CHRISTUS
b Rom 8.3 peccatorum personam suscepit, & *b apparuit in similitudine carnis peccati c: Cum*
c ad Phil. 2.7. *enim in forma Dei esset, semetipsum exinanivit, formam servi accipiens*, id est, peccatoris figuram, quam suscipiens veram humanitatem nostram, excellentissimè retulit. Nunquid Pater æternus hac figura illum occultatum non cognovit, aut verum eum peccatorem reputavit? Fuitne sicut Isaac, cujus oculi caligaverunt, & filium qui Esau figuram suscepit, & ejus vestes induit, verum Esau reputavit? Minimè quidem. Se enim verè illum cognovisse, apertè voluit manifestare, qui statuit, quod quando peculiari ac proprio peccatoris signo afficeretur in circuncisione, nomen Jesu illi imponeretur, qui non circuncidebatur quasi *Luc.2.12.*
peccator, sed quasi peccatorum salvator: Qui etiam quando Christus ad baptismum inter peccatores baptizandus veniebat, quasi unus eorum esset, voluit cœlos aperiri, & supra eum Spiritum sanctum visibili columbæ signo descendere, tanquam propriam Spiritus sui sedem recognoscens, inquit Tertullianus, ejusdemque patris vox intonuit:
Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Cur ergo tali supplicio eum *Lib de baptismo.*
afficiendum voluit? cur in cruce suspensum *Matth. 17*
teneri? cur infamissima morte extingui?
Respondet Paulus: *Ad ostensionem justitiæ sua*, ut videlicet ostenderet justitiæ suæ rigorem contra peccatores. Ita enim contra *Rom.3 25*
filium manus convertit, (eo modo quo per
Esaiam dixit, *se percussisse eum*) quoniam *Esa.53.8.*
similitudinem & personam peccatorum in eo vidit, & peccatorum personam ille repræsentabat & referebat: ad ostensionem justitiæ suæ: ut ex eo colligas, quantum Deus contra veros peccatores sit ira concitatus, & quantum justitiæ suæ vindictam exercere contra eos sit paratus, qui contra dilectum filium suum, tam acerbam & rigidam justitiæ exequutionem fieri voluit; ex eo quod in eo personas peccatorum repræsentari vidit. Hocque est, quod Christus ipse expendi voluit, quando ad mulieres flentes conversus dixit: *Nolite flere super me, sed super vos ipsas: quia si in ligno* *Luc.23 31*
viridi hæc faciunt, in arido quid fiet? Si videres ignem succendentem acerrimis flammis lignum viride; ex eo quod lignum est: quantum crederes, illius flammas succensuras lignum aridum, quod propria est atque apta materia, in qua flammæ ignis agant, & operentur? Fuit igitur ficulnea illa ¶ 162.
quædam hypocritarum imago: communiter namque scriptura sacra illos typo earum arborum solet exprimere, quæ secundum externam apparentiam per viriditatem, & foliorum multitudinem nitentes,

nullum fructum ad maturitatem perducunt. Ita Sanctus Iudas Apostolus eos describit, quod sint *Nubes sine aqua*, quæ pluviam abundantem promittere videntur, & tamen in ventum penitus convertuntur: *Sidera errantia*, quæ stellæ apparent, & non sunt nisi leves vapores: per cœlum videntur discurrere, & aëris mediam regionem non transcendunt; lucem referunt oculis quasi cœlestem, quæ subitò in vaporem levem commutatur: *Arboris autumnales*, quæ plenæ sunt foliis, & excellenti viriditate oculos delectant: sed intra se nullum continent fructum. Et quia singulariter talis tunc erat ficulnea illa, singulariter etiam illos exprimebat, ut latè D. Ambrosius prosequitur, & in illa cui maledixit, ipsos. Christus prævidebat, quam propterea tam acri rigidaque maledictione fuit prosequutus. Qui in hypocritarum effigiem ita se exhibuit iratum: quantum credes contra ipsos veros hypocritas provocatum & commotum? Apertè satis id David exposuit, ut B. Augustinus annotavit, dicens: *Deus conteret ossa eorum, qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos*. In ossibus omnis virtus corporis consistit; si autem illa conterantur, totum corpus penitus contritum intelligimus.

Iu lic. 12. 13. — *Lib.* 7. *in c.* 13. *Luc.* — *In Psal* 7. *Psal.* 52. 5

§. 17. *Hypocrita fur est, qui non contentus utilitate, quam bonum opus inducit, etiam gloriam quam sibi Deus ex illo reservarat, aucupat.*

¶ 187. QUidnam igitur habet hypocritarum vitium, quo tam graviter Deus se perhibet offensum? Illud certè, quod Christus indicat, quod scilicet ex bonis operibus sibi gloriam, honorem & laudem accipere contendunt; qui propterea faciunt ea coram oculis hominum, *ut appareant*, inquit, *hominibus*. Hoc autem est quoddam execrandum genus sacrilegi furti contra divinam Majestatem, ut S. Augustinus, & B. Gregorius demonstrant. Honor namque & gloria ex bonis operibus, ad ipsum Deum spectat, tanquam ad præcipuum autorem, cujus virtute fiunt; ideoque qui illam sibi arrogat, quæ Dei sunt accipit & furatur. *Tuum* (inquit Augustinus) *Domine est bonum, tua gloria. Ideoque qui de bono tuo gloriam sibi quærit, & nō tibi quærit: hic fur est & latro, & similis est diabolo, qui voluit furari gloriam tuam.* Tamque grande hoc crimen D. Augustinus considerat, quod inter omnia, quæ instantissimè à Deo petiit, hoc singulare fuit; à tam impio scelere liberari. At tu Domine formator meus, inquit Augustinus, ex utero matris meæ, non me finas cadere in illam exprobrationem, ut exprobretur mihi furari voluisse gloriam tuam. Tibi enim sit gloria, cujus est omne bonum: *Nobis autem confusio faciei* & miseria, quorum est omne malum, nisi tu volueris misereri, &c. Hinc infert D. Gregorius optimè dictum à B. Iob: *Quæ est spes hypocritæ, si avarè rapiat?* Rapit hypocrita avarè, quia laudem & gloriam, quæ alieni sunt juris, sibi aucupat. Hoc extremæ cujusdam esse injustitiæ etiam ex Platonis doctrina demonstrat S. Basilius in illa celebri homilia ad adolescentes, quomodo ex gentilium doctrina proficiant, refellens quoddam commune ac familiare Euripidis dictum: *Cupio bonus videri, magis quam esse.* Hæc autem explicantur manifestè, si attendas primum omnium nostrorum bonorum operum autorem Deum esse, *in quo vivimus, movemur, & sumus.* Quamvis enim verè homo operetur, & liberè quidem: quicquid tamen in bono opere est, à Deo ipso autore procedit, de quo dixit Apostolus: *Ipse est qui operatur velle, & perficere pro bona voluntate sua.* Quæ verba sæpè S. Augustinus expendit, annotans, Apostolum egregiè explicuisse Deum totius boni operis nostri autorem. Quando scriptura sacra totum aliquod vult plenè comprehendere, & nihil penitus illius relinquere, solet extrema illius exprimere; ut sub illis omnia media complectatur: sicut cum dixit Moyses: *In principio creavit Deus cœlum & terram.* Voluit ille hoc tanquam fundamentum statuere, omnia quæ habuerunt esse, à Deo condita fuisse, & ipsum omnium penitus extitisse autorem, ut Chrysostomus *a*, Augustinus *b*, Gregorius Nysse-

Li. solilo. 15 — 18. *Moral. cap.* 4. — *Dan* 9. 7. 8. — *Job* 27. 8. — *Hom.* 24. — *Act* 17. 28 — *ad Phil.* 13. — *Gen.* 1. 1. — *a Hom.* 2. *in Genes.* — *b* 2. *Contra*

Manichæ. c 3 & 11. de civ. c. 33 c Lib. in hexaem. in princip. d Hom. 3 in Gen. Nyssenus *c* docet; & Basilius *d* à majoribus traditum refert; ideoque omnia complecti volens, extrema solummodo expressit, ut cum audis, Deum creasse cœlum & terram, omnia alia quæ inter cœlum & terram continentur, ab eodem creata fuisse intelligas. Quomodo etiam Christus Dominus ad exprimendam plenam potestatem, quam super omnem creaturam acceperat, dixit: *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.* Qua eadem phrasi sæpè utitur Apostolus: *Gratia*, inquit, *vobis & pax a Deo.* Nonne alia etiam à Deo tradenda exoptas fidem, spem, charitatem, &c. Ita quidem; sed duo extrema exprimens omnia alia complecti voluit: vita namque spiritualis incipit per gratiam, per quam homo divinam vitam esse accipit, finitur verò per pacem gloriæ: sub his extremis omnia alia intelligenda reliquit. *Velle & perficere*, Duo extrema sunt, inter quæ totius boni operis structura continetur, ut D. Augustinus demonstrat; cujus primum principium est velle, finis est perficere. Ideoque Apostolus dicens, Deum in nobis operari, velle & perficere, dicere voluit: Deum totius nostri boni operis esse autorem, & nihil esse in eo, quod non Deus ipse in nobis pro bona sua voluntate operetur. Dixerat Esaias, Deum *operari in nobis omnia nostra opera.* Apostolus tamen non solùm hoc dixit, sed addidit, ita omnia opera nostra in nobis operari; ut quicquid bonum est in unoquoque eorum, operetur: non quod homo sit tanquam inanime organum, ut hæretici contendunt: sed quia ab ipsius Dei virtute & auxilio procedit, quicquid est boni, in opere quod homo operatur. Quod & David dixit, illis verbis, quæ Sancti Patres, sacraque observant Concilia, *Quoniam gloria virtutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.* Habet homo potentiam aut virtutem benè operandi: sed huic virtuti Deus dat virtutem, sine qua nihil penitus operabitur. Cornu; ut Beatus Theodoretus observat, idem est, quod potentia aut fortitudo. Habet homo cornu, id est, potentiam operandi, intelllectum scilicet & liberam voluntatem: sed hæc ut

§ 188. Matt. 28. 18. Rom 1. 7. & 1. Cor. 1 3. & 2. Cor. 1 2. ad Phil. 4. 23. &c.

Esa. 26. 12

Ps. 83. 12.

In Ps. 88.

exaltentur & operentur, egent auxilio Dei efficaci ex ipsius mero beneplacito proveniente & comitante. Hinc ille communis loquendi modus, quo singulariter Apostolus utitur, quod Deus operatur in nobis, quicquid boni agimus *a*: *Qui tribuit*, inquit, *vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis, &c.* Et *b*, *Qui operatur in vobis, qui credidistis, &c.* Si CHRISTUS, ut annotavit Bernardus *c*, qui virtus est & potentia Patris, dixit: *Pater in me manens ipse facit opera*: quanto magis homo, qui nihil virtutis aut potentiæ ex se habet, id ipsum dicere debebit? Unde si qua sanè in sanctis digna laude vel admiratione intueor, inquit Bernardus, profectò reperio, unum apparere laudabilem & mirabilem, & alium verè esse laudabilem & mirabilem. Homo namque mirabilis & laudabilis apparet: sed Deus est, qui verè laudabilis est & mirabilis in illo. Et ita juxta Davidis admonitionem, *laudabo Deum in sanctis ejus*, sive sit Elisæus, sive ille magnus Elias mortuorum uterque suscitatores; Deus enim in ipsis manens, ipse facit opera, invisibilis & inaccessibilis in se, in suis spectabilis atque mirabilis est, solus mirabilis, qui facit mirabilia solus, &c. Hinc sequitur, posse Deum omnem bonorum operum nostrorum fructum, & quicquid per ea possumus consequi, sibi reservare, potiori ratione, quàm quicumque alius dominus, ad quem pleno jure spectat quicquid servus operatur. Nihilominus misericordissimè nobiscum agere voluit, sibi solam gloriam & honorem ex bonis operibus reservans, nobis relinquens quicquid commodi, utilitatis, & profectus illa possunt adducere. In bono siquidem meritorioque opere duo reperiuntur: unum est utilitatis & profectus, quoniam est satisfactorium pro peccatis, & meritorium regni æterni, ac thesauri infiniti gloriæ. *Æternum* enim *gloriæ pondus operatur*, ut dixit Apostolus: alterum est, gloriæ & honoris: sicut enim ad opus pravum sequitur confusio & ignominia, ita ad bonum, gloria, honor, & laus. Quicquid igitur est utilitatis, nobis Deus reliquit, qui nihil penitus illius assumit: sibi autem solummodo gloriam, tan-

a Ad Gal. 3. 5. b 1. Thess. 2. c Ser. 13. in Cant. Joh. 14. 10 Ps. 150. 1. Ps. 71. 18. § 189. 2. Cor. 4. 17.

tanquam totius boni autorem reservavit. Pictor, qui egregiam depinxit imaginem, benè tecum agit, si totum, quod est in imagine, tibi tribuat, sibi solummodo relinquat in ea poni: Talis pictor fecit. In cujus explicationem expende illud, quod communiter in sacrificiorum oblatione Deus statutum volebat, ut cùm carnibus, ut panibus, aut aliis similibus, offerretur simul thus lucidissimum, id est suavem, & purissimum fumum spirans: & ita sacrificium agi disponebat, quod quicquid erat utilitatis & commodi, in sacrificantium utilitatem converteretur; solummodo Deus sibi accipere velle videbatur fumum odoriferum ex thure ascendentem. Est honor & gloria quidam vapor, aut fumus ex bonis operibus procedens, ut alibi exposuimus: hunc solummodo Deus sibi reservavit: quicquid autem est commodi & utilitatis, & quicquid, ut ita dicam, est comestibile, tibi relinquit. In hunc sensum explicari posse credit Chrysostomus, quod Deus dixit ad Cain sacrificantem, & sacrificia offerentem, juxta Septuaginta: *Nonne si bene egeris, recipies? Et ad te conversio illius?* Cujus, illius? inquit Chrysostomus. Illius certè, quod benè egeris, illius sacrificii, quod bene obtuleris: ad te convertetur tale opus, quia quicquid utilitatis est, in tuum commodum redundabit: nihil ego illius reporto, quod in solum tuum profectum destinatum declaro. Cui fortè David alludere voluit dicens: *Oratio mea in sinu meo convertetur.* Solam autem gloriam sibi Deus reservat. In cujus confirmationem D. Thomas expendit illud, quod dixit Deus per Jeremiam, cùm erga populum suum bona se operaturum promittebat: *Et erit*, inquit, *mihi in nomen, & in gaudium & laudem.* Quasi dicens: quicquid utilitatis futurum est, vobis trado, mihi tantùm reservo, quod est in honorem & gloriam. Tolle igitur quod tuum est, & cave ne ad ea, quæ divini sunt juris, manum extendas. Hæc D. Bernardus considerat, excellenter expressa in illo Angelorum hymno, quo Christo nascente cecinerunt: *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Pacis nomine, omnia bona simul juncta divinus sermo solet exprimere. Unde Esaias dicens. *Quam pulchri pedes euangelizantium pacem*, subdidit: *Euangelizantium bona*, quia vera pax non est, ubi omnia bona non sunt, ideò beatitudinis status vocatur, locus *refrigerii, lucis & pacis*: quia est omnium bonorum aggregatione perfectus. Gloria quidem Deo cedere debet, qui dicit, inquit Bernardus; *Gloriam meam alteri non dabo.* Quid ergo dabis nobis, Domine? *Pacem*, inquit, *do vobis pacem relinquo vobis.* Expende verbum, *relinquo*, Mihi aliquid assumo, vobis multa relinquo, mihi gloriam vendico, vobis pacem relinquo. Et ideò dictum est: *Bonæ voluntatis*, non enim bonæ, inquit Bernardus sed planè iniquæ voluntatis est, qui nequaquam pace contentus, *superbo oculo & insatiabili corde* inquietus, anhelat & ad gloriam Dei: nec pacem proinde retinens, nec gloriam apprehendens. Sufficit mihi, gratanter suscipio Domine, quod relinquis, & relinquo quod retines: sic mea interesse non dubito. Abjuro gloriam prorsus, ne fortè si usurpavero non concessam, perdam meritò & oblatam. Tibi Domine, tibi gloria tua maneat illibata, mecum bene agitur, si pacem habuero, &c. Iniquum autem valde illum esse, qui gloriam quæ ad Deum spectat, sibi accipere contendit, egregiè probat Bernardus. Quando paries, inquit, radio solis ingrediente per fenestras illuminatur, nunquid sibi talem splendorem arrogat? Si glorientur nubes, quod imbres genuerint; quis non irrideat? Si calamus scripturæ gloriam scriptori debitam sibi arriperet: si penicillus laudem pictori tribuendam; quis non rideret? Audi Prophetam: *Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? Quomodo si elevetur virga contra elevantem se, & exaltetur baculus, qui utique lignum est*: sic contra Dominum omnis qui gloriatur, nisi in Domino glorietur, &c. Sententia hæc est increpatoria (inquiunt Basilius Hieron. & Theodoretus) adversus superbiam principis Assyriorum, qui grandes victorias consequutus, illas manuum suarum virtuti tribuebat, sibique earundem aucupabat gloriam.

Marginalia: Lev. 2. 1. 2. & c. 6. 15. & ca. 24. 7. — Homil. 19. in Genes. Genes. 4. — Ps. 34. 13. In c. 1. ad Phil lect 1 — Ierem. 33. ¶ 190. Ser 11. ad Cant. & Epist. 123 ad Episcop. Aquitan. — Luc. 2. 14 — Esa. 52. 7. — Esa. 42. 8. Ioa. 14. 27. — P. f. 100. 5 — Esa. 10. 15 — In cap. 1. Esai.

riam. Excellentibus propterea metaphoris aut similitudinibus, ejus stultitiam Deus demonstrat, ostendens, illum nullam penitus à se habuisse virtutem nec motum, sicut nec securis aut serra cùm secat, aut baculus vel lancea, cùm vulnerat aut transfigit alicujus latera. Quasi dicat, inquit Basilius: Quid supra te ipsum elevaris superbia, quasi verò ut sis qui concidas gentes, & potentatus civitatum demoliaris? An justè potest gloriari securis,& de se aliquid magni sentire,quod redundantia arborum cacumina in terram decutiat, &c. Insana igitur erat Assur gloriatio, qui per se & ex se nullas vires, neque motum habuisset ullum, ut noceret populo Dei, & tot aliena regna occuparet, nisi hæc Deo adjuvante & agente accepisset: ipse verò nihil aliud esset, in conspectu Dei, quàm quoddam lignum putridum, & mortalis quidam homuncio. Quæ sententia si mentibus hominum insedisset, non adeò delitarent principes & reges, neque verò ita bonorum operum gloriam sibi stulti homines arrogarent;ad quos Paulus clamat: *Quid habes, quod non accepisti? Et si accepisti, quid gloriaris?* quem Deus similem securi, serræ & baculo perhibet. Quamvis enim non in omnibus sit eis similis;hæc enim nullam agendo habent libertatem, ideò non tam agunt quam aguntur, homo autem verè liberè operatur, ideò & ipse agit: sed similitudo in hoc posita est, quod sicut nihil penitus securis, serra, aut baculus operatur nisi secundum quod motum & influxum ab operante participat & accipit: ita nihil omnino in bono opere homo agit, nisi Deo auxiliante, & efficaciter movente, & sui auxilii virtute agente, quamvis hic motus aut influxus nullatenus libertatem tollat, qui in agente libero, liberam efficit & perficit actionem, sicut in contingenti contingentem, & in necessario necessariam, de quibus in nostris de auxilio efficaci disputationibus. Cautus ergo esto, inquit Bernardus, & Deo qui tibi pacem relinquit & offert, gloriam intactam reserva; ne si quæ Dei sunt tibi rapere velis, etiam quæ ille tibi reliquit penitus amittas, sicuti Angelo supremo accidisse considerat Augustinus, qui dum gloriam,

Forer. in c.10. Esai.

1.Cor.4.7. ¶ 191.

Li.Solilo q. c.15.

quæ ex bonis,quæ in se consideravit,sibi voluit vendicare, non solum illam, sed & omnia bona miser penitus amisit. Hæc omnia possunt brevius, faciliusque explicari ex illa Ioannis Apostoli sententia, dicentis, sanctos habere *societatem cum Deo.* Quando duo negotiatores societatem incunt, quivis eorum aliquid ponit, per quod negotiatio fiat. Aliquando unus eorum ponit omnes expensas, alter industriam, aliquando æquas pecuniæ portiones ponunt, aliquando æquales mercium quantitates, lucrum quod ex negotiatione sequitur, inter eos dividendum est: & si qui negotiationem agit, vellet illud omne sibi accipere, injustus esset; à societate penitus expellendus. Ad negotiationem æternæ beatitudinis, Deus & homo societatem ineunt, quam nec solus Deus, nec solus homo perficit; qui enim fecit te sine te, non saluabit te sine te: ut habet celebre axioma Augustini Quid unusquisque ponat in hac negotiatione, non vacat nunc explicare. Sufficiat intelligere Deum ponere omnia quæ necessaria sunt ad negotiationem, *Qui operatur velle & perficere pro bona voluntate sua,* ut dixit Apostolus. Ex hac negotiatione sequitur lucrum beatitudinis æternæ, & omnium divitiarum Dei, Honoris itidem & gloriæ apud homines; hæc enim omnia ex bona negotiatione consequuntur. Iustum est, ut inter Deum & hominem hujusmodi lucrum dividatur. Deus contentus est solo honore & gloria: homini relinquit quicquid est beatitudinis & divitiarum, quas benè negotiando lucratus fuit. Fiat igitur bona divisio: gloria sit in excelsis Deo, & tibi pax aut omnium bonorum possessio. Qui quod ad Deum attinet sibi arrogat, meretur ex societate ejici, & omnibus bonis privari; ut optimè S. Augustinus considerat. Talis fuit Cain, de quo juxta Septuaginta Deus conquestus fuit, quod malè divideret, cum sacrificabat, dicens: *Nonne si rectè offeras, & male dividas peccasti;* Si rectè operis, & malè dividis lucrum, quod ex boni operis negotiatione provenit;id quod mihi debebas dare, tibi retinere volens, peccasti. De quibus infra late.

1. Ioan. 1. 6.

ad Phil.2. 13.

Li. Soliloq. ca. 15. cit.

Gen. 4.

§. 18. *Deum sic provocat hypocrita, sicut provocat virum zelotypum, qui illius uxorem accipit. Id quod in Adam & Herode Deus manifestavit.*

¶ 192. *15. de civ. cap. 7.* Bene agit ille (inquit Augustinus expendens verba paulò ante inducta, quæ dixit Deus ad Cain) qui legitimum verò Deo sacrificium offert, & qui boni operis victimam perficit: malè autem dividit, qui ex duobus quæ in tali sacrificio reperiuntur, utilitate scilicet & gloria, sibi gloriam vendicat, & Deo utilitatem relinquit, quasi Deus manducaturus sit carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potaturus, aut nostris operibus egeret. Iniqua sanè divisio, per quam quæ tibi congruunt, Deo cui incongrua sunt, defers; & quæ Deo conveniunt, tibique nullatenus sunt utilia, tibi tribuis. Fideliter ergo agendum, inquit Bernardus, ut audire illud possis: *Euge serve bone & fidelis, qui in modico fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium domini tui.* Quid *est in modico?* Quid magis modicum, quam gloria & laus quæ ab hominibus præstari potest? Fidelis esto in modico, hanc Deo fideliter *reservans deferens, ut super omnia bona illius constitui merearis.* Hæc omnia Bernardus excellenter explicat, expendens Deum similem esse principi Putiphar, qui omnia quidem tradidit & posuit in manibus Ioseph, solàm sibi suam legitimam reservavit uxorem. Quam historiam eloquentissimè Theodoretus annotavit. Nihil est quod homo ardentius zelet uxore, nihilque magis illius provocat iram, quàm si videat aliquem etiam per jocum manum mittere ad uxorem suam. Et nullus est, qui quantumcumque in aliis rebus sit liberalissimus & mitissimus; in hac vel minimam admittat communicationem, vel patientiam aliquam teneat. Unde Deus, ut egregiè annotavit Theodoretus, volens acuere & provocare iram & furorem Davidis contra Amalechitas, quos perdere propter peccata sua volebat, ita res disposuit: ut permittendo ordinaret, aut ordinando permitteret, quod Amalechitæ manus extenderent ad uxores David & virorum, qui cum illo erant, quas secum ducebant captivas; nihil enim facere poterant quo magis Davidem & ejus socios ac milites contra se acuerent, ut ex hoc tam David quam cæteri expeditionem facerent contra Amalechitas, & eos perderent: sicuti de facto perdiderunt. Id quod ipsemet Spiritus Sanctus singulariter annotavit circa Samsonem, ut sapienter expendit Sanctus Ambrosius. Voluit Deus Philisthæos castigare & punire propter iniquitates suas. In hunc finem Samsonem misit peculiaribus favoribus conceptum, natum & alitum, cui fortitudinem contulit insuperabilem. Ut autem Samson suprema ira contra eos concitaretur, disposuit secreto sapientiæ suæ consilio, ut ex eis & inter eos uxorem acciperet. Unde descendens in Thamnatha, vidensque ibi mulierem de filiabus Philisthiim, ascendit & nuntiavit patri suo & matri dicens: Vide mulierem in Thamnatha de filiabus Philisthinorum, quam quæso, ut mihi accipiatis uxorem. Cui dixit pater & mater sua: Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo meo, quia vis accipere uxorem de Philisthiim, qui incircumcisi sunt? Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe, quia placuit in oculis meis. Subdit autem Spiritus sanctus: *Parentes autem ejus nesciebant, quod res à Domino fieret & quæreret occasionem contra Philisthiim.* Et verè ita factum est: nam ex eo quòd vidit uxorem suam alteri viro traditam, ita in Philisthæos excanduit; ut ab illa die non cessaverit eos persequi, innumeras illis inferre mala, & quàm plurimos occidere. Nota siquidem est Spiritus S. sententia: *Quia zelus & furor viri non parcet, nec acquiescet cujusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.* Ad alienam uxorem se convertere dixit Iob apud vulgatam, quod est *iniquitas maxima:* & Septuaginta transtulerunt; *Furor iræ indomitus commaculare viri uxorem,* id

Ser. 13. in Canti. Matt. 25. 21. Gen. 39. 9. Serm. 8. de provid. In 1. Reg. c. 19. & habetur in Glossa. 1. Reg. 30. Libr. 2. de S. Sancto in prologo. ¶ 193. Iud. 14. Iud. 14. 4. Iudic. 15. Prov. 5. 34. Iob 31. 28.

id est, furorem indomitum, & nulla ratione placabilem excitat in viro, suam uxorem commaculari. Rationem horum Bernardus insinuat, ex eo quod Apostolus dixit: *Mulier gloria viri est:* Cui concinit illud quod Sapiens dixerat: *Mulier diligens, corona est viro suo.* Noverat propterea vir ille sapientia Dei prudens Joseph, virum fortiter uxorem tanquam propriam gloriam, & capitis sui coronam zelare, sibique ipsi retinuisse servandam, nullatenus alteri credidisse. Considerabat insuper se ingenti gloria ab eo fuisse affectum, qui omnia quæ habebat, in manibus suis posuit: ideoque manum ad inconcessum & reservatum extendere nullatenus præsumpsit, & iniquum sibi judicavit vice contraria inglorium facere illum, qui se fecerat gloriosum. Quæ omnia brevissimis verbis complexus, *Non est*, inquit, *ex omnibus bonis Domini mei, quod non in mea potestate sit, vel non tradiderit mihi præter te, qua uxor ejus es.* Ex his argumentum efficacissimum constituit Bernardus. Quid ergo? Homo zelat gloriam suam, & Deum audet fraudare de sua, quasi non zelantem? Sed audi, quid dicat *Gloriam meam alteri non dabo.* Zelat vir uxorem tanquam gloriam suam: zelat Deus gloriam suam tanquam legitimam & sibi congruam uxorem. Omnia tibi concessit: hanc solam sibi ex omnibus reservavit. Universa quæ habet, manibus tuis tradidit, terram quæ sustentet, aquam quam bibas, aërem quem spires, ignem qui foveat, fructus quos comedas, fontes qui refrigerent, cœlos qui influant, solem qui te illuminet die, lunam & stellas nocte, Angelos qui custodiant, Prophetas qui præveniant, Apostolos qui doceant: Pater sic te dilexit, quod filium suum unigenitum tibi tradidit: Filius dedit se ipsum tibi nascens in socium, convescens in edulium, moriens in pretium, regnans in præmium; dedit tibi corpus suum, quod comederes, sanguinem quem biberes, in manibus tuis posuit suum sanguinem, merita, redemptionem, & ille Spiritum sanctum tibi tradidit, *qui de Spiritu Sancto suo dedit nobis:* hic nos disponit, ut se tota Beatiss. Trinitas nobis det, dicente

Ser.13.cit. 1.Cor.11.4 Prov.12.4 Gen.39.9. ¶ 194. Esa.42.18. 1. Joan. 4. 13.

Domino: *Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Meritò clamat Apostolus: *Omnia vestra sunt, sive mors, sive vita, sive Angeli, sive Principatus, sive instantia, sive præsentia: omnia vestra sunt, &c.* Omnia ergo manibus tuis tradidit, præter uxorem, quæ gloria est viri. Horrendum facinus existimavit Ioseph contra eum, qui omnia sibi tradiderat, & gloriosum se fecerat, manum extendere & contingere, quam sibi solummodo reservaverat uxorem. Ideoque non dixit: Non debeo, Non licet, Non est justum: sed, *Quomodo possum hoc malum facere?* Non invenit nomen, quo tam execrandum peccatum exprimeret. Nec fuit contentus dicere; *Hoc adulterium,* quamvis hoc nomine, execrandum omninò facinus satis exprimeret, sed dixit: *Hoc malum*, quasi universam malitiæ rationem in hoc facto videret unitam. Hanc S. Ioseph rationem expendens Theodoretus, considerat iniquitatem Adæ. Multi mirantur, cur Deus tam acri rigidaque pœna primos parentes affecerit propter unius vetiti pomi esum. Quis enim unquam Rex aut Imperator, quantumcunque Phalaris aut Nero, multos homines ad mortem damnavit, propter unum pomum, aut ficum? Etiam si pomum aureum esset; videretur durum unam civitatem propter illud perdere, aut in ore gladii omnes illius habitatores occidere. Cur igitur Deus, non unum hominem aut duos, sed omnes quotquot sunt, fuerunt, & erunt, propter unius solius pomi comestionem peremit, patres, filios eorum, & filios filiorum usque in sæculum? Quando Deus summè iratum se exhibet, dicit se punire *usque in tertiam, & quartam generationem*, illud tamen delictum, non solùm in tertiam & quartam; sed usque in millesimam imò & usque in universam in omnia sæcula generationem. Puerile præceptum videbatur illud: *De ligno hoc ne comedas,* inquit Theodoretus, puerile quidem, & parvulis infantibus conveniens. Cur ergo tam acri severitate punita illius transgressio? Meritò sanè, ex hoc quòd quasi puerile præceptum servare noluit homo. Si Deus grandia aut

Ioa.14.23 1.Cor.3.22 Serm.8. de provident. ¶ 195. Exo.20.5. Ser.10. de provident.

aut difficilia homini imponeret; non mirum quod transgressus fuisset. Dixit autem
Gen.2.17. illi Deus: *De omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas.* Erat in paradiso, omne lignum liberalissimè Adæ concessit, unicum solummodo sibi reservavit. Si Deus unicum concederet, cætera sibi reservans; non mirum quod ad aliquod cæterorum manum converteret: sed quod videns omnia sibi tradita unico tantummodo excepto, illud solummodo concupisceret, & sibi vendicare vellet, intolerabile fuit facinus, & tam grandi pœna ac supplicio dignum. Hinc jam patere incipit, cur Deus justè contra superbos hypocritas, qui ex bonis operibus gloriam sibi arrogant gravissimè irascatur. In-
2.2.q.162 deque D. Thomas ut alibi annotabamus,
art.6. explicat, cur singulariter dictum fuerit,
Iacob 4.6. quod *Deus superbis resistit.* Contra nullum enim peccatorum genus ita se exhibet oppositum & contrarium. Cæteros peccatores dimittit sæpenumero sequi cordis sui de-
Hom.3. in sideria, inquit Chrysostomus: sed superbis
illud Vidi statim se opponit contrarium. Eadem ho-
Dominum ra, qua Nabuchodonosor verba superba pro-
ad medit. Dan.4.28 tulit, quibus sibi arrogabat gloriam conditæ civitatis Babylonis, & *cum sermo adhuc esset in ore Regis*, Deus se illi opposuit vehementi humiliatione illum inter bestias & inter feras, quasi fera esset, & bestia dejiciens, formam bestiæ ei conferens, & mittens ut herbas inter bestias, tanquam una
Act.12.21 earum, pasceret. Quodam *statuto die Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos, qui convenerant Tyrios & Sydonios.* Erat dies solemnis festivitatis, quem Syrus *percelebrem* vocat, Iosephus ait fuisse diem ludorum pro Cæ-
19. Antiq. cap.7. saris salute. Herodes vestem regiam induit, totam, inquit Iosephus, ex auro & argento, mirabili opere contextam, quæ radiis Orientalibus percussa & divinum quandam fulgorem emittens, venerationem cum horrore incutiebat spectantibus. *Populus autem acclamabat Dei voces & non hominis*, id est cœperunt ei divinos tribuere honores, & acclamare illum Deum: satis enim commune id tunc erat. Aut verò, loquente illo ad eos, qui astabant, cœperunt illius sermones tanquam divinos, potius quàm humanos commendare. *Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo, & consumptus à vermibus expiravit.* Ad oblatam gloriam ille manum extendit, & sicut qui zelat uxorem suam, quem videt ad illam extendentem manum, subito perimendum assumit: ita Deus se habuit erga Herodem, in quo id ¶ 196.
adimpletum est, quod dixit Eliu agens contra hypocritas, de quibus postquam dixit verba, quæ exposuimus supra, *Simulatores, & callidi provocant iram Dei*, subdit: *Morietur in tempestate anima eorum, & vita eorum inter effœminatos.* Quam sententiam ita Septuaginta transferunt: *Morietur in juventute anima eorum, & vita eorum vulnerata ab Angelis.* Et Nicetas: *Immaturè decedunt, ab Angelis mortem inferentibus sauciati.* Quando fidelis servus alicujus viri nobilis, videt aliquem volentem uxorem Domini sui ad se trahere, eum percutit, & pro honore domini sui respondens, manus suas in illum convertit. Ita fecit Angelus contra Herodem volentem Dei gloriam arripere. Hoc ipsum in supremo Angelo similiter possumus expendere, & in cæteris apostaticis, qui illum sequuti, gloriam Deo debitam sibi arrogare contenderunt; quos Angeli sancti, signanter Michaël cœlo expulit, de quibus latius statim. His omnibus consideratis, rem totam concludit Bernardus *a*, dicens: Eant a Ser.13 in
ergo *b*, vani filii hominum, mendaces filii Cant. cit.
hominum: eant & decipiant ipsi de vani- b Psa.91.10.
tate in idipsum: nam *c*, *gloria in confusio-* c ad Phil.3.9.
ne eorum qui terrena sapiunt, dicente etiam David *d*: *Qui hominibus placent, con-* d Ps.51.6.
fusi sunt, quoniam Deus sprevit eos. Fratres si hæc scitis, nemo vestrum velit laudari in vita ista, quia quicquid hic favoris captas, quod ad Deum non retuleris, ipsi furaris. Tibi enim unde gloria, putide pulvis? Tibi unde de vitæ sanctitate? sed spiritus est qui sanctificat: spiritus dico, non tuus, sed Dei: Et si de prodigiis, aut signis effulgeas, in manu equidem tua sunt; sed de virtute Dei. An blanditur popularis favor, quod ver-

verbum bonum & bene forte deprompseris? sed Christus donavit os & sapientiam: nam lingua tua, quid nisi calamus scribæ? & hoc ipsum mutuo accepisti. Talentum creditum est, repetendum cum usura: si inventus fueris ad opus impiger, ad fructum referendum fidelis, pro labore tuo mercedem accipies: si quo minus, tolletur à te talentum, & ni-
Matth. 25 hilominus exigetur lucrum & vocaberis *servus nequam & piger*. Omnis igitur de bonis multiformis gratiæ apparentis in vobis referatur ad ipsum laus: Laudabilium siquidem universorum autorem & largitorem. Ita Bernardus.

§. 19. *Iniquitatem maximam & negationem contra Deum vocavit Iob, arrogare sibi gloriam ex bonis operibus, quam sibi Deus unice in Deitatis suæ signum reservavit.*

¶197. 22. Moral. cap. 3. OMNIA hæc excellentissime confirmantur & explicantur, ex eo quod, ut Beatus Gregorius observat, peccatum hypocritarum & illorum qui sibi ex bonis operibus gloriam arrogare contendunt, vocatur à beato Iob: Iniquitas maxima &
Iob 31.26. 28. Negatio contra Deum. *Si vidi*, inquit, *solem cum fulgeret, & lunam incedentem clare, &c. quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.* Quidam censent, beatum Iob voluisse asserere, se nunquam idololatriæ vitio fuisse inquinatum: idcirco antiquiorem, communioremque idololatriam expressit, qua homines solem, quem Apollinem, & lunam, quam Dianam vocabant, adorare soliti fuerant: quam antiquiorem fuisse omni Idolorum cultu
a Sap 13. 1. 2. 3. Sapiens insinuat, qui cum primum *a*, prædixisset, homines vanos conversos ad adorandum ignem, aërem, gyrum stellarum,
b Sap 14. 12. 13. solem, lunam, &c. *b*, postea tradit introductam idolorum nefandam culturam: de
c 7 de Civ cap. 16 quibus Divus Augustinus *c*, & nos alibi.
d 22 Mor. cit. Beatus tamen Gregorius *d*, hunc locum expendens, hujusmodi sensum indignum judicat, quem sanctus Iob intenderet, quod similiter Divus Chrysostomus *e*, judica- e In Catena græca.
vit. Beatus enim ille vir, propter vehementes amicorum suorum detractiones, quibus urgebant, compulsus fuit suarum virtutum catalogum recensere: sicuti postea Paulus id ipsum coactus præstitit. In cujus 2. Cor. 11. 12.
autem exordio, excellentissima sanctitatis opera exposuit, & egregios virtutum actus enarrare nitebatur. Quomodo ergo credendum est, voluisse tanquam rem magnam & grandem proponere, quod commune omnibus fidelibus erat, non adorare tanquam Deos solem & lunam? Aliquid ergo altius voluit de seipso exponere. Illud autem fuit, se nunquam sibi arrogasse gloriam & honorem ex bonis suis operibus: quod majus esse ipsismet bonis operibus Augustinus *f*, & Bernardus *g*. demon- f In Ps. 7.
strant. Fulgentis enim solis, & lunæ clare g Ser. 13.
incedentis typo, divitiarum suarum ful- in Cant.
gorem, & bonorum operum spendorem voluit indicare. Hæc nequaquam vidit, non quod esset cæcus, aut quia non videret, quæ agebat: sed quia non vidit concupiscendo ex eis gloriam. In Hebræo habe- ראה
tur verbum *Raah*, quod non significat videre quomodocumque sed cum concupiscentia & desiderio. Ita Deus de superbo dæmone ad eundem Job dixit, ut idem Gregorius annotavit; *Omne sublime vidit*. 34. Mor. c.
Creatus enim à Deo excellentissimis donis 1. & 14.
fulgens, ita suæ mentis oculos ad ea con- Iob 41.25.
vertit, ut sibi ex illis gloriam vellet aucupari. Non humile quid sensit, inquit Nicetas, Deo dans gloriam & honorem: sed illum rapere voluit. Sanctus ergo Iob excellentissimis donis ac dotibus naturæ, ac fortunæ fulgens, & operibus egregiis splendens, hæc non ita vidit, ut inde gloriosus ipse vellet apparere: hoc enim *est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum*: id est, est quoddam Idololatriæ execrandum facinus, quo homo Deum de sua divina sede deturbare velle videtur, & seipsum in illa collocare: & dum Deo denegat, quod illius est proprium, sibique illud tribuit, Deum negare, & seipsum velle statuere Deum, apparet. Hæc manif sta

apertissime fient, si juxta doctrinam Au-
¶ 198. gustini *a*, & Chrysostomi *b*, verba quædam Dei, quæ per os Davidis dixit, expendamus. *c Audi*, inquit, *popule meus & loquar, Israel & testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum.* Id est, ut exposuit S. Augustinus *d*, Israel audi, populus meus audi. Israel nomen electionis est, *Non vocaberis*, ait *e Jacob, sed vocaberis Israel:* ergo audi Israel, videns Deum & si non in specie, sed jam in fide. Qui habet aures audiendi audiat, qui habet oculos videndi, videat. *Et testificabor tibi*, tanquam rem certam, securam & firmam. Quid loquitur? Quid testificatur, qui tantam petit attentionem? *Deus Deus tuus ego sum.* Hoc tanquam primum totius ædificii fundamentum supponendum est, quod me debes habere & colere, tanquam verum ac legitimum Dominum Deum. Cuicumque autem legitimo Domino impendenda sunt à servis aliqua servitutis officia, quibus illius dominium & suam profiteantur servitutem. Quid igitur, inquit Augustinus quærit ab homine Deus noster, Imperator & Rex noster, qui hoc statutum esse voluit: Deus Deus tuus ego sum? Quod vectigal nobis indicit? quid à nobis exigit? Audiamus. *Non in sacrificiis tuis arguam te.* Non dicam: Quare non mihi pinguem taurum mactasti? Quare non de grege tuo optimum hircum elegisti? Quare aries ille ambulat in ovibus tuis, & in ara mea non ponitur? Non dicam: Inspice agros tuos & cortem tuam, & parietes tuos quærendo quid mihi des. Non super sacrificia tua arguam te. Hæc abunde mihi offers, & perpetuo altaria mea plena sunt: *Holocausta enim tua in conspectu meo sunt semper. Non accipiam de domo tua vitulos, &c. Mea sunt omnes feræ sylvarum.* Quid à te quæram? quod ego condidi? Magisne est hoc tuum, cui possidere dedi, quam meum qui feci? Sed fortè, ait Israel: Bestiæ Dei sunt illæ feræ, in montibus discurrentes, quas non includo in corte mea, quas non alligo ad præsepe meum: cæterum bos & ovis & hircus mea sunt: *Jumenta in motibus & boves*, mea sunt illa, quæ non possides, mea sunt ista, quæ possides. Si enim servus meus es tu, totum peculium tuum meum est. *Cognovi omnia volatilia cœli*, & numerum eorum apud me descriptum habeo, tanquam quæ subsint omnia ditioni meæ, & quæ singula possim propriis nominibus advocare, & dicent: Ad sumus. *Et pulchritudo agri mecum est.* Aut, ut Hieronymus legit, *universitas agri*, hoc est, quicquid in campo pulchrum est & speciosum, *mecum est*, id est adest mihi præsens: ut non oporteat longa agere itinera, ad illud tenendum. *Si esuriero non dicam tibi, &c.* Dic ergo Domine Deus noster, inquit Augustinus, quid indicis populo tuo, Israeli tuo? quid ab illo postulas? quid tibi præstari vis, quo profiteatur te tanquam legitimum suum Deum habere? *Immola Deo sacrificium laudis & redde altissimo vota tua.* Deo aliquod offerre tenemur servitutis officium (inquiunt Augustinus, & Chrysostomus *g*) quo profiteamur, nos illum tanquam Deum verum habere & colere. Et quidem nuda sacrificia, aut animalium oblationes puras, ille non requirebat, quæ ipsi parum poterant prodesse, qui bonorum nostrorum non eget. Quod principaliter requirit est sacrificium laudis. Quid est sacrificium laudis? Sacrificium glorificationis, inquit Basilius, cum scilicet omnium bonorum nostrorum laudem & gloriam, in ipsum tanquam in eorum autorem referimus. Et alludere visus est David ad id quod supra dicebamus de sacrificiis, quibus Deus thus lucidissimum admisceri volebat, ut thus coram ipso cremaretur, sacrificiorum vero carnes in sacrificantium utilitatem cederent: quo indicaret, solum fumum laudis & gloriæ sibi ex sacrificiis reservari. Unde in tantum sacrificia præcipiebat, & acceptabat: in quantum illa ad ipsius laudem & gloriam referebantur. Ideo dicebat, inquit Chrysostomus: *Sacrificium laudis honorificabit me*, & iterum: *laudabo nomen Dei cum cantico, & placebit Deo plusquam vitulus novellus cornua producens & ungulas.* Hic igitur actus est, quo Deum peculiariter colimus, quo profitemur

a 10 de civit cap. 5. 6. 7.
b Ho. 20. in ep. ad Rom
c Ps. 49. 8.
d In Ps. 49
e Gen. 32. 28.
f 10. de civit. cit.
g Hom. 20
Schol. in Psal. 49.
Ps. 36 cit.
Ps. 68 31.

fitemur nos illum tanquam verum legitimumque Deum habere. Id quod clarius explicat subdens: ***Et redde altissimo vota tua.*** Horum verborum communis est intelligentia, Deum exposcere ab illis, qui se tanquam verum Deum habent, quod vota, quæ illi promittendo emiserunt, adimpleant. Unum ex præcipuis argumentis, quibus sanctus Propheta Baruch, aut potius Jeremias, docebat cognosci posse, idola
Baruch. 6. non esse veros Deos, hoc erat. ***Quod si quis illis votum voverit, & non reddiderit, neque hoc requirunt.*** Deus autem ex hoc singulariter se verum Deum demonstrat, quod requisiturus est quicquid sibi
Deu. 23. 21. fuerit promissum. ***Cum votum voveris domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud dominus Deus tuus.*** Redde ergo altissimo vota tua, quo ostendes, te eum tanquam verum Deum habere. In
נדר. Hebræo habetur nomen *Neder*, quod significat sacrificium voto promissum, unum
ברכה. ex sacrificiis pacificis. Duplex enim erat sacrificium pacificum, unum dictum *Neder*,
Genebr. 9. I. Ps. 49 ex voto scilicet redditum, alterum *Nedaba*
Lev. 7. 16 sponte oblatum, de quibus in libro Le-
& 22. 21 vitici. Ita communiter sancti Patres, Au-
& 27. per totum gustinus, Basilius, Hieronymus, Grego-
In Ps. 49. rius, Chrysostomus, &c. Hac tamen expositione nullo modo explosa, imo supposita tanquam vera, possumus adhuc divina verba pressius expendere. In Hebræo
שלם. siquidem habetur verbum *Silam*, quod
a In c. 42. Esai. v. 19 ut noster Forerius *a*, & Brixianus *b*, ostendunt, significat reddere aut exhibere non
b Tom. 2. f. 224 p. 2 quomodocumque sed perfecte & complete, aut vero perficere & complere. Ita ha-
c 3. Reg. 9. 25. betur ubi noster Vulgatus transtulit *c*: ***Perfectumque est templum***, & apud Job *d*: ***Si***
d Job 8. 6. ***mundus & rectus incesseris, pacatum reddet habitaculum justitiæ tuæ***, id est, integrum, perfectum, omni complemento absolutum. Ita & Deus apud Esaiam, populum suum per ironiam vocat *perfectum*.
Esa. 42. 19 Ubi enim legit Vulgatus: ***Quis cæcus nisi servus meus?*** In Hebræo habetur, ***Quis cæcus sicut perfectus?*** quo modo Pagninus & Regia: id est, sicut populus iste, qui se perfectum reputat, &c. Sacrificia, inquiunt Chrysostomus *e* & Augustinus *f*, imperfecta sunt, imo & inutilia quantumcumque quis offerat quæ secundum legem Deus sibi offerenda statuit, nisi in Dei gloriam, & laudem relata sint & destinata: qui hoc tantummodo ex sacrificiis sibi intendit externis, ut inferius latius exponemus. Tunc igitur perficiebantur & complebantur sacrificia, quando in Dei laudem, honorem, & gloriam ordinabantur. Idcirco Deus quæ hujusmodi perfectione carerent, sibi prædixit superflua, qui non ea expetebat, quasi manducaturus carnes taurorum, nec quod sibi aliquid deficeret. Perfecta exhibe erga altissimum vota tua, aut sacrificia tua, sive voto promissa, sive sponte oblata. Deus non tantum petit bonum opus fieri: sed quod complete & perfecte fiat. Tunc opus bonum fit, quando secundum regulas rationis fit. Tunc autem completur & perficitur, quando in Dei laudem & gloriam refertur & ordinatur. Et hoc est fundamentum illius doctrinæ celebris Theologorum, virtutem quamvis facere bonum opus, charitatem tamen illud perficere & complere, ideoque nullum opus bonum, cujuscumque virtutis, perfectum esse & completum nisi per charitatem: quoniam illa est, quæ opus in Deum tanquam in finem destinat, & ordinat, & refert. Quoniam igitur hac ordinatione operis boni in Dei gloriam, profitemur illius veram divinitatem, & nos eum tanquam legitimum & verum Deum habere, Deus à populo suo electo, hanc exposcit ordinationem, quam vocat sacrificium laudis, & votum perfectum, aut sacrificium à se statutum & requisitum. Id quod ad finem Psalmi, clarius explicavit subdens: *Sacrificium laudis honorificabit me.*

e Hom. 20. cit.
f 10. de Civit. cit.

§. 20. *Idololatriæ genus esse, sibi gloriam ex bonis operibus quærere, indicavit Iacob vovens votum suum: & vere disponit ad amittendam fidem.*

¶200. ET vere credo, Deum qui verbis paulo ante inductis, alloqui volens populum suum, vocavit primo eum Israël, (quod nomen beato Iacob fuit impositum, ut ante diximus) dum ab eo petijt, dicens: *Redde altissimo vota tua*, voluisse alludere ad excellentissimum illud votum sancti Iacob: idem enim nomen *Neder*, utrobique positum est. Postquam Iacob vidit Deum innixum scalæ, & audivit consolantem se, & multa ac grandia promittentem: *Vovit votum dicens: Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, &c. erit mihi Dominus in Deum, cunctorumque quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.* Expende votum, in quo illud tanquam rem præcipuam singulariter promittit: *Erit mihi dominus in Deum.* Quid dicis Iacob? & quid his verbis Deo offerre contendis? votum, ut D. Thomas ex sacra Theologia demonstrat, debet esse de meliori & spontaneo bono: at te habere dominum in Deum, non spontaneum sed obligatorium est. Deinde, quidnam Deo accrescit, quod tu illum tibi constituas in Deum? Nunquid ipse non erit Deus, si à te Deus non fuerit habitus? Nunquid tu per hoc, quod eum tibi in Deum proponis, Deum illum esse facis? Quo argumento urget Hilarius hypocritas, qui Deo dicunt: *Domine, Domine*, quasi Deus non sit Dominus, nisi ab illis fuerit ita vocatus. Multa in hujus expositionem Doctores dicunt. Communis sententia est, sanctum Iacob promisisse, habiturum se dominum in Deum, non absolute: nam jam ad hoc ex divina lege erat obligatus: sed per specialem aliquem cultum, ad quem non tenebatur sicut per erectionem altaris & oblationem decimarum, & alia quæ ipsemet exposuit. Itaque non tam vovit, habiturum se dominum in Deum, quam erigere altare in ejus honorem, & decimas omnium bonorum suorum deinceps eidem offerre. Ita visus est dicere Sanctus Thomas. Alii censent, Jacob vere se voluisse adstringere peculiari voto, ad id quod jam per divinam legem erat obligatus, habere scilicet dominum in Deum: nam votum etiam esse potest de iis, ad quæ jam alias homo tenetur, ad quæ servanda post votum non tantum tenebitur ex virtute legis: sed ex peculiari virtute religionis, qua obligamur Deo reddere, quæ illi promisimus. Hoc excellenter ingenioseque more suo exposuit noster Cajetanus *a*, qui egregie explicat quod D. Thomas *b*, dicere visus fuerat, pomissionem Iacob non proprie fuisse votum, sed largo modo. Si tamen attente expendamus verba D. Thomæ, videbimus votum illud fuisse excellentissimum, supremaque ac cœlesti Philosophia plenum: per quod peculiarem quendam cultum, & affectum cordis sui erga Deum in suis operibus sanctus Patriarcha promisit, cum dixit: *Erit mihi dominus in Deum.* Dei siquidem nomine, omnes nationes intelligunt, primam omnium rerum causam, à qua cuncta procedunt: & ultimum finem, in quem omnia diriguntur. Unde & Apostolus ventrem vocat Deum epulonum (*Quorum*, inquit, *Deus venter est*) quia, ut supra ex Basilio & Ambrosio dicebamus, omnia, quæ illi cogitant & faciunt, omnisque illorum actio ex ventris instigatione procedit, & in ipsius satietatem se suaque omnia ordinant. Habere ergo dominum in Deum est, ab illo omnia bona tanquam ab omnium bonorum fonte & origine expectare: & in illum se, suaque omnia quæ homo habet, tanquam in finem referre, dirigere & ordinare: Hoc ergo promisit Jacob, se à nullo expectaturum bonum aliquod, nisi à Dei virtute & favore, & quod in nullius creaturæ potentia spem suam esset repositurus: & quod se ac omnia quæ haberet & faceret, in illum tanquam in finem esset destinaturus. Idcirco non dixit: Erit mihi dominus pro Deo, sed *Erit mihi Dominus in Deum*: ut enim ex S. Augustino *c*, D. Thomas *d*, annotavit, præpositio *In* significat motum ¶201.

Marginal notes: Genes. 28. 20. — 2. 2. q. 88. art. 2. — Canon 6. in cap. 7. Matth. — 2. 2. q. 88. art. 5. ad 1. & 4. d. 38. q. 1 art. 1. q. 2. ad 1. — a 2. 2. q. 88 art. 3 — b 4. d. 38. q. 1. art. 1. q. 2. ad 1. — Ad Philip. 3. 19. — c Tract. 25 in Ioann. & serm 6. de verb. Domi. — d 2. 2. q. 2. art. 2.

motum animi intendentis in aliquid: ex quibus illud explicat, quod dicimus: *Credo in Deum, &c.* Esse itaque Dominum in Deum, est, in illum affectu, desiderio, & intentione mentis ac cordis ferri, in illum ordinando omnia opera factaque. Et quidem si Scripturæ sacræ verba, prout decet, expendas, invenies, tanquam quid singularissimum dici, quod quis habeat Dominum in Deum. Est ad hoc institutum (ut multa relinquamus) insignis locus beati Joannis Euange-
20. *de Civitat. cap.* 16. & 17. listæ. Ostensus fuit illi (sicut S. Augustinus, ex professo demonstrat) status futuræ beatitudinis & fœlicitatis æternæ, quam finito mundo sancti habituri sunt, sub typo civitatis splendidissimæ Ierusalem, quam vidit omnibus modis preziosam & ornatam: quam cùm attentè contemplaretur, audivit vo-
*Apoc.*21.3 cem magnam dicentem: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipsi populus ejus erunt; & ipse Deus cum eis erit eorum Deus.* Singula verba ex-
*Lib.*11. *in Apoc. ad finem.* pendit Rupertus. *Ecce*, demonstrantis inquit, adverbium, magnum est magnæ gratulationis indicium, lætantis ore prolatum,
Ps 103.31 quia quemadmodum Psalmista dicit: *Lætabitur Dominus in operibus suis.* Hoc namque tabernaculum, opus Domini est: universa ornamenta ejus ab intus & deforis pulchra, sunt opera Domini: Deus qui ab æterno substitit in semetipso, voluit producere in tempore quoddam tabernaculum, in quo extra seipsum habitaret & sederet. Quodnam illud fuit? Num cæli, aut stellæ, aut aliquid simile? Nequaquam: nam etsi communiter dicatur habitare in cœlis, tamen jam dixit Salomon, quod *cœli cœlorum eum capere non possunt*: carent siquidem ratione & mente, ideoque non possunt illum capere aut apprehendere. Tabernaculum ergo aut thronum, quem sibi fecit, ut in eo sederet & habitaret, fuit congregatio justorum & Sanctorum, qui faciunt civitatem illam cœlestem Jerusalem. Est quidem, in-
*Li.*11. *cit.* quit Augustinus, civitas civium unitas, ideoque cœlestis civitas quam Joannes vidit, erat unitas & congregatio cœlestium illorum civium: ideoque cùm illam intueretur Ioannes, audivit: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.* Quod addit, *cum hominibus*, inquit Rupertus, idem est, ac si dicat, ex hominibus. Totum namque hoc ta- ¶ 202.
bernaculum ex hominibus ædificatum est. In hujus explicationem & confirmationem observat Rupertus, non sine magno mysterio dictum fuisse, quando ex formato homine Deus tulit unam de costis ejus, quod illam *Ædificavit in mulierem.* Cur cum *Gen* 2.22.
Deus mulierem ex costa viri fecit, dicitur, quod ædificavit? Cur ædificandi verbo usus fuit Moyses, in mulieris formatione? Estne forsitan mulier ædificium aliquod extructum ad alicujus habitationem? Certè ad grande Sacramentum exprimendum, ut Apostolus ipse exposuit. Ibi namque tan- *Ad Ephes.* 5. 31.
quam in typo expressa fuit Ecclesiæ sanctæ productio ex Christi latere & virtute, tanquam ex illius costa, quam ædificavit, ut esset tabernaculum quoddam, & domus excellentissima, & civitas pulcherrima, in qua Deus habitaculum suum & sedem in æternum constitueret. Unde meritò cùm civitas illa sancta Ioanni ostensa fuit, insonuit vox dicens: Ecce tabernaculum Dei ex hominibus; & habitabit cum eis, id est, in eis, & ipsi populus eis erunt, Subditque tandem: *Et ipse Deus cum eis erit eorum Deus.* Ec- 1 *Cor.* 15. 28.
ce statum perfectissimæ futuræ beatitudinis: *Erit Deus cum eis*, se totum beatis tradens, plenè ac perfectissimè se ipsum illis communicans, plena quadam communicatione, illa videlicet de qua dixit Apostolus: *Erit Deus omnia in omnibus*, omnem satians appetitum; ut nihil habeat Deus, quod non illis plenè communicet, ut nihil amplius restet desiderandum. Et ipse *erit eorum Deus.* Quid hoc est? Nihil aliud diligent, nisi Deum ipsum aut propter Deum: omnem suum affectum & appetitum in eo positum habebunt, quod solam illius gloriam concupiscant: erunt totaliter in ipsum relati, ita ut omnia quæ habent, ad ipsius referant gloriam & honorem: qui tunc illud agent, quod idem Joannes vidit, quod *procidebant & Apoc.* 4. 10. 11.
adorabant viventem in secula seculorum, & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtu-

 tem

tem, quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant & creata sunt. Hoc igitur est, illos habere Dominum in Deum, toto corde & animo se suaque bona omnia in illum tanquam in omnium illorum autorem referre, cui propterea universam gloriam, quæ inde procedere poterat, offerebant. Hoc igitur est, quod justi & sancti in beatitudine agent, ubi Dominum plenè, perfectè, & sine intermissione aut cessatione habebunt in Deum. Id nunc eo modo quo possunt, agunt, dum in mundo viuunt, qui ex eo ostendunt se habere Dominum in Deum; quia in illum omnia bona, quæ agunt & operantur, tanquam in omnium illorum autorem, principium & finem referunt. Hocque vovit Jacob se acturum, non solum sub quadam communi, aut ut Theologi dicunt, virtuali aut habituali, aut implicita, sed actuali & explicita quadam relatione, eidem tanquam legitimo autori, gloriam omnium referre. Idque est, quod Christus nunc à te exposcit, ut cœlestem Patrem tanquam Deum habeas, in quem gloriam omnium bonorum, quæ egeris & tenueris, ac referas ac reducas. Hoc siquidem actu profiteberis, te illum tanquam Deum habere, omnium bonorum tuorum principium & finem. Et certè si cupis esse civis cælestis Ierusalem, hoc nunc jam incipe, & interpolatis actibus facito, quod ibi in perpetuum jugi quodam perennique ac nullatenus interrumpendo actu facturus es. Patet igitur ex his, quale fuerit votum Iacob, quo vovit,

¶ 203. se habiturum Dominum in Deum. Nec tamen tunc dicendi finem fecit, sed subdidit: *Et de omnibus quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.* Non dubium, quin Deo promiserit decimam partem omnium bonorum, quæ ab eo acciperet, in sacrificium offerendum; sed aliquid amplius voluit exprimere. Numerus denarius perfectus est, ut S. Augustinus *a*, & B. Gregorius *b* ostendunt. Est namque tanquam complementum omnium numerorum simplicium, quos singulos ille capit & continet, & in quem illi omnes terminantur. Unde meritò homines ex his, quæ à Deo accipiunt decimam partem offerunt, ut Divus Augustinus expendit, ad reddendas illi gratias pro bonis receptis, qua profitentur se ab illo omnia accepisse. Propterea, ut idem Augustinus observat, in Scriptura sacra, offerre decimas & primitias, dicitur honorare Deum. *Honora*, inquit, *Deum de tua substantia, &c.* quia per hunc actum Deo defertur honor & gloria eorum omnium quæ accipimus. Idem est ergo, *Eorum quæ dederis mihi, decimas offeram tibi*, ac dicere: Tibi offeram honorem & gloriam: mihi retinebo quæ utilitatis fuerint, tibi eorum omnium gloriam reservabo, & offeram sacrificium laudis, sicque omnia mea perficiam sacrificia. Prudentes illi atque fœlices, qui ita sacrificant. *Beata gens, cujus Dominus Deus ejus*, inquit David: non ille beatus, qui operatur bonum; sed qui ita op...tur, quod illum habet tanquam Deum, id est, qui in illius gloriam opus destinat & ordinat: ex hoc enim demonstrat, se tanquam sepremum Dominum habere Deum. Ex his patet, cur Deus tam grandi cura procuraverit; ut sibi soli & non alteri deferretur gloria ex bonis operibus. Idololatriæ enim quoddam genus est, quod homo, quæ Deus in suæ veræ deitatis protestationem exposcit, alteri tribuat; ideoque per illud Deum negare videtur, & alterum illius loco tanquam Deum substituere. Optimè propterea sanctus Job verbis supra citatis dixit: *Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.* Quæ verba, ut accuratius illa expendamus, duobus modis possumus explicare. Primò, quod hujusmodi crimen aliquam habet cum idololatria similitudinem, propter rationem traditam. Quomodo Samuel dixit ad Saulem: *Quasi scelus idololatriæ est nolle acquiescere.* Non dixit absolutè esse scelus idololatriæ, nec enim omnis qui Dei mandatis non acquiescit, idololatra est, aut à fide deficit: sed *quasi scelus idololatriæ*, id est, habet cum illo scelere similitudinem quandam: sicut enim idololatra ex eo infectus est crimine idololatriæ, quia denegando ipsi Deo debitum servitutis obsequium & obedientiam se ipsum convertit, ut idolo obsequatur,

a 15. de Ciuit. ca. 20. & lib. 20. cap. 33.
b 35 Mor. c. 19. & 20 Ser 219. de tempore.

Prov. 3. 9.
Psal. 32. 12. & Psal. 143. 15.
Iob 31. 11.
1. Reg 15. 23.

quatur, & ejus præceptis obtemperet, quem Deum credit per intellectum: ita qui Deo non acquiescere vult, ipsomet opere, negat Deo debitam obedientiam, & se convertit, ut suo ipsius appetitui inserviat, se ipsum tanquam Deum & ultimum finem (non in-
¶ 204. tellectu, sed affectu) proponens. Hinc Rex Tyri, qui sibi gloriam, honorem & laudem, ex bonis quæ habebat arrogabat, dicitur quod se ipsum haberet tanquam Deum, & quod vellet ipse, Deo è sua sede dejecto, in Dei cathedra sedere, cui honor & gloria, quæ soli Deo obsequi debent, inservirent.
Ezec.28.2 *Hæc*, inquit, *dicit Dominus Deus: Elevatum est cor tuum, & dixisti: Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi*, &c. *& dedisti cor tuum quasi cor Dei*, &c. de quibus alibi.
a Homil.2. in Ioan. Secundò, quia ut docet D. Chrysostomus *a*, & ex professo demonstrat Divus Augusti-
b 5. de Civit.ca.14 nus *b*, inter omnes affectus pravos, qui disponunt ad negandum Deum, & iniquitatem maximam infidelitatis inducendam, primas tenet appetitus proprii honoris, lau-
2. 2. q. 4. art. 2. dis & gloriæ. Notum est enim ex vera Theologia, quod Sanctus Thomas sæpenumero docet, affectus pravos voluntatis aut concupiscentiæ, esse dispositiones ad amittendam fidem & negandum Deum. Quamvis namque fides sit in intellectu: sed pendet etiam à recto atque bono affectu voluntatis, eo modo, quem ipsemet D. Thomas ex legitima Theologia declarat. Hunc bonum affectum, rectitudinemque voluntatis inficiunt, minuunt, debilitant, & sæpe totaliter corrumpunt affectus pravi;
Orat.3. de Resurrect. unde fidei amissio consequitur. Ita Beatus Gregorius Nyssenus asserit quosdam negasse Christum futurum omnium judicem, & universalem resurrectionem & judicium, propter affectum laxioris luxuriosæque vitæ, quem fides judicii & resurre-
21. de Civit.c. 18. ctionis impediebat. Alii, ut Augustinus tradit, negaverunt æternam pœnarum durationem in inferno; ne illarum metu, affectum erga voluptates remitterent. No-
1. de pœnitent.c.15. vatianus, ut Ambrosius refert, à fide defecit propter dolorem Episcopatus amissi. Paulus Samosatenus, ut Chrysostomus tradit, à fide propter amorem fœminæ cujusdam fuit effectus apostata. Avaritia multos continet & continuit, ut Gregorius ostendit, ne fidem reciperent: & vitia fuerunt, quæ antiquitus homines à legitima deturbarunt fide, aut ab ea recipienda revocarunt, & in idolorum cultu retinuerunt, ut Divus Athanasius probavit, & elegantissimis verbis, S. Gregorius Nazianzenus, idololatras alloquens exposuit: *Stulti*, inquit, *idolorum cultores, qui hoc vitiis vestris subsidium excogitastis, ut flagitiosos, mendaces, sicarios, versutos, fluxuosos, raptores, cinædos, adulteros, pædicones, vobis Deos fingeretis, nec eo contenti, vitiis etiam ipsis sacra instituistis, alios nimirum atque alios, aliis atque aliis sceleribus, flagitiisque nobiles & præpotentes, divinis honoribus afficientes: ex quo illud efficitur, ut non solùm impunitum maneat quodvis crimen, sed etiam laudabile atque honestum habeatur, velut Deo, qui id coluit, gratum & jucundum*, &c. Hom 7. in Ioan. 2. Moral. cap. 12. Orat. contra idol. Oratio. ad Nemesium.

Quæ omnia aptè doctus quidam nostri temporis autor prosequitur, & quæ oculis nostris, nostro seculo videmus, confirmant, innumeros à fide defecisse voluptuosæ vitæ affectu, aut bonorum temporalium appetitu. Inter omnes autem affectus, qui potentius, validius, & efficacius humanam depravant voluntatem ad fidem non recipiendam, aut receptam amittendam, est appetitus proprii honoris, laudis & gloriæ: ideo illum Augustinus *a* vocat, *vitium valdè pia fidei inimicum*. Id quod ostendit ipse, sicut etiam demonstrat Chrysostomus *b* ex illis verbis Christi Domini dicentis ad Pharisæos: *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, & gloriam quæ à Deo solo est, non quæritis?* Gloriam ab invicem accipere, est gloriam ab hominibus homines, alios ab aliis aucupari, & captare. Hilarius hæc verba Christi ita legit: *Quomodo potestis credere, qui honorem ab hominibus accipitis, & honorem ejus, qui solus Deus est, non quæritis?* In ejusdem confirmationem expendit etiam Augustinus illa sancti Ioannis Euangelistæ verba: *Ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter* Tolet. in c. 5. Ioann. ¶ 205. a 5. de Civ. ca. 14. cit. b Homi. 2. cit. Ioan 5 44. Libr. 9. de Trinit. Ioann. 12. 42. 43.

Pha-

Pharisæos non confitebantur: ut è synagoga non ejicerentur: dilexerunt enim gloriam hominum magis quam Dei. Quosdam hic affectus continuit, ne fidem Christi reciperent, & quam plures ne receptam in corde fidem, confiterentur ore; sed de his alibi. Ecce ergo hujus affectus impietatem, per quam homo coronam gloriæ ipsi Deo debitam, ab ipsius Dei capite videtur aufferre velle, & sibimetipsi imponere. Disponitur propterea per illum ad negandum Deum, & seipsum tanquam Deum colendum. Hinc tam acriter Deus contra hypocritas excitatur, quantum exposuimus supra, exprimitque ipse per Isaiam dicens: *Assur virga furoris mei: ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mandabo illi, ut auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum.* Summa ira commotum se his verbis exhibet Deus, imò & quasi furiosum. Quod tamen quamvis indecens Deo videatur, & in eum propriè loquendo quadrare non possit; tamen Scriptura sacra eo utitur, quando Deum supremè iratum vult exhibere: sumpta metaphora ab homine, qui quando furiosus est, baculum aut gladium manu arripit, quem in hanc & in illam partem convertit, percutiens undique & vulnerans, atque dejiciens, prosternens & conculcans omnes quotquot obvios habet. Ita quasi furiosum seipsum describit Deus, summa ira contra quosdam homines provocatum: qui propterea arrepturus erat Regem Assyriorum tanquam gladium ancipitem & acutum, aut tanquam baculum fortem, per quem omnes percuteret, vulneraret, & conculcaret, auferret eorum bona, & libertate spoliaret, ac in captivitatem duceret: & relinqueret illos extrema dejectione depressos, conculcandos, tanquam lutum platearum. Quod si inquiras: Et contra quos talis ira? Respondet subdens: *Contra gentem fallacem*, in Hebræo habetur nomen *hhaneph*, הנפ. quod, ut supra annotabamus, Vulgatus fere semper, *hypocritas* vertit, fallaces quidem & simulatores, qui decipere intendunt, procurantes, ut sancti ab hominibus judicentur cùm sint impii, ut ab illis gloriam & honorem pro bonis suis reportent. Possemus nunc D. Bernardi verba, quæ supra retulimus inserere, contra homines, qui gloriam sibi ex bonis, quæ habent arrogantes, leve peccatum aut nullum committere credunt: Eant ergo nunc vani filii hominum, eant, & decipiant ipsi se vanitate, &c. Et Deum invenient, perdentem gentem decipientem & fallacem.

Esai. 10.5 — *Serm. 13. in Cantic.*

§. 21. *Fumus thymiamatis soli Deo reservabatur, quem nullus sub pœna mortis poterat sibi quærere, quod Oziæ factum confirmat.*

¶ 206. POssumus insuper, quæ diximus, amplius explicare & confirmare, ex his quæ B. Basilius annotat, expendens quæ Deus circa thymiama, quod confici jussit, ordinavit. Voluit Deus suavissimum odorem sibi offerri, ideoque statuit thymiama confici. *Sume tibi*, inquit ad Moysen, *aromata*, aut, ut legit Basilius, sume tibi odoramenta suavè fragrantia, *Stacten & onycha galbanum boni odorus, & thus lucidissimum, æqualis ponderis erunt omnia, faciesque thymiama, &c. purum & sanctificatione dignissimum*, id est, quod Deum deceat, aptumque sit ei offerri, & illo subfumigari. *Sanctum sanctorum erit vobis thymiama*, id est, sanctissimum, purissimum, Deo soli reservatum. *Talem compositionem non facietis in usus vestros, quia sanctum est Domini*, id est, quia Deo ipsi consecratum & dicatum. *Homo quicumque fecerit simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populis ejus.* Supponit in primis Basilius, Deum non jussisse thymiama confici & componi, nec ejus suffimentum sibi soli reservasse propter odorem ipsum materialem, & corporale thymiama. Revera enim execrabile est asserere, Deum præcepisse confici pigmentariam compositionem propter se ipsum, quasi gravissimum habeat illius suavem odorem: est siquidem Deus incorporeus penitus, quem propterea, ut omnis philosophia docet, nec bonus aut malus odor corporalis, possunt afficere, delectare aut

In c. 1. Esai. in illud si obtuleritis mihi similaginem. — *Exod. 30. 34.*

aut offendere: sed propter id, quod per illam voluit significare. Secundo expende, diversa esse inter se, thymiama & odorem, qui ex illo consurgebat. Non enim thymiama ipsum Deus sibi penitus reservabat: sed illius tantummodo odorem. Ideo non simpliciter prohibebat, thymiama ab aliis teneri: sed quod *non fieret in usus eorum*, aut *ejus odore perfruerentur*. Per thymiama igitur ex omnibus aromaticis speciebus compositum, omnium virtutum operationem intellexit: nec enim contentus est Deus, si unam solummodo teneas virtutem, qui te omnibus perfectum exposcit. Et idcirco, ut Basilius annotat, eas aromaticas species expressit, quæ universa continere viderentur. Quatuor enim species aromaticæ, ex quibus componendum erat thymiama, ad quatuor referuntur elementa, ex quibus omnia componuntur, quorum singularem tenent similitudinem. *Stacte* namque refertur ad aquam, quia est recentis myrrhæ incisæ pinguedo, cum aqua expressa, aut ut alii volunt, gutta, quam arbor quædam aromatica distillat: *Onyx* ad terram, ob retorridam ariditatem: *Galbanus*, ad ignem, propter calorem præfervidum: *Thus* vero aerem repræsentant, quod transperantis sit & dilucidæ perspicuitatis. Quod Deus sibi reservat, est suffimentum aut odor ex his speciebus aromaticis consurgens. Ex virtutum namque universarum operibus inter se commixtis (quando scilicet, jejunium est humile, misericors & orationi conjunctum, quando oratio est copulata jejunio, misericordiæ & humilitati, quando humilitas secum tenet orationem & misericordiam, &c. ut Ambrosius *a*, Augustinus *b*, & Gregorius *c*, loqui solent, quorum doctrinam excellenter Divus Thomas *d*, explicat) consurgit odor suavissimus, aut suffimentum laudis, honoris & gloriæ. Hoc Deus sibi ita reservat, ut prohibeat dicens: *Talem compositionem non facietis in usus vestros*, id est, ad vestri gloriam & honorem, *quia sanctum est Domini*, id est, Deo dicatum & debitum. Ideoq; *homo quicunque fecerit simile, ut odore illius perfruatur peribit de populis suis*. Pereat Lucifer, & æternæ perditioni tradatur: quia odore virtutum, donorum & gratiarum, quibus fuit ornatus, perfrui voluit, gloriam & honorem inde procedentem sibi aucupare volens, cui dictum est: (ut S. Thomas explicat) *Elevatum est cor tuum in decore tuo, &c. in terram projeci te*. Pereat Rex Tyri, qui gloriam & honorem, quam in Deum referre debebat, propter divitias & potentiam, quibus fuit donatus, in suum voluit usum convertere, cui dictum est: *Eo quod elevatum est cor tuum, quasi cor Dei*, id est intendens gloriam, quæ Deum tantummodo decebat: *Idcirco ego adducam super te alienos, robustissimos, &c. interficient te*. Pereat Herodes, qui splendore regio fugens, gloriam ab adulatoribus sibi delatam, quam Deo tenebatur servare, acceptavit: ideo percussus ab Angelo expiravit, de quibus supra. Expendit S. Chrysostomus justam Regis Oziæ percussionem, quem Deus insanabili lepra percussit, ex qua mortuus fuit: vere enim res digna est grandi animadversione. Fuit Ozias (quem aliquando scriptura *Azariam* vocat) Rex, *qui fecit quod rectum erat in oculis Domini, &c. Cumque requireret Dominum, direxit eum* Dominus *in omnibus*: unde insignes comparavit victorias, resque grandes fuit adorsus. Hinc *e*, *egressum est nomen ejus procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, & corroborasset illum*. Nihilominus *f*, *percussit eum Dominus* g, *Orta est enim lepra in fronte ejus coram sacerdotibus, in domo Domini super* (id est juxta) *altare thymiamatis, &c.* & sacerdotes, *festinato expulerunt eum, &c. & fuit leprosus usque in diem mortis suæ*. Inquirit & prosequitur Chrysostomus expendens, eur tam grande supplicium intulerit Deus Regi, qui fecerat quod rectum erat in oculis ejus: & tandem docet rationem fuisse eam, quam ipsamet Scriptura sacra expressit: quia sibi voluit arrogare gloriam & honorem, non Deo ipsi, sed ejus sacerdotibus reservatum, circa thymiamatis suffimentum aut oblationem. Hoc enim eoram Deo offerre & incendere, solis sacerdotibus volebat Deus esse concessum. *Cum autem Ozias roboratus esset, elevatum fuit cor ejus in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum, ingressus enim templum*

Marginalia: a Li. 5. in Lucam in illud Beati pauperes. b 6. de Trinit. cap. 4. c 22. Moral. cap. 1. d 1. 2. q. 65 art. 1. — 1. 2. q. 145 2 ad 3. Ezechiel. art. 28. 17 — Ezech. 28. 6. — Act. 12. 32 — ¶ 207. — Ho. 1. & 4. in illud Vidi Dominum. — 4 Reg. 15. 1. — e 2. Paral. 26 4 5. — f 4. Reg. 15. 1. — g 2. Paral. 25. 19. — 2. Paral. 26. 16.

 plum

plum voluit adolere incensa super altare thymiamatis. Singula verba expende. *Elevatum*, inquit, *est cor ejus in interitum suum.* Nihil est, quod magis ad interitum, exitium, & perditionem disponat, quam cordis elatio, per quam quis gloriam alteri reservatam sibi usurpare contendit. Deinde si scire vis, circa quid elevatum fuerit cor ejus: audi. *Voluit*, inquit, *adolere incensum supra altare thymiamatis.* Hoc solis sacerdotibus erat reservatum: id quod ei exposuerunt sacerdotes ipsi dicentes: *Non est tui officii Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum, qui consecrati sunt ad hujusmodi ministerium.* Voluit ergo gloriam sacerdotibus reservatam in oblatione thymiamatis, aut incensi usurpare Si propter hanc causam tam acerbe illum punivit, lepræ insanabilis percussione, (quæ talem ac tantum horrorem incutiebat, ut misere, & contemptibiliter fuerit ejectus è templo, imo & è civitate) qua pœna Deus illum castigaret, si ipsummet odorem incensi oblati super altare thymiamatis ipsi soli Deo reservatum, sibi vellet arrogare? Si ex eo quod sibi assumere voluit quod sacerdotes tantum decebat, Deo scilicet offerre odorem incensi aut thymiamatis: qua pœna mulctaretur, si ipsummet odorem soli Deo dicentem & reservatum usurpare vellet, & sacerdotibus imponeret, ut odorem illum, quem Deus sibi soli reservatum tenebat, sibi ipsi impenderent? Et vere aliqua ratione hoc faciunt, qui gloriam & honorem ex virtutum operibus sibi arrogant. Tu. n. ipse, cui datum est talia opera facere in Dei honorem & gloriam, contendis odorem illum ex ipsis procedentem, in te ipsum convertere: & gloriam quam homines videntes bona opera tua Deo deberent impendere, procuras tibi arrogare: tu vis ex tuis operibus laudari, honorificari & glorificari ab hominibus, &c. Impium sane execrandumque facinus, grandique supplicio dignum Fumum itaque ex aromaticis speciebus, aut sancto thymiamate procedentem, & odorem quem odorifera aromata spirant, intellige Deo ipsi dicatum & offerendum, sicuti offerebat Paulus (ut Divus Basilius annotat) cum dicebat: *Christi bonus odor sumus Deo*: q. d. Hoc contendimus, virtute & favore Christi bonum spirare odorem, ex virtutum aromatibus procedentem, non quidem nobis: *Non enim quæro ab hominibus gloriam*, sed Deo. Idcirco idem Apostolus, ut alibi annotabamus, vocat Apostolos ipsos, gloriam Christi. *Apostoli*, inquit, *Ecclesiarum gloria Christi*: quia sicut thymiama dicebatur gloria quædam Dei, quod compositum erat, ut Deo solummodo suavem spiraret odorem: ita Apostoli in hoc electi & positi fuerunt, ut solius Dei gloriam & honorem per sua virtutum opera, quæ ex ipsius Dei favore faciebant, intenderent & promoverent.

In cap. 1. Isaia cit. — *2. Cor. 2. 15* — *2. Cor. 8. 23*

§. 22. *Acute S. Augustinus revincit Philisophos contendentes humanam gloriam quærendam ex tabula quadam ab eisdem sapienter depicta, quæ manifeste hypocritarum vitium confundit.*

¶ 208. *5. de civit. cap. 7.*

EX his procedit S. Augustinus ad impugnandam quandam Philosophorum, doctrinam, qui censebant appetere gloriam, honorem & laudem, ex bonis operibus, non solum non esse vitium fugiendum: sed potius quendam studiosum utilemque ac necessarium affectum, ad excitandum & accedendum ad Reipublicæ utilitatem, & studiosæ vitæ promotionem. Per hunc namque homines excitantur ad egregia virtutum opera, fugiunt vitia, sequuntur virtutes, magna & grandia aggrediuntur. Ita tradit sensisse Ciceronem, qui in hujus confirmationem hanc intulit universalem generalemque sententiam: *Honor alit artes, omnesque accenduntur ad studia, jacentque ea semper quæ apud quosque improbantur.* Ideoque in libris quos de Republica scripsit, ubi de instituendo Principe Civitatis loquitur, dixit, *illum alendum esse gloria*, id est, humanæ laudis & gloriæ cupiditate: qua majores duces excitatos, multa mira atque præclara fecisse commemorat. In cujus confirmationem longo discursu demonstrat Sanctus Augustinus duos affectus inter cæteros, excitare homines ad grandia, difficilia & quasi impossibilia:

In proœm. Tuscu. qq. — *5. De civ. cap. 19.*

lia: affectum scilicet dominandi, & affectum honoris & gloriæ, huncque illo multo esse superiorem, ad quem ille tanquam ad finem destinatur & ordinatur. Hujusmodi affectu Philosophos ad grandia, & admiranda virtutum opera impulsos, idem Augusti-
a 1. de civ. cap. 16. nus demonstrat: & ex Platonis, Diogenis Cynici, & aliorum Philosophorum historiis,
Lud. Vives ibid. ejus Scholiastes comprobat. Eodem appetitu ductos Romanos fuisse ad bella fortissime gerenda, & excellentes virtutum actus sequendos similiter Augustinus demonstrat. Cæterum quam impia sit & execranda hæc
5. de civ. c. 17. & seq. Philosophorum sententia, ipse Augustinus comprobat. Primo, ex eo quod & ipsimet
5. de civit. cap. 13. Philosophi ita aliquando conficeri, ipso rationis lumine ducti, coacti sunt. In cujus confirmationem Horatii & ejusdem Cice-
Cap. 14. & seqq. usque ad 19. ronis verba quædam expendit. Deinde, idem probat ex eo quod congruum est honorem & gloriam, quæ bona aliqua opera consequitur, in eum referre, qui totius boni est author. Quibus multa addit, probans, alienam penitus esse debere à Christiano corde elationem, jactantiam, & appetitum
¶209. gloriæ ex bonis operibus. Tandem argu-
a Cap. 20. mento quodam ad hominem, Philosophos
b 4. Fidei orth. c. 17. plene convincit *a*, desumpto ex quadam
c Lib. 9. epist. 9. ad Serenum Epis. Massilien. tabula, quam depictam hominem oculis offerebant. Sunt quidem picturæ: ut S. Damascenus *b*, docuit, & ex professo tradidit B. Gregorius *c*, indoctorum hominum libri & scripturæ: nam quod legentibus scriptura (inquit Gregorius) hoc idiotis præstat pictura cernentibus: in ipsa etiam ignorantes vident quod sequi debeant, & in ipsa legunt qui literas nesciunt. Quod dictum Gregorii, expendit secunda synodus
Actione 2. Nicæna, quæ est septima generalis, trecentorum quinquaginta Episcoporum: quæ potentiorem ad movendum affectum picturam, quam scripturam demonstrat, ex va-
Action. 4. a Oratio. quod vet. & nov. test. unus sit legislat. b Orat. de divinit. Filii & Spiritus Sancti. riis Sanctorum Patrum dictis & factis. Sanctus enim Chrysostomus *a*: Ego, inquit, & ex cera fusilem picturam pietate plenam amavi. Divus Gregorius Nyssenus *b*, de quadam pictura Abrahæ ad altare constituti, immolare volentis filium: Vidi, inquit, sæpius inscriptionis imaginem, & sine lachrymis transire non potui, cum tam efficaciter pictura ob oculos poneret histori-
am. De qua re loquitur optime D. Augusti- *2. de civit. c. 7. 8. 10.*
nus expendens, quantum moverit insensatum juvenem figura illa Jovis in virginem luxuriantis. Propterea eadem Nicæna synodus hortatur, ut imagines sacræ doctissimi pictoris opera depicta fidelium oculis exponantur, &c. Et bene dicit: *Doctissimi pictoris opera*, qui apte & eleganter res per picturam referat: qui enim talis non est, risum potius movere solet. Ut ergo Philosophi, omnes homines à voluptate & luxuria revocarent, oculis eorum tabulam quandam offerebant depictam: ut videas quam stulti sint hæretici, qui imaginum & picturarum usum tollere nituntur, quoniam philosophi, secreta Philosophiæ etiam communibus hominibus & vulgaribus, per depictas imagines explicabant. Et quamvis Augustinus dicat philosophos tabulam verbis pinxisse, innuens non penicillo depictam exhibuisse oculis: sed si attente legas, intelliges tabulam coloribus pictam, à philosophis spectantium oculis exhibitam, cujus figuræ quidnam significarent, exprimebant verbis & excellenti doctrina. Talis autem erat pictura. In tabula quadam depicta erat voluptas, quæ in sella regali quasi delicata quædam, deformisque Regina considebat, eique virtutes quasi pulcherrimæ nobilissimæque virgines, tanquam ancillæ subservientes famulabantur, observantes ejus faciem, ut ad illius nutum facerent quicquid illa, vel solo nutu imperabat. Mandabat prudentiæ, ut vigilanter inquireret, quomodo voluptas regnare posset, & salua esse. Jubebat justitiæ, ut præstaret omnia, quæ posset beneficia ad comparandas amicitias, corporalibus commodis necessarias: nulli faceret injuriam, ne offensis legibus, voluptas ipsa secura vivere non posset. Fortitudini imponebat, ut si corpori dolor acciderit, qui non compellat in mortem, teneat dominam suam, id est, voluptatem, fortiter in animi cogitatione; ut per

 pristi-

pristinarum delitiarum suarum recordationem, mitiget præsentis doloris aculeos. Temperantiæ mandabat, ut tantum capiat alimentorum: & si qua delectant, ne per immoderationem, noxium aliquid valetudinem turbet, & voluptas quam etiam in corporis sanitate maximam ponunt, graviter offendatur. Ita virtutes pingebant eum tota suæ gloriæ dignitate, tanquam imperiosæ cuidam & inhonestæ mulierculæ servientes voluptati. Egregia sane pictura, quam oculis omnium exhibentes, per eam aperte ostendebant, nihil ignominiosius & deformius, & quod minus bonorum ferre possit aspectus, deformi scilicet; fœdissimæ, sordidæ, vili, ac omnibus modis contemnendæ & conculcandæ mulieri, servire tanquam supremæ Reginæ, virgines quasdam pulcherrimas, nobilissimas, & summa æstimatione dignas. Hujus tabellæ meminit Cicero, cujus author fuit Cleanthes Stoicus. Bene quidem, inquit Augustinus, rem quam volebant tali pictura philosophi ostendebant, & quod verum est & sequendum apertissime per illam demonstrabant. Sed quos similis pictura manifeste revincit. Depingamus enim similem tabulam, in qua virtutes omnes serviant humanæ gloriæ, & laudis affectui: licet enim gloria ista, delicata mulier non sit, inflata tamen est, & multum habet inanitatis. Unde pingatur mulier tumens inflataque cui pulcherrimæ virgines, virtutes scilicet deserviant & obediant imperanti: ut nihil provideat prudentia, nihil distribuat justitia, nihil toleret fortitudo, nihil temperantia moderetur: nisi unde placeatur hominibus, & ventosæ gloriæ serviatur: si virtutes inservire voluptati, ex illa tabula comprobatur iniquum, quanto ex ista ostendetur iniquius, virtutes humanæ gloriæ inservire? Tabulam depinge, in qua tanquam Regina sedeat tumida quædam Æthiopissa, vilissimo genere nata, cui in circuitu adessent pulcherrimæ virgines nobilissimi Regis filiæ, quæ omnes cogerentur intentis oculis coram illa stare, ut illi obsequerentur. Quid enim inanis gloria, aut appetitus laudis humanæ? Nonne vilior est Æthiopissa ancilla, procedens ex improbo & fastidioso superbiæ spiritu? Quid virtutes, nisi quædam nobilissimæ virgines, divina quadam progenie ab ipso Deo procedentes? ut supradictum est. Quid intendit hypocrita jejunans, orans, eleemosynas faciens, religionis actus & pietatis exercens: nisi ut istæ virgines, illi vilissimæ Æthiopissæ tanquam ejus ancillæ inserviant? Similia tradere visus fuit Chrysostomus. Hæcque sunt, quæ Deus vitio dedit improbis illis Sacerdotibus, ut supra inducebamus: *Victimas declinastis in profundum.* Improbum, inquit Chrysostomus, & execrandum esset, legitimos Regis filios, regni paterni hæredes, compellere & demittere, ut inservirent vilissimo alicui mancipio: & quod in ejus obsequium omnem suam nobilitatem expenderent, & jus ad paternum regnum perderent: nihil minus facit, qui virtutum opera in sui honorem, & gloriam convertit, quorum nobilitatem perdit & jus ad regnum cœlorum, quod prætendere poterant absumit: adeo ut jam nulla illis relinquatur merces, ut statim dicemus. Ex his ad Philosophorum rationes respondet Augustinus. Arguebant Philosophi dicentes: id recte intendi posse per virtutum opera, quod ad eadem opera consequitur: certum est autem nihil magis ad ipsa consequi quam laudem, honorem & gloriam: sicut ad vitiorum actus sequitur dedecus & ignominia, naturali quadam sequela. Unde commune apud illos erat proverbium, Laudem, honorem & gloriam, esse præmium virtutis: sicuti ignominiam & dedecus stipendium vitiosæ vitæ. Quæ omnia ipsemet Apostolus dicere visus fuit: *Tribulatio*, inquit, *& angustia in omnem animam hominis operantis malum: gloria autem & honor & pax omni operanti bonum.* Deinde, quia quis negare poterit, utile esse intendere illud, quod animam ad virtutem acuit, & instigat, à vitiisque revocat? Nihil autem potentius id operatur quam appetitus laudis & gloriæ. Ad hæc omnia respondet Augustinus, justum quidem esse, hominem per bona virtutum opera intendere honorem & gloriam: non tamen vanam & inanem, sed solidam & firmam, & quæ sit præmium con-

Marginalia: ¶ 210. (beside "vientes voluptati"); *Libr. 2. de finibus.* (beside "Cicero"); *Homi. 71. in Matth.* (beside "Hæcque sunt"); *Oseæ 12.* (beside "Improbum"); ¶ 211. (beside "Augustinus. Arguebant"); *Rom. 2. 9.* (beside "Tribulatio")

condignum & condecens valori bonorum operum. Gloria quidem apud homines vana est & inanis: gloria autem apud Deum solida, firma, secura, & quæ totius boni operis valorem adæquat; de quibus optimè Divus Bernardus, & nos supra multa diximus: ideoque illa non solum non est intendenda, sed contemnenda, hæc autem est toto corde appetenda & quærenda. Hoc etiam pacto D. Thomas Philosophorum argumenta soluit.

Ser. 13. in Cantic. — *2.2.q 132 art.1.ad 2*

§. 32. *Amen, jurandi est nota, qua Deus utitur ad immutabile decretum indicandum, quo hypocritas terrere vult.*

Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Infelicissimam hypocritarum sortem vult Christus Dominus explicare, qui pro suis bonis operibus nullam penitus à Deo sunt recepturi mercedem, quippe qui jam quam intendebant, receperunt. Vendiderunt opera sua hominibus pro laudis & gloriæ mercede, quam sibi impendi procurarunt, illam receperunt; proinde nulla alia eis à Deo expectanda relinquitur, & quod superius initio capitis admonuerat, simpliciter dicens: *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud*
¶ 212. *patrem*, nunc juramento confirmat: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*, subintelligendum relinquens, nullam aliam eos manere. Annoravit S. Augustinus, Christum Dominum, cùm illam vocem *Amen* inducit; velle attentos & intentos nos reddere, & ab omni somno excitatos. Non est dubium, vocem, *Amen*, Hebræum esse, ut Hieronymus *a*, Ambrosius *b*, Augustinus *c*, & in universum omnes fatentur: sumitur autem ab Hebræis duobus modis, primò tanquam nomen masculinum substant vum, quod primo significat ipsammet firmitatem & stabilitatem. Et quia nihil firmius stabiliusque est ipsa veritate, transfertur ad significandam veritatem ipsam, quam etymologiam certiorem credo illa, quam communiter multi hebraizantes solent afferre dicentes: *Amen*, procedere à verbo *Aman*, quod est credere; quia id maxime credendum est, quod est fidele, stabile & verum, nam longe perita talis etymologia est, præterquam quod verbum, quod significat credere, non est *aman*, sed *heumin*, de quo Brixianus. Est igitur Amen nomen, quod firmitatem, stabilitatem, veritatemque significat. Hac de causa Christus ipse aliquando in scriptura vocatur, Amen. *Hæc*, inquit Ioannes, *dicit Amen, testis fidelis & verus*, id est, veritas ipsa, & firmitas ipsa. Ex quibus credit idem Brixianus explicari locum illum Isaiæ: *Qui benedictus est super omnem terram, benedicitur in Deo Amen. & qui jurat in terra, jurabit in Deo Amen*, id est, in Deo veritatis, aut in Deo, qui est veritas ipsa. Ideoque credit apertum vaticinium de Christo, qui sæpissimè vocatur *Veritas*. Secundò sumitur adverbialiter, & significat *Verè*, *aut verum*, ut omnes SS. Patres annotant, & hoc modo sumptum; varia significat, ut S. Ambrosius ex professo prosequitur. Interdum enim est adverbium imperantis, interdū precantis, interdum confirmantis. Imperantis, est, quando superior inferiori statuit, quid faciendum sit vel sequendum, cujus nullum exemplum subjicit Ambrosius. Precantis, sicut illud Amen, quod subditur post illam petitionem, *Fiat voluntas tua*. Ita sumitur à Jeremia, qui pseudoprophetæ Hananiæ prædictione falsa Dei nomine promittenti & dicenti: *Contrivi jugum Regis Babylonis, &c.* respondit: *Amen, sic faciat Dominus, suscitet Dominus verba tua, quæ prophetasti, &c.* Confirmantis autem, sicut cum Dominus dicit in Euangelio: *Amen dico vobis.* Ita credit Ambrosius positum à David, cùm dicit in fine aliquorum Psalmorum: *Fiat fiat.* In Hebræo; *Amen Amen:* quibus vocibus plenè confirmat quæ dixerat: quasi dicat: *Certissimè fiet:* Similiter cum Deus statuit, ut quando maledictiones & benedictiones contra transgressores, & observatores legis promulgarentur; *responderet omnis populus; Amen:* certissimum eventum indicans, confirmansque quod dictum fuit. Id ipsum etiam signi-

Matt. 5. 1. — *Tract. 41. in Ioan. ante med.* — *a Epi. 174 ad Sophro. & 137. ad Marcel* — *b In Psal 40 ad fin.* — *c 15. contra Fau. c 9. 2 de doctrin.* — *Chrisost. c. 11 tract. 41. in Ioan.* — האמין. *Tom. 1 fol. 125. p. 2.* — *Apoc. 3.* — *Tom. 1. fol. 33 p. 2.* — *Isa. 65. 17* — *In Psa. 41* — *Mat. 6. 13* — *Ier. 28. 2.* — *Psal. 40 14. & Ps. 71. 19. & Ps. 88. 52.* — *Deut 27. 15. 16.*

significat, inquit Ambrosius, quando benedicente Sacerdote, respondet populus, *Amen: Confirmatio enim benedictionis magis quam deprecatio est.* His concinunt, quæ Apostolus ait, eum qui audit aliquem concionantem, aut benedicentem, si non intelligit quæ audit, non posse dicere *Amen:* id est, ut Hieronymus explicat, non poterit confirmare, aut certissima confirmatione statuere. Hoc ex eo etiam patet, quòd idem Ambrosius refert, ostendens veritatem, quam Catholica fides de sanctissimo Eucharistiæ Sacramento profitetur. Consuetum enim erat, quòd cum Sacerdos elevabat hostiam consecratam, quàm fidelibus traderet, clamabant: *Corpus Christi:* qui communicaturi erant respondebant: *Amen.* Certè hoc otiosè non fiebat, inquit Ambrosius, sed ut hoc verbo fidelis quilibet profitetur certissimam fidem, quam de Eucharistiæ Sacramento sanctissimo tenebat. Hæcque communior est hujus vocis significatio, quod scilicet est confirmatio eorum, quæ dicuntur, & quædam jurandi forma, quasi dicas: *Verè*, aut *In veritate*, quomodo Deus jurare solitus fuit, *sicut jurasti*, inquit David, *In veritate tua.* Et hac voce utebatur Christus tanquam juramento quodam gravi, volens, quæ dicebat confirmare, ut Ambrosius *a*, & Augustinus *b*, annotant, & clarius Chrysostomus *c*, expendens illud, quod dicit Christus: *Amen dico vobis.* Jurat Christus, inquit Chrysostomus, quod enim in veteri testamento dicitur: *Vivo ego dicit Dominus*, in novo dicitur: *Amen, id est verè, &c.* Et duo annotanda sunt circa hujusmodi vocem, hoc modo sumptam. Primum est, quod observat Augustinus illam habere aliquid velati secreti & singularis Sacramenti, sicut vox *Hosanna*, quam propter hoc interpretes intranslatam reliquerunt. Amen interpretatur, *Verè* aut *Verum*, possetque interpres illam transferre; sed nec Græcus ausus est facere, nec Latinus, inquit Augustinus; ut honorem haberet velamento secreti, &c. Ex quibus annotat Augustinus, cum Christus hoc verbum inducit, singulariter velle, quæ dicit commendare, & intentos reddere, atque excitatos auditores.

[Margin notes, left column: ¶ 213. — 1 Cor. 14. 16. — Lib. 4. de Sacra. c. 5. — Ps. 88. 36. — a In Ps 40 citat. — b Hom. 41 in Joan. — c Hom. 10. in Marc. in princip. — Tract 41. citat & 15 contra Faust. c. 9.]

Secundum est, quod observant Ambrosius *a*, & Augustinus *b*, hanc jurandi, seu confirmandi notam, peculiariter induci à Christo Domino, cùm aliquid dicit, quod certissimam & supremam, difficilem tamen continet veritatem: ut videntes illam ab ipso non solùm dictam, sed juramento firmatam pleniori fide credamus. Quamvis enim ad plenam fidem adhibendam, sufficeret illius simplex verbum, qui cum veritas sit, mentiri non potest: tamen ut firmiorem credendi habeamus rationem, jusjurandum aliquando interponit, ut Apostolus annotavit. Quod cum apud Ioannem Christus loquitur, frequentius facit, imò & apud ipsum tantummodo duplicare consuevit hanc jurandi notam, dicens: *Amen amen:* quia ut idem Ambrosius *a*, Rupertus *b*, & D. Antonius *c*, considerant, Christus apud Ioannem, maximè de cœlestibus & profundis mysteriis est locutus, graviora que Sacramenta exposuit, ut cum ad principem pharisæorum dixit *d*: *amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit, &c.* & ad Pharisæos ac scribas *e*: *Amen amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem, &c.* Statuebat Deus, hanc vocem *Amen* geminari, quando supremam indubitatamque omnino fidem postulabat, & certissimam rem indicari volebat. Ita præcipiebat, ut in sacrificio zelotypiæ, imprecationibus Sacerdotis *responderet mulier, Amen amen*, ut supremam certitudinem futuri eventus hoc ipso ipsamet mulier exprimeret. Ita & populus suprema confirmationis nota, quæ sanctus Esdras proposuerat, volens firmare, respondit: *Amen amen.* Qua etiam ratione, Ioannes ipse volens plenum firmitatis signum iis, quæ dicebat adhibere, duplicavit affirmandi notam, eam Græcè & Hebraicè subjiciens; *Ecce*, inquit, *venit cum millibus, &c. etiam, Amen.* Ut quæ dicta sunt, inquit Arethas, firma esse testetur, sigillo obligavit dicens: *Naiamin*, id est, *Etiam amen.* Nai quidem, ex Græcorum consuetudine perfectam immutabilitatem notat: Amen vero apud Hebræos significat, nihil posse obstare, quo minus ea quæ promissa sunt, eveniant. Hine Hieronymus vocat hanc vocem *Amen*, sigillum eorum quæ dicun-

[Margin notes, right column: a In Ps. 40. citat. — b Tract. 41 citat. — Ad Heb. 6. 17. 18. — ¶ 198. — a In Ps 40 citat. — b In cap 3 Joan. — c 1. p. hist. c. 3 tit. 5. § 8 — d Joan. 3 — e Joan. 6. — Num 5. 22 — 2. Esd. 8. 6 — Apoc. 1. — In cap. 1. Apoc. al. — In cap. 6. Matth.]

cuntur; tunc enim literis plena undique fides adhibetur cùm Rex sigillo suo eas munit. Ut autem tandem ad institutum veniamus, observandum est ex D. Thoma, quando Deus ei quod dicit, addit jurandi notam, velle certissimum eventum eorum quæ dicuntur exprimere. Duobus enim modis Deus aliqua prædicit, primò indicans successum rei secundum præsentem justitiam; hæcque prædictio mutari potest, ut alibi exposuimus, sicuti videmus in eo, quod dictum fuit Ezechiæ: *Dispone domui tuæ, quia morieris tu & non vives:* habebat enim talem infirmitatem Ezechias, quod secundum ejus naturalem cursum, mortem erat incursurus. Similiter dixit ad Ninivitas: *Adhuc quadraginta dies & Ninive subvertetur*, quia ipse meruerat subversionem sui ipsius, & si in malitia sua perseverasset, sine dubio fuisset subversa. Quomodo etiam Deus per Jeremiam dicit: *Repente loquar adversus gentem, & adversus regnum, ut eradicem & destruam & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum adversus eam, agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei.* Secundò, exprimere volens firmum & immutabile consilium sua æterna præordinatione dispositum, de quo dixit Samuel ad Saul, petentem, ut quæ Dei nomine prædicebat, revocari procuraret: *Triumphator Israel non parcet, nec pœnitudine flectetur.* Et quando Deus vult talem suam prædictionem ostendere, juramentum adjicit, indicans, quod promittit aut asserit, esse firmum, stabile & immutabile prædestinationis suæ consilium. *Volens*, inquit Apostolus, *ostendere immutabilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum.* Ideo, ut idem Apostolus, annotavit Sacerdotium Christi, non simpliciter asseruit & prædixit Deus, sed sub juramento; *Juravit Dominus, & pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternum, &c.* Multi siquidem facti sunt sacerdotes Dei prædictione & verbo, inquit Apostolus; sed sine juramento, quia eorum sacerdotium perpetuum & immutabile non erat: Christus autem cum juramento, quòd sempiternum habiturus erat sacerdotium.

Lu c. 6. ad Heb. lec. 4.
Isai. 38. 1.
Jon. 3. 4
Jer. 18. 7.
1 Reg. 15. 29
¶ 215.
Ad Heb 6 17. 18.
Ps. 109 4.

Ita quod de futuro Messia Davidi promisit, sub juramento affirmavit: *Juravit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eam, &c.* Hoc ipso quod juravit, indicavit veritatem immutabilem. Hinc factum est, quod Christus Dominus, duo inter alia sub juramento prædixit, de quorum uno poteramus dubitare propter nostram grandem fragilitatem & miseriam; de altero propter infinitam Dei magnitudinem & bonitatem. Unum est præmium bonorum; tam grande enim est illud, quod in cor hominis non ascenderit. *Beati*, inquit, *servi illi, quos cum venerit Dominus, invenerit sic facientes. Amen dico vobis, quod præcinget se, & faciet eos discumbere, & transiens ministrabit illis.* Quis hujus promissionis magnitudinem pro dignitate expendet? Quis enim Dominus tali præmio servos suos unquam affecit: quamvis illis similis sit, vermis & pulvis? Nihilominus, inquit Paulus, *Volens Deus ostendere, pollicitationis hæredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum: ut propter duas res immobiles, quibus impossibile est, mentiri Deum, fortissimum solatium haberimus.* Hac de causa, quoniam incredibilia videbantur, quæ latroni spondebat, ut certissima ea redderet jursjuandum præmisit, dicens: *Amen dico tibi hodie mecum eris in paradiso.* Quia verò omnino erat difficile, credere seipsum esse, qui quæ pauperi tribuimus recipit, ita mercedem pro illis redditurus ac si ipsimet illa dedissemus, similiter dixit: *Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis*, Et: *Amen dico vobis, quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis.* Alterum est supplicium malorum, quod in æternum duraturum est. *Amen dico tibi*, (loquitur ad peccatorem transgressorem legis) *non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem*, id est, in æternum; nunquam enim poterunt damnati plenè peccatorum debita persolvere, Mirum est, quod Deus qui infinitè bonus est, qui compatitur iis, qui in tribulatione sunt; nunquam sit misertutus eorum quos damnavit, Ne id dubitares, illud sub jura-

Ps. 131 11
Luc. 12 37.
Ad Heb. 7
Luc. 23. 44.
Matth 25 40.
¶ 216.
Matth. 5 26.

juramento firmavit. Hac igitur de causa de hypocritis loquens, sub juramento asseverat; quod nullam à Deo mercedem ex suis bonis operibus, quæ fecerunt propter mundanam gloriam, sint accepturi; qui enim Dei bonitatem agnoscit, intelligitque Deum pronum esse ad præmiandum, credere posset, illum opera bona non relicturum sine mercede. Propterea ad virgines fatuas, (quas hypocritarum typum tenuisse expressum docuerunt Augustinus *a*, & Gregorius *b* cæterique Patres) dicere *c*: ***Amen dico vobis, quia nescio vos***, & hoc in loco, non semel sed sæpe, semperque sub juramento idipsum repetiit. Loquens enim primò de his qui eleemosynas faciunt, ut videantur ab hominibus, subjecit *d*: ***Amen dico vobis receperunt mercedem suam.*** Loquens deinde de illis, qui orabant in angulis platearum, ut viderentur ab hominibus, addidit *e*: ***Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*** Loquens tandem de his, qui jejunio se conficiunt, ut videantur ab hominibus, protinus intulit *f*: ***Amen dico vobis, receperunt mercedem suam:*** ut hinc intelligas, nec pro eleemosyna, nec pro oratione, nec pro jejunio, neque pro quovis alio opere, te mercedem recepturum à Deo, si illud fecisti humanæ gloriæ, & laudis appetitu. Sicut ergo per jusjurandum, voluit justos secura spe firmare, & ad bonorum operum exercitium excitare; ita hypocritas voluit ex eo terrere, quòd jurejurando confirmat, nullam jam amplius pro bonis suis operibus expectandam mercedem, qui quam ab hominibus intendebant, receperunt.

a *Serm.* 33 & 24. *de verbis Domini.*
b *Hom.* 12 *in Evang* & 18. *Mor. cap* 5
c *Matt.* 25 12.
d *Mat* 6.2
e *Mat.* 8.6
f *Matt.* 6 16.

¶ 217.

§. 24. *Humanam gloriam fuisse justam mercedem hypocritarum, excellenti discursu ex Romanorum factis ostendit Augustinus.*

R*Eceperunt mercedem suam.* Sancti Patres, Chrysostomus *a*, & Augustinus *b*, expendunt vim illius verbi, *Receperunt*, quod non simplicem acceptionem denotat; sed justam, & debitam pro meritis. Quod ut explicent, annotant, Deum esse infinitè bonum & justum. Qui infinitè bonus est, ita bonum quodcunque amat: ut nullum penitus velit irremuneratum relinqui: quia justus est, vult, ut justa mercede ac proportionata quodvis bonum persolvabatur. Sunt quædam bona opera, quæ cœlum nullatenus contingunt, nec terram transcendunt, qualia sunt multa, quæ peccatores agunt; qui quoniam charitate carent, quæ opera in supremum finem potenter elevat, dicuntur per illa non pertingere ad cœlum. Istis decernit Deus justa præmia rependi, illisque proportionata, qualia sunt bona terrena. Ex quibus illud explicat Chrysostomus, quod ad epulonem divitem dixit Abraham: ***Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua.*** Fecerat miser ille aliquid boni, nullus enim hanc vitam agens, tam consummatæ est malitiæ, ut non aliquid agat boni; erant tamen bona, quæ egerat, terrena, quæ hanc vitam non transcendebant: propterea illi talia præmia data fuerunt, quæ illis bonis congruè responderent, bona terrena, divitiæ, facultates, honores, &c. Idcirco vitam illi concedebat Deus, dimittens ut comederet, & biberet splendidè, indueretur gloriosè, ut ita præmium reportaret cujusque boni quantumcunque exigui, quod operatus erat. Idcirco non dixit Abraham, accepisti; sed, ***Recepisti bona in vita tua:*** præmium bonorum, quæ egisti, recepisti in vita tua; Talibus enim bonis, quæ vitam præsentem & terrenam non transcendebant, talia congruebant præmia. Talia sunt hypocritarum bona opera, quæ terram non transcendunt, nec hominum oculos & aspectum, quia omnia agunt: ***Ut appareant hominibus, & ut videantur ab hominibus:*** Ideo Deus tale illis præmium rependi disponit aut permittit; quod oculos hominum & præsentem vitam non transcendit, gloriam scilicet terrenam & humanam laudem. Hocque est quod dicit: ***Receperunt mercedem suam***, id est, præmium suis meritis dignum, mercedem suis operibus congruam. Indignæ sunt juxta Apostolum, inquit Augustinus, hujusmodi passiones & opera, ad futuram, gloriam, quæ revelabitur in nobis: ideo non illam accipiens pro mer-

a *Homil.* 3. *de divite & Lazaro*, & 67. *ad populum.*
b 5. *Decivit cap.* 15 & 18.

Hom. 3. & 67. *cit. Luc.* 16. 25.

Cap. 8. *cit. ad finem.*

mercede; condigna tamen sunt hujus transitoriæ inanisque gloriæ, quam propterea tanquam suam mercedem recipiunt: ex eisdem explicat D. Augustinus, honorem & gloriam terrenam, qua Deus Romanos fecit illustrissimos, mercedem fuisse bonorum operum, quæ egerant & agebant. Grandia siquidem & eximia, ac pene incredibilia erant virtutum opera, quæ fecerunt. Privatas namque res suas, inquit Augustinus pro re communi, hoc est, Republica, & ejus ærario contempserunt, avaritiæ restiterunt: consuluerunt patriæ consilio libero, neque delicto secundum suas leges, neque libidini obnoxii: & longo eloquentique Catalogo plurium illorum miranda acta Augustinus prosequitur. Brutus pro libertate patriæ filios suos sponte occidit, de quo Poëta: Vicit amor patriæ. Romanorum princeps Torquatus, filium non quia contra patriam, sed etiam pro patria: tamen quia contra imperium suum, id est, contra quod imperaverat pater Imperator, ab hoste provocatus juvenili ardore pugnaverat, licet vicisset, occidit, ne plus mali esset in exemplo imperii contempti, quam boni in gloria hostis occisi. Furius Camillus etiam ingratam patriam (à cujus cervicibus acerrimorum hostium Veientium jugum depulerat, damnatusque ab æmulis fuerat) à Gallis iterum liberavit: quia non habebat potiorem, ubi posset vivere gloriosius. Mutius, ut cum Porsenna rege pax fieret, qui gravissimo bello Romanos premebat, quia Porsennam ipsum occidere non potuit, & pro ea alterum deceptus occidit, in ardentem aram ante ejus oculos dextram extendit, dicens; multos tales qualem se viderat, in ejus exitium conjurasse: cujus fortitudinem & conjurationem talium perhorrescens Porsenna sine ulla dilatione se ab illo bello facta pace compescuit. Curtius armatus equo concito in abruptum hiatum terræ se præcipitem dedit, Deorum suorum oraculis serviens, qui jusserant, ut illuc, id quod Romani haberent optimum mitterent: nec aliud intelligere potuerunt, quam viribus armisque se excellere, unde videlicet oportebat, ut Deorum jussis in illum interitum vir præcipitaretur armatus. Decii ut iram Deorum sanguine suo placarent, Romanusque liberaretur exercitus, se occidendo certis verbis, quodammodo consecrantes devoverunt. Marcus Regulus, ne crudelissimos hostes Carthaginenses jurando falleret, gravissimis suppliciis necari elegit. Lucius Valerius, qui in suo defunctus fuit consulatu, usque adeò paupertatis fuit amator, ut numis à populo collatis ejus sepultura curaretur. Quintus Cincinnatus, cùm quatuor jugera possideret, & ea suis manibus coleret, ab aratro abductus fuit, ut Dictator fieret, victisque hostibus ingentem gloriam consecutus, in ea paupertate permansit. Fabritius summis muneribus Pyrrhi Epirotarum regis oblatis, promissa etiam quarta parte regni, à Romana civitate non potuit divelli. Solius boni publici promotionem omnes intendebant. Ideoque cum rem publicam, id est, rem populi, rem patriæ, rem communem haberent opulentissimam, sic ipsi in suis domibus pauperes erant, ut quidam eorum, qui bis jam Consul fuisset (de Cornelio Ruffo id narrant Valer. Maximus *a*, Titus Livius *b* & Aulus Gellius *c*,) ex illo senatu pauperum hominum pelleretur, notatione censoria, quod decem pondo argenti in vasis habere compertus est, &c. Hæc & alia Augustinus prosequitur. Opera igitur illorum insignia erant, sed terrena, non terram transcendebant, quippe cum non propter Deum facta fuerint: tantum enim suam gloriam, honorem & laudem apud homines intendebant. Idcirco dignam mercedem eis reddi statuit Deus; non quidem cœlestem, quia ut dictum est, terram non transcendebant eorum opera; sed terrenam. Quia tamen inter opera bona, quæ terram non transcendunt, illa fuerunt suprema, eximia & excellentia, supremis terrenis bonis voluit compensari; nam suprema gloria, honore, divitiis, imperio, dominatione, donati fuerunt. Honorati sunt in omnibus ferè gentibus, imperii sui leges cunctis gentibus imposuerunt, hodieque literis & Historia gloriosi sunt penè in omnibus gentibus. Totum orbem suo subjecerunt imperio, & omnium pro-

Marginalia: 5. De civ. c. 15. cit. — ¶ 118. — 5. De civ. cap. 18. — 6. Æneid. — a Lib. 2. — b Lib. 14. — c Cap. 4.

provinciarum obtinuerunt dominium. Ut enim quæ prophani authores scribunt dimittamus, apertè dicitur in scriptura, jam
1. Mac. 8 tempore Machabæorum subjecisse Galatiam, Hispaniam, & ejus metalla auri & argenti, & Philippum, & Persen Ceteorum regem, & Antiochum magnum regem Asiæ, qui eis pugnam intulerat, habens centum viginti elephantos, equitatum & currus, & exercitum magnum valde contritum ab eis, & regionem Indorum, & Medos, & Lydios, &c. Tempore quo Christus
Luc 2. 1. natus fuit, toti orbi imperabant: unde *exiit edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis*, & tandem (inquit Augustinus) rectissime istorum gloriæ donati sunt Iudæi, qui terrenis bonis erant addicti, ut istam gentem possidentes, omnium bonorum terræ dominari viderentur. Hæc omnia mercedis loco acceperunt. Ad humanam namque gloriam præsentis temporis, satis digna vita operaque illorum existimabantur, quæ condigna non erant futuræ gloriæ, quæ revelabitur in nobis, sicut ex Apostolo dictum est: Per hujusmodi terrena bona, quod illi merebantur, Deus persolvit; ideoque non est quod aliam expectantes ab illo mercedem, de summi & veri Dei justitia conquerantur; perceperunt enim mercedem suam. Tales sunt hypocritæ, & quotquot ex suis bonis operibus gloriam laudemque humanam quærunt, de quibus dicitur: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Merces sanè inanis, vilis & contemnenda, cujus vanitatem & inanitatem nullus melius poterit explicare, quàm ipsimet, qui ipsa donati sunt, & qui manibus comprimentes, quantæ esset vanitatis tandem experti fuerunt: nam & Brutus, & Torquatus, & Furius Camillus, & Decii, & Scævolæ, & Curtii, cæterique inter Romanos excellentes, ex illis sunt, quos in inferno positos exhibet Spiritus sanctus loquentes, nobisque referentes, qualis fuerit mercedis suæ
¶ 220. stabilitas & magnitudo. *Quid*, inquiunt,
Sap 5. 8. *nobis profuit superbia vitæ?* In Græco, *Iperiphania*, quæ significat fastum illum tumentem, quo quis tumens, cæteros tanquam inferiores contemnere videtur, vocaturque Latinè, *Fastis*, quantum existimo, ex sono quem aspirando ore resonat, quod Hispanè dicunt aliqui, *Fau fau*: Et *divitiarum jactantia, quid contulit nobis?* Quis possit Panigarola.
Romanorum divitias enumerare, qui ut doctus quidam author refert, in publico ærario innumerata pecunia auri & argenti habuerunt simul collectos aliquando sexcentos milliones, ut clarè quamvis barbarè loquamur. Hoc maximè credibile facit, quod de eis scriptura enarrat, quod multa *fecerunt* 1. Mach. 8
in regione Hispaniæ, & in potestatem redegerunt 13.
metalla auri & argenti, quæ illic sunt, & possederunt omnem locum consilio & patientia. Et omnes orbis reges sibi tributarios fecerunt, à quibus innumeras divitias quotannis recipiebant. *Transierunt omnia illa,* Sap. 5. 9.
tanquam umbra, & tanquam nuntius velociter percurrens, & tanquam navis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cujus cùm præterierit, non est vestigium invenire, aut avis, quæ transvolat in aëre, cujus nullum invenitur argumentum itineris illius, sed tantùm sonitus alarum verberans levem ventum, aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, divisus aër continuò in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius: sic & nos nati, continuò desinimus esse, &c. Singula expende, nec enim ab omnibus oratoribus posset aliquid dici, quod elegantius rem propositam explicaret: considera similitudinem à quinque rebus petitam, umbra & nuntio præcurrentibus, navi fluctuante, ave volante, sagitta emissa: considera similiter illud: *Nos nati, continuò desivimus esse.* Et rectè illos judicasse, probat Spiritus sancti subdens: *Quoniam spes*, inquit, *impii tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur, & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur, & tanquam fumus, qui à vento diffusus est, & tanquam memoria hospitis diei prætereuntis*, &c. Ecce quid humana gloria, terrenus honor, mundi laus: lanugo, spuma gracilis, fumus, memoria unius diei, &c. Hæc expendens D. Augustinus acu- 5. de civit.
tissimè observat, ipsosmet qui Romanorum c. 18.
facta laudant, quod per ea excellentem claramque gloriam apud homines compararunt, eosdem v casse infœlices. Unde Poëta lau-

laudator Bruti, assumens illius laudes decantandas, quoniam ex amore patriæ filios proprios occidit, infælicitati illius perhibet testimonium. Ait enim: Natosque pater, nova bella moventes, ad pœnam pulchra pro libertate vocabat, infœlix, *&c.* Vicit amor patriæ, laudumque immensa cupido! Eum assumit laudandum, quod cupiditate honoris & gloriæ, pro amore patriæ filios occiderit, & ab ipsamet rei veritate compulsus, illum infœlicem vocavit. Quæ enim major potest esse infœlicitas, quam pro tam insigni opere, tam vilem, inanem, fallacem & brevem reportare mercedem, postquam nullam alteram posset amplius expectare? Merces autem sanctorum, inquit Augustinus, longè alia est; quam Spiritus sanctus, postquam vilitatem mercedis humanæ gloriæ expressit, subdidit, dicens: *Justi autem in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio eorum apud altissimum.* Longè diversa sunt justorum opera, quæ terram & omnia creata transcendunt, & ad Deum ipsum perveniunt; ideò apud Deum est merces eorum, illa quam Christus Dominus indicat: *Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Quid reddet? Mercedem, quam Christus non explicat: quia talis, tantaque illa est, quam nulla verba possunt pro dignitate declarare.

6 *Æneid.* 5. *De civ. cap.* 16. *Sap.* 5.

§. 25. *Nulla merces hypocritis à Deo est expectanda, qui non pro illo laborant, ideo infœlicissimam eorum sortem comprobant Iob & Chrysostomus.*

¶ 222. *5. De civ. cap.* 15. R*Eceperunt mercedem suam.* Iusta sententia, inquit Augustinus: nec possunt de summi & veri Dei justitia conqueri. Si haberes tu adamantem pretiosum, quem rex summis votis exoptaret, & à te instantissimè peteret, ut sibi eum magno constituto pretio venderes; tu autem Rege neglecto venderes illum pro vilissimo pretio alicui principi vilissimo & pauperrimo, ipsius Regis inimico, à quo intentum à te pretium reciperes: nunquid posses deinceps à Rege aliquod pretium pro illo adamante expectare? Omni pretioso adamante, pretiosius est quodvis opus virtutis, quod Deus à te instantissime postulat, petens ut illud eidem vendas; nec enim à te gratis aliquid vult accipere, qui pro retibus laceratis, & navi contrita solitus est regna cœlestia persolvere. Tu non vis illi vendere, sed mundo pauperrimo, illius inimico, & pro vilissimo pretio humanæ laudis & gloriæ hoc pretium recepisti. Quam ergo deinceps poteris per illo opere ab ipso Deo expectare mercedem aut pretium? Hocque est, quod Deus hujusmodi hominibus respondere solet; quando ad eum accedunt mercedem postulantes: Recepistis mercedē vestram. Observanda sunt divina illa verba apud Isaiam: *Non me invocasti Iacob, nec laborasti in me Israel, non obtulisti mihi arietem holocausti tui, & victimis tuis non me glorificasti, non te servire feci; in oblatione, neque laborem præbui tibi in thure, &c. veruntamen servire me fecisti in peccatis tuis.* Multa dicenda essent, si hæc verba plenè forent explicanda; sed breviter annota in primis dictum fuisse: *Non te servire feci in oblatione*, non quod Deus non præceperit sacrificia, sed quoniam illa non propter se ipsa præcipiebat; nisi tantum ut interioris sacrificii essent signa & occasiones, ut B. Augustinus latè disputat, de quibus alibi. Deinde illud expende: *Non me invocasti Jacob.* Invocare Deum, inquit D. Thomas, non est sola voce clamare, sed vocare in se aut intra se ipsum, per affectum & devotum cultum, quomodo dixit Deus apud eundem Isaiam: *Non est qui invocet justitiam.* Et, *Non est qui invocet nomen tuum.* Aut invocare, est vocare ad se. *Non me invocasti Jacob*; quia etsi voce clamares, quam homines audirent, non corde vocasti me; non me vocasti ad te, ut in te, & ex te gloriam meam intenderes promovere; sed potius honorem & gloriam ad te trahere contendebas: *Neque laborasti in me Israel:* laborasti, sed non in me, id est, erga me, aut ad laudem meam, sed in tuam ipsius gloriam, honorem & commodum. Si non laborasti in me, quid à me pro tuo labore mercedem requiris? Mercedem qui-

Isa. 43. 22. 10 *De civ. cap.* 5 6 7. *In c.* 10. *ad Rom. lect.* 2 *Isa.* 59. 4. *Isa.* 64. 7.

quidem laboris sui mercenarius præstolatur & postulat; sed ab eo in quem loboravit. Si tamen aliquis, qui in vinea alterius omnes labores suos consumpsit, à quo denarium diurnum accepit, ad te veniret, postulans, ut mercedem pro suo labore redderes;
¶ 222. quid responderes? Non laborasti in me, non est quod à me mercedem exigas, & expectes: *Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, & victimis tuis non me glorificasti:* quamvis enim illi sacrificia, victimas, & holocausta, quæ Deus statuebat, magna cum diligentia offerrent, & se Dei cultores ostentarent: nihil tamen minus intendebant, quàm Deum colere & glorificare; sed solam sui gloriam & laudem, & ideò subdit: *Veruntamen servire me fecisti in peccatis tuis.* Peccata illorum, præcipua magisque communiora, erant hypocrises, & cupiditates humanæ laudis & gloriæ, ut supra dictum est. Ad hujusmodi peccata Deum servire faciebant; quia per nullam aliam rem ita suam gloriam procurabant, & cupiditati laudis satisfaciebant, sicuti per ea, quæ Deus statuebat, & ordinabat. Nam ex eo præcipue, quod se exhibebant diligentes Dei cultores, gloriam sibi captabant & laudem. Ad idem institutum possumus illa divina verba expendere, quæ Deus per Zachariam dixit, satisfacere volens querimoniæ eorum, qui cùm jejunassent, & multa bona egissent, quæ lege præcepta erant, à Deo nullam re-
Zach. 7. 5. portabant mercedem. *Loquere* (inquit Deus ad Zachariam) *ad omnem populum terræ, dicens: Cùm jejunaretis, & plangeretis in quinto & septimo mense per hos septuaginta annos: nunquid jejunastis mihi? & cùm comedistis & bibistis, nunquid non vobismetipsis comedistis & bibistis?* Quasi dicat: Nihil vobis rependere teneor pro his, quæ egistis, quorum nullum propter me, sed omnia in vestrum commodum, aut honorem perfecistis. Jejunastis, ut sancti videremini, aut ut sumptibus parceretis: comedistis & bibistis, non in obsequium meum, sed in voluptatem vestram: quam ergo pro his mercedem à me expetitis? Ex his credo aptè explicari posse illam tam excellentem, quàm difficilem beati Job sententiam. Eum urgebant amici sui, dicentes illum hypocritam fuisse, qui etsi bona exterius fuisset operatus, gloriam pro eis humanam captare voluisset: ideoque justè à Deo punitum, &c. cujus occasione multa in suis collocutionibus de hypocritarum moribus tradiderunt. Voluit sanctus Job ostendere se non solum hypocritam non fuisse; sed & hypocritarum vitium supremo odio semper prosecutum, quippe quod intelligebat omnibus modis execrandum. Hac occa- ¶ 223.
sione infœlicem hypocritæ sortem eleganstissimè describit: *Sit*, inquit, *ut impius inimicus meus, & adversarius meus quasi iniquus.* Job 27. 7.
De hypocrita eum loqui, verba sequentia (quæ statim subinferemus) clarissimè ostendunt. Et rectè illum vocat *Impium*, quia patris sui cœlestis gloriæ detrahit, sicut impius Absalon gloriæ patris 2. Reg.
sui David: similiterque rectè eum vocat iniquum, ad exprimendam grandem illius malitiam. Quamvis enim, inquit Grego- 11. Moral. cap. 22.
rius, inter iniquitatem & peccatum, nihil distare perhibeat Joannes Apostolus, qui ait: *Iniquitas peccatum est*: ipso tamen usu 1. Ioan. 3.
loquendi, plus iniquitas, quàm peccatum sonat, & omnis homo se liberè peccatorem fatetur, iniquum verò dicere, nonnunquam erubescit: & ideò S. Job, hypocritam iniquum vocat, imò & hypocrisim (ut supra diximus) iniquitatem maximam appellavit. Dicens: *Sit ut impius inimicus meus, &c.* Credo voluisse uti communi loquendi phrasi, qua cùm alicujus infœlicissimam sortem explicare contendimus, dicimus: Id accidat inimicis meis, quod illi. Ita quærenti David, essetne pax puero Absalon, respondit Chusi: *Fiant sicut puer inimici* 2. Reg. 18. 32.
Domini mei regis, & universi qui consurgunt adversum eum in malum. Ita & prudens Abigail ad David: *Fiant sicut Nabal inimici* 1. Reg. 25. 26.
tui, & qui quærunt Domino meo malum. Sic Dan. 4. 16
& Daniel ad regem Baltassar: *Domine mi somnium his qui te oderunt, & interpretatio hostibus tuis sit.* Voluit itaque Iob dicere: Si inimicum haberem, cui summa mala liceret optare; nullum aliud malum ei expeterem, quam quòd similis fieret hypocritæ, aut infœlicem ejus sortem incurreret. Et hujus rationem

Iob 27. 8. tionem elegantissimam reddit: *Qui est enim*
9. 10. *spes hypocritæ, si avarè rapiat, & non liberet Deus animam ejus?* Thargum & Regia legunt: *Quæ spes hypocritæ, si Deus evellat animam ejus?* quam lectionem multi Hebraizantes sequuntur. Tygurina autē: *Quid hypocritæ sperandum est, cùm Deus extrahet illius animam?* Expende vim illius: *Si avare rapiat.* Quasi dicat: Rapiat quantum voluerit, & avarè, id est, suæ ardenti cupiditati plenè satisfaciat, ac, ut uno verbo dicam, omnem humanam gloriam sibi arroget: quæ est ejus spes? quid ei sperandum restat, cum
Dani. 13. Deus extrahet illius animam? *Nunquid De-*
22. *us audiet clamorem ejus, cùm venerit super eum angustia? aut poterit in omnipotenti delectari, & invocare Deum omni tempore?* Tempore mortis, cùm Deus animam evellit, in angustia homo constituitur, & dicere potest cum Susanna: *Angustiæ sunt mihi undique.* Amici in seculo manent; quæ delectabant, relinquenda sunt, temporalia bona non comitantur, solus miser homo coram Deo in judicio constituitur: superius adest judex justus rigidusque, inferius infernus ardentissimas flammas eructans: interius conscientia clamat & accusat, latera cingunt inimici apertis faucibus clamantes:
¶224. *Devorabimus, hæc est dies, quam expecta-*
Thr. 2. 16. *bamus:* tantum ei restat, se ad Deum deprecandum convertere, & in eo delectari, proponendo bona, quæ in illius obsequium
4. Reg. 20. executus fuit, clamando cum Ezechia: *Ob-*
3. *secro Domine, memento quæso, quomodo am-*
Esa. 38. 3. *bulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim.* Nunquid audiet Deus hypocritam ita clamantem, qui non in oculis Dei bonum perficere curavit; sed tantum in o-
Ier. 2. 27. culis hominum? *In tempore afflictionis suæ dicens,* ait Ieremias: *Surge & libera nos,* & respondebit: *Ubi sunt dii tui, quos fecisti tibi? Surgant & liberent te in tempore afflictionis tuæ.* Quid respondit Abraham diviti in angustia constituto, clamati; Pater Abra-
Luc. 15. ham miserere mei? *Fili recepisti bona in vita tua.* Ita hypocritæ respondebit Deus: Recepisti mercedem tuam: nullusque deinceps in æternum remanebit locus aut tempus Deum invocandi, aut rogandi. Potestne esse infœlicior sors? Videbit miser hypocrita in tempore angustiæ, in extremo judicio, hinc damnari quidem peccatores propter eorum peccata, adulteria, furta, homicidia, quorum damnatio manifestè justa est: justum est enim, quod convertantur peccatores in infernum, & male recipiant, qui male egerunt. Videbit inde justos ineffabili præmio & gloria affici propter bona opera, quia eleëmosynas largiti sunt, jejunaverunt, orationibus institerunt, &c. se autem qui horum opera fecit, & ab illorum peccatis continuit, ab istorum societate & gloria expelli, & illorum consortio conjungi & pœna affici. Damnari se videbit cum homicidis, latronibus, perjuris, ebriosis, luxuriosis, qui ab homicidio, latrocinio, perjurio, ebrietate, & luxuria se continuit; & privari se videbit ineffabili præmio, quo affectos inspiciet sanctos jejunatores, eleëmosynarum largitores, suæ carnis mortificatores, qui non minus quàm ille tenuit jejunia, fecit eleëmosynas, carnem mortificavit. Hanc infœlicissimam sortem considerare videtur Divus Chryso- Hom. 2. in
stomus, ex eo quòd miser hypocrita, pœ- Ioann.
nas cum peccatoribus recipiet, quorum voluptatibus non fuit oblectatus: erit illis socius in pœna, quibus socius non fuit in voluptate. Statuit Deus neminem posse ha- ¶225.
bere, duplicem paradisum; neque duplicem consolationem, in hac scilicet vita, & in futura, qui clamavit: *a, Væ vobis, qui* a Lu. 6. 24.
hic habetis consolationem vestram. Et *b,* b Lu. 6. 25.
Væ vobis, qui ridetis, quia flebitis. Et *c,* c Ioan. 12.
Qui amat animam suam, perdet eam, qui 25. & Matt. 16.
autem perdiderit animam suam propter me, 25.
inveniet eam. Qui in præsenti vult paradisum habere, in futuro infernum inveniet: qui autem in præsenti pati eligit, in futuro habebit delectationes usque in finem. Id quod in epulone divite & Lazaro eleganter Christus expressit, & exposuit Abraham dicens diviti: *Fili recordare, quia recepi-* Luc. 16. 25.
sti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. Peccatores in hac vita gaudere eligunt, tenent tympanum, & gaudent ad

ad vocem organi, & in puncto ad inferna descendunt. Justi è diverso, eligunt in hac vita affligi, perpetuò CHRISTI mortificationem portare; ut qui socii nunc sunt passionum, sint postea consolationum. Misera hypocritarum sors, qui neque in hac vita cum peccatoribus, neque in futura cum justis delectationes capiunt, & utrorumque pœnis conficiuntur: nam in hac vita mortificationibus se conficiunt, exterminant facies suas, orant, vigilant, sicuti justi; & in futura æternis ignibus cum peccatoribus traduntur: sustinent in hac vita laborem, quem justi benè operando patiuntur sine futura delectatione, sustinebunt in futura pœnas peccatoribus reservatas sine præcedenti voluptate. Itaque quod solùm est durum & onerosum, inquit Chrysostomus, hypocritis cum justis, ac cæteris peccatoribus commune est, tam in hoc, quàm in futuro seculo. Bene ergo dictum est à B. Job: *Quæ est spes hypocritæ, si avarè rapiat?*

Homil. 21. in Matth.

§. 26. *Ex virginibus fatuis, ostendit Christus, non quærendam ab hominibus gloriam, & meritò Sanctus Propheta Esaias clamat, non expendendum argentum in non panibus.*

¶ 226.

OMNIA hæc (ut B. Gregorius verba Sancti Job paulò ante inducta expendens annotavit) elegantissimè CHRISTUS Dominus in virginibus fatuis explicavit, quam parabolam ad hoc institutum aptissimè prosequuntur idem Gregorius *a*, Isidorus *b*, Anselmus *c*, Bernardus *d*, & excellentissimè D. Augustinus *e*. Finem concionibus suis ad populum Christus Dominus morti proximus imposuit, historiam futuri extremi judicii explicatissimè proponens, antequam præmisit parabolam de decem virginibus, volens, ut Sanctus Augustinus *f*, annotat, explicare, ad quos singulariter dies ille pertineat, & quinam sint, quibus peculiariter dies ille paratur & constituitur. Omnes quidem peccatores judicabuntur judicio damnationis, quibus omnibus debita peccatis suis pœna decernetur, quibus omnibus dicetur *g*: *Ite maledicti in ignem æternum:* non tamen omnes judicandi sunt judicio discussionis. Illi namque qui evidentibus peccatis sunt implicati, nulla discussione indigebunt, quorum damnatio absque aliqua discussione justissima patebit. Quomodo sancti patres dicere solent, omnes quidem peccatores perituros in judicio; non tamen omnes judicandos. Ita B. Gregorius *h*, intelligit illud Apostoli *i*: *Qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt:* illudque quod Christus Dominus dixit *k*: *Qui non credidit, jam judicatus est:* & quod David *l*: *Quoniam non resurgunt impii in judicio.* Judicio itaque discussionis tantùm judicandi sunt, qui bonis operibus agendis traditi fuerunt, quorum multi damnandi sunt. Et quoniam posset quis mirari, quomodo damnentur qui bona egerunt; discussione opus erit, qua examinetur, qualia fuerint talia opera. Quod attendens, & tremens Gregorius, clamare cœpit: Sæpè vos fratres charissimi moneo, prava opera fugere, mundi hujus inquinamenta vitare; sed hodierna sancti euangelii lectione compellor dicere, ut & bona quæ agitis, cùm magna cautela agatis, &c. Id enim tunc fiet, quod Deus dixit: *Scrutabor Jerusalem in lucernis.* Ecce judicium discussionis. Non laborandum erit in scrutanda Babylone, cujus iniquitas omnibus erit conspicua, nullo sanctitatis velamine operta: Jerusalem civitatem, quæ sancta in oculis hominum apparet, scrutabitur, non in una lucerna aut duabus; sed in multis lucernis, id est, exactissima discussione. Ex his explicat Divus Basilius illa sancti prophetæ Isaiæ verba: *Ecce dies Domini exercituum, super omnes cedros Libani sublimes & erectas, & super omnes quercus Basan, &c. & super omnes naves Tharsis, & super omne quod visu pulchrum est.* Non dubium, *Diem domini* vocari diem judicii, de qua Apostolus: *Dies domini sicut fur in nocte ita veniet:* hæc singulariter inducetur super omnes cedros Libani

18. Mor. cap. 5.
a Hom. 12. in Euang.
b Libr. 2. sent. ca. 40.
c In c. 5. ad Gal. ad fi.
d Serm. 13 in Cant.
e Serm. 22 23. 24. de verb dom. & Ep. 120 ad Honor. cap. 31. & seq.
f Serm. 23 cit.

g Mat. 25. 41.
h 26. Mor. cap. 24.
i ad Rom. 2. 12.
k Joa. 3. 18
l Psa. 1. 5.
Homi. 12. cit.
Soph. 1. 12.
¶ 227.
In c. 2. Isa.
Isa. 2. 12. 13. 15. 16.

Libani sublimes & erectas. Dicet aliquis, inquit Basilius; Nunquid in culpa sunt cedri quod erectæ sint, & succreverint? Et quamobrem cedris Libani hæc dies singulariter est indicta? Peculiares sine dubio personas hoc nomine voluit sacer Propheta indicare. Est cedrus pretiosa quædam arbor, quæ sola omnibus fructiferis æquiparatur; unde illis eam conjunxit David, arbores ad Dei gloriam assumens: *Ligna*, inquit, *fructifera, & omnes cedri*: inter has Ps.148.9. excellebant, quæ in Libano erant, quæ erectæ & in tantam altitudinem surrectæ ascendebant, ut cœlum ipsum contingere viderentur. Et illis voluit Deus templum suum ædificari, tam quando primo à Salomone fuit constructum, quam cum secundo ab Esdra & Neemia fuit reædificatum. Ideoque cedri illorum typum tenent, qui in Ecclesia (quæ per montem Libanum fuit expressa) constituti & plantati, bonorum operum altitudine in sublime videntur surgere, rectitudinem vitæ tenere. Super has cedros sublimes & erectas veniet dies Domini; quoniam earum multas contriturus est Dominus, de quo dictum fuit: *Conteret cedros libani*. Non principaliter dies judicii Ps.28.5. constituta est propter rubrum, spinas in omnium oculis proferentem, aut propter rhamnum pungentem; sed propter cedros Libani: *Et super omnes naves Tharsis, & super omne, quod est pulchrum visu*. Basilius legit: *Super omnem aspectum pulchritudinis navium*, id est, super omnem navem, quæ pulchrum aspectum præsefert, & oculos omnium delectat. Non dubium, quin naves mare percurrentes, quando plenis velis vexillisque superpositis transcurrunt, oculos videntium magnoperè oblectent: hujusmodi sunt fideles, qui hanc enavigant vitam, in æternæ patriæ portum tendentes, qui pulcherrimam sui speciem omnium spectatorum oculis offerunt, qui videntur sancti, justi, religiosi, misericordes, jejunatores, vigiliarum amatores &c. super hos peculiariter dies domini constituta est; ut examinetur, quid navis interius portet & teneat. Vulgatus tamen optimè transfert: *Super omne, quod pulchrum est visu*. Non est discutiendum adulterium, homicidium furtum, &c. quæ oculos omnium offendunt, suamque fœditatem apertè produnt: sed quod pulchrum est visu, jejunium, eleëmosyna, oratio, confessio, communio &c. quæ unico verbo ipse Deus per Davidem prædixit: *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo*. Nunc nobis ¶228. Psal.74.3. tempus concessum est, & in manibus nostris positum, ut quæ volumus faciamus: tunc Deus tempus accipiet, imo & tempus vitæ terminabit. Tunc autem justitias judicabit. Nonne & injustitias? nonne & peccata aperta & clara? Loquitur de judicio discussionis, quo peccata non judicanda sunt, cum non sit necessaria discussio ad eorum damnationem, sed justitiæ, id est, opera bona & sancta, de quibus dixit Joannes: *Qui facit justitiam, justus est*. 1.Ioan 3.7 Meritò igitur Christus Dominus de judicio extremo agere volens, virginum & servorum expectantium dominum suum, parabolas præmisit, ut indicaret eos, quibus singulariter dies illa constituta est. Decem autem fuerunt virgines: quo numero, quia perfectionis est, & omnes numeros simplices complectitur in se (ut dicebamus, & expendit Augustinus) Christus omnes fideles, qui agendis bonis operibus traditi sunt, complecti voluit. Omnes illæ fuerunt ad nuptias invitatæ & vocatæ, omnes lampades accensas manibus tenebant, sed ex eis quinque erant fatuæ, & quinque prudentes. Harum prudentia in hoc posita fuit, quod habentes lampades accensas, etiam oleum in vasis suis acceperunt, ut inde earum lucem foverent & nutrirent: illarum fatuitas è contrario in eo fuit, quod tenentes lampades accensas, oleum habere in vasis suis non curarunt: quod quid indicet, statim fiet manifestum. *Media autem nocte clamor factus est, Ecce Sponsus venit*. Matt.25. De adventu Sponsi clamor in media nocte fit, inquit Gregorius *a*, dixeratque prius Augustinus *b*, quia sic dies judicii surrepit, ut prævideri non valeat quando venit, unde scriptum est *c*: *Dies Domini sicut fur in nocte ita veniet*. Tunc omnes virgines surgunt; quia electi & reprobi a somno suæ mortis

Ser.23. de verb.dom. & 15. de civ. ca.10. cap.23.

a Hom. 12 cit.
b Serm.22 & 23. cit.
c 1.Th.5.2

mortis excitantur, &c. Quæ sequuntur Gregorius *a*, & Bernardus *b*, aptè, sed egregiè Augustinus *c*, ad nostrum institutum prosequitur. Ergo ad novissimam tubam (inquit Augustinus) surgent omnes: prudentes autem illæ tulerunt oleum in vasis suis: stultæ verò illæ non tulerunt oleum secum. Olei nomine gloriam & laudem intelligit Dominus, per quam hominis vita lucet, & fulget. Prudentes virgines habent oleum in vasis conscientiæ suæ, de quarum numero Apostolus erat, qui dicebat: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Fatuæ autem habent oleum solummodo apud vendentes, id est, apud laudantes & adulantes. Unde benè idem hortatur Apostolus (inquit Augustinus) dicens: *Opus suum probet unusquisque, & sic tantum gloriam habebit in semetipso, & non in altero.* Hoc igitur est oleum secum portare: rectum conscientiæ suæ testimonium in semetipso habere, & non in ore laudantis. Tu itaque, inquit Augustinus, oleum tecum porta, intus porta, ubi videt Deus: ibi porta testimonium conscientiæ tuæ. Qui autem ambulat ad testimonium alienum, oleum non portat secum. Si ideò abstines ab illicitis; & facis bona opera; ut ab hominibus lauderis, non est intus oleum. Denique cùm cœperint homines non laudare, deficiunt lampades. Intendat itaque charitas vestra. Antequam dormirent illæ virgines, non est dictum, quia extinguebantur lampades illarum: sapientium lampades ardebant de oleo æterno, & conscientiæ securitate, de interiori gloria, de intima charitate: ardebant tamen & illarum fatuarum. Quare tunc ardebant? Quia non deerant laudes hominum. Postea verò quam surrexerunt, id est, in resurrectione à mortuis, *Cœperunt aptare lampades suas*, id est, parare Deo operum suorum reddere rationem: & quia tunc nemo est, qui laudet, omnis homo causæ suæ vacat, nemo est tunc, qui non de se cogitet: non ergo erant qui oleum venderent, cœperunt deficere lampades, & converterunt se fatuæ ad quinque prudentes: *Date nobis*, inquiunt, *de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur.*

a Hom. 12. cit.
b Ser. 1. in Jejunii.
c Serm. 23 cit.
2. Cor. 1. 12.
ad Gal. 6. 4.
¶ 229.

Hoc quærebant, quod consueverant, id est, alieno oleo lucere, ad alienas laudes ambulare. At illæ, *Ne forte*, inquiunt *non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis.* Non consulentium, sed irridentium est ista responsio. Quare irridentium? Quia sapientes erant, quia sapientia erat in illis, quæ dixit; *Ego vestra perditioni superridebo.* Quid est irridere? *Ite ad vendentes & emite vobis.* Quæ non solebatis bene vivere, nisi quia vos homines laudabant, quia vobis oleum vendebant, Quid est, oleum vendebant? laudes vendebant. Qui vendunt laudes, nisi adulatores? Quanto magis non acquiesceretis adulatoribus & intus oleum portaretis, & propter bonam conscientiam omnia bona opera faceretis: tunc diceretis: *Emendabit me justus in misericordia, & arguet me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Quid est oleum peccatoris, nisi blandimenta adulatoris? Ite ergo ad vendentes, & emite vobis; hoc facere consuevistis. Nos autem non vobis damus: Quare? *Ne forte non sufficiat nobis & vobis.* Quid est, *Non sufficiat*? Non desperatione dictum est; sed sobria & pia humilitate: quamvis enim bonus habeat conscientiam, unde scit, quemadmodum judicat ille, qui neminem fallit? Habet bonam conscientiam, non illi titillant crimina in corde concepta: sed propter quotidiana quædam vitæ humanæ peccata, licet bona conscientia sit, tamen dicit Deo: *Dimitte nobis debita nostra*, quia fecit quod sequitur, *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Fregit panem esurienti ex corde, vestivit nudum ex corde, de oleo interiori fecit opera bona: & tamen in illo judicio trepidat ipsa bona conscientia. Vide, quid est: *Date nobis oleum.* Audierunt: *Ite potius ad vendentes.* Qui laudibus humanis vivere consuevistis, vobis oleum non portatis, non autem nos damus, *Ne forte non sufficiat nobis & vobis:* vix enim de nobis judicamus, quanto minus de vobis possumus judicare? nos ipsas non laudamus, quanto minus possumus oleum laudis vobis impendere? Quia cùm Rex justus sederit in throno, *Quis gloriatur ca-*

Prov. 1. 26
Ps. 140. 5.
Matt. 6. 12
¶ 230.
Prov. 20. 9.

stum

stum se habere cor? Cum eunt emere, cum quærunt à quibus laudentur, & non inveniunt, cum quærunt à quibus consolentur, & non inveniunt, aperta est janua, venit Sponsus & Sponsa. Tunc glorificata est cum Christo Ecclesia, ut singula membra ad totum se colligant: *Et intraverunt cum eo ad nuptias, & clausum est ostium:* & illæ fatuæ postea venerunt. Sed nunquid oleum emerunt, aut à quibus emerent invenerunt? Ideo januas clausas invenerunt, pulsare cœperunt, sed sero. Dictum est, verum
Matt. 7.7. & Luc. 11. 9. est, non fallaciter dictum est: *Pulsate, & aperietur vobis:* sed modo quando tempus
Psa. 100.1 est, misericordiæ, non quando tempus est judicii: non enim confundi possunt ista tempora, cum *Misericordiam & judicium* domino suo canter Ecclesia. Tempus est misericordiæ, age pœnitentiam. Tempore judicii illam habes agere? Eris in virginibus illis, contra quas clausum est ostium. *Domine, domine aperi nobis.* Nunquid non pœnitentiam egerunt, quæ secum oleum non portaverunt? Et quid illis profuit sera pœnitentia, quando eas irridebat vera sapientia? Clausum est ergo ostium, & quid illis dictum est? *Amen dico vobis, nescio vos.* Quomodo hoc dictum est? Nonne similes lampades cum aliis tenuerunt? Nonne simili luce fulserunt? Id ipsum fecerunt, quod aliæ, quibus dictum est: Esurivi & dedistis mihi manducare, &c. Illæ quidem illud fecerunt, sed non fecerunt ante illum: sed quomodo fecerunt? quomodo prohibet
Matth. 6.1 Dominus, qui dixit: *Cavete justitiam vestram facere coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cœlis est. Amen dico vobis receperunt mercedem suam.* Emerunt oleum, pretium dederunt: emerunt, non sunt fraudati laudibus humanis, quæsierunt laudes humanas & habue-
¶ 231. runt, receperunt mercedem suam, &c. Hucusque Augustinus. Ex his igitur patet primo, quam bene dixerit Job de hypocrita, quod paulo ante induximus: *Nunquid* Job 27. 9.
Deus audiet clamorem ejus, cum venerit super eum angustia? aut poterit in omnipotenti delectari? &c. Patet secundo, quam sit infœlix & misera hypocritarum sors, & quam eleganter Christus illam explicuerit, dicens: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Hinc merito possum jam ad omnes fideles divina voce personare, qua Deus clamat per prophetam Isaiam. Consideraverat Deus homines æstuantes, & succensos desiderio honoris, & gloriæ: ideoque ad eos conversus ait: *Omnes sitientes* Isaia 55.
venite ad aquas. In Hebræo est interiecto commiserantis & dolentis, *Heu*, quam Septuaginta exprimunt: *Heu qui sititis, venite ad aquam*, loquitur Deus more nostro. Si esses juxta limpidissimum & abundantissimum fontem aquarum dulcissimarum & clarissimarum, & ex alia parte videres hominem aliquem summo labore se conficientem, excavando terram aridam, ut aquam inde extraheret, ubi nihil fere humoris appareret, qui sitim labore, & laborem siti augeret: nonne illius misertus, ad eum clamares: Heu miser, qui siti conficeris, vide quod inde aquas non extrahes, veni ecce fontem aquarum viventium. Videt Deus homines se conficientes, ut ex terra arida, ex aliis scilicet hominibus, aquas gloriæ, honoris & laudis contrahant, ipse apud quem est fons vitæ nostri misertus clamat: Heu qui sititis, venite ad aquam, &c. subditque post pauca: *Quare appenditis* Leo Castrensis.
argentum non in panibus, & laborem vestrum non in saturitate? Quidam legunt ex Hebræo: *Quare emitis argento non panem?* Si videris hominem excellentes pecunias auri & argenti expendentem, ementem pulverem aut furfures, cum per eas posset substantialissimum panem emere: recte ei diceres: *Quare appendis argentum non in panibus?* Quod homo nolit optimum electumque panem aut rem aliquam pretiosam emere, ex eo quod non vult pecunias insumere, non mirum: sed quod volens expendere & emere, cum possit emere grandem copiam pinguissimi panis nolit nisi pugillum fumi, vel pulveris emere: hoc mirandum esset, & jure ei diceretur: *Quare appendis argentum non in panibus?* Opus bonum, argentum est electum, quo potest homo emere panem solidum sub-

Psal. 147. 14. stantialem æternæ gloriæ, quam *Adipem frumenti* David vocavit. Et quidem, quod
¶ 232. homo hujusmodi panem non emat: quia non vult argentum expendere, id est, quia non vult bonis operibus insudare, quæ laborem secum afferunt, non valde esset mirandum: quod tamen velit argenti magnam quantitatem & copiam expendere, volens multa, grandia, & laboriosa opera facere, ut emat gloriam, & valens illam æternam emere, totam pecuniam insumeret, emendo furfures, & pugillum hordei aut pulveris, meritò audiret: Cur appendis argentum in non panibus? Veniet tempus famis, hora mortis, dies judicii, quando peccatores famem patientur ut canes, tunc cum posses panes emisse, fame peribis. Eodem modo poteris sequentia verba expendere: *Et laborem vestrum, non in saturitate, &c.* Ad idem institutum poteris cum Gregorio expendere illa Samuelis verba ad Dei populum: *Nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt.* Infero tandem cum eodem Gregorio cautelam, qua unusquisque justus debet erga sua bona opera esse solicitus, quam explicare possumus ex historia illius prudentissimæ fœminæ Ruth, de qua scriptura sacra enarrat, quòd tota die spicas post messores diligenter colligebat, ad vesperam autem, *quæ collegerat, virga cædens & excutiens*, paleam à granis separabat, expendens attentè, quantum sibi laborando profecisset, Similiter agere te oporteret, Debes tota die spicas colligere bonorum operum: eleemosyna danda est pauperi, jejunandum, orandum, visitandi infirmi, debet judex litigantium causas attendere, justa decernere: civitatis gubernator suo muneri satisfacere, pater providere filiis quæ necessaria sunt, &c. Ad vesperam, antequam somno te tradas in cubili tuo, inquit Chrysostomus quando nec amicus interturbat, nec famulus irritat, nec turba negotiorum urget, parumper introrsus ad teipsum redi, & virga rigidi exactique examinis, ut Divus Gregorius dixit, omnes quas collegisti spicas excute, diligenter considerans, quid in unoquoque opere intenderis, Deine gloriam, an tuum honorem; Deone obsequi, an tuæ cupiditati & avaritiæ. Si exacta discussio fit, invenies paucissima grana remanere: paucissima enim reperies opera, per quæ solam Dei intenderis laudem, gloriam & obsequium. Intellige paleas esse quicquid aliud intenderis, & tibi solummodo reservari grana: nam de his quæ propter mundi gloriam fecisti, audies: *Receperunt mercedem suam.* Deus *Genes.* 1. postquam lucem homini creavit, examinandam accepit, essetne congrua hominum oculis nec ne: quanto magis tu post bona opera debes ad eorum examen descendere? De quibus latius infra. Hæc de hypocritarum, & eorum qui sibi ex bonis operibus gloriam arrogant, nequitia, & iniquitate dicta fuit.

(Marginalia, left column: *Libr.* 5. *in* 1. *Regum.* — 1. *Reg.* 19. 21. — *Homil.* 12. *in Evang.* & 35. *Moral. ca.* 26. — *Ruth.* 2. 17 — *In Psal.* 4. — *In Psal.* 4. — *Ad finem Moralium*)

§. 27. *Docet Christus non sufficere facere bonum nisi fiat bene: ideoque cuique attendendum bona exhibere plena & perfecta coram Deo.*

Tu autem cùm jejunas, unge caput tuum & faciem tuam lava, &c. Hypocritarum & illorum qui sibi ex suis bonis ¶ 233.
operibus gloriam & laudem conquirere contendunt, stultitiam, grande execrandumque facinus, miserrimam & infœlicissimam sortem, juxta Christi Domini verba expendimus: quæ nos obligant, ad fugiendos eorum mores tanquam exitialem pestem, & aliam viam sumendam, quam tenentes, ita opera nostra agamus, ut nobis proficiant, & veram, solidam, ac firmam gloriam, illisque congruam mercedem operentur. Hanc autem ipsemet Christus Dominus quasi extento digito ostendit, subdens: *Tu autem cùm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo, qui est in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Quibus verbis quidnam secundum litteralem sensum dicere voluerit, supra sumus breviter prosequuti; nunc id ipsum altius repetito sermone expendamus.

Adim-

Adimpletum est certè, quod Deus per Prophetam Isaiam promiserat, dicens: *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum post tergum monen-*
Isaia 30. *tis: Hac est via, ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram, neque ad sinistram.* Quænam via? *Tu autem cùm jejunas, unge caput tuum, faciem tuam lava, &c.* Bre-
Serm. 1. in ca. jejunii. vi sermone, inquit Bernardus, hypocritas, & singularitatis notarat, & arguerat vanitatis: vide etiam quam paucis, & coram Deo suadeat bona, & coram hominibus provide-
Hom. de jejunio. re: *Unge caput tuum, & faciem tuam lava.* Ad mysteria te hic sermo vocat, inquit D. Basilius; non tam enim temporalem unctionem capitis, & lotionem faciei, quam mysticam exposcit. In primis vult docere Christus jejunia, cæteraque bona opera, prudenter & discrete agenda, debita dispositione & præparatione præmissa. Ungere caput
Serm. 7. & lavare faciem ut ex D. Petro Chrysologo dictum fuit, quædam erant dispositiones, quibus se præparabat aliquis ad convivium, ad quod nullus non recte præparatus accedere debet. Non sine præparatione & dispositione opera bona, quæ in Dei obsequium fiunt, agenda sunt, nec ut rectè Hispano proverbio dicimus, *A tontas y locas*; sed prudenter, maxima cum consideratione, qua attendamus, quid & propter quod agi-
a Lib. 1 de adoratione in spiritu ad finem. mus. Hoc B. Cyrillus Alexandrinus *a*, & Rupertus *b*, probarunt & explicarunt, ex eo quod statuit Deus, quodvis sacrificium si-
b Li. in Iudicum c. 12 bi offerendum, prius sale condiri *c*: *Quicquid obtuleris sacrificii, sale condies, nec*
c Lev. 2. 13. Nu 18. 19. *auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio: in omni oblatione tua offeres sal.* Vocatus *sal fœderis Dei*, id est, fœderis perpetui ac firmi: sic enim alibi dicit, inquit Cyrillus: *Pactum salis est sempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis.* Nunquid Deus carnes taurorum, hircorum, arietum, agnorum, turturum, aut columbarum, manducaturus est, quas insipidas sentiet, si fuerint sine sale, sicuti nos? Sal, inquit Cyrillus, apud omnes nationes typum sapientiæ & prudentiæ tenet. Omne sacrificium, quod sibi offertur, vult Deus sale condiri; quia vult prudenter fieri & offerri, ut sit perpetuum & firmum, ne subitò evanescat & pereat. Id autem prudenter & sapienter fit, quod attenta meditatione & consideratione fit. Hoc ¶ 234.
excellenter explicat & probat S. Basilius, *Serm. 2 de baptis. 8 fol. 247.* instruens baptizatos, id in primis supponens, non sufficere opus bonum facere: sed necessarium esse illud benè & rectè facere: quantumcunque enim quis bonum faciat, si rectè illud non facit, non solùm non est dignus præmio; sed dignum potiùs supplicio se constituit. Quod ex locis scripturæ sacræ probat. *Non coronabitur*, inquit A- *2. ad Tim. 2. 5.*
postolus, *nisi qui legitimè certaverit*: & dominus: *Beatus, inquit, ille servus, quem* *Matt. 24. 47.*
cum venerit Dominus, invenerit sic facientem. Expendit Basilius illa duo adverbia, *Legitimè*, & *Sic*. Deus namque non tam verba, quam adverbia præcipere videtur, non tam certare, quam *legitimè* certare, non tam jejunare, quam *sic*, id est rectè jejunare, non tam orare, quam rectè & legitimè orare. Verba namque indicant substantiam operis: adverbia, modum, ac dispositionem animi rectam: hanc Deus plusquam illam exposcit, imò non illam, nisi propter hanc requirit. Quod beatus Gregorius brevissimis verbis dixit: Deum non *Hom 5. in Evagn.*
tam quærere quantum, quam ex quanto, id est, non tam quantitatem operis, quam animi dispositionem, ex qua illud procedit: & brevius multò Spiritus sanctus, dicens: *Quod justum est, justè prosequeris.* Id ipsum *Deut. 16. 20.*
confirmat Basilius ex eo, quod similiter annotavit Augustinus de sacrificio illorum duorum totius orbis primorum fratrum Cain *15. de civ. c. 7.*
& Abel, quorum uterque bonum, legitimumque obtulit sacrificium: quia verò Deo uterque rem obtulit acceptabilem; nihilominus unius sacrificium acceptum fuit, per quod grande sibi comparavit præmium, alterius fuit invisum, quod potius Deum ad indignationem commovit, ut inferius exponemus: unus bonum benè & legimè, alter bonum malè operatus fuit. Quod similiter S. Chrysostomus prose- *Hom. 3. ad populum.*
quitur, ex eo quod Pharisæus jejunavit, sed post jejunium descendit inanis & jejunii fructibus cassus: publicanus non jejunavit, & Pharisæum jejunantem præcessit,

Hhh 2 non

non jejunans: ut discas quod jejunii utilitas nulla est, nisi debita cum dispositione & legitime fiat. Jejunaverunt Ninivitæ, & Dei misericordiam elicuerunt: jejunaverunt & Judæi, & nihil plus egerunt: sed culpati abierunt, ut ipsemet Dominus sæpe eisdem prædixit: ut intelligas non sufficere bonum facere: sed oportere debita ac legitima dispositione illud facere: bona enim opera si male fiant, potius iram Dei, quam misericordiam, & gratiam promerentur & provocant. Ex quibus intelligitur id, quod vitio Deus dedit Episcopo Sardensi, quem dura increpatione per Joannem Euangelistam obiurgari voluit: *Non inveni opera tua plena coram Deo meo.* Illud vocatur plenum, quod totam perfectionem sibi congruentem, quam exterius refert, tenet interius: quomodo septem illæ spicæ, quas in somnis vidit Pharao, appellantur *Plena atque pulcherrima*, quia exterius formosam habebant apparentiam, & interius granis erant repletæ: inane autem & vacuum illud vocatur, quod exterius habet apparentiam, interius caret eo, quod habere debebat: sicut corylus, nux, amygdala, dicuntur vacua, aut vana, quando externam habent speciem & corticem integrum, intus nucleo carent. Quomodo etiam terra cùm primo condita est, dicitur *Inanis & vacua*, quod ideo multi dictum credunt: quia vacua erat hominibus & animalibus, ideoque Chaldæus vocat eam, *Horribilem*, propter solitudinem: solitarium enim desertum, horrorem incutere solet: congrue tamen dicitur inanis & vacua, quia externam tenens apparentiam, intra se nullam virtutem fructificandi aut producendi aliquid tenebat, quam tunc credo ipsi datam, quando dixit Deus: *Germinet terra herbam virentem, & lignum pomiferum, &c.* Unde opera tunc dicuntur *plena*, quando non solum habent externam apparentiam: sed perfectionem illis congruam, quæ scilicet procedunt ex recto animi affectu & dispositione. Episcopus Sardensis opera quidem habebat: sed non plena quia bonum faciebat sed sine debita dispositione animi, sine ea attentione & intentione, quam tenere debebat. Et videtur meo judicio aliqualem allusionem facere voluisse, ad illud, quod Deus dixit ad Ieremiam, scelera populi sui expendens. Dura supplicia se inducturum præmisit: *Proiiciam*, inquit, *vos à facie mea, &c.* Ut autem ostenderet, se infallibiliter comminatas pœnas inflicturum, conversus ad prophetam: *Tu*, inquit, *noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi, quia non exaudiam te*, causamque tam justæ indignationis reddere volens: *Non vides*, inquit, *quid isti faciunt in civitatibus Juda, & in plateis Jerusalem? Filii colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas reginæ cœli, & libent diis alienis.* Certum est loqui Deum de sacrificiis, quæ offerebant soli, lunæ, & stellarum choro: utitur tamen nomine quodam apud Hebræos inusitato *Cavanin*, quod ideo, ut Brixianus annotat, incertum est quidnam apud eos proprie significet. Quidam credunt significare pallia, alii picturas, alii ciborum quædam genera, quæ Vulgatus *Placentas*, recte vocat: sed ut R. David annotavit, non tam ipsas placentas significat, quam intentionem attentam, affectum fervidum, diligentiamque solertem, qua illas faciebant. Dicitur enim *Cavanin*, aut *Cavanah*, quod intentionem significat, à verbo *Con*, quod significat perficere, aptare, complere: quasi exprimere Deus velit, illos toto conatu, & attentione traditos fuisse, ut ad sacrificia idolorum undique complenda, conficerent placentas integras, perfectas, completasque cum adipe, oleo, picturis. &c. Qua dicendi ratione id voluit indicare, se non tam iratum, quod sacrificia idolis offerrent, quam ex attentione, animo, & conatu, quo procurabant talia sacrificia offerre, quæ omni ex parte perfecta, integra, & completa extitissent. Hoc nobis Deus vitio dat, quod ut sacrificemus mundo & carni præparamus *Cavanin*, id est, sacrificia undique plena, integra attentione perfecta. Qualia opera agit homo, ut mundo satisfaciat? Qui convivium præ-

Marginalia: ¶ 235. (beside "provocant. Ex quibus intelligitur"); *Apoc. 3. 2.*; *Gen. 41.*; *Gen. 1. 2.*; *Gen. 1. 11.*; *Ier. 7. 15.*; *Ibid. v. 18*; כונים; *Tom. 1 fol. 316. p. 2.*; ¶ 236.; *Apud Capellam in c. 7 Ierem.*

præparat, qui nuptias ordinat, qui hastiludium constituit, & quicumque opus aliquod, quo mundo satisfaciat aggreditur, quanta cum attentione intendit & contendit, ne quid desit, & omnia sint plenè suis numeris absoluta? Qualia opera, ut carni indulgeat? Non contentus est cibum & potum sumere; sed exquisita fercula, pretiosa vina, varia condimentorum genera induci procurat; & nullus est qui quantumcunque exiguum sumpturus sit alimentum, non procuret illud meliori, quo fieri potest modo condiri & aptari. Qualia autem sunt, quæ Deo offers? *Non*, inquit, *inveni opera tua plena coram Deo meo*: opera quidem facis, non tamen plena, sed vacua; orationem sine attentione, eleemosynam sine charitate, jejunium sine affectu mortificationis, confessiouem peccatorum sine contritione, &c. opera vacua, quæ cùm appendentur in statera,
Daniel 5. sicuti de Baltassar dictum fuit: *Inveniemtur quod minus habeant*. Meritò conqueritur Deus, quod ipsi tantummodo relinquimus racemos acidos, & botros virides, ac immaturos, qui mundo & carni uvas
Mich. 7.1. maturescentes & perfectas tradimus: *Væ mihi*, inquit, *quia factus sum sicut homo, qui colligit in autumno racemos, non est botrus*
¶ 137. *ad comedendum*, &c. Mirum est, quam inæqualiter Deo, quæ accepimus rependamus. Deus mundum condidit ad hominis utilitatem: Expende autem omnes illius partes, & vide quanta perfectione plenas & completas exhibuerit, in hominis commodum & profectum: cælum plenum stellis, solem luce clarissima fulgentem, terram arboribus plenam, aquam piscibus. Quanta pulchritudo cujusque fructus & cujusque floris? quot in arboribus folia? quæ pennæ in avibus? herbas, quas homo conculcaturus erat, & fœnum, quod in clibanum erat missurus, quanta pulchritudine exornavit? Considera omnia opera Dei, quæ in tuam utilitatem fecit; & videbis universa illa fuisse perfecta. Qualia igitur debent esse opera tua quæ in Dei obsequium agere debes? Te itaque ad bona opera agenda dispone & præpara, *Unge caput*, in quo mens peculiariter residet, attendens quidnam facturus sis, & cui sis sacrificaturus: *Faciem lava*: conscientiam rectam erga Deum exhibe, &c. Statuebat Deus, ut sacerdotes nequaquam thymiama offerrent, quin prius se debita dispositione præpararent. Idcirco duo jussit singulariter præprati, unnm erat aqua; *Facies*, inquit, Exo. 30.18
labrum aneum cum basi sua ad lavandum, ponesque illud inter tabernaculum testimonii & altare: & missa aqua lavabunt in ea Aaron, & filii ejus, &c. & offerant thymiama Domino, ne fortè moriantur: alterum erat unguentum odoriferum, quo ungendi erant sacerdotes: *Aaron, & filios ejus unges* Ibid nu.23
sanctificabisque eos, ut sacerdotio fungantur mihi. Uncti itaque & loti esse tenebantur sacerdotes, & unctione, atque lotione dispositi, ut sacrificium thymiamatis Deo offerrent. Et meritò quidem: nam si coram rege Assuero nemo ingredi poterat, nec se præsentem exhibere, nisi qui tali habitu esset dispositus, qui congrueret præsentiæ & oculis illius grandis regis; multò magis congruum fuit, ut sacerdotes qui coram Deo se præsentes exhibere debebant, peculiare munus eidem oblaturi, congrua dispositione se prius præpararent. Eodem igitur pacto ad bona opera facienda, quæ in scriptura sacra sæpè vocantur sacrificia; ad quæ offerenda omnes fideles, sacerdotes spirituales constituti sumus, ut dixit Apostolus Petrus, debita prius nos debemus præparatione di- 1.Pet. 2. 5.
sponere. *Unge caput tuum*, inquit S. Ambrosius, ubi sensus capitis sunt; *Oculi e-* Lib. de Elia c. 10.
nim sapientis in capite ejus: à mente tua o- Eccl 2 14.
mnem torporem & somnolentiam excute, Ier.4.14.
vividam & attentam eam constitue, attendens quidnam offeras, cui offeras, & ad quid offeras: *Et faciem tuam lava*, conscientiam tuam mundam exhibere cura, *Et lava cor tuum à malitia*, sicut decet eum, qui coram Deo se præsentem exhibere parat, in cujus conspectu non permanet malignus, quique nullius dona acceptat, nisi offerens sit innocens manibus, & mundo corde. Viden- 1. 2. q. 7.
dus est D. Thomas ex professo pertractans, art.2.& 3
quomodo ad hoc ut opera sint absolutè bona, multæ requirantur circumstantiæ, quas omnes debet homo expendere: & certè animalia, quæ viderunt Ezechiel, &

Hhh 3 Ioan-

Ezec.1.18 Joannes plena erant oculis, quæ non unicam
Apoc.4.6. rem, sed multas quovis opere deberent circumspicere, ut illud rectum sit, & Deo dignum.

§.28. *Lætos & quasi excipiendos convivio vult Christus nos esse, cum jejunamus propter Deum, cui nihil lætius, quam aliquid propter nos agere: unde bene Sponsa diem lætitiæ cordis illius descripsit.*

¶ 238. Lib. de Elia c. 10. CUm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava. Docere vult secundò Christus Dominus his verbis, juxta Ambrosii mentem, jejunium, cæteraque mortificationis & virtutum opera, cum lætitia, gaudio, & hilaritate cordis debere fieri à nobis. Ungere namque caput & faciem lavare, signa erant apud Palæstinos læti festivique diei, & quædam ad actus festivos dispositiones, signanter ad lauta, opiparaque convivia, ut supra tradidimus: ideoque idem est, unge caput tuum, & faciem tuam lava cum jejunas, oras, opera sancta facis, ac si diceat: Grandi cum lætitia, hilaritate, & cordis gaudio affectus esto, cum talia operaris. Cujus rei duas rationes Christus indicat. Prima, quia illa opera facis, ut placeas patri tuo, qui in cœlis est: justumque est, ut lętissimè omnia quæ ad ejus pertinent obsequium & beneplacitum facias. Multa nobis scriptura sacra de Deo proponit, quibus nos ad ejus servitium excitet: signanter autem nostro loquendi
In Isaiam. more (ut sicut Hieronymus observat; ex nobis ipsis, quod velit indicare, apertius percipiamus) cum nobis repræsentat tristem, mœstum, dolore acutissimo punctum, quando aliquo dolore aut calamitate nos videt oppressos, & quando aliquid damni vel supplicii nostris exigentibus aut potius compellentibus peccatis nobis inducturus est. Ita
Gen 6.7. exprimit ipsum, *tactum dolore cordis intrinsecus*, dicentem ad Noë: Delebo hominem, quem formavi à facie terræ: & quasi gementem & suspirantem, dicentem apud
Esa.1.24. Esaiam: *Heu, vindicabor de hostibus meis*: & præcipientem gemere & suspirare apud Ezechielem, quando punire populum quasi compellebatur: *Dic: Heu, ad omnes abominationes malorum domus Israel. quia gladio, fame, & peste ruituri sunt.* Observat Philo a, id quod postea etiam annotavit Theodoretus b, ad quidnam Deus se exhibere voluit positum in medio rubi spinis acutissimis pleni ardentissima flamma à radice usque ad cacumen ardentis, quando descendit liberare populum de dura Ægypti servitute, qua tenebatur afflictus: *Apparuit enim Dominus Moysi in flamma ignis de medio rubi*, Et dixit ad Moysen: *Ego sum Deus Abraham, &c. vidi afflictionem populi mei in Ægypto, &c. & sciens dolorem ejus descendi, ut liberem eum, &c.* Talem se exhibuit Deus in medio rubi ardentis, inquiunt Philo & Theodoretus, quo significaret populum suum laboribus duris, & acutis spinis affectum & punctum. Erat certè populus ille in Ægypto tanquam *in fornace ardentissima, dura, & ferrea*, ut Deus Abrahæ prædixerat, & sæpè exponit, laboribus & doloribus quasi ardente igne succensus, & spinis undique punctus: voluit Deus se similiter exhibere quasi flammis acerrimis circumdatum, & inter spinas acutissimas positum, simili etiam afflictione & dolore affectum, qui eum urgeret ad populum liberandum: eo modo, quo quem volumus explicare doloribus, curis & anxietatibus plenum, dicimus, illum in medio ignis & spinarum positum. *Vidi*, inquit, *afflictionem populi mei*. In Hebræo, *Rao raithi*, quomodo Septuaginta: id est videndo, vidi, seu videns vidi, alii, *Omnino vidi*: alii, *Apertis undique oculis vidi*, quasi diceret: Non oculos averto, aut claudo à laboribus, quos populus meus sustinet; sed attentis & apertis undique oculis intueor; & quod laborem illis infert, cor meum pungit, succendit, anxium & solicitum reddit. Singulariter autem expende illud, *Sciens dolorem ejus descendi, ut liberem eum*: verbum enim hebrȩum, *Iadagh* sæpissimè non simplicem scientiam significat, sed eam, quæ ex experimento nascitur, quo propterea utitur Esaias de Christo Domino loquens, quem vocat, *Virum dolorum, & scientem infirmitatem*, id est, ut D. Ambrosius

Marginalia (right column): Ezec 6.11; a Lib. 1. de vita Moysi; b Quæst. 6. in Exod.; Exod. 3.2.7.8.; Gen 15.13; Deut 4.20; ¶ 239. ראה. ראית. ודע.

brossius exposuit, sentientem dolorem & infirmitatem, afflictum infirmitate. Certum est Deum cum Moysi apparuit in rubo, nullo dolore verè fuisse affectum, qui nondum naturam habebat, in qua vel minimum dolorem pati aut sentire posset: jam tamen tunc se Moysi & nobis exhibuit, quasi *scientem dolorem* populi, anxium ex dolore populi, ac si dolore quem populus sustinebat in corpore ipse (nostro loquendi more) pateretur in corde & animo. Externa itaque figura & apparentia seipsum exhibuit jam scientem dolorem & infirmitatem, non suam aut à seipso ortam, sed à populo in ipsum (ut ita dicam) translatam: cui quantum existimo, alludere voluit sanctus Propheta Esaias, desiderans eum, non in nuda figura & apparentia externa sicut tunc; sed in veritate & re ipsa suscipientem populi dolorem & infirmitatē, verè dolentem & infirmantem; *Desideravimus* inquit, *eum virum dolorū, & scientem infirmitatem.* Hujusmodi innumera possemus inducere, quibus scriptura sacra exprimit Deum, ad nostras ærumnas & dolores, & cum supplicia infert, mœstum, tristem, atque dolentem. Quis autem poterit explicare lætitiam, hilaritatem & gaudium, quo eadem scriptura sacra illum perhibet affectū, quando nos beneficiis, favoribus, ac suæ misericordiæ donis afficit, & quando aliquid agit in nostrum commodum & utilitatem? Expen-
Schol in Psal. 103. dit egregiè & breviter S. Basilius illa Davidis verba, qui postquam grandia beneficia exposuit, quæ Deus erga nos operatur, non tam
Ps. 103 31 in ordine naturæ, quam gratiæ subdidit: *Sit gloria Domini in sæculum, lætabitur Dominus in operibus suis.* Opera Domini erant il-
Esai. 31. la quæ exposuerat, & verè Isaias, *Opus Dei* illud vocat, per quod nobis bene facit, & dona sua abundanter largitur, qui punire & castigare, *alienum & peregrinum opus ab eo* appellant. In operibus igitur suis *lætabitur*
¶240. Dominus. Genebrardus: *Sibi gratulabitur,*
In Ps. 103 nulla enim dies nostro loquendi more Deo lætior, hilariorque illucet illa, qua aliquid in nostram utilitatem & commodum operatur; tunc sibimetipsi gratulatur. Qui namque in conversione peccatoris convocat amicos
Luc. 15 9. & vicinos, dicens: *Congratulamini mihi,* quasi non plenè eorum gratulationibus satisfactum, ipse etiam sibimet de misericordiç suæ dono nobis collato, gratulatur: *Lætabitur,* aut gratulabitur Dominus: de quo? numquid de aliqua celebri victoria de inimicis suis reportata? Num eo quòd subjecit sibi aliquas provincias, vel nationes? An verò de eo quod glorificatur & adoratur ab omnibus? Num quia multis redundat divitiis? Nequaquam: *sed in operibus suis:* lætatur enim Dominus, inquit Basilius non ob id quod adoratur: sed quòd mortales servantur, & eis benefacit, ac misericordias suas erga eos operatur. Hanc Dei erga nos bonitatem considerans David, præmisit: *Sit gloria Domini in sæculum,* id est, ut exponit Basilius dignum est, ut perpetuò laudetur ab omnibus. His concinunt illa Moysi verba: *Lætatus est* *Deut. 28. 63.*
Dominus super vos, benè vobis faciens, vosque multiplicans: & expressius illa ipsiusmet Dei verba apud Ieremiam, cui cùm primò indicasset se peccatis quasi conpulsum & coactum ad infligendas Israëlitis captivitatis pœnas, explicaturus quod ab illis eosdem post breve tempus esset liberaturus: *Et lætabor,* inquit, *super eis, cùm bene eis fecero, & plantabo eos in terra ista in veritate, in toto corde meo, & in tota anima mea.* *Ier. 32. 41* Illud *in toto corde meo, & in tota anima mea,* adiungendum est, quod præmisit; *Lætabor super eis cum bene eis fecero,* quasi dicat: Cùm eis bene fecero, non tristis, aut mœstus ero, sed lætabor in toto corde meo, & in tota anima mea: qua dicendi phrasi supremum omnibus modis gaudium & lætitiam voluit exprimere, quæ omnem lætitiam superat, sicut cùm petit se diligi *ex toto corde & ex tota anima,* supremum super omnia amorem exposcit. Est itaque dies convivii & supremæ lætitiæ, ac festivissimæ solemnitatis, ipsi Deo (ut nostro loquendi more dicamus cùm hominibus bene facit, ideoque reci) piens filium prodigum splendenti vestium cultu ornans, diem maximè festivum in domo sua voluit præparari. In hujus confirmationem etsi multa alia possemus scripturæ sacræ loca annotare; tantummodo libet expendere illa Sponsæ divinæ verba, de Sponso suo loquentis. *Egredimini,* inquit, *filiæ*

Luc. 10 27 ¶241.

Cant 3 11 *filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua, in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis sui.* Valde se torquent Rabbini, ut locum istum de Salomone plenè intelligendum ostendant, quem dicunt dignum visu singulariter fuisse, quando plebs Israëlitica, quæ illius mater dicitur, diademate honoris & gloriæ illum coronavit, in illa suprema solemnitate, qua arcam Dei in templo à se constructo, cum insigni majestatis pompa collocavit, de qua re traditionem quandam apud Hebræos refert Genebrardus *a*, de quibus noster Sotomayor *b*, sed quamvis in omne latus se vertant, non possunt de Salomone illud explicare: *In die desponsationis illius*, si ea quæ sacris scripturis congruunt, dicere velint. Certum est propterea apud sanctos Patres, non tam de illo Salomone, quàm de Christo Domino, Salomone nostro pacifico, pacisque authore, non tam per allegoriam, quam per prophetiam verba intelligenda, quem ut videamus diademate à matre sua coronatum in die desponsationis suæ, & lætitiæ cordis sui, provocat Sponsa cœlestis, & invitat: multa enim sunt tam grandi consideratione digna, ut supremorum Angelorum aciem mentis superent. Duobus autem modis sancti Patres hæc verba explicant, primò ut loquatur cœlestis Sponsa, de Christi Domini conceptione in utero virginali: nostræ namque naturæ assumptio in scriptura sacra desponsatio divini verbi vocatur, qua naturam nostram tanquam Sponsam cælestis Sponsus sibi perpetuò copulavit, infinitis divinæ naturæ & gratiæ dotibus eidem collatis: qua de causa sancti Patres, signanter Augustinus dicere solent, in virginali utero tanquam in mundo purissimoque thalamo nuptias illas fuisse celebratas, quibus Deus conjunctus est carni, & caro adhæsit Deo, quas, ut idem Augustinus expendit, in spiritu vidit David, considerans diem nativitatis Christi, qua processit *tanquam Sponsus* cœlestis *de thalamo suo*, id est, de utero virginali, thalamo supremis cœlestibus donis ornato: Mater ejus est beatissima Virgo, quam vel reluctantibus hæreticis, ore pleno Dei Matrem verè & propriè vocandam, scripturæ sacræ tradunt, fidesque Catholica profitetur. Hæc in illa die ¶ 242.
desponsationis illum coronavit diademate nostræ mortalitatis & infirmitatis. Ita Gregorius Nyssenus *a*, Ambrosius *b*, Augustinus *c*, Gregorius Magnus *d*, Bernardus *e*, D. Thomas *f*, quam sententiam secutus Hugo de sancto Victore *g*, elegantissimè verbum *egredimini* expendit: id enim inquit, Sponsa dicere voluit, *egredimini*, & ingredimini, *Egredimini* & videte in co quod mater; *ingredimini*, & videte in co quod pater dedit: quod enim dedit mater, foris est, quod autem pater, intus: mater dedit infirmitatem, pater dedit majestatem; mater dedit substantiam carnis, pater dedit consortium Deitatis; mater dedit in quo vicit, pater dedit in quo regnavit; mater dedit in quo victor coronatur, pater dedit in quo regnans adoratur, &c. Hæc autem dicitur *dies lætitiæ cordis sui*: quę verba magnam admirationis materiam adducunt. Nunquid enim filius Dei lætior fuit, aut hilarior in utero matris carnis infirmitate circundatus, quam in sinu patris tota paterna gloria splendidus? Nonne aptius, dies lætitiæ cordis ejus diei potest, dies ille æternitatis, de quo Pater dixit: *In splendoribus sanctorum ante luciferum hodie genui te?* Non sine magno mysterio dies lætitiæ ille dicitur, quo dolores, pœnas, afflictiones, infirmitatesque nostras cœpit experiri, & naturam assumpsit, in qua posset dolere, jejunare, pati & mori; quia hæc illius singularis lætitia est, hominibus bene facere: & quia illa etsi sibi essent pœnalia, homini tamen erant omnibus modis proficua: idcirco dicitur dies lætitiæ ejus. Ab initio mundi, nescio qua singulari lætitia affectum se ipsum perhibet, dicens: *Delectabar per singulos dies ludens in orbe terrarum, ludens coram ipso*, quod quidam dictum putant de illis diebus, quibus Pater per ipsum mundum creavit, & ornavit: tunc enim attendens illa omnia in hominum beneficium præparari, hoc ipso peculiari delectatione se perhibet affectum, & operantem ludendo, & hilarissimè agendo: alii de figuris, quas à mundi exordio per singulas ætates agebat

Marginal notes:
a In Chronolog. hebræ. p. 25.
b In cap. 3 Cantic.
Li. 50. Homil. hom. 32 & orat. contra Judæos quæ habetur tom 6. in princip. Psal. 18.
a Hom. 7. in Cant.
b De institut. virgi. c. 16.
c Hom. 32. & oratione cit.
d In cap 3. Cant.
e Serm. 2. Epiphan.
f In c. 3. Cant.
g Lib. sententiar. sentent. 96. tit. de duplici gloria reg. Salomonis.
Psal 109. & Psal 2.
Prov. 8 30

bat in antiquis patribus, dum seipsum exhibebat proditorie crudeliterque occisum in Abel, ad sacrificium crucis ductum in Isaac, illusum ab inimicis in Samson, in mare passionis dejectum, & à morte tanquam à ceto deglutitum in Jona, &c. Hæc omnia tanquam ludi quidam erant, quibus divina sapientia se exercebat, id in figura agens, quod postea in veritate acturus erat, ut D. Augustinus indicat, sicuti eques, qui hastiludium agere parat, prius quasi ludens per multos dies in illo se exercet. Exultavit tunc in figura: multo magis cum ad ipsam veritatem se vidit pervenisse per veram humanæ naturæ assumptionem. Quod credo indicasse illis verbis, quæ subdidit: *Et delitia meæ esse cum filiis hominum*, q.d. Quæ in patribus antiquis agebam, erant quasi quidam ludi & figuræ, *eran ensayos solamente*, & ideo non plenam lætitiam inferebant: tunc erunt dilitiæ plenæ quando ero cum filiis hominum, & vere ac realiter dicetur: *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Intelligendum est igitur Dei filium, ea die qua se naturæ humanæ copulatum & desponsatum vidit, ineffabili & immenso quodam gaudio exultasse: quia videbat tempus jam advenisse, quo viam illam nostræ redemptionis laboriosissimam, spinis acutissimis undique septam, doloribus plenam, agendam, imo & percurrendam assumpturus erat. Inenarrabili exultatione affectus fuit, quia jam se vidit in palæstra constitutum, in qua tandem infamissima morte occubiturus erat, quam ab æterno (ut ita more nostro loquar) affectibus inenarrabilibus optaverat: id quod dicere voluit David, qui hujusmodi dispensationem prædicens, subdit: *Exultavit ut gigas ad currendam viam:* Exultavit, quia tempus advenerat, quo hominibus suprema posset conferre beneficia, imo (ut ipse pro sua summa admirandaque benignitate dicere voluit) hominibus *ministraret*, & obsequeretur: assumpsit enim formam servi, quasi ipsis hominibus obsequuturus. Hujusmodi servitia & obsequia, ut ita ipso permittende dicam, homini exhibiturus, exultavit: & ut lætissime exhiberet, *unctus fuit oleo lætitiæ & exultationis*. Si igitur ille oleo lætitiæ ungitur, & diem lætitiæ suæ dicit illum, quo aggreditur aliquid facere in hominis beneficium: nonne justum est, ut tu oleo lætitiæ caput tuum ungas, lætumque & hilarem te exhibeas, quando aggrederis aliquid facere in illius obsequium & servitium ut ipsi placeas? *Dilectus meus mihi, & ego illi*, dicebat Sponsa, hæc considerans, quasi dicat: Justum est me talem erga illum exhibere, qualem seipse erga me ipsam perhibet. Dies igitur lætitiæ hodie debet esse cuivis Christiano, qui illud incipit tempus, quod exhibendis Deo devotis obsequiis dicatum est. Hinc hunc diem omnibus aliis lætiorem prædicarunt Chrysostomus & Ambrosius, de quibus alibi. Hæc de primo sensu.

Marginalia: Lib. 2. q. 9. ad Simplicianum q. ult. — ¶ 243 — Joan. 1. — Psal. 18. — Mat. 21. 28 — Psal. 44. 8 — Cant. 2. 16

§. 29. *Diem lætitiæ desponsationis & convivii reputavit Christus pro nobis mori, ut Sponsa dixit: Dies ergo nobis esse debet lætus, cum pro illo mortificamur & jejunamus.*

¶ 244

Secundus sensus est, quem D. Thomas literalem reputat, ut Sponsa cœlestis loquatur de spinea corona, qua Synagoga mater Christi secundum carnem, verius noverca (inquit Bernardus) secundum affectum, nostrum pacificium Salomonem, ut Joannes scripsit, coronavit. Fuit enim opus illud singularissimum, dignum summa mentis attentione: inducit nos propterea cœlestis Sponsa ad illud contuendum: in quo duo extrema contraria in supremo gradu eo clarius fiunt manifesta, quo opposita juxta se posita magis elucescunt. Ibi manifesta apparet summa Synagogæ malitia erga Christum, quæ filium suum quem pepérit, & a quo inenarrabila accepit beneficia, talia corona insignivit: suprema etiam Christi bonitas erga Synagogam, cui tam horrenda pœnarum ludibrio se afficienti, proprium (si ipsa accipere vellet) sanguinem exhibebat & offerebat: ut æternæ beatitudinis gloriam posset comparare. Ita Sanctus Cyprianus, vel potius Ruffinus Ambro-

Marginalia: In cap. 3. Cant. ad finem — Serm. 5. in festo omnium Sanctorum. — Joan. 19. 2 — a In expositio. sym.

b Li. de Isaac & anima c. 5. Ambrosius *b*, Cyrillus Jerosolymitanus *c*. a Catech. 13. Theodoretus *d*, tres Patres, videlicet Gregorius Nyssenus, Maximus, & Nilus, quorum expositio apud Theodoretum habetur *e*, d In ca. 3. Cantic. Bernardus *f*, Richardus de sancto Victore; *g*, e Apud Theodoret. in cap. 3. Cant. D. Thomas & alii *h*. Et vere intelligere possumus, insignem, excellentemque prophetiam fuisse, qua prædictum fuit factum illud omnibus modis admirandum, quo Pilatus f Ser. 5. ci. & serm 2. Epiphan. improbus judex, Christum illusoriæ vestis indutum amictu, & horrendæ coronæ spineæ g In Cant p 2. ca. 13 opprobrioso honore redimitum, eduxit & h In cap. 3 Cant. exposuit omnium oculis conspiciendum, dicens: *Ecce homo.* Hæc dicitur dies desponsationis ejus, magno supremoque mysterio.

התנה. In hebræo habetur nomen *Hhethunah*. quod hac tantum vice in scriptura sacra invenitur, To. 1. f. 267 ut Brixianus observat, à voce *Hatham*, quæ *Sponsum* significat, vocatque diem desponsationis ejus illum, quo dotibus sui sanguinis, quasi de novo Ecclesiam sanctam sibi acquisivit in Sponsam. Antiquitus viri dotabant quas sibi accipiebant uxores, & pro cujusque qualitate pendebat unusquisque pretium, per quod uxorem quasi sibi emebat, & suam faciebat: quod fortè ideò fiebat, ut uxor intelligeret se pleno jure ad virum pertinere, utque undique maneret illi subjecta, & intelligeret se in viri obsequium & adjutorium, non in perditionem & damnum pretio emptam; tuncque dies desponsationis propriè ac plene celebrabatur, cum vir dotem, qua uxorem sibi acquirebat, persolvebat parentibus illius. Hanc consuetudinem apud

¶ 245. gentiles extitisse, ex eorum autoribus optimè In cap. 3. Osea probat Ribera, quam sine dubio expressam in scriptura sacra invenimus. In primis enim id Exod. 22. 16. 17. 18. patet ex decreto legis: *Si seduxerit quis virginem nec dum desponsatam, dormieritq; cum ea, dotabit eam & habebit eam uxorem. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.* Expende inprimis illud, *dotabit eam & habebit eam uxorem*: quia nisi dotando eam, non sibi uxorem aut sponsam faciebat. Deinde observa illud, *juxta modum dotis quam virgines accipere consueverunt*: quia hæc consuetudo erat, ut unusquisq; quando virginem sibi Sponsam volebat comparare, dotem daret, quã exhibendo sibi desponderet. Deinde id ipsum ex ejusdem sacræ scripturę historiis comprobatur: nã volens Iacob sibi despondere Rachelem filiam Laban. prius 7. annorum servitium, tanquam constitutum pro dote pretiũ persolvit, & in die qua illud tempus complevit, sibi in sponsam tradi Rachelem postulavit dicens: *Da mihi uxorem meam, quia jam tempus est, ut ingrediar ad eam*, q. d. Tempus nunc completũ est, & quod Genes. 29. 21. pretii vice dare inter nos constitutum fuerat, persolui: da mihi filiam tuam Sponsam & uxorem: *Tunc vocatis multis amicorũ turbis ad convivium, fecit nuptias.* Expende illud adverbium, *Tunc*, cum scil. ille plenè & complete persolvit pretium, quod persolvere promiserat. Quoniam autem tunc non Rachelem, sed Lyam fraude patris deceptus, accepit, qui persolutum pretium non nisi pro Lya voluit acceptare, alios septem annos servitii de novo pro Rachele spopondit Iacob, illud obsequium vice pretii similiter assignans, per quod etiam Rachelem sibi sponsam faceret. Similiter Rex Hemor volens Dinam filiam Iacob despondere filio suo Sichem, dixit ad patrem & fratres puellæ: *Inveniam gratiam coram vobis, & quæcumque statueritis dabo, augete dotem, & munera postulate, &c. Date mihi hanc puellam uxorem.* Id quod clarius Genes. 34. patet ex historia Davidis, quam expendit Chrysost. Cum namq; servi Saulis dixissent ad David: *Esto gener regis*, id est, contende id consequi quod Saul promisit, dare tibi filiam suam uxorem: respondit ille: *Num parũ vobis videtur esse generum regis? Ego autem sum vir pauper & tenuis*: Quasi dicat: Opus Hom. 1. de Saule & David. grande est, contendere accipere filiam regis in uxorem, quam non potest quis in uxorem accipere, nisi magno dato pretio pro dote: quod ego præstare non possum, qui sum pauper. Hispanè rectè hoc exprimes, si motu quodam faciei verba proferas, dicens: *Si essas* 1. Reg 18. *pocas paias ser yerno de un Rey, y casar con* 22. 23. *su hija, que para esto es menester dar una grande hazienda, la qual yo no tengo.* Hæc Davidis verba, cum renuntiata essent Sauli, jussit servis suis, ut dicerent ad David: *Non habet rex sponsalia necesse, nisi tantum centũ præputia Philisthinorum, ut fiat ultio de inimicis*

micis regis. In Hebræo habetur nomen *Mohar*, quod significat dotem. Pagninus: *Non voluntas regi in dote*, & clarius Iosephus explicuit; Dicite, inquit, nihil me morari pecunias aut dona. Hæc autem vocabantur sponsalia: quia tunc desponsationis dies erant, quando à viro persoluebantur. Hinc intelliges, cur Nathan volens describere, quomodo Urias acceperit Bethsabee in uxorem, sub typo ovis dixerit: *Pauper nihil habebat omnino, præter ovem unam parvulam quam emerat, & nutrierat.* Et his patet explicatio illius difficilis loci Oseæ, Præcepit illi Deus, ut mulierem fornicariam & adulteram sibi desponsaret & amaret. Hoc ille perfecit, *Et fodi*, inquit, *eam mihi quindecim argenteis, & coro hordei, & dimidio coro hordei.* In Hebræo habetur verbum *Carah*, quod primò quidem significat, excavare; per translationem autem significat, *emere*, ut Brixianus tradit, juxta quod Pagninus transfert, *Possedi eam*: Vatablus, *Comparavi eam*: Isidorus clarius, *Emi*: Septuaginta: *Mercede eam comparavi*, quomodo legit Ambrosius. Dato ergo pretio eam sibi desponsavit Oseas, & tunc eam sibi acquisuit, & despondit, quando pretium dedit. Qua in re expressa fuit Christi figura ut S. Hieronymus annotavit, qui humanam naturam sibi Sponsam acquisivit dato pretio & dote sui sanguinis; tuncque propriè & completè desponsationis dies fuit, quando hoc pretium persoluit, quo sponsam sibi acquisivit, comparavit, & emit. Unde Paulus, *Ecclesiam quam acquisivit sanguine suo*: & iterum, *Empti estis pretio magno.* & Petrus, *Non corruptibilibus auro & argento redempti estis.* Expende illud verbum *redempti estis*, quod non solum dicitur, quia Christus nos ex diaboli tyrannide & captivitate redemit: sed etiam quia excedenti in infinitū pretio nos emit, quomodo dicere solemus, quando grande pretium pro re aliqua pendimus nos illam emisse & re emisse. Verè Christus melius, quam Moyses potest dici *Sponsus sanguinum*, quia sponsam sibi comparavit, non una sanguinis gutta, sed toto sanguine suo; ut videas quantum ille te æstimaverit, pro quo tale pretium dedit, Agnosce ô Christiane dignitatem tuam inquit S. Leo Papa, *Pretium tuum sanguinis Christi est.* Illa ergo dies desponsationis ejus dicitur, qua suum sanguinem in passione abundanter effudit, & in pretium obtulit & dotem Sponsæ. Propterea hic dicitur singulariter, *Dies lætitiæ cordis sui.* O admirandum mysterium. Quomodo potest congruè dies iste lætitiæ vocari? Doloris potius & tristitiæ, mortis & luctus appellandus videtur, quando factus in agonia sanguineo sudore fuit madens: quando talis erat, qualem prævidit Esaias dicens: *Quasi absconditus est vultus ejus & despectus, unde nec reputavimus eum, & nos putavimus eum quasi leprosum, percussum a Deo & humiliatum*: quando traditus fuit manibus & voluntati inimicorum visibilium & invisibilium, ut plenius quam in Job quicquid vellent, exequerentur sine aliqua vitæ illius reservatione: quando sol ipse luctum agere visus fuit, radios suos retrahens, & talis Christus extitit, ut ipsi omnis creatura, sicut Divus Bernardus considerat, compassa fuerit, nam *terra mota est, petræ scissæ sunt, monumenta aperta sunt, &c.* Sit quidem dies lætitiæ illius, dies resurrectionis, de qua ore pleno dicere potuit Sanctus Propheta: *Hæc est dies, quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea*: quod tamen dies passionis & mortis vocetur dies lætitiæ cordis sui, cum Pilatus eum videndum populo exhibuit, tam diris vulneribus saucium, tam diris spinis punctum, ut crederet quod etiam illorum impiorum spectatorum posset corda ad compassionem flectere; hoc admirationem grandem excitat. Rectè tamen & consequenter cælestis Sponsa loquitur; quem enim vocavit *Diem desponsationis ejus*, consequenter vocavit *Diem lætitiæ cordis sui.* Unum enim ex alio sequitur: nam dies desponsationis alicujus sine dubio dies est lætitiæ illius. Inquirentibus Pharisæis, cur Christi discipuli non jejunarent, sicut discipuli Ioannis; respondit eis Dominus: *Nunquid possunt filii Sponsi* (aut ut Marcus ait *filii nuptiarum*) *lugere, quamdiu cum illis est Sponsus?* Vocant Hebræi filios alicujus rei, qui ei intendunt, aut ei addicti vel

Marginalia (left column): 6 Antiq. cap. 5 — ¶ 246. — 2. Reg. 12. 3. — Osea. 3. 2. — כרה. — Tom. 1. fol. 332. p. 2. Epist. 39. — Act. 20. 28 — 1. Cor 6 20 — 1. Pe. 1, 18. — Exo. 4. 25

Marginalia (right column): Serm. de nativit. Christi. — ¶ 247. — Esa. 53. 3. — Matt. 27, 52. — Psal. 117, 24. — Mat. 9 15 — Marc. 2. 19.

Lucæ 5. 35 vel tradidi ti sunt: quomodo vocantur, *filii divitiarum, filii mortis, filii regni, &c.* Unde filii Sponsi, aut filii nuptiarum illi vocabantur qui ad sponsum pertinebant, vel ad nuptias, aut eis erant addicti: sicuti qui ad illas erant invitati aut vocati, aut assistebant earum solemnitati. Commune est apud omnes nationes, nuptias cum gaudio, lætitia, conviviis, actibusque festivis celebrare, & qui ad eas vocantur, non nisi ad lætitiam & gaudium vocantur. Ita Laban celebrare volens nuptias filiæ suæ Rachel cum Iacob,
Genes. 29. 22. *vocatis amicorum turmis ad convivium, fecit nuptias.* Ecce quomodo nuptiæ agebantur, vocando ad convivium & festos lætosq; actus. Similiter quando Samson duxit uxorem Philistæam, septem diebus convivia celebrata sunt: tuncque qui ad nuptias vocati erant, ut provocarent Sponsam Samsonis ad explicandum problema à Samsone pro-
Iud. 14. 15 positum: *An*, inquiunt *idcirco vocastis nos ad nuptias, ut spoliaretis?* quasi dicant: Nullus ad nuptias vocatur ad aliquid triste, infaustum, vel lugubre: sed ad læta, jucundaque convivia. Unde & quando nuptiæ factæ
Ioan. 2. sunt in Cana Galileæ, ad quos Christus Dominus, ejusque sanctissima mater & discipuli vocati sunt, ad convivium fuerunt invitati: & ut Christus dixit in parabola, Rex qui fecit nuptias filio suo, hoc ipso paravit prandium magnum, & qui vocati erant, debe-
Matt. 22. bant festivis vestibus esse ornati: ideo ille exclusus est, qui non vestem nuptialem induerat. Tempus quo Christus venit, fuit tempus desponsationis, quo per carnis assumptionem sibi Ecclesiam desponsavit, ut su-
¶ 248. pra dictum est: unde inter cætera, quæ Jo-
Ioan 3. 29 annes Baptista de illo dixit, digito ipsum indicans & sermone declarans: *Qui habet*, inquit, *sponsam, sponsus est*, se autem vocavit amicum Sponsi, ideoque magna exultatione lætantem, ideoque subdidit: *Amicus autem stat, & audit, & gaudio gaudet*, id est, ineffabili exultat gaudio *propter vocem Sponsi*, Similiter Apostoli erant, qui singulariter ad has nuptias vocati fuerant. Non igitur illis tempus congruum erat tristitiæ, sed lætitiæ Si ergo singulariter dies, quo Christus passus fuit, & spinea corona redimitus, peculiariter fuit dies desponsationis ejus, quo Sponsam sibi acquirebat, emebat, & comparabat, rectè dicetur dies lætitiæ cordis sui, *In die*, inquit, *lætitiæ cordis sui.* Nota est illa Spiritus sancti sententia, quam experientia ipsa confirmat: *Desiderium si compleatur,* Prov. 13.
delectat animam, & iterum: *Lignum vitæ est* 19 ib. n. 12
desiderium veniens, id est, cum homo acquirit, quod magno conquisierat desiderio. Desiderium Christi erat, homines à diaboli tyrannide liberare æterno patri reconciliare, in regnum suum transferre, & filios Dei efficere: hoc fuit, quod illum è cœlis ad terram traxit, que ad tam dura agenda & patienda adegit: hoc desiderium completurus erat mortem sustinens, sanguinem fundens, coronam spineam gestans, &c. ideo illud tempus summopere optabat, & desiderabat. Hinc illæ
voces: *Baptismo habeo baptizari, & quomo-* Lu. 12. 50
do coarctor, donec perficiam illud? &, *Desi-* Lu. 22. 15
derio desideravi, id est, summo desiderio optavi, *hoc pascha manducare vobiscum*: quia illo in paschate erat morti tradendus, qui in suprema festivitate, quæ erat paschatis, mori voluit; quoniam nullum diem festiviorem sibi duxit illo, quo pro nobis passurus erat. Idcirco quando completum fuit hujusmodi desiderium, incredibili gaudio exultavit, & fuit dies lætitiæ cordis ejus. Immensus & incomparabilis fuit dolor corporis ejus, ut
meritò posset clamare: *Attendite, & videte,* Thre. 1. 12
si est dolor sicut dolor meus, sed majus erat gaudium cordis illius: imò quanto magis augebantur dolores, magis crescebat cordis lætitia, quoniam dolores illi erant, per quos id perficiebat, quod optabat & desiderabat, hominibus scilicet benefacere, eos ab omni malo liberare & cunctis cumulare divinis mu-
neribus. Unde id quod in eisdem Canticis, ¶ 249.
Canticorum cælestis iste Sponsus dixit, expli- Cant. 5. 1.
cari potest: *Veni*, inquit, *in hortum meum soror mea, Sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis.* Verbum *Veni*, præteriti temporis est, ac primæ personæ Clarius Sep-
tuaginta: *Descendi* Chaldæus, *Ingressus sum*, a Li. de bono mortis cap. 5.
Ambrosius *a* & Ruffinus *b*, atque aliqui lati- b In expositione symboli
ni: *Intravi in hortum meum.* Vocat autem Sponsus, *hortum suum*: Judaicum populum, quem tanquam peculiarem sibi hortum ele-

git, in terra repromissa plantavit; ut sæpe per Prophetas expressit. Descendit autem in hunc hortum, cùm de cœlis ad terram Judææ descendit, & carnem humanam ibi assumpsit. Quid in hoc horto collegit? pomane dulcissima, aut mala citrea vel cotonea suavissima, an fructum aliquem gustui placidum? *Messui*, inquit, *myrrham meam cum aromatibus meis.* Aromata omnia amara sunt, & singulariter myrrha: ideo illam singulariter expressit. Quod in horto suo collegit, fuit acerbissima amaritudo, dolor acutissimus, omne pœnarum inenarrabilium genus. Et si quæras: Qualis hujus myrrhæ aromatumque sapor? *Comedi, inquit, favum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo.* Nullus favus melle repletus potuit esse mihi dulcior; nullum vinum, aut lac suavius, & dulcius gustui meo. Nec immeritò, quia ut dixit Sanctus Bernardus, ubi amor est, labor non est, sed sapor: quia Christus hæc omnia ex amore hominis suscipiebat, per quæ ejus salutem operabatur, tanto fuerunt cordi illius dulciora & suaviora, quanto in se ipsis erant magis dura & amara. Ex his jam rationem ejus, quod Christus dixit, construamus. Si Deus illum habet lætitiæ diem, in quo acerbiora quàm excogitari possunt, tormenta patiebatur, quia hæc in hominis beneficium convertebat: quantò magis homo debet illum diem lætum & festivum ducere, quo aliquid facturus est, aut aggreditur facere, per quod aliqualiter tam grandia beneficia recompenset? Tunc dies lætitiæ Deo, quando aliquid se offert, quod in hominis utilitatem & commodum agat; tunc lætitiæ dies homini esse debet, cùm aliquid agendum se obtulerit in Dei peculiare obsequium, quodque illi placitum est. In cujus confirmationem juxta Bernardi mentem, expendere possemus illud Apostoli: *Estote imitatores Dei sicut filii charissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit vos.* Ambulate servientes Domino in lætitia sicut Christus illum duxit diem lætissimum, quo formam servi tenens *humiliavit se* pro hominibus *usque ad mortem, mortem autem crucis.* Ad hoc institutum facit, quod de beato Petro scribit S. Clemens Papa, quod cum videret uxorem suam ad martyrium duci, nihil aliud illi dixit, nisi: *Heus tu, memor esto Domini*, quasi diceret: Recordare qualiter Deus, quæ ad tui honorem, & gloriam pertinent operatus fuit, quàm læto corde, quam invicto, infractoque animo: eadem igitur quantum potes illi rependе, læto hilarique animo, quæ ad ejus pertinent gloriam & obsequium exequens. Et aptè quidem: ut enim dicit Divus Chrysostomus, si in recordationem Dei convertimus mentem nostram, omnia nobis facilia apparebunt, omnia portabilia, omnia leviter sustinebimus; omnibus superiores efficiemur: omnia autem nobis difficilia videntur, quia Dei memoriam non habemus, sicut oportet habere; quia non semper eum in mente nostra portamus, &c. de quibus infra. Unge igitur caput tuum, & faciem lava, cùm jejunas, aut quoduis opus mortificationis acturus es; per quod videaris, id est, placeas oculis patris tui, qui est in cœlis.

Serm. 85. in cant. — *Ser. 83. in Cant.* — *ad Eph. 5.* — *ad Phi. 2. 8* — *Hom 26. in epist. ad Hebraeos.*

§. 30. *Iure Christus jejunaturis imponit lætos se exhibere, quibus mercedem repositam exponit, cujus spe, tum ipse, quam ejus sancti omnem pœnam alacriter pertulerunt.*

Exposuimus duobus discursibus præcedentibus, primam rationem, quam Christus Dominus indicat propter, quam cum homo benè in Dei obsequium operatur, debet ungere caput, & lavare faciem, id est, se lætum & festiuum exhibere, juxta Sancti Ambrosii mentem: secundam jam juxta ejusdem mentem expendamus, qui observat Christum merito ei, qui bona opera legitimè exequitur, imponere, caput ungere & faciem lavare, aut se lætum exhibere & festiuum: quia magnam grandemque coronam & triumphum pro suis operibus exprimit paratum apud æternum patrem, de quo dicit: *Et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Nemo namque, inquit Ambrosius, tristis ad coro- ¶ 280

Li. de Elia c. 10. cit.

nam properat, neque quis mœstus ad triumphum incedit. Tristetur itaque hypocrita, cui nulla post laborem relinquitur merces qui quam intendebat jam ab hominibus recepit: tu autem unge caput tuum & faciem tuam lava, id est, lætum te exhibe, cui immensa apud æternum patrem merces reservata consistit. Videtur itaque Christus Dominus id ipsum dicere, quod jam per Jeremiam prædixerat: *Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia est merces operi tuo, ait Dominus.* Habuit se Christus Dominus sicut prudens & sapiens medicus, qui novit non solùm per scientiam, sed per experientiam, aliquod remedium validum ad tollendum dolorem, quem cauterium carni potest inferre, qui propter quod sibi assumpsit, infirmo consulit. Christus omnem virtutis viam percurrit, bona opera egit, & mala innumera sustinuit, quæ durissimum dolorem poterant corpori & animæ incutere: sed remedium assumpsit, ad dolorem ita leniendum & mitigandum, tam validum, ut cum ille magis torqueret, & urgeret corpus, majori lætitia exultaret animus. Quodnam fuit remedium? Illud quod indicat Apostol. *Qui proposito sibi gaudio crucem sustinuit, confusione contempta.* Quæ verba duobus modis explicat Anselm. & D. Thomas: primus, ut loquatur Apostolus de illo gaudio, quod Christo propositum fuit à populo, quando eum voluerunt regem facere: cum enim illud gaudium sibi propositum fuisset, noluit acceptare; sed potius repulit & recusavit, & se totum ad sustinendum crucis opprobrium convertit: præstat enim opprobrium crucis omni gaudio quod ex humanis laudibus sequi potest. Et si Moyses propositum sibi gaudium in Pharaonis palatio recusavit, majores divitias æstimans improperium crucis Christi omni thesauro Ægyptiorum: quanto magis id de Christo dici poterit? Huic intelligentiæ favere videtur lectio apud Chrysostomum; *Qui pro gaudio sibi proposito sustinuit crucem*, id est, loco illius gaudii quæ populus offerebat, eum Regem volens constituere: potius crucem quam ipsemet populus illi intulit, voluit ab eodem sustinere: magis ab illo crucem, quàm regnum & gaudium eligens. Secundus communiorque sensus est, ut loquatur de præmio, quod Christus erat per tolerantiam Crucis reportaturus. Illud erat duplex, primò enim meruit sibi, non gratiam, neque gloriam essentialem, aut spiritualia charismata; hæc enim omnia habuerat jam a.. instanti suæ conceptionis; sed gloriam sui corporis, & exaltationem illius super omnes cœlos & sidera, & sui nominis claritatem. Secundò meruit nobis gratiam, gloriam animæ & corporis, spiritualia dona, &c. Quando ergo tempus passionis instabat peculiariter tunc hoc gaudium sibi proposuit, quod per illam erat enusecuturus; illiusque consideratio ita dolores temperavit, ut quamvis supremi illi essent in corpore, tamen in animo esset ineffabile quoddam gaudium & lætitia, ut paulò ante dictum est, ideoque dicitur, *confusionem contempsisse.* Contemptus siquidem est actus animæ maxima fortitudine roboratæ, conferentis unum ad aliud, & ex magnitudine & æstimatione unius, spernentis aliud. Grandis quidem & suprema confusionis magnitudo, quæ Christo se offerebat sustinenda, sed major gaudii & præmii excellentia: ideò considerans hanc, contempsit illam, diemque lætitiæ habuit & duxit illum; in quo suprema, inauditaque tormenta sustinuit. Proposuit sibi in corde (inquit Anselmus) gaudium æternum, ad quod per passionem erat transiturus, & sic libentissimè pertulit supplicia crucis. Hoc autem non solùm intelligendum est, sibi proposuisse Christum mortis suæ tempore, sed ab instanti suæ conceptionis: tunc enim mortem turpissimam & omnia, quæ in vita & morte passurus erat sibi proposita fuerunt; propositum item gaudium, & præmium: quod inde erat consecuturus: & attendens hoc, acceptavit libentissimè & lætissime illud. Et fortè hoc est, quòd supra insinuabamus dictum à Davide, qui Christum describit prodeuntem de utero virginali, tanquam de thalamo purissimo & mundissimo, magna affectum exultatione & lætitia *ad currendam viam*, laboriosissimam, quam acturus erat jejunando, orando, vigi-

Marginal notes: Jer. 31. 16 — Ad Hebr. 12. 2. — In cap. 12. ad Hebra. — Joan. 6. — Hom. 28. in ep. ad Hebra. — ¶ 251. — Ps. 18. 6.

vigilando, curando infirmos, misericordias pauperibus exhibendo; sustinendo opprobria, blasphemias, crucem, mortem, &c. exultans, gaudens, & grandi lætitia affectus, hanc viam percurrendam assumpsit; quia præmium, quod inde reportaturus erat, consideravit. Grande sane remedium, quod propterea nobis tradit, ut mortificationis opera non nos terreant, sed potius ad ea agenda, læto vultu atque festivo nos præparemus, oculos & mentem ad superna præmia nobis reposita attollentes.
Apoc.1.14 Ille, quem Ioannes Apostolus similem vidit filio hominis id est, Christo, habebat oculos, tanquam flammam ignis, in quo Christo similis erat. Flamma namque ignis sursum semper tendit; ideoque Christus oculos habuit tanquam flammam ignis, ad superna præmia semper habens elevatos. Hoc faciat sanctus, qui similis Christo esse debet, oculos mentis suæ ad grande præmium, quod sibi in supremis paratum credit, attollens. Et si ille gloriam corporis attendens, tam grandia egit, & tam inaudita pertulit: quid tu ut gloriam animæ consequi possis, quæ sine dubio infinite gloriam corporis excedit? Si ille attendens bona? quæ nobis per illas actiones & passiones operabatur, lætus & gaudens ad illas agendas & sustinendas accessit, quanto magis tu pro tua i-
¶252. psiusmet gloria & beatitudine? Grande sine dubio remedium, efficacissimumque, quo usus David viam mandatorum Dei lætissimè percurrebat, cujus verba egregiè ob-
In Ps. 81. servat D. Augustinus. *Desiderabilia*, inquit
Psal. 18. loquens de divinis verbis & mandatis, *super aurum & lapidem pretiosum multum dulciora super mel & favum.* Quod si quæras: Et unde talia tibi videntur Dei mandata? respondet: *Nam & servus tuus custodit ea, & in custodiendis illis retributio multa.* Conjunctio illa, &, ut Augustinus interpretatur, vim habet causalis, sicut sæpe in scriptura habere solet, q. d. Quia mandata Dei custodio, attendens custodientibus illa, retributionem multam præparatam, ideirco mihi sunt dulciora super mel & favum. Hujus præmii consideratio fecit, ut Moyses dimissis innumeris thesaurorum divitiis & voluptatibus, quibus perfrui poterat in palatio Pharaonis: in quo tanquam filius fuerat nutritus & adoptatus, constanti pectore lætoque corde se transferret ad amplectendam paupertatem, angustias, flagella, persecutiones & afflictiones; quas Dei populus patiebatur: *Erat enim*, inquit Paulus, *aspiciens in remunerationem*, aspiciebat (inquit Anselm.) plena fide in remunerationem æternam, quam Christus pro se patientibus erat daturus, & elegit esse despicabilis apud homines: quia sursum cor habebat, & de æternis honoribus cogitabat, quos se per paupertatem, & patientiam adepturum sperabat. Hæc insuper fecit, quod Apostolis flagellis, verberibusque cæsi, *illi quidem ibant gaudentes, à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt, pro nomine Jesu contumeliam pati.* Tanquam rem grandem proponit hoc sacer Euangelista, ideoque affirmandi notam præmisit, *Quidem.* Circa quod facturo observat in primus B. Chrys. grande mysterium. Principes namque qui Apostolos cæserunt & flagellaverunt, erant tristes mœsti, post flagellationem animo fluctuabant, & in magna animi consternatione & hæsitatione solicita erant constituti, inquirentes: *Quid faciemus hominibus istis?* at Apostoli flagellis cæsi gaudebant exultabant, festumque diem illum ducebant, quo talia passi fuerant. Deinde observat, illud *Digni habiti sunt*, est enim, inquit, revera magna dignatio, contumelia affici & ligari pro Christo. Non omnes tali tantoque bono digni habentur à Deo, nec omnibus tantum tamque singulare donum conceditur, quod magnis pro Christo & cœlestis vitæ præmio & tormentis, & afflictionibus afficiantur. Ex singulari Dei munere & dignatione, inquit D. Cyprianus, martyrii corona quibusdam conceditur, & tanquam singulare Dei donum, dicit Apostolus, Philippensibus concessum, quod pro Christo paterentur, & tanquam insigne munus traditum refertur Beato Iacob, quod *certamen forte dedit illi ut vinceret.* Non omnibus certamina gran-

Margin notes (right column): ad Heb. 12 in c. 11. ad Hebraeos. — Act 5. 42. — Homil. 23. in Genes. — Homil. 12. in acta. — Li. de Lapsis. — Ad Phil. 1. 29. — Sa. 10. 12.

grandia conceduntur, nec omnes illis sunt digni. Apostoli, qui *primitias spiritus habebant*, digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati: & illi similiter qui magna excellunt sanctitate. Unde aptè considerant, qui totum librum Canticorum expendunt, quod signanter Sanctus Ambrosius indicat, in illo triplicem statum justorum in Sponsa expressum, incipientium scilicet, proficientium, & perfectorum: & quidem in primo statu Sponsa aliquid patitur, quærens Sponsum, & orans ut sibi judicet, ubinam eum possit invenire, dicens: *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, &c.* In secundo, jam ejus desiderans præsentiam quem quæsierat, surrexit circuiens civitatem illum inquirens, quam invenerunt vigiles, sed non ipsam percusserunt. In tertio autem statu, quando eam jam omni ex parte laudaret Sponsus, & dixerat: *Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te*, desiderio illius incensa, ad ipsum quærendum procedens, vulnerata, percussa, & vestibus spoliata à custodibus civitatis fuit: nec enim tanto fuit digna munere & gratia, quousque ad talem perfectionis pervenit statum, de quibus alibi. Hæc similiter consideratio excitabat Apostolum, ut magnis lætitiæ signis congratularetur quibusdam, pro tribulationibus, quas patiebantur pro Christo, sibique similiter congratulari deposcebat, pro carceribus, persecutionibusque, quibus urgebatur. *Repletus*, inquit a, *sum consolatione super abundo gaudio in omni tribulatione vestra*: & b, *Si immolor super sacrificium fidei vestræ, gaudeo & congratulor omnibus vobis, idipsum vos gaudete, & congratulamini mihi.* Eadem præmii consideratio Stephanum alacrem & lætum tenuit, dum persecutores contra eum furerent, cujus faciem c, *videbant tanquam faciem Angeli.* Augustinus d. & Chrysostomus e, censent splendidam factam fuisse instar solis fulgentissimi, sicut quondam faciem Moysi. Gregorius Nyssenus f, ait, illum angelicum tunc habuisse decorem, & mutationem faciei in Angelicam formam fuisse sortitum. S. Petrus Damianus Cardinalis g, censet, faciem habuisse fulgentem & luminosam; & vultum splendenti lumine insignitum, & vibranti splendore serenum. Egregiè tamen Sanctus Hilarius Arelatensis h, observat, illum lucem & splendorem, ex abundantiam lætitiæ, gaudii, cujusdamque gloriæ cordis prodiisse, & abundantiam cordis transiisse in decus corporis: ut hinc videas quali gaudio & lætitia interius esset affectus. Non mirum, qui mentem à cœlesti præmio nunquam revocabat ideo & *lapides torrentes illi dulces fuerunt*, ut Ecclesia de eo canit. Hæc præmii consideratio Laurentium in craticula tam lætum continebat, ut ad Tyrannem diceret: Infœlix, has epulas ego semper optavi. Hæc illud operabatur quod in gestis B. Vincentii Martyris dicitur de martyribus: *Tanto fœliciores se esse censebant, quanto acriora tyranni certamina pia longanimitate certassent convincere.* Nec mirum: nam sic clamavit Apostolus Jacobus: *Omne gaudium existimate fratres; quando in varias tentationes incideritis*, propter spem premii illis repositam, quantò majores tentationes & labores quis patiebatur, tanto majoris gaudii sibi materiam oblatam censebat. Hinc beata Euphemia nobilissima Virgo Chalcedonensis, tam alacrem se exhibuit ad tormenta ferenda; ut tyrannum adiret gravissime conquerens, quod grandem sibi irrogaret injuriam, quòd alias qui nobiles non essent, sibi nobili in martyrii tormentis præponeret, quæ prior omnibus illis esse debebat, & optabat. Similiter sancta virgo & martyr Secunda, cùm videret sororem suam Ruffinam à tyranno virgis cæsam, quadam sancta, piaque indignatione excitata: Quid est, inquit ad tyrannum, quod sororem meam honore, me autem afficis ignominia? Iube ambas simul cædi, quæ simul Christum Deum confitemur. Similes querimonias proposuerunt excellentissimi martyres Dorotheus & Gorgonius, primi ac intimi Diocletiani cubicularii, qui videntes martyrem quendam coram Imperatore acerbissimè cruciari, in has voces eruperunt: Quid est Imperator, quod ejus condemnata sententia, quæ nobis

Marginalia: Rom. 8. 23. — ¶253 — Lib. de Isaac, & anima c. 8. — Cant. 1. 6. — Cant. 4. 7. — a 2. Cor. 7. 4. — b ad Phil. 2. 17. — c Act. 6. 15. — d Ser. 6. de Sanctis, & ser. 99. de diversis. — e Hom. 15. in acta. — f Orat. de S. Stepha. — g Serm. de S. Stepha. — h Hom. de S. Stepha. — Jac. 1. 2. — ¶254

bis cum eo communis est, unum illum punis? Istius nostra etiam est fides, idemque propositum, &c. Vide Theodoretum enarrantem de Theodoro adolescente, qui magna tristitia afficiebatur, cùm tortores ab inferendis sibi tormentis cessarent. Et hujusmodi possemus innumera de excellentissimis martyribus recensere, de quibus illud accipere possumus, quod dictum est: *Et erunt quasi fortes Ephraim, & lætabitur cor eorum quasi à vino.* Non dixit, erunt quasi filii Ephraim, quos David jam debiles, timidos, infirmosque descripserat dicens: *Filii Ephrem intendentes & mittentes arcum, conversi sunt in die belli:* sed *quasi fortes Ephraim.* In Hebræo habetur nomen numeri singularis, quod Regia transfert, *ut fortis Ephraim*, alludens forsitan ad fortissimum Josue, qui fuit de tribu Ephraim, qui spe introeundi in terram repromissam, & introducendi populum in illam, omnibus periculis intrepidus se exposuit. Aut verò ad magnum Samuelem, qui etiam fuit de tribu Ephraim, qui invicta animi fortitudine excelluit. Aut verò ad duos ipsos simul lectio Vulgata, quæ in plurali legit, *quasi fortes*, visa est alludere. Et si quæras: Unde tanta fortitudo? Id explicat subdens: *Lætabitur cor eorum quasi à vino.* Vinum, typum tenet æternæ beatitudinis & gloriæ, de qua dicebat David: *Inebriabuntur ad ubertate domus tuæ.* Non dicit Propheta, lætabitur cor eorum à vino, sed *quasi à vino:* quia sancti in hac vita nondum habent beatitudinem ipsam in re; sed tantùm in spe, à qua lætitiam & exultationem trahunt, de qua Paulus: *Spe gaudentes.* Ex his intelligitur, cur sancti Martyres, pœnitentes, confessores, &c. ad majora virtutum opera, & majores pænarum cruciatus, majori lætitia erant affecti: quia videlicet magis eorum spes augebatur, & roborabatur. In cujus confirmationem & explicationem obervat S. Cyrillus Alexandrinus, quod Deus statuebat, ad majus sacrificium, majorem copiam similæ, olei & vini adhibendam. Omnem victimam jubebat condiri simila, oleo & vino, proportione tamen servata; ita videlicet, ut qui agnum immolaret, decimam

Lib. 3 hist. c. 10.

Zach. 10. 7.

Ps. 77. 9.

Psal. 35. 9

Rom. 12. 12.

¶ 255

Lib. 16 & 17 de adorat.

Nu. 15. 28

partem ephi similæ, vini vero & olei quartam partim hin (mensuræ sunt, quibus utebantur Hebræi) adiiciat sacrificio. Si aries fuerit, largior mensura similæ, olei & vini conferantur, id est tertia parte; quarta enim mensuræ pars, minor est quam tertia. At si vitulus offeratur, simila, oleum & vinum tertiam partem superent, & ad dimidiam mensuram perveniant. Ita quæ in textu capitis quintidecimi Numerorum habentur, explicat Cyrillus, quæ clarè repetuntur eodem libro, capite vigesimo octavo: ubi postquam de simila & oleo actum fuit, subditur singulariter de vino infundendo: *Libamenta, inquit, vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt: media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum.* Nosti inquit Cyrillus, similam illam ex tritico, vitæ esse figuram, hilaritatis autem oleum: scriptum est enim: *Ut exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet:* Lætitiæ verò spiritualis, quæ & superna est, & per spiritum datur, nota & symbolum est vinum. *Vinum, inquit, lætificat cor hominis.* Igitur pro eorum quæ quisque obtulerit ratione, sequetur etiam vitæ à Deo tributæ subministratio, hilaritati atque lætitiæ conjuncta. Ita Cyrillus, qui annotat, se non loqui de vita ista corruptibili? sed æterna, quam simila exprimit, de qua dictum est: *Adipe frumenti satiat te.* Iuxta mensuram ergo sacrificii sequitur mensura vitæ æternæ, quam quis promeretur, modo infra explicando, & gaudium ac lætitiæ & cordis exultatio. Hinc sancti tunc majori gaudio exultabant in corde, quando majoris mortificationis opus Deo offerebant, & ad majorem pœnitentiæ actum, major cordis hilaritas consequebatur: quia spes præmii crescebat, & augebatur. Hinc etiam tam lætos & gaudentes sancti Martyres tortoribus se offerebant & exponebant cruciandos: ut pro magno munere exposcerent, majora quàm tyranni excogitaverant sibi tormenta inferri. Cujus rationem tradit Ambrosius annotans, perturbationes quidem sanctis prædictas in scriptura; sed in ea consolationes expressas, præponderan-

Nu. 28. 14

Ps. 103. 15

Ps. 14. 14.

Lib. 1. de interpellat. c. 1.

tes omnibus laboribus & perturbationibus. In cujus confirmationem post aliqua quæ induxit, subintulit: *Nam de Petro quid loquar? qui crucem suam futura remunerationе indignam arbitratus, inverso suspendi poposcit vestigo, ut aliquid passioni sua adderet, cujus acerbare ipse sibi supplicia non timeret.* Id ipsum in illo inuicto Christi martyre Vincentio videmus: qui assumptus ex equuleo, atque ad patibulum raptus, moras carnificum arguendo, tam alacris ad pœnam properabat, quòd tortores ipsos præveniret, & quadam mirà objurgatione contra se acueret, vocans eos segnes, pigros, invalidos, infirmos: imò & ad tyrannum ipsum aspicientem tormenta, quæ sibi inferebantur; Ecce, inquit, jam in sublime agor, & seculo altior tormenta tua tyranne despicio: paratus sum ad omnia tormenta, insurge & toto malignitatis spiritu debacchare, & videbis me Dei virtute plus posse dum torqueor, quam possis ipse, qui torques. De quibus excellenter D. Augustinus. Ita quidem sancti talia agentes & patientes se lætissimos exhibebant; tum quia considerabant, se illa in Dei obsequium præstare, qui majora pro ipsis lætissimè sustinuit, ut supra dicebamus; tum quia sibimetipsis proponebant, apud cœlestem patrem grandem mercedem repositam, sibi suo tempore reddendam. Non ad talia tormenta te vocat nunc Christus, non ad crucem Petri, gladium Pauli, lapides Stephani, ignes Laurentii, &c. sed ad jejunium sanctum, & ut convertaris ad ipsum in jejunio, fletu & planctu. Eia igitur unge caput tuum, & faciem tuam lava, lætus & hilariis hæc aggredere, jejuna, ora, vigila, eleëmosynas facito, plange, lacrymas funde pro peccatis: sic age, ut juxta doctrinam Augustini, de peccatis quidem doleas, & de dolore gaudeas: gaudens & hilaris pœnitentiam agere incipe; dolens & illacrymans pro eo quod peccasti; exultans, quia tempus advenit, quo peccata tua Dei gratia adiutus, per validam diluas pœnitentiam.

Ser. 12. de Sanctis.

§. 31. *Iejnnaturo Christus met aphoricè loquens imponit, ut omni ex parte sit compositus, & quod non tam à cibis, quam à vitiis jejunet.*

¶ 256.

TU *autem cùm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo.* Alio modo videntur Hieronymus *a*, Augustinus *b*, Bernardus *c*, priorque illis Origenes *d*, Christi Domini verba expendere, ut intelligamus, cùm petit tempore jejunii caput ungere, faciem lavare, & te ipsum disponere, ut parti tuo cælesti videaris; voluisse docere, ad rectum jejunium totum hominem omni ex parte oportere componi & aptari: ungat caput, faciem lavet, se ipsum ita præparet, sicut decet eum, qui coram cœlesti patre se debet exhibere præsentem; ut jejunium non sit particulare à cibis prohibitis ori; sed universale ab omnibus prohibitis menti, oculis, manibus, pedibus: quod D. Augustinus *e*, vocat *Iejunium magnum & generale*, Basilius *f*, *verum & acceptabile*, Chrysostomus *g*, *non vulgare, sed accuratum*, Hieronymus *h*, *sanctum & pulchrum*, Gregorius *i*, & Maximus, *k*, *sanctificatum*. Jejunium itaque sanctum Dominus exposcit, inquit Hieronymus, illud ipsum, quod per Prophetam postulaverat, dicens: *Sanctificate jejunium*, id est, jejunium sanctum efficite. Et quodnam est jejunium sanctum? Illud certè, quo homo non solùm ventrem à cibis prohibitis continet, sed & cæteras potentias ab omnibus sibi illicitis. Quid enim, inquit Hieronymus, prodest attenuari abstinentia corpus, si animus intumescat superbia? Quam laudem merebimur de pallore jejunii, si invidia lividi simus? Quid virtutis habet vinum non bibere, & ira atque odio inebriari? Tunc ergo præclara est abstinentia, tunc pulchra atque magnifica castigatio corporis, cùm est animus jejunus à vitiis. Quid prodest quæso, corpore jejunare, inquit Basil. animam verò mille vitiis, mille malis esse refertam? Quid prodest, inquit Ambrosius, jejunare visceribus, & luxuriare? abstine-

a *In cap. 1. Ioel.*
b *Ser. 172. de temp.*
c *Ser. 3. de jejun. Quadrag. ad f.*
d *Ho. 4. in c. 6. Matt.*
e *Tract. 17 in Ioan. & l. 2. q. 9. in Euan. c. 18*
f *Hom. 2. de jejun.*
g *Hom. 3. ad popul.*
h *In cap. 1 Ioel & ep. ad Cell. 4.*
i *Ho. 16. in Euang.*
k *Hom. 1. de jejun. Ioel 1. & Ep. 14 ad Cellant.*
Hom. 8 in Hexaem.
Ser. 33

stinere cibis, & errare? castigare corpus inedia, & mentem exercere nequitia? vinum forte non bibere, & ebrium cogitatione malignitatis incedere? unde inutile & inane est tale jejunium, quod inedia membra debilitat, & animam à perditione non liberat. Si sola gula peccavit, inquit Bernardus, sola quoque jejunet, & sufficit: si verò peccaverunt membra cætera; cur non jejunent & ipsa? Jejunet ergo oculus, qui deprædatus est animam, jejunet auris, jejunet lingua, jejunet manus, jejunet etiam anima ipsa. Jejunet oculus à curiosis aspectibus, & omni petulantia, ut benè humiliatus, coerceatur in pœnitentia, qui malè liber vagabatur in culpa. Jejunet auris nequiter pruriens, à fabulis & rumoribus, & quæcumque otiosa sunt & ad salutem minimè pertinentia rejiciat. Jejunet lingua à detractione & murmuratione, ab inutilibus, vanis atque scurrilibus verbis: interdum quoque, ob gravitatem silentii, etiam ab ipsis, quæ videri poterant necessaria. Jejunet manus ab otiosis signis: anima ipsa jejunet à vitiis & propria voluntate sua, &c.

Ser. 3. cit.

¶257. Quasi ergo CHRISTUS per se ipsum loquens, explicat quod antiquitus per Prophetam prædixerat: *Sanctificate jejunium.* Jejunium quippe sanctificare, inquit Gregorius, est adjunctis bonis aliis, dignam Deo abstinentiam carnis ostendere. Cesset ira, sopiantur jurgia: incassum enim caro atteritur, si à pravis suis voluptatibus animus non refrænatur. Quid est, inquit beatus Maximus, sanctificare jejunium; nisi jejunii causa, sancta velle, justa facere, iniqua vitare? Sanctificat ille jejunium, cujus justitia pretio non vilescit, qui flammas sævientis iracundiæ, mansuetæ mentis placabilitate restinguit: sanctificat ille jejunium, qui lascivientes oculos, turpi ab aspectu habenis castitatis avertit, qui conviciorum jacula scuto patientiæ repercussa dispergit: sanctificat ille jejunium, qui consurgentes in semetipso vanarum cogitationum spinas, Euangelico sulcante vomere, velut quidam pectoris sui arator excidit. Apprimè sanctificat ille jejunium, qui per omnia præceptis divinæ legis intentus, diabolica à corde suo respuit tentamenta. Et ideò fratres charissimi, si volumus Deo placita exhibere jejunia, simus in fide fortes, in judiciis justi, in amicitia fideles, in injuriis patientes, in contentionibus moderati, refugientes turpiloquia, adversus iniqua constantes, in conviviis sobrii, in voluptatibus continentes, in suspicionibus parci, inter maliloquos taciti, inter humiles coæquales, & omni ex parte compositi & ordinati, quales Christus exprimere vult, uncto capite, facie lota, cæterisque omnibus compositis. Quando jejunas ô amice (inquit Origenes, Christi verba expendens) depone omnem malitiam, omnem zelum, omnem furorem, omnem iniquitatem, omnem iracundiam, omnem superbiam, omnem litem, omne maledictum. Cum jejunas, non manducabis carnem, hoc est non manducabis carnem humanam impiè agendo: non bibas vinum, non bibas sanguinem per crudelitatem: non siceram, hoc est, non spires adulationem, nec bilinguis sis in perditionem animæ. Cùm jejunas, sicut marcescit venter tuus, sic efficiatur os tuum: sed plus marceat cor tuum. Anima tua sit ab omni mala cogitatione seposita. Attende ne concipias dolores concupiscentiæ; sed omnia hæc mala deponens, omnia indigna expellens, sic sanctum & Deo placens jejunium jejunabis, &c. Hæc ferè eadem eleganter sanctus prosequitur Basilius: Non tu puta, inquit, solum in ciborum abstinentia jejunii bonum esse: verum namque jejunium, malorum est evitatio, cùm jejunas solve omnem impietatis colligationem, ne proximo tristitiam inferas, æs alienum illi remitte, non fora litesque per jejunium exerceas, carnes non edis? fratrem nihilominus edis. Vino abstines? at contumeliandi libidinem non cohibes. Vesperum ad cibum expectas? at totum nihilominus diem in foro & judicio consumis, &c. Indicat Basilius deinceps in hujus confirmationem, magno Dei consilio in scriptura impietatem vocari panem: & iniquitatem, vinum. Ita dixit Sapiens de peccatoribus: *Comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt,*

Hom. 16. in Ev. cit.

Hom. 1. de Jejun. cit.

Hom. 4. cit.

Hom. 1. de jejun. circa fin.

¶258.

Prov. 4. 17.

bibunt, & iterum: ***Suavis est homini panis***
Prs 20.17 ***mendacii.*** Et verè non minus inebriat ira,
quàm vinum, nec minus quam illud aufe-
Osea 4.11. ret cor fornicatio, ut dixit Propheta. Hoc
autem ideò factum est, ut cùm jejunium ti-
bi indicit Deus, non tantùm illud intelligas
de pane & vino, quæ in ventrem vadunt; sed
præcipuè de pane impietatis & de vino ini-
quitatis. Unde benè clamat Propheta, inquit
Esai.29.9 Basilius: ***Væ vobis ebrii & non à vino, &c.***
In hujus confirmationem & expositionem
multa loca Scripturæ sacræ S. Patres expen-
a In ca. 58 Isaia. dunt, signanter tamen Hieronymus *a*, Am-
b De Elia c 10 & ser. 33. brosius *b*, Basilius *c*, Gregorius *d*, Bernar-
dus *e*, D. Thomas *f*, illum peculiari ob-
servatione expendunt, quo Deus Iudæis con-
c Hõ 1. de Iejunio circa finem querentibus, quòd sua ipsorum jejunia non
probaret, aut grata haberet, eisdem per Isaiam
d Hom 16. in Euang. & 3. Past. admon 20. respondit, cujus verba, singulariter Augusti-
nus *g*, observat contendens, id ipsum Chri-
stum Dominum nunc intendisse per seipsum,
dum dicit: ***Unge caput tuum***, quod antiqui-
e Serm. 3. Quadr. ad fin. & 71. in Cant. ad fin. tus intenderat per Esaiam, cum tradit quod-
nam jejunium reprobum, & invisum, &
quodnam sibi haberet gratum, dicens: ***Dis-
solve omnem nodum iniquitatis.*** Locum i-
f 2 2q. 147 ar 5. ad 2. gitur juxta sanctos Patres, & signanter juxta
Augustini mentem expendamus. ***Clama***,
g Ser. 172. de temp. inquit Deus ad Prophetam *h*: ***quasi tuba
h Isai. 58. exalta vocem tuam, & annuntia populo
i Li. 1. Ep. 24. ad Ioa. Episc. Cõstanti. meo scelera eorum, & domui Jacob peccata
eorum.*** Præconis officium, inquit Gregor.
i, Prophetæ imponit, ut non submisse, sed
apertè scelera eorum exponat. ***Rogant me***,
inquit, ***judicia justitiæ: Quare jejunavi-
mus & non aspexisti?*** Rogare aliquem judi-
cia justitiæ, est de injustitia illum velle redar-
guere & convincere in judicio, contendendo
probare illum injustũ. Hoc illi intendebant,
Deum in judicium trahere, & illum arguere
injustitiæ, quòd non quæ merebantur reddi-
in Psal. 7. pœnitent. derit illis. Egregiè D. Gregorius illos stultos
vocat, qui cum Deo in judicium venire vo-
lunt; cum David, qui sanctior erat illis o-
Ps. 142.2. mnibus tremens orasset: ***Non intres in judi-
cium cum servo tuo Domine, quia non justi-
ficabitur in conspectu tuo omnis vivens:*** si-
militer & Iob contendere cum Deo in judi-
cio refugiebat, quamvis esset vir simplex, re-
ctus, recedens à malo, retinens innocentiam,
qui dicebat: ***Si repente interroget, quis re-*** Iob 9. 14. 15 20. 30. 31.
***spondebit ei? quantus sum ego ut responde-
am ei, & loquar verbis meis cum eo? si ju-
stificare me voluero, os meum condemnabit
me: si innocentem ostendero, pravum me
comprobabit: si lotus fuero quasi aquis nivis,
& fulserint velut mundissimæ manus meæ,
tamen sordibus intinges me, & abomina-
buntur me vestimenta mea.*** Nulla major esse
potest stultitia, quam conditorem velle in
judicium trahere, qui in nullo deficiens, nos
undique deficientes comprobare potest. Sed
de qua re illi Deum tanquam injustum argu-
ere volebant? ***Quare***, inquiunt, ***jejunavi-*** ¶ 259.
mus, & non aspexisti? Ecce querimoniam,
quod Deus non converterit oculos ad jejunia
eorum: similes impio Cain, qui Deum inju-
stitiæ & acceptionis personarum contende-
bat arguere quòd non respiceret ad sacrifici-
um suum, sicut ad sacrificium fratris sui Abel,
ut Ambrosius observat. Unde sicut Deus Lib 2. de fide cap. 4.
impio Cain ostendit non sibi imputandum,
quod non respiceret ad illius sacrificium, sed
ipsimet Cain; quia non talis erat in offeren-
do sacrificio, qualis esse debebat: ita ad istos
respondere vult, demonstrans ipsosmet esse
in causa, quod oculos ad ipsorum jejunia non
converteret, ***Ecce***, inquit, ***in die jejunij ve-
stri invenitur voluntas vestra: Ecce ad lites
& contentiones jejunatis, & percutiis pu-
gno impiè, &c.*** Quasi dicat: Non est quòd je-
junia vestra respiciam, aut tanquam mihi
grata accipiam, quæ non propter me facitis,
sed pro vestræ voluntatis libito: non ego re-
spicere debo nec acceptare, nisi quod mihi
offertur, & propter me fit; vos autem vestra
jejunia nec mihi offertis, nec propter me fa-
citis, sed pro vestræ voluntatis beneplacito.
Quod excellenti perspicuaque ratione de-
monstrat ex eo quò jejunantes & abstinentes
à cibis, non abstinebant à maximis peccatis,
crudelitate erga pauperes, contentione inter
se, percussione, ira, &c. hoc enim illud signi-
ficat: ***Ecco ad lites & contentiones jejunatis.***
Id est, in die jejunii vestri non abstinetis à
litibus, contentionibus, dura debitorum
repetitione, &c. Hancque conficere inten-
dit rationem. Strictiùs vobis prohibui pec-
cata,

cata, quàm cibos, idcoque si voluntatem meam attenderetis, magis deberetis abstinere à peccatis, quam a cibis: non abstinetis a peccatis propter me, nec causa mei, igitur quod abstinetis à cibis, non propter me, aut ut mihi placeatis facitis; sed pro vestræ voluntatis arbitrio. Hac ratione utitur D. Jacobus Apostolus ad demonstrandum illum qui transgreditur unum Dei mandatum, si cætera servet, non illa verè servare propter Deum, & ex amore Dei, sed ex suæ voluntatis beneplacito. *Quicumque*, inquit, *totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus*: nam ex ipsa lege possemus eos, qui tales sunt, redarguere, *Redarguti*, inquit *à lege tanquam transgressores*: Totius enim legis autor unus est, & qui unum mandatum dedit, dedit & alterum. Si ergo ex amore ejus unum servares, servares etiam & alterum. Si igitur unum non serves, non ex amore illius aliud comples, sed ex tuæ voluntatis beneplacito. Hocque est quod Apostolus subdit, dicens: *Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit, Non occides: quod si non mœchaberis, occidas autem, factus es transgressor legis*: id est, si occidas, jam amorem & respectum, quem debes ad legislatorem, deponis; idcoque quod tunc non mœcheris, non ex amore & respectu ad legislatorem, sed ex tuæ voluntatis affectu procedit. Eodem discursu ex vera legitimaque Theologia D. Thom. demonstrat, illum qui discredit uni articulo fidei ex hoc ipso redarguendum, quod nullum alium articulum credat per veram fidem; sed tantùm per suæ mentis & voluntatis opinionem, quantumcumque profiteatur, se cæteros firmissimè credere. Qui enim proposuit unum articulum credendum, proposuit similiter omnes alios, & per idem medium, Ecclesiæ sc. propositionem, quo proposuit unum, proposuit reliquos omes; eademque penitus ratio credendi ex fide uni soli, ac cæteris omnibus: qui ergo uni discredit, nullum aliorum ex fide credit, sed ex sui intellectus & voluntatis opinione. Hac igitur eadem ratione Iudæos, qui ipsum arguere volebant injustitiæ, Deus convincit iniquitatis & malitiæ, & manifestè ostendit, justè se non respexisse ad jejunium, per quod tantum quis à cibis abstinet, qui non abstinet à noxiis & iniquis cupiditaribus. *Nunquid tale est*, inquit, *jejunium, quod elegi per diem affligere hominem animam suam? nunquid contorquere quasi circulum caput suum, & saccum & cinerem sternere?* Quasi dicat: Nunquid hoc ego tantummodo intendo per jejunium, quod homo se & corpus suum inedia conficiat? quod capite demisso, & collo obtorto incedat? quod cinere aspersus, & sacco indutus ambulet? Nullo modo condemnat Deus jejunia, sed docere vult, illa per quæ hoc tantum intenditur, quod maceretur caro, demittatur caput, &c. sibi non esse grata, si charitate sint destituta, & variis vitiis comitata; quomodo Apostolus scientiam condemnat, non absolutè, quippe quæ virtus est intellectualis; sed eam quam mala voluntas comitatur, & charitatis est expers: quæ ad solam superbiam & fastum proficit & inflat. Non tale, inquit Deus, est jejunium quod elegi, abstinere à carnibus animalium in mensa, & devorare carnes proximi tui in collocutione: abstinere à vino, non ab ira & furore; abstinere à pane, non ab avaritia, & ut Augustinus ait, abstinere à cibis, quos Deus creavit, & non à vitiis quæ diabolus suggerit. Abstinentiæ virtus, inquit Hieronymus adjumentum est, non perfectio sanctitatis, & potius eligi debet tanquam medium ad cæteras virtutes conquirendas, vitiaque purganda; quàm tanquam finis, ut suprà ex D. Thom. doctrina demonstratum est. Quid igitur proficit ex una medium apponere ad finem, & ex alia intendere quæ fini sunt contraria? Quid prodest, inquit Chrysostomus medicinam accipere, quæ medium est ad salutem, si simul cum illa manum mittas ad id, quod totaliter saluti contrarium est, eamque non solùm impedit consequendam, sed habitam destruit & absumit? Ne autem, inquit Hieronymus, videatur Deus reprobare jejunium, quod ipse præceperat, & damnare quod tot modis commendatum habebat, statim se convertit ad ostendendum, qualenam jejunium exposcat, & gratum habeat. *Nonne hoc est magis jejunium,*

Jac. 2. 10.

¶ 260.

2. 2. qu. 5. art. 3.

1. Cor. 8. 1.

Ser. 171 de tempore

Ep. 14. ad Celant.

Hom 3. ad populum.

Lib. 16. in c. 18. Esai.

quod elegi? Dissolve colligationes impieta-
¶ 261. *tis, &c.* Non quærit Deus afflictionem solā,
& humiliationem animæ per jejunium cor-
poris, ut instar circuli torqueat corpus, ac
colla submittat, & tristis incedat, juxta illud,
Psalm 37. quod in Psalmis dicitur, *Afflictus sum & in-*
curvatus sum usque in finem, tota die contri-
status ingrediebar: non ut sacco quis vestia-
a 2 Reg. 13 tur, & in cinere dormiat, quod de David *a* &
b 3. Reg. 21 Achab *b* legimus; sed & cum istis hæc faciat,
c Lib. 2. in c. 7. Zach. quæ sequuntur: *Dissolve colligationes impie-*
d Hom. 1. inter 29. varias. *tatis.* Hieronymus *c* legit: *Dissolve omne*
e in Ps. 124 *vinculum iniquitatis*, quomodo etiam Basi-
f Ser. 172. att. lius *d*: Hilarius *e*: *Solue omne vinculum, &*
omnem nodum iniquitatis: Augustinus *f*: *Sol-*
ve omnem nodum iniquitatis, & obstinatio-
nem malorum. Prævideat sanctitas vestra fratres, inquit Augustinus aliter jejunia acceptari non posse, nisi legaliter, i. secundum legem à Deo præscriptam, jejunetur. Et si quæras: Ubinam Deus legem hujusmodi præscipserit? In antiquis Prophetis, & in Euangelio:
Matt. 13. 52. ideoque *scriba doctus in regno cœlorum debet de thesauro suo proferre nova & vetera.* Quænam nova? Quæ in Euangelio Dominus exponit: *Cùm jejunatis, non eritis sicut hypocritæ, &c. Tu autem cùm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, &c.* Quænam vetera? Quod per Prophetam antiquitus dixit: *Nunquit tale est jejunium, quod elegi, per diem affligere animam suam? Nunquit non magis hoc est jejunium, quod elegi? Solve omnem nodum iniquitatis, & obstinationem malorum, &c.* Id ipsum in Euangelio Dominus intendit dicens: *Tu autem cum jejunas unge caput tuum, &c.* quod antiquitus per Prophetam prædixerat: *Cum jejunas, solve omnem nodum iniquitatis.* Jejunium quod probat altissimus, inquit Augustinus est non solum intermissa cororis refectio, verū etiam à malis actibus facta discessio: itaque si neque mens tua gravetur oppressa peccatis, neque animus tuus vitiorum illecebris delectetur; digna Deo exoluisti jejunia. Cæterum si corpus tuum jejunia longa comsumpserit, atque illi subtraxeris cibum, cum non detrahis vitia, in malis perseverans: magis horres, quàm placeas Deo. Tunc erunt Deo accepta jejunia, si operibus sanctis fuerit expiata conscientia. Cur enim corpus fame discrucias, cui turpiter peccando blandiris? Quale est humiliari cibo, & augeri peccato? Qui ergo corpori suo jejunia devotus indicit, principaliter renuntiet vitiis, cupiditatum fomites comprimat, frangat impetus mentis, libidines vincat, faces avaritiæ ardentes extinguat, latiusque vim dilectionis extendat, atque in alimentis pauperum abrupti apparatus stipendia largiatur. Hæc sunt quæ divinam commovent pietatem, quæ ad impetrandam precibus sanctitatem sempet aditum faciunt. Cæterum si caput substernas, atque cineres desuper spargas; si denique collum tuum velut circulum torqueas, atque ad exorandam clementiam Dei largos fletus effundas; nihil proficis. Commovere namque non poteris divinam pietatem; scriptum est enim: *Non tale jejunium ego elegi*, sed quid? *Solue*, inquit, *omnem nodum iniquitatis, &*
obstinationem malorum. Ita Augustinus. Ob- ¶ 262.
servant similiter sancti Patres locum illum *Zach. 7.*
apud Zachariam: *Cùm jejunaretis, nunquid jejunium jejunastis mihi?* Id est, ad mei obsequium, aut propter me? Si meum obsequium intenderetis, magis ab aliis jejunandum vobis erat, à peccatis scil. quæ me magis offendebant. Non igitur meum intendebatis obsequium, sed vestræ satisfacere voluntati: quem locum in sequentibus commodius expendemus. Hoc itaque jejunium Christus exposcit, quod totum hominem componat, & afficiat, quale erat Davidis jejunium, de quo dicebat: *Et operui in jejunio animam*
meam: tale fuit jejunium, quod animam to- *Ps. 68. 11.*
tam omniq; ex parte operiret. Quid namque proficit si operiat os, & aures apertas ad audiendas murmurationes dimittat? si ventrem contegat, & pedes liberos, ut in malum currant, relinquat? optimè propterea nunc illam
D. Chrys. exhortationem, ad eos qui jejunare, *Hom. 8. de*
& pænitentiam agere incipiebant, inducere *pænit.*
possemus. Contendamus, inquit, ne vacuis excidamus manibus, ne jejunii laborem tolerantes amittamus præmium; licet n. & jejunii laborem sufferre, & jejunii fructum non consequi. Quomodo? Cùm scil. esca abstinemus, peccato verò non abstinemus: cum carnibus quidem non vescimur, devoramus

tamen

tamen pauperum domos: cùm vino non inebriamur, inebriamur tamen desideriis pravis: cùm inedia totam transigimus diem, atque eandem impudicis in theatris consumimus. Quænam jejunii utilitas, (ait paulò inferius) dic mihi, cùm corpus quidem arces legitimo à nutrimento, iniquum verò animæ nutrimentum inducis? quæ jejunii utilitas, cùm corpore quidem jejunas, oculis verò mœcharis? Quæ utilitas, cùm ego hic corrigo, tu illic corrumperis? *Unus ædificans,*
Eccl. 14. 28. *& unus destruens, quæ utilitas nisi labor?*

§. 32. *Primò imponit Christus ungendum caput, id est, in ipsum reducendam bonorum operum fragrantiam, quod in bonorum operum ædificio supponendum est.*

¶263. **T***U autem cùm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo.* Quidnam in genere Christus his verbis dicere voluit, exposuimus: nunc ad singula verba expendenda nos convertamus, quorum unumquodque magna continet sacramenta. Tria Christus à nobis jejunantibus exposcit; ungere caput, faciem lavare, & non videri ab hominibus, sed à Patre cœlesti. Tria hæc comitantur jejunium & quodvis opus bonum, ex quibus fiet funiculus triplex, qui difficilè rumpitur. Quid igitur primò statuendum & supponen-
Lib. de Elia c. 20. dum? *Tu autem cùm jejunas, unge caput tuum.* Ad mysteria vocaris, inquit Ambros. quæ ut addiscas, attenta opus est consideratione. Quodnam est caput tuum? Audi:
1. Cor. 11. 3 *Caput viri Christus*, ut dixit Apost *& caput Christi Deus.* Unge ergo caput tuum i. mitte in Christum & in caput ejus unguentum, in illum refundens totius boni operis odorem & fragrantiam. Hæc breviter Ambros. quæ similiter prædixerat Origen. *a*, sed quæ elegantissimè explicanda sanctus as-
a Hom. 4. in cap. 6. Matth. b Ser. 1. in c. Iejun. sumpsit Bernardus *b*. Caput nostrum Christus est, ut Apost. dixit, & tale quidem, à quo totum spirituale oleum in nos tanquam à capite in membra dimanat: cui propterea nos omnes in uno corpore junctos tanquam ca-
Psal 132. piti conjungi, *bonum & jucundum* dixit David; quoniam ab illo tanquam *à capite descendit* oleum *in barbam, & usque in oram vestimenti*, ut ne minima quidem fimbria careat unctione. In capite siquidem plenitudo gratiarum, *de qua omnes accepimus*: Ioan. 1. 16
in capite universitas miserationis: in capite inexhaustus fons pietatis divinæ: in capite affluentia tota spiritualis unguenti, sicut scriptum est: *Unxit te Deus, Deus tuus oleo* Ps. 44. 8.
lætitiæ præ participibus tuis. Unxit pater filium præ participibus suis, accumulans super eum universa charismata benignitatis, mansuetudinis & suavitatis, abundantius replens eum visceribus misericordiæ & miserationis: unctum denique misit ad nos, quem nobis exhibuit plenum gratiæ & miserationis: sic unctum à patre est caput, *cui non Deus ad mensuram dedit spiritum* & dona, ut Ioan. 3. 34
de ejus plenitudine omnes acciperemus. Unde omnis spiritualis unctio, quam obtinemus, ab illo in nos promanasse certum est. Sic unctum à patre est caput nostrum, & nihilominus ungi postulat à nobis: *Cùm jejunaveris*, inquit, *unge caput tuum.* Itane aquam petit à rivulo fons indeficiens? Nunquid quod nobis dedit, defectum in illo causat, ut sibi iterum restitui postulet? Num illum pœnitet, in nos unctionem effudisse, qui sibi reddi quam effuderat, petit? Copiosè quidem Pater caput hoc unxerat, Maria nihilominus ungere non veretur, quæ effudit unguentum super caput ipsius, calumniantur quidem discipuli, sed respondet veritas pro ea, quod *bonum opus sit operata in se.* Mira Matt. 26. 12.
dignatio super eum, eò quod unxit eum: & nihilominus à te quoque vult ungi, cui dicit: *Tu unge caput tuum* Petit sine dubio, aut certè repetit magis, quod dedit: *Ad fontem* Eccle. 1. 7.
enim, unde exeunt flumina, revertuntur, non ut ibi remaneant, sed *ut iterum fluant* abundantius. Non ut minus habens, quod dederat Christus repetit; sed ne tibi pereat, quicquid ad eum referre volueris: siquidem etiam fluminis aqua si stare cœperit, & ipsa putrescet, & inundatione facta superveniens repelletur: sic planè, sic gratiarum cessat decursus, ubi recursus non fuerit: nec modo nihil augetur ingrato, sed & quod acceperat vertitur in perniciem Fidelis autem in modico, censetur dignus munere ampliori. Unge igitur caput tuum, refundens in

in eum qui supra te est, quicquid in te est devotionis, quicquid delectationis, quicquid affectionis: unge igitur caput tuum, ut si qua in te est gratia, referatur ad ipsum nec tuam quæras gloriam, sed ipsius: ungit enim Christum, qui bonus odor ejus est in omni
¶ 264. loco. Hypocrita ungit potius semetipsum, ut propriæ fragrantiam opinionis respergat; ut caput tuum unge ante oculos humanos, non propriam quærens gloriam sed Christi.
Ser. 9. & 13 in Can. 1. Cor. 11. 3. Ita Bernardus, qui hoc modo Sponsam sanctam, caput suum, Sponsum videlicet suum (*nam caput mulieris vir*) unxisse demonstrat, singulari quadam ratione expendens prima libri Canticorum verba, quomodo etiam expendere visus fuerat Chrysostomus.
Hom. 9 in Epist. ad Col. ad fin. Cant. 1. 1. Cœpit Sponsa Sponsi sui desiderio inflammata clamare. *Osculetur me osculo oris sui:* cùm hæc diceret, statim Sponsus adfuit, & se præsentem dedit. Libens namque, inquit Bernardus appropiare de se loquentibus solet: sic euntibus in Emaus, & conferentibus
Luc. 24. 15 inter se, jucundum se facundumque exhibuit comitem; nempè hoc est, quod in Euangelio pollicetur: *Ubi duo vel tres congregati*
Matt. 18. 20. *fuerint in nomine meo, ego sum in medio eorum:* & per Prophetam: *Antequam* (ait) *clament, ego exaudiam, adhuc loquentibus illis, dicam: Ecce adsum.* Ita ergo nunc non vocatus adfuit, atque delectatus verbis prævenit præceps. Arbitror quod interdum nec verba expectat, sed solis cogitationibus advocetur. Ait enim homo, qui inventus
Psal. 9. 17 est secundùm cor Dei: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum exaudivit auris tua.* Dum ergo Sponsus se præsentem dedit, quantum sibi in Sponsa complaceret, explicuit dicens ei: *Quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis:* quibus verbis judicare voluit ingentem donorum copiam, quibus Sponsam sua præsentia donavit, spiritualium charismatum unctione eam complens: Sponsa tamen hanc eandem unctionem & fragrantiam in Sponsum referens, subitò respondit: *Unguentum effusum nomen tuum.* In Sponsæ uberibus grandem commendaverat Sponsus suaveolentiam unguentorum. Quid ergo consequentius, ut eandem fragrantiam Sponsa ne sibi arrogare putetur, de Sponsi beneficio recognoscat? In eum igitur à quo unctionis fragrantiam receperat, eandem refundit, quasi in caput suum unctionis oleum, quod receperat reducens, &c. Ita Bernardus quæ amplius prosequi non vacat. Itaque ungere caput tuum, est bonorum operum tuorum gloriam in Deum refundere tanquam in eorum omnium primum præcipuumque autorem, cujus gloriam, non propriam intendere debes. Hoc est primū quod à te Christus requirit; & meritò: primum namque quod sapiens architectus attendere debet in ædificio construendo, est fundamentum firmum; quantumcunque n. ædificium sit pulchrum visu, & ingentibus sumptibus extructum, si falso fundamento fuerit innixum, inutile est penitus, in quo oleū & opera perduntur. Unde Apostolus, qui se architecto similem dixit, in prædicationis Euangelicæ munere hoc primum attendisse perhibuit dicens: *Ut* 1 Cor. 3. 10
sapiens architectus fundamentum posui i. fundamentum firmum securumque supposui, *ne in vanum currerem aut cucurrissem:* & ad Gal. 2
ex hoc dixit Christus Dominus sapientem à stulto distingui, quod *Sapiens ædificavit domum suam super petram, & descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domū illam, & non cecidit, fundata enim erat supra petram: stultus autem ædificat domum suam supra arenam, & descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina ejus magna:* quia nihil penitus de eo quod extructu erat, remansit. Qui benè operatur, ædificium quoddam ¶ 265.
spirituale ex bonis operibus construit, ut Apostolus latè prosequitur: ideò *Unusquisque* 1 Cor. 3. 19.
videat, quomodo superædificet. Aperè Christus Dominus demonstravit hypocritas stultos, qui totum suorum bonorum operum ædificium extruunt super arenam & pulverem, i. super hominum æstimationem & applausum, qui hoc tantum intendunt, videri ab hominibus; ideò magnam ædificii sui futurā ruinam prędicit, qui nullam penitus à Deo mercedem recipient: sapientes autem nos esse volens, primum omnium imponit, ut firmū fundamentum substituamus, Deum ipsum, qui

Matth. 7. 24.

qui caput est nostrum, securum, firmum, stabile, de quod David *a*; *Dominus petra mea & refugium meum*: & iterum: *b*, *Dominus firmamentum meum & refugium meum*; *c*, *Petra* enim *refugium herinaciis*. His consona sunt, quæ ipsemet Christus Dominus, longam concionem habens apud Lucam, qua cuncta quæ nobis ad salutem erant necessaria, voluit exponere, primò supponendum esse docuit. *Multis*, inquit, *turbis circumstantibus, ita ut se invicem conculcarent*, *cœpit dicere ad discipulos suos*. In græco habetur vox *Myriadon*. Myrias una, decem millia significat, ideò David ad ostendendam multitudinem Angelorum Christum comitantium, cum cœlum ascendebat: *Currus Dei*, inquit, *decem millibus multiplex*. In Græco, *Myroplasion*, id est decies millecuples, aut ut ait Augustinus, *Decies millies multiplex*. Seu decem millium seu denûm millium multiplex. Ad insinuandam ergo innnmeram populi sequentis Christum multitudinem, eadem voce utitur Lucas: Erant, inquit, myriades turbæ, id est, multa decem millia. Suæ autem concioni initium fecit dicens: *Attendite à fermento pharisæorum*, *quod est hypocrisis*. Græcè habetur adverbium *Proton*. id est, *primum omnium*, quasi dicat: Hoc primum omnium est vobis supponendum, cavendum fermentum Pharisæorum, quod est hypocrisis. Dixerat aliquando Christus apud Matthæum, & Marcum: *Intuemini & cavete à fermento Pharisæorum & Sadducæorum*, quam sententiam non intelligebant, quia de materiali fermento intelligebant eum loqui, *& cogitabant intra se dicentes*, *quia panem non accepimus*: Oportuit propterea ut Christus exponeret, se metaphoricè locutum. Nunc omnem dubitationem amputare volens, quid nomine fermenti intelligeret, exposuit, dicens: *Attendite à fermento Pharisæorum quod est hypocrisis*. Et apte quidem hypocrisim fermenti metaphora exprimit. Sicut enim *Modicum fermentum totam massam corrumpit*, sic hypocrisis excellentissimam operũ conspersionem perdit. Loquitur itaque Dominus de hypocritarum vitio, per quod propriam gloriam aucupantes, tantum attendunt hominibus apparere, ut Beda exposuit, exposueratque prior Tertullianus. Quod ergo tunc primum omnium supponendum docuit, nunc etiam primo loco statuit dicens: *Tu autem cum jejunas*, *unge caput tuum*, in Deum ipsum, qui caput tuum est, bonorum operum fragrantiam, gloriam, & laudem reducito, intendens non hominibus apparere, sed patri tuo.

a 2. Reg. 22. 3.
b Ps. 17. 3.
c Ps. 103 18.
Luc. 12. 1.
Mat. 16 6
Mar. 8. 15
1. Cor. 5. 9.
In cap. 12 Luce.
4. Cont. Marc. c. 8

§. 33. *Vnge caput cùm jejunas, præstituens tibi Deum finem jejunii tui, caveque cerasten mordentem ungulam.*

HOc proprium est creaturæ rationali ut ex optima Philosophia D. Thomas demonstrat, agere propter finem: non quod alia omnia non agant propter finem. Nulla enim operatio alicujus creaturæ est, quæ non propter finem fit; sed quoniam hoc proprium est creaturæ rationali, sibi finem præstituere, & seipsam ad finem movere, cognoscendo ordinem & proportionem mediorum ad finem. Idcirco cuique rationali creaturæ finis primò supponendus est & statuendus, propter quem seipsam moveat ad talem finem. Cum igitur bonum aliquod opus agendum aggrederis, non tanquam lapis, aut inanimatum quid, imò nec tanquam irrationale animal agere debes, non attendendo, nec considerando finem, nec dirigendo media ad finem, sed primo finem quem intendas statue, cujus gratia opus facias. Unde hoc primum omnium tibi agendum Christus statuere vult, ut hoc tanquam finem initio cujusvis boni operis intendas & statuas, Deo placere, & opus agere solummodo propter ejus obsequium & gloriam: nisi enim ita agas, opus erit inutile & vanum, & nullam pro illo poteris ab ipso expectare mercedem. In cujus confirmationem egregie sancti Patres Ambrosius *a*, Hieronymus *b*, & Chrysostomus *c*, & Gregorius *d*, locum annotant, & expendunt apud Zachariam, quem Paulò ante bre-

¶ 266.
1. 2. q. 1.
a Serm. 33
b Lib. 2 in c 7 Zach.
c Hom 71. ad populum, & 4. in Genes.
d Hom. 16. in Evang. & 3 p pastor admonitione 20

brevissime attigimus. Captivi extiterunt Judæi in Babylone septuaginta annis, quo toto tempore consueverunt jejunare mense quinto & septimo cujusvis anni, id est, Julio & Septembri. Mense namque quinto succensa fuerat Jerusalem à Chaldæis, quæ mense præcedenti fuerat capta, ut ex historia Regum patet, & mense septimo sequenti interfectus fuit Godolias, quem Rex Ba-
4. *Reg. ult.* bylonis præfecerat iis, qui relicti fuerant in Judæa: post ejus mortem, qui in Judæa remanserant partim occisi, partim in Ægyptum fugientes dispersi sunt, ut ex eadem historia constat. De quibus D. Thomas bre-
2.2.q 147 viter agit. Post septuaginta autem annos,
art. 5. ad 2 Deo misericorditer favente, captivitas, finem accepit, & multi Judæorum regressi fuerunt in Iudæam, qui reædificationem templi Ierosolymitani intendere cœperunt: multi autem eorum in Babylonia remanserunt. Hi videntes captivitatem finitam, & quod sancta civitas sacrumque templum jam reædificabantur, dubitare cœperunt, possentne jam luctum & jejunium deponere, quod mense quinto & septimo agere soliti
Zach. 7 2. erant: idcirco, *Miserunt ad domum Dei;*
בית In Hebræo, *Beth el*, quo nomine sanctam
אל civitatem aut templum intelligit, miserunt inquam, non quoscunque, sed viros quos-
In cap. 17. *Zach.* dam primarios, *Sarasar & Rogommelech.* Beatus Hieronymus Persas fuisse, & duces excellentes Darii Regis credit, alii Iudæos, & ex eorum principibus. Unus erat *Sarasar*, alter *Rogommelech*: in Hebræo, *Reghem*, & vocatur *Melech*, quod nomen *Regem* significat, non quod ille reipsa Rex esset; sed nomine quomodo apud nos quosdam videmus vocari ex cognomine Rex, Imperator, Comes, Dux, qui re ipsa nihil horum sunt.

¶ 267. Hos ergo viros miserunt Iudæi ex Babylone *Sarasar*, *& Rogommelech*, *& viri qui erant cum eo.* Pagninus: *& viros ejus*, id est, illos, quos in sua habebat societate: erat enim vir primarius. Illos autem miserunt primò, *Ad deprecandum faciem Domini*, id est, ut pro illis orarent, & precarentur in Ierusalem, in templo, in quo Deus ostendere faciem suam dicebatur; secundò, *Ut dicerent sacerdotibus domus domini exercituum, & Prophetis*, illi erant Haggæus, Zacharias, Malachias: *Nunquid flendum est mihi in quinto mense, vel sanctificare me debeo sicut jam feci multis annis?* Sanctificare, est jejunare, ut ex Hieronymo supra exposuimus. Ut autem plenè respondere possent: *Factum est*, inquit Zacharias, *verbum Domini exercituum ad me dicens: Loquere ad omnem populum terræ, & ad sacerdotes:* non tantum ad eos, qui veniunt missi à Iudæis remanentibus in Babylone; sed ad omnem populum: hæc enim doctrina ad omnes spectat: *Cùm jejunaretis & plangeritis in quinto & septimo per hos septuaginta annos, nunquid jejunium jejunastis mihi? & cum comedistis & bibistis, nunquid non vobis comedistis & bibistis? nunquid non sunt verba, quæ locutus est dominus in manu prophetarum priorum, cùm adhuc Jerusalem habitaretur, & esset opulenta ipsa?* Iejunare aut comedere Domino, est jejunium aut comestionem agere ad illius gloriam, ut Divus Augustinus annotavit, & probavit ex illis Apostoli verbis: *Qui manducat, Domino manducat,* *& gratias agit Deo:* explicare enim volens Apostolus, quid sit, *Domino manducare,* subdit *Gratias agit Deo:* id est, in ejus laudem: *Et qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo:* id est, in ejus gratiam non manducat. Vult itaque dicere Deus: Hæc prima quam à temporibus antiquis habui, querela, quam per priores Prophetas exposui, quod cum jejunatis, non jejunatis mihi: id est, propter me, nec in mei obsequium, nec ad mei gloriam, similiter quando comeditis, & quando sacrificia offertis, non offertis mihi: id est, non intenditis mei obsequium atque honorem; sed tantum id efficere quod vobis videtur honorificum, aut usitatum vel commune. Alludit ad ea, quæ sæpe per priores Prophetas Deus exposuerat, signanter per Isaiam, repudians sacrificia, thymiamata, incensum, festivitates, & jejunia, quæ offerebant, nihil minus quam Dei honorem, & obsequium intendentes, tantum ea omnia agebant consulentes honori suo, quia opera agere & talia sacrificia offerre, honorificum erat:

Marginalia (right column): *Ibid. nu.* 5. — *Epist.* 120. *ad Honoratü c.* 29. — *Rom.* 14.6 — *Isa.* 1. 11. 12. 13. 14.

erat: aut verò quia ita placidum erat voluntati eorum. Hæc, inquit Deus non fecistis propter me. Hoc demonstrat grandi evidentique argumento, ut rectè Hieronymus, Chrysostomus, & Gregorius annotant de quo supra jam diximus: *Et factum est*, inquit, *verbum Domini ad Zachariam dicens: Judicium verum judicate, & misericordiam, & miserationes facite unusquisque cum fratre suo, & viduam, & pupillum, & advenam & pauperem nolite calumniari, & malum vir fratri suo non cogitet in corde suo*: hæc sunt quæ strictè præcepi in mei obsequium fieri. Hæc autem nullatenus fecerunt: *Et noluerunt attendere, & averterunt scapulam recedentes, & aures suas aggravaverunt, ne audirent, & cor suum posuerunt ut adamantem, ne audirent legem & verba quæ misit Dominus exercituum in spiritu suo per manum prophetarum priorum: & facta est indignatio magna à Domino exercituum*: quasi dicat: Si mei gloriam intenderetis per jejunia & reliqua opera, quæ facitis, magis faceretis alia opera, quæ strictius præcepi, & magis in meam gloriam cedunt, quæque per Prophetas omnes mandavi, judicare scilicet judicium verum, veritatem amare, neminem decipere, nullum calumniari, misereri pauperum, &c. Hæc autem omnia neglexistis contemnentes me; non igitur credendum est, cum jejunatis, meam gloriam, & obsequium intendere. Itaque non jejunastis, nec planxistis mihi, id est, propter me. Ideoque non est quod me interrogetis, an jejunare vel plangere amplius debeatis, qui nec jejunia vestra nec planctus vestros curo; quia nihil ad meipsum attinent. Loquitur metaphora à nostro communi modo agendi desumpta. Quando aliquis te interrogat, an ab opere quod agit cessare debeat, nec ne, volens hoc ipso te obligare, ut illi mercedem reddas; si vis ostendere te nihil ex istius opere habere, respondes: Quid me interrogas de eo quod non propter me facis, nec ad me spectat? Si vis prosequi, prosequere, si cessare, cessa. Ita illis respondit DEUS, & ita multis Christianis posset respondere, quibus dicere potest: Cùm jejunatis, nunquid jejunatis mihi? id est, ad meam gloriam & obsequium. Jejunant multi, sacrum audiunt, eleemosynas faciunt, orationes fundunt, sed non Deo, quia nihil minus intendunt; quàm ei placere, & gratum illi obsequium impendere, ac ipsius gloriam promovere, si enim Dei gloriam intenderes, & obsequi illi constitueres; nunquid ejus nomen sperneres? ejus mandata contemneres? tantum ergo tuum honorem sæpissimè intendis, agens id quod judicas homini Christiano decens, aut verò sæpe potius ageris ductus à consuetudine, quàm agas, ipsius Dei gloriam intendens. Hoc igitur est, quod tanquam fundamentum per Prophetas supponendum statuit, in jejuniis, sacrificiis, eleemosynis, & quibusuis operibus bonis: quod si non supposueris, dicet DEUS, ad se non pertinere tua jejunia, aut eleemosynas, aut orationes, quasi pro illis mercedem sit redditurus. Nunquam Deus fuit latro, aut alienorum bonorum deprædator, neque quæ alteri deferuntur rapere ipse solitus fuit: hoc quidem diaboli proprium est, qui in via quasi prædator consistit, cupiens quæ Deo deferuntur rapere & suffurari. In sui exordio jam voluit DEI gloriam deprædari & rapere, nuncque quodvis munus quod DEO videt deferri, conatur in via furari & sibi accipere; opera enim bona, quæ in Dei obsequium fieri conspicit, totis viribus conatur rapere, excitando desiderium & appetitum inanis gloriæ, auferendo ab ipsis illud superpositum, aut superscriptum, quod illa servat illæsa: *Soli Deo honor & gloria*. Ita multa bona, quæ operatus fuerat Pharisæus ille, de quo Christus loquitur, rapuit, idque illi convenire potest, quod sanctus Jabob dixit de Dan: *Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro*. Omnibus ambulantibus in via hujus vitæ se exponit diabolus tanquam coluber, eo modo quo primis parentibus nostris, suadens Dei mandatum contemnere, terrena appetere, & in

Ibid. nu. 9. ¶268. *Ibid. n. 11.* ¶269. *1. ad Tim. 1. 17.* *Luc. 18.* *Genes. 49. 19.*

in vetitum lignum manum mittere. Quoniam autem multi sunt, qui eligunt semitam illam strictam, quæ ducit ad vitam, quam perambulant per opera sancta mortificationis, pœnitentiæ, religionis, & omnium virtutum, istis se exhibet tanquam cerastem, qui paruus serpens est, summa cupiditate exoptans dejicere equitem, quem videt pulchro ac formoso equo currentem ideoque inter pulveres se abscondit. Et illo transeunte mordet ungulas equi, ut elevatus equus, equitem retro dejiciat, & cadentem faciat, de quibus alibi. Ita diabolus. Quando videt justum & sanctum virum per strictam virtutis semitam currentem, quem non potuit impedire à bonis operibus, inter pulveres humanarum laudum & vocum se abscondens, latenter ungulam mordere conatur. Ungulæ nomine recta mentis intentio designatur, qua quis movetur & progreditur in bono opere. Hanc mordere, & inficere summopere procurat, astutè appetitum inanis gloriæ ingerens, & complacentiam in laudibus humanis excitans, ut animus à sanctitate & sublimitate, quam tenebat, quando Dei gloriam intendebat, per quam ad cælestem patriam ferebatur, cadat & deficiat. Ita omnibus bonis operibus quæ justi DEO offerunt, insidiatur diabolus, ut rapiat, & sibi arroget. Deus autem nunquam quæ diaboli sunt sibi voluit usurpare, nec furari quæ quis in diaboli obsequium agere intendit. Nihil acceptat nec accipit, nisi quod illi tu dare intenderis, nihilque aliud præmio aut mercede sua dignum ducit: id propterea primo loco tibi supponendum est, si æternæ mercedis spem vis concipere.

§. 34. *Vngebat caput suum David, proponens Deum in conspectu suo: cum id egit Moyses ad petram, fæliciter successit, infæliciter cum non fecit.*

¶ 270. IN hujus confirmationem annotandus est Psalmus quintus decimus, in quo David prophetico suo more, ex seipso ad grandia de Christo mysteria prædicenda, alibi à nobis explicanda, se transtulit Psalmo huic titulus præfixus est: *Tituli inscriptio ipsi David* in Hebræo brevius: *Michtam Davidi.* Dubium est autem, quidnam vox *Michtam* significet, quæ nusquam reperitur in Scriptura sacra, nisi in quibusdam titulis quorundam psalmorum triumphalium, videlicet quinquagesimi quinti, quinquagesimi sexti, quinquagesimi septimi, quinquagesimi octavi, & quinquagesimi noni. Titelmannus, Jansenius, & expressius Brixianus, credunt significare aureolum, aut insigne aureum, ex auro purissimo, solidissimoque factum, coronulam videlicet, aut jocale, vel monile aliquod pretiosissimum, regia majestate dignum: *un juyel pretiosissimo*, & ita regia transferri: *Insigne aureolum Davidi.* Et verè in eo Psalmo David describit æternæ beatitudinis mercedem sibi paratam, quam scriptura nomine coronæ aureæ, vel pretiosissimi jocalis, vel gemmæ solet describere. Incipit in primis suæ felicitatis eximiam supremamque sortem extollere, in Dei misericordiam & gratiam referens: *Tu*, inquit, *es, qui restitues hæreditatem meam mihi:* talis est hæreditas quam tu solus potes reddere: *Funes ceciderunt mihi in præclaris:* hoc est, mihi in partem hæreditariam obvenit, quod est omnium præstantissimum, & præclarissimum, metaphora sumpta ab eo quod terra promissionis divisa fuit, ac data in hereditatem filiis Israel, per unium mensuram: *Nam hæreditas mea præclara est mihi*, ego illam præ omnibus pretiosissimam reputo. Contendat avarus divitias acquirere, luxuriosus voluptatibus se tradat, ambitiosus honores sectetur, mihi qui res sicuti decet æstimo, præclara est hæreditas mea. Ita S. Augustinus. Unde tam fœlicem sortem nactus, non cessabo perpetuas Deo gratias agere: *Benedicam dominum, qui tribuit mihi intellectum:* Augustinus: Qui tribuit mihi oculum, quo ista hæreditas videri possit, qui mihi concessit intelligere tantum & tam grande bonum: ideo ab eo laudando nec adveniente nocte cessabo; sed in oratione & gratia-

Psal. 15. הַכְּתָּם לְדָוִד. *In Ps.* 15. *Tom* 1. *fol.* 278. *p.* 2.

gratiarum actione perseverabo, vigilias tenens, & somnum fugans, quantumcunque caro mea somnum expetat, & increpent me renes mei, quemadmodum oculi increpare solent suis motibus nimias vigilias, veluti debitam requiem exposcentes. Id significat illud: *Insuper, & usque ad noctem increpuerunt me renes mei.* Quoniam autem David videbatur audire nos interrogantes: Quomodo hanc hæreditatem sibi fecisset debitam, repositam, paratam, & sibi restituendam, subdit: *Providebam dominum, in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi ne commovear.* In Hebræo:
¶271. *Posui dominum coram me semper*, quomodo Pagninus & Regia, id est: Ego in omnibus quæ dixi, vel feci, semper ad illum respexi, illum omnium meorum operum, sermonum,& cogitationum finem constitui, in quem omnia, quæ agerem, dicerem, aut cogitarem, tanquam in scopum dirigerem. Vulgatus tamen verbo illo: *Providebam Dominum*, aliquid amplius voluit exprimere. Videtur enim loqui metaphora sumpta ab eo, qui ædificium aliquod grande extructurus est, qui si sapiens est, primò debet, ut Christus Dominus dixit, providere
Luc.14.28 necessaria, ne incipiens ædificare cogatur opus infectum relinquere. Beatitudinis mercedem assequi debemus per bonorum operum ædificium, tam grande, quod ad cœlum usque pertingat: id igitur quod fuerit necessarium tali ædificio, primum est providendum. Hoc providebat David. Et quidnam illud est? *Providebam Dominum in conspectu meo semper:* hujus rei prima, perpetuaque provisio necessaria est, provisio divinæ præsentiæ, seu constituere Deum tanquam finem & scopum, in quem figantur oculi: cùm jejunandum, cum orandum, cùm eleemosyna facienda, primò provide Dominum in conspectu tuo, oculos mentis in eum figens, illi placere tantummodo contendens, qui revera ex sua misericordia se præsentem exhibet, ne declines ad dexteram vel sinistram. *Propter hoc lætatum est cor meum, & exultavit lingua mea, insuper & caro mea, requiescit in spe.* Ecce totius meæ spei fundamentum, Deum esse cujus gratia omnia bona ago. Videtur loqui David allusione facta ad illam celebrem Moysi historiam, quando educturus aquam de Petra Horeb, Dominus se coram illo constituit, in quem Moyses oculos firmissimè collocavit, Petram percutere volens. Bis sanè Moyses aquam de Petra virgæ percussione magno edito miraculo eduxit. Primò namque aquam eduxit de Petra Horeb, quæ ut noster Cajetanus acutè observat, ita vocata fuit; quia propinqua erat monti Horeb. Castrametatus fuerat populus in Raphidim, qui distabat ab Horeb per quatuor milliaria, ut Genebrardus ait: cumque ibi aquas postularet, jussus fuit Moyses cum senioribus progredi ad Petram Horeb, id est, ad Petram, quæ vicina erat monti Horeb, ut eam virga percutiens, aquam educeret, quæ versus Raphidim, ubi populus manebat flueret. Secundo in deserto Sin, cum populus maneret in Cades: quo in loco mortua fuit Maria soror Moysi,& sepulta. Utraque quidem vice aquæ extractæ sunt, volente Deo satisfacere murmurationi populi; sed ex parte Moysi magna interfuit differentia: nam prima vice tam egregiè & excellenter opus perfecit; ut post illud statim Deus voluerit ostendere quanti meriti Moyses fuerit, quo tenente eandem virgam in manu sua & orante, innumera Amalecitarum multitudo in ore gladii Josue fuit dejecta: secunda autem vice Moyses Deum offendit, adeò ut ea de causa illum re summè sibi optata privarit, ingressu scilicet terræ repromissæ, tam firma definitaque sententia, ut quamvis pluries Moyses sibi hanc pœnam dimiti oraverit, nunquam illum voluerit exaudire, quin potius violenta morte in monte Nebo eum interfecit, ut alibi demonstravimus. Quænam hujus rei potuit esse differentia? Utrobique enim idem miraculum factum fuit, utrobique populus contra Deum murmuravit, utrobique ex Dei præcepto ad Petram accessit Moyses, utrobique Petram virga percussit, utrobique aquas miraculosè eduxit. Ratio discriminis est: quoniam prima vice, ita Petram virga percussit, ut in Deum oculos haberet intentos & fixos. Ita enim Deus

Marginal notes: Exod. 17. In cap.17. Exod. In Ps. 77. Num. 20. ¶272. Exod. 17. Num. 20.

Exo.17.5. dixit ei: *Antecede populum, & sume tecum de senioribus Israel, & virga qua percussisti fluvium tolle in manu tua, & ego stabo coram te ibi supra Petram Horeb, percutiesque Petram, & exibit ex ea aqua, ut bibat populus.* Stetit Deus super Petram, inquit Lippomanus, quia columna nubis, quæ Deum repræsentabat, se supra Petram constituit: unde Moyses appropinquans Petræ, in Deum quem singulariter in columna considerabat oculos convertit, fixosque in eum habebat, cùm manum ad Petram virga percutiendam extendit: & quamvis ibi esset grandis seniorum multitudo, in Deum solummodo oculos habebat intentos, quasi ejus mandatum perficiens, illius solummodo gloriam intendens. Secunda tamen vice, nequaquam plenè sicut debebat oculos ad Deum ejusque gloriam intendendam convertit; sed potius conversus ad populi multitudinem, & dicens: *Audite rebelles, & increduli; num de petra vobis aquam poterimus elicere?* petram percussit, quo facto non plenè Deum glorificavit, ut Deus ipse eidem exposuit. Hinc intelliges quantum curare debeas, cum petram virga percutere paras, primum omnium oculos mentis in Deum solummodo converte & figere. Petram virga percutit, qui carnem suam rebellem jejunii, vigiliarum, disciplinæ, & mortificationis operatione edomat; quique bonis operibus, juxta Dei præceptum ipso favente insudat. Ita enim jejunandum est, ut carnem percutiens, intendas Deo placere: ita vigilandum, ita eleemosynæ, largiendæ, ut manum extendens ad opus, oculum mentis in Deum conjicias. Hoc ergo est, quod David agebat, quodque illis verbis voluit exprimere: *Providebam Dominum in conspectu meo semper.* Inde cordis lætitia oriebatur, & excitabatur spes: *Propter hoc*, inquit, *lætatum est cor meum, & caro mea requiescit in spe.* Illi enim, qui ita operatur, spem Christus dominus facit, dicens: *Tu autem cum jejunas, unge caput tuum, ne videaris hominibus jejunans; sed patri tuo; & reddet tibi.*

In cap. 7. Exod.

Nu.20.10

§. 35: *Iejunia & sacrificia externa petit Deus, ut cor ei offeramus, sicuti ostendit in Abraham; quod non faciens Saul periit.*

DOctrinam hanc frequentissimè sancti Patres tradunt & explicant, quam S. Augustinus excellenti discursu, quem supra insinuabamus declarat. Deus nihil à nobis petit, quasi nostra expetens, quæ sibi nullatenus sunt necessaria. Quis ita desipiat, inquit D. Augustinus, ut existimet aliquibus usibus Dei esse necessaria, quæ in sacrificiis offeruntur? quod cum multis locis divina scriptura testetur, ne longum faciamus, breve illud de Psalmo commemorare suffecerit; *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Non solùm igitur pecore, vel alia qualibet corruptibili, atque terrena; sed ne ipsa quidem justitia hominis Deum egere credendum est, totumque quo rectè colitur Deus, homini prodesse, non Deo. Neque enim fonti se quisquam dixerit profuisse si biberit, aut luci si viderit. Ita S. Augustinus. Quod Deus à nobis requirit est cor, quo eum diligamus, clamante ipso: *Fili, præbe mihi cor tuum,* & in tantum externa opera, aut sacrificia exposcit, in quantum signa sunt internæ donationis & oblationis cordis ac animi, qui propterea post tot sacrificia, leges, ceremoniasque Israelitico populo impositas, quid inde prætenderet exprimere volens, subdit: *Et nunc Israel, quid Dominus Deus tuus petit à te nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum, ac servias Domino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima tua?* Sacrificium ergo visibile, inquit D. Augustinus, invisibilis sacrificii sacramentum, id est, sacrum signum est, & eatenus illud est Deo acceptum, in quantum est istius signum. Unde ille pœnitens apud Prophetam, vel ipse Propheta quærens Deum peccatis suis habere propitium? *Si voluisses*, inquit, *sacrificium dedissem utique, holocaustis non delectaberis: sacrificium Deo spiritus con-*

¶ 273.

10. de civ. cap 5. & 6

Psal. 15.

Prov. 23. 26.

Deuter. 10 12.

Ps. 50.18.

contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernet. Intueamur quemadmodum ubi Deum dixit nolle sacrificium, ibi ostendit Deum velle sacrificium. Non vult sacrificium trucidati pecoris; sed vult sacrificium contriti cordis. Illo igitur quod eum nolle dixit, hoc significatur, quod eum velle subjecit. Sicque illa Deum nolle dixit, quomodo ab stultis ea velle creditur, velut suæ gratia voluptatis. Non ergo Deus sacrificia postulabat, quasi illa in se sibi placita extitissent; sed quatenus erant quædam signa sacrificii cordis contriti, & humiliati. Et verè visus est David alludere voluisse ad illud insigne sacrificium Abrahæ, quod inter omnia, quæ antiquitus Deo exhibita fuerunt, gratius, acceptabiliusque

¶ 274. fuit. Præcepit Deus Abrahæ, ut sibi suum filium dilectissimum immolaret: *Tolle*, in-

Gen. 22. 2. quit, *filium tuum unigenitum, quem diligis Isaac, & vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium quem monstravero tibi.* Singula verba grandi esse expensione di-

Hom. 8. in Genes. gna, demonstrat Origenes, & in singulis grandem thesaurum absconditum considerat, & in unoquoque latere mysteriorum pretiosa monilia, quæ optimè ille prosequi-

Hom. 47. in Genes. tur. Unumquodque verbum, inquit Chrysostomus, per se sufficeret ad sauciandam animam justi. Non enim simpliciter dixit *Isaac*, sed addidit, *Filium tuum*, quem præter omnem expectationem genuisti, & in ipsa senectute habere potuisti, *Dilectum*, desiderabilem tuum. Magnum præcepti pondus, & res humanam transcendens naturam. Admiror ego, quomodo justus hæc auribus ferre potuerit. Hæc & alia Chrysostomus. Quid igitur justus? Non turbatus est animo, non confusus est mente, non consilio destitutus est: sicut gratus famulus omissa omni ratione humana, unam tantùm rem curabat, ut imperata opere impleret: & quasi factus ab humana natura alienus, & postponendam ducens, divinis præceptis omnem affectionem & dilectionem ad implenda jussa festinavit. *Igitur Abraham de nocte consurgens, stravit asinum suum, ducens secum juvenes, & Isaac filium suum.* Expendit Ambrosius illud, *De nocte consurgens.* Nocte Deus sacrificium postulavit ex filio, non expectavit Abraham dies multos, imò nec diem illucescentem, quasi timens, inquit Divus Chrisostomus, ne Deus propositum aut consilium mutaret, & auferret sibi tam egregii meriti materiam. Ipse stravit asinum, inquit Ambrosius, obsequium omne ipse suscipiens, quamvis plures haberet famulos, ne moras aliquas teneret. Nota illa, *Igitur*, consecutionis est, quam nullæ aliæ præmissæ præcesserant, nisi simplex Dei mandatum: viro namque justo illud sufficientissimum fuit antecedens; ut inde tam grande consequens inferret. Venit igitur die tertio ad locum, quem Deus ei designavit, & dimissis pueris, & asino, solus cum filio montem conscendit: filius ligna deferebat, pater ignem & gladium. Victima sola deesse videbatur; ideoque inquisivit filius: *Pater mi, ecce ignis & ligna, ubi est victima holocausti?* Verba sine dubio quæ paternum cor, acrius quovis pugione confoderent. Ædificavit ergo altare, ligna composuit, filium alligavit, & superposuit: *Extenditque manus & arripuit gladium, ut immolaret filium suum:* quod spectaculum cùm in quadam pictura affabre elaborata videbat Sanctus Gregorius Nyssenus, lacrymas continere non poterat, ut ex ipsius relatione sancta refert Synodus Nicæna, ut supra dictum fuit. *Et ecce Angelus Domini de cœlo clamavit, dicens: Abraham, Abraham.* Duplicato nomine vocavit ut attentiorem faceret. *Qui respondit: Adsum*, quasi dicens: Ecce compleo quod præcepisti, nullam moram interposui. *Dixitque ei: Ne extendas manum super puerum, nec facias illi quicquam. Nunc cognovi quod times Deum, & non pepercisti unigenito filio tuo propter me.* Quid hoc? Numquid Domine ludere vis? Illudere Abrahæ contendis? Nequaquam; sed grande divinumque mysterium demonstrare. Non Deus postulavit ¶ 275.
ab Abraham, sibi filium offerri, quòd victimis delectaretur humanis, inquit Ambrosius, aut quod carnes humanæ, aut humanus sanguis sibi esset gratus, vel suavis ad

Lib. 1. de Cain & Abel. c. 8.

Concil. 2. Nicæ act. 4

ad cibum, potumve: quid enim mactatio filii poterat Deo proficere; aut quam illi afferre utilitatem? Quod contendebat Deus, & quærebat, erat sacrificium cordis contriti & humiliati Abrahæ: hoc autem eo ipso quod arrepto gladio manum extendit, ut filium jugularet, plenè exhibuit, *Cor humiliatum* ostendit, obediens simplici Dei præcepto, nihil cunctans, nihil hæsitans, non difficultates innumeras, quæ se poterant offerre proponens, neque dicens, ut egregiè Sanctus Chrysostomus annotat: Quomodo filium jubes occidi, in quo innumeram mihi posteritatem promisisti? Quomodo vita eum me privare jubes, quem dedisti mihi futurum hæredem? Nihil horum exposuit; sed corde humili, quod sibi præceptum fuit, opere complere fuit aggressus: *Cor*, insuper, *contritum* habuit, quod tot grandes ictus & percussiones contriverunt, quot verba Deus protulit; quorum unumquod-
Hom. 8. in Genes. cit. que duro vulnere lacerabat cor, ut Origenes ex professo considerat. Insuper contritum fuit itinere trium dierum, & verbis quæ filius locutus fuit ad eum, ut diximus, & actibus illis quibus pater altare extruxit, ligna composuit, filium alligavit, manum arrepto gladio extendit; ut jam nihil reliquum videretur, quo magis cor conteri posset. Quoniam igitur Deus sacrificium cordis contriti & humiliati exoptabat, illud autem jam extendente Abraham manum suam completum fuit: jussit, ut à sacrificio filii se contineret, qui non filii, sed cordis Abrahæ jugulum intendebat; ac si dicat: Cessa, non amplius progrediaris; quod enim sacrificium intendebam, jam oblatum accepi: *Loque de ti pretendi ya esta hecho; no ay para, que passar adelante.* In altero extremo fuit factum Saulis, ad quod etiam
1. Reg. 13. 13. credo Davidem alludere voluisse, quem meritò Samuel vocavit, *Stultum*, aut, *stultè agentem*, non tantum quia non expectavit horam sacrificii constitutam; sed quia verè de rebus divinis stultè judicabat: qui credebat, Deum sacrificium expetere propter ipsamet sacrificia in seipsis; quasi Deus delectaretur vitulo pingui, & ariete tenero, &c. Præcepit illi Deus per manum Samuelis dicens: *Vade, & percute Amalec, & demolire universa ejus; non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid; sed interfice à viro usque ad mulierem, & parvulum atque lactentem, bovem, & ovem, camelum, & asinum.* Abiit Saul cum exercitu suo, & devictis Amalecitis, pepercit Regi Amalecitarum Agag: *Et optimis gregibus ovium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & universis, quæ pulchra erant, nec voluerunt ea disperdere: quicquid vero vile fuit, & reprobum, hoc demoliti sunt.* Iratus Dominus dixit ad Samuelem: *Pœnitet me quod constituerim Saul Regem, quia dereliquit me, & verba non complevit:* jussitque ut Sauli intimaret, eum privandum regno & vita. Cum autem Samuel eum argueret, dicens: *Quare non audisti vocem Domini, sed versus ad prædam es, & fecisti malum in oculis Domini?* Respondit ille: *Imò audivi vocem Domini; tulit autem de præda populus oves & boves primitias eorum, quæ cæsa sunt, ut immolet Deo suo in Galgalis.* Respondit Srmuel: *Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius ut obediatur voci Domini*, Expende sapientem ac lepidam Samuelis responsionem. Judicabat Saul de Deo ac de Rege quodam vili & avaro, quem facile quivis placare potest quantumcunque iratum, si grandem munerum copiam illi offerat, quomodo Iacob de impio Esau benè judicabat, quem rebus terrenis plenè traditum agnoverat, de quo dicebat: *Placabo eum muneribus.* Quando dux aliquis missus cum grandi exercitu à rege, etiam si contra Regis ordinationem & præceptum agat, si tamen aliquid fecisse se credit, quod Regi sit magnopere placitum; quando Rex conqueritur, illud in sui excusationem profert, per quod se rectè fecisse nititur comprobare. Ita Joab ille insignis dux Davidis, quem magno cum exercitu miserat David, ut obsideret civitatem Rabba, contra Davidis institutionem accedens ad murum civitatis, victus fuit: mittens autem nuntium ad David, per quem infœlicem eventum renuntiaret, prævenit illum dicens: *Cum compleveris universos sermones belli ad Regem, si eum videris indignari,*

1. Reg. 15. 3.
¶ 276.
Gen. 32. 20.
2. Reg. 11. 20. 21.

dignari, & *dixerit*: *Quare accessistis*, &c. *Dices: Etiam servus tuus Urias Hethæus occubuit*: hoc enim gratum regi scio, per quæ omnia quæ contra ejus ordinem facta sunt, rata ac probata habebit. Ita sæpenumero quando milites alicujus exercitus contra regis præceptum inimicos invadunt, ne rex irascatur, solet dux ex præda mittere munera magna, ut quod factum fuerat approbet, dicens se potius fecisse quod regis servitio erat convenientius, & potius pro rege, quam contra regem se egisse. Ita impius Saul, Deum tam avidum judicabat sacrificiorum, ex bobus magnis, & pinguibus arietibus, ut crederet quod si hæc abundanter offerret, omnia quæ faceret, esset Deus approbaturus, quantumcunque contra ejus ordinem facta fuissent: existimavitque Deo nullius alterius rei fuisse curam, nisi quod sibi magna, pinguia, & preciosa offerrentur animalia: ideo Samueli conquerenti & dicenti: *Quare non*
¶ 277. *audisti vocem Domini?* respondit? *Imo audivi.* Sciebat sanè se contra Dei mandatum expressum egisse, existimabat nihilominus, se tanto plenius Dei voluntatem complere, quantò majora munera illi deferret: ideo dixit: *Imo audivi* quasi diceret: Imò potius feci, quod Deo summopere est placitum: *Tulit enim populus de præda, oves*, & *boves*, &c. *ut immolet Domino.* Idcirco optimè Samuel illius stultam & impiam æstimationem confutare volens: *Nunquid*, inquit, *vult Dominus holocausta* & *victimas*, & *non potius ut obediatur voci Domini?* Quasi dicat; Indigetne forte Deus carnibus animalium? aut estne talis ille, qui sibi expetat dari carnes, quibus vescatur, quique sacrificiis ipsis propter seipsa delectetur? Certè nihil hæc ille æstimat, si ratione sui considerentur, sed sibi potius vult offerri sacrificium cordis: utique sacrificiis ille non delectatur: sed sacrificium illi gratum, est cor obediens, subjectum, contritum, & humiliatum: tuncque ipsi placitum obtulisses sacrificium, si quæ pretiosa erant Amalech, & cordi tuo placebant, demolitus fuisses in oculis tuis, conterendo, mortificando, & humiliando cor tuum, aut cordis tui affectum & avaritiam. Infert ex his D. Augustinus, sacrificia externa, grata Deo extitisse, quando ita illa exterius offerebantur, quod simul interius cor & mentis affectus potiori sacrificio immolabantur, Deoque dedicabantur. Quæ enim externa tantummodo erant, potius Deo erant ingrata & invisa: eo modo quo dixit apud Oseam: *Misericordiam volo*, & *non sacrificium.* Ita Deus vult sibi offerri sacrificium, quod non auferat misericordiam, ideoque dicere vult: Sicut sacrificium illud mihi gratum est, quod habet secum misericordiam comitem; ita est illud mihi ingratum, quod misericordiam excludit: quo etiam modo, ut supra annotabamus, dixit Apostolus: *Scientia inflat, charitas verò ædificat*: sicut preciosissima res est apud Deum, scientia, quam charitas dirigit & ordinat, quæ ad ædificationem plurimum confert: ita res est Deo odibilis, scientia charitatem excludens, quæ nihil aliud operatur, nisi inflare. Ita ergo de operibus, quæ Deo offerimus judicandum, demonstrat Augustinus, ostendens illa aptè posse vocari sacrificia: quæ si sine cordis sacrificio offerantur, vana sunt, & inutilia, quæ Deus non propter seipsa requirit, sed propter sacrificium cordis.

10. de Civit. Dei. *Osea. 6. 7.* *1. Cor. 8. 1.*

§. 36. *Spiritum aut intentionem à nobis Deus quærit, ex cujus defectu repulit, multa Iudæorum sacrificia, in Isaia, Malachia, Ieremia, & Michæa.*

His quæ dicta sunt, egregia illa Spiritus sancti concinit sententia: *Spiritus timentium Deum quæritur*, & *in respectu illius benedicetur*; *spes enim illorum in salvantem illos*, & *oculi Dei in diligentes se.* ¶ 278.
Nomine *Spiritus*, voluntas & animi internus affectus sæpe intelligitur, quomodo B. Bernardus illud exposuit: *Beati pauperes spiritu*, id est, voluntarii. Alluditque sapiens ad metaphoram desumptam ex corpore & anima. Corpus quidem si anima rationali informetur pulchrum est, sanum, vividum videt, audit, ambulat, & in æstimatione habetur: si anima careat, mortuum jacet, quod videntibus horrorem incutit, ver-

Ecclesiast. 34. 14. 15. *Serm. 15. omnium Sanctorũ. Matt. 5.*

 mibus

mibus scatet, & ad nihilum valet, nisi ut inter terræ pulveres recondatur consumendum. Non aliter opus bonum completur quidem ex externa actione, tanquam ex corpore, & ex interna voluntate & affectu cordis tanquam ex animo & Spiritu. Quando opus externum informatum est affectu integro voluntatis & cordis, quæ illud ad Deum dirigit, & ad ejus gloriam ordinat, vivum est, & pulchrum, cujus visu Deus & Angeli delectantur: quando autem tali spiritu fuerit destitutum, mortuum jacet, & inanime, & ad nihilum valet, nisi ut sub pulvere humanæ laudis reconditum, tandem absumatur, quod oculis Dei ingratum est & invisum: *Spiritus est, qui vivificat*, inquit Dominus: *Caro non prodest quicquam*, caro enim sine spiritu nihil habet valoris, cum spiritu autem, magna virtute præstat. Unde & Augustinus annotavit egregiè, Apostolus non postulavit simpliciter offerre Deo corpora nostra; sed *Obsecro*, inquit, *vos fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra, hostiam viventem*, id est, habentem Spiritum; *Spiritus* enim, *quæritur*, adeò, ut *in respectu illius benedicatur*; nam secundum mensuram affectus & intentionis cordis & voluntatis, erit mensura æternæ benedictionis & præmii, ut infra dicemus: Et id quidem congruo ordine dispositum est: *Spes enim illorum in salvantem illos, & oculi Dei in diligentes se.* Justi qui opera viva, habentiaque spiritum agunt, ita se habent, quod oculos in Deum convertunt, à quo salutem sperant: Deus propterea in eosdem convertit oculos suos; ut namque latè prosequitur D. Gregorius Nyssenus, diligit diligentes se, aspicit aspicientes se, se convertit ad convertentes se ad se, de quibus alibi. Qui igitur Spiritum quærit, id est, mentis affectum & voluntatem, in operibus, quæ ipsi exhibes, si nullus sit Spiritus in operibus tuis, quo illi placere contendas, nullatenus opus tuum quærit, nec requirit à te. Non quærit Deus à te eleemosynam, quam facis sine voluntate placendi illi; nec jejunium, quod jejunas absque eo quod intendas ejus gloriam & te disponere per ipsum ad illius obsequium; nec

[Margin: Dan.6.63 — 10. de civ. cap. 6. — Rom.12.1 — Hom. 9. in Cantic. — ¶ 279.]

orationem, quam sine ullo penitus Spiritu solo corpore fundis, qui Spiritum in his, quæ agis requirit. Ex his D. Augustinus explicat, cur Judæorum sacrificia Deo fuerint ingrata & invisa, ad quod institutum sancti Patres expendunt quædam Esaiæ verba. Quamvis enim negari non possit, illis prædici reprobationem antiquorum sacrificiorum per introductionem novæ legis, novique sacrificii à Christo instituendi, ut ex sanctis patribus Chrysostomo, Hieronymo, Ambrosio, Cypriano, Gregorio Nazianzeno, & aliis probat diligens nostri temporis autor: certum tamen mihi videtur, voluisse etiam ostendere, cur ea sacrificia Deo fuissent ingrata, illo tempore quo verè grata eidem extitissent, si sicuti oportet essent oblata, non quidem ex opere operato, sed ex opere & dispositione operantis; quomodo gratum Deo dicitur sacrificium, quod obtulit Noë, & quod Gedeon & Samuel, & Elias, & quæ David in translatione Arcæ, & Salomon in dedicatione templi. Id quod sancti Patres apertè observarunt Chrysostomus *a* annotans quod de sacrificio Noë scriptum est: *Odoratus est Dominus odorem suavitatis*, Hieronymus *b* etiam & D. Bernardus *c*, & ex professo Basilius *d*, & Gregorius Nazianzenus *e*, expendentes apertè, Prophetam ipsum expressisse causam, cur tunc Judæorum sacrificia Deus repelleret, & ingrata haberet. Subdit enim: *Audite verbum domini principes Sodomorum, auribus percipite legem Dei nostri populus Gomorrhæ.* Non ad Sodomitas & Gomorrhæos verba faciens hæc loquitur, inquit Chrysostomus *f*, sed ad Judæos: sic autem appellat illos Deus, quod imitantes illorum malitiam, sibi cum illis cognationem adscivissent: similiter alibi *g*, & *Canes* illos appellat, & *equos insanientes in fœminas*, non quod illorum esset transformata natura: sed quod illorum animalium incontinentiam imitarentur: *Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum? dicit dominus. Plenus sum. Holocausta arietum & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum & agnorum & hircorum nolui. Cum veniretis ante conspectum meum, quis quæsivit hæc de manibus vestris?* Mirum est:

[Margin: Leo Castrensis in c.1. Isaia. — a Hom. 26. in Genesim post medium & 67. ad pop. ad fin. — b In c. 58. Isaia. — c Serm 71. in Cantic. ad fin. — d In cap. 1. Isaia. — e Orat. 1. cont. Iul. aliquantulum post princ. — f Orat. 1. contr. Iul. post med. — g Isa. 65. 10. 11. Ierem. 5. 8.]

quo-

quomodo Deus dicat: se noluisse holocau-
¶280. sta, nec adipem, neque sanguinem vitulorum & hircorum; & quod hæc non quæsierit sibi offerri. *Quis quæsivit hæc de manibus vestris.* Posset respondere populus: Tu ipse quæsisti, qui statuisti & jussisti, tibi quolibet die offerri holocausta manè & serò, & adipem tibi adoleri, & sanguinem ad tuum altare effundi, & varias victimarum differentias perpetua lege sanxisti. Quid enim integer Levitici liber, qui de sacrificiis est, continet: nisi mandata, quibus diversa sacrificiorum genera statuisti? Sed expendit
In c.1. Isa. Basilius vim illius relativi. *Hæc*, quod non sacrificia absolutè refert; sed talia; qualia ab illis offerebantur, eo modo, quo Christus in Templo ejiciens vendentes columbas, &
Joan.2.16 turtures, dixit, *Auferte ista hinc*; observa relativum *Ista*, non enim absolutè columbas & aves sacrificiis aptas refert, quas potius ad templum induci volebat: quo modo beatissima virgo legi satisfaciens, cum ad templum completis diebus purgationis suæ accessit, illuc intulit par turturum, aut duos pullos columbarum, sed exprimit columbas, & aves eo modo, quo ab
Lucæ 2. illis in templum inducebantur, polluendo illud, & ex templo forum faciendo. Similiter ergo, non dixit absolutè: Quis quæsivit sacrificia de manibus vestris? multa enim & innumera ab illis ipse requisivit, sed
Lib. 2. de Cain & Abel. *Quis quæsivit hæc?* id est, eo modo quo à vobis offeruntur. Deus sacrificia quæsivit externa, & holocaustomata & adipem, non quomodocunque, sed talia, ut Ambrosius annotat, per quæ homines potius internum cordis & animi adipem & pingue-
Eccl. 34. 14. dinem sibi offerrent: *Spiritus enim timentium Deum quæritur*, Spiritus plenus fide, succensus charitate, qualia fuerunt sacrifi-
Hom. 26. in Genes. cia Abel, Abrahæ, Melchisedech; ut Divus Chrysostomus prosequitur. Joseph, fratres quidem suos majores coram se venire constituit & jussit: sed ita ut secum deferrent fratrem suum minorem, quem cupiebat videre tanquam sibi uterinum, quod si sine illo venissent, dicere posset: Quis hæc quæsivit à vobis? Si Princeps sedens ad mensam, ut comedat, postulet à servis & ministris sibi deferri patinas, catinos, calices, venientque deferentes plures catinos, calices, & vasa vacua, diceret: Quo mihi multitudinem vasorum? quis hæc quæsivit de manibus vestris? ego enim non vasa propter se ipsa postulavi: sed propter id, quod in illis mihi comedendum eratis exhibituri. Ita Deus sedere voluit quasi ad mensam, dum sedit in propitiatorio super Cherubim, & ¶218.
mensam altaris sacrificiorum sibi voluit parari; ubi deferuntur vasa, sacrificia scilicet externa; non tamen vult vacua spiritu, & affectu cordis, qui est cibus Deo gratus, quem comedere perhibetur. Varia vasa illi deferebant Judæi, innumera scilicet sacrificiorum genera: grandia quidem, nam offerebant boves, vitulos, arietes pingues, agnos lactentes, sed vacua omni cordis affectu; tantum enim Deo externa sacrificia exhibebant: cor autem suum & mentem collocabant in rebus terrenis & iniquitatibus: optimè propterea dicit; *Quid mihi multitudinem victimarum vestrarum? Quis quæsivit hæc de manibus vestris?* Hujusmodi sacrificia non solum non esse sibi grata, sed ingrata potius, explicat subdens, *Ne offeratis sacrificium frustra, incensum abominatio est mihi.* Si peteres ab aliquo tibi afferri nuces, illeque vacuas tibi præsentaret, diceres tales nuces potius esse abominationem: quam rem à te expetitam; qua de causa apud Malachiam sacrificia, & festivitates Judæorum vocat *Stercus*: non enim celebrabant festa ad ipsius gloriam, nec immolabant victimas, cor suum eidem offerentes. *Si nolueritis* *Mal.2.23*
ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo; ecce ego projiciam vobis brachium, & dispergam super vultum vestrum stercus solemnitatum vestrarum. Loquitur ad Sacerdotes, in quorum sacrificiis quædam partes juxta legis præscripta reputabantur sanctiores, ut armus dexter, pectusculum, lingua, ventriculus, ut ex Levitico patet. Illa, inquit, quæ sanctiora judicantur projiciam, ut *brachium*, aut armum: *Projiciam vobis,* *Levit. 7.*
daré os con el, & ventriculum, qui locus est *& 10.*
stercoris, dispergam super vultum vestrum, *& Deu.18*
daré os con el vientre por la cara, que quede toda suzia. In Hebræo bis repetitur vox

stercus: *Et dispergam super vultum vestrum stercus, stercus solemnitatum vestrarum*, ut Deus magis ostendat contemptum, quo talia sacrificia contemnebat. Si dominus peteret à servo sibi afferri pomum, ille autem solam externam superficiem, & corticem in patina afferret, intus nihil continentem; certè illam in ipsius faciem iratus conjiceret. Et non dixit, solemnitatum mearum, *sed solemnitatum vestrarum*: quia illas celebrabant, non Deo placere cupientes, sed suis cupiditatibus & voluptatibus satisfacere conantes. Ad idem institutum expendi possunt varia loca, quæ observat D. Chrysostomus, *Orat. 4. contra Iudaos antemed.* ut illud Jeremiæ: *Ut quid mihi thus de Saba affertis & calamum suavè olentem de terra longinqua? holocaustomata vestra non* *Ier. 6. 20.* *sunt accepta, & victima vestra non placue-* *Amos 5. 23* *runt mihi*: & illud Amos, *Aufer à me tumultum carminum tuorum, & Cantica lyra* *Mich. 6. 7.* *tua non audiam*: & illud Micheæ: *Nunquid placari potest Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium? Indicabo tibi quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te, utique facere judicium, diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo.* Quot quantisque Christianus hæc Deus dicere posset? qui bonorum operum sacrificia externa solummodo Deo, nihil penitus cordis aut animi vel mentis, ei offerentes, qui bona quidem opera faciunt; sed cor nullatenus ad Deum dirigunt, nec animum ad illum applicant, jejunas corpore, mente tamen omni vitiorum genere te reficis, oras voce dicens: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, qui corde sanguinem inimici sitis: eleemosynam das uni pauperi, alterum expolians & pauperem faciens. Primum omnium Deus exposcit cor, animum, mentem, amorem, & intentionem quam illi offeras, intendendo ejus gloriam, obsequium & servitium.

§. 37. *Iniquitas Cain fuit, in sacrificio male dividere, Deo sua offerendo, cor suum sibi reservando: benè Abel & Macedones primo seipsos Deo obtulerunt.*

¶ 282.

EX his D. Augustinus quæstionem solvit, quam ipsemet difficilem reputat, cur Deus sacrificium Cain reprobarit, & repulerit. *15. De civ. cap. 7.* Nulli dubium est sacrificium Cain invisum fuisse Deo, Abel autem gratissimum; quæ sancti Patres, imò & Paulus *a*, colligunt *a Ad Heb. 11. 4.* ex illo *b*, *Respexit Dominus ad Abel & ad munera ejus; ad Cain autem & ad munera* *b Genes. 4. 4. 5.* *ejus non respexit*, quod D. Hieronymus intelligit *c*, quia Deus de cœlo repente misso *c Lib. traditon. Hebraica, in Gen.* igne concremavit & consumpsit sacrificium Abel, intacta prorsus oblatione Cain. Quod Theodotionis translatio indicavit, qui legit: *Et inflammavit Dominus super Abel.* Et sanè hoc signo postea Deus declarare consuevit sibi sacrificia esse accepta, ut in sacrificio consecrationis Aaron *d*, in sacrificio He- *d Levit. 9.* deonis *e*, Davidis *f*, Salomonis *g*, Eliæ *h*, *e Iudic. 6* Nehemiæ *i*: & hujus rationem tradit Cyril- *f 1. Par. 21* lus Alexandrinus *k*, quoniam Deus dicitur *g 2 Par. 7.* *Ignis consumens*, unde eo ipso quod ignis *h 3 Re. 18* descendebat, & quasi suum nutrimentum ac- *i 2. Mach. 1.* cipiebat, & devorabat sacrificium, videbatur *k Libr. 12 de adorat.* Deus ipse illud assumpsisse & quasi comedisse. Hoc igitur signo indicabatur iniquitas Cain, & innocentia Abel: sicut simili signo indicatam fuisse à Deo innocentiam & sanctitatem Galli, & impietatem Juliani fratris ipsius, excellentissimè S. Gregorius Nazianzenus *a*, observat, qui egregiè ad hoc insti- *a Orat. 1. contr. Iul. aliquantulum post. princ.* tutum historiam sacrificii Abel & Cain expendit. Refert ipse, scribuntque similiter Nicephorus *b*, & Socrates *c*, rem mirabilem, quæ illis duobus fratribus Gallo & Juliano, *b 10. Eccl. hist. cap. 1.* qui postea fuit Imperator appostata, accidit. *c Libr. 6. histor. tripar.* Cum enim ambo adhuc pueri in Cappadocia agerent, studium adhibuerunt, ut maximam Basilicam ad sepulturam sancti martyris Mamæ & sanctorum martyrum honorem extruerent, & inter se diviserunt opus. Cumque ambo certarent in ædificio, ut alter alterum superaret, Galli ædificanda pars mirè augebatur & crescebat, & quotidie sua in-

incrementa habebat: in ea verò parte, quam Julianus construebat, parietes ipsi eo ipso quòd extruebantur, cadebant, fundamenta quæ fodiebantur, statim replebantur ruderibus, deposita fundamenta terræ copu-

¶ 283. lari non poterant, perinde ac si quædam violenta virtus ex loco inferiore ea repercutiendo depelleret: inde (inquiunt Nicephorus & Socrates) collegerunt omnes, Gallum fidelem quidem ad Deum extitisse, Julianum autem non ex animo religionem coluisse, sed metu Imperatoris Christianum se simulasse, tuncque jam à vero Deo defecisse, cujus opus Deus tam apertè aversabatur, & ingratum sibi ostendebat. Id ipsum de Cain & Abel dicendum est, voluisse scilicet Deum dato sensibili signo ostendere hujus sacrificium sibi gratissimum, illius vero penitus invisum sibi extitisse. Difficile tamen reputat Augustinus explicare quisnam fuerit defectus Cain, & in qua re defecerit: expendit enim verba sacri textus, juxta translationem septuaginta, quorum lectio etsi ab Hieronymo aliquando judicetur difformis & diverso ab eo quod in Hebræo habetur, communissima tamen fuit omnibus sanctis Patribus Græcis, Basilio *a*, Chrysostomo *b*, Gregorio Nazianzeno *c*, Cyrillo Alexandrino *d*, Olympiodoro *e*, & quampluribus Latinis, Irenæo *f*, antiquissimo, Cypriano *g*, eidem Hieronymo *h*, Ambrosio *i*, Prospero Aquitanico *k*, Gregorio magno *l*, Ruperto *m*, & ipsi Augustino *n*. Sic scriptum est, inquit Augustinus: *Et dixit Dominus ad Cain: Quare tristis factus es, & quare concidit facies tua? Nonne si rectè offeras, rectè autem non dividas, peccasti?* Quia non elucet, inquit Augustinus, cur vel unde hoc sit dictum, multos sensus peperit ejus obscuritas, cum divinarum scripturarum quisque tractator, secundum fidei regulam id conatur exponere. Rectè enim offertur sacrificium cum offertur Deo vero; non autem rectè dividitur, dum non discernuntur rectè loca, vel tempora, vel res ipsæ quæ offeruntur, cæteræque circumstantiæ, quæ requiruntur; ut opus bonum rectè fiat. In quo autem horum Deo displicuit Cain, & quod defuerit

a Serm. de baptism. c. 8 p. 247. b Hom. 18 in Genes. c Orat. 1. con. Iul. citat. d Lib. 2. in Genes. in princ. e In cap 4. Ecc. ad fin. f Li. 4. con. heres. c. 34 g Libr. de unit. Eccl. h Epi. 26. ad Pamac. i Lib. 2. de Cain, c. 6. & libr. de domi. incarn. sacr. c. 1. & ser 9 k Lib. 2. de voc. gent cap. 13. l 3. Moral. c. 9. & 10. m Li. 4. in Gen. ca. 2. n 15. de civit c. 7. cit. & 12 cont. Faust. c. 9.

ipsius sacrificio, propter quod non rectè divisisse dictus sit, non potest facilè designari. S. Basilius docuit ex defectu circunstantiæ, non rectè Cain obtulisse, nec legitimum fuisse illius sacrificium, non tamen explicat, quænam circumstantia defuerit, propter quam dicatur illum non rectè divisisse. Beatus Ambrosius multos in sacrificio Cain invenit defectus, primum quòd segnis fuit & tardus: hocque credit indicatum illis verbis: *Factum est autem post multos dies, ut offerret Cain.* Non fuit sicut Abraham, qui eadem nocte, qua sibi sacrificium fuit indictum, surrexit & opus aggressus fuit. Nec per unum solummodo diem distulit Cain, aut per duos sed multos dies: neque enim sacrificium obtulit, quousque vidit fratrem suum Abel minorem sacrificantem, quos propterea junctos in sacrificii munere scriptura recenset. Displicet Deo, inquit Ambrosius, si quis tardus sit in illis reddendis, quæ reddere tenetur. Hujus occasione invehitur in eos, qui tardè & segniter se convertunt ad vacandum Deo, & res suas cum illo pertractandas, postquam jam creaturas omnes percurrerunt, & cunctis seculi negotiis satisfecerunt. Ad quod institutum longo discursu explicat, cur Deus omnia primitiva tam de avibus, quam de frugibus & fructibus, sibi offerenda constituerit: *Sanctifica mihi*, inquit, *omne primogenitum*, &c. Et ut omnia primogenita sibi assumpsisse visus fuisset, loco omnium primitivorum sibi segregavit integram tribum Levi. Scriptum est enim: *Ecce tuli Levitas de medio filiorum Israel, pro omni primogenito quod aperit vulvam, à filiis Israel, & erunt mei Levitæ: mihi enim omne primogenitum in die qua percussi omni primogenitum Ægypti, sanctificavi: omne primogenitum Israel meum est.* Num primitiva Deus ¶ 284.
exposcit, quòd sint gustui ejus suaviora? Num quia priora tempore? Certè ut indicaret Deo placitas esse priores curas, actiones & opera, & quod primi tui cogitatus & actiones sint erga ipsum intenti; posteriores enim fructus & actus Deo, primos autem mundo, carni & dæmoni tribuere, impium est. Hic primus defectus sacrificii Cain, quem similiter observavit Philo, à quo omnia

1. De Cain ca. 7. & 8. — Genes. 4. 3 — Eod. libr. 1. cap. 10. — Libr. 2. de Cain. ca. 2. — Exod. 13. 2 — Num. 3. 12 — Lib. de sacrificiis Abelis & Caini.

quæ hac in parte dixit Ambrosius, mutuasse videtur. Secundum defectum in sacrificio Cain indicat Ambrosius *a*, quem & similiter ex professo expenderat Philo *b*, quod non primitias fructuum suorum obtulit; sed has sibi reservans, de cæteris sequentibus fructibus sacrificavit. Non primitiva obtulit, inquit Ambrosius *c*, sed primitivis ipse perfunctus est, de sequentibus munus Deo tentavit offerre. Abel autem primitiarum suarum oblatione prælatus, meruit insigni pietatis laudari oraculo. Hocque credit Ambrosius indicatum illis verbis; *Obtulit Cain de fructibus terræ munera Domino, Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui & de adipibus eorum*: dum enim de Abel exprimitur, primogenita & adipem obtulisse, & de Cain tantum dicitur, obtulisse fructus; non primogenitos aut primitivos eum obtulisse, indicatum est. Hujusmodi defectum deprehendit Chrysostomus, credens ex eo sacrificium Cain invisum, quod viliora obtulerit, Abel autem meliora quæ babuit. Observa, inquit, quomodo nobis pientissima Abelis mens significatur, & quod non tantum de ovibus obtulerit, sed *de primogenitis*, hoc est pretiosissimis, & maximè eximiis: deinde ex illis ipsis primogenitis, pretiosissima quæque & *de adipibus*, inquit, *illarum*, hoc est de pinguissimis & optimis: de Cain nihil tale annotatum est, &c. Quam dicendi rationem secutus fuit D. Thomas, expendens illud, *Fide plurimam hostiam Abel quam Cain obtulit Deo.* Sicut confessio inquit D. Thomas, est testimonium fidei interioris, ita ex cultu exteriori in sacrificis commendatur fides Abel, & ex eo quod obtulit sacrificium electum, quia de primogenitis gregis & de adipibus eorum ostenditur electa fides ejus. Optimum enim sacrificium, signum fuit electæ fidei & proabtæ, *Maledictus enim fraudulentus, qui habens in grege suo masculum, & votum faciens, immolat Deo debile.* De Cain autem nulla fit mentio quantum ad rei oblatæ excellentiam; sed solum dicitur quod obtulit de fructibus terræ. Hanc dicendi rationem sequutus fuit B. Cyrillus Alexandrinus, eloquentissime loquens. Sacer, inquit, & sapientissimus Abel, quæ inter gregem suum præstantiora essent, quæque æquissimo animo delecta fuere, Deo optimo offerebat: obtulit enim, inquit, ex primogenitis ovium, & ex adipibus eorum, id est, quæ elegantiora, præstantioraque haberentur; modique sacrificandi haud ignarus, adipes quoque apponebat. At Cain, non eo modo, sed contra, magna cum negligentia offerebat. Quæ enim ex tempestivis fructibus excellentiores essent, suis delitiis reservabat; quæ verò deteriores haberentur, Deo maximo offerre non erubescebat. Quamobrem ad munera Abel ignem cœlitus emissum, consumere sacrificium effecit: ad Cain, inquit, & ad sacrificia ejus non respexit: non enim ignem assuetum oblatis emisit. Ita Cyrillus. Neque hos solos defectus Ambrosius in sacrificio Cain deprehendit, sed quamplures alios, ex quibus septem singulariter expendit. *a*. Illos tamen aliosque quam plures ipsemet Ambrosius *b*, expendens, tandem ad eum reducit, quem ex Augustino statim trademus. Cyprianus *c*, Hieronymus *d*, & Bernardus *e*, censent defectum sacrificii Cain in eo positum fuisse, quod quamvis rectè offerret, non tamen rectè dividebat qui per iram & odium se à fratre suo separabat, dicente Domino: *Diliges Dominum Deum tuum super omnia, & fratrem tuum sicut te ipsum.* Itaque voluit Dominus dicere: Quid prodest, si bonum offeras mihi sacrificium, si iniqua divisione à fratre tuo per odium es separatus; Hoc enim est, non rectè dividere, ¶285.
id est, mala & non recta à fratre suo se divisione separare. Cui concinunt, inquit Cyprianus, quæ Christus Dominus postea dixit: *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid adversum te, relinque munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo.* Quasi dicat, inquit Cyprianus: Solve divisionem, non mala divisione à fratre separatus accedas. Ita ex professo locum exposuerat S. Irenæus. Respexit, inquit, Dominus ad munera Abel, quoniam cum simplicitate & justitia offerebat: super sacrificium autem Cain non respexit, quoniam cum zelo & malitia, quæ erat adversus fratrem, divisionem habebat in corde, quemadmodum occulta ejus

a Lib. 1. c. 1 cit. & lib. 2. cap 6.
b Lib. de sacrifi. cit.
c Libro de Elia, in ult. verb.
Genes. 4. 8. 4.
Hom. 7. de panit. ad finem, & Hom. 18 in Genes.
In c. 11. ad Heb. lec. 9.
Mat. 1. 21
Lib. 2. in Genes.
a Lib. un. de pœn. c. 7.
b Lib. 2. c. 7 citat.
c Lib. de uni. Eccl.
d Lib. 16. in cap 58. Isai.
e Serm. 71. in Cant. ad finem.
f Mat. 22. 37.
Mat. 5. 23
Lib. 4. cont hæres. c. 34.

Gen.4.7. ejus arguens Deus ait: ***Nonne si rectè offeras, rectè autem non dividas, peccasti? Quiesce,*** quoniam non sacrificio placatur Deus. Si enim quis solummodo secundù quod videtur, mundè & rectè & legitimè offerre tentaverit, secundum autem suam animam non rectè dividat eam quæ est ad proximum communionem, neque timorem habeat Dei, non per id quod foris rectè oblatum est sacrificium, seducit Deum, intus habens peccatum: nec oblatio ejus ei prodetit aliquid, sed cessatio mali, quod est intus conceptum, ne per assimulatam operationem, magis autem peccatum ipsum, sibi homicidam faciat hominem. Ita Irenæus. Rem tamen totam egregiè D. Augustinus expendit, observans,
1. Ioan. 3. quæ de Cain Ioannes Euangelista dixit. Sed quoniam Ioannes Apostolus, inquit Augustinus, cum de his fratribus loqueretur, *Non sicut Cain*, inquit, *qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et cujus gratia occidit eum? Quia opera illius maligna fuerunt, fratris autem ejus justa:* datur intelligi, propterea Deum non respexisse in munera ejus; quia hæc ipse malè dividebat, dans Deo aliquid suum, sibi autem se ipsum. Ita Augustinus; cujus sententia intelligetur, si obser-
Epist. 34. ad Iulian. vemus, quod S. Hieronymus annotat, hominem duo bonorum genera habere; primò enim habet seipsum; secundò habet externa bona, quæ aut sunt penitus externa, ut divitiæ & facultates, aut quæ dicuntur media, ut bonum honoris, dignitatis, & salutis. Sunt autem differentiæ quàm plurimæ inter hujusmodi bona: prima, quia homo ipse solus præstantior est & excellentior cunctis aliis bonis externis, hæc namque ordinantur ad illum tanquam ad finem, & finis præstantior
¶ 286. est his quæ sunt ad finem. Deinde, quia homo est substantia, id est, sustentaculum & primum subjectum aliorum bonorum, quæ sunt accidentia: & substantia juxta Philosophorum decreta, multis nominibus est præstantior
Matt. 16. 26. accidente. Unde Christus Dominus: *Quid* inquit, *proficit homini, si lucretur universum mundum, seipsum autem perdat & detrimentum faciat?* Quasi nihil reputatur totus orbis in comparatione ipsius hominis. Optimè
Isa. 19. 12. Isaias: *Pretiosior erit vir auro, & homo mundo obrizo.* Secunda, quod inter omnia hominis bona, nullius dominium magis sibi proprium habet homo, quam sui ipsius, suorumque actuum, quod nemo potest ab ipso auferre, aut ullatenus rapere: nulla enim creatura, nec Angeli supremi possunt illum hoc dominio spoliare, & violentiam illius libertati inferre, ut D. Thomas demonstrat: cætera 1. 2. quæst. 6. art. 4. autem bona omnia, inquit Hieronymus, facilè possunt auferri, non solum ab Angelis, sed ab aliis hominibus. Ratio est, quia Deus hanc illi indidit naturam, quem propterea dicitur creasse ad imaginem & similitudinem suam, ut ex B. Damasceno *a*, docuit D. Thomas *b*, quia illum fecit liberum, a Lib. 2. fid. orth. cap. 12. & suarum actionum dominum; &c. *reliquit illum in manu consilii sui, ut ad quod voluerit, porrigat manum.* b In prolog. c. 12. Tertia sequitur ex his duabus, quod scil. Deus nihil penitus bonorum hominis concupiscit, nisi solum ipsummet hominem. c Eccl. 15. 14. Hoceque est quod elegantissimè Sapiens dixit, agens de primorum parentum creatione: *Deus creavit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illum*, id est, fecit illum liberum, & suorum actuum dominum. Eccl. 17. 1. *Creavit illi adjutorium simile sibi*, id est, mulierem, eandem naturam liberam habentem, *posuit oculum suum super corda illorum.* Ponere oculos super aliquid, est illud concupiscere; sunt enim oculi fenestræ quædam, per quas cor egreditur ad ea, quæ exterius conquirenda; & ibi oculos quis figit, ubi cor appetitum exercet. Posuit Deus oculum suum super corda illorum, id est, id sibi appetiit & concupivit, id voluit sibi exhiberi, *corda illorum.* Non itaque quærit tua, sed te ipsum, cor tuum, & ¶ 287. voluntatem tuam: hanc cujus habes dominium, quam ut quæreret & inveniret, sibique acquireret, venit de cœlis in terram. Ex his jam patere incipit iniquitas & malignitas Cain. Cœperunt sacrificare ipse & Abel frater ejus. Abel ita sacrificavit, quod primò seipsum obtulit Deo, cui seipsum, suam voluntatem, & cor suum primò tradidit; deinde bona externa, que pretiosiora habebat, obtulit, de primogenitis scilicet gregis sui, & de adipe arietum. Illius propterea sacrificium gratissimum Deo fuit, qui idcirco

primò

primò *respexit*, id est, acceptam habuit personam ipsius *Abel*, semetipsum offerentis: deinde respexit, & *accepta habuit munera ejus*. Justum est enim, ut qui personam acceptabat, acceptaret etiam bona, quæ secum ferebat, aut offerebat. Cain autem, iniquam divisionem fecit, injustam & malignam: nam Deo dedit quidem bona sua externa, semetipsum autem sibimetipsi reservavit, facturus de se & sua voluntate, quicquid liberet, etiam contra Deum ipsum. Hoc est quod ex Euangeliste expendit Augustinus, 1. Ioa. 3. 12 *Opera*, inquit, *illius maligna fuerunt, fratres autem justa*. Iusta fuerunt opera Abel, id est recto ordine disposita & divinæ voluntati conforma, qui primò seipsum obtulit, deinde bona sua; Maligna autem opera Cain. Quid enim malignius, quam dare Deo id quod deterius est, & Deus nullatenus expetit: & sibi retinere id, quod pretiosius est, quodque Deus ab homine postulat? Hoc igitur est, inquit Augustinus, quod dictum fuit ad illum: *Nonne si rectè offeras, non benè autem dividas, peccasti?* Benè offers, quia Deo vero offers: sed iniquam agis divisionem, dum tibi temetipsum reservas, & Deo Libr. 4. in Gen. ca 2. Ad Hebr. 11, 4. tua bona tribuis. Augustinum sequitur Rupertus, ejusque doctrinam clarissimè exponit, expendens etiam illam Apostoli sententiam: *Fide plurimam hostiam Abel quàm Cain obtulit Deo*. Fidem quem obtulit passioni unici filii, Dei, quem tali sacrificio præsignari condecuit. Fidem, inquit, plurimam. Nam cultu vel regione parem uterque obtulit hostiam; siquidem uterque, cui debuit, obtulit: sed non rectè uterque divisit. Nam ille, Cain scilicet, cum Deo offerret sua, seipsum sibi retinuerat repositum in cupiditate terrena; hujusmodi autem portionem Pro. 23. 26 Deus non accipit, sed *prabe*, inquit, *mihi fili cor tuum*: at ille cor suum retinuit sibi: & Libr. 1. de Cain c. 10. & libr. 2. cap. 6. fructus terræ Deo obtulit. Ita Rupertus. Hic fuit grandis defectus Cain: in quem etiam Ambrosius multos alios, quos in ipsius Lib. de sacrif. Abel & Cain, & libr. de agricul. post med. sacrificio deprehendit, tandem reducit, observans, quod similiter Philo observaverat, id quod dictum est: Cain primitiva sibi reservasse, de cæteris autem fructibus sacrificium Deo obtulisse, non tam intelligendum est de premitivis frugum, quam de eo quod primitivum esse debet in sacrificio Deo grato. Nec mirum esse debet, quod Deus illius sacrificia & munera propter rationem istam repulerit ut S. Gregorius Nazianzenus ex Iuliani historia, quam in principio hujus discursus retulimus colligit. Orat. 1. contr. Iul. citat. Basilicam namque, quam Iulianus Sanctis Martyribus extruebat, noluerunt illi acceptare; quia quamvis opus extermum quod Iulianus faciebat, videretur esse in ipsorum honorem, affectu tamen cordis & voluntatis ab illis erat divisus & separatus, ipsisque penitus contrarius: & qui externo opere pro Martyrum honore agere videbatur, interno affectu contrarius illis erat, odioque prosequebatur. Multò igitur ratione potiori repulit justè Deus illius sacrificium, qui etsi externo opere ipsi se subjicere videretur, interno tamen cordis affectu se Deo penitus subtrahebat & negabat, nolens voluntatem suam aut cor suum Deo ullatenus subjicere. Longo discursu prosequitur Ambrosius, Libr 2. de Cain. ca. 2. quod supra cœpimus indicare; cur Deo solummodo primitiva tam in hominibus & animalibus, quam in frugibus & fructibus placuerint, quæ sibi offerri postulavit. Id autem ideo, inquit Ambrosius, ut indicaret, id quod est in te primum & cæterorum fundamentum sibi velle offerri, videlicet te ipsum, cor tuum, voluntatem tuam. Hujusmodi primitiva sibi retinuit Cain, nolens Deo se ipsum, voluntatemque suam subdere & offerre; sed contentus fuit illi ex bonis externis munera dare, quæ nec approbat, nec requirit Deus. His concinit; quod idem Ambrosius hoc ipsum ex professo pertractans dixit, Cain benè obtulisse & malè divisisse; quia à bono opere aut bono sacrificio divisit & separavit, id quod in nullo præcipuum esse debebat, affectum scilicet rectum cordis, per quem solummodo intenderet Deo placere. Huic multos esse similes, ostendit D. Augustinus, quibus cum sacrificant dici potest, quòd rectè offerunt, non tamen benè dividunt. ¶ 288. 10. De ci vit. cap 6. Supposuit Augustinus, omnia opera bona, quæ in Dei obsequium fiunt, sacrificia dici posse, modo sæpius à nobis explicato: inter hæc autem, primum

mum sacrificium, quod offerre debemus, esse illud, quo nosmetipsos Deo offerimus & tradimus. Verum sacrificium, inquit Augustinus, est omne opus quod agitur, ut sancta societate inhæreamus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo veraciter boni esse possimus. Unde ipse homo Dei nomine consecratus, & Deo devotus (qualis est religiosus) in quantum mundo moritur, ut Deo vivat, sacrificium est. Corpus etiam nostrum, cùm per temperantiam castigamus, si hoc quemadmodum debemus propter Deum facimus, ut non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed arma justitiæ Deo, sacrificium est, ad quod
Rom.12.1 exhortans Apostolus ait: ***Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.*** Si ergo corpus, quo inferiore tanquam famulo, vel tanquam instrumento utitur anima, cùm ejus bonus & rectus usus ad Deum refertur, sacrificium est: quantò magis anima ipsa, cùm se refert ad Deum, ut igne amoris ejus accensa, formam concupiscentiæ secularis amitat, eique tanquam incommutabili formæ subdita reformetur, hinc ei placens, quod ex ejus pulchritudine acceperit, fit sacrificium? Quod idem Apostolus consequenter adjungens: ***Et nolite***, inquit, ***conformari huic seculo; sed reformamini in novitate mentis vestræ, ad probandum quæ sit voluntas Dei, quod bonum, beneplacitum & perfectum.*** Cùm igitur opera nostra sacrificia sint, per quæ tendimus in Deum; illud primum erit sacrificium, & magis à Deo intentum, quo homo se ipsum offert, ipsi suam volunta-
Ps.72.28. tem subjiciens, dicens: ***Mihi adhærere Deo bonum est, &c. hæc sunt primogenita, quæ cum Abel debemus offerre.***

§.28. *Macedones imitati Abelem, docent prius nos ipsos & cor nostrum quàm nostra, Deo offerre.*

MULTI, inquit Augustinus, similes sunt Cain, qui juxta ea, quæ paulò ante diximus, bene quidem offerunt; sed non bene dividunt; illi videlicet, qui bona sua Deo quidem verò offerunt, sed offerent Deo externa opera jejunii, mortificationis, orationis, aut eleëmosynæ, semetpsios suamque voluntatem sibi retinent & reservant. Tu, qui jejunium Deo offerre contendis, & tamen voluntatem tuam illi nequaquam obtulisti; quam potius tibi reservas, ut profundas in mulierem vel luxuriam: Tu itidem, qui per eleëmosynam sacrificium de frugibus terræ Deo offers; sed cor tuum apud te retines, quod effundas in voluptates & vanitates: Tu insuper, qui voces ad Deum mittis, orans lingua & ore, sed cor nullatenus Deo tradis: quin potius tibi retines, ut liberaliter tradas pecuniis, & seculi negotiis: bene quidem offers, sed inique dividis, sicut Cain. Hoc primum omnium exposcit Deus, ut te ipsum illi offeras & tradas, tuam voluntatem ad ejus pedes profundas, & cor tuum coram eo effundas: similisque sis Macedonibus, quos Apostolus grandi encomio laudandos assumpsit, Corinthiis imitandos proponens. ***Notam***, inquit, ***vobis facimus fratres gratiam, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ.*** Gratiæ nomine Ambrosius, Anselmus, & D. Thomas intelligunt, gratiosam largitionem eleemosynarum, de qua illos laudare Apostolus constituebat. Sanctus tamen Chrysostomus egregiè divinam misericordiam, auxilium peculiare, aut favorem intelligit: ut enim non extollantur, inquit Chrisostomus, opus *Gratiam* vocat, quasi dicere volens: Notam vobis facimus gratiam & misericordiam, quam Deus effudit in Ecclesias Macedoniæ. Quamvis enim vellet exponere Macedonum eleemosynas, sed quod illas fecissent Macedones, in Dei misericordem gratiam referendum

¶ 289. 15. de civ. c.7. cit.
2.Cor.8.1.
In cap.8. 2 ad Cor.
Hom. 16. in 2. ad Corinth.

Nnn judi-

judicavit. Dei enim gratia est singularis & peculiaris, ac maxima æstimatione digna, quæ cor tuum emollit, ut misericors sis. Apostolus autem, ut Sanctus Chrysostomus, & D. Thomas expendunt, duabus de rebus Macedones laudat, aut potius Dei gratiam extollit, cujus auxilio illas potuerunt perficere. Prima fuit grandis, constans, & invicta patientia, qua multas tribulationes sustinuerunt: *Quod in multo*, inquit, *experimento tribulationis, abundantia gaudii ipsorum fuit.* In hoc, & de hoc abundantissimo gaudio affecti fuerunt, quod multas tribulationes experti sunt. Tribulationum gravitas cum sentitur, tristitiam parit; in illis autem potius gaudium, non quodcunque, sed abundantissimum, ex eo quod tribulationes experiebantur, & eis premebantur, oriebatur. In ipso tribulationum experimento consistebat gaudium ipsorum, & actu ac vehementer tribulari, materia gaudii & lætitiæ illis fuit, sicut Apostolis, qui de eo
Act. 5. gaudebant, quod pro Christi nomine contumelias patiebantur. Secunda fuit, liberalis & abundantissima eleëmosynarum largitio.
¶ 290. *Et altissima*, inquit, *paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum.* Altissimam paupertatem vocat maximam & supremam. Paupertas quanto major est, magis hominem à dando revocat. Paupertas tamen illorum quanto fuit major & magis extrema: tantò illos magis excitavit ad eleëmosynas largiendas, ut abundanter illas erogarent: *Quia secundùm virtutem, & super virtutem voluntarii fuerunt, cùm multa exhortatione obsecrantes nos, gratiam & communicationem ministerii, quod fit in Sanctos.* Major fuit, & excedens potentiam eorum voluntas animi interior ad eleemosynas argiendas; & nos multis rationibus inductis rogaverunt, ut eis permitteremus dare omnia bona sua pauperibus sanctis, qui sunt in Jerusalem. Grandis certè circa eleëmosynarum lagitionem affectus, infra latius expendendus. Sed quomodo quæ sua erant Deo per eleëmosynarum opera obtulerunt? *Sed semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis per voluntatem Dei.* Vide & observa, sicuti Divus Thomas facit, excellentiam hujus sacrificii. Daturi Deo sua, non se ipsos sibi retinuerunt, sicut Cain; sed imitantes Abel, primum *dederunt se ipsos.* Non solùm res suas, inquit Anselmus, sed semetipsos, quasi primum sacrificium Deo gratum: *Primum Domino*, ut ei se velle servire exponerent, & proponerent; *Se ipsos*, inquit Chrysostomus dederunt Domino, non partim Deo, partim mundo; partim Deo, & partim divitiis; se totos dederunt Deo, tamquam legitimo domino semetipsos tradentes, *Deinde nobis.* Quoniam Deus invisibilis est, & ipsius loco nos visibiliter præsidemus, nobis Dei personam agentibus etiam se tradiderunt, paratos se offerentes, nobis qui Dei loco sumus obedire, & obtemperare. Semetipsos itaque planè tradiderunt, non semetipsos sibi reservaverunt, tantùm Deo dantes sua: sed daturi sua, primò semetipsos Deo tradiderunt. Ut similiter ageret Pammachius, hortatus fuit D. Hieronymus eloquentissimè. Pammachius nobilissimus Romanus, duxit in matrimonium Paulinam filiam illius celeberrimæ, & insignis sanctitatis fœminæ Paulæ, sororem Eustochii, Rufinæ, & Blesillæ, quas Hieronymus satis mundo notas fecit. Uxore ¶ 291. tamen in ipso juventutis flore à Deo vocata, Pammachius bona sua eleëmosynarum largitate cœpit destribuere, signanter autem Xenodochium peregrinis excipiendis amplissimum construxit, quem propterea Hieronymus laudans, eum dicit similem Abrahæ, qui domum suam Xenodochium fecit, in qua credens se peregrinos excipere, Angelos ipsos recepit hospitio; unde tot tamque grandia Dei munera obtinnit. Tandemque rem concludere volens, hoc singulariter exposcit, ut non solùm contentus esset, si opus illud quantumcunque insigne Christo offerret: sed hoc primum curaret, se ipsum Deo tradere & dicare. Et rectè quidem: si enim offeramus, inquit Chrysostomus, opes cum anima nostra, libenter suscipiet: si autem quæ foris sunt Deo, quæ intus sunt diabolo demus, non est æqua partitio, & dicetur nobis: *Nonne si rectè offeras, non rectè dividas, peccasti?* Præstat, inquit

In 8. cit.
Ho. 16. cit.
Ep. 26. ad Pāmach.

inquit S. Gregorius Nazianzenus, Deo eum exiguo munere victimam cordis offerre, quam cum impuro ac sordido animo, sacrificiis omnibus eum honorare, &c. Idipsum requisivit Hieronymus ab illo nobilissimo equite Romano, potente ac divite Juliano. Nolo, inquit, ea tantum offeras Domino, quæ potest fur rapere, hostis invadere, proscriptio tollere, quæ & accedere possunt, & recedere, & instar undarum ac fluctuum à succedentibus sibi dominis occupantur: atque ut uno cuncta sermone comprehendam, quæ velis nolis, in morte dimissurus es. Illud offer, quod nullus possit hostis auferre, nullus eripere tyrannus, quod tecum pergat ad inferos, imò ad regna cœlorum, & ad paradisi delitias. Videndus est B. Gregorius, expendens illud, quod Apostolus ad Corinthios dixit, illorum eleëmosynas commendans: *Hoc*, inquit, *vobis utile est, qui non solum facere, sed & velle cœpistis ab anno priore.* Ecce cur utilis fuerit eleemosyna illorum; quia tanquam fundamentum supposita fuit voluntas & cor, quod Deus primò respicit, subsequutumque fuit ipsum opus; nisi enim tale fuisset suppositum fundamentum, inutile opus extitisset. Hoc à te postulat Christus dicens: *Tu autem cùm jejunas, unge caput tuum.* Primum omnium ad Deo obsequendum, qui caput tuum est, teipsum converte & trade. Ungere enim est gratum exhibere servitium. Tunc caput tuum ungis, cùm gratissimum obsequium illi impendere aggrederis. Primo, te ipsum illi subde, & voluntatem submitte: tuncque erunt grata jejunia, eleemosynæ, orationes, cæteraque tua, quæ illi offerre volueris.

Ep. ad Vitalianum, post med. *Ep. 34. ad Julian.* *20. Mora, c. 27.* *2. Cor. 8, 10.*

§. 39. *Manuum impositio in sacrificio, holocausta medullata, effusio sanguinis ad altare, pondus sanctuarii, indicabant necessariam oblationem cordis in bono opere.*

QUÆ noster Oleaster annotat, explicant, confirmant, & suadent, quæ dicta sunt. Inter reliquas enim cæremonias, quas Deus requirebat, ut holocaustum aut sacrificium sibi esset gratum, illa videbatur præcipua: quod offerens, manum suam poneret super caput hostiæ. *Ponet*, inquit, *manum suam super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationem ejus proficiens.* Inquirunt authores, ad quidnam Deus hanc manus impositionem exposceret, ut sacrificium sibi esset placitum, & offerenti proficuum. Varias rationes tradit Abulensis, similiter & Oleaster, qui illam credit præstantiorem, quod per illam cæremoniam voluit Deus requirere, ut is, qui offerebat: non nudam hostiam offerret: sed semetipsum eidem conjunctum & sociatum. Cum quis alteri manum porrigit, aut applicat, ab illo vult se trahi. Ita Jonadab ascensurus ad currum, in quo erat Iehu, manum suam ipsi Iehu porrexit; *Deditque ei manum suam, & ille levavit in currum suum.* Ideò ergo offerens, manum suam applicabat, aut dabat hostiæ, ut simul cum illa quam Deo offerebat, se ipsum offerret; & per sacrificii externi signum, suam internam voluntatem, & cor, imò & se ipsum Deo traderet, ut S. Augustinus annotavit, illoque actu dicere videbatur: Me ipsum defero tecum ad Dominum. Hoc necessarium erat, ut sacrificium Deo esset placitum, & offerenti proficuum; nam animalia nuda, nec Deo erant grata, nec aliquid utilitatis offerentibus inducebant. Ex quibus egregiè idem Augustinus illa Davidis verba explicat: *In me sunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi.* Quid est, In me: Intra meipsum, apud meipsum. Quæris quid reddas Deo? An forte animalia illa, inquit Augustinus,

¶ 292. *In c. 1. Levit.* *Lev. 1. 4. & c. 3. 2. 8. 13. & c. 4. 4. 24.* *In c. 5. Lev. q. 15* *4. Reg. 10. 15.* *10. De civit. c. 5.* *In Ps. 55.* *Ps. 55. 13.*

quæ offerebantur ad aras aliquando? Nihil tale offeras, in te est quod voveas, & reddas. De cordis arca profer laudis incensum, de cellario bonæ conscientiæ profer sacrificium fidei; de te ipso profer te ipsum, voluntatem tuam, cor tuum; in te enim sunt vota, quæ Deo reddas. Si voti nomine intelligas, quod communi sensu intelligimus, desiderium aut rem concupitam; idem erit, ***In me sunt Deus vota tua***, ac si dicat: In me ipso, intra me ipsum sunt Deus, quæ tu exoptas & concupiscis, quæque à me exigis; qui non externa appetis, imò neque accepta habes sine internis. Holocausta, victimæ, & sacrificia Christianorum omnium,
Hom. 11. in epist ad Hebra. in morali. inquit Chrysostomus, sunt opera sancta, ut eleëmosyna, temperantia, orationes, laudes Dei. Nullus ergo hostiam offerat nu-
In Psal 65 dam, cui semetipsum non adjungat: quam,
Ps. 65. 15. ut idem Augustinus annotat, vocavit ipse-
¶ 293. met David. Holocaustum medullatum: ***Holocausta***, inquit, ***medullata offeram tibi.*** Ne ita carnalis sis; ut credas Davidem de carnalibus medullis locutum, quæ nihil ad Dei escam proficiunt; sed spirituale quid intelligere voluit, eo modo quo Deus ipse cum
Isai 11. 6. servis suis promittit; ***Convivium pinguium, convivium medullatorum***, in æterna beatitudine. Nihil medullis nostris, inquit Augustinus, nobis magis internum: ossa enim sunt interiora carne; & medullæ interiores sunt ossibus. Qua de causa, ea quæ homini maximè sunt interna indicant, cor, viscera, mentem, voluntatem, & animum ipsum. Unde offerre holocausta medullata, est offerre opera externa, quæ intra se contineant cor, animum & mentem. Qualis esset servus, qui regi os grande offerret: sed omni medulla vacuum; caput sed sine cerebro? Ita multi offerunt Deo ossa externorum operum vacua interno affectu, qui jejunantes, orantes, audientes sacrum, nihil penitus cogitant aut curant de voluntate & corde per illa opera in Deum referendis. Et expende Davidem non dixisse sacrificia, aut victimas medullatas, sed ***holocausta medullata.*** Notum est namque, quod D. Thomas
1. 2. q 102 ex sanctis Patribus docuit, varia fuisse sacri-
art. 3 ad 8 ficiorum genera: erat enim holocaustum, & victima pacifica, & victima aut sacrificium pro peccato, &c. Inter quæ holocaustum erat excellentius, quod ab aliis sacrificiorum generibus differebat, quoniam hæc omnia cedebant in usum & commodum sacrificantium: illud autem totum in Dei honorem cremabatur, & consumebatur; unde holocaustum vocabatur, id est, *Levit. 6 9*
totum incensum, ut ex sacrificiorum libro constat. Quibus duo bonorum opera exprimebantur, quædam sunt, quæ ad modum victimæ & sacrificii communis in nostram cedunt utilitatem & commodum; ut comedere, bibere, dormire, res temporales administrare: hæc enim bona opera sunt, si sicuti fieri debent, fiant. Alia sunt, quæ instar holocausti tantum in Dei obsequium cedunt, ut jejunium, oratio, auditio rei sacræ, confessio peccatorum, &c. Illa sacrificia priora, raro sunt apud vulgares communesque homines medullata; nec mirum quod talia non sint. Non enim mirandum, quod homo mundanus, cum comedit, bibit, res seculares administrat, non singulariter mentem suam & cor Deo per illa opera offerat: sed quod holocausta non sint medullata, hoc mirandum est & execrandum. Quod oratio scilicet fit sine attentione ad Deum, jejunium sine intentione placendi illi, eleemosyna sine interna cordis oblatione, communio sine interioris affectus & voluntatis ad Deum ordinatione. Idcirco Christus Dominus de hujusmodi holocaustis agens, hortatur, ut sint medullata & pinguia, oleo in caput effuso: ***Tu autem*** ¶ 294
cùm jejunas, unge caput tuum. Et ut unico verbo rem concludamus, id dicere visus est Christus Dominus, quod dixerat David *a*: *a Ps. 61. 9.*
Effundite coram illo corda vestra. Quibus *b Lib. 10. de adorat. in Spiritu.*
verbis alludit forsitan ad illud, quod Divus Cyrillus Alexandrinus *b* observavit, inquirens causam, cur Deus in veteribus sa- *c Exod 29 20.*
crificiis statuerit sanguinem victimæ effundi *Levit. 3 2. 8. 13. & cap. 17. 6.*
ad altare: id enim Deus sæpissimè statuit *c*. Concedebat quidem carnes animalium in usum sacrificantium cedere; sed sanguinem *d Levit. 3. 17. & c. 17. 6.*
omnino prohibuit comedi, vel unam illius guttam, ut in libro sacrificiorum *d* expressè constituit. Certe sicut David dixit, Deum non

non manducare carnes taurorum, ita subdidit, non potare sanguinem hircorum. Cur igitur, sibi sanguinem totum deferri, & ad altare projici firmo statuto ordinabat, qui carnes aliis comedendas concedebat & tradebat? Hæc nequaquam carnaliter examinanda sunt, inquit Cyrillus, sed magno Sacramento deputanda. Notum est, ab omnibusque communi proverbio decantatum, & in scriptura sæpissimè repetitum: ***Animam esse in sanguine***, & quod sanguis sedes est animæ: quod quomodo intelligendum sit, alibi exponemus. Ideoque dum sanguinem victimæ Deus ad altare suum fundi, sibique dicari constituit, id significavit, in omni sacrificio, primum animas nostras & mentes ipsi dicandas & offerendas, & ad eum modum, quo effundebatur sanguis circa altare, effundendam voluntatem coram Deo; ut nihil ejus apud te remaneat, nihil illius tibi retineas: non partem Deo offeras, & partem mulieri alienæ, partem luxuriæ, partem avaritiæ. Effunde coram Deo totum cor, quando sacrificas: cum jejunas, voluntatem tuam Deo offerto, proponens abnegare, quicquid voluntati illius fuerit contrarium, & id tantum acturum quod beneplacitum fuerit ipsi, similiter cum oras, &c. Ex his inferuntur duo, maxima expensione digna. Primum est, quod S. Eusebius Emissenus observat, opus bonum quod facis, sive jejunium sit, sive eleemosyna, sive oratio tanti esse apud Deum valoris & æstimationis, quanta fuerit hujusmodi cordis ad Deum effusio, & voluntatis interna oblatio. Quando quis justum pondus rei alicujus Deo oblatæ deprehendere volebat, jubebat Deus illud examinari pondere sanctuarii; *Omnis*, inquit, *æstimatio siclo sanctuarii ponderabitur*. Sæpenumero *Siclus* significat pecuniam quandam signatam, æstimationis quatuor dragmarum atticarum, de quo Iosephus *a*. agit, & sæpè idem est, atque *Stater*, ut Hieronymus *b*. annotavit. (Etat stater monetæ valoris quatuor dragmarum) sed aliquando significat pondus, quo in statera res ponderamus, ut unciam, libram, &c. In Hebræo vocatur *Sekel*, à verbo Sakal, quod significat ponderare, quomodo apud Amos dicunt divites avari & deceptores: *Minuamus mensuram, & augeamus siclum*. In sanctuario suo Deus habebat reposita pondera secura, & quæ falsari non poterant à prophanis, quibus legitimum cujusvis rei pondus posset æstimari. Sanctuarium typum tenet animæ nostræ, quam Deus melius propriusque inhabitat, quam illud materiale sanctuarium. Hujus sanctuarii pondus est amor & voluntas. Amor meus, inquit Augustinus, pondus meum, ab illo feror, quocunque feror. Juxta mensuram amoris DEI, & juxta affectum charitatis, quo opus fit, illius pondus debet æstimari. Conjice, & conjectare, qua voluntate, quo animi affectu & amore Dei, qua cordis intentione opus facias. Non æstimandum est pondus & valor operis ad mensuram videntium exterius, neque ex apparentia externa: sed juxta internam charitatem & amorem Dei, à quo oritur. Unde sæpenumero opus, quod nullius ponderis videtur in se, ingens pondus habet apud Deum, ut illa duo æra minuta, quæ vidua dedit: & opus, quod magni ponderis apparet exterius, nullius apud Deum judicatur, ut jejunia, orationes, eleemosynæ Pharisæi & hypocritarum, de quibus Christus dicit, eos recepisse justam mercedem: sufficienter enim eorum valor persolvitur per hominum inanes laudes. Hæc manifesta sunt ex his, quæ diximus, fientque apertiora ex dicendis. Secundum est, quod magnopere D. Gregorius commendat, cùm bonum aliquod agendum aggredimur, summam curam habendam circa hunc mentis & voluntatis affectum. Nam quia inde, (modo inferius explicando) pendet valor, æstimatio & pondus operis apud Deum; nihil magis diabolus procurat, quàm hujusmodi affectum & intentionem enervare & perdere, aut inficere. Unde aptè dictum est; *Facti sunt hostes ejus in capite*. De quo infra. Qui ad bellum procedit, summa cura attendit conservare caput; in eo enim, ut dixerant Hilarius *c*, & Ambrosius *d*, viget sensus: & sicut stante capite, cætera stant: eo cadente, omnia corruunt. Unde Sapiens David

Marginalia: Lev. 16. 14. & c. 17. 11. — In exposit. hujus Ev. — Lev. 27. 25. — a 3. antiq. c. 9 — b In c. 17. Matth. ad fin & in c. 4 & 45. Ezech. — שקל — Amos 8. 5. — ¶ 295. — 13. Confess. c. 9. — 19 Moral. c. 17. — Thren. 1. 5. — c Can. 5. in Matth. — d Lib. de Elia c. 10.

1.Reg.17. ictum suum in caput gigantis direxit, quo
49. confracto omnes illius vires confregit, sicque toto corpore in terram decidit victus. Inde inventæ galeæ ad prælia, quibus omni ex parte servetur caput. Inde Achis Rex Geth, quando David ad se confugit fugiens Saulem, intelligens illius præstantiam, capi-
1.Reg.28. tis sui custodem constituisse dicitur: *Ego,*
2. inquit, *custodem capitis mei te ponam cunctis diebus.* Ad bellum contra dæmones vocati & provocati sumus, qui tanquam callidi bellatores, contendunt caput ferire & percutere; id est, intentionem mentis, & cordis affectum erga Deum, qui est caput, initium & principium boni operis. Procurat diabolus, cum bonum opus agere intendis, intentionem ipsam enervare, ut ab eo quod proposuisti desistas: quod si non consequitur, illam tepidam conatur reddere, aut verò quod attendas humanis laudibus quibus te vides prosecutum: & juxta ea, quæ infra dicemus, nunquam cessat huic mentis intentioni insidiari. Diligenter igitur attende, ut illud caput serves illæsum, firmum, & invictum: & postula à Deo, ut Spiritus Sanctus gratia muniat & obumbret, ut cum Da-
Ps.139.9. vid dicere possis: *Domine Domine virtus salutis meæ, obumbrasti super caput meum*
Genebra. *in die belli*, id est, protexisti caput meum in die armorum. Defendisti caput, & gratiæ tuæ auxilio tanquam umbraculo & firma galea texisti. Optimè igitur primò Christus te admonet, caput curare & ungere. Atque hæc de primo.

§.40. *Vngere caput, & lavare faciem præcepit Christus, indicans ad bonum opus necessariam fidem, & bonam aut puram conscientiam.*

¶ 296. ET *faciem tuam lava.* Hoc est, quod secundo Christus exposcit. Et certum est,
a Hom.10. eum nequaquam requirere externam faciei
in Matth. lotionem: verè enim vanum est ad bonita-
b Ho.4. in tem jejunii, si lavemus facies nostras aqua,
c.6. Matt. ut Chrysostomus ait *a*. Sed nomine faciei
c Hom.10. conscientiam & cor intelligit, ut SS. Patres
& 15. in imperfect. docent, Origenes *b*, Chrysostomus *c*, Hilarius *d*, Ambrosius *e*, Augustinus *f*, & Ber- d Can. 5. in Matth.
nardus *g*. Facies spiritualis animæ, inquit e Lib. de
Chrysostomus, est conscientia vel cor, sicut Elia c. 10.
ostendit Propheta dicens *h*: *Tibi dixit cor* f 2. De ser.
meum, exquisivit te facies mea. Non e- Dom c. 20
nim facies carnea Deum quærit sed con- g Ser. 1. in
scientia: id quod etiam ostendit Iacob, cap. jejun.
quando post luctam dixit: *Vidi Dominum* h Ps. 26. 8
facie ad faciem, & salva facta est anima i Gen. 32.
mea. Verè enim tunc facie ad faciem Deum 30.
non vidit, quia schemate hominis luctatus est contra eum Deus: sed mente vidit Deum, unde & Israel vocatus est, id est, mens videns Deum. Ita Chrysostomus. Et rectè conscientia vocatur facies animæ. Sicut enim in conspectu hominum gratiosa est facies pulchra, sic in oculis Dei speciosa est conscientia munda: & sicut hominis pulchritudo in facie lucet, & hanc præcipuè lavat, qui mundus apparere vult: ita animæ pulchritudo, & nitor in munditia cordis, & conscientiæ posita est, dicente Apostolo:
Gloria nostra hæc est, testimonium conscien- 2.Cor.1.12
tiæ nostræ. Projice ergo abs te, ait idem
Chrysostomus, avaritiæ sordes, perjurii ster- Hom.15.
cora, malitiæque putredinem, & lavasti fa- in imper-
ciem conscientiæ tuæ aqua prophetica, de fect.
qua dicit Esaias; *Lavamini, mundi estote,* Esai. 1.16
auferte nequitiam ab animabus vestris. Si enim abstuleris nequitiam ad anima tua & lavasti conscientiam tuam benè jejunas. Ita
ergo faciem tuam lava, ait Origenes, hoc Hom.4.
est, aspectum cordis tui munda ab omni cit.
contaminatione, ab omni caligine, ab omni erroris obscuritate, ab omni infidelitate. *Ab-*
lue cor tuum Ierusalem, ut salva fi, ait qui- Ier. 4. 14.
dam: *Et lavamini, mundi estote, auferte* Isa. 1. 16.
iniquitates ab animabus vestris à conspectu oculorum meorum. Hanc faciem, & hunc aspectum lavemus, ô dilectissimi, limpidam, & sine offensione animæ nostræ faciem omni tempore conservemus in conspectu ejus, ut simus limpidi, & sine offensa ante dominum in sempiternum, &c. Ita Origenes. Hoc ergo Christus requirit, ut conscientia sis munda & nitida, si vis jejunii & mortificationis ac cæterarum virtutum opera Deo grata exhibere, & æternæ mercedis præmium reportare. Hunc sensum secu-

tus

a *Lib. 2. de ser. Dom. in monte c. 12.* b *Ser. 1 cit. ad fin.* tus fuit D. Augustin. a D. Bernar. b indicat, grande mysterium expressum in his duobus, quæ Christus exposcit; ungere caput, & lavare faciem. Petit enim lotam faciem, id est, conscientiam puram, & unctum caput, id est, mentem devotam. Et verè his duobus visus est allusisse Apostolus, cùm dilectum discipulum suum Timotheum instruendum assumpsit. *Hoc*, inquit, *præceptum commendo tibi fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias: ut milites in illis bonam militiam, habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt.* Singula verba eleganter expendit D. Ansel. Cùm filium inquit, vocat, ostendit, quia patri præcipienti debet libenter obtemperare. Cùm nomen ejus ponit, attentiorem reddit, & ad magnum sui desiderium excitat. Rectè etiam Timotheum nominat, quem ad bene agendum provocat, quia *Timotheus* interpretatur, *beneficus. Hoc præceptum commendo*, id est, omnibus modis, quibus possum mando, & attentius injungo tibi, *secundum præcedentes in te prophetias*, id est; secundum scientiam scripturæ Prophetarum, quæ jam diu in te est, hoc videlicet præ cæteris mandatis commendo, *ut in illis*, hoc est, inter alios, qui tibi sunt commissi, *milites bonam militiam*, id est, in castris Dei sicut strenuus miles prælieris contra universos hostes populi Dei, & spiritualibus armis eos expugnes; ut nec falsi doctores, nec maligni spiritus, nec vitia, tibi vel populo quem regis, prævaleant. Bonam exercens militiam, habens fidem, & bonam conscientiam; per has enim agitur Dei militia. Ita Anselm. Duo itaque sunt necessaria ad benè agendam militiam Christianam, quam qui legitimè non exercuerit, coronari non poterit Primum est *fides*, non quidem mortua, sed viva, quæ animam illustret, & illuminet eo modo, quo lampas noctè illuminat domum, quàm propterea vocat Petrus, *lucernam lucentem in caliginoso loco.* Secundum, *bona conscientia*, quæ est per animæ puritatem & munditiam. Fides namque supponenda est, *sine qua nullus potest placere Deo*, ut Apostolus dixit, nec præmium non solùm consequi, sed nec sperare: *est* enim *substantia* aut fundamentum *sperandarum rerum.* Supponenda est itidem conscientiæ puritas aut sanctimonia, *sine qua*, ut idem Apostolus dicit, *nemo videbit Deum*, quem cernere non possunt, nisi *qui mundo sunt corde*, cui nihil plene placitum est, quod non à conscientia pura & munda oriatur. Hæc duo necessaria sunt, cùm quis bonam militiam, id est, Christianam aggreditur; Hæcque duo sunt, quæ Christus exposcit, *unge caput tuum*, oleum infunde capiti tuo, tanquam lampadi, ubi fides ardeat, & lucido fulgore cubiculum mentis illustret. Est caput tanquam lampas quædam, ut Hilarius & Ambrosius considerare videntur, in qua sita est lux sapientiæ & intellectus, quæ à Philosophis singulariter in capite residere dicuntur. In hujusmodi lampade, ubi lux rationis viget, accendit Deus lucem fidei, de quo dixit David; *Tu illuminas lucernam meam Domine.* Unde idem est. Caput tuum unge, aut oleum capiti tuo infunde, ac dicere; Fidei lumen, quod singulariter in capite residet, acue, orna, & illustra. Quando media nocte clamor fuit factus: Ecce Sponsus venit, exite obviam ei; *surrexerunt omnes virgines illæ, & ornaverunt lampades suas.* Quid est, *ornaverunt lampades suas?* Effuderunt oleum in eas, lychnium mundaverunt, lucem acuerunt, ad id namque oleum lampadi infunditur. Venit nunc cœlestis Sponsus, nos peculiariter hoc tempore ad bonorum operum exercitium inducens, & vox insonare videtur: *Canite tuba in Sion, &c. Convertimini ad me in toto corde vestro, &c.* Surge igitur, *& orna lampadem tuam*, caput tuum videlicet, *unge caput tuum*, oleum infunde, orna lampadem, acuens & purificans divini auxilii favore munitus lucem fidei. Et aptè quidem. In hoc namque tempus Quadragesimæ singulariter institutum est, ut ex Sanct. Patribus Ambrosio, Hieronymo, Leone Pap. & D. Thom. diximus, ut sacra Dei mysteria, signanter quæ in Christi Domini passione & morte refulgent, consideres. Orna ergo lampadem, unge caput, expurga & acue lucem fidei, considerans quidnam sit hoc mysterium passionis Christi, quod ab

Marginal notes: ¶ 297. — *1. ad Tim. 1. 18. 19.* — *in c. 11. ad Timoth.* — *2. Petr. 1. 19.* — *Heb. 11. 6.* — *ad Heb. 11* — *ad Heb. 12 14.* — *Mat. 5. 8.* — ¶ 298. — *Canon 5. in Matth.* — *Li. de Elia c. 10.* — *Ps. 17 29.* — *Mat. 25. 7* — *Joel. 2.*

ab Apostolo dicitur: ***Sapientia in mysterio absconditа, quam nemo principum hujus seculi cognovit:*** qualis Dei bonitas, qualis dignatio charitatis, qui ut servum redimeret, filium tradidit, qualis malitia peccati, quæ sine Dei sanguine plenè expiari non potuit; quid in anima tua operabitur peccatum ipsum, cujus imago à Dei filio assumpta, splendorem gloriæ obtexit, pulchritudinem Dei fœdavit, fortitudinem ipsam infirmavit, virtutem dejecit, vitam interemit: quid insuper agere tenearis in talis beneficii recompensationem: quam horrenda sit ingratitudo, iterum crucifigere in vitiis & peccatis illum, qui ut te à cruce perpetua deponeret, crucem pati non recusavit. Considerans insuper altitudinem & excellentiam præmii tibi propositi si legitimè certaveris,
2 Cor. 4. 17. (est enim illud ***aeternum gloria pondus***, quod ***nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit***, quod nec tempus consumet, nec inimicus rapiet, nec tyrannus accipiet, nec infirmitas minuet, nec dolor auferet, nec mors finiet) acue fidem, & ad militandam bonam militiam, inquit Paulus, habeto fidem, quasi id explicans quod Christus dixit: ***tu autem cùm jejunas, unge***
¶ 299. ***caput tuum.*** Cum militiam arripis, & ad bellum inferendum dæmoni per jejunium & pœnitentiæ opera procedis, unge caput tuum: Neque hoc solum requiritur, quod ex parte intellectus se tenet; sed & id necessarium est, quod ex parte voluntatis, ut omni ex parte sit homo Dei perfectus, & ad omne opus bonum instructus, ut scilicet
1. Tim. 1. 19. ***habeas bonam conscientiam***, mundam & nitidam. Ideò enim Christus addidit; ***Et faciem tuum lava.*** Nullum enim æternæ vitæ præmium tibi sperandum est propter opus, quod cum conscientiæ labe feceris. Militiam Christianam acturus, primò præmium respiciat per fidem, sed & seipsum habilem & aptum exhibeat ad illud recipiendum cujus incapax est omnis inquinatus & immundus. Unde & Angelus postquam Io-
Ap. 21. 10 annem ***sustulit in montem magnum & altum***, à quo postulavit, ut mentis & spiri-
Ab. nu. 17. tus oculos acueret ad videndam civitatem sanctam Jerusalem, postquam illam ostendit subdidit; ***Non intrabit in illam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens.*** Et apte quidem tam Christus quàm Paulus, ab eis, quos ad bonam militiam vocat, exigunt bonam conscientiam, mundam, & lotam; ut legitimum prælium agamus, aut militemus ***bonam militiam:*** non enim omnes, qui præliantur, coronam sunt reportaturi, sed ***qui legitimè certaverit***, ut ex- 2. ad. Tim. 5.
ponens doctrinam Apostoli Chrysostomus Hom. 3. ad
prosequitur: neque omnes, qui currunt, ac- populum.
cipient bravium: sed qui contendens in agone, ab omnibus illis se abstinet, quæ possunt bravii consecutionem impedire. Quidnam est legitimè certare? Quid bonam militiam militare? Agere opera legitima, quæ eum æternæ beatitudinis præmio habeant proportionem. Hæc autem sunt, quæ ex Dei gratia & conscientia munda procedunt. Opera siquidem nostra ex se improportionata sunt ad æternæ beatitudinis mercedem;
Non enim sunt condigna passiones hujus tem- Rom. 8. 18
poris ad futuram gloriam, qua revelabitur in nobis: Fiunt autem proportionata per Dei gratiam animæ nostræ infusam, cui dat quoddam esse divinum, per quod apta efficitur, ut opera Deo ipso digna possit perficere. Idcirco sine hujusmodi gratia nulla opera hominum vel Angelorum possunt ad tale præmium legitima vel congrua censeri, ut supra diximus, & ex sacra theologia explicat D. Thomas. Unde quantumcunque peccatores bona opera agant, quæ verè secundum se bona sunt, & varias utilitates afferunt: non tamen sunt legitima ad præmium æternæ mercedis, nec per illa vel minimum gloriæ gradum promerentur, nec aliquid mercedis pro illis in futura vita reddendum est, ut sacra Theologia docet.

§. 41. *Ad*

§. 41. *Ad jejunium lavanda est animæ facies, sine cujus munditia opus meritorium non esse, ostendit nativitas Ichabod.*

¶300. AD hujus expositionem expende excellentem historiam summi Sacerdotis & principis Heli, & nurus ejus. Capta fuit arca Dei in prælio à Philisthæis, occisi duo filii Heli, Ophni & Phinees, & ceciderunt de Israël triginta millia peditum. Currens autem vir de Benjamin ex acie, venit in Silo in die illa scissa veste, & conspersus pulvere caput. Heli autem sedebat supra sellam spectans; *erat enim cor ejus pavens pro arca Dei.* Expende quidnam illum teneret pavidum, solicitum atque anxium. Non filii sui, qui in prælio erant, nec totius populi salus; sed arca Dei. Ingressus homo civitatem, triste nuntium referens, *Ululavit omnis civitas.* Venit autem ad Heli. Cui ille ait: Quid actum est fili mi? Respondit: *Fugit Israel coram Philisthiim, & ruina magna facta est in populo: insuper & duo filii tui mortui sunt Ophni & Phinees, & arca Dei capta est.* A minoribus malis ad supremum ordine quodam pervenit. Primum, exposuit fugisse Israëlem; deinde, magnam ruinam illius, cujus grandis pars cæsa occubuit; insuper exposuit duorum filiorum suorum mortem, propriis nominibus eosdem exprimens, & tanquam supremum malum ultimo loco exposuit, arcæ captionem. Et benè hoc fuisse supremum malum judicavit Heli, qui cum priora omnia sedens audisset, *cùm ille nominasset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum & fractis cervicibus mortuus est.* Hoc ipsum indicavit illius nurus. Erat nurus ejus, uxor Phinees filii sui prægnans, vicinaque partui, & audito nuncio; quod apta esset arca Dei, & mortuus esset socer suus, & vir suus, incurvavit se & peperit irruerant enim in eam subiti, acerbi, extremique dolores. In ipso autem momento mortis ejus dixerunt ei, qui stabant circa eam: *Ne timeas, quia filium peperisti*; Hoc enim fœlici nuntio voluerunt eam roborare, sicuti etiam obstetrix videns Rachelem periclitari ob difficultatem partus, animos illi facere volens, dixit: *Noli timere, quia & hunc habebis filium.* Nurus tamen Heli; *non respondit eis, neque animadvertit, & vocavit puerum Ichabod dicens: Translata est gloria de Israel, quia capta est arca Dei.* Tam grandi fuit mœrore ac tristitia oppressa & compressa, ut nec adverteret, nec audiret voces congratulatorias pro filii partu, quæ nec respondit congratulantibus, aut renunciantibus, nec advertit: sed vitæ terminum imponens, his verbis clausit, vocans & vocandum constituens filium suum Ichabod; quia natus fuit, arca Domini capta, quæ gloria erat Israël, & translata in Philisthæos: Ichabod enim idem est, ac *Inglorius*; aut *sine gloria.* Vocate, inquit, hunc filium meum, quamvis grandi cum dolore enixum: Ichabod: In glorium aut sine gloria: nullius enim gloriæ capax esse potest filius, qui nascitur & procedit, arca Dei in captivitatem redacta. Grande sine dubio damnum est, arcam esse captam, & in manibus inimicorum teneri captivam. Et ut ex historia ad allegoriam veniamus; quis dubitet, arcam Dei animam esse justi? Erat arca Dei quædam ipsius sedes, in qua ille dicebatur residere, cui dicebat David: *Qui sedes super Cherubim*, id est, super arcam, in qua Cherubim constituti erant. Et verè de *anima justi* dicit Sapiens: quod *Sedes est sapientiæ*, & Christus dixit: *Si quis diligit me &c. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Capitur autem hujusmodi arca à Philisthæis, quando homo per peccatum captivus efficitur diaboli, à quo superatur; & ut dixit Apostolus, *captivus tenetur ad ipsius voluntatem.* Grande sine dubio & supremum malum. Hoc est quod mortem Heli summo sacerdoti induxit. Non illum interfecit audire fugam quorundam de Israël, & mortem aliorum: nec quod ambo ejus filii mortui erant: sed cum audivit arcam captam, omne robur amisit, cecidit & expiravit. Non mortem operatur amissio bonorum, nec jactura filio-

Marginalia: 1. Reg. 4. — 1. Reg. 4. 18. — Gen. 35. 17 — אִיכָבוֹד — ¶301. — Psal. 79. 5 — Joan. 14. 23. — 2 ad Tim 2 2.

filiorum; nec quodvis aliud temporale damnum: sed captivitas arcæ, id est, peccatum, per quod anima captiva redditur. Et certè nullum ostium morti patuit, quousque homo per peccatum illi ingrediendi viam fecit,
Rom.5.2. & *per unum hominem introivit peccatum, & per peccatum mors.* Et quid tandem agit? Ut filius qui cum grandi ingentique dolore nascitur, vocetur *Ichabod*, Inglorius, aut sine gloria. Dicebamus supra, animam cum bonum aliquod agere proponit, prægnantem fieri, quando illud opere complet, parere dicitur, & enititur. Quantumcunque cum dolore parias hujusmodi filium, quantumcunque mortificatione te crucies, distribuas in cibos pauperum omnes facultates tuas, tradas corpus tuum, ita ut ardeat: vocabitur filius iste, Ichabod, sine gloria: quia quamvis pro istis bonis operibus in peccato factis Deus bona temporalia conferat, & hominem sæpè ad pœnitentiam & suam gratiam misericorditer adducat: cæterum nullam pro quocunque tali opere æternæ gloriæ mercedem reddit. Res sine dubio magna commiseratione digna: videre tot tamque insignia virtutum opera apud Romanos, & Græcos, vocanda Ichabod: quia nulla vel minima mercede apud Deum in alio seculo fuerunt digna, nec donata: capta enim erat arca Dei per peccatum infidelitatis & alia vitia. Idemque de te dicere possum. Jejunas? oras? eleemosynas facis? si lethalis peccati labe fueris maculatus: vocat hujusmodi filios Ichabod, *Sine gloria*. Quamvis enim tibi Deus pro illis conferat divitias, honorem, facultates terrenas: non tamen pro illis conferet gloriam. Et meritò quidem: nam anima, in qua diabolus residet, amissa conscientiæ munditia, & gratiæ pulchretudine per quam divinæ naturæ consors effecta fuerat, & habilis ad producendos filios æterna gloria dignos: nullatenus potest opera facere, quæ mercede illius gloriæ sint digna vel donanda: hoc illi relinquitur, de quo David
Psal. 111. cecinit: *Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis, potens in terra erit semen ejus, generatio rectorum benedicetur, gloria & divitiæ in domo ejus.* In hunc sensum quidam illud explicant, quod dixit David: *Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur muri Jerusalem: tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes & holocausta, &c.* Psal. 50. Non acceptat Deus sacrificia justitiæ, id est, quibus de justitia debeatur merces æternæ vitæ, nisi ædificata prius civitate animæ per Dei gratiam. Aliqui legunt: *Benefica Domine in bona voluntate tua Sion.* i. eam fac bonam ex tua voluntate & gratia, ut ædificetur, & sit civitas tua. Hoc n. requiritur, ut sint tibi ejus sacrificia accepta. Ex his credo non incongruè explicari posse difficultatem, circa quandam Isaiæ prophetiam, quam inducens Sancti Euangelista Matthæus potius videtur, quod verbis Prophetæ contrarium apparet, induxisse. Isaias prædicens fœlicem Christi adventum, sic fuit vaticinatus: *Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam:* Esai.9.3. Sancti autem Euangelista Matthæus volens hujusmodi prophetiam jam exhibere completam, inducit illam sub his verbis; *Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam.* Hæc contraria videntur; Propheta n. dicit; *Populus qui ambulabat in tenebris*, Euangelista, *Populus qui sedebat in tenebris*, Matt.4.16 sedere enim & ambulare contraria sunt, nec possunt eidem convenire. Et verè in Hebræo habetur verbum *Halach*, quod ambulare sine dubio significat. הלך Dicendum est tamen ex D. Augustini frequenti doctrina: Septuaginta interpretes, quos sacer Euangelista securus fuit, sæpè verba aliqua ex Hebræo transtulisse, non tam ad rigorem literæ Grammaticaliter exprimendum, quam ad significandum aliquod insigne mysterium. 4 de doctr. Chri. c. 7. & li 1 qq. in Gen. 9. 169. Sicque in proposito dicendum est. Duo namque operum genera peccatores agunt; quædam sunt mala & iniqua, actiones scilicet peccatorum: alia sunt ex natura sua bona, ut multa opera virtutum, quæ operantur. Duo propterea de illis verè, & propriè dici possunt; primum, ratione malorum operum, quod ambulant in tenebris, ad indicandum grande periculum, in quo constituti sunt non minori quàm is, qui obscura nocte per loca incederet exitialibus præcipitiis plena. Quod & David explicare voluit dicens: *Via illorum tenebra & lu-* Psa.34.6.

& lubricum. Secundum, ratione bonorum quæ agunt, quod sedent quamdiu in tenebris peccati consistunt & permanent: quia quantumcunque benè operentur, & opera virtutum multiplicent, nullatenes ad cœlum tendunt, nec illud contingunt, nec propinquiores illi fiunt, qui per peccatum longè sunt à salute, & à Deo majori distantia semoti, quàm cœlum à terra. Non propinquior fuit cœlo Julius Cæsar post tot illustrissimarum virtutum opera, quibus grandes triumphos apud civitatem mundi imperatricem fuit donatus: quàm antequam illa ederet. Non majorem viam fecit erga præmium æternæ beatitudinis Socrates, aut Seneca post illa stupenda virtutum opera, quæ de illis scriptores referunt, quàm antequam agere cogitarent. Id ipsum de Christiano fideli dicendum est, illum quantumcunque bona opera agat, nullatenus per illa se movere ad gloriam promerendam: quia nullum ejus opus est mercede æternæ gloriæ dignum, quòd ex immunda conscientia & inquinata per peccatum procedit. Unde aptè Christus Dominus nobis, quos ad cœlestem mercedem vocat & disponere parat hoc constituit: *Faciem tuam lava.*

§.42. *Iejunia limpida & pura requirit. Christus, quæ similia sint limpidissimis lapidibus, quibus David dejecit Goliam.*

§303. Egregiè promittens æternus Pater per Esaiam Prophetam, se missurum filium suum in mundum, explicuit peculiariter missurum, ut nobis esset Dux & Magister. *Ecce*, inquit, *testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus.* Dux erat futurus, qui melius quam David prælia Domini præliaretur. Nec enim inter homines inveniri poterat, qui illa plenè conficeret, & Dei inimicos è mundo expelleret: quique totum pondus belli nostri super se susciperet, melius quam Saul & quivis Rex alius aut dux, super quem totum belli pondus constituitur. Deinde erat futurus præceptor, qui præcepta nobis salutaria traderet, & instrueret, docens qua ratione nos ad bellum præparare deberemus. Hoc quidem nunc exequitur, exponens quidnam requiratur ad inimicos revincendos: illud est, faciei aut potius conscientiæ munditia, ut scilicet simus puro corde, quo jacula nostra potentia sint ad inimicos conterendos. Annotavit S. Hieronymus brevissimis verbis rem quandam singularissimam, quam Spiritus sanctus in simplici narratione victoriæ Davidis expressit, quod scilicet cùm processit ad expugnandum Goliath lapides quos accepit, fuerunt limpidissimi ac mundissimi. *Elegit*, inquit, *quinque limpidissimos lapides de torrente.* Mirum est in primis, quod lapides de torrente illo collecti, limpidissimi essent, absque eo quod aliquam luti, cœni, vel terræ portiunculam haberent: non enim torrens ille siccus erat, sed aqua fluens: quem propterea D. Augustinus fluvium vocat, imò & lapides de sub aqua extractos non sine magno mysterio contendit. Deinde, mirum etiam est, cur David attenderit, non nisi limpidissimus lapides colligere; cùm nihil officeret etiamsi aliquali luto, terra, vel pulvere essent conspersi. Tandem admiratione dignum est, quod scriptura sacra id singulari cura annotandum voluerit. Quid enim ad victoriam, quod lapides limpidissimi essent, nec ne? Quando scriptura sacra voluit enarrare magnum illum fortissimumque Abimelech mortuum fuisse jactu lapidis missi à quadam muliere circa turrim Thebes, tantùm dixit, id quod memorabile videbatur: *Ecce una mulier fragmen molæ desuper jacens illisit capiti Abimelech*, non autem expressit, si mundus lapis, nec ne. Cæterum hæc est sacræ scripturæ fœcunditas, ut etiam in his, quæ minima sunt, & nullatenus ad rem facere videntur; suprema depingat & indicet mysteria. Unde de illa id intelligendum credidit B. Augustinus, quod dixit David; *Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluviam.* Cœli nomine scripturam sacram accipimus, ubi Deus, ejus gloria, beatitudo & mysteria celata consistunt & tenentur. Operitur nubibus, id est, verbis, histo-

Marginalia: *Esai. 55. 4.* — *1. Reg. 31. 3.* — *Ep. 89. ad Aug. to. a.* — *1. Reg. 17. 40.* — *Li. 50. Ho. Hom. 31. circa fin.* — *Iud. 9. 53.* — *Ps. 146. 8.*

riis, circunstantiis: ut pluviam sapientiæ
¶ 304. nobis exhibeat. Apparuit aliquando nubecula minima, vestigium hominis habens;
3. Reg. 18. 44. sed non contempsit eam Elias, quinimo abundantissimam pluviam inde extrahendam prædixit. Vides in scriptura sacra verbum aliquod minimum, quod videtur non superare vestigia pedum tuorum: nihilominus grandis sapienriæ pluvia tibi inde provenit.
Ep. 89. cit. Et ita in proposito considerar Hieronymus, possumusque nos considerare: qualia enim arma assumere debeamus ad inimicos revincendos, excellenter per hæc verba indicatur. Nobis siquidem bellum indictum est cum dæmone potentiore ac validiore quam
ad Eph. 6. 12. 13. 14. Goliath *a*: *Nec enim est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, adversus mundi*
2. Cor. 10. 4. *rectores, &c.* Unde & *b arma militia nostra, non carnalia sunt, sed potentia Deo*, ad destructionem omnium machinarum ejus. Non sunt arma Saulis apta ad congrediendum cum tali hoste, quæ meritò refutavit David, arma videlicet mundi, honoris, divitiarum, potentiæ secularis, virium corporis: ut enim Deus de eo, quem sub typo balenæ descripsit, dixit; non timet gla-
Iob 40. 17. 18. dium neque thoracem, *reputat quasi paleas ferrum, & quasi lignum putridum æs, &c.* Arma quæ illum dejiciunt sunt lapides duri, opera scilicet virtutum valida ac fortia. Ideò
Esa. 33. 16 & virum justum *munitum saxorum multitudine* prædixit Esaias, ut alibi latè tradidimus. Attende tamen non quosvis lapides aptos esse ad inimicum hujusmodi dejiciendum, sed limpidissimos. Non enim quævis virtutum opera sufficiunt ad victoriam de dæmone reportandam: sed quæ limpidissima sunr; nec inquinata aliquo affectu inanis gloriæ. *Obras limpias de poluo, y de paia.* Multos lapides non solum non timet, sed irridet diabolus, qui sicut Nabuchodonosor
Hab. 1. 10. *ridet super munitiones*, quas quidam reguli contra illum extruunr, & sicut Leviathan
Iob 41. 20. aut cetus *deridet vibrantem hastam.* Nec enim (ut dicebat D. Antonius, qui illius mores probè noverat) pertimescir diabolus jejunia avari, orationes luxuriosi, eleemosynas superbi, vigilias ambitiosi. Multa hujusmodi opera videbat ab Herode fieri, ad prædicationem Baptistæ Joannis, quæ omnia risu excipiebat, quia ab incestuoso pectore oriebantur: multa à Pharisæo, quæ cachinis prosequebatur, quia à corde superbo procedebant. Experto credite, dicebat S. Antonius, quod diabolus timet opera, quæ sunt limpidissimi lapides, qualis est oratio ex puro corde, eleemosyna ex charitate Dei, jejunium ex conscientia munda, vigiliæ ex animo amore Dei æstuante, & opera bona quæ procedunt de corde mundo, & conscientia nitida, ac facie animæ lota. Hujusmodi lapides caput illius conterunt, machinas subvertunt, & vires enervant.

§. 43. *Fuge videri ab hominibus cùm jejunas, similis esto Rahab, & parentibus Moysi.*

NE *videaris hominibus jejunans.* Ecce tertium, quod Christus à suis discipulis requirit. Quibus verbis juxta doctri- ¶ 305.
nam Augustini *a*, Chrysostomus *b*, & Gregorius *c*, non prohibet nos videri ab hominibus, cum bonum operamur; sæpè enim necessarium est, ut homines videant opera nostra bona, sed quod non appetas videri ab eis, neque hac intentione opereris, ur illorum oculos ad tua opera contuenda convertas. Id enim nobis faciendum constituit, quod contrarium est hypocritarum moribus & vitio; illud autem in hoc constitutum est, quod omnia faciunt, ut videantur ab hominibus. Ideoque *exterminant facies suas, ut appareant hominibus jejunantes.* Intentionem ergo placendi hominibus & quod videamur ab eis prohibet, quam soli Deo reservandam tradir, quasi alludens ad illud, quod circa sacrificiorum leges B. Cyrillus Alexandrinus observavit. In libro sacrificiorum constituit Deus inviolabili lege, ur quamvis carnes animalium, quæ immolabanrur dividerentur inter sacrificantes, & in eorum esum cederent: interna tamen qualia sunt renunculi, adeps qui tegit inrestina, & viscera, & cor, reticulum jecoris, fibra cum epate, igne cremarentur:

a Ser. 2. de verb. dom. & 2. de Ser. dom. & 5. de civ. c. 14.
b Ho. 3. in illud Vidi dominum.
c Hom. 11. in Euang.
Lib. 12. de adorat.
Num. 18.

Levit. 3. 5. 10. 16. & cap. 4. 8. 9. tur: ut nihil penitus illorum alteri quàm igni traderetur. ***Adolebit ea sacerdos super altare in pabulum ignis & oblationis Domini.*** Hæc namque externa typum tenent internæ intentionis mentis & affectus voluntatis: hæc cùm bonorum operum sacrificia immolamus, nullatenus sunt hominibus impendenda, sed soli Deo reservanda, consecranda & offerenda. Hoc enim, ut opinor, ait D. Cyrillus, significant illa verba, ***Igni comburentur:*** hoc est soli divinæ excellentissimæque naturæ dicata attributaque sint, cujus figuram gerit ignis, dicente Domino: ***Deus tuus ignis consumens est.*** Deutr. 4. 24. Id mihi visus est Christus Dominus nobis constituisse, quod nobiles illi exploratores à Josue missi in civitatem Jericho, à Rahab petierunt. Fuit illa mulier celeberrimæ fidei, ex qua illam commendandam assumpsit Apostolus, docens plena fide excepisse ad Heb. 11. 31. in domo sua exploratores populi Dei, eos qui in illa civitate erant peregrini, & quos cives illius habebant tanquam inimicos & sui persecutores. Excepit itaque Rahab, abscondit, defendit, sustentavit; innumera grandiaque propterea eidem bona sub juramento promiserunt conferenda, quando magnus Josue veniret civitatem succensurus: hac tamen conditione ne proderet eos. Iosue 2. 14. 20. ***Si tamen***, inquiunt, ***non prodideris nos. Quod si nos prodere volueris, & sermonem istum proferre in medium, erimus mundi ab hoc juramento.*** Sciebant cordati sapientesque viri, impossibile esse, se in illa domo habitare, & penitus latere posse, sicuti de facto non potuerunt: statim enim vicini domus illos subolere cœperunt, & Rex Iericho, & cives illius Reipublicæ habuerunt notitiam, & in conciliis suis de illis loquebantur, & ad eos inquirendos progressi fuerunt. Tantummodo ab ea petunt: Tu ne prodideris nos; hoc enim ipso quod in medium & in oculis civium produces, omnia quæ fecisti, te penitus perdidisse cognosce. Sunt opera sancta, quidam exploratores & nuntii cœlestes, qui in hoc mundo (cujus Epist. 119 ad Ianua. cap. 6. typum tenuit Iericho, quæ interpretatur luna, ut B. Augustinus prosequitur) peregrini dicuntur, & invisi omnibus ejus civibus; tum quia charitas, quæ omnium bonorum operum est radix, origo & vita, in hoc seculo tanquam peregrina consistit, cujus propria nativaque patria cœlum est, & æternæ beatitudinis regnum, ut D. Thomas exposuit; 2. 2. q. 24. ar 8. & 11 unde tanquam ignis quidam divinus inde deductus, ***diffususque est in cordibus nostris per Spiritum sanctum:*** Rom. 5. 5. tum quia opera propria & nativa hujus mundi, sunt peccata, & iniquitates, quæ congruunt mundanis, quorum mala sunt opera, quibus invisa sunt opera lucis, quæ propterea perpetuo odio prosequuntur. Hujusmodi exploratores sunt, qui nobis promittunt inaudita & excogitata bona, ***quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, &c.*** 1. Cor. 2. 9. Conferenda in adventu magni Iosue, id est, Christi Domini, quando veniet hanc iniquam civitatem mundi succensurus & destructurus. Tunc enim dicturus est: ***Venite benedicti patris mei: percipite paratum vobis regnum à constitutione mundi: esurivi enim, & dedistis mihi manducare, &c.*** Matt. 25. 34. Hoc tamen à nobis tanquam conditionem omnibus modis requisitam exposcunt: ***Tu ne prodideris nos.*** Impossibile est, inquit S. Petrus Chrysologus, Serm. 9. hujusmodi exploratores penitus latere: opus enim justitiæ est lux quædam fulgentissima, & qui potest celare radios solis, poterit justitiæ & sanctitatis occultare fulgorem. Est omnibus unguentis fragrantior, odorem supremum spirans; & qui odorifera unguenta potest tenere, absque eo quod odorem spirent, poterit opera charitatis absque eo quod sentiantur continere. Accensa lampas (inquit Chrysostomus; hoc ipsum prosequens) abscondi non potest, multoque minus opus justitiæ potest celari. Hoc à te opera sancta tantum requirunt: ***Tu ne prodideris nos***, id videlicet quod Christus dixit: Hom. 13. in imperfect. ***Cùm facis eleemosynam, noli tuba canere ante te.*** Cum jejunas, ne extermines faciem, neque contendas hominum oculis jejunia tua exponere; virtutes enim proditæ, inquit Petrus Chrysologus, Serm. 7. non manebunt, suos penitus deserunt proditores: hoc ipso quod opera tua prodideris, omnem spem, quam ab ipsis conceperas, poteris deponere. Hom 2. in Exod. Observat Origenes

Ooo 3 gran-

grandem, solicitamque Israëlitarum curam, quia filios masculos sibi natos abscondebant in Ægypto: intelligebant enim illorum vitam in hoc constitutam, & hoc ipso quod oculis Ægyptiorum exponebant, eos fore suffocandos. Idcircò parentes Moysi solicita anxietate procuraverunt illum abscondere. *Videns*, inquit, *eum elegantem, abscondit.* Natus infans, inquit Philo, urbaniorem præ se ferebat vultum, quam quis de privato homine suspicari posset. Rupertus indicat, puerum splendorem quendam in vultu secum tulisse, qui elegantissimum & pulcherrimum reddebat illum; cujus tanta, inquit, fuit elegantia, quanta divinum illum splendorem præsignare deceuit, quo postea facies ejus ex Dei collocutione splendida facta est. Josephus tam excellenti pulchritudine illum fuisse dicit; ut nullus eum videret, qui non ejus caperetur amore, B. Chrysostomus quo tempore, inquit, Moyses natus est, *Acteos*, id est, gratus Deo erat; credo namque aliquid in ejus facie eluxisse, ex quo parentes judicaverunt puerum illum ad grandia à Deo datum. Quod clarius confirmant multa, quæ ad hoc institurum Josephus refert. Justum certè erat, talem puerum in vita servare; & ideò ipsius progenitores solicitè quantum potuerunt absconderunt: illum enim tempus vitæ solummodo puerum natum habere credebant, quo ab oculis Ægypriorum teneretur absconditus: eo namque ipso quod parentes prodebant filios, in mediumque exponebant, interitui se illos tradere, credere debebant. Hoc tibi similiter intelligendum est, inquit Origenes, deperire quodcunque opus bonum, quod oculis hominum videndum exponis. Idcireò absconde sicut Rahab exploratores.

Exod. 2. 2. Lib. de vita Moysis. Lib. 1. in Exod. c. 8. Lib. 2. antiqu. ca. 9. Hom. 16. in acta. Lib. 2 c. 9. cit.

§. 44. *Fugiendos spectatorum oculos, cùm jejunas, docuerunt Abraham & Ezechias; docet natura in rerum productione, & Eliseus in olei multiplicatione.*

HÆc cura sanctis perpetua fuit, quam signanter B. Chrysostomus sæpius in excellenti illo Abrahæ sacrificio (de quo supra) annotavit, expendens solicitudinem, qua spectantium oculos fugit. Præcepit ei Deus filium suum immolare. *Igitur Abraham de nocte consurgens*, quando nulli adsunt spectatores, omnium fores, imò & lumina clausa tenentur; *Et ipse stravit asinum suum.* Non ex aliena domo adduci voluit bestiam, ne vicinos aliqua ratione ad rem quam acturus erat inquirendam urgeret; nec famulis imposuit asinum sternere, ut omnem occasionem amputaret investigandi, quonam ire pararet; & licet admirabilem haberet uxorem, inquit Chrysostomus, filium oblaturus latuit, quamvis futurum ignoraret, sed omnino credens se eum occisurum, quamvis magnam querimoniæ materiam uxori præbere videretur, quæ illum crudelitatis & rusticitatis accusare posse videbatur. Neque enim suum videre filium digna est habita, neque supremam vocem audire, neque palpitantem conspicari; sed tanquam captivum sumens, sic Abraham abducebat filium. Potuisset illa rationibus, quibus postea Laban de genero suo Iacob conqueri, quando dixit: *Quare ita egisti, ut clam me abigeres filias meas, quasi captivas gladio? cur ignorante me fugere voluisti? non es passus, ut oscularer filios meos & filias: stultè operatus es.* Deinde viso à longè loco & monte, quo opus perfecturus erat, *procul*, pueros suos manere jussit, ne ulla ratione quod facturus intendebat, videre possent. Montem conscendens, opus ipsum ita celat, ut nec puero interroganti adhuc prodat: inquirenti enim filio; *Pater mi: ecce ignis & ligna, ubi est victima?* nequaquam rem voluit aperire, non solùm ne puerum terreret: sed eo præcipuè, ne quod facere

¶ 307. Hom. 5. in 2. ad Cor. & 59. ad populum. Gen. 22. 3. Homi. 59. cit. ad fin. Genes. 31. 26. 27. 28.

facere nitebatur, antequam opportunum advenisset tempus puer rescire, illud quantum fieri poterat jam observans, *Nesciat sinistra tua tua quid faciat dextra.* Unde singulariter Deus oculos suos in hoc opus ita conjecisse dictus est; ut ab ejus spectatione & visione montem appellari voluerit: *Appellavitque nomen loci illius: Dominus videt.* Ibi namque Dominus oculos ad videndum applicavit, ubi non aspiciebat visus hominis: quantò magis Abraham oculos hominum fugit, tantò magis Deo spectandum se constituit, qui sicut avertit visum ab eo, quod hominibus videndum exponitur: ita oculos plenè collocat in illud, quod ab omnium oculis subtrahis. Sciebat Abraham proditores boni operis esse illius deperditores; & quod qui produnt, hoc ipso perdunt. Ita tibi agendum. Quærendus locus cùm orare vis secretus, ab uxore famulisque semotus: tunc manus diligentius ad pauperem extendenda, quando nullus adest spectator; eligendus sæpè angulus Ecclesiæ, ubi incognitus ab ibidem assistentibus in oratione perseverare possis, &c. id enim securè conservas, quod ab hominum oculis avertis, quibus id omne quod exponis, miserè perdis. Hæc, inquit D. Gregorius illa cunctis notissima Ezechiæ culpa demonstravit; qui postquam una prece, & sub unius noctis spatio, centum quinquaginta millia hostium angelo feriente prostravit; postquam occasui proximum ad altiora cœli spatia solem reduxit; postquam vitam propinquante jam termino coarctatam in tempora longiora protelavit: susceptis Babylonici regis nuntiis, bona omnia quæ possidebat, ostendit. Sed Prophetæ voce protinus audivit: *Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ in domo tua sunt in Babylonem; non relinquetur quicquam, dicit Dominus.* Sic qui bona opera sua ostentant, prodentes subitò amittunt, in Babylonemque deportantur: quia ad confusionem tandem illis cedet, quod ad ingentem poterat esse gloriam. Prodentes subitò amittunt quicquid diutius studentes operantur. Et quidem, Ezechias nequaquam peccare se credidit, inquit Gregorius, cùm venientibus ad se alienigenis aromatum cellas ostendit, qui de illis abscondendis ab eorum oculis nullum mandatum acceperat, & fortè cogitabat, regni sui paci, & suæ regiæ Majestati congruum & decens; ut exteræ nationes grandem thesaurorum suorum copiam exploratam haberent: nihilominus hoc ipso quod prodidit, omnium illorum perditionem incurrit. Quanto magis tu bonorum operum thesaurum absconditum debes servare, qui mandatum accepisti, ne videaris ab hominibus jejunans, & benè operans; cui nihil prodesse potest in publicum opera bona proferre; nisi ut eorum jacturam patiaris. Certè natura ipsa, omnia quæ servare nititur, abscondita tenet: & tamdiu intacta apud se retinet, quamdiu ab oculis videntibus custodit. Aurum & argentum in visceribus terræ producit: sed hoc ipso quod aliquo signo, illa quæ produxerat manifestat, illis spoliatur. Mirum est, ut Sanctus Gregorius Nyssenus considerat, quàm abscondita teneat frugum grana, quando illa producit, ne ab avibus dissipentur & devorentur. Singula enim grana peculiarem & proprium folliculum duplicatum & triplicatum, quasi multis inclusa cellis habent, intra quas teneantur abscondita: & postremò protenduntur aristæ graciles quædam & acutæ, arma opinor adversus aviculas, seminibus insidiari solitas; ut dum earum cuspidibus quasi spiculis punguntur, fruges carpere atque vastare desinant. Hujusmodi fructus tamdiu integros natura conservat, quamdiu tenet absconditos. Mirum est etiam, ut B. Gregorius Magnus observat, quam solerti cura contegat natura ipsa arbores, earumque fructus cortice, quo subtracto exiccatur arbor, & fructus corrumpitu: in cujus argumenti prosecutionem expendit Gregorius illud Prophetæ: *Ficum meam decorticavit, albi facti sunt rami ejus.* Quamvis enim detracto cortice, in oculis spectatorum appareat truncus, & rami candore nitentes & albi; sed exiccantur statim & arescunt. Homines insuper naturam imitantes, omnia quæ servare constituunt, abscondita tenent: gladium acutum vagina contegunt, vestes pretiosas thecis

Marginalia: *Genes.* 22. 14. — ¶ 308. — 8. *Moral cap.* 36. — 4. *Reg.* 20. — 1 p. *Pastoral. ca.* 4. — *Orat.* 3. *de resurrect.* — 8. *Moral. cap.* 37. — *Ioel.* 1. 7.

thecis reconditas includunt, pretiosa jocalia in abditioribus scriniis una & altera obserante clave celant. Quid de his dicam, quæ
¶309. ex eo solummodo quod produntur, omnem amittunt valorem, qualia sunt unguenta, quæ evaporantur, aquæ odoriferæ, quæ si non magnopere teneantur occlusæ, omnem odorem amittunt? Vidi pretiosissimum liquorem ex rebus odoratissimis in liquatorio vase, ad modum ejus quem quintam essentiam vocant, à quodam pigmentario magni Hetruriæ ducis extractum & expressum, qui hoc ipso ac vasculum vitreum, in quo servabatur, discooperiebatur, totus insensibili evaporatione resolvebatur & dissipabatur, ut nihil penitus illius in vasculo remaneret. Quam solicita cura res quas magni facis, ab igne servas & separas, intelligens ab ipso absumendas, si illas ipsi admoveas? Pretiosa sunt opera sancta delicatissimaque, & fragrantissimi apud Deum odoris: hoc ipso quod in publicum dantur, odorem omnem amittunt, qui quasi insensibili evaporatione resolvitur. Sunt oculi hominum, ut statim dicemus, quasi ignem absumentem emittentes: ab illis igitur opera tua absconde, & cura magnopere, ne videaris ab hominibus. Huc spectant quæ
Ser. 206. de temp. D. Augustinus annotavit circa oleum illud famigeratissimum in domo viduæ auctum, cui Eliseus præcepit, ut cum effundere vellet oleum in vasa vacua, quò illud in immensum cresceret, clauso ostio infunderet.
4. Reg. 4. 4. *Ingredere*, inquit, *& claude ostium, cum intrinsecus fueris tu, & filii tui: & mitte*
In cap. 4. 4. Reg. *inde in omnia vasa hac.* Inquirit noster Cajetanus, cur Propheta ita agendum constituerit? Quid enim ad olei augmentum pertinere poterat, quod effunderetur clauso, vel aperto ostio? Quid quod multi adstarent spectatores, opus insigne videntes & commendantes? Rationem ille tradit egregiam, alio loco à nobis exponendam. Sanctus tamen Augustinus illam reddit, quæ nostro maxime congruit instituto. Infusio enim olei in vasa vacua, id significat quod
Dan. 4. 24. dixit Daniel: *Eleemosyna in pauperes*, quoniam oleum, eleemosynæ symbolum tenet: pauperes autem egregie per vasa vacua exprimuntur. Quis poterit explicare quàm parum sit quod effundis, quamque magnum sit quod inde augetur & multiplicatur? Hujusmodi tamen augmentum tunc intervenit, quando infusio olei fit clauso ostio, id est, homo humanis aspectibus & laudibus ostium claudit, non quærens ab illis videri, aut spectari; sed solummodo placere Deo. Ille qui eleemosynam facit contendens videri ab hominibus, aperto ostio oleum infundit, inquit Augustinus, & tanquam aperto ostio operatur, omnibus quæ facit exponens videnda: qui verò pro sola vita æterna & remissione peccatorum bona opera fecerit, etiam clauso ostio facit: quia de illa eleemosyna non hoc quærit, quod videatur. Quod ergo dixit Eliseus: *Ingredere, & claude ostium*, &c. est quod dicit Dominus: *Tu autem cum jejunas, &c. Ne videaris hominibus jejunans, &c.*

§. 45. *Non prohibet Christus videri opera nostra; sed ne id affectemus, ne fascinemur sicut pueri: fascinatio enim obscurat bona.*

NE *videaris hominibus jejunans.* Videtur Christus Dominus ad mentem ¶310.
revocasse illa verba quæ Noemi dixit ad nurum suam Ruth: *Lavare & ungere, & in-* *Ruth 3. 3.*
duere cultioribus vestimentis, & descende in aream: non te videat homo. Videtur prima facie hujusmodi consilium incongruum. Si enim mulier lavatur, ungitur, & cultioribus vestimentis induitur; id non facit, nisi ut ab omnibus videatur. Aptè tamen sapiens Noemi locuta fuit. Ruth à solo Booz erat receptura mercedem & dona: propterea tantum debebat procurare soli ipsi placere. Idcircò neminem alium à Booz curandum ei consuluit. Non te videat homo, quæ tantùm debes contendere unico Booz satisfacere. Ita Christus Dominus dicit: Unge caput tuum, faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans; sed tantùm patri cœlesti, Cæterum omnes sancti Patres

Patres dubium circa hæc verba proponunt: Quomodo Christus Dominus nobis imponat, ita bona opera facere, ut non videamur ab hominibus, qui paulò ante in hoc eodem Dominico sermone, quem in monte habuit, dixerat ad discipulos suos, in quorum persona, ut D. Augustinus annotat, ad nos frequenter sua verba dirigebat; *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona.* Hoc adeò difficilè visum fuit B. Augustino, cùm ex professo explicandum assumpsit: ut illud soluturus, primo ad divinam gratiam implorandam se convertat. Adsit, inquit, ipse Dominus, & aperiat nobis voluntatem suam, & tribuat obediendi facultatem, &c. Communis tamen tam ipsius Augustini *a*, quàm cæterorum patrum Chrysostomi *b*, Petri Chrysologi *c*, Basilii *d*, Gregorii *e* sententia est, Dominum non prohibere bona opera facere coram hominibus, quos potius sæpè per illorum exercitium debemus ædificare: sed ne ob id fiant, ut judicemur boni ab illis, & æstimemur ab eis; ibique finem nostri propositi collocemus: de quo jam alibi. Commodè autem nunc illud exponi posse credo, si quædam Spiritus sancti verba, Sapientis *f* ore prolata expendamus, quæ difficilia sunt valde; quibus quantum conjectura assequi possum, duo grandia pericula, in quibus versatur justus, dum vitam istam agit, explicare voluit; à quibus ut illum liberet, sæpè immatura morte rapit, & ad se assumit: sicuti qui racemos vitis suæ videt periculo expositos, quod à transeuntibus sint colligendi, antequam maturescant sibi colligit, melius judicans agrestum sibi ex illis exprimere, quàm relinquere alienis, cùm maturuerint colligendos.

Ep.80 2. non longè à princ. Matt.5.16 Serm.2 de verbis Domini.

a Ser.2.cit. & 2. de ser. Dom. b Hom 13. in imperfecto c Serm. 9. d Serm. de baptis. c.4. e Hom 11. in Euang. & 8. Mor. c.38. f Sap. 44. 11. 12.

¶ 311. Unde censeo eo in loco Sapientem non de aliquo justo in particulari historiam referre, ut quidam existimant, intelligentes illum singulariter de Henoch sermonem agere; sed indefinitè de justo loquutum, credunt Sancti Patres Cyprianus *a*, Augustinus *b*, Ambrosius *c*, Prosper *d*, Fulgentius *e*, Paulinus *f*, aliique, ut alibi etiam demonstravimus *g*. *Vivens*, inquit, *inter peccatores, translatus est: raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animum illius.* Quibus verbis duplex periculum, quod justo imminet, exprimit: primò quidem ex eo quod facilè potest se à justitia avertere, & ad injustitiam declinare, propter multas & varias vitiorum & peccatorum occasiones, quæ in mundo interveniunt, & cuique quolibet momento se offerunt: plena sunt enim omnia laqueis, ut ex Scriptura sacra D. Chrysostomus latè prosequitur. Hujusmodi occasiones & incitamenta ad malum, Sapiens vocat *Malitiam*, eo modo quo Paulus voluptates & delicias, quæ ad peccatum in palatio regum incitant, vocat *Peccati jucunditatem.* Hæc malitia, id est, occasio aut incentivum ad peccatum sæpè mutat intellectum, id est, cor. ut Ambrosius exponit: id quod in Saule & Salomone facilè videri potest. Secundò imminet justo grande periculum ex eo quod facilè potest omnia bona, quæ divinæ gratiæ favore adjutus, multo cum labore conquisierat, subito & in momento perdere. Id autem quàm grande malum sit, facilè intelliges, si attendas, quàm infœlicem illius mercatoris reputes sortem, qui ingentes, quas multo labore acquisierat pecunias, ad unius venti flatum, in mari perdit: & illius agricolæ, qui fœcundas segetes, quas multis laboribus, curis & expensis ad messem perduxerat, subitò grandinis aut procellæ impetu absumptas videt. Hujusmodi periculum justo imminet à fictione. *Ne fictio*, inquit, *deciperet animam illius.* Fictionem, quantum credo, vocat apparentem quandam humanam gloriam & æstimationem apud homines, quæ cor decipit: eadem certè loquendi phrasi, qua Sanctus Daniel impudici senis lapsum exposuit, dicens ad illum: *Species decepit te, & concupiscentia subvertit cor tuum.* Species, id est, illa exterior pulchritudo, oculis tuis exterius repræsentata decepit te, alliciens cor tuum, & ad sui concupiscentiam excitans & trahens. Ita apparens quædam species gloriæ, laudis, honoris, & æstimationis apud homines, quæ solùm habet esse per mentis functionem, aut potius fictionem, estque quid confictum per

a Lib. de mortalit. & 3. ad Quirinum cap. 58. b Ep 105 & 107. c De Apol. David c. 4.

d Lib. de ingratis, c. 52. e Ep 2.c.4. f Epist.35. g Sap 4. 11. 12.

Hom. 15. ad populū. ad Heb.11 25.

Lib de Apolog. David. c.4. & orat. funebri de obitu fratris.

Dan.13. 56.

per imaginationem, nullum verum, aut solidum esse in se continens, cor decipit, id est, allicit, & ad sui amorem trahit. Ex quo fit, quod omnia bona, quæ homo magno labore & sudore conquisierat, omnes thesauros, quos apud Deum ex ipsius Dei favore & gratia repositos habebat, subitò amittat. Quod si quæras; Quid est quod tam grandia excellentiaque bona tam brevi momento absumat? Quasi respondens Spiritus sanctus subdit: ***Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona.*** Hæc commodè intelliges, si quæ de fascinatione Philosophi tradunt

¶312. supponamus. Nullus est, qui non quæ communiter de fascinatione dicuntur, noverit: nihilque nobis communius quàm fascinationis nomine, & fascinandi verbo uti; qui in fascinationem multa quæ videmus referimus, clamantes sicuti Apostolus ad

ad Gal.3.1 Galatas: *O insensati Galatæ, quis vos*

Eclog.3. *fascinavit?* & cum Poëta, Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. Quibusdam videntur omnia quæ de fascinati-

In c.3. ad Galat. one dicuntur fabulosa, ut Chrysostomo: aliis videntur certa; sed quæ non tam ex naturalibus communibus causis proveniant, quàm ex diabolico opere interveni-

a Hom 11. de invidia. ente, ut Basilio *a*, D. autem Thomas *b* Sanctorum doctrinam reverenter de more

b In c.3. ad Gal lect.1. & 1. p. explicans, ex duplici causa credit fascinationem oriri; prima est ex magicis incantationibus, ludificantibus sensus, exhibentibus spectatorum oculis leonem, taurum, ursum, aut aliquid simile, de quibus mul-

De vita Apollonij. ta Philostratus agens de illo grandi necromantico Apollonio. Secunda, ex ipsamet rerum communi natura. Sunt enim quædam personæ tam noxiis, corruptisque humoribus, ut per oculos emittant, nescio quas venenatas impressiones, aut influxus noxios, (*perniciem quandam defluentem*,

Hom.11. cit. vocat Basilius) quæ res teneras facilè inficiunt & corrumpunt. Ideoque signanter operantur circa pueros tenellos, quod &

c In c.3 ad Gal. Beatus Ambrosius *c* fateri videtur, & expressè tradidit Sanctus Anselmus *c*, de qui-

d In c.21. Num.q.14 usque ad 18. bus multa Abulensis *d*, Vallesius *e*, Leonardus Varius *f*, & alii, quos quidam diligens recensque autor *g* recenset. Neque id novum, sed vulgatissimum facit, quod de *e De sacra Philos. c. 68.*

muliere menstruata quotidiana experientia compertum est, quæ lucidissimum speculum, visu solo obnubilat: & quæ de Basilis- *f Peculia. l. de Fasc.*

co communiter dicuntur, quod visu solo lethaliter inficit, ut doctus quidam autor *g Delrius l.1.c.3 q4 & li.3 p.1 q.4. sect.1.*

explicat; & de aliqua quæ ossifraga vocatur, refert Plutarchus, quod per solum aspectum, quod inferiores quasdam aves respicit, *Camer li. 5. de anima. c. 17.*

illatum ossa confringit. Tam noxios ergo quosdam influxus quidam ex oculis emit- *Ho.11.cit.*

tunt; ut tenerrimos, pulcherrimosque infantes inficiant & enervent, & corpora vegeta, inquit Basilius, pubescentium, aliorum ve ætate formaque florentium, prosperam habitudinem inficiant atque debilitent, statim ut ex eorum luminibus pernicie quadam defluente ac contaminante, videas contacta membra pulchra, in siccitatem ac valetudinem venire. Hujusmodi malum peculiariter reperiri in invidis tradit Basilius, non solùm propter nominis etymologiam, secundùm quam *Fascinare*, Græcè dicitur ***Bascheno***, quod significat invidere: sed quia, ut Sapiens dixit, ***putredo ossium invidia***, corrumpens omnes corpo- *Pro.14.30*

ris humores. Unde & Divus Augustinus an- *Lo.5. Loc. in Deutto. Num.62.*

notat, quod in libro Proverbiorum Latini codices habent: ***Non cœnabis cum viro invido***, græcum habere, ***Andro bascano***. Bas- *Prov.23.*

canos enim, fascinus dicitur, quasi dicas, cum viro fascinante. Ideoque fascinandi vim habere communiter censemus vetulas quasdam iniquas, deformissimas, invidentissimas alieni boni, quæ ægerrimè ferunt pulchritudinem aliorum, signanter puerorum, quos ex matrum uberibus vident pendentes. Ut tamen aliquis vim perniciemque fascinationis incurrat, non sufficiet à fascinantibus oculis videri; sed necessarium est, quod ipse fascinatoris visum mutuo conspectu suscipiat. Quærunt multi, an visus fiat intra aut extra mittendo. Utroque modo fieri apertum est, intromittendo scilicet species rei videndæ intra pupillam, & extramittendo per oculos influxum quendam in rem, quam videmus. Ut ergo puer remaneat facinatus, non sufficit videri à fascinatore, amittente influ-

influxum noxium ex oculis : sed requiritur, vt puer oculos suos ad eum convertens, illius speciem & influxum, quem fascinator ex oculis emisit, intra oculos suos recipiat, & mutuo conspectu se conspiciant. Tunc fascinatio obscurat bona; mirum est enim, quam cito infantulus pulcherrimus, vivacissimus, excellenti salute & virtute pollens, caput demittat, pulchritudinem amittat, viribus eneruatus remaneat, Hoc propterea inter alia remedia est singularissimum, curare vt puerulus oculos à fascinatore avertat, & alio convertat, ad patrem videlicet suum vel matrem. Quod fascinatio materialis operatur in corpora tenera & delicata; potentius operatur fascinatio spiritualis in animas : *Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona.* Dicitur *Fascinatio nugacitatis*, id est, nugacissima, aut fallacissima, vel vanissima; quomodo dicitur filius dilectionis, filius dilectissimus. Hæc oritur ex mutuo intuentium se conspectu, qui quando intervenit, *obscurat bona.* Videbis justum habentem tanquam pulcherrimum filium, opus excellentissimum, vividum, virtute præstans, de quod magnam spem concepit : sed obscuratur, perdit splendorem, pulchritudinem, vivacitatem, & marcescit ex fascinatione; ex eo quòd homines te operantem conspiciunt, & tu illos mutuo aspectu prosequcris : illi te vident, & tu videri affectas; illi te laudant, & tu eorum laudibus delectaris, & eos aspiciens intra te recipere videris. Hæc facinatio obscuravit bona Pharisæi, similiter & Regis Oziæ, ut ex D. Chrysostomo supra dictum fuit. Magnam namque Oziæ virtutem fuisse, inquit Chrysostomus, illud divinum testimonium comprobat, quo dictum fuit; *Et fecit Ozias quod rectum est in conspectu Domini :* nec enim solum fecit quod rectum erat; sed etiam fecit in conspectu Domini : non apud homines ostentans, quemadmodum faciebant illi, qui ante eleëmosynam tuba canebant, & in jejunijs facies suas obscurabant, qui orabant in compitis : sed in conspectu Domini, id est, Deo grata obsequia reddere contendens. Et tamen ex hoc ipso quod ille spectatores attendit, & ab eis laudari & estimari voluit in templo, omnia ejus bona obscurata marcuerunt. Quid igitur agendum? Hoc tibi curandum, vt ab hominibus visus, tu ne mutuo conspectu eosdem prosequaris; sed oculos ab eis avertens, conuertas in patrem cœlestem, illius solummodo oculos attendens, eidem videndum te exhibens : sic enim fascinationis infectionem vitabis, Videant quidem homines opera tua bona; tu autem non eos mutuo aspectu recipias, oculos tuos in illos conuertens; sed in patrem tuum, qui in cœlis est, oculos erigens.

Hom. 3. in illud, Vidi Dominum

2. Paralip. 22.

§. 46. *Summi Sacerdotis ornatum ita ab omnibus videri voluit Deus, vt sacerdos ipse in solum Deum oculos converteret, figeretque.*

Possunt hæc aliquibus sacræ Scripturæ locis fieri manifesta. Primò ex his, quę Spiritus sanctus disposuit, ornatum constituens singularissimum & pulcherrimum. quo summus sacerdos Aaron, ejusque successores ornarentur. Decens est enim pretiosis vestibus indui sacerdotes, qui ad offerendum sacrificium Deo sunt peculiari consecratione sacrati. Mira sine dubio fuerunt vestimenta preciosissimaque, quibus Deus sacerdotem summum indui statuit, quæ non solum ex materia erant excellenti, sed arte quadam supra naturam contexta & constructa : ad hoc enim spiritu sapientiæ implevit Beseleel, qui quæ ad ornatum tabernaculi & summi sacerdotis conducebant, operaretur. Singulariter autem Sapiens expendit omnes summi sacerdotis vestes. Erat enim tunica illa, aut *Stola sancta auro, & hyacintho, & purpura, opus textile.* Erat rationale, opus singularissimum, gemmis pretiosissimis ornatum; balteus insuper, zona, &c. *Et cinxit illum tintinabulis aureis plurimis in gyro, dare sonitum in incessu suo, auditum facere sonitum in templo,* ¶ 314.

Exo. 31. 2. 3.

Eccl. 45. 12.

Ibid. n. 10.

Lib. 5 Stromat. *templo, in memoriam filijs gentis suæ.* Hæc tintinnabula, etsi D. Clemens Alexandrin. censeat fuisse trecenta sexaginta sex, juxta numerum dierum totius anni; communius est quod Hieronymus asserit, fuisse
Ep 128 ad Fabiol. septuaginta duo: de quibus alibi. Unico autem verbo concludere omnia volens Spiritus sanctus dixit, in illis vestibus, fuisse
Ibid. n. 14. *desideria oculorum*, id est, quicquid oculus desiderare potest videre. Quamvis enim
Eccl. 1. 8. dixerit Sapiens, *oculum non saturari visu*, sed quando volumus rem omnibus modis pretiosissimam designare, dicimus eam esse talem, quæ omne desiderium oculorum expleat; ita quod oculi non aliquid aliud pretiosius videndum possint expectare. Addi tamen voluit mitram in capite ejus, cui corona esset superposita, frontem cingens, ubi esset super oculos lamina, in qua scriptum habebatur nomen ineffabile ipsius Dei, & ipsius gloriæ. Hocque expressit Spiritus sanctus subdens: *Corona aurea super mitram ejus, expressa signo sanctitatis, & gloria honoris.* Vocat, ut Glossa ordinaria exponit, censetque Lyranus, *Signum sanctitatis*, nomen Dei ineffabile, cui omnis gloria & honor debitus est. Aptissima sane figura, egregiumque hieroglyphicum. Si enim rem attendas, videbis voluisse Deum talem esse sacerdotem, in quem omnes converterent oculos; nam præterquam quod in eo elucere voluit omnia, quæ possunt oculi conspicienda desiderare, & quæ spectantium oculos ad se trahere valent: jussit non unum aut duo, sed multa tintinnabula pedes ejus circundare, ut eo ipso quod sacerdos se moveret, omnes ad se vi-
Epist. 128 cit. dendum vocarent, ut S. Hieronymus observavit. Cæterum quem videri ab omnibus volebat, nolebat ut ipse oculos suos ad conspiciendum aliquem eorum, qui se intuebantur conspiceret, sed oculos suos in Dei nomen ineffabile haberet sitos & colloca-
¶ 315. tos, & in gloriam honoris ejus. *Sic* enim res se habere debet, quod Pontifices, Sacerdotes, & viri Apostolici, debent in se ipsis exhibere quicquid oculus potest desiderare, ad quos omnes alij oculos suos convertant. *Exemplum esto fidelium*, inquit Paulus ad Timotheum, *in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate*: & ad 1. ad Tim. 4. 12.
Titum: *In omnibus te ipsum præbe exemplū bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate.* Videat dives in illo eleemosynam, nobilis modestiam, qui in laboribus tolerantiam, qui in contumelijs patientiam, qui in templo devotionem, qui in oratione fervorem, & denique talibus se vestibus ornatum exhibeat, qualibus CHRISTUS Dominus Apostolos ornatos voluit, ad Tit. 2. 7
quibus dixit: *Sic liceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona.* Id Mat. 5. 16
quod Petrus dixit: *Pascite qui in vobis est gregem Dei, & Forma facti gregis.* Quoniam 1. Pet 5. 2. 3.
tamen oculi hominum sunt fascinantes, & obscurant bona: ne fascinentur qui tanta excellunt sanctitate habentque fascinatorum oculos in se conversos, nullatenus videntes se, mutuo aspectu prosequantur, nec oculos suos convertant ad eos videndos & continendos, quos se videntes agnoscunt: sed oculos ab eis avertentes in Dei nomen & gloriam figant & collocent, nullatenus complacentes sibi in eo quod ab hominibus videntur, nec sibi acceptantes laudes ab eisdem oblatas; sed omnia referentes in laudem, honorem & gloriam divini nominis. Egressus fuit Herodes, ut supra annotabamus, veste regia ex filo aureo & argenteo contexta, ad alloquendum populum: cumque radii solares in vestem illam se effunderent, ad procedentem inde splendorem contuendum omnes qui adstabant converterunt oculos, & vocibus laudis illum prosequi cœperunt. Ille qui tunc non ad videntes se, sed ad Deum, à quo omne bonum procedit, debuisset oculos convertere, mutuo visu se videntes excepit, videbat videntes se, complacebat in eo quod ab eis videbatur, & laudabatur: idcirco ibidem percussus fuit ab Angelo, *eo quod non dedisset honorem Deo, & consumptus à vermibus, expiravit.* His concinit quod de Act. 12. 23.
Moyse Scriptura sacra enarrat. Quando ille tabulas legis Dei in manibus ferebat descendens de monte, splendida facta fuit facies ejus, tantoque splendore fulgebat, ut Exo. 34. 29.
non

non possent filii Israël intendere in faciem ejus propter ingentem & exuperantem splendoris refulgentiam: ipse autem ignorabat hujusmodi splendorem. Unde quamvis tota populi multitudo ad tam clarum ipsius splendorem videndum oculos convertebat, ipse non attendebat nisi ad legem Dei, quam in manibus ferebat. Certum est, ex eo quod quis legem Dei in manibus defert, eam opere complendo, splendidus ac clarus in omnium oculis & conspectu redditur; attendant alii hunc splendorem: qui tamen eum habet, non illis spectatoribus intendat, sed ad solam Dei legem oculos teneat attentos.

§. 47. *Sponsæ oculi erant quasi columbæ in solum Sponsum intenti, sed tanquam piscinæ Hessebon, quos alii conspiciebant.*

¶316. SIT alius locus desumptus ex laudibus, quibus divinus Sponsus Sponsam suam commendat: quam sæpè ex professo laudandam assumit, diversis metaphoris illius pulchritudinem & venustatem declarans.
Li. de Isaac & ani. c. 8. Quoniam autem, ut supra dicebamus ex B. Ambrosi, Sponsam describere intendit secundum triplicem statum, incipientium, proficientium, & perfectorum; describendam eam aggreditur secundum quod unicuique eorum congruum est. Illam igitur laudare primò aggressus, ipsius solummo-
Cant. 1. 14 dò oculos commendare volens: *Ecce*, inquit, *tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es: oculi tui columbarum.* Secundò, jam ad majores laudes ascendens, illam minutatim secundum omnes partes laudan-
Cant. 4. 1. dam assumptit, dicens: *Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es: oculi tui columbarum.* Ad ingentem aliquam rem exprimendam, quam nullus sermo potest declarare, utitur Scriptura sacra admirativa
Ps. 30. 20. quadam interrogatione, ut David; *Quàm magna multitudo dulcedinis tua Domi-*
Psal. 83. 1. *ne:* & *Quàm dilecta tabernacula tua Do-*
Bar. 3. 24. *mine virtutum:* & Baruch: *O Israel, quàm magna domus Domini, & quàm ingens locus possessionis ejus.* Qua loquendi phrasi sæpè cœlestis Sponsus uti solet; *Quàm pulchra*, inquit, *sunt mammæ tuæ* Cant. 4. 10 *soror mea Sponsa? Quàm pulchra es, &* Cant. 7. 6. *quàm decora charissima in delitiis?* Quoniam pulchritudo formosæ virginis in facie præcipuè splendet, & inter ea, quæ pulchriorem reddunt faciem, sunt oculi; ab illis Sponsus initium sumit: aut verò quia, ut annotavit Augustinus, nihil oculis amabilius est, sicque ad indicandum quod summo alicujus amore flagramus, dicimus, Lib. 1. de ser. Dom. in monte. nos illum tanquam oculos diligere; quomodo & prophanus poëta: Ni te plus oculis amarem. *Oculi*, inquit, *tui columbarum.* Tandem autem eùm jam tertiò illius pulchritudinem minutatim etiam per partes supremis laudibus vellet describere, *Oculi*, inquit, *tui sicut piscinæ in Hessebon,* Cant. 7. 4. *quæ sunt in porta filiæ multitudinis.* Mirum est quod his duabus metaphoris tam diversis eosdem Sponsæ oculos depinxerit. Quid enim commune habent oculi columbarum, qui parvissimi sunt, ad piscinas in Hessebon, quæ erant latissimæ & extensæ, omnibusque conspicuæ? Sed egregium sine dubio mysterium hæc continent. Erat civitas Hessebon (quæ & Esbon in scriptura vocatur) celeberrima, ut Sanctus Hieronymus scribit, trans Jordanem, per Li. de locis Hebraic. viginti milliaria ab eo distans, in montibus è regione Jericho. Fuit civitas Regia Sehon Regis Amorrhæorum; ideoque celebris, & innumera populi multitudine redundans, ut Scriptura sacra indicat. Expugnato autem à filiis Israël Rege, & in eorum Num. 21. Iosu. 13. & 21. Iud. 11. potestatem tradita, cessit in possessionem tribus Ruben, quæ circa Jordanem remanere optavit cum tribu Gad, & dimidia tribu Manasse, propter terræ abundantissimam fertilitatem. Fontibus enim clarissimis redundabat regio; signanter autem civitas Hessebon piscinis erat celebris, circa cujus quandam portam erant duæ elegantissimæ, crystallinis aquis redundantes, ubi omnis populi multitudo confluebat; tum quia ibi judiciorum erat locus, (communiter enim apud populos illos in portis civitatum agebantur judicia) tum propter illas

illas piscinas aut fontes, ad quas omnes confluebant, tanquam ad locum communem, recreandis animis aptum. Hoc enim significat illud, *Quæ sunt in porta filiæ multitudinis.* Vocat enim *Filiam multitudinis*, ipsam civitatem, propter innumeram; qua redundabat populi multitudinem: aut verò portam ipsam, ad quam omnis multitudo civitatis confluebat, propter piscinas adjacentes, non tantum ad aquam capiendam, sed ad recreandos animos clarissimarum aquarum conspectu. Ex his quid Sponsus cœlestis dicere voluerit aptè possumus explicare. Primò observa hoc differre oculos columbarum à piscinis Hessebon, quod illi dati sunt ad videndum; istæ autem constitutæ sunt ut videantur. Columba enim oculos habet sicut cætera animalia, ut videat. piscinæ autem constitutæ sunt, non ut videant, sed ut videantur. Nec enim ipsæ aliquem respiciebant, cùm omnium oculi in eas essent intenti. Hinc optimè Sponsus cœlestis oculos Sponsæ excellenter dixit similes oculis columbarum. Columba apud omnes nationes symbolum fuit fidelitatis Sponsæ ad Sponsum, ut ex Aristotele *a*, docuit Ælianus *b*, tradiditque Plinius *c*: est enim columba avis simplex, ut prosequitur Cyprianus *d*, unde & homines simplices ac bonos, solemus columbas vocare: est innocens ac pura, & ut D. Gregorius Nyssenus *e* censet: caret felle. Quod potius juxta communem vulgi opinionem accipiendum est; revera enim fel habet, ut Aristoteles *f*, & Plinius *g*, asserunt; censetur tamen expers fellis, quia innocua est & simplicissima. Hocque est illi inter omnes aves singulare, quod fidem consorti suo servat, quæ etsi oculos habeat ad videndum, in nullum alium à consorte eos figit aut convertit. Optimè proinde dicuntur oculi Sponsæ columbarum, ut sentiunt Origenes *h*, & Gregorius Nyssenus *i*, ad indicandam mentis & intentionis suæ fidelitatem & puritatem: quæ etsi oculos ad videndum habeat, tantummodo ad Sponsum illos convertit, quos propterea parvos habere dicitur, quibus solius Sponsi speciem recipiat,

a 9. *De natura animal. c.4.*
b *Libi 15. c.34. & 35*
c *Lib. 10. c. 34.*
d *Lib. de simplicit. prælat.*
e *Lib. de Virg. c.11.*
f *Lib.4 de partib. animal c.2.*
g *Lib.11. c.37.*
h *Li. dua-rū homi. in Can ho 2.*
i *Hom. 4. in Cant.*

quæ omninò & plenè illos compleat; tantummodo namque Sponsum suum respicit, & attendit, cum benè operatur: nullum ab illo aspicit aut conspicit, id verè complens, quod pro prima legi illi primæ Sponsæ initio seculi statutum fuit: *Ad virum tuum conversio tua.* Ita enim legunt omnes sancti patres juxta Septuaginta, Chrysostomus, Basilius, Ambrosius, Gregorius Nazianzenus, Hieronymus ubi noster Vulgatus legit: *Sub viri potestate eris.* Hoc namque fidelem Sponsam decet, ut ¶ 318, ut ad virum suum solummodo sit conversio oculorum suorum: & merito adulteræ incurrit suspicionem Sponsa, eo ipso quod oculos in altero ab Sponso collocat, & figit: vereque anima, quæ cum bonum operatur ad alterum quam ad Deum Sponsum suum oculos intentionis convertit, adultera dici potest, quæ alteri à viro complacere concupiscit. Fidelis Sponsa semper illud in ore habet, ut D. Chrysostomus annotavit *k*, *Tibi dixi cor meum, exquisivit te facies mea, faciem tuam Domine requiram.* Illudque *l*: *Oculi mei semper ad Dominum*, & Prophetæ *m*: *Ego autem ad Dominum aspiciam.* Et sicut columba ad hoc ut consortis sui indignationem incurrat, sufficit si ad alterum ab illo oculos convertat; tunc enim videbis subitò consortem iratum erga eam, querulo rumbo incedentem, & alis verberantem; ita, ut anima Deo displiceat, sufficit si cum bonum opus agit, oculos convertat ad alios; ex hoc namque propriè, ac formaliter, (ut dialectici dicunt) Deus contra hypocritas se iratum perhibet, non quòd malum opus operentur, sed quia agentes bonum, oculos ad homines convertunt, intendentes eis placere, & quia sua bona opera agunt hoc fine, ut videantur ab hominibus. Sponsa nihilominus, quæ ad videndum oculos habet columbarum parvos & constrictos, qui unicum Sponsum tantummodo capiant, illumque solum recipiant, ut tamen videantur, habet oculos grandes extensos, sicut piscinas in Hessebon, quæ sunt juxta portam, ubi omnis multitudo confluit, & oculos ad illas convertit. Talis namque debet esse vir per-

Gen. 3.
Gen. 3.16.
Hom. 15. in imperfect.
k *Ps. 26.8*
l *Ps. 24. 13*
m *Ps. 7.7.*

perfectus & sanctus, ut in illo omnes videant omnium virtutum opera bona, quæ omnium oculos delectent: in eis videat superbus, quomodo debeat esse humilis, & quam grandis sit humilitatis pulchritudo, dives, quomodo misericors & liberalis erga pauperes; sensualis, quomodo castus & honestus; iracundus, quomodo mitis & blandus: inde aquam virtutum omnibus hauriendam ad sui imitationem exponat, virtutumque pulchritudinem oculis omnium in suis operibus exhibeat; ut ad eam omnes alliciantur. Hocque est, quod Christus
Mat. 5. 16 Dominus Apostolis suis dixit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, &c.*

§. 48. *Incipientes, & proficientes opera sua bona abscondant ab oculis spectantium, perfecti autem sæpe exponant illis conspicienda.*

¶ 319. 28. Mora. c. 38. PRopositam difficultatem dissolvit alio modo B. Gregorius *a*, qui his, quæ dicta sunt egregiè cohæret. In eodem certè
b Matt. 5. 16. Dominico sermone dixit Christus *b*: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut vi-*
c Matt. 6. 1. 18. *deant opera vestra bona*: Et *c*, *Cum jejunas, ne videaris hominibus jejunans*, neque contraria docuit, qui illud primum, viris perfectis, hoc autem secundum, illis qui nondum perfectionem sunt consequuti, constituit. Virorum namque valde perfectorum est, inquit Gregorius, laudem propriam contemnere & despicere, atque solius Dei gloriam quærere, quam qui infirmi sunt, perfectè contemnendo non superant. Hoc ut clarius exponamus, observandum est, juxta id quod paulò ante cœpimus indicare, hominem in vita spirituali varios status habere, incipientis, proficientis, & perfecti, ut
2. 2. qu. 61. art. 5. D. Thomas ex sanctorum Patrum doctrina prosecutus fuit. Et quidem sicut in vita corporali varios status homo habet, pueri, juvenis, & viri: & multa congruunt ei in statu viri, quæ nullatenus in statu pueri aut juvenis: ita multa Deus exposcit à viris perfectis, quæ incipientibus, imò & proficientibus non conveniunt. Unde quamvis viris jam perfectis & solida sanctitate fundatis congruat opera sua bona cæteris ad ædificationem & imitationem videnda proponere: proficientibus tamen est periculosum, & incipientibus noxium. Id quod ex- *in Ps. 7.*
cellenter demonstravit Beatus Augustinus, annotans primum omnium peccatorum fuisse superbiam, & proprij honoris & gloriæ appetitum, illudque esse ultimum, quod homini vincendum relinquitur. Qui benè, inquit, didicit, vel expertus est vitiorum superandorum gradus; intelligit hoc vitium inanis gloriæ vel solum, vel maximè cavendum esse perfectis. Quo primo enim vitio lapsa est anima, hoc ultimum vincit: *Initium autem omnis peccati superbia, &c.* *Eccl. 11. 10. 15.*
Hæc igitur est, quæ primò incipit, hæcque perpetuò perstat, bellum homini indicens: & cæteris affectibus superatis, adhuc illa potenter insurgit. Quantumcunque enim quis vicerit affectus carnis circa voluptates carnales & sensuales, & cupiditates circa pecunias & temporalia bona, & appetitum circa seculares honores & dignitates; adhuc potentior hostis vincendus restat, appetitus scilicet inanis gloriæ & humanæ laudis; qui tanto vehementior insurgit, quantò plura & excellentiora virtutum opera fuerint stabilita. Hac de causa Divus Bernardus hunc *Serm. de David. & Golia.*
hostem comparat giganti Goliath, qui populo Dei jam repromissionis terram ingresso, jamque ex multis hostibus triumphanti, solus exprobrare præsumit: ipsum namque est peccatum maximum, quod Dei populo magis insultat, & insurgit specialiter adversus eos, qui cætera jam videntur vicisse peccata. Quis denique, inquit Bernardus, nisi manu fortis, qui cætera jam sibi potenti virtute vitia subjugavit, adversus nequissimum hoc vitium dimicaturus accedat? Procedat David, id est, manufortis, quoniam non est vincere tantum hostem, nisi in manu forti, *Ser. 13. in Cant.*
&c. Inde egregio discursu idem S. Bernardus ¶ 320.

dus colligit, admirandum quidem esse virum sanctum ex eo quòd multo labore, anxietate & sollicitudine virtutes acquisivit: multò tamen admirabiliorem ex eo quòd illis acquisitis humiliter de se ipso sentiat, nec superetur affectu honoris & gloriæ. Est enim quidam violentus appetitus, qui sua vi facilè reddit quodvis opus, etsi in se difficillimum sit, & tanta violentia stat, ut difficillimum sit, cæteris omnibus pravis affectibus superatis, illum revincere. Unde & Beat. ipse Augustinus optimo discursu considerat, Philosophos antiquos ex hujusmodi affectu ad inaudita virtutum opera perficienda fuisse impulsos: qui quamvis cætera vitia calcarent, ab hoc miserè conculcabantur, & cedebant huic, illi quibus cætera cedebant. Quod & de Romanis similiter prosequitur, ut supra dictum est. Hæc omnia ex dictis explicata manent. Ut enim paulò ante dicebamus, cœlestis Sponsus secundum triplicem statum Sponsam sanctam describit: initio quidem Canticorum, secundum statum incipientis, tuncque tantùm ejus oculos commendat, quòd sint columbarum, ibique sistit. Hoc namque debet esse primum incipientibus vitam spiritualem initium, oculos suos ad Deum ipsum convertere, ab omnibus creaturis illos avocando. Sicut enim totius mali initium fuit, averte oculos à Deo incommutabili bono & legitimo Sponso, & illos convertisse ad commutabile bonum, & luxuriam, aut divitias, aut honores, aut voluptates: ita hoc tanquam totius boni principium est statuendum, oculos ab omnibus creaturis avocare; & in Deum tanquam in legitimum Sponsum convertere, cui fides conjugii servanda est.

5. de Civ. c. 14. & li. 21. c. 6.

Cant. 1. 15.

¶ 321. Deinde, cùm Sponsus illam proficientem videt, & omnium virtutum actibus implicatam, eandem describit, iterum quidem oculos illius primò commendans, non tamen ibi sistens; sed ad alibi corporis partes, & membra laudanda procedens. Dicens enim primò: *Oculi tui columbarum*, subdidit: *Capilli tui sicut greges caprarum, dentes tui sicut greges tonsarum, labia tua sicut vitta coccinea, sicut turris David collum tuum, &c.* Et quamvis eam omni ex parte laudet, non eam commendat ex eo quod aliis se videndam exposuerit. Non enim adhuc proficientibus securum est, se ipsos cum benè operantur videndos exhibere. Cùm autem illam jam in culmine perfectionis vidit, & voluit describere undique perfectam, quam ad *Staturam palmæ* dicit pervenisse, cujus firmam sanctitatem, & invictam hoc nomine exprimere voluit, & etiam ex eo quòd simul illam similem dixit *Choris castrorum*, tunc oculos ejus dicit, similes *Piscinis in Hesebon*, quæ omnium oculis erant expositæ: quia tunc jam illi erat congruum cæteris omnibus se ipsam tanquam virtutum exemplar videndam exhiberet, quam imitarentur, & cujus visu cæteri omnes ædificarentur, & gloria Dei amplius promoveretur. Huic qui talis est, & illi similibus dicit Christus: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, &c.* Qui talis non fuerit, timeat inimicum fortissimum inanis gloriæ, abscondat opera sua, & se collocet in occulto, cum bonum operari aggreditur, ne, inquit Christus, videaris hominibus jejunans, sed tantummodo Patri tuo. Abscondе opera bona, ne pereant, inficianturque à spectatorum oculis fascinatoribus. Pueri tenelli eos timeant, imò & qui virtute adolescunt, ut S. Basilius dixit: facilè enim infectione corrumpuntur. Qui jam autem virilem attigerunt statum, non est quod timeant ab illis infici, qui potius virtute sua fascinatorum oculos superant, & vincunt. Patet igitur optimè Christum hoc nobis injunxisse, ne facientes opera bona, intendamus videri ab hominibus: hocque tantummodo intendendum, videri à Patre cœlesti.

Cant. 4. 1. 2. 3. 4.

Cant. 7. 7

Cant. 7. 5.

Cant. 7. 4.

Hom. 11. de invidia.

§. 49. Pa-

§ 49. *Patris nomen Christus inducit, exprimens Deum totum relatum ad te, ut te reddat totum ad illum relatum & intendum, curantem solummodo illi videri.*

¶ 322. SEd *Patri tuo, qui videt in abscondito.* More suo CHRISTUS Dominus, non tantùm quæ agere debemus docet; sed simul rationes subdit, quibus ad id quod præcipit excitet. Duas autem rationes hoc in loco induxit efficacissimas quidem ad persuadendum decentissimum esse, justissimum & necessarium, omnia bona opera nostra ita agere, ut per illa tantummodo intendamus, Deo placere, ejusque gloriam, & honorem, non nostrum. Primam ponit, Deum nobis describens nomine Patris: *Sed patri*, inquit, *tuo*. Tot tantisque nominibus Deus nominatur, ut peculiares libros SS. Patres de hoc augmento conscripserint, Dionysius *a*, Hieronymus *b*, D. Thom. *c*, & alii: posseteque Christus aliquod illorum utens dicere: Ne videaris hominibus jejunans, sed Deo tuo, aut Domino tuo, aut creatori tuo, aut certè Regi tuo. Ut enim supra ex Chrysostomo *d*, annotabamus, sufficientissima ratio ad contendendum placere soli Deo cùm benè operamur, est scire & intelligere, illum esse Regem nostrum. Nihil namque magis cordi est militi, qui in stadio certat, quam Regi spectanti placere, quantumcunque alii innumeri existant sui certaminis spectatores. Quando Israëlitæ Regem petierunt à Samuele, præcipuam causam suæ petitionis expresserunt, dicentes: *Constitue nobis Regem, ut judicet nos, sicut universæ habent nationes.* Multi erant in populo, qui poterant eos judicare; sed solius Regis judicium æstimatione dignum censebant, cui omnia quæ ab eis fierent, aut intercederent, deferrent, cujus sola definitione & decreto essent contenti. Id enem, inquit Abulensis hæc expendens, videbant in nationibus cæteris, observari, inter quas solius Regis æstimabatur judicium. Ideò addiderunt: *sicut universæ habent nationes.* Posset propterea Christus Dominus, ut nos induceret ad soli Deo placendum, ipsum exprimere nomine Regis: altiori tamē mysterio agens, noluit nisi nomine *Patris* uti, de quo ipse dicit, se illud manifestasse hominibus: *Pater*, inquit *e*, *manifestavi nomen tuum hominibus.* Ut enim ait S. Augustin. *f*, nomen quo dicebatur *Deus*, omnibus erat notum *g*. *Notus namque in Iudæa Deus:* at nomen, quo dicebatur pater, erat hominibus communiter ignotum; tum quia nomen patris est proprium primæ personæ sanctissimæ Trinitatis, cujus mysterium paucissimis erat illis temporibus explicitè cognitum; tum quia hoc Christus suo adventu operatus fuit, ut nos essemus filii Dei, haberemusque Deum patrem, cui pleno ore quotidie diceremus; *Pater noster, qui es in cælis.* De qua re agit eleganter B. Augustin. gratiam novi testamenti declarans. Hoc autem nomine excellentissimè nunc utitur, ut ad id quod intendebat excitet, quod scilicet omnia nostra opera propter illum agamus. Patris nomen, ut ex vera metaphysica constat, relativum est; ideoque totum esse patris est ad filium, & ex consequenti totum esse filii debet esse ad patrem. Deus duos filios genuit, & habet: unum naturalem ejusdem penitus substantiæ & essentiæ secum, sibi coæternum, operatione interna & æterna intellectus sui genitum; quam generationem, Theologi *Opus ad intra* vocant, per quam totum quod habet pater dedit filio: alterum habet adoptivum, genitum externa quadam & temporali generatione, quam *opus ad extra* Theologi vocant, quem per gratiam generat, cui non suam naturam communicat; sed illius quandam participationem, de qua dixit Apostolorum princeps Petrus: *Pretiosa nobis promissa donavit, ut simus consortes divinæ naturæ.* Sicut autem ex eo quòd est pater naturalis filii sui, interna operatione illum generans, totum quod intra se est, quatenus pater, ordinat ad filium, & respectum dicit ad illum: ita ex eo quod est pater hominis operatione externa, totus ipse secun-

Marginal notes: a Lib. de divinis nominib. b Epist. 136 ad Marcellam. c 1 p. q. 13 d Hom. 21 & 72. in Matth. & 1. & 28. in Ioan. 1 Reg. 8 5. In 1. Reg. c. 8 q. 4. e Ioa. 17. 6 f Trac. 106 in Ioann. g Ps. 75. 2. Matt. 6. 9. Epi 120. ad Honoratum. 2. Pet. 1 4 ¶ 323.

cundum quod ap extra operatur, est ad hominem ipsum. Propter nos creavit mundum, extendit cœlos, formavit stellas, statuit firmamentum, fundavit terram, produxit aquas, fecit aërem: propter nos creavit arbores, ligna, fontes, aves, &c. Quæ egregio
4. Esdr. 6. discursu S. ille Propheta Esdras expendebat, cùm Deo ipso loquens: O Domine loquens locutus es ab initio creaturæ, in primo die dicens, Fiat cœlum & terra, &c. tunc dixisti de thesauris suis proferri lumen luminosum, quo appareret opus tuum: & die secundo creasti speciem firmamenti, &c. & die tertia imperasti aquis congregari, &c. & processit subitò fructus multitudinis immensus, & concupiscentiæ gustus multiformes, & flores colore immutabili, & odores odoramenti investigabiles, & die tertia hæc facta sunt. Quarta autem die imperasti fieri solis splendorem, lumen lunæ, stellarum dispositionem; *Et imperasti eis ut deservirent futuro plasmato homini.* Quintò die dixisti, vt procrearentur animalia & volatilia, & pisces, & ita fiebat, &c. Sextò die, super his creasti Adam, quem constituisti ducem super omnibus factis, quæ fecisti: *Hæc autem omnia dixi corã te Domine, quia propter nos creasti seculum.* Quicquid igitur Deus ad extra operatus fuit in mundi creatione, propter hominem condidit: ad ejus ministerium omnes Angelos destinavit,
ad Hebr. 1. 14. quos *omnes fecit administratorios spiritus propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.* Propter nos constituit Ecclesiam, quam ab ejus initio suæ dexteræ virtute conservavit. Propter nos constituit Patriarchas, misit Prophetas, &c. & denique propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis; *Et mortuus est propter delicta no-*
ad Rom. 4. 25. *stra, & surrexit propter justificationem nostram,* & ascendit propter nos in cœlum parare nobis locum, & propter nos venturus est ad judicandum vivos & mortuos Adeò hoc verum est, vt nec diabolum permisisset ex angelo diabolum fieri, nisi propter
11. Super Genes. nos, ut illum expugnantes, coronam nobis victoribus repositam reddat ut ex D. Augustino alibi dictum est. Vnde optimè clamat
1. Cor 3. 22. Apostolus: *Omnia. n. vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus sive vita sive mors, sive præsentia, sive futura, omnia enim vestra sunt.* Et iterum: *Omnia enim propter vos.* Quæ verba etsi S. Anselmus, & D. Thom. intelligere videantur de omnibus, quæ Apostolus operabatur, & de laboribus, quos in prædicatione Evangelii sustinebat, B. tamen Chrysost. intelligit de omnibus, quæ Christus operatus fuit, qui omnia egit propter nos, non tantum, quæ ad pœnam fuerunt & humilitatem, ut incarnatio, jejunia, vigiliæ, passiones, mors sepultura, sed quæ ad gloriam, ut sunt corporis sui glorificatio, resurrectio, ascensio in cœlum, sui nominis exaltatio; omnia propter nos, & nostram gloriam egit. Quo etiam modo D. Bernard. *a*, illud intelligit *b*: *Omnia propter electos*, illudque Sapientis *c*: *Gratia & misericordia Dei in sanctos ejus, & respectus in electos illius.* In hujus confirmationem observant August. *d*, Basil. *e*, acutissimè verba illa, quæ Scriptura sacra posuit, cum primam rerum creationem descripsit *f*: *Dixitque Deus, fiat lux, & facta est lux. Et vidit Deus lucem, quod esset bona.* Quid hoc est: *Vidit lucem, quod esset bona?* Numquid Deus, inquit Augustin. lucem antequam crearet non nouerat, quam non nisi visam laudavit? Ad quidnam eam quasi examinandam assumit? Certe lux nullum poterat habere defectum, nec poterat bona non esse: primò ratione sui, est. n. creatura inter omnes corporeas purissima: *Quæ attingit vbique propter suam munditiam, & nihil inquinatum incurrit in illam*, nihil potest eam fœdare, aut maculare, quæ nec in aqua madescit, nec in igne comburitur, nec in luto fœdatur, nec in carbone nigrescit. Ideoque Deus ipse absolutè lucis nomine vocari voluit, dicens: *Ego sum lux mundi.* & Apostolus: *Lucem habitat inaccessibilem.* Deinde minus poterat defectum habere, ex parte operantis, qui Deus erat, cujus omnia *Perfecta sunt opera*: nec primum inter res visibiles poterat esse imperfectum, ad cujus productionem primum omnium os suum aperuisse dicitur, cũ *dixit, fiat lux.* Ad quidnam igitur eam examinat? Vt apertè indicaret, quia propter hominem illam producebat. Ideò non examinat illã in ordine

2. Cor. 4. 15. In c. 4. 2. ad Corint. ¶ 324. Hom. 9. in 2. ad Cor. a Serm. 68 in Cant. in princ. b 2. ad Timoth. 2. c Sap 4. d Ser. 134. de temp. e Hom. 2. in Hexa. f Gen. 1. 3. Sap. 7. 24. Ioan. 8. 12. 1. ad Tim. 6. 16. Deut. 32. 24. Gen. 1. 3.

ordine ad seipsum, qui ea non egebat, nec in ordine ad lucem ipsam, quæ in se creatura perfectissima est, nec in ordine ad Angelos, qui illius usque non indigebant: nec in ordine ad bestias, ex quibus multæ eam habituræ erant inimicam, ut vespertiliones, noctuæ, & omnes ferç silvarum invisam, quæ adveniente luce abscondendæ erant in cubilibus suis, ut
Psal. 103. dixit David: sed in ordine ad hominem: an sc. talis esset, quæ oculis hominis quem formaturus erat, esset congruens & proportionata: essetne excedens facultatem oculorum ejus aut deficiens; eo modo, quo qui vestem facit, eam confert ad corpus illius, qui induendus est. Sanè omne quod bonum est, in-
¶ 325. *Lib.* 1. *in Gen.c.*13. quit Rupertus, aut est bonum tanquam finis, aut tanquam medium ad finem. Non vidit Deus lucem, quod esset bona tanquam finis; nec. n. lux aut creatura alia irrationalis finis divinæ operationis esse poterat: sed vidit, quod esset bona. i. quod esset congrua in ordine ad finem, quē intendebat, hominem scil. Vult ergo dicere, Deum talem creasse lucem, qualis congrua erat & conveniens oculis hominis, quem intendebat creare, ut non esset splendidior, aut intensior, nec remissior, quam hominum oculi egebant Ita rem ex-
Locis cit. plicant Basili & Augustin. in qua idem S. August. egregium mysterium contemplatur, explicans Christum lucem esse divinam, de
Ioan. 1. 9. qua Ioannes: *Erat lux vera*, quam talem pater oculis nostris exhibuit, quæ illis esset congrua. Nec. n. venit Filius Dei, tam splendida luce refulgens, ut hominum obtutus offuscaret; nec tam demissa aut obscura, ut non se sufficienter manifestaret Talis ergo apparuit lux ista, qualis nobis congruebat,
Ioan. 1. 14. qualē Ioannes expressit: *Verbum caro factum est, & vidimus gloriam ejus* Hoc ut ab initio mundi scriptura sacra prædiceret, dictum
Gen. 1. 14. fuit: *Vidit Deus lucem, quod esset bona* Propter homines igitur primam illam creaturam visibilem produxit, & propter eosdem omnia alia producta fuisse, similis loquendi phrasis demonstrat. De quavis. n. re, quam Deus crea-
Lib. 1. *in Gen.c.*13. *cit.* bat, dicitur: *Vidisse quod erat bona*, id est, quæ utilis & congrua erat homini creando. Loquitur. n. scriptura sacra, inquit Rupertus nostra loquendi phrasi, qua nihil vocamus bonum in domo nostra, nisi quod nobis est utile. Mures & vermes boni quidem sunt in se, & nobilores ipso cœlo, ut S. August. *a*, & D. Thom. & ejus interpretes *b*. demon- *a* 11. *Decimit.c.*16. *& lib. de vera re-*
strant, ex eo, quod omne vivens nobilius & excellentius est, quocumque non vivente: *lig.c.*29.
& nihilominus non illos dicimus bonos, quos inutiles & noxios nobis judicamus. *b* 1. *p qu.*3 *ar* 1. *& q.* 20. *ar* 32.
Tandem omnibus rebus creatis, producto que homine: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona*, id est, excellenter *Gen.* 1. 31.
ordinata, homo ad Deum, & omnia alia ad hominem ipsum. Benè propterea Deus dicitur pater hominis, quia in his, quæ ad extra operatur, totus est in ordine ad hominem tanquam ad filium. Unde & Sapiens ex ¶ 326
consideratione gubernatoris navis, ascendens ad considerationem supremi totius orbis gubernatoris, illum vocat *Patrem*, & *Sap.* 14.
omnia gubernare ait tanquam *Patrem. Tua autem pater providentia gubernat.* Quidam codices legunt, *ab initio cuncta gubernat.* Et mirum est, quod Sapiens agens de mundi gubernatione Deum vocet *Patrem*, potius enim videbatur vocandus Sapiens, quia Sapientis munus est dirigere & gubernare, ut Philosophorum princeps docuit; imò & *Prov.* 1. 5.
illo sapientior Salomon dixit; *Intelligens gubernacula possidebit*, aut videbatur vocandus Prudens, quia ut idem Sapiens dixit;
Multa gubernatur prudentia, Meritò tamen *Pro.* 14. 29
vocat *Patrem*, quia cuncta gubernat tanquam hominis pater, qui totus est ordinatus ad illum, tanquam ad filium, in cujus bonum, utilitatem & gloriam cuncta disponit, dirigit & gubernat, quia si cœlum movet, tempora disponit, terram sustinet, aquas conservat, fructus producit, animalia pascit, &c. hoc totum est in ordine ad hominem: unde & cum finitus fuerit homo, totum mundum destruet, ut Isaias egregiè prosequitur, juxta D. Ambrosii mentem, de quo *Isa.* 24.
alibi. Optimè ergo Christus Dominus exhibet Deum tanquam patrem, qui omnia quæ agit, in nostram gloriam & bonum ordinat, & totus constitutus videtur in ordine ad hominem tanquam filium, sicut unum relatum in ordine ad alterum, ut obligationem indicet, quæ tibi inde enascitur, *Li de Elia & jejun.c.* 21. *&* 22.

 & quod

& quod tu non minus debet totus in omnibus, quæ agis, erga talem patrem esse ordinatus & directus; qui propterea omnia, quæ operaris, in illius laudem, honorem & gloriam ordines, & destines. Si autem ille, quia in nostrum commodum, utilitatem & bonum omnia produxit, examinavit cuncta quæ egit, id curans, ut talia forent, qualia essent tuis oculis, tuisque profectibus congrua: nonne justius erit, ut cum bonum aliquod agis, aut agere aggrederis, examines & videas, te tale & taliter debere agere, quod congruat oculis divinæ illius majestatis, sitque in illius honorem & gloriam destinatum? Hoc igitur pacto omnia quæ agis examinanda sunt, ut videlicet cures ea agere opera, & taliter agere, quæ congruant, & quantenus congruant divino honori, laudi & gloriæ.

§. 50. *Quomodo & quare nostram ad Deum debeamus intentionem dirigere, docent Sponsæ verba, quæ S. Bernardus expendit.*

¶ 327. *Li. de Isa. & anima. c. 8.* EX iis, duas divinæ Sponsæ sententias possumus elegantissime explicare, quas ambas B. Ambrosius brevissimè attigit. Laudandam assumpserat cœlestis Sponsus divinam suam Sponsam more dramatico, id est, quo sigillatim laudantur, & commendantur omnes corporis partes; idque ita prosecutus fuit, ut ab imis pedum incipiens, usque ad verticis summum progressus fuerit. Incipiens enim à gressibus & calceamentis, dicens; *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis*, ad capillos usque tandem pervenit; quos purpuræ Regis similes dixit, adjunxitque totas suas delitias in Sponsa constitutas, dicens; illam similem palmæ, quæ fructus dulcissimos refert, & ubera illius similia botris: ideoque *ascendam*, inquit, *in palmam, & apprehendam fructus ejus, & erunt ubera tua sicut botri vineæ, &c.* Videns Sponsa se tot, tamque ingentibus favoribus prosecutam, in hanc vocem suspensa toto pectore exclamans prorupit: *Cant. 7. 10.* *Ego dilecto meo, & conversio ejus ad me.* Majorem hæc verba emphasim habent, quam in cortice repræsentat; excelentissimè enim Sponsa affectum Sponsi sui erga se ipsam expendit, dicens; *Conversio ejus ad me.* Et allusisse visa est ad illud, quod Deus primæ mulieri, primæque Sponsæ injunxit; *Ad virum tuum conversio tua.* Ita *Gen. 3. 16* enim Septuaginta legunt, ut supra dicebamus, & multi ex Hebræo; *Ad virum tuum appetitus, seu desiderium tuum.* Hic enim legitimæ Sponsæ debet esse affectus, quod totaliter pendens sit ex viro, & ad eum perpetuò debet esse conversa, ut nihil agat, nisi quod viro fuerit placitum, aut ab ipso dispositum, & in eo omne ipsius desiderium debet claudi, nihil aliud appetere aut cogitare, nisi quæ viro congruunt, aut virum concernunt. Ita quidem Sponsa debet esse erga Sponsum affecta. Hunc affectum, quem ipsa habere debebat erga Sponsum vidit in Sponso erga seipsam: *Conversio*, inquit, *ejus ad me*, quasi ex me pendet omnis ejus appetitus, omneque illius desiderium circa me unicam conclusum est, qui nihil agit, optat, decernit, imò nec cogitat nisi me ipsam, & rem quamcunque acturus, operatur illam convertendo oculos suos ad me; expendendo ita se acturum, quatenus meæ expedit saluti, honori & gloriæ. Si talis ille est erga me, qualis ego erga ipsum esse debeo? *Ego*, certè, *dilecto meo, & conversio ejus ad me.* Nota illa, *Et*, non tam conjunctionis, quam causalis vim habet: quasi dicat: Ego totam me trado dilecto meo, quia ipse totum se tradit mihi. Ego tota conversa sum erga dilectum meum: quia ille totus conversus est ad me. Si ille nihil ¶ 328. agit, nisi quod mihi congruum est, & ad meam expedit salutem & gloriam; justius est, ut ego nihil agam, nisi quod ad ejus obsequium pertinet, & illius gloriam concernit. Quàm digna reprehensione imò execratione esset mulier illa, quæ cum in se, & ex se vilis esset & pauperrima, ex Regis gratia ipsi Regi esset desponsata, & videns Regem in hoc tantummodo totum constitutum, & positum, ut illam solummodo amaret & diligeret, de ea tantum cogitaret & loqueretur, illius honorem perpetuò curaret promovere;

re; illam solam in delitiis haberet, ad nullam rem aliam oculos converteret: illa nihil minus curaret quam regem, nec oculos ad eum verteret, nec aliquis ageret, quod illi esset gratum, nisi tantum, quod gratum judicaret mancipiis, & vilissimis servis, de quibus solummodo cogitaret? Alia Sponsæ senten-
Cant 2.16 tia est, quam semel & iterum repetit: *Dile-*
Cant. 6. 2. *ctus meus mihi, & ego illi.* Et, *Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi.* Circa quam etsi mul-
Serm. 67. in Cant. ta possemus observare, tantum quæ S. Bernardus per varios sermones annotat, expendemus, qui id inprimis in dubium revocat, quem sensum hujusmodi habeat oratio, quæ verbo caret, *Dilectus*, inquit, *meus mihi, & ego illi.* Non plus? Pendet oratio, imò non pendet, sed deficit. Suspenditur auditor, nec eruditer, sed erigitur. Quid est, quod dicit; *Ille mihi, & ego illi?* Nescimus quid loquitur. Imò videtur superba quædam lo-
Serm. 68. in Cant. cutio. Insolens verbum, inquit Bernardus; *Et ego illi*: nec minus insolens; *Dilectus meus mihi*, nisi quod utroque insolentius, utrumque simul. Nonne irrideremus servum, quem jactantem Regis gratiam audiremus, dicentem; Ego Regi, & Rex mihi? Quis ita nisi insolentissimus audacissimusque loqui
Serm. 67. posset? O Sponsa sancta, inquit Bernardus, quid tuus ille tibi, quid tu illi? Quænam quæso hæc inter vos, tam familiariter favorabiliterque discurrens exhibitio & redhibitio, tibi ille, tuque vicissimi illi? Multa in hujus expositionem dicit Bernardus. Primum, indicari his verbis, ad quantam altitudinem anima ex DEI gratia sit evecta, quando verè Deum diligit, quamtamque fiduciam præbeat cor purum erga Christi amorem, quod audet in Domino gloriari dicens: Dilectus meus mihi, & ego illi. O quid audet cor purum & conscientia bona,
Serm. 68 & fides non ficta, inquit Bernardus. Audet
Exod. 32. 23. sine dubio dicere: *Aut dimitte populo huic, aut dele me de libro, quem scripsisti*: Et, *Vi-*
3. Reg. 17. 1. *vit Dominus si erit pluvia nisi juxta verbum*
Serm. 67 ad fin. *meum.* De quibus alibi. Secundò, annotat Bernardus, rectè Sponsam præmisisse: *Dile-*
¶ 329. *ctus meus mihi*, ut subderet: *Et ego illi*, indicans, unde sibi talis fiducia, & ut ita dicam, audacia orta fuerit. Nec enim illa tanta est, ut ullatenus auderet hoc cogitare, nisi Sponsus prævenisset illam tam grandi dilectione, ut se totum ipsi traderet. *Non quasi nos di-* 1. Ioan 4.
lexerimus eum, sed quia ipse prior dilexit 10.
nos. Nequaquam humilis, pauperculaque virgo cogitare posset se Regi in Sponsam tradere, si se ipsam suamque prosapiam attenderet: si tamen videret Regem omnem suum amorem in illam collocasse, & nihil aliud tractare, quàm de ea in Sponsam assumenda innumeros quotidie à Rege favores suscipiens, inde erigetur mente, quandamque cordis nobilitatem conciperet, per quam cæteros omnes contemneret, & se tantum Regi tradendam contenderet, quem se sibi tradentem apertè deprehendisset. Ita sanè anima nostra nusquam posset ad hanc cogitationem pervenire, quod Deum ipsum haberet Sponsum, nisi vidisset illum ipsam in Sponsam elegisse, & singularibus favoribus ornasse. Hæc explicat Bernardus, ex il- Serm. 68.
lis verbis S. Petri: *Omnem*, inquit, *solici-* 1. Petr. 1.
tudinem vestram projicientis in eum, quia ipse cura est de vobis. Videtur Petrus nobis rem insolentem audacissimamque suadere. Quænam major esset insolentia, quam si vilis homo, vilissimis rebus & rusticanis implicatus, curam omnem suorum vilium negotiorum Regi committeret? Si tamen Rex ipse ex sua peculiari gratia & favore se exposuisset, qui totam suam curam erga hominem illum declararet constitutam, aptè quivis posset illi dicere; Omnem solicitudinem tuam projice in Regem, quandoquidem ipse omnimodam tui curam voluit suscipere. Hoc dicere voluit Petrus. Unde, ut Bernardus annotat, non dixit: Omnem solicitudinem vestram projicite in eum, ut ipsi sit cura de vobis, sed *Quia ipsi cura est de vobis*, id est, quia vestri curam accepit, non quidem communem, sed peculiarissimam, qualem de bobus nec cæteris animalibus habet, omnimodam certè plenamque. Nunquam Salomon, qui sapien- ¶ 330.
tissimus erat, cogitare ex semetipso auderet, domum ædificare Domino, in qua tanquam in templo gloriæ suæ habitaret, cui sciebat angustum cœlum & terram. Cæterùm videns Deum ipsum dignatum fuisse

ex sua gratia, præcipere domum suam ædificari: ad ejus ædificationem totum se tradidit, & Deum oravit, ut libenter in illa habitaret; *Ergone putandum est*, inquit, *quod vere Deus habitet super terram? si enim cæli cœlorum te capere non possunt: quantò magis hæc domus, quam ædificavi, &c. Sed super domum istam dixisti: Erit nomen meum ibi*, &c. Nullatenus itaque anima cogitare posset se tradere Deo Sponsam, quæ tanti muneris omnibus modis se agnoscit indignam: videns tamen se præventam à cælesti sponso, summoque amore ab ipso diligi, & quod seipsum eidem tradidit, & in eam omnem suum amorem ordinavit, nobilitatem quandam cordis concepit, non ex se, sed ex illius gratia; & non in se, aut ex se, sed in Domino gloriatur, cætera contemnens, & parui pendens id omne, quod Deo minus est. Videt, inquit Bernardus quod sibi intenta est illa divina majestas, cui gubernatio pariter & administratio universitatis incumbit; & cura seculorum ad sola transfertur negotia, imò ocia amoris & desiderii illius. Ex hoc autem divino favore, grandem spem, nobilesque cogitationes animam quamcunque concipere posse; idem Bernardus egregiè prosequitur. Docuimus, inquit, omnem animam licet oneratam vitiis, peccatis irretitam, captam illecebris, exilio captivam, corpore carceratam, luto hærentem, infixam limo, affixam membris, confixam curis, distentam negotiis, contractam timoribus, afflictam doloribus, erroribus vagam, sollicitudinibus anxiam, suspicionibus inquietam, & postremo advenam, *In terra inimicorum*, juxta Prophetæ vocem, *coinquinatam cum mortuis, deputatam cum iis, qui in inferno sunt*: licet inquam, sic damnatam, & sic desperatam; docuimus tamen hanc in sese posse advertere, non modo unde respirare in spem veniæ, & in spem misericordiæ queat; sed etiam unde audeat aspirare ad nuptias verbi, cum Deo inire fœdus societatis non trepidet, suave amoris jugum cum rege Angelorum ducere non vereatur, quæ audit animam dicentem; Dilectus meus mihi, & ego illi, &c. Tandem ad nostrum institutum censet Bernardus non solum verba hæc esse amoris, sed justitiæ & debiti. Anne justum non est, ut talem se Sponsa erga Sponsum exhibeat, qualem illum erga se ipsam expetitur? Videt Sponsa Sponsum, totum suum amorem erga se ipsam profundentem, nihil ab illa cogitantem, aut quærentem, soli illius gloriæ attendentem; nonne justum est, ut se ipsam eidem penitus tradat, omnem suum amorem in illo constituat: & illius gloriam tantummodo curet? Propterea, inquit Bernardus utrumque ponit, dicens; *Ille mihi, & ego illi*. Ille mihi, quia benignus & misericors est, ego illi, quia non sum ingrata. Ille mihi gratiam ex gratia, ego illi gratiam pro gratia: ille meæ liberationi, ego illius honori: ille saluti meæ, ego illius voluntati: ille mihi & non alteri; quoniam una sum columba ejus: ego illi & non alteri; nec enim audio vocem alienorum. Hæc meritò rependit, quæ rependere potest; nec enim omnia simili potest modo recompensare. Si mihi irascitur, num ego similiter retrascar? Non utique sed pavebo, sed contremiscam, sed veniam deprecabor. Ita si me arguat, non redarguetur à me, sed ex me potius justificabitur. Nec si me judicabit, judicabo ego eum, sed adorabo: & salvans me, non quærit à me salvari; nec vicissim eget ab aliquo liberari, qui liberat omnes. Si dominatur, me oportet servire; si imperat, me oportet parere, & non vicissim à Domino vel servitium exigere, vel obsequium. Si me creat, non ipse a me est creandus, sed tanquam creator colendus. Si me justificat, non à me justificandus, qui totius justitiæ est fons & origo. &c. Similia igitur quæ potes illi rependе. Te diligit, illum dilige: se tibi tradidit, te illi trade: tuam quærit gloriam & honorem in his quæ agit, quære illius honorem & gloriam in omnibus bonis quæ operaris. Intende illi, quia ipse intendit tibi. Potestne justius aliquid à te postulare? aut potest esse aliquid, quod justius agere debeas? Intende Dei gloriam, qui tuam ita intendit, ut pro illa vitam exposuerit. Contende Dei honorem, qui ut tuo honori prospiceret, humiliavit semetipsum usque ad mortem, mortem autem crucis. Hinc ergo patet, rationem quam Christus indicare vult, ex ipsiusmet justitiæ rigore esse

Marginalia: 3. Reg. 27. 29. — Serm. 68. in princ. — Serm. 83. in princ. — Baruch 3. 10. 11. — ¶ 331. Serm. 86. — Serm. 83.

esse desumptam, qua nos excitat, ut quæ facimus, in Dei gloriam faciamus, non quærentes hominibus placerere, aut videri jejunantes, & benè operantes; sed illi qui est Pater noster, qui totus nostris commodis, honori & gloriæ est intentus, & omnia quæ facit, ad nostram destinat gloriam & beatitudinem.

§. 51. *Quæ propter Deum agis, servanda illi tradis, ideoque tibi reddet in extremo judicii die, qui à Petro dicitur tempus restitutionis.*

¶332. ET *Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.* Secundum rationem subjicit Dominus ad idem institutum, desumptam ex præmio. Quam ut explicemus, observandum est, Christum Dominum non exprimere, quidnam sit pater cælestis redditurus, tantùm enim dicit; *Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Quidnam reddet? Communis explicatio est, ut subintelligas *mercedem*: præmiserat enim Dominus hypocritas nullam à Deo recepturos, qui ab hominibus receperunt mercedem suam: tu autem si propter Deum operatus fueris, pater tuus reddet tibi mercedem: hicque legitimus est sensus. Sed variis modis adhuc hoc potest explicari: Primò, juxta communem sanctorum Patrum locutionem, ut subintelligas, Bona quæ operatus fueris. Quasi dicat: Tu cùm jejunas, tantùm contende videri patri tuo, & pater tuus servabit jejunium & bonum opus suo tempore tibi reddendum. Itaque quod propter Deum operatus fueris in abscondito, nullatenus tibi deperibit: sed Deus illud apud se servabit, reddendum tibi in manifesto, in die scilicet manifestationis, qui erit dies judicii. Ita Origenes, qui juxta aliquos codices legit; *Reddet tibi in manifesto*, ut *manifestum* contrapositum sit ei, quod præmiserat, *In abscondito*: quomodo etiam Chrysostomus legit, & intelligit. Et forsitan nonnulla per hæc verba fit allusio ad factum Rahab. Excepit illa Dei exploratores, quæ postquam illos servavit illæsos, liberosque dimisit, posuit ad fenestram juxta id, quod cum illis constituerat *a*, *Funiculum coccineum*: Origenes *b* credit, fuisse rubrum pannum. Pendebat autem funiculus iste, ut Abulensis *c* explicat, ad partem exteriorem urbis per murum, per quam exploratores demiserat; unde videri non poterat à concivibus suis, sed tantum ab exploratoribus venturis cum Iosue & ejus exercitu. Prudens sanè mulier. Quibus enim aliis debebat funiculum videndum exhibere & proponere, nisi illis à quibus expectabat, reddendum sibi præmium in publico, & omnium oculis, illius operis, quod in secreto & in oculis eorum tantummodo fuit operata? Illorum solummodo oculis videndum proposuit funiculum coccineum, à quibus justam mercedem erat receptura. Ad quid enim illum proponeret videndum concivibus suis, à quibus nihil sperandum sibi erat, tempore quo Iosue cum exploratoribus erat venturus? Ita ergo CHRISTUS Dominus tibi imponit opera tua, quæ facis in occulto, illi tantùm videnda exhibere, à quo solo mercedem in futuro expectas. Ex ratione igitur mercedis & præmii Christus ad sic agendum impellit. ¶333.
Et quidem nihil magis qui operatur, desiderat, ut Chrysostomus annotat, quam labores suos non esse inanes, frustraneosve, & quod non perdantur. Unde sicut revocavit nos CHRISTUS ab intentione placendi hominibus per opera nostra, ex eo quod, qui propter homines operantur, opera sua perdunt, ut supra exposuimus: ita ut intendamus placere patri, nos excitat ex eo, quod si ita egerimus, nullatenus opera nostra peribunt; sed in æternum erunt servata, quæ nobis congruo tempore restituet. Si opera tua bona manibus hominum committas, quia manus illæ sunt corruptibiles & corrumpentes, & quæ res longo tempore servare non possunt, peribunt omnino. Si tamen Deo ipsi committas, qui in æternum permanet, & quod manibus suis tenet securum consistit, in perpetuum opera tua conservabuntur, quæ tibi suo tempore restituet, ut in æter-

Hom. 4. in 6. Matt.
Hom. 31. in Gen.
a Iosue 2. 21.
b Hom. 3. in Iosue.
c In c. 2.
Hom. 42. in 1. ad Cor. ante. fin.

æternum eis perfruaris. Grandi securitate qui thesauros suos cujusvis generis servari volebant, committebant templo Dei, in quo erat depositum tam securum, ut Heliodoro volenti surripere, quæ illic deposita erant, diceret sanctus ille Sacerdos Onias:
2. Mach 3. 12. *Decipi eos, qui eos credidissent loco & templo, quod per universum mundum honoratur, pro sui veneratione, & sanctitate, esse omnino impossibile.* Expende emphasim verborum illorum, *esse omnino impossibile.* Exhibebat se Deus in illo templo præsentem, quod sua sanctificabat præsentia: idcircò tam securum esse voluit, & decuit ad sanctitatis opinionem, qua pollebat conservandam, ut omnino esset impossibile, decipi eos, qui aliquid ibi servandum credidissent. Peculiari enim miraculo concurrebat Deus, ut quæ ibi servanda deponebantur, secura consisterent, & libera à cujuscunque invadere & furari volentis manibus: sicuti revera, quando Heliodorus ipse voluit diripere illic deposita, acerrimo fuit supplicio divinitus punitus. Si ergo quæ templo Dei quis credebat, securissimè servata perstabant, ut non timendum esset, quod deficere possent. Quanto magis erunt secura, quæ
2 ad Tim. 1.12. Deus manu sua servanda assumit? *Scio*, inquit Paulus, *cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum servare.* Bonum quodvis opus, quod agebat Paulus, nihil aliud erat, quàm quidam thesaurus, quem securè servare contendens, tanquam in deposito recondebat, Deo ipsi illud committens, reddendum sanè suo tempore. Hincque credo optimè explicari posse, quod aliqui
Ps 54. 23. contendunt circa illa verba Davidis: *Iacta super Dominum curam tuam.* Quidam legunt: *Projice in eum donum tuum:* quomodo regia. Et verè videtur David considerare justum grandi anxietate solicitum; quomo-
¶ 334. do scil. opera sua bona possit servare. Qui divitias acquisivit magno cum labore, curat conservatas custodire; idcircò thecas firmissimis seris obseratas fieri facit, & loco securo recondit. Agricola, qui adveniente messe fructus colligit, non in agro relinquit bestiis & avibus devorandos; sed horrea extruit congrua & accomodata, ubi à furibus, muribus, & tineis conservata persistant. Homo quidam dives, cujus ager uberes tulit fructus, anxiè cogitabat intra se, dicebatque, ut Christus Dominus retulit: *Quid faciam, quia non habeo, quo congregem fructus meos?* Luc. 12. 17 Si ergo pro temporalibus lucris & fructibus servandis homo solicitus est, magis debet esse pro conservatione fructuum bonorum operum. Videt ergo David virum sanctum solicitè conquirentem, quomodo & ubi servabit bonorum operum fructus, ut in perpetuum conservati persistant: idcircò ad eum clamat: *Iacta super Dominum donum tuum:* Id est, Projice super Dominum quicquid benè operatus fueris, tanquam donum quod illi committis servandum; libenter enim recipiet, secure servabit, & fidelissimè reddet. Expendit D. Chrysostom. vim illius verbi *Reddet.* Non enim simplicem donationem, sed redditionem ejus, quod depositum aut commodatum fuerat, significat. Quod ut explicemus annotandum est, Deum esse datorem & redditorem nostrum. Homil. de Anna & Samuel. educatione, post medium. Est in primis dator totius boni in hac vita, *Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia:* 1. Cor. 6. 8. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est.* Iac. 1. 17. Omne. n. bonum, quod operamur, ipso misericorditer donante operamur & perficimus; *Qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate sua.* ad Phil. 2. 12. Ipsius dono credimus, speramus, diligimus, misericordes sumus, jejunamus, pœnitemus, & clamare possumus: *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.* Isa. 26. 12. Et cuicunque bene operante dicit Paulus: *Quid habes quod non accepisti, & si accepisti quid gloriaris, quasi non acceperis?* 1. Cor. 4. 7. Accepisti voluntatem, & bonam voluntatem, & potentem voluntatem ad operandum bonum, & quæ actu operetur bonum. Accepisti intellectum, & bonum intellectum, & potentem ad credendum per habitum fidei, & quod actu operetur & producat actum fidei, &c. Erit autem redditor in vita futura, signatèr in die judicij, quam singulariter ad hoc constituit, ut reddat unicuique juxta ea quæ deposuit apud ipsum, secundùm illud Apostoli: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat,* 2. Cor. 5. 10 id est, ut reportet, *unusquisque juxta ea*

quæ

qua egit, aut deposuit apud Deum. Unde tempus vitæ præsentis vocatur tempus donationis, miserationis, gratiæ, aut gratuitæ donationis: tempus autem judicii vocatur redditionis, aut restitutionis; quia id fiet in
Psl.61.13. eo, quod dixit David: *Tu reddes unicuique*
¶ 335. *juxta opera sua.* Hæc excellentissimè exposuit Apostolorum princeps in illa solemni concione, quam ad populum Judæorum habuit post primum miraculum in oculis omnium celeberrimè perfectum, quo claudum ad portam templi sedentem, ad Christi no-
Actor.1. minis invocationem sanavit. Tunc enim concurrentibus principibus & populis, Petrus jam non veritus ancillam, nec timens supremas principum minans, ut annotant
a Hom.4. in Act. ad medium. Chrysostom. *a*, Oecumen. *b*. Augustinus *c*, & Gregor. *d*, tanquam Apostolorum omnium os (ita enim vocant Christom. *e*, & Oe-
b In c.2. Actor. cumen. *f*.) cœpit prædicare Christum: de
c Ser.185. de temp. quo postquam multa dixerat, datorem & redditorem descripsit, datorem scilicet gra-
d Hom.30. in Evang. tiæ in præsenti, & redditorem eorum, quæ
e Hom cit. apud eum deposuerimus, in futuro *g*, *Quem*,
f In c.2. cit. inquit, *oportet quidem cœlum suscipere, us-*
g Act.3.21 *que in tempora restitutionis omnium.* Nunc tempus est donationis, nec enim bonum aliquod operari possumus, nisi ipso donante: ideoque oportuit, ut cœlum conscenderet;
Ephes.4.8. *Ascendens enim Christus in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus:* Oportuit cœlum conscendere, ut inde largissima dona in homines effunderet; mitteret illud supremum, primumque donum, Spiritum sanctum, effunderet super nos aquam mundam. Ibi autem permansurus est *usque ad tempora restitutionis omnium*: id est, usque ad diem judicii, quando nontam daturus, quam restituturus est omnia, quæ apud eum unusquisque deposuerit, quæque quivis ipsi servanda commiserit. Tunc reddet in manifesto, quod nunc ei committimus in occulto. Et ita reddet ac restituet tibi omnia, ut nec una simplex bona cogitatio sit tibi deperitura, qui propterea dixit, omnes capillos capitis tui numeratos, & quod
Luc 21.18 *capillus de capite vestro non peribit.* Et certè visus est S. Apostolus Petrus hæc dicens, memoria tenuisse insigne factum illud Raziæ, quem Spiritus sanctus vocat. *Amatorem civitatis, & qui benè audiebat*, id est, 2. Macha. 14.37 36. præstanti bonæ famæ apud omnes odore fragrabat, *qui pro affectu pater Judæorum appellabatur.* Hic ut cæteris animos faceret-quo firmiter pro Dei legibus ab impio Nicanore, qui illos tenebat oppressos, paterentur, gladio seipsum percussit, *Et jam exanguis effectus, complexus intestina sua utrisque manibus projecit super turbas, invocans dominatorem vitæ ac spiritus, ut hæc illi iterum redderet; atque ita vita functus est.* Ad populum quidem intestina projecit, illum ad firmiter agendum inducens; sed verius ad Deum ipsum projecisse visus fuit, quem orabat, & cui illa committebat, & apud quem deponebat, ut hæc illi iterum redderet, in tempore scilicet restitutionis, aut redditionis.

§. 52. *Quæ Deo offers non tam das, quam accomodas, & deponis tibi reddenda, id quod Anna Samuelis mater egregiè explicavit.*

EX his, juxta B. Chrysostomi doctri- ¶ 336.
nam, expendere possumus admirabilem Hom. de Anna & Samuel.
Philosophiam illius celeberrimæ fœminæ cit post medium.
Annæ, matris Samuelis Prophetæ, quam omnibus imitandam meritò Spiritus Sanctus exposuit: nam ut idem Chrysostomus pro- Hom. de fide Annæ in princ.
bat, ut riusque sexus magistra facta fuit, quam non solum imitentur fœminæ, sed & barbari viri. Omnes, inquit, simul imitemur mulieris philosophiam, quam habuit ante partum, fidem quam habuit in partu, curam studiumque quod habuit post partum. Sterilis illa fuit: qua de causa illam ipsius æmula *affligebat, & angebat, in tantum ut ex-* 1.Reg.1 6.
probraret, quod Dominus conclusisset vulvam ejus; idcircò *surrexit postquam comederat, & biberat in Silo*, & se totam ad orandum Deum convertit, maximum lachrymarum profluvium effundens; talis enim oratio penetrat cælum, & viscera Dei commovet, ut Chrysostomus observat. Quod omnes faciunt tempus relaxationis, inquit Chrysostomus illa facit tem-

pus deprecationis , post convivium occurrens ad supplicationem , fontem lacrymarum emisit, mentemque præ se tulit sobriam ac vigilantem,&c. Si post prandium talis fuit mulier , qualis erat sub auroram ? Si tam instanter oravit post cibum & potum ; qualis erat jejuna ? Si autem audire vis , quid oravit, ausculta dicentem : *Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famula tua, & recordatus mei , dederis serva tua sexum virilem , dabo eum Domine omnibus diebus vita ejus.* Expende verba ejus , nam multæ philosophiæ plena sunt , inquit Chrisost. quam ex his quæ facta sunt deprehendemus. Exaudivit .n. Deus deprecationem , & mancam naturam sterilemque corrigens , & vultum , quæ conclusa erat aperiens , dedit illi filium talem, qualem Samuelem fuisse omnes novimus. Suscepto autem filio , voti sui non immemor , idque complens , quod
a Ps.75.12 b Eccl 5.3. postea dictum fuit: *a , Vovete, & reddite Domino Deo vestro.* Et *b*, *Si quid promisisti Domino , ne moreris reddere* , cùm primum ad domum,aut tabernaculum Domini proficisci potuit , filium suum detulit , eidem cui promiserat offerendum:& accedens ad summum Sacerdotem, *Pro puero*, inquit, *isto oravi* , *&*
a Reg 1. 17. *dedit mihi Dominus petitionem meam,quam postulavi eum: idcircò & ego commodavi eum Domino cunctis diebus, quibus fuerit commodatus Domino.* Multa circa hæc verba expen-
¶ 337 dit Chrysostom. id tamen singulariter, quod dicit , *Commodavi eum.* Videtur enim hæc mulier in eo quod se exhibet solicitam circa expletionem voti , potius defecisse valde ab eo , quod promisit & voverat. Quidnam illa vovit? Se daturam filium Domino, *Dabo*, inquit, *eum Domino.* Quid reddet ? *Commodavit eum Domino* id est, Domino offero filium, non datum, sed commodatum:& quasi timens, ne minus benè vna voce mentem suam explicuisset , eandem repetit subdens ; *Cunctis diebus , quibus fuerit comodatus Domino* Quasi dicat ; Ecce filium quem à Domino accepi , cum commodo Domino , & quasi commodatum apud illum depono. Promiseras, ô sapientissima fœmina , daturam filium domino;& nunc tantùm eidem illum commodare semel & iterum protestaris ? Ab eo quod promisisti deficere videris. Sed insigni philosophia mulier se præstantem exhibet,quæ quod Dei dono suscipimus, quomodo ipsi dare debeamus , explicat. Non .n. quod Deo tradimus , quasi omninò datum illi tradimus , cui nihil omnia nostra proficiunt : sed quasi commodatum, & in deposito servandum committimus , nobis suo tempore reddendum. Quod ille nobis donat , eidem offerimus , nos. n. ex nobis nihil habemus , quod ipsi possimus offerre : *Tua* 1. Paral 19.14.
sunt omnia Domine, & quæ de manu tua accepimus , dedimus tibi, dicebat sanctus quidã Rex ; sed ita damus , ut non nobis , quod damus pereat ; quin potius ut securè servandum & fideliter reddendum suscipiat. Et ut non solius mulieris philosophiam credas , vide eandem apud summum Sacerdotem Heli. Quando Anna sterilis fuit, & ad deprecandum pro filio abijt , afflictionem suam sacerdoti exposuit : cui respondit ille :*Vade in pace . &* 1.Reg.1. 17.
Deus Israel det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum. Cum autem postea mulier suscepto filio redijt , & obtulit eum Domino,dixit ad illam,& ad Elcana virum ejus:*Reddat tibi* 1. Reg.2. 20.
Dominus semen de muliere hac pro fœnore, quod commodasti Domino. Initio,inquit Chrysost. non dixerat;Reddat tibi;sed det tibi Do- Hom. de Anna or.
nus quod postulas : verum postquam filium Deo obtulit , intelligens commodatum potius,quam datum,non dixit,Det tibi.sed *Reddat tibi Dominus pro fœnore*, ad modũ fœneratoris , & mutuatoris , qui quod accepit in fœnus & mutuum , reddere postea non dare dicitur. Ex quibus divinam Theologiam scitu dignissimam intelliges. In primis non posse ¶ 338
sterilem concipere, nisi Deo dante filium, nec illam habere quid Deo offerat , nisi quod Dei dono suscepit : sic tamen offerendum , quod potius sic accommodare , & in Dei depositoreponere , quam dare. Homo quidem sterilis est ex se ad bonum , de quo Apostolus : *Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis , quasi ex nobis sed sufficientia nostra ex Deo est.* O quam sterilis vulua,quæ nec mini- 2 Cor.3 5.
mam poni cogitationem prout oportet concipere potest. Remansit natura nostra tanquam terra illa Sodomorum,quasi sale fortissimo mordacissimoq; cõspersa, quæ nihil utile pro-

proferre potest: carnalis fuit reddita, & parit filias i. e. opera noxia, quæ Paulus opera carnis vocat *a*: non tamen sexum virilem potest producere, ut Origen. *b*, latè prosequitur. Ideoque, ut D. Gregor. *c*, explicavit, vocatur à B. Iob *d*: *Sterilis quæ non parit*, & ut Apostolus dixit *e*: *Non habitat in carne mea bonum*. Non itaque potest nisi ex mero gratuitoque Dei dono filium parere, i. e. opus bonum efficere. Quando autem talem susceperis filium, cura diligenter eidem offerre, quo dante peperisti. Hoc facies, in illius gloriam & laudem referendo opus, curando non videri hominibus, sed patri tuo cœlesti. Et intellige, hoc modo te filium servare, quem non tam das, tanquam nunquam amplius videndum, quam accommodas illi qui servet, & in deposito custoditum retineat, plenè & complete tibi reddendum. Duo ex his infero. Primum; nihil tibi dandum in futuro, nisi quod deposueris in præsenti. Non enim datio futura est, sed redditio: & nulli redditur, nisi quod prius deposuerat. Vide quæ deposueris, tantum.n. juxta illa accipies. Hinc illa celebris Dei sententia apud Oseam: *Quoniam ventum seminabant, turbinem metent*. Consueverunt scripturæ sacræ ex metaphora seminationis explicare, quid vnusquisque ex suis operibus reportaturus sit. *Quæcunque. n. seminaverit homo*, inquit Apostolus, *hæc & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet: & qui seminat in carne sua, de carne metet corruptionem*. Si spinas seminaveris: nunquid triticum metendum credis? Si hordeum, nunquid metes frumentum? Quæ seminaverit homo. hæc & metet, aucta quidem & multiplicata. Ideoque qui seminat ventum, quidnam nisi turbinem, qui ventus est vehemens & multiplicatus colliget? Quid collecturus erat ille dives delitiosus, qui seminabat epulas voluptates, luxum & cultum vestium, nisi cruciatus ingentes flammarum? Quid speras te messurum, si spinas seminas, *Nisi quod eas metes in septuplum*? Sed his dimissis, de operibus bonis solummodo agamus. Terra tantum reddet tibi juxta ea, quæ in ea reposueras, illique; commiseras Annoravit Liranus excellenter Deum futuram abundantiam & sterilitatem duplicato somnio spicarum pinguium & tenuium, vaccarum crassarum, & macrarum, demonstrasse & præsignasse. Non ille somnia intellexit, datusque à Deo fuit Ioseph, qui illa interpretaretur: qui referenti regi duo somnia, respondit: *somnium regis unum est*. Quomodo unum, si sunt duo? Quia ad unam & eandem rem explicandam utrumque datum fuit, & per utrumque somnium coniunctè. futura abundantia & sterilitas terræ annuntiabatur. Duplex.n. est causa, inquit Lyran. fertilitatis terræ, bona scil. seminatio quam faciunt bona & multiplicia grana tritici, quam denotant spicæ multiplices & plenæ: & bona terræ aratio & cultura, cui deserviunt in primis, & conducunt boves validi, & ad arandum idonei, quod figurabat, visio pinguium boum. Contrariæ autem res, sunt causa sterilitatis. malum nimirum sementis, cum videlicet illud est tenue & exile, quod significabant spicæ illæ siccæ, vento urente percussæ, quæ vel nulla, vel per pauca & vitiata grana tritici suppeditare poterant in usum seminandi: & item mala terræ aratio & cultura quam prænotabant vaccæ macilentæ, infirmæ & imbecilles. Futuram ergo messem reddendam à terra, ex præcedenti seminatione indicavit, & inde eam S. Ioseph Dei spiritu plenus secure prædixit. Vis ut tibi, quamuis non sim Propheta sicut S. Ioseph, futura prænunciem? Prænuntiabo sanè, *Nam sicut quæ futura sunt Deus ostendit Pharaoni*, ita etiam ostendit tibi. Exponito mihi somnia tua. Quidnam in teipso vides? quas spicas? quas vaccas arantes & colentes terram? quænam opera? Quænam vaccæ operum pœnitentiæ, arantium carnem tuam? quænam spicæ operum misericordiæ? Si vaccas macilentas, jejunia infirma, grandi coudimentorum multitudine acta, pœnitentiæ opera cum parvo cordis dolore vigilias exiles, disciplinas nullas præferas: si spicas urediue absumptas, elemosynas inquam exiles & viles, amorem fraternitatis exiguum, orationem tepidam, confessionem indevotam exhibeas: certè prædico tibi futuræ messis sterilitatem, parva recipies, & parua tibi tradet, qui tantum quæ apud eum deposuisti reddet. Si autem pœnitentiam

a ad Gal. 5. 19. *b Ho. 2. in Exod.* *c 17. Mor. c. 1. & 2.* *d Iob 24. 21.* *e Rom. 7. 18.* *Osea 8.* *ad Gal. 6. 7.* *Eccl. 7. 3.* ¶ 339 *In c. 41. Genes.* *Gen. 41.* *Gen. 41. 25.* *Gen. 41. 35.*

tentiam validam, fortia jejunia, vigilias continuas, eleëmosynas grandes videris, tibi grandem abundantemque messem promitto; pater enim tuus, quæ apud eum deposuisti, non minorata aut consumpta, sed multiplicata & aucta tibi reddet *Reddet*, inquit, *tibi*, omnia quæ seminaveris Nunquam apud homines tam secura est seminatio, quod omnia grana, quæ homo seminavit, tempore messis recipiat: multa enim pereunt. Quædam in terra corrumpuntur, alia ab avibus comeduntur, alia à spinis absumuntur, alia à transeuntibus conculcantur: sed universa quæ apud Deum reposueris, secura tibi servantur, qui fideliter omnia reddet; nec tantum quomodo deposueris, sed meliora reddita & multiplicata: multò magis quam terra bona & optima, quæ sibi commituntur reddit.

¶ 340. *Hom. 2. in Isaiam.* Vocatur Deus apes in scriptura, ut Origenes annotavit; cujus mores & natura satis sunt omnibus nota. Apes namque perpetuo circa flores horti aut nemoris tui versatur, nihil ex illis colligens, nisi rorem intra illos latentem; omnia enim alia intacta tibi relinquit: neque verò rorem illum sibi retinet; sed potius tibi restituit melioratum, factum favum mellis suavissimum. Deus perpetuò inter flores bonorum operum versatur: *Dilectus meus mihi, & ego illi*, inquit Sponsa, *qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, &c.* Delectatur enim oratione, jejunio, eleëmosyna, vigilijs sanctis. Sed quid inde sibi colligit? Rorem solummodo internum? tuam internam mentis affectionem, qua illius gloriam & honorem intendis, hanc sibi carpit. Sed neque sibi penitus retinet, accipit enim, ut reddat, non quomodocunque, sed factum favum mellis æternæ baitudinis & gloriæ. Quomodo namque dicturus est in die judicii? *Venite benedicti patris mei, percipite regnum, &c. esurivi enim & dedistis mihi manducare, sitivi & dedistis mihi potum, &c.* Expende illud, *dedistis mihi*, id est, mei gloriam, honorem & obsequium intendentes, hæc fecistis: hæc quæ accepi, reddo; non qualia mihi dedistis, sed facta favum mellis; *Percipite paratum vobis regnum.* Expende illud, *paratum*: Apes ex rore ipso, quem à floribus tuis carpit, tibi favum præparat. Quid credis Deum facere toto vitæ tuæ tempore, accipiens opera bona quæ ad ejus gloriam & honorem intendis exhiberet Accipit certè, sed præparat favum regni æterni. *Percipite*, inquit, *paratum vobis regnum.* Ex hac doctrina processit illa Apostoli admonitio ad Corinthios, qua ad bona opera apud Deum perpetuò reponenda hortatur, ut B. Chrysostomus annotavit. Fuerunt multi homines perditissimi, qui suadere cœperunt nullum ex bonis operibus reportandum fructum, imò omnia bona quæ homo operatur perdi: dicebant enim, nunquam futurum tempus aut diem, in quo homini restituerentur, ac redderentur quæ operatus fuisset; negabant namque futuram resurrectionem & judicium, imò & animæ immortalitatem: ideoque hoc erat commune proverbium ore ipsorum decantatum, ut Apostolus refert: *Commedamus, & bibamus, cras enim moriemur.* Hos Apostolus longo grandique discursu ex penetralibus divinæ Theologiæ revincendos assumit, demonstrans futurum resurrectionis & universalis judicii tempus, in quo Deus redditurus est omnia, quæ nunc justi apud eum deposuerint, post quæ tandem subinfert: *Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in omni opere bono semper, scientes quia labor vester non est inanis in Domino.* Iusta & conveniens admonitio, inquit Chrysost. nihil enim tantopere perturbare solet, quam putare se frustra & in vanum affligi & laborare; nihilque magis animum firmum & immobilem in labore continet, quam intelligere illum non inanem, sed fructuosissimum futurum. Unde ¶ 341. Apostolus non petit solummodo, quod bonum operentur; sed *abundantes*, inquit, *in omni opere bono, semper,* sine intermissione, vosque immobiles tenebit rectè operando, scientes quia labor vester non est inanis in Domino. Adverbium temporis potest sequentibus coniungi, ut dicat; *Semper scientes*, id est, cogitantes, memoria retinentes, *quoniam labor vester non est inanis*

Cant. 6. 2. *Matt. 25. 35.* *Hom. 42. in 1. ad Corin. post med.* *1. Cor. 15. 32.* *1. Cor. 15. 58.*

in

in Domino, hæc sit perpetua mentis cogitatio, & hoc perpetuò memoria revolvite, quod labor vester, qui est in Domino, id est, propter Dominum, non est inanis; sed perpetua, ac firma securitate perstans apud Deum, qui quicquid operatus fueris, reddet tibi. Miseri hypocritæ, qui omnia agunt, ut videantur ab hominibus! eorum labor non est in Domino, nec propter Dominum: ideò inanis, vacuus, & sine fructu, quibus quicquid operati fuerint, perit. Hinc considera diligenter quæ ad te pertinent. Scito te de hac vita migraturum, & in futura solummodo inventurum quæ apud Deum dum vivis reposueris: examina attentè quidnam reponas, ut cùm eo perveneris, non fame pereas. Cum ex hac civitate ad aliquem locum progressurus es, in quo scis nihil inveniendum, nisi quod hinc præmiseris, magna cura intendis omnia illuc abundanter transmittere, quæ necessaria erunt. In futurum sæculum transiturus es, quod non est locus dationis, sed redditionis, ut diximus; nihilque ibi invenies, nisi quod hinc præmiseris, & apud Deum reposueris. Vide quid reponas, qui non una die, aut duabus; sed in æternum ibi permansurus es, & ad tam grandem durationem grandis requiritur rerum provisio. Iuxta hanc doctrinam possumus juxta mentem Hieronymi *a*, Hilarii *b*, Augustini *c*, & Origenis *d*, cætera omnia, quæ in hac Evangelica lectione Christus subdidit explicare. *Nolite*, inquit, *thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo & tinea demolitur, & ubi fures effodiunt & furantur, thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo, ubi nec ærugo*, &c. Nullus major thesaurus, quam qui ex bonis operibus conflatur, ut infra dicemus. Infœlices illi, qui in terra thesaurizant, qui opera bona in terra constituunt & collocant: nam ab ærugine & tinea inanis gloriæ demoliuntur, & ab humanis oculis tanquam à latronibus diripiuntur. Fœlices autem qui hujusmodi thesaurum apud Deum cœlo condunt operantes propter illius honorem & gloriam: cùm enim in tuto collocatum habent, qui propterea ibi cor suum locatum retinent, quorum conversatio in cœlis est: *Ubi enim est thesaurus tuus, ibi & cor tuum, &c.*

a In c. 6 Matth. b Can. 5. in Matth. c Ser. 220. de temp. d Ho. 4. in c. 6 Matt. *Mat 6 21*

§. 53. *Hoc insuper reddet tibi Deus, quod opera, quæ in abscondito fecisti, videantur etiam ab hominibus, qui horti conclusi aromata fluere facit.*

Secundus sensus est, qui placuit Beat. Chrysostomo, ut cum Christus Dominus dicit, *Reddet tibi*, subintelligamus id, quod præcessit, videri scilicet ab hominibus. Quasi dicere velit: Cùm tu jejunas aut bonum aliquod opus facis, ne contendas videri hominibus, sed tantùm patri tuo, qui est in abscondito, & ille qui videt in abscondito reddet tibi, hoc quod est ab hominibus videri; laudari & glorificari. Quibus verbis hoc videtur promittere illi qui tantummodo Deo placere contenderit, quòd non tantùm pater cœlestis gloriosum, & spectabilem apud se, sed & apud homines faciet. Ex quibus responderi potest argumento quo philosophi utebantur, ad ostendendum hominem intendere posse per sua bona opera gloriam & honorem apud homines, quod S. Augustinus *a*. ex Cicerone *b*, retulit. Id enim homo potest per bona opera intendere, quod bonis operibus debitum est: his autem debetur gloria & honor apud homines, sicut operibus malis vituperium & infamia: potest igitur illa intendere, qui benè operatur. Huic argumento respondimus supra ex eodem Augustino, & D. Thoma. Respondatur tamen nunc ex Christi Domini doctrina, nequaquam Deum velle privare illos, qui legitimè sibi obsequuntur, gloria & honore apud homines; quin potius hoc singulariter promittere, quod etiam honorem & gloriam illis reddet, & faciet quod eorum bona opera, quæ in abscondito egerunt propter solius Dei amorem, videantur ab hominibus. Non enim vult Deus sanctos suos carere honore & gloria apud homines, ut optimè Chrysost. prosequitur: si enim inquit, quivis terrenus rex justè servis

¶348 *Hom 19. ex variis in Matth.* *a 25. De civ. c. 13. b. In proœmio Tusc. qq.* *5 D. civ. à c. 13. usque 19. 2.2 q 132 ar. 1 ad 3.* *Hom. 2. in 1. ad Thes. ad medium.*

servis ac familiaribus suis honorem à cæteris vult impendi; & juste Assuerus Mardochæum quem fidelem invenerat, summo voluit ab omnibus suis subditis prosequi: similiter & Pharao meritò statuit, ut eoram Ioseph *omnes genua flecterent*, multò magis est justum, ut Deus intendat honori & gloriæ servorum suorum, tantò magis quantò magis digni sunt honore & gloria, qui ipsi obsequuntur, quàm qui serviunt regibus terræ. Unde ipsemet sibi assumit illorum gloriam & honorem promovere, & opera quæ in abscondito fecerunt in sui obsequium, omnium oculis videnda, linguis prædicanda, vocibus commendanda exponere & exhibere. Et verè ita se res habet. Quis enim sanctorum & servorum Dei opera, quæ in abditissimis angulis egerunt, & quæ in remotissimis desertorum penetralibus operati sunt, fecit hominibus nota, & omnium oculis manifesta?

Esth. 8.
Gen. 41.

¶ 343. Id quod cœlestis Sponsus elegantissimè abumbrasse mihi visus fuit, Sponsam suam describens. Laudat eam non solùm ex eò quod in illa omnium virtutum opera inveniebantur: sed quod in secreto & in solius Sponsi oculis operabantur, qui tamen statim seipsum exhibet illorum operum proditorem & manifestatorem ad omnes. *Hortus conclusus* inquit, *soror mea Sponsa, hortus conclusus, fons signatus*. Voluit, ut B. Hieronymus indicat, explicare strictam clausuram, quam Sponsa tenebat, latitans ab omnium oculis separata: quæ enim Sponsum suum, zelotypum noverat, nulli videndam faciem suam exhibebat, sed seipsam soli Sponso contuendam servabat conclusam. Quam autem grandis fuerit hujusmodi clausura, & quam separata extiterit Sponsa ab omnium oculis, non solum explicuit Sponsus iterata ille voce, *Hortus conclusus soror mea Sponsa, hortus conclusus*, quæ apud omnes grandem habet emphasim, & apud Hebræos maximam; indicatque hortum undique omnino, omnique ex parte obseratum: sed subdens; *Fons signatus*. Nihil enim magis oculos arcet ab aliquarum literarum inspectione, quam signum regis suppositum; illud enim omnes admonet, nullis oculis ab iis quibus literæ diriguntur, expositas aut contuendas. Qui autem eam vocarat hortum conclusum, & fontem signatum, voluit exponere qualis esset hortus, qualisque fons. Sæpè enim hortus conclusus, inermis est, & fons signatus, aquis est destitutus. *Emissiones*, inquit, *tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus, cypri cum nardo, nardus & crocus, fistula & cinnamomum cum universis lignis Libani, myrrha, & aloe cum omibus primis unguentis.* Quasi dicat; Dixi te hortum conclusum; nec tamen aliquis intelligat infrugiferum, sed potius omnia fructuum, & aromatum genera emittentem: emissiones tuæ, id est, plantationes aut arbores, quæ emittis & producis, sunt quasi horti paradisi: emittis namque & profers mala punica excellentissima, cùm omni genere pomorum.

Cant. 4. 12
Ep 22. ad Eustoch.
Cant. 4. 13

¶ 344. Nec tantum hæc quæ ad gustum faciunt, sed omnia aromata: est enim in te *Cyprus* (est arbor odoratissima in Phœnice apud Plinium *a*, & Dioscoridem *b*, alii Camphoram vocant, de qua alibi) *Nardus*, planta fragrantissima satis nota, & nardus habet juxta se *Crocum*, cordis confortativum, de quo Plinius *c*, *Fistula*, Septuaginta *Calamum* vertunt; est autem Calamus planta suaveolentissima, quam ad odoriferum ungentum Deus adhiberi volebat *d*, cujus frequens mentio est in scriptura sacra *e*, de qua agit Plinius *f*, & Theophrastus *g*, quam Strabo *h*, vocat Aromaticum juncum, de qua noster Istella *i*, *Cinnamomum*, quidam contendunt, esse quem hispanè *Canela* vocamus, alii eo odoratiorem plantam, de qua idem noster Istella *k*, de cujus virtute, & efficacitate multa S. Gregorius Nyssenus *l*, tradit. *Myrrha*, nota satis, de qua & arboribus unde fluit, agit Plinius *m*, & *Aloe*, quam etiam Plinius *n* describit, & de utroque multa tradit Hieronymus *o*. *Cum omnibus primis unguentis*, id est, cum omnibus aromatibus, ex quibus prima, id est, pretiosissima unguenta conficiuntur & medicamenta. Ita B. Gregorius Nyssenus. Omnia igitur fructuum, plantarum, & arborum genera voluit Sponsus indicare, quæ ad gustum, quæ ad odorem, quæ ad medicamenta. Quibus verbis, ut idem Gregorius Nyssenus *p*, profite-

a *Lib. 12. c. 12 & 24 & lib 21 c. 18.*
b *Li. 1. c. 4*
c *Li. 12. c. 14 & 15.*
d *Exo. 30. 23.*
e *Esa. 19. 6 & 55. 7 & 43. 24. & Ier. 6. 20.*
i *Li. 12. c. 23.*
g *Lib. 4. hist. plant. c. 7.*
h *Lib 16. Geograph.*
i *In c 30. Exo. n 32.*
k *in c 30. Exo n 31.*
l *Orat. 5. in Cant.*
m *Lib. 12. c 15.*
n *Li. 17. c. 4*
o *in Ps. 44*
p *Orat. 9 cit.*

q *Dib. 4. contra Iov. post med.* ficetur, docetque Hieronymus *q*, recondita mysteria voluit Sponsus indicare, talem sc. Sponsam, quæ omnium virtutum operibus redundabat, in qua omnes virtutes supernaturales, & acquisitæ, earumque actus excellentissimi invenirentur. Firma pollebat fide, secura stabiliebatur spe, ardebat flagranti charitate, temperatissima per valida jejunia, religiosa per orationis excessum, mortificata per pœnitentiæ opera, &c. Et adverte grande secretum, quod in Hebræo indicat vox illa, *Emissiones tuæ*. Non enim tantum significat hortum emittere, sed transmittere, ut Theodoretus *a*, & Gregor Nyssenus *b*, annotant, indicatque Hieronymus *c*, expressitque Ambrosius *d*, transferens & legens: *Transmissiones tuæ*, ut unico verbo cælestis Sponsus explicaret, qualiter Sponsa omnium bonorum operum fructum emitteret, quæ non solùm emittebat ex se, aut producebat, sed transmittebat in Sponsum, ad eum & erga eum omnes hujusmodi fructus referebat & mittebat. Hortus itaque erat Sponsa omnium fructuum genere abundantissimus, sed cujus omnis fructus, omnium oculis erat celatus, erat enim illa hortus undique conclusus ad omnem sui partem obseratus. Et qualis fons?

a *In c. 4. Cant.*
b *Orat 9. cit.*
c *In cap. 8 Eccl. ante med.*
d *Lib. de bono mortis c. 4.*

¶ 345.

Cant. 4. 15. *Fons*, inquit, *hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano.* Nullum tempus sufficeret ad explicanda mysteria, quæ hisce verbis cœlestis Sponsus voluit designare. Tantummodo dico voluisse exprimere abundantiam donorum & gratiarum, qua à cœlesti Sponso erat ornata, à quo tanquam à monte Libano, omne datum optimum & omne donum perfectum magno cum impetu & ubertate profluebat. Et rectè quidem, nec enim tot, tantosque & tam excellentes fructus Sponsa producere posset, nisi hujusmodi aquarum redundantiam à monte Libano exciperet. Loquiturque alludens ad Iordanis fluvium, qui, ut Iosephus tradit, ex illis duobus fontibus Ior & Dan procedit, qui à monte Libano scaturientes, in unum postea conveniunt; de quibus etiam Plinius egit. Talis *fons* Sponsa erat, omnibus gratiarum donis fœcundata & cœlestibus favoribus repleta, sed *signatus*, quippe quæ soli Sponso suo internas animi virtutes & dona servabat occulta, illa ab hominum oculis omnino avertens. Quæ igitur Deus in illa operabatur, gratias & dona, & cœlestes favores, & quæ illa divino auxilio munita operabatur, omnia celabat, absconditaque tenebat, curans non hominibus, sed tantum cœlesti Sponso videri. Vidisti Sponsam conclusam, signatam, occultam, celatam, absconditam? Vidisti emittentem in abscondito & transmittentem soli Sponso suo omnium bonorum operum fructum, & aromata? Audi igitur Sponsum subitò clamantem & advocantem ventos, ut ad omnium nares & sensus, quæ in horto latebant deferrent. *Surge*, inquit, *Aquilo, & veni Auster, perfla hortum meum, & fluent aromata illius.* Sicuti si nullus spirat ventus, flores, fructus, & aromata, nullum videntur odorem spirare: ita ventis flantibus, & exeuntibus, emitunt odorem, quem venti ipsi ad nares omnium deferunt. Aliqui credunt Sponsum cælestem omnes ventos advocare voluisse, quos sub Aquilone, & Austrio voluit comprehendere. Sunt enim hi, ut Aristoteles docuit, duo venti primarii, qui omni anni tempore spirant: cæterum scimus hos esse ventos aptiores, quibus concitari flores & fructus, validius odores emittunt. Aquilo nimis frigidius est: & si solus spirat, poros comprimit, odoremque fluentem continet: Auster est calidus, qui nimis poros dilatat, omneque odorem subitò exhalat & consumit. Quando autem simul uterque fluit, suavissimum odorem flores spirant: nam Aquilo prohibet consumptionem, & Auster compressionem. Media nocte flores odorem non spirant, quia nimis frigus viget: nec media itidem die quando calor urgentissimus est: sed matutino tempore, quando moderata quædam temperies extat: tunc enim ventus quivis fluens suavissimum perfert odorem. Hos ergo ventos propterea Sponsus advocat, qui volebat ut aromata odoratissima fragrantia fluerent. Et primò vocat Aquilonarem ventum, quem alii Favonium aut Zephyrum appellant, quem Claudianus poëta, patrem Veris vocat, dicens: O pater gratissimè veris; cui & Plin. *a*, subscripsit, de quibus noster Soto major *b*, multa

Cant. 4. 16

2. Meteor. c. 4.

¶ 346.

a *Lib. 16. c. 25.*
b *in cap 4. Cant.*

a *De bello Iud. c. 18.*
Li. 5 c. 51. & 10.

multa tradit Alii contendunt Sponsum divinum jubere relegari & abigi Aquilonem aut Aquilonarem ventum, & quod veniret perflaretque solus Auster. Dum enim ille spirat, rigent omnia, floresque compressum tenent intra se odorem, quem abundantissimè & copiosissimè emittunt flante Austro. Quasi dicere voluit: Discedat jam Aquilo, quo flante nullus deprehendebat odorem aromatum horti mei: veniat Auster flatuque suo omnium aromatum, florum & fructuum odorem extrahat, ut ad omnium nares perveniat. Ita indicare videntur Gregorius Nyssenus *e*, Theodoretus *d*, Hieronymus *e*, Augustinus *f*, Gregorius *g*, & alii. Utcunque tamen sit, hoc contendit cœlestis Sponsus odorem & suavitatem omnium aromatum, florum & fructuum, quæ occulta & abscondita tenebantur ad omnium sensum & notitiam pervenire. Grande sine dubio mysterium. Sponsam suam vult cœlestis Sponsus tanquam conclusum hortum, omnes fructus & aromata tenere conclusa, sibique tantum transmittenda, humanis oculis penitus invisa, & tanquam fontem signatum, omnia gratiarum fluenta vult teneri à quocunque contuente, signata: & ipsemet ventos excitat, qui odorem inde trahant, & per omnium sensus & nares spargantur. Vult Sponsus ex una parte, omnia à Sponsa teneri conclusa & obsignata, & ex alia jubet ipse abire Aquilonem, qui omnem tenebat compressum odorem, & Austrum spirare, qui illum extrahat, & omnibus illum notum faciat. Quidnam hæc sibi volunt? Certè quod cœpimus indicare: ipsummet, qui jubet & præcipit opera bona ab hominibus abscondi, & qui gloriam apud homines prohibet conquirere, illa hominibus videnda exhibere, & eorum gloriam & laudem apud homines promovere. Honor & gloria, ut alibi ex B. Augustino *a*, & D. Thoma *b*, dicebamus, est clara notitia cum laude, similis odori ex floribus, quos venti concitant, prodeunti. Est quædam area floribus plena: spirant venti, & flores concitant atque hinc illucque trahunt & excutiunt, inde suavissimus odor procedit: non aliter cùm aliquis homo virtutum floribus abundat, cùm eas venti agitant, id est, verba narrantium & loquentium exponunt, consurgit quidam odor suavis, quo tales virtutes gratæ omnibus prædicantur, hæcque prædicatio, est gloria & honor apud homines. Cælestis ipse Sponsus, qui voluit Sponsam esse hortum conclusum, & quod emittet flores, fructus & aromata in abscondito, quæ omnium oculos laterent; ipse ventos excitat & provocat, ut hujusmodi aromata concitent & promoveant: unde odor suavissimus fluat, & per omnium sensus spargatur.

§. 54. *Quæ sancti contendentes soli Deo videri, in abditissimis faciunt, Deus ad eorum gloriam videnda omnibus exponit, ut ex eorum historiis liquet.*

ET verè non poterat, meo judicio, aptius explicari, quod Deus cum sanctis suis agit, quam hujusmodi metaphora. Ab illis strictissimè exposcit, ab hominibus abscondere opera sua bona, adeò ut *Nesciat*, inquit, *sinistra tua quid faciat dextera tua*, & quod omninò caveant, hominibus videri, & quod in abscondito opera sua faciant; & nihilominus ipsemet est, qui sibi assumit excitare ventos, qui omnes fructus, floresque, & aromata per odorem fragrantissimum in publicum omnibus producant. Ipse namquemet est, qui excitat aliquos tanquam ventos, qui illos fructus, flores & aromata bonorum operum, verbis suis & relatione nota faciant, & odorem ad omnium sensus perferant; ut quæ abditissima fuerant, omnibus adoratissima proferantur, ab omnibus laudanda, commendanda, imò & admiranda. Quis namque nota fecit sanctorum Anachoretarum jejunia, orationes, vigilias, quæ in antris & specubus perficiebant? Quis insignes, quas ab omni hominum consortio semoti victorias de toto inferni agmine reportarunt? Fuit celeberrimus ille vir Honuphrius Rex, qui in juventute, relicto & abdicato pro Christi amore regno, deserta ¶ 347.

Ægypti

Ægypti petiit, ubi solus per sexaginta annos in abditissima solitudine ab omnium hominum oculis semotus, eximios omnium virtutum fructus cœlesti Sponso emittens & transmittens, vitam peregit: & tamen (quod nunquam satis admirari desisto) quæ quandiu extitit rex, in oculis totius regni operatus fuit, sunt nobis penitus ignota: & omnia, quæ in summa abditissimaque solitudine per sexaginta annos nullo conspiciente homine egit, nobis sunt manifesta. Non mirum hæc enim cœlestis Sponsus ad illius honorem & gloriam nota fieri voluit S. Abbati Paphnutio, qui tamquam ventus verbis disertissimis, vocibus fluens, ac pennis, quibus scripsit volans, ad omnium notitiam, odorem omnium virtutum illius perferret. Fugit mundum insignis ille vir Paulus, (quem Hieronymus eremitarum autorem, & magistrum vocat) & in abditissimam eremi speluncam se recepit, cui ne alicui se faceret manifestum, providit Deus palmam, victum & vestitum præbentem, & fontem unde biberet. Ibi plusquam per sexaginta annos mansit omni hominum generi penitus invisus, Deo fructus omnium virtutum in abscondito transmittens: sed qui eum ibi conclusum permanere voluit, odorem fragrantissimum earumdem virtutum voluit omnibus fieri manifestum; unde Antonium illum famigeratissimum non sine grandi miraculo destinavit, qui illius vitæ conscius, ipso decedente nota mundo faceret, quæ in abscondito operatus fuerat Paulus. Mariam Ægyptiacam omnes noverant peccatricem; sed quæ in occultissima solitudine per decem & septem annos omnium oculos latens, peccata sua grandi pænitentia deleverat, & excellentissimis virtutum odoribus cœlum ipsum recreabat: cœlestis tamen Sponsus, qui in illam in abscondito sibi opera sua transmisisse gaudebat, tanquam ventum excitavit sanctum illum Zosimam, quem sicut alterum Abraham duxit, nescientem quò iret, qui omnes quos sancta illa peccatrix in suprema solitudine emiserat fructus & aromata, hominibus proderet & manifestaret. Permansit virgo sanctissima Sophronia (cujus meminit Hieronymus, sanctæ Marcellæ viduæ vitam scribens) multis annis vitam agens solitariam, hominibus penitus ignotam, omnibus tamen virtutibus fragrantissimam: hanc Deus ipse voluit universis hominibus notam fieri, dum anima in solitudine efflante, aves totius generis excitavit, quæ rostris flores arborumque ramos floridos pulcherrimosque decerperent, quibus non tam sacrum virginis corpus contegerent & conderent, quam ejus excellentes virtutes, eximiamque sanctitatem detegerent, & omnibus conspiciendam exponerent: Et huiusmodi sunt innumera in sanctorum anachoretarum historiis. Considera insuper, quam grandia fuerint, quæ Deus beatissimo Francisco contulit dona, quæ ab illo occulta tenebantur, tanquam si fons esset signatus, dicens cum Propheta; *Secretum meum mihi, secretum meum mihi.* Quis omnia illa in publicum dedit? Quis quæ in reconditissimo silentio & secreto Christus cum eo, & ipse cum Christo tractavit, omnibus fecit manifesta? Vide beatissimum Patriarcham nostrum Dominicum excellentissimis favoribus à Christo & beatissime ejus matre in secretissimo silentio donatum; quis illos omnes in publicum prodidit? Quis quæ in cordis sui arcano Deo offerebat omnibus conspicienda exposuit? Beatam Agnetem de Monte Politiano ordinis nostri mirabilem virginem videbis in secretis & abditis locis orantem, diligentissimè curantem omnem humanum conspectum fugere: cujus tamen ferventissimas orationes Deus omnibus notas faciebat; totum enim pallium ejus respergebat rore quodam candido, instar manna, cujus singulæ guttæ crucis effigiem referebant: & locum ubi sacra virgo genua ad orandum fixerat, subito enatis floribus violisque pulcherrimis ac odoratissimis ornabat: ut non tanta diligentia quæreret illa latere, quanta ipse eam omnibus notam facere. Quis celeberrimi Apostolorum principis Petri sanctitatem toti mundo fecit conspicuam, quia positum coram Agrippa præfecto, tali luce splendidum fecit, ut facies ejus fieret sicut sol: &

In vita Pauli, & epist. 22 ad Eustoc. aliquantulū ante fin.

Apud Surium 9. April.

¶ 348.

Ep. 16. ad Princip. in virg.

Esa 24.16

Refert B. Raymun. Capuanus in ejus vita.

cum in cruce positus fuisset, viderunt fideles, qui lugebant, angelos stantes cum coronis de floribus; & ipso expirante mox apparuerunt ibi viri sancti nimio splendore accincti, quos nemo unquam viderat, qui ad populum dixerunt: Gaudete, quia intercessorem magnum & continuum meruistis habere ante Deum, sine dubio illos quasi ventos excitans, ut odorem aromatum omnium, ad omnium notitiam deferrent. Emittente spiritum B. Agatha, interna cordis illius omnibus nota facere volens, ecce cùm sepeliretur, quidam juvenis sericis indutus, quem sequebantur alii plusquam centum juvenes armati & pulchri, quos nemo unquam viderat, posuitque ad caput ejus tabellam ex marmore, in qua scriptum erat: *Mentem sanctam, spontaneam, honorem Deo, & patriæ liberationem.* Angelos similiter misit, qui jactato in mare corpore B. Clementis, sepulchro admirando conderent, & quolibet anno, ut notam ipsius faceret sanctitatem, mare

¶ 342. ad tria milliaria recedere volebat. His adde curam solicitam, quam Deus habuit prodendi corpora sanctorum, quorum memoria excidere videbatur: hoc enim facit cœlestibus monitis & revelationibus, admonens ut inquirerentur, & celeberrimis miraculis ornans; & quasi de novo omnia sanctorum opera omnium oculis exponens videnda & consideranda, ut de reliquiis B. Stephani considerat Sanct. Augustinus *a*, & de corporibus sanctorum Gervasii & Prothasii B. Ambrosius *b*. Quis explicare aut recensere valeat cœlestia lumina divinitus delapsa, ad sanctorum reliquias prodendas, & honorendas, & eorum sanctitatem manifestandam, Quis odorem fragrantissimum, quem ossa eorum arida spirare vult, indicantem sanctorum operum flores & aromata, quibus viventes fragrarunt? Quis prosequi valebit continua miracula, quæ circa sanctorum reliquias fieri quotidie disponit, quæ eorum sanctitatem & merita produnt? Circa caput B. Januarii, quod perpeti miraculo fit, omnes novimus: quod circa conservationem, positionem & staturam corporis seraphici Francisci, omnibus tam est admirandum, quam conspicuum: quod circa fragrantiam perpetuam ad sepulchrum B. Dominici, est toti mundo exploratum: oleum ex B. Nicolai corpore fluens, & ex virgineis membris B. Catharinæ virginis satis est omnibus decantatum. Hæc prosequi immensi esset operis & laboris. Considero sæpenumero apud memetipsum, quæ quotidie de Sanctis nobis videnda proponuntur, secreta scilicet cordis eorum, puritas intima mentis, quæ in profundissimo secreto perfecerunt, & quæ nobis nota fieri, impossibile videbatur. Quis notum fecit, quomodo orante B. Petro Martyre, Christus Dominus ex Cruce per imaginem crucifixi allocutus & consolatus eum sit. Quis quod in oratione ferventi existente B. Vincentio Ferrario, favorem Beatissimæ Virginis implorante, imago ejusdem beatissimæ virginis sensibili sermone illum fuit prosecuta? Quis quod orante B. Ludovico Bertrando coram imagine ejusdem S. Vincentii, volente illo pedes imaginis adorare, imago ipsa illum continuit, & complexa est, quasi dicens: *Ne feceris, conservus enim tuus sum?* Et hujusmodi sunt innumera. Et certè ad hunc finem Deus in Eccle- ¶ 350.
sia sua sanctorum canonizationem disposuit, solemnissimo ritu celebrandam, per quam hoc quod in abscondito sancti fecerant, omnibus notum facit, non solùm ad sui ipsius, sed ad ipsorum honorem & gloriam: non tantum in cœlesti patria, sed apud homines, qui hanc vitam agunt. Quidnam sunt S. sedis Apostolicæ ministri, qui facta sanctorum examinant, nisi venti quidam concutientes flores & aromata, ut tamdem flante austro, id est, summi Pontificis decreto, omnium aromatum odor ad universos homines perveniat, & quæ in abscondito tenebantur, fiant omnibus manifesta? Vide igitur tu qui humanæ laudis & gloriæ es avidus, quomodo eam plenè consequi possis. Non certè consequeris, opera virtutum agens coram hominibus, intendens videri ab eis, nec oculos suos omnes in te convertent, quantumcunque tu contendas illis videri: assequeris autem plenè & complete, si opera bona agens tantum contenderis Deo

a 22. de Civi. c. 8.
b Epi. 85. ad Marcellinam sororem.

Deo videri, & placere. Si enim ita egeris, cumulatissimè etiam hoc tibi ille reddet. Nunquam certè seraphicus Franciscus, aut insignis Dominicus, aut mellifluus Bernardus, aut quivis aliorum sanctorum, ita omnium oculos ad sua virtutum opera contuenda conversos potuisset habere, aut eis placere, aut ab eisdem gloriam acquirere, ex hoc quod omnia sua solummodo hoc fine faceret, ut hominibus videretur, & illis manifestè se suaque videnda exponeret: quantum ex hoc quòd curavit, & procuravit non videri hominibus, sed solummodo Patri cœlesti; qui enim sanctos suos summo honore affectos esse vult, non tantum in cœlo, sed in terra, id etiam illis reddit, quod videantur, laudentur, & glorificentur ab hominibus. Et verè CHRISTUS ipse Dominus legitimus, naturalisque Dei filius, qui hanc doctrinam tradidit, in semetipso expressam dedit; qui nihil penitus ad sui ipsius gloriam egit, sed in omnibus gloriam patris sui quæsivit; quod repetitis sermonibus protestatus fuit: sed talem propterea Pater illi reddidit gloriam & honorem, qua-
ad Ph.2.9 lem Apostolus explicavit, dicens: ***Propter quod, & Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen: ut in nomine Jesu omne genu flectatur, &c.***
Joa. 8.50. & meritò ipse dixit: ***Ego non quæro gloriam meam, est, qui quærat & judicet.*** Hæc o-
Hom.19. ex variis in Matth. mnia elegantissimis verbis conclusit Chrysostomus expendens Christi Domini verba dicentis: ***Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi***, Quasi dicat, inquit Chrysostomus, Quid desideras? Nonne esse aliquos operum spectatores tuorum? Ecce igitur habes non Angelos neque Archangelos tantum, sed etiam horum omnium Deum. Quod si habere etiam homines spectatores concupiscis, ne hac quidem, quam præcipuè cupis mercede privaberis, sed cum opportunum tempus advenerit, quando certè cum maximo cumulo tibi hoc præstabitur, quod requiris. Nam modo quidem si spectari velis, decem aut viginti aut centum tantummodo hominibus ostentare te poteris: si verò latere nunc curaveris, tunc ipse te prædicabit Deus, toto prorsus orbe præsente. Itaque si opera tua maximè sciri cupis, nunc illa occulta diligenter, ut eadem tunc ad majorem tuum spectent honorem, Deo scilicet ea faciente manifesta, & ea referente prorsus, coramque omnibus prædicante. Ita ille.

§. 55. *Reddet tibi Deus juxta cordis tui affectum, quem intuetur, ut ex Assur, & eis quos operarios iniquitatis vocat, patet.*

Tertium & reconditum sensum hæc verba Christi admittunt, quem S.S. Pa- ¶ 351.
tres indicant. ***Pater***, inquit, ***tuus, qui videt in abscondito reddet tibi.*** Quidnam reddet? Quod videt in abscondito, aut quod ei offers in abscondito mentis, cordis & intentionis tuæ, quæ ab oculis viventium est abscondita. ***Homines***, dixit Deus ad Samue- *1.Reg.16.*
lem, ***vident quæ apparent, Deus intuetur 7. cor***; ideoque homines si propter eos opereris, reddent laudem aut mercedem, juxta ea quæ exterius apparent, quæ solummodo eis sunt nota: pater autem cœlestis juxta id quod in cordis abscondito intendis. Non itaque Deus reddet juxta opera tua, secundum quæ illa exterius apparent: sed secundum intentionem & affectum internum cordis, soli Deo conspicuum & notum. Ad hujus explicationem annotandum est, Deum in cujusvis boni operatione, primum omnium attendere intentionem & affectum cordis tui, quod excellenter divinus Sponsus Sponsam laudans indicavit. Laudaverat primò Sponsa Spon- *Cant 4.*
sum suum dramatico more, quo singulas *10. 11.*
corporis illius partes, singulis encomiis metaphoricis excellentissimè commendavit: Sponsus similiter par pari referens, eodem more laudandam assumit Sponsam minutatim secundum omnes ipsius partes. Cæterum contrario ordine processerunt, ut The- *in c.7.Can.*
odoretus acutè observavit: nam Sponsa cœpit à capite, & sigillatim procedens & descendens, ad pedes usque pervenit; unde primum omnium dixit: ***Caput ejus aurum optimum***: & ultimum; ***Crura illius,***

columna marmorea, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Sponsus autem cœpit ab imis pedum, & ascendendo progressus tandem ad caput describendum devenit. Cœpit namque dicens: *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia principis.* In Hebræo nomen *pagham*, quod non solum gressus, sed pedes significat; ideoque Pagninus & Regia legunt: *Quam pulchri pedes tui*: & novissimè subdidit: *Caput tuum ut Carmelus, & comæ tuæ sicut purpura regis.* Hoc sine mysterio factum, nullus concedet, signanter Chrysostomus, qui minimos scripturæ apices, grandia sacramenta continere, perpetuò observat, & docet nihil temerè, aut fortuitò positum in ea esse intelligendum. Agathius doctus sanctusque author credit ideò factum, quia Sponsa cupiebat Sponsum à summis ad ima trahere & demittere: Sponsus autem contendebat Sponsam ab imis ad summa evehere, atque extollere. Existimo nihilominus aliam rationem non incongruam reddi posse. Unusquisque sanè illorum id primo laudandum assumpsit, quod præcipuè in altero observat, & in quo præcipuè oculos collocat.

Cant. 7. 1. | פעם. | Brixian. to. 2 fol. 90 | Hom. 10. 15 18. 20. in Gen. | In Cap. 7. Cant.

¶ 353. Præcipuum quod in Sponso attendebat Sponsa, erat illius caput, à quo omne bonum profluebat; *Caput enim Christi Deus.* Hoc primum omnium in Christo attendendum est, & supponendum, quod est verus Deus, à quo propterea Joannes sui Euangelii initium sumpsit, procedens usque ad pedes carnis. Incipiens enim à verbi diuini generatione, secundum quam est verus Deus; processit usque ad illud, *Verbum caro factum est*; ex illo enim capite, omnia bona, quæ in Christo erant, profluebant. *Et vidimus*, inquit, *eum plenum gratiæ & veritatis, quasi unigeniti à Patre.* Sponsus autem quod præcipuum in Sponsa considerabat, erat cordis affectus & intentio, quam pedes significant. Sunt enim pedes, quos primò movemus, & figimus, cùm iter arripimus. Cùm virtutum viam perampulare volumus, intentionem & affectum cordis primò statuimus; nullis enim operatur nisi ex intentione finis. Hujusmodi pedes cælestis Sponsus primò attendit, hocque est, ut supra cæpimus indicare, quod Spiritus sanctus primò expressit agens de hominis creatione, & de formatione Evæ, quam in adjutorium illi contulit. *Posuit*, inquit, *oculum suum super corda illorum.* Ponere oculos super aliquid, est illud singulariter curare & attendere; quomodo Ioseph petens sibi adduci fratrem suum Benjamin dicebat: *Adducite eum ad me, & ponam oculos meos super illum*, & Deus ipse ad exprimendam curam, quam de terra promissionis habebat, *Quam Dominus*, inquit, *tuus semper invisit, & oculi Domini in ea sunt à principio anni usque ad finem.* Super corda ergo eorum oculos posuit Deus: quia quod primò præcipueque curat & attendit cùm operaris, est cor tuum, illiusque affectum & intentionem. Unde quantumcunque opus in se bonum sit, si cordis intentio extiterit prava, pravum reputat opus, & tanquam tale reprobat, ut supra in sacrificio Cain expositum est. Id quod etiam Theodoretus ex historia regis Assyriorum demonstrat. Voluit Deus punire Israëlitas propter grandia illorum peccata, idcircò excitavit regem Assyriorum, ut contra eos crudele ageret bellum, quem propterea vocat Virgam furoris sui, & baculum manus suæ & protestatur se esse, qui illum mittebat & qui illi mandabat. *Væ*, inquit, *Assur virga furoris mei, & baculus ipse est, in manu ejus indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi.* Vocat Israëlitas Gentem fallacem, quia fallaciis, mendaciis & hypocrisi erant implicati, vocat etiam Populum furoris sui, quia furorem suum contra illos excitatum indicare volebat. Illa interiecto, *Væ*, apud aliquos est hortantis & animantis, & compellentis. In Hebræo, *Hei*, quasi dicat: O Assur, tu es minister iræ meæ: apud alios, est nota comminantis, non tam Assur, quam populo quasi dicat: Væ populo meo, contra quem excito Assur, &c. Et verè Deus singulari suæ providentiæ ordine disponebat populum suum per hujusmodi tyrannos punire & castigare, qui propterea dicebantur virga, & baculus iræ Dei. Unde Medos & Persas, per quos Babylonios puniuit,

1 Cor. 11. 3 | Ioa. 1. 14. | Eccl. 17. 5. | Genes. 44. 21. | Deut. 11. 12. | In c. 12. Esai. | ¶ 354. | Esa. 10. 5. | הוי

Isai. 13.3. nivit, vocavit, *sanctificatos suos*, quasi ad bellum sacrum à se dispositum conscriptos: Ier. 43.10. Ezech. 29. & Regem Babylonis vocat *Servum suum*, & protestatur quod servierit sibi, cui de reddenda mercede eum Propheta Ezechiële sermonem instituebat. Hocque ita agebat, ut sæpè tales tyranni verè cognoscerent Deum fieri voluisse, quod illi agere intendebant: ideoque quando Nabuchodonosor obsedit 4. Reg. 15. 25. Hierusalem, id apertè protestatus est: *Nunquid sine Domini voluntate ascendi ad locum istum, ut demolirer eum? Dominus dixit mihi: Ascende ad terram hanc, & demoliere eam.* Quod qua ratione intelligendum sit, explicare nunc non vacat. Hoc certum sit, hujusmodi tyrannos id perfecisse quod Deus fieri volebat, & id egit Assur solummodo populum Dei conterens, opprimens, & captivans, quod Deus justo suo judicio fieri statuerat. Nihilominus videbis ¶355. Deum statim contra ipsum Assur comminantem, & extrema supplicia prædicentem, quæ illi propter id quod egit inferre parabat: *Et erit*, inquit, *cum impleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion & Ierusalem, visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum ejus.* Isa. 10 12. Expende quid dicat. Postquam Dominus per Assur populum suum plenè castigaverit, idque omne circa Sion & Jerusalem, quod Deus fieri voluit Assur perfecerit; visitabo, inquit Dominus, id est, Ibid. n. 16. castigandum assumam Assur. *Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum in pinguibus ejus tenuitatem, & subtus gloriam ejus succensa ardebit quasi combustio ignis.* Miranda comminatio. Quomodo? qua justitia? quo jure id fieri potest? Misisti Domine regem Assur, ut per eum populum punires; abiit ille, populum castigavit, & supplicio à te definito affecit, & propter tale opus, supplicium illi inferendum comminaris, & prædicis? Si Assur extitisset similis Sauli, qui missus à te ad ultionem su- 1 Reg 15. mendam de Amalecitis, eis pepercerit, non mirum, quod contra illum te ostenderes provocatum. Quod tamen decernas ultionem sumere de Rege, qui id perfecit contra inimicos tuos, quod tu fieri voluisti, res est magna admiratione digna. Quid de rege diceremus, qui mittens ducem aliquem ad castigandos rebelles quosdam populos, postquam rem plenè dux confecisset, regisque præscriptum complesset, eundem castigandum puniendumque assumeret? Potius enim debebat de reddendo præmio cogitare. Iniqui homines in mundo hoc consueverunt excitare assasinum, qui aliquem occidat, quem re jam confecta necant; ne illorum iniquitatem prodat: qui tamen justus est, remque justam alicui imponit agendam, opere completo non de illo puniendo; sed præmiando tractat. Attende tamen quid dicat: *Visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum ejus.* Ibid. n. 17. Id quidem fecit Assur, quod fieri Deo placitum fuit; tamen ille in corde suo nequaquam intendit Deo rem placitam agere; sed suæ satisfacere superbæ cupiditati, tyrannidi & crudelitati. Hocque est, quod Deus postquam dixit: *Væ Assur, virga furoris mei*, &c. subdit: *Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor ejus non ita existimabit, sed ad conterendum erit cor ejus, &c.* Et quia Deus super cor hominis oculos ponit, & quod aspicit est cordis affectus & intentio: opus illud iniquum, malum, injustum, & sibi invisum, & justa castigatione puniendum reputavit. Ex quibus D. Basilius ¶356. illam Christi Domini sententiam expendit, & explicat: *Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam novi vos: discedite à me, qui operamini iniquitatem.* Serm de baptis c. 8. ad fin. Matt. 7. 22. 23. Expendit Basilius vocem illam, *Qui operamini iniquitatem*, aut ut ille & communiter sancti Patres legunt: *Operarii iniquitatis.* Quid enim illos operatos perhibet? Num homicidia, furta, adulteria? Nequaquam sed quod in ejus nomine prædicarunt euangelium, in ejus virtute dæmonia ejecerunt, & in ejus itidem nomine virtutes perfecerunt multas: prædicare autem in nomine Christi: & in ejusdem nominis virtute dæmonia eiicere,

cere, & virtutes operari, non videtur esse operari iniquitatem; nec qui hæc operatur, videtur vocari posse Operarius iniquitatis; sed virtutis & sanctitatis. Rectè tamen, inquit Basilius, hæc operantes, vocantur Operarii iniquitatis ab eo, qui non cor ex operibus, sed opera ex corde & intentione dijudicat, Deo. Illi hæc quidem operati fuerunt, quæ in se sancta erant & bona; sed dum hæc agebant, iniqua cordis intentione erant affecti, ex qua ad talia operanda excitabantur, intendentes per ea suam gloriam, commodum, profectum, non Dei honorem, nec obsequium: hæc autem iniqua cordis intentio, ita opera bona coram Deo inficiebat, ut non opera sancta; sed opera iniquitatis meritò vocarentur. Hac etiam de causa S. Augustinus quamvis ex professo demonstret opera bona, quæ propter Deum fiunt sacrificia meritò debere vocari; quæ tamen non propter Deum fiunt, quantumcunque in se bona videantur, sacrificia dici non debere: sed sacrilegia potius, si mala fiant intentione. Unde & ipsa, inquit, misericordia, qua homini subvenitur, si propter Deum non fit, non est sacrificium. Nolo dicere omnia opera, quæ peccator agit, mala esse, id enim hæreticum esset: sed quæ mala quivis agit intentione, ex hac solummodo infici: ut quantumcunque in se & ex sua specie bona videantur & sint, in exercitio mala & iniqua reddantur.

10. de civi. cap 16. in princ.

§. 56. *Intentio vocatur cor à quo vita procedit: cujus defectus in Cæsaris victima mortis omen fuit.*

¶ 357. HINC intelliges, cur intentio vocetur & appelletur *Cor*, signanter loco illo citato; *Posuit oculum super corda eorum.* Est enim cor initium totius vitæ, & quale fuerit cor, talis est vita, talisque natura; ex homine n. bestiam facies, si cor bestiæ illi inferas, & ex bestia facies hominem, si cor hominis illi tradas. Voluit Deus Nabuchodonosorem regem, qui homo erat, & inter homines commorabatur, fieri bestiam inter bestias agentem, & reputandum feram; hoc autem perfecit, agendo quod constituerat: *Cor ejus ab humano commutetur, & cor feræ detur ei.* Voluit iterum ut bestia, quæ quasi leæna erat, homo fieret; idque perfectum fuit ex eo, quod cor hominis datum est ei, *Super pedes*, inquit, *suos quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei*, id est, quia cor hominis datum illi fuit. Talis est intentio in operibus, quæ agimus. Considera illa verba aut definitam sententiam, in duplici tribunali prolatam: *Expedit ut unus moriatur homo pro populo, ne tota gens pereat.* Prolata fuit in senatu Jerusalem, in pleno Concilio, cui præsidebat Caiphas, quam tanquam summus Pontifex primus decrevit, cæterique subscripserunt: prolata itidem fuerat in sanctissimæ Trinitatis æterno consilio, cujus Esaias meminit, qui juxta Septuaginta vocat *Consilium antiquum*, juxta Vulgatum *Cogitationes antiquas*. Id quod Joannes ipse expresiè profitetur. Eadem itaque penitus fuit sententia, eisdem omnino verbis prolata: & tamen prolata in concilio Jerusalem fuit suprema iniquitas, malitia, stultitia, supremumque peccatum, & prolata in concilio superno, fuit summa æquitas, sanctitas, sapientia, bonitas: ibi enim habuit cor feræ crudelis; quia ad eam proferendam Caiphas ejusque consiliarii, excitati sunt odio, invidia, & malitia: hic autem habuit cor hominis, aut potius Dei; processit enim ex nimia charitate, qua Deus dilexit nos; de quibus alibi. Nec hinc inferas solam intentionem sufficere quodvis opus bonum facere: nam quæ ex natura sua & objecto mala sunt, nequeunt ex bona intentione planè honestari; sed tantùm hoc intellige, omnia opera bona aut indifferentia, ex bona aut mala intentione bona aut mala reputari & judicari. Unde sicut natura quod primò constituit, cùm animal producere nititur, est cor ipsum, ita cum bonum aliquod agendum aggrederis, primò intentionem bonam constitue, & id age, ut B. Gregorius aptè prosequitur & explicat, quod Sapiens admonuit; *Omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit.* Expendit Gregorius, illud *omni custo-*

Eccl. 17.7. *Dan. 4.13* *Dan. 7.4.* *Ioa. 11.50* *Esa. 35. 1.* *Ioa. 11.50.* *1.9. Mor. cap. 17.* *Prov. 4.23*

custodia, qua voce summam curam commendatam intelligit; hæc enim prima supremaque esse debet, ut opus vivum coram

¶358. Deo censeatur. Cor est principium vitæ, & deficiente corde deficit vita, ut ex recta Philosophia demonstrat Divus Thomas *a*: ideoque aptè in medio animalis positum & constitutum, tum ut liberum ab omni læsione conservetur, tum ut ad omnes partes vitam & motum influat, ut idem S. Thomas *b*, considerat, qui ex his infert *c*, læso corde perire omnem animæ operationem in omnibus partibus corporis. Opus quodvis bonum ex intentione recta erga Deum vitam sortitur: nec enim potest opus aliquod, quantumcunque bonum sit secundum suam speciem, vitam spiritualem habere, nisi in Deum sit directum & ordinatum. Hincque Theologi cum Divus Thoma inferunt, nullum opus bonum censendum vivum, sine charitate, cujus est facere, ut illud propter Deum fiat: qua de causa vocatur ipsa, forma virtutum. Si cor hujusmodi deficiat, crede opus mortuum, & inutile coram Deo, ut supra dicebamus. Ut autem semel ex gentilium factis aliquid inducamus, illud expende, quod magnam mihi incussit admirationem, quodque de sacrificio Julii Cæsaris refert Appianus Alexandrinus. Enarranda assumit illæ quæ contingerunt ea die, qua Decius Brutus, Cassius, & Trebonius in Cæsaris mortem conspirarunt, illudque fuit singulare, quod cum Cæsar ingressurus senatum, prius de more sacrificium vellet offerre, jugulata & occisa victima inventa est sine corde: quo prodigio viso augur Cæsari dixit, mortem alicujus prænuntiari. Irrisit Cæsar illius prædictionem, & jussit victimam aliam afferri, quæ similiter excors inventa est. Timuit tunc aliquantulum sed ut magni & infracti erat animi, illam pronuncians sententiam falsam quidem, sed ore gentilium satis decantatam; *Non potest homo, quæ fata disposuerunt effugere*, senatum ingressus est, ubi viginti tribus pugionis ictibus confossus expiravit. Mirandum est certè, quinam fieri potuerit, quod una & altera victima sine corde fuerint. Aut enim bestiæ sine corde antea erant, aut tunc ibi intra illa fuit absumptum. Si sine corde erant, quomodo vivebant? Si tunc corda fuerint absumpta, à quonam? cujus opera? Multa de iis & hujusmodi prodigiis, quæ verè in sacrificiis gentilium acciderunt, peculiari opere juxta D. Augustini mentem aliquando Deo dante disputabimus; nunc tantum observa, victimam sine corde, certissimum esse mortis infœlicissimæ præsagium. Est namque cor principium vitæ. ab illo vita procedit; mortuum proptera judica quodvis opus quantumcunque in se excellentissimum, si excors fuerit, id est, si recta intentione caruerit: & quicquid sine illa egeris, inane, inutile, imò ad tui exitium judica. Cum igitur opus ¶359.
quodvis bonum agere aggrederis, diligenter intentionem cordis tui examina, substitue, & firma: & cùm orare vis, eleëmosynam facere, jejunare, sacrum audire, confiteri peccata, cor operi constitue, intendens solius Dei obsequium & gloriam; idque facito, quod S. Ioannes Apostolus hortatur: *Videte vosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis, sed ut mercedem plenam accipiatis*; Expende illud, *videte vosmetipsos*: non tam ad opera, quam ad vosmetipsos debetis primò attendere, de quibus infra. Hinc B. Chrysostomus infert, optimè Apostolum dixisse: *Non coronabitur, nisi qui legitimè certaverit*. Ad coronam obtinendam, non quævis opera sufficiunt, sed requiruntur legitima. Quænam opera legitima sunt? Quæ ex legitimo parte legitimoque matrimonio, non ex adulterio procedunt. Omnium operum pater, est finis; ex illo namque omnia nascuntur, nihilque penitus aliquis facit, nisi ex finis desiderio, & intentione, ut Divus Thomas ex optima Aristotelis Philosophia demonstravit. Aliquis tamen finis est pater legitimus, legitimo matrimonio menti & rationi nostræ copulatus, aliquis verò est adulterinus. Pater legitimus est finis bonus, quem homo intendit. Hic legitimè copulatur rationi nostræ & menti, estque illi conformis. Unde quæ mens tua & ratio ex hujus copula producit, legitima sunt. Quando ex desiderio placendi Deo, satisfaciendi, pro peccatis succurrendi

pro-

Marginalia: a 2. 2. q. 122. ar 2. & 3. p. q. 90. ar. 3. ad 2. — b 2. d 14. q 1. a. 1. ad 2. — c 1. d. 8. qu. 5. a. 3. ad 3 — d 2. 2. q. 23 ar. 7. & 8. — Li. 2. c. 25. — 2. Ioa. v. 8. — Hom. 3. ad populum. — 2. ad Tim. 2. 5. — 1. 2. qu 1.

proximo, jejunas, oras, eleëmosynas facis; opera sunt legitima. Pater autem adulterinus, est finis malus; hic enim non legitimè copulatur, nec congruit rationi aut menti: unde filii, qui ex eo nascuntur adulterini sunt, & quasi ex damnato concubitu procedentes. Talis est eleëmosyna, quam luxuriosus virgini elargitur, ut viam luxuriæ sibi faciat; jejunium, quod jejunat avarus, ne expendat, consursus ad Ecclesiam, quem sensualis agit, ut videat in ea mulierem, quam domi videre non potuit. Hujusmodi erant philosophorum insignia opera, in quorum mente egregiè considerat Augustinus (21. de Civ. c. 16.) inamen gloriam, tanquam finem intentum, tanquam adulterinum patrem, qui rationi & menti nequaquam legitimè maritatur, talia bona opera generantem: talia erant etiam opera hypocritarum, & talia itidem sunt eorum omnium, qui appetitu & desiderio gloriæ & laudis suæ bonum operantur; non enim ex hujusmodi operibus coronaberis, ut supra exposuimus. Hancque doctrinam Christum Dominum indicare voluisse, optimè tradit Ambrosius, expendens, aptè Dominum per Matthæum non dixisse, *Beatos pauperes* absolutè sed addidisse, *spiritu*, id est, mentis affectu, & intentione, qui scilicet ex bona mentis intentione, & legitimi finis desiderio pauperes efficiuntur; esse namque pauperem absolutè, parum prodest, nisi ex hujusmodi patre legitimo oriatur. Annotandumque est hanc vocem *Spiritu*, in sequentibus beatitudinibus subintelligendam, (Lib. 5. in Luc. c. de ser. Dom. & Beat. Matt. 5.) ut dicas: *Beati mites spiritu, beati misericordes spiritu, &c.* Parum enim poficit mititas, misericordia, lachrymæ, & cæterorum quodvis, nisi rectus cordis affectus statuatur & supponatur.

§. 57. *Cordis affectum pensat Deus, ut mercedem reddat: ideò solam bonam voluntatem expresserunt angeli promittentes pacem.*

¶360. HÆc explicantur ex concordi sanctorum Patrum doctrina, asserentium Deum adeò intentum ad cordis nostri intentionem & affectum, ut cum benè operamur non opus ipsum quod fit, sed affectionem & intentionem attendat. Non de patrimonio, sed de animo opus examinat, inquit D. Cyprianus. *a* Non opus magnitudine metitur, inquit Chrysostomus *b*, sed proposito. Non quantum detur, sed quantum resideat, expenditur, ait Ambrosius *c*, nec quid retribuas, sed quantum devotione conferas æstimandum. Non attendit facultatem, sed coronat voluntatem, inquit Augustinus *d*. Non pensat censum, sed affectum; nec attendit quantum, sed ex quanto, inquit D. Gregorius *e*. Hancque reputo summam Dei erga nos misericordiam, quod non quæ offerimus & facimus, sed voluntatem & affectum, quo facimus appendit. Si enim tantum expenderet quæ facimus, parva & exigua illa sunt, & multi sunt, qui nec illa possunt impendere; infirmus namque non potest jejunare: pauper non habet unde eleemosynam largiatur: occupatus secularibus negotiis, non potest multo longoque tempore divinis interesse. Expendit propterea mentis affectum, qui in quocunque potest esse magnus: quamvis enim dicere possis, te non valere grandes eleemosynas, facere, non poteris dicere, te non posse desiderare omnium pauperum necessitatibus subvenire; quamvis non sit occasio patiendi martyrium pro Christi fide, occasionem tamen habes, quotidie desiderandi vitam tuam pro Christo exponere, sanguinemque pro illo fundere, &c. Hujus ratio duplex est. Prima desumitur ex his, quæ diximus supra, Deum non egere rebus, aut obsequiis nostris. Reges & principes terræ indigi sunt, & egent rebus ac servitiis sibi oblatis, vel datis: ideò non contenti sunt, si exigua ac penè nulla eis offerantur, quantumcunque grandia desideria & intentiones exhibeas. Nec enim rex sibi satisfactum reputabit, & gratissimum habebit obsequium, si paralyticus aliquis exponat, se magnoperè optare illi servire in bello, & regnorum suorum ditionem valde dilatare: sed tantò magis gratum habet servitium, quantò opus præstitum majus

a Lib. de op. & eleemosyn.
b Ho. 7. de poen. ad fi.
c Lib. de viduis.
d Ser. 22. de temp.
e Hom. 5. in Euang.

majus excellentiusque fuerit. Deus autem nullius eget, nec aliquid exposcit, quasi alicujus rei vel obsequii nostri indigeat: quod quærit est cor tuum, & te ipsum: unde quantò magis de te ipso & de corde tuo tradideris, & obtuleris ei, tantò gratius habebit servitium. Tantò autem magis de corde tuo illi offers, quantò major cordis affectu & desideriò obsequi ipsi intendis, & ejus gloriam promovere optas. Secunda ratio, quam
¶ 361. *Hom. 27. in Genes.* expendit Chrysostomus, desumitur ex bonitate Dei. Pronior siquidem est Deus ad miserendum & præmiandum, quàm ad irascendum, & puniendum, ut omnes sacræ Scripturæ clamant. Ad puniendum autem non tam expendit opus malum, quàm intentionem & affectum pravum cordis. Quod adeò verum est, ut ipsum cordis desiderium pro opere reputet, & ducat. Unde nos ad-
Mat. 5. 28 monuit dicens: *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo*, id est, in conspectu meo. Deus enim intuetur cor; idcircò continuò subdidit; *Quod si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te.* Quibus verbis quantum existimo, hoc in loco id singulariter voluit admonere, solicita cura debere mentis tuæ affectus & desideria infrænare. Quamvis autem hoc institutum multa possemus ex Scriptura sacra inducere, tantùm annotate nunc locum illum Esaiæ, quo Deus quosdam peccatores puniendos perhibet; & postquam se certissimè hoc perfecturum exposuit, volens quantitatem
Esa. 65. 7. Brix. to. 1. fol. 359. inferendæ pœnæ declarare: *Remetiar*, inquit, *opus eorum primum in sinu eorum.* In Hebræo verbum *Madad*, quod significat metire, aut mensurare, sicut & *Middad*, à quo nomen *Midah*, quod mensuram significat, quam vocem hispanus antiquus sermo ab Hebræo mutuatus est, sicut & alia, qui mensuram vocat, *mida*, Omnia autem verba expende. *Remetiar*, inquit, *opus eorum primum.* Nequaquam Deus pœnam infert pro libito & voluntate, qui neminem vult punire, nec perire: sed *primum*, ante omnia, remetitur peccatum: nec enim vult reddere majorem pœnam, quàm fuerit culpa; idcircò opus malum non solum metitur, sed remetitur, expendens quantitatem malitiæ ejus. Sed quomodo? Num metietur opus ipsum in se ipso? Nequaquam; sed *In sinu*, inquit, *eorum*, aut in corde eorum. Considerat enim malitiam operis, non ex ipso opere in se, sed ex affectu & pravitate cordis, quod nomine sinus intellexit: quanta enim fuerit cordis pravitas, tanta erit pœna. Unde quamplures peccatores, qui minora peccata egerunt, majori pœna mulctabit, quoniam etiam si illorum peccata sint minora in se, erunt majora secundum pravum cordis affectum. Et idcircò admonuit B. Gregorius *1. p. Pastoral. c. 4.*
sæpè in scriptura quibusdam peccatis, quæ levia aut nulla videntur, grandes pœnas illatas: quia Deus de peccatis judicat, non tam attendens opera, quæ videntur, quam affectum internum & absconditum cordis. Si igitur pronior est Deus ad præmiandum, quàm ad puniendum; & ad offensas contra se commissas puniendas, non tam opera externa, quam internum & absconditum cordis affectum videt & considerat, & juxta illud reddet, convenientius videbatur, ut ad præmiandum obsequia sibi exhibita, non ex seipsis, sed ex interno absconditoque affectu cordis pensaret, ne possit aliquis dicere; sicuti antiquitus quidam blasphemando conquerebantur *a*: *Non est æqua via Domini.* Hanc doctrinam demonstrat S. Augustinus, sæpissimè *b* expendens illud, quod multitudo militiæ cœlestis nascente Domino cecinit *c*: *In terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Non dixerunt, Pax regibus; quid enim facerent populares? non nobilibus; quid facerent ignobiles? non divitibus; quid facerent pauperes? non bene valentibus: quid facerent infirmi? sed hominibus bonæ voluntatis: nam etsi non omnes possint esse reges, aut nobiles, aut divites, aut constanti salute: omnes tamen possunt bonam voluntatem habere. Imò neque dixerunt: Pax pauperibus, eleemosynarum largitoribus, orantibus, flentibus: sed hominibus bonæ voluntatis: hanc enim Deus exposcit & considerat, sine qua nulli pacem, quæ omnia bona complectitur, pro-

¶ 362.

a Ezech. 18. 25. *b 14. de Civ. c. 8. & Li. 50. ho. hom. 8. & in Ps. 125 & ser 62 & 220 de temp.* *c Luc. 2, 14.*

In margin: מדד.

promittit. Unde quantumcunque omnia habeas, si hanc non teneas, nihil te habere crede: si aliis careas, & hanc habeas, pacem tibi repromissam agnosce; & quantum de bona habueris voluntate, tantum de cœlesti præmio reportabis. Dictum est enim; Pax hominibus bonæ voluntatis. Quam parvo constat regnum cœlorum, inquit Augustinus, quàm vili pretio tanta possessio proponitur? Proponitur enim in terra, quod possideas in cœlo: proponitur in tempore, quod possideas in æternum. Non potes dicere; Non habeo unde emere possim; quia tanta est illa possessio, quod pretium congruum invenire non possim, &c. Hanc explicationem prosequens Divus Augustinus considerat multò plura dedisse Zachæum, quàm viduam: ille enim *a erat dives*, hæc *b paupercula*: Ille dedit omnia quæ habebat; etsi namque, inquit Augustinus *c*, audias illum dicentem *d: Domine dimidium bonorum meorum do pauperibus*, ne credas non totum dedisse, aliud enim dimidium non sibi reservavit; sed ut haberet unde debita solueret: dedit autem vidua duo tantùm æra minuta; nihilominus tantum dedit hæc, quantum ille in conspectu Dei: minores enim facultates illa ferebat, sed parem voluntatem habebat: misit duo æra minuta de tanta voluntate, de quanta Zachæus dimidium patrimonii sui. Si attendas quod dederunt, diversa invenies: si attendas unde dederunt, paria invenies. Quicquid habuit illa dedit, & quod habuit, dedit ille; si terrebat te pretium, quod dedit Zachæus; consoletur te hoc pretium, quod dedit vidua. Quod si dicas; Ipsa etiam vidua pauperior sum, nec habeo duo æra minuta: ne desperes; valet & vilius. Quidnam vilius? *Calix aquæ frigidæ*, non enim sine causa, inquit Augustinus addidit: Calicem aquæ frigidæ, ut pauperem ostenderet, ne quis vel inde causetur, quod lignum non habuerit, unde calefaceret aquam. Calicem, inquit, aquæ frigidæ qui dederit uni ex minimis, non perdet mercedem suam. Quid si nec hoc habet? Securus sit: audi clamantes angelos; *In terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Vilior est sola bona voluntas; sed verius ipsa est omnibus charior, & totum habet qui bonam voluntatem habet: quia in dimidio rerum suarum Zachæus, si bonam voluntatem non haberet, nihil dedisset. Ita Augustinus. Eodem modo locum intellexerunt Hieronymus *e*, Ambrosius *f*, Gregorius *g*, & Bernardus *h*.

a Luc. 19. 26. b Luc 12.2 c In Psal. 125 d Luc. 19. 8 Luc. 21. Matt. 10. 42 In Psal. 125.

e Ep. 29. ad Theod. f Serm 14. g Hom. 5. in Evang. h Ser 1. de B. Andre. & Ser. 13. in Cant.

§. 58. *Vidua mittens duo minuta, plus omnibus misit in oculis Dei, qui in sacrificio Noe cordis affectum habuit gratum.*

¶ 363. In ejusdem confirmationem credunt S. Patres, Cyprianus *i*, Ambrosius *k*, Chrysostomus *l*, Cyrillus Alexandrinus *m*, Augustinus *n*, & Rupertus *o*, tam serio & tam ex professo Christum Dominum viduam pauperculam commendandam assumpsisse, quam Ambrosius magnam fœminam, Cyprianus multum beatam & gloriosam mulierem; quæ etiam ante diem judicii meruit judicis voce laudari; Chrysostomus *p*, mulierem, grandem habentem Philosophiam, vocant. Idcircò duo sancti Euangelistæ peculiaribus circumstantiis rem totam referunt. *Iesus*, inquit Marcus *q*, *sedens contra gazophylacium, aspiciebat, quomodo turba intraret in gazophylacium*. Gazophylacium nomen est ex duplici voce compositum, una Persica, & altera Græca. Gaza enim Persicum est nomen, quod significat thesaurum, seu pecuniam, aut quodvis divitiarum genus: Phylattei in verò Græcum est verbum, quod significat servare inde locus, ubi thesauri condebantur & servabantur, gazophylacium dictus fuit. Erat autem in templo duplex gazophylacium, unum, in quo servabantur donaria ex fructibus, vestibus, rebusue pretiosis, eratque aula quædam grandis, in qua hæc reponebantur, de quo Scriptura sacra in libris Esdræ, & qui de templi partibus agunt exponentes illius fabricam: aliud, quo servanbantur pecuniæ, qui mittebantur ad munera Dei, eratque area grandis, de qua Scriptura agit in libris

i Lib. de opere & eleemosyn. k Lib. de Viduis. l Hom. 32. ad Heb. & 55. in Gen. & 7. de poen. ad fi. & Hom. quod nemo laeditur, &c. m Li. 9. de adorat. n in Ps. 125 & lib 50. hom. hom. 8. & 13. o In c. 25. Exod. p Hom 19. in 2. ad Corint. in Morali. q Mar. 12 42 2. Esd. 10. 37. 38.

4.*Reg*.12. 9.10. libris Regum. Hæc posita erat in porticu, seu atrio templi, cui omnibus patebat aditus, Levitis, & secularibus, viris & fœminis: unde solus ille locus aliquando gazophylacium vocabatur, de quo Joannes loquitur, dicens: *Hæc verba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo.* Hoc ergo in loco Christus Dominus sedit è regione ipsius arcæ, ubi pecuniæ in Dei munera mittebantur, conspiciens turbam omnem jactantem munera, tanquam legitimus judex judicaturus & indicaturus nobis, quisnam majus donum juxta Dei æstimationem mitteret. Id enim nobis necessarium erat rescire. *Et multi divites jactabant multa.* Expende legitimè verba. Nec enim vult dicere, venisse multos, qui omnes simul multa jactarunt: sed venisse multos, quorum unusquisque *Multa*, id est, grandem pecuniarum copiam mittebat: quod ideò dictum ego credo, quia non unius generis pecunias, sed & multiplices unusquisque eorum mittebat, ex auro videlicet & argento. *Cùm venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans.* Infirmam monetam quadrantis nomine solebant Hebræi exprimere: est enim minima pars assis. Ita communi locutione Christus dicere solitus fuit: *Non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem*: quod Lucas expressius posuit: *Donec reddas novissimum minutum*: Quod Matthæus dixit Quadrantem, Lucas vocat Minutum, non quod quadrans & minutum idem sint penitus, cùm potius duo minuta unum quadrantem efficiant, ut Marcus indicat, dicens:

Ioan.8.20.

Mat.5.26 *Luc*.12.59

¶ 364. *Misit duo minuta: quod est quadrans*: sed quia communi æstimatione minima moneta judicabitur quadrans, eratque sicut apud nos *Denarius*, qui minima pars dragmæ dicitur, quamvis apud pauperrimas personas in duas particulas dividatur, quas communiter vocamus *blancas*. Itaque nostro vulgari loquendi more dicere voluit Euangelista: *Hecho dos blancas, que hazen un dinero.* Sanctus Lucas contrapositionem quandam exposuit, dicens: *Vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylacium divites: vidit autem & quandam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo.* Omnes Christus vidit, in omnes illos suos oculos conjecit, expendens quantum quisque coram Deo offerret. Ex una vidit multos divites, quorum quivis multa mittebat; ex alia vidit unam viduam pauperculam, id est, in summo paupertatis, mittentem solum æra minuta duo, aut quadrantem: summum ex una videtur constituisse, & infimum ex alia; ex illa multos, ex ista unam; ex illa divites, ex ista pauperculam; ex illa mittentes multa, ex ista mittentem unicum quadrantem. Vidit judex, qui judicat non secundum visionem oculorum, sed secundum rectam illius veræ justitiæ & sanctitatis rationem, quæ talis est apud Deum, & sententiam prolaturus, *convocat discipulos suos*, illos, quos magistros Ecclesiæ suæ instituebat, qui apti erant, quibus mysteria Regni Dei exponerentur, qui fideles suos erant instructuri. Non jam amplius expectat videns, qui quod videndum erat, jam conspexit; discipulos suos advocavit: *Amen*, inquit, *dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium.* Omnia verba expende. Rem grandem dicturus erat, & præter hominum opinionem, imò contra id quod oculis suis Apostoli conspexisse visi sunt, idcircò præmissa sui juramenti nota, Amen, inquit, dico vobis, quod hæc pauper plus omnibus misit. Hæc una, illi multi; hæc pauper, illi divites; hæc unum quadrantem, illi multas auri & argenti dragmas: nihilominus plus omnibus misit. Quomodo hoc verum esse potest? Quia judicabat Dominus non secundum visionem oculorum, & eo modo, quo homines judicant tantùm ea, quæ apparent: sed secundum divinum morem, quo judicat Deus, secundum id, quod in corde intuetur. Non de patrimonio, inquit Cyprianus *a*, opus examinans, non quantum, sed ex quanto dixit: *Plus omnibus misit*. Ex tota anima sua dedit, inquit Chrysostomus *b*: ut hinc discant omnes, inquit Ambrosius *c*, munerum suorum valorem metiri; non ex quantitate doni, sed ex quantitate voluntatis & affectus animi. Iuxta hanc doctrinam expen-

Luc.21.1.2.

a *Libr. de op. & eleemosyn. cit.*
b *Hom*.7. *de pen. ad fin.*
c *Libr. de viduis*

¶ 365.

Hom.27. in Gen. expendit Chrysostomus sacrificium Noë: egressus namque ex arca, nullo exterius excitante, sed interna animi sui gratitudine impellente, sacrificium offerre voluit: ita enim quivis agere debet, de grandibus periculis liberatus. *Ædificavit itaque Noe altare Domino, & accepit de omnibus pecoribus mundis, & de omnibus volatilibus mundis, & obtulit holocaustum super altare.* *Gen.8.20. 21.* Vide inquit Chrysostomus, quanto studio operatur omnia: neque enim amplo opus habebat ædificio, neque templo, neque domo admirabili, neque alio quopiam; sciebat enim, sciebat certò, quod mentem solam requirat Dominus. Et exstructo tumultuaria opera altari, cùm accepisset ex jumentis mundis & avibus mundis, holocaustum obtulit, suæque voluntatis gratitudinem quanta potuit facultate ostendit. Quam approbans misericors Deus, & voluntatem coronavit, & iterum suam liberalitatem erga illum declaravit. Dicit enim Scriptura: Et *odoratus est Dominus odorem fragrantiæ.* Vide quomodo animus offerentis, fumum & nidorem, & omnem, quæ inde nascitur suavitatem, multa fragrantia implevit. Ecce quid Dominus de illo sacrificio suscepit. Non odoratus est, nec æstimavit animalia, nec aves, nec aliquid, quod oblatum fuerat propter se ipsa: sed quia in eis odorabatur, quod sibi fragrantissimum erat, internum scilicet animi affectum illius viri justi. Ex quibus postea infert Chrysostomus subdens: Igitur ubique studeamus mentem afferre incorruptam: ista est enim causa omnium bonorum: bonus siquidem Dominus non consuevit attendere ad ea, quæ à nobis fiunt; sed ad internam mentem, à qua ut hæc faciamus impellimur: & ad hanc spectans, vel approbat ea quæ à nobis sunt, vel aversatur. Itaque sive precemur, sive jejunemus, sive eleëmosynam faciamus (illæ enim sunt spirituales nostræ hostiæ) sive aliud spirituale quoddam opus facimus: hoc faciamus bona mente incitati, ut & laboribus dignam referamus coronam. Fieri enim solet ob magnam Dei misericordiam, ut opere nondum completo coronam quis accipiat à sola pia mente. Et ut hoc discas, adverte obsecro hoc in eleëmosyna. Nam si quando vides jacentem in foro, & extrema inopia detentum, & condoles mente in cœlum sublata, quæ gratias agat Domino, tum propter ea quæ tibi concessa sunt, tum propter inopis patientiam: etiam si non possis explere, & solvere illius famem, propter mentem piam, consummatam recipies mercedem. Et ea de causa Dominus quoque ¶ 366.
dicebat: *Si quis potaverit calicem aquæ frigidæ unum in nomine discipuli, Amen dico vobis, non perdet mercedem suam.* *Marc.9.4. & Matth. 10. 42.* Nunquid poculo aquæ frigidæ tenuius? sed animus pius mercedem sibi inde conciliat, &c. Et alibi idem Chrysostomus postquam multa expenderat: Da, inquit, indigenti, & tribulato compatere. *Hom.7. de pæn. ad fi.* Si vero hæc minus habueris, vel suspirium si profers, omne tribuisti. Nam & insomnis oculis (id est Dei, qui non dormitat, neque dormit) te vidit, quod habueras dedisse. Hinc D. Gregor. illam excellentissimam, valideque proficuam *Hom.5. in Evang.* tradit doctrinam, omnes homines quantumcunque inopes, pauperes, debiles, infirmos, & omnium externorum bonorum expertes, multa posse Deo offerre, non minus ipsi grata & accepta, quam quæ potentes, divites, validique offerre possunt. Non enim tam Deus exoptat dona ex area divitiarum, quam ex area cordis: *& ante Dei oculos nunquam est vacua manus à munere, si fuerit arca cordis repleta voluntate.* Hinc etenim *Psal.55.* Psalmista dicit: *In me sunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi.* Ac si apertè dicat: Etsi exterius munera offerenda non habeo, intra memetipsum tamen invenio, quod in ara tuæ laudis impono: quia qui nostra datione non pasceris, oblatione cordis melius placaris; *nihil quippe offertur ditius voluntate bona.* Ita Gregor. Ex his intelliges; quomodo quæ sacro Quadragesimæ tempore agenda constituis, Deo debeas offerre, cum grandi scil. animi affectu, & intensa voluntate. Attende nunc misericordiæ operibus, & si non habes pecunias, quas ex loculis trahas, deferto affectum charitatis erga pauperem propter Deum, desiderans illi subvenire. Si non potes propter debilitatem jejunia in pane & aqua ducere, jejunium com-

communne grandi cum voluntate Deo offerto in peccatorum tuorum satisfactionem, cupiens acerrimam vindictam de te ipso sumere. Si non potes omnibus sacris officiis interesse corpore, cura interesse desiderio & voluntate: hanc quotidie Deo offerto: quam qui videt in occulto, reddet juxta omnem illius affectum. Videndus est B. Chrysostomus, expendens quandam Apostoli sententiam, quam ipse *Omni sermone sublimiorem sapientiam, vocat*. Cùm hortatus fuisset Apostolus Corinthios, ut prompto plenoque animo & corde ac voluntate juxta proprias vires, eleemosynas in subsidium pauperum, qui erant in Ierusalem, facerent, ne qui exiguas habebant facultates à faciendo quod poterant, se continerent, subdidit: *Si enim voluntas prompta est, secundum id, quod habet accepta est, non secundum id, quod non habet*. Supponenda est voluntas ad eleemosynam, nam hæc in tantum erit accepta, in quantum voluntas fuerit prompta. Unde quamvis aliquis re ipsa non multum tribuat, quia parum habet facultatis, habeat tamen multum promptæ voluntatis, secundum illam erit opus ejus acceptum.

Hom. 17. in 2. ad Cor.

2. Cor. 8. 12

§. 59. *David restituendum sibi dixit juxta operis sui quantitatem, in conspectu oculorum Dei, qui affectum pro opere reputavit in Abraham, Petro, Apostolis, cæterisque justis.*

¶ 367. QUÆ nunc CHRISTUS Dominus tradit, jam David ab ipso Deo edoctus ante ipsius adventum opere complebat, qui bonum opus facturus, prius se ipsum emundabat, & quasi ungens caput suum, & faciem suam lavans, non hominibus, sed tantum cœlesti patri se videndum exponebat; à quo sperabat sibi reddendum non juxta operis quantitatem, sed juxta mensuram voluntatis & affectionis cordis. *Et ero*, inquit, *immaculatus cum eo, & observabo me ab iniquitate mea*. Ecce primùm omnium, quod supponendum est, ad reportandum æternæ mercedis præmium, esse immaculatum coram Deo, habere conscientiam mundam ob omni inquinamento lethalis culpæ, qua existente nullum potest æternæ beatitudinis præmium stare, ut supra dictum est. Ideò, inquit David, Hoc primum curabo, quod *Ero immaculatus cum eo*, id est, in conspectu ejus. Annotavit Apostolus immensam Dei erga nos misericordiam, qui elegit nos in Christo *ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, & immaculati in conspectu ejus in charitate*. Antequam Deus mundum crearet, & abyssos constitueret, & fontes libraret, cœlos extenderet; *ante mundi constitutionem*, aut ut quidam Græci authores legunt; *antequam primum lapidem jaceret*, ut elludere visus sit Apostolus ad illud, quod Deus dixit ad Iob: *Ubi eras, quando ponebam fundamenta terræ, &c. Quis demisit lapidem angularem ejus?* jam ante hæc omnia Deus ex sua mera gratia te elegerat, & oculos suos in te conjecerat, & dilexerat; qui propterea dixit: *Charitate perpetua dilexi te*. Et ad quid nos elegit? num ut essemus divites, potentes abundantes temporalibus bonis, delitiis, voluptatibus? Nequaquam, sed ut *essemus sancti, & immaculati in conspectu ejus in charitate*. Habet intra se cœlestis pater quidnam perpetuò gratissimè conspiciat, cujus visione beatus est, filium videlicet suum, erga quem perpetuò intellectus sui oculos habet intentos, à quo gratissimo etiam intuitu conspicitur: voluit nihilominus habere extra se filios, quos etiam gratissimè conspiceret, in quos oculos suos converteret. Idcirco elegit nos, ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus. *Mundi sunt illius oculi nec valent ad iniquitatem respicere*, sed *oculi ejus super justos*, quos gratissimè conspiciendos assumit. *Firmabo*, inquit ad David in persona viri justi & sancti, *super te oculos meos*. Nullus agricola vineam suam florentem tam gratè respicit, sicut Deus animam justi virtutum floribus fragrantem, de qua dicit: *Vinea mea coram me est semper*. Non tamen quomodocunque vult ¶ 368.

Ps. 17. 26.

ad Eph. 1. 4.

Iob 38. 4.

Ier. 31. 3.

Hab. 1. 13.

Ps. 33. 16.

Ps. 31. 8.

Can. 8. 12.

nos immaculatos: sed *In conspectu ejus in charitate*; non vult nos tenere hypocritarum sanctitatem, quæ talis reputatur in conspectu hominum: sed veram, quæ talis est in conspectu ejus. *Et in charitate*, id est, per charitatem, ita ut nos ad ipsum mutuo contuitu simus conversi. Est charitas virtus Theologica, quæ nos apertè erga Deum tanquam erga ultimum finem disponit nosque facit erga ipsum ita intentos, ut nihil diligamus, nisi Deum, aut propter Deum. Nos ergo conversos ad se ipsum voluit per charitatem, utque id agamus, quod diligamus Deum, quoniam ipse prior dilexit nos. Hoc ergo David jam de seipso prædixit. *Et ero*, inquit, *immaculatus cum eo*, liber à culpa, & charitate erga illum tectè ipso per gratiam suam auxiliante dispositus. *Et observabo me ab iniquitate mea*. Augustinus videtur intelligere de adulterio, & homicidio commisso, quod iniquitatem suam vocare solitus fuit, ut cum dixit: *Iniquitatem meam ego cognosco*, &. *dele iniquitatem meam*. Quasi dicat: Non ero *quasi canis reversus ad vomitum*; sed attenta consideratione omnes occasiones auferam, & quicquid ad simile peccatum potest trahere, vitabo. Alii de quovis peccato intelligunt: quasi dicat. Curabo me ab omni iniquitate servare mundum, quam suam vocat, quia iniquitas, nostra est propria, & in nos redundat, non in Deum. Aliqui credunt iniquitatem vocari fomitem, quem Apostolus vocat *Peccatum carnis*, non quod peccatum sit; sed quia, ut Concilium Tridentinum explicat, ex peccato oritur, & ad peccatum perpetuò inclinat, & impellit. *Observabo*, inquit, *me*. Observare in Scriptura sacra est attentissima solicitudine, solicitissima cura, omnibus oculis undique rem aliquam expendere, aut in eam intendere: quomodo dixit idem David: *Si iniquitates observaveris Domine, Domine quis sustinebit?* & de Christo Domino dicunt Euangelistæ, quod Pharisæi *Observabant eum*. Observabo me, id est, summa cura ero intentus ad omnes carnis meæ motus, qui excitari possunt, undique attentus ero: oculis, ne ultra videant lavantem Bethsabee, aut aliquid quod possint injustè concupiscere, ori, ne loquatur verbum aliquod inordinatum, nec ad vocandam mulierem aperiatur; auribus, ne audiant detrahentem; cordi, ne appetat illicita, &c. Et benè postquam dixit se immaculatum futurum, subdidit, se grandi cura observaturum, qui enim non talem habet sui curam, nec perpetua solicitudine sibimetipsi invigilat, non potest se immaculatum custodire. Quomodo immaculatus eris, non curans quid loquaris, quid audias, quid videas? Quomodo, qui non attendis cordis tui affectibus, nec oculis, quos vagantes dimittis? Certè qui inter ardentes prunas incedit, impossibile est non comburi, si non attentè perpetuò considerat, ubinam pedem figat, & qui inter carbones ambulat, non evadet maculam,
si non perpetuò sibi sit intentus. Ecce ergo ¶369.
hominem, qualem CHRISTUS exposcit, unctum capite, & lota facie. Nam in eo quod dixit; *Observabo me ab iniquitate mea*, caput ungendum, id est, sensum & mentem suam acuendam indicat; & in eo quod dicit: *Ero immaculatus cum eo*, loturum suam faciem proponit. Quid restat. Se videndum patri cœlesti exponere, ut recipiat juxta id, quod ille viderit in abscondito: Hoc propterea David egregiè declarat subdens: *Et retribuit mihi Dominus secundum justitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus*. Retribuet quidem secundum justitiam meam, & puritatem manuum mearum, de quo dictum est, & quo loquente audivi: *Tu reddes unicuique juxta opera sua*: non tamen secundum mensuram justitiæ aut operum bonorum in se ipsis, sed secundum mensuram puritatis in conspectu oculorum ejus: non juxta id quod homines vident, inquit Augustinus, sed juxta id quod Deus videt. Quidnam Deus videt? Quidnam est in conspectu oculorum ejus? *a*, *Scrutans renes & corda Dominus b*, *Dominus intuetur cor*: juxta affectum cordis, qui in conspectu ejus patet, & est

in Ps. 17. — Ps. 50. 2. & 5. — Prov. 26. 11. & 1. Pet. 2. 22. — Iansen. in Ps. 17. ad Ro. 8. 3. Sess. 5. Can. 5. — Ps. 129. 3. — Mar. 3. 2. & Luc. 6. 7. & 14. 1. — Ps. 61. 13. — in Ps. 17. — a Apoc. 2. 23. & Ier. 17. 10. — b 1 Reg. 17. 7.

& est manifestus, quemque ipse attendit, & respicit. Si tantum Deus retribueret juxta operum quantitatem, hei me miserum, parum enim ego offerre possum: nam *a*, *Pauperes facti sumus nimis*, & *b*, *pauper sum ego à juventute mea*, & *c*, *substantia mea tanquam nihilum ante eum*, &, *universa vanitas omnis homo vivens*. Non juxta id quæ offero, sed juxta affectum cordis desiderium voluntatis retribuet, *desiderium enim pauperum exaudivit Dominus*. Exigua offero in re, magna in desiderio, & intentione. Qui semel tantùm possum jejunare, opto quotidie pro illius gloria jejunare, & qui septies tantùm oro, cupio perpetuò coram ipso stare orando; juxta hunc affectum mihi retribuet. Hocque intelligendum Christus docet. Unde si pauperi re ipsa das nummum, quia amplius non subest, quod possis dare, corde tamen das mille aureos, quos verè dares si haberes, & hoc per cordis affectum Deo manifestas non ab eo recipies juxta mensuram nummi, sed millium aureorum. Si jejunas unica die in hebdomada, quia non amplius per salutem licet, offers tamen Deo verum ac purum desiderium jejunandi toto vitæ tempore, sicut sancta Judith faciebat, tali affectu id agere poteris; ut tantum tibi retribuat præmium, ac si toto vitæ tempore jejunares. Quo pacto id agere poteris, quod de viro justo scriptum est: *Consummatus in brevi explevit tempora multa*. Quamvis n. in brevi non possit quis opere ipso multa exhibere, potest tamen mentis desiderio & affectu, illa coram Deo & in ejus conspectu dare, qui

¶ 370. voluntatem pro opere reputat, ut egregiè ad hoc institutum Beatus Chrysostomus *d* prosequitur. Hinc Beatus Cyprianus *e* ad Presbyteros & Diaconos suos scribens, injungit, ut circa corpora omnium fidelium, qui etsi à tyrannis & eorum ministris torti non fuerunt, in carcere tamen glorioso interitu exciderunt, impertiatur cura, & vigilantia propensior. Neque enim, inquit, virtus eorum, aut honor minor est, quo minus ipsi inter beatos martyres aggregentur. *Quod in illis enim est, toleraverunt quicquid tolerare parati & prompti fuerunt. Qui namque se tormentis & morti sub oculis Dei obtulit, passus est, quicquid pati voluit*, non enim ipse tormentis, sed tormenta ipsi defuerunt. Ex qua doctrina Sanctus Hieronymus explicat, quomodo verum fuit, quod Christus Dominus dixit duobus filiis Zebedæi, Jacobo & Joanni: *Calicem quidem meum bibetis*. Calicis nomine, inquit Hieronymus, passionem intellexit, unde & ipse Dominus dixit: *Pater si possibile est, transeat à me calix iste*. Quæritur autem, quomodo calicem martyrii Jacobus & Joannes biberint, cum scriptura narret Jacobum tantùm Apostolum, ab Herode capite truncatum; Ioannes autem propria morte vitam finierit. Sed attende, quod qui prædicebat, Deus erat, & secundum divinam phrasim loquebatur, secundum quam voluntas pro facto reputatur, & Joannes quidem animo & voluntate jam calicem bibit, qui in ferventis olei dolium missus, deinde in Pathmos insulam pro Christo relegatus, affectuosissimo mentis & voluntatis desiderio vitam pro eodem exposuit. Qua simili ratione Divus Chrysostomus beatos illos juvenes, quos Nabuchodonosor in ignem mitti præcepit, inter martyres computandos demonstrat: quia etsi nihil corpore passi fuerint, Deo reddente ignis flammas in ventum roris flantem, illi tamen jam voluntate & animo passionem omnem susceperunt. Multa alia scripturæ loca ex hac doctrina explicari possunt; in primis, id quod dixit Deus ad Abraham: *Quia fecisti rem hanc, & non pepercisti unigenito filio tuo propter me, &c.* Quomodo dicit, Non pepercisti, si re vera Abraham pepercit, & filium ipso Deo jubente intactum reliquit, & nihil illi mali fecit? Quoniam Deus est, qui loquitur, & id tale reputat, quod in conspectu ejus fit. Id autem fit in conspectu ejus, quod deliberata animi voluntate decernitur, & statuitur. Unde ita Abrahæ præmium reddidit, ac si opere ipso non pepercisset filio, cui jam voluntate deliberata nequaquam pepercerat. Deinde quod Petrus nomine suo, suorumque condiscipulorum dixit ad Christum: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.*

Quid

Marginal notes: a Ps. 78. 8. — b Ps. 87. 16. — c Ps. 38. 6. — Ps. 10. 16. — Sap. 4. 13. — d Hom. 27. in Genes. — e Epist. 37. — In cap. 20. Matth. — Matt. 20. 22. — Matt. 26. 39. — Hom. quod nemo laeditur, &c. — Gen. 22. 16.

¶ 371. Quid dicis Petre? quomodo reliquisti omnia, qui paucissima habebas? Nemo relinquit quod non habet, neque enim verè dicere ego possum, me relinquere aquilam volantem, quam nunquam tenui, nec relinquere pecunias Crœsi, quas nunquam vidi; tu nunquam habuisti omnia; quomodo dicere potes, te reliquisse omnia? Quia cum illo loquebatur, quem Deus ipse confessus fuerat, qui reddit secundum opera, non in seipsis, sed secundum quod sunt talia in conspectu ejus: in conspectu autem illius talia sunt, quæ voluntate & cordis affectu statuantur. Et verè talis fuit affectus cordis & animi Petri & cæterorum Apostolorum, quod sicut reliquerunt pro Christo pauca quæ habebant; eodem modo reliquissent cætera omnia, si habuissent, imperia, regna, divitias &c. Ita B. Gregorius *a*, exposuit, & D. Bernardus *b*. Insuper ex his explicat D. Augustinus *c*, quod Christus dixit, se dicturum in die judicii, qui à dextris ejus erunt *d*: *Venite benedicti patris mei, percipite paratum vobis regnum, &c. Esurivi enim & dedistis mihi manducare, sitivi & dedistis mihi potum, hospes eram & collegistis me, nudus & cooperuistis me, in carcere & infirmus, & venistis ad me.* Quis dubitat, multos futuros ex iis, qui à dextris erunt, qui dum viverent, nunquam paverunt pauperes, qui potius semper ex exiguis eleemosynis vixerunt? quique nunquam hospites collegerunt, qui domo & lecto perpetuò caruerunt: qui nudos non vestierunt, qui potius nec vestes habuerunt, quibus carnes suas operirent: qui infirmos non visitarunt, sed potius perpetuis infirmitatibus laborantes ab aliis visitati fuerunt. Quomodo ergo eis reddet præmium pro eo, quod nunquam fecerunt? Quia reddet pro opere, non quod tale est apud homines, sed in conspectu suo. Hoc autem est, quod voluntate & desiderio fit. Quamvis autem ipsi pauperes extitissent, non opere dantes panem, aut vestem; dederunt tamen voluntate: nam pauperibus compatiebantur propter Christum, & desiderarunt eis omnia necessaria subministrare. Hæc est enim ejus erga nos misericordia, quod redditurus est præmium secundum id, quod videt in abscondito cordis nostri. Hinc credo illud explicari posse, quod dixit Sapiens: *Justi in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio eorum apud altissimum.* Quorum verborum planus est sensus, quod quia justi tantummodo cogitant & curant Deo placere, non hominibus: ideo eorum merces est apud Dominum. Hypocritæ non cogitaverunt placere Deo, sed hominibus: ideo eorum merces non est apud Deum, pro quo non laboraverunt, sed apud homines. Aliquid tamen altius etiam significari credo: cogitationis enim nomine intelligit affectum, desiderium, curam. Iusti totum suum desiderium habent faciendi aliquid in Dei obsequium; idcirco merces eorum apud Dominum. & *ideo accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini.* Regnum decoris, est regnum præclarum, speciosum, elegans: Diadema speciei, est Diadema speciosissimum. Hoc accipient. Quare? Quia cogitatio eorum apud altissimum. Sola cogitatione & desiderio egerunt aliquid in Dei obsequium, quod re ipsa exhibere non potuerunt: & ideo accipient regnum decoris ejus. Quis unquam rex cogitationes & desideria servorum suorum in sui obsequium compensavit? aut vero quis unquam rex regnum suum dedit servo alicui, pro sola cogitatione & desiderio obsequendi sibi? Talis est pater cœlestis. Sit ille perpetuo glorificatus. Doctrinam hanc excellenter prosequitur D. Thom. Dubia autem quæ circa illam se possunt offerre, ingeniosissime, de more suo explicat Cajetan. & brevissimè, qui videndus est.

(∴)

a Hom. 5. in Euang.
b Serm. in Euan. Ecce nos.
c Ser. 220. de temp.
d Matt. 25. 35.

ad fin. Sap 5. 16. 17.

1 2. q. 20. art. 4. Ibid.

§. 60. Re-

§. 60. ***Rectè Sapiens monuit, dandum altissimo secundum datum ejus, & in bono oculo adinventionem manuum faciendam, quam Sancti facere soliti sunt.***

¶372. HUIC doctrinæ alludere visus fuit Spiritus Sanctus illis verbis summa ex-
Eccl. 35. 12. pensione dignis: ***Da altissimo secundum datum ejus, & in bono oculo adinventionem facito manuum tuarum, quoniam Dominus retribuens est, & septies tantum reddit tibi.*** Mirum est certè, quod talia Deus ab homine exigat; ***Da altissimum secundum datum ejus.*** Hoc enim nec rationi congruum, imò nec possibile videtur,
Ser. 83. in Cant. ut S. Bernardus considerat. Congruumne est, ut pauper det diviti secundum datum illius? Congruumne, quod servus det regi secundum datum ejus, & secundum quod ab illo accepit? Certè nemo potest dare quod non habet, neque ultra vires suas. Dei vires & facultates sunt infinitæ, hominis autem exiguæ, aut nullæ: quomodo ergo dare potero altissimo secundum datum ejus? Dedit mihi esse, vivere, & intelligere; num ego illi daturus sum, quod sit, vivat, & intelligat? Dedit mihi cœlestia bona, omnes naturæ facultates excedentia, quibus dives effectus sum: num ego cœlestia bona dabo illi, quibus divitem efficiam? Quomodo ergo dabo altissimo secundum datum ejus? Vide quid subdat: ***In bono oculo adinventionem facito manuum tuarum.*** Videtur loqui alludens ad factum Rebeccæ, quæ hœdum tali manuum suarum inventione condivit, ut Sancto Isaac videretur non hædus, sed venatio quædam sapidissima. Aut verò alludit ad agricolam, qui munus exiguum alicui principi offert, ut canistrum pomorum, vel prunorum, illud tamen ita floribus undique ornat, ut quod in se exiguum est, maximè oculos principis delectet. Certum est ***manuum*** nomine, opera in scriptura designari, & per ***oculum*** intelligi internum animi affectum & intentionem. Opera omnia, quæ Deo potes offerre, in se ipsis exigua sunt, à minimo namque non potest magnum procedere. Illis igitur adjungito bonum oculum, condimentum facito ex bono oculo, id est, illis adjunge grandem cordis affectum: quamvis enim homo in se minimus sit, corde tamen est quid maximum, & qui opere ipso tantum potest præstare minima, at corde & affectu potest desiderare & intendere id, quod omnibus modis magnum & infinitum est. Facis opus in Dei gloriam, ut orationem, hæc quidem in se parva est: sed illi adjunge bonum oculum, grandem mentis intentionem & affectum, quo infinitam Deo gloriam exhibere intendas, & grande donum obtulisti. Eleemosynam largiris parvam, quia parva tibi subest facultas; ei adjungito intentionem magnam, qua ad Deum conversus intendas & desideres omnium pauperum necessitatibus subvenire, & rem magnam Deo præbuisti. Age sicut de Augustino communiter refertur, qui ecstatico illo amore, quo pollebat, dicebat ad Deum: Si tu esses Augustinus; & ego essem Deus, vellem ut tu potius esses Deus,
& ego essem Augustinus. Ita in bono o- ¶350.
culo inventionem si facias manibus tuis, dabis altissimo aliquo modo secundum datum ejus. Sicut enim ille se dat totum tibi, tu te das totum illi: sicut ille te diligit, ita tu illum diligis: sicut ille propter te operatur, ita tu propter illum operaris, proportione quadam servata, quam ipsemet Sanctus Bernardus explicat. Quod si dicas; Quomodo Deo satisfactum erit, per solam hanc intentionem? Num insipiens est ille, quem per manuum mearum inventionem possim decipere, sicut præstigiatores decipiunt spectantes se? Num rex aliquis, si illi laterem offeram aut lutum, æstimare illud poterit tanquam adamantem, ex eo quod ego dico, illud ita me offerre, ac si adamantem offerrem? Ita quidem, ***quoniam Dominus retribuens est.*** Expende vim horum verborum. Reges terræ non solum sunt retribuentes, & dantes, sed potius recipientes:

nam in seipsis pauperes sunt, & ut dixit Salomon: *Non aliud ipsis regibus*, quam pauperibus est *nativitatis initium*: & quamvis Iob rex esset, dixit: *Nudus egressus sum de utero matris meæ*, egent propterea sibi dari, & recipere, qui quæ non recipiunt, non habent. Unde Deus volens ut Samuel populo intimaret jura regis, quem postulabat populus, *Sumet*, inquit, *sibi filios vestros, filias vestras, &c.* Et commune est regibus, cùm aliquem advocant, ei primò illa verba intimare, quæ rex Achab ad Naboth, quæque eloquentissimè S. expendit Ambrosius: *Da mihi vineam.* Deus autem non est recipiens in se, tanquam alicujus rei indigus, sed retribuens & dans. Non condidit creaturas, ut reciperet aliquid ab eis, sed potius ut eis daret id totum quod ipsæ habent & sunt. Est namque Deus plenus, & quærit in quos divitias plenitudinis suæ effundat: ideò singulariter creavit hominem, cui dedit cor & animam infinitæ capacitatis, in quem posset abundè profundere bona infinita, quibus redundat. Idcircò cor quærit dilatatum, amplum & extensum per desideria, & intentionem, atque affectum: illud enim aptius judicat ad recipiendum, quod magis dilatatum fuerit. Cor ergo tuum dilata, *aperi os tuum*, inquit Deus, *& implebo illud.* Quanta fuerit cordis tui latitudo & dilatatio, tanta erit donorum & retributionis magnitudo: quoniam Dominus retribuens est, *& septies tantum reddet tibi*, id est reddet in septuplum: Numerus septenarius etsi determinatus videatur in scriptura, tamen pro indeterminato sumitur, ut eùm dixit Dominus ad Petrum: *Non dico tibi septies, sed septuagies septies.* Reddet tibi non secundum quantitatem operis in se, sed infinitè magis, si talis fuerit animi tui affectus, qui id promeruerit. Intentionem ergo facito in bono oculo manibus tuis. Hanc latro ille

¶ 374. fœlicissimus, divina sibi illucescente & favente gratia fecit, ut Sanctus Augustinus annotavit, quem propterea tradit, meritò à B. Cypriano inter martyres relatum. Affixus fuerat cruci propter ingentia sua facinora, & digna factis recipiens: sed Deo favente, cœpit cruci & passioni suæ bonum apponere oculum, intentionem scilicet & affectum cordis excellentem, offerens Christo mortem, quam patiebatur & vitam suam; & sensum omnem in ejus obsequium convertens, credens corde, & confitens ore Christi innocentiam & divinitatem, desiderans mortem, quam pro peccatis suis patiebatur, pati pro hujusmodi, quam reddebat confessione: sicque corona martyrii se dignum exhibuit, ac si pro confessione fidei Christi, crucem mortemque sustineret. Hac similiter inventione tantum coram DEO promeruit Abraham, per matrimonia multa, quantum alii multi per cœlibatum, ut idem Augustinus *a*, demonstrat. Ex eadem causa Divus Thomas *b*, ex ejusdem Augustini *c*, sententia, æquiparat matrimonia Abrahæ virginitati excellentissimæ Apostoli Joannis. In cujus explicationem id considerat Augustinus *d*, quod postea observavit Gregorius *e*, majorem gulam quosdam coram Deo tenere circa levissima vilissimaque edulia, quàm alios circa pretiosissimas dapes: sicut prophanus Esau tanta aviditate circa lenticularum scutellam arsit, ut ejus gula pejor fuerit coram Deo, magisque digna supplicio, quàm multorum gula circa vitulos pingues. Et verè credo multos esse, qui in mensa opulenta majus meritum abstinentiæ reportant, quàm alii, qui circa tenuem, & exilem victum, quem consequi possunt, omnes animæ suæ facultates & mentem profundunt: similiterque multos esse, qui tam grandi devotionis merito coram Deo præstant, rebus humanis corpore implicatos, sicut multos longas orationes agentes. Et sæpissimè sine dubio sunt, qui magis placent Deo unicum persolventes rosarium, quàm alii innumeras multiplicatas preces. Hocque singulariter in Abraham Sanctus Augustinus expendit, quòd cum illud excellentissimi fecit apud Deum meriti, quod grandi affectu voluntatis erga Deum & ejus obsequium, & id quod sibi pro Deo agendum offerebatur, præstabat: non enim segniter res aggrediebatur, sed se ipsum, c or suum & vo-

Sap. 7. 4. — Iob 1. 21. — 1 Reg. 8. 13. — Li. de Naboth c. 2. 3. Reg. 21. 6 — Psal. 80. 11. — Matt. 18. 22. — Li. 1. de anima & ejus orig. cap. 9 vide Insf. concio. ca. 143.

a Li. de bono conjug. c. 21. & 16 de civ. c. 37 — b 2. 2. qu. 152. art. 4. ad 1. & q. 186. art. 4 ad 2. — c Lib. 1. de bono conjugali cit. 37 — d 16. de civ. c. 37. & 10. confes c. 31. & ser. 72. ex diversis. — e 30. Mor. c. 27. — 16. de civi. cit.

voluntatem suam plenè Deo tradebat, & toto cordis affectu ei quod agebat in Dei obsequium, erat intentus. Inde Chrysostomus illius effert meritum, grandeque fuisse demonstrat, cum ad Dei mandatum egressus de terra sua, venit in terram Chanaam, & Palæstinorum; tantum enim promeruit, illud breviter conficiens, ac si totum orbem pro Deo peregrinando lustrasset. Iussus enim fuit egredi de terra sua, *Egressus est nesciens, quo iret*, ut Paulus annotavit; ideoque animo suo ita arripuit iter, ac si ad extremos totius terræ fines, Oceanumque esset profecturus: unde etsi non opere, voluntate tamen totam terram propter Deum peregrinando lustravit. Quando tres illos excepit peregrinos, quisnam exponere poterit, quod quantumque sibi meritum compararit? Ita enim illos, quos verè homines puros pauperesque reputabat, ipse dives ac potens, & nobilissimus excepit: ac si ipsissimasmet tres Sanctissimæ Trinitatis personas excepisset, tanta humilitate, demissione, prostratione ac supplicatione usus, tam grandi diligentia, cura, præparatione inserviens eis, & volens ut omnes domus suæ personæ illis inserviendis se traderent. Idcirco & in hac etiam vita tam grandi fuit affectus præmio. Et verè intelligere possumus hac eadem manuum intentione Davidem usum fuisse, qui ipse manibus suis bonum oculum apposuisse professus fuit, dicens: *Pavit eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.* Loquitur de modo, quo populum à Deo sibi commissum regebat & gubernabat. Quid sibi vult; *In intellectibus manuum suarum?* Numquid manus intellectum habent? Nec tantùm intellectum in singulari, sed in plurali. *In intellectibus manuum suarum?* Hoc sine dubio ideo dictum credo, quia manuum suarum operibus, quæ agebat in populi gubernatione, adjungebat bonum oculum, aut intellectum, non unum sed multos, id est, multiplicatos mentis suæ affectus erga Deum, & desideria placendi; & quidquid agebat, in Dei gloriam, honorem, & obsequium affectuosa voluntatis intentione referebat, cupiens ipsius gloriam summopere promovere, cultum augere, populum sanctum exhibere. Et, ut semel rem totam finiamus, ad nos ipsos sermonem convertamus; & hoc suadeo, ut hoc tempore, quod bonis operibus in Dei obsequium agendis singulariter constitutum est, hujusmodi inventionem facias, bonum oculum manibus tuis inferens & adjungens. Considera in primis immensam erga nos benignitatem & misericordiam, & quantum exoptet tibi æternæ beatitudinis suæ mercedem reddere, qui ad eam reddendam, nudam attendit voluntatem tuam, quando opera præstare non vales, & in ipsis operibus, non opera ipsa in se, sed voluntatem, quam illis adjungis, pensat. Quis autem est, qui plenam bene operandi voluntatem, Deo adjuvante habere non possit? Si rex grandia præmia omnibus regnorum suorum hominibus promitteret pro solo desiderio inserviendi sibi, & voluntate agendi, quod ipse præcipit; quisnam esset, qui non procuraret sibi grande bonorum præmium comparare? Nequaquam Deus in re impossibili, aut verò valde difficili æternæ beatitudinis præmium constituit; sed in eo quod facilè potes præstare, quodque quietus manens potes perficere. Et circa hoc aptissimè dicere posset quod antiquitus populo suo dixit, & Apostolus aliquo modo ad nostrum institutum expendit? *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec in cælo situm, ut possis dicere: Quis nostrum ad cælum valet ascendere, ut deferat illud ad nos, & audiamus, & opere compleamus? neque trans mare positum, ut causeris & dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos usque deferre, ut possimus audire, & facere, quod præceptum est? Sed juxta te est sermo valde, in ore tuo & in corde tuo ut facias illum.* Expende illud, *juxta est sermo valde*, id est, valde est juxta te, valde ac summa propinquitate tibi conjunctum, quod à te exposco: in ore scilicet tuo, & in corde tuo. Quid enim magis juxta te tibique propinquius quàm os tuum, & cor tuum? Inde igitur procedat bonæ in-

Marginalia: Libr. 2. de provident. ad Stagir. — Genes. 12. — ¶ 372. — ad Hebr. 11. 8. — Gen. 18. — Ps. 77. 72. — ¶ 376. — Deut. 30. 11. — Rom. 10. 6

tentionis grandis affectus, qui tanquam oculus simplex & perspicax, adjunctus bonis operibus tuis, illa augeat, & quæ parva sunt, faciat magna, & Deo digna. Si non omnibus diebus jejunare vales, diebus saltem interpositis pro virium facultate jejuna, adjungens cordis affectum, quo jejunium offeras, cupiens te grandia in Dei obsequium posse jejunia persolvere. Si non potes nudum vestire, & largas facere eleemosynas, duo æra minuta, quæ potes conferens pauperi, adjungito huic operi bonum oculum ferventissimi desiderii, quo omnes pauperum necessitates propter Deum sublevare concupiscas. Si non vacat longas orationes facere, breve rosarium persolue, huic orationi adjungens magnum affectum, quo te offeras Deo, optans perpetuò illi vacare. Tunc enim coram Deo grandia reddentur per hanc inventionem opera tua. Optimè Chrysostomus. Non, inquit, parantur hæc sumptu, non labore, non sudore: sufficit velle, & confecta sunt omnia. Non est opus magnam viam ingredi, neque magnum mare transmittere, sed studium adhibere, & esse prompto alacrique animo, &c.

Homil. 24. in Ep. ad Hebr. ad fin.

§. 61. *Pilos caprarum recto affectu & intentione oblatos, pretiosos ducit Deus, sine quo, nihili facit aurum, aut gemmas.*

¶ 377. HAC de causa ut annotavit Chrysostomus *a*, Cyrillus Alexandrinus *b*, Rupertus *c*, & Beda *d*. Deus non solum pretiosa ut aurum, argentum, byssum, lapides pretiosos, sed & vilia, ut oleum, & pilos caprarum, ac pelles arietum, juxta cujusque vires sibi offerri mandavit, ut dives non sit contentus si offerat vilia, qui pretiosis abundat, & pauper tristis non sit, si tantum exigua offerat, qui pretiosioribus caret, id supplens cordis affectu, quod rei deest; & vilitatem illius per grandem voluntatis affectionem reddens pretiosissimam, Deo ejusque tabernaculo dignam. In cujus expositionem, non leviter, & transcursim, sed longo discursu, ipsius Dei præceptum expendunt; grandi namque est expensione dignum. Illud enim fuit primum omnium à Deo Moysi traditum in monte Sina, quando accepturus legem, dimissis ad montis radices senioribus se comitantibus, ascendit ipse & *ingressus est medium nebulæ, fuitque ibi quadraginta noctibus.* Primum igitur, quod DEUS cum Moyse locutus est, audiamus. *Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Loquere filiis Israel, ut tollant mihi primitias: ab omni homine, qui offert ultroneus, accipietis eas.* Primitiarum nomen etsi, ut annotat Hugo de Sancto Victore, apud Lippomanum *e*, illas quæ ex frugibus colliguntur significet; hoc tamen loco quodvis donum Deo offerendum ad tabernaculi constructionem exprimit, id quod noster Cajetanus, & Lippomanus demonstrant; nam in Hebræo habetur vox *Theramah*, quæ quamcunque rem oblatam significat, הראמה ut infra dicemus, & Rupertus credit (& rectè meo judicio) hoc nomine primitiarum, Deum excellentissima dona postulare voluisse: hoc namque nomen id significat, quod inter fructus primas tenet, excellentissimumque est. Hoc igitur primò Deus proponit, excellentissima sibi dona ab omnibus offerenda. Videtur Deus avarum se exhibere, & quod morem avari hominis teneat, qui quod primò proponit est, quidnam sibi tribuendum sit, aut dandum. Deinde rem difficilem postulat, ab omnibus populi illius hominibus dona excellentissima expetens, ex quibus quamplurimi nec minima assequebantur. Cæterum quidnam expetat, & quid sibi sit offerendum explicare volens, & in quo debeat donum excellentiam præstantiamque habere, indicare contendens; id statim exprimit, quod principaliter quærit. *Ab omni*, inquit, *homine, qui offert ultroneus, accipietis eas.* Sicut ab ultroneo & spontaneo omne donum quantumcumque vile accipietis; ita ab eo, qui non ex corde offert, nullum donum etiam pretiosissimum accipi volo. In Hebræo, ut Cajetanus & Lippomanus expendunt, ita habetur: *Ab omni homine, qui sponte offert*

a Hom. 32. ad hebr. & 7. de pœn. ad fin. *b Li. 9. de adora.* *c Lib. 4. in Exod. c. 4.* *d Apud Lippomanum. Exod. 25.*

Exod. 24. 18. *Exod. 25. 12.* *e In c. 25. Exod.* *In cap 25. Exod.* *Libr. 4. in Exod. c. 3. & 4.*

fert cor suum, vel *qui voluntarium exhibuerit cor suum.* Hoc est quod Deus expetit, & sibi offerri postulat, qui nullum donum acceptat, nisi illius, qui in dono primum offert cor suum, qui bonum oculum cordis adjungit operi manuum suarum; neque ex dono oblationem judicandam vult, sed ex
¶ 378. corde. Ergo charitatis oblationes, inquit Rupertus, sive magnæ, sive parvæ sint, primitiæ Domino sunt, & ad cœlestis tabernaculi ejus ornatum proficiunt: è contra quicquid ex tristitia offertur, serotinum est, & ad decorem domus Domini proficere non
2. Cor. 9. 6. potest. Proinde Apostolus cùm dixit: *Qui parcè seminat, parce & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*, continuò subjunxit: *Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia aut necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus.* Id est, quod diligit Deus & respicit, est hilaritas, lætitia, &
Apud Lipomanum. Psal. 53. 6. affectus cordis. Hoc similiter Rabbanus annotavit, illud adjungens, quod dictum est; *Voluntariè sacrificabo tibi.* Ut autem videas Deum non rerum concupiscentia excitatum dona postulare, sed tantum cordis affectum intendere; vide quænam acceptan-
Exod 25. 23. 4. 5. da statuat subdens; *Hac autem sunt, qua accipere debetis: aurum, & argentum, as, hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum, pilos caprarum, & pelles arietum.* Multum ab auro, & argento, inquit Rupertus, pili caprarum in prætio differunt; & tamen sub eodem vocabulo primitiarum. (id est, excellentissimorum donorum) positi sunt. Ut enim primitiæ, aut excellentia dona sint, quæ offeruntur, non oblationum quantitas, sed offerentium bona efficit voluntas. Nec dubitandum pilos caprarum, & pelles arietum interdum auro & argento, lapidibusque pretiosis priora fuisse apud cordium inspectorem Dominum: nam ejusdem tabernaculi inspector Deus ac Dominus, cùm sederet contra Gazophilacium, multique divites jactarent
Marc. 12 Luc. 21. multa, de vidua, quæ duo æra minuta misit, dixit, plus omnibus misisse: omnes enim, quod abundabat illis miserunt: hæc putem de penuria sua omnia, quæ habuit, misit. Ita Rupertus. Quod & similiter expenderat Cyrillus Alexandrinus. Ec- Lib. 9. cit. ce igitur quomodo inventionem facere debes manibus tuis, in bono oculo, &c. Circa hæc multa possunt disputari: an scilicet qui solo corde aliquid operatur, tantum promereatur sicut ille, qui opere perficit, & quomodo exterior bonitas operis non addat ad internam bonitatem cordis & voluntatis, in iis quæ bonitatem habent duntaxat ex opere operantis, non ex ipso opere operato, qualia sunt ea, quæ ad sanctorum Sacramentorum usum spectant. Horum tamen omnium explicatio ex legitima Divi Tho- 1. 2. q. 20. mæ Theologia depromenda est, & Christianum Doctorem cautè loqui ad populum decet, ne quis sibi persuadeat, per sola cordis interna desideria sibi esse satisfactum, nulla subsecuta operatione. Hæc enim quæ diximus, intelligenda sunt de illis, qui opus externum nullatenus perficere valentes, tam grandi affectu cordis, intentione, & affectione illud coram Deo perficiunt, ut non minus quàm si opere ipso fuissent executi, promereantur, ut ample Beatus Cyrillus Alexandrinus *a* annotavit, & a Li 9. cit.
ex professo D. Augustinus *b* prosequitur, docuitque Chrysostomus *c*, ex pendens, iis qui non habent aurum, neque argentum, dictum fuisse: *d Emite absque auro, & absque argento*, solius bonæ voluntatis affectu. b in Ps. 125 c Hom. 5. de pæn. d Esa 55. 1.

§. 62. *Cùm bonum operaris, imaginare Deum te conspicientem, & tanquam Moyses, invisibilem tanquam visibilem facito.*

¶ 379. UT igitur toti hoc prolixæ tractationi imponamus finem, & ad sequentem, quæ nos expectat, transire liceat; libet sub brevissimis regulis, omnia quæ Christus Dominus docet, complecti, & explicare, quomodo uncto capite, lota facie, & fugiens hominum conspectum, contendere debeas soli cœlesti patri videri, ab illo reportaturus præmium, juxta id quod in interno voluntatis tuæ arcano & abscondito videt. Quod ut explicemus, nonnulla documenta accipe. *Hom 26. ad Hebr. post med.* Primum omnium juxta Chrysostomi doctrinam, debes Deum ipsum coram te positum imaginatione tua constituere, Angelis & sanctis suis circundatum, te spectantem, & conspicientem, quomodo propter illum operaris. Id enim non erit secundum falsam imaginationem, cùm jam verè Deus sit homo visibilis & imaginabilis, & verè eum nos spectantem & contuentem Apostolus *1.Cor.4.9.* referat dicens: *Spectaculum facti sumus Deo, & Angelis.* Iam Moyses antequam Deus visibilis esset, cogitatione sua quasi visibilem coram se constituebat, ut animos sibi ad grandia aggredienda faceret. Ita Chrysostomus ipse, *a*, S. Anselmus, Divus itidem Thomas *b* illud intelligunt, quod dixit Apostolus de eo loquens *c*: *Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis, invisibilem enim tanquam visibilem sustinuit.* (*a Hom.26. cit. b In c. 11. ad Hebr. c ad Heb. 11.*) Grandia sine dubio operatus fuit Moyses in Ægypto, nullo cordis timore ab eo quod agere debebat, fuit revocatus, strenuè omnia quæ agere debebat perfecit. Et si quæras, quisnam ei tam grandem fecerit animum, ut nullatenus animositatem, potentiam, & grandem conatum tyranni potentissimi regis timeret: hoc, inquit Chrysostomus, fuit, quia Deum invisibilem ita coram oculis suis constituebat, ac si eum præsentem oculis suis videret, coram quo ageret. Optimè Sapiens illum vocat beatum, qui ita agit: *Beatus, inquit, vir, qui in sapientia morabitur, & in justitia sua meditabitur, & in sensu cogitabit circumspectionem Dei.* *Eccl. 14. 22.* Omnia verba expensione sunt digna, signanter illa: *In sensu cogitabit circumspectionem Dei.* Circumspicere aliquid, est omni ex parte illud iteratis vicibus respicere. Inducit itaque Sapiens Deum circumspicientem opera nostra, omni ex parte ea considerantem. Nullus namque mercator tam attentè merces, quas emit consideravit, sicut Deus opera nostra, pro quibus mercedem redditurus est, ut benè dixerit Ieremias, quod *ejus oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut reddat unicuique juxta vias suas.* *Ier. 32. 19*

¶ 380. In sensu autem cogitare, est in imaginatione sensibilem quandam imaginem Dei confingere, quasi in throno sedentis & opera nostra circumspicientis. Et verè hoc credo Salomonem hortari nos voluisse, cùm dixit: *In omnibus viis tuis cogita illum:* *Prov 3. 6.* & S. Tobias ad filium suum: *Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum.* *Tob. 4. 6.* Nihil, inquit Anselmus, magis militem reddit validum ac animosum, quam regis ac principum ejus præsentia. Quando enim athleta videt regem in solio constitutum, nobilibus regni sui circundatum, spectantem & intuentum se pugnantem; *In c. 11 ad Hebr. cit.* quisnam explicare valeat quantos illi animos faciat? Hinc, inquit Chrysostomus, S. Patres se ipsos ad grandia pro Deo agenda & sustinenda excitantes, Deum coram oculis suis, quasi visibilem exponebant. Ita Elias, qui Regis Achab potentiæ validè se opponebat, dicens: *Vivit Dominus, in cujus conspectu sto.* *1 Reg. 18. 15.* Ita Abraham, cui id Dominus ipse injunxit: *Ambula coram me & esto perfectus.* *Gen. 17. 8.* Hoc medium: ut perfectè quod agere debes, exequaris, attendere me præsentem coram te, & conspicientem te operantem. Ita etiam, inquit Chrysostomus. David in tribulationibus constitutus, ut vires ad fortiter pugnandum resumeret, dicebat: *Recordatus sum tui de terra Jordanis, &c.* *Psal. 41. 8.* Possumusque nos ad hoc institutum illa ejusdem Davidis verba annotare, quæ supra induximus, quibus apertè indicat,

se

ſe non aliter quàm Moyſen, inviſibilem
Pſal. 15. 8. tanquam viſibilem coram ſe expoſuiſſe. *Providebam*, inquit, *Dominum in conſpectu meo ſemper.* Primò expende verbum, *providebam.* In Hebræo eſt *Sivach*, quod ſæ-
Tom. 2. f. 204. p. 2. pè ſignificat ponere, conſtituere, aut collocare, ut Brixianus oſtendit, qui ex Hebræo reddit; *Ponebam, aut conſtituebam è regione mei Deum, tanquam ſpectatorem.* Expende item illud temporis adverbium, *ſemper*, in quacunque actione, opereve, quod agendum aggrediebar; ex quo infert; *Propter hoc lætatum eſt cor meum.* Lætiſſimè quodcumque opus, magnoque conatu aggrediebar. Nihil enim eſt, quod ita militis cor lætificet, fortificet, & acuat, quàm habere regem ſe ſpectantem & conſpicientem.
Orat. 15. quæ eſt ult. in Cant. Cant. 6. 4. Ex his B. Gregorius Nyſſenus illa verba elegantiſſimè declarat, quæ in Canticis Canticorum habentur: *Averte oculos tuos, à me, quia ipſi me avolare fecerunt.* Multi credunt verba eſſe Sponſi ad Sponſam, qui ſenſus Gregorio Nyſſeno non penitus diſplicet. Credit tamen verius eſſe verba Sponſæ ad Sponſum ſuum. Et quidem illud, quod di-
¶381. cit: *Averte oculos tuos à me*, non intelligas, quaſi petierit à ſe oculos Sponſi averti, quos potius illa ſummè deſiderabat: ſed illud *à me*, idem eſt juxta phraſim ſcripturæ, ac ſi dicat; *propter me*: ut petat Sponſa à Sponſo ſuo, quod propter amorem, quo illam diligebat, oculos ſuos à cæteris omnibus filiabus Jeruſalem, & ab aliis conſpiciendis averteret & avocaret, in ſeque ſola illos conſtitueret & figeret. Sic enim *ipſi me avolare fecerunt.* Legit Gregorius Nyſſenus. *Ipſi alas mihi addiderunt.* Quibus verbis fidelis Sponſa, quæ ad ſui profectum conducunt exprimit. Videt ſe in ſtadio conſtitutam, & plurima ſibi ſe offerre agenda, deſideratque aliquid, quod ſibi animos faciat ad pugnandum & operandum; idcircò hoc à Sponſo petit, ut in ſe ſola oculos figat: hoc autem conſequebatur, conſiderans Sponſum ſuum ab omnibus aliis avocatum, ſibi tantùm attentum & intendentem, quod hujuſmodi oculi alas faciunt, eo modo quo ille, qui in haſtiludio pugnat, aut in ſtadio currit, ſi videat regem, ejuſque proceres in ſe ſolo collocantes oculos, alas ipſi faciunt, ut communi locutione dicere ſolemus. Et ita agere opottere optimè proſecutus eſt D. Cypri- *Lib. de opere & Eleemosyna.*
anus, annotans quantum acueret athletas habere ſpectatores ſui, imperatores & proconſules, &c. Itaque tibi ſtatuendum, cum eleemoſynam agere paras, cùm jejunium arripis, cùm ad orandum proficiſceris, & cùm quodvis bonum agendum intendis. Conſidera, inquit Chryſoſtomus ipſum re- *Hom. 3. in illud, vidi Dominum.*
gem Angelorum tuo curſui agonothetam & ſpectatorem. Ita Paulus, cùm concionabatur: *Quaſi*, inquit, *ex Deo, & coram Deo ſic loquimur.* Hinc deplorandam conji- *2 Cor. 12. 19.*
ce multorum ignaviam, qui bona opera in Dei obſequium agunt tam ſegniter, turpiter, & incompoſitè, ac ſi nullum haberent ſpectatorem. Quis unquam ſervus tanta deſidia regi miniſtravit? Quis tam oſcitanter ſine ullo penitus pudore aliquid imperatori ſuo obtulit? Quis dicere poteſt, qualiter jejunia agas, quam ſine attentione ores, quàm ſine affectu eleemoſynam largiaris, quam ſine devotione ad Eccleſiam confluas? Et dum Deum oculis corporis non vides præſentem, illum nullatenus conſpicientem attendis. Illum igitur primum omnium tibi præſentem, imò & inviſibilem quaſi viſibilem conſtitue, & ſtatue tuorum ſpectatorem operum: numquam enim hoc tam firmiter imaginatione ſtatues, quin in rei veritate verius ſit: videt enim omnia quæ facis, & expendit attentiſſimè, quid facias, quo animo, qua mente, quo affectu, qua intentione? Nec mirum, quoniam redditurus eſt juxta omnia, quæ feceris, & illi exhibueris.

§. 63. *Non contentus sis culmo bonorum operum, quem exposuit Oseas: sed tali, ut juxta Ioannis consilium, plenam accipias mercedem.*

¶382. SECUNDUM Documentum sit, ut cures ad te ipsum introrsus redire, cor tuum disponens, ut taliter opus prodeat, quale congruit tam grandi spectatori: ut ab illo plenam mercedem accipias. Merces enim non reddetur ab eo, nisi juxta cordis affectum; ideoque curandum, plena cordis affectione & intentione operari, ut plenam ille reddat mercedem. Hoc quantum existimo, est, quod Sanctus Apostolus Joan-
2.Ioan.6.8 nes voluit nos admonere. *Videte*, inquit, *vosmetipsos, ne perdatis, quæ operati estis*, aut: quæ operamini, *sed ut plenam mercedem accipiatis.* Deus redditurus mercedem, oculos non tam in opere, quàm in vobismetipsis conjicit: vos igitur primùm considerate, & tales exhibete, quales oportet: ut plena voluntate agentes, plenam mercedem accipiatis. Visus est aliqua ratione alludere Joannes ad quædam Dei verba per Oseam Prophetam, quibus multa & innumera bona opera describit hominum, qui fructum plenum pro eis non recipient, quæ ad hoc institutum expendit B. Gregorius:
8. Moral. cap. 29. *Culmus*, inquit, *stans, non est in eo germen, nec faciet farinam, quod etsi fecerit, alieni*
Ose. 8. 7. *comedent eam.* Hanc punctuationem sequitur Gregorius, quamvis supra aliam nos secuti fuerimus, quæ correctioribus textibus est conformior. Vox illa *Culmus*, hoc in loco non significat arundinem, aut calamum, aut quam dicimus cannam, ex qua spicæ oriuntur; hæc enim in Hebræo voca-
קנה. tur *Kaneh*, quæ ponitur quando agitur de
Brix.to.2. fol. 132.p. Pharaone, in somnis vidente septem *spicas ascendentes de culmo uno*, ex una arundine, & aliis in locis, quando arundinem vult Scriptura sacra exprimere, à quo fortitan Hi-
קמה. spana vox, Canna: sed ponitur vox *Kamah*,
Brix.to.2. fol. 137. quæ significat acervum segetum in area, antequam segetes triturentur, aut acervum tritici in area collectum, antequam agricola eam metiatur. Loquiturque Deus metaphora desumpta ab agricolis. Nulla lætitiæ occasio potest æquari illi, quam habet agricola in tempore messis, quando post grandes sumptus, ingentes labores, rigores hyemis, & ardores æstatis, videt ingentem cumulum, & acervum messium stantem, aut erectum in area, qui ad cœlum pertingere videtur. Unde ad summam lætitiam exprimendam, futuram in adventu Messiæ dixit Isaias; *Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe.* Duo autem sunt, quæ singulariter animum agricolæ exhilarant, quan- Isa. 9. 3. ¶383.
do acervum illum contemplatur. Primum, quod jam ibi se habere reputat semen, quod pro anno venturo seminare possit. Secundum, quod etiam censet, se tunc habere jam, unde in præsenti se sustentet, farinam pinguem, ex qua panes conficiat, extracturus. Sed quàm infœlix esset nuntium, si dum ille lætus aspiceret messium grandem acervum, accederet aliquis agriculturæ peritus, & ei diceret; Vides culmum istum stantem, & eleuatum? Non inde extrahes granum aptum ad seminandum aut germinandum; aut quod farinam tibi reddat, & si quid fuerit, in furfures tandem resolvetur; quia spicæ omnes sunt inanes & vacuæ, quas vredo percussit, aut nebula infecit; nihil intra se solidum ac firmum habent; unde tibi sperare possis habiturum, quod semines aut comedas. Ita loquitur Deus, hæcque multis renuntiat, qui gaudent, quòd grandem acervum messium bonorum operum à se collectum conspiciunt. Videbis hominem gaudentem, quòd multa jejunia tenuerit, plurimas eleemosynas largitus fuerit, innumeras orationes effuderit, sæpissimè rebus sacris interfuerit, quasi acervum grandem messium se habere contemplatur; ubi reposita credit sibi merita, quibus beatus fiat, & adipis frumenti æternæ beatitudinis particeps existat. Sed audi Deum dicentem, Vides hujusmodi acervum, hunc culmum stantem, excelsum, & grandem? Non est in eo germen, nec faciet farinam. Culmus quippe germen non habet, inquit Gregorius, cùm vita & operatio meritis virtutum caret.

caret. At faciet farinam, cum ad æternæ vitæ præmia obtinenda non proficiet. Hujusmodi spicæ vacuæ sunt & inanes, opera sunt sine devotione, sine cordis affectu, cum distractione cordis & mentis evagatione, nihil minus cogitasti ea agens, quam Deum ipsum, aut ejus obsequium. Apparentiam habent externam; sed qualis oratio, quam proferens, solo ore ad Deum conversus, corde es ab illo penitus aversus? Quale jejunium, quod non solum non est ad carnis mortificationem; sed tibi facis occasionem plurium condimentorum, ac sapidarum dapum? Qualis eleemosyna, quam exhibes, dans parvum, aut nihil, idque cum tristitia, & tædio erga pauperem?
Apoc. 3. 2. *Non inveni opera tua plena coram Deo meo*, dictum est ad quendam, qui hujusmodi acervum bonorum operum collectum se habere gaudebat. Nolo dicere, si hæc opera bona in Dei gratia fiant, quod non mercedem pro eis recipies; neque quæstionem illam intendo pertractare, an omne meritum boni operis deperdatur propter evagationem mentis, aut distractionem, quæ sit peccatum veniale: sed hoc tantum assero, quod non plenam mercedem recipies; qualem Ioannes nos intendere debere, hortatur;
¶ 384. *Ut plenam*, inquit, *mercedem accipiatis*, id est, magnam, excellentemque gloriam. Et cur non talem intendens? Nullus reperitur mercenarius, qui non totam quam consequi potest ex labore suo mercedem, procuret; nullus numularius, qui non totum quod potest prætendere lucrum, quærat; nullus mercator, qui ex suis mercibus totum quod potest pretium extorquere non prætendat; nullus agricola, qui totum fructum, quem ex seminatione colligere potest, non desideret: solus homo est, qui non plenam quam potest mercedem pro bonis suis operibus assequi contendat; ideoque tantummodo curat operari, non autem ita opera sua agere, ut per illa plenam, excellentem, & grandem consequatur mercedem. *Videte igitur vosmetipsos*, ait Ioannes. Aut verò alludere voluit Sanctus Euangelista ad illud, quod sæpe repetitis vicibus Deus statuit & præcepit, dicens: *Non apparebis vacuus in conspectu Domini Dei tui*: Circa quod præceptum, etsi multa annotent Sancti Patres inferius expendenda nunc tamen non incongrue intelligemus, hoc voluisse Deum statuere, ne coram se vacuum te constitueres, inanem aut vanum. Vacuum est, quod externam speciem retinens, intus eo quod habere debebat caret, ut supra dictum est. Idcirco in Scriptura sacra idola dicuntur vacua, aut vana, quomodo dixit Samuel ad populum de idolis agens: *Nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis: quia vana sunt.* In Hebræo vox *Tohu*, quæ vacuum & inane significat, quæ posita est in principio Genesis, cum dicitur: *Terra erat inanis & vacua.* Et optimè hujusmodi vacuitatem idolorum descripsit Sanctus Habacuc Propheta: *Ecce*, inquit ille, *iste coopertus est auro & argento, & omnis spiritus non est in visceribus ejus.* Idcirco habent exterius oculos, & non vident, aures & non audiunt, &c. Dantur multi homines vacui, & inanes; qui externam præferentes speciem, quasi carent animo & spiritu, in eo quod agunt: ut qui corpore coram Deo se exhibet orans in Ecclesia ore atque lingua, sed nullus spiritus est intra eum, quem habet constitutum in foro, aut in negotiis secularibus, aut verò in muliercula: qui eleemosynam dat, non magis ad opus attendens, aut Christum in paupere considerans, ac si Christus in illo non extaret: qui jejunat, non contendens carnem suam mortificare, nec magis attendens propter quid opus agat, quam si numquam tale operaretur. De eo dicere possumus, quod nullus spiritus est in visceribus ejus, ideoque quod sit homo inanis & vacuus. Temetipsum vide, inquit Io- ¶ 385.
annes, quando coram Deo per bonum opus te præsentem constituis, videteipsum, qualem te exhibeas, non vacuum, sed plenum, ostendens te non solum corpore, sed & animo, non solùm carne, sed spiritu; non solùm exterius, sed interius, opus perficere; ut plenam à Deo mercedem pro opere illo reportes. Te ipsum ergo examina, cor tuum, atque intentionem tuam excute imitans, ut supra diximus, sanctam Ruth excutien-

Exod. 23. 5. & c. 34. 10. Deutr. 16. 16. Eccl. 35. 6. 1. Reg. 12. 21. תהו Genes. 1. Habac. 2. 19.

curientem spicias, quas collegerat, intelligens juxta plenitudinem spiritus, intentionis & affectus reddendam sibi mercedem. Hincque illa Davidis grandis solicitudo & anxietas; ad quam explicandam totum orbem ad se audiendum advocavit; quia res est, quæ omnes concernit, quam dicturus
Psal.48 3. est. *Audite hæc omnes gentes, auribus percipite qui habitatis orbem, quique terrigenæ & filii hominum, simul in unum dives & pauper.* Quidnam dicere vis, tam generale, & commune, ut ad omnes pertineat; Nunquid eadem congruunt divitibus & pauperibus nobilibus, & plebeiis? *Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.* Grandem sapientiam dicturus sum, qua attendatis præsentibus, & prudentiam, qua provideatis futuris. *Cur,* inquit *timebo in die mala?* id est, in die judicii. *Iniquitas calcanei mei circundabit me.* Calcanei nomine intentionem cordis significari, supra jam indicavimus: hæc enim est, quam primo constituimus & firmamus, sicut calcaneus est, quem primò itur acturi in terra ponimus. Unde Vatablus vertit: *Iniquitas intentionum mearum occupabit me.* Quando Deus accipiens tempus, justitias judicaturus assumet, & examinaturus opera mea, non secundum externam apparentiam, sed secundum internam virtutem & interiorem affectum cordis, quando cribro sui examinis cribranda, & ventilabro sui judicii à paleis purganda acceperit: timeo quod parum tritici remanebit. Si enim tantum de tuo opere bono remanebit, quantus fuerit interior affectus cordis erga Deum; quid permanebit de oratione tua, cum omnimoda mentis evagatione, & sine Spiritu? Quid de tua assistentia, qua Sacris assistis officiis solo corpore, nullatenus mente? Quid de eleemosyna facta nullo modo propter Deum sed solùm quia decentem tibi judicas, & ut pauperem à te expellas, cujus petitione offen-
¶ 386. deris? His adde adeò latenter intentionem cordis infici, ut aliquando credens te rectum facere, dignum potius pœna te constituas. In cujus confirmationem expende
1. Dialogo cap. 10. rem mirabilem, quam B. Gregorius enarrat, virtutes Sancti Fortunati Episcopi Tudertani describens. Hic Dei famulus, inquit Gregorius, ex obsesso quodam homine dæmonem excussit: qui malignus Spiritus, cùm vesperascente jam die secretam ab hominibus horam cerneret, peregrinum quempiam esse se simulans, circuire cœpit civitatis plateas, & clamare: O virum sanctum Fortunatum Episcopum, ecce quid fecit, peregrinum hominem de hospitio suo expulit; quæro ubi requiescere debeam, & in civitate ejus non invenio. Tunc civis quidam in hospitio cum uxore sua & parvulo suo ad prunas sedebat: qui vocem ejus audiens, & quid Episcopus ei fecerit requirens, hunc invitavit hospitio, sedere secum juxta prunas fecit. Cumque vicissim aliqua confabularentur, parvulum ejus filium idem malignus Spiritus subitò intravit, atque in easdem prunas projecit, ibique mox ejus animam excussit. Orbatus filio miser civis, quem suscepit, & quem Episcopus expulit agnovit. Inquirit Beatus Gregorius: Quidnam causæ esse potuerit, ut homo, quem peregrinum credebat hospitalitatis gratia vocans, tam acri supplicio fuerit punitus? Videtur enim misericordiæ opus perfecisse, illum recipiens hospitio, quem à suo se ejectum conquerebatur. Et respondet, illius quidem hominis intentionem, quamvis recta sibi videtur, rectam non fuisse. Ego namque, inquit D. Gregorius, hunc virum, qui hospitalitatem exhibere visus est, non pietatis opere delectatum existimo; sed Episcopi derogatione nam pœna subsequens innotuit, quia præcedens illa susceptio sine culpa non fuit. Sunt namque nonnulli, qui idcirco bona opera facere student, ut gratiam alienæ operationis obnubilent: nec pascuntur bono, quod faciunt; sed laude boni, qua cæteros premunt. Qua de re existimo hunc virum, qui malignum Spiritum in hospitalitatem suscepit; ostentationi boni potius intendisse, quàm operi: ut meliora quam Episcopus fecisse videretur, quatenus ipse susciperet eum, quem vir Domini Fortunatus expulisset. Ita Sanctus Gregorius, qui ex his infert, aptè Christum Dominum com-

commendasse, ut attentè intentionem nostram examinemus, dum dixit: *Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum, &c.* Bene ergo dixit S. Ioannes: *Videte vosmet-ipsos.*

§. 64. *Inanem gloriam prodeuntem, bono opere jam perfecto, jugula, sicut Iephte filiam.*

TErtium documentum est, ut solicita cura, rectam intentionem, per quam erga Deum opus bonum cœpisti, & ordinasti conservare & retinere procures. Ut enim ex Sanctis Augustino *a*, & Gregorio *b* supra dictum est, nunquam diabolus cesset contendens hanc intentionem inficere; ut sic totum bonum opus perdat. Procurat ille primò te avocare à bono opere, quod agere proposuisti, varias difficultates repræsentans, & futurum tempus aptius exponens: ut in illud differas opus. Cum non potest à tuo revocare sancto proposito se totum convertit ad intentionem enervandam & divertendam, excitans te, ut opus, quod agis considerans, nimiam de te ipso propter illud complacentiam habeas, & quod laudes humanas propter illud oblatas auscultes, & acceptes: tuncque gaudeas quando audis, in foro rectè de te, & opere tuo homines sensisse, & locutos fuisse: ut hoc modo quod propter Deum agere cœpisti, jam non propter Deum prosequaris; sed propter temetipsum, tuumque decus & honorem. Hinc B. Gregorius illud explicat: *Facti sunt hostes ejus in capite.* Caput, principiumque totius boni operis, intentio est, ut supra ex Divo Thoma tradidimus, & primum omnium ad quodvis opus, intentio tanquam caput est supponenda: nullus enim aliquid agit, nisi aliquid ex opere intendens. Videt diabolus boni operis virtutem singulariter constitutam in bono cordis affectu & intentione, quæ caput illius fuit; proprerea istud caput impetere omnibus viribus procurat. Pellicani astutam calliditatem describunt Cicero *c*, & Plinius *d*, quem Plateam vocant, de quo multa Valerianus Pierius *e*. Circa paludes ille versatur, vivens ex raptu; invidet enim avibus aquatilibus, quas videt, submergentes se ex aquis pisces extrahere, illisque hoc ipso quod eas submergere videt, insidiatur, expectans quando emergant, pisces rostro trahentes: tunc enim caput earum impetit, & piscem, quem rostro tenebant, deserere cogit, sibique rapit. Justi equidem avibus similes sunt, qui cœlestia perunt: sed ut cibos sibi parent, sub aquis se submergunt. Aquæ vocantur pœnæ, labores, difficultates, mortificationesque: has penetrant, ut pisces bonorum operum capiant. Nec enim bonum opus fit, nisi laboribus & afflictionibus se tradendo; nec validum jejunium extrahitur, nisi per carnis mortificationem; nec oratio fervens, nisi per vigilias & disciplinas corpus sit dispositum, &c. Inde extrahunt Sancti opera bona ad sui spiritus sustentationem: hoc tamen ipso quod diabolus (quem Platea aut Pellicanus refert) videt autem emergentem de sub aquis, cum pisce boni operis caput impetit: ut deserere cogat. Cum te videt orationem ore tenentem, procurat intentionem tuam pervertere, & ut homines spectans, eam à Deo avertas delecterisque quod ab assistentibus videaris. Cum te videt pecuniam manu tenentem, pauperi elargiturum, curat, ut circumstantes aspicias, nimiasque pauperis voces attendas: ut ab illis offensus, intentionem, quam erga Deum tenebas, remittas. Cum conspicit te opus bonum facere in pupilli aut viduæ commodum, nititur, ut laudantium voces ad te perveniant: quibus attendens, deseras quod intendisti, cùm opus cœpisti, Deo scilicet ipsi placere. Propterea Beatus Gregorius aptè à Davide dictum censet in persona cujusvis justi rectà operantis: *In via, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi.* Cùm enim inimici nostri nos revocare à rectæ operationis via non possunt, in illa laqueos abscondunt, intentionem inficere procurantes: ut in eo quod bene agitur, cor exaltans se, ad vitium derivetur, quatenus quod recta intentione inchoaverat, longè aliter quàm cœperat, percurrat. Sæpè

enim, inquit Gregorius, bono operi, dum laus humana obviat, mentem operantis immutat quæ quamvis quæsita non fuerat, tamen oblata delectat, cujus delectatione eum mens bene operantis resolvitur, ab omni intentionis intimæ vigore dissipatur: sæpe lætitiam immoderatam accendit, eumque plus mentem quam decet, hilarescere exigit, ab actione bona omne pondus gravitatis repellit, sæpe iram stimulat, tristitiam excitat, ut mentis intentionem aut perdat, aut enervet, &c. Similiter erga nos diabolum se gerere docet Gregorius, sicut se habuit ille iniquus Ismael, filius Na-
Ierem.41. thaniæ, de quo Jeremias refert, quod octoginta viris recta via incedentibus, ut sacrificarent Domino, habentes thus & munera in manibus suis, obviam latenter & callide egressus fuit, grande quod agebant opus commendans, & se ducem offerens, qui in eo quod reliquum viæ erat, eos dirigeret, sicque tandem illos eò perduxit quò potuit perdere & mactare. Ita namque diabolus ambulantibus viam rectæ operationis obviam egreditur, & quos non potuit primò ab illa revocare; postea de bono opere laudat, & intra ipsosmet excitat complacentiam, ut jam sibimetipsis de bono quod agunt, placeant, laudes hominum, quas offerri vident, acceptent, & delectentur in eo, quod opus ipsorum in oculis ho-
¶389. minum approbatum vident. Hoc autem agere nunquam diabolus desistit, imò & tunc fortius insurgit, quando nos videt bonum opus ad finem jam perduxisse, aut perducere. Tunc enim operis, quod impedire non potuit pulchritudinem, tantò vivacius menti nostræ exponit, quantò opus magis fuerit perfectum & completum; ut de illo nos apud nosmetipsos gloriemur: tunc excitat nos, ut quiequid alii de nostro opere judicant, & commendant, attendamus, nec enim sine causa scriptum credo, quod Spiritus Sanctus annotavit, Samsoni
Iudic. 15. proficiscenti in civitatem Thamnata: *Tunc apparuisse catulum leonis sævum & rugientem, cùm jam venisset ad vineas oppidi*, ad finemque sui itineris. Tunc enim fortius inanis gloriæ affectus, diabolo suggerente insurgit, quando boni operis viam finimus. Unde meritò credit Beatus Gregorius, propterea dæmoni dictum fuisse: *Tu insidiaberis calcaneo illius*: quia cum in *Li 1. mor. cap.38.cit. Gen.3.15.* principio diabolus non potuit bonum opus impedire, omnes suæ calliditatis astutias convertit, ut cùm ad finem perducitur, perdat: & id quidem insidiando, commendando scilicet illius pulchritudinem, laudando hominem, quia tale opus non solùm incœpit, sed prosecutus fuit, & ad perfectum perduxit. Circa factum Iephte *a*, quo ut votum quod emiserat, adimpleret, filiam unigenitam immolavit, varie Patres senserunt, ut D. Hieronymus *b* refert. Quidam illius opus pleno ore condemnant. Ita Iustinus Martyr *c*, & Tertullianus *d*, qui de illo cecinit dicens: Pro scelere obtinuit famam, pro crimine laudem. Sanctus Ambrosius *e*, vocat illum patricidam, Gregorius Nazianzenus *f*, incautum & præcipitem, Theodoretus *g* opus illius damnandum dicit, sicut illorum, quos reprehendit David, quod *Immolaverunt filios suos & filias*. Hieronymus *h* dicit ipsum in fovendo fuisse indiscretum, & in reddendo impium. Rupertus *i* temerarium appellat, & ejus temeritatem magna fuisse castigatione dignam. Alii existimant ipsum non peccasse, quia credunt ad tale opus peculiari Spiritus Sancti impulsu excitatum, sicut Samson, cum seipsum interfecit: unde illius opus commendant, ut Hieronymus *k* ipse, & signanter Sanctus Augustinus *l*, qui sentire videtur, illum non peccasse vovendo, de quo præmisit Scriptura sacra verba, quibus indicat, votum emisisse afflatum Spiritus Sancti impulsu: *Cùm factus, inquit, esset super Jephthe Spiritus Domini, votum vovit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicumque primus egressus fuerit de foribus domus meæ, mihique occurrerit revertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino.* Quod autem *Iudic. 11. 29.30.31.* non fuerit impius, nec peccaverit adimplendo votum, illud confirmare videtur, quod illius fidem magnoperè commendat Apostolus, ipsum catalogo illorum sanctorum adscri-

a *Iudic. 11*
b *Libr. 1. cont. Iovin. ante med.*
c *Quæst. 99 ad Orthod.*
d *Libr. 3. cont. Marcion. ca. 4.*
e *1. offi. ca. 50.*
f *Oratio de SS. Macha. ad fin.*
g *In libr. Iud. q. 15.*
h *1. cont. Iovin. cit. & in c. 7. Ier. ad fin. & in c. 6. Michea.*
i *Lib. 1. in Iudic. c. 12*
k *Epist. 34 ad Iulian.*
l *Libr. 99. in Iudic. q. 49. & 1. de civit. c. 21.*

a Ad Heb. 11.32.33. adscribens **a**: *Qui per fidem vivam operati sunt justitiam, & adepti repromissiones.* Qua de causa Sanctus Isidorus *b*, illum quia votum adimplevit, appellat Fidelem. Sed de iis egregiè more suo Divus Thomas *c*, qui omnia quæ ad hanc pertinent difficultatem mira eruditione exposuit. Qui tamen illud statuit, quod frequentissimum est apud Sanctos Patres, factum Iephte sive bonum fuerit sive malum, alicujus grandis mysterii fuisse signum.

b Li. de vita & morte Sanct. c. 30.

c 2.2.q.88 art.2.ad 2 & 4.d.38 q.1.ar.1. q.2.ad 3.

¶ 390. Hoc ipsum sensit Rupertus, qui postquam dixerat, opus Jephte fuisse malum, subdit dicens: Extat de hoc Homilia Ioannis, qui Chrysostomus dictus est, qua & hoc factum Iephte inter illa computare non dubitavit, de quibus dictum est: *Hæc autem omnia in figura contingebant illis, & facta sunt ad correptionem nostram.* Fuit enim Iephte in primis figura Christi Domini, qui humanitatis suæ vitam erat oblaturus pro populi sui liberatione. Fuit insuper exemplar eorum, quæ quivis nostrum agere debet. Unusquisque enim nostrum debemus esse Iephte, & agere quod ille fecit: non equidem ita ut is qui filiam habet, illam corporaliter occidat; sed quivis intelligat, quid sibi agendum sit, quando inimicos vicit, & insignem de illis reportavit victoriam. Egressus fuit Iephte ad bellum contra inimicos, tunc filia ejus nequaquam in occursum venit; sed eo regrediente, confecto bello, inimicis superatis, & victoria parta, filia ex visceribus ejus genita, læta occurrit ovans, laudansque victorem, & triumphi palmam concinens cum tympanis & choris. Illam Iephte propriis manibus jugulavit, & immolavit, non quidem facilè, sed grandem in semetipso sentiens contradictionem: nec mirum. Cui enim difficile non esset filiam propriam gladio transverberare? Rem tamen validè perfecit Iephte, ut tu similiter agendum tibi intelligas. Cùm bonum aliquod opus aggrederis, ad bellum incedis contra dæmonem, mundum & carnem, qui omnes se tibi bene operanti opponunt. Cùm autem progrederis ad bellum, aut opus bonum incipis, obviam venit filia tua ex tuis visceribus genita.

Libr. 1. in Judic. cit. Homil. de voto Iephte, & Hom. 14. ad pop. 1 Cor. 10.6

Hæc est, ut Origenes explicat, inanis gloria, & appetitus honoris & laudis propriæ; nondum enim illa se exponit, nec obviam tibi venit, cùm bonum agere proposuisti, aut agere incœpisti; quia nondum est aliquid, de quo gloriari possis: re tamen perfecta opereque consummato & expleto, eo ipso quod bellum confecisti, & victoriam assequutus fuisti: egreditur illa ex tuis ipsius visceribus, obviam tibi, laudans, commendans & ovans. Cùm enim Xenodochium ædificasti, Ecclesiam erexisti, & ornasti, orphanam virginem tuis sumptibus matrimonio collocasti, longam orationem tenuisti, grande jejunium confecisti: tunc hæc filia tua obviam venit, opus laudans, rem grandem expendens, & commendans, victoriam tibi concinens. Quid agendum? Grandi animi affectu, tanquam acuto gladio illam jugula, & rem totam ad Deum referto, & valido actu in gloriam ipsius, quam in principio operis intendere cœpisti, nunc cùm perfectum vides, efficacius ordina. Hom. 5. in Gen. ad fi.

Non potuit impedire Iephte filiam egredi in sui occursum, suæ victoriæ laudes cantantem & exponentem; sed potuit illam continere, jugulare, & immolare. ¶ 391. Non potest homo quantumcunque sanctus, cum grande aliquod opus perfecit, continere inanem gloriam, ne obviam veniat, ut latè Divus Augustinus demonstrat; imò quanto opus excellentius fuerit, tunc potentius illa egreditur, & obviam venit cum tympanis, & choris, laudans, & ovans: potest tamen comprimere illam & confodere gladio affectus mentis suæ, & novo quodam actu, opus in Deum referre, cum perfectum est. Non potest homo, qui excellens aliquod opus fecit, non sentire voces filiæ cantantis, ovantis, obviam egredientis: sed potest non approbare, imò & condemnare illius egressum, & illam enervare. Annotavit Origenes tunc sanctum Loth à filiabus suis impetitum & deceptum, quando effugerat flammas Sodomæ, & in montem conscenderat: tunc turpites, inquit, à filiabus suis delusus fuit & dementatus. Observare debes, inquit Origenes, ne fortè cum effuge-

5. de Civit. c.14. & ep. 64 ad Aurelium.

Hom. 5. in c.19 Gen. cit.

ris flammas sæculi, & incendia carnis evaseris, cùm ad scientiæ altitudinem, quasi ad quædam cacumina montis ascenderis: vide ne tibi insidientur duæ filiæ istæ, quæ sequuntur te cùm ascendis montem, id est, vana gloria, & major soror ejus superbia. Vide ne te istæ filiæ sopitum ac dormientem, dum tibi nec sentire, nec intelligere videris, complexibus suis constringant, quæ idcirco filiæ dicuntur, quia non nobis extrinsecus superveniunt, sed de nobis & de actuum nostrorum velut quadam integritate procedunt. Hæ igitur filiæ perpetuò victoria parta & opere perfecto obviam veniunt: sed has cave, jugula filiam, sicut Jephte. Sanctus Joannes Climacus inanis gloriæ affectus comparat formicis, quæ eo ipso quod triticum in area, mundum ac nitidum apparet, adveniunt illud deprædaturæ. Id quod egregiè Beatus Gregorius de semetipso fatetur, & Divus Bernardus, qui docent respondendum huic filiæ in occursum egredienti: Non propter te opus incœpi, nec propter te quod cœpi relinquam, nec propter te quod perfeci perdam. Opus à sui principio Deo tradidi: nequaquam quod semel ei oblatum fuit, volo ab illo auferre. Solicita igitur cura dum bonum agis, invigilare debes, & sicut Abraham aves rapaces abigere, qui hoc ipso quod ad sacrificandum se converterit, dum sacrificium ageret, descendebant aves super animalia cæsa, *Et abigebat eas Abraham*: ita circa inanis gloriæ affectus insurgentes agendum est.

In scala gradu c.21. *35 Moral. cap. ult.* *Gen.15.11*

§. 65. *Instar Moysi, quod propter Deum facere cœpisti, nullatenus ad terram demittas: intelligens jam sanctificatum, & esse indecens Deo semel datum, ab ipso auferre.*

¶ 392. *Ex.17.11* MOYSI exemplum quæ diximus confirmat & explicat. Cum enim ille elevabat manus, easque in cœlum tenebat erectas, vincebat Israel; sed quando eas demittebat ad terram, vincebatur. Quantumcunque enim quis rectè incœperit, bonum opus agens propter Deum, vincens quicquid terrenum est, si non sit attentus, facilè demittet ad terram manus & opus, gaudens per illud hominibus placere. Ideoque sicuti Moysi suppositi sunt duo, Aaron & Hur, qui manus illius tenebant elevatas, ita duo supponenda sunt, quæ mentem tuam teneant elevatam ad Deum per rectam intentionem. Primum est considerare, ex eo quod opus aliquod in Deum destinasti, & obtulisti, jam illud esse Deo dicatum, & nullatenus ad prophanum usum convertendum. Accipiunt opera nescio quid sanctitatis & divinitatis ex eo quod Deo ipsi offeruntur, & non jam ad humanum, sed ad divinum pertinent ordinem, ad quem fuerunt per oblationem quodammodo elevata. Id quod eleganter annotarunt noster Cajetanus & Lippomanus, expendentes id quod paulò ante dicere cœpimus, donum quodvis divinæ majestati oblatum, in Hebræo vocari *Therumah*, quæ vox significat elevationem aut evectionem, cùm res scilicet aliqua in sublime tollitur. Hoc autem, inquit Cajetanus, non tam ab actu elevandi, quia quod offerebatur Deo offerebatur elevatis manibus, quàm à dignitate, quia ex re prophana elevabatur in rem divinam: *Res enim Deo oblata, in divinum translata est ordinem.* Ita Cajetanus, qui dignus est, ut ejus verba à sapientibus expendantur. Addiditque Lippomanus, vocem prædictam significare etiam rem separatam à communi hominum usu, & suspensam, quale illud erat, quod vocabatur *Anathema*, id est, suspensum in altum, quod nemo hominum contingeret, & ab usu omnium penitus seperatum. Idcirco dixit Spiritus sanctus: *In omni dato hilarem fac vultum tuum, & in exultatione sanctifica decimas tuas.* Sanctificare decimas, est illas Deo offerre, quoniam ex eo quod Deo aliquid offertur sanctitatem quandam contrahit, per quam jam separatum ab omni prophano usu, soli Deo reservatum relinquitur. Ita B. Chrysostomus *a*, annotavit. Unde meritò annotat Cajetanus *b*, id quod prius ex professo docuerat

In cap.25. Exod. in princ. *Ecc.34.11* *a Hom.81. in Ioan.* *b In ca.13 Exod.*

fuerat & prosequutus fuerat S. Cyrillus Alexandrinus *a*; quando Deus præcipit sibi primogenita offerri, hoc verbo usum fuisse *b*: *Sanctifica*, inquit, *mihi omne primogenitum, tam de hominibus, quam de jumentis*. Præcipitur sanctificatio, non aliqua interveniente benedictione aut cæremonia; sed per solam oblationem rei; hoc enim erat eam sanctificare, offerre Deo. Illud quod Deo offerebatur, vocabatur *Sanctum domino*, id est, sanctum quid, ex eo quod oblatum & dicatum erat domino. In hujus confirmationem expendit S. Cyrillus sententiam quandam Spiritus sancti: ubi enim nos juxta Vulgatum legimus: *Ruina est homini devorare sanctos, & post vota retractare*: ipse juxta Septuaginta legit: *Laqueus viro est, cito suorum aliquid sanctificare: sequitur enim pœnitentia plerumque post votum*. Quæ sententia illos ferit, qui facilè promittunt, & tardè aut nunquam quod promiserant complent, quos quadam facilitate vovendi diabolus tanquam laqueo capit. Melius est enim non vovere, quam quæ vovisti non adimplere. Benè autem, inquit Cyrillus, Sapiens quæ homo offert Deo, dixit *Sanctificare*, quia hoc ipso quod Deo aliquid offerimus, quasi sanctificatum manet, & pleno ore in scriptura sacra & lege, sanctificatum dicitur.

¶ 389. Ita intelligo, quod de S. Iob dictum est: quod *Filios suos sanctificabat, consurgensque diluculo offerebat holocausta pro singulis*. Censeo namque posteriorem partem esse prioris explicationem: *Sanctificabat illos*. Quomodo? Offerens diluculo holocausta pro singulis. Pro quo liber illorum holocaustum unum offerebat, sic tamen quod quando singulas oves pro singulis immolabat, spiritu & mente singulos filios in singulis ovibus offerebat Deo; sciebat enim tunc sacrificium pro homine convenienter offerri, quando is pro quo offertur, adjungitur spiritualiter victimæ, simul cum illa Deo dicandus, ut supra dicebamus. In singulis ergo holocaustis, S. Job, corde & animo singulos filios offerebat Deo, indeque dicebatur illos sanctificare, quasi sanctitatem quandam eo quod Deo oblati erant, contrahentes, quam amplius explicare nunc non vacat. Hincque Divus Augustinus excellentissimè & acutissimè illam Christi Domini sententiam explicavit, quam morti propinquus patrem pro discipulis orans, dixit: *Pro eis ego sanctifico me ipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate*. Summo consensu omues sancti Patres intelligunt, *Sanctifico me ipsum*, idem esse, ac offero me ipsum tibi in sacrificium, ita Chrysostomus *c*, Cyrillus *d*, Athanasius *e*, Rupertus *f*, Euthymius *g*, Theophylactus *g*, Divus Thomas *g*, & ipse Divus Augustinus, qui tamen singulare mysterium in hujusmodi sanctificatione aut oblatione agnoscit; supponit enim Christum non loqui de seipso solo in sua persona, sed etiam in persona suæ Ecclesiæ: quoniam enim ipse est caput, cujus membra sunt fideles, caput cum membris, unus est Christus. Supponit insuper, cùm Christus seipsum obtulit Patri, non solùm in sua persona, sed simul cum suo corpore se obtulisse, ut illud sanctificaret, alludens ad antiqua sacrificia, quæ ad suum sacrificium præfigurandum fuerunt instituta. Quando sacrificium offerebatur pro remissione peccati aliquorum, illi pro quibus sacrificium offerebatur, ponebant manus suas super victimam, hac cæremonia seipsos illi conjungentes, ut simul cum illa ipsi Deo essent sacrificio oblati; indeque dum hoc agebant, sanctitatem quandam legalem, & umbraticam, non veram consequebantur, ut Chrysostomus & Cyrillus expendunt. Oblaturus erat Christus sacrificium illud infiniti valoris pro peccatoribus, in quo ipse erat hostia & sacerdos, oportuit peccatores illi adjungi, simulque cum illo in cruce offerri. Unde longo discursu Beatus Augustinus explicat, meritò à Christo dictum in cruce: *Longe à salute mea verba delictorum meorum*. Erant enim verba non ipsius capitis; sed corporis sui, quod secum in cruce conjunctum tenebat, & offerebat ad patrem. Inde non sanctitatem umbratilem aut legalem, sed veram consecuti sumus. Illa enim *una oblatione consummavit sanctificatos in sempiternum*. Et per illam & cum illa, nos obtulit. *Sanctus immaculatos & ir-*

a Li. 11. in Ioan. c. 25.
b Exod. 13. 1.
Pro. 20. 25.
Iob 1. 5.
Tract. 108 in Ioan.
Ioa. 17. 19.
c Hom. 81. in Ioannē.
d Li. 11. in Ioan. c. 25.
e Libr. de incarnat. Christi.
f In ca. 17. Ioannis.
g Tra. 108 cit.
Epist. 120. ad Honoratum. Psa. 21. 2.
Ad Hebr. 10. 14.

Ad Coloss. 1. 22. *& irreprehensibiles coram ipso*, ut Apostolus dixit. Hocque est, quod dicit: Ego pro eis me ipsum sanctifico & offero, illos simul offerens, ut inde ipsi veram contrahant sanctitatem, & *Ipsi sanctificati sunt in veritate.* Ad Heb. 10. 10. Christus ergo ipse peculiari ratione sanctificari dictus est, ex eo quod se offerebat Deo, & nos ex eo sanctos peculiari quadam ratione fecit, quòd nos in semetipso patri obtulit; qui in illo & per illum nos habuit gratos. Singularem igitur sanctitatem res contrahit ex eo quod Deo oblata est, tunc enim jam quasi divini ordinis effecta, nullatenus debes ad prophanos usus converti.

¶ 394. Hinc intelliges, qualiter debeas respicere opus, quod Deo consecrasti & dicasti, intendens illud propter ipsum, & ejus gloriam perficere; jam enim ex hoc divinum quendam ordinem conscendit, & sanctitatem quandam sortitur, dignum, quod singulari respectu prosequaris, & æstimes. Secundum, quod supponere debes, est, hinc expendere & considerare, indignum esse omninò, tale opus ad tui gloriam & laudem convertere & tradere inani gloriæ obsequuturum. Quod semel Deo dicasti, intactum conserva, nec quod ei semel dedisti & adjudicasti, ab eo auferas. Considera grandem iniquitatem Saulis: Promisit filiam suam majorem Davidi in uxorem, pro eo quod salutem fecisset in Israel, & ipsum servasset in regno & vita: 1 Reg 18 19. *Factum est autem tempus, cùm deberet eam dare Davidi, dedit Hadrieli Molathitæ uxorem.* Talis est iniquitas multorum, qui considerantes, quàm grandi erga Deum obligatione teneantur divincti, qui eis salutem præstantiorem quàm David præstitit, veriusque quàm ille exposuit vitam suam, promittunt filiam uxorem. Filiam voco, actionem bonam, opus bonum aut singulare; ut eleemosynam grandem, ædificationem Xenodochii, constructionem Ecclesiæ in Dei honorem, &c. Hanc filio Dei despondent, cùm opus aggrediuntur, & incipiunt: qui tamen opere jam perfecto, cùm verius deberent illud Deo dicare, sicut Salomon templum coustructum dicavit, despondent alteri; opus convertunt ad suum honorem & gloriam: & ex eo præcipuè lætantur, quod ab hominibus illud probatur, & eis videtur quod rem grandem fecerint. Tunc validius, ac efficajus inanis gloriæ affectum exorientem comprimens, debes opus Deo ejusque gloriæ offerre, & tanquam legitimo sponso totaliter filiam quam genuisti tradere. Quàm dignus reprehensione ille homo esset, qui manum extendens, ut pomum pulchrum regi offerret, quando rex ad illud capiendum extenderet brachium, ipse ad os suum converteret pomum? hoc enim nec cum tibi æquali homo aliquis agere auderet. Extendisti manum erga Deum, fructum boni operis offerens, quando propter ejus amorem & gloriam agere cœpisti, si opere completo ad tui gloriam illud convertis, & de illo tanquam de re à te perfecta, nimio gaudio exultas, & tibi complaces; quod Deo obtulisti, ad os tuum convertisti, quando ille accipere volebat. Hoc igitur attenta mente curato, opus quod benè Deo dante proposuisti, & rectè incœpisti, rectè prosequi, & tanto validiori cordis affectu, Deo offerre procura, quanto 19. Moral. videris ad perfectum jam perductum. Quan- cap. 17. tò enim magis ad finem fuerit perductum, Prov. 4. 23 extiteritque perfectius, tantò magis gloria illius danda est Deo. His rectè concinit, ut latè Beatus Gregorius prosequitur, illa Spiritus sancti sententia, quam supra annotabamus: *Omni custodia serva cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit.*

§. 66. *Quæ*

§. 66. *Quæ dixit Christus, Paulus instar nutricis quasi lac exhibet, eadem Sponsus indicaverat, asserens se captum in uno crine, & uno oculorum Sponsæ.*

¶ 395. QUARTUM & ultimum documentum sit, quod Paulus tradidit, omnem hanc Euangelicam doctrinam clarissimis facillimisque verbis exponens. Quæstionem
a Serm 68 pertractat B. Ambrosius *a*, in quodam sermone, qui à quibusdam S. Augustino tribu-
b Serm 26 de Sanctis itur, & inter ejus sermones legitur *b*, cur decollato Paulo, loco sanguinis abundantissima lactis unda profluxerit: quod tan-
Hom. in principes Apost. to. 5 quam certum supponunt Ambrosius, & Augustinus, & tanquam rem exploratam refert Divus Chrysostomus, addens propter miraculi magnitudinem, multos qui ad spectaculum convenerant, fuisse ad CHRISTUM conversos, signanter spiculatorem, qui eum decollavit. Quærit igitur Ambrosius, cur Deus hoc peculiariter in Paulo fieri dispsoserit. Et respondet: Jure quidem, ad ostendendum se dedisse Paulum, qui fidelium esset nutrix. Et quid mirum, inquit Ambrosius, quod lacte abundet magnus Ecclesiæ nutritor? Nutrix solidum eibum, quem puerulus comedere non potest, in lac
Ioan. 6. 61 transmutatum præbet. Paulus grandia, & solida Euangelii mysteria, quæ, ut Ioannes dixit, dura à multis judicabantur, tanquam lac nobis tradit, perspicuè, & apertè ac facilè exponens quæ difficilia videbantur. Unde Sanctus Augustinus fatetur nullum esse, qui Euangelicam doctrinam & mysteria manifestius clariusque exponat. Idcirco cùm in suæ conversionis initio quæreret, quid de libris sacris legendum assumeret, quò difficultates quibus premebatur solve-
a 8 Confes. c ult. & l. 9 c. 5 & l. contr. Acad. c. 3. rer, & inciperet hortante B. Ambrosio, legere Isaiam Prophetam, cùm tamen in Paulum incidit, quasi luce clara ita fuit circumfusus, ut omnes quibus urgebatur quæstiones penitus cessarent, ut ipsemet de seipso recenset *a*. Ideò postea de Paulo agens: Nihil, inquit *b*, nobis est viro isto notius, b in Ps 147
nihil suavius, nihil in scripturis familiarius. Et quidem omnem doctrinam, quam hac Euangelica lectione Christus Dominus proposuit, & quæ à nobis in illa exposcit, tanquam lac nobis exhibet unica brevi facilique sententia, dicens: *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Ecce, inquit Chrysostomus, quæ tibi agenda sunt, brevi, facilique sermone constricta. Voluit 1. Cor. 10. 31. Orat. in Kalen habita tom 5.
Paulus id ipsum, quod Christus, ut nullum opus tuum tibi deperiret, essesque sicut avidus mercator, qui ex quavis re commodum reportare procures, & quemadmodum, inquit, mercatores, navigantes maria, civitates appellentes, non prius abeunt à portu & in foros conscendunt, quàm proponant lucrum in mercimoniis: sic nec tu quicquam facias, aut dicas, nisi lucrum aliquod intendas secundum Deum. Dices: Quomodo id consequi potero? Initio cujusque operis constitue quam sequaris regulam. Quem- ¶ 396.
admodum cùm architecti murum extructuri sunt, amussim ab angulo ad angulum ducunt, atque ita murum pertexunt, ut minimè inæqualis ejus ora existat: sic & nos pro amussi verbum hoc habeamus: *Sive editis, sive bibitis, sive aliquid aliud facitis, omnia ad gloriam Dei facite.* Sive ergo precemur, sive jejunemus, sive accusemus, sive condemnemus, sive somnum capiamus, sive à somno excitemur; omnia in Dei gloriam faciamus. Ita Chrysostomus. Incipimus tempus ad bene operandum singulariter constitutum, hanc regulam tibi statue, jejunia, orationes, eleëmosynas, & omnia opera te acturum ad Dei laudem & gloriam, nec solùm hujusmodi opera, sed & cætera omnia quæ ad hujus vitæ subsidia perficere paras. Paterfamilias domum suam gubernans, uxor marito obsequens, pater filium suum nutriens, mercator justam mercaturam exercens, servus domino suo obediens, hoc sibi proponat, dum hæc agit; se ad Dei gloriam & honorem agere velle, & ut grata illi exhibeat obsequia. Id quod idem Apostolus eisdem ferè verbis Colossensibus commendavit. Hoc enim suppo-

nit

ad Col. 3. 17. nit tanquam fundamentum: *Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi, gratias agentes Deo & patri per ipsum.* Et ne intelligerent, eum tantum loqui de operibus, quæ ex se sancta sunt, seipsum explicat etiam de his, quæ communem concernunt vitam. *Mulieres subditæ estote viris sicut oportet in domino*: id est, propter dominum, & ejus amorem: *Viri diligite uxores vestras, & nolite amari esse ad eas.* Subintellige etiam quod præmiserat, *in Domino*, id est propter domini obsequium: *Filii obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est Domino*, id est, obedite, quia placitum est Domino, non quia terrenam hæreditatem ab illis speratis: *Servi obedite per omnia Dominis carnalibus, non ad oculum servientes*, id est, solam mercedem corporalem ab eis sperantes: *sed in simplicitate cordis timentes Dominum.* Et rem totam concludens: *Quodcunque*, inquit, *facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus, scientes quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis Domino Christo servite.* Quæ circa homines agitis, ita agite, ut potius intendatis in illis ipsis, Deo obsequi; & servientes hominibus, Christo servite. Ut enim supra dicebamus, infœlix est mercator, qui solum temporale lucrum, quod non secum auferet, ex sua laboriosa negotiatione prætendit. Infœlix servus, qui longam gravemque agens servitutem, solam exiguam, quàm Dominus daturus est mercedem intendit. Infœlix miles, qui vitam exponit, solùm à rege terreno stipendium vile sperans. Contende grandia, non minus quam totam Dei hæreditatem; hanc enim consequemini, si in his quæ agitis, Deo obsequi & ejus gloriam promovere conten-
¶ 397. ditis. Quia cœlestis Sponsa ita agebat, omnia in Dei gloriam dirigens, cor sponsi ad se rapuit. Quod ab ipso Sponso indicatum
Cant. 4. 9. credo illis verbis: *Vulnerasti cor meum soror mea Sponsa, vulnerasti cor meum, in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui.*
לבת. In Hebræo habetur verbum *Libab*, quod significat auferre, aut adimere, vel rapere cor, quod Septuaginta simplici verbo transtulerunt: *Exstordasti me.* Regia & Pagninus: (Tirin to. 1. f. 340. in c. 4. Cā) *Abstulisti cor meum.* Symmachus: *Excitasti cor meum*, id est, ut Theodoretus intellexit, cor meum in amorem tuum & desiderium concitasti, seu inflammasti, aut ut trium Patrum expositio; Mirabiles tui amores in corde meo excitasti. Nec contentus fuit semel id dicere; sed repetiit id ipsum: *Vulnerasti cor meum soror mea Sponsa, vulnerasti cor meum*, ut quam potenter Sponsa cor ipsius rapuerit, aut ad sui amorem excitarit, declararet. Abscedat in primis, inquit Hieronymus, omnis carnalis sensus. Ne enim putaremus, eum amorem carnis, & nuptias significare corporeas, illico excludit hunc sensum, & ait: *Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa*: ubi enim sororis nomen est, suspicio omnis fœdi amoris excluditur. Quid est, quod Sponsi cor potuit rapere, aut ardentissimo amore succendere? *In uno*, inquit, *oculorum tuorum, & in uno crine colli tui.* Tertullianus fœminarum pudicitiam commendans, hunc locum expendit, annotans, Salomonem alludere voluisse ad morem fœminarum orientalium, quæ honestatis causa dum in publicum prodibant, faciem gerebant opertam, unicum solùm oculum, quo dirigi possent disco operientes, quem illarum morem S. Hieronymus similiter indicavit. Honestatem igitur Sponsæ voluit Sponsus explicare, quæ eum ad ipsius amorem stimulavit. Alii credunt; idem esse secundum phrasim Hebræam, in uno oculorum, ac in unoquoque oculorum, de quibus multa noster Sotomajor a. Ex sanctis tamen Patribus, qui hunc locum explicant, Hieronymo b, Ambrosio c, Gregor. Nysseno d, Theodoreto e, Philone Carpathio e, & aliis, aliam quam indicant colligo expositionem, quam legitimam censeo. Non. n. unum oculorum vocat Sponsus, unicum oculum; sed unitatem oculorum. Neque unum crinem vocat unicum capillum; sed unitatem capillorum omnium. Unde Pagninus juxta Hebræum transtulit: *In una torque, ten torçal de tus capellos.* Nihil deformius est in fœmina, quam diversitas, aut contrarietas oculorum; cùm sic respicit, ut uno oculo in orientem, altero in occidentem conspiciat. Pulchritudinem autem ejus auget oculorum unitas;

Lib. 2. cont Iovin. post medium.

Lib. de habitu muliebri.

Epist 8. ad Domet. de serv. virg. circ. fin.

a In cap 4. Cant.
b In ca. 1. Isa.
c in Ps. 118 serm. 11.
d Orat. 8. in Cant.
e In cap 4. Cant.

initas; ut in unum idemque objectum ferantur simul dexter, atque sinister. Similiter pulchritudinem minuit, capillorum incomposita multitudo, dum pars in dextram, pars in sinistram, pars in occiput, pars in frontem demittitur. Tunc autem egregiè dispositi sunt quando uniti & concinnati totum caput cingunt. Hanc ergo pulchritudinem in Sponsa sua cœlestis Sponsus voluit subnotare, quæ ad unicam rem oculos perpetuò converteret, capillosque teneret unitos. Ut adnotat S. Gregorius Nyssenus insipienter hæc de oculis capillisque capitis intelliges, quorum parva cura est cœlesti Sponso; sed de oculis & capillis animæ. Sunt oculi, affectus mentis & intentio: sunt capilli, cogitationes variæ. Nihil deformius est, quam tuorum oculorum opposita varietas, quod ex una parte intendas Deo placere, ex alia mundo; quod hinc te velis convertere ad Deum, inde ad lucrum, seu luxuriam. Cœlestis sponsus unitatem quærit oculorum, ut perpetuò in se uno omnem oculum figas; semper in quacunque actione & opere ei placere contendens: unitatem itidem capillorum, ut omnes cogitationes tuæ in unum tendant. In illo primo Abrahæ sacrificio, quo animalia, avesque jussus fuit offerre, statuit ei Deus, ut animalia quidem divideret, & in frusta concideret, aves autem indivisas, & nullatenus dissectas offerret; quia quamvis homo possit opera sua dividere, curans filios, uxorem, rem familiarem, pauperes, viduas, &c. sed intentio & affectus voluntatis, quem aves in altum se erigentes significabant, nullatenus est dividendus. Dices: Nonne debeo qui filios habeo illis attendere, & cogitare de iis, quæ ipsis expediunt? Nonne ego mercator, cogitare teneor de pertinentibus ad mercaturam, quam gero? Nonne ego uxorata debeo cogitare quomodo placeam viro? Certè cogitationes mortalium timidæ & innumeræ plusquam capilli: *Cogitationes*, inquit David, *cordis mei multiplicatæ sunt.* Respondeo: Non dubium te plures debere cogitationes habere, & mentem tuam ad plurima & innumera convertendam, sint tamen capilli tui uniti, ut omnia quæ cogitas in unum finem referas, in Dei scilicet gloriam, & obsequium. Si cogitas de providendis domui tuæ, si de filiis matrimonio dandis, si de negotiis pertractandis, si de causæ tuæ justitia defendenda; omnia in hoc unum convenire facito, quod sint propter Dei gloriam, & in illius obsequium. Qui enim ita agit, grandem Dei erga se excitat amorem. Atque hæc dicta sint, prolixa quidem, si scripturam attendas, utilia tamen si materiam consideres, & brevissima si magnitudinem argumenti expendas; totum enim bonorum operum encyclopædiam complectitur, & circa illud major pars sanctarum scripturarum & sanctorum Doctorum versatur.

Marginal notes: ¶398. (beside "tem demittitur"); *Genes.* 15. 10. (beside "tendant. In illo primo Abrahæ"); *Psa* 32 11 (beside "plusquam capilli")

TERTIA PARS, DE RECTO HOMINIS AFFECTU ERGA PROXIMUM.

§. I. *Hortatur Christus, ut bonorum operum thesaurum in cœlo recondamus servandum: nec enim sufficit bona opera agere, nisi custodiantur, sicut in Adam indicavit Deus.*

¶ 399. NOLITE *thesaurizare vobis thesauros in terra, &c. thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo.* Jam tandem Christus Dominus hominem erga proximum componit, singulariter affectum misericordiæ per eleemosynarum largitatem commendans. Annotabamus autem supra, multos sanctos Patres, thesaurorum nomine intellexisse omnia bona nostra, quæ agimus aut intendimus: quasi Christus in eo quod cœperat persistat, suadens ne contendamus operum nostrorum thesaurum in terra recondere, hominibus offerentes & exhibentes, videndum, gloriam humanam ab eis reportaturi: sed Deo ipsi offerendum, & in cœlo per rectam intentionem recondendum, ubi securè in perpetuum nobis conservatus subsistat. Ita Hieronymus *a*, Augustinus *b*, Origenes *c*, & Chrysostomus *d*. Idcircò, ut dicebamus, quicquid Deo offerebatur, vocabatur ab Hebræis, תרומה *Therumah*, id est, elevatio; quia qui Deo aliquid offerebat, elevabat illud quasi Deo tradens in cœlo recondendum, & qui orant, elevant manus: & orationem vocat David, *e*: *Elevationem manuum*, quia orationem ipsam & quicquid Deo offerimus, orantes ut illud suscipiat, quasi in cœlum elevare contendimus, illo per rectam intentionem & affectum purum ad Deum transmittentes thesauros nostros, de quibus satis superque supra dictum est. Non longè ab hac intelligentia recedit Ambrosius qui explicat Christi verba, de thesauro virtutum, qui non est reponendus aut retinendus in terra, id est, inter seculi negotia & voluptates, ubi conservari non potest; nam fures, id est, immundi spiritus tunc diripiunt, & ærugo, id est, nostræ carnis lascivia absumit virtutum omnem pulchritudinem. Ærugo enim nostra, lascivia est, libido est, luxuria est, quæ flagitiorum sordibus aciem mentis obducit. In cœlo igitur virtutes condendæ. Hic sensus non incongruus est menti & intentioni Christi Domini, qui ut dixit S. Petrus Chrysologus, in hoc positus fuit totus, ut ea quæ benè operamur, non nobis depereant, sed in perpetuum conservata persistant. Ut aliquis pauper efficiatur dives, duo sunt necessaria; primum ut diligenter & sollicitè negotietur, laboret, & operetur circa ea, ex quibus lucrum potest reportare: secundum

a In cap. 6. Matth.
b Lib. 2. de ser. Dom. cap. 21. & serm. 220. de temp.
c Ho. 4. in c. 6. Matt.
d Hom. 10. ex varijs in Matth. ad fin.
e Ps. 140. 2.

Libr. 1. de Spiritu S. cap. 20.

Serm. 7. 8.

eundum, ut quod lucratus fuerit, custodiat. Quid enim proficit immensam divitiarum copiam lucrari, ei qui uno aleæ jactu omnes illas exponit & perdit? Hæc Christi mens, hic animus, ut homo, qui pauperrimus manserat per peccatum, efficiatur dives, imò & ditissimus: Hoc ita optavit, ut hac de causa, sicut dixit Apostolus, ipse pau-
1.Cor.8.14 per fuerit effectus; *Ut illius inopia nos divites essemus.* Quoniam autem ad hoc requirebatur ut homo negotiaretur; ut pos-
Matt. 25. 13. & Luc.19.12 semus negotiari, dedit nobis sicut homo ille nobilis servis suis, omnia bona sua, cœlum, sidera, terram, fontes, arbores, fructus, & quicquid in natura produxit, Angelos, Doctores, Pontifices, sua merita, & opera, jejunia, orationes, passiones, crucem, clavos, lanceam, sanguinem, sacramenta, corpus, carnem, animam, divinitatem, se ipsum; ut dicere verius tu possis, de
Gen.39.8. Luc 19.13 illo, quod de hero suo dixit Ioseph: *Dominus meus omnibus mihi traditis, nihil est,*
¶ 400. *quod non tradiderit mihi.* Hæc omnia abundanter præstitit, dicens; *Negotiamini.* Sed quia non sufficit negotiari, & multas divitias lucrari, nisi conserventur; hoc à nobis nunc requirit, ut bona quæ operati fuerimus, & thesaurum virtutum, quem comparaverimus, in tuto reponamus, ut nobis conservatus subsistat. Unde postquam suasit bona opera agere, modum tradit, quo servare illa possimus, recondendo scilicet in cœlo, ibi nostros bonorum operum thesauros repo-
19.Moral cap. 13. Gen.2.15. nendo. Expendit B. Gregorius verba illa, quæ dicta sunt, quando Deus creavit hominem: *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur & custodiret illum.* Creavit Deus hominem extra paradisum (ut ex his verbis S. Patres inferunt) in campo Damasceno, & tulit illum ministerio Angelorum, sicut
הניח. postea Henoch & Eliam, & posuit in para-
Brix.to.1. fol. 160. Isa 14. 1. 3.Reg.13. 20. 31. diso. In Hebræo habetur verbum, *Hinniahh*, quod propriè significat relinquere, deponere, aut constituere ad manendum & quiescendum, quo verbo usus est Isaias, cùm dixit: *Et requiescere eos faciet super humum suam:* & scriptura eùm dicit cadaver poni, aut deponi in sepulchro. Tulit itaque Deus hominem in paradiso, non tantum ut pulchritudinem illius ipsi ostenderet, & mox inde abduceret; sed ibi posuit & reliquit, tanquam in suæ habitationis loco, in quo suam vitam ageret; *Ut operaretur & custodiret illum.* Verba hæc multis difficultatibus esse implicata, docuit eleganter Augustinus. Quid hoc est, inquit, *Ut operaretur?* Nunquid fortè agriculturam voluit Dominus operari primum hominem? Anne credibile est, quod antè peccatum eum damnaverit ad laborem? Nonne in peccati pœnam misit eum; *Ut operaretur terram, de qua sumptus fuit:* quando dictum est ei; *In sudore vultus tui vesceris pane tuo?* Deinde quid illud, *Ut custodiret?* Contra quos? Nullus certè vicinus metuebatur invasor, nullus limitis perturbator, nullus fur, nullus aggressor. Multa in hujus expositionem prosequitur Augustinus, dicens in primis, non impositam homini operationem, quæ laborem & lassitudinem inferret, sed quæ afferret voluptatem; non quæ ejus mentem diverteret à Deo, sed juvaret potius ad divinorum operum contemplationem, per quam otium corporis, quod tædium afferre solet, vitaret. Tantam namque voluptatem affert aliquam agriculturæ operam exercere, ut magna pœna sæpè sit, inde ad aliud avocari. Quicquid ergo delitiarum habet agricultura, tunc utique longè amplius erat, quando nihil accidebat adversi, vel terra, vel cœlo. Non itaque operatio erat laboris afflictio, sed exhilaratio voluntatis: cum ea quæ Deus creaverat, humani operis adjutorio lætius feraciusque provenirent, unde creator ipse uberius laudaretur, qui animæ in corpore animali constitutæ rationem dedisset operandi; & facultatem quantum animo volenti satis esset, non quantum invitum indigentia corporis cogeret. Ita Augustinus. Quod similiter dixerunt Hieronymus *a*, Severianus *b*, Albinus *c* & alii, quorum doctrina fiet apertior, si supponamus, quod doctrinæ Divi Thomæ credo esse conforme, Deum in paradiso non omnia arborum genera, quæ nunc sunt, condidisse, sed præcipua, & quæ per insitionem, aut humanam industriam pro-

8. de Gen. ad lit. c.8. ad 12.
Gen.3 23.
a Libr. qq. hebraic. in Genes.
b Li. 2. ad Antol.
c In Gen. apud Lipp.

 pro-

¶ 401. produci non possunt. Hujusmodi enim
plantas, quæ inserendo unam, alteri novæ
nascuntur, hominis industriæ producendas
1.p.q.73. art.1.ad3. reliquit, sicut de animalibus credit D. Tho-
mas, ea tantùm à Deo initio mundi fuisse
producta, quæ non possunt ex putrefactione
oriri, aut ex commixtione animalium di-
versarum specierum generari, sicut mulus
ex equo & asina, leopardus ex leæna & par-
do: hæc enim tantùm tunc producta fue-
runt à Deo in suis causis, ut longo discursu
1 in Genes. c.45. Rupertus probare contendit. Qua etiam
ratione intelligi potest, quod dictum est,
Deum produxisse in paradiso. *Omne lignum
pulchrum visu, & suave ad vescendum.*
Quod si ita res se habet, facilè possumus in-
telligere multa tunc potuisse Adam volu-
ptuosè in paradiso operari, signanter diver-
sas ac innumeras arborum insitiones, quæ
quantam inducant delectationem, nove-
runt ii, qui huic operi sunt addicti. Quod
autem dicitur, positum hominem in para-
diso, ut illum custodiret, variis modis
D. Augustinus explicat, de quibus alibi.
Nonnulli credunt hoc dictum propter besti-
as & feras, quas in paradiso extitisse, (inno-
14 De civ. c.11. xias tamen & subditas homini) probat Au-
gustinus; ex eo, quod ibi erat coluber &
serpens, quo uti potuit diabolus ad tendan-
dum. Illæ autem poterant, ea quæ Adam
operatus fuisset conculcare, & fœdare pedi-
bus; comedere & devorare. Posset namque
capra comedere virgultum ab Adamo insi-
tum, & aper conculcare flores, quos ille
composuisset. Ideò cui impositum fuit, ut
operaretur, etiam fuit indictum, ut quod o-
peraretur custodiret, ne à feris periret. Si-
cut autem tunc operari non fuisset cum la-
bore, ita nec custodire, quod vel solo im-
a Hom.11. in hexa. perii sui verbo posset perficere. Ita videntur
sentire Basilius *a*, Damascenus *b*, & Jose-
b 2. de fide Orthodox. c.10. phus *c*, de quibus videndus est Divus Tho-
mas *d*. Beatus tamen Gregorius *e* magnum
c 1. Antiq. agnoscit in prædictis verbis mysterium. Ita
d 1.p.q.102.art.3. enim quæ Adæ erant agenda, imposuit
e Lib.19. Mor.c.17. tit. Deus ante peccatum, ut quæ à nobis post
illud facienda essent, declararet. Eo ipso,
quod ex Dei munere & gratia translatus fuit
Adam in paradisum, ibique repositus, ut
tanquam in domo maneret, jussus fuit in il-
lo operari, & custodire, quæ operatus fuisset,
ne à feris absumerentur: quo indicaret Deus
eo ipso, quod ex sua mera gratia in Ecclesiæ
suæ sanctæ paradisum nos transtulit, & tan-
quam in domo sua constituit, nobis imposi-
tum esse, ut operemur bonum, & quod ope-
rati fuerimus custodiamus, ne à feris devore-
tur & pereat. Si intelligere cupis, ad quid-
nam Deus te in Ecclesia sua constituit, in-
tellige ad hæc duo; primò, ut opereris; se-
cundò, ut quod operatus fueris custodias.
Incassum enim opus agitur, inquit Sanctus
Gregorius, nisi quod factum fuerit, diligen-
ti custodia servetur. Hæc duo sunt, quæ
Christus nobis nunc intimat, supponens in
primis nobis esse operandum. *Cùm jejuna-
tis*, inquit. Jejunii namque nomine, ut ex
Augustino & Bernardo, cæterisque Patri-
bus supra dictum fuit, omnia mortificationis
& pœnitentiæ opera intelligit. Nec præci-
piendo loquitur, dicens? Jejunate, sed sup-
ponendo; *Cùm jejunatis.* Tam certum est ¶ 402.
enim, tibi in Ecclesia constituto esse ope-
randum, ut tamquam rem exploratam o-
mnes supponant. Qui ad Ecclesiam addu-
cuntur à Deo, advocantur ab eo sicut ope-
rarii ad vineam; ut CHRISTUS Dominus Matt. 20.
dixit; operarium ad vineam vocatum ope-
rari debere, tam certum est, ut nullatenus
possit dubitari. Positi sunt fideles in Ecclesia
tanquam arbores; notum est autem, quòd
omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, Matth. 7.
excidetur, & in ignem mittetur. Deinde
docet CHRISTUS custodiendum id quod
fuerimus operati, modum tradens, quo
bona quæ agimus, possimus nobis in perpe-
tuum conservata custodire, dicens ea re-
ponenda in cœlo: *Thesaurizate*, inquit,
vobis thesauros in cœlo. Ibi operum vestro-
rum ditissimum thesaurum, quem congre-
gatis, reponite: *Ubi neque ærugo, neque ti-
nea demolitur, neque fures effodiunt, nec
furantur*: quod fit per rectam intentio-
nem, per quam bona opera in cælo repo-
nimus & collocamus nobis servanda. Quod
enim ibi reposuerimus, incorruptum &
illæ-

Luc. 18. illæsum in perpetuum nobis reservatum manebit. Infœlix ille Pharisæus, qui multa quidem lucratus fuerat, & jejunaverat, & oraverat, multaque virtutum opera perfecerat; sed quia in terra thesaurum operum suorum reliquerat, ab inani gloriæ appetitu fuit consumptus. Fœlix, qui in cœlo thesaurum hujusmodi recondit, Deo servandum committens. Miranda sunt quæ de illo cœlesti cibo, qui ab admiratione dictus
Exod. 16. est, *Manna*, referuntur: signanter autem, quod Scriptura Sacra expendit; Pluit Deus Manna, constituitque Israëlitis, ut eorum quilibet ex eo colligeret, & in domum suam, aut tabernaculum duceret ad sui sustentationem. Constituit itidem Moysi, ut ex eodem partem colligeret, & in urna aurea coram Deo reponeret. Idcoque dixit Moy-
Ibid. n. 33. ses ad Aaron: *Sume vas unum, & mitte ibi Manna, & repone coram Domino ad servandum in generationes vestras, sicut*
עבעבת *præceperat Dominus.* In Hebræo pro *Vas*, habetur nomen *Zinzeneth*, de quo incertum est, quod vasis genus significet: quidam lagunculam, alii scutellam, alii phialam: convenientius tamen, *Urnam*, quidam
ad Heb. 9. 4. transferunt, quomodo Paulus. Et quidem nec in Hebræo, nec in Chaldæo habetur, quod vas aureum esset; Septuaginta tamen,
3. Sup. Ioan c. 34. Hebr. 9. 4. Lib. qq. in Exo. q 61. *Vas aureum* legunt; quomodo in Cyrillus & Græci Patres, imò & Paulus ipse; *Urnam auream* exprimens. Quomodo autem reponendum esset coram Domino, inquirit Augustinus, quia nullum tunc erat adhuc Dei simulachrum, nec arca testamenti erat constructa. Et respondet, id aut per prolepsim, aut anticipationem jam tunc dictum, quod postea factum fuit, cùm fabricatus fuit Moyses arcam: aut verò coram Domino poni, dictum est, quod ipsius offerentis devotione fieret, qui ubique Deum cernere poterat præsentem. Magna autem differentia inter has portiones manna extitit: nam manna, quod quisque in suum deferebat tabernaculum, tantùm durabat per diem præsentem, & in sequenti nihil nisi vermes ex eo reperiebantur, sicut experti sunt quidam, *Qui dimiserant usque mane, & scatere cœpit vermibus atque computruit*: illud autem, quod coram Domino in vase aureo repositum fuerat, perpetuò incorruptum fuit servatum. Opera bona aptè per manna exprimuntur, per quæ ¶ 403.
præparatur cibus animæ, quæ à cœlo, aut cœlesti auxilio in sui productione sicut manna pendent & profluunt. Hujusmodi manna in suum tabernaculum referunt, qui ad sui gloriam bona opera quæ faciunt, convertunt: & quidem quamvis dum præsentis vitæ dies durat, illa conservari videantur; sed non reservantur in crastinum futuræ; *Periit enim memoria eorum cum soni-* Psal. 9. 6.
tu, cùm voce scilicet laudantium. Infœlices hypocritæ, qui non reperient die sequenti, nisi vermes corrodentes cor ipsorum. Qui autem in vase aureo manna coram Domino reponit, incorruptum perpetuò coram illo servandum constituit. Aureum vas charitatem exprimit, quæ omnia capit virtutum opera: nam *charitas patiens est, be-* 1. Cor. 13. 4.
nigna est, non æmulatur, non agit perperam, omnia suffert, omnia sperat, omnia sustinet, &c. Ille in isto vase offert Deo manna, qui virtutum opera cœli favore perfecta, propter Deum agit, & ad ipsius gloriam ordinat. Hic est, qui thesauros in cœlo recondit, ibique thesaurizat. Hocque est, quod Christus agendum suadet, qui nostra non vult nobis deperire: *Passer inve-* Psal. 83. 4.
nit sibi domum, & turtur nidum, ubi constituat pullos suos: naturali enim instinctu aves fœtus à se editos conservare procurant. Ajunt, inquit Hieronymus, qui de animan- In c. 66 Is. in illud: quomodo si mater.
tium scripsere naturis, omnium quidem bestiarum, & jumentorum, aviumque, ingenitum esse in filios pullosque suos affectum; sed maximum esse amorem aquilarum, quæ in excelsis, & inaccessis locis nidos collocant, ne coluber fœtus violet. Amethystum quoque inter pullos suos lapidem reperiri, quo omnia venena superentur, &c. In tuto ergò fœtus bonorum operum tuorum repone, ne minus eos diligere, quàm animalia comproberis, de quibus multa in præcedenti hujus tractatus parte dicta sunt. Hic igitur sensus est, quem multi sanctorum Patrum intendunt, credentes Christum loqui de bonorum operum thesauro in cœlo

Cano 5. in Matthæ. cœlo recondendo. Hilarius thesauri nomine intelligere videtur honorem & gloriam, quam ostendit Christus, in terra velle thesaurizare, esse inutile penitus & omnimodæ solicitudinis plenum. Nihil enim facilius, quàm illam amittere & perdere, quam facilè possunt homines furari & detrahere, & ipsa facillimè consumi corrodentium vermium, id est, murmuratorum conatu, qui non minus illam, quàm ærugo & tinea vestes demolitur. Quærendum propterea per bona opera thesaurum indeficientis gloriæ in cœlo nobis præparare.

§. 2. *Iejunium duabus alis volat, recta intentione & eleemosyna, quas expressit Propheta, petens sanctificari jejunium, & vocari cœtum, & Christus in Euangelio.*

¶ 404. COmmunior tamen sanctorum Patrum sensus est, ut velit CHRISTUS Dominus eleemosynarum largitionem commendare. Postquam enim docuit, quomodo nos erga nosipsos deberemus componere per jejunium, cujus nomine omnia mortificationis opera intellexit; quomodo etiam erga Deum cum benè operamur, intendentes scilicet ipsius gloriam & obsequium: tandem docet, quomodo erga proximum ordinari rectè debeamus per affectum misericordiæ. Ita Chrysostomus *a*, Petrus Chrysologus *b*, Euthymius *c*, Theophylactus *d*, idque Basilius *e* demonstrare contendit, ex eo quod, quæ hoc loco Christus involutè dixit, alibi clarè exposuit, quando dixit *f*: *Vendite, quæ possidetis, & date eleemosynam.* Imò & Augustinus *g* idipsum indicare visus est, docens aptè jejunio copulatam esse eleemosynam, ut intelligant jejunantes, non sibi retinendum, quòd jejunando excusant, sed in pauperes erogandum. Non enim per jejunium tuas facultates conservari, aut augeri Deus intendit, sed teipsum meliorem fieri: id quod omnes Sancti Patres summo consensu annotant, de quibus statim agemus. Ut autem homines ad eleemosynarum abundantem largitionem Dominus excitaret, non utilitatem recipientis, sed dantis expressit, docens bona in pauperes effundere, esse ipsimet qui effundit thesaurizare, nec esse thesauros expendere; sed potius à summis & inevitabilibus periculis, quibus subditi sunt, si in terra serventur, liberare, & in tuto, in ipso videlicet cœlo recondere, in perpetuum conservandos. Iejunio igitur nostro, imò & cæteris mortificationis operibus Christus Dominus duas voluit adjungere alas, inquit B. Petrus Chrysologus, per quas tollatur *Serm. 8.* & portetur in cœlum, sine quibus jacet & volutatur in terra: prima est pietas in Deum, per rectam erga ipsum intentionem & affectum: secunda, misericordia in proximum per eleemosynarum profusionem. Sicut enim Deo non probantur jejunia, quæ sine recto erga ipsum fiunt affectu; ita nec quæ sine misericordia erga proximum perficiuntur, ut demonstrant Chrysostomus *a*, Ambrosius *b*, Augustinus *c*, & latissimè idem Chrysologus *d*. Et rectè quidem ita docuit Dominus; qui sicut Pharisæorum jejunia reprobavit, quia Deo erant invisa; ita quæ à suis fidelibus essent agenda, ut grata essent, exposuit. Hoc fiet manifestius, si expendamus Iudæorum jejunia, ex duplici defectu fuisse à Deo reprobata: quia videlicet carebant pietate in Deum, & misericordia in proximum. Id quod ¶ 405. apertè Deus ipse illis vitio dedit, quando conquerentibus, quòd illos jejunantes Deus non aspiceret, & dicentibus: *Quare* *Isai. 58.* *jejunavimus, & non aspexisti?* per manum Isaiæ illis respondit, ostendens meritò ipsorum rejecisse jejunia: primò, *Quia* *Lib. 16. in c. 58. Isai.* *in die*, inquit, *jejunii vestri invenitur voluntas vestra*, id est, ut Hieronymus exponit, quia non ad me vestram voluntatem & mentem cum jejunatis, convertitis, gloriam meam & obsequium intendentes; sed tantummodo, ut vestris cupiditatibus & honori prospiciatis. Iejunabant enim, tum ut apud homines gloriam aucuparent, tum ut expensas vitarent, de quibus noster Forerius. Secundo, *Quia omnes*

a *Ho. 21. in Matth & 15. in imperf. & 10 ex variis in Matth.* b *Serm. 7. & 8.* c *In c. 6. Matth.* d *Hom. de instituendis venientib. ad baptis. p. 230.* c *Luc. 12. 33.* 1 *Serm. 37. ex diversis.*

a *Hom. 71. ad pop.* b *Lib. de Nabuthe.* c *Serm. 62. & 65. de temp.* d *Ser. 7. 8. & 22.*

Isa. 58. *omnes debitores vestros repetitis : ecce ad lites & contentiones jejunatis, & percutitis pugno impiè.* Non solum quando jejunabant, misericordiam non agebant in pauperes; sed singulariter illis diebus eos urgebant, repetentes ab eis, inquit D. Hieronymus quæ solvere non poterant : ad judicium per lites illos trahebant, pignota ipsorum sibi adjudicanda procurantes, percutientes pugno, & suffocantes inopes debitores, sicut ille, qui conservum suum tenens suffocabat, dicens: *Redde quod debes.* Quibus similes multi sunt, qui illis diebus sunt asperiores & magis intractabiles, quos ad devotionis opera elegerunt. Iejunium commovet bilem, & tristitiam excitat; illique qui suis passionibus, & affectibus ducebantur & cedebant, ita in diebus jejuniorum agebant, & intractabiles reddebantur; ut viderentur, quod non jejunabant, nisi ut acrius bile stimulati, & injustitia excitati, pauperes affligerent. *Nunquid*, inquit Deus, *tale est jejunium, quod elegi?* Quod pro charitate institutum est, debetne contra charitatem militare? *Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi? Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes*, id est, ut ait Hieronymus, Dissolve iniquas cautiones, ex quibus opprimuntur pauperes : *Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque educ in domum tuam, cùm videris nudum, operi eum.* Quibus verbis id dicere voluit, ad jejunium ut sibi gratum sit, addenda esse misericordiæ opera erga pauperes, ut Sancti Patres explicant Ambrosius *a*, Hieronymus *b*, Augustinus *c*, quod similiter non tam ex hoc loco, quam ex Zachariæ sententia supra exposita Beatus Chrysostomus *d*, ex professo demonstrat. Quoniam igitur hæc duo erant, quæ Iudæorum jejunia reddebant Deo invisa, Christus duo alia opposita constituit, per quæ nostra sint grata: piam scilicet erga Deum voluntatis intentionem, qua tantùm contendamus illi placere, & rectum misericordiæ affectum erga proximum, liberaliter nostra ei impertiendo.

Matt. 18. 28.

a Lib. de Nabut. c. 10. b Li. 16. in c. 58. Isa. c in Ps. 40 & ser. 62. & 172. de temp. d Hom. 71. ad populũ.

¶ 406. Serm 4. in c. jejunij. Et ut prophetiam cum Euangelio conferamus, expende, (ut Sanctus Bernardus indicat) id ipsum fuisse, quod antiquitus per Prophetam Deus expetivit: *Canite*, inquit, *tuba in Sion, sanctificate jejunium, vocate cœtum.* Quid sit, jejunium sanctificare, dictum est supra. Est enim efficere jejunium sanctum, purum, soli Deo dicatum & consecratam, ab omni labe hypocrisis mundum; & tale, inquit Bernardus, quod puta, intenta & devota oratio, divinæ illud offerat majestati. Sed non eo contentus est Deus, qui subdidit: *Vocatè cœtum.* Quo nomine credit Bernardus commendatam unitatem & charitatem erga proximum. Quid est enim, inquit, cœtum vocari? Unitatem servare, diligere pacem, fraternitatem amare, rectè erga cæteros ordinari & componi. Superbus ille Pharisæus jejunium habuit, & jejunium sanctificavit, qui nimirum & jejunavit bis in Sabbatho, & gratias egit Deo: sed non vocavit cœtum, qui potius se ab aliis separabat dicens : *Non sum sicut cæteri hominum:* Ideoque unica dumtaxat ala nitens, jejunium ejus non pervenit in cœlum. Existimo nihilominus aliud mysterium indicatum fuisse, & alludere Deum voluisse ad festum cœtus à se institutum. Notum est, inter alias festivitates à Deo constitutas, singulariter institutum fuisse festum quoddam, quod vocabatur *Cœtus*, ut ex sacra Scriptura patet. Illud erat dies octava festivitatis solemnissimæ Tabernaculorum. In memoriam namque illius beneficii, quo Israelitas Deus duxit per desertum in Tabernaculis agentes, per quadraginta annos jussit, ut ad medium mensis Septembris, fructibus omnibus collectis, festum agerent, per septem dies in Tabernaculis agentes: die autem octava agerent festum cœtus solemnissimum. *A quinto decimo* inquit, *die mensis septimi erunt feria Tabernaculorum septem diebus Domino. Dies primus vocabitur Celeberrimus, atque Sanctissimus : omne opus servile non facietis in eo, & septem diebus offeretis holocausta Domino.* Ecce festus dies Tabernaculorum, cujus primus dies celeberrimus, atque sanctissimus erat. *Dies quoque octavus erit Celeberrimus, atque sanctissimus, & offeretis holocaustum Domino, est enim cœtus atque collecta : omne opus servile*

Ioel. 2. 15.

Luc. 18. 11

Lev. 23. 36.

Lev. 23. 36.

vile non facietis in eo. Solemnissimus erat hic dies, quem Sanctus Joannes Euangelista vocat, *Diem magnum festivitatis*, in quo Christus prædicando clamabat: *Si quis sitit, veniat ad me & bibat.* Ad quidnam festum hoc institutum fuerit, explicat D. Thomas *a*, Lyranus *b*, & Abulensis *c*, afferentes, ad colligendas eleemosynas, quas omnes contribuebant. Et quamvis D. Thomas tantum exprimat illas dari, & colligi in usum sacrificiorum & Tabernaculi; sed Magister Historiarum *d*, in usus & subventionem pauperum asserit: & probabile est mihi, in utrumque usum, sacrificiorum scilicet & Tabernaculi, atque pauperum traditas. Ideoque vocabatur Festum cœtus, quia omnes conveniebant, & adjungebantur: Collectæ autem, quia ob omnibus, quæ quivis spontaneè dare vellet: colligebantur: unde postea Sancti Apostoli collectas vocarunt, quæ à fidelibus, in usus pauperum colligebant, ut videre est apud Paulum, qui de collectis, quæ in Ecclesiis Galatiæ & Corinthiorum, cæterorumque fidelium fiebant, loquitur. Et quantum existimo, non solùm in die octava festi Tabernaculorum hæ collectæ agebantur, sed etiam in aliis duabus festivitatibus, quæ majores reputabantur, Paschæ scilicet & Pentecostes: quod mihi videor colligere ex ipso sacræ Scripturæ textu. Volens enim Moyses omnes festivitates breviter perstringere in Deuteronomio (quod iteratam legem apud Hieronymum significat) agens de festo Paschæ ait: *Sex diebus comedes azyma, & in die septima qui collecta est Domini Dei tui, non facies opus.* Septima itaque die in solemnitate Paschatis, collectæ fiebant. Statimque festum Pentecostes volens describere: *Septem*, inquit, *hebdomadas numerabis tibi, ab ea die, qua falcem in segetem miseris, & celebrabis festum hebdomadarum Domino Deo tuo.* Festum hebdomadarum erat Pentecostes, ut ait Oleaster, celebrandum post septem hebdomadas à Paschate: & quia in Paschate jam incipiebant spicas metere, ad primitias in eo offerendas, vocat Pascha diem, qua falcem in segetes mittebant. Et addit, *Oblationem spontaneam manus tuæ, quam offeres juxta benedictionem Domini Dei tui.* Id est, In illa festivitate offeres, quidem, quod sponte volueris; sed juxta ea, quæ à Domino acceperis. Qui enim plura accepisti, non contentus esse debes si pauca offeras, sicut is, qui pauca accepit. In tribus ergo grandibus solemnitatibus Paschæ, Pentecostes, & Tabernaculorum, collectæ fiebant: non enim grandem solemnitatem Deus reputat, nisi illam, in qua ex his quæ habueris, ad ejus gloriam & panperum subsidium manus extenderis. Singulariter autem dies octava festi Tabernaculorum ad hoc erat constituta, in qua omnes abundantius eleemosynas largirentur, fructibus suis collectis, juxta eorum mensuram, quam unusquisque à Domino recepisset. Quod noster vulgatus posuit collectam, in Hebræo dicitur *Ghetsereth*, עצרת quæ vox significat constrictionem, inclusionem, aut conclusionem, à verbo *Ghatsar*, quod significat constringere, aut concludere, ut docuit Brixianus *a*, & probat Oleaster *b*. Unde quidam *c*, occasionem sumpserunt, ut dicerent, nullatenus significare collectionem eleemosynarum, sed grandem congregationem, in qua quasi constricti tenerentur homines propter eorum multitudinem. Præponderat tamen D. Thomæ, & aliorum quos citavimus auctoritas, & id probat nomen collectæ, quod Vulgatus posuit, quod apud Judæos erat communissimum, ad significandam collectionem pecuniarum & eleemosynarum, quæ in omnibus Synagogis erat usitatissima ad ministerium Templi Hierosolymitani, & pauperum levamen, ut Sanctus Hieronymus apertè satis indicavit, & insinuavit Cicero ipse, qui tradidit, Flaccum compulsum causam dicere, quod in Asia vetuisset, ne Judæi collectam ibi pecuniam deferrent in Hierusalem. Quo nomine tanquam vulgatissimo usi fuerunt Apostoli, ut supradictum est. Illa autem solemnis festivitas, in qua singularissimè collecta fiebat, vocabatur *Cœtus*, & in Hebræo, *Ghetsereth*, id est, conclusio, ut constrictio, fortè ex eo usu, quem adhuc aliquæ parœciæ retinent, ad quas cùm aliqua

Marginalia: Ioan 7. — a 2.q 102. — b in ca. 23. Levit. — c In ca. 23. Lev. q. 26. & 27. — d Petr. Comestor. histor. lib. nu. c 27. — 1. Cor. 16. 12. — ¶ 407. — Deut. 16. 8 — in Cap. 15 Deut. — a Tom. 2. fol 60. — b In c. 23 Lev. — c Burgēsis in addi ad cap. 23. Lev. & Ribera 5. de templo c. 15. — Lib. contr. Vigilant. — Orat pro Flacco. — ¶ 408.

qua die solemni fideles congregantur, aliquam eleemosynam collaturi ad fabricam templi, vel ad aliquod aliud religiosum opus, finita solemni officii celebratione, clauduntur ostia, nec finitur aliquis è templo egredi, donec collecta fuerit eleemosyna ab eis, qui eam liberaliter dare voluerint. Qui mos magna cum laude elucet in nostro nunquam satis pro dignitate commendato Hospitali Generali Cæsaraugustano, toto terrarum orbe meritò celeberrimo, & notissimo; in quo, hoc modo Feria sexta ante Dominicam in Ramis collecta eleemosynarum quotannis agitur & celebratur. Ut ergo eò regrediamur, quò digressi sumus, festum cœtus, aut collectæ singulariter ad eleemosynarum largitionem, tam in Tabernaculi, aut Templi; quam in pauperum subsidium erat institutum. Unde *Vocare cœtum*, est homines convocare, ut veniant quasi ad festum cœtus, eleemosynas abundantes & copiosas largituri. Tale est jejunium, quod Dominus requirit, sanctum ergo se, & cùm misericordia atque eleemosyna erga proximum. Et quoniam Iudæi nequaquam hæc duo adjungebant jejuniis; illa repellebat. DEUS. Vos ergo charissimi, ait Sanctus Bernardus, lavate manus vestras in sanguine peccatorum, ut & videntes unde jejunia illorum repulsam passa fuerint, vestra rectè perficere addiscatis, alas duas illis tribuentes, sanctitatis erga Deum, & misericordiæ erga proximum. *Sanctificate* jejunium, intendentes Deo obsequi, ejus gloriam promovere, pro peccatis vestris satisfacere: & tanquam ad festum cœtus, vel collectæ, vos congregatos intelligite. Ideoque attende, quænam Deus pro sua singulari misericordia tibi contulerit, & quod oportet juxta eam, quam sortitus es facultatem, manus ad eleemosynas largiendas extendere. Misere viduæ, quæ in lachrymis propter extremam inopiam vitam ducit: pupilli, qui non habet, ubi caput reclinet: infirmi, qui ulceribus plenus, quasi alter Lazarus jacet: captivi, qui cum maximo corporis & a-

¶ 409. nimæ periculo vinctus tenetur. Hinc illi frequentes Sanctorum Patrum, repetitæque voces, emphaticè, & per exaggerationem potius quam secundum rigorem accipiendæ, quibus profitentur, jejunium sine misericordia in eo, qui unde facere possit, habet nullam utilitatem afferre. *Bonum est jejunare fratres*, inquit Sanctus Augustinus, *sed melius est eleemosynam dare. Si aliquis utrumque potest, duo sunt bona, si verò non potest, melius est eleemosynam dare. Si possibilitas non fuerit jejunandi, eleemosyna sufficit sine jejunio: Jejunium verè sine eleemosyna, omnino non sufficit, & jejunium sine eleemosyna nullum bonum est, nisi fortè ita sit aliquis pauper, ut non habeat omnino, quid tribuat. Huic enim sufficit voluntas bona.* Et iterum: Non putes jejunia sola sufficere ad sananda vulnera peccatorum, nisi medicamento eleemosynæ recreentur. Sed excellentissimis metaphoris rem hanc B. Petrus Chrysologus exposuit, asserens, misericordiam, & eleemosynam esse alimentum jejunii, sine quo languet; vestimentum, sine quo alget; ver, quod floridum illud reddit; oleum quod lucem ejus conservat, sine quo extinguitur; solem illud clarificantem, sine quo tenebrescit; animam vivificantem, sine qua moritur. Fratres, inquit, esurit jejunium, jejunium sitit, quod non pietatis zelo pascitur, quod potu misericordiæ non rigatur: alget jejunium, jejunium deficit, quod non eleemosynæ vellus tegit, quod non miserationis operit vestimentum. Fratres, quod est terris ver, hoc misericordiam scimus esse jejunio: sicut verni flatus tota faciunt germina florere camporum; ita misericordia, tota jejunii semina producit in florem, in cœlestem messem totam jejunii facit fructificare virtutem. Quod oleum lucernæ est, hoc jejunio pietas: sicut lucernæ lumen olei pinguedo succendit, & moderato passu facit illud ad totius noctis solarium perlucere; sic pietas facit splendere, & ad totam radiare continentiæ claritatem. Quod diei Sol est, hoc eleemosyna noscitur esse jejunio: sicut jubar solis clariorem perficit diem, & totam nubium dispergit obscuritatem; sic eleemosyna jejunii sanctificat sanctitatem, cupi-

Serm. 62. de temp.

Serm. 65. de temp.

Serm. 8.

cupiditatis mortem lumine pietatis excludit. *Ac ne multis immorer, quod est anima corpori, jejunio largitas hoc habetur: sicut enim mortificatur corpus cùm à corpore anima recedit, ita mors est jejunii, largitatis abscessus: est quidem jejunium vitiorum mors, vita virtutum. Est jejunium pax corporis, membrorum decus, ornamentum vitæ, est jejunium robur mentium, vigor animarum: est jejunium castitatis murus, pudicitiæ propugnaculum civitas sanctitatis: est jejunium, schola meritorum, magisterii magisterium, disciplinarum disciplina: est jejunium invictus Christianæ militiæ principatus. Sed in his virtutibus jejunium tunc viget, tunc vincit, tunc triumphat, cùm duce misericordia pugnat.* Hæc & alia S. Petrus Chrysologus, aliique S. Patres: quæ (ut diximus) per exaggerationem sunt accipienda, non ut jejunii ipsius grande bonum, & ingentes utilitates, quas secum fert, auferre velint, sed ut suadere conentur, maximè conducere eleemosynam (si facultas adsit) ut jejunium plenam mercedem operetur.

§. 3. *Jejunium & pœnitentiam comitentur recta intentio & eleemosyna, tanquam duæ puellæ comitantes Esther, quas Propheta Ioel expressit.*

¶410. EX his manifestè patet, aptissimè initio sacri temporis Quadragesimæ (cujus dies sacratissimos toto terrarum orbe, vocat Augustinus) hanc Euangelicam lectionem nobis esse propositam. Institutum est enim, celebraturque ab Ecclesia, ad hoc, ut per pœnitentiæ mortificationisque opera, per grande solemneque jejunium, ad Deum convertamur, id agentes, quod Deus per Joëlem Prophetam exposcit, dicens: *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, fletu, & planctu.* Ut hoc rectè agamus, Euangelium nobis Ecclesia proponit, in quo Christus Dominus duos comites nostro jejunio & pœnitentiæ adscribit, rectam scilicet erga Deum intentionem, & pium erga proximum misericordiæ affectum.

Ser. 73. ex diversis.

Ioel. 2. 12.

Si namque hi jejunium, & mortificationem perfectè & integrè comitentur, illud disponent, ut coram Deo ingredi possit, & veniam ac remissionem obtineat. Quando Sancta illa Esther, *pavens grande periculum, quod genti suæ imminebat*, ad potentissimum Regem Assuerum ingredi voluit, ut illius clementiam erga se flecteret, & remissionem ac veniam suæ gentis populo obtineret; postquam fletibus ac luctibus vacavit, & variis modis, *corpus suum humiliavit jejuniis*, aliisque actibus, quos Spiritus sanctus describit; induit se vestibus gloriæ suæ: *Cumque Regio fulgeret habitu, assumpsit duas famulas, & super unam quidem nitebatur, quasi præ delitiis & nimia teneritudine corpus suum ferre non sustinens: altera autem famularum sequebatur dominam, defluentia in humum vestimenta sustentans. Ipsa autem roseo colore vultum perfusa, & gratis ac nitentibus oculis, tristem celabat animum, & nimio timore contractum.* Hoc modo coram Rege ingressa fuit, absque eo, quod aliquis aditum prohiberet, ingressum impediret, aut contineret. Sic ingressa stetit coram Rege, subitoque convertit Spiritum Regis in mansuetudinem, qui obviam ei procedens, omnia se daturum, quæ peteret, promisit. Ecce excellentis pœnitentiæ figuram, typum & hieroglyphicum. Esther fletibus ac luctibus circumfusa, pavens, tremens, dolens, mœrens, interius exteriusque verecunda; id enim color roseus vultum perfundens indicat; duabus comitantibus puellis, quarum uni nititur, & altera defluentes vestes colligit. Talis vera pœnitentia; luctuosa, verecunda, & pavens. Sit in primis luctuosa, cum fletu & lachrymis intimoque dolore cordis, qualis erat illius, qui dicebat: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* De Esther dicitur: *Quod omnia loca in quibus antea lætari consueverat, crinium laceratione complevit*, atque effusis lachrymis rigavit. Lachrymis David stratum rigat, qui in strato & lecto Deum offendit. Non paucas lachrymas fudit, sed tantas, ut rigare stratum posset. Verecunda sit insuper pœnitentia, & verus pœnitens dicat

Esth. 14. 2.

Esth. 14. 2.

Psal. 6. 7.

Esth. 14. 2.

cum

1.Esd.6.9 cum Esdra Sancto: *Deus meus confundor, & erubesco levare faciem meam ad te; quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, & delicta nostra creverunt usque ad cœlum*: & cum Sancto Daniele: *Peccavimus, iniquitatem fecimus, impiè egimus; tibi Domine justitia, nobis autem confusio faciei.* Ita enim, qui levibus tantummodo peccatis erant affecti orabant (inquit B. Augustinus) ut qui grandibus horrendisque vitiis sunt implicati, viderent, qua verecundia debeant affici, Deum orantes. Timore insuper sit pavens; non enim tam securè veniam tibi debes promittere, ut metum omnino deponas. *Quis enim scit, si convertatur & ignoscat Deus?* inquit Propheta: non quod de ejus misericordia liceat dubitare; sed de tuo cordis affectu, ut supra expositum est. Hæc duabus eget pulcherrimis virginibus, quæ se comitentur; quarum una illam sustentet, sine qua cadet, altera defluentes vestes colligat, sine qua à vestibus ipsis impedietur, ne iter possit perficere. Vera enim pœnitentia & jejunium, quod hodie indicitur, duabus singulariter eget virtutibus, ut à Deo veniam remissionemque obtineat: prima, cui innitatur; hæc est recta cordis intentio, quam efficit charitas, per quam omnia, quæ agimus, ad Deum ordinamus: *In charitate*, inquit Paulus, *radicati & fundati*, quæ ita potens est ac valida, ut de eadem dicat: *Charitas omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* Est quodcumque opus nostrum ex se infirmum & debile, quod subsistere nullatenus potest: Charitas est, quæ sustentat, & erectum tenet, qua deficiente, statim quantumcunque validum ac forte esse videatur, corruit, dicente eodem Apostolo: *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam: charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Ecce, inquit sanctus Augustinus, supremum mortificationis, ac pœnitentiæ actum tradere corpus, ut ardeat, & nihilominus subsistere non potest, si charitas illum non sustentet. Sed accedat alia, vestes defluentes colligens. Hæc est misericordia erga pauperem, quæ colligit superflua vestium facultatumque tuarum, ut nihil penitus pereat, in pauperes omnia quæ supersunt, profundens. Non sustinet Deus, ut quæ tibi dedit, perire permittas; qui propterea etiam minimum frustum panis in illo lauto convivio, quo multitudinem maximam sequentem se excepit, colligi voluit: *Colligite*, inquit, *quæ supersunt fragmenta, ne pereant.* Nihil vult eorum, quæ tibi concessit, perire. Hinc illa formidolosa exclamatio S. Jacobi Apostoli: *Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis.* Nunc videmini omnibus bonis redundare, sicut ille, *qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide*, sed evenient vobis grandes miseriæ: *In miseriis*, inquit, *quæ advenient vobis.* Non una, aut duæ, sed plures, sicut illi evenerunt, qui *fuit in tormentis*: non uno, sed pluribus, qui nec guttulam aquæ potuit obtinere. Vide si possit major miseria excogitari. Et quænam causa? *Divitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt: aurum & argentum vestrum æruginavit, & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis.* Non conqueritur Sanctus Apostolus, quòd quæ tibi sunt necessaria retineas, nec quòd quæ tuis usibus congruunt, non profundas: sed quod patiaris vestes in domo tua à tineis comedi, & aurum & argentum æruginari, & abest misericordia, quæ hujusmodi colligat, ne pereant. Vestes, inquit Divus Chrysostomus, non sinamus à vermibus rodi, & absque usu in arculis putrescere: cùm tot sint, qui indigeant, & obambulent nudi: sed veneremur honoremque demus nudo CHRISTO, potius quàm tineis, & induamus eum, qui propter nostram salutem obambulare vult nudus, & cum ipsum induerimus, audiamus in die illa: *Nudus eram & vestistis me.* Num onerosa sunt præcepta? Ea quæ pereunt, inquit, quæ à vermibus corroduntur, quæ absque usu & frustra consumuntur, hæc dispensa, ut tibi fiant utilia, &, ut detrimenti damnum effugias, & ex ipsis lucrum maximum tibi pares. Ita Chrysostomus. Talis ergo debet esse pœnitentia & jejunium, quod à nobis Dominus exposcit. Hæc sine

Marginalia (left column): Dan.9.5.7. — Epist.122. ad Victor. — ¶ 411. — Joel 2.14. — ad Eph.3.17. — 1.Cor.13.7. — 1.Cor.13.3 — Ser.50. de ver Dom. c.2.& 5.

Marginalia (right column): Joan.6.12 — Jac.5.1.2.3. — Luc.16 16 — Luc.16 23 — Hom.35. in Gen. — Matt.25.36. — ¶ 412.

dubio liberè coram Deo tanquam altera Esther ingrediatur: nullusque est, qui in-
Hom.7. de poenit. gressum impediat. De eleemosyna loquens Chrysostomus: Huic, inquit, multa cum fiducia aperiuntur portæ, ac veluti Regina ingrediente, nullus custodum in ipsis portis positorum audet interrogare, quæ sit, aut unde iter agat; sed illico suscipiunt omnes, &c. Quanto magis idipsum de jejunio & pœnitentia, quam comitatur eleemosyna, dici posset? Et ut videas, quam egregiè epistola hodierna cum euangelio
Serm.2 in c. jejunii. congruat, observa cum B. Bernardo, hoc ipsum quod Christus à nobis petit in euangelio, antiquitus jam prophetam postulasse:
Ioel 2. 12. *Convertimini*, inquit, *ad me in toto corde vestro, in jejunio, & fletu, & planctu: & scindite corda vestra.* Quid sibi vult, dilectissimi (ait Bernardus) quod præcipit Dominus, ut convertamus ad eum? ubique enim est, replet omnia: nihilominus complectitur universa. Quò me vertam, ut con-
Psal. 138. vertar ad te, Domine Deus meus? *Si ascendero in cœlum, tu illic es, si descendero ad infernum, ades.* Quid jubes, quod convertar ad te? Supra, an infra, ad dexteram, an ad sinistram? Convertere animo, qui animo à Deo recessisti, in regionem longinquam. Et quomodo? *In jejunio, fletu, & planctu.* Per opera pœnitentiæ, sine qua nullum peccatorem recipit Deus. Sed qualiter agenda? Primò *in toto corde vestro*, deinde, *scindite corda vestra.* Ecce duo, quæ postulat. Fratres (inquit Bernardus) si dixisset, *Convertimini, nihil addens*, esset vobis forsitan liberè respondere: Factum est, jam aliud propone mandatum. Nunc autem spiritualis conversionis nos admonet, quæ non una die perficitur, utinam in omni vita qua degimus in hoc corpore valeat consummari. Corporis namque conversio, si sola fuerit, nulla erit. Conversionem in toto corde, quæ est per charitatem, & intentionem rectam primò postulat. Sed & addit: *Scindite corda vestra.* De quibusdam peccatori-
Psal.118. 70. bus dictum est: *Coagulatum est cor eorum* (inquit Bernardus) & de multis dici potest,
Iob 41.15. *Cor ejus indurabitur, quasi malleatoris incus.* Qualis ille, qui videns Lazarum nec micas, quæ de mensa cadebant illa dabat. Sunt multi obdurato corde, de quibus dicitur:
Cor durum malè habebit in novissimo. Hujusmodi cor scindatur per compassionem, ut *Eccl.3.27.*
visceribus effluat pietatis in pauperes & mnevicas, utilis prorsus scissio, &c.

§. 4. *Iejunium & cætera opera non sufficere sine misericordia docuit Christus juvenem instruens, docent & virgines damnatæ ex olei defectu, & tradidit Sapiens.*

HIS congruunt tres rationes, quas S.Patres expendunt, signanter B. Petrus ¶ 413. *Serm. 7.*
Chrysologus, quæ oriuntur & desumuntur ex tribus, quas ostendimus jejunii excellentiis, quod scilicet *vitia comprimit, mentem elevat, virtutes largitur & præmia.* Prima ergo ratio, propter quam jejunio debet copulari eleemosyna, est. quia jejunium vitia comprimit, comprimendo & mortificando carnem, ejusque mortus enervando, ut supra dictum est: inutilis autem est hujusmodi carnis mortificatio, & compressio, quam non comitantur misericordiæ affectus & opera, quæ unicuique sunt possibilia. Hoc eleganti similitudine S. Petrus Chrysologus aperit & manifestat. Certum ac compertum est, ad fructum colligendum necessariam esse agricolæ operam circa terram, quam aratro proscindat, ferro excavet, herbas noxias eradicet. Sed quantumcunque id plenè & quantum excogitari possit, perficiat, incassum sustinebit laborem, nihilque proficiet, nec commodum aliquod afferet, quod fecit, nisi semina abundanter sparserit. Illud quidem inprimis supponendum est; sed hoc adeò est necessarium, ut sine eo agricola oleum & operam omnem perdat. Necessarium quidem est ut homo terram carnis suæ proscindat, aratro pœnitentiæ, jejunii, vigiliarum, & mortificationis, quo noxias passionum & affectionum carnis herbas excindat atque eradicet. Hoc tamen nullum inducet profectum, nisi

nisi misericordiæ semina jactet, illa scilicet de quibus David: *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in seculum seculi.* Non expectandus est fructus justitiæ, nisi seminis dispersio præcesserit. Ad hujus confirmationem elegantissimè Divus Basilius expendit historiam juvenis cujusdam, quam tres Sacri Euangelistæ ex professo referunt. Accessit juvenis quidam, quem Lucas *Principem* vocat, ad Christum, *qui genuflexo ante eum*, inquit Marcus, *rogabat eum: Magister bone quid faciam, ut vitam æternam percipiam?* Et bono quidem desiderio succensus erat, de quo propterea subdit quod Iesus *intuitus eum, dilexit eum:* cui respondit dicens; *Præcepta nosti, Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falsum testimonium dixeris, Ne fraudem feceris, Honora patrem tuum?* At ille respondens, ait; *Magister hæc omnia observavi à juventute mea.* Quo audito, inquit in Lucas, Iesus ait illi: *Adhuc unum tibi deest: Quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo.* His ille auditis, *Contristatus est*, ait Lucas: *Abiit mœrens*, ait Marcus: *Abiit tristis*, ait Matthæus. Multa circa hanc historiam tractat & expendit Basilius. Primum illud; *Adhuc tibi unum deest.* Quantumcunque enim, inquit Basilius, cætera virtutum opera compleveris, si misericordiam erga pauperes non habeas, adhuc tibi unum deest, & tale, quod præparat thesaurum in cœlo. Videtur enim Christus loqui ad instar ejus, qui agricolæ, qui terram araverat, herbas noxias eradicaverat, & grandi cultura agrum præparaverat, interroganti; Quid mihi agendum, ut fructus reportem? apte responderet: Adhuc unum, illudque grande opus, & omnino necessarium tibi deest, sparge semina abundanter. Deinde expendit Basilius illud: *Hoc*
¶414. *verbo audito abiit tristis, & mœrens.* Qua in te ostendit, se cor suum in thesauris & divitiis repositum habuisse: ideoque tanquam si cor ejus pugione à Christo confossum fuisset, mœrorem contraxit, quia divitias tangens, cor ejus pupugit, quod in divitiis erat constitutum. Sustineret quidem ille, si Christus jejunia quantumcunque valida imponeret, si vigilias etsi grandes commendaret, si orationes etsi prolixas juberet; si reverentiam patribus carnalibus & spiritualibus impendendam præciperet; hæc ille libenter acceptasset, non tamen sustinuit pecunias tangi. Ideoque, *cùm audisset verbum*, inquit Matthæus: non longos sermones expectavit, non replicas opposuit; sed cum audisset verbum, abiit, punctus illo, tanquam acuto ancipitique pugione. *Contristatus in verbo*, ait Marcus, cor enim ejus hoc verbum tetigit & sauciavit. Expectat homo, dum vulnera in carne recipit: sed si ad cor vulnus pertingat, nullas deinceps trahit moras. Huic similes vidi multos, inquit Basilius, qui cætera præcepta custodiunt, jejunantes, orantes, præteritorum pœnitentia suspirantes, *Omnem denique sine sumptu pietatem ostendentes*, egentibus verò non obulum quidem præbentes. Expende illud: *Omnem pietatem sine sumptu.* Est illis pecunia Deus, & tangere pecuniam, est Deum illorum tangere: & amicus usque ad aras. Omnia sustinent, faciunt, perficiunt, dummodo pecuniam non concernant, dummodo sint, *sine sumptu*: nihil illis acerbius, aut gravius, quam de expendendis pecuniis agere. Habent cor suum in eis, ideoque de nulla re plenè lætantur, aut tristantur, nisi quæ circa pecunias sit. Imò ut idem Sanctus Basilius observat, quantumcunque curent multa bona opera egere, hoc nunquam illis in mentem venit, dare pauperibus: quod ex hac eadem, quam expendimus, juvenis historia demonstrat. Qui enim fieri potuit, quod qui omnia mandata se servasse perhibet, & ferventissimum præsefert desiderium beatitudinis acquirendæ, hoc ipso quod audit, Da pauperibus, recessit tristis? Certè, quia quantumcunque bonis operibus intenderet, illis solummodo intendebant, quæ sunt sine sumptu in pauperes; de distribuendis autem bonis in illos, nec cogitaverat: si enim vel saltem aliquando cogitasset, non rem penitus inauditam & novam audisse visus fuisset; nec ea audita, subito tristis recessisset: ideoque recessit, quia quod sibi dictum audi-

Marginal notes: Psa. 111. 9 — Hom. 7. in divites avaros p. 155. — Matt. 19. 16. — Marc. 10. 17. — Luc. 18. 18 — Hom. 7. in ditescentes cit.

audivit, à corde suo penitus extiterat alienum. Quærit B. Augustinus, cur Christus Dominus asseruerit, se ad præmiandos justos, & damnandos injustos solius eleemosynæ datæ vel omissæ mentionem facturum, & illos regno donandos, quia pauperibus eleemosynas fecerunt, hos excludendos, quia non fecerunt; cùm alia sint majora illorum bona, & horum pejora mala. Et respondet, id factum esse, ad eleemosynæ commendationem & excitandos homines ad illam. Novit enim Dominus nihil illis acrius esse aut difficilius, quam bona sua in pauperes profundere: cætera non ita difficulter operantur: orant, sacris intersunt, jejunant, percutiunt pectus, honorant parentes, &c. Hoc autem est illis difficillimum: *Da pauperibus*. Audi igitur CHRISTUM dicentem, *Adhuc tibi unum deest:* & unum quidem, non quodcunque, sed summè necessarium, misericordia scilicet erga pauperes, per quam thesaurum in cœlo recondis, sine qua jejunium, pœnitentiæ, mortificationis, cæterarumque virtutum opera, insufficientia ad vitam promerendam judicabuntur. Hinc S. Augustinus *a*, & D. Chrysostomus *b* sæpissimè causam justæ expulsionis fatuarum virginum eliciunt, quia cum alia omnia servassent, illud defuit, sine quo reliqua alia non prosunt, scilicet misericordiæ virtus, quam oleum designat. Speraverant sanè Sponsum fatuæ sicut & sapientes, ideoque crediderunt sicut & illæ. (Fides enim substantia est sperandarum rerum) vigilias egerunt, non minores quàm cæteræ, jejunaverunt, & carnem suam multis mortificationis operibus compresserunt, quod probant S. Chrysostomus, & Augustinus ex eo quod virgines fuerunt, & nulla violatæ integritatis macula notantur: Virginitas autem sine jejuniis & mortificatione carnis nequaquam secura consistit, imò nec castitas, ut B. Ambrosius *c*, ostendit: ideoque S. Petrus Chrysologus *d*, vocat
¶ 415. jejunium, propugnaculum castitatis, ut alibi pertractatum est. Omnia ergo hæc, virgit es illæ servaverunt; sed illis defuit oleum misericordiæ & charitatis, justè propterea repulsam passæ sunt. Non incestus, inquit Sanctus Chrysostomus, non adulterii, non invidiæ, non livoris, non ebrietatis, non infidelitatis, aut perversæ fidei crimen inuritur; sed olei tantùm defectus, quia scilicet misericordiam non exercuerant, neque eleemosynas fecerant. Nec mirum, cùm illis qui supremæ damnationis sententiam luent, dicetur: *Discedite maledicti in ignem æternum*, solùm quod misericordiæ opera non egerunt: ut videas quomodo eleemosyna sola neglecta gehennæ ignibus tradat. Sine ea non prosunt jejunia, sine ea infructuosa est oratio, absque illa inutilia sunt omnia. Ita Chrysostomus. Intentum me fecit Euangelium Sanctum, inquit Divus Augustinus: etiam ipsas virgines, & ipsas ferentes lampades, alias dixit prudentes; alias stultas. Unde discernemus? De oleo. Aliquid magni significat oleum, valde magnum. Putas non charitas est? Unde mihi videatur oleum charitatem significare, dicam vobis. Apostolus dicit: *Adhuc supereminentiorem viam vobis demonstro: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniens.* Ipsa est supereminens via, id est, charitas, quæ meritò oleo significatur. Omnibus enim humoribus oleum supereminet. Mitte aquam & superinfunde oleum, oleum supereminet. Si ordinem servaveris, vincit: si ordinem mutaveris, vincit. *Charitas nunquam cadit.* Ecce ergo damnationis causam solius misericordiæ defectus. His concinit illa egregia sapientissimi Concionatoris *a*, adhortatio, quam expendunt Cyrillus Alexandrinus *b*, Gregorius *c*, & Ambrosius *d*: *Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat.* Supponit in primis Cyrillus, non de vestibus corporalibus Salomonem in his verbis fuisse locutum: neque enim credendum est virum sapientissimum, ad has nugas pervenisse, ut suadere nobis vestium splendore pueriliter oblectare. Neque verò suspicari licet, de materiali oleo locutum. Quis enim est, qui illo caput suum perpetuo perfundat? Vestimenti igitur nomine, inquit Gregorius, hoc terrenum corpus

Li. 50. hō. hom. 19.

a Ser. 23 de ver. Dom. b Ho. 6. in 2. ad Cor. & libr. 1. cont. vituperatores vitæ monasticæ.

c Libr. de vid. ad fi. d Serm. 8.

Matt. 25. 41.

1. Cor. 12. 31. & cap. 13. 1. 2.

a Eccl. 9. 8 b Li. 14 de adorat. c 1. Mor. c. 38. & li. 9. cap. 29. d Orat. de fid. resurr.

pus exprimitur, quo induta anima tegitur, ne in subtilitatis suæ substantia nuda videatur. Hujusmodi indumenta inquinantur carnalibus peccatis & vitiis, quæ ab ipsa carne procedunt. Unde & Isaias inquit: *Vestimentum mixtum sanguine erit in combustionem, & cibus ignis.* Sanguine quippe vestimentum miscere, nihil aliud est, quam desideriis carnalibus corpus inquinare, quibus nimirum se pollui Psalmista formidaverat, dicens: *Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis mea.* Hinc voce Angeli ad Ioannem dicitur: *Habes pauca nomina in Sardis, quæ non coinquinaverunt vestimenta sua.* Hoc igitur Sapiens prædicator hortatur & requirit, ut perpetuo diligenter cures castum te servare & continere, & mundum à carnalibus peccatis. Quo nomine suadet implicite jejunia, vigilias, disciplinas, & mortificationes corporis, sine quibus hujusmodi vestimenta, munda & casta minime servantur, ut ex sanctis Patribus paulo ante à nobis dictum fuit. Non tamen hoc sufficit: *Sed oleum de capite tuo non deficiat.* Oleum quippe in capite est charitas in mente. Quantumcunque munda sint vestimenta tua, si hoc oleum tibi deficiat, id sine dubio adhuc tibi deest, sine quo non poteris thesaurum in cœlo comparare; ut ex his, quæ de virginibus dicta sunt manifeste patet. Ille namque summum candorem vestium servarunt & tenuerunt. Si n. carnis mundita significatur per vestium candorem: quæ supremam munditiam carnis coluerunt, nempe virginalem, supremo vestium candore fulserunt, ut indicant Ambrosius *a*, & Hieronymus *b*, & merito; nam de Sanctis virginibus, qui cum mulieribus non sunt coinquinati dicitur *c*: *Ambulabunt mecum in albis.* Hoc tibi concionator ille suasit, hoc & ego à te exposco: Sint vestimenta tua candida. Depone omnem immunditiam, cesset luxuria, abeant voluptates carnis, jejunio & disciplina vestimenta carnis emunda, & nitida redde, sed oleum de capite non deficiat. Intende quomodo succurras viduæ, faveas pupillo, miserearis infirmo, subvenias captivo: in quem sensum multi Sancti Patres id quod Christus Dominus prædixerat, trahunt; *Cum jejunas, unge caput tuum*, Oleo caput perfunde, mentem ad misericordiæ opera converte. Ita signanter Origenes. Sed de his satis dicta sunt.

Esa. 9 5. Psal. 50. 16. Apoc. 3. 4. a In exhortat. ad virgines. b 1. Contr. Jovin. c Apo. 3 4. Hom. 4. in c. 6 Matt.

§ 5. *Pœnitens deprecetur in muneribus, nec appareat vacuus coram Domino: quod enim pauperi das, mensura est, ejus quod recipies.*

Necessarium præterea esse, jejunio & mortificationi carnis addere misericordiam, ut homo à peccatis mundetur, ostendit secundo idem Sanctus Petrus Chrysologus, probans incassum esse quodvis mortificationis opus, ut jejunium, vigilias, carnis compressionem, lachrymas, & hujusmodi, quod nudum fuerit misericordia & pietate in pauperes, quæ est per eleemosynarum largitionem, si facultas adsit, aut sit desit, per internum animi affectum & commiserationem. Iejunium namque, quantumcunque sit tam rigidum & asperum sicut Ninivitarum, peccata non enervat nec diluit, nisi Deo misericordiam suam clementer largiente, qui propterea clamat: *Ego ego sum, qui deleo iniquitates tuas propter me.* Sine causa autem & immerito misericordiam à Deo sperat, quantumcunque jejuniis se conficiat, vigiliis mortificet, lachrymis pulset, fletibus interpellet, qui misericordiæ visceribus caret. *Quid enim*, inquit Chrysologus, *dicit Deus? Misericordiam volo. Qui quod vult Deus, Deo negat, à Deo sibi quod desiderat, vult negari.* Quam à rege posses contendere gratiam, qui filio suo quem ad te misit alendum, nolles, nec fragmen panis dare; sed te vidente permitteres fame mori? Recordare scriptum esse *a*, *Date & dabitur vobis.* Et b, *judicium sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam.* Hæc loca observat Beatus Augustinus *c*, annotans ad eorum explicationem memorandam illam Spiritus Sancti sententiam *d*: *Non sit manus porrecta ad accipiendum, & ad dandum collecta.* Sunt aliqui homines insolentes, inverecundi, qui nolen-

¶ 416. Ser. 8. cit. Esa. 43. 25 Os. 6. 6. & Mat. 9. 13 a Lu. 6. 28. b Ias. 2. 13 c in Ps. 147 d Ec 4. 36.

nolentes dare ovum, petunt bovem, quorum manus ad dandum est perpetuo clausa, & in perpetuum ad accipiendum aperta & extenta. Hoc sine dubio contra omnem rationem, & æquitatem est. Date igitur & dabitur vobis. Vis ut Deus det tibi, tendis & extendis in cœlum manus ut recipias? Non sit manus tua collecta ad dandum, quam extendis ad excipiendum. Quid tam
Mar.4.24 justum, quam *In qua mensura mensi fueritis, remetiatur vobis?* Deus egere à te voluit, & tu retrahis? Audi scriptum esse: *Non sit manus tua porrecta ad accipiendum, & ad dandum collecta.* Ita Augustinus. Non potuit Deus meo judicio, majori liberalitate uti in te, quam in voluntate tua ponendo mensuram eorum, quæ ab illo accipere contendis. *Date*, inquit, *& dabitur vobis.* Et quantum dabitur? *Eadem mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis?* Unde non Deus postulat, ut tuas facultates conferas illi in paupere existenti, quasi illarum sit indigus: sed ut ea quæ dederis, mensura sint eorum quæ ille daturus est tibi. Dabitur tibi, si dederis, & juxta ea quæ dederis, non tam opere quàm voluntate & affectu cordis, ut supra ex Sanctis Patribus expositum est. Inde acutissime D. Augustinus illud expendit,
In Ps. 44. quod dicit David: *Et filia Tyri in muneri-*
Ps.44.13. *bus vultum tuum deprecabuntur, omnes*
בת-צר. *divites plebis.* In Hebræo habetur in singulari, *Bat-Tsor*, id est, filia Tyri, quo nomine totus populus civitatis Tyri designatur phrasi Hebræa, secundum quam populus aut communitas civitatis dicitur, Filia civitatis, sicut populus Jerosolymæ dicitur, *filia Jerusalem*, & communitas civium Babylonis *filia Babylonis.* Ita apud Jeremiam
a Thren.2. 15. & *a*, *Moverunt capita sua super filiam Jerusalem*; Et apud Sophoniam *b*, *Lætare, &*
b Sophon. 3.14. *exulta in omni corde filia Jerusalem*: Et
c Zac.9.9. Zachariam *c*, *Exulta satis filia Sion: jubila*
d Ps.136.8 *filia Jerusalem*: Et David *d*, *Filia Babylonis misera.* Habitatores igitur Tyri intellexit David: quo nomine grandes peccatores, iniquitatibus atque impietatibus plenos vo-
S.Basil. in Ps.44. luit designare, ut rectè S. Basilius annotavit; quoniam inter omnes civitates Orbis, Tyrus magnopere vitiis & peccatis erat infecta.

Tyrus metropolis Phœnicæ, negotiatoribus plena, ut totius orbis emporium diceretur, ¶417.
quæ jam tempore Josue, *munitissima civitas erat*: & postmodum tanta divitiarum Iosu.19.29.
abundantia celebris, ut superbia ejus usque ad cœlum fuerit exaltata. Ideo frequentissime contra illam Deus fuit comminatus,
ut patet apud Esaiam, Jeremiam, Amos, Esa.23.
& signanter apud Ezechielem, contra quam Ierem.47.
per plurima capita agit. Nomine ergo populi Tyri, aut filiarum Tyri, grandes peccatores exprimere voluit David, qui ad Christum erant convertendi, & ab illo à peccatis mundandi. Amos 1. Ezech. cap.26. Aut vero intelligit universos gentium populos & civitates, quas, *Filias Tyri* vocat phrasi scripturæ, quia eam tanquam metropolim malitiæ poterant illæ respicere. Oppida namque & civitates, quæ aliquam supremam urbem tanquam metropolim recognoscebant, vocantur in Hebræo, filiæ illius. Ita quod di-
citur: *Manasses non delevit Bethsan & Ta-* Iud.1.27.
nac cum viculis suis; In Hebræo, *cum fi-* Esa.16.2.
liabus suis. Et apud Isaiam *filia Moab*; vocantur oppida ejus, & Jeremias, *filias urbis Ierosolymæ* vocat civitates & oppida Judææ, quæ subversa fuerunt. *Oculus*, inquit, Thre.3.51
meus deprædatus est animam meam, id est, oculi mei dolore affecerunt animam meam, *in cunctis filiabus urbis meæ*, id est, videntes vastitatem civitatum & oppidorum circa Jerusalem. Ezechiel similiter vocat *a*,
Filias Jerusalem, civitates & oppida, quæ a Ezec.16 48.
illam civitatem tanquam metropolim respi- b Ibid.
ciebant, sicut; *Filias Sodomæ*, vocat *b*, op- c Ez.16. 25.
pida circa Sodomam: & *Filias Palæstinarum* vocat *c*, civitates Palæstinæ. Omnes itaque gentium peccatores voluit David exprimere, tenentes Tyriorum impietatem, qui venturi erant ad Christum, omnium peccatorum redemptorem, eo modo, quo alibi
dicit: *Ad te omnis caro veniet*, ut D. Au- Psal 64.3
gustinus intelligit. Hujusmodi igitur grandes peccatores, venturos prædicit, & deprecaturos vultum Christi, Sponsi Ecclesiæ, id est, suppliciter postulaturos ab illo gratiam, & peccatorum remissionem. Deprecari enim vultum aut faciem alicujus Domini, est ab illo aliquid postulare suppliciter, signanter veni-

Ier 26.19. veniam delictorum. *Nunquid*, inquit Je-
remias, *non timuerunt Dominum, & de-*
precati sunt faciem Domini, id est, suppli-
ces veniam postularunt, *& pœnituit Domi-*
Zach.8.22 *num mali, &c.* Et Zacharias: *Venient populi*
Mal. 1.9. *multi ad deprecandam faciem Domini*: Et
Malachias: *Et nunc deprecamini faciem*
Domini, ut misereatur vestri. Et quomodo
venient? *Filia* inquit, *Tyri in muneribus*
vultum tuum deprecabuntur, id est, defe-
rentes, & offerentes munera: *In muneribus*
enim, idem est, ac propter munera, phrasi
Hebræa, ut jam sæpe dictum est. Quomodo
hoc dicere David potuit, cui notum & ex-
ploratum erat, Christum remissurum pecca-
toribus peccata sua gratis? Quod & ipse di-
Psal.53.6 xerat: *Pro nihilo*, inquiens, *salvos facit*
illos, ut sanctus Augustinus sæpe annotat.
Certe gratiam gratis dat, & sine meritis, ut
ad Rom. Paulus docuit, & fides Catholica confitetur.
11.6. Quomodo ergo venient peccatores cum
muneribus, veniam deprecaturi? Quia sic
Rex iste, inquit Augustinus, ad se vult ve-
niri. Quid est, in muneribus? In eleemosy-
Luc. 11. nis. Venite cum muneribus. *Date eleemosy-*
41. *nas, & omnia munda sunt vobis.* Venite
cum muneribus ad eum, qui dicit: *Miseri-*
Ose. 6. 6. *cordiam volo magis quam sacrificium.* Ad
& Matt. illud templum, quod erat umbra & figura
9. 13. futuri, veniebatur cum tauris & arietibus,
cum hircis, & diversis quibusque animali-
bus, aptis ad sacrificium, ut in illo sanguine
aliud fieret & aliud significaretur: modo
jam ipse sanguis, quem figurabant omnia il-
la, venit. Venit Rex ipse, & ipse munera
vult. Quæ munera? Eleemosynas. Ipse est
enim judicaturus, & ipse munera imputa-
Matt 25 bit quibusdam: *Venite*, inquit, *benedicti*
34. *Patris mei, percipite regnum, quod vobis pa-*
ratum est ab initio mundi. Quare? *Esurivi*
& dedistis mihi manducare, sitivi, & de-
distis mihi bibere. Hæc sunt munera, in qui-
bus adorant filiæ Tyri Regem. Cum enim
dicerent: *Quando te vidimus? Cum uni*,
inquit. *ex minimis meis fecistis, mihi feci-*
stis. Quæ autem sint filiæ istæ Tyri, quæ
adorabunt eum in muneribus, planius Da-
vid expressit, subdens: *Omnes divites plebis.*
Hæ filiæ Tyri adorantes, divites sunt ple-
bis, quos ille alloquitur amicus Sponsi: ¶ 418.
Præcipue divitibus hujus seculi; Non su- 1. ad Tim.
perbe sapere, neque sperare in incerto divi- 6.17.18.
tiarum suarum, sed in Deo vivo: divites
sint bonis operibus, facile tribuant, commu-
nicent, hoc est, *adorent eum in muneribus.*
Ita D. Augustinus; ex cujus doctrina possu-
mus facilem loci eruere explicationem.
Erat Tyrus, ut dicere cœpimus, civitas o-
mnium ditissima, & opulentissima, quam
Diodorus vocat dominam maris, & orbis *In vita A-*
universi emporium: quam propterea Ale- *lexandr.*
xander Magnus, ut Josephus ait, summo *Li.11.an-*
conatu expugnare procuravit, quam ut Pli- *tiquit.*
nius dicit, ex insula fecit continentem. E-
rat siquidem illa, septingentis passibus intra
mare: Alexander comportatis aggeribus in
fretum jactis, continentem fecit. Nullus-
que, qualis civitas Tyrus fuerit, poterit me-
lius explicare, quam Deus ipse per Ezechie-
lem, cui dixit: *Dices Tyro, quæ habitat in*
introitu maris negotiationi populorum ad
insulas multas; Hæc dicit Dominus Deus:
O Tyre: tu dixisti, perfecti decoris ego sum,
& in corde maris sita, &c. De quibus alio
in loco. Quoniam ergo habitatores Tyri
ditissimi erant volens David, divites expri-
mere, dixit: *Filia Tyri*: quod explicatius
expressit subdens: *Omnes divites plebis.* Isti
accedent deprecaturi vultum Christi, ejus
gratiam, misericordiam, & dona recepturi.
Accedent autem, *In muneribus*, non ha-
bentes manum extensam ad accipiendum,
& collectam ad dandum, qui sciunt dictum
fuisse: *Date & dabitur vobis: In qua*
mensura mensi fueritis, remetietur & vobis.
Venient & deprecabuntur in muneribus,
dantes Christo, ut recipiant à Christo. Qui-
bus concinunt illa Oseæ verba: *Converti-* Ezech.27.
mini ad Dominum. & dicite ei: Omnem au- Ose.14.3
fer iniquitatem, & accipe bonum. Ad Deum
peccatores converti debent, qui solus potest
iniquitatem auferre & delere. Solus n. Deus
peccata proprio jure remittit. Qui ergo à
peccatis mundari desiderat, vultum Dei de-
precetur, dicens: *Omnem aufer iniquitatem:*
non tamen nudis vacuisque manibus, sed in
muneribus dicens: *Accipe bonum.* Quod-
nam bonum? Illud de quo Angelus dixit:

Bona est oratio cum eleemosyna. Et vere dans
Tob 12, 18 pauperi, Christo ipsi dicis: *Accipe bonum*
quem nosti dicentem, *Quod uni ex minimis*
meis fecistis, mihi fecistis. Scito igitur juxta
ea, quæ dederis, non tam effectu & opere,
quam affectu & voluntate, te recepturum.
Vide qualiter sit extensa manus tua erga
In Ps. 147 cit. Christum, qui egere voluit in paupere, in-
quit Augustinus, ut ex his, quæ illi dederis,
Exo. 23. 5. speres quæ ab illo recipias. Rationem ex-
& 34. 10. quirunt Sancti Patres illius legis, quam tepe-
Deut. 16. 16. titis vicibus Deus ipse constituit: ***Non ap-***
Eccl. 35. 6. ***parebis in conspectu meo vacuus.*** Et quidem
sermo est de illis tribus præcipuis festivitati-
bus, Paschæ, Pentecostes, & Tabernaculo-
rum aut Scenopegiæ, quibus statuit, ut o-
mnes se præsentes Deo exhiberent. Statuit,
In cap. 23. Exod. autem, inquit Cajetanus, ut non solum per-
sonaliter, sed etiam cũ aliqua oblatione spon-
tanea veniretur ad hæc tria festa; ut & per-
sonarum, & rerum fieret Deo oblatio, qui
dat & personas, & res omnes. Inquirunt
Sancti Patres, ad quidnam tam solicita cura
voluerit Deus, dona & munera sibi afferri.
Nunquid egebat aliquo, qui omnium erat
auctor & donator? Nequaquam, ut D. Au-
a In Ps. 49 gustinus *a*, ex ipsis Dei verbis optime de-
b Li. 2. q. 99. in Exod. monstrat. Existimat propterea *b*, hoc man-
datum spiritualiter acceptum, grande my-
q. 159. sterium continere. Sanctus Irenæus *c* cen-
c Li. 4. cõt. hæres. c. 34. set, id hominibus à Deo constitutum, ut
homines ipsos grandi honore afficeret. Non
enim dubium, quin grandem honorem Deus
nunc induceret alicui, si ab illo donum ali-
quod aut munus exposceret, gratissimeque
susciperet. Ille, qui à cæteris gentibus nihil
acceptabat, fideles suos ex eo honorare vo-
lebat, quod gratissime illorum suscipiebat
7. Mor. ca. 17. munera B. Gregorius credit, Deum institue-
¶ 419. re velle homines, ut curent bona opera face-
In cap. 23. Exod. re, quæ secum deferant, cum mortis tempo-
re coram ipso constituendi sunt: de quibus
infra. Theodoretus existimat, commenda-
tam esse eleemosynam, quam præmittere
debemus dum ad orandum Deum accedi-
Homil 67 ad populum. mus. Id quod ex professo docuerat Chryso-
stomus, docens & ostendens, eum qui con-
tendit se præsentem Deo dare ad obtinen-
dam ab illo misericordiam, oportere ut non
vacuus ingrediatur. ***Et propterea***, inquit,
pauperes ante fores Ecclesiarum positi sunt,
ne quis vacuus ingrediatur, ut introeat
cum eleemosyna. Si ut misericordiam con-
sequaris intras, prius miserere. Fac tibi De-
um debitorem & tunc eum pete, ut cum
fœnore recipias: mutua, & tandem Deum
repete, &c. Et vere credo Deum grandem
& infinitam suam liberalitatem & animum,
quo optabat dona sua hominibus conferre,
exprimere voluisse. Homines se præsentes
Deo exhibebant, misericordiæ illius dona
postulaturi. Voluit propterea, ut nullus veni-
ret vacuus, sed omnes munera deferrent,
quæ essent quasi mensura eorum, quæ à Deo
deberent expectare; munera, inquam, non
tam externa, quam cordis & voluntatis.
Hoc Origenes ex illa sententia Sapientis Li. 2 in Iob
confirmat; quam infra exponemus, quam Pro. 17. 19
ille ita legit: ***Qui miseretur pauperi, fœ-***
neratur Deo: secundum autem datum illius
retribuet illi Dominus. Si esset aliquis mer-
cator qui grandem locupletissimamque ha-
beret officinam pannorum sericorum, &
aureorum, cujus portas aperiret omnibus,
id statuens, ut quicumque pannum seri-
cum vel aureum vellet, non vacuus veniret,
sed secum deferret mensuram quantitatis,
quam expeteret, nullo alio pretio requisi-
to, liberalissimus judicaretur. Ita Deus vi-
sus est se habuisse. Seipsum constituit in
illo tabernaculo & propitiatorio, propi-
tiationis & misericordiæ dona largiturus,
hac tamen lege, ut quicunque misericor-
diæ divinæ dona intenderet, secum mensu-
ram ejus, quod intendebat, deferret. Erat
enim unusquisque recepturus juxta ea, quæ
liberali corde & animo offerret. Dixi libe-
rali corde & animo, ut enim ait Chryso- Ho. 55. in Gen.
stomus, magnitudo eleemosynæ, non in
multitudine pecuniarum vel opum sita est,
sed ex alacritate dantium judicatur. Pro-
pter hoc, & *a*, qui potum aquæ frigidæ a Matt. 10. 24.
dedit, acceptus est: & *b*, quæ duo minuta in b Mar. 12. 41. & Luc. 21. 3.
corbonam misit; fuit grata & commenda-
ta, de quibus supra. Vide igitur dives, quid
Deus tecum agat, manum tuam & munera
tua mensuram statuit eorum, quæ ab ipso
recipere cupis. Vide quid das, ut inde spe-
rare

rare possis, quæ recipias. Quæris magna, inquit Chrysostomus, & non vis dare parva? Petis regnum & non vis elargiri frustum panis? Petis cœlestia, & non vis terrena conferre subsidia? Quomodo dicis: ***Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam***, cum tu non solùm secundum magnam, sed nec secundum parvam misericordiam miserearis? Ita Chrysostomus, qui multa lectu digna ad hoc institutum prosequitur. ***Homo*** inquit S. Petrus Chrysologus, ***petit Deus, non sibi, sed tibi; Misericordiam volo: humanam misericordiam petit, ut largiatur divinam. Est in cœlis misericordia, ad quam per terrenas misericordias pervenitur. Domine,*** inquit David, ***in cœlo misericordia tua. Dicturus causam in judicio Dei, patronam tibi misericordiam, per quam liberari possis, assume. Qui de patrocinio misericordiæ certus est, de venia sit securus, de absolutione non dubitet. Misericordia non solum causam prævenit, anticipat cognitorem, sed etiam sententiam revocat, absolvit addictos.***

Ho. 21. in 1. ad Co. & 37. ad pop.
Ps. 50. 3. 4
Ser. 8. ad fin.
Os. 6. 6.
Psa. 35. 6.

¶ 420. In hujus explicationem, & confirmationem expendunt frequentissimè sancti Patres, illam Spiritus sancti sententiam: ***Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.*** Aut ut communiter sancti Patres legunt; ***Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna resistit peccatis.*** Aut ut communiter sancti Patres legunt; ***Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum***, ut videre est apud Cyprianum *a*, Ambrosium *b*, Augustinum *c*, & Hieronymum *d*. Voluit Deus explicare, cum peccatorum remissionem quæris, ad quidnam debeas convertere manum. Quando domus tua succenditur, videsque flammas absumentes omnia; quidnam quæris? Ad aquam conquirendam te totum convertis, & effundis abundantissimè. Magna planè, inquit Ambrosius *e*, & cunctis ambienda sententia, quæ hominibus penè jam mortuis, & peccatorum suorum incendio arefactis, redivivum quoddam beneficium pollicetur, ut interveniente eleemosyna, sicut aqua intermortuis, succus, refrigerium arescentibus, infundatur: hoc est, ut miseri homines, qui in mortem peccatis aruerant, ad vitam eleemosynis reviviscant: sitque illis misericordia fons salutis, quibus avaritia fuerat mortis incendium, ut flammas quas sibi peccando incenderant, largiendo restinguant, atque utiliore commercio qui pecuniam quandam dederat, ut adulterium perpetraret, nunc pecuniam eroget, ut adulter esse jam desinat, & emat sibi quodammodo innocentiam, qui emerat aliquando peccatum. Dicit enim Dominus ad discipulos suos: ***Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.*** Quamvis ergo pullutus, quamvis multis criminibus circumseptus, si eleemosynas feceris, innocens esse cœpisti. Abstergit enim eleemosyna quod avaritia pollebat, & maculam quam res alienas diripiendo contraxeras, tuas erogando purificas. Vide ergo quæ sit misericordis gratia. Quæ una & sola virtus cunctorum est redemptio peccatorum. Ita Ambrosius. Et iterum, eundem locum considerans eleemosynam cum Baptismo confert, cujus postquam virtutem expenderat: Ergo eleemosyna, inquit, quodammodo animarum est aliud lavacrum, ut si quis fortè post Baptismum per humanam fragilitatem deliquerit, supersit ei, ut iterum eleemosynis emundetur, dicente Domino: ***Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.*** Hæc mutuatus est Ambrosius ex Cypriano, qui misericordiam Dei commendat, quòd non solùm instituit Baptismum in remissionem peccatorum; sed quoniam sciebat homines post illud in peccata prolapsuros, voluisse eleemosynam statuere, tanquam aquam, qua peccata post Baptismum commissa emundarentur. Sancti insuper Patres Hieronymus *a*; & Augustin. *b*, eandem sententiam Spiritus sancti expendentes id ipsum prosequuntur, & Augustinus eleemosynam secundum baptismum vocat. Dedit, inquit, nobis Dominus secundum baptismum. ***Nam sicut aqua extinguit ignem, sic & eleemosyna extinguit peccatum.*** Hoc præstat eleemosyna, quod baptisma, inquit Hieronymus. Quomodo baptisma nobis peccata demittit: ita & eleemosyna peccata dimittit; sicut aqua extinguit ignem, sic eleemo-

Eccl. 3. 33.
a Libr. de oper. & eleem. & l. 3. ad Quir.
b Ser. 30. & 31.
c Li. de restit. cathol conservat. ante med. & lib. 50. hom. ho. 39 ad fin & ser. 50. de tempo.
d In Psal. 133. post medium.
e Ser. 30. in princ.
Lu. 11. 41. 40.
Serm. 31.
Lib. de op. & eleem.
a In Psal. 133. post medium.
b Lib. 50. hom. hom. 36 ad finem.

syna extinguit peccatum. Peccatis enim gehennæ ignes præparati sunt. Hoc extinguit eleemosyna. Hæc tamen & similia dicunt sancti Patres, non quasi eleemosyna vim habeat ex opere operato emundandi peccata sicuti baptismus, & pœnitentia: sed ut intelligamus, nullam expectandam ab illo misericordiam, qui non fecerit misericordiam: & inter opera nostra, quæ magis divinam erga nos flectunt misericordiam, esse eleemosynas, quas propter ipsum in pauperes erogamus.

§. 6. *Divitiæ dicuntur in scriptura Redemptio animæ, quia per eleemosynam redimuntur peccata, ut admiranda sententia dixit S. David.*

¶ 421.

Lib. de Elia cit. & jejun. cap 20.

Tob. 13. 9.

His Ambrosius addit verba illa, quæ Angelus dixit ad Tobiam: *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata & facit invenire misericordiam & vitam æternam.* Quæ verba si rectè expendantur, plus dicunt in eleemosynæ commendationem, quàm posset omnis eloquentia Demosthenis, Ciceronis, & quorumcumque oratorum verbis explicare. Ex quibus Ambrosius infert, rectè dictum esse à Spiritu sancto: *Redemptio animæ viri, divitiæ sua.* Quam sententiam longo discursu simul expendunt Ambrosius a, & Augustinus b. Mirum est enim, quod Deus redemptionem animæ divitis in illius divitiis positam dicat, qui semper contra divites, eorumque divitias clamat, & asserit, divitias esse, per quas omne malum perficiunt, & per quas æternæ damnationis pœnam incurrunt. Nihilominus vera est illius sententia, inquiunt Ambrosius & Augustinus, quia ad peccatorum remissionem obtinendam, magnopere conducunt divitiæ in pauperes sparsæ. Sicut enim collectæ sunt ad divitis perditionem, ut in illo probat Augustinus, qui, cum ingentem copiam fructuum collegisset, dicebat; *Destruam horrea mea & faciam majora &c.* Ita in pauperes effusæ salutem operantur, sicut in Abraham, Job, Zachæo, & aliis. Pecuniam habes? inquit Ambrosius: Redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es, peccatis tuis venundatus es: Redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis pecunia, sed pretiosa misericordia, &c. In domo igitur tua, inquit Augustinus, pretium habes redemptionis tuæ, in cellariis tuis & horreis quibus te ipsum redimas, & à captivitate, & morte reddas liberum. Extrahe igitur, redime te, &c. Hæc omnia excellenter comprobantur ex illa famigeratissima Danielis sententia ad regem Nabuchodonosor, quam sæpè acutè expendit D. Chrysostomus a. Vidit Rex Nabuchodonosor in somnis visionem, quæ terruit illum: nec immeritò; contra illum enim erat, & b, *semper timet sæva, perturbata conscientia.* Vidit arborem magnam, proceritas ejus contingens cœlum, extensio ejus usque ad terminos terræ, folia ejus pulcherrima, fructus ejus nimius, &c. c. *Et ecce vigil & Sanctus de cœlo clamavit fortiter: Succidite arborem, & præcidite ramos ejus, &c. In sententia vigilum decretum est, & sermo sanctorum & petitio.* Convocantur Arioli, Magi, Chaldæi sapientes, ut visionem explicarent, cujus significationem tanto avidius Rex scire optabat, quanto majorem sibi terrorem incusserat. Advocatur tandem Daniel, cui datum erat tanta Sacramenta explicare: qui somnio à Rege relato, *cœpit apud semetipsum tacitus cogitare quasi una hora, & cogitationes ejus conturbabant eum.* Videbat enim, contra Regem ipsum rem totam esse destinatam, & volebat Regem sua suspensione disponere. Tandem excitante Rege, somnii significationem expressit: Arborem, inquit, quam vidisti sublimem atque robustam, cujus altitudo pertingit ad cœlum, &c. tu es, Rex, qui magnificatus es, & invaluisti; & magnitudo tua crevit, & pervenit usque ad cœlum, & potestas tua usque ad terminos universæ terræ. Quod autem Rex vidit, vigilem & Sanctum descendere de cœlo & dicere: Succidite arborem & dissipate illam, intellige sententiam contra te latam, &c. Subdiditq;: *Quamobrē Rex consilium meum placeat tibi, peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum, forsitan ignoscet delictis tuis.* Multa sunt in hac ¶ 422.

Prov. 13. 8.

a *Lib. de Elia cit. & serm 30.*

b *Ser 12. de tempo.*

Luc. 12. 18.

Lib. 50. hō. hom. 39.

a *In Ps 95. & lib. de reparatio. Lapsi ad Theodor. non longè à principio & hom. in imperfecto ad finem.*

b *Sap. 17. 11.*

c *Dan. 4. 10. 11. 14.*

Ib. Nu. 16.

Ib Nu 24.

hac historia grandi expensione digna. Primo, observa sententiam latam in cœlo, publicatam & intimatam fuisse per sanctum Angelum custodem populi Judæorum, qui quoniam magna cura eorum salutem procurabat *Vigil & Sanctus* vocatur, qui postquam sententiam promulgavit, apertè protestatus fuit, illam datam & latam decreto *& sententia vigilum*, id est, sanctorum Angelorum, qui præsidebant variis regnis, quorum quivis regni sibi commissi saluti invigilabat. Aut verò sententiam dixit latam in consistorio Sanctissimæ Trinitatis, cujus tres personæ, *vigiles* dicuntur; *quoniam non dormitat neque dormit, qui custodit Israel.* Lata insuper dicit in sermone, & petitione Sanctorum, id est, ad petitionem, & supplicationem Sanctorum. Quoniam iniquus erat Nabuchodonosor, & Sanctos vehementer affligebat, petebant à Deo quam poterant vindictam, non tam propter injuriam illis, quam Deo ipsi illatam. Habuit se igitur Angelus sicuti præcones justitiæ, qui sententiam latam à Regio consilio pronunciant, & promulgata sententia, addunt dicentes, ita pronunciatum fuisse in Regio consilio, instante procuratore Regio, aut tali vel tali parte. Itaque sententia lata fuit à Sanctissima Trinitate, petente, instanteque Sanctorum parte legitima. Et nihilominus Daniel hortatur, ut se disponat Rex, & procuret Dei misericordiam flectere, & revocationem prolatæ, & intimatæ sententiæ obtinere. Quid tu dicis Sapiens ac beate? ait Chrysostomus. Estne, post tantum casum reditus? post morbum tam desperatum, iterum sanitas? Iterum prudentia speranda post mentem adeò motam? Sciebat Propheta Dei clementiam, qui irascitur in peccatores, & veniam concedit pœnitentibus: agnoscebat pœnitentiæ virtutem, & bonorum operum efficaciam, quæ Deo adjuvante agimus: hincque ad sperandam à Deo veniam incitat, etiam post sententiam latam, & prolatam. Ut hinc discas, nunquam de divina misericordia desperare, quantumcunque multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, & audieris (ut ita dicam) sententiam Dei contra te latam, & prolatam. Semper enim dum vivis relinquitur misericordiæ locus: nec ullatenus desperandum, sed convertendū te ad veram pœnitentiam, & talia agenda, quibus Dei clementiam provoces. Observa igitur, quomodo Daniel volens Regem excitare, ut se totum converteret ad ea agenda, quæ Dei possunt clementiam provocare, & sententiam prolatam revocare, non imposuit longa jejunia, vigilias grandes, disciplinas usque ad sanguinis effusionem, sed *Consilium meum* inquit, *tibi placeat*, O *Rex*, *peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum; forsitan ignoscet delictis tuis.* Quasi dicat; Si remedium aliquod superest, aut habere potes, hoc est, eleemosynis redimere peccata tua. Grandia sunt peccata, grandes sint eleemosynæ. Vide inquit Chrysostomus, quantam vim habeat eleemosyna, quantum valeat humanitas; quam efficax justitiæ opus operetur erga egenos misericordia, admonuit Propheta. Cui si obediisset ille legis transgressor, gratia fuisset consequuta promissum. Ita Chrysostomus, & confirmat Hieronymus, asserens Regem Nabuchodonosor fecisse quidem tunc, quod Propheta consuluit, & idcirco usque ad mensem duodecimum dilatam fuisse sententiam: quia tamen postmodum nova addidit peccata, & ambulans in aula Babylonis gloriatus in potentia sua, contra Deum superbus extitit, bonum misericordiæ perdidit malo superbiæ. Non videtur mihi posse amplius exaggerari eleemosynæ virtutem, quàm dicendo quod sententiam in concilio sanctissimæ Trinitatis, assistentibus omnibus angelis, ad perditionem sanctorum latam, prolatam, intimatamque suspenderit, & ad tempus revocaverit, revocataque penitus fuisset, si ille nollet impius extitisse. Grandis vis jejunii Ninivitarum, qua sententiam à Deo per Prophetam prolatam commutarunt: efficacissimæ lacrhymæ S. Ezechiæ Regis, quæ sententiam mortis à Deo latam, & à Propheta Isaia intimatam, potuerunt revocare, non tamen minor vis eleemosynæ, quæ idipsum operata est, ut hinc discas, si hæc tria simul adjungas, lachrymas, jejunium, & eleemosynam, quam certè possis peccatorum tuorum remissionem

Psal. 102. 4.

Hom. 26. *cit.*

In Psal. 95. *cit.*

In cap. 4. *Dan.*

nem expectare, si ea sicut oportet opereris. Si ergo Rex ille, Idolorum cultor, inquit Chrysostomus, poterat eleemosynis peccata redimere; cui non proderunt eleemosynæ? Et verè hoc Christus Dominus nunc nobiscum agere videtur & consulere, quod Daniel Nabuchodosori. Audisti quidem non in somnis sed in vigilia prolatam contra te sententiam, de cujus significatione non poteris dubitare sicut Nabuchodonosor: ideoque oportuisset te conturbatum & trementem reddi; & redderéris certè, si quæ tibi dicta sunt, expenderes. Quam enim sententiam irrevocabilem Deus contra te tulit, vigil & sanctus, id est, sacerdos, qui est Angelus Domini, promulgavit & intimavit tibi dicens, *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Audire visus es sententiam sancti præcursoris, dicentis: *Jam securis ad radicem arboris posita est, omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.* Videt te Christus trementem & meritò conturbatum & timentem, dicereque videtur: *Consilium meum tibi placeat, peccata tua eleemosynis redime.* In cœlum per manus pauperum munera mitte Deo, non sibi, sed tibi servanda, per quæ à morte libereris, &c. Patet igitur ex his jejunio adjungendam eleemosynam, ut vitia comprimat, & hominem ab eis redimat.

Hom 25. cit.

Luc. 9 3.

§.7. *Ad orationem disponit jejunium, si adjungatur eleemosyna, quæ manus elevat, ut in Moyse præsignatum fuit.*

¶ 423. SEcunda ratio desumitur ex eo, quod jejunium mentem elevat, ad orationem disponens, ut supra expositum est. Nam ex hoc ipso eleemosynam sibi adjungi exposcit, quæ orationi viam facit, iter præparat, portas cœli pandit, januas aperit, ut Deo se præsentem dare possit. Hocque est, quod Angelus dixit ad Tobiam: *Bona est oratio cum jejunio, & eleemosyna.* Requiritur quidem jejunium ad orationem, quod carnem comprimens, & extenuans pondus, quod mentem depressam continet, alleviet, ut dictum fuit: hoc tamen non sufficit, nisi ei addatur eleemosyna, quæ vires orationi det, ut potenter in cœlum feratur. Nec enim avis, etiamsi pondus illam detinens subtrahat, elevabitur, nisi vires illa ad sursum se elevandum in se recipiat. Et verè videtur Angelus loqui de oratione tanquam de levissima velocissimaque Aquila, cui duæ alæ ita sunt necessariæ, ut una sine altera non sufficiat ad volandum; duæ autem simul, completam facultatem subministrant. *Bona*, inquit, *est oratio cum jejunio & eleemosyna.* Bonum dicitur aliquid absolutè & plene, quod complerum est, cui nihil deest. Ideoque apud Aristotelem, bonum & perfectum idem sunt. Bona est oratio, id est, perfecta, completa, potens, quando est cum jejunio & eleemosyna. Est nunc tempus orandi pro peccatorum remissione. *Pro hac*, inquit David, *orabit ad te omnis sanctus in in tempore opportuno*, id est, pro peccatorum remissione, ut Augustinus exponit, quam homo sperare potest, si debitè oret, *In tempore opportuno.* Et quamvis totum vitæ tempus ab Apostolo definiatur opportunum, quod datum est ad illam obtinendam; signanter tamen tempus sacrum Quadragesimæ, de quo ut sæpè dictum est, jure sancti Patres illud singulariter accipiunt: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Orandum nunc instanter, & sine intermissione, mittenda avis orationis ex arca, ut olivæ virentis ramum, id est, Dei misericordiam reportet. Duas igitur ei alas adjungito, jejunium scilicet & eleemosynam, sine quibus infirmiter oratio evolabit. Volat oratio, inquit Augustinus, *Talibus pennis adminicula virtutum.* In hujus expositionem observat idem Augustinus, quod de Moyse scriptum invenimus. Populus Dei eductus de Ægypto divina virtute, in terram repromissam proficiscebatur: obviam tamen habuit Amalecitanum, fortem gentem, conantem impedire iter & transitum. Moyses agnoscens, oratione vincendum talem inimicum, montem oraturus conscendit, ibique ad orandum manus extendit. *Cumque levaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autem paululum remisisset superabat Amalech. Manus autem Moysi erant graves: Aaron & Hur sustentabant* man u

Tob. 12. 8.

Psa. 31 6.

ad Heb. 4. 15.

2. Cor. 6. 2.

Ser. 70. ex diversis ad finem.
Ser. 39 de tem. & l. 50. homil. hom. 27.

Exod. 17.

Exod. 17. 11. 12.

manus ex utraque parte. Quidnam sibi omnia ista velint, quæsitum est à multis, cur cum levaret manus suas Moyses, vinceret Israel, cum remisisset, superabat Amalech. Quidnam virtutis extensio manuum orationi præstabat, ut dum illa paulùlum remitteretur, langueret oratio, & juxta mensuram elevationis manuum, oratio elevari videretur in cœlum? Et quænam est ista gravitas manuum, ut Moysi ponderosum fuerit eas elevare? Et quisnam Aaron, quisnam Hur, qui extentas tenent & sustinent manus? Num sine certi causa mysterii, inquit Rupertus, provisum est, ut tali ordine
Lib.3 in Exo.c.20. vinceretur hic hostis? Ipsum igitur mysterium diligenter indagandum est. Multa sancti Patres tradunt alibi expendenda, sed
Locis cit. quod Augustinus observat, nostro satisfacit instituto. Ad cœlum tanquam ad terram tibi repromissam, Deo misericorditer dirigente tendis: sed obviam venit Amalecitarum populus, iter impediens: qui significat peccatorum multitudinem, quæ se
Psal.50.5 opponit, & pugnat contra te. *Et peccatum meum*, inquit David, *contra me est semper.* Quodnam remedium? Ora Deum: pro hac enim orabit ad te omnis sanctus in tempore
Ps 56 3. opportuno. Id age quod David: *Clamabo ad Deum altissimum, Deum qui benefecit mihi.* Dic, *Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam*, &c. *Dele iniquitatem meam.* Ut tamen oratio sit po-
¶ 424. tens & valida, extende manus tuas. Et nos
Ser.63.cit. dilectissimi, inquit Augustinus, si adjuvante Domino manus erigimus, inimicum superamus. In manibus opera debemus accipere. Si talia sunt opera tua, ut illa possis in altum in conspectu Domini levare, potes etiam & tu adversarios tuos exstinguere. Quis bene manus levat, nisi qui per eleemosynam in cœlo jugiter thesaurizat? Quis bene manus levat, nisi qui assidue victum & vestitum pauperibus subministrat? Quis bene manus levat? Ille utique, qui implet
1. ad Timoth. 2.8. illud Apostoli: *Elevantes puras manus sine ira & disceptatione.* Expendit Ambrosius,
Lib 5. in Luc. m. quod Christus cuidam habenti manum contractam dixit; *Extende manum tuam.* Com-
Luc.6.10. munis, inquit, ista generalisque medicina. est. Et tu qui putas manum habere te sanam, cave ne avaritia, ne sacrilegio contrahatur, extende sæpius eam: extende ad illum pauperem, qui te obsecrat, extende ut proximum juves, ut viduæ præsidium feras, eripias injuriæ, quam vides injustæ contumeliæ subjacere. Extende ad Deum pro peccatis tuis, sic manus extenditur, sic sanatur. Hæc infirmitas fuit Ieroboam, manum, cum idolis sacrificaret, contraxit. Ita Ambrosius. Grave quidem est, hujusmodi manus extendere; nihil enim gravius aut difficilius divitibus judicat Basilius, osten- Homi.7 in divites avaros.
ditque juvenis ille, qui hoc ipso quod sibi Christus manus extendere injunxit, abiit tristis, ut supra prosequuti sumus. Apte propterea auxilium præstant Aaron & Hur. Aaron, inquit Gregorius, mons fortitudinis. Hom.33 in Evang.
Hur autem ignis interpretatur. Quem itaque mons iste fortitudinis significat, nisi Redemptorem nostrum, de quo per Prophetam dicitur: *Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini, in vertice montium?* Aut quis per ignem, nisi Spiritus ejus Euangelicus figuratur, de quo ille dicit: Esa 2.2. & Mich 4.1
Ignem veni mittere in terram? Ille igitur manus sustendendas assumit per Euangelicam doctrinam, qui clamat; *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo.* Quis enim hæc audiens manus extentas non habebit? Quis à manuum extensione cessabit? Indicaverat jam, quantum ad orationem conduceret hujusmodi manuum extensio. Moyses ipse, qui in Ægypto requisitus à Pharaone, ut sua oratione impetraret à Deo, quod cessarent tonitrua & grandinis impetus, respondit: *Cum egressus fuero de urbe, extendam palmas meas ad Dominum, & cessabunt tonitrua, & grando non erit.* Id quod petis consequar, orando oratione quæ sit cum extensione manuum facta. Hæc est n. quæ ad Deum ascendit, & quod ab illo petieris impetrat, dicente ipso: *Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam, cum videris nudum, operi eum*, &c. *tunc erumpet quasi mane lumen tuum, tunc clamabis, & Dominus exaudiet.* Dices? Quomodo extensio illa significabat Luc.12.49 Exo 9.29. Esa.57.7.

eleemosynarum largitionem? nam illa in cœlum erat, hæc autem non in cœlum, sed in hominem terrenum se convertit. Respondet Chrysostomus: Si ad pauperem manum extenderis, ipsum cœli verticem tetigeris, qui enim illic sedet, eleemosynam suscipit. Ad Patris quidem dexteram sedet Christus, inquit Augustinus, sed in terris ambulat, qui dixit: *Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Hæc est extensio manuum, sub qua deficit Amalech. His conveniunt quæ idem Augustinus observat in illo excellenti opere, quod de adorando Deum ad Probam nobilissimam fœminam scripsit, expendens illam Davidis sententiam: *In die tribulationis meæ Deum exquisivi manibus meis.* Quomodo Deus qui incorporalis est, & impalpabilis, manibus est exquirendus? Nequaquam quærendus est Deus solo ore, aut nudis vocibus linguæ, quando quis tribulatione premitur: sed adjungendæ sunt manus, extendendæ in pauperes, quæ hoc ipso quod inopes inveniunt, Deum inveniunt, qui in illis se voluit constituere, ut illum manibus nostris apprehenderemus & teneremus.

Hom 67. ad populū. Li 50. hō. hom.37. ci. Matt. 35. 40. Epist.121. ad Probam, c.13. Ps.58. 17.

§. 8. *Ieiunium mentem elevat, si sit cum eleemosyna, ut in Cornelio, & Tabitha: ideo induere viscera misericordiæ monet Apostolus.*

¶ 425. AD idem institutum observant Origenes *a* & Chrysostomus *b*, quæ de insigni duce Cornelio Centurione (quem Origenes *c* gentium primitias appellat) S. Lucas Euangelista enarrat: de quo dicit, quod *erat religiosus ac timens Deum, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper.* Vide quodnam fundamentum orationibus supponebat, eleemosynas. Et quia oratio erat perpetua, eleemosynæ erant continuæ & multæ. Dignus propterea fuit, ut non in somnis aut ænigmate, sed *Manifeste videret Angelum introeuntem ad se ad horam nonam*, quæ ut Cassianus annotat, singularis erat ad illius orationem. Et intuens in eum, timore correptus, dixit: *Quid est Domine?* Erat timens Deum, & forsitan timebat, ne propter peccata sua veniret Angelus ad puniendum se, & interrogat, sicut quondam viri Bethlehemitæ, *Pacificusne est ingressus tuus?* Dixit autem illi Angelus: *Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.* Solet Deus quæ nostra sunt ex nostris usibus declarare, ut B. Hieronymus annotavit. Omnes qui aliqua mercede à Rege egent, supplicationes in scripto eidem Regi offerunt, quarum multas tanquam injustas & impertinentes vult Rex suppressas teneri. Quando alicui vult clementer satisfacere, jubet, ut sibi deferatur illius supplicatio, ut in memoriam revocet, quid ille petierit, cui gratiam expetitam concedere decernit. Omnes homines quia miseri sunt, egentque gratia & favore Dei, ad Deum supplicationes fundunt, supplicesque præsentant, quarum tamen innumeræ teneantur suppressæ, quas quasi coram se Deus legi non permittit, quales fuerunt orationes Saulis, qui grandi clamore orans, non exauditus fuit, nec orationis ipsius aliqua coram Deo habita fuit memoria: similiter & Antiochi, de quo dicitur: *Orabat ille scelestus Dominum, à quo non erat misericordiam consequuturus:* illorum itidem, qui crudeles erant in proximos, qui propterea ut D. Chrysostomus indicat, audierunt: *Manus vestræ sanguine plenæ sunt*, quibus dictum est: *Cum multiplicaveritis orationem vestram, non exaudiam.* Et tales sunt multorum Christianorum orationes & supplicationes, quas Deo præsentant, tenentes manus plenas sanguine, continentes divitias constringentes manus, ne aliquid ex eis, effluat, propter quorum crudelitatem pauperes pereunt. Sed quando tales sunt preces & supplicationes, quas Deus gratas habet, explicat id more nostro, dicens, quod sibi eas sisti jubet, & coram se legi facit, & ad memoriam revocari. Tales erant orationes Cornelii: non mirum, quia grandes eleemosynas secum habebant adjunctas; & quantum existimo, perpetuo cum orare Deum,

a Lib.2. in Job. b Homil.5 de pœnit. & 22. in Acta. c Hom.11. in Numer. Act.10.2. 3 de Instit. cap.3. 1. Reg. 15. 4. In Esaiam 1. Reg 28. 15. 2. Macha. 9. 13. Hom 67. ad populum. Esa.1.15.

Deum parabat, prius eleemosynam faciebat, per illam orationi suæ viam faciens, dans Deo, ut reciperet à Deo: ideoque Angelus orationes ejus cum ejusdem eleemosynis copulavit, dicens: *Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ.* Vide, inquit Chrysostomus, optimam conjugationem: tunc enim audimur, cum & ipsi audimus accedentes pauperes. Orationes quæ eleemosynis nituntur (inquit alibi, hanc eandem sententiam Angeli expendens) quovis suavissimo odore sunt fragrantiores. Ea enim odoris suavitas, quæ in sensum cadit, ne magnam quidem aëris portionem intersecat: hæc autem ipsos cœlorum fornices reserat: Debitorem prius sibi Deum faciebat, ut Chrysostomus annotat, sciens illud quod scriptum est: *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperi.* Debitor autem veneratur fœnerantem, & grate eum loquentem suscipit, auscultat, & audit: His adde, quod singulariter B. Cyprianus annotasse visus fuit, circa orationem Petri suscitantis Tabitham. De illa supponit Euangelista dicens: *Hæc erat plena operibus bonis, & eleemosynis, quas faciebat.* Factum est, autem, ut infirmata moreretur, *quam cùm lavissent posuerunt in cœnaculo.* Nequaquam illius cadaver linteo concluserunt, ut Cyprianus annotat, sperantes vitam restituendam sine dubio ei, quæ tot pauperum vitas sustentarat. Vnde decreverunt vocare Petrum, qui non longe distabat; qui veniens, introductus fuit ad cœnaculum, ubi mulieres, & viduæ sanctæ, quæ illuc confluxerant, ostenderunt illi *Vestes & tunicas, quas faciebat* pauperibus *Dorcas*, aut Tabitha. In hoc enim perpetuo laborabat, vestes nudis tegendis consuere. Tunc Petrus ejectis omnibus, ad orandum pro restituenda vita defunctæ se convertit. Sensit enim, inquit Cyprianus, secure se petere vitam posse pro ea, quæ pauperum vitas servaverat, & quod efficax futura esset oratio, quæ tot tantasque eleemosynas supponebat; & ex tot tantisque illius eleemosynis confidit, orationem suam à Deo exaudiendam. Ut hine discas quid agendum tibi sit hoc tempore, quando ministri Ecclesiæ, virique Apostolici advocantur, ut pro animæ tuæ vita orent, Si enim vis illorum orationes efficaces reddere, quantum in te est, per misericordiæ opera dispone, ut possint illi coram Deo eleemosynas tuas præsentare. Et ut rem nunc concludamus (quam alibi late prosequuti sumus) audi Apostolum dicentem: *Induite ergo vos sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ.* Expendit Chrysostomus verbum illud, *Induite.* Non dixit misereminí, aut eleemosynam facite, ut intelligas non quomodocunque oportere misericordiam tenere, quam audis te induendum. Quicunque domo egressurus est, vestem resumit, & indutus incedit: nec enim tam vilis est homo, qui nudus ambulare per civitatem audeat. Ita & tu egressurus domo, indue viscera misericordiæ, tamquam pallium illam assume, quo perpetuò te exhibeas indutum, daturus pauperi, viduæ, orphano, hospitali. Et sicut vestimentum semper nobiscum est, inquit Chrysostomus, ita sit & eleemosyna. Aut verò alludere voluit Apostolus ad id, quod de grandi Rege Assuero scriptum est: *Non erat licitum, indutum sacco aulam Regis intrare:* sed tenebatur quicumque in conspectu Regis se præsentem dare contendebat, vestes pretiosas assumere & induere. Per orationem homo se præsentem Deo exhibet. Hoc est enim orare, mentem & animum ad Deum elevare, & coram illo se constituere. Ne credas sacco vilissimo peccatorum indutum, recte dispositum esse, ut coram Deo per orationem des te præsentem. Indue pretiosam vestem, quæ omnes contegat animæ tuæ deformitates. Quænam hæc erit? *Induite viscera misericordiæ:* Hæc vestis, de qua Apostolus: *Charitas operit multitudinem peccatorum.* Hac indutus, oculos divinæ majestatis ad te gratè aspiciendum convertes. Expendit insuper Chrysostomus, apte dixisse; *Induite viscera misericordiæ:* primò ut intelligas, non unam aut alteram solummodo eleemosynam à te requiri, sed multas, ut habeas viscera misericordiæ, quæ sint tanquam fons perennis, unde perpetuo aquæ miserationum profluant

¶426.

Hom. 11. in Epist. ad Hebr. in Morali. Hom. 20. in 2. ad Corinth.

Hom. 5. de pœnit. Prov. 19. 17.

Lib de ope. & eleemos. Act. 9. 36.

Ad Coloss. 3. 12.

Hom 35. ad popul. & 14. in Epist. ad Rom.

Esther. 4. 2.

1. Pet 4. 8.

& scaturiant; & quæcunque eleemosyna data, remaneant in te adhuc viscera misericordiæ, ut alteram, si potueris facias, & exhibeas, si non potueris, saltem desideres posse. Secundò, ut consideres Deum non tam eleemosynam quam facis, in se considerare, quam viscera tua, ut supra sæpe dictum est. Induite viscera misericordiæ. Indumentum est hoc, quod quicunque etiam extrema paupertate pressus, induere potest: nullus enim est, qui quamvis non possit vel calicem aquæ frigidæ dare pauperi, non possit ei compati, & illius per internum affectum misereri, atque optare illi benefacere. Hoc si egeris, pretiosam vestem induisti, & te Deo præsentem dare poteris, qui tuorum viscerum affectum tunc pro opere reputat, quando nihil aliud, præstare potes, ut supra diximus.

§. 9. *Singulariter dicitur jejunium disponere ad virtutes, quia eleemosynæ famulatur, cui propterea Christus eleemosynam conjungit.*

¶ 427. Tertio, debet jejunio copulari eleemosyna, ut illud possit operari, quod de eo tandem dictum fuit, quod virtutes largitur & dona. Illud siquidem ad omnes virtutes disponit: quoniam autem inter eas eminet misericordia, singulariter ad misericordiæ opera debet disponere. Et si sit jejunium quale esse debet, id excellenter operatur. Ut enim ex Basilio *a*, Ambrosio *b*, & Augustino *c*, supra dictum fuit; traditque S. Petrus Chrysologus *d*, tale debet esse jejunium, per quod expensas minuas, & excuses. Reprehendit enim D. Augustinus vehementer eorum jejunia, qui jejunantes, exquisitis ferculis & saporibus escas præparant, nullatenus aliquid corpori detrahentes, sed mutantes abundantiam, quam cæteris diebus tenere solent. Nec enim minus abundans est mensa diebus jejunii, quam aliis; quamvis sit ex rebus diversis & mutatis. Quid, inquit Augustinus, prodest hujusmodi jejunium? *Qui sic* (ait) *se à carnalibus temperant, ut alias escas & difficilioris præparationis, & pretii majoris inquirant; multum errant; non enim est hoc suscipere abstinentiam, sed mutare luxuriam.* De quo egregie loquitur Basilius & Ambrosius, clamantes dandam saltem his diebus esse requiem coquo, ut supra dictum est. Ita ergo jejunandum est, ut parcior sit victus, moderatior potus, contractior mensa, pauciora fercula, & ex consequenti expensæ minores. Hinc excellenter jejunium potest virtutem misericordiæ operari: dum enim illud reservat, quod si non jejunares, expendisses, materiam tibi offert eleemosynæ & misericordiæ perficiendæ. *Jejunantes ergo fratres*, inquit Divus Petrus Chrysologus, *prandium nostrum reponamus in manu pauperis, ut servet nobis manus pauperis, quod venter nobis fuerat perditurus.* Id ipsum omnes sancti Patres summo consensu tradunt, Ambrosius *a*, Augustinus *b*, dixeratque Origenes *c* egregie, à quo omnes videntur doctrinam mutuasse, illamque celebrem propositionem hausisse, Deum per jejunium non quærere, quod excuses expensas; sed quod habeas unde possis pauperi eleemosynam dare: nolleque, Deum ut jejunium sit tuæ avaritiæ minister; sed tuæ misericordiæ dispositor & præparator. Unde optimè Augustinus: *Eleemosynas his diebus augere quodammodo ex debito est: ubi enim justius quam miserendo impenditis, quod vobis abstinendo demitis? Et quid iniquius quàm ut quod minus erogat abstinentia, servet permanens avaritia, aut consumat dilatata luxuria? Intendite itaque quibus debeatis, quod vobis denegatis, ut quod detrahit temperantia voluptati, addat misericordia charitati.* Hinc Judæorum jejunia acri objurgatione reprehendit Deus per Esaiam, quoniam per jejunium nutriebant avaritiam, & suæ consulebant cupiditati, expensas quas excusabant, avare sibimetipsis recondendo, & illis diebus quibus oportebat esse liberaliores in pauperes, magis erant erga illos crudeles, sævius debita repetendo, ut dictum est. Grandis certe iniquitas, jejunium facere nutritorem avaritiæ & cupi-

a Hō.1.& 2.de jejun. b Lib. de Elia. c Serm.55 de temp. d Serm.8.

Serm. 37. de divers.

a Lib. de Nabot. & li. de Elia. b Serm.56. de tempor. & 4 & 72. & 73. ex diversis. c Hom. 4. in cap. 4. Matth. Ser.72. ex divers. cit.

Esai.58.

cupiditatis; quod ad minuendam avaritiam & cupiditatem esse debet. Hocque viro Christiano singulariter fugiendum, optimè *Ser. 8. cit.* tradidit B. Petrus Chrysologus, annotans, quod *qui jejunans prandium suum non erogat, sed reponit, cupiditati probatur jejunare, non Christo.* *Serm. 33. ad finem.* Quibus illa D. Ambrosii sententia concinit. Illud, inquit fratres, ad perfectionem jejunii tacendum non est, ut qui abstinemus, & minimè prandemus hoc tempore, prandia nostra pauperibus erogemus: hæc enim est vera justitia, si te esuriente de tuo cibo alius satietur, & tu tuis jejuniis Dominum roges, & ille pro te, satiatus exoret, utrumque tibi proficiens, & tua fames, & saturitas mendicorum. *Cæterum qui sic abstinet, ut nihil pauperibus de suis epulis largiatur, & videtur quæstum suum sibi fecisse jejunium, & negotiationem, sibi parcendo. Ad hoc enim abstinuit, non ut placeret Deo, sed ne amplius erogaret.* Ita Ambrosius. *Hom. 16. in Evang.* Videndus est Sanctus Gregorius, qui hoc ipsum prosequitur, explicans, quomodo ex jejunio quo caro affligitur, egentis proximi caro est reparanda. Digna certè, & apta comestio præparata est à sancta Rebecca, per quam filio suo benedictionem & primogenita conquisivit: per quam ita cibus præparatus fuit beato Isaac, ut manerent pelles ad vestiendas & operiendas manus & collum Jacob. Illa comestio apta & digna est jejunio, per quam ita corpus reficis, & ita fercula ad illud nutriendum paras, ut remaneat & relinquatur inde, unde possis nudum vestire, algentem refovere, esurientem pascere. Rectè igitur Christus Dominus jejunio eleemosynam adjunxit.

§. 10. *Christus in bonis replet desiderium nostrum, id suadens quod nostro desiderio est conforme, oculos suos super nostros, tamquam Elisæus ponens.*

NOlite *thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo, & tinea demolitur, & ubi fures effodiunt, & furantur.* ¶ 428. Sapientissimè Christus Dominus procedit. Suadere namque volens eleemosynam, non dicit: Bona vestra profundite, divitias spargite, date aliis quæ vestra sunt, sed ita id proponit, ut ostendat, se non intendere, quod bona tua dives amittas & perdas, quin potius consulit & hortatur, ut tibi conservanda in tuto reponas, & à periculis omnibus serves libera. Verba sanè quæ quivis homo quantumcunque avarus gratissimè potest audire, imò tanto gratius, quanto magis pecuniam diligit. Quid enim magis juxta ejus votum & mentem dici illi potest, quàm quod procuret pecuniam suam servari securam, ab omnibus periculis avulsam? Pater qui filium unicè diligit, non placidè audiret, si ei dicas, quod domo illum expellas, illius curam deponat, & avibus exponat devorandum: nihil autem placidius propones, quàm si modum tradas, quo filium possit liberum ab omni periculo servare, & in grandi dignitate constituere, eoque potiri. Nequaquam mulier, quæ virum amat, auscultabit si consulas, quod eum relinquat, & aliis mulieribus perfruendum tradat: nihil tamen illi gratius poteris dicere, quam si tradas modum, quo liberum ab omni infirmitate retineat, & ab omni periculo possideat tutum, & longo tempore illo perfrui possit. Ita Christus Dominus non dicit tibi nunc, ut vendas omnia, & profundas, & aliis tradas: quot enim quantique hoc audito, sicut adolescens ille, tristes mœrentesque abirent? Sed hoc tibi, dives, suadet, ut pecunias tuas veraciter tibi serves, & nullatenus eas perdas, & quod non eas colloces in loco, ubi minus

securè servari possunt, sed in eo, in quo o-
mni periculo liberæ consistant. Hoc, ut
Ser.220. de temp. S. Augustinus optimè prosequitur, dives
est pecuniarum summus amator, qui non
gratissimè audiat, soliciteque perquirat,
quomodo id possit perficere? Hoc Chri-
stus suadet, in primis ostendendo, nul-
latenus penunias tuas in terra reconden-
das, quia nullo modo ibi securas tibi ser-
vabis; deinde ostendendo, in cœlo esse
reponendas, ubi sine dubio securissimæ e-
runt, tibimetipsi in perpetuum reservatæ.
Nolite inquit, *thesaurizare thesauros in ter-
ra.* Assumpsit sanctus Elisæus suscitare pue-
rum mortuum: & ut hoc perficeret, sicut
9. Moral. c.32. egregiè considerat Beatus Gregorius, no-
luit venire ad eum cum baculo, nec illum
ipsi imponere, sicut fecerat ipsius servus
Giezi, qui nullatenus mortuum suscitare
potuerat, sed per semetipsum descendens,
puerilibus membris se omnino attempera-
4 Reg 4. 34. vit & accommodavit, incurvans se. *Incu-
buit enim super puerum, posuitque os super os
ejus, & oculos super oculos ejus, & manus
suas super manus ejus, & calefacta est caro
pueri.* Expende verbum *Incubuit*, quod pro-
prium est avium & animalium, foventium
ova & fœtus suos, calorem vivificum com-
municantes. Qua dicendi ratione voluit
exprimere Scriptura, contrarium modum
penitus tenuisse Eliseum, ab eo quem te-
nuerat Giezi: hic enim venit in baculo du-
ro frigidoque, ille autem in spiritu suo le-
ni, non percutiens, sed fovens potius, ca-
loremque quasi vitalem communicans.
Quo in opere expresse adventus filii Dei
præfiguratus fuit, ut sancti Patres annota-
runt, qui venit, ut hominem per peccatum
mortuum, ad æternam vitam revocaret.
Ad hoc venit ipsemet, qui primo miserat
Moysen servum suum cum baculo legis,
Isai.25.6. dicens: *Ego ipse, qui loquebar ecce adsum*: &
homini se attemperavit & accommodavit,
Ad Philip. 2.7. non solùm in eo, quod Apostolus tradidit
dicens, illum *in similitudinem hominum fa-
ctum*; sed in eo quod nostris se affectibus
& desideriis accommodasse & attemperas-
se visus fuit. Non venit in baculo percu-
tiens, & vim inferre volens nostræ volun-
tati; sed in calore charitatis, quo vivificum
spiritum infunderet. Posuitque os suum ¶ 429.
super os nostrum, nostro loquendi more
nobiscum agens, & nostræ balburiei se ac-
commodans, meliùs quam Paulus, qui di- 1. ad Thess. 2.7.
cebat: *Facti sumus parvuli in medio vestri,
tanquam si nutrix foveat filios suos.* Posuit
etiam manus suas super manus nostras,
dans virtutem illis ad rectam meritoriam-
que operationem, per quam jam non pa-
nem terrenum tanquam servus in sudore
vultus sui homo conquirat: sed æternæ
beatitudinis hæreditatem tanquam Dei fi-
lius consequatur. Et tandem posuit ocu-
los suos super oculos nostros, id ipsum in-
tendens ipse, ut homo consequatur, quod
homo ipso suo desiderio consequi intendit
& desiderat. De illo merito David, hoc
considerans beneficium, suamque ani-
mam ad infinitas pro eo laudes referendas
inducens dixit: *Qui redimit de interitu vi-* Psal.102. 4.5.
*tam tuam: qui replet in bonis desiderium
tuum.* Non venit tuis desideriis se oppo-
nens, & tuæ voluntati violentiam volens
inferre, sed potius illa complens, & te ad-
juvans, ut ea plenè consequaris. Homo
multis desideriis abundat, qui totus est in
eo, quod illa opere compleat, & optatis
potiatur: miser tamen & insipiens est, quia
per id nititur sua complere desideria per
quod potius omnino ab eorum consecu-
tione impeditur. Quærit desideria sua im-
plere in malis: id est, per ea media, quæ
nullatenus possunt desiderii expletionem
præstare. Hoc autem præstitit filius Dei,
quod dedit, ut nostra desideria comple-
rentur in bonis, id est, per media apta, &
quæ verè rem optatam perficerent. Omne
hominis desiderium circa tria bonorum
genera versatur; circa interna, & quæ i-
psummet contingunt, ut vita & salus; circa
externa, ut divitiæ bonaque exteriora; &
circa media, quale est bonum honoris. Est
autem primum summumque desiderium
circa primi generis bona. Quod enim ho-
mo super omnia quæ ad se attinet deside-
rat, est vivere, & quod magis servare cu-
pit, est vita ipsa; quam omnium aliorum
vocat sustentaculum & fundamentum, si-
ne qua

Gen. 26 23 ne qua ut dicebat Esau, nihil prosunt primogenita, opes, honores, facultates: ideo-
Iob. 2. 4. que *Pellem pro pelle & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua.* Et sicut nihil homini esset acerbius, quàm ei imponere, ut non vitam quæreret: ita nihil illi jucundius, quàm de servanda vita & tenenda florida, sana, & gaudente modum tradere. Sed errabat miser, qui vitam appetens longam, fœlicem & perpetuam, per id illam procurabat, quæ vitæ fœlici & perpetuæ contraria, & quæ mortem potius inducerent, quàm vitam servarent; qualia erant, quæ tantùm corpori congrua videbantur. Vita namque ab anima procedit, non à corpore, & quæ corpori congruunt, animæ sunt contraria. Venit filius Dei, & nullatenus suasit, ut homo desiderium vivendi deponeret, quin potius se hoc ipsum intendere exposuit, & quod in hoc advene-
Ioa. 10. 10 rat, docuit, *ut homines vitam habeant, & abundantius habeant:* & tantopere se desiderare, ut homo vitam assequeretur, ut in hunc finem vitam suam expositurus esset. Et ut eam homo in æternum servaret, tale nutrimentum composuit, quod nec oculus vidit nec in cor hominis ascendit. Se enim ipsum in cibum dedit, & sanguinem suum in potum, ut homo viveret in æternum & qui eùm illum in principio creavit, dedit lignum vitæ, cujus fructus vitam servare posset liberam ab omni infirmitate, & absque eo quod consumeretur; nunc eidem seipsum, qui est verum lignum vitæ imò vita ipsa per essentiam, dedit comedendum,
Ioan. 6. dicens: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Non itaque voluit, ut homo vitam suam profunderet & perderet, quin potius ut sedulò & attente de ea in perpetuum servanda tractaret: & ideo perpetuò suasit homini, ut pro nulla re illam expo-
Matt. 16. 26. neret. *Quam, inquit, dabit homo commutationem pro anima sua?* In hocque totus fuit tradere homini modum, & dare ei virtutem, qua vitam perpetuam, fœlicem & omnibus modis florentem, consequere-
¶ 430. tur. Est post hunc alius hominis appetitus, quo honorem magnoperè affectat, ideoque nullatenus sustineret, quod sibi imponeretur, dedecus quærere, & inhonorabilem se exhibere. Hoc desiderium homo complere procurat in malis, & per ea, quæ ab illius consequutione sunt penitus contraria, ut per vindictam, per fastum, & superbiam, per oppressionem & contemptum aliorum, per hoc quod omnibus supereminere procuret, quæ vero & legitimo honori sunt contraria. Sunt enim mala: & malum nullatenus est veri honoris materia. Venit Christus, oculos suos super oculos hominis ponens, id ipsum respiciens & intendens, ut scilicet homo honorem consequatur & procuret, illum excitans, ut non eum honorem, qui terrenus est & vilis, ac corruptibilis, affectet, sed desiderium dilatet ad intendendum illum, quo etiam in cœlis coram Deo & Angelis honorabilis sit. Et in hoc institit, modum tradens & exponens, quomodo homo verum sempiternumque honorem supremamque consequatur exaltationem, per humilitatem & virtutum opera. Tandem est tertium desiderium circa externorum bonorum genus: cupit enim esse dives & omnium facultatum copia abundare. Sunt pecuniæ secundus sanguis, ut communiter homines dicere solent, suntque id, quod summè diligunt, illud considerantes, quod pecuniæ obediunt omnia: in illis credunt constitutam salutem & honorem & tantum de his se quisque habere reputat, quantum de divitiis habuerit. Nihil durius homini diei posset, quàm ut hæc bona profunderet, perditioni traderet, & à se penitus abjiceret. Hujusmodi desiderium complere homo curat, negotiando in terra & divitias recondendo, includendoque thecis & arcis: triticum in horreis, vinum in cellariis, portas vectibus & seris ferreis muniendo. Venit Christus, & id ipsum intendit, quod scilicet homo dives sit, & divitias sibi perpetuò conservatas teneat. Nihil ille magis concupivit, quam ut divites simus, qui *propter* 2. Cor. 4. 9.
nos egenus factus est, ut illius inopia nos divites essemus. Ideò hoc agit, & procurat, ut homo in bonis, hujusmodi compleat suum desiderium. Id autem intendit, & proponit, dicens: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.* Vultis divites esse, & divitias

vitias vestras vobis conservare securas, illæsasque? Hoc ipsum ego volo, & contendo. Ideoque vobis consulo, ut non in terra illas condatis: quantumcunque enim procuretis sub firmissimis seris, & vectibus concludere, magnis evidentibusque periculis subjectæ manebunt: *In terra enim ærugo, & tinea demolitur, & fures effodiunt, & furantur.* Hoc nomine, inquiunt Chrysostomus *a*, & Beda *b*, omne periculorum genus exprimere Christus voluit. Aliæ enim sunt res, quas rubigo offuscat, vel consumit, ut est aurum, argentum, & cætera metalla: aliæ quæ à vermibus, vel putredine dissolvuntur, ut sunt vestes, vasa lignea, quæ carie dispereunt: aliæ per fures auferuntur. Hocque omnibus bonis periculum est commune. Et quamvis nullum horum immineret, certa est illa Spiritus sancti sententia, inquit Beda: *Omne opus corruptibile in fine deficiet, & qui operatur illud, cum ipso peribit.* Hoc cuique exploratissimum est, quod omnia quæ possidet est relicturus aliis. Do, inquit Christus, modum, quo dum vivis, securè recondas, & tibi reponas bona, & mortis tempore tecum deferas, aut in alia vita, quam ingressures es, tibi reposita invenias. Potestne homini quantumcunque avaro aliquid gratius dici aut jucundius? Divitias inquit servare cupis? Hoc ego tibi suadeo, imo & propterea clamo, ne in terra thesauros tuos recondas. Nullum est enim reconditorium ab omni periculo securum. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo.*

a Hom. 15. in imperf. b In hoc. Evang.

Ecc. 14. 20

§. 11. *Sicut antiquitus non recondendos thesauros in Ægypto dixit Deus, ubi leo, vipera, & regulus devorabant, ita & nunc, non recondendos in terra, ubi ærugo, & tinea, & fures.*

¶ 431. LOquitur certè Christus Dominus ad eum modum, quo antiquitus ad populi sui homines per Isaiam fuerat locutus, *Onus*, inquit, *jumentorum Austri. In terra tribulationis & angustiæ, leæna & leo ex eis, vipera & regulus volans, portantes super humeros jumentorum suorum divitias, & super gibbum camelorum thesauros suos, ad populum, qui eis prodesse non poterit: Ægyptus enim frustra & vanè auxiliabitur. Ideo clamavi super hoc, superbia tantum est, quiesce.* Locus est insignis, quem jam ad aliud institutum expendimus, & nunc nostro egregiè quadrat. Certum est, Deum loqui de civibus Ierusalem. Timebant illi adventum Nabuchodonosor Regis Babylonis: ideo volentes saluti suæ & securitati thesaurorum & divitiarum consulere, decreverunt ad Ægyptum proficisci, & ibi pecunias, & thesauros suos servandos mittere, quos Ierosolymis minus tutos reputabant, propter adventum Regis Babylonis, quem reformidabant, ut apertè satis Ieremias expressit. Hoc Deus ægerrimè tulit, & maximè conquestus est, quod Ægyptiis se suaque crederent, non autem in sui brachii potestate confiderent. Quidam autem censent Deum voluisse exprimere pericula, quæ erant in itinere, quasi deserta illa inter Iudæam, & Ægyptum redundatent leonibus, leænis, viperis, & volantibus regulis. Sed Sancti Patres Hieronymus, Cyrillus, Procopius, & alii demonstrant, potius indicare, & exprimere pericula, quæ in ipsa Ægypto imminebant, & merito. Nequaquam enim via inter Iudæam & Ægyptum fuit hujusmodi periculis leonum, viperarum, regulorumque infesta, quæ potius pervia omnibus erat & trita, ut ex Pomponio, Strabone, aliisque Geographis constat. Id quod & Scriptura sacra satis apertè meo judicio indicavit, referens filios Iacob ex terra Chanaan, quæ postea Judæa est appellata, cum asinis Ægyptum semel & iterum petiisse, qui nunquam euntes aut redeuntes, leones, aut viperas, aut regulos obvios habuerunt, aut periculum aliquod incurrerunt. Quod si tunc tuta erat ab hujusmodi periculis via, multò magis postea, quæ magis fuit pervia facta, & terra illa habitatoribus magis repleta. Unde volens Deus per Ieremiam Iudæos

Es. 30. 6. 7

Ier. 42. 43.

Apud Leonem Castr. in cap. 30. Isaia.

Genes. 30. & seqq.

Ier. 42. 43.

dæos revocare ab hujusmodi proposito nunquam exposuit hujusmodi pericula, quæ se possent in via offerre. Loquitur ergo de ipsamet terra Ægypti, quam vocat terram tribulationis & angustiæ; ex qua leones, & viperæ, & reguli orti sunt Judæis; quia ibi tribulati & angustiati antiquitus fuerunt. Ideoque exorti sunt illis leones, & viperæ regulique volantes, id est, oppressores, qui erga eos fuerunt magis crudeles, quàm leones, & viperæ. Et verè poterant satis superque Israelitæ nosse, Ægyptios sibi extitisse leones, & viperas & Ægyptum fuisse sibi terram angustiæ, & tribulationis, quam eùm liberi fuissent ingressi, facti sunt captivi, & in vilia mancipia commutati, à quorum tyrannide nullatenus liberati fuissent, si Deus non descendisset ad liberandum eos, manu extenta operans inaudita hortendaque prodigia. Considerat igitur illos Deus, deferentes thesauros suos ad Ægyptum, & ait: *Onus jumentorum Austri.* Vocat Judæos *jumenta*, indicans eorum pœnam & afflictionem; qua urgebantur & gravabantur, non minus quam jumenta grandi onere oppressa. Vocat autem jumenta *Austri*, id est, tendentes ad Ægyptum, quæ respectu Jerusalem, erat ad austrum, aut meridiem. Et excellenter eorum anxietatem præsentem & infœlicitatem futuram describere, volens utitur illa sibi usitata voce, *Onus*, de qua quia alibi latius dictum est, tantùm nunc anno-
Lib. 5. in c. 15. Esai. to id, quod Hieronymus observavit, nunquam poni nisi ad tristia & infausta prædicenda. In Hebræo habetur vox *Massa*, quæ propriè pondus significat, quæ ponitur
a Exo. 23. 5 cum dicit Deus *a*: *Si videris asinum odientis te jacere sub onere*: Et eum dicit Da-
b Ps. 37. 5 vid: *b*, *Sicut onus grave gravata sunt super me.* De quibus doctè loquitur Ribera *c*.
c In c. 1. Nahum nu 1. & seqq. Et verè credo *Onus* ferè semper idem significare ac querimoniam contra aliquem pro aliquo delicto, eùm pœna propter illud comminata, quam Hispanè vocamus *Cargo*, ut velit dicere: Hoc est Dei querimonia & querela contra jumenta austri: *el cargo que haze Dios contra los jumentos, que caminan al austro, ò Ægypto.* Quoniam autem, ut noster observavit Forerius, Deus voce sibi usitata utebatur, *Onus*, quod jumentis congruit, simul querimoniam proponens, voluit eos depingere tanquam jumenta, grandia onera portantia. Onus, inquit, jumentorum Austri, id est, durum, grande & importabile pondus Iudæis, tanquam jumentis, ferentibus thesauros suos in Ægyptum vel Austrum. Quis explicare valeat anxietatem, qua dives torquetur & angitur, grave pondus & grande, quod portat, cum divitias suas contendit servare & in tuto constituere? Anxietatem cujusdam divitis expressit Christus Dominus, qui non minus per abundantiam urgebatur quam si extremam incurrisset inopiam, ut Divus Augustinus considerat. Cùm enim uberrimos fructus agri illius tulissent, anxius inquirebat: *Quid faciam quo congregem fructus meos?* Ubinam hæc omnia recondam, & secura retinebo, quæ horrea & cellaria non capiunt? Turbavit hominem, inquit Augustinus, copia plusquam inopia. Premebat onus divitiarum, & fructuum, & ita dicebat; quid faciam? Verè eum istum aliosque fideles divites videmus, dicere possumus: *Onus jumentorum Austri.* Jumenta quæ pecuniis portandis eliguntur, ut communiter diei solet, tota die onusta incedunt, grande pondus super se ferentia, quæ dum pecunias ferunt, clitellis variegatis & bene elaboratis, quæ visum delectant, nitent, ferunt plumas & scuta ærea, per quæ cæteris jumentis eminent & præstant: adveniente tamen nocte; aurum & argentum ab eis auferunt, in communeque stabulum cum cæteris recondunt, quæ sibi tantum retinent lassitudinem & plagas, quas ex grandi pondere contraxerunt. Id hujusmodi divitibus accidit, qui dum dies vitæ perdurat, ornati incedunt, ferentes & possidentes pecunias, & divitias, ab hominibus honorantur: finita tamen vita, in sepulchro cum cæteris pauperibus reconduntur, secum tantum ferentes peccata, quæ in conquirendis & servandis divitiis commiserunt; & clamant in inferno: *Lassati sumus in via in via iniquitatis & perditionis.* Quibus concinit etiam gen-

[Right margin notes: In cap. 30. Isai. — Luc. 12. 16. — Serm 212. de tempore — Sap. 5 7.]

Opusc. de cupiditate divitum. gentilis fide carens Plutarchus, qui vocat aliniñam cupiditatem illam, quam avari tenent: quoniam ficut asinus, inquit, balneatoris ligna, malleoles, aut sarmenta, & aquam apportans, fumo semper & favilla oppletus est, & aliis, quæ onere suo portat, defert, ipse verò in nullam lavacri, caloris, munditiæve partem venit. Observa autem, quod isti ad quos Deus loquitur, non super se ferebant thesauros suos, sed super humeros mulorum & camelorum: quod & Deus ipse expressit subdens: *Portantes super humeros jumentorum divitias, & super gibbos camelorum thesauros suos*: nihilominus ipsos vocat jumenta, majori onere onusta: *Onus*, inquit, *jumentorum austri*, quia, quæ cameli & muli corpore portabant, ipsi portabant animo & corde, & graviori pondere erant onusti, quam cameli & muli. Premebantur enim timoribus, anxietatibus, curis, solicitudinibus circa pecunias & thesauros servandos, defendendos, sibi retinendos, qui non solum præsentium malorum pondere premebantur, sed multò magis timore eorum, quæ futura formidabant: ut S. Hieronymus *a*, annotavit. Benè ergo Judæos deferentes thesauros suos, vocat Deus, jumenta austri, quibus grande pondus impositum erat. Unde eorum infœlicem successum exprimit: *In terra*, inquit, *tribulationis & angustiæ leana & leo ex eis, vipera & regulus volans.*

a Lib. 17. in c. 60. Isaia in illud mundatio camelorum.

¶ 453. Excellenter terram Ægypti describit, vocans, *terram tribulationis & angustiæ*, quam scriptura sacra vocare solet, *Fornacem ferream*. Fornax ex se maximas ingerit angustias. Unde Nabuchodonosor summè vexare sanctos juvenes volens, in fornacem mitti jussit. Ferreus insuper carcer ex se, etiam angustias animum; non. a. potest homo ferri duritiem superare. Quid si hæc duo adjungantur, & fit *Fornax ferrea*. Fornax, quæ summo ardore ignis ferveat, ferrea, quæ firmissimè concludat. Talem experti sunt Israelitæ terram Ægypti: ferventes flammas tribulationis contra eos immitentem, & dura servitute constringentem, ut egredi non possent. Ibi *leana, & leo, ex eis, vipera & regulus volas*. Quod vulgatus ponit *leanam* Pagninus & regia ponunt *Tigrim*. Metaphoricâ sine dubio censeo locutionem, quæ omne periculum voluit Dominus exprimere, eo modo, quo in domo meretricis dicit esse *Gigantes, inferentes mortem*, id est, magna mala & insuperabilia, quæ mortem inducunt: leo prævalet fortitudine, *est enim fortissimus bestiarum*: tigris agilitate: ideò fluvius rapidissimè fluens tigris vocatur: vipera calliditate & astutia: nam est vipera, inquit Ambrosius nequissimum genus bestiæ & super omne, quod serpentini est generis astutior. Et hæc quidem agunt & nocent si propinqua fuerint. Additur regulus, qui à longe stans solo visu inficit, & si fuerit volans, quis poterit ab eo liberari? Perveniet enim volatu, ubi in unumquemque possit visum figere, & perimire. Plenam ergo periculis voluit Deus exprimere Ægyptum, in qua quidam fortitudine prævalebant, & thesauros vi rapiebant tanquam leones, alii tanquam tigres agilitate & diligenti negotiatione, alii calliditate & astutia, per deceptionem, & alii tandem tanquam reguli, qui omne quod vident concupiscunt, & sibi conquirunt. Videte ubi thesauros vestros recondendos feratis, ubi, quod fugerit fortitudinem leonis, capiet levitas tigris, quod hanc evaserit, invadet viperæ calliditas, quod hæc non attigerit, perimet venenum reguli volantis, & ubique perringentis. Expende vocem illam *Exeis*, id est, ex ipsismet deferentibus thesauros suos, aut ex ipsis thesauris, quos deferunt, Ipsi namque thesauri sunt, ex quibus omnia hæc bestiarum genera oriuntur. Illi homines faciunt fortes tanquam leones alios deprædantes, leves sicut tigres invadentes & capientes, callidos sicut viperas decipientes, & sicut regulos visu inficientes & concupiscentes. Hoc ipso, quod thesauros in Ægypto reposueritis, omnes qui in ea sunt, ex hoc ipso contra vos ipsos, provocabitis, ut tanquam leones, tigres, viperæ, & reguli agant, divitias vestras deprædaturi. Nihil in Ægypto tutum: *Ægyptus frustra & vanè auxiliabitur*. Non habet vires sufficientes ad plene servandos vos, & thesauros vestros, nec est locus aptus, in quo thesauros vestros recondatis. Irridet D. Augustinus convin- *r. De civ. c. 2. & 3.* citque

Ex. 19. 18. Deu. 4. 20. 3. Reg. 8. 51. Ier. 11. 4.

Pro 9. 18. *Pro. 30. 30.* *5. Hex. c. 7.*

citque gentiles, stultitiæ, quod se suaque omnia diis suis commendarent servanda, credentes posse omnia ab illis securè servari: supponitque tales esse deos ipsos, qui se ipsos servare non poterant, nec defendere ab offendentibus. Ligneos enim comedebat tinea, æreos ærugo, aureos & argenteos surripiebant fures, quos ideo reconditos tenebant, & eò magis, quo pretiosiores erant: unde forsitan Penates vocati sunt. Si igitur ipsi seipsos non poterant conservare, nec tuti consistere, quantominus poterunt, quæ illis servanda committitis servare
¶ 434. secura? Ratio est, quam sæpè Deus & Pro-
Baruch 6. phetæ gentilibus proponebant, ut patet a-
11. 14. pud Baruch & Habacuc, & alibi sæpe. Qua
Hab. 2. 29. etiam ratione utitur Deus nunc contra Judæos deferentes bona sua servanda ab Ægypto: *Ægyptus vane auxiliabitur*, quæ nec se ipsam, nec bona sua potuit ab invadentibus defendere, minus poterit securè vos & bona vestra servare. *Ideo clamavi super hoc: Superbia tantum est, quiesce.* Superbiam vocat externam apparentiam. Septuaginta legunt: *Propter hoc annuntio eis, quia vana vestra consolatio hac*: Vana spes & consolatio vestra, non enim, quæ credetis Ægypto, secura consistent. In Jerosolyma igitur bona vestra recondite, quærentes à Deo, ut vos vestraque in sui custodiam re-
Ier. 42. 43 cipiat. Hic legitimus sensus verborum Isaiæ patebit, si Jeremiam consulas, per quem Deus eadem Iudæis intimavit. Ita quidem Deus tunc ad populum suum. Nunc autem apertius ad Christiani sui populi divites clamat: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra:* Videt illos, tanquam jumenta onustos, grandi pondere pressos, hoc tantum quærentes, ubinam pecunias suas in tuto servent, curantes in terra thesauros suos recondere, quos concludunt seris ferreis, clamat propterea; Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. quæ terra? *Terra tribulationis & angustiæ, leæna & leo ex eis, & vipera & regulus volans.* Plena est laboribus, periculis, afflictionibus, nihil in illa tutum, nihil securum. In primis certum esse vobis potest, nullatenus fidendum esse terræ, quæ infidelior erga parentes vestros extitit, quam Ægyptus erga patres Iudæorum. Quem unquam securum terra servavit? Quem ab angustiis liberum defendit? Nullus fuit, qui quæ illi commisit, sibi perpetuo conservata invenerit. Vide Crœsum Lydorum Regem, omnium quos hominum memoria celebrat ditissimum, M. etiam Crassũ innumeris præ omnibus Romanis divitiis redundantem, Nabuchodonosorem, Alexandrum Magnum, &c. quot quosque sine termino thesauros in terra condiderunt credentes sibi securè servandos? Sed quisnam sibi conservatos invenit? *Ubi sunt principes gen-* Bar 3 18.
tium, inquit Baruch, *qui argentum thesau-* 19.
rizant, & aurum in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum: qui argentum fabricant, id est, è visceribus terræ extrahunt & purificant (*lo acrysolan* dicimus Hispanè) *Et soliciti sunt, nec est inventio operum illorum? Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alii loco eorum surrexerunt.* Expende quam egregiè exprimat S. Baruch, quæ divitibus quandiu vivunt, & quæ quando moriuntur eveniant. Quando vivunt, thesaurizant sibi, & *Soliciti*, inquit, *sunt, nec est inventio operum illorum.* Pleni sunt anxietatibus, solicititudinibus, & curis, totque & tanta machinantur, ut nulla ratio aut discursus videatur posse illorum opera invenire, aut consequi. Quid enim non machinantur? Quid non aggrediuntur? Quid intentatum relinquunt, ut divitias sibi acquirant? Quando tamen moriuntur, exterminantur, id est, ejiciuntur è mundi terminis, ubi bona sua condita tenebant, & illa relinquunt eis, qui ipsorum loco consurgunt, & nudi ad omnibus bonis spoliati, *Ad inferos descenderunt.* Inferos dicit in plurali, nam duo sunt loca, quæ in scriptura sacra infernus vocantur, sepulchrum scilicet, & locus damnatorum, ad utrumque descendunt: ad illum secundum corpus, ad hunc secundum animam, omnibus bonis nudi & spoliati; quæ sibi servanda, commiserunt terræ aliis jam tradita fuerunt, nimirum quia *terra tribula-* ¶ 435.
tionis, & angustia, leo & tigris & vipera & regulus volans ex eis. Omne quod est in mundo, cupiditas est, ex qua oriuntur tribulationes & angustiæ, bella & lites, ut Apo-

 stolus

stolus Jacobus dixit, ideò quidam fortitu-
Iac.4.1. dine, prævalentes, tanquam leones, quæ pos-
sunt, violenter rapiunt, alii tanquam tigres
velociter aliorum bona insectantur, alii tan-
quam viperæ asturè captant, alii tanquam
reguli oculos habent plenos avaritia, qua
contra omnia quæ conspiciunt machinan-
tur. Præterea terra ipsa *vane auxiliabitur*,
id est, non habet vires, quibus quæ illi com-
miseris, securè possit tibi servare: ipsa cor-
ruptibilis est, quam ignis inflammat, aër
aut ventus dispergit, ac terræ motus ever-
tit, aqua penetrat & emollit, fortissimum
in illa est debile & corruptibile; tandemque,
2.Petr.3.10. ut dixit S. Petrus: *Terra & omnia quæ in ea
sunt opera exurentur*. Nihil, inquit Origenes,
Hom 4. in c.6. Matt. hæc expendens, in terra firmum, nihil sta-
bile, nihil tutum, omnia infirma, omnia ca-
duca, omnia temporalia & transitoria. Vita
pertransit, juventus senescit, honor aufer-
tur, divitiæ fugiunt, velut aliquis fugitivus,
divertens ab alio ad alium: *Transeunt me-
retricio more fingentes, & nulli fidem servan-
tes*. Ideò nolite thesaurizare vobis thesau-
ros super terram, ubi nihil fidele, ubi ini-
micitiæ propter pecuniam, ubi celus & ira-
cundia pro cupiditatibus, ubi fratri frater
invidet, ditiorem videns alius alium cir-
cumvenit, per zelum quærit; ubi qui habet,
& possidet thesauros, adhuc inhiat, & sae-
cumulat ad rapinam. Ita Origenes. Ideircò
& antiquitus tunc clamavit Deus: *Quiesce*,
& in novo testamento nunc; *Noli thesauri-
zare in terra*, & sicut tunc volens omnia
pericula exponere, quæ erant in Ægypto,
dixit, ibi leonem, tigrim, viperam & regu-
lum volantem, ita volens nunc clarè omnia
pericula, quæ divitiis & facultatibus immi-
nent exprimere, similiter dixit: *Ubi ærugo
& tinea demolitur, & ubi fures effodiunt &
furantur*. Nihil securum, nam aut ab in-
trinseco pereunt, aut ab extrinseco. Æru-
ginis & tineæ nomine, non tantum, quæ
materialiter in vestibus & rebus ligneis o-
Hom.15. in imperf. riuntur, exprimere voluit, ut Chrysostom.
insinuat, sed omnes qui intra domum sunt,
divitias tuas erodentes. Tinea sunt filii. bo-
na suaviter & insensibiliter consumentes:
ærugo sunt uxor & filiæ, quæ ornamento-
rum cultu multa insumunt, servi etiam, qui
in domo manentes, sibi quæ possunt arri-
piunt. Nomine autem furum, omnes eos
intelligit, qui extrinseci sunt, & divitias
tuas concupiscunt, & quærunt rapere, qui-
dam per fraudem, alii per adulationem, alii
per vim, qui quantumcumque pecuniæ sint
in penetralibus reconditæ, habent quomo-
do effodiant, & usque ad eas pertingant. Si
tot tantaque sunt pericula, quiesce, noli the-
saurizare in terra.

§.12. *Thesaurizare in terra, res est omnis solicitudinis plena, & caput aspidum sugere, ut dixit Sophar.*

Nolite thesaurizare, &c. Venit Filius ¶ 436.
Dei in mundum, ut cordis nostri con-
tritiones sanaret, quietem & pacem tribue-
ret. Ideò illo mundum ingrediente cecine-
runt Angeli: *In terra pax hominibus*, & Luc.2.
in mundo positus clamabat: *Venite ad me* Mat.11.8
*omnes, &c. Tollite jugum meum super vos,
& invenietis requiem animabus vestris*. Vo-
cat jugum suum, Euangelicam legem,
quæ requiem præstat animabus & cordibus.
Nihil ita tenet hominum corda inquieta,
anxia, & solicita (ait Gregor.) sicuti divi- 15.Mor.c.
tiæ, & facultates seculi; ideò aptissimè 11. & ho.
Christus de divitiis agens, vocavit eas spi- 15. in Evang. Luc.8
nas, cogitationum enim & anxietatum sua-
rum punctionibus mentem lacerat, & so-
licitudinibus pungunt cor, totque spinis
illud est punctum, quot fuerint divitiæ,
quibus est affectum: nihil autem potest
hominem magis tenere inquietum, quam
si cor illius multis fuerit spinis confossum.
Quod excellenter, ut ipse Gregor. expen- 15.Moral. cit.
dit, sapiens amicus Job Sophar Naamathi-
tes explicavit, divitum mundi propriis co-
loribus describens, de quo inter alia mul-
ta, duo dici:, quæ huic instituto congruunt:
primum, *Caput aspidum suget*: secundum, Iob 20.16. 22.
*Cùm satiatus fuerit arctabitur, æstuabit, &
omnis dolor irruet super eum*. Quibus dua-
bus sententiis, inexplicabilem divitis an-
xietatem & inquietudinem declarat, quam
habet primò in acquirendis divitiis, secun-
dò in

dò in ejusdem servandis, & conservandis. Cùm divitias conquirit, intolerabili anxietate urgetur: tunc enim, inquit, habet se ac si *Caput aspidum fugeret*. Venenum aspidum duo habet, primò dulcissimum est super lac & mel: secundo, est omnium lethalissimum; de quo dicitur; *Venenum aspidum insanabile*, quod nullum admittit remedium: estque igneæ ardentisque qualitatis, ideoque hominem succendit, æstuantem reddit, & omnis quietis impatientem. Unde qui caput aspidis fugeret, simul ex una summam caperet voluptatem propter dulcedinem, quam sentiret; ex alia summa inquietudine inflammatus & æstuans interiret propter venenum. Sugere autem est dulciter cum delectatione ad se trahere, tanquam dulcissimum lac: quomodo tunc dicitur infantulus sugere, cum lac dulcissimum ex ubere extrahit: indeque accommodatur ad ea, quæ cum grandi delectatione sumuntur, ut ad mel, oleum, aquam, quomodo dictum est: *Ut sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo.* Si puer pro mamilla sugeret caput aspidis, magnam caperet voluptatem, tanquam si lac suavissimum inde exprimeret; sed simul magno æstu inflammatus, grandem contraheret inquietudinem, ut nec dormire quietè, nec stare sine anxietate posset. Ecce quid avaro accidat: *Caput aspidum suget.* Quis explicabit, quanta aviditate concurrat ad pecunias sugendas, exspolians pauperem, devorans viduam, decipiens simplicem, circumveniens minus astutum? Certè non minori, quàm infantulus fame & siti vehementissima excitatus, ad ubera sugenda. Et optimè sugere dicitur: nam puer sugens cum suavitate insensibiliter & sine dolore mamillæ totum lac extrahit; ita avarus verbis blandis, quibus suam colorat cupiditatem, ostendens se velle hujus pauperis agricolæ necessitatem sublevare, illius egeni patienter exspectare solutionem in tempus messis, illorum facultates sugit, & ad se trahit. Dulcissimum super omnem lactis & mellis dulcorem est ei lucrum, quod hinc & inde reportat, ex negotiatione illicita, usurario mutuo, & cambio sicco, ita palliato, ut videatur omni justitia justius, ex venditione usuraria, charitatis voce celebrata. Non unius solius aspidis, sed *aspidum caput fugit*, non contentus est ex una injusta negotiatione lucrum reportare; sed ad omnes quas potest, se convertit: sicut vitulus, qui ut pinguis efficiatur, omnium depascit vaccarum ubera. Sed infœlix ille, nam venenum aspidum fugit, quod etsi ex una pro sui dulcedine delectet, ex alia pro sui ardore inflammat, succendit, æstuantemque reddit. Succenditur enim ex illo lucro cupiditatis flamma, & quæ parva in principio extiterat, vehementissimum paulisper contrahit ardorem. Crescit enim amor numi, quantum ipsa pecunia crescit. Et benè dicitur, *Venenum aspidum:* primo, quia *Insanabile:* inter omnia enim venena, quæ animum inficiunt, hoc insanabilius est, & minus admittit curationem: *Qui enim volunt divites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli.* Quando avis laqueo est comprehensa, irreparabile damnum incurrit. Fortis laqueus iste, ad quem qui incidit, etiamsi fit Apostolus electus à Christo, potestate ejiciendi dæmones donatus, particeps corporis & sanguinis illius effectus, ab ipsomet sacerdos ordinatus, non evadet; ut videre est in Juda, qui hoc laqueo tentus remansit captivus ad ipsius diaboli voluntatem, ut quicquid ille suggesserit, fecerit, etiam cum ad vendendum ipsummet Dei filium inimicis suis incitavit: & tandem laqueo se suspendit, & suspensus crepuit medius. Laqueo enim compressus periit; qui in diaboli laqueum inciderat: *Venenum* enim aspidum insanabile. Notum est, quod multi scriptores referunt, cùm magnus Constantinus Imperator, divina ipsi illucescente gratia ad fidem fuit conversus, cœpit Ecclesiæ grandes divitias, amplosque redditus applicare, auditam fuisse de cœlo vocem, dicentem: *Grande nunc venenum in Ecclesia Dei effusum est.* Quod dictum fuit propter divitias. Hæretici sententiam hanc annotant, in mediumque quotidie producunt, ut prælatorum & ministrorum Ecclesiæ divitias, redditus, & amplas facultates sugillent, dicentes, oportere eos tenere paupertatem, quam

Marginal notes: Deut. 32. 33. — Deut. 32. 13. — ¶ 437. — 1. ad Tim. 6. 9.

quam Apostoli, priorisque temporis Prælati tenuerunt, qui sanctitate, non pecuniis fuerunt illustres & gloriosi. Insipienter tamen discurrunt: necessariæ siquidem sunt divitiæ, & facultatum opes in Ecclesia, illiusque Prælatis, ut alibi demonstrabo. Imò Deus ipse, qui ex sua gratia Constantinum Imperatorem ad fidem traxit, eidem inspiravit, ut Ecclesiam, illiusque ministros, singulariter Romanum Pontificem ejusdem caput, ditaret: adimpleretur- que illud, quod prædictum promissumque
Isa. 60. 16 eidem fuerat Ecclesiæ: ***Mamilla regum lactaberis, & divitias gentium suges.*** Deus tamen, qui hoc operabatur, voluit cautos reddere fideles suos, ut attenderent divitias incautis & cupidis, venenum esse potentissimè succendens & inflammans; & quod qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli. Si illæ igitur divitiæ, quas Deo operante, disponente, & offerente, Ecclesia à mamilla Regum sugit, venenum dictæ sunt, propter incautos & cupidos; quanto magis illæ, quas avarus injustè, crudeliter, & impiè, ex pauperum, viduarum, pupillorum, simpliciumque mamillis sugit? Venenum ergo aspidum sugit. Secundò dicitur, venenum aspidum, nam simul cum dulcedine, qua delectat habet ardorem quo inflammat, & æstuantem facit. Quis enim explicabit ardorem, quo inflammatur avarus, & redditur solicitus, ardens, inquietus, anxiatus, curas sustinens, quibus nec dormire, nec quiescere finitur, timens, si talis creditor deficiet, si qui ei correspondet, fidelis erit, si submergetur navis: quomodo triticum carius vendi poterit, quomodo servabit merces suas in tempus, quo solæ in nundinis appareant, quo
¶ 478. modo pretium illarum augebitur; cui negotio exponet pecunias, &c. Hos B. Isidorus Pelusiota *a*, comparat miseræ illi fœminæ, quam Gorgonem Augustinus vocat *b*, Medusam alii *c*, cujus omnes capilli, serpentes erant, aperto ore in omnem partem inhiantes; ignemque spirantes, ad indicandam anxietatem, quâ variis & innumeris tanquam capillis, crudelibusque & diris tanquam serpentibus, curis & solicitudinibus angun-

a Lib 2. ep 233.
b 18. de civitat c 18.
c Vr. c. ibidem.

tur: idcirò miseri perpetuò timent, quærunt, sperant, machinantur, circa ea quæ debent vendere, emere, mutuare, recuperare, & credere. Qualis esset homo, qui pro capillis viperas aut serpentes mordentes caput suum haberet? Tali ardore succensos, quosdam contemplabatur Deus, grandi anxietate solicitos, dicentes; ***Quando transibit mensis, & venundabimus merces; & Sabbatum, & aperiemus frumentum, ut minuamus mensuram, & augeamus siclum, ut supponamus stateras dolosas, & possideamus in argento pauperis pro calceamentis, & quisquilias frumenti vendamus.*** Hæc prosequitur Augustinus considerans hujusmodi hominem inter avaritiam & pigritiam, aut necessitatem naturæ. Pigritia enim dicit: Dormi, id enim exigit necessitas: avaritia dicit; Surge: Pigritia dicit; Noli pati frigidos dies; avaritia dicit; Tolera in mari etiam tempestates: illa dicit; quiesce: ista non finit quiescere; jubet non solum, Procede, sed & naviga trans mare, quære terras, quas ignoras: merces in Indiam deportandæ sunt: non nosti linguam Indorum, sed intelligibilis videtur sermo avaritiæ, &c. Ex una igitur voluptatem capit propter lucrum, ex alia grandi flamma succensus, plenus est solicitudinibus. Hoc, ut Gregor. annotavit, explicavit excellenter Christus, qui de divitibus avaris agens, & reddens causam cur semen verbi Dei in eis non fructificet: ***Hi***, inquit, ***sunt qui audierunt, & à solicitudinibus & divitiis, & voluptatibus vitæ, euntes suffocantur, & non referunt fructum.*** Expende illius, qui sapientia patris est, sapientissimam sententiam: nec credas turmatim & sine ordine, quæ avaro eveniunt, explicare, sed mysterium grande exponere voluisse, qui divitias posuit in medio inter solicitudines & voluptates. Verè siquidem illæ inexplicabilem voluptatem avaro præstant, sed simul majorem solicitudinum multitudinem ingerunt, non unam voluptatem, sed multas ex divitiis capiunt: ideò ***voluptatibus***, in plurali dixit: sed nec unam solicitudinem, sed plures incutiunt; ideò & ***solicitudinibus*** in plurali etiam præmisit: & primo solicitudines posuit præcedentes, quia quod primo habet

Amos 8. 6.
Ser. 22. de ver. Apost. ante med.
Hom. 17. in Evang.
Luc. 8. 14.

habet avarus, & qui vult dives effici, est, solicitudines & curas, quibus angitur, & torquetur. Bene ergo primo dictum est, *Caput aspidum suget.*

§. 13. *Quo plus in terra quis thesaurizat, pluribus urgetur doloribus & curis, ut ostendunt Sophar & Salomon, & demonstrat jugis tremor Cain.*

¶439. NE tamen crederes, quod quamvis cùm quis pecunias acquirit, solicitudinibus urgetur, post eas acquisitas ab illis liber redditur, secundam postea idem Sophar subdidit

Iob 20.22. cit. sententiam. *Cùm satiatus fuerit, arctabitur, aestuabit, & omnis dolor irruet super eum.* Verè unum ex alio sequitur. Si quis enim ingentem veneni copiam suxisset, essetque eo magis repletus, quàm infans, qui lac per abundantiam evomit, possetne quietus permanere? Si enim venenum illud instar ardentissimi ignis inflammat & succendit; qui magis eo fuerit repletus, majori aestu ardebit: & ex consequenti minus erit locus quieti. *Cùm satiatus*, inquit, *fuerit.* Juxta Hebraeum Cajetanus & Vatablus legunt: *Cùm impleverit sufficientiam suam*, quod quantum existimo, rem totam declarat. Nunquam sanè avarus satiatus est, in quo crescit fames pecuniae, quantum pecunia ipsa; de quo di-

Eccles. 5. 9 ctum est: *Avarus nunquam implebitur pecunia:* dicitur tamen satiari, quando impletur sufficientia ejus. Quo nomine voluit exprimere thecas, arcas, cellaria, horrea, aulas, domos quas servandis divitiis & facultatibus praeparaverat. Quando haec omnia plena erũt, & redundantia, ut amplius quid capere non valeant, tunc *arctabitur:* in Hebraeo, *Angustia erit ei*, & tunc *aestuabit:* quo nomine supremam inquietudinem solet Scriptura

Iud. 13. 29 sacra indicare: quomodo dictum est: *Videns Achior caput Holofernis, angustiatus prae pavore, cecidit in faciem suam super terram, & aestuavit anima ejus*, & de Angelo

Apo. 16. 8. 9. effundente phialam, dictum est: *Datum est illi, aestu affligere homines & igni, & aestuaverunt homines aestu magno, & blasphemaverunt nomen Dei.* Hocque facile intelliget, qui consideraverit hominem magnis flammis succensum. Est enim ardor ignis maximè activus. Et quoniam elegantius multo non solum quàm ego, sed quàm omnes humani oratores sententiam istam S. Gregorius 15. Moral.

expendit, illius verba observa, sic dicentis: cit.

Cum satiatus fuerit, arctabitur. Prius quippe anhelat per avaritiam, concupita congregare, & cum quasi in quodam ventre avaritiae multa congesserit, satiatus arctatur, quia dum anxiatur qualiter acquisita custodiat, ipsa eum sua satietas angustiat: *Divitis enim cujusdam* Luc. 12. 16

uberes fructus ager tulerat; sed quia ubi eos tantos reponere non habebat, dixit: *Quid faciam? qui non habeo, quo congregem fructus meos. Et dixit. Hac faciam? Destruam horrea mea, & majora aedificabo.* Qui ergo ex abundantia coarctatus dicebat, *Quid faciam?* quasi multo cibo pressus aestuabat. Pensemus, quot votis appetiit, ut uberes fructus ager illius afferret. Ecce autem vota completa sunt, quia fructus uberes ager attulerat, sed quia ad recondendum loca non sufficerent, multiplicatus dives, quid faciat ignorat. O angustia, ex satietate nata: de ubertate agri angustiatur animus avari. Dicens namque: *Quid faciam?* profectò indicat, quia votorum suorum affectibus pressus, sub quadam rerum fasce laborabat. Benè ergo dicitur: *Cum satiatus fuerit arctabitur:* quia mens avari, quae prius ex abundantia requiem quaesierat, post ad custodiam gravius laborabat. Unde quoque hic adhuc subditur: *Aestuabit, & omnis dolor irruet in eum.* Prius namque dolorem habuit in ipsa suae concupiscentiae fatigatione, qualiter concupita raperet, quomodo alia blandimentis, alia terroribus auferret: at postquam acquisitis rebus pervenit ad desiderium, alius hunc dolor fatigat, ut cum solicito timore custodiat, quod cum gravi labore meminit acquisitum. Hinc inde insidiatores metuit, atque se hoc pepeti quod ipse fecit aliis, pertimescit. Formidat potentiorem alterum, ne hunc sustineat violentum. Pauperem verò cùm conspicit, suspicatur furem. Ipsa quoque quae congesta sunt, curat magnopere, ne ex naturae propriae defectu per negligentiam consumantur. In his itaque omnibus, quia timor ipse poena est,

[illegible]

tanta infœlix patitur, quanta pati timet: post hoc quoque ad gehennam ducitur, & ¶ 440. æternis cruciatibus mancipatur. Omnis ergo dolor super eum irruit, quem & hic prius pœna concupiscentiæ, postmodum verò pœna custodiæ, & illic quandoque pœna ultionis cremat. Ita Gregorius, cujus omnia verba grandem dignamque annotatione continent sententiam. His concinit illud Sapientis proverbium, quod ex *Li. de Nabuth. c. 6.* professo Sanctus expendit Ambrosius: *Dulcis est somnus operanti, saturitas autem* *Eccl. 5. 11.* *divitis non sinit eum dormire.* Somnum vocat dulcem. Hoc est enim epithetum apud *Li. de animal. c. 43.* Poetas Græcos & Latinos, quem Tertullianus appellat recreatorem corporum, redintegratorem virium, probatorem valetudinum, pacatorem operum, medicum la- *Lib 2. de divinat.* borum: Cicero, profugium omnium labo- *10. Confes. cap. 12. in Corint.* rum & solicitudinum: Ambrosius, quod allevat mentes fessas, luctusque solvit anxios, ut B. Augustinus annotavit, & expertus fuit. Ideò Sicyonii, ut Pausanias refert, somnum pingebant leones domantem; quoniam nullus tam sævus dolor, qui non somno sopiatur. Hic dulcis est operanti homini sua sorte contento, viventi ex labo- *Li. de virgin. c 70. Li. de opifi. c 3.* re suo. quod eleganti discursu tradit Chrysostomus expendens, quàm quietè, securè, dulciter dormiat homo pauper post laborem, quem nulla cura infestat: *Saturitas autem divitis non sinit eum dormire.* Hunc, qui dulcis est, & naturæ magis placidus, ipsa satietas intercipit, fugat, & aufert: satiato enim divitiis, inquit Ambrosius, non est qui sinat eum dormire. Excitat eum cupiditas, excitat cura pervigil aliena rapiendi, torquet invidia, mora vexat, sterilitas proventuum infœcunda perturbat, solicitat abundantia: sicut ille dives, qui tunc vigilantior redditus fuit, quando abundantiores fructus ager tulit, quem audies anxium quærentem: *Quid faciam*, &c. Ex irrigua terra, inquit S. Gregorius Nyssenus, vapores ascendunt, qui solis dulce lumen obnubilant & intercipiunt: ex stomacho pleno vapores in caput adscendunt, qui non concedunt locum placido somno: unde qui stomachum habet plenum, dormire non sinitur. Ita divitiis contingit, postquam stomachum plenum habet, postquam plena scrinia, repletas arcas, redundantia cellaria & horrea; hæc saturitas non sinit eum dormire. Adscendunt inde vapores ad caput, timores, anxietates, curæ circa bona, quæ recondita tenet. Quomodo potest dormire, inquit Olympiodorus, qui solicitam auri exercet custodiam, qui damna formidat, qui lucra cogitat, qui usuras comutat, qui hypothecas numerat? Malus languor, qui bonam aufert mentis quietem, de quo dictum est: *In cap. 5. Ecclesiast.* *Est & alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole: Divitiæ congregata in malum domini sui.* Hujusmodi curas, anxiasque solicitudines, quibus urgentur, punguntúrque *Eccl. 5. 12.* qui divitias in terra recondunt, significat illud, quod ad aliud institutum sæpè expendimus, & ad præsens accomodare videtur Augustinus. Extendit namque Moyses per manus Aaron virgam, quam in manu tenebat, *Ep. 119. ad Ianuariam c. 16.* ad pulverem terræ, percussitque pulverem terræ, & facti sunt sciniphes molestissimè torquentes Ægyptios, qui quando suaviori somno se tradebant, eos graviter excitabant, vigilesque tenebant: similiter cum in mensa dulcem capiebant cibum. Et omnis pulvis terræ versus est in sciniphes per totam terram Ægypti. quinam isti sciniphes fuerint, sequenti tractatu expendemus. Ex- *Exod. 8. 16. 17.* pende nunc mysterium. Ex pulvere, ad quem virga pertigit, sciniphes orti sunt: non tamen in terra Gessen, ubi Israëlitæ commorabantur, sed in tota terra Ægypti. quoniam autem ex pulvere emerserunt, ibi abundantius fuerunt excitati, ubi major pulveris copia erat coacervata & collecta. Certum est terram Ægypti, mundum istum præfigurasse, confusione ac tenebris plenum. Divitias autem illius, nomine pulveris, stercoris lutique solent Scripturæ, sanctique Patres indicare. Hoc ipso, quod mundanus cinis attingit virga potentiæ suæ pulverem, id est, divitias acquisivit, & suæ subjecit potestati & manui, consurgunt sciniphes torquentes vehementissimè, metus scil. timores, terrores, anxietates, solicitudines, ibique majores, abundantiores, & molestiores, ubi majoris pulveris fuerit abun-

abundantia. Quibus enim anxietatibus afficitur & torquetur homo, qui manu attigit & possedit grandem pecuniarum abundantiam, quique pretiosas gemmas conquisivit? Timens domo egreditur, tremens iter aliquod arripit; quot circa domum homines videt, tot fures suspicatur: cum dormit, subito timore excitatur, vigilque tenetur; ubique insidias timet, ab omnibus solicitus redditur: *Cuncti dies ejus* (inquit sapiens Concionator) *doloribus & ærumnis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit.* [441. *Eccl.*22.3.] Optime propterea *B.* Augustinus ad hujusmodi clamat, dicens; O Homo, securia forte eras antequam haberes, quam cum habere cœpisti. Ecce, quod tibi jussit avaritia. Implêsti domum, timentur latrones; acquisivisti aurum, perdidisti somnum, &c. [*In* 1. *Can. Io. tract.*9.]

In horum explicationem & confirmationem annotavit S. Bonaventura, quod de Cain S. S. Patres scribunt, scripturaque sancta indicat, tremulo capite perpetuo incessisse. [*Li. de dieta salutis, diata* 4. *cap.*22.] Illi dictum fuit; *Vagus & profugus eris super terram:* Septuaginta, *Gemens & tremens.* [*Gen.*4.12 14.16.] Ex quo ut noster observat Istella, apud Græcos Patres opinio exorta est, quod Cain post interfectum Abel perpetuo capitis & corporis tremore fuerit cruciatus, non sine gemitibus. [*In cap.* 4. *Genes.*] In Hebræo habentur duæ dictiones *Nagh* & *Nad.* [נע-נד] Nagh motionem totius corporis & tremorem significat, quæ vox habetur in Hebræo, ubi noster vulgatus legit: *Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius.* [*Psal* 106 27.] Nad, motionem capitis significat, qua utebantur, qui alios consolabantur, sicut de amicis Job dictum est, quod post redditam fœlicitatem, *Venerunt ad eum, & moverunt super eum caput.* [*Iob* 42.11.] Expende rei historiam Grandem concepit Cain timorem, ut toto corpore & præcipue capite esset tremulus. Qui propterea dixit Deo: *Ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui invenerit me, occidet me.* [*Gen.*4.14.] Vide stultam rationem. Num quia tremulus es omnis qui te invenerit occidet? Non erat timor ex ratione ortus; sed ex illo quem conceperat timore, qui in semetipso, & ex semetipso excitabatur, qui ab omnibus fugiebat, & omnes timebat, & pavens erat. Deus voluit illum securum reddere, dicens *a*: *Nequaquam ita fiet. Posuitque Dominus in Cain signum, ne interficeret eum omnis, qui invenisset eum.* [a *Gen.* 4. 15.] Sensibile quidem & visibile, cunctisque conspicuum fuit, ut S. Augustinus *b* indicat, sed quodnam, ignoramus, inquit noster Cajetanus. Nicolaus credit fuisse notam in facie grandem & visibilem valde, quasi nævum rubrum magnum: Athanasius *c*: Ambrosius *d*, Chrysostomus *e* & Suidas *f* credunt fuisse ipsummet tremorem, quo perpetuo agitabatur; quod Hieronymus *g* approbare videtur. Eucherius Lugdunensis *h* censet fuisse quandam instabilitatem & inquietudinem, quam secum gerebat Cain, ut non posset, vel ad breve tempus quietus in uno loco remanere, de quo alibi. [b 1. *contra Faust. c.*13 c *quæst.*96 d *Lib.*2 *de Cain c.* 10. e *Hom.*15. & 23 *in Genes.* f *de Verbo Cain.* g *Epi* 115. *ad Dam.* h *In cap.*4 *Genes.*] Nihilominus adhuc Dei verbo firmatus, & ab illo sibi imposito signo assecuratus, eundem perpetuo retinuit tremorem, & continuo ab omnibus quos videbat, timore & pavore vexabatur: unde subditur *i*: *Egressusque Cain à facie Domini, habitavit profugus ad orientalem plagam Eden.* [i *Gen.*4.16] Septuaginta legunt: *Habitavit in terra Naid.* Credit Josephus *k*, Naid quandam fuisse peculiarem terræ regionem, vocatam Naid, in qua habitavit Cain post peccatum. [k *Li.* 1. *antiq. c.*4.] B. Hieronymus *l*, visus fuit aliquando id ipsum sensisse: rem tamen accuratè expendens contrarium censet *m*: in Hebræo namque habetur *Nod*, quæ vox significat fluctuantem, instabilem, & sedis incertæ. [l *Lib. de locis Hebrai.* נוד. m *Lib* qq. *Hebraic. in Genes.* & *Epist.* 146. *ad Damas.*] Non est igitur Naid terra, inquit Hieronymus, ut vulgus nostrorum putat, sed expletur sententia Dei, quod huc atque illuc vagus & profugus oberravit. Id ipsum repetiit Hieronymus *n*, hortans Sabinianum, ne habitet in Naid, id est, ne totus in salo fluctuet, sed statuat supra petram pedem suum. [n *Epist* 48 *ad Sabini.*] Hoc ipsum sequuti sunt Chrysostomus *o* & Augustinus *p*, qui ex eo, quod supponit Naid significare fluctuantem, longum orditur discursum. [o *Hom.* 20. *in Genes.* p *Lib.* 12. *cont. Faustum cit.*] Nomen igitur Naid, non est proprium, quod significet aliquam singularem terræ regionem; sed est potius appellativum, quod exprimit qualitatem ipsius Cain, qui dicitur habitasse in terra Naid, id est, habitavit in terra tremens, timens, fluctuans,

Dddd nul-

nullibi quiete consistere valens: de quibus doctè noster Maluenda. Cain itaque quamvis posset Dei ipsius promissione firmari, & recepto ab ipsiusmet Dei manu peculiari signo, ne occideretur, posset omnem metum deponere; adhuc nullatenus alicubi securus & firmus mansit, sed ubique plenus erat solicita anxietate & timore. Non mirum, inquit Seraphicus Doctor, quid jugi timore & pavore perpetuo concutiatur Cain, nullibique secure consistat, à quo nec ipsius Dei promissio, nec peculiare ab illo signum receptum, timorem excutiat: hujus enim difficultatis nodum solvit nomen ipsiusmet, qui vocatus fuit Cain, quod nomen non illi temere impositum sentit Chrysostomus, observans, antiquos illos homines nomina filiis suis imposuisse, quodam divino numine afflatos, per ipsa nomina, quæ imponebant prædicantes, quæ in illis erant futura. Id quod demonstrat, expendens nomina *Noe*, & *Abram*, quibus illi viri à parentibus suis vocati fuerunt. Id autem multo magis concedendum est Adæ, qui non temere, sed consulto nomina filiis suis imposuisse credendus est. Duobus filiis suis ille nomina imposuit, quorum unum vocavit Cain, alterum Abel. Cain, credit Eusebius Cæsariensis *a* significare invidiam. Josephus *b* rem melius dixit. Nati, inquit, sunt eis duo filii masculi, quorum unus quidem prior appellabatur Cain, quod nomen interpretatum significat *Possessionem*, Abel secundus, quod significat, *Nihil hoc*: quod communi sensu SS. Patres sequuntur, signanter Ambrosius *c*, qui merito talia illis imposita nomina docuit, quæ futurorum essent præsagia. Jure enim vocatus fuit Abel, id est, *Nihil hoc*, qui nihil sibi, omnia Deo tribuit: & congrue appellatus Cain, id est, *Possessio*, aut acquisitio; qui omnia sibi acquirere & possidere terrena toto corde procuravit. Ita Ambrosius, qui omnia hæc ex Philone *d* mutuasse videtur, qui semel & iterum ista ex professo pertractavit. Et quamvis juxta scripturæ sacræ verba aliam nominis etymologiam SS. Patres expendant; singulariter Augustinus *e*: sed verum fuit quod Ambrosius dixit: totus enim fuit in eo Cain, ut divitias acquireret & cumularet, ideoque primus fuit ille in mundo, qui civitatem in terra ædificavit, in qua reconderet thesauros suos, quos sibi jure & injuria conquirebat, ut ex Josepho statim dicemus. Qui talis est, multa possidens, coacervans, & sibi aucupans; numquam grandi timore est exemptus, ipse tremit & timet, & caput tremulum gerens, ad omnes partes circumgyrat & convertit, ab omnibus timens, omnes pavens, ab omnibus cavens, omnes fugiens. Et civitas ipsa, in qua thesauros recondit, Naid vocatur, id est, instabilitas, & non firmitas, aut securitas, quia hæc est quæ timoris ac tremoris præbet amplam materiam & occasionem: quæ omnia Chrysostomus brevissimis verbis complexus: *Nihil*, inquit, *formidolosius homine bonis temporalibus affixo, propterea quod talis vivit vitam Cain quotidie tremens.* Hoc Philosophus etiam ille gentilis Crates Thebanus intellexit & expertus fuit, ut B. Hieronymus annotavit; qui aliquam pecuniarum quantitatem adeptus, cœpit curis angi, & timoribus solicitari ad eam servandam, ita ut non permitteretur philosophiæ studiis attendere: ideoque ferre non sustinens tam grandes timoris stimulos, pecuniam omnem assumpsit, & in mare projecit dicens: Ite pessum malæ cupiditates, ego submergam vos, ne submergar à vobis. Tui igitur Christus Dominus misertus, cordis tui contritiones sanare volens, & auctor pacis pacem pectori tuo inserere, tibique quæ tua sunt secure servare, legis suæ Euangelicæ jugum imponit, quo requiem invenias animæ tuæ: *Nolite*, inquit *thesaurizare vobis thesauros in terra.* Si ex eo tua oritur anxietas & solicitudo, torquens viscera tua, quod thesauros in terra recondis, illos recondere in terra nihil aliud erit, quàm spinas & tribulos in corde tuo serere. Inde ærugo & tinea demolitur, non tam thesauros ipsos, quàm cor tuum. Quæ enim tinea ita corrodit ligni interna, sicuti timor & solicitudo divitis cor ipsius & viscera?

Lib. de paradiso c.18

§ 442.

Homil. 20. 22. & 39. in Genes.

a *l. de præparat. Evangel. c. 4.*
b *1. Antiq cap. 4.*
c *1. de Cain & Abel. c. 1.*
d *Lib. de sacrifi. Abel. & Cain. in princ. & lib. quod deterior pot. insid aliquantulùm à prin*
e *15. de civitat. c. 17.*

1. Antiqu. c. 5.

Hom. 7. in 2. ad Cor. post med.

Epist. 15. ad Paulin. & Epist 28. ad Lucini.

§. 14. *Christus nos fecit filios patris cœlestis, quibus consequenter suadet, in cœlo mentem & thesauros reponendos.*

¶ 443. NOlite *thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi tinea, &c.* Chrysostomus *a*, Augustinus *b* & Origenes *c* censent, Christum Dominum his verbis voluisse cor nostrum ad cœlestia elevare, & quod solo corpore in terra constituti, cogitatione & aviditate in æterna patria conversemur. Sicut non cor ex eo quod terræ adhæret, terrenum fit & impurum, contrahitque immunditiam; ita ex eo, quod ad cœlestia elevatur, efficitur purum, mundum, ac cœleste. Hocque Christus Dominus indicasse visus est, subdens: *Ubi est enim thesaurus tuus, ibi est cor tuum.* Expende adverbium illud causale, *Enim.* Videtur namque rationem reddere ejus, quod præmiserat, quasi dicens: Ideo statui vobis, ne reconderetis thesauros in terra, sed in cœlo; quia hoc contendo, ut in cœlo cor repositum teneatis, à terra longè separatum. Hoc autem consequemini, si in cœlo thesauros vestros reconderitis. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Ut hoc explicemus, observanda est Catholica doctrina omnium Patrum, quam ex professo S. Augustinus exponendam assumpsit, explicans, gratiam novi testamenti: Filium Dei venisse in mundum, ut nos faceret filios Dei, & divinæ consortes naturæ, & ex consequenti hæredes regni illius. Hujus occasione totum primum caput B. Joannis elegantissimè declarat, signanter illud: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri iis qui credunt in nomine ejus, qui non ex sanguinibus, nec ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.* Hæc, inquit Augustinus, est gratia novi Testamenti, quod in veteri latuit. Hæc nativitas spiritualis tantum est, ideo non ex sanguinibus neque ex voluntate viri, neque carnis, sed ex Deo. Hæc etiam adoptio vocatur. Eramus enim aliquid antea quam essemus filii Dei, & accepimus beneficium, ut fieremus quod non eramus: sicut qui adoptavit, antequam adoptaretur, nondum erat filius ejus à quo adoptatur, jam tamen erat, qui adoptaretur. Et ab hac generatione gratiæ discernitur ille filius, qui cum esset filius Dei, venit, ut fieret filius hominis, donaretque nobis, qui eramus filii hominum, filios Dei fieri. Factus quippe illi quod non erat; sed tamen aliquid aliud erat. Et hoc ipsum aliquid verbum Dei erat Deus apud Deum. Nos quoque per ejus gratiam facti sumus, quod non eramus, id est, filii Dei; qui tamen aliquid eramus, hoc est filii hominum. Descendit ergo ille, ut nos adscenderemus, & manens in natura sua, factus est particeps naturæ nostræ, ut nos manentes in natura nostra, efficeremur participes naturæ ipsius: *Misit* itaque *Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege:* Ad Galat. 4. 4.
nam legis sacramenta recepit, *ut eos, qui sub lege erant, redimeret*, id est, eos quos lex reos tenebat, occidente littera, *Ut adoptionem filiorum reciperemus*, ut videlicet hujus gratiam beneficii, discerneret ab illa filii natura, qui missus est, filius non per adoptionem factus, sed semper genitus filius: ut participata natura filiorum hominum, ad participandam suam naturam adoptaret filios hominum. Quapropter etiam cum dixisset: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*, modumque adjunxisset, ne carnalis intelligeretur nativitas, quod scilicet eis id præstiterat, qui credunt in nomine ejus, & per gratiam renascuntur spiritualem: *Non ex sanguinibus, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis sed ex Deo*; mox commendavit, quasi hujus vicissitudinis sacramentum. Tanquam enim mirati, tantum bonum non auderemus optare, statim subjunxit: ET VERBUM CARO FACTUM EST, *& habitavit in nobis.* Tanquam diceret: O homines nolite desperare vos fieri posse filios Dei, quia & ipse filius Dei, hoc est, verbum Dei caro factum est, & habitavit in nobis. Reddite vicem, efficimini Spiritus, & habitate in illo, qui caro factus est,

a Hom. 15. in imperf. *b Lib. 2. de ser. Dom. cap. 13.* *c Hom. 4. in cap. 6. Matth.* *Epist 120. ad Honoratum, c. 3. & 4.* *Joan. 1. 12*

& habitavit in vobis. Neque enim jam desperandum est, participatione verbi fieri posse homines filios Dei, quando filius Dei participatione carnis factus est filius hominis. Hæc & alia Augustinus. Certe non
§.444. major distantia est inter filium Dei, & filium hominis, quam inter filium hominis & filium Dei; sicut non major distantia est ab Athenis ad Thebas, quam à Thebis ad Athenas. Ne igitur miremini, quod filius hominis efficiatur, & fiat filius Dei, quandoquidem filius Dei factus est filius hominis. Et vere sicut filius Dei participans naturam nostram factus est filius hominis; ita nobis concessit, ut participantes naturam Dei efficiamur filii Dei. Unde sicut decens fuit & congruum, ut filius Dei participans naturam terrenam, factus filius hominis, vitam in terra ageret; ita congruum est & æquum, ut homo participans naturam divinam cœlestem, factus filius Dei, cœlum inhabitet, vitamque agat cœlestem. Homo quandiu solum est filius hominis terreni, quod cogitet de terra, loquatur de terra, sapiat terram, gustum habeat in terra, curet terram, terramque desideret, non mirum; talis est enim rei operatio, qualis est ipsius natura, ut ex B. Dionysio Sanctus
I.p.q.25. Thomas demonstrat. Ex hoc autem ipso infertur, congruum esse, imo & necessarium, ut factus filius Dei Patrisque cœlestis, naturam ejus cœlestem participans, juxta illam agat, loquatur de cœlo, cogitet de cœlo, sapiat de cœlo, optet quæ in cœlo: eo mo-
1. Cor. 13. 11. do, quo Apostolus dicebat: *Quando eram parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus; quando autem factus sum vir, evacuavi quæ*
Isai. 31.8. *erant parvuli.* Certum est, decere *Principem cogitare quæ Principi digna sunt*, & filium Dei quæ filium Dei decent. Annotabamus alibi id, quod singulariter Spiritus sanctus observat, loquens de Saule, quem cum esset custos asinarum, elegit, ut esset rex populi sui. Hoc enim ipso quod Samuel
1. Reg. 10. unxit eum in regem: *Immutavit ei Deus*
9. Vatablus *cor aliud*, id est, ut aliquid explicant, immi-
1. Reg 10. misit illi mentem aliam, & cor regium, & spiritus regios. Omnem curam quam primo habebat circa asinas, tanquam rege in dignam, exclusit, & ad grandia & regia cogitanda cor omnino convertit. De quibus alibi. Christus itaque Dominus, cum Paulo ante in mentem in nostram revocasset, quod eramus jam filii Dei per ipsius gratiam, cui ut placere contenderemus, suasit, dicens: *Ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo:* statim admonet, ut tantæ dignitatis memores, nullatenus cor nostrum in terra reponamus, nec terrenis thesauris simus contenti; sed in cœlo collocemus, ubi thesaurizandum est filiis Dei. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.* Quasi dicat, inquit Origenes: Nolite fodere sensus vestros Hom. 4. cit.
cum divitiis in terra, nolite recondere cor vestrum cum pecunia in perditionem. Quasi dicat, inquit Chrysostomus: quia non estis jam de terra, nec de terra venistis; sed pro tempore de terra suscepistis terram, ut per terram vincatis terram; sed de cœlo estis, & de cœlo venistis, & iterum redituri estis in cœlum, nisi ultro remanere volueritis in terra: illic ergo tuam colloca substantiam, ubi patriam habes. quæ est insipientia, ut contentus sis super terram, id est, in alienis servire diabolo, cum possis in cœlis, id est, propriis regnare cum Christo? Ita Chrysostomus. Intolerabilis fuit Luca 15.
stultitia illius filii prodigi, qui elegit in aliena terra fame & inedia periens, contentus esse miserrimo & paucissimo porcorum cibo, ubi totum cor suum habebat repositum, cum posset in proprio paterno palatio delicatissimas abundantissimasque epulas prætendere.

§. 15. Ci-

§. 15. *Cives Babylonis in sua civitate thesaurizant quorum primus fuit Cain, qui primus in terra civitatem condidit, in qua thesauros suos reconderet.*

445. Concinit his, Apostoli imò & totius sacræ scripturæ doctrina, repetens, nos per Christum effectos cives cœlestis Jerusalem. Notum est enim ex eadem scriptura, duas esse civitates, quarum omnes sunt cives, quas communi nomine, juxta sacræ scripturæ phrasim, S. Augustinus vocat civitatem cœlestem Jerusalem, cui scilicet præest Deus, & civitatem terrenam Babylonis, cui præest diabolus. Harumque descriptio & explicatio fuit argumentum illorum viginti duorum librorum, quos idem Augustinus de Civitate Dei scripsit. Nullus est homo, qui non sit civis alicujus ex his duabus civitatibus. Et quidem (ut multa, quæ dicere possumus, dimittamus) hæc est differentia inter cives Jerusalem & Babylonis, quod isti, thesauros suos in terra, ubi eorum est civitas, recondunt; illi autem nequaquam; sed in cœlesti civitate, cujus sunt cives. Cives Jerusalem, in hac civitate Babylonis sunt peregrini, ideò in illa non solùm non cor; sed neque pedem figunt, in perpetuo sunt motu, quærentes suam futuram civitatem. Cives autem Babylonis, in hac sua civitate non solùm pedem; sed & cor constituunt, optantes, & curantes nunquam inde discedere. In cujus confirmationem & explicationem expendunt sancti Patres, primum omnium, qui in terra civitatem ædificavit, fuisse illum, qui primus civis extitit civitatis Babylonis, scilicet Cain, de quo dixit sanctus Joannes Apostolus *a*, quod *erat ex maligno*, id est, pertinens ad civitatem illam, cujus rex est diabolus, quem propterea Primum diaboli discipulum, sanctus vocat Basilius *b*. Primogenitum Adæ credendum Cain, asserit Augustinus *c*, & quod hic primus, fuit terrenus, carnalis & civis primus Babylonis *d*: *Non enim prius, quod spirituale*, inquit Apostolus, *sed quod carnale*, ut idem Augustinus *e*, ad hoc institutum prosequitur. Hic fuit, qui primò civitatem in terra fundavit, quod tanquam rem certam supposuit Josephus *f*, docueruntque sancti Patres Chrysostomus *g*, Hieronymus *h*, Augustinus *i*, & Gregorius *k*, quod probant ex isto, quod in principio Genesis scriptura sacra ait *l*: *Cognovit Cain uxorem suam quæ concepit & peperit Henoch, & ædificavit civitatem, vocavitque nomen ejus ex nomine sui filii Henoch.* Henochiam vocat Iosephus. Inter prophanos scriptores (ait Scholiastes Augustini) non convenit, quisnam primus ædificarit urbem. Quidam, inter quos est Plinius, Cecropem volunt, qui eam exstruxit, quæ postea Acropolis, id est, Arx dicta est Athenienfibus, prius dicta Cecropia. Strabo Argos prius à Phoroneo dicit conditos, quos Homerus Pelasgum nominat. Ægyptii omnium antiquitatum gloriam ementitis annalibus ad se trahunt, & Diospolim, quæ sunt Thebæ, tempore omnes ante cedere asseverant. Verum Henochia hæc, ut Iosephus vocat, omnium est vetustissima, quam Cain cùm exagitaretur timoribus & furiis cæsi fratris, condidit, murisque cinxit, nec ullus sibi locus satis tutus videretur, & terminos agro posuit. Per quam civitatem, mundum & diaboli civitatem significari, testatur Hieronymus ad Marcellam. Ita ille. Berosus Babylonicus Henochiam monti Libano proximam refert, ex Chaldæorum traditione. Scriptura sacra indicat fuisse circa regionem paradiso proximam, quæ præmisit: *Cain egressum, à facie Domini habitasse ad Orientalem plagam Eden.* Quid nomine Eden intelligatur, dubium est: nam *Eden* in Scriptura aliquando ponitur tanquam nomen appellativum, quod significat delitias, amœnitatem, voluptatem: quomodo multi censent, benè Vulgatum, quod in Hebræo habetur: *Plantaverat Dominus Deus paradisum in Eden*, transtulisse: *Plantaverat Dominus Deus paradisum voluptatis.* Ita Hieronymus annotavit, docens Eden non significare regionem aliquam particularem; sed delitias, ideoque Symmachum transtulisse: *Paradisum floren-*

a 1. Io 3. 12 *b* Hom. 11 quæ est de invid. non longe à pr. *c* 15. de civ. c. 18. *d* 1. Cor. 15. *e* 15. de civ c 1. *f* 1. Antiq. *g* Hom 20. in Gen. *h* Ep. 17. ad Marcellam. *i* 15. de civ. c 1. & 8 & in Psal. 71 *k* 16 Mor. cap. 6. *l* Gen. 4. 17 Vives 19. civ. c. 8. Gen. 4. 16. Gen. 2. 8. Lib. de qq. Hebraicis in Gen.

florentem. Aliquando autem ponitur tanquam nomen proprium peculiaris alicujus regionis, ita dictæ, quod sit delitiosissima, voluptuosissimaque. Qua de causa quidam censent, cum in Hebræo dicitur paradisum plantatum fuisse in Eden, significatum quidem hoc nomine peculiarem quendam locum & regionem, ita vocatam, quod deliciosissima esset, quæ erat ad Orientem. Ita ipsemet Hieronymus *a*, & expressius Chrysostomus *b*, aliique quam plurimi, quos diligenter noster Maluenda *c*, refert. Hæc autem Regio Eden, non est unica in Scriptura, sed multiplex. Una siquidem est, in qua paradisus conditus fuit: alia est longè ab illa disjuncta in Mesopotamia scilicet Syriæ, non longè à Damasco sita, cujus peculiaris mentio fit in scriptura sacra *d*, signanter apud Isaiam *e*, qui refert tyrannum Senacherib dicentem, se expugnasse *Filios Eden, qui erant in Thalassar*, & Ezechielem *f*, qui indicat Eden regionem fuisse amœnissimam, cujus incolæ erant ditissimi negotiatores Tyri: de quibus diligenter & acutè noster Maluenda *g*. Hinc, quod dicitur Cain habitasse in Eden, variis modis accipi posse credit Cajetanus *h*, primo, ut habitarit circa illam regionem, in qua conditus fuit paradisus: non quidem in ipso paradiso, ad quem non jam patebat aditus; sed è regione illius, in aliqua parte longe ab illo constituta. Cùm enim peccavit Adam, quamvis ejectus è paradiso fuerit, permissus fuit tamen permanere juxta illum, è regione scilicet ipsius: sicque fieri potuit, ut Cain ejus primogenitus circa eam regionem habitaverit. Ita censet Chrysostomus. Narrat nobis, inquit, divina Scriptura locum, in quo postea Cain habitavit: & docet, quomodo, non procul à paradiso versatus sit; ut è regione illius, existens, continuò memor esset, tum eorum quæ patri suo ob prævaricationem contigerunt: tum magnitudinis eorum, quæ ipse perpetraverat, propter quæ tanta sibi neque patris correptione emendato, pœna irrogata est. Secundo, intelligi potest, quod habitarit in illa Eden, quæ est in Syria juxta Damascum, regione quidem ita voluptuosa ac deliciosa, ut qui

a Lib. de locis Hebr. *b Hom. 13. in Gen.* *c Lib. de Parad. c. 17.* *d 4. Reg. 19.12.* *e Isai. 37. 12.* *f Ezech. 27 23.* *g Lib. de Parad. c. 17. & 18.* *h In Cap. 4. Genes.* ¶446. *Hom. 20. Genes.*

illam habitabant, dicerentur habitare in domo voluptatis, ut videre est apud Amos prophetam, apud quem Deus contra Damascum agens comminatur: *Disperdam habitatores de campo idoli, & tenentes sceptrum de domo voluptatis:* ubi Vulgatus, etymologiam vocis sequutus, domum voluptatis transtulit, quod in Hebræo habetur *Mibbet Eden*, hoc est de domo Eden. *Cain igitur egressus à facie Domini, habitavit profugus ad orientalem plagam Eden.* Expende divinorum verborum cohærentiam, sicut expendere videtur Hieronymus. Qui Deo terga vertit, quasi ad illum non pertinens; sed ad diaboli portionem, & qui à Deo ejusque civitate recedebat & recessit, quonam erat iturus, & quò erat convertendus totus, nisi ad terram voluptuosam, in qua suam constitueret habitationem, reponeret mentem, cor & animum, thesaurosque suos ac delitias in ea haberet & reconderet? Ut in hac terra non tantum corpore; sed & animo habitaret, se totum miser ille convertit: *Habitavit in terra*, tanquam civis terrenus, qui tantum terrena bona conquirebat: *Habitavit in terra*, bonis terrenis se totum tradens: tam vehementi illorum ardens cupiditate, quod omnia sibi acquirere procuraret, & universa possidere contenderet. Meritò (inquit Ambrosius *i*, quod & Philo *k*, prius annotaverat) vocatus fuit Cain à patre suo, quasi futurorum præscio, quod nihil aliud nisi possidere bona terrena intentus futurus esset: de quibus paulò antè diximus. Grandi autem cupiditate succensus, insatiabilique avaritia inflammatus, ad cædes & rapinas se convertit, ut omnium bona sibi acquireret, quem filii sui in hujusmodi latrociniis comitabantur, ut Josephus prosequitur. Cumque multis abundasset bonis, primus in mundo fuit, qui ad ea tutanda & conservanda, civitatem exstruxit murisque cinxit: ubi thesauros suos condidit, reposuitque. Ecce igitur primum civem terrenum & Babylonicum, qui primus in terra civitatem, in qua permaneret fundavit, & suam in illa ex professo constituit mansionem, primusque qui thesauros suos in terra recondendos curavit: nihilque

Amos 1. 5. *Epist. 146. ad Damasum.* *i Lib. 1. de Abel & Cain c. 1.* *k Lib. de Sacrif. Abel & Cain, et lib. quod deter. mel. insid.* *5. Antiq. c. 4. & 5.*

cœlo

cœlo inferre contendebat, qui nullatenus ad cœlum pertinebat. Terrena sanè civitas terreno civi, in qua thesauros terrenos reconderet, congruebat, ubi ex consequenti cor suum repositum & radicatum teneret, cui cælestia nullatenus quadrabant. In terra, inquit Gregorius, fundamentum Cain posuit, qui à soliditate æternæ patriæ fuit alienus. Peregrinus quippe à summis, fundamentum in infimis posuit, qui stationem cordis in terrena delectatione collocavit. Aliter iis, qui cives sint Jerusalem, agendum esse, statim ostendemus. Quod si quæras, inquit Augustinus: Quomodo potuerit Cain civitatem jam tunc ædificare; non enim videtur tunc tantam esse potuisse hominum multitudinem, quæ exstruendæ civitati sufficeret: est enim civitas civium unitas, & hominum multitudo aliquo societatis vinculo colligata: Respondet, Cain non statim cùm natus fuit, imò nec statim, ac fratrem interfecit, civitatem ædificasse; sed longo post tempore, multis jam genitis filiis, cum natus ei fuit Henoch, quem ejus primogenitum credendum non esse Augustinus contendit, quam Gregorius primogenitum illius fuisse existimet. Tunc homines longam ducebant vitam, & in immensum multiplicabatur humanum genus. Si enim ex duodecim hominibus ingredientibus Ægyptum, brevissimo tempore, tam grandis populus excrevit, ut essent sexcenta millia peditum, quando natura ita debilis reddita jam erat, ut vix ad centesimum annum quis perveniret: quanto magis quando ita erat robusta, ut plusquam nongentis annis homines viverent? Tam longa illorum hominum vita fuit, inquit Augustinus, ut illic memoratorum, quorum & anni taciti non sunt, qui minimùm vix ante diluvium ad septingentos quinquaginta tres pervenit: nam plures nongentos annos etiam transierunt, quamvis nemo ad mille pervenerit. Quis enim ita dubitaverit, per unius hominis ætatem, tantum multiplicari potuisse genus humanum, ut esset unde constitueretur, non una; sed plurimæ civitates. Quod ex hoc facilè conjici potest, quia ex uno Abraham non multo amplius quadringentis annis, numerositas Hebreæ gentis tanta procreata est, ut in exitu ejusdem populi ex Ægypto sexcenta hominum millia fuisse referantur bellicæ juventutis: ut omittamus gentem Idumæorum non pertinentem ad populum Israel, quam genuit frater ejus Esau, nepos Abrahæ, & alias gentes natas ex semine ipsius Abrahæ, non per Saram conjugem procreatas. Ita Augustinus.

16. Moral. cap. 6. — 15. de civi. c. 8. cit. — 16 Moral. cit.

§. 16. *Cives Ierusalem in terra sunt peregrini, incongruum propterea judicarunt in illa thesaurizari, Adam, Eva, Abraham, Isaac, &c.*

Observat hac in parte Chrysostomus impietatem Cain. Adam enim & Eva ipsius parentes antiquiores illo erant, & majori filiorum numerositate redundantes, qui tamen nihil de ædificanda civitate, aut habitatione fixa & permanente in terra unquam cogitaverunt: quia peregrinos se super terram reputabant, in quam se ejectos agnoscebant in exilium, ut exules non cives illius essent, quærentes perpetuò futuram civitatem, quam per Dei gratiam, & Christi jam per fidem cogniti merita, essent ingressuri. Id ipsum in cæteris civitatis Jerusalem, civibus videmus, quorum grandem catalogum Apostolus exhibuit: & agens de Abraham: *Fide*, inquit, *demoratus est in terra repromissionis, tanquam in aliena, in casulis habitando, cum Isaac & Iacob cohæredibus repromissionis ejusdem: Exspectabat enim fundamenta habentem civitatem, cujus artifex & conditor Deus.* Omnia verba expende, signanter illud: *Fide demoratus est in terra repromissionis tanquam in aliena.* Illam Deus non semel, sed iterum atque iterum Abrahæ promisit: quapropter non promissionis; *sed repromissionis terra* quasi semel & iterum promissa & repromissa, dicebatur: & nihilominus fide morabatur in illa. Est fides substantia sperandarum rerum, per quam speranda contuemur, & contemplamur. Non per oculos corporis Abra-

¶ 447. Hom. 22. in Gen. cit. — ad Hebr. 11. 9.

ris Abraham dirigebatur, ea solummodo
attendens, quæ per illos conspiciebat; sed
omnia visibilia contemnens, per fidem men-
tem ad superna & invisibilia elevabat, &
non contemplabatur quæ videbat, sed quæ
non videbat. Idcirco in terra sibi promissa
& repromissa, tanquam in aliena habita-
bat, in qua propterea nunquam, ut Divus
In cap. 11. ad Hebr. Thomas annotat, fecit domum aliquam,
aut mansionem, vel palatium. Et quamvis
innumerabilem haberet familiam, nunquam
ædificare voluit domum, sed tantummo-
do casulas & tabernacula; quæ sunt habita-
cula mobilia: ***Expectabat enim civitatem, habentem fundamenta***, illam scilicet cœle-
stem; cujus civis ipse erat, prius dicens
ipse, ut idem D. Thomas annotat, quam
Psal. 121. ejus successor David: ***Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Ierusalem: Ierusalem quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum.*** Ista civitas est firmiter fundata,
quam Deus civibus suis construxit, ***Cujus artifex & conditor Deus***, quæ perpetuò in
in uno eodemque fœlicitatis statu manebit, & ***in idipsum.*** Hoc idem cohæredes
ipsius, Isaac, scilicet & Iacob: qui, ut paulò in-
a *ad Hebr. 11 14. 15. 16.* ferius subdit Apostolus, a ***Confitebantur, quia peregrini & hospites sunt super terram.***
Vocaveunt se advenas & peregrinos, in-
quit D. Thomas, Abraham quidem, cùm
b *Gen. 23 4* dixit ad filios Heth b: ***Et peregrinus sum apud vos:*** ad Isaac autem dixit c, Deus: ***Quiesce in terra, quam dixero tibi, & peregrinare in ea.***
c *Gen 26. 23.* Jacob etiam dixit ad Pharaonem, in-
terrogantem, Quot sunt dies annorum vi-
d *Gen 47. 9.* tæ tuæ d? ***Dies peregrinationis meæ, centum triginta annorum sunt.*** Rogatus de diebus
vitæ, dies peregrinationis profert; quia tota
ejus vita peregrinatio fuit: ***Qui autem hoc dicunt, significant se patriam inquirere***, in-
quit Paulus. Nullus est enim hospes & pe-
regrinus, inquit D. Thomas, nisi qui est ex-
tra patriam, & tendit in illam. Cum ergo isti
pleno ore semper & ubique se confiterentur
peregrinos super terram, hoc ipso signifi-
cabant se tendere ad patriam suam, scilicet
cœlestem Ierusalem. Et quia poterat aliquis
dicere, illos fuisse quidem peregrinos, quia
à nativo suo solo distabant, & erant quan-

do hæc dicebat, in terra Palæstinorum &
Chanaam; intendebantque redire in terram
nativitatis suæ: hoc removet Apostolus
subdens: ***Et siquidem illius meminissent de qua exierant, habebant utique tempus revertendi:*** ¶ 448.
qui nihilominus ad eam reverti nul-
latenus voluerunt. Quinimo de terra na-
tivitatis suæ loquens Abraham, dixit ad ser-
vum suum Eliezer: ***Cave, ne quando filium*** *Gen. 24.*
meum reducas illuc. Patriam igitur inqui-
rebant cœlestem, non domum paternam:
Nunc autem meliorem appetunt, id est cœlestem. Hujus se cives profitebantur, qui in
terra peregrinos se asserebant: ***Ideo non confunditur Deus, vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem.*** Consuetum est, inquit
D. Thomas, quod rex aliquando vocatur à
principali civitate, vel ab ipsa provincia,
sicut rex Ierusalem, Rex Hispaniæ, aliquando
ab ipsismet civibus, qui provinciam inha-
bitant, sicut Rex Romanorum. Ita vocatur
aliquando Deus, Rex & Deus totius civi-
tatis provinciæque cœlestis: aliquando eo-
rum, qui specialiter ad eam pertinent, qui sunt
illius civitatis lapides. Ipsi ergo civitatem
sperant, quam ex ipsismet construendam,
tanquam ex lapidibus vivis confidunt, in
quibus Deus regnaturus est, & ipsi cum Deo:
quam jam in spiritu videt Iohannes, ut opti-
mè Augustinus e, expendit, cui cum eam e *20. de civit. c. 17. & 17.*
conspiceret, dictum fuit f: ***Ecce tabernaculum Dei cum hominibus***, id est, ex homini- f *Apoc. 21. 3.*
bus, ut interpetatur Rupertus g: ***Et habitabit cum eis: & ipsi populus ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus.*** g *Li. 11 in Apoc. ad fi.*
Ecce, in-
quit Chrysost. h, veros cives civitatis Hieru- h *Hom. 24. in Epist. ad Hebr.*
salem, qui in terra peregrini erant & hospi-
tes, non tantum illius terræ Palæstinæ, sed
totius orbis: nihil quippe conspiciebant in
eo eorum, quæ apperebant; sed omnia illis
peregrina & aliena videbantur. Dices: Non-
ne Abraham patriam habebat? Habebat
quidem: sed & in illa peregrinus erat. Dixit
ad eum Dominus: ***Dimitte Patriam***, quæ *Gen. 12. 1.*
putabatur esse patria: ***& veni ad alienam terram:*** & non est retentus amore propriorum;
sed sicut peregrinus egressus de aliena ter-
ra, sic sine aliqua molestia patriam reliquit.
Dixit ei: ***Offer mihi filium tuum***, & veluti *Gen. 22. 2.*
non

non habens filium, sic eum obtulit. Pecunias cum transeuntibus communiter possidebat; sed pro nihilo illas existimabat. Primatum aliis cedebat, in pericula seipsum dabat, decem millia mala patiebatur: nec circa vestimenta diligens erat, quæ omnia in hac vita esse solent; sed cuncta quæ ad ad supernam pertinent civitatem gerebat, hospitalitatem exhibebat, fraternam dilectionem, eleemosynas, patientiam, contemptum pecuniarum, contemptum præsentis gloriæ, & cæterorum omnium, quæ in hoc mundo sunt. Filius etiam illius Isaac talis erat, qui nullam unquam domum construxit, nihil terrenum concupivit, &c. Quid autem Jacob? nonne panem tantum quærebat, & vestimentum, quæ pertinent ad peregrinos, &c. Sed esto, inquit Chrysost. isti forsitan propter peregrinationem, quam ubique agebant, dicebant seipsos peregrinos. Quid autem etiam David? Nonne Rex erat? nonne Propheta? nonne in sua patria degebat? Quare ergo dixit: Nam & *ego peregrinus & hospes sum?* Dic sancte David:
Psal. 83. Quomodo es peregrinus? *Sicut patres*, inquit, *mei*. Habemus, inquit, patriam, revera patriam. Quomodo ergo tu peregrinus es? *In terra*, inquit; sicut illi qui in terra peregrini erant, qui patriam cœlestem quærebant. Juxta hanc doctrinam statuit primo Chrysostomus, id nobis omnino supponendum, nos peregrinos esse in terra, in qua nullo modo radices debemus mittere. Prima, inquit, virtus est, & tota virtus, peregrinum esse mundi hujus, & hospitem, & nihil commune habere cum rebus hujus seculi; sed removeri ab eis sicut peregrinum, sicut etiam illi beati de quibus Apostolus dicit: *Circuibant in melotis, & in pellibus caprinis, egentes, tribulati, afflicti, quibus dignus non erat mundus.* Illi quidem peregrinos seipsos dicebant. Paulus autem aliquid amplius dixit: non peregrinum seipsum dixit; sed mortuum mundo, mundum sibi: *Mihi*, ait, *mundus crucifixus est & ego mundo.* Fœlices tales peregrini, qui *fide morantur in terra tanquam in aliena*, quamtumcunque sit nativitatis suæ, qui de rebus non judicant secundum visionem oculorum; sed secundum fidem, per quam contemnentes visibilia, tanquam à civibus cœli aliena, & ad vermes animaliaque terrena pertinentia, appetunt solummodo cœlestia, quæ non videntur.

Ad Hebr. 11 37. / Ad Gal 6 14.

§. 17. *Cives Ierusalem lætantur, peregrinationis suæ termino appropinquante, quia in cœlo thesaurizarunt: secus cives Babylonis, qui in via Cain abierunt.*

Progeditur deinde Chrysostomus, ostendens paucos esse tales, qui in mundo peregrinos se vere reputent: potius enim sunt homines, tanquam animalia, & vermes, qui ex terra in terram se transferunt, & iterum ex alia in aliam circumrepunt, voluptatibus terrenis indulgentes, terrena solummodo appetentes. Id quod aperto signo demonstrat. Qui namque peregrinatur patriam quærens; quanto magis ad illam se appropinquare intelligit, tanto lætior est atque jucundior. Considerat David spiritu prophetico Israelitas in Babylone, in qua captivi & peregrini detinebantur, flentes & aquam fluviorum terræ peregrinationis suæ, lacrymis augentes grandi mœstitia confectos, dicentes: *Super flumina Babylonis illic sedimus & flevimus, dum recordaremur tui Sion.* Nihil poterat cordi eorum lætitiam ingerere, videntes se peregrinos & exules à patria chara. Et quantumvis provocarentur, ut psallerent & canerent, id agere non potuerunt; sed præ nimia tristitia suspendentes organa in salicibus, lingua eorum adhæsit palato, ut nullum canticum lætitiæ edere possent. Cum autem jam peregrinationis suæ viderunt finem, instareque tempus, quo ad patriam profecturi erant, tam grandi fuerunt exultatione affecti, ut se sibimetipsis quasi somniantes viderentur: *In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati*: alii legunt, *sicut somniantes*. Et vere tali lætitia plenos videmus hujusmodi cives, patriæ appropinquantes, ut dum ad eam pervenire tardant, lacrymis effundendis in-

¶ 449. Hom 24. in epi. ad Hebr. cit.

Psal. 136. 1.

Psal. 125. 1.

Hom.24. in. tendant. Id quod S. Chrysostomus in Paulo demonstrat, qui toto tempore quo differebatur mors, per quam ad patriam erat perventurus, ingemiscebat *a*: *In hoc*: inquit, *ingemiscimus habitationem nostram, quæ de cœlo est superindui cupientes.* Et in persona civium Jerusalem, dicit *b*: *Intra nos ipsos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri.* Et iterum *c*: *Infœlix ego, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Et *d*: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.* Et quando propinquum patriæ se vidit grandi exultatione gaudens, *Ego* inquit *e*. *jam delibor, & tempus meæ resolutionis instat, &c. reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex, non solum autem mihi, sed & iis, qui diligunt adventum ejus.* Expendit B. August. illud: *iis, qui diligunt adventum ejus*, ut hunc unusquisque videat, si coronam expectare debeat, quam illis tantum repositam dicit, qui diligunt adventum Christi, non tantum futurum per judicium sed per cujusque mortem. Tali lætitia princeps Apostolorum fuit plenus, quando se patriæ propinquum Christo renuntiante intellexit: *Velox*, inquit, *est depositio tabernaculi mei secundum quod & Dominus noster Jesus Christus significavit mihi.* Grandes erant labores, quos Petrus sustinebat, & sicut Eliam antiquitus, ut à tristitia qua affectus erat consolaretur, angelum misit, qui illum reficeret subcinericio pane & vase aquæ, quo vires resumeret ad agendum iter, quod restabat usque ad montem Dei Horeb, ubi cum Deo dulciter conversaretur: ita Petrum voluit reficere Dominus lætissimo nuntio, quo eum certum fecit, jam labores illius esse in fine & peregrinationem proximam termino & patriæ. Quis explicare valeat gaudium cordis illius Seraphini humani Francisci, qui ut seraphicus doctor suæ religionis professor enarrat, quando jam ad finem suæ peregrinationis pervenisse se vidit, dulcissimo cantico, illa Davidis verba deprompsit: *Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo, me exspectant justi donec retribuas mihi.* Quis comprehendet lætitiam animæ illius viri verè Apostolici, patris nostri Dominici, qui, ut ejus filius S. Antonius Archiepiscopus Florentinus refert, cum hora mortis suæ videret filios flentes, lætissimo vultu ac hilari facie, cœpit illorum abstergere lachrymas, & tanquam alter Paulus, qui videns flentes & plorantes illos qui eum morti proximum agnoverant, dixit: *Quid facitis flentes & affligentes cor meum?* Ad patriam pergo, in quâ vobis majora, quam hic à me expectare possitis præstabo. Quæ lætitia, qua S. Martinus morti proximus, afficiebatur? qui ut S. Severus Sulpitius exponit, postquam suavissimis verbis fratres flentes fuit consolatus, quando instantem mortem conspexit, jussit, ut eum ita disponerent, quod cœlum libere posset intueri: Sinite, inquit, sinite me fratres, cœlum potius respicere, quam terram ut suo jam itinere iturus ad Dominum spiritus dirigatur. Et hujusmodi sunt innumera exempla. Vere de hujusmodi viris dici potest illud, quod S. Job dixit: *Qui expectant mortem & non venit, quasi effodientes thesaurum, gaudent vehementer cum invenerint sepulchrum.* Consuetum erat temporibus illis, in sepulchris thesauros recondere cum corporibus defunctorum, ut alibi dictum fuit. Unde pauperes, qui thesauros requirebant, vehementissime lætabantur, quando effodientes terram, in aliquod sepulchrum incidebant. Vere tamen verba hæc sanctis viris in mundo agentibus egregie quadrant: *Hi exspectant mortem & non venit.* Mundani cives non exspectant mortem, sed potius mors eos expectare videtur, quasi latro insidians & tendens laqueos in via vitæ: *Et sicut aves capiuntur laqueo, & pisces hamo, ita illi in tempore iniquo*, unum capit in convivio, alterum in ludo, alium in voluptate, & illos omnes, ut dixit Christus, *In hora non sperant*, invadit: nullus n. illorum mortem exspectat: *Justi vero exspectant mortem*, in qua lucrum sibi repositum agnoscunt, intelligentes illud Apostoli, *Mori lucrum.* In Hebræo autem eum dicit Job, *Exspectat mortem*, habetur verbum *Hbachab*, quod, ut doctus auctor notat, vehementem animi affectum exprimit, quo quis inhiat in rem aliquam vel consequendam, vel apprehendendam, quod ponitur in Hebræo apud Oseam:

Marginal notes (left): Hom.24. in. — a 2.Cor 5.2 — b Ro 8.23. — c Ad Rom. 7.24. — d Ad Phil. 1.23 — e 2. Ad Timot. 4. 6. — Epi.80. ad Honor. in princip. & ante med. — 2 Petr. 1. 14. — Li. de vit. S. Franci. cap.14. — Psa 141 8

Marginal notes (right): 3. p. histor. tit.23. — Actuum 21.13. — Li.2. de vi. S. Martin. — ¶ 450. — Job 3.21. 22. — Eccl 9.12. — Luc 12.46 Pro.14.32 — Ad Phil. 1 — חבה. — Pineda in c.3. Job. vers.21. — Os.6.9.

sciam: ubi n. noster Vulgatus legit: *Quasi fauces virorum latronum*, in Hebræo habetur, *Sicut expectant latrunculi virum.* Cum latrunculi expectant virum, quem deprædari cupiunt, observant, circumspiciunt, intendunt, mora & desiderio cruciantur: & quamvis non multum tardet, videtur illis longissimas agere moras. Ita sancti viri mortem exspectant, quam contemplantur tanquam adferentem sibi omnia quæ desiderare possunt. Et quamvis dicat Spiritus S. quod *Mors non tardat*, ipsis tamen videtur agere moram; exspectant enim mortem, & ideo tristantur, *quod non venit*: tardat namque ad eorum desiderium. Nec immerito quidem, intelligunt si quidem in sepulchro & morte repositos sibi thesauros: ideoque gaudent vehementer, *Cum sepulchrum invenerint*, id est, cum jam ad mortem sepulturamque se venisse cognoscunt. Itaque quanto propinquiorem vident diem mortis, tanto magis lætantur. Unde bene Paulus (inquit Gregorius) quibusdam absconditum æternæ patriæ thesaurum quærentibus dixit: *Non deserentes collectionem nostram sicut est consuetudo quibusdam; sed consolantes; & tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem.* Expendit optime Gregorius illud: *Tanto magis quanto videritis appropinquantem diem.* Tunc magis consolantes vosmetipsos, ex ipsa propinquitate patriæ, ex consummationeque peregrinationis, &c. Sic qui in hac vita peregrini sunt & cœlestem patriam inquirunt. Nos autem non sic, inquit Chrysostomus: nihil nobis tristius, quam cum finem vitæ appropinquantem intelligimus: non n. quasi peregrini conversamur in hac vita, nec sicut qui festinant ad patriam, sed veluti ad pœnas ituri. Si febris accidat, omnia relinquimus; & sicuti pueri planctuosi, mortem timemus, nullum nobis durius verbum, quam morieris hodie aut cras Lamentamur, quando magis gaudere nos oportebat: pertimescimus velut homicidæ quidam, & duces latronum, cum perducendi sunt ad tribunal. Considerant illi quæ gesserunt, & propterea timent & tremunt. Ita Chrysostomus. Annotat August. id quod ex Christi Domini institutione quotidie dicimus, orantes, *Adveniat regnum tuum*, de cœlesti regno intelligendum, quod interveniente morte possessuri sumus: est namque mors janua ad ingrediendum illud. Unde quamvis juxta carnem & inferiorem ejus affectum, secundum quem sumus terreni & de terra, mortem sancti reformident & paveant; qui tamen sunt cives cœlestis Jerusalem, & illius regni hæredes, animo & voluntate gaudent, illo appropinquante. Tu autē non gaudes, neque lætaris non solum corpore, sed nec animo; quia corpore & animo terrenus es, & civis Babylonis, qui discessum ex Babylone, exilium reputas, & exitium tuum, & perditionem; & tunc te finiri & consummari existimas, cum peregrinatio tua in terra finitur, quia non vere quasi peregrinus in ea; sed quasi civis resides. Huic signo ex Chrysostomo exposito, possumus addere aliud, ex his quæ ab Apostolo dicta induximus: Nullus enim, qui peregrinatur patriam, inquirens, thesauros recondit in terra peregrinationis suæ: stultum enim esset ibi thesauros recondere, ubi permansurus non est, & unde se statim discessurum cognoscit. Si qui hujus civitatis es civis, in qua habes parentes, fratres, amicos, amplamque substantiam, divino quodam miraculo te subito invenires constitutum in regione extrema infidelium, veluti in desertis Africæ, aut Asiæ, latronibus plenis; tibique datum esset, ut ad hanc tuam civitatem regredereris, & vere nihil magis intenderes, quam ad eam pervenire; num in illis regionibus & desertis, per quæ transires, reconderes thesauros tuos, qui nihil magis cogitares, quàm illa post te retro relinquere? Num ibi grandia ædificares palatia, qui brevissimo tempore quasi violentus ibi permaneres? Scires utique, quos ibi thesauros recondederes, non tibi reponere, & si ædificares, non tibi ædificare; sed habitatoribus regionis illius. Hinc Apostolos rationem tradit, cur sancti Patres antiqui noluerint in terra thesaurizare, aut grandia construere ædificia; sed in casulis habitantes, & tabernaculis, peregrinorum more agebant: *Confitebantur enim, quia peregrini erant super terram; & qui hoc dicebant, significabant se patriam inquirere.* Cum homo gene-

Eccl.14.12 — Eccl.14.12 — 5.Mor.c.3 — Ad Heb. 10.25. — Homi. 24. in epist. ad Heb. cit. — Epist 121. ad Probam c.11.& 12 — Matt 6.10 — ¶ 451. — Ad Heb. 11.12.

generatur, & animam illius Deus ereando, corpori infundit, quasi in desertis terris distantibus à propria patria constituit, ut ad eam, unde spiritus ejus per creationem processit, peregrinando regrediatur, eo modo quo Sapiens dixit: *Revertatur spiritus ad Dominum, qui dedit illum.* Qui se peregrinum intelligit, totoque animo in patriam tendit, poteritne in hujusmodi regionibus thesauros suos recondere, unde se statim discessurum cognoscit, non amplius huc reversurum? *Nec enim revertetur oculus meus, ut videat bona:* illa certe quæ hic fuerint reposita. Nonne intelligeret aperte, omnia quæ hic reposuerit, in terra relinquenda, & non sibi quia ea excessurus est; sed iis, qui in ea permanserint reposita? Tales se sancti illi Patres confitebantur, tanquam peregrinos in mundo positos & constitutos. Unde in terra hac *tanquam in aliena*, inquit Paulus commorantes, nullo modo animum applicaverunt, ut in illa sua opera collocarent. Quis enim in alieno solo operas suas collocat, nisi qui oleum & operam perdere vult? Ito ergo agunt, qui se peregrinos in terra eognoscunt. Ex quibus inferes, quam pauci sunt, qui se vere tales profiteantur. Si enim oculos ad homines convertas, videbis nihil magis eos curare, quam in terra congregare terrena bona. Quid intendis miser, multiplicare pecuniarum redditus, agrorum fructus, domus tuæ habitacula? Contentusne es casula aut mobili aliquo tabernaeulo, qui ædificas domum, ad instar eorum, qui ob nominis sui celebritatem in terra ædificare volverunt turrim, cujus caeumen pertingeret usque ad cœlum? Tunc magis es lætus, quando majorem divitiarum copiam in scriniis & theeis repositam tenes, quando horrea magis plena, & cellaria undique redundantia. Hæc non sunt opera hominis, qui peregrinum se reputat super terram; sed qui illius est civis: qui viam Cain tenere constituit, eui, Væ grande, comminatur Apostolus Jacobus: *Væ illis, qui in via Cain abierunt.* Quænam via Cain? *Erat ille ex maligno*, primus pertinens ad eivitatem Babylonis, & eam tenuit viam, quæ cives Babylonis decet, terrena scilicet curare, congregare, coacervare, in terra thesaurizare. Rem istam concludo, id orans, quod Apostolus ad Ephesios scribens: *Det vobis Deus spiritum sapientiæ & revelationis in agnitione ejus, illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus & quæ divitiæ gloriæ hæreditatis ejus in Sanctis.* Duplicem spiritum eis optat, *Sapientiæ* scilicet, & *Revelationis*. Sapientiæ spiritus est, per quem quis de rebus per supremas causas judicat: & quia inter omnes illas, suprema est finis, is dicetur spiritu sapientiæ plenus, qui res recte ordinat, & disponit in ordine ad ultimum finem. Prædicens Ioseph famem futuram in Ægypto, dixit ad Pharaonem: *Provideat rex virum sapientem & industrium, qui constituat præpositos, &c.* Hic sapiens erit, qui disponet optime res, in ordine ad finem. Unde & Pharao ipsum Ioseph, *Sapientiorem* omnibus judicavit, de quo credidit, quod præ omnibus aptius res disponeret in ordine ad finem intentum. Et ideo desiderabat Moyses, ut populi sui homines essent sapientes, ut novissima providere scirent: *Utinam saperent, & intelligerent, ac novissima providerent.* Revelationis autem spiritus dicitur ille, qui ad ea, quæ intima sunt agnoscenda, penetrat, non eontentus externa specie: *Un spiritu descubridor como ojos de cahori*, quo pollebant sancti, qui sub seculi voluptatibus, æternas pœnas, & sub laboribus; cœlestia gaudia intuebantur. Hos duos spiritus nobis Paulus optabat magnopere necessarios. Videt homines tantum præsentibus implicatos, & quod præsentia solummodo atrendentes, non eurant providere futuris, ideoque quod illis evenit, id quod David de divite mundano prædixit: *Cum interierit, non sumet omnia, nec descendet cum eo gloria ejus.* Non sumet omnia, id est, nihil penitus sumet, non bursam aureis plenam, non monile ex gemmis pretiosis constructum, imo nec fructum panis ad tam longum iter, quod agendum se offert, cum interierit: nec descendet cum eo gloria ejus, non tapetes ex Ægypto, non famulorum multitudo, non ampla domus supellex: ideo fame interibit,

Eccl. 12. 7. — Iob. 7. 7. — Iud. ver. 11. — 1. Ioh. 3. 12. — ¶ 452. — Ad Ephes. 1. 17. 18. — Genes. 41. 33. 34. — Genes. 41. 39. — Deut. 33. — Psal. 48. 18.

bit, nec guttam aquæ inveniet, quæ linguam ejus ardentibus flammis succensam refrigeret: *Dei Deus vobis*, inquit Apostolus, *spiritum sapientiæ*, quo hujusmodi futuris provideatis, reponentes nunc divitias, ubi eas tunc ad vestri solatium invenire possitis. Vide eosdem solum externam rerum speciem considerantes, refugientes eleemosynarum largitionem, credentes per eam sibi sua bona deperire, curantes potius summo affectu recondere & concludere: hæc tantum reputantes sua, quæ conclusa tenent; aversantes pœnitentiæ & mortificationis opera, tanquam saluti & vitæ contraria; sequentes voluptates, in quibus longam vitam positam suspicantur. Det vobis Deus, inquit Apostolus, spiritum revelationis, ut videatis & agnoscatis quomodo in hac thesaurorum vestrorum reconditione & conclusione, vestra est constituta paupertas: quod non vobis reponitis, sed ærugini, tineæ, & latronibus, & quod id solum tibi recondis, quod pauperi dederis: *Ut sciatis, quæ sit spes vocationis vestræ.* O si considerare velles

2. *Ad Timoth.* 1. 9. *Lib. de Naboth.* spem vocationis tuæ: *Vocavit nos Deus, vocatione sua sancta*, ut sæpissimè Apostolus admonet. Nunquid vocat te, ut à te aliquid petat, qua de causa (inquit Ambrosius) Reges vocare consuerunt subditos, sicut vocavit rex Achab, Naboth, dicens ei: *Da*

3. *Reg.* 2. 6 *Luc.* 15. *mihi vineam tuam.* Nunquid, ut in villam suam mittat pasturum porcos, te fame conficiens, sicut prodigum vocavit tyrannus ille? num, ut aliquod donum corruptibile transitoriumve tibi cōferat: *Deus omnis gra-*

1. *Petr.* 5. 10. *tiæ*, inquit Petrus, *qui vocavit nos, in æternam suam gloriam.* Quid est, Deus omnis gratiæ? Deus, qui omnibus bonis abundans, omnia sua bona gratiosè in nos effundere constituit: *Vocavit nos in æternam suam gloriam.* Ut ipsammet suam gloriam obtineas, sis Rex regni ipsius, possideas omnia penitus, quæ ille possidet. Quis unquam rex aliquem servum vocavit, ut omnia penitus bona & omnia regna sua illi traderet? Qui ad talia bona vocatus es, qui talia speras; possibilene est, quod illa contemnens & parvipendens, te totum convertas ad amplectenda stercora.

§. 18. *Christus verius quam Prometheus homines sapientes efficit, docens, quomodo ex bonis suis utilitatem capiant.*

THesaurizate autem vobis thesauros in cœlo, ubi nec ærugo, &c. Sapientissimus magister sapientissimè loquitur, doctrinamque tradit, qua omnes homines summa efficiat sapientia præditos. Irridet S. Au- 1453. 18. *de civ. cap.* 8.
gustinus, quæ cœca gentilitas sub fabularum suarum involucro de Promotheo tradere voluit: de quo narrat homines de luto finxisse, & igne à Jove de cœlo surrepto, in terram, demisso, illos animasse. Homines ex luto finxisse, ideo dictum credit Lactantius; quia censet illum primum fuisse, qui hominum simulachra ex luto effinxit. Fur- *Lib.* 7.
tum ignis Plinius interpretatur, quod ex ferro & silice ignem extundere docuerit, servareque in ferula. Diodorus constare ait, *Lib.* 5.
inventam à Promocheo materiam, qua ignis fovetur; de quibus Scholiastes Augustini; *Viv. in* 18.
sed quod ipse B. Augustinus utramque rem *de civ. c.* 8.
ad unum eundemque effectum indicandum confictum fuisse judicat, quia juxta Theophrasti sententiam, optimus, inquit, sapientiæ doctor Prometheus fuisse perhibetur. Fuit Prometheus filius Japeti (ut Hesiodus dixit) non quidem illius filii Noë, qui multis seculis Prometheum præcessit. Fuit namque Prometheus, ut Augustinus tradit, tempore Moysi, cum regnaret Assyriis quartus decimus Saphyrus & Sicioniis duodecimus Orthophobus, & Criasus quintus Argivis, quo tempore natus fuit Moyses in Ægypto, cum jam Japetus filius Noë multis antea seculis obiisset. Hic Prometheus frater fuit Atlantis, qui magnus fuisse astrologus dictus est, inquit Augustinus, unde occasionem fabula invenit, ut eum cœlum portare confingeret. Deditus autem fuit Prometheus speculationi & contemplationi; qui propterea cum major esset natu, fratri ultro regnum Thessaliæ concessit administrandum, ac se cunctum dedit contemplationi inquisitionique rerum in primis cœle-

 stium.

ſtium. Ideo altiſſimum conſcendit Caucaſum, ut ſereno cœlo, quàm longiſſimè aſtra & ſignorum obitus & ortus ſpectaret. Inde cum deſcendiſſet, Chaldæos edocuit artem ſpeculandi cœleſtia, & quæ ad hominum vitam ſuſtentandam eſſent utilia, & quomodo quæ inter manus tenebant, poſſent ad vitæ ſuæ profectum convertere: de quibus Scholiaſtes Auguſtini. *Vives eodem lib. 18* Hac ergo de cauſa dicitur, igne de cœlo delato homines quos formaverat animaſſe, quia ſapientiam, & conſiderationem corporum cœleſtium hauſit, quam hominibus tradidit, quos quia ſapientes fecit, dictus eſt homines efformaſſe; nec enim aliquis dicitur eſſe homo, quouſque ſapiens ſit. Irridet B. Auguſtinus eos, qui iſta commenti ſunt, irridet etiam omnem Promethei ſapientiam. Quomodo enim doctor fuit ſapientiæ, cùm nullus ejus temporibus legatur ſapiens, qui judicium aliquod de ejus ſapientia ferre potuerit? Nam de ſapiente, ſolus ſapiens poteſt judicare. Quomodo ſapientiam tradidit ad vitam ſervandam, cum nullus ejus inſtructione in vitam ſervatus fuerit? Quomodo docuit in propriæ vitæ utilitatem omnia convertere, eum nullatenus illis hominibus, quæ acquiſierunt nunc proſint ad vitam; Optimus tamen ſine dubio ſapientiæ doctor Chriſtus, qui non ſolùm verè ex luto homines effinxit; ſed homines luteos & terrenos, filios Dei Deoſque fecit: qui verè de cœlis divinam ſapientiam in terram demiſit, quique legitimam tradidit, & ſine errore docuit Aſtrologiam, quæ ad cœlos pertinens verè explicans, & palam faciens; & qui modum tradidit, quo quivis omnia ſua in ſuæ vitæ utilitatem convertat, ſibique quæ ſua ſunt repoſita in perpetuum conſervare valeat. *Theſauri-*

¶454. *zate*, inquit, *vobis theſauros in cœlo.* Eandem quam cœperat dicendi phraſim retinet: & qui dixerat: *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra,* conſequenter dicit: *Theſaurizate autem vobis theſauros in cœlo.* Non à te petit, aut ullam mentionem facit, ejus quod eſt date, diſpergere communicare alteri, à te aliquid abſtrahere: ſed id quod dicere cœperat proſequens; hortatur, quod tibimetipſi theſauros recondas, recludas, retineas, & illos omnes in propriæ vitæ tuæ utilitatem convertas. *Homo*, inquit B. Chryſologus, *tali monitu Chriſtus te ditare voluit, non nudare: manere tua tibi voluit, non perire; juſſit te transferre non perdere; plus conſilio patris agit, quam jure dominantis: inter inſidias latronum & tinearum morſus, quare tua recondas, objurgat: pervigiles noctes, dies anxios, ſolicita tempora, ne tibi ipſi facias commoneris.* *Serm. 22.* *Theſauriſate*, inquit, *vobis.* Grande myſterium Chriſtus Dominus vult aperire, ponendo & repetendo pronomen illud *Vobis.* Si namque rectè conſideres, nullus magis contrarius eſt ſuomet appetitui, & cupiditati, quam ipſemet avarus & cupidus, recondens apud ſe, & intactas ſervans divitias. Quid namque intendit ille? Omnia ſibi acquirere, & facere ſua, & in ſui utilitatem & proprietatem trahere. Hac de cauſa laborat, negotiatur, diſcurrit, & nunquam ſatiatur; ſed perpetuò illius appetitus, tanquam ſanguiſuga clamat, ut dixit Sapiens: *Affer, Affer.* *Prov. 30. 15.* Nihil autem magis contrarium huic, quam omnia apud ſe recondere, & intacta penitus ſervare: quanto enim magis illa in terra recondita tenes: & intacta conſervas, tanto minus tibi ſunt acquiſita. Ut namque ex optima beatiſſimi martyris Severini Boëtii *a* philoſophia demonſtravit D. Thomas *b*, bonum divitiarum non conſiſtit in retinendo & conſervando, ſed in uſu pecuniæ: ſiquidem pecunia Deus non eſt, quem ex eo quod ſancti in cœlo pleno intra ſeipſos tenet, beati fiunt, cujus ſola poſſeſſio omne malum excludit. Quantumcunque omnes pecunias intra te concluſas poſſideas, nihil tibi præſtabunt, niſi eis utaris, & eas expendas, emendo quæ ſunt neceſſaria. Quanto autem magis pecunias recondis, pluſque inconſumptas intactaſque conſervas, tanto minus eis uteris: ideoque tanto minus earum bonum participas, minuſque tibi repoſitas tenes. Videbis divitem recondentem pecunias, triticum, vinum, cæteraque bona, dicis: Hic homo omnia ſibi recondit & retinet, qui nihil penitus dare vult, & id ſibi deeſſe credit, quod alteri dederit. Ego contrarium dico: hic homo nihil ſibi recondit, neque repoſuit; ex eo enim quod

a Lib. 2. conſol. proſ. 5. circa prin.
b 1. 2. q. 2. art. 1 & 3 cont. Gen. cap. 3.

quod intacta vult bona servare, non sibi, sed alteri conservat, qui eis utatur, & bonum ex illis capiat. Et expende hujus apertissimam rationem: ei namque sunt repositi thesauri, qui eis utitur, & in suam utilitatem convertit: homo autem, qui bona sua servat, & conservata & intacta vult retinere, non eis utitur; non igitur sibi illa thesaurizavit.

§. 19. *Non sibi thesaurizare illum, qui in terra congregat, docuerunt David & Salomon: similis est avibus, ovibus, apibus & bobus.*

¶ 455. REi istius consideratio in maximam admirationem rapiebat sanctum Prophetam Davidem (ut B. Chrysostomus *a*, acutè

a Hom. in illud Psal 38. veruntamen vane, &c in fine Psalmorum

b Ps. 38.7

considerat) expendentem miserandam hominum vanitatem. *Veruntamen*, ait *b*, *vanè conturbatur omnis homo; thesaurizat, & ignorat cui congregavit ea.* Homo solus ò Propheta (inquit Chrysostomus) conturbatur? nullum animans, aut elementum inveni, quod non comoveatur. Commoventur, inquit, aquæ, sed iterum sedantur, movetur terra, sed rursus confirmatur, venti impelluntur, & iterum quiescunt; omnis fera tumultuatur, & satiata desinit; flamma excitatur, & materia subjecta, cum consumpta est extinguitur. Solus homo cum pecuniæ cupiditate inflammatur, nunquam desinit: cum namque hoc accipit, ad illud cupiditate rapitur; & cùm illud assequutus est, ad aliud impellitur; neque unquam congerendi finem facit. Ignis in ejus ardet pectore, qui nunquam dicit, sufficit, & quo plura subjiciuntur, majoribus flammis succenditur. *Veruntamen vanè conturbatur.* Vanum est quod apparentiam habet, & nullam penitus existentiam. Qui nucem vanam tibi dat, aliquid tibi dare videtur, si corticem adspicias; si tamen introrsus rem consideres nihil penitus nisi fragmenta inutilia tibi tradit. Ita homo videtur sibi congregare; & appetitui suo satisfacere, cum omnia recondit & concludit, quasi sibi reservans: nihil tamen minus facit: *Thesaurizat* enim *&* *ignorat, cui congregavit ea.* Ecce cur vanè conturbatur. Sicut certum est, quod thesaurizat, ita certum est, quod non sibi, imò nec ipse scit, cur reponat. Duplicem cupidi infœlicitatem David exprimit: primam, quod non sibi thesaurizat, quia non hæc ad sui usum reponit, nec in ipsius cedent utilitatem: secundam, quod nescit, cui recondat, fieri enim potest, estque valde contingens, quod omnia in illius utilitatem sint reposita & cedant, quem nunquam vidit, imò nec saltem ex nomine cognovit. Regia legit: *Et nescit quis colliget ea*, aut ut Genebrardus: *Quis sit ea collecturus.* Hæc, eandem istam Davidis sententiam optimè perpendens Augustinus, optimè prosequitur. Quod tamen David breviter dixerat, copiosius prosecutus fuit filius ejus Salomon rei experientia eruditus. *Avarus*, inquit, *non implebitur pecunia: & qui amat divitias fructum non capiet ex eis, & hoc ergo vanitas.* Quod David dixerat, hujusmodi hominem conturbari, & perpetua inquietudine agi, ac perenni labore defatigari, explicat Salomon, reddens hujus rationem; *Quia non impletur pecunia.* Sitit, æstuat, & quanto plura habet plura desiderat. Non patitur natura vacuum, & ad illud implendum tota conturbatur, ascendit aqua, descendit ignis, commovetur terra. Avarus non considerans quæ habet, sed quæ non habet, vacuum se reputat: & ut B. Hieronymus hæc expendens, annotavit, optimè Flaccus dixit: *Semper avarus eget:* ideoque totus conturbatur, anxiatur, & sollicitudinibus agitur, ut ad implendum vacuum illud festinet. Octo orationes tradit noster Hugo Cardinalis, ut non possit avarus impleri, suo ingenio dignas: illa præcipua est, quod hominis appetitus & capacitas est infinita, ideoque per finita bona non completur, sed magis accenditur. Quando ignis extinguendus est, debet aqua major esse aut æqualis activitati ignis: si enim minor fuerit, non solum non extinguit; sed potius majoribus flammis succendit, ut videre est in conflatorio fabri ferrarii ad quod succendendum nonnullas aquarum guttas immittit. Hominis capacitas & desiderium infinitum est. Ideoque solummodo potest infini-

Serm 50. de temp.

Eccl. 5. 9.

In c. 5. Ecc.

¶ 456.

In c. 5. Ecc.

infinito bono exhauriri & satiari, ac ut ita dicam, extingui. *Satiabor*, inquit David, *cùm apparuerit gloria tua.* Hæc terrena bona sunt tanquam guttula aquæ. Totum orbem dixit Sapiens esse *tanquam guttam roris antelucani, & quasi guttam situlæ.* Quid igitur erit brevissima pars illius, quam unus particularis homo possidere potest? Succedunt igitur, non exstinguunt hujusmodi bona flammam in corde divitis; ideo conturbatur. Quis enim quietus posset manere, si ardentes flammas in pectore gestaret? Ecce ergo cur conturbatur. Sed miser ille, qui non sibi thesaurizat: *Fructum*, enim inquit, *non capiet ex eis*, Fructus, inquit D. Gregorius, ex divitiis capitur, cùm expenduntur; ille autem non audet eas expendere, imò nec tangere, quas tanquam Deum suum habet, ut optime considerat Chrysostomus expendes meritò ab Apostolo dictam avaritiam: *Idolorum servitutem.* Infert proinde Sapiens: *Hoc ergo vanitas.* Expende illam notam illationis, *Ergo.* Ex præmissis enim statutis rectè hæc conclusio infertur, quod vana est hujusmodi acquisitio, & quod inanis est hujusmodi congregatio; & quod exterius videtur quidem ille sibi congregasse, & reposuisse; sed nihil minus fecit. Hujusmodi hominibus id egregiè dicere possumus, quod quatuor illis famigeratissimis versibus latinus Poeta suo prospiciens honori cecinit: Sic vos, non vobis, nidificatis aves: Sic vos, non vobis, vellera fertis oves: Sic vos, non vobis, mellificates apes: Sic vos non vobis ferris aratra boves. Quis explicare valeat curam, diligentiam, solicitudinem & anxietatem, qua columbæ verbi gratia defatigantur, hinc inde colligentes paleas, ut nidum conficiant, reponentes ova, quæ cum grandi dolore pepererunt, foventes ea, manentes immobiles supra illa, & dimittentes recreationem, quam volando poterant tenere: nutrientes deinde pullos, hinc inde quærentes eis cibum, evacuantes sui proprii gutturis vesicam, & sibi detrahentes, quæ in illorum os transfundat. Et tamen, sic vos, non vobis. Venit enim alter, qui illas nunquam vidit, & ipsis è columbario discedentibus pullos sibi capit & rapit. Quis consideret oves, quæ ex iis quæ toto anno comedunt, grande vellus lucidumque nutriunt: sed quæ nullam ex illo capiunt utilitatem: imò sæpè chorda ex illo fit, quo illæ vinciuntur, & in macellum ducuntur: sed venit alter, forcipibus detonsam ac nudam emittens ovem in caulam, sibi vellus acquirit. Omnes insuper admirationem superat apium solicitudo, qua per omnes hortos discurrentes, omnes flores depascere procurant, rorem sugentes, insistentes in quoque eorum, ut quicquid roris est, sibi capiant; & ad alveare adferentes, ibi reponunt, quasi ex intimis extrahentes visceribus, & diversos favos ordinatissimos componunt: venit is quem apes non vidit, & illis per fumum stercoris boum ejectis, omnes favos sibi colligit. Id tandem in bobus aspicimus, quod magno labore terram arantes, euntes & redeuntes, cùm tempus advenit messis, palea solummodo illis relicta, alius accipit granum & triticum. Vide si ad unguem hæc avaris contingant. Sunt tanquam aves colligentes paleas bonorum terrestrium, fovendis augendisque divitiis insudant; & quando per mortem discedunt, venit quem non norunt, omnia sibi colligit: tanquam oves grandia vellera divitiarum procurarunt, sed quibus alius se vestit: tanquam apes omnes nundinas percurrunt, circa omnia negotia pervolant; nec unquam apis tanto affectu sugere rorem ex flore nititur, quanto isti ex iis cum quibus negotiantur divitias sugere procurant, unde conficiunt favos plenos: *Promptuaria eorum plena eructantia ex hoc in illud; oves eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis, boves eorum crassæ*, inquit David; scrinia plena pecuniis auri & argenti, arcæ repletæ vestibus, parietes operti tapetibus, cellaria redundantia vino, horrea tritico. Sed quamvis in leonis ore favos hujusmodi componant, credentes securè sibi repositos & servatos, veniet Samson, iter faciens, & illos sibi apibus fugatis acquiret. Tandem tanquam boves aratrum ferunt, vitam laboriosam agunt, euntes & redeuntes; sed tamen omnis eorum labor alteri cedet. *Thesaurizat*

Psal. 16. 15. — Sap. 11. 29. — 3 p. Pastor. admonition. 21. — Ora. 18 in Epi. 18 ad Ephes. — Ad Gal. 5. 20. & ad Ephes. 5. 7. — Virgilius. — Psal. 143. 13.

&

& ignorat cui congregabit ea, sicut ignorat columba, cui pullos reponat, ovis cui vellus ferat, apis cui favos extruat, bos cui terram proscindat. His igitur Christus Dominus misertus, ut idipsum quod appetunt plenè consequantur, sibi scilicet omnia recondere.
Ecc.14.15 *Thesaurizate*, inquit, *vobis*. Vobis, ô miseri, vestros recondite thezauros, vobismetipsis retinete. Videturque alludere ad illud Spiritus sancti consilium voce Sapientis expressum: Fili, si habes, benefac tecum.

§.20. *Non sibi thesaurizat avarus, cui in pœnam datur, non frui bonis suis, sed qui dignas Deo offert oblationes, juxta sapientem & Tobiam.*

¶457. UT quæ diximus, plenius intelligas, expende illo in loco, quem paulo ante exposuimus, multa egregia, scituque digna, Spiritum sanctum contra avaros Sapientis ore pertractare: incipitque de eis agens dicere: *Viro cupido & tenaci, sine ratione est substantia: & homini livido ad quid aurum?* Quem primò vocat *cupidum*: deinde vocat *lividum*, ut doctus annotavit Jansenius. Quamvis enim lividus communiter significet invidum, existimo in scriptura (quæ raro hoc nomine utitur) semper avarum significare. Lividus propriè dicitur is, qui ex ictu fustis aut rei duræ plumbeum colorem aut subnigrum (quem Hispanè *Cardeno* dicimus) in parte læsa contraxit, sanguine ad cutem defluente; nullatenus tamen exeunte. Unde quamvis ratione coloris, lividus invidum significet: (lividum namque colorem exterius in facie refert, qui invidia in corde atteritur:) ratione tamen sanguinis intra cutem retenti, avarum verius propriusque exprimit: quem quantumcunque percutias virga linguæ orando, petendo, supplicando: quantumcunque clamoribus & gemitibus efficias, semper divitias (quas tanquam sanguinem reputat) intra saccum quasi sub cute sua retentas servat. Et ita crede, eundem Sapientem, alio etiam in loco, lividi nomine intellexisse avarum, ironicè tradens, à quibus consilium accipere

Ecl.14.3.

In cap.14. Eccl.

debeas. *Tracta*, inquit, *cum viro livido de gratiis agendis, cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate.* Id est, tracta cum avaro de agendis & conferendis gratiosis muneribus, quas vocat *gratias*, &c. Hoc igitur primò supponit: quod *viro cupidò & tenaci sine ratione est substantia: & homini avaro quid ad avarum?* Et rectè quidem. Bona namque hæc, in tantum sunt bona, in quantum eis utimur; non enim in semetipsis habent bonitatem, sed in usu quem nobis præstant. Frustra igitur & sine causa cupidus tenax, qui nullatenus ex pendere obulum audet, grandem possidet pecuniarum copiam. Ad quid ei aurum? num ut illud adoret tanquam Deum? an ut tanquam panem comedat, ad sui sustentationem? num ut eo operiatur urgente gelu? si eo non utitur, ad quid ei aurum? Probat autem illum sine ratione & causa aurum habere: quia non sibi, sed aliis quos ignorat, servat, quibus inservit. Ideo statim subdit: *Qui acervat ex animo suo injustè, aliis congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur.* Clarius Regia ex Græco: *Qui congregat ex anima sua; congregat aliis: & in bonis ejus luxuriabuntur alii.* Ex anima sua congregat aut coacervat is, qui toto pectore & animo congregandis divitiis incumbit, quem propterea antea cupidum & tenacem vocavit. Luxuriari autem, non solum significat usum veneris, sed omnem voluptatem & affluentiam. Ad quid illi substantia? Ad quid illi aurum? non enim sibi congregat, sed aliis, & ex ejus divitiis alii luxuriabuntur, id est, comedent, bibent, epulabuntur, ornabuntur, &c. Id quod experientia ipsa, clarius quacumque scriptura & locutione, demonstrat. Hujusmodi homines arguit meritò & reprehendit Spiritus Sanctus, probans *injustè coacervare*; quoniam nullius bonum intendunt, nec propter bonum operantur, subdens: *Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit? & non jucundabitur in bonis suis.* Vide quam egregia apertaque ratione demonstret, hos nullius bonum sua thesaurizatione & coacervatione intendere, quia sibimetipsis sunt nequam & mali. Primum hominis desiderium est circa proprium

Eccl.7.3 12.13.

Eccl.14.4.

Eccl.14.5.

bonum: & nihil prius aliquis desiderat, quam quod sibi est conveniens: sicut primus naturę appetitus est conversatio sui ipsius. Unde illam sæpè repetit Aristoteles propositionem: Amicabilia quæ sunt ad alterum, oriri ex amicabilibus que sunt ad se. Qui ergo sibi bonum non desiderat, nec procurat, non intendet bonum alterius. Cum cupidus tenax congregat, non suum bonum desiderat, nec intendit; qui non congregat, ut in suam utilitatem divitias convertat: multo igitur minus desiderabit aliorum bonum. Irridet

Lib. de dec. chordis. B. Augustinus propter causas infra exponendas omnes divitum rationes, quas suæ cupiditati prætexunt, quibus suam tenacitatem polliant, dicentes: se intendere bonum filiorum, aut operum pietatis, aut religionis: intenduut enim post mortem Xenodochia erigere; Ecclesias dotare; ideoque nolunt divitias expendere. Sed optimè hos irridet Spiritus sanctus dicens: *Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit?* Non potes desiderare magis bonum alteri, quam tibi: sed non intendis tibi bonum, divitias recondens, & retinens intactas; imo teipsum privas bono, quod eis utens habere posses: non igitur intendis bonum aliorum. Ideo subdit: *Non jucundabitur in bonis suis*, idest, nunquam ex illis gaudium reportabit. *Jamas ellos gozara.* Non enim ex eis gaudium report, quando habet illa quoniam intacta servat, neque quando aliis dimittit, minus enim tunc de eis gaudebit, quam quando possidebat. Addit propterea Spiritus sanctus formidabilem sententiam. *Qui sibi invidet nihil illo nequius: & hæc redditio est malitiæ illius.* In græco eadem phrasis servatur, *Qui sibi est lividus*, idest, qui erga se est tenax, & avarus, nihil illo nequius, Dixerat Spiritus sanctus absolutè, *Avaro nihil est scelestius*, aut ut in græco, *nihil est iniquius.* Nunc autem de quo avaro id intelligendum sit, explicat, de illo videlicet qui erga semetipsum est avarus, qui sibimetipsi non benefacit ex iis quæ congregavit: nihil eo nequius, quia nullum bonum intendit. Si namque non suum, multo minus aliorum. *Et hæc*, inquit, *est redditio malitiæ ipsius*, idest, ipsemet sibi justam suæ avaritiæ infert

¶ 458. *Eccl. 14. 6.* (margin, beside "midabilem sententiam")

Eccl. 10. 9. (margin, beside "rat Spiritus sanctus absolutè")

pœnam, ut habens bona, nullo modo eis perfruatur. Hæc avari justissima pœna est, & grandis quidem. Pro supremo incredulitatis supplicio dixit Elisæus cuidam duci: *Videbis oculis tuis, & non inde comedes.* & Deus per Michæam Prophetam: *Tu seminabis, & non metes; tu calcabis olivam, & non ungeris oleo; & mustum, & non bibes vinum.* Imò & Deus suæ legis transgressoribus similiter pro grandi supplicio id fuerat communicatus: *Vineam plantabis & fodies, & vinum non bibes, nec colliges ex ea quidpiam: Olivas habebis in omnibus terminis tuis, & non ungeris oleo.* Unum ex Dei donis homini diviti collatis, indicat sapiens concionator Salomon, esse divitiis suis illum frui honorificè & delitiosè, quantum rectæ rationis regula disponit, & ordinat. Ita intelligo illud, quod dixit ipse: *Nonne melius est comedere de laboribus suis, & ostendere animæ suæ bonum? Et hoc de manu Dei est.* Quidnam existimant hæc dicta in persona impiorum, voluptatibus se tradentium; sed refragatur Chaldæus, & id quod postea similiter repetiit ex propria agens sententia: *Omnis homo, qui comedit, & bibit, & videt bonum de labore suo*, idest, de divitiis labore suo partis: *Hoc donum Dei est.* Et latius inferius: *Hoc itaque visum est mihi bonum, ut comedat quis, & bibat, & fruatur lætitia ex labore suo, &c. & omni homini cui Deus dedit divitias atque substantiam, potestatemque eis tribuit, ut comedat ex eis, & fruatur parte sua, & lætetur de labore suo, hoc est donum Dei.* Expende illud, *Potestatem ei tribuit, ut comedat ex eis*, idest, verum dominium ei concessit. Hoc Dei donum concessum est diviti, ut in republica sua vivens, se juxta conditionis qualitatem tractet, & expensas honestas faciat, comedat, aut mensam teneat statui suo decentem, suppellectilem qualitati suæ congruentem. Hoc enim ipso ostenditur verus dominus divitiarum, qui illas ad omnem quem vult usum licitum convertit. Avarus autem hanc potestatem non videtur sortitus, ideoque nec dominus divitiarum judicatur. Est enim dominium potestas utendi in re in omnem usum licitum. Verè namque illum arctat avaritia, & ita com-

(right margin: *4 Reg. 7. 2* beside "tatis supplicio dixit Elisæus"; *Mic. 6. 15.* beside "Deus per Michæam"; *Deut. 28. 39. 40.* beside "rat communicatus"; *Eccl. 2. 24.* beside "telligo illud"; *Eccl. 3. 13.* beside "liter repetiit"; *Eccl. 5. 17.* beside "suo partis")

compressum tenet, ut quamvis appetat comedere, non valeat ad facultates suas manus extendere. Unde cùm de alienis comedit, devorat omnia; cùm ex suis sustentatur, non audet tangere aliquid. Avarum ergo Deus hoc ipso punit dignas suæ avaritiæ pœnas tribuens, quod non dimittit eum bonis suis, frui; sed quod omnia intacta procurer reservare, non sibi, sed aliis; sitque bonorum suorum non tam possessor, quam custos, aliis custodiens & servans intacta & sine diminutione. Majus tamen malum & graviorem avati pœnam voluit Sapiens prædictis verbis exprimere: *Et hæc*, inquit, *est redditio malitia illius*, id est, hoc permissum est à Deo, peculiari suæ providentiæ & justitiæ dispositione, ad puniendam malitiam illius. Grandis est malitia avari: est enim crudelis, immitis, durus, Dei obliviosus,

¶459. injustus, &c. Hoc autem remedium suis iniquitatibus Deus constituit (inquiunt sancti Patres Cyprianus *a*, Chrysostomus *b*, Hieronymus *c*, Ambrosius *d*, Augustinus *e*) ut suis divitiis sua peccata redimat, sibique benefaciat: unde hujusmodi hominibus, dixit Dominus, *f*, *Date eleemosinam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Qui ergo sibi non benefacit, intelligendus est jam æternæ damnationi adjudicatus, & quod Deus vult illius malitiam punire. Quando vides avarum non expendentem in vestitu, conviviis, filiorum ornatu, ædificiorum extructione, ne illum omninò condemnes, aut damnatum credas, si sibi benefacit, sicut Zacheus, largas eleemosynas faciens; & ne de illo desperes, sicut non desperavit Daniel de Nabuchodonosore, si ejus consilium sequeretur: *Peccata tua eleemosynis redime.* Certum est enim, quod *eleemosyna* (si ut decet fiat) *à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.* Quando autem videris avarum, qui erga semetipsum est avarus; nihil in suæ animæ commodum expendens, omnia recondens; crede Deum decrevisse peccata ejus punire, & malitiæ suæ debitam reddere pœnam. Quid igitur agendum? Paulò inferius (ut omittamus nonnulla, quæ adhoc idem institutum subdit Spiritus sanctus (id exprimit dicens: *Fili, si habes, benefac tecum, & Deo dignas oblationes offer.* In Græco, *Fili, quomodocunque habueris, benefac tibi.* Prima cura sit tibimetipsi ex tuis bonis benefacere. Quod si quæras. Quomodo benefaciam mihi? id explicat subdens: *Deo dignas oblationes offer.* Oblationum nomine (quantum credo) eleemosynas intelligit, quas hostias Deum placantes vocavit Apostolus, dicens; *Beneficentiæ & communionis nolite oblivisci; talibus enim hostiis promeretur Deus.* Et has vocat *oblationes dignas Deo:* quibus verbis grande mysterium indicat. Deo equidem in seipso, & in suæ gloriæ majestate, nihil dignum potest homo offerre. *Quid dignum offeram Deo?* inquirebat S. Propheta, totius populi nomine. Certè omnia quæ sunt in terra, imò & ipsi cœli, & cœli cœlorum, & omnis creatura visibilis & invisibilis, tanquam nihil, & inane reputatur in conspectu ejus: *Quoniam tanquam momentum stateræ, sic est ante te orbis terrarum, & tanquam gutta roris antelucani, quæ descendit in terram*, inquit Sapiens, & Isaias, *ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum stateræ, reputatæ sunt*, &c. Gentium nomine Ambrosius *a*, & Hieronymus *b*, intelligunt omnes cœlestes & spirituales creaturas, nempe angelos, archangelos, principatus, potestates, dominationes, thronos, cherubinos, seraphinos, millia millium eorum, & decies centena millia eorundem. Quæ omnia elegantissimè Chrysostomus prosequitur peculiaribus tractatibus de incomprehensibili Dei natura, locum istum Isaiæ expendens. Et verè quamvis David Rex esset supremus, de se dicit: *Substantia mea tanquam nihilum ante te.* Et ne ei diceres: Si tu es tanquam nihilum, alii dabuntur, qui possint aliqualiter ante Deum æstimari, subdit: *Veruntamen universa vanitas omnis homo vivens.* Deus tamen, cui in sua majestate nihil dignum poteramus offerre, se nobis attemperavit, & ut Chrysostomus loquitur, condescensum fecit: & ut egregiè prosequitur Augustinus, rem istam explicans, cum ipse nullatenus bonorum nostrorum egeat, ut tamen aliquid dignum erga eum possemus facere, esurire dignatus est,

a *Li. de op. & eleemos.*
b *Ho. 7. de pœn. & 67 ad pop.*
c *in Ps. 133 post med.*
d *Li. de Elia cap 20. & ser 30 & 31.*
e *Libr 50. hom. hom. 39. ad fin.*
f *Lucæ 11.*
Dan. 4. 24
Tob. 12. 9.
Eccle. 14. 11.
Ad Hebr. 13. 10.
Mich. 6. 6
Sap. 11. 23
Esa. 40. 15
a *In Psa.* 1
b *In ca.* 40 *Esaiæ.*
Hom. 2. de incompreh. Dei nat.
Psal. 38. 6
Hom 2. cit.
Ser. 70. de tem. ad fin.

in pauperibus suis: sic enim fecit pauperem in paupere, famelicum in famelico, nudum in nudo, infirmum in infirmo, ut quia illi in seipso nullam dignam poteras oblationem offerre, posses in illo; quem vides pauperem, famelicum, & nudum. Si enim Deus se tibi præsentem exhibet, indigens frusto panis: condigna ipsi pro eo statu erit oblatio, si frustum panis offeras. Si se tibi offert nudus, condigna erit oblatio, si vestimentum, quo caret impertias, &c. Et verè hoc credo esse, quod David dicere voluit: *Dixi Domino: Deus meus es tu; quoniam bonorum meorum non eges.* Desiderabat David aliquam Deo dignam oblationem offerre, & rem attentè considerans, nullam vidit, quæ talis esse posset, quoniam Deus plenus est, nullaque ratione alicujus indiget. Quid igitur facies ô David? quomodo Deo aliquid offeres dignum? subdit: *Sanctis, qui in terra sunt ejus, mirificavit voluntates meas inter illos.* Sanctos, qui sunt in terra ejus, vocat pauperes, qui sunt in mundo: *Domini enim est terra, & plenitudo ejus:* quos vocat *Sanctos*; quia quamvis multi eorum sint grandes peccatores: Deum tamen repræsentent & referunt, & in Dei persona & nomine se nobis exhibent. In his, inquit, mirificavit voluntates meas, fecit eas mirificas & sublimes: nam per id, hoc mihi præstitit, ut tibi digna possem offerre munera. Ecce quomodo poteris tibimetipsi benefacere, dando eleemosynas. Et vide phrasim, qua utitur: *Deo dignas oblationes offer.* Non dicit: Da pauperibus bona tua, distribue bona tua inter egenos: loquitur enim cum avaro, qui si verbum dandi, aut distribuendi audiret, terreretur statim: idcirco ab illo abstinet, & dicit, *Offer Deo*, ut hoc ipso intelligas Deum nullius rei egere: ideoque quæ illi obtuleris, non esse ab illo devoranda, & tibi perdenda; sed potius tibi conservanda ab illo, qui omnia quæ in ejus manus reposueris, tibi recondita servabit, redderque multiplicata, meliorata & omnibus modis tibi proficua, de quo Sponsa dixit: *Manus ejus tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis.* His concinit excellentissima B. Chrisostomi doctrina, qui supponit *b*, Christianorum opera bona dici posse ipsorum sacrificia, signanter eleemosynam: supponit itidem, *b*, unumquemque Christianum, qui perfecta fide pollet, cum videt pauperem debere imaginari se altare quoddam Dei videre, in quo gratum ipsi sacrificium offerre possit: eleemosyna enim pauperi collata sacrificium quoddam est, omni humanitatis genere præstantius, per quod non tam pauperi, quam Deo, quod impenditur, datur: benè propterea David *c*, admonuit, cum vides pauperem, debere te *intelligere super pauperem*; benè etiam Sapiens hortatur, ut Deo dignas offeras oblationes. Observa autem illud, quod tandem subjunctum est: *Quomodocunque habueris, benefac tibi.* Vult enim dicere, ut juxta ea, quæ habueris, tibi benefacias, eleemosynas dando. Dictum est ex sanctis patribus Augustino *a*, & Chrysostomo *b*, nullum sine misericordia erga proximum posse salvum fieri, quia *c*, *judicium sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam.* Illam tamen unusquisque facere debet juxta ea, quæ à Deo acceperit, ut supra dictum est. Quod & eleganter sanctus Tobias docuit, quando credens se morti proximum, filium suum paternis consiliis instruendum assumens, in capite omnium commisit, ut rectè erga Deum se gereret: hæc enim prima cujusque cura esse debet: *Omnibus*, inquit, *diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum, & cave ne aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.* Verba sine dubio omni expensione majora. Sed quoniam inter omnia, quæ homo agere potest Deo grata, eleemosyna ex charitate primum locum tenet, subdidit statim: *Ex substantia tua eleemosynam fac, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere: ita enim fiet ut nec à te avertatur facies Domini.* Est Deus in paupere, & se tibi pauperem offert, & exhibet: si faciem à paupere avertis, à Deo ipso faciem te avertere intellige: ideoque sicut Deus avertet faciem ab avertente faciem suam à paupere, ac si à se avertisset: ita faciem suam convertet in eum, qui faciem in pauperum convertit, ac si in seipsum convertisset. Quod si quæras quidnam pauperi

Marginalia: Psal. 15.2 — ¶ 460. — Psal. 23.1 — *a* Cant. 4. 14. — *b* Hom. 11 in Epist. ad Hebr. — *c* Hom. 20 in 2. ad Corin ad fin. — Psal. 40. — *a* In Psal. 25. & ser. 23 de ver. Do — *b* Hom. 6 n. 2. ad Cor. & li. 1. con vitup vit. monast — *c* Iac. 2. 6. — Tob. 4. 6.

peri dare debeo? respondet, subdens: *quomodo potueris, ita esto misericors; si multum tibi fuerit abundanter tribue; si exiguum tibi fuerit, etiam libenter impertiri stude.* Grandem Philosophiam, imò supremam Theologiam omnia hæc verba continent. Eleemosynam facere debes quomodo potueris & juxta mensuram eorum, quæ habueris: quod si exiguum tibi fuerit, *libenter*, inquit, *imperturi stude*, suppleat voluntas, quod facultati deest: hæc enim facit, ut parvum donum æquet maxima, & suprema: ut in vidua mittente æra minuta ostendimus. *Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis.* Poterat filius timere, quod si largus esset, in pauperes bona pro fundendo, dispendium eorum pateretur: ideirco subdit, *Tibi thesaurizas*, non à te projicis, quod pauperi das, nec tibi periit: imò hoc solum tibi reponis & thesaurizas, tibi reddendum in tempore necessitatis: & quando omnia alia in terra relinques hæredibus tuis possidenda, hæc solummodo tibi reservata invenies. Hæc igitur prima cura, benefac tibi, tibimetipsi de tuis bonis provide. Hocque est, quod Christus Dominus dicit, & hortatur: *Thesaurizate vobis.*

§. 21. *Vt tibi thesaurizes, hortatur Christus, observantia sabbathi, & ratio Iacob suadet, exercitiumque Ruth explicat, uno usus guit Salomon.*

¶ 461. *Serm. 6. in Cant. ante med.* THesaurizate vobis. Inducit Beatus Bernardus celebrem sanctarum scripturarum sententiam: *Maledictus homo, qui partem suam deteriorem facit.* Nescio ubinam prout jacet, hæc sententia habeatur: forsitan ille sanctissimus Pater, qui ex singularissimo Dei dono Apostolis digno, quadam die vidit coram se totam sacram Scripturam positam & expositam, ut in ejus vita refertur, more suo ex diversis sacræ Scripturæ verbis illam concinnavit. Verè autem meritò maledictione dignus est, qui partem suam facit deteriorem. Nullus enim debet aliorum salutem suæ præferre, quam cæteris aliis anteponere tenetur, ut S. Augustinus sæpè demonstravit, & Christus Dominus docuit animam nostram cunctis præponendam. *Quid*, inquit, *proficit homini si lucretur universum mundum, &c. Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* Idcirco prima & præcipua cura, circa quam sollicitus esse debes, est, tibimetipsi ita providere, ut bona tua primum omnium in tui salutem convertantur. Quam irridendus ille esset, qui grandi ciborum copia circundatus, totus in eo esset positus, ut cæteros omnes sustentaret, & ipse fame conficeretur, non attendens vel minimam buccellam ex iis, quæ manibus tenet, ori proprio applicare? Optimè S. Augustinus disputat cum Adimanto hæretico Manichæi discipulo. Credebant Manichæi, hocque errorum suorum caput constituebant, Deum veteris testamenti fuisse malum, creatorem rerum visibilium, contrariumque Deo bono novi testamenti, auctori rerum invisibilium. Id Adimantus confirmabat; quia quæ ille (inquit) statuit, iste dissolvit. De illo siquidem dictum est, quod *requievit ab omnibus operibus suis, & quod diem sabbathi benedixit, constituit, consecravit & sanctificavit*, servandumque maximo rigore decrevit: iste autem dicit, se non cessasse ab operibus suis. *Pater*, inquit, *meus usque modo operatur, & ego etiam operor:* qui sabbathi observantiam evacuavit & Christianis observandum noluit. S. Augustinus evidentissimis rationibus hujusmodi dogmata confutat stultaque demonstrat, ostendens eundem esse Deum veteris & novi testamenti, nec ullo modo sibi contraria statuisse. Quod enim dicitur illum requievisse, non simpliciter dictum fuit sed cum addito, *ab omni opere quod patrarat.* Cessavit enim à creando, nec ulterius novas res creare fuit aggressus: sed non cessavit à gubernando, conservando, & administrando, quæ creaverat; ipse siquidem mundum gubernat, de quo propterea dicitur, quod perpetuo operatur. Qui autem primò sabbathum diem festum constituit, servabaturque carnaliter; postea statuit, ut servaretur spiritualiter, quomodo servandum

21. de Civ. c. 27. & in Enchirid. Matt. 8. 36 Luc. 9. 25.

Lib. contr Adimant. Mani c. 2 & Epi. 119 ad Ianuar. cap. 12. Gen 22. 3. Exo 20. 8. Ioan. 6. 17.

tionis, immoderato affectu quærendo honores, imò & diaboli, ipsius voluntatem agendo; vestri ipsorum jam curam suscipite, & vobismetipsis attendite. Alludere visus fuit
¶463. divinus Apostolus, ad illam prudentissimam rationem sancti Jacob, quem excellenti Philosophia præditum sanctus annotavit
Li. de Iac. Ambrosius. Ingressus fuerat ille domum Labam avunculi sui, qui omnes suas curas multis annis eo convertit, ut quæ ipsi Laban expediebant perficeret. Curavit enim ejus greges servare, augere, multiplicare, ut dives valde Laban effectus fuerit. Ad
Genes. 30. 29. 30. quem tandem ita locutus est: *Tu nosti, quomodo servierim tibi, & quanta in manibus meis fuerit possessio tua: modicum habuisti antequam venirem ad te, & nunc dives effectus es: justum est igitur, ut aliquando provideam domui meæ* Efficacissima sanè ratio, quam nec barbarus ille Laban potuit inficiari. Longum tempus insumsi his quæ bonum domus tuæ concernebant, & ad te spectabant. *Justum est igitur.* Singula verba expende. Ponit notam illationis *igitur*, quia ex illo antecedenti, hoc consequens evidentissimè sequitur. Et non dixit, decens est, aut congruum, aut honestum, sed *justum est.* Ex debito siquidem justitiæ, magis mihi teneor, & domui meæ, quam tuæ. Qui igitur ut debito meo satisfacerem, grandem curam & longum tempus procurandis domus tuæ bonis insumpsi, justius obligatus censebor, ut aliquod saltem tempus domus meæ bonis procurandis impendam: *Ut aliquando*, inquit, injustum est enim omnia aliis dare, & nihil sibimetipsi reservare. Similiter te discurrere voluit Petrus. Etsi qualibet die hanc rationem attenderes, utilius tibi esset consultum. In mundo positus, attendisti quæ ad illum spectant; curam habuisti honoris, famæ, divitiarum & facultatum: justum est igitur, ut tibimetipsi provideas. Surrexisti mane, curam habuisti filiorum, uxoris, domus, servorum, negotiorum, comestionis, &c. nonne justum erit, ut aliquando tandem aliquid temporis & curæ, in tuæ ipsius salutis beneficium impen-
Serm. 12. das? Optimè S. Petrus Chrysologus, Vivamus inquit, Deo paululum, qui seculo viximus totum: dedimus corpori annum, demus animæ paucos dies: tempus est, ut aliquando tibi domuique tuæ provideas. Quibus concinit illa sancti Apostoli exhor-
tatio: *Regamus vos fratres, ut abundetis magis, & ut vestrum negotium agatis.* *Ad Thes. 4. 11.* Mirum est, quod cum tot tam variisque negotiis implicatus sis, nihil minus cures, quam negotium tuum agere. Neque enim negotium est, thesaurizaare filiis, ædificare domos, congregare pecunias; sed ea quæ saluti animæ tuæ congruunt pertractare, & procurare. Ad hoc institutum poteris annotare, quæ ad aliud supra annotabamus de Beata illa Ruth. Quæ toto die spicas legens, nocte adveniente excutiebat eas, attendens quidnam grani sibi ex suo relinqueretur labore. Tota namque die quasi spicis colligendis attendis, manus mentis & solicitudinis extendens ad varia negotia, tanquam ad diversas spicas, honoris, salutis, voluptatis, divitiarum, collocationis filii, mrtrimoii filiæ: vide quid tibi ex his omnibus remaneat: quidam ad tuam salutem & animæ profectum fueris lucratus. Ita egit sapiens Salomon, & quando concionatoris divini assumpsit officium, suis anditoribus expressit, ut ex eo, quod ille experimento dedicerat, addiscerent similiter spicas, quas collegerat uusquisque, excutere. Exponit inprimis copiosè, se per omnia operum genera laboriosissimè versatum, intendisseque omnibus rebus seculi magna cum curiositate: ædificavit domos, plantavit vineas, fecit hortos & pomaria, & cònsevit ea cuncti generis arboribus, extruxit piscinas aquarum, possedit servos, ancillas, grandemque familiam, coacervavit argentum & aurum ex substantia Regum, & provinciarum, &c. Grandia sine dubio videntur opera hæc, regia & sublimia, ab eo profecta, cui non deerat facultas, qui Rex erat, omnibus regibus ditior; nec voluntas, qui ad hujusmodi opera, eam planè voluit applicare. Sed quid tandem factum est? Tanquam altera Ruth ad excutiendas spicas se convertit, ut videret quidnam grani sibi remaneret, *Cumque*, inquit,

Eccl.2.11 inquit, *me convertissem ad universa opera, quæ fecerant manus meæ, & ad labores, in quibus frustra sudaveram, vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem animi.*

¶ 464. Tota hominis perditio pendet & provenit, ex eo quod homo non aliquando se convertit, ut videat opera manuum suarum. Hoc Ierem.8.6 enim est, quod illis Deus vitio dedit per Prophetam, dicens, nullum esse qui dicat, *Quid feci?* Multa Salomon fecerat, & ad ea omnia contuenda se convertit. Habuit se, in- In c.2.Ecc. quit S. Gregorius Thaumaturgus, sicut homo, qui ex profundo somno expergefit, aut qui post profundas tenebras oculos aperit luce perfusos; quæsivit, quidnam sibi ex omnibus illis relinqueretur? quemnam profectum reportarit? Consideravit, an in aliqua illarum spicarum, quas solicitè collegerat, quæ pingues videbantur & plenæ, aliquod granum sibi remaneret; an potius omnia essent paleæ. Et quidnam tandem invenit? *Et vidi*, inquit, *in omnibus vanitatem & afflictionem spiritus.* Singula verba expende. *Vidi*, non suspicatus aut opinatus sum, sed manifestissimè conspexi. Vide, clarissimè contuitus sum, *In omnibus vanitatem & afflictionem spiritus.* Vide duo epitheta, quibus quod reperit, excellentissimè exprimit: primum, *Vanitatem:* Aquila legit, *Vaporem*: nihil debilius vapore, qui quovis vento flante dissipatur: Secundum, *afflictionem spiritus.* Hieronymus sequutus Aquilam legit, *Pastionem spiritus aut venti*, nam spiritus pro vento sumitur sæpe in scriptura. Nihil aliud reliquum fuit, quam si ventum comedissem, & depastus fuissem. Vide quid satietatis homo ex vento reportet, qui est sicut Ephraim, de quo dictum fuit: *Ephraim pascit ventum.* Chaldæus legit. *Confractio-* Ose.12.1. *nem spiritus.* Non solum non aliquid utilitatis mihi reportavi, sed potius reperi spiritum meum confractum, attritum, omnibus bonis vacuatum. Et id quidem, *In omnibus.* Nam converti me, ut viderem *universa opera, quæ fecerant manus meæ, & quibus insudaveram.* Qua loquendi phrasi explicat, se non tantum ad communia opera contuenda, quæ fecerat, convertisse oculos: sed ad illa, in quibus majores expensas fecerat, & majori cum affectu insudaverat. Et in omnibus vidi vaporem & pastionem venti. Admiranda res. In operibus tam eleganti opere constructis, tanta arte elaboratis, tanta perfectione consummatis, non invenisti aliquid subsistens & tibi proficuum? Nec unicum, inquit, granum in tam grandibus spicis reperi. Omnia fuerunt paleæ, &c. Quot quantique si ita agerent, seque converterent ad conspicienda attente omnia opera, quibus vehementer insudarunt, & solerti consideratione spicas, quas collegerunt, excuterent, idipsum, quod Salomon invenirent? Toto anni tempore laboras, defatigaris, desudas, intendens divitiis congregandis, honori augendo, officio acquirendo, voluptatem sectando: converte te ad universa opera manuum tuarum, & ad ea, quæ majori cum sudore perfecisti, magis oculos mentis converte: & vide, quid tibi acquisieris. Si Deus nunc te vocaret ex hoc mundo, quid ex his omnibus tecum deferres? quid tecum reportares, ut coram supremo judice ad prætendendum infiniti valoris regnum, posses exhibere? Omnia invenires leviora levissimo vapore, & quæ nihil tibi, nisi confractionem spiritus contulerunt. Non enim inde reportasti, nisi distractionem, oblivionem Dei, superbiam, vanitatem. Deus ipse in mundi exordio, quando res creabat, convertebat oculos suos ad opera manuum suarum: Eo namque ipso, quod creavit lucem, ad eam examinandam oculos convertit, *& vidit quod esset* Gen.1.4. *bona:* similiter cum aquas in unum congregavit, & terram apparere fecit, ad hæc contuenda se convertens, *vidit quod esset bona:* Gen.1.10. & sic de singulis: nec contentus ea considerasse in particulari, postquam cunctas produxerat creaturas, ad omnia contuenda, quæ fecerat, se convertit, *& vidit Deus cun-* Gen.1.31. *cta, quæ fecerat, & erant valde bona.* Non dubium esse poterat, quod bona erant futura, quæ à Dei manu procedebant, in quo nec defectus sapientiæ, nec potentiæ, nec voluntatis esse poterat: nihilominus omnia opera sua examinanda suscepit, & vidit quod erant bona, id est, convenientia, & apta fini, quem intendit, cum constituit mun-

dum

dum creare; ut tu opera tua examinanda suscipias, & videas an congruant fini, quem intendis, beatitudini scilicet consequendæ, cujus causa operari debes. Rectè ergo Christus Dominus nostri misertus, videns nos extraneis rebus intentos, & quæ aliorum sunt curantes, nostram salutem propriam negligentes, clamat: *Thesaurizate vobis*, ne partem vestram deteriorem faciatis.

§. 22. *Pecunias in terra conditas, vocavit Sapiens, congregatas in malum Domini sui: Nihil enim ex eis nisi malum sibi reportat.*

¶ 495. THesaurizate vobis. Singulariter hæc admonitio divitibus congruit, ad eosque directa est, ut annotant Chrysostomus *a*, Chrysologus *b*, Basilius *c*, & Theophylactus *d*: & merito. Quod enim minus illi curant est, sibimetipsis thesaurizare, divitias sibimet recondere, & reservare. Et verè (nec enim me piget id ipsum sæpe repetere, sicut Paulus *e*, faciebat) mirum omnibus modis est, quod cùm nihil magis cupere videantur, quam sibi omnia acquirere, recondere, & ad manum suam trahere; nihil minus agant: qui potius nullatenus volunt, vel minimum quid sibimet ipsis thesaurizare. Hoc in famigeratissima illa sua concione, quam habuit Salomon, postquam omnia experimento comprobavit, quam vocamus, *de los desengannos*, excellentissimè tradidit. Malum, quod avari incurrunt, & avaritiæ damna, cœpit illi explicare: & postquam primò exposuit malum, quod divites incurrunt, ex eo quod thesaurizantes in terra, pleni sunt anxietatibus, timoribus, & solicitudinibus: *Et saturitas ipsa divitis non sinit eum dormire*, de quo supra diximus; aliud majus pestilentiusque malum, quod incurrunt exponit. *Est*, inquit, *& alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole: Divitiæ congregatæ in malum Domini sui: pereunt enim ille in afflictione pessima.* Hæc verba expendunt. Ambrosius *f*, & Basilius *g*, illud relativum *alia*, non diversam materiam ab ea, quam cœperat indicat, sed aliud malum diviti avaro, de quo loquebatur, prædicit: ideò ponit conjunctionem, *Et*, quasi dicat: Non solùm incurrit malum, quod dictum est, de timore & anxietate, verum etiam aliud grande, quod est pessima informitas omnium, quas sub sole vidi. Quidam de avaritia hæc intelligunt, quam vocat Sapiens infirmitatem pessimam sub sole, quoniam ut supra diximus, est *venenum aspidum insanabile*; Et Paulus, est *radix omnium malorum*. Et Sapiens: *Nihil scelestius avaro*. Non tamen hoc solum voluit Sapiens indicare, quod omnibus notissimum est, sed illud quod subdit: *Divitiæ congregatæ in malum Domini sui*, indicans, pecuniarum nimiam congregationem, & tenacem retentionem, grande malum domino suo inferre. Non loquitur de divitiis per usuras & injustitias acquisitis; hoc enim aliud negotium est, cujus mala omnibus sunt manifesta; sed de eo solummodo, qui divitias multas congregatas tenet, quas sine injustis contractibus acquisivit, & licitè: ex illis namque provenit pessima omnium infirmitas. Non solum homo infirmatur, ex eo quod noxios comedit cibos, ut fructus virides, aut anguillam corruptam, aut rem indigestibilem; sed etiam ex eo, quod cibos bonos, benè eleganterque conditos nimis comedit: nec infirmitatem solùm contrahit ex eo quod sanguinem corruptum habet, sed ex eo etiam quod etsi bonum, multum tamen & superabundantem? ex his enim ut ex Hippocrate & Galeno refert S. Hieronymus, sequitur omnium infirmitatum pessima, apoplexia gravis, quam solvere, ut idem dixit Hippocrates, est impossibile; aut verò suffocatio nativi caloris, quæ nullum admittit remedium; aut sanguinis ebullitio & ascensus ad guttur & caput, quod vocamus, *garrotillo*. Ecce infirmitatem pessimam, quam videt: pecuniarum nimiam congregationem & retentionem, quæ animæ inducit apoplexiam, suffocationemque caloris charitatis. Annotavit ¶ 466.

a *Ho. 15. in imperfect.*
b *Serm. 7. & 8.*
c *Hom. de instruend. venient ad baptisma.*
d *in cap. 6. Matth.*
e *Ad Phil. 3. 1.*
Eccl. 5. 9.
f *Lib. 1. de Nab. c. 5.*
g *Hom. 7. in divites post medium.*
Deut. 32. 33.
2. ad Tim 6. 10.
Eccl. 10. 9.
Li. 2. cont. Jovini.

 Seneca

Seneca providè naturam sanguisugas abundanter produxisse, ut infirmitati pessimæ, quæ ex nimia sanguinis abundantia procedit, adhiberet remedium: similiterque providum Deum monstrat, ex eo quod pauperes quasi sanguisugas famelicas inter nos abundanter constituit, quæ sanguinem nimium divitiarum sugant in bonum divitum. Ita homo gentilis sapienter dixit. Excellentius tamen Euangelista Catholicus expressit, nobis exhibens divitem quendam, quem ex eo solum infirmatum ostendit, quod hujusmodi nimia sanguinis redundaret abundantia, qui sanguisugam, quam ad januam habebat, noluit applicare, ut sanguinem sugeret redundantem, ideò quasi apoplexiam incurrisse, non tam corpore quam animo, idem Euangelista voluit indicare, subitam illius mortem, sicut apoplecticis accidit, & æternam quidem exponens, & dicens, *Mortuus est dives, & sepultus est in inferno.* Ecce infirmitatem, ex qua mortem contraxit perpetuam, *Mortuus est dives*: erat enim divitiarum redundantia exuberans. Ecce infirmitatem pessimam. Adhuc nihilominus si totum perpendas, aliquid altius voluit Sapiens concionator indicare, dicens, grande malum & infirmitatem omnium pessimam hanc: *Divitiæ congregatæ in malum Domini sui.* Idem est, *in malum* juxta scripturæ sacræ phrasim, quod *ad malum*: qua usus Paulus dicebat: *In hoc positi sumus*, id est, ad hoc. Ecce grande malum, & infirmitatem pessimam: Divitiæ congregatæ, ex quibus earum Dominus nihil sibi penitus nisi malum reportat, ut videatur ad sui solummodo malum eas congregasse. Hæc summa pestilentissimaque infirmitas. Quod si dicas: Et quis tam stultus, insipiens, vecorsque potest inveniri, qui pecunias solummodo ad sui malum congreget, congregatasque teneat? Certum est, ut Divus Thomas *a*, sæpè ostendit, illud celebre B. Dionysii *b*, axioma, quod & Aristoteli *c*, fuit in confesso, quod nullus intendens ad malum operatur; & multò minus, qui divitias conquirit, & sibi reponit, in quibus juxta seculi sententiam omne bonum continetur. Quis ergo hanc pessimam infirmitatem incurrit, ut solum sibi malum intendat ex pecuniis? Omnes divites, qui divitias congregant, congregatasque & reconditas apud se retinent: hi omnes solummodo ad sui malum sine dubio congregant. Id quod Sapiens evidentissimè demonstrat ex eo, quod adveniente morte, quæ non tardat, nihil penitus diviti relinquitur, nisi peccata, quæ redimere per pecunias posset, & quæ conquirendo divitias reportavit. Videt ergo Sapiens has pecunias congregatas, & dicit: *In malum Domini sui*, tantummodo earum dominus sibi ex eis reportabit malum. Quod probat evidenter: *Pereunt enim illæ in afflictione pessima.* Afflictionem pessimam, vocat mortis horam, quæ etsi omnes affligat, sed pessimè id est, summè, acerrimè, & crudelissimè divites. O *mors*, inquit Sapiens, *quam amara est memoria tua, homini pacem habenti in substantiis suis?* Dicebamus supra, scripturam Sacram, rem quam nullus sermo explicare potest, explicare solitam interrogatoria phrasi aut admiratoria: ut: *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ.* Et *O Israel, quam magna domus ejus.* Et, *quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es.* Non potest explicari, quam amara, & acerba sit diviti mortis memoria; ideo dicit quasi admirando aut interrogando. *Quàm amara?* Et si sola memoria mortis tam amara, quantum mors ipsa erit? nihil enim levius est, quam memoria, aut recordatio alicujus rei, quæ brevi cogitatione finitur. Adveniente morte pereunt divitiæ, in afflictione pessima summam inducentes afflictionem: Sunt enim divitiæ, ut B. Bernardus dixit; malæ in acquisitione, pejores in conservatione, pessimæ in amissione. Quod si dicas: Non pereunt, nam eas relinquit dives filio suo, quem genuit, in quo se vivere æstimat; non enim sine causa dictum est; *Mortuus est pater, & quasi non est mortuus, quia similem sibi reliquit post se*, & per hoc jam quod intenderat consequitur, divitem scilicet filium suum relinquere. Hanc responsionem communem enervat, & refellit Sapiens, subdens: *Generavit*

Marginal notes: *Lucæ* 16. — 1. *ad Thes.* 3. 2. & 2. *ad Ti.* 1. 11 — *a* 1. 2. q. 8. *art.* 1. & 3 *cont. gent.* c. 3. 4. 16. 17. — *b De divi nom.* c. 3. *ad. quartum. ante fin.* — *c* 1. *ethic.* 1 — *Eccl.* 5. 13. *cit.* — *Eccl.* 31. 1. — *Ps.* 30. 20. — *Baru.* 2. 24. — *Cant.* 4. 1. — ¶ 467. — *Ser. de contemp mundi aut perfecm: festin.* c. 12 & *ser.* 41. *in parvis.* — *Eccl.* 30. 4.

ravit filium, qui in summa egestate erit. In Eccl.5.13. Hebræo & Græco: *Genuit filium, & non erit in manu ejus quicquam*, quomodo regia: Chaldæus. *Et non permanebunt post illum, in manu filii sui quem genuit, nec residuum erit, illi in manibus ejus quicquam.* Ecce quod omnes scripturæ clamant, Spiritus Sanctus sæpissimè divitibus protestatur, & nullus credit? Hom. 7. in divites avaros. *Hoc testimonium* (inquit B. Basilius, similem sententiam expendens,) *validum, qui testatur verus persuasi pauci.* Id Sanctus Iob, illa annotanda sententia dixerat, de hujusmodi homine loquens: *Si multiplicati fuerint filii ejus, in gladio erunt, & nepotes ejus non saturabuntur pane.* Septuaginta legunt: *Filii eorum in occisionem erunt, si autem viri facti fuerint, mendicabant.* Quam lectionem sequitur D. Augustinus, & explicat, quod hujusmodi filii aut in infantia, aut pueritia moriuntur; vel si superstites existant, omnibus quæ hæreditarunt consumptis, mendicabunt. Et verè experientia ipsa, quamvis nullum adesset divinum testimoninm, persuadere evidentissimè posset. Videmus enim innumeros, relinquentes filiis suis grandes pecuniarum & facultatum thesauros, & nullum invenimus filium, apud quem conservati consistant. Nescit enim adolescens, qui paternam substantiam hæreditat, quanto cum labore conquiratur pecunia, & quia nunquam expertus fuit egestatem, nec ejus faciem novit, non illam timet, nec cavet; ideoque diligenter omnia expendit, ut nihil brevi tempore in manibus ejus remaneat. Quod & Spiritus Sanctus elegantissimè duplici metaphora exposuit. Postquam supposuit illud celebre axioma, quo expressit nihil firmum in terra, nec stabile, Eccl. 40. 11. dicens: *Omnia quæ de terra sunt, in terram convertentur: & omnes aquæ in mare revertentur*, subdit: *Substantiæ injustorum sicut fluvius siccabuntur, & sicut tonitruum magnum in pluvia personabunt.* Eccl. 40. 13. Fluvius dum rivulos ad se hinc inde recipit, aquas conservat; & crescit, si multiplicentur rivuli, pluviis ingruentibus: illis tamen cessantibus, paulatim aqua totaliter exiccatur: dives similiter fluvium conficit divitiarum; & benè fluvium: quia nunquam permanet, sed fluunt perpetuò. Adsunt rivuli & pluviæ, id est, negotia & contractus, ex quibus hinc & inde aquæ lucrorum proveniunt; idcirco illius fluentibus conservantur, & crescunt divitiæ: mortuo tamen illo, quoniam cessant defluentes fluvii, paulatim divitiarum aquæ consumuntur & exiccantur. Deinde considera aquam, quæ in æstate ¶ 468.
resonantibus tonitruis subitò defluit, quando nimbus venit. Videbis nubem aqua onustam quæ tonitruo grandi in momento dato, emisso fulmine, totam aquam quam conclusam tenebat, profundit tam abundanter, ut omnis terra aquis operta videatur: sed quoniam calor viget & terra grandi est affecta calore, subitò tota aqua, quæ ecciderat, disparet, ut nec guttam ejus invenias. Est dives tanquam nubes onusta aquis divitiarum; instante mortis tempore subitò emittit fulmen animæ, tonitruo grandi personante: est enim magnus sonitus apud omnes, campanæ pulsantur, omnes de illius morte loquuntur: tota aqua subitò profluit in filium; qui tanquam arida terra, qui vivente patre nihil poterat ad manum habere, eam expectabat, totam recipit: omnia aquis tunc redundant, omnia splendent, vestes, equi, famuli, grandis supellex apparet, calore tamen & æstu concupiscentiæ juvenilis, statim omnis perit aqua, ut nec gutta post breve tempus appareat. Quod si dicas: aliquando filium substantiam à patre susceptam conservare; intellige, quod nepos saltem eam destruet penitus; ideoque Sapiens subdit: *Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos*, id est, destruentur eo Eccl 40. 15 modo, quo de impiis idem dixit Sapiens: Sap. 4. *Non dabunt radices altas*, id est, eradicabuntur. Divitiæ ergo, quas relinquit dives, peribunt, & nihil penitus boni ex eis reportabit. Id quod confirmat Sapiens concionator, subdens: *Sicut egressus est nudus de* Eccl 5:14. *utero matris suæ sic revertetur, & nihil auferet secum de labore suo.* Pagninus, & Græca, *Nudus revertetur, ut vadat secundum quod venit, & quicquam non portabit de labore suo, quod ducat in manu sua.* Certa experimentoque comperta est veritas quam expressit Apostolus: *Nihil intulimus in*

hunc mundum*, *haud dubium*, *quia nec au-
Iob 1.20. ***ferre quid possumus.*** Et S. Job: ***Nudus egres-
sus sum de utero matris mea, & nudus rever-
tar illuc.*** Signanter autem id de divitibus
dicitur, qui multas habent divitias congre-
gatas. Nihil auferent secum, non sacculum
pecuniæ auræ electæ, non scrinium gem-
marum, non monetam saltem unicam pre-
tiosam: ***Nihil.*** Expende autem illud, ***in
manu sua.*** Non solùm non deferet secum
jumenta onusta grandi apparatu reposito,
non solùm non deferet, quæ super scapulas
possit portare: sed nec aliquid in manu per
mittetur deferre. Id quod magis explicat,
Eccl.5.15. subdens: ***Miserabilis prorsus infirmitas, quo-
modo venit sic, & revertatur.*** Ingressus est
& venit plorans, gemens, nudus; sic & re-
vertetur. Quid inde inferendum; ***Quid er-
go prodest ei, qui laboravit in ventum?*** Ecce
quod intendebam ostendere, divitem nulla-
tenus ad sui bonum congregatas tenere di-
Ibidem. vitias. Quid igitur? ***In malum Domini
sui.*** Tantum retinebit & reportabit pecca-
ta & mala, quæ in eis acquirendis, congre-
gandis, ac recondendis commisit: In ma-
lum ergo domini sui congregatæ fuerunt.
In cap. 60. Constans est D. Hieronymi sententia, im-
Isai. in il- possibile esse moraliter loquendo, multas di-
lud, imm- vitias congregare, aut congregatas retinere,
datio, &c. sine peccato. Id quod ipse Spiritus Sanctus
& in ca.3. testatum reliquit: ***Si fueris dives, non eris
Halac in immunis à peccato.*** Et quidem cùm dives
illud Pro interierit, divitias dimittet, secum autem
iniquitate. peccata, quæ commisit portabit. Nihil ita-
Eccl. 11. que aliud tibi relinquetur ex congregatio-
10. ne divitiarum, nisi peccatum. In malum
igitur tui eas congregasti; & congregatas
¶ 469. tenes. In quem sensum illud accipere possu-
mus, quod Sapiens dixit, quod etsi omni-
bus hominibus, singulariter tamen diviti-
Eccl.27.5. bus congruit: ***Sicut in percussura cribri re-
manet pulvis, sic aporia hominis in cogita-
tu illius.*** Nomine ***aporiæ***, alii ***sordes*** aut
stercora, transferunt. Loquitur quantum
existimo, metaphoro sumpta ab eo, quod
tempore triturationis in area contingit. A-
gricola enim postquam messem trituravit,
triticum in cribro ponit, & circumducens
illud, in hanc & illam partem retorquens
cribrum, hac & illac triticum emittit &
projicit, in manibus suis tantum retinens
stercora bestiarum triturantium, & reje-
ctamenta spicarum. Ita accidit diviti, qui
hora mortis, quæ tempus messis dicitur
in scriptura, & triturationis, & expurga-
tionis areæ, ut Sanctus Joannes Baptista Mat.3.12
dixit, pecunias huc illucque instar cribri se
vertens & convertens emittit, omnia quæ
susceperat in hoc, & illud legatum pro-
jiciens, sibi tantummodo retinens sordes
peccatorum, quas dum triticum tritura-
retur, id est, dum divitiæ congregaren-
tur, acquisivit, commisit & incurrit. Cul-
pam, inquit Gregorius secum ducit: om- Mor.c.10.
nia pro quibus culpæ perpetratæ sunt, re-
linquit. Non te adulatores, inquit Basilius, Hom. 7. in
non pecunia, non dignitatis fastus sequen- divites post
tur. Ab amicis item, ab auxiliis desertus, medium.
sine advocato, sine defensore, sine hono-
re, tristis, pudefactus, dejectus, ac solus re-
linqueris: nam quocumque oculos cir-
cumferes, umbras ubique simulachraque
malorum aspicies; hinc orphanorum la-
crymæ, illinc viduarum gemitus, aliunde
oppressi abs te pauperes; servi quos lace-
rasti vulneribusque affecisti, vicini quos ad
iracundiam provocasti: cuncta hæc te adver-
sus consistent. Tuorum te scelerum acer-
vus comitabitur: sicut enim umbra cor-
pus, sic peccatum animam sequitur, gesto-
rum imaginem manifestam referens. Illic
negatio non valebit, &c. Et verè ô dives, si
hæc nunc apud te cogitares, (id enim Sa-
piens te agere debere voluit indicare) & cri-
bro mentis, omnia quæ fecisti cùm divitias
conquisisti & congregasti, expendas, & co-
gites, invenies triticum tibi penitus perire,
& nihil tibi remanere ex omnibus, quæ con-
gregasti, nisi aporiam & peccatorum sor-
des. Pecuniæ ergo tuæ congregatæ sunt in
malum tui, & solummodo tui malum in-
tendisse videris, qui tibi tantummodo ma-
lum retines. Grandis sine dubio & pessima
infirmitas sub sole. Miseri illi divites, ad
quos misit Deus Ieremiam Prophetam, di-
cens: ***Vade & accipe lagunculam figuli te-*** Iere.19.1.
***steam, à senioribus populi, & senioribus
Sacerdotum.*** In Hebræo: ***Vade & emes
lgenam,***

lagenam figuli de senioribus populi. Id est, (quantum conjicio) pecuniis à senioribus populi, & Sacerdotibus acceptis, eme laguunculam testeam. Et quidnam agere debeo? *Conteres laguunculam in oculis virorum illorum.* Ad quidnam? Ad significanda duo: Primò, ad significandam eorum totalem & extremam contritionem: suprema
Esai. 30. enim contritio est, qua *conteritur legena contritione prævalida:* secundum, ad significandum, hanc ex pecuniis suis reportaturos confractionem & perditionem, ac exitium, & mortem spiritus. Grandis infirmitas, ex qua solummodo mortem & contritionem spiritus reportat dives. Potestne aliquid pejus in mundo inveniri, quod re omni accuratè expensa, ad nihil congregas divitias, neque aliquid aliud verè intendis, (quamvis in oppositum censeas) nisi tui perditionem & interitum? Pessima infirmitas.

§. 23. *Similem tineæ & custodi æstimat Iob thesaurizantem in terra.*

¶ 470. HÆc omnia sapientissimus Job mirificè prosecutus fuit; qui hunc infœlicissimum divitum successum elegantissimè descripsit, dogmata amicorum suorum refellens, qui credebant, Deum justis dare divitias; salutem, filios, & bonis terræ cumulare; peccatores autem spoliare bonis, filiis, salute, divitiis. Supponitque in primis, se singulariter traditurum, quæ à Deo ipso di-
Iob 27. 11. dicerat: *Docebo*, inquit, ad amicos suos loquens, *per manum Dei, quæ omni potens habeat, nec abscondam.* In Hebræo: *In manus Dei*, ita Pagninus & Regia, id est, ut D. Thomas & Vatablus intelligunt, docebo vos, Deo bene juvante, & subministrante quæ dicturus sum. Ita quod non tam me quam Deum ipsum me loquenta, audire, de-
4. Reg. 21. 20. 2. Paral. 36. 15. Baruch. 2. 24. beatis reputare. Dicitur sæpè Deus in scriptura locutus, *in manu Prophetarum*, id est, in eorum persona, Job dicit se loqui, *in manu Dei*, id est, in persona ipsius Dei, Septuaginta: *Annuntiabo vobis quid sit in manu Domini*, quæ *sint apud omnipotentem*; Id est, quæ Deus providentiæ suæ recta dispositione (quam Dei manum vocat) ordinata tenet: quem sensum secutus S. Augustinus credit, voluisse dicere: Annuntiabo vobis quid disponat Deus. Supponit secundò, quod quamvis grandia essent, quæ dicturus erat; sed jam illis erant nota & explorata: ideoque mirum esse, quod id intelligentes, tam vana & falsa dogmata asserent. *Ecce*, inquit, *vos omnes nostis: & quid sine causa vana loquimini?* Quasi dicat: Rem dicturus sum vobis exploratam & notam, ideoque majori reprehensione estis digni, quod hæc scientes, tam vana & falsa dogmata proponatis. Non enim ex his quæ in hac vita Deus dat justis & peccatoribus, eorum præmia aut supplicia expendere debitis; sed ex iis quæ in futura. Ita D. Gregorius explicare videtur. Audiamus igitur illum, qui in Dei persona, Deo ipso inspirante & suggerente, quæ dicit, loquitur. *Hac*, inquit, *est pars hominis impii apud Deum, & hæreditas violentorum, quam ab omnipotente suscipient.* In Hebræo illa vox, *pars* est, *Helek*, quæ significat portionem legitimam, quam tandem pater dat filio, qualis illa, quam homo ille dives, habens duos filios, dedit filio suo eam petenti & dicenti: *Pater da mihi portionem substantiæ, que me contingit.* Deus habet duos filios, justos scilicet & peccatores. Volo explicare, inquit Job, quamnam partem pro legitima portione reservatam teneat impiis, & quidnam hæreditatis vice sint recepturi? Quæ namque in hac vita Deus dat bona vel mala, non sunt legitima hæreditatis portio, quam in hac vita nec justis, nec impiis confert. Neque de omnibus impiis loquitur Job, sed singulariter de *violentis*, in Hebræo *tyrannis, duris, potentibus*; quo nomine divites avaros, divitiis repletos voluit intelligere. Nam hi sunt, qui per vim & tyrannidem, ac violentiam, omnia quæ volunt agunt, conculcantes pauperes, contemnentes inopes, devorantes pupillos, & simplices. Postquam aliqua de istis Sanctus Job prædixit, eos vivis coloribus depingit in vita & in morte: in vita quidem dicens: *Ædificavit sicut tinea domum suam, & sicut custos* ¶ 471. fecit

Agga. 1. 3. Zach. 7. 7. 12. Iob 27. 12. 18. Moral. cap. 7. Iob 27. 13 Luc. 15. Iob 27. 18

fecit umbraculum. Expende duas metaphoras, quibus divitem describit, tineæ & custodis struentis umbraculum suum. Tinea ædificat domum suam cum alterius jactura, & injuria, corrodendo suaviter & insensibiliter, quod alienum est: Et tantum extendit domum suam, tamque amplam extruit, quantum alteri detrahit. Ecce quomodo dives ædificat domum suam cum alterius jactura, corrodendo aliena, sibique concorporando, decipiendo suaviter & insensibiliter simplicem; circumveniendo innocentem, recipiendo per usuram palliatam, & injustitiam opertam, quæ aliorum sunt: & tantum crescit extenditque domum suam, quantum aliis detrahit. Unde D. Hieronymus annotavit, Christum Dominum aptè vocasse divitias divitum, *Mammonam iniquitatis*; quia de iniquitate collectæ sunt. Certumque omnes supponunt illud Menandri; nunquam vir æquus dives evasit citò. Similiter custos vineæ facit umbraculum, ex quo attendat racemis custodiendis in alterius utilitatem. Perpetuò curat, vigilat, circumspicit, anxiatur, hoc contendens, ut intacti omnes racemi conserventur Domino, qui vineam vindemiaturus est. Non potuit meo judicio melius explicari conditio divitis avari, quam sub hoc hieroglyphico. Non est ille dominus pecuniarum, sed servus & custos. Id quod supra demonstravimus, & expressè Spiritus sanctus exposuit per Salomonem illis verbis omni expensione dignis. *Est*, inquit, *malum quod vidi sub sole; & quidem frequens inter homines.* Hæc nostra miseria, quod grandi mala, quibus afficimur, non attendimus, quamvis frequentissima sint. Et quod singulariter vidit Salomon luce cœlesti illustratus? *Vir cui dedit Deus divitias & substantiam & honorem & nihil de est animæ suæ, ex omnibus quæ desiderat, nec tribuit ei potestatem Deus, ut comedat ex eo, sed extraneus vorabit illud.* Expende illud; *Nec tribuit ei potestatem Deus.* Olympiodorus intelligit, de divina permissione, qua Deus permittit, tanto affectu divitem tradi amori divitiarum, ut non permittat amor quo eas diligit, tangere vel consumere. Qui enim nimis aliquid diligit, nulla ratione permittitur ab amore illud perdere, aut distrahere. Sicut ergo superbis quibusdam Deus permisit suas passiones sequi, quos propterea dicitur tradidisse in passiones ignominiæ, & quod colerent tamquam Deos, serpentes, volucres & reptilia: ita propter iniquitatem avari eum dimittit, qui concupiscentia sua inflammetur erga pecunias, quas tanquam Deum habeat & veneretur. Itaque hic grandis pecuniarum amor, quo divitias diligis, ô avare, juxta Olympiodori sententiam Deo singulariter permittente, ad tui perditionem contingit. S. Gregorius Thaumaturgus & Cajetanus non de sola permissione intelligunt; sed de voluntate Dei positiva, qua non vult concedere avaro usum bonorum suorum; à quo justè vult subtrahere auxilium efficax (manente tamen illius libertate) ne divitiis suis utatur; sicut è contra de justo dixerat idem Salomon, quod *potestatem ei tribuit, ut comedat ex bonis suis*, ut supra dictum fuit; quoniam autem dominium est potestas utendi re, in quemcumque usum licitum; sicut dicitur Deus auferre potestatem avaro utendi rebus & bonis suis; ita dici potest auferre ab illo dominium eorum. Quomodo igitur illa retinet? Tanquam custos. Cùm enim Deus eum fecisset dominum ipse se nudum & merum fecit custodem, qui toto pectore intacta nititur conservare bona, non sibi, sed hæredi. Ideo ipse non audet illa tangere, *ut ex eis comedat:* alius autem tanquam dominus veniens, *vorabit omnia.* Custos ergo es, inquit Ambrosius, non dominus tuarum facultatum, qui aurum terræ infodis, minister utique ejus, non arbiter. Habet se itaque dives tanquam custos vineæ in tabernaculo domus suæ: eo enim moriente, venit hæres tamquam dominus, & omnes racemos, quasi vindemiam sibi repositam rapiet, colligetque. Talis est dives in vita sua. Sed qualis in morte? Id explicat aptissimè Sanctus Job subdens: *Dives cùm dormierit, nihil secum auferet; aperiet oculos suos, & nihil inveniet: Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas.* Mirandum

Epist. 151. ad Algas. quæst. 6. Luc. 16. 6.

Ecclef. 6. 1.

1 cap. 6. Ecclef.

ad Rom. 1. 24.

In cap. 6. Eccl.

Eccl. 5. 81. ¶ 472.

Li. de Nabut. c. 14.

Iob. 27. 19. 20.

randum est valde, inquit Gregorius, quo dicitur: *Cùm dormierit, aperiet oculos suos, & nihil inveniet.* Ut dormiamus quippe oculos claudimus; & non cùm dormimus oculos aperimus, sed cum evigilamus. Hac tamen in re, quia homo ex anima constat & corpore, eùm unius rei somnus dicitur, alterius vigilia demonstratur: quia cùm corpus obdormiscit in morte, tunc anima evigilat in vera cognitione. Et dormit ergo dives, & oculos aperit; quia cùm in carne moritur, ejus anima videre cogitur, quod videre antea contempsit: tuncque evigilat, & oculos aperit, quia quales sint res, verè cognoscit. Oculos corporis & concupiscentiæ apertissimos habet dives, dum vivit, omnia attentissimè conspiciens, quæ præsentia sunt; sed oculos mentis habet clausos, nolens conspicere & prospicere futura. In morte oculos corporis claudet, ideoque dicitur quod dormiet, aperiet autem oculos mentis; & id cogetur vel invitus videre, quod dum viveret videre contempsit. *Tunc nihil inveniet, quia nihil secum auferet.* Quando scriptura sacra vult omnia etiam minima & parvissima comprehendere, utitur hoc nomine, *Nihil.* Ita Euangelista Joannes, ut indicaret nihil penitus factum à Deo, nisi per verbum suum, dixit: *Sine ipso factum est nihil*, non solum cœli & terra, sol & luna, elementaque, sed nec formicæ, nec atomi qui in radiis solis apparent, sine ipso facti sunt. Ita Christus Dominus: *Sine mei nihil potestis facere.* Non solum opera grandia charitatis; martyrii, prædicationis Euangelicæ intelligentiæ cælestium mysteriorum; sed nec minimam bonam cogitationem, aut parvissimam bonam oculorum apertionem: non solùm sine me non potestis bonum perficere; sed nec cogitare mente, aut conspicere oculis. *Nihil*, inquit, *secum auferet*; non solùm grandia, sed nec parva. Non solùm non secum portabit divitias pretiosas auri, vel gemmas, quas brevi loco includere posse videtur; sed nec frustum panis, nec vas secum feret, sicut tulit secum Agar, egrediens domo Abrahæ, & secum fert quivis homo quantumcunque inops, qui iter ali-

18. *Moral. c. 10.*

Ioan. 1. 3.

Ioan. 15. 5.

Genes. 21.

quod arripit. Hocque est, inquit Gregorius *a*, quod Psalmista *b* cecinit dicens: *Turbati sunt omnes insipientes corde, dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.* Omnia expende. Vocat divites, *insipientes corde*, Sanctus Job *c*, Deum laudat, quòd sit *sapiens corde*, quia vera sapientia mentis & intellectus præstat, non superficiali. Hos autem vocat David insipientes corde, quia tali carent sapientia. Sunt quidem sapientissimi corpore & carne, *prudentiores in generatione sua filiis lucis.* Non absolutè prudentiores dixit, inquit Basilius, sed secundùm consuetudinem vitæ hujus, quæ in carne agitur, qui prudentissimè consultant dispensandis suæ ipsorum vitæ commodis: callidissimi, astutissimi, capillum in latum dividentes, atomos ipsos partientes, corde, quia interna cordis sapientia, per quam corde, quia interna cordis sapientia, per quam homo futura prævidet, carent? stultissimos propterea eos vocat David ipse de illis loquens (ut B. Augustinus annotavit) *simul insipiens, & stultus peribunt*, aut ut Augustinus legit, simul imprudens & insipiens peribunt. Quolibet uno horum moriente: moritur simul imprudens & insipiens; quia quivis horum simul imprudens est, & insipiens: imprudens, quia non sibi prospicit in futurum: insipiens, quia non intelligit malum, in quo est. Deinde illos vocat *viros divitiarum*, primò: secundum phrasim Hebræam, significans ditissimos, & divitiis redundantes: secundò ad ostendandum id quod postea Apostolus docuit, vocans avaros idololatras colentes divitias tanquam Deum. Non sunt divitiæ illorum; non enim ipsi divitias possident tanquam earum domini, quas in sui obsequium expendant; sed divitiæ cor ipsorum continent, ipsisque dominantur, præcipientes illis tanquam servis ac mancipiis, & id omne stutuentes eis, quod ipsis divitiis congruit. Ipsi sunt divitiarum; qui eas tanquam deos habent, & venerantur: seque exhibent subditos illis, facturos quicquid ipsæ ordinaverint. *Hi turbantur* hora mortis, quam dormitionem vocat, quoniam insperata eis

a *Lib. 18. cit. c. 9. ad finem.*
b *Psal. 75. 6.*
c *Iob. 9. 4.*
¶ 473.
Luc. 16. 8.
Homil. in Psal. 48.
Psal. 48.
In Psal. 48.

eis venit. Tunc alicujus adventus conturbat, cùm non speratus venit. Venit subitò in domum tuam Princeps, quem nullo modo sperabas venturum, omnes conturbantur providentes illi excipiendo necessaria. Hi semper vitæ præsenti attendunt, nullam penitus de morte habent memoriam; & ideò ea adveniente conturbantur, eo modo, quo Christus de servo pigro & impio agens exposuit, cui Dominus discedens, multa agenda commisit, quorum nullum ipse complet, credens Dominum tardaturum, & dicens: *Moram fecit Dominus meus.* Venit enim Dominus in hora qua minus sperat, pulsat ad januam, tunc conturbatus servus vult ea perficere, quæ agere tenebatur; sed tempus breve, & instantia Domini jam ingredientis, non finit complere, invenit Dominus omnia infecta; eum punit & domo ejicit. Ita iis accidit. Credunt, quod tardabit Dominus, & quod mors non citò veniet, & ideò non curant ea agere, quæ sibi imposita tenent: venit Dominus in hora, qua minus sperant; venit infirmitas gravis, conturbantur, & omnia disponere contendunt; vocant confessarium, cui confiteantur; tabellionem, ut sua disponant, incipiunt velle res suas rectè disponere, considerare quæ contrectaverant, negotia quæ egerant, &c. Non conceditur tempus, omnia quasi infecta relinquunt. Quid aget Dominus? Puniet eos citè domoque ejiciet. *Et nihil*, inquit, *invenerunt in manibus suis.* Omnia namque quæ tenebant reliquerunt in mundo, nihil penitus secum potuerunt auferre, aut deportare. Ut enim in sua manu, inquit Gregorius, divites post mortem quicquam inveniant, eis ante mortem dicitur, divitias in quorum manibus ponant: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in tabernacula.* Bene ergo S. Job dixit: *dives cùm dormierit, nihil secum auferet; aperiet oculos suos, & nihil videbit.* Id quod ex illo Epulone, quem Christus Dominus retulit, comprobat Gregorius, quid dormiens & mortis somnum incurrens, oculos aperuit. Vidit enim tunc Lazarum, quem dum viveret, nunquam vidit, quamvis ad ejus januam jaceret, per quam sæpè quotidie egrediebatur, & ingrediebatur: sed mortuus, *dum esset in tormentis, vidit Lazarum,* tunc aperiens oculos nihil invenit, qui nec aquæ guttulam secum tulit.

Matt. 24. 48. & Luc. 12. 45. — Lib. 18. cit. — Luc. 16. 9. — Ubi supra. — Luc. 16. 23.

§. 24. *Comprehendit mors thesaurizantem in terra, sicut tempestas Pharaonem, nihil penitus tunc invenientem, ad quod manum convertat.*

Alio modo potest intelligi; quod Sanctus Job dicit, *Aperuit oculos, & nihil videbit.* Apertio enim oculorum in scriptura sacra significat brevissimum, momentaneum, ac imperceptibile tempus. Inde Apostolus ad indicandum, quam brevi tempore fiet in judicio rerum discussio, dixit: *In ictu oculi*, ut S. Augustinus annotavit. Inde Hispana phrasis, *En un abrey cierra el ojo.* Itaque idem est; *Aperiet oculos*, ac si dicas; in apertione oculorum, *en un abrey cierra el ojo*, omnia sibi evanescent, inveniet se omnibus bonis spoliatum & nudum. Transibit subito à grandi abundantia ad summam inopiam; & omnia subitò ex oculis evanescent: ut in ipsomet divite Epulone voluit facer Euangelista demonstrare, de quo dicit: *Mortuus est dives, & sepultus est in inferno.* Observat Augustinus vim illius verbi, *Mortuus est*, quæ tam subitum transitum indicat, ut simul fieri & factum esse declaret. Ex eo autem quod dives nihil secum auferet, nihilque ibi videbit eorum quæ tenuerat, sequitur quod summam incurret inopiam: non enim ibi quis invenit, nisi quod secum portaverit, neque ibi datur alicui, nisi quod ipse hinc inde prius transmiserit, ut optimè B. Augustinus prosequitur. Unde bene subdit Sanctus Job: *Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas.* Grandia tremendaque mysteria hæc verba continent. Tempestatis nomine, divinum judicium intelligit B. Gregorius, aut verò mortis

¶ 274. — Ubi supra. — Ep. 49. ad Deo gratias q. 1. — Luc. c. cit. nu. 22. — Lib. 13. de civit. c. 11. — in Ps. 48. — Iob. c. cit. nu. 20. — 8. Mor. c. 11.

mortis horam, per quam divino judicio homo fit præsens. Hæc opprimit eum nocte: noctis namque typo scriptura sacra frequentissime inopinatum, improvisum, & insperatum tempus intelligere solet, ut inquit Gregorius: Idcirco dixit Apostolus: 1.Thes 5.2 ***Dies Domini tanquam fur in nocte, ita veniet: Cùm enim dixerint: Pax & tranquillitas, repentinus eis superveniet interitus.*** Ipsemet Apostolus, inquit Augustinus, Epist 80. ad Hesych. quid noctis nomine intelligeret, explicare voluit, subdens: ***Cùm dixerint: Pax & tranquillitas***, id est, cum minus speratur mors, aut adventus Domini: ideoque repentinus superveniet interitus. Hinc, inquit Gregorius, subdidit idem Apostolus; ***Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies ille tanquam fur comprehendat: Omnes enim vos filii lucis estis, & filii diei; non sumus noctis neque tenebrarum.*** Non erant in nocte, qui attenta consideratione mortem & Domini adventum expectabant. Nocte ergo divitem opprimit tempestas; quia advenit ei mors, cum minus eam sperat, quando magis implicatus est curis hujus vitæ, & quando dicit: ***Pax & securitas.*** Unde Pagninus verba Job legit: ***Mox furatus est eum turbo***, id est, venit turbo nocte & furatus est eum. Venit tanquam fur nox, & furatus est eum, qui nullo modo sibi à morte cavebat: id quod, ut idem Gregorius annotat, Christus indicare voluit, de quodam divite agens, qui cum nihil minus quam de morte curaret; sed totus intentus esset vitæ præsenti, longamque sibi Luc.12.19 vitam promitteret dicens: ***Anima mea habes multa bona, reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe***, &c. Tunc cum mul- Hom. 6. in torum annorum, inquit Basilius, delitias ditescentes. sibi ipsi imaginabatur, subito ad eum facta est vox: ***Stulte! hac nocte repetent animam tuam, & quæ parasti cujus erunt?*** In hujus confirmationem & explicationem expendit 25. Moral. idem Gregorius, quod Heliu asseruit de c. 1. divitibus & potentibus agens; ***Subito mo-*** Job 34 20 ***rientur.*** Quamlibet enim (inquit Gregorius) sero de hac vita tollantur, subito & repente tolluntur, quia finem suum cogitando prævidere nesciunt. Subitum siquidem est homini quod cogitare non potuit nec cogitavit, &c. Observa item illud: Opprimet eum tempestas. In Hebræo, pro ¶ 475. tempestate, habetur nomen, ***Suphah***, quod סופה. significat turbinem, aut tempestatem turbulentissimam & violentissimam, ex grandi vento concitatam; quomodo aliquando Vulgatus vocem transtulit, quomodo & Pagninus legit, ***Furatus est eum turbo.*** Job 21. 18 Accidet itaque ei sicuti Pharaoni, cujus ca- & Esa. 5. sum elegantissime Moyses descripsit. Deo 28. agente apertum fuit mare, & parata via, per quam Israelitæ transirent. ***In spiritu***, inquit, Exod 15 8 ***furoris tui congregatæ sunt aquæ, stetit unda fluens, congregatæ sunt abyssi in medio maris.*** Spiritum furoris Dei vocat ventum validum, quem Deus misit ad aperiendum mare, & sternendam viam. Quo flante, ut in Hebræo habetur, ***coagulatæ sunt abyssi*** Apud ***in corde maris***, concretæ sunt aquæ, inquit Lippo. Enthymius, quasi murus, & concreti sunt Exod. 15. fluctus in medio maris. Hinc apparet ma- In cap 15. nifeste inquit Cajetanus, quod ventus à Deo Exod. immissus, non solum fuit ad exsiccandum locum maris & terram, super quam aquæ fuerant; sed etiam ad coagulandam aquam hinc & inde super mare. Per modum itaque congelationis aquæ steterunt tanquam muri & acervi aquarum effecti, hinc & inde super mare. Et ad exaggerationem miraculi dicitur, ***In corde maris***, quia coagulatio maris in superficie & ad oram, naturaliter fieri potest; sed in corde, hoc est in profundo ac medio maris fieri, miraculum est. Dicitur autem ventus ille immissus à Deo, ***spiritus furoris ejus***; aut quia vehemens, aut quia potius ab ejus indignatione contra Pharaonem procedebat, ut B. Hieronymus censet. Non enim tam Israelitas In cap 16. illo medio liberare, quam durum & rebel- Ezech. lem Pharaonem punire intendebat. Potuit namque Deus Israelitas multis modis à Pharaonis potentia liberare, sed summe illi indignatus, hunc elegit, quo illum tanquam in muscipula & laqueo comprehenderet. Unde oranti Moysi, cum videbat contra se & populum Dei advenientem Pharaonem, dixit Deus, ***Eleva virgam: &*** Ex.14.16 ***extende super mare, ego autem indurabo***

cor Ægyptiorum, ut persequantur vos, & glorificabor in Pharaone. Et vere ita factum fuit. Ingressis enim Israëlitis fugientibus, videbis Pharaonem post illos secure & sine timore mare ingredientem, & arro-
Exod. 15. 9 gantissime dicentem: *Persequar, & comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea, evaginabo gladium meum, & interficiet eos manus mea.* Quis explicare valeat, quanta superbia inflatus incederet Pharao? Secum ferebat excellentiores du-
In cap. 23. Ezech. ces, quos *electos principes* Moyses vocat, *Triastas* Septuaginta transtulerunt: vocantur enim, *Triastæ*, apud Græcos, inquit Hieronymus, principes secundi gradus post regiam dignitatem. Omnem itidem Ægypti gloriam secum ferebat. Ut enim scri-
Exo. 14. 7. ptura sacra refert, *junxit currum & omnem populum suum assumpsit secum. Tulitque sexcentos currus electos, & quicquid in Ægypto curruum fuit, & duces totius exercitus.*
Lib. 2. antiq. Iosephus scribit, fuisse in illius exercitu præter septingentos currus septuaginta millia equitum, & scutariorum peditum ducenta millia. Ideoque, ut bene expendit
Li. 1. c. 10. Paulus Orosius, merito Israëlitæ quamvis armati egressi fuissent de Ægypto, & essent inter eos sexcenti mille virorum electorum ad pugnam, crediderunt se illis non solum prævalere non posse, sed nec ab eis defendi. Et vide quanta securitate inter medias aquas stultus homo procedebat, quod ibat superbis clamoribus jactans, & dicens: *Persequar, comprehendam, dividam spolia*, &c. Sed quid factum est? Quando magis se credebat securum; *Flavit spiritus tuus Domine, & operuit eos mare, & submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus* No-
3. de Spirit. sanct. c. 4. mine *spiritus*, intelligit B. Ambrosius Spiritum sanctum, qui à Moyse inducitur, ut ostendat illum æqualis omnino virtutis cum patre & filio, simulque cum illis eadem ope-
¶ 476. rari. Cum n. dixisset: *Dextera tua Domine glorificata est in virtute: dextera manus tua confregit inimicos*; ubi Filium expressit & Patrem, cujus est dextera, ne Spiritum sanct. 1 n ab illis divisum aut minorem cre-
a Li. 7. qq. in Ex. q. 55. deres, illis copulavit, subdens: *Flavit spiritus tuus.* Hupsum Augustinus a intelligere visus fuit. Hugo de sancto Victore b credit
b Apud Lippom. Exod., 15. indicari hac phrasi, divinæ virtutis facilitatem in operando, quasi dicat: Quam facile aliquis flando projiciat pulverem, quem insufflat, tam facile tu eos dejecisti. Sed interlinearis glossa, quam sequitur noster Cajetanus, ventum validum, nomine *spiritus* intellexit, qui aquas maris divisas, per quas Israelitæ transierant, copulavit, grandemque excitavit tempestatem opprimentem Pharaonem. Et eam vere intervenisse tradit ex professo Iosephus, imo & apertissime scri-
Lib. 2. antiq. ad fin. ptura sacra expressit, cujus omnia verba sunt maxima observatione digna: *Iamque*, in-
Exo. 14. 24 quit, *advenerat vigilia matutina, & ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum.* Expendit glossa interlinearis illud: *Et ecce respiciens Dominus*, id est, oculos convertens contra Ægyptiorum castra. Secure & sine ullo metu tota nocte cucurrerat Pharao, Israelitas persequens, nec ullo pacto Deus illum impedivit, aut continuit, imò nec eum attendere videbatur. Quando tamen advenit vigilia matutina, ex qua securiorem sibi victoriam adveniente luce promittebat, subito Deus contra eum oculos convertit, ut eum prout merebatur, puniret. Sæpe sancti viri videntes impios persequentes justos, & quod à Deo non continentur, nec puniuntur, conqueruntur dicentes sicuti Habacuc: *Cur non re-*
Haba. 1. 13. *spicis super iniqua agentes?* In Hebræo habetur, *Quare respicis*, id est, quare videns eorum impietatem ipsos sustines? Clamabat David: *Respice inimicos meos,* Ps. 24. 19.
quoniam multiplicati sunt: & iterum: Ps. 43. 23.
Exsurge, quare obdormis Domine, quare faciem tuam avertis? non vis videre quæ ab inimicis patimur: *Oblivisceris inopia nostra & tribulationis nostra?* Sed consolentur illi, timeantque impii, quia respiciet Dominus quando minus id sperabunt, sicuti Christus Dominus dixit de servo, qui dicens: *Moras facit dominus meus, cœpit conservos* Mat. 24.
percutere, & vexare: veniet enim dominus 49.
ejus in hora, qua non sperat, & hora quam ignorat, & dividet eum: illic erit fletus & stridor dentium. Tanquam igitur dissi- In cap. 14.
mulaverit Deus usque in illam horam, in- Exod.
quit

quit Cajetanus, in illa hora matutina visus est oculos suos ad eos convertisse: *Et respexit super castra Ægyptiorum per columnam nubis & ignis, & interfecit exercitum eorum, & subvertit rotas curruum, ferebanturque in profundum.* Notat primo Cajetanus illud, *columnam nubis & ignis.* Hinc enim, inquit solvitur quæstio, an duæ columnæ fuerint, altera nubis, altera ignis. Hic enim aperte indicatur, unicam fuisse, quæ utrumque complebat officium, nocte illuminans & calefaciens, die ardentis solis vires temperans. Notat secundo, in Hebræo haberi: *Et fecit attonitum exercitum Ægyptiorum:* Chaldaica, *& conturbavit.* Intelligendum est enim, aliquid à columna emanasse sensibile, vel fulminationem horridam, vel strepitum fortissimum, quo Ægyptii territi & conturbati fuerunt, & attoniti ac stupidi redditi. R. Salomon judicat, ignẽ vehementem processisse ex columna, qui comburebat rotas curruum. Certum est autem rotas curruum subversas fuisse: & ferebantur ac cadebant in terram Ægyptii, qui
¶ 477. in curribus erant. In Hebræo, *Removit rotam curruum eorum*, subde, ex propriis axibus, ut animo ex una attoniti, ex alia corpore cadentes, vehementissime conturbarentur. Ita etiam legit Chaldaica. Alii, ut Lippomanus annotat, *Impedivit rotas.* Septuaginta, *Impedivit vel colligavit axes curruum eorum*, ut equi non possent currus ducere; unde ferebantur & cadebant equites. Tunc grandi perturbatione affectus Pharao Deum agnoscens, quem hucusque agnoscere noluerat, illudque Deus complens quod dixerat: *cognoscent Ægyptii, quod ego Dominus*, aliam viam tenere decrevit dicens: *Fugiamus Israelem, Dominus enim pugnat pro eis.* Adhuc enim mare apertum erat, nec ejus via conclusa: quamvis ille jam grandi impedimento teneretur, quoniam currus erant contriti, & ipse attonitus, conterritus, & perturbatus: ideoque segniter, & quasi tentans, conatus fuit à cœpto desistere, & ad Ægyptum regredi. Tunc *ait Dominus ad Moysen: Extende manum tuam, super mare, ut revertantur aquæ ad Ægyptios, super currus eorum.* Sicut autem cum primo jussit Deus Moysi, ut manum extenderet ad mare, ad viam aperiendam, extendente Moyse manum, misit Deus ventum, qui aquas divideret, ut dictum fuit: ita nunc, jubente, ut extenderet manum ad mare ad viam concludendam. *Flavit spiritus ejus*, id est, grandis ventus aquas concitans, impellens, & acuens, *Fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ, & involvit eos dominus in mediis fluctibus.* Tempestas valida ac violenta aquas concitans, agitans & impellens, excitata fuit, qua aquæ, quæ divisæ extiterant, fuerunt conjunctæ, viaq; conclusa, ab illaq; tempestate miser Pharao oppressus fuit: id enim significat, *Involutum fuisse in mediis fluctibus*, ubi omnia quæ habebat, & secum tenebat, penitus vi tempestatis amisit, sibique defuerunt; nec adfuit ex tot curribus unus, nec ex tot principibus, ducibus, militibus, aut equis, unus ad quem posset convertere manum: sed ubique fluctus, & aquæ opprimentes & suffocantes. Idcirco Sanctus Prosper Aquitanicus vocat 1 p. c. 36.
illam, Vindicem Dei. Hoc sine dubio peccatoribus accidit, qui contra Deum tanquam Pharao suis militant peccatis, signanter autem diviti avaro, de quo bene dicit Iob: *Quod nocte opprimet eum tempestas.* Incedit ille tanquam alter Pharao superbus, crudelis, divitiarum jactantia gloriosus, Dei pauperes persequens, & omnia sibi rapere contendens, & dicens: *Comprehendam,* Iob cap. & num. cit.
implebitur anima mea. Sed quando majori se credit consistere securitate, respicit Deus, & oculos convertit ad grandia ejus facinora punienda, & ex columna suæ diurnæ justitiæ emittit infirmitatem subitam & insperatam, quæ conterat currum corporis, rotas sensuum & corporalium virium, unde miser remanet attonitus, conturbatusque mente: & anima, quæ tanquam eques est, in terram cadit, non valens recte discurrere, nec attendere iis quæ attendere oporteret. Certum est, animam dum vivit homo, esse in corpore tanquam equitem in curru, ferturque ab eo; nam pendet in suis operationibus à corporis sensibus, ut Philosophi tradunt: unde sensibus contritis & deficientibus, & languentibus corporis viribus,

cadit misera anima, non valens discurrere, attendere, cogitare. Illum videbis læthargo somno oppressum, alium doloribus ita contritum, ut nullus ei locus deliberandi relinquatur: alter in phrenesim incidit, alter dolore capitis acutissimo totus consternatur. Cupit jam fugere, & vitam in melius mutare; sed longa restat ei via: nam habere veram contritionem ex animo, & mente perfecte converti in Deum, difficillimum est, & singulari supernatura-
¶ 478. li eget auxilio. Ille insuper impeditus est propter corporis currum contritum, & rotas sensuum eversas. Venit statim tempestas mortis valida, quæ undique miserum involvit fluctibus, quem omnibus, quæ habebat, destitutum dimittit, ut non jam sibi relinquantur pecuniæ, aut divitiæ, aut domus, aut agri, aut census, aut gemmæ, nihil enim secum aufert, omnia sibi defecerunt (dixit beata Monica ad filium suum
Ser 48. ad fratres in eremo. Augustinum, agens de Imperatore Romano, cujus corpus vermibus repletum videbat) cum defecit spiritus ejus, aurum, argentum, lecti eburnei, mensæ plenæ epulis, famuli, comites, &c. Bene ergo dicitur, *Nocte opprimet eum tempestas.* Simul autem *apprehendet eum, quasi aqua, inopia.* Quibus verbis primo indicat inopiæ magnitudinem, quæ omni ex parte eum circundabit & einget. Sicut enim quando tempore diluvii aqua advenit, & homines comprehendit, ubique eos cinxit & conclusit secundum caput, pedes, manus, oculos, aures, & omnes sensus; nec tantum exterius, sed interius omnia penetravit & replevit: ita inopia miserum illum omni ex parte einget, ut nihil penitus sit, quod non grandi inopia crucietur. Aderit fames canina, sitis rabida, ardor exurens, frigus horrendum, horrendæ visiones, terrifici clamores, timores, pœnæ: & nihil penitus habebit, quo non solum hæc omnia mala; sed nec eorum minimum possit lenire.
28 Mor. c. 16 ad finē. Unde acutissime D. Gregorius expendit petitionem illam divitis, qua guttulam aquæ petebat. Certe non hanc postulabat, quod censeret sufficientem, ad tam implacabilem pœnam, qua torquebatur, sublevandam; sed ut ostenderet, quam grandem inopiam incurrisset, ut nec guttam aquæ habere posset. Et merito tali inopia se sensit oppressum, qui nihil penitus secum tulerat, aut vivens præmiserat, quod mortuus invenire posset: nec enim micam panis Lazaro dare curavit. Certe non potest majori argumento grandis inopia, quæ hunc divitem apprehendit, explicari. Observa itidem verbum illud, *Apprehendet eum:* idem est enim, ac si dicat: Ei dominabitur, sicut leo apprehendens prædam, quam totaliter sibi subjicit, à cujus unguibus liberari nullatenus potest. Non erit talis hæc inopia, ut ab illa possit homo liberari, post diem aut mensem, aut annum, aut saltem post mille annos: sed in æternum duratura, eo modo, quo dixit David: *In æternum non videbit lumen.* Luminis enim *Ps 48. 20.*
nomine bona solent intelligi in scriptura, sicut tenebrarum typo, mala. Non videt lumen aliquod, nullum penitus bonum habebit: & quamdiu hoc? *In æternum:* apprehendet enim eum inopia, & suis unguibus ita tenebit compressum, *ut effugere non possit;* sicut dixit Apostolus. Qua etiam *1. ad Thes. 5. 3.*
loquendi phrasi semel & iterum Sapiens locutus fuit, ad idem exprimendum: *Veniet tibi quasi cursor egestas, & mendicitas quasi vir armatus.* Theodotion legit: quasi *vir hastiferus*, qui lancea confodiat. In primis, veniet tamquam cursor, quia non tardabit; deinde tanquam vir armatus, qui omnino dejiciat, subjiciat, & vinctum teneat. Septuaginta pro *inopia*, legunt, *dolores*, sed in idem recidit. *Pro. 6. 11. & c. 24. 33.*

§. 25. *Deus*

§. 25. *Deus super thesaurizantem in terra constringet manus & irridebit, & homines in ejus morte philosophantes dicunt, quæ ante advertere oporteret.*

¶ 479. AD hoc institutum alia Sanctus Job prosequitur, quæ ne nimis simus prolixi, in aliud tempus dimittamus. Tandem autem concludit: *Stringet super eum manus suas, & sibilabit super illum, intuens locum illius.* Hæc verba duobus modis intelligi possunt: primò, ut suppositum eorum sit Deus, qui stringet super impium divitem manum suam, & sibilabit super eum; quem sensum sequutus fuit Philippus Diaconus. Dicitur autem Deus stringere manum suam super eum, quia illum constringet, arctabit, concludet pœnis, cruciatibus, ignibus, flammis omnique dolorum genere, ut amplius emergendi nulla superfit facultas, sicut Abraham ad divitem Epulonem dixit. Sed & alia etiam de causa potest dici, quod Deus stringet manum super eum, & sibilabit super eum. Toto siquidem tempore, quo vivis, ô dives, Deus extensas tibi suas manus offert, ut in eis tibimetipsi reponas, quod tibi possit reddere, quando cuncta tibi deficient. Non enim petit à te, ut sibi retineat: sed ut tibi reservet restituenda. Quod si dicas: Et quando Deus ad me venit, manus suas extendens, ut in eis bona mea reponam? Hanc ininterrogationem miseri facient, quando Christus eis dicet: Esurivi, & non dedistis mihi manducare, &c. dicent enim: Domine quando te vidimus esurientem, &c. & respondebit: *Amen dico vobis, quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Manus ergo pauperis, quas coram te extensas apertasque vides, manus Dei crede & cognosce, inquit S. Petrus Chrysologus, qui in eis à te reponi postulat, non quod pauper corrumpat; sed quod tibi reservet. Tu Deo petenti & extendenti manus suas, contrahis & comprimis tuas, nihilque in eis penitus reponere vis: constringet propterea tunc ille ambas manus suas, nihil penitus tibi redditurus, nec guttam aquæ concessurus. *Sibilabitque super illum*, id est, eum irridebit, improperans locum, ad quem devenisse miserum videt. Annotavit Beatus Chrysostomus, quando post peccatum Adæ Deus clamando veniebat, dicens: *Adam ubi es?* non interrogando quod nesciebat locutum; sed quasi irridendo, subsannando, & sibilando; quasi diceret: Quonam miser pervenisti? Ubinam divinitas, quam per esum fructus vetiti tibi promittebas? ubi dona, quæ à me acceperas? ubi subjectio omnium creaturarum? Hæc omnia perdidisti, &c. Multò magis irridebit impios in inferno existentes, & sibilabit super illos: *Qui enim habitat in cœlis irridebit eos, & Dominus subsannabit eos.* Dicet ad impium divitem, quod Abraham ad Epulonem; Recepisti bona in vita tua. Ubinam lectus eburneus? ubi mensæ dapibus plenæ? ubi opipara edulia? ubi vina pretiosa, & exquisita? *Ubi sunt dii tui in quibus habebas fiduciam? surgant & opitulentur tibi, & in necessitate te protegant.* Hocque est, quod Deus per Sapientiam dixit: *Quia vocavi & renuistis; extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret, &c. ego in interitu vestro ridebo, & subsannabo.* Clamat Deus vociferans pauperum ore, non audis; extendit per eos manus suas, & non adspicis: ille suas erga te constringet, & subsannabit & sibilabit: *Qui enim obturat aures suas ne audiat pauperem, ipse clamabit & non exaudietur.* Hanc Dei irrisionem & subsannationem expendens Basilius, judicat illam superare omnem damnationis pænam & talem judicat illam, qua Deus irridens illum, quem nocte mortis subitæ & inopinatæ tempestate opprimens, dixit *a*: *Stulte, qua parasti, cujus erunt?* Beatus Gregorius *b*, Divus Thomas *c*, credunt suppositum hujus propositæ sententiæ, *Stringet super eum manus suas*, esse, hominem aut amicum; qui in mundo relinquitur, videns mori hujusmodi divitem. Cùm namque id evenit, consuevit homo constringere manus suas, complodendo

Marginalia: Iob.27.23. — In cat. græca. — Luc.16.26. — Mat.25.45. — Ser.8.& 22. — Ser. tert. Inde. & gentil. de nuptiis, tom. 3. — Psal.2.4. — Deut.32.37 & 38. — Prov.1.24.26. — Prov.21.13. — Hom.6. in ditescentes. — a Luc 12.20. — b 18. Mora. c. 13. — c In cap. 27. Iob.

eas, & digitos conserendo, & palmis manus percutiendo: tuncque sibilat unusquisque ad alterum, quem coram se tenet. In Hebræo verbum *Sarak*, quod aliquando significat sibilare, cum alterum irridemus; aliquando verò submisse & admirando loqui, quasi mussitando: quomodo sæpè hoc verbum in scriptura ponitur, cum Deus contra aliquem comminatur, ut ad Salo-
¶480. monem: *Si adoraveritis Deos alienos, tem-*
3 Reg. 9. 8. *plum quod sanctificavi projiciam, & domus hæc erit in exemplum: omnis qui transierit per eam stupebit, & sibilabit & dicet: quare*
Ier. 19. 18 *fecit Dominus?* Et de Ierusalem: *Ponam civitatem hanc in stuporem, & in sibilum: omnis, qui præterierit per eam obstupescet, & sibilabit super universa plaga ejus.* Idi-
a Iere. 49. psum de Idumæa *a*, & Babylone *b*. Dum
b Iere. 50. 13. sibilus grandi stupori & tremori conjungitur, significatur, illum non irridentis, aut subsannantis affectum indicare; qui enim stupidus & tremens est, non irridet: sed significat admirativam quandam interrogationem & collocutionem, quam unus cum altero quasi mussitando tenet, quando hos eventus videmus, manus enim complodimus, fœmur percutimus, & ad invicem admirando loquimur de his quæ videmus, nos invicem interrogando, quasi non credentes, quod oculis nostris videmus. Cum moritur aliquis dives, aut potens princeps, vel civis, quem brevissima morte subtractum intuemur, videbis omnes qui conveniunt ad spectaculum, aut illud audiunt, complodentes manus, percutientes fœmur, interrogantes se ad invicem; quidnam sit, quod factum vident, mussitantes & submisse loquentes, & pertractantes de subita morte & insperata, quæ advenit, de domus & rerum mutatione. Tunc de spiritualibus omnes colloquuntur, pertractantque de rerum seculi vanitate, profitentes inanes esse divitias, & omnia quæ in mundo sunt. Omnes tunc de vitæ hujus miseriis & va-
c Hom. 60. ad pop. & nitate discurrunt, & Philosophos se exhi-
bent, ut dixit Divus Chrysostomus *c*, mo-
2. de Spirit. sancto. riente divite, ii qui interitum ejus aspiciunt,
b Libr 18. inquit D. Gregorius *d*, os in sibilo strin-
mor. cit. gunt, dum ad ea quæ contempserant, verba spiritualia convertuntur; ut jam credere & prædicare incipiant, quæ prius dum iniquum florere cernerent, non credebant. Benè ergo præmisit Job, quod supra induximus: *Hæc pars hominis impii apud* Iob. 27. 12.
Deum. Hæc illius misera sors, infœlixque portio, quod omnia quæ in mundo acquisivit, in mundo relinquet, subitaque & insperata morte oppressus & subtractus, æterna inopia torquebitur. Hoc omnes eo moriente cognoscunt, & quotidie in eorum morte prædicant, complodentes manus, mussitantes & admirativè cum stupore colloquentes. Benè propterea præmisit Sanctus vir: *Ecce vos omnes nostis. Ut* Iob. 27. 13
quid sine causa vana loquimini? Hoc ipsum similiter ego omnibus hominibus dicere possum: *Ecce vos omnes nostis.* Numquid enim hæc falsa sunt, aut à me conficta, vel ad terrendum vos inventa? Nonne quotidie oculis vestris continua jugique experientia contrectatis? *Ut quid ergo sine causa vana loquimini*; beatum dicentes illum, cui hæc terrena bona adsunt? *Filii hominum usquequo gravi corde? Ut quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium?* Cur fœlicem prædicatis divitem, qui grandes thesauros habet reconditos; quos scitis ab eo omnino relinquendos, nihilque secum ex eis reportaturum? Cur de terra tantum loqueris & tractas, & de terrenis solummodo acquirendis es solicitus; qui terram dimissurus es, in hora qua non speres, & æterna inopia consumeris? Benè ergo Christus Dominus, quem Divus Ser. 50. de
Augustinus ejus verba expendens, vocat tempor.
Fontem boni consilii, unde quicquid hauseris, ab omni veneno securum est: nos admonet, rectèque clamat: *Thesaurizate vobis*, ex his quæ in terra reconditis, curate vobis ipsis thesauros reponere, quos vobiscum feratis & retineatis.

§. 26. *Con-*

§. 26. *Consilium Christi utile, quale debit Tobias filiis suis, & Ioseph Pharaoni.*

¶481. *Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, ubi nec ærugo neque tinea demolitur, neque fures effodiunt & furantur.* Omniá quæ hucusque Christus dixit, ita sunt cuique etiam avarissimo homini pervia, ut non solum ea negare non possit; sed confitens, solicitus videatur inquirere, ubinam thesauros recondere possit, quos securos servet ab ærugine, tinea & furibus; & sibi ipsi ad omnem suam utilitatem teneat repositos. Hoc Dominus explicat subdens, recondendos, *In cœlo.* Ecce locum, quem tibi proponit, duo bona declarans, quæ consequuntur, si tibi thesaurizaveris: nam in primis, omnia tibi securè conservata subsistent, ubi nec ærugo, nec tinea, nec fures locum habent; deinde tibi manebunt reposita, ideoque repetit pronomen illud *vobis.* Noluit Deus, inquit Augustinus, ut perdas divitias tuas; sed ut locum illis mutes, consilium tibi dedit. Intelligat charitas vestra. *In Psa.48 in illud, non dabit Deo, & Ser. 50. de temp.* Modo si amicus tuus intraret in domum tuam, & inveniret te in loco humido frumenta posuisse qui fortè sciret naturam corruptionis frumentorum quam tu nescires; daret tibi hujusmodi consilium dicens: Frater, perdis quod cum magno labore collegisti; in loco humido posuisti, paucis diebus ista putrescent. Et quid facio frater? Leva in superiora loca. Audires amicum suggerentem, ut frumenta levares de inferiorib. ad superiora: & non audies Christum monentem, ut thesaurum tuum leves de terra ad cœlum? Ita Augustin. Quoniam *Ps. 102.19* autē *Dominus in cœlo paravit sedem suam,* quæ in eo reposita fuerint, servanda ipsemet *Ser 7. ante finem.* assumit: *Quod,* inquit B. Petrus Chrysologus, *tam paternum, tam providum de charitate consilium? Nihil tibi perire vult, qui tua in thesauris cœlestibus vult reponi. Quā securus dormit, qui Deum suorum meruit habere custodem. Quam nescit curas, quam deponit angores, quā non anxius, quam servorum caret fastu, qui sua patri servanda committit?* Quomodo paterna servat affectio, timor non potest sic servare servilis. Pater cum dat sua filiis, non minuit commendata filiorum. Quid sit pater nescit, nescit se filium, qui non credit patri: tineam non excludunt claustra, sed claudunt, generant non repellunt; rubiginem nutriunt servata non vitant: quia quod de re nascitur, non vitatur. Ubi est necessitas, fures deesse non possunt. Qui ergo inter tineas, rubiginem, fures, sua ponit; exponit quæ sua sunt, non reponit. De vestimento tinea, rubigo de metallo, de necessitate fures nascuntur. Ita Chrysologus. Si tibi ostenderem arcam in qua omnia quæ reposuisses, perire non possent à tineis, nec à furibus ullo modo contingi; quanta cupiditate illam ad tua servanda affectares? Prosequitur hæc Chrysostomus hoc exemplo subjuncto. *Serm. 7. de lav. mens. tomo 5.* Mirum est quanto labore agricola terram disponat, cui sua semina committere decrevit. Arat, proscindit, irrigat, herbis noxiis purgat: in ea autem reposito semine, quis explicare valeat, quot quantisque urgeatur timoribus, & anxietatibus? Sunt namque innumera pericula, quæ supervenire possunt, aves, siccitas, nimia aquarum abundantia, nebula, grando, animalia depascentia. Si quis ei ostenderet agrum, in quo non oporteret laborare arando, rigando, eradicando noxias radices, qui liber penitus esset ab omni periculo nebulæ, grandinis, siccitatis, animalium; in quo securissimè centuplum pro una recepturus esset, nullo vel minimo penitus grano corrupto, aut deperdito: quanta cupiditate ibi seminare optaret? quam avidè & securè semina sua in eo spargeret? Ecce, talem agrum ostendit tibi Christus, cœlum. In agro mundi, quæ seminas ad lucrum, mille periculis subjecta existunt, creditores deficiunt, negotiationes incertum habent exitum, & quod certissimum est, omnia tandem perdentur: non enim mentiri potest, qui dixit, de terrenis bonis loquens: *Omne opus corruptibile in fine deficiet, & qui illud operatur ibit cum illo.* *Eccl. 14. 20 Hom 7. de pœnit.* His aliam addit rationem Chrysostomus, ex eo quod non in terra sumus ¶482.

per-

permansuri; sed in cœlo transferenda, ubi civitas permanens, est nobis constituta. Si quis, inquit Chrysostomus, tibi renunciaret civitatem hanc, in qua vivis, brevissimè destruendam, ipsamque & omnia penitus, quæ in ea sunt igne absumenda, ut nihil omnino incombustum relinquatur; te autem necessariò ad aliam transferendum, in qua totam vitam esses acturus in qua nihil penitus esses habiturus ad tui sustentationem & subsidium, nisi quod hinc inde ex bonis tuis transmisisses; si id indubitanter crederes, certum est quod nulla posses ratione induci, ut in hac Civitate thesauros tuos reconderes, grandem domum ædificares, vineas extensas plantares, hortos & nemora consereres: sed totus penitus eo esses conversus, illique curæ vigilantissimè attenderes, omnia tua in illam civitatem transferre, ad quam deducendum te scires. Egregium fuit suoque authore dignum consilium, quod Beatus Tobias in Ninive cum filiis & nepotibus captivus detentus, morti proximus eisdem dedit: illos enim ad se advocans: *Prope*, inquit, *erit interitus Ninive, non enim excidit verbum Domini, & fratres nostri qui dispersi sunt à terra Israel, revertentur ad eam.* Revelatum fuerat sancto viro exitium illius civitatis Ninive, in qua Israëlitæ commorabantur tanquam captivi & peregrini, quod revera post breve tempus successit. Quamvis enim Ninivitæ pœnitentiam egissent ad prædicationem Jonæ, tamen ad vomitum tanquam canes reversi, misera clade, ut per Prophetam Nahum Deus prædixerat, illi & eorum civitas fuerunt absumpti. Israëlitæ, qui ibi erant non ibidem erant permansuri, quibus Deus statuerat, ad Jerusalem, à qua exules erant, reversuros. Hoc igitur excidium miseræ civitatis Sanctus Tobias filiis suis exponens; quid agere deberent, explicuit subdens: *Nunc ergo filii audite me, & nolite manere hic, sed quacunque die sepelieritis matrem vestram circa me in uno sepulchro, ex eo dirigite gressus vestros, ut exeatis hinc. Video enim quia iniquitas ejus finem dabit ei.* Et qui eos monuit inde egredi, hoc ipso sine dubio admonuit, ut nullatenus in illa pessima civitate suos reconderent thesauros, grandia ædificia exstruerent radicesque mitterent: sed in eam, ad quam erant transferendi, omnia quæ habebant transmitterent. Tenetur homo in hoc mundo peregrinus & captivus, à propria patria exul, in quam tandem revocandum se per Dei gratiam sperat, quam captivitatem & peregrinationem sentiebat liberarique ab illa optabat, qui clamabat a: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est* b, *educ de carcere animam meam.* Ille itidem qui dicebat c: *Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino* d: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.* Certum est hanc mundi civitatem absumendam, & igne in cineres redigendam. Id quod deliberata definitione Pontifex summus & Apostolorum Princeps, nobis exposuit: *Ecce*, inquit, *vobis charissimi hanc secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem, &c. Adveniet dies Domini tanquam fur, in quo cœli magno impetu transient, elementa verò calore solventur: terra autem & quæ in ipsa sunt opera exurentur.* Hæc sæpissimè Christus ipse proposuit, & exposuit doctrina, parabolis & exemplis. Quid igitur agendum? Consilium nobis saluberrimum Christus subjicit: Nolite manere hic, non hic corda vestra, cogitationes, studia reponatis; non hic thesauros vestros recondatis: sed transferre in eam, ad quam deducendi estis civitatem, in qua nihil penitus habebitis, nisi quod hinc eò transmiseritis. Hocque ipsemet Petrus magistrum sequutus egregiè similiter consuluit, subdens: *Cùm igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus & pietatibus.* Pietates vocat eleemosynas & misericordiæ opera, ex animo erga Deum pio procedentia. Per hæc enim, ut statim exponemus, bona nostra in cœlum transferimus. Dissolvenda sunt omnia: qui igitur id cognoscis, inde collige, qualis esse debeas, & quibus intendere tenearis, quamque solicitum te esse oporteat in sanctis pietatibus, per manus pauperum eò omnia tua transmittens, quò tandē de-

Marginal notes: Tob. 14. 6. — Nahn c. 3. — Tob. 14. 13 — a Ps. 119. 5 — b Ps. 141. 10. — c 2 Cor. 5. 6 — d Ad Phil. 1. 23. — 2. Petr 3. 1. 10. — 2. Pet. c. cit. n 11.

¶ 483 deducendus es. Hæc eleganter complexus
a *Serm. 50 de temp.* Sanctus Augustinus *a*, annotans duas Christi sententias: prima est: *Cœlum & terra*
b *Mat. 24. 35.* *trasibunt b*. Hæc vox est prædicentis infallibiliter futurum. Secunda, *Nolite vo-*
c *Matt. 6. 19.* *bis condere thesauros in terra.* Hæc vox commonentis est, quæ ex priori consequitur. Ergo si creditis prædicenti, inquit Augustinus, si non contemnitis commonentem, fiat quod dicit. Non ille te fallit, qui tale consilium dedit. Non perdes, quod dedisti; sed sequeris quod misisti: consilium ergo do; da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo. Non sine thesauro remanebis; sed quod habes in terra solicitus, habebis in cœlo securus; consilium do servandi, non perdendi. Si tibi architectus diceret, ruituram domum tuam, nonne prius migrares, quam interires? Structor mundi tibi dicit, ruiturum mundum, & non credis? Audi vocem prædicentis: *Cœlum & terra transibunt*, audi consilium commonentis: *Nolite vobis thesaurum*
Serm. 52. *condere in terra.* Ita Augustinus. O homo, inquit Chrysologus, si hic permansurus es, quæ tua sunt, repone: si illic iturus es, quæ tua sunt cur hic derelinquis? Recte ergo Christus admonet; *Thesaurizate vobis thesauros in cœlo.* Merito sine dubio
Luc. 1. 77. dictus est Christus Dominus venisse, *Ad dandam scientiam salutis plebi ejus.* De sancto Joseph dixit David, singulari Dei consilio in Ægyptum ductum, & à Rege
Psal. 104. 21. constitutum totius Ægypti præfectum: *Ut senes ejus prudentiam doceret.* Docuit enim modumque tradidit, quo vitam possent Ægyptii servare. Agnovit ille instantem jam abundantiam fertilitatemque maximam, & famem septemam post illam futuram, in qua nec terra arari posset, nec meti; sed id tantum tunc prodesse posse ad vitam, quod ex tempore abundantiæ fuisset reservatum. Idcirco consuluit, ut quolibet anno abundantiæ, quicquid esset residui, tuto loco reconderetur, extrahen-
Lib. 2. antiq. c. 4. dum tempore futuræ famis. Et, ut refert Josephus, hoc etiam singulatiter consuluit Pharaoni, ne tempore abundantiæ permitteret inanes & superfluos sumptus & expensas fieri; sed quod provideret, ut temperate unusquisque in suos usus expenderet, & cætera omnia servanda reconderentur. Talis enim erat fames futura, ut quamvis grandis præcederet abundantia, totum, quod tunc reservaretur, necessarium esset futurum ad eam temperandam. Sapienter quidem res disposuit, qui præsentibus consuluit, & futuris providit. Non enim prohibuit unicuique ex suis frugibus ea expendere, quæ cuique essent necessaria; imo hoc statuit, ut quivis honorifice juxta suum statum ex eis viveret: sed hoc constituit, ut omnia quæ superessent, loco tuto recondita servarentur, ut futura fame adveniente possent extrahi. Ita Christus Dominus agit. Videt tuam ubertatem ô dives, & quod grandi fertilitate abundas. Agnovit futuram famem, in qua nihil penitus habiturus est homo, nisi quod ex tempore abundantiæ sibi condiderit: statuit propterea, ut quæ tibi statuique tuo sunt necessaria, temperanter expendens, nihil penitus superflue & inaniter consumens, cætera in loco tuto reponas & recondas. *In cœlo.* Postquam tibi, filiis, uxori, domui, rebusque tuis necessaria provideris; reliqua, quæ supersunt, in cœlo reconde; ubi tibi reservata permaneant pro necessitatis tempore sine dubio adventuro. Ex quibus *Hom. 55 in Genes.*
Chrysostomus probat non esse onerosum, quod Christus nobis imponit. Quæ enim tibi supersunt, in bonum tuum tibimetipsi reponere, quam potest habere difficultatem?

§. 27. *Thesaurizandum in cœlo per eleemosynam docuit Christus, & explicuit cujusdam divitis historia subjuncta.*

¶ 484. T*Hesaurizate vobis thesauros in cœlo, &c.* Quæ Christus Dominus proposuit, manifesta sunt, & quæ quivis tanto magis posset optare, quanto magis divitias suas diligeret; recondere scilicet in cœlo, ubi sine dubio, quæ reconduntur, secura consistunt. Statim tamen oritur difficultas, quomodo id fieri possit. Proposuit Christus Nicodemo, non æstimandam generationem & nativitatem carnalem, per quam nascitur homo carnalis. *Quod enim natum est ex carne, caro est:* ideoque quærendam aliam spiritualem, qua homo nascatur spiritualis, & filius Dei. Agnovit ille, certum esse illud primum, quod Christus dicebat; sed premebatur grandi difficultate: quomodo secundum quod Christus necessarium dicebat, consequi posset; ideoque exclamavit inquirens: *Quomodo possunt hæc fieri? nunquid potest homo in ventrem matris iterato introire & renasci?* Proponit Christus divitibus, non esse in terra recondendos thesauros, in qua multis subjacent periculis, neque sibi recondunt, quod in terra reponunt, haud dubie in ea relinquendum: sed oportere in tuto sibimetipsis reponere, in cœlo scilicet. Agnoscit quidem dives quantumcunque sit hebes & tardus, illud primum verum esse; sed quantumcunque acutus sit, hoc secundum judicabit difficile, & dicet: Quomodo possunt hæc fieri? Nunquid potest homo in cœlum quotidie ascendere ut quæ quotidie lucratur, ibi reponat & claudat? *Quis ascendet in cœlum?* dicebat Sapiens. Qui vectores thesaurorum? Qui portitores? Descendentne Angeli, ut deferant in cœlum? Ut huic difficultati Christus responderet, rem hanc ex professo explicandam assumpsit (inquit S. Basilius) qui hoc habuit in more, quæ uno loco minus clare dixit, in alio plenius ad nostram utilitatem explicare. Id autem fecit, cum dixit apud Lucam: *Date eleemosynam, facite sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis, quo fur non appropiat, nec tinea corrumpit. Ubi n. thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.* Quando itaque eleemosynam, thesaurum indeficientem & securum in cœlo tibi recondis, & vectores ac portitores, qui bona tua in cœlum deferant, pauperes demonstrat, ut expendunt Basilius *a*, Chrysostomus *b*, & Gregorius *c*, id quod etiam non theorice tantum Christus tradidit, sed in praxi ponendum admonuit, quando juvenem illum, quem de modo vitæ æternæ consequendæ interrogantem instruendum assumpsit, tandem dicens ei: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo.* Quamvis enim perfectionem suaderet, in eo quod dixit: Vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. in eo tamen, quod subjecit: *Et habebis thesaurum in cœlo*, id voluit indicare, thesauros in cœlo recondi, ex eo que pauperibus dantur, vt Basilius excellenter intulit. Hanc ergo doctrinam Christus dominus volens ex professo explicare, & ostendere curandum divitibus, thesauros suos in cœlo recondere, subjunxit quam supra tetigimus historiam cujusdam divitis, anxia solicitudine perturbati, quærentis, ubinam & quomodo omnia sua bona reconderet, ut sibi secure servata consisterent, quam ex professo sancti Patres expendunt Chrysologus *a*, Ambrosius *b*, Basilius *c*, Augustinus *d*, Gregorius *e*. Idque in primis illi omnes observant, voluisse Christum Dominum, his verbis: *Thesaurizate vobis in cœlo*, respondere interrogationi anxiæ divitum, qua perpetuo quærunt quid facere debeant de fructibus agrorum, quos colligunt, de divitiis & lucris, quæ reportant, ubinam recondant, quo secure serventur, & ubi constituant, quo majora lucra reportent. Hujusmodi enim interrogationibus quidam dives angebatur, quem Christus Dominus elegantissime videndum exposuit, nobisque tanquam singulari-

Ioan. 3. 6.
Prov. 30. 4.
Serm. quod instruendi sunt venientes ad baptis. p. 230.
Luc. 12. 33
a Hom. 23. ex variis. b Hom. 27. ad populū. c 18. Mor. c. 12.
Matt. 19. 21. Marc. 10. 21. & Luc. 18. 22
Hom. 7. in divites avaros.
a Ser. 104. b Lib. de Nabuthe c. 6. 7 & 8. & Ser. 81. c Hom. 6. in ditescentes. d Ser. 21. de ver. Apo. & 212. de temp. e 15. Mor. c. 11. & lib. 25. c. 1.
¶ 485. Ser. 81. cit.

lariſſimum Ambroſius conſiderandum hortatur. Luc.12.16 *Hominis cujuſdam divitis* (inquit Dominus) *uberes fructus ager ejus attulit.* Eo ipſe quod non vocat eum ex nomine; ſed abſolute appellat *hominem quendam divitem*, indicat eum fuiſſe avarum, qui divitiis redundabat, nihilque niſi de illis curabat, & totus erat in eis, corde, mente, animo, & deſiderio; qui propterea ex ſolis divitiis deſcribitur, eo modo quo ſimiliter Luc.16.1. epulonem deſcribens, tantum dixit: *Homo quidam erat dives.* Bene tantum ſub hoc nomine ille deſcribitur, tantum enim divi- Serm.81. tias quærit, inquit Ambroſius, divitias ſolummodo videt, divitiæ vigilanti cogitatio ſunt, & ſomnia dormienti: ipſa ejus oratio & ſupplicatio ad dominum, divitias ſolas intendit, & vellet atque optaret, ut omnia in divitias ei converterentur. Sunt hujuſmodi homines apud Deum tales, ut *Nec memoretur nomen eorum*, nec ore ſuo illud depromat. Hujus igitur hominis ager uberes fructus attulit. Quamvis agrum in ſingulari Chriſtus nominet; ſed agros in a Hom.6. cit. plurali intelligendos annotant Baſilius a, b Ser.81 & lib. de Nabut. cit. & Ambroſius b, ſcripturæ phraſi, quæ ſingulari nomine multa ſæpe complectitur: quaſi dicat: Omnis cultura erga agros illius, in abundantes fructus redundavit. Quærunt Baſilius & Ambroſius; cur abundantiam homini dederit, & abundantes fructus illi, quem noverat nihil boni ex illis facturum, imo avaritatem ejus augendam: & reſpondent, id factum primo, ut major Dei longanimitas, & patientia appareret, quando uſque ad tales ejus bonitas extenditur, qui pluit ſuper juſtos & injuſtos. Secundo, ut eorum vincat avaritiam, dum videntes tantam abundantiam fructuum, quam domus eorum non poteſt capere, in pauperes ſint miſericordes; & conſiderantes patris cœleſtis erga ſe miſericordiam, diſcant eam tenere cum fratribus. Verum talis iſta benignitas Dei ad majus diſponit judicium, & durius ſupplicium. Quanto enim majora bona hominibus confert Deus, majora & duriora ſupplicia ſuper eos coacervat. Ita 16 Moral. 4. Baſilius & Ambroſius. Quam utramque rationem complexus Gregorius, Malorum domos, inquit, dominus bonis implet; quia etiam ingratis ſua dona non denegat, ut aut benignitate conditoris erubeſcant, & ad bonitatem redeant, aut redite omnino contemnentes, inde illuc gravius puniantur, unde hic ex bonis Dei largioribus mala reddiderunt, ut duriora eos tunc ſupplicia puniant, quorum hic malitiam nec dona vicerunt. Quod idem Gregorius alibi apto declarat exemplo. Novimus, ait, 16. Moral cap.9. bona terrena nonnunquam juſtis ſubtrahi, quæ largo munere tribuuntur injuſtis; quia & deſperatis ægris quicquid popoſcerint dari præcipiunt medici; & eos, quos ad ſalutem reduci poſſe prævident, quæ appetunt dari contradicunt. Largitus ergo eſt Deus, inquiunt Baſilius & Ambroſius abundantes imbres agris hominis avari: ſolem præſtitit ad nutriendas ſegetes, multiplicandaſque fruges; ut acervos divitis augeret in omnibus moderata temperies. Ita quidem Deus benignus, liberalis, patiens erga hominem. Hominis vero mores, & quæ Deo ipſi rependat videamus: *Et cogitabat intra ſe dicens: Quid faciam, quia non habeo, quo congregem fructus meos?* Auguſtus animus, inquit Ambroſius, dixeratque Baſilius. & parum putans omne quod naſcitur, cuivis abundantiæ deeſſe ſemper aliquid computans, tum deinde inhumanum propoſitum impertiendi cuiquam, cauſam nullam idoneam putat. Vide beneficiis divinis, dives quam ingratus exiſtit. Communis hominum naturæ non meminit, æquum non putat ſaltem ex ſuperfluis, aliquid egentibus impertiri; ſcriptum non legit, nec recordatur ſcriptum eſſe a: *Fides & miſericordia te non deſerant.* Et b, *Frange eſurienti panem tuum*, & quæcumque vel à prophetis, vel à cæteris doctoribus prædicantur, dives nec audit, nec videt, nec intelligit. Sed horrea multitudine fructuum diſrumpebantur, cor autem ejus parcum & tenax minime exſaturatum eſt, vel repletum. Semper enim antiquis nova ſuperaddens; & annuis proventibus copiam augens, in hanc inextricabilem incidit mentis inopiam, ac perplexitatem, cum nec vetera quidem propter avaritiam ſineret

¶ 461. a Prov.3.3 b Iſa.58.7.

eis venit. Tunc alicujus adventus conturbat, cùm non speratus venit. Venit subitò in domum tuam Princeps, quem nullo modo sperabas venturum, omnes conturbantur providentes illi excipiendo necessaria. Hi semper vitæ præsenti attendunt, nullam penitus de morte habent memoriam; & ideò ea adveniente conturbantur, eo modo, quo Christus de servo pigro & impio agens exposuit, cui Dominus discedens, multa agenda commisit, quorum nullum ipse complet, credens Dominum tardaturum, & dicens: *Moram fecit Dominus meus.* Venit enim Dominus in hora qua minus sperat, pulsat ad januam, tunc conturbatus servus vult ea perficere, quæ agere tenebatur; sed tempus breve, & instantia Domini jam ingredientis, non finit complere, invenit Dominus omnia infecta; eum punit & domo ejicit. Ita iis accidit. Credunt, quod tardabit Dominus, & quod mors non citò veniet, & ideò non curant ea agere, quæ sibi imposita tenent: venit Dominus in hora, qua minus sperant; venit infirmitas gravis, conturbantur, & omnia disponere contendunt; vocant confessarium, cui confiteantur; tabellionem, ut sua disponant, incipiunt velle res suas rectè disponere, considerare quæ contrectaverant, negotia quæ egerant, &c. Non conceditur tempus, omnia quasi infecta relinquunt. Quid aget Dominus? Puniet certè domoque ejiciet. *Et nihil*, inquit, *invenerunt in manibus suis.* Omnia namque quæ tenebant reliquerunt in mundo, nihil penitus secum potuerunt auferre, aut deportare. Ut enim in sua manu, inquit Gregorius, divites post mortem quicquam inveniant, eis ante mortem dicitur, divitias in quorum manibus ponant: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in tabernacula.* Bene ergo S. Job dixit: *dives cùm dormierit, nihil secum auferet; aperiet oculos suos, & nihil videbit.* Id quod ex illo Epulone, quem Christus Dominus retulit, comprobat Gregorius, quid dormiens & mortis somnum incurrens, oculos aperuit. Vidit enim tunc Lazarum, quem dum viveret, nunquam

Matt. 24. 48. & Luc. 12. 45. — *Lib. 18. cit.* — *Luc. 16. 9.* — *Ubi supra.*

vidit, quamvis ad ejus januam jaceret, per quam sæpè quotidie egrediebatur, & ingrediebatur: sed mortuus, *dum esset in tormentis, vidit Lazarum,* tunc aperiens oculos nihil invenit, qui nec aquæ guttulam secum tulit. *Luc. 16. 23.*

§. 24. *Comprehendit mors thesaurizantem in terra, sicut tempestas Pharaonem, nihil penitus tunc invenientem, ad quod manum convertat.*

¶ 274. Alio modo potest intelligi; quod Sanctus Job dicit, *Aperuit oculos, & nihil videbit.* Apertio enim oculorum in scriptura sacra significat brevissimum, momentaneum, ac imperceptibile tempus. Inde Apostolus ad indicandum, quam brevi tempore fiet in judicio rerum discussio, dixit: *In ictu oculi*, ut S. Augustinus annotavit. Inde Hispana phrasis, *En un abrey cierra el ojo.* Itaque idem est; *Aperiet oculos*, ac si dicas; in apertione oculorum, *en un abrey cierra el ojo*, omnia sibi evanescent, inveniet se omnibus bonis spoliatum & nudum. Transibit subito à grandi abundantia ad summam inopiam; & omnia subitò ex oculis evanescent: ut in ipsomet divite Epulone voluit sacer Euangelista demonstrare, de quo dicit: *Mortuus est dives, & sepultus est in inferno.* Observat Augustinus vim illius verbi, *Mortuus est*, quæ tam subitum transitum indicat, ut simul fieri & factum esse declaret. Ex eo autem quod dives nihil secum auferet, nihilque ibi videbit eorum quæ tenuerat, sequitur quod summam incurret inopiam: non enim ibi quis invenit, nisi quod secum portaverit, neque ibi datur alicui, nisi quod ipse hinc inde prius transmiserit, ut optimè B. Augustinus prosequitur. Unde bene subdit Sanctus Job: *Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas.* Grandia tremendaque mysteria hæc verba continent. Tempestatis nomine, divinum judicium intelligit B. Gregorius, aut verò mortis

Ubi supra. — *Ep. 49. ad Deo gratias q. 1.* — *Luc. c. cit. nu. 22.* — *Lib. 13. de civit. c. 11.* — *in Ps. 48.* — *Iob. c. cit. nu. 20.* — *8. Mor. c. 11.*

mortis horam, per quam divino judicio homo fit præsens. Hæc opprimit eum nocte: noctis namque typo scriptura sacra frequentissime inopinatum, improvisum, & insperatum tempus intelligere solet, ut inquit Gregorius: Idcirco dixit Apostolus:
1.Thes.5.2 ***Dies Domini tanquam fur in nocte, ita veniet: Cùm enim dixerint: Pax & tranquillitas, repentinus eis superveniet interitus.*** Ipsemet Apostolus, inquit Augustinus,
Epist 80. ad Hesych. quid noctis nomine intelligeret, explicare voluit, subdens: ***Cùm dixerint: Pax & tranquillitas***, id est, cum minus speratur mors, aut adventus Domini: ideoque repentinus superveniet interitus. Hinc, inquit Gregorius, subdidit idem Apostolus; ***Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies ille tanquam fur comprehendat: Omnes enim vos filii lucis estis, & filii diei; non sumus noctis neque tenebrarum.*** Non erant in nocte, qui attenta consideratione mortem & Domini adventum expectabant. Nocte ergo divitem opprimit tempestas; quia advenit ei mors, cum minus eam sperat, quando magis implicatus est curis hujus vitæ, & quando dicit: ***Pax & securitas.*** Unde Pagninus verba Job legit: ***Mox furatus est eum turbo***, id est, venit turbo nocte & furatus est eum. Venit tanquam fur nox, & furatus est eum, qui nullo modo sibi à morte cavebat: id quod, ut idem Gregorius annotat, Christus indicare voluit, de quodam divite agens, qui cum nihil minus quam de morte curaret; sed totus intentus esset vitæ præsenti, longamque sibi
Luc.12.19 vitam promitteret dicens: ***Anima mea habes multa bona, reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe***, &c. Tunc eum mul-
Hom. 6. in ditescentes. torum annorum, inquit Basilius, delitias sibi ipsi imaginabatur, subito ad eum facta est vox: ***Stulte! hac nocte repetent animam tuam, & quæ parasti cujus erunt?*** In hujus confirmationem & explicationem expendit
25.Moral. c. 1. idem Gregorius, quod Heliu asseruit de divitibus & potentibus agens; ***Subito mo-***
Job 34 20 ***rientur.*** Quamlibet enim (inquit Gregorius) sero de hac vita tollantur, subito & repente tolluntur, quia finem suum cogitando prævidere nesciunt. Subitum siquidem est homini quod cogitare non potuit nec cogitavit, &c. Observa item illud: Opprimet eum tempestas. In Hebræo, pro ¶ 475.
tempestate, habetur nomen, ***Suphah***, quod סופה.
significat turbinem, aut tempestatem turbulentissimam & violentissimam, ex grandi vento concitatam; quomodo aliquando Vulgatus vocem transtulit, quomodo & Pagninus legit, ***Furatus est eum turbo.*** Job 21. 18 & Esa. 5. 28.
Accidet itaque ei sicuti Pharaoni, cujus casum elegantissime Moyses descripsit. Deo agente apertum fuit mare, & parata via, per quam Israelitæ transirent. ***In spiritu***, inquit, Exod 15 8
furoris tui congregatæ sunt aquæ, stetit unda fluens, congregatæ sunt abyssi in medio maris. Spiritum furoris Dei vocat ventum validum, quem Deus misit ad aperiendum mare, & sternendam viam. Quo flante, ut in Hebræo habetur, ***coagulatæ sunt abyssi*** Apud Lippo.
in corde maris, concretæ sunt aquæ, inquit Enthymius, quasi murus, & concreti sunt Exod. 15.
fluctus in medio maris. Hinc apparet manifeste inquit Cajetanus, quod ventus à Deo In cap 15. Exod.
immissus, non solum fuit ad exsiccandum locum maris & terram, super quam aquæ fuerant; sed etiam ad coagulandam aquam hinc & inde super mare. Per modum itaque congelationis aquæ steterunt tanquam muri & acervi aquarum effecti, hinc & inde super mare. Et ad exaggerationem miraculi dicitur, ***In corde maris***, quia coagulatio maris in superficie & ad oram, naturaliter fieri potest; sed in corde, hoc est in profundo ac medio maris fieri, miraculum est. Dicitur autem ventus ille immissus à Deo, ***spiritus furoris ejus***; aut quia vehemens, aut quia potius ab ejus indignatione contra Pharaonem procedebat, ut B. Hieronymus censet. Non enim tam Israelitas In cap 16. Ezech.
illo medio liberare, quam durum & rebellem Pharaonem punire intendebat. Potuit namque Deus Israelitas multis modis à Pharaonis potentia liberare, sed summe illi indignatus, hunc elegit, quo illum tanquam in muscipula & laqueo comprehenderet. Unde oranti Moysi, cum videbat contra se & populum Dei advenientem Pharaonem, dixit Deus, ***Eleva virgam: &*** Ex.14.16
extende super mare, ego autem indurabo

 cor

cor Ægyptiorum, ut persequantur vos, & glorificabor in Pharaone. Et vere ita factum fuit. Ingressis enim Israëlitis fugientibus, videbis Pharaonem post illos secure & sine timore mare ingredientem, & arro-
Exod.15.9 gantissime dicentem: *Persequar, & comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea, evaginabo gladium meum, & interficiet eos manus mea.* Quis explicare valeat, quanta superbia inflatus incederet Pharao? Secum ferebat excellentiores du-
In cap. 23. Ezech. ces, quos *electos principes* Moyses vocat, *Triastas* Septuaginta transtulerunt: vocantur enim, *Triasta*, apud Græcos, inquit Hieronymus, principes secundi gradus post regiam dignitatem. Omnem itidem Ægypti gloriam secum ferebat. Ut enim scri-
Exo. 14.7. ptura sacra refert, *junxit currum & omnem populum suum assumpsit secum. Tulitque sexcentos currus electos, & quicquid in Ægypto curruum fuit, & duces totius exerci-
Lib. 2. antiq. tus.* Iosephus scribit, fuisse in illius exercitu præter septingentos currus septuaginta millia equitum, & scutariorum peditum ducenta millia. Ideoque, ut bene expendit
Li.1.c.10. Paulus Orosius, merito Israëlitæ quamvis armati egressi fuissent de Ægypto, & essent inter eos sexcenti mille virorum electorum ad pugnam, crediderunt se illis non solum prævalere non posse, sed nec ab eis defendi. Et vide quanta securitate inter medias aquas stultus homo procedebat, quod ibat superbis clamoribus jactans, & dicens: *Persequar, comprehendam, dividam spolia*, &c. Sed quid factum est? Quando magis se credebat securum; *Flavit spiritus tuus Domine, & operuit eos mare, & submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus* No-
3. de Spirit. sanct. c. 4. mine *spiritus*, intelligit B. Ambrosius Spiritum sanctum, qui à Moyse inducitur, ut ostendat illum æqualis omnino virtutis cum patre & filio, simulque cum illis eadem ope-
¶ 476. rari. Cum n. dixisset: *Dextera tua Domine glorificata est in virtute: dextera manus tua confregit inimicos*; ubi Filium expressit & Patrem, cujus est dextera, ne Spiritum sanctum ab illis divisum aut minorem cre-
a Lib.7. qq. in Ex q. 55. deres, illis copulavit, subdens: *Flavit spiritus tuus.* Ipsum Augustinus a intelligere vi-

sus fuit. Hugo de sancto Victore b credit indicari hac phrasi, divinæ virtutis facilita- b Apud Lippom. Exod., 15.
tem in operando, quasi dicat: Quam facile aliquis flando projiciat pulverem, quem insufflat, tam facile tu eos dejecisti. Sed interlinearis glossa, quam sequitur noster Cajetanus, ventum validum, nomine *spiritus* intellexit, qui aquas maris divisas, per quas Israëlitæ transierant, copulavit, grandemque excitavit tempestatem opprimentem Pharaonem. Et eam vere intervenisse tradit ex professo Iosephus, imo & apertissime scri- Lib. 2. antiq. ad fin.
ptura sacra expressit, cujus omnia verba sunt maxima observatione digna: *Iamque*, in- Exo.14.24
quit, *advenerat vigilia matutina, & ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum.* Expendit glossa interlinearis illud: *Et ecce respiciens Dominus*, id est, oculos convertens contra Ægyptiorum castra. Secure & sine ullo metu tota nocte cucurrerat Pharao, Israelitas persequens, nec ullo pacto Deus illum impedivit, aut continuit, imò nec eum attendere videbatur. Quando tamen advenit vigilia matutina, ex qua securiorem sibi victoriam adveniente luce promittebat, subito Deus contra eum oculos convertit, ut eum prout merebatur, puniret. Sæpe sancti viri videntes impios persequentes justos, & quod à Deo non continentur, nec puniuntur, conqueruntur dicentes sicuti Habacuc: *Cur non re-* Haba.1.
spicis super iniqua agentes? In Hebræo 13.
habetur, *Quare respicis*, id est, quare videns eorum impietatem ipsos sustines? Clamabat David: *Respice inimicos meos,* Ps.24.19.
quoniam multiplicati sunt: & iterum: Ps.43.23.
Exsurge, quare obdormis Domine, quare faciem tuam avertis? non vis videre quæ ab inimicis patimur: *Oblivisceris inopia nostra & tribulationis nostra?* Sed consolentur illi, timeantque impii, quia respiciet Dominus quando minus id sperabunt, sicuti Christus Dominus dixit de servo, qui dicens:
Moras facies dominus meus, cœpit conservos Mat.24.
percutere, & vexare: veniet enim dominus 49.
ejus in hora, qua non sperat, & hora quam ignorat, & dividet eum: illic erit fletus
& stridor dentium. Tanquam igitur dissi- In cap. 14.
mulaverit Deus usque in illam horam, in- Exod.
quit

quit Cajetanus, in illa hora matutina visus est oculos suos ad eos convertisse: *Et respexit super castra Ægyptiorum per columnam nubis & ignis, & interfecit exercitum eorum, & subvertit rotas curruum, ferebanturque in profundum.* Notat primo Cajetanus illud, *columnam nubis & ignis.* Hinc enim, inquit solvitur quæstio, an duæ columnæ fuerint, altera nubis, altera ignis. Hic enim aperte indicatur, unicam fuisse, quæ utrumque complebat officium, nocte illuminans & calefaciens, die ardentis solis vires temperans. Notat secundo, in Hebræo haberi: *Et fecit attonitum exercitum Ægyptiorum:* Chaldaica, *& conturbavit.* Intelligendum est enim, aliquid à columna emanasse sensibile, vel fulminationem horridam, vel strepitum fortissimum, quo Ægyptii territi & conturbati fuerunt, & attoniti ac stupidi redditi. R.Salomon judicat, ignē vehementem processisse ex columna, qui comburebat rotas curruum. Certum est autem rotas curruum subversas fuisse: & ferebantur ac cadebant in terram Ægyptii, qui

¶ 477. in curribus erant. In Hebræo, *Removit rotam curruum eorum*, subde, ex propriis axibus, ut animo ex una attoniti, ex alia corpore cadentes, vehementissime conturbarentur. Ita etiam legit Chaldaica. Alii, ut Lippomanus annotat, *Impedivit rotas.* Septuaginta, *Impedivit vel colligavit axes curruum eorum*, ut equi non possent currus ducere; unde ferebantur & cadebant equites. Tunc grandi perturbatione affectus Pharao Deum agnoscens, quem hucusque agnoscere noluerat, illudque Deus complens quod dixerat: *cognoscent Ægyptii, quod ego Dominus*, aliam viam tenere decrevit dicens: *Fugiamus Israelem, Dominus enim pugnat pro eis.* Adhuc enim mare apertum erat, nec ejus via conclusa: quamvis ille jam grandi impedimento teneretur, quoniam currus erant contriti, & ipse attonitus, conterritus, & perturbatus: ideoque segniter, & quasi reptans, conatus fuit à cœpto desistere, & ad Ægyptum regredi. Tunc *ait Dominus ad Moysen: Extende manum tuam, super mare, ut revertantur aquæ ad Ægyptios, super currus eorum.* Sicut autem cum primo jussit Deus Moysi, ut manum extenderet ad mare, ad viam aperiendam, extendente Moyse manum, misit Deus ventum, qui aquas divideret, ut dictum fuit: ita nunc, jubente, ut extenderet manum ad mare ad viam concludendam. *Flavit spiritus ejus*, id est, grandis ventus aquas concitans, impellens, & acuens, *Fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ, & involvit eos dominus in mediis fluctibus.* Tempestas valida ac violenta aquas concitans, agitans & impellens, excitata fuit, qua aquæ, quæ divisæ extiterant, fuerunt conjunctæ, viaq; conclusa, ab illaq; tempestate miser Pharao oppressus fuit: id enim significat, *Involutum fuisse in mediis fluctibus*, ubi omnia quæ habebat, & secum tenebat, penitus vi tempestatis amisit, sibique defuerunt; nec adfuit ex tot curribus unus, nec ex tot principibus, ducibus, militibus, aut equis, unus ad quem posset convertere manum: sed ubique fluctus, & aquæ opprimentes & suffocantes. Idcirco Sanctus Prosper Aquitanicus vocat *1 p. c. 56.*
illam, Vindicem Dei. Hoc sine dubio peccatoribus accidit, qui contra Deum tanquam Pharao suis militant peccatis, signanter autem diviti avaro, de quo bene dicit Iob: *Quod nocte opprimet eum tempestas.* Incedit ille tanquam alter Pharao superbus, crudelis, divitiarum jactantia gloriosus, Dei pauperes persequens, & omnia sibi rapere contendens, & dicens: *Comprehendam,* *Iob cap. & num. cit.*
implebitur anima mea. Sed quando majori se credit consistere securitate, respicit Deus, & oculos convertit ad grandia ejus facinora punienda, & ex columna suæ diurnæ justitiæ emittit infirmitatem subitam & insperatam, quæ conterat currum corporis, rotas sensuum & corporalium virium, unde miser remanet attonitus, conturbatusque mente: & anima, quæ tanquam eques est, in terram cadit, non valens recte discurrere, nec attendere iis quæ attendere oporteret. Certum est, animam dum vivit homo, esse in corpore tanquam equitem in curru, ferturque ab eo; nam pendet in suis operationibus à corporis sensibus, ut Philosophi tradunt: unde sensibus contritis & deficientibus, & languentibus corporis viribus,

cadit misera anima, non valens discurrere, attendere, cogitare. Illum videbis læthargo somno oppressum, alium doloribus ita contritum, ut nullus ei locus deliberandi relinquatur: alter in phrenesim incidit, alter dolore capitis acutissimo totus consternatur. Cupit jam fugere, & vitam in melius mutare; sed longa restat ei via: nam habere veram contritionem ex animo, & mente perfecte converti in Deum, difficillimum est, & singulari supernatura-
¶ 478. li eget auxilio. Ille insuper impeditus est propter corporis currum contritum, & rotas sensuum eversas. Venit statim tempestas mortis valida, quæ undique miserum involvit fluctibus, quem omnibus, quæ habebat, destitutum dimittit, ut non jam sibi relinquantur pecuniæ, aut divitiæ, aut domus, aut agri, aut census, aut gemmæ, nihil enim secum aufert, omnia sibi defecerunt (dixit beata Monica ad filium suum
Ser 48. ad fratres in eremo. Augustinum, agens de Imperatore Romano, cujus corpus vermibus repletum videbat) cum defecit spiritus ejus, aurum, argentum, lecti eburnei, mensæ plenæ epulis, famuli, comites, &c. Bene ergo dicitur, *Nocte opprimet eum tempestas.* Simul autem *apprehendet eum, quasi aqua, inopia.* Quibus verbis primo indicat inopiæ magnitudinem, quæ omni ex parte eum circundabit & cinget. Sicut enim quando tempore diluvii aqua advenit, & homines comprehendit, ubique eos cinxit & conclusit secundum caput, pedes, manus, oculos, aures, & omnes sensus; nec tantum exterius, sed interius omnia penetravit & replevit: ita inopia miserum illum omni ex parte cinget, ut nihil penitus sit, quod non grandi inopia crucietur. Aderit fames canina, sitis rabida, ardor exurens, frigus horrendum, horrendæ visiones, terrifici clamores, timores, pœnæ: & nihil penitus habebit, quo non solum hæc omnia mala; sed nec eorum minimum possit lenire.
18 Mor. c. 10. ad finē. Unde acutissime D. Gregorius expendit petitionem illam divitis, qua guttulam aquæ petebat. Certe non hanc postulabat, quod censeret sufficientem, ad tam implacabilem pœnam, qua torquebatur, sublevandam; sed ut ostenderet, quam grandem inopiam incurrisset, ut nec guttam aquæ habere posset. Et merito tali inopia se sensit oppressum, qui nihil penitus secum tulerat, aut vivens præmiserat, quod mortuus invenire posset: nec enim micam panis Lazaro dare curavit. Certe non potest majori argumento grandis inopia, quæ hunc divitem apprehendit, explicari. Observa itidem verbum illud, *Apprehendet eum:* idem est enim, ac si dicat: Ei dominabitur, sicut leo apprehendens prædam, quam totaliter sibi subjicit, à cujus unguibus liberari nullatenus potest. Non erit talis hæc inopia, ut ab illa possit homo liberari, post diem aut mensem, aut annum, aut saltem post mille annos: sed in æternum duratura, eo modo, quo dixit David: *In æternum non videbit lumen.* Luminis enim *Ps 48. 20.*
nomine bona solent intelligi in scriptura, sicut tenebrarum typo, mala. Non videt lumen aliquod, nullum penitus bonum habebit: & quamdiu hoc? *In æternum:* apprehendet enim eum inopia, & suis unguibus ita tenebit compressum, *ut effugere non possit;* sicut dixit Apostolus. Qua etiam *1. ad Thes. 5. 3.*
loquendi phrasi semel & iterum Sapiens locutus fuit, ad idem exprimendum: *Veniet tibi quasi cursor egestas, & mendicitas quasi vir armatus.* Theodotion legit: quasi *vir hastiferus*, qui lancea confodiat. In *Pro. 6. 11. & c. 24. 33.*
primis, veniet tamquam cursor, quia non tardabit; deinde tanquam vir armatus, qui omnino dejiciat, subjiciat, & vinctum teneat. Septuaginta pro *inopia*, legunt, *dolores*, sed in idem recidit.

§. 25. *Deus*

§. 25. *Deus super thesaurizantem in terra confringet manus & irridebit, & homines in ejus morte philosophantes dicunt, quæ ante advertere oporteret.*

¶ 479. AD hoc institutum alia Sanctus Job prosequitur, quæ ne nimis simus prolixi, in aliud tempus dimittamus. Tandem autem concludit: *Stringet super eum manus suas, & sibilabit super illum, intuens locum illius.* (Iob.27.23.) Hæc verba duobus modis intelligi possunt: primò, ut suppositum eorum sit Deus, qui stringet super impium divitem manum suam, & sibilabit super eum; quem sensum sequutus fuit Philippus Diaconus. Dicitur autem Deus stringere manum suam super eum, quia illum constringet, arctabit, concludet pœnis, cruciatibus, ignibus, flammis omnique dolorum genere, ut amplius emergendi nulla supersit facultas, sicut Abraham ad divitem Epulonem dixit. (In cat græca.) Sed & alia etiam de causa potest dici, quod Deus stringet manum super eum, & sibilabit super eum. (Luc.16 26) Toto siquidem tempore, quo vivis, ô dives, Deus extensas tibi suas manus offert, ut in eis tibimetipsi reponas, quod tibi possit reddere, quando cuncta tibi deficient. Non enim perit à te, ut sibi retineat: sed ut tibi reservet restituenda. Quod si dicas: Et quando Deus ad me venit, manus suas extendens, ut in eis bona mea reponam? Hanc ininterrogationem miseri facient, quando Christus eis dicet: Esurivi, & non dedistis mihi manducare, &c. dicent enim: Domine quando te vidimus esurientem, &c. & respondebit: *Amen dico vobis, quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* (Mat.25. 45.) Manus ergo pauperis, quas coram te extensas apertasque vides, manus Dei crede & cognosce, inquit S. Petrus Chrysologus, qui in eis à te reponi postulat, non quod pauper corrumpat; sed quod tibi reservet. (Ser.8. & 22.) Tu Deo petenti & extendenti manus suas, contrahis & comprimis tuas, nihilque in eis penitus reponere vis: constringet propterea tunc ille ambas manus suas, nihil penitus tibi redditurus, nec guttam æquæ concessurus. *Sibilabitque super illum,* id est, eum irridebit, improperans locum, ad quem devenisse miserum videt. Annotavit Beatus Chrysostomus, quando post peccatum Adæ Deus clamando veniebat, dicens: *Adam ubi es?* non interrogando quod nesciebat locutum; sed quasi irridendo, subsannando, & sibilando; quasi diceret: Quonam miser pervenisti? (Ser. cont. Iuda. & gentil. de nuptiis, tom. 3.) Ubinam divinitas, quam per esum fructus vetiti tibi promittebas? ubi dona, quæ à me acceperas? ubi subjectio omnium creaturarum? Hæc omnia perdidisti, &c. Multò magis irridebit impios in inferno existentes, & sibilabit super illos: *Qui enim habitat in cœlis irridebit eos, & Dominus subsannabit eos.* (Psal.2.4.) Dicet ad impium divitem, quod Abraham ad Epulonem; Recepisti bona in vita tua. Ubinam lectus eburneus? ubi mensæ dapibus plenæ? ubi opipara edulia? ubi vina pretiosa, & exquisita? *Ubi sunt dii tui in quibus habebas fiduciam? surgant & opitulentur tibi, & in necessitate te protegant.* (Deut.32. 37. & 38.) Hocque est, quod Deus per Sapientiam dixit: *Quia vocavi & renuistis; extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret, &c. ego in interitu vestro ridebo, & subsannabo.* (Prov.1.24 26.) Clamat Deus vociferans pauperum ore, non audis; extendit per eos manus suas, & non adspicis: ille suas erga te constringet, & subsannabit & sibilabit: *Qui enim obturat aures suas ne audiat pauperem, ipse clamabit & non exaudietur.* (Prov.21. 13.) Hanc Dei irrisionem & subsannationem expendens Basilius, judicat illam superare omnem damnationis pœnam & talem judicat illam, qua Deus irridens illum, quem nocte mortis subitæ & inopinatæ tempestate opprimens, dixit *a*: *Stulte, qua parasti, cujus erunt?* (Hom.6.in ditescentes.) (a Luc 12. 20.) Beatus Gregorius *b*, Divus Thomas *c*, credunt suppositum hujus propositæ sententiæ, *Stringet super eum manus suas*, esse, hominem aut amicum; qui in mundo relinquitur, videns mori hujusmodi divitem. (b 18. Moral. c. 13. c In cap. 27. Iob.) Cùm namque id evenit, consuevit homo constringere manus suas, complodendo

eas, & digitos conferendo, & palmis manus percutiendo: tuncque sibilat unusquisque ad alterum, quem coram se tenet. In Hebræo verbum *Sarak*, quod aliquando significat sibilare, cum alterum irridemus; aliquando verò submisse & admirando loqui, quasi mussitando: quomodo sæpè hoc verbum in scriptura ponitur, cum Deus contra aliquem comminatur, ut ad Salo-
¶480. monem: *Si adoraveritis Deos alienos, tem-*
3 Reg. 9. 8. *plum quod sanctificavi projiciam, & domus hæc erit in exemplum: omnis qui transierit per eam stupebit, & sibilabit & dicet: quare*
Ier. 19. 18 *fecit Dominus?* Et de Ierusalem: *Ponam civitatem hanc in stuporem, & in sibilum: omnis, qui præterierit per eam obstupescet, & sibilabit super universa plaga ejus.* Idi-
a Iere. 49. psum de Idumæa *a*, & Babylone *b*. Dum
b Iere. 50. 13. sibilus grandi stupori & tremori conjungitur, significatur, illum non irridentis, aut subsannantis affectum indicare; qui enim stupidus & tremens est, non irridet: sed significat admirativam quandam interrogationem & collocutionem, quam unus cum altero quasi mussitando tenet, quando hos eventus videmus, manus enim complodimus, fœmur percutimus, & ad invicem admirando loquimur de his quæ videmus, nos invicem interrogando, quasi non credentes, quod oculis nostris videmus. Cum moritur aliquis dives, aut potens princeps, vel civis, quem brevissima morte subtractum intuemur, videbis omnes qui conveniunt ad spectaculum, aut illud audiunt, complodentes manus, percutientes fœmur, interrogantes se ad invicem; quidnam sit, quod factum vident, mussitantes & submisse loquentes, & pertractantes de subita morte & insperata, quæ advenit, de domus & rerum mutatione. Tunc de spiritualibus omnes colloquuntur, pertractantque de rerum seculi vanitate, profitentes inanes esse divitias, & omnia quæ in mundo sunt. Omnes tunc de vitæ hujus miseriis & va-
c Hom. 60. ad pop. & 3. de Spirit. sancto. nitate discurrunt, & Philosophos se exhibent, ut dixit Divus Chrysostomus *c*, moriente divite, ii qui interitum ejus aspiciunt,
d Libr 18. mor. cit. inquit D. Gregorius *d*, os in sibilo stringunt, dum ad ea quæ contempserant, verba spiritualia convertuntur; ut jam credere & prædicare incipiant, quæ prius dum iniquum florere cernerent, non credebant. Benè ergo præmisit Job, quod supra induximus: *Hæc pars hominis impii apud* Iob. 27. 12.
Deum. Hæc illius misera sors, infœlixque portio, quod omnia quæ in mundo acquisivit, in mundo relinquet, subitaque & insperata morte oppressus & subtractus, æterna inopia torquebitur. Hoc omnes eo moriente cognoscunt, & quotidie in eorum morte prædicant, complodentes manus, mussitantes & admirativè cum stupore colloquentes. Benè propterea præmisit Sanctus vir: *Ecce vos omnes nostis. Ut* Iob. 27. 13
quid sine causa vana loquimini? Hoc ipsum similiter ego omnibus hominibus dicere possum: *Ecce vos omnes nostis.* Numquid enim hæc falsa sunt, aut à me conficta, vel ad terrendum vos inventa? Nonne quotidie oculis vestris continua jugique experientia contrectatis? *Ut quid ergo sine causa vana loquimini*; beatum dicentes illum, cui hæc terrena bona adsunt? *Filii hominum usquequo gravi corde? Ut quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium?* Cur fœlicem prædicaris divitem, qui grandes thesauros habet reconditos; quos scitis ab eo omnino relinquendos, nihilque secum ex eis reportaturum? Cur de terra tantum loqueris & tractas, & de terrenis solummodo acquirendis es solicitus; qui terram dimissurus es, in hora qua non speres, & æterna inopia consumeris? Benè ergo Christus Dominus, quem Divus Ser. 50. de
Augustinus ejus verba expendens, vocat tempor.
Fontem boni consilii, unde quicquid hauseris, ab omni veneno securum est: nos admonet, rectèque clamat: *Thesaurizate vobis*, ex his quæ in terra reconditis, curate vobis ipsis thesauros reponere, quos vobiscum feratis & retineatis.

§. 26. Con-

§. 26. *Consilium Christi utile, quale debit Tobias filiis suis, & Ioseph Pharaoni.*

¶481. *Thesaurizate vobis thesauros in cœlo, ubi nec ærugo neque tinea demolitur, neque fures effodiunt & furantur.* Omniá quæ hucusque Christus dixit, ita sunt cuique etiam avarissimo homini pervia, ut non solum ea negare non possit; sed confitens, solicitus videatur inquirere, ubinam thesauros recondere possit, quos securos servet ab ærugine, tinea & furibus; & sibi ipsi ad omnem suam utilitatem teneat repositos. Hoc Dominus explicat subdens, recondendos, *In cœlo.* Ecce locum, quem tibi proponit, duo bona declarans, quæ consequuntur, si tibi thesaurizaveris: nam in primis, omnia tibi securè conservata subsistent, ubi nec ærugo, nec tinea, nec fures locum habent; deinde tibi manebunt reposita, ideoque repetit pronomen illud *vobis.* Noluit Deus, inquit Augustinus, ut perdas divitias tuas; sed ut locum illis mutes, consilium tibi dedit. Intelligat charitas vestra. *In Psa.48 in illud, non dabit Deo, & ser. 50. de temp* Modo si amicus tuus intraret in domum tuam, & inveniret te in loco humido frumenta posuisse qui fortè sciret naturam corruptionis frumentorum quam tu nescires; daret tibi hujusmodi consilium dicens: Frater, perdis quod cum magno labore collegisti; in loco humido posuisti, paucis diebus ista putrescent. Et quid facio frater? Leva in superiora loca. Audires amicum suggerentem, ut frumenta levares de inferiorib. ad superiora: & non audies Christum monentem, ut thesaurum tuum leves de terra ad cœlum? Ita Augustin. Quoniam *Ps. 102.19* autē *Dominus in cœlo paravit sedem suam,* quæ in eo reposita fuerint, servanda ipsemet *Ser 7. ante finem.* assumit: *Quod,* inquit B. Petrus Chrysologus, *tam paternum, tam providum de charitate consilium? Nihil tibi perire vult, qui tua in thesauris cœlestibus vult reponi. Quā securus dormit, qui Deum suorum meruit habere custodem. Quam nescit curas, quam depenit angores, quā non anxius, quam servorum caret fastu, qui sua patri servanda committit?* Quomodo paterna servat affectio, timor non potest sic servare servilis. Pater cum dat sua filiis, non minuit commendata filiorum. Quid sit pater nescir, nescit se filium, qui non credit patri: tineam non excludunt claustra, sed claudunt, generant non repellunt; rubiginem nutriunt servata non vitant: quia quod de re nascitur, non vitatur. Ubi est necessitas, fures deesse non possunt. Qui ergo inter tineas, rubiginem, fures, sua ponit; exponit quæ sua sunt, non reponit. De vestimento tinea, rubigo de metallo, de necessitate fures nascuntur. Ita Chrysologus. Si tibi ostenderem arcam in qua omnia quæ reposuisses, perire non possent à tineis, nec à furibus ullo modo contingi; quanta cupiditate illam ad tua servanda affectares? Prosequitur hæc Chrysostomus hoc exemplo subjuncto. Mirum *Serm. 7. de lav. mena. tomo 5.* est quanto labore agricola terram disponat, cui sua semina committere decrevit. Arat, proscindit, irrigat, herbis noxiis purgat: in ea autem reposito semine, quis explicare valeat, quot quantisque urgeatur timoribus, & anxietatibus? Sunt namque innumera pericula, quæ supervenire possunt, aves, siccitas, nimia aquarum abundantia, nebula, grando, animalia depascentia. Si quis ei ostenderet agrum, in quo non oporteret laborare arando, rigando, eradicando noxias radices, qui liber penitus esset ab omni periculo nebulæ, grandinis, siccitatis, animalium; in quo securissimè centuplum pro una recepturus esset, nullo vel minimo penitus grano corrupto, aut deperdito: quanta cupiditate ibi seminare optaret? quam avidè & securè semina sua in eo spargeret? Ecce, talem agrum ostendit tibi Christus, cœlum. In agro mundi, quæ seminas ad lucrum, mille periculis subjecta existunt, creditores deficiunt, negotiationes incertum habent exitum, & quod certissimum est, omnia tandem perdentur: non enim mentiri potest, qui dixit, de terrenis bonis loquens: *Omne opus corruptibile in fine deficiet, & qui illud operatur ibit cum illo.* *Eccl. 14. 20 Hom 7. de pœnit.* His aliam addit rationem Chrysostomus, ex eo quod non in terra sumus ¶482.

per-

permansuri; sed in cœlo transferenda, ubi civitas permanens, est nobis constituta. Si quis, inquit Chrysostomus, tibi renunciaret civitatem hanc, in qua vivis, brevissimè destruendam, ipsamque & omnia penitus, quæ in ea sunt igne absumenda, ut nihil omnino incombustum relinquatur; te autem necessariò ad aliam transferendum, in qua totam vitam esses acturus in qua nihil penitus esses habiturus ad tui sustentationem & subsidium, nisi quod hinc inde ex bonis tuis transmisisses; si id indubitanter crederes, certum est quod nulla posses ratione induci, ut in hac Civitate thesauros tuos reconderes, grandem domum ædificares, vineas extensas plantares, hortos & nemora consereres: sed totus penitus eo esses conversus, illique curæ vigilantissimè attenderes, omnia tua in illam civitatem transferre, ad quam deducendum te scires. Egregium fuit suoque authore dignum consilium, quod Beatus Tobias in Ninive cum filiis & nepotibus captivus detentus, morti proximus eisdem de-
Tob. 14. 6. dit: illos enim ad se advocans: *Prope*, inquit, *erit interitus Ninive, non enim excidit verbum Domini, & fratres nostri qui dispersi sunt à terra Israel, revertentur ad eam.* Revelatum fuerat sancto viro exitium illius civitatis Ninive, in qua Israëlitæ commorabantur tanquam captivi & peregrini, quod revera post breve tempus successit. Quamvis enim Ninivitæ pœnitentiam egissent ad prædicationem Jonæ, tamen ad vomitum tanquam canes reversi,
Nahu c. 3. misera clade, ut per Prophetam Nahum Deus prædixerat, illi & eorum civitas fuerunt absumpti. Israëlitæ, qui ibi erant non ibidem erant permansuri, quibus Deus statuerat, ad Jerusalem, à qua exules erant, reversuros. Hoc igitur excidium miseræ civitatis Sanctus Tobias filiis suis exponens; quid agere deberent, explicuit subdens:
Tob. 14, 13 *Nunc ergo filii audite me, & nolite manere hic. sed quacunque die sepelieritis matrem vestram circa me in uno sepulchro, ex eo dirigite gressus vestros, ut exeatis hinc. Video enim quia iniquitas ejus finem dabit ei.* Et qui eos monuit inde egredi, hoc ipso sine dubio admonuit, ut nullatenus in illa pessima civitate suos reconderent thesauros, grandia ædificia exstruerent radicesque mitterent: sed in eam, ad quam erant transferendi, omnia quæ habebant transmitterent. Tenetur homo in hoc mundo peregrinus & captivus, à propria patria exul, in quam tandem revocandum se per Dei gratiam sperat, quam captivitatem & peregrinationem sentiebat liberarique ab illa optabat, qui clamabat a: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est* b, *educ de carcere animam meam.* Ille itidem qui dicebat c: *Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino* d: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.* Certum est hanc mundi civitatem absumendam, & igne in cineres redigendam. Id quod deliberata definitione Pontifex summus & Apostolorum Princeps, nobis exposuit: *Ecce*, inquit, *vobis charissimi hanc secundam scribo epistolam, in quibus vestram excito in commonitione sinceram mentem, &c. Adveniet dies Domini tanquam fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore solventur: terra autem & quæ in ipsa sunt opera exurentur.* Hæc sæpissimè Christus ipse proposuit, & exposuit doctrina, parabolis & exemplis. Quid igitur agendum? Consilium nobis saluberrimum Christus subjicit: Nolite manere hic, non hic corda vestra, cogitationes, studia reponatis; non hic thesauros vestros recondatis: sed transferre in eam, ad quam deducendi estis civitatem, in qua nihil penitus habebitis, nisi quod hinc eò transmiseritis. Hocque ipsemet Petrus magistrum sequutus egregiè similiter consuluit, subdens: *Cùm igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conversationibus & pietatibus.* Pietates vocat eleemosynas & misericordiæ opera, ex animo erga Deum pio procedentia. Per hæc enim, ut statim exponemus, bona nostra in cœlum transferimus. Dissolvenda sunt omnia: qui igitur id cognoscis, inde collige, qualis esse debeas, & quibus intendere tenearis, quamque solicitum te esse oporteat in sanctis pietatibus, per manus pauperum eò omnia tua transmittens, quò tandè de-

a *Ps.* 119. 5
b *Ps.* 141. 10.
c 2 *Cor.* 5. 6
d *Ad Phil.* 1. 23.
2. *Petr* 3. 1. 10.
2. *Pet.* c. cit. n 11.

¶ 483 deducendus es. Hæc eleganter complexus
a *Serm. 50 de temp.* Sanctus Augustinus *a*, annotans duas Christi sententias: prima est: *Cœlum & terra*
b *Mat. 24. 35.* *trasibunt b.* Hæc vox est prædicentis in-
c *Matt. 6. 19.* fallibiliter futurum. Secunda, *Nolite vobis condere thesauros in terra.* Hæc vox commonentis est, quæ ex priori consequitur. Ergo si creditis prædicenti, inquit Augustinus, si non contemnitis commonentem, fiat quod dicit. Non ille te fallit, qui tale consilium dedit. Non perdes, quod dedisti; sed sequeris quod misisti: consilium ergo do; da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo. Non sine thesauro remanebis; sed quod habes in terra solicitus, habebis in cœlo securus; consilium do servandi, non perdendi. Si tibi architectus diceret, ruituram domum tuam, nonne prius migrares, quam interires? Structor mundi tibi dicit, ruiturum mundum, & non credis? Audi vocem prædicentis: *Cœlum & terra transibunt*, audi consilium commonentis: *Nolite vobis thesaurum*
Serm. 52. *condere in terra.* Ita Augustinus. O homo, inquit Chrysologus, si hic permansurus es, quæ tua sunt, repone: si illic iturus es, quæ tua sunt cur hic derelinquis? Recte ergo Christus admonet; *Thesaurizate vobis thesauros in cœlo.* Merito sine dubio
Luc. 1. 77. dictus est Christus Dominus venisse, *Ad dandam scientiam salutis plebi ejus.* De sancto Joseph dixit David, singulari Dei consilio in Ægyptum ductum, & à Rege
Psal. 104. 21. constitutum totius Ægypti præfectum: *Ut senes ejus prudentiam doceret.* Docuit enim modumque tradidit, quo vitam possent Ægyptii servare. Agnovit ille instantem jam abundantiam fertilitatemque maximam, & famem supremam post illam futuram, in qua nec terra arari posset, nec meti; sed id tantum tunc prodesse posse ad vitam, quod ex tempore abundantiæ fuisset reservatum. Idcirco consuluit, ut quolibet anno abundantiæ, quicquid esset residui, tuto loco reconderetur, extrahen-
Lib. 2. antiq. c. 4. dum tempore futuræ famis. Et, ut refert Josephus, hoc etiam singulariter consuluit Pharaoni, ne tempore abundantiæ permitteret inanes & superfluos sumptus & expensas fieri; sed quod provideret, ut temperate unusquisque in suos usus expenderet, & cætera omnia servanda reconderentur. Talis enim erat fames futura, ut quamvis grandis præcederet abundantia, totum, quod tunc reservaretur, necessarium esset futurum ad eam temperandam. Sapienter quidem res disposuit, qui præsentibus consuluit, & futuris providit. Non enim prohibuit unicuique ex suis frugibus ea expendere, quæ cuique essent necessaria; imo hoc statuit, ut quivis honorifice juxta suum statum ex eis viveret: sed hoc constituit, ut omnia quæ superessent, loco tuto recondita servarentur, ut futura fame adveniente possent extrahi. Ita Christus Dominus agit. Videt tuam ubertatem ò dives, & quod grandi fertilitate abundas. Agnovit futuram famem, in qua nihil penitus habiturus est homo, nisi quod ex tempore abundantiæ sibi condiderit: statuit propterea, ut quæ tibi statuique tuo sunt necessaria, temperanter expendens, nihil penitus superflue & inaniter consumens, cætera in loco tuto reponas & recondas. *In cœlo.* Postquam tibi, filiis, uxori, domui, rebusque tuis necessaria providetis; reliqua, quæ supersunt, in cœlo reconde; ubi tibi reservata permaneant pro necessitatis tempore sine dubio adventuro. Ex quibus *Hom. 55. in Genes.*
Chrysostomus probat non esse onerosum, quod Christus nobis imponit. Quæ enim tibi supersunt, in bonum tuum tibimetipsi reponere, quam potest habere difficultatem?

Iiii §. 27. The-

§. 27. *Thesaurizandum in cœlo per eleemosynam docuit Christus, & explicuit cujusdam divitis historia subjuncta.*

¶ 484. THesaurizate vobis thesauros in cœlo, &c. Quæ Christus Dominus proposuit, manifesta sunt, & quæ quivis tanto magis posset optare, quanto magis divitias suas diligeret; recondere scilicet in cœlo, ubi sine dubio, quæ reconduntur, secura consistunt. Statim tamen oritur difficultas, quomodo id fieri possit. Proposuit Christus Nicodemo, non æstimandam generationem & nativitatem carnalem, per quam
Ioan.3 6.4 nascitur homo carnalis. *Quod enim natum est ex carne, caro est:* ideoque quærendam aliam spiritualem, qua homo nascatur spiritualis, & filius Dei. Agnovit ille, certum esse illud primum, quod Christus dicebat; sed premebatur grandi difficultate: quomodo secundum quod Christus necessarium dicebat, consequi posset; ideoque exclamavit inquirens: *Quomodo possunt hæc fieri? nunquid potest homo in ventrem matris iterato introire & renasci?* Proponit Christus divitibus, non esse in terra recondendos thesauros, in qua multis subjacent periculis, neque sibi recondunt, quod in terra reponunt, haud dubie in ea relinquendum: sed oportere in tuto sibimetipsis reponere, in cœlo scilicet. Agnoscit quidem dives quantumcunque sit hebes & tardus, illud primum verum esse; sed quantumcunque acutus sit, hoc secundum judicabit difficile, & dicet: Quomodo possunt hæc fieri? Nunquid potest homo in cœlum quotidie ascendere ut quæ quotidie lucra-
Prov.30.4 tur, ibi reponat & claudat? *Quis ascendet in cœlum?* dicebat Sapiens. Qui vectores
Serm. quod instruendi sunt venientes ad baptis. p. 230. thesaurorum? Qui portitores? Descendentne Angeli, ut deferant in cœlum? Ut huic difficultati Christus responderet, rem hanc ex professo explicandam assumpsit (inquit S. Basilius) qui hoc habuit in more, quæ uno loco minus clare dixit, in alio plenius ad nostram utilitatem explicare. Id autem fecit, cum dixit apud Lucam: *Date* Luc.12.33 *eleemosynam, facite sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis, quo fur non appropiat, nec tinea corrumpit. Ubi n. thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.* Quando itaque eleemosynam, thesaurum indeficientem & securum in cœlo tibi recondis, & vectores ac portitores, qui bona tua in cœlum deferant, pauperes demonstrat, ut expendunt Basilius *a*, Chrysostomus *b*, & Gregorius *c*, id quod etiam non theorice tantum Christus tradidit, sed in praxi ponendum admonuit, quando juvenem illum, quem de modo vitæ æternæ consequendæ interrogantem instruendum assumpsit, tandem dicens ei: *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo.* Quamvis enim perfectionem suaderet, in eo quod dixit: Vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, in eo tamen, quod subjecit: *Et habebis thesaurum in cœlo*, id voluit indicare, thesauros in cœlo recondi, ex eo que pauperibus dantur, ut Basilius excellenter intulit. Hanc ergo doctrinam Christus dominus volens ex professo explicare, & ostendere curandum divitibus, thesauros suos in cœlo recondere, subjunxit quam supra tetigimus historiam cujusdam divitis, anxia solicitudine perturbati, quærentis, ubinam & quomodo omnia sua bona reconderet, ut sibi secure servata consisterent, quam ex professo sancti Patres expendunt Chrysologus *a*, Ambrosius *b*, Basilius *c*, Augustinus *d*, Gregorius *e*. Idque in primis illi omnes observant, voluisse Christum Dominum, his verbis: *Thesaurizate vobis in cœlo*, respondere interrogationi anxiæ divitum, qua perpetuo quærunt quid facere debeant de fructibus agrorum, quos colligunt, de divitiis & lucris, quæ reportant, ubinam recondant, quo secure serventur, & ubi constituant, quo majora lucra reportent. Hujusmodi enim interrogationibus quidam dives angebatur, quem ¶ 485. Christus Dominus elegantissime videndum exposuit, nobisque tanquam singulari-

a Hom 23. ex variis. b Hom.27. ad populũ. c 18. Mor. c. 12.

Matt. 19. 21. Marc. 10. 21. & Luc.18.12

Hom. 7. in divites avaros.

a Ser. 104. b Lib de Nabuthe c. 6.7 & 8. & Ser.81. c Hom 6. in ditescentes. d Ser.21. de ver. Apo- & 212. de temp. e 15. Mor. c. 11. & lib. 25. c. 1.

Ser. 81. cit.

larissimum Ambrosius considerandum hortatur. *Luc.12.16* ***Hominis cujusdam divitis*** (inquit Dominus) ***uberes fructus ager ejus attulit.*** Eo ipse quod non vocat eum ex nomine; sed absolute appellat ***hominem quendam divitem***, indicat eum fuisse avarum, qui divitiis redundabat, nihilque nisi de illis curabat, & totus erat in eis, corde, mente, animo, & desiderio; qui propterea ex solis divitiis describitur, eo modo quo similiter *Luc.16.1.* epulonem describens, tantum dixit: ***Homo quidam erat dives.*** Bene tantum sub hoc nomine ille describitur, tantum enim divi- *Serm.81.* tias quærit, inquit Ambrosius, divitias solummodo videt, divitiæ vigilanti cogitatio sunt, & somnia dormienti: ipsa ejus oratio & supplicatio ad dominum, divitias solas intendit, & vellet atque optaret, ut omnia in divitias ei converterentur. Sunt hujusmodi homines apud Deum tales, ut ***Nec memoretur nomen eorum***, nec ore suo illud depromat. Hujus igitur hominis ager uberes fructus attulit. Quamvis agrum in singulari Christus nominet; sed agros in *a Hom.6. cit.* plurali intelligendos annotant Basilius *a*, & Ambrosius *b*, *b Ser.81 & lib. de Nabut. cit.* scripturæ phrasi, quæ singulari nomine multa sæpe complectitur: quasi dicat: Omnis cultura erga agros illius, in abundantes fructus redundavit. Quærunt Basilius & Ambrosius; cur abundantiam homini dederit, & abundantes fructus illi, quem noverat nihil boni ex illis facturum, imo avaritiam ejus augendam: & respondent, id factum primo, ut major Dei longanimitas, & patientia appareret, quando usque ad tales ejus bonitas extenditur, qui pluit super justos & injustos. Secundo, ut eorum vincat avaritiam, dum videntes tantam abundantiam fructuum, quam domus eorum non potest capere, in pauperes sint misericordes; & considerantes patris cœlestis erga se misericordiam, discant eam tenere cum fratribus. Verum talis ista benignitas Dei ad majus disponit judicium, & durius supplicium. Quanto enim majora bona hominibus confert Deus, majora & duriora supplicia super eos coacervat. Ita *16 Moral. c.* Basilius & Ambrosius. Quam utramque rationem complexus Gregorius, Malorum domos, inquit, dominus bonis implet; quia etiam ingratis sua dona non denegat, ut aut benignitate conditoris erubescant, & ad bonitatem redeant, aut redite omnino contemnentes, inde illuc gravius puniantur, unde hic ex bonis Dei largioribus mala reddiderunt, ut duriora eos tunc supplicia puniant, quorum hic malitiam nec dona vicerunt. Quod idem Gregorius alibi apto declarat exemplo. Novimus, ait, *16. Moral cap.9.* bona terrena nonnunquam justis subtrahi, quæ largo munere tribuuntur injustis; quia & desperatis ægris quicquid poposcerint dari præcipiunt medici; & eos, quos ad salutem reduci posse prævident, quæ appetunt dari contradicunt. Largitus ergo est Deus, inquiunt Basilius & Ambrosius abundantes imbres agris hominis avari: solem præstitit ad nutriendas segetes, multiplicandasque fruges; ut acervos divitis augeret in omnibus moderata temperies. Ita quidem Deus benignus, liberalis, patiens erga hominem. Hominis vero mores, & quæ Deo ipsi rependat videamus: ***Et cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo, quo congregem fructus meos?*** Augustus animus, inquit Ambrosius, dixeratque Basilius, & parum putans omne quod ¶ 461. nascitur, cuivis abundantiæ deesse semper aliquid computans, tum deinde inhumanum propositum impertiendi cuiquam, causam nullam idoneam putat. Vide beneficiis divinis, dives quam ingratus existit. Communis hominum naturæ non meminit, æquum non putat saltem ex superfluis, aliquid egentibus impertiri; scriptum non legit, nec recordatur scriptum esse *a*: ***Fides & misericordia te non deserant.*** *a Prov.3.3* Et *b*, ***Frange esurienti panem tuum***, *b Isa.58.7.* & quæcumque vel à prophetis, vel à cæteris doctoribus prædicantur, dives nec audit, nec videt, nec intelligit. Sed horrea multitudine fructuum disrumpebantur, cor autem ejus parcum & tenax minime exsaturatum est, vel repletum. Semper enim antiquis nova superaddens; & annuis proventibus copiam augens, in hanc inextricabilem incidit mentis inopiam, ac perplexitatem, cum nec vetera quidem propter avaritiam

sineret in usus inopum cedere, nec item re-
centibus propter copiam locus esset. Pro-
pterea perplexæ cogitationes ejus apud se:
Quid, inquit, *faciam?* Quis non misereа-
tur, inquiunt Basilius, & Ambrosius, sic mi-
sere curis obsessi? Quis non infœlicitatem
ejus doleat? Angustiatur ex abundantia con-
stringitur & coarctatur ex opulentia: infœ-
lix in præsentibus bonis, infœlicior in fu-
turis: *Et ut video, ager ei non tam reditus
largiores, quam gemitus attulit graviores.*
Terra ei non fructuum copiam, sed cura-
rum molestiam germinavit; ita ut curis &
mœroribus stimulatus, egentibus & esuri-
entibus similes perferat cruciatus: egeni
namque vox ista est: *Quid faciam?* Egens
omnium, inquit Ambrosius, huc atque il-
luc respicit: scrutatur hospitium, nihil in-
venit ad usum alimenti, considerat nihil
miserius quam fame confici, & cibi indi-
gentia mori; quærit mortis compendia, &
tolerabiliora abeundi supplicia rimatur. Ar-
ripit gladium, suspendit laqueum, ignem
adolet, explorat venenum: & inter hæc,
quid eligat dubius dicit: *Quid faciam?* De-
inde vitæ hujus suavitate revocatus, cupit
revocare sententiam, sit possit vivendi sub-
stantiam reperire. Aspicit nuda omnia, va-
cua omnia, & dicit: *Quid faciam?* Unde
mihi alimenta? Unde vestitus? Volo vive-
re, si habeam quomodo possim vitam hanc
sustinere; sed quibus cibis? quibus subsidiis?
Quid faciam? inquit, quia nihil habeo,
nihil video, ad quod possim extendere ma-
num. Hanc vocem emisit ille, à quo au-
ferebantur sustentationis subsidia: *Quid fa-
ciam? quia Dominus meus aufert à me
villicationem.* Hanc iste assumit, eum li-
Luc. 16.3. beralissime ei conferunt: *Quid faciam?*
ubi recondam? eisdem cruciatibus pro soli-
citudine facultatum, quibus pauper pro e-
gestate torquetur, & quod cœteros solet
lætitia perfundere, id macerat & liquefacit
avarum. Regio fructuosa ei succedens, in-
Ser. 212. de quit Augustinus, turbavit hominem, copia
temp. plusquam inopia anxium fecit; quærentem:
15. Moral. *Quid faciam?* O angustia, inquit Grego-
cap. 11. rius, ex satietate nota: de ubertate agri
angustiatus animus avari. Et cum æstuasset
arctatus, inquit Augustinus, tandem visus
est consilium invenisse: sed vanum consili-
um. Hoc enim consilium non invenit
prudentia, sed avaritia. *Et dixit: Hoc faci-
am: destruam horrea, & majora faciam,
& illuc congregabo omnia, quæ nota sunt
mihi, & bona mea.* Ex te ipso, inquit Basi-
lius, captas consilium? plane imprudenti u-
teris consiliario. Quid avarus consulere de-
bet, nisi congregare, recondere, abscon de-
re, retinere? Stulto consiliario usus es te-
metipso, inquit Ambrosius. Parata tibi re-
sponsio erat, si Deum velles audire: Esuri-
entium animas implebo, aperiam horrea, &
omnes vocabo indigos, imitabor Joseph,
humanitatisque voce clamabo: Venite
pauperes, edite panes meos, expandite gre-
mium, suscipite frumentum. Fœcunditas ¶ 487.
enim divitis, totius orbis abundantia, om-
nium debet esse fertilitas: tu vero non hoc
dicis; sed ais: *Destruam horrea mea.* Huic *Hom 6. cit.*
inquit Basilius, ego sane dicerem: Bene fa- *post medi-*
cis: nam iniquitatis horrea proculdubio *um.*
digna sunt, quæ diruantur. Everte miser
tuis ipse manibus, quod male ædificasti: sol-
ve horrea, unde nullus unquam solamen ul-
lum consequutus est; à fundamentis excidi-
to avaritiæ custodem, dirue tectum, everte
muros; ostende soli frumentum, quod ca-
riem situmque contraxit; educ diutius il-
ligatas hasce divitias, produc in publicum
triumphum, tenebris oblita domicilia
mammonæ. Dic, inquit Ambrosius: Rum-
pantur vetusta horrea messibus novis: mi-
nus habui, & frustra servavi; plus natum
est, cui congregabo? Dum incrementa
pretiorum aucupor, amisi usum beneficio-
rum. Quantas anni superioris frumento a-
nimas pauperum servare possem? *Destru-
am horrea mea.* Recte destrues, ex quibus
nullus pauper onustus revertitur. Horrea
tua, iniquitatis sunt receptacula, non pieta-
tis subsidia. Recte ergo facis, destruendo
illa. Hæcque vox me delectat, quam audio:
Destruam horrea mea. Sed addidit, *Et
majora*, inquit, *faciam.* Infœlix, vel id dis-
pensato pauperibus, quod pro sumptu ædi-
ficationis impendis. Dum liberalitatis gra-
tiam refugis, damna ædificationis resolvis.
Ubi

Ubi verò & ista frumento impleveris, inquit Basilius, quid quæso, amplius cogitabis? An rursus destrues, & rursus ædificabis? Quid stultius, quàm laboribus nunquam finiendis se conficere, ac summo cum studio ædificare, nec minore cura eadem demoliri? *Et illic congregabo omnia, quæ nata sunt mihi & bona mea.* Nescit avarus bona, inquit Ambrosius, nisi ea quæ quæstuosa sunt nominare. Idemque est, *Et bona mea*, ac si dicat: *Quæ sunt bona mea.* Hæc namque sola ille reputat bona sua. Sed aquiesco ei, ut bona dicantur, quæ sunt pecuniaria. Cur ergo de bonis, facis mala, cùm de malis facere debeas bona? Luc. 16.9. Scriptum est enim: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* Non sic fecit miser: sed *dicam*, inquit, *anima mea: Anima, habes multa bona, reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare.* Est quædam prosopopœia, ut Sanctus annotat Clemens Alexandrinus (Lib 3. stromat.): quasi enim duæ personæ finguntur, cùm una sit quæ loquitur, & cum qua loquitur. O verba stultissima (clamat Basilius) ô clementiam singularem: *Nam si porcinam habuisses animam, quid aliud ipsi enuntiare potuisses?* Itane pecuinus tu, ita bonorum animæ ignarus, eam ut exceptes carnalibus epulis, & quæcunque alvi secessus recipit, animæ destines? Nonne muti animalis vox ista est? clamat Ambrosius, id ipsum repetens. Si enim porcinam habuisset animam, quid ei aliud quam manducandi & bibendi bona nuntiare debuerat? Nunc autem ita animalis totus homo est, & totus carneus, ut animam suam carnalibus & corruptibilibus escis existimet esse pascendam, & ea quæ in secessum egeruntur, animæ præparet ad utendum, cujus utique natura talis est, ut virtutibus alatur, & verbo Dei saginetur; ut intellectibus piis & religiosis disciplinis atque exercitiis excolatur. Sed tu (inquiunt Ambrosius & Basilius) qui solum terrena sapis, & Deum habes ventrem, totusque caro effectus, vitiosis affectibus obsequeris; audi te dignam appellationem, quam tibi nullus hominum, sed ipse Dominus indidit: *Dixit enim illi Deus: stulte hac nocte repetent animam* (Luc. ubi supra.) *tuam, & quæ parasti cujus erunt?* Lætabatur stultus, inquit Cyprianus, in fructibus, (Lib. de orat. Domi.) ipsa nocte moriturus, & cui vita jam deerat, victus abundantiam cogitabat. A tenebris, inquit Ambrosius, incipit, & in tenebris perseverat. Avaro semper nox est, dies justo, cui dicitur: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.* Luc. 23.44 Rectè arguitur stultitiæ, qui in manducando & bibendo locarat spem suam; & ideò ei tempus mortis urgetur, secundum quod dictum est ab ipsis, qui gulæ serviunt: *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur.* Isa. 22.14. & 1. Cor. 15.32. Stultus, qui animæ suæ corporalia subministrat, quia recondit, quæ cui reservet ignorat. Et ideo ei dicitur: *Et quæ parasti, cujus erunt?* ¶ 488. Expendit Basilius hanc Dei vocem, fuisse quandam irrisionem Dei, subsannantis stultum illum: *Et superat*, inquit, *æternam pœnam irrisio ista stultitia.* De quibus supra dictum fuit. Rem totam concludens Dominus: *Sic est*, inquit, *qui sibi thesaurizat, & non est in Deum dives*: sic accidit omni illi, qui sibi in terra thesaurizat, & non Deo tradit thesauros suos: *Nec est in Deum dives.* Et quia poterat quis dicere: Quomodo in Deum homo dives esse potest & debet? Christus more suo rem concludit, ex eo quod uni accidit, cæteros omnes monens: & hujus divitis exemplum, inquit Basilius, Hom 6. in.. ponit, & scriptum est, ut caveas ne tibi simile quid eveniat, tibiquemetipsi prospicias: *Sic est*, inquit, *qui thesaurizat, & non est in Deum dives.* Difficilis hæc sententia est. Ille siquidem dives in alterum, aut erga alterum dicitur, qui illum de suis divitiis sustentat, & in illum eas profundit; quomodo dicimus divitem esse patrem in filium, quando grandes divitias ei confert. Unde certum est, Deum esse divitem in homines, de quo Apostolus: *Dives in omnes,* Rom. 10. 12. *qui invocant illum*, in quos divitias gratiæ suæ abundanter effundit. Hominem verò in Deum esse divitem, videtur impossibile; ille enim plenus est, & bonorum nostrorum non indiget. Quomodo tamen id esse possit, Christus Dominus explicare volens, paulò inferius subdidit: *Date eleemosynam, facite sacculos, qui non veterascunt,* Luc. 12.33 *thesau-*

thesaurum non deficientem in cœlis. Deus in se ditissimus est, cujus respectu omnis creatura est paupertima, & tanquam nihilum: cæterum voluit pauper fieri in paupere, ut qui dives in pauperem fuerit, intelligat se hoc ipso in Deum extitisse divitem, qui verè recipit, quod pauperi pro ejus amore dederis. Recipit autem non sibi retinendum, sed tibi servandum. Ecce ergo, quod diviti anxiè quærenti: *Quid faciam?* respondet: Ecce consilium, quod illi dat. Quærebas, *Quid faciam? Date eleemosynam.* Ostendo, inquit Ambrosius, tibi, ubi melius frumenta custodias, ubi benè sepias, ubi fures ea tibi auferre non possint. Include ea in corde pauperum, ubi nulla tinea, nullus gurgulio consumat, nulla corrumpat vetustas. Habes apotheeas, inopum sinus; habes apothecas, viduarum domos; habes apothecas, ora infantium or-
Psal. 8. 3. phanorum, ut dicatur tibi: *Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem.* Istæ sint tibi apothecæ, quæ maneant in æternum: ista sint tibi tua horrea, quæ fœcunditas futura non destruat. Nam quid iterum facies, si tibi plus natum fuerit anno sequenti? Iterum ergo & illa destrues, quæ nunc facere paras, & majora facies? Dat enim tibi fœcunditatem Deus, ut aut vincat, aut condemnet avaritiam tuam, quo excusationem habere non possis. Tu verò, quod per te multis nasci voluit, tibi soli reservas, imò & tibi ipsi adimis: magis e-
Ser. 21. de verbis Apostol. & ser. 212. de tempor. nim servares, si dispertires aliis. Ita Ambrosius. D. Augustinus hujusmodi meritò stultos vocari ostendit: & verè stultus, qui nesciebat, inquit, pauperum ventres, apothecis suis tutiores; quod enim recondebat in illis apothecis suis, fortassis & a furibus auferebatur: si autem reconderet in pauperum ventribus, in terram quidem dirigebatur: sed in cœlo turius servabatur.

§. 28. *Christi doctrinam explicuit Paulus, imponens, quædam divitibus præcipienda, non roganda.*

Visus est Sanctus Apostolus his allude- ¶ 489.
re voluisse, tradens discipulo suo Timotheo, quid divitibus intimare deberet. Postquam enim exposuit, commendandum illis, ut fugiant cupiditatem, quia *Radix omnium malorum cupiditas*, volens *1. ad Tim. 6. 10.* jam finem epistolæ imponere, illamque sua usitatissima phrasi claudens, agens de Christo: *Cui* inquit, *honor & imperium sempiternum, amen*, *Ibid. n. 16.* quoniam videbatur non clarè, quæ divitibus erant commendanda dixisse; aut verò intelligens, non sufficere tantum semel, sed & iterum atque iterum divitibus, quid agere debent intimare, calamum quem deponere visus fuerat, reassumens: *Divitibus*, inquit, *hujus seculi præcipe, non sublime sapere, nec sperare in incerto divitiarum; sed in Deo vivo, qui præstat nobis abundè omnia ad fruendum. benè agere, divites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam*, *Ibid. n. 17.* aut ut Chrysostomus *a* legit, *Vitam æternam*: hæc enim sola dici potest vera vita, ut S. Augustinus *b* ex professo demonstrat. Et quidem quamvis hæc omnia verba Apostoli magna sunt expensione digna, quæ observant Ambrosius *c* & Augustinus *d*: tantum annotabimus, quæ nostro congruunt instituto. Observant inprimis S. Anselmus *e* & D. Thomas *e* illud verbum, *Præcipe*. Humilitatis doctor memoriam divitum hujus seculi inducens, non dicit, Roga, obsecra: sed Præcipe; hortans, ut magna cum auctoritate agat cum illis, ne illos timeat aut vereatur, qui credunt omnes sibi propter divitias suas submittere debere capita. Cuivis homini dixit David: *Ne timueris, cùm dives factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus ejus; quia cùm interierit, non sumet omnia.* *Psal. 48. 17.* Habet se ille, sicut qui in theatro repræsentat, quem quantum

a Hom. 18 in 1. ad Timot.
b 12. de civit. ca. 20. & libr. 13. cap. 10.
c Ser. 59. ad fin
d in Psal. 44
e In hunc locum

tumvis splendidum, superbientem, dominantem, nullus spectatorum timet, quem omnes agnoscunt, quod theatro exiens, omnibus quæ ostentat; est exuendus. Si cuivis homini dictum est: Ne timueris videns hominem divitem; multò minus prædicatori & ministro Euangelii, qui hoc nomine omnibus seculi potentibus & divitibus est superior. Ne igitur cum timore, sed cum auctoritate præcipe divitibus hujus seculi. Et quidnam præcipere debet? Primò, *Non sublime sapere.* Nihil, inquit Chrysostomus, ita supercilium attollit, nihil ita superbiam & arrogantiam gignit, ut opes. (*Homil 18 cit.*) Pecuniæ obediunt omnia: creditque dives sibi omnia subjecta. Non sapiant sublime, non se mente elevent, ac si ipsi supremi essent bonorum suorum domini, qui nullum habeant superiorem, à quo divitias acceperint administrandas, potius tanquam œconomi, quam tanquam domini. Ne extollaris dives, tuas considerans divitias, non enim tam dominus es illarum, quàm œconomus, & dispensator; cui Deus tibi dispensandas commisit, rigido examine investigaturus, an eas tanquam fidelis dispensator, an tanquam injustus dissipator administraveris. Humili ergo dispensationi attende, & eum timore ita bonorum quæ accepisti, curam tene; ut eum tibi dictum fuerit, Redde rationem villicationis tuæ, possis illam exhibere. Deinde, *Non sperare in incerto divitiarum suarum.* Quid in eo speras, inquit Chrysostomus, quod repentè transfertur? Incertum est penitus, inquit Anselmus, quandiu divitias possessuri sunt divites. Quis toto corpore, sicut dixit ille, innitetur super baculo arundineo contrito, de quo certum est, quod quanto magis quis illi fuerit innixus, validius rumpetur, & manum vulnerabit ac lacerabit? *Sed in Deo vivo.* (*ad Gal. 5 20.*) Habent quidem divites pecunias suas tanquam Deum: quia est *Avaritia idolorum servitus*, & existimant pecunias sibi omnia præstare posse, quod de solo Deo credere debent. In Deo vivo sperent, qui est omnium bonorum autor. *Qui præstitit omnia abundanter ad fruendum.* Non intelligas, ait Anselmus, ad fruendum ipsis, sed ad fruendum Deo ipso; qui quoniam Deus vivus est, ultimus est finis, cujus fruitione fit plenè beata creatura rationalis. Ecce ad quidnam abundanter tibi divitias præstitit, & temporalia bona, ut eis legitimè utens, ipsum tandem possis consequi, & perfrui. Hæc est iniquorum perversitas, inquit D. Augustinus *a*, uti fruendis, & frui utendis, quod optimè D. Thomas *b* declarat. Omnia bona creata ad usum data sunt, ut Deo ipso tandem perfruamur, in quo solo plena fruitio esse potest. Homo tamen ordinem pervertit, nam vult Deo uti, à quo tantum intendit bona temporalia consequi, & ideo illi inservit, ut talia bona abundè largiatur, & suum affectum & fruitionem in eisdem temporalibus bonis collocat. Perversè agis, illis debes uti, quæ abundè Deus præstitit, ut ipsum consequaris, & in perpetuum eo fruaris. Idcirco id divitibus imponendum: *Bene agere*, id est, fideliter bona terrena administrare: *Bene*, non cupidè recondendo, avarè concludendo; sed rectè expendendo: ut per temporalia bona divitias spirituales conquirant. *Et divites fiant bonis operibus*, id est, per bona opera. Rectè divitias expendet, eisque legitimè utetur, si hoc agat: *Facile tribuere, communicare*, per eleemosynarum largitionem, ut D. Augustinus exponit, quæ debet esse, *Facilis*, id est, *non ex tristitia & necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus.* Facilis, id est, prompta, non permittens pauperem exspectare, neq; eam differens in crastinum, ut Ambrosius *a* & Basilius *b* annotant, juxta id quod scriptum est *c*: *Ne dicas amico tuo: Revertere cras, cùm statim possis dare.* Et, *Nescis, quid superventura pariat dies*; ignorasque an auditurus sis: *Hac nocte repetent animam tuam.* Est insuper *communicatio*: non enim, inquit Augustinus, quod pauperi das, perdis; sed communicas: & mutuò commendas, tibimetipsi potius reservans. Et per hoc id obtinebit dives, *Thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurũ.* Quasi dicat, inquiunt Augustinus *e* & Anselmus *f*, Non quia dico, ut facilè tribuant & communicent, exspoliare eos volo & inanes relinquere: nam doceo lucrum, cum dico:

a 1. de doctri. Christian. c. 15 & 10. de Trin. c. 11
b 1. 2 q. 1 art. 3.
In Ps. 44.
2. Cor. 9. 7
a Serm 81
b Hom 6 in ditescentes.
c Prov. 3. 28
d Pro. 27. 1.
e In Ps. 48
f In 1. ad Timoth 6

Ut

Ut thesaurizent sibi: non ut divitias perdant moneo. Præmittant thesauros suos in locum, ubi est vera vita; ut ipsi postmodum sequentes apprehendant eam. Sunt enim pauperes vectores, qui quæ illis communicaverint, in locum illum tutum & securum deportabunt. Infra latius exponemus, quomodo per eleemosynam statuatur fundamentum bonum, & quæ sit communicatio, quæ per illam fit.

§. 29. *Quæ nunc Christus dicit præ-dixerat Spiritus sanctus ore Sapientis, excellentem tradens doctrinam.*

¶ 490. Eccle. 29. 12. HÆc eadem elegantissimè Sapientis ore docuit Spiritus sanctus. *Propter mandatum*, inquit, *assume pauperem, & propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum.* Expendit D. Thomas *a* verbum illud *Assume*, quod significat aliquem in suam curam accipere. Assumere enim, inquit ipse D. Thomas *b*, idem est, quod ad se sumere. Ita Apostolus perfectis viris dicit *c*: *Infirmum in fide assumite*: id est, in vestram curam accipite, ut infirmam ejus fidem roboreris. Unde assumere pauperem, est cum accipere in suam curam. Hoc autem propter duo; primum, *Propter mandatum*: certum est enim, esse Domini mandatum de subvenienda necessitate pauperum. *Hoc namque præceptum habemus à Deo*, inquit Ioannes, *ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* Præceptum verò dilectionis fraternæ obligat, illi quem videmus necessitatem pati, subministrare quantum possumus necessaria: *qui enim habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo; quomodo charitas Dei manet in illo?* De his disputat optimè Cajetanus, demonstrans absolutè loquendo præceptum impositum divitibus, de eleemosynis largiendis, & subveniendis pauperum necessitatibus; & id ipso Paulus loco paulò ante exposito dixit, divitibus imitandum: *Præcipe*, inquit,

a In c. 14. ad Rom. lect. 1. b 3. p. q. 2. art. 8 ad 2 & 3. & in 3 d. 5. q. 2. art. 2. c Rom. 14. 1 Ioan. 3. 17. 23 1 Ioa. 3. 17 To. 2 opusc. tract. 5. Loco cit.

non ait, roga, obsecra, consule; sed præcipe *divitibus hujus seculi, facilè tribuere, communicare.* Secundum, *Propter inopiam*: inquit, *ejus, non dimittas eum vacuum.* De ipsius pauperis inopia apertè loqui videtur juxta Vulgatum: *Propter inopiam*, inquit, *ejus*; quasi dicat; Natura non patitur vacuum, & eo ipso quod aliquod vas vacuatur una re, providet natura, ut res quæ abundat, ad illud implendum se exciter; & adscendit aqua, ut locum repleat, quem aër decedens vacuum dimisit. Multò minus debet charitatis vis & ordo gratiæ, vacuum ferre. Eo ipso quod vides vacuum, ad illud implendum te converte. Doctus Jansenius censet, simpliciter legendum: *Propter inopiam*, & intelligendum, non propter inopiam pauperis, sed tuam; quasi dicat: Ut tu inopiam fugias, ne dimittas eum vacuum. Nullum enim medium potentius, securius & firmius est ad liberandum te ab inopia, quam pauperis inopiam relevare. Verè habet homo; qui eleemosynam facit, Dei ipsius expressam promissionem, dicentis: *Non indigebit qui miseretur pauperis.* Id ipsum promiserat David; *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem; in die mala*, id est, laboriosa aut necessitatis, *liberabit eum Dominus.* Et iterum. *Junior fui, etenim senui, & non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.* Iusti nomine hoc loco præcipue intelligit misericordem juxta phrasim scripturæ infra explicandam, quâ eleemosyna vocatur frequentissimè *Justitia*, & qui eam agit *justus.* Qui talis est, non derelinquetur, nec panis defectum sentiet, ipse nec filii ejus. Idque consequitur per misericordiam: *Tota enim die miseretur, & commodat, & semen ejus in benedictione erit.* Benedictionis nomine, omnium bonorum abundantiam scriptura solet explicare. Ex hoc, quod homo tota die miseretur, & commodat pauperibus, inopiam fugat à se, & semine suo, quod rerum abundantia perfruetur. Quod, ut Chrysostomus annotat, vidua Sareptana demonstrat, quæ inopiam suam, filiorumque suorum per eleemosynam exhibitam fugavit: imò & Deus ipse hoc ejus inopiæ remedium voluit exhibere,

In cap. 14. Eccles. Pro. 18. 56 Psa. 40. 1. Ps. 36. 26. Ps. 36. 27. ¶ 491. Hom. 15. ex variis in Matth.

3 Reg. 17. re, mittens Eliam, qui ab ea eleemosynam reciperet, cujus inopiam per eleemosynam repelleret. In hujus confirmationem expen-
a Libr. 40. dit Augustinus *a* crevisse panes, ex eo quod
homil. manibus Christi traditi fuerunt; crescit e-
hom. 39. nim cibus, cùm impenditur victus. Simili-
b Homil. 6. ter Basilius *b* & Ambrosius *c* id annotant,
in ditescen- quod putei continuo exhausti, & copio-
tes. c Ser. 81. siore & clariore, & pulchriore admodum
& libr. de fluunt aqua; dimissi verò & intacti facilè
Nabut. cap. 12. putent, corrumpuntur & exsiccantur. Id i-
Isa. 58. 7. psum promisit Deus per Isaiam: *Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam, &c.* Quid inde sequitur? *Et cibabo te hæreditate Jacob patris tui, quia os Domini locutum est*, Id est, id Deus proprio ore promisit, id verbi sui assertione firmavit. Hæreditas Jacob illa
Gen 27. 30 fuit, quam illi pater suus Isaac contulit: *Det tibi Deus de rore cœli, & pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini & olei.* Quamvis autem præcipuè Deus loquatur de abundantia bonorum spiritualium, quæ per frumentum; vinum & oleum præsignantur; sed etiam in cortice ipso, horum bonorum temporalium abundantiam iis qui in paupe-
Eccl. 29. 13 res fuerint misericordes, promittit. Benè ergo tibi imponitur, pauperum curam assumere, ut inopiam fugias. Subdit statim Sapiens, *Perde pecuniam propter fratrem & amicum tuum; & non abscondas illam sub lapide in perditionem.* Habes fratrem, habes & amicum; pro utroque justum est, cùm necessitas id requirit, pecuniam tuam perdas, quantò magis pro eo in quo simul duo interveniunt frater & amicus? Frater tuus pauper est: amicus autem tuus Deus. Pro quovis horum justum est pecuniam exponere; quàm igitur justè per eleemosynam expones, quando in paupere, qui in persona Dei petit, frater & amicus simul concurrunt? *Et non abscondas illam sub lapide in perditi-*
Li de Na- *onem.* Ambrosius hunc locum observans le-
but. cap. 5. git, *In mortem.* Abscondere sub lapide, est concludere sub firmis seris, portis, vectibus, repaguliis. *Ne abscondas in mortem:* mortem namque incurrit æternam dives, ut ostendit
Ser. 11. de S. Augustinus, non solum ex eo quod aliena
ver. Ap. rapit, sed ex eo quod sua abscondit, nec in pauperes, quando necessitas se offert, profundit: quod & demonstrat, quia Christus Dominus cùm aliquorum divitum condemnationem exposuit, illos tantum retulit, de quibus non invenimus, quod aliena rapuerint; sed quod sua avarè retinuerint, ut videre est in illo, cujus ager uberes fructus attulit, & in epulone, & in eo qui in sui perditionem abscondit sub terra talentum acceptum nolens in eo negotiari. Optimè tamen legit Vulgatus: *Nisi abscondas in perditionem* id est, ad perditionem. Ad nihilum enim divitiarum absconsio prodest, nisi ut eas perdas, aliis relinquens, nihil ex illis tu sumens. Quoniam autem dicere posset dives: Si non debeo recondere pecunias & divitias sub clavibus, seris, vectibus, thecis, seriniis, ubinam illas secure potero conservare? Subdit: *Pone thesaurum tuum in præceptis altissimi, & proderit tibi magis quàm aurum.* Quid est ponere thesaurum in præ- ¶ 492.
ceptis altissimi? Ponere juxta ordinem & dispositionem, quam altissimus præcipit. Qui enim divitias tibi dedit, etiam tibi constituit, quomodo, & ubi eas recondere debeas, ut securas tibimetipsi conserves. Hoc si feceris, *Proderit tibi magis, quàm aurum.* Cum divite loquitur Deus, cui ut Basilius *a* a Ser. 6 in
& Ambrosius *b* annotarunt, nihil pretiosi- ditescentes
us auro; quod videre gratius habet, quam b Ser. 81.
ipsum solem conspicere: ideoque rem supremam volens illi exponere dixit: *Magis quàm aurum*, id est, magis quàm quicquid pretiosissimum ducis. Et ut clarè rem totam exponat, omnemque difficultatem adimat, manifestè quid intendat, explicat, subdens illam celebrem sententiam, quam sancti Patres sæpissimè annotant, signanter Augustin.
Conclude eleemosynam in corde pauperis, Ser. 50. de
aut, ut alii legunt, *In sinu pauperis:* In Græ- tempo
co, *Conclude eleemosynam in penetralibus* pro. 29. 15.
tuis: quia penetralia, in quibus securè thesauros tuos recondes, sinus sunt pauperum, apothecæ, horrea, cellaria, scrinia divitum, in quibus securè thesauros suos recondere debent, inquiunt Basilius, Ambrosius, & Augustinus: sinus, ventres, domus pauperum sunt, quos Christus Dominus vocat, *Sacculos, qui non veterascunt,* Luc. 12. 33

Nullus sacculus est in terra, cui pecunias committere possis, qui non tandem rumpatur & deficiat? nullus saccus, in quo triticum ponas, qui non veterascat. Facite vobis sacculos, qui absque periculo divitias vestras servent, quos neque latro poterit rapere, neque tinea corrumpere; quibus quæ repofueritis, vobis in cœlum translata invenietis. Ideoque cum dixisset: *Facite vobis sacculos, qui non veterascunt*, subdit: *Thesaurum non deficientem in cœlis.* Hi enim sacculi erunt, quibus quæ concluseritis, in cœlum portabunt. Si vis, inquit Ambrosius, (*Serm. 31. post med.*) ostendam tibi horrea jam parata; esurientium pauperum ventres: in ipsis tuos conclude thesauros; tales enim thesauri tibi servabuntur in cœlis, in quibus neque tinea comedit, nec fures effodiunt & furantur. Utitur autem Sapiens verbo illo, *Conclude*: primò, ut significet eleemosynam in secreto dandã: secundo, ut ostendat, firmam custodiam esse sinum pauperis, ubi eleemosynam possis concludere, id est, firmiter observare & recondere.

§. 30. *Misericorditer Deus pauperes in mundo posuit, qui essent bonorum nostrorum vectores in cœlum.*

¶ 493. EX his explicant Sancti Patres, Basilius *a*, Chrysostomus *b*, Augustinus *c*, Chrysostomus *d*, cur Deus pauperes in mundo constituerit. Cur esurientes in terra dimisit, inquit Augustinus *e*, qui uno vasculo orbem cœli pascit? Nonnulli impii, ut B. Theodoretus *f* refert, negare voluerunt Dei providentiam, asserentes Dei nullam hujusmodi habere curam: *Qui juxta cardines cœli perambulat, nec nostra considerat*, *g*. Id autem præcipuè conabantur ostendere ex inæqualitate, quam in mundo conspicimus, in quo quidam esuriunt, alii ebrii sunt. Est siquidem Deus justus, & ex consequenti debet æqualitatem & æquitatem servare: nam hoc justitiæ est proprium æqualitatem constituere. At in mundo nullam videmus æqualitatem servari: cùm enim omnes æquales simus in natura, inæqualiter nobis temporalia bona videmus distributa: quorum unus tanta redundat abundantia, ut domus sua capere non possit, alius extrema consumitur inopia. Certè si ingredereris hortum, arboribus consitum, & areis florum plenum, si videres quasdam arbores & areas, tanta redundare aqua, ut eam ebibere non sufficerent, alias tanta siccitate attenuari, ut deficerent penitus; diceres non esse hortulanum aut agricolam, qui illius horti curam gereret. Ita illi attendentes, quæ in mundo eveniunt, discurrebant, indeque inferebant, non esse Deum, qui hujus mundi gerat curam. Impia sanè propositio, à cujus assertione te abstinere debere, dixit Spiritus sanctus: *Ne dicas*, inquit, *coram Angelo, Non est providentia, ne fortè iratus Deus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum.* (*Eccl. 5. 5.*) Unum ex argumentis quod probat divinam providentiam & curam, quam de hominibus habet, est, quod unicuique Angelum deputat custodem, unum ex cœlestibus suis militibus, & eos omnes facit administratorios spiritus, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Quia ergo angelus est summum argumentum divinæ erga te providentiæ & curæ, ne dicas coram angelo: Non est providentia. Et vere Christus Dominus, ut B. Augustinus annotavit, (*Lib. contra Adimant. c. 2*) illam voluit explicare, dicens, *Pater meus usque modo operatur, & ego etiam operor.* (*Joan. 5. 17*) Deus enim qui ab initio creavit mundum, non suam curam subtraxit, circa quem suæ gubernationis opus perpetuò impendit, adeo ut nec *passer cadat in terram*, (*Matt. 10. 29*) sine ejus dispositione: *Tua enim pater providentia cuncta gubernat*, ait Sapiens. (*Sap. 14. 3.*) Singularis illius cura est circa homines, adeo ut respectu hujus non dicatur cætera curare, ut Apostolus *de bobus* dixit. (*1 Cor. 9. 9.*) Nam omnium harum creaturarum cura, quam habet, est in ordine ad ipsum hominem. Ideoque non sine hac evenit, quod in mundo dentur divites & pauperes: imò id ipse singulari sua providentia, qua homines gubernat, disposuit: *Dives*, inquit, *& pauper obviaverunt sibi utriusque operator est Dominus.* (*Prov. 22. 2.*) Dives & pauper, inquit Augustinus, (*Ser. 25. cit.*)

a Hom. 6. in ditesc. *b Hom. 37 ad popul.* *c Serm. 25 de verb. Domin. & 50. de temp.* *d Serm. 7. & 8.* *e Lib. 50. hom. hom. 39.* *f Ser. 6. de provident.* *g Job 22. 14.*

mus, duo sibi sunt contraria; sed duo sibi sunt necessaria, ipsemet Deus est, qui hanc inæqualitatem constituit, & operatur.

2. Reg. 2 7 *Et Dominus pauperem facit, & ditat.* Ad quidnam; Ut mutuò se adjuvent, & mutuas sibi operas, præstent; dives impendat pauperi sustentationis subsidium, pauper obsequatur diviti, divitias illius deportando & transferendo in cœlum.

¶ 494. Ecce inter alias causam excellentem, cur Deus pauperes in mundo constituit. Poterat, inquiunt Augustinus *a*, & Chrysostomus *b*, sine dubio Deus, qui Eliam paverat per corvum, qui aperit manum suam, & implet omne animal benedictione, illum tempore famis sustentare per seipsum. Imò & Elias vir erat, cujus imperio totus mundus subdebatur, & qui aquas quando volebat, solo verbo suo poterat in cœlo continere, indeque elicere, & ex eodem ignem, quando voluit extrahere, providere etiam sibi posset: & de misericordia Dei sibi dare quod lagunculæ dedit: sed noluit Deus nisi eum mittere in Sareptam Sidoniorum ad viduam, non quidem pro ipsius Eliæ bono, sed pro viduæ utilitate & commodo, cui Deus benedicere disponebat: Deus enim: inquit Chrysostomus, eleemosynam non ad hoc instituit solum ut pascantur indigi: sed ut dantibus accrescerent beneficia: *Atque ideo magis propter dantes, quàm propter accipientes.* Qua in re, ut idem annotat Chrysostomus, noluit Deus sapientiam suam & bonitatem, qua mundum gubernat, superari à malitia diaboli, qui omnia exterminat & confundit, invenit, inquit Chrysostomus, diabolus mille artes & modos, quos hominibus offert, ut divitias & pecunias, quas à Deo accipiunt, in suam ipsorum perditionem convertant, & ex eis omne detrimenti genus sibimetipsis extrahant. Hoc enim ille perpetuò curat, ut quæ à Deo misericorditer recipimus, in nostram perditionem convertamus. Quibusdam namque divitibus facit, ut sint divitiæ in perditionem propter nimias illicitasque expensas, ad quas eos excitat: quales sunt, quas faciunt luxuriosi, epulones, cultores sæculi, ut satisfaciant delectationibus & voluptatibus, quas illis diabolus repræsentat: quibus pecunia est omnium malorum adjumentum. Aliis è contra, pecuniam procurat in eorum perditionem convertere propter nimium pecuniarum amorem & cupiditatem, faciens ut illas in malum suum congregent. Omnibus itaque divitibus facit pecunias esse in perditionem, aut propter illicitas expensas, aut propter nimiam custodiam: ideoque in scriptura sacra perpetuò divites malè audiunt, ex quibus quosdam invenies reprehensos & damnatos à Deo propter expensas superfluas; ut ille qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide: quosdam propter nimiam cupiditatem, qua bona sua inclusa tenere conabantur, sicut ille, qui cogitabat facere horrea sua majora, quæ omnes fructus caperent & includerent. Hoc igitur diaboli malitia operatur, oculis tuis & coram te exhibere ea, quibus tuas ad tui ipsius perditionem tradas divitias, voluptates, delitias, mulierem comptam, cultum nimium vestimentorum, honorem, quem persequendo inimicum aucupes: aut verò repræsentare ipsarum pecuniarum jactantiam, ut avarè conclusas teneas. Sapientiam Dei benigne & misericorditer mundum gubernantis, non debet hæc diaboli malitia vincere; ideo medium constitutum esse voluit, quo divitias & bona, quæ ille misericorditer tibi contulit, in bonum convertas: idcirco pauperes constituit, tuisque oculis voluit offerre, ut in eorum sinu pecunias tibimetipsi recondas, & tanquam vectoribus, securissimis committas, qui easdem in cœlestes reportent thesauros, tibi in æternum constitutos. Illos propterea D. Petrus Chrysologus *a* *Vectores*, D. Aug. *b* *Laturarios* i. latores seu portitores vocant. Misericors sine dubio fuit Deus erga Israëlitas quos in Ægypto implevit auro & argento & omnes Ægyptiorum divitias illis contulit; sed misericordior in eo, quod profecturis inde, mareque transituris, voluit & disposuit, ut oēs suas divitias in terram repromissam deportarent, ut in terra sua illis perfruerentur, quæ in terra captivitatis acquisierant.

a Lib. 50 hom. hom. 18. & ser. 26. de ver. Domini.
b Hom 15. ex variis in Matth.
Serm. de eleemosyna & collat. in sanct.
Hom. 37. ad popul.
a Serm. 8.
b Serm. 50 de temp.

Hoc tamen cum grandi fuit Israëlitarum molestia, nam ipsimet fuerunt, qui divitias suas suis humeris deportarunt: *qui eduxit eos cum argento & auro.* Et, *ipsimet tulerunt secum spolia impiorum.* Onusti itaque incedebant, quamvis onus reddere leve, quod illis gratæ erant divitiæ quas portabant. Onus enim gratum non gravat. Tecum tamen Deus misericordius agit; nam non solum vult, ut quas in hac captivitatis tuæ terra acquisivisti divitias, in terram tuam cælestem reportes, quibus in perpetuum perfruaris: sed onere deportandi vult te liberare, & vectores constituit, qui omnia quæ deportanda commiseris, in cœlum sine aliquo tui labore transferant, & tibi reponant. Si lex inviolabilis esset constituta à rege apud Indos, ut nullus inde egrediens posset ex eorum finibus aliquid ex his quæ acquisivit, vel minimum saltem obolum extrahere; sed omnes cùm egrederentur, quæ acquisierunt, ibi relinquerent, nihil penitus secum ferentes: statuisset tamen Rex quosdam homines, quibus qui sua vellent commendare, securissimè in ipsorum patriam transferrent, ad quam cum pervenissent, omnia quæ commiserunt, jam sibi reposita invenirent, & ipsemet rex se constitueret vadem, sponsorem, & assecuratorem omnium, quæ unusquisq; illis commisisset, possetne rex aliquid magis utile & gratum ordinare? Et quisnam esset, qui intelligens sibi necessariò inde egrediendum, non omnia sua gratissimè illis vectoribus traderet & committeret? Si aliquis navigans in patriam suam, scit se perventurum ad fretum, in quo grandi tempestate concussus, necessariò omnia in mare projicienda præcognoscit: si quis illi tunc offerret scaphas, quibus quæ committeret, & in eis reponeret, securissimè inventurus esset in portu, quò tempestate jactatus emersurus esset sibi parata absque alicujus, vel minimæ rei deperditione, quis non libentissimè illis scaphis omnia sua crederet? Ecce quod Deus tecum facit, ô dives; ecce legitimam rationem, cur pauperes in mundo reposuit, ut sint facultatum tuarum, quas mundo egrediens necessariò dimissurus eras, vectores & portitores serenissimi; sintq; scaphæ, quibus imponas, quæ adveniente mortis tempestate projecturus es. Hanc enim necessarium est te incurrere, qua imminente omnia projicies, unam partem in unum legans, alteram in alterum disponens. Pecuniæ sane bene ejectæ (inquit Basilius, hæc expendens) nec pereunt ejicientibus ac dispergentibus; sed vult in alias quasdam tutiores naves (pauperum videlicet ventres) translatæ conservantur, & ad portum pertingunt, & projiciens evadit periculum. *Præmittamus fratres*, inquit Divus Petrus Chrysologus, *thesauros nostros in cœlum, sint vectores pauperes, qui possunt sinu suo, quæ nostra sunt, ad superna portare. Nemo de fraude dubitet bajulorum, tuta est ista transvectio, per quam nostra ad Deum, Deo fidejussore portantur.* Et iterum: manus pauperis, Abrahæ sinus est, ubi quicquid pauper acceperit, mox reponit. Thesaurus cœli est manus pauperis: quod suscipit, ne pereat in terra, reponit in cœlum. Manus pauperis gazophylacium est Christi; quia quicquid pauper accipit, Christus accipit. Da ergo homo pauperi terram ut accipias cœlum; da numum ut accipias regnum; da micam, ut accipias totum: da pauperi, ut des tibi: *Quia quicquid pauperi dederis, tu habebis; quod pauperi non dederis, habebit alter.* Ita Chrysologus. Ergo si consilium est hoc, inquit Augustinus, non simus pigri, in tam bono consilio: & si migranda sunt, quæ habemus, in eum locum transferamus, ubi ea non perdamus. Quid sunt pauperes, quibus damus, nisi laturarii nostri, per quos in cœlum de terra migramus? Da: laturario tuo das, ad cœlum portat, quod das. Quomodo (inquis) ad cœlum portat? Et video, quia manducando consumit. Prorsus non tenendo, sed manducando transportat. Quibus similia dixit Ambrosius.

Marginalia: Ps. 104.36; Sap. 10.6; ¶ 495.; Homil. 23 ex variis post med.; Serm. 7.; Serm. 8.; Serm. 50. de tempo.; Serm. 395.

§. 31. Secu-

§. 31. *Securè pauperibus committi bona in cœlum deportanda, ostendit Sapiens: unde divitum fides probatur infirma.*

¶ 496. OMnia hæc sanctorum Patrum verba digna sunt consideratione: expende tamen singulariter illa Chrysologi: *Nemo de* Ser. 7. cit. *fraude dubites bajulorum.* Videtur sine dubio dives timere posse, committere sibi deportanda, & transferenda in cœlum bona sua homini, qui nihil habet in terra, & quem scit devoraturum omnia quæ sibi tradiderit. Ne timeas, inquit Chrysologus, tuta est ista transvectio; Deo fidejussore portantur. Committis res tuas homini, quē cognoscis, si adsit fidejussor, & vades securus; vide Deū esse fidejussorem eorum, quæ pauperi committis. Hanc rationem eloquentissimè prosequutus fuit Chrysostomus, observans il- Hom. 5. de pæn. & in illud Ps. 38 universa vanitas. lud quod scriptum est: *Fœneratur Domino qui miseretur pauperis.* Id autem duplici de causa dictum considerat; ut nostræ Deus consuleret avaritiæ. Primò enim non dixit; Prov. 19. Dat Deo, Minus enim benè avarus verbum dandi audit: sed *Fœneratur Domino.* O verbum sapientissimum, inquit Chrysostomus, scriptura nostrām avaritiam intuetur, novit insatiabilem cupiditatem nostram respicere, & additamentum quærere. Non dicit simpliciter. Dat Deo, qui miseretur pauperi, quo non simplex datum mercedemque simplicem putes; sed *Deo fœneratur.* Is ergo debitor est nobis. Secundò, securitatem nobis tradere, voluit eorum, quæ pauperibus contulerimus. Quoniam videt, inquit Chrysost. nostram avaritiam ad incrementum tendere, & habentem pecuniam in stabili & solido non fœneraturum, nec velle fœnerari: postulat enim fœnerans hypothecam, vel pignus vel æquipollens, atque per hæc tria pecuniā tradit, vel vades accipiens, vel hypothecas, vel pignus. Quaniam igitur videt Deus præter hæc fenerantem neminem & clementia sola neminem moveri, sed lucro intentos solum habere animos, & pauperem horum omnium privatum, non hypothecam habentem; nihil enim possidet; nec pignus fœtentem, nudus est enim: non æquipollens exhibentem, nihil enim sibi præ inopia creditur: videt pauperem periclitantem, & divites per sævitiam pessum abire: medium sese ingessit vadem, quippe pauperi pignus: fœneranti dicit Deus: Non credis huic per inopiam? mihi per divitias crede. semetipsum dedit pignus nihil habenti: *Astitit à dextris pauperis,* inquit Ps. 108. 31 David, Ita Chrysostomus. Securè igitur pauperi committere potes bona tua, qui Deum ipsum habes fidejussorem, & vadem: imò, ut optimè B. Ambrosius prosequitur, In Ps. 40. & libr. de Naboth. cap. 7. tuæ misericordiæ & ejus, quod pauperi dedisti & commisisti debitorem. Quibus illa concinit Spiritus sancti sententia omni Ecc. 17. 11 annotatione digna: *Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso, & gratiam hominis, quasi pupillam conservabit:* quamplurimi codices legunt, *Quasi sacculus cum ipso,* quomodo communiter legunt S. Patres: qua metaphora ostendit, quod vir faciens eleemosynam, potius sibi reponit, quam det alteri. Quicunque iter arrepturus est, secum defert sacculum, aut peram, ubi quæ itineri agendo conducunt, tollat; incongrueque iter agitur sine eo, præsertim si agendum est, ubi nihil quis est inventurus, nisi quod sibimetipsi deposuerit. Ita dixit illa: *Vir meus abiit via longissima, saccu-* Pro 7. 19. *lum pecuniæ secum tulit.* Ecce quidnam sit ¶ 497. eleemosyna, quam facis; sacculus, quem tecum reportes. Acturus es iter, & per viam ambulaturus, per quam non regredieris, solùm ea inventurus, quæ tibi reposueris; cùm eleemosynam facies, sacculum præparas, quem tecum in hujusmodi itinere portes; juxta illam celebrem D. Ambrosii sententiam: Sola eleemosyna comes est defunctorum, & id solummodo homo ad sui solatium & levamen portabit moriens, quod vivens in pauperum subsidium contulerit. Quibus fortè CHRISTUS Dominus, alludere Luc 12. 33 voluit, quando dixit: *Facite vobis sacculos, qui non veterascunt,* id est, qui non consumantur, nec deficiant, neque exhauriantur, quos vobiscum possiris portare. Cæterum correctior lectio est. *Quasi signaculum,* at in Græco habetur, *Quasi sigillum,* quo-

quomodo Regia legit. Et non potuit meo
judicio melius explicari, quantum sibi homo
securum conservet, quod pauperi dat,
& quanta cura Deus illud ipsi danti custodiat.
Nihil homo magis apud se retinet,
quam sigillum, quod à manu sua nullatenus
separat nec à digitis suis avertit, nec à
suorum oculorum conspectu divertit, ut
in scriptura sacra videre licet. Nihil homo
magis sibi & in manibus suis retinet, quam
eleemosynam, quam dat pauperi; inseparabilis
est jam à manu sua, quantum est ex
natura eleemosynæ, sive vivat, sive moriatur,
sive permaneat in mundo, sive egrediatur.
Omnia, quæ habes in domo tua recondita,
non ita sunt in manu tua, quin ab
illa non separentur; sive per eorum corruptionem,
sive per furtum, sive per tui mortem:
in qua omnia illa, quæ manu tenebas,
dimittere necessum est. Id quod egregie
S. Job dixit, qui postquam divitem avarum
descripsit, dicens, habere domum plenam
redundantemque divitiis, benè suo
Job.21.9. judicio conclusam & securam: *Domus enim
eorum secura & pacata*, habere insuper armenta
copiosa, & greges quam plures, &c.
Iob 21.16. *Sed quia non sunt*, inquit, *in manu eorum
bona, consilium impiorum longe sit à me.*
Quem locum egregiè ad hoc institutum ex-
19. Moral cap. 21. ponit B. Gregorius. Quis recensere poterit
consilia, discursus, computa, rationes, &
dispositiones divitum erga suas divitias?
Quidam cogitant, sicut ille quem Christus
Ubi supr. refert apud se dicentes: *Destruam horrea
mea faciamque majora*: alii de augendis
redditibus in locis tutis consiliantur, qui
censûs grandi pretio emunt, ut irredimibiles
sint & perpetui: alii cogitant utilius emere
villam, aut populum eum jurisdictione:
ut firmiores sint divitiæ: haecque in re videntur
sapientissimè discurrere. Hos auscultare
videtur sanctus Iob, & dicit: *Consilium
eorum longe sit à me.* Quare? *Quia non
sunt in manu eorum bona.* Quantumcunque
consilientur, discurrant, & modos quærant,
quo securas sibi faciant divitias, nullatenus
per talia consilia id obtinebunt, quod
bona sua perpetuò in manu sua retineant,
tanquam Domini eorum. Consule, dispone,
ordina, præcave, quicquid volueris circa
divitias conservandas, retinendas & augendas:
nullatenus per talia ista consilia id
comparabis, ut divitias tuas perpetuò tibi
in manu tua retineas: *Dormierunt* enim *Psal.75.6.*
*somnum suum, & nihil invenerunt omnes
viri divitiarum in manibus suis.* Somnum
suum, id est mortem sibi statutam; quam
vitare nullus potest: est enim cuique hic somnus
constitutus, quem dormiat aut, ut
Ambrosius explicat, *Dormierunt somnum* *Lib. de Naboth, c.15.*
suum: quia hujusmodi, non Christi somnum
dormiunt: ideo non habent Christi quietem,
nec surgunt Christi resurrectione; quia
ipse ait: *Ego dormivi, & quievi, & exsurrexi,* *Psal. 3. 6.*
quia dominus suscepit me. Et quid factum
est? *Et nihil invenerunt omnes viri
divitiarum in manibus suis.* Omnes dixit *Li. de Naboth c.15. cit.*
inquit Ambrosius, nullum excepit. Et benè
viros divitiarum appellavit; non divitias
virorum, ut ostenderet eos non possessores
divitiarum esse, sed à suis divitiis possideri.
Possessio enim possessoris debet esse,
non possessor possessionis. Quicumque igi- ¶ 498.
tur patrimonio suo, tanquam possessione
non utitur, qui largiri pauperi & dispensare
non novit, is suarum servulus est, non
Dominus facultatum, quia aliena custodit
ut famulus: non tanquam Dominus suis utitur.
In hujusmodi ergo affectu dicimus,
quod vir divitiarum sit, non divitiæ viri.
Ita Ambrosius. Dicuntur insuper *viri divitiarum*,
qui acquirendis divitiis & conservandis
studebant, qui in hoc erant plenè
toto corpore & animo positi: *Omnes*
illi, & eorum quivis, à principio mundi,
usque nunc, *Nihil* penitus invenerunt
in manibus suis. Exciderunt inde, bona
oportuit dimitterent, quæ secum ferre erat
penitus impossibile. Quod Origenes
inductione facta in Pharaone, Nabuchodonosore, *Hom 4. in c.6. Matt.*
Baltassare, cæterisque regibus ac
potentibus demonstrat; qui morientes,
nihil penitus in manibus suis invenerunt.
Hoc solummodo habebit homo in manu
sua secure & inseparabiliter, quod nullus
auferre poterit, nec amici, nec inimici,
neque instantia, neque præsentia,
neque fures, neque ærugo, neque tinea,
neque

neque mors ipsa, eleemosynam quam secum fert perpetuò *sicut sigillum cum ipso.* Unde optimè clamat Basil. *Dedisti esurienti? Tibi consuluisti.* Et iterum: Omnibus tuis ornatus hinc discede, fac ornent te tuæ divitiæ; habe illas penes te, crede optimè consulenti, teq; amanti Jesu Christo, qui ob nostram salutem egere voluit, ut ejus paupertate nos divites essemus. Et August. Respice, inquit, manus pauperis inanes, si vis habere manus plenas. Sed dices: Impossibilia hæc videntur: nihil enim magis homo manu sua mittere videtur & repellere, quam quæ dat pauperi. Illa enim pauper secum fert & in suosmet usus consumit, nunquam amplius reversura ad eum, qui dedit. Respondet Sapiens, subdens, sine dubio securissime tibi servata: Deus enim *gratiam hominis quasi pupillam conservabit.* Certum est, nullam rem ab homine majori cura custodiri, quam pupillam oculi; hanc natura ipsa ut servet securam, multis circumdedit muris, superciliis scil. palpebris membranulisque operientibus tanquam ostiis; tam solicita cura servantibus, ut quantumcunque à longe periculum immineat, statim claudantur: eandem intactam penitus quivis nititur conservare, cujus nec minimam partem perire permittit, imò nec tangi. Unde Moyses, ad ostendendam grandem curam, qua Deus populi sui homines servabat, *Custodivit*, inquit, *quasi pupillam oculi sui*, & Deus ipse de sacerdotibus loquens: *Qui vos tangit*, inquit, *tangit pupillam oculi mei*: & David hoc ab ipso postulabat: *Custodi me domine ut pupillam oculi.* Ecce quomodo impossibile est, tuam quam dedisti eleemosynam tibi perire: gratiam enim & beneficentiam tuam, quam pauperi contulisti, quasi pupillam oculi sui Deus servabit tibi; ut nihil penitus illius pereat, nullus possit inimicus perdere, nullum tempus consumere, nullus fur rapere, imò nec leviter attingere: ut hinc mireris, ô dives considerans, quantum Deus æstimet frustum panis, vasque aquæ, vestem attritam, quam pauperi dedisti, qui non committit eam servandam alicui ex Seraphinis sicuti antiquitus paradisum, constituens Seraphim cum gladio igneo, ne quis ingrederetur: neque verò alicui ex servis suis, quibus commisit bona sua: quamvis enim aliqui eorum cum fœnore restituerint, unus tamen infructuosam retinuit: sed ipsemet custodiendam & servandam assumpsit; & non quomodocunque; sed quasi pupillam oculi sui. Possibile ne est, quod illa infinita summaque majestas in cujus conspectu tanquam momentum est orbis terrarum, & quasi gutta roris, ita æstimet minutum, quod pauperi confers: buccellam panis, quam eidem largiris? Sine dubio languet fides nostra. Si enim hæc prout oportet perfecta fides attenderet, quis non omnia sua in manibus pauperum reponeret? Quis avarus, quantò magis avarus; non pauperes quæreret, ut in eorum sinu sibi conservanda locaret, quæ nimio amore prosequitur? hocque argumento uti soleo ad infirmam fidelium fidem computandam. Aut credis hæc quæ dicta sunt, aut non credis. Si non credis, infidelis es discendens expresso Dei verbo: si credis quomodo possibile est, quod nihil magis quærens, quam quomodo securas, tibi conserves pecunias tuas, intelligens & credens nulla ratione servari posse tibi securas nisi per eleemosynarum largitionem, ita refugias pauperes, nihilque tibi amarius, quàm eorum voces & clamores audire?

Hom. 6. in ditesc. Hom. 7. in divites ad fin. In Ps. 75. Deut. 32. 10. Zach. 2. 8. Psal. 16. 8. Gen. 3. 24. Matth. 25

§. 32. *Qui eleemosynam dat, sibi thesaurizat, & sicut qui seminat, id sibi reponit quod perdere videtur.*

¶ 499. Ex his explicant Sancti Patres, signanter, Basilius *a*, & Ambrosius *b*, cur scripturæ sacræ frequentissimè eleemosynarum largitionem vocent, *seminationem*. Quomodo eam descripsit David *c*, cujus dictum ad hoc institutum Apostolus *d*, qui errare non potest, exponendum docuit: *Dispersit*, inquit, *dedit pauperibus, justitia ejus manet in seculum seculi, cornu ejus exaltabitur in gloria.* Grandia mysteria his verbis inclusa sancti Patres annotant; sed illa tantum, quæ nostro congruunt instituto attin-

a Hom 6. in ditesc. b Lib. de Nabuth. c. 7. & serm. 81. c Ps. 111. 9. d 2. Cor. 9.

attingemus. In primis nihil magis perdere videtur agricola, quam granum, quod terræ mandat; illud enim à se & domo sua expellere videtur, illudque scit, quod in terram cedens, corrumpendum & vorandum est ab ea: intelligit nihilominus, nihil esse
Ioa. 12. 20 magis ad sui utilitatem. Ut enim Christus dominus dixit, granum in horreo conclusum, solum manet, nec aliquem fructum refert, tandemque consumitur; sed in terra seminatum, multum agricolæ fructum affert. Nihil magis homo perdere videtur, quam quod pauperi dat: illud namque à se penitus expellit, à paupere consumendum, à quo nihil sibi expendendum sperat. Qui aliquid dat diviti, non penitus videtur perdere, à quo sperat aliquod simile recepturum: à paupere tamen quid recepturus est? Nihilominus, nihil eorum quæ possides, magis ad tui utilitatem cedit, quam hoc, quod pauperi das, cæteris enim omnibus tibi perituris, hoc solummodo tibi fructum
Hom. 15. in imperf. ad finem. refert abundantem. Illud solum, inquit Chrysostomus, quod pro anima tua dederis, tuum erit; quod autem reliqueris, perdidisti. Id quod David ipse dixit magno præmisso præconio, quo omnes totius orbis gentes, ad audiendam sapientiam & prudentiam vocavit, ut Sanctus Basilius optimè
Hom in Ps. 48. annotavit. *Audite hæc omnes gentes auribus percipite, qui habitatis orbem, &c.*
Psal. 48 Quidnam dicturus es? Ea quæ accident his, *qui confidunt in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriantur.* Quinam sunt ii? Divites seculi, inquit Basilius, qui sperant & confidunt in incerto divitiarum suarum. Quid illis eveniet? *Relinquent alienis divitias suas, & sepulchra eorum domus eorum in æternum.* Supremam, vulgatissimamque, & omnium divitum ore decantatam excusationem a fundamentis subvertit David, quam perpetuò prætexunt ad divitias recondendas, retinendas, & conservandas, quia filiis suis relinquendas
2. Cor. 12. 14 conservant: *debent enim parentes thesaurizare filiis.* His primo respondet Augu-
l. de decem chordis stinus juxta ea, quæ superius dicta sunt. Mentiuntur quidem homines, inquit Augustinus & palliare volunt nomine pietatis, ut quasi propter filios videantur servare, quod propter avaritiam servant. Nam ut noveritis, quia sic plerumque contingit, dicitur de quodam: Quare non facit eleemosynam? Quia servat filiis suis. Contingit ut amittat unum. Si propter filios servabat, mittat post illum partem suam. Quare illam tenet in sæculo, & illum relinquit ab animo? Redde illi quod suum est, redde quod illi servabas. Mortuus est, inquit: sed præcessit ad Deum. Pars ipsius debetur pauperibus, illi debetur ad quem perrexit. Christo debetur, ad illum enim perrexit, & ille dixit: *Quod uni* *Mat. 25.*
ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Qua *45.*
fronte venturus es ad filium tuum, qui præ- ¶ 500.
cessit, cui præcedenti, partem suam non mit- *Hom. 7. in ditescentes*
tis in cœlum? Plausibilis, inquit Basilius, est *post med.*
ista avaritiæ excusatio: liberos prætexitis, *In Psal. 48.*
ac interea cordibus vestris satisfacitis. Deinde, justum est, inquit August. ut filiis thesaurizes, sed non ita ut tui ipsius obliviscaris; animæque tuæ, cujus priusquam filiorum & omnium aliorum debes gerere curam, & audire consilium Spiritus S. dicentis: *Miserere animæ tuæ.* Nulla misericordia *Eccl. 30 24.*
in alium Deo est accepta, si misericordiam, quam erga animam tuam agere debes, dimittas, inquit Augustinus *a*. Nonne con- *a Serm. 30. de verb. Do. & 102 de temp. & 21 de civit. c. 27.*
junctior est tibi, inquit Basilius *b*, cunctis liberis tuis anima tua? Nonne omnium familiarissima (Huic tu primas partes da divitis hæreditatis, vitæ videlicet æternæ divitem materiam, deinde filiis destribue. Filii *b Hom 7. cit. post. medium.*
namque quando domui paternæ non succedunt, aliam sibi constituunt: at anima abs te relicta, neglectaque apud quem misericordiam inveniet? Similiter Aug. divitibus *In Psal. 48. cit.*
reservantibus divitias filiis suis respondet: Servant, inquit, illi divitias & augent. Quibus? filiis suis, & illi, filiis suis, & tertii, filii. Quid Christo? Quid animæ tuæ? Omnia filiis? *Inter filios suos, quos habent in terra,* *Hom. 21. ad medium*
computent unum fratrem, quem habent in cœlo, cui totum dare debebant, vel dividant cum illo. Ne filios tuos, inquit Basilius, avaritiæ causam facias. filios habes? Eis thesaurū sempiternum thesauriza: thesaurus namque pecuniæ pietatis est. Relinque bonam filiis memoriam, magis quam divitias multas, fac

omnes

omnes filio tuo, ratione pietatis & beneficentiæ, patres. In hujus explicationem prosequitur Basilius, ostendens, quam fœlices sint filii divitis misericordis, & infœlices filii divitis avari. Sed audi Davidem omnes excusationis tuæ prætextus manifeste repellentem: *Et relinquent alienis divitias suas.* Quomodo hoc verum est? Primo, inquit Chrysostomus, quia sæpissime id accidit, & frequentissimum est, illum divitis domos tandem possidere, quem nunquam
Homil. 23. ante med. novit, imo & ipsius inimicum. De quo argumento elegantissime loquitur Basilius. Et hoc certum est, quod nescit, quisnam possessurus sit, quæ congregata dimittit, ejus causa ejus vanitatem idem David arguerat, qui *thesaurizat & ignorat, cui congregabit ea.* Secundo, inquit Augustinus,
Psal. 38. In Ps. 48. alienis relinquunt bona sua, quia quamvis filiis relinquant, vere alienis relinquunt. Qui enim tibi nihil proficit, alienus est, quantumcunque ex ipsis tuis visceribus genitus in Euangelio quidam vulneratus jace-
Luc. 10. bat à latronibus. Dominus autem dixerat cuidam: *Diliges proximum sicut teipsum;* Et ille responderat: *Et quis est mihi proxi-*
Mat. 5. 43 & c. 22. 39 & Mar. 12. 31. *mus?* Et narravit Dominus: Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Hiericho, & incidit in latrones, qui eum vulneraverunt, & semivivum in via reliquerunt. Transierunt propinqui, Iudæus n. erat, ideo de Jerusalem descendebat in Hiericho. Transiit sacerdos, & præteriit, transiit Levites, & præteriit etiam ipse, transivit quidam Samaritanus; Samaritanus nescio quis, extraneus erat. Ipse ad illum accessit, inspexit miseriam ejus, & misericordia motus curavit vulnera ejus, levavit in jumentum & duxit in stabulum, commendavit stabulario. Quæ in mysterio dicta sunt, & ad discutiendum nunc prolixiora videntur, tamen propter quod proposui. fratres, ait Dominus: Quis est illorum isti fauciato proximus? Respondit: ille credo, qui eum illo fecit misericordiam. Vade, inquit, & tu fac similiter. Cui misericordiam facis, proximus tibi est. Si ergo extraneus Samaritanus, faciendo misericordiam & subveniendo, proximus factus est; quicunque tibi in tribulatione subvenire non possunt, alieni à te facti sunt. Iam attendamus illos divites, qui male vixerunt, qui superbe egerunt: mortui sunt, & reliquerunt, non dico extraneis, sed filiis suis divitias suas, & filii ipsorum viam parentum suorum sequentur: sicut illi superbi, ita & isti, ut illi avari, & isti, alieni ab illis sunt. Nam ut noveritis, quia alieni sunt, qui subvenirent illi diviti, qui ardebat in flamma successores ipsius divitiarum. Sed forte non habuit, qui illi succederent, & alieni possederunt divitias ipsius. Invenimus in Euangelio, quia habuit, ait enim: *Habeo quinque fratres.* *Luc. 16. 27.*
Fratres ipsius in ardenti flamma subvenire illi non potuerunt. Quid tibi diceret dives? Quid fratres? Unum fratrem mihi amicum non feci, qui jacebat ante januam. Illi mihi fratres subvenire non possunt: qui possident divitias meas, alieni facti sunt à me. Recte ergo dicit: *Relinquent alienis divitias suas.* Quare dixit, *alienis?* Quia nihil eis prodesse poterunt. Quid eis remanebit? nihil, *Sepulchra eorum, domus eorum in aeternum.* Ita Augustinus, qui irridet divites curantes domos marmoreas sibi præparare, omnibus bonis abundantes, in quibus ad momentum permansuri sunt: & non curant præparare domos, quibus in perpetuum sunt reponendi, ut ingrediantur in abundans sepulchrum. Omnem igitur illum, qui non es tu ipse, alienum reputa à te. Quid enim minus torquebit te flamma inferni, ex eo quod filii tui possideant bona, quam ex eo quod exteri? Quid magis tecum reportabis, si filios relinquas hæredes, quam extraneos? Optime Christus,

Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis recipiant vos. Quem locum egregie ad hoc institutum S. Ambrosius annotavit. *Luc. 16. 9. Li. de Nabuth. ca. 7. & l. de Elia & jeju. cap. 20.*

§.33. *Quia eleemosynam dare, est seminare: dum vivis est danda, & liberaliter quidem recepturus quod dederis melioratum.*

¶ 501. VOcatur secundo eleemosyna, seminatio, quia nihil magis requirit congruo tempore fieri, quam jactatio seminis, ut abundantes referat fructus. Omnia tempus habent: signanter autem est tempus serendi: & tempus metendi. Qui ad seminandum expectaret tempus metendi, insipientissimus esset ipse, ejusque seminatio inutilis. Insipientes omnes illos demonstrant Basilius *a*, & Ambrosius *b*, qui ad horam mortis remittunt eleemosynarum collationem. Tunc n. potius est tempus colligendi, quæ vivens seminaveras, quam seminandi quæ moriens colligas. Ne invertas tempora. Quid nunc, inquit Ambrosius, misericordiam fieri vetat? Quid te continet? copia rerum abundas, bonaque habes copiosa, esurientes præsto sunt, flentes; nudi, circumstant gementes, vincti de carceribus, ægri de lectulis miserabili & flebili lamentatione circumstrepunt, tu misericordiam quid in crastinum differs, cum hodie crudelis & immisericors fias? Audi saltem sapientissimi consilium Salomonis: *Ne dicas, inquit, abi nunc & redi crastino, & dabo tibi; non n. scis quid pariat superventura dies.* Sed ne hujusmodi mandata suscipias, aures obstruit avaritia, &c. Vitam tibi polliceris, in qua eleemosynam facies, inquit Basilius, non ut post hac sis liberalior, sed ut instantem medicum à te propulses. Jam quando suppetit, quid prohibet quominus liberaliter impartiare? Nonne inops adest? Nonne plena sunt horrea? Nonne merces à Domino parata? Nonne mandatum manifestum? Esuriens fame absumitur, nudus frigore rigescit, & tu eleemosynam in crastinum differs? Audi Salomonem; *Ne dicas, Reversus regredere, & cras dabo; ignoras enim, quid sequens pariat dies.* Ita Basilius; Ex cujus & cæterorum patrum doctrina hoc mihi exploratum habeo, quod eleemosyna, quam differs ad horam mortis, non plenam rationem habet eleemosynæ. Etenim illa non ex amore & charitate Dei procedit, neque ex commiseratione erga pauperes; ideoque illam vocat rem mortuam Basilius. Si n. nunc cum facultas adest, videsque miserorum vulnera, & audis inopum clamores, non misericordia moveris; quando infirmitate ejus oppressus, nec tibimetipsi poteris plene attendere; quomodo ex Dei amore, & misericordia erga pauperes, ea quæ tunc dabis, te dare credendum est? Dabis igitur, non ex misericordia, sed quia vides te amplius retinere bona non posse. *Unde si immortalis esses*, inquit Basilius, *nunquam mandatorum Dei recordatus esses.* Hæcque fuit ratio, qua S. Lucia virgo matrem suam Eutychiam convicit, ut vivens in pauperes erogaret, quæ ad mortis horam eroganda servare volebat. Quid n. magnum est, inquit, te dare Christo, quod necessario es relictura? Quid magnum dare, quod ferre non potes? Ex quibus rationem attende ex theologia deductam. Fructus eleemosynæ pendet ex voluntate & animi affectu, quo illa datur. Hora autem mortis non datur affectu misericordiæ, & animo sublevandi pauperum necessitates; sed quia tecum non potes bona portare. Fructus igitur eleemosynæ illius, aut exiguus, aut nullus est. Ut ergo tibi proficiat, & abundantes uberesque reddat fructus, quos colligas, nunc vivens & sanus, visceribus misericordiæ affluens, eleemosynam dato. Sed de iis in sequenti tractatu. His congruunt quæ eleganter idem Basilius tradidit, agens contra eos qui dicunt se in morte daturos pauperibus quæ in vita reservata tenent. Proh dolor, inquit Basilius: cum non amplius inter homines eris, tunc benignum ac liberalem te præbebis? Cum mortuum te conspexero, pium ac fratris amantem compellabo? Egregiam sane gratiam ex liberalitate ista tua capies, quod in sepulchro jacens, & in terram resolutus, beneficentiam ac magnanimitatem exerces. Quorum, cedo, temporum mercedem exiges? eorum ne, quibus in vita superstes fueris, an eorum, quæ post mortem sunt consequuta? Atqui eo tempore, quo vivebas, voluptatibus, voluptatibus vitæ deditus, & delitiis dif-

Marginal notes: a *Homil. 6. in ditesc.* b *Serm. 81 post med.* — *Prov. 3. 28 & c. 27. 1.* — *Hom. 6. in ditesc. ent. post med.* — *Pro. 3. cit.* — *Hom. 7. in divit.* — *Hom. 7. in div. ad fin.* — ¶ 502. *Orat. 24. de mort.*

diffluens, nec oculis quidem pauperes dignabare: qualis autem actio, talis etiam merces pro operibus debetur: ostende prius opera, & tandem exige mercedem. Nemo mehercle finitis nundinis mercaturam exercet; neque ille unquam, qui post certamina accedit, coronatur; neque qui jam confecto bello venit, laudem consequitur. *Merito igitur ne is quidem, qui vita jam exacta, post mortem pietatem exercet, pius censendus est.* Ita Basilius, cujus singula verba peculiarem rationem ejus, quod intendimus, continent; in quibus illa extrema annota, quibus asserit, hujusmodi hominem non esse censendum pium, propter rationem sane à nobis paulo ante indicatam & traditam; quia non ex pietate & misericordia in pauperes, eleemosynam largitur; sed quia secum bona sua deferre non potest, quæ in mundo relinquere compellitur. Tertio vocatur eleemosyna seminatio, quoniam hæc liberalem manum exigit; non enim sub determinato numero agricola semina jacit, nec manum constringit, dum seminat; sed aperit, ut spargat: certum est namq; quia, *qui parce seminat, parce & metet* a. Talis debet esse eleemosyna cum liberalitate. Hoc n. inquit Chrysostomus *b*, dicere voluit David *c*, illo verbo utens, *Dispersit*, quod idem significat, ac si dicat: Cũ liberalitate & abundantia profundit. Et quod ita agant homines, hortatur Chrysost. ex eo, quod videt liberaliter & sine mensura illos profundere, quæ dent mundo, carni, & dæmoni. Quanto n. magis liberales erga Christum esse deberent? non multo scrutinio utamur, inquit Chrysost. sed non cunctabunda manu seminemus. Non vides quanta alii dant mimis & mulieribus scortis? & si dimidum Christo dederis, quæ illi saltantibus dant, & liberaliter iis, qui in fornicibus, tanta tu vel esurienti da. Nam illi quidem corpus scortorum auro multo vestiunt, tu autem neque tenui veste Christi carnem, eamque nudam videns. Quali hoc venia dignum? Quantum hoc non meretur supplicium, quando illo quidem perdenti & confundenti se tanta suppeditat, tu autem neque minimum salvanti te & facienti clariorem? Sed in ventrem quidem & ebrietatam

a 2. Co. 9. 6.
b Hom. 19. in 2. ad Co. & hom. 55 in Gen.
c Ps. 111. 9

ac intemperantiam insumnes, nullius paupertatis memor es; *ubi paupertatem juvare oportet, omnibus es pauperior.* Et parasitos quidem pascens & adulatores, quasi ex largis fontibus fovens, gaudes; si autem pauperem alicubi videas, tunc tibi paupertatis metus incidit. Ita Chrys. Idem prosequitur Basilius, conquerens maxime, quod cum liberales sint homines ad ea, quæ sibi sunt in perditionem; solummodo erga paupetes sunt constricti. Occursus pauperum vitas, ô dives, inquit Basil. ne forte aliquid vel modicum è manib. coacto exeat, *unam tantum nosti vocem; Non dabo; Non habeo; nam & pauper quoque ego sum.* Et bene pauper. Pauper es profecto, pauper, & omnium eges bonorum. Pauper inquam, charitate, pauper benignitate in indigos, pauper fide erga Deum, pauper æterna spe, &c. In hujus confirmationem expendit, quod de illo juvene dictũ est, quod eo ipso atq; ab ipsiusmet Christi ore audivit; *Vende quæ habes, & da pauperib. abiit tristis.* Nihil homines reddit mæstiores, & tristiores, quam hęc vox, *da pauperibus.* Si audieris: da pecuniam mulieribus deliciis, lapidicidis, architectis; tessellariis, pictoribus; gaudes, quasi rem pretiosiorem pecunia assequaris. Nihil tibi magis perditum videtur, quam quod in pauperes expendis: ideoque, sicut tristari res omnimodæ perditioni datas audiens; ita eum audis, *Da pauperib.* Noli contristari, inquit Ambrosius hoc idem expendens, cum hæc audis, ne dicatur tibi sicut & illi adolescenti diviti dictum est; *Quam difficile qui possessiones habent in regnum Dei intrabunt?* Magis eum hæc legis, considera, quia ista tibi potest mors eripere, potestas superioris tollere, &c. Quartò, quod seminatur non re vera, sed solummodo secundum externam apparentiam perditur, ut Paulo, ante dicebamus: quin potius permanet in fructu, non quomodocunque sed multiplicatum & melioratum, unde Apostolus seminationis metaphora utitur, ad explicandum mysterium resurrectionis corporis nostri. Cum enim seminas, nudum quidem granum semi[illegible]s, plenum pulvere; inde tamen non nudum granum prodit, sed spica virens, florens, & fructificans. Ita sane in

¶ 503.
Hom. 6. in ditescent.
Hom. 7. in div. avar.
Matt. 19. 21.
Li. de Naboth, c. 14.
1. Cor. 15. 36. 37.

eleemosyna, non perditur, quod das paupe-
a Ps. 110 ri; sed manet: *Iustitia*, inquit *a*, *ejus manet*.
b Hom. 19 in 2 ad Corint. & ho. 34 ad pop. ad fin. Iustitiæ nomine Chrysostomus *b*, eleemosynam ipsam intelligit, quo nomine sæpe in scriptura vocatur, ut dicemus, quasi dicat; Non periit eleemosyna, quam das; sed manet in seculum seculi.
c Homil. 7. in divit. ante med. Mirum fortasse, inquit Basilius *c*, incredibileque quod sum dicturus videbitur: tamẽ omni re certius. *Distributa opes, ut ipse testatur Dominus, firmiores permanent, amata vero, ac cupiditas custodita perduntur; si asservabis, non habebis, si dispergas, invenies*, ut ait Propheta: *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet*.
Homil. 19. cit. Mirabile est, inquit Chrysost. quod quæ custodiuntur pereunt, quæ autem disperguntur manent, & manent semper. Manent n. in seculum seculi, manent inquam meliora, & melioris conditionis sortem adepta. Seminatur n. frustum panis, vestis attrita, calix aquæ frigidæ, & manet tibi justitia sempiterna.
Serm. 8. Das enim, inquit S. Petrus Chrysologus, terram, accipis cœlum; das numum, accipis regnum, das micam, & accipis totum:
Li. de Nab. c. 12. ad fi. Seminatur in terra, inquit Ambrosius, germinat in cœlo; plantatur in pauperes, apud Deum pullulat.

§. 34. *Sicut lutei lateres ad Dei pedes repositi, in Sapphiros fuerunt conversi, ita divitiæ si in cœlo condantur.*

¶ 504. Miranda visio Moysi, Aaron, Nadab, Abiu, & Septuaginta seniorum Israel, qui ascenderunt cum Moyse ad montem: & antequam ad ejus altitudinem pervenirent, à longe, *viderunt* in vertice montis existen-
Ex. 24. 10 tes, *Deum Israel, sub pedibus ejus, quasi opus Sapphirini, & quasi cœlum, cum serenum est*. Non viderunt ipsam Dei substantiam, quæ oculis corporeis est penitus invisibilis;
a Li. 2. qq. in Exod. q. 101. sed formam quandam, & figuram visibilem & corporalem accepit Deus, inquiunt Au-
b 18 Mor. cap. 36. gustin. *a*, & Greg. *b*, secundum quam, juxta id quod ostendere vult, se videndum exhi-
c In c. 7. Is. bet, naturæ & oculis hominum se contem-
d Hom. 32. & 55. in Gen. perans, ut annotat Hieronymus *c* & probat Chrysostomus *d*, ex eo, quod ipsemet Deus, dixit *e*, *Ego visionem multiplicavi eis, & in* e Ose. 12.
manibus prophetarum assimilatus sum. Quod de figuris, quibus se videndum prophetis exhibuit, explicat Chrysostomus. Sub qua tamen figura Moysi, Aaron, cæterisque senioribus se ostenderit, optime explicat Cajetanus *f*, ipsius textus verba anno- f In ca. 24. Exod.
tans. Quod enim dicitur *Viderunt Deum Israel* non ponitur nomen *Iehovah*, quod divinam essentiam & substantiam significat: sed nomen *Elohe*, quod judicem significat: אלהי.
Deus n. se videndum præbuit sub figura & specie summi judicis: & merito, quippe cum ad dandam legem descendisset. Non solum autem ipse tanquam judex se videndum præbuit; sed singulariter voluit, ut viderent pavimentum, quod sub pedibus suis fulgebat: erat n. ex lateribus, qui erant Sapphiri quidam grandes, præfulgidi, cœlestem, splendentem, & incorruptibilem naturam referentes. Et hujus ratio fuit, quam ex Hebræorum doctrina tradit Lippomanus: voluit enim Deus, illos qui operibus duris In cap. 24. Exod.
luti & lateris erant afflicti consolari, & ostendit luteos lateres, quos in Ægypto manibus tractaverant, ad Dei pedes positos, versos in sapphiros grandes lucidissimos, splendidissimos, incorruptibiles, qui cœlestem quandam naturam & conditionem erant sortiti. Vide quales fuerint lateres lutei, positi ad pedes Dei: non enim consumpti fuerunt; sed cœlestes facti, permanent versi in sapphiros in æternum coram Deo supremo judice. Grandis sane visio & quæ si quod tractamus aptissime explicat. Quidnam terrenæ facultates & divitiæ, nisi terrenum lutum? Hoc sanè typo, ut Grego-
rius observavit, Propheta Habacuc, cujus- 34. Moral. ca. 8. & 3. p. pastor. admonit. 21.
dam tyranni divitis, divitias sine termino congregantis & concupiscentis describit dicens: *Væ ei qui multiplicat non sua: usquequo & aggravat contra se densum lutum?* Hab. 2. 6.
Loquitur Propheta ad litteram de Nabuchodonosor, qui non contentus suis, ad alienas civitates, provincias & divitias rapiendas se convertit: sed quod de quovis avaro divite intelligi possit, patet ex doctrina Ambrosii, Li. de Nab. c. 12. ad fin.
qui de quovis avaro censet apte dici, quod congregat non sua, ex eo quod dives, œconomus

nomus est Dei, potius quam dominus divitiarum, cui Deus divitias commisit potius, quam dedit, in pauperes distribuendas. Ideoque multis rationibus ostendit pauperum esse divitias, quas ipse recondit & congregat, & illam sæpè repetit sententiam : Esurientium panis est, quem tu detines, nudorum indumentum est, quod tu recludis, miserorum redemptio est & absolutio, pecunia, quam tu in terram defodis. Tot te ergo scias invadere bona, quod possis præstare, quod velis. Ita Ambrosius. Quæ eisdem penitus verbis S. Basilius *a*, dixerat, & similiter docuit B. Chrysostomus *b*, verba quædam proferens, quæ cum grano salis intelligenda sunt. *Tuarum*, inquit, *es ô dives, dispensator pecuniarum, non minus quam qui ecclesiæ bona dispensat.* Sicut igitur ille potestatem non habet, ea quæ propter pauperes à vobis erogantur, temerè & ut casu venit dispergendi; ita neque tu tua. Et infra: Nunquid tua possides? Res pauperum tibi sunt creditæ, sive ex laboribus justis, sive ex hæreditate paterna possideas.

Ser. 81. ad finem.

a *Homil 6. in ditescent ad finem.*
b *Hom. 34 ad populum.*

¶ 505. Considera quomodo per omnes parabolas non suis congruè utentes pecuniis punit. Nec enim virgines aliena rapuerant, sed propria non dederunt. Neque qui talentum in terram defodit, injustum sibi usum vendicavit, &c. Ideo aptè à Spiritu sancto per sapientem dictum est; *Fili eleemosynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne avertas à paupere.* Expende verbum, *ne defraudes.* Fraudem committit œconomus, qui quæ accepit distribuenda in servos domini sui, sibimet retinet. De quibus alibi. Væ tibi si congregaveris & reconderis non tua, dimiseris filios Dei vacuos, tibi recondens quæ illis dare debes. De his enim dixit ille amicus Iob, Sophar Naamathites: *Divitias quas devoravit, evomet, & de ventre illius extrahet eas Deus.* Expende vim illius verbi, *devoravit*, quo communiter scripturæ sacræ utuntur ad effectum grandem exprimendum, quo avari rapiunt & concludunt divitias, quas acquirunt, metaphora sumpta à guloso. Videbis hominem gulosum; cujus venter Deus est, qui hinc inde cibos conquirit, & illos devorans, in stomachum magna cum voluptate trajicit, & ita illum replet: ut non valens tot tantaque digerere, in ò nec sustinere, post bevem dormitionem cui se tradiderat, expergefactus, torsionibus afflictus, incipit omnia evomere majori cum dolore, quam fuerat voluptas, quam deglutiendo habuerat; & sudans præ anxietate, per varias quas coactus facit eruptiones, totum quo se ingurgitaverat, & quod ventre concluserat, evomit & eructat. Talis est dives avarus, qui divitiis tanquam Deo affectus, nihil magis curat, quam eas congregare, implere saccos, arcas, horrea, cellaria; devorat viduas, pupillos: venit subitò insperata mors, cujus augustiis expergefactus & afflictus, incipit eum luctu & dolore omnia evomere, quæ cum voluptate congregaverat, variisque legatis, in filios, consanguineos, famulos, ecclesias, xenodochia, quasi quibusdam eruptionibus, omnia evomit, & vacuus omnibus remanet, nihil sibi nisi anxietatem retinens, quod secum possit ferre. Verè ergo divitias, quas devoraverat, evomit; ideoque ei evenit, quod idem Habacuc dixerat: *Vomitus ignominiæ super gloriam*; quia major pœna in vomitu, quam voluptas in congregatione. Væ igitur ei, qui congregat non sua. Hic sine dubio *aggravat contra se densum lutum.* Quid densi luti nomine, inquit Gregorius, nisi divitias ac terrena bona intelligit? lutum, quia ex terra, quia fœdat, & maculat: quia quò majorem copiam earum congregaveris, majori copia densi luti immersus detineberis. Miser stultusque homo esset, qui expectans inimicorum grandem contra se exercitum advenientem, densum lutum multiplicaret, & circa se applicaret, quo magis immersus teneretur. Ecce quid dives avarus agit, densum lutum contra se congregat, ut cum hora mortis advenit, inimici, id est, peccata sua, ipsum condemnare & perdere nitentes, emergendi non habeat facultatem; qui si lutum sparsisset in pauperes, liberos ad fugiendum pedes sentiret. Quam difficile qui grandi copia luti tenetur immersus emergit, quando emergendi hora advenit? Quam violenter & amarè anima divitis è corpore extrahitur, quam copia divitiarum tenet immersam

Eccl 4. 1.

Iob. 20. 15

Hab. 2. 6.

Ibidem.

& densum lutum continet implicatam? Benè quidem densum lutum vocantur horum divitiæ, inquit Gregorius, quia ex lucro injusto sæpissimè sunt acquisitæ: contractus per quos eas acquirunt sunt, de quibus Hispanè, ad significandum eorum injustitiam dicimus, *esse negocio va muy espesso*. Lutum ergo, quod tibi applicatum & copulatum, fœdat, maculat, tingit, immersum tenet, inimicis expositum; ad pedes Dei positum, vertitur in sapphiros splendidissimos, cælestes, incorruptibiles. Nihil magis corruptibile, quam lutum, quod jam secum corruptionem habet: nihil magis incorruptibile, quā cœlum, quod nulli corruptioni subjectum

¶ 506. est. Quanta virtus & potentia pedum Domini est, ut lutum ipsum ipsis applicatum, convertat in cælestes, incorruptibiles, splendentesque sapphiros? Qui pedes Domini, nisi pauperes, in quibus mundum perambulat? dixit Christus: *Ecce ego vobiscum sum, omnibus diebus usque ad consummationem seculi.* Id autem multis modis complet: signanter per pauperes, in quibus se præsentem exhibet, & exhibendum promisit, dicens; *Pauperes semper habebitis vobiscum.* Propter hanc causam, inquit Basilius, egere voluit, ut te divitem faceret: sic enim ait Apostolus; *Qui propter nos egenus factus est, ut illius inopia nos divites essemus.* Non solum egenus factus fuit, quando carnem nostram assumpsit, vixitque in mundo, non habens ubi caput reclinaret; sed quotidiè egenus fit, veniens in pauperibus, ut ejus inopiam supplens, dives efficiaris. Inter alias stellas, quas astrologi ad suas prædictiones considerant, illæ sunt famigeratissimæ, quas vocant Capillos Berenicis, quæ sunt septem stellæ ad caudam Leonis sitæ. Fuit Berenice (quam Beronicem alii vocant) Ægypti Regina, Ptolemæi Philadelphi, & Arsinoes filia, uxor Evergetis fratris Ptolemæi: qui cum illam in uxorem accepisset, paucis à nuptiis diebus in Asiam cum exercitu expeditionem fecit: Berenice ejus uxor tunc votum emisit, si victor redisset vir, se crinem detonsuram, Venerique deæ dicaturam. In cujus voti satisfactionem, abscissam comam in templo Veneris consecravit. Cum tamen prostridie capilli non comparerent, ægrè id ferenti Regi, Cænon Astrologus Regis, gratiam per adulationem captans affirmavit, illos à diis inter sidera collocatos, in stellas conversos, ex quibus caudam Leonis dixit fuisse confectam. De quo crine in stellas mutato Callimachus græcus elegiam scripsit, quam Latinam fecit Catullus. Hinc apud Astrologos celebris est coma Bereniees. Hac fabula usi sunt gentiles, per quam quantum existimo, voluerunt docere, gratissima esse Deo illa munera, per quæ ea offeruntur, quæ nobis maximo sunt in pretio. Nihil n. gratius Reginæ illi, quam suorum capillorum ornatus, qui apud fœminas supremæ est æstimationis. Sed quod illi obscura rationis luce viderunt, suoque more fabulis explicarunt, certissimo fidei splendore Deus videndum tradit, & verissimis documentis explicat. Capilli divitum sunt, eorum superfluæ divitiæ, quas summè diligūt & colunt, & se ornatos exhibent: sed tanquam capilli Absalonis (ut supra dicebamus) dolorem capiti incutiunt, grandes curas excitant, timores inducunt, suspiciones generant: ideo dixit Apostolus, *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, &c.* Et *in desideria multa vana & nociva.* Non ita qui phrenesim incurrit, vana & multa imaginatur, sicut dives, ui D. Ambrosius prosequitur. Qui hos sibi detrahit capillos, grandi se dolore & onere capitis levat: & si Deo illos offerat, qui se in persona pauperis repræsentat, tam gratum habet donum, ut quasi in stellas conversos, cœlo referat & constituat, qui aliquando dicturus est: *Venite benedicti, percipite regnum, esurivi enim, & dedistis mihi manducare, sitivi, & dedistis mihi potum.* Vide lateres luteos pedibus Dei applicatos, conversos in sapphiros cœlestes. Eleemosyna, inquit David, quam jucundus homo, qui miseretur, dispergit, non perditur: sed sicut granum sparsum meliorem sortem nactum remanet, in spica virenti, florenti & abundanti; ita illa manet, meliorem & præstantiorem naturam sortita; nam *manet*, facta *justitia*, & non quomodocunque, sed ejus, id est, in illius subsidium & bonū; tibi enim proficit, inquit Ambrosius, quicquid inopi contuleris, tibi crescit quicquid in pauperes erogaveris.

Matt. 28. 20. — Matt. 26. 11. & Ioa. 12. 8 & Mar. 14. 5 — 2. Cor. 8. 9. — Li. de crine Berenices. — 1. ad Tim. 6. 9. — Serm. 81. — Matt. 25. 35. — Psal. 111. 3. 5. — Li. de Naboth. c. 12.

§ 35. Elee-

§. 35. *Eleemosyna omnia bona homini inducit, ideoque per eam thesaurizat sibi.*

¶ 507. *Ps. cit. 1. 11* SEd accuratius expendamus, cur eleemosynam vocet David justitiam. *Iustitia,* inquit, *ejus manet*, id est, eleemosyna, ut ex sanctis Patribus dictum est. Hujus varias rationes S. Patres indicant. Prima, quoniam per eleemosynam & misericordiam, omnia divina bona homo consequi potest, si illam ut oportet exequatur. *Libr. 2. in Lucam.* Justitia, ut D. Ambrosius annotavit, universalis est virtus; ideoque idem significat plena sanctitas, quæ ex omnium virtutum connexione consistit: quomodo aliquis dicitur justus, cui nulla virtus deest. In scriptura sacra idem est, sanctus & justus, quod misericors & eleemosynam faciens, ut doctus Ribera *a*, annotavit. Unde, quod legimus *b*: *Scitote quoniam mirificavit Dominus sanctum suum*, in Hebræo, *misericordem*: & apud Michæam *c*, *Periit sanctus de terra*, in Hebræo, *misericors*: & illud *d*, *cum Sancto sanctus eris*, in Hebræo, *misericors eris cum misericorde*: similiter in eadem sacra scriptura idem est justitia & sanctitas, ac misericordia & eleemosyna. *Dan. 4. 24* Unde quod dixit Daniel ad Regem: *Peccata tua eleemosynis redime*, Chaldæus legit: *Peccata tua in justitia redime*: & Apostolus ipse locum Davidis exponens, *2. Cor. 9. 10* aptè dixit illum explicans: *Augebit fruges justitiæ vestræ*, id est, eleemosynæ vestræ. Quoniam igitur justitia omnem virtutem & sanctitatem complectitur, vocatur meritò eleemosyna justitia, quia ad omnem virtutem, sanctitatem & bonum consequendum vehementissimè conducit. Quod ipse Christus Dominus indicare voluit, dicens *Matth. 19. 28.* juveni illi: *si vis perfectus esse, vade & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo*; eleemosynæ tribuit, quod per eam futurus esset perfectus, id est, cui nihil deesset: eidem etiam, quod per eam habiturus sit *thesaurum*, id est, omnium bonorum & donorũ copiam; thesauri enim nomen, omnium generum divitias exprimit. Per illam Abraham consequutus fuit, ut Angelos domo sua exciperet, & cælestem promissionem de filio suscipiendo ex Sara suscepit, qui ejus legitimus esset hæres, ut D. Chrysostomus annotat. *Hom. 5. in Genes.* Per illam, Lot evasit incendium, suscipiens peregrinos, cujus, ut observat Origenes, alia bene gesta expressè non legimus. Per illam Rahab se, domum suam, parentesque suos pereunte universa civitate Jericho servavit, ut considerat B. Isidorus; ideoque illam protulit Iosue vocem: *Sola Rahab vivat cum universis, quæ cum ea in domo sunt; abscondit enim nuntios, quos direximus.* *Ios. 6. 17.* Per illam Tobias angelico dignus fuit suffragio, quo agente visum recuperavit, & filios filiorum vidit, ut idem Angelus eidem intimavit. *Tob. 12. 8.* Per illam vidua Sareptana vitam sibi filiisque suis acquisivit, & quò liberalior fuit erga pauperem Eliam, abundantiorem fructum collegit, ut S. Cyprianus *a*, expendit. *3. Reg. 17.* Per illam juxta sententiam Epiphanii *b*, Hieronymi *c*, Ruperti *d*, quam Lyra communem Hebræorũ dicit, Abdias dispensator domus impii Achab, prophetiæ donum accepit, quia pavit centum prophetas, quos impia Iezabel persequebatur, estque quartus inter duodecim minores. De duce exercitus (inquit Hieronymus credens eum fuisse illum quinquagenarium, de quo scriptura *e*, agit) fit dux ecclesiæ. Per illam Nabuchodonosor, divina sententia damnatus, suspensionem pœnæ promeruit multis mensibus, totaliterque eam vitasset, si in cœpto opere, prout decebat, permansisset, ut idem Hieronymus *f*, docuit. Per illam Thabita *g*, quæ alio nomine Dorcas vocabatur, disposita fuit ut orationes Petri eam suscitarent, ut Cyprianus *h*, & Chrysostomus *i*, observarunt. Per illam obtinuit Cornelius Centurio *k*, ut angelica visione consolaretur, & mitteretur ad Petrum, instituendus in his, quæ ad suam fidem & salutem pertinebant. Universale ergo quoddam bonum est eleemosyna, ad omnem sanctitatem, virtutem, & divina dona obtinenda aptissimum. Quod egregiè Spiritus Sanctus exposuit dicens: ¶ 508. *Eccl. 29. 15.* *Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo.*

a *In cap. 6. Amos 26.* b *Ps. 4. 4.* c *Mic. 7. 2.* d *Psal. 17. 28.*

a *Li. de op. & eleemo.* b *Li. de vi. & interit. prophetar.* c *in Abdiã & in epist. Paula.* d *in Habd.* e *3. Reg. 18.* f *In cap. 4. Daniel.* g *Actorum 9.* h *Li. de op. citato.* i *Ho. 34. ad pop. & 11. in Epi. ad Heb.* k *Act. 10.*

Super

Super scutum potentis, & super lanceam adversus inimicum tuum pugnabit. Omnia verba expende. Primo illud, *hac pro te exorabit*. Posses enim pauperem videns, de ejus solicitudine diffidere, credens, quod ille accepta eleemosyna nullam amplius tui coram Deo sit habiturus memoriam. Ne hoc te contineat ab eleemosyna; quamvis enim pauper pro te non oret, illa pro te exorabit. Imaginare, quod includens eleemosynam in sinu pauperis; quendam perpetuum oratorem pro te orantem constituis. Neque credas eleemosynæ preces inanes, nam *exorabit*, inquit. Differunt in rigore sermonis, orare, & exorare, sicut audire, & exaudire orantem. Quoniam orare, nudam petitionem exprimit: exorare autem petitionem cum affectu & consecutione ejus, quod petitur. Non solum orabit eleemosyna, sed exorabit, id est petet, cum effectu obtinens quod pro te petierit: unde per illam omne malum evades. *Exorabit*, id est, obtinebit liberari, *ab omni malo*: si ab infirmitate corporis, si ab ægritudine animæ, si ab inimicis visibilibus, si ab invisibilibus, &c. Est ejus protectio *super scutum potentis & lanceam*. Duo armorum genera sunt necessaria, ut homo ab inimicis sit omnino munitus, defensiva & offensiva; defensiva, ut scutum; offensiva, ut lancea. Omni te armorum genere munitum intellige per eleemosynam. Per eam defenderis à peccatis tuis; quibus emundandis, Christus ipse illam constituit, dicens: *Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis*. Per eam defenderis à Dæmonibus insidiantibus: hoc enim Tobiæ eleemosynæ promeruerunt, ut Angelus Raphael dæmonem, qui filio suo nocere poterat, ligaret. Per eam protegitur homo à divina justitia, quæ non novit misericordes condemnare. Per eam ad omnem sanctitatem consequendam disponitur homo. Ex quibus quantum conjicio, excellentem rationem præcipies; cur de misericorde viro agens David, dixerit; quod seminans & spargens eleemosynam, misericordia ejus manet, id est, resultat, oritur & pullulat tanquã fructus, indicans eleemosynam esse quoddam semen totius boni. Eleemosynam propter Deum contulisti? Semen quoddam totius boni reposuisti, ex quo omne bonum integrumque colligas. Nonne regnum Dei omnia bona complectitur? Est namque beatitudo, status omnium bonorum aggregatione perfectus, ut ex Boëtio, D. Thomas, cæterique theologi definiunt. Et unde hanc omnium bonorum aggregationem colligã? Ex eleemosyna: dicturus est enim Christus: *Percipite regnum, esurivi enim, & dedistis mihi manducare, &c.* Ex his patet, quod sancti Patres ex eo dicunt eleemosynam dici seminationem, quoniam in seminatione homo parum jacit & mittit, multumque reportat, si terra sit bona & optima. Voluit Deus ut grandes abundantissimosq; sanctus homo colligeret, omnes scilicet Dei fruges & bona idcirco ei exhibuit & ostendit terram bonam & optimam, in qua seminaret. Quænam hæc domus viduæ, inquit Ambr. *a* sinus pupilli, inopia pauperum. De misericordia parva, inquit Aug. *b*, magna nascitur copia, *fœcundus est enim ager pauperum*. Nullus ager quantumvis ille sit, cui Dominus benedixit, & constituit sancto Isaac, in quo serens, *invenit in ipso anno centuplum*, tam fertilis est, sicut ager pauperum, aut inopia egenorum, ubi si unum seminaveris, *centuplũ in hac vita, & in futuro æternam vitam*, id est, omnium bonorum copiam recipies. In cujus confirmatione observavit Augustinus, consulto à Christo dispositum fuisse, in duplicato panum miraculo, quod panes, ejus manibus traditi, pauci fuerunt; sed ibi creverunt, ut non solum satiarentur innumeræ gentes; sed illis satiatis, remanserint una vice duodecim cophini: alia septem sportæ. Hinc Chrysostomus: Si agricolæ penu suum evacuant, & semina terræ concredunt, idque cum voluptate faciunt, spe majora recipiendi se solantes, & quamvis sciant, quod aëris intemperies nonnunquam, & terræ sterilitas, & alia multa accidentia spe excidere faciant; attamen bona spe se alentes, ea quæ sunt in promptuariis collecta, terræ concredũt: multo magis nos quæ absque usu recondita sunt, dispergere in pauperum usus & educationem convenit. Hic nunquam spes eluditur, neque timenda ali-

Marginalia: Luc. 11. 41 — Mat. 25. 35. — a L. de Naboth c. 7. ad fin. — b Ser. 25. de verb. Dom. ad fin. — Genes. 26. 12. — Lib. 50. hom. hom. 39. — ¶ 509. — Hom. 55. in Gen & 34. ad popul. ad fin.

da aliqua terræ sterilitas: dicit enim: Dispersit, dedit pauperibus, &c. Hæc eadem non dissimili discursu idem Chrysost. prosequitur. Voluit nos Deus ditissimos facere, ideoque excellentes nobis nundinas exponit, quibus grandia reportemus lucra. Producitur, inquit Chrysostomus, bona negotiatio eleemosyna. Videmus n. captivos, & pauperes in foro quosdam circumferri clamitantes; videmus lacrymantes, videmusque sese humili nobis quodam flectentes applausu. Nundinæ profecto mirabiles sunt. Harum nulla est alia professio, & negotiatori nulla alia intentio, quam parvo quidem emere, magno vendere: nam ea cujusque negotiantis industria. Num negotiationis alia ratio est, quam quod minori empta, majori pretio vendat, atque duplicatam sibi summam inveniat? Tales igitur nobis Deus nundinas proposuit; modico justitias eme, quo multo vendas in seculo futuro. Hic modico justitia emitur, pro panis fragmento, vili pro vestimento, pro calice aquæ frigidæ; *Amen dico vobis*, inquit spiritalis mercaturæ Dominus, *non perdet mercedem suam*. Calix aquæ frigidæ dignus est mercede sua, data vestimenta, datæ pecuniæ, putas non sortientur mercedem magis, & multo majorem? Quare ergo calicem aquæ frigidæ in medium duxit? Sine impensa eleemosynam exposuit, nam si frigida est aqua, neque ligna consumis; ubi vero sine impensa datum tanto beneficio rependitur, vestimentorum sumptuositas, pecuniarum affluentia, aliorumque bonorum collatio à justo judice, quanta mercede remunerabitur? Quandiu ergo facultas adest, quæ parvo venundantur ab eo, qui magna donat, accipiamus, rapiamus: quandiu nundinæ ipsæ perdurant demus eleemosynam, salutem emamus. Ita Chrysost. Attende, inquit Ambrosius qui potes parva pro magnis, caduca pro æternis, thesauros pecuniæ pro thesauris gratiæ expendere. Isti corrumpuntur, illi permanent. Ex his S. Augustinus explicat, cur qui cibum non dederit esurienti & potum sitienti æternis ignibus tradendus sit: dicturus est enim: *Ite in ignem æternum*. Hujus tanti supplicii causam quæris? *Esurivi*, inquit, *& non dedistis mihi manducare, &c.* Ecce pro esca temporali non ablata, sed non data, æternum & horrendum supplicium comminatur: & recte quidem si consulas veritatem: Parvum est n. quod in eleemosynis datur; sed cum pie datur, æternum inde meritum comparatur. Et ideo potius quia parvum est, quod datur, magna impietate non datur. Si Deus pro magnis magna expostulasset, non mirum, quod ea non exhibuisses. Sed quia pro magnis parva solummodo petit, si hæc reddere negligas, æternam damnationem merito incurres.

Hom. 5. de pænit. post. medium.

Matth. 10. 42.

Li. de Nabuth. c. 14.

Li. 1. cont. advers. legis cap. 16 post med.

Matt. 25.

§. 36. *Per eleemosynam Deus se tuum debitorem constituit, per quem thesaurizas tibi fundamentum, & firmamentum bonum.*

¶ 510.

Aliam tamen rationem insinuant sancti patres, signanter B. Ambrosius; cur eleemosyna vocetur justitia: quia videlicet quamvis in ordine ad divina dona obtinenda in nobis non sit perfecta undique justitia, & in ordine ad primam gratiam, & peccatorum remissionem nulla penitus neque imperfectissima; datur enim gratis ex mera Dei liberalitate & bonitate, ut sanctus Apostolus definivit: inter omnia tamen opera nostra, eleemosyna, quæ vere fit propter Deum, quandam rationem justitiæ induit, ut per eam quicquid petierimus, consequamur. Primo, quia ipsemet Christus Dominus eleemosynam commendans, illam statuit legem, quam optime ad hoc institutum expendit B. Cyprianus: *Date & dabitur vobis*. Qui ergo propter Deum eleemosynam dat, dicere Deo potest, illud, quod S. Augustinus eum dicere posse, exposuit: Redde, quod promisisti; quia fecimus quod jussisti. Deinde, quia per eleemosynam, inquit Ambrosius, Deum facimus nobis debitorem. Quomodo autem debitor Deus dici possit, alibi exponemus; cum grano enim salis intelligendum est. Et hujus rationem tradit, quia quæ in eleemosynam das propter Deum, Deus ipse recipere fatetur, & promisit se repensurum,

Li. de Nabuth. cit.

Ad Rom. 11. 6.

Lib. de op. & eleemosyn.

Luc. 16. 38.

Mmmm quæ

quæ recepit à te. Hoc variis sententiis exposuit Ambrosius: prima, exponens illud: *Beatus qui intelligit super egenum, &c. Nullus*, inquit, *magis beatus, qui in die judicii habebit salutem à Domino, quem habebit sua misericordia debitorem.* Secunda, exponens illud: *Dispersit, dedit pauperibus. Quid*, inquit, *hoc melius bono, si pauperibus largiaris, in quo tibi debitorem Deum, quadam pietatis fœneratione constituas?* Tertia, expendens, eleemosynam multos parere debitores. *Facit*, inquit, *tibi debitorem patrem Deum, qui pro munere, quo pauper adjutus est, fœnus exsolvet, quasi boni debitor creditoris: facit tibi debitorem filiũ Dei, qui ait: Esurivi & dedistis mihi manducare, sitivi, & dedistis mihi bibere: quodcunq; enim unicuique minimorum collatum fuerit, sibi dicit esse collatum.* Ex quibus Ambrosius divites arguit, qui nesciunt ex divitiis hoc tam grande & incomparabile bonum comparare. Nec mirum quod hæc Ambrosius dicat, cum Deus ipse id pleno ore fateatur dicens; *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperi.* Quem locum sancti patres nunquam expendere cessant, Cyprianus *a*, Ambrosius *b*, Basilius *c*, Augustinus *d*, signanter autem Chrysostomus *e*. Certum est, eum qui fœnus accipit, debitorem esse fœnerantis, ergo si Deo fœneramur, inquit Chrysost. *f*, nobis Deus debitor est: & quid mirum, quod debitor vocetur, cum ipsemet Deus illam aliam proferat sententiam *g*: *Qui accipit mutuum, servus est fœnerantis?* Quid igitur non inferendum Deus reliquit, ex eo quod à nobis mutuum per eleemosynam accipere voluit? Hinc ipse Chrysostomus infert, majus quid operari, qui eleemosynam dat, quam qui mortuum ex Dei gratia & dono suscitat, aut infirmum sanat. Magna, inquit, res homo, & pretiosa, vir misericors: *Hæc major gratia est, quam mortuos resuscitare. Multo namq; majus est, quam in nomine Iesu mortuos suscitare, esurientem pascere Christum. Nam hic quidem tu de Christo bene mereris, illic autem ipse de te. Hic* (in signis inquam) *ipse debes Deo, in eleemosyna verò, Deum habes debitorem. In miraculorum editione debitorem te Deus habet, in eleemosyna autem tu Deum tibi obstrictum habes.* Hæc adeò vera sunt etsi mirabilia videantur, ut quantumvis certum sit secundum fidem, quod diximus, hominem nihil penitus dare posse, quod sit pretium suæ justificationis & remissionis peccati: justificamur enim gratis: tamen ad ostendendam vim eleemosynæ, & confidentiam, quam in animo dantis generare potest, si legitime fiat, vocatur in scriptura pretium redemptionis animæ. Ita intelligit S. Augustinus illa Davidis verba, quæ de divitibus gloriantibus in multitudine divitiarum suarum dixit, causam perditionis, cujusvis eorum exponens: *Et non dabit*, inquit, *Deo de propitiatione sua, nec pretium redemptionis animæ suæ.* Ille, inquit Augustinus, confidit in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriatur, qui non dabit Deo de propitiatione sua, id est, placationem, qua flectat Deum pro peccatis: nec pretium redemptionis animæ suæ. Qui sunt, qui dant pretium redemptionis animæ suæ? Quibus ait Dominus: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut & ipsi recipiant vos in æterna tabernacula.* Illi dant pretium redemptionis animæ suæ, qui non cessant eleemosynas facere. Ita Augustinus. In cujus confirmationem, illam expendit sententiam, quam Paulus præcipiendam divitibus tradidit Timotheo: *Divitibus hujus seculi præcipe, non sublime sapere, nec sperare in incerto divitiarum suarum.* Et quasi dicerent: Quid igitur facturi sumus de divitiis nostris? *Divites*, inquit, *sint bonis operibus, facile tribuere*, id est, abundantes eleemosynas dare: *Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant vitam æternam.* Quæ verba duobus modis intelligi possunt, ut omittamus quæ supra tradidimus. Primò, ut boni fundamenti nomine, intelligat meritum & jus, quod homo acquirit ad vitam æternam per eleemosynarum largitionem, sicut fundamentum bonum ad aliquam hæreditatem acquirendam, quam quis intendit, est legitimum jus ad illam. Videturq; alludere Apostolus ad Christi doctrinam, asserentis, se æternæ vitæ regnum daturum, pro operibus miseri-

Marginalia (left): In Ps. 40. — Ps. 40. cit. 1. — Ps. 111. 8. Li. de Naboth ca. 7. I. 3. de Naboth. c. 14. — Prov. 19. — a Li. de op. & eleemo. b L. de Na. c. 12. & 14. c Ho. 6. & 7. in ditesc. d Locis cit. e Ho. 5. de pænit. post med. & ho. in illum Ps. 38. verm. tamen vane. f Pro 22. 7. g Hom 36. ad pop. & 36. in 2. ad Corint. in Moral.

Marginalia (right): ¶ 511. In Ps. 48. — Psal. 48. — Luc. 16. 9. — 1. Timo. 6.

misericordiæ, qui dicturus est, *venite benedicti, & possidete regnum.* Et si quæras,
Matt. 25. quodnam fundamentum ad talem vitam possidendã? *Esurivi n. & dedistis mihi manducare.* Non alia opera, inquit Augustinus,
Lib 50.ho. hom. 19. exprimere voluit tanquam fundamentum, ut quo in loco eleemosynæ opera reponere & æstimare debeas,discas. Et vocat Apostolus *fundamentum bonum*, alludens etiam
Tob. 4. 10. num. 12. ad illud sancti Tobiæ consilium ad filium suum: *Quomodo potueris, ita esto misericors, &c. Præmium n. bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.* Omnia verba expende. Quidnam magnum homo potest coram summo Deo, in cujus conspectu omnes angeli & Seraphim, quasi nihilum sunt & inane? ut
Esai. 40. Propheta juxta B. Hieronymi expositionem
Iob 35. 7. 8. dixit: *Si juste egeris, quid donabis ei:* dixit quidam amicus B. Iob: *Homini qui similis est tui, prodesse poterit justitia tua:* sed coram summo Deo quid magnum esse potest, & quid grandem fiduciam coram eo dare, cui postquam omnia, quæ possumus fecerimus, dicere debemus, *servi inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus.* Eleemosyna, quæ non solum fiduciam præstat, sed magnam. Ideo dicit, quod per illam *Præmium bonum tibi thesaurizas*, quod Paulus vocat, fundamentum bonum,& securum cui innitaris ad apprehendendam vitam æternam. Poteris n. libere Deo dicere: Tibi cum in terra mea in paupere egeres, dedi vitam terrenam; da mihi cum egeo, in cœlo tuo; vitam cœlestem: Te vestibus meis indui, cum nudus esses,me vesti gloriæ tuæ indumentis, cum nudus coram te appareo: in te cum coram me positus fuisti, liberalis extiti, in me cum coram te appareo, liberalis existe, nec n. justum est,aut congruum, aut vero possibile,ut liberalior sit homo in Deum, quam Deus in hominem. Aut vero allusit Paulus, ad illã celebrem Spiritus Sancti ore Sapientis vocem: *Ignem ardentem extinguit a-*
¶ 512. Eccl. 3. 33. *qua, & eleemosyna resistit peccatis, & Deus protector est ejus, qui reddit gratiam, meminit ejus in posterum, & in tempore casus sui inveniet firmamentum.* Omnia expende.

Dixit idem Sapiens, Deum constituisse mundum ex contrariis; *Contra malum bonum, unum contra unum, duo contra duo, nec fecit quidpiam deesse.* Quem locum expendit B. Eccl. 33. 15 & 47. cap. 11 de trin. cap. 18.
August. illam indicans doctrinam, quã princeps Philosophiæ Aristoteles tradidit, necessarium esse, ut ita mundus esset constitutus, si permanere debebat. Si n. tantum daretur unum contrarium, inquit Arist. & nullum aliud poneretur, quod ejus actionem posset impedire, illud omnino mundum consumeret. Si solus daretur ignis in mundo, nec esset aqua, quæ illi posset obsistere, totum mundum consumeret: de quibus alibi. Deus autem non minus providit mundo spirituali, quam visibili & corporali. In mundo corporali, quia est ignis, posuit aquam, qua illius vim enervaremus, ne totus mundus consumatur: in mundo spirituali, contra ignem peccati, quidnam constituit? eleemosynam, quæ sic peccato resisteret, sicut aqua igni: ut sicut cum accenditur domus, remedium est aquam copiose profundere, ita cum accenditur anima tua per peccata, eleemosynam profundas, quæ illius actioni & viribus resistat. Vide vim, quam eleemosynæ voluit attribuere, quam omnium potentiori designavit contrarium. Nihil in mundo potentius ad rem destruendam, quam ignis, qui activior est, & omnia in favillam convertit: nihil potentius ad destruendam animam, quam peccatum, quod ejus virtutes & dona consumit, & animam perdit. Huic tam potenti igni, quis poterit resistere? Ad extinguendum peccatum non habuerunt vim antiqua omnia sacrificia, aut sacramenta, oportuitque ut ipsemet filius Dei de cœlis veniret, humanam carnem assumeret, crucem subiret, mortem pateretur infamissimam, & sanguinem funderet, ut peccati flammas sopiret. Et nihilominus Deus eleemosynam nunc tibi proponit, quæ illius vires enervet, ardorem extinguat, & flammas absumat. Nescio si aliquid altius de eleemosyna dici posset: quod quomodo intelligendum sit, alibi exponemus. Nec mirum quod hanc habeat virtutem; nam *Deus*, inquit, *prospector est ejus, qui reddit gratiam.* Gratiæ nomine eleemosynam ipsam intel-

telligit gratiose & hilariter exhibitam. Ita grata est Deo eleemosyna, ut oculos non avertat ab eo, qui illam facit. *Vanſele los ojos tras el.* Pro grandi mercede Deus David promisit: *Firmabo super te oculos meos.* Hanc cuique eleemosynam concedit, in quem oculos suos collocat, estque prospector ejus, qui reddit gratiam. Cum eleemosynam facis, ne cures videri ab homine aliquo, non n. deficiet, qui aspiciat & retribuat: Deus scilicet ipse, qui defixis oculis conspicit. Et nunquam hoc ei memoria excidit: *Meminit ejus in posterum.* Homo vilis, & ingratus, qui non intendit solvere, quod ab alio accepit beneficium, statim illud oblivioni tradit: qui tamen est nobilis corde, & quod recipit, nititur majori munera rependere, nunquam acceptum donum obliviscitur.

Psa.31.8.

¶ 513. Per eleemosynam Deus voluit à te beneficium recipere. Christus, inquit Augustinus, est qui recipit, quod pauperi das, eodem affectu, ac si ipsemet esset pauper recipiens: ideo nunquam hujus obliviscitur, quin potius perpetua memoria conservatum tenet, ut majori munere solvat. Quid inde sequitur quod qui eleemosynam facit, *in tempore casus sui, inveniet firmamentum.* Tempus casus, erit tempus mortis, quando morte adveniente omnia tibi cadent: cessabunt pecuniæ, mensæ eduliis repletæ, lecti eburnei. Aut vero tempus casus, erit tempus futurum judicii, *quando cœli magno impetu transient, elementa calore solventur, & terra, & quæ in ipsa sunt opera exurentur.* Tunc inveniet firmamentum solidum, cui innixus, omnibus cadentibus ipse stet. Cadent divites, potentes, ebriosi, epulones, luxuriosi, & omnes peccatores, qui non firmamentum collocarunt, quo stare possent. *Esurivi*, inquit Christus, *& non dedistis mihi manducare: sitivi, & non dedistis mihi potum:* Nullum apposuistis firmamentum, cui possetis inniti. Cadent in infernum. *Ibunt in supplicium æternum.* Ecce firmamentum. Cui idem Sapiens concinens subdidit: *In lingua sapientia dignoscitur; & sensus & scientia, & doctrina, in sermone sensati; & firmamentum in operibus justitiæ.* Opera justitiæ eleemosynas vocat, ut sæpe dictum est. Hæc supponenda sunt illi qui firmamentũ vult sibi constituere, ut stare possit, omnib. cadentib. Sapientia quidem supponenda est, ut lingua recte loquatur, & doctrina, ac prudentia, ut quis sapienter proferat sermonem in concilio: sed ut firmamentum statuatur, quo firmus homo in tempore casus consistat, opera eleemosynæ supponenda sunt. Non constitues tibi firmamentum, nec fundamentũ bonum, ex eo quod sapienter loquaris, neque ex eo quod prudenter mente discurras, neque ex eo quod in terra multa acquiras & compares, sed ex operibus justitiæ, id est, ex eleemosynis, quæ quia rationem aliquam justitiæ subministrant, statuenda sunt, ut possis coram Deo in tempore casus stare. Ecce fundamentum, quod apponere debes, ô dives, inquit Augustinus ad apprehendendam vitam æternam. Via cœli, per quam venitur ad patrem, pauper est. Incipe ergo erogare, si non vis errare. Hincque te examina, quodnam fundamentum habeas ad vitam æternam apprehendendam. Vide ô dives, si viduæ benefecisti, & si pupillum pavisti; vide quos nudos vestieris, quos famelicos paveris, &c. Si hujusmodi opera non egeris, quamvis plores, jejunes, & cætera bona facias, adhuc tamen fundamentum à te statutum non est, ut ipsemet Augustinus prosequitur.

2. Petr. 3. 10.

Matt. 25.

Eccl. 4. 29.

Ser. 25. de ver. Dom. ad fin.

In Ps. 37. in illud. Cogitabo pro peccato meo.

§. 37. *Singulariter disponit eleemosyna ad remissionem peccatorum, & regnum æternum acquirendum, ut Augustinus prosequitur.*

¶ 514. Secundus modus est, ut per *fundamentum bonum ad apprehendendam in futurum vitam æternam*, intelligamus divinam gratiam. Hæc enim est legitimum fundamentum ad vitam æternam apprehendendam, sicut peccatum est fundamentum æternæ mortis incurrendæ, juxta illud Apostoli, *Stipendia peccati mors, gratia autem Dei vita æterna.* Divitibus autem hoc imponendum docet Apostolus, quod per copiosas eleemosynas, hujusmodi fundamentum sibi comparent. Quod non ita intelligas, quasi per eleemosynam possit quis gratiam promereri, non enim gratia cadit

1. Ad Tim. 6. 1. 9.

Rom. 6. 23.

sub

ſub merito; ſed quoniam eleemoſyna fiduciam grandem dat, ad illam à Deo poſtulandam: & quia inter omnia opera, quibus homo ſe diſponit ad divinam gratiam, & ad peccatorum remiſſionem obtinendam (neceſſarium eſt enim, ut qui hanc vult conſequi, ſe diſponat, agens quod ad ſe ſpectat) eſt eleemoſyna & miſericordia, ut D. Thomas *a* tradidit, cujus actus, ut ipſemet docuit *b*, operatur circa peccatum, vel per modum ſatisfactionis poſt juſtificationem, vel per modum præparationis ante juſtificationem, in quantum miſericordes miſericordiam conſequuntur, de qua propterea ſæpe in ſcriptura ſingulariter dicitur, ut B. Auguſtinus *c*, expendit, quod *d*, *ab omni peccato, & à morte liberat*: *& ipſa eſt, quæ purgat peccata, & facit invenire miſericordiam & vitam æternam*, & *e*, *per miſericordiam, & fidem purgantur peccata*, & quod *f*, *miſericordia, & veritate redimitur iniquitas*; & quod *g*, qui eleemoſynam facit, *dat pretium redemptionis animæ ſuæ*. Quibus concinit illud inſigne dictum Ambroſii *h*, explicantis illud. *ſicut aqua extinguit ignem*: *Magno ergo eſt*, inquit, *eleemoſyna quæ ardentium criminum globos, benevolentiæ ſuæ fonte refrigerat & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum*: *& quamvis offenſus Deus, quamvis criminibus provocatus, cogatur liberare eleemoſynis; quæ diſpoſuerat punire peccatis. Cogitur enim quodammodo à nobis, dum compellitur pro actibus noſtris mutare ſententiam, &c.* Expende adverbium illud, *quodammodo*. Videtur enim Ambroſius concedere, quodammodo dici poſſe, eleemoſynam obligare, & cogere, vimque facere, ad peccatorum remiſſionem & gratiam obtinendam. Quod qua ratione dici poſſit, alibi ex profeſſo exponemus. Et hanc ego ſupremam eleemoſynæ excellentiam conſidero; quod quamvis nihil homo agere poſſit, quod ſit pretium redemptionis animæ ſuæ, aut remiſſionis peccatorum ſuorum; aut quod vel minimam etiam imperfectæ juſtitiæ rationem habeat ad illam obtinendam, & divinam gratiam conſequendam: Deus nihilominus ita illam commendat, ut liberè, & abſolutè loquendo, ipſi ſingulariter tribuat purgare, extinguere, delere, & remittere peccata, eſſe redemptricem animæ captivæ per peccatum, quæ miſericordiam & gratiam divinam obtinere, & vitam æternam conſequi faciat. Hoc excellenter annotavit D. Auguſt. inſignis divinæ gratiæ aſſertor, qui ſciens & ſupponens gratiam gratis dari, explicat nihilominus, quomodo eleemoſyna illam conſequi dicatur. Supponit ille, inter ea, quæ mentem ejus plurimum movebant in ſcriptura Dei, illud eſſe, quod Chriſtus Dominus prædixit in judicio futurum, quod dicturus eſt iis, qui à dextris erunt: *Venite benedicti, poſſidete regnum*: *Eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare. Quod uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* Quid enim eſſe poteſt cauſæ, quod cum multa majora bona juſti operati ſint; ſolius eleemoſynæ meritum producat Dominus, & cum multa mala impii, ſolum ad eorum damnationem exprimat eleemoſynæ omiſſionem? Quære, inquit Auguſt. cauſas, vel tantæ mercedis, vel tanti ſupplicii, percipite regnum, & ite in ignem æternũ. Quare iſti percepturi regnum? *Eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare.* Quare illi ituri in ignem æternum? *Eſurivi enim. & non dediſtis mihi manducare.* Quid eſt hoc rogo? video de his, qui percepturi ſunt regnum, qui caſti fuerunt, abſtinentes ab operibus malis: veruntamen ipſis non ait: Percipite regnum, caſtè enim vixiſtis, nulli fraudem feciſtis: non dixit hæc; ſed percipite regnum, quia eſurivi, & dediſtis mihi manducare. *Quanto hoc excellit, quando cætera tacuit, & hoc ſolum Dominus nominavit?* Rurſus ad illos; *Ite in ignem æternum.* Quam multa poſſet in impios dicere? Quoniam ſi quærerent: quare imus in ignem æternum? Quare quæris, adulter, homicida, fraudator, ſacrilege, blaſphemator, infidelis? nihil horum, ſed *quia eſurivi, & non dediſtis mihi manducare*, video vos moveri ſicut moveor. Et verè mira res. Hujus autem admirabilis rei rationem colligo, ut poſſum, quam vos non celabo. Scriptum eſt; *ſicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum.* Item ſcriptum eſt: *Include eleemoſynam in corde pauperis*

a 2.2. quæ. 154 art. 2.
b 1.2. q. 113. art. 4. ad 1.
c L. 50 ho. ho. 19. & 93 & li. de ca. nov. c. 2.
d Tob 4. 11 & 11
e Pro. 15. 27.
f Ecc. 3. 33
g Pſ. 48. 9.
h Serm. 15

Serm. 15. de temp. & li. 50. hom. hom. 19.
Matt 25. 34. 35. & 41.
¶. 515.
Eccl. 3 33.
Ecc 29. 15

 peris

Ecc 19 15 *perit & ipsa pro te deprecabitur Dominum.* Dan.4.24 Item scriptum est, *Consilium meum audi rex, peccata tua eleemosynis redime.* Et alia multa sunt divini eloquii documenta, quibus ostenditur multum valere eleemosynam ad extinguenda & delenda peccata. Proinde, illis quos damnaturus est, imò plus illis, quos coronaturus, solas eleemosynas imputabit, tanquam dicens: Difficile est, ut examinem vos, & appendam vos, & scruter diligentissimè facta vestra, non inveniam, unde vos damnem. sed ite in regnum: Esurivi enim, & dedistis mihi manducare. Non ergo itis in regnum, quia non peccastis; sed quia vestra peccata eleemosynis redemistis. Rursus & illis: Ite in ignem æternum. Illi tanquam noxii considerantes conscientias suas, de quibus Sap.4.20. Sapientia dixit: *Traducent eos ex adverso iniquitates eorum.* Sine dubio videbunt se justè damnari pro sceleribus & criminibus suis: & quasi eis diceret; Non inde unde putatis, sed quia esurivi, & non dedistis mihi manducare: si enim à peccatis vestris aversi, & ad me conversi illa omnia peccata & crimina eleemosynis redemissetis, ipsæ eleemosynæ modo liberarent vos, & à reatu Matt.5.7. tantorum criminū absolverent. *Beati enim misericordes, quoniam misericordiam consequentur;* modo autem, ite in ignem æter-Iaco 2 13. num. *Iudicium enim sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam.* Ita Augustinus: qui ex his infert, id quod supra docuimus, infructuosa aut insufficientia esse cætera pænitentiæ opera, vigilias, jejunia, supplicationes, preces, ad delenda peccata, si misericordiæ operibus aut affectibus destituta fuerint. Id quod confirmat ex eo, quod Christi præcursor Ioannes, veram pœnitentiam Luc. 3. 7. exposcens dicit: *Generatio viperarum, quis vos ostendit fugere ab ira ventura? Iam securis ad radicem arboris posita est. Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ.* Quisquis istos fructus non fecerit, inquit August. sine causa putat per sterilem pœnitentiam se mereri veniam peccatorum. Qui sint autem isti fructus, ipse consequenter ostendit; nam post hæc ejus verba, interrogabant eum turbæ dicentes; *Quid ergo faciemus?* Id est, qui sunt isti fructus, quos ut faciamus hertatis & terres? *Respondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det unam non habenti, & qui habet escas, similiter faciat.* Quid manifestius fratres mei? Quid certius? ¶ 516.
Quid expressius? Quid ergo aliud sonat, quod superius ait: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur,* nisi quod sinistri audituri sunt: *Ite in ignem æternum: Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare, &c.* Ecce divites, quid vobis injungitur, eleemosyna, sine qua sterilem vestram pœnitentiam Augustinus, imò & *Locis cit.* Baptista Ioannes decernit. Extrahis lacrymas ex oculis, suspiria ex corde, manus contra te convertis pectus tundens? ut hæc sint frugifera, extrahe pecunias ex sacculo, facultates ex reposito, manus extende ad pauperes: sine enim misericordiæ operibus, sterilia hæc, quæ agis redduntur: meritò propterea dictum est: *Redemptio animæ viri, divitiæ ipsius.* *Prov. 13. 8.* Non penitur redemptio animæ tuæ in lacrymis, suspiriis, tunsione pectoris, clamore ad Deum, quamvis hæc necessaria sint; sed in divitiis tuis, ut optimè Ambros.a, August.b, & Basil.c, expendunt, sed in divitiis, quibus, expendendo in usus pauperum, peccata redimuntur, ut dixit Daniel ad regem. Fecit, inquit Ambrosius, de veneno antidotum; divitiæ enim, quæ homines inficiunt, dum amantur & retinentur, in antidotum convertuntur, si in pauperes profundantur. Hinc igitur patet, cur elegantissimè David vocet eleemosynam, Iustitiam, dicens; *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in seculum seculi.* *Ps. 111 8.* Primò enim ita vocatur, quia ad acquirendum omne bonum, quod justitiæ nomine exprimitur, eleemosyna conducit; estque totius boni radix, si sicuti fieri debet, fiat: secundò, quia bonum est, forteque fundamentum, & titulum ac jus quoddam justitiæ tribuere videtur ad prætendendum quod volueris coram Deo, cui dicere poteris (ut August. judicavit) *Ser. 50. de temp. circa finem.* misertus sum tui, dū in paupere eras miser; miserere mei, dum me miserum vides; vestivi te, vesti me, dedi tibi, da mihi, qui dixisti, *date & dabitur vobis.* Hinc in Scriptura sacra, dum misericordiæ opera inducuntur, justitiæ titulus statim sub-

a *Li. de Elia. c. 20.* b *Ser. 212. de temp.* c *Hom. 7. in divites post med.*

Psal. 7.9. subinfertur. *Iudica me Domine secundum*
In Psal. 7. *justitiam meam*, dicebat David, quo nomine
Chrysostom. credit intellexisse misericordiam, quam erga inimicos suos operatus
Tob. 4.12. fuit. Ideo S. Tobias quamvis primo commendans filio suo eleemosyne opera dixerit,
esse fiduciam magnam coram summo Deo,
sed postquam audivit angelo testante se per
eleemosynas tot tantaq; bona promeruisse:
Tob. 12.9. & quod *eleemosyna à morte liberat*, *& ipsa
est, quæ purgat peccata, & facit invenire vitam æternam*, morti proximus filium & ne-
Tob. 14.11 potes instruens, *Filiis*, inquit, *vestris mandate, ut faciant justitias & eleemosynas*. Dictio *Et*, non tam conjunctionis, quam explicationis vim habet, quasi dicat; ut faciant justitias, id est, eleemosynas. Hæ enim rationem justitiæ inducere videntur; juxta quam doctrinam intelligunt sancti Patres illam divinam exhortationem per O-
Ose. 10.12. seam prophetam: *Seminate vobis in justitia, & metite in ore misericordiæ*. Præpositio illa *In* idem est hoc loco & multis aliis
¶ 517. ac *Ad*, quasi dicat: *Seminate vobis ad justi-*
a *Lib.* 2. *tiam*. Ita Origenes *a*, Basilius *b*, Ambros. *c*,
in Iob. & & Bernard. *d*. Et expendunt primò Ambros.
tra. 11. *in Matth.* & Basilius illud: *Seminate vobis*, quasi di-
b *Hom.* 6 cat, inquit Ambros. Esto spiritualis agrico-
in ditescen. la; sere quod tibi prosit. Hoc solummodo
c *Serm* 81. tibi seminas, quod in pauperes profundis,
& libr. de cætera quæ recondis, ignoras cui congrega-
Nab. cap. 7. *ad fin.* bis ea, & certum est te illa omnia penitus re-
d *Ser.* 37. *in* licturum: bona satio in corde viduarum. Si
cant. & E- terra reddit tibi fructus uberiores, quam ac-
pist. 108. ceperat; quanto magis misericordiæ remuneratio reddet multipliciora quæ dederis. Dedisti esurienti? inquit Basilius: Tibi seminasti, tibi consuluisti; quod dedisti, ad te cum augmento redibit. Quemadmodum enim frumentum in terram cadens lucrum projicienti parit, sic & panis in esurientem projectus, multam in posterum tibi reddet utilitatem. Et quam reddet? Quam explicat nomen justitiæ, quod omne bonum significat. *Seminate vobis ad justitiam*, id est, ad omne bonum metendum, & ut possitis cum Deo agentes, quasi quendam titulum apparentis justitiæ prætexere & allegare. Si vis salutem à Deo obtinere, illius primo semina jacito, dando salutem pauperi infirmo: si cordis solatium acquirere, consolare viduam, quæ extrema inopia urgetur: si rectum in negocio quod aggrederis exitum: pauperem exeuntem ad petendam eleemosynam, cum gaudio in domum suam reducito. Ideo subinfert: *Et metite in ore misericordiæ*. Difficilia quibusdam hæc verba videntur, quæ ex dictis facilia redduntur. Est eleemosynæ largitio, quædam seminatio: seminationi respondet messis: quæ seminaverit enim homo hæc & metet. Seminavit abundantem misericordiam? misericordiam metet abundantissimam. Et verè videtur loqui Propheta, quasi considerans misericordiam Dei, ad modum sacci cujusdam pleni. Hunc ne in te misericordiæ dona profluant, ligatum tenent peccata, singulariter tua crudelitas, ut scripturæ sacræ dicere consueverunt. Si facis eleemosynam, saccum aperis, tollis ligaturam oris ejus, profluentque ad eum modum, quo ex sacco pleno, si ligatura
auferatur, *à boca de costal*. Simili phrasi uti-
tur Deus per Isaiam, ut D. Chrysost. annota- *Hom.* 54.
vit. *Frange esurienti panem tuum, & egenos* *in Matth.*
vagosque induc in domum tuam, cum vide- *Esa.* 58.7.
ris nudum operi eum, &c. tunc erumpet qua- 8.
si mane lumen tuum. Erumpet vel scindet, dixit, ait Chrysost. ut velocitatem & copiam dantis exprimeret; utque hoc verbo intelligamus, valde illum salutis nostræ cupidum esse, quodque muneribus plenus ex largiendi festinatione quasi prorumpit, cum nihil sit quod inæstimabile dandi desiderium prohibere possit. Quibus omnibus infinitam profecto bonorum omnium copiam paratam esse nobis ostendit. Ita Chrysost. consoné certè hebrææ veritati, in qua poni-
tur verbum *Bakagh*, quod significat dirum- בקע.
pere, & loquitur metaphora sumpta à sacco pleno, repleto & ligato: quem si quis acuto gladio discindat, aut forti manu dirumpat, subitò accipit, quicquid in sacco continebatur. *Frange esurienti panem tuum*: Ita agens, erumpet lumen. Quo nomine bonum significare scriptura consuevit, sicut per tenebras malum & adversum. Est saccus misericordiæ divinæ, bonis omnibus plenus, repletus, & quasi crepans:

Sed

sed eum tenent ligata peccata tua. Quando manum extendis frangens panem, quem porrigis pauperi; excindis saccum, quasi novacula illum apetiens, aut quasi disrumpens: tumque omnia bona abuudantissimè profluunt in te. Eja dives, frange panem, aperi sacculos tuos, pande ostia cellarii & horrei, & saccum misericordiæ Dei discindes. Disperge, da pauperibus: metes in ore misericordiæ justitiam, id est, omne bonum.

§. 38. *Cornu miserentis exaltatur in gloria, cujus divitiæ pauperibus datæ, splendentes in cœlo apparebunt, & regnum æternum per ea acquiret.*

¶ 518. MErito tandem juxta hanc doctrinam
David rem totam concludere volens,
Cornu, inquit, *ejus exaltabitur in gloria.*
Ps.111.10 Grandia sacramenta hæc verba continent,
quæ intelliges, si annotes, cornu in Scriptura
sacra significare duo: primò fortitudinem
& potentiam: cujus metaphoræ hanc
a In Ps.88 rationem tradit Theodoretus *a*, quia animalia
cornigera suam vim in cornibus sitam
habent, quibus pugnant, dejiciunt, la-
b Ps88.18 cerant, se defendunt. Ita dicunt justi *b*: *In*
c Ps.17.3. *nomine tuo exaltabitur cornu nostrum*, id
est, virtus nostra: & David vocat *c*, Deum:
Protector meus, & cornu salutis meæ. Ita
etiam cum de peccatorum potentia liberari
d In Ps.21 postulabat, dixit, ut Augustinus *d*, annota-
e Ps.21.22 vit *e*, *Salva à cornibus unicornium humilitatem
meam*, id est, me humilem & debilem:
quomodo itidem Deus dicere volens, se contriturum
potentiã impiorum, & exaltaturũ
f Ps74.11 virtutem justorum dixit *f*: *Omnia cornua
peccatorum confringam, & exaltabuntur*
g Ier. 48. *cornua justi.* Ita dicitur *g*, *Abscissum cornu*
25. *Moab*, & *h*, *confractum cornu Israel.* Et hu-
h Thr 2.3. jusmodi innumera, Secundo sumitur pro re-
i In c.1. gno aut dignitate regia, ex eo inquit Euthy-
Luc. mius, quod reges ungebantur oleo, quod ferebatur
cornu: aut verius, quia in cornigeris
animalibus, cornu cæteris eminet loco, & robustiori potentia. Ita quando vidit Daniel bestiam quartam, dentes habentem ferreos & cornua decem, ex quibus tria evulsa sunt, dixit Angelus ad Danielem, visionem explicans: *Cornua, decem reges erunt,* Dan.7.24
& alius consurget post eos & ipse erit potentior prioribus, & tres reges humiliabit. Similiter cum Ioannes vidit bestiam habentẽ
cornua decem, dixit illi Angelus: *Hæc decem* Apo.17.12
cornua, quæ vidisti, decem reges sunt, qui re- a Zach.1.
gnum nondum acceperunt, sed potestatem b In cap.1. Zach.
tanquam reges una hora accipient. Ita qua- c Ps.91.11
tuor mundi suprema regna vel monarchiæ, ostensa sunt Zachariæ *a*, sub typo quatuor cornuum, ut Hieron. *b*, intellexit. Ita dixit David *c*; *exaltabitur sicut unicornis cornu meum*, id est, regnum meum, per Christum. Hoc nomine frequentissime Christi regnum
exprimitur in scriptura, ut cũ dicitur; *Illuc* Ps.131.18
producam cornu David: quod Hieronym. Augustinus Theodoretus & Beda de regno Christi intelligunt, & Hieronymus legit: *Oriri faciam cornu David.* Utroque modo
censet Euthymius *a*, accipi illud posse *b*, *Et* a In cap.1. Luc. cit.
erexit cornu salutis nobis, in domo David b Lu.1.69
pueri sui; primò, ut cornu significet potentiam, quasi dicat: Erexit in Ecclesia fortitudinem salutis, *levanto una fuerca de salud*, cujus virtute omnes dejiciantur inimicæ
potestates. Hoc modo intellexit Gregorius. Lib. 6. in
Cornu quippe salutis, inquit Greg. quid est, 2. Reg. c.3.
nisi sublimitas Ecclesiasticæ potestatis; quod n. antiquitus nusquam dictum fuit, modo
universali Ecclesiæ dicitur: *Quodcunque li-* Matt. 16.
gaveris super terram, erit ligatum & in cœ- 29.
lis: & quodcunq; solveris super terram, erit solutum & in cœlis. Nulla est infirmitas tam grandis, quam non excedat potentia salutis, quam Christus in domo David, id est, Ecclesia, erexit. Secundò, ut cornu significet regnum. Erexit Christum regnum quoddam salutis, in quo solo salus vera contineatur, & conferatur hoc est ejus sancta Ecclesia, quam
Apostolus vocat *Regnum filii dilectionis*, id Ad Col.1.3
est, dilectissimi. Iuxta hanc ergo duplicem
significationem duobus modis potest David In Ps.111.
sententia explicari. Primò, juxta D. Augustini profundissimam mentem, ut nomine cornu intelligat divitias, facultatesque ejus, qui in pauperes dispersit. Hæ namque meritò vocantur *Cornu*, quia reputantur pro
potentia & fortitudine. *Substantia civita-* Pro.10.15
tis, inquit Sapiens, *urbs fortitudinis ejus.*

Sub-

Substantiam enim & divitias suas, dives suam reputat fortitudinem, qua se defendit, protegit, opprimit, dejicit, vincit, superat, & prævalet: & tantum dicitur quis de fortitudine, & potentia habere, quantum de divitiis. Fœlix jucundusque homo,
¶ 519. qui miseretur & commodat. Dispersit enim dans pauperibus divitias, & facultates suas. Istæ non sunt illi deperditæ, sed in gloria exaltatæ consistunt; & tanquam in Dei thesauro, exaltatæ & servatæ manent, meliori sorte sunt repositæ. Thesaurizavit in cœlo, & ad ejus celsitudinem divitias suas evexit, ex eo quod illas seminavit, & dejecit in terram. Sicut ut granum in altum se erigat
Hom. 6. in ditescentes. fructificans, inquit Basilius, oportet in terra demittere & ad ima dejicere, alioquin ipsum solum manet; ita ut divitiæ in altum fructificantes erigantur, spargendæ sunt in terram pauperum; in hos, quas tanquam terram omnes conculcant. Quando divites avari, quæ condiderunt in terra reliquerint: quando viri divitiarum aperientes oculos, nihil videbunt, nec invenient. aliquid in manibus suis: quando
Sap. 5. 8. lamentantes se dicent: *Quid nobis profuit superbia, & divitiarum jactantia quid contulit nobis?* tunc divitiæ ejus, qui in pauperes sparserat, exaltabuntur, elevabuntur, commendabuntur ab ipso Deo dicen-
Matt. 25. te: *Venite benedicti, esurivi enim & dedistis mihi manducare, &c.* Tunc *exaltabuntur*, quia ipsæ terrenæ factæ erunt cœlestes, corruptibiles, incorruptibiles, & densum lutum, pulcherrimi fulgentesque Sapphiri, ut supra dictum est: Tunc exaltabuntur, quia tunc videbis ô dives, quantum valeat fragmentum panis datum pauperi; tunc conspicies, quanti sit pretii, vestis data nudo: nunc nihil vilius habes, quam id quod das pauperi, tunc exaltabitur in gloria, quia videbitur tanti valoris, quod pro illo omnia Dei bona conferentur: ibi eleemosynæ celebritas & excellentia fiet manifesta, quam hic contemnis agere. An-
In Psa. 71 notavit S. Augustinus excellenter Davidem expressisse abundantissimum fructum, quem Christus Dominus reportaturus erat, ex eo quod sui divini verbi semen jacturus esset in terra, & irrigaturus suo infiniti valo-
ris sanguine, dicens: *Superextolletur super* *Ps. 71 16.*
Libanum fructus ejus. Libanum, inquit Augustinus, solemus accipere hujus sæculi dignitatem; quoniam mons est Libanus, excelsas arbores habens, & nomen ipsum interpretatur, candidatior. Extolletur fructus Christi super Libanum; quia super omnes terræ dignitates, & quicquid in ea pretiosum invenitur. Et verè exaltatus fuit
fructus super Libanum, quia *Deus exalta-* *Phil. 2. 9.*
vit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne ge-
nu flectatur, &c. Et *Constituit* Deus pater *Eph. 1. 21.*
Jesum Christum *in cœlestibus super omnem principatum & dominationem, &c.* Grandis fructus, grandis ejus quod seminatum fuit exaltatio super Libanum. Ecce ô dives, qualis fructus ejus, quod disperseris & seminaveris per eleemosynam: exaltabitur super Libanum, exaltabitur enim in gloria, super omnes mundi dignitates, potestates, Reges, Imperatores. Secundò potest intelligi, ut exprimere velit David fructum eleemosynæ: per illam enim homines constituendi sunt reges. *Exaltabitur cornu*, inquit, *ejus*, id est, dignitas aut regnum ejus, ad tantam altitudinem extolletur, quod ejus dignitas erit regia: rex futurus est: regnum quod verè possideat, in quo tanquam rex regnet, ei erit tradendum, non terrenum sed cœleste, non temporale sed æternum, non humanum sed divinum; ipsum videlicet met regnum Dei, quod omnia bona continet, majora quàm oculus vidit, aut auris audivit, aut in cor hominis ascen-
dit. Da numum, inquit B. Petrus Chryso- *Serm. 8.*
logus, & accipies regnum. Juxta hunc sensum id prædixit David, quod Christus di-
cturus est: *Venite benedicti, possidete para-* *Matt. 25.*
tum vobis regnum, non tantum eis ostenditur, sicut antiquitus Ioanni Euangelistæ
ostensum fuit, quod ut videre posset, *Sustu-* *Ap. 21. 18*
lit eum angelus in montem magnum & al- ¶ 520.
tum & ostendit, inquit, *mihi, &c.* tunc non tantum ostendet, sed verè realiterque tradet regnum, & reges constituet. Quosnam? Eos, qui sparserunt, & seminaverunt per eleemosynas. *Esurivi enim*, inquit, *& dede-*

stis mihi manducare. Expende illam notam causalem *Enim*: hæc ratio, hæc causa. Possetne amplius etiam si fingendo & fabulando loqui vellemus, dici? Potestne huic simile cogitari? Potestne Deus secundum suam omnipotentiam amplius puram creaturam elevare, quam ut suum ipsiusmet regnum ei tradat? Cornu ejus exaltabitur in gloria. Estne hoc, ò divites, fabula? estne inventum ab hominibus aut per homines? est ne somnium confictum? Num onerosa, inquit Chrysostomus, sunt hæc præcepta? Ea inquit Chrysost. sunt hæc præcepta? Ea, inquit, quæ pereunt, dispensa, ut tibi fiant utilia, & detrimenti damnum effugias, & ex ipsis lucrum maximum tibi pares. *Excellentis enim & magnæ inhumanitatis est, post tot spirituales admonitiones, arculis & muris includere superflua, & non illis sublevare proximorum inopiam; sed finere à rubigine & tinea corrumpi, & propter illa suppliciis potius plecti, quam dignam pro eis remunerationem accipere.* Et certè postquam hæc aliaque his similia similiter Basilius prosecutus fuisset, substitit: *Hoc*, inquit, *testimonium validum, qui testatur verus: sed pauci persuasi:* considerantque, tam ipse *a*, quam Ambrosius *b*, quod ore quidem pleno confiteris & dicis te credere, & nihilominus novam ligaturam sacculis tuis injicientem vident, quem audire videntur respondentem: *Pulcher*, inquis, *sermo, sed pulchrius aurum, bona quidem verba, sed meliores divitiæ.* Hoc ipsum considerans Chrysostomus, multam deplorat pigritiam, & arguit infirmam fidem, dicitque nos verè dare occasionem infidelibus, ut irrideant nos, & credant ea, quæ Christiani dicimus, ore solo à nobis proferri, non corde credi. Venit enim gentilis, & videt te labores indefessos subire, ut minimum lucrum reportes, exponere grandes divitias, ut aliquando non solum non grandia, sed nec parva lucreris: interroganti, quid sit causæ, quod pecunias tuas expendas? respondes: Ut lucrum reportem, si quia exiguum lucrum credis te consecuturum, illudque incertum est, tam magnas exponis divitiarum copias, si crederes, quod dicis, expendendo parva in pauperes, innumeras divitias tibi securè reponi, tandem acquirendas: nonne melius abundantiusque expenderes, ubi majus lucrum certiusque confiteris? Sed qui grandi affectu & ardenti voluntate magna expendis, ut parva acquiras; nec minima in pauperes insumis, ut hæc quæ dicis grandia consequaris, hoc ipso indicas, verè te credere, nihil tibi repositum reddendum propter ea, quæ in pauperes expenderis. Eadem ratione prosequitur ad idem institutum Chrysost. considerationem quandam, per quam ad Christianorum mores reprehendendos procedit. Si ingrederetur, inquit, hanc civitatem gentilis, & interrogaret, quam legem Christiani profiteremur, responderetur que, Euangelicam: & inquirenti; quidnam hæc lex contineret, responderemus: Hoc Christi documentum: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo:* nonne irrideret eos, quos audiret talem legem profitentes, quos videret è diametro sentientes & operantes? Ex his similiter idem Chrysost. hominum arguit intolerabilem erga Deum ingratitudinem, qui liberè & voluntariè bona sua hominibus credentes, sperantes ab eis lucra in mutuis, in fœnore, in negotiatione, soli Deo nolunt sua credere, nec de eo confidentiam habent. Deus, inquit ille, omnia bona sua nobis credidit: ipse enim est, qui *vocatis servis suis, tradidit illis bona sua.* Potestque homo melius, quam Joseph dicere: Ecce Dominus meus nihil habet in domo sua, quod non tradiderit mihi: dedit enim homini cœlos cum stellis, quæ illuminent; terram cum fructibus, qui sustentent, aërem quem spiret, aquam quam bibat, angelos qui custodiant, doctores qui instruant, imò non tantum quæ extra se, sed & quæ intra se habebat, dedit: *Sic enim dilexit mundum, ut filium suum daret.* Et hæc quidem, quamvis sciret hominum infidelitatem, & quod futuri erant servi, qui tanquam filius prodigus, dissipaturi erant substantiam, quam acciperent, imò contra Deum ipsum conversuros, & quod filium suum, quem in eorum

Hom. 35. in Genes.

Hom. 7. in divites.
a Ho. 6. in ditescentes.
b Serm. 81 ad finem.

Hom. 12. in Matth. ad fin.

Lib. 1. de compunct. cordis.

Hom 11. in 1. ad Tim.
Matt. 25. 14.
Gen. 30. 8. 9.
¶ 21.

Ioan. 3. 16.

eorum manibus ponebat, erant occisuri, & ejus sanguinem effusuri: nihilominus abundè præstitit omnia in nostram utilitatem, & profectum, & omnia sua nobis concredita tradidit. Homo verò de nullius manibus minus confidit, quam de ipsius Dei: cùm enim liberaliter omnia sua committat & eredat areis, horreis, cellariis, servis, mutuum petentibus, negotiatoribus, terræ, ac agris, mari, ac navi, imò & manibus diaboli, in cujus usum liberalissimè omnia expendit, de solius Dei manibus diffidit, & credit, id solummodo sibi perire, quod ejus manibus crediderit. Ipse, inquit Chrysostomus mysterium summæ excellentiæ nobis credidit, illud quod Paulus vocat, *magnum pietatis sacramentum*, credidit nobis se ipsum, suum sanguinem, sua sacramenta, sua merita, & quicquid ipse lucratus fuit, manibus nostris commisit, nos illi pecunias non credimus, & hoc, quamvis audiamus ipsum protestantem, non eas postulare, ut sibi retineat; sed ut nobismetipsis securas conservet. Hortatur enim & dicit: Mihi omnia vestra servanda permittite, nemo ea diripiet, neque tinea demolietur, neque latro suffodiet; & centuplum se daturum pollicetur: nec sic quidem obtemperamus. Et certè dum apud aliquos quidpiam deponimus, nihil accipimus amplius, ab his quæ deposueramus; gratiasque agimus, si vel totum, quod deposuimus receperimus, & si fur aliquid furetur, nostro cum detrimento id faciet. At verò cœlestis ille nostri depositi salvator, dicturus tibi non est: Latro accepit, corrosit tinea, ærugo demolita fuit, sed hic centuplum reddet, & illic æternam adjiciet vitam: & nemo tamen apud illum deponere studet. At inquies: Serò mihi ista restituet: sed hoc signum est magnifici muneris, quod ista non reddit in vita ista fluxa & mortali, in qua non debes permanere, imò & hic centuplum reddit. Hæc late prosequitur Chrysostomus: qui etiam abundè huic objectioni respondet, ex eo, quod terræ semina tua mandas, à qua longo tempore fructus expectas, & incertos quidem propter ejus sterilitatem, aëris intemperiem, locustarum incursus, grandinis impetus, rubiginis malitiam; *Et fœnerans quidem*, inquit Chrysostomus: *post multos annos sortem recipere concupiscis, cum periculo nec sortem recipiendi, ut mora majus accipias fœnus*: & sæpenumero ira omnia sunt incerta, ut quæ exposueris universa, & lucrum quod sperabas, perdas. Nonne igitur congruentius tibi esset, Deo quæ tua sunt credere, qui in præsenti centuplum, & in futuro æternam vitam, id est lucrum, non solum centuplo, sed infinities majus redditurus est? Conqueritur Deus lamentabili quodam (nostri loquendi more) affectu per Jeremiam: *Videte verbum Domini*, ait Propheta; non perforatis auribus illud excipite. *Nunquid*, inquit, *solitudo factus sum Israeli, aut terra serotina? Quare ergo dixit populus meus: Recessimus, & non veniemus ultra ad te?* Fugit homo solitudinem, in qua multa cùm sint pericula, nullus adest, qui auxilum ferre possit. Nequaquam terræ infrugiferæ, aut illi, qui sero aut nunquam reddit fructus, sua semina mandat, credens illa deperditurus, quæ tali terræ crediderit. Nunquid talis ego sum, dicit Dominus? Nunquid infrugifera terra? Nunquid solitudo, in qua latrones commorentur, omnia vastantes? Cur igitur non in manibus meis divitiarum vestrarum semina seritis? Cur me venientem in paupere fugitis? Ex his igitur patet, quod Christus docere contendit eleemosynam esse, per quam thesauros tuos in cœlum transmittis, pauperesque esse vectores, in hoc positos, ut eo illa deferant.

2. ad Tim. 3. 16.

Hom. 34. ad popul.

Hom. 36. ad pop.

Ier. 2. 31.

§. 35. *Quærunt sancti & rogant pauperes, ut bona accipiant, quorum vectores in cœlum intelligunt, ut Abraham, Lot, & Macedones.*

¶ 522. OMnia quæ diximus, sancti viri, qui vivæ fidei oculis res conspiciebant, optimè intellexerunt, qui propterea nihil magis curaverunt, quam bona sua pauperibus dare, & in eorum manibus reponere, quos noverant à Deo in mundo constitutos, qui quæ sibi crederentur, in cœlum transferent. Hinc Abraham tabernaculi sui ostia aperta habebat, ut Chrysostomus annotat, non timens fures deprædantes; sed optans vectores, qui quæ bona habebat, acciperent in cœlum transferenda. Imò non solum id agebat, sed ante ostium sedebat, inquit Ambrosius, in meridie, vigente solis ardore, quando alii requiescebant, hospitum explorans adventum: non custodiens quæ habebat, ne aliquis extraheret; sed quærens, qui ex tabernaculo suo illa deportaret. In hunc finem, inquit Chrysostomus, domo egrediebatur, pauperum venator effectus; nec ita lætatur venator prædam capiens, sicut ille inveniens pauperem, quem ad tabernaculum suum deferret, ibi reficiendum & refocillandum. Totam diem in hoc insumebat, bonam expectans venationem: & si tandem quempiam videbat, occurrebat, ad terram supplicando se prosternebat, dicens: *Si inveni gratiam in conspectu tuo, ne transeas servum tuum.* Et quamvis, inquit, trecentos decem & octo haberet vernas, non alium misit, sed cursu ipse ad boves contendit, & pinguiorem vitulum attulit, commendans non ancillæ alicui, sed ipsimet Saræ, ut ex adipe frumenti panes conficeret, ipsam volens tanto beneficio afficere, ut illa etiam sua opera in pauperes collocaret: sicut cum latro aliquis videt grandis thesauri imminentem sibi prædam, in sui societatem advocat eum, quem magis habet amicum, in quem singularem vult gratiam conferre. Nec unquam latro aliquis ita in itinere consistens; quem deprædaretur expectavit, sicut Abraham expectabat, non quos deprædaretur ipse, & à quibus quæ portabant, auferret; sed quibus sua abundantissimè largiretur. Id ipsum ejus nepos Lot ab eo didicerat, qui similiter ad vias & bivia exibat, pauperes expectaturus: id sine dubio, inquit Origenes, tam ipse, quam Abraham agentes, quod postea Apostolus dixit: *Hospitalitatem sectantes.* Expendit Origenes vim illius vocis, *sectantes*, quo unico verbo grandem magnificentiam Apostolus comprehendit. Docens enim sectandam esse hospitalitatem, non solum ostendit, ut venientem ad nos hospitem suscipiamus; sed & requiramus, & soliciti simus, & sectemur, ac perquiramus ubique hospites, ne fortè in plateis sedeant, ne extra tectum jaceant. Recordare Lot, & illum invenies, quod non illum hospites, sed ille quæsierit hospites. Ita Origenes. Quod & similiter Chrysostomus a, annotavit idem verbum expendens. Non dissimilis fuit S. Job, de quo hoc Origenes b, annotat, quod tota ratio, cur facultates tenebat, & conservabat, erat, ut pauperibus traderet. Propterea apud eum, inquit Origenes, nunquam foris pauper mansit, cujus janua omni advenienti patuit, quem invalidi nunquam prætermiserunt rogare, de iis, quæ opus habuerunt, qui non dimisit pauperem exire de domo sua vacuum: ad cujus tonsuram ovium, omnium pauperum scapulæ calefactæ sunt: *Ob hoc enim & istam multitudinem pecorum nutrivit, & maximam agriculturam exercuit, ut plurimis impertiret, ut plurimorum memor esset, ut plurimos esurientes saturaret, ut plurimos nudos vestiret, & multis miserabilibus & infœlicibus refrigeraret, & ministerium ejus copiosum, quod ministrabat hospitibus & infirmis miserantibus destitutis, & peregrinis, & pauperibus.* Hæc optimè sancta Fabiola Romana nobilissima intellexit, de qua Hieronymus: Omnem, inquit, censum, quem habere poterat (erat autem amplissimus & respondens generi ejus) vendidit, & inde pecuniam congregatam usibus pauperum præ-

¶ 523.

Hom. 7. in Lucam, quæ est de Lazaro.
Libr. 1. de Abraham cap. 5.
Serm. 21. in epist. ad Rom.
Gen. 18. 3.
Libr. 9. in cap 12. ad Rom.
Rom. 12. 13.
a Hom. 7. in Lucam. cit. & ser. 21. in ep. ad Rom.
b Lib. 2. in Iob.
Iob 31. 32.
Ep. 30. ad Oceanum.

præparavit: *Et prima omnium Xenodochium construxit, in quo ægrotantes colligeret de plateis, & consumpta languoribus atque inedia, miserorum membra foveret. Quoties morbo Regio & pedore confectos, humeris suis ipsa portavit? Quoties lavit purulentam vulnerum saniem, quàm alius aspicere non valebat? Præbebat cibos propria manu, & spirans cadaver sorbitiunculis irrigabat. Non mihi si lingua centum sint ferrea vox, omnia morborum percurrere possim nomina, quæ Fabiola in tanta miserorum refrigeria commutavit, ut multi pauperum sani, languentibus inviderent, &c.* Hujusmodi multa possemus subjicere de B. Ludovico Rege Galliarum, de S. Elisabeth Ungariæ Regina, de B. Eduardo Anglorum Rege, de sancto illo Servolo, paralytico & paupere, qui avidè eleemosynas petebat, ut avidius pauperibus erogaret, ut D. Gregorius *a* latè recenset: de quibus alibi. Solum ad hujus argumenti confirmationem duo libet expendere ex B. Chrysostomo *b*: quæ ut ipse singulariter annotaret, peculiare opus conscripsit, expendens dictum Apostoli: *Oportet esse hæreses c.* Primum est, antiquos illos & primitivos fideles, tam vivæ fidei oculis hæc conspexisse, ut non solum libenter darent bona sua pauperibus supplicantibus & rogantibus sibi aliquid dare; sed ipsi potius supplices rogabant pauperes, & quasi cogebant, ut quæ illis offerebant, accipere dignarentur: & cum pauper aliquis occurrebat, qui primus poterat currere ad illum, supplex orabat, ut bona sua vellet recipere. Hoc probat Chrysostomus ex eo quod Apostolus dixit, ad Corinthios scribens: *Notam autem facimus vobis fratres gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ, & quod jam multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit, & altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum: quia secundum virtutem testimonium illis reddo: & supra virtutem voluntarii fuerunt, cum multa exhortatione obsecrantes nos, gratiam & communicationem ministerii, quod fit in sanctos.* Ex duobus Macedones laudat, primò ex patientia in tribulationibus, quas quanto majores experiebantur & patiebantur; abundantiori gaudio erant perfusi. Secundò, quod ita eleemosynas dederunt ad sanctorum, vel pauperum sustentationem, ut rogarent obnixè, quod eas recipere vellent. Singula verba expende: in primis: *Gratiam Dei.* Voluit Apostolus referre eleemosynarum largitionem, quam Macedones faciebant, & vocat eam *Gratiam Dei*, quia, ut annotant Chrysostomus *a*, & D. Thomas *b*, grandis excellentissimaque Dei gratia est, tibi concedere, ut eleemosynam facias: non solùm quia eleemosyna bonum est opus, & omne bonum potest dici Dei gratia, quia ejus favore fit: sed quia ad te pauperes destinare, ut eis eleemosynam des, grandis ingensque est illius favor. Nonne grandis esset gratia Regis, si volens filium suum mittere ad hanc civitatem, te eligeret; qui illum reciperes & sustentares, tibi Regia dona abundantissimè collaturus? Nonne singularissimo favore te prosequutum censeres, quod aliis relictis & postpositis, te ad id elegerit, & filium suum tibi crediderit? Hæcque fuit gratia, quam CHRISTUS Dominus singulariter viduæ Sareptanæ factam annotavit: cùm enim multæ essent viduæ in Israel, illam elegit, ad quam mitteret suum Propheram alendum & sustentantandum, cum fœlici viduæ ipsius sorte. Si tantam tibi Deus potestatem faceret, inquit Chrysost. ut collabens cœlum erigere ac restituere posses; nonne hoc facto interpretareris, honore te ex eo honestatum, qui conditionem maximè superaret tuam? Ecce igitur majori te honore dignatus est ille: nam quod cœlis ipsis honoratius est, hujus tibi erigendi restituendique curam credidit. Deus enim inter omnia quæ videntur, nihil homine majores æstimat, propter quem & cœlum & terram, & mare fecit, in quo ipse inhabitare magis gaudet, quam in cœlo, &c. Sed de his statim. Deinde expende illud: *Altissima paupertas eorum, abundavit in divitias simplicitatis eorũ.* Macedones grandem tribulationem passi fuerunt, & bonis suis injustè spoliati, unde ingentem paupertatem incurrerunt, quam Apostolus vocat altissimam, ut Chrysostomus, Anselm. & D. Tho-

5524.

a Hom. 15 in Euang.

b Hom qua habetur post 1. ad Corint. c 1. Cor 11 6.

2 Cor. 8, 1.

a Hom. 16. in 2. ad Corint. b in c. 8. 2. ad Corint.

Luc 4. 26.

Hom. 35. ad popul. & 14. in epist. ad Rom.

D. Thomas explicarunt, juxta, quorum mentem voluit dicere, Macedones duo incurrisse, tribulationem vehementem & paupertatem grandem. Sicut autem tribulatio non eis fuit causa tristitiæ, sed potius occasio abundantissimi gaudii; ita extrema paupertas non fuit causa, ut ab eleemosynis cessarent? sed potius ut abundantissimas, juxta eam, quam possidebant substantiam, facerent. Paupertas eorum, inquit Anselmus, quo profundior fuit, *abundavit in divitias* dandas; & cùm magna illis esset paupertas, abundanter erogaverunt sanctis divitias. *Divitias* dico, *simplicitatis eorum*, quia simplici intentione, non ut hominibus, sed soli Deo placerent, quæ habebant erogaverunt. Ex eo igitur, quod pauperiores se viderunt, magis excitati sunt ad abundantiores eleemosynas: nec videre facultates suas à prædonibus raptas, aut diminutas, eorum misericordiam imminuit, sed potius auxit. Hæc itaque prima excellentia; inquit Chrysostom. Macedonum fuit. Secundam autem, inquit idem Chrysostomus, expressit Apostolus, subdens: *Quia secundum virtutem, & supra virtutem voluntarii fuerunt.* Amplius dare per voluntatem cupiebant, & procurabant, quam possent per facultatum suarum vires. Dederunt quidem quæ potuerunt, & majora quàm pro eorum viribus possent. Hoc credo eos egisse, quia sibimetipsis, quæ communiter sunt necessaria, subtrahebant, ut pauperibus erogarent, & jejunabant illi, ut pauperibus cibum darent, nudabant se vestibus suis, ut induerent nudos. Hoc non obligationis opus, sed perfectionis fuit, congruens hominibus, in quibus perfectissima fides vigebat. Invehitur Basilius in divites hujus seculi, ex quibus, qui misericordiores judicantur, ea solummodo dari pauperibus jubent, quæ sibi domibusque suis sunt penitus inutilia, & occupant in domo ac impediunt. Hi sine dubio imperfectissima sunt fide, nec plenè agnoscunt, cuinam eleemosynam præbeant, & quis sit, qui in pauperis persona ad eos veniat. Si enim veniret ad te Rex vestitus indumentis scutiferi sui, ita personam suam dissimulans, ut scutifer, non Rex appareret; si verè eum Regem crederes; num ea tantùm illi conferres, quæ si solummodo scutiferum reputares? Nequaquam certè, sed pretiosiora domus tuæ, illi excipiendo parares. Venit sine dubio in paupere Christus ipse, paupertatis veste dissimulatus: si eum Christum perfecta fide crederes, & attenderes, num contentus esset ea solummodo dare, quæ dares, si quem vides, solam & nudam reputares pauperis personam? Illa solummodo das, quæ quamvis Christus non venisset in paupere, pauperi dedisses. Si nobilem hospitem, inquit Basilius, domi te excipere crederes; eine mensæ solummodo reliquias apponeres? Hæc & alia prosequitur, prosequutusque fuerat Augustinus, contra quosdam divites agens, à quibus requirit, quidnam facturi essent, si ipsemet Christus in propria persona ad eorum domos, sicut ad domum Marthæ veniret esuriens & sitiens. Idem igitur agite cognoscentes, & viva fide credentes ipsummet esse, qui in paupere accedit. Ita perfecti illi Christiani Macedones, videntes pauperes, ipsummet CHRISTUM attendebant in eis: & eodem affectu, quo si Christus in propria persona accederet nudus, algens, sitiens, dolens, semetipsos vestibus exuerent, & ex proprio ore epulas detraherent, ut ipsi darent, ita agebant. Inde provenit, quod plusquam eorum facultas poterat, erant misericordes. Tertiò expendit Chrysostomus illud, *Cùm multa exhortatione obsecrantes nos.* Ecce, inquit, tertiam & quartam excellentiam: Obsecrantes, & cum multa exhortatione, non solùm rogaverunt, sed cum multa exhortatione, id est, ut Divus Thomas exponit per multas rationes nos inducere voluerunt, ut in subsidium pauperum acciperemus eorum divitias, quas offerebant. Obsecratio, inquit Beatus Thomas, est obtestatio per sacra, tuncque obsecramus, cùm petimus ab aliquo, interponentes res, quas maximè sacras reputamus: ut eum postulamus per CHRISTI passionem, per ejus vulnera, crucem, sanguinem: per Beatis-

Margin notes: *Homil. 16. in 2. ad Corint. cit.* — ¶ 525. — *Hom 7. in divites, ad finem.* — *In ca. 2. 1. ad Tim. lect. 1.*

Beatissimæ Virginis puritatem, &c. Ita illi Christiani non solum rogabant Apostolum, ut acciperet in usum pauperum divitias suas: sed obsecrabant, postulantes illud per CHRISTI passionem & crucem; & ut Anselmus colligit, cum lacrymis. Tam simpliciter & devotè obtulerunt, inquit

In hunc locum. D. Anselmus, quod ultra vires eorum erat, in sustentationem, pauperum, qui erant in Jerusalem, ut cum lacrymis deprecantes offerrent, ut vel sic cogerent accipi à se, quod Apostolus accipere recusabat, attendens eorum vires? quia plus erat, quàm poterat eorum substantia: rationes multiplicabant, obsecrationes adjungebant, orantes per CHRISTI passionem, crucem, mortem, sanguinem: ut reciperet ad pauperum subsidium, quæ ipsi dare

¶ 526. volebant. Res sine dubio omnem admirationem excedens. Agebant illi erga pauperes, ut reciperent; quod nunc pauperes

Prov. 18. 23. agunt erga divites, ut dare velint, *Cùm obsecrationibus*, inquit Sapiens, *loquitur pauper*, postulans per Dei misericordiam, bonitatem, & per ipsummet Deum; & nunc vides, quot rationes interponant, exponentes suam necessitatem, & quot adjungant obsecrationes, ut cor lapideum emollire sufficiant per Christi sanguinem; vulnus lateris, ubera Beatissimæ Virginis obtestantes. Hoc illi erga pauperes agebant, illos obsecrantes, ut vellent recipere, quæ illis dabant & offerebant. Ita illi agebant. *In afflictione existentes & paupertate.* Ecce, inquit Chrysostomus, quintam & sextam excellentiam. Et quid rogabant, inquit Chrysostomus? *Ut per gratiam & communicationem ministerij; quod fit in Sanctos*, id est, ut eleemosynam, quam dabant ad subventionem pauperum, acciperemus. Vide quomodo eleemosynam vocant; *Gratiam & communicationem. Gratiam*, quia reputabant magnam sibi gratiam à Deo & pauperibus præstari, si eleemosynas reciperent: *Communicationem*, & societatem, ut significarent, quod cùm dabant elemosynam, non solum dabant, sed accipiebant; imò verius accipiebant; quam dabant. Ita enim qui eleemosynam dat, affectus esse debet (inquit Chrysostomus *Homil. in dict. Pauli post 1. ad Corint. cit.* hæc latissimè prosequens) ut intelligat se potius recipere, quam dare beneficium, ex eo quod pauperi dat; & hanc esse communicationem, quod dans minima, recipit magna; quod dans terrena, recipit cœlestia; quod dans pauperi corruptibilia, ab eo accipit quod sit illorum vector & portator in cœlum, ubi qui dedit, inveniat quod dedit, æterna beatitudine cumulatum. Id ipsum prosequitur expendens perfectam illorum primorum Christianorum fidem, qui omnia penitus quæ habebant, offerebant Apostolis, rogantes illos, ut ea reciperent in pauperum subsidium. Erat autem videre quandam pietatis speciem, non ex sola abjectione opum omnium in unum conflatarum; sed etiam ex abjiciendi modo: *Nam quotquot, vel domos, vel agros possidebant,* *Actor 4. 34.* *ea vendebant, eorumque pretium allatum ante pedes Apostolorum ponebant.* Non dicit, quod in manus ipsorum ponebant, sed ad pedes, declarando simul fidem, pietatem, atque Reverentiam, quam habebant Apostolis: *Et quod majoris ducebant, quod ab eis reciperentur, quàm quod darentur dona. Hoc enim est potissimum contemnere opes: hoc est pascere esurientem Christum, si absque arrogantia & fastu hoc facias; sicque das, quasi tibi ipsi plura, quàm danti beneficia, dare videaris. Quod si secus affectus es, neque sic dederis, ut putes te magis accipere, quam dare, nec dedisti hoc aliis.* Ita Chrysost. Quare ita illi faciebant? Primò, quia ipsimet Christo dare intelligebant. Si Christus ipsemet in sua propria persona in foro hujus civitatis se manifestaret mortalis & infirmus, dicens se in alicujus civis domum recipere se velle; quanto affectu quivis illi domum suam offerret, mensam, lectum, obsequium? quantum quisque procuraret, se omnibus aliis anteponere, ut domum suam vellet eligere? In ¶ 527. paupere illi fideles Christum ipsum conspiciebant; ideò paupere viso currebant, rogabant, obsecrabant, quadamque sancta contentione certabant: unusquisque contendens, ut sua potius, quam alterius bona recipere vellet. Verum alia, inquit Chry-

Chrysostomus, illis ratio erat. Gaudebant enim & exultabant, cum opes offerrent, maxima lucrari sese putantes; maximæque erga se charitatis esse arbitrabantur, si eas ab ipsis recipere dignarentur Apostoli; sicut enim hi qui ad magnos quosdam principatus accersiti, regias inhabitaturi civitates, omnem substantiam suam in pecuniam commutant,& sic illo migrant: ita planè & tunc faciebant homines illi ad cælum vocati, & ad supernam metropolim & regnum, quod illic est. Nam persuasum habentes, illic esse patriam, omni substantia sua in pecuniam commutata, pecuniam per Apostolorum manus illò præmiserunt. Est enim extremæ stultitiæ relinquere aliquid rerum nostrarum in hoc loco, nobis paulò post etiam hinc emigraturis. Quicquid enim relinquitur, in damnum cedit. Quapropter illò præmittantur omnia, ubi & nos semper posthac sumus conversaturi. Hæc quoque, quia & ipsi reputarunt, omnem simul deposuerunt substantiam: fiebatque illis duplex pietatis opus; sublevabant enim indigorum inopiam, & thesauris suis in cælo repositis, plures & securiores suas facultates faciebant. Ita Chrysostomus. Cui concinit illa D. Gregorii sententia, expendentis illam Christi vocem; facite vobis amicos, &c. *Si eorum amicitiis æterna tabernacula acquirimus dantes, procul dubio pensare habemus, quia patronis potius munera offerimus, quam egenis dona largimur.* Hæcque fuit ratio, cur invictus martyr, qui post Apostolorum tempora, æquali cum primis fidelibus fide refulsit Laurentius, tam grandi æstimatione pauperes prosequeretur, ut in eos profunderet omnes illos abundantissimos thesauros, quos duo Philippi Augusti, Juliana Mamea mater Imperatoris Alexandri Severi, Flavia Domitilla, aliique sancti Ecclesiæ contulerant, in tuto illos reponere volens; & grandi quidem affectu & voluntate, primò grandem de pauperibus æstimationem faciens, in quorum unoquoque ipsummet Christum contemplabatur: unde, ut B. Ambrosius expendit, ipsosmet pauperes veros reputavit thesauros. Tyranno namque thesauros quærenti, pauperes ostendit, dicens: *Hi sunt thesauri Ecclesiæ:* & verè thesauri, inquit Ambrosius, in quibus Christus est. Secundò, intelligens illos nihil esse aliud, quam vectores in cœlum, eorum quæ in manibus ipsorum reponebantur: unde ad eundem tyrannum dixit: *Facultates Ecclesiæ, quæ requiris, in cœlestes thesauros manus pauperum deportaverunt.* Hæc insuper fuit causa, ut Beatus Augustinus observavit, cur Sanctus Paulinus Episcopus Nolanus, cum Barbari Nolam vastarent, seque ab eis comprehensum videret, securus de thesauris & bonis suis exultaret; quod omnia pauperibus erogasset. Tunc divites cæteri variis anxietatibus fuerunt afflicti, quando omnia quæ in terra condiderant, prædones rapuerant; illisque omnibus flentibus, Paulinus sic in corde suo precabatur, ut ab eo accepimus, ait Augustinus: Domine non excrucier propter aurum & argentum. Ubi enim sunt omnia mea, tu scis. Ibi enim habebat omnia sua, ubi eum condere & thesaurizare ille monuerat, qui hæc mala mundo ventura prædixerat, clamaveratque: *Nolite thesaurizate vobis thesauros in terra, ubi fures effodiunt & furantur.*

Margin notes: 18. Moral. c. 12. — 2. Offic. c. 28. — 1. de civit. cap. 10. — Matt. 6. 19.

§. 40. *Grandem gratiam reputabant Corinthii, si pauperes ad eorum mensas sederent. Non tam tu pauperi, quam ille tibi, gratiam facit, cum quod dederis accipit.*

Secundum, quod Chrysostomus annotat, est reverentia & affectus, quo illi primi fideles prosequebantur pauperes, mensis suis judicantus dignissimos: tantoque se unusquisque fœliciorem nobiliorem que reputabat, quantò proximiorem assidentem sibi in mensa habebat pauperem, cui ex suismet epulis dulciores offas & buccellas posset exhibere. Ex quibus explicat illam Apostoli sententiam: *Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* Quærit enim Chrysostomus quæ-

Margin notes: ¶ 528. Hom. in illud, oportet hæreses esse. — 1. ad Cor. 11 19.

quænam hæreses essent istæ apud Corinthios, ex quibus fiebant manifesti, qui erant à Deo probati & prædestinati. Et ad hujus explicationem supponit; primò, Apostolum non consulendo, sed prædicendo locutum: nam si consulendo loqueretur: inculpati forent hæresiarchæ. Non ergo consulentis, sed futura prædicentis verbum est: quomodo & medicus videns ægrum gulæ & ebrietati interdictisque aliis deditum, dicit: Profectò necesse est, ut incontinentia hæc febrim pariat: quibus verbis non legem statuit, neque consulit; sed è præsentibus futura conjectat. Similiter & agricola, & nauta, cùm videt conglobari nubes, & audit tonitrua, dicit: Fieri non potest, quin nubes illæ pluviam, aut & varios imbres pariant, neque enim hi laudant futura, sed prædicunt, quod apparet. Et nos sæpenumero, cum videmus homines inter se disceptare, gravique dicacitate mutuum invadere, dicimus: Oportet quidem ex hujusmodi pugna magnum quoddam malum oriatur: quibus tamen verbis neque nos consulimus, neque quempiam incitamus: sed quid futurum sit ex præsentibus divinamus. Ita nec Paulus aliquid consulit, dum dicit: *Oportet hæreses in vobis esse:* sed prædicit & prophetat rem eventuram. Ipse enim est
Gal. 1. 7. 8. & 9. potius, qui dicit: *Si Angelus vobis aliud euangelizat, præter id quod accepistis, anathema sit.* Ipse qui circumcisionem prohi-
Gal. 5. n. 2. & c. 6. n. 13. buit, cum præter tempus observaretur, & puritatem prædicationis Euangelicæ interturbaret: *Si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit.* Supponit secundò Chrysost. quid significet illud: *Ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* In scripturis enim, dictio *Ut*, plerunque non causam significat,
Ioan. 9. 39 sed magis eventum rerum: sicut cum Christus dixit cæco illuminato: *In judicium ego veni in hunc mundum, ut qui non vident, videant & qui vident, cæci fiant.* Ergone ea de causa venit, ut illi exexcærentur? non
Rom 5. 20 ideò venit, tametsi ita evenit. Item dicit Paulus: *Lex subingressa est, ut peccata augeret,* cùm tamen ob hoc potius fuerit ingressa, ut peccata minueret, etiamsi secus acciderit ob illorum insipientiam, qui illam acceperunt.

Sic, utique nec hic causam dedit, sed eventum indicat: quandoquidem alia causa est, & origo hæreticorum, neque inde sunt hæreses, ut probati manifesti fiant: sed aliunde occasiones acceperunt, quas Christus explicavit, proponens parabolam seminantis Matth. 13. bonum semen in agro suo, & dormientibus hominibus venit inimicus homo, & superseminavit zizania. Vides hæresum causam hanc fuisse, quod homines dormierunt, quod negligentes fuerunt, quod non diligenter his quæ dicta sunt intenderunt. Ita Chrysostomus, breviusque D. Thomas *a* exposuit, ex illa Augustini *b* doctrina, dicentis, Deum adeò esse bonum, ut a In c. 11. 1. ad Cor. lect. 4. non permitteret mala fieri, nisi inde bona b In Enchrid. c. 11. eliceret. Tertiò supponit Chrysostomus, Apostolum. hæresis nomine, non illam in- ¶ 529. telligere, quæ dicit, errorem mentis contra fidem, non enim Corinthii in fide deficiebant; sed de quadam corruptione morum eorundem. Et commune est Patribus Græcis, sæpe hæresis nomen pro peccato corrumpente voluntatem usurpare, quomodo hoc loco illi ferè omnes accipiunt, quamvis SS. Patres Latini etiam de hæresi, quæ errorem mentis contra fidem dicit, intelligendum credant, signanter Cyprianus de quibus alibi. Tandem ut rem totam Chry- Lib. de unitat. Eccles. sostomus explicet indicaturus, quodnam vitium inter Corinthios vigens vellet Apostolus reprehendere, quod hæresis nomine vocavit, supponit consuetudinem illorum primorum Christianorum, qui primitus Euangelium ab Apostolis audierunt. Cum enim viderent Euangelium tanta diligentia commendare pauperes intelligentes Christum in eorum persona exhiberi, & illos esse suorum thesaurorum vectores in cœlum, summa eos prosequebantur reverentia, quos supplices rogabant, ut vellent bona ipsorum recipere, ut paulò ante dictum est: illeque se nobiliorem reputabat, qui majora benignitatis officia in pauperes erogaret, & qui in mensa sua sibi valde proximos haberet. Ab hac consuetudine, inquit D. Chrysostomus, inolevit in Ecclesiis alia quædam consuetudo mirabilis. Fideles enim omnes in conventibus suis, post-

quam audissent doctrinas, post preces, post sacramentorum communionem, soluta concione non mox domum redibant: sed divites & abundantiores, alimenta & edulia à domibus suis deferentes, pauperes vocabant, communesque faciebant mensas, communia prandia, communia convivia in ipsa Ecclesia. Timebat, quantum existimo, quisque eorum, quod si differret pauperum subsidium, volens eos in domum suam deferre, præveniretur ab alio, & hac privatum se grata inveniret: ideò ad ipsammet Ecclesiam cibos deferri è domibus constituebant, ut pauperes ex illorum oculis averti non possent, ibidemque eos variis eduliis recreare valerent. Atque ita à communione mensæ & pietate loci undequaque omnes ad charitatem accendebantur. Hunc morem Corinthii processu temporis corrumpebant, & pauperes contemnere incipientes, jam ad illas epulas, quas ad Ecclesiam ferebant, non pauperes, sed divites & nobiles sibi similes invitabant. Unde contingebat, quod pauperes advenientes, mensa jam aliis præveniente occupata, verecundè discederent. Proinde pravam hanc consuetudinem emendat: *Hoc*, inquit, *præcipio, non laudans, quod in melius, sed in deterius convenitis.* Quid est, inquit Chrysostomus, *Non in melius?* Progenitores, ait, vestri & patres, substantias suas vendebant & possessiones, & opes, & communia omnia habebant, & magnam inprimis inter se charitatem: quos cum imitari vos deberetis, non solum nihil talium fecistis; sed etiam id quod vobis reliquum erat perdidistis. Fratres vestri pauperibus omnes possessiones concedebant: vos pauperes mensa etiam illis concessa privastis. *Nam primum quidem, convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo.* Vide quomodo prudenter correctionem adhibet, inquit Chrysostomus. Non dixit; Non credo, nec dixit, Credo; sed medio verbo usus, moderationem adjiciens, quasi dicens: Si emendati fueritis, non credo, sin ita perseveratis, *Credo.* Itaque non accusavit, & accusavit tamen, ut legitimam ipsis pœnitentiæ correctionisque spem daret. *Oportet enim*, inquit, *hæreses in vobis esse, quo qui probati sunt, manifesti fiant inter vos.* Dic igitur, inquit Chrysostomus, quæ illæ hæreses? Hic attendite, quod non de articulis fidei dictum est; sed de discordia & sectis circa mensam, quam præmiserat, dicens: *Audio scissuras esse inter vos.* Et cum dixisset: oportet hæreses esse, subdit: modum hæreseon: *Igitur cum convenitis in eundem locum, jam non est Dominicam cœnam manducare.* Quid est Dominicam cœnam manducare? Non est comedere herilem cœnam. Illam autem cœnam dixit, quam suprema nocte tradidit Christus, cum discipuli omnes essent cum eo. In illa enim & dominus & servi omnes simul sedebant. Vos autem cum sitis conservi, inter vos tamen dissidetis, & dividimini; & Christus non proditorem abegit, tu autem pauperem depellis. Ob hoc dicit: *Non est Dominicam cœnam manducare*, vocans Dominicam cœnam, quæ omnibus simul convocatis, concorditer & communiter sumitur. Hæc & alia latè ad hoc institutum prosequitur Chrysostomus: juxta cujus mentem hoc in Corinthiis reprehendere voluit, quod in illis cœnis, quas pauperum occasione in Ecclesiis introduxerant, ut eos alerent, demulcerent, foverentque; jam non pauperes advocarent, nec secum sedentes sustinerent. Et quamvis multi Sancti Patres alios Corinthiorum defectus à Paulo etiam reprehensos credant, ut quod non jejuni communicarent, quod post communionem comessationibus & compotationibus indulgerent, quod Ecclesiam pollucrent, & pauperibus confusionem inducerent, de quibus alibi: tantummodo nunc Chrysostomi ponderationem ad nostrum institutum expendimus. Hanc itaque juxta Chrysostomum separationem, qua divites se à pauperibus separabant, nec jam sicut eorum progenitores, ad mensam secum assidentes, reponebant pauperes, singulariter reprehendit, quam separationem hæresim vocat. Hanc permittit Deus, *Ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis:* ut scilicet quodam

1\. ad Cor. 11. 17.

¶ 530.

quodam grandi, & quasi violento indicio fiat manifestum, quinam Deo sint grati & probati, & prædestinati. Quamvis enim nullus de divina gratia, approbatione, ac prædestinatione sua certus sine revelatione esse possit; relinquit tamen ad nostrum solatium Deus, ut Sanctus Bernardus docuit, quædam illius indicia, inter quæ illud Apostolus judicat grande, & quasi violentum, pauperes secum assidentes in mensa reponere, eos fovere, alere, revereri, grandi affectu prosequi; liberaliter in eos bona profundere, attendendo Christum in illorum esse persona; & illos esse vectores in cœlum eorum, quæ manibus ipsorum reposita fuerint. Et hinc te ipsum examina: si salvus esse cupis, Deoque gratus; vide quomodo erga pauperes sis affectus. Si enim hoc signum est grande, quod quis est Deo gratus & prædestinatus; pauciores nunc apud nos invenies, quam tunc invenit Paulus inter Corinthios, qui suæ prædestinationis & reprobationis signum hoc exhibeant: omnes fugiunt pauperes, aversantur, expellunt inopem; excutiuntque sicut locustam, & rem noxiam: quæ ad nihilum valet, nisi ad devorandum. Nullus est, qui videns pauperem clamantem, eum auscultet. *Confundor*, inquit Chrysostomus, *cum multos video divites, equis in frænis aureis insidentes, & post se trahentes servos auro micantes, & lectos habentes argenteos, & cum pauperi dandum fuerit, pauperrimis pauperiores redditos: quorum frequens est sermo: Ecclesiastici alant eos, &c.* Non ita illi priores Christiani, quos benè Sanctus Apostolus Jacobus vocat, *Divites in fide*, qui quis esset in paupere, contuebantur, quos David propterea beatos jam adhuc viventes vocavit dicens: *Beatus qui intelligit super egenum & pauperem*, in egeno & paupere quem oculis vident, aliud intellectu per fidem illustrato intelligit, scilicet Christum; quique intelligit, eum non petere, quod tu dando perdas, & ille comedendo consumat: sed quod tibi in

¶ 531. cœlum recondendum reportet. Hac de causa, inquit Chrysostomus, illi excellentes fideles grandem gratiam sibi reputabant à pauperibus impendi qui quæ illis offerebant, recipere volebant. Et eadem, inquit, de causa Abraham admirabilis est, non solum quod vitulum immolavit, neque quod farinam commiscuit, sed quod multa cum humilitate & voluptate hospites suscepit. Currebat enim in occursum eorum, & pronus in terram adorabat: *Accurrebat & ministrabat, dominos appellabat, thesaurum innumerorum bonorum invenisse putabat, si quando hospitem videret prætereuntem*, & non solum secum ad mensam pauperes sedere faciebat: sed illis sedentibus, ipse stans ministrabat: nec contentus alicui servorum opus committere, ipse pedes lavabat, fercula ministrabat, vina porrigebat. Non mirum: pater fidei, & excellenti fide pollebat, & intelligebat sibi gratiam potius impendi, quam impendere, seque potius recipere, quam dare. Et ita, inquit Chrysostomus, debet esse affectus ejus, qui eleemosynam dat, si illius meritum integrè reportare desiderat; majus enim beneficium recipis, quam impendas, cum das frustum panis esurienti, calicem sitienti, vestem nudo. Quod cœlestis Sponsus aptissimè & excellentissimè indicavit, Sponsæ suæ ubera commendans: *Duo*, inquit, *ubera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis.* Primâ fronte, incongrua, imò & penitus contraria rei explicandæ videtur metaphora. Si namque ubera sunt, quæ lactant & pascunt infantulum; quomodo dicuntur similia hinnulis qui non pascunt & lactant; sed qui potius pascuntur, & lac ad se trahunt? Si diceret, ubera similia fonti limpidissimo, scaturienti & præbenti aquas dulcissimas, aut favo mellis emittenti dulcissimum mel, videretur congrua locutio. Cæterum grande sacramentum tibi ô dives hæc exprimunt: vult enim cœlestis Sponsus te docere, dum ubera substantiæ tuæ admoves pauperi, præbesque ei sustentationem, illa esse tanquam hinnulos, non qui pascunt,

Serm. 1. de Septuag. in princ. & 2. in octava Paschæ, in medio.

Ho. 37. ad populum.

Ia. ob. 2. 5.

Psal. 40. 1.

Homil. in dictum Apost. cit.

Genes. 18.

Cant. 4. 5

sed qui pascuntur: quia dum tu videris pascere pauperem, & bona in pauperem profundere, potius recipis meliora & ditiora: nec admoves ubera pauperi, ut eum pascas & illi dones: sed ut ab eo recipias qanc gratiam, quod bona rua in cœlum deferat, & reportet: nec tam das corruptibilia, quam incorruptibilia recipis. Deus, inquit idem Chrysostomus, non solum eleemosynam instituit, ut pascantur indigi; sed etiam ut dantibus accrescerent beneficia atque ideo magis propter dantes, quam propter recipientes, *& propterea vera eleemosyna est, sic dare ut gaudeas te dare: putesque te accipere magis, quàm dare. Quod si secus affectus es, neque sic dederis, ut te putes magis recipere, quam dare, non dedisti sicut dare te oportebat.* Hinc invehitur in illos, qui dantes pauperibus credunt bona sua inde minui, & quod eleemosyna est in decrementum substantiæ dantis, & in augmentum suscipientis: Si hoc animo es, ait Chrysostomus, prorsus ne des: nisi tibi in cœlis aurum tuum multis partibus augeri confidis, ne tribuas. In cujus confirmationem expendit D. Thomas quædam verba Apostoli hortantis Corinthios, ut eleemosynas quas in subventionem pauperum, qui erant in Jerusalem; facere cœperant, perficerent: *Hoc enim*, inquit, *vobis utile est*. Quamvis enim utilis sit eleemosyna pauperi recipienti, utilior est diviti facienti illam. Gratiam propterea se recipere, magis quam impendere credebat Abraham, & potius pasci ab his, quos pascendos suscipiebat, qui ad eorum pedes provolutus, adorans eos, in quibus Deum ipsum contemplabatur, dicebat: *Obsecro, domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum.* Similiter & S. Lot, qui ad fores civitatis egrediens, peregrinos expectaturus cum vidit eos venientes, *surrexit & ivit obviam eis, adoravitque pronus in terra, & dixit:* a *Obsecro domini, declinate in domum pueri vestri.* Ut hæc omnia concludamus, observa historiam, quam sanctus Joannes Archiepiscopus Alexandrinus, qui Eleemosynarius fuit vocatus, refert *b*. Erat hic sanctus præsul semel in Africa, in

Hom. 37. ad popu. serm de eleemos. & collat. in Sanctos & Hom. in dictum Apost. cit.

Hom 16. 2 ad Cor. in moral.

In ea 8.2. ad Corint. lect.2.

2 ad Cor. 8.10.

Gen 18.3.

a *Gen.19. 1.2.*

b *Apud Leontium in vita S. Ioan. Eleemosynarij, apud Surium 23. Iannarij.*

domo cujusdam divitis crudelis: cumque juxta portam illius multi congregarentur pauperes, quia frigus erat, ibique radii solares vigebant, cœperunt inter se sicut de more habent enumerare domos misericordum, in quibus eleemosynam accipiebant: & crudelium, in quibus nihil accipiebant subsidii illas laudantes, has execrantes, inter quas singulariter illius divitis recensebant, & se invicem rogabant, an aliquis unquam ibi eleemosynæ particeps fuisset. Cum verò nullus esset ex omnibus, qui affirmaret: unus ex illis, Quid, inquit, mihi dabitis, si accedens ego consequutus fuero eleemosynam? Cum autem de ea re pacta fecissent accedens pauper ad ostium divitis, invenit ipsa hora pistorem trahentem mulum pane onustum, qua occasione misericordiam obnixè postulavit. Dives autem furore percitus, uno pane arrepto, eo usus tanquam lapide, jecit in pauperem: quem ille protinus accipiens, aliis pauperibus ostendit. Statim autem dives morbo lethali correptus, in extasim raptus, videbat à se exigi actionum suarum rationem, videbaturque ei adesse trutina, in cujus sinistra lance videbat quosdam nigros congregatos, multa ejus turpia facta in lance ponentes; in dextera autem viros candidatos, quasi tristes & mœrentes, dicentes, quod nihil haberent quod opponerent, nisi panem illum, quem duobus ante diebus, & nec ipsum quidem sponte dederat pauperi. Cum nihilominus illum in altera lance posuissent, fecerunt trutinam ex utraque parte ex æquo propendentem. Tunc illi candidati conversi ad divitem dicunt: Recedens, adde huic pani & operare, nam illi quos vides nigri, sunt te accepturi. Cum itaque ad se rediisset, agnovit eleemosynæ virtutem, & quid posset illa voluntaria, si involuntaria tantum potuit illi prodesse.

§ 41. *Pau-*

§. 41. *Pauperem occurrentem, cognosce bonorum tuorum vectorem in cœlum: ideò ne curiosè examines, nec acribus verbis urgeas.*

1532. EX his Divus Chrysostomus sæpissimè in Christianos invehitur, quod nimis curiosè pauperes scrutentur, inquirentes, cujates sint, unde veniant, quo vadant, cur non laborent: de qua re integrum edidit sermonem, cujus titulus est: Ne scruremur pauperiores curiosè. Quid, inquit, stipem deposcentem scrutaris? Quin illum Christi ob gratiam excipe: nam si nimium fueris explorando curiosus, vel probum plerumque virum præteribis, faciesque hoc modo futuræ & emeritæ mercedis jacturam: quamvis qui vel improbum pro Christo susceperit, capiet pro eo & præmium, *nam qui Prophetam sub Propheta nomine admiserit, Prophetæ mercedem accipiet.* Non itaque panis unius gratia petiti, universa inopis vita est indaganda, qui sive prædo fuerit, sive aliud quidvis, num propterea uno pane aut paucis argenteis apparet indignus? Cui dominus tuus orientem solem est impartitus, per exiguum ipse cibatum & tenuem victum existimas immerentem? Quid etiam, quod dictu maximum est, si vel hunc compertum habeas, innumeris esse vitiis constipatum, eoque parvo & exili cibo fraudaveris, nihil id tibi poterit ad excusationem valere, quem Christi nomine audis postulantem. In hujus prosecutionem, duo singulariter Chrysostomus statuit, primum, quod non tibi, qui homo particularis es, committitur, scrutari pauperis personam; sed fovere & reficere; nec illum ad te mitti, ut illum examines, sed ut reficias: ideoque Christum in cujusvis pauperis persona se repræsentasse, ut illum attendens, hunc minimè curiosè scruteris. Secundum, quod intelligas, apte Christum tibi imposuisse; ut misericors esses, ad modum patris cœlestis, ad quem cum accedis misericordiam postulaturus, primum postulas, ne te vitam tuam, meritaque tua consideret, aut attendat; sed in sua solum misericordia oculos conjiciat, ideoque statim in principio supplex dicis; ne memineris Domine peccatorum meorum, aut quis ego fuerim. Ne igitur tu in pauperis vitam oculos convertas. Benignitatis & clementiæ tempus est, non accuratæ & exactæ examinationis: misericordiæ, non ratiocinationis. Vult Christus nutriri; si vis quidem, da; si minus, amanda. Hæc & alia latè Chrysostomus ibi prosequitur. Et alibi: Patriarcha, inquit, Abraham præ foribus sedens, introducebat prætereuntes omnes, & quemadmodum piscator jacto in mare reti, piscem quidem attrahit; attrahit autem frequenter aurum, & margaritas; & hic itidem, reti captans homines, piscatus est tandem & angelos (quodque mireris) etiam insciens. Id quod & Paulus in hujus laudibus dixit: *Sectare hospitalitatem: per hanc enim quidam inscientes hospitio receperunt Angelos.* Ac rectè dixit, *inscientes*, nam si sciens eos excepisset tanta cum humanitate, nihil magni mirive fecisset; sed eos credens homines viatores, cum alacritate vocavit intro. Non excutiebat quales essent prætereuntes, nec unde venirent; quemadmodum & nos nunc facimus: sed sine delectu prætereuntes recipiebat omnes. Nam eum, qui præstat humanitatem, non oportet exposcere vitæ rationem; sed inopiæ mederi. Unicum habet opus patrocinium pauper, quod eget, ne quid ab illo postules amplius. Sed etiamsi fuerit omnium improbissimus, & necessario victu eguerit, ejus famem sedemus: ita enim Dominus dixit: *Estote similes patris vestri, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos, & injustos.* Portus est in necessitate constitutorum, homo misericors, portus autem omnes, qui in naufragium inciderint recipit: arbor est procera magnis & extensis facultatum ramis extensa, non igitur abigat passeres, qui ad nidificandum & protegendum se veniunt, in hoc namque excelsas arbores Deum posuisse

Marginal notes: *Ser. ne scrutetur, &c. to 5. & ho. 10. & 11. in ep. ad Heb.* — *Matt. 10. 41.* — *Ho. 10. & 12. in ep. ad Heb. cit.* — *Homil. 7. in Lucam quæ est de Lazaro.* — *Ad Heb. 13. 2.* — *Mat. 5. 45 & 48.*

Psal. 103. 16.17. fuisse, dixit David: *Cedri Libani quas plantavit; illic passeres nidificabunt.* Non dubium, inquit Ambrosius, multos venire sub pauperum specie, qui nullam causam nisi vagandi habentes, subsidia pauperum evacuant. Modus propterea adsit largiendi, ut neque illi inanes recedant, neque transcribatur vita pauperum in spolia fraudulentorum. Nullum qui operari potest, inquit Chrysost., voluit Paulus mendicare; sed quod labore victum quærat; & qui non laborat, non manducet. Sed qui hoc postulantibus præscripsit, statim addidit: *Bonum autem facientes, non deficiamus*, volens pauperes ab ocio liberare, nolens divites à liberalitate deficere, per quam quantumcunque fictus sit pauper, seipsum decipit non dantem.

2 Offic cap. 10.

Hom. 36. in Matth.

Gal. 6. 9.

¶ 533. Ex eadem causa D. Gregorius reprehendit eos, qui duris asperisque verbis pauperes prosequuntur, vocantes eos oriosos, vagabundos, importunos, expendens illud Job: *Si despexi pratereuntem.* Sunt, inquit, aliqui, qui egenos fratres non student rebus fulciri, cum possint, sed blandis tantum sermonibus fovent. Quos Jacobus vehementer reprehendit dicens: *Si autem frater aut soror nudi sint, & indigent victu quotidiano; dicat autem aliquis ex vobis: Ite in pace, calefacimini, saturamini, non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid vobis proderit?* Quos Joannes quoque admonet dicens: *Filioli, non diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate.* Sed sunt nonnulli, qui mox ut ab egenis fratribus fuerint necessaria postulati, post dona largituri, in eos prius contumeliosa verba jaculantur, qui etsi rebus ministerium pietatis proficiunt, verbis tamen gratiam humilitatis perdunt; ita ut plerunque videatur, quia illatæ jam injuriæ satisfactionem solvunt, cùm post contumelias dona largiuntur: quibus bene per Ecclesiasticum dicitur: *Omni dato ne des tristitiam verbi mali.* Et rursum: *Adde verbum super datum bonum, & utraque cum homine justificato*: videlicet ut datum exhiberi debeat per pietatem, & bonum verbum tribui cum humilitate: *Deus dat nobis vitam, inspirationem, & omnia*, ut Paulus dixit, & nihilominus, *dans omnibus affluenter, non improperat.* Ita Gregorius, more suo mansuetè tradidit: Chrysostomus tamen grandi ira excandescit in eos, qui injuriæ & contumeliæ verba in pauperes jactant. Ocium, inquit, audes cæteris objicere, qui tot delicta tibi non objicis, non latrocinia, non alia milla facinora recordaris? Hæc autem dico, non quia velim legem pro ociosis condere; sed quia valde desidero bonis vos esse operibus occupatos. *Sed multa*, inquis, *mendacia, multas fabulas pauperes fingunt.* Ego vero etiam hac de causa majori misericordia moveor, cùm in eam necessitatem incidisse homines videam, ut impudentissimè mendaciis vivere cogantur, quorum nos non modo non miseret; sed verbis etjam asperis laceramus. Si simulat (inquit alio in loco) ex inopia & necessitate, simulat propter crudelitatem tuam & inhumanitatem, hujusmodi personarum simulationibus egentem, quæ nulla commoventur misericordia. Itaque *simulatio illius, tua est inhumanitatis præco.* Cum enim rogans & supplex, & miserabilibus verbis, & anxius, & lacrymans totum dien circumeundo mendicans, ne necessarium quidem victum comparat, fortasse hanc artem invenit, quæ non tantum illi, quantum tibi affert ignominiam & culpam: nam si facilè moveremur, nunquam sanè illi hujusmodi eligeret sustinere. Et quid nuditatem & tremorem memoro? Dicam, quod longe horribilibus est, quod nonnulli suos excæcare filios, ætatis florem agentes, coacti sunt, ut crudelitatem nostram flecterent: siquidem cùm sensu visus fruentes, & nudi circum mendicantes, neque ætate, neque calamitate inhumanos atque immisericordes moverent; tantis malis aliam addiderunt calamitatem, & quidem majorem: & ut famem lenirent, levius fore arbitrati sunt, hoc communi lumine & solaribus radiis omni humano generi concessis, privari, quam perpetuo cum fame pugnare, & miserrima morte perire. Hinc alii sine calceis incedunt, alii capiti acutos clavos infingunt. alii

2. Moral. cap. 14.

Job 31. 19.

Jac. 2. 15. 16.

1. Joan 3.

Eccl. 18. 15 17.

Actor. 17. 25.

Jac. 1 5.

Hom. 21. in 1. ad Cor.

alii per ipsum gelu nudo corpore mendicantes petunt, alii his etiam graviora ferentes, miserabile de se præbent spectaculum, &c.

¶ 534. Coactus fuit David se fatuum fingere coram rege Achis & principibus ejus; *& immutavit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum, & impingebat in ostia portæ, defluebantque salivæ ejus super barbam*, ut propriæ vitæ & saluti consuleret: & inter illos impios illam servavit. Impietas & crudelitas tua in causa est, cur pauperes se fingant infirmos, & se exhibeant horridum spectaculum. Et quamvis illi hæc agendo malè faciant, grandem tamen tuam crudelitatem & culpam ostentant. Dices, inquit Chrysostomus; Molestus est pauper, qui semel accepit, & iterum alia die regreditur postulans. An ergo cibo rursus non indigent, quia semel atque bis acceperunt? Cur non quoque tuo ventri eandem legem imponis? Sed ventrem quidem tuum ultra mensuram replendo disrumpis, à paupere autem modica petente faciem avertis, cujus vel hac de causa misereri debes, quoniam quotidie te adire, non parva premitur necessitate. Nam si nulla esset ratio, quæ ad misericordiam flecteret; propterea tamen misericors erga pauperem esse deberes, quoniam necessitate coactus ad te venit. Dare misericorditer non vis? Quid igitur criminaris? Quid tribulas calamitosam atque miseram animam? Refugit ille ad manus tuas, ut in tranquillum portum: cur tu omnem fluctuum vim in illum concitas, & majoris hyemis sibi reddis procellas? Si præbere non vis; cur cædis? Si tibi largiendi animus non est, cur contumeliaris? *Estote*, inquit Christus, *misericordes, sicut Pater vester cœlestis misericors est.* Vide qualiter Deus sit erga te misericors: nunquam ille nos molestos reputat, vel importunos, etiamsi non solum qualibet die; sed quolibet momento ad fores ejus pulsemus. Imò tunc ille verè misericors pater sibi molestiam inferri clamat, cùm à petendo cessamus, & cùm non postulamus. Ideo enim Isaias iis qui à Deo petere nolebant, dixit: *Molesti estis Deo meo.* Hac de causa Christus Dominus voluit, ut semel saltem quolibet die ad Dei ostia clamaremus; qui propterea modum orandi tradens statuit, ut solummodo *panem nostrum quotidianum*, peteremus, non pro multis diebus; sed quotidianum, pro quolibet die, ut quolibet die petere cogeremur. Deinde ille pauperes constituit in remedium peccatorum tuorum, ut dictum est. Tu quotidie peccas, *& justus septies in die cadit*. Grandis ergo favor Dei est, quotidie, imò quolibet momento pauperes ad te mittere, ut peccata tua eleemosynis redimas. Insuper considera, inquit Chrysostomus, pauperem esse à Deo missum, ut ex iis quæ tibi tanquam servo & œconomo dispensanda commisit, eroges. Si famulus tuus ad alium famulum similiter tuum, argentum repetiturus, quod illi dederit, jussu tuo profectus sit; nec inde solùm inanis, verum omni convitio atque contumelia pulsus redierit; dic quo supplicio famulum tuum punires, cum te ipsum ab eo contemptum censeres? Pariter ergo de Deo etiam cogita. Ipse est enim, qui ad nos pauperes mittit: nec nostra; sed Dei damus, si quid dederimus. Quod si non dederimus, verum etiam injuria lacessitos repulerimus; ipse tecum animo volve, quibus suppliciis, quo fulmine rem dignam egerimus. Hæc omnia cogitantes linguam domitam quasi fræno tenete, & omnem illiberalitatem elicite, & non pecuniis solum, & rebus nostris, verum etiam suavitate sermonis consolemur pauperes. Hæc & alia Chrysostomus sæpe repetit, quæ non ideo dicta intelligas, quasi Reipublicæ gubernatoribus non liceat examinare pauperum personas, & scrutari, an aliquis verus sit pauper, an potius fictus: & alia, quæ sunt maximè utilia Reipublicæ: sed quantum illos hæc decet solicitudo & cura, tantum est indecens, cuivis homini privato, qui pauperem videns, attendere debet non tam ad illius, quam Chri-

1. Reg. 21. 13.

Hom. 36. in Matt. cit.

Luc 6. 36.

Isa. 7. 13.

Mat 6. 11

Prv 24. 16

Christi personam, quam postulando refert & resonat: de quibus noster magister
In causa pauperum deliberatio Soto excellenter disputavit. Ex iis omnibus liquido manet excellentissimum nobisque convenientissimum consilium à Christo traditum dicente: Thesaurizandum in cœlo, illoque per manus pauperum bona nostra transferenda & transportanda.

§. 42. *Docet Christus quid consequaris, thesaurizando in cœlo, & cur id agere debeas: dignus pro tali doctrina, cui divinos honores verius quam gentiles Saturno tribuas.*

¶ 535. *Mat.6.21* UBi *est enim thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Hæc totius nostræ Euangelicæ lectionis est aptissima intentaque clausula, jam superius exposita, quæ commune quoddam continet proverbium, hominum ore frequenter repetitum; cujusmodi Christus Dominus sæpe sermonibus suis intermiscere consuevit. In Græco sen-
Luc.12.24 tentia habetur in plurali: *Ubi enim est thesaurus vester, ibi & cor vestrum erit*: quomodo habetur apud Lucam. Hujusmodi lectio congrua præcedentibus videtur, in
Mat.6.19 quibus Christus in plurali locutus fuit: *Nolite thesaurizare in terra? thesaurizate in cœlo.* Cæterum commune satis fuit Christo Domino in illo montis famigeratissimo sermone, à plurali ad singulare se convertere, ut magis unumquemque moveret, singulariter ad unumquemque verba sua accommodans, & dirigens. Unde quamvis
Mat.6.16 & 17. in plurali dixisset: *Cum jejunatis*, statim ad singularem sermonem transivit, subdens: *Tu autem cum jejunas*, ut intelligas illius sermones in communi dictos, ita à te singulariter accipiendos, ac si tibi solummodo essent destinati, & ad te singularissimè & solummodo directi. Hac enim de causa sæpe Spiritus sanctus in scriptura sacra
26. Moral. cap 10. à plurali ad singulare, & à singulari ad plurale, transiit: de quo D. Gregorius agit, alibique latius dicemus. Hæc igitur sententia duobus modis accipi potest. Primo, ut dicat consequutionem & effectum, qui sequetur ex eo, quod in cœlo thesaurizaveris; & utilitatem quam inde consequeris: non enim solum facultates tuas liberabis ab ærugine, tinea, & furibus, & in tuto illas tibi collocatas constitues: sed cor tuum etjam in tuto repones, liberum à curis, anxietatibus, timoribus. Nam *ubi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.* Si ergo in cœlo thesauros tuos posueris, liberos ab ærugine, furibus, tinea, omni malo & periculo: similiter cum eis in cœlo cor tuum collocabis, liberumque reddes ab omnibus, quæ poterant illud torquere, corrodere, suffurari & perdere. De quibus supra. Cæterum; adverbium illud, *enim*, quod causale est, alium sensum indicat, ut dictorum causam præcipuam Christus Dominus tradere velit. Hortatus fuerat, ut non in terra; sed in cœlo thesauros tuos conderes. Hujus duplicem causam posuit: prima fuit, quam latè prosequuti sumus, ut thesauros tuos tibimetipsi conserves & condas; quos si in terra dimiseris, necessariò perdes, absumendos ab ærugine, tinea, vel furibus, & iis, qui si non te vivente, saltem moriente rapturi sunt, aut accepturi. Secundam nunc causam adhibet, quam principaliter intendit, ut scilicet cor tuum in cœlo constituas, & colloces: collocatis enim in cœlo thesauris tuis, ibi collocatum erit & cor tuum.
Ita Basilius *a*, Ambrosius *b*, & Augustinus *c*. *a Hom. 7. in divites.*
Quod Deus præcipuè nobis curandum commisit, est cor: *Omni*, inquit *d*, *custodia serva cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit.* Expendit Gregorius illud: *Omni custodia*, id est, summa atque suprema. Cura uxorem, filios, servos; sed præcipuè cor. Cura facultates, divitias, honores: sed præcipue cor. Ratio est, *quoniam ex ipso vita procedit.* Est principium, radixque vitæ. ¶ 536.
b Libr. de Nabut. ca. 14. c Serm. 50 de temp. d Prov. 4. 25.
Nihil magis in arbore curandum, quam radix, qua deficiente aut infirmante, deficit aut infirmatur fructus. Ideirco hoc Deus summè curavit, cor nostrum à terrenis abstrahere, & ad cœlestia revocare. Si cor in terra conditum sit & radicatum, è terra humo-

humorem suget, omnesque fructus quos reddet, terreni erunt, & corruptibiles; si autem in cœlo fuerit constitutum, inde trahet cœlestem humorem & succum, quo cœlestes fructus producat. Vide illum, qui cor suum in terra conditum habet: nihil cogitat, concupiscit, desiderat, procurat, operatur; loquitur, fabulatur, nisi quæ de terra sunt. Hæc tibi dormienti insomnia, inquit Basilius, & vigilanti desideria. Quid mirum, quod qualem humorem sugit tadix, tales fructus emittat? Res est admiratione digna, quam de Sancto Antonio Paduano, Seraphici ordinis sidere fulgentissimo, quem ipse summus Pontifex Arcam testamenti vocabat, scriptam invenimus. Vocatus fuit sanctus vir, ut in exequiis cujusdam divitis concionaretur, qui suggestum conscendens, loco thematis hæc verba supposuit: *Ubi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Cumque ad audientium mores componendos multa dixisset, quando defuncti laudes incœpturus erat, quæ dixerat contra divites, in illo voluit comprobare dicens: *Mortuus est hic dives, & sepultus est in inferno.* Ite ad thesaurum ejus, & in illius medio invenietis cor ejus. Corpore jam humato, consanguinei divitis fecerunt; quod vir Dei prædixerat: & cor ejus adhuc calidum in medio nummorum invenerunt. Ibi cor ejus verius erat, quàm in corpore, quia cor potius est, ubi amat, quam ubi animat, ut habet Divi Augustini sententia. Videte quo ardore pecunias diligebat, quod corpore jam frigido & sepulto, adhuc cor calidum inter illas extabat. Hinc proveniebat, quod nihil nisi de pecuniis cogitaret, loqueretur, procuraret. Qui autem cor in cœlo habent collocatum, de cœlestibus loquuntur & conversantur; cœlestia tantum cogitant, concupiscunt, & conquirunt. Talis erat Apostolus, qui dicebat: *Nostra conversatio in cœlis est.* Venit singulariter Christus ut homines à terra ad cœlum elevaret. Qui arborem vult transplantare ab uno loco in alium, primum de transferenda radice cogitat. Radix vitæ nostræ cor est, qui hominem è terra in cœlum vult transplantare, primum hoc statuit, cor è terra eradicare, & cœlo transferre. Hoc ergo, ut perficiamus, suadet thesauros nostros è terra abstrahere, & in cœlo recondere, ut simul cum illis cor à terra eradicemus, cœloque locemus. Ut igitur post longam navigationem ad portum nos recipiamus, contrahamusque vela, manifeste ex his omnibus, quæ diximus, patet, quomodo CHRISTUS Dominus aptissimè congruentissimeque tradiderit modum, quo omni ex parte rectè dispositi ordinatique simus, secundum corpus, secundum animam & secundum externas facultates; in ordine ad nos, in ordine ad Deum, & in ordine ad proximum: secundum corpus quidem, & in ordine ad nos per jejunium, quod corporis carnisque vitia, & corruptionem comprimit, & corrigit: secundum animam, aut in ordine ad Deum, per rectum erga ipsum affectum & intentionem, qui hanc singulariter attendit, conspicit, & æstimat: secundum autem externas facultates, & bona, aut in ordine ad proximum, per abundantem eleemosynarum largitionem in pauperes. Nihil nostri vult nobis perire, inquit Divus Petrus Chrysologus, non solum corpus & animam: sed nec exteriora bona, quæ quomodo nobis esse possint profutura exposuit. Et verò quamvis CHRISTUS Dominus nihil aliud boni nobis contulisset, quàm hujusmodi doctrinam, qua docuit modum, quo ex corruptibilibus perituris que rebus possemus vitæ æternæ fructus consequi, dignus esset, qui à nobis magno in pretio & æstimatione habeatur, ingentesque illi referamus gratias. Exposuit S. Augustinus in illo nunquam satis pro dignitate mirando commendandoque opere, de Civitate Dei, in quo nihil ex scripturis sacris, nec prophanis, & cujusvis generis auctoribus intactum reliquit, quisnam fuerit Saturnus, vocatus alio nomine Stercen, seu Sterbutius, & cur illi tribuerint homines divinos honores. Quidam putant illum non fuisse regem, sed patrem Pici primi regis Laurenti, urbis vetustissimæ in Latio: finito enim Argivorum regno, translatoque ad Mycenas,

Hom. 6. in ditescen. ad medium. *Apud Surium tom. 3. 13. Junii.*

Phil. 3. 20.

Serm. 7.

¶ 537. *18. De civ. cap. 15.*

nas, unde fuit Agamemnon frater Menelai, exortum est regnum Laurentum, ubi Picus Saturni filius, primus regnum accepit, judicante apud Hebræos fœmina sancta Delbora, per quam spiritus Dei agebat. Illum tamen prius filio suo in Latio in Italia regnasse, Virgilius notioribus litteris tradidit (cujus versus Augustinus recenset) sub illoque secula aurea dicta fuerunt. Saturnum autem primo regem, deinde Deum homines constituerunt, quia peritissimus fuit agricola, à quo inventum ferunt, ut fimo animalium agri fœcundarentur, quod ab ejus nomine, qui vocabatur etiam Stercutius, Stercus dictum fuit. De his multa Scholiastes Augustini, quæ nunc prosequi non vacat. Regiis ergo divinisque honoribus dignum homines judicarunt hominem, qui modum tradidit, quo ex fimo & stercore fœtido & inutili vitam ipsi extraherent, & nutrimentum firmum, scilicet panem, & omnis generis fructus. Quanto magis Christus Dominus, etiam si in se non esset verus Deus, nec alia incomprehensibilia bona & dona nobis contulisset, dignus esset, qui à nobis supremis regiisque honoribus prosequatur; qui modum tradit agriculturæ cujusdam cœlestis, quam nullus creatus intellectus posset designare; per quam ex divitiarum stercore & luto corruptibili & perituro, ex quo generantur vermes & corruptiones peccatorum, acquiramus æternæ vitæ subsidia, imò & regnum æternum, si in pauperes tanquam in terram & agros sparserimus & effuderimus. Sit illi gloria in æternum. Sed quoniam hæc alibi ex professo prosequuturi sumus, juxta ejusdem D. Augustini mentem, dicta sufficiant, in festo ejusdem D. Augustini sacri celeberrimique Doctoris. Utinam cujus volumina, quæ in terra reliquit magno Dei munere ad totius sanctæ Romanæ Ecclesiæ grandem & inexplicabilem utilitatem, frequentius libentiusque quotidie evolvimus, ejus patrocinia coram Deo sentiamus, cum quo in æternum regnat.

Judic. 4.

8. Æneid.

Vives 18 de civitat. cap. 15.

F I N I S.

ANT 1742107